

שאלות ותשובות

משנה הלכות

חלק שביעי

בארבעה חלקי שלחן ערוך ובכמה מקצועות הש"ס אשר נשאתי
ונתתי והשבתי ל ידידי וחברי ותלמידי בדבר הלכה, וגם מה שהחלפתי
במכתבים עם גאוני וצדיקי הדור שליט"א, ולהבחיל"ח ששבקו לן חיים
זי"ע להשתעשע בדברי תורה בס"ד

אשר חנן ה' את עבדו מקים מעפר דל

מנשה הקטן

אבדק"ק אונגוואר וראש ישיבת בית שערם בברוקלין נוא יארק

בן לאאמו"ר הקדוש חסיד ועניו מרן ר' אליעזר זאב

שנהרג ונשרף עקה"ש, הי"ד

יוצא לאור ע"י

מכון משנה הלכות גדולות

שנת תשס"ט לפ"ק

Published and copyrighted 2008

הוצאה שישית עם הוספות ותיקונים

©

להשיג הספר:

מכון משנה הלכות

ת.ד. 23451

קרית אונוואר

רמות, ירושלים

(02) 586 9097

Machon Mishne Halachos

1578 53rd Street

Brooklyn, N.Y. 11219

(718) 851 0806

נסדר ונערך אצל "ישר"
347.528.6918

הקדמה

פתחו לי שערי נדק
אנא צם אודה י-ה

אמר המגיד המשנ"ה מנעורי כליותי יעצוני, והגיון לבבי סבבוני, ולאבן פנה אנחנה, עד זקנה ושובה לא אניחנה, במדתי החזקתי ולא אזנחנה, לישב דברי הראשונים, יקרים מפנינים ומטמונים, ולפרש דברי הגאונים, אשר דבריהם כמסמורות וכדרכונים, ללמד זכות על המנהגים, ולחזק דברי אבותינו ורבותינו המופלגים, בהפלגת חכמים ונבונים, מסורים לנו מפי אב לחכמים, ואחריו דור אחר דור אבות ובנים, זקנים וחכמים קבלותיהם עלינו נאמנים, כי בלימוד התלמוד, הם לנו פנה ועמוד, יתד בל תימוט, הם אשר הורינו ולמדנו, דרכי התורה ונתיבותיה חכמינו, איזהו דרך ישרה ללכת בה, ישכון אור להדבקים בה, ובדורות הראשונים, כלו לבוש שנים, המונים המונים, כולם תחכמונים, זה לזה שואלים, ובאהבה עונים, ועל האמת מודים, כמ"ש ואת והב בסופה, תוכחת מסותרת באהבה צרופה, ובמקום גדולתם, אתה מוצא ענותנותם, קבלו האמת ממי שאמרו, משערי האשפות קיימו דבר בשם אמרו, ומעולם לא אמרו קבלו דעתי, ועל מה שלא שמעו אמרו לא שמעתי, כדאיתא בירושלמי פ"ז נדרים ר' אבא בר זמינא אכן כתב ליה הרי שלחנו לכם אדם גדול שאינו בוש לומר לא שמעתי ע"ש הרי דלזה צריך אדם גדול שלא לבוש לומר לא שמעתי ואף חכמתם עמדה להם, ולבניהם אחריהם, לישב דברי הראשונים, כמלאכים לגבי האחרונים.

ובמשנה נגעים פ"ט מ"ג שאלו את ר' אליעזר מי שעלתה לתוך ידו בהרת כסלע ומקומה צרבת שחין א"ל יסגיר אמרו לו למה לגדל שער לבן וכו' א"ל והלא מקומה כגריס פי' ולמה יסגור אמר להן לא שמעתי כלומר גם זה יסגור אבל לא שמעתי בו טעם א"ל רבי יהודה בן בתירה אלמד בו (פי' א"ל תרשינו שאלמד בדין זה דבר) א"ל אם לקיים דברי חכמים הין א"ל שמא יולד לו שחין אחר חוצה לו ויפשה לתוכו אמר לו חכם גדול אתה שקיימת דברי חכמים ע"כ פי' שאמר לו ר' אליעזר אם תמצא טעם לקיים דברי חכמים אז אמור טעמך אבל ללמד שאינו טעון הסגר ולהקשות על דברי חכמים לא תאמר שאיני מניח מה שקבלתי מרבותי ושומע ממך וכשנתן טעם לקיים דברי חכמים א"ל חכם גדול אתה שקיימת דברי חכמים כנותן טעם לדבריהם יותר מאלו סתרת את דבריהם אי נמי שלא בלבולך הקושיות לסתור לדבריהם עי' רע"ב וק"א ותוי"ט.

מבואר דעיקר החכמה לקיים דברי חכמים הראשונים ולישבם ולא להקשות עליהם אלא אפילו במקום שהם מוקשים מהמון קושיות לא יתבלבל מהם לסתור את דבריהם כי לכל קושיא יש תירוץ וזקני ת"ח כל זמן שמזקינים, דעתם מתיישבת עליהם, אבל לרוב קושיות והויות, אין קיום וחיות, בנויות לתלפיות, לעשות לו שם בין הבריות, ובידם חרב פיפיות, במחילות טעיות ושגיאות, ועלינו לשבח, לישב ולא לנצח, דברי חכמים הקדמונים, באהבה על הראשונים, וחבה על האחרונים, דבר טוב וקיים לעד, לא נטה מהם ימין ושמאל עדי עד.

ותנן במסכת עדיות פ"ח מ"ד העיד יוסי בן יועזר איש צרידה על איל קמצא דכן ועל משקי בית מטבחיא דאינון דכין ודיקרב במיתא מסתאב וקרי ליה יוסי שריא ע"כ ובמס' ע"ז דף ל"ז ע"א מיסתמיך ואזיל ר' יהודה נשיאה אכתפיה דר' שמלאי שמעיה א"ל שמלאי לא היית אמש בביהמ"ד כשהתרנו את השמן א"ל בימינו תתיר אף את הפת א"ל א"כ קרי לן ב"ד שריא דתנן העיד רבי יוסי בן יועזר וכו' א"ל התם שרא תלת ומר שרא

חדא ואי שרא מר חדא אחריתי אכתי תרתין הוא דהוויין א"ל אנא שראי אחריתי דתנן זה גיטך וכו' ותני עלה רבתינו התירוה לינשא ואמרין מאן רבתינו אמר רב יהודה אמר שמואל בית דינא דשרי משחא וכו' ע"ש והרמב"ם פ"ב מהל' ממרים כתב ב"ד שהתיר שני דברים אל ימהר להתיר דבר שלישי.

מבואר דאפילו ב"ד הגדול כבית דינו של רבינו הקדוש או של יוסי בן יועזר וכיוצא בהם אם התירו ג' דברים מה שנהגו בהם איסור מכח תקנתא דרבנן או אפילו מכח מנהגא קרי להו ב"ד שריא ואסור לעשות כן ומשמע דבכל ימי חייו אם התיר יותר משני דברים קורין לו פלוני שריא ובטוח"מ סי' שס"ח כתב בשם רב שרירא גאון וז"ל, חייב כל אדם לבלתי שנות המנהג דאמרין מנלן דמנהגא מלתא הוא דכתיב אל תסיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים נראה דעל שינוי מנהג עובר בלאו דלא תסיג ואפילו אי נימא דאסמכתא בעלמא הוא מ"מ אסמכיה אלאו דאל תסיג ובספרי שופטים שם עה"פ לא תסיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים תניא מניין למחליף דברי ר' אליעזר בדברי ר"י ודברי ר"י בדברי ר"א לומר על טהור טמא ועל טמא טהור שהוא עובר בל"ת ת"ל לא תסיג גבול רעך ועיין בירושלמי מה שדרשו על זה.

ואין להקשות ממה שאמרו בגמרא (ביצה ב' ע"ב) כחה דהתירא עדיף דהאי מיירי בדבר שנחלקו בו והבא להכריע אז אמרין כחה דהתירא עדיף אבל במה שכבר נהגו העם ליכא בזה דין דכחה דהתירא אלא מקיל באיסורין שכבר קבלו עליהם כך ה' נראה אלא דראיתי לרבינו הגדול רש"י ביצה הנ"ל שפי' כחה דהתירא עדיף ליה וז"ל טוב לו להשמיענו כח דברי המתיר שהוא סומך על שמועתו ואינו ירא להתיר אבל כח האוסרין אינו ראי' שהכל יכולין להחמיר ואפילו בדבר המותר ע"כ הנה פ' דכחה דהתירא עדיף מפני שהמתיר סומך על שמועתו ושכך קבל מרבתינו וא"כ אין מכאן שום קושיא וסתירה להא דלעיל דתרוייהו אמת.

ובלמדי עם התלמידים הקשיתי דהתוס' ביצה הנ"ל ד"ה ור"ת כח דהתירא עדיף כתבו וז"ל פי' הקונטרס לכך כח דהתירא עדיף כשאדם מתיר סומך על שמועתו וצריך להביא ראיה לדבריו אבל איסורא אדם יכול להחמיר עליו בלא טעם קשה מאי קמ"ל התוס' מה שפירש בקונטרס ורק העתיקו דבריו ועיין רדב"ז חלק ו' סימן שני אלפים קפ"ט. אמנם לאחר העיון נראה דדבר גדול השמיענו שביארו לנו פירושם בכוונת רש"י דרש"י ז"ל כתב טוב לו להשמיענו כח דברי המתיר שהוא סומך על שמועתו אבל התוס' הוסיפו וצריך להביא ראיה לדבריו והכוונה דמלשון רש"י היה אפשר לומר שהוא סומך על שמועתו ואין צריך להביא ראיה ולכן פי' התוס' סומך על שמועתו וצריך להביא ראיה לדבריו וממילא לפי פי' הפשוט בפירש"י היה אפשר לומר סומך על שמועתו היינו קבלתו אבל לפי פי' התוס' הכוונה בפירש"י שמועתו היינו ההלכה שלמד ולכן צריך להביא ראיה לדבריו.

אלא דא"כ מיושבת נמי קושיתן שהקשינו לעיל דהאיך כתב רש"י שהכל יכולין להחמיר ואפילו בדבר המותר והא כמה פעמים הוא מפסיד ממון אחרים וגם בכלל מטריחו שלא לצורך אבל התוס' תי' בזה שהוסיפו תיבה אחת וז"ל אבל איסורא אדם יכול להחמיר עליו בלא טעם והנה הוסיפו תיבת עליו כלומר דמה שפירש"י יכול להחמיר אין הכוונה על אחרים דעל אחרים ודאי איכא איסור להחמיר אבל על עצמו יכול להחמיר וזה שהוסיפו עליו ודו"ק. וא"כ מיושבת קושייתנו למה כתבו התוס' פי' בקונטרס שבאו לפרש כוונת רש"י והוסיפו הני תיבות שמשנה ההלכה כמובן.

ועיין רש"י כתובות (דף ד' ע"א) ומי איכא הוראה לאיסורא ומי קרי איסור הוראה משום דכל אדם רשאי להחמיר והאוסר אין זה סמיכת דברים שאפילו מן הספק שאין ההלכה ברורה לו הוא בא ואוסר אבל המתיר סומך על שמועתו או על סברת חכמתו והוא הוראה ע"כ נראה דכאן שינה טעמו ממסכת ביצה דהכא ההוראה לאחרים הוא ולא לעצמו ודו"ק. וגם פי' שמועתו או על סברת חכמתו ומשמע שמועתו היינו קבלה וכמ"ש לעיל. ועיין צל"ח שם ובאחרונים. מבואר מיהו דאפילו בב"ד הגדול אין להתיר ח"ו דברים

שנהגו בה כבר איסור וכיוצא בזה וא"כ כ"ש ליחיד ובדורינו אנו יתמי דיתמי שמי שמתיר יותר משני דברים שנהגו בהם איסור עד הנה שנקרא פלוני שריא או גדול מזה פלוני היקל, וכן המחבר ספר או ספרים כמה צריך להזהר שלא להיות נקרא יוסי שריא או יותר מזה יוסי הקל ח"ו שמיקל באיסורים.

אלא דגם להחמיר לאו דבר קל הוא ומה שכתב רש"י שכל אחד יכול להחמיר אין הכוונה בזה שמותר להחמיר ולאסור דברים המותרים דכבר אמרו בירושלמי שלהי פ"ה דתרומות א"ר לעזר כשם שאסור לטהר את הטמא כך אסור לטמא את הטהור ועי' פנ"מ שם שלא יאמר לא אטריח עצמי לעמוד על הדבר אלא כיון שהדבר ספק אצלי אטמאנו שאסור לעשות כן ועיין שו"ת זקן אהרן הראשון סימן קמ"ד ובשו"ת בנימין זאב סימן שכ"ו שכ"כ, וביו"ד שתקן ר"י מתודים את אשר אסרת התרתי ואת אשר התרת אסרתי הרי שניהם לאיסור ואין חילוק בין זה לזה ומה שפירש"י שכל אחד יכול להחמיר צ"ל שזה דבר קל ואינו צריך טירחא אבל ודאי אסור לעשות כן ומקרא מלא הוא לא תוסיפו ולא תגרעו ועיין רמב"ם פ"ב מהל' ממרים ה"ט ובלח"מ שם האומר על בשר עוף שאסור מדאורייתא עובר בל"ת ועיין השגות הראב"ד שם וכ"ש בדבר שהוא כתב לאחרים שאפשר יצא מזה כמה חומרות הבא לידי קולא ואיסור גזל וכיוצא שאם נחמיר למי שהוא בדבר שהוא מדינא כשר ע"כ גזלו ממון ומחייב לשלם לו וכמ"ש בגמרא על ר"ט פ"ד דבכורות מ"ד בפרה שנטלה האם שלה והאכילה ר"ט לכלבים ובא מעשה לפני החכמים והתירוהו ואמר הלכה חמורך טרפון ע"ש ואם הוא מבעלי חי שהטריף אולי היה איזה גלגול והיה צריך לתקנו לאכול ולברך עליו ואם טרפו ע"י חומרא דחה נפש מן התקון עי"ז עיין רדב"ז על המצות.

ובמשנה אבות פ"ה מ"ח חרב בא לעולם על עינוי הדין ועל עוות הדין ועל המורים בתורה שלא כהלכה ופירש הרע"ב ועל המורים בתורה שלא כהלכה, לאסור את המותר ולהתיר את האסור, הרי שכלל לאסור את המותר עם להתיר את האסור ועל תרוייהו חרב בא לעולם ובביאורי הגר"א ציין שם חרב וכו' כמ"ש שם נאמר והבאתי עליכם חרב וגו' יען במשפטי מאסו.

ובמסכת ידים פ"ד מ"ג עליך ראייה ללמד שאתה מחמיר שכל המחמיר עלי' ראייה ללמד ועיין שו"ת תשב"ץ ח"א סימן א' וסימן קמ"א ובשו"ת חכ"צ סימן קט"ז ובתוספתא סנהדרין פ"ז היו שנים וכו' וכל המחמיר עליו להביא ראייה ועיין גליוני הש"ס ביצה ב'. ובמסכת חלה פ"ד מ"א אף הוא (יוסף הכהן) העלה את בניו ובניו ביתו לעשות פסח קטן בירושלים והחזירוהו שלא יקבע הדבר חובה ע"ש. הרי אפילו רצה לחנך בניו לא הניחוהו שלא יקבע הדבר חובה.

ורבינו הגדול הב"ח ז"ל יו"ד סימן קפ"ז כתב על חומרת מהר"ם מפאדו"ה וז"ל ואין לשמוע לחומרא זו אם אדם חשוב מרוב ענותנותו אינו רוצה לסמוך על עצמו ינהג מידת פרישת לעצמו אבל לא ניתן להכתב בספר להורות לדורות הבאים ולהחמיר מדעתו אם לא שיביא ראיות ברורות מן התלמוד ע"ש ועיין ש"ך בדיני איסור והיתר סוף סימן רמ"ב ביו"ד אות ט' כשם שאסור להתיר את האסור כך אסור לאסור את המותר ואפילו בשל עכו"ם אפילו במקום שאין הפסד מפני שעל הרוב יש בו צד הקל במקום אחר מחמת שנאסר והו"ל חומרא דאתי לידי קולא שאפשר שיתגלגל עד אחר מאה דברים לפיכך אם הוצרך לאסור מחמת ספק או מחמת חומרא בזה שאין האיסור ברור כשמש צריך המורה לומר שאין האיסור ברור אלא שאנו צריכין להחמיר ע"ש ועיין מש"כ בספרינו משנה הלכות ח"ד סימן ק"ה וח"ה סימן ק"ד. ולפעמים אם פוסק נגד רוב הוה ליה בכלל מינות ואפיקורסות דקיי"ל אחרי רבים להטות וכ"כ בספר ויעש אברהם להגה"ק מצעכינוב שכתב בדבר שיש בו מחלוקת הפוסקים ואיפסיקא הלכה כחד מ"ד לקולא לא חשש להחמיר כלל והיה נדמה בעיניו כאפקרותר נגד חז"ל על מי שרוצה להחמיר וכ"כ מרן הגה"ק בעל דברי חיים באחד שרצה לפסוק כהפמ"ג דבהמה בעי ז' ימים מעל"ע שיצא מתורת נפל וכתב כיון דרוב הפוסקים פוסקים דלא כותיה הפוסק כפמ"ג הו"ל כאילו אינו מאמין ח"ו ברוב מה"ת.

ובמסכת שמחות פ"ז וז"ל דורשי חמורות אומרים ונתצתם את מזבחותרם מה חטאו העצים ואבנים אלא לפי שבא לאדם תקלה על ידיהם אמר הכתוב ונתצתם והרי דברים ק"ו ומה עם עצים ואבנים שאין בהם לא זכות ולא חובה לא טובה ולא רעה על שבאה תקלה על ידיהם לאדם אמרה תורה ונתצתם אדם שהוא גורם להחטיא את חבריו ומטהו מדרך חיים לדרך מות עאכו"כ עכ"ל. ועל זה דוח לבינו אם הדבר כן מי יאמר זכיתי לבי כי אם ח"ו טעינו באיזה ענין הלכה או מנהג ויבואו אחרים וישתו ממם הרעים ונכשלים בה ונמצא ח"ו באה תקלה ע"י שונאי ישראל לאדם מישראל והבאתי עלי קללה ולא ברכה ח"ו. ובגמרא יומא פ"ו ע"ב אמר רבא כי הוה נפק לדינא אמר הכי בצבו נפשיה לקטלא נפיק וצבו ביתיה לית הוא עביד וריקן לביתיה אזיל ולואי שתהא ביאה כיציאה ופירש"י ברצון עצמו אזיל לקטלא לישא עונש חטא שמא ישגה בדין ועל עצמו אמר כן ובכל זה לא יעשה צרכי ביתו ולא ישתכר כלום בדבר ולואי שישוב לביתו בלא חטא כיציאה והכונה ע"פ הנ"ל שאם ח"ו ישגה עוד אחרים יכשלו בשבילו ג"כ והוא ישא עונש חטאם וא"כ אנן מה נאמר אבתריהו.

וב"ת א"כ איפה מי בקש זאת מידינו כבר תי' ז"ל דהכל בהכרח ובמדה ובמשקל וז"ל ויק"ר פ' ט"ו ב' ד"א לעשות לרוח משקל ומים תכון במדה (איוב כ"ח) אמר ר' יודן ברבי שמואל ואפילו ד"ת שנתנו מלמעלה לא נתנו אלא במדה ואלו הן מקרא משנה תלמוד הלכות ואגדה יש זוכה למקרא ויש למשנה ויש לתלמוד ויש זוכה לכולן ובס"ח סימן תק"ל כתב מי תכן את רוח ה' (שם מ' י"ג) כי הקב"ה גוזר מי יהיה חכם ומה חכמתו וכמה שנים, וכמה ספרים יעשה, יש שגזור עליו שעושה ספר אחד, או שנים, או שלשה, וכן בתלמוד, וכן לפתור קרייה, וכן בסודות אחרות, וכל מי שגילה לו הקב"ה דבר ואינו כותבו ויכול לכתובה הרי גוזל מי שגילה לו כי לא גילה לו אלא לכתוב דכתיב (תהלים כ"ה י"ד) סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם וכתוב (משלי ה' ט"ז) יפוצו מעינותיך חוצה וזה שכתוב (קהלת י"ב י"ד) יביא במשפט על כל נעלם שגורם שנעלם אם טוב שגילה לו אם רע שאינו כותבה ע"כ. מבואר דהכל בהכרח ובמדה ובמשקל ועליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע אלא הכל בגזירת עירין פתגמין שגזרו עלינו לקיים גזרותיו.

והנה בגמ' ברכות דף ד' אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב יושבים אגודות אגודות בכבודם ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא כדי לטהר אשה לבעלה ולא עוד אלא כל מה שאני עושה אני נמלך במפיבשת רבי ואומר לו מפיבשת רבי יפה דנתי יפה חייבתי יפה זכיתי יפה טיהרתי יפה טמאתי ולא בושתי וכתב הב"י דבזה"ז כשבאין לשאול איזה הוראה צריך המורה לעיין בספרים משום דהם לפנינו כרבותינו והו"ל בכלל מורה הלכה בפני רבו והפמ"ג רמזו בקרא אז לא אבוש בהביטי אל כל מצותיך ועיין בפתיחה לפמ"ג לה' יו"ט סדר הנהגת השואל באו"ה השני סדר השלישי סק"א וא"כ כל המורה הלכות ומעיין בספרי ההלכה לכאורה יוצא בזה כנמלך עם מפיבשת רבי וכל זה בהלכות פסוקות, אבל בהני שצריך לדמות מילתא למילתא מי יאמר שיפה הדמיון. הגם כי באמת הרבה טרחתי על כל תשובה ותשובה ובדקתי בספרים ושקלתי הענינים לפי קטנות דעת שכלי והרבה ענינים אשר עברתי עליהם בשקלא וטריא בשעור עם תלמידי חכמים בני ישיבתינו או עם שאר ת"ח. מ"מ ירא אנכי שלא אלכד ח"ו ולא אכשל בדבר הלכה. ולכן אני מתנה בתנאי גמור שאין אני כותב דברי אלו בתור הלכה לשום אדם רק בתור הערה ומשא ומתן בהלכה וכן בשאר ספרים שהוצאנו לאור בס"ד. ומראה מקום אני למי שרוצה לראות השקלא וטריא באלו ההלכות.

ואני תפלה לא-ל גדול ונורא שיזכני ללמוד תורה לשמה וללמדה לאחרים ולהרביץ תורה בריבים ולישב על מי נח ולא ניבוש ולא נכלם לא בעולם הזה ולא בעולם הבא והיו דברי אלו לריח ניחוח אשה לה' ויתקבלו לרצון בבית לומדי התורה ויראה, והנני מבקש מכל הבאים במשנה הלכות שאם ימצא איזה דבר קשה בספרינו זה ימחול נא לעיין במתינות אולי ימצא ישוב לדברינו ומתן מתן ארבע מאות זוזי

שווא, כי לא נפל שם המכתב דרך מקרא ובעזה"י באו שם הדברים מבוארים לא סתומים ולא כתבתם ככותב נים ולא נים אלא שיצאתי בעקבי הראשונים ואחר החקירה לילות ימים בדברים שהסכימו עליהם גדולי החכמים וגם מה שהעליתי מלבי בקשתי ובחברי לא מתוך הסברה חיצונית עד שהראינו מן השמים ראיות הכרחיות לפי דעתי עכ"פ ואין לדיין אלא מה שענינו רואות והרבה פעמים אשר לפי השקפה ראשונה נראים הדברים קשים והמעייין בהם יראה שיש בזה כונה טמונה, ואם אעפ"כ ימצא שם שגיאות נא לדונינו לכף זכות דשגיאות מי יבין ואם אפשר להודיענו אשמח להשיבו אם יהיה בידי להעמיד את דברנו ואם לאו אודה ולא אבוש ואתקן בספרינו הבאים בס"ד ואם לאו יציין לעצמו השגיאה ויהיה זה שכרו שיציל אותי ממכשול הרבים ח"ו, ויתקיים בנו את והב בסופה כל שכונתו לשם שמים.

ואמר ז"ל עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו ולכן הנני מבקש מכל ידידי ורעי וכ"ש רבותי שאם ח"ו פגעתי בכבודם לפעמים שבאתי בכתב או בע"פ בדברי תוכחה או בתוארים הנכתבים מצדנו שאינו לפי כבודם הנני מבקש ואומר סלח נא כי ח"ו אין כונתי לצער לשום נפש מישראל וכ"ש לת"ח בני תורה חס ליה לזרעא דאבא וכ"ש לגדולי התורה ואני שלום כי אדבר שלום שלום לרחוק ולקרוב כל איש מזרע אברהם יצחק ויעקב הקדושים באהבה גמורה, והעושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל.

ומעתה עלינו לשבח לאדון הכל לתת גדולה ליוצר בראשית שלא עשנו כגויי הארצות ולא שמנו כמשפחות האדמה אלא בראתנו מזרע קודש אברהם יצחק ויעקב וחתמת בנו אות ברית קודש ועוד שמת חלקינו להיות מיושבי בית המדרש ולהיות זוכה בס"ד ללמוד וללמד עם תלמידים גדולי התורה ואילו פינו מלא שירה כים ולשונינו רנה כהמון גליו ושפותיניו שבח כמרחבי רקיע אין אנחנו מספיקים להודות לך ה' אלקינו ולהתפאר שמך מלכינו על כל הטובות ונסים ונפלאות אשר גמלנו מכבשוני האש הצלתי, מדבר ומחרב ורעב מלטתני, ומחליים רעים ורבים ונאמנים דיליתנו מן המיצר קראתי י-ה ענני במרחב י-ה אבן מאסו הבונים היתה לראש פינה. ועוד הגדלת חסדך אתי אשר נתת לי בס"ד משפחה חשובה זרע ברכך מאת ה' המבורך אם הבנים שמחה והנני מתחנן מלפניך אלקי אברהם רחום וחנון חוס נא עליהם שאזכה לגדלם לתורתך הקדושה ולחופה למעשים טובים נא ברכם איש אשר כברכתו, מגדול היחל עד קטן צו תשועתו, המלאך הגואל יברך את הנערים, בני אליעזר זאב, דוד שלמה, עמרם, משה, פתח להם אוצר הטוב מן השמים, אין טוב אלא תורה ויראת שמים, אריכות ימים שנים וחיים, ועושר וכבוד פי שנים, והבנות בנותיו היו לאלפי רבבה, מרים מלכה, רחל לאה, פיגא רשקא, לאמותם הרבנית אהובה, תזכו לבעלי גדולי התורה קדושי עליון, ותהיו נשים צדקניות למלך עליון, אלו הברכות ועוד יוסף ה' עליכם, אלף פעמים כאשר דבר לכם.

ועוד אוסיף ברכה, לאחי ואחותי ולכל המשפחה, החשובה הכבודה והרמה, ולכל הקרובים מכל הצדדים ישועה ונחמה, ועוד לא אחדל מלברך לכל ידידי ותלמידי ולכל אנ"ש וקהלתינו למנהיגיה ולתומכיה ולכל הבאים בגבולתי, ברכה והצלחה לכל הבאים בעזרתי, רפואות וישועות מאדון הנפלאות בריות הגוף והנפש מעושה פלאות, לכל הבאים לעזרת ישיבתינו הקדושה והת"ת, יתן להם ה' שיזכו לראות מאור הגנוז מששת ימי בראשית ולביאת ג"צ ויגאלינו בב"א.

דברי הקטן באלפי ישראל מודה על העבר ומתפלל על העתיד בלב נשבר ובידים רותתות, עבד לעבדי ה' הלומדים תורה לשמה הטרוד ועמוס בעבודת הקודש החותם ברעדה ובלב ונפש,

מנשה הקטן

בן הקדוש אאמו"ר מוה"ר אליעזר זאב הי"ד
ולא"מ הקדושה מרת רחל לאה הי"ד

אור ליום ו' לחדש הרחמים התשל"ו בנ"י יצו"א.

שאלות ותשובות

משנה הלכות

חלק שביעי

אורח חיים

סימן א

מאימתי חל דין נטילת ידים לקטנים

ב"ה ג' תמוז התשל"ד בני יצו"א

מע"כ הרה"ג וכו' ור"ח כש"ת מוה"ר דוד קצנשטיין
באלטימאר.

אחדשכ"ת, יסלח לי אולי לא תארתיו כראוי כי צלמתי מכירו קאמינא ויקבל הכבוד כראוי לו. וצדבר מה שמתנצל שמטריח אותי בשאלות הנה אין לו להתנצל בזה כי כן נטוינו מפי משה רבינו ע"ה להשיב לכל שואל, אמנם מ"מ מחמת הטרדות לא אוכל להשיב על כל וגם זה רק בקיצור.

בדבר שאלתו צנטי לקטנים אימתי מתחיל החיוב הנה בפמ"ג א"ח סימן ד' במש"ז אות ז' כתב ו"ל וגם קטנים איני יודע למה אין מזהרים בזה וראוי לרחוק ידיהם בכל בוקר כי חמורא סכנתא מאיסורא ומשמע לכאורה דכל שאפשר ליטול ידיהם צריך ליטול כיון שהוא גדר של סכנה ומאי נפ"מ אם הוא בן שנה או יותר ועכ"פ אין נפ"מ בין הגיע לחינוך או לא הגיע וכ"כ החיד"א במורה באמצע סימן ז' אות ס' ו"ל, ויזהיר לרחוק ידי הבנים הקטנים כראוי ולא יטמאו כל אשר יגעו ותשרה הסט"א בכל ח"ו, ומשמע נמי דכל אשר נוגעים במאכלים צריך ליזהר מהם אלא דנראה לכאורה חלוק בין הפמ"ג להחיד"א דלהפמ"ג הנטילה לצורך הקטנים הוא ולהחיד"א הנטילה שלא יגעו במאכלים ויטמאו אותן והוא לצורך הגדולים שיאכלו אותם המאכלים ו"ל קצת.

אמנם הגרש"ז צו"ע שלו סימן ד' ס"ז כתב כי רוח הטומאה זו אינה מתאווה לשירות אלא בכלי של קודש במקום קדושה שנסתלקה משם שהם גופות הטוהרים ישראל כשהם ישינים ונשמתם הקדושה מסתלקת מגופם ואזי רוח הטומאה שורה על גופם וכשהנשמה חוזרת לגוף מסתלקת רוח הטומאה מכל הגוף ונשארת על הידים בלבד ומטעם זה

נהגו להקל בנגיעת מאכלים ע"י קטנים שלא הגיעו לחינוך לפי שגמר ועיקר כניסת נפש הקדושה בחדש הוא צי"ג שנים ויום אחד לזכר, וי"צ לנקבה שלכן נתחייבו אז במצוות מן התורה ונעשו בני עונשין ותחלת כניסת נפש הקדושה היא בחינוך לתורה ולמצוות שחייבו חכמים לחנך (גם במצוות מילה ולכן המזהר מנגיעת הקטן מיום המילה ואילך קדוש יאמר לו עכ"ל). הנה ס"ל להגרש"ז דמעיקר דינא נט"י בקטן הוא רק מדין חינוך ככל דיני חינוך והגם שכתב דהמזהר מנגיעת הקטן מיום המילה ואילך קדוש יאמר לו לא שמענו מעולם מזהרים מזה גם בא"א (בוטשטש) נראה דס"ל דאין קפידה רק משעה שנתחייב בחינוך ע"ש ס"ג ד"ה לא יגע בידו. ומעתה לענין נגיעה ודאי המזהר מלאכול מה שנגע משעת מילה קדוש יאמר לו כדעת הגרש"ז אמנם לדינא הרי יש לן דעתו ודעת הא"א דעכ"פ עד זמן חינוך ליכא קפידא כלל אלא על הקטן ליטול ככל דיני חינוך כל שידע ומצין וחונך לגער עפ"י דרכו.

וקצת יש עוד לזרף שיטת הלח"מ פ"ג ה"ז משביתת עשור שכתב דהרמב"ם לא חייש לרוח רעה שאין מזהיר בינינו וכ"כ היש"ש פ' כל הבשר דמה שהזהירו חז"ל משום רוחות לא שכיח בזה"ז והגם שח"ו להקל בשביל זה צנטי שחרית שמבואר בזה"ק שחייב מיתה ח"ו וגם צ"ע הוצא בכל הפוסקים ומיהו לענין קטנים יש לזרפו לסניף וכנ"ל ועיין מג"א סימן קע"ג סק"א וצ"א כלל ז' וצמ"ז סימן ד' ס"ק י"ד.

סימן ב

מאימתי מתחיל דין ביסוי הראש לקטנים

ובמה ששאל עוד מתי מתחיל בקטנים דין כיסוי ראש, כך מקבלנו מאבותינו ורבותינו הקדושים ומזקני הדור דעד

ג' שנים מניחין לקטן שערות ראשו מלספר כלל וכשנעשה בן ג' שנים עושין סעודה וגוזזין שערות ראשו ומניחין לו פאות ולוזבין אותו כיפה לכסות ראשו ולומדין עמו א"צ ישר והפוך ועוד כמה ענינים המבוארים במחזור ויטרי ובספר רוקח. ואין מניחין לו לראות עכו"ם צו ציוס ולא כל דבר טמא כגון כלב וחמול וכיוצא בו ועוד כמה מנהגים ע"ש. מאז ואילך מרגילין אותו בכיסוי הראש, ורמז לדבר שלש שנים יהיו לכם ערלים ובשנה הרביעית קדש הלולים וגו'. ועיין אוה"ח הקדוש על הפסוק שלש שנים יהיו לכם ערלים פ' קדושים.

והגביר להעתיק לי מחזור ויטרי וז"ל, וכשאלם מכנים את בנו לתלמוד תורה כותבין לו את האותיות על לוח, ומרחיזין אותו, ומלבישין אותו בגדים נקיים, ולשין לו ג' חלות של סלת בדבש, ובתולה לשה את העיסה, ומבשלים לו ג' ביצים, ומציאין לו תפוחים ומיני פירות ומחזירין אחר חכם וחשוב להוליכו לבית הספר, ומכסהו תחת כנפיו, ומעלהו לבית הכנסת, ומאכילין אותו חלות בדבש, ומן הביצים והפירות, ומקריין לו את האותיות. ואחר כך מחפים אותו בדבש, ואומרים לו לחוך, ומחזירין אותו לאמו אף מכוסה, וכשמתחילין ללמדו בתחילה מחפים אותו, ולבסוף רצועה על גביו, ופותחים לו בתורת כהנים תחילה. ומרגילין אותו לנענע בגופו כשהוא לומד. וכשמגיע לתקת עולם קורא אותו כעין ציבור. ועושה לו סעודה עליו. דע שדומה הענין כאלו הקריבו לפני הר סיני. דכתיב ציוס הזה באו מדבר סיני ולא כתיב ציוס ההוא. אמרה תורה בכל יום ויום יהיה צעינך כאילו אותו יום שניתנה בו תורה, ללמדך שתנהוג בצנין כשתכניסהו לתלמוד תורה, כמנהג הזה לכסותו ולהעלותו, שכן מצינו במשה שעשה כסדר הזה לישראל, דכתיב ויוצא משה את העם לקראת האלהים מן המחנה וימייצבו בתחתית ההר. נראה כאילו הם מכוסין תחת ההר כשהכניסן לקבל תורה. והזהירו שלא יהא דבר חוץ בין אחד מישראל לבין קונם דכתיב לקראת האלהים ולא לקראת אדם ובהמה, ולכן הזהירו גם האנן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא. ולפיכך כתיב וישלח משה את חתנו קודם מתן תורה שלא יהא חוץ בין אחד מישראל לבין קונם לפי שהיה גוי דכתיב וישלח משה את חתנו, וגו' וכתיב בתריה בחדש השלישי. ומפני מה כותבין לו את האותיות על לוח ולא על דבר אחר לפי שכלב יש בו לוח דכתיב כתבם על לוח לבך. כלומר שתהא קבועה על לוח לבך. ולמה מרחיזין ומלבישין אותו בגדים נקיים כדרך מתן תורה, וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם. ולמה באים ג' חלות לשמו ומאכילין אותו זכר לשלשה עידוין שנתענדו בהן ישראל אלו הן, באר, מן, שליו. ולמה לשין את החלות בחלב ודבש, משום שנאמר

ויניקהו דבש מסלע. ומעין מקרא של פתיחת לב. שנאמר דבש וחלב תחת לשונך. ולמה אין מניחין ללוש את העיסה אלא לבתולה, שמצינו שהקפידה תורה בנתינתה לפולטת שכבת זרע, שנאמר והיו נכנים ליום השלישי ולכך אמרו, תבא בתולה שהיא טהורה ותלוש לקטן שהוא טהור. ומפני מה מציאין לו ג' ביצים מבושלין כראוי, לא מפני זרכי מזה אלא לתשמישי מזה שצריך לאוכלן בליפתן שאם אוכלין אכילה גסה יש לחוש שמה יפליג דעתו אלא כשם שמחנין אותו לתורה שלימה, כך צריך שיהא כל תיקון משלם. ולמה ביצים שדעתו של תינוק אצל ביצים. ועוד מציאין לו פירות ותפוחים כשהן מזויין לקינוח סעודה. ועוד דא' פלוגי חמרא וריחני פיקחוני. ומפני מה מחזירין אותו על חכם וחשוב להוליכו לבית הספר, שכן בנתינתה של תורה חזר הק' על אדם חשוב ולא מזה כמשה רבינו להנתן תורה על ידו, וכל כך למה, שיתקיימו לדורות כענין שנאמר לא ימוש מפיד וגו', שמעשיהן של נדיקים קיימין הן לעולם והקצ"ה מסכים על ידן שנאמר וענת מלאכיו יסלים. ולמה החכם מכסה אותו תחת כנפיו, לפי שמחנין אותו דרך צניעות ודרך ענוה שכן מצינו בנתינת התורה ובעצור תהיה יראתו על פניכם לבטח תחטאו. ד"א שלא לעשותו עליל ופומצי לעוברי דרכים שלא ישלטו בו שום עין הרע ולא שום נזק, שכן בנתינת התורה לפי שלוחות הראשונות ניתנו צפומצי גדול וקולות וצרכים וקול שופר נתקנאו המלאכים, וצא שטן וערבב את העולם וגרם העון נשתצרו לוחות ראשונות. אצל לוחות אחרונות שניתנו בחשאי הן קיימין לעולם. ולפיכך מחזירין אותו לאמו אף מכוסה. ולמה לבית הכנסת כדרך שישראל נתקצרו לפני הר סיני בנתינת התורה והחכם מקרא לו את האותיות זכר לידבר אלוקים. ולמה אחר שמקריין לו את האותיות מחפים אותו בדבש ואומרים לחוך זהו ענין שמפרש ביחזקאל ואכלה ותהי צפי בדבש למתוק, כלומר שנוחים לו את האותיות ללחוך. כן תהא לו תורה נוחה לקצועה ללומדה וללכתה ולהכניסה כעין נופך כענין שנאמר בן אדם צנוך תאכל ומעיך תמלא. ומפני מה בתחילה מפתין אותו ולבסוף רצועה על גביו, בתחילה של תורה דכתיב פתיני ה' ואפת חזקתני ותוכל, שבתחילה כתיב ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, כלומר אין עליכם אלא קיבול שכר, ולבסוף כתיב וצא לאלהים יחרם, מחלליה מות יומת, מכה אציו, מכה אש, מות יומת הנואף והנואפת. ומה טעם מתחילין בתי"כ בספר ויקרא, דתניא א"ר יוסי מתחילין לתינוקות בסדר ויקרא אמר הקצ"ה יבואו טהורים ויתעסקו בטהרות, ומעלה אני עליכם כאילו הקריבו קרבן לפני. ומפני מה מרגילין אותו לנענע בגופו כשהוא לומד, שכן מצינו בנתינתה של תורה וירא העם וינועו, ולא האנשים לבד נעו אלא אף ההרים והאילנות,

הרים שנאמר ויחרד כל ההר מאד, וכתיב צהלים למה תרצדון הרים גבגבין. וצאילות כתיב וכל עצי השדה ימחאו כף, וזהו שאמר דוד עבדו ה' ציראה וגילו ברעדה. ושלמה פירש, שפתותיו שושנים נטפות מור עובר, אל תקרי שושנים אלא ששוים. אל תקרי מור עובר אלא מר עובר, שצריך להיות כל ימיו צאימה ויראה לפני המקום. ומנין שכל המעשים האלו תלוין בנתינתה של תורה, שנאמר והודעתם לצניח ולצני צניח. וכתיב צמריה יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחרב. מלמד שדומה לפני המקום כיום שעמדו ישראל על הר סיני. ומה טעם מסיים בפסוק כל חלב וכל דם לא תאכלו, אמר הק' יאמר לפני חלב ודם הקרב במזבח לפני משל בהמה. בשביל החינוקות שנתמעט חלבם ודםם על דברי תורה. ומעלה אני עליכם כאילו הקריבו לפני, וראה מגיד הנשה, אמרו דבר שננטער בו אותו נדיק אנו נהנין ממנו, ולכן נאסר. ואם תאמר מפני מה אסרה תורה הדם של חיות ושל עופות, משום מנאות כיסוי, דכתיב ושפך את דמו וכסוה בעפר. תדע שחלבן של חיות מותר לפני שאין עושין מהן קרבן. ולפיכך קורא אותו פסוק כעין שירה ושבח לפני המקום שהגיעו למנוח כזו. ומעלה אני עליהם כאילו הקריבו דמו וחלצו על גבי המזבח. ולפיכך צריך לעשות לו משתה כיום שמלחו ונתמעט דמו. והנהגה מסעודתו חייב לזכרו ולומר המקום יאיר עיניך בתורתו. כדרך שמזכרין אותו בקבלת מילה שאומר כשם שנכנס לצרית כן יכנס לתורה וכו'. ועיין רוקח סימן רצ"ו.

ומה דמספקא ליה למי שרואה לקיים כיסוי ריש' כאימיה דרב נחמן צ"י שבת קנ"ו ע"ב דאמרי לה כלדאי שניה יאה גנבא וכסיתיה לרישיה ורואה לדעת מהו הזמן הזה, הנה המהרש"א צ"ח"א שבת הנ"ל הקשה דמאי רבותא שכתה רישיה הא בשאר אינשי נמי אמרינן פ"ק דקדושין דבעי כסוי הראש ומאי רבותא דר"נ צ"י ותי' דאימיה דר"נ דקדקה לכסות ראשו טפי שה' לו כוזה ראש ביותר ע"ש נראה ללאו בשנינו זמן הוא דהקפידה אלא דנשעה שכיסתה רישיה כסתה יותר מנשאר בני אדם ולפי שיטת המהרש"א ליכא נפ"מ בזמן לענין כסוי קטן או גדול או צין שאר קטנים לקטן דאימיה דרנצ"י אלא הנפ"מ באופן הכסוי.

אלא דבאמת תמהתי לרבינו המהרש"א ז"ל שהקשה דמאי רבותיה משאר אנשים שהרי בגמ' נדרים ל' ע"ב הנודר משחורי הראש אסור בקרחין ובעלי שיבות ומותר בנשים ובקטנים שאין נקראים שחורי ראש מ"ט אנשים וזמנין דמיכסו רישייהו וזמנין דמיגלו רישייהו אבל נשים לעולם מיכסו וקטנים לעולם מיגלו ועי' חס' שם קטנים לעולם מיגלו צין זכרים צין

נקבות ועי' עוד פי' שם וצר"ן ורא"ש, ולפי"ז י"ל פשוט דדא היתה רבותא דאימיה דר"נ צ"י דכל הקטנים דרכן בגילוי ראש ואימיה דרנצ"י כסתה רישיה אפילו בקטנותו וא"כ ודאי שוב נפ"מ אפילו בזמן נמי צין כסוי דקטנים סתם לכסוי דאימיה דר"נ. איצרא דלדינא נראה דכסוי דידן הוא כיסוי דאימיה דר"נ צ"י דהרי מדינא דגמ' קטנים לעולם בגלוי ראש וכמ"ש לעיל וא"כ מנ"ל לכסות ראש קטנים בכלל וע"כ משום דאימיה דרנצ"י א"כ כל הכסוי שלן בקטנים הוא מכח אימיה דרנצ"י וכ"כ מפורש במג"א סימן צ' סק"ו וז"ל, ובנדרים דף ט"ו משמע דקטנים דרכן לילך בגילוי הראש ועציו"ד סי' רי"ז סל"ז ומ"מ נכון לכסות ראשם דתיהו עליהם אימתא דשמיא כדאיתא בסוף שבת ע"כ ע"ש, מבואר דמה שמכסים ראשיהם של הקטנים הוא מטעם דאימיה דרנצ"י ופלא על רבינו מהרש"א שלא הרגיש בזה. עכ"פ מה שאנו נוהגים לכסות ראשי הקטנים הוא מכח אימיה דרנצ"י וכנ"ל.

דושה"ט בלב וגפשו.
מנשה הקטן

סימן ג

המתנה בברכה"ת לפטור לזמן ידוע אי מהני

ב"ה, מוצש"ק לסדר גם ברוך יהי' התשל"ה בבני יצו"א ישאו הרים שלום וברכה אל מע"כ הרב הגאון המפורסם פאה"מ ור"ח שמו מפארים וכו' כש"ת מוה"ר הרב משה שטרנבוך שליט"א בעמח"ס מועדים וזמנים נשיא הכולל וישיבת ראש העין בבני ברק ת"ר.

אחדשכ"ג צידדות נאמנה וכו'. וצדצר הערתו לספרינו משנה הלכות ח"ו סימן י"ד לענין ברכה"ת שכתבנו להתנות לפטור רק לזמן וכשיגיע הזמן יתחייב לצרך מחדש לפי שיטת המג"א וכ"ג העיר מתבואת שור שאם התנה שיפטור רק לזמן לכ"ע לא מהני וא"כ צידדון דידן נמי לפטור לזמן לא יועיל עכ"ל. ואומר אני מטובותיה דמר והרי הוא מחלוקת המג"א ותצ"ש והשע"ת הביא דעת הרבה אחרונים דמהני כה"ג וקצת דמיון מנל"ת פסחים ק"א ע"א צהא דאמר רבא לתלמידיו טעימו מידי דילמא מיתעקרא שרגא והקשה הק"נ לדעת הט"ז דרבה אמר כן אחר הקידוש א"כ ע"כ התלמידים כבר היה בדעתם לזאת בקידוש זה שהרי צריך שיכין השומע והמשמיע וא"כ למה היה צריך רבה לומר דילמא מיתעקרא שרגא הא בלא"ה כיון שרואים לזאת בקידוש זה צריכים לטעום כדי שיהא קידוש במקום סעודה ותי' הנל"ת דהם מתחלה כונתם היתה שאם יתעקר שרגא ילאו בקידוש הזה ואם יהיה הנר דלוק יקדשו ציתם ולכן הוצרך

ומיהו אומר אני דדוקא התם שרואה לעשות תחבולות וכדעת התנ"ש אבל צידון דידן דע"כ הצרכה אינה אלא ליום וצריך ממילא לצרך ציום שלאחריו כה"ג גם הם יודו דמהני אלא דאני הוספתי צוה בספרי הנ"ל דאפשר אפילו להס"ל דא"כ לחזור ולצרך היינו דוקא בסתם שלא היה דעתו לפטור אלא עד הצקר אבל לא התנה צפי' אבל אם התנה צפי' שלא לזאת קיי"ל בכל מקום דהיפוך כונה מחריצ זה ופוסל והכ"נ לענין צרכה דוקא במתכוין לזמן ידוע כגון עד הצקר אמרינן כיון דלא נתכוין להיפוך דבאם לאו לא מהני דממילא נמשך הצרכה אבל היכא דהתנה בפירוש שאינו רואה לזאת אלא לזמן ידוע מועיל ככה"ג וכיון דאיכא הרבה פוסקים דס"ל כמג"א דבסתם נמי מועיל, מקום יש לסברתנו להחיר לצרך כה"ג אפילו לכתחלה דכה"ג כבר אית לן ס"ס עכ"פ לצרך דילמא כהפוסקים דצריך לצרך בכל יום אפילו הניעור כלילה ואח"ל כהרא"ש דילמא קיי"ל כהמג"א דתנאי מהני וכ"ש בספק דרצנן והגם דלהרמב"ם הוא ספיקא דאורייתא במצרך צרכה שאינה נריכה מיהו לשיטתיה צריך לצרך והרא"ש דס"ל דאסור ס"ל דצרכה שאינה נריכה דרבנן.

וקצת נראה עוד להעיר צמה שתמה הפר"ח דאם מי שצריך על פרי ולפניו סל מלא פירות ורואה לאכלם יכול בתנאי לצרך על כל פרי ודאי דהצרכה קאי על הכל אמנם הרא"ש על מסכת צרכות באמת הביא מירושלמי ר' זריקא אמר ר' זירא צעי האי מאן דנסיב תורמיתא ומצרך עליה ונפל מיניה מהו לצרכי עליה וימנא תנייתא פירוש היו לפניו תורמסין ונטל אחד מהן וצריך עליו ונפלה מידו ומציעא ליה אם צריך לצרך עליהם פעם שנית על האחרים מה בינו לצין אמת המים אמרין תמן לכך כוון דעתו מתחלה צרם הכא לא כוון דעתו מתחלה והביא שם לענין פת נמי ומסיק אף על גב דגמרא דידן חולק אירושלמי בטעמא מ"מ למדים מירושלמי שאם הי' פירות לפניו ודעתו לאכלם ונטל אחד צידו וצריך ונפל מידו ונאצד צריך צרכה אחרת ע"ש ובש"ע, הנה נראה עכ"פ דהגם דבשעה שצריך פטור כל הפירות מ"מ עיקר צרכה לא נעשה אלא על הפירי שצידו וכן על הפת וא"כ לכאורה למה לא יוכל לכין שלא לפטור השאר דהצרכה מתחלת ממילא אין אלא על פירי שאוכל ויש להאריך צוה גם לענין ציעת הפת כתב הרא"ש במס' עירובין מיהו אין הז"ג להאריך.

והיות כי אין הז"ג להאריך אסתגר כעת, המצפה לישועת ה' כהרף עין, דושכ"ג בידידות ובלב ונפש.

מנשה הקמין

לומר דילמא מתעקר שרגא ע"ש ומצואר מדצריו שיכולין להתנות בצרכה לזאת על תנאי ועי' שו"מ מהד"ד ח"ג שנשאל כעין זה והביא מספירת העומר א"ח ס' תפ"ט ס"ג דמונה עם הציבור על תנאי וצט"ו שם נראה דאינו יכול לזאת על תנאי ע"ש סק"ו ומיהו צמג"א ופמ"ג שם נראה דיכולין לזאת על תנאי עיין מג"א סק"ו.

איברא דצגוף דצרי התנ"ש ס' י"ט סק"ו שהביא דצרי הפר"ח שם שכתב דיש ליזהר השוחטים לזאת ידי ספק צרכה שיגמרו דעתם שלא לזאת צרכה ראשונה כ"א כ"ו שלא ישיחו שיחה בטלה והתנ"ש ז"ל השיג עליו מכיון דכל הנשחטין עומדין לפניו ומתכוין לשחוט כולם לא מהני מה שמחשז שהצרכה לא תפטור כ"א אחת מהם, הגע עמך אם היו מונחים לפניו פירות ומכוין לאכול כולם ורואה לצרך על כל אחד ע"י שמכוין בכל צרכה שלא לפטור כ"א א' א' דזה לא נקרא צרכה לבטלה ע"ש מה שהאריך והביא מתוס' דבשבת יפסיק סעודתו לב' והוצא בש"ע א"ח ס' רצ"א ודחה לעצמו דלא דמי דהתם צרהמ"ו הפסק מעליא הוא וגם הביא מכוס א"ח סימן תע"ד דמצרכין על כל כוס וכוס ולא אישתימיט חד מקדמאי וצתראי לכתוב שיכוין בכל כוס שאינו פוטר אלא זה ודחה לעצמו מיהו המעיי' שם דצדריו ז"ל יראה להדיא דלא פליג אפר"ח אלא מטעם דכבר כל העופות לפניו ומצרך על כולם וליכא הפסק אבל במקום דאיכא הפסק מודה דמועיל התנאי והא ראייה מצרהמ"ו דהפסק מעליא הוא (ובאמת לא ידענא למה הגדה בין כוס לכוס לא היו הפסק כצרהמ"ו וז"ל דהגדה הוא צורך הכוסות ולא היו הפסק וצרהמ"ו הוא סילוק האכילה והיו הפסק), וא"כ צידון דידן שיכוין שלא לזאת עכ"פ ויפסיק קצת לכ"ע יועיל.

ומצאתי בשו"ת מחזה אברהם סימן ל"ד א"ח שנשאל באחד שרצה להנצל מחשש צרכה לבטלה כי כמה פעמים נמא טעות בספר ישן שקורין צו הרבה בחורה והניע שיכוין צבקר כשמצרך צרכה אשר צחר צנו שלא לפטור באותה צרכה רק עד שיעלה לס"ת כדי שאם יקראו אותו לתורה ויצרך לא יפטור בצרכה שצריך צבקר וא"כ אפילו ימנא פסול בס"ת לא היו צרכה לבטלה שילמוד להבא והוא ז"ל האריך הרבה דצד ע"ש והביא נמי דצרי התנ"ש ומחלוקתו וכתב נמי דאיכא הפסק גם התנ"ש מודה דיכול להתנות אלא שצדון ידידיה לא ס"ל ההיתר דאינו יודע עד מתי לכין לזאת בצרכת התורה שצבוקר דעכ"פ צריך לכין לזאת עד סמוך לעלייתו לתורה וא"כ ליכא אח"כ הפסק ול"מ כונתו שלא לזאת ולצבוק סיים דנראה דלא מהני כלל צוה הכונה שלא לזאת ע"ש.

סימן ד

טלית שנפסקו ציציותיו בשבת
אי מותר לטלטלו

ב"ה, כ"ב למטמנים התשל"ה בני יצ"א

מע"כ ידידי החשוב והמפואר חו"ב וכו' הב' יוסף חר"ן
הי"ו, ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשה"מ זידידות בדבר שאלתו בטלית שנפסקו הציצית
שלו בש"ק ונפתקו הלומדים צביה"מ אי
מותר לטלטל הטלית להציאו לבית במקום שיש עירוב ואין זו
משום איסור הולאה או שהוא אסור משום מוקצה וכדמבואר
בש"ע אור"ח סי' ש"ח סעיף מ"ו לענין בגד שעטנ"ז וז"ל
גם לשו"ת אבני נור א"ח סי' נ"ה והאריך קצת. אמנם היות
כי אני טרוד מאד אקצר בדברים.

ולפענ"ד פשוט דאין צוה משום מוקצה ולא דמי בגד
שעטנ"ז לטלית חדא דבגד שעטנ"ז אין היתר
לאיסורו ולכן גדיל מיניה אמנם טלית ליכא איסור בטלית כלל
אלא שחסר תיקון הציצית צו ויכול להשתמש צו שאר תשמיש
ועי' ש"ע א"ח סימן ש"ח ובש"ע הגרש"ז ס"ד דשם מוקצה
מחמת ח"כ חל אך בכלי שאין צו כלל אופן השתמשות בשבת
ומשום כך הופקע ממנו תו"כ אבל אם יש צו שמוש ואפילו
לדבר אחד אינו אסור דאין מתבאר לאסור לטלטל לחצאין היינו
שיהי' מותר להשתמש צו לדבר שהכלי מיועד ולדבר אחר יהי'
אסור. ולא מציעא דאם נפסקו הציצית בשבת א"כ הי' כבר
מותר לחצי שבת ולא הוקצה צין השתמשות דאז ודאי לא דמי,
אלא אפילו נפסקו הציצית מע"ש מ"מ ליכא משום מוקצה
וכ"ת העיר מדברי המרדכי הוצא צב"י א"ח סימן י"ג
וצמג"א האריך בדבריו דבשבת כשאין לו ציצית מותר ללבוש
הבגד אף בלא ציצית אלא דבסוף נפתק ולפענ"ד פשוט דלא
מציעא להמרדכי אלא אפילו להחולקים עליו נמי אין צו משום
מוקצה כלל לפענ"ד.

שנית לפ"מ דקיי"ל (חולין ק"י ומנחות ל"ו וטוש"ע א"ח
סימן י"ד) דטלית שאולה פטור מן הציצית א"כ
הרי הטלית הזה אכתי ראוי להשתמש צו כגון שישאלנו
לאחרים וישתמשו צו ואפילו לפ"מ דקיי"ל צוה"ז דהשואל
טלית מחזירו מדרך עליו דאין סהדי דע"מ לצאת צו שאלו
עי' שו"ע סימן י"ד וצעה"ש ס"ט שם מה שמחלק מזמן
הגמ' לזמנינו וצמאסף לכל המחנות מ"מ היכי דשאלו להדיא
לשם שאלה ולא יתחייב ציצית כגון בשבת פשוט דמוקמינן
ליה אעיקר דינא ופטור מן הציצית. עוד צו שלשיה דיכול
ליתנו לחזירו צמחנה וחוזר ושואלו ופטור מן הציצית וכעין
זה מצינו צמי ששכח ולא טבל כליו ע"ש דנותנו לנכרי וחוזר

ושואל ופטור מן הטבילה הכ"נ כן הוא. ורביעי בקדש לפ"מ
דקיי"ל טלית של הפקר פטור מן הציצית כמבואר צמס'
שבת קל"א ע"א אמר רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן לא
לכל אמר ר' אלעזר מכשירי מנזה דוחין את השבת וכו'
למעוטי מאי אמר רב אדי בר נחמן בר יצחק הואיל וצידו
להפקירו, ע"ש מחלוקת הרמב"ן ורש"י, ובספרי משנה
הלכות ח"ד סימן קל"ה מבואר מיהו דטלית של הפקר פטור
מן הציצית וא"כ הרי צידו להפקיר הטלית וספיר מותר
אפילו לדידה.

ובבר הארכתי כן במקום אחר להקשות למה להוא לדחוק
בשבת האין יכול לצאת בטלית שאינו מציץ הא צידו
להפקירו או ליתנו צמחנה ואמרתי דכוונתם בשלא עשה שום
תלדקי וכעין שכתב החינוך צמחנה דכי תהי' עם לבדך צליעל
לאמר קרבה שנת השבע שנת השמיטה הרי צידך להלוותו
לזמן מוגבל שאין השביעית משמט ותי' דהכ"נ אמנם התורה
נתנה ישרה צלי חשבונות וקצת יש לעיין משום דלכתחילה
אין להפקיר בשבת עיין טו"ח סימן רמ"ו וצמג"א שם
ובש"ע הגרש"ז בקו"א שם וצמג"א סימן תמ"ה סק"ד
וצמח"מ כי גם לענין מתנה נחלקו הפוסקים עיין מג"א א"ח
סימן ש"ו סקט"ז ובשו"ע הגר"ז, ומיהו עיין צ"מ ע"א
סימן מ"ה שהאריך הרבה לסתור דברי המג"א ועי' הגהות
מהר"צ פרענקל שם וצפת"ש לא"ע סי' מ"ה סק"א ושו"ת
מהר"י אסאד א"ח סוס"י פ"ג וצר"י צילה ל"ח ע"ב ד"ה
ותדי וצתוספות שם וצפיה"מ להרמב"ם סוכה מ"א ע"ב
שמשמע דלא כמג"א, עכ"פ מחלוקת הוא ומיהו לדין ודאי
אין לאסור.

גם כי צמח"מ לנשים הוא מותר לכ"ע, ומה שהקשה ליה
אי מה שמוחר לאשה הוה מותר לבעלה, ואי יש
מוקצה לאחד והיתר לשני, הנה דבר זה נפתחה בגדולים
השעה"מ צפ"ו מהל' לולב הכ"ה הציא מ"כ להרצ המוצהק
מוהר"י בן נעים וצלימודי ה' דרוש א' ד"ה וכן ומהר"י
עייש החירו הטלטול, ובספרי משנה הלכות ח"ה סימן ס"ט
הראתי לדעת כי דבר זה הוא מחלוקת הראשונים ז"ל צמוס'
עירובין צ"ו ע"א ד"ה מיכל וע"ש מה שהארכתי צס"ד
שם צענין זה. עכ"פ לפענ"ד פשוט דליכא איסור מוקצה
בטלית זה משום דאסור ללבוש וכיון דטלית הוה לכל דבר
מותר לטלטלו כנלפע"ד.

ובזה הנני ידידו דושה"ט וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה כאות
נפש המברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש.

במשנה הקמין

סימן ה

הגיע לשירה חדשה בר"ח ש"צ התחיל תפילת מוסף, כיצד יתנהג בקדושת כתר

ב"ה, ו' אייר התשל"ג ברוקלין נ"י יצ"א
למאן דלא חזינא קמברכינא צ"מ וכו' וכו' כמר דוד גענוד
הי"ו.

אחדשה"מ, בדבר שאלתו צמי שהתפלל שחרית בר"ח והגיע לשירה חדשה והציבור מתפללים מוסף, כלומר שהש"ס עומד להתחיל השמו"ע דמוסף בקול רם, אי עדיף שיתחיל הש"ע של שחרית עם הש"ץ מלה צמלה וכשיגיע לקדושה יאמר קדושה עמהם או שימתין בשירה חדשה עד שיגיע הש"ץ לקדושה ויאמר עם הציבור קדוש וצרוך כמבואר בש"ע א"ח סי' ס"ו ופ"ט, ולפ"ן הראשון תקשה הא דקיי"ל בש"ע א"ח סימן כ"ה סי"ג דחולצין התפילין קודם קדושת כתר שאין להיות עליו אז כתר של תפילין כמ"ש הבי"ה הוצא צמג"א, ובשירה חדשה יכול לחלוץ התפילין עד אחר קדושת כתר ושזי יניחם ויתפלל שחרית עכ"ל.

והנראה דהטור א"ח סי' ק"ט לפי הבנת רבינו הרמ"א ז"ל כתב דלכתחילה לא יתחיל בשמו"ע עד אחר שאמר קדושה והא"ל הקדוש אלא שאם צריך להתחיל מכת שהשעה עוברת או משום מסמך גאולה לתפלה שפיר דמי וכן פסק הרמ"א שם אבל הרמז"ם והמחבר שם ס"ב נראה דס"ל דאפילו לכתחילה מתחיל עם הש"ץ וכתב המג"א טעם לשיטת הטור והרמ"א דצריך לשתוק ולשמוע קדושה כמ"ש בסי' קכ"ה, ומיהו הלבוש כתב דעכשיו שנשתרצב המנהג שאומרים הציבור נקדישך עם הש"ס א"כ מותר גם לכתחילה להתחיל עם הש"ס וכ"כ בא"א דעת המחבר דאפילו לכתחילה מותר ועיין דה"ח ובספר האשכול ה"ח סי' י"א הביא וז"ל וכתב רב האי גאון איכא מנהגא לרבנן דדעדאיל אינש לבי כנישתא וקא מנלי בלחשא מעכב עד דמסיימא ללותא וכד פתח שליח ציבור ללותא מתחיל הוא ה' שפתי תפתח ואומר צהדי ש"ס מלה צמלה בלחש ואומר קדושה צהדי צבורא ושפיר דמי למיעבד הכי ולית ציה משום הפסקה וכי אמרי רבנן אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יצא ש"ס לקדושה או מודים היכא דמתחיל מקמי ש"ס אבל מתחיל עם ש"ס שפיר דמי ע"כ נראה דס"ל להגאון ובעל האשכול דאפילו לכתחילה מותר, והא"ר הביא בשם האגודה ורוקח ג"כ דאפילו לכתחילה ומפרש דמה דלמד הרמ"א מדברי הטור דלכתחילה לא מיירי כשהתחיל קודם שיתחיל הש"ס וכ"מ בתוס' ברכות דף כ"א ובשל"ה ובתניא רבתי דאפילו לכתחילה מותר ודעת האבודרהם נראה דרק דיעבד ובס' מירות שמשון הביא דלהר"י הקדוש נכון להתחיל עם הש"ץ דוקא והוצא בא"ח החדש וצ"א

מהג' מצוטטשטש סי' נ"ב דכשתתפלל עם הש"ס הוא תפלה בצבור ג"כ וכ"כ בחי"א כלל י"ט דבשחרית עכ"פ יעשה כן שלא יהא יושב ושותק באמצע ברכות ועיין ש"ע צ"ח יעקב סי' ק"ט ובס' תהל"ד ובערה"ש כלשו פסקו דאפילו לכתחילה מתפלל כן ממילא עכ"פ יצאו ידי הלכה פסוקה דיותר נכון להתפלל עם הש"ס מלה צמלה מלהמתין.

אלא דמעלתו יפה העיר מש"ע סי' כ"ה דאין לומר קדושת כתר בתפילין, וקודם השמו"ע יכול לחלוץ התפילין ולא באמצע השמו"ע (ובאמת גם באמצע השמו"ע יכול לסלקן ביד על הצד שסגי לדעת הפ"ח). והנה ראשונה נזכר בכלל אי מתפלה לתפלה נמי אמרי' הכי, והמחבר סי' ק"ט ס"ג כ' דיחיד העומד בתפלה וכשהגיע למקום קדושה היו הצבור אומרים קדושה דסודרא אינו אומר קדוש עמהם שאין הקדושות שוות, ונראה דה"ה אם היו הצבור אומרים כתר שאינו אומר עמהם קדושה והרמ"א ז"ל כתב הג"ה וי"א דקדושת כתר דהיינו קדושת מוסף ודיחיד מתפלל שחרית יוכל לומר עמהם דשניהם קדושת י"ח וקדושתן שוה וכן נ"ל עיקר עכ"ל. והפ"ח הסכים לדעת המחבר וכ"נ לכאורה דעת הפרישה. אמנם הלבוש והפמ"ג והא"ר וצ"ח והמגן גבורים ובקנ"ש"ע והמ"צ כולם הסכימו לרמ"א דקדושה אחת הם ויכול לומר עמהם בשחרית קדושה דמוסף ונראה דהכי קיי"ל.

ובידיהו אם היו תפילין על ראשו ולומר קדושת כתר הנה האחרונים הביאו בשם הזוה"ק עונש גדול להמניח תפילין ומתפלל צם קדושת כתר, עיין ב"ח סימן כ"ו ועי' פ"ח סימן תכ"ג דמי שיצא ידי חובת מוסף וחזר להניח תפילין והלך לביהכ"נ שעדיין לא התפללו מוסף דעתו נוטה שיכול לומר כתר עמהם ובמח"צ כתב שנראה לו לסלק התפילין בכתר וכתב בשלמי צבור מדלא אמר אסור עד שילקט משמע דדוקא לכתחילה קאמר דיש לו לסלקם אבל אם הי' עסוק בלמודו ולאו אדעתיה עונה כתר עמהם ובפ"ח"ש א"ח הני"ל הביאם והט"ו הקשה דלא גרע אות זה מחוה"מ גופיה דהו"ל אות ומניחים תפילין והקשה כן להרמ"א שפסק בתרויהו ולפי"ז היה נראה לכאורה דא במחלוקת שנויה דלמ"ד דמניחים תפילין צהוה"מ הכ"נ יכול לומר כתר צהם ולמ"ד דאסור להניח תפילין הכ"נ לענין אמירת כתר, ומיהו עי' א"ר וצ"ח שהסכימו להט"ו דמותר לומר כתר בתפילין.

ור"י דמסתפינא היה נראה לחלק בין ר"ח לחוה"מ דבשלמא חוה"מ ע"ס היום כולו הוא אות ופטור מן התפילין לסוברים כן, אבל ר"ח הרי היום מחויב בתפילין דליכא למ"ד דר"ח פטור מתפילין אלא לאחר שחרית בתפלת מוסף הוא דמתמירין ולכן י"ל דדוקא מי שכבר התפלל שחרית

סימן ו

דבק של בהמה טמאה אי שרי לתקן בו בתים
של תפילין

ב"ה, עש"ק לסדר ככל היוצא מפיו יעשה התשל"ד בני
מע"כ ידידי הרב הגאון הגדול ליהודים, תורה ויר"ש יחידי
צמודים, ראש בשמים צדיק תמים, משנתו קב ונקי פאר
הדור, אוצר בלום, שמו הולך עד סוף העולם וכו', כג"ת
מוה"ר יוסף שלום אלישיב שליט"א, מבי"ד הגדול
ירושלים עיה"ק תו"א.

אחדשכ"ג צידדות נאמנה, את קסתי נתתי צידי יד כהה
לעיין זה הלכתא שדק לן מר כהדר"ג
שליט"א בהיותי צדיקו דצדק הנעשה מזהמה טמאה אי שרי
לתקן בו הבתים של תפילין או צעי' מן המותר צפ"ך, ומאז
באתי הציחה רשמתי הדבר על פיסת נייר והנחתיו לעיין
בו, אמנם לרוב הטרדות נשכח ממני הענין וזה איזה ימים
עברתי בין בתי הכתבים ומנאמי הציון הנ"ל אמרתי לא
אניחנו עוד ואעבור אהא פרשתא לפי מוסת הפגאי ואת
כ"ג לרחק או לקרב.

גרסינן במס' שבת כ"ח ואלא הא דמי רב יוסף לא הוכשרו
במלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד למאי
הלכתא לתפילין, תפילין בהדיא כתיב זהו למען תהי' תורת
ה' צפ"ך מן המותר צפ"ך אלא לעורן והאמר אב"י ש"י' של
תפילין הלל"מ אלא לכורכן בשערן ולתופרן בגידן הא נמי
הלל"מ אלא לרצועות והא"ר יחזק לרצועות שחורות הלל"מ
נהי דגמירי שחורות טהורות מי גמירי ופרש"י לעורן עור
דפוס שלהן שהכתבים של פרשיות מונחים בו דהאי לא מלמען
תהי' תורת נפקא דהא לאו תורה כתיבה צ"י ש"י' של תפילין
שיהא העור נקמט מצחוץ ג' קמטין וכו' וכיון דאות השם
נכתב בקמטין שלו מותר צפ"ך צעינן וכו' לרצועותיהן שיהו
מעור בהמה טהורה הל"מ וכיון דהלכתא לרצועות מסיני
טהורות נמי הל"מ מסיני ומתניתא דר"י לאו הל"מ קאמר
מצואר דכל הנאמר מסיני צעי' מן המותר צפ"ך אלא דמשני
דגמירי שחורות הל"מ טהורות לא גמירי ועי' תוספות שם
ד"ה תפילין בא"ד אלא לרצועותיהן ומשני נהי דגמירי שחורות
טהורות מי גמירי דמשחורות ליכא למיגמר טהורות וא"כ אחי
דרב יוסף להשמיענו טהורות.

מבואר דכל הל"מ פשיטא ליה דצעינן מן המותר צפ"ך,
ונראה נמי לכאורה פשוט מכאן דיכול לעשות
הרצועות מקלף לבן ולהשחירן אח"כ וכמ"ש המרדכי בה"ק
הביאו דמ"מ א"ח סימן ל"ב דאי נימא דא"א לעשותם אלא
בבת אחת יחדיו אכתי כיון דקיי"ל שחורות נמי הל"מ ע"כ
דגם הרצועות נמי צעי' מן המותר כיון דהרצועות והשחורות
מדבר אחד, אלא ע"כ דיכול לעשותם מקלף, וי"ל קמ"א,

ולכא עור עליו חיוב תפילין שפיר אמרינן דאסור להיות
בתפילין, אבל מי שלא התפלל עדיין שחרית שכתבי חייב
בתפילין ליכא אסורא עליו וכ"ש מהפר"ח שכתב דאם לבש
תפילין לאחר מוספין דמותר לומר כתר זהם. וראיתי בא"א
(בוטשאטש) ציוס ר"ח שכתבי מלחלון תפילין קודם קדושת
כתר שהתפללו קודם שהתחלתי להתפלל והם נוהגים לומר
נקדש פשיטא שאין שום קפידא בזה וגם אם כל הקהל הזה
אומרים כתר ג"כ לא היה קפידא כ"כ כיון שדעתו היה
להתפלל שחרית אח"כ בצבור והרי זה מעין מה שיש לדדים
בין תלמידי האר"י ע"ה אם להניח תפילין אחר מוסף כידוע
והרי יש אומרים שאין להניחם אח"כ, א"כ ממילא כה"ג
שצריכים אח"כ להתפלל שחרית אין לחלסם גם לכתחילה בצולי
לסדרתם אך מ"מ נראה לחלסם ואין קפידא לכו"ע אך צדיעבד
אין קפידא ג"כ בלי חליטתם ע"כ. ועי' שו"ת דרד"ו אלף
קנ"א. וא"כ כ"ש צמי שהוא באמצע תפילת שחרית.

ובבבא החיים אות ז"ט הביא אם מזמן שהוא עדיין בתפלת
שחרית ולובש התפילין ושמע קדושת כתר מכת אחרת
שמתפללין מוסף יסלק התפילין מעליו עד שיענה עמם
קדושת כתר ויניחם אח"כ ואם פתאום שמע מהחזן שאומר
קדושת כתר ואין לו שהות לחולסם, ככה יעשה. בשל ראש
יזום ממקומם לזר אחר ושל יד יניחם ראש הטלית או הכתונת
בין הקצ"נה ובין צערו ויענה קדושה, כן העלה בס' תורה
לשמה והביאו בן א"ח פ' ויקרא אות י"ז ע"כ. הנה נראה
לכאורה מדבריהם דמי שמתפלל שחרית ורואה לומר כתר נמי
צריך לסלק התפילין מקודם ואח"כ לומר כתר ולכן נראה
דלכתחילה ודאי כדאי לראות שלא יבא לידי כך שיצטרך לומר
כתר בתפילין על ראשו. ובמקום שאומרים נקדש ליכא קפידא
כלל אבל במקום שאומרים כתר אם כבר בא לידי כך אזי
צדיעבד נראה דמותר לו לומר מלה במלה עם הש"ך וכשיגיע
לכתר יעשה כעצת התורה לשמה ויענה קדושה וצדיעבד אפילו
זה לא צריך ודין עדיף ממנו שהביאו הא"א והתורה לשמה
דהחם הרי הוא יתפלל שחרית בצבור וצדיקן הרי אם לא
יתפלל עכשיו עם הש"ס מלה במלה נמצא דלא יתפלל תפלה
בצבור כלל ומפסיד תפלה בצבור בשביל זה כמוצן. ומיהו ודאי
לכתחלה אין ראוי לעשות כן ומה עוד אם נזרק דעת המחבר
דלעולם ס"ל דאין קדושת כתר שיה עס קדושת שחרית
וממילא אית ציה משום הפסק והנלענ"ד כתבתי. ומה שיש
להסתפק לענין ברכה אי חוזר ומצרך כיון דבשעת כתר הי'
אסור להניח תפילין אי הוו הפסק כה"ג ומסתבר דאינו חוזר
ומצרך וי"ע.

אלו דברי ידידי דושה"ט ומברכו שיזכה ללמוד תורה לשמה,
הטורד והעמוס בעבודת הקודש, בלב ונפש.

מנשה הקטן

ושמעין נמי מדרב יוסף דכל דבר שהוא מעצם התפילין אף דאינו מהלל"מ כרצועות בעצמן צעי נמי טהורות בקיצור כל דבר שצריך לתפילין אם הוא הלל"מ צעי מן המותר צפ"ך ואם אינו הלכה למ"מ עכ"פ כיון דהוא מעיקר דינא צעי טהורות מדרב יוסף ומינה יש לדייק נמי דכל דבר שאינו מהלכה ולא מעיקר דינא בתפילין לא צעי טהורה ולא מן המותר צפ"ך.

והנה הטור סי' ל"ב כתב דיש כורכין על כל פרשה קלף קטן קודם שנותנין אותה בצית וכן נראה בשימושא רבה, והרמב"ם פסל אם לא כרך עליה קלף או מטלית ואינו נראה להראש"ש ז"ל לפוסל, וכתב הצ"י דבסמ"ק ובא"ח ובהגמ"י פ"ג שיש מקפידין שאין כורכין אותו אלא בקלף כשר ואינו מוציא להם טעם דהא צריייתא תולין במטלית תניא ומטלית לא שייך כשר ופסול וא"כ כל קלף חזי שפיר לכרוך, ומינה אפשר דכל מילי דתפילין צעינן מן המותר צפ"ך והלכך אם בא לכורכין בקלף צריך שלא יהא מדבר פסול אבל במטלית דלא שייך בו פסול ש"ד ע"כ. ויש לתמוה אצ"י ז"ל שכתב דאפשר דכל מילי דתפילין צעינן מן המותר צפ"ך דהרי בגמרא הנ"ל אמר אביי שיי"ן של תפילין הלל"מ וכו' עד שבא ר' יוסף לטהרות משמע דאי לאו דהלל"מ לא היה צעי מן המותר צפ"ך ודוקא מפני שהוא נכלל בהלל"מ וגם רצועות אי לאו מהא דרב יוסף לא היו צעינן טהורות וכל אלו רק מדכתיב בזה הלל"מ וכמ"ש רש"י ד"ה לעורן דהא לאו תורה כתיב בזה הגם דודאי צעינן שיי"ן ושערות וכיוצא בזה בתפילין מ"מ לולי שהם הלל"מ לא היו צריכין טהורות א"כ קלף זה כיון דלא כתיב ביה הלל"מ מנגן דצעינן טהורות. ואי נימא דעכ"פ איחיה בזה דרב יוסף א"כ היל"ל דרב יוסף אחא לאשמעינן דהקלף שכורך בו יהיה מטהורות ורצועות שחורות גם הרצועות בכלל וצ"ע. וראיתי במג"ב סימן ל"ב סקל"ב שהקשה כעין זה להרמב"ם ודעימי"ן שס"ל דאם לא כרך קלף פסול, ומי דיל"ל דהם סבורים כדעת הרמב"ם דהלל"מ לכרוך קלף קטן מהא דאמרין בירושלמי פ"ק דמגילה הלמ"מ שיהא כותבין בעורות וכו' ותולין במטלית פי' הרמב"ם בפ"ג מה"ת ה"א דקאי אחפילין וכו' ע"ש. ולפענ"ד אפילו נימא הכי להסמ"ג וא"ח והגמ"י דס"ל כהרמב"ם. אמנם בדברי הצ"י קשה לפרש כן שהרי כתב דכל מילי דתפילין משמע אפילו דלאו הלל"מ נמי צעינן מן המותר צפ"ך וצ"ע.

עוד נראה לדייק מדברי הגמרא שאמרו שחורות הלל"מ ומינה דצעי מן המותר צפ"ך וכמ"ש רש"י ופוסקים שם דכל הלל"מ צעי מן המותר צפ"ך א"כ נראה לכאורה דצבע של תפילין נמי צעי מן המותר צפ"ך שהרי כך אמרו להדיא שחורות הלל"מ וצעי מן המותר צפ"ך ומינה קשה לי

מה שראיתי למרן הח"ס יו"ד סימן רע"ו ד"ה והנה מ"ש הגאון ז"ל דמשי הוא דבר טמא כן כתב רבינו צחי פרשת תרומה דמשו"ה לא היה משי במלאכת המשכן מפני שאינו מותר צפ"ך ולדבריו צ"ל חולעת שני שהוא אמר צבוע צדס החולעת, צ"ל דצבוע לא איכפת לן אם אינו מותר צפ"ך וכמדומה לי שהחלון שצובעים בו תכלת למקדש איננו מן המותר צפ"ך, ומזה ראינו להחמיר ליקח שמן דג טמא כשצובעים עורות הרצועות ומ"מ אני מחמיר לדידי ליקח שמן זית במקום שומן דג עכ"ל, ולכאורה צ"ע דכיון דרצועות שחורות הלל"מ מדינא צריך דוקא מן המותר צפ"ך.

והנב"י ק' א"ח סי' א' שנותנין בתוך הטיח עצם פיל שחוק כ' שיש להחמיר לא מצביא למ"ד שגם בתים שחורות הלל"מ פשיטא דצעינן מן המותר צפ"ך ויש לדון בזה כיון שאין צעין וגשאר רק חזותא אם שייך מותר צפ"ך ועי' נו"ב ת' לבנו סימן ג' שם בא"ח שרצה לדייק מהא דקול ומראה וריח אין בו משום מעילה וכן מחוס' צ"ק ק"א ע"א ד"ה ולא יצבע ובפסחים כ"ב ע"ב דאע"ג דאסור שאר הנאות צריך לרבות צביעה הואיל והוא רק לחזותא וע"ש מה שהביא דברי הר"ן בתשובה, וקושיא הפר"ח עליו צמנעלים שצובעים אותם בצבע שיש בו חומץ של איסור"י ומסיק הר"ן דהואיל דהוא איצביא דלא איפשיטא אי חזותא מילתא בשל דברייהם אולינן להקל ובשל תורה להחמיר והפ"ח תמה עליו ע"ש. ולהנ"ל לכאורה אפילו נימא דסתם חזותא צפולוגתא שגויה אבל בתפילין הרי הקפידה תורה ארצועות שחורות מהלמ"מ ושפיר ריבתה תורה דצעי מן המותר צפ"ך והו"ל כהא דחוס' הנ"ל וצ"ע.

ובד"ה מעתה יא שם לדייק בדברי הגמרא הא דאמר ר"י רצועות שחורות הלל"מ ופי' כיון דהלכה שחורות מסיני טהורות נמי מסיני וסוגיא זו קשה להצין באיזה סבירא המקשן והתרתן מחולקין שהמקשן הי' סובר דהא בזה תליא, והתרתן השיב שאינן תלויין זה בזה, והמקשן היה סובר דגם בצביעה יש בו ממש הואיל והלכה הוא להיותן שחורות ומתוך שהצבע הי' מדבר טהור לאו מילתא דפשיטא היא הואיל וחזותא בעלמא הוא ולכן צריך צריייתא דר"י לאשמעינן דגם הצבע צריך להיות מדבר טהור דלא הוכשר למלאכת שמים אלא דבר טהור וגם האי שיחור מלאכת שמים הוא דהלל"מ שיהיו שחורות. והמעין שם יראה כמה דחק הגאון ז"ל בזה וכמעט נתהפכו הדברים דבגמ' אמרו להדיא והלל"מ נאמרה לשחורות והוא ז"ל כתב דשחורות מצריייתא דר"י שמעינן לה ובעצמו ז"ל הרגיש בדחוקו ז"ל, אמנם לפימ"ש לעיל צס"ד אחי שפיר דהמקשן הי' ס"ל דכיון דצעי שחורות ודאי מחדא מילתא הוא וא"כ ע"כ דגם הרצועות מאותו דבר אבל התרתן

במה שזוועין וממילא ליכא מן המותר אלא שדחיתי לעצמי דעל שחורות צעי מן המותר בפין.

עוד ראיתי צנוצ"ת הנ"ל שכתב לענין שאלת הרה"ג מוה"ר הירץ עמדין ברעוועות תפילין שמושחין אותם בשומן דגים טמאים הנקרא פיטראן אם יש בו חשש דלרין להיות מן המותר בפין והסכימו הגאון מהר"ש והגאון ר' מיכל בכרך בדבר שהוא לצורך עיבוד לא צעי מן המותר בפין ותמכו יתדותיהם על מה דאיתא במדרש ילקוט פ' בא רמו קפ"ו ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשגונו ישעיהו תלמידו של רחצ"ד וכו' ולא עוד אלא שזכו לעבוד עורות מלאותן ולכתוב בהן ס"ת תפילין ומוחוות עכ"ל המדרש, ומה מוכח שמותר לעבוד בדבר טמא דהא כל היוצא מן הטמא טמא ואפ"ה מותר לעבוד בהן עורות.

ולפענ"ד אי משום הא אין כאן ראיה חדא לפמ"ש בגמרא בכורות דף ז' צעי מיניה מר' ששת מי רגלים של חמור מהו ותיצעי להו דקוסים וגמלים לא מייצעי להו דלא עכירי ולא דמי לחלב מילא עול ומילא נפיק כי קמבעיא להו דחמור דעכורי ודמי לחלב מהו מגופיה קא מימלאי ואסור או דילמא מילא עול ומילא נפיק והאי דעכורא הבלא דבישרא הוא וא"ל ר"ש תניתיה היוצא מן הטמא טמא ופרין אייתידיא מפני מה אמרו דבש דבורים מותר מפני שמכניסות אותן לגופן ואין ממנאות אותו מגופן ופרש"י שמכניסות אותן לגופן שאוכלות מפרחי האילן ומהן נעשה הדבש צמיעה ואין ממנאין אותו מגוף (ס"א מבשריו) וכו' עד הוא דאמר כראצ"י ופסק הרמב"ם פ"ג ממ"א ה"ג דדבש דבורים ודבש זרעים מותר מפני שאינו מתמנא גופן אלא כונסים אותו מן העששים בתוך פיהן ומקיאין אותו בכורת ועי' ה"ה שם למה פסק דלא כראצ"י ועי' הגמ"י שם ובש"ע יו"ד סימן פ"א ס"ח וציאור הגר"א וצ"י כתב דלא שייך בזה דבר היוצא מן הטמא טמא הואיל ולא מתמנא מגופו וכתב הבית הלל דמה"ט אותן האנשים הנוהגים עפ"י ספרי מוסר שאין אוכלין דבר היוצא מן החי אעפ"כ אוכלין הדבש דלא מקרי דבר היוצא מן החי ולא דמי לחלב ולפי"ז הכ"נ צוואת הכלב דכ"ש הוא מזה ולכתחילה מותר לעבד בו עורות ואין בזה ענין של מותר בפין.

שנית והוא העיקר דנראה באמת לזאת כלבים הו"ל פרש בעלמא וליכא בזה שום ענין של מן המותר בפין ובהו יש ליישב מה שיש להרהר אחי' קמא דכיון דהכלבים אוכלים בשר נבילה ואיסורים ואפשר דמש"ה הו"ל עכ"פ דבר הבא מן הטמא ולא דמי לדבש דבורים ואינו בא אלא מעששים שמותרים באכילה הגם די"ל דאכילה כלבים נמי אוכלין בתר רוב ורוב אכילתן אינו מדבר טמא אמנם לפמ"ש אחי' שפיר

ת"י ליה דטהורות ושחורות תרי מילי נינהו ואפשר לעשות הרעוועות מקלף ולשחרן א"כ אי לאו דר"י לא הו' ידעינן דרעוועות נמי טהורות וזה לפענ"ד ברור. וממילא לכאורה רא"י ברורה דהשיחור צעי מן המותר בפין.

והנה הנוצ"ק שם תמה אצ"י דפירש ליפהו זהו משום דאינו מן המותר בפין, עי' מנחות מ"ב ע"ב כתנאי יפן זהו וכו' פסולין פירש"י כדאמרין בפ' שמנה שרצים למען תהיה תורת ה' בפין ועי' רש"י מגילה כ"ד וברע"ב שם, והנוצ"י ת"י דעשה מהם בחים. אמנם עי' בהגרע"א מגילה הנ"ל פ"ד מ"ח נפשו זהו והכתוב אומר וכ"כ רש"י והר"ן. אבל לכאורה אינו מספיק דאטו זהו מן האסור לפין וכו' ע"ש ובסנהדרין מ"ח פרש"י דהלל"מ דליפן זהו פסולות ולכאורה לפמ"ש רבינו צחי' דמשי לא היה צמסכן משום דאינו מן המותר בפין יש לישב דהכ"נ דהרי משי נמי אינו ראוי לאכילה ואפ"ה אסור אלא דבאמת דא שזש הוא דמשי האסור כיון שצא מחולעת שהוא אסור וכל היוצא מן הטמא הוא ולכן לא הו' מן המותר בפין אבל זהו מעולם לא נאסר, הגע עצמן להמג"א דבכל החורה כולה צעי מן המותר בפין א"כ סוכה תהא פסולה לעשות הדפנות של זהו ומתכת וי"ל.

ומיהו קושית הח"ס ז"ל מתולעת שני ומחלון לכאורה צ"ע דא"כ היאך מלאו לצבוע בהם צביהמ"ק, אלא דקושיא זו נתחצטו בה הגאון בעל נוצ"ת בתשובה סימן ג' הנ"ל מבנו הגר"ש ז"ל שכתב להגאון מוהר"מ בכרך והביא שם מחלוקת וסתירות ברש"י בפ' חלון דבמנחות פרש"י בדף מ"ד דעולה מן הארץ וא"כ הוא רמש ועי' רע"א מה שזיין שם סתירת רש"י ובסנהדרין פרש"י תולעת היוצא מן הים ובמס' מגילה דף ו' פרש"י חלון עולה מן הים על הארץ ומיהו ציד רמה סנהדרין הנ"ל כתב מסתבא דהאי חלון לאו האין דגבי התכלת ע"ש חדא דהאין דבר מאי צעי וכו' אלא מיני אחרינא הוא דמברי מעפרא וממילא ולפי"ז לא תקשה ארש"י נמי די"ל דס"ל כמה מינים הם ועי' רבינו צחי' דתולעת שני אינו מגוף התולעת רק מתוך גרגירים שהתולעת צמוכן ע"ש בפ' תרומה.

ובח' למס' עירובין דף צ"ו ע"ב בתוס' ד"ה את החי צמטה הבאחי סתירת רש"י הנ"ל ודברי תפא"י בכלכלת השבת כללי בגדי קדש שהקשה ג"כ על מיני צבעים שצבעו תכלת ובגדי כהונה שהיו בהם דם שרצים והרי אסור באכילה ואין לומר דהי' ממתין עם הדם עד שיפסל מאכילת כלב דהרי משמע שצבעו בדם חי דלולל צבעיה וכתבתי בס"ד דהי' אפשר שצבעו התכלת עד שלא קדשו וא"כ מן המותר ואח"כ קדשו הכלים והכ"נ לענין ציית וגם כתבתי דאפשר דהתורה לא הקפידה אלא על השחרות או על התכלת שיהי' הצבע זה ולא

וכבר הקשו עליהם ממס' סופרים פ"א שכתבו ואין חוששין שמא עורות לבזין הן ועי' בית יצחק ח"צ סי' פ"ג ומהרי"א אסא"ד יו"ד סימן רפ"א ודו"ק) [ועיין ב"ש א"ח סי' כ"א שלא הביא דברי המנהיג].

והרמב"ם בפ"א מקלי המקדש ה"א כתב דהמור הוא הנרור בחי' שזהודו, והראש"ד השיגו שאין דעתו מתקבלת שיכניסו במקדש דם חיה טמאה והכ"מ חי' שנשתנה מלכותו ונעשה כעפר בעלמא ותמה עליו בנוז"י הנ"ל דכי עדיף משערות ועור דג"כ חסוד כעפרא לענין אכילה הואיל ואין בו טעם ואפ"ה פסול לס"ת תו"מ והגאון מוהר"י זכרך שם דחה דבריו דכיון שנשתנה הדם ונעשה עפר הוא כעין צריה אחרת משא"כ בשערות ועור דלא נשתנו והגאון מוהר"ש כתב דעור שנעצדה נמי נעשה כעין צריה אחרת ע"ש. ולפענ"ד כי שערות ועור דומה יותר למשי שכתב רבינו בחי' בפ' תרומה דלא הוא מן המותר צפ"ח שאינו ראוי לאכילה משום דאינו ראוי מתולדה והנרור דומה לזואת כלבים שמותר ועכ"פ נראה לדקדק דברי הגר"י זכרך שם דנרור הו"ל פנים חדשות וראוי מרבינו יונה לענין חלב דדם נעבר ונעשה חלב וכן כתב הרא"ש זכרות לענין רגלי דבורים אבל עור הרי לאחר העיבוד לא נשתנה מצבייתה רק שנעבד שלא תפסיד והכ"מ מדמה האי דם לעפר כעין הא דלאחר שנשרף האיסור אמרינן פנים חדשות זאו לכאן ומה שהקשה סו"ס לא הוא מן המותר צפ"ח נראה דס"ל דהאי נרור מעולם לא נאסר והו"ל כהא דפירש שליכא עליו שם טומאה עוד ומן המותר צפ"ח לאו דוקא שיהא ראוי לאכילה שהרי אפילו נבלות וטרפות וגם שאר דברים שאין ראויים לאכילה מ"מ כשרות הן רק שצני שלא יהא אסור מדינא והא נמי לאו איסורא הוא האי נרור וכנאות כלבים, וכ"כ המנהיג להדיא חו"ל, משום הכי לא אמרו חכמים בשבת ובמנחות ובמסכת סופרים אלא למעוטי בהמה וחיה טמאה אבל כותצין על גבי עור חיות ובהמות טהורות אפילו נבלות וטרפות שלהן ואע"פ שאין צנות אכילה הפרש לא כ"ש ע"כ.

ובמעתה נחזור לדין דבק, הנה בשו"ע שם סמ"ז כתב אם כתבם על ד' קלפים והניחם בד' בתים יאל והוא שיתלה עור על הד' בתים שיהיו נראים כבית אחד וכתב הרמ"א ז"ל והמנהג לדבקן דבבק שיהא הכל בקלף אחד ויהרו לטול דבק כשר (ברו"ש ואגור סימן נ"ז) ולכאורה כיון דכתב דכשרים בלי דבק א"כ למה כתב ליזהר דבבק כשר דוקא כיון דאינה הלל"מ רק למנוה ובגמרא מנחות ל"ד מבואר דחזר בו ר"י והודה דא"ל לדבקן וכמ"ש הב"י ז"ל דהרמ"א לשיטתו שהביא הא מצעל צרוך שאמר והרי המהרי"ל בתשובה סימן קל"ז הביא דכמה גאוני פסקו כר'

ובהדי שותא נראה לתת טעם הגון מה שאמרה תורה שהכלב מחזיק ג' ימים צמעי המאכל, ולדידן י"ל עוד דכיון דהחירה תורה ליקח נאותו לעבד עורות משום שלא לקפח שכרו אמנם אפשר שיאכל דברים טמאים ולא יעשו פרש מיד ולכן גזרה חכמתו ית"ש שיתעבד צמעי ג' ימים ויפסיד מכל יהי צטל לכ"ע.

שוב האיר ה' עיני ומנאחי צספר המנהיג ה' תפילין צסוף הספר חו"ל שמעתי כי בארץ ישראל פסלו ס"ת המעובד צנאות כלבים ואולי סמכו עלה דהוא דפטוס הקטורה והלא מי רגלים יפין לה אלא וכו' וצירושלמי וצצלי אלא שאין מכניסין ריח רע צעורה מפני הכבוד ופתרון אחד להם ושגגה הוא שהרי מי רגלים יש להן ריח רע ומרחיקין מהן ד"א וכו' אבל נאות כלבים כבר הלך לצבד ואין כאן ריח רע ועיקר דכוחה אמרינן צסתם י"ן צכלים מוופתין דקא איל לאיצוד להעציר ריח הזפת דשרי ואולי שגו צכך דכחי צלמען תהי' תורת ה' צפ"ח מן המותר צפ"ח גס זו שגגה דפירשא בעלמא הוא כדאמר צזה צמשנה והלא קיצת עולה חמורה מקיצת נצילה ואמר כהן שדעתו יפה שורפה חיה וכ"ש קיצת נצילה שאינה אסורה צהנאה שמותר אלא מפני שמעמיד אותה צקיצת עגלי ע"ז דפירשייהו אסצה"נ וכו' ועוד טעו צהלכה פשוטה צכמה מקומות צתלמוד דאמר אין הקצ"ה מקפח שכר כל צרי' כי צצציל ולכל צני ישראל לא יחרץ כלל לשונו וכו' כלבים לעבד מנאותן עורות לכתוב צהן ס"ת תפילין ומוחוות והקצ"ה אין מקפח שכר הכלבים והם זאו וקפחו את שכרם ופוסלים ס"ת וגם צכתיצתן נהגו כל ישראל לתת דדיו החרת הוא קנקנתוס דתנן חרתא דאושכפי הנקרא קנקנתוס שנעשה מנאות כלבים ומחומץ שלהן אע"פ שהוא סתם י"ן דקא איל לאצוד והשתא הכתיבה עצמה הציירו כל ישראל מענין נאות כלבים עיצוד העור לא כ"ש וכן כתב רבינו שריא ז"ל ע"ש מה שהאריך עוד.

הנה מבואר מדברי רבינו המנהיג ז"ל הטעם דמותר צנאות כלל משום פירשא בעלמא וכמ"ש צס"ד אבל פשוט דאין זה מטעם דמותר לעבד צדבר טמא וצ"ע אהני גאוני שלא הרגישו צזה וא"כ אין מכאן ראייה לעבד צדבר טמא ואדרבה יש לד"ק היפוך זה דצא"י היו אסורים לעבד צנאות כלבים משום דהו"ל שלא מן המותר צפ"ח והמנהיג דחה דבריהם דכן הוא מן המותר צפ"ח אבל לא דחה לגמרי דלא צעינן מן המותר צפ"ח וא"כ אדרבה לכאורה ראייה דגם לעיצוד צעי מן המותר צפ"ח (ואגב מכאן צ"ע אצבעל פמ"ג ותצ"ש (שבת ק"ח) שנתתפקו צעורות של אסצה"נ אי פסולים הם לתפילין ומדכתב אלא מפני שמעמיד אותה צקיצת עגלי ע"ז דפירשייהו אסצה"נ מבואר דכה"ג פסול אפילו לעיצוד

בפיך אלא דברים של עיקר כגון רצועות ושער וכיו"צ ומשיחה אין זה שום חיקון ושאל את סופרים המומחים חדשים וגם ישנים וגם הגאונים מעולם לא פקפקו על זה ולכן דעתו דהמחמיר אינו אלא וכו', כתב לעצמו טעם הדברים חזק דקדק מגמרא שבת לא הוכשרו צמלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד משמע דוקא על עור קפיד רחמנא ולא על דברים הנריכים לחיקון העור וכו' ואף לפי המסקנא לא מצינו דבעינן מן המותר אלא עור הפרשיות והבתים ורצועות וגידין ושערן אבל דבר הנריך למלאכת העור ומיקונו שגם זה נריך להיות מן המותר לא נמצא בשום מקום ומ"ש הרמ"א א"ח סימן ל"ב ויזהרו לטול דבק כשר הוא מפאת המנהג. גם י"ל אחרי שלמנוה ז"ל על קלף אחד כמ"ש ב"י על מהר"מ וא"כ הדיבוק הזה עושה אותו לעור אחד והוי כעור עצמה ואפשר דבעינן מן המותר ע"כ.

והנה פשיטא ליה להגאון ז"ל דלעבוד לא צעי מן המותר בפיך ומדברי המנהיג הנ"ל לכאורה לא נראה כן אלא דגם לעבוד צעי מן המותר גם מדברי הנוצ"י חלק א"ח סימן א' שחשש להחמיר במה שנותנים לתוך הטיח ע"ש פיל שחוק דבעינן מן המותר בפיך והצעל תשובה מאהבה דחק לעצמו דהתם משום שהשחרות מדינא וטיחה זו עושה פעולה בהאי שחרות. ולפענ"ד מיירי אפילו צעיד דמסקא ליה. ואין להקשות דא"כ גם הסיד אינו מן המותר בפיך זה אינו דדוקא בדבר דשייך ביה איסור והיתר שייך לומר מן המותר בפיך, אבל בדבר דלא שייך ביה איסור והיתר לא שייך זה לומר מן המותר בפיך. וכה"ג כתב מרן בעל בית שערס לענין כתיבה בקולמוס של כנף עוף טמא שנתחפק בו הדבר שמואל וכתב דדוקא בדבר שנריך להיות מן העור וכיוצא בו וא"א להיות אלא או מדבר המותר או מדבר האסור בזה בעינן שיהיה מן המותר בפיך, אבל קולמוס שכשר הוא של עץ או ברזל עיין א"ע סימן קכ"ה וב"ש ור"מ סוס"י הנ"ל לא שייך ביה מן המותר בפיך, ודין עדיף דהתם האי כנף עכ"פ יוצא מן הטמא הוא שהוא עוף טמא ויש לומר דהו"ל כמו משי לרבינו בחיי אבל סיד הרי עיקר ברייתו אינו מדברים הנאכלים כלל כמוזבן.

העולה לן לפי מה שגראה מדברי רבותינו האחרונים ז"ל דלכו"ע היבא דהדבק עושה פעולה בעצם התפילין צעי מן המותר בפיך, דהכי מפרשי לענין ד' פרשיות לדבוק בדבק וכן נמי היכי דאינו פועל בעצם התפילין ואינו מזדקק הדין לא צעי מן מותר בפיך, וכמו לענין קלף וייר מחוך, וכן נראה בק"ס סי' ס"ד שכתב יש נוהגים לדבק מטלמים מאחורי התפירה וכו' ואין נריך לאלו מטלמים דבק כשר כיון שאינו אלא לתוספת חיזוק ומ"מ לכתחילה יש לדקדק גם בהם

יוסי דאין נריך לדבק ולא בתפירה. אמנם המהר"ם הורה לדבק וכן מסיק בתקון בעל צרוך שאמר והמהרי"ל כתב על הספר שהגיה בעל צרוך שאמר וכו', ואותו חזור דסמכא הוא כי מאד דקדק המחבר והמגיה ע"כ, וא"כ כיון דהצרוך שאמר פסק כמהר"ם והרמ"א סמך אצלו צרו"ש וא"כ צעי דבק מדינא ולכן צעי דבק כשר ועי' במג"צ סימן ל"ב סל"ב הנ"ל שכתבו ג"כ וגם דובקן בדבק יש לפרש לענין תפילין וכגון אם עשה תפלה ש"י צ"ד קלפים וכמ"ד נריך לדבוקן וכמו שפירש הסמ"ג והריצ"ש סימן ל"א והרדב"ז ח"ג סימן תרמ"ז ובאמת כי לפענ"ד מוכרח כן כיון דהציא ראייה מצעל צרו"ש והוא לשיטתי במהרי"ל הנ"ל.

ואין להקשות מהא דכתב התה"ד הציא הרמ"א יו"ד סימן רע"ח ס"ב דבשעת הדחק מותר לתפור הס"ת במשי סביב העמודים וקורין זה ודג"מ ובספר בני יונה ובח"ס וכמעט כל האחרונים תפסו על הרמ"א דסביב העמודים לאו דוקא אלא ה"ה לתפור היריעות להדדי התיר התה"ד עי' בפת"ש שם הרי לכאורה דתפירת היריעות נמי מותר במשי ואין נריך מן המותר בפיך ומ"ש בתפילין דהדבק נריך להיות מכשר דוקא לאו קושיא הוא דהתם לענין העמודים אפילו לא נתפרו כלל נמי כשר וכמ"ש הדג"מ שם דספר עזרא לא היה לו רק עמוד אחד והצני יונה הוסיף דהו"א ס"ת שאין לו עמודים כלל יוצאו אחרת שיש לה עמודים, אם יש להם, ואם לא נמצא שם אחרת קוראין מזו אבל אם יש להם ס"ת שיש לה עמודים אלא שלא נתפרו העמודים עם היריעות ומכ"ש אם נתפרו במשי אף אם יש אחרת שתפורין בגדין אין להוציא אחרת משום פגם הראשונה ועי' נקה"כ יו"ד הנ"ל וא"כ התפירה דהתם נמי אינו מעיקר דינא אבל הדבק שבין הד' פרשיות למהר"ם הוא מעיקר דינא ולכן שפיר צעי מן המותר בפיך.

ובעין זה כתב בשו"ת באר עשק סימן י"ד על הדבק שמדבקים בו ניירות ס"ת לחיזוק של ס"ת אם ז"ל מן המותר בפיך כתב שם וז"ל דלא בעינן מן המותר בפיך אלא בדבר שהוא עיקר כגון רצועות של תפילין ושער דבלא"ה לא הוכשרו כדאיתא בשמושא רבה הציאו הרא"ש בזהלכותיו וז"ל, הל"מ כותבים בעורות וכורכים בשער וכן רצועות הל"מ שיהו שחורות שאע"פ שהן משמשין דברים של עיקר הם א"א בלא"ה אבל המטליות הללו שאינן עשויין אלא לחזק ובלא"ה הס"ת כשר ודאי לא איכפת לן אי הוי הדבק ממין המותר או לא עכ"ל ועיין שו"ת מוהר"ם מפאדוה סימן פ"ד. ומנאמי את שאהבה נפשי בשו"ת תשובה מאהבה ח"ב סימן רי"ד ע"ד רצועות שנמשכין בשמן דג טמא פשטראן (והוא השאלה שנשאלה בנוצ"י הנ"ל) ולאחר שהציא דלא בעינן מן המותר

מקרא דלא יאכל כמבואר בפסחים כ"ו דענין שיאכל כדרך הנאתו וכמ"ש הרמב"ם פי"ד ממ"א והיינו שאכל האיסור חי או עירב בו דבר מר או אכלו אכילה גסה פטור אבל גוף האיסור לא הותר ואם חזר ותקנו להאיסור כגון שבשלו או שנטל דבר מר מתוכו או שמוחקו בדבר הממתק חזר לאיסורו דלא נחבטל שם חלב ממנו צמה שנתן לתוכו דבר מר רק כשיאכלו כך אינו לוקה משום דאכל שלכדה"י והתורה לא חייבה באכילה כזו ולהכי צ"ח דלא כחייב זהו אכילה לוקה אף בכה"ג אבל כשנסתר גוף האיסור פרח שם האיסור מכל וכל מקרא אחרת דנבילה שאינה ראויה לגר לא קרי נבילה ואפילו חזר ותיקנו בדברים המתבטלין שרי דכבר פרח האיסור ממינה ונעשה כעפרא דארעא ואינו חוזר לאיסורו ע"ש ובמקו"ח סימן תצ"מ אות ב'.

ובש"ט בית שערס לכ"ק מרן זקנינו ז"ל א"ח סי' ר"ו תמה אחו"ד הג"ל שכתב דנפסל מאכילת אדם נמי פרח שם נבילה ממינה ונעשה כעפרא בעלמא הא ר"י ס"ל בזכרות כ"ג אחד טומאה חמורה ואחד טומאה קלה עד לכלב ונפסל מאכילת אדם עדיין שם נבילה עליה לענין טומאה גם בתוס' שצוה"כ ד"ה אלא דדעת ר"ת דנבילה מסרחת נמי מקרי נבילה וע"כ אין ההיתר בנבילה מסרחת אלא משום דהוי שלא כדה"י אלא דנבילה סרוחה מעיקרא מחיים פשיטא דאין איסור נבילה חל כלל כשמתה רק באינה סרוחה מעיקרא וחל עליו איסור נבילה הו"א דאף אם נפסלה מאכילת אדם אף דבאל האיסור נמי לא אכיל לה הו"א דלא פקע איסור נבילה שכבר חל עליו וזה אחי קרא לר"ש שא"ר לגר אינה קרויה נבילה כיון דגם בלא האיסור נמי לא אכיל לה משום דהוה שלכדה"י פקע איסור נבילה והנפ"מ אם נפסל מאוכל אדם מותר משום דשלכדה"י או דמותר משום דפקע איסור דנבילה דאם ההיתר משום דשלכדה"י מותר אם תיבולו ותיקנו שיהיה ראוי לאכילה בדרך הנאה חייב עליו אבל אם ההיתר באינו ראוי לגר משום דפקע איסור נבילה אפילו תיבולו ותקנו מותר, והאריך שם הרבה.

ובתשובה אחת הראתי לדעת דמחלוקת החו"ד ומרן ז"ל לכאורה היא מחלוקת הרשב"א והרא"ה ז"ל, דהרא"ה צד"ה ש"א ובצ"ח ד' ש"ד כתב דקדשה שאינה צת יומא שהותרה בשביל שהצלה שבה כיון שנשחטה מעת לעת בידוע שהוא פגום מכדי גר או יותר וכיון שכן א"א לאסור שאין לך דבר שהותר מתוך שנפגם חוזר לאיסור לעולם וא"א שלא יהא הוא בגופו פגום לעולם ואפילו גורם לו דבר שלא יהא נרגש מ"מ הא בעצמו פגום. אבל הרשב"א צמשרת הבית שם צ"ד ש"א האריך להקשות עליו ובא"ד כתב ועוד דפגם ולבסוף העביר דאמרין דאסור אם איתא דפגום אף

ליקח דבק כשר ע"ש עוד בסימן כ"ג ס"ב. ולפי"ז צדיק נמי היה נראה איפשיטא ספיקן דהכי דנותן הדבק במקום שפועל בעצם התפילין ובכשרותם דבעי מדינא שיהיו מדובקים כה"ג בעינן מן המותר בפ"ך ודבק מזהמה טמאה פסול ואפילו למ"ד דלעצוד לא בעינן מן המותר בפ"ך מ"מ לתיקון התפילין כל דבעי התיקון מדינא בעינן מן המותר בפ"ך לכו"ע והיכא דהדבק אינו אלא לתוספת חיזוק לא צ"י דבק כשר כלל אלא לחומרא וכמ"ש הק"ס דלכתחילה יש לדקדק גם בהם נמא דלכתחילה לכל דבר יש לדקדק בדבק כשר וצדיעבד כשר כל שאינו אלא לתוס' חיזוק וכיוצא בו, וזה דלא כחשבה מאהבה שרפה אפילו לכתחילה להחיר דבק שאינו מן המותר כל שאינו מעיקר דינא. וזהו ה' אפשר נמי ליישב דהרמ"א נמי שכתב דיהרר לדבק כשר רק לכתחילה כתב כן והטעם מפני דהדבק אינו אלא למזיה כמ"ש הר"י דמעיקר דינא כשר אפילו בלא דבק והרמ"א קאי אדברי צ"י הג"ל וי"ל.

איברא דלולי דמסתפינא היה נלפענ"ד לחדש דדבק דידן אפי' צא מדבר טמא מ"מ מותר לדבק בו והוא לפמ"ש לעיל דלואת כלבים מותר לעבד בו אף דלא הוי מן המותר מ"מ כיון דלואת כלבים פרש בעלמא הוא הו"ל בכלל מן המותר וכמ"ש הבעל המנהיג ז"ל וכ"כ גם בשו"ת חשבה מאהבה שם לח"א דאין ראה מלואת כלבים להחיר אינו מותר בפ"ך והטעם דפרש אינו בגדר מן המותר בפ"ך לפי שאינו ראוי לאכילה או שכיון דמה"ת מותר באכילה אלא שאינו ראוי משום כל תשקלו מ"מ לענין איסור לא הוי בכלל שאינו מותר בפ"ך, ולפי"ז אומר אני בדבק דידן נמי כל שנפסל מאכילת כלב אפילו צא מזהמה טמאה מ"מ כבר אינו בכלל שאינו מותר בפ"ך, והנה בגמרא פסחים ר"פ כל שעה ובכורות כ"ג נבילה הראויה לגר קרויה נבילה ושאין ראויה לגר אינה קרויה נבילה ואידך האי למיעוטא סרוחה מעיקרא ולר"י אינו יוצא מידי נבילה עד שפסל מאכילת כלב ועי' רמב"ם פ"א מהא"ט ה"ג צ"ח נבילה שנפסד והצא"ש ונפסל מלאכול הכלב טהור צ"ח נבילה שיצא אם יכול לשרות בפושטין מעל"ע ולחזור לח וראוי לכלב מטמא ואם לאו טהור ואפילו באוכלין טמאין אינו מטמא, ועי' נוצ"י ק' סימן כ"ו ובשו"ת רדב"ז סימן תתקע"ט (תקמ"ח) צ"ח מומיא"א כתב דאיסור אכילה ודאי לא הולכת דודאי מותר דהא נשתנה צורתו וגופו וחזר להיות זפת ונפסד צורתו ואין הכלב אוכל אותו וחזר להיות כעפרא דארעא מותר (ופלא על המל"מ פ"א מהמ"א ה"ח שמסופק בזה).

והנה החו"ד יו"ד סימן ק"ג העלה חילוק בין נבילה שאינה ראויה לגר ובין היתר שלא כדרך הנאתו דתרי עיני הן ומתרי קראי נפקי להו שלכדה"י נפקא ליה

ולכאורה הנציץ מלח מן המת בא וע"כ כיון שנשתנה מצרייתו
נשתנה ואינו מטמא וי"ל.]

לאחר חיתום השטרות מלאכי צברכי א"ח סימן ל"ב
שהציא מרגימתא לרבינו האי גאון בה"ל תפילין דעור
חיפוי הפרשיות אין צריך עיבוד כלל ונעשה מעור מזה גם
הרמ"ה צ"ר טודרוס הלוי בתשובותיו כת"י לחכמי לונל
מפרש פלוגתא דת"ק ורשב"ג צעור חפוי הצחים וקיי"ל
כת"ק דא"ש עיבוד לשמה והכי חזין להגאון הרמ"ע באלפסו
זוטא כ"י הלכות תפילין שכתב בפשיטות דא"ש עיבוד לשמה
ולכן היכא דאפשר חוששין לדעת האוסרים אבל כי לא אפשר
יעשה העור של חפוי הצחים מעור שאינו מעובד לשמה
ויצרך וכמ"ס המג"א ע"ש. ולפי"ז עלתה לן עוד קצת להקל
בדבוק כיון דעיקר כשר אפילו צלי עיבוד לשמה וצלי עיבוד
כלל א"כ הדבוק אינו עושה פעולת ההכשר כלל בתפילין
וא"כ מן המותר כלל וצ"ע.

אלו דברי אדם מיעוט לעולם והי' לי עוד להאריך, אמנם
אין הז"ג ואני טרוד ומורד בעונ"ה, ותורה מגילה מגילה
נתנה, כותב ופוסק לרגלי עול התלמידים והישיבה, ואת כ"ג
הסליחה, ידי"נ קשור באהבתו, המחכה להשתעשע בדברי כ"ג
בלב ונפש.

משנה הקמן

סימן ז

עוד בענין הג"ל

ב"ה, ג' להדלקה התשל"ה בני יצ"א
מע"כ ידידי הרב הגאון הגדול ליהודים, בחריפות ובקיאות
וסברא ישרה יחדיו צמודים, ראש בשמים, צדיק תמים,
קולע אל השערה, כר"ש במערה, משנתו קב ונקי וכו'
כג"ת מזה"ר יוסף שלום אלישיב שליט"א, מבי"ד הגדול
בירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשכ"ג צדידות נאמנה, יקרת מכתבו הגיעני בזמנו
ונתמלא הצית אורה במלחמתה של תורה כלו
נאה וכלו יאה ומאד אני מזטער שלא יכולתי להשיב
ולהשתעשע עם כהדר"ג עד עכשיו כי צעונה אני טרוד
וצפרט עכשיו שינא לאור ספרי ח"ו והמקצלים רבים העירו
עלי דבריני ואני מנסה להשיב כפי האפשר, ולכן נתאחר
המכתב הזה, ואת כהדר"ג הסליחה גם כי כהדר"ג לא לידי
צריך ורק אכתוב איזה הערות להשתעשע בדברי היקרים לי
מאד מאד.

וראשונה הנני בתודה שהציא לי ממחרש"ס א"ח סי' ל"ב
סעיף ח' שכבר העיר וקדם חכה בראייתו נגד
הנזכ"י מהילקוט דלואת כלבים מותר לעבד זה עורות ולא

לגר כי השצית לצדק אלאי אסור הא איהו דאמר דכל שנפגם
לגמרי והותר שוב אינו חוזר לאיסורו ע"ש בצריכות. איבא
הגם הנחלקו בזה מתי נקרא פגום לגמרי ומיהו נראה פשוט
דהיכא דבאמת נפגם אפילו מאכילת כלב כה"ג שוב אינו חוזר
לאיסורו לכ"ע לעולם דכל שנפסל מאכילת כלב הרי נסרח
אותו המאכל והו"ל כפרש בעלמא וע"ז אמרו אפשר לנצלה
שחששה שחיטה. וא"כ בדבוק דידן דבאמת הוא נפסד ונפסל
מאכילת כלב לכ"ע ואינו ראוי לשום אכילה בעולם כה"ג כו"ע
מודי דהו"ל כפרש בעלמא וליכא בזה משום המותר בפיק ולא
הו"ל אלא כסיד וכיו"צ או כלואת הכלבים להרצ המנהיג ולכן
י"ל דמה שאסור להאחרונים בדבוק שאינו מטהורה היינו בדבוק
שעכ"פ ראוי הוא לאכילת כלב, אבל בדבוק דידן שאינו ראוי
כלל וגם הוא ע"י תערובות שמערבין בו גם דברים מותרים
כידוע ועי' נזכ"י ק' יו"ד סימן כ"ו.

עוד אמרתי להעיר בזה מילתא לפי המחלוקת הידועה
דשינוי מצרייתו מתיר האיסור ומקורו טהור בש"ס
ברכות מ"ג לענין מוס"ק הציא שם הרא"ש בשם ר"י להתיר
והר"ז הלוי היה אוסרו משום חשש דם חיה והר"י יונה ז"ל
התירו ובתשו' הרא"ש כלל כ"ד ס"ו הסכים לדעת הר"י ועיין
רמב"ן עה"ת עה"פ מר דרור. צרם המג"א א"ח סי' רט"ז
השיג על ר"י הג"ל מש"ס בכורות דקאמר חלב טהורה
חידוש הוא ולדעת ר"י מאי חידוש הרי נשתנה לחלב והח"י
סי' תס"ז חזק דעת רבינו יונה דחלב לא נשתנה לדבר
ההיתר, והנה המקו"ח סימן תס"ז הציא רא"י לדעת ר"י
מכריחות ה' דמנריך ללחם קלי וכרמל וקאמר התם לחם
מקלי לא אחי שכן אחיה צעיניה אלמא צריך קרא יתירא
לדבר איסור שנשתנה מצרייתו והח"ס יו"ד סוס"י קי"ד דחה
דבריו בשתי ידיים. אמנם הגאון ז"ל בספרו נחלת יעקב תשו'
ב' הוסיף שנית ידו והשיב להח"ס ז"ל וחזק דבריו כחומה
נשגבה עי' רשב"א חולין ק"כ גבי הקפא את הדם ואכלו
כתב דאי לאו משום דאחשזיה ה' פטור משום דלא חייבה
תורה בכל איסורין אלא בשאכלן דרך צרייתו ע"ש, גם מרן
כק"ז צצית שערים יו"ד סימן רי"א הודה לדברי המקו"ח
ועיין מי נדה ק"א על הל' נדה דף כ"ד וא"כ י"ל נמי
בדבוק שנשתנה מצרייתו לגמרי וכ"ש שאינו ראוי לאכילה
ונפסל מאכילת כלב כה"ג כ"ע מודי דלא הו' עוד יוצא מן
הטמא וא"כ ה' אפשר בדבוק שלנו שאינו ראוי לאכילת כלב
שהוא מותר אפילו לדבר שהוא מדין תפילין ולא גרע מלואת
כלבים והמנהיג הוסיף שם גם י"נ כיון שהולך לאיבוד הרי
הוא מותרוכ"ש צדיק כנלפענ"ד להלכה, מ"מ למעשה לא
מלאני לצי וח"ו לסמוך עלי אם לא שיקרימו ליה גדולי
התורה וכ"ש כ"ג שליט"א. [ועיין נדה ע' ע"ב אשתו של
לוט מהו שחטמא א"ל מת מטמא ואין נציץ מלח מטמא

בעי מן המותר בפיק' כמ"ס המנהיג, ופה אין צנמצא חלק זה על או"ח אלא מוכרי ספרים וצביתאי אין לי ספרו.

ומערתה לעמס הדין כהדר"ג השיג עלי דברינו צמה שרשימי
לחדש דבדצק שאינו ראו לאכילה כלל הו"ל בכלל
פירש בעלמא ולא צבי ציה מן המותר צפיק חדא מהא דרבינו
יונה דכל שנשתנה מצרייתו לדבר אחר פקע איסורו מנייה,
וחדא מדין פירש בעלמא דהו"ל כעפרא דארעא וכצד כ"ג
דעל מדוכה זו כבר ישצו רצנן קדמאי צנוצ"ת סימן ג' דמה
מהני צזה שינוי והוא כצרי' אחרת קו"ס קרי ציה תורת ה'
צפיק מן המותר צפיק וזה העור תחילת הוייתו אינו מן
המותר ואילו היה השאלה לענין איסור והיתר אס דצק מותר
צאכילה או לא היה מקום לדון לפי שיטת ר"י אבל צנוגע
לגצי מן המותר צפיק אף שאין ע"ז איסור אכילה מ"מ ינא
מדבר טמא ולא קרינן ציה מן המותר צפיק. גם מהנצ"ק
נראה דעתו לא לחלק צכך לכן פשיטא ליה צטיח שנותנים צו
עמס פיל שחוק (שצודאי נשתנה מצרייתו) לאיסורא.

ולפענ"ד נראה להעמיד דברינו דהנה צאמת הצאתי דברי הנוצ"י הנ"ל צ"י המקומות צמכתי הצעיר אלא דהיה נלפענ"ד דברי הכ"מ עיקר נגד הנוצ"י ואפרש שיחתי, דהנה הרמז"ס פ"א מהל' כלי המקדש ה"ג כתב, המור הוא הדם צחיה דצהודו הידוע וכתב עליו הראצ"ד דהשגות א"א אין דעתי מקצלת שיכנסו צמעשה הקדש דס שום חיה בעולם כ"ש דס חיה טמאה וכו' וע"ז כתב הכ"מ דיש לומר כיון שנשתנה מצורת דס ונעשה כעפר צעלמא והוא צשם מריח ריח טוב למה יגרע וע"ז הקשה הנצ"י דאכתי מה מהני שנעשה עפר וכי עדיף מעורות ושערות דג"כ מיחשב כעפרא לענין אכילה הואיל ואין צו טעם כלל ואפילו הכי פסול לס"ת וכו' ואס שקצרת הכ"מ מספיק שלא למעט ממשקה ישראל דכיון שנעשה עפר הוי מותר לישראל אכתי ממייעוט דלמען תהיה תורת ה' צפיק יהיה פסול כמו שערות ועור, וע"ז כתבתי לישב דברי הכ"מ ולחלק דלא דמי לשערות ועור דלא נשתנו מצרייתם ולכן אף שאינם ראויים לאכילה מ"מ מצרייתם כך הם וחאותם אסרה תורה אף שאינם ראויים לאכילה כמו שהם מ"מ הם צכלל דלמען תהיה תורת ה' צפיק אצל המור כיון שנשתנה ונעשה עפר הרי י"א מכלל מאכל לגמרי וקבל שם עפר ועצמו עפר וממילא לא שייך ביה הכתוב דלמען תהיה תורת ה' צפיק כיון דהוא עכשיו דבר שאינו צגדר של מאכל ונשתנה מצרייתו לגמרי ושפיר מיושבת צחי' הכ"מ גם הקושיא השני' דצאמת עדיף הוא משערות ועור דאף שאינם ראויים לאכילה מ"מ שייך צבו הקרא דלמען תהיה וגו'. ולזה הצאתי ראייה מהמנהיג דלואת כלב ועוד צס"ד דכה"ג ליכא איסור.

אמנם כי צעיקר היסוד כ"ג שפך עליו סוללה דפירשא
בעלמא אין הכונה דאפילו מה שהוא מעטס גוף
הטמא לאחר שנקרה ועשה פרש ינא מדין היונא מן הטמא
דכל שהוא מגוף הטמא מעולם אינו יונא מדין היונא מן
הטמא ואפילו נפסל מאכילה אלא פי' זהא דאמרו פירשא
מעלמא היינו שזא מעלמא וכירושלמי ע"ז פ"ב ה"ז, וא"כ
במחלוקת הרמב"ם והראב"ד נמי הכי יפרש, והנה בחפשי
בספירים מנאחי צם' אצן האזל פ"א מה' כלי המקדש ה"ג
שכ' להדיא כדצרינו ח"ל המור וכו' השגת הראב"ד הכ"מ
כ' דכיון שנשתנה מאורת דם ועשה עפר בעלמא לא גרע
בשציל שזא מחי' טמאה וכו' וז"ל כיון שהוא מפקד פקיד
אין צו דין דם חי' ואף שעכ"פ הוא יונא מן הטמא ז"ל
כדברי הכ"מ דכיון שהוא נרור נעשה כעפר בעלמא וכשי'
הרי"ף בם"פ כל הנשר בחלב הקצה דכיון שהוא מכונס צעור
הקיצה פרשא בעלמא הוא וכן פסק הרמב"ם פ"ט מהל'
מ"א ולכן ה"ג גצי מור וכו' ולכן נעשה פירשא בעלמא ואין
לו אלא ריח ולכן מיושב דגרע אפילו מדין עור צדודאי לא
הוי אוכל ומ"מ לא הוכשר למלאכת שמים עור זהמה טמאה
משום דעור לא נשתנה אצל דם זה כיון דנעשה כעפר לא
נפסל משום שמעיקרו זא מחיה טמאה וכדברי הכ"מ עכ"ל.
הנה כתב מפורש לחלק בין מור לעור זהמה טמאה מטעם
דנשתנה והחילוק נמי לענין דבר היונא מן הטמא וכמ"ס
בם"ד, אלא דאני הבאתי לעיל ראיה גס מהמנהיג וגם
מתשובה מאהבה והגאון ז"ל לא פי' כן רק בכ"מ ולא הביא
ראיה לדבריו.

ובן מורין נמי דברי הרדצ"ז צפ"א מהל' כלי המקדש (נדפס בספר השלמה על הרמב"ם) ו"ל, המור הוא הדם כו' כ' מהר"ד י' ומרא ו"ל בהשגות א"א אין דעתו מקבלת וכו' ומש"כ הראב"ד שהוא דם חי' טמאה לא ידעתי מנין לו כי אני שאלתי לתגרים המביאים אותו ממקומו ואמרו לי שהוא מין חייה דומה לנצי או לעופר האיילים ושמה חיה טהורה היא ואם מפני שהוא דם חיה ולא מצינו דם חיה נכנס למקדש ל"ק כלל שכבר נחבטל מתורת דם ונפסד מהיות אוכל וחזר להיות עפר בעלמא ועוד שאין נהיין מממשו של דבר אלא מהרית וריחא לאו מילתא הוא ומאלו הטעמים אנו מתירין לתת אותו במרקחת הנאכלות ולא ראינו מי שיערער בדבר ע"כ ע"ש. הנה כתב נמי דנחבטל מהיות אוכל ונעשה עפר ולכן נכנס הוא במקדש וי"ל קצת.

ומבוא על"ע אמ"ש באור שמח הל' כלי המקדש הנ"ל ח"ל, ולא אסור להיות בו בחולין לנזרך הדין מטעם ריחא מילתא הוא דהוי בשמיה דזה דוקא היכי דהוא ראי לאכילה, אבל כאן כיון דנתקשה כאבן ואינו ראי לאכילה

ראוי הוא לאכילה אבל אם נפסל עד כדי שאינו ראוי לאכילה כלל ונפסד עד כעפרא ממש כה"ג לית מאן דפליג בה דאין כאן מהאיסור הראשון והרי אפילו אסה"ג דנקצרים הם לאחר שנרקבו ונעשו עפר מותרין הן דעפר לא אסרה תורה והכי נראה נמי מדברי המג"א גופיה שהקשה לרבינו יונה כתב ח"ל, ואין לומר דהמוס"ק פירשא בעלמא הוה ולא הוי מאכל כלל דא"כ לכו"ע שרי, הנה מצוה דכל שלא הוה מאכל כלל גם המג"א מודה דפירשא בעלמא הוה ולכ"ע מותר וליכא צוה מחלוקת דהו"ל כעפר ממש וכ"כ עוד שם בסמוך לענין אפרות שנוגד מצוה טריפה דכל כמה דלא מסרה לא גביל ובעידנא דקא גביל עפרא בעלמא הוה וכו' דמי יודע אם נעשה עפרא משמע דעיקר מחלוקתו משום דלא אמרינן שינוי מצרייתו מחיר אלא נעשה עפר מתיר אלא דלא ידעינן אי נעשה עפר אבל אי ידעינן דעפר ממש הוה והיינו שהוא פירש שכבר נפסל מכל מאכל לכ"ע יאז מדין שהיה לו מקודם ולא הוה אלא כעפר בעלמא. ומ"ש הרא"ש בח' למס' פסחים דחמץ שחרבו אמרינן ציה אחשביה היינו בחמץ שאכתי ראוי קצת לאכלו עכ"פ ע"י אלמייירא שכתב שם ועי' מאירי שם ובעה"מ ומלחמות ה' למס' פסחים הארכתיו צוה. אבל היכא דנעשה עפר בעלמא ודאי לא שייך דעפר לומר אחשביה ועי' שבעות כ"ד ע"א שבעה שלא אוכל ואכל עפר פטור, ועיין רא"ש ע"ז דף ס"ו וי"א דבכל איסורין שהן במשהוא לא אחר בהן נטלפ"ג מותר וכו' ולא נהירא וכו' אבל כשהוא פגום פקע איסורו כדילפינן מנצילה ועי' ת"ח כלל מ"ו ה"ד דפירות שהתלעו וסיים האו"ה דהוה כנשרף השרץ ופלא על רבינו השג"א סימן ע"ה ודו"ק כי קצתמי.

ובש"ו ת"ח ס"ח א"ח סימן ל"ט ונהגים סופרים היתר לתפור בגה"ג אע"פ שהוא מהאיסור צפינו וכו' ונ"ל דמיירי בחוטין צבועין בצבעיה דלא הדרה לצרייתא ומקרי שפיר שינוי ובספר תורת חיים הקשה עליו צבי' קנ"ג ס"ק מ"ו דלענין מן המותר צפיך מאי מהני שינוי אפילו מקבל שם אחר דהלא עור בהמה טמאה כשמעבדים אותה נשתנה ממראה הראשון וגם שם אחר עליו ואעפ"כ אינו כשר לכתוב עליו ק"ו במשי שצבעו ולפמ"ש אחי שפיר דברי הח"ס דהכי נעשית שינוי כעפר בעלמא ואינו חוזר לעולם ושפיר מועיל אפילו לשנות דין של הבא מן הטמא דכיון דנשתנה מצרייתו לאו הבא מן הטמא הוה אלא עפרא בעלמא הוה.

ובאמת כי ציותר הי' לי להנצי" שם לומר דדבר זה תלוי במחלוקת הראשונים ז"ל והרמב"ם לשיטתיה והראב"ד לשיטתיה, צהא דצקוף פכ"ה (חולין קט"ו) דתנן כשירה שינקת מן הטריפה קיצתה אסורה וטריפה שינקת מן הכשירה קיצתה מותרת מפני שכנוס צמעיה ולגירסת הרי"ף

כלב הגס דלאכלו אסור מטעם דאחשביה צאכילתו כמ"ש הרא"ש לענין חמץ שחרבו קודם זמנו מ"מ כי מריח צו לא אחשביה לאכילה ע"ש. ומדברי רדב"ז מפורש דאפילו לאכילה מותר ואולי דכתב כן אליבא דהראב"ד וכן נראה דליין לתשובת אמונת שמואל סי' מ"ה והתם האריך אליבא דהראב"ד והרא"ש ז"ל דמור הוה מין שרץ ואסור צאכילה אלא דהוה לא הנריך טעם דאחשביה נמי ועכ"פ מדברי הרדב"ז ז"ע. וי"ל גם צוה לפמ"ש הנצי" ק' יו"ד סימן כ"ו דשאני לאכול דבר האיסור בעצם מלערבו בשל היתר דלערבו צהיתר קיל הוה וא"כ י"ל דהרדב"ז כ' לתת אותו במרקחת הנאכלות מתירין צלי שום ערעור והוה ע"י תערובות וכה"ג מודה האור שמח ולאכלו צעין אפשר דגם הרדב"ז מודה דאסור משום דאחשביה וז"ע.

איברא דנלפענ"ד דאפילו להראב"ד והרא"ש ודעימיהו דס"ל דמור הוה מין שרץ ואסור צאכילה ולא אמרינן דפנים חדשות צאו לכאן מ"מ לא אמרו כן אלא צמור וכיוצא צוה דסוף סוף אפילו עכשיו לאחר שנתהפך צורה מ"מ הוה נאכל כמו שהוא ולכן ס"ל דכיון שהוא ראוי לאכילה אין השינוי עושהו פרש בעלמא וכמ"ש המג"א א"ח סי' רט"ו על ר"י מש"ס צבורות דף ו' דקאמר חלב טהורה חידוש הוה ולדעת ר"י מאי חידש הרי נשתנה לחלב. אמנם החו"ד יו"ד סימן ק"ג העלה דבר חדש לחלק צין היתר דשלא כדה"ג דנפקא לן מקרא דלא יאכל פסחים כ"ו דצעי אכילה כדה"ג וכמ"ש הרמב"ם פ"ד מהמ"א אבל גוף האיסור לא הותר מעולם ולכן אם חזר ותקן האיסור כגון שעירב צו דבר מתוק וכיוצא צו שעשאו שוב ראוי לאכילה ואכלו כדה"ג חייב דחזר לאיסורו ולא נצטל דהרי מעולם לא פקע ממנו שם איסור אלא שהיתר היה לאכלו מנד שלכדה"ג אבל כשנשרח גוף האיסור פקע שם איסור מכל וכל מקרא דנצלה הראויה לגר קרויה נצלה ושאניה ראויה לגר לא קרוי' נצלה ואז אפילו חזר ומיצלו ומיקנו עד שהוא ראוי לאכילה שרי דכבר פקע שם האיסור מיניה לגמרי ונעשה כעפרא ואינו חוזר לאיסורו ואף דנטלפ"ג אסור כשחוזר ומשצית התם היינו טעמא דלא נפגם אלא כ"ש אבל כל שנפגם לגמרי עד שיאז מאיסורו שוב אינו חוזר לאיסורו לעולם ע"ש ומרן צשו"ת בית שערים יו"ד סימן רי"א תמה עליו שרצה לומר דאפילו קודם שנפסל מאכילת כלב נמי אמרינן הותרה אבל כל שנפסל מאכילת כלב מודה ליה דדינא הכי הוה והצאתי סמוכין לדצריהם מדברי הרשב"א צת"ה והר"א צצדק הצית שכחצו כן להדיא. וכמו שהארכתיו צוה צמכתיו הצעיר.

ואומר אני דאפילו נתיח דכה"ג נמי כיון דסו"ס הרי נהנה ואחשביה לאכילה מ"מ היינו דוקא צכה"ג דעכ"פ

נפיק והוה בכלל היוצא מן הטמא למה בטריפה שינקת מן הכשרה חלצה מותר וזה מטעם דקיבה ממקום אחר באת וכירושלמי פ"ב דע"ז ה"ז, וע"כ דיש בדל בין אם מוצאים בקיבה כי אז כמנחם דדיקולא דמיא משא"כ צ"ל לחון ומאי דאמרינן דפירשא בעלמא הוא לאו למימרא שיהיה כפרש דהא אסרינן ליה בהדיא בתר חזקה, דקתני כשרה שינקת מן הטריפה קיבה אסורה אלא הכי קאמרינן שפירש מגופה ואינה כגופה כפי' הר"ן סו"פ כ"ה ומש"ה כשרה שינקת מן הטריפה קיבה אסורה. ולפי"ז פי' נמי הא דאמר בס' המנהיג דקיבת עולה דכהן שורפה חיה דפירשא בעלמא הוא היינו דמעלמא אחי וכמ"ס הר"ן ול"ש בזה היוצא מהטמא וה"ה צואת כלבים וס"ל כהרמב"ם דמ"ר של חמור דשרי' אכן לפי"מ דקיי"ל כהר"ש דזה הוא בכלל יוצא מן הטמא בודאי אסור למלאכת שמים וכמ"ס הנב"ת, ושפיר הוכיח מהא דצואת כלבים דבעיבוד אין צריך מן המותר בפיק, ועל דרך זה דחה נמי ראיתינו מתשובה מאהבה ופירש כוונתו דפירשא מעלמא ומי רגלים דחמור חדא נינהו וטעמא דמעלמא קאמי ולא מין טמא הוא והוכיח זה ממ"ר דחמור וכנ"ל.

ולפענ"ד בהורמנא דמר כהדר"ג נראה דא"א לומר כן בדעת הר"ש וכתשובה מאהבה ולא ס"ל להר"ש כהמקצת נסחאות שהציא הר"ן ס"פ כל הבשר שם דהטעם דקיבה הוא משום דחלצ הכנוס בזהמה לאו בזהמה דמי ופי' שאמרו פירשא בעלמא פירשו שפורש מגופו וא"כ לדעתו כל שהוא מגופו אפילו פירשא בעלמא נמי מקרי יוצא מגופו ואסור לדעת הר"ש ולכן אסור מ"ר זה ודאי א"א לומר כן, חדא דהרי הטור והצ"י והב"ח לא פירשו זו כן שהרי נחלקו זו אי ס"ל כהר"ף או כר"ת או כרש"י צענין קיבה והר"ף פירש פירשא בעלמא כמשמעו וכן פי' זו כל המפרשים צ"ע ודלא כיש מקצת נסחאות שצ"ן.

והשני נראה להכריח מהא דבכורות דף ז' שם, עור הבא נגד פניו של חמור מותר באכילה מפני שהוא כמו הפירש, והר"ש שם כתב הא דאמר רב הונא עור הבא כנגד פניו של חמור מותר מ"ט פירשא בעלמא הוא וכן איפסק בשו"ע ופי' הצ"י והציאו המעדי"ט דלא דמי למי רגלים דאסור לרב ששת דמ"ר לאו פירשא בעלמא נינהו דהא חזינן דמי רגלי חמור שחו להו אינשי דמעלי לירונקא ואע"ג דמי רגלי שאר בהמות וחיות לא שחי להו היינו משום דלא ידעו אי מעלי, ומ"מ כיון דאשכחינן דמי רגלי חמור דלאו פירשא גמור נינהו מיניה ילפינן לכל מ"ר דלאו פירשא נינהו ללישנא בתרא דר"ש, אצל עור הבא כנגד פניו של חמור פירשא גמור הוא ומש"ה שרי ע"כ.

דכשרה שינקת מן הטריפה מעמידין מקיבה וכו"ש טריפה שינקת מן הכשרה משום דחלצ המכונס בקיבה פירשא בעלמא הוא וכ"פ הרמב"ם בפט"ו מהמ"א א"כ פירשא בעלמא מותר ולגירסת רש"י דאינו גורם כשרה שינקת מן הטריפה דהיא קיבה אסור וכ"נ דעת הר"ן שם ור"ת חילק בין קרוש ולול ומקיים גירסת הר"ף והחילוק בין קודם חזרה לאחר חזרה והר"ש לא ציאר דצרו כל צרכו שהציא המחלוקת ודחה סברת הר"ף וכתב סברת רש"י ואח"כ סברת ר"ת, והטור סו"פ פ"ז כתב דהר"ש פסק כר"ת ועי' צ"י שם ובטור וב"י סי' פ"א והצ"ח כתב נמי בסי' פ"א כהטור והצ"י נראה דמסקפא בכוונת הר"ש אלא דפסק כהר"ף והרמב"ם לפי הכלל שצידו דכל שהר"ף והרמב"ם מסכימים לדעה אחת הכי נקטינן ועי' ד"מ שם ובט"ז סימן פ"ז סק"ז וסקי"א. והיש"ש פכ"ה סימן ק"ז פסק כרש"י הציאו הש"ך והט"ז אלא דהיש"ש תמה אמה שכתב הטור דהר"ש פסק כר"ת דמנ"ל הא אם לא שקבל ממנו פה אל פה וכתב הרש"ל דקולא גדולה הוא להקל בקרוש כי מי יודע כמה הוא שיעור הקרישה והטעם על שניהם מפני שהוא כנוס במעיה ע"ש.

והאמנם אי נימא דזהא פליגי היה אפשר לומר דהרמב"ם לשיטתיה דס"ל דכה"ג הו"ל פירשא בעלמא ולכן שפיר התיר מר דרור, אצל הר"אצ"ד אזיל בשיטת הר"ש ברכות דפליגי ארבינו יונה וא"כ לא ס"ל דהו"ל פירשא בעלמא ולכן אסור המר דרור והי' א"ש לפי"ז ש"י הנצ"י והיה אחי שפיר נמי תירוק הכ"מ. אמנם לפי"מ באתת כה"ג אפילו הר"ש והר"אצ"ד מודים היכי דהו"ל פירש בעלמא ועיין רוקח סימן תס"ד שכתב דקרוש הו"ל כטיט בעלמא ומותרת ואם מעט ללול זו בטל בס' של גבינה הנה דכתב דמה שהוא קרוש הו"ל כטיט והוא לשון פירש בעלמא דכ"ע מודים זה דהו"ל עפר דליכא בזה שום איסור.

והנה כ"ג הציא מחלוקת הר"ף והר"ש ציו"ד סימן פ"א חלצ בהמה וחי' טמאה ומי רגלים אסורים ככשרה ויש מי שמתיר במי רגלים והדעה הראשונה היא דעת הר"ש דפסק כלישנא בתרא דרב ששת בבכורות דף ז' דהיינו טעמא דלא קמבעיא ליה במי רגלים דסוקים וגמלים משום דלא שחו אינשי כי קמבע"ל מ"ר דחמורים ופשיט להו לאיסורא מהא דתנן היוצא מן הטמא טמא אפילו מ"ר דסוקים וגמלים מטמא קאמי ולהרמב"ם אין הלכה כרב ששת הואיל וסתמא דמתניתין הוא דדבש זוזין וזרעין טהור ומותר ודעת המרדכי דמ"ר דחמור אסורין ושל שאר מותרין ופי' מ"ש דסוקים וגמלים לא קמבע"ל משום דלא שחו אינשי והוי פירשא בעלמא ולהלכה נקטינן כדעת הר"ש אלא דהקשה לדעת הר"ש דאוסר מ"ר דסוקים וגמלים וחמורים ול"א מיא עול מיא

ממקום אחר באת. אמנם לכאורה נראה דהרא"ש לא ס"ל כהירושלמי, ואדרבה הרי הרא"ש ז"ל כתב דנ"ל לגירסת הרי"ף דכשירה שינקה מן הטריפה קיבצתה אסורה הוא קודם חזרה נשיית וצירושלמי כתב להדיא דכצרי הרי"ף ע"ש. איצט"ל לכאורה נראה דגם הרי"ף והרמב"ם לא קבלו טעם הירושלמי דבאת ממקום אחר אלא ס"ל טעם ההיתר משום פירשא בעלמא וכמ"ס להדיא, וע"כ נ"ל דכצרי הירושלמי דרך דחי' נאמרו, ועי' פנ"מ שם ועכ"פ הרי להדיא כתבו הרי"ף והרמב"ם ז"ל טעם דקיבצת משום דהו"ל פירשא בעלמא, וכמ"ס הרמב"ם בהמ"א להדיא.

אלא דא"כ הכ"נ מה שדחה כ"ג דהשו"ת תשובה מאהבה נואת כלצים ומי רגלים דחמור בחדא מחתא מחמינהו, ותרומיהו ס"ל מטעם דמעלמא קאחי ולא מטעם דפירשא בעלמא הוא, לפענ"ד א"א לומר כן לבעל תשובה מאהבה, חדא דהרי כתב שם ח"ל, ואחר זמן הראה לי כבוד הרב המופלג השלם כמוה"ר הירש פאלין נ"ו דלא הקפידה התורה כ"א על עורות עזמן וכו' שז"ל מן המותר בפיך ולא על דברים הנריכים לתיקוני עורות, ממה דאיתא צילקוט שמעוני פ' בא ד' נ"ו (אגב פלא דבאתת מצואר גס בגמרא קן), ולא עוד אלא שזכו הכלצים לעבד עורות מצואתן לכתוב ס"ת תו"מ עכ"ל, והרי הוא דבר הבא מן הטמא ע"כ לא קפיד קרא כ"א על עורות עזמן, ועי' כתב הגרא"פ, אבל לפענ"ד משם איך ראה דלא הוא אלא פירשא בעלמא ואפילו צמי רגלי חמור גדולי המתירין וכו' והנה לשון דלא הוא אלא פירשא בעלמא ודאי הכונה פרש ממש ולכן ס"ל דלא הוא ליה דין דיוצא מן הטמא דהו"ל כעפרא בעלמא ולא דמי למ"ר חמור ולכן באתת כתב ואפילו מי רגלי חמור וכתב בלשון ואפילו כלומר דהא כ"ש הוא ממני רגלי חמור ובהא כ"ע מודי, ומ"ר חמור יש גדולי המתירין וכוונתו על הרי"ף והרמב"ם ז"ל, ובגמרא תמורה דף ל"א באפרות שנוגד מצינת טריפה מותר מ"ט דכמה דלא מסרח לא גביל ובעידנא דקא גביל עפרא בעלמא הוא, ובהשגות הראב"ד פ"ג ממ"א הי"א הרי דאיסור שנסרח עפרא בעלמא הוא, ועיין רמב"ם פ"ד ממ"א ה"ג עור הבא כנגד פניו של חמור מותר באכילה מפני שהוא כמו הפרש ומי רגלים שהן מותרין, ועיין השגות הראב"ד שם ובה"ה.

וראיה גמורה לדברינו נראה לפענ"ד מהא דבכורות דף ז' דעור הבא כנגד פניו של חמור מותר באכילה מפני שהוא כפרש, ועי' רמב"ם פ"ד ממ"א ה"ב, וכתב שם ה"ה אני תמה מהרמב"ם שפסק בהל' בכורות כרב ששת דמ"ר אסורין ופסק דעור הבא כנגד פניו של חמור מותר משום דפרש בעלמא הוא ולא אוכלא הוא כלל משא"כ במ"ר

הנה מצואר דלהרא"ש נמי כל שהוא פירשא גמור מותר הוא ולא מקרי תו יוצא מן הטמא אלא במ"ר ס"ל דכיון דשתו להו למ"ר חמור ממילא נראה דלאו פירש גמור הם וגם מי רגלי סוסים וגמלים אף דלא שתו מ"מ ראויים הם כמו מ"ר חמור, ולכן ס"ל להרא"ש דהני כיון דאכתי לאו פי' גמור נינהו ולכן אסורי משום היוצא מן הטמא, אבל כל שנעשה פי' גמור מודה הרא"ש לשאר פוסקים דמותר וכמ"ס להדיא ה"צ"י ומעי"ט. ועכ"פ מפורש בזה דהרא"ש ז"ל נמי ס"ל טעם דפירשא בעלמא אפילו פורש מגוף הבהמה כעור הבא נגד פניו של חמור ולא ס"ל כמקצת נוסחאות שבר"ן וכו' נראה ברור. ולפי"ז ממילא נראה דלא ס"ל כהירושלמי ג"כ בזה. אלא דבזה מיושבת נמי קושית כ"ג לדעת הרא"ש האוסר מ"ר דסוסים וגמלים למה צטריפה שינקה מן הכשרה חלבה מותר י"ל דבאתת ס"ל מטעם פירשא בעלמא וס"ל כר"ת וכדעת הטור או דס"ל דלאו פירש גמור הוא וכרש"י דאסור, וטרפה שינקה מן הכשרה טעם אחר זו, ואפשר משום דבא ממקום אחר, וכמ"ס כ"ג וכמו שהביא משו"ת צנ"צ הביאו דדרכ"ת, יהיה מאיזה טעם שיהיה, אבל לעצם הדין פשוט דהרא"ש מודה דכל שהוא באתת פירש בעלמא כלומר שנתקלקל עד שאינו ראוי לאכילה כלל כעור נגד פניו של חמור הרי זה יא' מכלל איסור לגמרי.

ובידיהו למדנו עוד מדצרי ה"צ"י והמעדני יו"ט דלדעת הרא"ש הא דמ"ר סוסים וגמלים אסורים היינו נמי מטעם דאכתי לא ה"ל פירש בעלמא והגם דלא שתו להו אינשי היינו משום דלא ידעי אי מעלי או לא, אבל אי הוה ידעי דמעלי הוה שתו להו. ומיהו כיון דאשכחנין דמ"ר חמור לאו פירשא גמור נינהו מינה ילפינן דהני נמי לאו פירשא גמור נינהו, וא"כ היינו טעמא דמ"ר סוסים וגמלים דאסורים, וממילא אלו הוה להו פי' גמור הוה מחיר להו גס הרא"ש, וא"כ בעצם דינא לא פליג על המרדכי שהביא מעכ"ג אלא שהמרדכי ס"ל דדוקא מ"ר חמור כיון דצמציאות שתו להו אינשי ולכן לא הוה כפירשא אבל מ"ר סוסים וגמלים הגם דדמי למי רגלי חמור כיון דסוף סוף לא שתו להו אינשי יהיה מאיזה טעם שיהי' שפיר הו"ל פירשא בעלמא, והרא"ש ס"ל דכיון דצמציאות הוא לשתות לא הו"ל פירשא, והחילוק ביניהו לפי"ז, דלהרא"ש נריך שיהיה פירשא בעלמא לכ"ע שלא יהא צמציאות לאכול, ולהמרדכי כל שאין אוכלין אותו.

והא דהביא כ"ג מירושלמי פ"ב דע"ז ה"ז ח"ל, דאפילו יסברון צ"ש כצ"ה צמשה הראשונה הו' צינה גידולי גופה קיבצת ממקום אחר באת, וכמעשה צנו של ר' יהודה שמוע שצקעו להן זאבים יותר משלש מאות זאן ובא מעשה לפני חכמים והחירו קיבוציהן, אמרו צינה גידולי גופה קיבצת

שאפילו הדיו שהיו כותבים שצא מלואת הכלבים ואפ"ה היו עושים ממנו דיו וכותבים ס"ת עמנו שהכתב הוא עמם הקדושה, עיין בעה"מ ומלחמות סוכה דף ט' וכו"ש הדבק שנעשה מפרש בעלמא, וגם כי נתבטל בשאר דברים שזה היתר גמור וזפרט שאין אותו דבק ממש תורת ה' צפ"ך אלא תיקון בעלמא שעושין להדבק בעורות ולהעשות אותן תורת ה' שהן ממילא כשרין ומדרגה פחותה מהעיצוד בעורות עממן והוא לפענ"ד היתר גמור].

מבואר דעור השליא מותר משום פרש ופירושו דלאו אוכל הוא וכמ"ס כולהו, ועי' נחלקו אי מדמיין לה למ"ר או לאו, א"כ פשוט דמ"ר נמי פירושו להאוקרים שאסור משום דאכתי ראוי קצת למאכל ולאו פירשא הוא, נמצא עכ"פ מבואר דמ"ס התשובה מאהבה אכל משם אין ראיה דלא הוי אלא פירשא בעלמא, כוונתו פרש ממש ולא שצא מעלמא כדעת המקצת נסחאות בר"ן, ומה שכתב דהא אפילו מ"ר חמור גדולים המתירין ענין אחר הוא ולא חדא מילתא, והכי קאמר דלואת כלבים ודאי פירשא בעלמא הוא דהא אפילו מי רגלי חמור גדולי המתירין כלומר הרי"ף והרמב"ם ז"ל דס"ל דגם מ"ר חמור מותר דהו"ל בכלל פי' כ"ש לואת כלבים דלכ"ע הו"ל פירש בעלמא ומותר לכ"ע.

אלא דלפי"ז א"כ הדרינן לדין דכל מקום דהו"ל פירשא בעלמא כ"ע מודי דמותר ולאו דבר היוצא מן הטמא מקרי, ואפילו להרא"ש דאוסר במ"ר כל בהמה טמאה ומ"מ בעור השליא של חמור מתיר משום דהו"ל פירש בעלמא וזה נראה באמת לשיטתיה אזיל דכל שהוא אכתי קצת ראוי למאכל בכל אופן שהוא לא בטל מיניה שם הראשון ולאו פירש הוא ולכן חלק נמי ארבינו יונה וגם בחמץ שנחרך דמהני אחשביה, אכל כל שנשרף לגמרי או שנעשה פרש גמור מודה דלאו בכלל היוצא מן הטמא הוא דהרי פנים חדשות באו לכאן והתורה אמרה מן המותר צפ"ך דבר שהוא בר מאכל וראוי לאכילה עכ"פ, אכל בלאו הכי הרי הוא פירש ועפר וטיט והתורה לא אמרה על עפר שצריך להיות מן המותר צפ"ך ושפיר מותר לעשות כמו מלואת כלבים, וכל מה שנפסל כ"כ ונסרח עד שנעשה לעפר וכעפר שהוא מותר. ולפי"ז לפענ"ד אינטימדי סברתן דבדבק כזה שהוא נעשה מאיסורין שכבר נעשו כעפר ונסרחו לגמרי עד שנעשה פירש בעלמא כה"ג לא צעין מן המותר צפ"ך ומותר להשתמש בו בתפילין כמו לואת כלבים ול"ד לעורות כנלפענ"ד. וכ"ש כעת שגם כ"ג לא דחה דברינו אלא מדברי הרא"ש ופי' הר"ן דפירשא בעלמא לא משמע פרש, אכל למאן דמשמע פי' מודה לדברינו, וא"כ כיון דהעלינו צס"ד

עכ"ל, וכתב עליו הב"י יו"ד סימן פ"א, ול"ג שדברי הרמב"ן ז"ל מיושצין דמדכתב משא"כ במ"ר משמע בהדיא שהוא סובר דמ"ר לאו פירשא גמור נינהו דהא חזינן דמ"ר חמור שמו להו אינשי דמעלי לירקונא ואע"ג דמ"ר שאר בהמות וחיות לא שמו להו היינו משום דלא ידעי אי מעלי ומ"מ כיון דאשכחי מ"ר חמור דלאו פירשא גמור, מיני' ילפי' לכל מ"ר דלאו פרש נינהו ללישנא בתרא דר"ש, אכל עור הבא כנגד פניו של חמור פרש גמור הוא ומש"ה שרי, והטור והש"ע שם ס"ד פסקו צפשיטות דשליא שהחמור נוצר בו מותר דפירשא בעלמא הוא ולא חלק עליו אדם, ומיהו במ"ר הציא מחלוקת וצביאור הגר"א אות ד' שקוצר דהא דר"ש לאו הלכתא כיון דפירשא הוא מותר כמו פירש שור הנסקל צפ"צ דע"ז ל"ד ז', וכמו חלב הקיבה של נבילה צספ"ח דחולין וכמ"ס הרי"ף שם ועור החמור צכורות שם וכו' ע"ש.

[ועיין תוס' חולין ס"ד ע"ז ד"ה שאם רקמה ועוד היינו יכולים וכו' דהוי כנבלה סרוחה, ועיין תוס' ט' לרמ"א כלל ס"ה ס"ז ובמנח"י שם ודבריו ז"ע. ועיין צ"י סי' פ"ז ד"ה חלב הנמצא בקיבה פירשא הוא היינו לומר דנפק ליה מתורת אוכל וחשוב כפרש וטנופת. וכ"פ הרמב"ם הט"ו ממ"א, ועיין תה"א לרשב"א ז"ל בה"י טריפות בית שני ש"ג ובצ"ה ובמשה"צ צפ"י פירשא בעלמא ודו"ק. וצדידן כיון דהוא באמת פירש ממש כ"ע מודי כנלפענ"ד ודו"ק.

שוב יצא לאור ספר המנהיג מכת"י בנוספת תשובה לחכמי אראגון שנארכה להם תשובה זו בענין לואת כלבים שכתב להדיא כמ"ס דפירשא בעלמא לאו מן האסור צפ"ך והוסיף להציא רא"י וז"ל, מדע שכן הוא שגם בכתיבה עממה של ס"ת תפילין ומחוות שהוא עיקר התורה נהגו צפרוצינאייא וצורגונייא צרפת וקנפיניא לויתר ואליוניא להשחיר את הדיו צקנקנתוס דהוא חרתא דאושפי כדאמרינן צגיטין פ' המציא תניין והוא נעשה מלואת הכלבים הנ"ק בלע"ז אדרנמ"ט ונעשה מחומץ של גויס וכיון דקא אזיל לאיצוד שרי ומנהגם תורה היא. וכן מנהג בכל צרפת לקנות הדיו שעושין הגויס מקליפי הקוצים הגדולים ומצטלים אותם צסתם ייגם וצחומץ שלהם האסור בהנאה ונותנין צו מים זמן וכשנחצשל וחור עד שלש נותנין אותו צשקין של קלף כדי ליצשו וממנו כותצין ס"ת תפילין ומחוות והטעם שלהם להיתר משום דקא אזיל לאיצוד ועיצוד העורות צלואת הכלבים לא כ"ש דאין לך אזיל לאיצוד גדול מזה ואין אותו ממש תורה ה' צפ"ך אלא תיקון בעלמא עושים ממנו להעשות בעורות תורת ה' לפי שהעיצוד ההוא יפה וטוב מאד משאר העצודים ע"ש. והנה לן מפורש

דלהרא"ש נמי פירש ממש לא מקרי יואל מן הטמא א"כ לכאורה אין להרעיש עולם בשביל זה כנלפענ"ד.

ובזה הנני ידיד נפשו דושכ"ג וטובו קשור באהבתו, בלב ונפש. מנשה הקטן

ג.ב. כדי שלא להוציא הנייר חלק, ארשום כאן מענינא דיומ' בגמרא דף כ"א, נר חנוכה איש וציתו והמהדרין נר לכל אחד ואחד והמהדרין מן המהדרין צ"ש אומרים וכו', וכ"כ הרמב"ם פ"ד מהל' חנוכה ה"א, ומיהו צ"ע וצטור סימן תרע"א ס"ב, כמה נרות מדליק, צלילה הראשון מדליק אחד מכאן ואילך מוסיף והולך אחד בכל לילה עד שצילל אחרון יהיו שמונה וכו' ולא הזכיר כלל עיקר המנוה דקמי' נר אחד, ואין הו"ג לעיין כעת באחרונים אם דברו מזה וצ"ע.

ידי"ג הג"ל

סימן ח

שינוי בכתב סת"ם ממקום למקום

ב"ה, מוצש"ק לסדר תמחה את זכר עמלק התשל"ה בני יצו"א

בחדש של שמחה, שמו של עמלק ימחה, ויתרומם כבוד שמים, בכפל כפלים, ובתוכם מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם פאה"מ ור"ח שמו מפארים וכו' כש"ת מוה"ר משה שטרנבוך שליט"א, בעמח"ס מועדים וזמנים ונשיא הכולל ושיבה ראש העין בני ברק.

אחדש"ג צידדות נאמנה, קבלתי ספריו היקרים ששלח לי ועיינתי בהם כפי הפנאי ומאד נהנתי כלו נאה כלו יאה צסצרא ישרה יורד לתוך עומק הענין, מקשה ומתקן ומסיק שמעממא אליצא דהלכתא. וי"ר שיזכה עוד להוסיף תת כחה של תורה ויפולו מעינותיו חוזה, וישמעו רחוקים ויבואו ויתנו לו כתר תורה, כאות נפש ידידו המצרכו בלב ונפש.

ולאות שעיינתי בדבריו היקרים, צס' מלות היום האריך הרבה בשינוי הכתב שנמצא צס"ת תפילין ומוחות, כלומר כתב אשכנזים המצואר צצ"ש וכתב האר"י הקדוש וכתב צ"י וכתב וועלש, ודחק ליישב העניינים ולחלק י"א בחלוקא דרבנן צין ס"ת לתפילין ומוחות, דלתפילין ומוחות צעין דוקא כתב אשורית, אבל לס"ת דקיי"ל דנכתב בכל לשון ועכ"פ בלשון יוונית כמצואר צמס' מגילה, וממילא אפילו נימא דכתב וועלש (אינה) אינה כתב אשורית שקבלנו מסיני, מ"מ כיון שיש היום הרבה יהודים שמשתמשין בזהאי כתב כאשורית לא גרע מכל כתב אחר שיוצאין צו אע"ג דצשאר כתב אין יוצאין לדידן, היינו מפני שלא נתנה לתרגם התורה או לכותבה צשאר

כתב ולשון כלל אבל כתב אשורית ידיהו שקבלו ונהגו כן לדידהו ודאי שרי והאריך צוה. והציא דברי הגר"א הוצא צספר אור חדש (מהגר"ש מלצ"ן כת"י הנמצא תח"י) שפוסל הלמ"ד שצורתה למטה כמו כ"ף והוצאו הדברים גם צתום' מעשה רצ לרצינו הגר"א ז"ל, ומיהו צצ"ש וצ"ע הגרש"ז ומ"צ והרדצ"ז ות"ת משמע דכשר ורוב ס"ת הכין כתיבו, גם הציא דעת הגרש"ק זצ"ל צספרו קנאת סופרים סימן קכ"א שמרעיש עולמות שהמחמירים צוה מנוה לרודפס ולפמ"ש כ"ג אחי שפיר הכל.

ולפענ"ד קשה לחדש כן מתרי טעמי, חדא דהרי כ"ג הציא דברי הרמב"ם צפ"א מהס"ת הי"ט דהגס דמדינא דגמ' קיי"ל כרצצ"ג דס"ת כשר ציוונית היום נשתכחה מאתנו ואסור לכתוב, וא"כ כ"ש צשאר לשונות דאין כותבין, וכתב וועלש אם אינו לשה"ק א"כ הוה צשאר לשונות, ומה שרצה לחדש דכיון שיש היום הרבה יהודים שמשתמשין בזהאי כתב כאשורית לא גרע מכל כתב, א"כ למה פסלו כתב עברי שנהגו כל ישראל לכתוב צו ספריהם. ואפילו את"ל דדוקא עברי פסל עזרא מטעם שע"י נשתכח כתב אשורית א"כ הכתב הספרדי שקבלו להם או כתב רש"י שקבלו צני אשכנז ככתב מיוחד להם כמ"ש הרמב"ם צפאר הדור סימן ז' וז"ל, ומה ראו לך שדע כי הכתיבה הזאת הנקראת כתיבה אשורית כיון שנחנה צה תורה וצה נכתבו הלוחות הרי מגונה מאד להשתמש צה רק כתבי קודש ומימי קדם היו ישראל נוהגין צזאת והיו כתביהן וחיבורי חכמותיהן וכתבי חול שלהם בכתב עברי, לכן תמצא חרות על שקלי הקדש דברים של חול כתובים בכתב עברי ולא נמצא לעולם אות אחת מזה כתב אשורית בדבר שנמצא צשארית ישראל לא צמטצע ולא באצן אלא הכל בכתב עברי וע"כ שינו הספרדים כתיבתם ושמו אותותם אותיות אחרות עד שנעשה ככתב אחר להחיר להשתמש צו בדברי חול ע"ש, ועי' רצינו ירוחם נתיב צ' ח"צ שהציא כעין זה ממש ושאפילו צגט רצוי לשונות הכתב ועיין שו"ת הרדצ"ז הישנות סימן מ"ד ושו"ת עבודת הגרשוני סימן י"ז וצש"ע יו"ד הציאם הרמ"א צסם יש אומרים ע"ש, וצח' הארכתני קצת.

מבואר דהגם ששינוי הלשון לכתב אחרת ונכתב צכל ישראל אפ"ה אינו ראוי לכתבי קודש ולשיטת כ"ג אכתי יתכשר משום לשון אחרת ועדיפא מיניה א"ו דלא אמרינן כן וגרע מכתב עכו"ם או יוונית דעכ"פ כתב הוא וכמ"ש צירושלמי אשור לשון אין להם כתב יש להם ופי' הריצב"א כלומר כתב יש להם משלהם, וכן צשאר אותות אבל כתב זה ששינו אפילו רוב צנ"י ואפילו כולם כמו שהיה עם כתב עברי מ"מ לא נעשה צשביל זה ככתב אשורית וכ"ש היכא דלא

נהגו כל ישראל אלא מקומות מקומות ככתב וועלש לפי דעת כ"ג א"כ לא היו בכלל כתב כלל וכלל.

שוב ראיתי למעב"ג שיצא להביא הכרח לדבריו מדברי הריטב"א מגילה דף ז' ע"ב דד"ה ותסבירא שהקשה לחימה גדולה שיהא הכתב הזה המאושר שיש בכל קוץ וקוץ ממנו תלי תלים הלכות יסודות התורה כתב של בני אשור ויהי' הלוות מכתב עברי, ועוד הקשה בכתב עברי מה נס היה במ"ס ובסמ"ך ותי' דאין ספק דכתב הנקרא אשורית הוא כתב הקודש שבחוות בלי ספק ועש"ז נקרא קודש ולשון קודש, ומעולם לא נראה הכתב הזה אלא בלוות, אבל לשון הקודש כבר נודע לאבות ובני קודש מ"ס וזו השם מדבר עם נביאיו וקדושו ואעפ"כ מתוך תומת וקדושת הכתב ההוא לא היו כותבים אותו אפי' בספרים שכותב המלך או כל א' וא' לעצמו אלא היו כותבין אותו בכתב עברי שהוא, וכשנגנו הארון (בימי ישעיהו) שכחו לאותיות מנפך וכשגלו לאשור וידעו בני אשור כתב זה נטלוהו להם או שהיה אצלם קודם לכן שנודע להם מספרי הקודש מלבד כתב שלהם או שהיה להם וחמדו אותו, וזה הוא שעלה מאשור ובימי עזרא ניתן להם לכתוב ס"ת ושאר כתובים, וכדייקינן מדכתיב וכתב הנשחית וכו', ור' היה אומר מעולם לא נשתנה וכתב זה נתנה תורה לישראל גם בספר הקודש, ולמה נקרא שמו אשורית שמאושר בכתבו ולפי"ז אין צמח ששינה עזרא את הכתב לכתוב ס"ת בכתב הקדש שום חידוש על התורה שהרי הכתב הזה כבר היה ידוע וניתן לנו בלוות הברית ע"ש.

וימזה י"א כ"ג לדון דלמה שינה באמת עזרא לכתוב מכתב עברי לכתב אשורית דוקא מאז והלאה לכתוב כל ספרי תורה בכתב אשורית, וכתב טעם לזה שבימי עזרא נתקלקלו ישראל עד שנשא נשים נכריות וכנראה דהמייס בלבלו שואת התורה ח"ו אינה אמת ואינה התורה שמסר לנו משרע"ה מסיני, ובלבלו שהקצ"ה ומשה אמת ורק חכמי הדור העתיקו דברים מהתורה להחמיר כפי רגונם יותר מהנורף בתרגום שלא כהוגן, ולכן עזרא הסופר לקח ספר תורה שנשא לו דור דור בעזרה בכתב הלוות ממש וגילה האץ הכל מפורש בתורה בכתב זה ממש, והתורה שבידינו היא התורה שקבלנו מסיני, ולחזק הדברים צויה שמאז והלאה יקראו וילמדו בתורה בס"ת עם כתב הלוות אף שקדושתה מרובה מאד, והביא ראיה לדבר מנחמיה ח' י"ד וימלאו כתוב בתורה אשר נה' ה' את משה אשר ישבו בני ישראל בסוכות אחד בחודש השביעי, ומשמע שמלאו מלות סוכה רק עכשיו כתוב בתורה, וכן להלן שם י"ג ציוס ההוא נקרא בספר משה באזני העם וימלאו כתוב בו אשר לא יבא עמוני ומואבי בקהל האלקים עד עולם, ומשמע שמלאו רק עכשיו וכו' ע"ש היטב בכתובים.

ולפענ"ד אין כל הכרח מדברי הריטב"א להשערות כ"ג, ובאמת כי מעולם אינו צורח מלומר סברות בדויות מלבי, ובפרט מה שקרו לפני אלפים שנים. ומיהו בדברי הריטב"א לולי דברי כ"ג לפענ"ד שיטה אחרת זו, ובדיוק לשונו הטור שכתב ח"ל, ואעפ"כ מתוך תומת וקדושת הכתב ההוא לא היו כותבין אותו אפילו בספרים שכותב המלך או כל א' לעצמו. והנה דיין הריטב"א דוקא בס"ת שכתב המלך או כל א' וא' לעצמו והיינו ס"ת של יחיד ולא של ציבור וס"ת של מלך נמי כוונתו על הס"ת שנצטוו וכתב לו וקרא בו כל ימי חייו והיינו הס"ת ללמוד בו, אבל לא ס"ת של ציבור. והנה איתא במדרש רבה וילך הוצא ברא"ש פסחים ק"ה וכו' הרמב"ם בהקדמתו שמה רבינו כתב כל התורה ציוס שמת בו כתב י"ג ס"ת ונתן ספר לכל שבט ושבט וספר אחד נתנוהו בארון לעד, נראה דבני ישראל היה לכל שבט ספר תורה שכתבה משה בכתב אשורית ואחד שם בארון וזה היה לקריאת התורה בציבור שמה מיקן להם לישראל שיקראו בציבור, אבל כל ישראל כתבו לעצמם ספרי תורה ללמוד בו, וס"ת זה שכתבו ללמוד בו לא כתבוהו בכתב אשורית לרוב קדושת הכתב בו והיו ס"ל דאין לכתוב לנורף עצמו ללמוד בספר בכתב אשורית רק ס"ת שקורין בו בציבור מותר לכתוב בכתב אשורית. וזה מדויק לשון רבינו הריטב"א ז"ל אפילו בספרים שכותב המלך או כל א' לעצמו וכונתו דכל הס"ת שכתבו כל אחד לעצמו צין שהוא יחיד וצין שהוא מלך כיון שהוא ס"ת של עצמו ולא לקרות בו ברבים כתבוהו בלשון עברי.

והמעי לזה נראה דהיו ס"ל דכמו שכתב הרמב"ם והרי"ו והרמ"א ל"א דהיו ישראל נזהרין מימי קדם לכתוב כתביהן וחיבוריהן שלא לכתבן בכתב אשורית הכ"ז היו ס"ל לענין כתיבת ס"ת כשהן כותבין לעצמן להתלמד בו ולא לשם קדושת ס"ת שאסור לכתוב בכתב אשורית ולכן כתבו דוקא בכתב עברית, והספרים הללו לא היה להם קדושת ס"ת אלא קדושת חומש וכמ"ס הרמב"ם בפ"ו מהס"ת הט"ז כרך זה שיש בו תורה נביאים וכתובים אין קדושתו כקדושת ס"ת אלא כחומש מן החומשים ועיין שם הי"א אם כתב המלא חסר או החסר מלא וכו' הרי זה פסול ואין בו קדושת ס"ת כלל אלא כחומש מן החומשים שמלמדין בו התינוקות, ועי' שם הי"ד. עכ"פ בזמננו היו כותבין ס"ת לשם חומשים ג"כ ובהי הוא דכתבו עברית, אבל ס"ת לקרא בציבור שיש עליה קדושת ס"ת לא כתבו אלא אשורית. ועיין בספר עץ החיים מרבינו חיים (אחי המהר"ל מפראג) על חכמת הדקדוק שער הראשון פ"ב שכתב בפשיטות שאע"ג שלשון הקודש היא לשון בני עבר הנהר מ"מ הכתב שלנו אינו אלא כתב אשורית והוא מכתב אלקים שהי' חרות על הלוות ע"ש.

וּלְפִיכָּיִם י"ל דעורא תיקן להם לישראל שמכאן ולהבא יכתבו עכ"פ כל ספרי קודש היינו אפילו אותם שכותבים לעצמן לשם לימוד ג"כ בלשון אשורית שהוא לשון הקודש ולא דוקא ס"ת דעד השתא לא היה להם רק הס"ת שכתב משה רבינו ה"ג ס"ת ואותו הס"ת שהיה בעזרה ובהם היו קוראין בצבור ואחא עזרא ותיקן שכל הספרים יכתבו בלשון אשורית וזה היה נראה לומר דבר הגון דצגמרא צ"ק פ"צ ע"א בעשרה תקנות שתיקן עזרא חשוב שיהו קורין במנחה בשבת וקורין בשני וחמישי, ופריך צב"ה עזרא תיקן הא צימי משה תקנו ומשי מעיקרא תקנו חד גברא ותלתא פסוקי א"י תלתא גברי תלתא פסוקי כנגד כהנים לויס וישראלים אחא הוא ותיקן תלתא גברא ועשרה פסוקי וצירושלמי מגילה פ"ד ה"א מבואר דמשה תיקן שיהו קורין בשבתות ויו"ט וצ"ר וחולו של מועד ועזרא התקין שיהו קורין בתורה צב"ה ובשבת במנחה ועיין ר"ף שם ובש"ע א"ח סימן קל"ה וצמג"א שם ועי' א"ו הגדול, וי"ל דלכן הוסיף עזרא על מנין הקרואים דכיון דמשה לא תיקן אלא שיקראו אחד ולא כתבו לעצמם ס"ת לשם קדושת ס"ת שהרי לא נתחייבו לעלות לתורה ולכן התקין עזרא שיקראו קרואים וממילא ינטרכו לס"ת יותר וי"ל.

וְלִרְלֵי דמסתפינא היה נלפענ"ד לומר דבר חדש דהא דתנן במגילה ח' ע"ב אין צין ספרים לתפילין ומוזות אלא שהספרים נכתבין בכל לשון ותו"מ אין נכתבות אלא אשורית היינו דוקא כשנכתבין כן לשם ספרי קודש אבל בציבור אין לקרות בס"ת שנכתבה בלשון אחר ואפילו יוונית ועי' רש"י שם ספרים תורה נביאים וכתובים ולקדושת ס"ת צעי דוקא אשורית ולכן כתבו ספרים סתם ולא כתבו אין צין ס"ת אלא כל ספרי קודש וע"ד שכ' הרמב"ם בפ"ו מה' ס"ת הט"ו דכרך שיש צו תורה נביאים וכתובים אין קדושתו כקדושת ס"ת אלא כחומש מן החומשים דין היתר כדין הספר והכ"מ לא הראה מקור להרמב"ם צוה. ועי' אור שמח שרצה להציא מגמ' צ"ב אמר רבי מעשה ודחה לעצמו ורצה להציא מירושלמי מגילה תורה וחומשין קדושה אחת הן וכו'. שוב הציא דמקור דברי הרמב"ם הם ממסכת סופרים פ"ג ה"ו צד"א צדיפתרא אבל בגולין תורה צפ"ע ונביאים צפ"ע, פי' ורשאין לקרותו בצבור ודינן כדין החומשין, לכן לא יכתבו בגולין שמא יבואו לקרותו בצבור ע"ש. ולהנ"ל י"ל דכיון דבמשנה אין צין ספרים תנן משמע כל הכ"ד ספרים והם נכתבים בכל לשון כיון דממילא אין קורין בהם בציבור אבל ס"ת לקרא בציבור הכ"כ לא (והגם דבתוס' שבת דף ע"ט ז"ע ועיין הגרע"א צפי' המשנה מגילה פ"א מ"ח אות י') וז"ע, כי אין הו"ג להאריך כעת.

וּבַמָּה שכתבנו היה נראה לישב שיטת הרא"ש שכתב דצוה"ו מקיימין מנזות כתיבת ס"ת בשאר ספרים כיון שלומדין בהם ולכאורה מנ"ל הא אמנם להנ"ל נראה דכיון דקודם תקנת עזרא היו כותבין ספריהם לעצמן בכתב עברי ולא היה ליה קדושת ס"ת כלל אלא קדושת חומשין, וא"כ קשה הלא לא קיימו מנזות כתיבת ס"ת אלא ע"כ דהמנזות היא ללמוד וכל שיש לו ספר תורה ללמוד בה אע"פ שאינה ראויה לקריאה בציבור מ"מ מקיים בה המנזות וממילא לפי"ו אחי שפיר שיטת הרא"ש וק"ל.

וּלְפִיכָּיִם שפיר יש ליישב קושית השאג"א שנתקשה דכיון שאין אנו צוקאין בחסרות וחסרות האך מקיימין מנזות כתיבת ס"ת ומינה י"ל לדחות לכל המנזות צוה"ו. אמנם לפמ"ש אחי שפיר דמנזות כתיבת ס"ת היא לשם לימוד וזה מקיים בכל אופן, וא"כ אומר אני דמקיים צוה מנזות כתיבת ס"ת ממ"כ אם כיון ולא הוי חסר וחסר א"כ כשר לכ"ע וקיים המנזות אלא מה נאמר שהו"ל חסר א"כ ה"ל ס"ת פסול וי"ל דין חומש ומותר ללמוד בו ושפיר מקיים המנזות ודו"ק.

וּבִמְיָהוּ צעיקר השאלה נלפענ"ד נראין דברי הרא"ש שכתבוה כלל ג' סי"א שכתב וי"ל, וזוהי האותיות אינם שוות בכל המדינות הרבה משונה כתב ארצנו מכתב הארץ הו"א ואין פסול בשינוי הזה רק שלא יעשה הה"ן חתי"ן כפי"ן בתי"ן, וכמו שמפרש צמג' עכ"ל, והציאו הטור והאחרונים עיין יו"ד סימן רע"ד. ואלו הם דברי רבינו הרמ"א וי"ל א"ח רס"י ל"ו וכן נלפענ"ד לכאורה שיטת הרמב"ם וי"ל פ"ו מהל' ס"ת ה"ח (הגם שקצת אחרונים לא הצינו כן בדברי הרמב"ם וי"ל) והוא ממה שכתב שם ויזהר באותיות הגדולות ובאותיות הקטנות ובאותיות הנוקדות ואותיות המשונות כגון הפא"ץ הלפופות והאותיות העקומות כמו שהעתיקו הסופרים איש מפי איש ויזהר בתגין וכו' (ה"ט), כל אלו הדברים לא נאמרו אלא למנזות מן המוצהר ואם שינה בתיקון זה וכו' הרי זה ספר כשר, הנה נראה דהורה לן רבינו הגדול דעל כל אלו הדברים אשר חשב צה"ח אם שינה צוה לא פסל הספר ויש לדייק מה שכתב הרמב"ם שם האותיות עקומות כמו שהעתיקו הסופרים איש מפי איש למה זה לי שהעתיקו הסופרים היל"ל כמו שכתובים בס"ת, אבל נראה דהרמב"ם צא להזהיר דלכתחילה צריך לתקן האותיות כפי שהעתיקו הסופרים איש מפי איש, כלומר בכל החומרות שהסופרים העתיקו אבל מעצם דינא אם לא תיקן לא עיכב.

עַבְדְּךָ מבואר מדברי רבינו הרא"ש דאין זה חדש תחת השמש וכבר היו לעולמים צומן הרא"ש וי"ל שזירות האותיות נשתנו הרבה מקום למקום ואין פסול בשינוי זה,

אלא דלכאורה יש להקשות דמנ"ל להרא"ש דבר זה, ונלפענ"ד ראה ברורה לדבריו וזה נמשך נמי דברי רבינו הטור יו"ד סימן רע"ד שכתב ח"ל, ובכל אחת שיש בה ספק מייחין תינוק דלא חכים ולא טפש אם יכול לקרותה כשר, וכתב ח"א הרא"ש ז"ל בתשו' נורות האותיות אינן שוות בכל המדינות וכו', ויש להקשות למה קירב הטור הני שתי הלכות וסמכן להדדי, והנראה דזהו הלא הכתב גופא תמיה לי הרבה ונריך ביאור זאת שאנו מסופקים ויש לפנינו גדולי המורים שמסתפקים אם האות הזה כשר או פסול והו"ל ספיקא דאורייתא האין יצא תינוק קטן דלא חכים ולא טפש ויכריע בין ההרים ואטו האי קטן הוא מורה הוראה ויודע יותר מגדולי המורים ולא מצינו בשום מקום בהלכה שקטן דלא חכים ולא טפש יכריע ויפסוק ההלכה.

האמנם נראה דקושיא חדא מתורגמת בחזרתה, דודאי באותיות התורה העיקר הוא שיהא כתב הגון שכותבין ומשתמשין בו רוב אנשי המקום, ואף שאין לו כל ההידורים הנריכים דדיעבד כשר הוא, אלא מנ"ל אם משתמשים בו והוא אות דלמא לאו אות הוא כלל ולכן שפיר מייחין תינוק קטן דאינו חכים ולא טפש וכיון דיכול לקרותה נראה דהוא אות לרוב דנ"י שהרי הקטנים קוראים אותו כתיקונה וע"כ דהכי גמירי דזה הוא האות ושפיר סמכין עליה לברר שהוא מהאותיות שקורין במקום הזה וממילא הספר תורה כשר, אבל לפי זה אחי שפיר דברי רבינו הרא"ש דיש לו ראה ברורה מההלכה זו דמציאין תינוק דלא חכים וכו' ומינה שמעינן דהני תיקונים ואזהרות לאו לעיכובא נינהו ושפיר סמכיניהו הטור להני הלכות אהדדי ללמוד לן אמקור דברי רבינו הרא"ש ז"ל מנ"ל כן.

ובאמת כי כן החוש ג"כ מעיד כי מדרך העולם שישתנה הכתב מסופר לסופר במקצת וממילא ממדינה למדינה, ואין צוה משום שינוי זה לפענ"ד נכון בס"ד וממילא י"ל צוה נמי לענין המצטא דבני פולין וליטא אונגארין אשכנזי וספרד ותימנים שכולם יוצאים חוצת ק"ש ובשאר מלות וכו"ת יצא גם צוה לשיטתו דלא גרע מלשון אחר אלא שהציא בשם הגר"י מזריסק ז"ל שלענין קרה"ת יש לפקפק אי יש לסמוך להחירי זהאי סברא שזריך לה"ק דוקא, וכ"ג כתב דנהגו להקל גם בקרה"ת ולפענ"ד נדקו דברי הגר"י ז"ל דודאי אלו היה שינוי במצטא שינוי בהלשון גופיה או בהכתב לא היינו סומכין ע"י ואדרבה הרי צוה"י אין סומכין על שאר לשונות אבל באמת כבר הארכתי כמה פעמים דאין שינוי זה במצטא שינוי בעצם הלשון אלא כמו שידוע בכל הלשונות שההברה משתנית קצת ממקום למקום לפי המצטא שבמדינה ואפ"ה הכל הוא לשון אחד, ולמשל בארה"צ הדרומית משונה

מהלפונית וכיוצא בזה, בשאר מדינות שינויים בהצורה והכ"נ הוא בלה"ק, וקצת יש לדקדק מגמ' עירובין נ"ג. בני יהודה דייקי לישנא בני גליל לא דייקי בלישנא. שוב ראיתי בדף נ"ד ע"ב שכתב הרגיש בדברי הרא"ש הנ"ל ודחה דבריו בגילוי דחיתתא מדברי הרמב"ן והר"ן שכתבו להדיא בשבת שם שכל שינוי אם יש לזה יסוד בגמ' פסול וכ"ג כתב להכריח דגם דעת הרא"ש לענין שעטנ"ז ג"ץ דפסול. ולפענ"ד לא ידענא מאי צריך לדייק הלא הרא"ש צעמנו כתב כן כאן להדיא דאינו פסול אלא המשנה מהה"י חתי"ן וכו' כמבואר בגמרא. הנה כתב ג"כ דמה דמבואר בגמרא פוסל אלא דהני שינויים לאו מפורשים בגמרא הם אלא גדולי הפוסקים הוסיפו ועטרו התורה בחכמתם לכך ס"ל דהני שינויים לא מעכבי דדיעבד ומוצן צוה נמי עם הנד"ק והיו"ד על דה דבגמרא אין מבואר שאם כתבו ציו"ד הפוכה או ישרה מה דינה הדרינן לכללא דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד ולכ"ע יצא דדיעבד כנלפענ"ד והגם שיש להאריך צוה עוד מ"מ לאו בעל מלאכה אחת אני, ודי לחכם כמותו ירבו בישראל.

דושב"ג בידירות נאמנה ובלב ונפש
משנה הקמן

סימן ט

נגיעה הניברת ע"י זכובית מגדלת אי הוי פירוד

ב"ה, כ"ג סיון התשל"ה בני"י יצו"א

גם ברוך יהיה ה"ה הרב הגאון המפורסם ג"א בע"ת איש אשכולות, צ"ת ראש בשמים, חסיד ועניו, כג"ת מוה"ר ברוך שמעון שניאורסון שליט"א, ר"מ דישיבת הגאון מטשעבין ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשכ"ג צידידות נאמנה, יקרת ספרו צרכת שמעון על מס' קידושין קבלתי בשמחה, והניני צוה לצרכי צרכת ידידות נאמנה שזכה להרצות תורה בישראל ולהעמיד תלמידים הרבה דצרכו בקודש כלו נאה כולו יאה, מדושים נפלאים כמעין המתגבר עדי יצא ינון ולו יקרת עמים כמים לים מכסים כאות נפשו ונפש ידידו דושכ"ג בלב ונפש.

ולאות שעיניתי קצת בדבריו היקרים לי מאד אחת הנה ואחת הנה בקונטרס ההערות (על שו"ת דובב משרים אות א') הביא דברי מרן הגה"ק שר התורה רבש"י שדן בספרו בסימן א' בס"ת שיש נגיעה בשם הק' וע"י זכוכית המגדלת ניכר הפירוד אי כה"ג צריך לתקן שלא הוי מוקף גיל כיון שלא נראה לעין הפירוד או לא מקרי נגיעה, ודעמו ז"ל דכיון דלפי ראות העין נראה שהוא נגיעה צריך לתקן. ובס' שארית ישראל להגר"י מינצבערג זללה"ה סימן

מדקדקים להרחיקה הרבה שיהא פתח נראה לעינים וכו'. הנה מדכבז שיהא פתח נראה לעינים משמע דכחוט השערה שאמר לעיל לא היה נראה לעינים בסתם אלא למי שדקדק מאד וא"כ נראה דאפילו דלא היה נראה לעינים מ"מ כשר הוא, ומדדייק הריב"ש ז"ל כי הם לא די להם צהפריד כרעיה דה"א מן הגג כחוט השערה וכו' פשוט נמי דאין הכונה דהסופרים שלא דייקו מ"מ דייקו שלא יהיו מן הגג אלא כחוט השערה דוקא אלא הכונה כיון שלא דקדקו בכיון להיפוך אפשר שלא יהיה אלא כחוט השערה ממש שאין עין האדם רואהו ולכן דייקו להרחיק יותר.

וקצת יש לדייק מתוס' חולין דף מ"ז ע"א ד"ה ואי לאו טריפה שכתבו בשם ר"ג דכחוט השערה טריפה ובשני חוטין כשר ועיין יש"ש שם פ"ג סימן כ"ז שרץ צ"ב צועי דסמכי דחוט השערה אינו ניכר, ובספר הארוך לרבינו הש"ך סימן ל"ז כתב כחוט המוס' בשם ר"ג דאם יש ציניהם הפסק כחוט השערה אחד טריפה ודקדקו מדבריו דכשני חוטין לא מקרי סמוכין וכשרה וכו' ומה שטען מהרש"ל דאין אנו בקיאים וכו' לא ידעתי מה בקיאות שייך בכאן וכו' ומיהו מודינא שאין אנו בקיאים צין שער אחד לשנים אפילו בספק אי איכא צ' שערות ע"ש, ועכ"פ נראה דכחוט השערה אי ניכר לעין הוא לא צרור כ"כ ואפשר היה תלוי במחלוקת הג"ל, ועכ"פ לפענ"ד חוזרים ונראים דברינו מן מוקשים מעכ"ל ומיהו לעצם דינא כמו שכתבתי אין אני אומר קצלו דעמי ח"ו וכ"ש שמיראי הוראה אני, ואני שמח אם אין סומכין עלי בשום מקום.

וקצת יש לדייק מרש"י מנחות כ"ט ד"ה שאין גויל מוקף פי' ח"ל, שמדבקת צאות אחרת והיינו דקתני כתב אחד מעכבתן כלומר הלכות משפט אות אחת (הדבוקה לחצרתה נמק"י) מעכבנו למזוזה ותפילין. ולכאורה הי"ל לרש"י לפרש שאין גויל מוקף לה שאין נראה גויל סביב האות ומדדייק שמדבקת צאות אחרת אולי דכוונתו שמדבקת דוקא צמציאות אבל כל זמן שאינו מדבק אף שאינו נראה מוקף גויל מ"מ מקרי מוקף גויל כיון שצמציאות הוא מוקף גויל ואינו דבוק וצ"ע. ומש"כ כ"ג דדיני תורה נתנו לצנ"א כפי שנחפסים להם בחושם הטבעי ולא לפי ההתחדשות הנה אני מודה לכ"ג צוה, ובאמת בעצמי כתבתי שם בספר הג"ל בסימן קכ"ט ימחול נא לעיין שם אלא שכתבתי חילוק צוה דהתורה הקפידה על כתיבה תמה וכל שהיא כתיבה תמה הרי זה כתב כשר מדין תורה כנלפענ"ד.

ידי"צ המברכו בסל מלא ברכות ים ודרום ירשה, דושכ"ג בלב ונפש.

מנשה הקמן

י"א וי"צ חלק עליו וכ"ת זיין עוד לס' עקצי חיים סי' א' להגרי"ח קלפהולץ ז"ל מה שהשיב על דברי שארית ישראל והספר הזה לא ראיתי, וכ"ג לאחר חיזוק דברי כבוד חמיו הגה"ק זללה"ה הביא בטובו דבריו בספר משנה הלכות ח"ד סימן קכ"ח שבעניינינו ג"כ דנתי צידון זה להגר"י וועלן זללה"ה והצאתי ראיה מדברי שו"ת הריב"ש סימן ק"כ הביאו הב"י בסימן ל"ו, מהני ספרי דווקני דהוי תלוי ליה לכרעיה דה"א והקשה הריב"ש ז"ל דהא לעיכובא הוא בכל הסופרים ומה הוסיפו הני סופרי דווקני ולכן פירש דבכל הסופרים הפסיקו כחוט השערה וסופרי דווקנאי היו תולין הרבה ומינה דקדקנו שם דצהרחתק כ"ש לא היה נראה לעינים וצאו סופרי דייקני והרחיקו שיהא נראה לעין כל וכשהביאו הדברים לפני הגה"ק זללה"ה נענה לן ראשו.

ועתה יא' כ"ג בתמיה עלי דבריו דכיון דצנגיעה ממש פסול א"כ היכי נימא דהסופרים כלומר סתם הסופרים כתבו צהסתכלם צמיקראסקאפף לצמנאם שלא יהיה נגיעה ממש ומ"מ לא יהיה נראה לעינים, ומה שהגה"ק מר חמיו זל"ל נענה לן ראשו כתב כ"ג דלמי שהכיר את דרכו בקודש ואת טוהר מידותיו הנפלאים אין צוה מן החידוש, אבל כמובן אין צדחיות כאלו לשנות את ההלכה עכ"ל כ"ג.

והאמת כי ח"ו לי לומר קצלו דעמי נגד דעת הגה"ק מטעמין אשר שצילי דרקיע נהירין ליה, ומה לננס נגד הארי החי פוסק הדור. אמנם אי שציל תמיהתו לפענ"ד אין כאן כדי דחיה והדברים חוזרין ונראין דמה שקשה ליה ואטו הסופרים כתבו צהסתכלם צמיקראסקאפף תקשה ליה הא קושיא גופיה לנפשיה דאטו כל הסופרים כתבו בדיוק אף ורק צהפסק ופירוד כל שהוא ושלא יהא נראה לעינים והסופרים הדייקים כתבו צהיכר גדול הנראה לעינים, אבל האמת יורה דרכו דסתם סופרים לא דייקו וכתבו לפעמים היה מרחקים הרגל עד שהיה נראה לעין כל ופעמים היו מקרבים לגגו של ה"א עד שלא היה ניכר ונראה לעין כל וצאו סופרי דייקני ודקדקו לעולם להפריד עד שיהא נראה לעין כל וא"כ לדידן נמי הכי פירושא דסתם סופרים כתבו ולא דקדקו בצרעיה דה"א להפריד הרבה כדי שיהא נראה לעין ופעמים היה נראה ופעמים לא היה נראה אלא כיון שידעו שיש כאן פירוד כ"ש צמציאות אף שלא היה נראה מ"מ סמכו דלא דקדקו צוה וצאו סופרי דייקני ודקדקו שלעולם עשו מרחק גדול להכיר הפירוד.

ודבר זה מדויק בלשון הריב"ש שכתב ח"ל, כי הם לא די להם צהפריד כרעיה דה"א מן הגג כחוט השערה אלא היו תולין אותה הרבה בדרך שעושין הסופרים כתיבת הגט ה"א וכו' ואע"פ שכל שלא תדמה לחי"ת כשר הם

סימן י

קמן שנעשה בן י"ג בש"ק אי מותר להיות
ש"צ ובע"ק

ב"ה, מ"ח למטמנים התשל"ה בני יצו"א

מע"כ ידידי הרה"ג נו"א אי"א פ"ה וכו' כש"ת מוה"ר
אליהו שליונגר שליט"א, רב דשכונת גאולה ומקו"ח
ירושלים עיה"ק ת"ו, מח"ס חשוב.

אחדש"ב"ת, דנר שאלמו בקטן שהגיע למצוות נשצת
קודש (ונוול באותו יום קודש לפנה"ס) אם
יכול לעבור לפני התיבה כלל ש"ק ואם יכול לקרא כל
הפרשה להוציא הציבור י"ת, וראה דברי המג"א סימן נ"ג
ס"ק י"ג וסע"ג ס"ק ג' ומ"צ סי' נ"ה ס"ק מ"צ ושו"ע
הרב סנ"ג ס"ג וס"א כלל כ"ט סימן י' ושערי תשובה
סי' נ"ה סק"ה ומ"מ מספקא ליה דהא עדיין אינו בן י"ג
ויום אחד ע"כ.

הנה זה תמהתי אחר שראה כל הפוסקים שפקדו דכי
האי גוונא יכול להוציא הציבור ידי חובתם אטו מזה
היא לחלוק על הפוסקים אשר כללם אנו חיים ומימיהם אנו
שומים, וקצת אמרתי ללמד על מעכ"ת זכות, דהלבוש א"ח
סימן נ"ג ס"י כ' וז"ל, אבל פחות מכן י"ג שנה אין
מעזיין כלל לפני התיבה להתפלל להוציא את הציבור שהרי
עדיין קטן הוא וכו' ואפילו אם הגיע להיות בן י"ג שנה
ביום השבת אין מניחים אותו להתפלל כלל שבת ערבית
שהרי עדיין אינו בן י"ג ולא נקרא איש ואין הקב"ה חפץ
ברבים אלא בתפלה מי שנקרא איש שנאמר מדוע באתי ואין
איש ואין אדם נקרא איש אלא כשהוא בן י"ג ויום אחד
והציא צ' שערות מיהו כשהגיע לי"ג שנים ויום אחד מניחין
אותו להתפלל בלא צדיקה וכו' ע"ש, נראה לכאורה מדבריו
ז"ל דס"ל דאפילו נעשה בן י"ג בשבת אין מניחין אותו
מערב מקודם דבעי יום אחד שלם לפענ"ד כיון דכל הני
פוסקים פירשו דבריהם וכתבו להדיא לחלק בין התפללו
מעריב קודם הלילה או לא הקדימו ממילא נראה לדחוק
נמי בזכות הלבוש דכוונתו שלא יתפלל ערבית אם הקדימו
להתפלל מעריב. גם הסמ"ע חושן משפט סימן ל"ה כתב
דבר מזה לא בעי יום שלם ממש (ודלא כש"ך) ועיין ל"ח
פ' יואל דופן ובתשובת הצ"ח סימן קמ"ה מבואר יותר
דמיד שהחשיך נעשה גדול אף שאין י"ג שנה מעת לעת
מעת שנולד א"ר ע"ש.

ידידו דושה"ט בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן יא

בדין הסתכלות בנשים, והי' מחניך קדוש,
ולקרות ק"ש

ב"ה, ז' לחדש הרחמים התשל"ה בני יצו"א

מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח נו"נ בנש"ק חוב"ט קולע אל
השערה, מוה"ר נתן ק' בלייער שליט"א, נכד לרב האי
גאון וצדיק כקש"ת מוה"ר יונתן שטייף זצ"ל.

אחדש"ב"ת צידדות, מכתבו קבלתי, והנני אך להשיב מפני
כבוד מרן זצ"ל, ויסלח לי מאד שלא אוכל
לפלפל את מעכ"ת יותר בהערותיו החשובות והנעלות בקושי
החכ"ש צענין הרהורי דעצירה כי גדרתי בעדי זה שנים רבות
שלא להשיב דבר אחד פעמים כדוע הדבר, ואני אומר דעתי
ואין אומר קצלו דעתי. ומה שצ"ן לה"ה פכ"א מא"צ ה"ג
אמימרא דרב אסור לקדש אשה עד שיראנה ולמגדל עוז שם
הנה ימחול נא לעיין ברבינו יונה ברכות דף כ"ה דכתב
מפורש וז"ל, וכן כשמגולה טפח אינו אסור אלא כשמסתכל
בה אבל בראיה בעלמא מותר, הרי דחילק בין ראייה
להסתכלות, ועכ"פ די לן בדברי רבינו יונתן בן עוזיאל בתרגום
שלו דמחלק בין הסתכלות לראיה וכדעת המג"א.

ועל החדשות אני בא מה שדייק עלי דברינו צמשה הלכות
ח"ו סימן כ' שכתבנו דדין ערוה יש בו נמי מדין דוהיה
מחניך קדוש וכ"ת כתב דמגמ' שבת ק"נ נראה דוהיה מחניך
קדוש הוא דין לענין לואה וכיוצא בו ודין ערוה הוא דין אחר
לענין רואה והני תרי מילי נינהו ואין להם שייכות, והאריך
בזה כדרכה של תורה.

בתוב בתורה (תל"א כ"ג ט"ו) והיה מחניך קדוש ולא יראה
בך ערות דבר ושצ מאחרין, דרשו והיה מחניך קדוש
אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כלל מקום להרהר צד"ת
וכו' שבת ק"ג, ובספרי מבאן אמרו לא יקרא אדם ק"ש צד
משרה של כובסים ולא יכנס למרחץ ולצורסקי וספרים ותפילין
בידו ולא להר הצית במקלו ובמנעלו ובאצק שעל רגליו, ובגמ'
שבת שם הכי נמי כתיב ולא יראה בך ערות דבר ההוא
מיציעא ליה כרז יהודה ופירש"י והיה מחניך קדוש ולא כתיב
ציה דבר אלא מקום חנייתך תהא בקדושה וטעמא משום
דישראל מהרהרין צד"ת ההיא כדבר יהודה כלומר לעולם והיה
מחניך קדוש משום הרהור תורה ואפילו אין דבור ולא יראה
בך ערות דבר במילתא אחריית מיירי דאסור בשעת הדבור
ולא בשעת ההרהור כגון להסתכל בערוה ע"כ וז"ב.

ולפום ריהטא היה נראה דתלוי במחלוקת הפוסקים שהציא
הב"י א"ח סימן ע"ה אי מותר לקרות ק"ש כנגד
הערוה כלילה או עומס עיניו מראות ברע או סומא, דעת

הגר"א דס"ל דגם הרא"ש לא פליג בה, ולכאורה לדעת הגר"א יהיו דברי הרא"ש סותרים דכאן כתב משום והי' מחניך קדוש ומה לי אשה זו או אחרת כיון דהמחנה לאו קדוש הוא, אבל לפמ"ש אחי שפיר דשאני בין מקום המורפה לערוה שזכל הגוף או קול באשה וכיוצא בו דהני רק משום הרהור ובאשה נגד אשה ליכא הרהור. בקינור במקום דליכא איסור ערוה יש בו משום והיה מחניך קדוש ובמקום דליכא איסור ערוה משום לא יראה ליכא נמי דין של והי' מחניך קדוש. ובאמת כי כל מקום שאמה מוצא גדר ערוה אמה מוצא גדר קדושה, וקדושה תולה בזה.

והסבר לדבר היה נראה קצת דהרי ערות האדם והנזואה שבו תרוייהו חלק מהגוף הם, ולעולם כשהוא מתפלל הרי נזואה בכריסו וערוה על גופו, והנזואה מכוסה בגופו והערוה מגולה, והתורה אמרה בתרוייהו להתרחק שהם זכלל והיה מחניך קדוש, ונזואה כיון דאפשר להרחיקה לגמרי ולכסותה יותר צריך הרחקה יותר, אבל ערוה שהוא על הגוף בראיה תלה רחמנא וכל שרואה לא הוה מחנך קדוש, ובאמת כי צריך להצין לשיטות, דהטעם משום הרהור בלבד אמאי לבו רואה את הערוה אסור כיון דהרהור ליכא ואמאי מהני עושה בקרקע או יושב במים הרי סוף סוף לבו רואה את הערוה ולדעת קצת פוסקים מחכמי אשכנז אפילו חיזוק ידיים מהני ואטו שייך בזה חלוק בענין הרהור, אבל אי ניימא דהוא איסור בעצם אחי שפיר דכל זמן שהוא ברשות אחד ליכא כאן מחנך קדוש אבל כיון שהפסיק בין לבו לערוה הו"ל כרשות אחר ומוותר.

והיו"ם צפתחי ספרים ראימי קדוש אחד מדבר הפמ"א בשו"ת סימן ע"ד ח"ל, וא"כ י"ל פסקן של הדברים כל היכא שרואה הנזואה וכן הערוה צריך לרחוק עיניו אפילו הוא ברשות אחר, אלא לענין לאחריו יש לחלק דאפילו הם בחוץ ד"א כיון שהוא ברשות אחר קרינן שפיר והי' מחניך קדוש וכן בערוה שהיא אסורה משום הרהור כגון שער באשה ושוק וטפח מגולה בזה מהני עולם עיניו או שהוא סומא או בלילה אבל בערוה גמורה שוה לדין נזואה כיון שהוא במקום שיכול לראות אסור דלא הי' מחנך קדוש עד שיכסה הנזואה ולא יראה הערוה וכו', ובערוה ליכא נמי משום מחנך קדוש ואיכא נמי משום הרהור לבדו רואה את הערוה למאן דאסור אע"ג דליכא הרהור אלא משום קדושה וכן מוכח מדברי הרשב"א שכתב שוק באשה ערוה ודוקא לאחרים ולאנשים משום הרהור, אבל עצמה לא דהא קתני אשה יושבת וקוזה לה חלה ע"כ נשמע מזה דבערוה גמורה אסורה היא בעצמה מלצרך אם אינה יושבת אף דליכא הרהור וע"כ הטעם משום קדושה נמי ובענין והי' מחנך קדוש ומוזה ראי' לדברי הרקח שכתב ש"ד, ואם ערוה כנגדו, אפילו יעזום עיניו אסור לקרות ק"ש, ולא כהכרעת הב"י כהנך

ר"י והרשב"א וכן נראה דעת הרמב"ם דמוותר, גם צפי' הרשב"ץ ברכות כ"ה כתב ומסתברא לי דכיון דבערוה בראיה תליא מילתא כי היכא דליכא חומרא בזה מילתא לענין עשית ה"נ איכא קולא לענין סומא או בלילה וכו' אע"ג דנזואה כה"ג אסור, וכמו שהזכר בירושלמי שאני נזואה דרחמנא ארכבה אחרי רכשי במחנה קדוש ובכיסוי ואי ביום אסור משום דלא מקרי מחנה קדוש כיון שהוא כנגד עיניו אי אפשר שיהא מחנה קדוש בלילה ולסומא שאין לחלק במחנה זה בין עת לעת ובין איש לאיש, אבל ערוה דלא הקפידה תורה אלא עם הראיה כל שאינו רואה אותה אפילו הוא בפניו ממש ואפילו אחרים רואים אותה או הוא יכול לראותה בזמן אחר אינו אסור דהשתא מהו לא חזי לה עכ"ל, ועיין כ"ף החיים סימן ע"ד אות ז'. ומיהו רוקח והמרדכי פליגי בה וס"ל לאסור ועיין ד"מ שם, ולפי"ז י"ל דבהא תליא אי איסור ערוה אינו אלא משום ראייה א"כ כל שאינו רואה ליכא איסור אבל אי ניימא דיש בזה איסור ראייה נוסף על והיה מחניך קדוש א"כ עכ"פ הגם דליכא ראייה אבל איסור והיה מחנך אכתי איכא ואסור וכדעת הרקח.

איברא דעיין לרבינו הגדול הרא"ש ברכות כ"ה סימן נ"ב ח"ל, אמר רב יהודה כנעני ערום אסור לקרות ק"ש כנגדו, הלכך המל את הגר צריך לכסות ערותו בשעת ברכה, ויש שנוהגים ג"כ כשמלין את הקטן וי"א דאין צריך וכו' והרב רבינו יונה ז"ל כתב דודאי צקטן כ"כ לא חשבינן ליה ערוה ואין צריך לכסותו בשעת הברכה וגם נראה כיון דלתקוני המילה קאתי קרינן ביה שפיר מחניך קדוש ואין בו באותה שעה משום לא יראה לך ערות דבר עכ"ל.

והרי לן מפורש מדברי הרא"ש ז"ל דלא יראה ערות דבר נמי מדין והיה מחנך קדוש הוא וז"ל דהכי פירושא והי' מחניך קדוש כולל כל דבר שאינו זכלל קדוש אסור וכל דבר באופן שהוא ונזואה דין של והי' מחנך הוא כשישנה לפנינו, ובערוה בראיה תלה רחמנא דכל שרואה את הערוה לא הוה מחנה קדוש ודין ערוה הוא כל שיש איסור ערוה יש בו דין והי' מחניך קדוש, אין בו איסור ערוה אין בו דין של והי' מחניך קדוש, ותלה הכתוב ערוה בראיה לפי"ז ונזואה במציאות.

א"י דהרא"ש ס"ל דעיקר החסרון הוא משום והי' מחניך קדוש ובערוה גופה הכ"נ להרא"ש נמי האיסור משום דליכא מחניך קדוש דערוה גופה הוא גדר של והיה מחניך קדוש ובהא לא מהני עניינים או מהפך פניו דסוף סוף מחניך קדוש ליכא רק בערוה שהוא מטעם הרהור שפיר מהני עניינים עינים. ומיושב בזה מה שהקשה כ"ת לשיטת הרשב"א ודעימיה דאשה אחרת מותרת לקרות ק"ש כנגדה וכ"ש לדעת

פוסקים שצליה או אם הוא סומא וכו' דהרמב"ם והר"י לא מייירי אלא בערוה שאסור מלד הרהור כגון בשאר אברי אשה אבל בערוה גמורה כגון בית צושת לאיכא נמי משום מחנך קדוש לא מהני ענימת עינים, וכן מוכח מלשון רבינו יונה, וסיים הכלל דבערוה אף שאינו רואה צעין והיה מחנך קדוש נמי ע"ש שהאריך הרבה בזה.

והנה העתקתי דבריו בקיצור לפי שמע"כ כ' ח"ל, ובזכרוני שצפמ"א ג"כ חלוק צדין ערוה צין קול ושיער לצין מקום התורפה, אבל לא משום והי' מחנך קדוש וא"ל הספר לעיין בו עכ"ל, וכנראה דזכרונו כאן כוז לו דהפמ"א כ' להדיא מטעם שכתבתי דבערוה נמי איכא דין דוהי' מחנך קדוש וזה ראי' ברורה לדברינו, אלא שהפמ"א לא הביא דבאמת מבואר כן בהרא"ש ברכות הנ"ל והמעין יראה דיש לפרש כן גם בדברי הגמ' ורש"י שבת ק"ג הנ"ל, עכ"פ אינתימט פי' צפ"ד צפמ"א הנ"ל.

ומה שהעיר לי ידידי עוד דצפמ"ג סימן ע"ה צא"א אות א' ובסי' ע"ה אות ט' ועוד כתב דבערוה ליכא מחנך קדוש כ"א ערות דבר ובאמת כי דברי הפמ"ג תמוהים וכמ"ש לעיל צסס הרא"ש והפמ"א, גם מדברי הב"ח הביאו המג"א סוף סימן ע"ה נראה להדיא דס"ל דבערוה נמי איכא מחנך קדוש ודלא כמ"ש הפמ"ג דאסיפא סמוך ע"ש גם צש"ע הגרש"ז סי' ע"ד ס"א כתב להדיא ז"ל הממנה קדוש שלא תהא צואה מגולה שם ושלא יראה ה' צנו ערות דבר וכו' ומפני שעיקר מחנהו של אדם הוא כנגד פניו וצריך שיהי' מחנה זה קדוש שלא יראה צו ה' ערות דבר ואיסור זה הוא מן התורה וכו' ע"ש, הרי שכתב נמי דמחנך קדוש ולא יראה לך תרוייהו אינתייהו ציה ודברי הפמ"ג ז"ע, וכבר ציינתי כן על הכף החיים סימן ע"ד אות ו' שהביא שם דברי הפמ"ג וידעתי מדברי הפמ"ג הנ"ל אלא שדבריו ז"ע לפענ"ד.

ומחמת שאין הד"ג אקצר, וכל טוב ממנו לא יבצר, וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה ולעלות מעלה במעלות התורה לתפארת אבות, וזכות זקן יעמוד לו ולכאש"ל, ידידו דושה"ט ושת' ובברכת כוח"ט בספרן של צדיקים, בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן יב

במה צריך להיות גובה המחיצה בבית הבנסת

ל"ש לסדר והתקדשתם והייתם קדושים תשל"ג בני יצור"א מע"כ הרב הגאון מוה"ר יה"ם ומע"כ ידידי מנוער הרבני הנגיד המפואר מוה"ר אברהם טרענק שליט"א. ומע"כ הקצינים האלופים המכובדים בק"ק דזשערוי סיטי. כולם יתברכו לטובה עבגצ"א.

אחד"ש"מ ושכ"ת, הן צא לפני ידידי מנוער הרבני הנגיד המפואר מוה"ר אברהם טרענק הי"ו וציקש ממני חות דעת, היות כי צפ"ד צניתם ציהכ"נ חדשה ונתהוה חלוקי דיעות צענין גובה המחיצה להצדיל הנשים ואנשים כדת וכדין משה וישראל ואמר לי כי צא אלי בהסכמת מרא דאתרא דשם וגם כי מכירו אני משעבר שח"ו אין כוונתו לשם מחלוקת אלא לש"ש ולכן אחוה דעמי, מ"מ אני מתנה עוד צפירוש שיהא בהסכמת המרא דאתרא שליט"א וכמ"ש מע"כ שהרב הגאון מרא דאתרא דקהלתם שליט"א אמר לו שסמוך עלי בהלכה זו, ומה' אצקש שלא אכשל בזה.

תנן החם (סוכה נ"א) מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו, צמוצאי יו"ט הראשון של חג ירדו לעזרת נשים ומתקנין שם תיקון גדול וכו' וצגמ' מאי תיקון גדול אמר ר"א כאותה ששינוי חלקה היתה צראשונה והקיפיה גזוטרט והתקינו שיהו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה ופריך היכי עביד הכי והכתיב הכל צכתב וגו' ואמר רב קרא אשכחו ודרוש וספדה הארץ משפחות משפחות לצד משפחת בית דוד לצד ונשיהם לצד והלא דברים ק"ו ומה לעמיד לצא שעוסקין בהספד ואין יצר הרע שולט בהם אמרה תורה אנשים לצד ונשים לצד עכשיו שעוסקין צשמחה ויהי"ר שולט בהם על אחת כמה וכמה ע"כ. מבואר דמחיצה להצדיל צין נשים ואנשים הוא דאורייתא ועי' רש"י קרא אשכחו שצריך להצדיל אנשים מנשים ולעשות גדר צישראל, שלא יצואו לידי קלקול, הרי דההצדל למדנו מקרא. והנה דיין רש"י שני דברים להצדיל וכו' ולעשות גדר, ולכאורה מנ"ל מקרא זה דגם גדר צעין לעשות ועיין צסמוך.

והרמב"ם פ"ח מהל' לולב הי"צ כתב, אעפ"י שכל המועדות מצוה לשמוח בהן צחג הסוכות היתה צמקדש יום שמחה יתירה וכו' וכינל היו עושין עיו"ט הראשון היו מתקנין צמקדש מקום לנשים מלמעלה ולאנשים מלמטה כדי שלא יתערבו אלו עם אלו וכו', וצפ"ה מה' ציהכ"ח הי"ט כתב הרמב"ם, עזרת הנשים היתה מוקפת גזוטרט כדי שיהיו הנשים רואות מלמעלן והאנשים מלמטן כדי שלא יהיו מעורצנין, הנה שינה הרמב"ם צלשונו מפ"ח הנ"ל, דהתם כתב שהיו מתקנין לנשים מקום מלמעלה ולא כתב לשון רואות מלמעלה וכאן כתב כדי שיהיו הנשים רואות מלמעלן, וצפיה"מ פי' הרמב"ם צסוכה הנ"ל ח"ל, ומקום הנשים למעלה ממקום האנשים כדי שלא יסתכלו האנשים צנשים ע"כ נראה שנתן טעם אחר והיינו הסתכלות לצורך החיקון הזה, ולכאורה למה שינה ממנה שכתב צחיצורו צצ' מקומות הטעם משום ערצוב שלא יהיו מעורצנין.

ונראה דכוונת הרמב"ם ז"ל לפי שהיה קשה ליה דאלו הטעם של תיקון ההצדל הוא רק משום שלא יהיו

היזה"ר, והיינו ע"כ באופן שלא יראו זה את זה שהרי ההסתכלות מביא לידי הרהור וכו'.

וע"ב ז"ל כן דאל"כ אכתי תקשה קושיית הגמרא הכל ככתב ומנ"ל לעשות גזוטרט ולהושיב נשים מלמעלן והלא בקרא לא כתיב רק להושיב משפחות משפחות לצד והוא ודאי זה אלל זה בקומה אחת רק ע"י הבדל וא"כ מנ"ל לדרוש להחיר לעשות למעלה בנין של גזוטרט ולהעלות נשים למעלה ואנשים למטה הא סגי ליה במחיצה שלא יתערבו וכמו שהיה לראשונה וע"כ דקרא הכי משמע דהעיקר שלא יתערבו הוא בדליכא יזה"ר אלל עכשיו דיה"ר שולט לא די צמא שלא יתערבו במקום אחד דחיישינן שיתערבו ע"י ההסתכלות אלו באלו ויצאו לידי קלות ראש וקלקול ולכן תקנו נשים למעלה ממ"ו מקרא זה גופיה דכיון דיה"ר שולט ההבדל הוא גם משום ההסתכלות וכמ"ס הרמב"ם בפיה"מ.

ועיין תוס' יו"ט שכתב וז"ל, ומ"ס הרב הנשים מלמעלה פי' הרמב"ם כדי שלא יסתכלו האנשים בנשים והדין עמו, כי האנשים שלמטה היו רואין בשמחה לא השמחין בעצמן כמ"ס הרב צמדות שם, כי השמחים היו חסידים וא"כ הוצרך לטעם ואמנם ההסתכלות האנשים בנשים מביא לידי קלות ראש כי הוא ימשל כך כתיב (בראשית ו') ועוד משום קישוי לדעת ושמה יראה קרי כ"ס בחצרות ה', הנה שציאר דעת הרמב"ם להדיא משום כשהנשים למעלה מועיל שלא להסתכל בהם ולא משום הבדל לצד, ולהבדל סגי ליה בנשים למטה ורק משום ההסתכלות הוא דתקנו נשים למעלה וא"כ מביאר דהתקון היה משום הבדל ההסתכלות וכאמור לעיל.

ובב"ש החי"ט והדין עמו, כי האנשים שלמטה היו רואין בשמחה לא השמחין נראה דבא לישב קושיא אחרת שהקשו המפרשים האחרונים ז"ל דאכתי מאי הועילו בהתקון משום ההסתכלות הא אפילו כשהנשים מלמעלה אכתי היו רואין אותן, אותם שהיו עומדים באמצע ומרקדין שם, וקשה לומר ששם היו רק חסידים ואנשי מעשה שלהם אין קפידא בהסתכלות כר' גידל צרכות כ', שהרי לא בכל חסידים ואנשי מעשה מצינו מעלה זו דהרי רבנן דרב גידל ורבנן דר"א כחצות י"ז היו ג"כ חסידים ואנשי מעשה ולא היה להם מעלה זו, ובגמרא סוכה נ"ב אמר אבי אדרבה וצ"ח יותר מכולם, אלל האמת דלא חששו להסתכלות רק להעם שצאים לראות השמחה וצטלים שם אלל אותן שהיו השמחים ומשמחין אחרים היו טרודים בשמחה ועליהם לא היה החשש ההסתכלות וכ"ש שהיו חסידים ואנשי מעשה שח"ו שיסתכלו בשאט נפש ורק באקראי בעלמא יש לחשוש אלל כיון שטרודים היו בשמחה לא חששו להם, והשאר העם לא ראו שהנשים למעלה ואנשים למטה ואפשר שהיו הנשים ממש למעלה והאנשים למטן ממש,

מעורבצין הי' די שיתקנו מקום לאנשים לחוד ונשים לחוד וימנו מחיצה צנייהם להבדל והיינו מחיצה של י' טפחים או פחות מזה שזה מהני לערוב עיין קידושין פ"א ע"א אביי דייר גולפי רבא דייר קנה פירש"י גולפי מקום קבוצת אנשים ונשים או לדרשה או לחופה הי' מסדר קנקנים של חרס הרבה צנייהם שאם יצאו זה אלל זה יקשקשו וישמע קול דייר קנה מסדר קנים שהעובר עליהן קולן נשמע וא"כ הכ"נ במחיצה כל דהו סגי ליה להבדל ולא ליבעיא אלו למעלה ואלו למטה, וע"כ מינה דייק דלכן תקנו נשים מלמעלן ואנשים מלמטן משום ההסתכלות שלא יסתכלו אנשים בנשים.

והנה הגי תרי מילי הבדל והסתכלות, תרוייהו ילפינן לה מקרא דוספדה הארץ שדרשו שהרי כתב שם והלא דברים ק"ו ומה לעתיד לבא שעוסקין בהספד ואין יזה"ר שולט בהם, אמרה תורה אנשים לצד ונשים לצד עכשיו שעוסקין בשמחה ויה"ר שולט בהם על אחת כו"כ, ופירש"י שעוסקין בהספד באותה שעה ומנטער אינו מיקל ראשו מהר ועוד שאין יזה"ר שולט נראה דהני תרי טעמי נינהו, חדא שהמנטער אינו מיקל ראשו מהר אפילו בזמן שיש יזה"ר שולט, והשניית שאו אין יזה"ר שולט ומינה ילפינן לחלק נשים לצד ואנשים לצד אפילו כשאין יזה"ר כפשטיה דקרא ומק"ו ילפינן כשיזה"ר שולט אלל דממילא הוא, א"כ הילפותא כל אחד לפי דרכו דבאין יזה"ר שולט סגי בהבדל לחודיה משפחות משפחות לצד, אלל בזמן שיזה"ר שולט צריך הבדל שלא ישלוט היזה"ר והיינו שלא יראו זה את זה דכל שרואין זה את זה יזה"ר שולט כמ"ס שבת ס"ד מפני מה הוצרכו ישראל שצאותו הדור כפרה מפני שזנו עיניהם מן העצירה ופירש"י זנו לשון מזון שנהנו במראית העין, ובמס' סוטה ח' גמירי אין יזה"ר שולט אלל צמא שעיניו רואות ובגמ' שבת ס"ב ומשקרות עינים ובגמ' סוטה ט' היא נחנה עיניה צמא שאין ראוי לה ובמס' ד"א וטא פ"א אלל תכשל בעיניך שאין לך מכשול אלל צעניים ואמרו ליצא ועינא תרי סרקורי דעצירה ומקרא מפורש ולא תחורו אחרי לבצכם ואחרי עיניכם, וכיון דע"י רא"י יזה"ר שולט וצריך לעשות מחיצה והבדל ע"כ צריך להיות ההבדל ובמחיצה באופן שלא יראו זה את זה ולא יהיה יזה"ר שולט בהם דזה דרשו מק"ו דקרא וספדה. ואחי שפיר דיוק הבדל וגדר דצמקום דליכא למיחש משום ההסתכלות צ"י גדר וק"ל.

[איברא] דלשון גדר כאן נראה דהוא הכוונה לעשות גדר וס"יג ולא לשון מחיצה, כלומר דמלאו מקרא רא"י דצריך להבדיל בין אנשים לנשים והבדל הזה הוא משום לעשות גדר וס"יג, ומינה הכוונה לא נשתנית דעכ"פ צריך להבדיל משום גדר יצר הרע וא"כ צריך לעשות גדר כזה שלא ישלוט

כלומר תחתן ומדויק לשון הרמז"ס בה"ל בית הבחירה שכתב נשים מלמעלה והאנשים מלמטן כנו"ן בסוף ולא בלמטה בה"א כמ"ש בסוכה דבסוכה לא כתב רק לענין התקון שהיה למעלה ולמטה אבל בהלכות בית הבחירה כתב לענין הראיה שהיו רואות מלמעלה והאנשים מלמטן שהוא לשון למטן ממש והבן.

ובן יש לדייק גם לשון הרמז"ס בפ"ה מה"ל ביהב"ח שכתב עזרת הנשים היתה מוקפת גזוטרס כדי שיהיו הנשים רואות מלמעלה והאנשים מלמטן כדי שלא יהיו מעורבצין, ולכאורה ה' די באמרו שיהיו הנשים מלמעלה ואנשים מלמטה וכמ"ש בה"ל לולב ולא כתב שם כלל כדי שיהיו רואות דודאי שיעלו שם לראות. איברא דבאמת דברי הרמז"ס הם לשון המשנה מדות פ"ג מ"ה והקיפיה כגזוטרס שהנשים רואות מלמעלה והאנשים מלמטן כדי שלא יהיו מעורבצין הנה כתבו שהנשים רואות. אמנם נראה דכיון דייקו ז"ל שיהא רואות מלמעלה דעיקר הטעם שהיו למעלה היה בשביל ראייה ולא ראו שיראו ממקום א' שלא יבואו להסתכל זה ע"ז כדרך המסתכלין יחד ועומדין במקום אחד ושלא יהיו מעורבצין קאמר עליהם בגוף ובהסתכלות ומיושב בזה נמי עוד שינוי לשון מה"ל לולב שכתב כדי שלא יתערבו ובה' ביהב"ח כתב שלא יהיו מעורבצין לשון שבבר נתערבו דכן מורה לשון שלא יהיו מעורבצין. ולהנ"ל אחי שפיר דבהסתכלות יהיו מעורבצין מלמטה עכ"פ ולכן תקנו שיהיו רואות מלמעלה. גם יש לישב בזה דאכתי אמאי לא עשו ב"ד שומרים שלא יתערבו למטה ולמה להם לתקן למעלה אבל להנ"ל דלהסתכלות א"א להעמיד שומרים כיון שהם במקום אחד ומי יוכל לשמורם ודאי משום התערבות היו יכולין לשומרם אבל לא מהסתכלות ולכן עשו להם מקום גבוה שיהא רואות ממש ולא יסתכלו האנשים בנשים ואם יסתכלו למעלה הכ"נ יראו השלוחי ב"ד ויגרשו אותם ממש, והבן.

וחזון הרבתי בקול סופר סוכה הג"ל ח"ל, ומתקנין שם תקון גדול ע"י תו"ט שלא יסתכלו האנשים בנשים וכו', דייק הסתכלות בנשים ע"י ט"ז ה' חנוכה הוא אינו אלא רא' בעלמא אבל הסתכלות הוא לתכלית קלות ראש ר"ל ומציא הקרא כי הוא ימשול כך לבדוש בחזקה ומציא לידי קרי וכ"ש בחצרות בית ה' ולכן פי' הרמז"ס תקון גדול, גדול התועלת שלא יטעה שהוא מידת חסידות אלא חיוב ונפ"מ לעזרת נשים בביהכ"נ שלנו ודו"ק עכ"ל. הנה דייק הגאון ז"ל הלשון הסתכלות שזה היה הטעם בביהמ"ק ונפ"מ דגם לעזרת נשים שלנו בביהכ"נ יש בו משום טעם זה, וזה ברור ע"ש. גם בשו"ת מהר"ם שיק א"ח סימן ע"ז כתב ח"ל, כי מדינא אנו מחייבים לעשות הפסק בין עזרת אנשים לעזרת נשים כמו שהיה בביהמ"ק עזרת נשים לחוד ועזרת אנשים לחוד וכו', וילפינן שם מקרא דנריך לעשות תקון שלא

יראו אנשים לנשים מפני שמציא לידי קלות ראש ושאר עזרות ע"ש. הנה דייק הגאון דילפינן מקרא לעשות תקון שלא יראו אנשים לנשים והיינו הסתכלות שכתב הרמז"ס ובאמת דבקרא לא מפורש ענין ההסתכלות כלל וכמו שכתבתי כבר דהתם רק משפחות משפחות לבד כתיב. אמנם לפי מש"כ אחי שפיר דמקרא הג"ל שדרשו ע"ד ק"ו במקום שי"ה"ט שולט בעי דוקא הבדל שלא יראו אלו את אלו וכמ"ש. גם בשו"ת תשורת ש"י ח"א א"ח סי' קכ"ה כתב נמי מפורש דבעי דוקא מחינה בביהכ"נ שלא יראו זה את זה אלא שהוסיף דאפילו הנשים לא יראו את הנשים ובסמוך עוד נדבר מזה.

ובמה שכתבתי נראה לכיון בזה כוונת המהרש"א בה"א סוכה הג"ל שכתב ה' דקרא אשכחו ודרשו דאי הבדל הוא דאור' א"כ הרי הוא בכלל של הכל בכתב שהוא נורך המקדש ולמה להו קרא. וכתב ז"ל דלפי שהתקון לא היה נורך עבודת המקדש אלא לאפרושי מאיסורא דערוה לא הוה בכלל דהכל בכתב עלי השכיל, ולכאורה אכתי צ"ע דהרי מ"ד המקדש נמי בעי הבדל בין אנשים ונשים אמנם לפמ"ש אחי שפיר דלנורך המקדש ה' סגי בהבדל במקום אחד ולא ה' נריך לגזוטרסאות שהם בנין וכ"ש של עץ, ולא מציעא להפוסקים דעל הזוויס הקבועים בכל שנה קמבעיא ל' ע"י הגהות יעב"ץ. א"כ לא ה' נריך למטה וע"י ראב"ד בפ"י למס' תמיד פ"א, מנין שאין עושין אכסדראות של עץ בעזרה שנאמר לא תטע לך כל עץ אצל המזבח וע"י ירושלמי פ"א דמגילה ה"ד דאין עושין הבימה מעיו"ט משום דלא תטע והראב"ד פ"ג מכלים ה"א דמנורה הו' כלי העשוי לנחת, ובראב"ד פ"א מהביה"ח לענין נטיעה בעזרת נשים ובפ"ו מעכו"ם, והרמז"ס פ"א מביה"ח ה"ט אוסר בנין של עץ אפילו בעזרת נשים וכן דעת הראב"ד שם, וכן דעת הרב ר' שמעי' והרע"ב במס' מדות פ"ג מ"ג ולזה כיון המהרש"א ז"ל דהאי קרא אשכחו דמשום ערוה עכ"פ נריך הבדל יותר כדי שלא יראו וע"כ נריך להיותם למעלה ואנשים למטה וכנ"ל.

שורב מצאתי בציאורי הגר"א מדות הג"ל שפי' ז"ל בראשונה פי' במקדש ראשון שלא היה דבר בולט מן הכותל ובמקדש שני שהיו יראים מן הי"ה"ר עשו כגזוטרס כדי שיהיו שם נשים ע"כ. הנה ביאר לן הגר"א ז"ל דבמקדש ראשון שלא היו נריכין לגזוטרס משום שלא שלט הי"ה"ר בהם לזדקתם ולא חיישו לי"ה"ר הכ"נ דלא עשו גזוטרס וההבדל היה למטה, וסגי בזה, אבל במקדש שני שחשו לי"ה"ר תקנו לנשים למעלה, וא"כ מבואר דהתקון של נשים למעלה הוא משום י"ה"ר ולא משום הבדל וזה כדברי מהרש"א וכמ"ש בס"ד ודו"ק. וע"י רמז"ס מדות הג"ל שכתב וענין חלקה שהיתה פרוצה וכו' ומיראה שמה יתערבו וכו' הקיפו אותה

מוותרים וכהא דרז גידל דזרכות כ' ורבי יוחנן דיתבי אשערי טבילה ולכן שכל את ידי והביא קרא דוהוא ימשול כך לכבש בחוקה ולכן שפיר אללו גזרינן יותר ההסתכלות דידו לכבש ומביא לידי איסור אבל באשה מסתמא ליכא למיגזר משום הסתכלות רק באם באמת הם מסתכלים גם בהיה איכא איסור אלא דאשה לא יכולה למשול באדם וא"כ בסתמא אינה מסתכלת לשם זנות, ועי' ע"א פ' יתרו עה"פ לא תחמוד שמבואר החילוק להדיא בין מי שצידו לאינו צידו ומבוארים דברי התו"ט ז"ל. ולפ"ז שפיר מיושב נמי מנהג אבותינו דעשו המחילה שהנשים יוכלו לראות צפנים ולא חשו להסתכלות שלהם רק שהאנשים לא יראו אליהם ובערך ש"י הנ"ל דחק עצמו ורצה להחמיר גם בזה אבל באמת הדברים כפשוטם דציה"כ לא גזרו על הנשים משום הסתכלות דליכא בזה והוא ימשול כך וא"א לכבש בחוקה רק באנשים גזרו שלא לראות הנשים דהוא ימשול כך כתיב ולכבש בחוקה חששו משום איסור וקרי ח"ו וצורה.

והנה הארכת קטת צביאור הדברים וצפי' הגמ' לפי שראיתי לדי"ג הגאון האמיתי הנדיק המפורסם מוה"ר"מ פיינשטיין שליט"א בספרו אגרות משה א"ח סימן ל"ט שהאריך הרבה בדבר וי"א לחדש דכל הגמ' לא מייירי אלא מדין הדל אנשים ונשים ולא מדין הסתכלות ודחק עצמו לישב דגם לשון הרמב"ם צפי' המשנה אינו מטעם הסתכלות הגם שכתב להדיא שלא יסתכלו ולכן י"א לחדש דמעיקר דינא קגי במחילה של י"ח טפחים שהוא שיעור להציל שהוא מד"ת שלא יבואו לידי קלות ראש אבל מאיסור הסתכלות לא גזרו כלל ושנריך מדאורייתא גוזטראות ונשים למעלה ואנשים למטה שרק אז אינם מעורבים וכלשון המשנה מדות שמתחלה אע"פ שהיו מובדלין בדין מחילה שהיה מועילה לשאר דברים לא הועילה לזה ונחשבו כמעורבין ואיסור מדאורייתא והיו כמפורש שיעשה גוזטרא ע"ש מה שהאריך.

ולפענ"ד לאחר בקשת סליחת כג"ק א"א לפרש הגמרא כן ואדרבה תקשה קושיא שאין עליה תשובה שאם מד"ת נריך גוזטרא למעלה מדין הדל א"כ אמאי צראשונה לא עשו כן ואטו כל ימי בית ראשון עזרו אדין תורה במקדש ה'. אמנם לפמ"ש אחי שפיר דצמקדש ראשון נמי עשו הדל אלא שלא עשו למעלה מפני שלא חשו ליזה"ר וכמ"ש הגר"א להדיא דבזה תי' לן קושין דצראשונה לא היו נריכין לה ובשניה כיון דהי' יזה"ר שולט ומתגבר וחשו משום הסתכלות תקנו תקון גדול ודרשו מקרא שמאלו צבית שני מק"ו הנ"ל וכמו שביארתי בס"ד. גם מה שהקשה הגאון ז"ל דאי מצד איסור הסתכלות אכתי אף כשהן למעלה הן נראות מכיון שלא הוזכר שהיתה מחילה להגוזטרא. ולפענ"ד אי משום הא שמי תשובות

שקופין אטומים ועשו בהם כמין מעלות שיצטוו מהן הנשים וכו' ע"ש. נראה לכאורה דהני שקופין שהוא פי' חלונות סתומים נראה שהיה מחילה כעין חלונות סתומים ועשו שם כעין מעלות כלומר פתחו שם ציניהם כעין חצי מדרגות (עי' רמב"ם שם ש"א"א לפרשו דדיוק אלא בקירוצ) והיו הנשים רואות משם ואולי באמת לראות אותן לא היה באפשרות מפני הסתימות ודו"ק. [ועיין מרדכי רפ"ב דסנהדרין שכתב נמי מפורש דהאיסור משום הסתכלות, ע"ש].

עוד רגע אדבר במש"כ הרמב"ם צפי' המשניות שלא יסתכלו האנשים בנשים ומשמע לכאורה דרק על האנשים איכא איסור הסתכלות ולא על הנשים דאל"כ הי"ל שלא יסתכלו זה בזה. מיהו עיין ילקוט שמעוני שמואל ח' צבאכס העיר וגו', כל האורך הזה למה מציטות בנוי של שאלו היו ולא היו שצעות ממנו דברי רבי יהודה א"ל רבי יוסי א"כ עשית בנות ישראל כוונות והלא כשם ש"א"א לאיש לזון את עיניו מאשה שאינה ראוי' לו כך א"א לאשה לזון את עיני' מאיש שאינו שלה ע"כ, ומשמע דהסתכלות איסור בין באיש ובין באשה ועיין שו"ת תשורת ש"י הנ"ל דמה"ט כתב לעשות מחילה שלא יסתכלו גם הנשים באנשים, ופשוט לכאורה דר"י ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי דינימוקו עמו וגם רבי יהודה אפשר דחזר בו לגבי רבי יוסי ועי' משנה הלכות ח"ה סי' קל"ב מה שכתבתי שם בענין הילקוט הנ"ל וצ"ע.

והאמנם נראה בזה דודאי הסתכלות דרך זנות איסור בין לאיש ובין לאשה דמ"ש אשה מאיש והשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה וכמ"ש לעיל סוטה ט' היא נתנה עיניה במה שאין ראוי לה וכו' ועכ"פ אין צריך ראייה אחרת מלשון התנא רבי יוסי מפורש ועי' ס"ח סי' תרי"ד ובאוצה"פ א"ע סימן כ"א. ומיהו לענין הרחקה לראות באקראי באשה לא גזרו שמה יבואו לידי הסתכלות ולידי ערוה ובאיש גזרו אפי' בסתם ולכן כתב הרמב"ם שלא יסתכלו אנשים בנשים אבל באמת הסתכלות לשם זנות איסור בתרומהו וכמ"ש הילקוט להדיא ולכן בשאלו שאמר רבי יהודה וכ"כ למה מציטות בנוי של שאלו היו ולא היו שצעות ממנו א"כ ר"ל לזון עיניהם מערוה הסתכלות כו' לשבוע איסור וכמ"ש להדיא גבי אנשים מפני שזנו עיניהם מן העברה והכ"כ כן.

ובזה נמלצו בזה דברי רבינו התו"ט שכתב לעיל צפי' הר"מ מטעם הסתכלות והביא ראייה מקרא דוהוא ימשול כך לכבש בחוקה דלכאורה צ"ע למה ליה להביא רא' מקרא דוהוא ימשול כך על איסור הסתכלות וגם שדרכו לכבש בחוקה. אמנם להנ"ל אחי שפיר דהתו"ט נמי היה קשה ליה אי משום הסתכלות א"כ למה גזרו באנשים ולא בנשים והא תרומהו איסורי בהסתכלות של איסור ובלא איסור תרומהו

מביהכ"נ של אנשים לפנים של עזרת נשים ולכן אם יראו לעשות קצת מן המחינה מן הזכויות זה לפענ"ד ליכא זזה איסורא ואף דלהערך ש"י גם זה לכאורה אסור וכפי מה שהבאתי דבריו לעיל. מ"מ לפענ"ד כמ"ש דבכה"ג ליכא איסורא וכמו שנהוג עלמא מעולם ומאבות אבותינו והטעם כמ"ש בס"ד. ואם יראו לעשות וילונות מחזים ולמעלה ג"כ מותר דהא מחינה רק משום נגיעות הוא רק שיראו שיהי' באופן שלא יוכלו להסתכל האנשים בנשים. ובמדינתנו ציוראפף אני זוכר שהיתה המחילה מעניס דקים זה לעומת זה כמין X והיו נקצים קטנים שהיו יכולים הנשים לראות ולשמוע התפילות ולא יכלו האנשים להסתכל בהם. ואולי דזה יאל להם מפי' הרמב"ם שפירש שהיו עושין חלונות שקופים אטומים שהנשים היו רואות משם מלמעלן והאנשים לא יכלו להסתכל בהם. וכל המקדש עצמו למטה מקדשים אותו מלמעלה.

ובזה מקרא אני דורש מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל ופי' ז"ל על שראה פתחיהן שאינן מכוונין זה מול זה שלא יצ"ך לתוך אהל חצירו ע"ש. ובספורנו הנה אפילו על הסתכלות בפתח בית חצירו נמי הקפידו בני ישראל שלא להסתכל וכ"ש בביהכ"נ וזה מה טובו אהליך יעקב היינו בתי כנסיות ובתי מדרשות שיהיו כמשכנותיך ישראל שלא יכלו להסתכל זה בזה, וזה דרך דרוש כמובן.

שוב מלאמי דגם בשו"ת משיב דברים סי' מ"ד כתב בפשיטות דמחינה צעי להיות שיכסה ראש הנשים כולה עכ"פ. דהא נחמין ובהא סלקינן, דלר"ך לעשות מחינה גבו' כקומת הנשים שלא יוכלו האנשים להסתכל בהם ואין לשנות. וי"ר שזכות המצוה יעמוד לו ולזרעו, ויהי נועם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו. [וע"ע שו"ת משנה הלכות ח"י סימן י"ח, וסימן רט"ו, וחי"ד סי' פ"א].

דברי הטרוד והעמוס בעבודת הקדוש בכתף ישאו בלב ונפש.

משנה הקמן

סימן יג

קול באשה ערוה משום הרהור

ב' לסדר צדק צדק תרדוף התשל"ה בני יצ"א

מע"כ ידי"נ מ"ח חו"פ פ"ה ראש בשמים צדיק תמים, אוצר בלום, רב האי גאון קול חוצב להבות אש דקדושה, כג"ת מוה"ר רפאל בלום שליט"א, אבדק"ק קאשוי ור"מ ישיבת אהל שמואל אירווינגטאן.

אחדשכ"ג ק' זידידות נאמנה. נדרשתי אשר שאלינו אחד מתלמידי היקרים הציא לי קנטרסו היקר פתח האהל שיאל לאור ע"י קנין ספרים דישיבתו הקדושה

בדבר. חדא דהגם ללא הזכר שהיתה מחינה לגזוטרם מ"מ י"ל דהיתה כיון דהאיסור משום הסתכלות כל שאפשר לראותן אסור, ובה י"ל דממילא קא דחיק ומוקי אנפשיה דבהכי מיירי. ושנית דנראה דהתם באמת לא היו צריכין למחינה משום הסתכלות שהרי הם באו לראות שמחת בית השואבה והיו טרודים בשמחה אלא שחששו שאם יהיו במקום אחד יבואו לידי הסתכלות ע"י הערבוב אבל כשהם לבדם ע"י טרדתם לא יבואו להסתכל אלא כשיהיו בשוה זה אל זה אבל כשהם למעלה מזה הנשים למעלה והאנשים למטה א"א כ"כ. ועוד צו שלישי' דאפשר הכ"נ היו שם שומרים לזה רק במקום א' א"א להשומרים כ"ז שהם במקום א' בשוה ולכן כשהן במקום גבו' יכלו השומרים לשמור ע"ז או שהיו באמת האנשים מתחת הנשים ממש כפירש"י מלמטון וכפי' הרמב"ם במדות שכח ג"כ הנשים מלמעלן והנשים מלמטון ומה שדייק הגאון שליט"א דצפירוש המשנה לא פירש מלמטון כמ"ש הרע"ב באמת בתי' צה"ל ביה"ב"ח כתב להדיא מלמטון ומלמעלן ע"ש וכמ"ש לעיל בסמוך.

היוצא לנו להלכה מאחר דהרמב"ם צפי' המשנה והתו"ט שהי' רצון של ישראל פי' צו מטעם הסתכלות וכן פירש הגאון בעל מחנה חיים בקול סופר וכתב להדיא דכן צעי למחינה נשים בביהכ"נ וכ"כ המהר"ם ש"ק וכ"כ הערך ש"י יחד כולם הודו דמחינה בביהכ"נ צעי כשיעור גובה האשה משום שלא יבואו להסתכל בנשים ולמדו כולם מהא דסוכה וכ"כ הגר"א במסכת מדות הג"ל וכן נלפענ"ד בפשיטות וגם כי באמת נחלקו חכמי הדור ש"י אגאון הגרמ"פ שליט"א. שוב הציא לי א' מתלמידי הישיבה תשובה ארוכה דזה מההג"ק אדמו"ר מסאטמאר שליט"א והג' ר' אליהו מאיר בלאך ז"ל ועוד מגדולי חכמי הזמן רובם ככולם שחלקו עליו בזה ואין להקל בדבר כלל. והכי נהוג אבותינו ואבות אבותינו מעולם להיות להם מחינה גמורה עד לכסות ראש האשה וכ"ש במדינה זו שהרבה פעמים באים נשים פרועי ראש ומגולי צער לביהכ"נ שבכלל אסור לקרות ק"ש כנגדן. וגם הגאון ידי"נ שליט"א כ' דהמחמירין להגביה המחילה עד שלא יראו גם ראשיהן תבא עליהן ברכה. ולכן נלפענ"ד להלכה ולמעשה לעשות מחינה גבוה של קומת אשה שהוא לערך סו-ע איננעס או פחות או יותר קצת לפי ערך הנשים עכ"פ שיראו לכסות ראשי הנשים שלא יבואו להסתכלות זה בזה כנלפענ"ד להלכה ולמעשה.

ומי'הו כדי שיוכלו הנשים לראות צפנים ביהכ"נ ולידע מקום התפלות ראיתי כהיום שעשו בכמה בתי כנסיות אפילו דחרדים שקונים מין זכוכית שהוא רואה ואינו נראה כלומר שאפשר לראות מעזרת נשים לפנים סדר התפלות ואינו נראה

זאת לגבי רחצ אין ראייה דגם לגבי יעל בקולה כן. שנית הלא מביא הגמ' שם המכשול הגדול שצא ע"י אמירה לא כן איסור ערוה אפילו בלא יודעה הוא כן וזהו מוכרח בפשטות הגמ' להמעטין שם עכ"ל"ג.

ולפענ"ד נדקו דברי מרן הגה"ק דקול צאשה לא הוה איסור אלא משום הרהור ומה שאמרו קול צאשה ערוה הכונה שהיא ערוה מטעם הרהור כמו שער צאשה ושוק צאשה ערוה וכו' ואדרבה קול צאשה קיל מכלהו והוא מדכתב הרמב"ם פ"ג מהל' ק"ש הט"ז וכל גוף האשה ערוה לפיכך לא יסתכל בגוף האשה כשהוא קורא ואפילו אשתו ואם היא מגולה טפח מגופה לא יקרא כנגדה, ובהגמ"י שם ח"ל ופירש בה"ג הני מילי אשתו אצל צאשה אחרת אפילו דבר קטן מטפח וכן שוק צאשה ושער צאשה כל הני אסור לקרות ק"ש כנגדן וכו'. פי' רבינו חננאל וקול אע"ג דאין נראה לעינים הרהור מיהא איכא הנה כתב מפורש דקול נמי משום הרהור הוא אלא אדרבה ה"י קשה ליה כיון דאמרין בגמרא דאין יפה"ר שולט אלא במה שענינו רואות (סנהדרין דף מ"ה) וא"כ בקול כיון דאין נראה לעינים אמאי חיישין להרהור הא אין ענינו רואות איכא וע"ז תי' ר"ח ז"ל דהרהור מיהא איכא בקול אפי' צאין עיניו רואות, אצל פשוט דטעם האיסור דשמיעת קול צאשה לא הו' אלא משום הרהור כמו בשער ושוק מגולה דבחדא מחתא מחתינהו. וז"ל דכיון דמכיר האשה שמשמיעת הקול מקרי עיניך רואות לענין הרהור אפילו בקול עכ"פ. וכן ממה דסיים שם וכל אלה דוקא שאין רגילות להגלות אצל בחולה הרגילה בגלוי שער לא חיישין דליכא הרהור וכן בקול הרגיל צו ע"כ. הנה מפורש דכלהו בחדא מחתא נינהו ומטעם הרהור וכדעת מרן הבי"ש ז"ל אלא אדרבה קול קיל מכלהו הוא.

והא דהקשה ליה לכ"ג דא"כ בלצו רואה את הערוה נמי אינו רואה כלום וע"כ דענין ערוה הוא איסור לעצמו בענינותו כבר כתבתי לפימ"ש הרמב"ם הנ"ל וכל גוף האשה ערוה וא"כ מה צין כל הגוף למקום התורפה, וכתבתי דתרי מיני ערוה הן ערוה ממש שהוא מקום התורפה או באיש הערוה ממש הוא איסור מדיון והיה מחניך קדוש וליכא, אצל צאשר גוף האשה שהוא ערוה הוא מטעם הרהור וממילא הנפ"מ דכל שהאיסור משום והיה מחניך קדוש אין נפ"מ אי יש הרהור או לא, מחניך קדוש ליכא אצל שאר איסורי ערוה שהאיסור משום הרהור היכא דליכא הרהור מותר ולכן סיים הר"ח דכל אלה דוקא שאין רגילות אצל ברגיל צו לא חיישין.

ובהא יש לישב נמי ראית מרן מגמ' מגילה שהביא רא' מיעל בקולה ורחצ בשמה וכ"ג כתב דלאו בחדא מחתא מחתינהו ולהנ"ל נראה דודאי חדא מחתא נינהו דאם

והראה לי תשובה ממעכ"ק שכתב להלכה למעשה ונדפסה בהסכמתו בענין ראדיא אשר נעשה כהיתר אפילו בעיני החרדים אל דבר ה', והנה בעצם הדין אין אני רוצה לפלפל צו ולתקוע נפשי כי אפילו היה מקום להתגדר בדבר משום דהוי ליה כעין גזירה שאין רוצה הציבור יכולין לעמוד בה. אצל כמה מינות וכפירה וניאוף וסתם ניבול פה ושיירי עגבים וראמאנען אשר נאמרין על כלי זה בכל יום ויום, והלא ס"ת שכתבה מין ישרף עם האזכרות שבה שלא יכשל בה אדם כשר וכ"ש כלי שרוצ מעשיה להשחית והגם שישנם צו קצת מה שקוראים חדשות נייעס בלע"ז אין הכר שזה צמק שבו, מ"מ אין דעתי לכתוב כלל על עצם הכלי ראדיא אצל הראה לי ידידי תלמידו הנ"ל שכ"ק הביא שם לחלוק על מרן מופת הדור אציר הרועים ניס"ע כ"ק הגה"ק מוה"ר עמרם בלום מה שכתב בשו"ת בית שערים א"ח סימן ל"ג לענין השומע קול אשה ע"י כלי מכשיר הנקרא גראמאפאן אי יש צו משום קול צאשה ערוה, ומרן ז"ל הביא רא' להחמיר דאיסור משום הרהור ליכא אלא במכיר בעליהן כמבואר במגילה ט"ו כי קאמינא אנא ציודעה ומכירה, וא"כ הכ"נ בקול אשה ערוה. והכי מבואר בע"ז כ' דאסור להסתכל בצגדי צבעונין של אשה ואמר רב יהודה אמר שמואל אפילו שטוחים ע"ג כותל אמר ר"פ ובמכיר בעליהן והכי קי"ל בא"ע סימן כ"א ובסנהדרין מ"ה אמר רבה אין יפה"ר שולט אלא במה שענינו רואות ולכן פסק ז"ל דלהלכה מותר אלא שמכוער הדבר וממילא איכא איסור משום מכוער וכמבואר בגמרא הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו. וכ"ג הביאו שם וחלק עליו ח"ל.

והנה המסקנא דמכוער הדבר למעשה לשמוע א"כ ממילא פשיטא דלכתחילה גם לדעת הגאון אסור. אמנם באמת נראה דמ"ד ההלכה הוא כן דמה דמדמה צי"ש לבגדי צבעוניים ל"ו להצין ד"ק ושם שני דברים נפרדים דגבי בגדי צבעוניים אנו דנים משום שמא יצא להרהר ע"ז אמרין דוקא ציודעה ומכירה אצל בקול אשה ערוה דהוא משום גדר ערוה ושם לא מצינו חילוק צין יודעה ללא יודעה ורא' לענין לבו רואה את הערוה וכי האיסור משום הרהור הלא אינו רואה כלום וע"כ דאיסור ערוה הוא משום גזירת הכתוב צין צא להרהור או לא וא"כ גם בקול צאשה ערוה הוא איסור אפילו בלא יצא להרהר כגון שאינו מכירה וכן הביא רא' מספר פתח עינים להגאון חיד"א ז"ל ע"ז דף כ' בשם קדמון אחד דהבטת צנשים אפילו בהעברה אסור משום ערוה דהרי דענין ערוה לאו משום הרהור הוא. רק איסור לעצמו. שנית הקשה אמה שהביא ראיה מרן ז"ל ממגילה ט"ו רחצ בשמה יעל בקולה וכו' וא"ל כי קאמינא ציודעה ומכירה וא"כ דומיא דהכי משמע יעל בקולה היינו ציודעה ומכירה וע"ז השיב כ"ג ח"ל, ולא כולם בחדא מחתא מחתינהו כיון שבגמ' איתא

הקדמון ז"ל. אמנם צה' יישבתי דברי המג"א ז"ל והבאתי רא"י מפורשת לדבריו מדברי התרגום יונתן ז"ע פ' מטות עה"פ ונקרצ את קרבן העם שכתב וחמין בניהיון יאתא וכו' דבכל דא חס לן למיתלי עינן בן לא אסתכלון בחדא מנהון וכו'. הנה מפורש דמחלק בין ראיה בעלמא שכתב וחמין היינו ראו אותן אבל חס להון לאסתכלא בהן שהוא האיסור היינו ההסתכלות, וזה ברור וראיה ברורה להמג"א. וכן אמרו ז"ל אסור לקדש עד שיראנה ואמרו לידבר ע"ה בהדיה. ולכאורה הא קעבר אלפני"ע עיין ה"ה פכ"א מהא"צ ה"ג ובמגדל עוז שם והראצ"ד בהשגות השיג על הרמב"ם מהא דב"צ קס"ח ע"א לידבר ע"ה בהדיה. ולהנ"ל אחי שפיר דראיה ליכא איסור וזה פשוט מאוד ודברי הגמרא ע"ז יישבתי במקום אחר ועיין יד מלאכי אות הסתכלות באריכות כי אין רגזי להאריך בזה. ועי' בספרי משנה הלכות ח"ו סימן כ'.

ובזה הנני ידי"נ דושכ"ג ויסלח לי על מיעוט פלפולי כי אך חזרתי מארצינו הקדושה ולא כתבתי זה רק למען כבוד קדושת דק' מרן הבי"ש, ואשמח מאד לשמוע מכ"ג אם יש את נפשו להעיר עלי דברינו לרחק או לקרב, המסיים בקרוב לב ונפש.

מנשה הקמץ

סימן יד

זוחלין אי בשרים לט"ק

בר"ח אדר שלמא אשדר, למע"כ ידי"נ הרהגה"צ בע"ת, מוכתר בנימוסין, פ"ה ע"ה וכו' כג"ת מוה"ר מאיר יחיאל שפירא שליט"א, אבדק"ק נאראלל ברוקלין נ"י יצו"א.

אחדשכ"ג צידידות נאמנה, דדבר ספיקתו נשימה על הטעלפאן שנסתפק מעכ"ג שליט"א אי זוחלין פסולין לטבילת בעלי קרי שהרי קיימא לן דסגי בארבעים סאה שאובין ולמאן דאמר אפילו בכלי אי זוחלין נמי כשרים וכבר ראה כ"ג מה שכתבתי בספרי משנה הלכות חלק ג' [סימן ה' וסי' ז'] דזוחלין פסולין והבאתי דכן משמע במג"א סימן קנ"ט ס"ק כ"ו וכ"כ צשו"ת מחזה אברהם ס"ק י"צ והגאון ר"מ אריק בספר טל תורה שלהי יומא ועיין בספרי הנ"ל סימן ז'. ומ"מ להשתעשע בדברי תורה אמרתי לא אחשה ואעבור עוד אהא פרשתא בס"ד ואט"ל את מעכ"ג ידידי ואתעלם באהבים באהבתה ישגה תמיד. ונראה לפענ"ד דזוחלין פסולין אצ"ע"א גמ' אצ"ע"א סברא, אצ"ע"א סברא שהרי כשאמרו מ"ס כשרים לטבילה אמרו במ"ס מזומנמות ממש וכשיטבול במ' סאה זוחלין נמא צר ליה שיעורא ואין כאן מ"ס ואין לומר דעכ"פ כשיטבול ביותר ממ"ס יהא טהור דכך שיעור חכמים במ"ס מים טהור וזה א"א בזוחלין רק ביותר ממ"ס וממילא פסול מסברא.

לאו מאי מיימי הני אהדדי אלא משמיענו דמה שצרחצ אירע ע"י שמה אירע ציעל ע"י קולה ואציגיל בזכירתה ועיין ח"א למהרש"א שם, ואדרבה נראה דקול גרע כבר, וזה מובן דברי התוספות סנהדרין מ"ה ד"ה אלא שהקשו מהא דאמר בספ"ק דמגילה כל האומר רחצ רחצ מיד נקרי האמר החס ביודעה ומכירה, נראה דקשה להו כיון דקאמר הכא דאין יתה"ר שולט אלא במה שעניו ראות האין נקרי בשמה וע"ז משני ביודעה ומכירה. ומעתה אכתי תקשה יעל בקולה ואציגיל בזכירתה ולמה לא הקשו מינה וע"כ דהתם לא הקשו דודאי מיידי ביודעה ומכירה ולא הי' צריך לתרץ דבהכי מיידי דאל"כ כיון דליכא רא"י וליכא יודעה ומכירה מאי נקרי שייך וכן בזכירתה ולכן בכל הני לא פריך דמשני ביודעה ומכירה דהני ע"כ ביודעה ומכירה נינהו דא"א לזכור למי שאינו מכירה, וכן מיכל בראייתה, אבל רחצ בשמה הוה ס"ד דאפילו בלי מכירה וע"ז משני ביודעה ומכירה אבל יעל פשיטא דבקולה ביודעה ומכירה הוא דאי לאו ליכא שום הרהור ומה נמתקו בזה דברי רבינו חננאל דבקול ליכא רא"י כלל, וע"כ ביודעה הוא ולכן לא פריך וכנ"ל וצדקו דברי מרן ז"ל.

ועיין מאירי ברכות דף כ"ו אמרו חכמים ראיית טפח באשתו וכו' עד אבל הכל משום קירוב הדעת ועיין רש"צ"ן שם שכתב ג"כ כעין זה, ומנאצי ב"א"ו הגדול ה' ק"ש סימן קל"ג ח"ל, אמר שמואל קול באשה ערוה שנאמר כי קולך ערב ומראך נאה לאו לענין ק"ש איתמר דהיא גופה קורא ק"ש וכוונתו נראה דכיון דהיא קורא ק"ש ואלו היה קול באשה ערוה א"כ נגד הערוה האין תקרא ק"ש היא בעצמה, וע"כ לאו לענין ק"ש איתמר אלא לענין הרהור. גם הרמב"ם לא הביא הא דקול באשה ערוה לענין ק"ש, ועי' כ"מ שם וסובר רבינו שלא לענין ק"ש נאמר אלא לענין שאסור ליהנות בקולה ולהסתכל בשערה ולכן לא הזכירה פה ע"ש. גם רבינו הא"ח (מלוויל לא הביא לענין ק"ש) והטור והרא"ש ועוד. ומה"ט באמת צ"ע סי' ע"ה ס"ב כתב שער של אשה שדרכה לכסותו אסור לקרות כנגדו ובס"ג כתב יש ליזהר משמיעת קול וזמר באשה בשעת ק"ש, הנה דבס"ג כתב רק יש ליזהר ובס"ב כתב אסור והוא משום דנחלקו בקול באשה אי לענין ק"ש נאמרה דהגם כי להלכה כבר קבלו האחרונים גם לק"ש וחס מלהקל בדבר, אבל מעט דינא נראה דקול קיל משאר דברים ועכ"פ הטעם משום הרהור הוא ולא שהוא ערוה בעצמם, וזה כדעת מרן ז"ל.

עוד אחת רייתי להעיר בדברי הקדמון שהביא מעכ"ג צפ"ע ע"ז דף כ' הנה המג"א א"ח סימן קכ"ח סקל"ה מחלק בין ראיה להסתכלות ועי' עבודת עבודה ע"ז הנ"ל שחמה עליו מגמרא הנ"ל והסתכלות מי שרי והניח צ"ע והוא כדעת

ע"ש. ובאמת ז"ע, שהרי ה"ב"ב כתב דעת הר"י דזוחלין פסול מדאורייתא ושאזיין ס"ל להר"י מדרבנן ע"ש ודו"ק, וסיים עכ"פ לרש"י חולין ודעת הראש"ד צ"פ למס' עדיות והר"א בתוס' והמהרש"א צ"ק בתוס' ולהפנ"י בשבת הנ"ל לדעת ר"י ג"כ וזוחלין אינו אלא פסול דרבנן.

ובענייני עלה דעתהי הרהורי דברים, דמחלוקת זו תלויה במחלוקת שנייה בהא דבעינן מ"ס א"ס הוא מה"מ או דשיעור מ"ס אינו אלא שיעור דרבנן אבל מה"מ סגי במים שכל גופו עולה בו. והריצ"ש בתשובה סימן רצ"ד האריך הרבה להכריח דשיעור מ"ס הוא מה"מ והו"ו דעת ר"ת ותוס' נזיר ל"ח, והרשב"א והר"ן ובספר נצי לחיים כתב דגם דעת התוס' נזיר שהוא דרבנן, ודעת רבינו יונה ברכות פ' אלו דברים ד"ה וגראה דמה"מ אין שום טבילה נריכה מ"ס אלא טבילת כל גופו בלעד כל שעולה כל גופו הרי זה שיעורו מה"מ, גם הרא"ש מקואות פ"א ה"א כתב שדרשה דאך מעיין מטהר בכ"ש ומקוה במ"ס אסמכתא בעלמא הוא וכ"כ ה"ב"ב יו"ד סימן ק"כ והלבוש סימן ר"א ס"א ובש"מ כתובות ק"ד חכמים תקנו מ"ס מפני ששיעורו בזה יכול לטבול כל גופו וכן נראה דעת הר"ש פ"א דמקואות והמאירי פ"ח דמקואות וכן נראה דעת הט"ז ובספר מלבושי טהרה. ולעומת זה ישנם כמה מהראשונים דס"ל שהוא דאורייתא ועי' משנה הלכות ח"ה ס' קנ"א מה שהארכתי קצת בזה. ומעתה י"ל דהא בהא תליא דלמ"ד דמ"ס מה"מ הוא ודאי וזוחלין פסולי מדאורייתא כיון דימעט ממ"ס אבל למ"ד דמ"ס הוא מדרבנן א"כ מדאורייתא אפילו יחילו וימעטו ממ"ס כל שכל הגוף יעלה בו הרי הוא טבילה וע"כ חששה מדרבנן הוא וי"ל.

ובידיהו מה שנוגע לדין נראה פשוט דפסול וזוחלין חמור מפסול שאזיין וא"כ כיון דמשני דמ"מ בא לרבות שאזיין משמע דוקא שאזיין אבל לא וזוחלין וקצת יש לדייק עוד מפירש"י ד"ה דנפול עילואי מ"ס פירש"י לאו דוקא אלא טבילתו במ"ס ע"ש, ואי וזוחלין כשרים אמאי נפל לאו דוקא הלא אפשר שנפלו עליו מ"ס ומה שהם וזוחלין לא איכפת לן, אבל אי נימא וזוחלין פסולי אחי שפיר דנפל לאו דוקא דא"כ הו"ל פסולי משום וזוחלין וי"ל.

והנה ה"ב"ב א"ח סימן פ"ח הביא חו"ל, והו"ו יודע דהני מ"ס שהתקין עורא לב"ק אפילו כולם מים שאזיין כשרים לבעלי קריין אפילו נתמלאו בקילון וכן פי' שם הר"מ והר"ש כדמתן במס' מקואות רפ"ח האיני יהודים שבתו"ל כשרים ובפרק מי שמתו תניא צ"ק שנתנו עליו וכו' אבל לאחרים כלומר ללמוד לאחרים מ"ס ר' יהודה אומר מ"ס מ"מ איפליגו אמוראי וכו' לאיתויי מים שאזיין אלמא דלכ"ע מים שאזיין כשרים אלא דמר מכשר אפילו לטבול צעודם

ואבע"א גמ' דגרסי' ברכות כ"ב ר"ז הוה יתיב באגנא דמיא בי מקווא א"ל לשמעיה זיל ואיתי לי ט"ק ושדי עילואי א"ל ר"ח בר אבא ל"ל למר כולי האי והא יתיב בגויהו א"ל כארבעים סאה מה מ"ס בטבילה ולא בנתינה אף ט"ק בנתינה ולא בטבילה. ובגמרא שם ת"ר בד"א לעצמו אבל לאחרים מ"ס ר' יהודה אומר מ"ס מכל מקום ואיפליגו בגמרא ח"א הא דאמר ר"י מ"ס מ"מ לא שנו אלא בקרקע אבל בכלים לא וח"א אפילו בכלים נמי, ופריך בשלמא למ"ד אפילו בכלים היינו דקתני ר"י אומר מ"ס מ"מ אלא למ"ד בקרקע אין בכלים לא מ"מ לאתויי מאי ומשני לאתויי מים שאזיין ע"ש. והשתא אי אמרת דזוחלין נמי כשרים לטבילה זו אמאי לא קאמר לאתויי וזוחלין דיותר רבותא להחיר וזוחלין משאזיין ואם היינו מרבין וזוחלין היינו יודעין שאזיין ממילא אבל משאזיין אכתי וזוחלין מצביא לן דהרי שאזיין קילו מזוחלין.

ול"ל דזוחלין ממילא שמעינן מדשאזיין כשרים כ"ש וזוחלין דהרי גם הטור סימן ר"ב כתב חו"ל, ואלו מ"ס נריכין שיהיו נקוין ועומדין במקום אחד וגם לא יהו שאזיין וכו', אבל א"ס נשאבו או אפילו לא נשאבו ואינן עומדין במקום אחד אלא וזוחלין על הארץ פסול. והביא שם מחלוקת הר"י והר"ש אי כולו שאוב פסול מדרבנן או מדאורייתא ע"ש. והב"י האריך הרבה אי כולו שאוב דאורייתא או דרבנן והביא מחלוקת הראשונים ז"ל וכנראה דעת רוב הראשונים דשאוב פסול מדרבנן אלא שמחלקין בין שאוב מאליו לשאוב ע"י גברא ועוד אופנים אבל בזוחלין לכ"ע פסול מדאורייתא. הן אמת דהב"י הביא שם דעת המרדכי דזוחלין לא הוי אלא דרבנן, אמנם ה"ב"ב והד"מ שם חלקו עליו דאין זה כונת המרדכי והב"ב כתב שרי ליה מאריה דלא עלה זה על דעת המרדכי ולא ע"ש שום פוסק דזוחלין מדרבנן פסולים.

אלא דהח"ס ז"ל יו"ד סימן ר"ב הביא דעת קצת פוסקים דזוחלין לא הוי אלא דרבנן והפנ"י שבת ס"ה כתב דקושית התוס' לימא קמא קמא בטל היא לשיטת ר"י דכולו שאוב דרבנן משום דהא מקשינן בת"כ למעין אינו אלא אסמכתא ומדרבנן הוא וא"כ משמע דגם נוטפין וזוחלין אינו אלא מדרבנן משא"כ לדעת ר"ת וש"פ דהאי צרייתא דת"כ פסולה דאור' הוא, א"כ אין מקום לקושיא זאת דאפשר לחלק בין פסול מקוה דאורייתא ובין י"ג דאינו אלא מדרבנן ע"ש. ועי' חיבור לטהרה (להגה"ק מהר"מ מהרנסקטייפעל) הל' מקואות כלל ב' אות ל"ח מה שהאריך להקשות עליו ותמה גם אצ"י כמה שחלה מה שגזרו חכמים על היס הגדול שלא יטהר בזוחלין צהדין דכולו שאוב דרבנן, וגראה דס"ל להב"י דאם כולו שאוב מדרבנן גם איסור וזוחלין אינו אלא מדרבנן

דדת יהודית הוא וכן מי לא טבל לקריו ע"כ, ולכאורה אי
 נימא דזוחלין כשרים לב"ק א"כ מאי קאמר מי לא טבל
 לקריו הא טבילה זו לא מהני לגירות דפסולה הוא וא"כ
 ע"כ דלקריו זוחלין פסולין ושפיר קאמר ריב"ל מי לא טבל
 לקריו כן עלה על דעתו. ומיהו אחי מחשבה וטבל מחשבה
 דסוף סוף אחי תקשה דהרי שאובין לב"ע כשרין והדרא
 קושיא לדוכתא מאי קאמר מי לא טבל לקריו הא לא מהני
 טבילה זו לקריו, ועי' מג"ח מנ"ח מנ"ח ק"פ מה שהביא בשם
 גאון שרצה לדייק מגמרא הנ"ל דחציצה פוסלת בצע"ק
 דאל"כ מאי משני מי לא טבל לקריו והמנ"ח תמה עליו
 דהרי טבילת צ"ק אפשר בשאובין ובכלי והניח צ"ע ע"ש,
 וא"כ אדרבה דברי הגמרא נריבין ביאור.

איברא דאכתי יש לדייק דהנה באמת נחלקו הראשונים
 ז"ל בפירושה דהא שמעתתא דעת הרמב"ם פי"ג
 מה' א"כ ה"ט דהטעם כיון דחזין דשמר מצות והוא כעין
 הודעה שודאי טבל והרמב"ן בחידושו הקשה עליו דא"כ
 הי"ל מי לא שמר שבת אחת דיותר הי' קל לידע ששמר
 שבת או נהג מצות מן הטבילה שהרבה לא טבלו לקריין ולכן
 תירץ הוא ז"ל ע"פ הירושלמי פרק האומר דגר ששל ולא
 טבל הרי זה גר כשר שאין לך שלא טבל לקריו וקשיא עלת
 לו טומאה קלה מטומאה חמורה אמר ר' יוסי צר בון מכיון
 שזו חוץ לשם קדושת ישראל עלת לו ע"כ מבואר שיטת
 הירושלמי ורמב"ן דטבילת קרי עלתה לו לשם טבילת גרים
 וזה נראה לכאורה שיטת רש"י יצמות הנ"ל. ועי' אור שמח.
 ומיהו דעת הראב"ד דמיירי דחזויהו צי תרי דטבל לקריו ועי'
 תוס' חד קמאי שם ולכולהו לא מצינו דמספקו להו שהרי אין
 כאן טבילה משום זוחלין ולא מספקא להו אלא שלא הי' בפני
 צ"ד אי מהני ולדעת הראב"ד ועוד אחי מאי מהני צי תרי
 הא אפשר דטבל זוחלין וצ"ל לידעו נמי שלא זוחלין נינהו
 ועכ"פ לא מצינו שום אחד שיתמקם משום זוחלין, או יאמר
 שזוחלין מותרים וע"כ דפשיטא להו דכה"ג לאו מקוה הוא
 כלל וכמ"ש הב"י ולא הו' טבילה.

ולא אמנע מלהזכיר בעיקר ספיקת המנ"ח ושאר אחרונים
 אי חציצה פוסלת בצ"ק. הנה לאחר הסליחה
 אישתימתייהו שהוא מחלוקת הראשונים ז"ל בס' האשכול הל'
 ק"ש סימן א' כתב וז"ל, וחזי לן דצע"ק הטובל אין צריך
 חפיפה כשאר הטבילות דאין חציצה פוסלת בטבילה זו אם לא
 חציצה ברוב הגוף דהוי כאילו לא טבל כלל מדאיבעיא להו צפ'
 אמר להן דף ל"א חוץ או אינו חוץ אמר ל' כל דתקון
 רבנן כעין דאורייתא תקון וחציצה פוסלת טבילה זו ומדלא
 איבעיא לן הכי בשום דוכתא בטבילת קרי אלמא התם דגזרו
 טבילה משום סרך איסור כרת שנכנס טמא למקדש ולאכול

בכלי ומ"ס שאע"פ שהן שאובין צעין מיהו שיהיו צקרקע
 כעין טבילה ע"כ. והנה מדדייק צקרקע כעין טבילה משמע
 דזוחלין פסולין דאל"כ אחי לאו כעין טבילה נינהו דלטבילה
 זוחלין פסולין והכי מכשיר זוחלין א"ו דבזה נמי זוחלין פסולין
 הן. ועי' צ"י יו"ד סימן ר"א ד"ה כמה דיני ספק וכו' מעיין
 מטהר וכו' כלומר הא דקחני צת"כ מעין מטהר זוחלין
 ומקוה באשבורן לאו למימרא דכי היכי דמקוה אינו מטהר
 אלא באשבורן ה"נ מעין אינו מטהר אלא זוחלין אלא ה"ק
 מעין מטהר אף זוחלין וכו' אבל מקוה דהיינו מי גשמים
 הנקראים נוטפים אינו מטהר אלא באשבורן דוקא ולא זוחלין
 וכ"כ הר"ן פרק כמה אשה. והרמב"ם פ"ט מהל' מקואות
 והרמב"ן בתשובה סימן רכ"ח והסמ"ג והר"י וכ"כ המרדכי
 במסכת שבעות וכתב דטעמא דמילתא משום דמעין נקרא
 בכל ענין צין זוחלין צין באשבורן אבל מקוה אינו נקרא אלא
 באשבורן דכתיב יקו המים אל מקום אחד ע"כ כלומר וכהאי
 גוונא מפרשין מקוה דכתיב צקרקע ע"כ ע"ש.

הנה ביאר לן הב"י דמקוה אינו אלא באשבורן זוחלין לא
 נקרא אשבורן ולא נקרא מקוה כלל, וא"כ ע"כ כי
 צעין מ"ס לטבילה צעין דוקא באשבורן ואם לאו הרי אין
 כאן מ"ס באשבורן וכיון דטבילה זו דצעין כעין טבילה צקרקע
 דמקוה הוא ע"כ דפסול צו זוחלין, הגם שהקילו צו בשאובים
 ובכלי היינו דע"כ אחי מקוה מקרי ואשבורן הוא אלא שיש
 צו פסולים נדדיים, אבל היכא דהו"ל זוחלין אין כאן שם
 מקוה ואין כאן שם טבילה כלל ודו"ק. ובמשנה מקואות פ"ח
 מ"א א"י טהורה ומקואותיה טהורות מקואות העו"כ שכתב
 כשרים לב"ק אפילו נתמלאו צקילון שצ"י חוץ למפתח כשרין
 אף לנדה מלפנים מן הפתח כשרין לב"ק ופסולין לכל
 הטמאים, ופי' הר"מ כבר ביארנו שדברינו פה בצע"ק אינו
 ענין לטומאה וטהרה אלא לענין טבילה וכו' שצע"ק אם הי'
 צריא שיטבול צמ"ס ואפילו היו אלה המ"ס מים שאובים הנה
 הם כשרים וכו' ודע שאין הדלל יעשהו האדם כפי מה שראוי
 בא"י ובחו"ל ואמנם דברינו פה במקואות הנמצאות אשר לא
 נדע אלה המים אם הם שאובים אם כשרים ואמר שנמצא
 בא"י בחוקת טהרה, ובה ההדלל מזכירהו עדיין, ואשר בחו"ל
 אמנם בחוקת כשרים ואמנם הם כשרים לב"ע לנדה להיות
 מים שאובים כשרים לב"ק וכו', ועי' ר"ש ורא"ש שם והנה
 דיין לחלק צין טבילת צע"ק לטבילת נדה ולעולם לא כתבו
 רק מדין שאובים אבל לא זכרו ולא פקדו מעיין היתר זוחלין
 כלל והוא משום דאין זה בכלל מקוה ולא מקרי טבילה כלל.

ובישיב מתבונן נפל מילתא בלצאי מיצמות מ"ה ע"כ,
 ההוא דהוה קרי ליה צר ארמאה אמר ריב"ל מי
 לא טבל לקריו ופירש"י דאותה טבילה עולה לטבילת גירות

כל יום הכיפורים וקצתם עמדו על רגליהם כל המעל"ע, ומיהו אם לא מצאו ש"ס שיהי' הגון אלא אדם חלוש בטבעו ואינו יכול לעמוד כל התפלה נעוין בדבר.

והנה בטש"ע א"ח סימן ז"ד חולה מתפלל אפילו שוכב על זדו. וכתב הכ"מ פ"ה מה"מ ה"צ וזקן שאינו יכול לעמוד יושב במקומו ומתפלל ואם יכול לעמוד במקום הכריעות שיהי' כורע מעומד יעמוד ועי' ט"ז שם טעם תפילה מעומד משום שיהי' אימת שכניה עליו והגם דהמחבר שם בס"ט פסק דמי שהוכרח להתפלל מיושב כשיכול נריך לחזור ולהתפלל מעומד משמע שהוא מעבד, ונראה דפסק כרב אשי ברכות דף נ', דאמר רב אשי מצלי מעומד ומפרש ז"ל דס"ל דאפילו מיושב ובי הדור לציתיה מצלי מעומד ומפרש ז"ל דס"ל דאפילו בדיעבד חוזר ומתפלל אח"כ, וא"כ כ"ש ש"ס דאין להתפלל מיושב, ומיהו כבר תמיהו ה"ט"ו ושאר אחרונים אבעל ש"ע ופי' דרב אשי לא התפלל אלא נדבה אח"כ ודלא כפי' הרמב"ם ומאחר דרש"י ותוס' ור"ם והרא"ש והטור כללו ס"ל דאין נריך לחזור ולהתפלל אח"כ מעיקר דינא המתפלל מיושב תפלתו תפלה לכ"ע ע"ש ודו"ק.

ומיהו להיות ש"ס מיושב הגם דנימא דמדינא ליכא איסור תפלה מ"מ יש כאן איסור משום כבוד הציבור דודאי אין זה כבוד הציבור שהשליח שלהם ישב לפנייהם ותפלל לפני המקום, ואפילו נימא דישב ויונה ולא יתפלל אז רק שהציבור יתנו לו עד שינוח קצת איברא דאז ודאי איכא איסורא כמבואר בגמ' יומא (דף ע' ע"א) בכ"ג כשקורא בתורה שאמרו ובעשור שבחומש הפקודים קורא בע"פ ולא התירו לו לגלול ממקום למקום בפני הציבור, ואמרו בגמ' הטעם משום כבוד הציבור ופירש"י כבוד הציבור שיהא מצפין ודוממין לכך. ועי' תוס' שם מה שהקשו בגמרא גיטין דדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן בע"פ ותי' בדוחק והציאו גם מירושלמי ע"ש. מבואר דיותר התירו לקרות דברים שבכתב בע"פ ממה שיתירו לגלול ס"ת ממקום למקום לפני הציבור מפני כבוד הציבור שהציבור ישבו וידמו ויפכו מתי יגלול ויקרא. א"כ כ"ש בדין שהש"ס ישב לעצמו לפוש והציבור ידוממו ודאי אין זה כבוד הציבור לעשות כן.

[והן] חיותי בס"ח סי' תשנ"ו ח"ל, זקן היה רגיל להתפלל ביוה"כ שנה אחת לא היה חזק לעמוד ולהתפלל בעמידה אמרו מקצתם כיון שאין לנו כיוצא בו מוטב להתפלל בישיבה אמרו הזקנים כיון שאינו יכול יתפלל אחר אע"פ שאינו כ"כ הגון פן ילמדו ממנו אחרים ויתפללו מיושב עכ"ל, וקצת יש לחלק בין זקן הגון ובין זקן מפורסם שלא ילמדו ממנו ההמון, כנלפענ"ד עכ"פ לישיב וז"ע.

תרומה וקדשים שפיר קמבעיא ופשיט ליה דשייך חזינה בכל טבילה דרבנן שמקנו להכשירו להכנס למקדש ולאכול תרומה וקדשים דחכמים כעין דאורייתא תקנו אבל טבילת קרי דל"ל בה חכמים כעין דאורייתא תקנו דכבר התירו לטבול בשאובין כדתנן במקואות וכו' ל"ל חכמים כעין דאורייתא תקנו דאניהו פסולין מדאורייתא וכיון דאניהו לא מעבדא בטבילת קרי חזינה צמעות הגוף נמי לא מעבדא ויש מחזירתנו דאיייתי ראי' דחזינה פוסלת בטבילת קרי אפילו צמיעוטו ולא נהירא האי פירושא וכו'. הנה מבואר מדברי האשכול ז"ל דטבילת בע"ק אין פוסל בו חזינה צמיעוט הגוף או בחזינה עד הרוב ועי' מאמר מרדכי סימן א' וז"ע.

שוב מצאתי בדברחות חיים ספינקא כבר הרגיש מס' האשכול בשם הגמרה"ס וכתב שם הגם כי הרשב"א יבמות מ"ז פוסל חזינה בטבילת קרי היינו טבילה של תורה אבל בתקנת עזרא מודה דאינו פוסל ע"ש, ולפי"ז שפיר יש לישב נמי ג"כ ביבמות מי לא טבול לקרי היינו מדאורייתא ואז צעי כל דיני מקוה וכבר הראתי כן בשם כק"ו מרן בעל בית שערס ז"ל וק"ל.

עוד יש לדייק מדכתב דאין חזינה פוסלת בטבילה זו אם לא חזינה צרוב הגוף דהוי כאלו לא טבול כלל, והנה מדכתב דצמעות המקפיד הוא דהוי טבילה אבל צרוב המקפיד דלא הוי טבילה מד"ת אין זו טבילה כלל משמע דעכ"פ צעי דיני טבילה אלא שהקילו בה בשאובין ובחזינה כלומר פסולי דרבנן אבל צוחלין פשוט דלא הוי טבילה כלל כמו צרובו ומקפיד דלא הוי טבילה כלל אפילו לצ"ק.

אלו דברי ידידות מידידו הנאמן דושכ"ג המצפה לישועת ה' כהרף עין, ויעבר ה' רוח טהרה על הארץ בביאת בר נפלי, בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן טו

ש"ץ שקשה לו העמידה אי מותר לישב בשמ"ע

בה, י"א לחדש הרחמים התשל"ב בני יצו"א מע"כ ידידי הרה"ג ור"ח נר"נ וכו' כש"ת מוה"ר אפרים גרינבלאט שליט"א, מעמפ"ס טענ.

אחדשה"נ וש"ת, בדבר שאלתו בש"ץ ציוה"כ בתפילת מוספין שקשה לו לעמוד כל משך התפלה אי מותר לו באמצע חזרת הש"ץ לישב ולנוח קצת על כסא ורגליו לא ינדנד ממקומו.

ונראה דלכתחילה ודאי מצוה להדר אחר ש"ס שיעמוד בכל התפלה והלא מלפנים כל אנשי מעשה היו עומדים

הי' צריך להתפלל יומם ולילה עד שישלים כל התפילות וכולי
האי ואולי ומיהו אכן קי"ל דאין תשלומין רק לתפילה
הסמוכה בלבד עי' ש"ע סימן ק"ח ס"ד ובזכר"י אות ב'
דדברי הגאונים דברי קבלה הם וכן פסק הרמב"ם והש"ע.

ולעצין שאלתן לפענ"ד אין צריך להתפלל תפלות הסמוכות
דממ"נ אם הי' מויד כלומר ששנה ופי' א"כ אין
לו תשלומין כמבואר בש"ע ס"ז ואם הוא מינוק שנשבה
שמעולם לא שנה א"כ אותם תפילות שלא התפלל ממילא לא
היה מתפלל מפני חסרון ידיעה ואין להם תשלומין וע"ה
שלמד להתפלל לא מצינו בשום מקום שיהא מחוייב להתפלל
לתשלומין כל התפלות. ונראה דכל שלא ידע להתפלל עד
עכשיו אין צו תשלומין דהרי לא חיסר כלום, ואם היה מויד
ממילא אין צריך וקצת הי' א"ל לפ"מ שכתב הרמב"ם בזה'
תשובה דהש"ע צריך תשובה עד שיאמר אחר הוא א"כ אחר
ממילא לא צריך להתפלל ואפשר דזה הטעם דשוגג חייב
בתשלומין אבל מויד הרי חייב לשוב עד שיאמר אחר הוא
ול"ל תשלומין ו"ל.

והנה כבר כתבתי דבתפלה ישנם ב' טעמים. א) כנגד
תמידים (ב) תפלה רחמי יניחו. והנה לטעם של
קרבות קי"ל עבר זמנו בטל קרבנו, אבל לטעם דרחמי יניחו
צריך לחזור ולהתפלל, ובזע"ת ששז בכל לבו וישוב אל ה'
וירחמנו כתיב. עוד נראה לפימ"ש בגמ' שבת ריש פרק כלל
גדול השוכח עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה
אינו חייב אלא חטאת אחת וכולהו חדא שגגה יניחו וע"ש
שמוקי לה בחינוק שנשבה ועוד. ולפי"ז הני נמי רובם ככולם
הו"ל בחינוק שנשבה וכולהו לגבי זה הו"ל כחד איסור כידוע
כי הצעלי תשובה שזומן הזה באים מבחים שההורים לא
למדום כלל ולא הו"ל ידיעה של צי רב.

בדבר ספיקתו באשה עוסקת צמזוה שאינה מצווה כגון
מ"ע שה"ג שפטורה ועושה אי פוטרת אותה
ממצוה שמחויבת בה באותו עת. ולפענ"ד פשוט דאינה
פטורה, ועוד דהרי לדעת כמה פוסקים עיקר פטור שלה
צמעהש"ג שלא תהא עסוקה צמזות אחרות ולא תוכל לקיים
חיובה ואי נימא דכשתעסוק צמזות שפטורה מקרי חייבת
ופטורה מהחיוב א"כ אכתי לא תוכל לקיים מצויתה. והנה יש
להאריך ולציין מראה מקומות מה שכבר דברו מזה, אמנם
היות כי מלאכים יחפזו, והנני רוצה לקיים ולכן יהיו לע"ע
דברי מעטים ואי"ה לכשאפנה אולי אשנה עוד פרק זה.

דברי ידידו דושה"ט וש"ת המברכו בגמח"ט בספרן של
צדיקים, המברכו בלב ונפש.

מנשה הקמן

לבן נלפענ"ד ודאי דאין לעשות כן לכתחילה אלא שיתאמן
הש"ע צעמנו ואפילו יטער בזה כדאי הוא או שיקחו
ש"א אחר. ומיהו היכא דא"א באחר הגון כמוהו או שהוא
כבר מוחזק מילדותו ועכשיו החזק הי' נלפענ"ד לטכס ענה
והיינו שצפויטים שנוהגים לנגן כגון הי' עם פפיות או כיוצא
בזה שיכבדו לאחד מהעדה לנגן הפיוט והש"א אז ישב וינוח
על כסא או בשעה שהציבור אומרים פיוט צתם באופן שלא
ירגישו הקהל ולא יהי' להם לטירחא אז יש להתיר באופן כזה,
וכמובן בתנאי שיהיו כונתיו לש"ש, וכעין זה ראינו לרבנן
קשישאי שלעת זקנתם ישבו באמצע התפלה לפעמים, והם
נדיקי אמת קדושי עליון שמסרו נפשם על קדושת שמו יתברך,
וח"ו מלהרהר אחריהם. ומיהו מהם אין ראי' דמי דומה להם
ולאו כל הרוצה לטול את השם יטול וגם כי כבר הבאנו
במקום אחר שם מהר"ם מרומנובורג דצמי שעושה מנין
לעמנו ובאים אליו אנשים כה"ג ליכא משום טירחא וכיוצא
בזה דכיון שהם באים להתפלל לציתו אדעתו הם באים לא כן
צביהכ"נ של רבים.

ובזה הנני ידי"ג המברכו בברכת כוח"ט בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן מז

בעל תשובה אי צריך תשלומין על כל התפלות
שלא התפלל

עיו"כ התשל"ה בני יצו"א

מע"כ ידידי הרה"ג ור"ח גר"ג וכו' כש"ת מוה"ר ל"ב
מרופער שליט"א, ר"מ בישיבת אור שמח ירושלים עיה"ק
ת"ו.

אחדשב"ת, ובדבר שאלתו עוד צבעל תשובה ששז לה'
ומתפלל תפלה ראשונה אי צריך להתפלל
תפלה הסמוכה לה לתשלומין מה שלא התפלל עד עכשיו כגון
ששז לעת מנחה יהי' חייב עכ"פ להתפלל שחרית לתשלומין
כיון דחסרון תפלתו הי' מחמת שוגג שהי' כעין מינוק שנשבה
ושאל לשני גדולים בירושלים עיה"ק ואמרו ליה שלכאורה הדין
לצריך להתפלל ולא ראה נוהגין כן ורוצה לדעת חו"ד.

הנה באמת כי אין הזמן גרמא והאי גברא טרוד טרדת
הנפש ומיהו רק מקופיא ולפוס שיטת כ"ת גדולה מזו
יש לחקור לשיטת הי"מ שהציאו תר"י צפ' תה"ש שאפילו לא
התפלל תפילות הרבה לכולן יש תשלומין ופסק כוותייהו
הפר"ח סימן ק"ח אות ד' וכן מטין דברי הא"ר למעין שם,
ולדידהו א"כ צע"ת הי"ל להתפלל כל התפילות שחיסר מיום
שנעשה צר מצוה עכ"פ ואם שז בשצעים שנה או בגזירות

סימן יז

תינוקות שמפריעין בביה"מ אי מותר להביאם

ב"ה, פ' בלק תשל"ד לפ"ק

מע"כ ידידי מופלא ומופלג מלא פלג וכו', הרה"ג כש"ת מוה"ר ליפא שטרנאום, בני ברק.

אחד שב"ת צידודות, ודבר שאלתו עוד אם להציא תינוקות לביהמ"ד ולציה"ג אע"פ שהם מפריעים ומצטלים אבותיהם מתפילה, והציא רא"י מחגיגה ג' טף למה באים ליתן שכר למציאתיהן וכתבו בתוס' מכאן סמכו להציא קטנים לציה"ג, ובמסכת סופרים פ"ח ה"ו סיים והן לקבל שכר ופי' צנחלת יעקב שם דע"ז יכנס יראה בלצנח בלצנח ועי"כ יקבלו שכר וממילא צדיק נמי כיון שיכנס יראה בלצנח ויכנס אהבה לצא לציה"ג להתפלל מוטב שיציאו אותם לציה"ג הגם שיפריעו.

והנה גדולה מזו מצינו מהא דתנן ר' יהושע אשרי יולדתו ופי' דנשעת עיצורה היתה נכנסת לביהמ"ד ולאחר שנולד הכניסה מטתו כדי שיכנסו דברי תורה באזניו מיד והרי שהוא ענין גדול לקטן מה שעושין בשבילו בקטנותו, ועי' ש"ע הגרש"ז דאפילו נט"י מי שנוטל ידי התינוק משעת מילה ואילך קדוש יאמר לו. ומיהו לדין כבר כתב רבינו הגדול השל"ה הקדוש הציאו המג"א א"ח סימן קכ"ד סק"א אהא שכח הרמ"א וילמד צניו הקטנים שיענו אמן כי מיד שהתינוק עונה אמן יש לו חלק לעוה"ב. כתב המג"א ואריך שיחנכם שיעמדו באימה וציראה, ואתן שרצים ושצים צבית הכנסת בשחוק מוטב שלא להציאם ע"ש. ובאמת כי אין סמירה להנ"ל דהתם כתבו הטעם שילמדו ויכנס יראה בלצנח בגדלותם. אמנם זה אם מראים לו אימת ציה"ג ומלמדים אותו ע"כ גם כי יזקין לא יסור ממנו אבל אם עושים ההיפוך שצא לציה"ג ועושה שם משחקים ורצים ושצים כמו במקום משחק יותר מצביתם ששם אינם רוצים להפוך הציא אבל בציה"ג אין משגיחים עליהם א"כ אדרבה יאל שכרו בהפקדו שלומד עצמו לצוות ציה"ג בגדלותו ואזי שתי רעות, חדא שמבלבל את אציו ומצטלו מלכוין בתפלתו ומצטל אחרים מלהתפלל והו"ל ח"ו בכלל מחטיא את הרבים. והשנית שלומד עצמו לצוות ציה"ג בגדלותו ולהקל בכבודו. והרבה יש להזהר בזה, כי כמו שמצוה להציאו לציה"ג הוא מצוה לחנכו שמה.

גם צריך לראות שיהי' נקי הקטן עכ"פ שאל"כ יש חשש בצרכות התפלה, עי' מג"א סימן פ"א סק"א צס"ל דאין נכון לקרות ק"ש אלא תינוק דסתם תינוק מטפח באשפה, והוא ז"ל נתן טעם מפני שאין מקנחין עצמם וזוהי צפי טבעת אפילו הוא מכוסה אסור כמ"ש סימן ע"ו ס"ה. והגם שהאחרונים השיגו עליו דזה דוקא לאותו אדם אבל לאחר שרי

דלאחר הוי כזוהי מכוסה ועי' רש"י יומא דף למ"ד זוהי במקומה אסור זה לקרות ק"ש עכ"ל. ודייקו ז"ל דוקא זה אסור ואחר מותר ועי' פמ"ג ולצ"ש שם וא"ר ושאר אחרונים, מ"מ לכחילה ודאי צריך להזהר.

ומה שהציא סמירה צדצרי הח"ס שבתו"מ פ' צא עה"פ יהי כן ה' עמכם כתב דעוסק בתורה ותפילה לא טוב להיות יחד עם הטף והילדים כי הם מצטלים ומצטלין מהכוונה ויותר נוח להיות בלעדם וכו', וצדצרות ח"ס ח"א לפ' וילך ש"ש תקפ"ט הציא גמרא חגיגה הנ"ל דאצרהם אצניו ע"ה רצה לתקן גם צני דורו אע"ג שזה היה מצער לו שלא הי' יכול לעבוד בעצמו, וגם הציאו הקטנים במקום הקדוש וציוס הקדוש הרי שצריך להציא הקטנים וגמלא צדצרי סותרים, ולאחר הסליחה מכ"ת לפענ"ד אין כאן סמירה בשביל הא' אלא דבפ' צא כתב הח"ס המציאות דבאמת טוב יותר להתפלל ולעסוק בתורה בלי בלבל הקטנים, מ"מ למען הקטנים אנחנו עושין כאלע"ה ח"פ.

במי שמחמיר על עצמו צדצרי אחד אי מותר להאכיל למי שאינו מחמיר צדצרי, הנה זה פשוט בכל הש"ס ובפוסקים דמותר כל דליה ציה איסורא, ועי' פ' מקום שנהגו וגם היכא דהוא נוהג במקצת פוסקים לאיסורא ושאר נוהגים כפוסקים להחירא אם הודיע לו יש צוה חילוקים. אמנם אין הו"ג כעת להאריך וצ"ח כתבתי מזה.

ובזה הנני לברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש.
מנשה הקמן

סימן יח

בדין זר שעולה לדוכן

אור ליום כ"ב כסלו התשל"ד

מע"כ ידי"ג הרה"ג צ' המפורסם פרי עץ הדר וו"ח מזה בן מזה כג"ת מוהרש"י ש' האלבערשטאם שליט"א, אדמו"ר מצ' שינוב בני יצו"א.

וברבר שאלתו עוד צכהן שהוא עקר ואשתו ילדה ע"י הזרעה מלאכותית ועמה נעשה הולד צר מצוה ורואה שיעלה הצן לדוכן כי אם לא יעלה לדוכן יאמרו עליו שהוא ממזר ומחמת חשש צרכה לצטלה יאמר לו שלא יצרך רק יאמר צרכת כהנים בלי צרכה, אכן עצם העליה לדוכן אסור לזר וצפרט בגלוי.

הנה צענין לעלות לדוכן למי שאינו כהן גרסינן בגמרא שבת קי"ח ע"ב א"ר יוסי מעולם לא עברתי על צדצרי צדצרי, יודע אני בעצמי שאיני כהן ואם יאמרו לי צדצרי עלה לדוכן

ומעתה לא מצעיא לשיטות הפוסקים דבישראל איכא מ"ע להתצרך א"כ פשוט דאסור לו לעלות לדוכן ולבטל עשה שחייב להתצרך אפילו בלי לצרך כלל. אלא אפילו למ"ד דליכא עשה מ"מ הרי עכ"פ איכא איסור משום בר"כ גופיה ואפילו לא יצרך מ"מ משום אמירה וכנוז"י הנ"ל.

ומיהו בר מן דין צדיק לא דמי כלל להא דר"י דהתם עכ"פ ר' יוסי אמר יודע אני בעצמי שאני כהן רק שחזריו אמרו לו שיעלה לדוכן וליכא למיחש התם לשום דבר לגבי דידי' ליכא למיחש שהרי יודע בעצמו שאני כהן, ולגבי אחרים ליכא למיחש שהרי הם אמרו ליה לעלות לדוכן והם נמי יודעין, אבל צדיק שהוא בעצמו אינו יודע שאני כהן וגם הציבור אינם יודעים אדרבה רוצה להטעותם שהוא כהן וגם חזריו כולם סוברים שהוא כהן ומה"ט הוא רוצה דוקא שיעלה לכהן וזה ודאי איסור גמור וכ"ש בזה"ל דעולין מדוכן לכהונה והוא גם הוא רוצה בזה שיאמינו שהוא כהן ולכן ודאי שהוא איסור גמור לעלות לדוכן וגם כי הוא חיוז לגלות לו שאינו בנו שלא יפוק מיניה חורבה לענין כמה דברים, עיין בספרי משנה הלכות ח"ד סימן קס"ו ק"ע שהארכנו בזה הרבה ומנא גדולה לפרסם דבר זה, כי בעונ"ה הרבה שכיח אלל אותם שמגדלים ילדים כאלו או סתם מאמני ילדים (אדאפטירען בלע"ז) שלא יתערבו ח"ו בתערובות ופסולי משפחות וכ"ש בזה שיעבור על כמה דיני תורה כגון פדה"ב שלו ושל אחרים וגזל ממון אחרים ומהרה יבנה המקדש וירצה לעבוד עבודה, ועוד ועוד, ולכן ח"ו להקל בזה וד"ל.

ידי"ג דרשה"ט בלב ונפש.

משנה הקמן

סימן יט

בעל קורא שאינו יודע הטעמים בע"פ
אי מותר לעיין בחומש ולקרות מס"ת

מצ"ש"ק שופטים התשל"ג בני יצ"א

מחיי חיים יכתב ויחתם לחיים, את מע"כ ידידי ור"ח נוי"ג חוב"ט כש"ת הרב הגאון וכו' וכו' מוה"ר מנחם זאב שי"ק שליט"א, אב"ד טאקיי בני יצ"א.

אחדשבת"ר צידדות, בדבר אשר הראה לי באגרות משה א"ח ח"ג סימן י"ט שפסק בצעל קורא שאינו יודע בע"פ את הטעמים ורואה בחומש כל מלה ואח"כ מציט ב"ס"ת וקורא מהס"ת ופסק הגרמ"פ שאין לעשות כן כי אין להאמינו שהוא קורא אח"כ מן הס"ת וגם הוא עצמו נמי א"א לו לידע זה שצקל יכול לטעות שיהי' נדמה לו שקורא מהס"ת ובאמת קורא מזכירתו בזה שראה מהחומש

אני עולה וכתבו התוס' שם לא ידע ר"י מה איסור יש בזר העולה לדוכן אם לא משום ברכה לבטלה. אמנם כבר תמיהו עליהם מגמ' כתובות כ"ה ע"ב דזר הנושא את כפיו עובר בעשה ובד"מ א"ח סימן קכ"ח תי' בדכתובות מיירי בעולה בפני עצמו ובשבת מיירי עם כהנים אחרים, והמג"א סימן הנ"ל סק"א הקשה עליו ע"ש, ועי' ט"ז ובנצי"ק א"ח סי' ו' צפי' ה"ב כתב דגם בצרכת כהנים אמירת השם הוא בכלל האיסור ברכה לבטלה והפלאה כתובות הנ"ל כתב דאיכא עשה לישראל שיתצרך מכהנים ונתן טעם לדבר דכלל מקום שהטילה התורה מנא על שנים הכוונה ששניהם צריכים לעשות המנא ע"ש, ודבריו נכונים ע"פ דברי החרדים פ"ד ממ"ע מה"ת התלויות בפוז"ק לישראל המכוונים בשתיקה לקבל ברכתם כדבר ה' הם בכלל המנא ובשו"ת מהרי"א א"ח סימן מ"ו חולק עליו דדעת החרדים רק שאם רוצים להתצרך גם הם בכלל המנא דאמור להם אבל אם אין רוצים להתצרך אין עוברין וכ"כ בשו"ת ח"ס סי' קס"ו ע"ש. [וע"ע משנ"ה ח"ח סי' ט"ז].

איברא דלכאורה דבר זה הוא מחלוקת הראשונים דהתוס' סוטה ל"ט ד"ה עד שיכלה אמן כתבו דהא דתרי כהנים נושאים כפיהם משום דתרי קלא משתמעו כמו בהלל ומגילה והקשה בקרן אורה דיש לחלק דבר"כ אין חיוז השמיעה לציבור מן הדין דמנא הברכה על הכהנים לבד משא"כ הלל ומגילה וכו' וכתב עליו ב"ס תורת קנאות דאשתמיט מיניה המצואר בספרי דליק מאמור להם שיהי' כל הקהל שומע וכיון דילפינן מקרא חיוז גמור הוא והציא דברי החרדים הנ"ל דמ"ע על ישראל להתצרך. אמנם הריטב"א סוכה ל"א כתב דאין מנא על ישראל להתצרך מכהנים כי אם על הכהנים לצרך את ישראל ע"ש. נראה לכאורה דדא הוא מחלוקת התוספות והריטב"א ז"ל והחרדים ס"ל כתוס' גם הגאון ר"ד אפנהיים ז"ל בשלהי שו"ת חו"י כתב ג"כ דמנא ישראל לשמוע בר"כ מן הכהנים וכל שאינו שומע במזיד אינו בכלל ברכה ועי' מנ"ח מנא ש"ס שהעיר מדברי הריטב"א הנ"ל, ועי' מנחה חרבה סוטה הנ"ל. ומכאן נל"ע אצל מפרשי ה"ס צ"ג ובאלף המגן א"ח הנ"ל שתמיהו אצל הפלאה והחרדים מדברי הריטב"א הנ"ל דמצואר להדיא דאין הישראלים מנא להתצרך מכהנים וכתב דצ"ל ספק נעלם מהחרדים דברי הריטב"א אלו. ולהנ"ל י"ל דלא נעלם מיניה אלא דס"ל דהתוס' ובאמת כי אפילו לפי שיטת הריטב"א אין כ"כ ראי' מדברי הריטב"א נגד החרדים די"ל דהחרדים מודה דהוא בכלל המנא אם שומע אבל אם אינו שומע אינו עובר אמה שלא שמע. ובאלף המגן שם יש ט"ס וערבוז דברים מריטב"א לחרדים עיי"ש.

בספרא דאור' חד קארי וס"ל להב"י דאסור להשמיע לאזניו בין המתפלל ובין הקורא בתורה, והקשו עליו דבסימן ק"א פסק הב"י דלר"ך להשמיע לאזניו ובקריאת התורה פסק דאסור להשמיע לאזניו וגמלא דבריו סותרין והאחרונים ראו לחלק בין קריאת התורה לתפלה ובמאמר מרדכי חלק בין מתפלל מעצמו ובין שומע מאחרים ועיין רמ"א ואחרונים מה שפלפלו בזה.

והנה בש"ע סימן קמ"ב ס"ב הציא שיטת מהרי"א בישוב שיש שם מנין ואין מי שידע לקרות בתורה כהלכתה בדקדוק ובטעמים אפ"ה יקראו בתורה בצרכה כהלכתה, וכו' הלבוש שם דכש"אין מי שבקי לקרות בדקדוק ובטעמים אחד עומד אלל החזן ומקרא לו הטעמים מתוך החומש ע"ש, ולר"ך להצין למה לא כתב הש"ע ענה זו שיעמוד אחד ויאמר לו בלחש וגם המהרי"א למה לא הציא ענה זו ובפרט שכבר הבאתי בלמדי עם הישיבה מלשון רש"י שבת י"ב ד"ה רא"ש שכתב שמסייע את שבעת הקרואים בנקודות וטעמים בלחש ע"ש, משמע שכן הי' נהוג בזמנן ג"כ. וראיתי בס' מא"מ שהקשה כן ותירץ דהמרא"י לא סלקא דעתיה חיקון זה ודבר זה א"א להולמו ובפרט דבש"ע סימן קמ"ב הציא שיטת בני רומניא שהיו נוהגין שאחד עולה והשני קורא לו מלה במלה והוא אומר אחריו ע"ש מה שח" ודחה בזה דלא יהיו דברי המחבר סותרים. ולפענ"ד אין כאן קושיא דהני תרי מיילי ביניהם, דהמהרא"י מייירי כאן (בסימן קמ"ב) בישוב שאין שם מי שיקרא כהלכתו בדקדוק טעמי המקרא כלומר שהם ע"ה שאין אף אחד שבקי בטעמי המקרא כלל ולא בדקדוק התורה וממילא ליכא ענה הלבוש כלל בזה, ועיין בשו"ת ב"ר ש"ע סימן מ"ז בזה לענין מגילה, ובני רומניא מייירי שיש מי שידע טעמי המקרא מחומש עכ"פ אלא שהקורא אינו יודע, ומיושבת ג"כ סתירת המחבר שהקשה המא"מ שם עליו.

ומיהו מה שנוגע לדידן הנה הרבה גדולי אחרונים לא ניחא להו שיהא א' קורא לו בלחש מן החומש וכן נראה לכאורה מדברי השו"ע שלא נתן ענה זו גם בא"ר הקשה עליו כלומר על הלבוש מסימן קמ"ג ס"ג ע"ש, והמשאית בנימין סימן כ"ב כתב שיש למחות במנהג הקורא בלחש והחזיק בדברי ב"י דדברים אלו סברה הלכא הם שכתבו האחרונים ולא מנינו דבר בתלמוד שהאחד קורא בקול רם והשני בנחת והאריך שם דספר הוזהר שקול יותר מכל המחברים שאחר חתימת התלמוד ואם יהיו כל המחברים בכף מאזנים א' וספר הוזהר לצדו יעלה בכף שניה מכריע את כולם והרי הוא עדיף מרוב מנין ומרוב בנין וכמ"ש הב"י דאלוין בחר דעת הוזהר נגד שאר מחברים ע"ש. ועיין מורות שמשון דלמדקדק בדברי הוזהר גם מנהג בני רומניא אסור

ויותר טוב לשמוע מצע"ק השני שקורא מהס"ת ממש אף שאינו יודע את הטעמים ובלבד שיפסיק את הפסוקים כראוי והאחנתא אם אפשר וזה יכול איש אחר לעמוד על הצימה ולענין בחומש ולהגיד לו סופי הפסוקים והאחנתא כמו שעושין בכמה מקומות כשליכא צע"ק טוב ע"כ וכת"ר תמה עליו שלא הציא שום ראיות לדבריו וגם שחלק עלי בפסק זה וגם ראינו אצל נדיקים שנהגו לקרות באופן זה.

ולפענ"ד יפה כיון בזה מעכת"ר והגם דמה שחולק עלי אין זה השגה עליו דמי יכול לדון עם מי שתקיף ממנו הן בסברה הן בגמ'. אמנם הכא נראה דליכא בזה איסור אב"א סברה אב"א גמ'. אב"א סברה דמ"ש דאין להאמינו ע"ז אחתה דאטו ברשיעי עסקינן דאין להאמינו והרי ע"א נאמן באיסורין אפילו היכא דאיתחזק איסורא אם הוא צידו עיין ריש גיטין בגמרא ברש"י ותוס' ובמאירי שם וכלל הש"ס כולו, ואפשר דמהאי טעמא הוסיף עוד טעם דגם בקל יכול לטעות בזה שיהי' נדמה לו שקורא מהס"ת ובאמת קורא מזכירתו ר"ל דלכן אין להאמין לו ואין זה אלא נתינת טעם לדבריו למה אין להאמין לו. אמנם לפענ"ד לאחר בקשת קליחתו של הגאון שליט"א נמי אינו טענה דודאי מי שהוא צע"ק ורגיל הוא בכך יודע בעצמו ומקפיד ע"ז שיעיין בס"ת והנסיקון מעיד שע"פ רוב כשמעין בהחומש אפילו אינו רואה התיבה רק על הטעמים והתיבה קורא מהס"ת וע"פ רוב אף התיבה כולה רואה בס"ת אלא כשאנו זוכר הטעם עליו אז מביט אל החומש וחוזר ורואהו בס"ת וקורא וא"כ לפי הסברה אין בזה שום חשש אלא היתר גמור בלי שום פקפוק.

ואדרבה הקורא ואחר עומד על גבו ומסייע לו מן החומש לפענ"ד גרע טפי שכמה פעמים הקורא סומך על אמירת המסייע ואומר אחריו מה שלא ראו עיניו בס"ת וגם הקהל כששומעין את הקול יסמכו לפעמים על קול המלחש ולא על קול הקורא שסברו שהוא מן הצע"ק והוא מילתא שכיחא לצע"ק שאינו בקי לסמוך על האומר לו בלחש כי אליו הוא נושא את נפשו וכל חושיו על המשמיע כידוע ומפורסם דמי שסומך על לחיטת חזירו הרי זה מרכז את כל חושיו על חזירו ויותר שכיח שיאמר מה ששמע ממנו ולא ראה בס"ת ממי שמעיין בעצמו בחומש ואח"כ מעיין בס"ת כי צדי עצמו הוא.

ואב"א גמרא דהנה בש"ע אור"ח סימן קמ"א הציא דלא יקראו שנים בתורה בקול רם אלא ש"צ קורא בקו"ר והעולה קורא בחשאי ובלבד שלא ישמיע לאזניו והם דברי הב"י שכתב כן ע"פ הבגמ' בדברי הוזהר הקדוש שכתב דלא ישתמע צי דיבור חד בלחודיו ואי הוה כלותא אישתמע לאודייה דבר נש לית מאן דליית ליה לעילא וכו' ומאן דקרי

בתורה תיכף אחר שראה בחומש אינו מועיל ואם הוא תכ"ד מסתבר שדאי לא יועיל דהא תכ"ד כדבור דמי לכל התורה כולה והעלה קולא מזה ע"ש שהעלה צ"ע לדינא. ולפענ"ד לאחר הקליטה מכת"ר דברים אלו נריכין עיון דאטו בתורה כתיב שלא יסתכל בספר אחר ויקרא בתורה כתיב שהקורא יקרא מן הכתב וכל שהסתכל בכתב הרי זה קורא מתוך הכתב הוא ומה שייטיא דתכ"ד בא לכאן ולעתה בעל קורא שלוקח החומש בין גברא לגברא ומעיין בו הפרשה הצאה כדרך צע"ק כל זמן שעושין המי שדרך הכ"י דלא יקרא שעדיין זוכר מה שראה בחומש ולא יעבור על שמו"ת מי שיש לו זכרון טוב שזכור את כל התורה בעצרו עליה הכל מזכורו לא יעבור על התורה קודם הקריאה דברים אלו באמת לפענ"ד כשגגה היוצאין מפי שליט הם, וזה לפענ"ד פשוט וברור מאד. [וע"ע משנ"ה ח"א סי' קי"ג].

ובמה שכתב עוד שם וינא מזה דל קולא שאם ראה ס"ת ומאזיה סיבה הולך לעזום עיניו שנחשבה קריאתו קריאה מהס"ת ובתכ"ד ודאי יכול לקרוא. הנה לפענ"ד אמת הדבר אבל לאו מטעמיה אלא דכיון דראה בספר תורה הרי הוא מה שזוהה התורה וזה הוא דרך הקריאה שכל אחד בשעה שאומר המציה כבר העינים רואות צמיצה אחרת שכן הוא דרך מי שקורא צמיצות אבל גם זה לאו מדיון דתכ"ד אלא הוא אופן הקריאה שנהג זה העולם כלפענ"ד. [שוב מנאמי למהר"י צרונא צשו"ת סי' ז' ו"ל כן הורתי להיות אחד עומד אלל החזן עם חומש ואז הוא כמו ראוי לצילה וכו' גם שמעתי שכן נהגו בכל ארץ נרפת וספרד ובארץ ישראל ע"ש].

ובזה הנני ידידו דושכת"ר המברכו בברכת כוח"ט בספרן של צדיקים גמורים לחיים טובים ארוכים ושלוה, וישר כוחו על שעוררני לעיין בזה, המברכו בלב ונפש.

בגנשה הקמן

סימן ב

הקורא בתורה צריך לפיכך בדבר טוב.
ולומר שירה על מפלת רשעים

י"ד כסלו התשל"ה בנ"י יצו"א

שלום שלום לקרוב דתיב בעומקא דלבאי, ה"ה ידי"נ הרב הגאון ארצ"ב פ"ה ור"ה נר"ג חו"פ אין גומרין עליו להלל וכו' כש"ת מוה"ר שלום קרוי שליט"א, אבדק"ק אודווארי, בעמח"ס דברי שלום.

אחדשבת"ר צידידות נאמנה, צסימן ל"צ כתבתי צמה שמסיימים צפ' קדושים דמיהם צס וצפ' צלק ויהיו הממים צמגפה ארבעה ועשרים אלף, והא קי"ל צא"ח סי' קל"ח דלר"י לסיים צדצר טוב כתב כח"ר די"ל

ולקורא לחזן צלחש אפשר לישב קצת לדעת הוזהר ועכ"פ יש הרבה מהאחרונים דלא ניחא להוה צעצת הלבוש וכנראה דגם הגרמ"פ נמי לא ניחא ליה דל"כ למה לא כתב שילחשו לו גם הטעמים רק כתב הפסוקים והאמנחתא ודו"ק, אבל שיראה צעצמו בחומש ליכא הני חששות כלל ולגזור צעצמינו שלא יקרא לא ניחא לי וכמ"ש צס"ד.

ועד הנה כתבתי ממה שעלה במאודתי. אמנם לעיקר דינא הנה הדבר מפורש כדברינו באשל אצרהם להגה"ק מצוטשאטט א"ח סימן קמ"צ ס"צ ו"ל, מי שידוע לקרות נראה דגם לגבי קרה"ת אמרינן תוך כדי דיבור כדבור דמי לגבי מה שאם אין מי וכו' לנכון ולהקרות חיישין ג"כ מנ"ד מש"כ הוזהר שלא יקראו שנים והמ"צ קצב כן להלכה בהחלט יכול לעין צספר הנדפס עם נקודות וטעמים ולקרות אח"כ מתוך הס"ת הק' והיינו צכל פסקא ופיסקא צצפסקוק ואם אין מי שמראה צס"ת הק' על כל חציה ומציה א"ח מצלי שינא כמה חצות מפה הקורא קודם ראותו אותם צס"ת הק' מחמת מהירות מנ"ד טרחא לציבור ונראה דשייך גם צזה תוך כדי דיבור כדבור דמי וכיון שמציט תכ"ד צתוך הס"ת הקדושה אין חשש עכ"ל ע"ש. והציאו צס' א"ח החדש (ספינקא ע"ש). הנה מצוהר מדברי הא"ח ז"ל דכה"ג ליכא שום חשש מטעם הוזהר וצצאר אופנים ללחוש לש"ץ יש חשש אלא שהתנה עכ"פ שיהיה אחד שיראו לו צכל חציה ומציה צס"ת או שהוא צעצמו יהי לו ידיה שרגילין להראות צו צס"ת ואחד יראה לו בחומש אז ליכא שום חששא צכל אלא שהוא ז"ל הוסיף להקל דגם אם אמרו צע"פ רק שהי תכ"ד שראה צס"ת נמי ינא וע"ז צאמת יש לפקפק אי דינא הכי, אבל צכה"ג שרואה בחומש ואח"כ צס"ת ודאי ליכא שום חששא צכל לכ"ע הגם כי לפענ"ד כבר הארכתי צזה דדין תכ"ד אינו אלא תיקון חז"ל וכמ"ש תוס' אבל אין זה דין של תכ"ד שיש לו המשך או שייכות עם העצב. ופלא צאמת על הגרמ"פ שלא ראה כל זה ופסק צסתמא להיפוך אלא שיש לדחוק קצת דכה"ג שיש מי שמראה צס"ת גם הגרמ"פ מודה שמותר ורק צאין מי שמראה לו שיש לחוש אז שמה יאמר צע"פ וצ"ע. איצרא דנראה הכא תחלתו וסופו הוא צס"ת דצקקורא צס"ת הוא רואה צה המציה ורק שאינו יודע הטעמים עלי' הוא רואה בחומש אחר הטעם ואח"כ הוא חוזר ורואה צס"ת וא"כ הוא תחלתו וסופו צס"ת.

ובמה שנסתפק שם צאגרות משה עוד ו"ל, ואני מסתפק שאפשר כל זמן שזוכרים צנ"א מראייתם צספר לקרא המצות כמו שכתובין נחש צקורא מספר ההוא אף שהוא אחר כדי דיבור וממילא איכא חומרא שאם ראה בחומש לא יהי צכל מה שיראה תיכף צהס"ת שלכן אף אם נאמינו שראה

לפי שנאמר באבד רשעים רנה, ובדאי דהמחיס במגפה שמתו
בדיני שמים רשעים היו, וכן מש"כ דמיהם צם והיו מסיים
בדבר טוב, וצ"ס דבריו ע"פ מה ששמע מהגה"ק אדמו"ר
מסאטמאר שליט"א דמה שמסיים באשרי איש ירא ה' (תהלים
קי"ג) תאות רשעים תאבד והרבה מנגיין נוהגין לסיים הללו'
ואמר דשפיר יכולים לסיים בתאות רשעים תאבד דזה חשוב
ברכה משום באבד רשעים רנה ודפח"ת. אלא שהקשה כ"ת
לעצמו מהא שאמרו ז"ל בשעה שטבעו המזרים צים בקשו
מלאכי השרת לומר שירה א"ל הקב"ה מעשי ידי טובעים צים
ואתם אומרים שירה וקשה הא באבד רשעים רנה הוא מוחיב
לה והוא מפרק לה דדוקא ברשעי ישראל שמיטה מכפרת
עליהם ובפרט ע"י הריגה כנסנהדרין מ"ז לכי מיית הו' ליה
כפרה שפיר הו"ל באבד רשעים רנה משא"כ באומות העולם
לא מכפר להם מיטה לא שייך צהו באבד רשעים רנה.

ואומר אני דסתם בזה מתנייתה כר"מ דס"ל יתמו חוטאים
אבל לברורי' דהקשה ליה מי כתיב חוטאים חטאים
כתיב יתמו חטאים וממילא רשעים עוד אינם וא"כ הכ"נ
בתאות רשעים מי כתיב רשעים יאבדו תאות רשעים תאבד
כלומר שהתאות תאבד וממילא לא יהיו רשעים עוד בעולם
וא"כ ודאי דבר טוב הוא שתאבד תאות הרשע וגם יהיה
שמה אבל אינו אומר כלל על הרשע שימות ובספרי הנ"ל
סימן כ"ז הבאתי בס"ד מגמ' קידושין ל"ו ע"א דכנראה
דר"מ הדר ביה לגבי ברורי' דקאמר ר"מ אומר צין כך
וצין כך אתם קרוים צנים שנאמר צנים סכלים המה וכו'
ואומר והי' במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר
להם צני אל-חי ועיין רש"י צנים משחיתים דהיינו ע"ז
כדכתיב פן תשחיתון וגו' צני מעליא לא מקרי עוד לעולם
ח"ש דהדרי מקרי צני אל-חי ע"י תשובה ע"ש הרי דהדר
ציה דיתמו חטאים והדרי בתשובה ועי' טוש"ע א"ח סימן
רכ"ד ס"ב ואומר בשתייהן כשם שעקרת אותה מהמקום הזה
כן תעקור אותה מכל המקומות והשז לב עובדיהם לעצדך
הרי דאפילו על עובדי ע"ז מתפללים שיהדרו בתשובה וא"כ
ליכא רנה לפני הקב"ה ח"ו באבדן מעשה ידיו צין ישראל
וצין העמים וברשעים הוא אומר קלני מראש קלני בזרועי
אלא הוא רונה בתשובתן כי לא יחפון צמות המת כי אם
בצונו מדרכו וחי' ועד יום מותו יחכה לו לתשובה. אמנם
מה שאמרו באבד רשעים רנה היינו דבא שמחה לעולם דכל
זמן שרשעים בעולם חרון אף בעולם.

איברא דהרי בתורה מלא שירה כים על מפלת מזרים אז
יסיר משה וצני ישראל ודבורה וברק על מפלתן של
עכו"ם, וכל התורה מלאה בשיירים על מפלת שונאי ישראל
ועושים יו"ט כפורים ופורים על מפלת המן ועוד ועוד

סנחריב ומפלתו ודאי כ"ש הוא מפלת עכו"ם מישראל רשע
אבל בעיקר קושיית כ"ג מהא דבעי מלאכי השרת לומר שירה
והשיב להם הקב"ה מעשי ידי טובעים צים הנה באמת כי
לפוס חרפיה לאחר הקליטה אישתמיטתיה דהוא קושיית הגמרא
סנהדרין ל"ט ע"ב לפיכך כל אחד ואחד וכו' ויעבר הרנה
במחנה אמר ר' אחא צ"ר חנינא באבד רשעים רנה וכו'
ופריך ומי חדי קב"ה במפלתן של רשעים הכתיב צלחת לפני
החלון ואומרים הודו לה' כי לעולם חסדו ואמר ר' יונתן
מפני מה לא נאמר בהודאה זו כי טוב לפי שאין הקב"ה
שמה במפלתן של רשעים דאמר ר' שמואל וכו' באותה שעה
בקשו מלאכי השרת לומר שירה לפני הקב"ה אמר להן הקב"ה
מעשי ידי טובעין צים ואתם אומרים שירה לפני א"ר יוסי
צ'ר חנינא הוא אינו שש אבל אחרים משיש דכתיב ישיש ה'
ולא כתיב שש ועי' ר"ח שם. ומבואר דהקב"ה מתענצ על
מפלתן של רשעים צין ישראל ואפי' או"ה ומיהו העולם שש
באבדן של רשעים והעיר שושן נהלה ושמחה על מפלת
הרשעים ועי' זהר בהעלותך קמ"ט א' לאו עידן הוא, ובשו"ת
חו"י סימן רכ"ה דדוקא אותו הלילה שבו נטבעו מזרים צים
ועי' פ"ק דברכות לא אמר דוד הללו' עד שראה במפלתן
של רשעים ועי' ע"ז ג' אין שחוק להקב"ה אלא אותו יום
של מלחמת גוג ומגוג ובברכות ז' ועי' ג' ההוא צדוקי וכו'
ובתוס' לספרים דגרסי מין לא ה' לדחקו צידי שמים. מבואר
החילוק הנ"ל דבאבד רשעים רנה לבני אדם אבל בשמים
ורחמיו על כל מעשיו ואפילו מינים ורשעים ועי' זהר פ' לך
לך לעולם אל יקלל רשע וצ"ן עליהם הגרע"א בגמרא ברכות
דף ז' ע"ש, ובגמ' פסחים פ"ז ע"ב אל תלשן עבד אל אדוניו
פן יקללך ואשמת ואפילו דור שאצוי יקלל ואמו לא יברך אל
תלשן ועיין ספר חרדים פ"ד מל"ת מד"ק ומד"ס צפה ובקנה
מפי החכם ר' אברהם הלוי. וי"ר שיהפוך ה' לב רשעי ישראל
וישיבו לה' והמורדים והפושעים יבא בעל הכרס ויכלה את
קוציו וישמח ישראל בעושי צני ציון יגילו במלכס צב"א.
[וע"ע שו"ת משנה הלכות ח"י סימן מ"ה].

ידי"ג דושכ"ג בסל מלא ברכות ובלו"ג.
משנה הקמן

סימן כא

ברכת התורה אי הוה ברבת הקריאה
או ברבת שבח

מוצש"ק טהרות תשל"ד לפ"ק בני" יצו"א
למאן דלא חזינא מברכינא יהא שמיא מברך, ה"ה המופלא
ומופלג וכו', כש"ת מוה"ר יעקב פריעדמאן הי"ו, בכולל
מקור חיים בני".

אחדש"ת, ראשון לזיון אבקש סליחה אולי לא שמו עדין עליו כראוי לו, כי בלתי מכירי קאמינא רק מפי כתבו ויקבל הכבוד כפי הראוי לו ולכבוד בית אבותיו.

ובדבר שאלתו אשר הניע לפני מה שנתעורר לו זה כבר זהא דקיי"ל (ש"ע א"ח סי' קמ"ב ס"א) בקרא וטעה דמחזירין אותו אי בטעה צו"ה וצטת במנחה נמי מחזירין אותו או דילמא דוקא בקריאת התורה דשמריה, שוב מלא צביאור הלכה סי' קמ"ב שם שנסתפק בדבר והניח צ"ע ובספר חיים להגר"ח פאלאגי ז"ל סי' י"ג ס"ט כתב דאין צריך לחזור ולקרא ומעכ"ת נראה לו להציא רא"י לדבר ממ"ש מרן ה"י בטור סימן קמ"ב צ"ע הא"ח ד"ש נוהגין לומר והוא רחום צטת אחר הקריאה כדי לכפר על טעויות שצקריאה ומשמע דבחול ל"ש טעות דדיעבד ואע"פ שאין רא"י לדבר זכר יש, ור"ה לדעת חו"ד הענייה הלכה למעשה.

והנה ספר חיים הנ"ל אין לי לעיין בחר טעמו ומה שהציא מהא"ח צענין והוא רחום דבר מושכל הוא. הגם דאכתי יש לדחות דהרי הצ"י כתב דהיום אין מחזירין והוא רחום. אמנם בספר תפארת ארי' הציאו צט"ר כתב שאנו סומכין על מה שאומרים והוא רחום צמוש"ק וא"כ י"ל דבחול נמי סומכין על מה שאומרים והוא רחום. איצרא דהרי בחול צאמת אנו נוהגין לומר והוא רחום אחר הקריאה צאמנע וצא לזיון ועיין באחרונים שכתבו הטעם שאומרים שם והוא רחום שיכפר לנו אם אירע ח"ו דבר מכשול בתפלתנו שלא נהגנו זה כראוי חלילה לא יחשוב לנו עון וי"ל דהכ"נ מכונים לכפר על הקריאה ובפרט צשי וחמישי שאומרים והוא רחום קודם קריאת התורה למה חוזרין צוצא לזיון ואי נימא משום קרה"ת אחי שפיר. וצוה יש נמי לדייק שאמר והוא רחום וכו' כי אחת ה' טוב וסלה ורצ חסד לכל קוראין דקמת דק לעולם ותורתך אמת ועיין בסיפור יעצ"ץ שדחק מה שהציא כאן ותורתך אמת, ולהנ"ל אחי שפיר מדויק מאד דכיון דמכונים והוא רחום על קרה"ת שמה יש טעויות ולכפר על הטעויות ולזה מתפללים ואומרים ותורתך אמת צלי טעות ח"ו. וצוה יש להסביר נמי מנהגינו שנוהגים להכניס הק"ת אחר אשרי וצא לזיון ולא כהשכמים והוא כדי שיעלה והוא רחום גם על קרה"ת מיד עד שלא הכניס עדיין. ועיין זהר בראשית ת"ח כמה נטורי תרעין אית להולכין דמקצלין צלוותין וכל צלוותא דלא תיעול אלא צמדה וצמשקל ואי צלוותא לאו איזהו שלימא כמה מלאכי חבלה רדפין אצתריה כד"א (איכה) כל רדפיה השיגוה וגו' וצגין דא מללין והוא רחום יכפר עון וגו'. עכ"פ פשוט דא"כ אפשר דגם הא צכלל או יאמר כיון דחפשו בחר טעמין אחרים נראה דלקרה"ת לא צעי.

בדבר שאלתו צרכת קריאת התורה אי הוי צרכת הקריאה או רק צרכת צצת, הרא"ש קידושין דף ל"א כתב צצס ר"ת דצרה"ת לפנייה ולאחריה לא משום מצות ת"ת הוא שהרי אפילו צירך הערצ נא או נפטר צאהצה רצה חוזר ומצרך לחוצת קריאת התורה. מדע שהכהן הקורא צמקום לוי חוזר ומצרך ולא תקנו אלא לכבוד הצבור וכ"כ התוס' שלהי ר"ה וכן פסק צצ"ע א"ח סימן קל"ט ס"ט. עכ"פ נראה מוסכם הוא דצרכת התורה נתקנו לכבוד התורה ולא לחוצת קריאת התורה. ועיין נוצ"י מ"ת סימן ט"ו ומהרש"ס א"ח סי' קע"ה ומג"א סימן רפ"ד סק"ד וסי' תקפ"ה סק"ו ובספרי משנה הלכות ח"ד סימן י"ד.

סימן כב

העולה לביום התורה אי אומר חזק עם הצבור

עוד להג"ל

ובדבר העולה לקיום התורה אי מותר לו לומר חזק חזק ונתחזק קודם הצרכה עם הציבור או הו"ל הפסק הנה לכאורה המנהג הוא לומר אצל צאמת כי העולה לתורה היה לו לומר ישר כוחכם או חזקו ואמנו גם אחס כי חזק אומרים לו להעולה לתורה והכנה"ג צהצ"י הציא מנהגם לומר אחר שיקרא חזק וצרוך והקורא משיצ חזקו ואמנו. נראה עכ"פ דלא חששו משום הפסק. עוד נראה דמנהגם היה לומר כן אחר כל קריאה שקראו בתורה ולאו דוקא לאחר סיום ספר אחד ע"ש, ועיין (א"ח ספינקא) כמה טעמים לזה ולכולהו אין לעולה לתורה לאמרינהו ומיהו אם אמרם דדיעבד לא היה הפסק וכפי מה שאמרתי דמנהג העולם נראה דגם העולה אומרם ואולי הוא מצלתי ידיעה. [וע"ע משנ"ה ח"ח סי' ח"י].

דושה"ט בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן כג

קרא וטעה במנחה ובב"ה אי מחזירין

אותו בבשחרית

ב' לסדר ואשר הוא עושה ה' מצליח התשל"ו בני" יצו"א שאול באחת ועלתה לו ה"ה האי צורב עוסק בחוקי חורב בנש"ק זרע ברך מה' המבורך שלשלת היוחסין עדין לגאון וכו', כש"ת שאול אלמר הי"ו, בן ידי"נ רב האי גאון וצדיק וכו', כקש"ת מוה"ר פנחס מנחם שליט"א, ירושלים עיה"ק תו"א.

ולפי"ז נראה דהכונה הוא כק, דלכתחלה קוראין עשרה פסוקים דכך היתה התקנה לקרות עשרה פסוקים בצו"ה ואם טעה ולא קרא רק ט' פסוקים דדיעבד יא' כיון שקרא אותן הט' כסדרן וכהלכתן רק שחזר פסוק אחד, אבל אם קרא וטעה באמצע הקריאה דאז מחויב לחזור ולקרות כיון שחייב לחזור ולקרות הו"ל לכתחלה וחוזר וקורא עשרה פסוקים כיון שלכתחלה תקנו עשרה פסוקים והאי כשחזר וקרא לכתחלה הוא ושאפיר צעי עשרה פסוקים אלא דאם מתחלה לא קרא רק ט' פסוקים צלי טעות בקריאה דדיעבד יא' וכדעת המחבר דמינה לא מיירי במס' סופרים דדיעבד לא יא' אלא היכא דטעה והבין.

ומבואר קשה לי ארבינו הגדול המג"א שכתב בסק"ד אמש"כ המחבר י' פסוקים כתב וז"ל, לאו דוקא אלא בט' סגי עס"ד, ואפשר כשדולג באמצע לא סגי בפחות מי' עכ"ל ולכאז' נראה דתתמי קאמר חדא דאפשר דבט' אפילו דילג רק כיון שקרא ט' פסוקים כהוגן סגי כמבואר בס"ד שם, ועוד דאפילו נימא דשאני דילג באמצע דאז צעי עשרה ובס"ד מיירי בשלא דילג באמצע משמע מיהו דעשרה סגי ליה אפילו דילג באמצע ולא קראין כסדרן ואינו חוזר אבל הרי בא"ז מפורש להדיא דהעשרה פסוקים צעי לקרות דוקא כסדרן על שיטתו ואם דילג פסוק אחד או חצייה אחת חוזר וקורא כל העשרה פסוקים כסדרן צלי דליוג דאין מדלגין, בקיצור אם דילג פסוק אחד בחול אם לא קרא עשרה פסוקים כסדרן לעולם חוזר וקורא עשרה פסוקים דקריאת עשרה פסוקים הו"ל כקריאת התורה בשחרית שפוסל זה כל הפסולים של שחרית והקולא רק על הדילוג מקודם או לאחרים לפי דעת הא"ז במסכת סופרים הנ"ל. גם הפ"ח סי' קל"ז הקשה אמתבר למה כתב עשרה פסוקים דחוזר וקורא עשרה פסוקים הרי כתב בס"ד דדיעבד בט' סגי ולפי הנ"ל אתי שפיר דברי המחבר דכל שדילג צעי עשרה דלכתחלה דמי וכו"ל ודו"ק.

עוד ראיתי מדברי א"ז הנ"ל סתירה לדברי רבינו הגדול המג"א ז"ל סי' קל"ז סק"ג וז"ל, במס' סופרים פ"א בחול ובמנחה של שבת ובמנחה של יו"ט אבל בשבת וכו', ואפשר דט"ס הוא וז"ל ציו"ט כמ"ש בת"ה סימן כ"ד דבמנחה ציו"ט ליכא קריאה וכ"מ בשבת רפ"ב ועוד מדסיים אבל בשבת משמע דציו"ט אינו חוזר עכ"ל, והאמנם בא"ז שם מפורש דעל קריאה במנחה ציו"ט קאי וליכא כאן ט"ס ומש"כ המג"א דציו"ט ליכא קריאה במנחה איברא הא"ז תמה להיפוך על מנהגינו שלא לקרות בתורה במנחה ציו"ט דזהדיא משמע דבזמניהם היו קורין במנחה ציו"ט גם מה שהביא המג"א ראי' מרפ"ב בשבת הרגיש זה הא"ז ופי' דמה שאמרו

ומיהו לעצם דינא לפענ"ד בקרא וטעה בצו"ה חלוקים יש בדבר אי קרא עשרה פסוקים בכשרות או לא דאם קרא עשרה פסוקים בכשרות אז אפילו טעה מקודם עשרה פסוקים או לאחר עשרה פסוקים פטור מלקרות ואם טעה באמצע העשרה פסוקים חוזר וקורא דגרסי' במסכת סופרים פ"א הוצאו דצריהם א"ח סי' קל"ז ס"ג אם דילג פסוק אחד ולא קראו אם הוא במנחה בשבת או בשני וחמישי וקרא י' פסוקים בלא פסוק המדולג אינו חוזר ואם לאו חוזר, וכתב עליו בגן המלך לגו"ו סי' י' הביאו הגרע"א בח' שם דפסוק אחד לאו דוקא אלא ה"ה חצייה אחת נמי חוזר ע"כ, ומינה דייקין דאם קרא עשרה פסוקים כסדרן וכהלכתן ורק שטעה מקודם או לאחרים חצייה אחת נמי אינו חוזר ואם טעה בינתיים חוזר. ומעתה פשוט דהקורא פסוק ודילג חצייה אחת אין לך טעה גדול מזה וע"פ רוב נשתנה כל הענין זה ואפ"ה אינו חוזר שמעינן מינה דחצייה אחת דינה כפסוק כולו לענין חזרה, וממילא איפשט לן ספיקת הביאור הלכה.

יש"ב עוד מדברי מס' סופרים דטעה ודילג בצו"ה דאינו חוזר דוקא כשקרא עשרה פסוקים על הסדר צלי טעות אבל אם קרא י' פסוקים אלא שבאמצע הפסוקים טעה או דילג כלומר שקרא י"א פסוקים בס"ה אלא שטעה באמצע עשרה אלו, בצו"ה חוזר וקורא וזהו כדעת המחבר א"ח סי' קל"ז, וציתור מבואר הדבר בא"ז הגדול הל' שבת סי' מ"ד שהביא דברי המס' סופרים הנ"ל וז"ל, ובמס' סופרים וכו' ואם קרא בצו"ה ובמנחה בשבת ובמנחה של יו"ט פחות מי' פסוקים יחזור ויקרא עד שישלים עשרה פסוקים וצמה קורין במנחה של יו"ט כסדר שפסק מפני הרגל ואם קרא ודילג על פסוק ולא קראו אם קרא עשרה ואין הפסוק המדולג ציניהם אינו חוזר ואם בתוך עשרה הוא יחזור ויקרא עשרה כראוי על שיטתו שאין מדלגין, זו בחול ובמנחה בשבת ובמנחה ציו"ט אבל בשבת אם שכח ועבר על פסוק ואח"כ נודע לו חוזר וקורא אפי' לאחר שהפטיר צניא והתפלל מוסף מפסיק מיד וקורא שאין מעמידין תפילת מוספין פעם שני' עכ"ל מס' סופרים.

מבואר גירסת הא"ז במס' סופרים דוקא אם קרא עשרה ואין הפסוק המדולג ציניהם אינו חוזר, אבל אם הפסוק המדולג ציניהם יחזור ויקרא עשרה פסוקים על שיטתו, כלומר על הסדר ר"ל דעשרה פסוקים ע"כ צריכין להיות על סדר ולא עם פסוק מדולג ונתן טעם לדבר שיחזור ויקרא על שיטתו כלומר על הסדר והטעם שאין מדלגין כלומר דאין הפסוק מפני חסרון והפסול הוא מפני הדילוג לפי שאין מדלגין באמצע הקריאה ולכן צריך עשרה שלמין על הסדר או בלשונם על שיטתו שהוא נקרא על הסדר.

(בפ' צמה מדליקין כ"ד ע"א) שלא היו מפטירין הכוונה שלא היו מפטירין בהפטורה אבל היו קורין כמו בשבת צמחה בלי מפטיר ע"ש, מצואר עכ"פ דליכא ט"ס צמס"ס.

גם מה שדייק המג"א דמסיים אבל בשבת אם שכח ועבר וכו' ולא כתב אבל ציו"ט נראה דכיון דייק לסיים אבל בשבת ולא סיים אבל ציו"ט או בשבת ויו"ט לפי מה שכתב המחבר בשם ת"ה דבפ' המועדות דינא ככו"ה ועי' לבושי שרד שם, ולכן כדי לשלול זה כתבו רק אבל בשבת כלומר דבשבת שחרית אמרו דחוזר לעולם אבל ציו"ט שחרית לא אמרו כלל מה דינו ואפשר אהכ"נ דחוזר כמו בשבת ואפשר דאינו חוזר כל שקרא פ' המועדות. עכ"פ לפענ"ד פשוט מדברי הא"ז כמ"ש צ"ד, ודברי המג"א והפר"ח נאמרו לפי שלא ראו דברי הא"ז שלא נדפס עדיין כידוע.

ומחמת שאהז"ג מוכרח אני לקצר, והקוצרים אומרים יברכך ידידו המכבדו ומוקירו בלתי מכירו, וי"ר שזכות אבותיו מסייעתו ולאילנא רבא ותקיף יתעבד, דושה"ט וש"ת בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן בד

שקית של נייר שהניחו בו חידושי תורה
לזורקו לאשפה

ב' שבט התשל"ה בנ"י

מע"כ ידידי היקר וכו' כש"ת מוה"ר י' פענפיל הי"ו,
בישיבת נר ישראל באלט.

אחדשה"מ, צנזר שקית נייר שהניח בו חידושי תורה ולאחר כמה חדשים נקרע השק אי מותר להשליכו לאשפה או נריך גניזה עם השמות, הנה צ"ע סי' קנ"ד ס"ג כתב דתשמיש קדושה כגון תיק של ספרים ומוחוות ותפילין וכו' יש בהן קדושה ונריך לגנון וכתבו הפוסקים דתיק של ספרים לאו דוקא של תורה נציאים וכמוצים אלא ה"ה של שאר ספרים העשויים בגלילה אבל ספרים העשויים בדפוס כמו שלנו ומכורכים הוי התיק תשמיש דתשמיש ולכן תיבות המיוחדות לשם שם ספרים שלנו שהספרים מכוסים צניר או בדפים (טאולען צלע"ו) מקרי התיבה תשמיש דתשמיש ואף דלפעמים נותנים בהם קונטרסים קודם הכריכה מ"מ אזלי צמר רוב תשמישהו עי' צרכ"י צשיו"צ אות א' צס"ר ר"י בן הרא"ש והציאו הכף החיים אות כ"א.

שמענין מיהו לדין דצקונטרסים נמי אם הוכן לו תיק וכל או רוב תשמישתו הוא בלי כריכה הרי הוא בכלל תיק של ספרים שנריך גניזה וא"כ פשוט דהשקית הנ"ל בכלל הוא ומיהו נראה דשק נייר זה מוטב לשרפו באש וא"כ

להניחו צין השמות שהרי כתב המג"א צסק"ט דספרים שצלו אסור לשורפן וצסק"ר אלק המגן כתב דאותן המדפיסים שעושין כמה עלים לנסיון בדפוס (קארעקטין צלע"ו) אין לשורפן ולזורקן וצמו"ק כתב שיש לדבוק בלוחות הספרים ולכסותם צניר מלמעלה והיא גניזתו, וכן נהג צסק"ר ועי' באחרונים מה שפלפלו בזה, וצשו"ת כנסת יחזקאל הציא שו"ת צבו"י שרצה להתיר לשרוף כתבי קודש שצלו או שנמחקו כי שרפתן זהו כבודן וראי' משאול שצוה לדקור עממו למען שלא יתעללו בו כיון דא"א צענין אחר והכ"נ והכנס"י דחה ראיתו וצמגן גבורים הציא ראי' מתפילין שמאלו צקצר יחזקאל שהציא הצ"ח סי' ל"ד שיש דוחים דפסולים היו גם צלקוטי פרדס אמסטורדס שנת תע"ה שנשאל הרב מוהר"פ לענין הקארעקטאן ואמר לשרפם והציא דברי המ"צ סי' צ"ט והט"ו יו"ד סי' רע"א קק"ח ועי' שה"ג א"ח סי' ל"ב וצשו"ת חו"י סי' ט"ו [ועיין התעוררות תשובה ח"ד סי' י"ב].

ומיהו לדין פשוט דדוקא צקונטרסים שנדפסו עליהם ד"ת ואפילו שנמחקו מ"מ לוחות ושצרי לוחות מונחים בארון ועי' מס' שבת ס"ח שנמחקה וגליונות שנחתכו אבל נירות שהם תשמיש לכ"ע מותר לשורפן ומלוא נמי איכא כנלפענ"ד.

ובזה הנני ידידו דושה"ט בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש.
מנשה הקמן

סימן כה

צ"מ אימתי אוכל פת שחרית

ב' לסדר כי פי המדבר התשל"ו בנ"י יצו"א

הרימותי בחור מעם ה"ה מע"כ המופלא ומופלג מלא פלג, בנש"ק עדין לגאון ולתפארת וכו' כש"ת הב' שאול אלתר שליט"א, ירושלים עיה"ק, בן לידידי כ"ק מוהרפ"מ שליט"א.

אחדשבה"מ וש"ת, מכחצו היקר הגיעני והנני אף להשיב מפני כבוד, א' צדצר מה שהעיר צנהוג עלמא לכחצו צלשון תואר נא מלא ספרא וצמג' מגילה כ"ח ע"ב פירש"י שם נא מלא ספרא אינו אלא כסל שמילאוהו ספרים ואין מצין צמורה, וא"כ תמה על הכותבים זה לשם תואר של כבוד.

לפענ"ד דצמגמרא שם מציא תרי עובדין חדא הא דר"ל ספדי' להיחא צורצא מדרבנן דשכיח צארעא דישאל דהוי תני הלכתא צכ"ד שורתא אמר ווי חקרא ארעא דישאל צברא רבה, שוב הציאו ההוא דהוי תני הלכתא סיפרא וסיפרי ותוספתא ושכח אתו ואמרו ליה לר"נ להספידו ואמר

ובגמ' שבת הנ"ל ת"ר שעה ראשונה מאכל לודים וכו' ששית מאכל ת"ח. ולפי"ז נראה דדוקא סעודת ת"ח היא שעה ששית אבל צורבא מרבנן הוא כסעודת כל אדם בשעה עשירית, גם בש"ע כתב מאכל ת"ח ואחי שפיר.

איברא דבש"ס מוהר"י ברונא סימן ק"ב כתב אפי' החוס' בהא דרבינא אכל בנכיימא ופי' החוס' משום דלא הי' מחזיק עצמו כח"ח והקשה עליהם דאטו רבינא לא נהיג במדת ת"ח וכו' וכי לא אכל בשעה ששית דאמרין צ"ק דשבת ששית סעודת ת"ח וכו' וכולי תלמודא מלא מדין ת"ח חלילה לרבינא לסלק מעליו לכן פי' דרבינא הי' מחמיר על עצמו שלא ליטול את השם לעשות עצמו צורבא מרבנן, וחלוק יש בין צ"מ ובין סתם רבנן ובין ת"ח דצ"מ פי' החשוב שבהם ולשון צורבא פי' דנגמר כל צורתו ונתמלא תורה כדאמרין פ"ק דביצה הני ציעי דלרבינו פי' שנגמרו ומעלו טפי משאר ציעי ופי' צורבא מרבנן גדול הדור וכו' ומיהו כתב ח"ל, אחר כך מנאחי איפכא ברפ"ק דתענית פירש"י צ"מ בחור חריף אבל ת"ח זקן קרי לי' ההוא מרבנן עכ"ל.

וקצת צ"ע מצרכות דף י"ט מהא דאמר רב פפא חד אישתעי מילתא בתריה דמר שמואל (כלומר אחר מיתתו) ונפל קניא מטללא וצועא לארנא דמוחיה ומשיי שאני צורבא מרבנן דקצ"ה תבע ציקרי' הנה דהאי אישתעי לאחר פטירת מר שמואל ואפ"ה קרי ליה צ"מ. וכרגע נפל מילתא בליצאי לפ"מ דאמרין צ"מ פ"ה דאמר שמואל לדידי חזי לי ספרא דאדיה"ר וכתב ציה שמואל ירחינא חכים יתקרי ורבי לא יתקרי ואפשר דמה"ט קראוהו צ"מ. או יאמר דכנראה באמת שמואל מת צלי זקנה ובגמרא צרכות דף י"ח שם דאחי אציה חזייה דהוה קא צבי ואחיק אל"מ מ"ט קא צכית אל"ל דלעגל קא אחית מ"ט אחיכת דחשיבת בהאי עלמא טובא נראה דשמואל מת מיד אחר מיתת אציו אצא בר אצא אל"ל לא מת מזקנה ע"י רש"י דלעגל אחית. שוב מנאחי בסדר הדורות אות שמואל הכהן שכתב דאולי צא מעלי לכן לא נסמך ע"ש. ולפי"ז הי' אפשר לומר דהכ"ג נקרא צ"מ דהבאים מבית עלי לא האריכו ימים ולכן קרי ליה צ"מ ונמנא אחי שפיר דברי רש"י וצ"ע.

ועיין שו"ת כנסת יחזקאל ח"מ סי' צ"ה שפלפל בדברי הסמ"ע ח"מ סי' ט"ו סק"ה לענין אם להפך צרכות ת"ח האידנא וכתב דאין האידנא דין ת"ח והב"ח והש"ך חולקין עליו והכנ"י כתב עליו דלא עיין בשו"י מהר"י וייל סי' קמ"ג ומהר"ק סי' מ"ב דהעולה מדברי תשובתם דאין ת"ח האידנא שאין יודעין אפילו במס' כלה אמנם אם אין חכמים כאלו צורבא מרבנן מיהא איכא ובגמרא אמרו אמר רבא תיתי לי דכי אתא צורבא מרבנן לקמאי לדינא לא מוגינא

עליו האי נגא דמלי סיפרי דחסר ומסיק הש"ס תא חזי מה בין תקופי דארעא דישראל (שהוא ר"ל) ובין חסידי דבבל (שהוא ר"נ) ומיהו לר"ל אם מי דמני הלכתא לצד צכ"ד שורות קראו גברא רבה כ"ש להווא דמני הלכתא ספרא וסיפרי ותוספתא ודאי שהווא גברא רבה ותואר גדול הוא ולר"נ דלא הו' תואר הרי לא ניחא ליה להש"ס צהכי ולכן שפיר תואר גדול הוא, ועכ"פ צמ"ס הוא תואר למי שלמד הלכתא ספרא וסיפרי ותוספתא ולדידן ודאי מי שאפשר להעיד עליו שלמד כל אלו גברא רבה הוא והלואי שאזכר להיות נמנה עממה.

ברבר הערתו צ"מ פ"ג ע"ב דראצ"ש יעץ לשוטרים ולמדם כדת לתפוס הגנבים ואל"ל עול צד' שעי לחנותא כי חזית איניש דקא שמי חמרא וקא נקיט כסא צדיה וקא מנמנס שאל עילייה אי צורבא מרבנן הוא וניס אקדומי קדים לגרסי' אי פועל הוא וכו' וקשה ליה דאי צורבא מרבנן הוא מאי שיאטי' הכא בשעה ד' הלא מאכל ת"ח בשעה ששית ואע"ג דפשטות הלשון בש"ע א"ח סי' קנ"ז לא יאחר משעה ששית מ"מ מסוגיית הש"ס שבת י' ופסחים י"ב משמע דהדרך רק בשעה ששית ולא קודם ונ"ל מכאן ראוי להמג"א בסי' הנ"ל דד' שעות נחשבות מומן קימה שלו ולא מעלות השחר וכאן הרי אקדומי קדים לגירסא ולכן הי' כבר שעה ו' אללו.

יפה העיר צוה והי' צוה צר גילו הגאון בעל שבו"י צעיון יעקב על צ"מ הנ"ל שכבר הקשה קושיתו וחי' דמ"מ יש פועלים וכן ת"ח שאוכלין בשעה ד' שהווא מאכל כל אדם ומתורץ מה שאמר שעה ד' מאכל כל אדם, ולכאורה ת"ח אין אוכלין ולא הוה כל אדם ועיין מס' דר"א רבה פ"ו והרי חשב זמנים הרבה להרבה צנ"א אבל מ"מ בשעה ד' כולם אוכלים ע"ש, ומיהו גם דיוק מע"כ עולה יפה דכיון שקס לגירסא י"ל דהו"ל כבר שעתו שעת ת"ח ועי' תוס' פסחים ק"ז ע"ב ד"ה שהי' ח"ל, שהי' רגיל לאכול צט' שעות יש מפרשים לפי שדרך מלכים לעמוד בג' שעות והי' מתנהג כח"ח לאכול בשעת ששית אחרי קומו וזה כדבר המג"א וכבר ציינו האחרונים על תוס' להציא ראוי להמ"א הנ"ל. ומיהו פשטות לשון הגמרא צ"מ לא משמע הכי דהווא אמר להווא ליכנס לעולם בשעה עשירית ואטו הצ"מ קס לעולם לכיון שש שעות קודם וי"ל דאם ימנאנו קאמר.

ומה שנלפענ"ד לכאורה דקושיא מעיקרא ליתא (ופלא על הגאון שבו"י ז"ל) חדא לפמ"ש רש"י תענית דף ד' אגמ' דהאי צורבא מרבנן דמי לפרצודי תותי דקלא כיון דנצט נצט, ופירש"י צורבא מרבנן בחור חריף כמו ציעי דלרבינן במס' ביצה דף ד' תלמיד חכם זקן לא קרי צורבא אלא ההוא מרבנן קרי לי' ע"ש, מצואר דצורבא מרבנן ות"ח תרי נינהו

ועמו בשר ודברים אחרים ובסך הכל יש שיעור קביעת סעודה חייב לטול ידיו ולברך המוציא וזהו, ולפי"ז מה יהא הדין במי שאכל מחלה שאר דברים ואח"כ פת הבא בריסנין וע"י זה נעשה שבע אי נריך לטול ידיו.

לפום ריהטא הי' נראה מסבירא לומר דכ"ש הוא סופו מתחלתו דכשאל הפת מתחלה הרי ע"ס השביעה לא בזה מן הפת אלא משאר דברים ואפ"ה חייב לטול ולברך כ"ש האוכל פת בקופו לאחר שאר דברים שע"ס השביעה בזה מפת בלחמיה שהרי הפת הוא שגרמיה לו השביעה. ומיהו לאחר העיון נראה דכל שאכל הפת בקופו ולא הי' בו כדי שביעה אלא עם שאר דברים כה"ג גם להמג"א אינו חייב לברך המוציא וראי' מהא דכתב ש"ס מתחלה היה בדעתו לאכול מעט מפת הבא בריסנין וברך בורה מיני מזונות ואח"כ אכל שיעור שאחרים קובעים עליו יברך עליו בהמ"ז וכתב המג"א סק"ד ובא"ר ובהמ"ג אגבגה"ט ובשו"ת הרש"ך ח"א סי' קע"ג דמי שאכל פת הבצ"כ וזריך במ"מ ואח"כ נמלך לאכול יותר אם לא אכל בפעם השני' שיעור כדי לקבוע עליו כ"א בצירוף הראשונה פשיטא דאינו חוזר ומברך לא ברכת המוציא ולא ברכת במ"מ ואם נמלך לאכול בפעם שני' שיעור כדי לקבוע סעודתו בלי צירוף האכילה הא' מברך המוציא ע"ש. וא"כ כ"ש הוא צידדן דידן ומה התם שאכל הפת מתחלה ובסוף ואפ"ה אין הפת מתחלה מאטרף לפת שבסוף לחייבו בצרכה כ"ש הכא שאכל מתחלה דברים אחרים ודאי כל שאין שיעור לקבוע עליו בקופו אינו מברך המוציא אלא במ"מ. ועיין בית שערס א"ח סימן ע"ח באריכות גדולה.

שנית נלפענ"ד לפימ"ש בגמרא ברכות מ"א ע"ב אין לך דבר שטעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו אלא הפת הבאה בריסנין בלדד ופי' התוס' שם ד"ה אלא דמיירי בתוך הסעודה קודם ברכת המזון, והקשו בשלטי הגבורים (לבעלי מגן גבורים) סימן קס"ח אות ז' לדעת המג"א דאפילו עם שאר דברים הו"ל קביעות לסעודה א"כ הכא דמיירי בתוך הסעודה קודם ברכת המזון הרי הו"ל קבע בסעודה ואפ"ה אין מברכין עליו ברכת המוציא דאי ברכה לפניו מיירי ברכת המוציא מאי אשמעינן רב ששת דאין טעון ברכה לאחריו הא מדינא נריך לברך בהמ"ז אחריו כיון שיש קבע עם דברים אחרים ומאי ענינו לשאר דברים. וכתבו אמנם יש לדחות דשאני התם דעיקר הקבע הי' בשביל שאר דברים שקדמו לפת הבא בריסנין בזה שפיר אנו דנין עלה פת הבצ"כ ועליו אין קבע, משא"כ אם קבע על הפת הבצ"כ עם דברים אחרים י"ל דחשוב קבע ע"ש, אלא שבסוף פקפקו בחילוק זה ומיהו לדין נראה דכבר נגעו בסבירא זו לחלק בין קבע על הפת הבא בריסנין ואכל עמו שאר דברים לבין אכל שאר

רישא אבי קדיא עד דמהפכינא בזכותיה ופי' ז"מ פירש"י בחור חריף ע"ש ולא הרגיש בכל מה שכתבתי. ומיהו עכ"פ נראה דל"מ ות"ח תרי נינהו. ועי' יו"ד סי' רמ"ג בפת"ש סק"ג וצביאור הגר"א סק"ט שם, ועי' שו"ת שב"י הביאו בצרכ"י שם ודו"ק.

שנית נראה לפי"מ דמבואר בגמרא ב"מ ק"ז שמיני ושלשה חללים תלוין במרה וכולן פת שחרית במלח וקיתון של מים מצטלתן (ועיין רש"י למי שאין לו יין) ואמר ת"ר י"ג דברים נאמרו בפת שחרית והאריך שם בחיוב ותועלת פת שחרית ועי' גמרא סוכה כ"ו אלא אמר אביי כדעשים בר בי רב ועייל לכלה ובש"ע סי' קנ"ה קודם שילך לביהמ"ד יוכל לאכול פת שחרית אם הוא רגיל בו וטוב שירגיל בו, ובגמ' ברכות ל"ז בתוס' שם ע"כ ד"ה אמר רבא דהר"א ממ"ץ הי' שורה במים הפת שלא לברך המוציא משמע דאפ"ה היה פת שחרית והגם דהאחרונים שדי בה נרגא עיין ח"צ והצ"ח ומיהו עיין מש"ז אות ז' דבזמן הגמרא ודאי היו נוהגין לאכול פת שחרית וא"כ יש לומר דנכנס לאכול פת שחרית. ומיהו י"ל דהכ"נ עד שעה ששית מקרי פת שחרית.

ועוד זו שלישיה דבש"ע כתבו ואם הוא ת"ח ועוסק בלימודו ימתין עד שעה ו'. נראה הכונה דהאי ימתין היתר הוא לו להמתין עד שעה ו', כלומר דאף דיש משום ושמרתם את נפשותיכם לאכול פת שחרית, והטעם לפי שיש לו קביעות לעסוק בלימודו קודם ואינו רוצה להפסיק התירו לו עד חצות להפסיק ולא יותר אצל ודאי אם לפעמים השכים ע"מם והשלים קביעתו קודם שפיר אוכל בשעה שהוא מאכל כל אדם שהרי לית ליה עכשיו הטעם שעוסק בלימודו ולפי"ז ג"כ שפיר אמר ליה ראב"ר"ש אי ז"מ הוא וניים ודאי אקדומי אקדים לזמניה, והשלים קביעתו מה שהיה לו ללמוד והלך לאכול ואחי שפיר ג"כ כנלפענ"ד.

ובזה הגני יד"ג דושכ"ת בלב ונפש

בגשה הקמן

סימן בו

האובל אוכלין ואחריהן פת הבא בריסנין כדי לשובע אי בעי נמילת ידים

כ"ז תשרי התשל"ד בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרה"ח וו"ח כש"ת משה גראסמאן הי"ו, בכולל ישיבת ר' חיים ברלין.

אחריה"מ, בדבר שאלתו לפ"מ שכתב המג"א א"ח סי' קס"ח סק"ג דמי שאוכל פת הבא בריסנין

דברים ואח"כ אכל פהז"כ דכה"ג גם המג"א מודה דאינו מצרכי המוציא עיי"ש.

ובידיהו בעיקר דברי המג"א דפשיטא לי' לכ"ת דכ"ע הוא, הנה ראשונה צמה שכתב שם דאם הוא קצב סעודתו עליו אע"פ שאכלו עמו בשר וכו' עי' מחנה"ש שם שכתב דהוא לא דוקא דהרי הדבר תלוי באתרים ולא בדידה תלי' מילתא, וכ"כ שאר אחרונים, וגם בעיקר הדבר הניחו הדברים בצ"ע, עיין אלף למגן הנ"ל ובעה"ש ג"כ דחה דבריו, ובש"ע הגרש"ו מחלק חלוקים שונים ע"ש, ועיין ספר האשכול ה' סעודה סימן י"ח ח"ל, ואשכחנא לבעל הלכות ומר רצ הונא אלוף דאמרו לא ידענא מה קאמר רצ הונא ולדידן מודע ידע דמה"ת צעין שציעה ומדרבנן אמרו עד כזית וכזיתא אבל צפת הצא צביטין לא החמירו לצרכי המוציא וג' ברכות צכזית או כזיתא וכל שאינו קובע סעודה עליו מצרכי צמ"מ ולאחריו מעין ג' וסבר ר"ה למימר דאף אי אחרים קצבו סעודתייהו עליו והוא אינו שצב ממנו לא צבי לצרכי ג' ברכות ואמר ר"נ דכה"ג ודאי חייב לצרכי ג"כ ע"ש, ובס' מנח"פ סי' קס"ח הביאו וסיים וצמג"א סקי"ג משמע דכל שאין אחרים קובעין עליו אפילו שצב ממנו אינו מצרכי צהמ"ז. ולענ"ד צרור כמ"ש ע"ש גם בשאר אחרונים חלקו אמג"א ז"ל, ובס' קף החיים כתב דלא נהג עלמא כמג"א ועכ"פ ספק ברכה הוא לפענ"ד ושז ואל מעשה עדיף.

ידידו דושה"ט בלב ונפש.

במשנה הקמן

סימן בו

בירך מעין שלש על הפת אי יצא בדיעבד

ה' אד"ב התשל"ג בני יצ"א

כבוד האי צורב עוסק בחוקי חורב וכו', כש"ת מוה"ר נחמן צבי מערלין הי"ו, בישיבה הקדושה צעבין ירושלים עיה"ק.

ואחדשה"מ ושכ"ת, יסלח לי אם לא תארתיו כפי כבודו כי בצלתי מכירי קאמינא ויהא שמיא מצרכי, ובדבר השאלה שאירע ציצתכס הקדושה צאחד צצירך מעין שלש צטעות על הפת אי יצא צדיעבד או צריך לחזור לצרכי צהמ"ז. והנה צאמת כי אחכס החרש והמסגר ידי"נ הגאון מוהר"צ שמעון שמייערסוהן ראש ישיבתכס שליט"א ולכן לא אכתוב רק צדרך מראה מקום עד שיכסיס לזה ראש ישיבתכס שליט"א. וכמ"ע רצה להוכיח ממה דקיי"ל א"ח סי' קפ"ו דאם צירך צרוך רחמנא דהאי פיתא יצא ומ"ש כאן אלא דקשה ליה מט"ו סי' ר"ח סקט"ו אמש"כ הטור צאכל מיני

לפתן ואכל עמו מחמשת מיני דגן דא"צ לצרכי על הלפתן משום דגם הוא זיין ולא הודה לו הרא"ש ז"ל, ופי' הט"ו משום דלא הוזכר שם מידי ממזון ע"ש. והכ"נ ברכה מעין שלש לא הוזכר מידי ממזון ואי משום הא לאו דהויה הוא בצרכה מעין שלש הרי אומר על הכלכלה וכלכלה מזון הוא וכ"כ האחרונים. אלא דבר מן דין קשה דהרי לא כתב רק שיצא ידי ברכה ראשונה שהיא ברכת הון וכמ"ש בגמרא ברכות להדיא דף נ"ד דפריך אמנימין רעיא שם והא צעינן שלש ברכות ומשני מאי יצא דקאמר רצ נמי יצא ידי ברכה ראשונה אבל צדידן הרי חסר צ' ברכות ועיין ס"ג שם בצרכה הארץ שאם לא אמר צרית ותורה מחזירין אותו ואפילו לא חסר אלא אחד מהן ובצונה ירושלים אם לא הזכיר מלכות צית דוד מחזירין אותו, וא"כ מהאי מעשה אין רא' כלל ואדבריה כיון דראינו דאינו יוצא אלא ידי ברכה ראשונה מצוואר לכאורה צברכה אחת מעין שלש נמי לא מהני.

ובידיהו לעיקר שאלתן נראה דדבר זה צמחלוקת שניה, דהא"ר א"ח סי' קס"ח אות י"ח כתב ח"ל, ונראה דה"ה דאם צירך מעין שלש צמקום ברכת המזון לא יצא וע"ל סי' קמ"ח ס"ק ט"ו ועיינתי שם ומנאצי שכתב ח"ל, אבל מנאצי צדרישה שכתב ח"ל, אפשר משום שהדין שצרכת צמ"מ הוא ברכה כוללת כמו ברכת שהכל ולכן יש לצרכי על כולם צמ"מ וברכה אחרונה מקילין ומקצירין ומצרכין מעין שלש ואעפ"י שצרכת מעין שלש אינו עומד צמקום ג' ברכות עכ"ל. מצוואר דס"ל צברכת מעין שלש אינו עומד ואינו פוטר שלש ברכות.

והצורך א"ח סי' קפ"ו כתב, וכל מי שמשנה המטבע או שלא הזכיר מה שחייבו חכמים להזכיר לא יצא י"ח כתב אחי הר' יחיאל ז"ל, מסופקני צהא דאמר לא יצא י"ח אי לעיכוצא קאמר או למנוה והדעת נוטה דלמנוה קאמר ונ"ל כיון צזהמ"ז דאורייתא לעכוצא קאמר וצריך לחזור. וע"ז כתב הצ"י דמ"ש ונ"ל כיון צזהמ"ז דאורייתא יש לדחות דנהי צזהמ"ז דאורייתא המטבע שלה היא דרבנן וכיון שאינו משנה אלא מטבע שהיא מדרבנן אפשר דיצא, אבל מדברי הרמב"ם צפרק צ' משמע דלעיכוצא קאמר וכ"נ דעת הרא"ש והרשב"א, ותניא צירושלמי ספ"ק צברכות וצתוספתא והד"מ סי' קצ"א הביא נוסח צזהמ"ז קצר מכל צו ולא ידע מקורו דכתב דאפשר צצמקום חיות ולסטים אמרו ואח"כ כצבא לציתו יצרכי כתיקונה, וצהגהות מהרל"ב שם כתב דאע"ג דהמטבע דרבנן ס"ל להטור דכיון ששינה ממטבע ה"ל כאילו לא אמר כלל וכיון צזהמ"ז דאורייתא הוא צריך לחזור ולצרכי ע"ש. נראה לכא' דנחלקו אי משנה המטבע שצבעו חכמים יצא או לא וגם חלקו צין דאורייתא לדרבנן.

והנה הצי"י סימן קצ"א הביא דעת התוס' דג' זרכות צבהמ"ז הם מה"ת וכתב ולי א"צ לזה דאין מנין זרכות שאחר המזון מה"ת וכדמשמע מדברי הרמב"ם צבהמ"ז מזה י"ט וצסימן קפ"ז הביא דעת הרמב"ן ז"ל בהשגות דאין מטבע זרכות המזון מה"ת אבל נטוינו מה"ת לזרך אחר אכילתנו כל אחד לפי דעתו כענין (שם מ' ע"ב) מנימין רעיא אמר זרוך רחמנא דהאי פיתא וצאו הנציאים ותקנו להם נוסח וכו' נראה דס"ל דמה"ת הכ"נ דינא אפי' צזרכה אחת והאי דמנימין רע"י מה"ת ינא ומאי דפריך בגמרא והא צעי ג"צ ז"ל דס"ל מדרבנן וי"ל, וכ"כ עוד בכ"מ פ"ב מה"צ שכן משמע מדברי רמב"ן ורשב"א ז"ל, והצ"ח סימן קצ"ד כתב דמדברי רמב"ן ורשב"א ורא"ש משמע דמנין זרכות דאורייתא וז"ל דמפרש כפשוטו הא דפריך והא צעי ג' זרכות היינו מדאורייתא ומה שכתב הרמב"ן דאין מטבע זרכות מה"ת היינו כל זרכה וזרכה אבל ג' זרכות מה"ת. אמנם המע"מ סוף פ"א דזרכות הוכיח דדעת הרא"ש דמנין זרכות לאו דאורייתא אפילו בלחם וכ"כ הט"ז והמג"א צש"ע סימן קצ"א גם צספר המכתם הביא י"א וצספר המאורות וצאח"ת ה"י צבהמ"ז סג"ד ללא הי מדאורי' וצשו"ת הרשב"א ח"י סי' תקל"ב כתב קדר זרכה מזון זרכה ראשונה זרכה הון משה תקנה כשירד המן ולכן י"א שאין אומרים צה פותח את ידך רק חותמין זרוך אתה ה' הון את הכל. וטעמא דמסתבר הוא כי אין נאמר פסוק שאמרו דוד המע"ה לדברי משה רבינו ע"ה ע"ש. נראה ג"כ דס"ל דג"צ לאו דאורייתא וכן הביא המאירי צשם י"א.

ובמדרש ילמדינו אלה מסעי כתב עד שלא נכנסו לארץ היו מצרכין זרכה אחת הון את הכל משכנסו לארץ היו מצרכין על הארץ ועל המזון משחרצה ירושלים צונה ירושלים משנקצרו הרוגי ציתר הוסיפו הטוב והמטיב ומשמע ממי דהוא מדרבנן וצש"ע הגרש"י סימן קצ"א ס"א כתב ח"ל, פועלים שכרי יוס העושים מלאכה אלל צעה"צ מקצרין צבהמ"ז כדי שלא לצטל מלאכת צעה"צ וכו' לכן כוללה צזרכה אחת שמנין הזרכות אינן מה"ת כי צזרכה אחת שכולל צה מעין שלשתן ינא י"ח מה"ת כמ"ש צסימן קס"ח אלל משה ויהושע דודו ושלמה תקנו מטבע שלשתן ומשום ציטול מלאכת צעה"צ הקילו וצסימן קס"ח ס"ח כתב שמה"ת היה די זרכה אחת מעין ג' שהרי לא נאמר צתורה אלל פעם אחת וזרכה את ה' אלקיך על הארץ הטובה ועיין קנט"א שם וצט"ז סימן קס"ח סק"י ודברי המג"א צסימן קס"ח סקל"ד סתראי נינהו ממ"ש צסי' קצ"א וכבר תפסו עליו הדג"מ צמקומו וגם הגרש"י ז"ל ע"ש.

ומיהו צס' נשמת אדם כלל מ"ז אות א' האריך צדבר אי מנין ג' זרכות דאורייתא ונפ"מ צדיעצד אס צירך זרכה א' מעין ג' על זכרים המסופקים כגון צסינין שאכלו כדי שציעה אס הוא ספק דאורייתא או לא והביא לעצמו מדברי הרשב"א צח' זרכות מ"ד דכתב להדיא דג' זרכות דאורייתא הן וכ"כ עוד צדף מ"ח שם משה תקן ק"ל והא קי"ל דזרכות אללו דאורייתא, וצספר יראים כ"ד לוא יוצרינו שהאוכל לחם יצרך ג' זרכות ע"ש מה שהאריך צפוסקים שהצאנו ג"כ (ודברי רשב"א לכאורה סתראי נינהו לפי דעתו מח' לתשובה שהצאתי לעיל צח"י סימן תקל"ב וי"ל קצת) וסיים שם דג' זרכות צבהמ"ז הם דאורייתא ואפילו היכא צזירך על זכרים המסופקים כמו צסנין הו"ל ספיקא דאורייתא וצריך ליטול ידיו ולאכול עכ"פ כזית פת ויצרך צבהמ"ז, ולכאורה מצינו עוד צרשב"ן זרכות מ"ח שכתב ג"כ דהוא דאורייתא וכ"כ המכתם והראב"י סימן ק"ל והמאירי צשם י"ח והא"ח צשם רבינו שמואל, ועי' חנוך מזה ת"ל לדעת הרבה שיטות אפילו מעין ג' הוא דאורייתא ע"ש.

ומעתה למ"ד דג"צ הוא דאורייתא לכ"ע לא ינא צזרכה מעין ג' וכפשטות לשון הגמרא זרכות והא צעיין שלש זרכות ומיהו למ"ד דג"צ לאו דאורייתא נינהו לכא' צמחלוקת שנויה דלמ"ד דאפילו צזרבנן משנה ממתבע חוזר וא"כ הכ"נ אס צירך מעין שלש מ"מ משנה ממתבע הוה וחוזר ומצרך. ומיהו למ"ד צזרבנן אינו חוזר א"כ להני פוסקים אינו חוזר ומצרך והא דפריך צזרכות והא צעי שלשה זרכות כונתו מעין שלשה עכ"פ לשיטתייהו וכמו שפי' צו הגרש"י הנ"ל ולהלכה כיון דספיקא דדינא הוא לכאורה היה לן לומר ספק זרכות להקל ומיהו כיון דנוגע לדאורייתא אפשר דהו"ל אדרבה להקל ולחזור ולצרך וכדעת שאר פוסקים צזה וכמ"ש בכל ספק מזה דאורייתא דחוזר ומקיים, ולכן נלפענ"ד אס לא אכל כדי שציעה ממש דאז אינו מחויב צבהמ"ז אלל מדרבנן וכ"ש לשיטת הצה"ג דצעי שציעה מפת א"כ עיקר צבהמ"ז דרבנן הו"ל ספיקא דרבנן ואינו חוזר ומצרך אבל אס אכל כדי שצעו דחייב צבהמ"ז מה"ת לפענ"ד מהיות טוב יחזור ויטול ידיו ויאכל עכ"פ כזית פת ויחזור ויצרך ואס יכול לשמוע ממי שהוא אחר צבהמ"ז יהדר לשמוע ולצאת ידי חובתו אבל אס אין לו עוד פת וגם אינו יכול לשמוע נלפענ"ד דחוזר ומצרך דממילא נראה פשטות הש"ע צסימן קפ"י דחוזר ומצרך כל ששינה אפילו צאמצע הזרכה ולא אמר בכל אופן חוזר ומצרך, וכן נראה ריהטא דשמעתתא ודעת הפוסקים. לכן עכ"פ כה"ג חוזר ומצרך כנלפענ"ד. ועיין כף החיים א"ח סימן קפ"י אות א'.

הכא המאכל הוא היתר גמור אלא שהזמן הוא זמן שאסרו לאכול בו מפני הבדלה או תפילת ערבית ופשוט דאפילו האוכל קודם קידוש נריך לדרך תחילה וסוף אלא שעושה איסור באכילתו שאסור לאכול קודם קידוש שהוא איסור נדדי ולא איסור צעם המאכל.

ועיין תוס' חולין דף ו' ע"ב וגיטין דף ז' אהא דר' ירמי בר אבא איקלע לבי רב אסי ואשתלי וטעם קודם הבדלה (פסחים ק"ו) והקשו והא אין הקב"ה מציא תקלה על ידן ות' דהתם אכילת היתר הוא אלא שאוכל צעם האסורה ע"ש, ומה שדייק מדברי המ"צ שכתב בסיומן קצ"ו דאפילו אין האיסור צעם אין מצרכין עליו הנה פ"י המ"צ שם שאין האיסור צעם כלומר שהפת הזה אינו פת של ע"ז או כיוצא בזה אלא שהאוכל אסר על עצמו פת זה בנדר או בשבועה והכי פירושו שאין האיסור צעם שלכל העולם מותרת אלא הוא אסר ע"ע אצל לדידי' שפיר הפת איסור הוא שהרי הנדר חל על החפץ והשבועה עליו והוא אכלו איסור ממש אותו הפת שנשבע או נדר ממנו, אצל לאכול קודם הבדלה או קודם התפלה או קודם הקידוש אין האיסור על הפת כלל אלא שהוא אסור באכילה משום הבדלה ולא משום הפת והאיסור בזמן ולא במאכל. ועי' שו"ת צ"ח החדשות סימן א' צ"ח גדול אחד ומה שהשיגו עליו בשלטי הגבורים א"ח סי' קצ"ו אות א', וזהו נדחו גם ראיותיו מהריטב"א והמאירי.

ובמה שרצה עוד להביא ראיה ממה שכתב בשו"ע סימן קצ"ו ס"א דכשצא השלישי צעי שיהיו הראשונים יכולים למיכל מיניה והכא היו כמה שלא יוכלו להוסיף הנה באמת כי זה לפענ"ד ג"כ צ"ע שהרי קי"ל רוחא לבסומי שכיח וקשה להאמין שאכלו כ"כ הרבה צעם סעודות עד שאם יציאו לפניהם גזלות כליות שלא יאכלו עוד מה שהוא. וקצת רציתי לפרש לפימ"ש הדרישה ז"ל דמ"ש הרי"ף והשו"ע מ"י לאכול אינו רצה לומר שתאכילם לאכול אלא ה"פ שיש רשות צידם לאכול כגון שלא אמרו הן לן ונכרך א"כ הכ"י הרי אין להם רשות כיון דהזמן מאוחר. איברא דזה אינו כלום שהרי התשעה ודאי שיכולים לאכול כיון שהתחילו בהיתר אוכל והולך אפילו הגיע זמן הבדלה וכמ"ש רבינו בחיי הציאו המג"א סימן רצ"ט והמ"צ והאחרונים ואפילו רק בדרך צרכת המוציא בהיתר אוכל והולך והמחמיר להפסיק נראה כמגרש המלך וכמ"ש במכילתא זכור ושמור שמרהו ביציאתו כאדם שאינו רוצה שילך אהבו מאכלו כ"ז שיכול וא"כ הם יכולים לאכול עמו, ולהפוסקים שפירשו שאין יכולים לאכול ממש קשה כנ"ל.

אלא דגם בעיקר הדבר יש עוד נד היתר, שהרי לשיטת ר"ת אכתי יום גמור הי' בזמן הזה והי' עוד יותר

[שוב] העיר לי ידידי מוהר"ש דזריטצ"א הלכות צרכות פ"ב אות כ"א כתב וז"ל, כל שראוי לצרך אחריו צרכת שלש וצירך מעין ג' לא יאכל, ועיין שו"ת מוהרש"ג ח"א ובעיקרי הד"ט א"ח סי' ט' סקל"ו וצתשורת שי סי' תקע"א ובערוה"ש סי' קס"ז סק"ה וצגו"ר סי' כ"ד, ונראה דעת רוב מנין דחוזר ומצריך].

אלו דברי אדם מיעוט לעולם המברכו בברכת התורה ללומדיה ובשמחת פורים, בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן כח

נטל ידיו לאחר השקיעה לשלש סעודות
אי מותר לצרפו לעשרה

מ"ח למט"מנים התשל"ה בני יצו"א

מע"כ ידידי הרה"ג ור"ח נוי"ג אי"א פ"ה וכו', כש"ת מוה"ר אליהו שלזינגר שליט"א, רב שכונת גילה ומקו"ח ירושלים עיה"ק ת"ו, מח"ס חשוב.

אחדש"ת צידדות, בדבר שאלתו שקרה בסעודה שלישית שישבו ט' אנשים אוכלי פת ולאחר האכילה נכנס העשירי כעשרים דקות אחר שקיעת החמה והי' קודם תפלת ערבית ומאן דהוא ע"ד עצמו נתן לו כוס יין ושתהו לצרפו לזימון עשרה וכ"ת פסק שלא לצרפו וטעמו דצמ"צ סימן רצ"ט פסק דאסור להתחיל חצי שעה קודם צה"כ ובסימן קצ"ו פסק המחבר ז"ל דאם אכל דבר אסור אפילו מדרבנן אין מומנין עליו וצמ"צ שם הוסיף דאף שאין האיסור צעם וכגון שאסר על עצמו ע"י נדר או שבועה ועוד לפימ"ש הריטב"א צרכות פ"ה סי' ג' דאפילו אכל דבר אסור בשוגג אין מומנין עליו. ועוד דאיכא דס"ל דאפילו אכל איסור במקום סכנה אינו מטורף עכ"ל.

ולפענ"ד נראה דמנטרף דהגם דלכתחלה אין להתחיל לאכול צעם מאוחרת שאסור באכילה אצל אס כצ"ח נתנו לו ושתה יין הרי זה מטורף לזימון ולצרכת עשרה ואומר אני ומטונין הנה מה שהציא ממנה צרורה סי' קצ"ו דאין מומנין עליו וס"ל דדידן נמי דינא הכי א"כ הרי סיים שם המחבר דאין מצרכין עליו לא בתחלה ולא בסוף וכן פסקו המ"צ ואפילו אכל כדי שציעה נמי אינו מצריך בסוף עכ"פ צמוד ומעתה מי שאכל לאחר השקיעה הכ"י דלא יצרך לא בתחילה ולא בסוף וכן מי שאוכל קודם הבדלה לא יצרך לא בתחלה ולא בסוף זה ודאי אינו ועיין מג"א א"ח סימן רע"א ס"ק י"ב. אצל נראה דלא דמי הני אהדדי דהתם המאכל הוא אכילת איסור וכיון שהמאכל הוא אסור באכילה שפיר אמרו דאין מצריך, דאין מצריך אלא מנאץ אצל

מחלי שעה קודם כה"כ לד' ר"ת והמ"צ כ' להחמיר כר"ת והרצה פסקו כן ולכן פשוט דש לסמוך באיסור קל כזה ולזרז כה"ג כנלפענ"ד.

דושה"ט וש"ת בלב ונפש
מנשה הקמן

סימן כמ

טעם לאמירת בקדושה ובטהרה
בברכה מעין שלש

עש"ק נחמי בכפלים התשל"ה בירושלים עיה"ק ת"ז
מע"כ הרהגה"צ פאר מקדושים בע"ת משרידי הדור הישן,
ידיד עליון וידי"נ פרי עץ אבות וכו', כקש"ת מוה"ר בונם
אלתר שליט"א בן תנא אלקי אדמו"ר הגה"ק מרן מהרמ"א
מגור זלה"ה.

אחדשכ"ק צידידות נאמנה, הנני בשורות קצרות אודות
מה שהעיר מעכ"ק צענין צרכה מעין ג'
שאומרין ונזכר עליה בקדושה וצטהרה וצדהמ"ז אין מוכירין
כלל בקדושה וצטהרה וכבר הקשה כן למרן החו"א ז"ל
ואשתמום כשעה חדא ומי' דקאי אפירות שמפרישין מהן מו"מ
ולכן קאמר בקדושה וצטהרה וכן מי' כ"ק עצמו, אלא דלפי"ז
הי' לן שלא לומר בקדושה וצטהרה לאחר מונוות שצא מן
הקמח ולא מן הפירות ואין אמונוות נמי אמרינן, ועוד דא"כ
צלחם נמי הי"ל להזכיר צדהמ"ז ומ"ש.

ובהורמנא דמר כ"ק שליט"א לפענ"ד דבר זה צמחלוקת
שניה, דגרסינן בגמרא ברכות מ"ד א"ל אבי
לרב דימי מאי ניהו צרכה אחת מעין שלש א"ל אפירי דעץ
על העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השדה וכו' ותבנה ירושלים
עיר קדשך צמהרה צימינו והעלנו לתוכה ושמחנו זה (צבניינה)
כי אחת ה' טוב ומטיב לכל וכו' ולא הזכירו כלל נוסח דידן
ונזכר עליה בקדושה וצטהרה, וכגירסת הגמ' העתיק הטור
זה נראה גירסת הרא"ש ר"פ כיצד מצרכין לפי הנוסחא
שלפנינו ח"ל, וא"א הרא"ש ז"ל לא היה אומר ועי' צ"ח
סימן ר"ח שם דגירסא זו עיקר ודלא כצ"י שגרס בטור וא"א
ז"ל הי' אומר, גם המג"א א"ח הנ"ל סקט"ו לא הביאה.

ונוסחא דידן הוא גירסת הרי"ף ז"ל ח"ל, א"ל אבי לרב
דימי מאי ניהו צרכה אחת מעין שלש א"ל דחמשת
המינים על המח' ועל הכלכלה ועל תנובת השדה וכו' ונאכל
מפרי' ונשבע מטובה ונזכר עליה בקדושה וצטהרה וכו',
גם הרמב"ם צ"ג מה"צ הי"ג הביא גירסא זו דנזכר עליה
בקדושה וצטהרה אלא שחיסר בגירסא שלו ונאכל מפרי' ונשבע

מטובה וצסמוך נדייק עוד כזה למה השמיט ונאכל מפריה
ונשבע מטובה ומיהו לגירסתם עכ"פ קשה קושית כג"ק.

ומה שנלפענ"ד כזה חדא לפמ"ש הטור א"ח סי' ר"ח וי"א
ונאכל מפרי' ונשבע מטובה ואין לאומרו שאין לחמוד
את הארץ בצביל פריה וטובה אלא לקיים מצות התלויות בה,
והצ"ח תמה עליו דהא א"י נשפע זה מקדושה העליונה וגם
צפירות נשפע בקדושה זו שיונקים מקדושת השכינה השוכנת
בקרצ הארץ ואמר צסוק פ' מסעי לא תטמא את הארץ אשר
אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה כי אני ה' שוכן בתוך
צנ"י ואמר אם תטמא את הארץ נמשכה הטומאה גם
צפירות' היונקים ממנה וכבר נסתלק השכינה וכו', על כן
ניחא שאנו מכניסין צצרכה זו ונאכל מפרי' ונשבע מטובה כי
צאכילת פירות' אנו ניזונים מקדושת השכינה ומטהרתה
ונשבע מטובה עכ"ל ע"ש.

ומעתה נראה דתרי נוסחאות לשיטתייהו אולי דהרי"ף ז"ל
גרים ונאכל מפרי' ונשבע מטובה ודלא כהרא"ש
והטור דלא גרסי ונאכל מפרי'. וכדי דלא תקשה לי' קושית
הטור וכי לאכול מפריה הוא צריך וצאמת כי היא קושית
הגמרא סוטה, ולכן סיים ונזכר עליה בקדושה וצטהרה כי
הפירות יש להם קדושה וגם צריך צטהרה דוקא דאם תטמא
הארץ תמשך הטומאה גם צפירות' היונקים ושפיר מתפללים
על אכילת פירותיה ולשצוב מטובה בקדושה וצטהרה אצל
הטור והרא"ש לא גרסי קדושה וטהרה דלא גרסי לאכול
מפריה וא"כ לא צעי כלל קדושה וטהרה ולפי"ז אחי שפיר
צצהמ"ז דלא תקנו צקשה על אכילת פרי ולשצוב מטובה לא
אמרינן בקדושה וצטהרה ג"כ.

שנית נלפענ"ד לפי גירסת הצ"י דגרס דהרא"ש הי' אומר
וקשיא לי' קושית הטור ז"ל א"ח סי' ר"ח וכתב
הצ"י נראה טעמו מפני שהיה מפרש שמה שאנו אומרים
ונאכל מפרי' ונשבע מטובה אין התכלית בצביל האכילה אלא
מה שאמרו אח"כ ונזכר עליה בקדושה וצטהרה הוא התכלית
אלא משום צצרכה אחת מפני האכילה הוא אומר ונאכל
מפרי' ונשבע מטובה עכ"ל. והנה נראה שמפרש פ"י אחר
ממה שפי' הצ"ח והחילוק בין שני הפירושים צעם הצרכה
דלדעת הצ"י תכלית הצרכה היא בצביל קדושת הארץ וטהרתה
ואין לה שייכות עם האכילה אלא צמה שזולתה אין כאן צצרכה,
כלומר דהאי ונזכר עליה בקדושה וצטהרה אינו קאי אאכילה
אלא דכיון שאכל ומצרכ ומתקין לצרכ על קדושת הארץ
וטהרתה חזר לדבר צצרכה צורא פרי הגפן צקידוש של שבת
דמצרכ פה"ג ואח"כ מקדש והפה"ג לא היו חלק מהקידוש
עי' רש"י עירובין דף מ' ושו"ת הר"ן, אלא דכיון שמקדש
על הכוס אינו מן הכבוד שהכוס שקדשו עליו שלא יטעם

בא וא"א בלאו הכי שהרי הרמב"ם הזכיר קדושה ולא הזכיר אכילת פירות ולשצוב מטובה וא"כ תקשה מ' של הב"י דלכן ס"ל להרא"ש לאמור לאכול מפריה וכו' משום דאחי צשציל אכילה דהרי לן הרמב"ם ז"ל שהזכיר קדושה וטהרה שהוא תכלית הצרכה ואפ"ה לא זכר כלל מלאכול מפריה וא"כ להרא"ש נמי יש שפיר לגרוס כג' הב"ם שלא אמרו וז"ע, וי"ל דהב"י יפרש כיון דהרי"ף כתב דיש לומר ולאכול מפריה שהוא עיקר תקנת הצרכה וקדושה וטהרה שהוא תכלית הצרכה לשיטתו של הב"י שפיר י"ל שפי' כן אליבא דנוסחת הרי"ף ז"ל. אלא דלפי"ז יש ליישב נמי למה לא תקנו כן בצהמ"ז דהתם תכלית הצרכה על האכילה דכתיב ואכלת ושבעת וצרכת וע"ז א"א לומר קדושה וטהרה דכי לאכול מפריה הוא נריך, אבל הכא תכלית הצרכה צשציל קדושת הארץ וטהרתה ושפיר אומרים קדושה וטהרה.

ועוד צו שלישי דתנן צמס' כלים א' ו' עשר קדושות הן, ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות ומה היא קדושה צשצביאים ממנה העומר והבכורים ושתי הלחם ופי' הרע"ב דכתיב וקצרתם את קצירה והצאתם את העומר, קצירה ולא קציר חו"ל והבכורים דכתיב ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תצא מארץ, ושתי הלחם דכתיב ממושבצותיכם תצאו לחם ועיין רע"ב צמשה ט' שם דעשר קדושות פי' הגאונים דארץ אינו ממנין הקדושות לפי שצשאר קדושות יש בהן כבוד למקום שמונעים ממנו קצת טומאות או שמונעים מקצת בני אדם ליכנס אליו ואין צמסם ארץ ישראל קדושה זו, והצאת בכורים ועומר ושתי הלחם ולחם הפנים אינם כקדושות הללו ואית דמפרשי דת"ק דחשיב עשר קדושות ר' יוסי וכו' ע"ש, ולדיד' לא הוי אלא עשר והר"ש והרמב"ם צפיה"מ כתב כאית דמפרשי וצחיצורו צפ"ו מהל' צית הצחירה כהגאונים.

והנה צליקוטיס שם הציא צשם (הו"ע) דלפי' הגאונים לא הוי להו אלא תשעה דהא קדושת לפניס מן החומה היא שאוכלים שם ק"ק ומע"ש ואין לקדושה זו שום מניעת טומאה או צנ"א חיים או מתים ואין הפרשה צינה וצין קדושת א"י אלא שקדושת א"י צשצביאין ממנה דברים מקודשים וקדושה זו היא שאוכלים צה דברים המקודשים, והעיקר כאית דמפרשי ע"ש. וצאליהו רצה להגרא"א ז"ל כתב דבכורים לאו משום קדושת א"י אלא שהיא חוצת הארץ ואינה נוהגת אלא צארץ ישראל אלא עומר ושתי הלחם מה שאין צביאין אותה אלא מארץ ישראל היא משום קדושת א"י ע"כ.

והנה עכ"פ מצינו צזה מחלוקת אי קדושת ארץ ישראל הוא צכלל עשר קדושות או לא, ולדעת הגאונים ארץ ישראל אינה מעשר קדושות ולדעת האית דמפרשי הוא ג"כ צכלל עשר קדושות ולדעת הרע"ב נראה דכלל בכורים צכלל הני.

ממנו וממילא מצרך צפה"ג והכ"ג כיון שצצרך על האכילה תקנו ממילא לצרך על קדושת הארץ וטהרתה, אבל לדעת הב"ם לאכול מפריה ולשצוב מטובה הוא העיקר וזה עיקר מהצרכה דמצרכין על הפירות שהם יונקים מקדושת הארץ שהשכינה שורה צה והוא הטעם למה מתפללין לאכול מפרי' ולשצוב מטובה כדי לשצוב מקדושת הפירות.

וי"ל דמחלוקתם תלויה צחלופי נוסחאות צין הרי"ף והרמב"ם ז"ל דהנה לפוס ריהטא הרי"ף והרמב"ם צחדא מחתא נינהו. אמנם המדייק יראה דהגם דתרווייהו גרסי צנוסחתם צקדושה וצטהרה אמנם מרחק רב צינייהו דהרי"ף ז"ל גרס חו"ל, וצנה ירושלים עירך צמהרה צימינו ונאכל מפרי' ונשצב מטובה ונצרך עליה צקדושה וצטהרה הנה זכר רצינו נאכל מפריה ונשצב מטובה וסמך אכילה לקדושה וטהרה אבל נוסחת הרמב"ם חו"ל, רחס ה' אלקינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך והעלנו לתוכה ושמחינו צצנייה ונצרך עליה צקדושה וצטהרה וכו', הנה זכר צרכת קדושה וטהרה על ירושלים עיה"ק צשצמח צצנייה ויעלינו לתוכה הקצ"ה, ואדרכה אפילו לא זכר כלום לאכול מפריה ולשצוב מטובה נראה צאמת דלדעת הרמב"ם צרכת וקדושה וטהרה הוא על עיר הקודש ולא על הפירות (וצוכירת הפירות ולשצוב מטובה אפשר דס"ל דאין להזכיר כלל וכשאר פוסקים כדעת הטור דכי לאכול מפריה הוא נריך) וצכירת קדושה וטהרה לדעת הרמב"ם י"ל דהוא כעין מה שמוכירין גם צצרכת המזון וצני ירושלים עיה"ק דכתיב צה קדושה והכ"ג צצרכת מעין שלש מתפללין עליה והו"ל תפלה על ירושלים עיה"ק ועליה נצרך צקדושה וצטהרה. עכ"פ מפורש מדברי הרמב"ם דקדושה וטהרה לא קאי על אכילת הפירות ולשצוב מטובה וכמ"ש הב"ם, אלא כדעת הב"י. ומעתה י"ל דהצ"ח דייק מלשון הרי"ף דקאי צרכת קדושה וטהרה על הפירות כיון דהרי"ף הזכיר פירות ג"כ ועליה סמך קדושה וטהרה והצ"י ז"ל דייק מלשון הרמב"ם ז"ל דלא זכר פירות כלל וא"כ מאי מצרך קדושה וטהרה ע"כ דלא קאי על האכילה וא"כ אפילו למאן דמוכיר פירות מ"מ אין הצרכה צשציל הפירות והוא ענין צפני עצמו ולא זכר פירות ולשצוב מטובה אלא משום דצרכת אחי' על האכילה הוא אומר ונאכל מפריה ונשצב מטובה.

ואין להקשות להצ"י ז"ל דאדרכה כיון דלא הזכיר הרמב"ם לאכול מפריה וכו' ואפ"ה הציא נוסחת צקדושה וצטהרה א"כ נראה להדיא דשפיר יש להזכיר תכלית הצרכה שהוא קדושה וטהרה צלי הוצרת אכילה כלל, א"כ ע"כ אותן המוכירין לאכול מפריה ע"כ ס"ל דאיכא קדושה צהוא וכדעת הב"ם ז"ל, דא"ל דלכן מוכיר אכילה כיון דהצרכה על אכילה

על אם הדרך ואין אומן בלא כלים, וגם כי הדרך ממעט בשלשה, ולכן יהיו נא דברי אלו מעטים וביד כ"ק לקרב או לרחק, אלו דברי ידי"ג אוהבו הנאמן דושכ"ק וכאש"ל באהבה נאמנה, ובלב ונפש.

מגשה הקמן

סימן ל

מי שנפלו עליו שורדין וניצל,

לענין ברבית הגומל

מוצש"ק לסדר וכי הוא מושל התשל"ה בני יצו"א
מע"כ ידי"ג הרב הגאון המפורסם אי"א וכו' ור"ח נר"ג
כש"ת מוה"ר יעקב טרויבע שליט"א, ברוקלין.

אחדשבת"ר צידדות לננת, פקודתו שמרה נפשי לעיין
בהא שמעתתא צמי שנפלו עליו שודדים
(האלדאפ זלע"ז) עם אקדח וכיוצא בו כלי משחית וניצל מהם
אי חייב לזכר צרכת הגומל וכת"ר נראה לי דאין צריך לזכר
וראיתו מדברי התוס' ז"ל דף ז' ע"ב ד"ה לפי שכן דשירא
ההולכת צמדבר ועמד עליה גייס מחשצין לפי ממון דליכא
סכנת נפשות כיון דאין הגייס בא רק צביל ממון ואע"ג
דאמר צ"ב בן סורר (סנהדרין דף ע"ב ע"א) דהבא צמחמת
יידון על שם סופו ומפרש רבא טעמא בגמ' משום דאין
מעמיד עמו על ממון וכו' ואפ"ה אין מחשצין אלא לפי
ממון כיון דהגייס צרנו אינו בא על הנפשות דאם לא יעמדו
נגדם לא יזיק לגופם הילכך לא חשבו סכנת נפשות אצל היכי
דטעו צמדבר אמר התם דמחשצין אף לפי הנפשות משום
כיון דטעו איכא סכנת נפשות ע"כ ומינה תמה אצל מ"צ
צביאור הלכה סי' רי"ח צסופו שחמה אצל נ"א דלדעת
ראשונה נתמעט רק גגדים ומשום דבאים רק צביל ממון
וליכא חשש סכנה כלל לא נהירא דהא ע"פ הדין מותר להרגו
דחוקה בא להרוג וכידוע מדין מחמתת עכ"ל דהרי התוס'
מחלקין שם דאפ"ה לא חשבו סכנת נפשות כיון דאם לא
יעמדו נגדם לא יזיק לגופם לא חשבו סכנה.

ולפענ"ד הגם דלענין קושיתו אציאור הלכה קושיא קיימת
היא וכגון דא צריכא לפניס מ"מ לענין צרכת
הגומל לכאורה אין ראיה מכאן דהתוס' לשיטתם דס"ל דד'
צריכים להודות רק הני ד' והולכי מדצרות לשיטתם הוא
מעט דטעו צמדבר ולא מעט אחר וכמ"ש שם. אצל היכי
דטעו צמדבר וכו' משום כיון דטעו איכא סכנת נפשות אצל
אין סמכין לענין צרכת הגומל אשו"ת הריצ"ש סי' של"ז
הציאו המחבר סימן רי"ט צסופו שכתב וז"ל, נראה וכו' שהרי
הולכי מדצרות שצריכין להודות וזה מפני סכנת ארי' וגנצי
המציים צדרכים וא"כ כשעמד עליו ארי' לטורפו אפי' צעיר

נמצא דלדעת הגאונים צכורים ועומר ושתי הלחם (ולחם
הפנים לא גרם לה התויו"ט ע"ש טעמו) אינם צקדושות הללו
ולדעת האית דמפרשי הני נמי צקדושות הללו הם, וא"כ י"ל
דלשיטת הגאונים פירות הארץ כיון דאינם מעשר קדושות
ואינם קדושים א"כ אין צריך לומר צקדושה וצטהרה, אצל
לשיטת אית דמפרשי דארץ ישראל מעשר קדושות הוא וא"כ
פירות הארץ נמי מעשר קדושות הן וממילא חייב לזכר
צקדושה וצטהרה, וממילא צהא תליא נמי אי לומר ונאכל
מפריה דכיון דהוי מעשר קדושות ודאי קדושה אית צהא וא"כ
כמו צשאר קדשים למשל צק"ק מנה לאכלס ליום ולילה
וקק"ל לשני ימים ולילה אחד וכן תרומות ומעשרות מנה
לאכלס הכ"נ צפירות ארץ ישראל כיון שהם מעשר קדושות,
קדושה אית צהא (וקצת נראה ממה שנשתצחה ארץ ישראל
צשצב מינים ואי אין צה קדושה מה שצחה צה וי"ל). כיון
שינקו מקדושת הארץ שנשפע צה מקדושה עליונה ולכן מנה
לאכול מפרי' ולשצוב מטובה ולזכר עלי' צקדושה וצטהרה
ולשי' הגאונים דאינו מי' קדושות א"כ ליכא קדושה צפירות
ואין אומר צקדושה וצטהרה ולא לאכול מפריה.

ולחרמב"ם י"ל דכיון דפסק כגאונים צחצורו ולכן לענין
אמירת לאכול מפריה ל"ל מ"מ לזכר עליה
צקדושה וצטהרה ס"ל דלאכול מפריה, כיון (דס"ל כגאונים
א"כ) דא"י לאו מעשר קדושות היא ופריה נמי לאו קדושה
זו אית צה, מ"מ ס"ל לומר לזכר עליה צקדושה וצטהרה
אארץ ישראל גופיה דצריך לה קדושה יתירה, דאל"כ כיון
דאינה מעשר קדושות למאי הלכתא ארץ ישראל מקודשת מכל
האצרות ע"כ להתנהג צה צקדושה יתירה וצטהרה יתירה ועי'
אזה"ח הק' סוף פ' אחרי. עכ"פ י"ל דהני נוסחאות אי
אמרינן לאכול מפריה ולשצוב מטובה או לא אמרינן דתלוי
אי ארץ ישראל מעשר קדושות או לא, יש להאריך צה, ותקנו
צצרכה מעין שלש ולא צבהמ"ז דצרכה מעין ג' נתקנה משום
צצח א"י ובהמ"ז הוא מנה על השציעה.

ועייין עוד מש"כ צספרי משנה הלכות ח"ה סי' ל"ט דהכונה
אפירות המקדש לפמ"ש בגמ' יומא כ"א. ול"ט צשעה
צצנה שלמה ציהמ"ק נטעו צו כל מיני מגדים של זהב והיו
מוציאין פירות צזמניהן ומהן היתה פרנסה לפניס וא"כ הצרכה
על אותן פירות ועייין עוד שם. [ומחמתני הרהגה"צ מוהרפ"מ
אלטר שליט"א העיר לי ממשנה סוטה (מ"ח) משחרצ כו' ניטל
טעם פירות רשצ"א אומר הטהרה נטלה הטעם וכו' ומתפללין
על צנין ציהמ"ק ותחזור הטהרה ויחזור טעם הפירות
ודפח"ח]. [וע"ע משנ"ה ח"ח סי' כ"ה, וחיו"א סי' קס"ט].

כל זה כתבתי להשתעשע בדברי כ"ק שליט"א החביבים עלי
ביותר עד לאחת, ומיהו אין לסמוך עלי בזה כי אין לי הספרים

סימן לא

עוד בהג"ל

אחדשבת"ד צידדות נאמנה, יקרת מכתבו הגיעני בזמנו והשמשתי בדבריו היקרים פלפולא דאורייתא ומחמת ידידות יתירא למעכת"ר לא אוכל להחמיץ והנני בתשובה מאהבה אחיה ראשי פרקים אצל לא לפלפולא כי צעוה"ר אין הו"ג. וגם זה בקצירת האומר בדון זכרת הגומל שחמה מעכת"ר אספר יד המלך על הרמז"ס פ"י מה"צ ה"ח שרצה לחדש דד' נריכין להודות זכרת הגומל המבואר בגמ' (נ"ד זכרות) אינם נריכים לצרך רק אם אירע להם אחיה סכנה וניאלו הימנה ובספר עמודי אש חמה עליו בקונטרס מעין הזכרות אות כ"ג דלפי תי' רב האי גאון דמש"ה לא נקט בגמרא הסדר של ד' דברים שנריכים להודות כמו שזכרו בפסוק דהקרא נקט מה דשכיח טפי והש"ס נקט מה שמסוכן יותר. ואי נימא דמיירי רק כשאירע להם הסכנה מאי פסקה דאופן שכיח טפי ועוד הקשה לפי פי' הערוך בדברי רב האי גאון הש"ס נקט מה שמסוכן יותר ברישא וכשקרה לו פגע כל אחד מסוכן עכ"ל. וכת"ר תי' קושית ע"א דודאי שכיח יותר הולכי מדבריות מחולה שיש בו סכנה ונחפרא וכן שכיח יותר שינצל מסכנת חולי משינצל מסכנת אריה שנפל עליו ויפה תירץ. גם מה שהציא להקשות על יד המלך מדברי רש"י תהלים ק"ז עה"פ תעו צמדבר וגו' ופי' והולכי מדברות אף הם נריכים להודות שהרי פעמים שהם תועים ולכן מצרכין לעולם אמת הדבר כי כדבריו כן הוא.

ובאמת כי דברי היד המלך תמוהים מדברי כל הפוסקים ומדברי הרי"צ"ש עצמו שם סי' של"ז שכתב ח"ל, שהרי הולכי מדברות שנריכין להודות זהו מפני סכנת אריה וגנזי המצויים בדרכים וא"כ כשעמד עליו ארי' לטורפו אפילו צעיר וכו' וכיוצא בנסיים אלו כ"ש שצריך להודות ע"כ. ומדכתב דהולכי מדברות שנריכין להודות הוא מפני סכנת ארי' וגנזי המצויים בדרכים, מבואר דאפילו לא פגע בזה דאל"כ מאי לשון מצויים היל"ל מפני סכנת אריה שפוגעים בו דרך וגם כ"ש שצריך להודות שאמר צצית אינו ק"ו כלל ואדרבה ק"ו פריכא הוא דצמדבר אין מושיע לו וצעיר וצצית אפשר שיצואו להושיעו ורמזו לדבר אם צדעה מלאה נעקה הנערה ואין מושיע לה, אצל צעיר יש לה מושיע גם כי כתבו ז"ל וידוע דצעיר החי מפחדת יותר וכן הגנזים מצמדבר וזה פשוט מאד.

גם התשצ"ץ צטור השלישי סי' ל' כתב להדיא כן ח"ל, טעמא מאי אמרו ז"ל שיצרך על אותן ד' וכו' ואעפ"י שהוא מספק כי לא כל הולכי מדברות יפגעו לסטים ואריות נחש שרק ואעפ"י כן נריכים לצרך מאחר שדבר זה הי' ראוי

או אם גנזים צאו לו אם שודדי לילה (נראה דכתב שודדי לילה עיין רמב"ם פ"ט מה' גניבה ה"ז להראב"ד הבא במחמת לא היו אלא צלילה ועי' פסחים ז' ע"א לאור יקום רוח יקטל עני ואציון וצלילה יהי' כגנב ועי' סנהדרין ע"ב וצירושלמי סנהדרין פ"ח ה"ח וכתובות פ"ד ה"ד דהוא מחלוקת התנאים וצמכילתא משפטים כ"א י"ט ועי' מרגליות הים סנהדרין הג"ל) וניאל מהם וכיוצא בנסיים אלו כ"ש שצריך להודות ולא הזכרו הארבעה בכתוב אלא מפני שהם מצויים תמיד בדרך מנהגו של עולם ברוב האנשים ולזה ג"כ הזכירם רב יהודה בשם רב צעל המאמר שהוא וכ"ש הנעשה לו גם וניאל ממייתה עצמה שהרי קצעו עליו זכרת אחרת לצרך כשיעבור עוד במקום שהוא צריך שעשה לי גם במקום הזה וכו' ע"ש.

הנה חילק לן רבינו הרי"צ"ש בין זכרת הנס דאינו מצרך אלא כשינצל ממייתה עצמה ובין זכרת הגומל שמצרך אפילו לא ניאל ממייתה אלא משודדים וכיוצא בו והם הם דברי הש"ע א"ח סי' תרי"ט בקפופו ס"ט ח"ל, הני ארבעה לאו דוקא דה"ה למי שנעשה לו גם וכו' או שעמד עליו צעיר ארי' לטורפו או אם גנזים צאו לו אם שודדי לילה וניאל מהם וכל כיוצא בזה כולם נריכין לצרך וי"א שאין מצרכין גומל אלא הני ארבעה ורבותינו הצדיקים האחרונים הסכימו כדעה הראשונה עיין ט"ז ולבוש וא"ר שם וכ"כ המ"צ ח"ל צאות ל"ב צלא הזכרת שם ומלכות והאחרונים הסכימו דהמנהג כסברא ראשונה וכן מסתבר עכ"ל, וכ"כ הב"ח ועוד אחרונים וכיון שכן אין מדברי התוס' ראוי כלל לענין זכרת הגומל אלא לענין זכרת הנס הוא דאין מצרכין עליו אצל לענין זכרת הגומל ודאי מצרכין איצרא די"ל דלענין זכרת הגומל גם התוס' מודים להרי"צ"ש דזכרת הגומל אינו חולה בסכנה דוקא ולא דמי לזכרת הנס דצעיר דוקא סכ"ג ולזה דוקא צטעו אצל לענין זכרת הגומל אפשר דמודי להרי"צ"ש ז"ל דהרי הרי"צ"ש ג"כ מחלק בין זכרת הגומל לזכרת הנס והתם לענין תשלום ממון שפיר כתבו התוס' דלפי שבה ממון גובין כיון דאין כאן סכנת נפשות אין גובין אלא לפי ממון אצל לענין זכרת הגומל מודי דאפ"ה מצרכי וצאמת כי שודדי זמנינו הם גרועים שהם הורגים אפילו נותנין להם ממונם כידוע ממה עובדות שהם חוששים שלא יגלו עליהם להמשטרה ולכן הם צאמת בכלל רוצחים ולכ"ע צריך לצרך כה"ג כנלפענ"ד הלכה למעשה.

אלו דברי ידידו דושכ"ג וכל אשר לו וי"ר שנזכה עוד בשנה הזו לאכול מן הזבחים ומן הפסחים על אדמתינו עם משיח צדיקנו וידבר עמים תחתינו ולא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי, המברכו בברכת חג כשר ושמה בלב ונפש

מנשה הקמן

כ"ש הוא, הוא הוא ולא כ"ש ואדרבה הרי לעיל הבאתי דבעיר קיל הוא אלא פשוט מאד דדעת הריב"ש דאפילו כשלא נפל בסכנה אלא שהמקום הוא חזקת סכנה שמנזרים שם אריות ושודדים זה פשוט מאד, ודברי החיים שאל החס"ש. וצאמת שהרי גם החיים שאל לעצם הדבר לא כתב כן ופשיטא ליה להיפוך אלא דלכסוף רצה לומר ועוד דהריב"ש נמי מודה אצל זה אינו וכמ"ש. גם מה שרצה להעמיס כן בדברי החס"ש לפענ"ד אדרבה הרי כתב החס"ש להדיא דבהני ד' אפילו בלא אירע להם האונס שכתב ואעפ"י שהוא מספק כי לא כל הולכי מדברות יפגעו לסטים ואריות נחש שרץ ואעפ"י כן צריכין לברך מאחר שדבר זה הי' ראוי להיות סכנה. ע"כ מצוה דאף דהדבר לא הו' סכנה אלא כיון שהי' ראוי להיות סכנה שפיר מברך וא"כ כ"ש צדיק שנפלו עליו שודדים ודאי ראוי להיות סכנה כי עינינו רואות כמה וכמה סכנות והריוגות נעשים ע"י ההאלד אפך ופשוט דזה סכנה ממנ"ש וכ"ש משיטת הריב"ש.

אלא דבעיקר המציאות לכאורה יש חילוק בינינו דלפי שיטת כ"ג הני שודדי זמנינו הם פחותים משודדי לילה דהריב"ש אצל לפענ"ד הם גרועים הרבה והדבר ידוע ומפורסם שכל האלד אף בלע"ז אם יאלצו בחיים הרי זה נס גדול ואפילו לא באלו רק בשביל ממון הם באים להרוג או ליהרג כידוע מכמה וכמה עובדות שאפילו לאחר שלקחו הממון הרגו כדי שלא יאמרו להמשטרה או סתם מחמת רשעות ואמרו ז"ל אין אדם מעמיד עצמו על ממונו ולפעמים ממונו חביב עליו מגופו וכתיב כי אליו הוא נושא את נפשו ועולה בקולס ונפול ואם להרויח ממון מסתכן עצמו, וכן הולכי מדברות וימים להרויח מסתכנים עצמן כ"ש להציל ממונו וצדיקור קל יכול להרגו וא"כ ודאי שהוא בסכנת מות.

איברא דכחצי מהר"י הביאו בש"ע א"ח סי' שכ"ט ס"ו כתב ח"ל, יש מי שאומר שזמן הזה אפילו באלו על עסקי ממון מחללין שבת שאם לא ייחזקו ישראל לשלול ולבזו ממונו יתרגנו והיו עסקי נפשות ומ"מ הכל לפי הענין (פסקי מהר"א סי' קנ"ו) ועיין א"ח ה' שבת סי' פ"ד אות י"ג ח"ל, כ"ש עתה שאנו דרים ביניהם (כלומר בין העכו"ם) שאפילו אם באלו לשלול בעלמא שיוצאים עליהם בשבת בכלי זין כששוללים אז כמו כן הורגים ואין לחלק בין היכא שזרו כבר לאומרים שרוצים לזאב וכו' דאין מדקדקין בפק"נ וכו' ע"ש, והגם שהמג"א והתב"ש ועוד אחרונים כתבו דדוקא בממון של רבים אמרו כן דבין רבים א"א שלא יעמוד אחד על ממונו ויצאו כולם לידי סכנה. אמנם מדברי הא"ז לא נראה כן שכתב דבשעה ששוללים אז הם גם הורגים והחילוק שחלק הא"ז הוא אם ישראל על אדמתן או דרים ביניהם דכל

להיות סכנה וק"ו הוא למי שצא לידי סכנה וכו' ע"ש. הנה כתב להדיא דהולכי מדברות לאו שצאו לידי סכנה אלא שהיו ראוי להיות בו סכנה ע"כ, והר"י ברכות נ"ד שם ד"ה ארבעה וכו' ומנהג הוא בצרפת שאינם מצרכים ברכת הגומל כשהולכין מעיר לעיר מפני שאומרים שלא הוצרכו להודות אלא להולכי מדברות שהוא סכנה מחיות ומלסטים אצל להולכי דרכים לא וכו' ע"ש. מצוה דהולכי דרכים כולם מצרכים בין מצאו סכנה או לא כיון שהוא מקום סכנה דדומיא מעיר לעיר קאמר ומעיר לעיר ע"כ שלא פגע בהו ארי' וא"כ פשוט דדברי היד המלך תמוהים.

והמאירי ברכות הנ"ל כתב יש מי שאומר שאין הדברים אמורים אלא בהולכי מדברות שטעו ויורדי הים שעמד עליהם נחשול בים וכו' אצל אני איני מודה בכך אלא כל שעלה למטה וכל הולכי דרכים וכל החולים בחזקת סכנה וה"ה לכל הולכי ים עכ"ל המאירי וכת"ר צ"ן לשו"ת הר"י שביאו בא"ח סי' קי"ג ומסקנא ליה לכת"ר לפ"מ דהרמ"א חולק על המחבר וס"ל בסי' רי"ט דאין מצרכין אלא בחולה שיש בו סכנה מה יהא בהולכי מדברות וימים אי דוקא באירע לו סכנה לדעת הרמ"א ולפענ"ד פשוט דכל כי האי הו"ל לאשמעינן ולפענ"ד לית מאן דפליג דלכו"ע מברך אפילו בלי סכנה.

ובמה שרצה לחדש מכת"ר לדעת הריב"ש צסימן של"ז הוצא בשו"ע סי' רי"ט ס"ט שכתב ח"ל, שהרי הולכי מדברות שצריכין להודות זהו מפני סכנת ארי' וגנבי המנזרים בדרכים וא"כ כשעמד עליו ארי' לטורפו אפילו בעיר אם גנבים באלו לו אם שודדי לילה ויאלצו וכיוצא בנסיים אלו כ"ש שצריך להודות ולא הוצרכו ארבעה בכתוב אלא מפני שהם מנזרים תמיד בדרך מנהגו של עולם ברוב אנשים וכו' וכ"ש הנעשה לו נס ויאלצו ממיתה עצמה שהרי קצבו עליו ברכה אחרת לברך כשיעבור עוד במקום ההוא וכו' וכתב כת"ר דהריב"ש נמי מיירי דוקא בזה סכנה ממנ"ש ובשו"ת תשצ"ך בטור השלישי סי' ל' מפרש כן בדברי הריב"ש וגם בשו"ת חיים שאל סי' ט"ו ח"צ כתב ח"ל, ועוד אני אומר דאפשר דגם הריב"ש מודה בנ"ד דלא יצרך הגומל דהרי כתב דהנעשה לו נס ויאלצו ממיתה עצמה ובנ"ד לא הגיע לזה עכ"ל הרי דמפורש נמי דברי הריב"ש בנ"ל ממיתה עצמה.

ולפענ"ד א"א לומר כן דהרי כתב הריב"ש מפורש דהולכי מדברות שצריכין להודות זהו מפני סכנת אריה וגנבי המנזרים בדרכים, ומנזרים משמע שהוא דבר המנזר, אצל אינו ודאי שיפגעו בו גם ממה שכתב וא"כ כשעמד עליו וכו' וכ"ש הנעשה לו נס ויאלצו ממיתה עצמה ואי נימא דבמדבר נמי רק בנעשה לו נס שניצל ממיתה עצמה מאי

מתפללין מנחה עד ז"כ וזכמה מקומות היו מקפידין להתפלל מנחה דוקא עד ז"כ ומרן הח"ס ז"ל שמשם תנא הוראה להלכה למשה מסיני ה' ממאחר להתפלל תפלת מנחה וכן שמעתי ממרן הכת"ס ז"ל ומרן הגה"ק מצעלו שהי' מדקדק להתפלל מנחה עד ז"כ נתן טעם לדבר לפי שהיו הנשים יוצאות לטבילה בשעת תפלה שלא יקילו בטבילת נשים שיש בו איסור כרת, ומקצת גאונים שמעתי טעם דק"ש דערצית דאורייתא ותפלת מנחה דרבנן ולכן מוטב להתאחר בתפלת מנחה עד ז"כ שספיקא להקל וגם יש לו חזקת יוס, ולאחר תפלת ערבית ולקרות ק"ש דאורייתא בזמנה ועוד טעמים בדבר. ועכ"פ המפורסם אין צריך ראייה יהי' מאזיה טעם שיהיה.

וּלְדִינָא קשה לפלפל אלא שמה שיש להקשות לפ"מ דמבואר בתפלת המנחה כנגד תמיד של צין הערבים תקנו א"כ האיך פסק דעבד כמר עבדי, והיינו עד ז"כ והא' אמרינן בזבחים נ"ו מנין לדם שנפסל בשקיעת החמה ומשני מקרא דזבחים וז"כ עוד צמנחות דף כ' וא"כ אמאי לרבנן זמן תפלת המנחה עד הלילה שהוא ז"כ. אמנם כבר הקשו קושא זו קמאי, ובהגמ"י פ"ג מהל' תפלה כתב וז"ל, כתב רבינו חננאל ועכשיו נהגו כל ישראל להתפלל מנחה עד הערב וכו' יוסי דאמר צירושלמי לא הוקשה תפלת מנחה לתמיד של צין הערבים אלא לקטורת שנאמר תכון קטורת לפניך ע"ש וכ"כ התוס' פסחים נ"ח אליבא דר"י דס"ל עד פלג המנחה והקשו הא לא היתה הקרבת התמיד אלא בט' שעות ומחצה ותי' דמ"מ הקטורת שהיו מקטירין אחר התמיד הי' שעה ורביע שנמצא שהי' כלה צ"א שעות חסר רביע ותפילת המנחה כנגד לקטורת תקנוה עיין לח"מ פ"ג מה"מ ה"ב.

ומבואר עוד מדברי ר"ח דזמנו נהגו כל ישראל כרבנן להתפלל תפלת מנחה עד הערב וכן נראה דעת הרמב"ם פ"ג מהל' תפלה וכן פסקו רבותינו בעלי השו"ע המחבר סי' רל"ג וגם הרמ"א נראה דס"ל להלכה כן אלא כתב לפי מנהג המקום ע"ש ודו"ק היטב.

ובגמ' פסחים דף ז' והא' קי"ל דעד ז"כ ימא הוא ופירש"י כדכתיב מעלות השחר ועד ז"כ דעורא ופשוט דכ"מ דאמרו והא' קי"ל דהכי הלכתא והר"ף גיאות הוצא צטור א"ח סי' רצ"ד ז"ל כיון שנהגו כל ישראל כרבנן שאין מתפללין ערבית אלא משחשיכה וכו'. מבואר דזמנו נהוג כ"ע כרבנן לענין ערבית ומסתבר דגם לענין מנחה עשו כן.

אלא דבחדא מילתא פליגי דדעת הר"ח דעד הערב היינו עד שקעה"ח או סמוך לו ממש אבל בעלי שו"ע פי' עד הערב היינו עד ז"כ וכדעת רש"י וכבר שגה זה חכ"א

שאנו דרים ציניהם ידם תקיפה עליהם והורגים ושוללים בשביל ממון נמי ושפיר הו"ל סכ"ג אבל כשני ישראל על אדמתן אז הן יראין להרוג וצאים רק על עסקי ממון, וזה חילוק נכון. א"כ כל זמן שהם צין האומות לעולם הוא בכלל סכנה וא"כ אפילו צאים על עסקי ממון נמי מקרי בכלל סכנה ודלא כאחרונים.

יהיה איך שיהיה עכ"פ נראה פשוט דשודדים בזמן הזה דראינו כמה פעמים שהורגים אפילו כשנותנים להם המעות א"כ שוב הו"ל ודאי ניצל מסכנה וכ"ש שפושט עליו אקדח וניצל מזה ודאי הו"ל ניצל מסכנה גדולה. ולפענ"ד פשוט דצריך לזרז עליו צרכת הגומל וכמ"ש.

והנני בזה בברכת כוח"ט בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן לב

ישוב לפסק הש"ע דתפלת מנחה
עד צאת הכוכבים

י"א לחדש הרחמים התשל"ה בני יצ"א

מחיי חיים יכתב ויחתם לחיים את מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב וכו', הרה"ג מוה"ר ישראל טאפלין הי"ו, חבר בכולל בית המדרש גבוה לייקווד נ"ו.

אחדש"ת, יסלח לי אם לא תארתיו כראוי כי לא ידעתי רק מדברי תורה שכתב ויקבל הכבוד כפי הראוי לו.

ובר"ת אשר הקשה לשאלו צענין סוף זמן תפלת מנחה אי זמנה עד ז"כ ממש כשיטת רש"י ר"פ תה"ש צמח"י או עד השקיעה כשיטת ר"ת והר"מ צפיה"מ וזיין שיטת הפוסקים ומחלוקתם מערכה נגד מערכה עד אחרון שבאחרונים הפמ"ג והמ"צ סימן רל"ג ולשיטות הפוסקים דענה"כ ממש מותר א"כ צנ"י לדעת הגאונים שאנו כאן נמשכים אחריהם הוא צערך ל"ה מיוט אחר השקיעה ויכולין להתפלל מנחה עד ז"ו וכן יש לכאורה לנהוג לענין הפסק טהרה וכתב שם ס"ס.

אהובי ידידי זה כמה פעמים שנשאלתי לכתוב ולזכר הא הלכתא. אמנם אני מתחמק מלצא צמח"ס בזה כי הא' הלכתא למשחא והרי בזמן התנאים לא הכריעו בדבר אלא הניחו הדבר על דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד ולכן לא רציתי לפלפל בזה וגם עכשיו לא אפלפל בעצם ההלכה ולא צאתי רק לישב בזה מנהג אבותינו ורבותינו בערי יוראפך פולין וגאליניע אונגארן טעשיכע ורומאניא אשר זה חסידים ונדיקים ואנשי מעשה גאונים אשר יסודם צהררי קודש היו

מהמהרי"ק לגבי התוס' זה הי' כן אפילו היו המחבר והרמ"א סתם פוסקים, צר מן דין הלא בעלי הש"ע היו מאות רבנים שפסקו כן ואין כח לאחרון לחלוק עליהם ולהכריע נגדם כ"א בהצאם ראיות מפורשות נגדם מה שלא ראו הם דאז קיי"ל ככתראי לעולם דאמרינן אילו ראו הראשונים דברים אלו היו חוזרים בהם.

ועמ"ש בשו"ת פני" ח"ב סימן נ"א להגאון בעל מג"ש וז"ל, לפי מנהג בני מדינתנו י"ו דבר הנדפס בש"ע אין לשנות ח"ו שום דבר וכתורת משה, ואפילו דברים המוכרחים מחויבים אנו לעייל פילא בקופא זעירא דמחטא ע"ש ובשו"ת ז"צ סק"ט ובשו"ת חתנו הגאון בעל עבוה"ג סמ"ח שכ' דכל הפורש ממנו כפורש מן החיים ע"ש ובשו"ת שער אפרים סי' קי"ג וז"ל, ואשר שהוא מסופק וכתב שקבלו עליהם גזירת הר"י מינץ וסיעתו' שלא למאן הנה מעל"ת בחוץ ואנחנו בפנים ואינו דומה שמייעה וראי' אנכי הרואה וכו' צפנקס הק"ק תקנה קדמוני שקבלו עליהם כמה רבנים והתנו צנייהם שלא יפסקו שום פסק ע"פ תשו' ופסקי' הן מראשונים הן מאחרונים אם לא מה שמבואר בטור וצ"י ושלחנו הטוהר עם הכרעת בעל המפה ומפרשיהם האחרונים ולא ע"פ שום פוסק אחר ואף שימצא לפעמים בפרטים אחרים ממה שיהי' נגד הפוסקים הנ"ל איז לא ח"ק כלום להפוסקים ע"פ ספרים הנ"ל וכו' ע"ש. ובשו"ת חו"י בהשטות ע"ש ובקליור תקפו כהן סי' קכ"ג וקכ"ד וז"ל, קיימו וקבלו חכמי הדור לשמור ולעשות ככל האמור במטבע הקצר הש"ע והרמ"א ז"ל ולדעתי אין ספק כי הכל בכתב מיד ה' עליהם השכיל ורוח ה' נוסקה צם להיות לשונם מכון להלכה וחפץ ה' בידם הלכה ע"ש ולא כמ"ש מהר"ם לוצלין סי"א ק"ב וקל"ה ע"ש.

עוד שם בתומים קוס"י כ"ה בקת"כ אות קכ"ד דקצלה בידו וכן הוא דן דאין לטעון קים לי נגד פסק השו"ע והרמ"א כיון שהצ"י ורמ"א לא זכרו דעת החולק אין לחוש לו. וז"ל מרן הח"ס א"ע סי' קנ"א וכאשר כ' הגאון ד' שלכם אלי ושינה ושלש כמה פעמים שהוא רואה שאני ממירא לזאת חוץ לגדר הרמ"א אפילו כחוט השערה איז אומר עליו חכם עדיף מנביא כי כן הוא והיא תהלתי ותפארתי עכ"ל. ולכן בדין כיון דבעלי ש"ע ראו כל בני הפוסקים שהציא המ"ב ואפי"ה הכריעו דלא כוותיהו ופסקו בשלחנם הטוהר דתפלת המנחה עד זאת הכוכבים פשוט דהלכה כוותיהו אפילו באיסורא דאורייתא וכל שכן בתפלת מנחה דרבנן מאחר דמרן המ"ב לא הציא פוסקים חדשים או ראיות אחרות מה שלא ראו בעלי הש"ע בהלכה זו קיי"ל כבעלי הש"ע ומותר להתפלל מנחה עד שחשכה כפסק הצ"י והרמ"א, כן נלפענ"ד.

שרצה לומר דלהר"ח נמי עד הערב עד כה"כ ממש הוא והוא שגגה גדולה כנראה למעיין שם. אמנם פשוט כיון דרבותינו בעלי השו"ע הכריעו דעד כה"כ מותר להתפלל מנחה לכתחלה וכן נהגו אבותינו בתרייהו אין אחר המנהג כלום. אשר לכן לא מוזן לי מה שכתב המ"ב סימן רל"ג אות י"ד וז"ל, ודע דאף שהמחבר והרמ"א משמע דלדין דנוהגין להתפלל מעריב אחר כה"כ מותר להתפלל מנחה אפילו אחר השקיעה עד סמוך לכה"כ ישנם פוסקים רבים שחולקים בזה ודעתם שתפלת המנחה הוא רק קודם שקה"ח ולכן לכתחלה צריך אדם ליזהר להתפלל קודם שקה"ח דוקא דהיינו שיגמור תפלתו בעוד שלא נתכסה השמש מעייניו ומוטב להתפלל בזמנה ביחידות מלהתפלל אח"כ בציבור ודיעבד יוכל לסמוך על דעת המקילים להתפלל אחר שקה"ח עד רבע שעה קודם כה"כ וכו' אך כ"ו דיעבד ושעת הדחק גדול אצל לכתחילה בודאי אין לאחר זמן המנחה עד אחר השקיעה וכו' ע"ש.

ואצ"י אסקופה הנדרסת לפני ג"ק לא ידענא מאי כל החרדה ההיא שחרד לן מרן הגה"ק ז"ל דדוקא דדיעבד ובשעה"ד גדול וטוב יותר להתפלל ביחידות שאחר שרבותינו בעלי הש"ע פסקו לכתחילה יתפלל עד כה"כ או סמוך לו וכמ"ש המ"ב וז"ל דאף שהמחבר והרמ"א וכו' וע"כ שהם ראו בני גדולי הפוסקים הרבים שחולקים שדעתם שתפלת המנחה הוא קודם שקה"ח ואפילו הכי הכריעו דלא כוותיהו א"כ מאן יעמוד נגדם ולפסוק היפוך דצריהם בלי ראיות וכ"ש להתפלל ביחידות ובשלמא אלו הציא מרן המ"ב ראיות אחרות מה שלא ראו רבותינו בעלי הש"ע הי' מקום לחלוק עליהם אצל בלי שום ראיות רק כיון שיש פוסקים רבים דס"ל קודם השקיעה הרי ראו וגם ראו רבותינו בעלי הש"ע שיטות אלו ואפ"ה פסקו דלא כוותיהו וכלל גדול צדינו היכי דראו רבותינו בעלי הש"ע הפוסקים ופסקו דלא כוותיהו הכי קיי"ל ואין כח ביד האחרונים לחלוק ולהכריע נגדם כ"א בראיות שלא ראו בעלי ש"ע דבמה שראו והכריעו דלא כוותיהו לא אמרינן בכה"ג הלכה ככתראי אע"ג דאמרינן הלכה ככתראי, מאב"י ורבא ואילך ועי' שו"ת מהרי"ק שורש ז"ד ורמ"א ח"מ סי' כ"ה לא אמרינן כן אלא כשאין צין בכתראי לקמאי אלא כדרגת אמוראי קמאי לאמוראי בכתראי אצל היכא דאיכא ציימיהו כדרגא שבין אמורא לתנא לא אמרי' הלכה ככתרי אלא אדרבה, כ"כ הש"ך ח"מ הנ"ל צ"ש מהר"ם אלשיך וכתב וא"כ אין ספק שהמהרי"ק שהוא מדורותינו אלה לא אמרינן עליו לגבי התוס' דהלכה כמותו שהוא בכתראי לגבי ידיהו ועי' פסקי מהרא"י סי' רמ"א ודו"ק, וא"כ כ"ש בעלי ש"ע דלא אמרינן על מרן המ"ב שהוא מדורותינו אנו שיכול לחלוק על הרמ"א והצ"י והמג"א שהם כתנא לגבי וכו' ש הוא

וכמ"ש גם השו"ע והוא כשיטת רש"י והטו"ש"ע וא"כ אפילו נחמיר דזה"כ לאו דוקא אלא ציהש"מ מ"מ ציהש"מ דר"ת מאוחר הרבה שהוא קרוב לשעה אחר השקיעה ולזה שפיר נתיישב מנהג אבותינו בלי שום פקפוק לענין תפלת מנחה. ומיהו לענין הפסק טהרה כיון דהחמירו בו אין להקל אצל לענין מנחה כדאי הם צעלי הש"ע לסמוך עליהם אפילו שלא בשעת הדחק וכ"ש שלא להתפלל ציחידות קודם השקיעה כל זמן שימצא מנין לאחר השקיעה ואפילו לכתחילה כנלפענ"ד.

[ומצאתי] במנהגי מהר"א טורנא (ירושלים תשל"ט) ותפילת המנחה מחזי שעה אחר חצי היום עד הלילה או עד פלג המנחה אם ירצה. הנה כתב סתם דתפילת המנחה עד הלילה אלא שהוסיף אם ירצה עד פלג המנחה. וידוע דאנחנו נוהגים ע"פ מנהגי מהר"א"ט הנ"ל כמבואר ברמ"א שהוא ומהר"א קלויזנער והמהר"ל הם יסוד מנהגינו מרביתנו חכמי אשכנז. ועיין משנה ברורה סי' רצ"ג ס"ק ט' שכתב וז"ל, דצימנו נוהגין כל העולם לעשות תמיד כרבנן שמתפללין מנחה עד הערב וכו' ע"ש. הרי דבאמת המ"צ צעזמו מעיד שכן הי' מנהג העולם גם בזמנו ומנהג כל העולם הי' להתפלל כרבנן והוא כרמ"א וצעלי הש"ע. ועיין שאג"א סי' י"ז שהאריך הרבה בזמן מנחה עד לאת הכוכבים וכרבנן ופשוט].

דושה"ט בלב ונפש
בגשה הקמן

סימן לג

אמירת ברבת המפיל אי בעי בעמידה

מוצש"ק טהרות התשל"ד בני יצוא
למאן דלא חזינא מברכינא ויהא שמייה מברך ה"ה המופלא
ומופלג מלא פלג וכו' כש"ת מוה"ר יעקב פריעדמאן הי"ו,
תלמיד בכולל מקור חיים בני.

אחדשה"ט וש"ת ונדבר אשר מצא צדע"ת שהציא צס
תשצ"ץ קטן סימן ר"ס דברכת המפיל צעמידה
וציין לעי' צפמ"ג סימן ת"צ סק"א וז"ל, ועיין א"ר והכלל כל
ברכה שאין הנאה לגוף צעמידה משא"כ שחיטה חלה וק"ה
אף שחוב עליו דומין לנהנין עכ"ל, ומסקנא ליה אי יכול לומר
דהמפיל נמי דומה לברכת הנהנין על השינה ע"כ.

לפום ריהטא הי' נראה דמהיות טוב יעשה כמהר"מ בתשצ"ץ
הגם דיכלנא לפרש דמהר"ם נמי לא אמר לחיובא אלא
כתב שמהר"ם הי' נוהג לעמוד בשעת הברכה אצל ליכא חובה
ואף שאין הכרח מ"מ כיון שלא ראינו להפוסקים שהציאו כן
מסתמא הכי פירשו בו דאינו אלא למנהג ולא לחיוב. שוב ראיתי
בא"ר סימן רל"ט אות ג' וז"ל, ראיתי בתשצ"ץ סימן ר"ס ז"ל

אשר לפענ"ד על זה סמכו אבותינו להתפלל מנחה עד לאת
הכוכבים וכדאי הם לסמוך עליהם אפילו שלא בשעת
הדחק ולכתחילה אפילו באיסורי דאורייתא החמורות וכ"ש
בתפלת מנחה שהיא דרבנן, וגם כי המג"א צס המהרי"ל
נמי נראה דצריך ליה כהמחבר והרמ"א שהציא דברי הד"מ
דהמהרי"ל הי' מתפלל מנחה בשעת הדחק סמוך לזה"כ ואמר
אע"פ שנראה צעיר לילה מ"מ עדיין יום הוא עכ"ל. ומש"כ
צסעהד"ח ז"ל דקאי אמה שהי' נראה כבר לילה וסמוך לזה"כ
ממש ולזה כתב צסעהד"ד אצל קודם זה"כ אפילו לאחר
השקיעה מותר אפילו לכתחילה וראי' לדבר מדאמר אע"פ
שנראה צעיר לילה מ"מ עדיין משמע דהחסרון שנראה לילה
ואם החסרון שהוא אחר השקיעה הי"ל הגם שהוא כבר לאחר
השקיעה מ"מ אכתי יום וצדיעצד מותר או הי"ל המהרי"ל
הי' מתפלל מנחה לאחר השקיעה בשעת הדחק ומדקאמר
המהרי"ל הי' מתפלל סמוך לזה"כ משמע דדוקא סמוך לזה"כ
ממש הוה כשעהד"ח אצל לאחר השקיעה קודם זה"כ מותר
אפילו לכתחילה וזה לפענ"ד ברור צס"ד.

והנה התוס' מנחות דף כ' ע"ב ד"ה נפסל צסקה"ח
הקשו דהיכי ממעט מציוס הקריבו דצסקה"ח נפסל
הדס הא עד זה"כ יום הוא ותי' דקאי אחתלת שקיעה צס
אינו ענין לסוף שקיעה דנפקא מציוס צוותו וי"מ דמה"ת
אינו נפסל אלא מסוף שקיעה אלא דרבנן עביד הרחקה
ופסלוהו מתחילת שקיעה והעמידו דצריהם צמקום כרת,
וצמס' תענית כל תענית שלא שקעה עליו חמה לא שמייה
תענית ומנהג אבותינו תורה הוא שהכל נוהגין עד זה"כ
ע"ש. ועי' ש"מ וצחים דף נ"ו אות ח' שהציא קושיא זו
ותי' ר"פ צס ר"ת דמיירי צתחלת שקיעה ואע"ג דמתחלת
שקיעה ועד זה"כ ד' מילין הוא ואכתי יממא הוא ואפ"ה
נפסל מתחלת שקה"ח מקרא דציוס הקריבו, וצח' למס'
פסחים ישצתי צזה קושית הרצב"א פסחים ז"ד שהקשו
צתוס' הרצב"א שס לשיטת ר"ת דמתחלק צין תחלת שקיעה
לסוף שקיעה קשיא מה שפי' לעיל אמאי דס נפסל צסקה"ח
כיון דלשון דשקיעה משמע תחילת שקיעה ע"ש ולפימ"ש
אדרבה הרי ר"ת צעזמו תי' זה וכנ"ל וק"ל.

ולד"ד מיהו מבואר דעד זה"כ ודאי יממא הוא אפילו
לאחר השקיעה אלא דלענין קרבן ופסול הדס ילפיין
מקרא דנפסל וגוה"כ הוא משקיעה ראשונה או גזירה דרבנן,
אצל לענין כל דבר עד זה"כ יממא וממילא תפלת מנחה כיון
דלחכמים עד הערב א"כ עד זה"כ מתפלל תפלת מנחה דעד
זה"כ יממא הוא וכנראה כיון דצמקומותינו פסקו כר"ת
ממילא נקטו כותיה לענין תפלה נמי. עכ"פ אי נימא דצזה
תליא א"כ ממילא זה"כ פשוט דזה"כ ממש וכשיטת ר"ת

את הזמן מוסיף הכל הוא ואיך אפשר דכי נתן אפר נתינה כל דהוא לא יהא מוסיף הכל ותו דאמרין בגמרא דגחלים עוממות הרי הן ככירה קטימה וזודאי דגחלים עוממות מוסיפין הכל טפי מרמץ ע"ש, וכ"ש להמאירי דאפילו לאחר שקטם נבערו הגחלים לעבר הקיטום ונראות ממש אפ"ה מותר כל שקטם ולשיטת רש"י נ"ל דס"ל כמ"ש הצעה"מ בשם י"א וכ"כ הר"ן דגחלים קוטמות כיון שעוממות והולכות אף שלשעתו הם חמים מ"מ לא די שאין מוסיפין אלא הן עוממות והולכות ולפי"ז אין בהם משום מוסיף הכל והבן בכל זה.

ולבאורה לפי רב האי גאון ודעימיה דשמעתתא מיירי להחזיר והטעם משום הכירא א"כ אם שם הטם על הגו נמי הכירא איכא וכ"ש הוא מגחלים קטומים שאף שלאחר כך נעשו לוחשות ואפ"ה התירו כמ"ש צמח"ט בשם המאירי כיון דכבר הוה ליה היכר כ"ש בטם דאיכא היכר גדול, אבל לשיטת רש"י דהטעם משום מוסיף הכל א"כ בטם ע"ג כירה נמי אכתי מוסיף הכל הוא ועי' ה"ה פ"ג מה"ש שגם דעת הרמב"ם דמתני' בלוחשות צלי הטמנה הוא אלא שהרמב"ם ז"ל בה"ו שם תירץ דבתנור שהצלו חם ביותר יש לחוש אפילו בנזירות מועטים ומפני כך אין לחוש לחתוי ע"ש ובה"ה ה"ד, ועי' צ"י סימן רנ"ג באריכות. ולדין אפילו לדעת הרמב"ם היה מותר דהטעם דא"א שלא תשאר ניחון אחת לא שייך בהטם שמכסה כל האש ואיכא היכר גמור.

וראיתי לידי"ג הגאון רמ"פ שליט"א באגרות משה א"ח ח"א סי' נ"ג שיצא לחדש דגם רש"י מודה דגחלים קטומים אפילו לאחר שנקטמו נחשבו מוסיף הכל אך לא אסרו משום ההיכר שיש בהקטום שאין דעתו לחתות והציא ראי' מרש"י דף ל"ז ע"ב שפי' שאני הכא דקטמה וגלי דעתי' דלא ניחא ליה בצמוקי ע"ש ומה שפי' במתני' יתן אפר ע"ג גחלים לנכסות ולנגס אין הכונה שלא יוסיפו הכל אלא דהוא גרוע מכפי שהי' בלא כסוי האפר, וא"כ גלי דעתיה שלא ניחא ליה בצמוקי רק שיהיה חם לצד דבשזיל זה לא איתו לחתוי, ולא יקשה לפי"ז לרש"י מה שהקשה הר"ן מהא דאסור להטמין צרמץ אלא דהדר צ"י כיון דהתוס' ור"ן לא פי' כן ברש"י ז"ל ע"ש.

ובאמת כי המעיין בדברי רש"י (דף כ' ע"א) ד"ה קטום ח"ל, מפזרים אפר מלמעלה כדי להפיג חומו שלא יוסיף הכל בשבת וזה תבשיל שהוא כמאכל בן דרוסאי לא חיישינן אם מתבשל והולך בשבת ע"כ. הנה מפורש כד רש"י דהקיטום הוא כדי שלא יוסיף הכל וז"ל.

ברם ראיתי להמאירי ז"ל שהאריך הרבה בדברי רש"י צפי' המשנה הנ"ל והקשה ליה ממה שאמרו קופה שהטמין

ואומר המפיל חבלי שינה וכו' בעמידה ע"כ וראשונים ואחרונים לא הזכירו זה ע"כ נראה דכבר ראה מה שראה הדע"ת וס"ל דאינה הלכה דהראשונים והאחרונים לא הביאיהו וכה"ג השמטה הוה ראייה א"כ אינה הלכה ודו"ק.

דושה"מ בלב ונפש
בגשה הקמן

סימן לד

הגו שכבה בשבת אי מותר להעביר החמין
על תנור אחר

א' שלח התשל"ד בני יצו"א

מע"כ ידידי היקר והנעלה מופלא ומופלג מלא פלג ברקאי וכו' כש"ת הרב דוד פריעדבערג הי"ו, בביהמ"ד ישיבת בית תלמוד והוראה ירושלים עיה"ק תו"א.

אחדשבה"מ בדבר שאלתו דדין שהי' והטמנה שנתעורר ציהמ"ד היכא דעמד הטשאלנט ע"ג כירה גו"ק היינו שהי' פח מונח על הגו וכזה הגו בשבת ובעוד שלא נטטן הטשאלנט אי מותר להעבירו על גבי גו אחר שיש עליו פח והציא שם דברי המג"א ודברי המ"צ בשם המהרי"ל דאם יש דף המפסיק להכירה יש לכירה דין גו"ק ומשמע דע"י היכר דבר המפסיק מותר ליתן אפילו לכתחילה בשבת ע"כ. שוב הביא דשמע מהחזו"א ז"ל דס"ל דפח לא הוי כגו"ק ורואה ציבור צענינים אלו. והנה להעיר בכל הקוגיא באמת כי דבר קשה הוא לחוסר הזמן והדברים מסובכים עד למאוד מ"מ לא אומע מלהעיר באיזה ענינים לפי קולר הזמן.

תנן החם (שבת ל"ו) כירה שהסיקוה צקש או בגבצא נותנין עליה תבשיל בגפת או צעיס לא יתן עד שיגרוף או עד שיתן את האפר ופירש"י דבאיסור הטמנה מיירי והטעם משום דאין טומנין בדבר המוסיף הכל וכל שגרוף וקטום ס"ל דאינו מוסיף הכל וכ"כ בכמה מקומות דהכא דדין הטמנה איירי ומשום מוסיף הכל. אבל רב האי גאון ור"ם ורבינו אפרים פי' דהכא לא איירי מהטמנה כלל אלא כגון שהקדירה יושבת על כסא של צרול וכיוצא בו או שהיא תלויה בצבנים שאין שולי הקדירה נוגעין בגחלים ומשו"ה כל שגרוף וקטום דאיכא הכירא שמסלק דעתו מלחחות בגחלים שרי. והצעה"מ הקשה לפירש"י דהרי הוא עצמו ז"ל פי' לעיל (סוף סב"מ) מפני מה אין טומנין בדבר המוסיף הכל מצד יוס גזירה שמה יטמין צרמץ ורמץ היינו אפר המעורר בגחלים אלא אע"פ שנתן האפר מוסיף הכל הוא וכן הקשה הר"ן ז"ל וכתב וכן הוא ודאי שהרמץ מחמם את הזון וכל שמחמם

שהוא עצמו פי' צפ' צ"מ דף ל"ד ע"ב מפני מה אמרו אין טומנין בדבר המוסיף הכל מצעוד יום גזירה שמא יטמין ברמץ ורמץ היינו אפר המעורב בגחלים אלמא אע"פ שנתן האפר מוסיף הכל הוא וכן הוא ודאי שהרמץ מחמם את הזון וכל שמחמם את הזון מוסיף הכל הוא וכו' ע"ש נראה מפורש דכל שמחמם את הזון אפי' אין מוסיף הכל מצד עצמו מ"מ כיון שמוסיף הכל בהזון מקרי מוסיף הכל. אמנם מהא לא הו"א סתירה לדברינו דהרי הר"ן פליג על שיטת רש"י וא"כ י"ל דגם בזה פליג.

וקצת ראי' נראה מדברי המאירי ז"ל שהקשה לרש"י ממה שאמרו קופה שהטמין זה אסור להניחה על גבי גפת והרי הטמנה זו בדבר שאינו מוסיף הכל ואסור להושיבה ולהשהותה על גבי גפת ומה תוספת הכל לגפת על הגחלת קטומה ותי' המאירי ז"ל וז"ל, אלא שהם מפרשים שהגפת כל שאדם טומן זה דבר חס מוסיף הכל בכל שעה אכל גחלים הקטומות מתנוונות והולכות וחמימות שלהם קלוש הנה כתב בגפת שהטמין זה החמימות מוסיף הכל בכל שעה ולא שמעמיד ההכל, ומיהו י"ל דדיוקא דסיפא עיקר דגחלים קטומות חמימות שלהם קלוש וי"ל.

והנה המג"א סקכ"ב כתב צ"ש הש"ג דהתנורים שלנו תוכו וגבו אחד הוא ומותר בגרוף וקטום וצאינו גרוף וקטום אסור. והנה רש"י שבת ל"ז פי' גבה עובי שפתה או כסוי שעל חללה נראה דס"ל דכסוי על חלל התנור נמי אסור, וא"כ לכאורה אם הפח על התנור נמי בכלל כסוי ולא טוב ממנו ואמאי יהא מותר. מיהו לאחר העיון נראה לחלק בדיוק לשון רש"י ז"ל שכתב עובי שפתה או כסוי שעל חללה, ולכאורה למה דייק בלשוננו כסוי חללה היה ליה לומר גבה עובי התנור או כסוי שעליו, ונראה דבכיון דייק רש"י כסוי שעל חללה דדוקא אם הי' הכסוי רק על חללה הוא דמקרי על גבה ונכנס בכלל האיסור, אבל אם הי' כסוי עובר על כל עובי התנור היינו גם על שפתיו או שפיר היה מותר להניח על עובי שפתיו עכ"פ, ואולי גם על כסוי במקום החלל דכה"ג מקרי שוב גר"ק והטעם בזה הוא כך דכסוי העשוי רק לחלל התנור הוא חלק מן התנור שכן דרך התנורים לכסות בכסוי זה ולצב על גבו והו"ל הכסוי על חלל התנור כמו השפת התנור שאסור שהוא חלק מהתנור ממש וליכא בזה היכר כלל, אבל אם נתן כסוי על כל התנור ולא רק על חללה וכ"ש שנתן טס אחר על הכסוי כה"ג ודאי מותר אפילו לרש"י דטס זה לא בטל לגבי תנור והו"ל היכר ושוב הו"ל כגו"ק וכיון דהצבנו לעיל דגם רש"י מודה בטעם היכר א"כ פשוט דגם הכא מהני אפילו לשיטת רש"י וכ"ש לדעת שאר פוסקים. ואולי י"ל דכמו בתנורים שלנו שיש במקום הגו כמין כסוי

זה אסור להניחה על גבי גפת ומה תוספות הכל לגפת על הגחלת קטומה, ותי' ג' תירוצים חדא דרש"י מפרש שהגפת כל שאדם טומן זה דבר חס מוסיף הכל בכל שעה אכל גחלים הטומים מתנוונות והולכות וחמימות שלהם קלוש, ועוד שהגפת שהוא משיבה עליהם וכורך קרקעות הקדירה בהם, אבל זו אינו מישב הקדירה על הגחלים ממש. ועוד טעם אחר ועיקר שהטמין בגפת מראה דעתו שמתכוין להחם בזה שיוכל אכל זה מראה דעתו שאין דעתו בחמימות גדול שהרי ממעטו צידים בקטימתו או בגריפתו זו הוא שיטת גדולי הרבנים, מצואר מדברי המאירי דרש"י נמי מודה לז' הטעמים משום מוסיף הכל ומשום הכירה וכתב המאירי הטעם דס"ל לרש"י לשני הטעמים שאלו לא צאו עליה מטעם מוסיף הכל אלא משום שמא יחתה כמו שיתבאר לשיטה האחרת תינה בקטומה בגרופה היאך שהם מפרשים גרופה שמנחה קרקעית הכירה מהם לגמרי ואף צירושלמי אמרו כן שפי' הגריף כל זכרו דחני הגריף צריך לטאט ציד הקוטם אף אם לא קטם כל זכרו דחני משהה מרבה עליו נעורת של פשתן אלמא אינו צריך לקטום עד שלא יראה האש כלל והרי אמרו גחלים עוממות כקטומות ע"ש. מצואר עכ"פ דרש"י נמי מודה לטעם חתוי והיכר. ולפי"ז ממילא לא יקשה קושיית הר"ן מהא דאסור להטמין ברמץ וכדקס"ד דהגרמ"פ וגם לדידיה יש חילוק בין הטמנה לשהיה ועכ"פ מצינו להדיא בהמאירי דגם רש"י מודה וממילא שפיר יש לומר דגם רש"י ק"ל טעם דהכירה ומותר להחזיר כשמכוסה בטס.

ונתתיו את לצי להצין פירושא דלא יוסיף אי הכונה הוא שלא יוסיף הכל דוקא ואפילו לא ימעט אלא יעמוד בחום זה שהוא עכשיו כל היום אף דגם שהוא כמו שהוא הוא חס הרבה עד שירתיח ויתבשל מ"מ כיון דאינו מוסיף הכל ממה שהוא עכשיו לא חיישין לה כיון דקטם כ"כ שלא יוסיף הכל די בזה, והעיקר שלא יוסיף ולא שימעט ההכל וכיון דכבר נתבשל האוכל כל זכרו די בזה או שבציעין גם שימעט ההכל ושלא יוסיף לאו דוקא ולמד הראשון הי' מובן לשון רש"י הנ"ל קטום מפזרים אפר מלמעלה כדי להפיג חומו שלא יוסיף הכל בשבת ולא כתב שימעט ההכל וסיום דבריו וזה תבשיל שהוא כמאכל בן דרוסאי לא חיישין אם מתבשל והולך בשבת פי' לפירושו דכיון דס"ל דסגי בשלא יוסיף הכל אבל מ"מ אינו ממעט ג"כ ההכל ונמצא דאף לאחר הקיטום אכתי מתבשל בשבת הוא ולזה משני דזה התבשיל כיון שנתבשל כבר כמאכל בן דרוסאי לא חיישין אם מתבשל והולך בשבת. ולפי"ז דידן נמי בהמניח טס על התנור שלנו הטס נמי מפיג חומתו במקלח ולא יוסיף הכל אלא יעמידנו כמו שהוא כה"ג לא מקרי מוסיף הכל והגם שמדברי הר"ן נראה מצואר כד השני שהקשה צריש כירה אפירש"י וז"ל,

ומיידו לעיקר דינא לפענ"ד כיון דציארנו בס"ד דגם לרש"י הטעם משום היכר ולכו"ע הכירא מועיל, לפענ"ד ליכא זזה חששא ומותר אליבא דכו"ע, וכתבתי זזה ללמד זכות לפי שכל בית ישראל נוהגין כהיום להעמיד טשאלענט על הפח על הגז כעס ככהן ת"ח לדיקים וחסידיים ואנשי מעשה, וח"ו שכל בית ישראל עוזרים באיסור חילול שבת וצפרט שאפילו אליבא דמרבין החזו"א אין כאן אלא איסור דרבנן, וכיון דנהג עלמא להיתר אזלינן ביה להקל, ע"י במאירי הנ"ל, וכ"ש דנראה דעת האחרונים דלא כחזו"א ז"ל, וכ"ע נהוג כן וכה"ג מנהג ותיקין הוא.

הן אמת דבגמ' דף ל"ו שם במתני' ב"ש אומרים נטלין אבל לא מחזירין וב"ה אומרים נטלין ומחזירין, ובדף ל"ח שם אמר רב ששת לדברי האומר מחזירין מחזירין ואפילו בשבת ואמר רב זריקא לא שנו אלא שעודן צידו אבל הניחן על גבי קרקע אסור ואמר חזקיה משמיה דאביי הא דאמר עודן צידו מותר לא אמרן אלא שדעתו להחזיר אבל אין דעתו להחזיר אסור מכלל דע"ג קרקע אפילו שדעתו להחזיר אסור, ואיכא דאמרי הא דאמרת ע"ג קרקע אסור לא אמרן אלא דאין דעתו להחזיר אבל דעתו להחזיר שרי מכלל דעודן צידו אע"פ שאין דעתו להחזיר, והרי"ף ז"ל פסק כלישנא קמא לחומרא דהניחן ע"ג קרקע לעולם אסור ועודן צידו אם דעתו להחזיר מותר ואם לאו אסור, ועלה צבי ר' ירמיה תלפזן במקל מה הוא הניחו ע"ג מטה מהו צבי רב אשי פינן ממיחם למיחם מהו חיקו ולא פסק הרי"ף ז"ל צהני צבי כלום, ונראה דעתו לחומרא דאע"ג דהני צבי מילי דרבנן נינהו שכיון שנחשבל כמאכל בן דרוסאי אין צו משום מצבל כיון שפסק כלישנא קמא בעודו צידו ובהניחו ע"ג קרקע לחומרא גלה דעתו שדעתו להחזיר אפילו במידי דרבנן, וכ"כ הטור סי' רנ"ג מפסקי הרא"ש דעבדינן לחומרא, וכן הבאתי כבר שיטת ר"ח דמשום חומר שבת לא אמרינן בכל מקום להקל אפילו בדרבנן. ומיהו באמת יש זזה מחלוקת וג' שיטות בדבר, א' שיטת הרי"ף והטור שפסקו לחומרא, והשני, דעת הפוסקים כלישנא בתרא שפסקו לקולא שאפילו הניחן ע"ג קרקע אם דעתו להחזיר מותר וכן בצעי דר' ירמיה ורב אשי לקולא, ג' דעת הפוסקים כלישנא קמא ולאסור בהניחן ע"ג קרקע אפילו דעתו להחזיר ובעודן צידו אם אין דעתו להחזיר ולהחזיר בעודן צידו אם דעתו להחזיר ובעודן צידו רב אשי פסקו לקולא כיון דסלקא בחיקו וספיקא דרבנן לקולא, ואף דפסקו כלישנא קמא לחומרא לא דמי ספיקא דרבנן דסלקא בחיקו לספיקא דתרי לישנא, וע"י שו"ת תשצ"ך ח"ב סי' ק"ל באריכות מזה. וכיון דאין פסקינן מעיקר דינא כחזו"א דאפילו בהניח ע"ג מותר להחזיר וכמ"ש הרמ"א בכמה מקומות א"כ ס"ל עכ"פ

של צרול שמניחין עליו הקדירה והוא פתוח והכסוי לא היו על כל הגז אולי גם הכסוי שלהם הי' זזה האופן שהיה פתוח שהאש יצא מלמטה והיה מניח עליו הקדירה שתתצטל זזה מקרי על גבה, אבל אם מניח טס שלם ומכסה הכל ולא היו חלק מן התנור ודאי הוה היכר. וע"י תשצ"ך ח"ב סימן ק"ל. והיתר השהייה ע"ג כירה הוא שכיון שהאור מפסיק בין הקדירה ובין האש אינו קרוי הטמנה בדבר המוסיף הכל שאסור אפילו מצדוד יום אלא שהקדירה מונחת על הדברים המוסיפים הכל ואין אור מפסיק ביניהם וזהו דעת הרמב"ן ז"ל וכו' ע"ש, ואולי דעל הטס נמי כיון דאין אור מפסיק בין הקדירה ובין האש וכו'.

ודע דבעיקר הגזירה דשמא יחתה לולא דמסתפינא היה נלפענ"ד לחדש לפימ"ש במקום אחר לענין גזירת שמא יטה ולא גזרינן בנר חשמלי והטעם דלא גזרו חזו"ל רק במין נר שדרכו להתמעט אורה כנר של שמיים וכיוצא בו כה"ג חיישינן שמא ידליק אור הנרין לו ובשבת קודש יתמעט לאט לאט כדרך הנר שלאחר שיתמעט צו השמן מתמעט האור או שמא יחטום הפתילה שתעשה פחם ויחשיך האור, כהאי גוונא חיישינן שמא יטה, אבל באור שלעולם לא ישתנה וידלוק במצב אחד והוא הדליק נר זזה כה"ג לא חיישינן שמא יטה שהרי יש לו האור שהדליק ורואה צו ולא נעשה צו שינוי. כללו של דבר כל שנעשה צו שינוי חיישינן שמא יטה והכ"נ י"ל דדוקא בגחלים שדרך האש להתמעט במשך ההצתה והגחלים אשר סביבות הקדירה עוממות ומכבות חיישינן שמא יחתה גחלים אחרים על יד הקדירה למהר הציטול, אבל אם לא יכבו הגחלים למה ליה לחתות הרי שם הגחלים ומה יועיל החיתוי, וממילא בגז כיון שלא נשתנה האש כל הזמן שהמאכל עליו והוא ידע לה מאתמול ותקן אותו שידליק בכעין זה לא גזרו משום חתוי כה"ג וכמו שלא גזרו שמא יציא עצים אחרים וידליק אלא שמא יחתה הוא דגזרו. דכל שילך להציא עצים יזכיר לעצמו ששבת היום הכ"נ לא גזרו בגז כיון שאין דרכו לכבות ולהתמעט ולא גזרו שמא יוסיף על הגז כמו שלא גזרו כן בנר ובעצים, ומה"ט יש להתיר נר עלעקטרי הנקרא דיממער שאפשר לעלות צב' או ג' מיני אור, והארכתי זזה במקום אחר, ומיהו כיון דקצת יש לחלק חושש אני מלחדש דבר כזה, וע"י קול תורה (אייר תשכ"ג) תשובה מהגר"פ פראנק זצ"ל דתנור חשמלי שא"ל להגדיל את כח החום דין כירה גוי"ק יש לו ומותר להחזיר עליו ואולי כשמכסה גם הכפתורים של הגז אז לכו"ע מותר. שוב ראיתי ליד"י הגרמ"פ שליט"א בתשו' א"ח ח"א סי' נ"ג שמשדד ג"כ לחדש דבגז ליכא גזירה של חתוי הגם שאין דרכו דרכינו מ"מ כל הדרכים למקום אחד הולכים ולכן לא מנעתי עצמי מלהעלות על הכתב מה שצלב, מ"מ אין לסמוך על סברא זו בעצמה.

דאזלינן לקולא וכמ"ש בשם המאירי וצפרט כי יש כאן עוד כמה סניפים להחירא ודו"ק.

ובערתה נחזור בזה האש תחת הקדירה ועדיין לא נטטן אי מותר להשימו על תנור אחר על טס שעל הגו כמו דק"ל דמכירה לכירה אפילו מכירה שהצלה מיעוט לכירה שהצלה מרובה מותר כמצואר בש"ע ס"ז שם בשם הרמב"ם ומג"א סק"כ. ולפענ"ד נראה להחיר דהרי מעיקר דינא פסק הרמ"א דאפילו הניחו ע"ג קרקע נמי מותר להחזיר כל שלא נטטן אלא שנוהגין להחמיר כירושלמי דהניחו לארץ אסור בטלטול והנה צירושלמי שם פ"ג סוף ה"א נחלקו צו הפוסקים צפי" עי' פנ"מ שם ובק"ע הביא דעת הר"ן דמיירי כשילקן קודם שבת ושבת מותר הכל ועיין ביאור הגר"א רסרנ"ג ובמחלוקת הראשונים אי ש"ס דילן חולק אצבלי ולכן מאחר דצירנו צעוה"י דעל הגו מותר לפענ"ד הכ"נ דמותר מכירה לכירה באופן כזה לעת הצורך, ומה שכתב שבספר ברית עולם אסר כזה הנה עיינתי בספר הג"ל בדף 73 (ואגב תמהתי למה כתב הדפוס צנומערין של עכו"ם ולא זיין הדפוס צא' צ' דכרכן של ספרי קודש מעולם) ואדרבה העלה בשעת הדחק להחיר ועדיף מהעמידה על הקרקע, אלא שהוא בכלל פסק שם צדין גו"ק כמנן החזו"א ז"ל שאסור להעמיד על הטס ולהחזיר בכלל כדוע שכמעט כל דבריו הם ליקוט מדברי מרן החזו"א ז"ל, אמנם לדידן מאחר שצירנו צעוה"י להחיר בכל טס המכסה הגו דסגי ליה להחירא ממילא הכ"נ לפענ"ד מותר. והגם כי מיראי הוראה אני ומי אנכי לחלוק על מרן החזו"א ז"ל אשר תורת אמת צפיהו ובכל מקום הלכה כמותו מ"מ מה שנלפענ"ד כתבתי.

דושה"ט בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן לה

אשה ששכחה להדליק נרות ביו"ט שני
מהו להוסיף

מוצש"ק תולדות התשל"ו בני" יצו"א

מע"כ ידידי הרה"ג ור"ח גר"נ ירא"מ וכו', כש"ת מוה"ר נתן בנימין בלויא שליט"א בני"י.

אחדש"ת צידידות נאמנה, דדבר שאלתו באשה ששכחה להדליק נרות צלי צ' של יו"ט סוכות ובזוקר מזכרה שלא הדליקה וזוה לה מעכ"ת להדליק נרות צלי צרכה ונפשו בשאלתו לפימ"ש הרמ"א א"ח ס' רס"ג בשם המהרי"ל דאשה ששכחה פעם אחת להדליק נר צריכה להדליק כל ימיה עוד נר אחד נוסף על מה שהדליקה אי גם נר

יו"ט בכלל, ואח"ל דגם יו"ט בכלל אי גם יו"ט שני בכלל זה. עוד מספקא לי' דאולי דוקא מי שמדליק רק צ' נרות כנגד זכור ושמור ושכחה אז צריכין להוסיף אבל אשה שממילא מדלקת יותר בכל שבת אין צריכה להוסיף או דילמא מטעם קנס לעולם צריכה להוסיף, וצעיקר דברי מהרי"ל חפש ולא מצא זה דדברי מהרי"ל.

תשובה על ראשון ראשון, נראה דאין חילוק בין שבת ליו"ט, ובין יו"ט ראשון ליו"ט שני. והנה ז"ל מהרי"ל (צה"ל שבת דף כ"ט מדפי הספר צסוגריס) נשאל למהר"י סג"ל אשה שחלתה ולא הדליקה נר בשבת והורה לה שתהא זהירה כל ימיה להוסיף על כל נר של מצות יותר ממה שהיתה רגילה עד עתה ומתי שאירע תענית ותתודה או תתודה ג"כ על עצירה זו ואם רצונה להרבות תענית על כזה להתכפר לה תע"ב, הועתק מהרי"ל ישן נוסח עכ"ל"ק.

והד"מ א"ח סימן רס"ג והמטה משה סימן תכ"צ העתיקו צשינוי נוסח קצת, אשה דאשחלי ולא הדליקה נר בשבת תהא זהירה כל ימיה להוסיף על כל נר של מצוה יותר ממה שהיתה רגילה מהרי"ל עכ"ל, והנה החילוק גדול דמהרי"ל כתב אשה שחלתה ומשמע שאפילו לא הדליקה מחמת חוליה והו"ל אונס ואפ"ה צריכה להוסיף נר כל ימיה ולדעת המט"מ והד"מ כפי שהעתיקו דאישחלי משמע דוקא משום שכחה, ולפי שינוי נוסחאות נראה דתלוי שינוי הטעמים, ולגירסת המהרי"ל חלתה א"כ הטעם שהוא עונש לה שלא יכולה להדליק וצריכה תשובה גדולה, ולגירסת הד"מ ודידן הוא מטעם זהירות עי' צ"ח הטעם שצוה (שמוספת) תהא נזהרת מאד.

ונראה דמה"ט נהוג עלמא דיולדת מוספת להדליק נר אחד והקשו האחרונים כיון דיולדת אנוסה היא שלא הדליקה ואונס הרי פטורה להוסיף ולמה נהוג עלמא להוסיף, ולגירסת המהרי"ל אחי שפיר דיולדת היא בכלל חלתה והרי כתב להדיא דהיא צריכה להוסיף וא"כ נראה דנהוג עלמא עפ"י גירסת המהרי"ל הישן. ובמקום אחר כתבתי טעם אחר למה מוסיפין דיולדת נר לכל אחד לפי שיטת הרמב"ם צנר חנוכה שצעה"צ מדליק נר לכל אחד והכ"נ בשבת האשה מדלקת לכל צני הצית נר לכל אחד והבן.

וראיתי בא"ר ס' רס"ג אות ט' שכתבו וז"ל, כל ימיה וכו' להוסיף על כל נר של מצוה יותר ממה שהיתה רגילה לה שמעינן מהא תלת א' דאף שרגילה צג' מדלקת יותר, צ' אפילו נר מצוה אחר שאינו של שבת, ג' משמע דרק הוספה צני כגון שמדלקת נר גדול יותר או נותן מעט שמן יותר, אבל א"צ להדליק עוד נר לחוספת דלא כהצנח

ירוחם דנר של צטלה היינו שמדליקו לכבוד דאלו לצטלה ממע פשיטא דאסור וכ"כ הצ"ח ושכן הוא גם דעת הטור ע"ש, ואפילו להיש"ש פ"ב דציצה סי' ל"ה דפליג וס"ל דלכבוד יו"ט לא מקרי נר לצטלה ולא מיבעיא נרות שמזכרין עליהן אלא אפילו אחר שהדליק אותם וצריך עליהם יכול להוסיף עליהם אלא נר של צטלה מקרי שמדליקין להראות עושן או נדבותן בפני אחרים זה אסור וגם צוה נראה דהרמב"ם מתיר פ"א דשצ' עיין ט"ז סק"ח וצמ"א סק"י"ב ואם מתכוין לכבוד יו"ט משמע מהגרש"ז דשרי מ"מ זה דוקא ציללה אבל ציוס לכ"ע אמרינן שרגא צטיהרא מאי מהני ואסור לכ"ע ואפילו מתכוין לכבוד יו"ט צטלה דעתו אצל כל אדם ואסור אליבא דכ"ע וכ"כ להדיא צמ"א א"ח סי' תקי"ד ע"ש, וא"כ לא טוב עשה צמה שזוה להדליק צבוקר אפילו צלי צרכה והרבה כרכורים כרכרו להדליק נר של יא"צ עכ"פ נר של צטלה קחם אסור להדליק צבוקר כמבואר צמפרשים.

אלו דברי ידידו דושה"ט וש"ת, וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה וללמדה ולהפיצה ברבים כאות נפשו ונפש ידידו המברכו בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן לו

נשים אי חייבות בקידוש היום

עש"ק לסדר ושכנתי בתוכם התשל"ג בני יצו"א אל הכהן הגדול מאחיו, בתורה וגדולה יחדיו, מאלקי המערכה שלום וברכה יוסף ה' אלף פעמים ככה, לכבוד ידיד יעקב איש תם יושב באהלה של תורה וכו', וז"ח כש"ת הרב הגאון מוה"ר יעקב צריבע שליט"א, מיקירי קריתא וממבשרי בארא פארק.

אחדשבת"ר צידדות לנצח, הגם כי אני מוטרד מאד ויאלמין לי כי לולי ידידותי הנאמנה אליו אין לי זמן אפילו לצלוע את רוקי, אבל אהבה מקלקלת השורה ופניתי לי מכל לעיין צהני מילי מעלייתא דכת"ר נאה דורש ונאה מקיים צחומר צקודש צגמ' צצועות דף כ' ע"צ נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה דאמר קרא זכור ושומר כל שישנו צשמירה ישנו צזכירה והני נשי הואיל ואיתנהו צשמירה איתנהו נמי צזכירה וכתבו התוס' ד"ה כל איפכא ליכא למימר דלחומרא מקשינן, ונשאל כת"ר דמאי ס"ד לומר איפכא הא כתוב צחורה לא חעשה כל מלאכה אתה וצנך וצתך וגו' הרי מקרא מלא דנשים אסורות צמלאכת צצת וע"כ א"א לומר איפכא וכ"ג עיניו משוטטים על אפיקי ים התשובות עיניו שפיר חזי דקושיא זו קדומה היא צשו"מ שו"מ מהדורא א' ח"א סי' ס"א הביא קושיא זו צצם ס' מ"ב סי' ק"ג וצשו"מ צית יתחק יו"ד ח"א צדף האחרון וצספר זרע יעקב צרכות

רמ"א ולצו"ש, וגראה להקל צוה לאשה עינה עכ"ל, שמעינן מדברי הא"ר שדייק צדברי מהרי"ל דנר של צצת לאו דוקא, אלא ה"ה כל נר מצוה. ומעתה לא מיבעיא למ"ד דנר של יו"ט צכלל נר של צצת היא עי' ש"ע סי' רס"ג וסי' תקי"ד סי"א וצמ"א שם דאף דזכור ושומר צצצת היא מ"מ י"ל נגד איש ואשה ציו"ט או נגד טעמים אחרים שיש צוה עיין קפ החיים סימן רס"ג. ואם כן נר יו"ט צכלל נר צצת היא ואפילו למ"ד דלאו צכלל נר של צצת היא מ"מ נר של מצוה היא והרי דייק דצכלל נר מצוה קך הוא, וא"כ הכ"נ צדיקן דיו"ט שני נר נמי עכ"פ מצוה היא.

ואיפשיט לן נמי דאפילו מדלקת יותר מצ' נרות אפ"ה צריכה להוסיף והיא מדויק צלשונם ז"ל להוסיף על כל נר של מצוה יותר ממנה שהיתה רגילה, ומדכח ממנה שהיתה רגילה ולא כתב ממנה שהיתה חייבת משמע שאפילו מה שרגילה צלי החיוב וזה דלא כמ"ש צשו"מ מור ומהלות באוהל ארץ נוד סי' ז' דדוקא צצכחה אחד משנים ולא צהנוספים וכמו שעתה על דעת מעכ"מ אלא צכלל אופן צריכה להוסיף נר אחד.

ולא אכחד מעיטי דמלשון מהרי"ל דדייק אשה דאשתלי (או שחלתה לאיזה גירסא שהיא) ולא הדליקה נר צצצת חתא וזהירה כל ימיה להוסיף על כל נר של מצוה יותר ממנה שהיתה רגילה ה' אפשר לפרש צאופן אחר כלומר דאם צכחה להדליק נר צצת אז כל נר מצוה שמדליק צריכה להוסיף כלומר שהכוונה שצריכה להוסיף על כל נרות של מצוה צצציל שצכחה להדליק נר של צצת כדי שחתא מזהרת יותר צנרות צצת אבל על כל שאר מצות אם צכחה אין להוסיף. עוד היה אפשר לפרש כוונתו על כל נר של מצוה כלומר שאם הדליקה צ' ושכחה להדליק אחד תוסיף אחד ואם צכחה כל השנים תדליק ארבע ואם היתה רגילה להדליק צצצ שצע ושכחה כל השצע תדליק י"ד והיינו להוסיף על כל נר של מצוה והיה יוצא מזה חומרא גדולה. ומיהו צוה אין לן אלא מנהג העולם שמוסיפים נר אחד ודאי כן קצלו ואין להרהר אחריהם ח"ו.

עב"פ לדיקן נראה לפענ"ד פשוט כיון דיו"ט נמי צכלל צצת הוא והו"ל נר של מצוה כמבואר צא"ח סי' תקי"ד ומזכרין עליהם ודאי צכלל הוא ואין נפ"מ צין יו"ט ראשון ליו"ט שני, לפענ"ד ואולי אדרבה כדי דלא אחי לזלוזלי יותר חמור וכמ"ש גם מעכ"מ צוה.

עוד רגע אדבר מה שכתב מעכ"מ צצבוקר צוה לה להדליק נרות צלא צרכה ונתן טעם לדבר דצבוקר נמי איכא צבוד יו"ט. לפענ"ד לא טוב הורה והלכה מפורשת היא צש"ע א"ח סימן תקי"ד ס"ה נר של צטלה אסור להדליקן ציו"ט ופי' נר של צטלה דהיינו שאין צריך לו וכתב צ"י צצם צציו

שבת ולפ"ז אחי שפיר בפשיטות דברי התוס' דנימא איפכא שלא לחייבו בשמור ג"כ היינו דוקא צמנות שמור אבל במלאכת שבת הכ"נ דמחייב וגם דרש"י שבועות ר"ה לדחוק ולפרש כן אלא שעמדו נגדו דברי רש"י ברכות דף כ' שכתב מפורש דהא שמור קאי על מלאכת שבת לא תעשה מלאכה.

והגם דלא לדידי נריך מ"מ יפה העיר מאד לפי שיטת הרמב"ן ז"ל והגם כי הרא"ם הקשה על הרמב"ן שם וגם הצעל העיקרים מאמר שלישי פרק כ"ו פירש פירוש אחר בדברי הרמב"ן ז"ל וז"ל, כי יש מי שאומר כי צעבור שלשון זכור יורה על מ"ע ושמור על מל"ת וכו', אמרו כי עשה ול"ת שניהם הכרחיים צמנות שבת מ"ע להורות על חידוש העולם ול"ת שהיא השביעה ממלאכה זכר כי הש"י הוציאם מעבדות לחרות וכו' ולפי דבריו של זה המפרש לא היה ראוי שזכיר הכתוב לא תעשה כל מלאכה צדבור זכור ואחר שזכר בו לא תעשה כל מלאכה מה נזקך שיאמר וז"ש צדבור אחד נאמרו ע"ש ולפי"ז א"כ גם דברי הרמב"ן קאי אבל מלאכת שבת ושמור אמלאכת שבת קאי אלא דלהרא"ם הוא מ"ע ולא ל"ת ולהרמב"ן הוא ל"ת, אבל המהרש"א בח"א שבועות הג"ל מיישב שיטת הרמב"ן ואחי שפיר עכ"פ לשיטתו ביישוב שיטת התוס'.

ובענייני אחרתי לישב לפימ"ש צמילותא זכור ושמור, זכור מלפניו ושמור מאחריו, מכאן אמרו מוסיפין מחול על הקודש. ונראה דס"ל דזכור ושמור בא על תוספת שבת. והנה נחלקו המפרשים אי נשים חייבות בתוספת שבת וגם אי תוספת שבת בכלל הוא דאורייתא או דרבנן עי' שו"ע א"ח רס"א ובז"י כתב דלעת הרמב"ם ליכא תוספת שבת כלל אפילו מדרבנן והרד"ו צלשונות הרמב"ם ס' קי"ג וסימן רס"ח כתב דגם דעת הרמב"ם שיש תוספת שבת והביא המחצ"ר ולדעת הא"ר אות י"ב לכ"ע זה דאורייתא הוא. ומיהו תוספת זה אינו אלא בעשה כ"כ ה"ה וכו"כ הר"ח ציומא ע"ש ודו"ק. ומיהו פשוט אי ילפינן לה מו"ש א"כ דאורייתא הוא ועיין תוס' כתובות מ"ז ע"א דנשים חייבות בתוספת שבת וכו"כ במש"ז ס' תר"ח אות א' ע"ש. וקצת ראה נראה מגמ' שבת באשת רב יוסף דאמר לה ובלצד שלא תקדים ובלצד שלא תאחר מבואר דגם נשים חייבות בתוספת שבת, ולדרכה זו ז"ל דמה שאמרו נשים בקידוש היום דאורייתא מוזכר ושמור י"ל כיון שנריכין לקדש היום ולהוסיף מחול על הקודש ולא שדרשה זו חולקת אהא דרשה אלא תרוייהו שוין לטובה ופשוט דלכ"ע אפילו למ"ד שתוספת שבת דאורייתא ממש מ"מ אינו בכלל שאר מלאכות שבת, ולפי"ז י"ל דזה כוגת התוס' או דילמא איפכא כלומר כיון דילפינן מו"ש דנשים בכלל תוספת שבת דכל שיטתו בשמירה וגו' נימא

דף כ' וכולהו בשיטה אחת וצדדא מחתא נחתו ותפשו בשלהי גלימי דהגאון בעל הנל"ח ז"ל ברכות דף כ' שהגם דנשים פטורות על מלאכת שבת מ"מ האב אפשר שיהי' מנוה על שביעתן כמו שהוא מנוה על שביעת בהמתו וא"כ הי' אפשר לפרש איפכא ולישב הקרא.

וימחול נא לעיין בספרי שו"ת משנה הלכות ח"ה ס' קפ"ב שהצאתי דברי רבינו מנחם הצבלי בטעמי המנות לאין קס"ו וממשה פ"ד ידידים מ"ז וכן הוא שיטת הגאונים הראשונים ז"ל דחייב מנות בעבד אינם מנד ענמו אלא מפאת האדון דע"כ אינו אלא כבהמתו [ובתשובת הגאונים שערי נדק כ"ד ז' סימן ט' אהא דסנהדרין נ"ח י"א מכלל נכרי ולכלל ישראל לא בא כן ראינו שי"א מכלל נכרי לענין שבת דאלו נכרי אסור שבות כדלקמן ואלו עבד מחויב לשבות אבל לכלל ישראל לא בא שאין העבד ענמו מחויב בשביעה רק רבו הישראל הוא שמנוה להשביע את עבדו כשם שחייב בשביעה בהמתו ע"כ ובסימן כ"ח שם כתבו עוד ובכלל צעיקר טבילתו לעבדות לא הוא המצריך אקצ"ו על הטבילה רק רבו הוא שמצריך ומטבילו מפני שהעבד אינו זקוק לאותה טבילה אך רבו הוא שצריך לשימושו לאפות לבשל ליגע ביינו ולהשקותו וכדו' הלכך טבילה זו נזקך האדון הוא ועיין סה"מ לרס"ג ח"א עשה ל"א-ל"ב (קפ"א א') ומרגה"י סנהדרין הנ"ל]. ועי' בגמ' ז"מ דף ז"ו ע"א תיבעיא למ"ד שלוחו של אדם כמותו הנ"מ שליח דבר מנוה הוא אבל עבד דלאו בר מנוה הוא לא, ולכאורה עבד נמי מחויב צמנות כנשים ומאי קאמר עבד דלאו בר מנוה הוא ולפימ"ש דהחייב על האדון ולא מנד העבד אחי שפיר דלענין שליחות צעין חייב ענמי ולזה שפיר קאמר אינו מחויב צמנות, והבאתי שם דעת הרמב"ן עה"ת שחולק ומיהו נראה גדולי הראשונים ס"ל כן וכן נראה קצת מפיה"מ להרמב"ם גיטין י"ב ואחי שפיר דברי הגאונים ז"ל. ואין להקשות דאכתי תקשה מאשתו של אדם דאשתו הכ"נ אינה מפורשת בקרא. [וע"ע שו"ת משנה הלכות ח"י סימן קפ"ב].

אלא דכ"ג י"א לפרש לפימ"ש הרמב"ן עה"ת יתרו כי זכור מ"ע שנוה שזכור יום השבת לקדשו ולא נשכחהו ושמור מנות ל"ת כ"מ שנאמר השמר פן ואל אינו אלא ל"ת יזהיר שנשמור אותו לקדשו שלא נחללהו וכו' ומפורש אמרו נשים חייבות בק"ה ד"ת שנאמר וז"ש כל שיטתו בשמירה ישנו בזכירה והני נשי הואיל ואיתניהו בשמירה איתנהו בזכירה שהנשים חייבות בשמירה שכל מנות ל"ת הן חייבות ולא היו חייבות בזכירה שהוא מ"ע שהז"ג אלא שההיקש הזה מחייב אותם עכ"ל הרמב"ן ז"ל. והנה חידש לן הרמב"ן ז"ל דשמור הוא לאו צפני ענמו היינו מנות שמור ואין זה ענין למלאכה

איפכא וליפטרי מתוספת, אבל כל הלימוד רק מתוספת שבת ולא אמלאכת שבת וק"ל.

וקצת היה אפשר עוד לפמ"ש ז"ל פ' יש נוחלין דף קכ"א מועדי ה' נריכים קידוש צ"ד ואין שבת בראשית נריכה קידוש צ"ד פרש"ס ז"ל מועדי ה' נריכין קידוש שהיו מקדשין את החודש עפ"י הראיה אבל שבת בראשית אינה נריכה קידוש אין מקדשין א' בשבת להיות שזישי שלו שבת אלא לעולם יום ו' הוא שבת בלא קידוש ע"ש. והנה לכאורה למה לן קידוש לשבת מה"מ אבל אי נימא דהקידוש על התוספת אחי שפיר דוח צבי קידוש דיום ו' הוא קדוש לעצמו ומה"ט קידוש היום הוא דרבנן דמעצמו נתקדש אלא בלילה דהמנחה לקדש תוס' וגמלא עיקר הקידוש הוא על תוספת שבת, וזוהי מתייבש קושיית רבינו טוביה מויען הביאו המג"א האין יולאין בקידוש שעשו קודם בלילה, ולפימ"ש אדרבה עיקר הקידוש הוא בשביל התוספת שהוא קודם הלילה ובדאי מקדש כל הלילה וכן כל היום אם אחתי לא קידש בלילה אבל הוא תשלומין על התוס' שמקדשין אותו ולפענ"ד הוא דבר חדש. וע"ז אמרו זכור ושמור ומה"ט הצדלה נמי דאורייתא ואחי שפיר שיטת הרמב"ם דס"ל דליכא תוספת שבת ולכן מספקא ליה בהצדלה אי הוה דאורייתא או לא, ולפי שיטת הפוסקים דלהרמב"ם ליכא תוספת שבת כלל אפילו דרבנן ועכ"פ ליכא דאורייתא וא"כ הקידוש אינו מטעם ז"ש ודו"ק כי קרתי וסמכתי על רוחב בינתו בזה.

ובידיהו אין מכאן קושיא אבעל שו"מ וזית יצחק ודעימיהו שפירשו הקושיא אחוס' כפשטן דהרי עכ"פ דעת רוב הפוסקים אינו כהרמב"ן בזה וכמ"ש רש"י להדיא ומה גם שאפשר לפרש דגם הרמב"ן צמה שכתב שמור הו' ל"ת היינו הל"ת של מלאכת שבת והם לא הקשו אחוס' דוקא אלא אהיקש צעם דקושיית התוס' קשה לכו"ע ועי' רש"ן ברכות ומדרש לקח טוב פ' יתרו ומכלהו נראה דשמור אמלאכת שבת קאי ודלא כרמב"ן וכמ"ש כ"ג מוית רענן לצעל המג"א פ' תשא רמז ש"ז ובאמת נראה מפורש דצמג"א כבר קדמם בזה שהקשה ושמרו צנ"י את השבת וא"ת ואימא צני ישראל ולא בנות ישראל כדדרשינן קדושין ל"ו וקרא דאחא ועדן ואמתך היינו אומרים שהאדון מנחה על שבייתה וצנן ובתך אלו הקטנים שהזווי על האב.

וע"ד קושייתו איזת רענן הנ"ל למה שצק בתך והקשה מאמתך ולא הקשה מבתך וכ"ג תי' לפמ"ש בילקוט יתרו אתה וצנן אלו הקטנים והיינו לאו משום דאזהרה על הקטן אלא משום שהוא על האב והאריך בצקיות נפלאה בשיטות הפוסקים ראשונים ואחרונים צקטן העושה על דעת אציו. והנה בכאן צע"כ קבל מה שדחה לעיל מצעל שו"מ

וצי"א שהם פ"י דהחיוז על האב והאדון ובאמת כי כבר הארכתי בזה דהחיוז על צעה"צ לשבייתה חל גם על קניי כספו ואעתיק לו מה שכתבתי בגליון שלי במס' בכורות דף צ' ע"א אחא שאמרו בגמ' כל הני למה לי נריכי דאי חנן לוקח ה"א משום דקא מייתי לה לקדושה אבל מוכר דקא מפקע לה מקדושה אימא לקנסיה קמ"ל ופירש"י מייתי לה לקדושה שהיא שובתת בשבת וכיון דמנחה עבד ליכא למקנסיה ע"כ ובתוס' שם ד"ה מייתי הקשו עליו וכתבתי על הגליון ח"ל.

עייין רש"י עירובין מ"ז ע"א ד"ה צהמה ועבדים ושפחות ועיין ראצ"ן ה"ל שבת סימן של"ט דמחלק בין צהמה לכלים לשבייתה ועי' צעה"מ שבת י"ט דיש מחלקין בין צהמה לכלים ובמלחמות שם ובח' הבאתי קצת ראיה לרש"י מחמורו של רפצ"י והאי תורא דירושלמי דנקרא תנא על שמו ודע דרש"י כאן כתב שובתת בשבת ולא הזכיר יו"ט וכ"כ התוס' כאן ואולי צביון כתבו כן וס"ל דאין שבייתה צהמה ציו"ט וראי' גדולה להרמ"א שפסק דאין שבייתה צהמה ציו"ט עיין א"ח סי' רמ"ו ועיין אס"ז צ"ק ל"ז מועד לשבת אינו מועד לחול ועיין דעת תורה ה"ש סי' רמ"ו והמג"א פליג ארמ"א וכן דעת המאירי. ומיהו דעת הרבה פוסקים כרמ"א ועי' ח"ס א"ח סימן ס"צ צסס הגר"א שחידש דשבייתה צהמתו אינו אלא במלאכת ישראל אבל במלאכת עכו"ם והישראל אינו נהנה מזה כלל לא נאסר והוא כשיטת הראצ"ן לענין כלים, אלא דס"ל להגר"א דצהמה נמי דומיא דכלים הוא ופלא שלא הביאו מצעה"מ שבת דף י"ט הנ"ל דכתב יש מתירין וכו' והדעת מכרעת להחמיר, ולפימ"ש אולי תולה במחלוקת זו אי שייך שבייתה על הצהמה עצמה או על האדון דאי שייך על הצהמה אז שפיר יש לחלק בין שבת ציו"ט ששבת מקודש ועומד ויו"ט תולה בקידוש צ"ד אבל אי נימא כתוס' דאין קדושה כלל בצהמה אין לחלק בין שבת ציו"ט כיון שכל החיוז מכת הצעלים, והצן כי קרתי מאד בזה, ע"כ כתבתי על גליון הש"ס שלי שם.

ולא אכחד מעטי מה שעלה במחשבתי הרהורי דברים לפמ"ש התוס' וקצת פוסקים הטעם דאשה פטורה ממ"ע שהז"ג משום שהיא משועבדת לצעלה, ולפי"ז הא דבעי לימוד דאשה חייבת בקידוש לא נריך אלא לאשה שהיא משועבדת לצעלה דאשה שאינה משועבדת מה"ת לפטורה ולכן שפיר הקשה הוית רענן מאמתך, דבתך ע"כ מיירי או בקטנה שהיא צרשות אצ"י או בגדולה שהיא צרשות עצמה ותרייהו ע"כ שלא נשארו דכשנשא לאיש שוב היא משועבדת לצעלה ול"ל דעליה נותה תורה ובתך והי' אומר דמה"ט לא זכר אשתך בתורה משום שהיא משועבדת לצעלה וא"כ מה שאמרה

הא בכל איסורין כן ומ"ש שבת וכתב כ"ג לישב דאפשר משום דאיתא במכילתא תשא לדעת למה נאמר לא אמרתי אלא במי שיש בו דעת מש"ה מרבה להם שאף שהן פטורין מזד ענמן אציהם מוזהר עליהם והניח ב"ע, ויפה כיון שהניח ב"ע. ולפענ"ד קושית המהרמ"ש א"א לישב בכן דא"כ הי' עולה לן דאפילו קטן שאינו עושה לדעת אציו ולא עוד אלא אפילו אין בו דעת כלל אציו חייב להפרישו מאיסורי שבת אבל שיטה זו א"א לאמרה לדעת הרבה גדולי הפוסקים.

ואל הם חדא לדעת ה"ה הנ"ל מפורש דאפילו יש בו דעת כל שעושה על דעת ענמו אין האז מנווה עליו להפרישו וכמ"ש בקמור. והשני דעת רבינו הר"א ממ"ץ ביראים מזה ק"א ח"ל, וביצמות פ' חרש מוקים לה בקטן העושה על דעת אציו אבל אם הוא כל כך קטן שאינו עושה על דעת אציו אינו מוזהר על שצייתו וכו' ובגן ובתך דקרא להזכיר גדולים על הקטנים בקטן העושה לדעת אציו פירוש לדעת אציו יודע שלאציו נוח לו בעשותו כן וכ"כ הרמב"ן פ' יתרו ח"ל, אמה ובגן ובתך הקטנים הזהירו בשבת שלא יעשו הבנים הקטנים מלאכה מדעתנו וברזוננו וכו' ע"ש, ועי' ב"י א"ח סימן של"ד דזה הוא שיטת רש"י, והרשב"א שבת קנ"ג ב' כתב דקטן העושה ע"ד אציו עובר האז משום לא תעשה מלאכה וכתב ג"כ ע"ד אציו דוקא ונמאל חילוק בין הפוסקים ג"כ לענין הציוי דלה"ה ליכא ציוי כלל בשציתת אלא להאכילם צידים ולשארי איכא איסור בעושה ע"ד אפילו אינו מאכילו ואפשר דגם לה"ה כשעושה ע"ד מיקרי כמאכילו וי"ל דכיון דה"ה כתב כן לשיטת הרמב"ם י"ל דס"ל כדעת רבינו יעקב דאינו אסור מדאורייתא עד דא"ל בהדיא שיעשה האיסור וכ"כ השה"ג להדיא לדעת הרמב"ם דקטן העושה לדעת אציו אין צריך להפרישו אלא מאיסורא דאורייתא והוא משום דמדאורייתא ליכא איסור אלא באמירה להדיא.

ועיין רשב"א בתשובה סי' נ"ט דמה"ת גר תושב ועבד ואמה אינו נאסר במלאכה ישראל אלא כשיש אמירה דישאל או כשעושהו על דעת ישראל דומיא דקטן משמע דכחדא נינהו, והסמ"ג לאוין קמ"ח ח"ל, וכן קטן שצא לכבוד את הדליקה אין צ"ד מנווים להפרישו ומה ששינו וכו' בקטן שהוא בן דעת ועושה ע"ד אציו ועי' ווי העמודים. מ"מ מוכח דדעת רוב גדולי הראשונים דקטן שאין בו דעת להבחין צניחותיה דאז א"צ להפרישו כלל וא"כ א"א לישב קושית המהרמ"ש בזה.

ובעיקר קושית הגמהרמ"ש הי' נלפענ"ד לפמ"ש החוס' גיטין דף ח' וחולין ועוד בכמה מקומות בזה דאמרו גנאי הוא לת"מ שיאכל דברים אסורים ומחלקים בין איסור חפצא לאיסור התלוי בזמן, לענין דאין הקצ"ה מציא

תורה אכתך היינו שאינה משועבדת שהיא לא נשאה ועלה לא צריך לימוד והלימוד רק אנשים משועבדות ולכך קשה ליה מאמתך ומשני דהכ"נ אין החיוב מזד ענמה כן הי' הו"א ולכן צריך זכור ושמור לחיובה בקידוש והוא רק במשועבדת כנלפענ"ד לישב דברי רענן.

ובב"ש היה אפשר לישב עוד קושיתו השנייה שהקשה מהא דסנהדרין נ' ע"צ וכת אש כהן כי תחל לזנות יכול אפילו חללה את השבת ת"ל לזנות, ובדף נ"א חללה שבת בת סקילה היא וא"כ איך היה הו"א דנשים פטורות על מלאכת שבת דא"כ לזנות ל"ל (הגם כי יש לישב בלאו הכי דלאחר שידענו דבת סקילה היא פריך) ולהג"ל י"ל דהרי נחלקו רבותינו אי מן האירוסין או מן הנשואין ולכ"ע בלאו צפנויה דבר הכתוב וא"כ למ"ד באירוסין הנה אכתי ליכא עלה שיעבוד בעלה וכל זמן שאינה משועבדת לבעלה אכתי יש בה דין סקילה ודו"ק ואתי שפיר. וכתבתי קצת כאן בדרך אגדה ודרוש כי בה קיימין דברי רענן ויסלח לי כי אין דרכי בזה רק לאהבה כ"ג.

וראיתי כ"ג שמתה אשו"מ הנ"ל במ"ש לה"ה לחלק בין קטן העושה ע"ד אציו לעושה ע"ד גדול אחר שאינו אציו דבזה מותר ותמה שהרי הב"י הביא בשם רבינו ירוחם בא"ח סימן של"ד דבעושה ע"ד גדול אף שאינו אציו אסור והניח ב"ע ולפענ"ד ליכא מזה תפיסה דאסור גברא אגברא קרמיית דבאמת דבר זה מחלוקת הראשונים הוא ודעת ה"ה בפ"כ מה"ש ה"ז נראה להדיא כמ"ש השו"מ ח"ל, ונ"ל טעם לדבריו שאין אנו מנווים על שציתת אלו כמו שאנו מנווים על שציתת בהמתנו וזה פשוט ולא נאסרו אלא להאכילן צידים ולפי"ז כשנותנו לאחד אינו נותנו בשבת שיהא כמאכילו צידים אלא מע"ש הוא נותן להם קודם שקדש היום והן עושין המלאכה בשבת ואכל מי שהחשיך לו בדרך לא החמירו ע"כ, הנה מפורש כתב שאין אנו מנווים על שציתת קטן אלא שלא להאכילו צידים וא"כ בקטן שלא על דעת אציו הו"ל עושה מעצמו וע"ד גדול שאינו אציו ס"ל נמי הו"ל כאינו עושה על דעתו והגם דבה"ה אינו מבואר חילוק בין אציו לאחר אלא מחלק בין להאכילו צידים או לא. אמנם כיון דה"ה קאי אציווי של בן שבתורה ס"ל לה"ה דאותו הציוי הוא רק שלא להאכילו צידים אבל בלאחר גס ציווי זה ליכא דדוקא צבנו רבתי תורה דלדעת מיהו אסור וכת' הארכתי להביא רא' לשיטה זו מגמ' יצמות קי"ד ע"א דבר טלי וטליא וליטעילו התם דאי משכחו להו מייית להו. עכ"פ נראה דדברי שו"מ יש להם מקור בדברי הראשונים ז"ל.

ואחרון אחרון חביב מה שיצא לישב קושית המהר"ם ש"ק מזה ל"ב למה נותה התורה אציו על בנו קטן

והבאת ראיה מש"ע א"ח סי' רע"א ס"ד שכתב שם דאסור לטעום כלום קודם שיקדש אפילו מים וכתב המ"צ ס"ק י"א דבספק חשכה נאסר אפילו לא קבל עליו שבת ואם קבל עליו שבת במעו"י נאסר אז. והדברים נובעים ממקור נאמן המג"א והב"ח, אלא דבס' צנין עולם סי' ז' כתב דאפשר דהב"ח לא מיירי אלא ברובה לקדש ולאכול מיד אבל אם אינו רוצה לאכול דמחוסר עדיין להתפלל תפלת ערבית יכול להיות שלא יאסר מצעו"י והאריך קצת כדרכה של תורה, והספר צנין עולם אין לי לעיין בחר טעמו ומ"מ לעצם הדבר נחזי אכן.

גרמין צירושלמי ר"פ ע"פ ר' יודן נשיא סאה ונחא שאל לר' מנא בגין דאתא נחי מהו נישתי א"ל תני ר' חייא אסור לאדם לטעום כלום עד שתחשך פי' ר"י נשיאה רחץ עצמו במרחץ ומחמת הרחיצה הי' זמא לשמות מים ושאל אי מותר לשמות וא"ל דאסור לטעום עד שתחשך וכתב הק"ע משמע דאפילו שחיה אסור דשחיה נמי בכלל טעימה עי' טוב ירושלים הנה נראה ב' דברים חדא דמים נמי אסור לשמות קודם קידוש, והשנית דצין השמשות נמי אסור ואולי גם מקודם כל שחל עליו שבת וקבלו הרי זה אסור לשמות דאל"כ היל"ל אסור לטעום כל ציהש"מ עד שתחשך ובשו"ת הרשב"א ח"ג סימן רס"ד נשאל מהו לשמות מים קודם שיקדש כמו שמותר קודם הצלה, תשובה, מסתברא דאפילו מים אסור לשמות משום דאסור לטעום כלום עד שיקדש אמרו אלמא כל טעימה אסור וכו'. וכן נ"ל מירושלמי דגרסי' בפרק ע"פ ר' יודא נשיאה שאל לר' מונא כגון דאנא נחי מה אנא למשתי א"ל תני ר"ח אסור לאדם שיטעום כלום עד שיקדש וכו'. לא שאל מיניה מה אנא למשתחא חמרא אסור מיא שרי אלא ש"מ דבקיודש קפדי ואפי' אמיא וכן נהגו ומנהגן של ישראל תורה הוא ע"כ.

ובשנות הראש"ש כלל ל"ה ה"צ ושאלתם אם מותר לשמות מים צליל שבתות וצליל ימים טובים קודם שיקדש. דע שהוא אסור ולא דמי להצלה דאמרינן דבי רב אשי לא קפדי אמיא דשאני אפוקי יומא ממעלי יומי דשבת קובעת ואסור ליהנות בכל מיני הנאות של אכילה ושחיה עד שיקדש והכי אמרינן בע"פ סבור מינה כשם שקובעת לקידושא כך קובעת להצלה א"ל ר"י הכי אמר רב להצלה אינה קובעת ואין צריך להפסיק וכו' וצריך לפרום מפה ולקדש וגם אסור לשמות מים ע"כ. וכ"כ ה"ה פ"ט מה"ש ה"ה אמש"כ הרמב"ם אסור לאדם לאכול או לשמות יין משקדש היום עד שיקדש דמשמע לכאורה דוקא יין אבל מים לא כתב ה"ה שם והרשב"א ז"ל השיב שצקודם קידוש אפילו לשמות מים אסור והביא ראיה מן הירושלמי וכן נוהגין, ע"כ מבואר משלש גלים הרשב"א והרא"ש וה"ה דאסור לטעום קודם קידוש

תקלה לנדיקים ואפילו בהמתן של נדיקים ומה"ט משני נמי הא דאברהם אבינו הי' צריך לשום זממין צפי החמורים של אליעזר ולפי"ז י"ל כיון דשבת לא הוי אלא איסור זמן ולא איסור חפצא הו"א דדוקא באיסורין שהם איסור חפצא הוא דהקפידא תורה להפריש קטן אבל באיסור הזמן לא ולכן אמרה תורה וצנך ובתך.

שנית היה נראה לפמ"ש הנוצ"י א"ע סי' ע"ה מהד"ק דלהאכיל קטן איסור צידים ל"ה אלא דרבנן ועי' מה"ת סי' א' בא"ח ובשו"ת צ"א סי' ס"ב השיג עליו וצדע"ת סי' שמ"ג כ' לפמ"ש הטור דרך צג' דברים הוזהרנו בתורה שלא להאכילם צידים שרצים ודם וטומאה אבל לכל איסורי תורה י"ל דס"ל להטור דאסור רק מדרבנן ע"ש, ובמש"ז שם סק"א שכתב דלדעת הטור בשאר איסורים אם האכילום צידים אינו לוקה עליהם הגדול ולא מיפסל לעדות ולהר"מ מיפסל. ולפי"ז שפיר י"ל דצריך קרא דשבת נמי מזהו עליו דבשאר איסורין לא ידעינן רק אלו שלשה.

ועוד צו שלישיה לפמ"ש הצ"ח והביאו הח"ס ושאר האחרונים דמהאי טעמא בשבת ליכא שליחות אפילו לחומר ממש דבתורה כתוב למען ינוח והקפידה התורה על הגוף שינוח וכל שלא נעשה מלאכה צענמו הרי הגוף נח וכה"ג ל"ל שלוחו של אדם כמותו ויתחייב והדברים מפורסמים. ולפי"ז י"ל דהכ"נ הו"א כיון דראינו דעיקר הקפידה היתה למען ינוח שינוח גופו וא"כ כמו בשליחות ליכא לענין שבת הכ"נ בקטנים נמי ליכא חיוב להפרישם ולא דמי לשאר איסורים ולכן בא הכותב מפורש צנך ובתך ענדך ואמתך שהם ג"כ בכלל ניח גופם שהם ממנוק ועי' רמב"ם פ"ו מה' תשובה צמיו הקטנים הם כקניינו ודו"ק.

ומחמת כי אין הז"ג ורק לאהבתו ולהשתעשע בכ"ת הארכתי קצת, כעת אקצר, וכל טוב ממנו לא יבצר, ידיד נפשו דושה"ט המכבדו כרום ערכו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן לו

אשה שהדליקה נרות שבת וצמאה למים

ה' צו התשל"ג בני יצוא

מע"כ ידידי האי צורב עוסק בחוקי חורב בנש"ק ברקאי, כש"ת מוה"ר שמאי הירש הי"ו, מחשובי בני הכולל דישיבתינו הק'.

אחדשה"מ צידדות, דדבר שאלתו צאשה שהדליקה נרות עש"ק ונחה למים אי מותרת לשמות קודם קידוש ועכ"פ קודם שקיעת החמה, ומע"כ פלפלת בחכמה

אפילו מים והא דכתב הטור בשם הרא"ש דבשחרית מותר לשחות מים התם משום דלא חל עליו עדיין חובת קידוש כיון דקודם התפילה הוא, אבל הכא חל עליו חובת קידוש מיד בכניסתו וקבלת שבת.

ואין לומר כיון דבשחרית התיר הרא"ש לשחות קודם התפילה משום דאכתי קודם תפילה הוא ולא חל עליו חובת קידוש א"כ הכ"נ נימא בערצית עכ"פ היכא דעדיין לא התפלל ורגיל הוא לעולם להתפלל ערצית וכן אשה שרגילה להתפלל ורואה לחכות עד הלילה א"כ לא חל עליה חובת קידוש וכמו שהביא בשם הבנין עולם, וממילא אפשר דמותר לשחות מים. אמנם זה אינו דבאמת בערצית אין הקידוש תולה בתפילה ולא דמי לשחרית כלל וכמבואר בגמרא פסחים דף ק' ע"א אמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה לא כר"י ולא כרבי יוסי אלא פורס מפה ומקדש ועי' רמב"ם פכ"ט מה"ש הי"א ובטע"ע א"ח סימן רע"א ובא"ר שם וז"ל, אם רואה לקבל שבת מצעו"י ולקדש ולאכול ולהתפלל ערצית צלילה ראוי מ"א וז"ל דמיירי חזי שעה קודם לזמן מעריב כדלעיל סימן רל"ה ס"ב וכ"מ מט"ז שם ועי' בספרי משנה הלכות ח"ד סימן ל' וממילא כיון דאין לו לקידוש של ערצית שייכות לתפלת ערצית א"כ ודאי שחל חובת קידוש קודם תפלת ערצית והגם דע"פ האר"י בשער הכוונות לא נכון לעשות כן משום דמהפך סדר עליית העולמות ועוד ענינים גבוהים לדעת קדשו, מ"מ לענין לפוטרו לקידוש ודאי אין פוטרו בשביל זה עכ"פ אין לו שום דמיון להא דפסק הש"ע סימן מ"ט דאף בשו"ט מותר לשחות מים בבקר לפני התפילה כיון דעדיין לא נתחייב בקידוש דהני תרי מיילי נינהו וכנ"ל.

והנה בשו"ע הגרש"ז סי' רע"א ס"ט כתב אסרו חכמים לטעום כלום אפילו מים משהגיע זמן קידוש דהיינו משהגיע ציהש"מ שנתקדש היום מספק או אפילו מצעו"י אם התפלל ערצית מצעו"י ע"כ ודייקו מינייה קצת אחרונים (עיין מנח"ש סימן ע"ז סק"ב) דדוקא אם כבר התפלל ערצית מצעו"י אבל אם לא התפלל עדיין ערצית אפילו אם הוא אדם כזה שדרכו תמיד לפרוש ממלאכה צ' שעות קודם צה"כ מותר לטעום מצעו"י קודם קידוש כיון שלא התפלל עדיין, ועי' מסקה"ש ועי' קונט"א להגרש"ז סימן רס"א אות ג' דאם קבל עליו שבת בתפלת ערצית חל עליו כל חומרות וקולות של שבת דבתפלת ערצית קבל עליו עיומו של יום ולא חוספות בלבד וקבלה לא שייך בתוספת כמ"ש בסימן תקנ"ג והרי להרמז"ם דליכא תוספת שבת מ"מ קבלה מהני אפילו לדידי' ע"ש ודו"ק היטב. ולפי"ז בנשים שקבלת שבת שלהן בהדלקת נרות א"כ הוא קבלה לכל ובאנשים דקבלתן תולה

בתפילה א"כ אם הקדים וקבל תוספת שבת ולא קבלת שבת אכתי יש לומר דלא חל עליו חיוב קידוש ואחי שפיר לשיטתיה דאם התפלל כבר ערצית נמא דהו"ל כבר קבלת שבת אסור לטעום אפילו מצעו"י אפילו מים דהרי כבר הגיע זמן קידוש משקבל עליו את השבת אבל אם לא קבל עליו את השבת אלא תוספת שבת ולא התפלל עדיין שפיר לא נאסר אלא מציאה"מ ואילך ודו"ק.

ומבואר תמיה לי אמרן אדמו"ר הגה"ק בעל מנח"א ח"א סי' ל"ג שנתמפק בעצמו בזה דאסור לטעום קודם קידוש אי ציהש"מ נמי אסור לטעום והביא מה שכתב המג"א סימן רע"א סק"י לתמוה על הכ"מ וזיין לסי' רצ"ט לענין הדבילה וכתב מרן ז"ל דכוונתו פשיטא דכיון דבחדא מחתא מחמתין לה צ"ס פסחים שם והילכתא טעם מקדש טעם מצדיל א"כ דיניהם שוה לענין אכילה וטעימה ושם בסי' רצ"ט יש מקילין לטעום קודם הדבילה בספק חשיכה וא"כ ממילא גם לענין קידוש יש להקל ציהש"מ כיון דדין קידוש והדבילה שוין להט"ז ולפעוט כמובי דברי מרן ז"ע שהרי לן ג' רועי ישראל הרשצ"א והרא"ש וה"ה והשו"ע ובירושלמי כן מבואר וכולהו ס"ל לחלק בין קידוש להדבילה וכמ"ש להדיא שהבאתי דבריהם לעיל וכ"פ גם הגרש"ז והמ"צ דציהש"מ אסור דהו"ל קודם קידוש ובצ"ב סימן י"א חיזק מרן דבריו עוד הפעם לפ"ד המחש"ש ע"ש. אבל לפענ"ד מדברי הראשונים הנ"ל ז"ע.

אלא דראיתי למרן שהביא לעצמו ראייה גדולה מגמרא סוכה מ"ו ע"ב א"ר יוחנן אתרוג בשביעי אסור בשמיני מותר סוכה אפילו בשמיני נמי אסור וכו' א"ל ר"פ לאביי לר"י מ"ש סוכה מ"ש אתרוג א"ל סוכה דחויא לביהש"מ דאי איתרמי ליה סעודתא צעי מיכל בגוה איתקנאי לכולה יומא דשמיני אתרוג דלא חויא לביה"ש והכי קי"ל בש"ע או"ח סימן תרס"ה וקשה סעודה ציהש"מ אי איתרמי ליה היאך מצי אכיל והא אסור לאכול קודם קידוש של שמיני עגרת אלא ודאי ציהש"מ מותר לאכול קודם קידוש של שמ"ע לכתחילה וא"ל להמתין על קידוש ע"ש ובצ"ב שחיזק ראיתו זו מקושיית המשיג עליו, אמנם לאחר העיון דברי מרן ז"ע גם בראיה זו מה שכתב שמותר לכתחילה לאכול ציהש"מ של שמ"ע צלי קידוש ואפילו לקבוע סעודה והלא הלכה מפורשת היא צרמ"א סימן תקכ"ט ס"א דאסור לאכול מן המנחה ולמעלה צו"ט כמו בשבת והביאו המג"א ריש סימן תרס"ח וז"ל, אסור לקבוע סעודה מן המנחה ולמעלה כמ"ש סימן תקכ"ט והוצא להלכה בכל הפוסקים וא"כ היאך אפשר שיהא מותר לקבוע סעודה ולאכול לכתחילה ואפילו ציהש"מ

גם מש"כ שאין לחלק בין הדלה לקידוש כבר הבאתי שמחלקין, ועי' עוד ש"ג ר"פ ע"פ וברא"ש שם מה שחמה ארי"ף ודו"ק.

ולבן נלפענ"ד דמדברי הגמרא סוכה אין ראה דהתם ע"כ מיירי או שהוא קבע סעודתו כבר מצעו"י ונמשכה סעודתו ע"ד היתר ובאופן דמיירי שם צע"ש וצעו"ט דהוא הוא כמבואר בגמרא שם וצו"ע בהא דינא דפורק מפה ומקדש או שמיירי דכבר קבל עליו שמ"ע וכבר קידש לשם שמ"ע ומ"מ לענין אכילת סוכה אכתי מחויב לאכול בסוכה וכדעת הט"ז שם דפליג על הרש"ל שאין לקדש קודם. ועוד צו שלישיה דלשון איתרמי ליה לכאורה משמע דע"פ סיבה איתרמי ליה ולא קאמר בגמרא סתם סוכה דחויא לביהש"מ דאי צעי לאכול סעודה אוכל בגוה ולמה קאמר לשון איתרמי וי"ל דדוקא קאמר מיתרמי ליה והיינו כגון שלא היה לו סעודה כל היום ולא היה לו מה לאכול והרי הוא מתענה ואיתרמי ליה סעודה והוא רעב ובאופן שמותר לו לאכול מאד הקידוש ומ"מ נריך סוכה אבל לכתחילה אסור לאכול ביה"ש קודם קידוש ולכן לא קאמר דאי צעי לאכל סעודה ביה"ש דזה אסור מאד עמנו ודו"ק.

וציפירי נפיה צדע"ת סימן רע"א ס"ד שכבר נשאל צדין זה ג"כ וז"ל, נשאלתי באשה שהדליקה נרות מצעו"י ונמאה למים אם מותרת, והביא דברי הרא"ש בתשובה כלל ל"ה דטעמא דקודם קידוש אסור לשתות גם מים משא"כ בהדלה דשבת קובעת למעשר וכ"ה בשאר פוסקים, ולשיטת צעה"מ וש"ג פ' ע"פ ביה"ש אינו קובע למעשר א"כ ביה"ש מותר. אך להרי"ף והר"ן גם ביה"ש קובע והמג"א שם צס הכ"מ כתב דהא דאסור לטעום כלום קודם שיקדש מיירי בשהחשיך כבר אבל כל שלא החשיך מותר וא"כ יש לסמוך במקום נער גדול על הפוסקים הנ"ל ולבסוף הניח הדבר צ"ע ממה שמא צפע"ח שער השבת סוף פכ"ד צס מהר"י נמח דליל שבת אסור לשתות מים בין השמשות מן הדין מפני קידוש של לילה והניח הדבר צ"ע. שוב דן לענין יו"ט כיון דיו"ט אינו קובע כמ"ש הפנ"י והג"ח ביה"ל וז"ל וכ"כ המאירי הוצא צעה"מ פ"ה ממעשר אלא דמ"מ הרי הרא"ש כתב להדיא שם בפת"י דה"ה לענין יו"ט שאסור ומפורש דיו"ט כשבת והניח הכל צ"ע ע"ש.

ולפענ"ד צ"ע שלא הביא לעמנו מדברי הירושלמי שהבאתי לעיל דהרי התם מפורש דצביה"ש הי' ואפ"ה אסרו לו לשתות אפילו מים וא"כ ע"כ דלא תלוי בזה עכ"פ מפורש בירושלמי דצביה"ש ממי אסור. וגדולה מזו נלפענ"ד דאפילו לשיטת צעה"מ והש"ג ר"פ ע"פ דשבת לא קובעת

לקידוש אלא משחשיכה מ"מ זה דוקא כשלא קיבל עליו שבת קודם, אבל אם קבל עליו שבת אז הו"ל ודאי שבת וחייב בקידוש אפי' לדעת צעה"מ וכ"ש לרמב"ן דלעולם הוא חייב בקידוש משעה שקדש היום שהוא משקיעת החמה וממילא באשה כיון דקבלתה תלוי בהדלקה א"כ כבר נתחייבת בקידוש ואי משום נער הנמא באמת הרי יכולה לקדש לעצמה וכ"ש לפ"מ דקיי"ל דמותר לקדש מצעו"י וא"כ חל עליה חיוב קידוש ולמה לא תקדש לעצמה ותשתה וז"ע.

ובידיהו קצת רצימי למאז היתר לפימ"ש בתשובה דקידוש דאורייתא יאז בתפלה עיין ברכות ל"ג כי קידוש מה קידוש אע"ג דמקדש צללותא מקדש אכסא אף הדלה נמי ועי' מג"א ודג"מ סי' רע"א ובח"ס א"ח סימן י"ז. אמנם צס' המכריע סימן י' והנכון צעיני לומר דנפיק אדם ידי חובה בקידושא דתפלה שמצריך מקדש השבת שאינו מה"ת לקדש בתפלה ועל הכוס כי אם בתפלה בלבד וכו' עי' מחז"צ להחיד"א סימן רע"ב שהביא עוד שו"ת הרשב"א כת"י דמדאורי' יוצא ידי חובת קידוש באמירת ויכולו או ושמרו או לכוור בפיו שבת והשאר הכל מדצריהם ע"ש והארכתי בזה ליסב קושית הדג"מ הח"ס והמנ"ת. ולפי"ז י"ל דאשה המדלקת נרות נמי כיון דמצרכת להדליק נר של שבת בזה כבר יאזא ידי קידוש דאורייתא ומיושבת קושית הדג"מ וא"כ כיון דלפי"ז ידי קידוש דאורייתא כבר יאזא צשעת הצרכה אי נימא דכבר מחויבת בקידוש ולא נשאר רק לענין קידוש על היין שהוא דרבנן ואם היא נחה הרבה למים א"כ היא כעין חולה שאצ"כ וממילא י"ל דדוקא קודם קידוש דאורייתא הוא דמחמירין וחיישינן שמא כבר נתחייבה אבל בקידוש דרבנן י"ל דהו"ל ס"ס ספק כדעת צעה"מ ודעימיה דשבת אינו קובעת לקידוש אלא משחשיכה אח"ל דמקדש מקודם מכל מקום אולי לא קיימא לן כצ"ג דהדלקת נרות הוה קבלה צנשים ואפילו נימא כצ"ג ספק דילמא בקידוש דרבנן מודי דלא חל עד שחשיכה והירושלמי והראשונים שכתבנו בריש דברינן לא מיירי אלא שעדיין מחויבין מדאורייתא ולכן כיון דהוי ליה ספק ספיקא דרבנן וגם יש לנרף דצין השמשות אכתי אית ליה חזקת היום כולי האי ואולי יש להקל כשנריך הדבר מאד אבל להקל צסתם איני רואה היתר כיון שמפורש בירושלמי לאיסורא וכן פסקו רבותינו הראשונים ז"ל והביאו ראיה מירושלמי הנ"ל.

אלו דברי ידידו דושה"ט, וי"ר שתזכה ללמוד תורה לשמה וללמדה, צלח ורכב על דבר אמת באמת, עדי יראה מי ששמו אמת וחותמו אמת, וירחם על עמו באמת, הטרוד החותם ברעדה בלב ונפש

סימן לח

המדלקת נרות פעם ראשונה
מהו לברך שהחיינו

מוצש"ק לסדר טהרות התשל"ד בנ"י

מע"כ וכו' כש"ת מוה"ר יעקב פריעדמאן הי"ו.

אחדשה"מ, צענין שהחיינו באשה מדלקת נרות בפעם ראשונה שכתב היעב"ץ ז"ל שתצרך שהחיינו אי יש לנהוג כותיה. כמדומה לי שאין העולם נוהגין כותיה ולכאורה הדין הוא כאן כדין קטן שנעשה בר מצוה שמניח תפילין לראשונה וגם התם דעת רבותינו הנדיקים האחרונים שלא לצרך עי' שו"ת בית שערים א"ח ס' ל' וספר החיים להגרש"ק א"ח סימן כ"ה, ובספרי משנה הלכות ח"ו סימן ד' הארכתי בזה קצת. ומיהו התם כתבו האחרונים שאם ילצב בגד חדש אזי שפיר יכול לצרך וכן כתב המ"צ ובס' החיים ע"ש. או תקח פרי חדש ותשים על השלחן ואז יכולה לצרך שהחיינו ולנאח לכל הדעות או שאם אין לה כל זה אזי תצרך צלי שם ומלכות אם רצונה צרך. ומחמת הטעמות לא אוכל להאריך עוד הגם שיש עוד שאלות, אמנם לאו בעל מלאכה אחת אני ואי"ה אולי לכשאפנה אשנה עוד פרק זה.

ידידו מוקירו בלתי מכירו דושה"ט, וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה ע"מ לקיימה כאות נפשו המברכו בלב ונפש מנשה הקטן

סימן ל"א

נשים מה הן בהבדלה על היין ובתפלה

כ"א אדר יומא דהילולא להרבי הגה"ק ר"א זי"ע ועכ"י מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג וו"ח גר"נ אי"א שלום שמו ושלמה משנתו, כש"ת מוה"ר שלום אייזענבערגער שליט"א, רב בקרית צאנז ירושלים עיה"ק תו"א.

אחדשה"מ וש"ת צידיות נאמנה עכ"י. וצד"ת אשר הכינות צענין אשה להבדלה אמה שכתבתי בספרי ח"ו סימן ס"צ להקשות אדברי הב"י ומג"א ומחנה"ש א"ח סימן רצ"ו מדברי הא"ח (לנויל) בהל' שבת אות ח"י וז"ל, כתב הר"ש ז"ל נשים אין מצדילות לעצמן דאין הבדלה תלוי בשמירת שבת אלא רצון אסמיניהו אקרא כתב הר"י אשר ז"ל שאם קידש או הבדיל אדם לעצמו לא יקדש ולא יבדיל לבקי אלא לאשה וכו' כאשר כתבתי בהל' קידוש היום, ודקדקתי מינה דגם דעת הא"ח דנשים חייבות בהבדלה וע"ז הערות דעת הר"ש והר"י אשר בא"ח הנ"ל פליגי אהדדי כלומר דהא"ח הביא ראשונה שיטת הר"ש דקוצר בהבדלה הוא רק אסמכתא דרצון ומכאן זה פוטר נשים בהבדלה ולא

הוי דומיא דקידוש דהוי דאורייתא והסכרת לפי דעת הגרש"ז בש"ע סי"ט דאף דכל מעשה שבת האנשים והנשים שוים אפילו צדברים שאינם אלא מדברי סופרים אבל הבדלה אינו ענין לשמירת שבת ואח"כ מביא הא"ח דעת הרא"ש שפליג על הר"ש מדכתב בפשיטות דאע"פ שיא כבר יכול להבדיל בשביל אשה וזה כתבת שהוא ג"כ כוונת הב"י והרמ"א סימן תקפ"ט ס"ו ולבוש שם וכן דעת המג"א דאיש שכבר הבדיל לעצמו לא יבדיל בשביל אשה דחוששין לשיטת הר"ש ומיהו הפר"ח והצרכי"י ס"ל דמותר להבדיל להם, והארכתי בזה בחכמה וצדעת.

והאמנם כי קשה לי מאד לחזור ולהאריך בכל זה וקשה עמיקתא מחדתא. ומיהו לכבודך ואהבתך ולכל המשפחה אכתוב בקצרה. הנה מה שכתבת דהר"ש והרא"ש פליגי שם ולדעת הר"ש נשים פטורות מלהבדיל ולהרא"ש חייבות לפענ"ד פשוט דזה אינו, שהרי הר"ש לא כתב דנשים פטורות מלהבדיל אלא כתב נשים אין מצדילות לעצמן וכו' והנה לשון אין מצדילות לעצמן פשוט דהכוונה לעצמן הוא דאין מצדילות אבל אחרים מצדילין להם וא"כ גם דעת הר"ש דנשים שייכות בהבדלה אלא שאין מצדילות לעצמן וע"ז הביא אח"כ כתב הרב אשר ז"ל שאם קידש או הבדיל אדם לעצמו לא יקדש ולא יבדיל לבקי אלא לאשה וכו' והכוונה דכיון דכתב לעיל דנשים אין מצדילות לעצמן א"כ אין להם דין של איש הבקי שיכול להבדיל לעצמו אבל אשה כיון דאניה יכולה להבדיל לעצמה שפיר מצדיל לה בעלה או אחר אע"פ שכבר יא' ידי חובתו ואפ"ה יכול לחזור ולהבדיל בשביל האשה וזה פשוט וצורר כוונת הא"ח בס"ד. וזה ג"כ מה שצ"ן לעצמו לעיל בהל' קידוש באות י"ו וז"ל, כתב הר"י אשר ז"ל שאם קידש או הבדיל לעצמו לא יקדש לבקי אלא לאשה או לשאינו בקי דהא דאמרינן וכו' וממילא פשוט דגם הר"ש לא אמר דנשים פטורות מהבדלה אלא שאין מצדילות לעצמן, ויש להם דין שאינו בקי שאחרים מצדילין להם אפילו כבר הבדילו לעצמן.

והנה בטעם שאין מצדילות לעצמן י"ל ב' טעמים, (א) י"ל מספקא ליה אי הן חייבות או לא ולכן לעצמן אין מצדילות אבל עכ"פ מספק צריכות לשמוע מאחרים ומקום הספק כמ"ש שם דרצון אסמיניהו אקרא וא"כ ס"ל דהבדלה היא דרצון ומצינו מחלוקת רש"י ותוס' ברכות דף כ' ע"ב אי נשים חייבות במ"ע שהו"ג שהם מדרבנן דעת רש"י דבדרבנן לא שייך מ"ע שהו"ג ודעת תוס' דכן שייך א"כ י"ל דבהא פליגי דלרש"י אף דהוי דרבנן מ"מ חייבות דאין לזה דין מ"ע שהו"ג ולתוס' י"ל דפטורות וזה הי' מספקא ליה. (ב) או יאמר דבאמת ס"ל דנשים חייבות בהבדלה ולא מספקא ליה כלום אלא דס"ל דאין מצדילות לעצמן מטעם המצואר

אלא שאין מצדילות היינו לכתחלה וכו' ודו"ק. וזה אמרתי נמי לישב וליתן טעם להמג"א שמחלק בין מוצ"ש שלא קבלו עליהו להתפלל ובין שאר ימות החול שקבלו דמו"ש מוצ"ש ועיין פמ"ג בא"א אות ט"ז ולהג"ל י"ל דבכיון הני נשי כיון דהיה ספק להם צענין הצדלה ולכן לא קבלו כלל להתפלל צמו"ש רק בשאר ימי השבוע, והארכתי בזה קצת בחידושי.

והנה הא"ח שינה בלשונו וכתב והני נשי שאין מתפללות נריכות לומר המצדיל והנה כתב שאין מתפללות ולא כתב שלא הצדילו בתפלה וכוונתו שאלו התפללו הכ"נ אמרו בתפלה אלא הני שאין מתפללות יאמרו וא"כ ס"ל דבאמת נשים חייבות בהצדלה וכמ"ס ודו"ק בזה כי קצתו. וכתבו אחת הבאיתי עוד דעת הסמ"ג עשין הציאו היראים פ"ד מ"ע מה"מ התלויות צפה ובקנה וזמן אות ג' דנשים חייבות בקידוש והצדלה דבר תורה ובלקט יושר דף 51 כתב אבל אם רוצה האשה לעשות קידוש לעצמה אפילו להוציא אשה אחרת הרשות בידה וכן הדין לענין הצדלה וידוע דהלקט יושר רוב דבריו כתב ע"פ התה"ד. שוב מנאמי להמאירי ברכות דף כ' ע"ב וז"ל נתגלגל הדבר וביאר בכאן שהנשים חייבות בקידוש היום מה"מ אעפ"י שהוא מ"ע שהז"ג וטעם הדבר דכתיב זכור ושמור וכו' הצדלה אם היא בכלל קידוש וגדולי המהצרים מנאיה מ"ע עם הקידוש (הרמב"ם ז"ל) ובכלל זכירה ולדעת זה הצדלה מה"מ בקידוש ונשים חייבות בקידוש וי"מ שאין חיוב הצדלה אלא מדברי סופרים אף לנשים ומ"מ נשים חייבות בה מדברי סופרים כאנשים שתקנת חכמים בהצדלה כמנאות התורה בקידוש ואעפ"י שהזכירה מן התורה זכירה על היין או על הפת אינה מדברי תורה אלא מד"ס עכ"ל. הנה פשוט ליה דבין הוא דאורייתא ובין הוא דרבנן מכל מקום נשים חייבות בה לכו"ע לדעתו ז"ל. ולכן לפענ"ד הדרין לדברינו הראשונים דנלפענ"ד פשוט דנשים חייבות בהצדלה אלא דהחילוק אי מצרכות לעצמן או שיטעמו מאחרים ואולי הוא הטעם ע"פ מש"כ הש"ה הקדוש ועוד צנשים בזה.

אלא דלפי"ז רוחא שמעתתא נמי צהא הלכתא שעלתה לן השתא צמו"ש שחל בו ט"ז ונשאלת באשה חולנית שמוותרת לאכול צט"ז דת מה לעשות בהצדלה ופסקת שתאכל בלי הצדלה וצמו"א ט"ז תשמע הצדלה מצעלה שלא להכניס עצמה בספק ברכה ושוב הסתייעת מן הס' משנת יעקב לירידי הרה"ג מקאפיש שליט"א שפסק כן ג"כ בספרו ולפענ"ד לא ידעתי למה לה להקל לאכול בלי הצדלה כיון דאין פסקינן דהיכי דאין לה מי שיצדיל בכל השנה אשה מצדלת לעצמה א"כ הכ"נ כיון דבעלה אין יכול להצדיל הו"ל כמו מי שאין לה להצדיל ומוותרת להצדיל לעצמה וכ"ש לפמ"ס צמ"ד דלכ"ע אשה מחויבת בהצדלה.

בזה"ק שהם פגמו בזה. ובה' הארכתי בזה. ומצינו כעין זה במגילה דס"ל לרבינו הגדול הבה"ג דחייבות צשמיעה ולא בקריאה והכ"נ ס"ל דאין מצדילות לעצמן. אבל מ"מ חייבות הם בהצדלה וכן נראה לכאורה עיקר דאי נימא מכה ספיקא א"כ היאך מציא צסמוך דלאשה אפי' כבר הצדיל לעצמו יצדיל לאשה ואי הא דאשה אינה מצדלת לעצמה משום שהיא חייבת כן מספק אם כן כל שכן שאחרים לא יצדילו לה אלא נראה ברור דצצירא ל' דנשים חייבות אלא שאין מצדילות לעצמן ושפיר קאמר אפילו הצדיל לעצמו מצדיל לאשה וק"ל, וזה אחי שפיר דברי הא"ח שלא כתב כלום ממחלוקת בין הפוסקים אלא אדרבה צא זה ולימד על זה.

איברא דע"כ ז"ל דהרב ר' אשר אינו פליג על הר"ש שם שהרי כתב שם הרב ר' אשר שאם קידש או הצדיל אדם לעצמו לא יקדש ולא יצדיל לבקי אלא לאשה וכו' ואי נימא דהרב ר' אשר פליג על הר"ש וס"ל דהנשים חייבות ומצדילות לעצמן א"כ הו"ל ככל שאר צנ"א הצקיאם ומ"ט דמי שהצדיל כבר אינו מוציא את הבקי ומוציא את האשה ומ"ס איש מאשה וי"ל קצת עכ"פ לפמ"ס אחי שפיר מאד.

עוד נראה קצת ראייה מהא דכתב הא"ח שם צסמוך סק"ל וז"ל, ואם ינטרך לעשות מלאכה קודם שהצדיל בתפלה וכו' ור"ש ז"ל פסק דאפילו בלא הזכרת השם מותר שאינה אלא להיכרא בעלמא והני נשי שאין מתפללות נריכות לומר המצדיל בין קודש לחול קודם שיעשו שום מלאכה וכן ראו ללמדן, ולכאורה כתב כן אפילו לדעת הר"ש וע"כ דחייבות להצדיל דאל"כ המצדיל למ"ל לאמור כיון דאין חייבות להצדיל וע"כ דלהר"ש נמי נשים חייבות בהצדלה ובה' על א"ח סימן רצ"ט כתבתי אמ"ס הרמ"א בהג"ה וכן נשים שאינן מצדילות בתפלה יש ללמדן שיאמרו המצדיל בין קודש לחול קודם שיעשו מלאכה והמג"א תמה דנשים חייבות בתפלה כמ"ס סי' ק"ו וי"ל כיון דתפלת ערבית רשות לא קבלו עליהו וכ"כ הא"ר אות כ"א והקשימי דלמה דוקא צמו"ש לא התפללו.

ובתבתי דיש לדיוק בלשון הרמ"א שר' ונשים שאין מצדילות בתפלה ולכאורה היל"ל ונשים שאין מתפללות ערבית ולשון אין מצדילות בתפלה משמע דהן מתפללות באמת אלא שאינן מצדילות גם לשון הכל בו והני נשי שאין מצדילות בתפלה ולא כתב והני נשי שאין מתפללות וכתבתי דהרמ"א לשיטתיה דס"ל צסימן רצ"ו ס"ח לספק אי נשים חייבות בהצדלה ולכן ס"ל צצמו"ש נשים אם מתפללות אין מצדילות בתפלה דאם אינן חייבות הו"ל הפסק ואחי שפיר מאד לשון הכל בו והרמ"א שאין מצדילות בתפלה ולא כתב שלא התפללו או שלא הצדילו בתפלה דהיה משמע צדיעצד

והנה המאירי עירובין שם הקשה למה לא יתנו לחולה שיצט"כ וכה"ג ליכא דילמא אחי למיסרך ותי' דאהכ"נ דלחולה הכ"נ דמזכרין על סמך שתייתו ואין צו טעם אחי למיסרך אלא שמתוך שאין חולה מצי' לשם לא הזכירה ע"כ אצל לפי"ז צדיקן שהחולה עצמה נריכה להכוס של הבדלה פשוט דהבעל יכול להצדיל דהרי הבעל מחויב בהבדלה ואולי היה הוא בעצמו חולה היה מצדיל אלא שאינו יכול עכשיו משום שאינו יכול לשחות והמזכר נריך שיטעום ולתינוק נמי אינו יכול ליתנו משום דילמא אחי למיסרך דלא קיי"ל כראש"י אצל כיון שיש לו חולה שמותר לשחות ודילמא אחי למיסרך ליכא גבה א"כ פשוט דהבעל יצדיל ויתן לאשתו לשחות. ובחי' למס' עירובין שם הארכתי קצת בזה וצגמ' ר"ה כ"ט ע"א לא יפרסם אדם פרוסה לאורחין אלא"כ אוכל עמהם שהרי הן יכולין לעשות אצל הוא פורס לבניו ולבני ביתו כדי לחנכן צמנות ואע"פ שהוא לא טעם אלא בניו שפיר דמי ואע"פ שצריך עליהם צרכת המוציא. ולפי"ז נראה נמי דהכי יכול בכל אופן להצדיל להבני בית וצאמת הי' נריך להצדיל גם לבניו הקטנים שלא יאכלו קודם הבדלה כדי לחנכן אלא שאינו יכול דילמא אחי למיסרך אצל הכא כיון דליכא חשש זה גבי חולה שפיר מצדיל.

ועייין שו"ת תשצ"ך הטור השלישי סימן ל"ב שהציא דברי התוס' עירובין הג"ל שכתבו שאם אירע מילה ביה"כ או צט"כ שמזכרין על הכוס ומטעימו לקטן ולא חיישינן דילמא אחי למיסרך ואעפ"י שכשחל ט"ב צמנ"ש אסור להצדיל על הכוס וכן אין מקדשין ליל יה"כ על הכוס ולהטעימו לתינוקות משום דילמא אחי למיסרך ולשחות כשיצדיל דשאני החס דאיתיה בכל שנה, וכן ט"ב צמנ"ש דבר קבוע בהרצה שנים אצל מילה ביה"כ וט"ב אין דבר קבוע לחוש צו דילמא אחי למיסרך עכ"ל אעפ"י שיש חולקים עליה בזה ראיתי להרא"ש ז"ל ובנו ז"ל מסכימים לדעת התוס' וכן כתב א"י הרשב"ץ בס' מנהגים, וגם הגאונים ז"ל בשאר מעניות שאין התינוקות מתענות כתבו שמטעימין הכוס לאם הילד וכו' ע"ש מצואר דבחולה ליכא למיגזר משום דילמא אחי למיסרך וק"ל.

ועייין כנה"ג א"ח סימן ע"א בחדשו' דהחולה שמצדיל חיבץ צמנ"ש יכול להוציא צ"ב עמו וכמ"ש מט"מ דהאם בעשירי ישמע כליל עשירי הבדלה מאחרים וכ"כ הברכ"י אות ג' והכ"נ נראה לפענ"ד פשוט להיפוך כיון שצריכה האשה להצדיל מצדיל הבעל ומוציא את עצמו ואת כל ביתו בהבדלה.

והגם דכתב הרדב"ז ח"ב סימן תרמ"ב צט"ב שחל להיות בשבת ונדחה ליום א' דמנהגו שלא לבדך המצדיל מ"מ הרי בעצמו כתב שם דלגאונים נריך להצדיל והרא"ש

ומיהו בעיקר הלכה זו אכתוב לך מה שחדשתי בזה בס"ד, דכבר כתבו לי בזה הרה"ג מאדוארי שליט"א פה ברוקלין וגם הרה"ג ר' משה שטערנבוך שליט"א מצ"צ שגם הם פסקו צמנ"ש וט"ב שאשה לא תצדיל וכתבתי להם בס"ד דאם היתה צאה שאלה זו לפני הייתי פוסק שהאשה תצדיל על כוס צמנ"ש בלי שם ומלכות או שתאמר ברוך רחמנא מרי מלכא דעלמא המצדיל בין קודש לחול בין אור לחשך וכו' ברוך רחמנא המצדיל בין קודש לחול והטעם בזה דבספר דרך פקודין שלהי מ"ע ד' כתב דבכל ספק צרכות נכון לנהוג כן דכה"ג לית ביה משום צרכה לצטלה וגם יוצא ידי צרכותו אם נריך לה כהא דמנימין רועה בגמרא צרכות והגם דהח"ס בחי' רפ"ק דנדרים שדי נרגא בהנוהגים כן. אמנם מרן זק' צבית שערים א"ח סימן פ"ג תמה עליו וחזק דברי הדרך פקודין צראיות חזקות ולכן אם היתה צאה שאלה כזו יפה יותר לזאת ידי כולו ותעשה לעצמה הבדלה.

וגדולה מזו אני אומר דבאשה שיש לה בעל או בחולה והיא צבית אציה נראה לפענ"ד שהנכון שהבעל או האב יצדיל על הכוס בשביל האשה וממילא יוצא גם הוא וציתו בה בהבדלה והוא שהרי היכי דהוא בעצמו לא הצדיל לכ"ע חייב להצדיל ומוציא את אשתו אלא שהכא אינו יכול להצדיל לעצמו מפני שאינו יכול לשחות מן הכוס. אמנם כל זה היכי דאין לו מי שישתה הכוס אצל צדיקן כיון דהאשה חולה ומותרת לשחות הכוס כה"ג יכול הבעל להצדיל מוצ"ש לכ"ע והאשה תשתה הכוס.

וראיה גמורה לדברינו מגמרא עירובין דף מ' ע"ב ואמר רבה כי הוינא צי רב הונא איבעיא לן מה לומר זמן צר"ה וצויה"כ וכו' ופריך מ"מ צעינן כוס לימא מסייע ליה לרב נחמן דאמר ר"נ זמן אומרו אפילו בשוק ומשני הא לא קשיא דאיכלע ליה כוס ופריך התינוח עזרת ור"ה יוס הכיפורים היכי עביד אי מצרך עליה ושתי ליה כיון דאמר זמן קבלה עליה ואמר ליה דהאמר לי רב ירמיה בר אבא לרב מי גדלת וא"ל אין צדילנא לצורך עליה ולנחיה המצרך נריך שיטעום ליתציה לינוקא לית הלכתא כרב אחא דילמא אחי למיסרך וכו' ופי' התוס' לית הלכתא כראש"י פירוש רש"י ולא איתפריש ור"ח פי' דבפ' תולין (שבת דף קל"ט) גבי כשותא פריך וליחב לינוקא דישאל ומשני דלמא אחי למיסרך וקיס לן דראש"י הקשה אותה קושיא ע"ש ועי' רש"י דילמא אחי למיסרך התינוק לאחר המנהג הזה ולשחות צויה"כ אחר שיצדיל מצואר דאי לאו דחיישינן דילמא אחי למיסרך הוה אחי שפיר דהי' מצרך על הכוס והי' נותנו לתינוק ועי' שו"ת הר"ן ועוד ראשונים לענין צבית מילה צויה"כ אי לבדך על כוס וליחב לתינוק.

כתב להצדיל כדעת הגאונים ואנן בתר הרא"ש גרירן וכן פסקו כל האחרונים ז"ל כהרא"ש והכי נהוג עלמא.

העולה לדין להלכה ולמעשה לפענ"ד נראה בס"ד כן, דאשה שמתרת לאכול בט"ז מחמת חולי או טעם אחר שמתרת ע"פ ההלכה אם יש לה בעל או בחולה שיש לה אז אזי טוב שיצדיל הבעל או האב צמו"ש לכל בני ביתו והיא תשתה את הכוס ושזב אין הבעל חייב להצדיל מוצאי ט"ז ואם האשה פנויה ואין לה מי שיצדיל לה אזי תעשה הצדלה ותצרך צריך רחמנא דעלמא וכו' כמ"ש לעיל דבזה ג"כ יוצאת לבו"ע, ואם יש לה אדם אחר שרוצה להצדיל לה הרשות בידו וכו"ל כלפענ"ד בס"ד, והרצנים נענו לי ראשי לזה ודלא כמ"ש צמ"י הג"ל.

ומחמת כי אין הז"ג להאריך והארכתי יותר מדאי הנני בזה ידידך דושה"ט וש"ת, צלה ורכב על דרך האמת באמת, המברכך בברכת חג כשר ושמה ובלב ונפש

מנשה הקטן

סימן מ

בהא דאסור לאכול קודם שיתן לבחמתו
אי דינא הכי בשבת

מוצש"ק וישלח התשל"ד בני יצו"א

מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם ג"א וו"ח נו"ג חו"ב אי"א וכו', כש"ת מוה"ר משה דוב וולנר שליט"א, אבדק"ק אשקלון בארצינו הקדושה, בעמח"ס שאילת חמדת צבי.

אחדשכ"ג צידודות נאמנה, שליח עשה שליחותו וקצלתו ספרו היקר מאת בנו יקר הרוח אמנם מן השמים עכצוני והשצית השמחה צשמעי כי לקח מאתנו האי נדיק משרידי הדור הישן מרי דחיטא כרכא דכולה ציה הרב הגאון המפורסם וכו' כקש"ת מוה"ר ר' ישראל וועלן ז"ל ה"ה ראצ"ד פעסט מר חמיו ובאמת כי כמעט היתה נפשי קשורה בנפשו והרצה תורה נתעוררתי על ידו, תורה תורה חגרי שק מי יתן לנו תמורתו הי חסיד הי עניו מתלמידיו של אהרן, וי"ר שהי' מליץ יושר למשפחתו צפרט ולכל בית ישראל בכלל עדי יצא ינון ויקיפו ישיני עפר צצ"א.

והנני בזה בתודה רצה עבור מתנתו החשובה ספרו דמר כת"ר שליט"א, וי"ר שיחה לחצר עוד חצורים נאים עדי יצא ינון ולו יקתה עמים. ורק לאות שעיינתי צו אחת הנה וא' הנה צסימן י"ג אות י"צ הביא תמיה אשו"ת כת"ס א"ח סימן ל"צ שנתחקק אם צצצת ויו"ט שיש מנהו וחיוצ לאכול אם גם אז אסור לאכול לפני שנותן לבחמתו די"ל

דמקרא לא ילפינן אלא אכילה דרשות דיש להקדים משום צעצ"ח ומזונותי' עליו אצל צשו"ט דאכילתו הוי מנהו אדרכה חיובא להיות מן המקדימים ורצוים צסעודת צצו"ט ולפי"ו יש לנו ספק לדינא אם צשו"ט צשהפסיק ואמר גביל לתורה צין צרכה לאכילה אי הוה הפסק או לא ע"ש, וכת"ר תמה עליו מה"ת להתיר צעצ"ח צשו"ט והציא ראה ממש"כ הצ"י א"ח סי' ש"ה דאין רוכצין ע"ג צהמה וכתב הרא"ש צצירושלמי קאמרי הטעם מפני שהוא מנהוה על צציתת צהמתו ותמה דהא חי נושא את עצמו וחי' דמ"מ כיון שהצהמה מצטערת צרכצו עליה הרי הוא עובר על צציתת צהמתו והרי דמשום צעצ"ח אסור לרכוצ על הצהמה דהצער מצטל את צציתת הצהמה וא"כ כשלא יתן לאכול לבחמתו צצצת לפני אכילתו יגרום צעצ"ח צזה והרי נכנס זה גם צענין צציתת צהמתו עכ"ל.

ולפענ"ד נראה דאי משום הא יש לישצ דצרי הכת"ס דכנראה דכת"ר ס"ל דצציתת צהמה וצעצ"ח חדא מילתא הוא. אמנם צאמת דהני תרי מילי נינהו דודאי צציתת צהמתו עובר אפילו צלי צער דאפילו אמשא קלה יותר חייב ועי' צצת צ"ד וצחוס' סס ד"ה שהחי נושא את עצמו תימה לר"י למה פטור דאי משום שהחי מיקל עצמו והלא אפילו צמשא קל יותר חייב ועי' צצת קמ"א ועירוצין ק"ג וקוצית הרא"ש הוא כיון דקיי"ל חי נושא את עצמו וליכא משא כלל וא"כ איך קאמר צירושלמי דאין רוכצין מפני שהוא מנהוה אצציתת צהמתו והא רכיצה לאו צכלל מלאכה הוא שיאסר משום צציתת ועי' תי' הרא"ש ז"ל כיון דהצהמה מצטערת צרכצתו עכ"פ אף דלענין דינא קיי"ל חי נושא את עצמו וליכא איסור משא שהוא המלאכה מ"מ ציטל צציתתה צמה שהיא מצטערת שהתורה אמרה אתה וצהמתך וכה"ג אין הצהמה שוצתה. וכעין זה כתב הרמב"ן ז"ל צמי שעושה צכלל השצת מלאכה המותרת כגון הנושא משאות צרה"י כל היום אף דליכא לאו דלא תעשה מלאכה מ"מ לא קיים העשה דתשצות. והנריך הרא"ש ז"ל למנא טעם משום צער דמשום מלאכת משא ליכא אצל צציתת נמי ליכא כיון דמצטערת צרכיזה זו אצל פשוט דזה דוקא צרוכב עליה אצל צהמה המצטערת מעצמה שאין לה לאכול הגם צבעליה לא נתנו לה לאכול אין זה צכלל צציתת כלל ואינו עובר משום לא יצבות ע"י מה שאינו נותן לה לאכול.

איברא דע"כ גם הרא"ש לא אסר משום צעצ"ח דא"כ גם צחול היה אסור לרכוצ על צהמה משום צעצ"ח דמשום צעצ"ח אין לחלק צין חול לשצת וע"כ דזה אינו כיון דדרכה צכך אין זה צכלל איסור צעצ"ח ולכן נראה לפענ"ד צרור דרכיזה אין האיסור משום צעצ"ח אלא דהרא"ש השתמש

לו מוזן כדי שיהי' לו צמח לקיים המצוה א"כ כה"ג אין
הצחמה קודמת.

שנית י"ל דהא דאסור לאכול קודם צהמתו הוא משום
צב"ח והנה קיי"ל דכל דבר הנריך לו אינו חושש
משום צב"ח ועי' מהרי"א סי' ק"ס ושו"ת צנין זיון סי'
ק"ח ושו"ת שב"י ח"ג סי' ע"א דאם נריך לרפואה מותר
ואם לזכרי גופו כן לזכרי נשמתו לא כ"ש ומצואר בגמרא
הנ"ל הכי להדיא דאי לאו דצב"ח דאורייתא וציטול כלי
מהכנו דרבנן לא היינו מתירין משום צב"ח דמצוה דגופיה
אין לדחות ולפי"ז י"ל דדוקא כשהולך לאכול סעודת הרשות
חששו להקדים צהמתו קודם אכילתו משום צב"ח אבל היכי
דחולך לסעודת מצוה כגון סשוי"ט לא מציעא למ"ד
דסשוי"ט דאורייתא אלא אפילו לפ"מ דקיי"ל שהוא דרבנן
מ"מ י"ל דהרי הוא עוסק במצוה שהוא סעודת שבת כה"ג
לא חיישין משום צב"ח משום דמצוה ידידה עדיף. וי"ל
דבאמת הא צהא תליא דאי נימא דסעודת שבת דאורייתא
א"כ ס"ש קודם ואי נימא דרבנן וצב"ח דאורייתא אחי
דאורייתא ודחי דרבנן וכמ"ש בגמ' הנ"ל ציטול כלי מהכנו.
אלא דאכתי י"ל דלא אמרינן דחי' אלא היכי דא"א לקיים
שניהם אבל היכי דאפשר לקיים שניהם הרי קיי"ל כד"ל
דאמר ר"ל כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה אם אתה
יכול לקיים שניהם מוטב ואי לאו יצא עשה ויחדה ל"ת והכא
הרי אפשר לקיים שניהם קודם ליתן לצהמתו ואח"כ יאכל
ועכ"פ י"ל דדא היתה ספיקת הכת"ס ז"ל.

סימן מא

במקום סכנה אדם קודם לבהמה

עוד להג"ל

עוד ראיתי שם צאות י', שהקשה מעכ"ר אמה שכתב הא"ח
הקדוש עה"פ והשקית את העדה שצמקום סכנה אדם
קודם לצהמה אף לגבי אכילה וכ"ת כתב דפשיטא הוא ולא
הי' נריך להשמיענו דאמרינן בגמ' צ"מ ס"ב ע"א עד שצא
ר"ע ולימד חי"ך קודמין לחיי חצרך ואפילו צספק סכנה אין
ליכנס להגיל חצירו כמצואר בחו"מ סימן תכ"ו ולזה לא נריך
לכתוב קרא דהשקית עכ"ל. והאמנם המעיין בדברי רבינו
הא"ח הקדוש יראה דבהא גם הא"ח ז"ל מודה דבשציל זה
לא נריך קרא שהרי כתב ח"ל, ויש לך לדעת כי דוקא באין
כאן סכנה או צער וכו' ולזה כששאל האיש הגמליני מעט
הרגישה הדריקת כי צמא למים הוא ומצטער הי' לזה אמרה
שמה וכשתנה לו שיעור ששערה כי ודאי אין כאן חשש לצער
הצמא ותכל להשקותו ותאמר גם לגמליך אשאל כי צגדר זה

בדין צב"ח זה משום שע"י ממילא תעבור על שציתתה וכנ"ל
אף שצחול מותר לרכוב משום צב"ח ולא חיישין לו מ"מ
בשבת אסור משום שציתת צהמתו הבא ע"י צער רכיבה שהרי
סו"ס הצהמה אינה שובתת, ולכן מה שסיים כת"ר ח"ל, וא"כ
כשלא יתן לאכול לצהמתו בשבת לפני אכילתו יגרום צב"ח
בזה הרי נכנס גם זה צענין שציתת צהמתו. ולפענ"ד לאחר
בקשת סליחת כת"ר אין זה ענין של שציתת צהמתו צמה
שתצטער מעצמה, ולא אכחד מעטי דלפי דברי הרא"ש ז"ל
עבד או קטן הנושא את החי אע"ג דחי נושא את עצמו
יעבור עליו אציו משום שאינו שובת אם הי' נושא דעכ"פ
צער איכא וצ"ע.

ברם צעיקר קושייתו על הכת"ס ז"ל נדקו דברי כת"ר דודאי
צב"ח אסור בשבת כמו צחול והרי גמרא מפורשת
היא שבת קכ"ח ע"ב אמר רב יהודה אמר רב צהמה שנפלה
לאמת המים עושה לה פרנסה במקומה בשציל שלא תמות,
ופריך והא קמציטל כלי מהכנו ומשני סבר מצטל כלי מהכנו
דרבנן צב"ח דאורייתא ואחי דאורייתא ודחי דרבנן. עוד שם
דף קנ"ד ע"ב צחמורו של ר"ג שלא רצה לפורקו עד מוצאי
שבת למוצאי שבת מתה ופריך והאיכא צב"ח ומשני קסבר
צב"ח דרבנן ועיין רש"י שם ובש"ע ח"ח סימן ש"ה סי"ח
פסק דמשום צב"ח פורקין משא שעל גבי צהמה וצסי"ט
שם צהמה שנפלה לאמת המים ובס"כ מותר לומר לא"י לחלוז
צהמה וצחשו' הרמ"א הביאה המג"א שם סקי"ב דה"ה
דמותר לומר לעו"כ להמרות האוחות פ"א ציום משום צב"ח
ואם אין לו עכ"ס עושה ע"י ישראל קטן ע"ש. הנה מצואר
דודאי איכא צב"ח צהמה בשבת צין צמשא וצין צאכילה
וקצת יש לדייק מדברי הרמ"א דבשבת ליכא אסור לאכול
מדכתב להמרות אוחות רק פעם אחת ציום והרי הצעה"ב
אוכל ג' סעודות ועכ"פ ציום צ' סעודות והיכי אוכל השניה
כיון שלא האכיל לצהמתו וי"ל היכי דלא אפשר שאני ועי'
שו"ת שבט סופר ח"ח סי' מ' ובס' תוס"ס סי' של"ד וילה"ג
ובס' משנה הלכות ח"ד סימן כ"ה כ"ו ודו"ק.

אמנם כדי שלא לשוי' להכת"ס ז"ל כטועה צדבר משנה
ח"ו, כעת נלפענ"ד כך דס"ל להכת"ס דהרי נתנו
טעם להא דאמרה תורה להקדים אכילת צהמה לאכילת אדם
והיד אפרים כתב מטעם שמה האדם חי צוכות הצהמה וכבר
הארכתי בזה, וא"כ י"ל דדוקא באכילת רשות הוא דחי צוכות
צהמה אבל אכילת מצוה כסעודת שבת ויו"ט ודאי דאינו צוכות
צהמה כיון דעושה מצוה הרי מגיע לו וכמ"ש הרמב"ם
צמורה אהא דאמרה תורה אם צחקותי תלכו ונתתי גשמיכם
צעייתם וגו' והקשה הא שבר מצוה צהאי עלמא ליכא וחי'
דהאי הוא רק שיוכל לקיים המצוה וא"כ לקיים המצוה מגיע

לשניהם להחיות חייב ליתן למי שיכול להחיותו ואת שאינו יכול אינו עובר עליו כי חנום הוא ואותו שהציל קיים בו כל המציל נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא. ועיין הוריות במשנה האיש קודם לאשה להחיות ולהשז אצידה, והאשה קודמת לאיש לכסות, ומשיח מלחמה קודם לסגן ועוד שם משנה כהן קודם ללוי לוי לישראל ישראל לממזר וכו' ועיין ש"ע יור"ד סי' רנ"ב והגם דהתם לענינים אחרים נמי מדבר מ"מ דינא הכי הוא גם לענין פק"י ממש.

איברא דאומר אני דאם היה לו קיתון אחד והי' יכול להציל אחד והוא לא הצילו אלא נתן לשניהם ומתו שניהם אולי עבר בלא תעמוד על דם רעך על תרוייהו דאלו נתנה לאחד הרי זה הי' חי וא"כ הי' אחד מת ואחד חי וכיון דלא נתנה אלא לשניהם ומתו שניהם הרי הוא גרם לתרוייהו שימותו. הכלל פשוט בזה דלא אמר ר"ע חייך קודמים אלא בנוגע לעצמו אבל היכי דאינו נוגע לעצמו אלא הוא נותן לאחרים צדין נדקה וכיוצא בו חייב להציל כל מה שיכול ואם לא הציל עבר על לא תעמוד וכיון שיכול להציל חייב להציל אחד ודלא כמ"ש בספר הנ"ל וצ"ע. [וע"ע שו"ת משנה"ה ח"ט סי' שמ"ט].

אלה דברי ידידו דושה"ט וש"ת כל הימים, החזור בתורה על מתנתו החשובה, וי"ד שיזכה לישב על מי נח וליתן לחזור וליתן מפרי עטו בעתו וישמעו רחוקים ויבואו ויתנו לו כתר תורה העולה על גביהן, המברכו בלב ונפש

מנשה הקטן

גב. נא לדרוש בשלום מר בנו היקר שליט"א.

סימן מב

איסור לילך לקאנצערטים המכונים דתיים

שלוש עשרה מדות הרחמים התשל"ה ברוקלין ג"י יצ"א
מע"כ ידידי היקר הרבני מופלא ומופלג, מוה"ר שמואל
יצחק מארגארעטען, תלמיד ישיבתינו הקדושה.

אחדשה"מ צידדות, צדצר שאלתך אי מותר לילך (לקאנצערט צלע"ו) שמנגנים שם נגונים ופסוקי תהלים ושירים וכיוצא בו אבל רק שירים של תורה והמנגנים ג"כ שומרי תורה אלא שמנגנים הנגונים כדי לענג העם (פארברענגען מיט פלעזשער צלע"ו) אלא שיושבים שם אנשים ונשים צתערובות, ואם זה אסור, אי מותר עכ"פ היכי דאין יושבים צתערובות כגון שיש מקום מיוחד לאנשים ומיוחד לנשים.

ולפענ"ד פשוט דתרוייהו אסורי וראשונה נדון היכי דיושבים צתערובות, הנה בזה איכא תרי איסורא

שאינן מצטער אותם צריך להקדים והוא שממך הכתוב ותכל להשקותו ותאמר וגו' והנה דפי' דהקרא דוהשקית לא קאי אלא אמצטער ולא על מי שהי' צמקנה ומה שהזכיר כאן כלל מי שהי' צמקנה נראה פשוט כי הודיענו צמקם דדבר פשוט הוא אבל הקרא לא צא אלא על הצער ולא על הסכנה.

וב"ש עוד כ"ג דגם מה שכתב דצמקום נער אדם קודם די"ל דתלוי אי הא דאסור לו לאדם לאכול קודם שיתן לצהמתו הוי מדרבנן או ממדת חסידות כמ"ש הרמב"ם ובשו"ת שב"י ח"ג סי' י"ז. אבל אי אמרינן דהוא דאורייתא כדעת ריב"ז"א הוצא צמק"א סימן רע"א ס"ק י"ב אף צמקום נער אין לעבור על איסור דאורייתא עכ"ל. ולפענ"ד אין לחלק בין דרבנן ודאורייתא אלא כיון דהאדם מצטער מרעבון ס"ל להא"ח ז"ל דה"ג לא אסרה תורה לאכול אע"פ שמצטער דהרי לצער הצממה צציל נער האדם מותר אפילו לכתחילה צממה דברים ופשוט דכל מיני רפואה מותר צממה ולכל צרכי האדם כל שאינו מצטער רק לשם נער והכ"נ ס"ל דכיון דהאדם מצטער מחמת רעבון כה"ג נערו קודם לצער צממתו ואין נפ"מ אי צעצ"ח דאורייתא או דרבנן לפי שיטת הא"ח הקדוש כנלפענ"ד צרור, ומיושבים דברי הקדוש ז"ע הא"ח ז"ל.

ובאותו ענין צדרשה של וחי אחיך עמך הראה לי תלמידי בספר פסקי תשובה סי' רנ"ד שהציא ו"ל, נסתפק זקני הקדוש ז"ל אם יש ציד אי קיתון של מים שאינו צריך לו ויש צ' צמאים שאם ישחו שניהם ימותו שניהם ואם ישחה אחד יגיע לישוז נראה לכאורה שצריך לחלק לשניהם דלא שייך טעם דחייך קודמין עכ"ל קדשו עכ"ל. וציונים שם ציין עי' צמח"ש"א צ"מ ס"ב אי שכתב ונראה לפי הדרש דר"ע דאם היה הקיתון של מים של שניהם דמודה ר"ע לצ"ה דשניהם ימותו ואל יראה וכו' ואפשר דהיינו טעמא כדאמרינן דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי עכ"ל. נראה כונתו לחזק בזה פסק הנ"ל. ולאחר הסליחה כל דבריו תמוהין כי פשוט דאין הנושאים דומין כאוכלא לדנא כי ודאי היכי דנוגע לעצמו הו"ל בכלל חייך קודמין ואסור לו לותר על חיו מקרא דעמך ולכן אין צידו לותר על זה ולכן גם שפיר כתב מהרש"א לפי שיטתו דאפשר דמודה ר"ע היכי דהקיתון של שניהם שניהם ימותו שהרי לא זה יכול לותר ולא זה יכול לותר על חיו וליתן להשני אבל הכא הרי אין עליו התחייבות כלל לגבי השני אלא הרי הוא נופל תחת הלאו דלא תעמוד על דם רעך.

והנה פשוט דהרואה שני צני אדם טובעים צים ואין צידו להציל אלא אחד מחויב להציל האחד שיכול ואם לא הצילו עבר על לא תעמוד על דם רעך. וכן מי שיש לו מעות ליתן נדקה וראה שני צני אדם מתים צרעב ואין לו ליתן

המקראות דרך לזים והם צפיהם כשיר של עגזים עתידה תורה שתנעק עליהם ואומרת רצש"ע צניך עשאוני ככנור וצשעה שהם קוראים צי צמרוותם אז אינם קוראים צמזמורי הטעמים וגם המפסיקים המקראות דצברים עליה היא לועקת ואומרת ח' אלפים וחמש מאות פסוקים ספקתני והם פסקים יותר מששים רצוא ועוד הם עושים צי אף מה שאין לעשות צשיחת חולין אדם מדבר חולין אינו פוסק מדבר לדבר אחר והם מפסיקים דצרי לעסוק דצברים צטלים ע"כ. הנה מצואר האיסור שיש לשיר פסוקי תורה ולשומעם ועל כיוצא בזה אחר שלמה המלך ולשמחה מה זו עושה.

ועל המנגינן של הקאנצרט יס איסור צפני עצמו מטעם הגמ' הנ"ל דהקורא פסוק ובס"ח סימן רל"ח כתב מי שיש לו בן קטן מוטל בעריסה לא ירנו לו נגונים של ישראל להקצ"ה ובסימן רנ"א שם מי שיש לו קול נעים ירנו להקצ"ה ולא שאר רננות שנאמר רנו צדיקים צה' ולא שאר רננות וכו' ע"ש, ובסימן תשס"ח כתב מי שקולו נעים ואין הקצ"ה נהנה מקולו ראוי לו שלא צא לעולם וכו' ויזהר מי שיש לו קול נעים שלא יזמר נגונים נכרים כי עצירה היא ולכך נצרא קולו נעים לשבח בוראו ולא לעצירה ועיין עוד שם סימן תתרי"ד. וגדולה מזו כתב בסימן ש"צ דלא ינגן צנגון של תורה לנציאים וכתובים וע"ז נאמר לא תשיג צבול עולם אלא כל נגון כמו שהוא מתוקן ע"ש דהיה להם נגון מיוחד לתורה ולנציאים וכתובים ומה ראה למ"ש הרמ"א דאין לשנות אפילו נגונים מתפלה. ועיין ט"ז א"ח סימן תק"ס סק"ה ח"ל, וכ"ש שיש עון גדול צמה שלוקחין על הסעודה (של חתונה) אדם ליצן א' ועושה שחוק צפסוקים או צתיצות קדושים אשרי אנוש לא יעשה זאת וע"ז אמרו צניך עשאוני ככנור ועיין מ"צ שם. והנה התם אפילו צשמחה של מצוה לשמח חתן וכלה אבל לסתם קאנצרט ודאי איסור גדול הוא וגדול עונו שחוטא ומחטיא את הרצים.

ועוד צו שלישיה מהא דאמרו צגמרא ע"ז י"ח ע"צ אשרי האיש אשר לא הלך לטרטיאות ולקרקסאות וכו' ח"ל מהר"ם כפוי הציאו דצרי צשליה תשו' הרדצ"ז ואמרינן צפ"ק דע"ז אשרי האיש וכו' מפני שהם מושצ לזים שהם מקומות שמתאספים לצחוק ואפילו צחול אסור ולא הותר ללכת לטרטיאות צצצת אלא לפקה על עסקי רצים וכל מקום שנאספים שם אגודה כדי לצחוק נקרא טרטיאות ושם ליצינותא נמצא וכו' הצעיר יהודא חמאי ע"כ, והמהר"ם כפוי השיב לו ח"ל, דצרים אלו אסור לשומעם וכ"ש להשיצ עליהם כי אותם הצלים הם ובעליהם כיוצא בהם מגועלים מתועבים משוקצים ומוקצין הם ואף צחול אסור ע"ש. מצואר דצכל מקום שמתאספים שם לשם צחוק מקרי טרטיאות והוא מה

חדא הא דתנן (סוכה נ"א) מי שלא ראה שמחת צית השואצה וכו' וצגמ' מאי תקון גדול וכו' אמר רצ קרא אשכחו ודרשו וספדה הארץ משפחות משפחות לצד משפחת צית דוד ונשיהם לצד, והלא דצרים ק"ו ומה לעמיד שעוסקים בהספד ואין יצה"ר שולט בהם אמרה תורה אנשים לצד ונשים לצד עכשיו שעוסקין צשמחה ויצה"ר שולט בהם על אחת כמה וכמה ע"כ, וצרש"י שם קרא אשכחו שצריך להצדיל אנשים מנשים ולעשות גדר צישראל שלא יצואו לידי קלקול ועי' רמב"ם צפיהמ"ש שם וציד החוקה פ"ה מהל' לולב הי"צ.

והתיו"מ שם כתב ח"ל, ומ"ש הר"צ הנשים למעלה פירש הרמב"ם כדי שלא יסתכלו האנשים צנשים והדין עמו כי האנשים שלמטה היו רואין צשמחה לא השמחים בעצמן כמ"ש הר"צ צצמות כי השמחים היו חסידים וא"כ הוצרך לטעם ואמנם הסתכלות האנשים צנשים מציא לידי קלות ראש כי הוא ימשול צך כחיצ (צראשית ו'), ועוד משום קישוי לדעת ושמא יראה קרי וכ"ש צצחרות ה'. ועי' רמב"ם פ"ה מה' צית הצחירה וצפיה"מ מדות פ"צ מ"ה והיקיפיה כצוצרא ח"ל שהנשים רואות מלמעלן והאנשים מלמטן כדי שלא יהא מעורצצין ע"כ. וצגמ' קידושין פ"א ע"א אציי דייר גולפי רצא דייר קנה, פירש"י מקום קצוצת אנשים ונשים או לדרשה או לחופה היה מסדר קנקנים של חרס הרצה ציניהם שאם יצואו זה אלל זה יקשקשו וישמע קול ועי' שו"ת מוהר"ם שי"ק א"ח סימן ע"ז.

והנה מצואר מכל הנ"ל דאפילו צשמחת צית השואצה שהיה מ"ע לשמות מה"ת והיו המשמחים חסידים גדולים ואנשי מעשה קדושי עליון ואפ"ה תקון גדול תקנו שם שלא יהיו אנשים ונשים צתערוצות אלא אנשים לצד ונשים לצד צאופן שלא יצואו להסתכל זה צזה ויצואו לידי קלות ראש. וצתשובה הארכתי צזה אי האו ק"ו דאורייתא הוא או אסמכתא דצבנן אבל עכ"פ נראה מצואר דלכו"ע אסור הוא משום הסתכלות וקלות ראש צנשים ואנשים יושצים צתערוצות וק"ו הוא צשמחה מהספד וא"כ ק"ו צן צנו של ק"ו צמשמחין כאן צצחרות התאוה מה שקוראין עוגג (פלעזשער צלע"ו), והמשמחין אינם חסידים ואינה שמחה של מצוה ואנשים ונשים צתערוצות ודאי שיש צזה איסור ליצצ שם זה הוא מצד איסור תערוצות לצד כמובן ופשוט.

אמנם יש צזה עוד איסור כיון דהני משמחין ומשמחין מומרינן שירים מפסוקי התורה הרי מצואר צגמרא סנהדרין ק"א הקורא פסוק משיר השירים כמין זמר עליו הכתוב אומר עשוני צניך ככנור ובס"ח סי' קמ"ו ח"ל, וצמירות היו לי חוקין (תהלים קי"ט נ"ד) דוד מניח כל וצמירות וצמירות ותצצחות לעסוק צתורה וכו', אבל אותם ההולכים ואומרים

לִבָּן לפענ"ד אסור לילך לקאנצערטעס כאלו כי זה בכלל מושב לנים ובכלל שמחה של הוללות לצד מאיפורים של בנין עשוי ככנור ואין נפ"מ בין יש שם תערוכות לאין שם תערוכות לענין איסור אלא לענין מצטלין הא מפני הא.

והשי"ת שמו יערה עלינו רוח טהרה ונשוב אל ה', אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה, ונוכח לגמור חתימה טובה בביאת משיח צדקינו, החותם בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן מג

לעשות משחק במלבושי נקבה לזכר לתינוקות

עוד להג"ל

ועל דבר שנהגו צממה ישיבות או צחי חנוך לצנות שעושין משחק (פלעי בלע"ז) ומלצישין זכר במלבושי נקבה ונקבה לזכר והם קטנים אינם בכלל עונשים אי יש צוה איסור.

הנה בעיקר הענין לעשות משחקים עיין בספרי משנה הלכות ח"ג סי' קמ"ח מה שכתבתי שם מזה וגם מהא דמלצישין זכר לנקבה ולהיפוך אם דהם קטנים מ"מ אסור לספות להם איסור צידים ומלאכי צח' הרמב"ם שחזר צו החסיד ר' אברהם ז"ל הוצא בקובץ ראשונים על משנה תורה ח"ל, ע"ש בח"א מהמאמר הב' ח"ל מועתק, ונשות בני ישראל גם כי רוצים נזולות מזה העון ר"ל לאו לא יהי' כלי גבר וגו' הנה קצתם הם נכשלות צו מצד פחיתות וזה שצחופותיהם יתדמו לגוים ותלנוף האשה מצנפת או כובע ותקח צידה סייף ותאז במחול לפני האנשים והנשים צחופה הזו ולא יעלה צדעת שמפני היותה כלה הותר לה איסור תורה אלא"כ יתנלו צוה בהיותם סומכים על מנהג לאמר כך נהגו כמו שיתנלו צולתו.

ובבר היה זה נעשה צממרים והיו נכשלים צו גדולים עד שצטלנו אותו ומחינו זכר. וכן היה החתן יוצא לאשה המקשטת תקשט אותו וזה מכלל עדי האשה ואסור לעשות וראוי להזהר מזה, ולא יסמכו צו על הנשים שאין להם דעת ולא תבונה ומי שיש צו יר"ש ידקדק הוא צעמנו צפרטים הללו כדי לא יכשלו צעון זה ויהי' הוא נתפס צעונם.

ובן החינוקות לפעמים יקשטו אותם בקישוטי הנשים ויצעו ידיהם צצצע שצוצעות צו הנשים ידיהם וזה צהפך ממה שאזו עליו מעתיקי השמועה ז"ל וממה שזוה עליו הנציא שהחכמים הזהירו לאדם שידריך צוני צדרך ישרה והנציא אמר למען תלך צדרך טובים וזו הדרך עקומה ודרך חטאים מעשה

שהוא הטיאטער ומה לי טיאטער ארטאדאקסי או טיאטער אחר, הצד השוה שהוא לשם צחוק וליננות נמא שם והרי הוא בכלל כל הטיאטערס. ועיין ח"ח סימן ש"ז סט"ז מליננות ומשלים של שיחת חולין וצברי חשק כגון ספר עמנואל וכן ספר מלחמות אסור לקרות צהם צשצת ואף צחול אסור משום מושב לנים ועובר משום אל תפנו אל האלילים אל תפנו אל-ל מדעתכם וצמג"א שם סקכ"צ וה"ה ההולך לטריטאות וקרקסאות והם מיני שחוק וכו' ולא ידענא מי התיר להם צפורים ואפשר שנמשך להם משחוק שעושים מאחשורוש הרי דאפילו על פורים פקפק כ"ש צשאר ימים ודו"ק. ועיין שו"ת מהרי"ץ דושינסקי זצ"ל סי' נ"ו ובספרי שו"ת משנה הלכות ח"ג סימן קמ"ח.

וב"ש שהולכין שם לעשות צחוק והרי זה עובר צאיסור דרבנן צשציל זה וכמ"ש צגמ' (צרכות ל"א) אסור למלאות שחוק פיו וצרי"ו נ"ח ח"ג הוצא צצ"ה יו"ד סוסי' קנ"ז איסור דרבנן כגון אסור למלאות שחוק פיו וכו' כיצא צהן אין עליו לא מלקות ולא נידוי אלא קורין אותו עבר על תקנת חכו"ל, צגמ' שצת העובר על תקנת חו"ל נקרא עברין וא"כ מי שעושה הצחוק לרצים הוה בכלל מחטיא את הרצים ח"ו.

ולפי הטעמים הללו שוב אין נפק"מ אי יש שם תערוכות או לא דהא אסור מצד עצמו וודאי דאין נפק"מ צוה צין אנשים לנשים שהם מושב לנים. ולהדיא דרשו אשרי האיש ולא האשה, אלא אשרי האיש כשהוא איש אצל אשה בכלל זה וכ"ש דצאנשים יש עוד איסור משום ציטול תורה.

ושמעתי טוענים צחופה"מ עכ"פ דמצוה צשמחה ליכא איסור אלא שמחה. הנה צוה לא אמנע לכחוצ שהעולם חושצין שמצות שמחה צחופה"מ הוה לשמות צחופות ומצלחים אצל האמת כי חופה"מ ניתן לשמות צשמחת התורה כמצואר צירושלמי הציאו צצריהם בכלצו ח"ל, וחייצ לשמות צו ולשמח צניו וצני ציתו וכל הנלוים וכו' הא"ר סי' תק"ל הציאו וכתצ וצכלצו וכו' כדלעיל סימן תקכ"ט ס"צ וכו' ירושלמי אמר ר' אבא צר ממל אלו הי' מי שימצא עמי התרתי שיהי' עושין מלאכה צחופה"מ כלום אסור לעשות מלאכה אלא כדי שיהא אוכלין ושותין ושמחים ויגעים צחופה ועכשיו אוכלין ושותין ופוחזין ע"כ. וכתצ הכלצו נראה מזה שאיסור גדול צשחוק וקלות ראש (צחופה"מ) יותר ממלאכה וכוונת הש"י צנתינת המועדות כדי להידצק צאהצמו וציראצמו ולעסוק צחופתו התמימה וכ"כ צאגודה ס"פ מי שהפך טוב לעסוק צחופה צחופה"מ וצמהרי"ל דלכך הציירו דבר האצד כדי שלא יצטערו על אצידה ויצטל לימודו ע"ש, הרי להדיא צחופה"מ חמור מכל השנה לענין זה.

שאוכלין אותם חיים אע"ג דמנא קעבדי שלא יבואו לידי נותר לפי שהורגלו עמם כמו כן לאכלם חיים אף בכל השנים דמיחיו כרעבתנותא ויש לדקדק בתרתי. חדא מנא להו להחוס' שהורגלו כן לאכול בכל השנים, ושנית האין הניחם ז"ל לאכול כן בכל השנים הא צעין למשחה והוי אכילה שלא כד"א ואינו יוצא ידי מנא, ואדרבה מבטלין מנא אכילת קדשים זידים ואמאי לא מיחו זידים הב"ד מלאכול כן והוא תמיה גדולה. ואף אם נדחוק דהחוס' נמי ס"ל כרש"ש ולכן כתבו אע"ג דמנא קעבדי שלא יבואו לידי נותר כלומר שהמנא רק שלא יבואו לידי נותר מ"מ אכתי תקשה הא גופה אמאי לא מיחו בהם ז"ל בכל השנים כיון שלא קיימו זה מנא עשה דאכילה רק שלא יבא לידי נותר. ועי' רא"ש נדרים ד' ע"ב שאכילת קדשים מנא היא דכתיב וכו' ועוד שלא יבא לידי נותר.

ובחי' הקשתי עוד לשיטת הראש"ז הביאו הב"י א"ח סימן תרי"ג דח"ש שלכד"א מותר מה"מ וכן נראה דעת רבינו יוסף במוס', ולפי"ז תקשה אמאי לא אכלוהו הבצלים מצד יוס' כלומר צו"כ עמנו כיון דהוא שלכד"א וח"ש מותר מה"מ ולענין קדשים יוצא בזמית ולענין יו"כ שיעורו בככותבת וא"כ היו יכולין לאכול צו"כ עמנו דצין ח"ש.

ברם הא פשיטתא דבשר חי הוא שלכד"א ז"ע דבגמ' פסחים מ"א ע"א ת"ר יכול אכל כזית חי יהא חייב ת"ל אל תאכלו ממנו נא, נא ובשל מבושל אמרתי לך ולא חי יכול יהא מותר ת"ל כי אם עלי אש ועי' רש"י שם. ומעתה אי נימא דבשר חי הוא שלכד"א א"כ למה לי קרא רבוי ומיעוט למעט ולרבות בשר חי והרי הוא שלכד"א וממילא פטור ומדלריך קרא לפוטרו משמע דבשר חי נמי אכילה הוא. עוד שם בגמ' דף ע"א ע"א אמר רבא שתי תשובות בדבר, חדא דשעירי הרגלים חי נאכלין עלי אף נאכלין ושמחה בחי ליכא, ועוד כהנים אוכלין ישראל במה משמחין ופירש"י ועוד דנהי דיש שמחה בבשר חי הרי חטאות אינן נאכלין אלא לכהנים, ועי' ר"ח שם. והנה מבואר דאכילת בשר חי לכו"ע אכילה הוא ולא נחלקו אלא אי אכילה כה"ג יש בה שמחה או לא ולהס"ד לית בה שמחה ולהמסקנא אפילו שמחה איכא בבשר חי, וצירושלמי עירובין פ"ג ה"א מבואר דמערבין בבשר חי משום דחיי לאומנא דהבצלים היו אוכלין אותו כשהוא חי ועי' א"ח סימן ש"ח ובמג"א שם ובק"נ למס' שבת.

אשר לכן נראה דהעיקר בזה דכיון שהורגלו הבצלים לאכול בשר חי בכל השנים הו"ל כדרך אכילתן ואם נהנים בזה הוא אפילו למשחה וכמ"ש רבא, ועוד דכהנים אוכלים ויש להם שמחה באכילה זו, וא"כ לדידהו עכ"פ הו"ל כדרך אכילתן ואפילו למשחה הו"ל, וא"כ יוצא בזה ידי מנא של אכילת קדשים אם לא שנאמר כתי' ב' של תוס' יצמות דף

בפרהסיא צבית כנסיות בתוך קהל ועדה מישראל צמועדי ה' ואין איש שם על לב. ואילו יתנולו בזה שהם קומיין על מאמרם ז"ל קטן אוכל נבלות אין ז"ד מנאויין עליו להפרישו ואין הראי' דומה לנידון שהוא באוכל לתאות נפשו. אמנם זה העניי' הם מאכילים אותו וגם הם אמרו אין ז"ד מנאויין וזה אצוי מחנכו עכ"ל ז"ל. העתקתי דבריו אות בלכות לראות עד היכן הדברים מגיעים ולהשומע יעם ותבוא עליו צרכת טוב. ועיין בספרי סמ"ה על המנא מנא תקמ"ז-מ"ג זשם הרא"מ לענין פורים. ועיין א"ח סי' ש"ז סט"ז ובמג"א שם סקכ"ב.

וה' הטוב ישלח לנו גואל צדק ויגאלנו בב"א, בלב ונפש
בגשה הקמן

סימן מד

בשר חי אי הוי בדרך אכילתן

כ"ג סיון התשל"ה בני יצ"א

גם ברוך יהי', ה"ה הרב הגאון המפורסם בע"ת איש אשכולות צ"ת ראש בשמים חסיד ועניו, כ"ת מוה"ר ברוך שמעון שניאורסאן שליט"א, ר"מ דירשיבת הגאון מטשעבין ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדש"ג צידודות נאמנה, יקרת ספרו היקר ז"ש על קידושין קבלתי וכו', ובאות ל"ה הביא דברי השו"מ דבשר חי הוא שלא כדרך אכילה, וכתב עליו דצו"מ סימן כ"ח שיש להעיר ממנחות ז"ט ע"ב חל יו"כ להיות בערב שבת הבצלים היו אוכלים אותו (השעיר) כשהוא חי והלא בקדשים צעין למשחה ולגדולה ואין יוצאין באכילת בשר חי שהוא שלא כדרך אכילה, והעיר לספר ברוך טעם בשער הכולל וכ"ג העיר מגמרא פסחים כ"ד דמבואר בתוס' שם דהוי שלכד"א. ובהג"ה רש"ש מנחות הנ"ל כתב דבאמת לא קיימו מנא אכילת קדשים רק שלא יבא לידי נותר ובספר גבורות שמונים אות ס' ובשו"ת מהר"ש ח"ד סי' י"ז אות י"ב דברו מזה. ומה שכתב הגאון דצו"מ דלמשחה תלוי צדעת כהן עפי"ד תוס' חולין קל"ב ומה שטוב לו חשוב למשחה ולכן הבצלים שדעתן יפה היו אוכלין והיו למשחה תמה כ"ג בדבר שהוא שלכד"א אמרינן בטלה דעתו עכ"ל ג.

ולפענ"ד לאחר העיון נראה להעמיד דברי מרן הדו"מ, ובחי' שו"ת משנה הלכות ח"ה סי' ע"ה ציינתי קצת בדבר דהחוס' מנחות שם כתבו דהבצלים היו אוכלים אותו לקיים מ"ע ודלא כרש"ש וא"כ עכ"פ החוס' סתרי אהדדי מפסחים דכתבו דבשר חי הוא שלכד"א ובמנחות כתבו דיוצא בה מנא אכילת קדשים. אלא דעוד יש להקשות שכתבו החוס' שם עוד ומה שמוכירים אותם לגנאי (הבצלים) על

הילוכו אבל לא בהדיא וכ"ג עינו שפיר חזי בדברי הרמב"ן בחי' בדף קנ"ד ע"כ היתה בהמתו טעונה שלף כתב להדיא דהטעם דשרי משום טלטול שגופו שלא גזרו בו רבנן דמתנן בפרק חלין הקש שע"ג המטה לא יענענו בידו אבל מנענע בגופו ואמרין נמי צפ' מפנין עושה בו שציל ברגלו בכניסתו וצילאיתו ע"כ ויפה העיר בזה ודברים ראויים למי שאמרם.

וראשונה אומר כי מנאמי לו חזר להחזיר"א ז"ל לדו"ז בילקוט הגרשוני (לודאש) א"ח סימן ש"ח ח"ל, במג"א סק"ז איתא בשבת קכ"ז מותר לטלטל מוקצה ברגליו דרך הילוכו וכ"מ במלחמות שם עכ"ל, וכתב חידושי רז"ה קשה הא מבוחר לקמן סימן ש"א ס"א דטלטול מן הזד שמה טלטול וכ"מ לקמן סימן תמ"ו שאסור לדחוף מוקצה בקנה ומשמע שם שאף ברגליו אסור כיון שאין לו תקנה אלא בכפיית כלי ע"ש ונע"ג, ואפשר לומר דדוקא דרך הילוכו מותר שאינו נראה שמחכוין לטלטל אבל אם נראה כמתכוין לטלטל אסור עכ"ל, והוא כהחזיר"א ז"ל.

איברא דמדברי הרמב"ן בעצמו מנאמו מפורש כהחזיר"א ז"ל והוא בחי' דף קנ"א ע"א ד"ה מהא כתב, מהא דמתן ובלבד שלא יזיזו בו אבר ש"מ דטלטול מקצת שמה טלטול וכו' והא דמתן לקמן צפ' בתרא בשליף של תבואה מכניס ראשו תחתיה ומסלקן לזד אחד משום נעצ"ח המירו כן ע"כ הרי שכי' להדיא דהיתר בשליף הוא משום נעצ"ח ולא משום טלטול גופו ונמצא דברי הרמב"ן סתרי ממקום למקום ואין אמאן סמכין וא"כ לכאורה סמי מכאן דברי הרמב"ן ז"ל, אלא דבאמת הרמב"ן גס כאן בדף קנ"ד הביא לעצמו ג' פ"י, א) דאפשר דרק משום נעצ"ח הוא דשרי, ב) משום דלא הוי טלטול כי אורחיה להחירו משום נעצ"ח והוא כמ"ש לעיל בדף קנ"א אלא דלבסוף כתב ויותר נראה דבטלטול שגופו לא גזרו בו רבנן הרי דזכר ממה שכתב לעיל אלא דלעיל סתם היפוך דבריו כאן וא"כ נ"ע אן אהיכי סמכין וז"ל כיון דכאן דוכתי' הוא וקיי"ל דכ"מ דמצינו לאחד מן הפוסקים דדבריו סותרים אוליין בתר דוכתי' וא"כ הכ"נ כיון דכאן דוכתי' הוא אוליין אצתריה.

גם מדברי רש"י קכ"ז ד"ה רגלי שפי' מפנה ברגלו לכאן ולכאן דרך הליכתו דלא הוי טלטול משמע דברגלו לא הוי טלטול כלל ועי' ת"י שבת נ"ג ויתיר האוכף וינער ויפיל, ובתוס' רי"ד שבת קכ"ז ומג"א סימן ש"ה סק"ט ובס' תהל"ד סימן ש"ה אות ח' ודו"ק. גס מדברי הרא"ש לפי פשטותן לכאן נראה כמו שהצינו בו המ"צ דמחלק בין טלטול בגופו לטלטול מן הזד דשמי' טלטול אלא דגס הא אמת דהמ"צ בשע"ז שם הביא הדברים בשם הח"א ובשע"ז אין הגס שהביא שם יש אסרין מ"מ בש"ע כתב להקל ע"ש.

מ' דחיוצ דואכלו אותם מוטל דוקא על כהן המקריב ושאר האוכלין נטפלין למזוה הן ע"ש. וא"כ בשעיר יו"כ היה עיקר מזוה על הכהן הגדול וי"ל, עכ"פ לדידן נראה דהטעם משום שהיו רגליין לאכול כן כל השנים והוא לגביהו כדרך אכילתן והיו נמי למשחה ועי' שבת קכ"ח ע"א דחזי לאומנא ובתוס' שם דף קכ"ז ע"כ ד"ה כיון דחזיא לכהן שפיר דמי. ומה שטען מעכ"ג דלמה לא אמרינן עליהו בטלה דעתם אצל כל אדם יפה כיון, ומיהו י"ל לפמ"ש הפר"ח יו"ד סימן קט"ו דדבר מילאום לכל העולם ולדידיה לא הוי מאום אמרינן בטלה דעתו ומ"מ אם לקצת בנ"א הוי מאום ולקצתם לא הוי מאום לא אמרינן בטלה דעתו ואינו עובר ע"ש, וא"כ י"ל דבכיון דייקו כאן הצבליים היו אוכלין כלומר שהיו רבים כל מדינה שהיו אוכלין חי וממילא כה"ג לא אמרינן בטלה דעתו לענין אכילה, ועי' תוס' שבת דף נ"ב ע"כ ד"ה ואת"ל אנשי הוצל עושין כן בטלה דעתן אצל כל אדם והקשו התוס' ומשמע דעל אתרא נמי אמרינן בטלה דעתו ולקמן קמ"ד פריך של בית מנשיא הוי רובא דעלמא ומנשי אין דהתנן המקיים קוים בכרם וכו' שכן בערבייא מקיימין קוים לגמליהם ופריך מי דמי ערביא אתרא הוא הכא בטלה דעתו אצל כל אדם. וא"כ י"ל לענין אכילה ודאי כיון שהורגלו כן לאכול בכל השנים אתרא כולה מקרי אצלן דרך אכילתן ולא בטלה דעתן אצל כל אדם וממילא אית בזהו נמי למשחה, ויש להאריך בזה, אמנם אין הז"ג. [וע"ע משנ"ה חט"ו סימן ק"ו].

אלו דברי ידידו הנאמן דושה"ט ושכ"ג וכאש"ל, מברכו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן מה

טלטול מוקצה בגופו

ל"ד למט"מנים התשל"ג בנ"י יצו"א

מע"ב ידידי הרב הגאון המפורסם אי"א נוי"ג וו"ח, כש"ת מוה"ר שלמה מיללער שליט"א, ראש הכולל בטאראנטא יצו"א.

אחדשכ"ג צידיות וכו'. וזד"ת אשר שדר לן מר שהעיר בדברי החזיר"א א"ח סימן מ"ו אות י"ב שדחה דברי המ"צ סימן ש"ח סק"ג שהתיר טלטול מוקצה בגופו אפילו לצורך דבר המוקצה דזה לא מקרי טלטול כלל ואי מונח איהו דבר מוקצה על הארץ מותר לדחפו ברגליו כדי שלא יבא לידי הפסד, ותמה עליו החזיר"א ז"ל דאין היתר כלל בזה ואפילו להרא"ש פ"ג סי' י"ט דשבת וכ"ש להרמב"ן והרשב"א והריטב"א והר"ן דאסורו מבוחר, וכן הביא מגמ' שבת קכ"ז ע"א עושה שציל ברגליו בכניסתו וצילאיתו ומשמע דוקא דרך

ונתתי את לבי לחור ולחקור בעצם הדברים דהח"א זיין וי"א (מ"א סק"ו) נראה כוונתו אמ"ש במג"א שם וז"ל, איחא בשבת דף קכ"ז שמוחר לטלטל מוקצה ברגליו דרך הילוכו וכ"כ במלחמות שם עמ"ש סימן ש"ה ס"א ע"כ נראה כוונתו מדכת שמוחר לטלטל דרך הילוכו משמע דלאו דרך הילוכו לא, ועי' לב"ש שם שכתב דין זה הביא המג"א סימן של"ג סק"ג דמי שיש לו תבואה מן המוקצה מותר לו לעשות שזיל ברגליו דרך הילוכו משום דהוי טלטול מן הנד כלומר יד לזורך דבר המותר היינו לזורך אכילתו וכמבואר סוסי' ש"א דטלטול מה"ל לזורך דבר המותר שרי, לא אסור אלא א"כ לזורך המוקצה עצמו ע"ש, מבואר דס"ל בדברי המג"א דלזורך המוקצה אסור טלטול כה"ג וזה כדעת הח"א וכדעת החזו"א ז"ל. ברם המחנה"ש סימן ש"ח סק"ז ד"ה איחא בשבת וביותר ביאור בסימן של"ג סק"ג ד"ה לפנות כתב וז"ל. אבל עושה וכו' דהוי טלטול בגופו דעדיף מטלטול מן הנד ולדעת הרא"ש טלטול בגופו אפילו לזורך דבר האיסור מותר וכמ"ש לעיל סימן ש"א ס"א ע"ש. נראה דאדרבה ס"ל בדברי המג"א דגם המג"א מודה דטלטול בגופו אפילו לדבר מוקצה מותר ודלא כמ"ש הלצ"ש והח"א בשמו גם הגרש"ז סימן ש"ח סט"ו כתב בפשיטות דטלטול בגופו מותר אפילו לזורך המוקצה עצמו ע"ש ובמ"ש גם בסימן רע"ו ס"י ובקונט"א שם ולע"ק.

וה"ה שזיין עליהם המג"א ס"י של"ג הנ"ל נמי נראה דס"ל דמותר, דהרמב"ם פכ"ו מה"ש הט"ו כתב אור של תבואה של כדי יין אע"פ שמוחר להסתפק ממנו אסור להתחיל בו לפנותו אלא לדבר מזה וכו' וכי"כ מפניס אותו כל אחד ואחד וכו' ולא יבדו קרקעותיו של אור כמו שביארנו אלא נכנס ויוצא בו ועושה שזיל ברגליו בכניסתו ביציאתו ע"כ. וכתב ה"ה ומ"ש אלא נכנס ויוצא בו מדברי הגמרא (דף קכ"ז) נראה שצמקום שאינו רשאי לפנות היא הכונה ויאמר רבינו שלדברי הרשות אסור להתחיל ולפנות אלא עושה בו שזיל וכן כתב הרמב"ן ז"ל שרבותיו מעמידין ברייתא דאין מתחילין באור תחילה אבל עושה בו שזיל בדבר הרשות ע"ש, ובכ"מ שם נראה מיהו דמפרש דעושה בו שזיל לכתחלה הוא ומדהביא מרמב"ן דגם רבותיו פי' כן והרי הרמב"ן לשיטתו דאפילו לכתחילה וא"כ המג"א שהביא לעצמו פי' ה"ה נראה ודאי דכוותיה ס"ל וא"כ עלתה לן דלהמג"א מותר לכתחלה לעשות שזיל ברגליו וכמ"ש המחנה"ש ודלא כמ"ש הח"א ולב"ש בשמו וממילא נדקו ודאי דברי כ"ג דמותר לכתחילה בגופו לטלטל מוקצה וכדעת המ"ב.

וב"ש כ"ת מפ"כ ה"ח צירושלמי דשבת דדוקא גופו אבל אצילי ידיו לא היה כלומר יד. הנה באמת כי כן

ראיתי דעת תורה סימן ש"א ס"ח הביא ירושלמי הנ"ל, דבאצילי ידיו אסור לנענע הקש ובתוס' ירושלים דר' ינאי מקלל אמאן דמנענע באצילי ידיו ע"כ ע"ש. ומיהו לולי דמסתפינא לפענ"ד אין רא' מירושלמי לאסור ורא' מדברי הרמב"ם פכ"ה מה"ש הכ"ב שכתב הקש שעל המטה לא ינענעו צידו אבל מנענעו בגופו ולא הזכיר כלל אצילי ידיו ואי נימא דאצילי ידיו אסור היל"ל להשמיענו דלא נקל ראש בדבר ולקולא לא אמרינן דלא דק ובמראה הפנים כתב דהרמב"ם לא הביא דברי הירושלמי מפני דס"ל דאיבעיא לא איפשיטא ולחומרא ואיני יודע מה זו חומרא אדרבה קולא הוא דלא הביא ולא ידעו לה לאסור באצילי ידיו. גם בעיקר הדין לא ידענא למה נזל לחומרא והא בעי במלתא דרבנן הוא ולקולא, ובטוש"ע ובנושאי כליו לא הזכירו כלל דברי הירושלמי גם בש"ע הגרש"ז ס"י רע"ו ס"י כתב יטלטלו ע"י גופו כעין באחורי ידיו או צין אצילי ידיו וכיוצא בזה יכול לטלטלו, ובפנ"מ לא פי' שם דמקללין ליה אלא דהאיבעיא הוא כעין מה שאמרו בחר עניא אולא עניותא כלומר לא די לו לעניא שאין לו כריס וכסות שמוחרין בטלטול אלא בעי לו הצעות כאלו לאסור אפילו הקש שלו בטלטול. ומיהו אינו רא' לאסור ועי' שבת ק"ד ע"ב הכותב צמרפקו פטור ופירש"י אצילי ידיו וברמב"ם פ"א ה"ד והגם שיש לחלק בין כתיבה צמרפקו הוה כלא"י ולא לענין טלטול מוקצה, מ"מ לפוס ריהטא דגם באצילי ידיו מותר וכמ"ש הגרש"ז להדיא כנלפענ"ד. שוב מנאצי ברש"י שבת פ"א ע"א אהא דאמר רבא אסור למשמש צרור בשבת כדרך שממשמש בחול מתקין לה מר זוטרא ליסתכן ומשני כלומר יד ופירש"י כלומר יד כגון אחוז צרור צב' אצבעותיו שפיר דמי ע"כ, וכן איפסק בטוש"ע סימן ש"צ ס"ז והרי דאפילו באצבעותיו נמי הוי כלומר יד וכ"ש באצילי ידיו.

והיות כי לא רציתי לעכב המכתב ולכן אשלח לו תיכף, וא"ה עוד חזון למועד להשתעשע עם יתר ד"ת, ועד התם הנני חוזר על הראשונות ובתודה ובברכה, וי"ר שיתעלה אכולא כרכא, ידי"נ המצפה לישועת ה' כהרף עין בלב ונפש

משנה הקמן

סימן מו

לסוך לנשים במיני בושם בשבת

ג' בא התשל"ג בני"י יצ"א

מע"כ ידידי תלמיד ישיבתינו מבני הכולל החשובים, מופלא ומופלג מתנהג בחסידות, מוה"ר יוסף שטארק הי"ו.

אחדשה"מ, דבר שאלתך צמה שנהגו כמה נשים לסוך במיני בושם בשבת אי שפיר דמי או יש בזה

סימן מז

לפתוח בקבוק של מי סודה בשבת

ב' לסדר כי חנון אני התשל"ד בני יצו"א

מע"כ ידידי הח' מופלא ומופלג ברקאי וכו' כמר מרדכי
יעקב בערקאוויטש הי"ו, ציריך במדינת שווייצאריא.

אחדש"מ וש"ס צידודות, שליט עשה שליחותו, ה"ה מע"כ
ש"צ תלמידיו החביב חד מצני עליה מוה"ר
מרדכי בערקאוויטש הי"ו מפה צרוקלין הביא מכתבו אלי
בשאלתו אי מותר לפתוח בקבוק של מים בשבת, וזה מעשהו
שהבקבוק מכוסה בכיסוי של טס והכיסוי הנ"ל מהודק על
הבקבוק ובסוף הכיסוי נעשה כעין חתיכות קטנות מסביב
הכיסוי מנוקב וכשרוצים לפתוח הבקבוק מסבבים הכיסוי וע"י
הסביב נקרע הטס סביב הנקבים ונשאר כמו טבעת קטנה
למטה על הבקבוק והכיסוי יורד ונפתח הבקבוק. ועתה נפשו
בשאלתו היות שנפלה שם מחלוקת בצית המדרש אי מותר
לפתוח בקבוק זה בשבת או לא, יש אוסרים משום חקון מנה
או מכה בפטיש ויש מתירין וכ"ת האריך בזה כידו הטובה
עליו. אמנם אין הו"ג להאריך ובעונ"ה לאו צעל מלאכה אחת
אני ולכן לא אפלט בדברי כמ"ע רק אכתוב איזה הערות
בענין זה הגם כי להלכה לא אקבע עממי כי אם לפלפול
בעלמא מאחר ששמעתי בזה חולקים, הללו אוסרים והללו
מתירין וישנן דס"ל דחייב חטאת ויש דס"ל דאס"ד עכ"פ
איכא ויש ששומרין שמירת הלשון ומדשחקו להו רבנן ש"מ
מינח ניחא להו ומאחר שאמר ר' יוסי מעולם לא עברתי על
דברי חבירי וכו' ולכן אפילו יראה לי להלכה אחרת ממנה דס"ל
אחרים מ"מ להלכה אצטל דעתי מפני דעת חבירי.

וראשונה היה נלפענ"ד להביא מהא דגרסינן בגמ' שבת
מ"ח אמר רב יהודה אמר רב הפותח בית
הנזאר בשבת חייב חטאת מתקיף לה רב כהנא מה בין זו
למגופת חצית א"ל רבא זה חיבור זה אינו חיבור ופירש"י
מה בין זו וכו' דחגיגה בפרק חצית שנשברה (קמ"ו ע"א)
מביא אדם חצית ומתין את ראשה בסייף ומניחה לפני
האורחים ומשני מגופה אינה מן החצית עצמו ואע"פ שדביקה
בו אינו חשוב חיבור שהרי לינטל עומד אצל הבגד כשנארג
כולו חיבור ע"כ. הנה ביאר לן רבא החילוק בין מגופת חצית
לצית הנזאר דכל שאינו מן החצית עצמו אע"פ שדביקה בו
אינו חשוב חיבור כל שעומד לינטל כלומר דבצי צ' תנאים
אחד שאינו מעצם החפץ והשני שעומד לינטל, וטעם זה נראה
דבצי טעם שעומד לינטל דכיון שהוא דבוק מיהו להחפץ הרי
פסק הרמב"ם דהמדבק שתי ניירות הוא תולדה דחופר וא"כ
הכ"נ כיון שהוא דבוק נמי חיבור הוא וע"ז משני כיון דעומד
לינטל א"כ הדבוק לא הוי חיבור וס"ל לרש"י דדיבוק העומד

איסור משום מוליד ריח, הנה באמת כי דבר זה הוא מחלוקת
רבתינו הגדולים ז"ל. דהט"ז א"ח סימן תקי"א
כתב, ראיתי בקצת קהלות ששופכין שמן שפינגרד לתוך המים
ציו"ט לצורך נט"י ההננים ואיסורא קעבדין דמולדין ריח
במים ואפילו שופכין כן צעיו"ט מ"מ מולדין ריח ציו"ט ע"י
ההננים וזה ניחא ומכוונים לכך ע"ש. וכ"כ המג"א שם בדרך
פשיטות בסקי"א וכ"כ עוד בסימן קכ"ח סק"ח. אמנם החכ"ס
סימן נ"ב האריך לחלוק אהא פסקא וס"ל דליכא בזה איסור
והעלה דעל דבר אדם ליכא משום אולידא ריחא וגם בא"ר
סי' קכ"ח מתיר לשפוך שמן במים דהוי כמו שמריח שמן
ומותר לשפוך בין לידים ובין למים. ובגור"ר הספרדי כלל ג'
סע"ז התיר לתת לידים ופנים חזק ורק לתת מי ורדים לתוך
המים הסכים לאסור, ועי' פרי"ח בליקוטים סימן תקי"א
ובמחבר"ר אית ה' ובשו"ת יעב"ץ חק"א סימן מ"ב חלק על
אביו החכ"ס ודחה כל ראיותיו ע"ש. וראיתי בשו"ת שו"מ
מה"מ סימן ז' שהאריך הרבה בזה דינא וכנראה לאחר
האריכות הגדולה שמסכים לדעת האוסרים וג"כ דחה ראיות
החכ"ס ז"ל, ובספר כף החיים אסף גורנה האוסרים והמתירים
וכנראה שרבו האוסרים על המתירין ולכן כתב דלדינא נראה
דכל שמכין להוליד ריח כגון שנותן מי ורדים לתוך מים
לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו או לרחוץ בצי ורדים עצמם פ"ו
וכ"ש שערו אסור, אצל באוכלים מותר ליתן ע"ש.

והנה לפלפל בראיות הני אריות ולדחות זה מפני זה היה רק
רמות רוחא מצידי כי מה אדע אשר לא ידעו ומה לננס
את הענק. אמנם ראה זה מנאחתי לאחד הראשונים הרב רבינו
אברהם צ"ר נתן הירחי צעל המנהיג שכתב בספרו בזה' שבת
סימן ק"מ וז"ל, אנשי מזרח טוענין וכו' ומותר לסוך בשמן
טוב בשבת ולנאח צו לרשות הרבים שדומה למלבוש ודאמרין
בשבת פרק המוציא מיני בשמים ושמן טוב כל שהוא כשהוציאו
בידו דרך הוצאה ואפילו הוציאו על ראשו פטור וא"ת אנשי
הואל עושין כן בטלה דעתם אצל כל אדם ע"כ. הנה מבואר
מאחד מגדולי הראשונים ז"ל שכתב מפורש דמותר לסוך עצמו
בשמן טוב בשבת ולא חיישין משום אוליד ריחא כלל ומדכתב
מותר לסוך ולא כתב מי שסך לישנא דזיעצד מבואר דמותר
לכתחלה ממש וע"כ הטעם משום דעל דבר ליכא משום ריחא
וכדעת החכ"ס וא"כ עלתה לן ראי' ברורה לרבינו החכ"ס ז"ל,
ומקום הניחו לי מן השמים להתגדר בו והנני מקוה שלעתיד
ינא הגאון החכ"ס לקראתי שיסבתי את דבריו ומנאחתי לו רב
גדול דס"ל כותי'. ומעתה הרוצה לסמוך אחכ"ס סומך בלי
פקפוק והמתמיר תבא עליו ברכה.

דושה"ט בלב ונפש

מנשה חקמן

ולפי"ז רש"י ז"ל לשיטתו דס"ל דאין צנין וסתירה בכלים א"כ במקלקל בכלי ליכא אפילו איסורא דרבנן דהא אפילו יתכוין לתקן החצית ליכא איסורא דאורייתא וצחי' יישבתי בזה קושיא אחת אר"ן ז"ל מ"ש כלי קטנה מגדולה.

והנה נחלקו הראשונים ז"ל בשובר חצית אי בכל ענין שרי, דעת רש"י ל"ש שלמה ול"ש אס' היא עשויה מחתיכות בכל ענין שרי לשבור, וכן נראה דעת הרשב"א והר"ן שחלקו בין כלי קטן וגדול ולא חלקו במוסתקי. ודעת תוס' ורא"ש דדוקא במוסתקי ודעת הרמב"ם כתב בש"ג שהוא כדעת התוס' והרא"ש דדוקא במוסתקי אע"פ שלא הזכיר כן להדיא. אמנם הק"נ שבת הנ"ל האריך בפשיטות דדעת הר"י ורמב"ם דאפילו בשלמה מותר לשבור וק' הש"ג מ' דכיון שמתכוין לעשות כלי בשצירה הו"ל שלא כדרך ואינו אלא מדרבנן, ובשו"ת איגרות משה א"ח סי' קכ"ב דחה דברי הק"נ דשצירת החצית הו"ל שצירה כדרכו וחייב מדאורייתא ובאמת כי דבריו ז"ע שהרי כתב הרמב"ם בפ"י הט"ו הסותר שחייב והוא שיתמור על מנת לזנות אבל הסותר דרך השחתה פטור דהו"ל מקלקל והכא דרך השחתה הוא. ועיין ירושלמי פ"ב דברכות ה"ו דפריך מחצית אצטילת בתולה בשבת ומשני דהתם מיירי במתכוין לעשותה כלי ע"ש ועכ"פ בכלי קטנה דעת רוב פוסקים דליכא איסור במקלקל כלל.

שנית ה' נראה דהא דכל המקלקלין פטורין אבל אסור, ה' נלפענ"ד לחדש דהיינו דוקא במתכוין עכ"פ לקלקל וכיון דמתכוין לעצם הפעולה אלא שהוא מלאכת קלקול כה"ג פטור דצמשכן מלאכת תיקון ה' ולא מלאכת קלקול אבל אם מתכוין הוא לדבר אחר והוא מקלקל כה"ג פטור ומותר לגבי מקלקל דלגבי מקלקל הו"ל מתעסק כיון שאינו מכויין לקלקול כלל וראי' לדברינו מרש"י שבת ע"ה ע"א ה"ד חלון רבא אמר אפילו תימא שפצעו חי מתעסק הוא אלא נטילת נשמה ופירש"י כלומר לגבי נטילת נשמה הוא מתעסק בדבר אחר ולא הו' ממלאכת מחשבת שאינו מתכוין שימות וצד"ה טפי ניחא ליה אפילו מת אין כאן אלא מתעסק ע"ש ומה שהקשו התוס' ומיהו עיין ר"ח שם וקיי"ל מתעסק בשבת פטור והוא וכו' וצחי' גור ארי' להגמרה"ל מפרא"ג ז"ל הסביר החילוק בין מתעסק לדבר שאין מתכוין דשאל"מ שגורר המטה וספסל ב' דברים הם הגרירה שהיה לזרוז והחרץ שהוא עושה ולא תליא זה בזה מה שהוא רוצה לעשות והמלאכה שהוא עושה שאפשר לעשות מה שעושה בלא מלאכה זאת אבל הוצאת הדם א"א בלי פגיעה ולפיכך אין זה דשאל"מ אבל נקרא מתעסק דאם מתכוין לחתוך תלוש זה ונמלא מחובר מכויין הוא לחתוך וא"א לעשות חיתוך זה בתלישה רק אם נעשה המלאכה שהוא תלישה מן המחובר רק שהוא אינו חפץ

לינטל הו"ל כתופר ע"מ לקרעו ודו"ק. והמרדכי שם כתב וזו מגופת חצית אינו חיבור שהרי לינטל עומדת וכן פירש"י ומכאן יש להוכיח שמותר לסחור סתימת פי התנור שסתמו מע"ש, ודומה להא דאמרינן פרק חצית לקמן דף ק"מ דשרי למצור חציתא בצרטיא בשבת משום דמכוין להוציא היין ולא לעשות פתח ע"ש ועיין תה"ד סימן ס"ה הביאו הרמ"א א"ח סימן רנ"ט ס"ו.

והנה יש לדון להחיר להסיר הכיסוי דידן מכ"ש דסתימת פי התנור דהתם בסתימת פי התנור איכא תרתי לריעותא חדא דסתמו התנור ושרקוהו בטיט והטיט באמת עושה חיבור שמדבק הסתימה אל התנור חיבור גמור אלא כיון שלא הו' מעצם התנור ועומד לינטל מותר ליטלו בשבת, ועוד דהחיבור הוא אל התנור שהתנור הוא מחובר בקרקע ואפ"ה החיר המרדכי לסתור וא"כ כ"ש דידן מתנור בתרתי לטיבותא דאינו מחובר לקרקע אלא על גבי הכלי, והשני דהכיסוי אינו דבוק אל הצקצוק, ומגופת חצית בחדא דהתם מגופת חצית עכ"פ דבוק הוא אל החצית וכמ"ש לו רבא זה חיבור וזה אינו חיבור וכתב רש"י ואע"פ שדביקה זו וא"כ מגופת החצית עכ"פ דבוק בחצית אלא מפני שעומד לינטל הוא אבל הכסוי דידן אינו דבוק כלל בצקצוק וגם אינו מעצם הצקצוק וא"כ כ"ש הוא ממגופת חצית בחדא להחירא.

וקצת נראה דדומה האי כיסוי לסתימת פי התנור דהתם הסתימה היא ע"י קרש אחד שסותם פי התנור באופן שיכול לסתום התנור בלי הטיט והכ"נ בכיסוי שהוא נהדק להצקצוק ע"י הטבעת ובהסרת הטבעת נשאר הכיסוי כמו שהוא, והבן.

והא דלא חיישינן בשצירה זו להחיר לכתחילה והא עכ"פ סותר הוא או מקלקל פירש"י בפ' חצית שובר אדם חצית מלאה גרוגרות צסכין או צסיף לאכול ממנה גרוגרות דאין במקלקל שום איסור שבת ע"ש, וצחי' הרשב"א ור"ן תמהו עליו דנהי דליכא חיוב איסורא מיהא איכא, ופי' הם דהיינו טעמא דמשום צורך שבת שרי לכתחילה דוקא בכלי קטן דלא שייך צנין וסתירה אבל בכלי גדולה לא ועי' עירובין ל"ד ולפ"ד הר"ן הא דאסור מקלקל בכלי גדול פי' דמשום גזירה הוא וצחי' כתבתי לחדש דתרי מיני מקלקל יש, א' מקלקל במלאכה כגון סותר בית שלא ע"מ לזנות שהסתירה היא במלאכה דאורייתא ואילו היה מתכוין ע"מ לזנות ה' חייב כה"ג כשאינו מתכוין הו"ל מקלקל ופטור אבל אסור שהרי אם יתכוין יתחייב, אבל יש מקלקל בדבר שאינו מלאכה מל"ט מלאכות כה"ג מותר לכתחילה דהרי אפילו יכוין ע"מ לתקן נמי לא יתחייב דאור, כה"ג לא גזרו רבנן במקלקל אלא היכי דאפשר לזא לידי איסור דאורייתא כשיתכוין לתקן

שיהיה זה מן המחזור וכן זה המכוין להוציא הדם ואינו מבקש מיתתו לא היו זה רק מתעסק בלצד וע"ש מה שהקשה אחוס' שם.

ולפי"ז נראה צדיק נמי דהכי הגם שהוא שובר הכיסוי זה שנוטל הימנו הטבעת הזו ע"י מה שהוא סובב הכיסוי מהבקצוק מ"מ מתעסק הוא לגבי השצירה דאינו מתכוין כלל לשבור אלא להוציא המים הוא מתכוין וכה"ג מקלקל מותר לכתחילה.

ועוד צו שלישיה, דבאמת המציאות הוא שאפשר להוריד הכיסוי הנ"ל מהבקצוק צלי להשבר את הכיסוי הנ"ל ולהפריד הטבעת והיינו שישים מחט חד או סכין מלמטה תחת הטבעת הנ"ל ויסבבנו מסביב הטבעת כמה פעמים עד שיתרחב ויתפשט הכיסוי עם הטבעת מתחתיו ואז אפשר להסיר כל הכיסוי יחד עם הטבעת שתחתיו צלי לשברו ולהסירו מהכיסוי ולכן לא היו באמת האי קלקול פס"ר כלל. ומעתה לא מצעיה לדעת התה"ד דמתיר בפס"ר דשאר"מ בדרבנן אלא אפילו להמג"א בסימן ש"ד שחולק עליו, מ"מ צדיק לכו"ע לא היו פס"ר כיון דאפשר לעשות באופן ההיתר וכיון דאפשר לעשות המלאכה בהיתר אפילו אינו עושהו בהיתר ליכא עוד איסור וכמ"ש המהר"ל הנ"ל והמלאכה שהוא עושה אפשר לעשות בלא מלאכה וכמ"ש נמי היש"ע סי' ש"ד הביאו מע"כ במכתבו דהיכי דאפשר שיעשה תכלית מצוקתו באופן דליכא איסורא אף אם עושהו כעת באופן דמוכרח לעשות איסור לא חשוב פס"ר. וזוה הרוחנו ג"כ דליכא כאן שום חיקון ג"כ בהכיסוי כיון שאין צריך להסרת הטבעת כלל שהרי אפשר שיפתח הבקצוק צלי הסרת טבעת הנ"ל וזה ברור בפס"ד.

[ועיין ר"י נתיב ד' ח"א ח"ל] שובר את חצית לאכול ממנה גרוגרות ובלצד שלא יכוין לעשות כלי, כלומר לתקנה בשצירה הוה כדי שיהא יותר טובה להשתמש ולשום זה שום דבר, כך פשוט בשצת (פ' חצית) וכן פשוט. צציה פי' וזה מיירי אפילו בשלימה, ובחוס' כתבו דוקא בחצית שצורה ודבוק שצריה בשום דבר כגון דבק וכיוצא בו כדמוקי לה בגמ' (שם) במוסתקי גלו' שדבוק אותה בשכף הנקרא רך אצל בחצית שלימה אסור דגורנין שמא יתכוין לעשות כלי, וראשון נראה עיקר וכן נראה סברת הרי"ף. והא דמוקי לה דמוסתקי אליבא דר' אליעזר דגזר בשלימה שמא יתכוין לעשותה כלי וכו' אצל לרבנן דלא גזרו וקיי"ל כוותיהו כמ"ש למעלה מותר אפילו בשלימה, מותר פירוש וכן בשצת עכ"ל. הנה מצואר שהרי אפילו חצית שלימה ושכן נראה להלכה. עוד הראה דאפילו להאסרים אינו אלא משום גזירה דשמא יתכוין לעשות כלי].

והאלקים אנה לידי באסיפה של ראשי ישיבות פה נפגשתי את ידי"ג הגאון מהר"ם פיינשטיין שליט"א ושאלתיו ג"כ מה דעתו בזה ואמר לי דמשום עשיית כלי לא חש כלל אלא דחש לה משום שעושה פה ובגמ' אמרו ואי משום לעשות לה פה אסור והשצתי לו דאי משום פה לפענ"ד מותר לכתחילה ולא גרע מכל בקצוק שהוא מכוסה במגופה שהוא בשרוף, ומדברי המרדכי שהצאתי לעיל בסתירת התנור ראה ברורה דלא חיישינן כה"ג לפה משום שהוא מתכוין להוציא המים ולא לעשות פה ועיין בגדי ישע שם שהקשה ארצות המרדכי דשרי למצרו חציתא דהא אמר התם להדיא א"ל לפתחא קמכוין ואסור ותי' דהכא בסותר סתימת התנור ודאי מכוין להוציא ולא לעשות פתחא מדאמר רב אשי לפתחא קמכוין ואסור ש"מ דאם דלא הי' כוונתו אלא להוציא יין הי' שרי ה"ג שרי ע"ש, ולפי"ז צדיק נמי אפילו נימא די' צו משום פתח מ"מ ודאי אינו מכוין אלא להוציא המים ולא לעשות פה, ואדרבה לאחר ששמו המים מהבקצוק וזרקים הבקצוק לגמרי ולכן פשוט דכה"ג ליכא משום פה וגם כי באמת אפשר צלי הסרת הטבעת ורק לפתחו כשאר בקצוק קתום ונשאתי ונתתי עמו ונענה לי ראשו.

יב"ה שכתב מע"כ שחששו לו צציהמ"ד שם משום שעושה כלי או מכה בפטיש הנה באמת כי לפענ"ד תרוייהו לא שמי' לי כלומר לא סצירה לי דלעשות כלי ליכא שהרי הכלי כבר עשויה שהכסוי כבר נגמר קודם נתינתו על הבקצוק וראוי הוא לבסות צו הבקצוק אז אלא שמהדקים אותו על הבקצוק לאחר שנותנים אותו עליה ולאחר שתפול הטבעת הנ"ל אין שום שינוי צכיסוי זה ממה שהיה מקודם לענין הכסוי ולא דמי אלא למגופה של חצית וגם דין מכה בפטיש לא ידענא מאי צעי הכי. אמנם העיקר מה שגשגשצו בזה התלמידים צצית מדרשו שהם חוששים שצשעה שאלם פותח בקצוק הוא פותח בשציל שרואה לעשות כיסוי להבקצוק ולכן מספקים הם אי זה מקרי עשיית כלי או לא אצל האמת כי נהפוך הוא שכשאלם הוא למא למים הוא פותח בקצוק עם מים לשמות ואדרבה כל זמן שלא ימא לא יפתח הבקצוק דאינו רואה כלל צפתיחת הבקצוק רק בשציל המים ודעתו וכוונתו על המים וזה פשוט וברור מאד, ואינו מתכוין אז כלל על הכיסוי.

יב"ש מע"כ ראה מדברי המג"א סימן ש"ג וש"ע הגרש"ז סכ"א דכיסוי הכלים העשויים בחריצין סביב שקורין שרופין אע"פ שמהדקין אותן בחוזק מאד ע"פ הכלי אין בזה איסור לא בנטילתן משום סתירה ולא בחזירתן משום צנין לפי שאין עשויין לקיום כלל רק לפותחן ולסוגרן מדיר גם בשצת עצמה ולא אסרו צנין עראי אלא כשאינו עשוי

איהו דאצעת על עצמו ולא היה לו להצעת וא"כ אפשר דבמקום נער מותר.

וּנְרָאָה מאי דלקמן דפשוט דההורג זבוב או שאר רמשים שהן פרים ורבים מוכר ועד נקבה או נהוין מן העפר כמו הפרעושין, ההורג אותן חייב מיתה כהורג בהמה וחיה עיין רמב"ם פ"א מה"ש הל' ז' ד', ובה"ה וכו"מ שם ובטוש"ע א"ח סימן שט"ז פרעוש הנקרא צרגו"ת אסור לזדו אא"כ הוא על צמר ועוקצו ואסור להורגו הג"ה ולא ימללנו צידו שמא יהרגו ע"ש, וההורגו חייב כמו שהרג בהמה חיה כ"כ בגמרא ע"י עו"ש אות י' ומג"א סק"י טו. ומיהו אם נושכין וממיתין כגון זבוב מצרים וכיוצא בו וזרעה שצנוה ועקרב שצחדייב ונחש שצא"י וכלב שוטה הרי אלו בכל מקום מותר להורגם בשבת אם היו רצין אחריו או אחר איש ישראל אחר ואם היו יושבין במקומן או צורחין מלפניו אסור להורגן ע"י רמב"ם הג"ל, ואם הרגו שלא יעקצנו אף שלא היו רצין אחריו פטור דהוי מלשאל"ג ולהרמב"ם חייב וע"י צרכ"י אות ה'. והמג"א סק"ג כתב ההורג שממית אסור גמור הוא ובש"ע הגרש"ז סימן שט"ז סכ"א כתב דמיני רמשים שאין מוסיקין והנמלים וכיוצא בהם אסור לדורסן אפילו אינו מתכוין להורגם אלא שהוא פ"ר, ולפי"ז ראוי לומר ג"כ בדבר השכות שעומדים על פני מים זבובים ויתושים שנושכים ומנערים אותו וכשהאדם רוצה להעבירן צידו מעל פניו הוא הורגן כמעט צנוהה צעלמא והוי פ"ר שלא יהרגו ע"ש. וממילא מצוה פשוט דאסור להורגן וההורגם חייב לכו"ע.

אמנם בהעמדת סם לזבובים שימותו כתב בעקרי הד"ט א"ח י"ד שאסור להעמיד סם המות משום מוקצה משמע דרק משום מוקצה ולא משום הורגן, ובשו"ת שב"י תמה על גדול אחד שרצה להתיר להעמיד סם המות לזבובים מטעם המצוה צשו"ע ח"מ סימן שצ"ג ס"ב דבהזקא בהימת חצירו באכילת פירותיו דפטור דהו"ל שלא תאכל והשב"י תמה עליו דהתם עכ"פ צדיני שמים חייב וא"כ בשבת יאסר צדיני שמים הוא וגם מי קמדמה אסורא לממונה דגרמא צניוקין פטור מלשלם כמצוה צח"מ סימן שפ"ו משא"כ באיסור שבת דחמור דאסור לגרום איסור נטילת נשמה. ומיהו צידד להתיר משום נכרה ומשאל"ג ולכן צידד להתיר להניח לפניהם סם המות הממית אותם אף שמצד אחד יש חשש איסור מוקצה ע"ש. ומיהו צשו"ת אלף לך שלמה סימן קל"ה פשיטא ליה דאסור אפילו להעמיד סם המות לפני הזבובים בשבת משום נטילת נשמה אף דלא הוי ממית צידים ממש גם בספר קרית חנה סימן ד' השיג על השב"י ואסר להעמיד סם לפני הזבובים ע"ש בכל המקומות.

לסחור בשבת עצמו וע"ז כתב מע"כ דאפשר דלא אמר המג"א אלא כשהיה כבר צע"ש כיסוי גמור אצל הכא עדיין ע"ש לא ה"י יכול לפתחו אלא עכשיו בשבת הוא דנגמר הכיסוי ע"י נטילתו של הטבעת התחתון מהכיסוי וא"כ יש כאן משום תיקון מנהג ודחה לעצמו דהכיסוי כלי גמור הוא מע"ש. יפה כיון בזה דודאי צענין כיסוי אין כאן שום שינוי דה"י ראוי מע"ש לכסות והא ראה שכיסוי צה מע"ש ואדרבה באמת הרי מיד דנפרדה הטבעת הנ"ל מהכסוי אכתי לא נעשה השינוי בהכסוי שאכתי על הצקצוק הוא עד שירידהו לגמרי והרבה יש להאריך בדבר. עכ"פ לפענ"ד ליכא בזה איסור משום עושה כלי ולא משום מכה בפטיש ורק מה שה"י אפשר להסתפק הוא מחמת קלקול שמפריד הטבעת הנ"ל ואסור לקלקל בשבת אצל הרי צירנו צעו"ה לעיל דגם בזה ליכא סבירא להחמיר, כל זה כתבנו מה שגראה מההלכה.

אמנם היות כי מיראי הוראה אני וכיון שראיתי שהרבה מגדולי הזמן החמירו בזה וגם מחצירי ישנם אסורים וישנם מתירים והדבר נוגע לאיסור שבת החמורה לכן אין אני אומר דברי להלכה וכ"ש לא למעשה ואין לאדם לסמוך עלי בזה להתיר כלל וכלל לא אם לא שיש לו קבלה מגדולי הוראה שפוסק להתיירא.

ומיהו מה שמסקפא ל"י אם פתחו צקצוק אי מותר להשתמש בכיסוי זה לכסות הצקצוק לפענ"ד בזה פשוט דיכול לכסות צו הצקצוק.

ומחמת שאין הז"ג להאריך הנני ידידו דושה"ט, וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה, המברכו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן מח

לולף מים על זבובים בשבת

י"ט אלול התשל"ד בני יצו"א

מחיי חיים יכתב ויחתם לחיים את מע"כ ידידי מופלא ומופלג ור"ח נוי"ר וכו', הרב הגאון מוה"ר שמוחה קליין, ר"מ בירושלים עיה"ק.

אחדשה"מ צידדות, בדבר שאלתך באמתא דאיכא זבובים מצאנשי ריח וצפרט אלו הנושכים (מאסקיטא) וכדומה אי מותר לולף עליהם (ספריי צלע"ז) סם ולהמיתם בשבת וצפרט כי האשה מפחדת מהם, ומקום ספיקו הוא דהקס הנ"ל אינו הורג את הזבוב צהזילוף אלא הזבוב נושם הקס מעצמה וא"כ לא הוי רק גורם וצגמרא שבת אמרינן דגרמא בשבת מותר וצ"ק פוטר מצעית את חצירו דאמרינן

שאסור להורגם והנה כבר הורה זקן והנראה אפילו לפי דעתו הקדושה ז"ל לא החיר אלא לחולה שאצט"כ עכ"פ או לחינוק שיש לו דין חשאצט"כ וגם באופן שלא יזלף במקום הזבוצים וישאר הפתח פתוח וכולי האי ואולי וכו'.

אלו דברי ידידו דושה"ט המברכו בברכת כוח"ט לו ולכאש"ל, בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן מ"א

איסור להכניס שרוך לגעל אפילו ישן בשבת

ו' להדלקה התשל"ג בני יצור"א

מע"כ ידידי האי צורב עוסק בחוקי חורב ירו"ש וכו', כש"ת מוה"ר יצחק אהרן פנעפיל הי"ו, בישיבת נר ישראל באלט.

אחדשה"מ, ונדבר שאלתו מה דמזואר בא"ר א"ח סימן ש"ז אות י"ז והביאו המ"צ שם דאסור להכניס שרוך בתוך געל משום תקון מנא ואפילו הנעל ישן ושרוך חדש וכמ"ע שמע מרז אחד שכה"ג התקון הוא השרוך ולא על הנעל דהרי הנעל ישן הוא ועפ"ז חידש צ' חידושים, (א) דרצועה שהיתה צנעל אחר והו"ל שרוך ישן אז מותר להסירו משם ולהכניסו צמנעל זה דרך חדש אסור משום תקון מנא אבל שרוך ישן צמנעל ישן מותר. (ב) דכל האיסור לא היה אלא צומניהם שלא היו להם רצועות מיוחדות למנעלים אלא לקחו חוט צעלמא והכניסוהו לתוך המנעלים וזוה נעשה שרוך נעל אבל צומנינו שיש לנו חוטים מיוחדים לנעלים כבר היה שרוך נעל מקודם ולא מקרי מתקן מנא ע"כ ורואה לדעת חו"ד העני'.

ולפענ"ד שגה הרב הנ"ל בשמים, חדא מה שכתב דדוקא צומניהם שלא היו להם רצועות מיוחדות למנעלים וכו', לכאורה זה אינו דהרי כתב המג"א צ"ח דצאצנט שרי להכניס צמנעלים דלא צמנעל ליה התם ועשוי להכניס ולהוציא תדיר לא מקרי מנא מצואר דאפילו אצנט שהוא מיוחד למכנסים אפ"ה אם היה צמנעל שם היה אסור משום מתקן מנא ולכן נראה פשוט דהעיקר הוא צוה אם מניחה שם ומצטל ליה התם אז מקרי תקון מנא ואם מכניס ומוציא תדיר לא מקרי מתקן מנא ומשיחה שאסר שם המג"א להכניס צמנעלים ג"כ הטעם משום דמצטל ליה התם ואי לאו דמצטל ליה לא היה אסור אפילו צמשיחה וגדולה מזו כתב הט"ז דצמשיחה אפילו דעתו לצטלו שם אין איסור כיון שאין שם קשר לא צאצנט ולא צמנעלים ע"ש. עכ"פ נראה פשוט דהתקון הוא מטעם דמצטלו שם ולא משום שהוא צענמו

והנה כמ"ע כתב דהסם אינו ממית והוי גרמא וצגמ' שבת אמרו גרמא שבת מותר ובאמת כן נראה צגמ' שבת ק"כ אמנם צגמרא צ"ק דף ס' מצואר דגרמא שבת נמי אסור ועי' רא"ש שם ועיין אצן עוזר ס"י שכ"צ דצמנעל שבת אסור אף מלאכה הנעשית ע"י גרמא ועי' תוס' צ"ק נ"ו הניחו צמקום שסוף המזיק לצא וצש"ת ח"ס א"ע סימן כ' כתב דאי הצערה ללא יצא אפשר לומר דגרמא מותר וחכ"א הקשה עליו מגמ' צ"ק הנ"ל ועי' רמ"א א"ח סימן של"ד והגהת מהרש"ם שם. ובאמת כי נראה דבר זה מחלוקת הראשונים עי' ר"ן שבת מ"ז צהא דאסרו ליתן כלי תחת הגר וגם צתוס' ומאירי שם וצ"י א"ח סימן רס"ה מנאצתי צתשוצה אשכנזית וצש"ת שצו"י ח"צ סימן מ"ה ותוס' מנחות נ"ו ע"כ צסופו ועי' עוד צש"ת צית יצחק א"ח סימן מ"ה ודו"ק כי קצתרי מ"מ לדידן לכאורה נראה דדא מחלוקת האחרונים הוא וצמק"א הארכתי דודאי לכתחילה אסור לעשות אלא דאפשר כיון דמצטער הוא אפשר מותר, אבל שאר אחרונים כתבו דצגמרא שבת דוקא לגבי דליקה החירו לכבות צגמרא דהוי משאל"ג והגרמא והפסד ממון שהחירו צכמה מקומות.

ולדידן מיהו הי' נראה לומר דתלוי צמחלוקת האחרונים אי מותר ליתן סם לצבוצים ורובם כנראה אסרים גם צוה. איצרא דנראה לפענ"ד דנידון דידן לא דמי לנותן סם אלא הדבר תלוי באופן הזילוף דפשוט שאם מזלף צצית על הצבוצים ממש אין זה ענין של גרמא אלא זה ככלל הורג ממש דע"י הסם הנ"ל שמוזלף על הצבוצים היא מתה ומה שאומר שהוא שעי" שנושם מתה, מכל מקום לא הוי הגרמא צוה שנותן לו סם לנשוש ולוקח מהצבוצ האויר הזך ונותן לו באפו סם וזה לאו גרמא הוא אלא הורג ממש וזה פשוט לפענ"ד ולא דמי כלל להא דאמרו איהו דאצצית אצפשיה דהתם צידו שלא להצצית אבל הכא לאו ציד הצבוצ הוא שהרי ע"כ נושם והוא מטיל צאצור סם שחנשוש ותמות והו"ל יותר דמי להא דצידקא דמיא ח"פ, עיין סנהדרין שם. ומיהו היכי דאינו מזלף על הצבוצים ממש אלא בתוך הצית א"כ לא הוי אלא גורם ואז לכאורה תלוי צמחלוקת הנ"ל דהתם נמי המניח סם צפני הצבוצים אין מוכרח שיאכלו הסם והכ"נ ועכ"פ איכא משום מוקצה ולכן לפענ"ד אין היתר לזלף צצבת סם לצבוצים אפילו באופן שאינו מזלף על הצבוצים ממש.

שוב מנאצתי שכתבו האחרונים צ"ח מרן החזו"א ז"ל הוצאו צצוריו צספר מנוחה נכונה שמותר לרסם הצית צנחל קוטל צצוצים צחדר של חולה אפילו הוא חולה שאין צו סכנה אז צחדר שנמא צו חינוק כדי לגרש את החידקים אלא שהתנה ג"כ להקפיד להשאיר הפתח פתוח או חלון כדי שהחידקים יוכלו להמלט וכן לא יזלף על הצבוצים עצמן מפני

נעשה לכך או לא, וכן נראה להדיא מדברי התוס' והרא"ש שבת מ"ח והמרדכי פרק ואלו קשרים בשם הירושלמי.

ג מה שרצה לחדש דהתיקון אינו על המנעל אלא על השרוך נראה כוונתו דהמנעל כבר הוא נתקן בשעה שלבשו בשרוך הראשון הישן ולכן עכשיו ליכא תיקון מנה אלא על השרוך. אמנם לאחר הסליחה זה אינו דודאי התיקון הוא מה שיכול ללבוש הנעלים וזה הוא התיקון ולכן כל שנפסק או נאבד השרוך הראשון אפילו הוציא שרוך אחר ממנעל ישן ורוצה להניחו שם אסור והטעם פשוט דכל שנפסק לו השרוך הראשון מתקלקל המנעל ואין צידו ללבוש עוד ככה אלא צריך שרוך חדש וא"כ כל שמכניס שרוך אחר בין שהוא חדש ובין שהוא ישן חדש הוא אצל מנעל זה ומקרי תקון דמתקנו שיכול לנעלו והחילוק בין חדש לישן הוא דבשרוך ישן שרק נשמט מהמנעל והרי הוא כאן הרי הוא כעין מגורה של פרקים וכיוצא בזה שהוא משני חלקים שאם נתפרדו מותר להחזירם דאינו מתקן בזה כלום דבר חדש שהרי כבר הי' דבר זה כלי חדש ועכשיו רק מחזיר הישן זה אל זה, עי' ש"ע א"ח סימן שי"ג איזה כלי של פרקים מותר להחזיר ואיזה אסור להחזיר ובסימן ש"ח לענין ספק. אבל אם נאבדו או נפסקו הרצועות או כיון שלא יוכל עוד ללבוש המנעל ככה הרי נחבטל מתיקונו וכל שמכניס בו רצועה חדשה כלומר בין ישנה ובין חדשה כל שחדשה אצל מנעל זה הרי הוא מתקן ומקרי שרוך חדש. ועי' מס' כלים פ"ח משנה ט' ופי"ט משנה א' ופט"ו מ"א.

ובמשנה כלים פכ"ו משנה ד' ובגמרא שבת קי"ז ועירובין כ"ד סנדל שנפסקה אחת מאזניו ותקנה טמא מדרס נפסקה שניה ותקנה טהור מן המדרס אבל טמא מגע מדרס ובגמרא שם אמרת עלה מ"ש ראשונה דהא קיימא שניה שניה נמי הא קיימא ראשונה ואמרת לן עלה פנים חדשות צאו לכאן ועי' רש"י ותוס' שם מחלוקת הר"ש מיינציא והרינ"צ. מצוה מיהו דסנדל כל שאינו ראוי עוד ללבוש יא' מתורת כלי ואם תפר האוזן נעשה כלי חדשה וכן לענין מטה שנתפרקה ע"ש והכ"נ כן הוא לענין תיקון המנעל עד שיש לו שרוך הראשון מכניסו ולית ביה משום תיקון אבל אם נאבד השרוך הראשון אז יא' המנעל מתורת כלי דא"א ללבוש כך ואם מכניס שרוך אחר חדש הוא ופנים חדשות צאו לכאן והו"ל מתקן מנה וז"ל בס"ד.

והנראה דלשון הא"ר הטעמיה להרצ המוכר צמה שכתב להכניס רצועה חדשה בתוך מנעל והיה משמע ליה דחדשה ממש קאמר והעיקר הדגוש על הרצועה שהיא חדשה ולא ישנה, אבל הפירוש חדשה כאן הוא שהיא חדשה באותו מנעל שלא היתה שם וכן מוכרח בלשון הא"ר למעייין שם שהוא מקור הדבר שכתב וז"ל, ומשמע לי משם דה"ה

במנעל ישן כשמכניס משיחה חדשה שלא היה כבר שם ע"כ, והנה יתור לשון איחא הכא צמ"ש שלא היה כבר שם, דמאחר שכתב דה"ה במנעל ישן כשמכניס משיחה חדשה ע"כ שלא היה כבר שם דכיון דחדשה היא הרצועה ולמה ליה להוסיף תיבות שלא היה כבר שם. אמנם פשוט דצריך דייק לומר שלא הי' כבר שם כלומר דכל שלא היה כבר שם הרי היא חדשה ולא שהיא חדשה ממש אלא כל שלא היה שם אפילו היא רצועה ישנה נמי חדשה מקרי. ובאמת כי הרי מדויק גם לשון המרדכי שבת פרק ז"ט סימן תנ"ו וז"ל, הא בחדתא הא בעתיקי פסק רש"ט דרצועות מקטירין שנשמטו או בדבר כיוצא בו מותר להחזירן בשבת וכ"פ הגאונים דל"ש מאהדורי אודרי בעתיקי כיון שהיה כבר שם ע"כ. הנה דייק דכל שהיה כבר שם לא שייך מאהדורי אודרי בעתיקי אבל ודאי עתיקי שלא היו עוד שם שייך בזה מהדורי דזה מקרי חדתי ואסור ופשוט דלמלאות כסת מחדש אפילו בנזות ישנות שכבר היו בכסת אחר אסור דרק לאהדורי מאותו כסת מותר וז"פ וברור וא"כ ה"ה האי שרוך דהוא הוא המקור להאי שרוך וז"ל מאד בס"ד.

ובאמת כי מלתא דא לאו חדתא הוא, וגמרא מפורשת היא סוטה מ"ד ת"ר אשה חדשה אין לי אלא אשה חדשה אלמנה וגרושה מנין ת"ל אשה מ"מ א"כ מה ת"ל אשה חדשה מי שחדשה היא לו, ושם דף מ"ג הבונה בית על מכונו לר"י אינו חוזר ולתכמים חוזר ובמ"ל שם נסתפק צמי שמכר וחזר ולקח אם הוה כמגרש וחזר ונשא דאינו חוזר ע"ש, ודבריו תמוהין הרבה מגמרא ברכות נ"ט ע"ב צנה בית חדש וקנה כלים חדשים וכו' א"ר הונא ל"ש אלא שאין לו כיוצא בזה וכו' ור' יוחנן אמר אפילו יש לו כיוצא בזה צריך לזכר מכלל דכי קנה וחזר וקנה לכ"ע אין צריך לזכר א"ר א"ר הונא ל"ש אלא שלא קנה וחזר וקנה א"ל לזכר ור"י אומר אפילו קנה וחזר וקנה צריך לזכר מכלל דכי יש לו וקנה לכ"ע צריך לזכר, וצירושלמי גרס א"ר חייא בר אבא לא סוף דבר חדשים אלא אפילו הן שחקים והן חדשים לו והציאה הרא"ש והרשב"א וכתב הרשב"א בשם הראב"ד דחדשים דנקט למעוטי מכרן וחזר וקנאן כמו שאמרו באשה חדשה למעוטי מחזיר גרושתו וכ"כ הטור והש"ע א"ח סימן רכ"ג ס"ג, ופלא על בעל המל"מ ומנ"ח מזה ת"א שלא הרגישו בכל זה ועי' בספרי משנה הלכות ח"ב מדור התשובות סי' מ"ג והכ"נ פשוט מה שאמרו שרוך חדש היינו שהוא חדש במנעל זה.

ובמה שנהגו העולם שמכניסין שרוך במנעל ישן י"ל דהוא מחסרון ידיעה שאסור להכניס שהרי באמת הם מכניסין אפילו שרוך חדש הגם לפענ"ד חשבתי קצת לישב

המוציא מרשות לרשות שלא נשתנה וכתב דלכאורה פשטות ההלכה דאין לחלק בזה דהרי עיקר הטעם הוא משום קנס.

דע דחילוק זה יסודו בהררי קודש חילוקי דרבנן קדמאי, הריטב"א בשם רבינו יונה הביאו הגמ"ז חיים אמה שתמה בדבר מג"א כתב ח"ל, אבל העיקר מה שמנאחי בחי' הריטב"א בשם רבינו יונה ח"ל, אפילו בשבת לא מיתסר מעשה שבת מפני שנעשה בו איסור העברה ברה"ר או הכנסה והוצאה שלא אסרו במעשה אלא בדבר שיש בו מעשה דהיינו שנעשה שום תיקון בגופו שזה נקרא מעשה והיינו דנקטינן בכל דוכתא מעשה שבת וטעמא דמסתבר הוא עכ"ל, וכ"כ הרשב"א שבת ק"ל בשם מורו והוא הר"י הנ"ל ומבואר לחלק בחילוק הנ"ל ולפי"ז ודאי דאחי שפיר צדיקן נמי להחירא מטעם זה.

ומירי צדיקן נראה עוד טעמים להחיר, חדא דהרי כפי מה שכתב כמ"ע אינו אלא ספק יציאה בשבת שכתב דכמעט א"א שיגיע בזמן קצר כזה אם לא שיצא קודם הלילה נראה דלאו ברור הוא ואם יתאמץ וינא מיד צלילה ויסע ישר לשם במהירות אפשר שיגיע בחצי שעה וכה"ג ודאי כבר לא הוא אלא ספק מלאכת שבת והרי כתב הב"י סימן תנ"ו דהיכא דאיכא חד דעה להחיר לכתחילה אין לאסור עכ"פ דדיעבד, ועי' מג"א סימן רנ"ג ס"ק ל"ז וסימן רנ"ד ס"ק י"א ודו"ק. וא"כ לדידן דאיכא שיטת הגאונים דלאחר שקה"ח כבר לילה הוא ומותר לזאת לכתחילה וא"כ אי הוה ברור לן דינא לאחר השקיעה הוה מותר דדיעבד, ואפילו לפי מה שהוסיף דאפשר ינא אפילו קודם שקה"ח מ"מ ליכא אלא ספיקא בזה ובדאי לאו הרבה קודם שקיעת החמה ינא והיה יכול לזא אפילו כשיצא לאחר שקיעת החמה וא"כ הו"ל כבר בכדי שיעשו ומה שיצא קודם שקה"ח לא מעלה ולא מוריד לפי"ז כיון שהיה יכול לזא אילו היה יוצא לאחר שקה"ח.

ועוד צו שלישיה דהנה המחבר שם כתב המצטל בשבת (או שעשה שאר מלאכה) צמוד אסור לו לעולם ולאחרים מותר למוצ"ש מיד והיינו כר' יהודה נגד ר"מ שנחלקו בגמרא אי מעשה שבת נאסרו ועי' ביאור הגר"א שם באריכות, והנה התוס' חולין והרא"ש הקשו למה כשהציא עו"כ ממחוצר צריך להמתין בכדי שיעשו ומצטל צשוגג מותר לר"מ מיד ע"ש. וראיתי לערך ש"י א"ח סימן שי"ח שכתב הטעם דעכו"ם צריך להמתין דאם יהא מותר מיד ליהנות הרי מגיע מזה הנאה לישראל בתלישה זו לזרכו ציו"ט דאנן סהדי דמיא ליה בהכי וזכין לו שלא צפניו ונעשה שלוחו שלא מדעתו צמידי דניחא ליה כמו בצמזכה ע"י אחר ורבנן אסרו שיעשה עכו"ם מלאכה לישראל בשליחותו משא"כ כשאסור ליהנות בכדי שיעשו ל"ל הנאה ולא נעשה העכו"ם שלוחו ומתוקן האיסור משא"כ

מנהגיהם דהא"ר הביא ראיתו מתוס' ורא"ש ומרדכי וזמניהם היו מנעליהם בצופן שהרצועות היו מחזיקות אותו וצלי השרוך לא היו ראויין להלוך בהן כלל נמצא דהשרוך הו"ל תיקון גמור אצל צמנעלים שלנו שאפשר ללכת בהן צלי שרוך לא היו תיקון כ"כ גם כי ישנם נקצים מתוקנים להכניס השרוך וא"כ הי' אפשר לחלק קצת מ"מ לא ראינו שיחלקו רבותינו הנדיקים בכך וגם לכאורה יש לדחוק חילוק זה ממכנסיים ומלבושי נשים דכמדותיה אפשר ללושם צלי הרצועות אפ"ה אם מכניס שם להניחם שם אסור ולכן לפענ"ד ודאי דלכתחילה אין להחיר מטעם זה.

ומירי נלפענ"ד מי שפסקה לו רצועה היינו השרוך וא"א לו לזאת צלי שרוך יכול להכניס שרוך רק צנקצים שנים הראשונים בצופן שצ"כ ינטרך להוציאם צלילה וכיון שינטרך להוציאם צלילה נשאר עליו הדין של אצנט דשרי להכניסו צמכנסיים כיון דלא מצטיל ליה התם ועשוי להכניס ולהוציא הכ"נ כיון דצכיון מכניסה בצופן שצ"כ לא יצטלו שם הו"י כעשוי להכניס ולהוציא וליכא איסור כנלפענ"ד.

ומחמת הטרדות אסתגר כעת, ועל מכתבו האחרון אי"ה לכשאפנה אראה עוד מש"כ בזה, ואם יתן לי ה' כח וזמן אשיב, אבל אבקשו עוד הפעם שאל יתפלא שלא השבתי עד היום כי אונס רחמנא פטרי' ואני נשארתי בע"ח יותר ממאה שאלות ולא הספקתי, ידידו דושה"ט בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן נ

לכסוע באוטובוס מיד במוצ"ש"ק

מ"ב למט"מנים התשל"ד בני"

מע"כ המופלא ומופלג צ"מ וכו' מר' נחמן הערש מערלין הי"ו מלונדון יצ"ו.

אחדשה"מ וש"ת, חזותא דמר לא ידענא ויהא כבודו מחול אולי לא שמי עדיו עליו כראוי לו, וגם יסלח לי על האיחור כי לא צאתי עד הנה להשיבו מפני הטרדות והשאלות הקודמות ואת מע"כ הסליחה.

ובדרב שאלתו צמי שדר בכפר קוממיות שכולם שומרי תורה ובכל מוצ"ש"ק כחצי שעה צלילה מגיע לשם אוטובוס המוביל אנשים מכפר לכפר וכמעט א"א שיגיע לשם בזמן קצר כזה צלי לזאת מהמתנה המרכזית קודם הלילה ואפשר אפילו קודם שקעה"ח אי מותר בשעה"ד לנסוע בזה האוטובוס וצ"ן לש"ע או"ח סימן שי"ח צמצטל בשבת ומה שמחלק צביאור הלכה בשם הח"א כלל ט' צין מלאכה הנעשה בגוף החפץ שנשתנה ממה שהי' כגון מצטל וכיו"צ וצין

ו' וכן הציא בכף החיים ונראה דככל השמו"ע לא הקפיד רק בקדושה. ומ"מ כל ערום יעשה דעת במקום ע"ה שלא יטעו שמותר לדבר וצפרט אם לא ידעו שכבר התפלל וגם שלא ידבר ח"ו דברים של בטלה צביהכ"ג.

בדבר פלפול הח"ס יור"ד סי' רל"ו והיעצ"ץ דמותר להקריב פסח צוה"ו וצננין ליון צשו"ת שלו ועוד אחרונים דא"ל, והעיר מתוס' פסחים ס"ט ע"ב כלל דאמאי לא פריך הלכתא למשיחא והרי פסח אפשר להקריב צוה"ו ולא הוה למשיחא הנה צאמת כי מאד רציני להשתעשע בדברי תורה צוה, וכבר בעצמי כתבתי קצת מגמ' יומא ועוד דמשמע דא"ל להקריב צוה"ו ולאידך גיסא מדברי ירושלמי משמע דאפשר. אמנם אין הו"ג כעת להאריך ואולי נזכה מהרה למשיח דקיני ולא נטריך עוד לשאלות אמן כי"ר.

ובזה הנני מוקירו בלתי מכירו המברכו בברכת צלח ורכב על דברי תורה, בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן נב

מלאכת שבת שעתירה ליעשות בב' שעות
אי מותר להקדים

חדש מרחשון התשל"ה בני"י

מע"כ ידידי הרב הגאון וו"ח גר"נ מו"מ, מוה"ר נתן צבי פרידמן שליט"א, רב מקומי ב"ב שכון ה'.

אחד **שבת** **ת** צידידות נאמנה, על דבר הערתו צספרי משנה הלכות ח"ו צסימן נ"ג מצנו היקר אמה שנסתפקו רבותינו הצדיקים הראשונים ז"ל צמי שהקדים מלאכת שבת ועשה מה שהיתה ממילא עתידה להעשות וכגון תצטיל על האש והי' עתיד להתצטיל צשמי שעות ציום וצא הוא והקדים וצשלו צשעה קודם אי חייב, וכתבתי דלפענ"ד דחייב וראי' ממגיס קדירה ועוד ראי' מגמ' צצועות י"ו אמר ר"ה זר שהפך צצינורא וכו' כל קרוצי עצודה עצודה הוא וכו"ת העיר דצדצר זה נסתפק צו רצינו הגדול הגרע"א צש"ע א"ח סימן צי"ח צהגהותיו על ש"ע סימן צי"ח צשם רצינו הגדול חד מן קמאי הריצ"א צחי' לצצועות הני"ל. והוסיף אף צאמת צ"ע מה מקום הספק ומ"ש ממגיס וכאשר הקשה כת"ר. וכתב ליישב לפמ"ש הכלצו הוצא צצ"י סימן רנ"ג דחיוצ מגיס הוא אף צמצושל כל צרכו וכתב החור"א ז"ל דמסחימת לשון הרמז"ס נראה ג"כ כדעת הכלצו (חזו"א א"ח סימן ל"ו סקט"ו) ולפי דעת כ"ת הדבר כמעט מפורש ברמז"ס דדין מגיס הוא אף תצצטיל שנתצטיל כ"ל מהא דכתב פ"ג מה' שבת הי"א וז"ל, אסור להכניס מגרופה לקדירה צצבת והיא על האש להוציא ממנה צצבת מפני שמגיס צה

צמצשל צצבת לא יתוקן האיסור צזה וע"כ לר"מ מותר מיד צשוגג ולר"י ג"כ לא צריך להמתין צכדי שיעשו צמ"ש דג"כ אין הטעם משום שלא יהנה איסור צשוגג ציומו אלא דקנסו שוגג אטו מזיד וכה"ג כתב המהרי"ט לענין כל מלחא דאמר רחמנא לא תעצור אי עצר לא מהני ע"ש. ולפי"ז צדידן נמי כיון דלא יתוקן האיסור צמה שימתין עוד חצי שעה יותר ואדרבה הוא ממשיך לדרכו צאטוצוס כה"ג לא קנסו ומותר לו לנסוע.

ורביעי צקודש נראה דלכאורה הכא ליכא אלא איסור תחומין שהוא דרבנן ואפילו צי"ב מיל דלהרמז"ס הוי דאורייתא מ"מ לפמ"ש ה"ה פכ"ו משבת ה"ג הציאו הגרע"א צחי' וצצ"י סימן ת"ד צשם תשו' הרמז"ס דטעמא דצימים ונהרות אין תחומין מה"ת משום דהוו כרמלית והטלטול צהם מדרבנן ולא יתכן שהמהלך יהא חייב והמעציר פטור א"כ צזה"ו דאין לן רה"ר דאורייתא עי' סי' ש"ג סי"ח וצדע"ת סימן ת"ד א"כ י"ל דצדרבנן לכ"ע לא מחמירין אלא די"ל דעכ"פ איכא כאן מעשה צבת נמי צמה שמדליק הגז וי"ל ודו"ק.

סימן נא

מי שכבר התפלל מהו לדבר בחזרת הש"ץ

עוד להג"ל

ובדבר שאלתו עוד מי שאינו מתפלל עם המנין ושומע חזרת הש"ץ אי מותר לו לדבר בחזרת הש"ץ כיון שהוא אינו מתפלל, הנה צאמת כי צביהכ"ג לעולם אסור לדבר דברים של חול ואפילו צחוץ אמרו חז"ל וצבת צס ולא צדצרים צטלים, ועיין א"ח סימן קנ"א ס"א צחי' כנסיות וצחי' מדרשות אין נוהגין צהם קלות ראש שחוק והתול ושיחה צטלה, הרי דאין לשוח שיחה צטילה צביהכ"ג וצסימן צ' סי"ח צית המדרש קצוע קדוש יותר מצביהכ"ג וכו', וכ"ש שלא יעסוק צחורה צצ"ה צומן שהצבור אומרים סליחות ותחנונים וכתב צמאמ"ר דאם הוא כבר התפלל ואינו עומד שם אלא לענות הקדשים והקדושות מאותם שפורסים על שמע או שחורים כל התפלה עוסק צחורה ואינו חושש והציאו המ"צ והאחרונים ז"ל. נראה דכל שאינו מתפלל עם הציבור שוב לא שייך צו דין שלא יפרוש מן הצבור וא"כ ה"כ לענין דברים שמותר לדבר צביהכ"ג, ויפה העיר מדברי מהרי"ל שהציא צמ"צ סימן קכ"ה דמהרי"ל לא היה מדבר מתחילת הקדושה עד לאחר אמן דהא-ל הקדוש (ד"מ אות צ' וא"ר אות ה') וכתבו דהיינו אפילו אם כבר שמע חזרה דאי לא שמע צלא"ה אסור לדבר צכל החזרה כמ"ש צסימן קכ"ד סעיף ד' וסעיף

חטאת אבל הכא מיירי במבוסל כ"ז ולא אסרו חכמים במבוסל כל זכרו משום מגיס אלא כל זמן שהוא עדיין על האש דנמנא עכ"פ נראה כמבוסל אבל לאחר שהעביר הקדירה מעל האש לא גזרו עוד ובסמוך נחזק עוד דברינו בזה לפי שיטה זו.

והנה ה"ה כתב שם דדברי הרמב"ם מיירי כשלא נתבשל כ"ז דהתם אפילו החזיר ע"ג האש ומבוסל פטור וכיון שכן אין לגזור בהכנסת מגריפה אם מיירי במבוסל כ"ז אבל באינו מבוסל כ"ז ודאי יש לחוש לדעתו שכתב בפ"ט, ושם הביא שיטת הרמב"ן והרשב"א וסיים דלה"ה כל שאין בבישול חיוב אין חיוב בהגסות ר"ל שאין חיוב בהגסות מבוסל כל זכרו לדעת הרמב"ם ולא בהגסות מבוסל כמאב"ד לדעת אחרים ע"ש, מפורש דס"ל דהרמב"ם כאן קודם שנתבשל כ"ז מיירי ובאמת ז"ע דא"כ למה כתב אסור ולא כתב חייב וגם מקיפא דדבריו משמע דבמבוסל כ"ז מיירי וכמו שדייק כמ"ע.

מבואר מיהו דדעת הרמב"ם אינו כדעת הכלל בזה ודלא כמו שרצה מע"כ להעמיס דדברי הרמב"ם ז"ל, ובאמת כי גם דברי מרן החו"א ז"ל ז"ע אלא דא"כ אודא לה נמי תמיהת כ"מ דלדף יתכן דהגסה שהיא תולדה דבישול עדיפא מבישול ע"מ לדעת הרמב"ם דבאמת לא יפה כח הבן מכה האב.

והנה הריטב"א שבת י"ח דדין המגיס כתב וז"ל, יש סוברין דאפילו עיקרה מעל גבי האש יש צו משום מגיס בתבשיל ואסורים להגיס בקדירה המסולקת מעל גבי האור בעוד שהיא רוחצת דהו"ל מבוסל שהמגיס חייב משום בישול כדאיתא ביו"ט ואין זה נכון שלא אמרו שיש מגיס ביורה עקירה אלא בצבע וכו' אבל בתבשיל אין צו משום בישול דאורייתא אלא כשהוא ע"ג האור וקודם שיגע למצ"ד וחכמים אסרו להגיס זה אפילו לאחר בישול בעודה באש אבל כשנעקרה מעל האש שרי, וזהו נתיקים מנהגינו וזהו יש תירוק למה שמקשין למה לא חששו גבי קדירה שמה יגיס כמו שחששו שמה יחתה והטעם הוא דמשום דחששא שמה יחתה עדיפה טפי דאיתא לעולם כל זמן שהוא ע"ג האש ע"כ ע"ש. הנה מבואר מדברי הריטב"א ז"ל דכל זמן שהוא על האש המגיס זה אסור חכמים להגיס ודלא כדעת הכלל בזה שהביא הב"י סימן רנ"ג דמגיס חייב אפילו בקדירה מבוסלת כ"ז וגם מכאן לכאורה ראוי דלא כחו"א ז"ל דמגיס מותר אפילו ע"ג האש במבוסל כ"ז ועי' ח"י הר"ן שבת מ' ע"ב בשם הרא"ה דס"ל נמי דאם מבוסל כמאב"ד אין צו משום מגיס אפילו ע"ג האור ומדרבנן אסור ע"ג האור ממש משום דנראה כמבוסל, ועי' דג"מ סימן רנ"ב שביאר דברי מג"א סק"ב שם דמבוסל כ"ז אין צו משום מגיס היינו כשאנו על האש אבל כשהוא על האש חייב משום מגיס אפילו מכ"ז

זהו מנכרי הבישול הוא ונמנא כמבוסל בשבת ומותר להחזיר מכירה לכירה וכו' וההלכה דחזרת הקדירה ודאי הוא בנתבשל כל זכרו דאי לאו הרי הוא כמבוסל בשבת ובתחלת הלכה זו כתב דין מגיס הו' כמעט להדיא דדין מגיס הוא בנתבשל כל זכרו אלא דתמה דלדף יתכן דהגסה שהיא תולדה דבישול עדיפא מבישול ע"מ ובע"כ דענין מגיס אינו קרוצי בישול גרידתא אלא הוא ריסוק המאכל והוא אחד מנכרי בישול ושייך חיוב זה אף באופן שחיוב בישול ע"מ אינו כזה, ומיושבים בזה ספיקת הגרע"א והריטב"א דממגיס אין הוכחה דקרוצי בישול נמי חייב דמגיס הוא תיקון בגוף המאכל משא"כ אקרוצי בישול גרידתא י"ל דאינו חייב הואיל וגם בלא פעולתו ה' מתבשל וזה ספיקו של הריטב"א עכ"ל.

ולפענ"ד נראה דא"כ לומר כן לא בדברי הרמב"ם ולא בדברי הריטב"א דס"ל כשיטת הכלל בזה ואפשר שיחתו. וראשונה נדייק לשון הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ג ה"א שם אסור להכניס וכו' וזה מנכרי הבישול ונמנא כמבוסל בשבת, ויש לדייק לשון נמנא כמבוסל בכף הדמיון היל"ל והרי הוא מבוסל בשבת ובפ"ט מה"ש ה"ד כתב אחד נתן את האור ואחד נתן את העצים וכו' וזה אחר והגיס כולם חייבים משום מבוסל שכל העושה דבר מנכרי הבישול הרי זה מבוסל, והנה שינה בלשונו דהכא כתב נמנא כמבוסל ובפ"ט כתב הרי זה מבוסל ממש ובסוף הלכה שם אבל אם שפת אחד את הקדירה תחלה וכו' וזה אחר והגיס שנים האחרונים בלבד חייבים משום מבוסל והנה כתב מבוסל ולא כמבוסל מבואר דמגיס שחייב משום מבוסל היינו דוקא כשעדיין לא נתבשל כל זכרו אבל נתבשל כל זכרו אינו חייב, עוד שינה הרמב"ם בלשונו דהכא כתב בה"א אסור והתם כתב חייב ע"ש ודו"ק. וכבר כלל רבינו הרמב"ם בריש ה' שבת ה"ג דכ"מ שנאמר אסור לעשות אותו דבר בשבת אסורו מד"ס והוא הרחקה מן המלאכה והעושה אותו צרזון מכין אותו מכת מרדות וכן כ"מ שנאמר אין עושין כך וכך או אסור לעשות כך וכך בשבת העושה אותו דבר צדון מכין אותו מכת מרדות ע"ש א"כ פשוט דהכא בפ"ג שכתב אסור להכניס וכו' ונמנא כמבוסל בשבת אינו אלא אסור דרבנן משום דנראה כמבוסל ונמנא מוכח מדברי רבינו הרמב"ם דמגיס במבוסל כ"ז אינו אלא אסור דרבנן וליכא חיוב.

ובמה שכתבנו נלפענ"ד לישב קושיית הלח"מ שחמה בדברי הרמב"ם דכיון דבגמרא מאי דגזרו ודילמא מגיס אפילו בעקירה מעל האש אמאי הוצרך רבינו שיהיה על האש דהא מקושיית הגמרא משמע דבמגיס אפילו בעקירה חייב חטאת ע"ש מה שתי'. ולפמ"ש נראה דודאי מגיס ממש באינו מבוסל כ"ז מודה רבינו דאפילו בעקירה מעל האש חייב

וכמ"ש המג"א סימן ש"ח סקמ"ב בשם הכל בו ע"ש. ולפי הנראה דעת רוב הראשונים דצמזשל כ"ז ליכא חיובא דאור' אבל אסור מדרבנן וכמ"ש.

ועיין רמז"ס פ"ט מה' שבת הי"א המכבס בגדים הרי הוא תולדת מלצן וחייב והסוחט את הבגד עד שיוציא המים שבו הרי זה חייב שהסחיטה מזכיר כיצוס היא כמו שההגסה מזכיר הציסול ע"כ, ועי' מרכה"מ שם ובאו"ש על הרמז"ס ובצ"פ הל' שבת פ"ז ה"ב. ובצנני"א א"ח סי' קנ"ט אות כ"ג וב"ח הארכתי צס"ד.

ומבאן קשה לי נמי מה שכתב החזו"א ז"ל דנראה לרצותא דסברי דכל שנתבשל כ"ז לדעת הר"מ והטור אין איסור הגסה אף איסור דרבנן ליכא אף בעומד על האש אע"ג דלענין ציסול אחר ציסול אסור ליתן מבזשל כ"ז על האש מדרבנן התם איסורו מדין שהיה שמה יהא מחתה אבל מדין ציסול אין חילוק בין יתן כנגד המדורה או יתן על האש ולכן יש לתמוה על ה"ה שמחלק אפילו צמזשל כ"ז בין שהוא על אש דיש איסור דרבנן דניהו דלהעמידו על האש אסור אבל כי עומד על האש למה אסור להגיס עכ"ל. אמנם המעיין בריטב"א נמי יראה להדיא דאסרו חכמים להגיס אפילו צמזשל כ"ז שעומד על האש והו' דעת גדולי הראשונים וכדעת ה"ה ז"ל. ה"ה והרא"ה והר"ן והריטב"א והרמז"ס לשיטתיהו.

ובבמה שכתבתי נדחית נמי סברת כ"ת דמגיס הוא ענין של ריסוק המאכל והוא אחד מזכרי הציסול ושייך חיוב זה אף באופן שחיוב ציסול עצמו אין כבר וזוה י"א לישב חקירת וספיקת הגרע"א והריטב"א ז"ל וכמ"ש לעיל אבל האמת כי לשיטת הריטב"א א"א לומר כן שהרי להדיא כתב הריטב"א ז"ל דצמזגיס לאחר שנתבשל ליכא חיובא ורבנן הוא דאסרוהו ודלא כשיטת הכל בו וע"כ מגיס הוא משום דהוא דרך ציסול וזה ברור צס"ד.

והנה הרמז"ס פ"ט מה"ש כתב אחד נתן את האור ואחד נתן את העצים וכו' ובא אחר והגיס כולם חייבים משום מבזשל שכל העושה דבר מזכרי הציסול הרי זה מבזשל. הנה נראה מדברי הרמז"ס ז"ל דס"ל דמגיס הוא מזכרי הציסול וכונתו נראה פשוט דעי"ז מתבשל המאכל טוב או מהר וכמו שכתב שם ה"ה בשם יש מי שכתב דחיוב הגסה אינה אלא בהגסה ראשונה שאינו מתבשל מהרה אלא בהגסה זו אבל משהגיס פעם אחת דבלא מגיס מתבשל אף המגיס פטור דמאי עבד ולזה נוטה דעת הרמז"ן והרשב"א ז"ל. הנה מזכיר מדבריהם בהגסה החיוב הוא משום דממהר הציסול ובהגסה ראשונה ממהר הציסול ולא בשאר הגסות

לדעתם ז"ל, וז"ל דלשאר פוסקים גם שאר הגסות כל זמן שלא נתבשל לעולם ממהר הציסול אלא ע"י הגסה ראשונה הרבה ולאחר כך קצת ועכ"פ עיקר חיוב ההגסה הוא מטעם שממהר הציסול כמ"ש ה"ה בשם יש מי שכתב והרמז"ן והרשב"א ז"ל ולפי הנראה מה"ה ס"ל דזה הוא נמי שיטת הרמז"ס ז"ל צע"ס פעולת ההגסה דהגם שנחלקו בהגסה ראשונה אבל בפעולת ההגסה לא מזינו פלוגתא אלא דהרמז"ס נמי ס"ל בהגסה היא מזכרי הציסול דעיקר פעולת ההגסה הוא למהר הציסול וא"כ חזרה ונצטמדה ראיתי אם על הגסה חייב כ"ש על הממהר לבשל להדיא ועכ"פ כהדדי נינהו ושפיר נמישבו דברינו בספרינו הנ"ל מה שהעיר עליהם. ובאמת כי נראה דגם הריטב"א מסיק כדברינו וכמ"ש בסמוך וא"כ עכ"פ דברינו מיושבים. ועי' מג"א א"ח סימן רס"ה סק"ח או שמה יגביה את הכלי עם נפילת הנלוות ומקרי מקרב כיצוי.

ובישובי מחזון נחתי לצי להצין ולהשכיל דברי רבינו הגדול הריטב"א ז"ל מה הו"א להסתפק בזה והנראה דהריטב"א שזעזעו י"ז שם הביא יש מקשין מהא דאמרין צמס' ע"ז הניח ישראל צמר על גבי גחלים ובא עכו"ם והפך זה מותר ואוקימנא כגון דמעיקרא הו' ציסול צמתי שעי והשתא ע"י עכו"ם צמחא שעה וקמ"ל דקרוצי צשוליה לאו ציסול הוא, וע"ז תי' דהתם מדרבנן אבל צעזודה אוקימנא אדינא דאור' ודכותה נמי לענין המבזשל בשבת אפשר דהוי חייב כלומר אותו המהפך ומקום הספק לענין שבת דכתב אפשר דהוי חייב דלכאורה יש לעיין אמאי לא נימא הכי דהו"ל שנים שעשאוהו דהראשון העמידו על האש שהיה יכול להתבשל בשעה ידועה ובא השני והפך זה ומהר ציסולו הרי מיהר ציסול הראשון שהתחיל בו וא"כ י"ל לכאורה דהו"ל בכלל שנים שעשאוהו ובשבת קי"ל שנים שעשאוהו פטורין, ובשלמא צעזודה פשיטא ליה קרוצי עבודה נמי עבודה הוא אבל לענין שבת נימא דפטורין משום שנים שעשאוהו ואיפשיטא ליה מיהו דכיון דהו"ל חיוב לענין עבודה דהו"ל זה עבודה צפני עצמו וזה עבודה צפני עצמו א"כ הכ"נ לענין שבת ה"ל חיוב אחר וחייב המקרב הציסול וז"ע.

סימן נג

עבר על לפנ"ע והבעל עבירה עשה תשובה
אי נתבפר אלפנ"ע

עוד להג"ל

מה שרצה לומר צמי שעבר על לפני עור ואח"כ עשה תשובה הצעל עבירה באופן שזדונות נעשו לו כזכיות וא"כ אפשר

המים חמים להצוילער שדליק האש. (ב) שמיד שמואל קאט מים חמים מהצוילער מצד זה באותה רגע נכנסים מים אחרים קרים מצד השני לתוך הצוילער זה יוצא וזה נכנס ואותה המים הקרים מתבטלים בשבת ע"י כניסתם לצוילער הרותם, (ג) שהמים שנתבטלו בשבת ע"י גרמתו להכניס הו"ל דין מעשה שבת ואפי' נימא דליכא איסורא בפתיחתו מ"מ כיון שנתבטלו בשבת הו"ל מעשה שבת ועי' ברכות נ"ב ע"ב בשלמא נר משום שלא שבת ופירש"י ממלאכת עבירה שהעו"כ עושה מלאכה לאורו ומניא לקמן אור שלא שבת אין מזכירין עליו הואיל ונעצדה זו עבירה ופי' המפרשים דאלו היה עושהו ישראל היה עבירה אע"פ דאין עכו"ם מצווה על מלאכת שבת מ"מ ממשכז מלאכת עבירה לאפוקי אור שהולק לחי' ולחולה ע"ש. (ד) אפשר דיש צוה משום הטמנה. (ה) שיטת המחז"א ובשו"ת אחיעזר ח"ג סימן ס' דגבי הצברה דלא כתיב לא תעשה מלאכה אלא לא תצטרו גם גרמא חייב וכ"כ גם הגרמ"ד מאוסטרוב ועי' שו"ת חו"י סימן קל"ב אמר רב מנחם מגילת סתרים דכיוצא בזה העברה גריד וכהדדי נינהו ועי' שו"ת הר צבי א"ח סי' קל"ד ובספרי משנה הלכות ח"ה סימן ס"ח.

ומערתה נראה פשוט דמלכד מטעם הראשון כללו אית להו הכא אפילו לשיטתו אלא דבאמת דגם טעם הראשון יש כאן שהרי כשפתח הצרו ע"ש והמים יוצאים לאט לאט אין האש נדלק ככל שעה ודולק כל השבת אלא בזמן מה שמתקררים המים בתוך הצוילער והקויל בלע"ז מתקרר או מתחיל החשמל להצוילער לעבוד וא"כ הכא כל שמוסיף להוציא מים מוסיף קירור וגורם הדלקה וכבר כתבתי בתשובה דהיכא שמקרב מלאכת שבת חייב על עשייתה וכגון מי שעשה שזון שפועל להדליק החשמל בשעה ידועה וצא שני ועשה פעולה שע"י נדלק החשמל שעה קודם הרי הוא חייב על הדלקתה והבאתי ראיה מגמרא שבועות ועוד והכ"נ כיון דע"י פתיחת הצרו מע"ש לא היה נדלק רק ככל רבע שעה למשל וע"י פתיחתו הצרו השני הרי היא נדלקת ככל י' רגעים הרי הוא גרם פתיחתו וא"כ כללו טעמי איתנהו זה בפתיחת הצרו השניה כמו בראשונה.

ולמודעי אני צריך דמה שנהגו בכמה בתים להיתר גמור לפתוח ברוז צע"ש ולהשתמש במים חמים בשבת היוצאים ממילא מיהו צריך ליזהר שלא לפתוח הצרו יותר וגם שלא לפתוח הצרו הסמוך לו עם מים קרים כיון שאלו יפתח המים קרים והצרו הוא מלא במים חמים הרי הוא מכניס מים קרים במים חמים ומתבטלים מיד במים החמים הנחלים וכ"ש אם אינו מוציא הרבה מים בצעם אחת דאז אפילו לפסק הטור בסימן שי"ח דדוקא כוונת מועטים אבל כוונת מרובים

כה"ג לא עבר הנותן על לפ"ע למפרע שהרי זדונות נעשו לו בזכות וא"כ אפשר כה"ג לא צריך כפרה כלל דדוקא בנתיבין לאכול בשר חזיר ועלה צידו טלה דהוא בשר היתר גרידא משא"כ בעלה צידו דבר מזה אפסר דאין צריך כפרה, ובתשובה אחרת הארכתי בזה במי שנתכוין להכשיל חבירו בעצירה ועשה מזה אי עבר אלפני עור. אמנם בנידון כת"ר נראה לפענ"ד ודאי עבר אלפ"ע ולא דמי לשאל על נדרו דהתם מעיקרא לא היתה עבירה שהחכם עוקר הנדר מעיקרו והיה כאילו לא היה מעולם הנדר, אבל בתשובה מאהבה אין הפי' שלא הי' עבירה אלא הפי' שאלו הי' עכשיו היה עושה מזה ולא עבירה אבל בשעת מעשה עשה עבירה ורק גדולה תשובה שדומה ותשובה מאהבה עושה בזכות אבל מ"מ לגבי המכשיל צ"ע שיעיל להעביר פשעיו ממנו.

שוב זכרתי דבר זה במחלוקת שניה לפ"מ שכתבתי כבר במי שהושיט כוס יין למור ושז שאל עצמו על מזירותו אי הותר הלפ"ע למפרע עי' יד מלאכי סימן שס"ו, ובספרי משנה הלכות ח"ו סימן קל"ג הארכתי בזה. איברא דהכי לכ"ע לא נתקנה שהרי התשובה הוא דבר אחר לאחר שחטא כבר שעבר באיסור מכשול ודו"ק.

ובזה הנני ידי"נ החוזר מעין הפתיחה, וי"ר שיזכה ללמוד וללמד ולנהג עדתו על ברכי התורה והיראה כאות נפשו ונפש ידידו, דושה"ט ושכ"ת בלב ונפש

במשנה הקמץ

סימן נד

לפתוח ברו עם מים חמים בשבת

מ"ח למט"מנים התשל"ג בנ"י יצ"א
מע"כ המופלא ומופלג וכו', כש"ת הרב יעקב יחיאל
שווארץ הי"ד בנ"י.

אחדשה"מ וש"ת, למאן דלא חזינא מזכרינא ויסקל לי אם לא תיארתינו כפי הראוי לו כי בצלתי מכירי קאמינא ויקבל הכבוד כפי הראוי לו. וצדד שאלתו באחד שפתח הצרו של מים חמים צע"ש והניחו פתוח והמים נחלים לאט טיף טיף אי מותר לפתוח עוד צרו אחד באותו בית. ומקום הספק כיון שהאיסור הוא משום גרמא להדלקת האש (בצוילער בלע"ז) והכא כיון דהצרו הראשון כבר פתוח בהיתר וממילא האש בצוילער נדלקת ע"י הצרו הראשון והצרו השני כבר אינו עושה פעולה בזה דהמים החמים מטפטפים מהצרו הראשון והוא גורם להדלקת האש.

הנה בזה על הראשונה אינו מנערים ואח"כ לא להוסיף עליהם. וראשונה נראה ליסד יסוד בזה בהא דפתיחת

אחדש"ה ז' צידדות, וצדצר שאלתו בע"ה חסיד שהכין טעפרקארדער ערצ יו"ט ע"י שטון וציו"ט בשעה שהתחיל הרצי להתפלל פעל הריקארדער והקליט את כל התפילות של יו"ט ולא ידע איש את מעשהו כי הטמין את הריקארדער בתוך העמוד באופן שאינו נראה לאדם ועתה נפשו בשאלתו אי מותר ליהנות מהטעפי הזה וכ"ת הביא מש"ע סימן שי"ח צנהנה ממעשה שבת אלא שדחה לעצמו דעכ"פ אחרים מותרים לשמעו. תו כתב כיון דהמכונה הוקמה בע"ש אס נאסור אעפ"כ א"כ צריכים אנו לאסור ליהנות נמי מעלעקטרי שדולק צבית בשבת שעולה ע"י שטון.

במה שכתב דכיון דנעשה כל המלאכה בע"ש הגם שהדליק בשבת כצר הארזתי באיזה מקומות במחלוקת האחרונים ז"ל אי מותר לעשות הגרמה בחול שהתחלת המלאכה תהיה בשבת דהגם שמותר להתחיל מלאכה ע"ש והיא הולכת ונגמרת בשבת מאליה והיא משנה מפורשת שבת י"ז ע"ב ובכולם צ"ה מתירין עם השמש והלכה רווחת היא בישראל צרמז"ס פ"ג מה' שבת ובטוש"ע א"ח ס' רמ"ד וסימן רנ"ג מ"מ לעשות גרמה שגם התחלת המלאכה יצא בשבת נחלקו זה דהגאון מוהר"ם קופר בשו"ת מחנה חיים ח"ג ס"י אוסר להתחיל מלאכה בשבת באופן כזה דאסור לעשות הגרמה שתהיה ההתחלה וגם הגמר בשבת ובס' תורת חיים מצנז ז"ל השיג עליו גם בס' שציחת השבת (דף כ"ג ע"ב) צמלאכה הנעשית מאליה חלק עליו וגם הלום ראיתי בשו"ת הר צבי א"ח סימן קכ"ז שחלק עליו ע"פ ת' פנ"י וצ"מ והח"ס ועי' שו"ת זקן אהרן שמחלק בין מלאכה למלאכה ואנן חזינן דנהג עלמא לענין עלעקטרי בשבת שמקילין ועי' ספרי משנה הלכות ח"ד סימן ל"ד מש"כ בזה באריכות קצת ע"ש.

ברם דא מילתא אי היה באמת דומה לדידן כלומר דהיה הכל נעשה מע"ש היה תלוי שאילתן במחלוקת הג"ל. אמנם באמת נידון דידן אינו דומה כלל להתם דהן אמת דהע"ה עשה הכל בע"ש כלומר שהעמיד המכונה והמכונה נדלקה בשבת ע"י גרמתו מע"ש אבל מעשה הריקארדינג נעשה בשבת ע"י דיבורו של הרצי ותפילתו והע"ה לא תקן רק את המכונה שתהיה מוכנת ומתוקנת לכל מעשה הריקארדינג והגם דלענין חיובא ליכא לחייב את החסיד בכלום שהרי לא עשה מעשה שבת בעצמו אלא שגרם למעשה להעשות וגם הרצי לכאורה אינו חייב כלום מדינא שהרי הוא לא עשה מעשה ולא ידע מכל הנעשה ולא הוה אלא בגדר מתעסק לגבי הריקארדינג ופחות משוגג, וא"כ לענין עונש שניהם פטורים מ"מ המעשה מעשה שבת הוא שנעשה מעשה בשבת ע"י ישראל וז"פ.

ובגמרא חולין קט"ו פריך אלא מעתה מעשה שבת ליתסרו דהא תיעבתי לך הוא אמר קרא כי קדש היא לכם

שרי ואם מקלח הרבה נימא דהוי זוננים מרובים מ"מ מועטים ודאי אסור וכ"ש הכא דהחמים מקלחים צלי הפסק ודאי יש לזהר בזה ולכן הנוהגין כן יניחו החמין לנאת מצרו שלא ישתמשו צו צמים קרים בשבת. ואחד מתלמידי כולל דישיבתינו הראה לי ספר דצרי דוד מהג"ר דוד קראנגלאס ר"מ ומנהל ישיבת צאלטימאר זצ"ל שינא לפלפל להחיר לפתוח צרו ולהוציא מים חמים אפילו בשבת והאריך שם הרבה בדבר ואין הז"ג לפלפל בדבריו ז"ל, אמנם לפענ"ד פשוט דאין להחיר להשתמש בשבת צמים חמים מצוילער. ואין הז"ג להאריך בזה יותר כעת. ומ"מ הוא אסור גמור ולא כתבתי רק שאם ימנא מי שרוצה לסמוך על פלפול הג"ל שאין לסמוך על זה וגם הלום ראיתי בשו"ת איגרות משה דפשיטא ליה דאסור להשתמש צמים חמים בשבת אס לא שיקור את הצוילער שעה או שמים קודם שבת.

איברא דנלפענ"ד אסור יש כאן מטעם אחר דהרי דרך המים חמים הם ככה שיש כאן צינור שנכנס צו מים קרים מחוץ לצוילער צלע"ז ונכנס דרך הצינור צוילער (קויל צלע"ז) והצוילער הוא חם והמים מתחממין שם בהעצרתו והנה צש"ע א"ח ס' שכ"ו ס"ג וז"ל, אמת המים שהיא חמה אסור להמשיך מתוכה אפילו מערב שבת סילון (פירוש צינור) של זונן ופי הסילון יוצא חוץ לאמה ומימיו נשפכים לעוקא (פירוש גומא) שצקרקע ואם המשיכו אסורים אפילו המים שנכנסו לה מע"ש צרחינה וצשתייה כאלו הוחמו בשבת ואם הביא סילון של מים מעיו"ט ציו"ט כחמין שהוחמו ציו"ט ואסורים צרחינה ומותרים צשתייה ע"כ. וכתב המג"א סק"ד שם דאסור משום דהוי כמטמין בדבר המוסיקף הכל ודוקא אס ממשיך צזון דרך סילון המוקף מכל צד אסור וא"כ הכא נמי אסור משום ממשיך דרך סילונות שהוא משום הטמנה ודבר זה אסור אפילו אס יכבה את הצוילער. ולפי זה עלתה לן דאפילו לפתוח הצרו בע"ש שיוצו המים כל השבת נמי אסור מגזירת סילונות והו"ל כהטמנה ובכלל גזירת סילונות חוה לפענ"ד דבר חדש וצ"ע. [וע"ע משנ"ה ח"ח ס' נ"ח, ח"א ס' רנ"ג].

אלו דברי המברכו מכבדו בלתי מכירו, וי"ר שיזכה לקבל תורה מתוך נחת והרחבת הדעת, המברכו בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן נה

הניח טעפרקארדער מעיו"ט להקליט ביום טוב

א"מ למט"מנים התשל"ג בנ"י יצ"א

מע"כ ידידי ורב חביבי בנש"ק זרע ברך מהשם המבורך וכו', חוב"ט, כש"ת הרב מאיר ב"ץ הי"ו, בן לידידי הרה"ג וכו' מוהרא"א כ"ץ שליט"א בנ"י.

בעלעקטרי שקורין עלקטריש איי בלע"ז כגון העובר במקום שכתב עלעקטרי הורס פותח וסוגר הדלתות בדרך העברה ואינו עושה פעולה או שאם יהי' כזה שע"י הפחת פה יפתח הדלת ויסקר אי חייב צוה משום מצעיר ומכבה, ולכאורה כל מכבה הוא בהפחה בפה וא"כ הכ"נ בהפחת רוחו נפתח הורס ופותח ויש להאריך בזה ואין כאן מקומו, מ"מ לדין נראה דודאי גם בפיו איכא איסור. ומעשה איסור אקרי ועי' גמרא ברכות נ"ב ע"ב נר דלא שבת פירש"י ממלאכת עבירה שהעו"כ עושה מלאכה לאורו ומניא לקמן אור שלא שבת אין מצרכין עליו הואיל ונעצדה צו עבירה ובסמוך שם דאלו היה עושה ישראל מעשה זה היה עושה עבירה מקרי נר דלא שבת ממעשה עבירה וא"כ כ"ש בישראל אפילו שעשה המלאכה כמתעסק בעלמא מ"מ מעשה עבירה הוא כנלפענ"ד פשוט. ועיין מש"כ בספרי משנה הלכות ח"ו סימן ע"ה בד"ץ אי מלאכת מתעסק נקרא מעשה שבת ע"ש ודו"ק.

אלא דבר מן דין יש כאן איסור להשמיע טעם זה דהרי פשוט דנקלטו שם גם שמות הקדושים וכשמשמיעים הטעם הרי הוא משמיע גם השמות ואיכא כאן משום משמיע שם שמים לבטלה. והגם דבמשווא אחת כתבתי בסי' שהקליט בטעם חפלה או ברכות עם השמות הקדושים וכ' בשו"ת תרשים שהם א"ח סי' י"א דעובר בזה על ל"ת ובשו"ת מנח"א ח"ג סי' כ' כתב דאינו עובר אלא תש"מ מ"מ איסור משום דאמרו כל מקום שהזכרת ש"ש מצייה עניות מצייה ובעיותינו חלקנו גם בזה דע"י עץ ואבן לא מקרי הזכרת ש"ש מצייה ומ"מ משום זלזול השם שנשמע שמו לחנם איכא וכ"כ בלבושי מרדכי ח"ד סי' כ"ב ועיין משנה הלכות ח"ה סימן קנ"ח, ואם כן כ"ש כאן דתרחי רעות עשה, חדא דאיכא בזה זלזול יו"ט וגם איכא עכ"פ קצת מכשול להרצי בנעשה ע"י טעם צו"ט הגם דבלי דעת מ"מ גם בלי דעת נפש לא טוב ח"ו והוא גרס לו זה והגם כי לא ידע כלום והוי פחות ממתעסק מ"מ מכוער הדבר וכ"ש להשומע התפילות של יו"ט על הטעם יש לחשדו ח"ו שנעשה באופן שאינו כשר וכאילו נעשה בכיוון בחול עכ"פ וכ"ש צו"ט דאיכא חשדא ח"ו ללדיק שישמע השומע הטעם עם התפילות של יו"ט וגם משום השמות. ולכן לפענ"ד אין להשתמש בטעמים זה כלל ויבקש סליחה מאת רבו על שגרס לו קצת מכשול וכ"ש שאל יקילו בנ"י באיסור שו"ט כנלפענ"ד. [וע"ע שו"ת משנה ח"א סי' רנ"ד].

אלו דברי ידידו דושה"ט, וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה וללמדה, ונזכה לקבל התורה מתוך שמחה דקדושה, הטרוד בעבודת ה' עליהם בכתף ישאר, בלב ונפש

מנשה הקמץ

היא קדש ואין מעשה קדש. ועי' תוס' שם ד"ה כל שתיעבתי לך ובגליון הש"ס זיין לתוס' תמורה ד' ד"ה רבא וכוונתו נראה דהתוס' תמורה הנ"ל כ' למה לא נאסר ארון מכל אשר תיעבתי לך ותי' דדוקא בצ"ח נפ"מ הואיל ואף אולי נפל ממילא הבשר לתוך חלב נאסר אצל אורס ארון ככור דממילא מותר אינו צלל תאכל אפילו נעשה צידים וא"כ תקשה לפי"ז מאי פריך כאן מעשה שבת ליתסרי כיון דנעשה ממילא שרי ועי' גליון מהרש"א תמורה הנ"ל שכתב ז"ע מחולין ריש דף רט"ו ובתוס' שם ד"ה כל מי' אחר ע"ש וכוונתו ג"כ לסתירה הנ"ל ועיין שו"ת הר נצי א"ח סי' קפ"ו שכתב דלפי הס"ד פריך דלימא דגם בממילא ליתסרו אצל להמסקנא ידעין דבשבת נמי ליכא כל שתיעבתי לך כיון דממילא מותר ע"ש.

אלא דבעיקר המעשה יש קצת לעי' איזה איסור יש בזה ואי יש בזה איסור דאורייתא או דרבנן ולפום ריהטא נראה דיש בזה תולדה דכתיבה ועי' שו"ת בית יצחק יו"ד ח"ב סימן ל"א במפתחות שם דאיסור לדבר בשבת בתוך המכונה פאנאגראף דעל ידי דבור צאותו הציט נתקיים הדיבורים על המכונה ואסור דהוה ככותב ולכאורה הרי אין דרך כתיבה בכך ובדאי ליכא איסורא דאורייתא והגם שהצית יצחק כתב בסימן נ"ז דכל שדרכו בכך חייב לעולם ומיהו פשוט דכתיבה בפה שלא היה במקדש דבר כזה אפילו דרכו בכך לא הוי תולדה דכתיבה כלל, ועיין שו"ת ערוגת הבושם א"ח סי' ס"ח שכתב נמי דאין איסור כתיבה בכה"ג שמדבר בפאנאגראף מדאורייתא דלא גרע מכתיבה כלל אחר יד בפיו או צרגלו דפטור מחטאת ואין כאן רק איסור דרבנן. ועי' שו"ת ח"ס א"ח סי' ע"ב לענין פתיחת אמרעללא ובשו"ת מהרש"ס ח"ב סי' רמ"ו.

איברא דאני מסתפק בעצם מלאכה העושה בפה אי הוה מלאכה בכלל חוץ ממכבה דדרכו בכך ובגמ' תמורה דף ג' אמרו שאני מימר דבדיבורא איתעביד מעשה ומיהו במלאכת שבת לא מצינו במלאכת המשכן דלקרי מלאכה מה שעושה בהצל פיו ולענין מוקצה כתב הרמ"א א"ח סימן ש"ח סק"ג דמותר לטלטל דבר מוקצה ע"י נפוח דלא הוי טלטול אלא כלל אחר יד ולא מקרי טלטול. ומיהו הרמב"ם פכ"א מה"ש ה"ג כתב אין סכין את הקרקע אפילו היה מרוץף באצנים ואין נופחין אותו ואין מדיחין אותו אפילו צו"ט שלא יבא להשוות גומות, כתב ה"ה ובתוספתא פי"ז אין סכין ואין נופחין ואין מדיחין בקרקע צו"ט ואז"ל בשבת וכו'. וגזרו בהם לפי שאין בהם אורח כמו בציבוד ע"כ ועי' מג"א סי' של"ו סק"ו שהציא דברי הרמב"ם דאין נופחין את הקרקע גזירה שמא יבא לעשות כן בקרקע שאינו מרוץף וישוה גומות ומשמע לכאורה דגם ע"י נפיתה אם עושה מלאכה הרי הוא מלאכה וא"כ הכ"נ בדבור אם נעשה ע"י מלאכה וכבר הארכתי במקום אחר

סימן נו

חולה הלב אי מותר להוציא ניטראגליצערין

ג' שבט התשל"ה בני יצו"א

מע"כ ידיד נפשי היקר והנחמד ור"ח גוי"צ חר"ב הרה"ג וכו', כש"ת מוה"ר אפרים גרינבלאט שליט"א, מעמפ"ס טענ.

אחדשה"ט וש"ת זידידות, דבצר שאלתו צמי שהוא חולה במחלת הלב ל"ע וצריך לישא אתו כדורים (ניטראגליצערין) שאם צמקרה יקבל יסורין יתנו תחת לשונו ונפשו צאלתו אי יכול לילך צצת לציח"נ ולישא הכדורים וכילד יעשה.

והנלפענ"ד דמצינו מחלוקת רבינו הגדול הבה"ג הביאו הרי"ף שלהי פר"א דמילה דהחירו שבות לגבי מצוה ומה"ט מותר אמירה לנכרי, והרי"ף ז"ל חלק עליו דלא החירו אלא שבות דשבות צמקום מצוה, ועי' רא"ש ור"ן שם. ובתשובה הצאתי סמוכין לדברי רבינו הבה"ג ז"ל מגמ' עירובין דאמר רבא נזיל ונישיללה לאמייה וניחוס לה ע"י אמו ועיין ספר המכריע סי' י"ד. ולכאורה הא איכא שבות וע"כ דצמקום מצוה לא גזרו והתוס' גיטין כתבו אהא דאמירה לעכו"ם שבות דדוקא משום ישוב ארץ ישראל לא גזרו אכל משום מצוה אחרת לא היינו מחירין שבות ועי' טוש"ע סי' שכ"ח סי"ו. ולפוס ריהטא נראה להציא ראייה מגמרא פסחים ר"פ אלן דברים דף ק"ו ע"צ דפריך התם והלא מחמיר ומשני מחמיר כלאחר יד הוא ופריך מחמיר כלאחר יד נמי נהי דאיסורא דאורייתא ליכא איסורא דרבנן מיהא איכא ומשני היינו דקא צעי מנייה דבר שיש לו היתר מן התורה ודבר שבות עומד לעקרו כלאחר יד צמקום מצוה מאי אמר להן הלכה זו שמעתי ושכחתי אלא הניחו להן לישראל אס אין נציאים הן צני נציאים הן ועי' רש"י שם ומדחוינן דלמחר הביאו סביניהם מצוה צמקום מצוה לא גזרו כלאחר יד עכ"פ שהוא שבות דרבנן, ולפי"ז לכאורה ראי' לשיטת הבה"ג דשבות צמקום מצוה לא גזרו.

איברא דהרי התוס' שם צד"ה הגה הקשו וא"ת והא צמחני' אסר שבות דרבנן כיון דאפשר לעשות מע"ש וי"ל שבות צהמתו קיל משבות עצמו ע"ש. נראה דשבות גמור הכ"נ דאסור אפילו צמקום מצוה ודלא כבה"ג ועיין רש"י שם שפי' נמי דכלאחר יד קיל הוא. ומיהו לאחר התישבות נראה דאין מכאן סמירה להבה"ג דנראה פשוט דאפילו הבה"ג דס"ל דלא אסרו שבות צמקום מצוה מודה דלעצור אשבות צידים אסור ולא התיר אלא אמירה לעכו"ם צמקום מצוה דקיל הוא שבות דאמירה לעכו"ם מלעשות שבות ע"י עצמו צצת עי' טוש"ע א"ח סי' שכ"ח סי"ז ועי' שו"ת צ"ח סימן קמ"ו שהתיר לישראל לקבול לפני השופט וסיים

ומ"מ לעשות שבות צידים אין להקל וצתוס' צ"ק דף ע"ט ע"ב ד"ה אומר לעכו"ם, וכן מצאתי להדיא בשו"ת רד"ך בית י"ח ח"ד דשבות דרבנן ע"י ישראל חמור ממלאכה גמורה ע"י עכו"ם דקיל אמירה לעכו"ם אפילו צמלאכה דאורייתא משבות ע"י ישראל עצמו ולא מציעא לשיטת הבה"ג אלא אפילו לשיטת הרי"ף וסייעתו והציא לעצמו ראי' מדברי הרי"ן פ"ח שרצים עלה דהיא דעין שמרדה וז"ל וכיון שאנו מחירין שבות ע"י ישראל כ"ש אמירה גמורה לעכו"ם למלאכה גמורה שיותר חמור הוא שבות ע"י ישראל ממלאכה גמורה ע"י עכו"ם ע"ש וא"כ כה"ג גם הבה"ג יודה לדבר.

אלא דמ"מ נראה דדוקא צצות עצמו אסור אכל צצות הנעשה ע"י ישראל צציו וכלאחר יד משמע מר"ן פ' חצית (לחד תי' עכ"פ) דיותר קיל הוא מאמירה לעכו"ם והציא הד"מ סי' שכ"ח אות ט' ושכ"כ ה"ה צפ"צ והרשב"א ז"ל. ומיהו אין נראה כן מדברי ההלכות והרמב"ם ז"ל ע"ש ועי' כתובות דף ק' גוגה יונק חלב צצת מ"ט יונק מפרק כלאחר יד הוא וצמקום צער לא גזרו רבנן וכתבו התוס' דאף באין סכנה רק צער של חולי נמי לא גזרו צו רבנן ונראה דאף דאין מחירין שבות צישראל עצמו צמקום מצוה מלאכה כלאחר יד קיל ומחירין, ועיין עוד שם צינור שעלו צו קשקשין ממעבן צרגליו צצינעא צצת מ"ט מתקן כלאחר יד הוא וצמקום פסידא לא גזרו. מצוה עכ"פ דכלאחר יד קיל הוא וצצות דשבות כלאחר יד כ"ש דיש להקל יותר.

ומעתה צדין כיון דהו"ל צמקום מצוה דלהתפלל צצור הו"ל מצוה וכ"ש קריאת התורה ותפילה וקדיש וקדושה וכיוצא צו וגם לימוד התורה צצרים דצייה"מ מצוי הוא לפענ"ד יכול להוציא כלאחר יד כמה כדורים כגון שנייהם צתוך הכוצע על ראשו והרי קיי"ל המוציא משאו על ראשו פטור, עיין צצת צ"צ ע"א והו"ל הוצאה כלאחר יד וגם לכאורה הו"ל מלשא"ל שהרי אס לא יצטרך לו הוציא שלא לצורך מה תאמר שיצטרך לו מותר להוציא דהו"ל סכ"נ. וגם דאין לן צוה"ז רה"ר דאו' א"כ הו"ל תלתא לציצותא משאל"ג וכלאחר יד צמלאכת שבות והו"ל שבות דשבות צמשאל"ג לצורך מצוה כה"ג לפענ"ד כ"ע מודי דמותר להוציא ועיין פמ"ג דלשיטת המכילתא דאף צעשה מלאכה ע"י עכו"ם יש צו איסור תורה מ"מ צהוצאה דמלאכה גרועה היא ע"י עכו"ם ליכא איסור תורה. מצוה דהוצאה מלאכה גרועה היא צענ"ס ומקלין צה יותר מצשאר מלאכות.

והנה כתבו קצת האחרונים וז"ל דצמקום שאין נייר מצוי לנקיות מותר להוציא תחת כוצעו נייר משום דגדול כבוד הצריית ומעשה ק"ו הוא, ומה אס כבודו גדול כ"ש גופו שזה נוגע לצריית גופא. וצמקום אחר הארכתי דאפשר

הייתי מתיר מטעם אחר דידוע דצמקום שאין שמש אין יוצאין צמקפיים כאלו יש לחוש שלאחר שיצא השמש חסיר את המשקפיים ולא גזירה חדשה היא עיין מהרשד"ס א"ח סי' ד' שהציא דברי המרדכי נשאלתי אי מותר לנשים לשאת מכסה על ראשם צימות הגשמים לזהכ"נ שלא ירדו גשמים על נעטיפיהם ונראה לי דאסור דאצולי טינוף הוא ע"כ, נראה דוקא לנשים אסור להן דאיכא למיחש דכיון דאינן אלא לאצולי טינוף איכא למיחש דשמא תיכף ומיד צמנית הגשמים יסירו מכסה מעל ראשם ויוליכו אותו ציד להראות נעטיפיהן היפים וכו' ע"ש. וא"כ הכ"נ יש לחוש, והגם דאחרונים נראה דחולקין אמהרשד"ס מ"מ צידון דין ז"ע להחמיר בפתח, אבל צמי שמזיק לו השמש לפענ"ד מותר לנאת בהם.

ידידו דושה"ט בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן נח

אמבולאנס שריצה שכר בשבת

א' לסדר נעשה ונשמע התשל"ד בני יצו"א

למאן דלא חזינא קמברכינא, ומכחולי מכתבו ניכר כי גברא רבה הוא, ה"ה מע"כ הרה"ג וו"ח גר"נ וכו', כש"ת מוה"ר נחמן גלינסקי שליט"א, בני ברק תו"א.

אחדשה"מ וש"ת צידדות כראוי לאוהבי תורה ולומדיה, צדצר שאלתו צמעשה שאירע אצלכם צאשה חשוצה צצני צרק שהוצרכה לנסוע צצבת לצית החולים והוצרך לקחת אמבולנס מעיר אחרת הסמוכה כי אין צצני צרק עכשיו אמבולנס חרדי, והנהגה הוא חפשי ופורק עול ר"ל ונפשו צשאלתו צענין התשלומין עבור הנסיעה, כי הגם שהאמבולנס לוקח צלי תשלום על אחר אצל הוא רושם את השם והאדרעם מהיכן לקח להיות להם לרעקארד ונמצא שמכשיל את הנהג צמה שהוא כותב צצבת וא"כ אפשר שיותר טוב שיקח החולה כסף עמו וישלם לו ויעבור על איסור מוקצה ממה שיעבור הנהג על איסור סקילה, וממילא יעבור הנוסע על פנ"ע או דילמא לא אמרינן לו לאדם חטא צצביל שזכה חצירו אפילו צאיסור מוקצה שהוא דרצנן, ומאן דהוא אמר לו שיש לו להנוסע להתעקש שלא לומר לו הכתובת ונמצא שלא יעבור צכתיצה ויפה השיב לו מעכ"ת דא"כ נמצא אמה מכשילו לעמיד לצא שלא ירצו לצא לשיכון חרדים ליקח לציה"ת וזה פשוט.

ובמה שנלפענ"ד ראשונה לפמ"ש התוס' ריש שבת דהא דאין אומרים לאדם חטא צצביל שזכה חצרך היינו דוקא היכי דהוא לא גרם לו החטא אצל היכי דהוא גרם לו אדרבה

בחולה אפילו שאצס"כ לא גזרו כלל אצצות דרצנן וצמחלוקת שנויה, והלום ראיתי צשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ג סימן מ"ג שנשאל אי מותר להוציא ניירות ממשלה (לעגעטימאציע צלע"ו) צשעת מלחמה, וכתב נמי דהוא ג' דרצנן כרמלית ומשאצ"ל ושלל כדרך הוצאתן ולכן החיר ללכת למקוה ולציה"מ צכתב תחת כוצעו אלא דהליכה לטייל יש להחמיר ע"ש. וא"כ כ"ש צדין שנלפענ"ד היתר גמור ומ"מ לא ישא כל הזכות אלא ישא כמה שהוא חושב שיצטרך לערך וגם לא ילך צמקום שאינו למנוה. ומיהו אם אינו יכול לישב צצית וצריך לנאת מחמת צריות נראה דאפילו לטייל מותר דזה ג"כ הוא צכלל מנוה אם צאמת צריך לי לצריות כנלפענ"ד. [וע"ע משנה"ה ח"ח סי' ל"ח].

סימן נו

לצאת במשקפים שחורים בשבת

עוד להג"ל

ובדבר שאלתו עוד אי מותר לנאת צמשקפים שחורים צצבת לאשה שהשמש מוזיק לה לעינים. הנה צשו"מ מהדו"ג ח"צ סימן ק"ט נשאל צבר צמשקפים ירוקים שכווצי עינים משתמשים בהם להגן מפני החמה אי מותר לנאת אותם צצבת, והשואל שם הציא הא דר"מ מחייב חטאת צעיר של זה והקשה הפנ"י דהא הוא שלא כדרך הוצאה וגם צמשקפיים הוה שלא כדרך הוצאה והשו"מ ח"י ע"פ ט"ו ומג"א סימן ש"ג ס"ט דכל שדרכו צחול להוציא לא מקרי שלא כדרך המוצאים וא"כ צצתי עינים נמי כיון דדרכו לנאת כן גם צחול הו"ל כדרך המוצאין ואסור, אלא דמ"מ העלה להחיר כיון דאין לנו רה"ר גמור ע"ש, ולדעתו לכאורה צמקום רה"ר גמור גם צסתם משקפים אין להחיר. ומיהו נראה לכאורה דלא חילק צהא צין סתם משקפים להני.

אמנם האחרונים ז"ל החירו לנאת צמשקפים ופוק חזי מאי עמא דבר (הגם דאני לעצמי נהגתי להחמיר) ובהר צצ' א"ח סימן קע"ג שציין עליו גם כ"ת האריך צזה והציא דברי הצנין ציון סימן ל"ו ועוד דצמשקפים שיש להם ידיים מאזן לאזן יש להחיר, ועי' מנחת שבת סימן פ"ד אות ו' ושו"ת מנחת אלעזר ח"ג סימן ד' כתב דמשקפים הו"ל חכשיט לאדם וצ"ע דכמה פעמים מצבייט צהם אלא דצריך להם, ועיין מאירי פ"ו דצבת דצנ"א הנחצשים לנאת ציוקים וצצבלי צרול החירו לנאת צהם משום שכל שנעשה לשמירה אינו משאוי א"כ צמשקפים שנעשו לשמירת עינים נמי לכאורה לא הוא משאוי ויש לדון צדצב, ולכן כיון דאין לן רה"ר גמור והחמה מוזיק לה לפענ"ד אין לאסור לנאת. אמנם צסתם לא

דעת רוב הפוסקים דכלל כתב חייב סקילה וכוונתה דהכי קיי"ל לצד בשעהד"ח שכתבו הנוצ"י סימן כ"ט ושבו"י והמ"ב דיש לסמוך עליהם ע"ש, מ"מ לפענ"ד נראה לחדש דהנהג הכותב שם כתיבה זו לא היו אצלו אלא מלשאל"ג דהרי הוא כשלעצמו אין צריך לכתיבה זו כלל ולא מציעה לפירש"י במלשאל"ג שבת (נ"ג ז"ד) דפי' דכל דאלו הי' נוחל לי' שלא יטמך למלאכה זו והיו מלשאל"ג אלא אפילו לפי' המוס' שם מ"מ נראה הכא כיון דהנהג הוא פועל אצל בעה"ב שהוא הצי"ח והוא אינו רוצה במלאכה זו כלל ואין צריך אלא שבע"כ הוא כותב שהצי"ח מכריחים ליה ע"ז כה"ג לכ"ע והיו משאל"ל הגם שהוא מקבל שכר עבור פעולתו מ"מ אין הכתיבה זו נעשה עי"ז משאל"ג ודו"ק.

ועוד זו שלישיה, דנלפענ"ד לחדש דמה שנחלקו הפוסקים אי אומרים לו לאדם חטא בשביל שיזכה חצרך לא אמרו אלא היכא דבע"כ יעבור חצרו באיסורא רבה אצל היכי דאפשר בלאו הכי, ודאי דאסור לו לעבור בשביל חצירו וכגון היכי דשכח לפרוש תו"מ ונתן מטבולו לע"ה וכיוצא בו ועכשיו אין צידו להחזירו מאיסורו כה"ג אמרינן דמוטב שיפריש מאינו מוקף וכיוצא בו אצל היכי דהע"ה הוא מומר למיאצון או להכעיס ורוצה לעבור באיסור ויש צידו שלא לעבור ודאי כה"ג לא אמרי' לו חטא לכ"ע, ולפי"ז אומר אני דהכא נמי כשבא הנהג לקחת החולה לביה"ח הרי צידו שלא יכתוב כלל ואין צריך הכתיבה ללקיחת האשה לבי"ח ולכן אין זה בכלל אין אומרים לו לאדם וכ"ש שאם יבקש ממנו שלא יכתוב בשבת והוא כותב ממילא א"כ הרי הוא בכלל הלעיטתו לרשע וכה"ג ודאי ליכא שום חיוב לעשות אפילו איסורא זוטא היכא שחצירו הוא פושע ולא רוצה בזכות זה כלל וזה לפענ"ד סברא ישרה, ואין הו"ג לחפש כעת באחרונים ז"ל בזה. ועי' שו"ת ברכת משה קוטרס התשובה סימן כ"א ובשו"ת יד יצחק ח"ג סי' ז"ה אי מותר לעמוד תחת ציקורת הרופא בשבת כיון דהוא אינו שומר שבת יבא לכתוב בשבילו ופעמים שהוא אינו חולה שיצ"ס וכתבו כיון שהחולה בזהיר אולי מותר דהרופא עושה אח"כ מדעת עצמו ובשו"ת בנין דוד כתב דמהיות טוב יאמר לרופא שלא יכתוב ואם לא ישמע לו מה יעשה וא"כ הכא כ"ש הוא מהמס.

אלא דמה שיש עוד להעיר דאסור ליתן המעות לו בשבת מטעם אחר כי גם במעות הזה הרי יעבור חדא באיסור מוקפה מכשילו בו ועוד יעבור על איסור הוצאה מרשות לרשות והגם שבצ"ב יש עירוב אצל הוא יוצא חוץ לב"ב שהוא מעיר אחרת וגם כשיבא לבי"ח הוא צריך ליתן חשבון על ממונו שקבל וצריך לכתוב קבלה או חתימה שהעביר המעות או שיגרום שאחר שם יכתוב שקבלו המעות וגם כי

אמרי' נוחל ליה לחצר דליעבד איסורא זוטא ואל יעבור ע"ה איסורא רבה, א"כ הכא כיון דהוא הגורם לאיסורא רבה א"כ לכאורה היה סברא גדולה לומר שעדיף לשלם לו הכסף מיד ויעבור על איסור מוקפה משיעבור הנהג על איסור סקילה, עיין תוס' שבת דף ע"א ד"ה ובי' וצפרט לפמ"ש שם גבי חליה שפחה וחליה בת חורין שנהגו בה מנהג הפקר וכפו את רבו בזהשולח (גיטין ל"ח) משום שהיתה מחזרת וממניאה עצמה לזנות והוא דומיא דרמיה דרביס והכ"נ אפשר דהו"ל כעין מצוה דרביס ועי' תוס' גיטין מ"א תוס' ד"ה כופין וצפסחים דף פ"ח ע"ב.

איברא דיש לומר לפמ"ש הרד"ז ח"ד סי' ק"ל בטעם דשומטין לו לחולה שיצ"ס בשבת ואין מאכילין אותו נכלה כי אין דיחוי שבת מוטל על החולה אלא על כל ישראל העומדים עליו, וכיון שכן אין רשאים להאכילו בידיים דבר איסור להקל חלו שבת מעליהם דא"א לאדם חטא בשביל שיזכה חצרך ע"ש. גם בספר האשכול הלכות מילה כתב דאין לומר מוטב שיעבור החולה בעצמו משיעברו אחרים עבורו זה אינו דהמצוה היא על כל אדם להצילו ולחלל שבת בצפק"ג ע"ש, ומכאן ז"ע אכ"ת יומא שהקשה דמנ"ל דצפק"ג מותר גם לאחרים לחלל שבת בעבור החולה דילמא רק לחולה מותר וז"ע שלא הרגיש בזה, וצחי' הארכת. אלא דלפי"ז נראה דכיון דהנהג נמי מחויב בהצלת זאת האשה ולהצילה לביה"ח א"כ אין אנו גורמין לו האיסור אלא הוא בעצמו הוא שעובר על איסור כתיבה דלענין פק"ג הוא מצוה כבעלה להציל האשה ולהצילה להצי"ח ומה שהוא כותב אין אנו גורמים לו כלום לפי"ז ושפיר אין אומרים לו לאדם חטא וכעין זה מנאמי כמדומה לי בשו"ת מהרש"ק באחד שראה חצירו נושא משא בשבת ורץ גם הוא ואחזו צמסאו כדי שיהיו שנים שעשאוהו ולא יתחייב זה סקילה וכתב דלא יפה עשה בזה דאין אומרים לו לאדם חטא אפילו באיסור דרבנן בשביל שיזכה חצרך.

שנית נלפענ"ד דמה דפשיטא ליה לכמ"ע דהנהג ברשימתו הוא חייב סקילה ולכן נוחל ליה להצעה"ב וליעבד איסורא זוטא, לפענ"ד לא ברורה הא מילתא, חדא לפמ"ש הא"ז סי' ע"ו הביאו הרמ"א א"ח סימן ש"ו סי"א דהא דמותר לומר לעכו"ם לכתוב אונן ולהעלות בערכאות אפילו בשבת היינו בכתב גלחות ואין אסור רק מדרבנן וכ"כ הגמ"י פ"א מהל' תפילין ובא"ר שם הביא דגם דעת האגודה כן, ועי' מג"א א"ח סי' ש"מ סק"י ונוצ"ת סי' כ"ט וסימן ל"ג וח"ס ח"מ סימן קצ"ה וצביאור הלכה סימן ש"ו סי"א ולפי דעת הא"ז ודעימיה הכ"נ בכתב שאינו אשורית שאינו כתיבה תמה אינו אלא מדרבנן לכאורה, וא"כ הנהג שהוא כותב בכתיבה שאינה תמה ודאי דליכא בזה סקילה, אלא אפילו לפי

בעירובין ס"ז ע"ב ה"א ינוקא דאישתפיך ליה חמימיה אמר להו רבא דיימי ליה חמימי מגוי ביתיה א"ל אביי והא לא ערבינן וכו' א"ל ינתי ליה ע"י נכרי ורואה אביי לאותציה ולא הניחו רב יוסף לאחר המעשה אותציה לרב יוסף מהא דמניא הזאה שבות ואינו דוחה שבת אף אמירה לנכרי שבות ואינו דוחה שבת וא"ל רב יוסף ולא שני לך בין שבות דאית ציה מעשה לשבות דלית ציה מעשה דהא מר לא אמר לנכרי זיל אחיס ע"כ ובהגהת הב"ח שם ז"ן דהא מר וכו' תא"מ ונ"ב ס"א לא גרסי לה וכן מוכח בתוס' ד"ה לשבות ע"כ.

ורא"נו מלאכי אלקים עולים ויורדים צפי' הא שמעתמא דעת רבינו הגדול בעל הלכות גדולות צה"ל מילה הציאו הרי"ף שלח פ"א דמילה כתב דהיכי דאיתי אימל ממעלי שבתא לשבתא ואיגנב או איפגס מקמי מילה שרי ליה למימר לנכרי לזוותו או לאתויי אימל אחרינא כההוא ינוקא דאשתפיך חמימיה וכו'. וא"ל רב יוסף ולא שני לך בין שבות דאית ציה מעשה לשבות דלית ציה מעשה עכ"ל. ולא גרס דהא מר לא אמר לנכרי זיל אחיס והרי"ף ז"ל כתב עליו דלאו מילי דסמכא נינהו ומגופה דההיא עובדא ילפת דאסור למימר לנכרי לזוותו או לאתויי דרך רה"ר מדקאמר ליה והא מר לא אמר ליה זיל אחיס לי מכלל דאסור לומר זיל אחיס לי וכמה מרבוותא טעו צה"ל פירושא דהאי מימרא דקסברי דהאי דא"ל ולא שני ליה למר בין שבות דאית ציה מעשה לשבות דלית ציה מעשה אשבות דהזאה קאמר ליה דשבות דהזאה דאית ציה מעשה ושבות דאמירה לית ציה מעשה דדיבורא בעלמא הוא ושרי ואטעי לכולהו נסחאי דגמרא דקסברי דליכא בגמרא דהא מר לא א"ל זיל אחיס ליה אלא טעותא דנוסחא הוא ולא דקסברי אינהו, דליכא טעותא והאי דא"ל ולא שני ליה למר בין שבות דאית ציה מעשה לשבות דלית ציה מעשה לאו אשבות דהזאה קאמר ליה אלא אהא דאמרו אמירה לעכו"ם שבות וקא מדמינתי לשבות דהזאה דאסורא ולא שני לך בשבות דאמירה גופה בין שבות דאית ציה מלאכה לשבות דלית ציה מלאכה דהא מר לא א"ל זיל אחיס ליה אלא אהא לי דאית ציה מלאכה אלא אייתי לי מגוי ביתאי קאמר ליה דטלטול בעלמא הוא שמעינן מינה דכי אמרינן אמירה לנכרי שבות בדבר שהוא מלאכה אצל שאינו מלאכה כגון האזי לא אמרינן אמירה לנכרי שבות ע"ש וברא"ש שם וברא"ש פ"ז דצ"ק סט"ו.

ובתב הרי"ן שם דדעת צה"ג שמתירין אמירה לנכרי אפילו בדבר שיש בו מלאכה גמורה גבי מכשירי מילה לפי שהוא מפרש הא דאמר לנכרי גבי ההוא ינוקא אפילו במלאכה גמורה וקרינן לה שבות דלית ציה מעשה כיון דלא עביד ישראל מעשה כלל ולפי"ז לא גרסינן החס דהא מר לא א"ל זיל

יקנה צמעות הזה ויחלל שבת ע"י, ועוד כמה מיני איסורין שאפשר שנגרום לו ע"י שנתן לו המעות ולאידך גיסא נראה עוד דהא שכתב מעכ"ת שאם לא משלם אז כותב הכתובת והשם של החולה לפענ"ד פשוט דשם החולה והכתובת הוא כותב צין משלמין וצין שאין משלמין לו דזה הוא צריך לרעקארד שלהם אלא אפשר שאדרבה אם משלמין לו על אמר אז הוא רשע ששלמו לו שלא יצואו לבקשו פעם שנית על החוב ואשר לכן לפענ"ד פשוט דאם אינו מן ההכרח לא ישלם לו אז אצל אם אינו רואה ליסע אחרת אז הוא בכלל פק"נ כמובן.

ובזה הנני ידידו בלתי מכירו, המכבדו ומוקירו כערכו הרם והנישוא, דרשה"ט בלב ונפש

במשנה הקטן

סימן נח

אמירה לעכו"ם בשבת לחולה שאין בו סכנה

עש"ק לסדר יאמן העם התשל"ד בני יצו"א מע"כ ידי"ג הרב הגאון וו"ח צ"ת ראש בשמים אור הברקאי, חיים של תורה ויראת שמים חו"פ, כג"ת מוה"ר חיים בערנער (שליט"א) זצ"ל, אבד"ק מישקאלין בניי.

אחדשכ"ג צידדות נאמנה, צד"ת הני מילי מעליותא אשר העיר לן מר כ"ג ועלה בדעתו לחדש חומרא גדולה צה"ל שבת דהא דאמרו ז"ל אמירה לעכו"ם שבות היינו דוקא כשאומר לו לעכו"ם שמלאכה זו ראו לעשות או כיוצא בזה לשון שהעכו"ם מצין מעצמו צרמו מהמלאכה עושהו אצל היכא דאומר לו בפירוש עשה לי מלאכה זו דבר זה אסור מדאורייתא לכ"ע ודייק לה כן מגמ' גיטין דף ח' שאמרו שם הקונה שדה צסוריא כותצין עליו אונו אפילו בשבת ואמר רב ששת טעמא כדצבא דאמר רבא אומר אדם לעו"כ ועושה ואע"ג דאמירה לעכו"ם שבות משום יסוב א"י לא גזרו ומדקאמר רבא אומר אדם לעו"כ ועושה ולא אמר אומר אדם לעו"כ שיעשה ועושה משמע דאומר לעו"כ מה שהוא צריך ועושה עו"כ מעצמו בלי ציווי אצל אם מצויהו צפי' אסור או מטעם שליחות דס"ל לרש"י ודעימי' דיש שליחות לחומרא עכ"פ או מטעם דבר דבר או מטעם דלא יעשה כיראים וסמ"ג ודעימיה. ומינה יא' לחדש דמה שהחירו בשבת קב"ט ע"א צחצבא"ס דאומר לנכרי ועושה נמי מיירי באופן שאינו מצויהו צפי' לעשות אלא אומר לנכרי ועושה מעצמו כלומר שהוא אומר לו מאותו ענין והעכו"ם עושה מעצמו עכ"ל.

והיות כי חפץ אני בהזדקן לפוס ריהטא עלה צמחשצתי לפלפל קצת בדבריו היקרים ולומר דדבר זה תלוי צמחלותק הראשונים ז"ל וצחלופי גירסאות צגמ', דגרסינן

ואני אסקופא הנדרסת לכאורה נראה ראה גדולה לרצונו הבה"ג מהא גופא דאמר רבא ביזל ונישילא לאימיה דינוקא וניחוס ליה ע"י אמו שנאמר לנכרי להחם לה חמין, ולדברי הרי"ף ז"ל היאך ניחוס לה לאימיה הרי אומר לנכרי למיחם והא אמירה לנכרי שצות הוא ואין לומר דהרי"ף מוקים לה בתוך ז' ובאומרת שהיא צריכה דה"ל פק"נ דא"כ נכרי ל"ל הרי אפילו ע"י ישראל מיחם, ועוד דהרי גם הרי"ף מפרש לה דהוא יום המילה שנשתפכו המים מינוקא וא"כ הרי כבר הוא יום שמיני ללידתה ואפילו אומרת צריכה אני אין מחללין עליה את השבת אלא ע"י נכרי כמבואר בשבת קכ"ט שם וא"כ איך אמר רבא ניחוס ליה אגב אימיה והרי לה נמי צריך לדחות שבות דאמירה לנכרי והכא במלכא דאורייתא להחם לה חמין עסקין והרי"ף גופיה פ"ח דשבת פסק כנהרדעי דחי' שלשה ושבעה ושלשים ופי' שבעה משלשה עד השלמת שבעה שלשים משבעה עד השלמת שלשים אפילו אמרה צריכה אני אין מחללין עליה את השבת אלא עושין לה ע"י נכרי מדרב עולא בריה דרב עילאי דאמר כל צרכי חולה עושין לו ע"י נכרי בשבת וכדרב המנוח דאמר כל דבר שאין בו סכנה אומר לנכרי ועושה ולשיטתיה אמאי אומר לנכרי ועושה בשבט"ס הרי אכתי דחי לשבות דאמירה לנכרי וע"כ דכה"ג לא אסרו אפילו אומר מלאכה דאורייתא וי"ל קצת בדמיון חולה מעולם לא גזרו דאמירה וליכא שבות ונ"ע ובסמוך עוד נדבר מזה בס"ד ומיהו לדעת הבה"ג הדברים כפשוטן.

ובעיקר דברי ספר המכריע במה דכתב ראה מסוריא וכ"ש מנות מילה הגם דלפוס ריהטא ושמתתא משמע דכיוצא יחיד שמיא כיצוב מ"מ לפ"מ דאין קיי"ל דלא שמי' כיצוב ועכ"ז מבואר בקימין של"א דכתיבת אונו דוחה שבות דאמירה לעכו"ם ועי' מג"א סימן ש"ו סק"כ בשם הרמב"ם דסוריא כא"י לדבר זה דוקא א"כ ראיתי נכונה דכ"ש הוא מילה שהיא מנה גדולה ועי' זר זהב שם אצל מ"ש דמילה מנה חמירה הוא שיש בה כרת והיא עוברת לא כ"ש שמותר לומר לעכו"ם. לכאורה נ"ע דודאי עיקר דין מילה מנה חמירה היא שנכרתו עליה י"ג צריחות כמבואר בגמרא נדרים ל"ב ע"ש. אמנם מה שכתב שהיא מנה עוברת ויש בה כרת נ"ע דבאמת מילת קטן אין בה כרת דעל האז ליכא אלא עשה ועל הקטן ליכא חיוב כלל רק משנת י"ג ואילך הוא דמתחייב בה ומאז מתחיל איסור כרת עליו וממילא אם לא מל בשבת צידו למול אחר השבת ולקיים אותה מנה ענמה, עי' תוס' שבת קל"א ע"א חילוק בין מילה למזוה, ועי' פיה"מ להרמב"ם פ' י"ט דשבת על המשנה אלו הן ציצין המעבדין את המילה בל"ד ומה שאני חייב להזכיר וכו' ועי' רש"י שבת קל"ב ע"ב ד"ה צינני ובשו"ת הר"ן סי' נ"ב וז"ל, ואין לספק ולומר דתינוק זה כיון שהגיע לחיוב מנה

אחים ליה דלשיטתו אפילו א"ל להתם נמי שרי ולפי שיטה זו אם נשווה שאר מנות למנות מילה כמו שהשווה אותן הרמב"ם ז"ל לפי שיטתו אף בכל המנות נתייר אמירה לנכרי אפילו במלכא גמורה ונראה שזהו דעת בעל העיטור שהתיר לומר לנכרי להדליק לו את הנר לסעודת שבת אצל דעת הרי"ף דלא שרי אמירה לנכרי במכשירי מילה אלא בדבר שאפילו ע"י ישראל אינו אלא משום שבות וכן דעת הרמב"ם בפ"ב מהל' מילה והתיר שבות דשבות דהיינו אמירה בדבר שהוא משום שבות והתירו גם בלולב ושופר ושרא מנות והרמב"ן ז"ל סובר דבה"ג נמי לא שרי אלא במילה בלבד שנתינה שבת לדחות אלא אצל בשאר מנות אין דוחין שבות כלל ע"ש דבריהם כגחלי אש. והיה אפשר לכאורה להעמיס בפלוגתאן שיטת מעב"ג דלדעת בה"ג מותר לומר לנכרי שיעשה מלאכה ממש ולכן מתיר באמירה אפילו מלאכה דאורייתא ולהרי"ף דוקא שהוא דבר משום שבות התירו לומר לנכרי דמלאכה איסור דאורייתא לא התירו כלל דאמירה לנכרי נמי לא התירו אלא כשעושה לעצמו ויהי' הדבר תלוי במחלוקת ובחלופי גירסאות דגמ' עירובין הנ"ל כל זה הי' נלפענ"ד לפוס ריהטא. ברם לקושטא דמילתא דא בורכא הוא ואדרבה מכאן ראי' ברורה דלכ"ע אומר להדיא וכמו שאבאר בסמוך בס"ד.

ודברי רבינו בה"ג הואיל ואתי לידן נימא בזהו מילתא, דראיתי קדוש אחד מדבר בספר המכריע סי' י"ד (בדפוס י"ן סי' נ"ו) שהביא דברי רבינו הבה"ג ומחלוקת הרי"ף עליו וכתב דדברי בה"ג עיקר ודברי הרי"ף ז"ל אין לסמוך עליו ודייק מלשון הגמ' דאביי מדמי שבות דהואה לשבות דאמירה לעכו"ם וע"ז משני ליה רב יוסף מי לא שני לך בין שבות דהואה שיש בו מעשה לשבות דאמירה דלית ביה מעשה ולדעת הרי"ף הי"ל ולא שני לך בין דאורייתא לדרבנן ועוד דלפי דברי הרי"ף דאמירה לעכו"ם שבות דוקא בדבר שיש בו מלאכה דאורייתא אצל בדבר שאין בו מלאכה דאורייתא לא אמרי' צי' אמירה לעכו"ם א"כ מתיר בכל איסורין דרבנן לעשותם ע"י עו"כ ואין הדבר כן והביא לעצמו ראיות ע"ז וא' מהן אם על מנה קלה של יסוב סוריא דחייב לשבות דאמירה לעו"כ ואומרין לו לכתוב אותו בשבת והיא מנה שאינה עוברת שאם לא יכתוב היום יכתוב למחר מילה שהיא מנה חמורה שיש בה כרת והיא מנה עוברת לא כ"ש שמותר לומר לעו"כ להחם חמין לצורך המילה ולא נדחה המילה למחר ורבא שא"ל שייחיה לאימיה דינוקא שרצה לעשות הדבר בהיתר וה"ה נמי אם לא היתה אמו צריכה שמותר עכו"ם להחם לצורך המילה ורבה דאמר לעיל אמרו ליה לעכו"ם דלילי ולייתי ליה כגון שלא היתה אמו צריכה לחמין אצל אם אמו צריכה יותר טוב שנעשה ע"י אמו ולא נדחה שום דרבנן ע"כ.

ואבתי הי' נראה לדחות דברי המכריע וראיתו מכתובת אונז לפמ"ש הא"ז סימן ע"ו הביאו הרמ"א א"ח סימן ש"ו ס"א דהא דמותר לומר לעכו"ם לכתוב אונז ולהעלות בערכאות אפילו בשבת היינו ככתב שלהם דאינו רק מדרבנן ומשום ישוב א"י לא גזרו וכ"כ הגמ"י פ"א מהל' תפילין ובשור"ת ר"י בן הרא"ש דמשום שאר מצוה אסרו (בסימן ז"א) רק משום ישוב א"י החירו ומיהו לא התירו אלא איסור דרבנן והא דאמר בש"ס דהכותב בכל לשון חייב מפרשי הם היינו בלשון הקודש או יונית ועי' א"ז סימן פ"ד ובמג"א א"ח סימן ש"מ סק"י בשם הג"מ דכתב גלחית אינו אלא משום שבות ותמה עליו המג"א דהא קי"ל בכל לשון חייב ולא היו לפניו דברי הא"ז סימן פ"ד הג"ל דפסק בכתמא דהוא דרבנן ושכן פסק רבינו יואל ובא"ר סימן ש"ו הביא דגם דעת האגודה דכתב שלהם הוא דרבנן ע"ש. ומיהו בשור"ת הריב"ש סימן שפ"ו ותשב"ץ ח"א סימן כ"א נראה דס"ל דהו' דאורייתא ואי נימא כא"ז וכפסק הרמ"א א"כ נדחית ראיית המכריע מאונז ודו"ק.

איברא דאפילו לדעת הפוסקים דס"ל דכתב שלהם נמי דאורי' הוא וכן נראה לכאורה דעת רוב הראשונים ומסקנת האחרונים עי' נוז"ת סימן ל"ג וסימן כ"ט וח"ס ח"מ סימן קצ"ה ובציאור הלכה סימן ש"ו ס"א האריך להביא ראיות דדעת רוב הראשונים דלא כא"ז (ורק בשעהד"ח כחצו הנוז"ת סימן כ"ט ובשו"י סי' ח' והמ"צ סימן ש"ו ס"ק מ"ו דסומכין על הרמ"א להקל) מ"מ אפשר דכתיבת אונז לא היא אלא דרבנן לומר לעכו"ם משום דהו"ל מלשאל"ג דהרי ישראל הקונה אינו צריך להכתיבה כלל והקנין אצלו העיקר ועכו"ם קונה בכסף והשטר שכותב בערכאות אינו אלא שלא יקחנו העכו"ם או אחר לאחר זמן וכה"ג אפשר דהוי מלשאל"ג לא מצעי לשיטת רש"י דכל דניחא שלא היה צריך לאותו דבר ודאי הוי מלשאל"ג אלא אפילו לשיטת התוס' מ"מ הכא הו"ל כחופר גומא ואינו צריך אלא לעפרו והכי נמי אינו צריך לעיקר הכתיבה אלא שתקיים השדה צידו וז"ע.

ומדברי המכריע הג"ל הקשיתי אק"נ עירובין הג"ל אות ו' ד"ה אמר רבא פני לי מאני כתב וז"ל, והא דלא אמר לנכרי דלחיל כהך עובדא דלעיל סי' י"א דאמירה לנכרי שבות והכי עדיף טפי אצל רבה סבר דאין מצטלין רשות מחלף לאחר ואין לן דרך כ"א ע"י נכרי כי לדבר מצוה מתירין שבות דשבות, ועי' ד"מ סימן ש"ז ס"ב דשם ר"ה לאסור אפילו במקום מצוה ע"ש. אמנם מדברי המכריע מפורש דהכ"נ רבא הי' מתיר לומר לעכו"ם להחם אם לא הייתה צריכה אמו ורבה נמי דאמר אמרו ליה לעכו"ם מיירי

זו הרי הוא כקטן שהגיע לחינוך שהרי הדבר ברור שאין החיוב מצד החינוך באותו קטן אלא אצוה או כי דינא דמחייבי למימלה' ע"ש ובספרי משנה הלכות ח"ד סי' קכ"א הארכתי קצת בזה. שוב נזכרתי דהוא גמרא מפורשת פסחים דף ק"ט ע"ב וזריכי דאי אשמעינן גבי פסח וכו' ואי אשמעינן מילה התם הוא דמכשירי מצוה לא דחו שבת דליכא כרת אצל פסח דאיכא כרת וכו' ופירש"י דליכא כרת לצו ציום אם ימול למחר ע"כ. ולפי"ז פשוט דמילה בחינוך כזה נמי אינה מצוה עוברת ע"כ המילה אלא העשה של וציום השמיני וכ"כ להדיא הרמב"ם ז"ל בפיה"מ הג"ל ע"ש.

וב"ש לפי קושית השעה"מ לפ"ד התוס' נזיר נ"ז ע"ב ד"ה ורז היאך דחיא מילה שבת הא אפשר למיעבד ע"י נכרי למ"ד מילה בגוי כשרה ואפילו למ"ד דפסולה והכי קי"ל מ"מ אפשר לעשותה ע"י שנים שעשאוה או ע"י קטן ובאמת כי קושיא זו מצארת ג"כ בשור"ת בשמים ראש סימן רכ"ג ותי' ממ"נ אי אין שליחות לגוי לא קיים הוא המצוה, ואם יש צו שליחות נחשב כאילו עשאוה הוא ולו נחשבת המעשה והו"ל כאילו מל הוא בעצמו ע"ש. ולפענ"ד אי משום הא אכתי לאו תברא הוא לפי שיטת הנוז"ת והח"ס והכי נקטו האחרונים ז"ל דצאיסור שבת התורה הקפידה על נח הגוף והא נח וליכא עליו חילול שבת אפילו נימא יש שליחות לגוי ונחשב כשליחו. או יאמר לפי דעת הש"ך סימן שפ"ב ועי' קצ"ח שם דממילה לעולם לא שייך שליחות והמזהל לא הוי שליח האב וכה"ג אמאי לא ימול עכו"ם כיון דהאב אינו יכול והמצוה מתקיים ממילה. וקצת יש לעיין לפ"ד הש"ך יו"ד סי' רס"ב שהקשה להרא"ש והוכיח מגמ' מנחות ע"ב דבנימול תוך ח' דלא יא' דאל"כ אמאי מילה דוחה שבת נימלהיה מע"ש וכתב עליו השג"א ז"ל דלטעמיה תקשה לי' לדידיה נימלהיה לאחר השבת דהא קטן נימול לחשעה ואין חילוק בין לקדם ובין לאחר ע"ש, וכבר מלתי אמורה בזה דודאי מילה יש בה תרי מיילי שלא יהי' ערל ושיקיים מצוה מילה וכבר האריך בזה בנ"פ ולפי"ז אפילו נימא דהמל תוך שמונה או לאחר שמונה קיים המצוה היינו ע"כ שאינו ערל אצל מצוה וציום השמיני ימול הוא מצוה אחרת ואינו מקיים רק ציום השמיני דזה הוא מצוה המיוחדת בתורה. ואפילו אי נימא דלאחר שמונה איכא מצוה מילה ג"כ ולא רק שאינו ערל מ"מ ליכא עשה של וציום השמיני ועשה זו היא הדוחה את השבת ולא המילה בעצם שהרי מילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת א"כ הדחוייה הוא מדין עשה ההוא ולא מדין המילה. ולפי"ז מיהו ראיתו של המכריע נכונה דעכ"פ מצוה זו עוברת היא והיינו המ"ע של ציום השמיני אצל המילה בעצמה יכול לקיים למחר.

ל"ו כתבו בשם ר"ת אהא דפריך הש"ס דאין דנין ולא מקדשין ולא חולצין והא מנא קעביד פי' ואמאי גזרו, ולכאורה מאי קושיא כיון דשבות דשבות נמי גזרו במקום מנא אפילו ע"י עכו"ם כ"ש לדחות שבות עצמו ע"י ישראל דחמור טפי ודאי גזרו צו דהא להביא ספר דרך כרמלית אסור לומר לעכו"ם ולא מציעא לדעת רבינו הגדול הבה"ג ז"ל וסיעתיה דסברי דהא דאמר ליה ר"י לאצ"י ולא שנו לך בין שבות דאית ציה מעשה לשבות דלית ציה מעשה דכל שבות הנעשה ע"י ישראל מקרי אית ציה מעשה ואמירה לעכו"ם לית ציה מעשה פשוט דלעצור אשבות ע"י ישראל חמור טפי מאמירה לעכו"ם אפילו שבות דשבות כלומר בכרמלית וכיוצא צו ואפילו לדברי התוס' דלא ס"ל כהה"ג אלא כהרי"ף וסיעתו נראה נמי דאינו נמי מודי לסברא זו דחמור שבות דרבנן ע"י ישראל משבות ע"י עכו"ם דלגבי עכו"ם לא הו' אלא שבות דשבות דאמירה הו' שבות ובמקום שבות הו' שבות דשבות ולעצור ע"י עצמו הו"ל שבות עצמו.

והגב' דנראה כן פשוט מסברא מ"מ חקרנו ומאנוה דכן מבואר להדיא. וראשונה נראה מדברי המכריע הנ"ל שפי' הא דרבא אמר פני מאני לצית משום דכל שאפשר דדרך היסוד יותר עושים והא לאיתוי ע"י עכו"ם בחצר שאינה מעורבת כו"ע מודי דשרי ואמאי אינטרפא ליה לרבא למיעבד כולי האי ולהטריח עצמו ללאת מציתו ולפנות מאני היל"ל לעכו"ם להביא החמים אלא ודאי פשוט דהיכא דמצינו למיעבד בהיתר עבדינן אפילו כהה"ג והכא מקרי מצי למיעבד בהיתר יותר ע"י ציטול מלהביא ע"י עכו"ם אצל אי לא מצינן למיעבד בהיתרא כגון שהיו צ' בחצר הצינוק שלא עירבו שאינו מועיל ציטול רשות היו מצויים ע"י עכו"ם ולא היינו מתירין ע"י ישראל הרי דחמור שבות דרבנן ע"י ישראל מע"י עכו"ם. וגדולה מזו מלאתי בשו"ת הרד"ך צית י"ח ח"ד דשבות דרבנן ע"י ישראל חמור ממלאכה גמורה ע"י עכו"ם דקיל אמירה לעכו"ם אפילו במלאכה גמורה דאורייתא משבות ע"י ישראל עצמו ולא מציעא לשיטת הבה"ג אלא אפילו לשיטת הרי"ף וסיעתו והביא לעצמו רא"י מדברי הר"ן פ"ח שרצים עלה דהאיא דעין שמרדה שהביאה הרי"ף שם ח"ל, וכיון שאנו מתירין שבות ע"י ישראל כ"ש אמירה גמורה לעכו"ם למלאכה גמורה שיותר חמור הוא שבות ע"י ישראל ממלאכה גמורה ע"י עכו"ם וכמו שיתבאר בס"ד עכ"ל הר"ן הרי שכתב להדיא דחמור שבות ע"י ישראל מאמירה במלאכה גמורה ע"י עכו"ם. אלא דשבות הנעשה ע"י ישראל בשינוי וכלאחר יד משמע מר"ן פ' חצית דף ק"ג דיותר קיל מאמירה לא"י והביא בד"מ סימן שכ"ח אות ט"ו שכ"כ המ"מ בפ"ב והרשב"א אצל אינו נראה כן מדברי ההלכות והרמב"ם ז"ל ע"ש. ומעתה בשלמא לבה"ג אחי שפיר אלא להרי"ף איך

כגון שלא היתה אמו צריכה לחמין אצל אם היתה אמו צריכה לחמין יותר טוב שנעשה ע"י אמו. תדע דהכי הוא דאמרין התם בחר ההוא עובדא דההיא ינוקא דאישתפיך חמימיה אמר רבא ליפנו לי מאני וכו' ואצטל ליה רשותא דהאי חצר וכו' דהא לאיתוי ע"י עכו"ם בחצר שאינה מעורבת ליכא מאן דפליג דשרי ואמאי אינטרפא לה לרבא למעבד כולי האי אלא ודאי כל היכא דמצינו למיעבד בהיתרא עבדינן ולא דחינן שום שבות אצל אם אמו לא היתה צריכה ה"נ שהיה מחיר לעכו"ם להחם לצורך המילה שאין שבות העכו"ם מתקיים במקום מנא עכ"ל.

איברא דלכאורה במחכ"ת דק"נ אישתיטתיה דברי התוס' עירובין ס"ד ע"א ד"ה אם כן ציטול שכתבו ח"ל, ועוד הביא ראיה מההיא ינוקא דלקמן דף ס"ז ע"ב דאישתפיך חמימיה שהתיר לומר לנכרי למייתי לה חמין מגוי ציתיה דרבה אע"ג דלא עירבו מדלא מנא תקנה בענין אחר ואמאי ליצטלו כולוהו רשותיהו לההוא ציתא דהוה צה תינוק דמסתמא כר"י ס"ל דאמר יש ציטול רשות מחצר לחצר כדאמר רבא דההוא שמעתתא אלא כר"י ס"ל וכו' ואמר ר"י דאין משם ראיה דע"כ הו' התם חצרות ומצוי והיו יכולין להביא חמין ע"י ציטול חצירות ומצוי לצית שהיה צו קטן ומה שלא עשו כן שלא היו צעלים התם עכ"ל ע"ש. הנה מבואר מדברי התוס' דרבה נמי ס"ל כרבא דמצטלין מחצר לחצר דמסתמא לא פליג אהא דרבא דאמר דכר"י ס"ל אלא דלא צטלו רשות משום דלא היו צציתם או מטעם שכתב הר"ת ז"ל ודלא כמ"ש הק"נ דרבה לא ס"ל דמצטלין מחצר לחצר וממילא מיושבת נמי קושית הק"נ למה לא עשה רבה כרבא ודברי הק"נ ז"ע וכ"ש אי נגרוס רבא גם בשמעמא קמייתא כגירסת התוס' שם מגו ציתיה דרבא וא"כ היו כל הני ג' שמעמא דינוקא דאישתפיך חמימיה כלהו דרבא ואינטרפא לאשמעינן בג' אופני חדא היכא דליכא לצעלים צצית וחדא דמחמין ע"י אימיה וחדא דהיו צצית אלא דהמגיה צחוס' שם הגיה בסוגריים רבה במקום רבא ע"ש, וכן נראה לכאורה מ"מ דברי הק"נ ז"ע.

והגב' התוס' גיטין אהא דאמירה לעכו"ם ומשום ישוב א"י לא גזרו כתבו ז"ל דמשום מנא אחרת לא היינו מתירין אמירה לעכו"ם במלאכה דאורי' והא דאמר צינוקא דאישתפיך חמימיה וא"ל רבה נייתי חמימיה מגו ציתא ע"י עכו"ם ודאי איסורא דרבנן בחצר שלא עירבו שרי משום מנא מילה אצל איסור דאורי' כגון חמוס מים לא ואין ללמוד מכאן היתר לומר לעכו"ם להביא ספר בשבת דרך כרמלית דדוקא משום מילה דהיא גופא דחיא שבת התירו נראה דס"ל דאפילו במקום מנא לא התירו אפילו שבות דשבות וצ"פ משילין דף

שאמדהו לב' גרוגרות והלך ומנא שני גרוגרות צב' עוקצין וג' בעוקץ אחד מהו לטול השלש ומסיק דשרי להציא השלשה משום דממעט בקצירה הא אם לא ממעט אסור ותי' ר"ץ דהתם מדרבנן אסור ומשום מלוא מילה לרכך הבשר שרי אף מדרבנן דקודם מילה איירי ולרש"י ז"ל ור"ח שפי' דע"י נכרי הי' הכא ולאחר המילה דחולה שאין בו סכנה אומר לנכרי ועושה ניחא ע"ש (ומ"ש לאחר מילה ז"ל לאחר שצעה ניחא).

והנראה לפענ"ד דהא דכתב בעל המכריע דלא נדחה שום שבות דרבנן כוונתו דבשציל התינוק לא נדחה שום שבות דרבנן והגם דנדחה בשציל אמו מ"מ מקרי עדיין אפשר לעשות בהיתר דבשצילה ממילא צריכין אנו להחם כיון דצריכה למים חמים וכיון שדחינן בשצילה מחממים גם להתינוק באמירה זו והכא ליכא איסור אחר. גם בשציל הרצוי ליכא דאמירה א' היא לעכו"ם ולא דחינן כלל בשציל התינוק. או יאמר דס"ל כר"ח שבת קכ"ט שכתב שם ח"ל ואמר אצ"י משתשז וכו' וכאצ"י עבדינן וכו' אבל זהא דאמר אצ"י משום דרצ יהודה עד מתי פתיחת הקבר ג' ימים בלבד אין הלכה כמותו ולא כרצא דאמר משמיה דרצ יהודה שצעה אלא קי"ל כנהרדעא דאמר' חי' ג' ו' ושלשים ג' צין אמרה צריכה אני וצין אמרה איני צריכה מחללין עליה את השבת ז' אמרה צריכה אני מחללין עליה את השבת אמרה איני צריכה אני א"מ עליה את השבת סתמא עבדינן כמר זוטרא לקולא שלשים אמרה צריכה אני אין מחללין עליה את השבת אלא עושין לה ע"י ארמאי וכו' משמע מדברי ר"ח ז"ל דמפרש הא דנהרדעא דמו' ועד שלשים נמי אם אמרה צריכה אני מחללין עליה א"ה אפי' ע"י ישראל רק לאחר שלשים אפילו אמרה צריכה אני אין מחללין אלא ע"י ארמאי ככל חשאצ"ס זה דלא כמ"ש רש"י והרמב"ם פ"צ מה"ש הי"ג וטו"ש ע"י א"ח ס' ש"ל ע"ש וז"ע.

ש"ב ראיתי דדברים שאמרתי טעות הם דהרי להדיא כתב המכריע שם בסמוך ח"ל, ונ"ל שלא נשתבשו בגירסא זו אלא מדאמרינן התם בחר ההיא עובדא דההיא ינוקא דאשתפיך חמימיה אמר רבא לשייליה לאימיה דינוקא אי צריכה ניחם ליה עכו"ם אגב אימיה וכו' ואמר רבא שיחממו ע"י עכו"ם ודוקא אי צריכה אימיה דינוקא דכל צריכה חולה נעשה ע"י עכו"ם בשבת ואע"פ שאין בו סכנה ואגב אימיה יחממו לתינוק אבל בלא אימיה לא ע"כ. מבואר דהוא נמי ע"י עכו"ם מיירי ומשום דין חשאצ"ס קאמי עלה וכדעת רש"י ז"ל והדרא קושין דעכ"פ דחינן שבות בשצילה וז"ל דכוונתו רק בשציל חינוק וכנ"ל. ודברי ר"ח הג"ל נמי יש לפרש דכוונתו ג' כלומר עד ג' ח' כלומר מג' ועד ז' אמרה צריכה אני מחללין עליה את השבת שלשים היינו מו' ועד

יתבאר הדבר אלא ודאי דהאי סברא לא פליגי עליה דקיל אמירה לעכו"ם אפילו במלאכה דאורייתא משבות ע"י ישראל עמנו וא"כ הכ"נ בשבות דשבות ח"פ למעיין שם.

ובן נראה מדברי הטו"ש ע"י א"ח סימן שכ"ח ס"ו צחולה שנפל למשכב ואין בו סכנה אומרים לעכו"ם לעשות לו רפואה, ולחלל עליו ישראל באיסור דרבנן צידים יש בו ג' שיטות, דעה ראשונה דאם הוא חולה הכולל כל הגוף מותר לעשות ע"י ישראל וי"א דוקא אם יש בו סכנת אבר וי"א שאם אין בו סכנת אבר עושין ע"י שינוי וי"א אפילו יש בו סכנת אבר אין עושין לו דבר שהוא נסמך למלאכה דאורייתא וכו' ע"ש. הגה מבואר דאמירה לעכו"ם קיל דלא נחלקו בה צחולה שאצ"ס שמותר לומר לו בכל אופן ועי' שו"ת צ"ח ס' קמ"ו שהתיר לישראל לקבול לפני השופט וסיים ומ"מ לעשות שבות צידים אין להקל, ובתוס' צ"ק ע"ט ע"צ ד"ה אומר לעכו"ם וברמב"ם שלהי ה' שכירות באמירה לעכו"ם בשאר איסורים ובש"מ צ"ק פ' ע"צ בשם תלמידי דר"פ ח"ל, ודוקא משום מלוא זו וכו' ומכאן יש לדקדק אם שכתו להציא חומש לביה"כ ואין צמה לומר ההפטרות אין לומר לגוי להציאו אלא ילכו מנין עשרה וכו' וכ"כ בא"ו הל' שבת דף כ"ב ע"א ועמג"א סימן ש"ו סק"ח ומחנה"ש מה שהציא מא"ר והגמ"י פ"י ומח' הרשב"א גיטין שם ועי' תוס' ר"ה כ"ד ע"ב ד"ה שאני ר"ג ובמ"ש לפמ"ג סימן ש"ו סק"ד וצביאור הגר"א שם.

ע"ד זאת אדרוש מרבינו המכריע ז"ל מה שכתב ח"ל, ורבה דאמר לעיל אמרי ליה לעכו"ם דליזיל וליתי ליה כגון שלא היתה אמו צריכה לחמין אבל אם היתה צריכה יותר טוב שנעשה ע"י אמו ולא נדחה שום שבות דרבנן ולעולם גם אם לא היתה אמו צריכה הי' מתיר רבא להחם לצורך המילה ע"כ נראה מדבריו ז"ל דההיא ינוקא דרבא אלו היתה צריכה לחמין נמי הי' יותר טוב שנעשה ע"י אמו ולא הי' נדחה שום שבות והדברים צ"ב שהי' בגמ' אמרו שם ח"ל רבא נשייליה לאימיה אי צריכה נחים לה נכרי אגב אימיה ופירש"י לצורכה חמין נחים לי' נכרי אגב אימיה דקי"ל חי' אחר שצעה אפי' אמרה צריכה אני אין מחללין עלי' את השבת אבל עושין לה ע"י ארמאי ע"כ. הגה מבואר דהא דמחממין לה לאימיה משום דהו"ל כחשאצ"ס ודוקא ע"י ארמאי מותר וא"כ פשוט דדחינן שבות של אמירה לעכו"ם בשציל אמה ומאי קאמר המכריע ז"ל דיותר טוב שנעשה ע"י אמו ולא נדחה שום שבות דרבנן כיון דבאמו נמי דחינן שבות דרבנן עכ"פ. ועי' הגה"מ מה שהקשה בשם ר' אהרן מוירצבורק ז"ל דהכא משמע דלכל הפחות היכא דאינו מרבה (בטרחא) בשציל התינוק שרי וצ"פ ר' ישמעאל מנחות (מ"ד) בעי רבא חולה

שלשים אפילו אמרה צריכה אני אין מחללין עליה א"ה וכדעת שאר הפוסקים ולא נשוי ליה חולק עם שאר פוסקים ופשוט.

וביהדי שיתא נפל מילתא בלצאי לומר דבר חדש ללכאורה יש להצין אמאי בכל שאר מצות העמידו דבריהם שלא לומר לעכו"ם במלאכה דאורייתא לשיטת הר"ף וסיעתיה ולא התירו אלא בשבות דשבות ובחששא"ס התירו כל המלאכות ע"י עכו"ם בלי שום פקפוק ולא עוד אלא שלשיטת היראים והסמ"ג ודעימיהו דס"ל דאמירה לעכו"ם אסור מדאורייתא במלאכה דאורייתא אמאי התירו בחששא"ס לומר לעכו"ם ומ"ש, ובשלמא לשיטת הבה"ג דס"ל דאמירה לעכו"ם שבות דאין בה מעשה הוא והתירו בכל מצוה אחי שפיר אצל להר"ף קשה וכ"ש להיראים וצ"ע. ולפום ריהטא ה"י נראה דתלוי בטעם למה גזרו אמירה לעכו"ם דרש"י ע"ז ט"ו ד"ה כיון כתב דאסור משום דממלא חפנך ודבר דבור אסור (ישעי' נ"ח) אמנם רש"י עה"ת שמות י"ב ט"ז כתב דלא יעשה אפילו ע"י אחרים ועי' רמב"ן שם מה שהשיג עליו וצ"ח"ס מה שח"י והח"ס ז"ל בתורת משה פ' בא חלוק בין יו"ט שהוא דאורייתא לשבת שהוא דרבנן ע"ש, ועי' שו"ת פנ"י יו"ד סי' ג' שהקשה קושיית הגאון הרבי ר' העשל לשיטת רש"י דגוי צר שליחות הוא לחומר למה אסור ז"ל אמירה לעכו"ם שבות הא ממילא אסור משום שליחות וכתבתי לשיב דמדבר דבר חמור שהוא כעין דאורייתא עי' מש"כ בספרי משנה הלכות ח"ה סי' מ"ו. ולפי"ז ה"י א"ל דבהא פליגי דדעת הבה"ג דאמירה לעכו"ם ילפינן מקרא דודבר דבר והרי כתב הפמ"ג במש"ז סי' ש"ז דממלא חפנך דרשינן חפנך אסורין וחפצי שמות מותרים וממילא כל דבר מצוה שרי לומר לנכרי דלאו חפנך הוא אצל הר"ף ודעימיהו ס"ל דודבר דבר אסמכתא הוא ואמירה לעכו"ם אסור לעולם וממילא אסור אפילו לדבר מצוה.

ולר"י דמסתפינא ה"י נלפענ"ד לחדש דבר חדש. דבאמת שאני חולה אפילו שאצ"ס משאר מצות דמאחר דאמרה תורה וחי בהם ודרשינן דאפילו כל ספק שיסתפק בו כבר דוחה שבת א"כ חשאצ"ס נמי כיון שהרי הוא מוטל למשכב כבר יש להסתפק בו שח"ו שמה ימות מחולי זו דכמה עלו למשכב ולא ירדו ובגמ' נפל למשכב כאלו עלה לגרדן וכו' וממילא מעיקר דינא ה"י לן להתיר אפילו ע"י ישראל בכל חולה אפילו אין בו סכנה וכיון דבעיקר דינא ה"י אפשר אפי' ע"י ישראל כה"ג ליכא אסור אמירה לעכו"ם כלל דדוקא במלאכה שאסורה לישראל אסור אמירה לעכו"ם וגדולה מזו כתב ריב"ה הביאו הצי"י דבאסור הולאה צרה"ר היכא דאפשר ע"י ישראל להכניסה שיעשה מחינה של צנ"ח נמי לא אסור אמירה לנכרי וממילא בחששא"ס ה"י בעצם מותר אפילו

ע"י ישראל מה"ת עכ"פ אלא כיון דאין אנו יודעין אין מחללין ע"י ישראל, אצל מ"מ לעכו"ם ליכא אסורא.

ונראה להסביר יותר הדברים דמותר אמירה לנכרי צוה הוא כך דממ"נ אם האי חולה באמת הוא חולה שיכול לבא לידי סכנה הרי אפילו לישראל מותר לחלל וליכא אסור אמירה לנכרי אלא אדרבה מצוה הוא ומה תאמר דליכא סכנה וגם לא יבא לידי סכנה כה"ג א"כ הו"ל מלשאל"ג, וגדולה מזו דאלו הוה ידע דאינו בא לידי סכנה לא היה אומר לעכו"ם כלל והו"ל כאלו התנה בשעת אמירה שאינו אומר אלא אם יש בו סכנה ואם אין בו סכנה ולא יזיק לו החולי אינו שליחו צוה דאין צריך לו כלל ולכן שפיר כה"ג אמירה לנכרי מותר וליכא שום אסור צוה ולא דמי לשאר שבותים דיש כאן שבות ודאי ורק משום מצוה רצינו לדחותו ועי' מ"ש בספרי משנה הלכות ח"ד סימן נ' דנימא דכל העושה מלאכה לחולה נימא דהוי מלאכה שאצל"ג שהרי אין צריך לו המלאכה וגם היה שמח אם לא היה זה חולה מעולם, וכתבתי לפמ"ש מרן בשו"ת צ"ח א"ח סימן ש"י לחלק בין הא דירושלמי פ"ט דשבת ה"ו מודה ר"ש בזה"ל כיון דמצוה לצערן חשוב מלשאל"ג ומ"ש ממנה שכתב המהרי"ק שורש קל"ז דכל מלאכה שאינו צריך אלא להזיל עצמו ממות מקרי מלשאל"ג וחי' דצירושלמי הוה עצם המלאכה שהיא ההצברה הוה מצוה שפיר מקרי מלשאל"ג משא"כ במזיל עצמו מן הנכרי עצם המלאכה אינו מצוה ע"ש, וממילא במזיל נפש מישראל עצם המלאכה הוה מצוה והוה מלשאל"ג ע"ש. אלא דלפי"ז דוקא בחולה שיצ"ס דהוה עצם המלאכה מצוה אצל בחששא"ס אם באמת לא ה"י נכנס לסכנה אח"כ עצם המלאכה לא הוה מצוה וממילא הו"ל משאל"ג כה"ג ושפיר תו מותר אמירה לנכרי דלא הוה אלא שבות דרבנן ואחי שפיר ממ"נ הנ"ל בס"ד.

אלא דלפי"ז נתיישבו נמי דברי המכריע מה שכתב אצל אם היתה אמו צריכה לחמין יותר טוב שנעשה ע"י אמו ולא נדחה שום שבות דרבנן דהגם דאמירה לעכו"ם שבות היינו בשאר אסורים אצל בחולה שאצ"ס ליכא שבות באמירה לעכו"ם והוא היתר גמור וא"כ ודאי יותר טוב שנעשה ע"י אמו להחם החמין ולא נדחה שום שבות אפילו רק שבות דשבות להביא דרך חזירו וזה לפענ"ד דבר חדש בס"ד ומקום הניחו לי להתגדר בו. ולפי"ז מיושבים נמי דברי היראים והסמ"ג דודאי מודי נמי דבששאצ"ס אומר לעכו"ם אף דס"ל דאמירה לעכו"ם דאורייתא וכו"ל. ועיין ר"ן ביצה י"ב אהא דממלא אדם חציות דריצוי הוא ג"כ בשול גמור מדאורייתא והא דאמרין נחיימיה אגב אימיה היינו לשבות דאמירה לנכרי מותר לזרוך מילה, והגרע"א בתוס' ביצה אות ט"ז תמה עליו ולהנ"ל א"ש והבן כי קצתתי.

ויבדק מתקן צוה דברי רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' שבת ה"י שכתב ח"ל, חולה שאב"ס עושין לו כל צרכיו על ידי נכרי כיצד אומרים לנכרי לעשות והוא עושה לצל לו ולחפזות ולהציא רפואה מרשות לרשות וכיוצא באלו ויש לדייק למה שינה הרמב"ם ז"ל מלשון הגמרא והוסף חיצות, שצגמ' אמרו סתם אומר לנכרי והרמב"ם ז"ל הוסיף כיצד אומרים לנכרי לעשות לו והוא עושה, ודייק לעשות לו וכן לצל לו, אלא בכיון הוסיף דאומרים לנכרי לעשות המלאכה לו ממש שאומרים לנכרי שיעשה או יציל בשביל החולה ישראל לו ממש ואפ"ה מותר וכ"כ בטוש"ע א"ח סימן שכ"ח ס"ז חולה שנפל מחמת חליו למשכב ואין סכנה וכו' אומרים לא"י לעשות לו רפואה וכו' ולשון לעשות לו רפואה ר"ל שאומרים לו להדיא לעשות רפואה ממש וצ"ח מותר לומר לעכו"ם לעשות תבשיל לקטן כו' ע"ש.

עוד נראה ראה צרורה מדברי ה"ה הציאו הב"י שם שכתב ח"ל, וכבר נתבאר בדברי רבינו שכל שבות מותר בחולי שאין בו סכנה כיון שהוא חולי כולל כל הגוף בין שבות דאמירה לעכו"ם בין שבות הנעשה ע"י ישראל אבל צ"ח אחד שאין בו סכנה לא הותר לישראל וכו', ומדהשוה א"י לישראל לענין שבותים ותרוייהו התיירו. מצינו דכמו שהתיירו לישראל שבות במקום חשאי"ס לגמרי הכ"נ התיירו אמירה לעכו"ם שבות גמור כלומר לומר לו לעשות מלאכה גמורה והגם שהצ"י רצה לדחות דברי ה"ה דבין שבות דעכו"ם לא פליג רק לענין ישראל למענין שם, וגם צ"ח השיג עליו דצ"ח וכתב דדברי ה"ה נכונים ושכן דעת הטור לפרש בדברי הרמב"ם ז"ל דעמו כדעת המ"מ ע"ש, אשר לכן לפענ"ד אין צוה בית מיוחד ולא נסתפק צוה אדם דלכו"ע מותר לומר לא"י לעשות כל צרכי חולה שאב"ס ששבת.

וה"י אפשר עוד להאריך בדבר אלא שהטרדות מנעוני ותורה מגילה מגילה נתנה כי לא התפנית ובפרט עכשיו כידוע לכ"ג, וי"ר שניהיה כולנו בריאים לעבודתו ית"ש, ונזכה ללמוד תורה לשמה וללמדה בלי שום תערובות מחשבת פסול עדי יבא ינון ולו יקחת עצמים כמים לים מכסים.

ידי"נ דושה"ט וש"צ בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן ס

אי יש רשות הרבים בעיירות גדולות בזמן הזה

ט"ו סיון התשל"ה בני יצו"א

שלמה שמו ושלמה משנתו, ה"ה ידי"נ הרב הגאון המפורסם חוב"ט אהוב למעלה ונחמד למטה, כש"ת מוה"ר שלמה מיללער שליט"א, ראש הכולל טאראנטא יצו"א.

ויבדק אגב מה שראיתי להעיר במג"א סימן שכ"ח סק"א שכתב אומרים לעכו"ם לעשות רפואה לחשאי"ס ח"ל, דוקא שצריך לה בשבת עצמו רד"ך בח"צ ח"ז עכ"ל. ובעניינינו מנא"ת צו"ח רד"ך בית י"ח ח"ו להיפוך שכתב ח"ל, ובחולה שאב"ס אמרינן בסוף פרק מפנין כל צרכי חולה נעשין ע"י ארמאי בשבת וכדרכ המנוגא דאמר רב המנוגא דבר שאין בו סכנה אומר לעו"כ ומזלות ועושה ופירש"י ז"ל כל צרכי חולה שאם לא עשה לו רפואה זו אינו מסוכן למות ומ"מ צריך הוא לה אומרים לעו"כ ומזלות ועושה אבל דבר שיש סכנה לישראל עצמו עושה עכ"ל. ונראה דמדקאמר סתם כל חולה ותלה הדבר בצורך וכן פירש"י ז"ל נמי אבל צריך הוא לה ולא פירש לומר שצריך הוא לה בשבת אלא כל היכא דאינו מסוכן אין הפרש בין היכא שצריך הוא לה בשבת עצמו לבין היכא דלא צריך כך הוא לעשותו בשבת או צמ"ש דהואיל ובין כך ובין כך צריך לה מותר ע"י עו"כ שאין הפרש בינו ובין חולה המסוכן אלא שזה אומרים לעו"כ ועושה זה ישראל עצמו עושה שלא מנא"ת הפרש אחר והיינו מה שאמר רב המנוגא דבר שאין בו סכנה ר"ל ההפרש שיש בין חולה מסוכן לאינו מסוכן משמע דשאר מילי זה זה שוין וכו' וא"כ כל דבר שצחולה שיש בו סכנה עושין אותו ע"י ישראל באין בו סכנה עושין אותו ע"י עו"כ ובחולה מסוכן בשבת הרי הוא כחול לכל הדברים שהוא לצורך להם ואפילו להרמב"ם דס"ל דכל מה שאפשר לעשות צמינו עושין לענין לחלק בין אם הוא לו כ"כ צמ"ש כמו בשבת לבין היכא שהוא צריך לה בשבת לא חלק דבכולהו עושין בישראל בשבת וא"כ בחולה שאב"ס ג"כ היה נראה לומר דבכל ענין שהוא צריך אף שאינו צריך זה בשבת עושין ע"י עו"כ ע"ש. והוא היפוך ממה שכתב המג"א שם וצ"ע. ומדכתב דלא מנא"ת הפרש אחר בין חולה שיצ"ס לחשאי"ס משמע נמי דלענ"ס דין חשאי"ס דמי לחשיצ"ס וראה קצת לסברתינו שכתבנו לעיל בס"ד ודו"ק.

אלא דלפי מה שהעלינו ממילא עלתה לן נמי דודאי מה שאמרו דלחשאי"ס אומר לעכו"ם ועושה ודאי שאומר לו לעשות מלאכה דאורייתא ממש ומה שדייק כ"ג ממה שאמרו בגמרא אומר לעו"כ ועושה ולא אמרו שיאמר לעו"כ שיעשה ועושה משמע מעצמו. לפענ"ד קשה לדייק כן חדא דצגמ' צ"ח כ"צ ע"א שינו לשונם ח"ל, מאי דעתך דאמר עולא צריה דרב עילאי כל צרכי חולה עושין ע"י נכרי בשבת ואמר רב המנוגא כל דבר שאב"ס אומר לנכרי ועושה ומדברי עולא דאמר כל צרכי חולה עושין ע"י נכרי משמע עושין ממש כדרך שעושין לחולה שיצ"ס ע"י ישראל הכ"נ לאב"ס ע"י עכו"ם ומדאמר כל צרכי משמע כל דבר בין יש בו מלאכה דאורייתא ובין אין בו.

דירושלים שאני דשל כל העולם הוא עי' מגילה כ"ו דשל ציבור לא מהני זט"ה, ועי' רמב"ם פ"ז מהל' דהצ"ח דצירושלים לא מהני זט"ה, ועי' צ"צ דף ס' ע"א רה"ר אין מוילאין זיין והליכה במאטאר סייקעל לא מקרי הליכה לענין זה ואינו נוח תשמיש הליכה וכאמור.

וזה לשון המאירי ריש עירובין ד"ה והמשנה הראשונה ורה"ר הוא דרך שיש ברחצה ט"ז אמה ומפולש משני ראשיו עד שיוכל אדם לעבור צושר בלא עיכוב וכו' וכן הצריכו בו גדולי הרבנים שיהא בו דריסת רגל לששים רבוא ולא שיהא בו ששים רבוא יכולין לעבור שם ביחד אלא שיהא דרך מצוי לששים רבוא ורגילים לעבור שם עכ"ל ע"ש. הרי שהתנה שני תנאים שיהא ט"ז אמה ומפולש משני ראשיו עד שיוכל אדם לעבור צושר בלא עיכוב וזהו במפולש, והשנית שיהא רגילים לעבור שם. ופשוט דאם אין רגילים לעבור שם לא מקרי רה"ר אף שהוא רחב ט"ז אמה ומפולש וכ"ש שאסורים לעבור שם לא ששים רבוא ולא פחות מזה ואפילו מאה בני אדם אינם עוזרים דאין זה רה"ר וכ"ש דלא מקרי ניחא תשמיש הלוכיה צכה"ג. בקצור היבשה במקום שלא ניחא תשמיש ההילוך כמו צימים דין היבשה נמי כמו הימים ונחלות הוה כרמלית ולא רה"ר, וזה לפענ"ד פשוט וצורר דזיל צתר טעמיה.

אמנם אפילו נימא דמה שהולכין במאטאר סייקעל חשוב, הנה מ"מ אכתי אינו עושה זה לרה"ר שהרי אין זה מקרי רגילים לעבור כלל דלענין רה"ר צעי מהלך ונוח להילוך ואין זה לא הילוך ולא נוח להלך כן.

איברא דא"כ ילא לן טעם חדש לרה"ר דידן, דכמו צימים ונחלות אמרינן דלא הוי רה"ר משום דלא ניחא תשמיש הליכתן אף שרצים מהלכים זהם בצפינות הכ"ג נאמר לרה"ר דידן אף שרצים עוזרים שם ע"י המכוונות או מאטאר סייקל מ"מ אינו נוח תשמיש הליכתן צרה"ר ג"כ כמו שאינו נוח צמים דפשוט צמים נמי נוח הוא לשוט צמים כמו שנוח לעבור על המכוונה אלא שאינו נוח תשמיש הליכה אין זה על הולכי ספינה שהם על הספינה הכ"ג צרה"ר כן הוא וזה לפ"מ שכ"ג דימה תרוייהו להדדי כמוצן.

ובידיהו לענ"ד לא דמי אהדד, ונלפענ"ד פשוט דמה שאמרו בגמ' שבת ז"ח ז"ט אמר רב משום ר' חייא עגלות תחתיהן וציניהן ולדיהן רה"ר, ומיהו עגלה עצמה היתה רה"ר, ובתוספות הקשו דהאיך היו עגלות רה"ר הא תחתיהם רה"ר ותי' לפי שיש מגוף העגלה עד למעלה מן הקרשים הרבה יותר מן עשרה טפחים ע"ש. והנה פשוט דאלו היו העגלות למטה מ"י ה' תחתיהם ג"כ רה"ר אלא כיון שהעגלות היו גבוהות הקשה להו להתמוס' האיך נעשו למעלה רה"ר ותחתיהם

אחדשבת"ר בידידות נאמנה, קבלתי מכתבו עם חידושי תורה. בדבר הערתו אמש"כ בספרי משנ"ה ח"ו סימן פ"ח דל"ל רה"ר צוה"ז גם בעירות גדולות כיון דבאמצע הדרך המקום מיועד רק למכוניות ואסור לבני אדם לעבור דרך שם ואין שייך לומר על מקום שאסור לעבור שם שהוא רשות הרבים והלא צרה"ר צריכים להיות רבים צוקעים בו. וכ"ג העיר לי דבספרא זו דן לפני מו"ר הגר"א קטלר זצוק"ל צננת תש"ך כשלמד מס' שבת ולא הסכים לספרא זו (וכן צס' אגרות משה ל"ל ספרא זו), אולם מציאים צסם הגמרה צס"ז ל שכתב לענין רכבת דאינו רה"ר כיון דצתוכו הוי רה"י והעיר מתשובת צית אפרים, אולם כבר כתב צ"ת דהצ"א כתב ספרא זו להחיר כשהאדם יושב למעלה מ"י טפחים דהיינו למעלה משיעור מחיצה ומשיעור רה"ר אלא שהוסיף ע"ש צקוס"י כ"ו שכתב דאין הרוכב צקרון מצטל המחיצה כיון שהוא למעלה מ"י והמחיצות למטה מ"י עשוין ע"ש שכל דצרינו צנויים ע"ו שאינו מצטל מחיצות, ורציה צרורה דגם צמקום שהולכים צתוך עגלות שהן רה"י חשוב רה"ר שהרי כ' המפרשים דימים ונחלות חשיצי כרמלית אף שהרצים מהלכים זהם בצפינות לפי שאינו נוח תשמיש הליכתן כמצואר צש"ע הגרש"ז ס' שמ"ה ס"ט והוא מצואר צחשו' ר' אברהם צן הרמב"ם ופלא והרי הספינה לעולם היא רה"י אף אם אין לה מחיצות כמצואר צפ' הזורק צסוגיא דצינתא דמישן ואעפ"כ אי לא טעמא דהו"ל תשמיש ע"י הדחק היו גם ימים ונחלות רה"ר. גם צעיקר הדבר שאין להם רשות לנסוע רק צמכוונה אינו אמת שהרי יכולין לנסוע צמה שקורין מאטאר סייקעל וזה אינו רה"י ואף שרוב צנ"א אינם יכולים לנסוע צזה מ"מ הרשות נחונה עכ"ל כת"ר.

ובבמאי דסיים מר אפתח, הא דמותר לנסוע צמאטאר סייקעל אין צזה מעליותא לפענ"ד לענין רה"ר דהגם שאפשר לנסוע צמאטאר סייקעל אצל מ"מ אין זה משנה הדין שאסור לבני אדם לעבור שם דרך פעמיו ודין רה"ר הוא מקום שרצים צוקעים צו צנקל והרי מקום שאין תשמישתו צנחת לא מקרי רה"ר וכ"ש מקום שא"א צסום אופן להשתמש צו, ואם כת"ר הציא חשו' ר' אברהם צן הרמב"ם צש"ע הגרש"ז הנ"ל דימים ונחלות חשיצי כרמלית אף שהרצים מהלכים זהם בצפינות לפי שאין נוח תשמיש הליכתן א"כ הכא נמי אינו נוח תשמיש הליכתן כיון דאסור הליכתן צכלל כ"ש שאינו נוח ואם כן אדרבה מהתם רציה לדידן דכל שאין נוח תשמיש הליכה לא הוי רה"ר אלא כרמלית ממילא הכא דאינו נוח ואסור הליכה לגמרי ופשוט די' כח ציד מושל העיר לאסור ולהחיר הליכה צמקום שרציה, ועי' צ"צ כ"ג ע"א אחולי אחיל גציה וצתוס' שם ד"ה אחולי והא דצ"ק פ"צ ע"צ דאין מוילאין וזיין ר"ל אפילו צדעת זט"ה

כתלים ולחי רה"י הוא מיהו לזרוק שהלחי משום מחיצה הוא ולא נחלקו בכאן בלחי לזרוק אלא לטלטל ומה שנחלקו עם ר' יהודה לזרוק דוקא בקורה שאינה אלא משום היכר ולדעת חכמים אינה רה"י אפילו לזרוק ולפי"ז לכאורה אחי שפיר דבשתי מחיצות ולחי מודו רבנן דהוה רה"י מדאורייתא ולא נחלקו אלא בקורה שהו משום היכר ולא מהני ומיושבת קושיא הגהש"ס שם. וקצת מזה ראיתי בשו"ת בא"ת סימן צ' ענף א' אות ג' ע"ש. גם בתוס' עירובין דף ו' ד"ה והאמר רבה נראה מדבריהם ד"ל דמודי חכמים לר"י מדאורייתא הגם דאין הכרח אצל סובל הפי' הזה בריות.

ובערתה נחזור לראיית כת"ר מהא דימים ונהרות חשיבי כרמלית אף שהרצים מהלכין בהם בספינות. הנה בש"ע סימן שמ"ה כתב המחבר וז"ל (סי"ח) גדר כרמלית וכו' וימים ונחלים ממיא משחינן הילכך הנוטל מהם מע"פ המים עד עשרה באויר הוה כרמלית למעלה מעשרה באויר הוה מקום פטור עכ"ל. והקשה המג"א וא"ת והא' מיא לא מבטלי מחיצתא כמ"ש סי"א וא"ל מפני שהספינות שטות ע"פ המים מבטלי מחיצתא דא"כ ליהוי ר"ה דכל חריץ שאינו משופע כדי שיתלקט גבוה י' מתוך ד"א לא הוה רה"י כמ"ש סי"א ורה"ר נמי לא הוה שאינו נוח תשמיש הליכתו מפני המים וכו' ע"ש, ובמהל"ש שם. והם הם דברי הגרש"ז בש"ע שאין עליהם כת"ר.

הן אמת דלולי דברי הגרש"ז הייתי מפרש בדברי המג"א פי' אחר, דה"ק כיון דהספינות שטות ע"פ המים מבטלי מחיצתא דא"כ ליהוי רה"ר כלומר אם יהלכו גם צמים לצד הספינות ומשני דכל חריץ וכו' ור"ה נמי לא הוה שאינו נוח תשמיש הליכתו מפני המים כלומר כיון שאין נוח להלך צמים ולכן לא הוה רה"ר וההילוך בספינה לא חשבו לעשותו רה"ר רק ההילוך צמים ואינו נוח הליכתו צמים והכי דייק לישנא שכי' ורה"ר נמי לא הוה שאינו נוח תשמיש הליכתו מפני המים היל"ל דשיטה בספינה אינו נוח, אצל באמת לשוט בספינה נוח הוא ואדרבה צנ"א ההולכים לטיול הולכים בספינות, אצל ההילוך אינו נוח, כן הי' אפשר לפרש בדברי המג"א.

ברם הגרש"ז פי' להדיא דההילוך אספינות קאי שכתב וז"ל, וגם אינם ר"ה אע"פ שרצים מהלכים בהם בספינות לפי שאינו נוח תשמיש הליכתן כמו ביצשה הרי שחשב ההילוך בספינה אשר לכן נלפענ"ד לפרש בתרי אנפי. או יאמר דס"ל דשאני מים מיצשה דביצשה דרך ההילוך הוא דרגליו אצל צימים ונחלים דרך ההילוך הוא בספינה וכדכתיב דרך אניה בלב ים, ולכן מה שהוא הילוך ועושה ר"ה ביצשה אם עשה כדרך הילוכו עושהו רה"ר ור"ה צמים שדרך להלך באניה הי' עושהו רה"ר אלא שאינו נוח תשמישחו וממילא ביצשה

רה"ר, אצל פשוט דלמטה מי' הו"ל רה"י וכמ"ש בספרי מכמה מקומות שם, וא"כ הני מכוונות רה"י גמור הן לכו"ע וכיון דהוין רה"י אינן מאטרפין לרה"ר, עיין תוספות עירובין דף ו' ד"ה כיצד מערבין דרך רה"ר פ"ה רה"ר רחב י"ו אמות ומפולש משני נדדים משער לשער ומצוין זה ששים רבוא וכן יש צה"ג דבעינן דריסת ס' רבוא. והקשה ר"ת דבשבת פ' הורק (ד' ז"ח) אמר דעגלות הוו תחתיהן וביניהן רה"ר ותחתיהן לא היו ס' רבוא ואומר ר"י דמ"מ דרכן הי' לנאת ולבא באותו דרך, ולכאורה מאי קשיא ליה לר"ת הא אפילו דעגלות היו רה"י לנטרפו ולמה לא תי' לו ר"י דמ"מ מאטרפין, וע"כ דמה שהוא צרה"י אינו מאטרף כלל כיון דהוא רשות צפני ענמו ואין נפ"מ באיזה אופן הוא רשות צפני ענמו כל שהוא חולק רשות לא מאטרף צהדי אינך, ולכן נריך לתרץ דמ"מ דרכן הי' לנאת ולבא באותו דרך.

עוד נראה מבואר מדברי הר"י שם שתי דמ"מ דרכן הי' לנאת ולבא באותו דרך ולכן שפיר הוה רה"ר, מבואר דאם לא הי' דרכן לנאת ולבא באמת לא הי' ליה דין רה"ר דברה"ר צעינן דוקא שיהיו רגילים לנאת ולבא בו וכמ"ש גם המאירי ז"ל וראיה ברורה בס"ד למה שכתבנו דבני רה"י אינם מאטרפין כלל, וא"כ האנשים העוברים במכוונה דרך שם לא מאטרפי לששים רבוא לכו"ע. ומה נראה להציא ראיה לדברי הב"א א"ח סי' כ"ו אשר ציין עליהם מעכת"ר דהרכוב ויושב בקרון לא נחשב בכלל ס' רבוא כדי לעשות רה"ר, וכ"ג דחה זה דהתם מייירי ציושב למעלה מי"ט דהיינו למעלה משיעור מחיצה ומשיעור רה"ר. אצל לפענ"ד נדקו בזה דברי המהרש"ס דודאי עיקר כוונתו בזה לומר שמהלך למעלה מי' אצל זה רק ברכוב אצל ציושב בקרון שם כתב ומכ"ש ציושב בקרון וכו', משמע דאפילו פחות מי' ועכ"פ לענין דידן ראוי ברורה דאפי' פחות מי' נמי וראוי מדברי התוס' עכ"פ. שוב נזכרתי מדברי המג"א א"ח סי' רס"ו שכתב להדיא דעגלה אם היא מקורה מלמטה תחת העגלה נמי הוה רה"י או מקום פטור וע"ש.

ועיין תוס' עירובין כ"ב ד"ה דרבנן הגם שיש לדחות דהוה מני לשנויי דרבנן לא פליגי אצל כיון דלא משני א"כ ע"כ דלא ס"ל הכי. אמנם יותר נראה כוונתם דהכין הוא האמת, ומח' הריטב"א אין ראוי ונכראה דהריטב"א חולק לתוס' דמה שכתב ועוד תימה גדול אי ר' יהודה לאו מדברי התוס' הוא ועי' תוס' עירובין י"ב ע"ב ד"ה אחיציבה, יתר על כן ואפילו רבנן לא אמרו אלא דמדרבנן צעי שלש מחיצות גמורות, ועי' בגהש"ס שם מה שהקשה מפ"ק דשבת דף ו' והניח בל"ע. ומיהו עי' מאירי שבת בפ"ק דשבת יש אסקופה וז"ל, חכמי הדורות שלפנינו כתבו שכל מקום שיש שם שני

במדבר לפי שהיו במדבר ועשאוהו רה"ר, אמנם ראיתי לדוח"ק בלקוט הגרשני כאן שמי' דמחנה ליה לכ"ע היטה רה"ר כפירש"י ר"פ הוורק מחנה ליה רה"ר היא שהיו הכל מזוין אלל משה רבינו וא"כ שם לא הי' מקום זרע וזבה מי' שם עוד קושיא אחת מהא דאמר משה לא תפיקו מרה"י דידכו למחנה ליה שהי' רה"ר ע"ש, ועי' מהר"ם שי"ק א"ח סי' קכ"ב דקודם הקמת המשכן הו' רה"ר ולאחר הקמת המשכן נעשה רה"י וכ"כ בח' ח"ס שבת דף ו'. ומיהו לדין מבואר מיהו דבעינן מקום שיש בו רשות להלך ואם אין רשות להלך אינו רה"ר ומשום דאין נפ"מ אם האיסור הילוך הוא משום זריעה או מטעם המלך ואדרבה כיון שניתן לו המלך וענוש יענש או יסתכן בהילוך שם לכ"ע לא הו' רה"ר כיון שאין רשות להלך ובהא נראה דכ"ע לא פליגי דכל שאין רשות להלך לא הו' רה"ר וא"כ איתחזק סברתן דבזה"י דאין רשות להלך באמצע הדרך לא הו' רה"ר כלל והילוך במכוניות לא הו' הילוך דהו' ברה"י ולא דמי לדגלי מדבר ולא מצביא לדעת הרמב"ם דכיון דהיו שריין במדבר שוב לא הוה רה"ר וא"כ הרה"י עשה היפוך פעולת רה"ר אלא לרש"י נמי לא הו' דומיא לדגלי מדבר וזה לפענ"ד ברור מאד בס"ד.

והנה צדין ס' רצוא אי דוקא הוא נחלקו בו אבות העולם דעת רש"י עירובין ו' והצה"ג הביאו כן התוס' עירובין הנ"ל בשמו והרשב"ם ב"ב ק' והר"י ור"ת והרמב"ן וסמ"ג וסמ"ק והרומק ומהר"ם מרומענבורג והרא"ש והטור והמרדכי וספר התרומה והא"י ורבינו שמחה ורבינו שמשון בן אברהם צעה"ת והג"מ ושצלי הלקט ומהר"ם ריקנטי והג"א והאגודה ואו"ה ושכן דעת הר"א והגאון"ה ומהרי"ו ותה"ד דדוקא הוא, וכתב התה"ד שכן המנהג פשוט וכ"כ צידה לדרך וכן נראה דעת רבינו ירוחם עיין בית אפרים הנ"ל מה שהאריך בכל הפוסקים והבעל משכנות יעקב א"ח סימן ק"כ עזר מתניו וזנה די"ק לעשות פרצה בחומת ישראל שנהגו בה מאות בשנים למנהג קצוץ שאין לנו דין רה"ר בזה"י ויאל להחמיר בדבר שהקילו זה כל חכמי אשכנז מאות בשנים וחשב מחשבות ומנה וספר החכמים האוסרים ויאל בכחו דאיסורא עדיף ויפה כתב בזה הגאון ב"א שם אף שיש כמה גדולי עולם החולקים על שיטת רש"י מ"מ אין כח ביד שום אדם לערער על מנהג אשר נתיסד ע"פ גדולי עולם חכמי ארפת ואשכנז אשר אנו מבני צניהם ומימיהם אנו שותים ובערה"ש סק"ח אחר שהאריך בפלפול איזהו רה"ר כתב וז"ל, אבל מה מועיל האריכות אחרי שהעירובין נתפשטו ברוב ערי ישראל הרבה מאות בשנים מקודם ורק על סמך היתר זה וכאלו בת קול יאל הלכה כשיטה זו, ואם באנו לעכב לא לבד שלא יצייתו אלא נראה כמשתגעים שדבר זה נתפשט בכל ישראל ובפוסקים דהאידנא אין לנו רה"ר רק בערים ספורות

הכ"נ דאינו מטורף מה שבמכוניות שאין זה הילוך ברה"ר כיון שהוא רשות בפני עצמו. הפן השני נראה דאהכ"נ דס"ל להגרש"י ז"ל דמה שהספינות עוזרים צים מקרי בקעי ביה רבים אלא דלא הו' רה"ר משום דלא ניתא תשמישתיה עי' קונטרס אחרון שם. ומיהו די"ק הגרש"י שם בסי"ט וז"ל, וגם אינן רה"ר אע"פ שרצים מהלכים בהם בספינות לפי שאינו נוח הליכתן כמו ציבשה, ואינו דומה לדגלי מדבר וכו'. הנה הוסיף הגרש"י זללה"ה טעם לדבר שאינו דומה לדגלי מדבר ובמג"א ליתא להאי טעמא. ונראה דהוא הדבר אשר דברתי דרבים המהלכים בספינות מה"ט אין עושין רה"ר לפי שלא דמי לדגלי מדבר דדגלי מדבר היו הרצים העושים רה"ר הולכי רגל והכי הו"ל הולכי ספינה והולכי ספינה הו"ל הולכי ברה"י שאין מטורפין להילוך ס"ר דבעי ברה"ר הילוך ברגל, ועי' רש"י עירובין דף ו' ד"ה דלא דמי לדגלי מדבר וכיון שכן אדרבה א"כ ראה לדברינו דמהלכי מכוניות נמי כיון דלא היו הולכין במדבר במכוניות כלומר ברה"י ממילא שפיר לא הוה דומיא דהולכי מדבר ולא דמי לדגלי מדבר ושפיר אינן מטורפין אפילו לטעם הגרש"י ז"ל. ועוד בו שלישיה, דבאמת לא דמי ספינה למכונית (קאר בלע"ז), דספינה בנ"א מהלכין עליה מלמעלה ברגליהם משא"כ במכונית ליכא מהלכי רגלים עליה כלל וי"ל.

והנה הרמב"ם פכ"ד מה"ש כתב אי זו הוא רה"ר מדברות ועירות ושוקים ודרכים המפולשין להם וכו', ותמה ה"ה לדבריה בגמ' דף ו' פריך וליחשב נמי מדבר ומשני אביי כאן בזמן שהיו ישראל שרוים במדבר כאן בזה"י ופירש"י בזמן ההוא חסובה רה"ר דבזה"י אינו מקום הלוך לרבים ע"ש, ועי' כ"מ שפי' בשם ר' אברהם בנו של הרמב"ם ז"ל שי"מ בזמן שישראל חונה במדבר והיו מחנותיהם סדורים בו הי' לגבן כמו בקעה ושדה ודמיו להו וזוה"י שאין ישראל דרים בו אלא כל מי שירצה הולך ועובר בחוכו הוא רה"ר וטעמא דמסתבר הוא ולענין יערים אין הים דומה שהים אין תשמישו נוח כיער וכו' ע"ש. והנה הפמ"ג בסוקי' שמ"ה במש"י הביא בשם מוהר"י מדוקלא מ"ש בגמ' ל"ק בזמן שישראל שריין במדבר להיפוך מפירש"י לפמ"ש התוספות חולין דף פ"ח ע"ב ד"ה אלא דבזמן שהיו ישראל במדבר היו זורעין והי' מנמיח ולכן אין רשות להלך שם ולכן הוה רה"י אבל בזה"י שאין בניי ואין זורעין יש רשות להלך הו"ל רה"ר וכמ"ש הרמב"ם ז"ל כ"מ שיש רשות להלך, וא"כ ס"ר ודפח"ח ושי" עכ"ל הפמ"ג ע"ש.

ובישובי"ע כאן סק"ד הקשה א"כ האין הי' מחויב המקושש למ"ד מעביר ד"א ברה"ר הי' הא בזמן שישראל במדבר הי' רה"י לדעת הרמב"ם (ועי' הפלאה ויהיו בניי

רה"ר והכא אין כאן רשות להלך צו כלל וכמו שציארנו בעוה"י וא"כ אין דין רה"ר בעצם.

עוד ראיתי להגאון שליט"א באגרות משה הנ"ל שהביא דברי הרשב"א בעצוה"ק הוצא צבאה"ט סימן שמ"ה סק"ו שסרטיא ופלטיא הוא רה"ר אפילו צעיר שדלתותיה נעולות ואיתא סברא זו בצעה"מ עירובין כ"ב בשם רבינו אפרים, ומינה ילא להחמיר ולומר נחוש לשיטה זו גם צדיק, ולאחר בקשת סליחתו של ידידינו הגאון שליט"א דבריו תמוהין מאד, דהרי כל הפוסקים פסקו דלא כשיטה זו ואמרו שהוא שיטה יחידאה ממש. ועיין מאירי עירובין פ"ק הביא ג"כ שיטה זו ודחאה ואנן קי"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב ואפילו נימא דלא כדברי המיקל כיון דהפלוגתא בדאורייתא אבל היכא דכל הפוסקים פליגי למה לן להחמיר ושצק כאן ר"ע לחסידותי והחמיר על בני ישראל שהוא חילול שבת דאורייתא ואין רצוני כעת לפלפל בעצם הדין חדא דאין הו"ג, והשנית כי אינו נוגע לענייניו שהרי לדעתנו אין כאן דין רה"ר בכלל וכמ"ש. זה מה שנראה בהלכה זו לפלפול הגם שיש להאריך עוד מ"מ אין הו"ג כעת יותר.

וב"ב אכתוב כאן מה שעל לבי עד היכן מוטל מלות וחיוז על גדולי ישראל בכל מקומות מושבותיהן לתקן עירובין במצואות ועירות צורות הפתח או שאר תיקונים הנריכין לזה כדי שלא יכשלו רוב המון בהוצאה מרשות לרשות ביום ש"ק, כתב בתשו' הרא"ש כלל ס"ח ח"ל, תשובה שלא רצה לשוב מאולמו מענין העירוב אהה רבי יעקב צרבי משה דבאלינסקיא כבר כתבתי לך על ענין העירוב שנהגו בכל גלויות ישראל במצואות המפולשין בין הגוים צורות פתח ואהה אסרת אותו לקהל פריריש וכתבתי לך ראיותיך ואני הודעתך שאין בהם ממש והזהרתך שתחזור בך ותאמר לקהל שיתקנו מצואותיהם כאשר הורגלו על פי גדוליהם והנה הוגד לי שאתה עומד במדרך ואהה מכשיל את הרצים בחילול שבת, לכן אני גוזר עליך אחר שינתן לך כתב זה בעדים, שתתקן המצואות המפולשות לרה"ר של גוי צורות הפתח תוך שבעים אחר שתראה כתב זה ואם לא תתקן המצואות כאשר כתבתי אני מנדה אותך, ואם היית ציני הסנהדרין היו ממיתין אותך כי אתה בא לעקור תלמוד שסידר רב אשי ולחלוק על כל הגדולים שהיו עד היום הזה אותם שממו ז"ל, ואת אשר חיים עד הנה, לכן חזור בך ואל תטוש תורת משה רבינו ע"ה, נאום אשר בן הר"ר יחיאל. עכ"ל.

שוב כתב להחכם ר' יעקב ס"ט צר' יצחק ט"ע ח"ל, הכתב ששלחתי לאותו חסר מוח ואהה ואחר נתנו לו ואם לא יחזור בו אני מתרה אותך ואת כל הקהל שינהגו צו נידוי באותו המשוגע יעקב צ"ר משה, וירחיקוהו ויצילוהו מעדת

הגדולות בעולם כמו ערי מלוכה שיש בהם ס' רבוא אבל לא בערים שלנו ויען כי מלוא וחובה ללמד זכות על כלל ישראל לכן שמתי לבי למלא היחר וכו' ע"ש מה שהאריך בדבר.

וגדולה מזה הי' להם להביא מה שכתב הא"י הל' ע"ש סי' כ"ג בהא פלוגתא אי תנאי מועיל בקידוש מצית לבית כ' ח"ל, ואפילו אם תמצא לומר (דירושלמי פליג) דפליג אתלמוד דידן נראה צעניי שיש לנהוג כפסיקתא שהרי מצינו כמה מנהגים שאנו מניחין תלמוד דידן ועושים ע"פ שאר ספרים של אגדות כדקאמר צפ' כמה בהמה יונאה דף נ"ה ע"א דתמה זכות אבות ואעפ"כ אנו מוכריין אותה בתפלה משום דסמכינן אהא דאמר בשלהי ויקרא רבה וכו' ותנן צפ' בני העיר במגילה דף ל"א ע"א בתענית קורין ברכות וקללות ואמרינן בגמרא קללות של ת"כ ואנו רגילין לקרות ויחל משה משום דסמכינן אפסיקתא שיש לשם שצריך לקרות ויחל וצפ' בני העיר אר"י צריה דר"ש בר שילת משמיה דרב ר"ח אז שחל להיות בשבת מפטירין חדשים ומועדיהם ואנו מפטירין שמעו ובשבת שלפני ט"ו מפטירין חזון ישעיהו כדאיתא במ"ס וצפ' התכלת אמר רבא ומודה שמואל בזון שעשה לכבודו שפטורה מליצית וכו' ופירש"י לכבודו לתכריכין ואנן האידנא מתירין ליצית מטלית שקוצרין צו וכו'. הרי מצינו כמה הלכות שאנו מניחין תלמוד דידן ונוהגין ע"פ ספרי הגדות כמו פסיקתא ושמות ויקרא רבה וכו' ע"ש. וא"כ ק"ו צדיק שכבר הנהיגו אבותינו ואבות אבותינו מאות בשנים שאין דין רה"ר צוה"י רק מדרבנן ועושין עירובין בכל עירות הן בחו"ל ועכשיו צארנינו הקדושה נמי מערבין בכל המקומות ח"ו להוציא לע"ז ומאן ספין ותקיף לומר שכולם טעו ח"ו בחילול שבת צרבים ח"ו מלהרהר אחריהם וכ"ש לעשות מעשה.

והנה כת"ר עוד כתב ח"ל, וכן בספר אגרות משה ל"ל סברא זו, נראה כוונתו אמה שכתב בא"ח סי' קל"ט ח"ל שם, ומש"כ להקל מצד שנוסעין במאשינעם שהם רשות לעצמן לא מסתבר כלל עכ"ל, ובאמת אומר אני מי יכול לדון עם מאן דתקיף ממנו, והלא ידידי הגאון מוה"ר משה הוא פוסק דורינו קולע אל השערה ועליו נאמר אין לך אלא כהן שצמיך ומ"מ תורה היא וללמוד אני צריך והגאון שליט"א לא הסביר לן למה לא מסתבר לומר כן אלא פסק בהלכה למשה מסיני דלא מסתבר כלל, ולדידן מסתבר ומסתבר, וגם ראיה ברורה דאין להצטרף מה שהוא ברשות היחיד מדברי התוס' עירובין הנ"ל שכתבו שתחת העגלות לא הי' ס"ר בוקעין וגם מהספיניות מה שכתבנו לעיל לצד כי בעיקר הדבר כנראה לפי שעה לא עלתה על דעתו של הגאון שליט"א דבאמת צענין רשות הרצים שיש רשות להלך צו וזה עיקר

זה זילותא דשבתא בשעה שחכמינו ז"ל תקנו לנו לעשות כה"ג ואטו אנן ידעינן יותר ח"ו מחז"ל.

ובספר פתורא דאבא ענין ערב שבת סי"ג כתב חז"ל, וראיתי למחז"ל (האר"י הקדוש) שבשחרית יום השבת היה מוליך עמו הטלית והחומש מציתו לביהכ"נ וגם ה" מוליכו לבית הטבילה אשר מחוץ לעיר לפת ת"ו אותה הנודעת ולא היה מקפיד וחושש לחקור צענין העירוב שנעשה בשיתוף כל מבואות לפת ת"ו או אשר נעשה לבית הטבילה אם היו נעשין כהלכתן או לאו. והנה לן האר"י הקדוש צעמנו היה נושא הטלית והחומש לביהכ"נ בשבת וסמך על עירובין ועשה עירוב צעמנו בכל ע"ש ג"כ כמבואר בש"ע במג"א. עכ"פ לפענ"ד פשוט דהני שאינם רוצים לעשות עירובין משום זילותא דשבת יש בזה ח"ו נד חשש שאינו מודה בעירוב שכן תקנו לנו חז"ל וזאת התורה לא תהא מוחלפת וכמ"ש הרא"ש בתשו' כלל כ"א על אחד ר' יעקב צ"ר משה שלא רצה לעשות עירוב מחמת חומרות שהמציא לפרש באופן אחר ונדוהו הרא"ש ז"ל כמ"ש שם.

ומדן הח"ס א"ח סימן צ"ט כתב, מצוה לתקן עירובין לכל קהל ישראל בכל מקומות מושבותיהם מזה השכל, ומן המבואר בדברי חז"ל חז"ל, ואמנם ע"כ מצונו לחז"ל במסכת ביצה י"ו סוף ע"ב דההוא מרבנן שה"י אוסר לערב ע"ח ציו"ט שחל להיות בע"ש ואמרו עליו שהוראתו לקלקולא ופריך הש"ס מאי קלקולא הרי החמיר ומתוך כיון דמקלקלי ביה רבים היינו קלקולא פירש"י דמקלקלי צ"י רבים ששוכחים ומטלטלים בלא עירוב היינו קלקולא אם היה מותר לערב אחתהו והוא אוסרו. וא"כ ק"ו ומה התם שאינו אלא לשבת אחד וצנקה יכולים ליזהר בטלטול שבת אחד ומה שגם שמורה ואומר כן משום חומרת יו"ט שלא לערב בע"ש שהוא יו"ט קרי ליה קלקולא מכ"ש שאין להתעצל מלתקן המצואות לשמור העם מקלקולי שבת כל השנה כולה והדבר מוטל על הרב הת"ח שצריך לתקן המצואות ואם לאו מכשול וקולר העם על נווארו כדאמרינן ס"ח ע"א א"ל רבצ"ח לאצ"י וכו' והוצרך אצ"י להתנצל על המכשלה שחת ידו.

ובזה פי' שם הא דאמרינן עירובין כ"א ע"צ בשעה שתיקן שלמה עירובין ונט"י יאלא צ"ק ואמרה אם חכם בני ישמח לבי גם אני, והקשו התוס' הא גם שניות תיקן ותי' הח"ס דבשניות א"א לומר ישמח כי שמא יכשלו בו צנ"א אבל בעירובין שתקן עירוב ולא יתקלקלו אז ישמח לבי ע"ש, וקיים בצרכה לה' אשר בלב מלכים ושרים וסגניהם אשר עם ה' חוסים בצילם שנותנים רשות לשמור דחינו בכלל וצפרט לקצוע עירובין אפילו במצואות שגדולי מלכות דרים בהם אם צריכים להחיר טלטול לישראל נותנין רשות לתקן. ומי לנו גדול

ישראל כי דבר זה צריך חיזוק שלא יבא כל שוטה חסר דעת לבטל תורת משה רע"ה, ואם יעמוד במרדו ולא ינהוג דין מנודה צעמנו אני גוזר עליו במצות אדונינו המלך יר"ה שיתן אלף זוז למושל העיר ואני גוזר עליך ר"י שתמסור כתבי זה למושל העיר שיגבה ממנו קנס הנזכר, ואם כל זה לא יועיל גוזרי עליך שמודיעני הכל, ומצוה לנדותו בכל קהלות ספרד וגם ידונו אותו למות כדין וקן ממרא כי אנו חייבים למסור נפשותינו על תורת האלקים ולצער עושה הרע מקרבינו, ע"כ, והמכתב הזה השני העתקתי מספר בא"ת.

והנה כמה טרח רבינו הגדול הרא"ש ז"ל לנדות אותו החכם שרצה להחמיר בדין עירובין וקראו שהוא מכשיל את הרבים בחילול שבת ונידוהו וקן ממרא קראוהו, ובגמרא עירובין ס"ח ע"א א"ל רבא בן חנן לאצ"י מצוה דדיירין בה תרי גברי רבצ"י כרבנן לא ליהוי ליה לא עירוב ולא שתוף א"ל מאי איעבד מר לאו אורחיה אנא טרידנא בגירסאי אינהו לא משגחי, ע"י רש"י שם. מבואר דהיה זה חסרון גדול שחרי גברי רבצ"י לא השגיחו שיהי' עירוב צעירם. והתשב"ץ ח"ב סי' ל"ו כתב חז"ל, האחד עשר אס יש חשש עצירה בתיקוני מבואות לת"ח ח"ו אצל הריז ה"ו משוכה אדרבה הם תמהים בגמרא על מי שאפשר לו לתקן ואינו מתקן דאמרינן צ"פ הדר א"ל רבא בר חנן לאצ"י מצוה וכו' נראה מכאן שאלמלא טרדות הגירסא דרך ת"ח הוא לתקן ומי שלבו נוקפו בזה הדיעות גמורה היא או מינות מורק בו וזכות גדולה הוא למתקן ע"כ.

הנה תרוייהו הרא"ש והתשב"ץ חששו למי שלבו נוקפו לתקן עירובין שמא מינות מורקה בו, והטעם כיון דשלמה תיקן עירובין, א"כ תקנה לקיימה ומי שחושש בזה הו"ל כמפקפק ח"ו בדברי חז"ל דעליה נאמר מינות מורקה בו ח"ו, ומה"ט נראה דשקדו רבותינו בכל מקום לתקן תיקון עירובין ולא לפקפק בה.

ובשיטה מקובלת ביצה ט"ז ע"ב ומכאן למדנו שהמצוה לערב עירובי חצרות ושתופי מבואות כדי לשמור הרבים מקלקול וכ"ש אם הורגלו בדבר. וצאמת כי תמיה גדולה על כמה מהיראים שמתנגדים לתיקון עירובין ורואים לעקור מצוה עשה מדרבנן שתקנו לנו דוקא לתקן עירובין והוא מ"ע דרבנן ומזכרין עלה אשר קדשנו והיתכן להסתפק בזה אם הוא מותר לתקן עירובין וצטעמים צדיים מלצם שעי"ז יראה השבת כחול שיצאו הנשים צעגלות עם הילדים ויאלו ומה בכך אם מותר וכי אשה וילדיה תהיה צביתה בשבת ותטעור ציום חם וכיוצא בזה ויכולה לנאת למה לא תנא אם היא מותרת, וכן כל כיוצא בזה, ומה לי לסבירות כרסיות כי

להקל בדברי רבותינו ז"ל כבר ידעת שצ"ל מי שהוציאוהו (מ"ו ע"א) אמרין דהלכה כדברי המיקל בעירוב ואפילו ביחיד במקום רבים ואפילו בעירובי תחומין וע"ז סמכו הפוסקים בכמה מקומות לפסוק לקולא בהרבה מקומות ואיני חושב שמהי שאלתך ע"ז שלא נתן לנו היום לפסוק במחלוקת הגמרא כלום כי כבר מתוקן הוא בפסקי הראשונים והאחרונים ז"ל, אבל נ"ל שאלתך היא דיני ספיקות הנופלות בעניני עירוב אם נלך בהם לחומרא או לקולא והדבר פשוט הוא דאזלינן לקולא כדין כל ספק מד"ס וכדאיתא בפ"ק דע"ז וק"ו הדברים לעירובין שהם מד"ס ויש בהם קולא אחרת שהלכה כדברי המיקל בהם ואפילו יחיד במקום רבים עכ"ל ק.

וגם הא מצינו דלרבים מקלינן יותר מליחיד כמבואר בגמרא שבת לענין גחלת מונחת ברה"ר במקום שרבים ניזקין זה יכול לכבותה, ולדעת רבינו הבה"ג אפילו כיצוי דאורייתא ולדעת שאר פוסקים עכ"פ כיצוי דרבנן, ועיין ט"ש ע"ה א"ח סימן של"ד סכ"ז וצירושלמי פ"ג דיומא ה"ה בקופו מוכח דלרבנן גם גחלת של מתכת שייך ציה כיצוי מדאורייתא, ובהגהות מהרש"ם כתב ד"ל דהבה"ג ס"ל כירושלמי ויכל מקושיה הר"ן ע"ש, ובשו"ת חכ"צ סימן ה' כתב לאותו שאל שרצה להחמיר כתב עליו החכ"צ ז"ל, דאין שום סברא וטעם לומר דליחיד תועיל המחיצה ולא לרבים מלכד שאין לנו לבדות סברות וחילוקים מלצינו דבר שאין לו שורש ולא רמז בתלמוד ולא בשום אחד מהפוסקים ועוד מוכח מכל התלמוד דאדרבה לרבים מקלינן כדקיי"ל בשי"ת שחנתה בצקעה שנותנין לה כל זורכה משא"כ ביחיד בעירובין ט"ז שמעינן דרבים עדיפי, ולענ"ד מטעם זה הקילו במצוי בלחי ובחצר כריך שני פסין משום דסתם מצוי דרין צו יותר צני אדם מאשר דרין בחצר לכך הקילו צו אף שהרש"א וכו' ע"ש.

ובדברי החכ"צ הנ"ל נלפענ"ד ליטע קושיה ר"ת בתוספות שבת ל"ד ד"ה לא קשיא למה בעירובי תחומין דחמירו מערבין בכל דבר חוץ ממים ומלא ובעירובי חצירות דקיל אין מערבין אלא בפת ורצה להוכיח מינה דע"ח חמירו והדר ציה וע"ש מה שחירך, ולפי סברת החכ"צ י"ל דמה"ט גופיה דעירובי תחומים הוא יותר לרבים מע"ח ולכן ע"ת קיל לענין עירוב דלרבים הקילו. וגם זה פשוט מאוד בכל התלמוד והפוסקים דכל מקום שמותר לו ליחיד לטלטל בכולו אף רבים מותרים לטלטל בכולו מדאורייתא אף בלי עירוב אלא ששהמע"ה תיקן עירובין כדי שלא יבואו להוציא מרה"י לרה"ר ואדרבה בריב מקלינן להם בעיקר מחיצות. מבואר מיהו דחוב גדול הוא לתקן עירות בעירובין כפי האפשר בכל מקום שאפשר ולהיות עי"ז מוכה הרבים ובפרט במקומותינו

מעירנו פרעסבורג מטרופלין דמדינתנו וכו' ואין מכלים בדבר והדברים מפורסמים וגלויים אין צו ספק ופשוט שמעלתו ידידי הרב נ"י ישתדל בכל עוז לתקן בני קהלתו וה' יתנוהו לתן ולחסד בעיני האדון הגדול הפיוסוף נסיך עירו ויתן רשות להסיר מכשול ותקלה ובחסדו ירום הודו וכו' ע"ש, העתקתי כמעט כל לשונו כי הם קילורין לנו לעינים.

והביאני להעיר בזה שראיתי במדינה זו שתפסו כחה דאסורא בעניני עירובין וכמעט אין בכל המדינה מקום שמתקנים עירובין ואפי' על דעה יחידאה מחמירין, ומפני זה רצות מיישראל באים לידי חילול שבת גדולים וקטנים באיסור הוצאה שכמעט א"א להפרישם, והרי אנו מנזוין גם על הקטנים שלא להרגילם בחילול שבת כמבואר בש"ע א"ח ס' שמ"ג ס"ג ע"ש. ואפי' שהם רק משום שבת ומבואר שם דאפי' בקטן שלא הגיע לחינוך והוא מן הנמנע בקטנים ואיסור הוצאה מרה"ר לרה"י או להיפוך הוא מהמלאכות שהעובר עליהם הוא מומר לכל התורה כולה כמבואר בעירובין ס"ט ה"ה גבירא דנפיק בחומרתא דמדושא פירש"י שהוא טבעת שבאצבע ודניהו כדין כופר בכל התורה וכמו שיצא מדה ישראל וא"כ כל דבר דעת ישפוט בשכלו שא"א בשום אופן לכל קהל ישראל לשמור את כל בני ביתם קטנים כאלו וגם נשותיהם וחלוק דעת לשמרם בכל יום השבת מבלי להוציא מפתחות ביתם החוצה ומטפחות האף וקטנים ופתם בידם וכמה נער ודוחק יסבלו הנוהרים ובפרט במדינה זו שידוע שרבת עם שומרי התורה שאין בני תורה נכשלים באיסור הוצאה בעונ"ה פעמים בשוגג ופעמים מחמת שעזר ושנה, ולכן באמת צערי יוראפך כמעט בכל העירות היו עירובין וגם בארץ ישראל כהיום יש עירוב בכל עיר ועיר גדולות וקטנות ואפילו בתל אביב וירושלים שהם צ"ה רבתי אוכלסים כהיום.

ובאם לפעמים ההיתר דחוק או יש צ' צרידות, א) שמי שאינו רוצה לסמוך על ההיתר צידו שלא לסמוך ואין בזה חסרון כלל אם מונע עצמו מחמת חשש בהלכה. ב) דניחא ליה לחצר לסמוך על היתר דחוק ולא ליעצר ההמון באיסור חילול שבת ח"ו. וקצת י"ל לפמ"ש התוס' חולין אהא דשלח ליה שמואל לרב שלא רצה לאכול השמן או אכול או גזרני עליך נידוי והקשו הא רב יכול להחמיר על עצמו ותי' התוס' דאם רב יחמיר על עצמו יראו אחרים ויסבירו שמהלכה אסור וממילא יגרום לבני' איסור ולכן אמר ליה אכול דוקא דאז לא הי' רשאי להחמיר ובפרט בה"י עירובין דקיי"ל הלכה כדברי המיקל כמ"ש עירובין מ"ו ע"א ואפילו יחיד במקום רבים כדאמר ריב"ל שם, ובפרט היכי דנוגע לרבים. ובשו"ת תשצ"ך ח"ב ס' ל"ח וז"ל, השנים עשר אם נלך בעירובין

דיש להציל ממש רצות בני מחילול שבת, והלואי שאזכה עוד לראות בתקון זה ויהא חלקי עמהם.

ידיד נפשו דרשה"ט ושכ"ג בידירות נאמנה ובלב ונפש.
מנשה הקמן

סימן סא

דברי החזו"א דאין לן רשות הרבים בזמן הזה

ב' תמוז התשל"ה בני יצו"א
מע"כ ידידי מאד נכבד הרב הגאון המפורסם חוב"ט,
משנתו זך ונקי וכו', כש"ת מוה"ר שלמה מיללער
שליט"א, ראש הכולל בטאראנטא.

אחד שב"ת, קבלתי מכתבו השני צענין רה"ר ע"י רה"י
וכנראה שלא ראה דברי הרמב"ן שהבאתי
בספרי משנה הלכות ח"ו במפתחות סי' פ"ו וז"ל, הרמב"ן
(עירו צין מ"ג ע"א ד"ה ומעתה) ואין אני קורא בזה אל יא
איש ממקומו כיון שהלך ג' פרסאות צרגליו שהרי הלך
הספינה אינו קרוי הילוך כלל, ותמה על עצמן הוא יושב
צרות היחיד שלו שהספינה רה"י היא גבוהה עשרה ורצות
ארבעה וכדאיתא צ"ה הזורק ואתה חושש לו משום מהלך שלש
פרסאות איהו מינה נייח וספינה הוא דקא מסגיג וחסר
מהלכת הוא ולא אדם מהלך כלל עכ"ל. הנה מצוה דאדם
צרה"י צספינה לא הוא הילוך כלל וא"כ כ"ש לענין רה"ר
אין בוקעין צו רבים צענין וזה פשוט מאד.

והגם שאין דרכי לאדם מיעוט כמוני להשיצ צדצר אחד שחי
פעמים כידוע הדבר, מ"מ מחמת ידידות יחירה וגם
כי כבר הנני צאמצע הכתיבה אכתוב כאן צקיטור עוד צמה
שהעיר מעכ"ת צמכתצי הנעיר צענין הראיה מדברי הגר"ו
צש"ע שלו דהילוך צמכויות נמי הוא רה"ר וראה מספינה
על הים, והנה לצד ממה שכתבתי למעכ"ת דקדקתי עוד
בספר יראים (להר"א ממי"ץ ז"ל) סימן ק"צ שהוא מקור
מוציא דין המג"א הנ"ל כמ"ש המג"א, וז"ל הרא"מ, יש
לשאול הלא הים עמוק עשרה ורצות ד' ומיא לא מצטלי
מחיתא כדאמרינן צהזורק אמר אצ"י צור צרה"ר עמוק י'
ורצות ד' חייב מיא לא מיפליגי מחיתא ואין לתרץ מפני
שהספינות שטות ע"פ המים מצטלי מחיתא דאי צתר תשמיש
הספינה ש"פ המים אזלינן א"כ ליהוי רה"ר אך הוא טעמא
דיס שאינה רה"י דכל חריץ עמוק ואינו משופע כדי שיתלקט
עשרה מתוך ד' לא הוא רה"י, ורה"ר לא הוא שאינו נוח
תשמיש הליכתו מפני המים עכ"ל ע"ש.

והמעייין צכוונת הרא"מ הוא כך, דהיה קשה ליה להרא"מ
אמאי הים שהוא עמוק עשרה ורצות ד' לא הוא

רה"י ככל רה"י צכל התורה כיון דיש כאן מחילות מוקף
רשות וע"ז קאמר דאין לומר מפני שהספינות שטות ע"פ
המים הם מצטלי המחילות דע"כ הספינות שטות לא נחשבות
תשמיש על הים דאי תימא נחשבות תשמיש א"כ ליהוי רה"ר
נמי כיון דתשמיש הספינות הוא תשמיש וע"כ כיון דחזינן דיס
לא הוא רה"ר ע"כ דתשמיש צספינה לא חשוב תשמיש כלל
לא לענין שיצטל מחילה ולא לענין שיהי רה"ר וא"כ הדרה
קושיא לדוכתא אמאי לא הוא יס רה"י וע"ז תי' משום דליכא
כדי שיתלקטו עשרה מתוך ד' ולכן לא הוא רה"י. אלא דלפי"ז
הי' קשה ליה קושיא אחרת כיון דעיקר הטעם דהים לא הוא
רה"י משום דל"ל עמוק י' מתלקט מתוך ד"א א"כ ליהוי
צאמת רה"ר והטעם דהרי אמרו צגמרא שבת דף ק' ע"ב
דקתני מתני' תרי זמני רקק מים ורה"ר מהלכת צו הזורק
לתוכו חייב ופריך אצ"י תרמי למ"ל ומשני אצ"י איצטריך סד"א
ה"מ היכי דלא הוא ד"א רצות, ופירש"י דנוח לעבור צו
מלהקיף ולילך לראשו שהוא כלה שם אצל היכי דרצות ד"א
אקופי מקיף ליה ואין עוצרים צתוכו ולא הוא רה"ר קמ"ל
ר"א אמר איצטריך סד"א ה"מ היכי דהוי ארבעה אצל היכי
דלא הוא ארבע מפסע פסעי ליה קמ"ל.

והרמב"ם ספי"ד מהל' שבת כתב רקק שהוא עובר צרה"ר
ורבים מהלכים צו אס אין צעומקו י"ט הרי
הוא כרה"ר צין שהוא רצות אפילו ד"א צין שלא הי' צרחצו
ד"ט וכו' הואיל ואין צעמקו י' הרי הוא כרה"ר עכ"ל, ועיין
מג"א סימן שמה סקי"א מצוה דכל שאינו מתלקט צד"א
י"ט הרי הוא כרה"ר אפילו שהוא רקק של מים וכן הדין
צרה"ר ציצשה דכל שאינו מתלקט לא הוא רה"י אלא הרי
הוא רה"ר ולפי"ז תקשה כיון דאוקמה הרא"מ דלכן לא הוא
רה"י משום שאינו מתלקט י"ט צתוך ד"א א"כ ליהוי רה"ר
צרקק של מים דנמי הוא רה"ר וע"ז משני כיון שאינו נוח
תשמיש הליכתו מפני המים כלומר דמה"ט לא הוא רה"ר כיון
שאינו נוח תשמיש הליכתו וסוף דצרו אלו אינו קאי כלל
אספינה דספינה צבר תי' שאין נחשבות תשמיש כלל ותי' זה
קאי רק אצירונו שתי' דמיירי שאין צו להתלקט וזה לפענ"ד
צרו צס"ד צדצרי הרא"ם.

אלא דלפי"ז א"כ צאמת טעמא צעי אמאי הספינות אינן
נחשבות תשמיש על הים ז"ל הטעם משום דהו"ל
רה"י ואין הרה"י מצטרף לרה"ר וא"כ אדרבה מדברי היראים
הנ"ל ראה לדצרינו צס"ד ופלא על הגרש"ז שלא הרגיש צזה.
ומיהו י"ל נמי דיש ספינות דאין להם מחילות י' למעלה מן
המים ואין מן מיא משחינן וא"כ אפשר דעכ"פ ספינות כאלו
יצטלו המחילות וגם כי יש ספינות שיוצדין מהם לרחוץ צים
ואמנם אפ"ה גם ספינות אלו אינן נחשבות תשמיש כלל על

כעירות מוקפות במחילות ע"י הרחוצות ומה שנפרץ במקומות
אין זה עושה רה"ר וזה כתב מרן לישב מה שהקשה המ"ב
בסימן שמ"ה ודחק לישב להקל וסיים מרן החזו"א ולפי
האמור ההיתר מחזור ומרווח לכרכים שלנו ע"ש, וא"כ זה
נכלל גם נ"י וצרוקלין וא"כ כ"ג שהוא באמת מנושא כלי
מרן החזו"א למ"ל להחמיר במקום שהקיל מרן, שוב ראיתי
באחד מתשו"ס שם שהציא דברי מרן החזו"א ז"ל ודחק בו,
ולפענ"ד הדברים כפשוטם ועכ"פ לפי"ז יש לן אילן גדול מרן
החזו"א לסמוך עליו אפילו בלי טעם שלנו.

אלא דלעיקר הדבר בתשובה אחת לידידי הגר"ש מיללער,
ראש הכולל בטאראנטא הבאיתי דברי המהרש"ס
בתשובה הנ"ל. אמנם ציינתי עליו דמדברי הרמב"ן ז"ל עירובין
מ"ג ד"ה ומעתה מפורש להיפוך דהילוך בספינה לא קרוי
הילוך כלל ונתן טעם לדבר ח"ל, ותמה על ענמך הוא יושב
ברשות היחיד שלו שהספינה רה"י הוא גבוה עשרה ורחבה
ארבעה וכו' ואמה חושש לו משום מהלך שלש פרסאות איהו
מינה ניח וספינה הוא דקא מסגי' וחזר מהלכת ולא אדם
מהלך כלל עכ"ל. וציינתי עליו במפתחות שם. מבואר מדברי
הרמב"ן ז"ל דאם היושב ברה"י שלו אף שהוא רה"י מהלכת
תחתיו אינו קרוי הילוך כלל דלאו אדם מהלך וספינה הוא
דקא מסגי' תחתיו ואיהו מינה ניח והכ"נ פשוט דהמכונה
שהוא גבוה עשרה ורחבה ארבע הו"ל רה"י והאדם היושב
בה אינו מהלך כלל ומינה ניח ולרה"ר צעין ששים רבוא
בוקעים בו ואולי עוד גדולה הוא מכונה מספינה, דבספינה
עכ"פ איכא ד' הילוך שמהלך ע"פ כולה אצל במכונה יושב
כל הזמן ואינו הולך כלל ואינו רשאי לירד באמצע הדרך
משא"כ בספינה דצידו לירד אלא שקשה לו זה פשוט מאד.

ומש"ב כבודו דמדברי הרמב"ן שהבאיתי במפתחות יש לחלק
טובא אלא חילוק לא ידענא ונא ימחול לי לכתוב
החילוק ואז נראה ונחכים לדבר, אצל עד התם הרי לפי
טעם הרמב"ן הוא מבזרר ומבואר שנתן טעם לדבר שהוא
יושב ברה"י והיושב ברה"י לא מקרי מהלך כלל, ומ"ש רה"י
זה שנקרא ספינה או רה"י שנקרא מכונה רה"י הוא ולא
מקרי מהלך כלל א"כ ליכא בזה בוקעים ברה"ר זה לפענ"ד
ברור מאוד, ומיהו גם לפמ"ש כמ"ע ימחול נא לעיין בשו"ת
צית אפרים סוסי' כ"ו שאין מדברי מהרש"ס קשה לידון
אפילו בלי דברי הרמב"ן ז"ל ע"ש מה שמחלק למעלה
מעשרה וכו' ע"ש.

שנית דהמאירי ריש עירובין ד"ה והמשנה ראשונה התנה
ברה"ר שיהיה ברחצה ט"ו אמה ומפולג משני ראשיו
עד שיוכל לעבור ביושר בלא עיכוב וכן הנריכו בו גדולי
הרבנים שיהא בו דריסת רגל לששים רבוא ולא שיהא ששים

הים וע"ז קאי הגרש"ז ומיהו באמת כי רוב הספינות יש
להם דין רה"י כמבואר בגמרא ובשו"ע וכמ"ש בס"ד. ועיין
שו"ת צרכת אברהם להגר"א בן הרמב"ם סימן י"ב. ולענין
יערים לא דמי יער לים ובקעה דהים אין תשמישו נוח כיער
שאין האדם יכול להלוך בו אלא על ידי ספינה וכו'. מבואר
נמי דהילוך על ידי ספינה לאו שמה הילוך. יהי' מאיזה טעם
שיהי' אצל א"כ פשוט דהכ"נ במכונה. וגדולה מזו דעל
הספינה עכ"פ מותר לו להלך גם במים ועל הספינה משא"כ
במכונה ועל הרחוב כמוצן.

ומה שאין מעכ"ת לענין עיקר דין רה"ר דל"ל בזה"ז
לעיין בדברי מרן החזו"א ז"ל א"ת סימן ק"ז אפריון
נמטי' לכת"ר וכבר כתבתי גם מזה דבזה"ז אשר רוב עירות
הן מוקפות במחילות ע"י הרחוצות שאין מפולגות ומה
שנפרץ במקומות אין זה עושה רה"ר והחזו"א ז"ל כתב רק
דיש ג' מחילות עומ"ר ובאמת ע"פ רוב יש ד' מחילות
כאלו עכ"פ דברי מרן החזו"א ז"ל הם קילורין לעינים וכ"ש
לפמ"ש בס"ד א"כ אין כאן גם רחב ט"ו אמה וכנ"ל וא"כ
הן ניתרות בזה"פ בנקל ובמ"ב הקשה להקל בסימן שמ"ה
מחמת שאין ס' רבוא בוקעין וכתב מרן החזו"א ולפי האמור
ההיתר מחזור ומרווח לכרכים שלנו ואני העני מוסקי' וכ"ש
לכרכים שלנו כן נלפענ"ד.

אלו דברי ידידו דושה"ט וכאש"ל המכבדו ומוקירו מאד מאד
בלב ונפש.

מגשה הקמץ

סימן סב

עוד בדין רשות הרבים בברוקלין ונ"י.

ה' לסדר שמן זית זך התשל"ו בנ"י יצ"א
ישאו הרים וגבעות חיים ברכה ושלום למע"כ ידי"ג
הרהגה"צ ור"ח חו"פ נאה דורש ומקיים בע"פ וכו', כג"ת
מוה"ר בנימין יהושע זילבער שליט"א, בעמח"ס הרבה בני
ברק.

אחדשכ"ג צידדות נאמנה, יקרת ספרו אז נדברו ח"ו
הגיעני וכו'. ובסימן ע"ה הציא דבריו במשנה
הלכות ח"ו סימן פ"ו פ"ז דאין לן רה"ר דאורייתא בצרוקלין
בזה"ז, וכ"ת התפלא דכנראה נעלמה ממני תשו' מהרש"ס
ח"ג סימן קפ"ח אודות מסילת הברזל שנסתפקו אי צעזיל
זה הו"ל רה"ר דאורייתא אף דהו"ל ג"כ בפנים ובצדק
החדוש התפלא כי דבר זה הוא חדש מאד.

והנה צמה שהתפלא שהוא דבר חדש איצרא דאינו חדש
כלל, וגדולה מזו כתב רבינו הגדול החזו"א ז"ל א"ת
סימן ק"ז דכל עירות בזה"ז שרחוצותיהן אינן מפולגות הו"ל

רצוא יכולין לעבור שם ביחד אלא שיהא דרך מצוי לששים רצוא ורגילים לעבור שם עכ"ל, הרי שהתנה שיהא רגילים לעבור אבל אם אין רגילים לעבור אינו כלום וא"כ כ"ש היכי דאסרוס לעבור דלא מקרי רה"ר ורשות הרבים פירושו כמשמעו רשות שיש רשות לרבים ולא שאסור לעבור.

ובתוספות עירובין דף ו' ד"ה כיצד מערבין וכו' הקשה ר"ת דבשבת פ' הזורק דף ז"ה אמר דעגלות הוי תחתיהן וציינהן רה"ר ותחתיהן לא הוי ס' רצוא ואומר ר"י וכו' ולפי כ"ג מאי קושיא אם תחתיהן לא מסגי רבים אבל הרי ישנן על העגלה והם מטטרפין דהרי היושבים בעגלה לשיטתיה כזוקעים זו הוה, א"כ תחתיהם נמי הוי רה"ר מכח היושבים על העגלות אע"כ דהיושבים על העגלות הם ברה"י ולכן פריך שפיר תחתיהן אין זוקעין ס"ר והאיך הוי רה"ר ומדמי' ר"י דמ"מ דרכן ה' לנאת ולבא באותו דרך משמע להדיא דאם לא היה דרכן לנאת ולבא באותו דרך באמת לא ה' רה"ר ואפי' אלו ה' העגלות מלאין אנשים כיון שהם ברה"י בעגלות אף שהיה צמציאות לירד מהעגלות ולילך ברגל ברה"ר וא"כ כ"ש צמכוות שאסור לנאת ולבא באותו דרך שהם נוסעים לכ"ע לא הוי בכלל זוקעין זו וא"כ גם דעת המוספות דממה שעל רה"י אין מטטרפין. וקצת יש לחלק דכיון דהעגלות היה עליהם קרשים לא היו צנ"א יושבים עליהם מ"מ היל"ל דעל העגלות נמי אסור משום רה"ר אבל האמת דהעגלות הם רה"י כמבואר בגמרא שבת להדיא. ועיין מג"א סימן רס"ו סק"ד.

ועיין יראים להר"א ממ"ץ ז"ל סימן קי"ז הביאו המג"א סימן שמה"ה שהקשה לשאל דהים עמוק עשרה ורחב ד' ומי' לא מבטלי מחמתא אמאי לא הוי רה"י דאי בחר תשמיש הספינה שע"פ המים אוליין א"כ ליהוי רה"ר אך הוי טעמא דים שאינה רה"י דכל חריץ עמוק ואינו משופע כדי שיתלקט עשרה מתוך ד' לא הוי רה"י ורה"ר לא הוי שאינו נוח תשמיש הליכתו מפני המים עכ"ל. ולכאורה אכתי תקשה מ"מ ליהוי רה"ר מכח הספינה שע"פ המים וניחל בחר תשמיש ספינה שע"פ המים וע"כ דזה אינו דלא אוליין בחר תשמיש ספינה דליהוי רה"ר דלא נחשז כלל לרה"ר בשביל זה וכדעת הרמב"ן ז"ל דעכ"פ תשמיש ברה"י והילוך זו לא עושה רה"ר יהי' מאיזה טעם שיהי' או מטעם הרמב"ן או מטעם אחר אבל הילוך ותשמיש ברה"י אינו עושה רה"ר, ותדע דהרי עיר שיש בה מחיצות אפילו יש בה ס' רצוא אין עושין רה"ר דכיון דיש לה דלתות הרי זה רה"י מה"ת ואין רה"י עושה רה"ר והכ"ג באלו, ועכ"פ לא צריכנא רא' דכ"כ הראשונים ז"ל, ועי' עוד שו"ת הגר"א בן הרמב"ם ז"ל סימן י"ב ובתוס' שבת ס' שמה אות מ"א ובמש"כ שם ובח' הארכתי עוד בס"ד.

סוף דבר לפענ"ד אין שום ספק שהמכונה שהוא רה"י צפני ענמו ואסור לנאת ממנה לרחוב אינה מטטרפת לששים רצוא, ואדרבה אין כאן רה"ר כלל שאסור לעבור דרך שם וכ"ש שיש לן היתר מרן החזו"א ז"ל בריות יש לן היתר לעשות עירובין בעירות גדולות כאלו כי אין להם דין רה"ר. ובחי' הארכתי כי מימות עולם שקדו לעשות עירובין להיתר הוצאה וע"ז אמרו בשעה שחיקן שלמה עירובין יתה צ"ק אם חכם בני ישמח לבי גם אני, ובתשו' הרא"ש כלל כ"א ברבי יעקב בר' משה שרצה להחמיר שלא לעשות עירוב כחב עליו הרא"ש שהוא מכשיל את הרבים ובר נדוי הוא ובכלל זקן ממרא קראו ע"ש, שהוא נגד טבע הרא"ש למי שהוא בקי בדבריו. ומרן הח"ס א"ח ס' פ"ט כתב מזה לתקן עירובין בכל קהל וקהל ומי שמחמיר בדבר נקרא מקלקל ומקיל בחילול שבת שהרבה צנ"י נכשלין זו והקולר תלוי על זווארו ע"ש, ועי' שו"ת תשב"ץ ח"ב סימן ל"ח והי"ב אם נלך וכו' עכ"פ המחמיר בעירובין מקיל בחילול שבת של רבנות צנ"י ח"ו כמבואר בפוסקים, עי' לעיל סימן ס"א וס"ב.

ידי"נ דרשכ"ג וכאש"ל המצפה לישועת ה' כהרף עין, בלב ונפש
מנשה הקמץ

סימן ג

ישוב לקושיות האחרונים במוציא מת לקברו
הוי מלשאצל"ג

מע"כ ידי"נ ור"ח הרה"ג המפורסם אי"א כש"ת מוה"ר
ירחמיאל זעלצער שליט"א, בעממ"ס נר למאה.

אחדשכ"ת, כרגע קבלתי מכתבו השלישי זו העיר על קושית הגה"ק בעל אבני נזר א"ח סימן רמ"ז אהא דתנן פוטר ה' ר"ש אף צמציא את המת לקברו משום דהוה מלשאצל"ג, והקשה ז"ל דאמאי הוה מלשאצל"ג הא יש לורך לקיים מצות קבורה, ודחק לישז ולחלק בין מקלקל בעצמותו לא חשיב תיקון מצוה תיקון ע"ש, ובשו"ת מנחת אלעזר ג"כ הקשה כנ"ל ודחה תי' האבני נזר וסיים דלית נגר ובר נגר דיפרקונה לקושיא זו (ע"ש מנח"א ח"ג סימן נ"ז) וכ"ת כתב לישז בדרך פשוט דבשבת ליכא מצוה של קבורה ולא דמי ללולב לנאת זו ולס"ת לקרות זו דאיכא מצוה משא"כ צמת דאסור לקבור בשבת ע"כ. [ועיין תוס' שבת דף ק"ו ע"ב ד"ה בחובל דמקלקל גמור נמי משכחת לה דהוי זל"ג, ועיין בשו"ת בית שערים א"ח ס' רע"א].

והגם כי אין הז"ג להאריך בזה, אמנם מאחר שידעתי שכ"ת מאזהב את דבריו ולכן אמרתי להעיר גם בזה, אמנם בקיצור. וראשונה במה שרצה לתרץ דבשבת ליכא מצוה של

ביאר לן המאירי דלדעת ר"ש מוציא המת לקבורו פטור ומחלק בין מזה עוברת למזה שאינה עוברת.

איברא דגם דצברי התוס' שם דף ק"ה מבואר להדיא קושית הני גאוני ותי' עליהם דצגמרא שם סיים חינוח מתו אלא חמתו אחמתו קשיא ומשני חמתו אחמתו נמי לא קשיא הא ר' יהודה הא ר"ש הא ר"י דאמר מלשאל"ג חייב עליה הא ר"ש דאמר מלשאל"ג פטור עליה, ופירש"י שם דמתו על מתו נמי הוה מצי לתרוצי הכי אלא מעיקרא אהדר לאוקמי כחד תנא ולא מתוקמא אלא כר"י דהא מלשאל"ג היא כמוציא את המת לקבורו. אמנם התוס' הקשו שם אפירש"י דע"כ תרוייהו צמת ידיה איירי ולא צמת דעלמא דקתני בצרייתא דלעיל דינא ידי קריעה וא"כ משאל"ג כיון שהוא צורך מזה דמוכח לקמן, ונראה לר"י דלא מתרץ אלא חמתו אחמתו אבל בעל מתו לא פליגי דצמת דעלמא פטור דמקלקל הוא וצמת ידי' דאיכא מזה חסוד מתקן וכו' ע"ש. הנה מבואר דצברי התוס' דצמת ידיה שחייב לקרוע מקרי מתקן אבל צמת דלאו ידיה דאינו חייב לקרוע לא מקרי מתקן אלא מקלקל. ומעתה הכ"נ לענין קבורת המת דהנה פשוט דהמזה לקבור הוא על הקרובים כל שיש לו קרובים כמבואר כל זה בשו"ע יו"ד וכיון שכן המוציא מת שאינו שלו לקבור ליכא מזה עליו לקבור ושפיר לא הוי מלשאל"ג בשביל המזה דהכא המזה על הקרובים לא על אחרים ודברי הגאונים נע"ג. ויכול לפרסם זה כי הוא פלא.

וע"ש עוד בתוס' ח"ל, ואע"ג דלקמן משמע דלצורך מזה וכו' ותי' ד' בשם ר"ת דמחלק בין שהחיקון צא לצסוף וצין צא החיקון צשעת קריעה ולא חשיב קלקול כלל ע"ש ודו"ק דזהכי לכאורה נדחו דברי הגאון בעל אצ"נ ובעל מנח"א סוף דבר דברי הגאונים נע"ג והגם דלאו נגר אני הניחו לי מן השמים צס"ד להחגדר צו ודברי המאירי הנ"ל העיר לי גם אחד מתלמידי הצ' מהר"ש הי"ו.

ועוד צו שלישיה דנלפענ"ד לחדש דבר צס"ד, לפמ"ש בצפרי משנה הלכות ח"ד סימן קפ"א צישוב קושית הגרע"א וח"ס ז"ל א"ח סימן קכ"ח דאיך מותר ליקח שכר מקצורת מתים דאסורים צהנאה הא הוה כשכר פועל לעשות עמו צין נסך ע"ש מה שתי', ועי' שו"ת דוצצ משרים ח"ג סימן כ', וכתבתי לחדש צס"ד ע"פ דעת התשצ"ץ ח"ג סימן י"ג שכתב צקהל שחקנו חצרה לקבור מתים צתשלוס שכר ואחד מן הקהל קם ונתעורר דזה איסור גמור ציד החכמים אחרי שיקחו שכר מן המתים אלא יעסקו צחנס והתשצ"ץ צירר ההיתר משני טעמים, חדא דכל מת שיש לו קרובים יורשי נכסיו אין הרחוקין חייצין לקצרו וכיון דהקצורה מוטלת על הקרובין אם רחוקין מטפלין צהם רשאיין ליטול ממון מנכסיהם לצורך מזה

קצורה הנה צאמת כי ליכא למדחי הני גאוני צגילי דחיטתא וודאי דגם צצבת איכא מלות קצורה אלא דיש עליו איסור צבת שאסור לו לקצרו ואפילו אי נוהג אנינות צצבת נסתפקו צה, עיין רא"ש רפ"ג דצרכות צשם הירושלמי שכתב דאין לדייק מינה ע"ש, והגם דקיי"ל א"ח ש"א דאסור להזין שום אבר צמת וכ"ש שלא לקצרו, אבל עכ"ז אינו נפטור ממתות קצורה, ואדרצה מחשיך על התחוס ועוד, ורציה צרורה ממשנה צבת ק"ה הקורע צחמתו ועל מתו וכל המקלקלין פטורין וצגמ' פריך ורמיניהו הקורע צחמתו וצאצלו ועל מתו חייב ואע"פ שמחלל צבת ינא ידי קריעה ומשני לא קשיא הא צמת ידיה הא צמת דעלמא, ופריך והא מתו קתני ומשני צהנך דלאו צני אצלות נינהו, ופריך ואי חכס הוא חייב ואי אדם כשר הוא חייב ואי דקאי צשעת ינאית נשמה חייב ומשני דליכא אפילו חדא מינייהו. מבואר דאלו הי' אחד מהן הי' חייב אע"פ שחילל את השבת ינא ידי קריעה והכ"נ צקצורה אע"פ שמחלל צבת מ"מ ינא ידי קצורה אם קצרו צצבת, ולא תקשה ממה שאמרנו צירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה חל יוס ח' שלו צצבת היאך אפשר (פי' וכי נקצר צצבת) ומשני תפטר שגררתו חיה ונתיאשו צצבת מלצקשו אית דצעי למימר דצא לו שמועה קרובה צצבת ואמאי לא משני דקצרוהו צמוזד לא קשה מידי דאהכ"נ אלא צרשיעי לא קמיירי ופשוט.

ומיידו צעיקר קושית הני גאוני אף דלא נגר אני ולא צן נגר, לפענ"ד אחר צקשת סליחת הני קדושי עליון נראה לישב דלא קשה, דהרי אפשר צמוציא מת עכו"ם לקצורה או צמוציא מת שאינו חייב לקצרו כגון שהוא מת שאינו שלו וליכא מזה צקצורתו ושפיר הו"ל מלשאל"ג, איברא דקושיא זו לאו חדתא היא וכן הקשה כצר המאירי צבת צ"ג ד"ה המשנה הששית שכתב ואני תמה הואיל וקצורה מזה היאך אין הוצאה לקצורה צריכה לגופה עד שרציתי צתלמוד המערב שהעמידה צמת גוי ר"ל מעוצדי האלילים שאינו חייב צקצורתו וכן העמידה כשאין צו ריח רע, ורציתי לגדולי הדור שפי' צו שאלו שם לענין מת ישראל כשאין צו ריח רע או שלא הי' צורך שהי' צו ריח רע פטור לר"ש משום מלשאל"ג וחזרה שאלתו צמקומה, היאך אפשר שהקצורה מזה ולא תהא הוצאה זו מלצכה צריכה לגופה והניח הדצר צצ"ע, לכאורה אמנם דצרי תורה ענייס צמקום אחד ועשירים צמקום אחר, וצדף ק"ה ע"צ כתב ח"ל, לפי דרכך למדת שלדעת הפוסקים כר"ש צמלשאל"ל שפטור עליה אפילו קורע על מתו פטור ואינה נקראת צריכה לגופה מצד קיוס המזה, ומ"מ דוקא מפני שאין למזה שעה עוברת ואדרצה אעפ"י שנינא צה שלא צומנה עשאה שאם לא כן ודאי צריכה לגופה היא וכן הענין צמוציא מת לקצרו ולמדת שסתם משנחינו כר"ש עכ"ל. הנה

ובזה הנני ידידו דושכ"ת צלח ורכב על דבר אמת, ותודה רבה על עיונו בספרי כי זה חלקי מכל עמלי שב"ה נתקבלו דברינו בעולם התורה, בברכת כוח"ט בלב ונפש

במשנה הקמן

סימן סד

אי צריך לבדוק ספרים מפוררי חמין

עש"ק ט' ניסן התשל"ה בני יצו"א

את חג המצות יחוג בדיעות וברכתא במותיב תלתא, לכבוד הרה"ג חו"ב מופלא ומופלג וכו', כש"ת מוה"ר גבריאל צינער שליט"א, ראש הכולל ור"מ בישיבה הקדושה פאפא בני".

אחדש"ת צידדות, מכחצו עדי קבלתי בדבר השאלה שנשאל מחצרי הכולל אי צריך לבדוק ספרים שיש שם פירורי חמץ, לפי שקשה לבדוק כל ארגו הספרים, ובכלל תמיה ליה מה מועיל מה שפותחין כל ספר ובודקין רק שער של הספר דאס צריך לבדוק או החיוב על כל דף ודף, ולכן יאס לחדש דבאמת לא צריך לבדוק הספרים שהרי קיי"ל דפירורין ממילא בטלי והם הפקר והאריך בפלפולו הנעים, ומאד נכספה נפשי לפלפל בדברי תורה, אמנם היות כי מעכ"ת עלן עלי להשיב עוד קודם הפסק ולכן לא אכתוב רק מה שנלפענ"ד להלכה בזה, ואי"ה אס אזכה לכשאפנה עוד אפלפל בדבריו ואחו הסליחה על מיעוט פלפולי כעת.

והנה גרסינן בגמרא פסחים ו' ע"ב אמר רב יהודה אמר רב הצדק צריך שיבטל מ"ט אי נימא משום פירורין הא לא חשיבי וכי תימא כיון דמיטער להו אגב ציתיה חשיבי והתניא סופי תאנים וכו' בזמן שצעה"צ מקפיד עליהן אסורין משום גזל וחייבין צמעשר בזמן שאין צעה"צ מקפיד עליהן מותרין משום גזל ופטורין משום מעשר אמר רבא גזירה שמה ימנא גלוסקא יפה ודעתיה עליה ופריך וכי משכחת ליה לבטליה ומשני דילמא משכחת ליה לבתר איסורא ולאו צרעותיה קיימא ולא מצי מצטיל ע"כ. והנראה לכאורה דפירורין ממילא קא בטלי מדקאמר מ"ט אי נימא משום פירורין הא לא חשיבי פי' וממילא קא בטלי, ועי' ר"ח שם מאי טעמא אי משום פירורין אע"פ שלא בטלן כמו בטלי הן דהא לא קפיד עליהו וכו' ע"ש, ובתוס' שם ד"ה ודעתיה עילוייה פירוש ולא בטל מאליו כמו פירורין. מבואר דפירורין מאליהן בטלו. וכ"כ המג"א א"ח סימן תל"ד סק"ה ח"ל, ודע דפירורין ממילא בטלי והצטול הוא שמה ימנא גלוסקא יפה אלא דקשה ממה שקיי"ל בסימן ת"ס ס"ג הלש אחר זמן איסור חמץ יאמר בשעת לישה כל פירורין שיפלו בשעת לישה ועריכה וכן צנץ הנדבק בכלים אי מצטל אותם כדי

קצורה דהוה כשכר מנזה הזאה וקדוש, שנית דמנזות קצורה אינה אלא להכניסו לקצרו אצל ההצאה והמילוי אינו אלא הכשר מנזה והחפירה נמי הכשר מנזה הוא דאדם יכול לחפור לו קצרו מחיים כמו שכתב מה לך פה ומי לך פה כי חצבת לך פה קצרו חצבו מרוס קצרו וכן בקצרי אשר כריתי לי בארץ כנען כפי הנראה מדרך הפשט שמה תקצרני, וכיון דיכול אדם לחצוב קצרו בחייו ואין מוטל על הרצים אלא להכניסו בקצרו שא"א זה אלא ע"י אחרים אס רוצה להטיל טורח חפירה על אחרים רשאין לטול ממנו ע"ש. והבאתי עוד סמוכין ממתי מדבר שהיו נכנסין צעמנן לקצרים שכרו להם ערב ת"צ כמבואר.

אלא דלפי"ז אומר אני דהכי נמי ודאי מנזות קצורה הוה מנזה ומלשנ"ג אמנם זה דוקא ההורדה לקצרו אצל חפירת הקצרו וההוצאה לא הוה אלא הכשר מנזה ואהכשר מנזה לא נעשה בצביל זה מלשנ"ג דוקא צמנזה עצמה שמקיים כמו הקורע על מחו שהמנזה היא הקריעה וכן לולב וכיוצא בזה, אצל הכא ההוצאה לא הוה אלא הכשר מנזה ועי"ז לא אמרו ושוב הו"ל בכלל מלשנ"ג, וקצת היה נראה דתולה צמחלותק הריצ"ש והתשצ"ץ דהריצ"ש תשו' ק"א והתשצ"ץ סימן כ"א ח"א כתבו דעליה לארץ ישראל נמי הוה מנזה והרשצ"ש סי' א' ב' ג' האריך הרבה צמנזות ישוב א"י וחלק המנזה לג' חלקים וכתב דהעליה עצמה לא הוה אלא ממכשירי המנזה ולכן הנשבע שידור צא"י ורוצה לשאול אין מתירין אצל הנשבע לעלות כיון דהעליה אינה מנזה מחירין לו ע"ש. וגם צין התשצ"ץ והריצ"ש יש חילוק דלהתשצ"ץ העליה היא יותר גדולה מהישוב אצל הריצ"ש סימן ק"א הנ"ל כתב דהעליה נמי הוה מנזה אצל הישוב מנזה יותר גדולה מהעליה לא"י ע"ש, ועי' בספרי משנה הלכות ח"ג סימן קפ"ט וי"ל דהא צהא תליא דלמ"ד דהעליה אף שהיא הכשר מנזה הו"ל כישוב א"כ הכ"נ ההוצאה ולמ"ד דהכשר לא הוה כהמנזה א"כ הכ"נ ההוצאה לא הוה חיוב דלקרי משנ"ג. ומיהו יש לדחוק דגם הריצ"ש מודה כאן דסוף סוף קצורה אפשר בכל מקום ולא צריך הוצאה והרי אפילו צביתו אפשר לקצרו ולקיים מנזות קצורה א"כ ההוצאה הו"ל מלשנ"ג. ודוק בזה, ושפיר מיושבת קושית הפוסקים ז"ל.

[שוב דקדמתי צרש"י זצח"ס צ"ב שכתב צד"ה אצל לא של עץ ח"ל, ודמי למוציא את המת לסלקו מעל פניו דפטור עליה ר"ש צמס' שבת וכו'. והנה דייק רבינו הגדול למוציא המת לסלקו מעל פניו ולא כתב למוציא מת לקצרו דמוציא המת לקצרו אה"נ דאפשר דהו"ל צ"ג כיון שמנזה לקצרו ור"ש לא מיירי אלא המוציא לסלקו וק"ל]. [וע"ע שו"ת משנ"ה ח"א סי' רס"ח].

בטל מעצמו וכיון דלא בטל לפי הס"ד דלא ליבטל א"כ לא נשאר רק הצדיקה והרי לא מנא הגלוסקא בשעת הצדיקה וכשמנא יעבור עלה אפילו לאו דעתיה עליוה והוא קושיא עצומה לכאורה.

אמנם לפמ"ש הפי' דודאי לא חיישין שימנא לאחר צדיקה גלוסקא גדולה כזית או יותר אלא אכן חיישין שימנא גלוסקא קטנה פחות מכזית אבל יפיפיה כלומר שיהי' עוגה קטנה פחות מכזית אבל יפה היא לעין ודעתיה עליוה לאכול שהרי כמה פעמים ימנא כעין סוכריה או גלוסקא עוגה וכיוצא בו קטנה פחות מכזית, אבל יפיפיה ודעתיה עליוה לאכול, וא"כ אפילו שהוא פחות מכזית מכל מקום לא בטלה מעצמה דליכא למימר דלא חשיבה שהרי דעתו עלה וזה שאמר רבא שמה ימנא גלוסקא יפה היינו אפילו אמת שהפירורין נמי צדק אחריהם ושאר הפירורין הם הפקר מ"מ שמה ימנא גלוסקא יפיפיה שהוא פחות מכזית ופחות מכזית הרי אפשר שלא ימנא הכל בשעת הצדיקה ולכן שפיר צריך לבטל אף לאחר הצדיקה אבל פשוט דמתחלה צריך לבדוק אפילו פחות מכזית ואתי שפיר לפי"ז פי' החוס' ודעתיה עליוה פי' ולא בטל מאליו כמו פירורין והכוונה דהגם שהוא נמי פחות מכזית כמו פירורין מ"מ מכא חשיבותו לא בטל מאליו (וזה דלא כרש"י כמ"ש החוס' דלרש"י הגלוסקא הוא כזית שכתב שיעבור צ"י וצ"י ו"ל) ובאמת כי כן כתב הר"ן כאן צד"ה מ"ט ו"ל, וגלוסקא יפיפיה לאו דוקא אלא כל שינא מכלל פירורין גלוסקא יפיפיה קרי להו וכיון דלא בטלה ממילא לכשימנאנה חייב לבערה מיד כמו שכתבתי למעלה ע"כ. הרי מבואר דס"ל נמי דגלוסקא היינו פחות מכזית ואתי שפיר מה שפי' אלא לפי"ז נראה מדברי הר"ן נמי דפחות מכזית נמי צעי לבטל עכ"פ וא"כ צעי נמי צדיקה שאם ימנאנה יוציאנה.

אלא דגם מה שכתב ר"ת דמדברי המאירי משמע דלא צעי צדיקה אומר אני דאדרבה מדברי המאירי ראייה להיפוך שם ו"ל, ושאלו בגמרא מאיזה טעם הנריכוהו בצטול אחר שצדק יפה שאם מפני הפירורין ר"ל שאין כזית שאין נמנאות בצדיקה כל כך פירורין לא חשיבי ומופקרין הם מן הסתם, ויש לדייק מה שכתב ר"ל שאין נמנאות בצדיקה כל כך צדיקה מאן דכר שמה והלא פירורין לא צעי צדיקה כלל ואין נמנאות כל כך משמע דודאי צדק ומנא גם פירורין אלא דהפירורין אינן נמנאות כל כך ונשאר וע"ז משני פירורין לא חשיבי ע"כ. הנה מבואר להדיא כמ"ש צביאור לשון הגמרא דודאי הצדק צריך שיבדוק אפילו בחר פירורין פחות מכזית אלא שהפירורין אינן נמנאות כ"כ מחמת קטנות כידוע ולזה לא חשיבי מה שנשאר וממילא בטלי וע"ז תי' רבא משום

שנמנא מבטלן קודם חימוץ ואי הפירורין מעצמן מבטלין למה צריך לומר כן כבר תי' המרי"ל והצ"ח דשאני פירורי צדק שמתכבדין יחד ונדבקיין וחשיבי משא"כ פירורי לחם דלא חשיבי ועי' מג"א שם ובצ"ז ס"ק ג'.

איברא דהש"ג כתב דצפת נמי דינא כמו צדק שצריכין לבצר והציאו כת"ר במכתבו וצ"ן לכף החיים סימן תמ"צ סקפ"ח אלא שכתב דהמאירי כתב כהמג"א וכן פסק הגרש"ז והא"ר ועוד אחרונים. ולולא דמסתפינא הי' נלפענ"ד דמה שאמרו בגמרא אי משום פירורין הא לא חשיבי הכי פירשו דודאי כשהוא צדק צריך לבדוק גם הפירורין אלא שאם לא מנא פירורין אחר שצדק הם בטלין ממילא אבל קודם שצדק ודאי ליכא למימר דהפירורין ממילא בטלין ודייקו כן מדקאמר בגמ' הצדק צריך שיבטל ופריך מ"ט אי נימא משום פירורין וכו' ויש להקשות דמאי ס"ד דהמקשה דהפירורין לא צדק אחריהן דמקשה אי נימא משום פירורין אבל נראה דהמקשה נמי ידע דודאי צדק מה דאפשר אלא דא"ל לבדוק אחר כל הפירורין לפי שאין נמנאות כ"כ ולכן פריך הצדק צריך שיבטל מ"ט כלומר כיון שכבר צדק וצדק נמי אחר הפירורין מ"ט צריך שיבטל ואי משום דהפירורין שלא מנא בצדיקה הא לא חשיבי ובטלי ממילא.

ולפי' מה שכתבתי מיושבת נמי קושיא אחרת שקשה לכאורה דמייתי ראייה וכי תימא כיון דמנטר להו אגב ציתיה חשיבי והתניא סופי תאנים ומשמר שדהו וכו' ולכאורה מאי ראייה מייתי מהתם דהתם מיירי בצופי תאנים שלקט תאנים הנמנאים כל מה דאפשר ולא נשאר אלא אותן שאין מתבטלות עולמית ולכן שפיר אמרינן התם דכיון דלקט השאר ובכיון השאר אלו צוה ידעי' דלא קפיד אבל בפירורין להס"ד דלא צדק אחריהם לא דמי אהדדי ולפמ"ש אחי שפיר, ויש לדחוק קצת דכיון דצדק אחר הכזית ויותר והשאר הפירורין ממילא הראה דלא קפיד על זה.

ובזה נלפענ"ד לפרש נמי מה דאמר רבא גזירה שמה ימנא גלוסקא יפה ודעתיה עליוה ויש להקשות מאחר שצדק אחר כל החמץ מהיכא תיתי שימנא גלוסקא יפה ולמה יתקנו בשביל זה לבטל לעולם מילתא דלא שכיחא כלל. עוד קשה מה שאמרו ודעתיה עליוה הרי כיון שהגלוסקא יפה היא גדולה יותר מכזית א"כ אפילו לאו דעתיה עליוה נמי עובר צבלי יראה וצ"י שהרי הגלוסקא הוא חמץ צפסח והרי לא ציטל החמץ קודם הפסח ואין לומר משום דלא קפיד דהרי אמרו דרק על פירורין לא קפיד דלא חשיבי, ועי' חוס' ודעתיה עליוה פירוש ולא בטל מאליו כמו פירורין ולפי' למה להו דעתיה עליוה אפילו אין דעתו עליוה נמי לא בטל כמו פירורין דהרי הגלוסקא הוא יותר מכזית ויותר מכזית אינו

לה וי"ל דהחזו"א הוסיף אפילו פירורין ממנ"מ נראה
דהכל נריך לבדוק וכמ"ש בס"ד.

העולה לידון בס"ד הוא כך דלפענ"ד דודאי נריך לבדוק
הספרים מכמה טעמים, חדא לפי מה שכתבנו
דפירורין נמי נריך לבדוק אחריהם וכדעת הרבה פוסקים
דפחות מכזית נמי צעיר.

והשנית דידוע מחלוקת הפוסקים אי שייך במ"ש כל יראה
וצ"י ואי שייך ביה ח"ש אסור מה"מ כצ"ל
איסורין, עיין רא"ש הביאו הטור א"ח סימן תמ"ג ועיין ה"ה
וצש"ת פנ"י סימן ט"ו באריכות גדולה, ועי' פמ"ג סימן
תמ"ג בפתיחה שם ובישו"ע סימן הנ"ל סק"צ ובמנ"ח מנ"ה
ט', ואין הז"ג להאריך, מ"מ למ"ד דיש בו מדין ח"ש פשוט
דחייב לבדוק ולבדוק אפילו אחר הפירורין מדין ח"ש והא
דאמרו דהפירורין לא חשיבי ז"ל כמ"ש לעיל.

ועוד צו שלישיה לפי דעת התוס' דהאיסור הוא משום דילמא
אמי למיכל, א"כ בכל הפירורין שאפשר שיתערבו
במאכל נריך לבדוק כדי שלא יתערבו במאכל ויצא לאכלס,
ח"ל הראב"ן במס' פסחים ואע"פ שמבטל אדם חמץ בלבו
נריך לחפש אחריו ולבדוק מן הצית בכל מקום שהוא, ולפיכך
נהגו הראשונים לרחוק את הקתדראות והספסלים והשלחנות
שמה ידבק בהן חמץ וגם התיבות שאם ישאר בהן משהו חמץ
שלא יתערב במאכלו בפסח צמינו ושלל צמינו ויאסרוהו והא
דחנן (מ"ה ע"א) צ"ק שבסידקי עריצה אס' יש כזית בטל
במיעוטו ה"מ דלא צעיר לאשתמושי בעריצה בפסח וגם הצ"ק
הוא במקום העשוי לחזק העריצה או בטל אצל אי צעיר
לאשתמושי זה אע"ג דעשו לחזק וחשוב בעריצה נריך לבדוק
משום דלמא איערב ל"י צהדי דההוא דמשתמש ביה ויאסר
ע"כ. הנה ל"י רצינו הגדול הראב"ן ז"ל דבדברים שישתמשו
בהם בפסח לכ"ע צעיר לבדוק אפילו אפירורין ומטעם דילמא
אמי להתערב הפירורין עם מאכלו בפסח ויאסרוהו והאי
טעמא פשוט דנוהג גם בספרים כיון שדרכן ללמוד בהם
בפסח ואם יש עליהם פירורין חיישין דלמא יתערב במאכלו
ולכן אפילו על פירורין נריך לבדוק ולבדוק.

ועל ארבע לו אשיצנו, לפי הטעם שמה ימנא גלוסקא יפיה
ודאי נריך לבדוק אפילו בתר פירורין, מ"מ אפשר
שימנא גלוסקא יפה. והנה כבר הבאנו לעיל דגלוסקא יפה
לאו דוקא גדולה אלא ה"ה קטנה אפילו פחות מכזית וכמ"ש
הר"ן דכל שהוא גדול מפירורין גלוסקא קרי ליה ואפילו נאמר
דצעי דוקא יפה מ"מ הרי פשוט דאפשר לפעמים שיניח תחת
ספרו או על ספרו או בתוך ספרו איזה סוכרי' של חמץ ממנ"מ
או כדומה או שיאכל גלוסקאות קטנות ממנ"מ שהם פחות

גלוסקא ונמנא יש כאן חשיבות אלא דלפי"ז נמנא דמגמ'
הנ"ל אין ראייה דפירורין לא צעיר לבדוק אחריהן. ולפי"ז אמי
שפיר דע"פ הל"ש מנ"מ נריך שיאמר הפירורין יהיו הפקר
דודאי פירורין נמי חיישין וכנ"ל.

וימיהו אפילו לפי ח' המהרי"ל והצ"ח י"ל דפירורי הצית
שבטלי ממילא נמי היינו לאחר הבדיקה ופשוט דאין
קיי"ל דנריך לבדוק בחורין ובסדקין ובכל מקום שמה ימנא
חמץ כפי האפשר לכתחילה עכ"פ.

והנה המחבר סימן תמ"ג ס"ו כתב נהגו לגרר הכתלים
והכסאות שנגע בהם חמץ ויש להם על מה שישמכו,
ובס"ז שם צ"ק שבסדקי עריצה אס' יש כזית במקום אחד
חייב לבדוק ואם לאו אס' היה עשוי לחזק בו שבדי העריצה
או למתוס בו נקב בטל במיעוטו ואם לאו חייב לבדוק, מבואר
דאפילו פחות מכזית נמי חייב לבדוק ופשוט דעל הכתלים ועל
הכסאות נמי מיירי דפחות מכשיעור הוא דאל"כ פשוט דחייב
לבדוק. ובמג"א שם סק"י הביא דעת הסמ"ק דדוקא כשיש
בין הכל כזית אצל כשאין בין הכל כזית אפי' אין עשוי לחזק
א"צ לבדוק אצל דעת הרבה פוסקים דאם אין עשוי לחזק
ואפילו פחות מכזית חייב לבדוק ועס"ח ומ"ש סימן ת"ס ס"ג
וכתב הגמ"י צ"ס הרא"מ דדוקא כשראוי לאכילה קצת אצל
מטונף קצת ופחות מכזית א"צ לבדוק ועי' דג"מ שם מדברי
התוס' פסחים כ"ט ע"ג ד"ה רב אשי נמי מוכח דפחות
מכזית נמי נריך לבדוק ע"ש מדאורייתא או מדרבנן עכ"פ
ובצ"י אות י"ז הביא שיטת מהר"א דא"צ לבדוק, וסיים אכן
באמת יש מחלוקת בין הפוסקים בזה דדעת הרבה פוסקים
דאפילו פחות מכזית נריך צעור ועי' בצ"י וצ"ח שהאריכו
בזה, גם הט"ז כתב דלעטע דחיישין שמה יצא לאכלס א"כ
אפילו פחות מכזית חייב לבדוק אפילו היכא דליכא צ"י
מחומרת חכמים וכמ"ש תוס' ריש פסחים צ"ס הרשב"א. ואין
להאריך בדינים אלו לפי שישאל קדושים הם וגוררין כל החמץ
הנמנא אפילו הדבק בכותלי בית ע"ש ובשאר אחרונים.

אלא דלפי"ז יש ליטב נמי דברי החזו"א ז"ל בסימן קט"ז
אות י"ח שכתב דנראה דלענין חיוב מחיצה שתקנו
חכמים כדאמרן לעיל ו' א' אין חילוק בין פירורין לגלוסקא
יפה והלכך חייב לבדוק את הספרים משום חשש פירורין
אף שאין בהם כזית. ומע"כ תמה עליו ולפי מה שכתבנו
אמי שפיר דברי החזו"א דודאי בחמץ ובפירורין אפילו פחות
מכזית כל שנכרים ונראין ודאי חיישין להוא ונריך לבדוק
והא דאמרו בטלי היינו אינן ידועים ובאמת כי ה"י לו
להחזו"א ז"ל להביא לעצמו רא"י מדברי הר"ן שפי' דגלוסקא
יפה לאו דוקא אלא כל שיצא מכלל פירורין גלוסקא קרי

וכיוצא ועי"ז חל המכירה גם עליהם והוי"ן של נכרי ועי"ז
נוהר ממשהו חמץ גם מבלי יראה דרצנן כנ"ל עכד"ק.

ומחמת איחור הזמן לא יכולתי לבא דברינו לכור הבוחן, אבל
לפום ריהטא נראין בס"ד אמיתים ונבונים להלכה, יידור
דושה"ט וש"ת מברכו בברכת חג כשר ושמוח בלב ונפש
מנשה הקמן

סימן סה

ע"פ שחל בשבת מתי יעשה סיום בבורים

אס"ח פסח התשל"ד בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם ור"ח נר"נ וכו' וכו',
כש"ת מוה"ר שמואל טוביה שמערן שליט"א, אב"ד
מיאמי ביטש פלא.

אחדשכ"ג צידדות יתירה, דבר שאלתו שרונה לחוות
דעתי העני' במנהג שעושים סיום ער"פ
והזכורים משתתפים לפטור מן התענית שהוא להם, כמבואר
בירושלמי והוצא בש"ע א"ח ס' ת"ע, וזכר ע"פ להיות בשבת
כהשתא המנהג לקיים ציום חמישי וכ"ת יאל' לחקור שאפשר
לעשות הקיום בע"ש ולא מיציעא להמאירי וסיעתו שגם
להתענות מותר בע"ש אלא אפילו להנהיג להתענות דוקא
ציום ה', אבל לעשות הקיום שאין צוה משום קביעת תענית
בע"ש שפיר דמי וכ"ג רריך לה לפי שבכמה קהלות
במקומותיכם שאין באים להתפלל בכל יום ובאים ע"פ עכ"פ
למכור החמץ ואז יוכלו עכ"פ להשתתף גם בציום הנ"ל ולכן
כתב להלכה ולא למעשה שאינו מוזיק אם עושין הקיום ע"ש.

והנלפענ"ד דהנה בעצם הקיום שאין משתתפים בלמוד
עלו צו קמטונים ופקפקו צו כמבואר בפ"ט
שהביא מתשובה מאהבה ואפילו מי שלמד באמת אלא שמאחר
עם הקיום יש שרצו לומר דאינו מועיל, ועי' א"ר ה' ט"ז
ובחסל"א ס' נ"ו ובשעה"מ פ"א מהל' ט"ז ובשו"ת רמ"ן
א"ח ס' מ"א. ומיהו הש"ך יו"ד ס' רמ"ו הביא בשם
מוהר"ם מינ"ץ דמנ"ה לכתחלה לשייר, ועי' תו"ט פ"ה
דמענית ובשו"ת פני מציין א"ח ס' ק"ג ובתשובה אחת
הארכתי בדבר. ומיהו העולם נהגו להקל ועי' מ"ב סימן ת"ע
סק"י שהעיד לן שנהגו להקל במדינתו וכן ראינו בעינינו
במדינתנו, ובספרי משנה הלכות ח"ו ס' קס"ו הארכתי קצת
בענין היתר אכילת בשר על סיום. והנה המהר"ם פרובינצל
כתשו' כת"י הוצאו דבריו בצרכי אות ד' כתב דהעיקר
להתענות ציום ששי וממילא ה"ה הקיום אמנם כנראה הסכמת
האחרונים כדעת הרמ"א דיש לנהוג להתענות ציום ה' דוקא,
ועי' לבוש וכנה"ג וכף החיים, וא"כ גם הקיום לכאורה ציום
המתענה רריך להיות דהאין ימתין עם הקיום עד יום ו'

מכשיעור והוא יושב ואוכל לפעמים הוא שוכח ויניח שמה
וימנאנו בפסח וא"כ האי טעמא שייך גם בספרים ובפרט
דבר הנדבק שאפשר שנדבק צו איסור.

ועד החמישית אני צא כי כבר נהגו אבותינו ורבותינו מדור
דור לבדוק הספרים קודם פסח כל מה דאפשר, ועל
כגון זה אנו אומרים ואל תטוש תורת אמך שאין לנו להתיר
מה שאסרו הראשונים ונהגו זה ואפילו לא עשו אלא לגדר
בעלמא שהחמירו צו בחמץ משאר איסורין משום דחמץ לא
בדילי מיניה ושאר איסורין בדילי מיניהו ולא בעי גדר אין
לנו לפרוץ גדר ועי' ראב"ן בשו"ת סימן ט' שכתב כעין זה
לענין מי שרונה להתיר חמץ בפסח בששים שכתב ואפילו לא
הי' כי אם מנהג וחומר שהחמירו עליהם האצות הראשונים
אין לנו לשנות מנהגן וחומר שקבלו עליהם ואפילו אם יבא
אליהו ויאמר חולצין וכו' גיד הנשה שמנו מותר וישראל
קדושים נהגו צו איסור אלמא אע"ג דמותר כיון דנהגו צו
איסור לא שרינן ליה כו' ואסור לשנות מנהג אבותינו וכ"ש
שהוא תורה שלמה שחמץ בפסח במשהו כדמוכח בהלכות
גדולות וכ' ע"ש. הכ"ג צידדן לפענ"ד מכל הני טעמי ודאי
שאין לשנות וצריך לבדוק הספרים וגם לבדוק כל הציט
מפירושים וישראל קדושים הם ובודקים בכל מה דאפשר
ובאמת כי ציוראפ היו נוהגים לצבוע הכתלים בכל פסח מטעם
זה בכמה מקומות הידועים לנו.

ובידיהו מה שנוגע לשאלתו בספרי הכולל אשר כ"ת כתב
שהוא סגור על כל הפסח שיש להקל שאין כאן חשש
שמה יבא לאכלו, אפילו להחזו"א יפה כתב דהכי כתב החזו"א
להדיא הטעם דבעי מחיצה אפילו לפירושים ואין לך מחיצה
גדולה מזו שסגור כל המקום ששם הספרים, וכ"כ להדיא
הראב"ן הנ"ל דהא דמתן צנץ בדסקי עריבה אם יש פחות
מכזית בטל במיעוטו ה"מ בלא צע' לאשתמושי בעריבה בפסח
וכו' הרי דאי לא צע' לאשתמושי מותר להשהותו בפסח.
ומיהו אם אפשר יעשה שטר מכירה וימכור גם חמץ הנ"ל
בקנין אגב, ועיין שער יששכר למרן הגה"ק ממונקאטש הביאו
בדרכי חיים ושלום סימן תקע"ד שאבותינו הקדושים וכן זקינו
מנ"ד אמו הגה"ק מראפשיטן זי"ע דקדקו שיהי' מה למכור
בשטר המכירה לנכרי מקודם פסח וכתב רבינו שם טעמם
ע"פ נגלה כיון שצריכים ליהרר ממשהו חמץ גם מבלי יראה
היינו מדרצנן גם כשצטלו ולכאורה הוא דבר שאי אפשר
ליהרר ממשהו בחורין ובסקדקין אשר לא ימלט כמעט ואם
נאמר שימכרם לנכרי הרי לא חל המכירה על הפירורין משהו
כאלו שאין בהם שו"פ ועל זה העצה למכור בשטר מכירה
אחיה דברים בשו"ת שיש בהם חשש חמץ ודרך אגב כותבין
בשטר מכירה גם על הפירורין שבין הסדקים בכלים חמוצים

וביום ה' כבר נתחייב בתענית וחייב להתענות, ובשלמא מי שלמד מסכתא אכתי יש לומר שלו ודאי יש סיום ואין נפ"מ חמישי משישי אבל להצאים אל הסיום הרי אין לו סיום היום ומתחייב בתענית וצמה יפטר.

אלא דראיתי בקונטרס חק לישראל לידי"ג הרה"ג מוה"ר ישראל וועלן ז"ל שנדפס עם הוספות באידש מאת מרן ר' יוסף חיים זונענפעלד ז"ל בע"פ שחל להיות בשבת שכתב דיני תענית בכורים וז"ל, די בכורים (אדער פאטערס פין די בכורים אונטער בר מילה) פאסטען דאנערשטאג י"ב ניסן ווער עס וויל נישט פאסטען קען זיך משתתף זיין אין א סעודת סיום (אנדערע מאכען דעם סיום פרייטאג אבער אין ירושלים ת"ו איז דער מנהג אז מען מאכט דאנערשטאג) וכו' ע"ש, הנה נראה דצאמח היו מקומות שעשו הסיום בע"ש רק שצירושלים אין מנהג כן אלא ציוס ה' ולכן אפשר בדמקום שאין מנהג קבוע ויש טעמים לדבר לעשות בששי ולא ציוס ה' העושה כאחרים נראה דלא הפסיד דהרי בכלל איכא שיטה במחבר דכשחל ע"פ בשבת פטורים לגמרי מלהתענות והגם דלא קי"ל כן מ"מ לענין סיום יש לזרף גם שיטה זו דלילמא א"י להתענות ודילמא ציוס ו' כהמאירי ועוד סגיפין בזה. ולכן אפשר דיש להטריף שיטה זו היכא דליכא מנהג קבוע. ומיהו היכא דיש מנהג קבוע לפענ"ד דאין לשנות אלא דאם רוצה יכול לקיים ציוס ה' וגם ציוס ו' דצוה ודאי יקיים ככל השיטות ולכן אפשר שהרב המסיים יעשה ב' סיומים סיום אחד ליום ה' ואחד ליום ו', ואתי אליבא דכ"ע כנלפענ"ד.

סימן סו

ע"פ שחל בשבת אי שפיר דמי לבטל בשבת

עוד להג"ל

ובדרב מה שיצא להורות הלכה למעשה דצין בטול חמץ בשבת דמבואר ברמ"א סימן תמ"ד בשם הטור שמבטלין בשבת, וכתב כת"ר כלומר שיש היחל לבטל בשבת אע"ג שיש צד איסור משום הפקר כתב הא"א דלא הוה אלא גילוי דעת, אבל לכתחלה אם ביטל ע"ש בשעת הביעור י"ל שאם לא משאיר אפילו מוון שחי סעודות לשבת יבטל הכל בשעת ציעור ולכן הורה כ"ג הלכה למעשה בצאתן שאוכלין מנה עשירה לצי' סעודות כדעת ר"ת וכן מי שהוא צמלון ליו"ט והמלוונות נותנים מאכלי פסח ומנה עשירה אולי צריכין לבטל חמץ בשעת ציעור ולא יבטלו בשבת בזמן שכל היחל של ביטול בשבת מגומגם קצת והאריך בזה.

ולפענ"ד דודאי צדיעבז אם ביטל ע"ש הכל, עלתה לו הביטול, ומיהו לכתחילה אין להורות כן, ומדברי

הרמ"א שהביא כת"ר רא"י לדברינו וכמ"ש המג"א שם סק"ג ואפשר שיחתיו. דלכאורה קשה מאי קמ"ל הרמ"א במש"כ וביום השבת יבטלו הא כן כתב המחבר בס"ו להדיא וז"ל, אע"פ שלא ישאר החמץ צבית אחר סעודת שחרית צריך לבטל החמץ כדרך שהוא מבטל בשאר שנים וא"כ מאי קמ"ל הרמ"א, אמנם חידש לן הרמ"א במש"כ וביום השבת יבטלו מאחר שכתב שצריך לבער הכל ע"ש קודם חלות חידש דדוקא לבער הוא דצריך אבל לבטל לא יבטלו בע"ש אלא ציוס השבת דוקא יבטלו ומדברי המחבר בס"ו ליכא רא"י אלא דגם בשבת צריך לבטל אבל שלא יבטל ע"ש אין רא"י ואפשר לומר דס"ל דיבטל ע"ש ויחזור ויבטל בשבת קמ"ל הרמ"א דציוס השבת דוקא יבטלו ולא בע"ש בשעת ציעור כלל.

אלא דלכאורה צ"ע מנ"ל להרמ"א כן דילמא הכ"נ יבטל ויחזור ויבטל ונראה ראית הרמ"א מה"ט גופא שכתב המחבר דקוב לבער בע"ש קודם חלות כדי שלא יבא לטעות בשאר שנים לבער אחר חלות וכיון דחיישינן לטעות הכ"נ יש לחוש לענין ביטול לטעות שיבטל הרבה זמן קודם זמן איסורו ומשום טעות זה צריך שיבטלו דוקא ציוס השבת קודם זמן איסורו, ודבר זה מדויק בלשון המחבר שכתב ואע"פ שלא ישאר החמץ צבית אחר סעודת שחרית צריך לבטל החמץ כדרך שהוא מבטל בשאר שנים, ולכאורה הני חמש תיבות כדרך שהוא מבטל בשאר שנים מיותרות הן ולמ"ל טעמא כדרך שמבטל בשאר שנים היל"ל סתם אע"פ שלא ישאר חמץ אחר סעודת שחרית צריך לבטל החמץ ותו לא מיד. אמנם המחבר בדיוק גדול הוסיף טעמא דצריך דוקא לבטל כדרך שהוא מבטל בשאר שנים היינו סמוך לזמן איסורו דאל"כ יבא לידי טעות, ועי' מנח"ה"ש. ומ"ש כת"ר מספר מטה יהודה שמכריע דאפי' לדברי המג"א אין חובה לבטל החמץ בשבת אלא אם לא ביטל בע"ש הנה הספר מטה יהודה אין לי לעיין בחר טעמו אמנם לפענ"ד אפילו נניח לו שאם ביטל ע"ש שאין עליו עוד חובה לבטל בשבת אם לא היה לו עוד חמץ ולא בא ברשותו אבל מ"מ אין לבטל לכתחילה בע"ש להרמ"א ולמג"א אלא ימחין עד שבת אלא דצדיעבז אין צריך לחזור ולבטל.

איברא דנגמרא דף ו' ע"ב אמר רבי יהודה הצודק צריך שיבטל מ"ט וכו' אמר רבא גזירה שמא ימנא גלוסקא יפה ודעתיה עליוהי ופריך וכי משכחת ליה לבטליה ומשני דלמא משכחת ליה לבתר איסור ופריך ויבטליה בארבע ויבטליה בחמש ומשני כיון דלאו זמן איסורא הוא ולא זמן ציעורא הוא דילמא פשע ולא מבטל ליה ופריך ויבטליה בשית ומשני כיון דאיסורא דרבנן עליה כדאורייתא דמי ע"כ, וכתב הרא"ש ז"ל כתב בתשובת רש"י מיד בלילה יבטל ויש נוהגין

לא צעין אחי לרשות זוכה, ועי' בשו"ת מחזה אברהם סי' כ"ג אות י"ד ע"כ. והנה סילוק מפורש במס' עירובין דמותר בשבת וז"ל (דף ע"א ע"א) אלא הכא זהא קמפליגי דצ"ש סברי ציטול רשות מיקנא רשותא הוא ומיקנא רשותא בשבת אסור וצ"ה סברי אסתלוקי רשותא בעלמא הוא ואסתלוקי רשותא בשבת שפיר דמי ע"כ ע"ש. וא"כ צחמץ כיון דלא הוי אלא אסתלוקי רשותא שפיר דמי לכ"ע ואפילו למס' פסחים דף ד' דציטול מטעם הפקר נמי י"ל דציטול הוא מטעם הפקר אצל אינו הפקר ככל הפקר אלא מטעם ומדין הפקר הוא וכבר הארכתי בזה בס"ד.

ובזה הנני ידידו דושה"ט וכאש"ל וי"ר שיזכה לנהל עדתו ברמה כאות נפשו, המברכו בלב ונפש

מגשה הקמן

סימן סו

למה לא תקנו יין בשחיטת פסחים

מוצש"ק לסדר יהיה רצון שתשרה שכינה במעשי ידיכם התשל"ה בני יצו"א

תפארת ישראל וקדושו, רכבו ופרשו, הרהגה"צ פאר מקדושים, חכם חרשים, משמח אלקים ואנשים, ציס"ע פ"ה והדרו, נשיא אלקים בישראל ותפארתו, ע"ה וכו' כקש"ת מרן מוה"ר ישראל אלטער שליט"א, אדמו"ר מגור ירושלים עיה"ק תר"א.

אחדשכ"ק ציראת הכבוד וצאהבה נאמנה, נתמלא ציחי אורה בשבוע העברה זו הראני חבה יחירה וצמקום גדולתו שם ענותנותו לכדני צמנתו הטורה יין המשומר לפסח הצעל"ט, והנה אמלא פי תודות כי נתיקרתי בעיניו הקדושים, כמולא באנשים אף כי אנכי חדל האישים ומלאין אכן למלכא עילאה בעד מלכא תיתאה כ"ק שליט"א ד' יחזקיה ויאמנאו לעבודתו תמה עבודת הקודש וכנשר נעוריו יחדש עוד ינוצ בשבה דשן ורענן עדי יבא ינון ולו יקתה עמים.

ונבנם יין יבא סוד, אמרתי לרשום כאן גרגיר אחד לפי קט שכלי. בגמרא ברכות פ"ו אמר רשב"ן אמר ר' יצחק מנין שאין אומרים שירה אלא על היין שנאמר החדלתי את תירושי המשמח אלקים ואנשים. אנשים משמח, אלקים צמה משמח, מכאן שאין אומרים שירה אלא על היין וכתבו התוס' ז"ל פי' אין אומרים שירה על עבודת המוצא אלא על ניסוך היין ולא על זריקת הדם ולא על ניסוך המים אצל מצינו שירה בלא יין כגון הלל בשחיטת פסחים. ויש להצין למה באמת לא תקנו יין בשחיטת פסחים ותקנו צלילה ד' כוסות ולעומת זה מצינו יין לכל דבר שצקדושה קידוש הצדלה

לצטל בתחלת שעה ששית בשעת שריפה, ואומר אני ששניהם כאחד טובים מדאמר דלאו זמן איסורא ולא זמן ציעורא משמע אי הוה צומן איסוריה או צומן ציעוריה שהוא זמן קבוע ולא פשע שפיר דמי וכן היה אומר רינצ"א וכו' ע"ש. מצואר דתיקון ציטול היה או צומן צדיקה או צומן איסוריה דהיינו ע"פ קודם חלות, ולדין קודם שהגיע שעה ששית ואין תרוייהו עצדין כדעת הרא"ש ז"ל וכן איפסק בש"ע א"ח סימן תל"ד, אצל אס כן הרי עיקר התיקון לצטל הי' או בשעת צדיקה או צומן איסורו ודוקא בשתי זמנים הללו וא"כ המצטל ע"ש צומן הציעור וזמן איסורו אינו אלא בשבת קודם שעה ששית אין כאן לא זמן צדיקה ולא זמן איסורו ואינו יולא בזה תיקון רבותיו וא"כ אפילו ציטל ע"ש בשעת ציעור מ"מ צריך לחזור ולצטל בשבת קודם שעה ששית וזה לפענ"ד רציה נכונה, ועכ"פ ע"ש לאו זמן איסור הוא כלל בזה וא"כ לצד מן הטעם שלא לחלק משאר שנים אחתי איכא עוד טעם דהציטול צריך להיות קודם זמן איסורו ובה נראה דאפילו ברור ליה שלא קנה עוד חמץ וגם לא השאיר מזון לשתי סעודות מ"מ יחזור ויצטל בשבת.

ומה שכתב מעכת"ר דבשבת אין היתר כ"כ ברור לצטל, הנה אפילו לפי שיטתו אומר אני דממ"נ יצטל אפילו לכתחלה דאם אין לו שום חמץ לא עשה ולא כלום ואם יש לו חמץ הרי ודאי מחויב לצטל. אמנם באמת לצי לא כן אומר לי אלא דציטול חמץ בשבת היתר גמור הוא חדא שהרי אינו יודע מחמץ צעין אלא מצטל שמא ימלא גלוסקא יפה וכה"ג שאינו יודע שיש לו חמץ כה"ג ליכא חשש הפקר בשבת ולא צריך לטעם דא"ל דצחמץ החירו משום שאינו אלא גילוי דעת בעלמא. אמנם הא"ל מיירי אפילו בנשאר לו חמץ צעין ממש דדינו דאם אין לו עכו"ם להוציאו נעשה מוקצה לאחר זמן איסורו וכופה עליו כלי עד מוצאי"ט ואח"כ מצערו ואפ"ה מהני הציטול ולזה צריך טעם דצחמץ החירו.

אמנם באמת בתשובה אחת הארכתי הרבה בס"ד לפ"ד המאירי בספר מגן אבות שבי' דמותר להפקיר חמץ בשבת וכ' שיש צ' מיני הפקר, האחד שמקנהו לכל העולם והפקר כזה אסור בשבת דהוה כעין מכר צמה שמזכה לכל העולם, והשני שמסלק רשות ורשות כל העולם ממנו וצכהאי גוונא דאינו כמכר אינו אסור בשבת, עוד כתב שם דצחמץ כיון דאי אפשר לומר שמזכהו לכל העולם שהרי אסור לכל ישראל ולעכו"ם צלצד הוא דשרי כה"ג אינו הפקר דהוה כהפקר לעניים גרידא דלא מהני כמ"ש פאה פ"ו וע"כ דהפקר זה הוא ענין של סילוק רשותו והוסיף לחדש דהא דבעי ר"י צנדרים עד דאחי לרשות זוכה היינו רק בהפקר דאחי עלה מתורת הקנאה אצל צחמץ דהוה רק סילוק רשות

שהשיעבוד התחיל משנולדה מרים דהיתה בת פ"ו אלא שרצו עם שנולדו שלא בדרך הטבע השלימו השיעבוד דכתיב וחמושים עלו ב"י דהיינו חומש ילאו וד' חלקים מתו בשלשת ימי אפילה, א"כ הוא ישראל ה' פעמים ששים רבוא שנשתעבדו ולא היו צריכים להיות אלא ששים רבוא א"כ ה' פעמים פ"ו שנה שנשתעבדו המה ד' מאות ושלשים א"כ פ"ו שנים שעבדו של ה' פעמים ששים רבוא עולה כמנין ת"ל לששים רבוא.

והנה כו"ס בגימטריא פ"ו א"כ כמו כו"ס שהוא פ"ו בשביל ד' כוסות שהוא ד"פ בגימטריא כוס נגאלו קודם זמנו, ומיושבת בזה קושית המהרש"א סנהדרין פרק חלק, פעם אחת באו מצרים לדון עם ישראל לפני אלכסנדר מוקדון אמרו כתיב וישאלו בנ"י כלי כסף וכלי זהב תנו לנו והלך גביהה בן פסיסא והביא להם מקרא מן התורה דכתיב ומושב בנ"י אשר ישבו במצרים ארבע מאות ושלשים שנה תנו לנו שכר עבודה של ששים רבוא ששעבדו במצרים, והקשה מהרש"א דהא לא היו אלא רד"ו שנה דבאמת מגיע לנו שכר של ששים רבוא לת"ל שנה ה' פעמים פ"ו כמנין כו"ס.

והנה דא"כ למה תקנו ד' כוסות ולא חמש, אלא שאמרו יין ישמח לבב אנוש, וצילקוט שה"ש הביאני אל בית היין וגו' היין מגדל את הגוף. אמנם בזוהר שמיני טעם שהכהן חסור ליכנס שמוי יין במקדש אע"ג שהיין ישמח לבב אנוש וצ"ח חידו ביה אשתכח אלא תחלתו של יין חדוה וסופו עציבות וכתיב תנו יין למרי נפש וכיון דכשינאו ממצרים אחד מחמשה ילאו וארבעה חלקים מתו במצרים ואפ"ה אגן בזכותם ילאו שנחשבו לענין השעבוד תקנו בשבילם ד' כוסות סימן לאצילות ולנחמה על הד' חלקים מזרע אברהם יצחק ויעקב שמתו במצרים ולצלי ידח ממנו נדח, כו"ס של תנחומין צליל פסח דוקא ומה"ט י"ל בינה ליל פסח דוקא קודם האכילה והמפרשים כתבו טעמים, גם לבישת בגד לבן קיטל דוקא ליל פסח, ולפימ"ש אחי שפיר כמוצן. ונראה מה"ט כוס של אליהו לכוס חמישי להנשארים בחיים ואין שותין אלא ממיחין על השלחן ליין המשומר כו"ס זה החמישי ופוחחין הדלת שיבא ויגאלינו במהרה בימינו ויהיו חמשה כוסות שגם אותן שמתו בשלשת ימי אפילה יעמדו לתחי', וזה ובאו האוצדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים. ולכאורה לא תשוב בדרך הזו עוד וא"כ נדחים בארץ מצרים מנ"ל, ולהנ"ל אחי שפיר דהנדחים היינו על הד' חלקים שמתו בארץ מצרים בשלשת ימי אפילה ובאו והשתחוו בזה ה' צירופים.

ומצאתי מש"כ צילקוט פרשת אמור רמז תרנ"ד אתה מוצא ג' שמחות וכו' אבל בפסח אין אתה מוצא שכתוב בו אפילו שמחה אחת למה אתה מוצא שבפסח התבואה ידונית וכו' ד"א בשביל שמתו בו במצרים וכו' אלא שלפי

ברהמ"ז ו' ברכות מילה, וי"ל דשחיטת הפסח לא היו אלא כמכשירי מנוה דעיקר המנוה באכילת הפסח צלילה שהוא על היין, הגם דלענין עיכוב אכילת פסחים אינו מעכב מ"מ שחטו שלא לאוכלו פסול.

אמר לפימ"ש כי היין העליון המשמח חלקים ואנשים נמשך מהתשובה שזכה א"א ע"ה אהבה הסמוכה לה, וכן הוא אומר הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהבה והיין סיבה לגלות נסתרות. והנה העולם שהוא מעין התשובה עין לא ראתה חלקים זולתין והוא סוד יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית ואין בו מגע גוי עובדי ע"ו והוא סוד נכנס יין ילא סוד, שהרי הוא למעלה מכל האומות העובד ע"ו ולפיכך אין לגוי עע"ו חלק בו, ומה"ט י"ל מה שאמרו שאין תשובה מועלת לב"י ואזהרתן זו מיתתן, דמגע גוי העע"ו עושה י"ג כי הגויים עע"ו יין נסיכס סירי הגפן נכריה אבל ישראל שאינן עע"ו הם מושכים לצד האצילות הדינה ומן הדינה נמשך כח אחד לגבורה שהוא יין הראוי לנסך על גבי המזבח רוצה לומר לזווג שני כחות יחד כי אברהם המים ויצחק היין נסוך על גבי המזבח אבל יין העליון המשומר בענביו עין לא ראתה חלקים זולתן, עי' יונוי פרשת האזינו.

והנה קודם שחיטת הפסח שאכתי היו עע"ו א"א לומר ההלל על היין שהרי יהיה בכלל יין נסך ואיתא במדרש רבה פי"ט ושה"ש כשצאו לאכול ק"פ א"ל משה כל ערל לה' לא יאכל וכו' מיד נטל כ"א חרצו ומלו וכ"כ בצעה"ט וזוה"ק בהעלותך קמ"ט ת"ח דבהוא לילה וכו' בתר דאחזורי משמע דמלו צלילה, ועיין רש"י יהושע ה' ב' שמלו כבר צליל יצ"מ וצרש"י עה"פ והיה לכם למשמרת (שמות י"ב ו') ה' ר' מתיא בן חרש אומר וכו' ונתן להם שתי מאות דם פסח ודם מילה שמלו באותו הלילה ותמהו כולם הא אין מילה צלילה, מגילה כ' ויו"ד סימן רס"ב ס"א ותי' לפ"מ דמצואר זוה"ק דאותו לילה כיום יאיר מפני התגלות השכינה ושפיר מלו ועכ"פ הרבה מישראל שלא מלו עדיין בשעת שחיטת הפסח ושחיטת הפסח היתה לבטל ע"ו שעבדוהו ולכן ע"פ שהיו עדיין הרבה שלא מלו ולא בטלו ע"ו א"א היה לתקן הלל על היין אבל צלילה שצאו כולם למשה תנה לנו מפתח ומלו כולם תקנו ד' כוסות והלל על היין שנמשך מהתשובה שכולם שבו לה', ותקנו ד' כוסות כנגד ד' מיתות צ"ד ששבו על הכל, ותנו יין למרי נפש.

עוד רגע אדבר למה תקנו ד' כוסות דוקא ונוסף כוס של אליהו לכוס חמישי, דצירושלמי ע"פ למה תקנו ד' כוסות נגד ד' לשונות של גאולה וצפר"ד עה"ת הביא בשם גאון אחד קדמון דבאמת היה מן הראוי להיות ששים רבוא ישראל בשעבוד מצרים ת"ל שנים ולא היו אלא פ"ו שנים

שמתו צלילות היינו בשלש ימי אפילה ולכן עזדינן כתרומהו
מזכירין י"מ צלילות וגם מזמנין כוס אליהו שיתגלה לנו
במהרה ויזשרנו בציאת משיח נדקינן ב"א.

ואולי זה רמז יוסף כששלח יין ישן ליעקב אזינו שדעת
זקנים נוחה הימנו דיין ישן בגימטריא ת"ל ורמז לו
על הת"ל שנים שיטרכו בנ"י להיות במזרים וזה שדעת זקנים
נוחה הימנו להעלות משם נילוות הקדושות נשמות רשעים
הנדחים וזה אנכי אעלך גם עלה. עוד יין ישן בגימטריא נפש
בדרך רמז על אינון נילוות המסומרת בענבים משעת ימי
בראשית שקודם חטא אדה"ר היו הנשמות תלוין בענבים
כאשכול ומשצאה חוה וסחטה ענבים והציאה לו ותמן גם
לאשה אז קלקלה העיסה ונטמאה ופרסה נדה וגרמה אשכולות
מרורות למו ז"ס יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנו כי זה
חלקם מכל עמלם לתקן נפש ז"ש (משלי י"ט) דע"ת זקנים
גם בלא דע"ת נפש לא טוב (קהלת ז') ויתרון דעת החכמה
תחיה בעליה זה שאמר אנכי אעלך לא די שאתה תעלה גם
עלה הנשמות הטורות הללו, עי' מגלה עמוקות פ' ויגש
ע"ה פ' אל תירא, וד"ל.

ובזה הנני מחוה קידה מול כ"ק ומי שאמר לעולמו די יאמר
לצרותיו די ונוכה עוד השתא לאכול שם מן הזבחים ומן
הפסחים ובאורך נראה אור לעמך ישראל ותחפה עליהם בהתא
חשך על העמים ואור עולם על ציון תאיר, דברי הקטן הקשור
באהבתו בלב ונפש

מנשה בן רחל לאה

סימן כח

ישוב למנהג העולם שלוקחים חסא למרור

שני בשבת ח' שבט התשל"ה בנ"י יצ"א

חיים חן וחסד ורחמים אל מע"כ הרב הגאון הגדול בע"ת
מוכתר בקילוסין ראש בשמים צ"ת, כג"ת מוה"ר חיים
קניבסקי שליט"א, בעמח"ס שונה הלכות בני ברק תו"א.

אחדשכ"ג כראוי לאוהבי ה' וליראי שמו, קבלתי הכרטיס
מכתב ידי גלילי זהב, בד"ת מה שמתה אמש"כ
בספרי משנה הלכות ח"ו סימן ז"צ לישב מנהג העולם
שלוקחים חסא לקיים מצות מרור אפילו קודם שנתישן ונעשה
מר ומרן החו"א ז"ל דעתו שאין יוצאין בחסא רק לאחר
שנעשה מר וראיתו מהא דאמרו בגמרא (קט"ו ע"ב) לא
נשהי אינש מרור בחרוסת וכו' דבעינן טעם מרור וליכא.
ולדעתי הענייה מה שאמרו ז"ל דלריך לטעום טעם מרור אין
הכוונה דלריך לטעום טעם מר אלא הכונה שירגיש טעם של
החסא שהוא נקרא מרור ואם נשלק או כבש אין כאן טעם
חסא אלא טעם מבושל וע"ז העיר כ"ג ח"ל.

הענין נראה לכאורה דקאי על מה שמתו המזרים בפסח ועי'
תניא רבתי סימן כ"ז מצינו באגדה ולמה נכתבה שמחה בחג
השזועות ובחג הסוכות ולא בפסח לפי שבו טבעו מזרים בים
וכו' ע"ש, וזילקוט הנ"ל סיים ובנפול איובך אל תשמח ועי'
ט"א חגיגה ו' סוע"ב בשם ספר יראים דלא מצינו מצות
שמחה בפסח אלא בשזועות וסוכות אלא דילפינן מגו"ש והוא
ז"ל תמה עליו ולפמ"ש יש לומר דהיינו הטעם ג"כ על ד'
חלקים מישראל שלא זכו לנאח ולכן לא אמרו שירה עד שראו
במפתח של מזרים. וזהו י"ל המדרש ויהי בשלח מי נוח וי
משה נוח וי שמנהיג הדור מנטער על בני דורו שנאצדו.

וזה י"ל בסדר הגדה ליל פסח ממשנה ספ"ק דברכות
אראצ"ע הרי אני כבן שבעים ולא זכיתי שתאמר יצ"מ
צלילות, ובחי' כק"ו בשו"ת צ"ש א"ח סימן קצ"ד ע"פ מש"כ
בזוה"ק פ' בשלח דס"א ע"ב דת"ח חלשין יען דאכלי מזוגא
דנשמתא ולא דגופא דמיתו מוחכמא עילאה ולכן מחמת חולשה
נעשו זקנים מהר, וזה והדרת פני זקן זה קנה חכמה דמיתון
מחכמא עילאה ולכן נעשה זקן וראוי להדרו וי"מ היתה צדינה
עי' שפע טל והיא למטה מחכמה ומי שמשיג בחכמה כ"ש
צדינה וא"כ גם צדינה אינו נעלם כלילה ועל כן זומא אמרו
חגיגה י"ד ה"ז ונפגע וזה אראצ"ע הרי אני כבן שבעים שנה
ולא זכיתי שתאמר יצ"מ צלילות כי המשיג בחכמה כ"ש צדינה
עד שדרשה ב"ז לרבות הלילות כי קשה להשיג צדינה וכ"ש
בחכמה וחכמים אומרים דלא כבן זומא ע"ש. וזה שפיר מובן
דברי הרמב"ם בפיה"מ שראצ"ע נעשה חיוור בטבע מחמת
חולשת התורה והוא פלא שהוא נגד הגמרא נעשה לו נס ובח"ס
ת"י לפי דרכו, ולהנ"ל י"ל דהרמב"ם כיון להזוה"ק דת"ח
חלשין יען דאכלי מזוגא דנשמתא ולא דגופא וא"כ בטבע הם
חלשין וברמב"ם בפיה"מ וע"ז מובן בגמרא כמאן מלניין
אקצירי ופירש"י ת"ח וכוה"ק דת"ח חלשין.

אמנם להנ"ל י"ל עוד אראצ"ע ולא זכיתי שתאמר יצ"א
מזרים צלילות ולמה דוקא כבן שבעים שנה והלא
בן י"ח ה'. אמנם הרי אמרו יין בגימטריא שבעים, נכנס יין
י"א סו"ד וצליל פסח שותים יין בגימטריא שבעים וזה
אראצ"ע צליל פסח הרי אני כבן שבעים שנה שתקנו ליל פסח
לכ"ע לשחות יין בגימטריא סו"ד ולא זכיתי שתאמר יצ"מ
צלילות היינו שגם אותם שנשאר ששלש ימי אפילה שהוא
לילות ולא זכיתי שגם הם ילאו אלא תקנו בשצילס ד' כו"סות
לתנחומים עד שדרשה בן זומא שנאמר למען תזכור את יום
נאחך מארץ מזרים כל ימי חיך ימי הימים כל ימי חיך
לרבות הלילות שגם אותם תזכור בכל זמן כימי נאחך בד'
כוסות לבגלי ידח ממנו נדח וחכמים אומרים ימי חיך לרבות
ימות המשיח שאז כולם יקומו לעת התחיה ויקילו אפילו אותם

טעם הירק כיון דלענין ברכה צמילתייהו קיימי דודאי הני תרי עיני מינהו דהטעם של הברכה הוא ענין אחר וטעם המצוה הוא שצריך להיות המצוה ולטעום טעם הירק וזה אינו כאן כמוזן וק"ל.

ומעתה נצא לדיוקא השניה דאין טעם לחלק בין מרור למצה ושאר המצות שיצטרכו לטעום טעם הדבר יותר רק משום שצריך שירגיש המריירות וכמ"ש הרשב"ם בהדיא בפסחים קט"ו ע"ג ד"ה בלע מרור ודברי מרן (החזו"א) ז"ל ברורים עכ"ל.

ולפענ"ד נראה גם כהא ליטב בתי אפי' חדא דמדברי הגמ' ברכות הנ"ל נראה מצוה דמצוה נמי צעי טעם מצה כמו במרור וכמ"ש הרשב"א ודעימיה הנ"ל וכ"כ הרא"ש ז"ל שם לכאורה והמאירי פסחים. אמנם תר"י ברכות הנ"ל הקשו וז"ל, ומימה הוא זה שלא מצוה דבעינן טעם מצה אלא לחם עוני ומפרשים רבני זרפת ז"ל דבעינן טעם מצה עניה וליכא חו כיון שהיא מצושלת הוי לה מצה עשירה ע"ש הביאו המעדי"ט אות ז' וקצת ז"ע שלא הביא דהיא מחלוקת הראשונים ז"ל.

ודברי רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל לא ברורין לי שכתב בפ"ו מהחזו"מ ה"ו וז"ל, אבל מצה שצשלה אינו יוצא בה ידי חובתו שהרי אין בה טעם פת. הנה לא כתב מפני שאין בה טעם מצה אלא שאין בה טעם פת וי"ל דלא צעי טעם מצה כלל וכתר"י. ומיהו ה"ה שם הביא מפסחים מ"א יוצאין ברקיק השרוי ומצושל וכו' ובהלכות יוצאין ברקיק השרוי וכו' מ"ט משום דבעינן טעם מצה וליכא ע"כ וק"ל ר"מ ור"י הלכה כר"י ע"כ ע"ש, נראה דס"ל דעת הרמב"ם נמי דצעי טעם מצה ודלא כתר"י.

והחזו"ר סימן תס"א כתב וצמנה השרויה במים אחר האפייה אבל נחצשלה אחר אפייה אין יוצאין בה אפילו לא נימוחה והצ"ח שם כתב דהרמב"ם ורש"י והרוקח ומהרי"ל ס"ל דכל שרוי צחמין אפילו בכלי שני ליכא טעם מצה והא דאמרינן בפרק ע"פ סוף דף קט"ו בלע מצה יצא בלע מרור לא יצא דבעינן טעם מרור וליכא אלמא דטעם מצה לא צעינן היינו לומר דכיון דראוי לטעם מצה אינו מעכב דכל הראוי לבילה אין צילה מעכבתו משא"כ מרור דמשום הכי קפיד רחמנא למרר פיו של אוכל וזכר לומר רור את חייהם אבל מצה לא צעינן אלא שיהא נקרא לחם וראוי לטעם מצה וצשרוי וחמין אינו נקרא לחם ואין בו טעם מצה ע"ש, ובסימן תע"ה כתב הטור בלע מצה יצא דמקרי שפיר אכילה בלע מרור לא יצא דטעם מרור צעינן, נראה לכאורה דס"ל החילוק בין מצה למרור דצמנה אכילה צעינן ואכילה מקרי בלי לעיסה וצמרור טעם צעינן ומשמע דצמנה לא צעינן טעם. ולכאורה ז"ע

מש"ב צקי' ז"צ הדברים תמוהים הרי שלקות צמילתייהו קיימי לכל דבר ולמה לא נקרא שטועם טעם הירק. גם אין טעם לחלק בין מרור למצה ושאר המצות שיצטרכו כאן לטעום טעם הדבר יותר רק משום שצריך שירגיש המריירות וכמ"ש הרשב"ם בהדיא בפסחים קט"ו ע"ג ד"ה בלע מרור ודברי מרן (החזו"א) ז"ל ברורים עכ"ל.

ולפענ"ד אי משום הא לאו תצרה הוא, והנה תמיה ראשונה דשלקות צמילתייהו קיימי לכל דבר ולמה לא נקרא שטועם טעם ירק איצרא דכן מצוה צהא דאמרו בגמרא ברכות ל"ח ע"ג ועל הירקות אומר וכו' דרש רב נחמן משום רבינו ומנו שמואל שלקות מצרכין עליהם צפה"א וצדרינו היורדים מארץ ישראל ומנו עולא משמיה דר' יוחנן אמר שלקות מצרכין עליהן שהנ"ב ואני אומר צמחלות שנויה דתניא יוצאין ברקיק השרוי אבל לא צמחולא אע"פ שלא נמוח ולא היא דכ"ע שלקות מצרכין עליהן צפה"א ועד כאן לא קאמר ר' יוסי התם אלא משום דבעינן טעם מצה וליכא אבל הכא אפילו ר' יוסי מודה ע"כ.

ובתב בח' הרשב"א דטעמיה דר"מ לאו משום דלא צעי איהו טעם מצה דהא מודה ר"מ צירקות שאינו יוצא בהן לא בצדושינן ולא צשלוקין ולא צמחולין וטעמא משום דבעינן טעם מרור וליכא ולכריכת מרור נמי ציישינן דילמא אחי מרור דרבנן ומצטל טעם מצה דאורייתא אלא דר' יוסי סבר מצה כי מצשל לה צטיל לה טעמא ור"מ סבר דלא צטיל טעמא אבל צמרור ושאר ירקות כולהו מודי דצטיל להו טעמיהו צצישול ע"כ. הנה מפורש מדברי הרשב"א ז"ל דשלקות אף דלמלתייהו קיימי לענין ברכה מ"מ לענין טעם ירק כ"ע מודי דצישול מצטל טעם הירק ואין לו טעם מרור כלל וצמנה נמי מחלוקת ר"מ ור"י דר"מ ס"ל דצישול לא מצטל טעם המצה ור"י ס"ל דצישול טעם מצה נמי מצטל וכ"כ צפי' הרשב"א ברכות הנ"ל ד"ה דבעינן טעם מצה וז"ל, ולאו למימרא דר"מ לא צעי טעם מצה דהא מודה ר"מ צירקות שאינו יוצא בהן לא בצדושינן ולא צמחולין ולא צשלוקין וטעמא משום דבעינן טעם מרור וליכא וכו' אלא דר' יוסי סבר מצה כי מצשל לה צטיל טעמא ור"מ סבר דלא צטיל טעמא אבל צמרור ושאר ירקות כולהו מודי דצטיל להו טעמיהו צצישול ע"כ, ועי' גם צגזי ראשונים ברכות שכתב שם דצישול מצטל טעמא אבל לענין ברכה מודי דשלקות צמלתייהו קיימי ומצרך צפה"א ע"כ.

מבואר מיהו צדרי הראשונים החילוק שחלקנו צירקות בין חיים לשלקות דלענין ברכה הכ"ג צמילתייהו קיימי ומיהו לענין טעם היכי דצעי טעם ירק דצישול מצטל הטעם לכ"ע וא"כ אודה לה תמיהת כ"ג דלמה לא נקרא שטועם

הוא קרוי מרור ואמר ר' אושעיא אין הדבר תלוי אלא בחזרת מה חזרת תחלתו מתוק וסופו מר אף כך עשו מנצרים וכו'. ובהגמ"י פ"ו מהחור"מ אות כ' וז"ל, ומנצרים בחזרת כדאמר התם מאי חסא דחס רחמנא עלן ופרקן ועוד שנמשלו מנצרים לחזרת שתחלתו רך וסופו קשה וכו', וצירושלמי פריך האי חזרת מתוק הוא ומשני כל עצמו של חזרת מפני שנמשלו לו המנצרים וכו' מבואר מדברי הש"ס דילן עכ"פ דחזרת לא צעי מר דוקא והשם מרור הוא או משום שהוא שם פרטי לאחד המינין וקראו בו כל המינין או שהוא על כך וקשה ולא על שם מר ומתוק לפי ש"ס דילן ולהירושלמי הוא משום מתוק ומר. אמנם לפי הירושלמי לכאורה יוצא גם צמתיקות שלו וא"כ ממ"נ לש"ס דילן הוא משום רך וקשה וממילא ליכא קפידא אמרירות כלל והירושלמי עכ"פ יוצא כשהוא מתוק, ובאמת כי לא מצינו בשום פוסק דלהירושלמי לא יצא צמתיקות שלו עד שיעשה מר וכמו דלמ"ד רך וקשה לא מצינו דלא יצא עד שיתקשה וכל חסא יוצא בו הכ"נ למ"ד מר ומתוק דיוצא בו ולא לישתמיט חד מן הפוסקים להשמיטנו דלא יצא בחסא לפי ש"ס דילן עד שיתקשה כעך ואדרבה או אינו ראוי לאכילה כלל.

וראיתי להלבוש סימן תע"ג שכתב בס"ה ועיקר המנציה בחזרת אע"פ שהוא מתוקה ואין זה מרירות כ"כ כמו בשאר מינין מ"מ קים להו לרז"ל בלשון הקודש וכו', ועוד שתחלתו מתוק וסופו מר, ועיין צ"י ס' תע"ג וצ"ח שם אות י"ח וז"ל מנציה בחזרת אע"פ שהיא מתוקה ואין זה מרירות כלל. שוב מנצתי בעה"ש סימן תע"ה סט"ו שכבר קדמני כמה שכתבתי וז"ל, בלע מרור לא יצא משום דבעינן שיטעום טעם מרור בפיו וכשבלע אין טועם טעם מרירות ואין לשאול הא מוצח שצמרור הוי חזרת והרי אין בו טעם מרירות כלל די"ל דבחזרת חל שם מרור מפני הקשוי כמ"ש בסימן תע"ג סט"ו אבל בשאר מינין שם מרור הוא מפני המרירות וכיון שאינו טועם טעם מרירות לא יצא וממילא דגם בחזרת נריך שיטעום טעם חזרת דא"ל לחלק בין מין מרור זה למין מרור אחר וגאמר דהתורה נותה לטעום המרור בפיו כל מין מרור שאוכל ירגיש בפיו מה שאוכל ולא ע"י צליעה ע"כ ע"ש. ושמתתי כעל כל הון שמנצתי לי ראי' ברורה לדברינו צפי' שיטעום טעם מרור שפי' ג"כ דהנקודה היא שיטעום טעם הירק שהוא בין שהוא מר או מתוק כל שנקרא מרור ואוכלו נריך שירגיש טעמו בפיו ובזה יוצא ידי חובתו.

אלא דאכתי פש לן דברי הרשב"ם שצ"ן עליהן כג"ת, והן אמת דאי בעינא לדחוק הי' נלפענ"ד לפרש גם דברי הרשב"ם לדרכינו והוא שכתב שם וז"ל, בלע מרור לא יצא

דדבריו סתראי נינהו דצמנא שנתבשלה כתב שאינו יוצא זה וע"כ משום דצעי טעם ואי נימא דס"ל כתר"י הוה אחי שפיר, אמנם נראה דלא ס"ל כתר"י. גם בלבוש דחק עצמו הרבה לישב קושיא זו, ועי' ט"ז סימן תע"ה סק"ט דצמנא אף דצעי טעם מנצ"מ לא נותה התורה על הרגשת הטעם אלא אכילה לחוד וצליעה מקרי אכילה אבל צמרור בעינן זכר למרירות ואם לא ירגיש אין זכר ע"ש, ולפי"ז יש לומר דלא הוא סברת הטור שכתב דצמנא אכילה בעינן כלומר אכילה לחוד בלא הרגשת טעם וכמ"ש הט"ז.

והנראה מעתה לא מצעיא למ"ד דמנציה לא צעי טעם מנציה בפיו וכדעת תר"י וצמרור צעי טעם מרור א"כ נראה החילוק אלא אפילו להחולקים דצמנא נמי צעי טעם מנציה מ"מ הרי החילוק דצמנא צעי אכילה וכל שטועם טעם פת הרי איכא כאן אכילה אבל מרור הרי אין החיוב משום אכילה אלא לזכר דבר המיוחד או משום חסא דחס הקצ"ה על אצותינו או משום וימררו או מתרוייהו שפיר צעי טעם מרור בפיו כדי לזכרון הנס, וא"כ אחי שפיר החילוק בין מנציה ומרור.

וגרסינן צמנא אלו ירקות שאדם יוצא בהם ידי חובתו בפסח, בחזרת ובעולשין וכו' וצמרור וצגמ' אמרו חזרת חסא ומרור מרורתא ופריך ואימא מרורתא דכופיא. והנה נראה דמרור דצמנא וצגמרא נמי מין אחד מחמשת מינין הוא ואינו שם הכולל על כולהו ורש"י פי' מרור פפורץ וכן בצמון רבא הוה מהדר אמרורתא פירש"י פפורץ וא"ל מאי דעתך דמרינן טפי והא חזרת תנן ופירש"י רישא דכולהו חזרת תנן אלמא היא קדמי לכולהו והטעם משום דזכר הוא דחס רחמנא עלן אלא דאמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן למה נמשלו מנצרים כמרור לומר מה מרור זה שתחלתו רך וסופו קשה אף מנצרים תחלתן רך וסופן קשה פירש"י בתחלה נשתעצדו ע"י שחר שהיו שוכרין אותן מרור סופו קשה הקלה שלו מתקשה כעך ע"ש. ועי' רש"י עה"ת שפי' כל ירק מר איקרי מרור, נראה לכאורה דס"ל דמרור מר הוא וי"ל דיש ירק כגון חסה שאינו מר ויוצאין ידי מרור אלא כל ירק מר מקרי מרור וצ"ע.

והנראה דצגמרא דרשו חזרת ע"ש דחס וגם ר"ש צ"נ דדרש למה נמשלו מנצרים וכו' לא דרש תחלתו רך וסופו מר אלא תחלתו רך וסופו קשה ועי' מאירי ויש מפרשים מנציה וחזרת ועליו אמרו למה נקראת חסא דחס רחמנא עלן ופרקינן ואף היא נקראת מרור וכו' וכן וקשה פירוש על שאין בכל העצים שיתקשה כ"כ בצופו כחזרת שהקלה שלו מתקשה כעך ובתלמוד המערב פירשו תחלתו מתוק וסופו מר והוא שאמרו והרי חזרת מתוק הוא והאין

נהירא דגמרא מסקינ דכל א' מן הירקות שאדם יוצא ידי חובתו בפסח מדין מרור הוא מר ויש לו שרף וכו' ואלקרטענא אין לו שרף ואין מין מרור כלל, הנה דפי' דהירקות שאדם יוצא י"ח מדין מרור הוא מר גם צמחני פי' ומטטרפין לכזית לנאת ידי חובתו וי"ל דה"ה דהוא מצי למחני לענין כזית מנה דמטטרפין אלא לגבי מנה פשיטא ליה אצל הכא אינטריך סד"א כיון דאמירותא קפדינן טעמא דחד מבטל בצחריה קמ"ל כיון דיש לכולם טעם מרירות מטטרפין ע"כ מבואר דס"ל דכל הירקות שיוצא בהן משום מרור אית בהו טעם מרירות וחסא ע"כ נמי בכלל הוא ומדברי הרמב"ם פ"ו מחו"מ הי"ג משמע דס"ל דמרור הוא שם פרטי וכדעת הריטב"א ומיהו לא צריך לן אי צעי מרירות בחסא, ולפי"ו שפיר יש לומר דדעת הרשב"ם ג"כ כהר"ה והר"ן דצעי מרירות ממש וצאמת כי כן מצאחי צמרדכי פסחים קט"ו שפי' דצדרי רשב"ם וז"ל, בלע מרור לא יצא דצעינן טעם מרור בפיו וליכא דמש"ה קפיד רחמנא דדבר מר כדי למרר פיו של אדם וזכר לומר רחמנא דצדרי רשב"ם דצעי הרשב"ם עכ"ל ע"ש. והנה שפי' וז"ל דצדרי הרשב"ם דצעי מר אלא שנראה שהמרדכי הוסיף תיבה אחת מה דלא מוצא ברשב"ם שלפנינו וז"ל, דמש"ה קפיד רחמנא דדבר מר וברשב"ם שלפנינו ליחא לתיבת דצדרי מר ואולי הם תוספות המרדכי לפרש דצדרי הרשב"ם עכ"פ נראה דמפרש דצדרי רשב"ם ה"ל דצעי מר בפיו אצל נראה ג"כ דאי לא כתב תיבות דצדרי מר אפשר לפרש דלא צעי אלא מרור א"כ לדצדרי הרשב"ם כפי שהם לפנינו הי' אפשר לפרשם כמו שרצינו מתחלה וכו"ל.

ובבמה שכתבנו היה אפשר לפרש מחלוקת הפוסקים בש"ע א"ח סימן תע"ג שכתב הרמ"א דאם אין לו חד מהירקות האלו יקח לענה או שאר ירק מר (אגור) ולדעת המחבר נראה דאינו יוצא בשאר ירק וכן חלקו האחרונים על הרמ"א וז"ל, וי"ל דבהא תליא אי מרור הוא שם הכולל של כל דבר מר וכדעת הר"ה א"כ אם אין לו יקח אחרים דאלו המצואים צמחני הם רק למנוה מן המוצחר ולא לעכב דמרור כולל כל ירקות אצל אי מפרשינן דמרור הוא שם עצם פרטי א"כ אין לן ראי' על ירקות אחרים המרים וז"ע (וקצ"ע להרמ"א ממשנה ו' פ"ב דעירובין וכן שמעתי שיוצאין בעקרבנים בפסח וחזרתי על כל תלמידיו ובקשתי לו חצר ולא מצאחי ועי' רע"ב עקרבנים ירק ואין אדם יוצא בו ידי חובתו בפסח ועי' תוס' חדשים בשם מהרש"ח שם ולדעת הרמ"א כיון דהיכא דליכא מהני אמאי לא יצא בעקרבנים וז"ע וי"ל).

וב"ב לדידן כיון שישבנו דצדרינו צס"ד נראה לפענ"ד האוכל חסא אפילו מן המתוק אין מוסיחין אותו כמנהג

דצעינן טעם מרור וליכא ויש לדייק דהול"ל דצעינן טעם מר וליכא דהא עכשיו לפי דרכו מהדר אמירות. וצמח שכתב דצעינן טעם מרור אכתי לא משמע דצעי מר דוקא דאפשר טעם מרור היינו חסא שהוא מתוק וג"כ טעם מרור הוא גם מה שהוסיף שם וז"ל, דמשום הכי קפיד רחמנא למרר את פיו של אוכל וזכר לומר רחמנא דצעינן טעם מרור וז"ל, דהרשב"ם ג"כ מפרש דאין ההקפדה על המרירות אלא על טעם מרור והכי פירושו דצעינן טעם מרור היינו טעם של הירק הנקרא מרור אם הוא חסא שירגיש טעם חסא או שאר המינין אי מר אי מתוק רק שיהיה טעמו של מרור וע"ז הקפידה התורה וזה יתפרש נמי דמש"ה הקפידה התורה למרר את פיו של אוכל כלומר שיכניס מרור בפיו של אוכל וירגיש פיו של אוכל טעם המרור והיינו למרר שיהיה בו טעם מרור ולפי"ו גם דצדרי רשב"ם לאו תיובתא לדצרינו ואדרבה מה שמפרשים לשאר פוסקים הכ"נ להרשב"ם וז"ל, כן היה אפשר לדחוק דצדרי הרשב"ם וז"ל. אמנם שניא דחוקה הוא ולא משנינן לכן נלפענ"ד דצדרי הרשב"ם כפסטרן הם וכמ"ש בג"ת ומ"מ לא קשה לפענ"ד דכנראה דבר זה הוא מחלוקת הראשונים וז"ל, ואעתיק כאן מה שכתבתי בזה למס' פסחים דף ל"ט צס"ד וז"ל.

לבאורה נראה דהא מילתא אי מרור צעי דוקא מר או מתוק מחלוקת הראשונים וז"ל הר"ה צפי' המשנה ואילו ירקות וכו' פי' וצמרור דהוא לשון כלל כלומר וצמרורים כיוצא באלו שראויים לאכילה קצת לאפוקי דברים המרים לגמרי דלא חזי לאכילה ולא לשום צרכה והריטב"א וז"ל כתב עליו דצמח' משמע דמרור שם פרטי הוא עי' ריטב"א פסחים הנ"ל. ולבאורה נראה פלוגתתם למה נקראו כלהו על שם מרור דדעת הר"ה דמרור שם כולל הוא על כל ירקות המרים שראויים לאכילה קצת כלהו נקראו מרור וא"כ חסא נמי בכלל הני הוא ומר הוא ומה שקרא מרירותא בשם מרור הוא משום שהוא מר מכולן אצל שם מרור הוא שם הכולל דכולהו מרים הם בעצם ועל שם זה קראן התורה מרור לכולהו אצל להריטב"א דמרור הוא שם פרטי והיינו לפי שהוא מר ועל שם מרוריתא נקרא מרור אצל הני אחרים כל אחד שמו עליו ורק משום שם ליווי נקראו מרור ולא שהם מרורין או משום וימררו דכתיב צאורייתא וכיון דהני צאו לזכר של וימררו וחסא שתלתו רך וסופו קשה נקרא נמי בשם מרור מטעם זה אף שאינו מר בעצם כן י"ל לדעת הריטב"א.

גם מדברי הר"ן נראה דס"ל דגם חסא מר הוא שכתב וז"ל, חזרת חסא יש שפירשו אלקרטענא האי פירושא ודאי לא

העולם וכמ"ש בספרי הנ"ל, ויאלצו ענוים וישמחו וימרו את פיהם צמתוק חסא שיחוס רחמנא עלן עד עולם.

ובזה הנני חוזר על הראשונות בתורה רבה על הלקחו מזמנו היקר לעיין בספרינו כי זה חלקינו, וגם אני מודיעו לכ"ג שאני מעיין בספרו דמר שליט"א על א"ח מזמן לזמן, ידידו מוקירו בלתי מכירו מאד בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן סח

באמירת הלל ליל פסח אי הוה דאורייתא

ד' לסדר אנכי נותן לפניכם היום ברכה בני יצו"א מע"כ ידידי היקר והנחמד מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום שמו נאה לו, ה"ה הרה"ג המפורסם לשבח ולתהלה בתוך עם אנכי יושב וכו' כג"ת מוה"ר אהרן ולאטאוויין שליט"א, רב דקהל עץ חיים אנשי לובין ומזכיר הרבנים ארטאדכסים בברוקלין.

אחדשבת"ר צידידות נאמנה, מכתבו קבלתי, בדבר תמיהתו ארצנו מאה"ג רש"י פסחים ל"ו

ע"א שפי' שעונים עליו דברים הרבה שגומרים עליו את ההלל ואומרים עליו הגדה ותמה מעכת"ר דהרי אנו גומרים אלא חצי הלל קודם הסעודה וחצי לאחר הסעודה ומה"ט אין מצרכין על הלל כליל פסח כמבואר בא"ח סי' תע"ג צה"ט סקכ"ז, זאת ועוד אחרת, דגמירת הלל אחר צהמ"ו יכול להיות שלא במקום סעודה כמבואר בא"ח סימן ת"פ צה"ה צ"ס הרמב"ם, ושילש צתמיה דהכא משמע גומרים את ההלל היינו שמסיימים את ההלל וכן בתוספות זכרות י"ד ע"א פי' לשון גומר פירושו כולו ולא צדילוג אבל צראש חודש ובחול המועד שאומרים צדילוג אין מצרכין לגמור שאם יחסיר חציה אחת יהיה צרכה לצטלה ולא כן בלקרא את ההלל עיין א"ח סימן תפ"ח צה"ה וזה"ט סק"צ ומ"צ סק"ג וצעה"ש סי' תפ"ח והאריך בזה כיד ה' הטובה עליו ושא"ל ממנה רבנים גדולים ע"ז ולא מצא מענה עכ"ל כ"ג. והגם שאני כדאי כי מה אדע אשר לא ידעו רבנים גדולים מ"מ מאחר שהטריח כת"ר נראה את אשר לפנינו.

ונלפענ"ד וראשונה יש לפענ"ד להוסיף צ' תמיהות בדברי רבינו הגדול רש"י ז"ל חדא מה שלא ראיתי

מקשין עוד דהרי נראה מדברי רש"י ז"ל דס"ל דלגמור את ההלל כליל פסח הוא דאורייתא ממש ויליף לה מקרא דעוין עליו דברים הרבה והוא הלל והגדה ואין שמעיין לה דהלל לעולם הוא דרבנן וז"ל הרמב"ם פ"ג מהל' חנוכה ה"ו, ולא הלל של חנוכה בלבד הוא שמדברי סופרים אלא קריאת הלל לעולם מדברי סופרים בכל ימים שגומרים צה"ס את

ההלל וכו' ע"ש, ועי' בהשגות שם א"א ויש צה"ס עשה מדברי קבלה ועי' ה"ה וכו' ולח"מ ואיך כתב רש"י סתם שעונים עליו דברים שגומרים עליו את ההלל כאלו הוא יאל מקרא מפורש וז"ע.

והשנית דאמירת הגדה היא קודם קריאת הלל כפי מה שהוא מסודר אצלנו וא"כ היל"ל שעונים עליו דברים הרבה שאומרים עליו הגדה וגומרים עליו את ההלל.

ואשר נלפענ"ד דידוע שיטת רבינו הגדול צה"ג ז"ל דחשב מלות קריאת ההלל צין התרי"ג והרמב"ם צספר המלות שרש א' השיג עליו שטעות היא וז"ל, אבל העירוני עליו מפני שטעו צו רבים ומנו נר חנוכה וכו' ושמנה עשר ימים לגמור את ההלל וכו' והשתכל ממי שיטתו לשונם נאמרו למשה מסיני וימנה קריאת ההלל ששצח צו דהמע"ה את הא"ל יתצרך שזוה צו משה וכו' והרמב"ם בהשגותיו האריך לישב דברי רבינו הגדול ע"ש, וצו"ת ת"ס כתב דודאי דאורייתא מק"ו והדברים ידועים וצחי' הארכתי צס"ד, ועיין אור שמח פ"ז מהחז"מ ה"ד שכתב דהרמב"ם פסק כרע"ק דקרינא עוני לכדשמואל וההלל הו' מד"ס ונראה דכוונתו דהרמב"ם לשיטתו ולפי דבריו תקשה לרש"י קושייתו הנ"ל אבל אי נימא דרש"י נמי צשיטת צה"ג אזל אחי שפיר דס"ל דהלל דאורייתא ואדרבה יהי' מקור גדול לרבינו הגדול צה"ג דהלל דאורייתא הוא.

והא דהקשה ליה הרמב"ם היאך ימנה הלל ששצח צו דהמ"ע את הא"ל לומר שזוה צו משה, וצאמת לאחר נשיקות עפרות זהב לרבינו הרמב"ם ז"ל ונושאי כליו שהחזיקו בקושייתו לענ"ד אסקופה הנדרסת להם לא קשה מידי לפמ"ש דנוסח הצרכות עזרא וצית דינס תקנו ואין ראוי להוסיף ולא לגרוע עליהם והנה אמרו צהמ"ו דאורייתא הוא לכ"ע מקרא דואכלת ושצעת וצרכת ואע"פ שאמרו רז"ל משה תקן להם לישראל צרכת הון ויהושע צרכת הארץ דוד ושלמה צרכת ירושלים, הנה מבואר דעיקר החיוב לצרך נאמר הלכה למשה מסיני, אמנם נוסח הצרכה הוא כבר תקון משה ויהושע ועזרא ואנשי כנה"ג, עי' חנוך מצוה ת"ל בצרכיות וכן לענין תפלה דס"ל להרמב"ם דתפלה דאורייתא עי' רמב"ם ה"ת מ"מ נוסח התפלה לכו"ע דרבנן הוא וא"כ כמו צהמ"ו דלכ"ע דאורייתא הוא אפ"ה נוסח צרהמ"ו צרכה אחת דוד ושלמה תקנה ולא אמרינן דמונה צרהמ"ו ששצח צו דוד ושלמה שזוה צו משה והכ"נ לענין קריאת ההלל ודאי דעיקר מלות קריאת ההלל נאמרה למשה מסיני ומיהו דוד המע"ה תיקן נוסח ההלל וכמו צהמ"ו לכו"ע ותפלה להרמב"ם כן הוא ההלל לרבינו הגדול מרן צה"ג ז"ל ורש"י הנ"ל. ואדרבה י"ל דדא הוא ראית רבינו צה"ג דס"ל דהלל הו' מ"ע דאורייתא

דגמר ליה מעווי וברע"ק. ועיין ברכות ט' ע"א ורמינהו ק"ש ערבית והלל צליל פסחים ואכילת פסח מנחות עד שיעלה עמוד השחר ומדכלל כולהו יחד משמע לכאורה דהלל ליל פסח עכ"פ הו"ל דאורי"י ועי' עוד ברכות י"ד ע"א דהלל ומגילה מהו שיפסוק מי אמרינן ק"ו ק"ש דאורייתא פוסק הלל דרבנן מצעיא וכו', משמע לכאורה דהלל דרבנן. אמנם עי' בגמרא תענית כ"ח וברבינו נסים גאון ברכות הנ"ל אמר רבא זאת אומרת הלל דר"ח לאו דאורייתא וכו' ומשמע דשאר הוי דאורייתא ועי' תוס' ברכות הנ"ל ד"ה ימים שהיחיד גומר בהם את ההלל לאו דוקא יחיד אלא אפילו לצור קורא יחיד כיון שאין כל ישראל ביחד כמו שהיו בשחיטת פסחים צ"ד בניסן ועלה בדעתו לחלק דהלל שכל ישראל ביחד הוא דאורייתא כגון צ"ד אבל של י"ח ימים מקרי דיחיד וזה הוה דרבנן וי"ל כי קצתם. [וע"ע שו"ת משגי"ה ח"א סי' שצ"ה].

[ועיין שו"ת רדב"ז מכת"י סי' ס"א שכתב ואיכא מרביות דאמרי שהיא מנה מכלל המנחות שנתנו למשה מסיני (רבינו הבה"ג ויראים וסמ"ק). והרמב"ם ז"ל הקשה על זה איך אפשר למנות מכלל המנחות דבר שתקנו דהמע"ה ותיכרו האחרונים ז"ל (הרמב"ן) דמנה מה"ת לומר הלל על כל צרה שלא תבא על הצבור וכל אחד כפי נחות לשונו, ובא דהמע"ה ותיקן הסדר הזה כדי שיהא כולם שוים כמו שמצינו בתפלה ע"ש].

והנה הטור הביא ממסכת סופרים, מנהג הלל לציבור בצרכה צליל ראשון של פסח, עי' א"ח סימן תע"ג וב"י שם ובשו"ע א"ח סימן תפ"ו והרמ"א ז"ל כתב שם ס"ד דאין לנו נוהגין כן וידוע דבשנים האחרונות נהגו כמה קהלות גדולות אפילו הנוהגין בנוסח אשכנז לגמור ההלל צליל הראשון מיד אחר התפלה והוא ע"פ מנהג האר"י הקדוש שנהג לאומרו ועיין מאירי סוכה ל"ח שיש מצרכין לפני הלל צליל פסח ואף אני נסמכתי לכך ע"כ ע"ש. ועי' תוס' ברכות דף י"ד דכן משמע בירושלמי שפי' דרכו לומר הלל צביהכ"נ ע"ש. ועיין ברכ"י סימן תפ"ו ובאחרונים והנה כתבו הראשונים ז"ל דהנוהגים לגמור את ההלל מיד אחר התפלה ע"ו סומכין בצרכה זו על ההלל של תוך הסעודה ע"ש, ובתשובה אחת הארכתי בזה ולפי"ו אי נימא דרש"י מודה למס' סופרים לומר הלל צליל פסח בצרכה מיד לאחר התפלה אחי שפיר מאד מה שאמר שעונין עליו גומרים עליו את ההלל ואח"כ ההגדה דהלל הוא באמת מיד אחר התפלה בגמירה וההגדה בשעת אכילה והוה אחי שפיר מאד דברי רש"י ז"ל.

אמנם אפילו נימא דרש"י ז"ל לא ס"ל לגמור ההלל צליל פסח אחר התפלה וכמנהג אשכנז שהעיד עליו

הרמ"א ז"ל, נלפענ"ד לומר דבר חדש בס"ד דמה דאנו מחלקין ההלל בין הסעודה חצי לפנייה וחצי לאחריה הוא דוקא בזה"ל אבל בזמן הצית היו גומרין אותו על הפסח הכל יחד ועי' גמ' פסחים פ"ה ע"ב כויתא פסחא והלילא פקע איגרא ופירש"י לקול המולות ההמון מההלל דומין כאלו הגגין מתבקעין שהיו אומרין ההלל על הפסח ע"ש. נראה דהיו אומרים ההלל אחר הפסח ועי' משנה שם דף ז"ה הראשון טעון הלל באכילתו ובגמ' שם דף פ"ו כאן לאחר אכילה פירש"י שלא בשעת אכילה קריאת ההלל לאחר אכילה ומשמע לכאורה דהיו אוכלין מקודם ואח"כ אומרין ואפשר מטעם המנהג חוטפין מנחות צליל פסחים כמשמעו שלא ישנו התינוקות והיו מיד שנכנסין היו אוכלין מנה וכיון דהלל הי' כורך מנה ומרור ואוכל ביחד הם נמי היו כורכין מנה ומרור מיד כשנכנסין מביהמ"ד היו אוכלין הפסח ואח"כ היו גומרים עליו את ההלל ואומרים ההגדה ומוסיפין כל מיני ספורים כדין כל המרבה הרי זה משובח ומה שקורא לזה שעונין עליו דברים הרבה נראה דכיון דע"י המנהג בא הסיפור מקרי עונין עליו ואפילו אינו עליו ממש ועי' ספר אשל אברהם מהד"ת סימן תע"ו דכל שעוסק בזה ענין הרי זה מקרי מונחיס לפניך ומשמע אפילו אין כבר מונחיס לפניו וא"כ הכ"נ כן הוא ודו"ק.

ומה שדייק כת"ר דלשון גומר שיין אפילו על חצי שהרי אמרו גומר את ההלל והוא על החצי השני אלא שדחה לעצמו דהכא גומר ההלל קאי על שמסיים ההלל ולא הוה חצי, והביא מתוס' ברכות י"ד ע"א וערכין דף ו'. הנה דחיתו כאן חוזר ונראה מגמרא סוטה י"ג ע"ב אמר ר' חמא צ"ר חנינא כל העושה דבר ולא גמרו ובא אחר וגמרו מעלה עליו הכתוב על שגמרו כאלו עשאו ועי' שו"ת שצ יעקב הובא בפ"ת סי' קפ"ג סק"ג המתחיל והגומר ע"ש ודו"ק.

אלו דברי ידידו דושכ"ג הטוב ובברכת כוונ"ט בספרן של צדיקים, בלב ונפש
מנשה הקמן

סימן ע

במה יש להקל בשבועות בין אכילת חלב לבשר

ב' לסדר ויגש התשל"ו בנ"י יצוא
הרימותי בחור מעם ה"ה מע"כ המופלא ומופלג מלא פלג בנש"ק עדין לגאון ולתפארת וכו' כש"ת הבי' שאול אלתר שליט"א, בן לידידי כ"ק מוהרמפ"מ שליט"א, ירושלים ע"ה"ק.

אחדשה"מ וש"ת, ובענין מה שנהגו בשבועות הרבה קולות לענין צער וחלצ בזמן המתנה בין אחד לשני

מהו גדר הקולות, אם רק צמה שהוא חומר ומותר מן הדין מקלינן, גם אם אכל בשר לפני צאת החג השבועות אי מקלינן אחרי שבועות לשמות חלב (בתוך ו' שעות) או מי שאכל ערב שבועות בשר אי מותר בחלב מיד בשבועות.

הנה מצינו צוה מחלוקת האחרונים ז"ל הרמ"א א"ח סי' תצ"ד כתב ונוהגין בכל מקום לאכול מאכלי חלב ביום ראשון של שבועות וכתב המג"א ומנהג אבותינו תורה היא אך יש לזהר שלא יבא לידי איסור ועביו"ד סי' פ"ט דא"צ להפסיק בצה"מ אם אינו אוכל גבינה קשה ע"כ נראה כוונתו להקל בלי הפסק בצה"מ נמי, ובבאר מים חיים כתב דט"ס נפל במג"א וז"ל דלר"י להפסיק בצה"מ, ומיהו בא"ר כתב ג"כ ז"ל עיו"ד סי' פ"ט דא"צ להפסיק בצה"מ אם אין גבינה קשה ויזהר ליקח מפה אחרת ולחם אחר, גם כתבתי שם דיש נוהגין לאכול גבינה בסעודת מנחה אף שאין ו' שעות מסעודת שחרית ובלבד שיחלוץ שיניו עכ"ל, נראה דבאמת הקיל לענין ו' שעות.

ובבב"ק נועם אלימלך פ' משפטים עה"פ לא תבשל גדי בחלב אמו כתב וז"ל, וגם אנחנו בחג השבועות התירו לנו חז"ל שלא להמתין אחר הגבינה השיעור כמו בשאר ימות השנה וכו' וזה הטעם שהתירו לנו בחג השבועות לאכול אחר הגבינה בלא המתנת שיעור מתמת שאז הוא שעת מתן תורה הקדושה ואנו מראים עצמינו שאנו דוגמת המלאכים בשעת מ"ת ע"י התורה וכו' ע"ש. נראה דרך מחלצ לבשר ס"ל להקל אצל לא מבשר לחלב ובשלה"ק הקיל בקנות והדחה היטב ולפסוק בצה"מ ולהמתין שעה ואח"כ יאכל בשר ע"ש.

ובמיהו הפמ"ג בא"א סק"ו שם כתב דאין לשנות ואין להחיר בשבועות כלל כ"א שיש להמתין שש שעות כמו בשאר ימות השנה דוקא גם הח"י לאחר שכתב דיש טעם להתיר בשבועות כתב וז"ל, ומ"מ שומר נפשו ירחק מהם, וכן הסכמת האחרונים דגם בחג השבועות יש לזהר בכל כמו בכל השנה וע"ש ציו"ד סי' פ"ט עכ"ל, ובת"ח חולין דף פ"ג ד"ה וערב עזרת יא' לבטל מכל וכל המנהג לאכול מאכלי חלב בעזרת ובדרכ"ת יו"ד סי' פ"ט סק"י"ט האריך לדחות דבריו מ"מ העלה ג"כ שאין להקל בעזרת וכן נראה משאר אחרונים.

אשר נראה דלהקל צין בשר לחלב לפענ"ד ודאי אין להקל אם לא שמקובל כן מאבותיו שהיו גדולי תורה ובדאי רק ציו"ט עצמו ולאחר יו"ט ליכא שום קולא צוה, גם מעיו"ט לכאורה נראה דאכילת חלב הוא עיקר בבוקר ולא צלילה וז"ע, הגם דשמעתי שמקובל מהגה"ק מלאח זי"ע שכל השנה לא הי' ממתין ו' שעות מיום ללילה או מלילה ליום והגם כי

בכל השנה אין לא מקלינן בדבר אצל בעזרת אפשר דמערב יו"ט ליו"ט הי' אפשר לסמוך צוה, מ"מ לפענ"ד לפי הנראה מרוב האחרונים שאין להקל בעזרת יותר מבשאר השנה ואדרבה נראה לפ"מ דאיתא במדרש כשבאו מלאכים לבקש התורה נר הקצ"ה קלסתר פניו של משה דומה לשל אצרהס אצינו ואמר להו לא זהו שאכלתם אצלו בשר בחלב וא"כ מטענה זו אצדו המלאכים התורה ואין בשעת מ"ת נקיל צוה ואם כי יש לומר ולטעון אדרבה צוה מראין שאפילו אין מקלינן אצל ח"ו לא אוכלין יחד, מ"מ נראה דעת האחרונים שלא להקל. ולכן נלפענ"ד כל שאין לו קצלה על איזה קולות בעניינים אלו אין להקל כלל בעניינים אלו. [וע"ע שו"ת משנה חיי"צ סי' י"א].

אלו דברי ידידו דושה"ט ורש"ת, וי"ר שירום רישי' אכולי כרכא בזכות אבותיו הקדושים ובזכות התורה, החותם בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן עא

אין לרבוך על אפניים ביום טוב

לו למט"מנים התשל"ד בני יצ"א

מע"כ ידידי הרב הגאון וכו', נוי"ג אשכול הסופר, מוה"ר חיים אורי ליפשיץ שליט"א.

אחדשה"מ צידידות, הנני צוה להזכיר מע"כ היות כי לפני זמן שאל ממני אי מותר לרכוב על אפניים ציו"ט (צייסקעל בלע"ז) למי שגר רחוק מביהכ"נ כיון שציו"ט ליכא איסור הולאה, והשכתי לו אז הגם כי איני רואה איסור דאורייתא בדבר מ"מ אסור מפני ג' טעמים, חדא שמא ישכר בדרך ויבא לתקנו, והשנית משום עובדין דחול והשלישית דאין להתיר דבר התמיה לרבים כמבואר בת"ה הביאו הש"ך אפילו הוא היתר גמור. מ"מ אסור להתירו והוא כעין איסור מראית העין, ע"כ אמרתי לו אז על הטעלעפאן. שוב ראיתי דהגאון מהרש"ק נמי אסרו כבר משום שמא ישכר ויבא לתקנו ציו"ט.

והנה צינתיים כללו אלי כמה אנשים ורצנים על הטעלעפאן שראו בעתון דוואיש פרעס בשמי שהתרחי לילך באפניים ציו"ט לביהכ"נ בבוקר בשעה שאין צנ"א רואים דאז ליכא מפני מ"ע. ואתה אהובי ידידי כמ"ע יודע מה שאמרתי לו על הטעלעפאן בצירור כמו שכחתי לאיסור ומעולם לא התרחי דבר זה ולא ידעתי מפי מי יא'ה המכשלה הזאת אשר ח"ו צני ישראל יזלונו בבבד יום טוב על סמך שאני הוריתי כן וח"ו נגרם ע"י האדם הזה חילול יו"ט בצירוף קריאת שמי עלה ח"ו, ולכן אני מבקש מכמ"ע לעשות כל מה שצריך

אלא כנראה דנחלקו כיון דאמר יום ולא אמר השני ממ"נ לא עשה יפה ודא ודאי צריכה לפניו, ונראה דדבר זה חלוי במחלוקת הפוסקים בסיומן ק"ח דאם אמר של ר"ח בשאר הימים בטעות אי היה הפסק, דרבינו הט"ז כתב דהוי הפסק וחוזר ומתפלל ואחרים כתבו דלא הוי הפסק והכ"נ כן הוא. איצט"ל דלא דמי לדהתם דהתם עכ"פ ענין אחר הוא ולא שייך כלל ליום זה ולתפלה זו והו"ל כדובר שקרים נמי, אבל הכא הרי צריך לומר ביום השני נמי משום ספיקא דיומא אלא שחיסר וציוס השלישי דשייך נמי לתפלה זו א"כ עכ"פ וציוס השני לא הוי הפסק בתפלה זו לכו"ע וגם הט"ז מודה בזה, ומה שחיסר וציוס השלישי לא הוי חסרון דהרי קיי"ל אפי' לא אמר כלום לא וציוס השני ולא ביום השלישי יאל דחיסר הקרבנות יאל וא"כ נראה פשוט דכה"נ יאל ידי תפלתו.

סימן עג

עוד להג"ל

עוד העיר כת"ר אמ"ש במ"צ בשם הח"א דאפילו אמר בחוה"מ מה שאינו מענינו דיומא כלל וכגון שאמר וציוס הרביעי צ"ב דחווה"מ נמי א"צ לחזור וכת"ר העיר דתרי רבנן פליגי עליו דטעה בדבר מפורש, ולפענ"ד חס ליה להצדיק לטעות בדבר מפורש, ובאמת כי דבר זה מחלוקת האחרונים וז"ל דעיקרי הד"ט הביא דהפח"י כתב טעה בתפלת מוסף וקרא קרבן מוסף שאין מאותו היום א"צ לחזור ולא גרע ממי שלא אמרם כלל. ולא אמרין שהתפלל שקר דאל"כ לא היו מתקנים לומר ביום צ"ב קרבנות דיוס א' והצקד"ט השיג עליו וכתב דחלוי במחלוקת הט"ז והפוסקים בסיומן ק"ח לענין שהזכיר מר"ח בשאר ימים ע"ש גם בשו"מ מה"ד סיומן ק"ח כתב דכה"ג הוי הפסק ועי' הגהות מהרש"ס סי' תרס"ג שהניח צ"ע.

ולפענ"ד לפמ"ש הדעה"ח דאם אמר ביום ר"ח הוה שהוא שקר גמור הוי הפסק אבל אם לא אמר הוה אינו דובר שקר רק שאמר שישמע תפלתו ברי"ח ולא הוי הפסק ולפי"ז נראה נמי דאם הזכיר וציוס הרביעי ודאי אינו חוזר שהרי אינו דובר שקרים ולא אמר שהיום יום רביעי אלא אמר שציוס הרביעי הוי מקריצין כך וכך וזה אמת הוא ולכן אינו חוזר. עוד יש לי להוסיף דהתם עכ"פ כל הענין של ר"ח אינו מענינו דיומא דהיום לאו ר"ח הוא אבל הכא הני קרבנות מענינא דיומא נינהו דבחוה"מ הקריבו קרבנות והוא אומר ביום הרביעי הקריבו כך וכך וממילא היום שהוא יום השלישי הקריבו כך וכך כפי הסדר וא"כ כולו הוא מענינא דיומא כיון שאומר ביום הרביעי הקריבו פריס ממילא ביום השלישי הקריבו י"א וציוס השני י"ב וציוס ראשון י"ג ועכ"פ

לחקן אז זה עוד קודם שצועות, ובאמת כי כבר בקשתי אותו לעשות כן פעם והצטייה לי אז אבל כנראה מחמת טרדות או סיונות נשכח ממנו ולכן אצקש עוד הפעם למען השם לפרסם בשמי שמעולם לא התרמי דבר כזה. והנני מקוה שיפרסם זה ואני אעשה תשובת המשקל על שגגתם על ידי ח"ו עכ"פ ע"י שמי דבר כזה וכ"ת יהי בכלל מוזי הרצים.

ודע דמה שכתב הכותב דבזוקר ליכא משום מ"ע זו שגגה דאטו לפשוט כליו שנפלו צמים ולשטחם יהי מותר בזוקר וכיוצא בו כל דבר שאסר מפני מ"ע אפילו בח"ח אסור, אמנם אין זה נוגע לידי דלפענ"ד אסור בכל אופן אפילו ליכא מ"ע וכנ"ל.

אלו דברי ידידו דושה"ט וש"ת צידיות, והנני מצקש שנית מכמ"ע נא ונא לפרסם בשמי שמעולם לא התרמי דבר כזה ולא אלכד ח"ו צעון חילול יו"ט דרצים וכל המקדש ש"ש אין חטא בא על ידו. [ע"ע שו"ת משנ"ה ח"א סי' ת"ז]

החותם בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן עב

מי שטעה בחוה"מ סוכות ואמר מוסף יום ב' ליום ג'

ב' מרחשון התשל"ו בני יצו"א

מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח נר"נ אי"א שמו מפאריס וכו', מוה"ר משה פערעלשטיין שליט"א, ר"מ ביישיבת מנחת אלעזר מונקאטש.

אחדשבת"ר צידיות נאמנה, בדבר שאלתו צמי שטעה בחוה"מ בתפילת מוספין ביום ג' דחווה"מ סוכות ואמר וציוס השני ולא אמר וציוס השלישי אי צריך לחזור ולהתפלל מוסף, כי שאל לב' רבנים אחד אמר שחוזר ומתפלל והשני אמר שאין צריך, ורובה לדעת חו"ד.

בש"ע א"ח סי' רס"ח ס"ז כתב הרמ"א ובמוסף אפילו לא אמר רק ונעשה לפניך את חובותינו בתמידי יום ובקרבן מוסף יאל (צ"י בשם הרא"ש פ' מי שמתו) וכתבו האחרונים דפסקי מוסף אין מעכבים צדיעבד אם לא אמרין ובסי' תפ"ח כתב הרמ"א וטוהגין לומר בכל יו"ט בתפלת מוסף פסקי מוסף היום אחר שאמר ע"י משה עבדיך כאמור וגם שם כתבו האחרונים שאם לא אמר יאל וא"כ פשוט שאם לא אמר פסקי מוסף צדיעבד יאל ולפי"ז אם לא הי' אומר לא ביום השני ולא וציוס השלישי יאל ואין צריך לחזור, וממילא פשוט נמי דבזה לא היו פליגי הני רבנין ששאל להן ולא טעו במפורש בש"ע.

כולו מענינא דיומא הוא וא"כ אפשר דכה"ג גם הט"ז מודה
דלא הוא הפסק.

ולפי"ז נראה כיון דישנם כל הני טעמא דאינו חוזר ומתפלל
ודעת החולקים על הט"ז דאפילו ברה"ח אינו חוזר
ומתפלל כלומר שאם הזכיר של ר"ח בחול וא"כ דידן עדיף
דקרצנות חוה"מ עכ"פ לא מיחזי כשיקרא ולכן בתפלת שחרית
דעכ"פ מתפלל נדבה לא הוא ברכה לנטלה אצל תפילת
המוספין דקי"ל דאין מתפללין נדבה וכל הני ספיקא ודאי
ספק ברכות להקל ואין לחזור ולהתפלל והכי ס"ס הוא ספק
אי כזה הוא הפסק כלל ואפילו אי הוא הפסק אפשר קי"ל
כהחולקים על הט"ז בזה ואפילו נימא דלא דילמא הט"ז ג"כ
מודה כה"ג ולכן נלפענ"ד יפה פסק המ"ז דאין לחזור
ולהתפלל אפילו כה"ג.

אלו דברי ידי"נ אשר הספקתי לעיין מקופי, המברכו בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן עד

**זוג צעיר שבאים לבית הורים אי חייבים
בעירוב תבשילין**

א' ויצא ר"ח כסלו התשל"ד בנ"י

מע"כ ידידי כהן שדעתו יפה שואל כענין ומשיב דברים
נכוחים, ור"ח צ"מ כש"ת הרב **עזרא הבהן פיערמאן** הי"ו,
בכולל דשיבה הקדושה מיר בנ"י.

אחדשה"מ צידדות, בדבר הספק בזוג צעיר הצא לבית
אביו או חותנו על יו"ט אי צריך לערב בפני
עצמו לשיטת הרא"ש צ"ה פ"ז ס"ו דאין לזכות ע"י בנו
הסמוך על שלחנו דידו כיד אביו, ובמ"ז מספקא ליה אי
שפחה צריכה לערב עירובי תבשילין לעצמה וכיון דהא דהא
חליא א"כ גם אברך ינטרך לערב ע"ת לעצמו. והנני להעתיק
לו מה שכתתי בזה בחי' בס"ד ח"ל, בדבר השאלה במי
שהזמין את בנו ואשתו לביתו ליו"ט שחל ע"ש והוא אוכל
אצל אביו וחוזר לביתו לישן ומדליק שם נרות אי חייב לעשות
ע"ת לעצמו או שיוצא בע"ת שעשה אביו, הנה בטוש"ע א"ח
סימן תקכ"ז ס"ז כתב מנזה על כל אדם לערב ומנזה על
כל גדול העיר לערב על כל בני עירו כדי שיסמוך עליו מי
ששכח או נאנס וכו' אצל מי שאפשר לערב ולא עירב אלא
שרוצה לסמוך על עירובו של גדול העיר נקרא פושע ואינו
יוצא בו ועיין טור וכו'. נראה מצוה דמנזה ע"ת היא מנזה
על כל אדם לערב אלא שבאונס שכחה או שאר אונס יכול
לסמוך על גדול העיר אצל מי שיכול לערב בעצמו ואינו מערב
אלא שרוצה לסמוך על עירובו של גדול העיר נקרא פושע
ואינו יוצא בו וכ"כ הרא"ש והטור והמחבר.

והמ"ז סק"ט שם תמה מהא דאמרינן בגמרא האי סמיה
דהוה מסדר מתנייתא קמיה דמר שמואל חזיא דהוה
עניב א"ל אמאי עניבת א"ל דלא אותבי ע"ת א"ל סמוך אדידי
דמערבינא על כולהו בני עירי לשנה אחרת חזי' דהוה עניב
א"ל פושע את לכ"ע שרי ולדידך אסור פירש"י שאין דעתו על
המזידין ועל הפושעים שאין חרדים לדברי חכמים משמע דאלו
הי' דעתו אף על הפושעים האלו הוה מהני חוה שלא כהרא"ש
והטור שפסקו אפילו סומך על גדול העיר לא מהני כיון דלא
עביד כמנזה חכמים שיערב כל אחד לעצמו. ולפי"ז ק' ממ"נ
אם היה אותו סומך סומך על עירוב של מר שמואל בשנה
אחרת ההיא אמאי הי' עניב צו"ט כיון דלפי דעתו היה מועיל
דבר זה משא"כ בשנה הראשונה לא ידע דמהני סמיה אגדול
ומה נתחדש לסמיה צו"ט השני להצטער על מה שסמך על
מר שמואל ואי לא סמך כלל גם בפעם השני מנ"ל להרא"ש
וטור דהסומך נקרא פושע כיון דבגמרא לא איירי מזה, בשלמא
לרש"י ניחא דבאמת לא הוא זה פושע כיון שסומך ואותו סמיה
הוא דלא הוה סומך גם בפעם הב' ונקרא פושע על השנות
השכחה ושמואל לא נחזיון להוציאו כלל אצל להרא"ש וטור
קשה וא"ל שדאג שמה לא מהני סמיה ועל זה השיב שמואל
דסמיה באמת לא מהני דא"כ אמאי אמר שמואל לכ"ע שרי
לדידך אסור דמשמע דאיהו גרע מכ"ע כיון שאירע פעמיים
ולהרא"ש והטור לא הוה משום צ"פ אלא דסמיה לא מהני
כלל ע"ש שהעלה צ"ע.

ברם רבינו הגדול הא"ז סימן שמ"ג הביא ג"כ הא מעשה
דההיא סמיה ח"ל, ההיא סמיה דהוה מסדר מתנייתא
קמיה דמר שמואל חזייה דהוה עניב וכו' לשנה אחרת חזייה
דהוה עניב וכו' א"ל פושע אתה לכ"ע שרי ולך אסור פירש"י
ור"ה הי' שאין יכול להניח ולהתנות לדידך אסור שאין דעתו
על המורדים ועל הפושעים שאין חרדים בדברי חכמים עכ"ל
פי' רבינו יצחק בר אשר מכאן משמע דע"ת צריך לערב כל
אחד ואחד לעצמו ואסור לסמוך על אחרים אלא בשכח שהרי
זה בשביל שלא הניח צ' פעמים קראו פושע ואסור לו לסמוך
עליו וי"מ דהכי א"ל הואיל ואשתקד ידעת שאני מערב עליך
והשתא נמי עניבת גלית אדעתך שלא היה בדעתך מאתמול
לסמוך עלי והואיל שלא היית חפץ לסמוך עליו גם בעצמך
לא הנחת פושע אתה אצל לשון רש"י לא משמע הכי הלכך
פירש רבינו יצחק בר' אשר שצריך כאו"א להניח ע"ת עכ"ל.

הנה נראה מדברי הא"ז ורבינו יצחק בר"א דלרש"י אפילו
היה בדעתו לערב בעדו לא היה יכול דע"ת חיוז על
כאו"א ואסור לסמוך על אחרים אלא בשכח חוה א"א רק
פ"א ובפעם השני' כבר הו"ל פושע חוה היפוך פי' רבינו
הט"ז צפי' רש"י. ונראה דהי"מ שבא"ז הרגישו בקושי הט"ז

וחורים צלילה לציטם שבדאי אם ירצו לעשות איזה מלאכה ציטם שצריכים לעשות לעצמן ע"ת, ולפי"ז לא מציעא אם עושים איזה ציטול ציטם דודאי צריכים לערב אלא אפילו אין עושין שום הכנה לשבת ציטם רק שמדליקין נרות מ"מ צריכין לערב ציטם דלא יצאו בעירוב של אציהם שהרי נחלקו הפוסקים צמי שלא עירב אי מותר להדליק נר של שבת דעת המג"א והרב החציב צשי"ר שלו דלכ"ע אסור להדליק נר צלי ע"ת והא דלא הזכירו הרי"ף והרמב"ם צנוסח העירוב ולדלוקי שרגא משום דס"ל דא"ל להזכיר צנוסח העירוב רק עיקר הסעודה ושאר המלאכות צתרייהו גרור ודעת הצ"י דלהרי"ף והרמב"ם מותר להדליק נר של שבת צלי ע"ת וצש"ע סעיף י"ט הביא צ' הדעות, ועי' מא"מ אות ח"י דמדברי הר"ן והרשב"א צעצוה"ק נראה דאיכא דעה דס"ל דא"ל ע"ת ע"ש, ועי' א"ר שמדד להקל אם לא הניח וצאמת כי דעת כל הראשונים להחמיר צזה התוס' צינה והרא"ש והרי"ב"א צשם רש"י צתשו' צשם גאונים הוצא צא"ו והר"ן וה"ה צשם רשב"א והמאירי והכל צו, ועי' ש"ס אות פ'. ועכ"פ ודאי דלכתחילה צעי להניח ע"ת אלא צדמא"מ מרדכי כתב דיניח ע"ת צלי צרכה אם לא צריך לשום דבר רק להדליק נרות, ולכן נלפענ"ד צהני צעירים אצרכים הצאים לציט אצותיהם וחורים לציטם ליטן יש להם להניח ע"ת ציטם ואם יעשו עכ"פ אפילו רק קומקום עם טעה אזי יצרכו ג"כ וצאם לא יעשו שום ציטול ושום מלאכה לצורך שבת המותרת ציו"ט אזי עכ"פ יעשו ע"ת צלא צרכה.

ור"א אכחד מעטי מה דלכאורה צ"ע צש"ע שם סעיף י"ט כתב המחבר דמי שלא עירב מותר להדליק ונראה דהכי ס"ל דהכין קי"ל לפי כללי הפוסקים וצסעיף כ' כתב מי שלא עירב צשם שאסור לצשל לעצמו וכו' ואם אין שם אחרים שעירבו י"א שמותר לאפות צצמאום פת אחד ולצשל קדירה אחת ולהדליק נר אחד ומדכי"ל ציטול עם נר משמע דהכי ס"ל דנר נמי אסור כמו ציטול ורק נר אחד התירו ונמצא דבריו סותרים לכאורה מצעיף י"ט הג"ל וצ"ע.

עוד אחת אני מסופק לפ"מ דקיי"ל צש"ע שם ס"כ דמי שלא עירב צשם שאסור לצשל לעצמו כך אסור לצשל לאחרים ואפילו ציטם וגם אחרים אסורים לצשל לו הצא לציט חצירו לאכול והוא לא עשה ע"ת לעצמו אי מותר לסייע לחצירו שעשה ע"ת לצשל ולאכול עמהם ואי נימא דאסור א"כ אורחים הצאים לי"ט ולא עשו ע"ת ומחויבים צו הגם שמותרים לאכול שם אצל אסורים לעזור לצעלת הצית ציטול ולהכין לשבת.

ור"פ ריהטא עלה צמחשצמי דתלוי צמחלות הצ"י והדרישה דהצ"י הביא טעם הטור למה אסור לצשל

ז"ל ולכן פי' דהעצבות צצו צזה הראה דאינו קומץ אמר שמואל וכו"ז אמנם הא"ז דחה דעת הי"מ דמדברי רש"י לא משמע כדצריהם אלא משמע שהחיוצ על כל אר"א לערב לעצמו וא"כ ספיר ידע האי סמיא דהחיוצ על כאו"א לערב לעצמו ואסור לקמוץ על אחרים דלא הי' אלא צשכח ולכן צשנה ראשונה אמר לו לקמוץ עליו אצל צשנה שניה צשכח שנית הי' ענצ הרגיש צעצמו צכבר לא יועיל לו עירוב של מר שמואל וא"ל לכ"ע שרי כיון דלהם הוא פעם ראשונה לדידך אסור שהוא צבר פעם שניה ועיין צל"ח צינה ט"ו שהקשה למה הי' עניצ האי סמיא כיון דהיה רגיל קמיה דמר שמואל והיה צקי צמעשו לערב אכולא נהרדעא ועיין כ"ס א"ח סי' ע"ח וצילקה"ג א"ח סי' תקכ"ז אות ג'.

ובי"ה מבוחר לדידך עכ"פ דע"ת מזה על כל אחד ואחד לערב כמו שהעלה הא"ז דלא כהי"א וכן העלו רוב הראשונים וכומו צפסק צש"ע א"ח הנ"ל (ומיהו עיין רא"ש פ"ז דעירובין ס"ט ח"ל ובעירובי צצשילין כתוב צתוס' דיכול לזכות ע"י אשתו דאיהו נמי צעי לזכות כדי לצשל מי"ט לשבת (וכיון דוכי' לנפשה זכיה נמי לאחריני ק"ג) ולי נראה דאינו יכול לזכות על ידה דכשהוא מערב ע"ת אינו מוכה לאשתו וצניו אלא כשהוא מערב כולם מותרים צלא זיכוי (מידי דהוי אעירובי צחרות) וכיון דאינה צריכה לזכות אין מוכין על ידה מידי דהוי אעירובי צחרות כשאין לה צית צאותו חצר ע"כ. נראה לכאורה דדא היא מחלוקת הראשונים ז"ל דדעת התוס' ורי"ף פ"צ דצינה סימן ו' דחיוצ ע"ת הוא על כל גוף האדם ולכן גם אשה חייבת צו ואסורה לצשל אם הצעל לא יזכה לה ג"כ ודעת הרא"ש דהוי כע"ת ודו"ק. וכיון שכן פשוט דהחיוצ נמי אצניו הגדולים לערב עכ"פ לאחר שנסאו. וכבר צתמהי למה לא יערבו אורחים הצאים לציטו ולנים שם כיון שחיוצ עירוב הוא על כאו"א מ"ש מהדלקת נר חנוכה וכיוצא צו. וגדולה מזו דנר חנוכה לדעת כמה פוסקים החיוצ על הצית אצל ע"ת החיוצ על כל אדם ואדם. ועל צניו שלא נשאו וסמוכים על שלחנם לא מציעא דאציו מערב על כל צני ציתו הסמוך על שלחנו אשתו וצניו, ומנאחי צא"א להגה"ק מצוטשאטנש שנסתפק צזה וכתב דהמנהג פשוט שהצעה"צ מערב וי"ח כל צ"צ ואפילו צניו וצנותיו הנשואים עם נשותיהן וצעליהן המזונים צשלחן אחד, וכתב שאפשר שקולא הקילו חז"ל בעירוב זה שיהיה די בעירוב אחד לאיש ולכל צני ציתו, אך הרבה צע"צ הדרים צצית אחד חייבים כאו"א לערב גם אם דרים צצ' חדרים צצית הניח צצ"ע ע"ש.

והנראה פשוט דהגם שנסתפק צכל הג"ל מיהו דוקא היכי דדרים צצית אחד אצל היכי דדרים צמקום אחר וצדירה צפני עצמה רק צאים לציט אצותם לאכול לי"ט

אסור ומצוה צ"א שם סק"צ ומ"צ סק"י דאם אפשר לעשות אש במקום אחר ולהעמיד שם זה מקרי אפשר להציל צ"א ואסור לכבות וקשה על מנהג העולם בתנורים שלנו שיש שם ד' מקומות שאפשר לעשות אש חדשה ואפי"ה נוהגים כשהאש גדול ומקדיח התבשיל לכבות האש ולפי הג"ל הוא אסור עכ"ל.

יפה העיר צוה, וציתי מקפידים ע"ז שלא להוריד הגאז משום התבשיל וכ"ש אם אפשר להניח הקדירה מן הגז ולא ישרוף המאכל או להדליק גאז חדש, וגם אני תמהתי על מנהג הנשים שמניחים לכתחלה איזה מאכל על הגאז דרך הערמה ואומרים שהמאכל נשרף ועי"ז מורידין הגאז דרך הערמה והוא לכאורה אסור גמור. וקצת חשבתי ללמד זכות על העולם דהרי כיצוי לא היה אלא מדרבנן דמשאכ"ג הוא וראיתי בקצת אחרונים שנתפסקו אי הקטנת הגאז הו"ל כלוקח שמן מן הנר שאסור משום מכבה או כלוקח עצים שלא דלקו עדיין ולא דמי ללוקח שמן מן הנר דהו"ל לח בלח וכל שלוקח מאיזה מקום שהוא הוא מכבה ממש משאכ"ג בגאז והגם דהסכימו האחרונים לאסור וס"ל להקל בדבר מ"מ אולי יצא מזה מנהג או טעות העולם דס"ל דהו"ל כעין ס"ס ספק אי אסור להקטין הגאז ושמא מותר לגמרי ואפילו נימא אסור שמא דוקא שלא לצורך אבל הכי כיון שהוא לצורך המאכל שלא ישרף אף שאפשר לו לעשות אש חדשה ולבשל שם מ"מ מותר כה"ג הגם דבעצים ושמן צעי אש חדש ממש. [וע"ע שו"ת משנה הלכות ח"י סימן קנ"ד, וחי"א סי' תי"ט].

וקצת היה נראה עוד דאולי תלוי במחלוקת הראשונים אי מלאכת יו"ט לאוכל נפש הותרה או דחווה עיין ר"ן צינה ועיין מגיני שלמה צינה פ"א דף י"ב שהאריך בזה דאך אשר יאכל לכל נפש כגון הצערה וצישול התורה התירה והוא היתר גמור שכוונת התורה להיתר המלאכה לגמרי אפילו בלא אכילה רק כיון דתלה התורה באוכל נפש צעי צורך קצת ע"ש, ולרש"י אפילו לא לצורך קצת. והנה למ"ד דהותרה א"כ עיקר המלאכה אפילו מכיון למלאכה ממש עכ"פ לא הוי אלא דרבנן וא"כ באכ"ג נחית דרגא והו"ל תרי דרבנן וא"כ צכה"ג כשעכ"פ עושהו לצורך מאכל שלא ישרף לא גזרו וכ"ש משום כבוד ושמחת יו"ט שלא יצא למעט בשביל זה, ועיין תוס' פסחים מ"ז ע"ב ד"ה כתיבה ותוס' צינה ח' ע"א ד"ה וא"כ שכתבו דמלאכה שאכ"ג בחופר וא"כ אלא לעפרה פטור ותימה א"כ פטור אבל אסור וי"ל דמשום שמחת יו"ט מותר אפילו לכתחלה ועיין תוס' סוכה ל"ג ע"ב ד"ה מודה ואע"ג דאפילו לר"ש פטור אבל אסור הכי שרי משום מצוה ע"ש ודו"ק.

לאחרים לפי שאין העולם יודעין שלאחרים מבשל ותמה עליו דאטו העולם מי יודע אם עירב או לא אלא הטעם דכיון שלא עירב נאסר לבשל בין לו בין לאחרים כשם שאסור לבשל מיו"ט לחול, והדרישה כתב דלמה לא יוכל לבשל לאחרים לא יהא אלא שכירו שלא עירב וכי לא יוכל לבשל לבדו וא"כ כל אדם כיון שיש לו הנאה מיינה הו"ל כשכירו ולקטו ובמא"מ תמה עליו דפשוט דשכירו ולקטו הסמוך על שלחנו אשר מפתו יאכל הרי הוא כא' מבני ביתו אבל שכירו שאינו סמוך על שלחנו ויש לו בית צפ"ע פשיטא דנריך עירוב צפ"ע ע"ש מה שהאריך, ועי' ביאור הלכה שנתפסק לענין משרחת עבירת דלפי דעת הרא"ש צפ"צ סי' ו' תלוי דין מי נריך עירוב לעצמו אותו איש שמוכין ע"י וכיון דקיי"ל דע"י עצדו ושפחתו העצרים יוכל לזכות לאחרים ממילא לכאורה נריכין עירוב לעצמן ואין נטפלין לו אם לא שנתן העירוב לידם או שזכה להן ע"י אחר ולדעת מחסה"ש כיון שאוכלין מאכליו נגררין אחריו ע"ש. והנה פשוט לפענ"ד דאפי' למחסה"ש דוקא אלו אבל בניו ובנותיו הנשואים שהם בעלי בתים לעצמם רק שבאו ליו"ט לבית אביהם הו"ל בכלל סתם צ"א ולכ"ע נריכין ע"ת והגע עצמך מי שהזמינוהו לאכול אצל חבירו לא יוכל לזכות עירובו לאחרים והכ"נ כן הוא. ולכן נלפענ"ד דהכ"נ יערבו לעצמן צבית או שיזכה להם אביהם ע"י אחר פת ותבשיל ויעשה להם ג"כ ע"ת בשלהם כנלפענ"ד.

עד הנה העתק ממה שכתבתי בחי' צס"ד צענין זה, הנה מצוה צוה דרבנן הצא לבית אביו ליו"ט והוא אוכל ושותה שם לכאורה יוצא בעירוב אביו וכמ"ש העיד הא"א שכן העולם נוהגין והגם שלא הביא ראיות לדבריו ולפוס ריהטא היה נראה דגם צוה נריך לעשות מ"מ אין אחר המנהג כלום אם לא שירצה אחד להחמיר על עצמו ולעשות בלי צרכה ג"כ אבל כשהמזומנים רק אוכלים ושותים צבית הוריהם וחוזרים לדירתם בלילה נלפענ"ד דודאי חייבים בעירוב ולכן כדי לנאת מידי ספק צרכה יראו לבשל מה שהוא צביתם ויעשו ע"ת בצרכה ואם לא יבשלו כלום אזי יניח ע"ת בלי צרכה כנלפענ"ד בזה.

סימן עה

אי מותר לבבות האש שלא ישרף המאכל
ביום טוב

עוד להג"ל

ועל דבר שאלתו עוד בזה דכתב הרמ"א א"ח סימן תקי"ד דאם א"א להציל הקדירה שלא ישרף המאכל בלא כיצוי מותר לכבות האור דהו"ל צורך אוכל נפש אבל אם אפשר

אלא כעין שחיטת עולת נדבה שאינו לצורך חול אע"ג דלצורך יו"ט נמי ליתא וכו' ע"ש.

ביאור הדברים הוא דנחלקו אי מלאכת אוכל נפש הותרה או דחוייה וכמ"ש לעיל בסמוך ולזה חידש הש"מ דמין מלאכה שעיקרה עשויה ורגילה הוא לצורך אוכל נפש כגון שחיטה והצעה לבשל מאכל ציו"ט הני מלאכות לא היו בכלל לא תעשה מלאכה כלל ומותר לעשותן בין לצורך כלומר שצריך לאכול בשר מותר לשחוט בהמה ובין שאינו צריך כלל וכן וה"ה המצוה אשר לבשל עליו כיון דעיקר האש נעשה לצורך או"י שהיא הבישול או לאפות זו הותרה מלאכה זו בין לצורך ובין שלא לצורך דלא הוי מלאכה זו בכלל לא תעשה כל מלאכה (ועי' מג"ש צ"ה מה שפי' כעין זה) והכ"נ אמרינן בהנאה מתוך שהותרה לצורך אכילה הותרה נמי שלא לצורך אכילה וכל הנאה דלצורך אכילה הותרה לגמרי אע"ג דאין זו צורך לישראל שרי דמ"מ הרי כאן צורך אכילה ולא בעינן שאר הנאה או צורך כלל, אבל אם מוציא דבר שאינו אוכל נפש ושלא לצורך אכילה שהיא מין הנאה ומלאכה אחרת ולא שרי אלא מתוך שהותרה הנאה שעשויה לצורך אוכל נפש הותרה הנאה שאינה עשויה לצורך או"י בזה בעינן שהיא לצורך הנאת הגוף למנוחה גמורה כגון למול וכו"ו ע"ש.

וראיתי למרן כק"ו צכתי"ק [ולאח"י נדפס בשו"ת בית שערים ח"ג סי' א'] שער"פ דברי הש"מ הנ"ל יא' לישב פסק הרמב"ם שפסק צפ"ג מחמת ומנה הלכה זו ואם מנאו ציו"ט כופה עליו כלי עד לערב ומצער, וכח כ"מ והק' בהגהות יצערנו במקומו הא אית לי' לר"י מתוך שהותרה הצעה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ותי' דהכא איירי בשבטלו. ולדעת הרה"מ שכתב דאפילו לא ציטלו עסקינן י"ל שכשהתירו הצעה שלא לצורך ה"מ צ"ס צורך היום קצת, וכ"ת הא איכא צורך היום כיון דאיכא מנוח - ליתא דהא שריפת קדשים מ"ע ואינו דוחה יו"ט ועוד דהא אמרינן צפ"ק דכתובות ז' דל"א מתוך אלא בהנאה השוה לכל נפש פ"י לכל גוף אדם והכא ליכא הנאה לשום גוף ע"ש.

והקשה מג"א סימן תמ"ו סק"ג דבפסחים ה' ע"ב משמע דמותר לשרפו דכיון דיש מנוח מיקרי צורך היום ע"ש. ובהפלאה כתובות ז' תמה עוד על מש"כ דבעינן הנאה לגוף דמה הנאה לגוף יש במוציא קטן ולולב צדינה י"ב דשרי משום מתוך ע"ש.

ולפענ"ד נראה לפמ"ש ש"מ כתובות ז' דמין מלאכה שעיקרה עשויה ורגילה לצורך או"י כגון שחיטה מותר אפילו שלא לצורך כלל ואפילו צורך קצת אינו לפי שחצורה של שחיטה לא היה כלל בכלל לא תעשה כל מלאכה

הן אמת דהפנ"י שבת מ"ו ע"ב בתוס' ד"ה דכל היכא העלה דבר חדש דציו"ט משאל"ג אסור מה"ת משום דקתמא כתיב ביה כל מלאכה לא יעשה בהם, אמנם עיין בשו"ת רע"א סימן י"ז דדברי הפנ"י הם נגד כל הפוסקים, ועיין מאירי פ"ק דצ"ה דף ו' ע"א גבי מת ציו"ט ראשון וכתב דציו"ט לכו"ע פטור מלשאל"ג הנה כתב היפוך דברי הפנ"י וצדע"ת סימן רע"ח הביא מגמרא מפורשת שבת ז"ד ב' כמאן כר"ש אימר דפטור ר"ש משאל"ג מחטאת איסורא דרבנן מיהו איכא, מבואר דאסור מדרבנן ודלא כהפנ"י ע"ש, ועיין כפ"ת סוכה ל"ג דביאור משאל"ג ודבר שאינו מתכוין ופ"ה, ועיין עוד מרכבת המשנה ריש הל' שבת. הנה כל זה כתבתי ללמד זכות קצת על המקילים להוריד הגאון בשעה שהמאכל נשרף ואין מדליקין אש חדש אבל לדינא הגם שאנו מדמין קשה ליעבד מעשה כי בפשטות דברי הש"ע מורים לאיסורא.

וברגע נפל מילתא בלבאי דאפשר דבש"ע לא אסרו אלא באש שיעשוהו ואח"כ ממילא יבזה כמו שה"י צערי יוראפף, אבל בדידן שהגאון הולך ודולק כל היום כולו או שני ימים או ג' ימים בחול שיש ב' ימים של יו"ט ולא נכזה כה"ג לא מקרי אפשר על אש אחר דע"י שידליק עוד גאון יחסר לן מן המקום לסדר המאכלות וגם יש קצת חשש סכנה מגאון שצוער ג' ימים רגופים וגם לפעמים שיוסיף חוס צבית הרבה וכיוצא בזה לצד ההפסד ממון כה"ג אפשר דלכ"ע מקרי צורך היום וכמו א"א על אש אחר וי"ע.

ואשר נראה עוד לפענ"ד לפמ"ש הש"מ כתובות דף ז' ע"א בזה דאמרינן מתוך שהותרה חצורה לצורך וכו' פ"י כל שם שחיטה חדא הוא וכיון שהותרה שחיטה לצורך אוכל נפש הרי לא היתה שחיטה בכלל לא תעשה כל מלאכה ומעמה כל שחיטה מותרת והיינו דשחיטת עולת נדבה שרי לכ"ע אבל מין חצורה אחרת (כגון צעילה שאינו לצורך או"י) הרי היא עדיין בכלל לא תעשה כל מלאכה והכי קאמרינן מתוך שהותרה חצורה לצורך פ"י החצורה העשויה לצורך או"י כגון שחיטה הותרה נמי החצורה שאינה עשויה לצורך אוכל כגון ההיא דצעילה כיון דמ"מ יש כאן צורך הנאת הגוף ונמנא לפי"ז דכל שחיטה הותרה אפילו שלא לצורך כיון דעיקר שחיטה עשויה ורגילה לצורך אוכל נפש ושאר חצורה לא הותרה כי אם לצורך הנאה וכו'. והכי נמי אמרינן מתוך שהותרה הצעה העשויה לצורך אוכל נפש להדליק האש כדי לבשל עליו או כדי לאפות זו הותרה נמי שלא לצורך אוכל כגון ההיא דמוגמר וכו', והילכך כל הצעה לצורך תבטל שרי וכל צישול שרי והיינו מבשל גיד הנשה דלא לקי לצ"ה ואע"ג דאופה מיו"ט לחול לוקה לרב חסדא היינו משום דמכין לחול וה"ה נמי שחט לצורך חול אסור דלא התירו

ועיין בתוס' פסחים ה' ד"ה ואומר שהקשו הא כשישרף ויעשה גחלים הנאחזו מותר והא דתנן (לקמן דף כ"א) לא יסיק בו תנור וכירים היינו מדרבנן ומי דסברא הוא דקרא דתשציתו מיירי בכל ענין אפילו אין צריך לגחלתו וא"כ שפיר קאמר שם וש"מ דר"ע ז"ל מתוך דא"כ שרי מטעם מתוך ואף דלר"ך לורך קצת מ"מ מה שמצער הו' לורך קצת כמ"ש תוס' שם כיון דאפשר שיהיה הצינור להנחתו דלר"ך לגחלתו ממילא אפילו א"צ לגחלתו שרי כנ"ל וכ"ז מה"מ אצל השתא דמדרבנן לא יסיק בו תנור וכירים ואפילו גחלתו אסור א"כ לא משכחת שריפתו להנחת הגוף רק למצוה שפיר כתב כ"מ כיון דליכא הנאה לשום גוף לא שרי משום מתוך וא"ש.

ואפילו לחי' שני שבתוס' שם כיון דמתחילת הצערה אסור ליהנות הו' כמו נר"נ ע"ש מ"מ הא אמרינן בפסחים כ"א ע"כ סד"א כו' צהדי דקשריף ליתאני מיני' קמ"ל והוא גופא קשיא אמאי אסור ליהנות ממנו צהדי קשריף הא בערלה צעי קרא ע"ז בפסחים כ"ב ע"כ וע"ש בתוס' ד"ה מנין דהדלקה ס"ד דשרי' כיון דהו' דרך ציעורו ועמו"ס צ"ק ק"א ע"כ ד"ה ולא וא"כ בתמך דליכא קרא מנ"ל דאסור וז"ל דתשציתו משמע שלא כד"ה כמ"ש תוס' לקמן כ"ח ד"ה ר"ש ואף דתוס' לא כתבו רק דילפי' מיני' דאסור באכילה לפני זמנו ולא בהנאה מ"מ הא ילפינן מיני' דבשעת השצתה לא יהנה ממנו והארכתי בזה במק"א וא"כ שפיר קאמר ש"מ דלית לי' לר"ע מתוך דאי ס"ל מתוך שפיר י"ל דתשציתו היינו ציו"ט ובאמת גלי קרא דשרי ליהנות מתחלת שריפה ושזב שייך מתוך אפילו אינו צריך להנחתו כיון דאפשר להנחתו כנ"ל אצל לפי האמת דתשציתו היינו מערב יו"ט ילפי' דתשציתו הו' שלכדה"ג ואסור ליהנות צהדי דקשריף וא"כ לא משכחת שריפת חמץ להנחת הגוף ושפיר כתב כ"מ דל"ש צי' מתוך. העתקתי כל דבריו הקדושים מכתי"ק להיות שפחותיו דוצבות בקבר.

ורפ"ז נראה לחדש במכבה נמי כיון דעיקר הכיזוי של האש נעשה בצציל אוכל נפש דזה כונתו לתקן האוכל נפש שלא ישרף ועיקר המלאכה כיזוי לורך אוכל נפש מותר א"כ כל שנעשה לורך כיזוי צין לורך וצין שלא לורך לעולם מותר כל שלא נעשה לחול וכיון שכן הו' לכאורה היתר גמור לכבות את האש לורך צישול אף שאפשר לו לצשל על אש אחרת לפי שיטה זו עכ"פ.

אלא דנראה מדברי המג"א והרמ"א ז"ל שלא ס"ל הכי וגם ז"ע מדברי הגאונים רמ"ד מאוסטרואוה ובעל מחזה אברהם מבראד שחידשו ז"ל דמלאכת הצערה לכ"ע גם גרמא אסור בה דהא דקיי"ל גרמא פטור ילפינן לה מדכתיב לא תעשה כל מלאכה (שבת ק"כ) עשייה אסור גמרא שרי

אצל מין הצורה אחרת כגון בעילה שאינו לורך או"נ הרי הוא עדיין בכלל ל"ת כל מלאכה רק דאמרינן מתוך שהותרה מין הצורה שהיא עשוי' לורך או"נ כגון שחיטה הותרה נמי מין הצורה שאינה עשוי' לורך או"נ כגון הא' דבעילה כיון דמ"מ יש כאן לורך הנחת הגוף ולהכי שחיטת עולת נדבה מותרת למאן דאי"ל מתוך, וה"נ גבי הוצאה שהיא לורך אכילה דהיינו שמוציא או"נ מין הוצאה זו מותרת אע"ג דאין בה לורך לישראל כלל דמ"מ הרי כאן לורך אכילה אצל אס' מוציא דבר שאינו אוכל נפש ושלא לורך אכילה שהוא מין הוצאה אחרת דלא שרי אלא מתוך שהותרה מין הוצאה שהיא עשוי' לורך או"נ הותרה נמי מין הוצאה שאינה עשוי' לורך או"נ צעינן שיהא לורך הנחת הגוף למצוה גמורה כגון או"נ למול או ליטול לולב ואל"ה אסור ע"ש.

מבואר דבמין מלאכה שהיא עשוי' לורך או"נ מותר אפילו שלא לורך כלל וה"נ אני אומר דבמין מלאכה שאינו לורך או"נ דלא שרי אלא מטעם מתוך דצעינן שיצא לורך הנחת הגוף סגי אס' מין מלאכה זו עשוי' ורגילה לורך הנחת הגוף ואז אעפ"י שאינה עשוי' לורך הנחת הגוף רק לורך מצוה שהיא לורך היום קצת נמי שרי אצל אס' מין מלאכה זו א"א כלל לורך הנחת הגוף רק לורך מצוה לא שרי משום מתוך דהא דאמרינן מתוך כתב ש"מ שם שהוא מדכתיב לכס לכל צרכים וצריך דוקא שיהי' אפשר בו לורך הנחת הדיוט ולא כשא"א רק לורך מצוה והיינו דאמרינן לכס ולא לגבוה ומשו"ה נר"נ אין קריצין ציו"ט משום דעיקרן לגבוה ועי' תוס' צ"ה כ"ז ע"כ ד"ה על ולא משכחת בהו' שיהיה עיקרן להנחת הגוף.

ורפ"ז בהוצאת קטן למולו אף שהוא לורך מצוה שרי משום מתוך כיון דאפשר שיהיה הוצאת קטן להנחת הגוף כמו לטייל כמ"ש תוס' צ"ה שם סד"ה ה"ג, וכן הוצאת לולב אפשר להנחת הגוף לעשות הוי' וחופי' לכבד הבית ערש"י צ"ק ז"ו ותוס' סוכה כ"ט ד"ה נפרדו לכן שרי גם לורך מצוה וכן ס"ת לקרות בו אפשר להוציא להנחת הגוף ששמת צי' שמצין דמה"ט אסור צד"ת צט"ז ואצל ועי' או"ח סימן תקנ"ד לכן אף שמוציא לורך מצוה וחיוצו דמללה"ג רק לעול על צוארו נמי שרי אצל שריפת חמץ דלא משכחת מין הצערה זו לורך הנחת הגוף כלל רק לורך מצוה שפיר כתב כ"מ דלא שרי משום מתוך כיון דליכא הנאה לשום גוף.

ועיין תוספות שבת כ"ד ע"כ ד"ה לפי ועי' ש"מ כתובות שם שכתב והא דאמרינן צפ"ק דפסחים המוציא חמץ בתוך ביתו ציו"ט כופה עליו כלי ולא שרי לשרפו היינו משום דלא הו' הצערה לורך צישול אלא לשרוף וצכה"ג לא שריא אלא לורך הנחת הגוף עי"ש.

אבל הצערה דלא אפקה רחמנא בלשון עשיה אלא לא תבערו חייב נמי ע"י גרמא ועי' שו"ת חו"י סימן קל"ב דאמר רב מנאמי מגילת סתרים דכצוי בתר הצערה גריר וכהדדי יניהו א"כ אדרבה אפשר דכצוי גרע משאר מלאכות ומיהו צחי' כזר הארכתי צס"ד להקשות עליהם מירושלמי פ"ה ה"ה דשבת הצעיר וכיזה חייב שמים עי' משנה הלכות ח"ה סימן ס"ח וצשו"ת הר נצי א"ח סימן קל"ד הציא ראייה נגדם מירושלמי צ"ק ע"ש.

[שוב מנאמי בתוס' צינה כ"ג ע"א ד"ה על שכתבו ח"ל, ואפילו למאן דשרי הצערה שלא לצורך כלל בירושלמי, היינו למי שיטנו לפעמים לצורך אוכל נפש, אבל ריבוי במאכלים דלעולם אינו אלא לצורך תיקון אוכל נפש ודאי אסור לכו"ע ציו"ט, ורבא דשרי אף ע"ג גחלת היינו משום דחשיב ליה דבר השואה לכל נפש ע"ש].

סימן עו

איסור הוצאה ביום טוב במקום שאין צורך

עוד להג"ל

בדבר שאלתו עוד מה דמזכיר צס"ע א"ח ס' תקי"ח ס"א דהוצאה ציו"ט אסורה אלא אם יש צורך קצת מותר וכתב הרמ"א דהיכא שלא יגנבוהו או שאר פסידא נמי מקרי צורך קצת והמ"צ שם כתב להחמיר כהפוסקים דס"ל דצעי לצורך אוכל נפש דוקא א"כ צוה"ז שאם יבואו גנבים לא יקחו מאכלים אלא מחפשים ממון ואצנים טובות ומרגליות וכיוצא בו אי מותר להוציאו מפתח הבית עמו לשוק ע"כ.

הנה זה זמן רב שאני מתפלל למה נהג עלמא היתר בכל מיני הוצאות ציו"ט ולא אפשר דרא צוה וי"ל צוה אריכות דברים, וכנראה דסמכי צוה אהא דאמר בקוש' התירו להוציא התינוק והכל משום שמחת יו"ט ומקרי צורך קצת לדידהו, והאמת כי לאו היתר צרור הוא, עיין שאג"א שינא לאסור אתרוג אחר שצריך עליו צבית ורובה להציאו לציהכ"ג לנענועים והגם שהאחרונים חפשו היתרים מ"מ בלי צורך כלל ודאי דאין להקל צוה. ועיין ספרי משנה הלכות ח"ג סימן פ"ד וח"צ סימן ס"ט. ומיהו לענין הוצאת המפתח אפילו למאן דמחמיר כמ"צ י"ל דהגם דהגנבים לא באים עבור מאכלות מ"מ אפשר שאם לא יסגור יכנס איזה כלב או חתול וגם כי אם יכנסו גנבים ויש לו שם יין ינסכוהו ויאסרו וגם יעשו טרפה קדרות וכיוצא בזה ויציאו מן הבית לפעמים וגם יאכלוהו כשירעבו וכבר היו דברים כאלה כידוע, על כל פנים לפענ"ד מותר להוציאו מפתחות של הבית אפילו להמחמירים.

אמנם מה שאני הזהרתי כבר שצריך להיות לו לאדם מפתחות מיוחדות ליו"ט לביתו כי מנהג העולם פה שיש לו לאדם חצילה עם כמה מפתחות ולרוב פעמים גם מדברים המוקצין ציו"ט כגון מכוונה קאר בלע"ז או של עלעקטריק וכיוצא בו מפתחות שאין צריכין לו כלל ציו"ט והוצאת אלו המפתחות ודאי אסור דלכ"ע הו"ל הוצאה שלא לצורך. וכן יש להזהיר הנשים שיוצאים ציו"ט צעגלה (צעצי קערידז) שמוציאים התינוק ולפעמים ישנם שם דברים שאין צריכין ליו"ט וזה רק הוצאה שלא לצורך ומצוה גדולה לפרסם זה שציו"ט נמי אין להוציא רק הוצאה שהוא לצורך קצת עכ"פ. וכן מזכיר צס"ע א"ח סימן ש"ח ס"א דסכין של מוקצה אפילו תחילה נזקק עם שאר סכנים אסור לטלטלו ועיין מג"א שם סק"א ה' אותו הסכין והרי דאינו בטל לגבי השאר וכ"ש לענין הוצאה ועיין עוד שם סי' ש"ו ס"ח.

אלו דברי ידידו דושה"ט וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה כאות נפשו, המברכו בברכת התורה בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן עז

אי יש בח לחכמים להוסיף על התורה

ג' בא התשל"ג בני

ויהי ה' את יוסף ה"ה ידי"נ ויד"ע צדיק תמים עמר נקי בלי כתמים בעל תריסין ע"ה פ"ה הרב הגאון המפורסם בקש"ת מוה"ר יוסף אדלר שליט"א, אבד"ק טורדא ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשכ"ק צידידות נאמנה, דבצר הערתו מש"כ צמסנה הלכות ח"ה ס' ע"ג דאם הנציאים לא הרשו להוסיף שום דבר על תורת משה כ"ש אנשים אחרים וע"ז העיר כג"ק דדוקא נציאים נאסרו לחדש כיון שרק משרע"ה היה נציא התורה ולא הנציאים אחרים הנציאים אחריו. ומיהו כל חכמי הדור בכל דור ודור יש להם רשות מן התורה מקרא דלא תסור או מקרא דשאל אציק ויגדך וקניך ויאמרו לך ע"כ.

ובנראה דמחמת ענותנותו יתירה כתב כן ואגב טרדותיו העצומות לא עיין בדברינו שם שהרי לא מעצמי כתבתי כן אלא הצאתי דברי רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל צפרשת ואחתנן עה"פ לא תוסיפו שכתב מפורש דגם לחכמים אין כח להוסיף דבר עה"ת וכ"כ עוד צסה"מ שורש צ' וכ"כ המהרש"א ז"ל להדיא צח"א דאין שום סבא דיהא לחכמים כח יותר מהנציאים, אלא דבצר חנוכה מצאו חכמים נמי רמז מה"ת בשום דרשה כדאיתא צמדרשות ובלאו הכי לא היו יכולין לתקן י"ט חנוכה וכמ"ש הרמב"ן ז"ל וכעין זה כתב הריטב"א ז"ל שלחי מכות דף כ"ג ע"ב גבי צועז ולמא לא

הסכים עמו ע"ש וכן נראה דבריו במסכת ר"ה לענין אסמכתא דק"ל דמפורשת מה"ת הוא ולא שסתם סמכוהו רבנן ומינה תמהתי אצל מנ"ח שרצה לחדש כמו שכתב כ"ק דלחכמים יש יותר רשות מהנביאים והוא צמורה תנ"ד שרצה לומר דלחכמים נתנה התורה רשות לתקן תקנות הן בקום ועשה והן בשוא"ת לפי הזמנים כמו ג"ח צימי יונים וכדומה וכבר תמה עליו הגאון ר"מ אריק בטל תורה וצינתי עליו בספרי שם וא"כ העושה קן עובר משום כל תוסף וכל שאין בו משום גדר וסייג לתורה אלא עושה משום יו"ט אסור לתקן לעצמו י"ט שלא הוצא בתורה ועי' רמב"ם פ"י ממלכים ה"ט דאפילו צ"נ דליכא צ"ת מ"מ אם צדה י"ט לעצמו עובר עליו.

די"נ דרשב"ג באהבה והוקרה ובלו"ג

מנשה הקמן

סימן עח

אי יש חיוב לשתיים יין בחול המועד בבל יום

ב' לחדוש הגאולה התשל"ה בני יצ"א

מע"כ ידידי הבחור המופלא והמופלג מלא פלג חור"ב וכו' הב' יצחק אהרן פּענפיל בשיבת נר ישראל באלט.

אחדשה"ט צידדות, מכתבו הגעני עדי זמנו והנני משיב כפי מיסת הפנאי, בדבר שאלתו אי יש חיוב לשתיים יין צחיה"מ בכל יום והציא שם ממשנה רפ"ד דסוכה דמנחת שמחה שמונה אלא דקשה לי מגמרא סוכה מ"ז ע"ב כוס כל יומא מי איכא ופירש"י אין יין מצוי לכל אדם צחיה"מ ע"כ משמע דליכא חיוב יין צחיה"מ.

והנראה דמשנה ח' פ"ד דסוכה אמרו ההלל והשמחה שמונה כיצד למלמד שחייב אדם להלל ובשמחה ובצבד יו"ט האחרון של חג כשאר כל ימות החג ובגמרא פסחים ע"א והיית אך שמח לרבות ליל יו"ט אחרון לשמחה אתה אומר ליל יו"ט אחרון או אינו אלא ליל יו"ט ראשון ת"ל אך חלק ומה ראית מרבה אני ליל יו"ט אחרון שיש לפניו שמחה ומוציא אני ליל ראשון שאין לפניו שמחה ופירש"י דבשאר לילות אין צריך ריבויא דבכלל ימים הם ועי' תוספות שם ובגמרא פריך עוד דכשחל יו"ט הראשון בשבת ליכא שמחה דשלמי שמחה אין דוחין שבת ובשעירי הרגלים א"א דאין נאכלין אלא חי וליכא שמחה צחי ועוד כהנים אוכלין וישראל צמה משמחים ומשני רב פפא משמחו בכסות נקיה ויין ישן ועיין תוי"ט סוכה הנ"ל דזהכי ניחא נמי כל לילה שאחר שבת שצמח דשלמים שנשטטו צע"ש כבר עבר זמן אכילתן ולדידן מצוה מיהו דכל שמונה איכא שמחה.

והרמב"ם פ"ו מהיו"ט הי"ז כתב שצעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים כולם אסורים בהספד ותענית וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב הוא וצניו ואשתו וצניו וכל הנלוים עליו שנה' ושמחת בחגיך אע"פ שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים כמו שאנו מצאין בהל' חגיגה יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא וצניו וצ"ב וכל אחד כראוי לו כיצד הקטנים נותן להם קליות וכו' והנשים קונה להן בגדים ותכשיטין נאים כפי ממנו והאנשים אוכלין בשר ושותין יין שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ציין וכו' ע"ש. ביאר לן להדיא דאף בזמן הזה דליכא קרבן שלמים והיינו שלמי שמחה מ"מ חייבים בשמחה בבשר ויין עכ"פ, וממה שחלקן הרמב"ם ז"ל שכתב שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ציין ולא כללן יחד וכתב שאין שמחה אלא בבשר ויין לכאורה היה נראה דאם לא הא הא ולא צעי תרוייהו דאל"כ הי"ל שאין שמחה אלא בבשר ויין ומה שכתב בקמור והאנשים אוכלין בשר ושותין יין ז"ל דלכתחלה ודאי יש יותר שמחה בתרוייהו כיון דתרוייהו משמחי נינהו אלא דיוצא בחד מינייהו, ולכאורה מוכרח קן מגמרא פסחים הנ"ל דמשני רב משמחו בכסות נקיה ויין ישן וכסות הוא לנשים ויין הוא לאנשים ולכאורה הא ליכא בשר וע"כ דיין צעצמו נמי משמח וא"כ הכ"נ בשר צעצמו ולזה חלקו הרמב"ם ז"ל.

איברא דכן מצוה בגמרא פסחים דף ק"ט ע"א ת"ר חייב אדם לשמח צניו וצניו ציתו ברגל שנאמר ושמחת בחגיך צמה משמחם ציין ר' יהודה אומר אנשים צראוי להם ונשים צראוי להם אנשים צראוי להם ציין ונשים צמאי וכו' תניא ר' יהודה בן בתירא אומר בזמן שצית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר וצחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלקיך ועכשיו שאין בית המקדש קיים אין שמחה אלא ציין שנאמר ויין ישמח לבב אנוש משמע דבזמן הזה אין שמחה אלא ציין ולא בבשר וא"כ למה מנריך הרמב"ם בשר ולולי דמסתפינא הי' אפשר לומר דאהכ"נ דלהכי חלקן הרמב"ם ז"ל שכתב והאנשים אוכלין בשר ושותין יין שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ציין כלומר דיש שמחה בבשר היינו בזמן המקדש ויש שמחה ציין היינו בזמן הזה ולגדדין קמני. אמנם קשה הלשון שכתב אע"פ שהשמחה האמורה כאן וכו' יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא וצניו וכו' והאנשים אוכלין בשר ושותין יין ומשמח דגם בזמן הזה אוכלין בשר ואין לומר דאוכלין בשר משום דאין שמחה בלא אכילה ולכן צעי לאכול בשר אצל לאו משום השמחה דלזה הי' קאי ליה באכילת שאר דברים עיין ז"פ פ"ו מהיו"ט הי"ח משמע דלא צעי תרוייהו רק משום דמצוה בגמ' מו"ק

שהרי הרע"ב כ' והמזנה את המועדות נוהג בהן מנהג חול באכילה ואין לו חלעוה"ב.

והתוספות שם ד"ה אי צעי אכיל אי צעי לא אכיל כלל דאי אכיל חייב לאכול בסוכה כדאמרין לעיל ומשמע הכא דציו"ט לא הוא חובה ואי צעי לא אכיל כלל חוץ מיו"ט הראשון ולפי"ז אם טעה ולא הזכיר של יו"ט בצרכת המזון אינו צריך לחזור הא דאמרין פ' שלשה שאכלו (ברכות מ"ט) שצתות ויו"ט דלא סגי דלא אכיל אם טעה חוזר לא מתוקמא אלא צליל יו"ט הראשון של פסח וצליל יו"ט הראשון של חג והא דאשכחן צ"צ דצ"ה (ט"ו) וצ"פ אלו דברים (פסחים ס"ח) גבי יו"ט חלקהו חציו לה' וחציו לכם חציו לאכילה וחציו לצית המדרש דברי ר' יהושע אפשר צצירא ופירי דאין צהם צרכת המזון ולא צעי הזכרת יו"ט אצל צליל יו"ט הראשון של חג לא סגי בלא פת ע"ש. נראה לכא' נמי דלא הזכירו יין כלל, ומיהו י"ל דפשוט דכוונתם רק לענין חיובי סוכה אצל לענין חיובי יו"ט שיש בו שמחה ודאי דלריך. ועי' תוס' ר"ה דף ו' ע"ב ד"ה אשה וקידושין ל"ד ע"ב ד"ה אשה דיש חילוק בין צומה"ו לציהמ"ק קיים דאז אין שמחה אלא בצצר אפילו לאשה ועי' א"ח ס' תקכ"ט דציו"ט חייב אכילת פת וכבר הראתי לדעת דהא הוא מחלוקת הפוסקים. עכ"פ צהא נחתין וצהא סלקין לפענ"ד פשוט דצחיה"מ נמי צעי שמחה ואין חילוק בכל יו"ט, ושמעתי צס מרנא הגר"א ז"ל שפעם אמר שהמנוה שיותר קשה לקיימה בכל התורה היא מצות שמחה שצריך להיות צשמחה שמונה ימים צלי הפסק.

והשי"ת שמו ישמחנו כימות עניתנו שנות ראינו רעה, ונזכה עוד לאכול מן הזבחים ומן הפסחים בארצינו הקדושה בביאת משיח צדקינו ובבנין ביהמ"ק ונזכה לשמחת עולם, ידידו המברכו בברכת חג כשר ושמח, ובלב ונפש

מנשה הקמן

סימן עמ

במחנה קיין אי מותר לבחורות לעשות אריגה וסריגה

ליל שישי לסדר ואלה מסעי התשל"ה בני"

מע"כ ידי"נ הרהגה"צ חר"פ בנש"ק וכו', כג"ת מוה"ר שלום יחזקאל שרנא האלבערשטאם שליט"א, אדמו"ר מציעשינוב בני".

אחדשבת"ר צידיות נאמנה, יקרת מכתבו הגיעני, ואני מאד מתנצל שלא אוכל להשיב על כל דבריו היקרים לי מאד ומ"מ רק לאות אהבה וידידות בדבר מה שנשאל ממנהלי מחני קיץ לבחורות שמסדר היום שלהם נכלל

ד' ט' ע"א דאין שמחה בלא אכילה ושחיה ועי' סוכה ד' כ"ה ע"ב אין שמחה אלא במקום סעודה רק לזה לא צעי צצר ויין רק אכילה ושחיה ומדקאמר הרמב"ם צצר משמע לכאורה צצר נמי משמח ואפשר דס"ל לרמב"ם בגמ' הכי דמה שאמרו תניא ריב"ז אומר צומן צציהמ"ק קיים אין שמחה אלא בצצר ועכשיו שאין ציהמ"ק קיים אין שמחה אלא ציין אין הכונה צצר אינו משמח אלא דליכא חיוב לשמח בצצר אלא ציין אצל ודאי יש צה שמחה אלא שלא חייב צצר כיון דליכא שלמים אצל ודאי אם אוכל צצר יש צה שמחה ולכן שפיר יכול לקיים המנוה צצר וציין אלא דהחיוב לא הוא אלא ציין ומדברי הגמרא כאן לכאורה יש ראייה להמג"א הלי פורים שכתב דצוה"ו ליכא חיוב לאכול צצר כלל והצ"י נסתפק ציו"ט צוה"ו ולהנ"ל אחי שפיר.

מבואר מיהו ציין צעי בכל יום דז' ימי הפסח כהדא נינהו וכמ"ס הרמב"ם ועי' תוס' חגיגה דף ו' ע"ב ד"ה יש צה שמחה ורשב"ם צ"ב דף ז"א ע"א דכל ז' ימי המשחה הוא יום אחד וכן גבי יו"ט הוא כן עי' זבחים ד' ז"ו ע"א הכתוב עשה לכולם לינה אחת וכמ"ס בגמרא דצוה"ו משמחם ציין.

ומה דקשה ליה למעלתו מגמרא סוכה מ"ו ע"ב כוס כל יומא מי איכא ופירש"י אין יין מצוי לכל אדם בחולו של מועד ומשמע דליכא חיוב צחיה"מ ציין, הנה אין מזה קושא דהרי רש"י דייק אין יין מצוי לכל אדם צחיה"מ כלומר דאין להם יין כ"כ הרבה והגם דחייבין צשמחה מ"מ אין להם ואין יינם מצוי ועי' רש"י עירובין מ' ע"ב מ"מ כוס צעיין וז"ל לעיל מהדר וכו' והא כוס יין צעי לומר הצרכה עליי וסתמא דאינשי יומא קמא אית להו כוס אצל צצאר יומי לכ"ע לית להו ע"כ, והנה דייק דיומא קמא לכ"ע אית להו כוס וצצאר יומי לכ"ע לית להו אצל הכ"נ דצעי כוס יין אלא שאין להם דאין מצוי להם.

ואבתי פש לן הא דתנן (סוכה כ"ו) התם ר"א אומר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה וכו' וחכ"א אין לדבר קצצה חוץ מליל יו"ט ראשון של חג ופירש"י אין לדבר קצצה אם רצה להתענות אין נוקקין לו אלא אם יאכל לא יאכל חוץ לסוכה ועי' רע"ב פ"ב מ"ו שם רצה להתענות יתענה ואין נוקקין לו ע"כ, ולכאורה כיון דחייב צשמחה האריך אמר אם רצה להתענות הא מחויב צשמחה. ומיהו התו"ט שם כתב חז"ל, ח"ש הרע"ב רצה להתענות יתענה כ"כ רש"י ור"ל מדין סוכה אין נוקקין לו אצל ודאי דאסור להתענות ציו"ט גם צחיה"מ וצצבת חייב צג' סעודות, ועוד כתב הרא"ש דציו"ט חייב צפת אלא שאם ירדו גשמים פטור מסוכה ואהא קתני חוץ מליל יו"ט וכו' ע"ש. וע"כ ז"ל כן

לי אס אומר או לי אס לא אומר, אבל אומנות שיכולה לעשות בציתה ודאי מנזה היא ומקרא מלא הוא דרשה זמר ופשתים ותעש צחפץ כפיה וכו' ידיה שלחה צבישור וכפיה תמכו פלך וגו' קדין עשתה ותמכור ותגור נתנה לכנעני וגו' וא"כ לעשות צמר ופשתים צריכה ומנזה ללמד לעבוד צענינים אלו ולדבר מנזה שרי בכל הני וא"כ פשוט ללמוד להם אומנות כזה אין להחמיר בזה כלל כ"א בשבוע שחל בו ט"ז יש לעיין דאולי עד עט"ז מותר וממילא כל אחת יכולה להחזיק את שלה ג"כ מה שחששה כנלפענ"ד. ובאמת כי ענין זה נוגע גם לנשים נשואות שהם צקאנטרי ולהם אין היתר זה ולהם באמת י"ל שלא לעשות כמבואר בש"ע.

האמנם לא ידעתי למה לא יסדרו קדר היום ללמוד עם הנשים ענינים הנוגעים להם כגון כל מצות ל"ת שהרי הם מזוין על הלאוין משום שהשווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שצתורה, ומ"ע שאין הו"ג ומ"ע שהו"ג שנתחייבו בהם ג"כ מגז"כ או מדרשה וכל מצות דרבנן, ולדעתי ישנם הרבה שאינם צקיאים בכל המצות השייכים להם וכבר תמהתי על כמה צחי ספר לצנות שלומדים עמהם חומש ורש"י ונ"ך ועוד, ולפעמים אפילו גמרא למרות שאמרו ז"ל כל המלמד את בתו תורה הרי זה מלמדה תפלות, ופסקה הרמב"ם ואין לומדים עמהם כל המצות השייכים להם עם כל ההלכות כי הוא חיוצ להם לדעת את כל זה, ולדעתי הי' מנזה גדולה לקדר ש"ע לנשים עם כל המצות השייכים להם מתרי"ג מצוות שנתחייבו בהם וללמוד עמהם את כל המצות השייכים להם עם ההלכות שלהם.

אלו דברי ידידו דושכ"ג, ומבקש סליחה שנית על מיעוט פלפולי כי רק לאות ידידות כתבתי, ידידו דושה"ט ושכ"ג וכאש"ל בלב ונפש

משנה הקמן

סימן פ

שבח בתעניתו ונטל בוס מים וברך עליו וקודם ששתה ממנו נזכר ביצר יעשה

מ"ב למט"מנים התשל"ג בני" יצו"א

מע"כ ידידי רוב חביבי מופלא ומופלא וכו', הרה"ג מוה"ר משה בערמאן הי"ד, בליקוואד נ"ו.

אחדשכ"ת זידידות, בדבר שאלתו צמי שציוס תעניתו שכת ונטל כוס מים וברך עליו שהכל וקודם ששתה מזכר שמתענה אי יכול לטעום מעט כדי להנצל מצרכה לצטלה או לא, ויאל לתלות צמתלוות התוס' והרמב"ם קדין צרכה לצטלה אי הו"ל דאורייתא או דרבנן והאריך בזה. ולאחר הסליחה הנה שאלה זו מבוארת ברצותינו נדיקים האחרונים

עבודת יד אריגה וסריגה וריקמה ומה יעשו מן ר"ח אב ואילך עד ט"ז שאז ממילא נחסר להם מסדר היום הקבוע השחי' שאין רוחצין באתן ימים ואין להם התעסקות אחרת למלאות קדר היום ואמרו ז"ל הצטלה מציאה לידו שיעמום האם מותר להם לעבוד בעבודת אריגה וסריגה (שטריקען בלע"ז) וכ"ג האריך בפלפולא בדברי הש"ע א"ח סימן תקנ"א ס"ז וס"ח דקיי"ל דאסור לתקן בגדים חדשים וגם נהגו שלא למישי עמרא (לשון שחי או ערב) ומבואר דה"ח סימן ק"ל אות ד' דאפילו אנפילאות (זאקען) אסור לארוג והציאו צמ"ז ס"ק מ"ו, ועי' יעב"ץ ומחזיק ברכה סי' הנ"ל אות י"א ודו"ק היטב.

והנה כ"ג האריך הרבה ונכנס בעומקה של הלכה וציעקר טעם האיסור והעלה דאחר דאריגת העמר שעושין הצמולות אין שם שחי ולא ערב רק הכל חוט אחד ולא שייך גזירת מנהג אלא מכח דין דמתקן בגדים חדשים שהוא רק י"א והרמ"א סיים דנהגו להקל לאחרים ולכן הנכון שלא יתחילו בעבודת אריגה מר"ח ואילך וגם לא יגמרו עד לאחר ט"ז ואז לא שייך שמחה צמלכה סתם ובעבודתה טרודה ולכל היותר יתנו כל העבודה אח"כ להמחנה או שיחליפו עבודתן זע"ז וכל אחת תעבוד בעבודת חזרתה צאצ והיה כמו עבודה צשציל אחרים והאריך בהרבה צצקיאות נפלאה.

והגם כי אין הו"ג כי אני כמעט על אס הדרך צס"ד לארצינו הקדושה וטלטול הדרך כבר מוטל עלי מ"מ מחמת ידידות יתירה לא אמנע מלהעיר צראשי פרקים אבל צקיור מלין, והנה צעצס הלכה לכאורה גם אני מסכים עם מעב"ג הגם שיש חילוק צטעמים וצמה שרצה כ"ג לומר דהעבודה יהי שייך למחנה ולהחיר צשציל זה, הנה לכאורה לא הועיל בזה כיון דהו"ל מלאכה שנעשה צשציל ישראל ואסור לעשות צין צשכר וצין צחנס כמבואר בש"ע שם וממילא חילוף העבודה ציניהם נמי צכלל הוא, ואדרבה מגרע גרע דיש בזה דכל אחד עושה מלאכת איסור לשני, אלא שכ"ג שכל את ידיו דהרמ"א כתב דנהגו להקל לאחרים אבל כה"ג קשה לומר דמקרי לאחרים גם כי יפה העיר דהגר"א מחמיר גם בזה.

ומיהו מה שנלפענ"ד בזה דהרי כתב הרמ"א לעיל ס"ז צשם הר"ן ללזורך מנזה הכל שרי (ר"ן ספ"ק דתענית) וצמחנה שלומדות הצמולות לארוג שטריקען וכיוצא בזה הרי צכלל מנזה הוא והגם דצגמ' לא אמרו אלא צמנות האב על צנו מלמדו אומנות וצבתו ליכא מנזה ללמדה אומנות לכא' אמנס דוקא אומנות שצריכה לצאת צין אנשים וכל צבודה צת מלך פנימה ולכן ליכא בזה מנזה ואדרבה אולי אסור ללמדה אומנות שצטערך לצאת צין אנשים וכ"ש לפעמים צין אנשים פחותים וגרועים כידוע ולא אאריך בזה, כי אזי

לנכסין וחזי ליה ומ"ש מתרומה ותי' דשאיני הפקר דמאי להפקיר בעצמו משא"כ שאלה שצריך לחכם או לג' הדיוטות ע"ש ולפי"ז הכ"נ שאני הצדלה וקידוש צידו לקדש משא"כ תענית דאין צידו שלא להתענות ואפילו בתענית נדבה.

איברא דתענית נדבה שצידו ללוות הכ"נ דכתב הברכ"י דטועם ואפשר דדמי אהדדי ממש צוה, ומיהו בתוספתא פ"ג דמאמי משמע דצויר אף דיכול לישאל על מירותו וכ"ה צ"ה חדשות ס' א' ודלא כפמ"א הנ"ל ובאמת צמ"ש תיפוק ליה דזר נמי יכול לאכול תרומה דאי בעי מיתשל. הנה לפי פשטות מיירי הכי תרומה ציד כהן שהרי מיירי כהן שאכל תרומה וצוה ודאי ליכא טעמא דאי בעי מיתשל דכיון דתרומה ציד כהן הוא לא מצי מיתשל עלה עי' בנדרים נ"ט דצבא ליד כהן ל"ל שאלה ואפילו לפי הרא"מ שפי' דהכהן הוא דלא מצי מישאל עלה אבל ישראל שהפרישה יכול לישאל אפילו ציד כהן ועי' כ"מ מהל' תרומות הי"ז שכתב צפי' הראשון דדעת הרמב"ם כהר"א ממיי"ץ ובנוצ"י ת' יו"ד ס' קנ"ד פשיטא ליה דדעת הרמב"ם כדעת הרא"מ ודחה פי' צ' של הכ"מ ע"ש ועי' ש"ך חו"מ ס' רנ"ה ובספרי משנה הלכות ח"ה ס' ר"ג מ"מ צידן הרי תרומת כהן זו א"א לו לאכול דעל תרומה זו ליכא שאלה לכ"ע ותרומה אחרת אם ישאל עליה תהי' חולין ואכתי אינו יכול לאכול עס הכהן וצ"ע.

וקצת רייתי לומר לפמ"ש במקום אחר דהא דחזי שיעור אסור מה"מ היינו דוקא בחזי לאינטרופי כמ"ש הגל"ח והגר"א והגר"י אייבשיץ ועוד אחרונים ומחלוקת ר"י ור"ל אינו אלא בחזי לאינטרופי ויש צוה ג' חילוקים באינו חזי לאינטרופי לכ"ע מותר באוכל חזי שיעור וצדעתו להשלים לכ"ע אסור ולא נחלקו אלא בסתמא דר"י ס"ל סתמא אסור מה"מ ור"ל ס"ל סתמא מותר ופליגי בסתמא דר"י ס"ל כיון דגבר עליו היצ"ר לאכול חזי שיעור ודאי יאכל כשיעור נמי ור"ל ס"ל דאדם צדיל מאיסורין ובסתמא אכתי חזקת כשרות לו דודאי לא יאכל עד כשיעור שיתחייב עליו וצוה יתיישב לשון הירושלמי שכתבו ומודה ר"ל צעמיד להשלים דח"ש אסור מה"מ והטעם משום דכה"ג ליכא פלוגתא כיון דצדעתו להשלים כה"ג גם ר"ל מודה דח"ש אסור מה"מ. ולפי"ז אמרתי דמה"ט אמרו ז"ל ציו"כ שיאכל פחות מכשיעור לחולה שיש בו סכנה ולא שיעור שלם דאחר צדכיון הוא אוכל רק פחות מכשיעור צוה הוא מורה כוונתו שלא להשלים בכדי אכילת פרס וממילא כה"ג ח"ש מותר מה"מ וליכא איסור כלל.

ובזה מובן נמי מה שאמרו בירושלמי מודה ר"ל ציו"כ דח"ש אסור מה"מ כיון דכל העולם כולו מתענים

בש"ע א"ה ס' תקס"ח הציא בשע"ת אות א' דצרי הברכ"י בשם הנחפה בכסף מי שהיה שרוי בתענית ושכח ולקח חיזה מאכל וצריך עליו ומוכר מהתענית יאכל פחות מכזית מפני הצרכה והתענית עולה, ומהר"ם גרימזון והברכ"י הסכימו לו ובספר אדמת קודש גמגם צדצרי והרבה מאחרונים אחרים חלקו עליהם מדצרי הריטצ"א והריצ"ש צסי' פ"ז דתענית אסור לאכול צו פחות מכזית דקי"ל ח"ש אסור מה"מ ואפילו בתענית דרבנן נמי ח"ש אסור ובס' זכ"א האריך להקשות עליהם ומדצרי הברכ"י נראה דמחלק בין תענית נדבה שמוותר לטעום ובין ד' צומות שחמור דלא יטעום כלל אלא יאמר בשכמל"ו וצדע"ת להגרש"ס ס' תקס"ח תמה עליו דאדרבה הרי תענית נדבה הוא בכלל נדר שהוא חמור ולא קל.

והנה צדע"ת הנ"ל כתב וז"ל, ועוד דאיסור אכילה חמור טפי כמ"ש התוס' שבת י"ב וגיטין ז' דגנאי הוא יותר לנדיק שנכשל במאכל איסור ע"ש ודצרי וצ"ע שהרי לא אמרו זה אלא במאכלות אסורות שהם איסור חפצא אבל מאכל היתר צומן איסור אין זה גנאי ובהא מישצים דר' ירמיה בר אבא דאישתלי וטעים קודם הצדלה (פסחים ק"ו) משום דהי' מאכל של היתר בשעת האיסור ע"ש ועי' עקרי הד"ט ס' כ"ט אות א' ובס' ארחות חיים ספינקא ס' תקס"ח אות א' לענין הנודר שלא לאכול קודם שילמוד פ' אחד וגם צדין זה הציא חבל נביאים שלא נצאו בסגנון אחד והללו אוסרין והללו מתירין. ומסקנת האחרונים נראה שלא לאכול אף דצריך הצרכה מוטב שיאמר בשכמל"ו ויתקן ברכתו צו ואל יאכל אפילו כל דהוא.

והנה כת"ר כתב דיש לתלות במחלוקת הרמ"א והמג"א ס' רע"א לענין הצדלה דכתב הרמ"א בשכח וצריך המוציא קודם שהצדיל יאכל תחלה אף דיש איסור לאכול והמג"א בשם מהר"ם כתב דאסור לאכול עד שיצדיל ולכאורה יפה העיר וגם אני הצאתי מקידוש צמי שטעה קודם קידוש בע"ש וצריך על המאכל והוא הוא אלא דדחייתו לעצמי דאולי יש לחלק צניייהו דצקידוש והצדלה צידו הוא לקדש ולהצדיל ואין צידו לדחות את התענית וכעין זה כתב המעיו"ט צפ"ז דברכות אמ"ש הצ"י ס' קצ"ו צמה שכתב ר"י דג' שגדרו הנאה אין מטטרפים לזיומן אע"פ שיכולים לישאל על נדרם מ"מ השתא מיהו לא נשאלו והציא הצ"י ראה לדצרי דאל"כ מאי מהדר תלמודא צכהנים שאכלו תרומה משום דכהנים מנו לאכול חולין תיפוק ליה דזר נמי יכול לאכול תרומה דאי בעי מיתשל אלא ע"כ כיון דחסר שאלה הוי ליה אינו ראוי לאכילה והפמ"א בתשובה סימן ז' דחה ראה זו וכתב צטעם הר"י משום דאין קביעתם קביעות והמעיו"ט הקשה אצ"י ממי שאכל דמאי מוזמין עליו ואמרין משום דאי בעי מפקיר

תקנו עלה ברכה כהרבה מצות שזמנן בכל שעה אין מצרכין עליהם, ובספרי משנה הלכות ח"ו סי' י"ג הארכתי בזה בס"ד למה לא תקנו ברכה על דקה משא ומתן באמונה גמ"ח דינים ועוד.

שנית י"ל לפמ"ש בא"ח סי' רל"ט דאין מצרכין על ק"ש שעל המטה ובש"מ הרשב"ש סי' קע"ד כתב הטעם דלכך אין מצרכין לפי שאינה למנוח אלא להגן לפיכך ח"ח פטור ועי' תוס' פ' כל הבשר דף ק"ה א' ד"ה מים ורמב"ם פ"א מצרכות ה"ד ולמה אין מצרכין על נטילת ידים באחרונה מפני שלא חייבו אלא מפני הסכנה ודברים שהם משום סכנה אין מצרכין עליהם וא"כ במחית עמלק נמי שננטונו מפני שנפלו עלינו והם סכנה לנו אין לצרך וי"ל. עוד י"ל לפמ"ש היראים דהמנוח הוא רק אחר ביאת המשיח כמ"ש והי' צהניח ה' וגו' תמחה את זכר עמלק וא"כ הזכירה הוא על מצוה שא"א לקיימה עכשיו וא"כ אין לצרך עליה, ובכלל י"ל אפילו למ"ד דנוהגת עכשיו מ"מ י"ל דהזכירה הוא רק חלק מהמנוח וכל שאין לפניו כל המנוח אין לצרך ודו"ק. [וע"ע משנה ח"א סי' תקמ"ד וסי' תקמ"ו].

דושה"מ בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן פב

אי מותר ליקח בדור ערב יום כפור
שישבעהו כל היום

עש"ק שירה התשל"ג בני יצו"א

מע"כ ידידי הרבני הנגיד וכו', מוה"ר שלמה זלמן מארקאוויטש הי"ו.

אחדשה"מ, בדבר שאלתו צענין הכדורים (פילס בלע"ז) שהמציאו שלוקחין כדור והוא משביע למעת לעת כולו אי מותר לאכול כדור כזה עיו"כ כדי שישבע כל היום יו"כ ולא ירגיש רעבון, או שציטל בזה ועניתם עכ"ל.

הנה קרא דועיניתם את נפשתיכם לא משמע שלא יעשה פעולה עיו"כ שלא ירעב ציו"כ ואדרבה תורה נותה לנו לאכול עיו"כ שיקל לו התענית ציו"כ כמבואר ברש"י יומא פ"א ע"ב כל האוכל ושותה והכי משמע קרא כל האוכל ושותה כלומר התקן עצמן בתשעה שחולל להתענות בעשרה וכ"כ הרא"ש והטור א"ח סי' תר"ד ואיום שיאכלו וישתו תחלה כדי שיוכלו להתענות ע"ש, והרי פשוט דמנוח לאכול עיו"כ אפילו סמוך לחשכה והרי הוא שבע כל הלילה עכ"פ ובתורה ועיניתם את נפשתיכם מערב עד ערב כתיב והכ"נ ל"ש.

ציו"כ ואין מדרך לאכול כלל והלך הוא ואכל אפילו ח"ש ממילא נראה דמסתמא ודאי ישלים כיון דעושה היפוך כל העולם שאין אוכלים כלל אפילו ח"ש וזוהי מיושבת נמי קושיית הנ"ל סימן ל"ה שהקשה לדעת הרמב"ן לר"ל יהא מותר לאכול כוית פת ציו"כ שחל להיות בשבת משום מצוה שבת וח"ש מותר מה"ת לר"ל ולהנ"ל אחי שפיר והבן, ובחי' הארכתי בכמה אנפין. ולפי"ז י"ל בתענית שצריך בטעות ואוכל פחות מכשיעור הרי ברכתו מוכחת עליו שאין כוונתו להשלים אלא להגיל עצמו משום ברכה לבטלה וכה"ג כיון דאינו עמיד להשלים ח"ש מותר מה"ת לכ"ע והיה אחי שפיר דברי המתירין. אמנם להלכה וכי משום שאנו מדמנים נעבד מעשה ולכן לפענ"ד נראה דברי האוסרין שאין לאכול כלל אלא יאמר מיד בשכמל"ו שהוא תיקן לכה"ג כנלפענ"ד.

ומחמת כי אין הז"ג ורק בין הפרקים השבתי בלי שום עיון ולכן יהיו דברי מועטים דושה"ט ומברכו שיזכה ללמוד תורה לשמה ולקבל התורה באהבה ובלב ונפש

מנשה הקמן

סימן פא

אמאי לא מברכין ברכת המצות בפרשת זכור

מוצ"ק טהרות התשל"ד בני יצו"א

למאן דלא חזינא מברכינא ויהא שמייה מברך, ה"ה המופלא ומופלג מלא פלג וכו', כש"ת מוה"ר יעקב פריעדמאן הי"ו, תלמיד בכולל מקור חיים בני"א.

אחדשה"מ וש"ת, בדבר שאלתו עוד אמאי לא מצרכין ברכת המנוח בפרשת זכור שהוא מ"ע מה"ת לרוב שיטות. הנה אפילו לא הי' אלא מדרבנן נמי קשה קושייתו. אמנם בס' יפ"ל ח"ג אות ג' כתב הטעם שאין מצרכין על מ"ע זו לפי שעל השחתה אין מצרכין ואפילו השחתה דלוה"ע מדחזינן דאמר הקצ"ה מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה הציאו בכף החיים. ולפענ"ד צ"ע דבאמת ישראל אמרו שירה על טביעת מזרים רק למלאכי השרת הוא דאמר שלא לומר שירה ואדרבה לישראל הרי אומרים הלל ויתרו צריך את ה' ויצרך יתרו אשר הגיל ואולי יתרו על ההללה צריך ולא על השחתת מזרים ואדרבה ויחד יתרו, אמנם שירת משה והלל על מפלת מזרים נאמרה גם כי זכירת מחיית עמלק הוא מצוה בפני עצמה בזמן הזה. ולפענ"ד נראה לפי שאין לה זמן מוגבל לזכירה זו והמנוח הוא לזכור תמיד ולדעת קצת שיטות צריך להזכיר בכל יום ועי' רמב"ן ועוד לדעת קצתם אינו אלא פעם בחייו. על כל פנים נראה דהזכירה הוא רק שלא ישכח וכיון דאינו מוגבל לו הזמן של זכירה זו אלא בכל שעה צריך לזכור לא

שהתענית קשה לו ציוס הקדוש שמנזה קעציד צוה. [וע"ע משנ"ה ח"ג סימן פ"ח].

הן אמת דראיתי לרש"י שבת דף קט"ו ע"א שכתב מותר בקנינת הירק ו"ל דשבות לאו איסורא דאורייתא הוא אלא דרבנן והכא משום עגמת נפש שמתקן ואינו אוכל והרי קרוב לעינו שרי וכו' ומשמע לכאן דיש ענין לענות את עצמו באכילה. ומיהו ע"י צעה"מ ושאר ראשונים מה שמתמוה עליו בפירושו וקצת יש לישב דגם רש"י אין כוונתו משום שחייב לענות עצמו אלא שאינו היפוך זה וצ"ע.

ידידו המברכו בלב ונפש
מנשה הקמן

סימן פג

בסוגיא דמי שאחזו בולמוס מאכלין אותה
אפילו דברים טמאים

ל' למט"מנים התשל"ד בני יצ"א

דדיו ליה כבר בתי' משה שפיר קאמר דריש בקל וחמור, ה"ה כבוד ידי"נ הרב הגאון חוב"ט ווי"ח נ"נ אי"א פ"ה וכו', כש"ת מוה"ר משה בהנ"א ווי"ס שליט"א, רב ראשי בבודאפעסט.

אחדשבת"ר צידדות נאמנה, יקרת מכתבו הגיעני, ונדבר הערתו אדברי מרן כק"ו צשו"ת בית שערס א"ח סימן ש"ו שכתב לתרץ קושית הנוצ"י ק' א"ח סי' ל"ו שהקשה אמתני' יומא דף פ"ג ע"א מי שאחזו בולמוס מאכלין אותו אפילו דברים טמאים ותמה הנוצ"י למ"ד אלאה"א אפילו כבולל אין יו"כ חל על דברים טמאים וא"כ דברים טהורים רבותא טפי לא מיבעיא לטמאים דליכא אלא איסור לאו ודאי נותנים לו אלא אפילו טהורים דאיסור כרת דיו"כ נמי נותנים לו וכתב מרן ו"ל לחדש דביו"כ שיעורו בכותבת משום דלא כתיב ציה אכילה רק אשר לא תעונה ותלוי ציתובי דעתא והכי שיערו חכ"ל דבשיעור כותבת מתידי דעת כ"ע טובא ועוג מלך הצשן פורטא כדאמרין לעיל דף פ' אכל מי שאין דעתו מתישבת אפילו פורתא אין איסור אפילו אוכל כמה כותבות כי ציתובי דעתא תלוי מילתא רק למ"ד ח"ש אסור מה"מ הכ"נ ולר"ל מדרבנן וי"ל דאף דקיי"ל לחכ"ל דבכותבת אפילו עוג מה"צ מיתב פורתא. מיהו היינו צאדס צריא אכל מי שאחזו בולמוס מחמת רעבון כל זמן שלא יאירו עיניו הרי חזין דלא מיתבי דעתיה ועדיין הוא מעונה אפילו אכל כמה כותבות אין כאן איסור רק משום ח"ש והציא רא"י מלשון ה"ה שכתב דלא אמרו תוחזין אלא בעובדה שאין לנו אומד ציישוב דעתה פעמים מתישב צרוצב וכו' וכ"כ הרמב"ן

הן אמת דראיתי צשד"ח מע' יו"כ ס"א סקי"ח שהציא חקירה אחת להגאון מ"נ אויערבאך איש ירושלים אי שפיר דמי לאכול עיו"כ סמוך לחשכה כדי לשצוע ציו"כ אכל בתשובה אחת הראיתי לדעת דדברים אלו כשגגה היוצאים מפי השליט הם, ע"י צספרי משנה הלכות ח"צ סי' ס"ו תשובה להגר"א הענקין שליט"א אות ד' ד"ה וצדרך אגב. והגם שחקרו האחרונים ו"ל אי מותר להערים ולהפקיע עצמו מידי קיום מ"ע וכגון מי שיש לו מטוס אדירון ע"ש ועף צמהירות ממקום למקום ככה צצמקום שצא שם לעולם אין שם שבת ולמוצאי שבת יחזור למקומו וצמקום אחר הראיתי לדעת דאסור לעשות כן וכן מי שיצא קודם לסוכות צכיון למקום שלא יהי' לו אחרוג והצאיתי ראיה דאסור מקדושין ל"ג ע"א יכול יעניס עיניו וכו' ת"ל תקום ויראת פירש"י ת"ל ויראת יש לך לירא מן היוצר היודע מחשבותיך שאתה מצקש תחבולות להפטר ממוצאו ע"כ, ועי' צ"צ צ"א ע"א ת"ר אין יוצאין מא"י לחו"ל וכו' ופרשצ"ס שצמפקיע עצמו מן המצות ועי' מנחות מ"א ע"א קטינא קטינא וצספרי משנה הלכות ח"ג סי' ל"ה. ומיהו כאן הרי צותה תורה לאכול עיו"כ ולעשות תחבולות שיוכל להתענות ציו"כ א"כ אדרבה מקיים מצוה צוה כדי שיוכלו להתענות. [וע"ע שו"ת משנ"ה ח"ח סי' י"א].

והמצעם צוה דלא צותה התורה לצער עצמו צפועל ציו"כ צמה שאמרה להתענות אלא שלא יאכל ולא יתענג צחמשה עינייס אחרים למ"ד דאורייתא ולמ"ד דרבנן כולם צשצ וא"ת הוא, והכי אמרו צגמרר יומא ע"ד ע"צ ת"ר תענו את נפשותיכם יכול ישצ צחמה או צצנה כדי שיצטער ת"ל כל מלאכה לא תעשו מה מלאכה שצ ואל תעשה אף ענוי שצ ואל תעשה וכו' ע"ש, וגדולה מזו כתבו המנ"ח מצוה ש"ג והאחייעור ועוד אחרונים דאפילו ציו"כ מה"ת אי מאכלין אותו דרך נקב קטן לצית הצטון או דרך אחוריו פטור, והצאיתי דצריהם צשו"ת משנה הלכות הנ"ל סי' ס"ו, ותלוי צמחלוקת ר"י ור"ל אי צעינן הנאת גרונו או הנאת מעיו לעינן חיוב יו"כ, ועי' כ"ס או"ח סימן ע"א. ולדעתי פשוט דאם מי שהוא נטל כדור מה ציו"כ עצמו ואכלו אם אין צו ככותבת פטור עליו ולא הוי אלא ככל חצי שיעור דאסור מה"ת וצמקום אחר הארכתי דאם לא הוי כדרך אכילתן כגון כדור שהוא מר צעם ואין צו טעם למאכל ופקע מיניה שם מאכל והוא פחות מכשיעור הו"ל פחות מכשיעור שלא כד"א דלדעת הצ"י סי' תרי"צ ח"ש שלכד"א אפילו איסורא ליכא כ"כ צסם הראצ"י ע"ש, ועי' משנה הלכות ח"ה סי' ע"ה מה שהארכתי צעינן לקחת כדורים לחולה שאין צו סכנה ציו"כ. עכ"פ לפענ"ד ליכא שום ספק שמותר ליקח כדורים כאלו ואולי אפילו היה כדאי ללוקחם כ"ש למי

איסורין דהלכה למשה מסיני בזית הרי ללא הקפידה תורה על ישוב הדעת אלא כל שאוכל שיעור אכילה שהוא בזית הרי זה חייב בין שהוא מישב דעתו או לא. אלא דמעתה יש נפ"מ בין אוכל דברים טמאים לאוכל דבר היתר דיו"כ, דבאוכל היתר שיעורו ציתו ציתו דעתא וצאחו צולמוס אס לא יתשב דעתו עד שאכל ה' צינים או יותר ולא האירו עיניו לא יתחייב כלום וליכא שיעורא אלא הו"ל בכלל ח"ש עד שיאירו עיניו אכל האוכל דבר טמא ששיעורו בזית א"כ צאחו צולמוס ולא האירו עיניו עד שאכל חמשה זיתים הרי אכל חמשה זיתים איסור דלענין שאר איסורים אין נפ"מ ציתו ציתו דעתא אלא כל שאוכל זית איסור הרי זה בכלל איסור לעולם בין הוא יו"כ או יום אחר דאיסורו אינו תלוי דיו"כ אלא באיסור החפץ וזוהי אין נפ"מ בין אחו צולמוס ללא אחו לעולם השיעור בזית והוא שיעור משיעורי התורה וממילא אס לא האירו עיניו עד שאכל ה' זיתים מטמאה הנה עובר בחמשה לאוין בטמאה קודם שהאירו עיניו ואס אכל חמש זיתים היתר עד שלא האירו עיניו אינו אלא באיסור ח"ש על הכל דבהיתר ליכא שיעור איסור חפלא רק שיעור איסור של יו"כ שהוא ציתו ציתו דעתא דגבא.

ובמה מדויק לשון רבינו הבי"ש שכתב ח"ל, אכל מי שאחזו צולמוס מחמת רעבון כל זמן שלא יאירו עיניו הרי חזינן דלא מיתבי דעתיה ועדיין הוא מעונה אפילו אכל כמה כותבת אין כאן איסור רק משום ח"ש עכ"ל. הנה בכיון דייק בלשונו וכתב כל זמן שלא יאירו עיניו להדגיש דעיקר חידושו הוא אקודם שיאירו עיניו והרבותא הוא אמי שאחזו צולמוס מאכילין אהו אפילו דברים טמאים הרבותא דדברים טמאים הוא קודם שיאירו עיניו דסד"א דוקא דבר טהור והיתר הוא דמותר לו לאכול קודם שיאירו עיניו דאז ליכא איסור רק של ח"ש אכל דבר טמא שיש בו איסור של שיעור שלם יהא אסור קמ"ל דמותר אפילו דבר טמא וכו"ל.

איברא דלפי יקוד רבינו הג"ל נלפענ"ד ליישב בפשיטות קושית הנוב"י דהרי כותבת הוא יותר מכשיעור כזית והאוכל ככותבת שהוא שיעור יו"כ כבר אכל כזית וא"כ לעולם באוכל דבר טמא עובר בלאו דטמאה קודם שיאירו עיניו באכל דברים טמאים וא"כ צאחו צולמוס ואוכל דברים טמאים כשאכל שיעור כזית עבר בלאו דטמאה ואילו היה אוכל היתר לא הי' בו אלא איסור של ח"ש וכשאח"כ יגיע שיאירו עיניו ליכא אלא איסור אחד של כותבת וא"כ בהיתר ליכא אלא איסור של כותבת וצטמאה איכא צ' איסורין איסור טמאה ואיסור כותבת וזה שיעורו בזית וקודם לאיסור כותבת וקמ"ל דאפ"ה מותר לאכול טמא צאחו צולמוס שפיר רבותא קמ"ל בטמא.

ו"ל עי' צ"י. ומוה נראה דאין כאן יתובי דעתיה עד שיאירו עיניו וא"כ אין רבותא בטהורים משום כרת דיו"כ דעד שיאירו עיניו אין כאן איסור כרת דליכא יתובי דעתיה ואין כאן רק ח"ש ושפיר קמי רבותא אפי' בדברים טמאים שאוכל כשיעור ואיכא לאו ומכ"ש דברים טהורים דמשום יו"כ ליכא אלא איסורי בעלמא דח"ש ודאי דמותר ע"כ.

ותמה כ"ת ח"ל, ולא הבנתי כלל דבריו הק' הלא גם בצריא טרם גמר לאכול הכותבת ג"כ לא יהיה יתובי דעתיה עכ"ז כשגמר ואכל הכותבת עד גמירא ונחיישב דעתו חייב למפרע על מה שאכל טרם הי' יתובי דעתא א"כ מה קאמר דעד שיאירו עיניו אין כאן כרת דליכא יתובי דעתא ואין כאן רק ח"ש.

והנלפענ"ד דסברת מרן הוא כך, דהלכה למשה מסיני דחייב כרת דיו"כ ליכא אלא כשיעור של יתובי דעתא וכל שלא אכל כדי יתובי דעתא דיו"כ אינו חייב עליו כרת אלא משום ח"ש הוא דאסור ושיעורו חכמים דהאי יתובי דעתא הוא כשיעור כותבת לכ"ע וכמ"ש לכ"ע טובא ולעוג פורתא ולזה חידש מרן דזה דוקא לסתם צנ"א צריאים שיעור כותבת משביע ומישב דעת אכל מי שאחזו צולמוס מחמת רעבון נתנו בו חכמים שיעור אחר לישוב הדעת ושיעורו עד שיאירו עיניו כלומר דעד שלא יאירו עיניו ליכא יתובי דעתא ואפילו ינטרף לאכול ד' או חמש צינים עד שיאירו עיניו לעולם הוה פחות מכשיעור לענין יו"כ, בקיצור כמו דבצריא שיעור חיוב ויתובי דעתא הוא ככותבת כן בחולה שאחזו צולמוס שיעורו כשיעור שיאירו עיניו וזה תלוי בכל אדם, ואל תתמה ע"ז האריך נתנו שיעור לכל או"א דהרי צמלוא לוגמיו נמי אמרו מלא לוגמין של כל אחד ואחד ולא נתנו שיעור מקוים לוג חצי לוג וכיוצא בו דשיעורו חו"ל דיתובי דעתא משתיה ליכא אלא צמלוא לוגמיו של האמא ולא בשל אחר והכ"נ בחולה שיעור יתובי דעתא תלוי עד שיאירו עיניו וזה תלוי באיש איש לפי מהללו.

ובמה מתקן זוהי דברי המאירי ו"ל צמי שאחזו צולמוס פי' והוא חולי הבא לקצת ליחה ארסית נושכת צפי האצטומכא ומכאיבתו כאצ חזק מצטל הרגש החושים הדקים ותמתייהו בקרוב ומתחבולת הרפואה להטריד האצטומכא באיזה מאכל ומיד יקל החולי ומראיתו חוזרת קודם לשאר הרגשים לדקות חוש הראות והוא סימן שנתרפא ע"ש. ולפי"ז פשוט דיש לחלק בחילוק מרן דיתובי דעתא מחמת חולי כזה שהוא מצטל לו כל החושים והרגשים צריך יותר מכשיעור כותבת לאדם צריא שאינו צריך להחזיר כל חיותו וזה מוזן מאד, וראיה גדולה לסברת מרן. ופשוט נמי דדין זה של שיעור כותבת לא נאמרה אלא לענין שיעורי יו"כ אכל בשאר

אלא מאכילין אותו הקל הקל תחילה אם האירו עיניו דיו ואם לאו מאכילין אותו החמור משמע דאפילו קודם שהאירו עיניו נמי מאכילין אותו הקל תחלה ואי נימא דדינו כשטותה ופטור מכל המצות א"כ בשעת פטירתו אין נפ"מ בין קל לחמור ואכילנו כל מה שירצה ועי' כ"מ שם דמאכילין אותו שומן דאין חולי זה סובל מיתון מלהאכיל, והמאירי שהבאתי לעיל קיים שקודם שנתרפא מאכילין אותו אפילו דברים טמאים כגון נבלות שקצים ורמשים אם נזדמנו להם קודם הדברים הטהורים ואין משתדלין לאחריו עד שנתקן לו טהורים כדרך שאנו עושים לשאר חולים שהרי בשהייה מועטת הוא מסתכן ומ"מ אם אפשר בטהורים בשיעור שזה להכנת הטמאים מכינין לו טהורים כמ"ש עכ"ד. הנה נראה דפי' רבותא דטמאים הוא שלא להמתין עבור הכשרה אבל כששניהם לפנינו מאכילין הקל תחלה, ונראה עכ"פ דבשעת בולמוס נמי בר חיובא הוא ומה שתי' כ"ג משום גנאי הנה זה אחי שפיר לטומאה אבל לשאר איסורים דליכא גנאי כגון תרומה וכיוצא בו הקל תחלה. גם בעיקר חידוש כ"ג דבשעת שטותה הרי הוא פטור מכל המצות א"כ מי שאחזו בולמוס פעם בחייו או מתי שיתרמה לו ח"ו כל האיסורים מאותו שעה ואילך נעשין אללו איסור ב"א וחייב על שתייה דכה"ג כ"ע אחע"א וזה דבר חדש.

ובמה שנראה בס"ד דלא דמי חרש שטות לקטן דאפילו נימא דחולה בולמוס הו"ל בכלל שטות מ"מ חרש שטותה אין לו דין קטן דבאמת חרש שטותה בר מצות הם אלא שאינו יכול לקיים מפני שאין להם דעת ולא דמי לקטן שאינו בר מצות כלל ורצוה משו"ת מהרי"ל סי' קצ"ו שנשאל אי קיים מצות פ"ו בצן חרש שטותה וכתב מהרי"ל ז"ל דינא ח"ל, ואי משום דרב אסי דמיימי התם עד שיכלו כל הנשמות שבגוף האזי נמי נשמה יש לו ובר מצות הוא ופקחים מזהירים עליו דאי הוה כזהמה יחשב שחיתתו אפילו אחרים עומדים על גבו כשחיתת נכרי וקוף דדרשינן מקרא דפסול מוצתת ואכלת וכן לענין מצוה וגט הוי מהני שליחותיהו אלא דאין להם דעת וכן לענין חליצה פי' בתוס' משום דפומייהו כאיז להו ולהכי חזו לייבם ולחליצה ולכל מיילי חשבינן להו כישראל ע"ש. ועי' תוס' יצמות מ"ד ע"א ד"ה כל וא"ת והרי חרש וכו' וי"ל דהתם בני חלוזה נינהו אלא דפומייהו הוא דכאיז להו, נראה מדברי מהרי"ל דחרש שטותה בני מצות נינהו ופקחים מזהירים עליהם וכן לענין דברים ומצות דינא כישראל גדול והחסרון שלו אינו בגדלותו או בחיובו במצות אלא החסרון הוא דעת כלומר שהוא חסר דעה ומה"ט אינו יכול לקיים מצות ואף שהוא גדול מ"מ אם מקיים מצות אינו יוצא בזה דהו"ל המצוה שקיים בלי דעת וכמו שלא קיים ואף למ"ד דמצות אין כריכות כונה מ"מ בר דעת בעינן ולא דמי לקטן וקטנה

ומעתה אומר בס"ד דבר חדש דלכאורה יש סברה לומר שיאכל פחות מכותבת מדברים מותרים ואח"כ יאכל פחות מכותבת מדברים טמאים ולא יעבור לא באיסור יו"כ ולא באיסור טומאה באיסור יו"כ לא הוי פחות מכותבת וא"כ בהיתר ליכא אלא ח"ש ואיסור טמאה לא הוי אלא בכזית וכיון דאכל פחות מכזית נמי ליכא חיוב אלא איסור של ח"ש וא"כ באחזו בולמוס יאכל לעולם פחות מכשיעור שיאירו עיניו ואח"כ ישלים בטמאה להאיר עיניו ויאכל הקל הקל, וא"כ לכאורה הי"ל לעשות כן דכה"ג הו"ל נמי בכלל הא דמתן מאכילין אותו הקל תחלה וקמ"ל מתניתין דמאכילין אותו אפילו דברים טמאים אף דיעבור באיסור לאו ודאי והוה רבותא דדברים טמאים ועי' נוצ"ק שם סי' ל"ו בקופו דכ"ה והנה שהרגיש קצת בסברה כזו לענין טבל ותרומה דשיעורם בכזית וזה מקרי ח"ש גבי יו"כ ע"ש ודו"ק היטב כי קצתתי.

ונתתי לצי להבין תי' כ"ג על קושית הנוצ"י לפי מה שפירש הרמב"ם בפיה"מ שבולמוס הוא חולי ממניי נכפה והרמב"ם בפ"י מה"ל חו"מ כתב חולה נכפה ה"ה כשטותה לכל דבריו ופטור מכל המצות, ולפי"ז קודם שהאירו עיניו אינו מצוה על איסורים כלל וברגע שהאירו עיניו אז חל עליו חיוב המצות וחל עליו איסור יו"כ ודברים טמאים צבת אחת, וא"כ קשה להבין מה שמפלפל הנוצ"י אם חל איסור יו"כ על איסור טבל ונבלה וכו' דהרי כל איסורים חלים עליו בצ"א וכדאיתא ביצמות דף ל"ד בשופעת מי"ב ל"ג ולפי"ז בין אכל דברים טהורים ובין אכל טמאים רק ברגע שהאירו עיניו הוא דהתחיל אללו חיוב מצות ואז הוא רק ח"ש מה שצלב באחרונה וא"ת למה מאכילין אותו הקל הקל ומה רבותא דאפילו דברים טמאים ע"כ ז"ל כמ"ש הגהות מרדכי בטעם ששוחטין לחולה ואין מאכילין אותו נבילה דתקלת איסור מגונה ע"ד שאמרו השתא דהמתן של נדיקים אין הקצ"ה מציא תקלה ע"י והכוונה דמאכלות אסורות מטמטמין את הלז וערבים עליו דברי מרן צבית שערים שם בדבור המתחיל ודרך נחות דהוא הוא האמת וישב בזה הרבה דברים עכ"ל כת"ר.

ובדי להשתעשע בדבריו היקרים ארצי קצת בדבורים, ולכא"י יש להקשות מדברי הרמב"ם גופי' שכתב בפ"ד מהמ"א מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו דברים האסורים מיד עד שיאירו עיניו ואין מחזירין על דבר המותר אלא ממהרין בנמא ומאכילין אותו הקל תחילה אם האירו עיניו דיו ואם לאו מאכילין אותו החמור ע"כ, הנה כתב הרמב"ם להדיא דמי שאחזו בולמוס מאכילין אותו דברים האסורים מיד ואין מחזירין על דבר המותר משמע דדוקא אין מחזירין על דבר המותר אבל אם היו לפניו היתר ואיסור ודאי נותנין לו היתר וכמ"ש אלא ממהרין בנמא וכן כתב

ועי' בית שערים א"ח סי' י"ח שמפלפל בדברי הפמ"ג הנ"ל והעלה דבר חדש לפמ"ש במקור חיים סי' תל"א דכונה ל"ש אלא במעשה ולא במידי דממילא והכ"נ במצות דממילא ל"ש ביה כונה ופקחים מזהירים על חרש ושטה לעשות מצוה זו ועד"מ צ"ל"ת לעטוף בהם דאין העטיפה מצוה רק שיהא מעוטף בהם ואם התעטף בלילה ומעוטף בהם ביום י"א ידי חובתו וכן במזוזה העיקר שיש מזוזה בפתחו מצוה כאלו פקחים מזהירים עליהם ללא נריך כונה לזה ע"ש.

ובמה שעלה בדעתי עוד בישוב קושית הנוצ"י הנ"ל דהנה אמרו אהע"א הוא דוקא לענין חיוב עונשין אבל לענין איסורים אם עבר על שניהם יש לו צ' איסורים ונפ"מ לקבצו בין רשעים גמורין כמבואר כ"ז בגמרא יבמות ועי' אבנ"מ בתשובה סי' י"ב שכתב לתוך קושית נוצ"י אחרת וכתב לחלק בין לשון אהע"א ובין מושבע ועומד דאין אהע"א פירושו דגם איסור השני חל אלא דאין עונשין עליו אבל איסורא איכא עליו כמו אשת אח ונעשית אחות אשתו, וגדולה מזו כתב בשו"ת מהרי"ט דאף דאין אהע"א מ"מ אם התרו בו משום איסור שני ולא מראשון חייב עליו ועי' שו"ת שו"מ ח"ב סי' ע"ח. ולפי"ז פשוט נמי דהא דלר"ש אין איסור יו"כ חל על איסור טמאה או נבילה הוא רק דליכא עליו צ' עונשין אבל איסור איכא א"כ שפיר אמרו אפילו דברים טמאים דאף דאהע"א מ"מ ישנם כאן צ' איסורים בטמאה והיתר ליכא אלא איסור יו"כ ושפיר הוי היתר הקל הקל נגד דברים טמאים כנלפענ"ד.

ועוד צו שלישיה דנלפענ"ד לחדש לפמ"ש התוס' כריכות כ"ג אהא דאמרו בגמרא ומי אמר ר"ש איסור חע"א והתניא רש"א האוכל נבלה ציו"כ פטור והוקשו התוס' וא"ת מאי פריך דילמא שאני יו"כ דמשו"ה אינו חל על נבילה משום דאינו רק איסור כולל אבל הכי גבי נותר הוי איסור מוסף ע"כ אמנם בשא"ג סי' ע"ו כתב לישב דבריהם דע"כ ל"ל לר"ש איסור מוסף דיו"כ הוי איסור מוסף לגבי נבילה משום דקי"ל כל איסורים אינו עובר עליו אלא דרך אכילתו וציו"כ דלא כתיב אכילה אפילו שלכד"א חייב וא"כ הוי איסור יו"כ מוסף אהפכא דנבילה שלכד"א ש"מ דאפילו באיסור מוסף ל"ל אהע"א. אמנם הברוך טעם כתב סתירה לדבריו מדברי תוס' ומהרש"ל שצועות לר"ש דס"ל כ"ש למכות גם שלכד"א אסור דדינו ככ"ש וכתב לחדש שם בישוב קושית התוס' ציו"כ מוסף הוא בחולה שיצ"ס בשאר איסורין לר"ש דס"ל כ"ש למכות אין נפ"מ באכילה פחות מכזית דהא לדידיה קרי לה ר"ש שיעור שלם א"כ מותר לאכול כל כזית בבת אחת אבל ציו"כ מודה ר"ש דליכא חיוב אלא בכזבתה ולא בפחות מנייה א"כ בחולה שנריך לאכול גם לר"ש אין לו לאכול כ"א פחות

והא דיבמות בשופעת מי"ב ל"ג דהתם לאו בני מצות נינהו מקודם ל"ב ולכן כשצא החיוב הו"ל בבת אחת אבל הכא החיוב כבר צא אלא דחסר לו דעת וזה לפענ"ד ברור. ולפי"ז שפיר הקשה הנוצ"י אפילו נימא דאחזו בולמוס הו"ל בכלל שוטה וזפרט להמאירי אינו אלא חולה וכן נראה נמי מהכ"מ ע"ש דא"כ הו"ל צר חיובא אפילו בשעת בולמוס אלא שפטור מדין אונס.

ובן אני אומר בשכור הבא לשכרותו של לוט דקיי"ל דפטור מכל המצות ואחר שחזר לדעתו אין אני אומר שעכשיו באו לו כל האיסורים מחדש והו"ל אהע"א דודאי גם בעת שכרותו נמי ה' מחויב מעטס דין חיוב שהוא ישראל גדול אלא שהיה פטור מצד שהו"ל חסר דעת והו"ל כמו שוטה שפטור מן המצות מחמת אונסו אבל אין זה פטור בגוף מן המצות וליהוי כמו שאינו ישראל, וגדולה מזו אני אומר שאפילו אונס שפטור מן המצות כמבואר במשנה ברכות פ' מי שמתו ועי' רש"י ותוס' שם ובירושלמי למדוהו מקרא מ"מ נראה דאין הפטור הוא שיהיה בכלל פטור מן המצות ולאחר שיעבור אונסתו יחולו עליו כל המצות בצ"א אלא דהוא צר חיובא רק הפטור הוא מטעם ידוע ועי' חכ"צ סי' א' ויש להאריך בזה. אמנם לפענ"ד הוא ברור צס"ד. ועי' פמ"ג בא"א סי' שכ"ה סקכ"ב שמסתפק בח"ש שבישלו לעצמן בשבת דלא דמי לקטן צפ' חרש קי"ד ע"א דקטנים לאו בני מצות נינהו משא"כ ח"ש בני מצות נינהו אלא שאינם בני דעה והמאכילם איסור בידיים עובר על ל"ת דלפענ"ע ע"ש.

והגאון בתבוא"ש בחי' למס' גיטין מ"ה תמה אמאי לא תנו בצרייתא דרב המנוגה דחרש ושוטה פסולים לכתוב סת"ס כמו דתני קטן והאריך בזה הרבה והפמ"ג א"ח בפתיחה כוללת ח"ב אות ג' חידש דדוקא קטן דאף שהוא חריף וצר דעת אינו בקשירה דאינו איש לכן אינו בקשירה וכתיבה אבל חרש ושוטה בני קשירה נינהו ומחויבים במצות רק שהם אנוסים שאינם יכולים לקיים לפי שאינם בני דעת שפיר מקרי צר קשירה ויכולים לכתוב סת"ס אם גדול עע"ג ומזהירים שיכתבו לשמה או למ"ד דלא צעי כתיבה לשמה דלא כרשב"ג ע"ש, ועי' פנ"י שם ומדמי לה למג"א סי' ל"ט סק"ה דמי שנקטעה ידו וא"י להניח תפילין אפ"ה כשר לכתיבה דגברא צר חיובא הוא ופומא הוא דכאיב ליה ע"ש וזה כדברינו צס"ד.

והגה הפמ"ג הקשה למהרי"ל מחגיגה צ' ע"ב דאמרין בחש"ו הואיל ופטורים מכל המצות וכו' ומר"ה כ"ט דקתני חש"ו אין מוציאין רצים וכו' ולפענ"ד נראה דלא קשה דהא דאמרין דח"ש פטורים הוא כעין שיכור הבא לשכרותו של לוט דפטור הוא מכל ומ"מ א"א לומר שאינו צר מצות

מכשיעור כותבת וא"כ הרי יש מוסיף ציו"כ נגד חולים ומוכת שפיר דגם איסור מוסיף ל"ל ע"ש ודו"ק.

ומעתה בטמאה לר"ש דשיעורו בכ"ש ציו"כ נמי יהא איסור חמור מהיתר דהיתר לא נאסר ציו"כ אלא ככותבת שהוא שיעור יתוצי דעתיה וכמ"ש הברוך טעם הנ"ל אפילו לר"ש דכל שהוא מאכל ראוי לאכילה שיעורו ככותבת אפילו לר"ש אבל דבר טמא שאיסורו עליו מנד עזמו ולא איסור יו"כ ואינו ראוי למאכל מפני איסורו הכ"נ דנשאר באיסורו בכ"ש וא"כ לענין יו"כ היתר הו"ל קל לגבי טמא דהיתר לא הוי איסורו עד כותבת ובטמאה איסורו בכ"ש וממילא היכא דאחזו בולמוס הו"ל לומר דלא יאכל אלא היתר שהוא הקל הקל לגבי טמאה דאיסורו במשהוא אפילו ציו"כ קמ"ל מתני' דמאכילין אותו אפילו דבר טמא משום סכנה ושפיר קמ"ל רבותא בדבר טמא וכנ"ל.

עוד רגע אדבר בדגמרא קידושין ע"ז תניא רש"א האוכל נבלה ציו"כ פטור פירש"י דלא אחי איסור יו"כ ומיחל איסור נבילה דקדים אם נתנבלה בעיו"כ ואם נתנבלה ציו"כ אפ"ה אסורה היתה עליו משום אצמיה"ח והקשה עליו הריטב"א ז"ל דא"כ בשנתנבלה ציו"כ ופקע מינה איסור אצמיה"ח אמאי לא חיילו עליה כי הדדי נבילה ויו"כ. ולפענ"ד ליכא דברי רבינו הגדול רש"י ז"ל לפמ"ש התוס' שזכות כ"ד ע"א ד"ה האוכל נבלה ציו"כ כתבו דהמה בחייה באיסור עשה שאינו זכות עומדת ואיסור זה נמשך אף לאחר מיתה וכ"כ התוס' חולין ל"ז ד"ה השתא ופסחים ל"ו והריטב"א שזכות הנ"ל תמה אחוס' דא"כ למ"ד בהמה בחי' לאצרים עומדת היכי מצי חל איסור אצמיה"ח על עשה שאינו זכות דהרי איסור שא"ז חל קודם לידה ואצמיה"ח אינו חל עד שיצא לאויר העולם אלא וזכתה צא להיתר איסור אצמיה"ח ע"ש.

ויש לתמוה לריטב"א דהקשה לשיטת התוס' איך איסור אצמיה"ח חל על איסור עשה שא"ז כיון דקדמה תקשה ליה לדידיה האיך חל איסור נבלה על איסור שא"ז כיון דאין אחע"א, ובהא נראה דגם הוא ז"ל מודה דאיסור נבלה חל על איסור שא"ז וכה"ג הקשה המהרש"א שזכות הנ"ל דאיך חל איסור טריפה על איסור שא"ז ומירו"ו אינו עולה לנבלה ע"ש. שוב מנאמי בלב ארי' חולין ל"ז שעמד בדברי התוס' חולין שם שכתבו ג"כ דלכן אינו חל איסור יו"כ משום עשה שא"ז דא"כ איך תחול איסור נבלה לאיסור שא"ז ע"ש וכן הקשה ג"כ הראש יוסף חולין הנ"ל.

ורחוק הרבתי לקדוש אחד מדבר מרן בצית שערים יו"ד סימן קי"ג דהציא קושיא הראש יוסף הנ"ל וכתב דלא קשה

מידי דאיסור נבלה נמשך מאיסור שא"ז דעל שפקע החיות בלא זכייה הוא אסור משום א"ז ונבילה והוא איסור אחד כמו חמץ לפני זמנו בלאו לר"י וחוץ זמנו בכרת שהאיסור מתחיל לפני זמנו באיסור קל בלאו ובת"ז היא איסור חמור בכרת והכ"נ כל שלא מתה אם יתחוך ממנה ויאכל אסור באיסור עשה ואם ניטל כל החיות בלי זכייה אסור גם בלאו ואין זה איסור חל על איסור אלא איסור אחד ע"ש וש"י. וכן מנאמי שוב לאחר הראשונים ז"ל שמפרש כן חלות איסור נבילה על א"ז. ולפי"ז ה"י מקום ליכא קושיא הריטב"א שהקשה לרש"י דא"כ בנתנבלה ציו"כ ופקע מינה איסור אצמיה"ח אמאי לא חיילו כי הדדי נבילה ויו"כ דאיסור נבילה הוא נמשך מאיסור שהיה על הבהמה מחיים והגם דכשמתה פקע מינה איסור אצמיה"ח דהרי עכשיו מתה הוא אבל האיסור מחיים נשאר שלא ניתר מעולם אלא ניתוסף עוד איסור כן י"ל לשיטת רש"י ועי' מ"ש בספרי משנה הלכות ח"ה ס' פ"ד באריכות.

בחזק לדידן והנה הריטב"א כתב ויש שפי' דמש"ה פטור מיו"כ ולא חייב אצמיה"ח באיסור צ"א דנבלה שיעורה כזית ויו"כ פ' כותבת ול"נ דאין לאו לחיוביה לאוכל אחינן אלא לדון באיסורין היאך חלין וחתיכה כיון שיש בה ככותבת הרי קדים וחיל ציה איסור יו"כ כשם שחל איסור נבלה על כזית שבו ואין אחד מהם קודם לחצירו והראש"ד ז"ל פי' דלעולם קדים איסור נבלה לאיסור יו"כ שאין דנין בענין זה בחתיכה זו עצמה אלא בחתיכה כיוצא בה והאי גברא משנעשה גדול קודם יו"כ נתחייב באיסור נבילה דאע"ג דלא נתנבלה בהמה זו הא איכא כמה נבילות בעלמא דמתסר בהו ולא חל עליו איסור יו"כ עד עכשיו שהרי לא ה"י שם יו"כ בעולם משנעשה גדול עד עכשיו והריטב"א חלק עליו גם כזה דאין אנו דנין בענין חלות איסורין אחר איסורין דעלמא ולומר תתחייב בזה משעה שנעשה גדול אלא אחר חתיכה שנתקל בה דנין מאימתי חל האיסור ע"ש.

והריטב"א לנפשי' פי' דאם מתה קודם יו"כ אין חל עליו יו"כ דנבלה קדמה ואם מתה ציו"כ מעיקרא חייל עליה איסור יו"כ ולא חייל עליה השתא נבילה כלל ולפיכך מחייב משום יו"כ ולא משום נבילה ורבנן מודי ליה בנתנבלה ציו"כ ופליגי עליה בנתנבלה בעיו"כ והסתייע ליה בדמקצת נסחאות מדויקות אשכחן במס' (חולין) ז"ל פסחים ר"ש אומר האוכל נבילה ציו"כ אינו חייב אלא א' פירוש ולא מסיימא פעמים משום נבילה ופעמים משום יו"כ ע"ש.

ורבה לפנינו כמה שיטות, שיטת רש"י דלא חל איסור יו"כ אצמיה"ח משום דאין בנבלה מקום חלות אחפצא ולא משגיחין אגברא כלל אלא בחפצא אם היא ראוי שיחול עליה איסור יו"כ או לא וכיון שהי' בעיו"כ נבלה לא חל ואם לא

סימן פד

העומד ליל ג' של חנוכה ויש לו
רק שתי נרות ביצד יעשה

זאת חנוכה התשל"ה בני יצו"א

בימי הנסים ישפיע לנו ע"י הסרוסים, מאור הגנוז, וישועות
ונחמות, וישלח לנו משיח צדקינו, במהרה יבא ויגאלנו,
ובתוכם דזיו ליה כבר בתיה הגאון הגדול צדיק תמים זקן
שבסנהדרין יושב בלשכת פרהדרין רבש"י כקש"ת מוה"ר
אלעזר ש"ך שליט"א, ר"מ דשיבת פוניבז' בארצינו
הקדושה.

אחדשכג"ק צדידות נאמנה וצאהבת נפש, נדרשתי לאשר
שאלני מידידי הרבני ת"ח וכו' מו"ה יונתן
אזראעל הי"ו צמי שעומד בליל ג' של חנוכה ויש לו ב' נרות
אז מוטב להדליק ב' נרות ויעשה הידור במקצת או מאחר
דאין לו ג' נרות ידליק רק נר אחד מה שחייב מעיקר דינא
ואמרתיו לו לפי תומי ידליק רק נר אחד כיון דאין לו ג'
נרות א"כ לא יקיים דלא כמר ולא כמר ולא מציעא לדעת
התוס' שבת כ"א ע"ב דלאותן שאין להם אלא נר א' בליל
הראשון כשרואין ב' נרות בליל שני ירגישו בתוס' הנס אבל
לאותן שמדליקין בלילה הראשון נר לכל אחד מבני הבית או
אם ידליקו בליל שני שנים לכל אחד אין כאן היכר לתוספת
הנס כי יאמרו שיש הרבה בני בית ולכל א' אין שם רק נר
א' וזה נראה דעת הטור והשו"ע, א"כ נראה דקפדו אהיכר
ניסא א"כ הכ"נ בליל ג' כשהדליק ב' נרות לא ידעו ההיכר
או שיטעו שהיום יוס ב' דחנוכה או יחשדוהו שהוא טעה
במנין ובחנוכה חששו לחשד הרואים כצ"כ פתחים שמדליק על
שני מפני חשד, אלא אפילו לא נימא כשיטת התוס' מ"מ
הרי בליל ג' המהדרין מן המהדרין מדליקין ג' והמקיימים
המאזה מדליקין אחד א"כ הו"ל דלא כמר.

[ובעת] דקדקתי במג"א סי' תרע"א סק"א צמי שאין לו
שמן הרבה יתן באחד שמן כשיעור והמותר יחלק
לכולם שאם יעשה לכולם בשוה לא ידליק אפילו אחד כשיעור
וכו' וצח"א הביאו ע"ש ומצואר דההידור צריך לחלקו לכל
הנרות אפילו לא ידליקו כשיעור כלם. וממילא מי שיש לו
שתי נרות שווה נמי ידליק אחד כשיעור והשאר יחלק
לחלקים. ומיהו נראה דאם הנר של שווה גדול שדולק כשתי
שעות וכיוצא, אז יחתוך ממנו עד כשיעור והשאר ידליק
להידור ופשוט].

אמנם ידידי הנ"ל הביא לי צילום מספר אבי עזרי דמר
שליט"א צהל' חנוכה שחמה על צעל תשו' בית הלוי
וכתב בפשיטות להיפוך ח"ל כג"ק, ודע דנראה צמי שעומד
ביום ג' ואין לו שלשה נרות דמ"מ מדליק שתי נרות ולא
אמרינן שההידור לא נשלם רק בשלשה וע"כ אם אין לו שלשה

היתה עיו"כ הרי היה עליו איסור אחר של אצמיה"ת. (ב)
שיטת הי"א דאיסור נבלה שיעורה בזית ויוכ"פ בזכות פ'
לפירושם דלא אמרינן איסור צב"א אלא היכי שהיו איסורים
שונים ובאים כאחד אבל הכא כשהל איסור איסור של נבלה
ששיעורו בזית חל קודם ונגמר על החפץ לשעור יו"כ שהוא
בזכות צב"א ואין לו כבר מקום לחול שקדם איסור נבלה וחל קודם
שחל איסור יו"כ. (ג) קושית הריטב"א עליהם דאין לא דנין
בחיוב הגבירא אלא בחלות האיסור בשלמא אילו צאנו לחייב
הגבירא בשביל אכילה זו שפיר היינו אומרים דאכילת זית קדמה
לאכילת כותבת וכיון דנחמייב בזית קודם איסור זית לאיסור
כותבת אבל הכא אין דנין היאך חל האיסור והרי תרומה איסור
נבלה ואיסור יו"כ צבת אחת חיללי ואין איסור אחד קדים
לחזירו צעם אלא שזה שיעורו בזית וחל על זית וזה שיעורו
על כותבת וחל על כותבת אבל צב"א הם באים וחלים זה על
שיעור איסורו וזה על שיעור איסורו. (ד) שיטת הראב"ד ז"ל
דכשאין דנין על איסור אין דנין על חתיכת בשר מסוימת אלא
אין דנין על שם ועם האיסור שאסרה תורה היאך חל כלומר
דהאיסור הוא חל על הגבירא והאיסור חל עליו משעה שנעשה
גדול והוא צר עונשין חל עליו איסור של נבלה ואין נפ"מ
בחתיכה זו או אחרת שהרי כיון דודאי איכא נבלה בעולם באזה
מקום הרי אדם זה נאסר בה נבלה זו וממילא לא חל עליו
איסור אחר והחלות האיסור הוא על הגבירא שהוא הוא
המתחייב העונשין ולא החפץ הוא שחל עליו והריטב"א ז"ל
חולק עליו דאוליגן בתר החפץ ולא הגבירא.

ובזה נלפענ"ד הראב"ד לשיטתיה מיומא בשמעתין הביאו
הרא"ש לענין חילול שבת דכתב שא"א שלא ניתן שבת
לדחות אלל חינוך שבעולם והאחרונים הקשו עליו ובעניינתן
גם אני הארכתי במקום אחר בדבריו ולהנ"ל נראה דלשיטתו
אזיל דהעיקר הוא האיסור שנאסר הגבירא בדבר ואם הותר
הגבירא או יש איזה היתר ממילא האיסור קיל ועכ"פ אין
דנין על עסם האיסור ולא על החפץ וק"ל.

ולשיטת הריטב"א הי' אפשר לפרש דבטמאים מיירי בנבלה
שנתנבלה ציו"כ דאז איסור יו"כ חל ולא איסור
נבלה, ויש עוד להאריך בזה, אמנם אין הז"ג יותר.

וה' את שנותיו יאריך ויזכה להיות ממזכי הרבים עדי יבוא
ינון ולו יקחת עמים, ידי"נ דושה"ט ושכ"ג וכאש"ל בלב ונפש

מנשה הקטן

גב. הנני מודה לו על טרחתו לחפש אחר הכתי"ק של מרן
הצ"ש ז"ל ואולי יזכה עוד העולם להאור הנאבד
או שאין העולם כדאי הוא לו, הלאה שמוכה כלנו במהרה
לאורו או"א, החורר בצרכה לכ"ג ולכל אחב"י המנפים לישועת
ה' כהרף עין.

שם ששה כבשים מה ת"ל לפי שכתב צמורה שצעה ומנין שאם לא מצא שצעה יציא ששה ת"ל ששה ומנין שאם לא מצא ששה יציא חמשה חמשה יציא ארבעה ארבעה יציא שלשה שלשה יציא שנים ואפי' א' ת"ל כבשים כאשר תשיג ידו ומאחר דכתיב הכי ששה כבשים למה לי דכמה דאפשר להדורי מהדרינן הרי לכאורה מצוה דאף דאין לו כל שצעה מ"מ כמה דאפשר לאהדורי מהדרינן ומציאין וא"כ הכ"נ כיון דמהדרינן מצוה להדליק ג' צליל ג' ואין לו אלא צ' נמי נימא כמה דאפשר לאהדורי מהדרינן דנראה החילוק פשוט דהתם החיוב הוא שצעה כבשים וכל אחת חיוב הוא אלא דס"ד כיון דאין לו שצעה ויוצא באחד אפשר דלא מהדרינן קמ"ל כיון דכולהו חובה הם אבל צדיק דהאחד הוא דהו"ל חובה והמהדרינן שמהדרינן הוא רק כשיש לו הכל אבל כל שאין לו הרי אין ניכר ההידור ולא דמי לכבשים דכל אחד מצוה בפ"ע הוא כנלפענ"ד. [וע"ע משנ"ה חט"ו ס' ר"ג אות ד', וס' ר"ה].

סימן פה

בדבר הרמב"ם דהאב מדליק נר חנוכה לבל
הבית אפילו למהדרינן מן המהדרינן

עוד להג"ל

עוד ראיתי צלילוס הדף הג"ל שהציא לי ידידנו מספרו היקר שהציא דברי מרן הגרי"ז הלוי צדושיו להל' חנוכה שציאר דברי הרמב"ם דס"ל שצין המהדרינן וצין המהדרינן מן המהדרינן המצרך והמדליק הוא אחד שהצעל הבית מדליק נר בשציל כל אחד ואחד מצני הבית ולא שכל אחד מדליק לעצמו ע"פ שיטת הרמב"ם צה"ל מילה שאף בחול אינו חוזר על צינן שאין מעכצין המילה והטעם דס"ל דצין דזה א-לי ואנוהו לא שייך רק בעיקר מעשה המצוה אבל כשפורש שוב ההידור אינו שייך למעשה המצוה כלל וע"כ גם צנר חנוכה דהדלקה לכל אחד ואחד הוא ענין של הידור מצוה לא שייך כלל לומר שיהא כל אחד ואחד מדליק דא"כ הא נמצא דהדלקה השניה הוא רק משום הידור כלצד והיא נפרדת מעיקר מעשה המצוה וזה אי אפשר לשיטת הרמב"ם כמו צינן שאין מעכצין המילה אם פירש לא שייך הידור מצוה ולהכי ס"ל להרמב"ם דהפירוש נר לכל אחד ואחד הוא שהמדליק מדליק נרות בשציל כולם והכל הדלקה אחת היא ועל המצוה נעשית צהידור, אבל הרמ"א יו"ד הג"ל ס"ל דבחול חוזר על צינן שאין מעכצין אפילו פירש מדין הידור מצוה ע"כ סובר גם בס' תרע"א ס"ב שכל אחד מדליק כי גם באופן זה יש משום הידור מצוה עכ"ל.

סגי צנר אחד עיקר החיוב דזה אינו דודאי יש הידור אף בשמים ציום השלישי ג"כ ואם אין יכול לעשות ההידור בכולו בשציל זאת לא יעשה כלל ולא גריע יום שלישי מיום השני והוא פשוט וצנר וא"ל לפנים ותמניי צוה על מה שכתב בצפר צית להל' חנוכה לדבר פשוט שאם אין לו צליל שלישי רק שתי נרות שמדליק אחד וכו' ואכתי לא ידעתי מה ראה על ככה צוה פשוט שאינו כן עכ"ל כ"ק.

ולפ"ם ריהטא ה' נלפענ"ד סברת כ"ג צוה דכמו צאתרוג שמצוה להדר אחר אחרו נאה בכל ההידורים ואפי' אם אין לו בכל ההידורים כל שאפשר לו להדר מצוה הוא וא"כ הכ"נ מצוה להדר צג' נרות מ"מ אם אין לו אלא צ' נרות יעשה עכ"פ כל האפשר דאטו אם לא יוכל לעשות כל ההידור לא יעשה כלל, אמנם לפענ"ד לולי דברי כ"ג דדוקא צמקום שההידור הוא צגוף המצוה וכגון אחרו וכו' ומה שההידור הוא שפרי שהוא האחרו הוא כשר צלי הידור ויש פרי מהודר יותר ויותר אבל כל ההידור הוא באותו הפרי אמרינן כל מה שאפשר לאהדורי מהדרינן דהרי ניכר ההידור ציה ואין צו גרעון אבל היכי דההידור הוא מחוץ להמצוה כגון הכא דאין ההידור צגוף הנר העיקרי שמדליק אלא ההידור הוא שמדליק עוד נר אחד וציום ג' ההידור הוא שמדליק עוד צ' נרות לצד הנר החיוב א"כ אם לא מדליק כמה שהוא ההידור לא ניכר ההידור כלל שהוא הידור מצוה אלא כמדליק נרות צסתם וגורע הוא המצוה, שנראה כאלו הדליק כל הנרות שלא לשם מצוה אלא לאור. ולא דמי להיכא דאין לו הידור לגמרי צפרי וצגוף המצוה דלעולם ההידור ניכר צין שהוא כולו או מקצתו, משא"כ כשהוא מחוץ למצוה לא ניכר שזה הידור דלהידור תקנו כל יום מוסף והולך ואדרבה לא ניכר כלל שהוא משום מצוה ושפיר הו"ל דלא כמר ודלא כמר. שוב מנאצי צח"ס למס' סוכה דף כ"ט שכתב ליישב שיטת רש"י דהידור הו' דאורייתא מקושית התוס' דיש לחלק צין הידור דאגד שהוא מחוץ למצוה וצין הידור שהוא צגוף המצוה כגון צכתיצת השם וצד' מינים ע"ש, ושמחתי שכיונתי לדעתו הרמה. וצאמת כי שוב ראיתי דגם צח"א ס' קנ"ד הציאו המ"צ ס' תרע"א אות ה' והכת"ס א"ח ס' קל"ה וצכץ החיים כולו נציאי נצאו צגגון אחד דאין להדליק צ' דכה"ג דלא כמר עמיד ולא כמר עמיד, וע"כ אצקש מכ"ג להציננו דצרוי אי אעפ"כ מחזיק צתומו צדיק כי צצ גוצריה לחלוק אכל הני אחרוני או שלהלכה מודה לדידו ואחזיק ליה טובותי צס"ד. ועי' עוד שו"ת צית שערים למרן זק" א"ח ס' שס"ה ושו"ת פרי השדה ס' מ"ה.

ואין להקשות מהא דתנן (מנחות מ"ה ע"א) דתנן התם הפרים והאלים והכבשים אין מעכצין זה את זה וצגמ'

הצית המהדרין אחר המצות עושין נר בכל לילה לכל אחד ואחד מצני הצית ולא שכל אחד מצני הצית עושה לעצמו אלא הצעל הצית עושה הנר בשביל כל אחד ואחד, ולכאורה זה ממש שיטת הרמב"ם ז"ל ודו"ק, ולפי"ז נמצא דלא הוא מחלוקת הראשונים ז"ל. ולכאורה לא ראיתי מי שכתב שגם שיטת רש"י כן הוא, ואין הו"ג לחפש כעת בספרים.

ובעיקר מחלוקת הרמב"ם והרמ"א בציצין שאין מעבדין לולי שאיני כדאי לפענ"ד הי' נראה דהרי קיי"ל החובל בחצירו לוקה אלא דהתורה נותנת למול וכל שהוא בכלל מצות מילה אין בו משום חובל דכן נותנת התורה וציוס השמיני ימול בשר ערלתו וצאה הקבלה שהוא לחתוך עור הערלה ולפרוע ע"י קריעת הקרום והנה בש"ס סנהדרין פ"ד ע"ב רב לא שביק לבציה למשקל ליה סילוא מר בציה דרצינא לא שביק לבציה למפתח ל"י כוותא דילמא חביל והו"ל שגגת איסור ופריך אי הכי אחר נמי ומשני אחר שגגת לאו בנו שגגת חנק פ"י דלפתוח בועה או לשקול קוץ מותר דהוה רפואתו ומותר ומצוה לרפאות את אביו אלא דחיישינן שמא ירבה ויחתוך או יחבול במקום שאין צריך לרפואה ובאחרים הו"ל שגגת לאו אבל בבנו הו"ל שגגת חנק וחמור מינה, ומינה ראיתי שכתבו דאין לבנו שהוא מוהל למול את אביו כגון שלא מל שמתו אחיו מחמת מילה או שצריך לתקן לו המילה אלא יקח מוהל אחר דלגבי בנו הו"ל שגגת חנק אם יחבול בו יותר מן המצוה.

מבואר מיהו דכל שעוסק במצוה וחובל ברשות מצוה מ"מ לא הותרה לו לחבול יותר משיעור המצוה וכל שחובל יותר עובר על פן יוסיף ובמזיד לוקה. ומעתה יש להקשות למה הוא חוזר בציצין שאין מעבדין את המילה הא כיון דכבר קיים המצוה דהרי הני ציצין אין מעבדין את המילה ונמצא הו"ל בכלל חובל בקטן שלא ברשות וז"ל דכיון דבמצוה זה א-לי ואנוהו כתיב א"כ דין של ההידור נמי בכלל קיום המצוה וצריך האדם בשעה שמקיים המצוה לקיימה בכל ההידור שאפשר וממילא חוזר גם על ציצין שאין מעבדין כיון דמעיקר הדין הי' מותר לחתוך בפעם אחת כל הני ציצין אלא כל זה כל זמן שלא פירש אבל לאחר שפירש כבר ולא חתך הציצין שאין מעבדין ועכשיו רוצה לחזור ולחתוך הרי מצוה מילה כבר נתקיימה בזה א"כ כשרוצה לחזור ולחתוך הציצין שאין מעבדין כבר עומד נגדו הלאו של לא תחבול דהתורה לא התירה אלא למול אבל לא לחבול וכיון דכבר הוא נמול אסור לחבול בו. לאחר שנים העיר לי ח"א שכן מפורש בח' ח"ס שבת קל"ג בישוב דברי הרמב"ם ושישו מעי שצ"ה כיונתי לדעתו הקדושה. או יאמר לפ"מ שהבאתי לעיל בשם המג"א ודעימיה דקטן לאו בר מצוה הידור ואין צריך לקיים הידור מצוה רק עיקר המצוה וא"כ ציצין שאין מעבדין ל"ה

וב"ג השיג עליו דאינו דומה הידור מה שנאמר בנר חנוכה להידור שנאמר במילה דחנוכה אין ההידור מה שנאמר במוכה נאה ולולב נאה שהם ההידור בקיום המצוה של לולב ומוכה וכן הוא בקיום מצוה מילה ההידור בה מדין זה א-לי ואנוהו וע"כ אין ברכה על ההידור משא"כ בנר חנוכה ההידור הוא שידליק יותר והם ג"כ ממצוה הדלקת נר חנוכה אלא שהחיוז רק באחד ואין זה שייך להמחלוקת אי חוזר על ציצין שאין מעבדין המילה לאחר שפירש ולפי"ז העלה דעל ההידור נמי מצד כהפ"ח וא"ר ודלא כהגרעק"א בת' מה"ת סי' י"ג.

ושישון מעי שצ"ה בעצמי כונתי לדברי כ"ג צפי' ההידור של חנוכה אלא שבמקום אחד הוספתי עוד ביאור לתוך קושית המג"א סי' תרע"ז סק"ח דאין דין חינוך אקטן ועיין מחנה"ש שם ובפמ"ג ובמש"ז סק"א סי' תרע"א דבמהדרין לא שייך חינוך כלל ובש"ע מבואר שם דקטן צריך להדליק וצח' כתבתי בס"ד דתרי מיני הידור הם. א' הידור במצוה בגוף המצוה וכגון אחריו וכדומה ומוכה נאה ולולב נאה דמצוה להדר שהמצוה יהי' מהודרת ולזה אמרו הידור מצוה עד שליש ואם בחמשה סלעים יקנה אחריו כשר יוסיף שליש ויהדר לאחריו נאה ומכאן ואילך אם מוסיף מוסיפין לו וכדעת החסו'. ב' הידור שאינו בגוף המצוה אבל ההידור באדם שיהדר לקיים מצוה וכמ"ש מצוה זו יותר מבשלומו וזהו ההידור על הגברא ולא הידור בתוך המצוה אלא המצוה להדר לקיים מצוה וזה הוא בנר חנוכה והמהדרין לקיים מצוה וזה שפירש"י והמהדרין אחר המצוה כלומר שהם חרדים ומהדרין לקיים בעצמם המצוה ולא לצאת על ידי נר אחד של צעה"כ אותם המהדרין מדליקין נר לכל אחד ואחד דכל אחד רוצה לקיים המצוה בעצמו משום מצוה זו יותר מבשלומו או מאיזה טעם שהוא הוא רוצה בקיום המצוה וזהו המהדרין ולזה ודאי קשה מה שכתב הרמב"ם שצעה"כ מדליק לכולם, אמנם בזה אחי שפיר דברי הרמ"א דודאי סתם הידור במצוה גופה ליכא בקטנים אבל להדר אחר המצוה צריך לחנך גם הקטנים להדר אחר המצוה ושפיר כתב הרמ"א דקטן צריך להדליק.

אלא דראיתי לר"ח במס' שבת שם שכתב חו"ל, פי' המהדרין מהדרי מצוה כדאמרינן (ב"ק ט' ע"ב) להדור מצוה עד שליש במצוה ע"כ נראה מדברי ר"ח ז"ל דהוא מפרש דגם בנר חנוכה ההידור מצוה הוא כמו כל הידור של מהדרי מצוה שמדמהו להדדי. איברא דגם מפרש"י לכאורה יש לדייק דס"ל כהרמב"ם שכתב חו"ל, והמהדרין אחר המצוה עושין אחד בכל לילה לכל אחד ואחד מצני הצית וכו'. והנה לשון עושין משמע דקאי על הצעל הצית כלומר בעלי

ואגב מדברי הגמרא סנהדרין הנ"ל תמהמי מה שישנם מוהלים המתחדשים וחותכים עור הפריעה יחד עם עור הערלה ולא נשאר מה לפרוע והארכתי בזה הרבה ולפי הנ"ל איכא איסור בזה דהרי מילה כשרה הוא בלי חיתוך עור הפריעה ואדרבה תורה הקפידה שלא לחתוך עור הפריעה כמבואר במקובלים אלא לפרוע ולגלות העטרה א"כ החותך עור הפריעה צמוד חייב משום חובל בקטן במה שאינו נריך דמה שהוא מילה חותך ברשות התורה ומה שהוא חותך יותר מן המילה הרי הוא בכלל שגגת לאו אצל בעור הפריעה שאין נריך הרי הוא מויד גמור וצבצת הרי הוא בשגגת מיתה בשוגג ובמויד ח"ו בסקילה, וכן מנאמי בשו"ת מחנה חיים ח"ב סימן ק"ב להדיא, ובספרי משנה הלכות ח"ו הארכתי בזה בסימן קע"א עד קע"ט לצד שהוא שינוי ממנהג בניי ואשמח עוד לשמוע חו"ד כג"ק בזה.

ובזה הנני ידיד נפשו באמת, דושכג"ק קשור באהבתו בלב ונפש
במשנה הקמן

סימן פו

מי שנוסע במכונית כיצד ידליק נר חנוכה

ג' לסדר היטב איטיב עמך התשל"ו בניי
 מע"כ ידידי המופלא ומופלג מלא צ"מ וו"ח וכו', הב' יצחק אהרן פּענפיל הי"ו, בישיבת נר ישראל באלט.
אחדשה"מ צידדות, דבר שאלתו הלכה למעשה צמי שנוסע צימי חנוכה במכונית (קאר בלע"ז) והגיע זמן הדלקה אי מחויב לעמוד ולהדליק נרות באופן שאין סכנה דבר והנה הציא מדברי מהרש"ם בשו"ת ח"ד סימן קמ"ו שכתב לענין רכבת (איזין צאהן בלע"ז) שכיון שדירה זו שכורה לו לאכול ולדור נריך להדליק וכ"כ הערה"ש ונסתפק אי מכונית נמי בכלל דירה היא או דילמא רכבת יש לו מקום דירה ומתחלה נעשה באופן שיכול לישן שם אצל לא מכונית.

והנלפענ"ד ראשונה פשוט דאם הנסיעה היא באופן שאפשר שיגיעו הלילה לצית ודאי מוטב להמתין עד שיצא הציתה אף שידליק מאוחר שהרי עכשיו כתב הרמ"א שמדליקין אפילו מאוחר כיון שאין מדליקין מפחת צית מחוץ אמנם היכי שלא יוכל לצא כל הלילה הציתה נחזי אכן.

הנה רש"י שכתב כ"ג ע"א ד"ה הרוואה פי' העובר בשוק ורואה באחד החצרות דולק ומנאמי בשם רבינו יצחק בן יהודה שאמר משם רבינו יעקב דלא הוזקה ברכה זו אלא

אלא בכלל הידור מילה דעיקר מילה מקיים גם בלא זה וא"כ צלצין שאין מעכבין מזד הקטן אי"צ לחתכן דהידור מילה לא שייך ביה אלא דעל המוהל יש דין של הידור מילה וא"כ צשעה שמקיים המילה ודאי נריך לקיים המילה בשלמות ובהדור אצל לאחר שפרש וקיים המילה אם רוצה לחזור על הצלצין הוא רק לקיים ההידור על הקטן וקטן לאו בר הידור הוא וממילא אסור לו לחתוך משום חובל ולכן ס"ל להרמב"ם דאינו חוזר צין בחול וצין צבצת. והרמ"א יש לומר דלשיטתיה דס"ל דבקטן נמי יש הידור כמ"ש להדיא צדין הדלקת נר חנוכה ודלא כמ"ש לעיל אלא כל הידור שייך ביה ולכן ס"ל דחוזר בחול אצל לא צבצת.

ולפמ"ש הי' אפשר נמי ליישב ולחלק דלמה צבצת אינו חוזר לדעת הרמ"א וכפי פשטות לשון הגמרא ועי' כ"מ דבאמת פי' גם בהרמב"ם כן ולהנ"ל י"ל דכל שחוזר על הצלצין שאין מעכבין חיישין כבר שמא יחתוך יותר מן המילה ולכן בחול דהו"ל שגגת לאו לא חיישין אצל צבצת דהו"ל שגגת מיתה חיישין ובגמרא סנהדרין הנ"ל ונ"ע.

ולפמ"ש אחי נמי שפיר דברי כ"ג דלא דמי מילה להידור דנר חנוכה דהתם טעמא איכא דאינו חוזר משום גזירת חובל ממש אצל אין לזה שייכות עם דין ברכה.

עוד עלה צמחצמתי לפמ"ש הרמב"ם בהסוה"ת דהיכא דהדין דיעבור ואל יהרג אינו רשאי להחמיר על עצמו ואם מת ולא עבר ה"ז מתחייב בנפשו וכתב עלה מרן בש"ע יו"ד סי' שני"ה דנראה דוקא צודאי פק"י אצל בספק סכנה רשאי להכניס עצמו כדי שלא יעבור כיון שעצירה ודאי והסכנה ספק ועי' עזי ארויס א"ע סי' ט"ז סק"י ותפא"י על משניות פ"א דברכות מ"ג ועי' עירובין כ"א וכתב דנראה דדוקא להכניס עצמו בספק סכנה צבציל מילה דילי רשאי להחמיר אצל להכניס התינוק לספק סכנה צבציל מילה דיליה אין רשאי להחמיר ולפי"ז אי אומר הכ"נ דהרי דרשו כי עליך הרגנו כל היום זו מלות מילה ועי' שו"ת ח"ס (סימן רמ"ה) דעיקר מלות מילה סכנה הוא אלא שהמילה אגוני ומגני וצוחותה נתרפאים, והארכתי צדבריו בספרי משנה הלכות ח"ה סי' רל"ז וכיון דמלות מילה סכנה הוא רק שלעיקר מילה אמרה תורה ציוס השמיני ימול צשר ערלתו וסמכין אניסא דמילה אגניי מגני וכל זה לעיקר המילה אצל לחזור צלצין שאין מעכבין את המילה כיון דלא הוי עיקר מילה והו"ל ספק סכנה אסור להחמיר על עצמו צבציל ספק סכנה כדי לקיים הידור מילה, דאפילו למ"ד דצבציל עיקר מילה מכניס עצמו לספק סכנה צבציל הידור אין להכניס עצמו בספק סכנה ודו"ק.

והנה בגמרא כ"א ע"א נר חנוכה מצוה להניח על פתח ביתו מבחוץ אם הי' דר בעליה מניחה בחלון הסמוכה לרה"ר ובשעת הסכנה מניחה על שלחנו ודיו, נראה לכאורה דהעיקר להדליק בפתח בית. ומיהו כתב הרמ"א דצוה"ז אין לחוש כ"כ אם אין מדליקין בטפח הסמוך לפתח ומ"מ יזירו שלא ידליקו במקום שמדליקין נרות כל השנה כי אז לא יהיה היכר כלל ואף כי אין היכר אלא קצת לצה"צ סגי ע"ש, נמצא דעיקר הדלקת הנרות הוא כדי שיהי' היכר שמדליק לשם חנוכה וא"כ המדליק צריך אפשר ללא היו היכר דיאמרו לאורו הוא נרין.

ובמה שנראה דהר"ן פסחים דף ו' ד"ה מי איכא מידי הקשה בהדלקת נר חנוכה שאפשר לעשותה ע"י שליח ואפ"ה מצרכין להדליק ומי' כיון דנריך לאשתתופי בפרטי כיון דאינו יוצא אלא בשל עצמו הרי אין מצוה זו יכולה לקיים ע"י אחר והצ"ח בסימן תרע"ו העלה דבנר חנוכה איכא צ' חיצים. א' חיוב על ממונו וציתו לפרסומי ניסא והשני על גופו היינו ההודאה על הנס ואשה המדלקת בציתה פוטרת חיוב ממונו וציתו אצל חיוב גופו היינו ההודאה אין האשה פוטרתו ולכן אפילו הדליקו עליו ציתו כשרואה נרות מבצר ועי' מג"א סימן ה"ל סק"א וסק"ב ובמחנה"ש וס"כ"ש שם. ופשוט דחיוב הגוף חייב בכל אופן ובכל מקום שהוא אפילו יחידי ובמחנה"ש עי' יצמות דף ו' ע"ב מושבות מה ת"ל מכדי שבת חוצת הגוף הוא וחוצת הגוף נוהגת בין בארץ ובין בחו"ל מושבות דכתב רחמנא גבי שבת למ"ל, וכל מצוה שבגופו חייב בכל מקום שהוא ואינו תלוי במקום אצל חיוב ביתו אינו אלא ציתו ולפרסומי ניסא ועי' שו"ת בית שערס א"ח סי' שס"ב דלמ"ד הדלקה עושה מצוה העיקר הוא חיוב גופו וחיוב ביתו וממונו אינו אלא שיעור מצוה ולכן כצתה אין זקוק לה ולמ"ד הנחה עושה מצוה עיקר המצוה הוא חיוב ביתו ופרסומי ניסא ולכן כצתה זקוק לה ע"ש וי"ל.

ונראה דמה"ט הרואה מבצר אף שאין לו בית מבצר על מה שאחרים הדליקו ואפילו הדליקו עליו ציתו מ"מ ציתו לא יצא רק חוצת ממונו וציתו אצל חוצת הגוף כיון שהוא כאן לא יצא בזה אלא שבתוס' סוכה מ"ו ע"א ד"ה הרואה נר חנוכה כתבו דלכן תקנו לצרף הרואה משום שיש כמה בנ"א שאין להם בתים ואין צידם לקיים המצוה, נראה לכאורה דאם אין לו בית אינו מקיים המצוה וי"ל דאדרבה דא"כ למה תקנו לרואה לצרף אלא כיון דיש חיוב הגוף אף שאין לו בית תקנו לו עכ"פ לצרף ברואה ולא תקנו לו להדליק באמצע הרחוב ולכן כתבו אין צידם לקיים כשאין להם בית אצל אהכ"נ אם יש במציאות לקיים חוץ לביתו מקיים ועכ"פ מי שאין לו בית אינו פטור מהמצוה אלא ממצות ציתו

למי שלא הדליק ציתו עדיין או ליושב בספינה. והנה לשון למי שלא הדליק ציתו עדיין יש לפרש שעדיין לא הדליק אצל לאחר כן ידליק או ליושב בספינה משמע שגם לאחר כן לא ידליק וא"כ תרי מיילי נינהו ומרובהו מצרכי על הראי' וכן נראה מלשון הרא"ש וז"ל ור' ירמיה צ"א אמר הרואה וכו' פי' המהלך בספינה ורואה נרות שהדליקו בעיר והוא אינו מדליק משמע דאינו מדליק כלל ולכן מצרך וזה נראה דעת הר"ן ג"כ שכתב העובר בשוק ורואה וכו' ומסתברא ללא הזקקה צרכה זו אלא למי שלא הדליק ולא הדליקו עליו ציתו ואינו עמיד להדליק הלילה הא לאו הכי לא. הנה נראה נמי דרך מי שאינו עמיד להדליק כלל הלילה וגם לא הדליקו עליו אצל אם הדליקו עליו או עמיד להדליק אינו מצרך והכי נמי יש לפרש לשון רש"י או ליושב בספינה. או יאמר דגם שלא הדליק ציתו נמי כונתו כהר"ן ואז או קמני וחדא מילתא הוא מי שלא הדליק ציתו או ליושב בספינה ולשון עדיין לא בא לדייק כלל. ומיהו יש לומר דהכוונה ברש"י ליושב בספינה וכן להרא"ש כלומר שהדליקו עליו ציתו אלא שהוא לא הדליק וס"ל דכל שלא הדליק בעצמו אף שהדליקו עליו נמי מצרך ועי' רבינו ירוחם שהביא מחלוקת בזה וכן נראה דעת המאירי שכתב וז"ל רואה זו שאנו מחייבים לצרף אם צריך כבר ציתו אין ספק שאינו חייב לצרף אצל אם לא צריך עדיין ציתו ואינו עמיד לצרף כגון בן צית אצלו או אורח צית אופיזי מצרך ואם עמיד לצרף עדיין אינו צריך לצרף ברואתו עכשיו ע"כ. מדכתב בן אצל אצלו או אורח צית אופיזי משמע לכאורה דהדליקו עליו ואפ"ה מצרך כל שלא הדליק ועי' אור"ח סי' תרע"ו מג"א סק"א ובא"ר סק"ד שם.

ויש לדייק בספינה לרש"י והרא"ש למה מצרך כדין הרואה ואמאי לא חייבוהו שדליק בספינה, וז"ל או שאין לו נרות שמה או שאינו יכול להדליק מפני הרוח שיכבדו או משום דאין זה ביתו, והמהרש"ם כתב די"ל דהיו אז ספינות פתוחות בלא קירוי כלל והרוח מנשב שם ולא היו בגדר בית כלל ע"ש. ולפענ"ד טעם זה צ"ע דודאי בפתח ספינות מיירי והספינות היו מקורים גם בזמנם ואדרבה לענין תיקון עירובין דנו שם רב ושמואל ערובין דף ז' ע"א ובש"ע א"ח סי' שס"ב ובגמרא שם דף מ"ב ע"ב דכ"ע מיהת הלכה כרצ"ג בספינה מאי טעמא הואיל ושבת באויר מחיצות ועי' תוס' דף ז' שם ד"ה איתמר ספינה אצל פחות מצית סתמים לכו"ע הוי מחיצה ומטלטל זה דהא נעשה כולה כד"א דפסקי רב ושמואל כר"ג בספינה וכו' ע"ש, אלא י"ל דאין לו שם נר להדליק או משום דהדליקו עליו ציתו ופטור מלהדליק ואולי מהאי טעמא לא כתבו שאר הפוסקים ספינה וצ"ע. ועי' תוס' סוכה מ"ו ומג"א סק"א ומה שחתמה ומיהו עי' ערה"ש שחתמה דאדרבה מדברי התוס' מוכח להיפוך וצ"ע.

שעה או שמים וישב למקומו אין שום סכרה לומר שידליק שם ולא צביתו דזה הוי כאילו עומד בשעת הדלקה על רחוב העיר דאין שייך לו שם הדלקה ע"ש מה שהאריך. והנה מבואר דמי שדר באותו עיר אפילו הדליק לעצמו נרות צבית חצירו שהלך לשם במקרה לא ינא ידי חובתו והו"ל כעומד באמצע הרחוב וכ"ש ע"י שיחוף דגרע ממדליק עצמו.

ג המג"א שם סק"ז כתב במקום שאוכל היינו בקציעות אצל מי שאכל צבית חצירו באקראי צריך להדליק צביתו, ובס' דזה לדרך מאמר ד' כלל ה' פ"ג כ' בן האוכל צבית אצו או האוכל עם חצירו צביתו, ויש לו צית מיוחד לישיבה ולישן צריך להדליק צביתו ועי' ע"ת שהציא כן בשם שארית יוסף וא"כ אם צמי שמדליק לעצמו אמרו דדוקא לדרך להדליק צביתו כ"ש ע"י שיחוף שגרע דבזה"ל דעת קצת פוסקים דלא מהני שיחוף בכלל עי' ד"מ סי' תרע"ז בשם דיני מהרי"ו ומג"א סק"ג ולבושי שרד סק"ג דיני מהרי"ו. וא"כ פשוט דאף שהשתתף עם הצעה"צ בפרוטה לא ינא ידי חובתו וצריך לחזור ולהדליק צביתו.

ומיהו נראה דהפרוטה שנתן לו אינו מחויב להחזיר לו, לא מציעא לדעת האגודה והצ"ח לדרך הצעל הצית להוסיף שמן בשביל האכסנאי וכ"ש לדעת המהרי"ל הוצא צא"ר לדרך להוסיף שמן כשיעור הדלקה היינו חצי שעה, א"כ הרי הצעה"צ הוסיף לו שמן ונשרף השמן שלו. אלא אפילו להפוסקים דאפילו לא הוסיף כלום או אפילו רק כ"ש מ"מ נראה דאינו חייב להחזיר דהרי הוא הקנה לו בשמן שלו חלק הצריך ואם לא ינא צו ידי חובתו אין זה נוגע לו ו"פ לפענ"ד.

סימן פח

מעים שמרבים בצדקה בחנוכה

עוד להג"ל

בדבר שאלתו עוד מה דמבואר בקצש"ע סי' קל"ט ס"א דמרצים בצדקה צימי חנוכה ובפרט ללומדי תורה מאין לו המקור לזה ע"כ. הנה המג"א סימן תר"ע כתב דנוהגין הנערים לסבב על הפתחים בחנוכה ובס' חנוכה התורה נתן טעם לדבר וראיתי באחד מן הספרים וכעת אינני זוכר מקומו שה"י מנהג קדמון שראשי ישיבות ורבנים היו הולכין בחנוכה לקבץ מעות חנוכה והטעם נראה פשוט בזה דלפי שהנס נעשה ע"י שנמסרו זדים ציד עוסקי תורתך ולעורר זה הנס נותנים צדקה ללומדי תורה ומחזיקין אותן דלולי הם לא הי' הנס כלל ואלו צדורות האחרונים הנהיגו לחינוקות לסבב מפני טעם הנ"ל והרבנים צעזעם לא הלכו כי הושפל כבוד התורה ונחשב לציון כמובן, ועי' פמג"ד

אצל מנזה שעל גופו מחויב בזה אלא שאינו יכול לקיים והיינו שכתבו דאין צידו לקיים.

ולפי"ז אומר אני דמי שהוא הולך במכונית צלילה אף שאין לו צית ואין מדליקין עליו צביתו אצל יש עליו חויב גופו שחייב להדליק בכל מקום שהוא ולכן שפיר יכול להדליק אלא דבאמצע הרחוב לא תקנו להדליק אצל מי שהוא במכונית שהוא רה"י לעצמו לפענ"ד יכול להדליק הנרות ולקיים המנזה כנלפענ"ד.

ובזה הנני ידידו דושה"ט, וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה ולאילנא רבא יתעבד, המברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן פז

מי שהלך לבית חבירו והדליק שם נרות חייב לחזור לביתו ולהדליק

זאת חנוכה התשל"ג בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי היקר נר"נ וו"ח אי"ש וכו', כש"ת מוה"ר אפרים גרינבלאט שליט"א, מעמפ.

אחדשה"מ צידיות, דבר שאלתו צמי שהלך צבית חצירו עם צ"ב לסעודת חנוכה ובשעת הדלקה נתן פרוטה לצעה"צ שיוציאו צהדלקתו ואחר האכילה חזר לצביתו אי ינא צהדלקת חצירו הצעה"צ או צריך לחזור ולצרך צביתו, ודעתו נוטה שצריך לחזור ולהדליק צביתו ורואה לדעת חו"ד.

יפה כיון בזה, וגדולה מזו מבואר בש"ע א"ח סי' תרע"ז ס"א דאכסנאי שאין מדליקין עליו צביתו צריך לתת פרוטה לצעה"צ להשתתף עמו בשמן של נר חנוכה ואם יש לו פתח פתוח לעצמו צריך להדליק בפתחו אע"פ שאותו צית אינו מיוחד אלא לשינה והוא אוכל על שלחן צעה"צ וה"ה לבן האוכל אצל אצו וכתב עליו הג"ה וי"א דבזמן הזה שמדליקין צפנים ממש ידליק במקום שאוכל וכן נהגו וכתב הט"ז שם לאחר שהציא תשובת הרשב"א סי' תקמ"א שממנה למד הרמ"א ז"ל דאוליין השתא צמר מקום אכילה כתב דהיינו דוקא מי שיש לו חדר מיוחד לאכילה חדר אצל מי שיש לו דירה בעיר והולך פעם א' חוץ לצביתו וסועד אצל חצירו פשיטא שלא יניח צביתו וידליק צבית שהוא אוכל שם פעם אחת אצל חצירו אלא צריך לילך לצביתו ולהדליק שם ואם אחזו תאות האכילה ואינו רואה לזוז משם עכשיו וזוה לצבי צביתו שידליקו עליו צבית דאיתו צית שהוא סועד שם אין דינו אלא כאכסנאי שמדליקין עליו צבית והוא אינו מדליק במקום שהוא ואפילו למ"ש באכסנאי דרשאי להדליק גם במקום שהוא שם היינו שעכשיו תהיה גם שכיבתו שם משא"כ בזה שיאכל כאן

לו בש"ע שלו, דבש"ע שלי כתב הגרע"א ח"ל. ז"ע אם יצרך
אחר ההדלקה בעוד שהנרות דולקים והוא תוך שיעור הדלקתן
עיין א"א לעיל סי' רס"ג סי"א עכ"ל. הנה לא זכר הגאון
ז"ל מדברי הרא"ש וזא"א שז"ן נמי לא זכר מדברי הרא"ש
אלא כתב דמ"ש המ"א אם שכחה תוכל לזכר בעוד הנר
דלוק, הנה מצוה שיש לה משך זמן מצדך בעוד המצוה לא
נגמרה כמו תפילין וכמו בדיקת חמץ וכדומה ונר חנוכה שאם
לא צריך קודם אפשר לזכר אח"כ אף שאין צו שמן כשיעור
עמה מ"מ עדיין המצוה קיימת וכו' ע"ש, ואולי כת"ר ראה
באזה ספר שהוצאו דברי הגרע"א ופלפל עליהם מדברי
הרא"ש הנ"ל וז"ע.

ומיהו בעיקר הדמיון תפילין ונ"ח דכהדדי נינהו וכן צ"ל
לולי דבריהם הקדושים ה' נראה לחלק לפמ"ש
התוס' שבת קל"א ד"ה ושוין לחלק בין צ"ל ומוזח וסוכה
למילה דמילה אם עבר זמנה לא בטלה שאותה מילה עצמה
שהוא מיחייב בשמיני הוא עושה בתשיעי שאם ה' מל בשמיני
לא ה' חוזר ומל בתשיעי אבל סוכה ומוזח וצ"ל ככל יומא
מיחייב בהן אפילו קיימם היום חייב לקיימם למחר הלכך
כשעבר היום ולא עשה מצוה היום לא יקיים עוד לעולם
ע"ש, ולפי"ז צדיק נמי לא דמי תפילין לנ"ח דתפילין בכל
שעה מצוה להניחם ואפילו לא צריך בשעת הנחה הרי חייב
עכשיו בצרכה שהרי בכל רגע שהתפילין עליו מחייב בצרכה
והרי עכשיו הוא מקיים המצוה ובכל שעה ושעה מצוה בפני
עצמה היא וכן במוזח, אבל צנ"ח כיון דלא צריך בשעת
הדלקה הרי זו היתה שעת המצוה וכיון שלא צריך אז שוב
לא יכול לזכר לכאורה לפי"ז. ועי' שע"ת סי' תרע"ו אות
ה' מה שכתב מש"ך יו"ד סי' י"ט דלא יצרך אחר השמיטה
כלל כשלא צריך קודם וזאת כי לפענ"ד לא דמי לזהתם
ללאחר שמיטה ליכא המשך המצוה אבל כאן בשעת הדלקה
נרות איכא המשך המצוה ואכתי כל חצי שעה מצוה היא
שדלוקו הגם דליכא מצוה לחזור ולהדליקם אם כצו מאלהים,
וכמ"ש בכתב אין זקוק לה אבל לכתחילה צריכים להדליק כל
שעה שיש חיוב.

וקצת ה' נראה לכאורה ראי' מתוס' פסחים ז' ע"ב וסוכה
ל"ט ע"א, דלולב אם לא צריך בהגזיתו אף דכבר
ינא ידי המצוה מ"מ כל זמן שלא קיים הנענועים מקרי שפיר
עובר לעשייתו ובספר זכורי יעקב סי' תרנ"ט סק"כ כתב
דגם עד אמירת הושענות מקרי עובר לעשייתו ובספרי משנה
הלכות ח"ה סימן ע"ט כתבתי דדא דוקא שלא הניח הלולב
מידו אבל לאחר שהניח לא ודעת הפמ"ג נראה לכאורה כיון
דמנחות נ"ח שדליק חצי שעה א"כ כל זמן משך המצוה אכתי
בר צרכי הוא אמנם באמת גם לא דמי לגמרי ללולב דהתם

בא"א כאן מה שכתב בטעם למה מקצלין כסף ללומדי תורה
דוקא ע"ש. ועי' ס' יסוד ושורש העבודה מה שהאריך בזה
ובס' בני יששכר מאמר חדש כסלו מאמר ג' סקכ"ב אמ"ש
בזהר ויגע בכף ירך יעקב שנגע הס"מ בתמכין דאורייתא
ואם אין ח"ו מי שסמך לומדי תורה נופל ח"ו יסוד התורה
וחנוכה ופורים ניתקנו לתקן נצח והוד נקראים תמכין
דאורייתא וע"כ צמועדים הללו מצוה להרבות בצדקה וזהו
הנקרא מדליקין עליו צדימו שצניו עוסקים באור התורה ואם
אין מדליקין עליו צדימו צריך להשתתף בפרוטה היינו עם
לומדי תורה כענין יששכר וצולון ע"ש, ובס' אור החיים
מנהגי הגה"ק אדמו"ר מאלו ז"ל שזאת חנוכה ערך סעודה
גדולה לכל הקהל ודרש ופעל צעניי נדקה הרבה וצולקט
יוסף שם כתב דביסוד ושורש העבודה כתב דבשמונת ימי
חנוכה מסוגלים מאד לתקן פגמי נפשו בנתינת נדקה וביחוד
ללומדי תורה להחזיקם ע"ש.

ומחמת כי אין הז"ג הנני חותם בחותמי של ברכות, וי"ר
שנוכה ללמוד תורה לשמה ונוכה לאור הגנוז מששת ימי
בראשית ובביאת גואל צדק בב"א, ידידו המברכו בבה"ת
ללומדיה בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן פמ

ביאור הגרע"א בשבב לברך על נר חנוכה
מברך כל זמן שדולקים הנרות

מוצש"ק ויגש התשל"ג

מע"כ ידי"ו הרהגה"צ המפורסם פרי עץ הדר וו"ח מזה
מן מזה וכו', כג"ת מוהרש"ש האלבערשטאם שליט"א,
אדמו"ר מצישינב בנ"י יצו"א.

ועל דברת הגרע"א א"ח סי' תרע"ו שכתב זאת שכתב לזכר
על נר חנוכה מתחלת הדלקה דיצרך אחר גמר ההדלקה
כיון דצריך שיעור להדלקתו והציא דברי הרא"ש פסחים שז'
הטעם דמצדך להתעטף להניח דיש בהם שיהיו ובהדלקת נר
חנוכה יש שיהיו במנחות וכיון דמדמי הרא"ש נ"ח לציית
ותפילין דיש שיהיו למצוה א"כ כמו לציית ותפילין מצדך גם
אחר הנחתן דעדיין עוסק במצוה הוא הכ"נ י"ל צנ"ח וכו"ת
תמה עליו כיון דקיי"ל בכתב אין זקוק לה א"כ כבר קיים
כל המצוה שהי' חייב מתחלה וא"כ עתה עוד אין חיוב כלל
והרא"ש כתב רק לענין לזכר בלמ"ד כיון דיש משך לזמן
מנחות ומ"מ היכי דלדליק וכנתה כבר קיים המצוה וז"ע
עכ"ל כת"ר.

וראשונה עלי לציין כי מה שהציא דהגרע"א הציא לעצמו
ראי' מדברי הרא"ש אולי גירסא אחרת נודמנה

בזה"ו בעי שיעורא של חזי שעה ועי' ב"ח סי' תרע"ב
ובמג"א שם ובש"ג שבת הנ"ל בשם הסמ"ג והחוס' ז"ל
ובד"מ ועוד וז"ע.

שוב דקדקתי בדברי הרמב"ם פי"א מה' ברכות ה"ה שכתב
העושה מצוה ולא צריך אם מצוה שעדיין עשייתה
קיימת מצדך אחר עשייה ואם דבר שעבר הוא אינו מצדך
כילד הרי שנתעטף בציצית או שלבש תפילין או שישב בסוכה
ולא צריך תחלה חוזר ומצדך אחר שנתעטף אשר קדשנו במ"ו
וכו' וכן כל כיוצא באלו (ה"ו) אבל אם שחט בלא ברכה אינו
חוזר אחר שחיטה ומצדך אשקצ"ו וכן אם כסה הדם בלא
ברכה או הפריש תרומה ומעשרות או שטבל ולא צריך אינו
חוזר ומצדך אחר עשייה וכן כל כיוצא בזה, הוצאו דבריו
במג"א א"ח סי' רי"ד והמדייק בדברי הרמב"ם ז"ל יראה
מפורש שכתב אם מצוה שעדיין עשייתה קיימת מצדך אחר
עשייה והנה עשייתה פשוט שהכוונה על פעולת וקיום המצוה
כלומר שאם עדיין יש חיוב לקיים המצוה גם עכשיו אחר
שצריך א"כ צריך לצדך דאכתי מקרי עובר לעשייתו והיינו על
העשייה שעדיין צריך לעשות אבל אם כבר עבר העשייה אינו
מצדך ולכן המהעטף בציצית או שלבש תפילין או ישב בסוכה
וכיוצא בו ולא צריך בתחלה אכתי עשיית המצוה קיימת שהרי
אכתי צריך לישב בסוכה וללבוש תפילין ולהעטף בציצית נמצא
דבכל רגע עושה מצוה זו ושפיר חייב לצדך אבל המל והשוטט
והמפריש ת"מ או טבל ולא צריך הרי כל עשיית מצוה זו
כבר עבר הגם שלאחר הפרשת ת"מ צריך ליתנה לכהן מ"מ
אין זה דין בעשיית מצוה הפרשה ולכן כה"ג אינו מצדך עוד.
ולפי"ז נלפענ"ד דגנר חנוכה נמי הרי כבר עברה כל עשיית
המצוה לאחר ההדלקה ואין עליו שום חיוב של עשייה בקיום
מצוה זו כה"ג שוב אינו מצדך.

ועיין ג"פ פי"א מהלכות ברכות הל' ח' דמילתא כיון דהוא
גמר המצוה שייך בו למוך דכבר עשה הדבר משא"כ
בצ"ד דמוטל עליהם החיוב שיהיה נימול אז צריך לצדך על
המילה דהדבר לא נגמר עדיין ע"ש, נראה דהיכי דהדבר
נגמר מצדך בלמ"ד, והכ"נ להדליק נר חנוכה בלמ"ד כיון
שהוא נגמר כולו.

ועיין יו"ד סימן י"ט ובש"ך שם סק"ג מה שהאריך בדברי
א"י והעלה כהרמב"ם שאם שחט ולא צדך אינו חוזר
ומצדך ודלא כברכת אברהם שראה לקיים דברי הא"י, וכ"כ
התב"ש והגרע"א שם ושאר אחרונים. אלא דמ"מ בלול כחבו
דמצדך כל זמן שעדיין לא גמר כל המצוה וכ"ש קודם
נענועים אלא אפילו לאחר הנענועים כל זמן שעדיין צידו,
עיין תוספות סוכה דאפילו קודם הושענות ועי' פמ"ג א"ח
סימן רי"ד בא"א דמצוה שיש לה משך זמן יצרך עדיין וא"כ

עכ"פ נשאר עוד בקיום המצוה אבל הכא הרי צהדלקתו
השלים כל המצוה כולה מה שצידו לעשות וצפרט לפי דעת
הנמוק"י צ"ק דאשמו משום חזיו ומהאי טעמא מותר להדליק
נר שבת א"כ לאחר ההדלקה כבר נגמר הכל.

וחזון הרביתי בדע"ת סימן תרע"א שהציא משו"ת רע"א
חנינא סי' י"ג ששאל צמי שהדליק נ"ח בליל שמיני
ושבת לצדך על הדלקתה ורק קודם שהדליק כולן מוכר דעדיין
לא צריך אם יש לו לצדך או לא, ואחר שקלא וטריא כתב
דצירוף ג' טעמים, (א) דעת הא"ר דעל הידור מצוה נמי
מצדכין, (ב) דמקרי שיהיו מצוה במשך הדלקתו וא"כ מקרי
עוד עובר לעשייתה, (ג) שיטת הפוסקים דאם לא צריך עובר
לעשייתו יכול לצדך גם אח"כ ולכן יכול לצדך, אולם אם קודם
שהדליק נרות הנוספות כבו הראשונות דבזה ליכא סניף דשיהיו
מצוה הדרינן בזה למחלוקת הא"ר והפ"ח אם מצדכין על
ההידור וספק ברכות להקל, ואין לי שו"ת רע"א לעיין בתר
דבריו הקדושים. ומיהו צמ"צ אות ד' פסק נמי כוותי' וכתב
דאם מוכר לאחר שהדליק כולם אין לו לצדך ברכת להדליק
רק שעשה נסים ושהיינו ע"כ, וכ"כ בס' צ"א חי הביאו
הכף החיים וממילא ודאי דאין צדינו כח לחלוק אהני רבנותא
ואין לצדך לאחר שהדליק כל הנרות אלא שעשה נסים ושהיינו
ציוס ראשון כנלפענ"ד.

איברא דנפל מילתא בלצאי לומר דבר חדש דאם הדליק
בלא ברכה ומכר בתוך שיעור הדלקה שיכבנו ויחזור
וידליקנו ואז יכול לצדך שהרי כתב המחבר בס' תרע"ג ס"ב
דהדלקה עושה מצוה לפיכך אם כבתה אין זקוק לה וכו' וכן
אם לאחר שהדליקה בא לתקנה וכיצה אותה בשוגג אינו זקוק
וכתב הרמ"א דאם רוצה להחמיר על עצמו ולחזור ולהדליקה
אין לצדך עליה, ונראה לדיוק דהמחבר כתב שכבתה מעצמה
או שכבתה בשוגג משמע דדוקא כשכבתה בשוגג הוא דאינו
זקוק לה וממילא אינו מצדך אבל אם כבה במזיד דחייב לחזור
ולהדליקה ממילא חוזר ומצדך נמי דכיון דחייב להדליקה אמאי
לא יצרך אלא דהפמ"ג בא"א אות י"ב כתב ואם כבתה במזיד
פשיטא דצריך לחזור ולהדליקה וג"כ לא יצרך. אמנם י"ל
דדוקא נקט שכבתה היינו שכבתה מעצמה אלא שהיתה במזיד
כגון שפתח הדלת או שהעמידה במקום רוח שאינה מצויה
אבל הוא לא כבה במזיד בעצמו ממש אבל היכי דכבה בעצמו
ממש הכ"נ דמצדך נמי ואפילו נימא דכה"ג נמי אינו מצדך
כמ"ש הפמ"ג מ"מ נראה דדוקא כה"ג כיון דבשעת הדלקה
צריך על ההדלקה ואח"כ כבה במזיד אמרינן דתו לא יצרך
אבל היכא דהדליק בלי ברכה ואח"כ כבה בתוך זמן הדלקה
הו"ל כמי שלא הדליק כלל ומצדך וא"כ בטעם ולא צריך יכול
לכבות הנרות וחוזר ומדליק בברכה וי"ל דתלוי במחלוקת אי

א"ח סי' תרע"א מה שהקשה אמהצב דמחייב לקטן הא רק משום הידור וזהידור לא שייך חינוך כלל וע"י מחצה"ש סי' תרע"ז סק"ח אבל בקריאת המגילה ודאי מזה לחנכו ע"י סי' תרפ"ט ס"א הכל חייבים בקריאתה וכו' ומחנכים את הקטנים לקרותה וז"פ והמחלוקת היא רק אי יכול להוציא אחרים וזה ענין אחר לגמרי ולא שייך לחיוב דקטן, גם מה שתפס דחנוכה וקריאת מגילה תרוייהו מה"ת הם תפס אפס קצוה וכל הפוסקים לא ס"ל הכי אלא דחנוכה דרבנן וגם מגילה והגם כי הוא מדברי קבלה והח"ס לא כתב מדין ק"ו אלא לישב לשיטתו ע"ש וז"ב.

וב"ש לפענ"ד פשוט דמה שכתב הרמ"א סי' תרע"ה ס"ג דלדין דכל אחד מבני הצית מדליק בפ"ע קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק ג"כ ודאי הוא מדין חינוך וכמ"ש הבי"י בפ"ע בסמוך צ"ח תרע"ז ס"ג דקטן שהגיע לחינוך צריך להדליק והיינו מדין חינוך וכמו שהעמידו הפוסקים דמייירי שיש לו צית בפני עצמו הכ"נ ס"ל להרמ"א לדין שכל אחד מבני הצית מדליק הו"ל כאלו יש לו צית בפני עצמו וכיון דכל אחד מדליק בפני עצמו. והמג"א בסק"ח שם שכתב דאפשר אפילו לדין שכל אחד מדליק קטנים פטורים (הגם שכ"כ גם המאירי והש"ג הציאו צמ"צ) תימנה הוא שהרי להדיא כתב הרמ"א דלדין קטן שהגיע לחינוך חייב להדליק וכבר הקשו כן האחרונים ז"ל ע"י מחצה"ש שם דאפשר דס"ל להמג"א דהרמ"א כתב כן לדעת יש מי שאומר שכתב הבי"י דקטן שהגיע לחינוך מוציא אפילו גדול ומשהו קטן וגדול אבל להחולקין דאין קטן מוציא את הגדול אין חיוב מהדרין על הקטן ואין זה במשמעות הרמ"א כלל.

ומשנלפענ"ד בישב דברי הרמ"א שס"ל דקטן חייב בהגיע לחינוך מקושת רבותינו הנדיקים דזהידור לא שייך חינוך צתרי אנפין חדא דס"ל להרמ"א ז"ל דמה דעל הידור לא שייך חינוך היינו היכא דיש לפנינו לקיים מצוה בלי הידור ויכול לקיימה ע"י הידור וכגון באתרוג שיש לפניו אתרוג כשר שאינו הדר ויש לפניו ג"כ אתרוג מהודר כה"ג ליכא חינוך בקטן לקנות לו אתרוג מהודר דוקא וסגי ליה באתרוג כשר אפילו אינו מהודר אבל היכי דההידור הוא חלק מקיום המצוה כה"ג ליכא למימר דקטן אינו מחויב בהידור דהרי עכ"פ הוא מחויב בחינוך עקר המצוה וא"א לקיימה בלי הידור. ומעתה צנר חנוכה לדין דכל אחד מבני הצית מדליק בפני עצמו א"כ לא יקיים הקטן המצוה כלל כשלא ידליק דכיון דבדין כל אחד מבני הצית מדליק א"כ ההידור נעשה חלק מקיום המצוה וגם אין כוונת המדליק להוציא בני הצית כיון שכל אחד מדליק בפני עצמו והו"ל הקטן כאלו יש לו צית בפני עצמו שכתב המחבר לקמן סי'

אפשר דה"ה נר חנוכה נמי הו"ל משך זמן עד חצי שעה. אמנם נראה דלא דמי דהתם איכא מצוה צנענועים אבל הכא הוא כעין תנאי צהדלקה שצריך שמן ראוי להדליק חצי שעה, אבל אם כבתה מיד אין זקוק לה ולא דמי לנר שבת שהעיקר שיהיו דולקין בשבת ולכן י"ל דכיון שהדליק צנר עבר העשייה שלו ועכ"פ כיון דהוי ספק צרכה אין לצנר.

אלו דברי ידידו הטרוד מאד עמוס בעבודת הקודש המברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש

משנה הקמן

סימן צ

בסתירת המחבר בקמן שהדליק נר חנוכה
מקורא את המגילה

ד' מנחם אב התשל"ג בני

בין המצרים ד' קרן עמו ירים ובתוכם מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב בראק, כש"ת מוה"ר פריץ טוביה דייטש הי"ו, בן הגאון וכו' מוה"ר ר' יעקב שמרי' שליט"א, רב דק' חוג ח"ס פ"ת תו"א.

אחדשה"מ, יסלח לי מאד אולי לא שמו עדיו עליו כי צבלתי מכירי קאמינא ויקבל הכבוד כראוי לו.

ובד"ת אשר הציא קושת המג"א א"ח סי' תרפ"ט שהקשה בסק"ד סתירת המחבר דזה"ל חנוכה צסימן תרע"ה כתב דקטן שהדליק נר חנוכה מותר וצמגילה סתם דקטן אינו קורא אפילו צדיעצד וכתב דוחק לחלק צין מגילה לנר חנוכה וכמ"ע י"א ראשונה לצנר דנר חנוכה וקריאת מגילה תרוייהו הוי מה"ת לפ"ד הט"א מגילה י"ט דמגילה צרה"ק נאמרה והח"ס א"ח סי' ר"ח דחנוכה נמי הוה מה"ת מק"ו דעצדות לאחרות אומרים שירה ממות לחיים לא כ"ש וא"כ אין חילוק צינייהו. שוב י"א לחדש ולחלק דהא דקטן מחויב צנר חנוכה הוא מדין הידור ולא מדין חינוך והא רא"י מדכתב הרמ"א ולדין דכל אחד מבני הצית מדליק בפני עצמו והיינו מדין הידור והא דכתב הרמ"א בקטן שהגיע לחינוך כוונתו לומר שעכ"פ הגיע לחינוך ולמעט פחות אבל לא לחייב מדין חינוך והאריך קצת צוה ולפ"י י"א לחלק צין נר חנוכה שהוא מדין הידור יש חיוב על הקטן נמי דזהידור גם קטן מחויב וצין קריאת המגילה שהוא מה"ת צוה הקטן פטור דאין לחייבו צדצר שאין שייך צו.

ולפענ"ד לאחר הסליחה אזיל כאן צתר איפכא שהרי כתבו הפוסקים דחינוך לא שייך צדצר שהוא משום הידור כלל דלא חייבו הקטן לחנך אלא צעיקר המצוה ולא צהידור, אבל צעיקר המצוה ודאי יש חינוך בקטן ע"י מש"י

דההידור הוא בגוף האדם שיהדר אחר מצות ודאי החיוב לחנכו צוה שיהיה האדם מהדר אחר מצות לקיימם ולכן שפיר מחויב בחנוך זה וממילא אתי שפיר דברי הרמ"א דודאי הידור בגוף המצוה פטור אבל הכא כיון דאנו נוהגין שכל אחד ואחד מדליק והוא הידור בקיום המצוה ובגוף האדם ולא הידור בגוף המצוה ס"ל להרמ"א דודאי כה"ג חיוב גם על הקטנים. והוא הידור על מצוה שלמה לקיים ולא על הידור מצוה וק"ל וצ"ע לפענ"ד. ודברי המג"א ז"ע שלא הביא כלל דברי הרמ"א אם לא שגפרש כמחצ"ה.

ובעיקר הסמירה אשר דברו מינה האחרונים ז"ל אין לנו לטחון קמחא טחינא ועי' חכמת שלמה להגרש"ק בש"ע סי' תרע"ה ס"ג מש"כ לחלק בין שליחות ומילי לא ממסרי לשליח ע"ש כי לפענ"ד דבריו הקדושים ז"ע דצירושלמי שהביאה העיטור כחצי שהנהיגו להיות קטן קורא את המגילה הביאו הר"ן ודאי קשה למה לא זכר כלל דין זה במגילה אלא בחנוכה ולפענ"ד הי' נראה לחלק קצת בין נר חנוכה למגילה לפמ"ש התוס' חולין י"ב אהא דבעי ר' יוחנן קטן יש לו מחשבה או אין לו מחשבה ופריך ומיבעי ליה אי יש לו מעשה ומסיק כי קמבעיא ליה במחשבתו ניכרת מתוך מעשיו ומשני דאית ליה עכ"פ דברצון לכ"ע, ועי' תוס' דבכל הסוגיא פירש"י דמעשה עם הדבור חשיב מעשה ומחשבה גרידא היינו דבור בלא מעשה ומחשבתו ניכרת מתוך מעשיו היינו מעשה בלא דבור והתוס' הקשו עליו ופירשו דאמירתו לא מעלה ולא מוריד אלא מעשה גמור חשיב מעשה אע"פ שלא פירש ומעשה גרוע אינו מועיל אפילו עם דבור אבל מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו היינו שמוכח קצת כגון עולה דקיימא צדקו ואח"כ צפון ושחטה קמבעיא ליה אי חשיב מעשה שכן נראה יותר שלכך נכתבין ומהני אע"פ שלא פירש או דילמא לאו מעשה גמור הוא שאני יכול לתלות משום דמקום הוא דלא איתרמי ליה ואפילו מעשה לא מהני ופשוט דמהני ע"ש דף י"ב ע"ב ד"ה ומיבעיא.

ולפי"ז אתי שפיר דברי הב"י דבחנוכה כיון דאיכא מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו דודאי להדלקה קמכוין כיון דעושה מעשה ומצרך להדליק נר ומניח הנרות דהרי קיי"ל דלריך שניחו הנרות אף דהדלקה עושה מצוה ולכן שפיר בין להתוס' ובין לרש"י כה"ג הוה מחשבה ומעשה ושפיר ס"ל להב"י קטן יכול להוציא אבל קריאת מגילה שהוא רק דבור בלא מעשה וכה"ג ס"ל לרש"י דהוה מחשבה גרידא ואין להס מחשבה ואפילו להתוס' עכ"פ מעשה גמור לא מיחשב ושפיר לא מקרי מעשה ולכן במגילה לא מהני וזה לפענ"ד חלוק נכון בין מגילה לנר חנוכה. ועי' תוס' שם שהקשו דצירושלמי גבי חמשה לא יתרומו ואם תרמו אין תרומתם תרומה חש"ו

תרע"ז ס"ב דקטן שהגיע לחינוך חייב להדליק ומוקי לה ביש לו בית בפני עצמו והכ"נ כיון דכל אחד לדין מדליק לעצמו הו"ל קטן מחייב בדבר זה דעת רבינו הרמ"א ז"ל ודלא כמג"א דס"ל דאפילו לדין קטן פטור. ושפיר מיושבת קושית האחרונים דקטן פטור מהידור. דהיינו הידור בעצם המצוה כאחריו אבל הידור לקיים המצוה חייב. ועי' ח"ס א"ח סי' י"ז וט"ו וכ"א וכ"ב וקמ"ג שהעלה לישב קושית הדג"מ ודעימיהו דס"ל דקדוש היום על היין אינו אלא דברצון דמדאורייתא כבר יצא בקידוש בתפלה והאיך מוציא בני ביתו ותי' הח"ס ז"ל דכיון שידוע שיש לו יין לסעודה לקדש ממילא מכיון עצמו שלא לזאת ידי קידוש דאורייתא בתפלה ושזב הוה הק' על הכוס דאורייתא וא"כ כ"ש בדין דכל בני הבית מדליקין ודאי דהו"ל כאילו אינו מכיון להוציא אדם וממילא חייבין הקטנים והגם שהקשתי במקום אחר אדברי הח"ס אלא הכי עדיף מינה ודו"ק הטיב.

שנרת נלענ"ד לחדש דיש שני מיני הידור, א' הידור בגוף המצוה, והשנית הידור בגוף האדם, ואפרש שיחתי. דבגמ' אמרו ת"ר נר חנוכה איש וציתו והמהדרין נר לכל אחד ואחד והמהדרין מן המהדרין ב"ש אומרים וכו' והנה המהדרין שמדליקין נר לכל אחד ואחד אין זה הידור בגוף המצוה דבין המהדרין ובין המדליקין נר אחד לאיש וציתו המצוה היא רק צנר אחד וא"כ בקיום המצוה ליכא הידור בין איש וציתו ובין נר לכל אחד ואחד ולעולם אין מדליקין אלא נר אחד. אמנם ההידור הוא בגופים כלומר דמעיך דינא סגי צנר לכל הבית והמהדרין מדליקין לכל אחד ואחד וההידור שכל גוף מקיים המצוה בעצמו, אמנם המהדרין מן המהדרין דקיי"ל כב"ה דמוסיף והולך הרי זה הידור בגוף המצוה דהמהדרין אין מדליקין אלא נר אחד שהוא עיקר המצוה והמהדרין מן המהדרין מוסיפין בכל יום הידור על עיקר המצוה. ואומר אני דמה שאמרו דליכא חינוך בהידור היינו בהידור בגוף המצוה אבל הידור בגוף האדם פשוט דשייך גם בקטן והטעם נראה לזה הוא כך דכל ענין החינוך הוא משום חנוך לגער ע"פ דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה, והחינוך הוא העיקר שיתרגל עצמו לעשות מצוה כשיגדל עי' ט"ע א"ח סי' שמ"ג אבל אצו מצוה לגעור בו ולהפרישו ועי' ב"י שם ועי' רמב"ם פ"ז מהל' מ"א הכ"ח אע"פ שאין ב"ד מצווין להפריש את הקטן מצוה על אצו לגעור בו כדי לחנכו בקדושה שנאמר חנוך לגער ע"פ דרכו וגו'.

והנה המחנך את בנו בגוף המצוה זה כבר די לו שלא יסור ממנו כשיזקין וההידור הוא מה שממילא יעשה כראונו כשיגדיל דאין לזה דין מיוחד בגוף המצוה ולכן סגי ליה בחינוך בגוף המצוה ולא צעי חינוך בהידור המצוה אבל היכא

לענין תפלה קצלו עליהם ועל זרעם היותם כי אין יודעים כהיום מאיזה שבט הוא כדי לדעת לכוון לשער של אותו שבט לכן קצלו נוסח האר"י שהוא כולל כל הנוסחאות אבל לענין שאר מנהגים והלכות הש"ע על הכלל כולו יא' אנו ממשכים צמריהו דרבותינו האשכנזים אשר אנו מצני צניהם.

וה"ל הרא"ש בתשובה הוצאו דבריו צ"י יו"ד סימן פ"ב על סימני עופות וה"ל הרא"ש אז צאריך ספרד בטולידא כתב ודע כי איני אוכל ע"פ מסורת שלהם כי אני מחזיק המסורה שלנו וקבלת אבותינו חכמי אשכנז שהיתה התורה ירושה להם מאבותיהם מימי החורבן וכן קבלת אבותינו רבותינו שצטרפת יותר מקבלת בני הארץ הזאת עכ"ל, הרי דאפילו צעת היותו צאריך ספרד החזיק את המסורה של חכמי אשכנז וקבלת אבות וע"י ספר חמשה מאמרות מאמר נוסח התפלה אות ל"ה שכתב ג"כ דלענין שאר דברים אכן צתר מנהגי אשכנז נגזרים וכ"כ הגר"ש אדמו"ר מליאדי (ליובאוויטש) והגרמא"ש אדמו"ר ממונקאטש וע"י דרחו"ש סימן ת"מ וכ"כ כל האחרונים, וא"כ פשוט דלענין ההפטורה ג"כ אכן מצני אשכנז אכן, והיזיונים לספרדים האמיתיים נאמרו ולא לנו וזה ברור צ"ד.

וה"ל לענין ההפטורה דפ' פקודי השתא הגם דלפי המצוין לפנינו נראה דמנהג אשכנז הוא ותשלם כל המלאכה, וכן מצואר בלבוש סימן תרפ"ה אשר הוא המקור הנובע לכל ההפטורות לפי מנהג אשכנז. ומיהו בשנה זו דפ' פקודי חל בהפסקה כתב המהרי"ל דאומרים ויעש חירוס אלא שצריך להוסיף שני פסוקים מן ותשלם והטעם דאל"כ לא יאמרו אותה הפטורה לגמרי אבל הפטורה דותשלם עכ"פ יאמרוהו בסקוכות אלא לפי שאז אין אומרים ה' פסוקים הללו לכן מוסיפין ה' פסוקים של ותשלם צפ' פקודי. וה"ל המהרי"ל במנהגים מד"פ אמר"ש שאומר ויעש חירוס לפ' אלה פקודי לשבת שפרשת (פקודי) צין פ' שקלים לפ' זכור ושני פסוקים מן ותשלם משום דהוי גמר מלאכות ולא אמרינן כל ותשלם ולא ויעש חירוס דא"כ לא משכחת לה שאומרים ויעש חירוס אבל ותשלם אפילו אם א"א אותה בכלן תמצא שאומרים אותה בסקוכות בסוף ע"כ. ובספר א"ר סימן תרפ"ה אות כ"ג (לבוש) כתב לפ' פקודי מפטירין וכו' ראיתי צדקות מהר"ש סימן ע"ו להפטיר לאלה פקודי שצין פ' שקלים ופרשת זכור ויעש חירוס וצ' פסוקים מותשלם וכ' ולא ויעש חירוס דא"כ לא משכחת ליה שיאמרו ויעש חירוס אבל ותשלם אפילו דא"א אותה בכלן תמצא שאומרים אותה בסקוכות בסוף, עכ"ל מי"ט וכ"כ במהרי"ל.

הנה מצואר דעת רבינו המהרי"ל אשר כל מנהגי אשכנז ממשכים אחריו וכן הא"ר ומי"ט לומר ויעש חירוס

וכו' ופרץ ויזיח מעשה שלהן על מחשבתן וכו' ע"ש מה שהקשו ומי, ולפימ"ש י"ל דהירושלמי לשיטתם דלא מחלקי צין נר חנוכה למגילה והש"ס דלין חולק ואמי שפיר הכל ודו"ק. אלו דברי ידידו המברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש מנשה הקטן

סימן צא

בקריאת ההפטורה לפרשת פקודי שהוא הפסקה

ט' אד"ב התשל"ג בני יצ"א

מע"כ הקצינים האלופים המכובדים דאגודת ישראל בבארא פארק, ובראשם הרב הח' וו"ח מוה"ר ישראל לעפקאוויטש שליט"א, נשיא הביהכ"נ.

אחדשה"מ צאהבה וצלוש וצרות, צדצר המחלוקת שנתהוה אלכסם צענין קריאת ההפטורה צפ' פקודי השתא שהי' הפסקה, ופנייתם אלי לחו"ד איזה הפטורה קוראים ומקור המחלוקת היות כי ציית הכנסת שלכם מתפללים נוסח ספרד וצחומשים ציינו דהפטורת פקודי הוא ויעש חירוס להספרדים והאוטליאנים ולהאשכנזים ותשלם כל המלאכה וי"א כיון דהנוסח שלכם ספרד א"כ קוראים ההפטורה ויעש חירוס והחולקים ס"ל דאעפ"כ מפטירים ותשלם.

וראשון לציון הנני להעמיד על האמת מה שהרצה טועים צדצר והוא דאנחנו ואבותינו ואבות אבותינו כלנו צני אשכנז נחנו צין אותם המתפללים נוסח אשכנז וצין אותם המתפללים נוסח ספרד וקוראים להם ספרדים מ"מ להלכה כלנו צני אשכנז אנחנו היוצאים ציד רמ"א בהלכותיהם לקולא ולחומרא וצין החסידים הגרורים אחרי הצעש"ט וז"ע וצין המתנגדים הגרורים אחרי הגר"א וז"ע אלא שלענין תפלה דעת תלמידי הצעש"ט להתפלל ע"פ נוסח האר"י וז"ל שהוא קרוב לנוסח ספרד ממש מ"מ רק לענין נוסח התפלה קצלו כן לפי שהאר"י הקדוש הכריע שתפלתו היא תפלת שער הכולל לכל הי"צ שבטים שידוע שלכל שבט שער מיוחד לתפלה כמצואר צראשוים וצשו"ת ח"ס א"ח סימן ט"ו שכשצא נר אלוקים האר"י וז"ל אין וחקר ותיקן כי הוא ידע תוכן הדברים הוא העמיד צסידורו כל דבר על מכונו וגילה תעלומות של הנוסחא ההיא הספרדים יען כי הי' ספרד (וצשו"ת ד"ח חלק עליו דהוא הי' מזרע אשכנז) וצאמת כי לא רק תלמידי הצעש"ט וז"ע התפללו נוסח ספרד הלא הגאון ר' נתן אדלר רבו של הח"ס וז"ל שלא הי' מתלמידי הצעש"ט וז"ע ג"כ התפלל נוסח ספרד כמו שמעיד ע"ז מרן הח"ס וז"ל בתשובה הנ"ל. והגם כי אין אני רוצה כעת ליכנס להכריע צזה מ"מ האמת היא כי רק

עם צ"פ מן ותשלם וצשערי רחמים שער ט' אות ט' הציא
מס' ע"ש סימן תרפ"ה דבחומש דפוס וויען כתב אם חל
פרשת שקלים צפ' ויקהל אז מפטירין לפ' פקודי ויעש חירוס
וכתב הוא ז"ל דעדיין לא יצא י"ח דהו"ל נמי שיאמרו צ'
פסקים מן ותשלם דאל"כ שלא יאמרו אלו צ' פסקים מאי
אולמא דויעש חירוס דחושש שלא לחסרו מן ההפטורות מן
אותן צ' פסקים עכ"ל ע"ש. ונראה דהגם דהלבוש שכתב
דהפטורת פ' פקודי הוא ותשלם מ"מ צדיקן גם הוא ז"ל
מודה כיון דא"ל לחסר הפטורה אחת וליכא זזה מחלוקת
ואפילו נימא דפליג הלבוש מ"מ הרי לפנינו דעת ראש
המורי"ם המהרי"ל שפסק כמהר"ש והמיי"ט והא"ר והע"ש
פשוט דכתייבו קיי"ל. וכ"כ עוד איזה אחרונים.

ובזה הגני מקוה שיהי' נחה שקטה המחלוקת, ולא מלא
הקצ"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, ומי
ששמו שלום ישכין ציינו אהבה ואחוה ושלום. וכל זה כתבתי
אם לא הורה מורה הוראה כבר זזה, אבל אם הורה מי שהוא
זזה אחרת, אזי אני מצטל דעתי עד שאשמע טענות המורה
הוראה הנ"ל ואז נחכים לדבר.

ידידכם דושה"ט בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן צב

ישוב למנהג העולם שמותר לאכול
קודם שילוח מנות

מוצש"ק לסדר גם ברוך יהי' התשל"ה בני יצו"א
ישאו הרים שלום וברכה אל מע"כ הרב הגאון המפורסם,
פאה"מ ור"ח שמו מפארים וכו' וכו', כש"ת מוה"ר הרב
משה שטרנבוך שליט"א, בעמח"ס מועדים וזמנים ונשיא
הכולל וישיבה ראש העין בבני ברק.

אחדש"ג צידידות נאמנה, מכתבו היקר עם ברכתו ברכה
חכם הגיעני והניי מודה לו על הברכה והמנצח
יתצרך מאת ה' המצורך אלף פעמים ככה צישועה וכל מיני
הצלחה ברוח וגשם עבג"א. וצד"ת אשר העיר בספריו ח"ו,
הגם כי אני טרוד עד למאד מ"מ פניתי לי מעט זמן להשיב
לכ"ג עכ"פ מפני הכבוד וזה יצא ראשונה.

בדבר הערתו אמ"ש צסימן קכ"ו לישב מנהג העולם
שאוכלים קודם משלוח מנות צפורים וכ"ג צספרו
המציא שלא לאכול קודם משלוח מנות משום דאין לאכול קודם
קיום מנחה ומנחה לפענ"ד זה אינו דאכילת סעודת פורים
נמי מנחה ומנחה שצא לידך ועכשיו כתב כ"ג ח"ל דהמנחה
היינו סעודה נאה צבצר ויין שאוכלים לפנות ערב וכמבואר

בלשון הרמב"ם שלהי מנחה אבל בארוחת בוקר אין מקיימין
האי מנחה, אגב איסור סעודה לפני מנחה היינו אפילו סעודה
של מנחה כגון סעודת יו"ט נאמר לפני לולב ושופר. וממילא
נדחה נמי מה שדרש מעצמו דכתיב משתה ושמחה ומשלות
מנות וא"כ מקדימין הסעודה דהתם מיירי צמשתה ושמחה
דהיינו סעודת פורים, ובכלל מי התיר לן לדרוש מעצמינו
דרשות כאלו עכ"ל.

וברי להשתעשע צדברי כ"ג נאריך קצת וראשונה נצא למה
שדחה צדרינו דסעודת מנחה לא הוי אלא סעודת
הערב ולא ארוחת הבוקר איצרא לפענ"ד צרור דודאי מקיים
מנחת משתה בכל מאכל שאוכל צפורים מצקר ועד הערב ולא
מיעטו צגמ' רק צסעודת הלילה הראשונה שאינו יוצא דכתיב
יום אבל פשוט כל שאכל ציום הפורים יצא צזה והוא בכלל
סעודת פורים שהוא מנחה ואדרבה לכאורה עיקר מנחה היא
צבוקר ולהדיא כתב המרדכי ספ"ק דמגילה ופסקו הרמ"א
רס"י תרצ"ה ח"ל, מנחה להרבות צסעודת פורים וצסעודה
אחת יוצאין ע"כ והנה פשוט דסעודה אחת כוונתו אפילו פת
עם כסא דהרסנא כל שאכל סעודה הרי הוא סעודת מנחה
של פורים ויוצא צה אלא שמנחה להרבות צסעודה ורצוי זה
לא ידענא מה הוא וגם ליכא זמן לסעודה זו וא"כ כל סעודת
היום בכלל המנחה.

אמנם אכתי יש לדחוק דכונת הרמ"א צסעודה אחת הכונה
על הסעודה הידוע צערב אבל נציא רא"י דגם ארוחת
בוקר בכלל ואדרבה הוא עיקר דהרש"ל צתשובה סימן מ"ח
כתב צשם מהר"י פולק דאם שכת ולא אמר על הנסים
צבהמ"ו חוזר ומצרך דסעודת פורים שהטילו הנציאים
והחכמים על כל בני ישראל ועשו חיזוק לצדיקהם יותר משל
תורה להיות ימי משתה ושמחה א"כ סצרא הוא דלא גרע
מסעודות שבת דלא סגי צלא פת עיי"ש, והט"ו א"ח סימן
תרצ"ג סק"צ הסכים עמהם וכתב דכן נ"ל להלכה כמ"ש
רש"ל צשם גדול מהר"י פאלק ז"ל אלא דנ"ל דלאו דוקא
צסעודה שעושין אחר המנחה אלא צסעודה ראשונה שאוכל
צפורים דהא עיקר הטעם די"ש חיוב סעודה צאותו יום דכתיב
ימי משתה ושמחה ולא סגי דלא אכל וא"כ סעודה הראשונה
שאוכל צו ציום צו קיים סעודת פורים צזה ואין לנו לתלות
הדין צמה שאנו קורין לסעודה שאחר המנחה סעודת פורים
שהוא לתוס' שמחה ול"ש צזה לא סגי דלא אכל כנ"ל להלכה
למעשה עכ"ל ע"ש. ועי' גם מג"א שנראה כן אלא שס"ל
דאין חיוב צפת ע"ש.

הנה כתב מפורש דאדרבה סעודת פורים עיקר מנחתה קיים
צאכילת פת שחרית והוא סעודה הראשונה עכ"פ

ובן מנאמי לרבינו השל"ה הקדוש מס' מגילה שכתב ח"ל, ריב גדול הי' לי עם מקצת קהלות בחו"ל שאוכלין הסעודה אחר מנחה ועי"ז מצטלין התמיד וכו' על כן לא יפה בעיני המנהג להקדים תפלת מנחה אף שכתב הרמ"א כן רק יעשה וכו' וכל מי שמקדים ומורו ביותר לעשות הסעודה בהשכמה הוא משוּבָּח בעיני וכו' מהר"ר איסרלן שהוא ורבותיו נהגו בכל השנים עיקר סעודה שחרית וטעמא דמסתבר הוא דהא זו סעודה היא נגד סעודת אסתר שעשתה עם המלך וכו' וסימנא מילתא שאמר ממחרת נחלה ש"מ שסעודת אסתר הייתה במחרת ע"כ ירא שמים ישמח בשמחה של מלוא ויתחיל סעודתו במחרת בזמן הסעודה וישב בשמחה וצטוב לצב עם ריעיו ואוהביו ועניים יהיו בני ביתו וכו' ע"ש, ורמז עליהם א"ר א"ח סימן תרצ"ה ע"ש והנה משמע נמי דכל המורו ביותר הרי זה משוּבָּח ולא הזכיר כלל לא ברמז ולא ברמזה עכ"פ שענין שלוח מנות קודם ה"ל עכ"פ לרמז וכל מי שיקדים ויזרו ביותר לעשות הסעודה בהשכמה מיד אחר קריאת המגילה וקיום שלוח מנות ומתל"א הוא משוּבָּח ואדרבה נראה דיקיים בסעודה גם עם רעיו ועניים יקיים הכל שמה אצל עכ"פ לא ראינו שיאסור קודם קיום מ"מ לאכול.

איברא דמעתה נראה עוד טעם דוקא לאחר השלוח מנות לאחר אכילה ולא קודם והוא דהב"ח סימן תרצ"ה והא"ר כתבו הטעם של משלוח מנות הוא נגד שתי מנות שנתן אחשוורוש לאסתר אחד בית המן ואחד הטבעת ע"ש וגם בטעם מתנות לאציונים. ומעתה לפמ"ש השל"ה דלכן יש להקדים סעודת פורים בהשכמה כיון שהיא זכר לסעודת אסתר שעשתה בשחרית וכיון דמשלוח מנות היא נגד מה שנתן לה אחשוורוש בית המן והטבעת וזה היה לאחר הסעודה א"כ כמו דבסעודה כיון שהוא זכר לסעודת אסתר צ"י דוגמא דסעודה להקדימה בזמן הסעודה א"כ הכ"נ לענין שלוח מנות צ"י לומר לאחר הסעודה דוקא שיהא דוגמת דמנות אסתר שהיו אחר הסעודה ודוגמא לזה כתבו המפרשים בטעם רש"י ורמב"ם שכתבו זה דחייב אדם לבסומי צפוריא שהוא ציין דוקא ולא בשאר משקאות המשכרים והטעם שהגם נעשה במשחה היין והכל הי' ע"י יין לכן צ"י דוקא עכ"פ נראה דאין עצדין זכר להגם ומדמיין בכל האפשר א"כ הכ"נ לענין מ"מ ומתל"א. וכבר כתבתי בח' דמה"ט נהגו צפורים ללבוש מלבושים משונים צפורים ואפילו של אנשים לנשים ושל עכו"ם וקצתם נוחו על המנהג וקצתם ישבו ועיין מג"א א"ח סימן ש"ז וכאן בהלכות פורים. אמנם כתבתי בטעם דבזמן הגם קודם שינארו הנשים להשמיד ח"ו היו הרבה מע"ה שרצו ח"ו להחליף עצמם ולהתחפש בשינוי מלבושים ושינוי עצמם במלבושי גוים ח"ו ואח"כ כשנעשה הגם וינארו נשים אחרים

שאוכל צפורים ומה שאוכל אח"כ אינו אלא רצוי בסעודה ותוס' שמחה ואפילו להחולקים אט"ו ז"ל וארש"ל ומהר"י פאלק צעיקר חזרה בעל הנסים דאין מחזירין אותו לא חלקו עליו דאין הסעודה הראשונה סעודת מלוא אלא חלקו עליו כמו שחלקו ארש"ל דליכא חיוב אכילת פת צפורים כלל ואפשר לן לקיים סעודת פורים בלא פת ע"י א"ר שם ובאחרונים וממילא ליכא חזרה כיון דליכא חיוב פת אצל זהא מודי ליה דכל שאוכל סעודה אחת ציוס יוצא ידי סעודת פורים שהוא מלוא ואפי' דבריו דאכילת פורים מלוא היא אפילו ארומת צוקר ואדרבה לכאורה לפי דעת הט"ו הוא עיקר.

ובי"הו צעיקר הדבר לפוס ריהטא עלה במחשבתי להביא רא"י לכ"ג דמשלוח מנות הו"ל קודם לסעודה מתה"ד סימן ק"י שכתב דבהרבה מקומות נהגו צעלי בתים וגם ת"ח לעשות עיקר סעודת פורים צערצ והולכין לביהכ"ג ומתפללין מנחה ולא ערבית וחזרין לבתייהם ומתחילין בסעודה ציוס וגמשיין זה עד הלילה ושכן מלא צעם רבינו טובי' צעם ריב"א והתה"ד ינא למלוא טעם למנהג זה וכתב הטעם לדבר משום דבי"ד שחרית נרץ שיהיו בקריאת המגילה ואח"כ הוא טרוד ושולח מנות ומתנות לאציונים ואין פנאי לאכול בסעודה בשמחה ובתענוג ולכן קצתו קדמוניו מקצתה צערצ ולהתחיל מצע"י ג"כ וגמשיין ציה מאז פנאי ובתענוג עד הלילה וצליה עזמה יחשוב הכל סעודה אחת ואשכחן כי האי גוונא דמצטלין סעודת מלוא בשביל מלות אחרות צפרק אותו ואת בנו מפר' התוספות אמאי לא חשיב התנא יום טוב של סוכות ד' פרקים צנה שרגילים בסעודה גדולה כדמוכח התם משום דטרודי במלות סוכה ולולב באותו עיו"ט לא היו רגילין להרבות בסעודה ע"כ ע"ש.

ולבאו' נראה רא"י גדולה לדברי כ"ג בתרתי, חדא דעיקר סעודת פורים היא צליה והשנית דמצטלין סעודת מלוא בשביל מלות אחרות וכיון דהיו טרודים לשלוח מנות ומת"ל אחרו הסעודה. נראה לבאו' דמ"מ הוא קודם הסעודה. אמנם כד דייקין ד' התה"ד אדרבה נראה רא"י לדברינו חדא מקיום דבריו דלאחר שיש מנהג זה כתב ח"ל, אף כי ישבתי מנהג זה מכל מקום רציתי ואני אחרייהם נהגין עיקר הסעודה בשחרית במדינה שכן נהגו צרינו"ם. הנה מצואר דלעצם ההלכה ס"ל להפוך הקדר ולהקדים הסעודה בשחרית ולא לדחות מלות סעודה מפני השאר אלא יקיים הסעודה מיד, ועוד מדקאמר ואשכחן כה"ג דמצטלין סעודת מלוא בשביל מלות אחרות וכו' ולצוק קאמר דלא ליצטל אלא יקיים מלות סעודת שחרית ולא ליצטל משמע דכוונתו לקיים הסעודה קודם משלוח מנות ג"כ למעיין שם.

המגילה ואח"כ קיימו מ"מ ודאי מקום יש לישב מנהג ישראל הקדוש כנלפענ"ד.

ולמודעי אני צריך דראיתי בדרכי חיים ושלום חודש אדר סי' תתמ"ט שכתב שהגה"ק אדמו"ר ממנוקאטש ז"ל הי' נוהג לשלוח מנות עוד קודם חפלת שחרית עכ"פ לג' אנשים חשובים ע"ש מ"מ לפענ"ד משנה לא וזה ממקומה והגאון ז"ל עשה כן לעצמו ונ"ע"פ כוונת האר"י ז"ל ולא כהגה"ק מר אביו הגה"ק ז"ל, ועיין מ"ש על גליון ספרי ח"ו סי' קכ"ו, ואדרבה לפ"ד המג"א והאחרונים שכתבו לכיון בשעת קריאת המגילה בשחרית לנחת עם הזכרה גם על משלוח מנות וסעודה ומתנות לאציונים א"כ הני מנות דוקא לאחר המגילה דקודם המגילה מקיים בלי זכרה וי"ל.

ובעיקר חקירת הפמ"ג אי משלוח מנות קודם או מתל"א הי' נלפענ"ד להביא רא"י מהא דשלח רבי (מגילה ז'), ומיהו צירושלמי מיייתי לה להאי עובדי הכי ר"י נשיאה שלח לר"א רבא חדא אטס וחדא לגין דחמר שלח וא"ל קיימת בנו מתנות לאציונים הדר שלח ליה חד עגיל וחד גרב דחמר שלח וא"ל קיימת בנו מ"מ איש לרעהו ולכאורה למה מקודם אמר קיימת בנו מתל"א ובסוף מ"מ דילמא רבי להיפוך נחמין וצראשונה נחמין לשם משלוח מנות וא"ל דהיין הסדר, איצרא דהרי הקשו המפרשים דבכלל מאי קמ"ל לפי דעת הירושלמי בשלמא לש"ס דילן קמ"ל דקיים בפעם אחת ובאדם אחד משלוח מנות ומתל"א אבל להירושלמי דשלח ל"י ב' פעמים מאי קמ"ל, ועי' ט"א שהקשה כן דאציון נמי רעהו הוא ועי' שו"ת מהרי"א סימן ר"ד ר"ה ר"ו. ומיהו עי' ריטב"א דגריס גם בש"ס דילן הדר שלח ליה כגירסת הירושלמי ופי' דהא דשלח ליה קיימת בנו לפי צראשונה לא היה דבר חשוב ושלח לרבי שדבדב כזה לא קיים משלוח מנות דאינו דבר חשוב אלא מתל"א קיים בזה ע"ש. ולפי"ו נראה דבאמת דא משמינו דרבי יחשוב שכיון ששלח לו כבר קיים מנות משלוח מנות והוא חשוב שאינו ראוי לש"מ ולכן שפיר הודיעו ובשני נמי הודיעו דלידע שזה כבר דבר חשוב הוא וקיים מ"מ ונחמין להודיעו דהוא ידע דמנות משלוח מנות קודם ולכן שלא יסמוך רבי שכבר קיים מ"מ שלח ליה כן וי"ע.

ומדברי הריטב"א נמי אפשר ספיקת הפמ"ג צשיעור כמה הוא מנות משלוח מנות ומתל"א והמהרש"א בזה"א מגילה דף ז' דמתנה צעי שיעור נתינה ומנה משמע מנה כל דהוא אמנם צריטב"א מפורש דנתינה לעניים סגי בשתי פרוטות דמקרי נתינה בפרוטה ומשלוח מנות תלוי בלפי כדודו. **ובמה** שהקשה ל"י לכ"ג דמדחינן סעודת מנחה מפני מנחה כמו בלולב ושופר והנה באמת בשופר ולולב הי' אפשר לדחוק דלא דמי דהני תלוין בחפלה שופר על סדר הזכרות

רבים מעמי הארץ מתיידיים והיו הגוים לובשים מלבושי יהודים שיהיו נראים כיהודים וזכר לאותו הנס עושין כן ועכ"פ נראה לפמ"ש השל"ה והצ"ח רא"י גדולה דש"מ הוא אחר הסעודה ומותר לאכול קודם.

ולר"י דמסתפינא הי' נלפענ"ד לישב קצת מנהג העולם מקושיית התה"ד והשל"ה למה אכן מאחרין הסעודה באמת אם כי צריך להקדים די"ל כמ"ש הט"ז דבאמת מעיקר הדין יוצאין בכל אכילה מנחה פורים וא"כ במה שאוכלין בשחרית ארוחת צוקר כבר יאלנו ידי אכילת פורים וכמ"ש הט"ז ורק לתוס' שמחה ורצו אכילה חיה מאחרין עד שיהא לו זמן כי ודאי צריך גם לקיים שאר המנחה ולכן אוכל קצת שחרית וי"ל. ומיהו לפי"ו מובן נמי הדרש דמשחה ושמחה ומ"מ ומתל"א כתיב ואין זה דרשא חדשה מה שאין צדינו לדרוש אלא אדרבה כיון דכן נהוג עלמא רק מראה מקום אנו דכן מצויר בקרא כיון דאנן דוגמא דהתם עדינן בכל וכנ"ל. שוב מנאחי בלקוטי מהרי"ח מנהגי פורים שכתב דבשלוח מנות נקטינן סדרא דקרא, וזה כמו שכתבנו.

ולפמ"ש הי' אפשר לפשוט נמי ספיקת הפמ"ג סי' תרפ"ז במשצנות סק"ג שנסתפק אי משלוח מנות קודם או מתנות לאציונים קודם ובזה אחת א"א לקיימם עי' חסד לאצרהם סי' פ"ג ולכאורה למה לא נסתפק הפמ"ג גם בסעודה אי קודמת. אמנם לענין סעודה ישבתי לפמ"ש בסימן תרנ"ה במשצנות אות א' לענין אי סעודת פורים ומ"מ ומתל"א צריכין כוונה וכתב וי"ל דסעודה עיקר זכר הנס שנעשה ע"י סעודה צעי כוונה ע"ש, הנה שכתב דסעודה היא עיקר מנחה וודאי שהעיקר קודם לטפל ואחי שפיר דלא נסתפק בזה, אמנם גם במה שנסתפק לפמ"ש הי' אפ"ל כיון דבקרא מפרשו זה אחר זה הכי נקטינן וכן נראה מלשון השל"ה ז"ל שכתב וישב בשמחה עם רעיו ואוהביו ועניים יהיו בני ביתו גם לשון הרמב"ם פ"ב מהל' מגילה הי"ד שכתב וי"ל, מנחה יום י"ד לבני כפרים ועיירות ויום ט"ו לבני כרכים להיותן יום שמחה ומשחה ומשלוח מנות לרעים ומתנות לאציונים והנה סידר סדר מנחה היום שכתב מנחה יום וכו' נראה שכך מצותו וכתב שמחה ומשחה ומ"מ לרעים ומתנות לאציונים ובהט"ו שם כיצד חובת סעודה וכו' וכן חייב אדם לשלוח שתי מנות ובהט"ו שם וחייב לחלק לעניים וכו' משמע נמי לכאורה דמונה והולך סדר היום (והגם שיש לדחוק בדבר דהרמב"ם אסדר הקרא קאי מ"מ רמז לדבר יש ולא לישתמיט בחד מקום להפך הסדר ועכ"פ להודיענו זה), גם מלשון הטור סי' תרפ"ז משמע דזה הוא סדרן ע"ש, עכ"פ כיון דלא באתי לחדש דבר אלא לישב מנהג העולם שמעולם אנשי שם צדיקים וחסידיים מעולם לא עלתה על דעתן ואכלו אחר

עוד הפעם בענין זה הנה זה דרכי לאדם מיעוט כמוני שלא להשיב בענין אחד פעמיים וכ"ש לגבול רבה כותיה דמר כ"ג כי אין אני אומר קבלו דעתי ולחיות דעתי אמרתי בראשונה. אמנם מחמת שנתחדש דבר במכתבו היקר שז"ן כ"ג מדברי הרמב"ם ז"ל שמבואר דסעודת פורים מנחה צדק א"כ לכאורה צריך אני לבאר דבריו בס"ד.

מ"ש כ"ג שלא מצא הכרע בדבריו שיוצאין סעודת פורים בארוחת בוקר בלי צדק, כנראה דמחמת הטרדות שכתב כ"ג לא הספיק לעיין בדבריו אלא מקופיא והרי לא מעצמי כדכתיב בן אלא הבאתי דברי רבינו הגדול ה"ט ז"ל סימן תרנ"ג סק"צ שכתב בן להדיא וז"ל דהא עיקר הטעם דיש חיוב סעודה באותו יום דכתיב ימי משתה ושמחה ולא סגי דלא אכל וא"כ סעודה ראשונה שאוכל בו ביום קיים סעודת פורים בזה ע"ש. הנה דכתב מפורש דעיקר סעודת פורים הוא משום דלא סגי דלא אכל וכל שאכל פת קיים בזה סעודת פורים ולא זכר ולא פקד מדין צדק וכן קיים עוד וז"ל, ואין לנו לתלות הדין במה שאנו קורין לסעודה שאחר המנחה סעודת פורים שהוא לתוספת שמחה ול"ש בזה לא סגי דלא אכל ע"כ ע"ש. הנה דייק בלשונו הזהב פעמיים דהעיקר סעודה הוא דלא סגי דלא אכל וזה מקיימין מנחת סעודת פורים ומה שאנו קורין סעודת פורים לא הוי אלא תוספת שמחה ופשוט דבארוחת בוקר לא אכלו ולא אוכלים צדק.

והא"ר סימן תרנ"ה אות ז' (לבוש) כתב אדברי ט"ז וז"ל, והט"ז סימן תרנ"ג הוסיף דבסעודה ראשונה שאוכל בו בפורים צריך לחזור בו דבו קיים סעודת פורים ואני אומר וכו' דאף בסעודה זו א"צ לחזור ואף שחייב במשתה מ"מ אין חיוב צדק הנה מבואר דלא חלק עליו בעצם ההלכה דאינו יוצא בסעודת ארוחת בוקר ידי סעודת פורים אלא אדרבה הוסיף עליו דאף בסעודה זו של ארוחת בוקר לא היה צריך פת דוקא אלא כל מה שאוכל ועכ"פ הרי לן מפורש מהני פוסקים אשר מפייהם אנו חיים דיוצא סעודת פורים בארוחת בוקר ולא מצאנו חולק בזה.

ובמכתבו האחרון ז"ן כ"ת לשו"ת תשצ"ך סימן רנ"ח דמשתה ושמחה היינו שאסור בהספד ותענית והסעודה לדבריו לא הוי אלא דרבנן ומה הביא רא"י לדון דשלות מנות ובעיוני בדברי התשצ"ך לפענ"ד רא"י צורה לדבריו שהרי כתב שם וז"ל כיון דעקרי תקנה דסעודת פורים אינה אלא שלא להתענות ורצוי סעודה מדרבנן בלחוד הוא עכ"ל. הנה מבואר דהתשצ"ך חלק בין עיקר הסעודה ובין רצוי הסעודה כלומר דעיקר הסעודה שתקנו ז"ל בכל דהוא סגי ורצוי סעודה מדרבנן מבואר דס"ל דבסעודת פורים איכא

תקנו ולולב הנענועים צהלל ולכן כיון דאסור לאכול קודם התפלה משום דעד שיתפלל על דמו וממילא לולב ושופר נמי. אמנם שינויא דחיקא הוא ושיבוש הוא ובסי' תרנ"ב ס"ב משמע לכא' דסתם כתבו דאסור לאכול קודם שיטלנו. וגדולה מזו כי הרוקח סימן שני"ג בטעם לתענית חתן כתב שחסידי הראשונים היו מתענים על מנחה חגיגה כגון לולב וכיוצא בזה ועי' מג"א סק"ד דמסתפק בטעימה ובציית מאיר פשיטא לי' דגם טעימה אסור ועכ"פ צ"י ימים הראשונים כתבו האחרונים שגבון שלא לטעום דבר משום חבוב מנחה הגם מדברי הר"ן נראה דהטעם משום שכתב דהרי אם התחיל לאכול בהיתר אם יש שהוא ביום אינו צריך להפסיק וז"ל, מ"מ דדין לכאורה ליכא האי טעמא בסעודת מנחה חדא מהא שכתבנו לעיל, ועוד נלפענ"ד דלא אמרו דאסור להקדים סעודה אלא קודם מנחה שאינו של סעודה אצל אם צ"י מנחת הם מענין סעודה לא אמרו כן וא"כ הכא דסעודת פורים הוא מנחה וגם משלות מנות הוא מנחה לשלות לרעהו שיה' לו סעודה כה"ג לא מדחי' שלו מפני אחרים אלא הוא קודם, ואפשר שחששו נמי שישלח הכל ולא ישאיר לעצמו, ועוד יש טעמים רבים בזה, אמנם אין הז"ג להאריך בזה לכן נלפענ"ד עיקר בזה כמנהג העולם ויאכלו עניים וישבעו.

וברב"ע נפל מילתא בליבאי עוד טעם להקדים סעודה לשלות מנות דמנחת סעודה היא בגופו ושלות מנות מנחתו עכ"פ לכתחלה ע"י שליח כשמו כן הוא וא"כ מנחה שגופו קודמת למנחה שע"י שליח וע"ד מליצה יש לומר מנחה זו יותר ממשלותו ולאחר שאכל וקיים מנחה זו ישלח לרעיו (ומ"ש עכ"פ לכתחלה מנחה ע"י שליח הוא לפי ספיקת הגרע"א ועוד אחרונים אי צעי דוקא שליחות). ועי' משנה הלכות חלק ה' סי' רע"ט, ר"פ רפ"א. ומחמת שאין הז"ג יותר כעת לפלפל אסתגר כעת.

ור"א אכחד מעטי דזה זמן רב שאמרתי בדרך אפשר דבעי"כ שמונה לאכול למ"ד דהוא דאורייתא דאפשר דמותר לאכול קודם התפלה דאורייתא ודחי דרבנן וידעתי שיש להקשות על זה הרבה מ"מ כדכתיב בדרך הערה. שוב מצאתי בחיצת גומא לפמ"ג שהעיר כעין זה.

דושכ"ג בידירות בלב ונפש
מנשה הקמן

סימן צג

יוצאין בסעודת פורים עם ארוחת בוקר

עוד להג"ל

ברב"ר מה שהעיר עוד במה שכתבנו במכתביו הנעיר דיוצאין בסעודת פורים בארוחת בוקר וכ"ג העיר

חולין פ"ב ע"א וזא"ר סימן תרנ"ו דעיקר שמחה בצער ויין וכ"מ בכל זו ובקונטרס מנצח משה לחכ"א דפורים קבלו בשמחה וכ"כ זה"ה על הרמז"ס מ"מ נראה שהוא רק משום תוספת שמחה וכדעת הט"ז והמשכ"ץ והא"ר והמג"א ועוד, דכולהו מודי דיוצא בלי צער ואמי שפיר הכל בס"ד.

ובזה הגני ידי"ג דושב"ג בדידות בלו"ג
מנשה הקמן

סימן צד

תלמיד אי רשאי לשלוח מנות לרבו

עש"ק לסדר שתהיו עמלים בתורה התשל"ג בני יצו"א
מע"כ ידידי רוב חביבי הב' המופלא ומופלג ירא"מ בנש"ק
וכו', כמר נפתלי עהרענרייך הי"ו.

אחדשה"מ צידיות, על דבר שאלתו אי תלמיד רשאי לשלוח מנות לרבו דבשלוח מנות איש לרעהו כתיב גם צו"ד סימן רמ"ב סט"ו י"א דאין לתלמיד לשאול בשלום רבו וכן ז"ע אי רב ואב שמחויבים צמוראם בכלל רעהו הם ובפמ"ג סימן תרנ"ה ס"ק י"א מסתפק לגבי עבד כנעני אי בכלל רעהו.

ואומר על הראשון הנה צירושלמי ספ"ב דשקלים גרסינן זעירא לא שאל בשלמא דרבה והוא כפי המצואר בשבת ע"א דא"ל משה להקצ"ה כלום יש עבד נותן שלום לרבו ומינה לכאורה ילפינן דאין תלמיד שואל בשלום רבו ורבינו יונה ברכות כ"ז דייק ממה שאמרו שם ואל יתפלל אחורי רבו ולא ישאל בשלומו ורש"י ותוס' פי' כדרך ששואל לכל אדם אלא יאמר בלשון שלום עליך רבי ורבינו יונה כתב דברים כפשוטם דלא ישאל כלל ומינה באמת דא הוא צמחלוקת שנוי' ובשו"ת פמ"א ח"א בהקדמה הוכיח דאדרבה מירושלמי מוכח דהתלמיד ישאל לרב ודייק מהא דאמרו כדי שאילת תלמיד לרב ועי' ביאור הגר"א שם אות ל"ט שדייק מירושלמי מדקפיד ר' יוחנן וכי לא ידע הצרייתא דברכות שם לפי' רבינו יונה ולמה הקפיד אזעירי וכן למה לא השיב מהצרייתא ואמר כן אינו נוהגין ומ"ש כלום יש עבד, עבד דוקא וכ"כ התוס' צ"ק ע"ג ע"ב ע"ש.

ולפענ"ד נראה עוד ממשנה ברכות ר"פ ה' קורא שאמרו בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב ובאמנע שואל מפני היראה ומשיב דברי ר"מ רבי יהודה אומר באמנע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם ופי' הרמז"ס והרע"ב שואל מפני הכבוד בשלום אדם נכבד שראוי להקדים לו שלום כגון אביו או רבו ע"ש ורש"י פירש אדם נכבד וכ"פ הסמ"ג והסמ"ק

תרתי עיקר סעודה ורצוי סעודה והיינו כט"ז הנ"ל והא"ר וס"ל להמשכ"ץ דעיקר סעודה מה שהוא מדברי קבלה היינו כדי שלא להתענות ודייק בלשונו דעיקר תקנה דסעודת פורים כלומר להתקנה של סעודת פורים מדברי קבלה עיקרה שלא להתענות וזוה יוצא בכל שהוא ורצוי סעודה מה שמרצין זה מדרבנן בעלמא וכ"כ להדיא ציד אפרים א"ח סימן תרנ"ו בש"ע ס"ז בסופו וז"ל, ועיין בתשכ"ץ סימן הנ"ל שדעתו דעיקר התקנה דסעודת פורים אינה אלא שלא להתענות ורצוי סעודה אינו אלא מדרבנן בלמוד ע"ש וא"כ מדברי המשכ"ץ נמי לכאורה מצואר דבארוחת צוקר יוצא עיקר חובת הסעודה צפורים וכדעת הא"ר וט"ו, אלא דלט"ו עכ"פ צעי פת ולתשכ"ץ נראה יותר דקגי בכל מיני מאכל וראי' לא"ר שם.

אלא דמעתה עומד לנגדן דברי הרמז"ס צפ"ב מהלי מגילה שצ"ן עליהם כ"ג שכתב זהט"ו כיצד חובת סעודה זו שיאכל צער ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו ע"ש ומצואר דצעי צער האמנם לפענ"ד אי משום הא לאו תצרא הוא דהרי גם המשכ"ץ והט"ז והא"ר כולוהו מודי דצריך סעודה גדולה ומשובה וגם צער אלא דס"ל דזה הוא צדין רצוי סעודה שהוא דרבנן או כמו שקראו הט"ז תוספת שמחה והוא מדרבנן והרמז"ס משמיענו חובת סעודה בכולה שהוא בכלל עם צער אצל גם הרמז"ס ז"ל מודה שאם לא אכל צער יוצא ידי סעודה אלא שלא יצא ידי רצוי סעודה כולו או יאמר צדיק לשון הרמז"ס ז"ל שכתב שיאכל צער ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו וי"ל בתרי אנפי או יאמר דס"ל דיאכל צער בכל אופן ואם אפשר יתקן עוד סעודה נאה מחוץ לצער או יאמר דהכי קאמר יאכל צער אם אפשר ואם לא אפשר אזי יתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו אלא שצער מזה מן המוצא אצל אינו לעיכובא ובאמת כי כן נראה דעת המג"א דאכילת צער צפורים ליכא עשה אף שודאי ס"ל דיש לו לאכול מ"מ ליכא עשה עכ"פ כיון שרבותינו האחרונים כתבו מפורש וכן הוא דעת המשכ"ץ דעיקר סעודה יוצא בכל מיני מאכל א"כ פשוט דיוצא צו בארוחת צוקר וכמ"ש צס"ד.

ובתשובה אחת [ראה להלן סי' ז"א, וח"ח סי' רל"ד] כתבתי לתרץ מה שכתבו הרבנים סמא דחיי בעיקרי הד"ט ובעל א"א בגליון ש"ע סימן תרנ"ד צסס תשו' דבר משה ועוד דאשה שאירע טבילתה צליל ט"ו לא תאכל צער צפורים וכנראה דכ"ע מודי בלי חולק והקשתי עליהם מדרברי הרמז"ס דצפורים צריך לאכול צער ובגמרא צ"מ ע"ח ובתוספתא מגילה מגבת פורים לפורים וכו' אצל לוקחין את העגלים ופירש"י לרוב צכל המעות ועי' ח"ס צח' למסכת

הנה מפורש מקרא לפי דרשת חז"ל דתלמיד נקרא רעהו של רב וממילא פשוט דחייב בש"מ ופלא על הגאונים המהרי"א בשו"ת א"ח סימן ר"ד ושו"ת צית שערים לקמ"ז א"ח שפ"א שלא הרגישו בדברי הגמרא הנ"ל.

ובמה דייק נמי אי אציו נקרא רעהו הנה בגמרא סנהדרין פ"ד ע"ב בן מהו שיקי דם לאציו וקאמר דכתיב ואהבת לרעך כמוך ופירש"י לא הזהירו ישראל מלעשות לחזריהם אלא דבר החפץ לעשות לעצמו ע"כ מבואר דאציו נמי נקרא רעך, ומכאן נע"ק אמש"כ בארעא דרצנן חלק שני אות הרי"ש רעהו בכ"מ דרשו רעהו ולא של הקדש דמשמעות רעהו משמע בשוין וההיא דדרשינן בפ' אלמנה נזונה דף נ"ו כל המונע תלמידו מלשמשו וכו' נ"ל דהתם הוא משום שהוא דשנינו יהי' כבוד תלמידך חביב עליך כשליך ומשה"כ קרא לתלמידו רעהו, וקשה מגמרא סנהדרין הנ"ל וגם מכל הני שכתבתי לעיל, ואולי מחלק בין רעך לרעהו מ"מ לדידן פשוט דחייב בשלום מנות ואדרבה לרבו יש מזה יותר דיש בזה גם משום כבוד רבו ומהנה ת"ת. וק"ל.

ובמה שהציא ספיקת האחרונים ז"ל אי צעי שליחות בשלום מנות א"כ האין קטן כשר לזה, והרבה דברים נאמרו בזה וגם אני צעניתי כבר כתבתי מזה ואין כאן מקומו ומה שצ"ן לשו"ת בנין ציון סימן מ"ב ומעגלי נדק דעש א"ח סימן קל"ח בשערי נדק שם, והציא עוד בפשיטות דבמקום דלא צעין שלוחו של אדם כמותו דדוקא בדבר שמוטל על הבעלים לעשות בעצמם ועושה שליח אז אמרי' דל"מ שליחות בקטן אצל דבדר שא"ס לעשות כלל בעצמו ועיקר המצוה ע"י אחר א"ס שליחות כמותו רק מעשה קוף בעלמא יוצא עכ"ל. ולא ידענא מי הוא האומר ומה הוא אומר והרי מפו' להיפוך דלמ"ד הני כהני שלוחי דידן נינהו ודאי דאין הבעלים יכולים בעצמם להקריב חור פסול להקרבה ומי לא צעי שליחות גמור וקטן כשר להקריב בתמי', והא מחלוקת בשלוחו של אדם כמותו אי הוא דין כמותו ממש או רק מדין שליחות ד"ז הוא מחלוקת האחרונים ז"ל. אמנם היסוד בזה דשלוח מנות הוא משום קירוב הדעת ולהרבות רעות, ובכל אופן ששלוחו כיון שקבלו הרי נעשית המטרה חוה צדור, ועי' מש"כ בספרי משנה הלכות ח"ה ס' רע"ט וסימן ר"פ ורפ"א דיני שליחות ותצין יותר דבדבריו בס"ד. ועי' עוד במשנה הלכות ח"ו סימן קכ"ג ומש"כ שם בס"ד.

ובזה הנני ידידו דרשה"ט, וי"ר שיזכה לעלות מעלה מעלה במעלות התורה ויראה, המברכו בברכת התורה ללומדיה, הטרוד ועמוס בעבודת הקודש בכסף יסאו בלב ונפש
מנשה הקמן

ועוד ראשונים, אלא דבשאל מפני היראה פי' מפני מי שראוי לירא ממנו כגון אציו או רבו שצריך לירא מהם כ"פ הרשב"א והרא"ש וכ"כ הרשב"א בתשובה סימן שכ"א בשם הרי"ף גאות וכ"כ האבודרהם והאגור וכן ס"ל להראב"ד ונמק"י פי' יש נוחלין הוצאו דצריהם בהגב"י ובכף החיים סימן ס"ו ע"ש. מבואר מיהו לדידן בין לפי הרמב"ם והרע"ב ובין לפירוש הרשב"א ודעימיה דלרבו נמי צריך לשאול או מפני הכבוד או מפני היראה.

ובגמרא שם דף י"ד ע"א אמרו להדיא תניא נמי הכי הקורא את שמע ופגע בו רבו או גדול הימנו בפרקים שואל מפני הכבוד ואצ"ל שהוא משיב ובאמצע שואל מפני היראה ואצ"ל שהוא משיב וכו' מפורש כתב ופגע בו רבו ושואל מפני הכבוד ובש"ע סימן ס"ו ס"א בין הפרקים שואל בשלום אדם נכבד וכו' ובאמצע שואל בשלום מי שהוא מתירא ממנו כגון אציו או רבו או מי שהוא גדול ממנו בחכמה הרמ"א ז"ל לא הגיהה עליו כלום ולפי שיטתו צו"ד שהציא הי"א דלרבו אינו שואל בשלום א"כ הכ"נ אין מקום לשאול בשלום רבו והי"ל לפרש והמתירא מאונס אע"כ דס"ל דבאמת להלכה תלמיד שואל בשלום רבו ועי' לבוש ופרי"ח וא"ר כולם כתבו מיראת רבו.

איברא דאפילו לדעת ר' יונה ורי"ו צ"א דאסור לשאול בשלום רבו ומ"מ משלוח מנות אינו ענין לשאילת שלום דהוא חיוב שחייבו חכמים לשלוח מנות והשואל בשלום חבירו לא יצא ידי שלוח מנות והשולח מנות אינו שואל בשלום ושלוח מנות הוא דין מיוחד דוקא מידי דאכילה כדי שיהנה ממנו, וגדולה לגימיה וע"י ירבה אהבה וזה ודאי גם על התלמיד חיוב לרבו וכן להיפוך והא דכתיב ומ"מ איש לרעהו ודאי דרעהו אין הכונה דוקא בשוה לו וכ"ש דמצינו רעהו בתורה דבר נא וישאלו איש מאת רעהו וכתיב ואהבת לרעך כמוך וכתיב לא תעשוק את רעך ואטו אין רבו בכלל אהבה או בכלל עושק ועוד דהרי רעך ורע אצרך אל תעוז זה הקצ"ה לא תעזור על דבריו ובגמרא צ"ק שור רעהו ממעט שור של הקדש ושל נכרי וממעט נמי שור של רבו בתמיה, ופשוט דרבו בכלל רעך הוא.

ועד הנה כתבנו לפלפל בדברים. אמנם לעיקר דינא הנה גמ' מפורשת היא כתובות נ"ו ע"א אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן כל המונע תלמידו מלשמשו כאילו מונע ממנו חסד שנאמר למס מרעהו חסד ופירש"י הממס עצמו מרעהו ממס חסדים ואית דמפקא ליה מדכתיב לעיל מיניה ותושי' נדחה ממני וסמוך ליה למס מרעהו חסד ע"כ,

סימן צה

השולח מנות קודם פורים יכול להתנות שלא יקנהו עד הפורים

ה' לסדר שמן זית זך התשל"ו בני יצו"א

ישאו הרים וגבעות חיים ברכה ושלום למע"כ ידי"צ הרהגה"צ ור"ח חו"פ נאה דורש ומקיים בע"פ וכו', כג"ת מוה"ר בנימין יהושע זילבער שליט"א, בעמח"ס הרבה ב"ב.

אחדשכ"ג, יקרת ספרו אז נדברו ח"ו הגיעני ומה שהעיר בסימן פ' אמש"כ במשנה הלכות [ח"ו סי'

קכ"ג] שולח מנות קודם הפורים יכול להתנות שאין נותנו לו אלא ציוס הפורים וממילא כשנותנו לו צפורים יא' ח"פ, וכ"ת כמעט פשיטא ליה להיפוך ח"ל, וכי צקנין תליא מילתא במשלות מנות תליא מילתא שצוה גורס שמחה וגם גורס אהבה ורעות וכדי שיהיה הרווחה צפורים והלא זה נעשה כבר קודם פורים לפני שקנה את זה, ואני אומר ודאי צקנין תליא מילתא ואטו מי שישלח מנה יפה לחצירו צפורים להראות לו ולא יקנו לו יא' ידי מ"מ ואטו יש לו הרווחה ושמחה כמה שאינו שלו פשוט דעיקר תלי צקנין וכל שלא הקנו לו אכתי ציד הצעלים לחזור ולכן פשוט דכ"ז שלא הקנו לו החפץ אין לו צו לא הרווחה ולא שמחה ולא מאכל לפורים ופשוט דמי שנותן מלבוש לחצירו מצדן שהחיינו לאחר שהקנה לו המלבוש ולא קודם לכן עכ"פ לפענ"ד פשוט דמ"מ תלי צקנין ואם שלח לחצירו ולא הקנה ואדברה התנה שאינו מקנה לו לא יא' צו כלל.

ובמה שטען שהעיקר במשלות תליא מילתא אמת כי כן הוא, אבל מ"מ אין זה משלות מנות כיון שמתנה עמו שאינו נותנו לו עד פורים ואז הוא משלות לו ואפילו להרמ"א שכתב דהשולח לחצירו ואומר הריני כאלו התקבלתי ומוחל לו יא' ידי חובתו היינו דוקא כשבאמת רצה ליתן לו אז יא' צו אף שלא נתנו לו אבל כל שהתנה עמו שאינו נותן לו ודאי כל שלא נתנו לו אינו יוצא צו כלל. איברא דאפילו נדחוק דסגי באינו מקפיד וכגון שאינו מקפיד אם יאכלנו ואינו מקנה לו ממש כמ"ש הנוצ"י בדבר שאינו מקפיד דשרי ליתלו ואינו זוכה הנוטלו להיות שלו ע"ש במהד"ת חא"ע סימן ע"ז ועי' ב"צ כ"ט חילוק צין מחיל אינש לקפיד אינש ועי' רש"י ורשב"ם שם ובשו"ת מהרי"ט ח"מ סימן מ"ה ח"ב ובספר מחנה אפרים ה' גזילה סימן א', מ"מ היכי דקפיד עליו ומתנה בפירוש שלא יזכה צו קודם פורים לכ"ע לאו שלו הוא ואין לו כלום צו עד שיקנו לו ועכ"פ לא יקפיד עליו שיטלנו וכיון שאינו מקנה לו עד הפורים א"כ אז נעשה שלו ויא' צו ידי משלות מנות, כנלפענ"ד צרור צס"ד.

אלין דברי רחמימאי לידידי היקר ויש לי עוד הערות נוספות אמנם אין הזמ"ג ולא בעל מלאכה אחת אני, ולכן אסתגר כעת, ידי"צ דושכ"ג וכאש"ל, והנני חוזר מעין הפתיחה. ויה"ר שיזכה להרבות דעת בישראל תורה ויר"ש כאות נפשו ונפש ידידו המברכו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן צו

אשה שאירע לה ליל מבילה בפורים לא תאכל בשר

ה' ויקהל התשל"ד בני יצו"א

מע"כ ידי"צ הרב הגאון המפורסם חוב"ט בנש"ק ור"ח נוי"ג וכו', כש"ת מוה"ר חיים ישעיה קעניג שליט"א, אבדק"ק יאקא ור"מ בי"ש בני"י.

אחדשכ"ד ידידות נאמנה, הנני צוה למלאות את דבריו ולשכח הני תלמא סבי סמא דחיי צעיקרי הד"ט ובעל א"א בגליון הש"ע סימן תרצ"ו, ובעל ארחות חיים (ספינקא) שפסקו דאשה שאירע לה ליל טבילה צפורים שאסורה לאכול צמר כפי המנהג המצוה צו"ד סימן קצ"ח ותמה כח"ר מא"ח סימן תרצ"ה ס"ז ח"ל, יש מי שאומר שאונן מותר בצמר ויין דלא אחי עשה דיחיד דאבילות ודחי עשה דרבים דאורייתא לשמוח צפורים דדברי קבלה נינהו שהם כדברי תורה ע"כ. ומעתה ק"ו הוא ליל טבילה שאינו אלא מנהג טוב מאונן ואם אונן מותר באכילת צמר ויין צפורים א"כ כ"ש אשה שחל ליל טבילה ע"ש, והוא קושיא גדולה ראיה למי שאמרה וא"כ פסקא דהני סבי ז"ע.

ובמה שנלפענ"ד לישב דברי רבותינו האחרונים ז"ל הוא כך לפמ"ש בתשובה לח"א לפמ"ש הרמב"ם ז"ל פ"ב מהל' פורים, דצפורים איבא מוזה לאכול צמר והקשה דא"כ ק"ו הוא פורים משבת ומה שבת דליכא חיוב לאכול צמר דוקא כמצוה צש"ע א"ח סימן רמ"ב ויראים מוזה ז"ט ועי' שאילתות פ' חיי שרה סימן ט"ו ואפ"ה כתב הט"ז דבשבת וי"ט המנהג לאכול צמר ציוס הטבילה רק שתקנה שיניה ביותר ק"ו פורים דליכא חיוב לאכול לא כ"ש שמומרת לאכול ציוס טבילה שחל צפורים והבאתי לו דדעת כל הני רבותא ס"ל דאסורה לאכול והא"א כתב כן בשם שו"ת דבר משה, ולא מלאנו מי שחולק אפסקא דא וליכא לפלוגי מדעתנו אכל הני רבותא אם לא מלינו חולק. וק"ו ידידיה משבת וי"ט אמרתי דאית ליה פירכא לפמ"ש הרמב"ם פ"ו מהי"ט הי"ז דבזה"ז אע"ג דליכא קרבן מ"מ איבא חיוב צמר ויין לאכול ציו"ט משום שמחת יו"ט אלא שחילק הרמב"ם ז"ל בשמחת יו"ט צומה"ז כינא הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות, והנשים קונה להן בגדים ותכשיטים נאים כפי ממונו, והאנשים

אוכלין בשר ושותין יין שאין שמחה אלא בצער ואין שמחה אלא ביין ע"ש.

והנראה מצואר להגם דזמן הבית דאיכא קרבן שמחה גם לנשים בצער מ"מ זמן דליכא קרבן השמחה לנשים אינה אלא בצגדים נאים, ובשר ויין רק לנשים נאמרה וממילא שפיר י"ל דפורים נמי הגם דשמחה כתיב מ"מ לנשים סגי לה בצגדים נאים ומה שכתב הרמב"ם דמנחה לאכול בשר ולשתות יין צפורים לנשים הוא ולא לנשים דאשה שמחה בצגדים נאים ולא קשיא משבת דעכ"פ איכא דין עונג וקראת לשבת עונג אבל צפורים השמחה היא בצגדים ולכן שפיר כתבו האחרונים ז"ל דלא דמי פורים לשבת.

ר"פ י"ז אומר אני דהכ"נ מה שאמרו בש"ע דאזנן מותר בצער ויין דלא אחי עשה דיחיד ודחי לעשה דאורייתא דרבים היינו רק דאזנן מותר בצער מדין שמחה וכמ"ס להדיא דלא אחי עשה דיחיד ודחי לעשה דרבים דאורייתא לשמוח צפורים והדגש הוא על שמחת פורים ששמחת פורים דוחה האצילות וממילא כיון דבאיש אין שמחה אלא בצער שפיר מותר לאכול בשר ולשתות יין ובאשה נמי דחי עשה דרבים שהוא שמחת פורים אצילות שלה וכיון שדחה לה שמחת פורים אצילות שלה הכ"נ דהיתה מותרת לאכול בשר נמי דהרי דחה לה השמחה האצילות אבל מ"מ כיון דבכל פורים נמי גבי אשה אין השמחה בצער ויין אלא בצגדים נאים ח"כ אין עיקר השמחה שלה אלא בצגדים נאים ולכן אף דמדיון אצילות היתה מותרת לאכול בשר דדחי לה האצילות ע"י שמחת פורים מ"מ כיון דאין אצולה חיוז לאכול בשר צפורים ממילא אם חל יום טבילתה אסורה לאכול בשר מכח המנהג וזה לפענ"ד נכון וצורר בדברי הש"ע.

ועיין ח"ר כאן דמנחה פורים גדולה דעיקר שמחה בצער ויין וכ"מ בכל צו וכ"כ בקונטרס מנחת משה לחכ"א דכיון דפורים קבלו מש"כ במגילה שמחה ואין שמחה אלא בצער ויין וא"כ כיון שכך תיקנו צפירוש אונן מותר צו אבל ציו"ט אע"ג דכתיב שמחה לא ילפינן מינה הספד ע"ש ועי' מס' מו"ק דף ט' דישאל לא התענו ציה"כ בחנוכה ציהמ"ק בימי שלמה דאין שמחה אלא באכילה ושתיה ובשצילי דוד כתב דשמחת פורים לא כתיב דחייב לשמח ב"צ בפועל אבל ציו"ט כתיב אתה ובנך וכתב ע"ש מיהו אפילו להא"ר ודעימתי מ"מ נראה פשוט דאשה בצער ליכא אלא הם אמרו דהשמחה צפורים גדולה אבל כל אחד צמה שהוא שמח.

שוב נזכרתי דבש"ס בית שערים ח"ח סימן ש"פ כתב מרן כק"ז לישב קושית פר"ח ז"ל דמנ"ל דנשים חייבות בשלות מנות הא במגילה איש לרעהו כתיב ולא אשה וכתב מרן ז"ל דהא דאמרין בפסחים ק"ט אנשים צראוי להם ביין ונשים צראוי להם בצבל בצגדי צעונים ובא"י בצגדי פשתן מגוהצים ועי' תוס' ר"ה ו' ע"ב ד"ה אשה וקידושין ל"ד ד"ה אשה דיש חילוק בין צה"ו ובין זמן שציהמ"ק קיים דאז אין שמחה אלא בצער אפילו לאשה וא"כ שפיר י"ל דאשה חייבת בשלות מנות כאיש רק דזמן שציהמ"ק קיים שגם שמחה שלהן בצער אז מחוייבין במיני אוכל כאנשים אבל צה"ו דאנשים צראוי להם ביין גם נשים צראוי להם בצגדי צעונים ובגדי פשתן מגוהצים שזה שמחת פורים שלהן וכיון דבימי מרדכי ואסתר לא היה ציהמ"ק קיים כמצואר במגילה י"א ע"ב ולא היו הנשים מחוייבות במנות שהוא מין מאכל ומשקה רק בצגדים נאים בין לטעם התה"ד להשלים החסרון חצירו כדי לקיים מצות שמחה ובין לטעם מנות הלוי משום חיבה ורעות ולכן צמידי דמיכלי ומשתי איש דוקא מחויב אבל בגוף המנחה גם אשה חייבת ע"ש מה שהאריך בדברים נפלאים.

ומיהו לדין הנה כתב להדיא דצה"ו שמחת פורים לנשים ליכא בצער רק בצגדי צעונים וממילא אתחזק ראיתן צס"ד דכיון דליכא עלייהו חיוז אכילת בשר צפורים ודאי שלא תאכל צפורים מכח מנהגא ואחי שפיר פסקא דהני סבא וכנ"ל. [וע"ע משנ"ה ח"ח סי' רל"ד].

איברא דלפי הטעם שכתבנו לכאורה צ"ע למה ציו"ט נוהגים לאכול בשר ובשלמא בשבת איכא עונג ואם תענוג לה מצער החירו לאכול אבל ציו"ט למה ובאמת צה"א ח"ח הנ"ל סיים דציו"ט יש להסתפק ואולי מטעם זה היתה כוונתו אמנם הרי ה"ט כתב בפשיטות שבת ויו"ט וכן הדין בצאה"ט ועי' בצרכ"י שם וכן נראה מסמ"ג וסה"ת דציו"ט נוהגין לאכול ולכאורה כיון דציו"ט נמי שמחה כתיב ושמחה צנשים ליכא בצער ואולי משום דציו"ט כתיב אתה ובנך וגו' וכמ"ס השצולי דוד וא"כ הגם דאשה אינה מחויבת בשמחת בשר מ"מ מכח שמחת בעלה הוא דחייב לשמחה או משום שלא רצו לחלק בין שבת ליו"ט כעין הא דאין בין שבת ויו"ט וכו', ועי' פסחים ק"ט ובח' הארנתי צס"ד אי יש צה"ו חיוז בשר ויין וצ"ע.

אלו דברי ידי"ג דרש"ה"ט ושכת"ר בידידות נאמנה בלב ונפש
מנשה הקמין

שאלות ותשובות משנה הלכות חלק שביעי

יורה דעה

סימן צו

מי בישראל בשם צדיק יבונה

עש"ק לסדר ראשי בני מ"ז למט"מנים התשל"ה בני יצו"א

מאלקי המערכה שלום וברכה אלף פעמים ככה לדויו לי כבר בתי, הרהגה"צ כש"ת וכו' מוה"ר בנימין וילבער שליט"א, בעמח"ס הרבה לתועלת בני ברק.

אחד שב"ג צדידות נאמנה וכו', ומה שהעיר עוד דשם צדיק קובע הרבה בספרי הנה צורך צדיקותא למדנו מאברהם אבינו אולי יש חמשים צדיקים בתוך העיר ואטו לא ידע א"א ע"ה הצדיקים הנמצאים אז בכל העולם וכו"ש בסדום, אלא כתבו האחרונים ז"ל דא"א התפלל בתוך העיר עכ"פ לפי אותו המצב ולפי אותו העיר הם צדיקים וע"ד דכתיב כי זאת אלי להזכיר את עוני דכ"ז שלא היה שם נביא האשה היתה הצדקה וכן לוט כשצא אלא אברהם חשש פן תדבקני הרעה כי ידע אלא אנשי סדום גם הוא צדיק ולכן דור דור ודורשיו וכן יש מרבתינו דורשים את נח לשבח צדיק תמים צדורתינו וכו"ש שהי' צדורו של אברהם שהי' צדיק יותר.

אמנם נראה להוסיף מהא דתנן ע"מ שאני צדיק אע"פ שהוא רשע גמור מקודשת (קידושין מ"ט) והרמב"ם פ"ח מהל' אישות ה"ה ח"ל, ע"מ שאני צדיק אפילו רשע גמור הרי זו מקודשת מספק שמה הרהר תשובה בלבו, הנה הוסיף הרמב"ם מספק והטעם מפני שאמרו שמה הרהר תשובה דעתו ולאו ודאי הוא וכתבו המפרשים דאעפ"י שאנו רואין הגזילה עדיין צידו ולא מקרי בע"ת עד שישליך השרץ מידו מ"מ כיון שהסכים דעתו להשיב נקרא ג"כ צדיק כן הוא דעת רבינו ירוחם וי"א דזרשע לצריות עד שיחזיר הגזילה וראיתי בספר עני ארזים שהקשה לדעת רי"ו מהא דאמרין צמ"ק אם ראית ת"ח שעבר עבירה ציוס אל תהרהר אחריו בלילה ודאי עשה תשובה, וה"מ צמלתא דאיסורא אכל

צממנה עד דמיהדר למרי' משמע דהרהור להחזיר ממון הגזול לא מקרי צדיק עכ"ל.

ולפענ"ד לא קשה מידי דודאי אם ראינו אדם גזול וגזילה צידו ואינו משיב אצד חזקת כשרות שלו שנאמר עליו שהוא צדיק ושהרהר תשובה להשיב את הגזילה דאם הרהר להשיב אמאי מחזיקה צידו ואינו משיב ולכן מן הסתם כל זמן שהגזילה צידו לא אמרינן ודאי עשה תשובה אכל הכא שהוא אומר ע"מ שאני צדיק גמור אמרינן דשמה הרהר תשובה דאל"כ לא היה אומר שקר מוחלט בפני עדים. עוד י"ל דמעיקרא לא קשיא שהרי חלוק בין ודאי עשה תשובה לספק ובגמרא שם אמרו אל תהרהר אחריו בלילה ודאי עשה תשובה וע"ז א"א רק אם ראינו שהשיב האצדה אז ודאי הוא שעשה תשובה אכל כל זמן שהגזילה צידו אינו ודאי אכל ספק עשה תשובה הוי אפילו עדיין הגזילה צידו כי אמרינן עכשיו נתישע להשיב ולכן צמ"ח נמי כי אפשר צמיתות שהרהר תשובה בלבו וכו"פ לפענ"ד, ומיושבים דברי מהרי"ו.

ובי"הו לדין הנה מצוה דאפילו רשע גמור אם הרהר תשובה בלבו הרי הוא צדיק ואפילו עדיין הגזילה צידו וכו"ש כשאין גזילה צידו וא"כ וכי יש לך אדם בישראל שהוא בן תורה שלא ירהר תשובה בלבו בכל יום ובכל עת ובכל שעה וספיר כל איש מישראל המוחזק בכשרות הוי צדיק, ואפילו ראינו ח"ו שעבר עבירה אמרו בגמרא אם ראית ת"ח שעבר עבירה ציוס אל תהרהר אחריו בלילה שמה עשה תשובה ופריך שמה עשה תשובה ודאי עשה תשובה, וכבר אמר התנא ועמך כולם צדיקים וצפרט מי ששאל דצברי תורה דת מה לעשות לקיים מצות ה' ותורתו ושוקט על דבריו ודאי צעיינו צדיק הוא והאדם יראה לעינים וה' יראה ללבב ומשלם העיד עלינו לא הציט און ציעקב ולא ראה עמל בישראל ובגמרא פסחים פ"ז ע"א תחלת דבר ה' בהושע אמר לו הקב"ה להושע צניך חטאו והיה לו לומר צניך הם בני חנוניך הם בני אברהם יצחק ויעקב גלגל רחמיך עליהם לא דיו שלא אמר כך אלא אמר

סימן צח

בהמת עבד ששחטה ישראל
אי מותרת באכילה

ליל שישי לסדר וחי בהם התשל"ג בני יצו"א
ישאו הרים שלום וברכה וחיים ארוכים לכבוד ידי"נ ראש
בשמים צ"ת הרב הגאון המפורסם ג"א פ"ח וכו', כג"ת
מוהר"ר חיים שטיין שליט"א, מנהל רוחני וראש ישיבה
דישיבת טעלו יצו"א.

אחדשכ"ג צדידות נאמנה, וצלהי מכתבו הציא דברי
היש"ש התמוהים הציאו הש"ך יו"ד סימן כ"ז
דבהמה של עו"כ אע"פ ששחטה ישראל מ"מ מאחר שהוא
לא נטוה על השחיטה א"כ דבהמה שלו לא הותרה בשחיטה
ודינה כשחיטת עובד כוכבים וזהו י"ש דברי הרמב"ם
והסמ"ג ע"כ, וכתב כ"ג דהאפשר דהרש"ל לשיטתו דס"ל
דאם שוחט ומכין צפי' שלא תחיר השחיטה הוא כנצילה
ולכן כששחט לעכו"ם הוא כמכין צפי' ודו"ק עכ"ל. נראה
כוונת כ"ג דהיש"ש לשיטתו דזה וא"כ הו"ל דבהמה אסורה
לישראל אפילו לאחר שמתה כיון שהוא בהמת עכו"ם אין
שחיטה מתרת דבהמת עכו"ם, ולכאורה כן נראה שהבין
הפר"ח שאציא בסמוך צס"ד. והנה לצד כי בעיקר הדבר
לכא' קשה להעמיס זה בכוונת היש"ש דהרי הכא מיירי
בישראל ששוחט לשם שחיטה כשרה ואדרבה מכין לשחיטה
אלא שהיא בהמת עכו"ם ומ"מ הכונה לא בטלה עד שנאמר
דהו"ל כאלו מתכוין צפי' שלא לשם שחיטה. ואדרבה מעשו
מוכיחין על מחשבתו. אמנם אפילו אי נדחוק בזה אצל א"כ
נלנו מן הארי' ופגשנו בדוב דלפי הצנת כ"ג אין שום
מקום לדברי היש"ש והרי משנה מפורשת היא חולין ל"ח
ע"צ השוחט לעובד כוכבים שחיטתו כשרה ור"א פוסל
ופירש"י דכיון דבהמה דעובד כוכבים הוא אע"ג דישראל
קשחט מהניא ביה מחשבת עו"כ דסתם מחשבתו לעבודת
כוכבים, הנה בכל הסוגיא השקלא וטריא שם מיירי בישראל
השוחט בהמת עו"כ וקיי"ל דשחיטתו כשרה כת"ק וכ"כ
הרמב"ם להדיא צפ"צ מהלכות שחיטה הכ"צ ישראל ששחט
לעכו"ם אע"פ שהעכו"ם מתכוין לכל מה שירצה שחיטתו
כשרה שאין חוששין אלא למחשבת הזוהר לא למחשבת בעל
הבהמה ע"כ ע"ש. וכתב הר"ן שם דאפילו לכתחילה שוחט
לעו"כ ומ"ש שחיטתו כשרה צדיעבד הוא דלא מצי למחני
שוחטין לכתחילה לעו"כ דהוה משמע דלמשרי לעו"כ הוא
דאחא דלית ביה משום לפני עור לא תתן מכשול ולא שתא
שחיטתו כשרה לכך צריך לשנות שחיטתו כשרה אצל אין הכי
נמי שאפילו לכתחילה ע"ש והציאה היש"ש חולין הנ"ל
דהלכה כ', וא"כ יהיו דבריו נגד הלכה מפורשת וגם סותרים
זה את זה וצ"ע ג.

לפניו רצש"ע כל העולם שלך הוא העצירם באומה אחרת אמר
הקצ"ה מה אעשה לזון הזה וכו', כיון שידע שחטא עמד לבקש
רחמים על עצמו א"ל הקצ"ה עד שאתה מבקש רחמים על
עמך בקש רחמים על ישראל שגורתי עליהם שלש גזירות
צעצורן עמד ובקש רחמים וצטל גזירה והתחיל לצרכן וכו'.

ובתבתי במקום אחר דהדבר פלא שאמר לו הקצ"ה שגור
שלש גזירות על ישראל צצילו ואטו צצילו הי'
והרי צציל חטאם היה והם היו עובדי ע"ז ועובדי עבירות
והקצ"ה לא גור עליהם הגזירות רעות אלא צציל הנציא
שהיה נדיק הכי גדול צצילאם ממשה רבינו עד לו אלא נראה
פשוט דהקצ"ה רוצה צטוצתם של ישראל ולכך צא אל הנציא
לספר לו צניך חטאו דאל"כ למה לו להיות דלטורין וצמעשה
דאכן אמר וכי דלטורין אלא וכיון דראה שלא המליך עליהם
טוב ולא בקש עליהם רחמים אמר מה אעשה לזון הזה וכן
מצינו בגמרא שבת כשאמר לו הקצ"ה לא"א צניך חטאו וא"ל
ימחו על קדושת שמך אמר הקצ"ה לית צצצא טעמא ולא
צדרדקי תצונה עד שצא יצחק אצינו והמליך טוב על צניו
ובמקום אחר הארכתי יותר.

איברא דהלכה מפורשת צא"ח סימן תקפ"ב אמה שכתב
הרמ"א ונוהגין שכל אחד אומר לחצירו לשנה טובה
תכתב כתב המג"א ותחתם (מ"ד) וכן נכון שיחזיקו לנדיק
שנחתם לאלתר לחיים והכי נהוג עלמא והטעם דלעצמו אין
להחזיק אלא צציוני אצל לאחרים צריך להחזיק צצדיק ואפילו
להנוהגים כרמ"א ולצו"ש ורבינו הגר"א נראה דהוא מטעם
דעשרה מאמרות דצדיקים נמי נחתמים ציוה"כ ועי' ר"ה דף
ט"ז ע"צ וצ"ן שם דנראה דצ"ה נכתבים ונחתמים מיד
לחיי עוה"ז ומיהו פשוט דלעצם הדין כ"ע מודי דלחצירו צריך
להחזיק צצדיק ולומר לשון דמשמע לנדיק א"כ כ"ש לכתוב
לאדם גדול צלשון נדיק כהלכה הוא ודו"ק.

והגם שיחלוק החולק דר"ה שאני דכל ישראל צהרהור תשובה
וא"כ הו"ל צכלל שודאי הרהור תשובה ומיהו צפפשות
הדברים דכל ישראל צחוקת צדיקים הם וכל שלא ראיתיו ח"ו
עבר על דברי תורה הרי הוא צצדיק לפנינו, ועי' רש"י יצמות
מ"ט ע"צ צרש"י ד"ה נסרוה משום דקרינהו לישראל עם
טמא שפתים מדעתו שלא צוה לו הקצ"ה ולא מחמת תוכחה
דכתיב צוי לי כי נדמייתי אצל צצצות לשון התנא ועמך כולם
צדיקים לעולם ירשו ארץ. וספיר אין לתמוה מה ששם צדיק
תופס מקום צספרינו שהוא אליצא דהלכתא לכ"ע כנלפענ"ד.
והצופה לרשע וחפץ צהצדקו הוא יצדקנו וצוכה להיות מן
המלמדים עלינו צכות וידונו לכך צכות מעתה ועד עולם.

אלו דברי ידידו דושה"ט ושכ"ג וצדקתו בידירות ובאהבה בלב
ונפש.

דלמא גס בשחיטה לא שרי עד שתמות ואי משום דכתיב וזבחתי ואכלתי הא הא קרא אינטריך דדוקא בשחיטה שריא ולא בנחירה, והנ"ז ח' דכיון דאזריכה תורה שחיטה ואם מתה בלא שחיטה אסורה א"כ אי נימא דגם אחר שחיטה אסורה משום אצמ"ה כ"ז שמפרכסת א"כ כיון דהשחיטה לא התירתה באכילה איך מותר אחר א"כ כשתמות הא הו"ל כמותה מאליה אע"כ שהשחיטה מתירתה מיד אפילו בעודה מפרכסת קודם שתמות וזחי' הארכתי קצת בדבריו. ולפי"ז י"ל דהא תינח בהמת ישראל א"א לומר דגם בשחיטה לא שרי עד שתמות כקושיתו דכיון דאם מתה בלא שחיטה אסורה א"כ נימא דגם אחר שחיטה אסורה משום אצמ"ה דהרי השחיטה לא התירתה אבל בהמת עכו"ם דלדיד' לאחר שחיטה מותרת במיתה אפילו אי שחיטה לא התירתה מ"מ כשתמות מותרת לעו"כ שפיר שייך סברת המקשן דילמא שחיטה אינה מתרת אלא לאחר מיתה וא"ש בהמת עו"כ דלאחר שמתה הוא שמוותרת דהשחיטה אינה מתרת אלא בבהמת ישראל ואז מתרת לישראל ולעכו"ם, אבל בבהמת עכו"ם השחיטה אינה מתרת, ולא מציעא לדעת הפ"ח דדברי היש"ש דרך לעכו"ם אינה מתרת אבל לישראל מותרת אפילו בהמת עכו"ם במפרכסת אחי שפיר מאד אלא אפילו לפי"ה ח"ס נמי אחי שפיר דכיון דלעכו"ם אינה מתרת השחיטה ממילא גס לישראל אינה מתרת וכקושית האחרונים ז"ל ודו"ק.

שניית נלפענ"ד לפי"מ דקיי"ל דשחיטה לא בעי כוונה וכל שנעשה בה מעשה שחיטה אפילו לא כיון כלל לשם שחיטה מותר כ"ז שלא היה היפוך כוונת שחיטה, ומעתה י"ל דבתורה כתיב וזבחתי ואכלתי רק אבהמת ישראל והיא שהותרה בשחיטה וכתב בקרבן ואלך היינו של ישראל ובהמת עכו"ם אין שחיטה מתרת כלל ולכן השוחט בהמת עכו"ם כיון דאינו צר זביחה אפילו השוחט ישראל אין השחיטה מתרת בהמתו כלל. ומיהו לאחר מיתה בהמתו מותרת בין לישראל ובין לעכו"ם והטעם דכשתמה הבהמה הרי יאחז מכלל אצמ"ה ולא נעשית נבלה כיון שנעשית בה מעשה שחיטה וכל בהמה שנעשית בה מעשה שחיטה מוציאה מידי נבלה וממילא כיון דלא הוי נבלה וגם איסור אצמ"ה"ח ליכא ממילא מותרת לאכול אפילו לישראל.

ואפרש שיחתי בהקדש שני יסודות, א) דהנה נחלקו הפוסקים בשחיטת עכו"ם ששחט כדינא אי שחיטתו נבלה או לא והרמב"ם פ"ד מה"ש הי"א כתב עכו"ם ששחט אע"פ ששחט בפני ישראל בסכין יפה ואפילו היה קטן שחיטתו נבלה ולוקה על אכילתה מן התורה שנאמר וקרא לך ואכלת מוצחו וכו' (הי"ז) וגדר גדול גדרו שאפילו נכרי שאינו עובד ע"ז שחיטתו נבלה ע"כ, וכתב הכ"מ ומ"ש רבינו וגדר

אמנם מה שנראה לפענ"ד פשוט דכוונת היש"ש אינה לאסור הבהמה לישראל לאחר שמתה אלא כוונתו דבהמת ישראל ניתרת בשחיטה ולכן אפילו מפרכסת מותרת אבל בהמת עכו"ם שאינה ניתרת בשחיטה שאין לו שחיטה המתרת ולכן רק אחר שמתה הבהמה היא דניתרת בין לעכו"ם ובין לישראל אבל לאחר מיתה מותרת גס לישראל והכי מורה לשון היש"ש וכנראה דכ"ג לא ראה רק דברי היש"ש שבש"ך ולכן היה לו מקום לסברת כ"ג אמנם ז"ל היש"ש חולין פ"ב הי"ז בסופו אחר שהביא דברי הסמ"ג והרמב"ם ומה שהקשו עליהם הרשב"א והר"ש, ומ"מ אני אומר ש"ל אליבא דהלכתא דהכא איירי בבהמה ששחט ישראל לעצמו והתם מיירי בבהמה של נכרי אפילו שחט לו ישראל מ"מ מאחר שהוא לא נטווה על השחיטה א"כ בבהמה שלו לא הותרה לו בשחיטה אלא במיתה ממש אבל בבהמה של ישראל שהשחיטה היא מתרת לאותה בהמה א"כ הותרה הבהמה אף לנכרי וכן משמע לשם בדברי הרמב"ם דהתם איירי בבהמת נכרי אלא ששחט ישראל עכ"ל.

מבואר דהיש"ש חידוש החלוק בין בהמת ישראל לבהמת עכו"ם, דבהמת ישראל שבעליה צר זביחה לכן בהמתו ניתרת בשחיטה וכיון שהותרה לו הותרה לכל ובהמה של עכו"ם כתב דבהמה שלו לא הותרה לו בשחיטה אלא במיתה ממש ונראה עכ"פ דתלה זה בצעלות של בהמה ולא בכוונה ואדבריה הכא הרי שחט בהמתו של עכו"ם בכוונה לשם שחיטה ואפ"ה לא הותרה לו. אלא דכוונת היש"ש הנ"ל אחי איכא ספיקא ד"ל דכוונתו דישראל ששחט בהמתו של נכרי אסור לאכול ממנה עד לאחר מיתה בין לישראל ובין לנכרי דכיון דמפרכסת לא הותרה בהמתו של נכרי א"כ כמו דהנכרי אסור לאכול ממנה דלא הותרה לו השחיטה אלא לאחר מיתה הכ"נ הישראל אסור לאכול ממנה קודם אבל י"ל נמי דהכוונה דדוקא העכו"ם אסור לאכול ממנה עד לאחר מיתה אבל לישראל מיד ששחטה הותרה ומותר לאכול ממנה ודעת הח"ס בהגהותיו נראה דבהמת עכו"ם גס לישראל אסור לאכול כל זמן שמפרכסת רק אחר שמתה הביאו בדרכ"ת ופשוט דלאחר שמתה מותרת לישראל כמו לעכו"ם ומיהו דעת הפ"ח נראה דלישראל מותרת מיד ולכן הקשה עליו בממ"ג ע"ש.

ומיירי בעיקר קושית כ"ג בדברי היש"ש שהם בלתי הצנה וכנראה כבר קדמו בקושיא זו בפר"ח. אמנם הרי כנראה דהש"ך הסכים לו שלא הקשה עליו כלום אלא הביאו בישוב דברי הרמב"ם ה' נלפענ"ד לומר דב"ד דהפמ"ג סימן כ"ז והנ"ז והצית שערים יו"ד קי"ט ועוד אחרונים הקשו דמנ"ל באמת דמפרכסת שרי לישראל משום דשחיטה מתרת

היא ועו"כ לאו בר זביחה הוא שיכול להחיר בשעת זביחה אלא עם מיתה הוא דניתרת ולכן אפילו לישראל ששחטה לו נמי אינה ניתרת בשחיטתו עד לאחר מיתה, ואז שפיר מותרת בין לישראל ובין לעו"כ וא"ש דברי הח"ס דק"ל דאפי' לישראל רק לאחר מיתה שרי דכל ההיתר הוא לאחר מיתה.

ועל שלשים אענה בדבר לפימ"ש בחי' דהרמז"ס נמי מודה דשחיטת עכו"ם אינה מתרת לכול כלל והבאתי ראיה מהל' אבות הטומאה פ"ב ה"י שכתב שחיטת עכו"ם נבלה ומטמאה במשא ואפילו ישראל עומד על גביו ואם שחט בסכין יפה לשחיטה אחד העכו"ם ואחד הכותי או גר תושב שחיטתן נבלה וקרוצ צעיני שאף זה מד"ס וכתב עליו הראב"ד ז"ל א"א זו היא אחת מסבירותיו ואין צוולן פחותה מזו כי עו"כ הם כזהמות ואין מטמאין ואין מיטמאין עם הדומה לחמור הן גויס כמר מדלי ואת כולם ישרא הרוח והחושב אותם ללוס אסף רוח בחפניו עכ"ל, והכ"מ המליך שם בעד הרמז"ס דאפשר דההכ"נ אפשר דשחיטת קוף נמי לא חטמא במשא ע"ש. ומיהו קיים שם הרמז"ס וא"ת הלא היא אסורה באכילה דין תורה לא כל האסור באכילה מטמא שהרי הטריפה אסורה וטהורה וכו' ע"ש, הנה ביאר הרמז"ס מפורש דמה שהחיר שחיטת עכו"ם מה"ת היינו לענין שלא חטמא טומאת נבלה אבל לענין היתר אכילה מודה הרמז"ס דאסורה מה"ת ודלא ככ"מ בה"ש והב"ח וכל האחרונים, ופלא שלא הרגישו בזה, ובחי' הארכתי בזה בס"ד ובדברי הראב"ד הנ"ל וזה ראיה להש"ך ולא מסבירותיו ודו"ק כי קרתי מאד בזה.

ואומר אני דאפילו נימא כשיטת היש"ש דבהמת עכו"ם בזהמה שלו לא הותרה לו בשחיטה אלא במתה ממש. אמנם כיון שראינו דלדעת הרמז"ס מעשה שחיטת עכו"ם מהני לסלק איסור נבלה מזהמתו ואפילו מזהמת ישראל ושחיטה הוא דלא מהני משום דלאו בר זביחה הוא וכל שהוא בר זביחה הרי הוא שוחט א"כ חסרון ההיתר אפילו בזהמתו שאינו יכול להחירה הוא מפני שהוא אינו בר זביחה ולכן אף דמעשה השחיטה שלו מסלקת איסור הנבלה שלא חלה אבל מ"מ לא עשה מעשה שחיטה של חזמת כיון שהוא לאו בר זביחה הוא ולכן בישראל העושה מעשה שחיטה בזהמת עכו"ם עולה מדרגה אחת, דהגם דאין עליו שם שחיטה ממש כמו בזהמת ישראל להחיר משעת שחיטה אבל לאחר מיתה כיון שלא חל עליו איסור נבלה שהרי אפילו הי' עכו"ם העושה מעשה השחיטה לא היתה חלה עליו איסור נבלה א"כ אין כאן רק חסרון מזד זביחה והרי היא נשחטה ע"י ישראל ומותרת אלא דלא הותרה עד לאחר מיתה דאז הוא דמהני ההיתר לעכו"ם כששחט לסלק איסור נבלה עכ"פ מדאורייתא ולכן בישראל ששחט בזהמתו נמי עכ"פ לא גרע

גדול וכו' נראה שרצינו סובר שכל שאינו עובד ע"ז אינו אלא מדרבנן והרא"ש כתב בשם ר"י דטעמא משום דכתיב וחזמת ואכלת אותו שהוא בר זביחה אכול מוצחו ועי' לח"מ שם והרדב"ז שם, והש"ך יו"ד סימן ב' הרעיש אצ"ח ול"ח שכתבו ג"כ כהכ"מ וכתב דנוסחא מוטעת הי' להם והביא מתוספתא ועוד ראיות דשחיטת נכרי אפילו אינו עו"כ נבלה מדאורייתא. ומיהו האחרונים ז"ל פקפקו בראיות הש"ך עי' חרע"א שם ובשו"ת כ"ס יו"ד סימן א' ובחי' על מס' חולין הארכנו בזה.

ומעתה לפי שיטת הכ"מ והב"ח והלח"מ ול"ח והרדב"ז ועוד האחרונים דבאמת דעת הרמז"ס דשחיטת עכו"ם אינה נבלה מה"ת ז"ע דהרי עכו"ם לאו בר זביחה הוא וז"ל לפמ"ש כבר מחלוקת הראשונים בגדר פעולת השחיטה אי היא מתרת בהמה או שרק מסלקת איסור נבלה שלא תחול עליה בשעת מיתה זמן שמסלקת מעליה איסור אצמה"ח דבחייה אסורה עליו מכאן איסור אצמה"ח וכשמתה ונסתלק איסור אצמה"ח חל עליה איסור נבלה ולמ"ד דשחיטה אינה אלא מסלקת איסור אצמה"ח ולא מתרת א"כ כל שעשה מעשה שחיטה שאמרה תורה שמסלקת איסור אצמה"ח ולא תחול איסור נבלה עליה הרי אין כאן איסור נבלה וסגי בהכי ולפי"ז אחי שפיר מאד דעכו"ם אף שאינו בר זביחה מ"מ כיון דעשה מעשה שחיטה די בזה לסלק איסור נבלה שלא תחול על איסור אצמה"ח שנסתלק במיתה דנבלה לא חל אלא על זהמה שמתה מאליה ולא נעשית בה מעשה שחיטה אבל כל שנעשית בה מעשה שחיטה לא חל איסור נבלה עליה, וא"כ בזהמה ששחטה עכו"ם שאינו עובד ע"ז כיון דאינו בר זביחה א"כ אינה מתרת בשעת שחיטה שהרי אינה אלא מסלקת איסור נבלה וזה לא הוה רק בשעת מיתה ומיתה הוא דמתרת בהמה זו דלא הוה נבלה אבל לא הוה שחיטה להחיר בשעת שחיטה ולכן בזהמת עכו"ם ששחטה מיתה הוא דמתרת אלא דמ"מ מדרבנן אכתי אסור וכמ"ש הרמז"ס גדר גדול גדרו וכו' כיון דשחטה עכו"ם.

אמנם כי כן שפיר כתב היש"ש דודאי אי שחטה עכו"ם עכ"פ אסור מדרבנן אבל בהמת עכו"ם ששחטה ישראל אפילו נימא כיון דהו"ל בהמתה של עכו"ם ואינה ניתרת בשחיטה אלא במיתה מ"מ היבא דשחטה ישראל הרי עשה מעשה שחיטה שניתרת עם מיתתה כאלו הי' שחטה עכו"ם ולא נשאר לפ"ז רק איסור משום עכו"ם ששחטה מדרבנן ולכן כיון ששחטה ישראל הרי אין כאן איסור משום גדר גדול ושפיר מותרת לאחר מיתה מטעם סילוק איסור נבלה בשעת שחיטה ע"י מעשה שחיטה וכיון דהיתה מעשה שחיטה של ישראל מותרת אפילו לכול לישראל ומ"מ אינה מותרת מיד בשעת שחיטה קודם שחמות כיון דבהמת עו"כ

לא מצינו להם בדיקה כלל מן הסתם אלא דבס"י מ"ו ס"ו כתב הרמ"א דמ"מ יש לדקדק שלפעמים ימנא בועות הרבה (בעופות) ועל ידן נסתמה המעים ואז הוא טריפה ויש לבדוק ע"י קש או נוצה אם נסתמו וכתב הפמ"ג במ"ו אות ז' ובזר אוחות שכיחי טווא בועות יש לבדוק וכו', גם מה שנוהגין העולם להשליך הדקין בלי בדיקה לא נכון הוא כי מיעוט המצוי הוא צימות הקיץ ושכיחין יותר מסירכות הריאה ע"כ שומר נפשו ירחק מהן.

וראיתי מי שכתב דהפמ"ג ס"ל שלא להשליך שום דקין של עופות בלי בדיקה (ואיני זוכר כעת היכן ראיתי). אמנם לפענ"ד פשוט דלא קאי רק אדקין של זר אוחין שלפניו אבל בשאר עופות שאין ריעותא דלא שכיח כבר אוחות אין צריך בדיקה אף לא צימות הקיץ והא ראייה דהרי כבר אוחות כתב מפני דשכיח יותר מסירכות הריאה ובעופות הרי לא שכיח יותר מסירכות הריאה ולא קרוב לזה וכ"כ להדיא בטו"ט ד' ת' סימן קס"ד לאחר ששקל וטרי כתב בעופות ובאוחות אין צריך לבדוק כלל רק אם מזדמן כן וישאלו כן יעשה אבל לבדוק את המעים אם יש שם ריעותא אין לחוש בסתם אבל בזר אוחות הן בדיקה והן בחורף שכיחי הווארנלין צימים הללו שפיר עשה שהצריך להכריז לבדוק כל הבני מעיים וכן אני מורה תמיד ואל ישיגו בעיני ההמון המבקשים טרף לאכול טרפה ע"ש, הנה מפורש דבכל עופות אין צריך לבדוק מן הסתם אלא דבזר אוחות הוסיף גם חורף ודלא כפמ"ג שכתב רק קיץ ואולי מקומות מקומות יש והבן, וכ"כ דע"ק סימן מ"ו סק"י צ ובמקדש מעט ס"ק כ"ג וסיימו דבתרנגולים אין להחמיר כלל להצריך בדיקה אף צימות הקיץ ואין שום מדות חסידות בזה לבדוק אפילו בדיקה ועי' דרכ"ת סימן מ"ו אות ז'.

והפמ"ג סימן ל"ט ס"א כתב דאע"ג דקיי"ל דא"ל לבדוק אחר שאר טריפות מ"מ הרוצה להחמיר על עצמו אין צדק כלום ולא מקרי מוסיף על דברי חכמים אלא כמוסיף גדרים וסייגים וקצת ז"ע ממה שאמרו חולין י"ב ור"מ היבא איביל בשרא וכו' פסח וקדשים מאי איבא למימר ומשני היבא דאפשר אפשר היבא דלא אפשר לא אפשר ומשמע דוקא ר"מ קשה להו אבל רבנן דאזלי בחר רוצא לא פריך כלל דסמכין ארובא וכבר ידועין דברי הנוב"י דהיכי דאפשר לזרר כל הספק אז אמרינן היכי דאפשר לזרורי מזרינין אבל היכי דלאחר הציור נמי אכתי לא יתבאר לגמרי וישאר איזה ספק א"ל לזרר כלל וא"כ בשאר טריפות כיון דא"ל לזרר הכל דלעולם ישאר עוד בספק כמ"ש בגמרא לר"מ דדילמא במקום נקב שחט ממילא א"מ לבדוק כלל ועתצ"ש סימן מ"ח ס"ק י"ג תימה ולמה הפסיד רבי ממונן השואל בחנם היה לו ליזהר

מאלו הי' העכו"ם עצמו עושה מעשה השחיטה בזהממו ולא עדיף מיניה לענין זה כיון דשוחט לזהממו עכו"ם ואין לו דין שחיטה להחיר בשעת שחיטה אלא בשעת מיתה כותיה ומ"מ כיון דמסקל דין נבלה מכח מעשה שחיטה וממילא ניתרת נמי לאכול דהרי הסלוק נעשה ע"י ישראל שהוא זר וציהא ודו"ק כי אי אפשר לי כעת להאריך יותר ולהעמיס בקולמוס ודי לחכם כמותו ירבו בישראל.

[ודע] דלפי שיטת הי"ש יש לך לישב שיטת הצעל שב יעקב חלק א"ח ס' כ"א שהעלה דבר חדש בזהממו עכו"ם אסור לשחוט ביו"ט אפילו שיאכלוהו ישראל. דבשעת שחיטה הבהמה של עכו"ם וצחורה כתיב לכס ולא לעכו"ם. והנו"ב (א"ח ס' כ"ט) תמה עליו ודחה את דבריו ע"ש. ולפמ"ש בשם הי"ש נמנא דשחיטה אינה מתרת בהממו עכו"ם רק אחר מיתה. נמנא דלר"ך קודם להחיר בהממו עכו"ם לעכו"ם שהוא המותר ואח"כ מותרת לישראל. והרי אסור לשחוט לעכו"ם ביו"ט משום לכס, וא"כ אסור לשחוט בהממו עכו"ם והבן כי הוא דבר יקר בס"ד].

אלו דברי ידי"צ דושכ"ג, וי"ר שיזכה להרביץ תורה ברבים ולא יבש המעיין עד דאתי עם ענני שמיא ופריק ית עניא, דושכ"ג וכאש"ל בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן צמ

על מה שומכין להשליך בני מעים של עופות בלי בדיקה

מע"כ ידי"צ רעי דבוק מאח הרהגה"צ מתלמידיו של אהרן, חר"פ וכו' בג"ת מוהר"א זלמןבו"ץ שליט"א, רב העיר ור"מ עכו.

אחרשכ"ג, דבזר שנשאלתי אמאי שומכין להשליך הדקין של עופות בלי בדיקה לפמ"ש הרמ"א והפמ"ג יו"ד ס' מ"ו דמה שנוהגין העולם להשליך הדקין בלי בדיקה לא נכון הוא כי מיעוט המצוי הוא ושכיח יותר מסירכות הריאה ע"כ שומר נפשו ירחק מהם. והנלפענ"ד דאין בזה איסור וכבר נשאלתי הרבה פעמים מכמה רבנים ות"ח והנני להעתיק מה שכתבתי בזה לידידי הרה"ג רשי"ג שליט"א על שאלה כו' וז"ל.

הנה מצואר דבזרי רבותינו הנדיקים האחרונים ז"ל דאין צריך לבדוק בסתמא הבני מעים אלא סמכין ארובא, דרוב עופות כשרים הם ולא תקנו רז"ל לבדוק אחר שאר טרפות חוץ מן הריאה בזהממו כמצואר בש"ע יו"ד סימן ל"ט ס"א ח"ל, אין צריך לבדוק אחר שום טריפות מן הסתם חוץ מן הריאה שצריך בדיקה בזהממו וחי' אבל בשאר טריפות

והבינותי את לצי להצין דברי הגאון במשכנות יעקב סימן ט"ז שכתב לפרש דברי הרמ"א שכתב דיכול להחזיר הראש ולהשליכו שלא נפסיד כל הבהמה כתב ו"ל דאין לסמוך ארובא להחזיר הראש ולהפסידו בכדי שלא נפסיד כל הבהמה והרמ"א שהחזיר לעשות כן חלילה לרמ"א ז"ל לכיין בדבריו דרך ענה שיעשו כן להערים על הטריפות ולא יתבררו רק דינא קאמר שאין מחייבין את האדם לצדוק ואם לא רצה לפתוח רק למכור שלם או להשליך לכלבים הרשות בידו ואין זו דרך הערמה אבל צ"ד התזת הגולגולת וקלקול הראש בגסה הוא ערמה מצווארת וגלוי לעין כל לצטל איסור לכתחלה ולאכלו בשגגה חס לי בדבר זה להשיא ענה לטבחים לעשות כן לכתחלה לעולם עכ"ל ע"ש. ולפענ"ד לכאורה צ"ע מהלכה דמלעיטין האווחות סימן ל"ג ס"ט שכתב הרמ"א ז"ל ויש תקנה בעיר לצדוק אחר נקוצת הושט משום דשכיח יותר מסירכת הריאה וכו' ויותר היה טוב שלא לצדוק כלל ולסמוך ארובא מלצדוק ולהקל במקום דאיכא ריעותא ע"כ הרי להדיא דאפילו במקום ריעותא כתב דיותר טוב לסמוך על הרוב בלי צדיקה מלסמוך אקולות וצדיקה ולא חש לה משום ערמה.

איברא דנראה מדברי הג"ל ראייה לדברינו שהרי הש"ך פי' שם בדברי הרמ"א ז"ל דלא ס"ל להחזיר כלל אלא מדבר על מנהג להלעיט אווחות ולהקל בישב לו קוץ שיש לדקדק בזה הרבה ואין להקל בו דהעיקר כהמחזר וסייעתו דאפילו לא נמא קורט דם אפילו מצפנים נמי טריפה כשהקוץ תחוב בו ולכן יותר היה טוב להם שלא יצדקו כלל ולסמוך ארובא משום מקילים כשנמא תחוב בושט להדיא אם אינו נקוצ משני צדדים דזהו קולא גדולה אבל הרמ"א ס"ל דזה חזק לא יוכשר ולא הביא דעת המקילים אלא להורות שעליהם סמכו המקילים אבל דעתו כיון דשכיח יותר מסירכות הריאה אין לסמוך ארוב וצריך צדיקה וכדלקמן ר"ס ל"ט גבי ריאה. והנה מצוה מדברי הש"ך ז"ל דגם הש"ך לא פירש צרמ"א כן אלא לפי דשכיח יותר מסירכות הריאה ואפ"ה ס"ל להרמ"א דהיה יותר טוב להם לסמוך צדיעצד ארובא ולא לצדוק כלל אבל היכי דלא נמא יותר מסירכות הריאה אלא פחות מזה ואפילו כסירכות הריאה היה מתיר לכתחילה לכ"ע בלי צדיקה ולסמוך ארובא צין להרמ"א וצין להש"ך והכי דיין לישנא דהש"ך אבל דעתו כיון דשכיח יותר מסירכות הריאה א"כ אין לסמוך ארובא והכוונה נראה דכיון דחז"ל תקנו צדיקה כסירכות הריאה ובשאר טריפות לא תקנו הראו לן בזה דכל שאינו שכיח יותר מסירכות הריאה לא צ"ע צדיקה וכן נראה מדברי הפמ"ג שהצאתי לעיל שכתב ג"כ צבר אווחות צדיקה צדיקה מפני דשכיח יותר מסירכות הריאה. הנה תלוי כולם הצדיקות אם שכיח יותר מסירכות הריאה. ואפילו נדחוק

שלא להפכה משמע דכל שיכול לסמוך ארוב ולהחזיר ולא סמך ומאז טריפות מקרי אפילו הפסיד ממון ישראל אם מחמיר לאחרים לצדוק. ומיהו לעצמו יכול לומר דכל אשר לו יתן בעד נפשו ונותן אדם כל הונו להנצל מספק איסור ועי' מח"צ סימן נ"ז וצ"ב יתחב יו"ד סימן ע"ט. ואם נחמיר לצדוק אחר כל טריפות א"כ נצטרך להחמיר גם שלא לקנות צינים ונצטרך לצדוק אחר ח"י טריפות והיה מיעוט המצוי בעולם וא"כ לא נשתה חלב שמא ימאז טריפה ומעולם לא שמענו מי שלא ישתה חלב ולא יאכל צינים מחמת חומרא אלא ודאי דכה"ג לאו חומרא הוא אלא ח"ו חסרון אמונה בתורה ה' שאמרה אחרי רבים להטות והיא מזה ממנות התורה.

ולבאורה היה אפשר לומר דתלוי במחלוקת הראשונים אי רוב הוא מדין ודאי או שהוא מספק אלא שהתורה החמירה ועי' ש"מ צ"מ דף ו' בקפץ אחד מן המניין דרוב לא היו ודאי אלא ספק אלא שהתורה אמרה להחזיר ספק זה. ומיהו במקום אחר הבאתי דדין דאחרי רבים הוא מזה ממנות התורה וממשפטיה וכמו שאמרה תורה את זה תאכלו ואת זה לא תאכלו הכ"נ אמרה תורה דאזלין בחר רוב ורוב צהמות כשרות ותאכלו והארכתי ב"ה. ומאזתי דאחי לידי מחלוקת האחרונים הצ"א יו"ד סימן ו' כתב דאף כשהטריפות מצוי אין להחמיר להצריך צדיקה אלא היכא דהמיעוט המצוי הוא טריפות ברור אבל בספק טריפה לא ובש"מ משכנות יעקב סימן ט"ו ו"ל האריך הרבה לחלוק עליו דבדאי צריפות המצוי צריך לצדוק לעולם ולפענ"ד דלא הוא מחלוקת קדמא דדין אווחות לעינים (שטאפף גענו בלע"ז) שהביא בש"ע סימן ל"ג דנהגו לצדוק הושט משום דהוה מיעוט המצוי וכתב הרמ"א ז"ל דבעירו היו נוהגין קולא זו לצדוק הושט וכתב דיותר היה טוב שלא לצדוק כלל מלסמוך אקולא זו ועי' ש"ך וט"ז שם ובאחרונים נראה דס"ל להרמ"א ז"ל דיותר יש לסמוך ארובא אפילו היכא דאיכא מיעוט המצוי יותר מסירכות הריאה מלסמוך אצדיקה ע"ש, אלא די"ל דכונת הרמ"א ז"ל דלדעתו אין לסמוך לא על זה ולא על זה והי' אוסר הלעטה לגמרי כדעת הש"ך בו ע"ש, אלא לדעת המקילים כתב כן דהיה יותר טוב שלא לצדוק והצן כי קצתתי. עכ"פ נראה דהכי דהוא מיעוט המצוי צריכין צדיקה וראיה מצד אווחות ואם לא צדק היכא דצריך צדיקה כתבו קצת פוסקים דהו"ל טריפה כמו צמי שזרק ריאה בלי צדיקה עי' שו"ת דבר שמואל סימן ר"ס ובלצו"ש סוסק"ג דאם לפי ראות עיני המורה יש במקום אחד מין שנטרפים בו ומצוי הרבה צריך לצדוק ואם לא צדק אפילו צדיעצד טריפה חזק נראה לכאורה דלא כרמ"א הג"ל ודו"ק וי"ל.

זהם חלב או בצים והחלב צא מזהמות וצזהמות הרי תקנו חז"ל בדיקה בריאה וא"כ הו"ל טריפות מיעוט המזוי לכ"ע ולכאורה אמאי סמכו לשמות חלב מזהמות שיש בהם מיעוט המזוי של טריפות עכ"פ לא ישמו עד שיטעמו הצהמה ויבדקו אחר הטריפות וצפרט דאי נימא דסרכות הריאה מזוי הוא וגם משאר י"ח טריפות נמי צמציאות הוא וסמוך מיעוט דשאר י"ח טריפות למיעוט המזוי של סירכות הריאה ונחוש לה וא"ל דכיון דשאר י"ח טריפות לא היו מזוי כריאה לא מקרי מיעוט כלל דהו"ל כמו מיעוטא דמיעוטא דלא חיישין לה והו"ל היתר גמור ובדיקת הריאה נמי הגם דהוי ליה מיעוט המזוי מ"מ לא חיישין לה צחייה דכיון דא"א לצדוק סמכין ארובא וכשרה הוא וחלצה מותר לשתייה ודו"ק. אבל צמעות המזוי כריאה או יותר מזה הסכימו כל הפוסקים דבעי בדיקה כריאה וכמ"ש צבר ארזות בקץ להפמ"ג ולהטוטו"ד גם צחורף ומדין פרי שהרשש מזוי צו צאו עלה.

ונתת את לצי לחקור צמיעוט המזוי מתי הוא דנקרא מיעוט המזוי בשאר טריפות וצשלמא סירכות הריאה הו"ל מיעוט המזוי בכל צהמות שצעולם אצל מיעוט המזוי שצשאר טריפות אינו מזוי בכל צהמות שצעולם ומעתה היאך נדון האי דינא דאי נימא צתר רוב צהמות שצעולם הנה ודאי שא"א שצכל צהמות שצעולם לא יהיה צהם משאר טריפות ואפ"ה לא חיישין להו הכ"נ לא נחוש להו ואי ניזול צתר צהמה זו שלפנינו מ"מ ניזול צה צתר רוב צהמות דהרי צכל צהמה שאנו דנין עליה מכח כשרות רוצא דעלמא קאחינן דפשוט דמי ששחט ג' צהמות ונאצדו הריאות צאופן שצדיעצד הצהמה כשרה צלי בדיקה כגון הא דסי' ל"ו ס"ה דתלינן הנקצ צצצח או צוצא וצסימן ל"ט ס"ב בריאה שנטלה עכו"ס או כלצ דעת המחצר מותרת פשוט דכל הג' כשרות הן ולא אמרינן כיון דג' היו יחד שתייהן כשרות ואחת פקולה דאולינן צתר רוב והרוב כשרין והמיעוט טריפה אלא אמרינן כל ג' כשרין הן דאולינן צתר רוצא דעלמא ולאו דוקא ג' צהמות אלא אפילו שחט אלף צהמות ונאצדו כל הראיות וצודאי איכא שם טריפה ודאי אפ"ה אולינן צתר רוצא ומכשרינן כל הצהמות. ומעתה צמזוי נמי ניזול צתר רוצא דעלמא ונכשיר לצד בריאה שתקנו חז"ל לצדוק אצל בשאר טריפות דליכא תקנה ניזול צתר רוצא דעלמא.

והנראה דהצצרא היא כך דהא דכל צהמה צחזקת כשרות משום דאולינן צתר רוצא דעלמא הטעם הוא דכיון דכל צהמות שוות צצצע הצריאה וצמציאות שצך טצע צהם הקצ"ה צכל צהמות שצעולם רוצם מהם כשרים והרוב הוא מצד טעם אחד שרוב צהמות העולם נולדו צצצע הצריאה כשרים הם ואין להם סירכת הריאה האוסרת וגם לא טריפות

לומר דיותר מסירכות הריאה לאו דוקא אלא כמוהו וכמכריננה נמי בעי בדיקה אצל אם לא נמצא אפילו כסירכות הריאה אלא פחות מזה לכ"ע לא בעי בדיקה ולכ"ע סמכין צזה ארובא דמנ"ל לצדוק אפילו פחות מזה כיון דלא מצינו צתורה ולא צמז"ל לצדוק אחר איסורים אלא צשיעור זה עכ"פ לפענ"ד צרור צדעת הפוסקים דצנמצא פחות מסירכות הריאה לא בעי בדיקה לכ"ע אלא סמכין צזה ארובא.

ובמה שתמה איך נתן הרמ"א עצה על הטריפות ולא יתבררו ולצטל איסור לכתחילה ולאכלו צשגגה לולי דברי הגאון ז"ל אמינו תרי טעמי, חדא דהא קי"ל ציצש ציצש חד צתרי צטל ואפילו לפ"מ שכתב המהר"ם הציאו הצ"י דלא יאכלנו יחד אלא אחד ושנים ולמ"ד דזורק אחד לתלות דזה הוא הטריפות הדברים האלו אינם אלא חומרא צעלמא אצל מעיקר דינא פשוט דחד צתרי צטל ומותר לאכול אפילו הטריפות ועכ"פ אין צזה משום מצטלין איסור כל שלא עירב האיסור צידים לצטלו. והשנית דהרי צאמת מה"ת קי"ל דמצטלין איסור לכתחילה (ודלא כהראצ"ד דס"ל דמה"ת אין מצטלין) רק חכמים אסרו לצטל איסור ולפי קושית הגאון ז"ל תקשה ליה לדידיה נמי היאך התיירה התורה לצטל איסור לכתחילה ליקח חתיכת צשר טריפה ולעצרו צרוב כשרות ולאכלו וחכמים נמי שאסרו לא אסרו אלא לכתחלה ודרך ציטול אצל כל שנעשה ממילא לא אסרו ומותר לכ"ע ואדרכה כתצו קצת אחרונים ז"ל הצנ"י צשם השל"ה דאם לא יאכל יש שמץ מינות, והגם צצמקום אחר הקשיתי עליו מ"מ ודאי דלדינא סמכין אדין רוב וזה הוא דין דהרמ"א ז"ל.

שוב ראיתי דהגאון ז"ל שם צעצמו הרגיש מהא דיצש ציצש צצטל צרוב ודחק ליצצו לפי שיטת הרא"ש חולין דהציטול מהפך האיסור להיות היתר משא"כ בדידן דליכא ציטול והאיסור צמקומו עומד, ולאחר סליחת הגאון ז"ל לצבי לא כן ידמה חדא דהרי עכ"פ לפי שיטת שאר הראשונים וכנראה דכותיהו קי"ל הרי לא אמרינן דהאיסור נתהפך להיות היתר ועכ"פ אליצא דידהו אחי שפיר דברי הרמ"א ז"ל והרי לכ"ע אם צישל היצש ציצש אח"כ חוזר וניעור ואוסר צעעמא ואי נימא דנתהפך הרי טעם היתר הוא (ועי' ט"ז וצ"ע). וגם אם חוזר ונפל עוד חתיכת איסור נמי חוזר וניעור. ומיהו נראה דעת המפרשים דהא דאולינן צתר רוצא הוא משום דאמרינן דאול שם איסור מהמיעוט ונקרא על שם ההיתר והתורה לא אסרה אלא שם איסור וכשחוזר וניעור לאחר שהוסיף עליו איסור חוזר השם איסור עליו, והארכתני צזה צמקום אחר. עכ"פ לדידן כל שאינו מזוי עכ"פ כסירכות הריאה הדרינן לכללא דאולינן צתר רוצא דעלמא ואין צריך בדיקה. ומה"ט לא ראינו ולא שמענו לחוש לכלים שנתצטלו

שזעולם יש לו עכ"פ צירוף קצת מכל זהמות שזעולם מ"מ נראה דכל ששכיח בסירכות הריאה צריכה צדיקה והצן.

ובש"ט משכנות יעקב יו"ד סימן ט"ז כתב דכל שנמצא חלק אחד מעשרה הנשחטים טריפה נקרא מיעוט המצוי ואז כבר חייב לצדוק הכל פחות מכן אינו נקרא מיעוט המצוי יש לעיין בדבר כי לפענ"ד הוא חומרא גדולה יותר ממה שכתבו הרמ"א והפמ"ג ועיין שו"ת ב"א סימן ו' ציו"ד שהעלה לדינא דאף כשהטריפות הוא מיעוט המצוי אין להחמיר להצריך צדיקה אלא היכא דהמיעוט המצוי הוא טריפות ברור עכ"פ משא"כ אם המיעוט המצוי לא הוא אלא ספק טריפות אין צריך צדיקה, ועי' דרכ"ת סי' ל"ט אות ג', ואין לומר כיון דכתבנו לעיל דחלוי בסירכת הריאה א"כ כיון דסירכת הריאה צדיקין אפילו מספק הכ"נ במיעוט המצוי דודאי מעיקר דינא כשתקנו לנו רז"ל צדיקת הריאה נמי י"ל דלא תקנו אלא שהיו מיעוט המצוי טריפות ודאי רק לאחר שתקנו ונתמעטו הלצבות ואנן לא צקאין בסרכות מטרפינן הרבה אצל עיקר צדיקה לא נתקנה אלא אודאי טריפות וכדעת הב"א והכ"נ לדידן, כנלפענ"ד.

ועיין ריב"ש תשו' קצ"א שכתב שמיעוט מצוי ר"ל שהוא קרוב למחצה ורגיל להיות דומיא דמעיל מצוי המוזכר למפרשים ז"ל בסירכות הריאה וכו' ע"ש. משמע דמיעוט מצוי לדעתו כל שהוא קרוב למחצה ופחות מזה לא מקרי מיעוט מצוי ודו"ק.

ומעתה נבא לשאלתו במקום ששוחטים לערך חמש או שש אלפים עופות ליום או יותר ונמצאים לפעמים עד למאחיים שאלות על בני מעיים לפי החשבון אינו עולה אלא אחד לעשרים וחמשה או לשלשים עופות וגם מייניהו לא כולוהו טריפה וינהו א"כ לא הוא אלא לערך אחד מארבעים כה"ג לפענ"ד אין שום חשש בדבר ולא מקרי מיעוט המצוי להצריך צדיקה בכל העופות מדינא.

ואין לומר דכיון דיש קמן עכ"פ ששת אלפים עופות ודאי נמצאים יותר ממאה עופות טריפות ואפשר לברר למה סמכין ארוב וצשלמא היכא דשחט רק עוף אחד או שנים וליכא טריפות בצירור כה"ג נסמון ארובא אצל הכא כיון דאיכא טריפות בצירור האין נסמון להחיר ודאי טריפות מכא הרוב ולהאכיל בנ"י. שבוש הוא דמה ששוחטים הרבה זהמות יחד לא מעלה ומוריד לענין דין רוב וכמ"ש לעיל דהעיקר בזה דאנן הולכין בחר רובא דעלמא או בחר רוב אותו המקום לפי הענין. והגע בעצמך למשל כששוחטים שלשים אלף עופות וכמ"ש כמ"ע ודאי א"א שלא יהיו שם גם משאר טריפות הנמצאים מ"מ לא אמרינן כיון שיש כאן ודאי טריפה נצדוק אלא אדרבה אמרינן דלא תקנו לצדוק דטרחא יתירא הוא וכל

משאר י"ח טריפות ע"פ רוב וכיון שהתורה אמרה אחרי רבים להטות א"כ כל זהמה שאנו רואים אמרינן ודאי היא כשרה דאולינן בחר רוב זהמות לפי שאותה הזהמה היא בטבעה ובצריאתה ברוב זהמות שזעולם אצל אם מנאנו במקום אחד שינוי בטבע הזהמה מרוב זהמות שזעולם ואפילו לא ראינו שהמקום הזה מופרש הוא ומוצדל מכל זהמות שזעולם שנמצאים שינויים כאלו בזהמות אותו המקום שהזהמה נטרפת בהם מה שאינו ברוב זהמות שזעולם א"כ זהמות אותו מקום כבר נצדלים מרוב זהמות שזעולם מחמת שרוב זהמות זעולם אין להם שינוי זה רק מקום הזה היא שגרמה השינוי ולכן שפיר לא אולינן בחר רובא דעלמא.

אלא דמ"מ אכתי אפילו דלא אולינן בחר רובא דעלמא ניזל בחר רוב אותו המקום והלא הכא נמי רוב כשרים הם דהלא רק מיעוטים הם הנטרפים ולמה לא ניזל בחר רוב. אמנם לזה אמרינן דכמו בסירכות הריאה מכל זהמות דאף דהוי ליה מרוב הכשרות שזעולם מ"מ כיון דהוי מיעוט המצוי הצריכוהו צדיקה למציאותם למדנו מינה דבכל מיעוט המצוי צין שהוא בכל העולם וצין שהוא במקום אחד כיון דהו"ל מיעוט המצוי י"א ליה מהתירא ברוב זהמות כשרות בכל העולם ברוב זהמות הכשרות אין מצוי בהם אפילו במיעוטן האי סימן, ומה שנמצא במציאות האי טריפות אינו אלא מיעוטא דמיעוטא שלא חיישין לה כלל והאי מקום כיון שי"א מרוב הזה יש לו מיעוט המצוי נכנס צדין ריאה דהו"ל מיעוט המצוי שחששו לה חז"ל ולכן שפיר צריך צדיקה. ולפי"ז נראה דמיעוט המצוי נקרא כל שנמצא כל כך טרפות בסירכת הריאה שחששו לה חז"ל אז אנו חיישין לה דהרי הראו לנו חז"ל דכשיש מיעוט כזה חששו ובפחות מזה לא חששו לתקן צדיקה ולא מקרי מיעוט המצוי, והא ראייה שלא תקנו ז"ל צדיקה אשאר טריפות אע"פ שגם הם במציאות דמיעוטא דמיעוטא. אמנם לפי שאינם נמצאים כ"כ בסירכת הריאה לא הצריכו צדיקה נראה ברור דחיוצ חז"ל לצדיקה הוא כמציאת סירכת הריאה. וכן נראה דזה הוא סברת הרמ"א והש"ך בסימן ל"ג הנ"ל וסברת הפמ"ג שכתבו כיון דשכיח יותר מסירכת הריאה דאי הוה שכיח פחות מסירכת הריאה לא הוה מיעוט המצוי כלל ולא היו מתקנים צדיקה והגם שהם כתבו ששכיח יותר מסירכת הריאה לאו לדייק דבעי יותר דה"ה נמי כעין סירכת הריאה רק לא פחות אצל בשה נמי היו מתקנים כיון דרואים דבשיעור זה חששו רז"ל הגם שיש סברא לומר דבמקום אחד מיעוט המצוי צריך להיות יותר מסירכת הריאה דדוקא דמיעוט המצוי בכל העולם די לחייבו צדיקה אפילו במצוי בסירכת הריאה אצל דמיעוט המצוי במקום אחד צריך יותר מסירכת הריאה והטעם דבמקום אחד לעולם יש לחוש דלמא לאו מרוב זהמות אותו המקום הוא אלא מרוב זהמות

יש להעיר במ"ש חוס' קידושין דאין אנו נהינן מן הכרמים שהעו"כ מצריכין אותם בכל שנה אע"פ שאין אנו יודעין ודאי שמצריכין כולם הו"ל לילך אחר הרוב והקשתי שם לפי הפוסקים דצ"ן אין הולכין אחר הרוב הא צ"ג קיימינן וע"ז תמנה דמה שאמרו האחרונים דאין הולכין אחר הרוב גבי עכו"ם היינו דוקא מה שנוגע לדידיה אבל מה שנוגע לישראל הו"ל לסמוך ארוב פירות עכו"ם שהם אינן מצורכות או ליקח מהרוב או המיעוט שפיר אזלינן בחר רובא ע"כ.

אהובי ידי כנראה שצספר שיש לפניך חסר שם דף ס"ה ולכן נא לבקש שם ספר משנה הלכות שלא חסר בו ותמצא צדף ס"ה ע"א פ"י ה"ב דילפתא דאחרי רביס כל שנוגע לישראל לכ"ע אמרינן אחרי רביס להטות. ועכ"פ היה כדאי לעבור על כל התשובה קודם ששלח להקשות אדברינו. ומיהו לאחר שבאו הדברים אצלי אכתוב לו אחיה דברים בזה, כדי להראות חביבות. הנה דע כי קושיא זו שהבאתי שם בשם הגאון הנדיק מוהר"י שטייף ז"ל אחר כתבו מלמתי שקדומה היא וע"י בשו"ת מחנה חיים יו"ד ס"י ו' ז' ח' ובשו"ת מהר"ם ש"ק א"ח סימן קמ"א קמ"ב באריכות מה שהאריכו הני גאוני זה לעומת זה בדברי אלקים חיים והגאון מהר"ם ש"ק ז"ל התפלל על המחנה חיים שחידש בחינוך הנמצא ברוב גוים שהוא אסור לחלל שבת כיון דצ"ג לא חידשה התורה דיכול לסמוך על הרוב א"כ בכל דורות מלפנים אשר הרבה צוות נעשרו צגוים וצנייהם הם ישראלים עפ"י דין תורה ואסורים במלאכה א"כ כל הגוים אסורים במלאכה מכח מיעוט הנ"ל והלכה רווחת בישראל דעושין מלאכה ע"י גוים ע"ש. הנה מצוה דהיה ס"ל דאי נימא דקיי"ל צ"ג לא אזלינן ב"ר א"כ גם לישראל אסור לסמוך על הרוב ואסור לעשות מלאכה עם עכו"ם זה וממילא אסור בכל האומות כיון דכולם יש להסתפק ואין הולכין ב"ר זה כקושיא הגרי"ש הנ"ל.

והגרמ"ש מ' דמנחות שלו הוא דלא אזלינן בחר רוב אבל במנחות של ישראל כיון דבישראל קיי"ל דאזלינן בחר רובא לא צריך לחוש לו והגאון בעל מחנה חיים הקשה עליו ע"ש מנחתמה של תורה מקדושי עליון. והנה החת"ס הביא שו"ת רדב"ז ח"ג סימן תקמ"ז שכתב דאם נעשר דבר אלל נכרי לא יקחנו ישראל דהוה בשעה שלקחו מן העכו"ם כאילו מצטלו לכתחילה הבאתי דבריו בקצרה בספרי הנ"ל, נראה דעתו ז"ל דמפרש דברי הרדב"ז דאף דהדין נוגע לדין היינו הציטול וה"ל לילך בחר רוב וציטול ברוב וס' ולגבי עכו"ם אין נפ"מ כלל מ"מ כתב ז"ל דאין לסמוך על הרוב ולקנות פירות אלו שנתעבר בהם מיעוט אסור דהו"ל כמצטל אסור לכתחילה אלל ישראל בשעה שקנאו א"כ בכרם נמי

שהטרחא יותר הקילו יותר וא"כ הכ"נ כיון דטריחא מילתא לבדוק אחר כל הבני מעיים לא תקנו לבדוק כה"ג והגם שאפשר ליקח כמה אנשים משגיחים לבדיקה אבל התורה חסה על ממונם של ישראל ולא חייבה לבדוק כל הבדיקות הנ"ל ומכאן נמי ז"ע אמשכנות יעקב הנ"ל ודו"ק, וע"י פמ"ג ס' ק"ט אות י"ג באווחות פטומות ששוחטין הרבה ביחד לא מחייב למדקדק ואי צעי משליך הבני מעים דרובן כשרות הן וכה"ג לאו מצטל אסור לכתחילה הוא ע"ש. עכ"פ צהא סלקינן ובהא נחתין דכה"ג ששאל מעכ"ת ליכא שום חיוב לבדיקה אם לא שיטתה המציאות ואז נחכים לה.

וגדולה מזו מלמתי לרבינו צצית שערים א"ח סימן רנ"ה אהא דצעי בגמרא צינה צעוף הנדרס אי מחזקין ריעותא גם לענין יו"ט כתב מרן ז"ל דדוקא צעוף הנדרס דלא סמכינן ארוב לענין טריפות קמבעיא ליה אבל בכל בהמות כיון דע"כ אנו סומכין ארוב בהמות כשרות בפסח וקדשים ולא חיישינן שמה במקום נקב קשחט שוב סמכינן עליה אפילו היכי דאפשר לברר ולא חיישינן למיעוטא וכמ"ש הפלאה ספ"ק דכתובות דאף דאין הולכין בזמון אחר הרוב מ"מ רוב שהחזקנו לענין אסור מהני אה"כ ג"כ לענין ממון (וכבר הבאתי סמוכין לדברי הפלאה ממוס' בכורות שמפורש כן להדיא) וה"נ דכותי' ושפיר מותר לשחוט ציו"ט וכו' ולדעתי הפי' בגמרא חולין אלא היכי דאפשר אפשר היכי דלא אפשר לא אפשר וכיון דפסח וקדשים ע"כ סמוך ארובא והחזקנו אותו רוב שוב לא חיישינן למיעוט ואכל נמי בישראל והה"נ אפילו לר"מ א"צ לבדוק אחר ח"י טריפות כיון דהחזקנו רוב בהמות כשרות שוב לא חיישינן למיעוט ע"ש, וע"י חידושי הרשב"א חולין דף ט' ד"ה ואפילו שכתב כעין זה בדברי ר"מ והוא ראיה גדולה דלעולם לא הנריכו חו"ל לבדוק אחר שום טריפות כי אם אחר טריפות הריאה שהוא מיעוט המצוי צבהמות וק"ל. כל זה כתבתי להנ"ל והנני מקוה שימצא דבריו נכונים צס"ד.

[וע"ע שו"ת משנ"ה ח"ב ס' ו', וח"ג סימן ק"ו].

ידידו דושה"ט בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן ק

אי הולכין בב"ג בחר רוב

בס"ד, ה' לסדר עם לבן גרתי התשל"ג ברוקלין נ"י יצו"א מע"כ האי צורב בחוקי חורב ברקאי מופלא ומופלג וכו' הב' אשר ווייס הי"ו, בן לידיד נפשי הרה"ג משה ווייס שליט"א, כעת חתן הרה"ג ידי"ז מוהריא"ז רב העיר ור"מ עכו ת"ו.

אחדשה"ט וש"ת, צד"ת אשר העיר צספרי משנה הלכות ח"צ סימן ל"ט צמדור התשובות כתבתי עוד

ובאמת כי קושיא זו לאו חדתא היא וכבר הקשוהו לאבות האריך שמרו את השבת למ"ד ששמרו התורה מספק ובענייני כתבתי שם הגאון מאוסטרואווא שהיו לובשים צינית ליישראל לא הוה משא ולעכו"ם הוה משא והכ"נ היה אפשר כן.

וביחוד לדין מעיקרא לא קשיא לפמ"ש רש"י יצמות הנ"ל בגר תושב הוא שקבל עליו שלא לעבוד ע"ז וכיון שקבל שלא לעבוד עו"כ נריך לשמור את השבת דכל המחלל את השבת הרי הוא כעובד ע"ז והתוס' תמהו עליו מסנהדרין נ"ח וכריחות ט' ע"ש ובחי' למס' יצמות ישבתי דברי רש"י דגר תושב שאני מעכו"ם ועי' רמב"ם פ"ו מהל' מלכים שכתב עכו"ם שעסק בתורה ואח"כ כתב ד"נ שרצה לקיים ממצות ה' לשם מצוה וכו' ונותן דקה מנכסיו לעניי ישראל ואח"כ כתב עכו"ם שנתן דקה נותנין אותו לעניים וסותר מיניה וכו' והנראה דהחילוק בין עכו"ם וב"נ דעכו"ם מיירי שעדיין עובד לע"ז וב"נ מיירי שקבל עליו שלא לעבוד ע"ז ובכיון דיין הרמב"ם וכתב קודם עכו"ם ואח"כ ב"נ ושזו עכו"ם אח"כ ס"ל לרש"י נמי דמה שאמרו עכו"ם ששבת חייב מיתה היינו כל זמן שעובד ע"ז אף שקבל ו"מ אבל גר תושב שקבל עליו שלא לעבוד ע"ז שפיר שומר את השבת ודו"ק, ועי' רש"י סנהדרין ז"י ע"א גר תושב ובאר שבע שם מה שהקשה עליו. ולפענ"ד שרש"י ס"ל גר תושב הוא שהוסיף על שבע מצות אלא שלא קבל עליו כל המצות כגר דאף קבל יותר מסתם ב"נ ולכן נקרא גר תושב ולא ב"נ. ואמי שפיר אפילו נימא דלא אזלינן בתר רובא מ"מ כיון דקבל עליו שני חומרי א"כ ממילא קבל שלא לעבוד ע"ז וחייב לשמור את השבת ודו"ק כי קרנתי מאד.

איברא לפמ"ש החו"ד יו"ד סימן ק"י אות ו' דקרקע בקרקע לא בטיל והציא ראייה מקצר שנאבד בשדה מטמא לאורייתא כמבואר באהלות ועוד הציא מרש"י גיטין נ"ד בנטיעה של ערלה שנחשבה בנטיעות מחוברות אינו בטיל במחובר ועי' תו"ט תרומות פ"ט מ"ה גבי לגינה של תרומה בשם תוספתא דאין קרקע בטילה דדוקא בתלוש שייך ביטול שראוי להתערב ולפי"ז תקשה בכרם שמחובר הוא נימא קצוץ וכמחצה על מחצה דמי ולא ניזל בתר רובא כלל ולאסור לאכול ענבים מכרם עכ"פ או לקנות כשהן מחוברים אפילו לדין וא"כ איך מצינו ידינו ורגליו בכרם של עכו"ם בכל העולם שמה ערלה הוא ואין לומר דכיון דרוב הכרמים אינם ערלה אין לנו לחוש כל שאינו ידוע לנו שיש כרם של ערלה חדא דהרי כתבו התוס' פסחים דאפילו בקצוץ שאינו ידוע לנו בצירור מקומו אבל כיון דידוע שיש איסור בעולם הו"ל עכ"פ קצוץ דרבנן, וכ"ש לפי קו' הר"ש מקינון הידוע מנחל איתן עי' ט"ז א"ח סי' תר"ה סק"ד וש"ך יו"ד סי' קי"ד סק"ט

דנתערבו פירות ערלה עם שאר פירות ואנן לוקחים אותם פירות מעכו"ם לפי דעת הרדב"ז הנ"ל כפי מה שפירש בו החת"ס א"כ הו"ל בשעה שקונים הערלה המעורבת ברוב בגדר דאין מבטלין איסור לכתחלה וממילא אחי שפיר קושין לפי"ז מדברי התוס' דמבואר מדבריהם דאלו הוה ידעין ודאי דהרוב הוא היתר היינו סומכין עליו והיינו יכולין לקנות מהם הענבים הא' כיון דהאיסור נתערב אצלם הו"ל כאלו מבטלין איסור לכתחלה וע"כ התוס' מיירי אפי' היכי דידעין ודאי שיש לעו"כ כרם של ערלה ג"כ אלא שהרוב אינו ערלה ואפילו נתערבו היה מותר לקנות. ועי' רש"י חולין י"ב ע"ב דרובא דאיתא קמן הוא דילפינן מאחרל"ה אבל רובא דליתא קמן הלכה למשה מסיני הוא. ופשוט דכרם של ערלה הו"ל רובא דליתא קמן שהרי אזלינן בתר רובא דעלמא ועי' שו"ת בית שערס יו"ד סי' א' א"כ לכ"ע לא אזלינן בתר רוב והיה אסור לן לקנות מהם לפי ההו"א הנ"ל ולפי המסקנה אחי שפיר. ובחי' סוגיות פלפלתי אי שייך דין הפקר ב"נ למ"ד הפקר עושה קנין והבאחי ראייה מדברי הראב"ד בתו"כ פ' בהר"ל לב"נ דין מחילה דכל קנינם בכסף א"כ גם הפקר ל"ל ולמ"ד דהפקר הוא סילוק רשות אית להו והבן.

ולפענ"ד אסקופא הנדרסת תחת כפות רגלי הראשונים ז"ל נראה לדיין מתוספתא הציאה הר"ש פ"ב דמכשירין מ"ו ח"ל, תניא בתוספתא מנא צה מינוק מושלך מחצה למחצה מטילין עליו שני חומרי פ"י שני חומרין לאו לענין נגיחה איירי כדמוכח בכתובות דף ט"ו ע"ב דהמוציא מחזירו עליו הראיה אלא לענין איסורין דמחמירין עליו כישראל דאסור בנצילות ומחמירים עליו ככותי כי ההוא דאמרין בפרק ד' מיתות דף נ"ט דעו"כ העוסק בתורה וכו' א"נ אם קדש אשה ובא ישראל אחר וחזר וקדשה ע"כ. והנראה מדברי התוספתא דדוקא במחצה על מחצה הוא דמטילין עליו שתי חומרות אבל ברוב עכו"ם מודו דאזלינן בתר רובא לגמרי וזה כסדרת הרמ"ש ודלא כמחנ"ח ז"ל.

והנה הערוך לנר יצמות נ"ח ע"א הקשה לדברי הר"ש בתומרא דנכרי שלא יעסוק בתורה נריך לפרש דאף דזה הוא קולא גבי ישראל דישאל מנזוה לעסוק בתורה מ"מ הרי יכול לעסוק בזה מצות דידהו דמנזוה ל"ת קיים בזה אם ישראל הוא ולא עבר לאיסור לעסוק בתורה אם נכרי הוא אלא הקשה איך יעשה בשמירת שבת דאין שייך בזה לתפוס חומרת שניהם אם ישבות דלמא נכרי הוא ואם לא ישבות דלמא ישראל הוא וחלל שבת ע"ש מה שחירך דיום שלהם הלילה הולך אחר יום ולדין היום הולך אחר הלילה. אלא שהקשה התינה בשבת אבל איך יעשה ביוה"כ שחל להיות סמוך לשבת בין מלפניו בין מלאחריו ונכנס שם בדחוקים.

אנן דנין עליו אי מרובא הוא או ממיעוטא וצב"נ לא אזלינן צ"ר וכ"ש אי נימא דצב"נ שייך קצוע ועי' נזיר דאדם מקרי אקצע איסורא משום דשז לדכותי' א"כ הכי' נימא אקצע איסורא וכיון דאיכא מהם אסורים להתגייר והו"ל עכ"פ קצוע דרבנן (ומיהו במחנה חיים הג"ל מספקא לי' אי אמרי' אקצע איסור בעכו"ס או לא אמרי' קצוע ע"ש).

הן אמת דגדולה מזו יש להקשות דהאיך אמרה תורה לקבל גרים בכלל והרי בגמרא חולין פריך (דף י"א) וילף ממכה אציו ואמו ודלמא לאו אציו הוא ומשני כגון שהיו אציו ואמו חבושין בבית האסורין ודחה ואפ"ה אין אפוטרופוס לעריות ומעתה אי לא אזלינן בתר רובא בעכו"ס א"כ איך אמרה תורה לקבל גרים דלמא לאו אציו הוא ואמו זנתה מעמוני או עמלקי ואסור הוא לבא בקהל וע"כ ז"ל דאזלינן בתר רובא, וקצת י"ל כיון דהתורה כתבה בזמן שכל אחד יושב על אדמתו קודם שזא סנחריב וכלל א"כ הו"ל ודאי דאפילו זנתה זנתה מאנשי מקומה והו"ל האסורין לבא בקהל מיעוטא דמיעוטא כיון דתצי' אדוכתיהו אכל זבה"ז לאחר שכלל האומות ז"ע כנ"ל, ועי' פנ"י קידושין ע"א וברש"א שם.

וציפירתי נפיה בבית האורז מערכת צ' כלל ט' אות י"ג שג"כ הרגיש בקושין ותירץ עפ"י דעת התוספות כתובות י"א דגירות זכ"י באין כאחד הכי' כיון דבישראל אזלינן בתר רובא רוב וגירות באין כאחד אלא שדחה לעצמו דכ"ז שהוא עכו"ס לא אזלינן ביה בתר רוב ושפיר אין לחייבו ע"ש מ"ש. ולפענ"ד בלאו הכי אינו דומה להא דהתם אף דאין זכיה לעכו"ס קודם שנתגייר אבל גם ליכא איסור המנגד ולכן שפיר אמרינן דזכיה וגירות באין כאחד אבל צדידן הרי אם הוא מעמון ומואב או עמלקי הרי איכא איסור לצ"ד לקבלו וגם לו אסור להתגייר והגם דצב"ד של ישראל אזלינן בתר רוב אבל לדידי' ליכא רוב והוא איסור.

ויש לדייק עוד לפמ"ש במקום אחר דעכו"ס המכשיל את ישראל חייב מיתה עי' רמב"ם פ"ב מא"ב ה"י ומה"ט אמרתי הרגו להווא ארמאה פסחים ג' שהכשיל את ישראל וגם את נשי מדין שאמרו עליה זו היא שנכשל בה ישראל ואין זה מדין לפני"ע שנחלקו בו הפוסקים אי שייך בעכו"ס לפני"ע עי' תוס' ע"ז ט"ו וריטב"א שם ומנ"ח מנזה רל"ב ומלא הרועים אות לפני"ע וכיון דעכו"ס המכשיל את ישראל חייב מיתה א"כ כיון דצב"נ לא אזלינן בתר רובא א"כ כשהוא עכו"ס אסור לו לגייר עצמו דשמא הוא מזרע עמלק ודמו בראשו ואם ילך לצ"ד ויקבלוהו הרי הוא מכשיל צ"ד של ישראל שקבלו עמלקי אם הוא באמת מן המעוט והגם דצב"ד סומכין על הרוצא אבל כשהוא לעצמו אם הוא באמת מן

וט"ז ומג"א שם א"ח סי' ל"ב סקט"ו, ובמסכת ברכות י"ט מדלגין היינו ע"ג ארונות וברוקח סי' תס"ז הקשה דהא הו"ל קצוע וע"ש מה שתי' ועי' פמ"א ח"ב סי' קנ"ב והח"ס יו"ד סימן של"ז תמה דנימא בכל קצר קצוע וכמחנה על מחנה ע"ש.

ומי'הו האמרי ברוך בהגהותיו תמה אחו"ד דברש"י כתב הטעם משום חשיבות והוא רק מדרבנן אבל מדאורייתא בטל. וגדולה מזו הקשה בשו"ת שו"מ מהד"ק ח"ג סימן ס"ב דלדרכו של החו"ד איך אמרו בסוטה ילדה שסבכה בזקנה בטלה. וכל המשניות במס' ערלה מלאים דאף במחוזר בטל ולא עוד אלא דגם קרקע בקרקע בטל וראי' מב"י סי' תרפ"ח דעירות המסופקות אם מוקפות חומה אזלינן בתר רוב עירות דעלמא והשעה"מ פ"א דמגילה הקשה דנימא קצוע ועכ"פ נראה דאזלינן בתר רוב עירות ע"ש. ובחו"ל בלאו הכי לא קשה מידי דהרי אמרינן בגמ' קידושין ל"ט ערלה בחו"ל הלכה למשה מסיני דודאי אסור וספיקא מותר ועי' ר"ן שם ודו"ק.

ובעיקר הדבר אי אזלינן בתר רובא צב"נ בחי' הקשתי מירושלמי דמאי ר' לעזר חש למיעוטא כהדא סורקא שהיא מסתפקת יום אחד מן האיסור נעשה אותו היום הוכח לכל הימים רבי יוסי צעי מעמה גר דבא להתגייר אין מקבלין אותו אני אומר מעמון ומואב הוא ונעשה אותו הגר הוכיח לכל הגרים אלא כינו הא רבי לעזר סבר מימר רוב א"י נתונה ביד גוים ועי' פ"מ ומר"פ שם חילופי גירסאות והראב"י ברכות קנ"א הביא דברי הירושלמי וכתב לא ידענא להבין התי' על זה התם. ותמה עוד לר"מ דחייש למיעוטא היאך מקבלין גרים זבה"ז ותי' מורו הר' משה הכהן דא"ל דברי הירושלמי היה מפרש דדוקא עמוני ודאי אסור לבא בקהל ולא עמוני ספק ע"ש וכ"כ בתשצ"ך קטן סימן תקל"ח ועי' שעה"מ ספט"ו מא"ב דלא אסרה תורה ספק עמוני.

ולפענ"ד להקשות קושית הראב"י אליבא דכ"ע אף לדידן דאזלינן בתר רובא מ"מ אכתי היאך מקבלין גרים זבה"ז הא כיון דאין הולכין בעכו"ס צ"ר נמא דכל אחד יש לחוש שמא מעמון ומואב הוא ועי' מכילתא פ' בשלח אמר ר' אלעזר נשבע הקב"ה בכסא הכבוד שאם יבאו מכל העולם להתגייר שיקבלו אותו ומציתו של עמלק לא יקבלו שנאמר ויאמר דוד וגו' מזכר דוד באותה שעה מה שנאמר למשה רבינו עליו השלום שאם יבא מכל האומות העולם וכו' ויאמר אליו דמך בראשך לכך נאמר מדור דור ע"ש, וא"כ עכ"פ ניחוש בכל גר דלמא מזרע עמלק הוא או מזרע עמון ומואב ולא אזלינן בזה צ"ר. וא"ל דהא צ"ד של ישראל אזלי בתר רובא דהרי קודם שנתגייר עכו"ס הוא וכשהוא צא להתגייר

א"ר אלעזר מנין למחוסר אבר דאסור לז"ג דכתיב ומכל החי מכל בשר שנים וגו' אמרה תורה הוצא בהמה שחין ראשי אברים שלה ופריך הא מציעא ליה למעוטי טריפה דלא ומשני טריפה מלחיות זרע נפקא הניחא למ"ד טריפה אינה יולדת אלא למ"ד טריפה יולדת מאי אכ"ל אמר קרא אתך בדומין לך ודלמא נח גופיה טריפה הוה תמים כתיב ביה וכו' ע"ש ואי נימא דז"ג לא אזלי" ב"ר האיך אפשר בהמה שיביא לקרבן שאינה טרפה ונח היאך ידע אי בהמה כשרה או טרפה הוא להכניס בהמה כיון דלא אזלינן בהו בשר רוב ובגמרא שם ולהקרבא סגי בתלתא יומי והתנן שואלין בהל' פסח קודם הפסח שלשים וכו' ומשני אף דשכיח מומין דפסלי אפי' בדוקין שבעין צעין תלתן יומין אינהו דמחוסר אבר אית להו בתלתא יומי סגי. והנראה בדדיקא דידהו להקרבא בתלתא יומי הוא דהוה ועי' תוס' שם ובעבודת עבודה ואי לא אזלי" בהוה ב"ר א"כ אדרבה אפי' על כל אברים פנימיים נריכין לבדוק דלא אזלי" ולא סמכין ארוב ודלמא טריפה הוא ויותר יש לטרוח להם לבדוק כל הקרבן וא"כ מדאמר אף דשכיחי מומי דפסלי אדרבה לדידהו פוסל יותר. הן אמת דכאן קודם שמיטה מיירי מ"מ היל"ל דעכ"פ נריך לבדוק יותר משום דלא סמכין ארובא וגם עכ"פ האיך מקריצין קרבנות צבמה שלהם וגם להביא למזבח הגם די"ל דכאן כבר נוגע לדין אצל עי' תוס' ע"ז הנ"ל דחייצין להביא מדין עשה ועי' גהש"ס שם מה שהקשה עליהם הגרע"א ובחי' הארכתי קצת לישב קושיה הגרע"א עכ"פ לדין מיהו נראה לכאורה מכאן ראי' צרורה דגם צ"ג הולכין ב"ר. ואין לומר דהא דמקריצין היינו כשעברה שנתן ואוקמינן אחזקה שאינה טרפה למ"ד טרפה אינה חיה דכבר כתבו התוס' דכל חזקה שלא נתבררה ולא נודעה אפילו שעה אחת לא אזלינן בתרה עי' תוס' חולין י"ב ע"א ד"ה פרה ועי"ש לר"מ היכי אכל כשרא.

ובזה הנני ידידו דושה"ט, וי"ר שלאילנא רבא ותקיף יתעבד עד דאתי עם ענני שמיא במהרה דידן ברוב רחמי וחסדיו בברכת התורה, בלב ונפש

משנה הקמן

סימן קא

מריטת עופות ע"י מים חמים או קרים

ג' שבט התשל"ד בנ"י יצו"א

מע"כ החכם המשכיל ד"ר ישראל מאיר לוינגר הי"ו, בע"מ ספרים חשובים, בני ברק ת"ו.

אחדשה"מ וש"ת, למאן דלא חזינא קמברכינא ונא יסלח לי אולי לא תארתיו כראוי לו כי בצלמי מכירי ויקבל הכבוד הראוי לו. וצד"ת אשר דק לן צנודן מריטת

המיעוט אזי איכא איסור דרוב לא הוי צירור אלא ספיקא הוא דהוה כמבואר ברא"ש צ"מ ובש"מ שם אלא דמ"מ התורה אמרה דאזלינן בספיקא כזה בשר רובא והוה רוב מנזוה מה"ת ככל מנזוה התורה אכל אס נידע שהוא מן המיעוט הרי יש כאן איסור וא"כ צעכו"ס שיש בו איסור מנזוה המיעוט הרי הוא מכשיל צ"ד של ישראל ויש לפלפל בזה ובחתי רק להעיר.

וראיתי צנ"ל הנ"ל בסופו שכתב דגוף ההערה י"ל בפשוטו דאפילו אמרינן דצ"ג לא אזלינן ב"ר מ"מ כאן דהספק על הצ"ד של ישראל אס לקבלו או לא הו"ל הדין לגוי וישראל וספיר אזלינן ב"ר ע"ש ולפענ"ד לא פשוט כ"כ לפמ"ש לעיל דאס הוא צאמת מזרע עמלק אז אסור לקבלו וכיון דצעכו"ס לא אזלינן ב"ר א"כ לכתחילה אינו יכול לצא לב"ד להתגייר דהצ"ד אומרים לו הוי יודע שיש לך לחוש דלמא מזרע עמלק אחת שאין הולכין לגבך בשר רובא. ובפרט לפי שיטת כמה מאחרונים דס"ל דיש חיוב על צ"ד של ישראל לכוף לאומות העולם לקיים ז' מנזוה שלהם וכל האיסורים שלא יעברו א"כ הכ"נ על הצ"ד של ישראל להגיד לו שלא יתגייר.

ודע דזהדי שותה נפל מילתא בלצאי לישב הא דאמרינן בגמרא קידושין ס"ב צעא מיניה רב אסי מר' יוחנן א"ל פירות ערוגה זו תלושין יהיו תרומה וכו' א"ל כל שצידו לאו כמחוסר מעשה דמי איתיביה האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר לאחר שאתגיירי לאחר שאשתחרר וכו' ור"י צשלמא כולהו לאו צידו אלא גר הוי צידו גר נמי לאו צידו דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן גר נריך שלשה מ"ט משפט כתיב ביה כדון מי יימר דמזדקקי ליה הני תלתא ועי' מקנה שם דאפילו היכא שכבר קבל עליו המנזוה וצמאירי קידושין הנ"ל ואחר שהוא נריך צ"ד אינו צידו והוא שאמרו מי יימר דמזדקקו ליה צי דינא. ולכאורה יש לדייק דהרי בתורה כתיב דמנזוה לקבל גרים וכיון דמנזוה לקבל גרים ודאי יזדקקו לו צ"ד ובעין שאמרו דנדר הו"ל דבר שיל"מ ולא תרומה והטעם דנדר מנזוה לאתשול עליה דכל הנודר כאלו צנה צמה והמקיימו כאלו הקריב עליה קרבן ולכן מזדקקין צ"ד להתיר נדרו אצל תרומה לאו מנזוה לאתשולי עליה לא הוי דשיל"מ דדילמא לא מתרמי לי צ"ד וא"כ הכ"נ אמאי אמרינן מי יימר דמזדקקו ליה צי צ"ד הרי מנזוין ועומדין הם להזדקק ליה, אמנם להנ"ל י"ל דכיון דצאמת צומן הזה צא סנחריב וצלצל את כל העולם שוב אין כאן מנזוה לקבל דאין הולכין בהם ב"ר ושמא האי עמלקי הוא או עמון ומואב ולכן ליכא מנזוה וספיר אמר מי יימר דמזדקקי ליה.

ומיידו צעיקר הלכתא נלפענ"ד להביא ראייה גדולה דגם צ"ג הולכין ב"ר, דהנה אמרו ע"ז ה' ע"ב וצחים קט"ו

ולפמ"ש יש לחלק. ועכ"פ לא שמענו שידיו הטובים דוקא במים קרים א"ו דדוקא לענין צדיקת הנקב הוא דחששו במים קרים אבל לענין מליחה כל שידיו שנית וישרנו במים הראויים ליכא בזה חשש איסור אפילו להצ"י ואפשר דמה"ט לא כתב הצ"י סתם לא ישים אדם בשר במים קרים לעולם שהי' משמע אפילו שלא בשעת הדחה אלא כתב סתם בשעת הדחה דרק קודם הדחה הוא דהקפיד שחפוג יינתן.

והראיה דלא הוא דעת הראב"ה הציאו הצ"י שם שכתב וי"א שהדחה ראשונה היא ללחלח הבשר שיאל הדם ע"י מליחה ואינו דאדרבה מטרשי ליה כדאמרין (מ"ו) גבי ריאה והצ"י דחה דאין דבריו נראין אלא בארצות הקרות וזמון הקור גדול. והנה נראה עכ"פ דעת הראב"ה דס"ל דאפילו סתם מים שמדיחים בהם נמי מטרשי לה וראי' לדבר מס' ל"ו בהא דראי' דהתם עכ"פ משמע דאפילו סתם מים זנוגים נמי אין מועיל בהם צדיקה אלא בפושרין וקור גדול לא שמייע לן. אמנם הצ"י חולק עליו בזה מ"מ י"ל דוקא בשעת הדחה למליחה הוא דפליג וי"ל. ועי' ת"ח כלל ט"ו ס"א דהציא בשם המרדכי נמי דמיא מטרשי לה פי' מחזיקין ליה ומיירי בסתם מים ולא קרים ביותר, ועי' עוד שם כלל ד'. אמנם אם נחלק בין הדחה למליחה לסתם הדחה במים קרים שהי' מותר אז הי' אתי שפיר הכל ודו"ק. ומצדיקת הריאה אין ראייה וכנ"ל ודו"ק.

והדג"מ שם הציא דברי הצ"ח וי"ל, ובמקומות הקרים וזמון הקור גדול ישימו המים באור עד שחפיג יינתן ואח"כ ידיו צו הבשר דאל"כ אדרבה ע"י הקור שצמים מטרשי להבשר צ"י עכ"כ צ"ל נמי דכוונתו דוקא בשעת הדחת הבשר למליחה וכמ"ש לעיל והכי מפרש גם להצ"י ועכ"פ לא ליסתמיט מאן דהוא להשמייענו שלא להשיב בשר במים קרים בכלל קודם מליחה ומה לי להדיח הבשר למליחה דוקא.

אלא דראיתי לרבינו הגדול הגרע"א בחי' שהציא שם דברי הצ"י וכתב וצדיעבד אם הדיחו במים קרים ביותר יש לדון אם מהני להדיח שנית במים פושרים לרכך או דלמא כיון דנתקשה הבשר ע"י מים קרים לא יתרכך עוד ע"ש משמע דס"ל דאפילו לחזור ולהדיח לא מהני עכ"פ מספקא ליה והגם שהעלה דצדיעבד מהני מ"מ לכתחלה נראה דמודה דאסור אפי' ע"מ שידים שנית. ולולי דמסתפינא הי' נלפענ"ד לומר דגם הגרע"א לא מספקא ליה אלא לדעת המחבר דס"ל דקאי ליה בהדחת בשר קודם מליחה ולא צעי שרייה כה"ג מספקא ליה כיון שהדיח במים קרים אי מהני חוזר והדיחן שלא יפעול הדחה שניה יותר מראשונה ואפילו נימא הדחה שניה תועיל להעביר מה שטרשה הדחה ראשונה אבל אכתי

עופות שהמציאו לאחרונה בשני אופנים א' להטביל העוף במים קרים שזה פועל בעוף שאין העור ניזק והעופות משתמרים יותר וכשהמים הטמפרטורה שלהם בין 0 ל-8 מעלות המריטה טובה וצין 8 ל-15 מעלות היא ממוצעת ומעל לטמפרטורה זו נעשה גרוע. ואופן הב' להטביל העוף בחמרים חיים. וראשונה באמת עלי להתנצל כי לא אוכל להאריך כי אני טרוד ומוטרד ולא ידענא מה מצא צי והלא אכתב שם החרש והמסגר חכמי ארצנו הקדושה. אמנם מאחר שכבר בא לידי לא אשיב ריקס. כמע"ת דן מפאת הלכה דאסור למלות עוף קפוא כמבואר ברמ"א צו"ד סי' ס"ח סי"א וסימן ס"ט ס"א ובש"ך שם סק"א. והגם כי הבשר בכלל לא יקפא בטבילת המים שנקודת הקפאון של בשר נמוכה מזו של המים עצמם מ"מ חששו רבנים מלהתיר טבילת עופות במים קרים למדי והטעם שיתכן שנגורות הדם יסגרו ע"י המים הקרים ויפריע לפליטת הדם במליחה והניח הדבר בספק וטעון צירור נוסף.

ורפ"ב ריהטא הי' נלפענ"ד דאין לחשוש בשביל קפאון שהרי אפילו חתיכה מלאה קרח וכפור דינו לפשרו לכתחילה או בכלי שני או בסתם מים הכל לפי הענין ולאחר שנחפשו ימליחנו ודבר זה אפילו לכתחילה מותר כמבואר ברמ"א שם וא"כ ק"ו להניחו במים קרים שאינו בגדר קפאון כלל וגם לא יקפא הבשר בכלל והוא בשעת מריטה ואח"כ בשעת מליחה ישרנו חצי שעה במים ראויין לשריה לכאורה ליכא למיחש בזה. ומ"ש הצ"י סימן ס"ט דזמון שהקור גדול ישימו המים באור שחפיג יינתן קודם ההדחה בהם דמים קרים מטרשים ואינם מרככים כמבואר בסימן ל"ו ס"ד צ"ל דדוקא במדיח למליחה הוא דנריך להפיג יינתן אבל שלא בשעת מליחה ל"ל בה דהא כ"ש הוא מבשר שנקרש ואפ"ה שרי לאחר שנפשר והא דמבואר בש"ע סימן ל"ו ס"ד ברמ"א דאם שמו הריאה פעם במים קרים שוב אין לה צדיקה אפילו בפושרין והוא מצ"י בשם הר"ן. י"ל דאין ראייה משם למליחה דאלת"ה אלא דמשם ילפי' גם לענין מליחה דכל שהודח במים קרים אינו מועיל אח"כ אפילו שרה במים פושרין א"כ תקשה אפילו לענין מליחה בסתם מים נמי יהא אסור להדיחם שהרי בריאה מה שאמרו שאם שמוה במים קרים אפילו בסתם מים מיירי דכל שלא שמוה בפושרים אמרינן דשוב אין לה צדיקה משום דמים קרים מטרשי לה וא"כ אפילו בסתם מים נמי אמרינן מטרשי לה והאין מותר להדיח בסתם מים ומטעם סתימת נקצי הפליטה היה לן לאסור בכל מים כל שאינם פושרין וכמו בריאה וזה ודאי אינו. גם הצ"י לא זכר אלא בקור גדול ומים קרים טובא, ולהנ"ל אפי' סתם מים ליתסרו וכבר תמה עליו כן בספר דברי יוסף סימן תנ"ד והניח צ"ע

פולטרי סקאלדינג כעמיכאל פראדאקט אוקספורד כעמיכאלס Poultry Scolding Chemical Products, Oxford Chemicals ופעולת החומר הנ"ל שהוא גורם הרטבה טובה וממים שומן שע"ג הנוצות ועי"ז המריטה של המכונה טוב יותר וכנראה דלזה דעתו נוטה להחיר. ולפענ"ד יש להתייבש צוה הרבה כיון דאין אנו יודעין בטוב טבע האי חומר חדש ופעולתו אלא שהוא ממים השומן ואולי פעולתו שממים כ"כ השומן עד שגם הדם וזו ממקום למקום ועושה לדם דם אצרים שפי' ממקום למקום כמו שע"י ציטול החום גורם לדם לפרוש ממקום למקום ונמצא נאסר הבשר שאין המלח מוציא אח"כ הדם שפירש ממקום למקום וכבר כתבתי דכן טבע המלח להרתים הבשר קודם ומלל את הדם וכמ"ש מליח כרותח ועי"ז מוציא הדם אח"כ אלא דמליח דרותח הוא אינו כרותח של אש ואינו כחליטה אלא שפועל להוציא הדם ע"י שממחם הבשר ומללו ועי"ז קל ביותר להוציא הדם ועי' רמב"ם פ"י ממ"א וטוש"ע יו"ד הל' מליחה ובגמ' פסחים ע"ד וחולין קי"א וברש"י שם אי נמי חליט ודו"ק.

והנה ראיתי לכ"ת שהצא שם צסם הרב ש"א שאפשר שע"י החומר שירכך העור יכול לגרום שבעת מירוט הנוצות במכוונות המריטה יעשה צורות הדם וצנצנר הלא אסור למלחו כך. ולפענ"ד אין לחוש דנצנר הדם ליכא לאחר שחיטה כלל אלא קודם שחיטה או בשעת שחיטה אצל לא בשעת מריטה שהוא לאחר שיצא דם שחיטה וזה מבוחר בשו"ע יו"ד לענין נצנר גף העוף ועוד.

ומיהו מה שיש עוד לעיין לפמ"ש בתשובה אחת מחלוקת הרשב"א והרא"ה בפעולת מליחת הבשר דהרא"ה צד"ה שער המליחה צית ג' כתב כבר כתבנו לעיל שהדבר צרור והנסיון מוכיח ועד שאין כל הדם נפלט בשיעור הזה שאנו מולחין לקדירה שאמרו צסם הגאונים וז"ל שמהיין אותה בכדי שיעור שחלה כמאלכ צ"ד ומקובל צידם כן וסמך לדבר ממה שאמרו מליח כרותח דל"י וצצנרור אם אתה משהה אותה יותר עדיין דם נפלט ממנה וכו' והרשב"א צמה"צ דחה דבריו בפשיטות וכן הרמב"ן משם הרב אלברגלוני וז"ל וכו' וכשם שצצליה יוצא מידי דמו לגמרי ומכאן ואילך חמר בשר הוא כן במליחה יוצא מידי דמו ושיעורן שוין צמציאות. עוד שם צמה"צ צד"ה רב דימי מנהדרעא וכו', ובספר החנוך מזהו קמ"ח כתב ולפיכך הרוצה לאכול בשר מצושל בקדירה חייבוהו חכמים להוציא ממנו הדם שלא יהי' פורש ממנו וכו' ולא מאלו תחבולה להוציא אלא צמלח שהוא שואב הדם ומיבשו בטבע וכחו רב ונכנס בצבצור ואפי' בחתיכה עבה ביותר יש כח צו להוציא הדם העוזי וכן הדבר מנוסה שאם ימלח אדם חתיכה של בשר יפה כשיעור שנתנו חכמים למליחה יצא הדם עם המלח מכל הבשר

נשאר הצבצור כאלו לא הדיחה כלל דמה שמים הקרים שהדיחה בהם טרשי לה מים השניים רפו לה, ומאי דעבדה שקליה, אצל לדין דנהגין כפסק הרמ"א לשרות הבשר חצי שעה או יותר צמים כה"ג לכ"ע שריית המים מרכיב לה וצוה מודה רע"א וז"ל דאפילו לכתחילה מותר אף דהודחה צמים קרים וכ"ש שאם הדחו שלא לשם מליחה כלל צמים הראשונים ואף דהמדקדק צדברי רע"א ידקדק לשון שלא יתרכך עוד דמשמע בכל אופן לא יתרכך מ"מ לפענ"ד מאחר דלמסקנא גם דעת הגרע"א דמועיל הדחה שניה לרכך ולמדה מבשר מלא קרח דמועיל להדיח ולמלוח לאחר שנתפטר לכ"ע א"כ הדרינן לחלקן לפענ"ד דדוקא היכי שהודח לשם מליחה הוא דלרין דוקא פושרים צמים הקרים ביותר ויש להחמיר הואיל ויאלו הדברים מפי מרן הצ"י והאחרונים וז"ל ואפילו אם רוצה לחזור ולשרות חצי שעה לכתחילה אין להדיח צמים קרים על מנת למלחו אצל להטביל הבשר צמים קרים צתם שלא על מנת למלחו לפענ"ד ליכא צוה אסור וכמ"ש"ל ועי' דרכ"ת כאן והנלפענ"ד כתבתי.

עוד הרהרתי בלצי שאולי צעוף להטבילו צמים קרים עם הנוצות אפילו הצ"י וכ"ע מודי דשרי דלא אסר הצ"י אלא עוף שכבר נמרטו הנוצות והמים קרים מדיחים בהם בשר העוף ממש אצל היכי דהטביל עוף צנוצותיה כה"ג אפשר דהנוצות מעבדים קרירת המים צמקת וקצת סמוכין יש לומר מדברי הצ"י צסימן ס"ח צסם הגהמ"ר דאין להחזיר התרנגולת למי מליגתה לאחר שהוציאה צתחלה דשמה כלי שני מבשל כדי קליפה וצפעם הראשונה לא היה קפידה כי היו הנוצות מגינות ועי' שו"ת מהר"ם מלוצלין סימן כ"ט צתרגולת שנמלחה צנוצתה ועי' שפ"ד סקכ"ו ועכ"פ נראה לענין רותחין דמחלקינן צין היו הנוצות או לא וי"ל קצת כן לענין קרים ג"כ דצכה"ג לא יחמיר אפילו הצ"י וז"ל, וצאמת כי לא ראינו מחמירים צטצחים וכ"ש צוה"ז שמניחין העופות והבשר צמקד קודם מליחה ולית פוצה פה ומצפנף ויש לחלק קצת צין מים לצתם קור. מ"מ לפענ"ד דכה"ג דהמים הם עד לערך 15 מעלות ולהטביל בהם העוף עם הנוצות לשם מריטה לית צן טעם מספיק לאסור, כיון שאח"כ ישרו הבשר חצי שעה צמים לרכך ולהדיח למליחה.

סימן קב

מריטת עיפות ע"י חמרים חימיים

עוד להג"ל

ומה שכתב צאופן הצ' צענין מריטה שיטבול צחמרים חימיים וכמע"ת הסציר הדצרים צמין חומר חימי הנקרא: פ.ס.ד.

אפילו בחתיכה גדולה של שור הפטם ויותר שהדבר כן בצירור וכו' ומה שאנו רואין לאחר מליחה שיצא ממנו מעט דם אינו אלא מוהל בעלמא וחומר בשר מקרי.

עוד נחלקו הרשב"א והרא"ה בפעולת המלח דעת הרא"ה שם בשם הרמב"ן שהדם נשרף וכלה במלח שהמלח דרך אוריר ורק ורא"ה לדבר שאין המלח נעשה מזוהם בשבילו והוא מזוהם בשביל חלב ושומן והרשב"א ז"ל כתב עליו דלא מציא כן ברמב"ן ז"ל ורא"ה לומר כן שא"כ למה מנפץ המלח מהבשר לאחר מליחה והלא המלח היתר גמור הוא שאין בו דם שכבר נשרף. ומיהו דר"ה עוד פי' הוא דברי רב דימי נראה הרשב"א בעצמו כמסקנא ליה ח"ל, ועוד הטעם שכתב פגום מעיקרו דודאי מלח או שורף הדם בטבעו או משכו ואינו שורפו א"ת שהוא שורף מה לי דקה מה לי גללינתא ואם אינו שורף אפילו גללינתא פולט ע"ש. נראה דהוא ז"ל מספקא ליה בפעולת המלח והחניוך כתב מיבשו ע"ש. ואגב נראה דהרא"ה לאו היינו החניוך דאל"כ סותר דבריו דחניוך כתב דמלח מוציא כל הדם ולא כן כתב בצדה"ב וצחי' הארכתי בזה במקום אחר.

הנה ראינו פעולות שונות שקבלו חז"ל בענין מליחת בשר, ובדאי ציינו קל יכול להשתנות אחיזה שנינו ולא יכלו אח"כ להוציא הדם כדבעי אפילו ע"י מלח ולכן לפענ"ד קשה בהיתר החומר החימי למרוט העופות כ"ז שאין ידוע לנו בצירור שאינו פועל כלל בצבצור העוף באופן שיזיק להוצאת הדם אח"כ במלח או שיגללל הדם ויפריש ממקום למקום וזה דבר קשה עלינו לזכר כמוזן כי אין אנו בקיאים בטבע עי' שו"ת הריצ"ש סימן תמ"ז ידעת האדון נ"ר שאין לנו לדון בדיני תורתנו ע"פ חכמי הטבע והרפואה שאם נאמין לדבריהם אין תורה מן השמים חלילה כי כן הניחו הם במופתיהם הכוזבים ואם תדון בדיני טריפות עפ"י חכמי הרפואה שבר הרבה טעול מן הקצצים כי באמת נהפכו רובם ממות לחיים ומחיים למוות וחליפו חי במת וכו', והרב רבינו משה בר מיימון ז"ל כששנה מעט ואמר שזומת הגידין הם בעצם התחתון בעוף לא הדוד לו חכמים אחרי שלפי סוגית הגמרא נראה שהוא בעצם האמצעי וכו' ואע"פ שהרב היה חכם בחכמת הרפואה והטבע ובקי בנחות כי לא מפי הטבע והרפואה אנו חיים ואנחנו על חכמינו ז"ל נסמוך אפילו יאמרו לנו על ימין שהוא שמאל שהם קבלו האמת ופירושי המצות איש מפי איש עד משרבע"ה לא נאמין אל חכמי היונים כמוזכר בפ' המפלת אני מביא ראיה מן התורה ואחם מביאים ראיה מן השוטים ע"ש מה שהאריך.

אשר לפענ"ד קשה הסמוך להחיר בהמצאות חדשות מאנשי מדע אשר אין ידועים לנו הטבעים בזה, גם כי לפעמים

אם לא ע"פ רוב הגי' חומרים הם מוזקים לצריאות הגוף וחמירא סכנתא מאיסורא ואף שההיזק לא יצא רק בזמן רב שמוזקים לאחר זה או לזה או לכל הגוף, אשר לכן לפענ"ד לא ייחא לי במירוט עופות ע"י החומר החימי אם לא שיקיימו לזה גדולי הפוסקים להחירא ואז אם נראה טעמם נצטל דעתנו נגד דעתם הגדולה, ועד התם לדעתנו אין לשנות כלל.

אלו דברי ידידו בלתי מכירו המברכו בברכת התורה ללומדי' בלב ונפש.

משנה הקמן

סימן קג

דשיל"מ אי מקרי בשלא בא ההיתר ממילא

ג' תרומה התשל"ד בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי ור"ח גור"ב ברקאי וכו' כש"ת הרב פתחיה פריעד הי"ו, ממצויני כולל בית המדרש גבוה לעיקוד ג"ז.

אחדשכ"ת, ובדברי תורה אשר העיר במחלוקת הרשב"א והי"ש"ש ככלי שנאסר בצליעת איסור שנחערב באחרים ואינו ניכר דעת הרשב"א דצטל ברוב ואין דנין אותו כדשיל"מ משום שצריך להוציא עליו הוצאות והוצא בש"ע יו"ד סימן ק"צ ס"ג והי"ש"ש פכ"ה סוס"י פ"ו כתב דלא היה צריך לזה הטעם כי אפילו בלי הוצאות נמי כיון דלא בא ההיתר ממילא מכה זמן לא חשיב דשיל"מ והש"ך יו"ד הנ"ל סק"ח הביא דברי הרש"ל ותמה עליו דנדרים חשיבי דשיל"מ אף על פי שלא בא ההיתר מכה זמן אלא צעי שאלה וגם הרא"ה השיג על הרשב"א ומהר"ל בתשובה סימן קצ"ד נמי חולק דהוצאות להגעילו דבר מיעוט הוא ומעכ"ת יצא לתלות מחלוקת הרשב"א והי"ש"ש במחלוקת רש"י והר"ן דלטעם שכתב רש"י צינה ג' ב' דשיל"מ דלא צטיל משום דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר היכא דצריך לפזר מעות ליכא האי טעמא דעד שתאכלנו באיסור והי"ש"ש ס"ל כר"ן משום דהו"ל מין במינו ואז אין ג"מ אי צריך הוצאות להחירו סוף סוף מין במינו הוא ולכן בלי טעם הוצאות מעות כתב דמותר וצוה יצא לחלק צין נדר שמוטבע בעצם החפץ וכשיחערב בהיתר לא מקרי מין אחר ואינו צטל לשטת הר"ן אלא דהקשה לעצמו ממחלוקת הרמב"ם והמרדכי בחמץ צפסח אי הוי דשיל"מ והרי התם נמי אית למימר עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר ואפ"ה כתב הרמב"ם דשיטת הרש"ל בהרמב"ם בחמץ שוב דחה לעצמו דיו"ל דמהרש"ל ס"ל כרמב"ם בחמץ והאריך עוד, הצאתי דבריו בקיצור.

ויבא שנלפענ"ד הגם כי חפץ אני בהצדקו ובפרט מחמת ידיות לכבוד מר חותנו הרה"ג שליט"א, מ"מ האמת אהוב מכל ומה שרצה לעשות מחלוקת צין הרשב"א והר"ן

דחוק לירושלים נמי מקרי דשיל"מ וטירחא לאו מילתא הוא וע"כ צריך לחלק בין רחוק מירושלים לקרוב ולא פליגי ומהך שמעתתא דפ' הזהב דקדק הרשב"א בת"ה דף קכ"ט ג' לדון שלפנינו דהיכא דאיכא הפסד אינו צדין דשיל"מ וכ"כ הר"ן בשם ר"ת צפ"צ דעכו"ם ומהרש"ל צפ' כ"ה כתב דלא היה צריך לזה כי בלאו הכי נמי כיון דלא בא היתר ממילא מכח זמן לא חשיב דשיל"מ ע"כ תמנית דברי הפ"ח ע"ש. עכ"פ מבואר מהש"מ והפ"ח דשיטת הר"ן כרשב"א בכלי שנבלע צו איסור ודלא כמ"ש מעלתו זוה. ועי' שערי דעתה יו"ד סימן ק"צ. ומ"ש דלדעת הרשב"א דנתן טעם בשביל פיזור מעות ע"כ אחי רק אליבא דרש"י דכיון דצריך לפזר מעות להחירו חו לא שייך הסבירא עד שתאכלנו באיסור אבל להר"ן מה לי אם צריך לפזר מעותיו או לא, סוף סוף עדיין לא מקרי מין אחר. יש לומר אדרבה דשבילא לשטת הר"ן הרי בעצם הוא מין אחר דזה בלוע צו איסור נבלה זה אין בלוע צו איסור נבלה והו"ל שתי מינין אבל לרש"י דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר מה לי אם יוציא עליו הוצאות או לא יוציא כיון שצידו לאכול בהיתר יטריח עצמו ויוציא הוצאות ויאכל בהיתר רק הכא שנמערב באופן שאי אפשר בהיתר אז הוא דבטל. יהיה מאיזה טעם שיהיה עכ"פ חזין דהר"ן והרשב"א בחדא שיטתא נינהו צדין כלי שנבלע איסור.

והנה בעיקר קושית הש"ך על היש"ש מנדרים דמקרי דשיל"מ אף שלא בא היתר מכח הזמן תי' האחרונים ו"ל לחלק בין נדרים דמנז' לשאל' מדר' נתן דאמר ר' נתן כל הנודר כאילו בנה צמה וכל המקיימו כאילו הקריב עליו קרבן וכיון שחייב לשאל' על נדרו הו"ל כאלו היתר בא ממילא מכח זמן עי' כו"פ מה שהאריך. ובספר תורת יקותיאל בהסבר הדברים ולפענ"ד נראה עוד לפמ"ש החו"י בתשו' סימן ק"ל לחלק מ"ש תרומה דלא הוה דשיל"מ ונדר הוה דשיל"מ והא תרומה אימתייהו בשאלה ומי' ו"ל דכיון דמנז' עזיד בהפרשת תרומה וצריך עליה לא מקרי דשיל"מ שיתחרט עליה מעיקרא ונמצא מפסיד שכר מנז' דק"ו הוא מהפסד ממון דלא מקרי דשיל"מ משא"כ נדרים דמנז' לשיל' עליהו ע"ש. שוב דקדקתי דגם מדברי ר"ת והר"ן שהבאתי לעיל משמע הכי להדיא שכתב חו"ל, אי"נ דלא מקרי דשיל"מ במידי דמחוסר מעשה אלא במידי דקאי להכי אבל מעשר שני לא קאי להעלותו לירושלים בעינו ע"כ. הנה מפורש לחלק בין מחוסר מעשה לאינו מחוסר מעשה בין קאי להכי או לא וא"כ פשוט דנדר כיון דמחוסר מעשה הוא צדי קאי להכי וכיון דמנז' לשאל' הו"ל קאי להכי חו"צ בס"ד.

הן חמת דהח"ס יו"ד סימן רנ"ג כתב, ואומר אני בטח אם יארע שאכל מן הפרי ונתחרט על התרומה דמיתשל על

אינו נראה דהש"מ צ"מ דף נ"ג כתב להדיא דהר"ן ס"ל כרשב"א שכתב שם ד"ה ואם איתא לדחוקיה הו"ל דשיל"מ חו"ל פירש"י ו"ל, בשלמא לדין משכחת לה בשאין צו שו"פ אלא לחזקיה קשיא והקשה עליו דהא אכתי לא משמע לן דאיירי כשנטמא ולכן פר"ת דלא מקרי דשיל"מ אלא כשהוא יכול להחיר בלא טורח גדול אבל כאן יש טורח להעלותו עם תערובתו לאו מחירין מקרי ונפ"מ לקערה שנאסרה מחמת בלע שנמערבה בין הקערות דלא קרינן לה דשיל"מ אע"פ שיש לו היתר בהגעלה והא דאקשינן לקמן ונהדר וניעיליה לירושלים דאלמא כל היכא דאפשר למיסק דבר שיל"מ הוא לק"מ דהתם משמע דלא יא' אלא פסיעה אחת ואין טורח להעלותו א"נ דלא מקרי דשיל"מ במידי דמחוסר מעשה אלא במידי דקאי להכי אבל מעשר שני לא קאי להעלותו לירושלים בעינו הר"ן עכ"ל. נראה למעין שם דדעת ר"ת והר"ן והריטב"א כלהו כרשב"א ס"ל צדין כלי שנמערב וכ"כ הפ"ח יו"ד סימן ק"צ אות ח' אחר שהביא דברי הרמב"ם והרע"ב דטורה להעלותו לירושלים מקרי דשיל"מ והסכים לזה סברת הרא"ש והר"ש אלא שחילק בין כשהוא רחוק מירושלים הרבה דכה"ג אפילו להרמב"ם מקרי דשאל"מ ובין שהוא קרוב לירושלים והוכיח כן מסמירת דברי הרמב"ם ספ"י מה' מעשר שני לסוף הפרק שם.

והרמב"ם צפ"ו מהל' מע"ש כתב דפירות מעשר שנמערבו בפירות חולין יאכל הכל בטהרה במקום או יפדה את המעשר לפיכך אם נמערבו צירושלים אסורין בכל שהן כמנין הואיל והוא צירושלים הרי הוא כדשיל"מ ויאכל הכל בטהרה וכתב הכ"מ דמ"ש כמנין נראה דה"פ אוסר בכ"ש כמו שאוסר דבר שצמנין ע"כ, וכתב עליו הפ"ח דלא דק שהרי הרב ס"ל דדבר שצמנין אית ליה ציטול והדבר פשוט שהוא ט"ס וצ"ל צמין ור"ל דוקא צמין אבל בשאינו מיין צנות טעם אף כדשיל"מ דכ"כ התו"ט וכן מבואר בלשון הרמב"ם ובכ"מ גופי' לקמן בה' צבורים פ"ד ה"טו ע"כ ע"ש. (ולי הכותב היה נראה לומר דהכוונה לפיכך אם נמערבו צירושלים אסורין בכ"ש צמין כלומר דהרי קי"ל חולין בטלים בששים תרומה באחד ומאה ערלה באחד ומאתים וכיוצא בו בשיעורין של ציטול אבל דשיל"מ אינו בטל אפילו באלף ול"ל מנין הראוי להתבטל צו ונ"ש אינו בטל בשום מנין כלומר דאינו בטל בכל שהן צמין וכל שהן קאי צמין כלומר בכל מנין שהוא אינו בטל).

והשתא איכא למידק דהכא משמע דדוקא צירושלים מקרי דשיל"מ אבל חוץ לירושלים כיון דאיכא טורח בטל ברובא ואילו בסוף הפ' כתב מע"ש בטל ברוב באיזה מעשר אמרו במעשר שנכנס לירושלים יוצא ונפלו מחינות וכו' טעמא דל"ל מחינות הא אית ליה מחינות מטרחינן ליה לעיולי אלמא

אלו דברי אדם מיעוט לעולם שהספקתי לעיין בדבריו, וי"ד שיזכה ללמוד תורה לשמה ולגברא רבה יתעבד עד דאתי עם ענני שמיא. ידידו המברכו בברכת התורה ללומדיה ובברכת שמחת פורים בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן קד

אי מותר להחמיר שלא לאכול
דבר שנתבטל בשמים

ד' לסדר קרח התשל"ד בני"י יצ"א

ישאו הרים וגבעות שלום וברכה וחיים וכט"ס אל מע"כ ידיד עליון וידי"נ הרב הגאון הצדיק משרידי הדור הישן עיניו כיונים על אפיקי ים התלמוד וכו', כקש"ת מוהר"י וועליץ (שליט"א) זצ"ל, ראב"ד בודאפעסט, ירושלים עיה"ק תר"א.

אחדשכ"ג צידדות נאמנה, וצד"ת אשר העיר לעיין צצני יששכר ח"צ דף ז"ה ע"א ד"ה וכיון שכתב בטעם ציטול בששים צלח צלח וצרוצ ציבש ציבש שהוא ממחשבת עלת העילות אשר הניצוץ הטמון באותה חמיכה האסורה יכול להתצרר על ידינו ולכן השי"ת מזמין החמיכה האסורה שתפול בתוך ההיתר ותצטל ואכול יאכלו אותה ע"פ התורה וא"כ מצוה הוא דדוקא שיאכל ישראל החמיכה היא ולא יחמיר כענין שאמרו ז"ל גדול הנהגה מייגע כפו יותר מי"ש ופי' השל"ה הקדוש והנה מייגע היינו שייגע א"ע בתורה ויודע להכשיר המאכל הזה עפ"י התורה הגם שיש בתוך מאכל דבר איסור הנה שצ להיתר ע"פ כללי התורה והאדם הזה אוכל המאכל ונהנה ממנו הנה הוא גדול מן הירא שמים המחמיר והוא כדצרינו ממש להיות הדבר הזה נסובה מאת השי"ת שיתצרר המאכל האיסור ההוא ולזכות יחשב לאדם האוכלו ע"פ התורה כי תצרכו הנה"ק והוא גדול מן הי"ש שאינו רוצה לאכול מטעם שיש בו תערובת איסור ע"כ לדעתי הנעירה אין זה מדריך החסידות מה שכמה אנשים נוהגים סלקול צעזעם שלא לאכול מן שום מאכל שהיה עליו שאלת חכם הגם שהוא דבר פשוט ומצוה דינו להיתר כגון ע"י תערובת בששים וכיוצא בו כי אדרבה לדעתי מצוה היא ע"כ. ומהו הסתייע כ"ג לצדרינו צמשה הלכות ח"ה סימן ק"ד ותודה רבה על טרחתו וצמשה אחת הארכתי בצדרי הצנ"י הנ"ל, אמנם הואיל ואתי לידן נימא צה מילתא.

ולפענ"ד דמ"ש דבתערובות שנתערב יבש ציבש או לח צלח מצוה לאכול הכל גם האיסור כדי להוציא הניצוץ הקדושות תלוי צהא מחלוקת אי איסור שנפל להיתר ובטל צרוצ או בששים אי אמרינן שנתהפך להיות היתר גם האיסור או לא דדעת הרא"ש ודעימיה דהאיסור נתהפך להיות

התרומה והדר הכרי לטצלו אין לחוש צמה שאכל טצלים דבשעה שאכל צהתירא קאכל ולא היו צריכים לחוש למילתא חדתא. ומיהו עי' ד"מ יו"ד סימן שכ"ג הציא תשו' מיימונית סוף הל' זרעים שאין לשאול אחלה היכי שכצר נאכל העיסה משום דא"כ צצר אכל טצל למפרע והש"ך סק"ו הוסיף ואע"ג דהשתא נמי אכל חלה שאסורה לזרים למפרע מ"מ כיון דלהרבה פוסקים בטלה צרוצ שרי אכל טצל אסור לכ"ע וכ"כ הלצו"ש יו"ד הנ"ל ועי' רש"ש נדרים נ"ט וצרא"ש שם צד"ה צתומה ציד כהן וצספרי משנה הלכות ח"א סימן ד' צשו"ת שם ודו"ק כי אין הו"ג להאריך כעת.

ודע דבעיקר קושית האחרונים על הי"ש צמחלוקתו על הרשב"א לולי דמסתפינא הי' נלפענ"ד דהיש"ש צאמת לא צא לחלוק אלא לפרש דצרי הרשב"א ז"ל והוא דהרשב"א צת"ה צית ד' ש"ד כתב וז"ל, ועתה נצאר כלי שטף שצבל מן האיסור ונאסר ואח"כ נתערב צאתרים אס נדון אותו כדשיל"מ הואיל ויכול להכשירו בהגעלה לפי מה שהוא כלי ולפיכך צריך להכשיר את כולו או נאמר שהוא צטל צרוצ ציבש ציבש וכו' ותי' ר"ת ז"ל דההיא דר' יוחנן כשאין לו טצל אחר להתירו ולא אמרו טצל דשיל"מ אלא כשיש לו פרנסה אחרת להפריש עליו שאילו אמת מוזיקיו לקנות ממקום אחר פעמים אין לו והרי הוא נפסד כדי להתירו ולא אמרו דשיל"מ אלא כשהוא יכול להתיר צלא שום הפסד ממון ממקום אחר ותדע לך וכו' ואם איתא לדחוקיה ליחל ליה על מעות הראשונים וכו' אלא שלא אמרו דשיל"מ אלא צשיכול להתירו כדרכו צלא הפסד וכו' והילכך אף כלי שנתערב צאתרים אס אמת מצריכו להגעיל או ללצן את כולו נמצא מפסיד על הכשירן ולא מקרי דשיל"מ כל שצריך הפסד על הכשירן ואין הכשירן צא כדרכו צלא הפסד אחר אלא הרי הוא ציבש ציבש וכל שנתערב צין אחד צין שנים צטל ומשחמש צהן ואפילו לכתחלה כך נ"ל עכ"ל.

והנה מדכתב והתנה צ' דצרים כל שצריך להפסיד על הכשירן ואין הכשירן צא כדרכו צלא הפסד, והלא היה די צמה שאמר כל שצריך להפסיד על הכשירן ממילא ידעינן דאין הכשירן צא כדרכו צלא הפסד אחר, מיהו די"ק הי"ש דהפסד ממון לאו דוקא אלא דהעיקר ההיתר צריך שיצא כדרכו מכח הזמן ולכן כתב הי"ש אחר שהציא דצרי הרשב"א שכתב שכל שאין מתירין שלו צאין מחליהן וצריך לפזר מעותיו ולהוציא הוצאה צמתירין אינו צכלל דשיל"מ ע"כ סיים הרש"ל ומ"מ לא היה צריך לזה הטעם שפזר מעותיו כי אפילו צלא פיזור נמי כמ"ש דאס לא צא ההיתר ממילא מכח זמן לא חשיב דשיל"מ וכונתו דהרשב"א לא היה צריך עוד לטעם של פיזור כיון שכתב הטעם שכל שאין מתירין שלו צאין מחליהן צהאי טעם לחודא סגי לה ולמ"ל עוד להוסיף טעם של פיזור ודו"ק.

רבים וכל מקום שהרוב הוא זה שמו ואזל ליה שם השני ולכן כשהיתר הוא הרוב אזל לה שם איסור אבל לא קבל שם אחר ולכן אם נתרצה האיסור אח"כ חוזר וניעור השם איסור ונקרא ע"ש האיסור. עכ"פ דין דאחרי רבים הוא דין ומנהי מדיני התורה אבל אינו מהפך האיסורים וצפרט לפי מה שכתב הש"מ ז"מ דף ו' דרוב לא הוה מצדד ולא הוה ודאי אלא בגדר ספק שהתירו התורה א"כ פשוט דרוב אינו מתיר כלל אלא גדר של דין וק"ל. ומיהו ודאי דמי שאינו מאמין שהוא מותר לאכילה הרי הוא בכלל מין שאינו מאמין שהתורה התירתו אבל אין עליו חיוב לאכול אלא שאם רוצה מותר לאכול ואולי שאם נפל איסור מאיסורים המטמטמים את הלב ופורש עצמו מלאכלו בשביל שהאיסור שבו מטמטם את הלב ולא משום שאינו מותר הו"ל כמו הפורש מלאכול לב צהמה ועוף משום דקשה לשכחה הכ"נ הוא פורש מלאכול איסור זה שנתבטל מטעם זה ודאי דליכא עליו איסור.

וראיה לדברינו אלו נראה מדברי החינוך מנהי תקס"ד צדין לא תתעב מצרי שאמרה תורה שלא להרחיק ולתעב המצרי מהתחתן עמו צדור השלישי אחר שיתגייר וכתב החינוך וז"ל, ואל תשמע מדבריו שנהיה מצוים להתחתן עם המצרי או עם האדומים אחר ג' דורות שאין כוונת הכתוב לזויתנו להתחתן עמם חלילה והמשפחות המיוחסות שבישראל לא ירדו ממעלתן להתחתן עמם אבל מנענו הכתוב מהרחיק חיתונם בטענת איסור ויודיענו שאין צהם איסור כלל צמי שירצה להתחתן צהם וכמ"ש למעלה עכ"ל הקדוש. הנה ציאר לן החינוך ז"ל דבר גדול דדבר שמצד עצם אינו צרום המעלות והם המצרים והאדומים שהם אינם מורע ישראל הקדושים הגם שהתורה התירתם להתחתן צהם אחר הגירות והזמן המכיוון מה"ת והאומר שהם אסורין להתחתן צהם אח"כ עובר בלאו מ"מ ליכא מנהי לישראל קדושים להתחתן צהם אדרבה לא ירדו ח"ו ממעלתן צנ"י הקדושים להתחתן צהם פחותי המעלות ציתוס המשפחה וראוי להתרחק מהם הכ"נ אומר אני לענין ציטול צרוב הגם שהתורה אמרה דדבר טמא המטמטם את הלב והתורה אסרתו אם נפל צהיתר ונתבטל מותר לאכלו והאומר דאיסור לאכלו עובר על הא דאחרי רבים להטות אבל מ"מ אם הוא יודע שהדבר מותר אלא שאינו רוצה לאכלו משום דבר הטמא שנתערב צו שהוא עכשיו ומ"מ הרי הוא מטמטם את הלב ופורש ממנו מטעם זה ליכא צזה איסור כלל ואדרבה הרי הוא עושה דבר טוב צמה שאינו אוכל כיון שהוא פורש עצמו מצד טבע האיסור שהוא מטמטם את הלב לא מטעם שהוא אסור מה"ת וזה נלפענ"ד צרור צס"ד וא"כ ודאי יש מקום להני חסידים שאינם רוצים לאכול ממה שנתבטל ונעשה היתר גמור וק"ל.

היתר גמור (עי' רא"ש פג"ה ושלחי מס' ע"ז) מגזה"כ דאחרי רבים להטות ואפילו איסור דרבנן ליכא ומותר לאכול כל הג' חתיכות יחד צפעס אחת. אמנם דעת רש"י ע"ז ע"ד דיצב ציצב שנתערב צרוב שדי אחד לכלצים ואינך שרי באכילה ועי' טש"ע יו"ד סי' ק"ט. והנה לדעת הרא"ש שאוכל כולו כאחד אחי שפיר שיטת הצני יששכר אבל לדעת שאר הפוסקים דאיסור לאכול כל החתיכות יחד אלא כל אחד צפני עצמו לדעת כמה שיטות וכ"ש לדעת רש"י ופסקו הרמ"א דלכתחלה אין לאכול כולם ציחד ויש מחמירין להשליך אחד או ליתן לעו"כ הגש"ד צסם מוהר"ס ורש"י. א"כ חזינן דצריך דוקא להשליך חתיכה זו האסורה בכל האפשר ולא לאכלה אלא שכיון שאין ידוע לנו אזלינן צתר רוצה ואוכלין השחי חתיכות חורקין האחת ותולין אותה צהמורקת ועכ"פ אין מנהי לאוכלה אלא אדרבה מנהי לצורקה כמבואר.

והב"י הציא דעת מוהר"ס שנתן חי' לנכרי ולא רצה לסמוך על הציטול צרוב וכתב אפשר משום דהי' ת"ח וצדיק והי' נראה דרך גנאי שידמנן שום אכילת איסור לפיהו כדמפרשים התוס' חולין ה' ע"ב השתא צהמתן של צדיקים וכו' וכיון שרצה להחמיר ולהסיר אחד ולומר שהוא האיסור והשאר כולם היתר לא נתן אותה חתיכה לישראל אחר שהיה נראה כמאכליו איסור ולא רצה לסמוך אשירות דשאר צנ"א דמ"מ הוא צספיקא כמו צאדך כ"כ צהגש"ד ע"ש. ומבואר דחש לה משום איסור ולדעת הצנ"י אדרבה הרי הי' לו ליתן לישראל או שיאכל הוא צעצמו ויעלה הניצוה הקדושות ואמאי קרי ליה אכילת איסור אם נודמן לו כך אשרי חלקו שיעלה הקדושה מהטומאה, ועי' ש"ך יו"ד סי' ק"צ סק"ח.

ובתשובה אחת הקשיתי לשיטת הרא"ש דס"ל האיסור נהפך להיות היתר גמור מהא דקיי"ל דאם נתוסף איסור דחוזר וניעור ל"ש איסור לח צלח ול"ש יצב ציצב שנתבטל צס' או צרוב ונתוסף צו אח"כ מן האיסור הראשון חוזר וניעור ונאסר כמבואר צרמ"א סי' צ"ט ס"ו ואפילו נודע צינתים נמי לא מהני עי' ש"ך שם סקכ"א וצט"ו סימן ק"ט וכ"ש לדעת הרא"ש דס"ל צפג"ה דהאיסור נהפך להיות היתר דאפ"ה כתב צפג"ה דאפילו יצב ציצב צמינו חוזר ונאסר ואפילו נודע צינתים והש"ך הקשה עליו ע"ש, וע"כ דלא אמרינן האיסור נהפך להיות היתר אלא דגוזה"כ הוא אחרי רבים להטות ומותר לאכלו והוא דין מדיני התורה וכפי מה שהצביר צזה צשו"ת צי"ש יו"ד דע"י ציטול אינו נהפך האיסור אלא שהיו לפנינו שני מינים ושני שמות שם אסור ושם היתר שנתערבו ועכשיו אנו צריכין לקרא ליה המאכל שם או איסור או היתר שהרי אין כאן שוב שני שמות כמקדם וצריכין אנו לקרוא שם ע"ז חדשה התורה לילך אחרי

אבל אין זה נוגע לדיון רוצה דעלמא שרוב זהמות כשרות הן גם בזמן הזה וז"ל מאד צ"ד לומר שהמעוט כשרות הן.

אלו דברי ידידו דושכ"ק המבקש רחמי שמים לבנין ציון וירושלים בביאת גואל צדק מן השמים, אוהבו הנאמן בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קו

עמון ומואב האיד במלך בשאר אומות

אס"ח שבועות התשל"ג בני יצו"א

מע"כ ידידי היקר מופלא ומופלג חוב"ט ברקאי וכו', כש"ת הב' אשר וי"ס הי"ו, בק"צ נתניה תו"א, כעת חתן ידיד"ה הר"ה ג' מעכו ת"ו.

אחדשה"ט צידדות, הנני באיחור זמן רב צמענה על מכחצו, והנה צטח כחצ לו אחיו ר' מאיר הי"ו כי אין דרכי להשיב דבר אחד ב' פעמים ולכן מחול לי על אשר לא אפלפל עוד דבריו היקרים לי. ומיהו כיון שראיתי שנגע שם צנקודה חדשה ועלה צתמיה למרן זקיינו הגה"ק ר' עמרם חסידא צהגהומי על הירושלמי שתי קושיות המשנת חכמים דאין מקצלין גרים בזמן הזה כיון דיש מיעוט עמונים ואדם הו' קצוע נימא דכל קצוע כמחצה על מחצה דמי ותי' מרן ז"ל דמיעוט עמונים צטלים צרוב גרים אחרים וע"ז תמה כמ"ע מדברי הפלתי יו"ד סי' ק"י סק"צ דאדם צאדם לא שייך ציטול.

והגלפ"ע"ד צישוב דבריו צכמה אגפין. וזה יצא ראשונה, דלכאורה עלה צדעתי לחדש לפמ"ש יצמות ס"א לרש"י אדם אחס אחס קרויס אדם ולא אוה"ע קרויס אדם וצתוס' שם הציאו ה' דגמרא כריתות דף ו' ע"ב דסך צשמן המשחה לעכו"ס פטור ומשמע דטעמא משום דכתיב על צשר אדם ועכו"ס לאו אדם הו' ועי' יראים של"ג אהא דגמרא כריתות שהקשה מסנהדרין דאר"מ עכו"ס העוסק צתורה הרי הו' ככה"ג ולדעת יראים אינס מטמאים אפילו צמגע ולדעת רוב פוסקים צאהל מיהו לא מטמאי וגם אינס מטמאים מחיים צצהמה ולדעת ר"ת ריש כתובות אפילו ציאתו אינה אוקרת לאשת ישראל משום דזרמנת סוקים זרמתם וצפ"ג דנגעים מ"א הכל מיטמאין צנגעים חוץ מן העכו"ס וגר חושב וכתב התו"ט צרפ"צ שם דלגופן לא צריך שלמדנו מדכתיב אדם כי יהיה צעור צשרו נגע דאיכא למידרש מיני' כדרשין צטומאת אהל אדם כי ימות צאהל ולא עכו"ס ועי' עוד תו"ט פ"ח דאהלות מ"ז ד"ה מדורות וצאה"ח עה"ת אדם כי יהיה צעור צשרו ורבינו הגדול הצה"ג צצרכות פ"ג כתב אמר ר' יהודה עכו"ס ערוס אסור לקרות ק"ש כנגדו

אלא דלפי"ו אין ראה נמי מדברי השל"ה הקדוש ז"ל דרבינו השל"ה לא כתב דהחיוב הו' לאכול גם האיסור אלא שכתב גדול הנהנה מייגע כפו ומכשיר המאכל שנפל צו האיסור והו' רוצה לאכול או לאכול ההיתר עכ"פ יכול לאכול כשצרוק האיסור עכ"פ צתיכה אחת החוזה או כיוצא צזה שנפל אסור שאינו מטמאם הלצ עכ"פ ליכא ראה מדברי השל"ה להצנת הנ"ל ועי' פ"ת יו"ד סימן קט"ו סק"י וצ"ע.

סימן קה

תמיה להבנ"י דבזמן הזה ל"ל רוב בהמות כשרות

עוד להג"ל

עוד אחת לא אוכל להעלם מה שכתב הצנ"י ז"ל שם ח"ל, ומעתה צצין ה' דמפורסם הדבר צדברי חו"ל רוב צהמות כשרים הם והנה אנתנו רואים צזה"ו ותי' להיפך אך הו' לדעתי צדורות הקודמים היה צרוב הנה"ק הו' צחי הטוב צתוכס והיו כשרות כדי שיכלס ישראל והן היום שכבר נתצבר הטוב ולא נשאר רק מעט כי הו' עקצתא דמשיחא אשר חולפא יסגי היינו הר"ע הו' ציותר ע"כ ע"פ הרוב שהצהמות הטהורות נטרפות צכדי שלא יאכלום צנ"י והצן היטב עכ"ל.

ועיונותי גרמו ולא אוכל להצין דברי הגאון ז"ל, דודאי גם צזה"ו רוב צהמות כשרות הם ולא נשתנה הטבע צצהמות ולדעת הגאון ז"ל דרך המיעוט צהמות כשרות ורוב טריפות אין מצינו ידינו ורגלינו לשחות חלצ מצהמה טהורה ואפילו רק צמחצה על מחצה צבסיקא דאורייתא אזלינן לחומרא והי' אסור לשחות חלצ וצשו"ע יו"ד סימן ל"ו ס"ה צריאה שלקחה זאב וצסימן ל"ט ס"ב צלקחה עכו"ס ונאצדה דלדעת המחבר מותר לכחחלה ולהרמ"א עכ"פ צהפסד מרובה והאין סמכין ארוב צהמות כשרות וגם לענין צדיקה אחר י"ח טריפות סמכין ארובא וגם קי"ל נשחטה הותרה עד שידוע לך צמה נאסרה משום דאזלינן צתר רוב צהמות ורוב צהמות כשרות הן וח"ו לומר שהאי דינא לא שייך צזה"ו אבל האמת יורה דרכו דגם צזה"ו רוב צהמות כשרות הן והמציאות יעיד על זה ואפילו מה שלפעמים מטרפים הרבה צהמות הו' ע"פ רוב מפני שאנו מחמידין צצדיקת הריאה וצפרכות מחמת חסרון צקיות אבל אין צזה חסרון צצהמות ולא נשתנו הצהמות מזמן התנאים לענין זה ע"פ רוב ורובא דרובא צעולם ח"ב מאד אס לא צמקום שע"פ דרך הטבע הם אוכלים מיני עשצים שנעשים טרפה ע"פ רוב כידוע ומפורסם

היתר ואחד איסור כל אחד נקראת על שמו. אמנם כשנתערבו שניהם יחד וא"ל לקרואם כל אחד בשמו נריך ליתן לשניהם שם אחד שהרי הם נעשו אחד ע"י התערובות וליכא כאן שני שמות, וע"ז חידשה תורה דאוליין בתר רובא שאם הרוב היתר קורין אותו על שם ההיתר וצטל ליה שם איסור מיניה ואם הרוב איסור קורין לו שם איסור וצטל לה שם היתר מיני' דכך גזרה חכמתו לקרא התערובות בשם הרוב. והנה כל זה שקורין אותו על שם הרוב, הוא מטעם דשם המיעוט אול ליה ובע"כ נקרא על שם הרוב אבל אינו נהפך שיקבל שם חדש שהוא שם הרוב אלא שאול לה שם איסור שהוא המיעוט והא דלא נהפך לקבל שם ההיתר נמי י"ל משום דבאמת הרי יש כאן איסור לפנינו שהוא חתיכת בשר של נבלה במציאות אלא שכיון שאין מכירין אותו ורוב היתר נאדה לה שם איסור ולא נקרא נבלה וממילא מותר באכילה דרך שם נבלה אסרה תורה באכילה וזה לא מקרי נבלה, והבן.

וְלִפְי"ז אומר אני צעמון ומואז נמי לא אסרה תורה אלא שם עמוני ומואזי וכל שנקרא שמו עמון ומואז הוא אסור לבא בקהל ואפילו נתגייר וכל שאין לו שם עמון ומואז מותר לבא בקהל וכיון שבא סנהצריב וצלבא את כל האומות ממילא כל עכו"ם שאנו דנין עליו נריבין אנו לקראו בשם וכיון שנתערב בכל צאי עולם ורוב או"ה לא הוי מעמון ומואז א"כ צטל ליה שם עמון ומואז ע"י התערובות וליכא עוד שם עמון ומואז אלא נקרא סתם עכו"ם וכיון דצטל השם עמון ומואז ממילא מותר לבא בקהל ואתי שפיר דברי מרן דכתב דנתצטלו צרוב.

שוב האיר לי עיני וראיתי במאירי ברכות דף כ"ח ו"ל, עמוני ומואזי שנתגיירו אעפ"י שמה"מ אינן ראויין לבא בקהל צוה"ז משעלה סנהצריב וצלבא את האומות מותרים שאין שמן עליהן וכן הדין במצרי תוך ג' דורות לדעתנו כמו שביארנו ביצמות פ' הערל ע"כ. הנה כתב מפורש המאירי ז"ל שמוותרים לבא בקהל לפי שאין שמן עליהם. ולפוס ריהטא ז"צ מאי קאמר הול"ל משום דכל דפריש מר"פ ולא עמון ומואז הוא ולפמ"ש אחי שפיר דבאמת אפילו עמוני הוא מ"מ כיון דלאו שמו עליו מותר לבא בקהל וההיתר הוא דנתצטל שם עמון ומואז ממנו כ"ז שאין אנו מכירין צו. ומדויק צוה נמי לשון שכתב עמוני ומואזי שנתגיירו וכו', ולכאורה היל"ל עכו"ם שנתגייר צוה"ז מותר לבא בקהל ולא חיישינן שמא מעמון ומואז הוא דכבר עלה סנהצריב וצלבא או שהיל"ל נכרי אפילו גר בארץ עמון צוה"ז וכו', ולשון עמוני ומואזי שנתגיירו משמע דבאמת הם מעמון ומואז וכנ"ל. והכי דייק נמי לישנא דגמרא צו ציוס צא יהודה גר עמוני לפנייהם צביה"מ ואמר מה אני לבא בקהל ואמר יהודה גר

מאי אירי' עכו"ם אפילו ישראל נמי אסור לא מיציעא קאמר לא מיציעא ישראל דאדם נינהו ואיכא ערוה ואסור אצל עכו"ם דכתיב צוה אשר בשר חמורים בשרם אימא צהמה נינהו ושרי קמ"ל דפרט צוה הכתיב ערוה נראה דלולי הקרא היה ממעטינן ליה מערוה משום דהו"ל בשר חמורים אלא דהכתוב קראו ערוה ולדידן ממילא מה דפרט פרט ומה דלא פרט לא פרט ונשארו כזהמה.

והב"י א"ח סימן קנ"ט בשם ספר המנהיג כתב דאין נוטלין לידים מעכו"ם ועצד משום דצעינן כח אדם ועכו"ם לאו אדם הוא ע"ש, והראצ"ד בהשגותיו בפ"צ מהל' אה"ט ה"י א"א זו היא אחת מסברותיו וכו' כי עו"כ הם כזהמות ואין מטמאין ואין מיטמאין עם הדומה לחמור הן גויס כמר מדלי ואת כולם ישא הרוח והחושב אותם לכלום אסף רוח בחפניו עכ"ל. והכ"מ טען צעד הרמב"ם כי מ"ש הם כזהמות אפשר דגם הרמב"ם מודה ומידי דהוא אשחיתת קוף בעלמא דשם שחיתה עלה ושזב אין כאן מי שיחשוב אותם לכלום ע"ש. ויש להאריך הרבה. מבואר מיהו דעו"כ אשר בשר חמורים בשרן עם הדומה לחמור לאו אדם הוא וא"כ אפשר דדוקא אדם צאדם ל"ל צטול אבל כזהמה צטלה אפי' ה' באופנים דליכא למיחש שיקח מן הקצוע ואתי שפיר דברי מרן.

שננית היה נלפענ"ד לחדש דידוע קושית המרדכי בסנהדרין האריך אכן אוליין בתר רוב הא סנהדרין קצועין הן ונימא כל קצוע כמע"מ דמי ותי' דהדבור הו"ל פרוש וכל דפריש מרובא קפריש. ומעתה אומר אני דעמון ומואז שנתערבו צב"נ של כל העולם נמי לא צעינן שיתצטלו העמוני ומואזי עם שאר אומות אדם צאדם והצטול הוא רק על שם איסור שצו דהרי פשוט דגוי שנתגייר שנשתנה דינו והרי הוא כקטן שנולד דמי מ"מ רק לענין דינא אבל הגוף לא נשתנה צו אלא נשתנה דינו והכ"נ צעמון ומואז שנתגייר ונעשה ישראל הרי הגוף לא נשתנה ולא יצטל כלל אלא אכן דנין על האיסור לאו של ולא יבא שיצטל צרוב, ואפרש שיחתי יותר.

בבר הבאתי בשם הפוסקים דהא דציטול צרוב מהני אין הכוונה דהאסור לאחר שנתצטל בהיתר מקבל עליו שם היתר דאי נימא הכי אז תקשה הא דקיי"ל צכ"מ דחוזר וניעור אם הוסיפו עליו עוד איסור ואי נימא דנהפך להיות עליו שם היתר אין היתר מנצטרף לאיסור והאריך חוזר וניעור וקיי"ל דנבלה צטילה בשחיתה ואין שחיתה צטלה נצבלה דאפשר לנבלה שחיתה שחיתה וא"ל לשחיתה שחיתה נבלה ואי נימא דחוזר וניעור מנינו שחיתה שחיתה נבלה כשחוזר וניעור ופי' דטעם ציטול הוא כך כיון שיש לפנינו שני שמות אחד שם

עמוני. עכ"פ אפילו נדחוק בדברי הגמרא מדברי המאירי ראה ברורה בס"ד דהשם עמון ומואב נתבטל ליה.

ועוד זו שלישיה דמעיקר דדינא פירכא דזהא דינא גופיה דפשיטא ליה דאדם באדם אינו בטל לאו כולי עלמא הוא דמדברי התוס' נזיר שהביא הפלתי שם בסמוך נראה מפורש דס"ל דאדם באדם נמי בטל ע"ש דה"ה אך לפ"ו שכתב אלא הך דנזיר קשיא ליה דמייירי ג"כ באדם ויש לישב בדוחק ע"ש. אמנם בירושלמי ס"פ כלל גדול אליהו דר"ל דאמר מותר בכל הנשים פי' הק"ע משום דבטילה ה' ברוב ובירושלמי פסחים פ' כיצד צולין ה"ו וז"ל צור שנטמא אחד מהן ואין ידוע איזהו ר' ועירא אמר יעשו בטומאה תני ר' יהושע יעשו בספקן לא מסתברא אלא כהדא דתני ר' הושעיא שלא לענוש ליחיד כרת עכ"ל. ועי' ק"ע שם. וראיתי ברי"ט אלגזי בכורות פ"ה (דף מ"ד מדפי הספר) ד"ה והנה תמה אק"ע הנ"ל ואוקי הירושלמי שאמר אחד ראיתי אחד מן הזכור זה זמן רב שנטמא למת והוא לא הרגיש בטומאתו ובאותה שעה הכרתי אותו מי הוא ועכשיו שכחתי מי הוא דחשוב כהוכר מתחלה אח"כ נתערב דכה"ג ליכא חזקת טהרה וכולם טמאים מספק אלא דתמה אמאי אמרינן כולם טמאים מספק הא י"ל דיחיד זה שנטמא בטל ברוב הזכור שהם טהורים ומן התורה כל הדברים בטלים ברוב. ובפ"ק דנזיר דף י"ב ע"א האומר לשלוחו לא וקדש לי אשה סתם אסור בכל הנשים שבעולם כתבו תוס' דה"ה אסור וא"ת וכל העולם יאסרו לישא נשים דשמא זאת היא שנתקדשה ע"י שליח וכו' וי"ל דמדאורייתא אפילו היא שרי לישא דאזלינן בתר רובא ואינו אלא קנסא בעלמא וא"ת וליהוי אסורא דאורייתא דליהוי קבוע וכל קבוע כמע"מ דמי וי"ל דלא אמרינן קבוע אלא כשהאיסור ניכר לעצמו וההיתר ניכר לעצמו אבל כשאין האיסור ניכר לעצמו לא אמרינן קבוע עכ"ל ע"ש.

ועייין רוקח סימן תס"ו כל קבוע כמע"מ דמי דוקא בדבר חשוב או דבר' אבל בדבר שאינו חשוב לא ולגבי סנהדרין דאזלינן בתר רובא דרובא נייד והא דאמרינן בפרק מי שמתו מדלגין היינו על גבי ארונות דרוב ארונות דעלמא בהן פותח טפח ומספיקא אנו יודעים (שיש) שם ארון שאין בו פותח טפח לא נאמר בו קבוע וכו' ע"ש. ועי' גליונו הש"ס ברכות הנ"ל בשם אברך אחד עפ"י הילקוט חקת רמז תשס"א דמת עצמו אינו טמא אלא הנוגע במת טמא ע"ש (וראה קצת למ"ש לעיל בפ"י השני) ובגליון הש"ס שלי ברכות הנ"ל כתבתי דלא מקרי קבוע אלא דבר שהוא כמו שהוא ועמיד להתקיים אבל דבר שדרכו לחסר ועיקר הנחתו למקום ההוא בשביל שתחסר כה"ג כיון שהוא הלך וחסר לא מקרי קבוע, ועי' מו"ק דף ה' ע"ב אמר ר"פ הכא בזית מזומנא

עסקינן דסוף סוף מיחסר חסר מוטב ישרפו עליו תרומה וקדשים לפי שעה ואל ישרפו עליו לעולם ופירש"י לעולם כזית מטמא בזהל והא דקתני אין מצינין בזית מזומנא עסקינן דמיחסר חסר בקרקע ולהכי אין מצינין ע"כ. ולפי"ז במת שעיקר קבורתו הוא כדי שירקב כדכתיב עפר אתה ואל עפר תשוב וכל רגע הוא הלך וחסר ואין אנו יודעין מתי נחסר כולו ונעשה פחות מכשיעור אבל ברור שהוא הלך וחסר כה"ג לאו קבוע הוא ואולי' בת"ר. עכ"פ מבואר דעת הריטב"א דבאדם נמי שייך ביטול ושכן ס"ל תוס' וירושלמי.

ובתוספות חדשים פ"ד דמס' ידיים בזה פלוגמא דגר עמוני שהתירו ר"י לבא בקהל הקשה גם למסקנא דהתירו לבא בקהל הא בעלי חיים חשיבי ולא בטילי כדאיתא בזכרים פ"ט ותי' דהא מגזירה דרבנן הוא ובעמון ומואב ליכא למיגזר בזהא גזירה וכ"כ התפס"י שם ע"ש. ועי' תוס' ר"פ כל הזכרים ובפ"ק דחולין בהך דנסקלין שנתערבו בהנשרפין ידונו בסקילה ולא אמרינן לביטול ברובא משום דממיתה למיתה לא אזלינן בתר רובא ע"ש, משמע דבסתם הוה אזלינן בתר רובא והיו בטלים המיעוט ברובא. ועי' אחרון דאורייתא סוף כלל ג' ובית האורז מערכת ז"י אות י"ד גם בתוס' סנהדרין דף פ' נסקלין בנשרפין ידונו בסקילה וניזל בתר רובא להחמיר וסוף דהו"ל קבוע וכ"ק כמע"מ משמע דבלאו הכי בטל ברוב ע"ש ודו"ק.

ובמעתה נראה לפענ"ד לפמ"ש הראב"ז אהא דאמר ר"י האומר לשלוחו לא וקדש לי אשה וכו' אלמא משום דהדרא לניחותא לא חשוב נייד אלא קבוע ובקדושין ע"ג אמרינן דבר תורה שמוקי וכו' עד אי דאזלי אינהו לגבה כל דפריש מרובא פריש אלמא חשבינן נייד אע"פ דהדרא לניחותא ותי' דאשה כיון דאין דרכה לשוט אחר מונומיה אלא לשבת בציתה וכל כבודה בת מלך פנימה הילכך נדנודיתה לא הוי נדנוד והדרא לניחותא אבל איש שדרכו לנוד ולשוט אחר פרנסתו הוי נדנוד צעידנא דנד ובעת קביעתו הוי קבוע עכ"ל (וקצת ז"ע מגמרא גיטין י"ב מה"ד משום דכל כבודה בת מלך פנימה קמ"ל נראה דבאמת גם באשה דרכה לשוט על פרנסה ועי' שו"ת מוהר"י ברוגא סי' רמ"א דמה"ט פסק דלא קי"ל מהא דכל כבודה בת מלך פנימה דהא תלוי אי קי"ל הא דכל ישראל בני מלכים הם ועי' שבת קי"א ר"ש אומר ובר"ן שם בה"ג ור"ח פסקו ובר"ף נראה הדברים סותרים בדף נ"ט גבי דאניסכא פסק דכל ישראל בני מלכים וכן נראה ברש"י שם ולקמן בדף קי"א כתב הר"ף דר"ג וכולהו פוסקים דס"ל כל ישראל בני מלכים שיטה הוא ולא קי"ל כותיהו ע"ש וביבמות ע"ז ע"א ועי' נמק"י שם דקי"ל הכי ועי' רבינו יונה מ"ב דברכות ויש בזה אריכות דברים

ומיושבת נמי קושיא שני' שהקשה שם המהרי"א ז"ל ח"ל, ועי' ק"ע צירושלמי ספ"ק דעירובין דף י"ז הקשה דהא איכא מלחמת מלואה היינו צעמלק ותי' דלא שכיח ותמיהה הוא דהא זזה"ו נחערבו וליכא מלואה ללחוס זהם כלל כנ"ל וז"ע עכ"ל. ולפענ"ד הדברים תמוהים דלפוס ריהטא דבריו סותרים דצעממו כתב לעיל צ"ס החינוך דגם בזמן הזה איכא מ"ע להרגם ותקשה ליה נמי והא כבר צלצל סגחריצ את כל העולם וגם לשאר מוני המלואה. ולהג"ל אחי שפיר דודאי לאחר הצלצול ישנם עדיין צעולם אלא דלא שכיח כ"כ ושפיר כתב הק"ע דלא שכיח וק"ל. ולעיקר דינא אי שייך בהו גירות ואי שייך גירות צעמלקים עי' רמז"ס פ"ח מסנהדרין ה"ו דהרג דוד את העמלקי בהודאת פיו וצפסיקתא פיסקא דזכור נזכר דוד שאין מקצלים גרים מעמלק לכן אמר לו דמו בראשך ועי' הגהות רנ"ח סנהדרין ג"ז וצפסר המלואה לרס"ג עם ביאור פרלאו ח"צ דף רע"ט באריכות ומכילתא פ' בשלח ועי' מגילת ספר לאוין קט"ו וזכר"י ח"מ סימן ל"ד וצ"ס השלמה על החינוך דף ק"ה בהערות ומקורות מרנ"ל מלואה כ"ו.

הדר לדין עכ"פ מצינו מחלוקת אי אדם צאדם בטל ועי' אחרונים שפלטו מטענת או"ה שיתערבו ישראל ציניהם משום דקיי"ל אחרי רבים להטות והם הרוב ונמצא ישראלים צטלים זהם ותי' דשאני ישראל דנכרים ע"י המילה ולא צטלו וזה פירש הא דאמר ליה קיסר לר' תנחומא תא וניהו לעמא חדא א"ל החיי מיהו אן מהלין אן לכו אתון ומהילותו פי' דכיון דישראלים נמולים וא"ל להתערב בין האומות דדבר הניכר לא צטיל רק אפשר שגם הם ימולו ויתערבו ציניו וק"ל. חדא א"ל לחיי מיהו אן מהלין אן לכו אתון ומהילותו פי' זללה"ה שכתב דעמון ומואב מותר משום דצטלי בכל העולם וכנ"ל.

אלו דברי ידידו דושה"ט, וי"ר שלאילנא רבא ותקיף יתעבד עד דמטי גופי' לרום שמיא המברכו בברכת התורה ללומדיה, אדם מועט לעולם הטרוד והעמוס בעבודת הקודש בכתף ישאו, בלב נפש

מנשה הקמן

סימן קו

אין לוקחין בשר אלא מאדם מוחזק בבשרות

ב"ה אור ליום ו' להדלקה התשכ"ג ברוקלין נ"י יצוא כבוד ידיד נפשי נחמד ונעים איש אשכולות פ"ה ג"א חוב"ט ויוסף הוא המשבר קושיות וחוויות בסברות ישראל וכו' כש"ת הרה"ג מוה"ר יוסף פנחס הלוי לעוונינסאן שליט"א, אבד"ק ציצעו, ברוקלין נ"י.

ובחי' הארכת צ"ד אי קיי"ל כר"ש). ועי' פנ"י גיטין דף י"ז ובספר המקנה כלל י"ט פ"ו ולפי"ז אחי שפיר דהרי הא דכתבו התוס' דלא צטלי הוא משום קציעות והיכי דניידי הכ"נ דצטלי ולכן צאנשים כיון דניידי לדעת הראצ"ן הכ"נ דצטלי כ"ו שהם ניידי וכיון שצא לפנינו להתגייר הרי הוא נד ומקצלין אותו.

וראיתי צשו"ת מהרי"א יו"ד ח"א סימן מ"ב שהציא דברי הק"ע צירושלמי ס"פ כלל גדול אליציה דר"ל דאמר מותר בכל הנשים משום דצטילה היה צרוב וצו הקשה עליו והמהרי"א ז"ל כתב צפסיקות דאדם צאדם לא צטיל וכמ"ס הפלתי והציא לעמנו ראה מש"ס ברכות כ"ח דמיימי מתני' דמסכת ידים פ"ד שהתירו לגר עמוני לצא בקהל מה"ט דצלצל סגחריצ וכד"פ מרובא פריש ולא אמר עדיפי מיינה שכבר צטל צרוב ע"ש. ולפמ"ש אין כאן ראה דע"כ ז"ל דדוקא צענת נדנדותן הוא דצטלי אצל כשחזרו לקציעותן הדר צטולן וכדעת הראצ"ן הג"ל אצל לדעת שאר פוסקים הכ"נ דהוה מדין ציטול וכנ"ל.

עוד הציא שם ראה מחינוך מלואה תר"ד צמחיית עמלק כתב ח"ל, מלואה מוטל על כל יחיד צכ"מ וצכ"ז אם אולי ימצא אחד מכל זרעם ועורב ע"ז ציטל עשה עכ"ל. ולא אמרינן דזה"ו אחר שצלצל סגחריצ כל האומות צטול ליה צרוב ע"כ פשיטא ליה דבאורייתא ליכא ציטול צאדם ע"ש. ולפמ"ש לעיל גם זה יש לדחות דדוקא מאותם הניידיים אמרינן בהו ציטול צאדם אצל היושבים על אדמתן קצועים צצתייהם מלואה להרגם והמונע עצמו ולא הרגו עורב צעשה וק"ל אלא דבעיקר הדבר תמוהים דבריו ז"ל דהרי החינוך ג"כ כתב דאיכא מלואה להרגם זה"ו ואמאי לא קשה ליה לחינוך וגם אשאר מוני המלואה שמו מחיית עמלק גם זה"ו למ"ע והא כבר צלצל סגחריצ ולהיראים דמלואה על מלך המשיח היה אחי שפיר. איצרא דגם לשיטתו דכיון דצלצל סגחריצ וליכא עוד וכולהו צטלי ליכא עוד עמלקים צעולם ואיך ילחוס זהם מלך המשיח.

אמנם האמת יורה דרכו דודאי ישנם אחי צעולם אלא שלנו אינם ידועים וצין לפי' מרן וצין לפי' לכולם כשיצא מלך המשיח והוא יכירם ימחה את שמם מתחת השמים אכ"י. אמנם כבר כתב החינוך דלא תימא כיון דמלואה זו א"ל לקיים עכשיו ולכן לא שייך לקרואה מלואה הנוהגת זה"ו דמה שא"ל לקיימה צמחיאות צציל זה לא צטלה המלואה אלא שאם נמצא עמלקי מלואה להרגו ודאי לכ"ע צין למ"ד מרובא פרוש וצין למ"ד משום ציטול אם ימצא א' הרי לא צטל ולא פריש דכל שמכירים אותו מלואה להרגו ח"פ מאד דליכא ציטול ולא רוב היכא דניכר האיקור והכ"נ החינוך מייירי שאם נכיר עמלקי מלואה להרגו.

מה שציאר כבר בפ"ג הנ"ל וכן בפ"ח מהמ"א, שכתב שם מפורש בטבת המוכר בשר לר"ך שיהיה לו חזקת כשרות ופשוט דאמוכר כל מיני בשר כוונתו בין ששחטו לעצמו או ששחטו לאחרים וכמו שהבין גם כח"ר דל"כ היה לו לחלק דלאו כל מיני בשר אמרו אלא בשר ששחטו לעצמו וקצת יש לדייק עוד מדגבי דג כתב חתיכת דג וגבי בשר כתב סתם בשר ולא כתב חתיכות בשר נראה דכל בשר במשמע (הגם שיש לדחוק בדגב ע"כ ז"ל חתיכות דל"כ מכירו).

ובמה שכתב בפ"ח מהמ"א ה"ו לענין גיד הנשה דכמו שנאמן על החלב נאמן על הגיד (והוא מבואר בגמרא פ"ט ע"ב וברמב"ם פ"ו הכ"א שם) וכתב דאין לוקחין בשר מכל טבח אלא אם היה אדם כשר ומוחזק בכשרות לפענ"ד כונתו נמי פשוטה כשיטתו הוא מפ"ג הנ"ל ופי"א דלקמן דבעי מוחזק בכשרות לקנות בשר ור"ה לדברי שכתב הרמב"ם מכל טבח, ולכאורה חיצת מכל מיותרת היא והיל"ל ואין לוקחין בשר מטבח וכו' אלא שהרמב"ם בכיון הוסיף לומר מכל טבח דלעולם אין לוקחין בשר אלא א"כ היה אדם כשר ומוחזק בכשרות, והא שסיים הרמב"ם הוא ששוחט לעצמו ומוכר ונאמן, לפענ"ד כוונתו דלא תימא דאפילו הכי רק ליקח בשר מטבח מוחזק בכשרות מותר משום דאין לו הנייה אבל כששוחט לעצמו ומוכר אסור אפילו מוחזק בכשרות ולכן הוסיף דכיון שהוא מוחזק בכשרות הוא שוחט לעצמו ומוכר ונאמן משום דע"א נאמן באיסורין בין יש לו הנייה ובין אין לו הנייה וכמו שפי" בפ"י מהל' שחיטה ה"ד אבל לא צא להוציא דכשאינו שוחט לעצמו לא בעי חזקת כשרות.

ובמילא גם מה שכתב בפ"י מה"ש הי"ד כל טבח שהוא יודע הטריפות האלו והרי הוא בחזקת כשרות יש לו לשחוט ולבדוק לעצמו ולמכור ואין צוה חשש שע"א נאמן באיסורין אחי רק לאשמעינן רבותא דלא תימא דדוקא במוכר בשר ששחטו לו אחרים הוא דמוכר כשיש לו חזקת כשרות ונאמן כיון דאין לו נגיעה אבל בשוחט לעצמו ומוכר כיון דיש לו הנייה ליחוש ולא נאמן ליה אפילו כשהוא מוחזק בכשרות וכמו דבאמת לכמה פוסקים חוששין ולכתחלה חוששין להם וע"ז כתב הרמב"ם ז"ל דלא חיישינן לזה דע"א נאמן לעולם בין יש לו הנייה ובין אין לו הנייה רק שיהיה בחזקת כשרות. נמצא דברי הרמב"ם עולים בחדא מחתא בכל אלו מקומות.

איברא דראיתי קדוש מדבר בשו"ע הרש"ו הל' שחיטה סימן א' בקונטרס אחרון סק"ב שפי" דדברי הרמב"ם כמו שכתב כח"ר, שהציא דברי הרמב"ם ז"ל מפ"ח הנ"ל ומפ"ג רמ"א ודברי ה"ה וכתב ולפי"ז מ"ש הרמב"ם והוא ששוחט לעצמו וכו' היינו בטבח שהוא הקצב דוקא שאם אינו שוחט בעצמו אלא איש אחר שוחט לו והוא מוכר הבשר

אחדשת"ר, דדבר סתירת הרמב"ם אשר העיר מעכת"ר דבפ"ח מהמ"א ה"ו כתב וז"ל ואין לוקחין בשר מכל טבח אלא אם היה אדם כשר ומוחזק בכשרות הוא ששוחט לעצמו ומוכר נאמן עכ"ל, ומשמע דוקא בשחט לעצמו ומוכר לאחרים הוא דבעינן שיהא מוחזק בכשרות אבל אם מוכר מה ששחטו אחרים אע"פ שאינו מוחזק בכשרות נמי נאמן וכן משמע עוד מדברי הרמב"ם בפ"י מהל' שחיטה הי"ד וז"ל, וכבר ביארנו שאין לוקחין בשר מטבח ששוחט ובודק לעצמו וכו' אלא א"כ היה מומחה ע"כ, ואולם בפ"א ממ"א הכ"ח כתב וזמן הזה אין לוקחין בין בכל מקום אלא מאדם שהוחזק בכשרות וכן הבשר וכו' הרי שהבשר כמו יין ויין אפילו אומר מכשר לקחתי אין קוין ממנו עד שיהא מוחזק בכשרות וא"כ אפילו אינו שוחט לעצמו אין לוקחין ממנו נמצא דבריו סותרים. וכת"ר יצא לחלק ולחדש דלהרמב"ם ג"כ דוקא בשוחט לעצמו ומוכר בעינן שיהא מוחזק בכשרות אבל כשאחר שחט לו לא בעינן שיהא מוחזק לכשר ואם שוחט וגם בודק לעצמו כיון שהוא גם בודק לא סגי בהוחזק בכשרות ג"כ אלא בעינן שיהא מוחזק למומחה ג"כ וכשהבמה נשחטה ע"י אחר נאמן אפילו לא ידעינן שהוחזק הטבח כיון שהבמה נשחטה ע"י אחר סומכין ארוב מציין אלל שחיטה אבל חתיכת בשר שעלינו לסמוך על הטבח אין לוקחין אלא מאדם שהוחזק בכשרות.

ולפענ"ד נראה דברי הרמב"ם כולם עולים בקנה אחד כפשוטן אלא שאינן עוד מקום אחד בהרמב"ם אשר כת"ר לא רמו עליו והוא בפ"ג ממ"א ה"כ וז"ל, ביני דגים קיימניהם וכו' ואם אמר לו טהורין הם אינו נאמן אלא"כ היה אדם שהוחזק בכשרות (הכ"א) וכן אין לוקחין גבינה וחתיכת דג שאין בה סימן אלא מישראל שהוחזק בכשרות אבל בארץ ישראל כשהיתה רובה ישראל לוקחין מכל ישראלי שבה ע"כ וכתב ה"ה דעת רבינו שמה שאמרו שם בגמרא שאין לוקחין דברים אלו בסוריא דלא אמרו סוריא אלא להוציא א"י אבל ודאי כ"ש הוא חו"ל ואף בא"י צומן הזה הוא כח"ל וכמו שציאר רבינו פי"א ע"כ. והנראה מדברי הרמב"ם ז"ל לכאורה פשוט דס"ל דבשאר איסורין וכג' ביצים טהורים וגבינה וחתיכה דג כולם אין לוקחין אלא ממי שהוחזק בכשרות וזמן הזה אפילו בא"י כן. ופשוט דדברים אלו לאו דוקא הוא אלא כל שיש לחוש בו חיישינן וכמו שמבואר כ"ו ציר"ד וברמ"א סימן קי"ט. ודבריו אלו מתאימים למה שכתב בפ"א שם הכ"ה צומן שהיתה ארץ ישראל כולה לישראל היו לוקחין היין מכל אדם מישראל ואין חוששין לו וכו' וזמן הזה אין לוקחין יין בכל מקום אלא מאדם שהוחזק בכשרות וכן הבשר והגבינה וחתיכת דג שאין בה סימן כמו שביארנו. וכונתו על

הוא מומחה ופי' הכ"מ דזה שאמר וכבר ביארנו כוונתו אהא דבפ"ח ממ"א וא"כ פשוט דכוונתו דבפ"ח מיירי נמי במומחה וכוונתו דכיון דכתב אדם כשר ומוחזק בכשרות גם מומחה בכלל דאי לא הוה מומחה לא ישובט וכמו שכתב בזה הבדלה"צ לענין רוב מצוין אלל שחיטה מומחין הן דהוא מכח חזקת כשרות, וגם הא דיוקא דהכא כתב וזדק והתם לא כתב וזדק נמי מיושב בזה דודאי שובט מיירי וזדק לעצמו ג"כ דכל זה מועיל חזקת כשרות שלו ועכ"פ צ"י כתב להדיא שובט וזדק ועל זה כתב כמו שביארנו ובכ"מ שובט וזדק בכלל דשובט שחיטה כשרה משמע.

ומה שהתפלא דבפ"ח ממ"א כתב דבא"י לוקחין מכל אדם ולא הזכיר כלל שהא מוחזק בכשרות שזה רק דין בחו"ל ובפ"י מהל' שחיטה מנריך הוחזק בכשרות אפילו בא"י למכור לאחרים, לאחר בקשת סליחתו העלמת העין איכא הכא, שהרי הרמב"ם בפ"ח התנה בפירוש דבא"י דוקא בזמן שכל ישראל על אדמתן לוקחין מכל אדם אפילו אינו מוחזק בכשרות וממילא בזמן הזה דאין כל ישראל על אדמתן ואינו כולה לישראל גם בא"י צ"י מוחזק בכשרות וכמ"ש בפ"י הנ"ל וכ"כ להדיא בפ"א מהמ"א הכ"ה ח"ל, בזמן שהיה א"י כולה לישראל היו לוקחין היין מכל אדם וכו' ובזמן הזה אין לוקחין יין בכל מקום אלא מאדם שהוחזק בכשרות וכן הבשר וע"י בפ"ג מהמ"א שכתב ג"כ אלל בארץ ישראל כשהיתה רובה לישראל לוקחין מכל ישראל שבה וכתב ה"ה ואף בא"י בזה"י הוא כח"ל, הבאחי דבריו לעיל והכ"כ כן זה פשוט וברור, ואגב בפ"ג כתב בא"י כשהיתה רובה לישראל ובשאר מקומות כתב כולה לישראל ורובה לישראל משמע דקאי אבני אדם וכולה לישראל משמע דקאי אהארץ וצ"ע בכוונתו אי צ"י דהארץ יהיה לישראל וגם שיהיה זה רוב ישראל או דהעיקר יושביה לענין זה.

סימן קח

בחשוד אי אמרינן רוב מצוין אצל
שחיטה מומחין הן

עוד להג"ל

ובהא מחלוקת הראשונים ז"ל אי בחשוד אמרינן רוב מצוין אלל שחיטה מומחין הן וכבוד ת"ר צ"י להרא"ה בבדלה"צ והרשב"א במשה"צ וט"ז סי' י"ח ס"ק ט"ו וסי' שי"ג ס"ק ד' ומאירי ריש חולין עמוד 16 והאריך קצת בזה, הנה בעיקר דין רוב מצוין אלל שחיטה מומחין הן מזוכה גדולה בין הפוסקים ז"ל ולא ביארנו לנו בעלי הש"ע טעם הדבר כל זכור ויש בזה טעמים שונים לגדולי הפוסקים, שיטת הרא"ה בבדלה"צ נראה דהוא מטעם חזקת כשרות וכן הוא

לאחרים נאמן אע"פ שאינו מוחזק בכשרות אלא בחזקת כשרות של סתם ישראל שכיון שהשובט יודע מכל הנבלות והטרפות שינאלו לו מתחת ידו הרי הוא מירתת למוכרו בחזקת כשרות פן יודע הדבר ע"י השובט כששאלהו וכו' אלל המוכר בשר ואינו קצב אלא לוקח מקצבין דעלמא דמי למוכר חתיכת דג וגבינה ויין וכתב רמ"א בד"מ סימן קי"ט שגם הטור שם ס"ל כהרמב"ם וכו' ע"ש. ונראה דהרש"י ז"ל מחלק ג"כ בין מי שמוכר בשר משובט יודע דלא מותר למכור אפילו אינו בחזקת כשרות אלא בסתם אדם כיון דמירתת דעלמא יגיד עליו ריעו והוה כעין מילתא דעבידי לגלוי ומירתת וצ"י טבח שמוכר בשר סתם שלוקח מקצבים דעלמא דלא אסור לקנות ממנו אלא"כ הוא בחזקת כשרות ולפענ"ד דבריו צ"ע וכנ"ל.

אלא דנראה לפענ"ד דעיקר יסודו בנה ז"ל אגירסא שאינה בספרי הרמב"ם שלפנינו והוא שהוא ז"ל העתיק לשון הרמב"ם ז"ל בפ"ח ח"ל, אין לוקחין בשר מכל טבח אלא א"כ היה אדם כשר ומוחזק בכשרות והוא ששובט לעצמו ומוכר לאחרים ונאמן, וגרס והוא בוא"י החזור וא"כ פירוש והוא כמו היינו וכוונתו והוא היינו כששובט לעצמו ומוכר לאחרים ונאמן וא"כ סברתו ישרה בזה וכן כתב עוד שם בסמוך ח"ל ולפי"ז מ"ש הרמב"ם והוא ששובט לעצמו כו' היינו בטבח שהוא הקצב דוקא והעתיק בוא"י החזור ומה דייק דהיינו בטבח שהוא הקצב דוקא ולזה מורה לשונו "היינו" ר"ל שפי' חיצת והוא כלשון היינו אלל לפי אגירסא שלפנינו הוא ששובט לעצמו בלא וא"י ופירשו הוא ר"ל השובט וקאי על האדם הטבח שמוכר לשובט לעצמו ולא דדוקא שובט לעצמו וזה לפענ"ד נכון ולפי"ז פשוט דלעולם צ"י מוחזק בכשרות אפילו כשלאחרים שובטין וזה מיושב מה שדחק שם הרש"י ז"ל דמירתת לא שייך אלל כשזדקקים אחריו והרש"י ז"ל לתי' דבסתם ישראל שהוא בחזקת כשרות אלא שאינו מוחזק לנו שהוא אדם כשר סמכין אפילו בדאורי' אהא דמירתת לשקר אף על פי שאין זדקין אחריו וזה פלא דאדרבה צ"י שמירתת לשקר אף על פי שאין זדקין אחריו זה מוחזק בחזקת כשרות הוא וכעין שכתבו רבותינו האחרונים לענין רוב מצוין אלל שחיטה מומחין הם אלל לפי מה שכתבתי באמת אינו מהימן בסתם אלל צ"י חזקת כשרות.

והא דיוקא שדייק כת"ר דבפ"ח הלכה ז' לא הדגיש הרמב"ם ז"ל עד שנדע שהוא מומחה רק כתב מוחזק בכשרות סתם ומשמע אע"פ דלא ידעינן שהוא מומחה ובפ"י מה"ש דייק לכתוב שהוא מומחה, לא הבנתי כוונתו בזה שהרי הרמב"ם בפ"י הנ"ל כתב מפורש וכבר ביארנו שאין לוקחין בשר ששובט וזדק לעצמו בחו"ל או בא"י בזמן הזה אלא"כ

כשרותו של זה נגד גזירת הכתוב סוף סוף מדאורייתא בעי תרי ע"ש וצמקום אחר הארכתי ליישז בס"ד קושית הפנ"י ועי' מרדכי ריש חולין בשם רבינו ברוך דרוב מזין הוי כבי תרי והציאו בזה"א.

ובאחר שצירנו בס"ד דהרמז"ס גם בשאר דברים היכא דאיכא למיחש נריך דוקא שיהא בחזקת כשרות א"כ הדרא קושית ג"כ על בעל הלבושים ו"ל דבתפילין כתב דלא בעינן חזקת כשרות ומה שכתב כת"ר דמסתמא צומן הלבוש אין חשד על תפילין והוי כל אדם בחזקת כשרות וכגון דא אכ"ל אכשיר דרי צומן הלבוש, ובאמת האחרונים כתבו מפורש דנריך דוקא להיות בחזקת כשרות גם בזה, וי"ע.

סימן קמ

אי סתם ישראל בחזקת כשרות הן

עוד להג"ל

עוד תמה אד"מ ריש סי' קי"ט שכתב דמדברי הטור משמע דס"ל כהרמז"ס ואני סמכתי עליו צמכתי הנעיר וכת"ר תמה עליו דהרי מפורש בזה"א ח"ל, ד"א בשוד אכל צמחם כל אדם הוא בחזקת כשר עכ"ל ורק הדגול מרצבה מחלק דרך לגבי להתארח עמו הוי סתם כשר עכ"ל כנראה דבהטור שלפני כת"ר חסר סיום דבריו אכל בהטור שלפני (דפוס וורשא) כתב ח"ל, אכל צמחם כל אדם הוא בחזקת כשר ויכול לאכול עמו עכ"ל, נראה כוונתו דרך לענין זה דיכול לאכול עמו הוא דהוה כל אדם בחזקת כשרות וכמו שדייק ויכול לאכול עמו אכל לקנות לא הוי בחזקת כשרות ומה דייק הד"מ דמדברי הטור משמע כהרמז"ס וציאתי דבר זה צמכתי הראשון דף ב' ד"ה ומה שנראה וכו' נא למחול ולענין שם.

אלא דכעת אני מוסיף עוד דראיתי בש"ע הגרש"ז בק"א ס"ק ב' ה"ל שחיטה שכתב ג"כ הכי ח"ל, וכתב הרמ"א ד"מ סימן קי"ט שגם הטור שם ס"ל כהרמז"ס (דלא כש"ך) דס"ל לרמ"א דמ"ש הטוש"ע שם דאין לסמוך על החשוד דייקא היינו לאכול עמו אם נתארח אכלו דבכה"ג צמחם כל אדם שאינו חשוד אע"פ שלא הוחזק בכשרות מותר וכו' אכל אין לוקחין אף ממי שאינו חשוד אלא ממי שהוחזק בכשרות וכ"ד ה"ב"י שם שהציא דברי הרמז"ס והמ"מ שם בלי חולק וכו' ע"ש וזה כמו שכתבתי בס"ד.

דברי ידידו דושלת"ר בלב ונפש

מנשה הקמין

דעת היראים הציאו המרדכי פ"ק דחולין ובהג"א שם ומישז בו קושית הא"י וכן נראה לכאורה שיטת הרמז"ס ו"ל שפי' בו ה"ב"י אהא דמסיק בגמרא לעילופי לא חיישינן כתב ה"ב"י לדעת הרמז"ס דאין הפירוש דרוב שוחטים בחזקת שאינם מתעלפין רק דסמכין דכיון דידוע ה"ל שחיטה וידוע שהעילוף פוסל אילו נתעלף בודאי היה אוסרה ולא היה שותק נראה נמי דיסודו משום חזקת כשרות.

והרשב"א צמשה"צ פליג וס"ל דהוא דין מיוחד דע"א נאמן ברוכ מזין אף דלא מהימן בכל מקום נגד חזקה ועי' טור סימן ב' שהציא שיטת הרשב"א צמומר אוכל נבלות למיאצון דשוחט לכתחילה כשצדקו לו סכין ואפילו אין יודעין אי יודע הלכות שחיטה הא לאו משום חזקת כשרות הוא ומהימן וי"ל מתרי טעמי או דמשום בידו הוא וס"ל כדעת ר"ת דכל דבר דצידו מהימן וכן נראה דברי התוס' גיטין והא"י צה"ל שחיטה הוצאו דבריו גם בזה"א ריש חולין, או דס"ל כיון דרוב מזין אכל שחיטה מומחין הן הוה רוצא וחזקה ורוצא עדיף ולכן אזלינן בתר רוצא והא דלא סמכין מיעוטא דאין מזין לחזקת איסור כבר תי' זה הרשב"א ו"ל צמשה"צ צממה אנפי או משום דכיון דהני דאחי לסלוקי לחזקה וכו' או דלא קיי"ל סמוך מיעוטא לחזקה בכלל ע"ש. גם העיטור בשער השני תירץ קושית הראשונים דאמאי אזלינן ברוכ מזין נגד חזקת איסור וכתב הטעם משום דרוצא וחזקה רוצא עדיף והא דלא סמכין מיעוטא לחזקה תי' דכיון דאזלינן בתר רוצא לענין שחיטה דרוב מזין אכל שחיטה מומחין הם ונשחטה בכשרות א"כ אין כאן חזקת איסור לסמוך אכלו המיעוט שהרי השחיטה בכשרות היתה ע"ש ודו"ק היטב. ובשער החדש שם לא הביין כוונת הבעה"ט ו"ל. ועי' מאירי גיטין דף ב', והצ"ח בס"י א' צי"ד נראה טעמו משום מילתא דעצידא לגלוי לא משקרי אינשי דלילמא יצדקו אחריו, והפרי תאר כתב משום דאם לא ידע יתחייב לשלם כמבואר בחו"מ סימן ש"ו. ועי' שו"ת בית הלוי ח"ב סימן ג' ד'.

והגה להי פוסקים דס"ל דהנאמנות משום חזקת כשרות פשוט דצמומר לא אמרינן הך רוצא ועי' ב"י שכתב דדעת הרמז"ס והר"ן והמרדכי דצמומר לא אמרינן הך רוצא וי"ל דס"ל דהוא משום חזקת כשרות אכל לא מוכרח כ"כ די"ל גם משום טעמי אחרוני כטעם ה"ב"א ועוד וצמומר לא שייכי והבן. אלא דלהני פוסקים דס"ל מטעם חזקת כשרות תקשה להו קושית ענומה שהקשה הפנ"י ו"ל ריש חולין דמאחר דקיי"ל מקרא דלא יקום עד אחד וגו' דע"א אינו נאמן צמקום דאיכא חזקת איסור נגדו א"כ מאי מועיל חזקת

סימן קי

כלי פלאסטיק אי צריבין טבילה

ב"ה ד' לסדר ואברכך התשל"ד בני יצו"א

מע"כ ידידי וו"ח גר"ג וכו' כש"ת מוה"ר אברהם יצחק האפמאן הי"ו, תלמיד כולל מיר ירושלים עיה"ק.

אחדשה"ט, ועל דבר שאלתו בכלי פלאסטיק אי צריבין טבילה או לא. הנה צאמת כי נחלקו בזה חכמי הזמן יש מהן מצריבין טבילה ויש שפוטריין מטבילה ומיהו אפילו המחמירין כנראה דס"ל לטבול בלי צרכה דמ"מ מדי ספיקא לא יאנו. ומיהו לפענ"ד נראה דלא צריך טבילה והגם כי אין הז"ג כעת להאריך בזה ורק בקיטור הנה צמורה כלי מתכות כתיב כל אשר יבא צאש אין לך דבר שדרכו להשתמש צאש אלא מתכות וכתב אך את הזהב וכל המזכר בקרא הוא נקרא מתכות אלא שהוסיפו חז"ל כלי זכוכית כיון שאם נשבר יש לו תקנה וכל שאר כלים ככלי גללים אצנים ואדמה פטורים מן הטבילה ועי' טוש"ע יו"ד סימן ק"כ ובפת"ש הביא משו"ת יעב"ץ לענין כלי פארנליי בסיומן ס"ו. ומיהו לענין כלי פלאסטיק נלפענ"ד דדומה יותר לכלי אצנים וכלי אדמה דפטורין מטבילה.

ומיש"ב כ"ת דכלי פלאסטיק אפשר להתייבם ולחזור ולתקנם וכוונתו דכיון דכל עיקר שתקנו לכלי זכוכית טבילה משום דהדרו ומתקני להו לאחר שצירתן ויש להם תקנה א"כ הני נמי יש להם תקנה ע"י התכה לכאורה יפה כיון בזה. וכן ראיתי בשו"ת מנחת יצחק לידדי הרה"ג מהרי"י ווייס ראצ"ד עדה החרדית צירושלים שמד"ד להחמיר מטעם זה ולטבול עכ"פ בלא צרכה. מיהו לפענ"ד אין לנו אלא מה שגזרו חז"ל ואין אנו בכלל גזרי גזירות ובפרט כי הגוש הזה הנקרא פלאסטיק הוא מין גוש חדש שנתחדש ציינו ע"י כעמישע תערובות כה"ג לא גזרו על זה חז"ל ופשוט דגם כלי אדמה ושאר כלים הפטורים מטבילה בזה"ל אפשר להתייבם וע"י אופני הכעמי לחזור ולתקנם וכמעט אין דבר שאין יכולים בזה"ל להדק ולעשות ממנו דבר חדש. מ"מ לא עלה על דעת אדם לומר דמשום זה נגזר אכן מה שלא גזרו עלינו חז"ל, ולכן נלפענ"ד דאין צריבין טבילה כלל וכן נהגו מורי הוראה פה בצרוקלין כפי הידוע לי.

סימן קיא

כלי אלומיניום שמשמשין רק פעם אחת אי צריבין טבילה

עוד להג"ל

ובדבר שאלתו עוד בתננות של נייר אלומיניום שמשמשים צאמערקא רק פעמים אחדים ולפעמים רק פעם

אחת ולא יותר אי חייבים בטבילה ע"כ. הנה איזה שנים אשר אמרתי פה שצריכים טבילה הגם שאין משתמשין בהם הרבה פעמים וגם הללחות והכוסות שנעשו מנייר אלומיניום הזה הגם שאין משתמשין בהם הרבה פעמים מ"מ כיון דהוא כלי ראוי לתשמיש יותר מפעם אחת למי שרוצה להשתמש בו והוא מתכת האמור בתורה חייב בטבילה דמה שאין אנו מצליין בו אלא פעם אחת אינו מוציאו מדיון כלי וכדמות רא"י הי' נלפענ"ד מש"ס צרכות דף כ"ח כשמיניוהו לראצ"ע נשיא אמרה ליה דביתו דילמא מעבדין לך אמר לה לישתמש אינש יומא חדא בכסא דמוקרא ולמחר ליתצר ופירש"י כסא דמוקרא כוס של זכוכית יקרה שקורין לה בלשון ישמעאל ערק"א ואומרים צנ"א צמשל הדיוט יום אחד ישתמש בו צעלי ויתכבד בו ואם ישבר ישבר. הנה דאפי' כלי ליום אחד מקרי כלי וקוניהו האדם בשביל יום אחד, וגם כי מדרך הזכוכית להשתבר ביום אחד מ"מ חייבו חכמים לטבול כלי זכוכית אף שדרכו להשתבר ולא חלקו בין זכוכית לבנה לשאר זכוכית והכ"נ בהני כלים וקצת י"ל, מ"מ לפענ"ד חייבים הם בטבילה והגם ששמעתי מקילין בזה מ"מ לפענ"ד כיון דהוא מין מתכות וגם ראוי להשתמש בו יותר מפעם אחת, פשוט דלענין נטילת ידים דין כלי לו שיכול לטבול בו ידיו וכיון דהוא מתכות לפענ"ד חייב טבילה ועל המקיל להציא ראייה דלאו כלי הוא ועד התם לפענ"ד כמ"ש.

וראיתי מי שהציא דברי ידי"ג הגרמ"פ שליט"א צמאסא לתורה והוראה חוברת צ' עמוד מ' שכתב עי' רמז"ס רפ"צ דכלים שכתב דטעם סלים מלפת ואחריו ודלעת יבשים שטהורים לפי שא"א שיעמדו אלא זמן מועט משמע אף ששייך להשתמש בהם איזה פעמים אבל אין מתקיימים בדרך כלי טהורים חזינן דבלא מתקיימין אלא זמן קצר אף שישתמשו בהם איזה פעמים אינם מקבלים טומאה וא"כ כלים אלו שא"א להשתמש בהם אך לפי הדחק רק צ' וג' פעמים אינם מקבלים טומאה ורק אם אפשר להתקיים הרבה זמן אך בשביל הזול אין משתמשין מסתבר דמקבל טומאה. וממילא אפשר דאינם צריבין טבילה עכ"ל.

ולפענ"ד לאחר בקשת סליחתו צ"ע שהרי להדיא כתב שם הרמז"ס ריש הלכה זו חז"ל, העושה כלי קבול מ"מ הרי זה מקבל טומאה בכ"ש מה"ת ואין לכלי שיעור והוא שיעשה דבר של קיימא שאפשר שיעמוד, והנה התנה בתנאי מפורש דכל שעשה דבר שאפשר שיעמוד הרי הוא מקבל טומאה ואין נפ"מ אם זרקו אח"כ או לא אלא כל שאפשר שיעמוד דאל"כ הול"ל והוא שיעשה דבר של קיימא ודי ואלו הו"א שצריך להיות דבר של קיימא אבל כיון שדייק שאפשר שיעמוד הכוונה כל שאפשר שיעמוד די. וסעד לדברינו

בתוספתא חותל שהוא עומד לאכול את התמרים ולזרקן טהור חישב להכניס ולהוציא זו מן הצית ומן השדה טמא עכ"ל הר"ש. והנה מבואר מרמז"ס ותוספתא דהדבר תלוי במחשבתו שאם במחשבתו לזרקו חיבק אחר התשמיש מקרי תשמיש ארעי ואינו מקבל טומאה ע"ש.

ולפענ"ד אין משם ראייה כלל לדידן דהתם בחותל מיירי שאינו כלי מנד עזמו שיהא ראוי לתשמיש שהרי אינו ראוי לטול מה שבתוכו עד שיקרענו או יתירנו וגם על החותל שחושב לאכול מה שבתוכו ולזרקו מיירי נמי דהחותל מנד עזמו אינו כלי עשוי לתשמיש אלא לאותן התמרים שכן ה"י דרכם בזה כמבואר שם במשנה ולכן כיון דהחותל מנד עזמו אינו כלי שפיר תלוי במחשבתו אי רואה בו וכיון דקורעו ומשליכו לאשפה הו"ל תשמיש ארעי ואינו מקבל טומאה דלא הוי כלי אבל דדידן דהוי כלי גמור והצית חרושת עושהו כלי גמור שאפשר וראוי לעמוד ימים רבים ועשוי להשתמש להכניס ולהוציא אין זה נ"מ בתשמיש ארעי או לא ואטו מי שיקנה כלי גמור וירצה להשתמש בזה רק ארעי מותר להשתמש בזה בלי טבילה ולא הוי כלי ח"ו לומר כן.

ובאמת כי ראיתי שם בהג"ה שהביא מגמרא שבת קכ"ה אלא מעתה זרק גלימתא לאשפה הכ"נ אסור ומבואר דכלי אינו בטל ע"י שזרקו באשפה ותי' דע"כ חותל כלי גרוע שאינו עומד להתקיים לזמן מרובה יותר וא"כ גם בנ"ד איכא למימר כיון דאין דרך כלל להשתמש בזה פעמים אף שאפשר לו אם רצונו בכך דומה שפיר לחותל ואינו מקבל טומאה עכ"ל.

ולפענ"ד לא דמי כאוכלא לדני אלא בנ"ד נמי כיון דכלי הוא כמבואר ברמז"ס ברפ"ג, וראוי לעמוד לזמן מרובה וגם ראוי להשתמש בו אם רצונו בכך הו"ל כלי גמור ומקבל טומאה ודאי חייב בטבילה וצמח שזרקו לאשפה אינו בטל מתורת כלי ולא דמי כלל לחותל דלא הוי כלי בעצם ולא הוי אלא כשומר לפרי כל שלא עשאו לשם כלי ח"פ וצורר למי שרואה להודות על האמת.

ובזה נראה נמי לדחות מה שכתב בשו"ת מנחת יצחק ח"ה סימן ל"ג אות א' שיצא לחדש דלא הוי כלי רק כשנעשה להשתמש בו תדירות אבל לא כשנעשה להשלכו מיד והביא ראיה מדברי הרמז"ס פ"ה מכלים ה"ז הג"ל שכתב ח"ל, וכן הקרן שהוא משתמש ומשליכה אינה מקבלת טומאה ואם חשב עליה מקבלת טומאה ע"כ, וכתב עליו המנח"י והטעם דלא הוי כלי רק כשנעשה להשתמש בו תדירות אבל לא כשנעשה להשליכו חיבק וסיים ומכ"ש שכבר נהגו כן וכן עמא דבר שלא לטבול. ונוראות נפלאותי אראי' זו, דהתם מיירי בקרן שלא עשאו כלי כלל אלא שלקח קרן בלי לעשותו כלי

ממה שכתב בי"ד העושה כלי מן העור המנה שלא נתעבד כלל או מן הנייר אע"פ שאין הנייר מקבל טומאה וכו' הרי אלו מקבלין טומאה והנה פשוט דכלי מנייר כשישתמשו בו הרבה יקרה מ"מ כיון שאפשר שיעמוד כמו שהוא הו"ל כלי ומה שכתב אבל העושה כלים מן הלפת והאחריוג והדלעת הטעם פשוט לפי שמיאדות שא"א שיעמוד לפי שירקבו מעצמן במשך הזמן ואין זה כלי מה שא"א לו לעמוד אלא זמן מועט אבל כל דבר שאפשר שיעמוד הרי זה כלי ומקבל טומאה ואין נפ"מ אם משתמש בו הרבה או לא דאל"כ הו"ל והוא שיעשה דבר של קיימא להשתמש בו ושאפשר שיעמוד וגם באלו לא נתן הטעם שאינם עשויין לתשמיש רק אלא לפי שא"א שיעמוד אלא זמן מועט ועכ"פ אין האיסור שא"א להשתמש בזה או שלא נעשו להשתמש בזה אלא לפי שא"א שיעמדו אלא זמן מועט וא"כ בכוס של נייר אלומיניום דכ"ש הוא מכלי נייר שהוא מין מתכות וגם ראוי הוא שיעמוד ימים רבים ודאי כלי הוא.

ובזה שכתב הגרמ"פ שליט"א שא"א להשתמש בזה רק ב' וג' פעמים מטובותיה דמר קאמינא דאפשר ואפשר יותר ויותר והנפ"מ במה ישתמש והאין ישמור ואני בעצמי נסיתי ושמעתי עם כלים כאלו הרבה פעמים רק שזריכים ליזהר יותר שלא ישברו משאר כלי אלומיניום החזקים יותר ועל המציאות אין לפלפל.

ובמבאן נמי אני תמה מה שראיתי מפקפקין בכוסות של נייר אי הוי כוס ומדברי הרמז"ס הג"ל לכאורה מפורש דמן נייר הוי כלי ומקבל טומאה וא"כ הכ"נ דהוה כוס אלא די"ל דאינו מכבוד לקדש על כוס כזה אבל מעיקר דינא לפענ"ד הו"ל דין כלי לענין קידוש וכן לענין נט"י. ופשוט דהכוס של אלומיניום הוא חזק יותר מכוס של נייר ועל נייר כתב הרמז"ס להדיא דהוה כלי ועל כוס של אלומיניום שחזר ויעמוד אלף פעמים ככה לא הוה כלי אמתהה.

ובזה"ל קשה לי נמי מה שראיתי בשו"ת חלקת יעקב ח"ג סי' קט"ו שדן בקערת נייר שמחפין אותה עם נייר כסף הג"ל ולאחר תשמישן זורקין אותה אי נדונים ככלי מתכת הנריכין טבילה. ומתחלה יצא לדון אי אוליין בחר יציפי צין יציפי עומד או אינו עומד כגמרא חגיגה כ"ו ע"ב. אלא דשוב הביא ממשנה פט"ז דכלים מ"ה חותל שהוא נותן לתוכו ונוטל מתוכו טמא ואם אינו יכול עד שיקרענו או עד שיחירונו טהור וכתב הרמז"ס פ"ה ה"ז דכלים חותל של הוצין שמניחין בו הרוטב וכיוצא בו אם הוא נותן לתוכו ונוטל מתוכו מתטמא ואם אינו יכול לטול מה שבתוכו עד שיקרענו או יתירנו או שחשב לאכול מה שבתוכו ולזרקן טהור והר"ש שם כתב דכיון דקרעו ומתירו ומשליכו לאשפה והוי ההוא תשמיש ארעי תניא

לשמה וללמדה מעתה ועד עולם כאות נפשו ונפש ידידו מוקירו מאד בלתי מכירו דושה"ט בלב ונפש.

ורק לאות שעיינתי בדבריו היקרים. בסימן נ"ה כלי אלומיניום וכדומה שסכים אותם בשעת עשייתם בשומן חזיר או טריפה אי צריכים הכשר או ליצון והציא משו"ת הר צבי יו"ד סי' ק"י דדי בהגעלה וא"ל ליצון וכ"כ סיכס בחזו"א מועד סימן מ"ד (ציו"ד ה"ל הכשר כלים) דסגי ליה בהגעלה משמע בהגעלה מיהו צבי וכ"ג יא"ל לדון אי צבי הגעלה בכלל והאריך בזה כיד ה' הטובה עליו. ותמך עצמו על ג' יסודות. (א) אמ"ש הפמ"ג סימן ק"ג סק"א הרמ"א בת"ח כלל פ"ה דאם הכלי קבלה מתחלתו טעם פגום שאינו ראוי לאדם כלל לא גזרו על הכלי כה"ג וכ"כ במנח"י בת"ח שם סקע"ג ממשמעות הפוסקים וכ"כ הפרי תואר ציו"ד שם סימן ק"ג סק"ו. (ב) הציא בשם קובץ יגדיל תורה שנת תר"מ ק' ד' סי"ט. (ג) בשו"ת מנחת יצחק ח"ד סימן קי"ב העלה ג"כ להחזיר בכה"ג מטעם שהוא פגום ואינו ראוי למאכל אדם וסיים דמשיק דנא מותר בלי הגעלה ואפילו למי שרוצה להדר ולהחמיר על עצמו נראה דסגי בעירוי.

והנה הא ראייה שהציא משו"ת מנחת יצחק לכאורה שזכרו צדו כי קבלתי מכתב מירושלים שבמדריך הכשרות של ועד הכשרות בירושלים ערך כלים כתוב שכלי אלומיניום ונירוסטה חדשים יש להגעילם לפני השימוש מפאת מריחותם בשומן לא כשר בגמר יצירתם עכ"ל, וא"כ לכאורה חזר בו בעמ"ת מנח"י או שנאמר שמחלק בין נייר אלומיניום לכלי ובכל אופן א"כ אין כאן ראייה ונ"ע.

ומידיהו לעצם הדין לפענ"ד הדק עם מעכ"ג שליט"א וכן כתבתי לאחד מידידי בירושלים עיה"ק בשנת תשל"ד שנשאלתי ממנו בענין זה וכתבתי דדעת האוסרים לא נהירא לי וכיון דנהג עלמא שלא להגעיל כפי ידיעתי אם לא יחידי סגולה ולכן אפילו היה ההיתר דחוק צריכין אנו למשכנוי נפשין שלא לאסור באיסור קל נטלפ"ג וכ"ש שלפענ"ד ההיתר מרווח ואין בו חשש כלל. וראשונה נראה שלפי ידיעתי דבשעת עשיית הכלי הם נעשים בחום גדול שאפילו היה איסור גמור היה נשרף האיסור ונעשה כעפרא בעלמא וכל שהאיסור נשרף ונעשה אפר ליכא בזה איסור אפילו לצרי כמזכיר צרמ"א יו"ד סימן קנ"ה ס"ג ומותר לשרוף שרץ או שאר דבר איסור ולאכלו אפילו לחולה שאבס"כ וכתב הש"ך סק"ט דקיי"ל הנשרפין אפרן מותר חוץ מעצי ע"כ וי"נ ועי' מנח"י בת"ח כלל מ"ו אות ט'. ומה שהשיג ציד אברהם על יו"ד אמנח"י מדברי הרא"ש פסחים פכ"ש בחמץ שחרבו קודם זמנו שכתב דאע"ג דבטל דעת האוכל אלל כל אדם מ"מ כיון דאיהו אכיל ליה אחשביה א"כ הכ"נ בכל אפר כן הוא כבר כתבתי

ומשתמש בזה ומשליכה אינה מקבלת טומאה דלא הו' כלי ואם חשב עליה במחשבתו עשאו כלי ומקבל טומאה וראי' גמורה לזה דזה"ל ח' שם כתב הרמב"ם השופר אינו מקבל טומאה חתכו להיות קרן תשמיש מקבל טומאה מפורש דבהלכה ז' מיירי בקרן סתם שלא חתכו להיות קרן תשמיש ולכן אינו מקבל טומאה דלא הו' כלי, אבל כל שחתכו להיות קרן תשמיש אפילו רק ישתמש בו פעם אחת מקבל טומאה וזה ברור מאד אלא אפילו קרן שלא חתכו להיות קרן תשמיש כל שחושב עליו להיות קרן תשמיש מקבל טומאה.

ומה שכתב שכן עמא דבר לא הבינתי דכיון דהוא דבר חדש ועכשיו שואלין עליו מאי עמא דבר איכא הכא לסמוך עליהן. ובאמת כי זה שנים רבות שאני הנהגתי בצ"ד פה אלל השומעין לי לטוב, וכן שמעתי מעמא דבר פה, ומאן ספון להחזיר איסור דאורייתא בכלי אלומיניום שלא לטובל בסברות ולכן לפענ"ד הירא את דבר ה' לא ישתמש בכלי אלומיניום הנ"ל עד שיטובל והשומע תבא עליו ברכת טוב.

בקיצור לפי ענ"ד החילוק פשוט כל שהוא כלי צעם אין נפ"מ על השתמשות אם הוא מעט או רב ואחד המרבה ואחד הממעיט הרי הוא כלי וחייב בטבילה אבל דבר שמעצמו אינו כלי וצריך לעשותו כלי ע"י תשמיש או אם לא משתמש אלא ארעי לא נעשית כלי ע"י תשמיש ארעי אלא ע"י תשמיש קבוע. אבל כלי אלומיניום שהם צעם כלי וראוי לתשמיש ולהתקיים שנים רבות רק שאין משתמשין בו אלא ארעי פשוט שחייב בטבילה.

בברכת התורה בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן קיב

כלי אלומיניום חדשים אי צריכין הבשר קודם השתמשן

א' לסדר דרך כוכב מיעקב וגו' התשל"ו בנ"י מע"כ רב האי גאון ראש בשמים צ"ת אלקי אברהם בעזרו בע"פ פ"ה בע"ת וכו' כהדרג"ת מוה"ר אליעזר יהודה וואלדענבערג שליט"א, אב"ד בירושלים עיה"ק ת"ו, בעמח"ס ציץ אליעזר י"ב חלקים ושי"ס.

אחדש"ג כראוי ליראי ה' ולחושבי שמו, יקרת ספרו היקר איך אליעזר חלק י"ב קבלתי ביותר הכבוד ובשמחה רבה והנני ראשית בתורה רבה על משלחתו, ועיינתי הרבה בדבריו ובפרט מה שפלפל את ההגה"ש מהר"י ולי"ץ זצ"ל. וי"ר שזכה להרבות דעת תורה ולהפיצה בישראל עדי יבא ינון ולו יקרת עמים ויזכה לישב על מי נוח וללמוד תורה

פגום נמי אסורה וצמנא"י שם כתב דכן משמע באו"ה דיש לגזור בכלים נטל"פ אטו נותן טעם לשבח כמו דגורין בכלי שאינו צ"י אטו צ"י והמנח"י כתב דמשמעות הפוסקים דדבר הפגום מעיקרא אינו אסור הכלים וכמבואר להדיא בדברי הרב ענאו לעיל כלל נ"א דין ג' בשם כמה גדולים וכ"פ בש"ע סימן ז"ה לענין כלי שהדיחו ונתנו אפר במי חמין וכ"מ בתשו' הרשב"א הובא בצ"י סימן ק"ז וז"ע שלא הרגיש בדברי הרשב"א שכי' להדיא כן בת"ה הנ"ל גם הפמ"ג שרמו עליו כ"ג שליט"א זיין רק להת"ח כלל פ"ה ובאמת החס יס לדחוק קצת אבל לא זיין להרשב"א הנ"ל.

וראיתי בתשו' מנח"י הנ"ל אות י' שהביא מהרה"ג מוהרי"ג דין שציקר צבית תעשי' של אלוטמיים פויל ואמרו לו המומחים שהחמימות הרב שבשעת עבודת הפחים מרחיק מהם הצלעה את השמן המעט שמושחין אותם והכל הולך לאור עם ההצל הגדול וכתב דיש מקור לסברא זו בש"ע יו"ד סי' ז"צ ס"ו בנפל דבר מועט כנגד לאש שהאש שורפו ומייבש וכתבו הפוסקים שטעם זה שהאש שורפו קודם שנכנס מהני אף לכלי חרס והאריך בזה וכדי שלא להקשות דלא דמי דהכי הרי הוא רואה בשומן וזריך לעבודת הפח יפה העיר מדברי הרי"ז ש"ס סימן שמ"ט בחלב שמשמין בין נסר לנסר בקנקנים של עץ כדי שיחוצרו היטב ומתחלה ר"ל דאסור דאף דהוי נטלפ"ג מ"מ לכתחלה אסור לערבו כדי לבטלו אלא דשוב חור צו חדא דטבע היין להתרחק מן החלב ועוד שאין כוונתו לבטלו וליהנות מן האיסור אלא כוונתו לתקן את הכלי ולהדביק סדקיו והצ"ד ברמ"א יו"ד סימן קכ"א ס"א וא"כ דידן כ"ש הוא מהתם דכאן המיעוט הזה מעיקרא נטלפ"ג הוא.

וגם האמת כי כל הני שמנים וחלצים מעורבים ומוסרחים מעיקרא ואין כאן אפילו איסור כלל דהרי קיי"ל נבלה הראויה לגר קרויה נבלה ושאניה ראויה לגר לא קרי נבלה עי' פסחים פכ"ש ובכורות כ"ג ואידך האי למעוטי קרוחא מעיקרא ולר"י אינו יוצא מידי נבלה עד שתפסל מאכילת כלב ועי' רמב"ם פ"א מהא"ט הי"ג בשר נבילה שנפסד והבאיש ונפסל מלאכול הכלב טהור בשר נבילה שיבש אם יכול לשרות בפוסרין מעל"ע ולחזור לח וראוי לכלב מטמאה ואם לאו טהור ועי' נוצ"ק סי' כ"ו ושו"ת רדב"ז סימן תתקע"ט בבשר מומיא דאיסור אכילה ודאי לא הוצרכה דודאי מותר דהא נשתנה צורתו וגופו וחזר להיות זפת ונפסד צורתו ואין הכלב אוכל אותו וחזר להיות כעפרא דארעא מותר.

והנה החו"ד יו"ד סימן ק"ג העלה חילוק בין נבלה שאניה ראויה לגר ובין היתר שלא כדרך הנחתן דתרי עיניי נינהו ומתרי קראי נפקי להו שלכדה"ג נפ"ל מקרא דלא יאכל

דלפענ"ד לא בצדק השיג עליו היד אצרהם ז"ל דשו"א חרוכי אין הכוונה שנשרף כולו דנעשה אפר גמור אלא נתחרך עי' בעה"מ וראצ"ד פסחים כ"א ועי' רש"י פסחים מ"א ויומא דף ס"ח ע"ב פירש"י ח"ל חרוכה דהוי ניתך הבשר, ואפר מיהו לא הוי, לת"ק מטמאין עד שיעשו אפר דאזתם קרינא ביה לר"א בר"ש שוייה חרוכה לא מטמא דלא פר מיקרי עכ"ל. הנה מבואר החילוק בין שוי' חרוכי לנעשית אפר ועי' יו"ד סימן פ"ד ובספר מים חיים להפר"ח סימן ו' ומג"א א"ח סימן תמ"ב ס"ק י"ד ובחי' למסכת פסחים הארכתו בזה מאד בס"ד.

ואין לומר דשאי הכא דכיון דבעי האי שומן לתקון הכלי הזה וא"כ הו"ל כד' מיני מדינה בפסחים שם והאריך בעה"מ דכיון דרובה בטעם של כל אחד אין האחד מבטל את השני ועי' תוס' ציפה ל"ט ע"א ד"ה משום ועי"ל דכיון דהעיסה אינה מלושה אלא ע"י המים והקדרה נתקנה בשביל התבלין א"כ כשערב זה בזה הוי כאילו מין אחד ובחי' הארכתו בזה מ"מ היינו דוקא צמיני מאכל שרובה בכל מין שצמאכל אבל הכא לא בעי ליה למאכל ולא בעי כלל להשומן אלא רובה הוא צהכלי שתתקון ותשלם וזהו אופן השלמתו ודו"ק.

והגם דבש"ע א"ח סימן תנ"א סכ"ג וכ"ד כתבו מנהג פולין להכשיר כל כלי שלוקחין מעכו"ם אפילו כלי חרס התם החשש שמא יצפו כלים ישנים וגם דבר זה רק לפסח עיין מג"א שם וגם על זה כתב הרמ"א ז"ל דאין להחמיר אלא במקום שנהגו איסור אבל היכי דנהגו להחיר אין לאסור.

שנית לפמ"ש הרשב"א בתה"א צ"ד ש"ד שהקשה אהא דקיי"ל הגעלה מוסיאה מידי איסור שהרי הכלי פולט וצולע ואם פלט את האיסור וחזר וצולע מה שנפלט הרי זה חזר לכמות שהיה ופי' רבינו יצחק ז"ל שאין מגעילין אלא או בכלי שיש בה ששים כנגד כל הכלי שהוא מגעיל או להגעיל כלי שאינו בן יומו ובכלי אסור ואין משגיחין בשיעור המים שהרי כל מה שנפלט בין הוא הכלי שמגעילין בתוכו לפגם הוא ואע"פ שחזר וצולע אין בכך כלום ונטל"פ מותר וא"ת א"כ מה הועלנו והלא אף קודם הגעלה מה שבתוך הכלי פגום הוא ואפ"ה צריך הגעלה לא היא דהתם תחילת בליעתו מן המשבח היה ורואין אנו כאילו הוא בשבחו עד שיפליט שחשו להם חכמים שאם אתה מתיר להשתמש בו לאחר יומו יבא להשתמש בו אפי' ציומו אבל כל שצולע מן הפגם מותר עכ"ל"ק ע"ש.

והנה בת"ח כלל פ"ה סימן כ"ג הביא בשם האו"ה כלל ל"ב דנראה דס"ל דקדרה שצולעה מתחלת איסור

ואין לומר דכיון דנתבולל ע"י עכו"ם אינו בטל ובפרט בדבר שדרכן לעשות כן לעולם ע"י שו"ת רש"א חלק ג' סימן רי"ד דמחלק בין דבר שנתערב דרך מקרה לא החמירו בו ובין דבר שדרכן לעשות כן לעולם אסור ואינו בטל הוצאו דבריו ביה יוסף יו"ד סי' קל"ד ע"ש. ועי' מנח"י שהקשה סתירה להרמ"א יו"ד סי' ק"ח מסי' קכ"ב ס"ו ועי' ר"ן פ' אין מעמידין מפני מה אסרו גבינות דעת הרב ר' יוסף הלוי דבעכו"ם נמי אוליין בחר נו"ט ודעת הראב"ד ז"ל דבכל דבר של עכו"ם לא הלכו בו חכמים בנו"ט ולא מטעמין אותן לקפילא אלא כיון דשכיח בהו טעמא אוסרין אותם לעולם כדי שלא יפרטו, ועי' שו"ת בית שער א"ח סי' פ"ד דאפילו למ"ד אין מבטלין אסור לכתחילה הוא דרבנן הג"מ דדרך מקרה בעלמא אבל בתמידות כ"ע מודי דהו"ל דאורייתא ועי' יו"ד סי' קי"ז צ"י ובטור שם ובתשובה הארכתי בזה. וא"כ אפשר דהכ"נ כן הוא זה אינו דלא נחלקו הפוסקים אלא אי יש בהן אסור ציטול ואי שייך בהו ציטול או לא אבל פשוט כל שנפסל מאכילת כלב לא שייך בזה שום ציטול וכיון שנפסל הרי אינו ראוי לאכילה דאינו מקרי נבילה וכמו דליכא אסור לשרוף נבילה וליהנות מאפרה דשריפת נבילה לא הוי בגדר מבטלין הכ"נ העושהו אינו ראוי שהוא פוסלו מאכילת כלב אין זה דין ציטול אלא דין שריפה כמוכין וכיון שכן פשוט דליכא בזה שום אסור מנ"ד זה.

ועוד זו שלישיה דאכתי לא יצאנו ידי חובתינו דיש אומרים שסכים הכלים בגמר עשייתן לגמרי בשומן ולפענ"ד גם משום הא ליכא למיחש למידי דסוכה זו דבר מועט הוא אפילו אי היה באמת סיבה כזו בשומן הראוי לאכילה לא היה הכלי נאסרת בזה וראיה לדברינו מנא"ח בשו"ת טו"ט ודעת מהד"ק סימן קפ"ב הט"כ להגאון רש"ק ז"ל שכתב ע"ד שאלה בנכרים המוכרים כפות של עץ ומקצתן אומרים עליהן שהם משוחין בחמאה וכתב הגאון ז"ל ו"ל, והנה מעלתו נכנס לחקור בדין כלים אי בטלין ברוב שרוב אין משוחין בשמן ובדין חמאה של עכו"ם והנה אנכי לא באתי למדה זו כי סיבה משווא בעלמא הוא כמ"ש בפסחים צ"י כיצד זולין וא"א לבא לידי נ"ט ועכשיו נתתי לבי יותר שהן הן דברי הרש"א ב"ח"ה הוצא בט"ז יו"ד סימן י' סק"ו ו"ל, והתי' בזה שהטעם הוא משום שמנונית הסכין אני מנגמס בו קצת דדבר הניכר לעין דטיחת שמנונית דבר מועט הוא שעל דופני הסכין אפילו לשעתה נפגמה קצת מכ"ש כשאינו צ"י ואין מציאין ראיה מחתיכה של בשר ושל שומן המרובה העומדת בפני עצמה לטיחה בלבד ועוד שע"י הצרול מקבלת הטעם ונפגמה והנסיון מעיד על זה עכ"ל. והנה הן הנה דברי הכפות ממש ות"ל תמיד הוריתי מסבירא דנפשי כן ועכשיו

כמבואר בפסחים כ"ו דבעינן שיכלל כדרך הנאתן וכמ"ש הרמב"ם פ"ד מנ"א ולפיכך לכל האיסור חי או עירב בו דבר מר או אכלו אכילה גסה פטור על האכילה אבל גוף האיסור לא הותר ואם חזר ותקנו להאיסור חזר לאיסורו ולא נתבטל שם חלב ממנו במה שנותן בו דבר מר וכיוצא בו רק שהתורה לא חייבה באכילה זו מלקות וזה נקרא שלכדה"נ אבל כשנסתר גוף האיסור פרח שם האיסור ממנו מכל וכל מקרא אחרינא דנבילה שאינה ראיה לגר לא קרי נבילה ואפילו חזר ותיקנו בדברים המתבטלין שרי דכבר פרח ממנה האיסור ונעשה כעפרא בעלמא ע"ש ובמקו"ח סימן תמ"ב ובשו"ת בית שער לכת"ז מרן ז"ל א"ח סימן ר"ו תמה אחו"ד הג"ל שכתב דנפסל מאכילת אדם נמי פקע ממנו שם נבילה ונעשה כעפרא בעלמא הא ר"י ס"ל בכורות כ"ג א' טומאה חמורה ואחד טומאה קלה עד לכלב ונפסל מאכילת אדם עדיין שם נבילה עליהם לענין טומאה. גם בתוס' שבעות כ"ד ד"ה אלא דדעת ר"ת דנבילה מסרחת נמי מקרי נבילה וע"כ אין היתר דנבילה מסרחת אלא משום שהוא שלכדה"נ אלא דנבילה סרוחה מחיים פשיטא דאין אסור נבילה חל כלל כשמתה והנפ"מ אם נפסל מאוכל אדם מותר משום דשלכדה"נ או דמותר משום דפקע אסור דנבילה דאם היתר משום דשלכדה"נ מותר אם תיבולו ותיקנו שיהי' ראוי לאכילה דדרך הנאה חייב עליו אבל אם היתר באינו ראוי לגר משום דפקע אסור נבילה אפי' תיבולו ותקנו מותר.

ובב"י הראתי לדעת דדבר זה הוא מחלוקת הרשב"א והרא"ה ז"ל דהרא"ה צד"ה ש"א ובצית ד' ש"ד כתב דקדריה שאינה בת יומא שהותרה בשביל שהבלע שלה כיון שנשתתה מעל"ע צידוע שהוא פגום מכדי גר או יותר כיון שכן א"א לאסור שאין לך דבר שהותר מתוך שנפגם חזר לאיסור לעולם שא"א שלא יהא הוא בגופו פגום לעולם ואפי' גורם לו דבר שלא יהא נרגש מ"מ הוא בעצמו פגום. והרשב"א צד"ה ש"א ש"ד ש"א האריך להקשות עליו וכתב ועוד דפגם ולבסוף השבית דלמרינן דאסור אם איתא דפגום אף לגר כי השבית אמאי אסור הא איהו דאמר כל שנפגם לגמרי והותר שוב אינו חוזר לאיסורו ע"ש באריכות, איברא דלעיקר דינא תרוייהו מודי דהיכא שנפסל אפילו מאכילת כלב דאינו חוזר לאיסורו כלל לעולם. וא"כ בדין השומן האסור כיון שכללו אותו עם מיני חמרים ונפסל מאכילת כלב ואפשר אפילו קודם שנתבולל נמי כבר היה נפסל מאכילת כלב ועכ"פ לאחר שכללו אותו עם החמרים ודאי שנפסל מאכילת כלב א"כ הו"ל היתר גמור ואפי' לו היו יכולין לחזור ולתקנו נמי הו"ל שוב היתר גמור ואינו אסור הכלי שעושין ממנו אפילו בלי היתר של החום הגדולה שכתבנו לעיל.

מוכרתי שהן הנה דברי הרשב"א ולכן אין זה חשש ופקפוק כלל והמה מותרין ממש ו"ז אין להאריך עכ"ל.

שוב כתב שם שנית להג"ל ו"ל, ואינו דומה לכלי גדול שדרכו להשתמש בשפע דמ"מ אסור להשתמש בו דהתם שאני דהתם האיסור מחמת עצמו אינו משהו רק נחשב ממש אם הי' בכלי קטן וכו' אבל בסיכה האיסור מפאת עצמו משהו דכל סיכה משהו נחשב ואף דגבי פסח בעי קליפה היינו אם אינו לפגם אבל כאן דהוי תרתי למעלותא דהוי רק משהו והעץ פוגם בו ג"כ לכן אינו אסור כלל וכו' ועל כזה אמרו אל תזדק הרבה, ועי' יו"ד סי' קי"ד ס"ד וקל"ה ט"ז סק"ז ודו"ק. ועי' טל תורה פסחים ט"ז לחלק בין עץ לזרזל וצין בלוע בכלי שהוא הרבה למשהו שהוא צעין. ולפענ"ד נידון דידן כ"ש הוא יש עוד הרבה ראיות לפענ"ד להתיר הדבר ולפי שרוב העולם לא נוהגים בהגעלה זו ואולי באמת לא גזרו על עיקר עשייה לכן לפענ"ד יש להתיר בריות בלי שום הגעלה כלל ומה שכתבו הני גאונים ו"ל צענין הגעלה ז"ל שלא העלו על דעתם אז על עיקר העשייה אלא ראו להורות דין הגעלה על ענם הכלי בכל אופן לפענ"ד נראה כמ"ש ופוק חזי מאי עמא דבר, ולכן לפענ"ד יפה הורה זה. [וע"ע שו"ת משנה הלכות ח"י סימן ק"ו - ק"א, חט"ז סימן קל"א].

והנני חוזר על הראשונות בברכה ובתורה דושכ"ג מוקירו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קיג

אי מותר לקנות מנכרי היתר שנתבטל בו איסור

ער"ה כסלו התשל"ו בנ"י יצו"א

למאן דלא חזינא קא מברכינא ה"ה מע"כ הרה"ג ור"ח וכו', כש"ת מוה"ר יוסף פעלין הי"ו, וכל הרבנים דועד הכשרות דפלעדבוש בנ"י.

אחדשה"מ וש"ת, יקרת מכתכם קבלתי ר"ף צו שאלות נחולות צענין אי מותר לקנות מנכרי דבר שנתבטל בו איסור ומה נלמחו עוד שאלות כענפים לשאלה זו, וכת"ר צ"ן לשד"ח וערך השלחן צמערות אי אות (סי') ש"ס שנסתפק שם זה.

והנלפענ"ד דהרמ"א יו"ד סי' ק"ח ס"א כתב וכן אם עכו"ם אפה פת עם איסור אסור לקנות אותו פת אם יש פת אחר דכל זה מקרי לכתחלה אבל אם אין לו פת אחר בריות מותר צענייהם דזה מקרי לענין זה דיעצד (אגור צס"ר מולין ע"כ). וצו"ד סימן קכ"ז ס"ו

כתב אבל דבר שנעשו בשצילו ולא בשציל דבר אחר אע"פ שהוא של עו"כ וישראל קונה ממנו לכתחלה מותר דמאחר דכבר נעשה ציד עו"כ מקרי דיעצד ע"ש וכבר הקשו האחרונים ז"ל סתירת הדברים. וצנה"ט כתב וז"ל, כתב צת"ח ומ"מ המנהג להקל לקנות מן העו"כ דברים המבושלים בכליהם שאין בהם משום ציולי עכו"ם דהתם כליהם אינם צ"י ואע"ג דנוטלפ"ג אסור לכתחלה מ"מ לא חשבינן הקנייה לכתחלה לכך נוהגים היתר פה קראקע לקנות אגוזים שלמים מבושלים או שארי דברים ע"כ. ועי' ט"ז שם ובפמ"ג צמ"ז דדוקא צפת הוא דצעינן דוקא אם אין לו פת אחר משום דיש זה עכ"פ חשש דריחא מילתא משא"כ באותן דברים שהציא הט"ז כיון שאין בהם חשש לא משום כליהם דהוי נטל"פ ולא משום ציולי עכו"ם ולכן מותר לכתחלה ועי' דרכ"ת שם סקי"ח וסקק"א.

והמהר"ם מלוצלין בתשובה סימן ק"ד כתב דכבר גבינו וחמאה שעשו מחלב לאן שאירע בהן מעשה שבאו זאבים והרגו מהם כמה ואחר האריכות כתב דאם היה בא לפניו מעשה מתחילה לא היה מתיר לשום יהודי לכתחלה לשכור חליצת לאן הללו. אמנם לאחר המעשה דן להתיר מטעם שהיו שם לערך ארבעים פרות ומעריצים החלב של הפרות והלאן ובלתי ספק שהחלב האין הנדרסות בטל בחלב הפרות בששים בצירוף חלב האין הנשארות כשרות ובחלב שיך שפיר ביטול בס' כמבואר בטויו"ד סימן פ"א צס"ה הרשב"א ואין כאן משום מבטל איסור לכתחלה או האריך קונין אותו לכתחלה די"ל כיון שהעכו"ם מערבין כל החלב ביחד בלתי ציווי ישראל כי כן מנהגן תמיד אין לאסור ודוגמתו כתב בהג"ה ש"ד שער אי' שאנו אוכלים הדובשנים של עכו"ם שקורין בל"א לעקובען אע"פ שנתבטלו בתצלין של עכו"ם בטלות הן בקמח ובדבש וכו' וכתב עוד אך ק"ל האריך קונין אותו לכתחלה, ואין לומר משום דכבר נתבטל דהא לקמן אמרינן לגבי כלי ראשון ושייך לאסור להדיח קערות צמים שמלגו בהן התרנגולים או הוגעלו בהן כלים אע"ג דכבר נתבטל הדם או הגיעול. ומיהו יש לחלק בין נתבטל בידי ישראל לנתבטל ע"י עכו"ם עכ"ל. ומסתמא אין לחלק בין היכי שכבר עשו העכו"ם הדובשנים לעומן למכור ובין היכי שהישראל הוא אלל העכו"ם בשעת עשייתו דבכל אופן מותר לקנות מהן וא"כ ה"ה צדון דידן שהאי העכו"ם החולב ועושה החמאה והגבינות להשר רק שהישראל יש לו מקח שקונה ממנו מספר הגבינות וחביות של החמאה כפי המקח שצנייהם עכ"ל.

מבואר דס"ל דמה שנתבטל ע"י עכו"ם מותר לקנותו לכתחלה וכן הציא בשמו הבית שלמה א"ח סימן ט"ז בא"ח דכל הנעשה ציד נכרי מקרי דיעצד כמבואר צו"ד

עצמו ולהנחת עצמו אבל בנדון דידן במלאכתו קצוץ בכל שנה לעשות זקוק של פסח לישראל בלכד ומשגית עומד עליו ויושב ומשמר אפשר דדמי לאומר לנכרי בשל לי משלך דאסור וכו' ע"ש מה שהאריך בזה.

וגדולה מוז ראיתי קדוש אחד מדבר מרן כק"ו צבית שערים א"ח סימן פ"ט שיצא לחדש דאפילו למ"ד אין מבטלין איסור לכתחלה הוא מדרבנן (היינו לדעת התוס') והרמב"ם ודלא כהראב"ד דס"ל דאורייתא) היינו דוקא דרך מקרה בעלמא אבל לבטל איסור בתמידות כו"ע מודי דאסור מדאורי' והביא ראיה מדברי הריטב"א שכתב שם דאף דמקח וממכר בשו"ט הוא רק איסור דרבנן משום שמא יכתוב (ועי' רש"י ביצה ל"ו וכו') מ"מ היינו דוקא במו"מ שהוא באקראי בעלמא אבל לעשות משא ומתן בקביעות אף בדבר שאינה מלאכה אסור מה"ט שמהיה השוק מלא לכל מו"מ ותהי' החנות פתוחה והחנוני מקיף וכדומה, ועי' רמב"ן עה"ת פ' אמור עה"פ יהי' לכם שבתון. וה"ה בה"ל שבת כתב שגם דעת הרמב"ם כן והכ"נ לענין איסורין שאין מבטלין לכתחלה מדרבנן היינו באקראי בעלמא אבל לבטל בקביעות כל האיסורים אסור מה"ט. וזוהי מיושב מה שהקשו הראשונים (הראב"ד וסייעתיה) מהא דזרוע בשלה (חולין ז"ח) דקאמר חידוש הוא דכזה"ת כולה אין מבטלין איסור לכתחלה והכא מבטלין, ולשיטתם אין חידוש דהא מה"ט בכל מקום מבטל וכן מהא דאמר רבא לא אמרה תורה שלם לתקלה (קידושין כ"ו ע"ב) והא בטל הוא מה"ט דמבטלין לכתחילה. ולהנ"ל אחי שפיר, דהתם לכתחילה בקביעות הוא לבטל כל זרוע בשלה וכן לבטל כל משולחת ציפורי מזורע זה ודאי אסור מה"ט גם להתוס' רק באקראי בעלמא הוא דרבנן ע"ש.

ואני בעניי הכינותי להצין ולהשכיל ללמוד מהא דקיי"ל כל האיסורין מן התורה שמותרין בהנאה אסור לעשות בהן סחורה דתנן אין עושין סחורות בנבילה וטריפה שקצים ורמשים (משנה פ"ו דשביעית) ודעת התוס' פסחים כ"ג ד"ה א"ק דאסור מדאורייתא וכ"כ הרא"ש ב"ק ע"ט סי' י"ג וכן מניין דברי הרשב"א בתשובה סימן ש"א ודעת המל"מ דגם דעת הרמב"ם כן וכן פסק הב"י יו"ד סימן קי"ז וח"מ סימן ת"ט וסמ"ע שם ועי' תה"ד סי' ר' ותו"ט שביעית הנ"ל מ"ג ומל"מ פ"ח מהמ"א ה"ח ושו"ת נוצ"י יו"ד סי' ס"ב ובתוס' חדשים שביעית הנ"ל ושו"ת ח"ס סימן ק"ו יו"ד מה שפלפלו בזה. ובספרינו משנה הלכות ח"ד סימן ק"ו הארכנו בדבר ע"ש. ומ"מ מבואר דצין למ"ד דאורייתא וצין למ"ד דרבנן אפ"ה קיי"ל דדוקא לעשות סחורה בתמידות אסור אבל אם נזדמנו לו לצייד חי' ועוף ודגים טמאים או שזד עם טהורים מותר למכרם ובלכד שלא יתכוון לכך וכן

סימן קכ"ב ס"ו ולא שייך בזה אין מבטלין איסור לכתחילה כיון שאכתי של נכרי הוא וכ"כ בשם ארי' סימן ח' והאריך בזה ועי' דרכ"ת סימן ק"ח הנ"ל סק"כ באריכות מזה פוסקים זה לעומת זה הללו אסורין והללו מתירין. והב"ח בתשובה סימן קכ"ג כתב דללוש פת צמים שנתחממו בכלי גויס אף דהוא נטל"פ חשוב לכתחילה ואסור והביא ראיה מהגש"ד ובאמת כי דבריו הקדושים ז"ע מדברי הרשב"א הביא הרדב"ז ח"ג סימן תקמ"ו דבנטל"פ מותר לכתחילה ליקח מהם דאף דנטל"פ אסור לכתחילה ליקח מן העכו"ם חשוב דיעבד ע"ש וכבר ראיתי גם בזה שהקשו על הב"ח ז"ל ולא הביאו מדברי הרשב"א הנ"ל.

איברא דהרדב"ז בתשובה ח"ג סימן תקמ"ו כתב וז"ל, ולענין אם מותר לקחת מן העכו"ם דבר שנתבטל בק' הדבר ידוע הוא שאסור דהוה בשעה שלוקחו מן העכו"ם כאילו מבטלו לכתחלה והא כתיבנא בדבר שיש לו עיקר מה"ט אע"ג דהשתא הו' דרבנן לא מבטלין לכתחלה דלא התירו לו דיעבד אלא מפני הפסד ממונו אבל לקחתו מן העכו"ם לכתחלה הוא ואסור ודבר ברור הוא אין ראוי להאריך בו עכ"ל. וכבר דנו בו כל רבותינו הקדושים דברור להו היפוך ממה שברור ליה להרדב"ז ז"ל כ"כ עד שאין ראוי לו להאריך שהוא איסור גמור לקנות מן העכו"ם עי' דרכ"ת יו"ד הנ"ל אות כ' ובשד"ח מערכת א' אות ש"ס שצ"י עליו כ"ת ועוד עי' יד אברהם יו"ד סימן ז"ט ובספר יד המלך ה' מאכלות אסורות לאחר שהאריך עיון עליו הניח צ"ע כל הדין כי הרדב"ז רב גובריה בכל התורה כולה פוסק מובהק לכל בני ישראל ע"ש, ומי יבא אחר המלך אשר שצילי דרקייע נהירין לפניו.

ובשו"ת כת"ס א"ח סימן פ"ו כתב בנכרי שהוסיף על תערובות ישראל שלא מדעתו וניכר שמתכוין לטובת ישראל דמותר לישראל ואין לגזור שמא יזוה לנכרי לבטל כמו בשבת אם מכירו אסור שמא יזוה שאני התם דאיכא איסור שבות כשמנזוה לנכרי משא"כ כאן אין הציטול איסור בעצמותו אלא האכילה ע"ש. ועי' צב"י סי' ז"ט דמשו"ה אסור למי שנתבטל בשבילו שמא יזוה לנכרי ועבד לבטל דוקא לזות לנכרי אסור אבל אם נכרי עושה מדעתו בלי ידיעת ישראל מותר ואפילו ישראל שביטל ישראל חזירו אינו אסור רק כשיודע ועשה לרצונו כמ"ס הש"ך בשם הרש"ל וכ"ש דמותר לישראל כשנכרי מבטל מדעתו כדי שיהנה ממנו ישראל אם עשה בלי ידיעתו אבל כשעשה בידיעת ישראל אפשר דלריך לגעור בו כמו כשרואה נכרי רואה לעשות מלאכה בשבילו דאסור ויש לחלק ע"ד שמחלק הרדב"ז וכ"ז כשעושה הנכרי במקרה בשל ישראל וכ"ש בשל

שוב ראה ה' בעניי והאיר עיני בשו"ת הרשב"א ח"ג סימן רי"ד שחילק להדיא בין דבר שנתערב דרך מקרה לא החמירו לדבר שדרכן לעשות לעולם אסרו ואינו בטל ואעתיק כאן לשון רבינו הגדול הרשב"א ז"ל הוצאו דבריו צ"י יו"ד סימן קל"ד וז"ל, כחצת וצרופאים שאמרת ראיתי שערוריה שנותנין לחולים אותן המשקים הנעשים ציד העוזדי כוכבים מחומץ שלהם ודבש או חומץ ופנג וצפתה הקונטרס הנכבד אשר שלחת עמדותי מרעיד אמרתי לא תהיה כואת צישראל מי האנשים האלה אשר בריהם את מות כפר ולולי שאתה אמרת לא האמנתי כי יסופר לא ידעתי להם מקום שיסמכו בו שום מפני שנתערב החומץ בתוך הדבש וצטל במיעוטו זה אינו שהרי עיקרו כך וכל שעיקרו כך אינו צטל במיעוטו כענין ארבעה מיני מדינה וכ"ש באיסור יין נסך ואפילו במקום קפילא שאין בהם טעם יין ולא הדברים שדרכן לתת לתוכו יין אסרו ואעפ"י שאין טעם האיסור ניכר בהם אלא כל הדברים הנעשים על ידיהם שרגילין לתת לתוכן שום דבר איסור אין אותו דבר האסור מתצטל במיעוטו להתירו ואעפ"י שאלו נתערב כן על ידי ישראל היה צטל במיעוטו כגבינה של עכו"ם למ"ד שאסרוה מפני שמעמידין אותו בעור קיבה ואעפ"י שאין זה טעם בשר ואלו מן הדין צטל כיון שאין זה טעם בשר דבשר צחלב צנ"ט אלא כל שאסרו להתרחק מהן בכל ענין אסרו וכן דעת הראב"ד ז"ל והוא הישר שבטעמים שאמרו בדברים אלו ואעפ"י שאפילו ודאי יינן שנתערב בשאינו מינו צידיו או אפילו תחת ידם צטל ברבייה לפי שזו דרך מקרה וכל שנתערב דרך מקרה לא החמירו בו עד שיהא בו צוותן טעם אצל כל שדרכן לעשות כן אסרו ואינו צטל במיעוטו כדרך שאמרו בכבשין שדרכן לתת לתוכן חומץ וגבינה וכל שכן משקין אלו שיש בהן טעמו וממשו של חומץ שלהם ורובו חומץ או מחמתו שלא היה צטל אפילו נעשה כן על ידינו במקרה. הרי מפורש בס"ד כמו שכתבנו לחלק בזה.

שנית נלפענ"ד בדברי הרדב"ז דלכאורה דברי הרדב"ז סתראי יניחו ממה שכתב בשו"ת סימן תק"פ וכבר האריך בזה בספר ערך השלחן זיין עליו בשד"ח הנ"ל. אמנם לפענ"ד נראה דליכא כאן סתירה ואצ"ל שיחתי. דהנה בסימן תק"פ כתב הרדב"ז ז"ל להחכם ר' שמואל וירגה ששאל אי מותר לאכול פירות מכרם עכו"ם שיש בו חשש ערלה כתב וז"ל, ולפיכך אני אומר כי לאכול שם אשכול של ענבים אסור דאיכא למיחש שמה מן הערלה נלקט אצל לקחת מהם הרבה ענבים לעשות יין מסתברא לי שהוא מותר דהא ערלה עולה באחד ומאתים וכבר נתבטל האיסור ציד העכו"ם אצל ללקוט הישראל מן הערלה ולהוסיף עליה אסור דאין מצטלין איסור

מי שנודמן לו נצילה וטרפה יכול למכרה לנכרי או ליתנה לו במתנה, והנראה דאף דלעשות מו"מ צנ"ט אסור מה"מ מ"מ באקראי בעלמא ומודמנו לו מותר והכ"נ י"ל לענין ציטול דאם נודמן לו באקראי מותר לצטל מה"מ אצל לצטל בתמידות הו"ל איסור תורה לכ"ע וא"כ כה"ג דאסור מה"מ לצטל נשאר באיסורו וי"ל.

וביותר מוזן לפי טעם הרשב"א שכתב דאסור לסחור צנ"ט דלמא אחי למיכל מיניה ונודמנו לא אסרה תורה א"כ הכ"נ צדיטול איסורין ישנו להאי טעמא דלמא אחי למיכל מינה באיסור דכ"ש הוא שהוא עוסק צדיטול איסורין שרואה באכילתו דנשוא ונותן שאין כוונתו לאכילה ואפ"ה גזרה תורה שמה אחי למיכל מיניה כשיעסוק בהם צנ"מ צקציעות כ"ש מי שלכתחלה כוונתו לצטל לאכול בתמידות שיש לחוש דלמא אחי למיכל צלי צטול והגם שיש לדחוק קצת דאיהו מהדר עלה לצטלה מיכל אכיל מינה צלי ציטול וכע"י שאמרו בגמ' פסחים בשריפת חמץ איהו מהדר עלי' לשרפו מיכל קאכיל מיני' מ"מ התם באקראי בעלמא הוא אצל הכא בתמידות יש לחוש דלמא יאכל וכ"ש שלא יזדמן לו צמה לצטלו ועכ"פ לפענ"ד כ"ש הוא מסוכר צנ"ט צקציעות.

ולפמ"ש ה' אפשר לישב נמי דברי הרדב"ז עם שאר הפוסקים דלעולם הרדב"ז נמי מודה דאיסורים בטלים צם' בעכו"ם ולא חייש אלא משום שמה יאמר לצטל וכמ"ש שם בעצמו בסוף התשובה ולכן באקראי בעלמא לא חיישינן אצל לקנות בתמידות אסור משום גזירה שמה יאמר לו לצטל.

ובזה היה אפשר נמי לישב קושית המנח"י שהקשה סתירה בדברי הרמ"א דצו"ד סי' ק"ח כתב דלקנות מעכו"ם הוי כלכתחילה ואסור ובסי' קכ"ז סי' אצל דבר שנעשה בשצילו ולא בשציל דבר אחר אע"פ שהוא של עו"כ וישראל קונה ממנו לכתחלה מותר דמאחר דבצר נעשה ציד עו"כ מקרי דיעבד ע"ש וצדכ"ח האריך בזה. ולהג"ל היה אפ"ל ג"כ דהכי מיירי דהעכו"ם עושה לעצמו וישראל קונה ממנו באקראי בעלמא כה"ג מותר אצל בסי' ק"ח דמיירי שרואה לקנות פת בתדירות ועל הלחם יחי' האדם כה"ג מקרי לכתחלה ואסור. ועי' מ"ז סימן ק"ח מה שכתב בזה ובשו"ת חתם סופר יו"ד סי' פ"ב צעזעזא דספק דרוסות כ' שיש ענה למוכרם לעכו"ם ואח"כ יחזור הישראל ויקנה החלב מן העכו"ם הקונה והציא דברי מהר"ם מלובלין הנ"ל שלאחר שכבר נתבטל ציד העכו"ם מותר לקנותו ולשיטת הרדב"ז קשה אצל לפמ"ש גם הא לא קשה דהתם באקראי הוא שקרה לו ספק דרוסה אצל לעשות כן בתמידות מודה דאסור.

לכתחלה ומיהו אם יש זכרם ילדות הרבה עד שאינם עולים באחד ומאחזים אסור לקחת מאותו הכרם או מחוזה לו ע"כ, מפורש דאסור ערלה נחטטל ציד עכו"ם ומותר לישראל לקחתו לכתחלה ודבריו סתרי ניהו ממ"ש בסימן ר' הנ"ל.

וראיתי בשד"ח הנ"ל שהביא להקשות מדברי הט"ז יו"ד סי' ק"ח סק"ד בשם הת"ח לענין נוטל"פ דאסור לכתחלה והנהגים היתר לקנותו מן הנכרים ע"ש. ובאמת כי אין ראייה מזה כי הרד"ז ז"ל בסימן תקמ"ז הביא בסופו כן בשם הרשב"א שלוקחים מן העכו"ם נוטל"פ דלקיחה מן העכו"ם לא מקרי לכתחילה וכתב שם הרד"ז לחלק בין נוטל"פ לדבר שנחטטל בסי' דכיון שהוא פגום לא חיישינן שיאמר לעכו"ם אכל דבר שנחטטל בסי' חיישינן שמא יאמר לעכו"ם לבטלו ע"ש. וא"כ הכ"נ מודה הרד"ז לפ"ז היכא דהאסור משום נוטל"פ, איברא דהרד"ז סיים שם ואפילו ניימא דהרשב"א מתיר אפילו ציטול בסי' אף שאיני ראו לחלוק עליו מחמיר אני ע"ש, וא"כ נראה דהרד"ז אפי' אי הוה ס"ל להרשב"א דעכו"ם בטל בסי' ס"ל להחמיר משום שמא יאמר והוא משום גזירה ע"ש, וא"כ מדברי הת"ח והט"ז לא קשה, אמנם מתשו' עצמו שכתב בסי' תק"פ לכאורה סתירה גדולה היא וז"ע.

ואשר נלפענ"ד לישב דברי רבינו הרד"ז ולחלק בין הנושאים וראשונה נלפענ"ד לחלק בין מי שכונתו לקנות האסור שנחטטל בהיתר כלומר שהישראל הלוקח רוצה בעצם האסור וצריך לו אלא שאסור לאכלו כן וגם אינו יכול לבטלו בעצמו ולכן הוא קונה מהעכו"ם שצטלו וצין מי שצריך להיתר וקנהו מן העכו"ם אלא שהעכו"ם עירב בו אסור ונחטטל בששים החילוק בזה פשוט דהיכא דכוונתו לקנות האסור ועכ"פ האסור וההיתר ורוצה הוא בהאסור וצציטולו חיישינן כה"ג שמא יאמר לעכו"ם לבטל לו לכתחלה אכל היכא שהוא אינו רוצה בהאסור ואין לו נ"מ בו כה"ג לא חיישינן שיאמר לעכו"ם לבטל דמאי איכפת ליה צציטולו ואדרכה הרי הוא רוצה בהיתר ולא בהאסור ודוגמא לדבר בנותן טעם לפגם (יו"ד סי' ק"ג) שאם משביח יותר מגודל מדת האסור ממה שהוא פוגם בהפקד טעמו אסור נוטל"פ עד שפקל מאכילת אדם, ועי' ט"ז שם דהרי נהנה מגוף האסור במה שיש לו טפי לאכילה ויהיה נהנה טפי מריבוי אכילה שמחמת האסור יותר מן הקלקול שמקלקל לו קצת צטעם אסור ע"ש, והכ"נ י"ל דכיון דהוא רוצה באסור זה שנחטטל אכל העכו"ם בסי' גזרינן דילמא יאמר לו לכתחלה לבטל שהרי הוא נהנה בו אכל היכא דאין לו הנאה מן האסור והוא אינו רוצה בו אלא בהיתר לא חיישינן דילמא יאמר לעכו"ם לבטל וזה נלפענ"ד סברה נכונה.

ולפ"ז י"ל סתירת הרד"ז ז"ל דבסימן תק"פ דן הרד"ז צמי שצריך לו ענבים והוא רוצה בענבים כשרים צלי חערובות ערלה ואין לו שום הנאה מהענבים שהם ערלה אלא שנחטטלו ממילא ע"י העכו"ם ואין לו צריכה כה"ג שפיר כתב הרד"ז שנחטטלו אכל העכו"ם ולא חיישינן שמא יאמר לו לבטל לכתחילה שהרי הוא אינו רוצה באסור וצציטול זה כלל לא אכל בתשו' סימן תקמ"ז מיייר צרונה בהאסור שנחטטל וכה"ג אסור דהו"ל כאלו נחטטל האסור לכתחלה בשעה שקונה שהרי הוא רוצה בהאסור שנחטטל שיתבטל והו"ל כאלו נחטטל בשעה שקונה. ונלפענ"ד לדייק כן משלון הרד"ז שכתב וז"ל, ולענין אם מותר לקחת מן העכו"ם דבר שנחטטל בסי' הדבר ידוע הוא שאסור הנה דיין הרד"ז ז"ל וכתב לקחת מן העכו"ם דבר שנחטטל בסי' ופי' הדבר אסור היה שנחטטל בסי' והי"ל אם מותר לקחת מן העכו"ם מאכל שנפל בו אסור ונחטטל בסי' ולפמ"ש אחי שפיר דכוונתו לומר על דבר שנחטטל בסי' כלומר שהוא רוצה לקחת הדבר שנחטטל בסי' ולזה כוונתו שרוצה באסור שנחטטל וכה"ג אסור שמא יאמר לו לבטל וגם משום שצטעם שקונה נראה כמבטל אסור לכתחלה. וממילא אחי שפיר שלא סתרי דברי הרד"ז ח"ו אהדדי אלא דתרי נושאים הם. ולפ"ז י"ל דהכ"נ שאר פוסקים נמי לא פליגי עם הרד"ז דהיכי דכוונתו על האסור כ"ע מודי דאסור לקחת מן העכו"ם ומודי ליה להרד"ז והיכי דאין כוונתם מודה הרד"ז לדידהו.

עוד יש לחלק ולישב דברי הרד"ז ז"ל היכא שראה הישראל האסור בעצמו אלא שנחטטל בסי' וצין היכא דהאסור הוא בספק אם ישנו כאן בכלל ואם ישנו אזי ודאי יש סי' נגדו, והחילוק בזה דהיכא דהוא אסור לפנינו ודאי ואין סמכין אציטול הו"ל כמבטל לכתחלה ואף דהוה דרבנן מ"מ לקחת מן העכו"ם אסור לכתחלה הוא או מטעם הרשב"א הנ"ל. אכל היכא דאין מספקא לן אי יש כאן אסור בכלל ואם יש כאן ודאי יש סי' נגדו כה"ג אמרינן דודאי נחטטל וסד"ר לקולא דאפשר אין כאן אסור כלל ולפי"ז בסימן תקמ"ז דמיייר שידע צודאי שנפל שם אסור כתב דאין לקחת מן העכו"ם דהו"ל כמבטל לכתחלה אכל צלוקה ענבים אינו צרור שנחטטלו ענבי ערלה באותן ענבים שקונה שהרי הוא לא ראה שנחטטלו או שערבם אלא שידע שיש זכרם ערלה ואיתחזק הכרם בערלה אכל הענבים שהוא מוכר מחוץ לכרם אפשר שמה שהוא לוקח אין בו ערלה שהרי לא ראה שערבן העכו"ם ואלו ראה שערבן הכ"נ דהיה אסור לו וכמ"ש שם לענין ליקח אשכול אחד שאסר לאכול וכיון שלא ראה כה"ג שפיר אמרינן שאם היו שם ענבים של ערלה נחטטלו אכל עכו"ם שהרי הישראל לא ראה האסור ודאי וליכא כאן סתירה בסי' ד.

ובבמה שחלקנו יש לישב נמי דברי המהרמ"ל בתשובה הנ"ל שכתב דאלו הי' שואלו מקודם לא היה מצווהו לשכור בכלל ולהנ"ל אחי שפיר דכיון דהקונה התם כוונתו היתה על כל החלב מן הכשרות ומן הטריפות אלא שנתבטלו א"כ כה"ג ודאי דלכתחלה לא היה מצווה ולא היה מחיר לכתחילה לשום יהודי לשכור חליצת האין הללו אך מפני שכבר שכר אותה היהודי והוא ליה הפסד מרובה חתר אחר היתר. והא ראייה שהביא מהגש"ד מהדושינים שקורין לעקובין הוא לפי שהעו"כ מבטלין אותן מעצמן אבל אם הישראל רוצה בהאיסור שנתבטל הכ"נ דהיה אסור המהרמ"ל וכמ"ש הרדצ"ו.

וב"ש המהרמ"ל דמסתמא אין לחלק בין היכי שכבר עשו העכו"ם הדושינים לעצמן למכור ובין היכי שהישראל הוא אלל העכו"ם בשעת עשיתו דבכל אופן מותר לקנות מהן נראה נמי דכוונתו באופן שאין הישראל רוצה בהאיסורין והוא רוצה לקנות הדושינים אלא שהעכו"ם מבטלין שם ממילא האיסור ובערך השלחן לא הבין כן דברי המהרמ"ל וחלק עליו דאם נעשה בשביל ישראל אפילו לא ציוהו הישראל אסור כדמשמע בזה"כ סוף בית ד' וכן פסק מהורלנ"ח סימן קנ"א והריב"ש סימן תנ"ח בד"ה אבל מ"מ והרשב"ש סימן תק"ס כתב דאם הגויס מוספים בשביל ישראל כשקונים מהם הו"ל כאומר בשל לי עכ"ל. ולפענ"ד המהרמ"ל נמי מודה שאם עשו בשביל ישראל אסור אלא שהתם הי' שהאי עכו"ם עשאו בשביל השר וכמ"ש להדיא ח"ל, וא"כ ה"ה צנדון דידן שהאי העכו"ם החולצ ועושה החממה והגזירות להשר עושה רק שישראל יש לו מקח שקונה ממנו מספר הגזירות וחציות של החממה כפי המקח שצנייהם עכ"ל. והנה דייק שהעו"כ החולצ ועושה החממה והגזירות להשר נראה פשוט דכוונתו בזה דאלו הי' עושהו לישראל גם הוא ז"ל הי' אסור אלא שהאי עכו"ם אין לו שום שייכות עם הישראל אלא עם השר וא"כ ד' מהרמ"ל עולים כהוגן וצחנים השיג עליו בעל ערה"ש הנ"ל. ובאמת כי כן יש לדייק מדברי הרמ"א סי' קכ"ב שכתב ח"ל אבל בדבר שנעשו בשבילו ולא בשביל דבר אחר וכו' הנה דייק לכתוב בשבילו ולא בשביל דבר אחר שאם כוונתו בשביל דבר אחר אסור ודו"ק.

העולה לדידן בקיצור נראה דכ"ע ס"ל דעכו"ם שייך ביטול בם' אלא דנפ"מ הוא כך (א) לקנות ממנו דבר שספק אם נתערב בו איסור ואם נתערב ודאי יש ס' מותר לכתחלה אליצא דכ"ע והם דברי הרדצ"ו בסי' תק"פ. (ב) לקנות ממנו דבר שנפל בו ודאי איסור ויש בו ששים לעולם ואין כוונתו על האיסור ואין לו תועלת בו רק רוצה בהיתר כה"ג נמי נראה דמותר לכתחלה והם דברי הרדצ"ו בסימן תק"פ לפי' הב' או שיודה גם בסימן תקמ"ז כמ"ש.

(ג) לקנות מהם איסור שנתבטל בששים והוא רוצה באיסור זה ונהנה מן האיסור ולא ציוהו לערב האיסור ועכו"ם אדעתיה דנפשיה עבד זהא נראה קצת אחרונים מחירין אבל דעת הרדצ"ו ועוד דכה"ג אסור. (ד) לקנות מהם איסור שנתבטל בששים והוא רוצה באיסור כה"ג איסור גמור הוא. (ה) כל הני אם באקראי בעלמא אבל המכוין לקנות בתמידות מעכו"ם איסור שנתבטל אסור דהו"ל כמבטל איסור ועכ"פ חיישינן שמא יאמר לעכו"ם לבטל, וכמ"ש הרדצ"ו להדיא דחיישינן שמא יאמר לעכו"ם.

ולפי"ז נראה לנדון דידן, (א) נראה דמותר לישראל לקנות מעכו"ם מאכל היתר אף שנתערב ונתבטל אלאו איסור ואין בו משום מבטל איסור לכתחלה כל שאינו עושהו לקביעות ונשאר עליו דין של אקראי בעלמא וזה לכ"ע.

(ב) **להירות** ישראל ממונה מהאקאמפאני שם ולראות שהכל נעשה בהכשר אע"ג דרוב מאכל זה נעשה לשם עכו"ם מ"מ משום הנראה כנעשה לישראל כה"ג נראה דאסור ולא דמי למה שהביא משו"ת בית שלמה שהחיר כה"ג דהתם הבי"ש (א"ח סימן ז"ו) סמך עצמו דליכא אלא חששא בעלמא והיכא דליכא רק חששא בעלמא ל"ש כה"ג אין מבטלין איסור לכתחלה כמ"ש הש"ך סס"י קי"ד צנדון הכרכוס וע"ש שזירף כמה וכמה ספיקות אבל היכא דליכא איסור ודאי גם הבי"ש לא היה מחיר למעיין שם. גם מה שהביא שם תשו' מהר"ם מלוצלין דל"ש כה"ג אין מבטלין איסור לכתחילה דאכתי של נכרי הוא הנה באמת כבר הבאתי דמהרמ"ל לא החיר אלא בשביל שהעכו"ם עושה להשר אבל אם כוונתו בשביל ישראל אסור. ובה נחה שקטה תמיהת הבי"ש שתמה על הח"ס ז"ל שם ודו"ק. וכן מנאנתי להדיא כדצרינו בפמ"ג יו"ד סימן ק"ג בשפ"ד אות י"ד שהביא תשובת מהרמ"ל הנ"ל וכתב ח"ל, כתב מור"ם מלוצלין ז"ל בתשובה ק"ד וכו' ויראה לי דאם הישראל אומר לעו"כ לעשות לו לעקובין אסור כיון דאמר עשה לי משלכי כמאן דמערב צידים עי' חולין י"ד ע"א ופירש"י דהעו"כ שלוחו וכ"מ דהר"מ ז"ל לא החיר אלא שהעו"כ עושה בשביל השר עכ"ל ע"ש. הנה מבואר דפי' בדברי מהרמ"ל כדצרינו צס"ד ופלא על הבי"ש שלא הרגיש בזה ובפרט כי כנראה דצ"ש לא ראה תשו' הרדצ"ו הנ"ל שלא הביאו בכלל וא"כ צדידן כל שהקאמפאני משלמת לישראל שיהיה שם משגית שיעשה בהכשר הכונה פשוטה שרוצים לעשות בשביל ישראל ג"כ ומתכוונים שיקנו צנ"י ממאכלות שלהם ואדרכה כשהולכין הצעלי מכשירין לדבר עם הקאמפאני אומרים להם שאם יקבלו משגית אז יקנו הישראלים מהתוצרת שלהם א"כ עושים גם בשביל ישראל והגם שרוב מאכליהם נמכרים לעכו"ם מ"מ בשעת עשיה כיון שמקבלים הכשר על

כל התוֹרַת שלהם א"כ מכוונים שכל קופסא וקופסא יוכלו למכרו לישראל והו"ל כנעשה בשביל ישראל.

עוד נפל מילתא בליצי דהרי הכי כל הקאמפאנים הם בע"מ ויש להם הרבה שותפים שער האלדערס בלע"ז ואפשר שיש גם הרבה ישראלים שיש להם שערס בקאמפאני זו ואז כבר יש איסור בעיקר דין ציטול דאין מבטלין לכתחלה במאכלי ישראל וגם שהוא דבר תמידי ולא דמי למה שדנו בהם הפוסקים ע"פ רוב שלא היה אלא פעם וצמקרה והגם שיש לדחות זה מ"מ לפענ"ד להיות רב מכשיר על איסורים שמבטלים אותם יום יום ולהאכילם לרבים שנוהרים בדבר ה' ומפזרים מעות למאכלי כשר לכתחלה אין לעשות כן ואין לשום רב להיות מכשיר במקומות כאלו להחיר איסורים בכשרות.

אבל היכא שהעכו"ם עושה לעצמו ומבטל איסורים ונודע לנו שעושה כן לעצמו הגם שעושה לכל הקונים מתורת שלו לא מקרי מבטל בשביל ישראל מותר לקנות תורת כזו לכ"ע כל שאין אונחו מכוונים לקנות האיסור שנתבטל.

איברא דנלפענ"ד לחדש עוד לפ"מ דקיי"ל דאפילו ישראל צביטל מותר לישראל חזירו א"כ לקנות במכולת ישראל יש צוה עוד קולא דהכי אפילו הרדצ"ז לכ"ע לא פליג דהרי לאחר שהוצא המאכל להגראסערי בלע"ז והצעל הגראסערי הוא ישראל א"כ מיד שקנאו ישראל זה נתבטל אצל ישראל זה ונעשה היתר וא"כ ישראל הקונה מהגראסער כבר קנה מאכל כשר שאפילו להשיטות שפי' דברי רדצ"ז כפשוטן נמי כבר נתבטל אצל הקונה הראשון דהיינו הגראסערי הראשון ועל הגראסער אולי אין איסור לקנותו שהרי לא היו אלא איסור דרבנן ומותר לסחור באיסורי דרבנן וא"כ הגראסער מותר לו לקנות מן העכו"ם בשביל שהוא קונה לסחורה ולאחר שקנאו ממילא נתבטל אצלו ומותר למכרו לישראל נמי. ומיהו כ"ז בתורת שעשה עכו"ם לעצמו אצל כל שנעשה בשביל ישראל הרי מיד נאסר משום גזירה דלמא יאמר לו לעשות וכ"ש הכא לפענ"ד כשאומרים לו שיקבל משגיח תמידי ואז יקנו הישראלים מהתוֹרַת שלו הו"ל כאומר עשה בשביל ישראל. וידעתי גם ידעתי שיש לדחוק וליכנס בפרצות דחוקות ולעילל פילא בקופא דכשרות ולקשור נימא צנימא ולהחיר אצל לא ירד צני עמהם והנלפענ"ד כתבתי.

שוב נתיישבתי דדא הוא מחלוקת הראשונים ו"ל דהר"ן צ"ל אין מעמידין על המשנה מפני מה אסרו גבינות כתב וז"ל, והקשה הרב ר' יוסף הלוי ו"ל למה לן למימר מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבלה אפילו כשרה נמי ליתסר משום ששר בחלב ותו היכי מיתסרר בכל דהו ליטעמיה קפילא וליהוי צנותן טעם וניחא ליה דאי משום ששר בחלב לא מתסר

אלא צנ"ט כדחנן צמס' חולין (דף קט"ז) המעמיד בעור קיבה אם יש בה צנ"ט אסורה ומשום עור קיבת נבלה נאסרה בכל שהוא דכיון דאוקמי קא מוקים לא צטיל דומיא דהא דאמרין לעיל בגמרא דף ל"ה אצל משום ששר בחלב ליכא למימר הכי דכל אימת דלא יהיז טעמא לאו צ"צ הוא אלא האי באפייה קאי והאי באפייה קאי ולזה הסכים הרמב"ם תלמידו ו"ל צפ"ג מהמ"א מכלל דס"ל דבאיסורין הללו הולכין אחר נ"ט אלא דהכא אסור משום דאוקמי קא מוקים.

אבל הראב"ד ו"ל כתב דבלאו הכי לא אולין זה בשר נ"ט דבכל דבר של עו"כ לא הלכו בו חכמים אחר נ"ט ואין מטעמין אותן לקפילא אלא כיון דשכיח בהו טעמא אוקרין אותן לעולם כדי שלא יפרצו שהרי למ"ד מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר אין הולכין זה אחר נ"ט וכן בשמן של עו"כ למאן דאמר זליפתן (פי' פליטתן שפולטין ומקיאין שמונית אחר שצלעו) של כלים אסורין אוקרין וכן בקורט של חלחית אלמא בכל דבר של עו"כ אין הולכין בהן אחר נ"ט עכ"ל. וה"ה צפ"ג מהמ"א כתב דדעת הרמב"ם והרשב"א כהראב"ד ו"ל עי' שם פ"ג מהמ"א הי"ג.

ובשני"ת דברי יוסף (למהר"י אורגאס) סימן כ"ח כתב דע"כ לא אמר הראב"ד ו"ל דאין הולכין אחר נ"ט בעכו"ם אלא היכא שדרכן לעשות אותו דבר בתערובת איסור כההוא דמחליקין פניה בשומן חזיר וכן בקורט של חלחית דסתם סבין יש בו שמונית וכיון שדרכן תמיד בכך חשו חכמים ו"ל ספקו דודאי כאלו נתערב בו האיסור דודאי ומשום שלא יפרצו לא הלכו בהם אחר נ"ט אצל במקום שאין דרכן לתת שומן חזיר אלא שאנו חוששין שמא יגע בידים מזההמות או שמא יארע שלא במתכוין איזה תערובת בהא ודאי לא קאמר הראב"ד ו"ל דאין הולכין אחר נ"ט דהא אין שייך צוה טעמא שלא יפרצו כיון שאין דרכן לערב האיסור וכו' ע"ש.

ועיין צ"י יו"ד סימן קט"ו ד"ה והרשב"א כתב צת"ה וכו' עד ואפילו שהוא דבר מיעוט אין הולכין באיסורי עו"ג אחר נ"ט וכתיבנו של הראב"ד והוא עיקר ועי' ט"ז שם סק"ט ובישע"י והמחבר כנראה פסק כהרמב"ם ו"ל. ומיהו דעת מוהר"י אורגאס נראה דיש לחוש להראב"ד ודעימיה. והפרי חדש יו"ד סימן קי"ח ס"ק ל"ו תמה אמריי"ט ו"ל בחלק ב' סימן ג' בפשיטות אמה שהביא דברי תוס' והרא"ש צפ"ק דעכו"ם דיין צמוריים היו מין בשא"מ ואינו בטל אלא צנ"ט דאישתמיטתיה דברי הראשונים דצדברים של גוים אין הולכין בהם אחר נ"ט ע"ש גם צש"ת מ"ס ר"ס יו"ד ח"ב מ"ס ה' עד ס' ט"ו האריך דצד גלוסקאות והביא דברי הפר"ח ודברי הראב"ד צסימן י"ג ועוד ע"ש באריכות.

מבואר דבסמנים עכ"פ דינו כשוקעת וא"כ ודאי יש להחמיר עכ"פ למי שרוצה להחמיר.

ובשאיילת יעצ"ך ח"א סימן ק"ע הביא מעשה מאביו החסיד הגאון בעל חכ"ז ז"ל שקראוהו ק"ק ספרדים מלונדון ועשו לו כבוד מלכים ופקשו ממנו שיניחם לצייר דמות דיוקנו מרוב אהבתם לו ולא אבה שמוע להם דאף דציור של אדם רוב הפוסקים סוברים שאין צו חשש איסור מה גם בחצי צורה דהיינו הפרצוף בלבד אפילו הכי לא יוכלו לו אנ"ש לפתותו ולהעבירו על דעתו דעת עליון ולעשות ממנו ציור ע"ש, והם עשו שלא ברצונו וידעתו ועשו צילום אעפ"כ ע"ש. הנה דלא רצה החסיד לעשות ממנו ציור בשום אופן. ואין לדייק דעכ"פ עשו צילום שלא ברצונו וא"כ תפשוט מינה דעכ"פ אין צידו לאסור זה אינו כלום דמאן יגיד שעשו כהוגן מה שעשו אדרבה ודאי שלא כהוגן עשו לעצור על רצון אותו צדיק. ובשו"ת דברי מלכאל ח"ג סימן נ"ח האריך והרחיב הדבר לאסור לעשות צילומים והביא מדברי הרשב"א זח"ל לע"ז שאסר כל שנעשה בצבע וצדיו דהו"ל צולט וגם ציערות דבש ח"א דרוש ב' האריך שראוי למנוע מלעשות צורת אדם כמבואר בזוה"ק שרות הטומאה שורה על זה ולמה לנו לגרום שישרה רוח"ט על צורת צדיק וגם דהא אסור להסתכל בדיוקנאות אפילו עשיות לנוי ערש"י ע"ש.

איברא דלהתוס' יומא הג"ל דמיני אדם לא הוה לא צולט ולא שוקע אלא מין אדם בעלמא וכה"ג מותר אפילו לישראל ועי' שו"ת בית שלמה ח"א סימן ל"ה ובהג"ה מבין המחבר שם. א"כ אפשר דבתמונות שעושים כהיום שאין בהם ממשות כלל מן הצבע לא שוקעת ולא צולטת אפילו הרשב"א מודה להו וכ"ש הרמב"ן ודעימיה דלא אסרו אלא בשוקעת עכ"פ וזה לא הוה שוקעת אלא דמ"מ ידי הוזהר והמקובלים ודאי לא יאכלו צוה, ואכתי מי שרוצה להחמיר על עצמו קדוש יאמר לו ועיינו ראינו לצדיקים צדור הקודש שזוהר מזה מאד וגם צוה"ז אכתי נמצאים יחידי סגולה מחמירים צוה.

ומעתה לא מייציעא למאן דמחמיר ע"ע בכלל שלא להצטלם שיוכל למחות באחרים שלא יעשו לו דבר שהוא סבירא ליה לאיסורא ולא יבא לו שום נזק לעוה"צ על ידו אלא אפילו צנ"א שאין מקפידים להצטלם ורגילות הוא אצלם מ"מ יכול למחות באחרים ורמו לדבר הא דתנן ב"ק ז' ע"ב החובל בעצמו אע"פ שאינו ראוי פטור אחרים שחבלו בו חייבים. ובר מן דין נראה דיש צוה גם משום גזל שהרי ציד האדם למכור רשות הצילום למי שרוצה לצלמו ויקבל שכר על זה נמצא מוזיקו בממונו, ועי' שו"ת בית יצחק יו"ד ח"ב סימן ע"ה שאסור להעתיק ח"ת מכת"י של אדם שלא ברשות. ומעתה אם אסור לצלם כתב חצירו של ברשות כ"ש גופו.

[ובן] מנאחי לבעה"מ חולין פ' כל הבשר שהביא ב' קושיות של הר"י מיגש ז"ל וכתב עליהן ח"ל, ומה שהקשה למה לא שעררה צנותן טעם חדע כי כל דברים של עו"כ שאסרו באכילה אפילו בתערובת משהו אסרום כדי להרחיק ישראל מהם ולפרוש מגיעוליהם ולא הלכו אחר נ"ט כמו שהלכו בדברו של ישראל שנפל בהם האיסור וכו' ע"ש.

ולפי"ז נראה דהיכי דמערבים ודאי צידים נפלה במחלוקת הג"ל וכנראה דגם דעת ה"ה להחמיר כדעת הראש"ד וגם דעת הפוסקים הג"ל לפסוק כהראש"ד ודעימיה וא"כ איננו מיד סברתן דאין להעמיד לכתחילה עכ"פ משגיח בקאמפאני של עכו"ם שמערבין איסורין במאכלות אף שמתבטלין בששים ובפרט לפמ"ש בשם הרשב"א בתשובה הג"ל לחלק בין אקראי בעלמא לבין שהוא דרכך בך.

דברי הטרוד ידידכם המצפה לישועת ה' כהרף עין ויעביר רוח הטומאה מן הארץ, הדושה"ט ושלום כל הרבנים הנלוים אליכם יהי' ה' אלקינו עמכם כאשר היה עם אבותינו ותזכור לשפר מצב הכשרות מוקירו בלתי מכירו החותם בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן קיד

אי יכול אדם למחות לצלם שלא יצלמהו

ב' נצו"י התשל"ג בני יצו"א

מע"כ ידידי הרבני ירא"מ יושב באהלה של תורה כש"ת מוה"ר ישראל יוסף יאקובאוויץ הי"ו, בני ברק ת"ו.

אחדשה"מ צידדות, וצד"ת אשר שאל אם יכול אדם למחות לאחרים שלא יצלמו אותו (פאטאגראף צלע"ז) שלא ברצונו, לפענ"ד פשוט דאוסר אדם לעשות ממנו צילום מתרי טעמי חדא דעשיית צילום פאטאגראף צלע"ז הגם שנתפשט כמעט בכל העולם ונעשה כהיתר מ"מ לאו רוח חכמים נוחה הימנו והגם דבש"ס ר"ה כ"ד ובטוש"ע יו"ד סימן קמ"א שאסרו לעשות צורת אדם ואף להשהותו ואפילו לעשות ע"י נכרי אסור וכמ"ס התוס' ר"ה שם והוצא בש"ך יו"ד סק"י שם וקיי"ל דרק בצורה צולטת אסור ולא בשוקעת כמבואר בש"ע ס"ד שם אצל דעת הרמב"ן הוצא בטור והר"ן פרק כל הכללים והר' מאיר מרומטענבורג הוצא בטור שצורת אדם וכל שצמדור העליון אסור אפילו בשוקעת וכתבו הפוסקים דציור בסמנים דינו כשוקעת אם כן לשיטת הרמב"ן והמהר"ם והר"ן ודעימיהו אסור אף ציור בסמנים והתוס' יומא נ"ד ע"ב ריש העמוד והמרדכי פ' חוקת הצמים סימן תקמ"ט ובפרק כל הכללים כתבו דציור בסמנים לאו כלום הוא ומותר אפילו לישראל דזה לא מקרי צולט ולא שוקעת אצל מהרמב"ם וטוש"ע סימן קמ"א נראה

ואף דכחצתי במקום אחר דאין איסור גזל בראיה אבל לזלם
אסור בלי רשותו. ופוק חזי מדינא דמלכותא דאסור לזלם
מקומות שמקפידים על זה שהם סודות המדינה וכ"ש גוף
הנדיק שהוא סוד ה' ליראיו.

ובזה הגני ידיו דושה"ט בלב ונפש
בגשה הקמן

סימן קמ"ו

אי מותר לתפור ולמכור בגדי נשים
בלתי צנועים

ה' בלק תשל"ד בני יצו"א

מע"כ ידידי המופלא ומופלג מלא פלג וכו', הרה"ג כש"ת
מוה"ר ליפא יו"ט שטרנאום שליט"א, בני ברק ת"ו.

אחדשכ"ת כבוד הראוי לו. בדבר שאלתו אי מותר לתפור
או למכור בגדי נשים בלתי צנועים כגון בלי
שרוולים או קפריס אי עובר המופר או המוכר בלפני"ע.

הנה נדין לפני"ע אמרו בגמרא ע"ז דף ו' דאינו עובר אלא
כשהוא בתרי עברי דנהרא. מיהו אפילו היכא דליכא
משום לפני עור מ"מ צישראל אסור משום מסייע ידי עוברי
עבירה שהרי אנו מוזהרים לאפרושי מאיסורא וכ"ש שלא
להציא תקלה לידו על ידינו וכל מי שחצירו נענש על ידו אין
מכניסין אותו במחיצתו של הקצ"ה וכ"כ הר"ן שם דהא
דקתני לענין נזיר שלא יושיט לו כוס יין דדייק בגמרא דוקא
בתרי עיברא דנהרי הני מיילי לענין איסורא דאורייתא אבל
מדרבנן מיהא אסור שהרי מחוייב הוא להפרישו מאיסורו ואין
יסייעו לעבירה וכ"כ התוס' שבת דף ג' והריטב"א ע"ז הנ"ל
אלא דהתוס' והרא"ש ע"ז הנ"ל כתבו דאיסור להושיט
למומרים אפילו שלהם אינו אלא אם הוא בתרי עברי דנהרא
משמע דבשלא בתרי עברי דנהרא מותר אפילו מדרבנן וכבר
דקדקו רבותינו בסתירה זו.

והנה ציו"ד סימן קנ"א כתב הרמ"א ז"ל י"א הא דאסור
למכור להם דברים השייכים לעבודתם היינו דוקא
אם אין להם אחרים כיוצא בו או שלא יוכלו לקנות במקום
אחר אבל אם יכולין לקנות במקום אחר מותר למכור להם
כל דבר ויש מחמירין. ודעה ראשונה היא מהמרדכי רפ"ק
דע"ז רמז תשנ"ה ודעה שניה הוא מהר"ן פ"ק דע"ז ד"ו
ותוס' והרא"ש פ"ק דשבת והג"א שם. ורבינו הגדול הש"ך
ז"ל שם סק"ו העלה דלא פליגי הני שיטות ודכ"ע מודי
להמרדכי ותוס' בפ"ק דע"ז דבעו"כ ומומר שרי והגמ"ר
והתוס' והרא"ש בפ"ק דשבת מיירי צישראל שהוא חייב

להפרישו מאיסור דלא גרע מקאז"נ משא"כ בעו"כ וישראל
מומר שאינו חייב להפרישו והדג"מ הוסיף ביאור בדברי
הש"ך דהא דמומר אין מצוין להפרישו דאף צישראל אין
מצוין להפרישו כי אם שעובר בשוגג אבל צישראל רוצה
לעבור במזיד על איזה עבירה אפילו אינו מומר גמור אין
ישראל אחר מצוה להפרישו וכל צישראל עובר במזיד הו"ל
מומר לאותו דבר ע"ש. וכבר האריכו בו האחרונים ז"ל,
ובגליון ש"ע שלי תמהתי מדברי רבינו ירוחם במשרים נתיב
ח' ח"א שכתב ח"ל, ישראל שחטא יוצא מן הכלל כפר
בעיקר כגון משומד מותר להלוותו דאין מצוה להחיותו וללות
ממנו אסור שאע"פ שחטא ישראל הוא ועובר על לפני"ע
ועל לא תשיך אבל על לא תשוך אינו עובר כיון שאינו מצוה
להחיותו ע"כ. הנה לכאורה מפורש דאפי' על משומד יוצא
מן הכלל עובר על לפני"ע אע"פ שחטא ישראל הוא והגם
די"ל דדוקא על לפני"ע הוא דכתב שאסור ועובר אבל על
מסייע אינו עובר מ"מ מלשון דאע"פ שחטא ישראל הוא
משמע דדין ישראל לו ומחייב נמי שלא לסייעו וצ"ע.

שנית יש להקשות בדברי רבינו הש"ך שהרי עיקר ראיתו
שכתב דהר"ן מיירי מישראל שחייב להפרישו מאיסור
וכדכתב הרא"ש דלא גרע מקטן אוכל נבלות שצ"ד מצוין
להפרישו כ"ש ישראל גדול משא"כ בעו"כ וישראל מומר שאינו
חייב להפרישו. ואני תמה אטו ישראל מומר אין צ"ד מצוין
להפרישו והרי מצוין להפרישו ואפילו להרגו אם לא ישמע
ויעבור על מצוה ה' ואפילו צ"כ כתב הרמב"ם בפ"ט מהל'
מלכים שאם לא קבל עליו ז"מ חייב מיתה אלא דבעכו"ם
ליכא מצוה להפרישו מאיסורא אבל צישראל ודאי אפילו מומר
צ"ד מצוין להפרישו ולהעמיד דת על תלה וצישראל ודאי אם
רואים עובר עבירות במזיד ובשאט נפש מלקין אותו בהתראה
ואם עבר ושנה מכניסין אותו לכיפה אפילו על עבירה שאין
בה מיתה אלא מלקות.

וברודף שאמרה תורה שמצוה להרגו פירש"י (סנהדרין
ע"ג) הטעם שמצילין אותו ונפשו כלומר שמצילין
הרודף מן העבירה והרמב"ם צס"ה"מ לאזין רצ"ג כתב ח"ל
שהזכירנו שלא לחוס על הרודף כי מה שזכרנו במצוה שלפני
זאת להציל החוטא שלא יהרגוהו העדים עד שידונו אותו צ"ד
אמנם הוא דבשעבר ועשה המעשה שיתחייב עליו מיתה והשלים
אותו אבל בעת השתדלותו ובקשו לעשות אז יקרא רודף וחובה
עלינו למנעו לעשות מה שלבו מתאוה ונזר לו כדי למנעו מן
העבירה ואם לא רצה לשמוע אלינו נלחם בו ואם יכולנו למנעו
בחסור אחד מאבריו כגון שנחתך ידו או רגלו או נסמא עינו
הנה זה הוא הקודם ואם לא היה אפשר למנעו אלא באכזרית
נפש הרי יהרג כדי שלא יעשה מעשה הרע ההוא ע"ש.

נראה דלאפרושי מלאו נמי מכין אותו עד שתא' נפשו ועי' פר"ח א"ח סימן תע"א אות ב' שהביא כן דעת הר"ן כתובות פ"ד אהא דאמרין כתובות מ"ה מו"א ש"ר ולא בעל לוקה ועי' ח"י הר"ן חולין קל"ב וכן משמע מרש"י חולין ק"י ע"ב ד"ה כפתוהו שכתב ד"א דמ' ותו לא צמל"ת שכבר נעשית העבירה וכו' משמע אם עדיין לא נעשה העבירה והוא רוצה לעבור הכ"ג דמכין אותו כמו על מצות עשה והרי דמלקין עד שתא' נפשו שלא לעבור ואפילו להסבירים דעל ל"ת אין מלקין עד שלא עבר מ"מ נראה דודאי חייבין לאפרושי מאיסורא כל מה דאפשר אלא דאין לו דין הכאה עד שתא' נפשו אבל חיוב הפרשה ודאי איכא, וא"כ נראה פשוט דאפילו מי דהוא מויד מ"מ חייבין לאפרושי מאיסורא.

ובעיקר הלכה דמכין אותו עד שתא' נפשו לפענ"ד נמי צ"ב דקשה לומר לכו"ע דהכונה מיתה ממש דלמה יתחייב מיתה מי שאינו רוצה לקיים עשה או שרוצה לעבור על לאו כיון דהתורה פירשה עונש העובר על לאו למה נמיתוהו קודם שעבר שלא יעבור גם היל"ל מכין אותו עד שימות או יקיים. ולכאורה היה נלפענ"ד לפמ"ש הרמב"ם בפ"ב מה"ג ה"כ לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מיישראל ורוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות ויאלו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יאלו ואמר רוצה אני כבר גרש לראוני ע"ש והדברים מפורסמים, ולפי"ז י"ל דהכ"ג כוונת חז"ל עד שתא' נפשו היינו נפש הבהמיות שלו כלומר שיכופו עד שיתאשו כחו של היצר וממילא יתראה וזהו שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני ואם לאו מכין עד שתא' נפשו כלומר נפש הבהמיות שלו וכן מי שרוצה לעבור עבירה על לאו נמי הכונה על דרך זה.

א יאמר בזה דעד שתא' נפשו ממש הוא והמיתה לאו צמציל העשה הוא או צמציל הלאו, אמנם המיתה הוא לפי מה שראיתי להרמב"ם ז"ל דכל מי שאינו מקיים מצוה מחמת תאוה הרי זה רשע ועונשין אותו על חטאיו והרי נכנס בכלל ישראל אבל מי שאינו מקיים מצוה מחמת מניות שאינו מאמין בה ח"ו הר"ז יאל מן הכלל והרי מקצץ בנטיעות. ומעתה אומר אני דכשצא לידו לקיים מצות עשה או רוצה לעבור על לאו וצאו ב"ד ומכין אותו שיקיים העשה או שלא יעבור על הלאו והוא עומד במרדו ואינו רוצה לקיים המצוה מחמת מניות ולא מחמת תקיפת היצר אלא שאין זה רוצה לקיים מצוה ה' וא"כ הרי זה מין ומותר להרגו ומחמת מניות שלו הב"ד הורגין וא"כ יהיה פירושו פשוט מכין אותו או עד שיקיים על דרך הרמב"ם להחיש כח יאלו הרע ואם אח"כ ג"כ אינו רוצה לקיים או מכין אותו עד שתא' נפשו שהוא

מבואר מדבריהם ז"ל דאפילו עושה מעשה רע במזיד, מחויבים להנילו מהעבירה ואפילו בנפשו ועי' מל"מ פכ"ד מה"ש ה"ו אי ברודף אחר חזירו בשבת ניתן להנילו בנפשו ובפמ"ג א"ח סימן שכ"ה סק"א במ"ז ד"ה במ"ל ועי' בספרי משנה הלכות ח"ה סימן ש' הארכתי קצת בזה והתם כתבתי ע"פ דברי הרמב"ם בחיבורו אבל בסק"מ מבואר דס"ל כרש"י מבואר עכ"פ דבמזיד נמי איכא מלוא לאפרושי וצירבעם בן נצט תפס בו הקצ"ה ואמר לו חזור בך ועי' מג"א סימן שמ"ז סק"ד. וראיתי בגליון מהרש"א שם שרצה לדייק מגמרא ב"ק ס"ט שאמרו שם הלעיטוהו לרשע וימות ע"ש מה שחי'. ולפענ"ד החילוק בין היכא דהאיסור לפנינו ואנו רואין שהולך לאכול איסור ודאי חייבין להפרישו אבל התם עדיין אין הרשע לפנינו ואין אנו מכירין אותו כה"ג אמרין הלעיטוהו לרשע וגם זהא לאו מדת חסידות הוא כמבואר שם אבל הכא שהרשע לפנינו ויכולין להפרישו ועכ"פ שלא להושיט לו. עוד זאת צ"ב לפענ"ד הא דאמרו בגמרא ב"מ דף ל' הוכה תוכיח אפילו מאה פעמים ואמרו ז"ל עד הכאה וכיון דעד הכאה ודאי מויד הוא ואפילו הכי חייב להוכיח ולחלק ולומר דכל שלא הגיע עד הכאה לעולם לא מקרי מויד זה דבר קשה להבין וגם לחלק בין הוכחה לאפרושי מאיסורא וכו'.

ועלה במחשבתי לומר דעונשין אינו ענין של אפרושי מאיסורא כלל אלא כל שעבר על איסור לאו במזיד והתראה עונשין אותו במלקות, וההתראה הוא רק להבחין בין שוגג למזיד אבל אין זה ענין של אפרושי מאיסורא ובה נחת מה שכתב המשו"ב נתיבות סימן ג' הוצא צבי"ש יו"ד סימן ר"כ דרך בנערה המאורסה ניתן להנילו בנפשו אבל בשאר עבירות מי שחפץ לאכול נצילות וטריפות אפילו הבי"ד אינם רשאים להנילו בנפשו ודוקא במ"ע מכין אותו עד שתא' נפשו אבל להפריש מן העבירה לא נראה דס"ל דלהפריש מאיסורא אין מלקין אותו עד שתא' נפשו וי"ל מהאי טעמא דהעונש אינו לאפרושי מאיסורא ולכן עד שלא עבר אין מלקין אותו עד שתא' נפשו שאין מניין על המויד להפרישו אלא כיון שעבר לוקה מדין עונש ולא מדין אפרושי ובה היה אפשר לישב קצת קושיתנו דהב"ד מניין להפריש מכל איסורין כך עלה במחשבתי.

אמנם אחא מחשבה וציטל מחשבה שהרי התוס' פ"ב דמכות דף כ"ב כתבו דמכות מ' מה"ת אבל מכות מרדות בלי מניין אלא מכין עד שתא' נפשו או עד שיקבל עליו ומספקא לר' דהכא שלוקה על שעברה דשמא דוקא מ' ותו לא דדוקא כשאני רוצה לקיים אותה מצוה מכין אותו בלי מספר אבל הכא כשכבר עברה למה תלקו יותר מדאורייתא

ודאי מין, ועי' רמב"ם פ"ו מחו"מ הי"ג מי שאכל מנה ע"פ מכין אותו מכת מרדות עד שתלך נפשו ונ"ע.

[ועיין] גיטין מ"ז ע"א אמרו ליה רבנן האי ישראל מומר הוא דקא חזי ליה דקאכיל נבילות וטריפות א"ל אימא לתיאבון הוא דקאכיל וכו' ופירש"י אימא לתיאבון הוא דקא אכיל ולא הוה מין אלא מומר וצמינים הוא דאמרין מורדין אכל לא מעלין ע"כ מבואר דלהכעיס הוה מין ותייב מיטה ובכלל מורדין ולא מעלין הוא א"כ ה"ה בעשה שמכין אותו ומסרב הרי הוא מין והבן. ועיין יראים סי' מ"ז.

שוב ראיתי למרן צבי"ש הנ"ל שכתב ח"ל, ולולא דמסתפינא הייתי אומר הפירוש עד שתלך נפשו פי' תאווה וקורת רוחו לעצירה או שלא לעשות מנה כמ"ש רש"י חולין ק"ג ד"ה לרבות אם יש את נפשכם שהוא לשון תאווה וקורת רוח שהנפש נהנה ממנו ועי' ש"מ כתובות פ"ו ד"ה ולדיך שכתב ובכ"מ שאמרו מכין אותו עד שתלך נפשו ר"ל שאין שם שיעור ידוע אלא שיתלשו כחו ע"ש. ומיהו בתוספתא ספ"ג דמכות מכות תורה מ' חסר אחת אומדין אותו אם יש לו ללקות לוקה ואם לאו אינו לוקה מכת מרדות אינו כן אלא מכין אותו עד שיקבל עליו או עד שתלך נפשו ע"ש ועי' פרי"ח א"ח סימן תע"א וסי' תנ"ו ועי' שושנת העמקים כלל ט'. ולפמ"ש אחי שפיר ודו"ק.

וראיתי לקדוש אחד מדבר מרן צבי"ש הנ"ל שהקשה לדעת הש"ך והדג"מ דגדול העושה צמוד אינו מנה להפרישו לפמ"ש הרמב"ם פ"ה משגגות ה"ו שהשוגג היה לו לצדק ולדקדק ואילו צדק יפה ודקדק בשאלות לא היה צא לידי שגגה ולפי שלא טרח דו"ח צריך כפרה א"כ מה כ"ש ישראל גדול מקטן דלמא דוקא קטן מנה להפרישו לפי שאינו עושה איסור כלל דמה לו לעשות ואונס הוא אכל בגדול אפילו בשוגג לא יטרח להפרישו משום שהיה לו לצדק ולדקדק ופושע הוא וכמ"ש צמח דוכתי דהיכא שפסע לא אמרינן חטא בשביל שזכה חזק ות' לפמ"ש הריטב"א ע"ז ו' ע"ג דהטעם שאנו חייבים למחות צידו דכל ישראל ערבים זה לזה ואסור לגרום להם לעשות שום איסור וחלק על הל"ח צפי' הרא"ש ברכות מ"ח ות' דברי הרא"ש ע"פ מ"ש הר"ן ר"ה כ"ט כל הברכות כולן אעפ"י שיכל מוציא שהרי כל ישראל ערביין זה בזה צמחות וכיון שלא יכל חזירו הו"ל כמו שלא יכל הוא וזה כונת התוס' והרא"ש כיון דאשה וקטן אינם מחויבים בצמח"ז מה"מ א"כ אפילו הם בכלל ערבות א"י להוציא אחרים דל"ל דהוי כאילו לא זכרו הם מכת ערבות דמה צריך כיון דליכא להו חיוב לצדק ולהכי אינם יכולים להוציא אחרים מה"מ. ומעתה א"ש הא דקטן או"י מציין להפרישו כיון דהוא בכלל ערבות ואם הקטן עושה עצירה

הוי כאילו עשה הגדול העצירה זו ואחי שפיר כ"ש דהרא"ש וה"פ ומה קטן שאינו חייב צמחות כגדול אם עושה עצירה הוי כאילו הוא עצר עצירה כ"ש בגדול שהוא רק שלא יסייע לו ולפי"ז נראה דברי הש"ך דס"ל דדוקא בשוגג דאז איכא ערבות אכל מי שהוא מומר ליכא עליו ערבות וממילא ליכא מנה לאפרושי גבי' כיון דעיקר הטעם משום ערבות ע"ש. ועי' מהרי"ט צחי' לקידושין ע"א וצריטב"א שם ופמ"ג א"ח סימן רע"א ובפתיחה כוללת ח"צ ס"ק ט"ז וזה ראייה ברורה למרן הצ"ש ופלא על הל"ח ודו"ק.

ולפי"ז היה אפשר לישב קצת גם מה שהקשינו מצ"ד דצריכים לאפרושי כיון דהטעם לאפרושי הוא מדין ערבות ולכן יש חילוק בין יחיד לצ"ד דודאי צ"ד חיוב מוטל עליהם לאפרושי אינו מדין ערבות אלא מדין שופטים ושוטרים והוא מדין צ"ד אכל יחיד אינו מחויב אלא מדין ערבות וצמוד ליכא ערבות ואינו מחויב לאפרושי מאיסורא והבן, ומ"מ מרודף אחי נ"ע וי"ל דס"ל כפי' הרמ"ה דלהליל הנרדף הוא ונ"ע.

ואחד מידידי העיר לי משו"ת תה"ד סי' רי"ח צמי ששמע אשמו מקללת ומזלזלת באציה ואמה והוכיחה בדברים על זה כמה פעמים ולא הועיל שרי להכותה כדי לייסרה שלא תעשה עוד וראיה מהא דאיתא בפרק המניח דנרע שכלו לו חדשי ורבו מסרה צו ללאת ולא יכל וחבל צו פטור ומוקי לה רב נחמן ברבי ינחק כשמסרו לו שפחה כנענית וחבל צו כדי לאפרושי מאיסורא דמשינא לחרות אסור ופירש"י דרשאי לחבל צו דאין עושה דינא לנפשיה רק לשמיהא הא קמן כל מי שהוא תחת ידו של אדם ורואה צו שעושה דבר עצירה רשאי להכותו וליסרו כדי להפרישו מן העצירה ואין צריך להציאו לצ"ד שיפרישוהו המה צמח בגזירות דאל"כ גבי נרע אחי רשאי לחבל צו יציאו לצ"ד ע"ש. מבואר דיכול אדם אפילו להלקות לאפרושי מאיסורא והתם לכאורה מויד הוה ועי' רמב"ם פ"א מה' עדות ה"ג אכל בעדות שמפריש צה מן האיסור וכו'.

ובערתה נחזי אנן הנה היכא דאיתא למתלי בהתירא ואיסורא תלינן להתירא ואינו עובר לפני"ע עי' משנה שבעות פ"ה מ"ז ומ"ח ובתוס' ע"ז ט"ו וגיטין ס"א ומה"ט כ' רש"י ע"ז ט"ו ע"א ד"ה דאין מוכרין צהמה לנכרי הוא דוקא צמחא דליכא למיתלי בשחיטה אכל צהמה טהורה דאיתא למיתלי דלשחיטה קנאה מוכר לו אפילו איכא למתלי נמי דלעצודה קנאה ואיכא איסור מ"מ כיון דאיכא למתלי בהיתר תלינן וכ"כ הריטב"א דכל דלא ידעינן ליכא לפני"ע רק בדאיכא רגלים לדבר אסור מדרבנן עכ"פ כל היכא דאיתא ספק וכ"ש היכא דמספקין אי איכא בכלל גזרא צר חיובא

האיסור של בגדי פריצות לא תעבור רק פ"א שאם לא היה לה הבגד השני נמי היתה יוצאת למקום שצריכה ללכת בבגד שלה שהיה לה מקודם ועכשיו יוצאת בזה אין זה איסור נוסף לה בשביל הבגד השני אלא הוא האיסור שהיתה עוברת בבגדה הראשון כה"ג הוי דמי לתקרוצת שאם מקריצ זו אינו מקריצ זו והכ"ג. וגדולה מזו דגבי תקרוצת עכ"פ אפשר שיקריצ תרוייהו והו"ל עכ"פ ד' איסורים אם יקריצ תרוייהו ואפ"ה כיון דאינו צריך אלא לאחת ויש לו מדידה שרי למכור לו ולא חיישין דלמא תרוייהו יקריצ אצל גבי בגד דא"ל שעתשה איסור בתרוייהו דשם האיסור אחד הוא היינו הלצשה בלמי ננועה כה"ג ליכא לפני"ע הגם כי גם הכא אפשר לפעם בעולם שאם לא היה בגד זה לא היתה הולכת לאחיה מקום אצל זה כבר אינו ענין של לפני"ע ועי' ריטב"א ע"ז ד' ד"ה ת"ל וכעין סברא זו ולענין יין נסך ציי"ש ע"ש.

עוד יש לן שיטת הריטב"א דהיכא שיכול לעשות האיסור שלא על ידינו ליתא לפני"ע אפילו שאפשר שהוא מרצה באיסור על ידינו לא חיישין אצל אי תבע בפירוש לאיסורא אסור משום מסייע די ע"ע כל שאנו גורמין לו לעשות איסור או להרצות באיסור ע"ש. נראה מדבריו ו"ל דכל שיכול לעשות האיסור שלא על ידינו מותר אפילו מדרבנן אי לא תבע ליה בפירוש לאיסורא ואע"פ שהוא מרצה איסור על ידינו ועי' ט"א חגיגה י"ג באצני מילואים ובשו"ת מחנה חיים ח"ד סימן מ"ה ובשו"ת צי"ש סימן י"ז וא"כ הכ"ג י"ל כל שלא תבעה בפירוש לאיסורא ויכולה לעבור על האיסור וזלמינו שהרי באמת היא עוברת בכל עת באיסור הזה וגם בעת בואה לקנות בגדים אלו הרי מלוצשת בגדי אי נגיעות מותר לפי שיטה זו למכור לה כל שלא תבעה בפירוש לאיסור אלא ד"ל דהכא מקרי תבע לאיסורא שהרי הקונה בגד ללבוש היא קונה וי"ל דקונה לתצרתה או שקונה ללבוש צביתה במקום שיכולה לילך כך וצ"ע.

ורביעי בקודש נראה דבשו"ת צנין ציון כתב לישב רומיא דפסקי תוס' והרא"ש מע"ז לשבת ותי' דאם הוא מסייע בשעה שעושה עבירה ודאי אסור בכל ענין ומוחזק להפרישו אם יכול משא"כ שלא בשעת עבירה אלא שחשוד ע"כ שאח"כ יעשה עבירה בזה אינו אסור אלא בתרי עבירה דנהרא וכתב עליו בשו"ת משיב נפש סימן ל"ב שזה החילוק הוא ברור ואמת לדעת התוס' והרא"ש והצי"א ראה לדבריו מתוספתא דמא"פ פ"ג ה' נדור מן הכתר אומר תן לי ואוכלנו ע"ש, ולפי"ז צדיק נמי כיון דאינו עושה עבירה עכשיו ולא הוי בשעת העבירה כה"ג ליכא אפילו איסור דרבנן והיה מותר למכור לה ולא ה' אסור אלא אם תלכשו שם בשעת קנין ממש ואולי גם היה אסור לתת לה ללבוש שם לראות

ליכא לפני"ע לכ"ע והנה בגמרא נדרים ס"ב ע"ב רב אשי הו"ל ההוא אבא (פי' יער) זכניה לבני נורא א"ל רבינא לר"א האיכא לפני"ע לת"מ א"ל רוב עמים להסקה ניחנו ופי' הר"ן ואינו כמכרו לעו"כ דהא איכא למתלי התירא וכל היכא דאיכא למתלי תלינן ע"כ. וקצת צ"ע דבגמרא אמר ליה רב אשי רוב עמים להסקה ניחנו דלכאורה למ"ל רוב עמים אפילו מחצה על מחצה נמי איכא למתלי להתירא כדמוכח במסכת ע"ז ט"ו ט"ז וכמ"ש בסמוך ולמה אמרו כאן רוב. ולפוס ריהטא היה נראה ראה לשיטת הגאונים הוצא במאירי וכ"כ הרמב"ן ע"ז דף ט"ו צמוכר בהמה וז"ל, ומקצת גאונים פירשו שאין תולין כן אלא באדם שהדבר מוכיח בו שכן כגון שהוא טבח או שעושה משתה לבנו ואין נראה כן שאלו ה' כן לא היה להשמט שלא להזכירה אלא כל שיש לו לחלות תולין אע"פ שאין הכף מכרעת ע"ש נראה דבאמת דא הוא מחלוקת הראשונים ו"ל אי תלינן גם צדף שאין מכרעת אי מותר ולכן אמר רב אשי רוב עמים להסקה ולכן מותר למכור להם ואי לא לא וא"כ היה נראה ראה עכ"פ למקצת הגאונים.

ובמיהו לשיטת הראשונים דאפילו צדף שאין מכרעת תלינן להתירא י"ל כיון דרב אשי מכר לכומרא דעו"כ לפי גירסת הרא"ש שם צע"ג שמייתי הא עובדא דר"א דהכא ולא גרס לבי נורא י"ל דכיון דמכר לכומרא א"כ הו"ל יותר מוכיח שהוא לעו"כ והוה קף המכרעת ולכן צריך לטעם דרוב עמים להסקה א"כ הו"ל בכלל מחצה על מחצה להתירא ולאיסורא ותלינן להתירא וצ"ע.

והנה בגמרא דף ו' גבי תקרוצת ע"ז דאי אית ליה בהמה לדידה מותר למכור לו ובמקום שנהגו שלא למכור משום חשש רביעה אסור למכור ואפילו אית ליה בהמה לדידה עובר אלפ"ע והקשו התוס' דף י"ב ע"ב ד"ה מקום מ"ש הא מהא ותי' דשאני רביעה שמתאווה לכל בהמה ובהמה ע"ש. ולכא"ו בבגד נמי הרי היא מתאווה לכל בגד ללבוש וא"כ אפילו אית לה לדידה בגד אחר אכתי עובר אלפ"ע דאורייתא צרם נראה דלא דמי דגבי רביעה האיסור הוא על כל רביעה ורביעה וכיון שהוא מתאווה לכל בהמה תאווה מיוחדת וחיישין שמה ירבע שניהם ידיה ואותה שקנה שהרי לא שקטה תאווה צבהמה ידיה ולולי שמכר לו זה לא היה יכול להרביע השניה והיה נתמלל תאווה עם אותה בהמה שלו ולא היה עובר עבירה השניה עם בהמת ישראל שמכר לו נמצא עובר אלפ"ע דהוי כקאי בתרי עבירה דנהרא דרביעת בהמה זו שמכר לו לא היה יכול זולתו ולא היה עובר רביעה זו דבהמה ראשונה היה שבע לה ורק לשניה הוא מתאווה א"כ גבי צגדים נמי י"ל דהאשה מתאווה על כל בגד ובגד וא"כ מתאווה גם על הבגד השני שמכר לו זה ולא על הראשון שיש לה כבר מ"מ

אם הוא מתאים לה דאם היא לובשת בחנות הרי שם כבר עושה האיסור אלא די"ל דשם היא לובשת בחדר קטן בצנעה וליכא איסור שם ובחוק הרי פושטת מיד וליכא בשעת איסור כמובן ודו"ק.

וחמישיתו אוסיף עליו לפמ"ש רבותינו הגדולים האחרונים ז"ל אי באיסור דרבנן איכא מנזל להפרישו בכלל ומקום הספק הוא כיון דכתב הריטב"א הטעם דמנזין להפרישו הוא מטעם ערבות ועל דרבנן ליכא ערבות לא מיבעיא לרמב"ן ז"ל דליכא לאו דלא תסור ועשה דע"פ הדבר א"כ לא קבלו ערבות אדרבנן ואפילו להרמב"ם דאיכא לאו דלא תסור בכל דרבנן מ"מ קי"ל בח"מ סימן קל"א ס"ג כל שלא היה קצב הדבר שהוא ערב להרמב"ם אין זה הערב חייב כלום וא"כ מנזל דרבנן הוה דבר שאין לו קצבה ול"ש בה ערבות בין לרמב"ן ובין להרמב"ם ועי' גל"ח ברכות מ"ח ובי"ש יו"ד סימן ר"כ אבל הפמ"ג א"ח סימן קס"ז במש"ז סק"י העלה דדבר שאינו מפורש בתורה ל"ש ערבות אבל במידי דרבנן שייך ערבות דלאו דל"ת מפורש בתורה והביא ראיה מיו"ד סימן רל"ט ס"ו דאין שבויה חל אדרבנן כיון דאיכא לאו דלא תסור אבל על ח"ש שהוא מריבויי דכל חייל שבויה וע"ש בש"ך סק"כ בשם מהרלצ"ח והבי"ש תמה עליו דאין אפשר דלאו דלא תסור מפורש בתורה וקבלו עליו והרי הרמב"ן ז"ל וסייעתו חולקין וס"ל דליכא לאו דלא תסור במידי דרבנן וא"כ אפילו להרמב"ם דאיכא לאו מ"מ אינו מפורש בתורה ואינו אלא מדרש חכמים דקאי נמי אמרי דרבנן ואין כאן ערבות ושאיני לענין חלות שבויה ועי' תוס' ב"מ ט"ו ע"ב ד"ה ונתן ובזכ"י א"ח ס' קכ"ד האריך הרבה במחלוקת זו והביא דהוא מחלוקת קדומה המהר"ם בן חצי חורע אצרהם ועוד חבל נביאים אי שייך ערבות במידי דרבנן.

והנה אי נימא דדברבנן ליכא ערבות א"כ אף דקיי"ל דלפנ"ע שייך דרבנן ואדרבה דעת קצת רבנים דעל איסור דרבנן עובר לפנ"ע דאורייתא ועי' יד מלאכי ופנ"י. ובמקום אחר הארכתי בזה. מ"מ מסייע שאסר הרא"ש לא למד אלא מהא דקטן או"י ב"ד מנזין להפרישו א"כ באיסור דרבנן שהוא מטעם ערבות וא"ל להפרישו דליכא ערבות כדעת הריטב"א גם מסייע אין צו איסור. א"כ בצגדים קצרים וכיוצא בו שהוא משום נגיעות וע"פ רוב איסורי דרבנן כה"ג ליכא משום אפרושי ולא משום מסייע יע"ע ושפיר מותר למכור.

והנה הראתי לדעת כמה אופנים וצירוף כל הנ"ל היה אפשר להתיר למכור לה צגדים אפילו בלתי נזועים ועי' שו"ת משיב דבר הנ"ל דכל שמותר משום דרכי שלום מותר נמי משום כדי חייו והתיר לזווג שני אנשים שמיועדים לעבור על איסור נדה בודאי כל שאומנותו בכך והוא פרנסתו.

ולכן לפענ"ד מי שפרנסתו בכך כדאי הוא הרמ"א לסמוך עליו בצירוף כל הני טעמי שכתבנו דכל אחד יש צו כדי סמיכה בנדון דידן ובפרט שקשה לאסור במה שנהג עלמא להחמיר ופוק חזי מאי עמא דבר. ומיהו ודאי המחמיר על עגמו קדוש יאמר לו כי לצד המכירה יש עוד איסור לעשות סחורה עם נשים פרואות נכנסות לחנות ויוצאות ונושא ונשא עמהם ועובר על הסתכלות במקום מגולה ועוד כמה איסורים וח"ו לפעמים גם מידי ההורר לא ינא אי לי אם אומר, והשי"ת יזמין פרנסה כשרה ובריות לאחזני".

ודע דכל מה שכתבנו הוא למכור צגדים בחנות אבל לחייט לעשות צגדים כאלו לא מיבעיא אם עושה בשביל נשים מיוחדות וכיוצא בהם הנקרא (געמאכט נו ארדער) ודאי דאסור ועובר גם בלפנ"ע דכה"ג מקרי תרי עיברי דנהרא דלא תמלא חייט כמוהו שידע המלאכה כמותו ואפי' לא הוי ממש וכגון דיש לה חייט אחר מ"מ כיון דעושה לשם אשה ידועה הרי נפלו טעמים הנ"ל ומסייע הוי לכ"ע ובפרט לפמ"ש הב"א דכל שמושיט צידים אסור לכ"ע והכ"נ כן הוא אפילו נימא דלא הוי לפנ"ע ממש. ומיהו היכא דיש לו בית חרושת ועושה צגדים למכור סתם שלא לשם אשה ידועה הגם דליכא כאן לפנ"ע וגם י"ל דימכור לנכרים ואיכא למתלי בהחמיר מ"מ כיון דרוב הקונים הם ישראלים מקרי רגלים לדבר דלשם ישראלים עבד והגם דא"א לאסור בהחלט משום איסור לפנ"ע אבל ודאי רחוק רחוק הוא ממדת חסידות וכל שעושה לרבים הו"ל בכלל מכשיל את הרבים והרבה יש לעיין בזה, והוא רחום יכפר עון.

דושה"מ בלב ונפש

בגשה הקמן

סימן קמז

בהא דאסור לשבח עו"ב ומעשי

ט' תמוז התשל"ג בנ"י יצו"א

לעמרם משפחת העמרמי ה"ה ש"ב ידידי ורב חביבי חכם ומשכיל כלו אומר כבוד וכו' כש"ת מוה"ר עמרם סופר הי"ו, בצירוף מדינת שוויצאריא.

אחדשה"מ צידידות נאמנה, ובדבר אשר תמה מש"כ בהקדמה לספרי ח"ה דאסור לספר בשבח מעשה עובדי כוכבים, וע"ז קשה ליה מהא דאמרו בגמרא מגילה ט"ז כל האומר דבר חכמה אפילו באו"ה נקרא חכם וכי יש שבח יותר מלומר על עכו"ם שהוא חכם. עוד תמה מגמרא ע"ז כ' ע"א רש"ב"ג ראה נכרית אחת נאה ביותר אמר מה רבו מעשיך ה' ובפסחים ז"ד ע"ב אמרו נראין

אסור לכו"ע ולומר עכו"ם נאה, ויפה נהגו כל היהודים מלפנים וגם כעת שאומרים כמה מכוער עכו"ם זה.

ויבא שחמה מה שאמרו ז"ל חכמה יש באוה"ע הנה ודאי יש להם חכמים ואומנים רופאים גדולים ומי שזריך להם מותר לרפאות מהם אם אין לחוש לסכנה כגון באומן שאין מרעה אומנותו וגם אם חזירו ישראל אחר נריך לרופא נמי מותר לומר לו שעכו"ם זה צקי באומנות הרפואה בטוב שיש לסמוך עליו והוא לטובת ישראל חזירו אבל לא לשבח את העכו"ם ולשבחם במעשיו ח"ו ואדרבה אני רגיל לומר "אגוי ארשע אצער וואס קען מען טוהן ער איז אצער מקצוע", וממילא לגוי אינו משבח אלא מראה מקום הוא לו [וח"ל רבינו יונה בספר היראה ואל תשבח שום גוי לא בחן ולא ביופי ולא במעשיו וכשתראה גוי עושה טובה או נאמנות או נדקה דאג כי חסד לאומים חטאת לישראל ואל תדונם לכף זכות אם לא בפניהם מפני דרכי שלום עכ"ל ק]. ובאמת אומר אני דאסור להיות עמונאי ולפרסם עכו"ם ולשבחם בחנם באדועטיזמענט אבל בשכר לא הוי מתנת חנם על כל פנים.

והנה כל זה כתבתי לפמ"ש במכתבו היקר אלי. אמנם אהובי ש"צ זה לשון הרמז"ס פ"ח מהל' מלכים ה"י משה רבינו לא הנחיל התורה והמצוות אלא לישראל שנאמר מורשה קהלת יעקב ולכל הרואה להחגייר משאר האומות שנאמר ככם כגר אבל מי שלא רצה אין כופין אותו לקבל תורה ומצוות וכן כזה משה רבינו מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מצוות שנשטו בני נח וכל מי שלא יקבל יהרג והמקבל אותם הוא הנקרא גר תושב בכל מקום ונריך לקבל עליו צפני שלשה חברים וכל המקבל עליו למוט ועברו עליו שנים עשר חדש ולא מל הרי הוא כמין האומות (הי"א) כל המקבל שבע מצוות ומהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם ויש לו חלק לעוה"ב והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שזוהו צהן הקצ"ה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שצני נח מקודם נטווו צהם אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם ולא מחכמיהם ע"כ, ועי' כ"מ סס.

ביאר לן רבינו הגדול הרמז"ס ז"ל דכל עכו"ם שאינו שומר על ז' מצוות שלהם אינו מחכמיהם ומחסידיהם ואלו היה ידינו תקיפה על כל העולם היה מצוה ציד צ"ד ישראל או לכופן שיקבלו עליהם ז"מ שלהם או להרגם והטיל תנאי בקבלת המצוות שלהם שיהי צפני חברים וכן שיהיה דוקא באופן שיודו שנתנו למשה רבינו ע"ה לזוהו לעכו"ם עליהם וכל שאינו מאמין צוה אפילו מקיים הו"מ מהכרע הדעת אינו כלום והרי הוא בכלל אותם שלא קבלו כלל ועי' רש"י ר"פ

דצריהם מדצרינו ובא"ח סימן רכ"ד הרואה חכמי או"ה אומר שנתן מחכמתו לבשר ודם ואם רואה רופא מומחה משלהם ודאי מותר לשבחם לפני אחרים ולכן נראה ליה דמה שכתב לא תחנם אולי ר"ל לא תתן להם חן מה שאין צהם דומיא דמתנה שנותנים לו מה שאין לו אבל לשבחם או לשבח מעשיו מותר עכ"ל.

ולאחר הסליחה דברים אלו שגגה הם, וכנראה כי מחמת הטרידות לא הספיק לעיין בפנים הדברים ותורה שבעל פה היא. והנה בגמרא ע"ז כ' שם וז"ל, לא תחנם לא תתן להם חן מסייע ליה לרצ דאמר רב אסור לאדם שיאמר כמה נאה עובדת כוכבים זו מיתבי מעשה דרש"ג שיהיה על גבי מעלה צהר הבית וראה עו"כ אחת נאה ביותר אמר מה רבו מעשיך ה' ואף ר"ע ראה אשת טורנוסרופוס הרשע רק שחק ובכה וכו' ורב אדויי הוא דקא מודה דאמר מר הרואה צריות טובות אומר צרוך שכה צרא בעולמו ע"כ. הנה מבואר בגמרא דהרואה עו"כ נאה אסור לו לומר כמה נאה עובד כוכבים זה וע"ז פריך באמת מרש"ג דצריך עליה ומשני דרש"ג ור"ע לא שבו העובדת כוכבים לומר נאה היא אלא צרכו לה' צרכת הודאה על מה שצרא ככה בעולמו והיינו צרכה דרך הודאה והבן. ומה מתקן צוה דברי התוס' שם ד"ה הרואה צריות טובות אומר וכו' וז"ל צירושלמי אומר אפילו גמל נאה סוס נאה חמור נאה אומר שכה לו בעולמו לכאורה מה צני תוס' להוסיף צוה כאן. אמנם נראה דהתוס' כיונו צוה כוונה גדולה שלא נטעה לומר דעכ"פ סוף סוף שבח הוא לעכו"ם מה שמצרכים עליה וע"ז צאו התוס' לישב בלשון קדשם דהצרכה היא צרכת שבה כמו על הגמל והסוס והחמור וממילא עו"כ אשר צר חמורים צרם צרכתו כמו על החמור והודאה להקצ"ה ולא שבה להם אבל לומר עליהם שהוא עכו"ם נאה אסור כמפורש בגמרא ואם אינו נאה אלא לומר עליו שהוא נאה זה פשוט שאין נריך לומר שאסור שהרי הוא שקר מפורש.

ובשו"ע א"ח סי' רכ"ה הרואה חילנות טובות וצריות נאות אפילו עו"כ או צהמה אומר בא"י וכו' ועי' מג"א שם, אבל אסור לומר כמה נאה עכו"ם זה ובשו"ע יו"ד סימן קנ"א סי"ד אסור לספר בשבחן אפילו לומר כמה נאה עו"כ זה בצורתו ק"ו שיקפר בשבח מעשיו או שישבח דבר מדבריו אבל אם מכין בשבחם להודות להקצ"ה שצרא צריה נאה כזו מותר ע"כ מבואר להדיא כמ"ש צס"ד דודאי אסור לספר בשבח עכו"ם אבל לשבח להקצ"ה שצרא בעולמו צריות נאות מותר וממילא מיושב נמי צרכת אשר נתן חכמה מחכמתו לבשר ודם דנמי רק צגדר שבה הוא להקצ"ה אבל לא לעכו"ם אבל לשבח העכו"ם

מאות חייב מיתה דאזהרת ז"ל היא מיתתן בלא עדים והתראה י"ל דכל זמן שלא דנוהו ז"ל אין חייב מיתה חדע דהא דאמרין העו"כ לא מעלין ולא מורדין וכ"כ בתוס' ר' יהודה מפאריש בשם ר' אלחנן אלא שהוסיף שם דכ"ז שלא דנוהו עדים אינו חייב מיתה והמגיה הוסיף כ"ז שלא דנוהו ז"ל ע"פ עדים. ולפענ"ד ז"ע דהרי ז"ל נהרג ע"פ עד אחד ודיין אחד ואפילו ע"פ עצמו ולכן י"ל דהג"ה זו אינו נודק אלא דכ"ל דכל זמן שלא דנוהו עדים דאפילו אם העדים דנוהו נמי חייב מיתה והם נעשים הב"ד ועי' שו"ת חכ"ס סופ"ד מש"כ לענין עד נעשה דיין בעכו"ם וזה לכאורה דלא כחכ"ס וי"ל גם מדברי הרמב"ם הג"ל לכאורה נראה דלא ס"ל בתוס' בזה אלא דכל אדם שראה או נתברר לו שעבר הב"ד עו"מ שלו הרי הוא בכלל חייבי מיתה. וכן כתב הש"ך יו"ד סימן קנ"ח ס"א סק"כ דבעובד כוכבים כל שהם עובדים אז"מ הם חייבים מיתה ע"ש ובעין הרועים דיני ז"ל תמה עליו מדברי התוס' אמנם כנראה דהא הוא מחלוקת הראשונים ז"ל.

ובמה שטען שעכ"פ צריכים לדבר בלשון נקיה וקלה והאיך דברו בזה שלא בלשון נקיה, הנה מראש צורים אראנו משה רבינו ע"ה מפי הגבורה אמר ואבדיל אתכם מכל העמים וזה חיוב מה"ת להבדיל בין ישראל לעמים ובזכרת הבדלה נמי מזכירין בין ישראל לעמים וא"כ ודאי א"א לדבר בלשון אחד על ישראל ואומות העולם לא מצעיא למאי דקיי"ל יצמות אדם אתם קרוים אדם ולא או"ה קרוים אדם א"כ ודאי דיש להבדיל בין אדם לאינו אדם ולא במחמת חדא נינהו. אמנם אפילו אי נימא דרשב"י הוא ולא קיי"ל הכי מה שלא ראיתי באמת דבפרט זה יהיו חולקין מ"מ הרי התורה צפירוש אמרה ואבדיל אתכם והייתם לי סגולה מכל העמים ואיך אכן נתעבד בזה ח"ו. ומיהו האמת היא דריחם הקצ"ה יותר על הבזהמה ועל הכלב מעל העכו"ם כמבואר בקרא נבלה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו או מכור לנכרי עי' רש"י פסחים שם שפי' מכאן שהכלב קודם לנכרי ובגמרא ז"מ לענין נעצ"ח נמי התורה חסה על בזהמה משום נעצ"ח וחייב לעזור לה ולא לעכו"ם כשרוצן תחת משאו ויש בזה אריכות דברים אלא שאין רצוני להאריך ומגלה טפח ומבסא בטפחיים מה שאין להציא על הכתב הכל. ודאי עכו"ם השומר ז"מ שלהם ומאמין בה' הרי הוא מחסידיהם ומחכמיהם כמ"ס הרמב"ם ז"ל, ולדעת הרמב"ם הם הם גרי תושב אשר אכן חייבים לחיותם אם הם נמנאים צינינו וכן כל עכו"ם השומר ז"מ, אבל מי ימנא.

חלק ושאנו מאמין בתחית המתים דמנא ליה הכ"נ כן הוא וכ"ש הוא. ולפי"ז יחשוב נא כרגע אם יש בכל העולם אף עכו"ם אחד בזמן הזה שמקיים ז' מצות ז"ל מפני הציווי שנצטוו בזה ע"י משה רבינו ע"ה ואם ימנא אחד אז אני אעטרו בעטרת חכמי או"ה. אמנם לפענ"ד כולם בלי הבדל הם תחת הסוג השני שאינם יודעים אפילו שיש להם ז"מ ז"ל ועכ"פ לא מקיימים אותם לא מצוי ולא מהכרע הדעת וממילא חרוץ עליהם פסק דין של רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל אלא שאין כח צדיקו לקיים פסק דין עליהם.

ואגב אציין כאן מה שתמהתי אמרן רבינו הגדול בעל מחנה חיים זקנו ז"ל בזה"ג שלו סימן כ"ב כ"ג שעלה ונסתפק אי ז"ד של ישראל יש להם כח על ז"ל וגם אי ז"ל נהרג ע"פ עצמו וכתב דלדעתו הגם שהגוי נהרג ע"פ ע"א אעפ"כ אם יבא מעצמו ויודה שעבר אחת מכל אזהרות אשר חייב עליו מיתה לא יהרג. אמנם לאחר נשיקות עפרות וזה לו ראה ראיתי לרצנו החינוך מנא כ"ו ח"ל, וכן החלוקין שבין ישראל לעכו"ם בענין המצות המוטלות על הכל היא שישראל לא יתחייב לעולם בלא עדים והתראה ושאר אומות א"י התראה לפי שאין חילוק בזה בין שוגג למזיד וכן יתחייב ג"כ בהעדת פיהם משא"כ בישראל שצריך עדים ושנה וכפל דבריו במנא קצ"ב ע"ש. ושם הוסיף עוד החינוך שב"ד של ישראל נצטוו לעשות בזה דין כעובדים על מצותם כל זמן שהם תחת ידינו ע"ש, הרי דיש כח ז"ד של ישראל על עכו"ם ובחי' הארכתיו ונע"ג. עכ"פ לדידן מבואר משפטם חרוץ וכ"ש בדורינו אנו אשר ראינו כלם כאחד קבצו על שם פזורה להכחידם ולהשמידם ח"ו לולא ה' שהי' לנו, וכבר ראיתי לאחד מן הראשונים דב"ז בזה"ז כולם חייבים מיתה מפני שאינם מקיימים ז"מ ז"ל ועכו"ם נהרג אפילו על שהיה לו ללמוד ולא למד, "ודאי מפני דרכי שלום הגוים שאנו דרים ביניהם ומתחשדים עלינו צריכים לדרוש בשלומם ולהתפלל על שלום מלכותם שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו וד"ל". ונתבררו דבריו בהקדמה הנ"ל.

עוד נסתפק המח"ם אי כל עכו"ם נעשה דיין לדון את חבירו עכו"ם או צעי דוקא ז"ד וכתב בפשיטות דדוקא ז"ד שלהם ולא כל שרואה ליטול את הממשלה בידו יטול. אמנם בשו"ת חכם נבי ס' פ"ד כתב להדיא דכל עכו"ם שיראה את עכו"ם חבירו עובר על אחד מז"מ שלו שחייב עליה מיתה מותר לו להרגו שהרי הוא העד הוא הדיין עכ"ל. ומעתה בין תבין את אשר לפנינו.

שוב מנאמי בתוס' ע"ז דף ס"ד ע"ב ד"ה איזהו גר תושב שהקשו וא"ת והלא מיד שעבר (ב"נ) שבע

סימן קיז

במנהג ישראל שלא ללמוד ביום אידם

ט' תמוז התשל"ג בנ"י יצו"א

לעמרם משפחת העמרמי ש"ב ידידי ורב חביבי חכם ומשכיל כלו אומר כבוד וכו' מוה"ר עמרם סופר הי"ו, ציריך מדינת שוויצאריא.

אחדשה"ט זידידות, דבצר מנהג ישראל תורה הוא שנהגו אבותינו ואבות אבותינו שאין ללמוד צליל יום אידם (הנקרא ווי נאכטען הנה גם צוה קראו בני ישראל שם ווי נאכטען שלהם ובלשון חז"ל יום אידם ועי' ע"ז) ומעלתו שמע מנעוריו דיש לו לאותו איש תועלת לנשמתו בלימוד אותה לילה ולכן אין לומדין צו. ואני אומר ח"ו שיהיה לו תועלת מזה דמה לו עם לימוד תורתנו ואפילו הלומד משניות עבור נשמה ידועה נהגו לומר צפה י"ר שיהא לנשמה ידוע וכאן ח"ו שום נפש מישראל אינו רואה ללמוד עבורו ח"ו. גם מה ששמע שצאיתו הלילה אינו צגיהנס ודאי השמועה הו"ל אחד מתלמידיו של אותו איש שר"י ואדרכה צאיתה הלילה מעמיקים לו הגיהנס כי אז ציום אידם שצא על ידו נזכרים עונותיו ומדה כנגד מדה וכמו שאמרו בגמרא נזיקים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא עי' שלהי זרכות ופי' המפרשים הטעם דבכל שנה ציום הילולא שלו הנזיק מתעלה ממדרגה למדרגה והכ"ל אותו רשע עונותיו נזכרים יותר שע"י מרצים עונות עובדי ע"ז ומעמיקים לו גיהנס.

ובעיקר המנהג ראיתי למרן הח"ס ז"ל שכתב טעם למנהג זה לפי שהיו העו"כ עומדים צלילות לצית חיפלתם ובני ישראל הלכו לישן אז בחצות לילה וחששו ח"ו מקטרוג על בני ישראל שאו"ה לע"ז קמים צלילות ולא בני א-ל חי לעבודת הבורא ולכן הנהגו שילכו לישן בתחלת הלילה ויקומי ישיני ציון לעבודת הבורא באמצע הלילה ללמוד תורה וש"י והמקובלים יש להם צוה טעמים שהטומאה גזרת באויר צאיתו לילה וח"ו חוטפים דברי קדושה ואין איתנו ידוע עד מה.

וְלִי דמסתפינא מתצראי וכ"ש מרצותי מאחר דאין טעם מפורש היה נלפענ"ד דמנהג זה נשתרצב מפני הסכנה שהיו או"ה צליל יום אידם רודפים אחרי בני ישראל והיו עושים פאגראמים צסם אותו האיש כידוע ועוד שהיו גזרים עליהם שלא ידליקו נרות ציום אידם ולכן הנהיגו שלא ללמוד צאיתו הלילה מפני הסכנה וראיה לדברינו נראה מגמרא גיטין י"ז אדהכי אתי ההוא גברא שקלה לשרגא מקמייהו אמר רחמנא או צטולך או צטולא דצר עשו ופירש"י שקלה לשרגא שיש לפרסים יום איד שאין מדליקין אור צאיתו יום אלא צצית ע"ז שלהן ועי' תוס' שם מצואר מיהו דהיה לפרסים יום איד שלא הניחו להם להדליק נרות צציתיהם וא"כ

אפשר צוה נמי דהיה יום איד שלהם שגזרו שלא להדליק נרות צצית ישראל ולכן הנהיגו שלא ללמוד צלילה ההוא, והגם דצטלה גזרתם מ"מ המנהג לא נחצטל. ומה"ט נמי נראה דהרצבה מאחינו צנ"י שלא הנהיגו כן ולמשל אחינו בני ספרד וגם צליטא היו מקומות שלא חששו לה כנלפענ"ד עכ"פ דהטעם היה שחששו צלילה ההוא מן העכו"ס ולכן הנהיגו לילך לישן וכנ"ל.

דושה"ט בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן קיח

אי מותר לאכול במסיבה של עכו"ם
מאכלי היתר

א' וישלח התשל"ו בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג המפורסם ור"ח נו"צ וכו' כש"ת מוה"ר שמואל אלימלך שוירק שליט"א, בעמ"ח כרם צבי, בראנקס נ"י.

אחדשב"ת זידידות נאמנה, ועל דבר שאלתו אי מותר לאכול ולשתות מאכלים כשרים צמסיבה של עכו"ם, ומעכ"ת הביא הגמרא ע"ז דף ח' ע"א תניא ר' ישמעאל אומר ישראל שצחו"ל עובדי עו"כ צטהרה הן כיצד עו"כ שעשה משתה לצנו חיומן כל היהודים שצעירו אע"פ שאוכלין משלהן ושותין משלהם ושמש שלהן עומד לפניהן מעלה עליהם הכתוב כאילו אכלו מוצחי מתים שנא' וקרא לך ואכלת מוצחו ואימא עד דאכיל אמר רבא א"כ נימא קרא ואכלת מוצחו מאי וקרא לך משעת קריאה עכ"ל, והכי איפסק צש"ע יו"ד סי' קנ"צ אלא שצדרישה מספקא ליה צדין זה אס נאמר גם צהאי מותר משום איצה לשמות עמו כמ"ש לעיל סוס"י קמ"ח צסם תוס' צצמכיר מותר לשמות עמהם משום דהוי כמחניף אע"פ שיש שם איסור גדול דהוי ציום אידם א"ד שאני הכא דנילף מקרא עכ"ל ותמה עליו הט"ו סק"א שהרי למדוהו מקרא דוקרא לך ואכלת מוצחו ומפורש צריש אותו פסוק פן תכרות צרית ליושב הארץ חנו אחרי צנותיהן ולא התירו משום איצה אלא היכא שאסור משום ע"ז או סרך ע"ז אכל היכא שנאסר משום חתנות לא התירו כמו פת וציסולי עו"כ שלא יהיה לנו קירוב עמהם ע"ש. והש"ך צנקה"כ תמה עליו דהמעין צש"ס שם גבי הא דפריך והא רב יצחק צריה דרצ משרשיא איקלע וכו' יראה טעם האיסור הוא משום דאזיל ומודה וצאזיל ומודה שרינן משום איצה וקרא אסמכתא צעלמא הוא ע"ש.

ולפענ"ד נראה לישב דברי רבינו הט"ו ז"ל מקושיא זו, דהרמז"ס פ"ט מהעו"כ הט"ו כתב ח"ל, עו"כ

ע"א שעסוקין בשמחה ויזה"ר שולט ופרש"י כאן שעסוקין בשמחה וקרוצה לקלות ראש ועוד שיזה"ר שולט עכשיו לא כ"ש מצואר דצמקום שמחה היזה"ר שולט יותר וקלות ראש מנייה שם יותר.

וב"ש הרמז"ס פ"ז מהמ"א ה"ט ו"ל, אסרו לשחות עמהם אפילו צמקום שאין לחוש ליי"נ וכו' (ה"י) כיצד לא ישתה אדם במסיבה של עכו"ם ואע"פ שהוא יין מבושל שאינו נאסר או שהיה שותה מכליו לצדו ואם היה רוב המסיבה ישראל מותר וכתב הב"י יו"ד סימן קי"ב שאפשר שהוא צרייח או תוספתא ועי' לח"מ שם ומעכ"ת הביא מש"כ בערוך השלחן יו"ד סי' קי"ד סק"ז דחכמים אסרו שכר עכו"ם דוקא צבית עכו"ם מפני שחתנות בזה צבתייה עם מסיבת עכו"ם וכו'.

ולפענ"ד דברי הרמז"ס מפורשים בגמ' סנהדרין וצדד"א צאליהו רבה פ"ח ו"ל, ישמור אדם דברים בלבו שלא יאכל עם עכו"ם על השלחן שכן מנינו בחזקיהו מלך יהודה שאכל עם עכו"ם על השלחן ולצסוף נענש עליו עונש גדול מנין מדע לך וכו' ושינה לו הקצ"ה מעשה שמים וכששנה לו מעשה שמים גצה דעתו עליו ואכל עם העכו"ם ובשציל שאכל עם העכו"ם והראה להם את הארון נתן לו מנשה וכו' מכאן אמרו כל האוכל עם עכו"ם על השלחן כאלו עובד ע"ז ואוכל מזבחי מחים ואם ת"ח הוא מזלזל את תורתו ומחלל שם אציו שבשמים ומבזבז את ממונו ומאבד את בניו ומפיל אותם בחרב ומגלה אותם מארצם עכ"ל ע"ש.

מבואר דאסור לאכול עם עכו"ם על שלחן אחד ואפילו צביתו ולא דוקא צבית עכו"ם ואולי ראה ממה שאמר יוסף כי לא יאכלו מנרים את העצרים לחם כי לא רצה יוסף לאכול על שלחן אחד עם המנרים וצחוקיה צביתו היה שהרי העכו"ם בא לחזקיהו וצאמת קשה מנ"ל לחלק בין רוב מסובים ישראל או לא כי כנראה דצחוקיה היו רוב ישראל כי העכו"ם בא בחלקו וגם צביתו ואפילו הכי נענש ועי' לח"מ מה שחמה אצ"י ואולי חזקיהו אכל עם העכו"ם לצדו.

ודע דלכאורה יש להביא ראיה לדברי הב"י סימן קנ"ב דלא אסרו רק כשאכלו במסיבת עכו"ם אבל אם אכלו אלו בפני עצמן ואלו בפני"ע לא וראיה מדכתב בצדד"א"ר שלא יאכל עם עכו"ם על השלחן משמע דוקא על השלחן לא אכלו אבל בפני עצמן מותר וי"ל וי"ע.

וראיתי לבעל הלבושים בלבוש עטרת זהב סימן קנ"ב שכתב גוי העושה משתה לחופת בנו או בתו אסור לישראל לאכול וסתם קריאה משמע כשיקרא אותו לסעודת משתה שלו כגון חתונת בנו ובתו אבל שאר סעודות של דרכי שלום מותר

שעשה לבנו או לבתו משתה אסור ליהנות מסעודתו ואפילו לאכול ולשתות הישראל משלו שם אסור הואיל וצמקום עו"כ אכלו וכו' וכל הרחקה הזאת מפני עבודה של כוכבים הוא שנאמר וקרא לך ואכלת מזבחם ולקחת מזבחותיו לצנך וזנו וגו' ויש לדייק בלשון הרמז"ס ז"ל דבגמרא שם לא זכר כלום מקרא דולקחת מזבחותיו לצנך וזנו וגו' אלא אמרו מעלה עליו הכתוב כאלו אכלו מזבחי מחים שנאמר (שמות ל"ד) וקרא לך ואכלת מזבחם ופריץ ואימא עד דאכיל ומשני אמר רבא א"כ נימא קרא ואכלת מזבחם וגו' ולא זכר כלל קרא דולקחת וגו' ולמה הוסיף הרמז"ס מקרא זה ולקחת מזבחותיו לצנך וזנו צנותיו אחרי אלהיהן והזנו את בנין אחרי אלהיהן. אמנם נראה פשוט דהרמז"ס ס"ל דיש בזה האכילה תרי אופנים שיזנו אחר אלוהיהן או שיקראוהו לאכול מזבחם ויעבדו עמו או את גליליו להפיק רצונו או שיעשה זה לאהבת הנשים שיחתן בם כשיבא לשמחת משתה ויחשוק בה כמו שהיה הענין בפעור ועי' ספורנו עה"ת עה"פ פן תכרות צרית והטעם שאמרתי שלא תכרות צרית ליושב הארץ הוא שאם תהיה עמו בצרית תטעה בגלולים על א' משני פנים וכו' ע"ש.

מבואר מיהו דמקרא זה דפן תכרות הוא לשני ענינים זה סקיים הרמז"ס ז"ל ולקחת מזבחותיו לצנך וזנו וגו' כלומר דגם זה בכלל הטעם הזה של פן תכרות צרית וא"כ עכ"פ מפורש ברמז"ס כפי"ה ה"ט"ז בגמרא שם ופלא על הש"ך שלא זכר מזה ועכ"פ כתב הרמז"ס מפורש דאף דטעם ההרחקה הוא משום עבודה של כוכבים ואפ"ה כתב ולקחת מזבחותיו וכו' וכדעת ה"ט"ז ולכן נלפענ"ד אין לדחות דברי ה"ט"ז בזה בקל גם כי הפרישה מסתפק צדצר והש"ך שם בס"ק א' הביא ג"כ ספיקת הפרישה והניח צנ"ע רק בנקה"כ חלק על ה"ט"ז מכח ראיתו מן הגמרא ולא על ענש הדין. והנה בעוה"י ישבנו ראית ה"ט"ז מגמרא הג"ל לפי שיטת הרמז"ס גם תמיהת הצ"ח לזדיק על ה"ט"ז שהקשה שם מדברי רש"י לפמ"ש אינו דחי' כלל דצאמת תרוייהו איכא וגם כי רש"י עה"ת פ"י כסבור אמה שאין עונש בצחילתו ואני מעלה עליך כמודה בעבודתו שמתוך כך אמה בא ולוקח מזבחותיו לצנך עכ"ל והגם דבגמרא לא פ"י כן וי"ל, להלולא מכיון ואסור דכל ימי הלולא מקריב לעבודת כוכבים עכ"ל מ"מ אין זה סתירה אלא דהתם פירש על הגמרא שלא הביאו בגמרא סיום הקרא אבל לענש ב' טעמי אמת הם וגם להמאירי יש לומר דמודה בזה ובפרט לפמ"ש מעכ"ת מדברי הריטב"א ע"ז הג"ל דס"ל דהוא אסור דאור'.

ובמה שחמה הג"ל מה לי מחמת הלולא או משתה אחרת הנה צאמת יש לחלק דצמקום שמחה אסרה תורה דצמקום שמחה יותר שכיח שכרות וחתנות, ועי' סוכה נ"ב

מדין פת וצישול צריך להשיענו דאפ"ה לא ישתה עמהם ביחד אלא בציתו.

העולה לדין צצית חתנות של עכו"ם לפענ"ד יש לנהוג כהט"ו שלא לאכול כלל ולא ליחוש משום איבה ואם אפשר שלא לילך כלל יותר טוב ובפרט שמי שאינו אוכל יש לו תרופים הרבה שאינו יכול לאכול אם רוצה בתרופים שלא לגרום איבה ואם העכו"ם מצין שהישראל צריך מאכלים כשרים יצין ג"כ מה שאינו אוכל כלל.

לאבול על שלחן אחד עם עכו"ם לעולם אסור אפילו צצית ישראל צדליכא איבה ועל שתי שלחנות יהודי אוכל את שלו ועכו"ם שלו. וצצית אוכל של רבים נמי אסור דכ"ש הוא מציתו של ישראל על שלחן אחד ועל שתי שלחנות יש להחמיר כל שיש שם רוב גוים עכ"פ. וליך ולאכול צמסיות של גוים ולשמות עמהם צרנו הטוב ודאי אסור אל תשמה גיל כעמים כתיב.

ובאמת כי כבר כתבתי כי רע המעשה אשר עושים סעודות צצתי חרשת פעקטארי או כיוצא בזה צאפיסעם ציום חגותיהם וכיוצא בזה "טוירקי" ושומים משקאות ומשתתפים שם יהודים ועכו"ם ואין לך גרס גדול לחתנות מזה צפרט קודם יום אידם שעושים סעודות פארטי צלע"ו ואין לישראל להשתתף צשמחות אלו כלל וכלל לא, והרבה חללים הפילה צמדינה זו. והשומע ינעם ותצא עליו צרכת טוב ויזכה לחתנים לומדי תורה מוצדלים מהם וצנים וצני צנים עוסקים צתורה וצמנות לשמה.

דושה"ט וש"ת בלב ונפש

מגשה הקמן

סימן קיט

גמ"ה אי מותרת ליקח מכל הלואה

עבור ההוצאות

ג' בשבת ח' תמוז התשל"ה בני"י צו"א

מע"כ ידי"נ רעי דבוק מאח וו"ח נו"נ צ"ת ראש בשמים חסיד ועניו וכו' הרב הגאון המפורסם כש"ת מוהר"א זלמנוביץ שליט"א, אב"ד ור"מ עכו ת"ו.

אחדשכ"ג צידדות נאמנה, צדצר אשר נשאל משיצה שיש לה גמ"ח אם מותר להם ליקח מהלויס סכום מקוים עבור ההוצאות שונות שיש לקופה, וכת"ר פסק להחירא ע"פ דעת מהר"ם שיי"ק יו"ד סימן קנ"ח שכתב שם צסוף התשובה שאם לא נשאר מהרצית לנלוה מותר אלא צצשו"ת דוצב משרים ח"א סימן ו' מצדד לעשות היתר עיסקא ומיהו צשו"ת מנחת יצחק ח"ה סימן ק"ט נמי מתיר.

וה"ע מה שכתב סתם דשאר סעודות מותר והא צתד"א כתב דסתם אסור לאכול עם עכו"ם ונ"ל דהתדצ"א מיירי דליכא מפני דרכי שלום ושלש חלוקות צדצר לחתנות צנו וצמו אפילו מפני דרכי שלום אסור, צסתם לאכול צלי חתנות צנו מותר מפני דרכי שלום, ושלא מפני דרכי שלום אסור והתדצ"א מיירי צדליכא מפני דרכי שלום וי"ל. עכ"פ עלה לן דעת הלבוש דצמשתה עכו"ם לחופה של צנו או צמו אפילו יש צו מפני דרכי שלום אסור כדעת הט"ו הנ"ל.

ומבאן נמי נראה פשוט דמה שכתב הרמב"ם צהמ"א הנ"ל כיצד לא ישתה אדם צמסיות של עכו"ם וכתב כמ"ע לפרש דהרמב"ם לא מיירי אלא כשעושים קציעות לשחות עם עכו"ם אצל לסעוד צמסיות גוי אינו אסור ולכן צחופת צנו נמי כשאוכל ג"כ אינו שייך לאיסור חתנות אצל אסור משום קרא לך אלא שהפר"ח ושאר אחרונים ס"ל דהרמב"ם צמאכלות אסורות אכילה אסר ולא שתייה לחוד ולפמ"ש ח"א לפרש צברי הרמב"ם צענין אחר ודאי כונת הרמב"ם על כל סעודה עם העכו"ם וכמציאר צתדצ"א הנ"ל וצחופת צנו ודאי שייך משום חתנות וכנ"ל.

והנה צאמת שהי' להאריך צכל פרט, ומעכ"ת שם נגע הרבה נקודות חסודות אשר יש לפלפל עליהם כדרכה של תורה, אצל אין הו"ג ולא אעיר רק צחדא. מה שכתב כת"ר אצל השאלה האך נוהגים צסעודות מרעים צמסיות גוים כשהולך שם צרנונו ולא משום איבה המחצר ציו"ד השמיט צכלל דין דאסור לשחות צמסיות מרעים רק הציא דין של חופת צן עו"כ צסי' קנ"צ וצסי' קי"ד כל שצר של כותים וכו' ומדלא הציא סעודת מרעים משמע דלא ס"ל לאיסור ודלא כרמב"ם, ואני תמה בזה דאדרבה הרי ס"ל דכל שצר אסור משום חתנות אלא שמותר להציאו לציתו אצל לשחותו צין העו"כ אסור שלא משום איבה וו"פ. ומש"כ שכן פסק גם הלבוש, הנה צאמת שהלבוש כתב שאר סעודות של דרכי שלום מותר הרי דיין דוקא של דרכי שלום ומשום איבה אצל כל שאין צו משום דרכי שלום אסור וכשהולך צרנונו הרי אין צו משום דרכי שלום ואיבה. גם מה שכתב דלענין סעודה אינו מצויר כלל צש"ע ואני אומר אדרבה הרי מצויר צסימן קי"צ דאפילו פיתם אסור ומאכלם אסור משום צישול עכו"ם וא"כ הכל אסור ולא מציעא צציתם אלא להציאו הציתה אסור פת וצישולם והטעם שזה דצר חסוד ומציא לידי קירוב הדעת עי' ט"ו וצפת החמירו טפי כי על הפת יחיה האדם וצעי ריחוק טפי לפי שעושה קרוב טפי, והר"ן נתן טעם לפי שהפת מעשה נשים אלים חתנות ידי' טפי ע"כ ח"כ פשוט דצסעודה לא צעי לומר ולאסור דגזרו אפילו לאכול מאכליהם שלא עמהם וכ"ש עמהם אלא צשכר וכיוצא בהם שמותרים

בתשובה הציא ראיה מפרק החובל דממעט נדקה מתורת שומרים מקרא דלשמור ולא לסלק לעניים ולא ממעט מקרא דרעהו שכתיב גבי שומרים אלמא דאף שאין להם צעלים ידועים רעהו מקרי וה"נ מקרי אחיך לענין רבית והמל"מ פ"ד מהמו"ל הי"ד סתר ראיתו והעלה דבמעט נדקה אפילו מוסיף בידים פטור, והמהרי"ט חיו"ד סימן ל"ט כתב דאפילו גזל לא שייך בנדקה ומיהו החו"ד סימן ק"ס סק"י תמה אמהרי"ט ומל"מ מגמ' ערכין דף ו' באומר סלע זו לנדקה משתמש בה כי היכי דליחייב באחריות וקנה ליה ברשותיה לענין אחריות אלמא דאפילו שליחות ידו מייחייב באחריות מכ"ש כשאלו או גזלו והאריך שם לחזק שיטת הרא"ש ע"ש ובמשנה הלכות ח"ו סי' קמ"ג. ובטו"ש יו"ד סימן ק"ס סי"ח כל רבית דרבנן מותר במעות של יתומים או של הקדש עניים או ת"ת או לורך בית הכנסת וכתב הרמ"א וכן נוהגין להקל והש"ך חלק עליו והנזכ"י יו"ד סימן מ' כתב שכן יש לנהוג כהש"ך הציאו הפ"ת, ולפי"ו אין להחיר מכח הקדש עניים כיון שהאחרונים חולקין בדבר.

גם בעיקר הדין של גמ"ח אני מסתפק אי זה מקרי מעות עניים או של הקדש כפי שמצינו פה אשר הגמ"ח לוקחים מעות מצע"ב ולוים אותם לאחרים וכשצריכים הצעה"ב את כספם הם צאים להגמ"ח והגמ"ח מחזיר להם המעות. נמצא שהמעות הוזהר לנו של הגמ"ח כלל רק של צעה"ב והצע"ב רוצה שזומן שאין צריך למעותיו יעשו בהם מצוה ויתנוהו לגמ"ח ואם כן לעולם המעות של גמ"ח רובו אין שייך לגמ"ח כלל אלא לצעלים ידועים שהם הם נתנו המעות והם יבקשוהו בחזרה והרבית נתן על מעותיהם עכ"פ אין זה מעות הקדש כלל וא"כ צריך כבר לדון בזה דדין ישראל ליה מעות של ישראל חזירו ברבית והוא יקבל הרבית או מוסד יקבל וזה כבר ענין מסובך וכמוצן שהוא רק באופן שיש להגמ"ח מעות יחידים או ששייך ליחיד צעמנו ואז עוד גרע.

ובגדר מזה השני אי כה"ג מקרי רבית בכלל. והנה מעכ"ג יפה העיר מדברי מהר"מ שי"ק יו"ד סימן קנ"ח דכל מקום שהשותפות לא נעשה עיקר לעצת צעלי החברה להרויח אלא נתיסדה עיקרה להלוות לצנ"א אלא שצריכים הוצאות להוציא בשביל שכל המנהלים המטפלים בקופה של גמ"ח א"כ כה"ג לכאורה פשוט דלא הוי רבית אלא שמשלם שכל המטפל בו והרי קיי"ל דהלוה צריך ליתן שכר הסופר וא"כ הרבית שנותן באמת אם לא יודמנו הרבה אנשים ללוות לא ישאר שום ריוח לצעלי השותפין והכ"נ כן הוא ובשו"ת דובב משרים ח"א סימן ו' מתחלה רצה לדמותו להא דקיי"ל יו"ד סימן קע"ג ס"א דדבר שאין שומתה ידוע מותר למכרו

ולפום ריהטא יש בזה לדון מתרי נדדים, א) במעות נדקה אי שייך איסור רבית כלל, ב) אי כה"ג מקרי רבית. ואצוה על ראשון ראשון, הנה בהקדש קיי"ל רעך ולא של הקדש ומיהו במעות נדקה שהוא הקדש לעניים נחלקו בו אי דמי להקדש או לא ומחלוקתם תלו בזה שמעתה דשור שנגח דו"ה בזה הוא גברא דתקע לחצריה אחת לקמיה דרב אחי וא"ל רב יוסף כבר זכו בו עניים ואע"ג דליכא עניים אכן יד עניים אכן ועי' רי"ף ובעה"מ שם צ"ס רב הא"י גאון ובמלחמות שם והרשב"א בתשובה סימן תקס"ג כתב בפשיטות דבהקדש לעניים לא אמרינן אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט וס"ל דנדקה אין לו דין הקדש כלל אלא כמנת הדיוט דבעי קנין אלא שבתשובה אחרת סימן תרנ"ו נראה שסובר היפוך זה שנשאל שם על דין הקדש עניים ודן שם לבטלו משום חנאי שהטיל בו ולא כתב סתם דהקדש עניים אינו כהקדש ועיין שו"ת מוהרנ"ח סימן ק"ו שהאריך בזה והרדב"ז בתשובה סימן ס"ז כתב אדברי הרשב"א שחלקו עליו כל גדולי עולם ועי' צ"י יו"ד סימן רנ"ח. ובספרי משנה הלכות ח"ד סימן קכ"ג הארכתי קצת בזה. ולפי"ו י"ל הכי נמי דהא בזה תליא דלמ"ד דנדקה דין הקדש ליה א"כ הכ"נ דמותר להלוות ברבית אצל למ"ד דדין הדיוט ליה אסור.

איברא דאפילו למ"ד דין הדיוט אכתי היה אפשר לפלפל דגרסינן בירושלמי מו"ק פ"ב ה"ג א"ר יוחנן לזין ברבית לחבורת מצוה ובק"ע כתב י"ג ללורך סעודת מצוה דהיינו סעודת שבת ובשו"ת הרדב"ז סימן תתנ"ו (תי"ד) הציא שיטת הריא"ז דמותר להלוות נדקה ברבית דהרי מותר להלוות ברבית לכל מצוה והרא"י אומר והרדב"ז יא' לחלק בין נדקה הקצובה לעניי העיר דאז דין הדיוט יש לה שהרי יש לה צעלים ואסור להלוות ברבית ובין נדקה העומדת לחלק לעניים דעלמא דאין להם צעלים ועי' שו"ת חיים שאל. והרמ"א ח"א סימן רמ"ב ובמג"א שם הציא צ"ס ש"ל מירושלמי הנ"ל דלזין ברבית ללורך סעודת שבת או סעודת מצוה ובתו"ש ופמ"ג שם פ"י דהיינו בדרך היתר ועי' שו"ת מהר"ם מרוטענבורג סימן תכ"ה דהיינו ללוות מעכו"ם והא דלא תקשה פשיטא תי' דהחידוש הוא דחייב ללוות ולא שמותר ללוות. ומיהו צ"ל הגדול מצוה נמי דמותר אפי' מישאל וכמג"א ופלא שלא ציינו למחלוקת הרא"י והריא"ז הנ"ל. ומעתה אפילו נימא דנדקה דין הדיוט לה מ"מ אכתי ללורך מצוה מותר ללוות ברבית.

ובאמת כי בהקדש לעניים נחלקו בו רבותינו הראשונים וז"ל הרמב"ן והרשב"א ומהרי"ל ועוד ס"ל דאפילו רבית קצוה מותר להלוות כיון דלית לממון ההוא צעלים ידועים לאו בכלל אחיך הוא וברבית אחיך כתיב והרא"ש

כונתם רק משום שכר טרחה ואם כונתם גם להשתכר אז כמובן נשתנה הדין.

ובזה הנני ידי"ג דושכת"ר המצפה לראותו בקרוב מתוך בריאות הגוף דושה"ט ושכת"ר בידידות נאמנה ובלב ונפש
מנשה הקמן

סימן קב

לוח מאה לירות ענגלישע ורוצה בראללארים

ח"י אדר א' התשל"ו בני"צ יצ"א

מע"כ ידידי חו"ב בנש"ק ור"ח נוי"נ כש"ת הרב ר' אברהם דב בערקאוויט' בן בתו לרב האי גאון וצדיק וכו' קש"ת מוהר"י אדלר שליט"א, אבד"ק טורדא ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשכ"ת זידידות, בדבר השאלה בראובן שהלוח לשמעון מאה לירות (פונט שטערלינג) צמדינת צריטאניא (ענגלאנד) שכתב לו המחאה על הסכום הנ"ל והתנה ראובן המלוה עם שמעון שנותן לו הלואה זו באופן שיהא מותר ע"פ הלכות רבית וכפי שיצויר ע"י מורה הוראה מובהק לתבוע ממנו תשלום חובו בזמן הפרעון (שהיא לערך ששה חדשים או שנה) או בלירות מאה שטערלינג או בדאללארים דארה"צ (אמעריקאנער) לפי שוין הדאללאר שהוא ציוס הלואה על הצערזא אפיניעללא. התעריף בשעת ההלואה היה לירה אחת נגד 2.40 דאללאר אמעריקאניס וה"י עשוי להשתנות בכל יום ומיום ליום. אמנם המלוה התנה שיהא הצריירה זידו לתבועו בזמן הפרעון אחז מטבע שירצה או מאה לירות או מאתים וארבעים דאללאר כפי שער ההלואה. והיות והלוה היה דחוף לנמעות והמלוה היה לפני נסיעה לא הספיקה השעה לצרר הענין מקודם איך לסדר ההלואה ולכן הסכימו ציניהם שעושים ההלואה על ענין זה שיחול באופן שיקויים התנאי אם מותר ע"פ ההלכה. והנה עתה בזמן הפרעון נשתנו המחירים והחל השטערלינג כך שאינו עולה רק 2.00 דאללאר אמעריקאניס באופן שהמאה שטערלינג עולים רק מאתים דאללאר והמלוה שהוא עכשיו בארץ ישראל מבקש מהלוה מאתים וארבעים דאללאר אמעריקאניס כמו שהתנה שהצריירה זידו לבקש ממנו או מאה לירות או מאתים וארבעים דאללאר. ועתה השאלה אי מותר לו ליקח מאתים וארבעים דאללאר אי הוי ליה כ"א השער ומותר או לא ובפרט שלא צירר בפירוש בשעת הלואה שפוסק עמו על השער שי"א או שיקנה דאללארים רק התנה שיותר לו לבקש ממנו בדאללארים אם ירצה.

והנלפענ"ד דראשונה נראה לצרר דין הדאללארים בצריטאניא מה הם והרשצ"א בתשובה

ציוקר לפרוע לזמן פלוני אלא שבסוף צידד לעשות היתר עיסקא ובשו"ת מנחת יצחק ח"ה סימן ק"ט מתיר כה"ג.

והנה ספר מנחת יצחק אין לי צייתי רק ח"צ וח"ד ואיני יכול לעיין טעמו ונימוקו ובשו"ת דובצ משרים עיינתי שם ורצה גם לחלק בין מעלה לו דבר מיעוט שניכר שאינו מקבילו לשם רבית ובין מעלה לו סכום רב ולבסוף הדבר היה גם מזה, ולפענ"ד נדקו דבריו במה שהדבר היה שהרי אפילו רבית דברים אסור וכל הנאה שמהנה אסור ומ"ש דבר מיעוט ואפילו פחות משו"פ נחלקו בו הפוסקים אי יש בו משום רבית ע"י צ"מ ס"א וטוש"ע סימן קמ"א ואפילו נימא כהפוסקים דפמשו"פ אין זה משום רבית מ"מ כפרוטה ודאי אית זה וא"כ מאן נאמר לן דיאמרו שהוא משום שכר טרחה, יאמרו שהוא רבית ואפשר לומר דהרי לפי דעת רש"י הציאה הרמ"א סימן ק"ס דדוקא רבית הבא מלוה למלוה הוא דאסור אבל אם היתה ע"י שליח ליכא איסורא וכיון דהכא לא היה מלוה למלוה א"כ י"ל מכה ס"ס ספק אי קיי"ל כרש"י א"כ היתר הוא ואח"ל דלא קיי"ל כותיה דלמא קיי"ל כרמב"ן ורשצ"א דצמעות נדקה ליכא איסור רבית כלל ואח"ל כהר"א ש דילמא היכי דאינו מתכוין באמת אלא בשביל הוצאות ולא לשם רבית כה"ג כ"ע ידו דמותר.

והנלפענ"ד בזה לומר ולחלק היאך הם מקבילים הדבר מיעוט שאם הם מקבילים מכל הלואה והלואה בין שהוא דבר גדול כגון חמש מאות ל"י או דבר קטן חמשים ל"י על כל הלואה הם לוקחים סכום מסוים אז נראה דמותר לכ"ע דאז מוכח שהשכר הוא כשכר טרחה ולא לשם רבית דכן הוא הוצאות טיפול וטירחה של הלואה קטנה כגדולה דהשטר ושאר הטרחות כהדדי נינהו אבל אם הם לוקחים אחוים לפי המעות אז נראה ומחזי כרבית גמור אלא שלוקחין רבית נמוכה ולא רבית גדולה.

עוד היה נראה להניע שאפילו יקחו שלא מכל הלואה דבר מסוים מ"מ אפשר באופן היתר וכגון שאם אחד ילוה חמשת אלפים ל"י וינטרך לשלם בעשרה פעמים ולמשל בכל חדש יכניס חמש מאות ואחד ילוה חמש מאות ל"י וינטרך להציאו ג"כ צ"י חדשים כיון דבכל חודש יש שם טרחה יחירה יתחייב הלוה בכל חדש לשלם דבר מעוט עבור שכר טרחה אבל מי שילוח הלואה ויכניסנה בפעם אחת לא ישלם אלא באותו פעם שמחזיר דאז ג"כ נראה להדיא דשכר טיפול הם לוקחין וכ"ש אם יצינו גם על השטרות שהם מקבילים מכל הלואה כך וכך לשם שכר טיפול למנהלי גמ"ח וכיוצא בזה כה"ג היה לפענ"ד היתר גמור ובאם א"א לעשות כן אז לפענ"ד מהיות טוב נכון לעשות ע"פ היתר עסקא כיון דאפשר לעשות כן בהיתר ובנקל מאד. וכל זה אם באמת

הציאה הצ"י יו"ד סימן קס"ב כתב ו"ל, שאלת דינר צדינר כסאה צסאה אם יש שער קצוב לדינרים ולכסוף נתייקר מי שרי כסאה צסאה או יש שום טעם לחלק תשובה דינר זה שאמרת שיש לו שער קצוב איני יודע אם הוא מטבע היוצא שם לכל מקח וממכר כשאר המטבעות היוצאות במקומן או הוה דינר שאינו יוצא שם כמו זהב שאינו אלא כפרי והוא העולה והיורד כפירות שאין המטבע עולה ויורד אלא הפירות והדינרים הנקנים והנמכרים שלא במקומם ואם זה שאתה צא לשאלו עליו הוא מטבע היוצא זה ודאי מותר דאיהו מטבע הוא ולא איהו דאוקיר וזיל אלא הפירות וכו' ע"ש.

מבואר שמטבע של מדינה אחרת שנמכרת שלא במקומה דינה כפירות ולא כמטבע שהרי כתב אלא הפירות והדינרים הנקנים והנמכרים שלא במקומם וכלל דינרים שלא במקומן עם פירות וגראה דאין נפ"מ דאם הדינרים שלא במקומן יוצאין ג"כ שם בנקל מ"מ כיון דמטבעת המדינה הוא אחרת ושלא במקומה הוא א"כ פרי הוא והטעם בזה כיון דדינר מטבע של מדינה אחרת הוא א"כ אין המלך של מדינה זו יכול לקצוב ואינו קצוב השער על מטבע זו אלא נשתנית לפי הקונים שיש לה ולכן הו"ל פרי ולא מטבע. וממילא הדאללאר צבריטאניא נמי הוה כפרי לגבי השטערלינג ואם עשאו חליפין קנאו כמבואר בח"מ סימן ר"ג ס"ח או דינרים שאין יוצאים באותה מדינה ואין נושאין ונותנין בזה עד שמשנים אותם למטבע אחרת הרי הם כפירות ואף דהטור כתב דהרי הן ככלי לכל דבר וקוין בזה ועי' צ"י סימן קצ"ה וברמ"א שם ס"ב כתב מטבע שנפסלה לגמרי כתב הש"ך שם ס"ק ה' שזה לדעה קמייא.

ור"פ י"ז אם היה מתנה בפירוש שיתן לו מטבע אמעריקאי צחלוף השטערלינג פשוט דהיה מותר לתת לו מאה שטערלינג ע"מ שיתן לו לאחר זמן מטבע דאללאר אע"ג דהדאללאר חשוב טפי בזמן הפרעון מ"מ כיון שהוא דרך מקח וממכר או חלופין ואם היה לו דאללאר צעין היה קונה מיד שמשך האחד ואפילו אינו צעין כיון שמשך זה נחתיב זה בחלופיו ועי' עוד שו"ת הרשב"א ח"ג סימן ר"כ במכר מאה דינרין צרלוני לך ט"ו דינרין הליטרא דאם השער משתנה תדיר אין זה כשער קצוב ואין צו משום רבית הוצא בצ"י יו"ד סימן קע"ג ע"ש, ועי' שו"ת צ"א יו"ד סימן מ"א צמ"ש שם. נראה עכ"פ פשוט שאם היה מתנה צתם שיתן לו מאתים וארבעים דאללאר עבור המאה שטערלינג היה מותר לתת לו אף ששים יותר עכשיו.

ברם מה שיש לעיין צנדון דידן כיון שראובן לא אמר לשמעון כלל שהוא רוצה בדאללארים אלא אמר לו שהוא נותן לו מאה לירות שטערלינג בהלוואה צתנאי שיוכל לצקש ממנו

בחורה או מאה לירות שטערלינג או מאתים וארבעים דאללאר כפי השער שצשעת ההלוואה וכמוצן שכונתו שצשעה שיגיע זמן הפרעון יוכל לתצבו או מאה לירות שטערלינג או מאתים וארבעים דאללאר בחורת הלוואה אצל הכל רק בחורת הלוואה והגם שאמר שתחול הלוואה צאופן שיקיים התנאי אם מותר ע"פ המורה אצל הרי אמר שתחול ההלוואה ובתור הלוואה נתן לו ולא בתור מכר ובתור הלוואה הרי אסור ליקח יותר וא"כ הרי כיון שהתנה שיקיים התנאי אם מותר ע"פ המורה והרי ע"פ המורה אסור ואפילו אם היה מתנה צפי' צשעת ההלוואה שיתן לו מאתים וארבעים דאללאר בחורה אכתי היה אפשר להחזיר מידי דהוה אסאה צסאה כיון דיש לו או שיוכל לקנות וכמו שכתב התה"ד בפסק מהרי"א סימן נ"ד וכמו שכתב הט"ז דהב כיון שצידו לקנות אף שחלקו עליו אצל צדידן הרי לא התנה על הדאללארים אלא שהתנה עמו שאם ירצה או לצקש ממנו דאללארים הרשות צידו. ולפענ"ד זה הוא כעין צרייה שהוצר הדבר למפרע דכונתו היתה על דאללאר ולא מצביא למ"ד צדדאורייתא אין צרייה ואם נימא הכי דהו"ל רבית א"כ ליכא צרייה אלא אפילו למ"ד דהו"ל רבית דרבנן מ"מ כיון שלא התנה צפי' על הדאללארים נ"ע, אף שאמר שאם ירצה יתצבו דאללארים צמחיר של שעת הלוואה.

וראיתי קדוש אחד מדבר צשו"ת הריצ"ש סימן י"ט צראובן שמכר לקהל חטים לזמן ידוע והתנה עמהם להיות ידו על העליונה לגבות מהם בזמן הידוע החטה עצמה צעין או הערך שלה לפי השער של עכשיו שלקחו ממנו החטה ואילו הצחירה צא מאלו הצדדין והודו לו ו' טובי העיר צמעמד אנשי העיר וקיימו עליהם תנאים אלו וכתב הריצ"ש ז"ל דזה החטה שמכר ראובן להקהל אילו היתה צלי שום תנאי אחר רק שישלמו לו לאחר זמן כפי השער שצשוק מותר צלי ספק ואפילו אם היו הצבור צריכים למכרה לאחרים צפחות מחמת שהיו צריכין למעות שהרי אין כאן אגר נטר ליה כיון ששער החטה צשוק כך הוא אף למי צבא לקנות צמעות, וכ"כ הרמב"ם פ"ח מהל' מלוה. אצל צנדון זה שהתנה בזמן הפרעון יוכל לגבות מן החטה צעין אם ירצה הנה אם יוקרו החטים בזמן הפרעון יגבה מהם צעד חוב של מנה חטים שוה מאתים מפני התנאי שהתנה צשעת המכירה והרי זה אגר נטר ליה ואע"פ צדצבר צצממון תנאו קיים זהו צשאר תנאין אצל התנאים הנעשים צאיסור רבית הרי הם צטלים וכו'.

ואם צאנו עדיין לומר צנדון זה כיון ששהיה הצחירה ציד המוכר הנה כצצחר החטים נחצטלה המכירה שהרי צידו לצטלה ואין כאן דמי הלוואה החטים עצמן וחזר זה בהלוואה סאה צסאה שהיא מותרת ציש לו מאותו המין אפילו

מעט כמו שאמרו יש לו סאה לזה עליה כמה סאין או אפילו בשאין לו כל שינא השער כמו שמבואר זה לרמב"ם ז"ל בריש פ"י אלא שהרמב"ם ז"ל לא התיר בשיש שם קציעות וזמן וכבר השיגו הראב"ד ז"ל בזה וכן כל האחרונים הרמב"ן והרשב"א והתירו בשיש לו או שינא השער אפילו בקציעות וזמן וא"כ בנדון זה כיון שבשעת הלואה חטים ינא השער נאמר שיכול לגבות חטין מדה במדה אע"פ שהקרו החטים זה אינו שלא הותרה הלואה (חטים בחטים) סאה בסאה בשיש לו או שינא השער אלא כשהוא קרוב לשכר ולהפסד שכמו שאם יוקרו החטים יהיה שכר למלוה כן כשיחלו יהיה לו הפסד שהרי אין זה חייב לו אלא חטים וכו' אבל בנדון זה שאם יוקרו יטול חטים ואם יחלו יטול דמיהן כשעת הוקר זה ודאי אסור שהרי קרב לשכר ולא להפסד הוא כדאמרין גבי חביתא דחמרא כיון דמקבל עליהן זילא קרוב לזה ולזה הוא וכמו שהביא הרמב"ם בזה בפ"ח ע"ש.

מבואר מדברי הריב"ש ז"ל במקום שהתנה בפירוש בהודאת טובי העיר ומעמד אנשי העיר ליקח המעות או חטים כפי רצונו בזמן הפרעון ואסר להם הריב"ש ז"ל אפילו כשעשאו דרך מקח וממכר והטעם דממ"נ דאם מדין מקו"מ אחי הרי נריך לקבל המעות ואם מדין סאה בסאה קאמי שמבטל המקח ונשאר הלואה סאה בסאה מכח התנאי שציינה נמא דהו"ל סאה בסאה קרוב לשכר ורחוק להפסד וכה"ג אסור סאה בסאה ולא התירו סאה בסאה אלא בשקרוב לזה ולזה וא"כ צדיק נמי כיון דהוה פרי הוא והכ"ג הדאללארין פרי הם וצא עליהן מכח הלואה א"כ הו"ל הלואה זו של מאה שטערלינג צעד הדאללארים כיון שהתנה שצידו ליקח שטערלינג או דאללארים הו"ל הלואה קרוב לשכר ורחוק מהפסד שאם יעלו הדאללארים יבקש דאללארים וישיכר ואם ירדו הדאללארים יבקש השטערלינג ולא יפסיד וא"כ הו"ל בכלל קרוב לשכר ורחוק מן ההפסד דכה"ג לא התירו חז"ל להלות אפילו בתנאי כיון שבחור הלואה צא לידו ואם בחור מקח וממכר אסור נמי וכמ"ש צדידיה.

וציפירי נפיה לרבינו הגדול בטה"ת שער מ"ו חלק ח' שכתב ח"ל, הלוהו מעות וקבע עמו זמן לפרעון לו מחזיר לו מטבע אע"פ שנפסלה דמאי אמר ליה כמו כן היה נפסד בכן והרי שלך לפניך והא קיי"ל כר"ה דהוה רביה דרב יהודה דקאמר גזל מטבע ונפסל היינו פסלתו מלכות ואעפ"כ אומר לו הרי שלך לפניך אבל כשהלוהו פרקמטיא מצי א"ל מלוה אלו היתה פרקמטיא שלי צדי עכשיו הייתי יכול למוכרה במטבע היונא היום שהוא זמן פרעון וכו' וכתב בעל גדולי תרומה שם והא קיי"ל כר"ה והביא דברי התוס' ב"ק שכתבו דמטבע שנפסל חשוב כהול וצמיעקרא שוין ד'

מבואר מדברי הגד"ת דהלואה פירות שמשתנה השער והוא דבר מצי ואפשר שישתנה לעילוי לא מהני תנאי שאם יחלו יתן מעות דא"כ הו"ל אגר נטר אלא בע"כ נוטל חטים אפילו החלו דע"כ בהלואה דשכיח שישתנה השער נריך המלוה שיהיה משועבד צין להפסד צין לשכר וממילא ה"ה צדיק שאם ירצה לגבות דאללארים נמי שהיא פירות והשער משתנה צו אם היה מרובה לגבות דוקא מדאללארים או היה

מותר כיון דעשוי להשתנות והו"ל קרוב לזה ולזה אצל כיון שרואה הוא שיהיה הצריכה צידו ולא יהיה אצלו אלא קרוב לשכר ורחוק מן ההפסד כה"ג אסור לו לגבות אלא כפי ממונו היינו שאם רואה דאללוארים יגבנו כסכום של עכשיו ואם רואה בשטערלינג יחזיר לו מאה שטערלינג.

איברא דחזות קשה ראיתי בשו"ת בית אפרים יו"ד סימן מ"ג שהקשה לבעל גד"ת הנ"ל וכתב עליו דאעפ"י שהדין דין אמת מ"מ תמיה לי בדבריו צמ"ש דהו"ל קרוב לשכר ורחוק להפסד דגבי חטים נמי וכו' וכמ"ס הריצ"ש להדיא, דאע"ג דהריצ"ש אסור בקרוב לשכר ורחוק להפסד היינו משום דהתם היה דרך מכירה אלא שהותנה שצידו לבטל המכירה ולעשות ממנה הלואה שדינה לגבות מהלואה אותו דבר עמנו ולא דמים וע"ז כתב שאם יקח הצריכה צעת הפרעון לבטל המכירה ולהחזירה להלואה א"כ כשיגבה עתה חטים ששויים מאתים בשביל חוב החטים שהיו שויים מנה בשביל התנאי וביטל המכירה הו"ל תנאי באיסור רבית וצט"ל אלא דכתב הריצ"ש ע"ז דלכאורה י"ל שאין זה תנאי באיסור רבית כיון דצט"ל המקח וא"כ הו"ל סאה בסאה וש"י וע"ז כתב דו"א דאף בכה"ג אסור שהרי קרוב לשכר ורחוק מהפסד הוא וכל זה לפי שהתנה בסאה בסאה ואם היינו אומרים בכה"ג דאין איסור בסאה בסאה אף כשהוא קרוב לשכר ורחוק להפסד היה הריצ"ש מודה דמהני תנאי שהרי אין כאן תנאי איסור כלל אלא דכל זה כשנעשה דרך מכירה אצל אם הענין נעשה מתחלה דרך הלואה שהלואה לו חטין וא"כ עיקר החיוב שזה יפרע לו חטים בעין אלא שזה התנה שאם ירצה צעת הפרעון לקחת דמים כמות שהם שוים עכשיו מחויב ליתן לו, דבר צרור הוא שאף אם היה התנאי מועיל אינו מועיל למפרע לומר שכשהוא צורר לו דרך זה שיתן לו דמים הוצרך הדבר למפרע שצעתה שיקח החטים מכירה היתה ולא הלואה דודאי זה אינו ולא מצעיא לפי מה דקיי"ל דצדאורייתא אין צריכה דלא אמרינן הוצרך למפרע שהיו מכורים אלא אפילו למ"ד יש צריכה אפילו מדאורייתא מ"מ פשיטא דצוה שהיה התנאי בסתם אין לפרשו על למפרע אם לא שהיה אומר בפירוש שאם יצטרך בדמים תחול המכירה מעכשיו ואז יש לדמות לדין הריצ"ש שעשה מכירה מעכשיו אלא שהתנה שאם ירצה יצט"ל המכירה משא"כ בתנאי סתם אינו על למפרע רק על צעת הפרעון לצד שאם ירצה מחויב ליתן לו סך דמים כך וכך וא"כ מה יושענו זה שהיה שוה סך הזה בצעת הלואה כיון שלא עשאו דמים לחלוטין צתורת מכירה והוא מתנה שיפרע לו יותר ממנה שנתחייב וזה רבית גמורה היא ותנאי שמתנה על רבית צט"ל ואין אנו צריכים לצא ע"ז מטעם קרוב לשכר וכו'.

ולפי"ז צדיקין כיון דאמר שמתנה ע"פ שיצרכו הרצנים שיהיה ע"פ התורה אולי כה"ג יש לומר דכוונתו היתה ע"פ ההיתר שאפשר. אמנם לפענ"ד פשוט דאדרבה הכי נמי כיון שהוא לא ידע ולא התכוין על ההיתר הזה א"כ פשוט דצעת הלואה לא נתכוין הוא על מכר ומקח ולא נתכוין ליתן המאה שטערלינג עבור המאחס וארבעים דאללוארים לשם מקח וממכר אלא לשם הלואה וכיון דלשם הלואה נתכוין א"כ הכא לכ"ע אסור לא מצעיא לדעת הגד"ת דכאן הו"ל קרוב לשכר ורחוק מן ההפסד ואין צכל מקום קרוב לזה ולזה צעינן אלא אפילו לפי מה שפי' הב"א צדברי הריצ"ש שאם היה לכתחלה בתנאי גמור על למפרע היה מועיל כל שהיה צלשון מכירה אצל הרי צדיקין לא היה רק בתנאי בסתם ואפילו תנאי גמור לא היה אלא התנו בתנאי ע"פ רצנים מובהקים שיהא מותר ע"פ התורה והרי אסור ללות באופן זה ע"פ התורה וכיון שהתנה שיפרע לו יותר מצעת הלואה כיון שלא עשאו דמים לחלוטין צתורת מכירה הו"ל מתנה שיפרע לו יותר ממנה שנתחייב וזה רבית גמורה ותנאי שמתנה על רבית תנאו צט"ל כנלפענ"ד.

דושה"ט וכאש"ל בידירות והוקרה בלו"ג.
משנה הקמן

סימן קבא

אין להעלים הפאות או הציצית

עש"ק שירה תשל"ג בני יצ"א
מע"כ ידידי הרבני הנגיד וכו' מוה"ר שלמה זלמן מארקאוויטש הי"ו.
אחדשה"ט צידיות, ומה שהעיר עוד על מה שכתבתי בסי' קט"ז (משנה הלכות ח"ד) [וח"ה סי' קכ"ד] צעינן אורך פאות הראש וצ"י למה שכתב בהקדמת ספר עין הצדולת אשר חיבר הגאון האמיתי רבינו חיים צבי מנהיימער זללה"ה שהיה אצ"ד ור"מ דק"ק אונגוואר שכתב בהקדמה ידידי ר' זכרי' עלעפאנד ששמע מאצו הרה"ג ר' דוב צעריש ז"ל תלמיד המחבר עין הצדולת כי מורו ורבו צעל המחבר קצף מאוד על הצחורים שהיה להם פאות ארוכות יותר מכשיעור והצניעו את הפאות אחורי אונזיהם ואמר להם שלא צוה תורה להניח יותר משיעור פאה ולמה יהא להם פאות ארוכות וינניע אותן מחמת הבושה ועם מנזת השי"ת לא נצו ולא נכלם ח"ו ע"כ. הנה יפה העיר צוה והם צברים מאירים משמחים לצ' אנשים וזה דרכם למו לצדיקי אמת שלא התביישו ח"ו צמזות ה' ואדרבה יגבה לצם צדרכי ה' הן צפנים והן צחון צפאות הראש והזקן מלא וגדוש ואדרבה זה היה להם לכבוד ולתפארת להיות

במספרים כעין מער והח"ס ז"ל השיב לו דליכא קפידא זזה ושכן עשו רבנן קשישאי ע"ש. והנה בשו"ע הנ"ל ס"ג כתב אינו חייב אלא המשחית בתער ויש אסורים במספרים כעין תער ויש לחוש לדבריהם ע"כ, ונחלקו זו אבות העולם החינוך מזה רל"ז כתב בדעת הרמב"ם דמספרים כעין תער פטור אבל אסור ככל פטור הכחוז ברמב"ם וכך העלה במעשה רוקח (אמטרדאס) צריש מס' מכות ומסתפק אי אסור מדאורייתא או מדרבנן וכ"כ בשו"ת דבר יוסף להגר"י אירגו סימן ל"ו ובמרכבת המשנה על הרמב"ם אבל הצ"ח פי' דלהרמב"ם פטור ומותר וגמטו אחריו החיד"א בשו"ת חיים שאל ח"צ סימן נ"ב ועוד קצת אחרונים ע"ש.

והרמב"ם כ' בפ"צ מהעו"כ ז"ל ופאה זו שמניחים בדעים לא נתנו זו חכמים שיעור ושמענו מוקנינו שאינו מניח פחות מארבעים שערות ומותר ללקוט הפאות במספרים לא נאסר אלא השחתה בתער ע"כ. ובטור כתב ארבע בשם ארבעים ע"י כ"מ וסמ"ג כתב על דברי רבינו שיש להחישב בדבר משום דמיא בתוספתא דמכות יש חולש שערות וחייב משום נזיר ומשום מקיף ותמה הכ"מ ואינו יודע מה הוקשה לסמ"ג דהא רבינו איירי בשיעור הנחת הפאה כמה שערות חייב להניח והתוספתא איירי בחולש שערות מהפאה כמה שערות יתלוש ויתחייב וקאמר דבתלשית שתי שערות חייב ואין זה ענין לדברי רבינו ע"ש. ולפענ"ד קושית הסמ"ג דאי שיעור פאה הוא ארבעים שערות א"כ התולש שתי שערות חייב משום נזיר ומשום מקיף הא אפילו חולש שער אחת נמי חייב משום פאה ועי' ד"מ ופרישה יו"ד הנ"ל והרש"ל והצ"ח כתבו דלהרמב"ם אין מציאות לשתי שערות דפיאה מלאה אין חייב בשתי שערות כל שהניח מ' שערות וצפאה מנומנמת א"כ לשחים דכל שתלש אחת כבר אין לו פאה שצפחות ממ' אין לו פאה אלא דהצ"י וד"מ ס"ל ד"ל דהרמב"ם ס"ל דחייב על כל שתי שערות שבתוך מ' ועי' ח"ס יו"ד סימן קנ"ד ובספר שאל שאל סימן ק"ב מה שחמה עליו.

והנה לשיטת הרמב"ם נראה דאין שיעור לפאה זו ומה שכתב שמענו מוקנינו כלומר דכן הוא עכ"פ שלא להניח פחות מזה אבל אין זה מדין תורה דאל"כ מה זה שאמר לא נתנו זו חכמים שיעור הרי נתנו ונתנו שיעור מ' שערות אלא דנראה דס"ל הרמב"ם דמה"ת אין זו שיעור כלל ורק שמענו מוקנינו מ"ש ועי' בא הסמ"ג וחולק מהתוספתא דמפורש דצ"י שערות חייב על נזיר ופאה ומשמע לכאורה דהשיעור הוא צ' שערות ולא מ' וא"כ היה מחלוקת הסמ"ג להקל ולא צעי מ"ש נמי ויש לעיין בדבר כי אין הז"ג כעת להאריך גם כי כנראה דהפוסקים פי' זו לחומרא ולא

נצדלים מן האומות הן צנשמם והן צגופן להיותם נמולים והן צמלבושם ולא כדורות הראשונים דורות האחרונים צעוני"ה צושה תכסה פניהם צכל דבר של קדושה ולא די שהם צענמם אלא אם רואים מי שהוא שהולך צדרך צצות מלעיגים עליו וקוראים לו ח"ו שהוא צכלל משניאי אבל האמת כי יש לנו לגבזה לצינו צדרכי ה' עד כי יבא שילה ולו יקהת עמים צצ"א.

ועיין מ"צ א"ח סימן ח' ס"ק כ"ו שכתב ח"ל, ואותן האנשים המשימין הצי"ת צהמכנסים שלהם לא די צמעלימין עיניהם ממאי דכתיב וראיתם אותו וזכרתם וגו' עוד מצוין הן את מנות הש"י ועמידין ליתן את הדין על זה וכו' ואילו ה' להם איזה דורון ממלך צצר ודם שחקוק עליו שם המלך כמה היו מתקלמין זו לפני האנשים תמיד וק"ו צצי"ת שמרמו על מלך מלכי המלכים הקצ"ה כמה מתכבד האדם הנושא שמו וכו' ע"ש. והרבה פעמים צדברתי מזה שרנן הבורא היה דוקא להצדיל אותנו מן הגוים כמה שנאמר ואצדיל אתכם מן העמים להיות ועי' חינוך מזה צ' והוא מרחמי ה' שזנו להיותנו נצדלים ונפרדים מן האומות ויש להאריך צזה. ומיהו מתשו' מהר"י צרונא סימן צ"ו צע"ק ע"ש ויש ליצב ודו"ק. [וע"ע שו"ת משנ"ה ח"י סי' צ'].

דברי ידידו דושה"ט בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קכב

כמה השיעור לאורך הפאות

ג' תמוז התשל"ד בני יצו"א

מע"כ הרה"ג וכו' ור"ח נר"ג כש"ת מוה"ר דוד קצנשטיין שליט"א, באלטימאר.

אחדשכ"ת צידדות, יסלח לי אם לא תארתיו כראוי לו כי צצלתי מכירי קאמינא ויקצל הכבוד כראוי לו ויהא מקורו צרוך.

ברבר שאלתו עוד צענין שיעור ארכן של הפיאות ומאיזה מקום מתחילין פאות הראש ומדוע יש הרבה שאין עושין כן צזה"ו.

הנה צש"ע יו"ד סימן קפ"א ס"ט כתב שיעור הפאה מכנגד שער שעל פדחתו ועד למטה מן האוזן מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד שם וכל רוחצ מקום זה לא תגע צו יד ומלשון זה היה משמע צצכלל אסור לקצון פאות הראש אפילו ארכן כמה ועי' שו"ת ח"ס יו"ד סימן קל"ט שגשאל מחותנו הגרע"א דמנא לן היתר למסרק הפאות למאן דמחמיר

והנה בש"ע יו"ד קפ"א ס"ט שיעור הפאה מכנגד שער שעל פדחתו עד למטה מן האוזן מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד שם וכו' ובשו"ת ארץ צבי סימן ג' אות ד' התפלה מאד מנ"ל לש"ע עד למטה מן האוזן ושם הציא ממד"ר ואחתהן אות י"א ובע"ז יוסף שם דלע"ג דמה"ת אין איסור רק כעין תער מ"מ נריך פאה עד למטה מן האוזן מפני דרכי האמורי ע"ש והוא מקור נאמן לדברי השו"ע, ועי' שו"ת אמרי יוסף.

והיות כי הפוסקים העלו להחמיר כשיטת רש"י א"כ גם לענין זה יש לנהוג כדעתו ז"ל, והנה מלשון לא תגע בו יד היה משמע דאסור לקפוץ בכלל מן הפאות. אמנם כבר כתבתי בספרי משנ"ה (ח"ה סי' קכ"ד) בשם האר"י הקדוש דיותר מכשיעור היה חותך ע"ש. ובסמוך סי' קכ"ב הבאתי מהגאון מוהרצ"ל מאנהיימער שאמר לבחור למה לך לגדל פאות ארוכות ביותר ולהסתירם תחת האוזן גדל פאות כשיעור האמור בחו"ל ותלך בהם בחוץ ואל תחביש עם המנהג ולכן פשוט דלכתחלה יש לגדל פאות עד הלחי ולפי שיש מסתפקים מהו הלחי ולכן מניחין עד הלחי התחתון והשאר יוכל לגזז אם יראה.

ובמה שחמה למה יש הרבה בזה"ו שאין מניחים פאות, הנה שאל לי דבר שאין צידי להשיב. ופעם שמעתי שבצרה"מ (רוסלאנד) ה' גזירה עוד לפני הקאמאניסטים שאסרו לישראל לגדל פאות הראש ורק לרצנים התירו ולכן אפשר שסמכו אז דדיעבד להקל כשיטות דבמספרים כעין תער נמי מותר, ומזה נשתרצב להקל בזה. או סתם מענין מאדערניזאציע בעו"ה שבער בכל העולם, אבל ודאי מי שיראת ה' נוגע בלצבו יראה לקיים מצוה זו ועי' חנוך מצוה ב' רצה השי"ת לקבוע בעם אשר הבדיל להיות נקרא ע"ש אות קבוע בגופם להבדילם משאר העמים בצורת גופם כמו שהם מובדלים מהם בצורת נפשותם וכו'. והנה היה רצון הצורא להבדיל את בית ישראל בצורתם מצורת הגוים ולא להתדמות להם ח"ו ואין לך הבדל יותר גדול מהגדלת פאות ואומר אני שגם זה מחלקי המצוה ומטעמיה ועי' רמב"ם בטעם המצוה וד"ל. יותר אין הו"ג כעת להשיב וא"ה כשאפנה עוד אשיב בס"ד על יתר השאלות ועד התם הנני לברכו שיזכה ללמוד תורה לשמה. ובענין שאלתו באמונת חכמים ימחול נא לעיין בספרינו משנה הלכות ח"ה סימן קס"ה עד קע"ב אולי ימצא בקשתו ואם לאו יודיעני מה רוצה לדעת.

ובזה הנני ידי"ג דושה"ט בלב ונפש

מנשה הקמין

לקולא וז"ע. מיהו שיטת רש"י ותוס' דיש שיעור לפאה ורש"י מכות שלהי מסכתא אהא דת"ר פאת ראשו סוף ראשו כתב ואיזו סוף ראשו זה המשחית נדעיו לאחורי אוזנו ולפדחתו ופירש"י ז"ל ואיזו סוף ראשו באיזה ענין יהא מקיף סוף הראש שיהא חייב בצל תקפו המשוה נדעיו אחורי אוזנו אין שיער כלום וכן במנחו אין שיער כלום אבל נדעיו שבאמצע יש שיער ואם הוא משוה ונוטל כל השיער שבנדעיו למידת אחורי אוזנו ופדחתו זהו מקיף סוף הראש עכ"ל. ביאר דבריו ז"ל דמדריך גידול שער ראש האדם שבהקף הם יוצאים מלפניו עד מנחו כל אחד לפי טבעו אחד יותר למטה מהשני, ומאחוריו הם גדלים עד לאוזניו ודרך זה הם גודלים מקציב ראשו אבל מלפניו צין אוזניו ומנחו (שהוא הפדחת בלשון חזו"ל) יש כמין פס שערות שיעור מהראש וגדול עם הזקן משני הנדדים והפס ההוא מחבר שער הראש עם שער הזקן והשטח הזה שאינו נפסק אלא יורד ממטה למעלה הוא הנקרא פאות נמצא דהרוחב של הפאות מה"ת הוא כל השטח מאוזניו לזד המנח כל השערות שיעורין למטה לזד הזקן הוא פאה מה שכתוב בתורה וכשאלם מגלת פאה זו עבר על לא תקיפו דאז יתראה הפדחת עם אחורי האוזן וזה לשון לא תקיפו פאת ראשכם ועי' פי' הריטב"א הוצא בצ"ה ועי' יד הקטנה סימן נ"ג.

והיה אפשר לומר דזהא פליגי דלהרמב"ם מאחר דהעיקר שלא יהא מוקף ויליף מלא תקיפו וא"כ כל שהשאר שער ולא הוקף לגמרי לא עבר על לא תקיפו וקיים המצוה והמ' שערות הוא שיעור שצוה נראה שלא הוקף ולא השוה נדעיו. אמנם רש"י ודעימיה ס"ל דהעיקר להניח פאה דבתורה פאת ראשכם כתיב ופאת משמע כל השער שמחבר הראש והזקן והוא מן האוזן עד המנח דכל שער זה נראה שהוא פאת וזה הוא שאסרה התורה שלא להקיף וממילא להרמב"ם הלימוד מלא תקיפו ולרש"י מפאת וכל זה לענין רוחב הפאות. אבל לאורך הפאה אין לנו שיעורו מלמעלה למטה עדיין כמה הוא ולהרמב"ם נראה פשוט דאין שיעור למטה כיון דכתב ארבעים שערות ולזה אין שיעור כלל. אמנם לרש"י נראה דכתב במכות הנ"ל חו"ל, חמשה פאות יש בזקן אחד למטה מן האוזן מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד שם ושם נקרא פאות בחודו של לחי שבולט לחוץ ששם מתחלת הזקן וכל שלמעלה עד הנדעיו בכלל פאות הראש הוא עכ"ל. נראה מבואר דפאות הראש שהוא ברוחב מאוזן מנח יורד למטה אותו השיעור עד מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד שם והוא הנקרא (דזוינט בלע"ז) ומשם מתחלת הזקן וא"כ יש לן שיעור גם לאורך הפאה דהיינו עד הלחי התחתון שיוצא ומתפרד ובכל אותו מקום לא תגע בו יד.

סימן קכג

אי יש לסמוך על הרופאים בעיבוד
הוסת ע"י בדורים

עש"ק מטור"מ התשל"ה

מע"כ ידידי ותלמיד ישיבתנו הקדושה וכו'.

בדבר השאלה אי יש לסמוך על הרופאים ליקח כדורים לעכב הווסת אחיה זמן כגון בכלה שקבעו זמן החמונה לזמן ארוך ונשחנה הווסת ויכול החמונה להיות חופת נדה וכן בקצת נשים שסדר ווסתן משונה והרופאים אומרים שע"י הכדורים יוכלו לסדר את ווסתן אי מותרות הן לזעליהן ככה"ג.

והנלפענ"ד דהנה בגמרא נדה דף יו"ד ע"ב א"ר יוחנן אם הגיע וסתה צימי עיצורה משהוכר עוצרה או צימי מניקתה א"ל לפרוש סמוך לוסתה ואפילו בחור וסתה מותרת בלא בדיקה ע"י טוש"ע יו"ד סי' קפ"ד ס"ו ובסו"ס קפ"ט סל"ד אפילו שופעות ורואות דם באותן עונות שהן למודות לראות בהן אינו אלא כמקרה ואין צריכות בדיקה אפילו בשעת וסתה ובס"ח בהיתר נחצית במחצת מפני פחד והגיע שעת וסתה אינה חוששת לו וכתב הרמ"א ד"א דוקא אם עבר הוסת ולא בדקה ולא הרגישה טהורה בלא בדיקה אבל לכתחלה צריכה בדיקה (צ"י) וכתב הש"ך ס"ק כ"א דל"ד למעוברת ומניקה דאפילו לכתחילה א"ל בדיקה דמעוברת ומניקה חזין לדמיהם מסולקים אבל היתה במחצת לא צרי לן כולי האי דתהא מסולקת דמים דהרי חזין כמה נשים אע"ג דהיו במחצת לא שנו את תפקידם ע"ש.

ורפ"י צ"י צהני כדורים נחזי אגן למי דומה, אי נדמיין לה למעוברת ומניקה הי' מותר אפילו בשעת וסתה, ואי נדמיין לה להיותה במחצת א"כ בשעת וסתה צריכה בדיקה. ולפוס ריהטא הי' נראה לפי הטעם שכ' לחלק עוד האחרונים דבמחצת חיישין דלמא יא' פחד מלצה באיזה רגע או בשעת תשמיש כמ"ש הט"ז שם סק"א וא"כ הכ"נ יש לחלק דלמא הכדור לא יפעול ותראה עכשיו. איצרא דאיפכא מסתברא דבשלמא במחצת העיכוב אינו מכה סילוק דמים בטבע אלא שהחרידה והפחד מסלק הדמים ומיד שיא' הפחד מלצה אפשר שתטמא כיון שהיא בשעת וסתה אבל הכדורים מסלקין הדמים בטבע והוא דומיא דמעוברת ומניקה דהכא והתם אין צידה שתצא הוסת בזמן הזה שנסתלקו הדמים, ובשניהם צא הסילוק ע"י פעולה.

ובי"ד נראה דזומן הוסת גופה לא תשמש אף דמעוברת קי"ל דאפילו צימי וסתה אינה חוששת כלל וכיון דדמי לה היה לה להיות מותרת אפילו צימי וסתה ממש מ"מ

נראה לחלק דבשלמא צימי עיצורה אנו רואין הסיבה שמסלקת הדמים שהרי הוכר עוצרה וכל שהוכר העובר אגן יודעין שהעיצור מסלק הדמים והוא כבר נתברר בכל הנשים שבעולם או עכ"פ ברובא דרובא, משא"כ צהני כדורים אין אנו רואים והשנית דצימי עיצורה אנו רואים שהסיבה המעכבת אכתי יש בה שהרי כריסה צין שינייה אבל בכדורים דלמא פסק כח הכדור הזה באותה רגע ותראה עכשיו דם. ואף דאין חוששין לה בשאר הימים בשעת וסתה יש להחמיר.

ועוד צו שלישיה דאף שכבר ניסו הדבר הזה בשאר נשים פעמים רבות והועיל אולי כאן אכלה לא יועיל ואם נסתה הדבר ונטלה הכדורים ג' פעמים ומעכב וסתה מסתברא דמשמשת בלא עדים דהו"ל כקצעה וסת.

שוב מנאמי בשו"ת הרדצ"י (חלק שמיני מכת"י תשל"ה צ"צ) סימן קל"ו שכבר דן בזה במקצת נשים ששותות משקה או שאר דברים לעכב ווסתן עשרה או עשרים יום אם אסור לזעלה לבוא עליה אע"פ שהיא טהורה דהוי כסמוך לוסתה והציא מחלוקת הראשונים ז"ל אי אשה חוששת כל ימי משך וסתה דעת הראצ"ד והרמב"ן דחוששת והר"ה והרא"ש שאינה צריכה לפרוש אלא עונה ראשונה של הוסת בלבד וכתב דכיון דהרא"ש והרמב"ם שאנו נגררים אחריהם מקילים ועוד דוסת דרבנן ותו דאפילו המחמירין יודו צנ"ד דבשלמא כשאורח מתעכב בלא סבה יש לחוש לו כל ימי משך הוסת אבל במתעכב ע"י משקה שיש בטבעו לפעול פעולה זו יש לסמוך עליו וכמו שמועיל ליום ראשון יועיל לשאר כל ימי משך הוסת. ותו שכבר ניסו הדבר הזה פעמים רבות שאר נשים והועיל הילכך יפרוש ממנה היום הראשון של הוסת ומותרת אח"כ.

הנה מבואר מדברי רדצ"י צס"ד ראה ברורה לדברינו, וגם ראיתי עוד לאיזה אחרונים שכתבו כן בזה ולכן לפענ"ד הרוצה לסמוך על זה כדאי הוא אפילו לכתחילה לעשות כן וכ"ש במקום שלא תהא חופת נדה שלדעת הרמב"ם אינו חופה. ועוד יש לפענ"ד צד לזרף בזה שאם יהי' חופת נדה מאד קשה להצדדים שיהי' הוא ישן צין אנשים והיא ישנה צין נשים ולכן באים לידי קולות להקל בזה בשמירה כל דהו וגם אולי ח"ו לידי הרהור ואיסור ח"ו, ועוד יש בזה טעם מפני הרמאים. ולכן לפענ"ד כל מקום שאפשר לעשות כן ראוי ונכון לעשות כן.

ובי"ד למודעי אני צריך דליל וסת ממש לא תשמש אפי' עם הכדורים אם לא שכבר נסתה ג' פעמים והועיל לה והו"ל כקצעה וסת לכדורים אלו וכמ"ש הרדצ"י הנ"ל, ועוד אחת כתב הרדצ"י דאשה זו צריכה בדיקה קודם תשמיש

סימן קבה

רופא שעשה בדיקת פנים באשה
אי צריכה ספירת ז"ל

עוד להג"ל

בדבר שאלתו באשה שעשה לה הרופא בדיקת פנים ע"י כלי מכשיר (אינסטרומנט) ושמע שיש מתירין כשאין הכלי מכשיר רחב צ' אלצעות ומחמירין כשהוא רחב יותר מב' אלצעות להצריכה ספירת ז"ל אפילו לא ראה טיפת דם כשצדקה מיד לאחר בדיקת הרופא. והנה צהא הלכתא נחלקו צה רבותינו הצדיקים האחרונים ז"ל הנוצ"ת יו"ד סימן ק"כ כתב וז"ל, ופשוט הוא שמה שאמרו א"ל לפתיחת הקצר בלא דם אין חילוק בין גרס הפתיחה הוא מצפנים ובין גרס הפתיחה הוא מבחוץ שהרופא הכניס אלצעו או איזה כלי ופתח פי המקור גם אין חילוק אם היא ילדה או זקנה המסולקת בדמים או מעוברת ומניקה תמיד אין פה"ק בלא דם ע"כ ע"ש. ולפוס ריהטא נראה דס"ל דכל בדיקה אסור בין בכלי ובין ביד כלומר באצבעו איכא פתיחת הקצר ואסור, ותמהו עליו האחרונים ז"ל דלפי"ז כשמכנסת אלצע לבדיקה נמי נימא א"ל לפתיחת הקצר בלא דם והלא עיקר בדיקה היא שתכניס בסדקין ובחורין עד מקום שידה מגעת וקיי"ל כל המרבה צדיקות הרי היא משוּבחת, עי' צנצ"ל שהקשה כזה. גם בתשו' ח"ס סימן קע"ט כתב דהן אשה הצודקת עצמה בחו"ס והן המילדת שצדקה לעולם לא יגעו צפה"ק שהוא המקור אלא צבה"ח ובשום אופן אינה יכולה להכניס אלצעה לפנים עד שתפתח בטבע וזה נקרא פה"ק שא"ל בלא דם הציאו הפת"ש סימן קצ"ד סק"ד. ולדידי עוד תקשה שהרי צרחתה דם מחמת תשמיש דקיי"ל שצודקת עצמה בשפופרת של אבר לראות אם צה דם מן המקור ולטהרה ולנוצ"י נהפוך הוא דהשפופרת אוסרת שהרי בדיקה צהכנסת מכשיר אוסרתה והאיך מהני לה בדיקה זו.

גם צעיקר דברי הנוצ"י דכאן פשיטא ליה דא"ל לפה"ק בלא דם צריכין ציאו דצשו"ת תשובה מאהצה ח"א סימן קט"ז הציא תשובה אחת מהגאון צנוצ"י שכתב ע"ד אשה שאלחזה צירים וחצלים וסצרה שהגיע עת ללדת והנ"ש אוסר אותה לצעלה אף שראה אח"כ שאין זה עדיין חצלי לידה משום התחלת פתיחת הקצר והנוצ"י דחה דבריו דמה צכך אם הוא התחלת פתיחת הקצר ורו"ל אמרו שאין פה"ק בלא דם היינו אם הקצר נפתח ויאל ממנו דבר גוש כמו ולד או חתיכה כל שאינו דק כשפופרת דק של קש אמרינן צודאי יאל גם דם עמו אצל על פתיחת הקצר בלצד ולא יאל ממנו דבר גוש לא אמרו שא"ל בלא דם רק שילדה רוח כיון שעכ"פ יאל דבר מהמקור צפתיחתו דהיינו ג"כ אמרינן א"ל לפה"ק

וכתב עוד ואע"ג דצשאר נשים אני תופס מילתא מציעתא דאם אית לה וסת קצוע אינה צריכה צדיקה ואם אין לה וסת קצוע צריכה צדיקה צנ"ד הו"ל כאין לה וסת קצוע ולצריכה צדיקה ע"ש, והטעם כיון שלא נסתה ג' פעמים וכן ראוי להורות כמ"ש.

בלב ונפש
מנשה הקמן

סימן קבד

אשה שאומרת שיש לה מכה באותו מקום

ה' פקודי התשל"ג בני יצו"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב ירו"ש ורו"ח וכו' כש"ת ר' אברהם יצחק האפמאן הי"ו, מתלמידי כולל דיישיבת מיר ירושלים עיה"ק.

אחדשה"מ צידידות, וצד"ת באשה הרואה מחמת תשמיש ואומרת שיש לה מכה שהיא נאמנת וטהורה היא כמבואר צש"ע יו"ד סימן קפ"ז האיך אנו קוצעים שמחמת מכה הוא. הנה צכמה אופנים יש לקצוע דבר זה, א' שהיא מרגשת כאצים ויודעת צצירור שהוא מחמת מכה שיש לה והמכה מוציאה דם, וע"ז אמרו צגמ' נדה ט"ז ע"א נאמנת אשה לומר מכה יש לי צמקור. צ' ע"פ אומדנא דמוכח כגון שיש לה צער וצכל פעם שיש לה צער היא צודקת ורואה דם ונתחזק לה כן וצקנאת סופרים צהשמטות למי נדה סימן כ"צ כתב שצדוק כמו שעושים לרואה מחמת תשמיש צקנה של אבר חלול וצראשו מעט מוך שיהא נוגע רק צפתח המקור ולא צצדדן ואז אם לא נמצא הדם על ראש המוך אלא מן הצד הרי היא מן המכה וע"ש עוד עלו"ת. ג' ע"י רופאים שמכניס צאותו מקום כלי מכשיר (מוטער שפיגעל) וכיואל צו וצדוק.

ובמה שכתב שאין הרופאים נאמנים כיון שהם רשעים, הנה אמת שהח"ס ז"ל יו"ד סימן קע"ה העלה דלא סמכינן ארופאים צזה"ז אשר פיהם דבר שוא וכ"כ האחרונים ז"ל. ומיהו כתבו דמה דלא סמכינן על אמירת הרופאים היינו כשמעיד על גוף ידוע ועי' מ"ש צספרי משנה הלכות ח"ה סימן רל"צ אצל כשהם מעידים צדרך כלל שךך הוא הטבע ואינו מעיד על גוף ידוע מהימן. ומיהו צמילתא דעצידא לגלוי ואי"צ לנאמנות שלו גם הרופא מהימן כ"ש כי חזקה דלא מרע אומנתי' צמילתא דעצידא לגלוי לצד כי צדבר כזה אנו מורים שלא לסמוך על רופא אחד צזה וכה"ג שפיר יש לסמוך ומיהו אין לסמוך על עצמו צזה אלא צריך לשאל למורי הוראה מוצהק ויר"ש.

בתורה"ש סימן ק"ט הג"ל דאף דכלל מנאה אמרינן א"א לפתיחת הקצר בלא דם היינו דוקא בסתם נשים שחזקתן דמים מרובים אבל זהני נשים שהם בחזקת מסולקות מדמים כגון מעוברת או מניקה אפילו נפתח מקורה ולא מנאה כלום טהורה היא ע"ש וכ"כ הס"ט. ולפ"ז אחי שפיר מאד דברי הנוב"י דבח' כתב בסתם נשים ובסתם נשים קיי"ל דא"א לפה"ק בלא דם וא"כ בכל אופן שנפתח הקצר בין מצפנים ובין מצחון בין בטבע ובין באמצע או בכלי מכסיר לעולם היא טמאה וכדעת המחבר בסימן ק"ט דא"א לפה"ק בלא דם אבל מה שהביא בתשובה מאהבה החס הרי מיירי באשה מעוברת שאחזוהו צירים וחצלים והיא בחזקת מסולקת מדמים כה"ג שפיר אפשר לפה"ק בלא דם ושפיר מדויק מש"כ ח"ל, ח"ש רז"ל אין פה"ק בלא דם וכו' אבל כשלא ינא דבר או שינא דבר דק מאד או שינא משקה אף שנפתח הקצר לא אמרינן א"א לפה"ק בלא דם וכוננו כמ"ש דכיון שהוא בחזקת מסולקת מן הדמים כל שלא ינאה ממנה מה שהוא דבר גוש שדרכו להביא עמו דם לא חיישין.

ובהא מיושבת נמי קושיתנו מדברי רבינו החו"ד שכתב ג"כ בדברי הנוב"י בתשובה מאהבה ולא תקשה מדברי הש"ע דהחו"ד שם נמי קאי אהא שאלה שפסק הנחלת שבעה באשה שישבה על המשער שהיא התחלת פתיחת קברה והיא טמאה וע"ז פליג החו"ד דאפשר לפה"ק בלא דם אבל זה דוקא באשה מעוברת או מניקה שהיא מסולקת מדמים אבל בסתם נשים קיי"ל כמחבר שהיא טמאה דא"א לפה"ק בלא דם. וקצת יש לדייק עוד בלשון הנוב"י בח' שכתב שאין נפ"מ בין ילדה לזקנה והלא זקנה נמי מסולקת מדמים ויש לחלק בין אשה שדרכה להפיל חמיכה או דבר גוש אחר ומסולקת מן הדמים ובין זקנה ודו"ק כי קצתני בזה. ולפ"ז עלתה לן דהחו"ד והנוב"י בחדא שיטא קיימא ולא פליגי ודלא כמ"ש הב"י דהחו"ד פליג אנוב"י ולדבריו יהיו דבריהם צ"ע מהש"ע הג"ל.

ובמש"ב נראה לדייק דברי הש"ע סימן ק"ט הג"ל שכתב ח"ל, שאם הרגישה שנפתח מקורה להוציא דם וצדקה אח"כ ולא מנאה וכו' ויש לדייק מה שכתב המחבר הרגישה שנפתח מקורה להוציא דם הני חיצות להוציא דם מיותרות נינהו דמנ"ל שנפתח להוציא דם שמה נפתח ולא להוציא דם עוד קשה דאי תימא דכל פה"ק להוציא דם הוא דא"א לפה"ק בלא דם א"כ היל"ל שאם הרגישה טמאה ומ"ש צדקה או לא צדקה כיון דא"א לפה"ק בלא דם אבל לפמ"ש בכיוון דייק המחבר שאם הרגישה שנפתח הקצר להוציא הדם כלומר דאשה זו אינה מעוברת וכיוצא בה שהרגישה פתיחת הקצר להוציא העובר או חמיכה וכיוצא בזה דאם היתה

בלא דם כדמוכה צנדה כ"א ע"כ וכו' אבל כשלא ינא דבר או שינא דבר דק מאד או משקה אף שנפתח המקור לא אמרינן א"א לפה"ק בלא דם דא"כ היכא משכחת דם טהור הרי עכ"פ ינא מהרחם ונפתח הקצר וכ"ז פשוט ע"כ. נראה לכאורה דס"ל דאפשר לפה"ק בלא דם וא"כ הני דברים סתרי נינהו למש"כ בנוב"י הג"ל וכבר ראיתי בשו"ת בית יצחק יו"ד ח"צ סימן י"ד שטמה כן והוא ז"ל ינא לחלק דאם נפתח הקצר ע"י אמצע או כלי הרי ינא האמצע או הכלי ולכן מטמא ע"ש, ואני תמה אחי' זה שהרי הנוב"י ז"ל כתב להדיא דאין נפ"מ בין פתח מצפנים ובין פתח מצחון ופתיחת מצחון משמע כפשוטו שמרחיב הקצר אילך ואילך עד שנפתח ואינו מוכרח שהכניס אמצעו צפנים ואפ"ה טימא אותה הנב"י וגמלא הדרא קושיא לדוכתא.

והחו"ד יו"ד סימן קצ"ד כתב ג"כ דהא דאמרו אין פה"ק בלא דם דוקא כשהפילה איזה דבר שנפתח הקצר כ"כ עד שינא ממנה דבר אבל כשנפתח הקצר ולא ינא ממנה כלום אף דם אינו ינא ובהגהות צריך טעם כ' שכן נראה מל' פיה"מ להרמב"ם צפ' המפלת והוא לכאורה כדעת הנוב"י בתשובה מאהבה ופליג אנוב"י בח' הג"ל וא"כ הי"ל לומר סמי הא מקמי הא דהכא הו"ל הנוב"י והחו"ד ובעל תשובה מאהבה ומהר"ם פישל"ס ובח' יחידאה הוא. איברא דלכולהו תקשה מדברי המחבר שכתב בפירוש צש"ע סימן ק"ט ס"א שאם הרגישה שנפתח מקורה להוציא דם וצדקה אח"כ ולא מנאה וכו' יש מי שאומר שהיא טמאה וכתב בתורה"ש דליכא מאן דפליג בזה אלא לפי שלא ראה הלכה זו הב"י רק בח"ה כתבה צש"ס יש מי שאומר (ובאמת כי הרדצ"ז חולק על זה בתשובה) וכן נקטו רבותינו האחרונים ז"ל וא"כ האין לא שמו לבס לדברי המחבר שכתב להדיא דאפילו לא הרגישה צפה"ק אלא להוציא דם ולא גוש ולא הפילה כלום ואפ"ה הרי היא טמאה ומה שכתב בהגהות צריך טעם לכאורה ג"כ אינה רא"י מפ"י המשניות להרמב"ם דהרי הרמב"ם לשיטתיה אצל דס"ל כמ"ד דיש פה"ק בלא דם וכן פסק להלכה ואין קיי"ל דא"א לפה"ק בלא דם.

ובה שנלפענ"ד ציטוט דברי רבינו הגדול הנוב"י ז"ל דהרי קיי"ל צש"ע יו"ד סימן קפ"ה באשה שהרגישה שנפתח מקורה וצדקה מיד ומנאה מראות טהורות הרי זו טהורה ואפילו יש בו סמיכות ובסימן ק"ט ס"א שאם הרגישה שנפתח מקורה וצדקה ולא מנאה כלום יש מי שאומר שהיא טמאה הרי דיש חילוק בין נפתח ומנאה מראה אלא שהיא מראה טהורה כה"ג שפיר אמרי' דאפשר לפה"ק בלא מנא דם ובין היכא דנפתח הקצר ולא מנאה כלום דכה"ג טמאה מ"מ דא"א לפה"ק בלא דם. עוד כתב

ההרגשה בשביל דבר אחר או אם בדקה ולא מנאה טהורה היא דמי האי גוונא אמרינן דאפשר לפתיחת הקצר בלא דם שהרי האי פתיחה לא היתה להוציא דם אצל אם הרגישה להוציא דם שאינה מעוברת וכיוצא בזה או אפילו בדקה ולא מנאה נמי טמאה דא"ל לפה"ק כה"ג שנפתח להוציא דם בלא דם ובדיק גדול כתב רבינו הב"י להוציא דם לדייק בנוב"י וכתו"ד.

אלא דלפי מה שהעלינו לכאורה תקשה לנוב"י ז"ל האין אסר בדיקה אפילו באצבע וכ"ש בכלי ומשמע דהדדי נינהו וכנ"ל. ולפי דברינו אם כן גם החו"ד אפשר שיודה לו אצל האמת יורה דרכו דהמדייק בדברי הנוב"י יראה דאין כוונתו כמו שהבין הבנ"א דבבדיקה בעלמא נאסרת אשה לבעלה דזה לא עלה על דעת אדם מעולם דמ"ש הכנסת אצבעו מאצבעה ומאצבע בעלה או מהשמש וכן הכנסת כלי מכשיר מ"ש משפופרת של אבר אצל המדקדק יראה דכונת הנוב"י כגון שהכניס אצבעו או כלי מכשיר ופתח פי המקור ועל זה בא הנוב"י לומר דלא נטעה לומר דדוקא כשנפתח המקור בטבעו או מצפנים בע"כ נמי היא דטמאה אצל כשנפתח מבחוץ לא נטמאה כלל קמ"ל דאין נפ"מ בזה וקמ"ל להוציא מאחרונים דס"ל באמת דאם נפתח מבחוץ ע"י אדם לא נטמאה ע"י תפל"מ סימן קפ"ח וע"י בהגהות ברוך טעם לנוב"י שכתב דאישתמיטתיה להנוב"י דברי הרמב"ם בפיה"מ וז"ל, והטעם פשוט כאשר בררתי במקום אחר לדחות דברי המ"צ סימן מ"ט שסובר שהרחם יש תמיד דם בעין בחלל הרחם ולא כן הוא דשלא בשע"ו או סמוך לה דעורקין וגידין סתומים אין שום דם ברחם ע"כ אם נפתח הרחם בידי אדם אין הכרח שינא דם משא"כ כשמתפעל הרחם להוציא דבר שזוה שפט ר"י בחכמתו שמתפעל ג"כ לפתיחת פיות העורקין שיפתחו או יזלו דם וינא עכ"ל וכ"כ עוד בשו"מ חלחלי ח"צ סימן מ' וז"ל, ומ"ש עפ"י"ד הנוב"י"ת סימן ק"כ שכתב דא"ל לפה"ק בל"ד וא"כ נטמאה לפענ"ד אין דבריו נכונים וכל האחרונים חלקו עליו, ולפענ"ד פה"ק הוא ע"י שנפתח הקצר מאליו אצל מה שהרופא פותח או איזהו גרם אחר ל"ש פה"ק וגם לדברי הנוב"י כיון שהוא זקנה ומסולקת דמים שוב לא שייך א"ל לפה"ק בל"ד ואף שהנוב"י חושש אף לזקנה לפענ"ד בזה ודאי דברי האחרונים נראים עכ"ל ולהוציא מכן כתב הנוב"י דטמאה אפי' נפתח מבחוץ אצל כל שלא פתח מבחוץ אלא הכניס לבדיקה ודאי הנוב"י מודה לכ"ע דאין זה מטמא כלל וזה ברור ופשוט לפענ"ד.

וגם הלום ראיתי לקדוש אחד מדבר מרן בבית שערס יו"ד סימן ער"ב שפי' כן בדברי הנוב"י הנ"ל והציא לעצמו

ראיה מלשון רש"י נדה כ"א ורמב"ם בפיהמ"ש וצח' פ"ה מא"צ ה"ג ע"ש מה שהאריך הרבה בזה ענינא והחזיק בשי' הנוב"י הנ"ל, וכן החזיקו עוד אחרונים בשיטתו והציאו ראיה מהב"י סי' קפ"ח דמחלק בין שפופרת גדולה לקטנה דא"כ אם רואה דם בשפופרת נריכה להיות טמאה מכא דא"ל לפה"ק בלא דם ומ"ש גדולה וקטנה ע"י ש"ע הרב סימן קפ"ח סק"ח חזין דגם נפתח מבחוץ שייך האי כללא דא"ל לפה"ק בל"ד וע"י שו"ת הרי בשמים קמא סימן נ"ג ופת"י סימן קצ"ד ועוד כמה אחרונים ובש"ע סימן קפ"ז ס"ב ולפי מה שפירשנו בדברי הנוב"י א"כ ממילא א"כ פה"ק כלל שהוא הרחם וא"כ ז"ל להנוב"י.

אלא דאם כן למדנו להיפוך מדברי הנוב"י מדהשוה אצבע לכלי נראה דקצירא ליה דדין אחד להם ואם מותר מותר בחרויהו ואם אסור אסור בחרויהו. אמנם האחרונים חלקו בין אצבע לכלי מכשיר וע"י תשובת מ"צ סימן מ"ט שגזר אומר שאי אפשר להכניס כלל אפילו שפופרת דקה בפי האם שהוא הרחם וצח"ס סימן קמ"ה וקע"א נראה שלא הבין כן בדברי הנוב"י, וסיים הב"ש ששאל פי רופא מומחה ואמר שאם אין הרחם פתוח מחמת חולי א"ל להכניס אצבעו לשם וגם לא שפופרת ואם נריך הרופא להכניס ברחם עצמו לרפואה מכניסים בראשונה דבר דק מאד כמו החוטאים שע"ג כלי זמר ואחר כך יותר ויותר עצה עד שיכול לפתחו ולכן אם בדקה בכלי כה"ג ודאי דא"ל לפה"ק בלא דם ונריכה להפסיק בטענה אחר חמשה ימים כדין שאר אשה הרואה דם ואם לא בדקה רק בשפופרת דק שבדקים כמבואר סוס"י קפ"ח בזה ליכא פה"ק ונמי האשה טהורה ומהו דק שבדקים יש לסמוך בזה על הרופאים שאומרים שזה נכנס לפתח הרחם בריוח ואינו פותח הקצר ביותר ממה שהוא תמיד בטבעו ואפילו למה שהעלה הח"ס יו"ד סימן קע"ה דלא סמכין על אמירת הרופאים בגוף ידוע מ"מ כאן אינו מעיד על גוף ידוע רק שכן בטבע פתח הרחם שאפשר להכניס בו שפופרת דק שבדקים בריוח ולסניף כל דהו גם דעת הרמב"ם פ"ה מא"צ ה"ג דפסק דאפשר לפה"ק בלא דם וכן פסק הרע"ב צפ' המפלת ודעת השאילתות דאפילו בלא נגמר נזרת הולד אפשר לפה"ק בלא דם ע"ש. ולכן בדיקין נמי כל שהרופאים אומרים שלא הכניסו במקור לכ"ע ליכא למיחש. ומיהו אם הכניסו למקור ממש אפילו דק שבדקים אף דאין בנו כח להחמיר נגד מרן זצ"ל ודעימיהו מכל מקום בע"נ יחמיר לעצמו אם לא לעת הצורך גדול יסמוך גם בזה על הרופא כנלפענ"ד. [וע"ע משנ"ה ח"י סי' קכ"ב].

סימן קבו

מתי נקרא חבלי לידה שנאסרת לבעלה

עוד להג"ל

בדבר שאלתו עוד באשה שאחזה חבלים וזרים ונראה לה שהם חבלי לידה ואח"כ פסקו ממנו נאסרת על בעלה ומתי מותרת. הנה דבר זה הוא מחלוקת רבותינו בשו"ת נחלת שבעה סימן ט' כתב האשה כיון שיצאה על המשבר אע"פ שלא ראתה דם דק"ל פתח הקבר משמש על המשבר ואין פה"ק בלא דם וזריכה ז"ל ואחר חטאה לבעלה וה"ה בשעה שהמילדת צודקת אותה שחשבו אותה צדיקה כפתיחת הקבר לטמאה לבעלה והעיד שכן העידו לו נשים מפולין שהוא מנהג ישראל, ומיהו הנוצ"י הוצאו דבריו בתשובה מאתה ח"א סימן קט"ז כתב ח"ל, וע"ד אשר נשאל שאשה שאחזה זרים וחבלים וסברה שהגיע עת ללדת ושלחה אחר המילדת וכו' כבר דבר עמי בזה המנוח הגאון מוה"ר מאיר פישעלס ז"ל והוריתי להיתר ומה לנו קצת לקוטים המתפשטים למנוח חומרות חדשות ובעל נ"ש בתשו' סימן ז' מחמיר בזה ולא משגיחין בדבריו ובחלומותיו ע"ש. גם החו"ד הבאתי דבריו לעיל בסימן קכ"ו חלק על הנ"ש ובספר צית לחם יהודה ג"כ חלק עליו בדדיקת המילדת ודרש היטב במנהג ובעדות נשים חסודות צפולין שהעיד מהם בעל נחלת שבעה והשיב שלא ראו ולא שמעו זאת. ומיהו ביושבת על המשבר נראה לו להחמיר כדעת הנ"ש ועי' באחרונים כי אין לי זמן לעיין אחר כל דבריהם הקדושים.

ובמה שנלפענ"ד דהני נשי דידן ודאי כל שמתקשות בחבלים ובזרים בקתם אפילו עשה הרופא צדיקות באצבעו וכיוצא בזה אין להם לחוש כלל לטומאה. ומיהו אם ישבו על המשבר כבר ויושבת על המשבר אמרו ז"ל הוא בשעה שכורעת ואינה יכולה עוד לילך הגם כי אז ע"פ רוב כבר ראתה דם ג"כ מ"מ אם מתרמי שלא תראה דם בכה"ג לפענ"ד הרואה להחמיר לעצמו יש לו על מי לסמוך ואם רואה לסמוך על רבותינו הצדיקים הגאונים אשר ממיימיהם אנו שותים הנוצ"י והחו"ד והגאון ר"מ פישעלס והגאון בעל תשובה מאתה ודאי יכול לסמוך עליהם צריחם ולאחרים ודאי דאין להחמיר אפילו בכה"ג.

סימן קבו

המקבל מעות לקנות בשרים

אי חייב לעשר המעות

עוד להג"ל

וע"ד שאלתו עוד באחד מן המוכתרים שאמו שולחת לו מעות לקנות כרטיס נסיעה לציתה אי חייב לעשר גם על

מעות אלו. הנה אם אמו שולחת רק בשביל הכרטיס א"כ באמת אין הכסף הזה שלו ואין לו מה שיעשר שהרי אין אמו נותנת לו הכסף לזרכו אלא לקנות כרטיס. ומה דמספקא ליה אי מותר לומר שהמחיר עולה יותר בכדי שתשלח יותר ויכול ליתן מעשר שאם יאמר לה שתתן כסף בשביל מעשר לא תאצה לו, ח"ו והרי זה גול ואונאה ושקר גול שהרי אמו לא רוצה ליתן ממון רק בשביל כרטיס וכיון שמבקש יותר ואינו עולה ככה א"כ גול ממנה ממון ואונאה שהרי יש כאן אונאת דברים וגם שקר וליכא מלוא ואפילו היה חיוב לעשר נמי היה מלוא הבאה בעצירה וכ"ש דליכא מלוא כלל אלא עצירה וצפרט מאמו דעובר נמי על כבוד אס, ומאד צריך לזהר מחומרות שמציאות לדי קולות ח"ו, ועי' מש"כ בזה בספרי משנה הלכות ח"ה סימן ק"ד.

ובזה הגני ידידו דושה"ט וי"ר שיזכה לישב על מי נח וללמוד תורה לשמה כאות נפשו דושה"ט בלב ונפש

במשנה הקטן

סימן קבח

רואה מחמת תשמיש שנתגרשה משני אנשים

ורוצה לדור עם שלישי בלי תשמיש

א' ויקרא התשל"ה בני יצו"א

את חג המצות יחוג בדיעות וברכתא במותב תלתא למע"כ ידי"צ היקר והנעלה בנש"ק פרי עץ הדר וכו' הרה"ג כש"ת מוה"ר מאיר ב"ן שליט"א, רמת ויזניץ, ראש הכולל ברמת ויזניץ חיפה.

אחדשבת צדידות נאמנה, ובדבר שאלתו באשה שנתגרשה משני אנשים מחמת שראתה דם מחמת תשמיש ונשאה לבעלה השלישי וג"כ ראתה צ' פעמים והיות כי חוששים שמא תראה עוד פעם שלישית ותאסור לעולם גם על זה וגם על כל העולם ולכן החליטו ציניהם שידורו יחד ככה ולא ישמשו עוד לעולם וממילא לא תאסר עליו וכדי שתוליד בנים יעלו סוד שהיא תקבל זרע ממנו ע"י הזרעה מלאכותית הנהוג כהיום צין הרופאים ותתעבר ויולידו בנים ולא תאסר עליו ושאלתו אי כה"ג מקרי הו"ז לבעלה ואי מותר לדור כך עמה. והנה השאלה נחלקת לצ' ענפים ענף אחד אי מותר לדור עם אשה זו ולא ידור עמה כדרך כל העולם והשנית לענין הזרעה מלאכותית.

ולפום ריהטא באשה שאמרה לבעלה שמוחלת לו על העונה יכולה למחול ואין חיוב לפקדה ולא מצינו זמן בזה אלא יכולה למחול על כל ימיה ועי' בסמוך ובצית משה וכו', ועי' כתובות ס"ב ע"ב אמר רבא סמכו רבנן אדרב אדא וכו' ופי' רש"י סמכו רבנן תלמידים שצדורינו סומכין על דבריו

איברא דהרמז"ס פט"ו מה"א כתב שחייב אדם לזעול בכל עונה עד שיהא לו זנים ולא מהני מחילתא בזה ואף אם יש לו אשה אחרת לפ"ו כתב הט"ז סק"א דלא מהני מחילה ומחוייב לעסוק במזוה זו עם שתייהם עד שיקיים מצוה זו אלא דהבכ"י והבית משה כתבו כיון דמצוה פ"ו אינו מחייבתו לישא אשה אלא אחת א"כ כשיש לו שתיים מהני מחילת אחת מהן ואפלו היכא דמחלה מ"מ לא מהני לעולם דהרי עכ"פ חייב עוד במצוה דלערב אלא שלזה מהני צעמים רחוקות ועי' פ"ת א"ע סי' א' סק"א (ואגב הציא שם תשו' הראנ"ח שמספקא ליה היכי דמחלה אי יכולה לחזור ופלא שלא הציאו דברי התוס' רי"ד הג"ל דיכולה לחזור).

ובר מן דין לפענ"ד דאין זה אלא עצת חטאין דא"א לאדם לדור עם אשה כל ימי חייו ולא תהיה ראויה לו לתשמיש וכמו באשה שראתה ג"פ מחמת תשמיש שאסורה לו ומחוייב לגרשה אפילו הסכימו היא והוא שלא לשמש כמבואר יו"ד סימן קפ"ז ס"ז הכ"נ זו שאינה ראויה לתשמיש מאותו טעם עצמו והגם שיש לחלק שזו לא נאסרה עדיין עליו ויש לו פת בסלו לבעילה אחת מ"מ כיון שאינו רוצה לבא עליה שלא תאסר עליו א"כ גם זו אין לו פת בסלו מקרי ועי' א"ע סימן א' ס"ח אעפ"י שקיים פ"ו אסור לו לעמוד בלא אשה ונריך שישא אשה בת זנים וכו' ולא יעמוד בלא אשה והטעם משום דאעפ"י שכבר קיים המצוה מ"מ מי שאין לו אשה כל ימיו בהרהור עצירה ובמלחמות יצמות ס"ז ע"כ כתב דאף שמצוה לכתחלה לישא אשה בת זנים אפילו למי שכבר קיים המצוה מ"מ אין כופין ע"ז ואם לא נשא בת זנים לא נקרא עברין אצל בלא אשה כלל אסור לעמוד ועי' נמק"י שאין מוכרין בשביל אשה שאינה בת זנים ס"ח ועי' הגרע"א בשם הריטב"א ועי' ארוזים ס"ק ט' בשם השאילתות. ומיהו דעת הפנ"י ח"צ סי' מ"ז והישע"י צפיה"ק סק"ח דגם בשביל איסור שלא לעמוד בלא אשה מוכרין ס"ח ונתיבות לשבת הרבה להשיב אנמק"י וכתב דהנל"ת עצירה עדיפא ממצוה ולערב א"כ להפוסקים דמוכרין ס"ח בשביל מצוה ולערב כ"ש שמוכרין בשביל זה והגם שיש לחלק קצת מ"מ פשוט לדעתי דא"א כה"ג צלי הרהור, כיון שבאמת אינה ראויה היא לתשמיש כלל.

ועיין יצמות פי"ג מי"ז היצמה שאמרה בתוך שלשים יום לא נבעלתי כופין אותו שיתלחץ לה לאחר שלשים יום מבקשים הימנו שיתלחץ לה ואמרו שם הטעם דעד תלחין יומין מוקי אינש נפשיה ולא צעיל יותר משלשים יום לא מוקי אינש נפשיה מלבעול ע"ש, ועי' ש"ע א"ע סימן קס"ז ס"ו ונראה דיותר משלשים יום לא מוקים אינש נפשי' מלבעול כשיש לו אשה צבית מן הסתם. והגם שמצינו לדיקים שפרשו עצמן

ויולאין שלא צרשות וכו' והוא בא להם ליטול מהם נפשות שנענשים ומתים וכך כתבו בתוס' רי"ד דכל זה הוא לנאת שלא צרשות אצל צרשות אשתו אפילו הרבה שנים יכול לעמוד ואינו נענש כדאמרין בגמרא שעמד ר' עקיבא כ"ד שנה צרשות אשתו ולא נענש אלא אי יכולה לחזור בה נחלקו בה דעת התוס' רי"ד דיכולה לחזור לפי שתנאי זה הוא תנאי לבטל מה שכתוב צמורה וכן הציא הטור בשם הראב"ד א"ע סימן ע"ו ורמ"א ס"ה שם וצ"ש סק"א ועי' עזר מקודש שם וצרמז"ס פי"ד מה"א ה"ב ובכנסה"ג סק"ז הציא תשו' רנא"ח סימן מ"ד דמספקא ליה אי מחלה וחזרה בה אי מצי הדירה ולא ראו דברי התוס' רי"ד הג"ל ועי' משנה הלכות כתובות סימן קע"ה מה שכתבתי שם בס"ד. ולפי"ו הכ"נ כיון שהאשה מחלה עונתה וגם הוא אינו רוצה בה לכאורה לא היה לן צרור איסורו מצד זה.

אמנם מצד שעדיין לא קיים מצוה פ"ו יש לעיין שהרי מי שלא קיים המצוה ואינו יכול לקיים עם אותה אשה קי"ל דמגרש ולדעת הרמ"א אפילו אינה רוצה לקבל גט נושא אשה אחרת עליה דכה"ג לא גזר ר"ג עי' רמ"א א"ע סימן א' ס"י בשם המרדכי פרק החולץ ורשב"א סימן ר"פ ומהר"ם פאדווה סימן י"ט ואפילו להיש חולקים מ"מ אם אינה רוצה לקבל מחירין לו ע"פ היתר המבואר וא"כ בזו כיון דאינו יכול לבא עליה א"כ לא יוכל לקיים המצוה וממילא נריך לגרשה או לדור עמה פעם ג' ויתברר הדבר. ומה שיעשו שתתעבר ע"י הזרעה מלאכותית לאו דעת חכמים נוחה הימנה מפני כמה טעמים חדא דהא גופיה אי נתעברה ע"י הזרעה מלאכותית אי יא' בולד כזה ידי פ"ו נחלקו בו רבותינו ז"ל וכבר הבאתי דבר זה בספרי משנה הלכות ח"ב וח"ד סימן קנ"ח דאפילו נתעברה באמצעי מורעו או ע"י הזרעה מלאכותית יש אומרים דלא קיים מצוה פ"ו דאינו יולא בפ"ו אלא ע"י ביאה טבעית. ואפילו למ"ד דקיים מצוה פ"ו אפילו ע"י הזרעה מ"מ ענין הזרעה נפלה במחלוקת דהגם דקצת אחרונים התירו הזרעה כו' לאשה מצעלה דליכא בזה משום עירוב זרע ועי' שו"ת מהרש"ם ח"ג סימן רס"ח שבשעת צורך גדול התיר בזה ועי' ג"כ בשו"ת עמק הלכה (להג"מ צוימעל) סימן ס"ח, מ"מ דוקא באשה שיכול לדור עמה בכלל כדרך העולם רק שמנע ממנה פרי בטן והוא גם הוא אם ישא אחרת אולי ג"כ לא יוליד דתליין בדידיה העונש כדאמרין בגמרא דהוא מיפקד שפיר סמכין בדיעבד לעת הצורך גדול. אצל דידן כיון דצלי זה א"א לדור עמה כדרך כל הארץ אין זה אלא מעשה יצר וכ"ש דבספר מנחם נפש ובספר דברי מלכאל ח"ג סימן ק"ז ק"ח מחמירין גם בזה.

במה לתלות השהי' [ועיין נדה י"ב ע"ב ובתוס' ד"ה כיון דאשה לא חזיא לביאה גזרו עליו חכמים לגרשה].

וראייתי בספר האשכול ה' נדה סימן מ"ח ח"ל, נריך עיונא אס ראתה מחמת תשמיש ונאסרה כדין ושוב פסק וסתה אי אמרינן תראה עוד עכ"ל. נראה דמספקא ליה היכא דפסק וסתה ועי' כו"פ שנסתפק ג"כ בזה ודעתו נוטה להחירא מ"מ לא דמי הוא לרואה צימי עיבורה דאע"פ שמסולקת מן הדמים ואפ"ה קובעת וסת ואסור לשמש דפסקה לראות אין לה עוד דמים כלל אבל מסולקת מן הדמים צימי עיבורה יש לה דמים במציאות כמוזן וכן כתב שם בנחל אשכול אמה שכתב האשכול עוד שם דצימי דס טוהר שלה וראתה ג"פ מ"מ כיון דהתורה החירה לדס לא מקרי אחזקה לרואה מ"מ וכתב בנחל אשכול דפשיטא דגם צימי מניקה אחר ימי טוהר קובעת להיות רואה מ"מ וכ"ש הוא שאס קובעת בזמן שמסולקת מן הדמים אלא דצימי טוהר כיון דאכתי לא נטהרה ומעיינה פתוח כמ"ש רש"י דף כ' ע"ב דכל פ' יוס מעיינה פתוח ולכן אינה קובעת ועי' ש"ך סקל"ב ובש"ע הגרש"ז סקל"ז ודו"ק בכל זה. אלא די"ל כיון שעדיין לא הוחזקה כרואה א"כ תשמש צימי עיבורה לכ"ע ואס לא תראה תהי' מותרת אח"כ.

ודע דנפל מילתא בלצאי דאולי אסורים הם להתייחד לפמ"ש הפוסקים באשה שרואה להתרפאות דקיי"ל ב"מ דנריך להיות קודם שתחזוק אבל לאחר שתחזוק יש אסורים ויש מתירים וכתבו הפוסקים דמ"מ ליכא אסורא להתייחד עמה כל ימי רפואתה והטעם כיון דיש תקוה שתתקן ממילא הו"ל כיש לו פת בסלו וא"כ צדידן כיון שהחליטו שא"א לה להתרפאות א"כ אין לו פת בסלו וא"כ אולי היה אסור לו להתייחד עמה בשעת נדחה עכ"פ שהרי מה שהתורה החירה להתייחד עם אשתו נדה הוא מפני שלא תקיף יצירה שיש לו פת בסלו שהרי לאחר זמן תהיה מותרת לו וכל שלא בעל בעילת מלוא הכ"נ דאסורה להתייחד עמו כמבואר בכתובות ד' ויו"ד סימן קנ"ח ס"א וצרא"ש ה' נדה וסמכו אקרא סוגה בשו"ש עי' סנהדרין ל"ח ותנחומא פ' כי תשא ועוד. ומה"ט אס זנתה שנאסרה על בעלה עולמית אסורה להתייחד עי' סוטה ז' וצמרמא שם אמרו לו לא אס אמרת בנדה שכן יש לה היתר תאמר במוטה שאין לה היתר, מבואר דכל שאין לה היתר אסור לו להתייחד וא"כ הכ"נ צימי נדחה עכ"פ תאסור לו להתייחד עמה.

ברם התוס' סוטה ז' ד"ה נדה כתבו לחלק דדוקא יחוד דערייות דאין להם היתר דומיא דבן עם אמו אסרה תורה אבל נדה לא והקשה הגרע"א דמהיכי יליף ר"י מק"ו דנדה והא עיקר דנדה מותרת ביחוד הוא מטעם דיש לה

מנשותיהם אבל מ"מ הי' להם פת בסלו שאס ראו הי' נשותיהם מותרות להם.

והנה התוס' נדה ס"ו ד"ה ונאמנת כתבו דרואה מחמת תשמיש וסת גרוע הוא משאר וסתות וכאכילת פלפלין דמיא ולפי זה עלה בדעתי דאשה שראתה מחמת תשמיש ג"פ ונתעברה לישתרי לבעלה עכ"פ בשעת הריונה דהרי בשעת העבור כיון שניכר עובדה מסולקת היא מדמים ואינה חוששת אפילו לוסתה הקצוץ וא"כ כ"ש על וסת גרוע שבאה מחמת תשמיש ינמא דלא תחוש לה ואס היינו סומכין כן א"כ עכ"פ היה להם תקנה לשמש בשעת עובדה א"כ שפיר היינו יכולין לחזור ולומר דלהתעבר ע"י הזרעה הו"ל כשעת הדחק ולסמוך אמהרש"ם ולהחיר עלובה זו דהכא ודאי הדבר דחוק יותר מבשאר נשים שאינם מתעברות דהתם עכ"פ האשה יושבת תחת בעלה ואפילו אס יגרשנה הרי בידה להנשא לאחר ולא הו"ל בכלל עיגון אבל אשה עלובה זו אס תראה עוד הרי תאסר לכל העולם ותתגרש ותשב עגונה כל ימיה וכמה שקדו חו"ל על תקנת העגונות וא"כ עכ"פ יהיה לה היתר בשעת העבור לשמש וכן לפ"מ דקיי"ל דגם צימי הנקמה אינה קובעת וסת דכל כ"ד חדש מסולקת מן הדמים ותהא מותרת לשמש.

וראייתי להחוו"ד סימן קפ"ו אות ג' שהציא דברי התוס' הנ"ל ותמה דא"כ צימי עיבור והנקה לישתרי דאפילו לוסת גמור אינה חוששת צימים אלו ואי משום דילמא מקלקלה ליה בשאר ימים א"כ בנדה ל"ט דפריך אר"מ דצימי זיבה לישתרי ליקשי ארצנן ארואה מחמת תשמיש וכן אס ראתה צימי עיבור והנקה ג"פ מחמת תשמיש כיון דאין קובעת וסת צימי עיבור כמבואר בסימן קפ"ט סל"ג לישתרי לדעת הט"ז סקט"ז מבואר דפשיטא ליה דצימי עיבור וצימי הנקה רואה מחמת תשמיש נמי אסורה ועי' רמ"א סימן קפ"ז ס"י בשם תשובת ר' יוחנן ובת"ס יו"ד סימן קס"ד דצימי מניקה וצימי עיבורה נמי קובעת לרואה מחמת תשמיש ואע"ג דקיי"ל דאין אשה קובעת וסת צימי עיבורה והנקה היינו להיות כוסת שצריכה ג"פ אבל מיחש מיהו חוששת וא"כ כיון שראתה ג"פ מ"מ צריכה שתחוש ואסורה לשמש וה"ה שנעקר צפ"א וה"ה בכל רואה מ"מ שנעקר צפ"א וגדולה מזו דאפילו ראתה ב"פ קודם שנתעברה ואחת לאחר שנתעברה אפ"ה נאסרה על בעלה אס ראתה מ"מ.

והגם שכתב החוו"ד דכ"ז שהיא עוסקת ברפואות באופן שיכול להיות שיעילו לה מותר לשהותה עי' שם ובתנחומ"ש סימן קפ"ז ס"ק ע"ד פשוט דהטעם התם דהו"ל כמ"ש בת"ס ע"ש. אבל צדידן שאין השהיה לשם דבר מקוים שהרי הם כבר יודעים שא"א לה להתרפאות כה"ג אין לה

עליה כל ימיו וכ"ש הוא ממנו שאין לו אשה שיש לחוש להרהור
זה יש לו צדימו ואסורה לו והו"ל כשזהה בלא אשה. ועוד
יש כמה ענינים דנשוי מותר ופנוי אסור ע"י גדה י"ג וע"י
י"ד סימן קפ"ז סי"ג צ"ב וצ"ד סקל"ו שם ובספר זלעות הצית
להגאון צית מאיר צ"ע סימן י"ג באריכות, ומ"מ קודם
שיצא עליה ותראה פעם שלישית אין לאסור כי אפשר שלא
תראה וגם אין יכול לגרשה מקודם אם לא מדעתה ואני
מסופק כרגע בראתה צ' פעמים משלישי וגרשה מדעתה אי
מותרת אח"כ להנשא לרביעי ולשהות עמו עכ"פ ג' פעמים
כיון שלבעלה הג' לא נתחזקה או דילמא כיון שראתה מרביעי
פעם הראשונה הרי זה מנערף לצ' הראשונים של הבעל
השלישי ונמצאת מוחזקת לרואה מ"מ לכ"ע ואין הו"ג להאריך
בזה. עוד נראה לפענ"ד דבזה"י דישנם כל מיני כדורים בשביל
זה אם תקח כדור ויועיל לה ודאי מותרת להיות עמו, ובלאו
הכי לפענ"ד ליכא צוה אופן להשאר אצלו אם לא שכבר קיים
פ"ו דלא מועיל מחילת העונה ואז אם לא ירצה לא ישמש
ומותר להתיחד עמה ג"כ הגם שלאחר שראתה ג"פ לא מהני
וצריך עדים אם אינו רוצה לגרשה אצל הכא כיון דלא ראתה
רק צ"פ מותר להתיחד עמה אם כבר יש לו בנים כנלפענ"ד.

וע"ד אשה שכבר ילדה בן וצת ואחר הלידה השניה מרגשת
האשה שקשה לה לצריאות אם תתעצר מיד ורואה
למנוע הריון לכה"פ חזי שנה אי מותרת להשיט טבעת בחוך
הרחם למנוע הריון לזמן זה אי מותרת לעשות כה"ג. ימחול
נא לעיין בספרי משנה הלכות ח"ה סימן ר"י וסימן רל"ג.
ועכ"פ לאו כל הציצין שוין וצריך לכל פעם שאלת חכם לזה.

ובזה הגני ידירו דושה"ט וש"ת בידידות נאמנה, המברכו
בברכת חג כשר ושמח, וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה
וללמודה לאחרים ויתרומם ריש"י אכולא כרכא, המברכו בלב
ונפש

משנה הקמן

סימן קבט

אי מותר לשנות הוסת ע"י כדורים
(פילם בלע"ז)

ב' משפטים התשל"ה

מע"כ הרבני היקר יד"א וכו' מוה"ר נפתלי מארקאוויטש
הי"ו מאנטווערפן בעלגיא.

אחדשה"מ, וצדצר שאלתו אי מותר לאשה לקחת תרופות
שישנו סדר הוסת שלה שע"י כן תוכל לטהר
לבעלה קודם יום אחד או כיוצא בזה. הנה פשוט שמותרת
ומנוה לה להתרפאות כשתוכל להרפא ע"י ש"ע יו"ד סימן
קפ"ז ס"ח צרואה מחמת תשמיש שאם תרצה להתרפאות

היתר א"כ בקוטה דאין לה היתר אין ראייה מנדה ודמי לשאר
עריות וכבר קדמו בקושיא כעין זו בש"ק על הירושלמי וז"ל,
וא"כ מנ"ל לאסור יחוד דקוטה דהא לא דמיא לאמו דאינה
אלא בלאו ואמו צכרת וקוטה אפשר שיהא היתר לאסורה
שלא יצדקו אותה המים משא"כ אמו דודאי אין היתר לאסורו
וע"י רש"ש קוטה הנ"ל. אמנם במנחה חריצה הביא שנעלם
ממנו דברי התוס' סנהדרין ל"ז ע"א שגרסם בגליון הש"ס
קוטה שם דמסימו הכי. ומיהו היכי דלא בעל אפי' גדה
אסורה להתיחד כדאמרין צ"ק דכתובות הוא ישן בין אנשים
ופי' המהרמ"ל דהוא כמו חי' אחר שהקשו על יחוד דהוא
דאורייתא והיינו דלא אסרה תורה יחוד אלא אשה שלא בא
עליה מעולם דומיא דאמו אצל אשתו גדה לא והיינו דקאמר
ומיהו היכי דלא בעל וכו' ע"ש וצרש"ש שם ושו"ת הגרע"א
סוס"י קמ"ה ודו"ק.

נמצא לפי"ז דכל שבא על אשתו פעם אחת לית ליה עליה
כבר אסור יחוד דאורייתא אלא דרבנן, והראב"ד
בשער הפרישה כתב וז"ל, וכן גמי מי שנדר הנאת תשמיש
מאשתו בין שנדר הוא בין שנדרה היא ואמרה הנאת תשמישך
עלי וכן אשת ישראל שקנא לה ונסתרה אסורה לו ואפילו
להתיחד לו עד שישקנה והיא טהורה וכו' ומצאנו כל
הפרישות תשע זו למעלה מזו, הראשונה פרישת הקדושות
וכו' מוסף עליהם הנודר מן התשמיש שהוא אסור בכל מקום
עד שיחיר את נדרו וכו' מוסף עליהם האצל וכו' שהוא אסור
להתיחד עמה בזילה מוסף עליהם הנדה שהוא חייב בכל
מיני פרישה וכו' מוסף עליהם הנדה צימי חופתה וכו' מוסף
עליהם אשת ישראל שקנא לה ונסתרה שהיא אסורה בכל אלה
ואסורה להתיחד עמו ציום וזילה אצל יש לה היתר וכו'
נראה דהמודר הנאת תשמיש מאשה אין אסור להתיחד עמה
אע"פ שאסור בתשמיש וכו' ע"ש.

ויש לדון לדידן אי לדמותה למודר הנאה מתשמיש דהכ"נ
קבלו עליהם שלא לשמש וקיל הוא מהתם דהתם עכ"פ
אסור הוא לצא עליה לגמרי עד שלא ישאל על נדרו ואפ"ה
מותר לו להתיחד עמה אצל הכא אכתי ציאה אחת מותרת לו
ואח"כ תאסר עליו וגם כי אפשר שלא תראה עוד והו"ל אפשר
שיש לה היתר גם כי אם יצאו יתקף עליו ויצא עלי' ותראה
מחמת תשמיש אז יפרוש ממנה דהרי תאסר עליו לגמרי אפי'
ציחוד אצל כ"ז שלא בא עלי' אכתי מותרת לו ואין לן טעם
הגון לאסור ציחוד בשביל שקבלו עליהם שלא לשמש.

וב"מ לענכס הדין לפענ"ד פשוט דאין להם לעמוד כן מפני
כמה טעמים וכמו שכתבתי לעיל, חדא משום פ"ו
ובזהרעה מלאכותית אין זה ענה וכמ"ש לעיל. ב' משום
הרהור דא"א לו לבעל להיות עם אשה צבית שאסורה לו לצא

שפוסקת לראות ממש ותתחיל לספור ה"ז למחרת ונמצא שמוכל להטעה לבעלה ט' ימים אחר ראיתה והעצה שכשתראה וסתה ותטמא לא תטהר כלל אלא תמתין עם הספירה עד שתעבור עלי' וסת ותראה דם שנית ואז מיד כשתפסיק לראות בראי' שני' יכולה להפסיק לעת ערב ולמנות ז"ו והוא לפ"מ שכתב הש"ך סימן קצ"ו סקב"ב וז"ל, צריכה להמתין ה' ימים בין אם שמשה וצין אם לא שמשה היינו מתחלתה ומשום טעמא דש"ז אצל אם תוך ימי ספירתה או אחר ה' ימים נתקלקלה וחזרה וראתה דם או כחם פוסקת באותו יום בטהרה ומונה למחרת וזה פשוט עכ"ל.

הנה מוצא דמתוך ימי טומאה אם ראתה אין צריך לחזור ולמנות ה' ימים אלא פוסקת באותו יום ומונה למחרת והכ"נ כן הוא והגם ש"ל דלא כתב כן הש"ך אלא כשלא היתה צידה לטבול שנטמאת בתוך ימי ספירתה אצל כשהיה צידה לטבול שוב חזרה הגזירה למקומה מ"מ מסתברא דאין נפ"מ בזה וכ"כ האחרונים ז"ל ועי' סד"ט סימן קצ"ו סל"ט בשם מג"י בספרו קולת צלולה. וגדולה מזו דאפשר אף אם ראתה מיד אחרי טבילה קודם שבאת לבית בעלה כלל דפוסקת באותו יום ועי' שו"ת הר נבי יו"ד סימן קנ"ו שפסק נמי הכי דמותר אפילו לכתחילה והורה כן הלכה למעשה וא"כ צדיקן נמי יש עצה לעשות כן.

ומיהו אם נמשכת ראיתה יותר שאין ענה זו מ"מ ע"פ דעת הרופאים צריכה עכ"פ להקדים כל האפשר אז אם תפסוק ראיתה מקודם יש להקל שתפסוק מקודם עכ"פ היכא דלא שמשה עם בעלה סמוך לוסתה וזה ע"פ דעת השל"ה הוצא בפת"ש סימן קצ"ו סקט"ו מעשה בא לדי באשה אחת שהיה יום ד' לנדתה ולא שמשה עם בעלה צלילה שקודם ראיתה והתרחי לה ללבוש לבנים ציוס ד' ולהתחיל לספור ציוס ה' כי אם היתה מתחילה לספור ציוס ו' אז היה בא ליל טבילה צליל שבת שאחר יו"ט ומוטב שניח חומרא זו כדי לקרב הטבילה לחפיפה עכ"ל ע"ש. ובשו"ת תשובה מאהבה ח"ג כתב ע"ד השל"ה דכן נ"ל אף דאין לשנות המנהג מ"מ היכא דיש צד להקל בלא שימשה אין להחמיר ועי' שו"ת כנסת יחזקאל סימן נ"ד וצנידן דידן אפשר עוד דכיון דאין זה אלא עד שתעבר א"כ הכ"נ הו"ל כעין מילתא דלא שכיחא דכה"ג לא גזרו והרי ראינו כמה מקילין בצטולה נמי שתספור ציוס ה' והקילו זה וכן פסק ג"כ בשו"ת הר נבי הג"ל. והנה כל זה כתבתי לפי ההלכה והמציאות מ"מ למעשה ח"ו לא יעשה אדם מעשה עפ"י הלכה זו עד שיתיעץ עם מורה הוראה בזה וכמ"ש לעיל.

דושה"ט בלב ונפש

מנשה הקמין

קודם שתתחזק לרואה לכ"ע יכולה אצל לאחר שנתחזקה כרואה מ"מ יש מסתפקים אם מותר לסמוך על הרפואה ויש מי שמתיר אם אמר לה הרופא ישראל שומר התורה ואם תראה שפסק לה דם וסתה וראיתה ע"י הרפואות והיכא שהועילו יש לסמוך אף על עו"כ ועי' ש"ך שם בשם הב"ח וצב"ט דאם עשה רפואה זו לאשה אחרת והועיל לה יכולה אשה אחרת לסמוך עליו אף לאחר שנתחזקה והחוו"ד תמה על הב"ח דכיון דאשה זו לא נתחזקה א"כ אפשר היתה פוסקת מעצמה ולא היתה נתחזקה כרואה מעולם והאיך נחיר אחרת שנתחזקה כבר כרואה בשביל זה האשה שלא נתחזקה ועי' ח"ס סימן קע"ה ובפת"ש שם אות ל"ח. ולפענ"ד יש לומר כגון שראינו שינוי בגוף ע"י הרפואות שעושה שינוי בסדר הוסת לגמרי אז ממילא אפשר להחזיק גם באשה אחרת שתפעול כן כיון שראינו פעולת הכדור הזה וכיוצא לפעול שינוי בוסת לגמרי או כיוצא בזה. ועי' שו"ת מוהרש"ם ח"א סימן י"ג דרופאי מחללי שבת אינם נאמנים. ומיהו אם אומרים זה שלא בפני זה ומכוונים דבריהם נאמנים ובעונ"ה רופאי זמנינו גרועים הם מאז כי הם מלאו שקר וכזב, ולדעתי אין בהם גם מה שאמרו שאומן אינו מרעה אומנותו ע"פ רוב והרבה יש להשיב בדבר, ואין הו"ג להאריך בעת בזה וד"ל.

סימן קל

אשה שלא תוכל להתעבר רק אם תטבול
קודם יום אחד

עוד להג"ל

ומה ששאל עוד באשה שקבעו לה הרופאים שאינה יכולה להתעבר אלא סמוך לימי טהרתה ממש ואם תספור ה' ימים ואח"כ ז' ימים ככל הנשים לא תוכל להתעבר אי מותר לה להקדים יום אחד או כיוצא בו כדי שתטהר יום אחד קודם או לא פלוג בזה.

הנה בזה אני כותב לו רק מחמת ידידות לאציו היקר ואני מתנה שאין זה למעשה אלא להלכה אצל למעשה בין ששאל לו או לאחרים צריך ליכנס להרצ המקומי ולשאלו ולהתיעץ עמו כי כל הענין נשתנה וא"ל לפסוק בזה רק צדדך כלל אם יש צמתיאות דבר בזה.

ולעצם השאלה, כתב רמ"א יו"ד סימן קצ"ו סי"א שעכשיו אין לחלק בין שמשה עם בעלה ללא שמשה וכל אשה שרואה אפי' כחם צריכה להמתין ה' ימים עם יום שראתה בו ותפסוק לעת ערב ותספור ז' נקיים וכן נוהגין במדינות אלו ואין לשנות עכ"כ ע"ש. ומיהו בשעהד"ח כזה ישנם צ' אופנים חדא באשה שאין זמן ראיתה נמשכת אלא יום או יומים אז יש עצה שמוכל להפסיק בטהרה באותו יום

סימן קלא

היוצא לדרך על כמה זמן שחייב לפקוד אשתו

ה' להדלקה התשל"ו בני יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי זרע ברך צ"מ הרה"ג כש"ת מוה"ר דוד יהודה ליבל וויליגער הי"ו, נכד לידיו"ג הרב הגאון וכו' מוהר"מ שליט"א.

אחדשה"ט וש"ת צידדות, דדבר הערתך במשנה הלכות ח"ו סימן קנ"ז לענין יוצא לדרך שחייב לפקוד את אשתו וכמ"ע הזאת דברי הגריעצ"ן ז"ל בהגהותיו על מס' יצמות דף ס"ז ע"ב וז"ל, בשעה שיוצא לדרך יותר נ"ז לפי שפורש ממנה ולא חדע עת באו והיינו ודאי שפורש לדרך רחוקה אבל אם הדרך קרובה כדי שישכח לציטו קודם שחצור העונה הקרובה לה נ"ל שאינו חייב להוסיף על חיוצ עונתו עכ"ל. הנה יפה העיר בזה וכן ראיתי בשם שו"ת דבר שמואל כת"י דהחיוצ הוא ציוצא לדרך לפי העונה שהוא מחויב דהיינו למשל למי שעונתו משצת לשצת ובשצת היה בדרך מחויב בעונה כשיוצא לדרך וכדומה והציוצא צספר אז נדצרו ח"ו סימן ע"א.

ובי"הו בחי' מהרש"א מהדורא בחרא יצמות הנ"ל דיין מלשון התוס' ד"ה חייב אדם שכתצו ואם רחוק ממנה וכו' כלומר אם זה הדרך רחוק ממנה שלא יצא אליה מהר צריך לפוקדה דמסתצברא אם הוא הולך בקרוב אליה וישוצ ביום או יומים שאין צריך לפוקדה ע"כ, נראה דאינו תלוי בעונה אלא בריוחוק זמן יום או יומים לא מקרי ריוחוק ומינה דג' ימים לדעת המהרש"א ז"ל מקרי ריוחוק וא"כ לא תלואו בעונה כלל אלא בריוחוק מקום וזה דלא כהיעצ"ן ודב"ש הנ"ל.

ואישר נלפענ"ד דדבר זה במחלוקת שניה דבגמרא יצמות דף ס"ז ע"א אמר ריב"ל כל היודע באשתו שהיא יראת שמים ואינו פוקדה נקרא חוטא שנאמר וידעת כי שלום אהלך וגו' ואמר ריב"ל חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שהוא יוצא לדרך שנאמר וידעת כי שלום אהלך וגו' ופריך והא מדהכא נפקא מהתם נפקא ואל אישך תשוקתך מלמד שהאשה משתוקקת על צעלה בשעה שהוא יוצא לדרך א"ר יוסף לא נצרכה אלא סמוך לוסתה. והנראה לכאורה דהני תרי מימרא דריב"ל שייכי אהדדי ופירש"י אמימרא ראשונה דריב"ל כל היודע באשתו וכו' ואינו פוקדה צעת עונתה וכו' פ' הנמק"י ותמה עליהם היש"ש דבסתם אשה נמי הא כחיצ וענתה לא יגרע ומ"ש זו שהיא יראת שמים ולכן פי' דהנכון כפי' הראצ"ד והטור כי העונות שקצעו חכמים על דרך סתם קצעו אותם כי אמדו דעת האשה שהיא מתפייסת בכך אבל אם רואה שהיא מתקשטת ומנבשת יותר ע"י השתדלות לפניו חייב לשמחה דדבר מנאה אפילו שלא בשעת עונתה כדאיתא

בפסחים אמר רבא חייב אדם לשמח את אשתו דדבר מנאה אפילו שלא בשעת עונתה אפילו היא מעוברת ע"ש.

ומעתה י"ל דהכ"נ דידן בזה תליא כיון דיוצא לדרך נמי דרוש לה מוידעת כי שלום אהלך א"כ לרש"י ונמק"י דפי' לעיל אמימרא ראשונה דאינה פוקדה צעת עונתה הכ"נ י"ל דדוקא כשתעבור עונה ולהראצ"ד והטור והיש"ש הכ"נ אפילו שלא במקום עונה ודו"ק.

איברא דנראה דהכא כ"ע מודי דאפילו שלא בשעת עונתה צריך לפוקדה חדא דהרי פריך מהתם נפקא ואל אישך תשוקתך מלמד שהאשה משתוקקת לצעלה בשעה שהוא יוצא לדרך וא"כ אין זה מדין עונה דדין עונה לפי פי' עכ"פ ילפינן מוידעת כי שלום אהלך והכא קרא אחרינא ואל אישך תשוקתך והוא בשעה שיוצא לדרך ולא דמי לאשה יראת ה' שצעלה בציתה אבל הכא מטעם השתוקקות הוא חייב לה וכקושית היש"ש על רש"י וגדולה מינה, והשנית דנראה דכ"ע מודי דציוצא לדרך צריך לפוקדה משום דכתיב ואל אישך תשוקתך וזהא לא פליגי דאיכא דין פקידה ולא נחלקו אלא בשעת וסתה והכי פירושא דגמרא אמר ריב"ל חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שהוא יוצא לדרך שנאמר וידעת כי שלום אהלך וגו' וקס"ד דעיקר פקודא דא ילפינן מקרא זה וע"ז הקשה ליה המקשן והא מהכא נפקא מהתם נפקא ואל אישך תשוקתך מלמד שהאשה משתוקקת על צעלה בשעה שהוא יוצא לדרך וא"ר יוסף לא נצרכה אלא סמוך לוסתה כלומר דריב"ל נמי לא בא להשמיענו דין חיוצ הנ"ל דודאי אם הוא יוצא בזמן שאינו סמוך לוסתה כ"ע מודי דחייב לפקדה דואל אישך וגו', ולא בא ריב"ל אלא להוסיף דאפילו סמוך לוסתה נמי וזהא פליגי הפוסקים אי תשמיש ממש או דוקא חיבוק ונישוק או דציצור צעלמא אבל שלא בשעת וסתה כ"ע לא פליגי מקרא דואל אישך תשוקתך דהוא פקידה צפני עצמה וכ"כ הנמק"י דהיוצא לדרך הוא משום שמתאווה לו באותה שעה יותר וא"כ נראה דהגם שפי' צמימרא ראשונה דריב"ל באשה יר"ש שמיירי בעונתה וכפירש"י מ"מ הכא פי' משום שמתאווה לו ואלו לטעם שמתאווה ודאי אין זה ענין של עונה סתם אלא חיוצ עצמי וממילא יש לומר דבזה רש"י נמי מודה ומה שפי' משום עונה היינו כשאינו יוצא לדרך, ואמי שפיר מאד מה שלא חלקו בזה המפרשים צין עונה או פחות מזה.

גם משיטת ר"ת ודעימיה דס"ל דפקידה זו דצברים צעלמא ולא בתשמיש נראה נמי דע"כ שלא בשעת עונה מיירי אלא מטעם נמק"י שצאותה שעה מתאווה לו יותר וצריכה ריצוי ופיוס רק משום שצשעת וסתה חייש לאיסור וסת וכן נראה דעת הרא"ש בתוס' שכתב וז"ל, ופר"ת וכו' ומשני לא

כהגיע צ"ח ונמי דלא כמהרש"א ז"ל. ולפענ"ד יש להסמיק דבריו דבמ"ת נמי דרשו שבו לכם לאהליכם ע"י שבת פ"ז וי"ל דהתם נמי נפקדו לפקוד נשותיהם ובמד' דעל כל דבור ודבור חזרו לאחוריהן י"ב מיל ומלאכי השרת החזירו אותן דכתיב ומלאכי צבאות ידודין ידודין ורמו יש די"ב מילין הוא שיעור פקידה וע"י פ"ת סימן קפ"ד וטהרת ישראל שם ובא"ח ספינקא סימן ר"מ ואחי שפיר.

אמנם דעת הרא"ה צד"ה צ"ת שציעי שער שני כתב דשרו ל"י רבנן ליוצא לדרך לפקוד אשתו ומסתמא אפילו צביאה משמע ומשום דעונה זו לפני וסתה דרבנן שרו ליה רבנן ציוצא לדרך ומ"מ לא התירו אלא ליוצא לדרך בלבד אבל לא לבא מן הדרך משמע דבא מן הדרך ליכא מצוה וי"ל קצת דדוקא בשעת וסתה הוא דלא התירו לבא מן הדרך אבל מ"מ מצוה איכא דאל"כ היל"ל סתם דבבא מן הדרך ליכא מצוה ומאי ס"ד דהתירו צבא מן הדרך לבא עליה בעת וסתה כיון דליכא מצוה כלל וע"כ דבא מן הדרך נמי איכא קצת מצוה אלא דלא התירו שעת וסתה וי"ל.

והרשב"א נדה דף ט"ו ע"ב צ"ח שם יש מפרשים כתב דגם צבא מן הדרך שמא יש להקל כמו ציוצא מן הדרך וע"י רש"י צ"ח ק"ו ע"א צרוך אחת צבואך וצרוך אחת צבואך שלא תמנא אשתך ספק נדה בשעת צבואך מן הדרך ופירש"י שם ספק נדה וכ"ש ודאי ובשו"ת חו"י סימן קפ"ד התיר לשמש בשעת צ"ח צוילן סביב הספרים כגון בשעת עונה וליל טבילה ויציאה מן הדרך או בא מן הדרך וע"י בה"ט א"ח סימן ר"מ סקי"ט (ומבואר דשעת עונה לחוד ובא מן הדרך ויוצא לדרך לחוד לחו"י עכ"פ) ובדרך פקודין מצוה א' כתב ג"כ בפשיטות דגם הבא מן הדרך דינו כיוצא לדרך ובשעת א"ח סימן תקנ"ח צ"ח כנה"ג דאסור לשמש מטמו צליל עשירי צבא אבל צליל טבילה או יציאה לדרך או בא מן הדרך מותר ע"כ.

ולבאורה פשוט דבא מן הדרך להפוסקים דס"ל דהוא מצוה או לכולהו שלא בשעת וסתה ודאי אין הכונה שהוא זמן עונתה דאז ודאי מצוה איכא משום מצוה עונה ואין לזה שייכות עם צבואתו מן הדרך אלא ע"כ דהוא מצוה של ופקדת וידעת כי שלום אהלך שלא בזמן החיוב. אשר לכן נלפענ"ד דהחיוב של יציאה לדרך הוא חיוב צפני עצמו ואין לזה שייכות עם קיום עונה המחוויצ לה בלאו הכי וגם לא מצוה צראשונים שחלקו כן ומ"מ מסתבר דלא כל היוצא חוץ לעיר וחוזר מיד יתחייב צדצר ולפענ"ד דבר זה ניתן לפי אומדן דעתו של אדם והאשה וידוע נדיק נפש בהמתו וכל ערוס יעשה בדעת ורק שיהיו כל כוונותיו לש"ש.

נכרה אלא לאשתו נדה כלומר הך קרא קמ"ל שחייב לפקוד את אשתו אם אינה נדה בתשמיש ולדבר על לבה עונה שלימה וקרא אחרינא קמ"ל דאפילו צבואתו נדה יש לו לפקודה עונה אעפ"י שאסורה לו בתשמיש מ"מ שמתה ותענוג הוא לה וכו' והכי אמרינן בעירובין וכו' ע"ש. ומבואר דהכונה היא דאפילו שלא בשעת עונתה וכן נראה פשוט מיש"ש הג"ל דדבר זה אינו תלוי בעונה כלל. וז"ל המאירי יבמות הג"ל, וכן כל היוצא לדרך ראוי לו לפקדה וליפרד ממנה מתוך חבה שאף האשה לבה עליו בשעת הפרידה ומתעוררת לאהבתו ואפילו היה סמוך לוסתה עונה שראוי לו לפרוש כמו שיתבאר במקומו פוקדה מ"מ דבצרי שעשוע ליפרד ממנה צאהבה וכו' ע"ש. מבואר מדברי כולו דהטעם הוא משום דאשה משתוקקת בשעת יציאה מן הדרך על צעלה יותר מוזמן שהוא צבית ולזה אין נפ"מ בעונה הראויה לה או לא דזה הוא מדרך הטבע וכ"ש הוא מקושית היש"ש על פירש"י צאשה יראת שמים דהתם עכ"פ כיון שהא צביתה וצעלה צבית לא היה להתאווה יותר ממנה שקבעו חז"ל אבל צבא שצעלה יוצא לדרך דרכה הוא צכך ופשוט הוא לפענ"ד. וכן נראה מזהר פ' צראשית דף ג' עה"פ ותרא האשה ע"ש בסופו.

עוד נלפענ"ד לדייק לפ"מ דמצוה מחלוקת הראשונים ז"ל צבא מן הדרך אי יש מצוה לשמחה כיוצא לדרך או לא. והנה צוהר פ' צראשית דף ג' עה"פ ותרא האשה ח"ל, ח"ח כל זמנא דבר נש אמתכב צאורחא בעי לנטרא עובדי בגין דזווגא עלאה לא יתפרש מניה וכו' בשעתא דעאל לצייתה צעא לחדתא דצייתה (צייתה) בגין דצייתה גרמא ליה ההוא זווגא עילאה כיון דאתא לגביה צעא לחדתא לה בגין תרין גוויי חד בגין חדוותא וכו' ולא עוד אלא דאסגי שלים סתם לתתא (לאתתא) ה"ד וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא וכי אי לא פקד לאיתתיה חטא איהו וכו'. מבואר מדברי הוזהר הקדוש דגם צבואתו לצייתו איכא מצוה לשמחה כמו צבואתו ובמקום אחר הצאחי זכר לדבר מש"ס דילן שבת דף ל' ומ"ק דף ט' ציום השמיני שלח את העם ויצרכו את המלך וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב וגו' וילכו לאהליהם שמנאו נשיהם צטרהה שמחים שנהנו מזיו השכינה וטובי לב שנתעברו נשותיהן של כל אחד ואחד וילדה זכר, ולבאורה אטו כל אחד מהן עונתו היתה אז ועכ"פ מי לא היה אחד מהם שלא היה צריך לאותו מעשה וע"כ כיון שצאו לצייתו מצוה לשמחן כיוצא מצוה ועשה להם השי"ת נס שילדו כולם זכרים וזה נראה לבאורה דיוק נכון.

ובשו"ת תשובה מאהבה ח"א סימן ל"ד כתב דשיעור המהלך בדרך הוא י"ב מיל כשיעור שבת ומשמע נמי דפשיטא ליה דכל המהלך בדרך כן הוא וזה דלא

מ"ר כל היום א"ו דלא חיישין ליה עכ"פ בוסת שאינו קבוע עכ"ל ע"ש. וגם בשו"ת בית שלמה יו"ד ח"ב סימן כ"ז וביוסף דעת ג"כ מקיל נגד החו"ד ע"ש אפילו לענין עקירת הוסת ועי' ט"ז סי' ק"ז וס"ט סי' קפ"ג סק"א ובחו"ד סימן ק"ז ס"ק כ"ז.

וגדולה מזו דעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל דאם עבר הוסת א"ס בדיקה כלל ובעלה בא עליה אפילו ישנה וא"ס לשאול אם טהורה היא דאין חוששין כלל אלא שהר"ן כתב ע"ז דהוא קולא גדולה ובש"ע לא הביא שיטה זו כלל ובכו"פ אות י' הסביר לדעתם קושיית החס"י נדה ט"ו דהא סמוך לוסתה חסורה לשמש דלמא תראה בזמן דחוקה אורח בזמנו בא וא"כ כשהיה לה וסת איך ישמש עמה בלי שאלה דלמא באמת ראתה ואם ישאלנה תאמר לו טמאה אני וז"ל דבלא"ה כתבו המפרשים ברוחה מחמת תשמיש תלין ברוחה מחמת תשמיש ולא בשאר מקרים משום דטבע החימוד וחימום התשמיש להזיל דם כדאמרין בתעוה לינשא שמה מחמת חימוד וממילא באשה בעלמא אינה עלילה לדם וסת דרבנן ואפילו עברה וסתה לא מחזקין לה לרואה משא"כ אם תשמש סמוך לוסתה ע"ש. בקינור חידש לן הכו"פ דבשעת וסת שתקנו לפירוש אין החשש שתראה מחמת הוסת אלא שהתשמיש יגרום בזמן הוסת שתראה ובלי תשמיש לא יתעורר הדם לבא דהתשמיש גורם לעורר הדם שיבא.

וא"ל דא"כ לעולם נחוש דהתשמיש יגרום לדם שיבא ואפילו שלא בשעת וסת ומדחזין שאין התשמיש גורם לדם א"כ ודאי גם בשעת וסת אין הגרמא מחמת התשמיש אלא הוסת הוא הגורם ז"ל דבכל שאר הימים כיון שהחוקה בחזקת טהורה לצעלה ולא ראתה סמכין לחזקת טהרה שלה אבל בשעת וסתה הגם שאכתי יש לה חזקת טהרה עד שלא ראתה מ"מ כיון שאשה זו עכ"פ יש לה חזקה נגדה שתראה שהרי אינה מסולקת מן הדמים תלין בזמן הוסת שיגרום להמקרה שיבא.

וזה הרבה אשר תמהתי למ"ד שאם לא בדקה בתוך יום הוסת שהיא טמאה דחיישין שמה ראתה והלא ראית וסת הטבעי נמשך כמה ימים ועכ"פ לא רק טפה אחת וא"כ אשה זו שצריכה לראות בשפע ב' או ג' ימים ועכשיו שעבר עליה הוסת ובדקה עצמה ולא מצאה מראה טמאה אמאי נחוש שמה ראתה טפת דם כחרדל וטמאה הרי העיקר שחיישין היא להוסת שדרכה לראות דמים הרבה ב' או ג' ימים ואותה הוסת ודאי לא ראתה עכשיו וא"כ למה נחוש לה לוסת הטיפה שלא דרכה בזה כלל ועי' ס"ט סימן קפ"ג בשם שצ יעקב דטפת דם כחרדל אינו רק גזירת חז"ל והכוונה דאין דרך המקור להוציא פחות מכגריס כמ"ש החס"י נדה

שוב מצאתי באור נדיקים סימן כ"ז מנזות פ"ו סק"ז ח"ל, חייב אדם לפקוד לאשתו כשיצא לדרך כי אז ניזון הקדושה של שכניה נמצא עמו לשמרו בדרך והוא לכאורה ע"פ המצואר צוה"ק ולטעם זה כל שיצא לדרך שהשכינה עמו חייב לפקוד. [ועיין גיטין דף ע' ע"א הבא מן הדרך ושימש מטתו הו"ל צניס ויתקין, וז"ע]. [וע"ע שו"ת משנה"ה ח"ט סי' קע"ו].

סימן קלב

ביצד לנהוג בבדיקות ביום וסת

עוד להג"ל

ובדבר שאלתו עוד באשה ציוס וסתה שצריכה בדיקה כמה פעמים ודיעבד ק"י לה בחד כמצואר בחז"א ה' נדה סימן פ' וקשה ליה הא ציוס וסת יש חשש שמה ראתה ולכן היה צריכה להיות מוך דחוק בסוף היום ממש וסמוך לשקיעת הגר"א וגם סמוך לשקיעת ר"ת עכ"ל.

הנה באמת כי דעת החו"ד הביאו בפ"ת סימן קפ"ד אות י"ז שצריכה להיות לה מוך דחוק כל העונה כולה ובמשנית וסתה ב' או ג' ימים המצואר בסעיף ב' צריך שיהיה מוך דחוק שם כל הב' או ג' ימים דכשעת ווסתות דמיון ע"ש, עוד הוסיף החו"ד ז"ל שאם בדקה ונאצד ממנה העד או זרקא העד ליכא תו ראייה שלא הרגישה דסברה הרגשת העד הוא ואסורה, ולפי"ז ה"ה אם הטילה מי רגלים נמי אסורה די"ל הרגשת מ"ר הוא וחלקן עליו רוב האחרונים ז"ל והטעם דקיי"ל וסתות דרבנן ולכן סמכין אהרגשה וכל שלא הרגישה טהורה היא ולא חיישין שלא תבזין וסברה דהרגשת העד או המ"ר הוא וקצת הצאתי לפענ"ד ראייה לשיטת האחרונים נגד החו"ד מגמרא שזועות י"ד ע"ב ה' משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב מפני שניצאתו הנאה לו כציאתו ופי' רש"י נטמאתי עכשיו ועי' בגמרא שם דף י"ח הרי דכשעת תשמיש נמי צידה להבחין בין הרגשה להרגשה וא"כ ה"ה בשעת הטלת מ"ר. [וע"ע משנה"ה ח"ט סי' קע"ה].

ובשו"ת דברי חיים למרן אדמו"ר הגה"ק מצאנו ז"ע יו"ד סימן ע"ח באשה ששמשה חז"ל, וא"ס להחמיר משום ששמשה אח"כ דלמא סברה שהיא הרגשת השמש דז"א דכבר הסכימו רוב האחרונים והגד"ט הסכים עמהם דגם בשמשה לא חיישין דטעתה רק צ"ש דם וליכא למיתלי וכן נראה מדברי הראצ"ד והרמב"ן והרשב"א ז"ל דאפילו לא בדקה נעקר הוסת שאינו קבוע אם לא ראתה כל היום ואפילו בלא בדיקה ודוחק לומר שלא היה הרגשת

נ"ז ד"ה ג' גריסין ועי' ז"ח סימן קפ"ג, גם בנוז"י כתב דעכ"פ שמי טפות צעי וכ"ש בשעת וסתה. וא"כ כיון שעד השתא יש לה חזקת טהרה והוסת שס"ד שצא ועוקר החזקה לא היו אלא כשהוא וסת שרואה הרבה דם א"כ טפת דם כחדל לא שכיח ונוקמנה על החזקה קמייחא כיון דראינו דהאורח לא בא בזמנו.

שוב מנאמי לכקמ"ח הי"ד בתשובה כת"י שהשיב על דעת חו"ד הנ"ל בהטילה מ"ר שחש שמא ראתה ולא ארגשה וכתב דכיון שיש לאשה זו חזקה שתראה ציוס וסתה ויהא נמשך ראיימה כמה ימים ועמה אם לא ראתה יום אחד אחר הוסת אגלאי מילתא שנשתנה ואיתרע חזקתה וכיון שאיתרע חזקתה אין חוששין לה כמ"ש בת"ש הוצא בפמ"ג בפתיחה להל' טריפות כיון דבהמה זו יצאה מן הרוב דרוב אין להם מים בהראש תו ל"ל לומר אוקי אחזקתיה ואף דהתם לחומרא והכא לקולא ובפרט לשיטת הנוז"י וח"ס דלחוש הו"ל דאורייתא מ"מ אם עברה הזמן לכ"ע לא היו אלא דרבנן ואוליגן לקולא והאריך שם הרבה בדבר ונדפסו הדברים בספרו באר דוד סי' כ"ו. ולפענ"ד בר מן דין כיון דאית לה חזקת טהרה רק משום דאורח בזמנו בא מפקינן לה מחזקתה וכיון דראינו דאורח לא בא כסדרו ובזמנו הדריגן אחזקה קמייחא ואמרין דטהורה היא.

והנה בגמרא גיטין כ"ח המציא גט וכו' בת ישראל הנשואה לכהן והלך בעלה למדינת הים אוכלת בתרומה בחזקת שהוא קיים ורמי ליה אצ"י לרבה תרומה אחרונה הרי זה גיטך שעה אחת קודם למיתתו אסורה לאכול בתרומה מיד ואמר רבא שמא מת לא חיישינן שמא ימות חיישינן ע"ש ברש"י שמא מת לא חיישינן דאוקמינן אחזקה שהניחו חי וכו' אבל זו שנותן לה גט ע"מ שיחול שעה אחת קודם למיתתו לשמא ימות מיד ודאי חיישינן דלא מרע לה לחזקה בהכי ע"כ. ועי' ח"ס שם בח' למס' גיטין ובשו"ת בית שערים יו"ד סימן תי"ז ובמשנת עמרמי שם. והנז"י קמא יו"ד סי' נ"ה הסביר הדברים דאדם יש לו חזקת חיים כמו שהוא חי עתה עדיין חי הוא אבל אין לאדם חזקה שלא ימות שהרי ודאי ימות פעם א' וכאשר עברה שעה אחת שוב לא חיישינן שמא מת כבר דזה נגד החזקה חי אלא חיישינן שמא ימות דזה לא היו נגד החזקה דחי הוא ולכן גבי אשה נמי דכל אשה יש לה חזקת טהרה שהרי עכשיו היא טהורה ולא חיישינן שכבר נטמאה בטומאת נדה שזה נגד החזקה אבל אין להאשה חזקה שלא תראה נדה אחר שעה שאין בזה חזקה שהרי בפעם אחת עתידה לראות נדה שהרי לא תהיה טהורה לעולם ולכן איכא למיחש בכל שעה שמא תראה ומה העלה דלשמש סמוך לוסתה לכ"ע דאורייתא לפי שאמרין חזקה אורח בזמנו בא

ול"ל העמד נגד חזקה זו חזקת טהרה שהרי צמה דחיישינן שמא תראה לא מרעינן חזקת טהרה שלה והוא ממש כמו שמא ימות וא"כ ליכא חזקה הסותר לחזקת אורח בזמנו בא ולכן אסורה מן התורה וקרא דוהורתם את בני ישראל דרשה גמורה היא אבל אם כבר עבר וסתה למימר וסתות דאורייתא לטמאה לשעבר לומר שראתה בשעת הוסת נגד זה יש חזקת טהרה הסותר לזה לכך סברי הני תנאי וכן פסקינן הלכתא דוסתות דרבנן ע"ש ועי' נוב"ט יו"ד סימן ק"ג מה שהאריך לבאר דבריו הראשונים. ועי' שו"ת חכ"ל סימן ק"ו מה שהקשה סמירה להרמב"ם בזה וצחי' הארכתי לישב צס"ד באופן הנ"ל.

הן אמת ללאדם מיעוט כמוני במקום אחר הקשימי לפמ"ש הח"ס בח' ומרן צבי"ש הנ"ל אגמ' דפריך מנוד לאדם והקשו הנ"ל ז"ל זע"ג מה ענין נוד לאדם אדם מעותד למיתה ואחז"ל אין אדם מקוה שלא ימות וכשם שהיה לו חזקת חי כך היה לו חזקה שעמיד למות משא"כ נוד שאין הכרח שיבקע לעולם אע"פ שהוא צמציאות אינו מוכרח ע"ש מה שתי' דפריך בהדרגה ועי' ח' הרעב"א גיטין הנ"ל. ולפי"ז אומר אני דמה ראה וסת למיתה שהרי מיתה אדם מקוה שימות כמ"ש שחקות אנוש רמה וא"א שלא ימות אבל אשה זו אע"פ שהוא צמציאות שתראה דם ותטמא מ"מ אפשר שלא תראה לעולם שתפסוק מלראות עוד שהרי כמה פוסקות וכולם פוסקות כשמוקינות א"כ אפשר שזו נמי תפסוק מלראות ולא תראה ועוד דשלא בשעת וסתה גם הנז"י ז"ל מודה דלא חיישי' שמא תראה כיון שיש לה חזקת טהרה ורק על זמן הוסת הוא דחייש וזה ודאי אפשר מאד שלא תראה כלל ומצי' הוא אצל נשים שעוברת וסת אחת ולא תראה. ועי' כתובות ז' ע"ז כיון דאיכא נשי דקמשנו ווסתייהו כשעת וסתה דמי ע"ש ועי' חו"א יו"ד סימן פ' אות י"ט חו"ל, ואע"ג דרוב נשים יש להם וסת היינו עיקר קיום הוסת אבל מצוי שינוי הסדר לוסת אחר ופעמים מקדמת ופעמים מאחרת וכדאמרין בכתובות ז' ז' וכו' עד שאם נדון בדרך האריך בראיות משולשות בסדר קיים אם יקיים ראית יום הזה ברוב הנשים ברוב חיייהן אין זה אלא כמחצה על מחצה ולכן היא בחזקתה הראשונה שלא ראתה ועפ"ז צריך תלמוד למ"ד וסתות דאורייתא ע"ש וא"כ ראיה לדברינו דלא דמי זה לשמא ימות דודאי מעותד הוא למות ואינו ודאי שתראה ואפילו תראה שמא תשובה הזמן. וא"כ לא דמי הא כלל לשמא ימות דחיישינן שודאי ימות אבל הכא לאו ודאי הוא שתראה לגמרי ואם כן אמאי חיישינן בזמן הוסת יותר מצאשר ימים ולפענ"ד ז"ע, וכנראה דהגאון ז"ל הרגיש בזה ולכן כ' לפי שאמר' דאורח בזמנו בא ול"ל העמד נגד חזקה זו חזקת טהרה אלא

דמ"מ מה ש' והוא ממש כמו שמא ימות ז"ע דמרחק רב ציניהו לעינין שזה מנזי וזה הכרח שא"א זולתו וכקושיית הח"ס והצ"ש ז"ל וז"ע.

עוד קשה לפענ"ד דנראה בנשאת לכהן שאוכלת בתרומה ונתן לה גט ע"מ שיחול שעה אחת קודם מיתתו דאסורה לאכול בתרומה מיד דחיישין שמא ימות נראה פשוט דאם היה איזה תנאי בגט או איזה מציאות שלאחר שיעבור חדש ימים אם לא מת יתבטל הגט או לאחר החודש חזרה להחירה הראשון דכה"ג הדרינן לחזקת חיים שלו ואמרין שמא מת לא חיישין ודאי לא מת בחדש ימים הללו אף שהיה חולה וכיון שנתבטל הגט חזרה להחירה הראשון שאוכלת בחזקת חיים שלו והכ"נ אני אומר אפילו לפי שיטת הנוצ"י עכ"פ לאחר שעבר הוסת תהא מותרת לבטלה אפילו בלא צדיקה דחזקת טהרה אכתי כאן הוא וחזקת אורח צומנו בלא כזר עבר וי"ל קצת דו"ק בזה.

מיהו לדידן העולה מזה נראה דאשה זו בחזקת טהרה עומדת ורק אנו חוששין משום אורח צומנו בלא ולכן צומן הוסת אנחנו אסרינן אותה מספק ורק אחר הוסת אנו רוצין להחירה ולהעמידה על חזקתה של מפרע והחירה הקודמת ונראה לפענ"ד לחקור צדיקה זו למה הוא אם הצדיקה הוא משום דחיישין שמא תראה ותטמא או שהצדיקה היא לזרר שלא ראתה ותטהר. ונלפענ"ד דבהא פליגי החו"ד ושאר פוסקים דהחו"ד ס"ל דהצדיקה הוא דחיישין שמא תראה ותטמא ולכן כל עונה כולה שמספקין בוסת צריכה להיות לה מוך דחוק שמא תראה ותטמא ובכל רגע חיישין שמא תראה שהרי כל משך הוסת היא בספק זה אבל שאר פוסקים ס"ל דאין לא חיישין שמא תראה דהרי יש לה חזקת טהרה ומשום דאורח צומנו בלא אסרינן אותה עונה זו והצדיקה הוא לזרר שלא ראתה ולא נטמאה וממילא החילוק דאם חוששין שמא תראה חוששין מרגע ראשונה שמא תראה ואם החשש שמא ראתה והצדיקה רק לזרר שלא ראתה די אם תצדוק בסוף העונה ותראה שלא ראתה ותהא מותרת ואפשר דמה"ט הרי"ף והרמב"ם לא מנריכין צדיקה כלל וכמ"ש לעיל דחזרה להחירה הראשון ממילא ואין מחמת חשש מנריכין צדיקה. ועי' דרכ"ת סי' קפ"ד אות מ"ב דהעיקר כדעת הט"ז להקל אפי' צדיקה לאחר זמן הוסת. וכ"ש בזה"ז דע"פ רוב הנשים שלנו יש להם מיחושים בשעת וסתן וכל שלא היו לה הסימנים הללו אינה חוששת לבלום אפילו לשיטת מהרא"מ אך אם היו לה מיחושים הללו לדעת הרא"מ וסה"ת צריכה צדיקה מיד דוקא ואם לא לא מהני דחיישין שמא ראתה ונפלה לארץ ולשאר הפוסקים גם בכה"ג אין לחוש אם צדיקה אח"כ ומנאה טהורה ע"ש.

העולה מזה דאין להחמיר בזה חומרות ע"ג חומרות וכל שצדיקה עצמה פעמים צעונה בתחלת העונה ובסופה די, ולכתחלה כל המרבה צדיקות הרי זו משובחת ביום הוסת אבל אם לא צדיקה אלא לאחר עונת הוסת ומנאה עצמה טהורה הרי זו מותרת וכדעת האחרונים ז"ל כללפנ"ד.

ובמה ששאל עוד בה"י מקוואות נא ימחול לעיין מה שכתבתי בספרי משנה הלכות ח"ב סימן ד' ה"ו. ויותר אין הו"ג להאריך כעת ואי"ה עוד חזון למועד לכשאפנה בס"ד.

ועד התם הגני ידירו דושה"ט ושה"ט בלב ונפש
מנשה הקמן

סימן קלב

מראה שביוצא בזה הראתה לחכם
צריכה להראות בכל פעם

מע"כ ידידי ורב חביבי בנש"ק חו"ב הרה"ג ר' מרדכי
אברהם ב"ן שליט"א.

אחדשה"מ צידיות, דבר שאלמו באשה שראתה מראה צעד הצדיקה אי צריכה להראות לחכם בכל פעם או די כיון שהראתה פעם אחת כזה והתיר לה תסמוך השתא נמי אהוראה זו, וגם אי יש להקל ולפסוק מראות נשים על הטעלפאן.

גרסינן בגמרא נדה כ' ע"ב ילתא אייתא דמא לקמיה דרבה בר בר חנה וטמי לה הדר אייתא לקמיה דרב יצחק בריה דרב יהודה ודכי לה ופריך והיכי עביד הכי והתניא חכם שטימא אין חזירו רשאי לטהר אסר אין חזירו רשאי להחיר ומשני מעיקרא טמויי הוי מטמא לה כיון דא"ל דכל יומא הוה מדכי לה כי האי גוונא והאידנא הוא דחש צענייה דכי לה ופריך ומי מהימני ומשני אין והתניא (בנחותא) נאמנת אשה לומר כזה ראיתי ואצדתי ע"כ.

ובתוס' פריך אמאי לא הראה לר"ג צעלה ומשני שמא לא הי' צקי א"י היתה חוששת שיחמיר על עצמו שלא יסמוך על חכמתו א"נ שלא תתגנה בפניו אבל אין לומר דאסור לראות דמי אשתו דבמס' נגעים חשיב כל הני דאין אדם רואה ולא חשיב דמי אשתו וכ"כ הרא"ש ע"ש. ומחלקו בזה הפוסקים אי אדם רואה דמי אשתו.

ויש לדקדק בזה שמעתמא אמאי לא הביא המחבר ציורה דעה סימן קפ"ח הא הלכתא שכתב התוספות סוף פרק כל היד (דף כ' ע"ב) דבעל יכול לראות דמי אשתו וכן כתבו הרא"ש והר"ש ומציאם האגודה ומהרש"ל בהגהותיו. והש"ך שם סק"ז הביא כן בשם החוס' וצד"ש זיין לעיין בשו"ת

מהר"י אסאד יו"ד סימן קפ"ז וס' מי נדה ואין הספר כרגע תחת ידי לעיין בו.

והרי"ב א נדה הנ"ל כתב יש שואלין למה לא הראתה ילתא דמה לרב נחמן בעלה דהא צקי בדמיס היה וכדאמרינן לעיל רב נחמן אמר דסם הקזה והיו סוברינן ללמוד מכאן שאין אדם רואה דמי אשתו, וכתוס' אמרו שזה אינו וכו' והכא אולי לא היה רב נחמן בעיר או שלא היה רוצה לראותם דמגניא באפיה וכן הסכימו רבותי ע"כ. נראה דהיש שואלין באמת ס"ל דאין אדם רואה דמי אשתו אלא שהרי"ב א"ל ס"ל כהתוס' וכן ס"ל רבותיו וז"ל.

ועלה במחשבתו להביא קצת ראייה לשיטת היש שואלין מגמרא מגילה דף י"ג ע"ב ואת מאמר מרדכי אסתר עושה אמר ר' ירמיה שהיתה מראה דם נדה לחכמים כאשר היתה באמנה אחר אמר רבא בר לימא מלמד שהיתה עומדת מחיקו של אחשורוש וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי ע"כ ויש לדייק במה שאמר ר' ירמיה שהיתה מראה דם נדה לחכמים ולא סגי ליה באמרו שהיתה מראה דם נדה למרדכי או שהיתה מראה דם נדה סתם והאי לחכמים לכאורה יתור לשון הוא וי"ל דדוקא אמר ר' ירמיה שהיתה מראה דם נדה לחכמים להגיד למרדכי לא היתה יכולה להראות שהיה בעלה וע"כ הראה לחכמים.

ובזה יתיישב נמי דיוק אחר מה שיש לדייק דרבינו מהרש"א ז"ל כתב בד"ה שהיתה וכו' מאמר מרדכי אינו מפורש מה הוא ובתרגום מפורש בכמה דברים הות אסתר עבדה שבתא וכו' והכא לא הזכיר רק לעיין דם נדותיה שזה היה מפורסם ביותר ע"י שהיתה מראה דם נדותיה לחכמים ע"כ, ועי' עיון יעקב שם. ולכאורה האין לא חששה לזה וגם מרדכי לא חש לה לפמ"ש התוס' בסמוך דף ט"ו ע"א דמרדכי היה ירא לגרשה שלא יתפרסם הדבר והאין לא חששה להראות גם דם נדה שלה שלא יתפרסם הדבר ובפרט לדעת מהרש"א שבאמת זה היה מפורסם ביותר ואי נימא דבעל רואה דם אשתו אמאי לא ראה בעצמו ולא יתפרסם הדבר ותבא לידי סכנה ח"ו, גם החירושים שפי' הראשונים ז"ל צילתא דאפשר לא היה בעלה בעיר או שלא תתגנה על בעלה קשה לומר הכא במקום סכנה כמובן ובפרט שר' ירמיה דרש את מאמר מרדכי אסתר עושה היינו שעשתה כן על פי ציווי של מרדכי וע"כ דהיתה בפניו היינו שהוא היה בעיר וא"כ היה מכאן לכאורה ראייה גדולה לשיטת היש שואלין בהרי"ב א"ל ז"ל.

ובב"ש יש ליישב נמי דיוק המהרש"א והע"י והרי"ף שכולם חפשו טעם שלא הזכיר כאן שקיימה כל המצוות כמבואר בתרגום עי"ש ולהנ"ל י"ל דלא בא להשמיענו שקיימה כל המצוות דמהיכי תיתי שלא קיימה והלא נדיקת היתה ואם

שבאנוס הי"ל לעצור על מה שהוא וכמו שפי' רש"י בקדלי דחזירי ע"ש אבל בכל התורה ודאי קיימה אלא להראות דם נדה צריך להשמיענו דוקא להראות לחכמים ולא למרדכי משום דאין מרדכי רואה שהוא בעלה ונתפרסם הדבר כמהרש"א או שצא להשמיענו באמת דין זה ממרדכי נלמוד דאין לראות לעצמו. שוב ראיתי בח"ס נדה דף כ' שכתב דמילתא דתליא בסבירא יש לבעל נפש להחמיר לעצמו דהוי בכלל אין אדם רואה חובה לעצמו ולבו נוטה להקל, וחדאי נפשאי דב"ה בעצמי קיימתי כן, אלא שלפוס ריהטא נראין דברי ח"ס ז"ל וצ"ד דמ"ש צין הני לשאר דיני איסור והיתר שאדם פוסק לעצמו ולא אמרינן אין אדם רואה חובה לעצמו ועי' בית הלל יו"ד סימן שי"ב וי"ל דשנא ושנא לפמ"ש שאמרו דשאי עריות שנפשו של אדם חומדתן וכמ"ש לענין כמה דברים וי"ל.

אבל אי נימא כמ"ש צס"ד א"כ יהיה מכאן קצת סמוכין למה לא הביא המחבר הא דינא ועי' חו"י סימן קכ"ב כן היה נלפענ"ד לכאורה אלא שצטלה דעתי נגד דעת רבותיו בעלי התוס' וי"ל אשר צפרנס עבה ממחני מ"מ כיון דהדבר להחמיר וממילא ראיתי קצת אחרונים מהסכים בזה להחמיר העלתי הדברים על הכתב, ולא ח"ו לחלוק על רבותיו באחי והחולק עליהם כחולק על השכינה אלא לחזק דבריהם הקדושים לפי מיעוט ידיעתי בעונ"ה אף שידוע אי שיש לדחות מ"מ נראה דהערה נכונה היא צס"ד. ועי' שו"ת מהר"מ שי"ק יו"ד סימן ל' וס' ל"ג וס' ל"ה.

ויש להקשות כיון דילתא בקיאה היתה דם זה שצכל יוס הוה מטהר לה כה"ג עד שסמך עלה רב יצחק בריה דרב יהודה וטיהר לה א"כ למה הלכה בכל יום ושאלה הרי כבר בקיאה היתה במראה זו שהיא טהורה ולהדיא אמרו לעיל דף ו' ע"ב מעשה בשפחתו של רבן גמליאל שהיתה אופה ככרות של תרומה וצין כל אחת ואחת מדיחה ידה במים ובזדקת באחרונה צדקה ומנאה טמאה וצאת ושאלה את ר"ג וא"ל כולן טמאות וכו' ושוב מעשה בשפחה של ר"ג שהיתה גפה חביות של יין צין כל אחת ואחת מדיחה ידה ובזדקת ובאחרונה מנאה טמאה ושאלה את ר"ג וטמא לה ופריך אי אמרת בשלמא חדא דקודש וחדא דתרומה הוא היינו דהדרה ושיילה אלא אי אמרת אידי ואידי דקודש למה לה למהדר ולשיילה ומשני מעשה שהיה בשתי שפחות ע"ש. מבואר דבשפחה אחת כיון ששאלה כבר והורה לה פשיטא ליה דלא צריכה למשאל עוד והכי נמי צילתא אשת רב נחמן כיון דכבר שאלה וידעה שהוא טהור למ"ל לישאל עוד אבל החלוק נראה פשוט דהתם כיון שכבר הורה לה ר"ג ודאי דאין לה מה לשאול עוד כיון שהוא הלכה פסוקה אבל צרייית דם כיון שחלוי בצקיאות אף שבקיאה שמה ראיה מ"מ אסורה לסמוך

מסתמא דאינה טועה אבל הכא דאינה קמן ומספקא לן אי טהור הוא אם לאו איכא למימר דטועה היא וסברה דכזה היה מה שטיהר לה החכם ולא היה כזה ע"ש.

ובינותי בספרים וראיתי בסדרי טהרה סימן קפ"ח אות ג' שהציא דברי הרשב"א הציאו הב"י שנראה מדבריו דאשה עצמה אפשר שיכולה לסמוך על עצמה שזבה הוא וא"ל להציא ולהראות לחכם אבל מפ"י רש"י מוכח דאפילו האשה עצמה א"י לסמוך כיון שהדס לפנינו נריכה להראות לחכם וראיתו מדברי רש"י כאן שאני התם דליתי קמן ופירש"י ו"ל, אבל הכא דאיחא קמן נחזי אגן עכ"ל. גם יש להוכיח מן המהרש"א דלא היה מקשה לפ"י מידי שהקשה אמאי לא פי' דם של עצמה גם מלשון רש"י משמע דעיקר הטעם משום דאפשר לברורי הוא ועי' שו"ת ז"ל הישנות סימן פ"ו. והנה בדרכי"ת אות כ"ה הציא דברי הפת"ש שהציא דברי הס"ט להלכה וכתב דבלצנזון נטע סק"צ ובמקשה זהב סק"ג תמחו על הס"ט מ"מ למעשה פסקו דאין לה לאשה להורות לעצמה בשום ענין שבעולם רק את הכל תציא אל החכם כמ"ש הס"ט והוא יורה לה את הדרך אשר תלך בה וכ"פ בעה"ש וצטה"י וכנראה כן דעת כל האחרונים.

אמנם חזות קשה ראיתי בספר פתחי נדה כאן שהציא דברי הס"ט ותמה עליו דמנ"ל להוציא ממשמעות דברי רש"י שאין האשה יכולה לסמוך על עצמה דהא הכא מיירי שהאשה כבר בזה עם הדס לפני החכם צודאי שפיר פירש"י יחזי אגן אבל מאן לימא לן דמוכרחת לזא אל החכם ע"ש. ולפענ"ד פשיטא דמהא מילתא רא"י ברורה שאמרה דכל יומא הוא מטהר לה כזה א"כ פשוט דנריכה להציא דל"כ מה לה לזא כלל יומא כזה. גם מח"י התוס' והפוסקים למה לא הראתה לר"ג בעלה ולא הקשו למה לה בכלל להראות כזו שכלל יום טיהר לה כזה ע"כ דס"ל דנריכה להראות.

איברא דלולא דמסתפינא גם מדברי הרשב"א אין ראיה דכנראה הס"ט והפתחי נדה לא ראו רק דברי הרשב"א שצ"י אמנם המעיין בדברי הרשב"א צה"צ בית ז' שער הראשון ו"ל, האשה שראתה ונאצד הכתם ואמרה היא כירוק זה או כלבן זה ראיתי ואצדתי נאמנת שאין אנו מחזיקין אותה במשקרת שהתורה האמינתה דכתיב וספרה לה ואפילו הוחזקה נדה כו' וצטועה דמיונות נמי לא מחזיקין לה וכדמניא צשיליה כל היד נאמנת אשה לומר כזה ראיתיהו ואצדתי ולא מיהו היכא דאיחא דם קמן ואמרה כירוק זה וכלבן התיר לי פלוני חכם אם אנו מסופקין בגוון זה אם ירוק הוא אם לאו או לבן הוא או לאו אין סומכין על עדותה שהרי אנו רואין שהיא טועה שהיא אומרת שזבה טיהר והרי דם לפנינו ואינו ניכר שהוא כן דאיבעיא להו צשיליה פרק

על עצמה ולפסוק דכל פעם שתראה נריכה פסק חדש דעל דם זה עדיין לא הורה לה חכם וכל רא"י וראיה הוי הוראה חדשה ולכן בכל יומא הוי מייתי ליה והיה מטהר לה אלא שהאי יומא חש צעיניה ואסר לה והלכה לקמי' דרב יצחק.

ואין להקשות כיון דבתורה כתיב וספרה א"כ אשה נאמנת על עצמה וכיון שצקיאה אמאי לא תהא רואה בעצמה נראה דשאני דמה שהתורה האמינה לה היינו על הספירה וספרה לה דהגם דאיחזוק איסורא אבל הזמן ממילא זא אבל היכי דאיכא מראה דם שריכה להבחין בין טמא לטהור הרי היא בכלל הוראה אי דם טהור הוא או דם טמא ולזה נריך כבר חכם עי' לעיל י"ט ע"א מנלן דאיכא דם טהור באשה אמר רבי חמא בר יוסף אמר ר' אשעיא אמר קרא כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לגו' א"י משום דדעתן קלות וחיישין שמא תקל לעצמה ולא מציעא להסוברים דאף בעלה אינו רואה וה"ט דר"ג א"כ כ"ש הוא שאינה רואה אלא אפילו לדידן דבעל רואה מ"מ צבעל אדרבה יחמיר על עצמו אבל נשים דעתן קלות וחיישין שמא תאמר דדמי.

שוב מנאמי צמהרש"א כאן צד"ה כזה טיהר לי פלוני ופירש"י מהו שחממוך עליה חזרתה שהראתה דמה לזו ואמרה לה כדם זה שלך הראתי גם אני לפלוני חכם וטיהר וכתב המהרש"א ולא צעי לפרושי מה שחממוך עליה עצמה ברואה דם אחר דאפשר דאין אדם רואה דם עצמו ודבריו תמוהים דהרי התוס' והרא"ש מייאנו כזה בר"ג ולא תירצו כן בר"ג א"כ רואה דם עצמו ולומר דרש"י פליג כזה מנ"ל אמנם לפמ"ש אחי שפיר דכוונתו דאשה אינה רואה דם שלה ולכן שפיר נריכה היתה להציאה לרצ"ח וכוונת המהרש"א ז"ל דאין אדם רואה דם עצמו כלומר האשה אסורה לפסוק צדם עצמה ולכן אף שידועת שזבה התיר לה אחתי נריכה לילך לשאול וא"כ ראיה ברורה לדברינו. ולפי"ז עלתה לן דאפילו למ"ד דבעל רואה דם אשתו אבל האשה אסורה להורות לעצמה.

גם הצ"ח סימן קפ"ח כתב ו"ל, ומ"ש אבל אם הציאה לפנינו דם וכו' שם איבעיא להו כזה טיהר איש פלוני חכם מהו ופירש"י מהו שחממוך עליה חזרתה שהראת דמה לזו וא"ל כדם זה שלך הראתי גם אני לפלוני חכם וטיהר נראה דקשיא ליה דלכאורה משמע דצאת לפני חכם ואמרה לו כזה טיהר איש פלוני חכם וא"כ קשה מה היתה מבקשת מזה החכם הלא כיון שטיהר לה איש פלוני חכם ודאי טהורה היא ולכן פי' שמספקת צדם זה והראת לזה א"ל כדם זה טיהרני ואה"נ היכא דאנו מסופקים צדם זה והאשה אמרה כזה טיהר קמיבעיא לן נמי מהו לסמוך עליה ולא איפשיטא הלכך אזלינן לחומרא ולא דמי להא דמניא נאמנת אשה לומר כזה ראיתי ואצדתי דשאני התם דליתה לדם קמן תלינן

א"נ מחמירה על נפשה א"נ משום כבודן של חכמים הללו אינה רואה במקומן. ולפענ"ד לאו קושיא היא דאטו גברא אגברא קרמית הרמז"ן חי' כן ורש"י לא ס"ל כחירונו דלתי' דאיהו סברה דלא מהימנה לנפשה ס"ל דזה אינו שהרי אם היא טעמה הרי כאן ר"נ בעלה ולמה לא אמר לה שאין צריכה כיון שכבר הורה לה רצ"ח ולתי' דמחמירה על נפשה ס"ל אדרבה אם לא צריכה אין זה מדריך כבוד לאשה ללכת לצית הרב דכל כבודה בת מלך פנימה או לתי' התוס' שחששה שר"נ יחמיר על עצמו א"כ אדרבה לא רצתה דחומרות ולתי' משום כבודן של חכמים אינה רואה במקומן הנה ר"נ בעלה נמי חכם וליכא זילותא גבייהו וצפרט דבעלה נמי רואה ולכן לא ניחא ליה בג' תירושים הללו. איברא דמטעם משום כבודן של חכמים הכ"נ צדידן חייבת להביא דמטעם זה לא הותרה להורות לעצמה וא"כ מטעם זה לכ"ע אסורה להורות לעצמה אשר לכן נלפענ"ד כיון דכל האחרונים ס"ל דלעולם צריכה לחזור ולשאלו הכי נקטינן ואין להקל בדבר שהחמירו כולם ז"ל גם צפת"ש הביא בקסם לאיסורא אם לא בדברים שאין בגדר שאלה אלא שצאת לשאלו ואמר לה המורה שאין זה בגדר שאלה זה יכולה לפסוק לעצמה אבל כל שהוא בגדר שצריכה הוראה להיחר לאו כל כמינה. וצפרט כי לפענ"ד הוא צאמת גדר גדול לנשים שלא יקילו ח"ו באיסור נדה אשר צעונ"ה צדור הפרוץ ונשים דעתן קלות המה מקילים בקולות ועוד כנלפענ"ד.

סימן קלד

אין לפסוק בהלכות נדה על הטעלעפאן

עוד להג"ל

ובדבר שאלתו עוד אי מותר לפסוק מראות דמים על הטעל. פשוט דח"ו לפסוק על הטעל. כי הגם שאין אנו צריכים צמראות הדמים ומה"ט אוקרים כל מראות הדמים הנוטים לאדמומית צין אם היא כהה הרבה או עמוק טמאים וכן כל מראה שחור כמבואר בטור וש"ע יו"ד סימן קפ"ח ובש"ך שם ואין טהור אלא מראה לצן או ירוק ע"ש מ"מ ודאי ישנם מראות שחלוי בצקיותא אפי' כהיום הזה ולזה מעולם לא פסקו שאלות נשים מורי הוראות כל שלא היה להם שימוש דאחריות גדול הוא הדבר ועכ"פ ח"ו לפסוק בכגון זה על הטעל. באיסור כרת החמור ונשים דעתן קלות.

ועיין בתוה"ש סי' קפ"ח דאפילו אם הביאה דם הראשון ואומרת שכוה טיהר לי החכם דאז ליכא למיחש שמה טעמה דמיונות מ"מ אין סומכין עליה הביאו הפת"ש אות ו' וא"כ היאך תסמוך על הטעלעפאן שיאמר לה הרב דמיונות ח"ו אין זה אלא קלקול באיסורים וכ"ש באיסורי נדה

כל היד כזה טיהר לי פלוני חכם מהו ת"ש נאמנת אשה לומר כזה ראיתי ואצדתי ודחי' שאני התם דליתי קמן ת"ש דילמא אייתא דם לקמי' דרצ"ח וטמי לה קמי' דר"י צריה דרב יהודה ודכי לה כיון דאמרה ליה דרצ"ח טמי לה הדר אייתי וטמי לה כיון דאמרה ליה כל יומא הוה מטרה לי כה"ג והאידינא הוא דחש צעינה דכי לה אלמא אע"ג דאסתפק ליה מעיקרא ע"י מאי דקאמר לה דרצ"ח טמי לה אפ"ה כי הדר אמרה ליה דכל יומא כה"ג הוה מטרה ליה הימנה ודכי לה ומשני רב יצחק בר יודה אגמרה סמך כלומר מש"ה הימנה אבל בעלמא לא ולעולם כל היכא דאתחזק דם לפנינו אין מקום לנאמנותה דהא קא חזינא טועה דמיונות ואפילו בדבר המסופק לנו אין סומכין על דבריה דילמא כי היכי דלדידן לא איברור לן ולא יכלינן למיקם עליה איהו נמי לא קמה לה עליה וסברה כזה היה ואינו ולא איפשיט לן צעיין הלכך לחומרא אזלינן ולא סמכין אדיבוריה עכ"ל.

והנה המעיין שם יראה דהרש"א ז"ל דיבר מתרי אופני, (א) היכא דנאצד הכתם שלה ואמרה כזה היה נאמנת שאין אנו מחזיקין אותה כמשקרת והשנית היכא דהביאה דם לפנינו ואמרה כזה החיר לי פלוני חכם אם אנו מסופקין צמראה זו אינה נאמנת שהרי ראינו שטועה היא וע"ז הביא ראה מגמ' דשאני התם דליתי' קמן ומילתא דאגמריה סמך רב יצחק אבל בעלמא היכא דאתחזק דם לפנינו אין מקום לנאמנותה אבל אי צריכה להביא קמן או לא לא דבר מזה הרש"א כלום דפשיטא ליה דצריכה להביא והוא נכלל בזה שאמר ולעולם דכיון דאייתחזק דם לפנינו אין מקום לנאמנותה ולשון לעולם משמע כל מקום דיש לה דם אין מקום לנאמנותה שמה טעמה ולשון כל היכא דאתחזק דם לפנינו אין הכוונה כיון שהביאה לפנינו אלא הכוונה כלומר שהדם הוא צמאיאות ממילא מקרי קמן והחילוק הוא רק צין נאצד או לא נאצד דכל שנאצד מקרי ייתי קמן וכל שהדם צמאיאות מקרי אתחזק דם לפנינו ואז אין מקום לנאמנותה. ואפילו נפרש היכא דאייתחזק ממש מ"מ הרש"א רק לענין נאמנות מיירי אבל לענין הצאה לפני החכם אין זה מדין נאמנות אלא מטעמים אחרים דהרי ילתא הביאה בכל יום לרצ"ח והי' מתיר לה דם זה אף שכבר צקיתה היתה וגם רב יצחק אגמריה סמך שטהורה היא ואפ"ה הביאה וז"צ ודלא כמ"ש צפ"נ הנ"ל דמדברי הרש"א כמעט מפורש להיפך ודו"ק.

וראיתי צפ"נ שם שהקשה אדברי הב"ח דהוכיח מרש"י לפרש לענין חזרתה דאל"כ מה היתה מצבשת מזה החכם ותמה עליו דהרמז"ן והרש"א והר"ן הקשו בתי' דאדרבה דאי נאמנת למה הביאה ילתא כל יומא לרצ"ח תטהר לנפשה י"ל דקס"ד השתא דאיהו סברא דלא מהימנה לנפשה

החמורים שמציא לנשים להקל ח"ו באיסור כרת החמור להם ולא אלאמין כי ח"ו יש רב שמורה מראות דמים על הטעלפאן ח"ו ושארית ישראל לא יעשו עולה.

ואומר אני מה שעל לצי לו עמי שומע לי הלואי שיתאספו הרבנים ויחליטו שלא להשיב שום שאלות בכלל על הטעל. כי כמה פעמים שאלים שאלות שונות והרב כשהוא עסוק צענין אחד ונשאל צענין אחר ופעמים אנשים יושבים צביתו והוא טרוד ומשיב בדבר חמור צלי עיון ואח"כ כשמתיישב צדעתו וראה שטעה או סתם התיישב דעתו להחמיר או להקל בדבר וכבר השואל איננו כי על הטעלפאן שאל ואין הזמן להתיישב לכן מי יתנני כירחי קדם ימות עולם אשר באו השואלים ושאלו להרב צבית ועל כל הלכה היה מעיין צש"ע כמבואר צצ"י ופמ"ג שהספריים הם בכלל רבותינו ואסור לפסוק מצלי לעיין בהם וע"ד רמז אמרו דהו"ל כמורה הלכה בפני רבו והפמ"ג רמזו עה"כ אז לא אבש בהצטי אל כל מנזחין ולא אבש לא בעולם הזה ולא בעולם הבא ועכ"פ מי ששואלים אותו הלכה חמורה יקח הטעל. מהשואל שיוכל לחזור ולקרותו אם יתיישב בדבר וכולי האי ואולי מה נאמר ומי יאמר זכיתי לצי שאני צקי בכל התורה ויכול להשיב על כל שאלה צע"פ צלי שום עיון אזי לי אם אומר אזי לי אם לא אומר. והרבה יש להאריך כי רבים המורים ומיעוטים היודעים וצפרט הדור הזה שעל הכל צריך להשיב מיד ואם לאו אינו בכלל ת"ח ולכן מתציישים לומר לא שמעתי או שיתישב בדבר ועי' ירושלמי פ"ו דנדרים ר' אבא בר זמינא וכו' אכן כתב ליה הכי שלחנו לכם אדם גדול שאינו צוש לומר לא שמעתי ולא כל אדם גדול הוא צזה. גם כי כששואלים שאלה פה אל פה רואים מי הוא השואל והאיך שואלים, שהרבה פעמים זה קוצב הרבה לפסק הלכה וכ"ש לענין הפסד מרובה. עכ"פ לפענ"ד תקנה גדולה היתה אם יתקנו שלא ישיבו על הטעלפאן לכל שואלים רק לפעמים צדבר נחוץ. [ועי' עוד צזה באריכות בהקדמה לשו"ת משנה הלכות ח"ח].

די"נ דרשה"ט ושכ"ת בלב ונפש.

בגנשה הקמן

סימן קלה

שהמצוה על האשה לשאול בהלכות נדה ולא על הבעל

מע"כ כבוד הרה"ג וכו' שליט"א.

אחדשב"ג ראיתי להעיר כאן ולעורר לצבות אחינו צני ישראל הקדושים מה שראיתי צשנים אחרונות שנשתנה הוסת אלל הרבה צני תורה משנים קדמוניות, והוא

א' דראיתי שנעשה מנהג צין אצרכים צני תורה שמתערבים צעניי אישות מה שאינו נוגע להם צענין טהרת אשה לצעלה הם מצקשים מנשיהם להראות להם עדי הצדיקה והכתמים, צ' שהם המוציאים והמציאים את השאלות להרבנים ונשאי כלים של אשתו צימי טומאתה, כגון מלבושים התחתונים והלצדים וכיוצא צו לצית הרב, ומלפנים זאת צישראל שהאשה ספרה לעצמה שנאמר צתורה וספרה לה לעצמה התורה האמינה לה על טהרתה, וגם לענין השאלות שהיה לה היתה האשה צעצמה הולכת לשאלו לצית הרב שהיא המצוה שלה ולא צעל ואצבר זה צס"ד להלכה החיוצ על האשה לשאלו ועכ"פ לא ליתן הבעל וגם לפענ"ד אסור להצעל בכלל לראות צעדי הצדיקה ולהתערב צענינים אלו ולא לשאלו אותם, ואין לה להראות לו מתרי או תלת טעמי וזה החלי צס"ד.

ראשונה נראה דהנה אמרו חייב אדם לפרוש מאשתו צימי טומאתה ולא מתשמיש צלבד אלא צשום דבר לא יתקרב אליה אלא שמותר להתייחד עמה דיליף לה מקרא דסוגה צשונים אצל אסור ליגע צזה ולא יושיט מידו לידה ולא מידה לידו ואפילו "דצרים" שאפשר מרגילים הערוה אסור וכ"ש שלא ידברו מדברים צצינו לצניה, עי' כתובות דף ד' ושבת י"ג וצטור יו"ד סימן קצ"ה וצשו"ע שם וא"ע סימן כ"צ ס"א וצגמרא סנהדרין ל"ו ע"א וצתוס' שם וציראים סימן קצ"צ צטעם הראשון שא"א שלא יתייחד עם אשתו נדה ואין גוזרין על הצבור גזירה אלא"כ רוב הצבור יכולין לעמוד צה וקיי"ל עכ"פ דכל הרחקות צריך להרחיק ולא ישב על מטה המיוחדת לה אפילו שלא צפניה ועוד כמה הרחקות, וצקשוי התירו לקטט צימי נדתה ומעתה כ"ש דצרים המציאים ליד הרהור שאסור צימי נדתה ואפילו שלא צימי נדתה, המקשה עצמו לדעת אין לו חלק לעוה"ב, ופשוט דכשהיא צודקת ונותנת לו העד להסתכל צו ורואה ושואל מענינים כך עשית וכך עשית ומהרהר צזה אין לך צסור גדול להרהור עצירה מזה והוה כמסתכל צמקום התורפה וצפרט לאנשים צעירים צשנה הראשונה לדבר צימי טומאתה מדברי צדיקות האלו ולראות עדי צדיקה, שיצט"ס לא חלל צקרצם ולכן פשוט דצריך להתרחק מזה ולא לראות צו וכ"ש שלא ליגע צמלבושים כשיש לה שאלה על המלבושים ולהסתכל בהם וכיוצא צו שמציא ליד הרהור וקירוב ח"ו ולכן כל מה שאפשר להתרחק כל זמן שאשתו איננה טהורה אסור לו לצעל לשאלה על ענינים אלו וכ"ש שלא לצדוק צמלבושי' האלו.

וקצת ראיה מתרגום יונתן צ"ע פ' מטות ונקרב את קרבן ה' ופי' ח"ל, אם מידי עצירה יאלנו מידי הרהור לא יאלנו עי' גמרא שבת ס"ד ע"א וצתויצ"ע כתב שלקחו כל נזמיהם מכל המקומות וצכל דא חס לן למיתלי עינן צן

להחכם מפני הגנאי וא"כ כ"ש תתגנה צוה על צעלה אם תראהו. וכ"ש הוא ממה שאמר להו רב חסדא לבנתיה (שבת ק"מ) תיהיו נניעתן באפי גבתיכו וכו' לא תפנון היכא דמפני גבתיכו ופירש"י בגילויא צפניהם בשדות ואפילו שלא צפניהם דמכיר מקומו ומקומם וממאסת לו בזוכרו ע"ש ומעתה ק"ו אם כשהיא נפנת שלא צפניו רק שמכיר מקומה נמאסת לו בזוכרו כ"ש שמראה לו דברים מאוסים שנמאסת לו צפניו ומתגנה.

ובפרט לפעמים המראה והדם נקרא והמלבוש שלה מלוכלך ממי השתן וכיוצא בו וגם מדם מזוהם עד שהחכם קץ לפעמים לראותו אלא שמחויב לפסוק צין קץ ללא קץ, אבל הצעל מאי עבדתי. איברא דהתוס' נדה כ' ע"ב צילתא הקשו למה שאלה לרבה צ"ח ולא שאלה לר"ג ומי' אחד תירוצא שלא תתגנה צפניו וכ"כ הרא"ש שם והריטב"א כתב ח"ל, או שלא היה רוצה לראותם דמגניא צאנפיה וכן הסכימו רבותי ע"כ, והמאירי כתב ח"ל, ולא היה מראה לצעלה אין הדבר אלא שאין דרך אשה להראות לצעלה שלא תתגנה עליו וכו' ע"ש. והגם שהציאו שם עוד תי' מ"מ נראה פשוט דכולהו ס"ל התי' של גנאי וכנראה דתפסו תירוצ זה לעיקר ועל כל פנים זה ענין של גנאי וע"י שיראה צעל המראות והדמים תתגנה עליו ולכן בשלמא אם הוא חכם וצריך לפסוק אפילו הוא צעלה עכ"פ אין צריכה אבל צמי שהצעל אינו חכם כ"ע מודי דאין לצעל לראות דברים אלו שלא תתגנה עליו כן נלפענ"ד ברור צ"ד.

ועוד צו שליטת דנלפענ"ד לדייק מהא דאמרו בגמ' מגילה י"ג ע"ב ואת מאמר מרדכי אסתר עושה אמר ר' ירמיה שהיתה מראה דם נדה לחכמים וזה שנים רבות תמהתי למה לא הראתה הדמים למרדכי וכ"ש לדעת התוס' שם דף ט"ו שאמרה כאשר אצדתי אצדתי והקשו למה לא גרשה מרדכי ומי' כי חש שמא יתפרסם הדבר למלכות והרשב"א ז"ל דחה דבריהם ועכ"פ למי' התוס' תקשה למה סיכנה עצמה לשאול לחכמים ולהראות לה הדמים ולא חששה שמא יתפרסם הדבר והיה יותר טוב שתראה למרדכי עכ"פ וז"ל בתרי אנפי או שסברה דאין הצעל רואה דם אשה בכלל ואסור לו להורות עי' תוס' נדה כ' או שלא רצתה להסגנות עליו וחששה לה. אלא דאכתי תקשה למה לא שלחה אחת מהנערות שהיו לה שתשאל בצצילה.

איברא דבש"ס לא מצינו רק נשים שהלכו בשאלותיהם ובגמ' נדה כ' הנ"ל אמיה דר' יצחק אמרה האי טיפתא קמייחא לא מייחין להו קמייחא דרבנן וכו' עוד שם ילחא אייתא דמא לקמיה דרבה צ"ח וטמיה לה אייתה לקמי' דר"י צריה דר"י ודכי לה ע"ש כל הסוגיא דנשים נאמנות

ולאסתכלון בחדא מנהון דלא למחייבא בחדא מנהון ולא נמות במיתותא דמייחין זה רשיעיא לעלמא דאחי וז"ל דההרהור צא להם ע"י הכלים שלקחו מהם וראו בהכלים והרהרו בהם ועי' פסחים ר"פ מקום שנהגו דאסור לרחוץ וכו' עכ"פ אין צריך לזה ראיות, כי פשוט שהמתעסק צוהמת טומאה הבאה מאותו מקום ומלבושיה וכיוצא בה יום יום אין לך סרסור לעצירה גדל הימנו.

שנית נראה דשקדו חז"ל על צנות ישראל שלא יתגנו על צעליהן וציקשוי התירו לה להתקשט בשעת נדחה אלא כדי שלא תתגנה על צעלה כנאמר (שבת ס"ד ע"ב) תניא והדוה צנדתה הזקנים הראשונים אמרו שלא תכחול ולא תפקוס ולא תתקשט בצגדי צבעונים עד שצא ר"ע ולימד א"כ אחת מגנה על צעלה ונמאצ צעלה מגרשה וכו' וכתבה הרי"ף צפ"צ דשבעות והרמב"ם פ"א מהא"צ והטור וצ"י סימן קצ"ה והכלה כל שלשים רוחצת פניה ואפילו צו"כ, והנה אמרו ז"ל שבת קנ"ג תנא אשה חמת מלא צואה ופיה מלא דם והכל רצין אחריה ע"ש נראה שהענין של פיה מלא דם הוא ענין של גנאי כחמת מלא צואה ולכן היא מנעייה אותו ולא מראה לאחרים להתגנות מזה וא"כ אין תראהו לצעלה ששקדו על האשה שלא להתגנות צפניו ועי"ז שיראה כמה מראות מעופשות שנמאצ לפעמים על עד הצדיקה ומסריחות וכ"ש על המלבושים ותתגנה עליו יותר מדאי. ואין זה סותר למש"כ שיהרהר בה שאל אחת אומר שנמאסת עליו האין יהרהר אבל האמת דתרוייהו איכא צרגע אחת יהרהר מעצירה וצרגע אחרת יחשוב על המיאוס וזה פשוט.

ובגמרא נדה דף י"ב ע"א קסבר שמואל כל לצעלה לא צעיא צדיקה וא"ל רב פפא לרבא מהו למעבד כי הא דמתיבתא (פירש"י צעי צדיקה או תציעה) א"ל סודני לא דמגניא צאפיה [ועיין תוס' הרא"ש שם מייגניא צאפי' שזכור דם נדותה שהוא דבר מגונה לאשה כדאמרין היא מלחא דם והכל רצין אחריה]. ופירש"י לא צעיא צדיקה דכי מצטרך לה צדיקה מייגניא צאפיה ל"א לא מייגניא צאפיה בתמיה, אם אחת מצריכה צדיקה והלא היא תמאס ותתגנה צפניו ע"ש והגם שמחולקים שם צפי' תתגנה מ"מ כו"ע מודים דהענין לעצמו הוא ענין של תתגנה צפניו והוא ענין של מאוס הענין של צדיקה ואפילו שהיא רק צדיקה צלי להראות לו שום מראות וכ"ש להראות לו הדמים המאוסים והמוזוהים שאפילו לחכמים היו מתציישים להציאו מחמת זוהמא כמצואר בגמרא נדה כ' ע"ב אמר רב יהודה מרישא הוה חזינא דמי כיון דאמרה לי אמיה דיחחק צרי האי טיפתא קמייחא לא מייחין לה קמייחא דרבנן משום דוהימא לא חזינא הרי דטיפת דם מזוהם כ"כ עד שמתציישין להציא

בזה טיהר לי חכם והרי דרך הנשים היו שואלות, ובגמרא ברכות דף ד' ע"א אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם לא חסיד אני שכל מלכי וכו' ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא כדי לטהר אשה לבעלה ופירש רש"י ידי מלוכלכות בדם שהנשים מראות לו דם נדה וכו'. ויש לדייק למה פירש שהנשים מראות לו ומאי נפקא מינה אם נשים או אנשים מראין לו אבל כנראה בדבריו דייק נשים דוקא. ויש להקשות למה הלכו בעצמן לחכם ולא שלחו על כל פנים השאלות על ידי בעליהם או על ידי שליח וקשה לומר דילתא לא היה לה שליח שהיתה בת ריש גלותא ואשת רב נחמן. וכ"כ לפי מה שאמרו כל כבודה בת מלך פנימה ממשכנות זהב לבושה ובזמנם נשים לא יצאו מפתח ביתם וכ"כ בשעת נדחת כמ"ש בתורה דאפילו אמנו רחל אמרה דרך נשים לי ה' מוטב שישלחו השאלות ע"י שליח עכ"פ ולא ילכו הם בעצמן.

והתוס' נדה דחקו לתוך למה לא שאלה ילתי לרב נחמן ותי' בכמה אופנים ולכאורה בכל אופנים הנ"ל אכתי תקשה למה לא שלחה לר"ג ע"י שליח לשאלו והשליח לא יגיד שהיא דם אשתו ואזודו לה כל התירושים ולא ראיתי בשום פוסק שהעיר בזה והוא כמו שהקשימי לעיל באסתר המלכה. וגם שאר הראשונים חירו כחוס' ולא הקשו באמת למה לא שאלה לר"ג ע"י שליח. דאז ליכא חשש חומרא ולא חשש גנאי עכ"פ הדבר נ"ע. אמנם אי נימא דהחיוז על האשה דוקא ולא על אחריים אחי שפיר.

שוב האיר ה' עיני ומנאמי בעיון יעקב מגילה הנ"ל שכתב אהא דאת מאמר מרדכי איתא בתרגום דהיתה מקיימת כל מצות ישראליות והש"ס לא נקט אלא זו להראות גודל ענותנותה שאע"פ שנעשתה מלכה אפ"ה היא בעצמה ובכבודה לכלכה ידה בזה להראות בעצמה ולא ע"י שלוחה. וזה שאמר ומאמר מרדכי ולא קאמר צווי מרדכי אלא שלא צויה לה על זה מפירוש "רק ששמעה ממרדכי שהזהיר כן לשאר נשים" כי לא למדה מוסר מאציה ואמה שלא נתגדלה רק אצל מרדכי ע"כ. והנה כתב מפורש דמרדכי הזהיר על כל הנשים שישאלו שאלותן בעצמן ולא ע"י שליח וממילא לא ע"י בעלה אלא בעצמן ואסתר שמעה כן וקיימה בעצמה והלכה לשאול אצל חכמים ולא ע"י שליח וא"כ הרי לן הלכה מפורשת האשה לא תשאל ע"י שליח אלא בעצמה. עד שאסתר המלכה סכנה עצמה והלכה לשאול בעצמה מן החכמים ולא ע"י שליח כמאמר מרדכי והוא אזהרת מרדכי הצדיק לכל הנשים לפי פירוש השו"י הנ"ל.

ובמה שכתבנו נלפענ"ד ליישב קושית מהר"א ברודא שהקשה אהא דכתבו החוס' נדה הנ"ל לחד תירוצ

א"ג היתה חוששת שמא היה מחמיר על עצמו והקשה הגאון ז"ל דא"כ היה לה לומר לו שדם חזרתה הוא והיא שואלת עבור חזרתה ועי' חכמת צלאל מה שחירך. ולהנ"ל פשוט דלא קשה דר"ג ודאי הזהיר נמי לכל הנשים שיצואו בעצמן ולא ע"י שליח ולא יכלה לומר שהוא של חזרתה שהיה אומר לה ר"ג שכתב בעצמה וכמ"ש לעיל ביוצא למה אסתר לא שלחה ע"י שליח ולפ"ז מיושבות כמה קושיות בס"ד.

ובזה נמי יש לדייק הא דתנן (נדה י"ג) קומא בודקת עצמה ומראה לחזרתה וכ"כ הרמב"ם פ"ח מהא"צ והשו"ע יו"ד סימן קצ"ו ולכאורה אמאי לא תראה לבעלה ועכ"פ הי"ל תראה לחזרתה או לבעלה ולא מנאמי בשום פוסק שאם היא במקום שאין לה חזרתה תתן לבעלה ולכאורה הוא דבר פלא דלא לישתמיט חד מנהון עכ"פ להזכיר בעלה והגם בדמשנה י"ל דמייירי בפנויה ולטהרות וא"כ אין לה בעל ומיהו הרמב"ם שהציאו בזה א"צ ובש"ע הי"ל עכ"פ להזכיר גם בעלה ולהנ"ל אחי שפיר דלבעלה בכיון לא אמרו דאין זה תקנה לבצל לבדוק מכל הני טעמי הנ"ל שאין לבצל לראות בעד הבדיקה ושפיר אמרו חזרותיה.

עוד יש בזה ממה שכבר כתבתי שהוא אחת מהמצות שהתורה הטילה על הנשים דוקא ומצוה שלה היא ועליה החוב לקיימה בשלמות, ואחד מן החצורה העיר לי דעוד יש בזה דבר טוב שהאשה בעצמה תיכנס לחסם לשאול שעי"ז תראה איש צדיק ת"ח ותתרגל לחכמי התורה וקדושה ותשפיע עליה לגדל את בניה בדרך זה ואולי לפעמים גם הצדיק ידריכנה בדברים הצריכים לה וגם זה נכון, וכעין שמצינו ברבי יוחנן שישב בשערי טבילה כי היכי דלסתכלו ביה ויהי' להן בנים כוותיה והכ"נ אם יראו הת"ח והצדיק שמורה הוראה תתן דעתה להתפלל על בנים תלמידי חכמים. עוד אמרתי דיש בזה דפעימים קיימא לן להלכה לבצל נפש יחמיר על עצמו ואם יצא מי שהוא וישאל לאחרים לא ידע החכם בשל מי הוא ויקל ובאמת אילו ידע שהיא אשת פלוני היה מחמיר לה או להיפך ולכן גם מזה טוב שכתב בעצמה ולא ע"י שליח.

בקיצור לפענ"ד איסור גמור הוא לאצרכים להתערב בענינים אלו המציאים לידי ההורר ובפרט אצרכים בשנה הראשונה וגם לאחריו אין אפטרופוס והנשים יעשו להן ספירה כאשר צותה התורה וספרה לה, וכאשר עשו מלפנים בישראל ויצא הכל על מכונו בשלם.

דברי המקונן על חילול טהרת בית ישראל ומצפה לקדושתן לבלתי יודח ממנו נדה דושל"ת בלב ונפש
מנשה הקמן

סימן קלז

אשה שרואה פעמים ביום ופעמים בלילה

ה' להדלקה התשל"ו

מע"כ ידידי ורב חביבי זרע ברך צ"מ חוב"ט הרה"ג כש"ת מוה"ר דוד יהודה ליבל וויליגר הי"ו, נכד לידיו"ג הרב הגאון וכו' מוהר"מ שליט"א, בעמ"ח ספרים הרבה.

אחדשה"ט וש"ת, בדבר שאלתך להמבואר במחבר יו"ד סימן קפ"ט [סי"ג] דלקבוע וסת נריך להיות בעונה אחת כגון אם ראתה ביום נריך להיות כל ג' פעמים ביום ובלילה בלילה ושמע שיש אומרים דבזה"ו דנשים רגילות לראות בין ביום ובין בלילה יכולה לקבוע גם אם ראתה פעם ראשון ביום ופעם שני' בלילה ופעם שלישית ביום וכן מבואר קצת בספר טהרת ישראל סימן קפ"ד אות כ"ו דנשי דידן שרגילות לראות פעמים ביום ופעמים בלילה נריכין לפרוש כל הלילה וכל היום אי דין זה לקולא נמי נאמר וכגון שלא לחוש לעונה בינונית כמו בוסת קבוע עכ"ל.

הנה לא ידעתי על מי כוונתו לזה שיש ס"ל דאשה יכולה לקבוע וסת מיום ללילה או מלילה ליום. והנה דין זה דנשי דידן רגילות לראות בין ביום ובין בלילה שכתב בטהרת ישראל הנ"ל עיינתי שם ואין כוונתו לקביעת וסת כלל אלא כתב שם סקכ"ו דאשה שלא קבעה וסת דחוששת לעונה בינונית מעיקר דינא ואם היתה ביום חוששת ביום ואם היתה בלילה חוששת בלילה והמחמיר לעצמו לאסור כל המע"ל תעל"צ והטעם לחומרא זו מפני שעונה בינונית הוא שנותנין עונה בינונית של רוב הנשים ורוב נשים רואות מיום שלשים ליום שלשים ואין תלין אשה זו שאין לה קביעות שהיא ג"כ מן הרוב ואוליין בחר רוב נשים שבעולם שרואות משלשים לשלשים האמנם כיון דעונה בינונית שחוששין אכלה אין מנצד קביעותה אלא מפאת רוב הנשים שבעולם וכיון דרוב הנשים דעלמא יש רואות ביום ויש רואות בלילה א"כ כשאין דנין על אשה זו ושדיין אותה בחר רוב נשים דעלמא כיון שיש רואות ביום ויש רואות בלילה הכ"נ אפשר שאשה זו שאין דנין עליה תראה בלילה כמו החלק מרוב הנשים הרואות בלילה או תראה ביום כמו חלק מהרוב נשים שרואות ביום ולכן כיון דישנם רואות ביום וישנם רואות בלילה החמיר דהעונה בינונית נמי יש לספק בין ביום ובין בלילה ולכן המחמיר תעל"צ ולא כתב אלא המחמיר דמעיקר הדין כיון דהיא ראתה ביום די לן אם נחמיר עלה לעונה בינונית ביום דלעשות לה תרי חומרות היינו דנחמיר עלה לעונה בינונית וגם בין ביום ובין בלילה לא נחמיר כיון שהיא ראתה ביום.

ואפשר לומר עוד דלתלות עלה בין ביום ובין בלילה יש כאן עוד טעם דלא שדיין שהרי הטעם דעונה

בינונית הוא משום שדיין אותה בחר רובא דעלמא ולכן ביום שלשים היינו עכ"פ המעל"ע של יום שלשים רוב נשים רואות אצל כיון דיש רואות ביום ויש רואות בלילה א"כ בכל עונה בפני עצמה ליכא רוב נשים אלא מיעוט שהרי רוב נשים הרואות לל' יום הם עם אותן הרואות בין ביום ובין בלילה וא"כ ביום בפ"ע ליכא רוב נשים ובלילה בפ"ע נמי ליכא רוב וכיון דהא רואה ביום שדיין אותה בחר המחנה הרואות ביום והו"ל רוב וא"כ שפיר הרואות בלילה כבר הו"ל מיעוט וכן להיפוך אם רואה בלילה שדיין אותה בחר המחנה הרואות בלילה ומ"מ כיון דלאו מחנה ודאי הוא המחמיר תעל"צ והבן. וזה שהוסף בקעיף כ"ו דכעת כיון דרוב נשים סדר ראיתן פעמים ביום ופעמים בלילה וכיון דחיישינן לאותן רוב נשים נכון ליזהר לכ"ע לפרוש כל המע"ל כולו שהוא צ' עונות אצל א"ן זה ענין ושייכות לאשה שקובעת וסת שאין קובעות אלא או ביום או בלילה.

וגם אין להציא ראייה ממש"כ הש"ך דהאידנא דהנשים ראות כל היום או כל הלילה כלומר דהראיה נמשכת כל העונה ואין לה שעה קבועה ממילא כל העונה הוה לה זמן וסת וא"כ נריכה להוסיף עונה אחת על עונה זו שהוא מעל"ע כולו והציאותו הפוסקים דהתם נמי עכ"פ כיון שהיא רואה בעונה זו ודאי נריכה לחוש ולהוסיף עונה אצל זו שאין לה עונה כלל אלא שאין שדיין לה בחר"ר הנשים ונותנים עונה בינונית לחוש לה הצו דלא להוסיף מעיקר דינא ורק משום חומרא ותעל"צ.

ואולי קצת היה אפשר לעיין עוד לפ"ד האביראסק ועי' נקה"כ סימן קפ"ד דחשבינן כל עונה בפני עצמה ולא יום שלם ונפ"מ צימים הקצרים וימים הארוכים ועי' צ"י לשון הראב"ד דבספר צעה"נ ולשון הרמב"ם בהלכותיו פ"ד דין י"ד וז"ל, אין האשה קובעת וסת אלא בעונות שוות אפילו ג' חדשים זה אח"י והיתה ראייה ראשונה בליל החדש והצ' ביום החדש והג' בלילה אין כאן וסת וכל מקום שנאמר בעינין זה יום אין משמע אלא עונה או יום או לילה עכ"ל ודלא כאביראסק וצנז"ת סימן פ"ג הציא דעת השואל הגרד"ט ז"ל דוקת הפלגות נלמד מוסת החדש ואינן משנות ג"כ אלא או כולן ביום או כולן בלילה והנצ"י השיב עליו מדברי הראב"ד דבצעה"נ ועי' לחו"ש סימן קפ"ט סקכ"א וסקכ"ב ובש"ך סק"י שם ובשו"ת חת"ס יו"ד סימן קע"ט וכו"פ סימן קפ"ט סקט"ו. עכ"פ לפענ"ד לא ידעתי מקום למה שיש אומרים שכתבת מע"כ, ומשום שינוי הטבעים כבר הראתי לדעת בק"ד שח"י לממוך על זה עי' מש"כ בספרי משנה הלכות ח"ה סימן קמ"ח מה שכתבתי שם. שוב האירי ה' עיני ומנאחי בשו"ת הגרע"א סימן ז"ט שכתב להדיא כמו שכתבתי ושמחתי

כעל כל הון שכוונתי לדעת הגאון ז"ל וצפרט שנראה דדבר זה לאו חדתא הוא אלא דגם בזמנא דהו נשים שהיו משנות ורואות פעמים ציוס ופעמים צלילה ולא חדתא הוא. ולכן לפענ"ד אין צדכרים האלו ממע כלל אם לא שאראה דעת תורה מיוסד על ראיות ע"פ התורה אז נכסים לו.

דושה"ט בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן קלו

הוכר עוברה קודם ג' חדשים

אי הוה מסולקת מדמים

עוד להג"ל

אחדשה"ט וש"ת צידודות, מכתבו היקר ר'אוף הרצה שאלות וחקירות קבלתי בזמנו, וצדכר אשה שנחשבה ונחזר עיבורה קודם ג' חדשים שהיא מעוברת שכתבתי בספרי משנה הלכות ח"ה סימן קמ"ח דאפ"ה חוששת ליום הוסת שלה או לעונה ציונית בשאין לה וסת (לפי דעת העט"ז הוצא בתורת השלמים שלא נעקר בפעם אחת ע"ש סימן קפ"ט סק"ד) והאריך קצת בזה.

הגם שהדבר צרור אלזי וצס"ד הצדתי לזה ראיות צרורות בספרי הג"ל מ"מ צלמדי מס' נדה נחחדש לי עוד בזה ואעתיק לו מה שנחחדש לי ח"ל שס, הנה כבר הראתי לדעת צס"ד בספרי משנה הלכות ח"ה סימן קמ"ח דג"ח שאמרו ז"ל אין הטעם כדי לצרר אם היא מעוברת או לא אלא הטעם שלאחר ג' חדשים האשה מסולקת מן הדמים מחמת כווד האצרים וראשה מחמת חולי ולפיכך דמיה מסולקים וזה לא נעשה עד לאחר ג"ח שהולד ניכר ומכביד עליה. אמנם מאחר שראיתי מודנאים צדכר דקדקתי עוד צדכרי רבותינו ז"ל צגמ' נדה דף ט' ע"א, ח"ל. בעא ר' ירמיה מר' זירא ראתה ואח"כ הוכר עוברה מהו כיון דצעידנא דחזאי לא הוכר עובר מטמא או דלמא כיון דסמוך לה חזאי לא מטמא א"ל מידי הוא טעמא אלא משום דראשה כד עליה ואצריה כדדים עליה צעידנא דחזאי אין ראשה כד ואין אצריה כדדין עליה ע"כ ופירש"י ואח"כ הוכר עוברה סמוך לראייתה מיד. ועי' צגהש"ס שם מה שהקשה הגרע"א דאין חיישין דהדס צא מעל"ע מקודם ובהיה שעתא עדיין לא היתה מסולקת מן הדמים וא"כ אדרבה כיון דעתה מסולקת מן הדמים רגלים לדבר יותר דהדס צא מאחמול כשלא היתה מסולקת ועי' ריטב"א שם ומה שחי'.

וביאור צעית ר' ירמיה נראה פשוט דמיירי צמעל"ע ששלמו לה ג' חדשים ראתה וסמוך לראייתה ממע

הוכר עוברה א"כ כבר היתה מעוברת לכ"ע ג' חדשים פחות יום אחד וא"כ מאי צעי ליה ר' ירמיה אי מטמא כיון דצעידנא דחזאי כבר היתה מעוברת דודאי דהרי צו צמעל"ע הוכר עוברה א"כ ע"כ היתה מעוברת כבר ג"ח פחות יום אחד צשעת ראייתה וע"י ההיכר של היום נחזרר לן צצירור גמור דצשעת ראייתה היתה מעוברת וממילא לפני עונה או מעל"ע נמי כבר היתה מעוברת צצירור גמור ג' חדשים פחות יום אחד וא"כ כבר היתה מסולקת מן הדמים צשעת ראייתה דהרי מיד שנעשית מעוברת נסולקה מן הדמים לפי שיטה זו דכל שידעינן צצירור שהיא מעוברת אפילו קודם ג"ח הרי היא מסולקת מן הדמים, ומה צעי ר' ירמיה דדאי לא מטמא כיון שמסולקת היא גם מה שכתבו הגרע"א והריטב"א דצמעל"ע קודם עדיין לא היתה צחוקת מסולקת אינו מוצן דכיון דנחזרר עכשיו דהיתה מעוברת כבר היתה צחוקת מסולקת משעת התחלת עיבורה, גם לשון ר' ירמיה שכתב כיון דצעידנא דחזאי לא הוכר עוברה צ"צ דהיל"ל כיון דצעידנא דחזאי אכתי לא היתה מעוברת וזה דדאי אינו אמת דהרי כבר היתה מעוברת אצל פשוט וצירור דאין לא מספקינן בעיבורה שהיא מעוברת דודאי אם הוכר עוברה היום כבר היתה מעוברת ג' חדשים קודם וכ"ש מיום שלפניו אצל כל זמן שלא הוכר עוברה אין זו צחוקת מסולקת מן הדמים ולזה לא מצעיא ליה לר' ירמיה כלל אלא מה דמצעיא ליה בצאותו מעל"ע שהוכר עוברה אי שייך עכ"פ לומר שהיא כבר מסולקת מן הדמים עכ"פ בצאותו מעל"ע שהוכר עוברה דהסילוק אינו צא צרגע אחת, ולכך יש לומר דעכ"פ כל אותו מעת לעת כבר מסולקת היא. או דילמא כך מדות חכמים כל זמן שלא הוכר עוברה אינו מטמא ואינה צחוקת מסולקת אפילו צו ציוס וצאותה עונה אפילו פשיטא לן דהיא מעוברת וע"ז אמר ליה ר"ז דהטעם משום דצשעת שהוכר העובר איצריה וראשה כדדין עליה וצעידנא דחזאי כיון דלא הוכר עוברה אכתי לא היה אצריה וראשה כדדין והכל תלוי בהוכר העובר ולא צמציאות ההריון וזה צרור מאד צס"ד. וקצת י"ל דהכא ר' ירמיה דצעי ליה ולשיטתיה דצעי ליה כעין זה צ"צ צשוך רגלה אחת צתוך חמשים ורגלה אחת מחוך וצכמה מקומות צש"ס מיצעיא ליה צעיות כאלו שנראו דצרי חז"ל עשו תקנה צאופן שנעשה צשעה אחת השינוי וצריך לשנות כך שיערו חכמים והכ"נ כעין זה הוא.

ואנהרינן לן עינן מרציו הגדול הרצב"א צתוה"צ צית שציעי ש"ג אחר שהציא דכל ימי עוברן משהוכר העובר דראשה כד עליה דמיה מסולקין והכין הלכתא וכתב ח"ל, ואי קשיא לך הא דאמרין צפסחים צסוף אלו דצרים גצי אשתו נדה צעל חייב יצמחו צעל פטור דפרקינן עלה מ"ש יצמחו דקא עציז מזה אשתו נמי מזה קא עציז ומשני

ז' יום אבל המהרש"א נדה י' ע"ז כתב דאשה שיש לה וסת קבוע אז לא סגי בג' עונות של ז' יום רק נריך וסת ידיה ואם הפלגה שלה ל"ה יום למשל נריכה מאה וחמש יום ובחכמת צלאל שם מספקא ליה הלכתא כמאן והאריך להציא ראייה מתוספתא ושז הקשה להמהרש"א ז"ל.

ולפענ"ד אין זה ענין לכאן כלומר מחלוקת הש"ך והמהרש"א ז"ל לדין דבשעת עיבורה כ"ע מודי דכל שהוכר עוברה נסתלקו דמיה ואינה נריכה לחוש לוסתה כלל ואפילו אם נגיד למשל באשה שיש לה וסת פעם לשלשה חדשים או לארבעה חדשים ונתעברה והוכר עוברה שז אין לה לחוש אף שלא עברו לה שלש וסתות שלה והטעם שהרי דמיה מסולקין מטעם שראשה ואצריה כצדין. וגם בקושיה מעכ"ת על ראית החכ"צ מן התוספתא יש לי בזה בס"ד לחדש, אמנם מה אעשה והזמן בוגד בי כעת להאריך בזה יותר וענן ויאמר שלחתי. ואפריון נמטייה מה שצ"ן לי לדעת תורה סימן קפ"ט וע"ש בהמניין מה שצ"ן לי שז התי"ט דבברי הרש"א ז"ל וצ"ה כן פירשתי כבר שמעתתא דא. [וע"ע שו"ת משנה הלכות ח"י סימן קל"ז].

דושה"ט בברכת התורה בלב ונפש
מגשה הקמן

סימן קלח

מצא דם בקצה ער הבדיקה

מוצש"ק לסדר בקנאו את קנאתי התשל"ד בני יצו"א מע"כ ידידי היקר צ"מ ירא"מ וכו' כש"ת מוה"ר אברהם יצחק האפמאן הי"ד, אלקי אברהם בעזרו, ירושלים עיה"ק. **אחדשה"מ**, דבזר שאלתו שצא לידו בצדיקת ז' נקיים שנמצא כחם קטן כעין נקודה של מראה ודאי טמא שמצא בקצה עד הבדיקה ולא באמצע העד והיה נראה שהבדיקה היתה באמצע העד ששם היה נראה לחלוחית והעד הי' צדוק קודם הבדיקה אי יש לתלות שהמראה לא באה מגוף האשה כיון שמצאה בקצה הבגד והגם שהיה צדוק.

ולפענ"ד פשוט דאין להקל בזה"ג כיון שהיה עד צדוק ומראה טמאה ודאי, ודאי הטומאה בא מגוף האשה וכן מצוהר בש"ע סימן ק"ז סל"ג האשה שצדקה עצמה בעד הצדוק לה ונמצא עליו אפילו טיפה כחרדל בין עגול בין משוך טמאה ואפילו נמצא עליו מאכלות מעוכה דכיון דבא עליה ע"י צדיקה הוה ס' דאורייתא ולחומרא עי' חכ"א כלל קי"ג ס"ל והרי אף שנמצא מאכלות מעוכה שחליטן בכ"מ זה כיון שעסקה בצדיקות מטמאין כ"ש צדיק. ומה שטען שלא נמצא המראה באמצע הבדיקה לא כלום הוא

באשתו מעוברת ופריך והא איכא שמחת עונה ופריך סמוך לוסתה דאלמא אף מעוברת אסורה סמוך לוסתה וכ"ש בשעת וסתה ממש כבר תירצו רבותינו הנרפטים ז"ל דלהאי דמוקמי בסמוך לוסתה לא מוקמינן לה במעוברת ולי נראה דאפילו אומעוברת קאי ובשלשה חדשים הראשונים שלא הוכר עוברה דחוששת לוסתה ולעונת וסתה עכ"ל. מפורש כתב נמי שאפילו מעוברת ודאי לפנינו חוששת סמוך לוסתה כל שלשה חדשים הראשונים וזה פשוט וברור מאד.

עוד שם בגמרא דף י' ע"ז מעוברת ומניקה שעברו עליה ג' עונות דיה שעתה ופריך פתחת בתרי וסיימת בחדא דלמא מעוברת והיא מניקה קאמרת ומילתא אגב אורחיה קמ"ל דימי עיבורה עולין לה לימי מניקתה וימי מניקתה עולין לה לימי עוברה כ"ד הפסיקה שמים דימי עיבורה ואחת דימי מניקתה שמים דימי מניקתה ואחת דימי עיבורה אחת ומחלה דימי עיבורה ואחת ומחלה דימי מניקתה מנטרפות לג' עונות ע"ש ואי בלא הכרת עיבור נמי מסולקת מן הדמים היא א"כ מאי נריך לנריך ימי מניקתה לעיבורה כיון שמיד שנתעברה מסולקת היא מן הדמים מכח העיבור וג' עונות מאי צעי הכא וי"ל קצת וצ"ע.

ובמה שכתבנו מובן נמי לשון הטור סימן ק"ז בג' נשים שכתב ח"ל, אחת מעוברת שהוכר עוברה ואחת שאינה מעוברת וכו' ויש לדייק שהי"ל לכתוב אחת מעוברת ואחת שאינה מעוברת ולמה דייק אחת מעוברת שהוכר עוברה אבל פשוט דהעיקר הכרת העיבור ולכן דייק אחת מעוברת שהוכר עוברה ובלאו הכרת העיבור אינה מסולקת מן הדמים, שז נמצאת בשו"ת הגרע"א סימן ז"ט שכתב ג"כ להדיא דדוקא הוכר עוברה מסלק הדמים ולא שאר דבר ועי' סד"ט סימן קצ"ד ס"ז וח"ו להקל בזה שהוא לפענ"ד טעות בדבר משנה וכמ"ש בס"ד. כ"ו כתבתי בתי' למסכת נדה.

ובמה שהעיר מע"כ אסוגיא דכמה הכרת העיבור פירש"י ד"ה דילדה לו' שמה ניכר עוברה לשליש ימי' דהיינו שני חדשים ושליש קמ"ל דאוליין בתר רוב נשים והמהרש"א הביא יש חולקים ע"ז ונראה מדברי רש"י דאפילו ניכר קודם ג' חדשים ל"א דהוי מסולקת ודעת המהרש"א נראה חולק דאפשר אם ניכר מהני אפילו קודם ג' חדשים יפה העיר ויש להאריך בדברי מהרש"א שם אלא שאין הז"ג כעת.

וב"ש דאם היתה האשה למודה לראות מחמישים לחמישים יום וכיוצא בזה בוסת קבוע ולא ראתה ציום החמישים ועברו עליה ג' חדשים לעיבורה לא נריכה לחוש עוד אף שלא עברו ג' עונות מפני שהעובר מסלק את דמה לאחר ג' חדשים וע"ז העיר דמקור הדברים מש"ך סימן קפ"ט סקס"ה שכתב באשה שרגילה לראות להפלגה ל"ה וכו' שצחינוקות סגי בעבר

הנשים לעיין צעיון גדול על הצדג לפני הצדיקה וממילא כשרואות נקודות קטנות או כיו"צ או לכלוך אין להקפיד. הנה בש"ע סימן ק"צ משמע פשוט דגם בזמן הזה יש לנו עד הצדוק ולא חלק בין זמן לזמנינו ע"ש בסעיף ל"ג ויפה העיר מעב"ת מס"ט סי' ס"א שהציא בשם מהר"ם לוצלין דאפילו בספק אם היה עד צדוק יש להחמיר ומוצא בזה"א כלל קי"ג סל"ז אלא שהחכ"א הוסיף דהכל לפי הענין יש לדון אותו לעד הצדוק או שאינו צדוק ועכ"פ לא הוה כעד המזדמן שחוקמו מלוכלך ע"ש. והנה הט"ז סל"ט אמ"ש אלא א"כ היה צדוק לה אצל אם אינו צדוק טהורה כתב דהאי אינו צדוק לא דמי לאינו צדוק דסעיף ל"ו דהיינו עד ציוני דבעד ציוני טמאה ג"כ משום כחם דאין לחלק בין שנמצא כחם בין שנמצא בצדיקה רק הכא באינו צדוק לגמרי ולקחתו מן השוק והצ"ח והש"ך חולקין דבעד וחלוק ציוני נמי אינו מטמא משום כחם והחור"ד כתב שם דאם לבשמו אחר הכיבוס בלא צדיקה תצדוק במקצת במגליד ואם אינה בקיאה תחמיר ועי' פלתי שצידד דוקא אם היה צדוק ממש בתחלה וכדברי הצ"ח והצ"מ דחה דברי הפלתי דע"כ לא פליגי בגמרא אלא בכיבוס דידהו משא"כ בכיבוס דידן ע"י מים ואפר ודמי לגיהון כ"ע מודי שחוקמו מכוסם וא"כ כ"ש עכשיו שהכיבוס הוא הרבה יותר מצומן הצ"מ ודאי דיש להחמיר כט"ז לפ"ז. [וע"ע שו"ת משנה"ה ח"ט סי' ק"פ].

ובר הוינא טליא הרבה נתקשתי בדומניו שכמעט אין במציאות דם מאכולת כידוע למה תולים כל הדמים בדם מאכולת ועכ"פ הכתמים עד שהאיר ה' עיני ומנחתי דזו קושיא קדומה הוא בשו"ת מעיל דקה, ובשו"ת ח"ס סימן ק"ג כתב בדומניו יש להחמיר בו מכחם דעלמא דכחם הנמצא שיעורו בכגרים ועוד שהוא שיעור דם מאכולת גדולה שלא נמצא כן בדומניו וכמו שמצוין במעיל דקה ע"ש הביאו הפת"ש סק"מ אלא שהח"ס סימן קפ"ב פי' בזה דגזירת כחם לא הייתה אלא משום חומרא דטהרות ולדעת הראצ"ד אין דין כחם לבטלה כלל ונהי דלא קיי"ל כוותיה משום דלא פליג רבנן וטמא אותה אף לבטלה שלא תהיה גזרת חז"ל חוכא וכיון שנאסר במיין אע"פ שצטל טעם הגזירה לא בטלה ועדיין אסורה לבטלה וכיון שכל ענמה לא נאסרה על בטלה אלא מתקנת חכמים הראשונים אין לנו לטמא אותה אלא בשיעור כחם הנמצא אצל צדקה ענמה בעד שאינו צדוק ומכ"ש ע"י הרגשה נהי דדין כחם יש לו מ"מ מידי ספיקא לא נפיק ולא מטהרים אלא בשיעור קטן כדם המאכולת שבדומניו שהוא קטן מהכיל ולא צעי כגרים ועוד ע"ש, ופלפלתי בזה ע"פ דעת התה"ד.

מיהו לדין נראה מצוהר דכחמים הנמצאים ע"י צדיקות חמירי נינהו מסתם כחם הנמצא דהכא מידי ספיקא

שהרי פשוט שכשאלה פושטה ידה לצדוק היד ממשמשת בכל מקום והעד חוזר לצדדים וידי צדדים ואפילו אלו הייתה חמרה שלא הכניסה זה הצד לפנים כלל לא היינו מאמינים לה דמלתא דלא רמיא עליה דאינש לאו אדעתיה אם לא שהיתה חומרת שבציון כיונה שלא ליכנס בצד זה ואפ"ה הי' ז"ע, ומה שנראה לחלוטית באמצע לאו ראייה הוא כלל כמובן שכיון שצדקה והעד מתהפך ממקום למקום וגם היא דוחקת העד צידה ליכנס א"א לדעת באיזה צד נגעה קודם.

עוד נראה דאפילו היה פשוט לה שלא הכניסה העד באותו צד כלל מ"מ אכתי יש לחוש כיון שעסקה בצדיקה דדילמא צידה נגעה באיזה מקום בפנים ולכלכה ידה בדם מן המקור ומשם נתקנת על העד והגם דאין מחזיקין טומאה ממקום למקום הכא היה אסור עי' טור ושו"ע סי' ג' והרשב"א בשם רבו הביאו הצ"י כתב דדוקא כשצדקה ענמה ולא נטלה ידיה אח"כ אצל מן הסתם לא מפני שאינה עשויה ליגע שלא במתכוין במקום התורפה וכ"כ רצינו ירוחם בשמו נראה דאפילו לא נמצא כלל על העד וראתה דהעד טהור מ"מ חיישין שמא היה טיפת דם בא' מן החורין ונדבק צידה עי' בג"א אות י"ד וה"ה כתב שהרמב"ם והרמב"ן כתבו הברייתא כנורתה וכפשוטה ולא חילקו ודייק מינה שאפילו תאמר שאין היד נוגעת בלא כיונה באותו מקום מ"מ נוגעת היא במקומות מן הגוף שאפשר בשעת נגיעתה באותו מקום נתו הדם מן המקור על ידיה דאלת"ה לא היה שחקה ברייתא מלאפרושי וכן עיקר להחמיר ובספר בג"א הקשה על ה"ה ודייק מלשון הגמרא דף נ"ח דאמר לאו משום דאמרין צדקה בחד ידא ונגעה באידך משמע כרשב"א דלא חיישין שמא נגעה בלא מתכוין ודעת התוס' נחלקו בזה האחרונים הס"ט ס"ל דהתוס' ס"ל כה"ה והצ"ח ס"ל בזהו כרשב"א.

ומעתה לא מצעיא לה"ה וסיעתיה דחייש דילמא נגע במקום שנטף מן המקור א"כ כ"ש צדידן י"ל דגם העד נגע במקום שנטף מן המקור אלא אפילו להרשב"א וסיעתיה מ"מ הרשב"א ז"ל לא כתב אלא דלא חיישין מסתמא אצל צדידן דעסוקה בצדיקות באותו מקום ודאי דהיתה אסורה אם נמצא על ידה וא"כ הכ"ג באותו עד כיון דעסוקה בצדיקות יש לחוש אפילו מן הצד ואין להקל כלל בזה.

סימן קל"ח

בחי' הו"ר דאין לנו ער הברוק בזמן הזה

עוד להג"ל

ברבר שהציא מספר זית רענן שכתב בדרך כלל דעד הצדיקה בזה"ז הוי עד שאינו צדוק ואין להצריך

לא ילאנו והתם רק מדין גזירה הוא ונפ"מ גדולה לענין להקל בכתמים כמוזן וממילא לדין נמי הרי איכא תרתי להחמיר חדא הא דצ"מ דהכניסה שלנו טובה משלהם, והצ' הא דהצ"מ וגדולה מנייה בצמקומותיו כמעט אין צממא דם מאכולת וכל שצ"ע צדיקה ודאי יש להחמיר בדבר ודלא כזית רענן מ"מ מודה אני לפניו שאם לפי ראות עיני המורה יראה שזו נקודה צאה ממקום אחר או מחמת דבר אחר ויש רגלים לדבר כה"ג ודאי אין לנו אלא שישפוט לפי מראה עיני הכהן אשר יהיה צימים ההם כנלפענ"ד וזה נראה ג"כ כונת החכ"א כלל קי"א ס"ו ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן קמ

כמה מיני מאכלים בקערה ואשתו אכלה מאחד
אי נאסרו בולם

ה' אדר שני התשל"ו בנ"י יצו"א

דיוו ליה כבר בתי' שלום ה"ה ידיד עליון וידי"ג הגאון המובהק ציס"ע זקן שבסנהדרין רבש"י כהדר"ג כש"ת מוה"ר משה פיינשטיין שליט"א, ר"מ תפא"י בע"מ ספרי אגרות משה וש"ס לטובת כלל ישראל.

אחדשכ"ק צאהצת עולם, יסלח לי מאד על הטריחו האזי דיק וידוע אני טרדותיו לטובת כלל ישראל ויהי רצון שזכה ויארין ימים דשן ורענן עדי יצא שילה ולו יקתה עמים. ועתה צאתי בדבר שאלה שנשאלתי מת"ח אי מטאראנטא על דבר מה שראה בצפרו דמר כהדר"ק שליט"א באגרות משה יו"ד סימן צ"א דדין קערה שיש בה ג' מיני מאכל ואכלה אשתו נדה אחד מינייהו ולא נגעה באחרים אם השנים האחרים נקראו שירי מאכל שלה לאסור לצעלה כמבואר בש"ע יו"ד סימן קצ"ה ס"ג וכתב כ"ג דליכא איסור אם לא אכלה מהם אף צנגעה דהנגיעה אינה אוסרת אלא האכילה אבל יש לאסור מצד האיסור לאכול מקערה אחת וזה הוא הדין שהציא הט"ז שם סק"צ מהפרישה והצ"ח שמנתחין חתיכות קטנות בקערה אחת הוא נוטל אחת והיא אחת שאסור אף שהחתיכה שאוכל אינה ממנה ששירה משום האיסור דמקערה אחת, אבל יש חילוק דאם היה האיסור מצד שירי מאכל ליכא תקנה אבל כיון שהוא רק מצד קערה אחת יכול להניח החתיכות הנשארות על קערה אחרת ולאכול עכ"ל כ"ק.

משמע מדברי כהדר"ג דלאיסור שירי מאכל ליכא היתר להשימה על קערה אחרת ולאכול דהכי משמע לישנא דאם הי' האיסור מצד שירי מאכל ליכא תקנה וצ"ע שהרי כ' הט"ז שם סק"ד ד"ה מאכל שלה וז"ל ואם הפסיק

אחר ציניהם מותר כמו בשירי כוס צסמוך וכן בכל הקולות שישנם שם יש צוה עכ"ל ובכוס הרי מבואר דמשורק מכוס זה אל כוס אחר מותר וא"כ הכי נמי בשירי מאכל הדין כן ועי' פרי דעה אות ד' שכתב להדיא כן ח"ל מאכל שלה וכו' ומ"ש דכן כל הקולות שייכי הכא היינו צהורק מכלי אל כלי וכה"ג ועי' לחו"ש.

וקצת עלה צדעתי להצדיק דברי הצדיק מעכהדר"ג שהרי הש"ך שם סק"ח כתב דהרמ"א לשיטתיה שכתב צד"מ דין זה דאסור לאכול שירי מאכל צסם הקונטרס שמצא ע"כ כתב דין זה צסם י"א אבל הש"ך הציא צסם הגמיי צסם רא"ס ומרדכי ואגודה ורוקח סימן ש"ח דכ"ש שירי מאכל משירי כוס ואדרכה שתי' נלמד מאכילה א"כ י"ל דהש"ך הכ"נ ס"ל דחמיר גס צהא דלא מהני הורק מכלי אל כלי. ומיניה לאחר התיישבות אין מכאן ראייה חדא דהרי הש"ך לא כתב אלא דשתיה נלמד מאכילה ומיניה לאחר שנלמד כהדדי ניניה וכדא כן דא והשנית דהרי הכו"פ והסד"ט ועוד גדולי אחרונים הציאו דברי הצ"י בצד"ה שהציא צסם הא"ח (לוינל) דשירי מאכל שלה מותר ונחנו טעם דאכילה יש להחמיר טפי דצסלמא שתייה א"א צענין אחר כ"א צוה אחר זה משא"כ באכילה שאפשר צצת אחת מן הקערה מש"ה צוא"ז ליכא משום הרגל דבר ופסקו כן גדולי אחרונים וכ"כ צערוך השלחן וא"כ אף אם אנן מחמירין כדעת הרמ"א אפילו בשירי מאכל אבל מ"מ להחמיר יותר משתייה לא שמענו ואפילו להש"ך נמי עכ"פ כהדדי ניניה ודין אחד להם וצ"ע.

איברא דגם צעיקר החידוש שחידש מעכהדר"ג מדברי הט"ז דמנתחין חתיכות קטנות בקערה אחת הוא נוטל אחת והיא אחת שאסור דפי' צו כ"ק דאין צו משום שירי מאכל דכל שאכלה חתיכות חתיכות ולא נשאר מחתיכה שאכלה, השאר לא מקרי שירי מאכל, רק שחידש דהאיסור מצד הקערה וכיון שהוא רק מצד קערה אחת יכול להניח החתיכות הנשארות על קערה אחת ולאכול. ולכאורה נראה כוונת כ"ג דחידש דין איסור בקערה אחת כלומר אף שאינו איסור במאכל שאינו משירי מאכלה אבל מ"מ יש איסור מכח אותה קערה. ולפענ"ד צ"ע דכל שאין האיסור משום שירי מאכל מנ"ל להמציא איסור מדין קערה והי"ל לומר דכל שפסקה לאכול וליכא שירי מאכל אפי' מאותה קערה עצמה הי' מותר לו לאכול שהרי דדין כוס קיי"ל דאם הורק מכוס זה אל כוס אחר אפילו הוחזר לכוס ראשון מותר כיון דהאיסור על שירי הכוס ומאחר שהורק ויצא מכלל איסור משקה ממילא ליכא איסור כוס דעל כוס ליכא איסור אלא על שירי משקה וא"כ הכ"נ בשירי מאכל אי נימא דכה"ג צחתיכות קטנות ליכא משום שירי מאכל א"כ מיד שפסקה האשה

שהם דברים נפרדים ואכלה מה שרצתה והשאירה לא מקרי שיורי מאכל, ולפענ"ד אינו נראה מדברי הפוסקים כן ומעולם לא שמענו דאשה שאכלה בקערה שלה שיוכל צעלה לאכול משיורי מאכל (להמחמיר) שלה מה שלא נשכה ממנו ולשון שיורי מאכל שלה משמע כל שנחתה בקערה שלה לאכול. וקצת ראיה לדברינו מסד"ט שכתב להחמיר שיורי מאכל ונתן טעם לחלק דשתייה א"א צענין אחר כ"א צזה אחר זה משא"כ באכילה שאפשר צבת אחת מן הקערה מש"ה צוא"ז ליכא משום הרגל דבר הנראה דמפרש דשתייה משום דלא אפשר אכל אכילה אפשר ואי באכילה רק אותו מאכל שנשכה ממנו ג"כ א"א צבת אחת שמה שנשכה היא א"א לו לאכול ממנו וי"ל. גם פשטות הלשון שיורי מאכל משמע כל שיורי מאכל וכל ששיירה בקערה הוי שיורי מאכל שלה.

וזה נראה נמי סברת הפ"ת שם סק"ה שפי' על הרמ"א שאסור לו לאכול משיורי מאכל שלה דס"ל כל מאכל שבקערה הו"ל שיורי מאכל שלה ולכן כשאוכלין בקערה א"א שלא יאכל משיורי מאכל שלה דא"א ליזהר ולדקדק צזה שיפסוק אדם אחר צינתיים ורק ע"ז היתר רצה לסמוך אבל לא רצה לסמוך שא"כ שיורי מאכל ואי נימא דצחתיכות קטנות ליכא משום שיורי מאכל אמאי א"א והרי אין כאן שיורי מאכל כלל וגם א"ל לזה הפסק אדם אחר אע"כ דכה"ג כל המאכל אסור ולא רק מה שנשכה ממנו, והעיקר צזה לפענ"ד לפי שמדרך העולם שאין אוכלים מקערת חצירו ולמשל מי שהוא על חתונה או במסעדה ויתנו לו לאכול בקערה וכל מה שישאר לא יאכלוהו אחרים ואדרבה אם יראו אנשים שצבל המסעדה נותן ממה ששייר אחר לא יכנסו עוד אליו לאכול ואפילו לא אכל מכל מה שלפניו אלא מזד אחר מאוס הוא אצל רוב צנ"א, וכמדומה שבכאן הוא אפילו נגד החק הממשלתי ליתן מקערת חצירו לאכול אפילו דברים שלא אכל מהם השני וזה נכלל כל מה שהי' בקערה, ולזה צא"ש ואשתו שאין מקפידין ואוכלין מקערה אחת זה מראה אהבה שמחמת אהבתם אין מקפידין אף שאם היו אנשים נכרים היו מקפידים זא"ז כנלפענ"ד.

סימן קמא

בהיתר אכילה מפת אחד לשניהם
אי יש לחלק בין פת קטן לגדול

עוד להג"ל

עוד ראיתי בסימן צ"ב שם שיצא לחלק מ"ש פת שמוחר לאכול לשניהם ממנו כדמשמע צט"ז סימן קצ"ה סק"א ומ"ש קערה שאסורין לאכול שניהם יחד מקערה א', ובהדר"ג שליט"א יצא לחלק בין פת גדול שדרך לאכול ממנו ונעשה

לאכול ה' מותר לצעל לאכול אפילו צאותה קערה עצמה כמו בכוס לאחר שהחזיר אפילו צאותה כוס ששתתה ממנו וכיון דכל הקולות שישנם שם ישנם בשיורי מאכל א"כ היה אחי מהיפוך להיפוך דלא מייציעא דלקערה אחרת מותר אלא אפילו צאותה קערה עצמה אם ליכא צחתיכות קטנות משום שיורי מאכל ה' ל' להיות מותר. ולולי דמסתפינא נלפענ"ד דבקערה ליכא איסור אלא צמאכל וכל שאין כאן איסור משום מאכל או משקה ליכא איסור משום כוס או קערה אלא האיסור בקערה הוא דוקא צבת אחת שיש צזה משום הרגל אבל לאחר ששיירה שיורי מאכל או משקה האיסור משום שיורי מאכל או משקה והגם דקצת פוסקים החמירו בכוס להצריך שטיפה מ"מ כבר כתב הש"ך דהעולם לא נהגו צחומרא זו ואפילו להמחמירין אין האיסור מכא הכוס אלא מכא שלא נשטף ונשאר שיורי משקה אבל הכוס או הקערה לפענ"ד לא מצינו צזה איסור מזד עצמם.

גם מה שחידש כ"ק שם עוד דמסתבר שאיסור מקערה אחת הוא רק מה שדרך לשני צנ"א לכ"א בקערה מיוחדת ורק מזד חיבתן והתקרבות שבין איש לאשתו אוכלין שניהם מאחת אסור וא"כ הוא רק ע"מ האכילה שיעול הוא אחת והיא אחת אסור אבל כשע"מ האכילה הם בקערות מיוחדות אף שאירע שלא אכלה כל החתיכות שזה גם לאחר שאינו צעלה היתה נותנת לאכול אין כאן צזה משום חיבה והתקרבות גם לצעלה ואין לאסור צע"מ אף כשיאכל החתיכות הנשארות צאותה הקערה אם לא תאכל אז יותר צאותה קערה אבל טוב להחמיר ליקח אותם לקערה אחרת ולא דוקא ג' מניי"מ אלא אף ממין אחד אם הם חתיכות מיוחדות עכ"ל דר"ג שליט"א.

ור"פ ריהטא דצריכ"ג שליט"א צ"צ חדא דהרי לעיל בסמוך כתב דצדרי הט"ו דכל שיורי מאכל ליכא היתר כלל וכל שאינו שיורי מאכל אלא האיסור משום שהם בקערה אחת יש לו היתר עכ"פ כשימתן אותה בקערה אחרת וא"כ עכ"פ קערה אחרת צעי אפילו כשאינו שיורי מאכל דהאיסור מכא קערה והכא כתב כהדר"ג דצאותה קערה עצמה נמי ליכא איסור אם לא תאכל עוד וצ"ל דלשיטתיה אזיל דהתם נאסרה הקערה מדין קערה עצמה אבל הכא לא נאסרה הקערה אפילו כל שאכלה מעצמה בקערה ונשארו חתיכות וצ"ע.

ומי"הו צר מן דין לפענ"ד צ"ע להקל צזה דצע"מ החידוש כנראה דס"ל לכהדר"ג דשיורי מאכל לא מקרי אלא מה שנשכה ממנה האשה וכל שלא נשכה ממנו האשה לא מקרי שיורי מאכל שלה ולמשל אם אכלה מקערה תפוחי אדמה ואכלה חצי מותר הצעל לאכול השאר שהרי הם תפוחי אדמה מפורדות זה מזה וכן אם היו בקערה אפונים או כיוצא צזה

שהרי שיירה אצל אם חתכה מפת קטנה לעצמה חלק ונתנה חלק לבעלה כגון שחלקה ביניהם לא מקרי שירי מאכל כל שמתחלה חתכה לשנים אם לא שרצתה לאכול כולו ובאמצע האכילה נמלכה לחתוך קצת וליתן לבעלה כה"ג הוה שירי מאכל כנלפענ"ד.

ובזה נמי ז"ע לפענ"ד מה שכתב כהדר"ג שליט"א וז"ל, ועיקר הטעם הוא דדבר שהדרך הוא לתת לאחד שי"ק קרוב דעת וזה כשיאכלו שניהם ממנו, ולפענ"ד נראה פשוט דאפילו דבר שדרך לתת לאחד וחלקו לשניהם אין זוה משום חבה כיון שלא אכלה מיניה אין זוה משום חבה, וממילא נמי מה שכתב בדברי הט"ז שהביא מהפרישה והב"ח שם דברי רש"ל שחתכן חתיכות קטנות בקערה אחת הוא נוטל אחת והיא אחת שאין זוה משום ששיירה אלא מזד שהוא מקערה אחת כזו שהדרך שנותנין שם רק לאחד ומזד חיבתו והתקבצותן שצין איש לאשתו אוכלין שניהם מאחת לכן אסור לכן כתב הט"ז דכשנותנין בקערה חתיכות גדולות שאין הדרך לתת זה לפני אחד אלא להרבה שיקחו משם אין זוה איסור והטעם שהיא הפת הגדול וקנקן הגדול עכ"ל הדר"ג שליט"א.

ולפענ"ד עיקר היתר הט"ז שם משום דנותן בקערה אחרת ואין רצונו של הט"ז לדייק מקערה גדולה או קטנה אלא כוננו שהקערה שעליה החתיכות אין אוכלים ממנה וכמ"ש שם וז"ל, כיון דאין האכילה מיד בלקיחתו מהקערה שלוקחה גם היא אלא משתמש בכלי אחר בינתיים, הרי דנותן טעם להיתר משום השתמשות הכלי אחר שבינתיים היא שגורס ההיתר ולא משום גדול וקטן, ואדרבה נראה להדיא דאם היה אוכל מהקערה עצמה היה אסור וכנראה משום שירי אוכל שלה.

עוד הביא שם לתמוה על הפ"ת אות ה' שהקשה על המשא"ת בינימין שכתב שאל כל בני הבית אוכלים עמהם מקערה זו ליכא איסור מדינא אך יפה להחמיר דהא יש לאסור מטעם שירי מאכל שלה וכשאוכלין מקערה אחת צודאי אוכל משירי מאכל שלה וע"ז חמה כהדר"ג שליט"א דפשוט שהמ"צ איירי באופן שלא שי"ק איסור שירי מאכל כהא דחתיכות קטנות שמ"מ אסור מזד דין דקערה אחת שבה סובר שליכא איסור מדינא כשכל בני הבית אוכלין עמהם בדרך זה אך מ"מ טוב להחמיר עכ"ל.

והנראה דלא היה לפני מעכהדר"ג ספר המ"צ לעיין אחריו רק ממה שהביאו הפ"ת שם אצל לאחר העיון במשא"ת בינימין הג"ל לפענ"ד א"א לפרש בדבריו דמירי בחתיכות קטנות דוקא שרק אז היתר, שהמ"צ קאי שם בחלוק

בשזיל הרבה צנ"א וצין פת קטן שנעשה רק בשזיל אדם אחד וכתב וז"ל, וכ"כ נראה פשוט דמהחלות הקטנות הנקראים (ראלס בלע"ז) וכדומה שנעשה לאדם אחד יהיו אסורין לאכול שניהם מאחד וכן יהיה הדין בקנקן שנותנין שניהם לשמות ממנו שהוא צנ"ג שהקנקן הוא גדול שנעשה להרבה שיקחו ממנו מים לכלי קטן לשמות לכן מותרין אצל מכלי קטן שהוא נעשה לשתיית אחד מסתבר שיהיו אסורין לשמות שניהם ממנו אף ע"י שיקחו ממנו לכלים אחרים עכ"ל הדר"ג שליט"א.

ול"י אסקופא הנדרסת, הדברים תמוהים דהאין יעלה על הדעת לאסור כל אחד מכלי שלו משום שנעשה רק בשזיל אחד והלא אפילו מה שבאמת כבר שמתה מכוס ונשארו שיריים שכבר נאסרו אם לקחן ושפכן לכוס אחר חוזר להחירא ואפילו מותר להחזיר בכוס ראשון כ"ש שעד שלא שמתה כלל רק שלקחו להם זה בכוס שלו וזו בכוס שלה דודאי לא נאסרו המשקין לשמות וזה לא מקרי שירה עד שלא שמתה וכן נמי לפענ"ד צפת קטן כמו ראל בלע"ז שאם עד שלא אכלה ממנו חלקה אותו לשנים ולקחה לעצמה חלק אחד ולו חלק אחד ליכא זוה משום שירי מאכל ואמשול משל לאשה שאין לה רק מנה אחת בשר ובשלה הבשר בקדרה שלא היה לה יותר וכי לא חוכל לחלוק הבשר לשנים ומאכל היא החצי האחד והבעל החצי שני והרי צערי יוראפף רוב פעמים עשו כן אמותינו שחלקו את כל מה שהיה להם וכפתגם העממי "מען האט זיך געטיילט מיט דעם דיסען".

וזכר לדבר מגמרא (ב"מ ס"ב) שנים שהיו מהלכין בדרך וביד אחד מהן קיתון של מים אם שותין שניהם ממים ואם שותה אחד מהן מגיע לישוז דרש בן פטורה מוטב שישתו שניהם וימותו ואל יראה אחד מהם צמיחתו של חבירו עד שצא ר"ע ולימד וחי אחיך עמך חייך קודמין לחיי חבירך והנה לא נחלקו ר"ע וכן פטורה אלא כששניהם ישתו שניהם ימותו אצל אם שניהם יחיו פשוט דמחויב ליתן לו החצי כדי שיחי' עמו וע"ז נאמר וחי אחיך עמך או והצבת לרעך כמון או שאר לימודים ולפ"ז הכ"נ מה שחולקין איש ואשתו צמנה אחת אף שהיא נעשית לאחד אין זה ענין של חבה יחירה אלא הוא ענין של כל איש ישראל שיחלוקו ביניהם אצל ענין של חבה והרגל דבר הוא דוקא מה שהזד השני כבר אכל מזו ושאר צנ"א לא היו אוכלין משירי מאכל שלה ובמקום אהבה אדרבה מראים אהבה עד שאינם נמאסים זה מזה וזהו עיקר אהבה והרגל דבר שגורו זה חז"ל.

ולפ"ז בקנקן לפענ"ד אין חלוק בין קטן או גדול וכן צפת אין חלוק בין קטן לגדול אלא החלוק מה שחתכה לעצמה ואכלה ממנו שאם חתכה חתיכה גדולה של עשרה צינים ואכלה מינה והניחה ממנה נקרא שירי מאכל

הפסק, וא"כ אפילו נקרא שיריה ואדרבה נראה דנקרא שיריה מ"מ מותר משום דהו"ל הפסק גדול יותר מהפסק גזרף צינחיים כנלפענ"ד בדברי המ"צ.

והנה הארכתי יותר מדאי אמנם היות כי לא יכולתי לעבור על דברים אלו כי לפענ"ד הדברים צ"ב לא מנעתי מלכתוב והנני מקוה לשמוע מכ"ג שליט"א בירור הדברים ואעדנה עטרה על ראשי ידך נפשו קשור באהבתו, דושכנ"ק ובברכת שמחת פורים בלב ונפש

משנה הקמן

סימן קמב

לישב על ספסל אחד במכונה לאיש ואשתו

ה' לסדר שמן זית זך התשל"ו בנ"י יצו"א
ישאו הרים וגבעות חיים ברכה ושלום למע"כ ידי"ג
הרהגה"צ וו"ח חו"פ נאה דורש ומקיים בע"פ וכו' כג"ת
מוה"ר בנימין יהושע זילבער שליט"א, בעמח"ס הרבה בני ברק.

אחדשכ"ג צידידות נאמנה, יקרת ספרו אז נדברו ח"ו הגיענו וכו' וראיתי שהעיר צו צכמה עניינים בספרינו משנה הלכות ח"ה. ומ"ש בהערה לסי' ס"ט אמה שכתבתי במשנה הלכות סימן קמ"ד לאסור לאיש ואשה לישב על ספסל ראשון צמכונה (אוטא צלע"ו) ודלא כח"א שמקלו יגיד לו להקל צוה, וכ"ת העיר דצטח אלו היה יודע שמרן החז"א ז"ל התיר את זה אם אינו נוגע צה לא היה מצטא קן. הנה האמת כי מה שכתבתי על חכ"א שמקלו יגיד לו הוא כוונתי על מה ששאל השואל צשם חכ"א פה אשר מקלו יגיד צכל צדור ולכן כתבתי אשר מקלו יגיד לו וכלשון חז"ל צגמרא שם אצל אין זה נוגע למרן החז"א ז"ל אצל החכם שאני כתבתי עליו הציטוי הזה נאה לו ואין אני מתחרט עליו ואם על ר' יוסי שהתיר ג' דברים קרי ליה יוסי שרי' ורבי לא רצה להתיר עוד אחת דלא לקרי צ"ד שרי' ואם זה מתיר איסורים לצור ודאי שמו של מקלו יגיד לו נאה לו.

ומיהו מה שכ"ג מציא צשם מרן החז"א שמתיר לנסוע אם אינו נוגע צה וכ"ג הוסיף דהנסיון מעיד שאפשר ליזהר צוה הנה אם קצלה הוא נקצל אצל אם מהנסיון כפי מה שגם אני נסיתי צאלה הנסיון יורנו להיפך צשם נוסעים על הדרך צמרחק כמעט א"א שלא ליגע צוה צסיצוים וצצמערור. ומה שדייק מספסל מחובר לגמרי שהתירו וגם אינו מחובר אינו אלא חומרת רש"י הנה ודאי כי חומרת רש"י קבלנו עלינו צכל החומר ועל הא דמחובר נמי פשוט דלאו כל הציצירין שוין הם ולא דמי ספסל מחובר שאינו נד כל הציצור דהכא הספסל המחובר מתנדנד יחד עם המכונה

וחלילה שהיו חולים ושפחה אחת האכילה להם מקערה אחת צעת חליים קודם החליצה ולאחר שעמדו מחליים היו סמוכין על שלחן האם הזקנה ואכלו ציחד כל בני הצית מקערה אחת היצם והיצמה עמהם וע"ז כתב המ"צ דאין צה קירוב הדעת דאפי' צאשתו נדה החמורה שהחמירו צדברים המציאים לידי קרוב הדעת ואפ"ה התירו לאכול ע"י הפסק וכן צצשר צחלצ בהפסק מפה יחד ואין נאמר דאפילו צדיעצד חיישינן לגייסות צמקום שיש הפסק דאין לך הפסק גדול מזה שכל בני הצית אוכלים עם היצם והיצמה ע"כ ע"ש.

והנה הרואה יראה דפשוט דהיצם והיצמה שאכלו יחד עם כל בני הצית לאו דוקא חתיכות קטנות אכלו אלא כל המאכלים יחד ולא חששו לדבר משום הרחקה והאכילה היתה תדירה חיזה ימים עמהם כשאר בני הצית וע"ז קאמר המ"צ דליכא איסור אם כל בני הצית אוכלים עמהם מקערה אך יפה להחמיר וא"כ שפיר הקשה הפ"ת דעכ"פ ליאסר משום שיורי המאכל דכיון שאכלה ממאכל זה הו"ל שיורי אוכל.

ומיהו לפענ"ד נראה צענ"ס קושית הפ"ת לא קשה דנראה סצרת המ"צ דלא שייך לאסור צשיורי מאכל אלא כשהיא משארת המאכל והוא אוכל אחריה דצוה מראה חיצה וצא לידי הרגל עצירה אצל אם אוכלים כל בני הצית מקערה אחת לא והטעם דהא גופא שאוכלים כאחד הוי ליה כהפסק והיכר, דמה שהתירו צמה שמפסיק אדם אחר אינו אלא משום היכר שלא לצא לידי הרגל ולזה מועיל הפסק אדם אחר צינחיים כיון שאדם אחר אוכל ממילא אם גם צעלה אוכל לא ייכר חו חיצה דהרי גם אחר אוכל ממאכל זה, וא"כ ההפסק של אדם אחר מועיל שלא לגרום חיצה והכ"נ צמה שכולם אוכלים מקערה אחת כולם כאחד הו"ל כהפסק דהרי אינו נראה שאוכל עמה מחמת חצה ואוכל שיריה שהרי כולם אוכלים זה מזה וליכא כאן חיצה יתירה מזה לזה ולכן אין הכונה צמה שכתב דאין לך הפסק גדול מזה דהוא צאמת מפסיק אלא העוצדא גופא שכל בני הצית אוכלין הוא ההפסק ואין לך הפסק גדול מזה דמה טעם מותרין בהפסק גצרף דאז לא נראה כאוכל שיריה משום חיצה והכ"נ כשכל צ"צ אוכלים כ"ש דלא נראה משום חיצה הוא אוכל אלא זה דרכם לאכול לעולם יחד ולא מקפידים זא"ז.

ובן דייק לשון המ"צ שם דאין לך הפסק גדול מזה וכו' כלומר שאין זה הפסק צענ"ס מ"מ אין לך הפסק גדול מזה. עוד כתב שם ח"ל, ולא מסתבר שיהא זה חשוב לגייסות וכו' אם צצציל שזמן מועט כמו שמונה ימים לא חשוב לגייסות, ואם צצציל שמאחר שגם בני הצית אוכלין עמהם חשוב היכר והפסק וליכא כאן גייסות כלל אף לדברי הרשב"א ז"ל עכ"ל ע"ש. הרי דהאכילה שאוכלין יחד היא הנקרא

והו"ל כספסל המתנדנד וזיל צתר טעמא ועוד גרוע מזה דהחם כספסל שאינו מחובר עכ"פ אינו מתנדנד אלא שצידו לנדנד אצל הכא בעצם הוא מתנדנד כל האוטא אנה ואנה וא"כ כיון דרש"י אסר כספסל שאינו מחובר שמא יתנדנד הכא הרי כבר מתנדנד וזה טעם האיסור לרש"י ואינו דומה לעגלה כמוזן גם כי צאמת החיבור של הספסל צמכונה נמי יש לדון עליו ולכן לפענ"ד אין להתיר בדבר כ"א בשעהד"ח וכיוצא בו כנלפענ"ד. [וע"ע משנ"ה ח"ט סי' קפ"ג].

ובזה הנני ידי"ג דושכ"ג באהבה ובלו"ג

מנשה הקטן

סימן קמג

ביאור איסור לילך למיול עם אשתו

ח"י לחדש הרחמים התשל"ב בני יצו"א

מע"כ ידידי רחומאי הרה"ג המפורסם שמו מפארים וכו' כש"ת מוה"ר יהושע גויברג שליט"א, ר"מ בישיבת קול תורה מח"ס ש"ש כהלכתא ירושלים עיה"ק.

אחדשה"ז וש"ת צידיות, וצד"ת אשר העיר אמ"ש כספרי משנה הלכות ח"ה סימן קמ"ד להספיר דברי התה"ד סימן רנ"א הציאו הרמ"א יו"ד סימן קצ"ה שאסור לילך לטויל עם אשתו שהוא משום שמא יבא עליה ולכן אם נוסעים צעיר וצרחוצות שנמצאים צנ"א ליכא איסור וכמ"ע העיר דמתוך דברי התה"ד נראה הטעם משום חשש נגיעה והעגלה מטלטלת ולכן אפילו אין יושבין יחד על ספסל אלא אחד ע"י הנהג והשני אחר זה נמי יש להחמיר ולא ראה נוהרים בזה. גם מה שאומרים בשם החזו"א להקל בנסיעה צאטוצוס יחד על ספסל אחד הלא קשה מאד להזהר מנגיעה ולדעתו קשה הדבר להקל עכ"ל.

ומה שנראה לפענ"ד דלא קשה דהמעין צה"ד שם יראה דישנם שם כמה הלכות האחד שתשצ אשה נדה עם בעלה הוא לפנים והיא לאחר דרך שלא יגעו זה בזה כלל ללכת מעיר לעיר התיר לכתחלה בשם אחד מן הגדולים. והשנית הא דכתב המרדכי צפ"ק דצנת בשם ספר הפרדס משמו של רש"י שאסור לישב על ספסל אחד שאשתו נדה יושבת עליו וזה מחלק התה"ד דדוקא כשיושבים על הספסל ביחד זה מלד זה אז נראה דרך חיבה שכן דרך אוהבים להתקצץ יחד ולהתוועד צה"ג יושבים זה מלד זה אצל בישיבה בעגלה לאו מילתא דחיבה שכן דרך צנ"א לשכור עגלה ללכת מעיר לעיר ולא לשם חיבה הוא כלל וממילא אפילו הם רק שניהם איש ואשתו וגם עגלה שלהם היא מ"מ לאו דרך חיבה הוא כך והנה צכאן כבר לא הזכיר דין של נגיעה אלא דין של חיבה אלא דכה"ג לא היו דרך חיבה. ועוד צו שלישיה

בשם אחד מן הגדולים להתיר לישב אפילו על ספסל אחד אלא כשהוא מחובר צכתלי הצית והי' אומר האי גדול דאין לאסור אלא כשהספסל תלוש. והרציעת ללכת עם אשתו נדה דרך טויל לגנות ולכרמים וכה"ג דאסור בכל גוונא דלעיל והאי טעמא לאו משום נגיעה לצד הוא דהרי אסר בכל אופן אפילו הוא לפנים והיא לאחר ואיסור זה לאו משום נגיעה אלא משום חיבה והרגל דבר נגעו זה זה פשוט וממילא אחי שפיר דצרינו שהטויל הוא משום חיבה.

סימן קמד

לישב על ספסל אחד בנסיעה

עוד להג"ל

וב"ש בשם מרן החזו"א ז"ל להקל בנסיעה צאטוצוס יחד לישב על ספסל אחד וקשה לכ"ת שצאמת קשה מאד ליזהר מנגיעה הנה צאמת כי המציאות הוא דקשה ליזהר מנגיעה עכ"פ דרך מלבוש דציד ודאי אפשר שלא יגע. ומיהו נראה דהחזו"א ז"ל נמי לא התיר אלא דדיעבד וא"א באופן אחר וס"ל דצאטוצוס מקרי הספסל קצוע אל הכותל וכמו שהוא צאמת וא"כ מלד הדין אינו אסור אם היה המכונה עומדת במקום אחד אלא דהחשש שע"י נענוע של המכונה יגעו לפעמים והו"ל דבר שאינו מתכוין ולא הוי פ"ר ליגע וכיון דהנגיעה שלא צכונה דרך מלבוש לא הוי איסור דאורייתא ולכן התיר צכה"ג כנלפענ"ד לישב דברי מרן החזו"א ז"ל. ומיהו ודאי מי שיכול להחמיר מודה החזו"א שיחמיר וכן ראינו לאנשי מעשה נוהרים בזה ולך לך אמרין למיירא.

ולמודעי אני צריך דמ"ש התה"ד ללכת הוא לפנים והיא לאחר דוקא הוא שדייק הגאון ז"ל כלומר האיש לפנים והאשה לאחריה ולא להיפוך ואם תהיה האשה לפנים ממילא אסור משום דאל יהלך אדם אחורי אשה עי' גמרא צרכות ס' ע"א ורמב"ם פכ"א מא"צ סי' כ"א ורדב"ז סימן תש"ע ובספרי משנה הלכות ח"ה סימן רכ"ו מש"כ צס"ד בזה [וע"ע משנ"ה ח"י"צ סי' רצ"ט] וכמדומה שאין העולם נוהרים גם בזה אצל צאמת הוא הלכה פסוקה צלי שום חולק עכ"פ צדיוק כתב התה"ד הוא לפנים והיא לאחר ולהיפוך אסור משום הרהור וחיבה.

סימן קמה

בישול עבו"ם בפירות

עוד להג"ל

ובדבר אשר העיר עוד צדין פירות מצושלים שיש צו משום צישול עכו"ם ואני לא זכרתי מזה כלום צתשובה

בספרי הנ"ל סימן ק"ח ק"ט, הנה באמת כי מפורש בפוסקים דכל פרי שנאכל כמו שהוא חי אע"פ שבשלו עו"כ ונמחה ונעשה תבשיל צדיהם שרי עי' רמ"א יו"ד סימן קי"ג ס"ב לענין פאועדלא. וגדולה מזו כתב מוהר"י גרונדא דין צישול עו"כ אות ד' דאפילו אגסים הקשים אם בשלן עו"כ מותרין שרוב שבמינו עיקר אכילתן חיין ומ"ש בגמרא מרירי אסורין לאו בקטנים מיירי אלא מין שלעולם ישאר צמרירות ואם ע"י תיקון נאכל חי נמי שרי עי' גליון מהרש"א וא"כ פשוט דבכל הני פירות שאנו מדברים מהן ליכא איסור צישול בהם.

יד"נ דושה"ט וש"ת בלב וגפש
מנשה הקמן

סימן קמו

הנוסעת מארצה"ב לארץ ישראל וקדמו ז"נ אי
צריכה להמתין שתשלים

ב' אדר התשל"ג בני יצו"א

אוהב שלום ורודף שלום ושמור שלום ה"ה מע"כ הרב הגאון
המפורסם בחבוריו היקרים שמו מפארים וו"ח נו"נ או"א
כג"ת מוה"ר שלום קרויז שליט"א, אבד"ק אודווארי בני".

אחדשכ"ג כראוי, יקרת ספרו שו"ת דברי שלום מה"ת
קבלתי וכו', ורק לאות ידידות הנני לניין בסימן
ע"ט, ילא לדון באשה שנוסעת מארצה"ב לארץ ישראל והיא
באמצע ספירת ז"נ ובאת לארצנו הקדושה ביום השביעי
לטהרתה והתם הלילה קודמת שש שעות אם מותרת לטבול
בתחלת הלילה הגם שחסר לה תשלום ז' ימים שש שעות
ולאחר צירור גדול העלה שכן מותרת לטבול אלא שתמתין
ולא תשמש עד עבור שש שעות להשלים ימי טהרתה והציא
שבטנס הדין דהולכין אחר המקום שהיא שם כן פסקו גם
הגאון מפאפא והגאון מוהרי"י ווייס שליט"א ראב"ד דעדה
החרדית, ובמפתחות הוסיף דשוב מנא בתורת השלמים ר"ס
קצ"ו דבעינן ז"נ מעל"ע כל יום כ"ד שעות וכדעת הש"ך
וכמבואר מדברי האגור לפי"ז יש להחמיר כמ"ש בתשובה
וכונתו לענין המתנת ז' שעות מלשמש ע"כ.

ולפענ"ד נראה דנהוג עלמא שלא להקפיד בזה ויש להם
על מה שיסמכו. ולכאורה נראה דגם הגאונים
הנ"ל לא החמירו מלשמש שש שעות ולכן נלפענ"ד דהגם
שבזעל נפש ממילא א"צ דהרי ממילא לא ישמש קודם חלות
ואז כבר ע"פ רוב עברו השש שעות אבל לכ"ע אין להחמיר
בזה ואפרש שיחתי.

וז"ל האגור סימן אשע"ז נשאל מוה"ר יעקב מולן ז"ל אם
אשה יכולה להפסיק בטהרה וללבוש לבנים אחר תפילת

ערצית של יום שצעה ולא נאמר דאחרי תחלת ערצית נחשב
לילה וכאלו פסקה כליל ח' ולא יעלה יום השמיני ליום אחר
והשיב דודאי נחשב יום אחרי תפלת ערצית לענין הפסקה
ואפילו בע"ש אחרי תפלת ערצית וקבלת שבת כי ההוא
תוספת לא שייכא לענין נדה וזריך כ"ד שעות וכן איכא פ'
נערה דמסר לה בתוס' שבת ויו"ט וכן יש ראייה מספירת
העומר דלא חשבינן לילה אפילו בע"ש דתוספת שבת
דאורייתא וכן מאכילת פסח ומנא וסוכה עכ"ל. והציאו הש"ך
סימן קצ"ו סק"ד, וסיים הש"ך דמבואר מהאגור דאף
להמקילים היינו עד כ"ד שעות וא"כ כשהיום גדול כ"כ
חשבינן היום והלילה שוים אבל בחר הכי לכ"ע אסור. ומיהו
האחרונים כולם פה אחד תפסו ארצנו הש"ך ז"ל עי' דג"מ
שם ועזי לבונה ובלחו"ש ובסד"ט, גם בתורת השלמים תפס
אש"ך דלכ"ע אין חילוק בין תמוז ואז או כסלו וטבת
לעולם צריכה לצדוק סמוך לבין השמשות ועי' גם בפליתי
מה שתמה עליו.

והנה האגור הציא ראייה לעצמו מספירת העומר ומאכילת
מנא פסח ומנא וסוכה והנה פשוט דהבא לא"י
מתחיל לו זמן הספירה עם זאת הכוכבים לכ"ע ולא אמרינן
לדלדיה מתחיל זמן ספירה מקודם וכן אכילת פסח ומנא
וסוכה הציא לארצנו הקדושה יאכל פסח בזמנו ואם לא אכל
עד חלות לב"ב או לחכמים עד עלות השחר דשם נעשה נותר
ואינו אוכל עוד וכן לענין ליטב צוקה ואכילת מנא כללו של
דבר פשוט דלכל הני דברים כל שצא למקום שהוא שם ושקעה
עליו השמש נתחייב בכל מנא גזר שצמקום ההוא וכמ"ש
להדיא האגור וז"ב וא"כ הצו דלא להוסיף עלה כיון
דהמהרי"ל הוא מרא דהא שמעתתא והוא יליף לה מספירה
ופסח ומנא וסוכה לה מקשינן כולה מילתא וא"כ כמו בזה
אולינן בחר המקום לגמרי הכ"נ לענין טבילת אשה נמי אולינן
בחר המקום לגמרי כנלפענ"ד.

ועיין דג"מ שם שהקשה כעין קושיתנו וז"ל, ועוד דהרי
האגור הציא ראייה ממנא ועומר ואטו בשנת העבור
שיומו של ערב פסח גדול יהיה יולא ידי אכילת מנא בעוד
היום גדול וכן בצרבת עומר שהיום גדול מאד ואפ"ה אין
מבצרכין עד הלילה ממש והוסיף דג"מ ועוד לדברי הש"ך
בסוף ז' נקיים ביום השביעי כשהיום קצר תהיה אסורה לטבול
עד כמה שעות כלילה וימא שאותן שעות שייכים להיום
אחמהה ע"ש. הנה נראה דעת הדג"מ דא"א כזה שאיזה
שעות כלילה יהיו שייכים ליום דגבולים קבע ה' בעולמו ולא
יהא השמש מאיר כלילה והיחר ביום והאור וההשך לא ישתמשו
בערבוביא וא"כ הכ"נ דדידן אחינא דא"א כזה שיהא אחיה
שעות כלילה שיהו שייכים להיום שעבר. על כל פנים נלפענ"ד

כיון דהאגור מדמה נדה לחגים ומעדים ושבתות ושאר מצוות והרי בכל המצוות העיקר תולה צליה במקום שהוא ובתור האזי מקום אוליין א"כ לפענ"ד הכ"נ כן הוא ומ"ש האגור כ"ד שעות היינו לומר שלא נוכל צוה לשנות הזמן בקבלת תפלת ערבית ושבת ויו"ט אלא תלוי בעצם היום אבל הכ"נ א"ס ע"י סיבה יתקצר היום צמיארות וכמו דיעקב אבינו ע"ה כי צא השמש והיתה לילה ממש או להיפוך כמו בחזקי' שחזרה כמה מעלות אחרנית וכיוצא בו הכל הולך אחר המקום צהי דיני צין לקולא וצין לחומרא כנלפענ"ד. [וע"ע שו"ת משנ"ה חט"ו סי' קע"ט].

די"נ דיושה"ט ושכ"ג באהבה ובלו"ג
מנשה הקמן

סימן קמו

במקוה שיש לו ג' בורות להשקה ואחד מלמטה

ג' מטו"מ התשל"ג בני יצו"א

מע"כ ידי"צ הרב הגאון המפורסם ג"א פ"ה עוסק בצ"צ באמונה נאה דורש וכו' כש"ת מוה"ר שמואל טוביה שמעון שליט"א, אב"ד מיאמי ביטש פלארידא.

אחדשכ"ג צידודות נאמנה, הנני צמכתי זה הגם כי לא רציתי לקצוע נפשי צהא הלכתא ולהכניס ראשי צין ההרים הגבוהים וצפרט כי צבר צירר הלכתא זו ושאל שאל לגדולי דורינו ומה מצא צי עוד להוסיף צדצרים. אמנם אחר שהפציר צי צכתא ואח"כ על הטענלפאן אמרתי לאו אורח ארעא לעמוד מצחון ולאו כבוד התורה הוא ולכן אמרתי לכחוצ לכ"ת מכתב זה ולא לקצוע הלכה למעשה צאתי וגם לא אומר קבלו דעתי אלא כמפלפל צדצרי צבותינו הצדיקים הראשונים נוסף על האחרונים ז"ל והצוחר יצחר ככסף הנצחר.

ובדבר השאלה צמקוה שצנה כ"ג צמיאמי ציטש וזה צורתו עשו ד' צורות של מ"ס, א' צור המקוה שבו מכניסים מים שאוצים, צ' שתי צורות מן הצד כדי לעשות השקה ולפי חומרת הד"ח דמצריך צ' צורות להשקה משום חשש דנטל סאה ונתן סאה, ג' צור תחת המקוה לכנס צו מי גשמים ולהשיק המקוה ממטה למעלה כדי לצאת מנהג אדמו"ר מהרש"צ מליוצאויטש ז"ל שכותב כן בחוברת וחסידיו ליוצאויטש נוהגים אחריו ונוהגים לעשות צור מ"ג תחת המקוה ממלאים מי גשמים ועושים עליו מכסה שהוא הרצפה להמקוה העליון ועושים צ' נקצים על הרצפה של טפח על טפח לחצר המים העליונים השאוצים עם התחתונים ונתן טעם לשיטתו כדי לצאת חומרת הראצ"ד משום חשש דנטל סאה ונתן סאה וכו"ת ציסס צדצרו צמ"ש מע"י על הרא"ש הל'

מקואות דף ז' ע"צ אות א' וז"ל, הצ"י סימן ר"א כתב דאפשר לומר טעמו של הרמב"ם ז"ל דמדניא משרי שרי בכל גוונא אלא היכא דנתן סאה ונטל סאה כי הוה רוצו או חצי הרי מחזי להו לאינשי שנטלו הכשרים ונכנסו תחתיו השאוצין ויצאו להכשיר בכלם שאוצים לגמרי לפיכך גזר משום מראית העין אבל צהנך המקוה העליון ומקוה התחתון כיון דלא ניטלו ציד ליכא למיחש למראית העין וכבר הזכיר חלוק זה הרמב"ם צפ' המוכר את הצית עכ"ל המע"י. ולכן עשו ג' צורות השקה לצאת כל השיטות כמבואר צמשצ"ץ ואחרונים צצמקוה צריך לצאת כל מה שאפשר לצאת צהם. אלא דלאידך גיסא קמו עליו עוררין שמקוה זו פסולה לגדול המורים מרן צעל ד"ח ז"ל שכתב צשו"ת ד"ח ח"צ ספ"ח צמקוה על גצי מקוה שעשו מקוה מ"ג למטה ולמעלה ממנו מקוה שאוצין וצאמצע סילון של עץ חלול שיכנס ממקוה העליון השאוצין לתחתון ועל ידו ירדו מי מקוה העליון לתחתון וכן יעמדו תמיד מחיצור המים העליונים לתחתונים דרך אותה השפופרת ולא אצדו מחמת שהמקוה התחתון מסוגרת צכיסוי היטב ואסרה הגה"ק אדמו"ר מרן מצאנו ז"ל משום קטפרס דאינו חצור לא לטומאה ולא לטהרה וכת"ר האריך צדצרי ציד ה' הטובה עליו צצוצ טעם ודעת והציא מכתב מהגה"ק אדמו"ר מסאטמאר שליט"א והגה"ק אדמו"ר מליוצאויטש שליט"א ומהגאון הגדול המוצהק ר' משה פיינשטיין שליט"א ואענה גם אני חלקי צס"ד וזה החלי.

תנן החם (פ"ג מ"ג דאהלות) נשפך צאור א"ס היה מקומו קטפרס וכו' ופי' רב האי גאון קטפרס פי' כמין מדרון צדאמרינן גיטין ע"ח לעינן אשה המקבלת גט העמידה ידה קטפרס מאי קטפרס כגון שהעמידה ידה משופעת לא זקיפה כמחיצה לא פשוטה לקבל אלא עשויה כמקום מדרון ע"כ וצ"מ שם וקטפרס הוא מקום משופע אשר לא יניח צו הדצרי אבל יתגלגל וירד ע"כ ועי' ר"ש ורא"ש שם ועי' ערוך ערך קטפרס אצלוף צלע"ז וצמשנה ח' פ"ח דטהרות עריצה שהיא קטפרס פי' הרע"צ שצדה אחד נמוך כעין מדרון משמע צכל מקום דקטפרס הוא מקום מדרון ז"ל דכ"ש צנופל מלמעלה למטה דזיל צחר טעמא דקטפרס שהוא מקום משופע אשר לא יניח צו הדצרי אבל יתגלגל וירד וא"כ כ"ש כשנופל מלמעלה למטה צלא שפוע שודאי לא יעמוד ולא יניח הדצרי אלא יפול וירד מטה ולכן כ"ש דלא הוי חצור ולזה לא צעי לומר, ולכן ס"ל להד"ח ז"ל דמלמעלה למטה נמי הוי קטפרס ואינו מטהר המים השאוצין.

והנה כת"ר כתב אי קטפרס הוי חיבור למקוה מד"ח משמע שלא מחמיר אלא צחיבור ע"י סילון משום דהוה מקוה צאור ואין טובלין צאור ואי היו המים נחים על גצי מים

בדרך הנחתן לא מקרי קטפרס מה שגבוהים ורק מים שנחתצרו ע"י נזוק לא היו חבור גם בשו"ת אמרי יושר ח"ב סימן ע"ה וס"א סימן ק"א מכשיר מקוה על גבי מקוה בלי סילון באויר אי המים נחים, וכן נראה ממכתב הגאון מוהר"מ פיינשטיין שליט"א אלא שבסוף חש לה להגא"ד דסאטמאר דאוסר בזה. שוב ראיתי נדפס שהגה"ק אדמו"ר מסאטמאר מעולם לא אסר המקוה אלא הו"א שם בשמו כן. וכת"ר אמר לי ששאל גם את הגאון יעקב יצחק ווייס ראב"ד צירושלים וג"כ מן האוסרים בזה משום קטפרס.

ולפענ"ד המעיין בד"ח הנ"ל בדף ל"א בא"ד ובהדיא וכו' ח"ל, לפי שלא יטהרו המים כשיתערבו במי מקוה התערובות אלא כשידבק במי מקוה בשטח אלו מים הטמאים לבד וכו' א"י דמ"ש ונחל הוא לפרש תיבת קטפרס מה הוא אבל באמת אפילו התחבר שלא היה נחל נמי אינו חבור דהטעם הוא "כל שאינו חבור בשטח שיהיו חבור כמבואר בריב"ש ז"ל". הנה כתב מפורש דדוקא חבור בשטח שיהיו חבור וכל שאינו בשטח שיהיו חבור ובסמוך שם כתב עוד ח"ל, אולם עי' בב"י ז"ל ויראה דגם הוא כתב בשם הראשונים דמים ע"ג מים בדרך הנחתן לא מקרי קטפרס מה שגבוהים והחילוק מובן במושג "דמים הניתן על מים שחבור הרי נחו ואינם זוחלין ורק בטבעו הם נחים הרי נחתצרו מים במים בשטח השוה אבל מים שנחתצרו ע"י נזוק ורק ע"י תחבולה ומוכרח הוא עומד באויר וכלא סביבה המכריחו יפול למטה בודאי לא הוי רק כמו עומד באויר ע"כ". הנה ציאר החלוק בין מים הנחים בטבע למים המוכרחים דהמים שאינם נחים על המים ממש אלא יש הפסק ביניהם ואם יסור המכריח המבדיל ביניהם יפלו המים למטה על המים לא הוי רק כעומד באויר ולפ"ז נראה דדידן נמי כיון שיש מחיצה של ציממנט המבדלת בין מים עליונים למים התחתונים ואפילו יהיה כשתי אלצעות מ"מ אינם בשטח שוה העליונים עם התחתונים ואם יוסר זאת המחיצה יפלו ע"כ המים העליונים למטה על המים התחתונים בהכרח ממילא כה"ג לא מקרי שטח שוה והו"ל קטפרס לדברי רבינו הד"ח ז"ל. ועי' שבת ה' ע"ב ודף ט"ט ע"ב אמר רבא פשיטא לי מים על גבי מים הינו הנחתן אגוז על גבי מים לאו היינו הנחתן אגוז בכלי וכלי ק"ף ע"ג מים מהו ודו"ק. [וע"ע שו"ת משגי"ה חלק ט"ז סימן מ"ט].

ז"ל הריב"ש סימן רכ"ב ומה שהבאת ראיה מהיהא דשלש מקואות זו בצד זו וכו' אין משם ראיה דההוא בשלא ילאו המים מגומות המקואות לחוך שכותלי המקואות כקליפת השום או יותר בשטח שוה ולא אכדו טפה הנה דקדק לומר בשטח שוה עוד שם שאין הקטפרס חבור לעולם אפי' לחצר

מקוה של מעלה למקוה חסר של מטה וכו'. עוד שם ח"ל, וגם שעירוב מקואות נריך שהמים המערבים שני המקואות הם מערבין אותם בהשקט בעומדם במקומם הטבעי שזהו אשכזרון לא בהיותם זוחלין שזהו נקרא קטפרס הנה כתב להדיא דעירוב מקואות צ"ע בהשקט בעומדם במקום הטבעי וכנראה דלזה כיון הגה"ק בעד"ח ז"ל במש"כ כמבואר בריב"ש. וזה דלא כמ"ש בשו"ת אמרי יושר ח"ב סימן ע"ה בדמקוה ע"ג מקוה כדידן גם הד"ח מכשיר ורק לעשות חבור מהעליונה לתחתונה ע"י סילון הוא דאוסר הד"ח דהוי קטפרס כהאי גוונא אף שהמים נחים כיון דהסילון עומד באויר וכתב דגם בזה חולק הגמ"ה"ק ז"ל סי' א' ומכשיר גם בסילון אמנם באמת המעיין היטב בד"ח יראה לכאורה דטעמו מפני שאינו בשטח השוה וזה ודאי גם דדידן כנלפענ"ד לכאורה צרור בדברי מרן הד"ח ז"ל.

וציפירי נפיה בשו"ת אמרי יושר ח"א סימן ק"א שהאריך הגאון ז"ל צדין מקוה שעשו העליון ע"ג התחתון ותקרת התחתון הוא רכפת העליון והמעין הוא בתחתון וכתב דלדעתו פשוט דגרעיותא בגוד אסיק או גוד אחית הוא רק משום דהחיבור שצ"ע עליונה לאמצעית הוא משופע ואין המים נחים שם והוי קטפרס אבל היכא שהעליון על התחתון ממש ודאי מועיל והצי"א שם קושית הפנ"י גיטין ט"ז בפלוגתא ר"י ורבנן בגוד אחית דהא בכל דוכתא דאמרינן גוד אחית הוא למעלותא דעדיף טפי מאם הוא בשוה מן הצד אבל לא לגרוע מילתא וא"כ מ"ט דרבנן דאסרי וס"י האמרי יושר דודאי חבור שלמעלה למטה לא גרע מחיבור נדדי רק דחיבור הוא משופע ובפנ"י כתב דמכא קושיא זו המציא הרמב"ם טעם אחר דאין הנחלין מערבים ע"ש והאמרי יושר חלק עליו דגם כוונת הרמב"ם ז"ל מטעם קטפרס דזה גופא ענין קטפרס הוא שאם ינוח עליו דבר יוצא ממנו ולכך אינו חבור כי אין החבור זה עמיד להתקיים ע"ש.

אבל מדברי חיים הנ"ל נראה דלא כוונתה אלא ס"ל כטעם הפנ"י דכה"ג לא הוי חבור ולא מערב המים בשטח שאינו שוה כלל ורק כשנחו המים בלי כח המכריח ובטבע אז הם מתערבין והטעם דבשאינו שקט טרוד בעצמו צוחלתו ואינו מערב עם מים אחרים ואי"ה בסמוך נרחיב בזה ובה ממילא נחה שקטה תמיהתו ז"ל גם על מרן הח"ס ז"ל שכתב עליו ח"ל, ונוראות נפלאותי על הגאון בח"ס יו"ד סימן ר"ו ח"ל, אף ראיתי בר"ש רפ"ג דטהרות מ"ב הנ"ל דראב"ע ורבנן דפליגי בגוד אסיק ואפ"ה כתב דלא הוי קטפרס דמיירי שהוא רק קצת עליון וע"י המים נעשה אשכזרון ש"מ דס"ל דאפילו למ"ד גוד אסיק נמי פסול קטפרס עכ"ד וממילא לדברי הח"ס למאן דפוסל בגוד אסיק אף בגוונא דלא הוי

כדין עירוב המקואות עלתה להן טבילה דכאילו הוטבלו בתוך המים לבדן דמי והנה צ"ה ראי' לדברינו דהאי לאו מדין חיבור הוא וכמ"ש.

עוד הביא האי"ש מתוס' פסחים ק"ט צים שעשה שלמה שעמד על י"צ בקר והיו נקובים מתחתיהן כשפה"ג הרי דמועיל חבור מלמטה למעלה ע"ש ולכא"ו הוא קושיא גדולה ולאחר התבוננות נראה דגם משם אין ראי' דהרי צים של שלמה היו המים מחוברים למעין ומן המעין באו והנקיבה היתה שלא יהיו שאובין צים ולזה מהני נקיבה כשפה"ג דהא דל"מ החיבור מלמטה למטה הוא להכשיר השאובין שלמעלה אבל אם היו מים כשרים שלא יעשו שאובים סגי כשפה"ג דבזה נתבטל הים מתורת כלי, ועי' מרדכי הל' מקואות (דף ג' ע"ב מדפי הספר) וז"ל, ועוד יש להחיר מטעם אחרונה כי התבוננתי מתוך דבריו שהמקוה אינו מי גשמים אלא מים נובעין מן הקרקע א"כ כיון דמעין מטהר בכל שהוא לעולם יש עליו שם מקוה כשר ואינו נפסל במים שאובין שנפלו לתוכו כדחנן בפ"ק דמסכת מקואות למעלה מהן מעין שמימי מועטין שרבו עליהם מים שאובים שזה למקוה לטהר באשבורן וזה למעין לטהר בכ"ש ואפילו לכתחלה יכול להרבות עליו וכו' ע"ש.

שוב האיר ה' עיני ומנאמי צו"ת רי"ד מצעל תוס' רי"ד (ירושלים תשכ"ז) סימן ט"ו דף ז"ו וז"ל, ומה שהקשחם על מאי דפריך בירושלמי גבי ים שעשה שלמה היאך טובלין בו ולא כלי הוא ומשני תוס' מעין הוא נמשך לו מעין עיטם ורגלי השוורים היו נקובים כרמון דמשמע דנקב רמון מוציא מתורת כלי וקשיא מההוא דחגיגה ומההוא דשידה תיבה ומגדל דמתני' נ"ל דלא קשיין אהדידי והכין הוא פתרון הירושלמי מעין נמשך לו מעין עיטם דלא תימא ששאובין היו בכתף ומערין לתוכו אלא מעין עיטם שהיה גבוה מקרקע העזרה כ"ג אמות שהיו באין ממנו המים על גבי שער המים כדאמרין בפרק ארבעה עשר להם הממונה הוא היה מושך לתוך ים של שלמה וים נמי לא היה שלם שיהא חסוב כלי אלא ה' נקוב שמן הנקב יורדין המים לשוורים וגם רגלי השוורים היו נקובין כרמון שכבר בטל מתורת כלי כדחנן כלי צע"צ שיעורין כרמונים וכיון דבטל מתורת כלי המים שבתוכו כאילו עומדין ע"ג קרקע דמי ולא כאילו עומדין בתוך הכלי וכיון שרגלי השוורים היו עומדין על הארץ מקוה שיעקרו ע"ג קרקע הוא וכו' ע"ש. הנה בצ"ד ראי' גדולה לדברינו.

גם הלום ראיתי אחד מתקיפי קמאי רבינו אליעזר מגרמיזא בספר הרוקח סימן שע"ו וז"ל ירושלמי אריז"ל אמת המים היתה מושכת לו מעיטם והיו רגלי השוורים פתוחים כרמונים ר"ש בן זרנסא בשם ר' הא הים בית הטבילה לכהנים

קטפרס פסול כיון דאינו חבור דדי בשוה רק מלמטה למעלה ונפלאתי מאד שבמכ"ת החליף דברי הרא"ש וכו' ע"ש אמנם מדברי הד"ח משמע כח"ס ואדרבה א"כ לכאורה הפני"י והח"ס נמי ס"ל כהד"ח והגם שיש לדחוק ולחלק ביניהם וז"ע.

ומה שהביא ראי' מהא דטובלין כלי בתוך כלי כשיש צפי החיטון כשפה"ג אף כשהחיטון טהור כמבואר במשנה וטוש"ע סימן ר"א אף דפי הכלי למעלה והיו חבור מלמעלה למטה ולא חיבור דדי אפ"ה כשר מטעם ע"מ ע"ש ולפענ"ד אינו ראי' דהתם בכלי כיון שעברו המים הכשרים למעלה מפי הכלי הרי המים נתחברו כולם כאחד בשטח השוה מלמעלה ואפילו יטלו הכלי לא ישתנו ולא יפלו המים ולא ינחו יותר שהרי נעשו כולם חבור אחד מלמעלה וכה"ג פשוט דגם במקוה אולי היו המים מתערבים למעלה כאחד הוה כשר כל המקוה אבל הכא הרי המים מלמעלה לא חבור יחד ואדרבה הרי בכלי בתוך כלי דמי יותר להא דכותל באמצע בין שתי מקואות דכל שעולה למעלה מן הכותל הוה חבור אף דהכותל צינתיים כיון דהחבור הוא בהשקט למעלה ועי' ד"ח שם צד"ה וז"ל גם מ"ש מעכ"ת שראה מנהג גאונים שמתהרים מהתחתון את המקוה העליונה וכו' ובודאי אם כל המקוה נתערבה בודאי אמרינן לכ"ע קטפרס חיבור וכמו דאמרין בע"א ע"ב ב' וז"ל הש"ס שפסחמו צליחתו ופירש"י ז"ל וז"ל, והכי קתני לה נטל המשפך ומדד לתוך צליחתו של נכרי והרי פסחמו צליחתו וחזר ומדד לתוך צליחתו של ישראל אם יש בו עכבת יין אסור כיון שנתמלאת צליחתו עד שפסח היין שצבולי המשפך שנתחבר ממנו יין שבמשפך ליון נסך עכ"ל ומש"ה היכי דהמים נוגעים כל העליונים בתחתונים ורק שמפסיק איזה נסרים שאינם כלים הרי הם ממנו אחד ולא צריכין לגו"א ולא לקטפרס וכו' ע"ש הרי מבואר דהיכי דהחבור כולו מודה דכה"ג הו"ל חבור ופשוט.

שוב האיר ה' את עיני בתשובת תוס' רי"ד דף ז"א צ"צ דהרי תנן בפ' בתרא דמקואות (פ"י מ"א) כלי שהטבילו דרך פיו כאילו לא טבל ופי' ר"י צי רצ"י מ"ס דהמים נשאבין לתוכו אלא דרך שוליו וכו' כ"ש אם הכלי טהור ומילא כלים בתוכו טמאים ורואה להטבילן בתוכו שאינו רשאי להטביל הכלי דרך פיו אלא דרך שוליו ויכנסו המים בו שלא כדרך שאיבה ואפ"ה צעין שיהא פי הכלי כשפופרת הנוד וטעמא דמילתא לא משום דחשיבי המים שבתוכו כשאובין דהא לא דרך פיו נכנסו אלא מפני שנצדלו המים שבתוך הכלי והופרשו מן המקוה ונראה כאילו עומדין לבדן ומנא שצאתן המים המועטין שבתוך הכלי הוטבלו הכלים ולא צמי מקוה הילכך אי איכא צפי הכלי כשפופרת הנוד

בשפע ולא סגי ליה גם בנקב אחד אלא בשני נקבים דהו"ל החבור יותר גדול.

ועד השלישית אני בא דלולא דמסתפינא הינלפענ"ד לחדש דבר והוא דידוע ע"פ דרכי הטבע שאם יפתח אדם חצית סתומה מלא יין או מים אם יפתח נקב אחד קטן לא יצאו המים או השמן מן החצית בנקב זה עד שינקוב עוד נקב אחד שיהיה זה מכניס אור וזה מוציא המים או להיפוך או שיעשה נקב אחד גדול מאד שיוכל האור ליכנס באותו מקום עצמו שמוציא המשקים מן החצית דבר ידוע ומפורסם שכל שאין מקום לאור ליכנס לא יצא היין וכן להיפוך אבל כשיש בו ב' או ג' נקבים יכולים המים לצאת ולהתערב זה עם זה ולפ"ו י"ל דים של שלמה כיון שהיו נקבים גדולים כמוציא רמון וי"ב שורים כה"ג שפיר מתערבים המים אבל כשיש רק נקב אחד או המים העליונים מכבידים על התחתונים וא"א להם להתערב כלל ולפ"ו לכאורה היה אפ"ל דכה"ג גם מרן הד"ח מודה דהוי עירוב וכשר ורק בנקב אחד פליג עליו דלא מתערבי וי"ע. והנה כי כן היה אפשר לומר דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליג דמהרש"ב לפי הקבלה שקבלו החסידים אמר דווקא לעשות ב' נקבים כל אחד כמוציא רמון וכה"ג מתערבים מים עליונים עם התחתונים אבל הד"ח מייירי מסילון שהוא נקוב אחד וכה"ג לא מתערבים המים אבל היכי דאיכא ב' נקבים או יותר כמוציא רמון מודה הד"ח דכה"ג מתערבים המים עכ"פ צדידן שאין המים מרוחקים הרבה זה מזה.

אמנם גם זה אמת דכה"ג כבר לא הועלנו כלום לענין נטל סאה ונתן סאה דודאי ע"י דוחק המים מתערבים כולם אפילו מתחת ומה שהביא כת"ר בשם המע"י דכשהמ"ג מתחת לא ניכר כ"כ וליכא משום מראית העין לולי דמסתפינא הייתי אומר דאין לדידן אדרבה איפכא ס"ל דכשהיה ההשקה מתחת ולא ידעו העולם מההשקה כלל וצפרט נשים שאינם בקיאים צדיקים וע"ה וישכחו בכלל מההשקה ויאמרו דמותר לטבול בשאובין לגמרי שהרי יראו שמכניסין שאובין במקוה בלא השקה עולמית וע"ד שאמרו בגמרא שבת בגזירת י"ח שגזרו על הבא ראשו ורובו במים שאובים שאמרו לא אלו מטהרין אלא אלו הכ"ג אמרו לא אלו מטהרין אלא אלו השאובין ובשלמא כשהשקה מן הזד רואין הנקב מן הזד ויודעין מההשקה ושואלין זה לזה נקב זה למה ככל דבר התמיה ויודעין עכ"פ דבשאובין אסור לטבול אבל כשהנקב מתחת דליכא שום היכר אדרבה יש לחוש שישתכח תורת שאובין לגמרי וק"ל.

וראיתי מלאכי אלקים עולים ויורדים בפסוק דקטפרס הרמז"ס הוצא בש"ע יו"ד סימן ר"א סעיף ס'

הי' והי' לרחינה לכהנים ולא כלי הוא כדרכי יהושע בן לוי אמת המים מושכין מעין עיטם והיו רגלי השוורים פתוחים כרמונים נמצא אם לא היו פתוחים כרמונים לבטל תורת כלי כמוציא רמון לא היתה טבילה מועלת וכו' ובשלהי חגיגה גבי שלחן דהא ים שעשה שלמה של מתכות ונחשת היה ומקשי צירושלמי דיומא ולא כלי הוה והוצרך לתרך פתוחים כרמונים היו וצטלו מתורת כלי, רימון יותר מב' אצבעות חוזרות למקומן ולא היה הים משוקע במים על כן שהיה נראה כלי הוצרך לנקב רגליהם במים אבל דבר המשוקע במים כגון ספינה או כלי צריך לנקבו כשפופרת הנוד וכו' הנה מצואר החלוק בין כלי משוקעת לכלי שהוא מצחוך ושנקובה כמוציא רמון מועיל אפילו כה"ג וזה ראייה גם למ"ש ודברי האמרי יושר ז"ע. גם ראייה ברורה למ"ש לעיל לחלק בין כלי במים או לא. עוד יש לכאורה קצת ראייה מכאן לשיטת הגרש"ז להצריך נקב כטפח שהוא כמוציא רמון דאז מצטל ליה מדין כלי ודו"ק.

ידע דכרגע נפל מילתא בליצאי לפמ"ש הרוקח דבנקב כמוציא רמון מהני אפילו כשהכלי מצחוך וכשהכלי משוקעת סגי בנקב כשפופרת הנוד שהוא אצבעיים על אצבעיים חוזרות ולפ"ו היה אפשר לומר דהרש"ב לשיטתיה דס"ל חזקינו בעל התניא דלהשקה צעי נקב כמוציא רמון ולכן סגי להשקה נמי אפילו מקוה כשר בתחתיו ושאובין למעלה במקוה דהוי כים של שלמה אבל אין לדידן דפסקינן דסגי כשפופרת הנוד שהוא אצבעיים על אצבעיים צעי דוקא שיהיו המקואות שוים שהוא משוקעת ואז הוא דכשר והי' לכאורה דבר חדש לפי דעת הרוקח הנ"ל והי' מקום לחומרת התניא בכל המקואות נמי להחמיר שמה ימצא כנ"ל ובמקום אחר כתבתי דמהאי טעמא אפשר החמיר התניא שהיו רגילים ציוראפף לעשות מקואות כעין ארונות שהיו תלויים וכמ"ש התניא בעצמו ועי' שו"ת נו"צ ועי' ז"צ החדשות ח"ג סי' קע"ו אות ב' ועוד אחרונים ולכן החמיר בעל התניא לעשות ההשקה כמוציא רמון וכדעת הרוקח בשם הירושלמי ודו"ק.

שנית נלפע"ד דדבר זה במחלוקת שנויה דהתוס' הביאו דברי רבינו יחיאל שם דמה"ט היה צריך צים של שלמה כמוציא רמון משום דהו"ל כהורק מכלי אל כלי דמרחקי טובא וצריך שיבואו המים בשפע והביא ראייה מתוספתא נראה דבמחלוקת שנויה דדעת רבינו יחיאל הכ"ג דאינו מועיל שפה"ג צים של שלמה אלא היה צריך כמוציא רמון וגם י"ב שורים ולפ"ו י"ל דלעולם צתם אינו מועיל אלא דהתם דהו"ל החיבור בשפע כה"ג מועיל דהו"ל כאלו כבר מחוברים כל המים ולפ"ו יש טעם למהרש"ב דלמה לומר לפתוח טפח על טפח בכדי שיהיה יותר משפה"ג דוקא ולהתיר משום חבור

פסולא דרישא דקטפרס לא הוי חצור ומוכח דעיקר הוא דממעטינן קטפרס משום דאינו אשצורן ואין המים עומדין במקומם הטבעי א"כ במקום דלא צעי אשצורן קטפרס מהני א"כ מעין שמטהר צוחלין ה"נ דמערב המקואות כשהוא זוחל ע"ש מה שהאריך בדבר ולפי שיטתו מיושג מאד קושיית האמרי"ם מים שלמה דהתם הוי חצור למעין ומעין מטהר אפילו קטפרס ועי' ש"ך סקכ"ט וז"ל דוקא של גשמים אבל מעין מערב אף צוחלין עכ"ל ומיהו מדברי התוס' משמע דגם צמעיין פוסל קטפרס ועי' ט"ז שם סק"ג וסקכ"ב.

איברא דלכאורה עלה צמחשצמי דדא הוא מחלוקת הראשונים צטעם דמהני השקה דהמהרי"ק שורש קט"ו הקשה לפי מה דקיי"ל בכה"ת מצ"מ בטל צרוב מה"ת א"כ מדוע לא יתבטל כ"ש דמעין צרוב השאובין ועי' ש"ך ס"ק ל' שחולק אמהרי"ק וצשו"ת אמרי אש יו"ד סימן פ"ו תי' לפי דעת הרמב"ן הביאו הר"ן פ"צ דע"ז דאין היתר בטל באיסור ועי' שו"ת קול ארי' סימן ס"ג מה שהקשה אמהרי"ק וצשו"ת הרשב"א סימן רע"ג משמע דלא כהרמב"ם ונראה דס"ל דדין עירוב מקואות מדין ציטול הוא וכן נראה מדעת הח"ס יו"ד בתשובה. אבל התה"ד סימן רנ"ד הביאו הט"ז כתב שמעתי מקשין מ"ש נטפיין דפוסלין צוחלין צרבייתן ומפקי להו מתורת צוחלין ומים שאובין דפוסלין לגמרי המקוה ואפ"ה אם היה כבר המקוה של מ"ס ונפלו לתוכו אפילו אלף קאה לא יפסלוהו הך קושיא ליחא לפ"ד רש"י והרא"ש דהסביר נותנת דכיון שיש כאן כבר מקוה שלם כל השאובים שנפלו לתוכו נעשו כולו זרוע צתוכו והם כמחצרים דכשרים לצול דהא דמים טמאים נטהרים ע"י השקה במקוה משום דהיינו זריעתן כמו חטים שנזרעו בקרקע ונשרשו ונטהרו ע"ש ובספרי משנה הלכות ח"ג סימן ד'.

ולפי"ז י"ל דהסבירים דהשקה משום זריעה הוא לא צעי עירוב אלא כל שנשקו מים שאובים עם מים הכשרים כבר נזרעו ונעשו טהורים ומ"ש צוחלין או שקטו ונחו כיון דנזרעו נזרעו אבל להסבירים משום ציטול ועירוב הרי הצוחלין אינם מתערבים אלא צוחלין ויורדין כדרך וכל זמן שטרודין צוחילתן כדרך לא מתערבין יפה עם שאר המים וא"כ י"ל דעת התוס' דהשקה מטעם זריעה ולכן ס"ל דקטפרס הוי חיבור והרמב"ם והרי"ש ס"ל מטעם עירוב שפיר קטפרס לא הוי עירוב אלא די"ל דאפילו למ"ד מטעם זריעה צעי דוקא זריעה בהשקט ובמקום מנוחה ולא צוחלין דומיא דחטיין שנטמאו וזרען בקרקע ונשרשו וי"ל. ועי' ח' ר"ח הלוי ז"ל על הרמב"ם הל' טו"א פ"ו ה"ח חלוק צין עירוב מקואות וחיבור מקואות ובמקום שאנו לריכין עירוב לריכים כשפה"ג ובמקום שזריכין חיבור או סגי צטופח ע"מ

כתב ג' גומות צנחל התחתונה והעליונה של כ"ס והאמצעית של מ"ס ושטף של גשמים עובר בתוך הנחל אע"פ שהוא נכנס לתוכו ויוצא מתוכו אין זה ערוב ואין מטבילין אלא באמצעות שאין הנחלין מערבין אלא א"כ עמדו והוא מתוספתא ג' גמיות וכו' ר"מ אומר מטבילין צין בתחתונה צין בעליונה ואני אומר בתחתונה ולא בעליונה וכו"א צין כך וצין כך אין מטבילין אלא באמצעית שיש בה מ"ס ופסק הרמב"ם כחכמים ומשמע מטעם הרמב"ם דהפסול הוא משום דאין הנחלין מערבין וא"כ פסול קטפרס הוא פסול צוחלין שאין מערבין וכן נראה דעת הרי"ש ז"ל.

ויש לדייק מאי נפ"מ אי מערבין או לא והרי כיון דהפסול הוא משום צוחלין אפילו מערבין נמי אינם מטהרים דצוחלין כשהם לעצמן אפילו כבר נתערבו מקודם וכשרים היו אפ"ה צוחלים פסולים ולשון הרי"ש ז"ל שהרי צוחלין הם ואינם באשצורן וידוע שאין מקוה מטהר צוחלין אלא באשצורן וגם שערוב מקואות לריך שהמים המערבים שני המקואות הם מערבין אותן בהשקט צעומדן במקומן הטבעי שזהו אשצורן לא צהיותן צוחלין שזהו נקרא קטפרס כדתנן הנזק וקטפרס אינו חצור לא לטומאה ולא לטהרה והאשצורן חצור לטומאה ולטהרה עכ"ל. והמדייק בלשונו הזהב יראה שכתב כאן צ' טעמים א' ידוע שאין מקוה מטהר צוחלין אלא באשצורן ופשוט דהוא אפילו מקוה כשר שנעשה צוחלין, צ' וגם שערוב מקואות לריך שהמים המערבין שני המקואות הם מערבין אותן בהשקט צעומדן במקומם הטבעי שזהו אשצורן לא צהיותן צוחלין שזהו נקרא קטפרס נמצא דיש כאן שני פסולים חדא דהמקוה אינו מטהר צוחלין והשני דקטפרס אינו מערב צ' מקואות ולריך טעם למה צוחלין אין מערבין כיון דהכשר מים הוא מטעם השקה שנזרעו המים מ"ש קטפרס ומ"ש אשצורן לענין לטהר המים ולמה אמרינן דצוחלין אינם מערבין צ' מקואות עכ"פ יעילו לטהר השאובין וכשיניחו אח"כ המים יטהרו בהם וצ"ע.

וראיתי בחיבור לטהרה כלל ג' סי"א לדיוק הרי"ש הוא מהמשנה דאמרו קטפרס אינו חצור משמע דוקא מה שהוא צדך מדרון ובסיפא אמרו אשצורן הוי חיבור משמע דכל שאינו אשצורן שהוא מקום מכונס לא הוי חצור אף שהוא בקרקע שזה וקשיא רישא לסיפא וע"ז כונת הרי"ש דדיוקא דסיפא עיקר דכל שאינו אשצורן אלא שהם צוחלין אינו חצור וכלל בהרישא שזה נקרא קטפרס והיינו משום דצעינן שיהיו המים המערבים הם מערבים אותם בהשקט במקום הטבעי וזה ציאר ג"כ צכונת הרמב"ם שאין הצוחלין מערבים אלא א"כ עמדו היינו שיהיו עומדין דהיינו אשצורן וכל שאינו אשצורן ל"ה חצור וכדיוקא דסיפא והוא בכלל

להטפית ע"ש ובמשנה מקואות פ"ה מ"ז עירוב מקואות ובר"ש שם. [וע"ע שו"ת משנה ח"ט סי' קצ"ג ד"ה וכבר ביארת].

ונחזור לדין והנה בשו"ת דברי חיים הנ"ל כתב וז"ל, ולדינא נלפענ"ד אסור לעשות מקוה על אופן זה אך אם ירצה כבודו להכשיר השאובין מקודם שיהיו באים שלא ע"י אדם ובהמשכה אם יש צורך גדול יוכל לעשותו אך על אופן שלא יוכל בנקל להתקלקל שלא יבא מזה היתר ח"ו עכ"ל. הנה פתח מרן פתחא דהתירא אפילו לדידיה דס"ל דהו"ל קטפרס מ"מ אם ישכיר השאובין מבחוץ ולא יכניס אלא מים כשרים לתוך המקוה או ישכיר המים השאובין באופן אחר אינו פוסל והטעם בזה פשוט דקטפרס אינו חיבור להכשיר אלא אינו פוסל ג"כ וכ"ש כה"ג דעומד במקום אחד אלא בהכרח ואפילו ימלא דקטפרס משופע שזוחל פסול משום זוחלין אלא קטפרס עומד שהפסול משום שאינו מערב כל שהמקוה כשר אינו פוסל והא דהתנה דרק לצורך גדול נראה משום דבשאובין שהמשיכו דרך קרקע מרחוק אל תוך המקוה אינו היתר ברור כמ"ש האחרונים ז"ל וכמ"ש כת"ר ממנהר"ם שי"ק סימן קצ"ד ואמרי יושר סימן ק"א ומהרש"ק בשיורי טהרה ר"א ס"א ומהרש"ם ח"ב סימן קל"א ועי' בעה"כ להראש"ד ז"ל צדיי המשכה ולכן לא התיר אלא לצורך גדול אלא אם היה לו מים כשרים ממש וכגון שהיה לו צור מן הצד להשקה בשטח שזה ג"כ לא היה אסור המים הללו דקטפרס זה אינו זוחל ממש שלא יכשרו המים אפילו מן הצד בשביל הנקב שלמטה במי גשמים התחתונים כנלפענ"ד ברור.

אלא דלפי"ז לכאורה אפילו צבור אחד היה לן להתיר כל שהי' צור מן הצד מעיקר דינא שהיו יכולין להכשיר המים השאובין ממנו והמים מתחת המקוה לא מעלין ולא מורדין להד"ח דהא קטפרס לא פוסל וכ"ש לפי דעת הפוסקים דלא הוי קטפרס כה"ג דגם הד"ח מודה בכגון זה. ולדידן דנוהגין צ"צ צורות מן הצד משום חומרא מ"מ לענין השקה היה די באחד וכנ"ל, אמנם הרואה יכול עוד להחמיר באופן זה שהמים השאובין לא יכנסו מיד אל המקוה אלא יכנסו אל הצור של מ"ג ויזרעו שם ואח"כ משם יכנסו דרך נקב מצור לצור אל המקוה ואז כבר יכנסו מים כשרים אל המקוה ויהיו מים כשרים על גבי מי גשמים התחתונים דכה"ג לכ"ע ליכא לספוקי בשום ספק בעולם. בקיצור מעיקר דינא לפענ"ד אפילו היה צור תחתון יאלצו ידי שיטת מרן הד"ח ע"י הצורות מן הצד שישק המקוה להם ולא נריך להשקת הצור התחתון. אמנם הרואה לנאת חומרא יתירה לעשות הצור של השאובין ולהכניסם בצור השקה ומשם יאלצו והיו למקוה כשר דמעולם לא נעשו שאובין מהיות טוב הוא זה והוא חומרת החו"א בכל המקואות ולפענ"ד הוא רב התועלת בלי שום היזק דידוע דבהשקות

במציאות שח"ו פעמים ישכחו להשיק השאובין אלא בזה לעולם המים כשרים וליכא שאובים לעולם אלא אח"כ ישיק עוד משום חומרת הראש"ד להצור השני ולמטה ממילא יהיו מחוברים לדעת המהרש"ב ולדעת מרן הד"ח אינו מוזק צבור זה ויפה הורה בזה מעכ"ת למעשה. אלא דמה שכתב דיש לעשות הרצפה המבדלת בין מקוה להצור מתחת המקוה דקה ביותר לפענ"ד לא בעי לזה דלכ"ע כיון דהמים מורעים מן הצד אין נפ"מ בזה וגם כי לפענ"ד לעיקר דינא אין נפ"מ בזה ולא רציתי להאריך כיון דאין נוגע לדין. [וע"ע שו"ת משנה הלכות ח"ט סי' קצ"ב-ג, ח"י סי' קמ"ו].

עב"פ יפה דן ויפה הורה ונכנס בשלום ויאלצו בשלום במקוה המהודר וכשר לשיטות רבותינו הנדיקים האחרונים נוסף על הראשונים וי"ר שיזכה להיות ממוצי הרבים עבג"א.

ועד הנה כתבתי אליבא דהלכתא אמנם לא אחד מה שעל לצי שקשה עלי מאד מאד הני שינויים במנהגי עמינו בשנים האחרונות בכל דבר בכלל ויאלצו לטעום טעם אחר שלא כענינו בין להקל ובין להחמיר והלואי שלא יהי' קל וחומר שתחלתו להחמיר וסופו להקל וז"ל הח"ס יו"ד סי' רי"ד בגאון אחד קדוש יאמר לו שרצה להנהיג חומרא במקואות והח"ס ז"ל האריך לישב מנהג הקדמונים וכתב וז"ל, הארכתי בכל זאת ללמד זכות על המקומות הגדולות והמהוללות שטובלים במקואות כאלו בלי שום דוחק כי יש באותן מקומות מעיינות ומקואות כאלו סמוכים לנהרות ובעירנו יש במחוז (נאקערמאנדל) מקום כזה סמוכה מאד לנהר (דאנאי) וצקלות היו יכולים להמשיך לה מים מן המעיין ולא חשו גאוניס קדמונים לזה ע"כ יאלצתי ללמד זכות ומ"מ פשוט המחמיר יתברך ממקור הזכרות וממעייני הישועות ישאב מים בששון, אך בדרך הזה אשר בעונ"ה לא לצד ציטול פ"ו גורס וכמ"ש מהרי"ק שרש נ"ו אלא ישמעו לרופאים פרוצים כידוע ויאלצו בזה מכשולים גדולים ח"ו אלו הייתי נמנה עם אותה חברה הייתי מסכים להתיר באגודה אחת ובחצורה אחת כנכנס לש"ש ועי"ז ישמעו הנגידים לפזר ממון הרבה לתקן הכל עשהיו"ט כגון תקונים ברעפי הגג ובסילונות וכל כיוצא בזה והמחמיר יחמיר לעצמו ואמרו רז"ל עת לעשות לה' הפרו תורתך יש שבהפרת התורה תתקיים התורה וחלילה להפר התורה אלא כעין נדון שלפנינו. ודי לנדיק וחכם כמותו ירצה בישראל וכל דיללא אימא כוותיה תילד כל יושבי חלד ע"כ דבריו הקדושים ע"ש. ועי' בספרי משנה הלכות ח"ה סימן ק"ד וד"ל.

אלו דברי ידידו דושה"ט ושכת"ר בלב ונפש, והנני בבקשה שאל יאשימנו על האחרון כי לא מחמת התרשלות ח"ו והנני מכבדו ומוקירו מאד כערכו הרם, הטרוד והעמוס בעבודת הקודש בכתף ישאו בלב ונפש

סימן קמח

מקוה שנשתנו מימיו מחמת מבילות הרבה

מוצש"ק לסדר פנחס התשל"ד בנ"י

מע"כ ידידי צ"מ ירא"מ וכו' כש"ת מוה"ר אברהם יצחק האפמאן הי"ד, ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשה"מ, בדבר שאלתו מה ששמע מפיו של פוסק גדול ומפורסם בעולם החרדי במקוה שמימיו נשתנו מחמת טבילת הרבה אנשים עד שהם כעין ירוקים שחורים יש להסתפק בכשרות המקוה ודבר זה מנ"י הוא שאין מחליפין המים במקוה אלא פעמים בשבוע וטובלין בו אנשים וגו' ונע"ג למעשה. שוב מנ"י באחרונים ששינוי מראה מחמת זיעת האדם פוסל המקוה וא"כ לכאורה נחזק פסקו של הגדול הנ"ל עכ"ל. והנה לא כתב לי מי הוא הגדול הנ"ל ומה הם ראיותיו מ"מ כיון שנוגע ח"ו למוציא לע"ז על בנ"י וכ"ש שכן היו הרבה מקוואות ביוראפא ולכן אמרתי לעבור אלא פרשתי.

תנן החם מקוואות פ"ז מ"ג הדיח בו סלי זמים וסלי עגבים ושונו את מראיו כשר רבי יוסי אומר מי הנצב פוסלין אותו בשלשה לוגין ואינם פוסלים אותו בשינוי מראה נפל לתוכו יין או מוחל ושינוי את מראיו פוסל כי"ד יעשה ימתין לו עד שירדו גשמים ויחזרו מראיהן למראה המים היו בו מ"ס ממלא בכתף ונותן לתוכו עד שיחזרו מראיהן למראה המים ע"כ ופי' הר"ש כשר דהדחת סלין לא חשוב שינוי מראה ולא נתן טעם לדבר והרא"ש שם ציאר דבריו הדיח בו סלין לא חשוב שינוי מראה אלא דבר שיש בו ממש כגון יין או מוחל אבל הדחת סלין ומי נצב לא חשוב שינוי ע"כ פי' דכשנפל במקוה לפוסלו צעין שהדבר הפוסל יש בו ממש והכא הסלים אינם פוסלים המקוה ואינם מים ואפילו אי היו מים אינם משנים מראה המים אלא ההדחה שהדיח אותם ואותה המראה אין זה ממש שיפסול המקוה.

ורבינו הגדול הראב"ד ז"ל צבעה"נ כתב ח"ל, למדנו מכאן שאין שינוי מראה פוסל עד שיתערב בו גוף המשנה והוא משנה את מראיו אבל אם שרה בו סמנים או אוכלין ונשתנו מראיו כשר שהרי הדיח בו עלי זמים ועגבים אינם פוסלים בשינוי מראה מפני שאין בהם מגוף הדבר המשנה את מראיו וכן מי הנצב אין בהן כי אם שריית הסמנים בלבד ופוסלין בג' לוגין משום דמיא דליצטא מקרי עוד למדנו מכאן שאין לשינוי מראה שיעור אלא אפילו אם מלוג אחד נשתנה מראיו פסול עכ"ל ועי' תפא"י מה שהאריך ציארור הדברים והאריך צ' תנאים לפסול המקוה.

והרמב"ם פ"ז מה"מ ה"ז כתב מקוה שהדיח בו סלי זמים ועגבים ושינוי את מראיו כשר מי נצב וכו' ואין פוסלין אותו בשינוי מראיו מקוה שנפל יין או

מוחל או שאר מי פירות ושינוי את מראיו ונפסל כי"ד תקנתו וכו' צה"צ כתב מקוה שנשתנה מראה מימיו מחמת עצמו ולא נפל לו דבר ה"ז כשר לא אמרו אלא שנשתנה מחמת משקה אחר ע"כ. ולפוס ריהטא קשה דיוקא דרישא לסיפא דברי שאר כתב מקוה שנשתנה מראה מימיו מחמת עצמו משמע דוקא מחמת עצמו כשר אבל נפל בו ד"א ונשתנו מימיו פסול ואפי' אינו משקה ובסיפא כ' לא אמרו אלא שנשתנה מחמת משקה אחר משמע דאם נשתנו ולא מחמת משקה אלא נפל בו ד"א ולא משקה נמי כשר וקשיא רישא לסיפא גם כי הרי צה"ל ז' ח' כ' במקוה שנשתנו מימיו מחמת הדחת כלים ומי נצב שאין פסולים אף דלא היו פסול מחמת עצמו אלא מחמת הדחת כלים ונ"ע.

וראשונה נבא לבאר פסול שינוי מראה מה הוא. והנה הראב"ד כתב במוחל ויין הטעם דפסלוהו חכמים משום דמתחזי כמקוה של שאר משקים ומקוה מים כתיב הציאו הצ"י ואפילו למ"ד דמוחל אינו משקה צמ"ג פ"ט דטהרות וצמ"ה פ"ו דמכשירין אפ"ה פוסל בשינוי מראה משום דהוה דבר שאין עושין ממנו מקוה ופוסל את המקוה בשינוי מראה כמבואר בגמרא שבת פכ"ב דף קמ"ד ועי' תוי"ט מקוואות הנ"ל מבואר דס"ל הטעם דפסול המקוה בשינוי מראה הוא משום דמתחזי כמקוה של שאר משקים וכיון דכל דבר שאין עושין ממנו מקוה פוסל ממילא אם שינוי מראיו פסלו את המקוה והוא גזירה דרבנן ולפ"ז זיעת אדם נמי כיון שאין עושין ממנו מקוה פוסל בשינוי מראה ואף דלא היו משקה וכנ"ל.

ברם בקריית ספר פ"ז דמקוואות פי' טעם פסול דשינוי מראה ילפינן לה מקרא צהרת כהנים מקוה מים ולא מקוה של שאר משקין וצ"י כיסוי הדם אמרינן נמי גבי דם קדשים דכתיב מקוה מים מים אין מידי אחרינא לא וצמ"כ אמרינן עוד מים שאין להם שם לווי ילאו מים תותים שיש להם שם לווי וכו' ופוסל מקוה בשינוי מראיו נראה דס"ל דשינוי מראה הו"ל דאורייתא ואע"ג דבמים איכא רובא מ"מ לא בטיל דם ברובא כיון דמראית הכל דם ע"ש, וכ"כ הלבוש דפסול שינוי מראה דאורייתא וכן נראין דברי הגמק"י פרק הערל בשם הרמב"ן ז"ל ועי' רש"י שם דף פ"ב ובספר ישרש יעקב ליצמות שם ולדעת הראב"ד נראה דהוא פסול דרבנן משום גזירה דמתחזי כמקוה של שאר משקים ועיין תוי"ט הנ"ל. וכן נראה דברי האשכול דהוא פסול דאורייתא למעין שם דהציא דרשת קרא לזה. והכ"מ כתב דהרמב"ם למד הא דינא דמקוה שנשתנו מימיו מהא דהדיח סלי זמיו ועגביו ובחיבור לטהרה הל' מקוואות כלל צ' סל"ג כתב דלא כריך לומר שהרמב"ם אמר כן מדעתו שהרי גבי מי חטאת

שיחזרו מראיהן למראה המים עוד יש הפרש בין ג"ל לשינוי מראה כי ג"ל אינו פוסלין אלא בשאזיבין ושינוי מראה פוסל אפילו בשאזיבין שאזיבין כגון שנמשך לחוכו יין מן הגת ושמן מן הדב שלא זידי אדם ושלא מתוך כלים הפוסלין ואם שינוי מראיו פסול והטעם הזה יא' לנו ממה שאמרו בת"כ מקוה מים יהיה ולא מקוה של שאר משקין פרט לשנפל לחוכן מי כבשים וצבעים ושינוי מראיו ועל מקרא זה סמכו לדברים הפוסלים אותו בשינוי מראה ודייקין מה מקוה מים כשאין שאזיבין אף מקוה של שאר משקין שאין שאזיבין ואפ"ה מעטינהו קרא ג' לוגין מים ע"כ עכ"ל.

והנראה לכאורה מפורש מדברי הראב"ד דנמי ס"ל דרשת דת"כ ללימוד וכמ"ש הק"ס וא"כ גם לדעתו שינוי מראה פוסל דאורייתא ונ"ע ארצ"י ודעימיה דכתבו דדעת הראב"ד שהוא רק משום גזירה והראב"ד ז"ל לא זכר כלל הא דמתחזי שהוא משום גזירה. שוב ראיתי לדברי הב"י נכונים דלעיל בסמוך שם דף ל"ו ע"צ הקשה הראב"ד ז"ל וא"ת לרבנן כיון דקא חשבי ליה משקה לענין השלמה אמאי אין פוסלין (משום שאזיבין) ונ"ל משום דהו דבר שאין עושין מקוה לכתחלה דאינהו מעלין את המקוה קאמרינן דמעוטא מצטרף לרובא אבל כל מקוה וכו' הלכך אין פוסלין משום שאזיבין דבמים גזרו משום הקישא דמעין מה מעין זידי שמים אף מקוה זידי שמים אבל בשאר משקין לא גזרו אלא משום שינוי מראה בלבד מאסמכתא דקרא מקוה מים ולא מקוה של שאר משקין אבל משום שאזיבין ליכא וכו' ע"ש הנה בכאן ביאר לן הראב"ד ז"ל שיטתו דשינוי מראה דדרשו בת"כ אסמכתא בעלמא הוא ולא דרשא גמורה הוא ועלו כהוגן דברי הב"י ודעימיה.

עוד רגע אדבר מה שכתבתי לעיל דהחיצור לטרה הקשה אכ"מ דלמד הא דנשתנו מימיו מהא דהדיח סלי זתיו ומחמת עצמו כשר דלא היה צריך לזה שהרי גבי מי חטאת תנן להדיא במשנה פ"ח דפרה דמים שנשתנו מחמת עצמן כשר וא"כ כ"ש מקוה. הנה ראיתי להראב"ד ז"ל דנשתנו מימיו וכו' והא דאמרינן שאין מעין נפסל בשינוי מראה דוקא בטבילת נדה וזהו ולא שאר טבילות דלא צעין מים חיים אבל לקדש בהן מי חטאת נפסלין ואפילו נשתנו בשריית סמנין או אפילו מחמת עשן דהכי תניא בתוספתא דפרה מי חטאת שנשתנו מראיהן מחמת עצמן כשרין מחמת עשן או שנפל סטיס קוצא ופואה פסולין זה הכלל כל הפוסל בשינוי מראה צמיעין פוסל בצלוהית ולענין מצורע נמי אמרינן במס' סוטה ל"ש אלא שלא נתאכמו פניו אבל נתאכמו פניו פסול מ"ט דומיא דמים מה מים שלא נשתנו אף כלי שלא נשתנו ומים גופייהו היינו טעמא מים חיים אל כלי שתהא חיותן נכרת עכ"ל.

תנן להדיא במשנה פ"ח דפרה דמים שנשתנו מחמת עצמן כשר וא"כ כ"ש מקוה אלא שדחק ג"כ בלי הרמב"ם שקיים לא אמרו אלא שנשתנה מחמת משקה אחר משמע דאם לא נשתנה מחמת משקה שנשתנה בו גוף הדבר אין פסול ואפילו אם נשרה בו סמנים או אובלין ולא נימוחו ושינוי מראה המקוה אין פוסל כיון דליכא כאן גוף דבר שנשתנה בו וזה נלמד מהא דהדיח סלי זתיו וכמ"ש הראב"ד להוכיח כן מזה המשנה וכו' ע"ש.

ובאמת כי לפענ"ד קשה לומר דלמד כן מהא דהדיח סלי דא"כ הי"ל להשמיענו דין זה מיד כשכתב הא הלכתא דהדיח סלי זתים ולמה המתין עד לצוקו. ולולי דמסתפינא היה אפשר לדייק בלשון הרמב"ם שכתב לא אמרו אלא שנשתנה מחמת משקה אחר מדלא כתב סתם לא אמרו אלא שנשתנה מחמת משקה וכתב אחר דממילא משקה אחר הוא דהרי המקוה אינו כשר אלא ממים וכל משקה אחר הוא נראה דהכונה דלא תימא דהפסול רק משום חשש ונפסול כל שינוי מראה דמתחזי כמקוה מדבר אחר לכן דייק משקה אחר דהפסול הוא משום משקה אחר והו"ל מקוה שלא מן המים וכדרשת ת"כ דמים ולא משקה אחר ולא שם לווי ועי' ב"ח ז"ל, כתב ב"י ע"ש הראב"ד דבת"כ ממעטינן מקרא דשינוי מראה דכל משקים פוסל אפילו בלא שאזיבין כגון שנמשך יין מתוך הגת וכו' ע"ש. ולפי"ז היה נראה לכאורה דגם הראב"ד ס"ל פסול שאר משקין מקרא אלא דא"כ דבריו ז"ל סותרים דלעיל הבאתי בשמו משום דמתחזי כמקוה משאר משקים וכאן כתב דפסולו מקרא וכו'.

ונתתי את לבי לעיין בדברי רבינו הגדול הראב"ד ז"ל בספרו צעה"נ בשער המים שכתב (דף ל"ה) מדפי הספר שלו) ז"ל, הדיח בו סלי זתים וענבים ושנו את מראיו כשר ר' יוסי אומר מי הצבע פוסלין אותו בשלש לוגין ואין פוסלין אותו בשינוי מראה למדנו מזה הפסקא שאין שינוי מראה פוסל עד שיהא מתערב בו גוף המשקה שהוא משנה את מראיו אבל אם השרה בו סמנים או כלים ולא נימוחו ונשתנו מראיו כשר שהרי אם הדיח בו סלי זתים וכן מי הצבע אין פוסלין בשינוי מראה עוד למדנו כי שינוי מראה אין לו שיעור שאפילו נשתנה מראהו מחמת לוג אחד של יין או של שאר מי פירות פסולוהו וא"ת מי הצבע למה אין פוסלין פחות מג"ל בשינוי מראה הא מפני שאין בהם מגוף דבר המשנה אלא שריית הסמנין בלבד שנשרו בהן וכו' נתן לחוכו יין ומוחל ושנו את מראהו פסול כיצד יעשה ימתין עד שירדו גשמים ויחזרו מראיהן למראה המים וכו' עוד נראה כי שינוי מראה אין לו שיעור אלא כל שנשתנה מראיו מכמו שהיה פסול מדלא קאמר ושינוי מראיו למראה יין ועוד הא קתני בסיפא עד

בשער המים שהציא דברי התוספתא הנ"ל ותי' כל זה דדוקא לטבילת נדה וזהו או לשאר טבילות דלא צעיק מים חיים הוא דאין שינוי מראה כזה פוסל אבל לקדש לא איצטרך דהרי הראב"ד ז"ל בעצמו שם הציא הגמרא סוטה הנ"ל שכתב וז"ל ולענין מזורע נמי אמרינן במסכת סוטה ל"ש אלא שלא נתאכמו פניו פסול מ"ט דומיא דמים מה מים שלא נשתנו אף כלי שלא נשתנו ומים גופייהו היינו טעמא מים חיים אל כלי שמהא חיותן ניכרת ע"כ הנה מצואר דהראב"ד ז"ל הציא דברי הגמרא ולא נעלמה מיניה אלא שחילק בין קדשים למקוה ודברי המשכנות יעקב נע"ג.

ומבואן יש לי לדקדק נמי בדברי הח"ל הנ"ל ה' מקואות כלל ב' סל"ג עלה ונסתפק במקוה שנשתנו מימיו מחמת עשן והנה הרמב"ם פ"ט מפרה כתב נשחנה מחמת עזמן כשר מחמת עשן או ד"א פסול וצ"ו מהל' ברכות לענין נט"י כתב דבין נשתנו מחמת דבר שנפל בו או מחמת מקומן פסול וצטור ס' ק"ס כתב בין נשתנו מחמת עזמן ובין מחמת מקומן ובמג"א הקשה עליו דמחמת עזמן כשר למי חטאת כ"ש דכשר לנט"י אבל על מחמת מקומן לא הקשה כלום נראה דזה גם כמי חטאת פסול והא דלא הזכיר פסול דמי חטאת בשינוי מחמת מקומן י"ל דזה הוא עצמו שהזכיר מחמת עשן פסול דהיינו ג"כ שהיה במקום המים אש ועשן ונתאכמו וה"ה לשאר סיבה או חוס הארץ שהיה במקומן וכן נראה ציבור הגר"א בסימן ק"ס והצ"ח פי' צ"ח סימן ק"ס דמחמת מקומן היינו מתולדתן בשנוי מראה ומתחלתן לא היו בהכשר אבל נשתנו מחמת עזמן היינו דנשתנו מעזמן אחר שנשאבו וכיון שהיו מתחלה בהכשר ונשתנו אחר שנשאבו אין פוסל אלא בנפל דבר אחר לתוכן ונשתנו ולפ"ז נשתנו מחמת עשן הוא כמו נפל בו דבר אחר דודאי מחמת עשן הוא אחר"כ שלא מתולדה ומתחלתן היו כשרין וכיון שהיו כשרים מתחלתן אין פוסל אלא בנפל בו דבר אחר לדעת הצ"ח וא"כ ע"כ מחמת עשן הוא כמו נפל בו דבר אחר ולפ"ז היו אפ"ל דגם גבי מקוה דמחמת עשן פסולים ואין להוכיח דמחמת עשן אין פוסל במקוה דהא אפילו סמיני שנפלו או אובלין ולא נימוחו אין פוסל במקוה דהוי ג"כ נפל בו דבר אחר ואין פוסל רק בנתערב גוף המשקה וכמ"ש הראב"ד ז"ל וכן משמע לשון הרמב"ם די"ל דמחמת עשן שנשתנה הוא ג"כ מחמת שנתערב העשן עם המים ומחמת זה יש שינוי מראה על המים וא"כ זה דומה לנפל יין או מוחל למקוה דפוסל משום שנתערב גוף הדבר ועשן דומה לנפל בו דבר אחר אלא דבס' כלי ברכה סימן ק"ס סק"א הציא להוכיח דמחמת עשן אין פוסל את המקוה מדברי התוס' סוטה דף ט"ו ודחק הרבה לישיב דמחמת עשן לא נפסלה המקוה ע"ש. ובאמת כנראה ג"כ נעלמה מיניה במחכ"ג להגאון ז"ל דברי

והנה למדנו מדברי הראב"ד ז"ל דשנוי מראה מחמת עשן הוי כשריית סמיני שאין נפסל בו המקוה דמקרי מחמת עזמן ורק במקום דבעינן מים חיים הוא דפסול עשן ושריית סמיני ואין לומר דדוקא בעינן הוא דלא פוסל אבל במקוה הכ"נ דפוסל אפילו מחמת עשן דנחית דרגא הוא והראב"ד ז"ל לא כתב אלא בעינן, זה אינו כלום שהרי כתב הראב"ד ז"ל ולשאר טבילות דלא צעיק מים חיים והיינו מקוה ופשוט. מצואר דמחמת עשן אינו פוסל המקוה ומכאן סתירה לדברי הבעל שו"ת משכנות יעקב סימן מ"ו שכתב לענין מקואות חמות כתב לדד זה יש לחוש כי לפעמים מחמת רוב הרחיחות שמרתיחין המים תמיד בכל יום משתנים מראות המים מחמת העשן והאור ודומין למי חלב ויש בזה חשש משום שינוי מראה ומצואר בקוטה דף ט"ו ע"ב גבי כלי חרס לא שנו אלא שלא נתאכמו אבל נתאכמו פניו פסולים דומיא דמים מה מים שלא נשתנו וכו' ומינה דכל מים שנשתנו ע"י האור שנתאכמו פניו מחמת עשן דדרך המים מחמת רוב הרחיחות משתנים מראיהם פסולים דבעינן מים שלא נשתנו ופשוט הגמ' משמע דמדאורייתא הוא דומיא דחדשה לר' ישמעאל ע"ש והגם דהתוס' כתבו דהוא רק דרבנן הוא ז"ל דחה דצריהם דהוא דאורייתא, אמנם מדברי הראב"ד ז"ל מצואר החילוק דודאי עשן פוסל למזורע ולכל הני דבעי מים חיים וכיון דבקוטה צעי למילף סוטה ממזורע ממילא כל מה שפוסל במזורע פוסל בקוטה ולכן שפיר מים שנתאכמו נמי פוסל דמעושן פוסל בעינן נמי אבל זה רק למזורע ודכותיה דכתיב כהוא חיים.

ומיושבת נמי קושיתו ז"ל שהקשה עוד שם וז"ל, והנה הראב"ד ז"ל כתב דמעין אינו פוסל בשינוי מראה הוצא צ"י יו"ד ולכאורה מסוגיא דסוטה משמע דאפילו מעין נפסל בשינוי מראה דאמר שם לר' ישמעאל מה מים חיים שלא נעשה זה שום מלאכה ופירש"י דהא חיים כתיב משמע דכל שנעשה זה מלאכה לא מיקרו חיים ורבנן דר' ישמעאל דקשר דלא גמרינן ממזורע ס"ל מה מים שלא נשתנו ומינה דסתם מים לא נשתנו וא"כ כ"ש לר"י דבעי מים חיים דבעי ג"כ שלא נשתנו דמזריך כלי חדשה ממש וכ"ש דפסול נתאכמו ומינה לכאורה מכאן דגם מעין שהוא מים חיים נפסל בשינוי מראה דכל שנשתנו לא מיקרו מים אף בעינן וילפינן כלי ממעין לר' ישמעאל וכ"מ ברמב"ם גבי כיור וכו' ע"ש. ובאמת כי גדולה מזו היה ליה להקשות מפ"ט דפרה שכתב הרמב"ם נשחנה מחמת עזמן כשר מחמת עשן או דבר אחר פסול וכ"ש דהי' ל' להקשות מתוספתא דפרה מי חטאת שנשתנו מראיהן מחמת עזמן כשרין מחמת עשן או שנפל סמים קוזה ופואה פסולין וכו' אבל האמת יורה דרכו דכנראה במחכ"ת נעלמו מיניה דברי הראב"ד ז"ל

הראב"ד ז"ל צבעה"נ הנ"ל דמחלק דלטבילת נדה וזה ולשאר טבילות הוא דשינוי מראה דעשן אינו פוסל ושינוי מראה דעשן הוי דומיא דשריית סמנים אבל לא הוי כלל כנפל זו ד"א וז"ע.

ורפמ"ש נלפענ"ד לכיון ג"כ בלשון הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ו דמקואות מקוה שנשתנו מימיו מחמת עצמן ולא נפל זו דבר ה"ז כשר בכיון כתב ולא נפל זו דבר לדייק דמחמת עשן נמי כשר דלא נפל זו דבר מקרי דעשן לא מקרי דבר שנחערב אלא הוי כמו מי צבע אלא דלא נימא דעשן מקרי נמי דבר אחר כמו לגבי הקדש ומנורע דעשן מקרי דבר אחר ופוסל דהרי התם נמי מחמת עצמו כשר ואפילו הכי עשן פסול א"כ אפשר דלמקוה נמי דינא הכי ולזה קמ"ל סיפא ולא אמרו שנשתנה אלא מחמת משקה אחר עכ"ל כלומר דעשן אף את"ל דמקרי דבר אחר משום דפוסל בקדש מ"מ למקוה לא מקרי נשתנו אלא מחמת משקה אחר ואפי"ן שפיר דברי הרמב"ם ז"ל וכדעת הראב"ד ז"ל.

ובזה מיושבת נמי קושית הח"ל עוד שם שכתב ואכתי י"ל דמחמת עשן פוסל לשיטת רש"י סוטה שם ד"ה דומיא דכתב רש"י ח"ל ואע"ג דלא גמרי ממנורע מיהו מיניה וזיה גמרינן כלי דסוטה ממי סוטה וכו' ע"ש משמע דדרשא גמורה הוא ודלא כחוס' דאין זה אלא אסמכתא וא"כ כיון דמה"ת מחמת עשן הוי שינוי מראה צמי כיור ה"נ צמי מקוה וכמ"ש החוס' וא"כ ע"כ דמחמת עשן אינו דומה למי צבע ע"ש מה שהאריך אבל לדעת הראב"ד הנ"ל לא קשה מידי וכנ"ל.

ומעתה נחזור לדין שנשתנה מימיו מחמת הרבה טבילות וכמה מקרי שינוי מראה והנה כבר הבאתי לעיל מדברי הראב"ד דשינוי מראה מקרי כל שנשתנה ממראה המים אע"פ שלא נשתנו למראה היין וכ"כ המאירי מקואות פ"ו ח"ל וכן צריך שדע ששינוי מראה פירושו כל שנשתנה ממראה המים אע"פ שלא נשתנו למראה דבר המשנהו אלא שאין שינוי מראה פוסל אלא צניתן או נפל לתוכו גוף הדבר המשנהו אבל אם נשתנה מאליו במקוה או בקצת גרמא הואיל ולא נפל זו גוף הדבר המשנה אינו פוסל וכ"כ הרשב"א בשער המים שער התשיעי ח"ל ואין השינוי פוסל אלא אם יש בתוכו מגופו של המשנה כסיפא דמתני' דקתני נפל לתוכו יין או מוחל ושנו את מראיו ועי' שם בשער המים הקצר וכ"כ האשכול הלכות מקואות סימן נ"ה הדיח זו סלי וזמס וענבים ושנו מראיו כשר כיון דאין זו מגוף הדבר שמשנה מראיו שאין פוסל בשנו מראה עד שמתערב עם המקוה גוף המשקה שמשנה כמו היין ועי' שו"ת ד"ח ח"ב יו"ד סימן ק"צ דעכ"פ אם נשתנו הסמנים ששרה צמים פסול וכן נראה

מלשון האשכול שכתב וכן אם שרה במקוה סמנים ולא נשתנה מראיו כשר משמע דאם נשתנו פסול וכ"כ צבעה"נ להראב"ד שרה סמנים וכו' ודלא נשתנו וכו"כ במאירי הנ"ל וכ"כ במ"ב חמס' החו"א ז"ל א"ח סי' כ"ב סק"ט כ' דלא נזכר זה בראשונים אלא אף נשתנו כשר וכ"כ במשנה אחרונה במתני' שם וכולהו מיהו כחשו דהשינוי הוא בכל שהוא ע"ש בדבריהם הקדושים.

והנה בח"ל סל"ג הנ"ל כתב ח"ל, מקוה שנשתנה מימיו מחמת עצמו ולא נפל זו דבר ואפילו נשתנה מחמת צנ"א שטבלו זו וכן אם נשתנה מחמת מקומו וכו' כשר לא אמרו דפסול אלא שנשתנה מחמת משקה אחר וצבאוריו שם כתב ומ"ש ואפילו נשתנה מחמת צנ"א שטבל הנה זה פשוט דזה דומה להדיח סלי וזמס מבוחר דפשיטא ליה דנשתנו מחמת רוב טבילות המקוה כשר והפמ"ג במש"ו א"ח סימן ק"ס סוסק"א כתב הא דטיט הנרוק מנטרף למ"ס ועי' ערוך ערך טיט וא"ו ה"ל מקואות סי' י' כגון מקוה שיש בו מ"ס מכוונות ומים עכורים ואינם זכים ואלו רוצים להפריד המים הזכין לצדן ה"י ל' סאה והשאר יהיה טיט והוא נקרא טיט הנרוק כשמריקים את המים יורק הטיט עמהם ויזאל עם המים מפני שהוא מעורב צמים הטובל במ"ס מכוונות שיש בהם הטיט הזה תעלה לו טבילה ויטהר עכ"ל. וקשה הא נשתנו מראיו אבל כיון שבאציה זמן נופל הטיט למטה ונללים המים מעצמן ואין הטיט והמים מחוברים לכן כשר משא"כ קומוס וקנקנים מעורב צמים וא"א להפריד זה מזה ועי' עו"ש במש"ו סקי"א ציבחושינ אדומין שהעיר ג"כ מהא שאין מראה מים וצחשו מהרי"א יו"ד סימן רכ"ו כתב דנשתנו מחמת עצמן שרי ועי' שו"ת צ"ש יו"ד סי' ס"א וכבר כתבתי לחלק בין הרכבה טבעית להרכבה שכונית בכמה מקומות בשם התשצ"ן והתוס' חולין ועי' שו"ת מהרש"ם ח"ג סימן י"ג ודו"ק.

וקצת היה נראה רציה מגמרא שבת י"ד ע"א והבא ראשו ורובו צמים שאובין גזרו ציה רבנן טומאה א"ר ציני א"ר יוסי שבתחלה היו טובלין צמי מערות מכוונסין וסרוחין והיו נותנין עליהם מים שאובין ופירש"י ה"ג היו טובלין צמי מערה סרוחין מכוונסין שיש בה מ' סאה מי גשמים שהם כשרים לכל טמא חוץ מוזב לבדו דכתיב ציה מים חיים והיו נותנים עליהן על גופן מים שאובין להעביר הסרוחין המקוה ע"ש הנה מבוחר דהיו טובלין במקואות שהיו מימיהם סרוחים כבר ודאי שהיו טובלין בהם כמה וכמה ואפ"ה לא חששו לה ואף אם נדחק דעל השינוי מראה הקפידו אעפ"כ (הגם שלא משמע כן ועי' צ"ח א"ח סימן ק"ס דבמקוה ודאי אפילו מים ירוקים מותר לטבול מ"מ אכתי יש לדחות דוקא במחמת עצמן ולא מחמת זיעת טבילה) מ"מ נראה דאין לפקפק

מפי הספר שדורות הראשונים היו צנ"א יותר גדולים ועכשיו נתקטנו וממילא נתקטנו האצבעות ג"כ ולכן הולכין באצבעים סאה בכל דור ודור לפי אותו הדור אבל דין דשפ"ה דהוא דין בהכשר המים ואין זה הלכה שחולה בגוף האדם אלא בשיעור דהלכה למשה מסיני שיעור זה לא ישתנה ולכן אם באמת נתקטנו האצבעות צריך ד' אצבעות לשפ"ה דדין של צ' אצבעות שאמרו לשפ"ה באצבעות גדולות אמרו וע"ז תמה כ"ג דא"כ הדרה קושית הח"ס ז"ל צסימן קפ"א שתמה על הכל"ח א"כ לדיק מה פעל הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהס"ת ה' ח' שמדד האצבעים ברוח ז' שעורות כיון שנשתנו מדור דור.

ולפענ"ד לאחר בקשת סליחת כ"ג דודאי לדיק פעל הרבה שהרי לפי שיטתו ס"ל דגם הצנ"א נשתנו וא"כ נפ"מ במדידת השעורים לענין שיעור מקוה עכ"פ דבעינן מ"ס והי מ"ס צעינן בכל דור ודור לפי מה שבצנ"א באותו דור עולה בהם כל גופם וכן נמי לשאר שיעורים התלוים בגוף האדם ולכן שפיר מדד הצדיק הרמב"ם ז"ל דהוא רוח ז' שעורים ואם יתקטנו האצבעות במשך השנים אחר הרמב"ם יתקטנו נמי האצבעות לפי שיעור הזה והח"ס ז"ל לא הקשה קושיתו אלא לדעת הכל"ח דהאצבעות לא נתקטנו והגדולים נתקטנו א"כ לא פעל הרמב"ם כלום במדידתו. ומש"כ הח"ס דהגדולים כוונתו אכל גדולי ארץ דפשוט דמש"כ הכל"ח דהצבים נתקטנו ציצים לאו דוקא אלא כל גדולי ארץ נתקטנו לצד מצנ"א וא"כ גם שעורים בכלל גדולים הם שנתקטנו ושפיר קשיא ליה מה פעל לדיק במדידתו כיון שדרך הגדולים להשתנות וצנ"א לא ישתנו מדור לדור ולא פעל הרמב"ם ז"ל במדידתו כלום ובסמוך אי"ה אציא ראיה ברורה דהפירות נתקטנו מגמרא ופוסקים ורבותינו האחרונים ז"ל.

וקצת רציתי להצדיק את הצדיק מעכש"ר דכוונתו לשאול כיון שכח הרמב"ם שמדד ז"ש והוא לכל שיעורי תורה א"כ כוונתו גם לשפ"ה א"כ אמנם לפענ"ד אינו מן ההכרח דקאי נמי אשיעורים שאינם תלוים בגוף האדם.

איברא דבעיקר קושית מרן הח"ס לרבינו הכל"ח ז"ל, לולי דמסתפינא היה נראה לי שצב בהקדם קושית אחרת דלמה היה לו להרמב"ם למדוד שיעור שעורים ושיעור אצבעיים ואטו מימות משה ועד הרמב"ם לא ידעו שיעור אצבעיים וגם שאר שיעורים והלא ודאי היה מקובל אצלם שיעור זה מדור דור קבלה ברורה עד משה רבינו ע"ה הן לשיעורי אצבעיים לענין מקואות שהיה נוהג בכל דור ודור מיום אל יום והן לענין כזית וכציצה וע"ד שהקשו בתקנת עזרא ונחזי עזרא היכי תיקן וכ"ש דשיעורי תורה המפורסמים ונוהגים בכל יום ויום, והגם דאמרו ז"ל דנשתכחו צימי אצלו של משה מ"מ הרי החזירם עתניאל בן קנז בפלפולו. ועוד

במקואות כאלו וכמ"ש בחיצור לטהרה הג"ל וכ"כ רבינו מרן בעל הד"ח צה"ל מקואות כמ"ג ח"ל אין צריך שישתנה למראה יין דוקא רק אם נשתנה מראיתו פסול ומ"מ זאת דיהא מראיתו מרוב אנשים שטבלו בו אינו בכלל שינוי מראה, ובפירושו שם כ' ד"ז מבואר בהראצ"ד. אך עכ"פ זאת לא נשתנה המראה רק שהוכחה מראיתו קצת מחמת רוב הטובלין אינו נקרא שינוי מראה וכן נוהגין ע"כ מבואר דשינוי מראה מחמת רוב טובלין אינו פוסל. ובאמת כי כן ראינו בארצות המזרח (איראפע בלע"ז) שהיו טובלין במקואות שהיו מימיהם כמעט שחורים מחמת רוב טבילות אנשים ומעולם לא שמענו פוזה פה ומנפנף אלא דלפענ"ד נראה פשוט דזיעת אדם באמת אינו משנה מראה המקוה דהזיעה מראיתו כמו המים אלא שע"י רחיטתו צמים שרוחץ עצמו השחרות שעל גופו נעשו המים שחורים ובשינוי מראה. אמנם כי כן נראה פשוט דכה"ג הו"ל כמדיח סלי זמים וענבים דשינוי מראה אינו פוסל דהזיעה אינו משנה המראה ומה שמשנה הוא בלתי נקיות שרוחץ וזה אינו פוסל בשינוי מראה ודו"ק כי זה לפענ"ד ברור.

עכ"פ צה"ל סלקינא דהטובל במקואות אלו טהור הוא וח"ו להוסיף לע"ז על מקואות ועל הטובלין צה"ל. וי"ר שמוכה לטהר צנהר דינור צביאת צר נפלי ויעציר רוח הטומאה מן הארץ.

ידידו דושה"ט בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן קמ"ט

בשיעורין שנתקטנו

ר"ח מנחם אב התשל"ג בני יצו"א

בין המצרים ישלח לנו מדלג על ההרים ויגאל את בני ישראל הנשוארים ובתוכם הרב הגאון אוצר בלום חוב"ט שמו מפארים בע"פ וכו' כהן הגדול מאחיו כש"ת מוה"ר משה כהנא רבא ווייס שליט"א, רב הראשי פעסט תצו"א ארץ הגר אונגארן.

אחדשכ"ג צאהבה, יקרת מכתבו הגיעני בזמנו וברכתי עליו ברכת הנהנין נאה דורש ונאה מקיים כלה נאה וכלה יאה וי"ר שיריץ ימים על ממלכתו מלאכת שמים וזכה להיות ממזכי הרבים עדי יבא שלה ולו יקרת עמים.

ובר"ת אשר העיר עלי דצרינו צספרי שו"ת משנה הלכות ח"ה סימן קנ"א צענין שעורי התורה שנחלקו צה"ל ברבותינו הצדיקים האחרונים ז"ל מרן הכל"ח בצרכות ומרן הח"ס בתשובה א"ח סימן קכ"ז וסימן קפ"א וכתבתי דכנראה

כתב טרחתי ומדדתי אלצע של אדם צינוני שצומנינו נגד רוחצ
ז"ש שצומנינו ומנאחי מכוונים ממש עדיין כמו שהיה צימי
הרמב"ם ע"כ ע"י פתח הדברים חלק ג' סימן רע"א ודרכ"ת
סימן י"ט אות כ"ז וסימן נ"ג אות ל"ד ובס' אפריון שלמה
סעיף א' וע"י שו"ת ערוגת הצושס יו"ד סימן קפ"ח וגם
בחזו"א ז"ל מישב דלמעט קטן וכחוש כתב צעל אברים ע"י
חזו"א א"ח מועד סימן ל"ט וע"י ליקוטי הערות סימן קפ"א
אמנם להלל"ח אדרבה ראה מזו ודו"ק.

ובמה שכתבתי דגם צומן הש"ס כבר נתקטנו האנשים וכתב
כ"ג דודאי כוונתי לנסהדין ס"ט שכתב דורות
הראשונים הולידו בני ח' וצת שית וכת"ר דחק דאפשר היו
למשפחות מיוחדות וסיים דדוחק הוא ובדאי כי הוא דוחק
שהרי קאמר סתם דורות הראשונים יוכיחו ולא קאמר משפחות
מיוחדות יוכיחו ומשמע דעל הדור קאי ובמדרש איכא מבואר
שנשא ילדים ממש ובגמרא יצמות אמרו וידעת כי שלם אהלך
זה המשיא בניו וצנותיו סמוך לפרקן והוא קודם י"ב וי"ג
ע"י תוס' שם וקודם מ"ת עוד יותר, פרץ בן יהודה הוליד
את שני בניו חזרון וחמול לפי החשבון כשהיה בן חמש או
שש שהרי מעשה תמר הי' ט"ז שנים אחר מכירת יוסף ח'
חדשים לעצורה א"כ נולד לט"ז שנה ח' חדשים אחר המכירה
ויוסף היה צמרים כ"ב שנה ופרץ היה בין שבעים נפש
שירדו למצרים והיה אז בן חמש שנים וכבר היו לו ב' בנים
חזרון וחמול ע"י ערל"ג ומרגליות הים סנהדין ס"ט וע"י
תשובת רב האי גאון ירושלים תרפ"ז סימן ס"ד ושאלת מה
ענין הא דאמר זעירי הכל מודים בצן ט' שנים ויום אחד
שצ"אתן צ"אה וקא גמרי צ"ש מדורות ראשונים ומשיילין מנא
לן ונסבי להו קראי טובא ולא איתפרש צהו טעמא וצתה כן
אתו לשני אחיתופל והוה צהו והכין בכלב וכו' כך פירושה כי
אחיתופל אצי אצי אמו של שלמה בן צת שצב צת אליעם בן
אחיתפל וכו' נמצא לאחיתופל שצעה שגולד שלמה כ"ו שנים
לא מהם שנתיים ימי הריון של שלמה ושל צת שצב ושל
אליעם נשתיירו כ"ד שנים נמצא אחיתופל הוליד לשמנה וצת
שצב לשמנה ואליעם לשמנה וכו' ע"ש וע"י שו"ת מחנה חיים
ח"א סימן ט"ז.

אמנם צעיקר הדבר הנה הצאחי ראיות צה מגמרא צ"ב
ע"ג ע"ב צרצה בר צר חנה דאזיל צמדברא ואיתלוי
ציה האי טייעא ואמר ליה תא ואחוי לך מתי מדבר איל
חזיתניהו דמי כמאן דמצממי וגו' אפרקיד והוה זקיפא צרכיה
דחד מינייהו ועייל טייעא תותי צורכיה כי רכיז גמלא וקיפא
רומחיה ולא נגע צה ופירש"י שם שהיה רואה ממש טייעא
נכנס תחת צרכי המת ע"ש וע"י תוס' שם. והנה מבואר דמתי
מדבר היו גבוהים הרבה ולהם נתנה תורה ובספרי ח"ד סימן

מאי אלימא דשעורים משיעור חז"ל שסמכו אכציה כל
השיעורים ואכיות ואכאצב שציד כל אדם למדוד ולאו כל
אדם אית ליה שעורים וגדולה מזו היה לו להקשות לפי שיטתו
מה פעלו חז"ל שמדדו ונתנו שיעור צביים כיון שנשחנו
הצבים אצל האמת יורה דרכו דס"ל להלל"ח צכל זה דהדיק
עבד לדורו הוא דעבד דודאי היה שיעור מקובל מדור דור
אצל כיון דראה הרמב"ם לפי שיעור המקובל השתנות בגדולים
מומן לזמן וממקום למקום ולכן מדד באצבוע שלא נשתנה
ונתן שיעור בגדולים שעשויים להשתנות ולכן צדורו שהיה צריך
למדידת שיעורים צתן צעמנו צשעורים לדורו ואם יראו
האנשים הצאים אחריו השתנות יטלו צשעורים לא באצבועות
ואתי שפיר נמי דחז"ל נתנו שיעור צביים וכו"ל או יאמר
דבאצבוע היה קשה לדור לשער דלאו כל האצבועות שוות הן
וכבר כתב השס"ץ דלמדוד באצבוע צינוני צריך למדוד האצבוע
היותר גדול צמדינה זו והיותר קטן ומה יעשה השיעור
הצינוני ולאו כל אדם יכול לשער צזה והיה צריך לשער צדבר
המצי וסכיח לכל ומדד ודקדק צו' שעורים צדורו וכת"ר
פשיטא ליה דהרמב"ם גם לדורות הצאים אחריו שיער ולכן
קשה ליה דמה פעל אצל הלל"ח ס"ל דרק לדורו הוא דשיער
וזה לפענ"ד צרור צדעת הלל"ח ז"ל.

ומה דקשה ליה עוד שהרי מומן המשנה עד הרמב"ם חלפו
יותר מאלף שנים מה פעל צמדידה ידיה אם צומן
התלמוד היה האצבוע אגודל רחב יותר ואפשר י"ד שעורים
שצומן הרמב"ם ז"ל. הנה גם צזה לשיטתו איל אמנם הרי
לשיטת הלל"ח דצ"א לא נשחנו ולא נתקטנו כי אלף שנים
כיום אחמול א"כ האצבועות הם אצבועות של תורה כאותן של
מתן תורה ולא נשחנו כלל רק הגדולים נשחנו.

ובידיהו דא דאי קושיא גדולה הוא דלמה לא נשחנו מומן
הרמב"ם עד השתא כמו שנשחנו מומן הקודם עד
הרמב"ם ז"ל שהרי גם צומן הוה הוא שיעור ז"ש כפי שמדדו
לנו רבותינו וצדוחק היה נראה ליצב לפי מה שכתב הח"ס
ז"ל שמדד כמה פעמים צאדם צעל אברים ואם ידחקנו צכה
על הדף ויניח לפניו ז' שעורים צרחצן או צ' צארכן ישוו
צשיעוריהן ע"ש. והנה כתב דהיה צריך לדחוק צכה על הדף
שהיה השיעור ז"ש והרמב"ם כתב צסתם אצבוע צינוני צלי
דחיקה צכה על הדף ולא כתב צעל אברים וא"כ אפשר דהאי
מעט הוא משום שינוי הוא אלא צצדורות הראשונים דהיו
גדולים מאד נתקטנו הרבה וצדורות האחרונים שכבר נתקטנו
עד היכן ליקטן וליל הרי השינוי לא ניכר כ"כ שהוא צפחות
המדה וכבר הקשו אמרן הח"ס מה שכתב רוחצ אגודל של
אדם צעל אברים אם ידחקנו צכה על הדף וצתשובה סימן
קכ"ז לא כתב הני תנאי דצעי צעל אברים וידחקנו צכה אלא

מרביעית דמקוה אי נמי בכ"ש ואפילו בכלי גדול שאין כל גופו עולה בהן ואע"ג דלענין טומאה לא סגי בהכי ה"א בטבילה זו דאינה באה אלא כדי שיצא מרשות של נכרי לרשות של ישראל קיל טפי אי נמי הו"א דוקא לענין טומאה דכתב אך מעין מעין מטהר בכ"ש אבל מקוה לא כדאיתא בת"כ פ"ח בענין רביעית דמקוה אבל הכא דכתיב סתם וטהר אפילו בכ"ש פחות מרביעית דמקוה סגי קמ"ל מי נדה מים שהנדה טובלת בהן והיינו בע"כ רביעית דמקוה או מעין כ"ש שכל גופו עולה בהן עכ"ל ומבואר דבאמת הרגיש מרן ה"צ ז"ל בקושית הח"ס ותי' בעצמו ומפרש דלא כהב"י ודו"ק ונ"ע.

סימן קג

שיעור אגודל בינוני במה הוא

עוד להג"ל

יבמה שהעיר עוד במחלוקת רבותינו הנדיקים האחרונים נוסף על הראשונים בענין שיעור האגודל ציוני כמה הוא דלרמ"ע מפאנו הוצא בדרכ"מ ובספר אפריון ומסגרת השלחן הספרדי ודע"ת ברעזאן יחד כולם הודו שאגודל הוא 2 ענטי מעטר ולהח"ס הוה אלאל והוא 3' ענטי ורביעית מילי מעטער פחות 32. (לפי קנה המדה שעשה הח"ס ז"ל שהיה נמצא ברשות הגאון ר' עקיבא סופר ז"ל אצ"ד פ"צ ונדפס בליקוטי הערות דף רי"ד הוא שיעור 2 ענטי מעטער 271 מ"מ שהוא ארבעה אגודלין עולה ל-10.8 ס"מ. והאמה שהוא ששה טפחים עולה 64.8 ס"מ) ונריך לזאת ידי כולם.

באמת אמרתי צוה לחדש בכ"ד הוא כך דלכאורה קשה הרי אמרו ז"ל שיעורין הלכה למשה מסיני ואין אמרו השיעורים הללו ובאמת אכזב נ"ה הקצ"ה למדוד, ואמרתי בכ"ד לפמ"ש יומא פ' קיס להו רבנן דבהכי מיתבי דעתא ומשמע דדין כותבת דרבנן הוא וכן במקוה שאמרו הלל"מ ואח"כ אמרו ושיערו חכמים מ"ס ומשמע דמ"ס הוא דרבנן והנראה דבאמת הל"מ נתנה למדוד השיעורין של אכילה בכזית ושל מדידה באגודל ומי שהוא במדבר ואינו יודע מה לעשות ימדוד באצבעו לכל השיעורים אמנם כיון דיש אנשים בעלי קומה שאגודלם גדול ויש אנשים קטנים ולכן לכלל ישראל נתנה התורה כח לחכמים לשער באיזה אגודל הוא השיעור וזה ציד הצ"ד למדוד ודבר זה נתנה לצ"ד שצכל דור ודור והכ"ג במ"ס ששיערו חכמים במקוה. ובכותבת נתנה ההלכה ביותבי דעת ועל הצ"ד לברר מה הוא וכיוצא בזה בכל השיעורין והארכתי בזה בכמה מקומות בס"ד.

ובמתיישב בזה מה שאמרו בגמרא יומא שם א"ר אלעזר האוכל חלצ בזמן הזה נריך שיכתוב לו שיעור

ס"ט הארכתי בעזה"י צוה הרבה אלא דגם הא מבואר דגם פירות נתקטנו כמבואר בש"ס שלהי כתובות וצטו"ש"ע הל' טריפות סימן מ"ד ס"ה כוליא שהקטינה טריפה וכמה תקטן עד כפול ובגסה עד כענבה ציונית וענבה בכלל ובצ"י בשם הר"י בן חציו נתקשה דהא אין ענבה גדולה כפול אמנם הרש"ל כתב דאין זה תימא שפירות ז' מינים היו משונים בגדולתם לפי הטבע שהרי קבלה צידנו מצעלי המוס' שזית הוא כחצי צית תרנגולת אע"פ שאין עתה נמצא כך אלא שנשתנו והציאו הט"ו סק"צ וס"ך שם הנה מבואר דנשתנו הזיתים ונתקטנו והכי קי"ל להלכה ותמיה רבה שלא הרגישו בזה האחרונים ז"ל שהרי אכן שיעורין מוחלים גמרינן ועכ"פ מבואר דז' מינים שנשתבחה בהן הארץ נתקטנו וז"צ בס"ד.

ולא אכחד מעטי מה שראיתי דברים תמוהים לרבינו הח"ס ציו"ד סימן קכ"ו שכתב דשיעור מ"ס שכתב הצ"ח שהוא מדרבנן דמה"ת סגי לכל אדם לפי מה שהוא צמים שכל גופו עולה בהן והוא תימא מאד אפילו לו יהא כדבריו בטבילת אדם נשאר כל אדם לפי מה שהוא אך הכא בטבילת כלים דכתיב מגזירת הכתוב צמי נדה מים שהנדה טובלת בהן דאע"ג דלשאר טבילות סגי צמים שהכלי מתכסה בו או רביעית למחטין וצינורות לענין כלים חדשים החמירה תורה שיהיה מים שהנדה טובלת בהם ואין נשער זה באיזה נדה אם בגדולה או בקטנה ע"כ ציונים והיינו מקוה טהרה שלנו ודברי הצ"ח תמוהים בזה לפענ"ד עכ"ל ק.

ואני אסקופא הנדרסת נלפענ"ד דברי הצ"ח נכונים דבאמת שיטה זו לאו יחידאה היא וכמ"ש בספרי הג"ל בתשובה הג"ל דעת רבינו יונה ברכות והרא"ש מקואות פ"א ה"א והלבוש סימן ר"א ועי' מרדכי הל' מקואות הנספחות במס' שזועות ועוד כמה פוסקים ראשונים ואחרונים והנראה צוה בתרי אנפין או יאמר דהני מפרשים דס"ל דרבנן יפרשו הא דמי נדה מים שהנדה טובלת בהם קטנה שצנדות והיינו חנוק בן יומו זה יהיה מה"ת שיעור מקוה לטבילת כלים דמי נדה כל דהו נדה ותפשת מרובה לא תפשת (הגם כי באמת הא גופא דנדה טובלת במ"ס נלאו הפוסקים למצא מקור בקרא רק בדרך רמז, דתמורה ליכא קרא מפורש לזה).

והשניית והוא עיקר, דהם מפרשים מים שהנדה טובלת כלומר שלא יפחות מרביעית ומיהו מרביעית ולמעלה כבר הו"ל שיעור מדאורייתא ולזה נקרא מי נדה ולמעט פחות מרביעית וראיה לזה מדברי הצ"ח שם שכתב וא"ת לפי זה דמ"ס צנדה אינו אלא מדרבנן היכי קעבד נריכותא בגמרא דקאמר אי כתב וטהר ה"א וטהר כ"ש כתב רחמנא צמי נדה דנריך מ"ס והלא מדאורייתא סגי בכ"ש י"ל דהכי קאמר אי כתב וטהר הו"א וטהר כ"ש אפילו פחות

הקרצן שהרי לפי השיעור של עכשיו חקר מכזית שהרי נתחדשה ההלכה. ומה מתקן בזה דברי רש"י ז"ל שכתב בד"ה אי נימא וכו' וז"ל, והכי קאמר האוכל פחות מכזית בזמן הזה יכתוב כשיעור זה אכלתי שמא יבנה בית המקדש בימי ויתחדש בית דין ותתחדש הלכה ויאמרו שחייב קרצן על כזית קטן וכו' עוד שם ד"ה והתניא וכי אחי ב"ד ומחדש הלכה מי מחייב האי דאכל קודם שנתחדשה הלכה והא האידנא לאו שב מדיעתו הוא דאי נמי הוה ידע דחלב הוא הוה אכל ליה דהא השתא קים לן דלא חייבה תורה אלא על כזית איגורי שהוא כזית בינוני ע"כ הנה דיין רבינו מאה"ג רש"י ז"ל בלשוננו ב' פעמים דלמא אחי ב"ד ויחדשו הלכה וכתב בלשון חידוש הלכה ולא שיאמרו שב"ד שלפניהם טעה אלא שעד השתא הוה הלכה כב"ד שלפניהם אלא שהם יחדשו הלכה מהיום והלאה ועד התם ההלכה של תורה אכזית בינוני והכי קים לן אלא שמא הב"ד שלאחריהם יחדשו ההלכה אכל לא יהיה זה בגדר טעות על ב"ד שלפניהם.

וע"ד פשוט ודאי אינו מוצן כונתו ויחדשו הלכה ואטו ב"ד אחר בידם לחדש הלכה חדשה בדין שיעורין שהם הלכה למשה מסיני ולפמ"ש א"ש דהכי נתנה ההלכה דב"ד בדורו יפסוק מה הוא השיעור ולכן ביד ב"ד של אחריהם לחדש ולגדל השיעורים ואחי שפיר בם"ד קושית המפרשים הנ"ל ועי' שפת אמת שם בדקוים מ"ע א"א להרצות ולאכול יותר מכזית שמא ירצה השיעור דלעולם אין עליו חיוב אלא כפי השיעור של ב"ד באותו הזמן ולכאורה מ"ש קיום מלות מלעבור ולפמ"ש אחי שפיר דודאי עכשיו שצריך לקיים וב"ד שצדורו פסקו דזה הוא כזית יואל בזה מלותו דכך הוא ההלכה אלא שיש ביד ב"ד אחר להרצות וכנ"ל ועי' מל"מ פ"ב משגגות ה"ב.

ועיין רש"י יומא הנ"ל ד"ה ה"ג עונשין שיעורי עונשין שעל ידן הוא ענוש הלל"מ באיזה שיעור הוא ענוש ובסוכה ה' ע"ב פירש"י ד"ה שיעורין של איסורים כגון כזית לכל אכילת איסור וככותבת ליה"כ והקשו האחרונים אמאי לא מפרש גם שיעורי מלות כגון כזית מלה ומרור וכיוצא ועי' ירושלמי פאה פ"א ה"א הראשון אין לו שיעור וכו' ר' יוחנן כדעתיה דרבי יוחנן אמר כל השיעורין הלל"מ דו אמר מעה כסף שמי כסף דבר תורה וכתבו תוס' רי"ד שם ואין להקשות מבצלי חגיגה ז' ע"א א"ר יוחנן כסבורין אנו לומר הראשון אין לו שיעור למעלה אכל יש לו שיעור למטה ופירש"י מה"מ עד שצא ר' אושעיא בריבי ולמד אין לו שיעור לא למעלה ולא למטה וחכמים הוא שאמרו מעה כסף וקשה דרבי יוחנן אדרבי יוחנן וחי' דנפ"מ בין הצבלי וירושלמי דבצבלי גרסינן שיעורין של עונשין הלל"מ ובירושלמי גרסינן כל

שמא יבא ב"ד אחר וירצה בשיעורין ופריך מאי ירצה בשיעורין אי נימא דמחייבי קרצן אכזית קטן והתניא וכו' אלא דלא מחייבי קרצן עד דאיכא כזית גדול ופירש"י דהכי קאמר האוכל כזית בינוני אל יכתוב מחייבני חטאת אלא יכתוב כזית בינוני אכלתי שמא יבא ב"ד ויפטורנו מקרצן ונמא מציא חולין לעזרה ע"ש ותמיה לכאורה כיון דשיעורין הלל"מ היאך יבא ב"ד אחר וירצה או ימעט בשיעורין מה שנחנו הלל"מ ולא מבעיא לדעת הרמב"ם בפתיחה דבהלל"מ לא שייך מחלוקת א"כ ודאי ליכא למפלג בזה אלא אפילו נימא דשייך מ"מ כיון דהלכה הוא ונוהגין בה כל ישראל היאך ירצו על השיעורין. אמנם נראה דהלל"מ נתנה בשיעור כזית לאיסורין אכל לא פירשו באיזה זית למדוד בקטן או גדול או בינוני וכן באגודל וביד חכמים לקבוע באיזה אכזב ובאיזה זית למדוד וזה תולה בכל דור ודור כפי שיראו הב"ד וא"כ שפיר קאמר שמא יבא ב"ד אחר וירצה בשיעורין כיון שהוא דבר שנקבע בכל דור ודור ע"פ ב"ד וכ"ש לפמ"ש שם הרש"ל דהזתים נתקטנו וא"כ אפשר שמדדו כזית קטן וכשיצא משיח ויבנה ביהמ"ק צב"א ויחזרו הזתים למקומם ירצו הב"ד השיעורים לפי גודל הזתים שנחנו הלכה ל"מ אכל לפ"ז נמי אחי שפיר מה שצדיק מדד ודקדק בשיעור אגודל לדורו ודו"ק.

ובבמה שכתבנו נראה לישב קושית תוס' יו"כ יומא הנ"ל שהקשה לפ"מ דקיי"ל יחיד שטעה וסמך על הוראות ב"ד שצומנו דזית קטן לא מחייב עלה ובא ב"ד אחר וחדשה ההלכה דמחייב על זית קטן שב מדיעתו הוא דאלו הוה ידע בשעת אכילה דב"ד שצומנו טעו בהוראה לא היה אוכל את החלב ותו דתנן ריש הוריות הורו ב"ד לעבור על אחת מכל מלות ה' והלך היחיד ועשה ע"פ פטור מפני שתלה בב"ד ואמרינן עלה בגמרא אר"י אמר שמואל זו דברי ר"י אכל חכמים אומרים חייב וכן פסק הרמב"ם פ"ג דשגגות ה"א וא"כ הכ"נ שהורו ב"ד דאזית קטן לא מחייב והלך ואכל ואח"כ הורו ב"ד אחר דאזית קטן מחייב הרי זה היחיד או מיעוט הקהל שאכלו זית קטן חייבין כ"א להביא חטאת ושם מדיעתו קרינן ביה וע"ש וכן הקשה בגור אריה יומא והניח צ"ע ע"ש.

ולפמ"ש לא קשיא מידי דדוקא בטעו ב"ד בדבר הלכה ואחי ב"ד אחרינא או אותו ב"ד עצמו והורו בטעו בזה הו"ל שב מדיעתו אכל הכא שהורו ב"ד אכזית קטן לאו טעות בהוראה הוא דהלל"מ בכזית וניתן כה לב"ד לזרר איזה זית הוא ולכן אם הורו ב"ד שצדורו כזית קטן או בינוני הוראה אמיתית היא ולא הוראה בטעות ואם באו ב"ד שאחריהם והורו כזית גדול אין זה טעות בהוראה לב"ד הראשון אלא הוראה הוא בב"ד ראשון ומיהו פטור הוא מן

אחדש"מ, ראשון לזיון אבקש סליחה אולי לא שתי עדיו עליו כראוי לו כי צבלתי מכירו קאמינא ולכן יקבל נא כל הכבוד כראוי לו.

ובדבר שאלתו הלכה למעשה צהיתר נדרים שישצו ארבעה והחירו הגדר וקשיא ליה ממנה שאמרו ז"ל דיחיד מומחה או ג' הדיוטות מחירין הגדר ומשמע דהוא מדין ז"ד וכן נראה מתוס' ורשב"ם ז"ל דף ק"ב ע"ב וצו"מ הגרע"א סימן ע"ג כתב בפשיטות דארבעה יכולין להחיר הגדר (דברי הגרע"א מובאין צו"ד סימן רכ"ח צחידושיו וצפת"ש ע"ט) ובספר יהושע פסקים סימן קצ"ט דנכון להיות י' מחירין בעיו"כ ובמנהגי הח"ס דהיה נהוג ליקח י' אנשים להחיר וז"ע דהא אין צ"ד שקול אלו הם תמנית דבריו, ויפה הקשה ארבינו הגרע"א. וגדולה מזו הי"ל להקשות מירושלמי חגיגה פ"ק ה"ח ונדרים פ"י ה"ח דמפורש שם דהיתר נדרים הוא בכלל דינים דצו"ד ע"ש.

ולפיהם ריהטא היה נראה דדבר זה צמחלותק שנויה ותלו מהיכן ילפינן לה להחיר בשלשה הדיוטות ובגמרא נדרים ע"ח ע"א נאמר כאן זה הדבר ונאמר בשחוטאי חוץ זה הדבר מה בשחוטאי חוץ אהרן וצניו וכל ישראל אף פרשת נדרים אהרן וצניו וכל ישראל ומה כאן ראשי המטות אף להלן ראשי המטות צפ' נדרים למאי הלכתא אמר רב אחא בר יעקב להכשיר ג' הדיוטות וכו' ולצ"ש להכשיר ג' הדיוטות מנ"ל נפקא להו מדבר אפי' וכו' ע"ש וברא"ש ובר"ן ובגמ' ז"ל ק"כ ע"א הוכפלה הא סוגיא ובתוס' שם ד"ה הפרת פי' ריב"ס דמדכתיב ראשי שנים משמע ואין צ"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד ואין נראה לר"י אלא בלא קרא ידעינן דהא מדבעינן יחיד מומחה אס' כן צהדיוטות לא סגי בחד וצעינן שנים ואין צ"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד וצחי' הרמב"ן שם כתב לומר שהפרת נדרים צג' הדיוטות כיון שאמר הכתוב ראשי המטות והכשיר כל ישראל ע"כ זה ציחיד וזה צג' כדין שאר דינין וזה שדקדקו זה ולשמאל דאמר שנים שדנו דיניהם דין ה"ג נימא שנים ולא מצניו שאמר כן והר"ש ז"ל מתוך כי אמר שמואל הכי ה"מ לשאר דיני ממונות אכל למשרי איסור נדר לא אמר דכיון דצ"ד חלוף הוא אינו צדין שיתירו את הנדרים ואיכא דמפרשי אהרן חד וצניו תרי הרי כאן שלשה וכל ישראל כשרין בשלשה ואיכא מאן דאמר ראשי תרי ואין צ"ד שקול וליתיה דהא ראשי המטות לא מיתר כלל וכו' ע"ש ועי' רשב"א וש"מ שם.

וי"ל דלמאן דיליף לה מאהרן וצניו וכל ישראל א"כ אין זה מטעם צ"ד שקול אלא גזירת הכתוב דג' הדיוטות מחירין ממילא איכא למימר דגוה"כ רק דפחות מיניה לא יחירו אכל יותר מג' הרי הוא בכלל כל ישראל דכל היותר

השיעורין הלל"מ נמצא דהצבלי לא ס"ל לר"י דהלל"מ נאמרה אלא אשיעורין דעונשין כגון כזית דחלב ונבילה משא"כ שיעורין אחרים לא הוי הלל"מ וזה יא' ליכא ידידי הרה"ג רח"י קעניג אב"ד יאקא שליט"א דברי רש"י סוכה אמנם המעיין ברש"י יומא דף פ' כתב צד"ה כל השיעורין האמורין באוכלין כולן צכית הרי כתב סתם כל השיעורין ועי' רש"ש ובטל תורה שמתמה נמי אהא דשיעורין של עונשין ושניהם לדבר אחד נמכונו ועי' שו"ת דברי חיים אור"ח סי' כ"ה מה שכתב ליכא קושית הג"ר יונתן המפורסמת על הירושלמי מוצא צתוס' קידושין ל"ח ע"א ד"ה אקרוצ. ולפמ"ש נראה ליכא דנראה לחדש דכל המצות שנתנו שיעורין למ"מ נתנו ע"ד שאמרנו לעיל היינו שיעורו צכית ונתנו לחכמים לשער צאיזה כזית וכיוצא צו והוא צשיעורי המצות אכל צשיעורים של עונשים נתנו למשה הלכה צאיזה שיעור הוא ענוש וכמ"ש רש"י ד"ה ה"ג עונשין וז"ע.

ועל דבר קושיתו עוד צדין שפה"ג שכתב הטור יו"ד סימן ר"א שמשערין צב' אצבעות שוות שניהם כשיעור אצבע הקמון לאגודל וכתב הצ"ח שכן משמע מדברי הר"ש והרא"ש ואפ"ה צש"ע סימן ר"א ס"מ פסק כשיטת הרמב"ם ז"ל דצ' אצבעות ראשונים מהארבע צצפס היד יפה העיר צזה מאד וכיון צזה לרציו הגר"א צצאורו שם ס"ק ע"א ע"ש שצ"י לדברי הר"ש והתוספתא וסיים ודברי הרמב"ם לא משמע כן ומיהו עיקר הקושיא הוא לדידן למה לא נחמיר בהר"ש ורא"ש אמנם להצ"י נראה ליכא שהרי צצפירושו על הטור סיים הוא ז"ל וז"ל אכל הרמב"ם כתב צפ"ח מה"מ שהם צב' אצבעות הראשונים צצפס היד ע"כ א"כ הרי גס צצ"י חלק אטור וא"כ צצאו הציתה על שלחנו הטור פסק כרמב"ם ז"ל כנלפענ"ד.

עוד האריך כת"ר צדברי המאירי וצשיטתו אשר הצאתי לדייק לנצעי ד' אצבעות לשפה"ג, אמנם מה אעשה שאין הז"ג להאריך יותר ואי"ה עוד חזון למועד.

וי"ר שיזכה לעמוד על משמרתו משמרת הקודש עדי יבא שלה ולו יקחת עמים כמים לים מכסים ידירו בלתי מכירו המכבדו ומוקירו כערכו הרב והנשא בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן קנא

חיתר נדרים אי שייך בבב"ד השקול

ר"ח מר חשון התשל"ג בני יצו"א
כבוד המופלא ומופלג צמ"ס וכו' כמוה"ר אליעזר דוב
שפירא הי"ו, בני ברק.

לא והטעם דקרוצים אין הפסול בגופו דראוי הוא לדון למי שאינו קרוב כן כלילה הלילה גורם וליכא פסול בגזרע ע"ש הנה דס"ל דהמתירין צריכין שיהיו ראויין לדון עכ"פ וא"כ מדין צ"ד הם אלא שגזרע"כ דקרוצין כשרין צו וא"כ להגרע"א נמי דג' הדיוטות מדין צ"ד הם והדרא קושיא לדוכתא.

וקצת היה נלפענ"ד עוד דנחלקו הראשונים צהני ג' הדיוטות דעת הרמב"ם פ"י משבועות וצפ"י המשנה ממסכת נדרים דהני הדיוטות כל דהו ולא הוררך שהג' הדיוטות מסבירו להו וסבירי אמנסי הרא"ש פ"ד נדרים פסק כרבינא דצעי דמסבירו להו וסבירו וכ"כ הטור יו"ד סימן כ"ח והוא דגמרי להו וסבירי ועי' צ"י שם וצ"ר"ן נדרים וכן נראה צירושלמי ונראה לומר טעם דהרמב"ם ס"ל דג' הדיוטות אין להם לפסוק כלל ואין להם אלא להחיר שפיר דמי הדיוטות כל דהוא אצל החולקים עליו צ"ל דס"ל כיון דצהיתר נדרים צריך פתח וחרטה וצעי לעיין בדבר ולפסוק אי הוה פתח או חרטה וכעין מעשה דרצ נחמן עם רב סחורה דף כ"ב שם ולכן שפיר צריך צ"ד נוטה לחתוך את הדין אצל לענין היתר לא צעי צ"ד נוטה ולפ"ז י"ל דלהרמב"ם שפיר מותר צ"ד שקול רק שיהיו יותר מג' ולהרא"ש דועימיה צ"ד שקול פסול. וידוע קושיא הגר"א צרידא צסנהדרין צ' ע"צ אין צ"ד שקול למה צריכים מיד להוסיף יתחילו לדון כשהם כ"ב ואם יזדמן שיהיו י"א מוכין וי"א מחייבים אז יוסיפו כמו אם צאמצע הדין אמר אחד איני יודע ועי' מרגליות הים הציאו ומה שהציא בשם אהלי יצחק.

והנה צטוש"ע ח"מ סימן ג' ס"ד כתבו אע"פ שצ"ד של שלשה צ"ד שלם הוא כל זמן שהם רבים הרי זה משוכם ומוטב שיחתוך הדין צ"א מצעשרה וכתב הסמ"ע ומ"ש צעשרה ל"ד דהוא צ"ד שקול ועי' פרישה למה נקט שיעור עשרה ולעיל הבאתי בשם הב"ח ג"כ הכי. ולולי דמסתפינא היה אפ"ל דהא דאין צ"ד שקול ס"ל דוקא צעיקר דין דצעין צ"ד היינו ג' או כ"ג אצל צהוספה שמוסיפים ליכא איסורא אפילו אין צ"ד שקול אמנסי לא נראה כן מדברי הראשונים ז"ל וצאמת כי חשצתי הרהורי דברים לישב דברי רבינו הטור והמחבר דדוקא הוא, ולא ינחא לן לומר דצדריך גומא קתני אלא מה שאמרו ומוטב שיחתוך הדין צ"א מצעשר הכי פירושו שהרי בכל צ"ד ישנם מוכין ומחייבין והדין נחתך ע"פ הרוצ דכתיב אחרי רבים להטות והנה אם יש צ"ד של שלשה הדין נחתך ע"פ הרוצ שהם שנים דכתיב אחרי רבים להטות ואם יש צ"ד של חמש עשרה הדין נחתך ע"פ שמנה ותשעה עשרה וכן כיוצא בזה. ומעתה אפשר דזה כוונת המחבר מוטב שיחתוך הדין צ"א מצעשרה כלומר שהי"א הם הרוצ וכן העשרה הם רוצ מצ"ד נוטה שהיו למשל י"ב הו"ל

טפי עדיף טפי ולזה הכשיר כל ישראל ולא דמי נדרים לדין שהרי מצוהר דמתירין מעומד וצקרוצין וכלילה וצשבת ולכן ס"ל דהכ"נ לענין צ"ד שקול לא צעינן אצל למ"ד דג' הדיוטות מטעם צ"ד שקול הוא א"כ הרי הוא כשאר דיין וצפרט כפי מה שכתב הרמב"ן ז"ל זה צחיד זה צג' כדין שאר דיין א"כ פשוט דצ"ד שקול לא מהני ואדרבה עדיפא הוא משאר דיין דשמואל דמתיר בשאר דיין צ"ד של שנים אלא שנקראו צ"ד חנוף צנדר אוסר ואפילו צדיעצד.

והנה אי צ"ד שקול פסול אפילו דיעצד או רק לכתחלה צעינן צ"ד נוטה מצינו בזה מחלוקת הראשונים דהרי"ף פ"ק דסנהדרין דף ה' ע"ב אהא דתניא רש"ב"ג אומר יפה כח הפשרה מכה הדין וכו' שנים שדנו יכולין לחזור כתב דה"מ צאינן מומחין ולא קצלינהו אצל אי הוו מומחין או קצלינהו דיניהם דין וכן נראה מדברי הרא"ש פ"ב שם סימן ה' בצוגיא דשיקול הדעת דאם היו ד' או ה' נגמר דינא צתלתא וטעו מסתבר דהנך משלמי כולה וכו' ויחיד מומחה או שנים מומחין וכו' והציאם הטור ח"מ סימן כ"ה ומשמע דס"ל דצ"ד שקול צדיעצד דיניהם דין והצ"ח ח"מ סימן ג' כתב דרק לכתחילה אין ממנין צ"ד שקול אהא דכתב הטור דמוטב שיחתוך הדין צ"א מצעשרה כתב הצ"ח דלאו דוקא קאמר עשרה דהא פשיטא דאין עושין צ"ד לכתחילה דאין צ"ד שקול ע"ש והתוס' יצמות ק"א ד"ה ואין לחירוץ קמא נראה נמי דס"ל דצמקוס דאין נפ"מ וליכא פלוגתא עושין צ"ד שקול ע"ש. אמנסי רש"י סנהדרין דף ג' ד"ה ר' יאשיה כ' שצריך שלא יהא צ"ד שקול כדי שמתקיים צו הטייה אחר רבים וכו' והא דלשמואל שניהם שדנו דיניהם דין אף דלא היו צ"ד נוטה תי' מהר"ם שיף דכיון דלא צעינן דין צ"ד ומן הדין חד כשר ע"כ גם שנים שדנו דיניהם דין אצל למאי דקיי"ל דמה"ת צעינן דין צ"ד גם צחיד מומחה שיך לפסול משום אין צ"ד שקול אלא חז"ל תקנו דיחיד מומחה דן יחיד ועי' ט"ו ס"ק ג' וש"ך סק"ד יו"ד סימן רכ"ח ד"ה והאידנא וצשער המשפט ח"מ סימן י"ח סק"א נשאר צ"ע על הרי"ף והטור ע"ש.

ולפי"ן היה אפ"ל מכה ס"ם ספק אי נדרים בכלל דינים הם לענין צ"ד שקול כיון דליכא כאן לפסוק ואפילו מדמינן דלמא קיי"ל אין צ"ד שקול רק לכתחלה צעינן וצדיעצד מותר כן היה נראה לדחוק בדברי הגרע"א אשר ודאי דבריו מיושבים הם רק חוסר ההצנה הוא מצינו אמנסי חזרתי צי חדא דהרי הרמב"ן הציא ראייה גדולה מדשמואל דנדרים אדרבה חמורי מדינן וגם דעת כל הראשונים הנ"ל כנראה דגם כאן צעי אין צ"ד שקול, וגדולה מזו דהגרע"א צענמו צמשו וצח' שם כתב דדוקא קרוצים מתירים אצל אשה

ברם עיקר קושימו לרצינו הגרע"א הנה קושיא זו לאו חדתא היא וכבר מבוארת לחד מקמאי הגאון מהרי"א מקאוונא בספרו נחל יצחק ח"מ סימן ג' ס"ד שהאריך שם והרבה להקשות אגרע"א הנ"ל שרצה להמיר המרת נדרים צ"ד שקול ודחה דצרי מדברי המוס' צ"צ הנ"ל ועוד שאר ראשונים ע"ש מה שהאריך והניח צ"ע דברי הגרע"א וצקצת דברים צ"ה כיונו לדבריו ז"ל ע"ש ודו"ק.

אלו דברי הטרוד והעמוס בעבודת הקודש דושה"ט ומברכו בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן קנב

במצות לפני שיבה תקום

כ"ז תשרי תשל"ד בני

מע"כ ידידי הרה"ג ור"ח כש"ת משה גראסמאן הי"ו.

אחדשה"מ, ונדבר שאלתו עוד צמזות מפני שיבה תקום שמספקא ליה אם צא חכם לתוך ד' אמותיו ועמד לדבר עם מי שהוא אי מחייב לעמוד כל זמן שהוא מדבר עד שילך למקומו. הנה צו"ד סימן רמ"צ סי"ח כתב המהצב ח"ל אם קראו לרבו לקרות בתורה ציצור אינו צריך לעמוד כל זמן שרבו עומד וכתב צח' רע"א שם כ"ז שרבו עומד כיון דעומד במקומו הראוי לו עי' לקמן סימן רפ"צ אבל כשרבו עומד לפוש דאין זה מקומו הראוי צריך לעמוד לפניו וכו' והיכא דרבו עומד במקומו הראוי לו אפילו תוך ד' אמות א"צ לעמוד כ"כ במשצנות זהב א"ח סוף סימן קמ"ב ע"כ. נראה דס"ל דעומד לקרות בתורה מקרי מקומו הראוי לו ואין צריך לעמוד מלפניו ועי' ש"ך סימן רפ"ב ס"ק ב' ומקור דצריה ע"פ הכ"מ על מה שכתב הרמב"ם פ"י מהס"ת ה"ט כל הרואה ס"ת כשהוא מהלך חייב לעמוד מפניו ויהיו הכל עומדים עד שיעמוד זה שהוא מהלך בו כשיגיעו למקומו כלומר דאי עומד לפוש דינו כמהלך מאחר שאינו עומד דרך קצב וכיון דדין הת"ח כדן הס"ת א"כ כל שעומד דרך קצב אינו חייב לעמוד.

איברא בשצלי הלקט סימן מ"ג שהוא מקור דברי המהצב נתן טעם אחר לדבר ח"ל, אם רשאי אדם לעמוד על רגליו כשקורא רבו בתורה וכו' ועל דבר זה נשאל הגאון זצ"ל והשיב ששאלתם על מי שעומד מפני רבו אם צריך לעמוד כל זמן שרבו עומד מדע שצריך אדם לעמוד מפני ת"ח וכו' וכל זמן שרבו עומד או מהלך או רוכב צריך לעמוד על רגליו עד שיתכסה ממנו וכו' ואם צבית הכנסת ציצור וקראו את רבו לקרות בתורה אינו צריך לעמוד על רגליו כל זמן שהוא עומד דצריך לאדם שיהא אימת ציצור עליו וכ"ש במקום

רוכב וגם י' הו"ל רוב מצ"ד נוטה ולא מצ"ד שקול ואח"כ שפיר לשון הטור והמהצב ומיהו לא מלאמי לפרש כן כיון שלא פירשו כן האחרונים ז"ל.

ובירושלמי פ"ו נדרים רב מניתי רבי להמיר נדרים ולראות כתמים מן דמך בעא גציה מומי בכורות א"ל איני מוסיף לך על מה שנתן לך אלא אמר רבי יוסי בר' בון כולא יהיב ליה לדון יחידי ולהמיר נדרים ולראות כתמים ולראות מומין שצגלוי מן דמך בעא גציה צריה מומין שצסתר א"ל איני מוסיף לך על מה שנתן לך אלא אע"ג דתימר ממנין זקנים לדברים יחידים והוא שיהא ראוי לכל הדברים וכו' רבי אלא בר זמינא וכו' אכן כתב ליה הרי שלחנו לכם אדם גדול שאינו בוש לומר לא שמעתיו מהו להמיר צפלונס ר' אבואו צסס ר' יוחנן מתירין צפלונס ריב"ל המיר צפלונס ר' הונא צסס ר' ירמיה צמקום שאין טלית א"ר יוסי צי רבי בון צנדרים הקלים ע"כ והנה נראה דס"ל להירושלמי דלנדרים צעיין ראון כלשאר צ"ד ומיהו מחלק בין נדרים קלים לחמורים ונדרים קלים פי' שנתרין צחרטה לצד מתירין צפלונס והוא מלבוש העשוי לכסות צו ראשו וקצת מגופו והטעם לפי שאין צריכין עיון ואין כדן והא דאמר ר' ירמיה דצעיין טלית היינו צנדרים חמורים שנתרים ע"י פתח וצריכין עיון שהן כדן ממש ע"ש.

העולה מדבר הירושלמי דבר חדש לחלק בין נדר לנדר נדרים שנתרין צחרטה צלצד מתירין צפלונס דאינס כדן ממש ולפי"ז היה נראה עכ"פ לישב שטת מרן הח"ס והפוסקים דצעי צער"ה להמיר נדרים עשרה ולא קפדו אצ"ד שקול די"ל כיון דצער"ה אין פורטין הנדר רק מצקשין התרה מנד חרטה נדר כה"ג לאו דין הוא ומתירין אפילו צ"ד שקול לכ"ע דוקא צסס נדרים דינ לחוש כיון שמפרט וצטרך לצקס פתח או חרטה כה"ג צעי צ"ד נוטה דצעי לפסוק והנה צנדוהו צחלוס ח"ו אמרו צגמרא דצריך עשרה דוקא להמיר ולא חיישינן לצ"ד שקול וכיון דצער"ה מצקס התרה גס על חלוס מה ולכן שפיר כתבו עשרה ולצ"ד שקול לא חיישינן כה"ג עוד מצינו צשומת צ"ד ח"מ סימן ע"ג סט"ו וסימן קי"ג סע"י א' צ' ג' דצעי צ"ד ויכולין להיות קרובין זה לזה ואפשר דצ"ד שקול נמי מהני וצקרקעות קי"ל תשעה וכהן ועי' תוס' מגילה כ"ג ע"ב שהקשו אמאי מהני הא הו"ל צ"ד שקול וכן הקשו תוס' ערכין י"ט והרשב"א מגילה הנ"ל ח' דשאני הכא דפרט הכתוב עשרה כהנים וטעמא דמילתא דשומא אינו כדן ממש ולפי"ז צנדרים ע"י חרטה שאינו כדן ממש יוכשר צצ"ד שקול והא דכתבו התוס' לאסור צצ"ד שקול דוקא צפתח או צפחות מג' או צסס נדרים כן נלפענ"ד לישב.

אחד האיש אחד האשה חייבין במורא וכיבוד אלא שהאיש צידו לעשות והאשה אין צידה לעשות שהרי רשות אחרים עליה לפיכך אם נתאלמנה או נתגרשה הרי שניהם שוים עכ"ל אבל בשו"ע יו"ד סימן ר"מ ס"י אחד האיש ואחד האשה שוין בכבוד ובמורא וכו' אלא שהאשה אין צידה לעשות שהיא משועבדת לצעלה לפיכך היא פטורה מכיבוד או"א צעודה נשואה ע"כ הנה פתח בתרתי בכיבוד ומורא וסיים בחדא היא פטורה מכבוד ודילג מורא נראה לכאורה דבמורא ס"ל דחייבת וכת"ר יא' לחלק דבמורא חייבת לפי שהוא צבצב ואל תעשה וכיבוד פטורה שהוא בקום ועשה וזוהי היא משועבדת לצעלה והאריך בזה דרכה של תורה. [ועיין לשון רש"י קידושין שם ד"ה המוטלת על הבן פירש"י כגון כיבוד ומורא וצד"ה נתגרשה פירש"י מצעלה הרי היא כאחיה במצות כיבוד ולא כתב מורא ועיין רש"י עה"מ ומקלל אביו לרבות אשה שקללה והקשה צפר"ז מהכ"מ לא תתחייב וי"ל דהו"א כיון דאינה חייבת בכבוד גם בהכאה לא תתחייב קמ"ל].

והנלפענ"ד דכבר עמדתי על החקירה בפטור דאשה אי הוה פטור או דחייא וגרסא פשוט דהא דאשה פטורה מכא"א כל זמן שהיא תחת צעלה אין זה פטור צענ"ס כעין מ"ע שהז"ג דנשים פטורות ויהיו פטורות אפילו ביכולות לקיים שניהם היינו שעבוד צעלה וגם כבוד או"א אלא הוא ענין של דחייא דכיון שהיא משועבדת לצעלה התורה פטרחה בזמן השעבוד אבל מה שביכולתה לעשות לא נפטרה צענ"ס המצוה והו"ל כהא דאמרין בכמה מקומות כדר"ל דאר"ל כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה אם אתה יכול לקיים שניהם מוטב ואם לאו יבא עשה וידחה ל"ת ומלשון הגמרא והרמב"ם שכתבו אחד האיש ואחד האשה וכו' אלא שהאיש יש צידו לעשות והאשה אין צידה לעשות שהרי רשות אחרים עליה וציתת דייק המחבר אלא שהאשה אין צידה לעשות שהיא משועבדת לצעלה לפיכך היא פטורה ולפיכך היא נתינת טעם וממילא דצאופן שאין עליה שעבוד או שאין הצעל מקפיד חייבת בכל כמו האיש וכ"כ הש"ך שם סק"ט להדיא דאם אין צעלה מקפיד חייבת בכל דבר שאפשר כמו האיש וכ"כ האחרונים ז"ל.

אלא דכ"מ יא' לחלק בין כבוד למורא וכיבוד שהוא בקום ועשה וכיון שהיא משועבדת לצעלה לשמשו ולעשות מלאכתו פטרחה התורה אבל מורא שהוא צבצב ואל תעשה שאין צריכין זמן למה תהא פטורה או דילמא כיון שהצעל מקפיד שלא להראות גם מורא לאציה היא פטורה גם מזה ותלה זה במחלוקת הרמב"ם והש"ע. ולפענ"ד בעיקר היסוד לא נראה לי דנראה דגם במורא איכא ציטול זמן לצעלה לפעמים וגם בכבוד ליכא ציטול לפעמים שהרי אמרו וז"ל

גדולים וזקנים וכו' ע"ש. הנה נראה דאדרבה מעיקר דינא כשרבו קורא בתורה היה צריך לעמוד מפניו דזה לא מקרי עומד במקומו אלא הטעם שאין צריך הוא מפני כבוד הניצור הגם לשון אם רשאי אדם לעמוד משמע דהשאלה היתה על ההיתר אמנם ממה שכתב שאין צריך לעמוד משמע דמטעם אימתא דניצורא הוא ובלאו הכי היה צריך לעמוד וא"כ קשה על הגרע"א שפי' שם הטעם משום דזה מקומו וצפרט כי דברי הש"ע הם דברי הש"ל עי' בזה"ג שם שניין לש"ל והתם מפורש טעם אחר ודלא כמ"ש הגרע"א ז"ל והגם שיש לפרש כטעם הגרע"א ע"פ דברי הכ"מ ולומר דכה"ג מקרי מקומו מ"מ הרי דברי הש"ע הם ע"פ דברי הש"ל וז"ע. גם כי באמת אין לעשות מחלוקת בין הכ"מ והש"ל ולומר דלהכ"מ כה"ג מקרי מקומו ולשון שאינו עומד דרך קצב שכתב הכ"מ נמי צנקל יש לפרש כהש"ל דעני קצב ממש ולא צקריאה שאינו עומד דרך קצב אלא לקריאת התורה.

ולבן מה שנלפענ"ד לדין שאם עומד לדבר עם מי שהוא דרך הליכתו רק דרך העברה אין זה מקרי עומד דרך קצב וצריך לעמוד עד שישוב למקומו או שיעמוד דרך קצב. ומיהו אם עמד שם זמן מה וגרסא שהוא ימשיך בשחתו או ודאי נעשה זה דרך קצב ממש ויכול לישב כבר כה"ג, ועי' מש"כ בצפרי משנה הלכות ח"ו סימן ק"ס, קס"א.

ומחמת כי אין הז"ג להאריך הנני מוכרח לקצר, והקוצרים אומרים יברכך בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן קנב

אי יש מצות מורא אב ואם על אשה

ט"ו לחדש הרחמים התשל"ג בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי הרב הגאון וו"ח כש"ת מוה"ר שמואל א. בוורק שליט"א, בעמח"ס כרם צבי.

אחדשה"ט צידידות נאמנה, מכתבו קבלתי בזמנו אמנם הטורדות מנעוני מלצא צמחצים עד היום וגם עכשיו אנקוט נפשי בצקרה. בדבר השאלה אי יש מצוה של מורא אז ואם על אשה נשואה ובגמרא קדושין ל' ע"ב ת"ר איש אין לי אלא איש אשה מנין כשהוא אומר תיראו הרי כאן שנים א"כ מה ת"ל איש איש סיפק צידו לעשות אשה אין סיפק צידה לעשות מפני שרשות אחרים עליה אמר רב אידי בר אבין אמר רב נתגרשה שניהן שוין וצדף ל"א שם איזהו כיבוד ואיזהו מורא מורא לא עומד במקומו ולא יושב במקומו וכו' כיבוד מאכילו ומשקהו וכו' משמע דפטורה מתרוייהו וכן נראה מרמז"ס פ"ו מהל' ממרים ה"ו וז"ל אמרו ז"ל

בנ"א אין בידו לכופה שלא לדבר עמו אם לא שיש לו טענה משום זנות ומשנה מפורשת היא פ' המדיר דף ע"א המדיר את אשתו שלא תלך לבית אבי' בזמן שהוא עמה בעיר חודש אחד ממתינין לו שנים יוציא ויתן כתובה ובזמן שהוא בעיר אחרת רגל אחד ממתינין לו שנים יוציא ויתן כתובה והציאה הרמב"ם פ"ג מה"א ובהי"ד שם האומר לאשתו אין ראוני שיבא לביתי אציק ואמך ואחיק ואחיותיך שומעין לו ומהי היא הולכת להם כשאירע להם דבר ותלך לבית אביה פעם בחדש ובכל רגל ורגל ולא יכנסו הם לה אלא"כ אירע לה דבר חולי ע"י ש"מ א"ע ס' ע"ד וממילא פשוט דכ"ש שאין הצעל יכול לאסור לאשתו לדבר עם אביה או אמה וכ"ש שתתרגו על הוריה ואין זה בכלל מורא צעל שתשמע לו לכ"ע דאין אדם דר עם נחש בכפופיא אחת ומורא צעל הוא זווי חז"ל ולא זווי ז"ל להיות לה מורא זה ח"ו ודרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום ובכלל כי מורא צעל הוא מדרבנן ואין לו שייכות עם מורא אב שהוא דאורייתא.

איברא דלפמ"ש דע"כ תלך לבית אביה פעם אחת בחדש או לרגלים ואז ודאי היא חייבת בכיבוד או"א דאז אין שעבוד ומורא צעל עליה לכ"ע וא"כ קלקלתו זהו תקנתה במה שהוא מתרגו על משפחתה אדרבה זה מוסיף לה כבוד או"א עליהם דליכא פטור עליה כיון שהיא הולכת אללם. וממילא אחי שפיר נמי שיטת הפוסקים לענין כבוד חמיו שכתב הב"מ והבאו הש"ך והאחרונים ז"ל דחיוצ כבוד לחמיו הוא כמו לשאר זקנים דאל"כ היתה האשה נמי מחייבת כיון שגם צעלה חייב בכבוד אביה שהאי הוא חמיו וכמ"ש בסעיף י"ד הביאם הפת"ש יו"ד סימן ר"מ סק"כ ועי' ברכ"י מה שהאריך וכת"ר תמה עליהם ד"ל דחייב בכבוד חמיו מ"מ זה רק לענין מורא ומורא חמיו וצעל שניהם שוין ולפמ"ש אחי שפיר ותלוק גדול צייניהו וק"ל.

דושה"ט בלב ונפש
מנשה הקמן

סימן קנר

צריך ללמוד מפי רב דוקא ולפום צערא אנרא

מע"ב ידידי היקר מאד נעלה תלמיד ישיבתינו מלפנים וכו' ת"ת ובע"מ נו"צ כש"ת מוה"ר מנחם קעסין הי"ו.

אחדשה"מ וש"ת, הנני בשורות אלו בדבר שאלתו היות כי מע"כ הנהו (פסקאלאזשיסט זלע"ז) ועוסק בילדים שיש להם קשיים בסדר הלימוד הנהו מעונין לדעת חו"ד תוה"ק אי יש איזה התנגדות או פקפוק להנהיג דרך לימוד החדש בחדרי תורה לבני ישראל החרדים לדבר ה'

מורא לא עומד במקומו ולא יושב במקומו ולא קוטר את דבריו לא מכריעו וכו', ומעתה למשל אם צעלה צוה לה לעשות דבר או צריכה מעצמה לעשות דבר לצעלה משום שעבוד והיא צריכה דוקא לעמוד במקום אביה או שצריכה לישב שמלאכה זו עשייתה ציטוב או שצריכה לקנות מה שהוא וצריכה דוקא לסתור את דברי אביה וכיוצא בזה ואם תתחייב במורא תמטרך לסובב מקום אביה וכיוצא בזה ויש בזה ציטוב בקום ועשה כמו כיבוד ולפעמים גם בכיבוד ליכא ציטוב זמן וכגון שכצדה לאביה עם צעלה צבת אחת באופן שנתנה להם גדול או מאכל הרבה על השלתן צבת אחת וליכא ציטוב זמן לצעלה ומכצדת גם לאביה, ועכ"פ הטעם דציטוב זמן לצעלה גם במורא איכא.

ובמה מדויק בזה לשון חז"ל שדרשו מתיראו דהאשה פטורה דלא חימא דכיון דמורא נראה דהוא צשצ ואל תעשה וחיבת קמ"ל דמורא נמי הו"ל בכלל הפטור לפי שאין בידה לקיים ומיושבת בזה קושיא מהר"ם עה"ת צפ' קדושים שרצה לדחוק ולחלק צייניהו וכ"כ צעל ת"ת צפשיטות ואין עליהם כת"ר ולהנ"ל פשוט דאין תלוק צין כיבוד למורא כל זמן שנוגע לשעבוד ואם אינו נוגע לשעבוד הא והא חייבת ויפה אשר צין בזה מדברי הג"א עה"ת לכפ"ו המהר"ל מפראג זללה"ה צפ' קדושים שכבר הקשה כן כיון דמורא אינו אלא בשוא"ת שלא ישב ולא יסתור למה אין סיפק בידה לעשות ותי' דיש מורא כשהוא לעצמו ויש מורא שהוא אלל כבוד ואז המורא הוא בקום ועשה ונמלא פעמים בידה לעשות ופעמים אין בידה לעשות וש"י אלא דלפענ"ד אפילו שהוא לעצמו נמי לאו בשוא"ת הוא וכגון במקום שצעלה צריך למלאכה במקום אביה וכיוצא בזה וגם מדברי המקנה קידושין ל"ג ועוד פוסקים נראה כמ"ש וממילא אחי שפיר דברי הרמב"ם דלא מחלק צין כיבוד למורא דדין אחד להם.

ובמה שיא עוד לדייק מלשון הרמב"ם פט"ו מה"א ה"כ דלזו על האשה שתהיה מכצדת את צעלה ויהיה עליה מורא ממנו ותעשה כל מעשיה על פיו ויהיה צעיניה כמו שר או מלך מהלכת בתאות לצו ומרחקת כל מה שישנא ע"ש וכיון שחייבת במורא צעלה א"כ אם צעלה מקפיד שלא תנהג במורא אביה אלא שתתרגו עליו ולא תדבר עמו לפי הרמב"ם פטורה לשמוע לו כדיליף בקדושין מאיש אמו ואציו תיראו דאשה פטורה ממורא ולהש"ע חייבת ועשה בזה מחלוקת דלהרמב"ם דחייבת במורא צעלה פטורה ממורא אביה ולהתחבר דפטורה ממורא צעלה חייבת במורא אביה, ולפענ"ד אחד הסליחה העלמת עין איכא הכא כי הגם שזו חז"ל לאשה שתהא מורא צעלה עליה מ"מ פשוט דאין הצעל יכול לכופר האשה שלא תדבר עם אביה ותתרגו עליו ואפילו על סתם

עפ"י המעטאדע החדשה שמוציאים רעקארדינג מאשין ועליו טעיפס עם הסדר הלימוד הנריך להם והמלמד צא להכיתה ומפעיל את הרעקארדער וכיוצא בזה והילדים מאזינים ומקשיצים לקול הרעקארדער ולומדים עצמם מזה וגם מראים להם צורות אחרות שונות ועי"ז לומדים ע"י ראות העין הנקרא בלשונם (אודיא ויזשועל בלע"ז) וכיוצא בזה מהמעטאדים החדשים שהנהיגו צבתי ספר בצרה"ב. יש בזה תרתי למעליהם, חדא שהתלמידים מקשיצים לזה יותר מששומעין להמלמד כי זה אלץ יותר מענין מלימוד המלמד וגם על המלמד קיל הוא שהוא אינו צריך לצד כחותיו בחזרות וכיוצא בו אלץ מפקח על כל הסדר והמציאות הראה שהתינוקות מלמדים צלימוד זה ודרך זה נהוג בכמה צתי ספר בצמערקא. ועוד ראה כי ישנם כמה ילדים אשר לא הצליחו אלץ המלמד ועי"ז הצליחו ונעשו כמו שאר ילדים והיות כי מע"כ הנהו פסיקאלאזשיסט ומחנך ועוסק בילדים כאלו הנהו מענין לדעת חו"ד תוה"ק בענין כזה. עוד אחת יש כי באופן זה יותר קל להתלמיד ללמוד כי שומע מהטעיפ דברים צרורים ולא מסופקים וכיוצא בזה שיש כמה מלמדים שצטעם דבורם להתלמידים מסתפקים בכמה ענינים ועל הטעיפ הכל עולה חלק צלי פקפוקים.

והנה צענין סדר הלימוד צעוה"י חציתי קונטרס מיוחד אשר הוא כעת צבית הדפוס ולא אחריו כעת צענס סדר הלימוד. אמנם לנידון דין אכתוב מה שנלפענ"ד בס"ד ומראש צורים אראנו בגמרא עירובין י"ג ע"ב אמר רבי הא דמחדנא מחצרי דחיותיה לר"מ מאחוריה ואילו חותיה מקמיה הוה מחדנא טפי דכתיב והיו עיניך רואות את מוריך ופירש"י כשלמדתי תורה ישבתי בשורה שלאחרי ועי' ר"ח שהייתי קטן ולא הגעתי לישב בשורה שלפניו וכו' ואילו הייתי זוכה לישב לפניו הוינא עדיף טפי. ובר"ח צינה ל"ו ע"ב ח"ל ירושלמי לא מספקין ספוק הבא מחמתו, בהלולא דר"ש צרבי הוה מטפחין אחורי ידיהו שצתא עבר ר"מ ושמע קלהוין אמר רבוחינו הותרה השבת שמע רבי קליה אמר מי הוא זה שבא לרדותינו בתוך צתינו שמע רבי מאיר קליה דרבי וערק נפקין פריי בתריה מיפרי אפרח רוחא פקוליה מן על קדליה דרבי אודיק רבי מן כוותא וחמא קדליה דר"מ מן אחורי אמר לא זכיתי לתורה אלא על דחומות קדליה דר"מ מן אחורי רבי יוחנן ור"ל תרוייהו אמרי לא זכין לאורייתא אלא דחזין אצבעתיה דרבי מן גולגיקין ידיה ע"כ.

ובתב המהרש"א צח"א דעירובין הג"ל דהסדרת פנים הוה מחדדו טפי דיש להצין בקריאות עינים וצרמיזות שפתים והיינו רואות את מוריך שמראה לו פנים טפי וק"ל עכ"ל. וצמ"ח פי' למה נקרא ר"מ רבי נהוראי כי ר"מ

בתורתו נעשה עור פניו אורה ממש והיה אורו גדול כ"כ ומצדיק עד שאפי' היוצאים מאחוריו ראו האור הנמשך מאתו ומאורו היה מאיר גם על פניהם ואלו ראו אותו צפניו והיה אור פניו מכה עליהן ודאי נחשלו יותר ויותר עד שנקלט האור עצמו גם על פניהם וזה חכמת אדם מאיר פניו. הנה למדנו דללמוד תורה הוא ענין דוקא לראות את פני הרב הלומד ולישב לפניו ולא לאחוריו אפילו כי הוא שומע מה שהוא אומר אבל ההסתכלות צרבו צטעם לימודו ממשיך עליו אור רבו וגם מצין בקריאות עינים וצרמיזות שפתים שמראה לו פנים כדעת המהרש"א ז"ל וזה א"א רק ע"י ראיית הרב שלמדו ושלמדנו. ופשוט דהשומע מן הדומם מדבר אין צו שני דברים הללו ואינו אלא ככל פלאטא שדובר וכיוצא בזה שאין בזה לא טעם ולא ריח וכ"ש שאין בזה הטעם של והיו עיניך רואות את מוריך.

ובשני ת"ה הרדצ"ז (סימן תתק"י תע"ב) בצמנע התשובה כי היכי דאמרינן אין אדם לומד תורה אלא במקום שלבו חפץ וטעמו של דבר כי צהצט האדם אל מי שדעתו נוחה צו נפשו מתעוררת אל הכונה השלימה ודעתו מתרחבת ולבו שמח ונחה עליו אז רוח ה' כענין שאמרו צנצואה.

עוד אמרו צספרי החכמה כי צהיות האדם מתכוין אל רבו ונותן עליו לבו מתקשר נפשו צנפשו ויחול עליו מהשפע אשר עליו ויהיה לו נפש יתירה וזה נקרא אלץ סוד העיצור צתי שניהם וזה הוא שנאמר והיו עיניך רואות את מוריך וזהו והתיצבו שם עמך ואצלתי מן הרוח וכו' וכן התהלל רבינו הקדוש שאם היה רואה את פני רב היה מגיע למדרגה עליונה (מש"כ רב יש בזה חילופי גירסאות) וכ"ש אם הרב מתכוין גם הוא וקרא זה אל זה להשפיע וזה לקבל ומש"ה אמר ר' יוסי לא מן כל האדם זוכה ללמוד תורה ומכאן התיירו שילך אדם למקום אחר ללמוד תורה אע"פ שאציו אומר לו שלא ילך ועובר מצות אציו שלא מן הכל אדם זוכה ללמוד תורה וזה הטעם צעצמו צתפלה כי צהצט האדם אל אוהציו או לקרציו או לרבו אז למי שדעתו נוחה מתעורר נפשו אל הכונה השלימה ונתוסף עליו רוח ממרום וזה שהכל מורה עליו וההפך הפך עכ"ל ע"ש.

הנה גילה לן רבינו הגדול הרדצ"ז מספרי החכמה דהענין של והיו עיניך רואות את מוריך וענין של הא דמחדנא וכו' הוא ענין של השפעה רוחנית שהרב משפיע על תלמידו צטעם לימודו עמו וזה צראות והיות פנים אל פנים וקרא זה אל זה להשפיע וזה לקבל כי תורת ה' תמימה איננה כמו כל חכמות העכו"ם אלא הכל מה' עלי השכיל והוא צגדר השפעת נצואה שנתוסף על התלמיד רוח ממרום וזה פשוט שא"א לעשות ע"י אמצעים כמו הטעיפס וכיוצא

ובציאור הגר"א ז"ל לכריתות ו' ע"א דאמר שם א"ל רב משרשיא לבניה כי בעיתו למיזל למגמר קמיה רבנן פרוסו מעיקרא מתני' והדור עולו קמי רבכון וכי יתציתו קמי רבכון חזו לפומיה דרבכון שנאמר והיו עיניך רואות את מוריד ע"כ. הגה מפורש דהחיוז על התלמיד לראות הדברים יוצאים מפי הרב שאמר להם חזו לפומי דרבכון שזה ענין צפני עצמו ודרש שיהיו עיניך רואות הדברים יוצאין מפי הרב דוקא והוא הלכה פסוקה בכל הפוסקים בלי חולק. ובפרשת משפטים אלה המשפטים אשר תשים לפנייהם (וברש"י ממכילתא) א"ל הקב"ה למשה לא תעלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה ב' או ג' פעמים עד שתהא סדורה צפיהם כמשנתה ואיני מטריח עצמי להציג טעמי הדבר לכך נאמר אשר תשים לפנייהם כשלחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם וא"ל להצין טעמים וכל עניינים אלה צפה ועי' רמב"ם פ"ד הנ"ל ה"ד הרב שלמד ולא הציג התלמידים לא יכעס עליהם וכו'. ובפרשת וילך ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בניי שימה צפיהם ובגמרא עירובין נ"ד ב' תניא ר"ע אומר מנין שחייב אדם לשנות לתלמידו עד שתהא סדורה צפיהם שנאמר שימה צפיהם ע"כ.

מבואר עכ"פ מכל אלו המקומות מתורה נציאים וכתובים ופוסקים ראשונים ואחרונים דלימוד התורה לתלמידים הוא דוקא מפי רב לתלמיד ממש ולא ע"י ממוצע שהוא גולם כלי עץ ואבן שעי"ז לא יזכה להשפעת ולהלכות התורה ואין צוה שום חולק וא"כ פשוט דהאי קאסעט צלע"ו והרעקארדער ח"ו להחליפו בהרב דומה למלאך ה' נצאות ולשנות סדר המקובל אצלנו בלימוד התורה ותלמידים מדור דור עד משה רבינו ע"ה שקבל תורה מסיני ומסרה לנו ואופן לימודו שצמצמו למד את כל בני ישראל התורה הזאת שימה צפיהם ובהשפעתו הקדושה ומה"ט י"ל דבגמרא אמרו משה שפיר קאמרת ופי' רש"י דכל ת"מ נקרא משה ולהנ"ל י"ל כיון דבגמרא אמרו שם דלולא שהיה מלמדה משה רבינו אחנו לא הי' מסתייעא מילתא א"כ בכל הדורות עדיין מושפע ההשפעה של משה רבינו שמושפע ע"י הרב והרב ע"י רבו וכן כולם עד משה רבינו שהוא ההשפעה הראשונה ע"י נבואתו נאמן ביתו וא"כ מי שמפסיק זה ולומד באופן אחר א"כ המכונה פשוט אין בכהה להשפיע ממילא נפסק עי"ו השפעת משה רבינו ע"ה ולא נשפע עליו חכמה מחכמת התורה וכדעת הרדב"ז וז"ל הנ"ל.

רמב"מ כתבו השל"ה הקדוש ורבותינו שצריך להיות דוקא בכתות קטנות תלמידים יראי שמים ביותר כדי שיתנו צהם וישפיעו עליהם מקדושתם על כל דרכי החיים שלהם עד עולם.

בו ואדרבה נעשה הכל כעין חכמת עכו"ם וזה לפענ"ד הענין של אם הרב דומה למלאך ה' נצאות יבקשו תורה מפיהו ומפיהו דוקא ופלא שלא הביא המהרש"א דברי הרדב"ז וז"ל.

ובזה יוצנו דברי הגמרא עירובין נ"ד ע"ב ת"ר כיצד סדר משנה משה למד מפי הגבורה נכנס אהרן ושנה לו משה פירקו נסתלק אהרן וישב לשמאל משה נכנסו בניו ושנה להן משה פירקו נסתלקו בניו אלעזר ישב לימין משה וכו' נכנסו זקנים ושנה להן משה פירקו נסתלקו זקנים נכנסו כל העם ושנה להם משה פירקו נמלאו ביד אהרן ארבעה ביד בניו שלשה וביד הזקנים שנים וביד כל העם אחד נסתלק משה ושנה להן אהרן פירקו נסתלק אהרן ושנו להן בניו פירקו נסתלקו בניו שנו להן זקנים פירקו נמלא ביד הכל ארבעה מכאן א"ר אליעזר חייב אדם לשנות לתלמידו ד' פעמים ק"ו ומה אהרן שלמד מפי משה ומשה מפי הגבורה כך הדיוט מפי הדיוט על אחת כמה וכמה ופריך דלילפו זקנים וליגמרינהו לכולהו ישראל ומשני כיון דמשה מפי הגבורה גמר מסתייעא מילתיה. הגה מצואר החילוק מפי מי הוא לומד ואינו דומה הלומד ממשה ללומד מפי הזקנים והדיוט מפי הדיוט דהעיקר ללימוד צעי סיעתא דשמיא והלומד מפי אדם חשוב וגדול יותר מסתייעא מילתיה ואפ"ה לאו מכל אדם וזכה ללמוד דההשפעה צאת עליו ע"י המשפיע ולכן היה צריך משה רבינו בעצמו להטריח וללמד לכל בני ישראל ודו"ק היטב כי זה ברור צ"ד.

והרמב"ם פ"ד מהת"מ כתב וז"ל, כיצד מלמדין הרב יושב בראש והתלמידים מוקפים לפניו כעטרה כדי שיהו כולם רואים הרב ושומעים דבריו. והנה התנה שני תנאים, א' שיהיו כולם רואים את הרב, ב' שיהיו כולם שומעים את דבריו. והטעם לזה לפי הגמרא הנ"ל. גם כתב שם בהל"א וז"ל, וכן הרב שאינו הולך בדרך טובה אע"פ שחכם גדול הוא וכל העם צריכין לו אין מתלמדים ממנו עד שצו למוטב שנאמר כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' נצאות הוא אמרו חכמים אם הרב דומה למלאך ה' יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו ע"ש. ולכן צריך להיות הרב כמלאך ה' יבקשו תורה מפיהו דוקא דאז נדבק פיו אל פיו ואם לאו ח"ו ילמדהו וישפיע עליו תפילות ח"ו. [ובגמ' כריתות ו' א"ל ר' משרשיא לבניה כי בעיתו למגמר קמי רבכון וכי יתציתו קמי רבכון חזו לפומי דרבכון שנאמר והיו עיניך רואות את מוריד].

ובשו"ע י"ד סימן רמ"ו ס"ט כיצד מלמדין הרב יושב בראש והתלמידים לפניו מוקפים כעטרה כדי שיהו כולם רואים את הרב ושומעים את דבריו והוא מגמרא הנ"ל

ובגמרא ברכות ס"ג ע"ב דאמר רשב"ל מנין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה שנא' זאת התורה אדם כי ימות בזהל אין ד"ת מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה ודייק ר"ל שאין דברי תורה מתקיימין כלומר דודאי לפי שעה אפשר שילמוד וידע גם ע"י תענוג אבל שיתקיימו בידו א"א ע"י תענוג ומנוחה וקריאה כשאר חכמות. ואמרו עוד דבי' ר' ינאי מאי דכתיב כי מיך חלב יוציא חמאה ומיך אף יוציא רוק במי אתה מוצא חמאה של תורה במי שמקיא חלב שניק משדי אמו ועי' רש"י מיך חלב המוציא את החלב שמנך משדי אמו על דברי התורה חמאה היא לו וזה לפענ"ד מה שהשתבחו החכמים על שקבלו מכות (מנחות ז' ערכין כ"ב) אר"ח קולפי טבי בלעי דימי דאדימי עליה דהא שמעתתא פי' שבט שמכין בו שקבל מכות טבין על הא שמעתתא והי' משתבח בזה דבזה זכה להיות ברור אצלו ומתקיים ועוד בכמה מקומות ולא היה זה להם לפתיחת הכבוד אדרבה השתבחו בזה.

ובמצאתי בלקט יושר לתלמיד תה"ד (יו"ד אות שפ"ז) וז"ל, וזכרתי שא' אותם הצחורים העשירים המפונקים שעשו להם שלחות כשיושצין במקומן הופכין השולחן לאיזה צד שירצו ועליו הרבה ספרים לא טוב הם עושים אדרבה כשמבקש אחר הספר וצא לו בטורח גדול וזכר באותו מעשה מה שרוצה ללמוד כמדומה לי שמצאתי לו סמך ביו"ד בסימן רמ"ז (ט"ס מש"כ סימן ג') ולא כאלו שלומדים מתוך עידון ע"ש. הנה אפילו עידון כזה שהוא להכניס הספרים ולעשות שלחן כמו שעושין פה באמעריקא שהכסא מסתובבת והשלחן או הספרים מסתובבים אין זה נכון ולא טוב הם עושים וכ"ש לשנות בשאר עניני הלימוד שח"ו לשנות ואל תגעו במשיחי.

[ועוד] שם בגמ' ברכות ה' ע"א תניא רשב"א שלשה מנחות טובות נתן הקב"ה לישראל וכולן לא נתן אלא ע"י יסורין ואלו הם תורה וא"י ועוה"ב, תורה מנין שנאמר אשרי הגבר אשר תיסרנו י-ה ומתורתך תלמדנו, עיין רש"י שם. שוב מצאתי ב"ט"ז א"ח סי' מ"ז סק"א שהאריך בדבר ושהצרכה של ברכת התורה נתקנה לעסוק בדברי תורה, שדוקא העוסק בתורה על דרך טורח ומשא ומתן ע"ש. ועיין גמ' מנחות ז' אדימי מסכת איתעקרא ליה ואחא לקמי' דרב חסדא (תלמידו) לאדכורי' גמרי' ופריך ולישלח ליה וליתי לגביה סבר הכי מסתייעא מילתא טפי ופרש"י משום יגעתי ומצאתי ע"ש. הרי שהטריח עצמו לילך אצל תלמידו ללמוד משום דיגעתי].

ובמה שטען מע"כ שהילדים יודעים ומצליחים בדרך החדש, באמת אין זה ענין של הצלחה לפנינו כי מה שמצליחים לא תתקיים בידם וכמ"ש הרמב"ם להדיא ושאר פוסקים ואין

ובמה שטען מע"כ שעל דרך זה והמעטאדא החדשה בלימוד הצנים קל הוא להם יותר ללמוד ולהצין וגם להמלמדים יותר מדרך הישן הנה כמ"ע חשבו למעלה ואדרבה אין זה מעלה כלל אלא חסרון, והנה במשנה סו"פ דאבות בן הא הא אומר לפוס זערא אגרא ופי' הר"מ צפיה"מ שם וז"ל, ואמר בן הא הא לפי מה שמצטער בתורה יהיה שכרך ואמרו שלא יתקיים מן החכמה אלא מה שתלמוד בטורח עמל ויראה מן המלמד אבל קריאת התענוג והמנוחה אין קיום לה ולא תועלת בה ואמרו בפירוש מאמרו אף חכמתי עמדה לי חכמה שלמדתי באף עמדה לי ומפני זה צוה להטיל אימה על התלמידים ואמרו זרוק מורא בתלמידים ע"כ.

הנה ביאר לן רבינו כמה דברים טובים והזהיר לן בדרך הלימוד חדא שלא יתקיים מן החכמה אלא מה שילמוד בטורח, והכונה דודאי אפשר שילמוד חכמה אפילו בלי טורח אבל חכמה זו לא תתקיים אצלו, והשנית שכחב ויראה מן המלמד, כלומר דכריך דוקא ללמוד מן המלמד ושיהיה הלימוד בעמל ויראה, אבל אם יקרא בתענוג והמנוחה אין קיום לה כלומר דאפילו ילמוד ע"י תענוג ומנוחה מיהו אין קיום לה והוא שלישי, ורביעיית שאם תאמר דילמוד ע"י קריאת התענוג ומנוחה אין קיום לה אבל מ"מ יש בה תועלת מיהו לזמן ולכן אמר ולא תועלת בה כלומר דאפילו לזמן מועט אין זה תועלת כלל ואדרבה חסרון הוא לפמ"ש קשה עתיקתא (מחדתא. ה) שאמרו בפירוש אף חכמתי עמדה לי ומפני זה צוה להטיל אימה על התלמידים כלומר דהוא חיוצ להטיל אימה על התלמידים מנ"ד ההלכה ולא כהמעטאדא החדשה שהתלמידים מטיילים אימה על המלמד וח"ו אסור להטיל אימה על התלמיד כי זה הוא היפוך ציווי חז"ל שהחיוצ דוקא להטיל אימה, ולדעתי מזה לפירוש דברים אלו צין המנהלים וההורים והתלמידים וח"ו לשנות דרך ה' המקובל אצלנו.

והרמב"ם פ"ג מה"מ הי"ב כתב אין ד"ת מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהן ולא באלו שלומדין תורה מתוך עידון ומתוך אכילה ושתייה אלא במי שממית עצמו עליהן ומצער גופו תמיד ולא יתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה אמרו החכמים דרך רמז זאת התורה אדם כי ימות בזהל אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו בזהלי חכמים וכן אמר שלמה בחכמתו התרפית ביום צרה צר כחכה ועוד אמר אף חכמתי עמדה לי חכמה שלמדתי באף היא עמדה לי אמרו חכמים ברית כרותה שכל היגע בתורתו בצייהמ"ד לא במהרה הוא משכח ע"ש. ועי' יו"ד סימן רמ"ו סק"א וברש"י עירובין נ"ד ע"א ד"ה כאבן וציאור הגר"א ציין עליו.

רבינו. ואף אם ימצא לפעמים מי שיועיל לו קצת, יותר יזיק לו וע"ז וכיוצא בזה אמרו מוטב שיהיה שוטה כל ימיו ואל יהי רשע לפני הקב"ה שעה אחת ועי' ח"ס שכתב כעין זה.

ובזה אמרתי לפרש דברי התנא מסורת סייג לתורה וצ"א מ"א משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו' וי"ל דהיל"ל משה למד תורה מסיני ולמדה ליהושע ויהושע לזקנים וכו' האמנם להנ"ל נראה הענין דלימוד התורה אינו כשאר חכמות וכל יום יעשה כראונו וישנה בו אלא הוא כולו קודש מלא רוחניות והכל ע"פ מסורת אבות אסור לשנות ולכן אמר משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע כלומר חוץ מהלימוד יש לן מסורה כיצד להתנהג והאיך ללמוד וזה הכל במסורה ממשה רבינו עליו השלום ויהושע מסרה לזקנים וזקנים לנביאים הכל ע"פ מסורה וע"ז קאמר מסורת סייג לתורה שאם יתנהגו ע"פ המסורת זה סייג לתורה אבל אם ישנו המסורת אפילו ילמדו התורה אבל שלא ע"פ המסורת שמסרה לנו משה מסיני עד דורינו אנו אין ח"ו התורה שלנו כי רק מסורת סייג לתורה כי הדרכים החדשים לא יליחו ולא יתקינו כמ"ש הרמב"ם ז"ל ושאר פוסקים הנ"ל, וחדש אסור מן התורה.

גם מה שטען שיש בזה מעלה למלמדים גם זה אינו לפי הנ"ל דגם להם נאמרה לפוסט נערא אגרא. אמנם צר מן דין הלא בגמרא חענית ז' אר"נ צר יצחק למה נמשלו ד"ת כעץ שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה לומר לך מה עץ קטן מדליק את הגדול אף ת"ת קטנים ממלמדים את הגדולים והיינו דקאמר ר' חנינא הרבה למדתי מרבותי ומחזירי יותר מרבותי ומתלמידי יותר מכולם ופשוט דבאופן זה ליכא האי חידודא דזה דוקא כשלומד עמו בע"פ ואדברה הספיקות שמסתפק בעת לימודו הם הקריאות והרמזות אשר כתב עליה המהרש"א שהתלמידים צריכים דוקא לראות ולשמוע מפי רבם.

גם כי אמרו חז"ל הלומד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו פשוט דהיינו כשלמדו פה אל פה ומה שלמדו ע"י סיוע כגון מכונה וכיוצא בזה הגם דודאי הי"ל בכלל מקייע ידי עושה מצוה ומסייע לומדי תורה אבל אין זה בכלל המלמד את בן חבירו תורה כה"ג וא"כ אדרבה מן המלמדים גורע הוא מנחלתו כמובן.

ואדרבה אומר אני דחסרון הוא צדור זה צדור הלימודים שהתלמידים אינם הולכים לשמוע השיעורים של הראשי ישיבות אע"פ שהם לומדים בעצמם מן הספרים מ"מ לעולם לא יקבלו השפעה הנה המגיע להם מרבותיהם בהלכה אל השיעור. ומה"ט ראינו בחכמי הש"ס שאם לא בא פעם

זה הצלחה כלל כי מי יודע מה תהא בסופו ואנחנו רואים מה הועיל להם המעטאדא החדשה להעכו"ם שמאז הנהיגו הדרך הלימוד החדש אפילו אלכל נהפך העולם לתוהו ובוהו וכל מיני רוחנים והיפים נתגדלו מהם בלי דרך ארך בין אדם לחבירו וצלי בוסה וכלימה ונער פני זקן ירהיז ועוד מה לי לפרט והלא כבוד מעלתו יודע בזה יותר ממני, וזה אחר שהנהיגו את המעטאדא החדשה עם כל הסייקאלאזשי בלע"ז ורובם מהסייקאלאזשיסטען בעצמם הם מושחתים כמו שידוע לכל ומפורסם והרי הלימוד הזה עיקרו צנוי על כפירה ומינות וכמ"ש בעצמו כשהיה לפני מה נוסף על זה שמ"כ בעצמו אמר לי שמי שהוא סייקאלאזשיסט מוכרח לו שיקרא ספרי מינות ולהיות בקי בהם ובשמותיהם, וזה הוא חלק מלימודם לכל מי שרואה להיות סייקאלאזשיסט וצלי ידיעות ספרי מינות אלו לעולם לא יקבל התעודה שלו. חז"ל מרן החפץ חיים מכחז ט', והקורא בספרי מינות ובספרים שונים המלעיגים מד' ומתורתו וכופרים בהשגחתו הרי הוא כאלו משהה ע"ז בתוך ביתו. ואטו ע"י מינות ודרכיהם ילמדו תורה ח"ו.

ובבר אמרו ז"ל על אחד הגדולים שינא לתרבות רעה בגמרא חגיגה דף ט"ו אמרו עליו על אחר בשעה שהיה עומד מבית המדרש הרבה ספרי מינין נושרין מחיקו ופירש"י קודם שהפקיר עצמו לתרבות רעה אלמא טינא הוות בלבו הנה הגם שהיה גדול וגדל בתורה עד שנצטרף לר"ע וכן עזאי וצ"ו ונכנס לפרדס לא הועילה לו כיון שבקטנותו ספרי מינות נשרו מחיקו ולבסוף פעלו בו וינא לתרבות רעה ומה נאמר בעונ"ה כמה מהם שנופלין ספרי מינות מחיקם כשהולכים לבית המדרש ואח"כ הם נעשים מלמדים ואח"כ מתפללים למה שהתלמידים עוזבים את התורה ח"ו ובגמרא שם קב"ה לא אמר שמעתתא מפומיה דר"מ שלמד מאחר עד שבא אליהו ולימד עליו זכות שרמון מנא תוכו אבל וקליפתו זרק וזה הועיל לר"מ אבל לדידן מי מותר ללמוד ממי שספרי מינות נושרים מחיקו ח"ו.

ובירושלמי הביאו תוס' חגיגה הנ"ל ד"ה שיצו פי' דינא לתרבות רעה על שלא למד לש"ס ואצ"ו לא נתנו ללמוד לש"ס אלא מפני מעשה שהיה שראה כמה כחה של תורה בשעת מילתו שירדה אש מן השמים והקיף את ר"א ור' יהושע ע"ש אמנם מש"ס דילן נראה טעם אחר ואולי הא והא גרמה לו שאצ"ו לא נתנו לישיבה לשמה ללמוד תורה אלא מפני מעשה שהיה ולכן ראה שילמוד גם קצת ספרי מינות שראה שיהיה מולחל בשניהם ולכן הרגילו גם ללמוד בספרי עכו"ם בצית המדרש ולכן עלתה לו מה שעלתה לו ר"ל. עכ"פ העולה לדידן פשוט שח"ו לשנות מדרך הלימוד שקבלנו מאבותינו ואבות אבותינו דור אחר דור עד משה

לצית המדרש שאלו אותו למה לא היה אחרת צדיהמ"ד וכיוצא בו ושצחוהו לר"ג צעשה שהעצירוהו מנשיאותו אפי"ה אפילו אותו יום לא מנע עצמו מלילך לצדיהמ"ד ולשמוע דברי חכמים.

והנה הרבה יש בזה להאריך אמנם הטרדות סבבני ורק למען תורתנו הקדושה לקחתי לי מעט זמן לעיין בדבריו ולשנות פרקו כי ידעתי כוונתו רצויה וידעתי כמה מסירת נפש היה לו, יתן ה' שיוכה ללמוד תורה לשמה ופרנסה בריוח בנקל בהיתר ולא באיסור כדי שיוכל לישב על מי נח וללמוד תורה לשמה כאות נפשו ונפש ידידו.

דושה"ט בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן קנה

כבוד חמותו בכמה

ב' משפטים התשל"ה

מע"כ הרבני יקיר יר"א מוה"ר נפתלי מארקאוויטש הי"ו, אנטווערפן.

אחדשה"ט, יסלת לי אם לא תארתיו כראוי כי צלתי מכירי קאמניא. וצדבר שאלתו עוד היות כי אחס גרים עכשיו יחד עם חמותו היות כי מת צעלה ל"ע לפני כמה חדשים ומעלתו היה רגיל צדימו להדית הכלים אחרי האכילה ולסדר את המטות וכו' ועכשיו חמותו בקשה ממנו שלא לעזור לה צטענה כי ככה יש לה תעסוקה וזה נחוץ לה שלא תחשוב על צעלה וגם איננה נותנת לו לעזור לה לסחוב החצילות כשחזר מקניה האם עליו לוותר או שהוא חוצתו משום כבוד דחייב אדם צכבוד חמיו וחמותו.

הנה פשוט דלריך לשמוע לה דרצונו של אדם זה הוא צכודו ואפילו צאציו ואמו כה"ג שומעין להם וגדולה מזו איתא צירושלמי הציאו התוס' קידושין ל"א ע"צ מעשה צאמו של ר' ישמעאל דכל שעתא שעתא דהוה אחי ר' ישמעאל מצי מדרשא היתה רוחנת את רגליו והיתה שותה את המים כששמע רבי ישמעאל שהיתה עושה כך היה מסרב צדבר עד שצאת לפני חכמים והיתה קוצלת על ר' ישמעאל צנה שלא היה מקיים מצות צכוד ונצלו חכמים צדבר ושאלו לרבי ישמעאל וספר להם המעשה ואז לו שניחנה לעשות רצונה וצענין זה הוא צכוד ע"ש, וא"כ כ"ש הכא שזה רצונה ודאי אין עליו שום חיוב לעשות אדרבה אם יעשה נגד רצונה לא יקיים החיוב.

אבל אומר אני מה שעל צדי אהובי ודאי כי יש חיוב של צכוד אבל יש חיוב יותר גדול לקצוע הזמן הזה לתורה וצודאי כ"מ קצוע לו זמן אבל אם יש לו עוד אחי רגעים

הרי זה כל האדם וצאמת כי לכן נתן לו הקצ"ה אשה לאדם שיהי לו לעזר שתעשה לו צרכי הצית והוא יהיה פנוי צזמן שיש לו ללמוד תורה ולעצודת השם ולא לצכס ולהדית הכלים אחרי האכילה ולסדר את המטות החיוב על הצעל לפרנס את אשתו וצניו ושאר הזמן כל רגע ורגע ינצל ללימוד התורה ולעצודת השי"ת שמו. וצעוני"ה נשתנה הוסת שהצעלי צמים הצעירים נעשים צעלת צמים מצשלים ומדיחים הכלים והולכים לחנויות לקנות צרכי הצית איינקויפען צלע"ז צקיזור עושים כל מלאכת הנשים והנשים עושים מלאכת האנשים וצאמת כי אמרו ז"ל ויעצידו את צני" צפרך שנתנו מלאכת נשים לאנשים ומלאכת אנשים לנשים. עכ"פ הקיזור, הקצ"ה צכוד רחמיו נתן לו לאדם אשה שהיא תנהל את הצית והצעל יהא פנוי לעצודתו ית"ש ואל יקפיד עלי, שח"ו אין צרצוני לפגוע צככודו ח"ו, לא מיניה ולא מקצתיה אדרבה הריני מחשיצ מאד את ידידי מר צאציו נ"י וצרא כרעא דאצוה אמנס כצצתי מה שעל צדי דוקא לפי שאני כותב לצן ידידי אחון קשצת לצד כי הנני חושב שאינו צריך לכל הציור הזה.

והנה אין הז"ג להאריך עוד כעת בשאר דבריו ואי"ה עוד חזון למועד כאשר יצנו ה' ועד התם הנני ידידו מוקירו בלתי מכירו דושה"ט ומברכו בברכת התורה בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן קנו

איזה קרוב קודם לצדקה ופרנסה

א' לסדר ויחי התשל"ה בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם פאה"מ וו"ח שמו מפארים וכו' כש"ת מוה"ר משה שטרנבוך שליט"א, בעמח"ס מועדים לזמנים ונשיא הכולל ושיבה ראש העין בבני ברק.

אחדשב"ג צידידות נאמנה, וצדבר שנשאל עוד צכחור המאורס שיש לו צן דוד עשיר וטוען שהוא קרוב וקודם לדין פרנסה ולהשיאו אשה ומספקא ליה לכ"ג עד כמה שייך דין קרצה צדין צדקה שחייב להקדימו אם הוא רק קרובי פסולי עדות או כל קרוב ואפי' שני צשלישי גם קרובו עשיר עד כמה הוא השיעור שמחויב להעניקו מדין צדקה עכ"ל.

והנה מדין קרובים נראה פשוט דפסולי עדות לאו דוקא אלא כל הקרובים צכלל וצספרי פרשת ראה דרשו כי יהיה צך צציון מאחד אחיך אחיך זה אחיך מאמך כשהוא אומר מאחד אחיך מלמד שאחיך מאצין קודם לאחיך מאמך ע"ש ולמ"ד דקרובי האם אין פסולין לעדות מה"ת א"כ

לפניו ואמר לו אני קרוב ורואה הולאות לחתונה אמר לו הגאון ז"ל שיתן סכום קטן ואמר לו הקרוב היתכן לקרוב נותנין כך וכך הגאון ז"ל השיב לו עם איזו אי' ויטע קורבה שאפט, והקרוב הנ"ל יא' בפני נפש. ובימי הסליחות חזר לעיר הצירה וזשעת הסליחות ער"ה כשאמר הגאון הנ"ל זכור ברית אברהם ועקדת יצחק עמד הקרוב ממקומו והלך אל הרב ואמר לו באזנו רבי סאזי אי' ויטער קרוב, ולאחר התפלה הלך הר"ש ופיס את הקרוב ונתן לו מה שהיה נותן לכל הקרובים, ז"ע.

ולענין שכמה נריך ליתן ממנו, הנה בשו"ע מצאנו ציו"ד סי' רמ"ט ר"ג פרטי דינים עד כמה החיוב ועי' ח"ס יו"ד סימן רל"ג דין קדימה נדקה וכמוכן שאיש כמתנת ידו כזכרת ה' אלקיו אשר נתן לו והמוסיף מוסיפין לו מן השמים ברכות.

ובזה הגני ידיו"ג דושב"ג בכל עת בלו"ג
מנשה הקמן

סימן קנו

אי מותר ללות לעצמו מעות מקופה של צדקה

מע"כ ידידי היקר מאד נעלה חוב"ט נו"ג וו"ח כש"ת מוה"ר מנחם היימאן הי"ו.

אחדשה"מ וש"ת צידדות, נדבר שאלתו צמי שיש לו קופה של נדקה צדית (פושקע בלע"ז) ורואה להלוות לעצמו מעות ממנה אי שפיר דמי או דילמא כיון דהקופה שייך להנדקה הו"ל כמי שצא ליד גיזר דאסור להלוותה ואין לש"ס ערכין דף ו' ע"א ובתוס' שם בשם הר"ר משה מאירא ורא"ש ב"ב סימן כ"ט ושו"ת מצי"ט ח"ג סימן ט"ו, ושאל לכמה ת"ת מופלגי התורה וזה אומר צכה וזה אומר צכה ורואה לדעת חו"ד העניה צבה.

גרסינן במסכת ערכין דף ו' ע"א אמר רב נחמן אמר רבה בר אבא אמר רב האומר סלע זו לנדקה מותר לשנותה צין לעצמו צין לאחרים צין אמר הרי עלי צין אמר הרי זו ת"ר סלע זו לנדקה עד שלא צאתה ליד גבאי מותר לשנותה משצאתה ליד גבאי אסור לשנותה איני והא' ר' ינאי יזיף ופרע שאני ר' ינאי דניחא להו לעניים דכמה דמשהו מעשו ומייתי ופירש"י ותוס' מותר לשנותה ללוותה לזכריו ולאחר זמן יסלם והרמב"ם פ"ח מהמת"ע כתב אחד האומר סלע זו נדקה או האומר הרי עלי סלע לנדקה והפרישו אם רצה לשנותה צאה מותר ואם משגגיע ליד הגבאי אסור לשנותה וכתב הרדב"ז שם ח"ל, אחד האוכל וכו' בפ"ק דערכין האומר סלע זו לנדקה מותר לשנותה צין לעצמו צין לאחר צין

מצואר דאפילו שאין פסולי עדות בכלל וברמב"ם פ"ו מהמ"ע הי"ג כתב צתם עני שהוא קרובו קודם לכל אדם ולא חלק צין קרוב לקרוב ועי' רדב"ז שם לאחר זה קרובו וכו' (ובספרי שלפנינו כרגע לא מנאחין) ובתדב"א ר"פ כ"ז אם יש לו לאדם מוונות צתוך ציתו ומצקש לעשות מהן נדקה כדי שיתפרנסו אחרים משלו כיצד יעשה צתחלה יפרנס אציו ואמו ואם הותר יפרנס את אחיו ואחיותיו ואם הותר יפרנס צני משפחתו ואם הותר יפרנס צני שכונתו ואם הותר יפרנס צני מצוי שלו מכאן ואילך ירצה נדקה עם שאר צני והציאו הגר"א יו"ד סימן רנ"א עוד שם בפכ"ז בסופו ומצדקך אל תתעלם אם נשא אדם אשה ומנא צה דבר וגרשה ולצסוף נעשית ענייה יהא מפרנס אותה לפי יכולתו לכך נאמר ומצדקך וגו' ועי' מ"ר צרבי יוסי הגלילי שגירש את אשתו ופרנסה מצואר עכ"פ דכל צני משפחה הקרוב קרוב בכלל הוא.

ולפענ"ד היה נראה עוד רמז מקרא (ויקרא כ"ה מ"ו) ומן אחיך עמו ונמכר וגו' אחרי נמכר גאולה תהיה לו אחד מאחיו יגאלנו או דודו או צן דודו יגאלנו או משאר צשרו ממשפחתו יגאלנו וגו' הנה נראה סדר הגאולה שהוא ג"כ מעין נדקה ועי' א"ע עה"ת שם.

(אנב) ראיתי שם בצעלי תוס' דבר נפלא או דודו זה הקצ"ה או צן דודו זה מלך המשיח וכו' או השיגה ידו ע"י מנזות וחכיות צצידו ונגאל וכו' לא ירדנו צפרך שמוהרין האומות העולם שלא להשתעבד צישראל יותר מדאי ואם לא יגאל צאלה המשפטים אשר תשים לפניהם שלא קיימו המנזות מ"מ לא אינחם בגלות אלא וינא צשנת היוצל כלומר ציוס שימשוך הקצ"ה ציוצל ויתקע צשופר וכו' כי אני ה' אלקיכם וכתיב עוד לא תעשו לכם אלילים ומה שייך זה לכאן אלא אומר אני שצא ליתן טעם על מה אנו נגאלין צלא קיוס המנזות שהרי מ"מ קיימו דבור לא יהי' לך אלהים אחרים ע"ש והוא פלא. ובעונ"ה צבר נתקיים צנו ואם לא יגאל צאלה המשפטים והלואי שמוכה לקיים צנו מיד וינא צשנת היוצל ע"י הקצ"ה צעצמו אמן.)

נחזור לדין מצואר מיהו דלענין קורבה לנדקה כל הקרוב קרוב קודם ואפי' עד כמה דורות ולא אמרינן צכגון זה איפליג דרי.

ועובדא ידענא מוקנינו הגאון ר' שמשון ויענער שכתב עליו החו"י שמימות משה ועד שמשון לא היה תורה וגדולה צמקוס אחד והיה דרכו שלכל קרובין היה נותן הולאות על חתונה אם צאו לצקש, ופעם צא לפניו אחד שהיה קרוב אצל רחוק מאד וצאותו יוס שצא לפניו היה וקנינו שושצין שעשה חתונה ליחוס וליחומה ופור הרצה כסף וכשצא

שאמר הרי זו בין שאמר הרי עלי ומשמע מהאי לישנא דמותר ללוותה בין לו ובין לאחר וכן פירש"י ז"ל ורבינו אינו סובר כן דא"כ מאי מותר ללוותה מיבעיא ליה לפיכך פי' לשנותה בין לעצמו בין שיפריש עצמו בין שיפריש סלע אחר במקומה אבל להלוותה לאחרים משמע דאסור אע"ג דלא אחא לידי גיזר ע"ש ובטוש"ע יו"ד סימן רנ"ט ס"א פסק דעד שלא בא ליד גיזר יכול לשנותו בין ללוות לעצמו בין לאחרים ומשכא ליד גבאי אסור ללוות בין לו בין לאחר מבואר דקודם שגא ליד גבאי לווא ועושה בו כל זכרו אלא שחייב באחריותו והטעם לדקדק אינה אסורה בהנאה כהקדש ולכן כל שנתחייב באחריותו ואין כאן הפסד לדקדק מותר ללוותו ולאחר שגא ליד גבאי אסור ללוותו משני טעמים חדא דילמא יפסיד ולא ישלם והשנית שאז כבר זכו בו עניים והוא שלהם וצריכים ליה ואין להם ללוות לאחרים ועי' טור ובצ"ח שם.

והנה זה קופה של נדקה נראה מה נדון בה. ולפוס ריהטא יש לתלות במחלוקת אחרת בטח"מ סימן ר' ס"ג אי כליו של לוקח ברשות מוכר קני דהרי הכי נמי הקופה הו"ל כליו של לוקח דהיינו הנדקה והרשות הוא של מוכר שהוא הנותן הנדקה ובש"ע ס"ג שם כתב כליו של אדם כל מקום שיש לו רשות להניחו קנה לו וכיון שנכנסו המטלטלים בתוך הכלי אין אי מהם יכול לחזור בו והרי זה כמי שהונחו בתוך ביתו הג"ה ויש חולקין דאם אינן ברשות לוקח רק בסמטא וכיוצא בזה אין כליו קונים אלא"כ מדד או עד שיאמר לו זיל קני לפיכך אין כליו של אדם קונים לו ברה"ר ולא ברשות המוכר אלא א"כ א"ל המקנה לך וקנה בכלי זה ואז קנה אם הוא ברשות המוכר ע"כ וכתב הסמ"ע דהמחבר נמשך אחר שיטת הרמב"ם והרי"ף דס"ל דהוא איבעיא דאיפשטא בגמרא דכליו של לוקח ברשות המוכר לא קני ומטעם דבעינן תרתי כליו של לוקח ורשותו של לוקח ודלא כשיטת הרא"ש והטור דס"ל דשניהן הוא איבעיא דלא איפשטא בגמרא אי הכלי בטל לגבי הרשות או לא ויש בזה נפ"מ לדינא ע"ש. ולפי"ז נידון דידן נמי היה תלוי בזה מחלוקת והטור הביא בשם הר"י מייגאש דאם נתן לו המוכר רשות להניח שם הכלי קנה וכ"פ הב"ח והש"ך שם אות ז' ודלא כרמ"ה שהביא הב"י בצ"ה והש"ך תמה עליו ע"ש.

ואמנם החו"ד צביאורים שם אות ח' האריך הרבה לפסוק כרמ"ה דלכ"ע זיל קני הוא דוקא דאז מקנה לו ג"כ אור הכלי ותלה מחלוקתו אי אור שאין סופו לנות כמונה דמי וגרע מזה ועי' הגהות אמרי ברוך שם ולבוש וערה"ש. ולפי"ז נראה דהפוסק דומה לכליו של לוקח ברשות המוכר וא"כ הגם שהכניס בכלי כל זמן שלא אמר ליה לך קני וגם הלוקח איננו פה ואין יודע כלל שהכניס המעות

איברא דלכאורה לא דמי הני אהדדי דהרי הרמ"א ז"ל כתב שם דאם אינן ברשות לוקח אין כליו קונים אלא"כ מדד או עד שיאמר לו וכו' וכתב בנתיבות המשפט צביאורים דמדד כתב הרא"ש הטעם דודאי לא הוי דעתו דליקני ליה כליו דמחוסרין מדידה אלא לדעתא שימדרם ואח"כ ימשכס ויזכה בהן מוכח מלשונם דצדכר שא"ס מדידה כגון שהמדה ידוע שכבר מדדס המוכר או אחר או דבר שא"ס מדידה קנה בלא מדידה וכ"כ הרא"ש בדיא ובהכי מיושבת קושית מהרש"א ע"ש ולפי"ז הכי צמעות נדקה כיון דלא בעי מדידה וליכא מכירה כלל קני אפילו ברשות המוכר ואפשר כיון דדרך הגבאי למנות הכסף הו"ל כמחוסר מדידה וי"ל.

והנה רש"י ערכין הג"ל לפי הס"ד בגמרא כתב דדוקא לעצמו מותר להלוותו אבל לאחר לא דלעצמו איכא למימר ע"מ כן הוקצה לנדקה שאם ינטרך יטלנה וישלם אחרת אבל חצירו לא אסיק אדעתיה ומשני לא שגא ומותר בכל אופן ע"ש. ומעתה נראה דלמסקנא דמשני דלאחר נמי מותר ללוות מ"מ לא חזר בו מסבא דע"מ כן הוקצה לנדקה שיוכל להשתמש בו אלא להוסיף בא לחצירו נמי יכול להלוותו דבזה נמי מסיק אדעתיה וא"כ הכ"נ אומר אני בקופה של נדקה דע"מ כן הוקצה והניחו בקופה זו שאם ינטרך ילונו לעצמו וישלם אחרת כשיצא הגבאי לגבות דסבא זו ודאי ל"ש כשהניחו לעצמו ול"ש אחרים כמבואר בש"ע דאפילו הפריש נמי אמרינן דמותר להלוותו וכל שהפריש כבר לעצמו הרי הוא כמו הניח לקופה ומ"מ אמרינן דע"מ כן הפריש שאם ינטרך ללוותו שיוכל ללוותו והכ"נ כשנתנו לקופה כל זמן שלא באה ליד גיזר צדעתו ללוותו ע"מ כן הקצהו ועי' פ"ת יו"ד סימן רנ"ט סק"ד שהביא בשם חמודי דניאל כת"י דזומנינו נהגו להקל אפילו משכא ליד גבאי וכתב דאפשר כיון שנהגו כן לב צ"ד מתנה עליהן וא"כ כ"ש כה"ג שלא בא עדיין ליד גבאי דאמרינן הוא עצמו ע"מ כן נתנה בקופה וכנ"ל.

ובהרהורי דברים אמרתי לכאורה לחלק בין קופה מוסגרת וא"א לפותחה רק הגבאי של נדקה יש לו המפתח ובה זמן לזמן לגבות דכה"ג הו"ל כאילו כבר בא לידי גבאי והטעם דכל שהכניס שם המעות כבר התייאש ממנו דהרי אינו יכול להוציאו עוד וממילא כה"ג הו"ל כאילו כבר בא ליד הגבאי אבל קופה שפתוחה או שהגבאי מניח מפתח

היה צריך אחיה קנין לעשות או שישיכיר לו מקומו ויקנה בזה
מדרכי הקנייה ומי עשה ההקדש שותף בחזירו של דעה"ב,
והנה בשו"מ בית יצחק א"ח סימן כ"א הביא דברי המאמר
מדרכי ח"ל, דבר אשר ילא מפי הגאון בשו"מ מ"מ סט"ו
דאף להרד"ו הוצא בקוה"מ סימן רי"ב דבנודר לעני מותר
לשנות וליתן לעני אחר במעות א"י אינו יכול לשנות דכיון
דברר בא המעות להקופה העומדת בבית נדיבי עם ונקנית
ממעות א"י הוי כלי וקונה מתורת חזר ומתורת כלי דעה"ב
משאיל מקום ורשות שחעמוד הכלי בביתו ולכ"ע קנה קנין
גמור הנה הוסיף ה"ז ביאור לדברי הגאון דהב"ב משאיל
מקום ורשות שחעמוד הכל בביתו וכנראה דרצה לתקן בזה
דלקרי חזירו ולאחר קידה אלף פעמים מול כ"ג לא ידעתי
מה מועיל בזה נתינת רשות ושאלת מקום סוף סוף לא הוה
אלא כליו של לוקח ברשות מוכר דבכל מקום דכליו של לוקח
ברשות מוכר מיירי שנתן לו רשות להניח כליו שם ועוד האריך
שם הבית יצחק ז"ל בדיון חזר השותפין דכיון דהקדש כל
העניים זכין א"כ הו"ל חזר השותפין שיש גם לקטנים חלק
בו וא"כ ז"ע אי זכה הגדול בחלקו לפי המבואר בסימן ר"ס
ס"ד דחזר השותפין קונה מציאה לשיניהם ע"ש מה שהאריך
דבר דרכו בקודש ולפמ"ש לעיל גם דבריו לכאורה ז"ע.

ובישב מתבונן ראיתי עוד בבית יצחק הנ"ל שהאריך
לפלפל אי הנותן פחות מפרוטה לזדקה ילא ידי
נתינה לפמ"ש בב"מ ל"ב נתון נתן אין לי אלא מתנה
מרוצה מתנה מועטת מנין ת"ל נתון נתן ופי' הוא ז"ל
הכוונה כדאמרין במנחות ס' גבי לא ישים עליה שמן אין
מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ואפילו כ"ש הכ"נ הכא
נתינה בפרוטה או בכית ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות
ואפילו פחות מפרוטה מקיים מצות דקה והא דאמרין ב"ב
ט' כל הנותן פרוטה לעני מתבדך ב' ברכות תי' או שי"ל
דלאו דוקא הוא או דהבכרה של ישעי' הנביא לא משמע
אלא בנתינת דבר חשוב אבל קרא דנתן נתן מקיים בכל
שהוא וכן משמע קצת בש"ך סימן רמ"ט דהשליש שקל יכול
לחת לאחדים אפילו ע"י כ"ש ע"ש.

ולפענ"ד הגם שאני כדאי מ"מ דברי הגאון ז"ל ז"ע חדא
מהא דאמרו בגמרא ב"ב י' ע"א ר' אליעזר יהיב
פרוטה לעני והדר מללי אמר אני בצדק אחזה פניך ופירש"י
ואני בצדקה תחלה ואח"כ אחזה פניך בתפלה ופסק הרמב"ם
בהמת"ע ובש"ע א"ח סימן ז"ב ויו"ד סימן רמ"ט הנה
מבואר לכאורה דצדקה אינה פחות מפרוטה ובגמרא עוד שם
ע"ב ר"א בן יעקב אומר לא יתן אדם פרוטה לארנקי של
צדקה אלא א"כ ממונה עליה כר' חנינא בן תרדיון הנה דיין
בכל המקומות לומר פרוטה לזדקה וע"ז קאי הקרא דאני

לזעה"ב שיוכל לפתוח הקופה ולהוציא המעות כה"ג לא הוי
בכלל בא ליד גבאי וזה חלוק נכון לכאורה. שוב מלאכי בשו"מ
בית יצחק א"ח סימן כ"א שג"כ מחלק בין קופה מוסגרת
או פתוחה ושישו מעי שצ"ה כיונתי לדעת הגאון ז"ל. [וע"ע
משנה הלכות ח"ט ס' ר"ו, ח"י סימן רצ"ד].

ורבינא כד הוינא טליא ראה ראיתי לאמי מורתי הקדושה
מרת רחל לאה הי"ד שלוותה אחיה מעות מן
הקופה ואח"כ כשהחזירה הוסיפה אחיה פרוטות יותר ממנה
שלקחה ותמהתי ע"ז ואמרה לי פעם כי נדקה געלד בארגט
מען נישט אומזיסט וחכמת אשה בנתה בית ונראה דאולי הוא
מחמת חשש הזה שאין להשתמש בצדקה זו לאחר שכבר הוא
בקופה והיתה קופה מוסגרת והו"ל כאלו כבר בא ליד גבאי
אבל כיון דנתנה אחיה פרוטות יותר לנדקה כה"ג אפשר
דמותר כמבואר שם בסימן רנ"ט ס"א דאם היה הנאה לעניים
בעיכוז המעות ציד הגבאי הרי הגבאי מותר ללוותם ולפרעם
והגם דכתבו הטעם כדי לעשות לאחרים והוא מהא דר' ינאי
מ"מ אפשר דגם כה"ג כיון דסוף סוף הנאה איכא לעניים
בזה יחא להו ועי' ב"ח וז"ע.

ותב"ט עיני בשו"מ מאמר מדרכי (עטינגער) סימן ט"ו
שכבר דן בשאלתן שנשאל בקופה של רמבמה"נ אי
מותר לשנותה לנדקה אחרת ואחר שהאריך דבר כתב ח"ל
ומלכד כל זה נלפענ"ד דבנ"ד אין מקום לפקפק כלל כיון
דמעמידין הקופות מאת הממונה על הנדקה הוזהר בבית
נדיביהם ומיוחדים לנדקה הוזהר א"כ הנותן לתוך קופתו הוה
כבא ליד גבאי וזכו בזה עניים של ארץ הקדושה וכמבואר
בש"ס ופוסקים סימן רנ"ט ס"א ואף שאלה אינו מועיל
בכה"ג כמבואר סימן רנ"ט ס"ו ואף דכלי קנייתו מתורת
חזר אין לתלותו במחלוקת אגודה ריש מעילה דאם מצא דבר
בציה"נ זכה זה ולא אמרין דחזר צה"נ קנה להקדש דחזר
קונה מכח יד ואין יד להקדש ע"ש ובמג"א סימן קנ"ד
סקכ"ג והרמב"ן ב"ב דף ע"ט ס"ל דיש יד להקדש ועי'
מפרשי הים ומגן גבורים סימן קנ"ד זה אינו דהצדקה יש
לה דין הקדש למעליזתא ולא לגריעותא כמו לענין ריבית
ושבועה וא"כ ממנ"פ קונה דהא כל עיקר סברת הרשב"א
סימן תקס"ג דלא אמרין בצדקה אמירתו לגבוה כמסירתו
להדיוט משום דדוקא גבי הקדש אמרין כן ולא גבי צדקה
דאין עניים רק מקצלי מתנה וא"כ ממ"נ אי מקבל מתנה
הוא קנה להם הכלי ואי כהקדש הם א"כ אמירתו לגבוה
כמסירתו להדיוט ע"ש באריכות.

הנה חידש לן הגאון ז"ל דקופה בבית הו"ל דין חזרו של
הקדש ולפענ"ד דבר זה ז"ע רב דמי נתן להקדש חלק
בבית והלא לא נתן אלא רשות להניח הקופה בבית ועכ"פ

ועייין פנ"י קידושין מ"ו ד"ה והא מלוה גזל פמשו"פ וחזר וגזל אי ניתן להשכון ובשו"מ מהד"ד ח"ד סימן ק"ל באריכות צהא שמעתתא דלירוף דחזי שיעור וגליון הש"ס קושית הגרע"א ז"מ כ"ז אמר רבה פרוטה שהוקרה והחלה וחזרה והוקרה איכא צינייהו ובספרי משנה הלכות ח"ה סימן רנ"א רנ"ב צ"ב צ"ד באריכות ובספר יד המלך פ"א מה"ג ה"ו ד"ה נסתפקתי וצחי הארכתי. ועי' כריתות י"ח ע"ב איחזיה רבא אכל היום אכל למחר נהנה היום נהנה למחר וכו' אפילו מכאן ועד שלש שנים מניין שהם מטורפים זה עם זה ת"ל תמעול מעל ריבה ואמאי הא כיפר עליה יוה"כ אמרי כי מכפר יוה"כ אחיבורא על ממונא לא מכפר ואיבעית אימא כי מכפר יוה"כ על כוליה שיעורא על פלגא דשיעורא לא מכפר ועי' רש"י אכל היום משל הקדש שזה חזי פרוטה וכו' מצואר מיהו דפמשו"פ דין ממון ליה אלא דאמרינן דבנ"י מוחלין אפמשו"פ ואינם אכזרים כך שלא יעזור ישראל באיסור גזל אכל כל זמן שלא מחל ודאי ממונו הוא וא"כ הכ"נ בצדקה דליכא סבא שימחול ואדברה הרי רוצה לקיים מצות צדקה ולכן שפיר אפילו נותן פחות מהמטבעות מ"מ מטורף אח"כ להשכון של שליש שקל שהוא עיקר קיום המצוה וא"כ אין מכאן ראיה דפמ"פ נמי מקיים צה מצות צדקה וודאי הנותן לעני פחות מפרוטה נתינה ליכא כאן. ובפרט למ"ד לצדקה מדין הקדש ודאי פמשו"פ לאו אורח ארעא הוא עי' כריתות ז' ע"ב א"ה ריבעא דפרוטה הוי ה"נ אלא דלאו אורח ארעא לאיתויי פחות מפרוטה למקום ע"כ ובש"מ הגירסא למקדש ע"ש.

[שוב] מצאתי בספר היראה לרבינו יונה ח"ל, והיה רגיל בצדקה כפי כחך ולכל הפחות שעבד ענמך לצורא לתת כופר נפשך חק קבוע בכל שבע פרוטה או מחצה כי אפילו עני המתפרנס מן הצדקה יש לו לעשות צדקה ע"כ. הרי כתב מפורש פרוטה או מחצה ומקרי נתינה בצדקה וי"ע. [וע"ע שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' ר"ז].

ומה שרצה להביא מגמרא ז"מ הנ"ל ל"א ע"ב נתן תתן דאחא לרבות אפילו פמ"פ מטעם דאין מיעוט אחר מיעוט הנה רש"י פי' שם דכתיב אל ירע צעניך וכו' אלמא במתנה מרובה אמר קרא מתנה מועטת מנין ת"ל נתן תתן מ"מ והר"ש כתב דכלאו קרא יש לו ליתן כפי השגת ידו אלא ה"פ אין לי אלא מתנה מרובה פי' כשהמקבל צריך למתנה מרובה דבזה כתיב אל ירע לצבך בתתך לו והוא מתנה מרובה מתנה מועטת שאין צריך אלא לדבר מועט ואינו מטעור כ"כ מנין ת"ל נתן תתן הציאו בש"מ שם וכתב שכן פי' תוס' חילוניות והרשב"א ז"ל הביא פירש"י ופי' תוס' והרא"ש הנ"ל בשם יש שפי' ותמה עליהם דאדברה איפכא

בצדק אחזה פניך שהוא צדקה בפרוטה ואי בפרוטה נמי הוה צדקה הי"ל לומר ר"א נתן משהו בכל יום לצדקה קודם התפלה וכן בלא יתן אדם לארנקי לצדקה הי"ל סתם לא יתן אדם לארנקי של צדקה ולמה לו להזכיר פרוטה בכלל ובתוספתא פאה פ"ד עני שנתן פרוטה לצדקה מקצלין הימנו והציאו הרמב"ם והטור ועי' פרישה סימן רמ"ח ולכאורה למה פרוטה הי"ל עני שנתן משהו לצדקה מקצלין הימנו גם ממה שאמרו פרוטה ופרוטה מטורפת להשכון ולא אמרו חזי פרוטה. אשר לכן נלפענ"ד דודאי פחות מפרוטה כיון דלאו ממון הוא אינו בכלל צדקה.

וקצת יש לדייק מלשון הקרא נתון תתן וגו' ולא ירע לצבך בתתך לו, והנה אמרו ז"ל בסנהדרין ז"נ נהרג על פחות משו"פ ופירש"י משום דהם אכזרים ואינו מוחל אכל ישראל מוחל אפחות מפרוטה ואי נימא דפחות מפרוטה נמי בכלל צדקה הוא כיון דישראל מוחל אפחות מפרוטה למה נותה תורה ואל ירע לצבך בתתך לו הרי בסתם אדם מיישראל מוחל על פחות מפרוטה וכ"ש שלא ירע לבו בתתו לו אכל בפרוטה שפיר אמרו ולא ירע ודו"ק.

ומה שדייק מלשון הש"ך שכתב דנהגו שהגבאי צדקה הולך צביהכ"נ שני וחמישי לגבות מעות צדקה מכל אחד ואחד ואפילו נותן מהפחות שבמטבעות הוא נותן יותר משלישית השקל לשנה ומנהג נכון הוא ע"כ ומינה דייק הגאון ז"ל דפרוטה לאו דוקא ולפענ"ד י"ל דאינו ראיה שהרי כתב הש"ך דאינו יוצא המצוה אלא בשלישית השקל לשנה וא"כ אפ"ל דהכ"נ במשהו אינו יוצא ובעי פרוטה לכל הפחות לקיים מצות צדקה אלא דאפ"ה יפה עושין הגבאים שמחזירין שני וחמישי ואוספין פחות שבפרוטות משום דאח"כ מטורפין ופרוטה ופרוטה מטורפת אכל ידי המצוה לא יצא עד שיתן פרוטה או שליש השקל לשנה ואי כוונתו ז"ל דאי נימא דכל ששה פחות מפרוטה כיון דאינו צדקה ממילא בטל ליה קמא קמא וכמו בפמשו"פ דגזל דאמרינן ישראל מחיל ליה וא"כ אמאי אוספין פחות שבפרוטה. ולפענ"ד לפמ"ש דודאי פמשו"פ ממון הוא והגזל פמשו"פ וחזר וגזל וחזר כ"ז שלא נודע צינתיים שידע למחול הרי מטורף לפרוטה ומה"ט כתב ה"ה פ"א מה"ג דאסור לגבז פמשו"פ מדין ח"ש דאסור מה"ת ועי' סמ"ע ח"מ סימן שמ"ח ותמהו האחרונים דבפמשו"פ לא שייך חזי לאיטרופי דמחיל אינש כמצואר בסנהדרין נ"ז ועי' ח"י הרי"ס ח"מ סימן שמ"ח ועמק יהושע ועוד אחרונים ועי' מתנה אפרים הל' גזילה סימן א' אמנם באמת כי פמשו"פ דין ממון ליה אלא ישראל כשידע מחיל אכל כל שלא ידע לאו בר מחילה הוא וממילא שייך ציה חזי לאיטרופי והבן.

נלפענ"ד דזכו צו כזר העניינים ואין להוויא משם אלא באופן שאם יחזיר יוסף מה שהוא לצדקה דכה"ג סמכי' דינחא להו לעניינים וכמ"ש לעיל והיכא דהקופה פתוחה או שיש לו מפתח שנותנים לו לשלוח המעות לכשיפתח הקופה מעיקר דינא נלפענ"ד דמותר ללוות מהקופה ולהחזיר אח"כ דזה לא מקרי אכתי צא ליד גבאי ויש לצרף גם כזה שיטת החמודי דינאל דמקילין כעת כן נלפענ"ד מעיקר דינא. אמנם היות כי ילאו הדברים מפי הני גאונים עולם המא"מ והבית יתחל לאיסורא וגם נראה לכאורה מהלבושי מרדכי ולכן נלפענ"ד לעולם אם יטול מה שהוא מן הקופה יוסף מה שהוא עליו וממילא יהיה מותר לכ"ע וכמעשה האשה החכמה אשר צנתה צית שהם נלפענ"ד הלכה ברורה לפ"ו כנלפענ"ד.

סימן קנח

בדברי הרמב"ם דלא יאכל אדם כל שבעו

עוד להג"ל

ובדבר שאלתו עוד צעין מה שכתב הרמב"ם ז"ל פ"ד ה"ז מהל' דעות דלא יאכל אדם וכו' אלא יפחות כמו רביע משצעתו עכ"ל ותמה הרי מדאורייתא לא מחויב צהמ"ז אלא אם אכל כדי שציעה והקשה כן להגאון מוה"ר ישראל וועלן שליט"א ראב"ד דבדאפסטא ואמר לו דמבואר בזה"ק פרשת עקב דאינו מחויב להשציע עצמו כדי שיצרך ע"כ יפה השיב לו פה קדוש ידיד נפשי הגאון הנדיק מוהר"י שליט"א אלא דבעיקר הדבר מה דפשיטא ליה דמה"מ אינו חייב צהמ"ז אלא כשאוכל כדי שציעה באמת דבר זה במחלוקת שניה דעת הראב"ד פ"צ מה"צ על הרמב"ם שם דקיי"ל אכילה דכזית וכצ"ה דאורייתא הוא וכן הוכיח הרמב"ן במלחמות ודעת החנוך פ' עקב דכצ"ה דאורייתא וכן דעת רי"ו ורבינו יונה ודעת היראים דאפילו כזית דאורייתא הביאו המרדכי והש"ל וכן נראה דעת הרשב"א דף מ"ג, אמנם דעת רש"י ברכות כ' ע"ב דמה"מ אינו חייב צהמ"ז אלא בשציעה גמורה וכזית וכצ"ה אינו אלא דרצנן וכן הוכיחו התוס' דף מ"ט ע"ב ד"ה רמ"א והרמב"ם פ"ה מה"צ והרא"ש פ' ג' שאכלו ועי' ש"ע א"ח סימן קפ"ד ובאחרונים שם. איברא דאומר אני דאפילו לשיטת הרמב"ם ודעימיה דס"ל דעד שישבע אינו חייב נראה נלפענ"ד דכל שאכל עד פחות רבע משצעתו מקרי ושצעת לכ"ע ולא פליגי רק בזכית וכצ"ה דכיון דאינו אוכל יותר זה הו"ל שצעתו ודו"ק כי קצרת. [וע"ע משנ"ה ח"ח סי' כ"א].

מסתברא שיחזיק יד מי שאינו צריך אלא מחנה מועטת דאפשר לנותנים לרחם עליו ע"ש. ומעתה לא מציעא לפי' התוס' והרא"ש שפי' דעל העני קאי כלומר אין לי מחנה מועטת שאין צריך לו לעני אלא למחנה מועטת וזה קמרי ציין כאן ראייה לרבות כ"ש אלא אפילו לפירש"י הרי שפיר מרבה הקרא מחנה מועטת דוקא אבל פשוט דמחנה מועטת היינו עכ"פ כדי פרוטה וא"כ אין מדברי הגמרא ראייה נלפענ"ד וז"ע.

והנה ידידי הרה"ג מוהר"י טרויצע שליט"א העיר לי דבשו"ת לבושי מרדכי חיו"ד מה"מ סימן קט"ו ג"כ דן מזה ועיינתי צפנים הדברים וראיתי שהציא סברת המאמר מרדכי וגם הצ"ח הנ"ל וכנראה לכאורה דלא ניחא ליה במה שכתבו שכתב חז"ל ונלפענ"ד א"צ לכל זה דלפמ"ש ציו"ד סימן רנ"ט בצאה"ט סק"צ בשם תשו' שארית יוסף לחלק בין ס"מ לכלי כסף דכלי כסף שדרכם להניחם בציתו כיון שהניחם בצית הכנסת ש"מ דודאי הקדישם וה"ל צמעות שנותן לקופה למ"ל להניח בקופה ולא הניחם בציתו או זכיסם של מעותיו ש"מ דודאי הקדישם ועוד כיון דפסק הרמ"א סי' רנ"ח כדעת המרדכי דמחשבה מועלת לצדקה ולא צריך אמירה וצנות לקופה אפשר לכ"ע מחשבה כמעשה ע"כ ע"ש.

ולפענ"ד אי מדברי הגאונים ליכא ראייה ראיותיו הקדושים לא נהירין לי דמ"ש דכיון שלא הניח מעותיו בציתו או זכיסו של מעותיו ש"מ דודאי הקדישם אמנם פשוט דאין זה טענה שהרי להדיא אמרו בגמרא ערכין ובש"ע סימן רנ"ט האומר סלע זו לצדקה או שאמר הרי עלי והפרישה עד שלא צא ליד הגבאי הרי זה מותר לשנותה והפרישה משמע להדיא דעשה מעשה הפרשה ולא הניחו בתוך מעותיו זכיסו ואדרבה מפורש שמותר לשנותה וא"כ כה"ג נמי אי משום שלא הניחם בתוך ציתו או כיסו אינו ראייה וגם מה שכתב דכיון דמחשבה מועלת לצדקה כ"ש נותן לקופה דמועלת לצדקה ונלפענ"ד דודאי כן הוא ואין לא צאנו לחלוק אי מה שהפריש הפריש לצדקה וחייב ליתן לצדקה אמנם מספקין אי מקרי כה"ג צא ליד גבאי שלא יוכל לשנותה וזה הרי מבואר דלא מציעא צמחשבה אלא אפילו בהפרשה ממש אכתי צידו לשנות וא"כ אפשר דאפילו מקופה נמי וז"ע. [שוב מלאכי בס' אגרות בעל התניא מס' קכ"ו עד קל"א שהחמיר מאד בדבר, והגם שכנראה דצמדיעותיו לא עשו חרם זה וגם מעולם לא שמענו עליו וגם כי אפשר לא מיירי כן צבא ליד גבאי וז"ע].

אשר לכן מה שנלפענ"ד העולה לדין דצמקום שנתנו לקופה סגורה וא"א להוויא המעות מהקופה כה"ג

ידידו המברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש
מנשה הקמץ

סימן קנח

באיוזה ספרי הלכה ילמדו המתחילים

כ"ג אדר א' התשל"ו בנ"י יצ"א

למאן דלא חזינא מברכינא גם ברוך יהיה וכו' הרוצה בעילום שמו הי"ו בישיבה הקדושה טעלו.

אחדש"ת, בדבר שאלתו עוד באיוזה ספר הלכה ללמוד עם אחר ראשון, כלומר בע"ת שמתחיל ללמוד בהלכה דת מה לעשות איוזה יקדים, קנש"ע, חיי אדם, משנה ברורה, גם מי שהוא נמשך בכל דבריו אחר הקנש"ע ולא רצה לשמוע דבר אחד מן המ"ב, האם איש כזה יוכל להיות שוחט כיון שאינו שומע להמ"ב אפשר שגם בשחיטה יסמוך על עצמו.

בדבר שאלתו באיוזה ספר הלכה ללמוד עם אחר ראשון בזה קשה לומר דתלוי בהצנח האדם וכולם כאחד טובים וכו' הני נדיקיא שהוראותיהם נתפשטו בכל תפוצות ישראל ומפורסם בכל העולם יא' קולם ובקנש"ע הלימוד קל למתחילים כי יש לו ליגנא קלילא ומ"מ תלוי במקבל מה הוא וצריך לזה השכל ודעת בכל פרט ופרט ועכ"פ כולם קדושים ועושים רצון קונם.

סימן קס

שוחט שרוצה לפסוק מקנש"ע ולא במ"ב

עוד להג"ל

ובדבר שאלתו צמי שנמשך בכל דבריו אחר הקנש"ע ולא רצה לשמוע דבר אחד מן המ"ב וכו'. הנה בזה הקשה לשאל מאד כי לא הצנתי כוונתו בזה שכתב שאינו שומע להמ"ב, אי כוונתו שמיקל בכבוד המ"ב או שכוונתו כיון שהוא בא ממקומות שסמכו על צעל קנש"ע אפילו נגד המ"ב והרי הוא נמשך אחר מנהג מקומו. והחילוק בזה פשוט שאם הוא מיקל מ"ו בכבוד המ"ב הרי הוא בכלל אינו מאמין בדברי חז"ל שכל דור ודור ושחכמי הזמן זוכין לרוה"ק ופשוט דמי שאין לו רוח הקדש לא היה יכול לחבר חיבור קדוש כהמ"ב ואם הוא אינו מאמין שהמ"ב נכתב ברוה"ק אזי הוא בכלל אפיקורוס וכופר בתורת ה'. ועי' שו"ת בית שלמה ח"א ח"א סימן קי"ב. ועי' עוד בכור שור מסכת עירובין דף י"ג ע"ב ח"ר הא"י דמהדנא ואומר דיש מעלות צענין השראת השכינה בת"ח היושב ועוסק בתורה יש שהשכינה כנגדו וכו' ויש מדרגיג גדולה מזו שזוכה שהשכינה חופפת על ראשו ע"ש. ועי' שו"ת דברי חיים ח"ב יו"ד סימן ק"ה למרן הגה"ק אדמו"ר מנאנזי"ע במלמד אחד שפגע בכבוד האור החיים הקדוש ז"ל ואמר שלא עשה ספרו ברוה"ק ואחר שהאריך בדבר כתב דהאמת דגם בזמנינו יש חכמי האמת שאינם נוטים אחר החומר יש להם רוח"ק כמבואר במורה וברמב"ן ז"ל להדיא ולכן צעל אה"ח נשצג"מ ודאי חיבר ספרו ברוה"ק אך לא הוא

לכדו רק כל מחבר אפי' בדורינו אם הוא ראוי לכך חיבור ספרו ברוה"ק היינו שהסכים בחכמתו לאמתו של תורה כמ"ש בש"ס על ר"א וכ"כ החומים לדינא בקינור ת"כ סימן קכ"ג וקכ"ד שאין לומר קים לי נגד הש"ע משום שכל דבריהם ברוה"ק כתבו ולכן המלמד המכחיש ברוה"ק של אה"ח הוא אפיקורוס שאינו מאמין בגדולי הדור שהעידו עליו שהיה ראוי לרוה"ק והמלמד הזה כפר בעיקר רוח"ק ולועג על דברי הש"ס ב"ב הנ"ל ויפה עשיתם שלא עזבתם את בניכם בידו ע"ש דברים כגחלי אש.

ולבן השוחט הזה נמי אומר אני אם אינו מאמין על צעל מ"ב שחיבור ספרו ברוה"ק וכיון לאמיתה של תורה הרי השוחט הזה הוא אפיקורוס וכפר בעיקר ולא הוא דוקא אלא כל מי שאינו מאמין בזה שחיטתו נבלה (וצעוני"ה הרבה מלמדים יש בזמן הזה שאין מאמינים שגם בדורינו אנו ישנם חכמי הזמן שיש להם רוח"ק שזוכין לכוון ולהסכים בחכמתם לאמיתה של תורה ועי' ספר אורחות נדיקים שער התורה שכתב שמי שלומד תורה לשמה זוכה ונעשו שתי כליותיו כשתי מעינות ומחדש חדשי תורה אשר לא שמעתן און ע"ש ומי שלא מאמין בזה הרי הוא אפיקורוס וכופר בלי ספק ואם לומד עם אחרים גם הם נמשכים אחריו צעוני"ה).

אבל אם השוחט הנ"ל הוא מאמין בגדלות וצדקת המ"ב אלא שנמשך אחר הקנש"ע בפסק משום שהוא בא ממקום שנהגו דבריהם ונמשכו ע"פ פסק של הקנש"ע ואינו רוצה לנטות מדרכי ומנהגי אבותיו ז"ל זה ענין אחר הוא ואז אדרבה הרי הוא מחזיק בדרכי אבות והגם שהרבה נמשכים אחר המ"ב מ"מ בדור הקודם עדיין לא היה המ"ב מפורסם ובפרט בשאר מדינות חוץ מליטא וכמעט לא היה בנמצא והיו מקומות שהיו נמשכים אחר הח"א או הקנש"ע בכל דבריהם ואף שבהיום הרבה נמשכים אחריו אמנם כבר מזינו כעין זה בעקביא בן מהללאל (עדיות פ"ה מ"ו ז') שהעיד ארבעה דברים ואמרו לו עקביא חזור בך בארבעה דברים שהיית אומר ונעשך אצ"ד לישראל אמר להן מוטב לי להקרא שוטה כל ימי ולא ליעשות שעה אחת רשע לפני המקום (מ"ו) בשעת מיתתו אמר לבני בני חזור בך בארבעה דברים שהיית אומר ח"ל ולמה לא חזרת בך ח"ל אני שמעתי מפי המרובים והם שמעו מפי המרובים אני עמדתי בשמועתי והם עמדו בשמועתן אבל אחת שמעת מפי היחיד ומפי המרובין מוטב להניח דברי היחיד ולאחוז בדברי המרובין ועי' רע"ב ותו"ט שם.

ביאור הדברים נראה דעקביא בן מהללאל כיון שקבל מפי המרובין והכי נהוג לא רצה לחזור בו ממה שמע וקבל הגם שהיו מרובין שעשו שלא כקבלתו. וא"כ הכ"נ בהאי שוחט כיון שקבל מפי רבים במקומו שהוא בא משם שנתפשטו

וסנדקאות עי' יו"ד סימן רמ"ט והגם שכתב הרמ"א שם דאין לעשות ממעשר שלו דבר מנזה כגון נרות לביהכ"נ או שאר דבר מנזה רק יתנו לעניים מ"מ הרי כתב הש"ך שם סק"ג בשם תשובת מהר"מ ומהרש"ל ודרישה דמנזה שצא לידו וא"ל לקיימה באופן אחר כגון להיות סנדק או להכניס חתן וכלה לחופה וכן לקנות ספרים אם לא היה יכולת צידו ולא היה עושה אותה מנזה יכול לקנות מן המעשר ועי' שו"ת באר שבע סי' מ"א ובספרי משנה הלכות ח"ד סימן קכ"ב, ולכן נלפענ"ד מותר ומנזה לעשות כן ודאי אם יש צידו ורואה לקנות פרסים מממון אחר וליתן זה לעניים מה טוב, ומחמת חוסר הזמן אקצר וכל טוב ממנו לא יצטר.

ידידו דושה"ט וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה ולאינא רבה ותקיף יתעבד כאות נפשו ונפש ידידו המברכו בברכת התורה בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן קסב

אי יש לסמוך על מתנת בשר ודם

עש"ק לסדר ראשי בני השתלה בני יצו"א מע"כ ידי"ב הרב הגאון המפורסם ראש בשמים צ"ת שמו משבחים ומפארים פ"ה וו"ח כג"ת מוה"ר בנימין יהושע וילבער שליט"א, בעמח"ס הרבה ב"ב תו"א.

אחדשכ"ג צדידות, אתמול קבלתי תצילה ספרים ספרי דמר כ"ג שליט"א ונתמלא הצית אורה זו תורה וכו' ורק לאות שעיינתי בדבריו היקרים לי כספר אורחות חיים אות י"א אל תסמוך לידי מתנת בשר ודם ותעצוד לצקש מזונותיך עי' עיונים והגם אורחותיו. ולפענ"ד נראה דדייק רבינו ז"ל דלאחר שכתב אל תסמוך לידי מתנת בשר ודם וא"כ יש וינפה לידי מתנת ה' עכ"פ וע"ד שאמרו ברוך הגבר אשר שם צה' מבטחו ויש צטל וכדעת רש"י ברכות ל"ה וע"ז אמר ותעצוד לצקש מזונותיך כר' ישמעאל הנהג צה מנהג דרך ארץ דהרבה עשו כר"י ועלמה צידס. וע"ד שאמרו ז"ל טוב תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה צטלה. ומיהו בזמנינו כבר כתבו האחרונים דהכל לפי האפשרות וכמ"ש הח"ס והמ"צ סימן רל"א.

סימן קסג

לפזר ממנו

עוד להג"ל

באות י"ב, ופזר ממנו באשר הוא רצונו כי צידו למלאות חסרונך ולתת טרף בני ציתך לולא מה שפי' כ"ג

אללם הוראות הקש"ע ונהגו אחריו בכל דבר ואינו רואה לשנות מנהגיו מפני המ"צ לפענ"ד אין צוה שום ענין ח"ו לחשדו בקלות אדרבה הרי הוא מחזיק במנהג אבותיו שקבלו על עצמם לפסוק כפוסק אחד צין לקולא וצין לחומרא והרי רבבות ישראל נמשכו אחר הצעל קש"ע ועדיין הולכין לאורו בכמה מקומות פשוטי המון עם צפרט והגם שהמ"צ חלק עליו בכמה דברים מ"מ לאו בכל מקום ולאו בכל דבר נתקבלו דבריו ז"ל וכ"ש היכי דנוגע בשינוי מנהג ומי לנו גדול מרבינו הגר"א ז"ל שבמקום שפסק היפוך המנהג לא קבלו דבריו. גם בשו"ת הרא"ש מצינו לענין ותן טל ומטר שרצה לשנות במקומות הרחוקים ולא שמעו לו. ולא אוכל להחמיל כי גם הנמשכים אחרי המ"צ בכל דבריו הרבה מקילין לענין הנחת תפילין על שערות גדולות בלוריות שיש צו ספק קרקפתא דלא מנח תפילין וגם לענין מואש"ק שפסק כשי' ר"ת לחומרא ולהמתין ע"צ דקות וכן נוהגין אצלנו וכמ"ש הב"י ובש"ע, והח"ס בחדשו כתב שכן קבלו כלל המקומות כשיטת ר"ת וגאונים מצריסק וצניו אחריהם שליט"א נוהגין כר"ת וגדולה מזו ואפ"ה בעינ"ה מקילין צוה הרבה עם תירוטים שונים ואין פוצה פה ומנפנף שהמ"צ לא פסק כן לכן לפענ"ד כה"ג אין שום תפישה עליו. וצפרט כי היו נמשכים במקומותינו ע"פ הגרש"ז נגד המ"צ.

ומיהו לאידך גיסא צריך שיהא שוחט זה בקי בשמלה חדשה בכל הלי' שחיטה ושיהא יר"ש בכל ענינים כי שוחט אשר הוא פוסק מקש"ע אינו יודע מה הוא, ובעינ"ה הרבה שוחטים שאינם בקיאים בהלכות שחיטה או שלא למדו כלל או שכבר שכחו מה שלמדו. אבל אם הוא בקי ויר"ש רק שמחזיק במנהגיו ע"פ שקבל מהקש"ע אדרבה מעלה הוא שלא ישנה גם בדברים אחרים. ומיהו על הכלל אומר אני כי לא כתבתי כלל מדיון זה השוחט שכתב מע"כ כי א"א לדון על האדם צלי שמיעת טענתו ומה שיש לו לומר בענין זה ולכן לא יהיו דברי נחשזין לכולם לגבי האזי שוחט אלא אם יש למי שהוא טענות נגדו ילך לצי דינא ויצרר הכל כשמלה.

ידידו דושה"ט בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן קסד

אי מותר ליקח פרסים במעות מעשר שני

א' שלח תשל"ד בני יצו"א

מע"כ ידידי היקר והנעלה מופלא ומופלג ברקאי וכו' כש"ת הרב דוד פריעדברג הי"ו, ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשה"מ, צדבר שאלתו אי מותר ליקח פרסים במעות מעשר ליתן לצחורים נעירים כשיצחנו כמה דפיס צע"פ. לפענ"ד מותר ומנזה הוא וכ"ש הוא מעלות

סימן קסד

מי שיש לו מסחר (משעק קעשינג)
אי יש בו משום רבית

כ"ד אדר א' התשל"ו בני יצו"א

מע"כ ידידי האי צורב עוסק בחוקי חורב נו"נ וכו' מוה"ר
מאיר צבי גרינבוים הי"ו.

אחדשה"מ זידידות, דדבר שאלתו צמי שיש לו מסחר הנקרא טשעק קעשינג בלע"ז כלומר שמי שיש לו טשעק וצריך למעות (קעש) חוזר אליו והוא נותן לו קעש בלע"ז עבור הטשעק ובעל הטשעק נותן לו פראצענט מהטשק למשל על טשעק מאה דאללאר מחזיר לו 99.60 דאללאר ולוקח 4. אחוז עבור הקעש אי יש בזה איסור ועל הטשעק של מדינות אחרות כמו קענעדע לוקח קצת יותר אי יש בזה איסור רבית כיון שלוקח פראצענט עבור המעות שנותן לו ואם כן כיצד יעשה ע"פ היתר.

ולפענ"ד פשוט דאין בזה דא איסור ולא שום גדר רבית אלא שכר טרחה הוא לוקח וגם הלוקח המעות אין כונתו להלוואה ורבית ע"פ רוב ורובא דרובא אלא שאין לו אקאונט או כיוצא בו שקשה לו לילך לבאנק ולכן משלם לו עבור טרחתו שיתן לו קעש עבור הטשעק ודבר זה דומה לשולחני שהיה צומן הגמרא עי' ב"מ כ"ז ע"ב ובש"ע ח"מ סימן ר"ס סעיף ה' והשולחני הזה קבל מעות עבור חילוף מטבעות והכ"נ האי כיוצא בזה הוא שהאי צריך להחליף הטשעק על מעות ופרוטות ומשלם לו עבור הטרחה.

איברא דיש לעיין כיון דהטשעק שמקבל לפי החוק של הבאנקים אם עושה דעפאזיט ומכניס טשעק לבאנק אין נותנין לו עליו קרעדיט בלע"ז אלא לאחר ג' ימים וא"כ הרי הוא לוקח הפראצענט ששציל המתנת הזמן שיקבל הקעש עבור הטשעק אבל באמת כי דא שבוש הוא כי המציא טשעק בבאנק שבעל הטשעק יש לו שם המעות נותנין לו המעות מיד ורק אם נותן הטשעק בבאנק אחר לוקח ג' ימים עד שיקבלו הכסף מן הבאנק הזה הנקרא טראנסאקציע בלע"ז אבל פשוט שמי שיש לו טשעק שיש עליו מעות בבאנק יכול להוציא המעות מיד אלא שצריך לטרות וללכת להבאנק והוא רוצה לחסוך לעצמו הטרחה הזו ולפעמים גם עולה לו צומן רב והוא לא כסף עד שיצא להבאנק ולכן נח לו ליתן איזה פרוטות עבור החילוף אלא השולחני הזה ולא ינטרך כל הטרחה ומשום זה משלם לו ח"פ.

ומה שיש לעיין הוא אם מי שהוא מציא לו טשעק הנקרא העד טשעק שאכתי א"ל להכניסו בבאנק שאין עליו כיסוי כלומר שאין לבעלים מעות בבאנק אלא אחר איזה ימים והוא נותן לו דמי קדימה על זה ולוקח פראצענט ולכאורה

ובעיונים היה נלפענ"ד עוד לפמ"ש דמאות מעשר הוא אחת מעשרה והמפורז אל יפזר יותר מחומש שלא ינטרך לבריות ובגמרא הוצא בש"ע יו"ד סימן רמ"ט דמאות מן המוצא עד חומש נכסיו. והנה כתבו הפוסקים דדוקא אחד מעשרה יש לו מעלה של עשר ששציל שחשעש אצל המוסיק ונותן אחד מחומש אין לו מעלה וזכרה זו וא"כ אם יצונו יותר ממעשר אולי יהיה לו חסרון ולכן קאמר פזר ממנוך כי זה רצונו כלומר דעד חומש מנכסיו הוא מלוא מן המוצא א"כ זה הוא רצונו של הקצ"ה וא"ת הא יחסר לך אמר כי צידו למלאות חסרונוך אם יחסר לך.

או יאמר דדוקא כל ימי חייו אל יצונו יותר מחומש אבל בשעת מיתתו יכול אדם ליתן דקה כל מה שירצה כ"כ הרי"ף והרא"ש ור"ן ומרדכי בכתובות דף נ' והב"א הרמ"א ז"ל אבל השאלות פ' תרומה כתב דדוקא תלמיא ולא יותר והארכתי בזה בספרי משנה הלכות על כתובות והטעם דצריך להשאיר ירושה לבניו ולכאורה יש עוד טעם שאם יקום עוד יחסר לו וע"ז אמר פזר ממנוך באשר הוא רצונו וכוונתו בשעת מיתתו ולשיטתו אולי דנותן כל מה שירצה ולא יחוש לא לעצמו ולא לבניו כי ציד ה' למלאות חסרונו ולתת טרף לבניו ו"ל.

ועוד צו שלישיה לפמ"ש בכתובות הנ"ל העושה דקה בכל עת זה הזן בניו ובנותיו הקטנים וא"כ יאמר העובד למה לי לפזר כספי וזה צו להחריס לדקה און את אשתי ואת בני הקטנים ואקיים בזה מצות דקה ולא אפזר לאחרים שאפשר יחסר אח"כ לבני ציתי ואמר ז"ל פזר ממנוך לאחרים ולא תפחד באשר הוא רצונו שתתן לאחרים שזה המלוא ואם אתה חושש שעי"ז תנטרך אח"כ לפרנס משלך את בני ציתך ויחסר לך משלך וליתן טרף אמר כי צידו למלאות חסרונוך שלא יחסר לך ולתת טרף בני ציתך ושפיר פזר ממנוך שהוא רצון הבורא.

ורביעי בקודש לפמ"ש האחרונים ז"ל דהא דהמצוה אל יצונו יותר מחומש לא אמרו אלא כשאין צורך עניים אבל כשיש צורך עניים מלוא ליתן יותר כ"כ בספר אהבת חסד וכן ראיתי בספר דמר כ"ג מקור היראה אות רי"ג ו' שהוכיח בספר תורת זרעים מירושלמי ובמקום אחר הארכתי גם בזה קצת. ולפי"ז לכאורה מלוא ליתן כל מה שאפשר וזה שאמר פזר ממנוך באשר הוא רצונו ואפילו יותר מכדי מעשר וחומש כל שיש שם עניים ואל תדאג שיחסר לך או לבני ציתך כי צידו למלאות חסרונוך וליתן טרף לבני ציתך.

והיות כי אין הז"ג להאריך כעת הנני לקצר והקוצרים אומרים יברךך והנני חוזר על הראשונות י"ד שיזכה עוד לתת מפרי עטו בעתו ועלהו לא יבול עוד ינוב בשיבה דשן ורענן עדי בא ינון ולו יקחת עמים, יד"נ בלב ובנפש

ז"ט אלא אפילו למ"ד דאיקרי כתב מ"מ אותיות הכתיבה יש להם שיעור בקטנן וכל שאין לו שיעור זה לא הוא בכלל אות כלל ואין זה בכלל כתיבה וכיון דליכא כאן כתב כלל א"כ פשוט דמותר ליכנס בה בצית הכסא.

וגדולה מזה כתבתי בספרי ח"ה סימן קנ"ט דמעיקר דינא מותר אפילו למחוק מה שנקלט בקרט (טעיף הנ"ל) ואפילו נקלטו עליו שמות, והגם דאסור להשמיע ממנו השמות משום זלוול השם אבל כל זה כשמסדרו באופן שמשמיע הקול אבל בלא"ה לא דאין שם כתב כלל אלא דמ"מ המחמיר תבא ע"כ, אבל מעיקר ההלכה לא מנאחי טעם לאיסור ופשוט. [ועיין ח"ה סי' קי"ח].

בברכה בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן קסו

בברכת להבניסו בבריתו של אברהם אבינו

י"ג אדר א' התשל"ג בני יצ"א

מע"כ ידידי הרהגה"צ בעל תריסין אי"א פ"ה כש"ת מוה"ר שלום יחזקאל שרגא רובין האלבערשטאם שליט"א, אדמו"ר מציעשינוב בני.

אחדשכ"ג צידידות נאמנה, וצדצר אשר העיר צצרכת אשקצ"ו להכניסו צצרייתו של א"א ונחלקו הרשצ"ס ור"ת אי צעי עוצר לעשייתן ורשצ"ס הורה לצרך קודם והר"ת החזיר המנהג לצרך אחר המילה ונתן טעם צצרכת להכניסו אינו צצרכת המצוה על המילה אלא הודאה וצצח להקצ"ה שצוה לעשות מצוה כשתצוה עוד לידו ותקנו לה מקום זה לגלות ולהודיע שזו המילה נעשית לשם הקצ"ה ולא לשם מורנא ולא לשם הר גריזים ע"י תוס' ור"א"ש פרק ר"א דמילה ותמה כ"ג למה דוקא צצצוה זו תקנו לצצח שאם תצא לידו עוד הפעם ומנא צצפר המנהיג הל' מילה נוסחא אחרת מר"ת וז"ל אך ר"ת מ"כ השיצו מפ' דר"א דמילה כדאמרן והלמ"ד דהוא משמע להצא הכי ר"ל אקצ"ו להכניסו צצצותיו צצרייתו של א"א שכבר עשינו ולא להכניסו אל הצרית כי אם אל המצוה דעד שלא מל היה ערל ואסור צצפסם וצצחרומה ומשמלוהו י"א לו מכלל הערלות וראוי לחנכו עתה בכל המצוה וזה הוא להכניסו צצצות וכו' וכ"כ המילה הוא הצרית שצציינו להקצ"ה לכן אחר מילתו מצרך שזכה להכניסו לצצרייתו של הקצ"ה לקבל מעתה כל המצוה כך פ"י ר"ת וז"ל עכ"ל.

ויפה העיר צוה הגם שצצראשונים שלפנינו לא נמנאחי נוסחא זו לא צתוס' ור"א"ש ולא צצור גם צצפר הישר לר"ת סימן רפ"ה לא הציא רק כעין נוסחא שלפנינו צציינו לשון

דצר זה הוא רצית קצוה ואיסור גמור. ומיהו נראה דאפילו צצעד טשעק לא אסור אלא דוקא אם נותן לו עוצר טרחתו יותר ממנה שנותנים עוצר טשעק הרגיל ולמשל אם עוצר הטשעק שיש עליו מעות עכשיו הוא מקבל 4. אחו ועצור העד טשעק הוא מקבל 1. אחו או כיוצא בזה מוכח שהוא צצציל שצר המתנה והו"ל רצית גמור והגם שיוכל לומר שמקבל זה מפני שצריך להטריח בזה ולשמרו עד הזמן הזה ולכן עולה לו שצר טרחה יותר מ"מ נראה פשוט דזה מקרי שצר המתנה והו"ל רצית קצוה ע"י צ"מ דף ס"ד המלוה את חצירו לא ידור צצצירו חנם וצתוס' שם ד"ה אבל דאדם שמלוה לחצירו וכי אסור לעשות לו שום טוובה צעולם ותי' דמידי צצלאו הכי נמי הוה משאיל לו מותר דוקא מילי דפרהסיא ואושא מילתא אסור עוד תי' דדוקא צצצר שלא היה עושה לוה למלוה צלא הלואה אסור דומיא דהקדמת שלום צדף ע"ה שם ועי' טוש"ע יו"ד סימן ק"ס ס"ז וממילא הכי נמי אם נותן לו רק האחו הרגיל על כל הטשעקים הגם שהוא העד טשעק מותר דלא הו' אלא שצר טרחה שמקבל על כל טשעק והמעות שנותן לו הוא אצלו הלואה ואצדצה המלוה הנותן לו המעות מקיים מצוה והמזקת צו ואם כסף תלוה.

ובזה הנני ידירו דושה"ט המברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קסח

מהו ליכנס לבית הכסא עם טעיף
שיש עליו דברי קדושה

ב' שבט התשל"ה בני יצ"א

מע"כ ידידי היקר מופלא ומופלג מלא פלג וכו' כש"ת מוה"ר פנעפיל הי"ו, בישיבת נר ישראל באלט.

אחדשכ"ט צידידות נאמנה, מכתבו קצלתי ויסלח לי על האיתור. צצצר שאלתו אי מותר ליכנס לצית הכסא עם קרט של תקליטין (טעיף רעקארדער צלע"ו) אשר הוקלט עליו ד"ת ואפילו שמות הקדושים ואי דין הסרט ככתבי הקודש או לא.

נראה דאין צוה איסור כלל דאין כאן כתב כלל ואינו ניכר שום כתב אלא שיש שם מין רישום דק מאוד הנעשה על הסרט וכשמעציר זה על המכונה המכונה עוצרת על הרישום הנ"ל ומשמיע הקול שקבל ע"י הרישום, וצצפרי ח"ד סימן קכ"ט כתבתי לענין צילום של תנ"ך שאין האותיות נקראות אלא ע"י מקראסקאפ אי יש צו קדושה וכתבתי שם דלא מיציעא למ"ד דכתב ע"י דפוס לא מקרי כתב א"כ כ"ש ע"י צילום ע"י מג"א סימן ל"ב סקנ"ו ושו"ת מ"ב סימן

סימן קסו

אי יש מצוה על האב לעשות החיתוך לבד

מוצש"ק לסדר תמחה את זכר עמלק התשל"ה בני יצו"א
בחדש שמרביץ בשמחה שמו של עמלק ימחה ויתרומם
כבוד שמים בכפלי כפלים ובתוכם מע"כ ידידי הרב הגאון
המפורסם פאה"מ וו"ח שמו מפארים וכו' כש"ת מוה"ר
משה שטרנבוך שליט"א, בעמח"ס מועדים וזמנים ונשיא
הכולל וישיבת ראש העין בני ברק.

אחדשכ"ג צידדות נאמנה וכו', בהלכות הגר"א ומנהגיו
סימן קל"ג דין מילת מומר ימחול נא לעיין
בספרי משנה הלכות ח"ה סימן קע"ט.

עוד שם בסימן ק"ז יא' לפלפל בדברי מרן הגר"י זצ"ל
מזריסק שלדעתו אין מילה כלל שהאב ימול בעצמו
החיתוך ולא הפריעה וכתב דאף שיש כמה גדולים מחמירים
בזה דעתו כהנ"ל וכ"ג העיר דיש לדון שאחד מל ואחד פורע
בשבת דדומה לעבודה במקדש שכל פעולה מילה ומעיקר
המנהג לחלק משמע שיש בחיתוך ג"כ מילה עכ"ל. הנה באמת
דלא הוא מחלוקת הפוסקים הב"י והרמ"א לענין ב' מוהלים
בשבת עי' בשו"ת רמ"א סימן ע"ו ובספר לקט יושר דף 50
מדפי הספר (דפוס נ"י) הביא טעם להחיר משום דהו' כשנים
שעשאוהו וחלקו עליהם דהוא טעות וכי בשביל שעשה חצורה
גם לצורך חצירו לא הו' יחיד העושה והאוסרים ס"ל דהעושה
חצורה אינו מקיים המילה דמל ולא פרע כאילו לא מל והביאו
ראיה מההיא דמהלקטים את המילה (שבת קל"ג ע"ב) וכתב
הלקט יושר דאינו ראיה מהתם אלא דאומר דאינו חייב כרת
דעבד פלגא כדפירש"י התם משום דהתחיל צרשות אצל מ"מ
איכא למימר איסורא איכא, אמנם העלה דלא דמי לההיא
דמהלקטין דהרי רש"י פי' דהיינו צינץ המעכבין את המילה
וא"כ אפילו מילה גופה לא עביד כהלכתא אצל המל כהלכתא
אע"ג דלא פרע מ"מ מילה אחת שלמה עביד כדאמרין בפרק
הערל (יבמות ע"א ע"ב) דא"ר לא נתנה פריעת מילה לא"א
ש"מ דמילה שלימה קרי ונהי דאחר שנתנה תורה בעינן נמי
פריעה מ"מ דמיא ממש לעושה קרבן פסח צי"ד שחל להיות
בשבת דלפינן מצמועדו דעשייתו דוחה שבת כמו מלות מילה
והפסח נשחט ע"י צעלים ישראלים אפילו בשבת כדמוכח בפ'
א"ד (פסחים ס"ו ע"א) ואע"ג דכ"ז שלא קבל הכהן את
דמו וזרקו לא נעשה כלום אלא דהשוחט קעביד מילה שלמה
בפני עצמה שפיר דמי עכ"ל.

מבואר מדברי הלקט"י דמילה ופריעה ב' מלות נינהו
כשחיטה וזריקה בקרבן שאף שהיא מלות עשה
אחת צעם לענין מנין המלות דמילה ופריעה מילה אחת הוא
מלות מילה מ"מ הן ב' מלות נפרדות לענין קיום המילה

קצת ע"ס. ומיהו לפי נוסחת המנהג היה אפשר לישב מה
שאומרים כשם שנכנס לבית כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים
טובים כלומר שעשיו כבר יכול לקבל כל התורה ומלות וכן
יכנס לתורה ולחופה ומעשים טובים שיהיו כל המלות בכלל
ולא יחסר מהם כלל וכלל.

והנה הטור סימן קס"ה הביא דעת רש"ס לצרך קודם
ור"ת אומר שאינו צריך ורב שר שלום כתב שאין
לצרך אלא עד לאחר המילה כיון שנעשית ע"י אחר וכתב
הב"י שמשמע מדברי הטור דדעת רב ש"ס הוא דעה שלישית
ותמה עליו שהרי מבואר בתוס' ורא"ש שהוא דעת ר"ת ועי'
ב"ח שם שמחלק וסבירא רש"ס הוא באמת דעה שלישית
ולפי דעת המנהג י"ל דתלוי בשנוי נוסחאות דלפי נוסחת
המנהג דעת ר"ת דדוקא אחר המילה מצרך מדינא וכדעת
רש"ס ולפי נוסחת התוס' והרא"ש אפשר גם מקודם ועי'
דרישה מה שהמליץ בעד הב"י.

איברא דנראה אדרבה דלפי השתנות הטעם נשתנה הענין
דהנה רב ש"ס גאון כתב שאין לצרך עד לאחר
המילה כיון שנעשית ע"י אחר וכ"כ בעל העיטור משמע
דמעיקר דינא נדקו דברי רש"ס דצריך לצרך עובר לעשייתן
ככל ברכת המלות אלא כיון שא"א דנעשית ע"י אחר ולפי"ז
אם היה האב מוהל הכ"נ דהיה מודה רש"ג דמצרך עובר
לעשייתן דאזל ליה טעם דנעשית ע"י אחר אצל לר"ת דהוא
ברכת שבת שקיים המילה ודאי דאפילו האב מוהל מצרך לאחר
המילה דוקא וא"כ ודאי שסבירא רש"ג הוא דעה שלישית
וכדעת הטור ועל שיטת הרש"ג הוא דקאי הרא"ש ז"ל
ומפרש דיצרך צין מילה לפריעה דאכתי מקרי עובר לעשייתן
ולדעת ר"ת לא צוי עובר לעשייתן כלל.

ובנוסחת המנהג יש לישב קצת קושיות האחרונים ז"ל מה
שאנו מצרכין להכניסו בצרייתו של א"א והלא
למ"ד לא ניתנה פריעה לא"א ומל ולא פרע כאילו לא מל
א"כ מילה זו שנויה הוא ממילת א"א ועי' מטא משה הל'
מילה וזכרותיה אות י"ד בשם ר"י הזקן ובשו"ת ח"ס יו"ד
מה שכתב בזה. ובמקום אחר פי' דמה"ט אומרים ברכת
להכניסו קודם הפריעה למ"ד לא נתנה פריעה לא"א א"כ
צרייתו של א"א היה רק החיתוך ו"ש אומרים להכניסו בצרייתו
של א"א ואח"כ פורעין וזה דלא כמתחדשים שרוצים לחתוך
עור הפריעה עם הערלה ובפעם אחת ודו"ק. ולפי הנ"ל י"ל
דברכה זו אינה אלא שבת שהכניסו לכל מלות ה' שזה צרייתו
של א"א כמ"ש כי ידעתיו למען אשר יוה את בניו ואת ביתו
אחריו ושמרו דרך ה' לעשות נדקה ומשפט וק"ל.

דושכ"ג בלב ונפש

מנשה הקמן

לכתחילה וכתב כ"ת דאפשר אינו ראה כ"כ כי ידוע דהעור הערלה המכסה את הגיד הוא רחב וארוך הרבה כדי שיוכל להימתח ולהכווץ וא"כ אם לא היו עושים חלוק נר ודחוק מקצו לעטרה או תחבשות שעושין היום אף אם היו חותכים כל הערלה וגם כל עור הפריעה עדיין היה אפשר שעור הגיד ישתרצב למעלה וידבק ויכסה את העטרה ע"כ.

ולפענ"ד מי שהוא בקי קצת בטבע העניינים זהו דבר בלתי אפשרי מצד עצמו אם יתחוך כל העור עד למעלה מן העטרה אז העור אינו חוזר כלל ואינו נשאר כך אפילו אם הגיד נתכווץ בכל האפשר ועכ"פ אינו נדבק ונשאר כך כל שנחתך כראוי ואם לא נחתך ונשאר מעור הערלה ממילא יחזור ויפול לאחר שנתרפא ויקח התחבשות או החלוק שעשו בזמן הגמרא, אלא בעור הפריעה שפורעין אותו ונשאר שמה ומחזירין אותו תחת העטרה לזה אם לא יעשו תחבשות או חלוק בזמן הגמרא אפשר שיחזור וידבק בעטרה כאשר עיני ראו כבר כנלפענ"ד פשוט.

סימן קס"ט

בנוסח הרחמן הוא ישלח לנו משיחו

עוד להג"ל

ובדברי אגדה אשר אמר כ"ת צברית מילה בנוסח הרחמן הוא ישלח לנו משיחו הולך תמים בזכות חתן מילות דמים ותמה היכן מרומז שהגאולה תהיה בזכות המילה, עוד תמה שהפייטן הוסיף להשתמש בדברי המן לעם אחד מפוזר ומפורד בין העמים. ותי' מעב"ת ע"פ זוה"ק פרשת לך קם אחרא ואזל וכו' א"ל הקצ"ה למשה וכי את אזיל לאפקא ית ישראל ממזרים וכו' ואת אנשיית מנך קיימא דברך לא אתגזר וכו' מבואר דלולי שמל בנו לא היו יוצאין ממזרים ושאיר כתב הפייטן בזכות וכו'.

ולפענ"ד דאיתא בפרדר"א פכ"ט וז"ל, מכאן אתה למד שבני יעקב היו נמולין ומלו צניהם והנחילום לחק עולם עד שעמד פרעה וגזר עליהם גזירות קשות ומנע מהם צרית מילה וציוס שיצאו ישראל ממזרים נימולו כולם מגדול ועד קטן שנאמר (יהושע ה') כי מולים היו כל העם היוצאים וגו' והיו לוקחים דם מילה ודם פסח והיו נותנין על משקוף צתייהם וכשעבר הקצ"ה לנגוף את מזרים וראה את דם הצרית ודם הפסח נתמלא רחמים על ישראל שנאמר (יחזקאל י') ואעבור עליך וארחץ אתך ממצות דמך ואומר לך בדמך חיי ואומר לך בדמך חיי אמר רבי אלעזר וכי מה ראה הכתוב לומר שני פעמים בדמך חיי אלא אמר הקצ"ה בזכות דם צרית מילה ודם פסח גאלתי אתכם ממזרים וזכותם אתם

דכל עבודה מצוה בפני עצמה היא וכמו ד' עבודות בקרבן שהם מצות נפרדות ונקראין מצוה אחת לענין המצוה וכן נראה נמי בח"ס שו"ת ח"ו סימן נ"ט שכתב מי שמל במקום שאין אומן לפרוע והוא אינו רוצה לפרוע משמע הא יש אומן יודע לפרוע הוא פטור מכרת דאמר אנא עבדנא פלגא דמצוה. ונראה עוד ראה ממדרש רבה נשא פי"א הביאו אבודרה"ם הל' ברכות דף קל"ב ובספר מטה משה הל' מילה שימו איש חרבו על ירכו משה מל ואהרן פורע ויהושע משקה ועי' תוי"ט פי"ט דשבת מ"ו וי"א יהושע מוהל ואהרן פורע ומשה משקה ע"ש ולכ"ע אי נימא דצחיתוך לחודיה ליכא מצוה א"כ למה משה מל ולא קיים המצוה ונתנו לאהרן אטו משה רבינו לאו אוהב מצות הוה אלא נראה לכאורה ראה צרורה דעל הצחיתוך לחודיה נמי איכא מצוה והוא מצוה בפני עצמה ופריעה מצוה בפני עצמה וכן נראה לכא' מדברי מהרי"ל ז"ל הל' מילה שכתב מצות מילה שני דברים מילה ופריעה וזה שוב מול את בני ישראל שנית דראשונה היא המילה שני הוא הפריעה שנית בגימ' פריע"ת ע"כ ע"ש נראה לכאורה דמילה בפני עצמה נמי מצוה היא וכדעת האחרונים ז"ל.

ובעיקר מצות מילה ראיתי לכ"ג שהאריך צוה וימחול נא לעיין בספרינו משנה הלכות ח"ו מה שהארכנו צוה צב"ד נגד המתחדשים שרוצים ח"ו להכניס חדשות במצות מילה ולבטל מצות פריעה לגמרי צידים אלא לחתוך עור הפריעה לגמרי וכמה כרכורים נזכרו רבותינו האחרונים על שרצו לפרוע במספרים ולא בצפורן וכ"ש עכשיו שנחנו יד ח"ו לבטל מצות פריעה לגמרי, לצד כי הם עוזרים על לאו דחובל בחבירו במקום שאינו צריך והארכנו צוה צב"ד, חוץ מזה הם מבטלים מצות פריעה וכל מי שצידו למחות יצא וימחה ויקבל שכר הרבה וכבר הצאתי מגאונים דורינו שקמו לעזרתנו שח"ו לשנות אפילו קולו של יו"ד וכ"ש במצות מילה הקדושה לנו.

דושכ"ג בידירות נאמנה בלב ונפש

במשנה הקמן

סימן קס"ח

ביאור הא דאין עושין חלוק לכתחילה

אך למט'מנים התשל"ה בני

מע"כ ידי"ג ש"ב חו"פ וז"ח נ"נ אי"א בנש"ק זרע ברך כש"ת הרב מוה"ר מאיר פישמאן הי"ו, ירושלים ת"ו.

אחדשבה"מ וש"ת צידדות נאמנה וכו', וצ"ת אשר העיר בספרי משנה הלכות ח"ו סימן קע"א מה שהצאתי ראה מפירש"י פ' ר"א דאין עושין לה חלוק

והנראה דלא קשה מידי דודאי חובל, ומקיים מצות מילה, תרי מילי נינהו והוא דהתורה התירה למול בין בחול ובין בשבת ויהיה בין הודחה ובין הותרה (דבאמת דבר זה לאו פשוט הוא ורוב הראשונים ואחרונים ס"ל מילה דחוייה הוא ולא הותרה והרחצתי בזה קצת בספרי משנה הלכות ח"ג סימן מ"ב דעת העט"ח דהותרה ודעת מרן הח"ס ז"ל א"ח סימן פ"ה דמילה לד"ה דחוייה היא אלל שבת ע"ש). ומיהו לכ"ע לא הותרה ולא הודחה אלא מה ששייך למצות מילה אבל מה שאינו ממצות מילה אלא חבלה בעלמא לכ"ע חייב וגדולה מזו כתב העט"ח (דס"ל מילה הותרה) א"ח סימן ז' בשו"ת שלו דאפילו למ"ד הותרה מ"מ במכשירין שהיה אפשר לעשותן מע"ש אסור לעשותן עצורו בשבת מכח הותרה אלא מ"מ כיון שהוא עכשיו לפנינו צרכנו בשבת ואם לא נחלל שבת בעצורו אפילו במכשירים אפשר שיצא לידי סכנת נפשות וימות נדחה לפניו שבת כמו בכל איסורי תורה שאין עומדין בפני פ"ג מקרא דוחי בהם ע"ש באריכות, וא"כ הכ"נ דידון אפילו ימא מילה הותרה מ"מ לא הותר אלא מה ששייך למצות מילה אבל מה שאינו ממצות מילה חבלה בעלמא הוא וחבלה אסור ככל חובל דעלמא שאסור בין בחול ובין בשבת.

וראיה לזה מגמרא סנהדרין פ"ד ע"ב רב לא שציק לבדיה למשקל ליה קולא דלמא חביל ליה והו"ל שגגת איסור ופריך שם א"ה אחר נמי ומשני אחר שגגת לאו בנו שגגת חנק ועי' כ"מ פ"ה מהל' ממרים ד"ה אע"פ ובשו"ת הריב"ש סימן תפ"ד ובש"ע הגרש"ז הל' נזקי נפש ס"ד מבוחר דאפילו רופא העושה מצוה ברפואתו מ"מ אם חבל יותר מהנזק הרי הוא בשגגת לאו והא דאמרו בגמרא יצמות קי"ט ע"א מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת כבר עמד בזה התה"ד סימן ר"ג ועי' גמרא ב"מ דנ"ו ע"א קשיא ליה לר"א מיתה ביד"ש ומשני ליה שמואל דילמא שאני מיתה ב"ד דחמירא ועי' שו"ת תורת חסד סימן כ"ט באריכות ובשו"ת מהרי"ט ריש חיו"ד הרי מבוחר דאפילו חובל במצוה כל שחבל יותר מהנזק הרי הוא בכלל חובל אלא שאם חבל יותר בשוגג הרי הוא בשגגת לאו ואם חבל במוזד הרי הוא חייב אם הוא יותר מהנזק להמצוה וזה פשוט וצורר מאד.

ואפילו להרמב"ן הוצא בנמק"י סנהדרין פ"ד ה"ל שחמה דא"כ לא יעסק אדם ברפואה כלל דילמא טעי והו"ל שגגת סייף ותי' דמכה אדם לרפואה פטור ומצוה דואהבת לרעך כמוך הוא ואפ"ה לא שצקין לבדיה דילמא חביל ביה טפי וכ"כ הר"ן שהרופא המומחה כשיטעה אינו שוגג אלא כאונס ולדידהו לכאורה ליכא שגגת לאו נמי בטעה מ"מ פשוט דזה דוקא ברפואה שטעה וחבל יותר מהנזק אבל העושה במוזד שיודע שאין צריך עוד לרפואה זו והוא חותך

עמידים ליגאל בסוף לכך נאמר שני פעמים בדמיון חיי והנראה פשוט דבזכות מצות מילה נגאלו ובזכותה עמידים להגאל וא"כ שפיר תקנו הרחמן ישלח לנו משיחו הולך תמים בזכות חתן מילות דמים.

א"י דאיתא במדרש שהצטית הקצ"ה לאלוהו שצבל ברית מילה ימחלו עונותיהם של כל הנאספים שם ולכן מיד לאחר הברית מבקשים שישלח לנו משיחו הולך תמים ואלוהו שיצטר לנו ירחמים אחר שכבר מחלו עונותיהם וממילא ובה לציין גואל ולשני פשע ציעקב וק"ל.

ובפירוש מפורד ומפורד יפה פי' ונהגתי מאד, ועי' חנוך מצות מילה, וי"ל עוד לפ"מ דאמרו בגמרא יומא דף ט' דהחורבן היתה צעזעל שגאת חנם והיינו הפרוד ואולי היו בנ"י לעם אחד כבר היה מוציא אותנו ולזה אנו מתנזלים ישלח לנו משיחו לעם אחד כלומר שצאמת אנחנו עם אחד אלא מה שאנו צעוני"ה בלי אהבה זה לזה הוא מפני שמפורד ומפורד בין העמים וזה הוא שגמרה לנו אבל כשיחזירו לארצנו הקדושה ע"י משיח נדקינו מיד נהיה לעם אחד.

ובזה הגני ש"ב ידיד נפשו מברכו בברכת מז"ט ולכל המשפחה בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קע

החותך עור הפריעה עם הערלה בשבת חייב

מורש"ק משפטים התשל"ה בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרה"ג המפורסם ור"ה נר"נ וכו' כש"ת מוה"ר שמואל אלימלך טוירק שליט"א, בעמ"ח ספר כרם צבי, רב בבראנקס נ"י.

אחדשה"מ וש"ת צידידות נאמנה, וצדבר מה שחמה מעכ"ת אמה שכתבתי דאזתם שחותכין עור הפריעה מה שלא נטווו חייבין בחילול שבת ואיסור חבלה ממה שפסק המחבר א"ח סימן של"א ס"ב דכל זמן שלא סילק ידו מן המילה חוזר אפילו על זינין שאינם מעכבים ובחי' הר"ן כתב דאפי' כבר סילק ידו מן החתוך והתחיל לפרוע מקרי לא סילק ידו מן המילה דמילה ופריעה חדא מילתא היא וכן פסקו האחרונים ותמה דאיך מותר זה הא הו"ל חבלה בשבת ובחול אלא מוכרחים לומר דמילה הותרה בשבת וגם לענין חבלה הותרה וכל זמן שלא סילק ידו מן המילה מותר לחבול ולעשות חצורה ומינה תמה גם על הלבוש הבאחי בספרי שכתב דהמוהל שרופא לחתוך עור הערלה מעט מעט חתיכה קטנה במקום שהיה יכול לחתוך צבת אחת חייב על כל חצורה וחצורה שעושה שלא לצורך.

לאו שפיר מותר לחזור ארצין אפילו אינן מעבדין אבל בשבת דהו"ל שגגת סקילה אינו חוזר וכגמרא סנהדרין הנ"ל דבזנו חששו משום דהו"ל שגגת חנק ואמי שפיר הכל בס"ד.

עב"פ פשוט וזכור דהא דחזר ארצין שאינן מעבדין משום דבעיקר המנוה הם בכלל הערלה ונתנו לחתוך אבל יותר מזה כל שאין ניתן לחתוך הרי הוא בכלל חובל והחובל במזיד חייב וזה פשוט מאד, ובאמת כתבתי במקום אחר דגם על כל מוהל יש להזהיר שיכוין היטב ולא יחתוך במזיד יותר אפילו מעור הערלה ממה שצריך כי אם מכיון ואפ"ה יוצא לו שחתוך יותר מהצריך הרי הוא בכלל שגגת לאו ונכנס במחלוקת הפוסקים שהבאתי לעיל לענין רופא אם הוא בכלל שוגג או כאונס אבל אם הוא מכיון לחתוך יותר מהצריך הרי הוא בכלל חובל במזיד וחייב לכ"ע.

סימן קעא

פריעה בעי דוקא בצפורן

עוד להג"ל

עוד הקשה מעל דמה נעשה עם ראיות צעל שו"ת זרע אמת שהביא מגמרא יצמות דף ע"א ע"כ מקרא דעשה לך חרבות זורים שמעם יליף לה הגמרא פריעה הרי דפריעה היתה ע"י חרבות וגם מה שצמשה לא הזכירו בשום מקום ולא בגמרא פריעה בצפורן. והנה מקושיא דלא מזכיר בגמרא צפורן לפענ"ד ריח קושיא ליתא דכיון דמפורש במדרש דבעי צפורן ולא מפורש בגמרא להיפוך הרי קי"ל בזה דהלכה כמדרש וצפרט היכא דהמדרש מספר מעשה רב למדין לכ"ע ע"י ברכ"י א"ח סימן רט"ו בשו"צ ס"א וכנה"ג א"ח בכללי הגמרא סעי' ע' וזה פשוט בפוסקים וכמה מקומות והלכות שבגמרא לא הזכירו כלל אופן עשייתן שהיה הדבר ידוע ומפורסם לכל ולא היו צריכין להשמיענו דבר זה וכן הוא במילה שהיה מקובל ממש רבינו או מא"א ע"ה דור אחר דור ולא היה צריך בגמרא להשמיענו דבר זה דהפריעה בצפורן ועכ"פ כיון דמפורש במדרש דצפורן ובגמרא לא מפורש להיפוך אדרבה על המקיל שלא בצפורן להביא ראיה דמותר אפילו שלא בצפורן דכמו שאין מפורש צפורן הכ"נ אינו מפורש להיפוך.

גם מדהביאו כל הראשונים והאחרונים פריעה בצפורן והם הרמב"ם והא"ח והאשכול והכל בו וצעלי הש"ע ונאצי כליו כולם הביאו פריעה בצפורן עד אחרון שבאחרונים ע"כ כולם ידעו מגמרא יצמות הנ"ל דחרבות זורים ואפ"ה כתבו בצפורן וכלשון המדרש ע"כ ס"ל דצפורן דוקא, ואדרבה מדכתבו בגמרא חרבות זורים והם כתבו בצפורן ע"כ לעיכובא

וחובל בחזירו שלא לשם רפואה פשוט דהוא חייב אחרונה ואם הוא בשבת הרי הוא חייב סקילה במזיד והתראה ובחול מלקות ככל חובל בחזירו דהם לא דברו אלא ברופא שטעה באמת וז"פ מאד.

ולפי"ז צדיק נמי פשוט מאד שלכ"ע אם חותך מהעור יותר מהצריך למנוה מילה פשוט דהו"ל בכלל חובל אלא שאם חתך בשוגג שחשש שגם זה בכלל המנוה הו"ל שגגת לאו אבל אם חתך במזיד הו"ל חובל בעלמא וזה פשוט מאד א"כ החותך עור הפריעה שאינו בכלל המנוה לחתוך דלא מצינו בשום מקום בתורה ולא בשום אחד מהפוסקים בש"ס או לאחריו שיהא מנוה לחתך עור הפריעה א"כ הו"ל חותך חובל בשבת שלא לצורך וכן בחול, וכן מצאתי לאחר זמן בשו"ת מחנה חיים ח"ב שכתב כן להדיא ע"ש בצמחן ק"ב. ומה שהביאו בשם רב האי גאון אין לכפול זה כאן כי כבר הארכתי בזה.

ולא קשה מצינן שאין מעבדין המילה דחזר עליהם צין בחול וצין בשבת כל זמן שלא פירש ולא סילק ידו מן החיתוך ולהר"ן אפילו מן הפריעה דבאמת צינן שאינן מעבדין הם ג"כ ממנוה מילה ולכתחילה אמרה תורה לחתוך כל עור הערלה וא"כ צינן אלו בכלל היתר הם בחול ובכלל היתר או דחוייה בשבת דמנוה אחת היא אלא אם כבר פירש או ההלכה דאין צריך לחזור עליהם דכך באה הלכה דאומן צינן הם בכלל הערלה לחתוך אותן ואם לא חתכם אין חזר עליהם.

ובמקום אחר כתבתי להגר"א ש"ך (ר"מ פוניאצ'ו) שלט"א) לישב בזה שיטת הרמב"ם שכתב בזה' מילה דעל צינן שאין מעבדין את המילה חזר עליהן צין בחול וצין בשבת כל זמן שלא פירש ואם פירש עצמו אינו חזר עליהם לא בחול ולא בשבת לפי פ"י האחרונים ודלא ככ"מ שם והגר"י הלוי מצריסק והגר"א ש"ך דחקו לישבו שהוא נראה נגד הגמרא וכתבתי בצ"ד דהרמב"ם ס"ל דצינן שאין מעבדין הם בכלל המילה כל זמן שלא פירש ולא סילק ידו הרי הוא בכלל המילה אבל לאחר שפירש א"כ הרי כבר המילה כשרה היא כך ואינו חוזר אלא משום הידור מנוה ולזה כבר אסור לחזור ולחבול דעומד נגדו אסור חבלה בחול ואסור סקילה בשבת ולכן ס"ל דלאחר שפירש אינו חוזר, ולשאר הפוסקים דמחלקים צין חול לשבת י"ל נמי דס"ל דעל צינן בעצמן יכול לחזור משום דהוא בכלל המנוה, אלא דיש לחוש שמה יחתוך יותר. ובשלמא בתחלה לא חיישינן פן יוסיף דרך צותה תורה ולא נתנה תורה למלאכי השרת אבל כשכבר חתך רוב הערלה ולא נשאר רק צינן שאינן מעבדין א"כ יש לן נגדו חשש שמה ירבה ולכן בחול דהו"ל שגגת

או מספרים וכגון בגר שנתגייר או ערל שמתו אחיו מחמת מילה שלא מל בקטנותו ואין ציד אדם לפורעו בצפרינו ולפי"ו אחי שפיר מאד קושיה הגר"א וואסערמאן דהאי תנא ס"ל דישאל מלו במדבר רק לא פרעו וא"כ הרי היו כבר גדולים בני ארבעים שנה שלא פרעו ולא היה אפשר לפרע בצפורן לכן עשה להם חרבות נזרים דהיינו דלא אפשר לא אפשר אבל היכא דאפשר בצפורן ודאי אסור למול בחרבות נזרים וזה יהיה מדויק הלשון עשה לך וגו' ושוב מול את בניי שנית ודרשו שנית זו פריעה. ולהנ"ל יהיה מדויק דדוקא פריעה שהוא שנית שכבר מלו ולא פרעו כה"ג צעי חרבות נזרים אבל כשהמילה אינה שנית הכ"נ דלא צעי חרבות נזרים לפריעה דאז הפריעה בצפורן עכ"פ לפי"ו שפיר מיושב קושיה הגר"א ולפי"ו יש להעמיד סברת הגר"א ואסערמאן וחוזר ונראה דבצפורן שכתב הרמב"ם הוא דאורי"י דלא צריך לדחוק משום קושייתו הנ"ל.

ועוד צו שלישית דהנה מצינו שם חלופי גירסאות בגמרא יצמות הנ"ל וללישנא אחרינא שברש"י ולפי גירסת ר"ח בתוס' שם דשוב ושנית חדא מילתא הוא וגרסינן ודלמא לאקושי כו' ולהכי אחי ולא לפריעה ולפי גירסא זו לא משני מידי אהך קושיא א"כ למסקנא נפרך מ"ד דלא נתנה פריעה לא"א והחרבות נזרים שעשה יהושע לא היה לפריעה כלל אלא למול את בניי שלא מלו במדבר ולהאי לישנא גרסינן ודילמא לאקושי סוף מילה ולאז לפריעה אחי אלא לעיכוב סוף מילה ע"י רש"י שם ולפי"ו נמי אין ראייה כלל מדברי הגמ' לענין פריעה וא"כ פריעה ממילא הו"ל בצפורן. שוב מנאחי ברד"ק (יהושע ה' ב') וז"ל, ויש מרז"ל שאמרו כי אמר שנית על הפריעה כי לא נתנה פריעת מילה לא"א ונדחו דברים אלו ואמרו כי שנית ר"ל על ציץ המעבצין את המילה שמהירו שיחזור עליהם שנית ויראה כי נימולו היטב וכו' ע"ש וכ"כ הריטב"א ז"ל יצמות הנ"ל נראה דס"ל צאמת דנדחו הדברים וכגו' ר"ח ז"ל ולישנא אחרינא שברש"י ואחי שפיר.

ורביעי בקודש נראה דמעיקרא לא קשיא מידי דהרי בגמרא אמרו וז"ל, אמר רב לא נתנה פריעת מילה לא"א שנאמר צעת ההיא אמר ה' אל יהושע עשה לך חרבות נזרים וגו' ופרץ ודילמא הנך דלא מהול דכתיב כי מולים היו כל העם היוצאים וכל העם הילודים וגו' ומשני א"כ מאי שוב אלא לאז לפריעה. והנה נראה פשוט דסברת המקשה היה שדחה דלמא החרבות עשה להנך שלא מלו במדבר דהרי ישאל לא מלו במדבר ארבעים שנה והיו צריכין למול דהכי ס"ל ש"ס דילן כמ"ס בסמוך ובמדבר מ"ט לא ועי' תוס' שם משמע דלא מהול כלל במדבר ולזה לא תירץ התרנן כלום

כתבו כן דאל"כ ה"ל לכתוב בצפורן או בכלי וכמו שכתב הרמב"ם מפורש לענין מילה דבכל מלין ובכל מיני ברזל אפילו לכתחלה ואח"כ כתב וכבר נהגו כל ישראל בסכין הכ"נ הי"ל להרמב"ם לכתוב בכל פורעין וכו' וכבר נהגו ישראל לפרוע בצפורן ומדכתב במילה דבכל מלין ובפריעה כתב ופורעין בצפורן ע"כ דבפריעה ליכא דרכא אחרינא וזה לפענ"ד ראייה ברורה דעכ"פ הי"ל להרמב"ם להשמיענו דיש אופן אחר לפריעה ג"כ ונסתרו דברי אחיזה אחרונים שרצו לומר דהרמב"ם רק דרך המילה משמיענו ולא דייק בדבריו דא"כ למה לא השמיענו גם כזה רק דרך הפריעה והי"ל לומר ולהשמיענו צפריעה כמו במילה עיין שם פ"ב מהל' מילה ה"א שכתב בכל מלין ואפילו צור וצוכוכית ובכל דבר שכורת ולא ימול בקרומית של קנה מפני הסכנה ומלואה מן המוצחר למול בצרזל צין בסכין צין במספרים ונהגו כל ישראל בסכין הנה ביאר ופי' בדיוק כל אופן המילה במה מלין לכתחילה ובמה דדיעבד ועד שצא אפילו להגיד המנהג ואפ"ה לא הזכיר כלל הפריעה במה עושין והי"ל בכל מלין ופורעין צור וצוכוכית ובכל דבר הכורת ופריעה מלואה מן המוצחר בצפרינים ואח"כ הי"ל כיצד מוהלין חותכין את כל העור וכו' ואח"כ פורעין וכו' בצפורן ומדלא כתב כלום צדיי מילה מדין פריעה שמומרת בכל הני דחשך ורק כתב ואח"כ פורעין את הקרום בצפורן מבואר דס"ל דפריעה א"א בכל הני דוקא בצפורן הוא ולכן לא כתב כלל מדין פריעה קודם כיצד פורעין דא"א באופן אחר וזה ברור מאד ופלא על קצת אחרונים שרצו ח"ו לומר דהרמב"ם שלא בדיוק כתב דבריו.

ומעתה נבא לדחות דברי הבעל זרע אמת מדברי הגמרא יצמות הנ"ל בכמה אנפי, א) לפ"מ שראיתי בקובץ שיעורים להגר"א וואסערמאן ז"ל סימן ס"ד אות ח' שעמד בקושיא זו וכתב וז"ל, משמע מסוגיין דאפשר לפרוע בסכין דהא בגמרא מוקי קרא דעשה לך חרבות נזרים לפריעה והרמב"ם כתב דפורעין בצפורן ומקורו באגדה דצפרינים להסתכל בהן בהצדלה ולפריעה וז"ל דזה אינו אלא מדרבנן דומיא דלהסתכל בהן בהצדלה ע"כ. מבואר דהגאון ז"ל הרגיש בקושיא זו ותי' דפריעה ודאי רק בצפורן הוא אלא שהוא מדרבנן ובגמרא מדאורייתא אבל א"כ מבואר מדברי הגר"א ז"ל דפריעה אסור בסכין מדרבנן עכ"פ וראיה ברורה מדברי הגאון דאסור לחתכו בסכין מדרבנן עכ"פ אלא דמעיקרא הי' ס"ל דבצפורן מדאורייתא הוא ומכא הגמרא הנ"ל דחה לעצמו דהוא דרבנן אבל ודאי דהלכה בצפורן דוקא.

שנית נראה לפמ"ש קצת אחרונים ז"ל דהגם דעיקר פריעה הוא בצפורן אבל בגדול שנתקשה העור עד שא"א לפרעו בצפורן או מותר לפרוע גם הקרום בסכין

סימן קעב

במנהג שעשו המתחדשים במצות מילה
לחתוך עור הפריעה

י"ד לחדש הרחמים התשל"ד בני יצ"ר

מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח נר"צ אי"א בנש"ק וכו' כש"ת
מוה"ר אשר אנשיל ב"ץ שליט"א, בעמח"ס נחל הברית
ב"ח על הלכות מילה.

אחדש"ת, ראיתי להעיר קצת צמא שהציא מנהג
המתחדשים בהלכות מילה צסימן ל"צ צספרו

והיינו שמצטלין מנאות פריעה לגמרי כלומר שחותכין עור
הפריעה עם עור הערלה יחדיו ודלא כמקובל לנו מאבותינו
ואבות אבותינו דור אחר דור עד משה רבינו מסיני. והנה
אין רגוני לעבור אהא פרשתא עכשיו כי צ"ה הארכתי צוה
צירור גמור צס"ד צכמה תשובות שנדפסו עכשיו צספרי
שו"ת משנה הלכות ח"ו אשר אך ילא לאור צסי' קע"א עד
סי' קע"ט והראתי לדעת כי מימות משה רבינו ע"ה ועד
היום מעולם נהגו למול דוקא פריעה אחר החיתוך ולא חתכו
עור הפריעה ועי' מדרש רבה צמדבר הציאו אצורהם ה'ל'
צרכות דף קל"צ וצספר מטה משה ה'ל' מילה וז"ל, שימו
איש חרצו על ירכו משה מל ואהרן פורע ויהושע משקה
ופי' אצורהם לפי שכל אותן מ' שנה לא היו מולים צמדבר
ועכשיו היו עומדים ליהרג לא רצו משה ואהרן שיהרגו צלא
מילה וצלא קצלת מנהג ולכך היה משה מל ואהרן פורע
ויהושע משקה אותם עפר העגל שעשו, הנה למדנו ממה
רבינו ע"ה שהוא ה' מל ואהרן פורע ולא חתך עור הערלה
ופריעה יחדיו ח"ו ומי לא יחוש לשנות אופן המילה ממה
שקיים אדון הנציאים משה רבינו שקבל סדר המילה מסיני
ואם היה ענין לחתוך עור הפריעה עם הערלה והיה ממעט
צנער כפי המתחדשים או ממעט הוצאת דם והיה מותר
צאופן זה ודאי היה משה רבינו עשאו צאופן זה אצל פשוט
דמשה רבינו הנותן התורה הראה לנו האיד לקיים כל המצות
וכן מצות מילה הראה לנו שזה מצותו ומי לנו חשוב לאמר
שאפשר לשנות.

והשנית מה שכתבו כל הפוסקים הראשונים והאחרונים
מחכמי הש"ס עד לצעלי השולחן ערוך צמשנה
צבת מוהלין ופורעין ומוציין וכו' ופירש"י מוהלין חותך את
הערלה ופורעין את העור המכסה ראש הגיד ע"כ מצאנו
דהני תרי נינהו מוהלין היינו חותכין ופורעין היינו שפורע
עור המכסה ראש הגיד ואין זה צכלל חותכין ועי' שם ואין
עושין חלוק לכתחלה וכו' וצגמ' שם אימא דאצי' היה עושה
החלוק והיינו שלא יחזור עור הפריעה שלא היו חותכין עור
הפריעה עם הערלה אלא פורעין ולכן עושין חלוק להדקו

אלא שתי דא"כ מאי שוב והנראה כוונתו דהכ"נ דחרצות
צורים היה צריך למול אותן שלא מלו אפילו לרצ אלא דא"כ
לא היה לומר שוב מינה ילפינן פריעה אצל לפי"ו פריעה
לא ילפינן מחרצות צורים וא"כ לא עשו החרצות לפרוע אלא
למול אותם שלא מלו עדיין, והפריעה דרשו משוב או מלשון
שנית כמ"ש המהרי"ל דמשנית משמע פריעה שהוא צגימ'
שלו ע"ש וא"כ פריעה אהכ"נ דהיא צנפורן וז"פ מאד
לפענ"ד זה א"כ אחי אליצא דכ"ע ואין מכאן ראיה לזרע
אמת כלל.

איברא דאומר אני אפילו לדעת הפרד"א ומגלת סתרים
שהציאו התוס' ושאר מפרשים צצמדבר נמי מלו
אלא שלא פרעו או מפני עיניו הדרך כדעת התוס' או מפני
שלא נטווה משה מפי הגבורה על מנאות פריעה עד סוף שנת
ארבעים קודם כניסתן לארץ כפי דעת הרמב"ן ז"ל והריטב"א
ועוד ראשונים מ"מ החרצות צורים לא עשה צצציל הפריעה
אלא להנימולים שלא מלו עדיין שלא יכנסו צלי מילה לארץ
(ועי' ילקוט שמעוני יהושע ה' צשם ויקרא רבה) וימל את
צני ישראל אל גבעת הערלות מקום שהוא גבעה צערלה רצ'
נחמן אומר תן חלק לשבעה זה דור שמלן משה לשבעה וגם
לשמונה זה דור שמלן יהושע לשמונה וכוונתו נראה דהמילה
היתה לשמונה ולכאורה הרי לפי המדרשים מל את כל מי
שלא מל ארבעים שנה א"כ לא הוה לשמונה אצל לפ"מ
שכתבתי נראה דהא קמ"ל דיהושע מל אותן שהיו צריכין למול
צשמונה צחרצות צורים אצל השאר לא מל אלא פרע והפריעה
לא היתה צחרצות צורים ומיהו הרמב"ן ז"ל כתב דרבי
ישמעאל צפדר"א פליג אגמרא דידן ועי' ישרש יעקב יצמות
הנ"ל ואין הז"ג להאריך יותר צזה.

ומעתה לידן מאחר שציררנו צעוה"י דאדרבה מדברי
הגמ' לא די שאינו ראיה להזרע אמת אלא
אדרבה א"כ כיון דראינו דכל הפוסקים ס"ל דצפורן דוקא
וכיון דהוסיף מילא הוספתי קמחא דגם דעת הגר"א
ואסערמאן דצפורן דוקא הוא וגם מדברי הרמב"ם לכאורה
ראיה צרורה לדברינו צס"ד והכי נהגו אבותינו ואבות
אבותינו מפי הקבלה ודאי ח"ו שאין לשנות ממנהג אבותינו
והלכה פסוקה צמנה יקרה כזו חוכת מנאות מילה יגן עלינו
ונזכה לציתת משיח צדקינו צצ"א.

אלו דברי ידידי דושה"ט ויש"ת, ויותר ממה שכתוב כאן יש
לכתוב אמנם בעונ"ה אין הז"ג ואני עוד חייב גם לכ"ת להשיב
על כמה ענינים ואני מקוה אי"ה לעת הפנאי, ועד התם הנני
מברכו בברכת התורה בלב ונפש

מנשה הקמן

ועוד יש צוה משום חובל בחבירו שלא לזרוך דחייב מלקות ובשבת סקילה בהתראה וכן מנאמי בשו"ת מחנה חיים ח"צ סימן ק"צ ע"ש ודו"ק.

עוד כתבתי בגליון שלי לפ"מ שכתב הבה"ג הביאו הטור יו"ד סימן כ"ח לענין כסוי הדם שמכסה ואחר כך מצרך ואע"ג דכל המצות מצרך עליהן עובר לעשייתן ה"מ בתחילת המצוה אבל זו סיוס מצוה הוא ובאמצע מצוה אין ראוי לזכר הילכך מצרך על השחיטה קודם התחלת המצוה ועל הכסוי אחר גמר המצוה וכתב א"א הרא"ש ז"ל ולא נהגו כן עכ"ל, וכתב עליו הבי"ט הטעם דאין העולם נוהגין כן משום דחשבו כסוי מצוה בפני עצמה ע"ש. מבואר דבעיקר הדין מודי הרא"ש והטור לבה"ג דבעינן הזכרה או בתחלתה או בסוף המצוה ובאמצע המצוה אין ראוי לזכר אלא דס"ל כסוי מצוה בפני עצמה. והנה כעת נהוג עלמא לזכר האז בין מילה ופריעה אשר קצמ"ו להכניסו בצרייתו של א"א ואי מילה ופריעה חדא מצוה היא אכתי תקשה קושית הבה"ג והלא באמצע המצוה אין ראוי לזכר אלא פשוט דכיון דנהוג עלמא לזכר באמצע לפי שס"ל דחמך מצוה בפני עצמה הוא ופריעה מצוה בפני עצמה הוא והס תרי מצות. וצחי' הארכתי צוה ג"כ והגם שיש לדחוק צוה קצת מ"מ ראוי הוא לסניף להא דלעיל.

עב"פ לא מצינו בשום פוסק ראשון או אחרון מחכמי הש"ס ולמטה אף אחד שיאמר סדר המילה חמך ופריעה יחדיו ועי' מהרי"ל הל' מילה ח"ל, מצות מילה שני דברים מילה ופריעה וזה שוב מול את בני ישראל שנית מהו שנית דראשונה היא המילה שנית היא הפריעה שנית צגימ' פריע"ת ע"כ הנה מבואר דפריעה צריך להיות שנית דוקא ומקרא קדריש לה דראשונה היא המילה ושנית היא הפריעה.

ובמה שהמציאו תשובה אחת בשו"ת שערי צדק שער ה' סימן ו' ומטו זה צדק רב האי גאון שכתב דמנהג צדל היה בהמתחדשים, הנה כבר כתבתי משו"ת הריצ"ש סימן קס"ח שהציא אחד תשובת רב האי גאון ז"ל ח"ל, לאו רבינו האי חתום עלה ואם היא אמיתית לא הוה משתמיט הרי"ף והרמב"ם לכתבה בחיבוריהם ולא אחד מן האחרונים ז"ל וכולם כתבו צהדיא דמתנת שכ"מ שיש צוה קנין צטלה כדין הגמרא ואפשר כי רב האי ז"ל לבני מקום ההוא שכולם נהגו כן היתה כונתו לא לשאר מקומות וזה אמת ויציב עכ"ל, עי' שו"ת הרמ"א סימן מ"ח.

ומעתה ק"ו בן בנו של ק"ו תשובת רבינו האי גאון שהיתה מפורסמת וידועה רק שלא הביאו הרי"ף והרמב"ם והאחרונים צספריהם דן זה רבינו הריצ"ש כמוזיפת ולא מר

למטה מן העטרה שלא יחזור ועל עור הערלה א"א שיחזור וע"כ דעור הפריעה לא חתכו וא"ת דכולם לא ידעו לחתוך שניהם יחד ר"ל מהאי דעתא דמשה רבינו ואהרן הכהן וחכמי הש"ס לא ידעו מה שידועים המוהלים המתחדשים. ומבואר דבימי הש"ס לא חתכו עור הפריעה אלא פרעו. ולא לשתמיט חד מן הראשונים לכתוב חותמין את הערלה ואת עור הפריעה או כיוצא בו שיראה ענין שגם עור הפריעה אפשר לחתוך.

והרמב"ם פ"צ מהל' מילה ה"ב, וסמ"ג, והא"ח הראשון, והכל צו, והטור יו"ד סימן רס"ד, והש"ע שם ס"ג, כולם כ אחד כתבו כיצד מוהלין חותמין כל העור המחפה את העטרה עד שתתגלה כל העטרה ואחר כך פורעין את הקרום הרך שלמטה מן העור בצפורן ומחזירו לכאן ולכאן עד שיראה צער העטרה וכו' הנה דיין כולם צלשונם ואח"כ פורעין את הקרום הרך. ואין לומר דרך דרך לימוד אומנות כתבו כן דודאי לשון "ואחר כך" דוקא הוא וגמרא מפורשת היא וצחים מ"צ ומנחות ט"ז דפריך שם צד"א צקמינה וכו' ומשני אימר כבר נתן את הלבונה צמחשבה ופריך עלה חדא דהיינו רישא ועוד הא חניא ואח"כ קשיא ופירש"י ועוד התניא צצרייתא אחרייתא או שנתן את הקומץ צצחיקה ואח"כ נתן לבונה צמחשבה קשיא ע"כ. הנה מבואר דצש"ס מסיק לה צקשיא משום דכתב ואח"כ והכא כתבוהו כל הראשונים צלשון ואח"כ ח"ו לומר דאינו מדויק ואם צעלי הש"ס דיין כן כ"ש אנו צרבותינו הראשונים כמלאכים אשר על קוץ וקוץ שלהם תורה שלמה היא. ודאי אם רק ללמד סדר האומנות לא היה להם לומר אלא חותכים עור הערלה ופורעין הקרום הרך והיה משמע ממילא דכן הוא הדרך ח"צ מאד.

ועוד מדרשונו לרבותינו האחרונים ז"ל שהרעישו ממש עולמות שלא לפרוע צמכשיר אלא צצפורן דוקא (וטובה צפרין של ראשונים מכרסם של אחרונים) ולא צמספרים עי' צנין ציון ח"א סי' פ"ח וצברה"ש סימן רס"ד סי"ט ח"ל, וכ"ש מה ששמענו לדאבון לצבינו שצאיה מדינות יש שגם הפריעה אין עושין על ידי הצפרנים אלא על ידי אחיה מכונה קטנה שעושה הפריעה ודאי מילתא דתמיה הוא ואין לנו לחדש חדשות כאלה ונהיה כצבותינו וצמדינתנו לא שמענו זה עכ"ל. והנה החס עכ"פ פרעו אלא שלא עשו צצפורן האריך התמרמרו עליהן כ"ש צמדינתנו המתחדשים שמצטלין הפריעה לגמרי ולא טוב הוא החמך מהמכשיר ומגרע גרע שהרי מצטלין לגמרי מצות פריעה.

גם כי הרי מבואר צספרי הקצלה דמצוה דוקא להשאיר עור הפריעה והרי קי"ל דכל מקום שאין הקצלה חולקת על הגולה הכי קי"ל.

דהרמז"ס והטור ועממיהו בכיון דייקו לכתוב דוקא אח"כ פריעה ולא צבת אחת וכ"ש שצ"ה הבאנו דגם משה רבינו לא היה חותך עור הערלה עם הפריעה יחד אלא זה אחר זה מי לנו חשוד ממשה רבינו ולשנות אופן קיומה של מזה.

והנה מה שדחה שם דבריו לא אפלפל כעת רק מה שרצה להציג ראיה מדברי חיים דסצירא ליה דבעור הערלה אין צריך חתוך ודי בהסרה ודחיפה למטה מהעטרה א"כ ע"כ מה שכתבו חותכין את עור הערלה הוא לאו דוקא. דברים אלו באמת תמוהים דאטו רבינו אדמו"ר הגה"ק בעל ד"ח אינו מצריך לחתוך עור הערלה ואטו הוא חולק על הש"ס דאמרו במשנה מוהלין ופורעין ופירש"י מוהלין חותכין עור הערלה וכ"כ הרמז"ס וכל הראשונים לצריך לחתוך עור הערלה וא"כ איך יאמר דמה שכתבו חותכין את עור הערלה לאו דוקא ואטו ס"ל גם למעלתו דאין צריך לחתוך הערלה וא"כ זה קשה מן הראשונה אצל פשוט דגם מרן זצ"ל אינו מתיר מילה בלי חתוך אלא שאם חסר ולא חתך כל עור הערלה הקיל דדיעבד וכמ"ש באות שלום סימן רס"ד סק"י רק שלא חייב לחזור ולחתוך במקום שחסר קצת. ואם באנו לדייק לשון הרמז"ס לפי שיטת מרן הד"ח גם צוה היה אפשר לומר דהרמז"ס שכתב כל העור היינו רוצו דקיי"ל כל במקום רוצ אם באנו לדייק דוקא אצל לא צריכין לה עכ"פ ודאי דלכתחילה צריכין לעשות כמ"ש הרמז"ס ולחתוך כל העור החופה את העטרה ואח"כ לפרוע הקרום בצפורן עכ"פ לא ראיתי צוה שדחה דבריו שם ממה שהביא מקונטרס שערי הלכות כדי דחייה והגם שכתב שם דלכתחילה נכון להדר למול כן לכתחילה, ולפענ"ד אין זה הידור ולא לכתחילה אלא מעיקר דינא ואין לשנות צוה זה כ"ש ודאי היבא דא"א באופן אחר דקדו דבריו דמה יעשה אם א"א באופן אחר אצל ודאי בלאו הכי מדינא אסור לעשות כן.

וב"ה וצ"ש בספרי ח"ו הארכתי צוה והבאתי שם מכמה גאונים הזמן ולדיקיהם שהסכימו שח"ו לשנות ירושת אבות אפילו זו כ"ש.

ודע דבעיקר תשובת רב האי גאון לשונו ג"כ מבולבל שנראה שאין זה לשון רב האי וכמ"ש המעתיק בעצמו שהעתיקו מלשון ערבי ח"ל, דע כי זה החוק יש בצבל מהיום שנים רבות שמושך המוהל את הערלה ומפסיק הקליפה התחתונה בידו כדרך שהן יודעין עד שהיא נפסקת ומאבד אותה עם הערלה וחותך אותה צת אחת ואם אינה נקדקת ונפסקת באצבע או בצפורן יהיה לו סרן הנקרא בלשון ערבי מרור ופסק צו וחותך הכל צבת אחת ושפיר דמי ואין ראוי לחתוך בשני פעמים אצל ראוי להיות המילה ופריעה צבת אחת וכשנעשית שחיהן ילא עד הגה. והנה הרואה יראה דלשון זה

רב האי גאון חתום עלה כ"ש צדידן דלא הציאוהו לא אחד מן הראשונים ולא מן האחרונים בשום מקום ולא אפילו ברמז שכתבו בהלכות מילה הנוהג בכל עת, עד שקם אחד ומנא מציא פתקא בכתב ערבי והעתיקו ללשון עברי ומי יודע אם רבינו האי גאון חתום עלה ובכלל מבטן מי ילאו הדברים ועי' בשו"ת שערי דקדק הנ"ל שזו היתה פתקא בערבית וגם מי יודע האין העתיקה ואפשר שאחד שהמציא בשאלוניקי אופן המילה הנ"ל המציא לעצמו תשובת רב האי הנ"ל ועשה עצמו כאילו הוא מנהג בצל מלפנים ומקדם. אמנם אפילו נימא דהיה כן מנהג בצל הרי לא הציאוהו שום אחד מן הפוסקים ואין לא נהגו כן ולא נזכר בשום מקום מזה ודאי דבטלוהו למנהג הזה וראיה דגם בשאלוניקי בטלו מנהגם אח"כ לאחר שחלקו עליהם וזה פשוט.

ולבן תמה אני מה שהביא שם בספרו סימן הנ"ל ח"ל והנה אם כי רבותינו הראשונים והטור והשלחן ערוך כתבו כולם בלשונם שחותכין את כל עור המחפה את העטרה ואחר כך פורעין הקרום הרך שלמטה מן העור בצפורן ומחזירו לכאן ולכאן עד שיראה בשר העטרה משמע דהפריעה הוא אחר החיתוך וגם דהפריעה הוא בצפורן מ"מ אין הכרח דלקפיידא נקטו כן ד"ל כיון דלעשות מעשה המילה והפריעה ביחד א"א רק לאומנים מומחים ונזכרים לזה גם מהכללים והמכשירים שלא היו מצוי צומנם על כן נקטו אופן היותר מצוי ורגיל שחותכין הערלה ואח"כ פורעין בצפורן דבאופן וסדר זה יוכל כל אחד ואחד לקיים המצוה בלי שום קושיים ולאומנות יתירה עכ"ל.

ותיבמה גדולה הוא שח"ו לומר כן על רבותינו הראשונים ו"ל שלא דקדקו בלשונם ח"ו והלא על דקדוק קטן שבראשונים אנו צונים עליהם תלי תלי הלכות וכאן נאמר שכתבו כמה דברים בלי דקדוק ואם כי גם קצת מהאחרונים רצו לומר כן ישחקק הדבר ולא הרמז"ס ולא כל הראשונים לא כתבו אפילו אות אחת בחנם וגם מה שרצה לומר דלעשות מעשה המילה והפריעה ביחד א"א רק לאומנים מומחים ונזכרים גם לזה כלים מכשירים. הנה באמת גם זה אינו דהרי המציאות מורה דכל אחד ואחד יודע המומחות הזאת ומה מומחות הוא זה להוציא צ' העורות יחד ולחתכם ואדרבה יותר מומחה צריך להיות שלא לחתוך צ' עורות ולפרוע. גם מה שכתב מענין כלים הנזכרים והמכשירים שלא היה מצוי להם, הנה לצד כי מדברי רב האי גאון לפי שהציאו המסתמכים עליו משמע דלא היה להם שום כלי מכשיר רק שהיה באמת מפסיק באצבע או בצפרניו ולזה אין צריך מכשירין ואם משום הסרן שהזכיר שם גם זה אינו כלום שודאי אין זה מכשיר שצריך להיות מצוי שלא היה מצוי. אלא פשוט

והנה ידעתי גם ידעתי כי פי' בדברי רה"ג דחוק ומעולס
אין דרכי להכניס פילא בקופה דמחטא אמנם להיות
אם נגיד שזה תשובת הגאון כדי שלא לשוי' חולק על כל
הפוסקים ועל המקובל לנו דחקתי בעצמי כפי האפשר וכ"ש
שאין זה לשון רב האי אלא העתקת המעתיק פשוט שאין לן
לפשוט מיניה די"ל דלישניה דהגאון לא היה כן.

ידיה האין שיהיה פשוט דאין לנו ללמוד מקטע הנמצא
בתשובות הנ"ל בלשון ערבי דלאו מר בר רב אשי חתום
עלה ואפילו לא היה מנגד למנהגיו וכ"ש שהוא מנגד למנהג
המקובל לנו מימות משה וכן מצוה כלל הפוסקים דקודם
חתוך ואח"כ פריעה וכמ"ס מהרי"ל וע"ז באמת אנו מזכירין
אשקב"ו להכניסו בצריתו של א"א והלא למ"ד לא נחנה פריעה
לא"א אין זה בצריתו של א"א אצל לפי מנהגיו אחי שפיר
דאחר החיתוך מיד מצרך האב אקב"ו להכניסו וכו' דהחיתוך
הוא שננטוה א"א ואח"כ המוהל פורע לאחר שצריך וזה כבר
הוא ממצות מילה שהמוהל צריך וכבר כתב החו"א ז"ל דאין
לסמוך על הקטעים הנמצאים בזמנינו מראשונים ולכן אני חוזר
דח"ו לשנות אופן המילה כפי המקובל לנו איש מפי איש עד
משה רבינו. ואי"ה לכשאפנה אוליא בזה קונטרס למען מלות
מילה להזהיר הענין עם התשו' שכחצנו בזה כדי שלא לשנות
מצוה יקרה זו שקבלו עליהם בשמחה מעולם. ובזכות מילה נזכה
לביאת גואל נדק בצ"א.

אלו דברי ידידו דושה"ט וש"ת והנני חוזר מעין הפתיחה, וי"ד
שיזכה ללמוד תורה לשמה וללמדה לאחרים עדי ביאת בר
נפלי, המברכו בברכת כוח"ט בלב ונפש

משנה הקמן

סימן קעג

אשה אי מותרת למול בשבת

י' סיון התשל"ו בנ"י יצו"א

רם על כל רמים המפענח נעלמים הוא יתן חיים ואריכות
ימים למע"כ רב האי גאון המפורסם צ"ת פ"ה סכינא
חריפתא וכו', כג"ת מוה"ר מרדכי באוויצקי שליט"א,
באסטאן מאס, בעמ"ח ספר נר אברהם ועוד.

אחדשכ"ג בידידות, יקרת ספרו נר אברהם שו"ת קבלתי
בזמן מתן תורתינו הק' ועברתי עליו אחת
הנה ואחת הנה וראיתי בו קנקן ישן מאוה"ג רבן של ישראל
הגה"ק מראגיוצ' זצ"ל וקנקן חדש מלא ישן על כל גדותיו
בחדושים נפלאים מעולפת ספירים כלו נאה אשרי לו ככה
וי"ר שיאריך ימים על ממלכתו ויזכה עוד ליתן לנו מפרי
עטו בעתו עדי יבא עת דודים וזכה לגאולה שלמה צביאח
ג"צ בצ"א.

אין לו מוצן ולקוי הוא בחסר ויתיר חדא מה שכתב ומפסיק
הקליפה התחתונה צידו וכו' עד שהיא נפסקת מאי כוונתו
בזה ואם כוונתו שמפרידה מן הגיד היל"ל ומפריד הקרום
התחתון ומה זה לשון קליפה גם לשון ומאבד אותה עם
הערלה וכמ"ע הביא קצת שינוי ומחבר אותה עם הערלה
וגם לשון וחותר אותה בבת אחת היל"ל בלשון רבים וחותר
אותן בבת אחת דהרי קאי על עור הערלה והפריעה א"כ
הו"ל שחיס ולי' חותר אותה משמע רק אחת. גם מש"כ ואם
אינה נסדקת ונפסקת באצבע או בצפורן סדק זה מאן דכר
שמי' וגם מש"כ ואין ראוי לחתוך צ' פעמים דמי זה שאמר
דצריך לחתוך שני פעמים לדידן אין חותרין עור הפריעה כלל
וגם לדידה מה זה שיטריך לחתוך שתי פעמים ולולא
דמסתפינא הייתי מפרש פירוש אחר בתשו' הנ"ל והוא
דלכאורה אפשר שיחתוך את הערלה הנמשכת מחוץ לגיד ואינו
מושר הערלה כלל ושם נמצא הקרום התחתון סגור ואף נקב
אין לו כמעט אלא מעט מזער כידוע ולכן קאמר שמושר את
הערלה ומפסיק הקליפה התחתונה כלומר הקרום התחתון
הוא מפסיק ונפסק ונסדק קצת ואם אינה נסדקת ונפסקת
באצבע או בצפרנו איז מכנים שם הסרן והוא כמו המחט
הכספי שיש למוהלי זמנינו שמכניס לפתוח הקרום ואז חותר
אותה בבת אחת כלומר חותר הערלה וממילא הפריעה נופלת
כיון שנסדקה ונפסקה קודם החיתוך באצבעו וצפרנו ונמצא
מילה ופריעה נעשין בבת אחת לפי שקודם החיתוך סדק
בצפרנו וא"כ עכשיו א"צ רק לחתוך אצל אינו חותר עור
הפריעה. ומיהו אכתי אין מיושב לשון ואין ראוי לחתוך שני
פעמים דמאי ס"ד לחתוך צ' פעמים. ואפשר כונתו שאם לא
ימשוך הערלה רק יחתוך המקצת הנמשכת מחוץ לגיד ינטרך
אח"כ לחתוך פעם שנית עד שתתגלה כל העטרה כולה וא"כ
כוונתו ואין ראוי לחתוך בשני פעמים היינו עור הערלה אלא
ימשוך אותה ויחתוך הכל בפעם אחת ועור הפריעה מפסיק
היינו שחותר ממנה ולשון יפסיק פירשו מלשון פסיקת
הגרגרת ולא כמ"ס האחרונים מלשון פירוד אלא כונתו שע"י
הצפורן הוא מסדיק ומפסיק כלומר שכורתה צידים מן עור
הערלה ואח"כ חותר עור הערלה בבת אחת. גם לשון אצל
ראוי להיות מילה ופריעה בבת אחת צ"ע מנ"ל הא והרי
בש"ס ופוסקים מצוהר היפוך זה וכמ"ס ולדידה לכתחילה
אין לעשות בזה אחר זה אלא וכשנעשות שתייהן יבא משמע
בדיעבד. גם לשון כשנעשות שתייהן יבא היל"ל וכשנעשות זה
אחר זה יבא לשון וכשנעשות שתייהן אין לו מוצן סוף דבר
או שלא הועתקה תשובה זו על נכון מלשון ערבי ללשון עברי
וממילא ליכא למשמע מינה כלום או שלא כתבה רבינו האי
גאון מעולם אלא מוהלי שאלוניקי המציאו תשובה זו שרצו
להחזיק אופן מילתם שהמציאו או בסאלוניקי.

מחויב במצוה אלא הוא מצוה האז או הצ"ד ולא של קטן כלל אלא הם שמחייבים למימהליה. וכן נראה לכאורה מבואר מדברי הרמב"ם בפיה"מ שבת פ"ט על המשנה אלו הן זנין המעבדין ח"ל, ומה שאני חייב להזכירך בכאן שהאדם כשעבר ולא מל את בנו או יליד ביתו וחס עליו ציוס השמיני עבר על מ"ע גדולה וחמורה כי אין בכל המצוה כמות ולא יתכן לעולם לו לשלם זאת המצוה אבל זה העון קשה יותר ממי שעבר עליו חג הסוכות ולא עשה סוכה וכו' לפי שזה אחר שעבר יום הח' למילה לא נפטר מזה המצוה אבל הוא מצווה ומוכרח למולו תמיד וכל זמן שלא ימול אותו יהיה ערל והיה עובר על מ"ע שהגיע זמנה וכשימול אותו תסור ממנו זאת העבירה ויעשה מצוה וכמו כן כל מי שיראה זה האדם ר"ל הילוד הערל ולא ימול אותו עובר על מ"ע עד שימול אותו כאילו היה בנו וכשיגדל הילד ויגיע לזמן חיוב המצוה נפטר כל אדם ממילתו ונתחייב הוא למול את עצמו מיד עכ"ל.

מבואר דמצוה מילה על האז הוא עד שנת י"ג או על הצ"ד ועל כל ישראל מהאי טעמא ומשנת י"ג ואילך הוא דנתחייב הקטן למול עצמו וממילא דחיית שבת למול הקטן הוא נמי מלד האז דמלד הקטן אין שום מצוה שימול את עצמו ציוס השמיני ואם המצוה להיות נימול לשמנה היינו מטעם חיוב האז וכמ"ש הר"ן והרמב"ם לפי שזה שעבר יום הח' למילה לא נפטר מזה המצוה אבל הוא מצווה ומוכרח למולו תמיד וכל זמן שלא ימול אותו יהיה ערל יהיה עובר על מ"ע שהגיע זמנה וכשימול אותו תסור מנו זאת העבירה ויעשה מצוה. הנה דחשב זאת העבירה והמצוה רק על האז ובו תלוי הכל וכ"כ שם לענין אחר הרואה הילד דעובר על מ"ע עד שימול אותו כאילו היה בנו ועי' רש"י שבת קל"ב ע"ב ד"ה צינוי כגון שלא צומנה ולא צר עושין ואציו מצווה עליו נפקא לן מהמול לכס כל זכר. אלא דלפי"ו אידחי נמי ראיתו מה שצ"ג שליט"א כתב דמה שמילה דוחה את השבת מציוס השמיני הוא חיובו של אב ומ"מ גם אחר יכול למול אף דאין עליו חיוב למול ודחיית שבת אין תלוי בחיוב המל רק דחיית שבת הוא מלד חיוב הנימול שצריך להיות נימול לשמנה וזה מתקיים גם על יד אשה אם כשרה למול שנפטר הנימול מחיובו עכ"ל. ולהג"ל אין זה דחיה דאחר המל נמי הוא מדין תורה מקרא דהמול לכס כל זכר ולא שהחיוב על הקטן להפטר אלא החיוב על הגדול לקיים בקטן זה מ"ע ולמולו וכמ"ש הר"ן והרמב"ם ז"ל.

ג מה שהביא רביה מגמרא פסחים ס"ט אי אשמעינן מילה דמכשירי מצוה לא דחי שבת דליכא כרת ופירש"י לבו ציוס ודייק הא מילה צומנה שחיובה על האז ועל האז ליכא כרת ומינה דייק דדחיית שבת הוא מלד הנימול, לפענ"ד יש

ולחבת הקודש אכתוב הערה א' מה שראיתי בס' מ"ג הביא חקירת הגאון מהור"י ראזין זצ"ל מראגיטוב לדין דפסקי' דמילה כשרה צנשים אם מותרת למול בשבת דחיובה ליכא ומ"מ המצוה נתקיים על ידה או דילמא אסורה למול, וכן הביא שם בסימן מ"ד תשובת הגאון ז"ל וז"ל, והרבה יש להאריך בזה דנ"מ לדינא לדין דס"ל בע"ז דף כ"ז דאשה כשרה למול ע"ש ברש"י ותוס' ורי"ף ורמב"ם מ"מ אם יהיה מילה בשבת במקום שאין איש אם מלה אשה חייבת וזה תליא אם החיוב דוחה שבת במילה או עכ"ל המציאות דמילה דוחה שבת, ובחיבורי אשר הדפסתי כבר בשנה העברה כתבתי בזה וכ"ג צ"ן שם ז"פ מהדו"ת דף פ"ו ופ"ד ח"ב סימן כ"ג אות א', ומיהו כ"ג שליט"א תמה עליו ודחה דבריו שהרי מילה שדוחה שבת היא מילה בשמיני שהוא חיובו של אב ומ"מ יכול אחר למול אף דאין עליו חיוב למול ודחית שבת אין תלוי בחיוב המל רק דחית שבת הוא מלד חיוב הנימול שצריך להיות נימול לשמנה וזה מתקיים גם ע"י אשה אם כשרה למול שנפטר הנימול מחיובו ובפסחים ס"ט ע"ב צגמרא אי אשמעינן מילה דמכשירי מצוה לא דחי שבת דליכא כרת פירש"י דליכא כרת לבו ציוס אם ימול למחר ויפלא דהרי מילה שדוחה שבת הוא מילה צומנה שחיובה על האז ועל האז ליכא כרת ומה זה שכתב רש"י דליכא כרת לבו ציוס אם ימול למחר ומתבאר דחית שבת הוא מלד הנימול והאריך עוד בראיות בחריפות ובקיאיות גדולה ועמקות נפלאה.

ולפענ"ד פשוט דאין דחית שבת מפני כרת של הקטן ומצוה דא"כ מצינו קטן צר מצוה הוא וכלל גדול הוא צדינו דקטן לאו צר מצוה הוא וחיוב הקטן למול עצמו אינו אלא משנת י"ג ואילך ועד שנת י"ג החיוב על האז או על הצ"ד למולו כדיליף לה מקראי דציוס השמיני ימול בשר ערלתו והמול לכס כל זכר וקרא דציוס השמיני הוא מצוה על האז והמול לכס הוא מצוה על כל ישראל כדרשו כל זה בקידושין ובסנהדרין ועוד מקומות וכתב נאמרה על האדם אם לא מלו אותו אציו או צ"ד עד שנת י"ג אז נתחייב הוא למול את עצמו כבכל שאר מצוה ואם לא מל עצמו הרי הוא בכרת וראיה גמורה לדברינו מנאחתי בשו"ת הר"ן סימן נ"ב שכתב שם לענין שתיית כוס של ברכה בצריית מילה ציו"כ אם די בשתיית קטן.

וזה לשון הר"ן, ואין לספק ולומר דחינוק זה כיון שהגיע לחיוב מצוה זו הרי הוא כקטן שהגיע לחינוך שהרי הדבר ברור שאין החיוב מלד החינוך באתו קטן אלא אצוה או צי דינא הוא דמחייבי למימהליה עכ"ל ע"ש. הרי ברור מילל הר"ן ז"ל דמילת קטן אין החיוב על הקטן להיותו אפילו נקרא מצוה זו כקטן שהגיע לחינוך ולהיותו עכ"פ נקרא

דלרין לקיים ולא ע"י אשה שאינה מצווה על המילה. ועוד
 זו שלישיה דהר"ח יומא הג"ל חידש לן שם נקודה נפלאה
 ח"ל, ואמרינן תו למולו ואפילו בשבת כדי לפדותו מן המיתה
 וכתיב וערל זכר אשר לא ימול בשר ערלתו ונכרתה מלמד
 שהקטן נתפש בעון האב והגדול בעון עצמו ושניהם בחיוב
 מיתה זה טעם של ר"א בן עזרי' עכ"ל ק.

והנה הרואה יראה דרבינו חננאל שם חידש לן פי' חדש
 בזה שמעתתא דר"א דהיה קשה ליה הא בקטן ליכא
 פק"נ כיון דבקטן ליכא כרת א"כ אמאי דוחה שבת משום
 פק"נ ולזה פי' רבינו חננאל ז"ל פי' חדש דכשהוא קטן נמי
 איכא ונכרתה לר"א אלא אין החיוב עצמי אלא שמת בעון
 אביו וכשתגדל מת בעון עצמו ונמצא לעולם איכא חיוב מיתה
 במילה אלא שהחיוב מתרי נדדי כשהוא קטן כיון שאין החיוב
 עליו נתפש הוא בעון אביו וכשהוא גדול החיוב על עצמו וזה
 שכתב שם ונכרתה מלמד שהקטן נתפש בעון האב והגדול
 בעון עצמו ושניהם בחיוב מיתה וזה ברור מאד ולזה הביא
 לעצמו נמי ראייה מאליעזר בנו של משה רבינו שנאמר ויהי
 בדרך במלון ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו לחינוק מפני שנתעלה
 אמו ולא מלה אותו וקראתו חתן דמים והלילו מן המיתה
 שנאמר וירף ממנו פי' וירף חולי המות מאותו התינוק אז
 אמרה חתן דמים אחת לי בדמי המילה, לכאורה למה ליה
 ראייה מאליעזר דמילה יש בו כרת הא מקרא מלא הוא אבל
 ר"ח ז"ל לפי' ר"א היה קשה ליה דכרת ליכא אלא בגדול
 ולא בקטן ולכן פי' דאין זה מדין כרת בקטן אלא מדין
 שהקטן נתפש בעון האב וזה ברור בס"ד, ופלא על כ"ג
 שהביא דברי הר"ח ולא הרגיש בזה וא"כ אדרבה מפי' הר"ח
 מפורש דבשציל אביו הוא שמת ואם אביו מהלו אז חי עכ"פ
 מבואר מדברי ר"ח ז"ל דהמנחה על האב ודחוי מנידו אלא
 שהקטן נענש ונתפש בעונו אם לא מלו וא"כ ראייה ברורה
 לדברינו מדברי הר"ח.

ורב"ר התוספתא שפי' לר"א לפי שחייבין עליה כרת לאחר
 זמן מה"ט דוחין שבת תקשה לכאורה דא"כ מילה
 שלא בזמנה נמי תדחה שבת שהרי חייבין עליה כרת לאחר
 זמן ואדרבה הרי אפילו כשנעשה בשר מצוה ונתחייב למול
 בעצמו ואפ"ה אינו דוחה שבת ופשוט דאפילו לר"א מילה
 שלא בזמנה אינה דוחה שבת ואפילו כשנעשה גדול ואי נימא
 דמטעם שחייבין עליה כרת לאחר זמן דוחה שבת ביום השמיני
 א"כ כ"ש כשחייבין עלה כרת כבר בשנת י"ג ולא מיבעיא
 למ"ד דמיד שנעשה י"ג נתחייב בכרת אלא אפילו למ"ד דחיוב
 כרת לא הוי אלא כשמת ולא מל מ"מ יתחייב כרת לאחר זמן
 והחיוב כרת חל עליו משנת י"ג ואילך עי' מחלוקת הרמב"ם

לומר להיפוך דמדכתבו לא דחי שבת דליכא כרת הכוונה על
 עס דין מילה שהוא מ"ע שיש בזה כרת וחשיב שם פסח
 ומילה ע"ז קאמר דמה שדוחה שבת אינו בשציל חומר מנות
 מילה שהיא בכרת שהרי ליכא כרת אם לא מל ביום השבת
 וא"כ ע"כ הא דדחי מילה לא הוי משום כרת אלא טעם אחר
 הוא והטעם משום דהו"ל מ"ע של וציום השמיני שיש על
 האב הוא דוחה את השבת או שהוא מהלכה למ"מ שגמרו
 בגמרא או מטעמים אחרים בצירוף קרא דהמול לכם כל זכר
 והא דפירש"י דליכא כרת לבו ביום אם ימול לאחר אין הכוונה
 מחר דוקא אלא כוונתו כיון דמנות מילה הוא מ"ע שיש בזה
 כרת איך אמרו ואי אשמעינן מילה וכו' דליכא כרת וע"ז פי'
 דבשציל כרת יוכל למול למחר א"כ אין זה בשציל מ"ע שיש
 בזה כרת כלומר בשציל חומרת של איסור כרת הוא דוחה שבת
 אבל לא אחר הטעם למה. ועי' מאירי ח"ל, וזה שנאמר בכלן
 אי אשמעינן וכו' דליכא כרת פירושו שאין בו כרת אם לא
 יעשה בזמנה שהרי יכולה הוא לדחות לשלא בזמנה ע"ש.

ובמילא לא הבינותי ג"כ מה שכתב כ"ג שליט"א ח"ל,
 אבל מה שאחר יכול למול בשבת אע"ג דאין עליו
 חיוב למול הוא מצד החיוב שעל הנימול למול בשבת שחייבין
 עליו כרת לאחר זמן הנה לפמ"ש ודאי איכא על האחר חיוב
 עצמי מצד המול לכם כל זכר שהוא מדין ב"ד וכמ"ש הר"ן
 והרמב"ם הנ"ל אבל הרי מגמרא פסחים משמע להדיא דלא
 ס"ל הא טעמא דאיכא כרת לאחר זמן ואדרבה מהאי טעמא
 לא היה דוחה שבת כיון דליכא כרת לבו ביום וכמ"ש רש"י
 והמאירי הנ"ל.

ובמבאן תמיה לי נמי אמה שהביא לעצמו ראייה מיומא פ"ה
 ע"צ דילפינן פק"נ דוחה שבת ממילה ופירש"י לפי
 שחייבין עליה כרת לאחר זמן וצפי' הר"ח שם כתב מנאנו
 שהמל את התינוק מצילו מן המיתה וכו' ואמרינן תו למולו
 ואפילו בשבת כדי לפדותו מן המיתה וכיון דדחיית שבת הוא
 מצד חיוב כרת שעל הנימול וכו' עכ"ל כ"ג. ולכאורה הוא
 תמיה והוא נגד ש"ס פסחים הנ"ל דבשציל כרת אינו דוחה
 שבת דליכא כרת אם לא נימול לבו ביום. הן אמת דדברי
 רש"י הם מתוספתא פט"ז דשבת ה"ג ר"א אומר מילה דוחין
 עלי' השבת מפני מה מפני שחייבין עלי' כרת לאחר זמן והרי
 דברים ק"ו ומה אם על אבר אי' ממנו דוחה את השבת דין
 הוא שידחה שבת על כולו וע"כ צ"ל או מכיון שהש"ס דחי
 שם לכולהו מהא דשמואל דפק"נ דוחה השבת וא"כ גם דברי
 ר"א נדחו ואין מהם ראייה כלל למילה, או יאמר דמנות מילה
 ודין פק"נ תרי מיילי נייהו ודין פק"נ שפיר ילפינן ממילה
 שפק"נ דוחה שבת אבל קיום מנות מילה ענין אחר הוא
 ופק"נ היכי דאפשר לקיים ע"י המצווה בדבר בלי שיהי הכ"נ

והראב"ד וגם מסוגיא דפסחים ז"ע ועי' תוס' יו"כ מה שהקשה ואדרת אליהו.

איברא דנלפענ"ד לומר דאפילו לר"א דהנה פשוט דלר"א נמי מילה הוא מ"ע אלא שיש בה סגולה שלא ימות בזכרת ונמצא דהמל מקיים בזה מצות מילה וגם דוחה שבת משום פק"נ דבלאו הכי היה דחיין המצוה למחר ומטעם פק"נ דחיין שבת ומקיימין המצוה כדי שלא ימות לאחר זמן בזכרת ר"ל וא"כ באשה שאינה בתורת מצוה זו וליכא עליה חיוב לקיים מצוה זו ממילא לא דחי דחי נמי שבת משום פק"נ של זה דדוקא למי שחייב במצוה זו ומקיים המצוה ממילא דוחה מפני פק"נ שבת אף שיכול לקיים ציום שלאחריו אבל אשה שאינה מקיימת המצוה אלא שכשרה למול ואינה חייבת במצוה זו שפיר אפשר שאינו דוחה שבת אפילו לפי שיטה זו עכ"פ לפי פי' ר"ח אחי שפיר מאד.

לאחר חיתום שטרות עלה בדעתי לישב קושיותינו הנ"ל לר"א דהטעם דמילה דוחה שבת לפי שחייבין עליה בזכרת לאחר זמן א"כ מילה שלא בזמנה נמי תדחה שבת. והנראה לפענ"ד לפמ"ש דמצות האב הוא רק ציום השמיני וכל שעבר ציום השמיני ולא מל את בנו שוב לא יוכל לקיים מ"ע וכמ"ש הרמב"ם בפיהמ"ש הנ"ל ואע"פ שלא נפטר מלמול את בנו עד שנת י"ג מ"מ חיוב זה לאחר הזמן אינו אלא מדין ב"ד שכל ישראל חייבים למולו ג"כ כמוהו נמצא באמת כל שעבר ציום השמיני ולא מלו עבר על מ"ע זו וכבר בנו הקטן נתפש בעונו זה וח"ו ימות בעונו של אב אבל בשאר ימים אם לא ימול אותו עד שנת י"ג לא יחפש עוד בעון האב דמה שלא מלו לאחר שמונה ימים אין זה עון על אב יותר מכל ישראל ולכן עיקר מה שניתנה מילה לדחות שבת הוא רק בשביל החיוב של אב שלא יתחייב הבן מיתה, לאחר זמן, ומ"ש לאחר זמן כלומר לאחר שמונה ימים, שאם לא ימולו האב מיד נקרא לאחר זמן דציום התשיעי כבר עבר זמן אצלו שהוא יום השמיני שהוא חיובו של אצלו למול את בנו ואח"כ שפיר דאינו דוחה שאר שבתות דבשאר שבתות כבר עבר הזמן אחר שבת לא מקרי לאחר זמן דדוקא ציום השמיני נקרא לאחר זמן של אצלו שע"י יתחייב הקטן בעון אצלו כלומר ציום השמיני כשחל בשבת מיד לאחר השבת הוא לאחר זמן שיתחייב בנו הקטן אבל בשאר שבתות השנה שכבר עבר יום השמיני שוב לאחר השבת לא מקרי לאחר זמן כדי שצבציל זה ידחה השבת דלא דחיין שבת אלא כשלמחר שבת יהיה לאחר זמן. אלא דלפי"ז עכ"פ מוכרח דהפק"נ לר' אליעזר הוא משום חיובי' דאב והדמיה לפי"ז נמי הוא בשביל האב שחייב על בנו ודו"ק.

וזה זמן רב עמדתי בחקירה בשבת אי אחר מותר לו לחלל שבת בשביל הקטן למולו ומקום הספק לפ"מ שכתב הרמב"ם בפיה"מ הנ"ל וכ"כ שאר ראשונים ז"ל דציום השמיני עיקר מצות מילה על האב ולא על הב"ד אלא היכי דליכא אב או שאינו רוצה למולו אז חל חיוב ב"ד וכל ישראל וכן כתב להדיא בשו"ת מהר"ח א"י סימן י"א דכל זמן שאצלו ואמו עוסקים במילת בנו הב"ד פטורין מלמול אלא שכתב שם עוד דברים פלאים דגם על האם חל חובת התעסקות למול את בנה היכי דליכא אב. וקצת יש להעיר מדברי ר"ח שכתב על שנתעצלה אמו ולכאורה מאי שטי' דאמו כאן לענין חיוב ועי' בסמוך (סימן קע"ד) באריכות ולשיטת אור"י י"ל דהכ"נ כיון דכאן משה לא היה יכול למול שהרי בלעו התנין ונתחייבה אמו וא"כ י"ל דתרווייהו איכא שרצה התנין להרוג את משה והתנין ועי' נדרים שנחלקו בו. ומיהו לדידן דס"ל דציום ה' עיקר החיוב על האב וכ"ז שיש לאב ליכא חיוב ב"ד א"כ מנ"ל דאחר נמי מחלל שבת היכי דליכא אב ומה שאמרו בגמרא קל"ג ואי איכא אחר ליעבד אחר משמע דאחר יכול למול י"ל בתרי אנפין או יאמר כיון דאצלו אינו יכול מטעם איסור א"כ כבר יש על האחר חיוב למול מדין ב"ד או יאמר דהאי אחר היינו מדין שליחות דשלוחו של אדם כמותו, וידוע מחלוקת הש"ך והתב"ש ח"מ סימן שפ"ב ובקצה"ח אי אב שיכול למול עושה שליח ומדברי הגמרא שבת ראה להתב"ש כידוע ועי' ר"ח שבת הנ"ל שפי' ח"ל, ופרקינן דליכא אחר ואם נאמר להמתין עד שיבא אחר וימול ציטלנו וציום השמיני ימול שהוא עשה ע"כ. ומענה ע"כ דהאי אחר בשליחות הוא שימול דאל"כ אכתי תקשה א"כ ציטלנו עשה של האב דציום השמיני ימול דמה שאחר מל אינו מצות האב ואכן בהאי אחר לא צעיק לבטל עשה וי"ל. ובה נמי קשה אראית השאג"א סימן ז"ו ע"ש ובצ"י א"ח סימן י"א מה שחלק על רבינו ירוחם והשאג"א לא הרגיש בזה כלום ועי' רשב"א יצמות דף ה' שכתב ג"כ היפוך השאג"א הנ"ל אלא דבתוס' שם לפי הגירסא שלפנינו בסוגרים נראה כשאג"א ונמצא דהוא מחלוקת הראשונים ודו"ק כי קצתתי.

ובספר אות ברית סוף הלכות מילה כתב לחלק בין מילה לקרבן שהעבודה מוטל החיוב על כל הכהנים לכן מותר שרצים יעשו בעבודת הקרבן אבל במילה שכל החיוב על האב והוא מעמיד מוהל אז צריך להיות אחד ולא שנים ע"ש, והגם דבעצם הדין חלקו עליו מ"מ נראה נמי דס"ל דהחיוב על האב ולא על אחר.

ובעין זה ראיתי גם בשו"ת מחנה חיים (להגאון מהר"ח סופר בעל פלס חיים) בח"ב סימן ק"ב שנסתפק

אסורה לשחוט נמי דאל"כ אכתי הותרה לגבה נמי לענין שחיטה אלא ודאי דאסורה לשחוט בשבת ועי' יצמות ל"ג ב' זר ששימש בשבת צמאי אי בשחיטה שחיטה כשרה זור אמנם ברש"י שם פי' דאין כאן משום זרות ומשמע דדוקא משום זרות אינו חייב אבל משום שבת י"ל דחייב וצגהש"ס הביא ממנחות י"ט ע"א דיליף שחיטה כשרה זור דאמר קרא וסמך ושחט ולפי"ז אשה דליתא בצמיכה גם בשחיטה ליתא ועי' שו"ת בית יצחק יו"ד סימן ל'. עכ"פ מבואר דאפילו נימא דשבת הותרה לגבי כהנים לעבודה לנשים לא הותרה וא"כ הכ"נ מקום יש לחקירת הגאון מוהר"י ז"ל דהגם שאשה כשרה למוט ושבת ניתן לדחות לגבי מילה אפשר דלנשים כיון דליכא מצוה גביהו לדידהו לא נדחה ולא מיבעיא למ"ד דמילה נמי הותרה א"כ דא הוא אלא אפילו למ"ד מילה נדחה לגבי שבת ולא הותרה מ"מ נימא דלא נדחה אלא למי שיש בו מ"ע למוט עכ"פ וכל זה אפילו לשיטת כ"ג שליט"א דהדחיה מצד החינוק ולדין כללוא הכי ניחא.

אלו דברי ידידו דושה"ט ושכ"ג בידידות, וי"ר שיזכה ויארין ימים ויוסיף להרבות תורה ודעת ולהרחיב גבול הקדושה בישראל בספריו הנעלים, מכבדו ומוקירו בלב ונפש

במשנה הקמן

סימן קעד

מילה שלא בזמנה אי מותר למוט ביום ה'

א' לסדר דרך כוכב מיעקב וגו' התשל"ו בני מע"כ רב האי גאון ראש בשמים צ"ת אלקי אברהם בעזרו בע"פ פ"ה בע"ת וכו' כהדרג"ת מוה"ר אליעזר וואלדנבערג שליט"א, אב"ד בירושלים עיה"ק ת"ו, בעמח"ס ציץ אליעזר י"ב חלקים וש"ס.

אחדשכ"ג כראוי ליראי ה' ולחושבי שמו. יקרת ספרו היקר ציץ אליעזר חי"צ קצנתי ציורת הכבוד וכו', ורק לאות שעיינתי בדבריו היקרים, בסימן מ"ג אות ב' הביא מחלוקת הט"ז והש"ך יו"ד סימן רס"ב סק"ג וסוס"י רס"ו בש"ך דדברי התשכ"ך ח"א סימן כ"א הביאו צד"ה יו"ד סימן רס"ב וסי' רס"ח שעפ"י מה שכתב הר"ה דין מפליגין בצפינה ג' ימים קודם השבת הטעם משום שמא יבא לידי סכנה וחילול שבת ולפי"ז אין למוט מילה שלא בזמנה וכן הגר ציוס ה' שלא יצואו לידי חילול שבת ודעת הט"ז להחמיר גם ציוס ו' דכ"ש הוא והש"ך השיג עליו דלמנוה גם התם מותר והוא מוסכם בש"ס שבת י"ט א"ח סימן רמ"ח ועוד ראיות והמג"א א"ח סי' של"א סק"ט הכריע כהש"ך חדא דצוה"ו לא שכיח רחינה כלל והב' דגם הראש"ח מהסם צדין זה וכ"ת הביא דברי מהראנ"ח סימן ל"ח שדחה דברי התשכ"ך כדחיי

ציתום שיום שמיני שלו בשבת ושני אחים מוהלים רצו למוטו זה ימול זה יפרע והיה שם זקן אחר נווט ככרוכיא דלאו שפיר דמי לימול שני מוהלים ציתום ולא דמי לשני מוהלים שהחירו הפוסקים אפילו בשבת דהתם כיון דמנאות מילה מוטלת על האב ויכול לכבד שני מוהלים אחד ימול והשני פורע ואף דכל אחד עושה רק חצי מצוה ומחלל שבת מ"מ כיון שהם של אב א"כ ליכא כאן מעשה עבירה דכיון דשלוחו של אדם כמותו הו"ל השליח כהמשלח ואין כאן עבירה רק אי השליחות לא מהני אז איכא עבירה וא"כ כל היכי דהמוהלים שלוחי האב הם מותרים למוט דסוף סוף רק חילול אחד נעשה במצוה זו והוא האב שעשאה שלוחיו (ואין לומר כאן אין שליח לד"ע כיון דמצוה היא) אבל ציתום שאין כאן אב וכל אחד מחויב למוט מדין צ"ד חיוב עצמי וא"כ העושה חצי מצוה חילל שבת ולא עשה מצוה דאין לו רק חצי מצוה לזה וחצי מצוה לזה א"כ י"ל הכ"נ דאסור לשני מוהלים למוט יתום כה"ג ע"ש בצריכות, ולפי"ז אני מוסיף היכי דאיכא אב והחיוב עליו ולא על אחרים כלל כל זמן שהאב רוצה למוטו א"כ מנ"ל דאחר מותר לו למוט בשבת בלי רשות מהאב כלל, ונ"ל דציוס השמיני והמוט לכס כל זכר היינו חיוב אב וחיוב צ"ד תרוייהו איכא מיום השמיני והלאה אלא דלאז יש לו דין קדימה אבל החיוב על כל ישראל למוט. ולדעת הש"ך אחי שפיר ממילא כמובן.

ובידידו לדין עכ"פ שפיר חקר הגאון ז"ל אי אשה חייבת כשמלה בשבת כיון דאין עליה חיוב לא מצד אב ולא מצד צ"ד דלאו צת חיוב היא צוה ובעין זה ראיתי צאמת שחקר מרן צשו"ת בית שערס יו"ד סימן ט' שהביא דברי המקנה קידושין ל"ד דנשים אסורות לשחוט אפילו קרבן כשר בשבת כיון דשחיטה אינה אלא ציוס והוא מ"ע שהז"ג וגשים פטורות וכיון דצדידהו אין השחיטה מצוה ואף דכשר גם צדידהו אין דוחה שבת ועי' פנ"י קידושין ל"ד.

וגדוליה מזו נראה לכאורה אפילו לפי שיטת כ"ג דהדחיה צמילה הוא משום קטן אכתי יש מקום לחקירת הגאון ז"ל לפ"מ שאמרו בגמרא סנהדרין נ"א ע"א אמר מר יכול אפילו חיללה שבת ופריך חיללה שבת צת סקילה היא אמר רבא הא מני ר"ש הוא דאמר שריפה חמורה סד"א הואיל ואחמיר בהוא רחמנא צכני דרבי צהוא מצוה יתירות קמ"ל ומ"ש מיניה ידידה סד"א איהו דאשתריא ליה שבת לגביה דעבודה היא כיון דלא אישריא שבת לגבה אימא חידון צשרפה קמ"ל ופרש"י לענין שבת למה נחמיר לנו צנקצות יותר מן הזכרים כהנים ומשני איהי וכו' ומשו"ה היכא דלא אשתראי ליה מיהו לא תחמיר עליה ע"כ. הנה מבואר דעבודה הגם דהותרה לגבי כהנים מ"מ צכהנת לא הותרה ולכאורה

ומבילא היה מקום גם לישיב בני פוסקים שהצא מעכ"ג בצאות ג' מזכר"י ועדות ציעקב ומהר"ח אלפאנדרי והראשון לציון והא"ר והיד אהרן שירדו כולם להציל את הארי החי התשצ"ז ז"ל מחי"י הש"ך והראנ"ח באמרו דנהי ללדבר מלוא שרי אמנם קיי"ל כרבי דפוסק שיצות וכ"כ מרן הז"י בסימן זה ומאחר שכן במילה דא"ל להתנות אף שהוא מלוא סבר התשצ"ך דאסור וכג"מ השיב עליהם כלומר יד דלא ראו דברי התשצ"ך דהיה ראוי לפסוק כרש"ג דעל כל זה פסק הרמב"ם כרבי לחומרא אלא דלצט"ק הציא דהרש"א פסק כרש"ג והכי איבעיא לן למיפסק אלא כל מה שאפשר למיעבד תקנתא עבדינן כדעת הרמב"ם וא"כ חלק הלך ח' הרבנים ע"ש. ולפמ"ש אחי שפיר דסוף סוף הכי נמי כל מה דאפשר למיעבד תקנתא ולמול אחר השבת עבדינן והיה הכל מתוקן בלי שום סרך איסור וכיון דהוה שלא צומנה או מילת הגר דאפשר לאחר השבת ובלא דיחוי למה נעשה דיחוי וכדעת התשצ"ך.

ומידו לעצם דעת התשצ"ך לפענ"ד צ"ע מש"ס מפורש יצמות מ"ח ע"ב ת"ר מקיימין עבדים שאינן מלין דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר אין מקיימין א"ל ר' ישמעאל הרי הוא אומר וינפש בן אמתח א"ל בלוקח עבד בין השמשות ולא הספיק למולו הכתוב מדבר ופירש"י הרי הוא אומר והאי בעבד ערל כתיב כמפרש לקמן בין השמשות של ע"ש ולא הספיק למולו ומהירו הכתוב לרבו על עבדו לנוח ביום המחרת ולא על שבת הבאה שהרי צריך למולו בשבת זו וכיון דמל מקרא אחר נפקא מלמען ינוח עבדך דלקמן מוקי לה בעבד שמל ועי' ת"י שם זה גר תושב ולא הספיק למולו בין השמשות פי' ומן שבת ראשון קאמר והנה אם הספיק למולו צריך למולו אפילו ע"ש בה"ש אף דאח"כ ידחה שבת ועכ"פ יבא לידי חילול ובגמרא שם פריך לישני ל"י ח' אחר ומשני חדא מתרי ותלת טעמי קאמר עכ"פ נראה דפשיטא ליה לר"ע דכל שיש שהות למול ע"ש ציה"ש מהלינן לעבד וגם ר"י כנראה דלא פליג עליו בזה עכ"פ לפענ"ד צ"ע מכאן דמבואר לכאורה דמל בע"ש מילה שלא צומנה. [וע"ע שו"ת משנה הלכות חלק ח' סי' נ"ד, חלק ט"ו סימן פ"א].

סימן קעה

אי חיוב האב למול את בנו נשאר בגדלותו

עוד להג"ל

אנב מזכרתי מה שראיתי בספרו היקר ח"ג סימן כ' שדן במ"ע שעל האב למול את בנו אי הוה מ"ע שהז"ג ותלה תניא דתניא אי מצות מילה על האב הוא מצוה דיליה

הש"ך, ועוד דהרי כיון דהתינוק כבר ראוי לכך ואין צמילתו סכנה כל שהוא משהה אותו הוא משהה באיסור ודאי ולדעת הראש"ד כל יום ויום הוא עובר באיסור כרת ובגליון מהרש"א צ"י עליו ע"ש.

ובאמת כי טענת מהראנ"ח דכל שהוא משהה אותו לדעת הראש"ד הוא עובר בכל יום באיסור כרת לפענ"ד צ"ע ג' חדא דאפילו מילה צומנה נמי אמרו בגמרא פסחים ס"ט ע"ב ואי אשמעינן מילה התם הוא דמכשירי מצוה לא דחו שבת דליכא כרת אבל פסק דליכא כרת אימא לידחי ופירש"י דליכא כרת לבו ביום אם ימול למחר וכ"ש מילה שלא צומנה אלא דהאמת דכרת ליכא אלא כשיגדל הבן ובקטנותו ליכא עליו שום חיוב מצוה כלל ועי' יומא פ"ה פק"ג דוחה שבת ק"ו ממילה ופר"ח שם לפדותו ממיחה שהקטן נחפש בעון האב והגדול בעון עצמו דכתיב וערל זכר ע"ש והכונה דהקטן ליכא עליו חיוב מיחה מצד עצמו כלל אלא חיוב מיחה על שאביו עבר על מ"ע של ביום השמיני וכשנגדל ונעשה בן י"ג חייב בצביל עצמו כרת אבל קודם י"ג אינו חייב ואפילו לפירש"י שם מן התוספתא נמי פי' שחייב מיחה לאחר זמן והיינו לאחר שנת י"ג חייב כרת ע"ש. וצפיה"מ להרמב"ם שבת פר"א ומה שאני חייב להזכיר שהאדם כשעבר ולא מל את בנו או יליד ביתו וחס עליו ביום השמיני עבר על מ"ע גדולה וכו' וכשיגדל הילד ויגיע לזמן חיוב המצות נפטר כל אדם ממילתו ונתחייב הוא למול את עצמו מיד ע"ש. ובשו"ת הר"ן סימן נ"ב ואין לומר דכיון שהגיע לחיוב מצוה זו הרי הוא כקטן שהגיע לחינוך שהרי הדבר ברור שאין החיוב מצד התינוק באותו הקטן אלא אצוה או צי דינא הוא דמחייבי למימהליה עכ"ל ופשוט דליכא חיוב כרת קודם שנת י"ג על הקטן ולא על האב לעולם וצ"ע.

ובזה ממילא נדחית נמי ח' מעכ"ג שהקשה אצרכ"י שכתב לישיב דברי התשצ"ך מקושית הראנ"ח דבהפלגת הספינה אף אי מפליג ביום ג' יבוא לחילול שבת אלא דלא גזרו משום צורך העולם רק גזרו מקמי שבתא ולכך כיון דעכ"פ נראה להם להחיר ולא גזרו אלא מקמי שבתא התירו בדבר מצוה אבל בדבר שאס ממתין אחר השבת יהיה הכל מתוקן בלא שום סרך כגון מילה אחר השבת אף דהוי מצוה שצקין לה לאחר השבת דלא אחי לדי איסור כלל, וכ"ג הקשה עליו דאכתי לא מיושבת קושית הראנ"ח דמשהה התינוק באיסור ודאי ובחיוב כרת לדעת הראש"ד ולפמ"ש גם זה מיושב. ובאמת כי מדברי הש"ס פסחים ס"ט הני"ל לכאורה ראייה ברורה לסקרת הצרכ"י דכיון דאפשר לעשות בלא דחיה נעבד וי"ל.

על האז הוא וכיון דלא קיים האז המצוה נתפש הקטן בעון האז כמ"ש בעון אבות בניס קטנים מתים וכשיגדל ימות בעון עצמו. והנה מפורש עכ"פ מדברי ר"ח דמה שנתחייב הקטן מיתה הוא משום שנתפש בעון האז שלא מלו וא"כ אדרבה ראייה ברורה דהמצוה על האז ולא על הקטן והאז שכל אינו בשביל זיכוי הבן אלא חיוב עממי הוא וכמ"ש הרמב"ם צפי' המשנה הנ"ל וכ"כ הר"ן להדיא הבאתי לעיל דבריו צס"ד.

ובתמיהת הר"ח שם עוד שכתב מעכ"ג שליט"א שכתב שנתעלה אמו ולא מלה אותו. הנה זה כשלש עשרה שנה כתבתי להגאון הקדוש רש"י מרן הגרד"צ וידענפעלד זצ"ל לפי מה שמפורש במכילתא יתרו עה"פ ואת שני בניה ר"א המודעי אומר שאמר משה תן לי את נפורה בתך לאשה אמר לו יתרו בן שיהיה תחלה יהיה לעז"ז מכאן ואילך לש"ש וקבל עליו אמר לו השבע לי וישבע לו לפיכך הקדים המלאך להרוג את משה מיד ותקח נפורה נור ותכרת את ערלת בנה וכו' ע"ש וא"כ לא היה יכול משה למול אלא נפורה בידה היתה למול שהיא היתה בת יתרו ולכן אמר ר"ח שנתעלה אמו ולא מלה אותו ונדפסו הדברים בספרינו משנה הלכות ח"ד סימן קפ"ב ימחול נא לעיין שם. מיהו נתעוררתי דזה שבוש שהרי כאן המעשה היתה עם אליעזר בנו ולא עם גרשון ובמכילתא על בנו ראשון כתיב ואולי י"ל דכיון שבא המלאך להרגו למשה ולא היה יכול אז למול שהרי צלעו עד המילה שלו ולכן נשאר החיוב על נפורה וכמ"ש מוהר"ם א"י סי' י"א ודו"ק. וא"כ יהי' מכאן ראייה לדברי הר"ח א"י ועי' חס"ד רי"ד קידושין כ"ט. [וע"ע שו"ת משנה הלכות חלק ט"ז סימן ע"ח].

סימן קעו

אי נודע לן מקום המקדש בזמן הזה

עוד להג"ל

בסימן מ"ז חיי"צ כתב מעכ"ג שליט"א צענין להקריב קרבנות בזמן הזה והביא מש"ך עה"ת ומאתא ירושלים לדבר אחד נתכוונו שא"י נתכפלה ולא נודע לן מקום המקדש ועי' עוד רדב"ז סימן תרל"ט מש"כ ואגב עי' יריעות שלמה (מהרש"ק זצ"ל) בסידר יעצ"ך מוסף לשלש רגלים בנה ביתך כבתחילה וכוון מקדשך על מכונו והראנו צבנינו ושמחנו בתקונו, ולכאורה הא כלל לשון אך נראה דכאן מרמז מ"ש התויו"ט במסכתא מעשר שני דתחלה יהיה נצנה הצימ"ק ע"י מלכות ואח"כ יהיה צנין שלו ית' באש ולכך מדויק זה היטב צנוסח התפלה דתחלה אנו מבקשים בנה ביתך כבתחילה ע"י אדם ואח"כ וכוון מקדשך שיהיה על ידך ית' על מכונו

או שעיקר המצוה על הקטן והאז יקיים מצוה מילה עזורו מדין זיכוי לבן ומתחילה רצה לומר דלהרמב"ם חיוב האז עממי ולא מדין קטן אלא שבסוף הביא מדברי הרי"ב"ש סימן קל"א שמוכח יותר שסובר דעת הרמב"ם שחיוב האז למול את בנו נשאר עליו תמיד אף בגדלותו ודייק כן מדסובר הרמב"ם שאבי הבן מצריך למול ש"מ שסובר שגם כשיגדיל אין המצוה זו רק על הבן כי אם עודנה נמשכת גם על האז והחיוב על האז לא רק מפני שבקטנותו אי אפשר וגם מדברי הרי"ב"ש ראייה למנ"ח (מצוה ב') שכתב שאם לא נפקע מצוה האז בגדלותו אם רוצה בגדלותו למולו והבן רוצה למול את עצמו האז קודם והאריך קצת.

ולפענ"ד א"א לומר דעת הרמב"ם שחיוב האז נשאר עליו תמיד אף בגדלותו וכבר הראתי לדעת צס"ד מפיה"מ להרמב"ם פ"ט משנה אלו הן צינין וכו' וז"ל, וממה שאני חייב להזכירך בכתבן שהאדם כשעבר ולא מל את בנו או יליד ביתו וחס עליו ציוס השמיני עבר על מ"ע גדולה וחמורה כי אין בכל המצוה כמות ולא יתכן לו לעולם לשלם זאת המצוה וכו' לפי שזה אחר שעבר יום ה' למילה לא נפטר מזו המצוה אבל הוא מצווה ומוכרח למולו תמיד וכו' וכשיגדל הילד ויגיע לזמן חיוב המצוה נפטר כל אדם ממילתו ונתחייב הוא למול את עצמו מיד וכו' מצוה דחיוב האז העיקר ציוס השמיני ומיוס השמיני והלל"ה הרי הוא עוד בכלל חיוב עד שנת י"ג ומשנת י"ג ואילך נפטר הוא מן החיוב הזה לגמרי וכל החיוב על הקטן מכאן ואילך ואין לאז שום חיוב שוב וכבר כתבתי מזה להקשות אכמה אחרונים וא"כ ע"כ דגם הרי"ב"ש א"א ליה שיקסור דדברי הרמב"ם לחיוב.

גם מדברי ר"ח יומא פ"ה שכתב כ"ג שליט"א דסובר כרשב"ג נדרים ל"ב דלא למשה רבינו צקש השטן להרוג אלא להתינוק שלא נימול והיינו משום שגם חיוב האז הוא בשביל זיכוי הבן עכ"ל. ולפענ"ד צהורמנותיה דמר כ"ג שליט"א אדרבה המעיין דברי ר"ח שם יראה להדיא דס"ל דחיוב האז הוא חיוב עממי שכתב שם וז"ל, וצקש המיתו לתינוק מפני שנתעלה אמו ולא מלה אותו וכו' ואמרינן תו למולו אפילו בשבת כדי לפדותו ממיטה וכתיב ועל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה מלמד שהקטן נתפש בעון האז והגדול בעון עצמו ושניהם בחיוב מיתה עכ"ל.

ביאור הדברים דהיה קשה ליה לר"ח ז"ל דאמאי קטן נתחייב מיתה הא קטן לאו צר עונשין הוא וא"כ אפילו נימא דהחיוב מילה על הקטן אבל אכתי לאו צר עונשין הוא שיענש בשביל זה במיתה וע"ז שכל את ידיו והסביר הענין דקטן נתפש בעון האז כלומר כיון שהאז נתחייב במצוה מילת בנו דכתיב וציוס השמיני ימול בשר ערלתו והחיוב הזה

המילה ברכה אחרת למול את הגרים ולמול את העצדים וכן הוא דעת הרא"ש ובעל העיטור והש"ג וכן נראה דעת המחבר ש"ע יו"ד סימן רס"ז וס"ח דיש לצרף שתייהן ולכולהו מיהו לא מצינו חילוק בין גר לעצד לענין ברכה וכמו שראינו שכללו תרוייהו להדדי בכל מקום.

סימן קעח

חילוק בין עבד לגר למול לפני ב"ד

עוד להג"ל

וב"ש עוד כ"ג לחלק בין עבד לגר לענין מילה צ"ד דבעבד לא מצינו מילה צ"ד אלא הטבילה אבל בגר צעי צ"ד ומינה הקשה קושיא נפלאה דאפשר לעכו"ם להתגייר שלא צ"ד אס הוא נעשה עבד בתחילה וימול שלא צ"ד ואח"כ עבר וטבל לשם בן חורין הרי זה נעשה צ"ח וישראל גמור מפני שטבל לשם עצדות צ"ד ע"כ. והנה גם זה לשיטתו אזיל דמחלק בין גר לעבד אמנם לפענ"ד דגם זהא אין נפ"מ בין גר לעבד ולענין מילה נמי לכתחילה תרוייהו צעי מילה צ"ד וצדיעבד תרוייהו אפילו מלו שלא צ"ד נראה לכאורה דינאזו ח"ל הרמב"ם פ"ג מהא"ב, גר שכל ולא טבל או טבל ולא מל אינו גר עד שימול ויטבול וצריך לטבול בפני שלשה הואיל והדבר צריך צ"ד אין מטבילין אותו בשבת ויו"ט והנה פתח במילה וטבילה וסיים בטבילה לחודה שצריך לטבול בפני שלשה ולא כתב צריך למול ולטבול בפני שלשה משמע דלא קפיד רק אטבילה להיות בפני שלשה. וזהו י"א שם כתב כשם שמלין ומטבילין את הגרים כך מלין ומטבילין את העצדים הנלקחים מן העכו"ם לשם עצדות וכו' ואין העבד טובל אלא בפני שלשה וציוס כגר הנה כלל ג"כ מילה לגבי שלשה וגם כללם יחד ומבואר דבין גר ובין עבד כהדדי יניחו לגמרי אלא דבעבד ס"ל דלאחר שחרור צריך טבילה אחרת לשם צ"ח בפני שלשה דעד החס לא היו אלא מקצת גרות ומיהו לענין צ"ד אין נפ"מ.

ולמודעי אני צריך מה שראיתי בש"ע יו"ד סימן רס"ח ס"ג דלהרי"ף והרמב"ם צמל או טבל שלא בפני שלשה אפילו צדיעבד מעבד ולפענ"ד צ"ע דהרמב"ם לא כתב אלא דטבילה מעבד שלא בפני שלשה אבל במילה לא כתב שלשה כלל וכ"ש לעיכובא. הן אמת דזהו י"ז שם כתב גר שלא צדקו אחריו או שלא הודיעוהו המזות ועושן ומל וטבל בפני ג' הדיוטות ה"ז גר והנה זכר כאן מל וטבל תרוייהו בפני שלשה ונראה דדוקא החס הוא דצעי שלשה מפני דצעי קבלת המזות עכ"פ בפני שלשה והכא כיון דלא הודיעוהו מקצת מזות צעי עכ"פ מילה וטבילה בפני שלשה וי"ל. עכ"פ

והראנו צננינו ודו"ק ע"ש והוא פלא ואולי דהוא ע"פ שיטת הרמב"ם עי' רדב"ז אלף ס"ט (תרמ"ד) ונ"ע.

והנה יש עוד להעיר אמנם אין הז"ג להאריך ואולי לכשאפנה עוד אשנה פרקו היפה והנאה ועד התם הנני חוזר על הראשונות בתורה ובברכה, וי"ר שיזכה להרביץ תורה ודעת עדי יבא ינון, ידי"ג מוקירו דושה"ט ושכ"ג בלב ונפש

מנשה הקמץ

סימן קעז

עבד שכל עצמו מברך על הטבילה ולא על המילה

ח' לחדש הגאולה התשל"ג בני יצו"א

מע"כ הרב הגאון המפורסם שמו מפארים וכו' כש"ת מוה"ר שמואל טוביה שטערן שליט"א, אבד"ק מיאמי ביטש פלא.

אחדש"ג כראוי, קבלתי מכתבו היקר וברכתו ברכת ת"ח וי"ר שהמברך יתברך מהשם יתברך ויקום צו מקרא שכתוב ואזכרה מצרכך מעתה ועד עולם אמ"ס.

ובד"ת אשר העיר מש"ס יצמות ויו"ד סימן רס"ז וזה"ה זהו א"צ שהעבד מברך על הטבילה מפני שהוא צריך לו אבל לא מצינו בעבד שמברך על המילה ואח"ל משום דמברכין עובר לעשייתו והוא גוי הרי אפשר אחר כך היכי דלא אפשר וכמו בטבילה וע"כ משום דבמילה לא נעשה אפילו גר לחצאין ואינו יוצא מכלל עכו"ם אלא בטבילה. הנה באמת דא הוא מחלוקת הראשונים ז"ל דהרי"ף ז"ל שבת קל"ז כתב דהמל את הגרים מברך בא"י אמ"ה אקצ"ו למול את הגרים ולהטיף מהם דם צרית שאלמלא דם צרית לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר וכו' המל את העצדים וכו' נראה מדבריו דבין גר ובין עבד אינו מברך אלא אחת למול את וכו' וכן דעת הרמב"ם והסמ"ג עשין כ"ח וכתב הר"ן דהיינו טעמיה לכלול שמי הצרכות ברכה אחת לפי שאינו גר עד שימול ויטבול ולפיכך לא צרכו עליה על המילה כשם שאין מברכין על הטבילה אלא הוא עצמו בעלייתו מברך עליה אלא כלל הכל בברכה זו לפי שדם המילה צריתן של ישראל הוא ועל הצרית אנו מברכין ע"ש. מבוארת דעת הרי"ף וכל הני ראשונים ז"ל דל"ש עבד ול"ש גר תרוייהו אין מברכין על המילה לפי שאינו גר עד שימול ויטבול ובעלייתו מטבילה שוב לא יכול לצרף על המילה שהוא כבר עבר זמנו וא"ל לצרף ואחרים אין מברכים עליו.

אמנם רבינו הגדול הזה"ג ור"ע גאון ז"ל כתבו דהמל את הגר ואת העצדים מברך תחילה על המילה ואחר

לכל אחד ואחד צריך ביאור רחב מה שאין הו"ג קודם פסח ולא אוכל לטייל ארוכות כרצוני וכראוי לפי כבודו ומ"מ פטור בלא כלום א"א והנני לציין אחיה דברים ויותר לא הספקתי עדיין להשיב, ורק לכ"ת פניתי אחיה רגעים.

והנה לעצם הקושיא היה אפשר לישב דהרי קי"ל הפסח נשחט בשלש כמות ואין פוחתין משלשים בני אדם בכל כת וכת ואם היו פחות מחמישים אין שוחטים את הפסח כלל לכתחלה כמבואר כ"ו בגמרא פסחים ס"ד וזרמז"ס פ"א ה"ט מהק"פ ולאחר ששלמו מלהקריב רוחצים את העזרה ואין היחיד יכול עוד לכ"ע להקריב הקרבן וא"כ אפשר שהיה צנו חולה בין הערבים ונתרפא לאחר שחיטת הק"פ ואכתי יוס גדול הוא שראוי למול וא"א בשחיטה ונתחייב באכילה.

ובמה שרצה לחדש דמילת עבד אפשר גם צלילה כי רק מילת גר הוא כמשפט ואין דנין צלילה אבל גבי מילת עבד לא מצינו דכתיב ציה משפט כי מילתו הוא רק בשביל קנין כסף ולכן אי קנה עבד לאחר זמן שחיטת פסח אכתי ימול אותו ע"ש. והנה כאן לכאורה קשה בשמים חדא דא"כ כיון דהוא כבר לילה הרי אסור למול ציו"ט ואפילו נחיר לילה הרי הוא ליל פסח שאסור למול צו, והשנית דבעיקר החידוש שרצה לחדש דעבד מלין אותו צלילה הנה מבואר בש"ע יו"ד סימן רס"ז ס"א דעבד אינו נמול אלא ציום וכן משמע בזרמז"ס פ"א מה"מ ה"ח שהציא שם דין מילת עבדים וגרים וכתב על כולם אין מלין לעולם אלא ציום אחר עלות השמש ועי' צ"ח וש"ך שם וביאור הגר"א. הנה כתבו דכל מילה אינה אלא ציום לכתחלה עכ"פ ודיעבד כתבו שם דאם מל צלילה צין צגר וצין בעבד כשר ועי' דג"מ שכתב דדוקא צגר ועבד גדול אבל צקטן שמתצילין אותו על דעת צ"ד צעי ג' וציום ועכ"פ ראה ראינו דאין נפ"מ צין גר לעבד צין ציום וצין צלילה וכנ"ל.

ועד הנה כתבתי להשתעשע צכ"ת צדצרי תורה. אמנם צעיקר צדרי הרמז"ס נראה לפי הגירסא שהוא לפנינו צרמז"ס פ"ט ה"ט מהק"פ כיצד יהיה הצן ראוי למילה אחר שחיטת הפסח ולא יהיה ראוי קודם שחיטה והכוונה ציה צצאמת הוא שחט את הפסח כבר צהיתר אלא שלאחר ששחט את הפסח הוא דנאסר לאכול הפסח ששחט כבר משום צנו או עבדו הערל שמעבד אותו מלאכול את הפסח ועי' כתב הרמז"ס דהיכי תמצא שצעת שחיטה לא יהא צנו ערל ויהא מותר לשחוט הפסח ואח"כ נתערל ועי' אמר כגון שקנה עבד לאחר ששחט הפסח או שהיה לו צן שחלצתו חמה שצריך צצעה ימים מעל"ע מיום הצרחתו. ולפי"ז מה שכתב הרמז"ס כיצד אין הכונה דהיכי תמצא שיחייב באכילה ולא בשחיטה אלא אדרבה כיצד הכונה היכי תמצא שישחוט צהיתר ויאסור

נראה מדברי הרמז"ס דס"ל דמל צפני שנים אינו מעבד צדיעבד עכ"פ וצ"ע אמחבר ונראה דיש שם ט"ס וצ"ל הרמז"ן והרי"ף ועי' טור וצ"י וצ"ח דנראה כן ועי' עה"ש שכתב ג"כ צפשיטות להרמז"ס רק טצילה מעבד שלשה ולא זכר כלל צצש"ע כ' להרמז"ס מילה מעבד ואולי צצש"ע שלהם צאמת הי' גרסי רמז"ן צמקוס רמז"ס וצ"ע.

איברא דהצ"ח כתב דגם דעת הרי"ף פר"א דמילה דלא צעי שלשה אפילו לכתחילה צמילה וגם דעת תוס' והרא"ש והסמ"ג צמילה לא צעינן צ"ד ועי' תוס' קידושין ס"צ ע"צ ושטמ"ק כתובות י"א ע"צ וקצלת המצות הוא צצעינן צשלשה דוקא והטור הוא דכתב צצעי שלשה גם למילה ועכ"פ לכתחלה צעינן ג' לתרווייהו וכמ"ש המחבר אבל צדיעבד אין נפ"מ צין גר לעבד וכנ"ל.

סימן קעט

היכי תמצא שיתחייב באכילת ק"פ ולא בשחיטה

עוד להג"ל

עוד תמה כ"ג על מה שאמרו צגמרא יצמות ע' ע"צ וע"צ שאין מלין אלא ציום אפילו שלא צומנה והקשה להרמז"ס פ"ט מהק"פ שכתב היכי תמצא שיתחייב באכילה בלא שחיטה כגון שצנו לא היה ראוי למילה אלא אחרי זמן שחיטת הפסח וכגון שהיה חולה ונתרפא הרי זמן שחיטת הפסח כל היום וכל שמצות ציום הוא כל היום עד ששקע החמה עי' פ"ד מהמהע"ק ה"א ואם נעשה צר חיוצא אחרי זמן השחיטה אז לגבי המצות שנוהגות ציום הוא לילה וא"כ מצות מילה שג"כ מצותה ציום א"כ אינו ראוי למילה משתשקע החמה ואע"ג דאכילת פסח לא הוא אלא צצה"כ אבל משעת השקיעה עד צה"כ דהוא ציה"ש אינה כשרה למול וממילא למה לא יאכל צפסח אפילו יש לו צן ערל ומה יעשה. ואח"ל דאע"ג שאין מלין צלילה אבל לא הוא לילה צגדר דיחוי וכנראה מדברי תוס' סוכה פ"ג דלילה לא הוא דיחוי אבל מדברי השא"ג"א סימן י"ז משמע דהוי דיחוי וכן הקשה ליה צעבד אלא דצעבד יא' לחדש לפי שיטתו דאפשר דגם מלין אותו צלילה דלא כתיב ציה משפט. עוד נגע צנקודה אחת לענין גר שכל צע"פ דאין עושה הפסח ואין שוחטין עליו משום דהפורש מן הערלה כפורש מן הקצר וצעבד אדרבה משמע היפוך דמל צע"פ ושוחטין עליו ויא' לחלק צין עבד לגר דזה רק קנין כספו של אדון ומעבד את האדון מלאכול צפסחו ולזה הוא מהני טצילה אבל לעצמו אינו אוכל משא"כ צגר. והנה נגע צאמת צהרבה נקודות נפלאות אשר

באכילה ומש"כ הרמז"ס אחרי זמן שחיטת הפסח היינו שחיטת פסח שלו ששחטו עליו הפסח בהיתר זה צרור בס"ד.

סימן קפ

אי מותר לטחון בשר הפסח לזקן

עוד להג"ל

בדבר חקירתו אי זקן שאינו יכול לאכול אלא צער טחון אי היה מותר לטחון לו את הפסח ולאכלו עלי. ולפענ"ד נראה לכאורה דודאי כל שראוי לאכול חזית בכל אופן שהוא ילא וכן נראה מדברי הרמז"ס פ"צ מהק"פ דהחורה לא הקפידה אלא שאכל חזית וקצת דמיון לזה ממנה דמי שאינו יכול לאכול נמי כתבו הפוסקים דיכול לשחוק מנה לפרורים קטנים ולאכול מזה חזית כדפסקין בש"ע א"ח סימן קס"ח דכה"ג מצרך עליו המוציא וכתבו הפוסקים דענה זו יותר טוב לוקנים שאינם יכולים לאכול מנות משריה שהתירו בשעת הדחק ע"י שעת סימן חס"א סק"ח בשם צרכ"י דזקן או חולה יכול לפרר חזית המוציא וחזית מנה דק דק עלי שום משקה ואוכלם ושכן היה נוהג גדול הדור מוהר"ח אבילעפיא לעת זקנתו וכ"כ בספר מאורי אור מוצא בספר א"ח ספינקא סימן חס"א אות ז' ובשם צנין ציון דזה יותר טוב מלשרות המנה ולפי"ז כ"ש הוא באכילת צער פסח שבאמת דרך לאכול צער מפורר ורק לפסח אוכלין דרך אכילה פשוטה אצל כה"ג לפענ"ד פשוט דאוכל.

ואין לומר דעכ"פ הרי פסח הוא קדשים וצדקשים קיי"ל דצנין למשחה ע"י רש"י פסחים פ"ו ע"ב ד"ה אין מפטירין שכתב מפורש כן וז"ל, אין מפטירין כשהגיע זמנו להפטר מן הסעודה דהיינו לאחר הפסק שהוא נאכל באחרונה על השוצע שכן חובת כל הקרבנות כדקיי"ל למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלים וכ"כ הרשב"ם שם דף קי"ט ע"ב דד"ה ארדילאי לי וע"י סוטה ט"ו ע"א ורש"אין הכהנים ליתן לתוכו יין ושמן ודבש מ"ט אמר קרא למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין והגם שדעת התוס' נראה דדוקא במחמת כהונה שייך למשחה ע"י זבחים ע"ה ע"ב תוס' ד"ה צבור והמל"מ דחק להעמיד גם שיטת הרמז"ס כן וע"י רש"י צבורות כ"ז ע"א ד"ה אצל ובשור"ת בית שערס יו"ד סימן ק"ה, מ"מ כיון דא"א לו לאכול אלא באופן זה הרי זה מקיים הלמשה ג"כ.

וראיה לדבר מדברי התוס' חולין קל"ב ע"ב אהא דאר"ח מתנות כהונה אינן נאכלות אלא עלי ואינן נאכלות אלא צהרדל מ"ט אמר קרא למשחה לגדולה וכו' והקשו

התוס' ד"ה אין הא אמרינן צבחים ד"ז וצבולין רש"אין הכהנים לשנות באכילתן לאוכלן צלויין שלוקין מצושלין ואמר בגמרא משום דכתיב זהו למשחה פי' לגדולה כדרך שהמלכים אוכלים ומירך דודאי כמו שטוב לו ונהנה יותר מצי אכיל להו אצל אדם שטוב לו עלי כשלוך ומצושל יאכל עלי שהוא דרך גדולה יותר ע"ש. ולפי"ז אחי שפיר דודאי למשחה צתם צעי כדרך שלכ"ע הוא לגדולה אצל אס הוא זקן ואינו יכול לאכול רק מפורר נמצא דלדידיה כה"ג מקרי למשחה ויואל צו צבצר טחון כנלפענ"ד.

סימן קפא

ביאור למכילתא דמילתא עבדיו אינו מעבב

בקרבת פסח

עוד להג"ל

ובדבר הערתו תוס' יצמות ע' ד"ה אי מה פסח תמה כ"ג מה שהציאו ממכילתא דדריש ר"א גופיה דמילת עבדיו אין מעבבת אדם מלאכול ודרש אז יאכל צו העבד ותמה כמעט"ר הא לא טבל ואח"ל שטבל א"כ הו"ל פירש מן הערלה ובגר אינו טבל קודם שנימול וצ"ל לספר קרן אורה יצמות הנ"ל ולערי אין לי הספר צבית על מס' יצמות. ומה שנלפענ"ד דידוע מחלוקת הראשונים ז"ל היכי שטבל קודם ואח"כ מל אי כה"ג הו"ל גר או דצעי טבילה דוקא אחר המילה דהרמב"ן כתב דהו"ל טבילה והרא"ה יצמות ע"ח חולק עליו והציאו צ' הדעות בש"ע יו"ד סימן רס"ח ברמ"א שם ס"א וז"ל, טבל קודם שכל מועיל דדעידעז הו"ל טבילה וכ"כ ה"ה פי"ד מהא"צ וע"י ד"מ וצ"י שם ובאור שמה ה' מלכים פ"ח הל"ח דגם דעת הרמז"ס כרמב"ן וצדיעצד נראה דקיי"ל כהרמב"ן ז"ל וע"י בהלכות גדולות לרבינו הגדול צה"ל מילה שכתב מל ולא טבל או טבל ולא מל וע"י משנה הלכות ח"ב סימן י"ד.

ולפי"ז שפיר אפשר דהעבד צבר טבל לשם עבדות קודם שכל ואח"כ מיד שכל הרי צידו לקיים הפסח ומתורגמת עכ"פ קושית כ"ג דהא לא טבל ומיהו הא קושיא דהא פי' מערלה קושיא אלימתא הוא דהרי הו"ל כפורש מן הקצר וז"ל דר"א לא חייש לה משום האי טעמא ומחיר אפילו מל צו ציוס וצ"ע.

והנה הארכתי קצת להשתעשע בדברי מעכ"ג, אמנם מחמת קדושת החג לא אוכל להאריך כעת ואי"ה עוד חזון למועד. ובזה הנני ידידו דושכ"ג ומברכו בברכת חג כשר ושמה בלב ונפש

מנשה הקמין

סימן קפב

ספר שנכתב צד אחד קודש וצד שני תרגום
לע"ז איזה יהיה למעלה

ה' תרומה התשל"ג בני יצ"א

החיים והשלום יחדיו יהיו תמים, וברכתא במותיב תלתא
לכבוד ידידי היקר וכו' הרב מוה"ר שמואל נחום בן ידי"ג
הרבני הנגיד מוה"ר משה צבי האניג הי"ו.

אחדשה"מ זידידות, דבר שאלמו בספרים שנכתבו מלד
אחד לשה"ק וד השני תרגום לע"ז זה אלל
זה וכשהספר סגור נמצא דל לשה"ק למטה והיות כי מנהג
העולם להניח ספר מודפס סגור כשדל התחלתו למעלה
כמזוהר ברמ"א בשם מהרי"ל יו"ד סימן רפ"ב ס"ה שכתב
ואסור להפוך על פניהם והמואלו כך נריך להפכו [ולמען
האמת דכונת הרמ"א שם בשם המהרי"ל שלא יהפוך הספר
על פניו ע"ש, ובסי' רע"ז וצעת מעשה סמכתי אחר העתקת
השואל והנחתו אלל אין זה הכוונה שם אלל שלא יהפוך על
פניו ע"ש]. א"כ צידון דידן אי נריך ג"כ שיהיה הלשה"ק
למעלה זה א"ל רק באופן שחתימת הספר (כלומר סוף
הספר) יהיה למעלה אי נריך להפכו או אין נריך ואדרבה
עוד הו"ל דרך ציון כן להפכו מרישא לסיפא. וצ"ע עוד
לע"ז וש"ך סימן רע"ו.

הנה באמת שאלה זו נוגעת לא רק לענין ההיפוך שיהי'
איזה תחתון ועליון אלל נוגע לעצם חיצון תרגום עם
ספרי קודש וצוהרני כי רוב ספרי ישראל עם פי' אידיש,
דייטש, או שאר תרגומים שהיו ביוראפף היו הלה"ק מלמעלה
והפירוש מלמטה באותו הדף ואולי מטעם זה היה ג"כ כונתם
כדי שלא יהיה מעורב חול עם הקודש.

אמנם צעיקר הדבר דבר זה הוא מחלוקת רבותינו הראשונים
הרמב"ם והמרדכי פ' השותפין הוצא בש"ע יו"ד
סימן רפ"ב סי"ט שכתב שם מותר להניח ס"ת על ס"ת
ומניחים חומשים ע"ג נביאים וכתובים אלל אין מניחין נביאים
וכתובים ע"ג חומשים ולא חומשים על גבי ס"ת הג"ה אלל
כתובים ע"ג נביאים או איפכא שרי (צ"י בשם הר"ן בשם תוס'
פ"ק דצ"ב) וכל זה מיירי צ"ב כריכות שכל אחד כרוך בפני
עממו אלל כדרך אחד הכל שרי וכ"כ התוס' צ"ב י"ג ב' ד"ה
מדציק. ורבינו אברהם בנו של הרמב"ם ז"ל כתב דהרמב"ם
ז"ל היה מונע לכתוב תנ"ך בקיבוץ אחד לפי שכאשר קורא
בנביאים וכתובים יהיו הנביאים והכתובים למעלה מחמשה
חומשי תורה וכן היה מונע לכתוב התרגום או הפי' עם התורה
בקיבוץ אחד ע"כ הציא דבריו בספר מעשה רוקח ובזכר"י סימן
רפ"ב וסיים בזכר"י אמנם נתפשט המנהג כסדרת המרדכי
ולית מאן דחש לה דהרמב"ם ז"ל ע"ש.

הנה מזוהר דעת המפרשים דאין לחוש כשהם כדרך אחד
ובאמת פוק חזי מומן שהתחילו להדפיס ספרים
שמדפיסים חומשים עם כל מיני פירושים מפירושים שונים
ותרגומים וכולם נספחים ונדבקים עם החומשים משני עבריהם
ואין פולה פה ומנפץ וע"כ דס"ל כדעת המרדכי צוה ולענין
ההיפוך נמי לפענ"ד ראינו שלא חששו אלל אדרבה ככל אופן
לא הפכו סוף הספר לראשו.

אלו דברי ידידו דושה"ט, וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה
וללמדה כאות נפשו ונפש ידידו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן קפג

עתונים שמדפיסים ד"ת ונורקים לאשפה

א' בשבת לסדר ושכנתי בתוכם התשל"ד בני יצ"א
ישאו הרים חיים ברכה ושלום וכט"ס אל מע"כ ידידי הרב
הגאון המפורסם בע"ת חוב"ט וכו' כש"ת מוה"ר אברהם
מאיר איזראעל שליט"א, אבד"ק הוניאד, המקום יהיה
בעזרה.

אחדשה"מ ושכנ"ר זידידות נאמנה, דבר השאלה שהניע
לפנינו צמה שקלת עתונים מרדכי המירו
לעצמם להדפיס ד"ת צעיתוניהם וידוע דהעיתונים נורקים
לאשפה אחר שקראו אותם ועי"ז גורמים שיצאו ד"ת לידי
ציון וכמ"ר כל יקר ראתה עינו בתשובה שלמה מרבותינו
שזווחו ככרוכי' על דבר זה והציא דברי הרב צאר שצב
דכתבי קדש צין ככתב צין בדפוס אסור לאצדס ונריכין גמיה
ואפילו כתובים ככל לשון וכלל כתב וכ"כ הט"ז דדברי דפוס
הוא כתב גמור והציא שו"ת לצ יהודה (צירעלסאהן) סימן
ס"ד ושו"ת מהרשד"ס יו"ד סימן קפ"ד ושד"ח השלם
(דפוס תשכ"ב) צפאת השדה כללים מערכת כ' כלל י"ב
שהציא תוכחת מגילה על זה מס' הגיון לצ עברי (נדפס
תרס"ג) לרב זקן מופלג בחו"ש שהוכיח לרבנים הגאונים
ולגדולי עמינו המכניסים צעיתונים יומיים שאלותיהם
ומאמריהם שהוא עון פלילי וכ"ת האריך הרבה צפולול
דאורייתא לאמתה ואין דבריו צוה נריכין חזק שהוא פשוט
שהוא אסור גמור להדפיס דברי תורה ואח"כ לנורקם
באשפה צין ככתב וצין צדפוס.

ואף להמתירים לנורק הקארעקטאן של ספרים משום שלא
נתקדשו עדיין באמת רובם גם צוה החמירו וזווחו על
חילול הקודש שהרי גם צדפוס יש קדושה רק משום עת
לעשות הניחו להם ועי' מג"א סימן ל"ב סקנ"ו ומשאת צנימין
סימן נ"ט ועי' שו"ת מהרש"ס סימן שנ"ג ח"ג שהציא דעת
הרוקח דמלאכת הדפוס לא מקרי כתב מ"מ פשוט דלהדפיס

ובאמת כי מהאי טעמא היו רבותינו הדייקים שהדפיסו ספריהם לא הדפיסו ככתב אשורית אלא ככתב רש"י שברוב ענותנותם לא חשבו שראוי הם להשתמש אפילו בספריהם ככתב אשורית. וז"ל רבינו ירוחם נתיב צ' ח"ב, ומן הראוי לך שמדע כי הכתיבה הזאת הנקראת כתב אשורית כיון שנחנה בו תורה ובו נכתבו לוחות הצרית כי הוא מגונה מאד להשתמש בו רק בכתבי קודש ומימי קדם ישראל נוהגים בזאת והיו כתיבהם וחיבורי חכמותיהם וכתבי חול שלהם ככתב עברי לכן תמצא חרות על שקלי הקדש דברים של חול ככתב עברי ולא תמצא מעולם אות אחת מזה הכתב אשורית בדבר שנמצא משארת ישראל לא במטבע ולא באבן אלא הכל ככתב עברי וע"כ שינו הספרדים כתובתם ושמו אותות אותיות אחרות עד שנעשה הכתב ככתב אחר להחיר להשתמש בו דברי חול. והר"י יוסף מנע לכתוב הגט בכתיבה התלויה וכו' וחזרו הסופרים לכתוב הגט בכתיבה מיושבת ככתב אשורית כס"ת וגם זה עכב על ידם ואמר להם ואיך נשתמש בזה מכתב אלקים ויבא לזלוול אבל נכתוב בכתיבה אחרת הנקרא בשלשון ערבי מדדבד וכל אשר יעשה כזה הוא בכלל מכבדי התורה וכו' ע"ש.

אלא שבעונתה לא אכשיר דרא ובעת הכל מדפיסים אפילו בחגין וכיוצא בו ואפילו שיינע אידען ואינן יודעין שיש בזה איסור וכ"ש ככתב סופרות ממש עם חגין עליו שודאי אין לעשות כן.

ובמה נעמו דברי כת"ר שהציא דברי בעל עבודת הגרשוני ריש סימן י"ז שכתב לבנו מהר"ם ז"ל שאסור לכתוב ד"ת ודברי חול על נייר אי משום בזיון ד"ת והני אדווערטייזמענטס ודאי בכלל הם, ובענייני הבאתי ראה גדולה לדבר עזה"ג הנ"ל מדברי הא"ע עה"ת עה"פ לא תבנה אחרון גזית כתב ז"ל, טעם הדבר וז"ל ועל דרך הסברה אולי היה כן כדרך פגול צעבור שהיה קרב לגבי המזבח אין ראוי להיות הנשאר פגול כי יחלל קדש שהקדיש אם ישאר ממנו עד שיהיה פגול וככה זה אם יכרתו האצנים לבנות המזבח אולי יחול הנכרת מן האצנים לע"ז או למקום המטונף וזה אינו כבוד ע"ש הנה אפילו האבן הנחלצ מאדמה אם יחתוך החצי למזבח ותציה השני לדבר אחר אינו מדרך כבוד וכ"ש לכתוב על נייר אחד מזד אחד דבר תורה ומזד שני אדווערטייזמענט או דבר חול סתם ודאי שהוא בזיון גדול וראיה גדולה לבעל עזה"ג ז"ל.

אלא שמה שיש להעיר עוד שגם בעיתוי תורה הירחונים אשר מדפיסים בספריהם אדווערטייזינג בעל דפוס וכשר פלייש ובאם קאמפאני וכיוצא בזה ועוד ועוד כמה מיני מודעות ומיני מאכלים והם כותבים בידם שאינם אחראים

תורה בעיתונים חלונים ולגרום לזרוק דברי תורה אין לך בזיון גדול מזה וקצת יש להציא ג"כ מהא דנדחקו האחרונים ז"ל אי מותר להכניס ספר או תפילין צביה"ח למי שיש חולי מדבקת ר"ל שאח"ז שורפין כל כליו וכ"ש הוא מהתם דהתם הרי אין לו צריחה והוא רוצה לקיים המצוה ואפ"ה כמה פוסקים החליטו ששז ואל תעשה עדיף ולא ח"ו להציא כתבי קודש לשריפה וע"י גמרא שבת קט"ו כותבי ברכות כשורפי תורה ואע"פ שהוא דבר שאינו מצי שיפול דליקה ושרפו וע"י ע"ז י"ח ע"א תמה אני אם לא ישרפו אותך ואת ס"ת באש ובגמרא ברכות בר"ע שהיה מקהיל קהילות ברבים ופפוס בן יהודה שנחפס על דברים בטלים וע"י ספרי משנה הלכות ח"ה סימן קכ"א.

אלא דמה שנראה לפענ"ד להוסיף על דברי כת"ר שכותבי העתונות הנ"ל יש בהן עוד איסור צמה שגורמין להכניס עיתונים אלו צבית הכסא וגורמים לבזיון כתבי הקודש וגם להמעיינים בהם שמהרהר בד"ת וידוע כי רוב העולם מכניסים העיתונים לציה"כ ויש בזה איסור נוסף על הוריקה שמעיינים בד"ת ומהרהרים או קוראים צביה"כ בדברי תורה ובפרט ע"ה שאין יודעין אפילו שאסור ללמוד צביה"כ.

איברא דהרמב"ם בפאר הדור סימן ז' כתב וז"ל, ומן הראוי לך שמדע כי הכתיבה הזאת הנקראת כתיבה אשורית כיון שנחנה בה תורה ובה נכתבו הלוחות הצרית הרי מגונה מאד להשתמש בה רק בכתבי קודש ומימי קדם היו ישראל נוהגין בזאת והיו כתיבהם וחיבורי חכמותיהם וכתבי חול שלהם ככתב עברי לכן תמצא חרות על שקלי הקודש דברים של חול כותבים ככתב עברי ולא תמצא מעולם אות אחת מזה הכתב אשורית בדבר שנמצא משארת ישראל לא במטבע ולא באבן אלא הכל ככתב עברי ועל כן שינו הספרדים כתיבתם ושמו אותות אותיות אחרות עד שנעשה ככתב אחר להחיר להשתמש בו בדברי חול וכו' ע"ש. וע"י שו"ת רדב"ז בישנות סימן מ"ד וכתב ומה שנראה דאפילו דברים של חול אסור לרקוס אותם ככתב אשורי שהרי הכתב צעמנו יש בו קדושה רבה ותלוין בו ובצורות האותיות כמה סודות עמוקים אסור להשתמש בו בדברים של חול כל שכן הכא שאם בלה הטלית מתוך את הזהב ונמצא מאבד את הכתב בידים. ותשובה זו הוצאה ברבינו ירוחם וצ"י סי' רפ"ד צו"ד והרמ"א בהג"ה שם כתב וי"א דאין לכתוב דברים של חול ככתב אשורית שכותבין בו התורה ע"ש, וע"י שו"ת רב פעלים ח"ד יו"ד סימן לב שהציא דעת האחרונים שיש לפסוק כן. והנה דהני פוסקים אסרו אפילו דברי חול ככתב אשורית וכ"ש דברי תורה ולאצדס בידים ולזרוקם שודאי הוא איסור גמור לכ"ע.

חיים להגרש"ק ה' מוזהר תשובה ג' שכתב בפשיטות שאם נטל המזוזה ע"מ להחזירה תלוי במחלוקת בא"ח ה' צ"ע וה' תפילין וקיי"ל דאין לזרז אצל אס בעצמה נפלה נראה דחייב לזרז לכ"ע וכן אס נטלה ע"מ לזדקק אס היא כשרה א"כ כיון דחשש שמא תמצא פסולה ויטערך אחרת הרי אס דעתיה מינה נראה דצוה נריך לכ"ע לזרז וכן בתפילין וצ"ע אס הסירן לצדקן אס המה כשרים כיון דהיה ספק לו אס יינחם כלל או לא כל כה"ג הוי היסח הדעת ונריך לזרז פ"א אף שנמצאו כשרים כן נלפענ"ד נכון וזרז עכ"ל. וכן ראיתי מנצד בשו"ת בית שערס יו"ד סי' ש"ע.

אלא דראיתי בשו"ת מוהר"מ ש"ק יו"ד סימן רפ"ה שנשאל ג"כ ענין זה והציא מחלוקת הב"י והד"מ הנ"ל בפושט טליתו ותפיליו ותלה מחלוקת זו במחלוקת אחרת בא"ח סימן ס"ה בהפסיק באמצע הק"ש דהב"י הוכיח מהר"ף והרמב"ם דאין חילוק להחשיבו הפסק בין נריך להפסיק או לא נריך והד"מ שס פסק כהתוס' והרא"ש דיש חילוק בין היכא דמחוייב להפסיק דאז חשבו הפסק יותר וא"כ הב"י והד"מ לשיטתייהו אולי מק"ש לתפילין והעלה דכיון דהרמ"א פסק בתפילין דאינו חוזר ומצרך א"כ הכ"נ במזוזה אינו חוזר ומצרך ואפילו לקחה לזדקק והא דלא חשיב ליה נוטל לזדקק מחוייב להפסיק צ"ל דס"ל דמעיקר דינא לא נריך לזדקק כלל וגם כי לאו ממש צרע האחרון שכבר מחוייב הוא לזדקק הוא צדק וגם סמכין אחזקות כשרות ולכן אפילו נוטל לזדקק לא מקרי נריך להפסיק משא"כ הנכנס לביה"כ דהתם מדינא נריך להפסיק דא"א לו ליכנס בשום אופן בתפילין. ולפי"ז היכא דהמזוזה נריכה מדינא צדיקה כגון שירדו עליה גשמים וכיוצא צו הכ"נ דחוזר ומצרך.

איברא דנראה דהמהרמ"ש והגרש"ק פליגי בצבצא דהגרש"ק כתב דכיון דספק לו אס ימצא פסול ויטערך אחרת מסית דעתו הימנה ודעת המהרמ"ש דכל שלא נגמרה המצוה לא מסית דעת וכיון דבמזוזה לא נגמרה המצוה ליכא מסית דעת דהרי דעתו על המצוה ועיקר הצדיקה מפני שרצה לחזור ולקצעה לשם מצוה זו א"כ ודאי לא מסית דעתו הימנה אלא דאס תמצא פסול יינח מזוזה אחרת וא"כ צוה יחלוק נמי אמהרש"ק ו"ל צ"ע אס הסירן לזדקק אס הם כשרים או בתפילין דלא הוי היסח הדעת דהא צהא תליא כמובן.

והא ראה שהציא מהרש"ק ו"ל דכיון דחשש שמא תמצא פסולה ויטערך אחרת אס דעתיה מינה לכאורה יש לדחוק משוטע דהרי קיי"ל דצריך על השמיטה שוטע והולך כל היום על סמך צרכה ראשונה ואס מפסיק ציניהם אפילו

עבור הכשרות אצל מה זה מועיל כתיבתו צדדו אס מצפנים הוא מדפיס מודעה גדולה שזה כשר ובאזיה מקום באותיות קטנטנות כותב אין המערכת אחרית לתוכן המודעות גם הפארווערטס אינו אחראי. אצל פשוט שהקורא צעיתון ירחון תורני אשר מוצא שם דצרי גאונים וצדיקים חשבים זה די להקורא לומר שההכשר שראה שם ודאי מהימן וזה מלצד שגם הם אינם מדקדקים שלא להדפיס על נייר אחד קודש וחול וציון לתורה הוא. וזה רבות בשנים שאין אני מדפיס מחידושי תורה בשום ירחון או עיתון רק מה שהשיצה מוציאה מידי פעם בפעם צלתי תערוצות אחרות. עכ"פ גם די תכון עמו ויפה העיר והלואי שאליו ישמעו והיה זכות הרבים תלוי צו. ועכ"פ אותם שמדפיסים באמנם שהוא בכלל עת לעשות, יזהירו על הקוראים שיגנוזו את הדצרי תורה וכולי האי ואולי, והרבה יש לדבר מזה. [וע"ע שו"ת משנה הלכות חלק ט"ו סימן קכ"ג].

ידידו דושה"ט ושח"ר בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן קפד

המסיר מזוזה לבדקה בשקבעה אי חוזר ומצרך

ח' מרחשון התשל"ה בנ"י

מע"כ ידידי הב' המופלא ומופלג מלא פלג מגזע תרשישים וכו', כש"ת מוה"ר נפתלי עהרענגרייך הי"ו.

אחדשה"ט צידדות, מכתבו קבלתי צירוף י"ג שאלות בהלכות מזוזה ולפי שאין הו"ג להאריך אכתוב רק בקיצור הלכה למעשה. וצדכר שאלתו צמי שהסיר מזוזה כדי לזדקק אי חוזר ומצרך כשיחזור ויקצעה כיון שדעתו היה להחזירה שנסתפק צוה הצרכי יו"ד סימן רפ"ו הציאו הפת"ש ורובה לדעת האריך לנהוג הלכה למעשה.

לפום ריהטא נראה דצדכר זה במחלוקת שנויה דגרסינן בגמרא סוכה מ"ו ע"א אמר רב מרי צרה דצת שמואל חזינא ליה לצבא דלא עביד כשמעמיה אלא מקדים וקאי ועי"ל לצית הכסא ונפיק ומשי ידיה ומנח תפילין ומצרך וכי איצטרך זימנא אחריתא עי"ל לביה"כ ונפיק ומשי ידיה ומנח תפילין ומצרך וכו' וכתב הב"י סימן ח' וצסימן כ"ה בא"ח דהפושט טליתו וחוזר ולבשו חוזר ומצרך עליו והד"מ והט"ז השיגוהו דהתם שאני הואיל ונריך לסלק התפילין מכח ציה"כ וא"כ הכי נמי לדעת הב"י לכאורה חוזר ומצרך ולהד"מ אינו חוזר ומצרך, איברא ד"ל דהכי אפילו הד"מ מודה דהרי במזוזה נמי הרי נריך לסלק המזוזה לזדקק וא"כ הו"ל כמו שנריך להסיר התפילין ציה"כ וכן מצאתי בשנות

נמי חוזר ומצרך והכ"ג כתב הפת"ש בשם הפוסקים לענין אם שח צין שחיטה לשחיטה שיפסק זמן מה צהילוך וכיוצא בו כדי שיכול לחזור ולצרך וא"כ הכ"ג צמזחה כל שלקחה לצדוק ולא נמכוין להחזירה מיד הו"ל הפסק וחוזר ומצרך.

סימן קפו

נפלה המזוזה מעצמה

עוד להג"ל

אם נפלה המזוזה מעצמה וחוזר וקובעה חוזר ומצרך דומיא דטלית שנפל ואפילו למ"ד בטלית שנפל אם נשאר עליו ט"ק אין חוזר ומצרך על הט"ג מ"מ צמזחה אפילו נשאר מזוזה אחרת על הבית צחדרים אחרים מ"מ צחדר זה שנפלה המזוזה לא נשאר כלום שעליו לסמוך וכיון דאם רואה לקבוע מזוזה חייב בצרכה הכ"ג חוזר ומצרך.

סימן קפו

נמצאת המזוזה פסולה וקובע אחרת

עוד להג"ל

נמצאת המזוזה פסולה צצדיקה וקובע מזוזה אחרת פשוט דצריך לצרך וכ"כ המהרמ"ש והשארית יהודה והגרש"ק. ופשוט דאם הסיר המזוזה לקבוע מזוזה אחרת יומר נאה הימנה נמי צריך לצרך דאמזוזה זו לא צירך דומיא דהלוקח תפילין אחרים שמצרך עליהם.

שוב מנאחתי צשו"ת מהרש"ג יו"ד סימן נ"ז צהמסיר מזוזה ורואה לקבוע מזוזה אחרת נאה הימנה שחולק צזה על מהר"ם ש"ק שאין צריך לצרך והטעם דכיון דהכא הבית מחויב צמזוזה וכיון שצריך על המזוזה על צית צזה מה לי מזוזה זו ומה לי מזוזה אחרת ע"ש. ולפענ"ד נראה דצרי מהרמ"ש, לא מיציעיא לפי"ד כק"ו צצית שערים יו"ד סימן ש"ע דתפילין מנחות כל היום וכל רגע שמסירם ללא צורך מבטל מ"ע ואם הסירם צמזיד צלי צורך ודעתו להניחם אחר"כ או אפילו אין דעתו להניחם מ"מ אם חוזר ומניח אינו חוזר ומצרך אחר"כ צאותו היום כי לולא שעשה עצירה להסיר לא היה מחויב לצרך א"כ הו"ל מנאך דמי ציקש מידו לצא לכלל חיוב ע"ש, מ"מ אם הניח תפילין אחרים ודאי חייב לצרך עליהם וא"כ הכ"ג צמזוזה דמי לתפילין. אמנם אפילו צלאו הכי מ"מ פשוט דגם המרש"ג ז"ל מודה דאם נפסלה המזוזה ורואה להניח אחרת דחוזר ומצרך ולפי טעמו אפילו נפסלה המזוזה נמי לא יצרך וכ"ש לפי מה שהביא ראה משופר דאם צירך על שופר צזה ונשצר או

צשיחה דעת הרא"ש ציו"ד סימן י"ט דהוי הפסק ועי' ש"ע א"ח סימן ח' סי"ב וצמג"א קי"ד וצא"ר שם מה צתמה על הצ"ח ומיהו עי' ת"ש סי' י"ט דעתו כט"ו וכתב דשצ ואל תעשה עדיף אך דהש"ך הכריע כהצ"ח. והנה קי"ל דהשוטט צריך לצדוק צין שחיטה לשחיטה וא"כ לדעת הגרש"ק דהצדוק מזוזה כיון דמספקא ליה אי כשרה מסית דעתו הימנה א"כ הצדוק סכיננו נמי נימא דאסית דעתו מצרכה ראשונה וא"כ יחזור ויצרך על כל שחיטה ושחיטה וע"כ נראה דלכ"ע מה צצדוק הסכין אינו חשוב היסח הדעת דאדרכה הרי רואה הו"ל צקיום המצוה ולהמשיך צמנאותו וע"ז הו"ל צודק שיוכל להמשיך המצוה ולכן לא הוי היסח הדעת והכ"ג צמזוזה כיון שהוא מחויב צהמשך המצוה והו"ל רואה לחזור ולקבוע ודאי לא מסית דעתו. יהיה מאיזה טעם שיהיה הרי מצוה דהנוטל לצדיקה לא הוי הפסק וא"כ הכ"ג צמזוזה וזה לפענ"ד צרור צס"ד וא"כ נמחזקו דצרי הגרמ"ש ז"ל.

והלוי חזיתי צשו"ת שארית יהודה לכדו"ז צסימן קל"ט שהאריך לצרר צמי שהוריד מזוזה לצדקה אי חוזר ומצרך והודה נמי להגרמ"ש ז"ל דאינו מצרך ועי' שו"ת צית שערים יו"ד סימן ש"ע ש"ע א"ש ע"ב, והעולה לפענ"ד דהיכא צצדק ומנאה כשרה אין חוזר ומצרך וכדעת מהרמ"ש ושארית יהודה וגם החיד"א מספקא ליה והציאו הפת"ש ומצרפינן נמי ספיקתו לדין והו"ל הגרש"ק יחידאי וספק צרכות להקל והגם כי דחינו ראית הגרש"ק כנלפענ"ד.

לאחר חיתום שטרות מנאחתי להגאון צשו"ת צית יצחק הנ"ל דג"כ כתב צפשיטות דהמסיר מזוזה לצדקה דא"צ לצרך צחוזר וקובעה והסכים לדעת השואל והציאו דעת הגרש"ק וחלקו עליו ע"ש. ולענין היסח הדעת כתב דאדרכה דלא הוי היסח הדעת מהמנאה דהרי הו"ל עוסק צמנאה לחזור ולקבוע ושישו מעי דצ"ה כיונתי צענמי לצצרתו הרמה צזה, אלא שהצאתי לי צעזה"י ראה מסכין מה שלא הביא הגאון ז"ל, וכן מנאחתי ג"כ צשו"ת מהרש"ג יו"ד סימן נ"ז צפשיטות דא"צ לחזור ולצרך.

סימן קפה

נפל המזוזה לבדיקה ולהחזירה לאחר איזה ימים

עוד להג"ל

אם נטלה לצדקה ולהחזירה צאיזה ימים, כה"ג נראה פשוט דכל שלא מתכוין להחזירה מיד אחר הצדיקה דחוזר ומצרך וכענין דמפורש כה"ג צא"ח שם דאם פושט הטלית שלא ללצשו אלא לאחר זמן הוי הפסק ואפילו חזר ולצשו מיד

סימן קצ

אי מותר להחליף המזוזות במזוזות פשוטים

עוד להג"ל

היוצא מן הבית אם מותר להחליף את המזוזות ולקצוץ במקומם פשוטים. הנה מן עיקר ההלכה הוה מותר להחליף מ"מ אין ראוי לעשות כן ומיהו אפשר שיכול להערים וליקח המזוזות שלו לצדקס ויתנם לסופר או למי שהוא לצדקן ויניח מזוזות אחרות לפי שעה במקומם עד לאחר הצדיקה ואח"כ ישאירם במקומם וכה"ג אם עוד דר שם ודאי צריך לצרף עליהם.

סימן קצא

המסופק אם יבנם שם יהודי אי מותר ליטול המזוזות

עוד להג"ל

היוצא מן הבית אפילו אינו צרור לו אם יבנם ישראל לדור שם מ"מ כיון דמדי ספיקא לא ינא הו"ל חמירה סכנתא מאיסורא.

סימן קצב

הקובע מזוזות בבית שבויר ואח"כ קנאו אי חוזר ומברך

עוד להג"ל

מי שקבע מזוזות בבית שה' שכור אללו דמחוייב במזוזות מדרבנן ואחר כך קנאו להבית דמחוייב במזוזות מדאורייתא אי צריך לחזור ולברך או נפטר במה שעשאו כשהיה מחוייב מדרבנן. הנה עי' בספר נחלת צבי יו"ד סימן רפ"ו סכ"ז וסימן רנ"א ס"ז שנסתפק בזה ודוקא אליבא דר"ע ע"ש. ומיהו לפענ"ד פשוט דא"ל להסיר וראיה משו"ת מהרש"ג יו"ד סימן נ"ז בסופו שחקר באם עכו"ם קבע מזוזות בביתו של ישראל אם המזוזות כשרה והעלה דכשרה שאין לאסור משום תעשה ולא מן העשוי והעכו"ם אינו מחוייב בה דהא גם סוכה יש פסול תעשה ולא מן העשוי ואפ"ה סוכה גנבך כשרה וכ"כ בשו"ת חלק לוי יו"ד סימן קט"ו וא"כ כ"ש צדיקן כיון שהוקבעה ע"י אדם רק בזמן דרבנן לא הוי בשביל זה תעשה ולא מן העשוי. שוב ראיתי בשו"ת בית יצחק יו"ד סימן ק"ד ח"צ שכתב ג"כ דינא והציא ראיה ממג"א סימן רס"ז דיכול לקדש מצע"י אף בלא הוי רק דרבנן וא"ל לחזור ולקדש כשנעשה עליו חיוב דאורייתא ע"ש.

שאינו יכול לתקוע דמציאין שופר אחר ותוקע בלא צרכה א"כ הכ"נ במזוזות וע"כ בלא דמי לשופר דהתם הצרכה על שמיעת השופר והכא הצרכה על קביעת המזוזות ואם קובע אחרת הרי לא צריך על השניה ודו"ק.

ואם הסיר המזוזות רק לתת אותה בתיק שלא תתקלקל נראה דלכ"ע לא צריך לצרף דהא לא אסמ דעתיה מינה.

סימן קפה

נפל הרבה מזוזות לבדקן ונתערבו

עוד להג"ל

מי שנטל הרבה מזוזות לבדקן ואינו יודע איזה מזוזות מאיזה דלת ודעתו היה לחזור ולקובען אי חוזר ומצריך או לא. הנה בזה יש לעיין דלכאורה יש לומר דדוקא בקובע מזוזות על מקומה הוא דאינו חוזר ומצריך אבל אם קובע מזוזות אחרת הרי כתבנו לעיל דחוזר ומצריך א"כ אפשר דנתחלפו המזוזות וממילא חייבת בצרכה ואפשר דכל אחת תבא על חדרה ולכאורה הדבר תלוי בצריירה והוצר הדבר דכל מזוזות שקובעה זה הוא המזוזות שהורידה משם ואינו חוזר ומצריך אפילו נתערבו המזוזות. ומיהו יש לומר נמי כיון דאית לן שיטת הגרש"ק דאפילו בסתם לבדיקה חוזר ומצריך אם כן כיון דאית ספק שמא נתחלפו נצטרף נמי שיטת הגרש"ק ויחזור ויצרך ולכן לפענ"ד לכתחלה יראה שלא יערב ולא יחליף אותם ואם נתערבו אז כדאי להניחם קצת ולהסיר דעתו ואז יחזור ויצרך, ומיהו אם רוצה יכול לסמוך אצריירה ולא יצרך. [וע"ע שו"ת משנה הלכות חלק ט"ו סימן ק'].
ט"ו סימן ק'.

סימן קפט

הנבנם לבית ואינו רוצה לשלם רק עבור מזוזות פשוטים

עוד להג"ל

מי שיש לו מזוזות מסופר מומחה ויר"ש ויוצא מהבית וישראל אחר בא לדור שם ואינו רוצה לשלם לו דמי המזוזות אלא דמי מזוזות פשוטים כשרים, הנה פשוט דיכול לומר לו או תן לי בזול או טול את שלך ואני אקנה לי מזוזות כשרות בזול, וכן מצויר באחרונים ואין לי זמן עכשיו לציין אחריהם ואין לו דמיון כלל למחלוקת המר"ם מיינץ עם החכ"ס בגזל אתרוג דהכא אינו חייב לו כלום ולגבי היוצא הוא דהוי סכנה.

סימן קצב

קמן שקבע מוזהר אי יוצא י"ח

עוד להג"ל

ומה"ט נפשט נמי ספיקתו אי קטן שקבע מוזהר אם יוצא י"ח דכנראה דקטן לא גרע מעכו"ם וגם עכ"פ ראייה מקידוש ועי' נחלת נצי יו"ד סימן רנ"א ס"ב שהעיר ע"ז.

בדבר שאלתו הנוסעים צימי הקיץ לנופש ושוכרים דירות על צ' וג' חדשים אי מחויבים במוזהר, עי' בספרי משנה הלכות ח"ד סימן קל"ד קל"ו שכתבתי מזה.

סימן קצד

נוסח ברבת מוזהר בלשון יחיד

עוד להג"ל

מאי טעמא כשקובעין כמה מוזות מדרך בלשון יחיד לקבוע מוזהר. הנה בשו"ת הרשב"א ח"א סימן תת"ט כתב דמסתברא מי שיש לו פתחים הרבה אינו מדרך אלא זרקה אחת שאפילו תפילין של יד ושל ראש שהן מלות חלוקות ואין זה מעכב את זה אין צריך אלא זרקה אחת נראה הטעם דהעיקר דליכא אלא חדא מוזהר ואכל פתחים שנותן מוזות אין זה אלא מוזהר אחת, ולכן מדרך מוזהר.

אלו דברי ידידות שהספקתי בין הפרקים להשיב, וי"ר שיוזכה ללמוד תורה לשמה וללמדה ע"ד אבותיו, המברכו בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן קצה

ביאור רש"י בפסחים, מוזהר חובת הדר

י"ב תשרי התשל"ו בני יצו"א

פתקא טבא ושנה טובה למע"כ ידי"ע וידי"נ רב האי גאון וצדיק כג"ת מוה"ר רפאל וילבער שליט"א, רב דקהל בני משה ור"מ דשיבה תו"י בעמח"ס מרפא לנפש.

אחדשכ"ג צידיות, את ספרו היקר ח"ד על ש"ע ח"ח קבלתי, ולאות שענייני צו אכתוב כאן הערה אחת מה שראיתי בעברי צין בתרי הכתבים. בסימן ע' אות צ' העיר בדברי רש"י פסחים ד' ע"א ד"ה חובת הדר שפירש"י הטעם לפי שמשמרתו וכתב ביתן באתן נכנס ויוצא זה אצל הכא דיקת חמץ דרבנן, ופי' הפני"ו וא"ח זכוונת רש"י זמ"ש לפי שמשמרתו דלכאורה תקשה נילף ממוזהר גם לשאר מלות כביטול חמץ וכיוצא בו שהחיוז על השוכר להכי כתב רש"י דמוזהר שאני לפי שמשמרתו חוה נלך להדר צו.

והקשה כ"ג לפי מ"ש הרמב"ם פ"ה מהל' תפילין ה"ד שהכותבים שמות קדושים ושמות מלאכים במוזהר או פסוק או חותמות הרי הן בכלל מי שאין לו חלעוה"צ שאלו הטפשים לא די להם שצטלו המוזהר אלא שעשו מוזהר גדולה שהוא יחוד השם של הקצ"ה והאצתו כאילו הוא קמיע של הניית עצמן שעלה על לבם הסכל שזהו דבר המהנה צהבלי העולם עכ"ל, ולפי"ז גם מוזהר אינה צאה בצביל השמירה א"כ אין זה טעם מספיק לחלק בינה לשאר מלות ושפיר י"ל דעיקר המוזהר הוא על צעה"צ אלא כשהוא דר צו יש לו גם תועלת שמירה ואם השכירה לאחרים נשאר לו עכ"פ עיקר תועלת המוזהר וכת"ר האריך בזה.

ולפענ"ד להוסיף תמיה על תמיהתו, חדא דרש"י הוסיף על טעם דשמירה וכתב ביתן באתן נכנס ויוצא זה, ולכא"ו למה ליה עוד לטעם זה ולא סגי ליה בטעם דשמירה. שנית יש לתמוה דלכאורה דרש"י באתן באתן היא נגד הגמרא יומא י"א ע"צ דפריך אלא באתן למ"ל כדרכא דאמר רבא דרך באתן וכי עקר אינש כרעיה דימינא עקר ברישא ופירש"י דרך באתן לימין בצואו לצית ולא מימין לצאתו ע"ש. מצואר דמזיתך דרשינן דרך באתן שהיא ימין ולא שמוזהר חובת הדר הוא והאין עשה רש"י לעצמו דרשה דמזיתך מצואר דקרי ליה חובת הדר. עוד קשה דרש"י כאן פירש באתן נכנס ויוצא וציומא פי' דרך באתן לימין בצואו ולא מימין לצאתו וא"כ באתן משמע באתן ולא באתן והאין דרש בית נכנס ויוצא וציומא ע"ז דרשו מדתרי באתן כתיב ע"ש דף כ"א ע"א.

ומה שנלפענ"ד בס"ד דרש"י לשיטתו אחי שפיר, דהנה שיטת רש"י דבית שכור חייב במוזהר מדאורייתא ועי' פנ"י מה שהקשה הא שחירות לא הוה כמכר אמנם נראה דרש"י ס"ל מדכתבה תורה באתן דרך באתן ממילא מוכח מינה שהוא נכנס לאותו בית שאם אתה אומר שאינו נכנס זה א"כ אין כאן באתן ושמעין מיהו דבית שאין לו דיווין פטור מן המוזהר דלא קרינן ביה באתן באתן דליכא כאן ביאה ולא יציאה וא"כ שפיר מאומה דרשה עצמה דדרש דרך באתן שמעינן ממילא דמוזהר חובת הדר הוא כיון דתלה מוזהר בציאה צבית. שוב ראיתי במאירי פסחים הג"ל שכתב כעין זה ח"ל, ולענין מוזהר מיהא על השוכר לעשותה שמוזהר חובת הדר הוא שהרי כתיב זה באתן דרך באתן ואעפ"י שנאמרה לקצעה בנד ימין דכי עקר אינש רגליה וכו' מ"מ נכלל זה שכל שאין לו שם ביאה אינו חייב במוזהר ואפילו לא השכיר לשום אדם כמו שכתבתי במקומו עכ"ל. הנה מצואר כמ"ש בס"ד ומיושבת קושייתו דהאין עשה רש"י לעצמו דרשה נגד הגמרא.

להסירה ולקוצעה לשם מצוה ואם לאו הו"ל בכלל תעשה ולא מן העשוי ולשאר פוסקים ליכא חיוב בתוך שלשים אבל אם קצעה בתוך שלשים ינא וי"ל דבהא תליא דהחלוק הוא מה הוא הפטור בתוך שלשים דלדעת רש"י דהשוכר צית מחויב מדאורייתא א"כ צאמת גברא בר חיובא הוא צמא זה אלל משום דחיישין דילמא לא מתדר ליה כל שלשים יום הו"ל כדירת ארעי ופטורו אבל אם קצעה תבא עליו ברכה דהאי גברא בר חיובא הוא דחובת הדר הוא אבל דעת התוס' דהשוכר צית פטור ממנוה לעולם רק מיום שלשים ואילך חייבוהו מדרבנן אבל עד שלשים ליכא שום חיוב עליו דליכא כאן חובת גברא נמצא דכשקצעה למנוה זו לא היה בר חיובא כלל וכשבא לו יום שלשים נתחייב זה מדרבנן והו"ל תעשה ולא מן העשוי.

אלא דמה שנתפסק עוד הגרע"א שאם אדם ינא מציתו לסחורה ליום או יומים או כמה ימים וחוזר אח"כ ג"כ צריך להוריד המנוה ולחזור ולקוצעה דלא ליהוי תעשה ולא מן העשוי לפענ"ד ז"ע. דודאי דרך דירה הוא בכך וככה נותה התורה לקצוע מנוה וכבר הבאתי במקום אחר מש"כ הט"ז הטעם דצית העצים וכיוצא בו חייב צמנוה אף שאינו דר שאם לפי שכן הוא דרך דירתו צמנוה בחדר אחד הוא ישן ובשני הוא אוכל וצ"ד אחד הוא מניח חפציו ובכל מקום שהוא משתמש דרך דירתו חייב צמנוה וא"כ זהו ג"כ דרך דירה שאדם ינא לסחורה כמה ימים וחוזר לציתו וזהו דרך העולם לדור בו ובפרט כי השאיר שם אשתו ובניו ושם ציתו ודעתו עליו בכל שעה שהוא על הדרך לא הוי אלא כיוצא לשדה וחוזר לציתו דלא צעי לקצוע בכל עת שהוא נכנס בצית, ומה מתקן בזה דברי רבינו הגדול רש"י שכתב חובת הדר נכנס ויוצא ולעיל דקדקנו מה שכתב רש"י ינא ולהג"ל נראה דרש"י הקדוש צא לישב קושית וחקירת הגרע"א דלא תימא שאם ינא מציתו וחוזר ונכנס ינטרך בכל פעם לקצוע מנוה וכמו בתפילין שאם מסירן וחוזר ומניחן חוזר ומצרך בכל פעם וקמ"ל דציתך ציאתך נכנס ויוצא זה הוא מצות מנוה שיהא נכנס ויוצא ואינו חייב על כל יציאה וכניסה אלא כיון שקצע צשעת הכנסה די דציאתך משמע נכנס ויוצא כנלפענ"ד נכון.

סימן קצו

ירושלמי דרבי שלח מנוה לארשבון והוא עבו"ם

עוד להג"ל

באות ד' הציא ירושלמי פאה פ"א דרבינו הקדוש שלח מנוה לארשבון לשמירה ובשאלות פרשת עקב

ומיהו אכתי קשה דילמא אהכ"ג חובת הדר הוא אבל דוקא למי שיש לו צית שלו אבל לא השוכר צית והכי אמרה תורה וכתבתם על מנוות ציתך כלומר אם יש לך צית ואתה דר בו דאיכא ציאתך אז חייב צמנוה אבל השוכר אף שדר בו מ"מ לאו ציתך הוא אף שיש לו שם ציאה ויציאה מ"מ לאו ציתו הוא ופטור ממנוה ומנ"ל דהשוכר צית נמי מחויב צמנוה מה"ת לזה פי' רש"י חובת הדר שמשמרתו כלומר דפעולת המנוה הוא שמשמרת על הדר בצית כיון דמשמרתו אין נפ"מ בין שהוא ציתו ממנו או שכוור לו כיון דפעולת המנוה שמשמרתו, ומשמרתו לחוד נמי לא סגי דציתך כתיב וע"ז מתוך דציתך ציאתך נכנס ויוצא הוא ולא שיהיה הצית שלו ממנו אלא שכיר נמי כיון שנכנס ויוצא די בזה וקרינא ציה שפיר ציאתך וחייב צמנוה ושפיר הוצרך רש"י לשני הטעמים דלטעם דמשמרתו לחוד הו"א דוקא כשהוא צעה"כ דכתיב ציתך ומטעם ציתך לחוד הו"א ציתך ציאתך ונמי דוקא כשיש לו צית דהכי מורה לשון ציתך אבל כיון דמשמרתו וכתיב ציתך דרשינן כל שצריך שמירה וציתך דרך ציאתך נכנס ויוצא.

ובזה מיושב נמי למה שינה רש"י בפסחים ופי' ציאתך נכנס ויוצא וציומא לא כתב רש"י רק דרך ציאתך לימין ולא כתב נכנס ויוצא דציומא לא צא לפרש אלא דרשה דדרך ציאתך צעי ולזה דרשינן לימין אבל בפסחים צא לפרש על מי מוטל קיום המנוה וחיובו לכן פי' נכנס ויוצא ועי' ב"מ ק"א וע"ז דף כ"א דשם כתב רש"י רק נכנס ויוצא ובספרי משנה הלכות ח"ד סימן קל"ח הארכתי קצת לפרש באופן אחר דברי רש"י הנ"ל.

והשתא דאחז להכי נראה לישב נמי קושית כ"ג דלפי שיטת הרמב"ם דאסור לכיון לשם שמירה א"כ יתחייב המשכיר עכ"פ צעיקר מצוה דודאי רש"י נמי מודה דאין לכיון רק לשם שמירה ומה שפי' משמרתו אין זה הטעם ששקוצע המנוה יכוין לשם שמירה דוקא אלא דרש"י צא לדיוק הדין דחובת הדר דהטעם דמנוה חובת הדר הוא מטעם שיש צה ענין של שמירה ומטעם דין של משמרתו נותה התורה לקצוע מנוה צפתח ציתו מצחוץ להנכנס ויוצא בצית דכתיב ציאתך וע"כ שהוא הדר שהוא נכנס ויוצא בצית זה ואין כוונת רש"י שימחנה לשם שמירה אלא שטעם זה ממנוה גורם שתהא המנוה חובת הדר ולא חובת הצית אפילו בשוכר צית.

ובמקום אחר כתבתי דבהא תלוי מחלוקת האחרונים וז"ל נכנס לצית בשכירות וקצע מנוה בתוך שלשים יום דלדעת הגרע"א פטור ממנוה וכשהגיע יום שלשים צריך

ובמה שכתבתי אזרח לה נמי תמיהת היעצ"ך הנ"ל שתמה אליקוטי מהרי"ל שכתב שאין ראוי למכור מזוזה לגוי אפילו שצדק אותה ממנו לכבוד ולשמירת מצותיו והחמיר בדבר אפילו להכניס עצמו בסכנה בשביל כך להשיב פני המלך ריקס והגריעצ"ך כתב עליו שהפריז על המדה ושנעלם ממנו תלמוד ערוך צירושלמי וגדולה מזו שרבי שלח לארצות מזוזה אף שלא שאל ממנו תמורת דורון מרגליות שקבל ממנו וארצות ערל היה ע"ש. ולפמ"ש נדקו דברי מהרי"ל ז"ל ומירושלמי אין ראיה כלל אדרבה פשוט דהליקוטי מהרי"ל נמי פשיטא לי' דארצות ישראל היה ועכ"פ בגמרא דידן מפורש דארצות ישראל היה ולכן י"ל ממ"נ שאם על שם אומנות נקרא כך א"כ י"ל דגם רבי שלח לישראל שאומנותו ארצות ואם נאמר דשם אדם הוא א"כ ישראל היה. שוב ראיתי צמח"ר חיות שהרגיש קצת בזה ע"ש ולפענ"ד כמ"ש.

ובזה הנני ידירו דושה"ט ושכ"ג וי"ר שיזכה ליתן לנו מפרי עטו עדי יבא ינון ולו יקחת עמים ובברכת פתקא טבא וחג שמח בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן קצו

קבע מזוזה במקום שפטור מן הדין
א' מותר להורידה

ב' בלק תשל"ד בנ"י
מע"כ וכו'... שליט"א.

ובדבר שאלתו שהולך לחופש (קאנטרי בלע"ז) שפטור מן המזוזה אי הנית מזוזה אעפ"כ אם כשחוזר מותר להסירה ולפוס ריהטא היה נראה כיון דליכא חיוב בהנחתה ממילא ליכא קפידא להסירה. מיהו צירושלמי סוף מגילה כתבו ח"ל, הדר בקונדקי חוזה לארץ שלשים יום אינו צריך ליתן מזוזה אם נתן לא יטול רבי יעקב בר אבא בשם רבי יאשיה מפני מעשה שאירע משעה באחד שנטל והיה קוצר את בניו, מבואר מדברי הירושלמי דאפילו הנית מזוזה במקום שאינו מחויב אם נתן לא יטול ח"פ.

ומידו אם הוא במקום שחושש שיצאו גוים ויצוהו או שתתקלקל בשאר קלקול אז נראה דמותר להסירה ומיהו צריך שיהיה בזה חשש באמת כי ע"פ רוב אין הגנבים הולכין אחר המזוחות וד"ל.

דושה"ט
מנשה הקמן

מבואר דהמזוזה הועילה לגרש את השד מצחו של ארצות והפנ"מ כתב דארצות יהודי חשוב היה ובשאלת יעצ"ך סימן קכ"א כתב בפשיטות דעכו"ם היה וכ"כ ציד המלך והקשו עליו מהרמ"א יו"ד סימן רנ"א דאין נותנין מזוזה לעכו"ם והבאר שצד תי' דהיה מאמין ביחוד השם וכ"ג תמה דאם יהודי חשוב היה דודאי קיים מצות מזוזה מעצמו ולמה ליה לרבי לשלוח לו מזוזה.

ולפענ"ד אי בשביל הא היה אפשר לומר (לפי גירסת השאלות שאין קיימין עכשיו) דהשאלות כתב שם כתב ליה חד מזוזה ושיגר ליה י"ל דהגם דארצות הי"ל מזוחות מ"מ היה ס"ל לרבינו הקדוש דיהיה אצלו חשובות מזוזה שכתבה רבינו הקדוש ושלח ליה ואדרבה מי שמחייב במזוחות חשיבות גדולה היא אצלו שיהיה לו מזוזה מאיש קדוש כידוע מתפילין ומזוחות של ר' משה פשעווארסקער וכיוצא בו וכלאו הכי כיון שארצות שלח לו מרגליות גדולה למתנה צדק מרבינו הקדוש שיתן לו מתנה כיון שראה שארצות מתגאה בצדק וזה שלח לו חזרה מזוזה להראות לו שאין לו לצטות צדק עשירי ואדרבה יש עושר שמור לצעלו לרעתו אבל צריך הוא למזוזה שתשמרנו צבית עם כל הכסף שיש לו.

ואי קשיא הא קשיא דבשאלות שם מסיק ח"ל, מיד נכנס שד צצחו של ארצות ולא היה לו אלא בת אחת וצאו כל הרופאים ולא הועילו לה כיון שנטל ארצות את המזוזה ושם לה על הפתח מיד צרחה אותה שדה ונטל רבינו הקדוש מרגליות לעצמו ואי ישראל חשוב היה האריך לא היו לו מזוחות על פתחו עד עכשיו, ואולי זה נכנס גם בתוך קושיט מעכ"ג.

ובמה שנלפענ"ד דצמכת יומא דף י"א ע"א איתא וא"ר יהודה מעשה בארצות אחד שהיה צדק מזוחות בשוק העליון של צפרי ומצאו קסדור אחד ונטל ממנו אלף זוז וכו' ופירש"י ארצות שם האיש ואמרו לה ע"ש האומנות ע"כ. ולפוס ריהטא נראה דהיה ארצות הנהו הארצות מירושלמי הנ"ל וא"כ היה יהודי שהרי צדק מזוחות בשוק של צפרי ולפי"ז היה אפ"ל דלאחר המעשה שנטל ממנו הקסדור אלף זוז חדל מלקבוע מזוחות גם צפתחו כי חשד כמו דמבואר דאצולי פטורות מן המזוחות מפני העכו"ם הכ"נ פתח ביתו נמי פטור מן המזוזה ולכן לא היה לו מזוחות על פתחו ושלח לו רבינו הקדוש מזוזה כלומר דמזוחות פתחו מחויבות במזוזה אפ"כ, וארצות לא רצה במזוזה לשיתנו דאינו חייב בה עד שנעשה לו נס צצחו דוקא שנכנס בה שד ושם המזוזה על הפתח ויאל השד וצרח לו והראה לו רבינו הקדוש דהצית כן חייב במזוזה.

סימן קצח

אי צריך לבדוק מזוונים מבלאים

מוצש"ק טהרות התשל"ד בנ"י יצ"א

למאן דלא חזינא מברכינא ויהא שמיא מברך ה"ה המופלא ומופלג מלא פלג וכו' כש"ת מוה"ר יעקב פריעדמאן הי"ו, תלמיד בכולל מקור חיים בנ"י.

אחדשה"ט וש"ת, יסלח לי אולי לא תארתיו כראוי כי צלתי מכירו קאמינא חנוס מכתי מכתבו ניכר כי נ"מ הוא. ודבר שאלתו אי נריך לבדוק מזוונים (מאטרסעס בלע"ו) משכב (קאוטש בלע"ו) שטיחים (ראגס בלע"ו) מנעלים ומטפחות הידים מחשש שעטנו או אין נריך לבדוק.

גרסינן בגמרא נדה ס"א ע"ב ת"ר בגד שאבד בו כלאים הרי זה לא ימכרו לעו"כ ולא יעשו מרדעת לחמור אבל עושה ממנו תכריכין למת אחר רב יוסף זאת אומרת מנות בטלות לעתיד לבא וכו' וזמנה כלאים פ"ט מ"ב הכרים והכסות אין זה משום כלאים ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהם וכו' (מ"ק) מטפחות הידים מטפחות הספרים מטפחות הספג אין זה משום כלאים ר"א אוקר ומטפחות הספרים אסורות משום כלאים (מ"ד) תכריכי המת ומרדעת של חמור אין זה משום כלאים לא יתן המרדעת על כתפו אפילו להוציא עליה זבל (מ"ו) הצרסים והצדקסים והדלמטיקיון ומנעלות הפיון לא ילכשם עד שיצדק רבי יוסי אומר הבאים מחוף הים וממדינת הים אינן נריכין בדיקה מפני שחזקתן בקנינות ומנעל של זרד אין בו כלאים לוצעו מותר. ובתוס' שם ד"ה לא ימכרו כתבו לחלק בזמנה אמרו דמרדעת אין בו משום כלאים ובגמרא אמרו דלא יעשו מרדעת ותי' לחלק בין ניכר ללא ניכר, עוד חלקו דמה"ת לא אסור אלא להעלות עליו אבל להציע תחתיו שרי ורצנן הוא דגזור עשר מנעות זו ע"ג זו בשאר כלאים אטו העללה ובאין דרכו בהעללה שרי להציע תחתיו ואפילו מדרבנן ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהן אבל אבד בו כלאים אסור למרדעת אע"ג דאין דרכו בהעללה והיינו טעמא דלא גזור במס' כלאים בכרים ובכסות ובמרדעת כיון שאין דרכן בהעללה ובלבד שלא יהא בשרו נוגע בהם ותו ליכא למיחש לכריכת נימא ע"ש.

והב"י יו"ד סימן ש"א כתב שכן דעת הסמ"ג וההיתר דמרדעת וכרים וכסות הוא משום דכיון דלאו אורחיהו בלישה לא גזור רבנן והרמב"ם פ"י מכלאים הי"ב כתב מה"ת מותר לישב על מנעות של כלאים שנאמר לא יעלה עליך אבל אתה תציעו תחתך ומד"ס אפילו עשר מנעות זו ע"ג זו והתחתן שבהן כלאים אסור לישב על העליון שמה תכרך נימא על בשרו דב"א צריך כגון יריעות ושמלות אבל

בקשין שאין נכרכין כגון כרים וכסות מותר לישב ולהסך עליהן והוא שלא יהא בשרו נוגע בהם עכ"ל. והנה לא חלק בין דרכו להעלות או לא שהרי אסור בעשר מנעות זו ע"ג זו אם התחתון כלאים אע"פ שאין דרכו בהעללה עכ"ל ר"ל דמדנקט שמה תכרך נימא ש"מ דיריעות מיירי שאין דרכן בהעללה אפ"ה כיון דרכין הן אסורין בהצעה תחתיו שמה יכרוך נימא ש"מ דלאו בדרכן בהעללה תלא מילתא.

והנה בזמנה צ"ה (י"ב ע"ב) משלחין כלים בין תפורין ובין שאינן תפורים ואע"פ שיש בהם כלאים והן לצורך המועד ובגמרא שם בשלמא תפורין חזי למלבוש וכו' אלא כלאים למאי חזי וכי תימא חזי למימך תותי' והתניא לא יעלה עליך אבל אתה יכול להציעו תחתך אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שמה תכרך לו נימא על בשרו וכ"ת דמפסיק מידי ביני ביני והאמר ר' שמעון בן פזי אריב"ל אמר ר' יוסי בן שאול אמר רבי משום קהלא קדישא דצירושלים אפילו עשר מנעות זו ע"ג זו וכלאים תחתיהן אסור לישן עליהן וכו' אלא בקשין וכי הא דאמר רב הונא צריה דרב יהושע האי נמטא גמרא דגרש שריא אמר רב פפא ערדלין אין זהם משום כלאים אמר רב הני נררי דפשיטי אין זהם משום כלאים דבזוני יש זהם משום כלאים רב אשי אמר אחד זה ואחד זה אין בהן משום כלאים לפי שאין דרך חמוס בכך ופירש"י בקשין בגדים קשין שאין מחממין מותר לישב עליו וכו' ע"ש ובתוס' ד"ה אלא בקשין משמע הכא דבדבר קשה אין בו משום כלאים ותמיהו מבגדי כהונה בגמרא יומא דקשין הם ואפילו הכי יש בהם משום כלאים ותי' דדוקא להציע תחתיהם מותר בקשין דלא גזור אבל להעלות אסור אפי' בקשין משום גזירה ע"ש.

והר"ן צ"ה הג"ל תמה ח"ל, אסור לישן עליהם מדרבנן, ותמיהי מאי אר"י שמה תכרך דמשמע דלא הפסיק מידי אפילו עשר מנעות נמי וכלאים תחתיהם אסור לישן עליהם גזירה שמה יעלה אותן עליו משום שנאמר לא יעלה עליך כלומר משום גזירה בהעללה ומלשון רש"י נראה שהוא מפרש דאסור לעשות כן שמה תכרך נימא ואיכא איסורא דאורייתא ודר"ש מפ' מדרבנן וא"ל לזה אלא כך נראה לי דבדרייתא נקט לה הכי משום דאפילו בכלאים שאין דרכן בהעללה אלא בהצעה כל היכי דלא מפסיק מידי אסור שמה תכרך נימא על בשרו אבל כל היכי דמפסיק כל שאין דרכן בהעללה שרי והיינו דתנן בפרק בתרא דכלאים הכרים והכסות אין זהם משום כלאים בלבד שלא יהא בשרו נוגע בהם והיינו מפני שאין דרכן להעלותן ועי' שו"ת פמ"א סימן ק"י שמפלפל בדבריו הקדושים והציא דברי הסמ"ג לאין סימן רפ"ו דמפרש במרדעת של חמור מותר ובלבד שלא יהא

הפסיד. ומיהו צריך עכ"פ לזהר שלא יגע בצשרו צלי הפסק
בגד ועי' שו"ת הרשב"א סימן ש"ס על עורות התפורין
בפשתן ומחברים אותה בצבד ע"י תפירה העלה הרשב"א ז"ל
דכיון דמן התורה שוע טווי ונוז הוא דאסור דוקא ואלו בגדים
אינם כלאים אלא מדרבנן הולכין בספיקו להקל א"כ כ"ש
בדידן דיש לסמוך ארוב לכ"ע ואין צריך בדיקה אחריו.

והנה זש"ע יו"ד סימן ש"צ ס"ב כתב הלוקח כלי זמנ
מעו"כ צריך לזדקק יפה יפה שמא הם תפורים
בפשתן והקונה בגדים מן העו"כ צריך להחזיר תפירתן ולתפורן
בקצנזם (טור) ואפילו אם העו"כ מסית לפי תומו שמתפרן
בקצנזם אינו נאמן ובמקומות שהפשתן ציוקר מן הקצנזם יש
לסמוך להחזיר וכתב הש"ך דדוקא צדיעצד יש לסמוך להחזיר
על טעם שהפשתן ציוקר מן הקצנזם אבל לכתחלה אסור משום
שנוח לו לתפור בפשתן ויאל שכתו בהפסדו וכן הוא בשו"מ
הרשב"א והצ"ח ובטור כתב כל המקומות שהפשתן מזוי זהם
צריך לזדקק וכו' והצ"ח הביא בשם תשובת הרא"ש שהדבר
תלוי בחילוק מקומות ע"ש ועי' בית הלל שהאריך לאסור דאף
דאינו שכיח במקום אחד פשתן מ"מ מציאין לשם ממקום
אחר ועושין הלייזנד ע"ש. ומיהו האחרונים כתבו דדוקא
צידון ידיהו דאף שהפשתן ציוקר מן הקצנזם מ"מ קל הוא
לתפור בפשתן ויאל שכתו בהפסדו אבל צידון שהחוטין שלנו
עשוין מקצנזם והם טוים לתפור כעין של פשתן כידוע וכל
העולם תופרין בהם הם יותר בזול מחוטי פשתן וא"כ
בתרתי כ"ע מודי דאין לחוש אפילו לכתחלה ועי' סמכו
העולם להקל שאין חוששין גם בשאר כלים בפתם ומ"מ כיון
דראינו שהוא מציאות שמתפרין בגדים שעטנו ודאי יש להחזיר
בגדים ולזדקק אותם כפי האפשר הגם שקשה הצדיקה בזה
כי כמה פעמים מניחין חתיכת שעטנו במקום שאין הצדק
עולה על דעתו ובזמן הזה הפשתן מזוי בכל העולם וזה היה
טעם קצת אנשי מעשה שלא לזשו רק בגדי משי כידוע ומ"מ
לכל העולם ודאי אין להחזיר בזה בפתם אם לא שגראה אינו
יעותא וכגון שכותצין על הפתק וכיוצא בזה שידוע בזמן הזה
מערצין כל המינים זה בזה.

ובענין מטפחות הידים (האנטוך בלע"ז) או מטפחות שמטפחים בהם כלים או מטפחות שמטפחים בהם אחר הרחיצה כולם אסורים משום כלאים ע"י יו"ד סימן ש"א ס"ט ולענין נעלים ע"ש סימן י"ג בהג"ה מגעל של כלאים ובגליון שם בשם כנה"ג ולענין אי צריך לבדוק אחריהם בקטם פוק חזי מאי עמא דבר.

זשורו נוגע זהם אע"פ שאַקרו חכמים העלה שמה תכרוך
נימא ה"מ מידי דאורחיה בלזישה אכל במרדעת וכרים
ובסמות ללאו אורחיה בלזישה לא גזרו ואפ"ה כתב זכרים
ובסמות אין זהם משום כללים ובלבד שלא יהא זשורו נוגע
זהם ודוקא כשהן ריקן מונחים על אינטרא כדאיחא בירושלמי
אכל כר מלא נכסף על זידי זני אדם וכן ריקן ומונח על
תכן שאדם נשקע באמנעיותו ונכפפין האדדין עליו אסור
נשמע מזה דברכין אף שאין דרכן בהעלאה גזר בהעלה אף
שאין זשורו נוגע זהם. אלא דמ"מ העלה הפמ"א דדוקא
באותם רכים הנכפפים זידי אדם כה"ג איכא למגזר אפילו
בקשים אכל זכרים הנחונים ליטב עליהם וא"א לכוף על
זידי אדם ופשיטא בכסאות שהכרים קבועים במסמרות שא"א
לכוף על זידי אדם שרי ליטב עליהם אם אין זשורו נוגע
זהם וק"ו בכסאות שהכר נתחבר בעץ ע"י מסמרים שא"א
זשום דל לזוא על זידי אדם אף שרך מתחמיו מ"מ א"א
לזא על זידי אדם מחמת החיבור בעץ כה"ג אין להחמיר
כלל ולכן החיר ליטב בקוטשין אף שמן האדדין הוא שעטנו
כיון שאינו דרך לזישה ולא דרך העלאה מותר וה"ה אם
קבע בגדי רקמה זכותלים ומחזרים למעלה ולמטה ומן האד
במסמורות דמותר ליטב בסמך להם כיון דא"א לזא לידי
עיטוף זשום דל מותר ליטב ולסמך עליהם כי אין זה דרך
לזישה ולא דרך העלאה ע"ש.

וְלַפִּי"ץ לָדִידָן נָמִי הִיָּה נִרְאָה דְּבַמְשַׁכְּדִים (קֶאֱטֶשְׁעֶס זְלַע"ז)
וּשְׁטֵיטִים (רֶאָגֶס זְלַע"ז) וְכִיּוֹאֵל זִוָּה אֶפִּילוּ הִיָּו
שְׁטַטֹּן מִמֶּשׁ כִּיּוֹן שֶׁהֶם מַחוּזְבִּירִים ע"י מִקְמָרִים וּא"ל לְזֵא עַל
יְדֵי אָדָם הִיָּה מוֹתֵר לִישָׁב וְלַהֲלוֹךְ עֲלֵיהֶם וּכ"ש שְׁאִין זָרִיךְ
לְזִדּוֹק עֲלֵיהֶם מִסַּפֵּק זֶה כֵּל שְׁאִין נֹוגַע בָּהֶם (וּלְלַבֵּת יֶחֶף עַל
הַשְּׁטִיט הִיָּה אֶסּוֹר וְעִי' טוֹר סִימָן ש"א זֵד"א כֶּשֶׁהָן יִרְקֵנִין
וּמִזְמוּנִים ע"י קֶרְקַע וְכו') וְגַם בְּזִמְזוּרִים מֵאֶטְרֶאֱשֶׁקֶס כִּיּוֹן דֶּהֶם
נַעֲשִׂים בְּאֹפֶן שֶׁלְּזֵד הוּא מַחוּזֵר עַל הַזְּדִידִים עַל הָעֵץ אִו
בְּרַחל וּא"ל שִׁיעֲלוּ עַל גּוֹף הָאָדָם כֶּה"ג הִיָּה מוֹתֵר לִשְׁכַּב
עֲלֵיהֶם בְּהַפְסֵק בְּגַד (לִיִּלֵךְ זְלַע"ז) שְׁדֶרֶךְ לַחַת עַל הַמִּזְמוּרִים
זֶה אֶפִּילוּ הִיָּה שְׁטַטֹּן גְּמוֹר וְעִי' בְּסַפֵּר בֵּית הַלֵּל יו"ד סִימָן
ש"א דִּנְרֵאָה לְכַאו' פְּלִיג אֶפְמ"א הִנ"ל וְעִי' רִמ"א יו"ד סִימָן
ש"א בְּהַג"ה הַשְּׁנִי בִּס"א וּבִס"ב בְּהַג"ה וְדו"ק.

ועד הנה דברנו אלו היה ודאי שעטנו אמנם נידון דידן הלא
לכ"ע ליכא אלא איסור דרבנן לכל היותר וממילא הו"ל
ספיקא דרבנן שהרי אינו לא דרך העללה ולא דרך לבישה
ולא דרך חימום וכיון דע"פ רוב ורובא דרובא לא הוי שעטנו
אין לחוש לזה אם לא במקומות שידוע שנעשה ודאי מכלאים
כגון שכותצין על הפתק שהוא שעטנו דאז הרוצה להחמיר
על עצמו ודאי יש לו על מי לסמוך והמיקל גם כזה לא

סימן קצט

נתעברה ע"י הזרעה מלאכותית

אי חייב בפדיון הבן

אור ליום כ"ב כסלו התשל"ד בנ"י

בימי הנסים והנפלאות, ישלח לנו עושה פלאות, איש הפלאות, ויראנו נפלאות, ויבער הטמאים ביד הטהורים, ויגאלנו גאולת עולם, ובתוכם ידי"נ הרהגה"צ וכו' וכו' כג"ת מוה"ר שי"ש האלבערשטאם שליט"א, אדמו"ר מציעשינרב.

אחדשכת"ר זידידות נאמנה, מכתבו הגיעני בדבר שאלתו

זמי שנתגרש מאשתו אחר שנתזרר בדקיות הרופאים שאינו ראוי להוליד שהזרע שלו אין בו חיות כלל וחור ונשא אשה אחרת ונולד לאשתו פטר רחם על ידי הזרעה מלאכותית ורוצה לעשות פדיון הבן ואתא שאל ציה מדרשא דמר נ"י וכת"ר אמר לו שבדל"ע ע"פ רוב ההזרעה הוא מאינו יהודי וממילא אסור לעשות פדה"צ אפילו בלא ברכה.

הנה באמת מאד קינר בשאלה זו ובכוונתה ולפוס ריהטא נראה דס"ל לכ"ג דבת ישראל שנתעברה מנכרי פטורה מן הזכורה ומה"ט פטר ליה דע"פ רוב ההזרעה הוא מא"י. אמנם באמת זה אינו דהרי אמרו בגמרא בזכרות מ"ז א"ר אדא בר אבהו לויא שילדה בנה פטור מה' סלעים ואוקמה ר"פ דדאייעזרה מנכרי ואמרין התם דוקא לויא דאע"ג דנבעלה לנכרי בקדושתה קיימא אבל כהנת דנבעלה לנכרי נתחללה מכהונה וחייב הבן לפדות עצמו וכתב הטור יו"ד סימן ש"ה וכן בת ישראל מעוברת מנכרי חייב הבן לפדות את עצמו וכתב הב"י דפשוט הוא והב"ח כתב דנלמד בק"ו מכהנת שנתעברה והכי איפסיקא הלכתא.

והנה אילו היתה ההזרעה משל בעלה הגם שנתזרר שהזרע שלו אין בו חיות מ"מ היה פשוט לפענ"ד דהיה צריך לפדותו והרי הוא בנו לכל דבר ולא חיישינן דלמא זנתה תחתיו והגם דנחלקו הפוסקים הצדיקים לענין פ"ו אי קיים בנתעברה באמצעי שהוא באמת דין של ההזרעה הלזו וכבר הארכתי בזה בק"ד בכמה תשובות, מ"מ נראה דלכאורה היה חייב לפדותו דכפי הנראה דבנו הוא וכמבואר בלקוטי מהרי"ל מנן קירא שבתו של ירמיה הנביא נתעברה באמצעי ואין לומר כיון דבשעת גירושי אשתו ראשונה נתזרר שזרע שלו אינו ראוי להוליד נחוש דלמא זנתה תחתיו או שהוא בע"כ שזנתה תחתיו ותלתה בבעלה זה אינו מתרי טעמי חדא דאין להאמין ברופאים ע"ז בצירור כי ידוע שרופאי זמנינו רובם משקרים וגם אינם יודעים בטוב העניינים לזרר צירור גמור, והשנית די"ל אפילו אמת כדבריהם מ"מ אמרין דחור ונתרפא וכה"ג אמרין בגמרא יבמות ס"ה ת"ר ניסת לראשון ולא היו לה בנים לשני ולא

היו לה בנים לשלישי לא תנשא אלא למי שיש לו בנים נישאה למי שאין לו בנים תנא בלא כחוצה איבעיא להו נישאת לרביעי והיה לה בנים מהו דתיתבעיה לשלישי אמרין לה שתיקומיך יפה מדבוריך דמאי אמר לה אלא אדעתא דהכי לא גרשתיך מתקיף לה ר"פ איהו שתקא אן מי שתקינ נמלא גט בטל ובניה ממזרין אלא אמרין השתא הוא דברייתא ופירש"י אלא אי איכא למפטריה הכי פטרינן ליה דאמרין ליה השתא היא דאיכרית שחורה להיות צריאה מחוליתתה ע"כ והוצא צרי"ף ורמז"ס וטוש"ע א"ע סימן קנ"ד סי"ט. מבואר דאם ילדה לאחר שלא ילדה מג' ראשונים אמרין דעד השתא היתה חולנית ולא ראייה להוליד והשתא הוא דנתרפאה וא"כ הכ"נ י"ל גם אצל בעלה דאף שנתזרר אצל הרופאים שלא מלאו חיות זרע שלו ואשתו ראשונה לא ילדה מ"מ י"ל דעכשיו הוא דהצריח מחליו וראוי הוא להוליד, ואפילו אם נדדוק אותו עכשיו וג"כ לא יראה בו סימני חיות מ"מ י"ל דחור ונתקלקל או שלא העמידו הרופאים על האמת.

אמנם אי היתה ההזרעה מזרע אדם אחר באיסור ונתעברה הימנו ותרוייהו מודים דלאו מיינה ידידה הוא וכה"ג מהימן הוא דהרי אפילו במקום אדם נאמן לומר זה בני ממזר וכ"ש כה"ג ולכן אינו מחויב לפדותו והיא גם היא אינה מצווה לפדותו דאין האם פודה את בנה ונשאר החוב על הבן לכשיגדל לפדות את עצמו או שהב"ד יפדוהו עכשיו.

איברא דכה"ג אפשר דאפילו לכתחילה היה ראוי לפדותו עכשיו, דהנה נחלקו האחרונים בזכור שמת אביו תוך ל' יום דכתב בעל זדה לדרך שיש ציד ב"ד לפדותו והט"ז יו"ד סימן ש"ה הקשה עליו מנדרים ל"ו דאמרין בתורם משלו על של אחרים או דילמא מצוה דליה הוא דניחא ליה למעצדיה ונהי דמסקינן ותרומתו תרומה היינו משום דזכות יותר מחוצה אצל עכ"פ איכא חוצה קלת והרי כתבו תוס' כתובות י"א דדבר שיש בו חוצה קלת אין זכין לקטן ואין לו שליחות ודוקא לגדול זכין אם הזכות עדיף מן החוצה והש"ך בנקה"כ כתב דהך סברא דמצוה דליה לאו סברא הוא כלל דא"כ צר קטן דמטבילין אותו על דעת ב"ד איך כתבו תוס' דזכות גמור הוא התם נמי איכא קלת חוצה שרואה לגייר עצמו לשם מצוה וזכרון יוסף יו"ד סימן כ"ו הקשה עליו דכיון דהגדילו יכולין למחות א"כ הרי יכול למחות ולחזור לגייר עצמו ולעשות המצוה בעצמו ות' ע"פ דברי הר"ן שם דדוקא אם הגדיל וראינוהו שעה אחת נוהג צדק יהודית א"י למחות אצל אם לא ראינוהו נוהג צדק יהודית יכול למחות וא"כ תינה אם מוחה בשביל דניחא ליה בהפקירה אצל אם מוחה בשביל לגייר את עצמו והוא חפץ ונוהג צדק יהודית

סימן ר"ג סק"צ שכתב להדיא דבכל המצות אמרינן מצוה זו יותר מבשלומו. איברא דדא הוא לכאורה מחלוקת הפוסקים עי' שדי חמד בשו"ת דברי חכמים סימן מ"ג ומ"ד באריכות גדולה ובקראות נפלאה מכמה מחברים ע"ש וא"כ פשוט דבכל מצוה שהוא מחויב בה ודאי אמרינן כיון דהמצוה זו יותר מבשלומו כ"ש שרונה בקיומה ומצוה דלילה סברא גדולה הוא שרונה בקיומה ותורם משלו על חבירו דתרומתו תרומה הוא דעכ"פ דיעבד מה שעבד עבד אבל לכתחלה ודאי דמצוה דלילה סברא גדולה הוא. ומרן זצ"ל יו"ד סימן שפ"ה כתב לחלק דדוקא בתרומה דלא מצוה דרמיא עליה הוא כמ"ש רש"י גיטין מ"ו ע"ב ד"ה מדאורייתא ועי' ט"ז יו"ד סימן א' סקט"ז בזה אמרינן דמצוה דלילה לאו סברא אבל פה"ב דמצוה דרמיא עליו שפיר י"ל דמצוה דלילה סברא הוא.

וְכַתּוּב הֵשִׁיךְ דְּכֶאֱן כִּיּוֹן דְּמוֹכִין הַמִּמּוֹן לְקַטֵּן וּפּוֹדִין אוֹתוֹ בְּמַעֲוֹת שְׁלוֹ אִ"כ הו"ל מצוה דלילה כיון שפודין אותו בממון שלו ומרן הבי"ש ז"ל התפלל עליו דודאי כיון שכבר זכה בהממון א"כ הו"ל קצת חובה ואפילו נימא דמוכין ליה הממון ע"מ לפדותו מ"מ הרי קיי"ל זכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לו אלא בפניו וא"כ לזכות לו ממון מהני והתנאי של לחובה לא מהני וכן כתב הגאון רבינו משולם טיסמניץ זצוק"ל. ולי העני אסקופה הנדרסת נראה דמטיקרא דדינא קשיא כיון דמוכין לו הממון הרי הממון שלו האיך יכול לקיים מצוה בממוניה והא לאו בר חיובא הוא וליכא למימר מצוה דלילה כל שאינו בר חיובא בעצמו ואינו יכול לקיים המצוה בעצמו ואילו היה הקטן פודה עצמו אלל כהן לכאורה לא היה מועיל הפדיון והיה צריך לפדות עצמו לכשיגדיל וא"כ האיך אפשר לומר מצוה דלילה הוא שהוא בעצמו אינו יכול לקיים המצוה ואפילו נימא דב"ד מקיימין על ידו אבל מצוה דלילה א"א לומר שהוא. וכבר הקשה במע"מ הביאו הש"ך סק"א ע"ש ועי' ח"ס יו"ד סימן רנ"ה איך אפשר שהב"ד יפדוהו בעודו קטן משום זכין לאדם שלא בפניו הא קטן לאו בר חיובא הוא והו"ל כפדאוהו האז קודם שלשים יום דאינו פדיה ועי' בי"ש הנ"ל שדן אי קטן הוא בכלל בר מצוה אלא שאינו יכול לקיים וא"כ ב"ד מקיימים ע"י ע"ש.

וְלִדְרָא דמסתפינא היה נראה לפענ"ד דדוקא במצוה שעיקר מנותה על הקטן אמרינן כיון שהוא קטן לאו בר קיום מצוה הוא מה שקיים בקטנותו אינו מועיל אבל מצוה שעיקרה לקיים עליו ע"י אחרים הכ"ג דב"ד מקיימין על ידו ורציה ממיילא דנמי מחייב בה בעצמו ואציו חייב למולו ואפ"ה אם לא מל אציו מצוה על ב"ד למולו עד י"ג ואם לא מלו ב"ד אז כשנעשה בן י"ג חייב למול את עצמו והכ"ג בפדיון

ממיילא א"י למחות וכ"ז בגר קטן אבל הכא פשיטא דאם פדו אותו בקטנותו אף שהוא זכות גמור מ"מ מטעם זכין לאדם שלא בפניו אחינן עלה דקטן כשלא בפניו דמי והרי אם זכין לאדם שלא בפניו אם שמע ומוחה בטל הדבר ויעיין רש"א קידושין כ"ג ד"ה ולענין דאפילו בזכות גמור שאין בו שום נד חובה יכול למחות רק בעבד שיכול לשחררו בע"כ מסתפק אם יכול למחות בזכות גמור וא"כ כשיגדיל הקטן יכול למחות בפדיונו כדי לפדות עצמו ולקיים המצוה בעצמו וא"כ אין בו שום נד חובה ושפיר יכולין ב"ד לפדותו משום זכין לאדם שלא בפניו וא"ש.

וּלְפַעֲנִי"ד נראה דאין ראיה הש"ך נגד הט"ז מכרעת דהנה בגמרא (כתובות י"א) שם מה"ד עו"כ בהפקירה ניחא ליה דהא קיי"ל עבד ודאי בהפקירה ניחא קמ"ל דהני מיילי גדול דטעם טעם דאיסורא אבל קטן זכות הוא לו ועי' תוס' שם והא דתנן בפ"ק דיטין האומר תנו גט זה לאשתי ושחררו זה לעבדי רצה לחזור בשניהם יחזור דברי ר"מ היינו בעבד גדול דבקטן מודה ר"מ דזכות הוא לו דלא ניחא ליה בהפקירה כדאמרינן הכא דלא טעם טעמא דאיסורא ע"ש. ומעתה אומר אני דלא דמי גר קטן כלל דהרי כשיגדיל ודאי לא יתגייר דבהפקירה ניחא לה א"כ אפילו כשגדל ולא מחה נמי לא ימחה רק משום דכבר נחרג להיות יהודי מקטנותו ע"י שנתייגר בב"ד א"כ הכ"ג לא אמרינן דלאו זכות הוא לו משום דניחא ליה למיעבד מצוה דלילה דדוקא היכי דודאי יעשה המצוה אבל הכא אדרבה הרי לעולם לא יגייר עצמו אם יגדיל כך דהכי קיי"ל דבהפקירה ניחא ליה וממיילא כה"ג לא אמרינן ניחא ליה והו"ל זכות גמור משא"כ פדה"ב. ומרן זצ"ל יו"ד סימן שפ"ה תי' דאפילו נימא שיש מצוה על גוי להתגייר מ"מ אין המצוה רק שיהא יהודי ולא מעשה הגרות ול"ש מצוה דלילה.

עוֹד הַקֶּשֶׁה הֵשִׁיךְ כִּיּוֹן דְּקִי"ל בְּתוֹרֵם מִשְׁלוֹ עַל שֶׁל חֲבִירוֹ תְּרומתו תרומה ע"כ דהאי סברא דמצוה דלילה לאו סברא הוא כלל ולפענ"ד לכאורה צ"ע מגמרא קידושין פרק האיש מקדש דאמרו השתא בשלומו מקדש בו מצביא הא קמ"ל דמצוה זו יותר מבשלומו והוצא ברמב"ם וטוש"ע א"ע סימן ל"ה ס"א מצואר דניחא ליה לאינש מצוה דלילה הוא סברא גדולה והלכה פסוקה וכ"ש הוא מהיכי דאין רוצים לקיים מצוה בלי שליחותו דודאי ניחא ליה יותר לקיימה בעצמו שהרי אפילו היכי דעשה שליח אמרינן מצוה זו יותר מבשלומו. הן אמת דבספר יד המלך פ"ל מהל' שבת ה"ו העיר למה לא מצינו הא דמצוה זו יותר מבשלומו רק בשני מצות בקדושי אשה ובהכנת כבוד שבת וכתב שם טעם לחלק אמנם באמת כי אישתיטתיה דברי המג"א א"ת

סימן ר

התורם תרומה במחשבה אי צריך לברך

ו' לחדש שמרבים בו בשמחה התשל"ה בני יצו"א

למרבח השמחה ולרוב השלום לאוצר בלום חכמת שלמה
תאיר פני תבל ידיד עלין וידי"ג רב האי גאון וצדיק גומרים
עליו את ההלל דזיו ליה כבר בתי' וכו' ה"ה כהדרג"ת
מוה"ר שלמה זלמן אויערבאך שליט"א, ראש ישיבת קול
תורה ירושלים עיה"ק ת"ו. בעמח"ס מעדני ארץ.

אחדשכ"ג צידידות נאמנה, ספריו הגדולים מעדני ארץ
צ"ח הגיעני ותמלא הבית אורה זו תורה כלו
אומר כבוד, ודפדפתי זו ועיינתי הרבה כלו נאה כלו יאה
אשרו לו ככה מלא דבר ה' לאמיתה של תורה מסיק שמעתמא
אליבא דהלכתא מפרק הרים משר גצעות צוקין דנורין
דנפקין מפוס ממלל רבצין. וי"ר שזכה להרצות דעת
דקדושה ולהעמיד תלמידים הרבה כאות נפשו עוד ינוצ בשצה
דשן ורענן עדי יצא ינון ויעמוד לפני האורים ותומים ידיד
נפשו באמת קשור באהבתו בלב ונפש.

ורבן לאות שעיינתי בדבריו היקרים. צהל' תרומה עלה
ונסתפק בהתורם במחשבה אי צריך לברך או לא,
ומקום הספק דצט"ח סימן תל"ו כתב דמשה"ה לא תקנו
לברך על צטול חמץ לפי שהצטול הוא בלב ולא מצונו צרכה
על מחשבה שבלב ובתשו' הגרע"א סימן כ"ט הביא קושית
הגר"י פיק ז"ל ע"ז דמ"ש מהפרשת תרומה דחל במחשבה
ואפ"ה מצרכים אהפרשה ולאחר שהאריך כ"ג מסיק דמסתבר
שלא נתקן צרכה על מחשבה גרידא בשום מקום ואף אדם
מצרך צרכה ומוכיר את השם ואינו עושה אח"כ כלום ונראה
כמצרך לצטלה הגם שראה ג' גדולי עולם שכולם כאחד הביאו
מ"ש הרא"ש צפ"ד דמסתב ע"ז ס"ט וז"ל, ויחא נמי צהכי
הא דקאמר בחולין ודלמא ר"מ נתן עיניו צדד זה ואכל צדד
זה ולא משני צדל צריך על הפרשה אלא ש"מ דמאי הוא
ואמר בפרק צמה מדליקין דספק דצריה כגון דמאי לא צעי
צרכה והוכיחו מזה דשפיר מצרכין אף כשמפריש במחשבה
עי' שו"מ מהד"ת ח"צ סימן פ"ו ובאור שמח סופ"ג ממילה
והעמודי אש צשד"ח כללים צ' אות ל"ה, מ"מ נראה לכ"ג
דאין מצרכין על מחשבה גרידא ובכוונת הרא"ש יש לדחוק
דמהא גופא הוא מוכיח דמיירי דמאי וכו' ע"ש.

ובמתחילה נדקדק קצת בצדרי הגרע"א צסימן כ"ט שם
מש"כ צשם דודו הגאון ר' צנימין וואלק ז"ל
שרצה לחדש צ' דברים חדא דאפילו לפי התוס' דמחשבה
היינו צלא דיבור מ"מ הפרשה מיהו צעי ולא מהני מה דנותן
עיניו זה א"כ מעשיו מוכיחים ומש"ה מצרך ובאמת כי צשעת
הפרשה הוא מצרך ע"כ. ולפענ"ד א"א לומר כן דפשוט אפי'

הבן כיון דהמנוה על אציו אס לא פדאו יכולין הצ"ד לפדותו
דהרי ראינו שלא הקפידה התורה עליו דוקא לקיים מנוה זו
אלא אדרבה עיקר מנוהה שאחרים יקיימוה על ידו אלא
דלפי"ז מיושבת נמי קושית הט"ז דכיון דמנוה דיליה הוא
איהו צעי לקיומה דכיון דעיקר מנוהה שאחרים יקיימוה על
ידו לא מקרי לענין זה מנוה דיליה כנלפענ"ד. ומיושבת קושית
הט"ז דאיך זכין לקטן.

ולפי"ז יש לישב נמי דעת הרמ"א דאין האב יכול לפדות
ע"י שליח והוא ע"פ שו"ת הריצ"ש ולפי הנ"ל אחי
שפיר לפמ"ש הש"ך ח"מ לענין מילה דלא שייך שליחות עי'
סימן שפ"צ ובקוה"ח שם וכו' ש לפמ"ש הצ"ח צמחצבה סימן
ס"ז צח"מ דל"ש שליחות אלא אס המעשה לא מהני צלי
שליחות וע"כ עושה צשציל השליחות הצעלים אצל היכא
דהמעשה מהני צלי שליחות אינו מוכח שעושה צשציל הצעלים
לא מהני שליחות דהכא נמי כיון דעיקר קיום המנוה הוא
ע"י האב ולא ע"י הבן עצמו א"כ קיום המנוה אפשר ע"י
אחרים ולא מהני שליחות אלא דלפ"ז מהני עכ"פ פדיון ע"י
צ"ד וכמ"ש.

והנה האחרונים האריכו ז"ל אי יש לפדות ע"י צ"ד וע"י
שליח ועי' שו"ת ח"ס ס' רצ"ה ושו"ת יד אליהו
סימן נ"א ותשו' מהרי"א סימן רס"ה ושו"ת מהר"מ שיק
סימן ד"ש וש"ז ושו"ת צית שערים סימן שפ"ה שסיים סוף
דבר הכל נשמע גם דעתי נוטה שהצ"ד יכולים לפדותו צממון
של היתום או יתום לו הממון כמ"ש הח"ס סימן רצ"ה. ומאחר
שכן הסכימו האחרונים ז"ל אין אחר מעשה צ"ד כלום וא"כ
צדידן נמי היה נראה דיכול לפדותו ע"י צ"ד שיעשוהו שליח
והכי עדיף דאמרינן יחא ליה צמה שעושין לו זכות צזה דהרי
להפוסקים שס"ל דאין לפדותו וחייב לפדות את עצמו צריך
לחלות לו טס על צוארו שלא יכח כשיגדיל לפדות את עצמו
הגם שאפשר לו לדעת כיון שאציו מת צחוק שלשים יתצבר
לו הדבר שהרי נשאר לצדו לאמו ומדבר דכיר ליה אצל צדידן
אדרבה העלם יעלימו ממנו כל הדברים ולא יעלה על דעתו
צצריך לפדות עצמו כדרך האנשים האלה שאינם רוצים לספר
הדברים להצנים וסוף סוף ישר צלי פדיון כל ימי חייו ודאי
כה"ג זכות הוא לו לכ"ע ע"כ לפענ"ד נכון להעמיד צ"ד
והצ"ד יעשוהו להצטל שליח ויהי זה או שליח צ"ד לפדות
הילד או צשליחות הילד לפי שיטת האחרונים או מטעם זכיה
ויזכהו ממון, ועי' מילי דאצות שו"ת יו"ד ח"ג סימן י"צ
י"ג וכת"ס יו"ד ס' קמ"ה כנלפענ"ד.

ידי"ג דושה"ט בלב ונפש

מנשה חקמן

אבל מתקנת חז"ל היה באמת שלא להפריש רק כדיבור ולא במחשבה נמי לפענ"ד ז"ע חדא ממה שכתבנו לעיל ועוד דהתוס' בפרק כל הגט (דף ל"א ע"א) ד"ה במחשבה הקשו כיון דשרי תרומה כשנותן עיניו בצד זה אמאי אין מגביהין תרומות בשבת דהא תנן במסכת שבת בפרק נטל דף קמ"א ר' יהודה אומר אף מעלין את המדומע בא' ומאה פריך בגמרא והא קמתקן ומשני דסבר דרשב"א דאמר נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד זה ולהכי לא חשבו מתקן בשבת כשמעלהו כיון דאפשר במחשבה והכי נמי אפשר במחשבה וכן הקשה הרשב"א בחי'. ומעשה אי נימא דמדרבנן מיהו צ"ע להפריש ממש מאי מקשי התוס' והרשב"א ומדמי לה לדמאי והא לא דמי לדמאי כעוכלא לדמי אלא ע"כ מדרבנן נמי לא צ"ע.

שנית נראה מדאמרו בגמרא שזועות כ"ו דבעינן פיו ולבו שוין גמרינן מכל נדיב לב דהוה להו תרומה וקדשים שני כתובין הבאים כאחד ואין מלמדין מינה ודייק מינה הרשב"א שם דכדצרי רש"י גיטין עיקר ולא כרש"י בכורות דאל"כ לא הוי תרומה וקדשים שני כתובים הבאים כאחד ולדידן אכתי תקשה דהא בתרומה לדעת הגאון ז"ל צ"ע הפרשה צידים וקדשים חל במחשבה בלי מעשה וא"כ לא דמי אהדדי א"ו דאין לחלק בזה כלל.

עוד כתב שם דאי נימא דשזועה בכתב הוה שזועה והכ"נ לענין ברכה א"כ אמאי אמרו בתוספתא אלס לא יתרום מפני שאינו יכול לצרף והלא יכולים לצרף ע"י הכתיבה ולכוון לזאת בזה אלא ודאי דלא מהני והגרע"א דחה דבריו בזה דאפילו נימא דברכה בכתב הוה כמוצא בשפתיו אבל דברכה בעינן משמע לאזנו ע"ש. ולפענ"ד דחיית מרן הגרע"א חוזר ונראה עכ"פ דדיעבד שהרי אמרו בגמרא ברכות ט"ז דכל המצות חוץ מק"ש אע"פ שלא השמיע לאזניו יא' דדיעבד עכ"פ ועי' רא"ש בריש חולין ובצ"י יו"ד א' ד"ה חרש המדבר וא"כ עכ"פ דדיעבד אם הפריש וכתב בכתב יא' וכיוצא בזה לא שמענו. איברא דדבר שדיעבד יא' לכ"ע באלס שא"ל לו צענין אחר הו"ל לכתחילה וכיוצא בזה שמעינן בכמה דוכתי וא"כ אינטימדי סברת דודו הגאון ז"ל דודאי אי בכתב מהני עכ"פ כמוצא בשפתיו היה אלס יכול להפריש.

והגרע"א ז"ל חי' קושית הגר"י פיק ז"ל (בס"י ל') דשורש ענין הפרשה הוי מעשה ליתנו לכהן אף שעתה אינו עושה מעשה מ"מ מחשבתו לקרא בשם תרומה שסופו לבא לידי מעשה משא"כ ציטול בלב דנגמר ונעשה הכל במחשבה ובהדר"ג תמה עליו דא"כ אמאי מבכר המפריש תרומה מיין או תותים ורמוגים טמאים דהא כיון דאין הכהן יכול ליהנות מהם אלא צריך לטפל בקבורתן ודאי פטור

למ"ד דהפרשה צ"ע דיבור נמי לא צ"ע הפרשה ממש וכ"ש אי נימא דסגי במחשבה דנצט"ל דהפרשה דוקא זה א"א ופשוט דמה שאמרו נטלה במחשבה בלי הפרשה וכמ"ש נותן עיניו בצד זה ונטל ואוכל בצד זה והיינו בלי הפרשה ובגמרא קידושין כ"ט ע"ב ובמסכת מעשר שני פ"ה מ"ט מעשה ברבן גמליאל חוקים שהיו באים בספינה אמר להם רבן גמליאל לזקנים עישור שאני עתיד למוד נתון לו ליהושע ומקומו מושכר לו ועישור אחר שאני עתיד למוד נתון לו לעקיבא בן יוסף וכו' והכי אפילו צביתו לא היה ולא ראו לבילה אפ"ה היה מעשר עי' רש"י שם ואפילו להתוס' שהקשו לפירש"י שם בד"ה מעשה מ"מ בעיקר דינא מודי שהרי הקשו למה היה צריך ליתן להם בקריאת שם סגי ועוד הקשו כיון שלא קבע מקום לזכרון או לדרומו מה הועיל בהפרשתו דהא תניא בתוספתא וכו' משמע דאלו קבע מקום לא קשה מידי.

והגה מהרש"א חלק על המהרש"ל שפי' דהתוס' דהכא ס"ל שמתחלה לא הפרישין וכן פירש הר"ש בסדר זרעים והמהרש"א ז"ל כתב דלישנא דאני עתיד למוד משמע דמעולם לא הפרישין וכמ"ש הר"ש ומיהו מה שכתב דהפריש מקודם לכן כוונתו בספינה ולא כמו שהצין המהרש"ל דצביתו אמר כן ותוס' נמי מיירי דבספינה קרא שם קודם שנתנם לר"י ולר"ע ולר"א אמר שאני עתיד להפריש וכו' ע"ש במהרש"א. ולא מיצט"ל למהרש"ל דנראה דגם צביתו נמי לא הפריש כלל אלא קרא שם והו"ל מופרשים אלא אפילו להמהרש"א דקרא שם מקודם לא חלק עליו דאסור לעשות כן אלא דלא היה צריך לעשות כן. א"כ מצוואר מיהו דלכ"ע לא צ"ע הפרשה דוקא אלא קריאת שם סגי לכ"ע ועי' רמב"ם פ"ד מהל' תרומות ה"ט.

ולר"א דמסתפינא היה נלפענ"ד לישב בזה קושית התוס' מרש"י ומהרש"ל שם די"ל דר"ג הכ"נ דלא קרא שם ולא קבע מקום לזכרון ולדרומו צדבור כלל אלא ר"ג היה חושב במחשבתו כל מה שצריך לענין תרומה ומעשר ולכן לא היה צריך לומר לא לפניו ולא לאחריו והגם דרש"י בכורות כ"ט כתב דצ"ע דבור עכ"פ אבל כאן בקדושין נראה מפורש דס"ל דמחשבה נמי סגי שכתב בד"ה במחשבה וז"ל, נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד זה דכתיב ונחשב נראה להדיא דס"ל דמחשבה נמי סגי וכ"כ ברש"י גיטין ל"א דמחשבה גרידא סגי ודלא כמ"ש בכורות ועי' רשב"א גיטין ה"ל שכתב כן עיקר כמ"ש בגיטין ה"ל ולא כמ"ש בכורות ולפי"ז לכאורה אחי שפיר שיטת רש"י מקושית התוס'.

ובמה שרצה שם הגאון עוד לחדש (בשו"ת הגרע"א הנ"ל) דמה דמצינו בש"ס דתרומה במחשבה הוא דאורייתא

דתרומות לא תני תקנתא אצל אהכ"נ שאם צריך לו אחר כיון שהוא שומע תורם אפילו לכתחילה ע"ש וז"ל עליו הגרע"א צפיה"מ.

גם התוס' מנחות דף נ"ה ע"א ד"ה במחשבה כתבו להציא ראייה דבאל דבור נמי הוה תרומה ממשנה דתרומות דחמשה לא יתרומו וכתוספתא דתרומות נמי מנאחי מפני מה אמרו אלס לא יתרום מפני שאינו יכול לצרכי משמע דאי מצרך אע"פ שלא ידבר בהרמה שפיר דמי ע"ש. הנה מבואר דס"ל להתוס' דאע"פ שמפריש במחשבה מצרך דמינה דיין דאי מצרך אע"פ שלא ידבר בהרמה שפיר דמי אלס דאלס אינו יכול לדבר ועי' תויו"ט תרומות פ"ג מ"ח ד"ה עד שיהא פיו ולבו שוין וז"ל, וכחז"ל הר"ש ודוקא כשפתינו ולבו מכחישינן זא"ז אצל לא מכחישינן זא"ז מהני בתרומה וקדשים ע"ש ועי' תוס' רע"א ולכלולו דהוא צרכה וממילא נראה דדברי הרא"ש ע"ז פ"ד ק"ט נמי אחיא כפשטן וכמ"ש האחרונים ז"ל.

איברא דאי נימא דאמחשבה אינו מצרך א"כ המפריש צידים נמי לא יצרך כיון שאפשר במחשבה עי' מהרש"ם א"ח סימן תל"ב ס"א ואולי יהא תלוי במחלוקת ה"ה והמל"מ צפ"ג משכירות ה"ב כתב ה"ה דמשו"ה חסמה בקול לוקה לדעת הרמב"ם כיון שיטנה במעשה גמור אף החסימה בקול הוא כמעשה ע"ש ועי' מל"מ פ"ד ממלוה ה"ו ועכ"פ יהיה תלוי במחלוקת הנ"ל ולמ"ש אחי שפיר דהכי לכ"ע מצרך.

אלא דאכתי פש לן לישב קושית הגר"י פיק ז"ל דמ"ש ביטול חמץ ממחשבת תרומה והנראה לפענ"ד צ"ד צכמה אנפין חדא לפמ"ש המהרי"ט בתשובה סימן קכ"ז דאינו יכול להקדיש ע"י שליח משום דמילי נינהו ומילי לא ממשקר לשליח ותרומה שאני דמחשבת תרומה חשובה מעשה דכתיב ונחשז לכס תרומתכס. הנה מבואר דמחשבת תרומה חשובה כמעשה ולכן לא הוה מילי אלס דא"כ שפיר מצרך נמי על מחשבת תרומה ולא דמי לבטול חמץ דלא הוה מעשה כלל אלס דהמחנה אפרים ה"ל שלוחין תמה אמהרי"ט ז"ל דבהקדש נמי חשיב מחשבה כמעשה דכתיב כל נדיב לב ומ"ש.

וראיתי למרן צ"ח"ש א"ח סימן שכ"ו שכבר עמד בדברי המהרי"ט הנ"ל ובקושית המחנ"א עליו ותי' ע"פ דברי המרדכי גיטין ס"פ האומר שכתב וז"ל, וממורי הכהן קבלתי כל היכא שאין הדבר נגמר עפ"י השליח חשוב מילי ולא מימסר לשליח אצל קבלת הגט זהו גמר הדבר אצל הכתיבה שאמר לעדים חשוב מילי משום דאין הדבר נגמר עד נתינת הגט ואע"ג דהם שלוחים על הכל מ"מ שליחות הכתיבה מילי נינהו וכו' ע"ש. ומעתה תרומה שפיר מהני

המפריש מנתינה ולפענ"ד אכתי יש לישב דברי הגרע"א דהרי עכ"פ צעי הפרשה ולקצרן בעצמו א"כ עכ"פ הצעלים צריכין לקוצרן והו"ל שוב מחשבתו לקרא בשם תרומה שסופו לצא לידי מעשה ומש"כ הגרע"א מעשה ליחנו לכהן היינו צטהורה ובטמאה לעצמו לקוצרן. אמנם מה שיש לדייק לפענ"ד בדברי הגרע"א שהרי כתבו התוס' יומא והרמב"ן ז"ל וכ"כ הנוב"י מדנפשיה דבתרומה ישנם ב' מלות אחת הפרשה והשניה נתינה וכ"נ דעת הרא"ש נדריס נ"ט ובחי' הארכתי בזה וא"כ מה שנותנו לו לכהן אין לו שייכות עם ההפרשה כלל ואם לא יותן לעולם אפ"ה קיים מלות הפרשת תרומה וכיון דהני תרי מלות נינהו אין שייך לומר דעיקר ושורש ענין ההפרשה הוה מעשה ליחנו לכהן דבשביל מלות נתינה לכהן שהוא מלות אחרת אין לומר על מלות ההפרשה על הצעלים במחשבה שהיו בכלל מעשה ועכ"פ כיון דקיי"ל נותן עיניו בזה זה ואוכל מזה זה הרי לא יצא לידי מעשה הפרשה כלל שיאכל עד שיצא לזה שהפריש וישאר השאר.

(ובעיקר) סברת הגרצ"ו הנ"ל דיכתוב צרכה לזאת זה עלה בדעתי קצת לדחות לפ"מ דקיי"ל כותבי צרכות כשורפי תורה (שבת קט"ו ע"ב) ועי' רמב"ם פכ"ג מה' שבת הל' כ"ז הברכות והקמיעין אע"פ שיש בהם אותיות של שם וכו' אין מזילין אותן מפני הדלקה ואפילו לפמ"ש הטור סימן של"ד ובש"ע מ"מ התם רק משום דהחירו לכתוב כדי להתלמד אצל לכתוב כה"ג אפשר לכ"ע אסור.)

ומיידו לעיקר הלכתא הגם כי טענת כ"ג חזקה היא אמנם היות כי הציא הני תלתא סבי דס"ל דמצרך אפילו על המחשבה וביטול דעתו נגד דעתם לפענ"ד יפה כיון בזה ונראה להציא ראייה דלכ"ע מצרכין אהפרשת תרומה אפילו במחשבה לפי דעת הפוסקים דס"ל דמחשבה מהני. וראשונה נראה ממשנה פ"א דתרומות מ"ו חמשה לא יתרומו ואם תרמו תרומתן תרומה האלס והשכור והערום והקומא ובע"ק לא יתרומו ואם תרמו תרומתן תרומה עי' פיה"מ להרמב"ם למה חזר ואמר יתרומו והנה צירושלמי הל"ד הציאה הר"ש כתבו יש מהן מפני הצרכה ויש מהן שאין יכולין לתרום מן המוצא האלס ובע"ק וערום מפני הצרכה הקומא והשכור שאין יכולין לתרום מן המוצא פי' אלס אין לו פה לצרך ערום אסור לצרך ע"ש. מבואר דאלס שאינו ראוי לתרום אינו פסול עצמי אלס פסול הצרכה שאינו יכול לצרך אצל בעצם הפרשה הוא מן המוצא. ומעתה למ"ד דעל מחשבה אינו מצרך אחי אלס אינו מפריש הא יכול להפריש מן המוצא ואין צריך צרכה כלל על מחשבה ובשלמא לרש"י דעכ"פ צעי דבור א"כ חסר הדבור אצל הכא הרי לא חסר כלל. ועי' צ"י יו"ד סימן א' שכתב לדעת הרא"ש דמתני'

בנדרים עד דאמי לרשות זוכה היינו בהפקר שעושה קנין אבל בחמץ דהוי רק סילוק רשות לא בעי' אחי לרשות זוכה ע"ש, והארכתי בזה בס"ד בכמה מקומות. אלא דלפ"ו נמי שפיר יש לחלק בין בטול חמץ למחשבת תרומה דביטול חמץ הוא רק ענין של סילוק רשות ולא הוי קנין כלל כה"ג אין מזכרין דאינו עושה שום מעשה אבל מחשבת תרומה שע"ז נעשה הקדש ועשה פעולה כה"ג ודאי דמזכרין ויש להאריך בזה.

ועוד בו שלישיה דיש לומר לפ"ד הר"ן שכתב דביטול חמץ אינו דין של הפקר כלל אלא כיון שאמרה תורה שני דברים אינם ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאלו הם ברשותו לעבור עליו ופי' האחרונים בו דס"ל דאין זה דין הפקר אלא מראה בזה שאין ראונו בו בחמץ והדברים עתיקים. ועי' רש"י פסחים דף ב' דביטול לאו מטעם הפקר אחיזין עלה אלא גז"כ הוא דכתיב תשציתו ולא כתיב תצטרו והשבתה בלב הוא ונראה דהו"ל כעפרא בעלמא שאין בעה"ב מקפיד עליו עי' נו"כ א"ע סימן ח"ן דהפקר אינו בחזרה רק נר"ך לחזור ולזכות בו אבל דבר שאינו מקפיד יכול לחזור בו וא"כ לזכות בו מחדש ועי' אבני מילואים סימן כ"ח אות מ"ט ועי' שו"ת מהרי"ק שורש קמ"ג דהביטול הוא שעושהו כעפר בעלמא ועפ"ז כתב מרן ז"ל צבי"ש יו"ד סימן ש"י דביטול לרש"י צעו צפה דוקא ולא סגי בביטול במחשבה ובלב דהא אם יעלה אח"כ במחשבתו רגע אחת שחזר בו מן הביטול כבר אחי מחשבה ומוציאה מידי מחשבה ועובר צבי"ש ועי' בהרע"ב ותיו"ט ריש פסחים ובספרי משנה הלכות ח"ה סימן רצ"א רצ"ב ובח"ו סי' ז"ח ז"ט ודו"ק. ולפי"ז נמי אין ראיה מביטול חמץ להפרשת תרומה שהיא במחשבה דהתם בביטול אינו פועל כלום אבל בתרומה המחשבה עושה מעשה.

והנה הח"ס יו"ד סימן שכ"א כתב לאמר דאע"ג דהפרשת תרומה סגי במחשבה ולכה"פ בדיבור מ"מ עיקר מנזה הוא ההפרשה וההרמה והדיבור זה יהיה תרומה טפל לעיקר המנזה כמו האמירה ה"ז גיטך גבי נתינת הגט ע"ש. ולפי"ז נמי שניי' הוא תרומה מביטול חמץ. אמנם הראיה שהביא מגט תמה עליו מרן בית שערס סימן שכ"ו הנ"ל דלא דמי אהדדי דגבי נתינת הגט אם אמר לה ה"ז גיטך ואינו נותנו לה אינה מגורשת כלל ואפילו נוטלתו לא מהני משום דבעינן ונתן וטלי גיטך מע"ג קרקע פסול ואם נותנו בידה ולא אמר כלום כשר מה"מ לדעת הרבה פוסקים והכי קצב בש"ע א"ע סימן קל"ו לכן שפיר חשיב מעשה אבל בתרומה הוא להיפך אם תרם ולא אמר ולא חישב כלום שיהיה תרומה לא מהני מידי ואם אמר או חישב שיהיה תרומה בצפוניו או דרומו מותר לאכול מזד אחד ואפשר דאינו נר"ך להפריש כלל דזה שירים ניכרים עי' רש"י עירובין ל"ז ע"ב

ע"י שליח ולא חשוב מילי לפי שהמעשה נגמר ע"י שהוא תרומה והשירים חולין ואף דאכתי מחוסר מנזה נתינה לכהן זו מנזה אחריתא הוא שהרי אם הצעלים כהנים נריכים להפריש כדי להחיר אסור בטל ומחזיקים לעצמם ואין כאן מנזה נתינה כלל ועי' חוס' כתובות ל' ע"ב שפיר מקרי מחשבת תרומה מעשה אבל בהקדש דמיידי מהרי"ט שאומר לחצירו לא וקדש שור א' משוורי דאין המעשה נגמר ע"י השליח דאכתי מחוסר הקרבה עי' חולין קל"ט ור"ה ו' דאפריש ולא אקדיש עובר צב"ת ועי' ט"א שם שפיר כתב המהרי"ט דהוה רק מילי ולא מימסרין לשליח וא"ש.

ובהבי נחא נמי מה שהקשה מח"א שם ונוצ"י ת' יו"ד סימן קמ"ז מנזיר י"ב ע"ב דיכול לעשות שליח להפריש נדרי אשתו ועי' נדרים ע"ב והא הוי מילי ובחוס' רע"א הקשה בגיטין פ"ד אות ל"ד אף יכול לבטל גט ע"י שליח הא הוי מילי ובתפא"י במשנה גיטין פ"ו הק' ל"ל קרא דאינו מביא קרבן שבעות עדות ע"י שליח ת"ל דהוה מילי והאחרונים הקשו מסנהדרין קי"א דדרשינן יצאו הם ולא שליחם ל"ל קרא הא מדיחים הוא רק מילי ולפמ"ש לעיל לא קשה להפריש וביטול גט ע"י שליח הוה גמר מעשה וכן צב"ה"ע וחרטת אשתו הוי גמר מעשה וכן מדיחים שע"ז עפ"י הוי גמר מעשה ולא מקרי מילי.

ובמה"ז כתב הרמב"ן צ"ב קכ"ו ע"ב דא"י לעשות שליח לקבל נזירות עבורו וכ"כ החוס' נזיר י"א ע"א משום דאין המעשה נגמר ע"י שליח שהרי הצעלים נריכים לנהוג הנזירות והוי רק מילי וכן הא שכתב הר"ן פסחים ו' דלא מהני ביטול ע"י שליח משום דהוא בחזרת הפקר והפקר ע"י שליח לא מהני ע"ש, ובצ"י א"ח סו"ס תל"ד לא מבעיא למ"ד (ר"י) בנדרים מ"ג דהפקר עד דאמי לרשות זוכה ודאי לא הוי גמר אלא אפילו לרבנן דמיד הוי הפקר מ"מ היינו רק מה"מ אבל מדרבנן יכול לחזור בו עד ג' ימים כמבואר בסוגיא ובש"ע ח"מ סימן רע"ג ס"ט וציו"ד סימן רכ"א ש"ך סקנ"ג א"כ כה"ג הוי מילי ע"ש.

שנית נלפענ"ד לחלק בין ביטול להקדש לפ"מ שהבאתי בספרי משנה הלכות ח"ו סימן ז"ח דברי המגן אבות להמאירי שכתב לענין אי מותר להפקיר בשבת והעלה דיש שני מיני הפקר האחד שמקנהו לכל העולם והפקר כזה אסור בשבת שעושה קנין ודומה למקח וממכר והשני שמסלק רשותו ורשות כל העולם ממנו וכה"ג לא מיחזי כמו"מ וכתב דהפקר של חמץ בפסח נמי ממין השני הוא היינו שאינו עושה קנין אלא ענין של סילוק רשות דא"א לומר שמוכרו לכל העולם שהרי אסור לכל ישראל והוסף לחדש דהא דבעי ר"י

ד"ה ראשית ששיריה יזכרים ואוכל והולך עד שמגיע לתרומה והאריך צענינים אלו ע"ש.

ועיין תוס' גיטין ל"א ד"ה במחשבה שכתבו ולענין לאכול בלא הפרעה אין קפידא לכ"ע אפילו בכל המעשרות בלא כתיב שהוא ונחשב דשרי בכ"מ אעפ"י שעתה אינו מפריש כלום ויש להאריך עוד בזה אמנם מה אעשה שאין ה"ג כעת.

ובזה הנני חוזר מעין הפתיחה בתורה ובברכה ידיד נפשו דרשה"ט ושכ"ג וכאש"ל בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רא

בפירוש הרמב"ן ששקולה מצות
ישוב א"י בבל המצות

ב' משפטים התשל"ה

מע"כ הרבני היקר וכו' מו"ה נפתלי מארקאוויטש הי"ו,
בן ידידי הרבני הנגיד הת"ח מוה"ר שלמה זלמן
מארקאוויטש הי"ו, אנטווערפן בעלגיע.

בדבר שאלתו עוד כוונת הרמב"ן ז"ל שקולה מצות ישוב
ארץ ישראל כנגד כל המצות אי זה שייך בזמן הזה
ג"כ או דוקא בזמן הציט. הנה פשוט נראה דגם בזמן הזה
כוונתו ומה"ט התירו אמירה לעכו"ם לכתוב אונן בשבת
כמבואר בגמרא גיטין (דף ח ע"ב), ורבינו חיים הכהן בתוס'
כתובות כתב דבזה"ל אין מצוה לדור בא"י אבל דעת הרמב"ן
היפך זה ועי' שו"ת הרא"ש כלל י"ב ששאלת צענין שנדר
ללכת לא"י ובשו"ת מהרי"ט ח"ב סימן כ"ח דדעת רבו של
מהרי"ט דהרא"ש אזיל בשיטת רבינו חיים הכהן הג"ל
והמהרי"ט חלק עליו דדעת הרא"ש כשאר פוסקים דגם בזמן
הזה יישוב א"י הוא מצוה אלא דהוסיף לחדש דגם דעת רבינו
חיים בתשו' דגם בזה"ל יש מצוה ור"ם בתוס' אינו מרבינו
חיים הכהן אלא אחי תלמיד טועה כתבה ע"ש ועי' שו"ת
תשצ"ך סימן כ"א ושו"ת ריב"ש סימן ק"א והרשב"ש סימן
א' צ' ג' באריכות גדולה וטויו"ד סי' רכ"ח ס"ל ובספרי
משנה הלכות ח"ג סי' קפ"ט הארכתי לזכר צס"ד דגם ההולך
רק לסחורה או לראות ארץ ישראל נמי איכא מצוה ועוד
הארכתי בכמה מקומות ע"ש. ולכן פשוט דגם בזה"ל איכא
מצוה למי שה' ית"ש עוזרו להיות שמוע לדבר ה'.

ובמה שאין הולכין שם כ"ע הוא מפני טעמים המבוארים
בספרי רבותינו שאם לא יוכל שם לשמור התורה מחמת
סיבות או לפרנס עצמו ועי"ו יוכרח לעוזב ח"ו ולעבור על
דברי תורה כמ"ש עניות מעצירה על דעת קונו ואף דאסור
לזאת בשביל עניות מא"י וא"א נענש שיצא משם בשביל הרעב

ואלימלך שמת בחו"ל ושיני בניו מ"מ שאני מיפק מלעיל וגם
מי שיש לו כאן רב חוכה ללמוד ממנו שיוצאים מא"י לתלמוד
תורה ועוד כמה ענינים וגם מפני הסכנה אם מי שהוא חש
לה ויוצא בזה. ורבים משלומי עמנו אינם רוצים לעלות מפני
שמנהיגיה כעת הם רשעים גמורים עוצרי על דת שהקימו
ממשלה נגד רצון גדולי התורה של הדור הקודם ודורנו אנו
שאנו מחכים בכל רגע למשיח נדקינן ותצנה ותכונן מלכות
צית דוד צמהרה. עם כל זאת ודאי מי שיכול לדור בארצנו
הקדושה ארץ אשר לא זכה זה בר צמי' ולהסתופף בלילה של
אמנו ציון וליהנות מקדושתה וטהרתה ואוירה הטהור והנח
כמ"ש ח"ס על התורה שהארץ שצארצנו הקדושה יותר קדוש
מהשמים שצחו"ל, וח"ו לא יתבולל עם הרשעים לא הוא ולא
זרעו אחריו, אשרי לו מי שזוכה לשמי שלחנות לדור בתוכה
וליהנות מקדושתה כה יתן ה' וזוכה צמהרה כלנו לראות
בנחמת ציון וירושלים צביאת משיח נדקינן צצ"א.

דרשה"ט בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רב

יתום קטן אחרי אמו אי מחויב
אביו להגיד לו שיאמר קדיש

ב' קרח התשל"ג בני יצו"א

מע"כ ידידי הרבני הנגיד עוסק בצ"צ ת"ח ובע"מ ר'
שמואל צבי הערמאן הי"ו, נשיא ביהמ"ד פועלי אגודת
ישראל בארא פארק.

אחדשה"מ, צדצר שאלתו צענין נכדו שהוא קטן בן ארבע
וחצי והוא יתום מאמו שהיתה צמו היקרה
ע"ה, ועתה צקרוצ יהיה היא"צ שלה והילד אלל האב והאב
אינו רוצה להניח לו לומר קדיש אחר אמו צאמרו שכשיהיה
בן י"ג שנה אז יאמר לו שהוא יתום ולא מקודם, ועל הקטן
ליכא חיוב לומר קדיש. ונפשו צשאלתו אי יש חיוב לומר לקטן
ואי הדין עם אציו שהיה צחתו מלפנים או לא, כי צחתו הג"ל
הוא שומר התורה וודאי יעשה כדין תורה אם יורוהו לזה.

והנה פשוט דלומר קדיש הוא ענין גדול מאד להנפטר
והגם כי קטן פטור מכל המצות אבל מ"מ החיוב
כאן אינו על הקטן אלא התועלת להנפטרות ומצוה על כל
אדם מישראל וכ"ש על אציו לראות שהבן יאמר קדיש אחר
אמו שהיא היתה אשתו הראשונה שהוא לתועלת לה כמבואר
בכל זה צמק' כלה וצמדרש תנחומא מעשה מר"ע שמצא מת
א' שהיה מקושש ענים ושאלו למה ואמר שכך דינו להציא
בכל יום להציער גיהנם לעצמו ר"ל ושאלו אם יש לו תקנה

והשיב שאם יאמר בנו קדיש ויפטר יגן עליו והציאו הצ"י יו"ד סימן קט"ו והרמ"א שם ס"ה צהג"ה בשם הכלל צו וריצ"ש סימן קט"ו בשם תנחומא וספרי ורבינו בחי פרשת שופטים בשם מס' כלה וא"י בשם תדכ"א והגר"א הוסיף מו"ח רות כ"ה ד' ר' וזמירא וכו' ארצ"א כה"ג אירע לר"ע ומנורת המאור כלל א' נר א' חלק ב' פרק א' ועי' ס"ח סימן תשכ"צ אצל שאל בן צטנית היה מבקש מיהודי אחד שילמוד לבנו קדיש והיה קשה להטריח ללמדו קדיש לבן המת ואפ"ה מצוה להטריח ללמדו קדיש ע"ש בחלופי נוסחאות ובפירוש שם. מיהו הכוונה אחת היא לכ"ע דיש מצוה ללמד בן חזירו לומר קדיש והמנחה היא על כל אדם וכ"ש על אביו לטובת אשתו הראשונה.

ופישומי דהאי אפילו צבן קטן מיירי דהרי עיקר קדיש לקטן נתקן כלומר בשביל הקטנים ולגדולים יותר מצוה להתפלל ולהיות ש"צ שהוא גדול יותר מאמירת קדיש ליה כמבואר ברמ"א שם והקדיש העיקר בשביל הקטנים נתקן כנראה מדברי המפרשים למעין צהם. והנה הריצ"ש סימן קט"ו כתב דמי שמתה אמו והאב מקפיד שלא יאמר הבן קדיש אינו מחויב לומר מפני שחייב בכבוד האב ולכאורה היה מזה טענה להאב אם מקפיד עכ"פ שלא יאמר הילד קדיש. אמנם דא' צורכא הוא דכבר דחה הצ"י דברי הריצ"ש וכתב שאין המנהג כמזה וכן פסק הרמ"א שם ח"ל ונהגו לומר קדיש על האם אע"פ שהאב חי עדיין אינו צידו למחות לבנו שלא יאמר קדיש על אמו וכ"כ במטה אפרים צדין קדיש יתום ובאלף למטה שם אות ד' כתב דלא שייך כאן הא דאמרינן בקדושין שכבוד אביו קודם מהטעם שהיא ג"כ חייבת בכבודו דכיון שמתה פקע רשותו מעליה כמו בנתגרשה דאמרינן דאיה שירצה יקדים ושוב הוא חייב בכבודה ולעשות מה שהוא תועלת שלה ואע"פ שג"כ אינו ראוי למרות עיני כבוד אביו מ"מ קפידא בעלמא הוא וא"צ להשיג באבא קפדנא בזה ובטלה דעתו אלל כל אדם ובפרט בזמנינו אשר כבר נהוג עלמא כהצ"י ורמ"א ומעולם לא שמענו מי שמקפיד בזה אין אדם יכול לומר קפדנא אנא אפילו לדעת הריצ"ש לפענ"ד כמוצן.

יחריח איך שיהיה לכ"ע מבואר דמצוה גדולה הוא על הקטן לומר קדיש ותועלת גדולה הוא להנפטר או הנפטרת באמירת קדיש זה לטובת הנשמה וא"כ מי הוא זה אשר לא יחוש לעצמו לגזול את הנפטרת מקדיש בזה שיכול לעשות לה תועלת גדולה ונחת רוח בעוה"ב וודאי שארית ישראל לא יעשו עולה גדולה כזו והנפטרת תהיה מליצה ישרה לבנה וגם לבטלה ולכל המשפחה. ומה דחש לה לעבר החינוך, פשוט שאין לנו להיות רחמנים יותר מבטל הרחמים הקצ"ה כציכול שלא חש ליה לעבר החינוך זה ולקח את אמו בג"ע והטיל

עליו חיוצי היתום לומר קדיש אחר אמו כפי חק ומשפט התורה, הגם כי כתב כי הוא אבי יתומים והישר צפניו יעשה הכל לטובה. לצד כי האמת כי חינוך כזה בן ארבע וחצי שיציאוהו לצהמ"ד ויאמר קדיש לא יטעור בזה כי אינו מבין הרבה ואח"כ כשיגדל ממילא כבר יהיה רגיל בו ולא כאב לו יותר ממה שרצה הקצ"ה בזה עכ"פ אין לנו אלא להשען על אביו שצמחים ולשמוע לו ולצטות בו בכל עניינו לטובה אמן. אלו דברי ידידו דרושה"ט המברכו בברכה המשולשת ורוב נחת מצאצאיו וכאש"ל בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רג

אבל אי מותר בשאר קרבות

ד' טבת התשל"ג בני יצ"א

למאן דלא חזינא קמברכינא וכו' מוה"ר דוד אקרמן הי"ו, ירושלים עיה"ק תר"א.

אחדשה"מ, יסלח לי אם לא תיארתי כראוי כי צבלתו מכירו קאמינא ויקבל הכבוד הראוי לו. וצדכא השאלות אשר פנה אלי.

באבל שאסור בתשמיש המטה מה דינו בשאר קרבות כמו חזק ונשוק עי' יו"ד סימן שפ"ג ס"א אצל אסור בתשעה"מ ובשאר קרבות מותר הג"ה אצל חזק ונשוק יש להחמיר מהרי"ו ובחי' רע"א בשם הר"ר זלמן מוילנא שמפורש בחרגוס קהלת עת לחזק ועת לרחוק מחזק עידן בחיר לגפפא איתתא ועידן בחיר לרחקא מגפפא בשצעת ימי אצלא עכ"ל. ועי' רדב"ז על הרמב"ם פ"ה מאכל ה"ה ותשו' הרא"ש כלל כ"ז סימן א' וכן לא נמנע ובספר תה"א לרמב"ן הביא דהראב"ד התיר חזק ונשוק וכן נראה הסכימה דעתו ומיהו דכיון דמפורש בש"ע ואחרונים לאסור הכי נקטינן.

סימן רד

אבל מהו בקידוש לבנה

עוד להג"ל

בדין אי אצל מותר לקדש הלבנה. עי' מג"א סימן תכ"ו דאצל כל ז' ימי אכלות לא יקדש הלבנה אצל אם לא השלים אצילותו עד י' בחדש לא ימתין על י"א ויקדש צימי אצלו ובש"מ שצ"י ח"ב סימן י"א דמ"מ אין לקדש עד אחר ג' לבכי ועי' שו"ת שער אפרים יו"ד סימן ז"ה דכשיש עוד זמן לקדש אינו ראוי לקדש צימי אצלו ונראה דבחדשי החורף שהגשם מצוי וקשה למלא הלבנה אז יעשה כמג"א ובשאר חדשים יעשה כהתשובות כנלפענ"ד.

סימן רה

אבל אי מותר לילך לחתונה שהחתן יצטרע
הרבה אם לא יבוא

עוד להג"ל

אי יש היתר לאכל לילך לחתונה כשידוע שהחתן יצטרע מאד
אם לא יבא לחתונה. לפוס ריהטא פשוט דאסור, אמנם
דע כי מלאכי בשו"ת מהרשד"ם יו"ד סימן ר"ב באחים
העומדים בשנת אדם נ"ע אחר לי ואחד מהם נושא אשה
ודרכם לאכול יחד רוב הימים שואלים אם יכולים לאכול בתוך
ימי החופה בצית החופה עם החתן ואת"ל דאסירי אם אירע
הדבר באחד הרגלים אם יש היתר משום דברגל ליכא אצילות
תשובה קודם כל דבר יש לדעת צענין האצילות יש צו כמה
מדרגות והאריך בדברים הקדושים ולאחר הצירור כתב ראי'
להתיר לאחרים ליכנס לחופה ולאכול עם החתן מהא דכתב
הרמב"ם ז"ל פ"ו להלכות סוכה ח"ל, חתן וכל שושבינו וכל
בני החופה פטורים מן הסוכה כל ימי המשחה ופריך בגמרא
וליעדו חופה בסוכה ומירץ רב משום דער חתן וכתב הרב
המגיד פירש"י שהוא מצטרע דלא מצי עיילי כל בני חופה
בסוכה וכו' א"נ אפשר לומר דער החתן היינו נערים שידוע
שהחתן מצטרע כאשר הם אינם נכנסים שם עמו וצדערו יהי
להם נער. ומעתה הדברים ק"ו ומה מצות סוכה דאורייתא
דחינן כי היכי דלא ליצטרע החתן לפירש"י ולדעת ה"ה או
כי היכי דלא ליצטרעו אינהו אצילות י"ב חדש דהוי קל עאכ"כ
וא"כ מ"ש באצל רבתי דעל כל המתים אסור לילך לבית
המשחה עד אחר לי יום ולאציו ואמו י"ב חדש ואם היה
חבורה של מצוה כגון קדוש החדש מותר מיד אפילו את"ל
דהוי פ"י כהרמב"ן והרשב"א והרא"ש ז"ל והנמשכים אחריהם
דדוקא נקט מצוה זאת אצל הכניסה והאכילה לנשואין לא
היינו דוקא לאנשים שאינם מצוי החופה אצל האנשים שהם
מצוי החופה נראה צענין דפשיטא דשרי דכ"ע כ"ש דאיכא
דס"ל שאפילו תוך לי יום מותר לאכול בסעודת חתן וכלה
אפילו כל אינש דעלמא וא"כ די לנו שנחמיר באיניש דעלמא
כהרמב"ן והרא"ש ז"ל אצל באנשי החופה הקרובים אל החתן
ואל הכלה מותרים די"ט שלהם הוא ואין להם להצטרע וליתן
נער לחתן כ"נ צענין ע"ש מה שהאריך.

והנראה לדידן דאלו היה האצל הנ"ל מקרובי החתן והחתן
היה מצטרע אז ודאי דאיכא לסמוך ארשד"ם הנ"ל
ולהתיר אמנם אי הנ"ל הוא איש נכרי שאינו מקרובי החתן
אז קשה למצא היתר כפי שסגר לן הרשד"ם הדרך הגם
דהטעם של מצטרע איכא גם בנכרי מ"מ נראה דלא סמך
עמנו על זה לחודיה והטעם י"ל דלא דמי סוכה שעיקר
מצותה הוא באופן תשבו כעין תדורו וכל שמצטרע ליכא מצוה

סוכה ולכן שפיר צחתן כיון שמצטרעים ל"ל מצות סוכה כלל
אצל אצילות לא אולא לה צמצער כמבואר בגמרא ברכות
דהי"ל שלא להצטרע וא"כ לכאורה מרחק רב צנייהו וק"ו
פריכא הוא ואפילו היקש ליתא, מ"מ בקרובים כיון שהתיר
צכה"ג אכן נסמוך עליו אצל בנכרי אין להתיר. ומיהו אם
הדבר לעת הצורך מאד יש מקילים באופן שהאצל יסייע על
החתונה להכניס ולהוציא המזון וכיוצא בזה באופן שיצטרך
למלאכה וכולי האי ואולי כנלפענ"ד. [ועיין גליון מהרש"א
יו"ד הנ"ל דתשו' מהרשד"ם לא התיר רק באחים, ונע"ג
דמבואר צה דהתיר לכל קרובים].

סימן רז

במנהג שלא ליקח דבר מבית האבל כל שבעה

עוד להג"ל

בדבר אשר שמע שיש הקפדה אצל כמה גדולים שלא ליקח
דבר מבית האצל האם צריך לחשוש לדבריהם. הנה
הקפדה זו לאו ממנה גדולים הוא אלא דבר זה מפורש בא"ר
א"ח סי' רכ"ד סק"ז וצלחה"פ סימן שע"ו שנהגו שאין
לוקחין דבר גדול וקטן מבית האצל כל ז' ימי אצלו והטעם
משום דרוח הטומאה שורה ז' ימים וישראל קדושים הם ולא
מטמאין באלה והציאם במשמרת שלום אות מנהג וח"ו לנו
לפקפק על מנהגי ישראל דגדול המנהג ועי' ח"ס א"ח סימן
נ"א דהמפקפק על מנהגים צריך צדיקה אחריו. עכ"פ דבר
זה מבואר בפוסקים.

סימן רז

מי שיצרו מתגבר עליו בימי אבלו ר"ל

עוד להג"ל

מי שיצרו מתגבר עליו בימי אצלו ר"ל וחושש ח"ו להוצ"ל
אי מותר לשמש מטתו בימי אצלו. הנה בגמרא מו"ק
כ"ד ע"א יתבי רבנן קמיה דר"פ ואמרי משמיה דשמואל אצל
ששימש מטתו בימי אצלו חייב מיתה א"ל ר"פ אסור אתמר
ומשמיה דר"י איתמר וכו' אמר רפרס צר פפא תגא באצל
רבתי אצל אסור לשמש מטתו בימי אצלו ומעשה באחד ששימש
מטתו בימי אצלו ושמטו חזירים את גוייתו ופירש"י גוייתו
כל גופו ואיכא דאמרי אבר שלו ע"כ, ובשיטה לתלמידי רבינו
יחיאל מפאריש כ' באצל ששימש מטתו בימי אצלו חייב מיתה
צידי שמים קאמר שגא' ופורץ גדר ישכנו נחש ועי' מד"ר
ויחי פ"ג סוף אות ז' בתלמיד שמואל ששימש מטתו בימי
אצלו ואיקפיד שמואל ומת האי תלמיד ע"ש. הנה נראה
מבואר דאצל המשמש מטתו הוא צמיתה ר"ל.

סימן רח

אונן שצריך לאכול בשר ולשתות יין

עוד להג"ל

היב דהרופא אמר לו להאונן שצריך לאכול בשר ולשתות יין לרפואה אלא שאין צו סכנה אי מותר לו לאכול. נראה דהכל תלוי לפי ראות עיני המורה ודאי אי צריך הרבה אין מונעין ממנו דהרי איסור אכילת בשר לאונן לא הוי אלא דרבנן דמה"מ אינו איסור אלא באכילת קדשים ומע"ש כדכתיב לא אכלתי בעוני ממנו והטעם שאסרו בכל הני דברים המצוירים בפרק מי שמתו מצויר צירושלמי פ' מי שמתו הטעם שאסרו אלו מפני כבודו של מת שיתן לבו לתכריכו ולקבורתו עי' רמב"ם פ"ד מה"א בזה ועי' יו"ד סימן שמ"א. והנה מצויר בה"י יו"כ סימן תרי"ד צדיני סיכה ונעילת הסנדל שכיון דרבנן הקילו לחיה ולחולה לנעול הסנדל וכן לסוך גופו למי שהוא חולה או שיש לו חטטין על ראשו ועוד בכמה מקומות וא"כ הכא נמי כיון דהאיסור אינו אלא מטעם הירושלמי הג"ל כל שהוא חולה ואוכל ע"פ הרפאים מותר לו לאכול אלא שידקדק שלא ירבה באכילה ויעשה עכ"פ קצת היכר.

סימן רמ

אבל שמורד ואינו רוצה לקיים דיני אבלות

עוד להג"ל

ועל מה ששאל מה דין אכל שמורד ואינו רוצה לקיים דיני אבלות. הנה פשוט דהרי הוא בכלל כל עבדיינים העוברים על דברי חכמים בשאט נפש. ואם צדיני אונן הרי הוא בכלל העובר על דאורייתא וזה פשוט.

סימן רי

נר יא"צ של חשמל

עוד להג"ל

בדבר שאלתו עוד צדין הדלקת נר יאר צייט או נר נשמה צבית האכל אי מותר להדליק בנר חשמלי או דוקא שמן זית או נר של שעווה. עי' נא בסקרי משנה הלכות ח"ה סימן ע' שהארכתי בזה, ואגב מנאחי בלקט יושר (תלמיד הגאון בתי"ד) ה' שנת ד' 49 ו"ל, אכל בשבת צביהכ"ס או ציוס שמת צו אציו מזה מן המוצח להדליק נר של שעווה עכ"ל ע"ש. ומיהו לעיקר ההלכה כבר כתבתי דעתי העניה בזה בספר הג"ל.

ומצאתי להרמב"ן בתי"ה צדין תשמיש המטה ו"ל, אמר ר' יוחנן אכל שמש מטתו צימי אכלו חייב מיתה אמר רפרס וכו' ופלא שהביא דר' יוחנן ס"ל צמיחה והלא בגמ' אמר ר"פ אסור איתמר ומשמיה דר"י איתמר וא"כ משמיה דר"י איתמר דאסור ולא שחייב מיתה ואולי הרמב"ן לא היה גורס ליה ובש"ע יו"ד סימן שפ"ג אכל אסור בתשעה"מ ולא כתב צמיחה, ומיהו הרמב"ן בספר ת"ה הג"ל צדיני קריעה כתב צמיחה זו מדרבנן הוא שכתב שם לענין אחר שהוא מדרבנן ו"ל, ומיתה עונש מדברי חכמים כענין כל בר ישראל העובר על דברי חכמים חייב מיתה ואמרין דכוותה אכל שמש מטתו צימי אכלו חייב מיתה. הנה מצויר דס"ל דהוא מדרבנן וכן נראה משעת התלמוד הג"ל שנתן טעם דפורץ גדר ישכנו נחש עכ"פ לכ"ע הוא בגדר של מיתה ח"ו ולכן צריך להראות לו גודל האיסור וצוואי אז יתגבר על יצרו.

ומיידו אם צפתה פתאום הדפו היצר ר"ל צלי דעת ולא יכול להתגבר עליו הנה בס"ח סימן קע"ו כתב מעשה באחד ששאל מי שיצרו מתגבר עליו וירא פן יחטא לישכב עם אשת איש או עם אשתו נדה או שאר עריות האסורות לו אם יכול להוציא זרעו כדי שלא יחטא והשיב לו באותה שעה יש לו להוציא שאם א"א מוטב שיצא ש"י ואל יחטא באשה אכל צריך כפרה ישב צקרח צימי החורף או יתענה ארבעים יום צימות החמה ע"כ ע"ש, והצ"ש א"ע סימן כ"ג דקדק עליו דהרי צוהר מצויר דעון זה חמור מכל עבדות שבתורה וכתב דעכ"ח צ"ל ללא דוקא הוא ע"ש ועי' ספר ערך ש"י הג"ל ומהרש"ם ח"א סימן נ"ח ועי' אורח הפוסקים סי' כ"ג אות ב'.

והנה בשו"ת מהרש"ג ח"ב סי' רמ"ג נסתפק לפי דברי ה"ש צאם אינו מחייב שיכשל רק באיסור דרבנן כמו בפנויה טהורה או בערלית למ"ד דהביאה אינו מה"מ או צניעה אי צכה"ג נמי ס"ל להס"ח דמוטב לו להוציא זרעו ולא יצא לידי איסור כרת ומיתה ואפשר דכה"ג לא התירו לו ולבסוף כתב לפי הסברה שכתבנו דטעם של הס"ח משום דאין האיסור אלא צמוציא לצטלה לגמרי א"כ אפילו להציל עצמו מאיסור דרבנן כגון פנויה ושניה וכדומה נמי כיון דסוף סוף לאו לצטלה הוא שוב יותר טוב מלצוא לידי איסור אחר ע"ש. ולפי"ז צדין נמי אפילו נימא דתשמיש צימי אבלות אסור דרבנן הוא מ"מ אפילו לאיסור דרבנן לא התירו לעבור ואם ח"ו יתקלקל צהו"ל יהיה אנוס בדבר וכנ"ל אכל אי נימא דהו"ל אפילו כה"ג הו"ל איסור דאורייתא וכדעת קצת פוסקים א"כ דוחין דרבנן מפני דאורייתא וכדעת הס"ח אלא להיפוך דמאכילין אותו הקל הקל כמובן. מ"מ נלפענ"ד דאין להקל ועכ"פ למגדר מילתא ויכנס צמים קרים ויסת דעתו עד שיתקרר מתאיתו וה' הטוב יעלנו מינה"ר עד עולם.

בדרך התורה והיראה על דרך ישראל סבא ויזכה להרבות פעלים לתורה ללמוד וללמד לשמור ולעשות וכל אשר יעשה ה' יצליח בידו.

דברי הטרוד והעמוס בעבודת הקודש בכתף ישאו בלב ונפש
משנה הקמץ

ובדבר בקשתו כיון שמוציא חיבור קטן על ה' אצלות באנגלית ורואה שאשלח לו ברכה בנוגע לענין זה, הנה בנוגע לענין זה ברכה אחת היא לפני שיתן ה' ובלע המות לנצח בצ"ד ולא יטרכו בני' לספרים כאלו. ומיהו לעצם הספר לא ראינו ולא אוכל לחוות דעתי כלל וגם אני מושך מליתן הסכמות, מ"מ הנני בצרכה שיתן ה' ויצליח

שאלות ותשובות

משנה הלכות

חלק שביעי

אבן העזר

סימן ריא

אי יש להתרחק מלהתחתן בבני תשע מדות

אור ליום ה' לסדר ויחי יעקב התשל"ו בני יצו"א
רוקע הארץ על המים, הוא יתן אריכות ימים ושנים וחיים,
למע"כ רב הרבנים האי גאון ציס"ע אור ישראל וקדושו
בוצינא קדישא חסידא ופרישא מופת הדור זיוו והדרו תנא
דליטרא דקציעות ידי"ע וידי"נ פ"ה ת"ת עומר בקי רבן
של ישראל מרן כגקש"ת מוה"ר יעקב ישראל קניבסקי
שליט"א, בני ברק תו"א.

אחדשכ"ק **צידות** נאמנה וציראת הכבוד ימירה, מי
אנכי כי צאתי עד הלום, אין הלום אלא
מלכות, מאן מלכי רבנן, ונפשי יודעת מיעוט ערך נפשי עלי
להחיצ במקום גדולים כמותו ירבו בישראל. אמנם נדרשתי
לאשר שאלוני חד מידידי ותלמידי צירושלים עיה"ק אי יאות
להשתדך עם צע"ת שאבותיו לא עמדו על הר המור מור
וקציעה ואפי' לחלצנה לא הגעו והם פורקי עול מחללי שבת
כופרים צעיקר מהכת הנקרא רעפארמער וכיוצא בהם
למיניהם שאינם מאמינים בתורת ה' ר"ל, ואם יש איזה איסור
חתון עמהם, אי יש ענין להודיע הזד השני או חייב להודיע
שהצע"ת הוא מדור קטעי, שאם היה יודע לא היה מתחתן
עמהם וזירף לשאלתו לילוס ממש"כ כ"ק בספרו קהלת יעקב
סימן כ"ג צעניני שידוכין (אין לי הספר צבתי ומאד אשמח
אם כ"ק יטריח את מי שהוא לשלחו לי ובכסף מלא אקחנה
כל"נ). והיות כי הרבה פעמים נשאלתי צוה להלכה למעשה
ומיראי הוראה אני וכ"ש להתיר מה שרצותינו אסרו אמרתי
ארואה מכתבי לכג"ק מה שעלה במאודתי צוה ואפלפל קצת
בדברי כג"ק ומיני דמר ומיני יתקלם ברי' וציד כג"ק לקרב
או לרחק.

ראשון לציון נראה לפענ"ד דודאי לאוסרס מדין תורה לא
מלאנו בהם איסור חתון כל שהם שומרי תורה גם
שהיו אצותיהם עוצרי הדת והיה לן לחוש שמא אשתו ונתה

והו"ל הולד ממזר כיון דמחלל שבת הרי הוא כגוי גמור
וצמגילה י"ב אמרו איהו בקרי ואיתתא צבוצינא והם פרוצים
בעריות א"כ לדידהו נמי היה לן לחוש. מיהו בחולין י"ג ע"ב
שחיטת מין לעו"כ וי"א אף בניו ממזרין ות"ק אשתו לא
מפקרי וצשו"ת מהר"ם מרומנוב' סימן תתר"כ הרבו
מערכה מול מערכה אי מין שומר את אשתו שלא תזנה תחתיו
ומיהו נראה דהסכימו האחרונים ז"ל דלא מפקרי נשיהו
ואפילו אי זינתה אמרינן גם בהוא רוב צעילות הולכין אחר
הבעל ולא הוי הולד ממזר, גם לענין גיטין שאינן נוהרין בהם
כידוע שרובם סומכין על גיטי המדינה והיה לחוש. מ"מ יש
צוה תרתי לטובתם חדא דאזלינן בחר רוצא גם צוה ורוב אינם
מגרשין נשותיהם ואף שצוה"ז נחרצו הגיטין בהם וא"כ היה
אפשר לומר סמוך מיעוטא דמזנות להמגרשות והו"ל עכ"פ
מחצה על מחצה אם לא נאמר דהוה רוב פקולים מ"מ גם
קידושין שלהם נעשו בפסולי עדות וכיוצא בהם הגם דלא
שרינן להו בצמחם בלא כלום מ"מ לענין הצנים שלא לפסלם
מזטרפין הני טעמי נמי ואזלינן בחר רוב ואמרינן דכשרים
יניהו בקהל דהרי אפילו אי נחוש לכל אלו לא הוה אלא ספק
ממזר דמה"ת מותר לבא בקהל ולכן לא חששו לה לאוסרם
לבא בקהל ח"ו.

ה'ן אמת דהרמב"ם צפה"מ פ"י דסנהדרין לאחר שהעלה
הי"ג עקרינ כתב דכאשר יאמין האדם אלה היסודות
כולם ונתחבר בה אמונתו בהם הוא נכנס בכלל ישראל ומצוה
לאזהבו ולרחם עליו ולנהוג עמו בכל מה שצוה השי"ת איש
לחבירו מן האהבה והאחווה ואפילו עשה מה שיכול מן
העצירות מחמת התאוה והתגברות הטבע הגרוע הוא נענש
כפי חטאו אצל יש לו חלעוה"צ והוא מפורשני ישראל
וכשנתקלקל לאדם יסוד מאלו היסודות הרי יא מן הכלל כפר
בעיקר ונקרא מין ואפיקורוס וקוץ בנטיעות ומצוה לשנאו
ולאבדו עליו נאמר בתהלים ק"ט הלא משנאיך ה' אשנא וגו'.
מבואר דמחלק בין מאמין בעל תאוה שהוא בכלל ישראל ובין

בתורה ומצוות ותדע שהרי אנו מזהירים ברצית ונדקה על הגר הבא משאר עממין כמו על ישראל הבא מזרע (ישראל) יעקב וכיון דהכי הוא משומד שכפר בעיקר וינא מן הכלל פרק ממנו אחוה זאת אין אנו מזהירים עליו לרחם עוד ולהחיותו אבל אחוה דכתיב גבי זיקה ויצום אינו ר"ל אחיו בתו"מ אלא אחיו מעצמו וצשרו שנולד מאיש אחד ומשומד אע"פ שנשתמד לא פסקו תולדותיו והלא הוא אחיו נולד מאיש אחד דהא עשו נמי משומד היה והתורה קראהו אח ע"ש.

וּלְפִי היסוד של התה"ד דיש לנו תרי מיני אחוה אח לבטן ולידה ואח לקדושה וכל אחוה התולה בקדושת ישראל כל שפסק ממנו עול תורה וקדושה ינא מכלל אחוה זו אבל אחוה התלוי בגוף ישראל כיון שנולד מגוף ישראל מזרע אברהם יחזק יעקב לא יחליפנו ולא ימיר אותו לעולם וממילא לענין צנייהם שזה תלוי בלידה כל שנולד מגוף ישראל אף שהמיר דתו לא ינא מכלל ישראל ומותר להתחתן בצניו שהם זרע יעקב (היינו אם אין עליהם פסול משפחה אחרת) ומה"ט אמרו בגמרא יצמות ט"ז עכו"ם שקדש צוה"ז חוששין לקידושו שמה מעשרת השבטים קאחי הרי אף דהוא רחוק מתורת ה' חוששין לקדושו ועי' רבינו החשב"ץ בתשו' ח"ב סימן כ"ג שרצינו פרץ הכהן לא רצה ליכנס בצ"ק של עכו"ם מפני המשומדים שגופם מטמא. עכ"פ נראה דלנאח מכלל ישראל בגופו א"א אם לא שחז"ל ידיליהו כאיכא דאמרי דשמואל וכמו שמיניו ג"כ בכותים שלא זזו משם עד שעשאוהו ויש להאריך בזה.

עוד יש לחלק דמשומד כל מה שנוגע לעצמו יכול להפקיע עצמו מכלל ישראל אבל מה שנוגע לאחרים א"א לו לנאח מן הכלל ולהזיק לאחרים וכגון לענין קדושין שנוגע לאשה אחרת שקדשה וכן ירושה לבניו שלא ירשו אביהם ואבי אביהם (ודלא כמהר"מ) אבל מה שנוגע לעצמו בידו להפקיע עצמו וצוה י"ל דנחלקו הפוסקים אי קדושין תופסין במומר עי' מהרשד"ם א"ע סימן י"א וש"ע א"ע סימן מ"ד וצאה"ט שם ועוד וי"ל. מיהו לדידן נראה פשוט דעת האחרונים ז"ל דלא אסרו לבוא בקהל ולהתחתן בצני עוברי על דת כשצנייהם חזרו בתשובה וליכא עלייהו חשש פסול ממזרות או שאר פסול קהל.

אלא דמה שיש לעיין מהא דנדרים כ' ע"ב וברותי מכס המורדים והפושעים צי אמר ר' לוי אלו בני תשע מדות בני אסנ"ת משגשג"ת בני אימה בני אנוסה בני שנואה בני נדוי וכו' ופ' צו ב' פירושים פירוש אחד בני נידוי שחייב נידוי או הוא או היא ואסורין בתשמיש המטה עי' רא"ש שם ורש"י ור"ן אבל הראב"ד בצעה"ג והטור פ"י בני נדה שצא עליה בשעת נדתה ונתעברה הימנו והני כלהו בני נדות הן. הן אמת דלענין איסור גם בן הגדה אינו אסור דקיי"ל (יצמות

מין שאינו מאמין שהוא ינא מן הכלל ואינו נמנה מכלל ישראל עוד וכ"כ עוד בספרו היד פ"ב מהל' עו"כ ה"ב והנראה דהמיני והאפיקורסים ינאו מכלל ישראל לגמרי.

ובשו"ת מהר"ם צ"ב סימן תתקכ"ה השיב הגאון מאוה"ג כך הראוני מן השמים שהמשומד אינו יורש את אביו מ"ט כיון דאשתמד ינא מקדושתיה דאצוה ולא מקרי זרעו דכתיב להיות לך לאלקים ולזרעך אחריו מי שזרעו מיוחס אחריו ינא משומד שאין זרעו מיוחס אחריו שאין מייחס אחר אביו ומנלן דלא ירית דהכא אשכחן באצרהם וינאח וכו' והו"ל לאצרהם תרי צנין ינאח וישמעאל ולא ירית ישמעאל וכו' וכן אשכחן צינאח אביו דא"ל הקצ"ה כי לך ולזרעך אתן וגו' אע"ג דהו"ל תרי צנין יעקב ועשו לא אשכחן דירית עשו נכסי ינאח וכו' וכן צפריעת חוב דכתיב ידוע מדע וגו' לא פרע לא ישמעאל ולא עשו אלא יעקב ובניו אלמא לא מקרי זרעיהו אלא מי שמתייחס אחר אצוה והאי משומד אם אחר הוא אינו יורש את אביו דלאו צנו מקרי וכו' וחתם גרשום בר' יהודה ע"כ וכ"פ ר' נדוק גאון ור"ח הביאם הרא"ש בתשובה כלל י"ז מתשו' ר' משולם בן ר' קלוני'.

מבואר מדצריהם דמשומדים ואשאינו מאמין בתורה לא בכלל ישראל נינהו ולדעת מהר"ם אפילו זרעו לא נקרא לענין ירושה וכיוצא בזה ועי' ריב"ש סימן ד' ובסימן י"א שם דמחלל שבת צפרהסיא שעושה צרון וכיוצא בזה אין להם חלק באלקי ישראל והח"ס ח"ו סימן קצ"ה כתב עונש המחלל שבת אין בידינו לדון דיני נפשות ואם לא ישמע לכופו הרי הוא מוצדל מכלל ישראל ונידון כיוצא מן הדת ואינו לא ישראל ולא נוצרי ולא תיגר וכו' כללא דמילתא כאילו נמחה שמו מיישראל ע"כ ובגמ' יצמות י"ז ע"א איכא דאמרי כי אמרייה קמיה דשמואל א"ל לא זזו משם עד שעשאוהו עובדי כוכבים גמורים שנאמר ב' בגדו כי צנים זרים ילדו מבואר דיש כח ציד חז"ל להוציאם מכלל ישראל לגמרי אפילו מה שנוגע לענין אישות וא"כ אפשר צהני נמי שהצדילים מכלל ישראל גם על צנייהם היה ספק.

אמנם כבר העלו לנו רבותינו הגדולים האחרונים דלענין חתנות לא עשאוהו כגוים גמורים ואפילו המירו דתם נמי צנייהם בכלל ישראל המה ועי' רש"י יצמות ט"ז ע"א ד"ה וטועים שהמירו דתם וגזרו על כתמיהם שאע"פ שחטאו שהמירו ישראלים הם והטעם נראה לפ"מ שמבואר בתה"ד סימן רכ"ג שכתב חז"ל.

למה ברצית ונדקה לא מקרי אחיו ולענין יצום מומר נמי אחיו הוא וחוקק, וכתב לחלק דגבי רצית ונדקה לאו באחוה גמורה איירי אלא כלומר בכלל ישראל שהם אחים

וברותי לכם מן וגו' כל אלו בני ערצוציא ואף שרצא נתן טעם אחר, הרי"ף והרא"ש הביאו שני הטעמים והיש"ש כתב עליו דטעות הוא דבשלמא גבי ערצוציא היינו להבחין כדי שלא יהא ערצוציא בבני ישראל שהם המורדים והפושעים אבל הכא מאחר שאם מעוברת היא בנדתה עכ"פ יהא הולד עזות פנים מאי מועיל שאתה מבחין שהוא מן הנדה או לא ואין שייך לומר כאן להבחין בין זרע שנורע בקדושה כמו גבי גר וגירות דהרי תרוייהו קדושה נינהו אלא שנעשה צעירה.

ובי"הו מצינו פוסקים מחולקים בזה וס"ל כאותו החכם הש"ג שצועות ריש ה' נדה כתב באשה ששמה כמה ימים אחר לידתה וראתה דם כתב להשואל שאמר שצריכה להמתין ג' חדשים להבחין בין זרע לזרע לדעת אם נתעברה והולד יש בו חשש פגם שהוא בן נדה או לא כתב דאע"ג דמצינו שחשו חכמים לתקנה זו כדאיתא בפי' החולץ והכ"ג היה קצת סביר לומר להמתין ג"ח להמתין בין זרע שנורע בטומאה לזרע שנורע בטהרה מ"מ לא דמי לדהתם דהתם בודאי הוא אבל הכא את"ל שנתעברה אפשר לומר שלא נתעברה מציאה זו הטמאה דכמה ציאות קדמו לה בטהרה ובן הנדה דאמר בעלמא אינו אלא ששמה בלא טבילה נראה דס"ל דאלו היה באמת באופן שמועיל ההבחנה היה מנריך הבחנה אלא דבסוף נראה כחזר אחר שהביא מדברי הסמ"ג באשה שנתעברה מן הסדין ועלה כמסתפק בדבר וט"ו יו"ד סימן קצ"ו פשיטא ליה דבעי הבחנה בס"ק י"א שם אם לא היה בעלה אלא קודם ובנקת"כ כתב עליו דאין צריך ועי' עני' לבונה בשם דרישת ארי חלק בין נדה דאורייתא שצריך הבחנה לנדה דרבנן דא"ל הבחנה והאחרונים האריכו והעלו רובם דא"ל הבחנה.

והנה פשוט דבין למ"ד דבעי הבחנה ובין למ"ד דלא בעי הבחנה הולד פגום לכ"ע כשנולד צעירה מנדה ובע"מ קרי ליה ולכאורה אמאי לא יטריך הבחנה כדי שנדע להבחין לענין יוחסין ועל האז חיוז לומר שהולד הזה אינו מיוחס ופגום הוא שיתרחק ממנו אדם מיוחס וי"ל דעל הספק כה"ג לא גזרו לומר כיון דלאו ודאי הוא ולא הוא אלא ספק פגום לא גזרו אבל אודאי פגום אפשר דלריך לומר למי שאינו יודע שלא יטעה.

והנה הד"מ כתב שהוא פגום ואין משפחתו מיוחס וראוי להרחיק מהם וכ"כ היש"ש וגם בתשו' רש"ל הנ"ל ובספר עני' ארוס ח"ל, אלא דהאי פגום היינו שאינו מיוחס וראוי להרחיקו ובספר אפי' זוטרי סימן ד' אות ט"ו ח"ל, שהוא פגום מהרש"ל בתשובה ס"ו פי' דהפגם הוא שראוי להתרחק ממנו סורו טמא קראו לנו שנורע בדרך אי' ובדאי הוא מעזי פנים שצדור ובניו אחריו יהיו דומים אל שרשו אבל

מ"ט ע"א וקידושין ס"ח) אמר אביי הכל מודים בזה על הנדה ועל הסוטה שאין הולד ממזר אמר חזקיה אמר קרא ותהי נדתה עליו אפילו בשעת נדתה תהא זה הוי' וכל שיש בזה הוי' אין הולד ממזר וכן פסק הרמב"ם פט"ו מא"ב ה"א ח"ל. איזהו ממזר האמור בתורה זה הבא מערוה מן העריות חוץ מן הנדה שהבן פגום ואינו ממזר ובפי"ח מא"ב ה"א והבא על הנדה אע"פ שהוא בכרת לא נעשית זונה וכ"כ הרא"ש בתשובה כלל כ"ט וכן פסקו בש"ע סימן ד' ס"ג ח"ל איזהו ממזר זה הבא מאחת מכל העריות בין בחייבי מיתות בין בחייבי כריתות חוץ מהבא מהנדה אע"פ שהוא פגום אינו ממזר אפילו מדרבנן ע"כ מבואר דבן הנדה אף דהוא פגום איסור ליכא. שוב מלאחי ברעיא מהימנא פרשת פנחס (דף ר"ל) ח"ל וקצ"ה עתיד לעברה לה ולצנהא מעלמא דממזרים אינו מבני ט' מדות אסנ"ת משגע"ח ממזרי דרבנן ע"כ נראה דס"ל דבני ט"מ הוי' ממזרי דרבנן באמת ודלא כמחבר וז"ע.

איברא דיש לעיין להרמב"ם שכתב דבן הנדה הוי' פגום מאי כוונתו בזה ומנ"ל הא שהרי בהדיא אמרו ביצמות אי אתה עושה חלל מנדה וכן האם לא נעשית זונה א"כ אין הבת פגומה ג"כ ובשלמא להראב"ד והטור ודעימיהו דהוא בכלל בני תשע מדות א"כ מבואר לן בקרא אבל להרמב"ם ז"ל דהוא פי' בפכ"א מא"ב בני נדוי שאחד מהן או שניהם מנודין א"כ ז"כ מאי פגימתם של בני נדה ואולי ס"ל דכ"ש הוא מבני תשע מדות כיון שנולד באיסור נדה וצעירה, ובספר עני' ארוס א"ע סימן ד' אות כ"א ראיתי שכתב דאפשר לפ"מ דאמר' בגמרא הטעם שנשתנה נדה משאר חייבי כריתות שאין הולד ממזר משום דח"כ לא תפסי בזה קידושין משא"כ בנדה ודעת הרמב"ם בפ"י מהל' אישות דבנדה לית בזה הוי' דנישואין א"כ י"ל דמטעם זה החמירו חכמים שיהיה הולד פגום מדרבנן כיון דמצינו דלא שייך ביה הוי' דנישואין עכ"פ נראה דלהרמב"ם נמי אף דלא חשיב בן הנדה בין הט' מדות מ"מ פגום הוה.

ובחלקו הפוסקים פגם זה מה הוא ומה עושה זה הפגם, הרש"ל בתשובה סימן ו' וביש"ש יצמות הביא חכם אחד שרצה לומר דפגום לכהונה קאמר (סופ"ג אות כ"ב) והיש"ש דחה דבריו דאינו פסול לכהונה אלא שיש עליו פגם שצריך לרחק ממנו לענין יוחסין. עוד רצה החכם שם לחדש דאף דאינו פגום לכהונה מ"מ ראוי הוא להבחנה שהוא מן המורדים והפושעים שהרי טעמא דהבחנה אמר ר"ג אמר שמואל בפי' החולץ להיות לך לאלקים ולזרעך אחריו להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של שני ופירש"י לפי שאין השכינה שורה אלא הוודאים שזרעו מיוחס אחריו וכדאמרין בגדרים

והזון הרביעי בזה"ק פרשת שמות דף ג' ו"ל, תלחא אינן דחיינ שכינתא מעלמא וגרמין דדיוריה דקצ"ה לא הוי בעלמא ובני נשא לווחין ולא אשתמע קליהון ואלין אינון, מאן דשכיב בנדה דלית מסאבו תקיף בעלמא בר מסאבו דנדה, מסאבו דנדה קשיא מכל מסאבו דעמא, אסתאב איהו וכל דמתקרבין צה יסתאבון עמה בכל אחר דאזלין אסתאביא שכינתא מן קמיייהו ולא עוד אלא דגרים מרעין ביטין על גרמיה ועל ההוא זרעא דיוליד דכיון דיקרב בר נש לגבי נדה ההוא מסאבו דליג עלוי וישתאר בכל שיפין דיליה, זרעא דיוליד צההו שעתא (מסאבו) משכינ עלוי רוח מסאבו וכל יומיו יהא במסאבו, דהא צנינא ויסודא דיליה איהו במסאבו רב ותקיף מכל סאבו דעלמא דמיד דקרב בר נש לגבי נדה ההוא מסאבו דליג עלוי וכו' ע"ש. הנה מצואר דבני נדה אין ראויין שמשרה עליהן שכינה ודוחין רגלי שכינה ואין הקצ"ה שומע לתפלתם ונמנא נבדברו דברי הרוקח ז"ל שנאמרו ברות הקודש ממש כדברי הזהר. ומה"ט מצואר נמי דלא היו מכניסין אותם לביהמ"ק כיון דדוחין השכינה ובעזרה כולה בית מלא אורה ואם יכנס ח"ו ידחה ומי נדחה מפני מי ושפיר לא היו מכניסין אותם בעזרה.

ומב"ל הנ"ל דרכי מאז ומתמיד למי ששואל אותי בענין זה אני מורה בזה כפי המצואר בכל הפוסקים שראוי להרחיקם ולהתדבק בזרע ישראל הכשרים והמיוחסים וראוי לשמור על יחוס וכשרות המשפחה ולהתדבק בהם ובזרעם אחריהם כפי האפשר.

האמנם ידידי הנ"ל שלח לי צילום מספר דמר הדרג"צ שליט"א קהלת יעקב סימן כ"ג שדן בזה ולפי שראיתי בסימן הנ"ל דברים שלפענ"ד יש להעיר עליהם אמרתי לא אכתוב מזה כלום לידידי הנ"ל עד שאכתוב לכג"צ מה שיש לי להעיר על דבריו הקדושים כדי לברר הדבר. והנה בעברי על מכתב כג"ק ראיתי אהבת ישראל המתבצבץ מתוך כל מלה ומלה כאשר ראוי ויאות לנדיק כמותו ומשתתף בצערן של הצעלי תשובה אשר יצא עליהם הפסק מאת בעלי הש"ע ונושאי כליהם לרחק ולא לקרב וכג"ק יצא לקרב אחינו צעלי התשובה אשר עליהם אמרו במקום שבע"ת עומד אין נדיק גמור יכול לעמוד וחפש בחורין ובסדקין צכחה דהחירה לקרב שלא לנעול דלת בפני בע"ת ח"ו ובכלל מה תהא עליהם ומהיכן ישאו להם נשים ולכן המציא להם היתר ועל שלשה דברים סובב ההיתר.

אחד מה ששמע צדק אחד הרבנים דמה שאמרו בן הנדה הוא חנוף ומקולקל היינו שכן הוא ע"פ הרוב אבל יש הרבה יוצא מן הכלל ואם אנו רואים באיש זה שאינו חנוף ומקולקל הוא בעל מדות טובות ע"כ שהוא מהמיעוט היוצא

אין בו פיסול לכהונה אם צת היא עכ"ל ונ"ל כיון דליכא איסורא ליכא חיוב להודיע למי שאינו יודע בו שהוא בן הנדה אם אינו שואל עליו אבל אם שואלו ודאי מחויב לומר שהוא בן הנדה כיון שמצוה להתרחק ממנו והא דלא נריך הבחנה מטעם זה י"ל דאדרבה כיון דליכא איסורא בנישואין שלו א"כ טוב שלא לברר אם הוא ודאי בן הנדה שלא יהא מחויב להודיע לאחרים שבאם יבחין חולי באמת יהא חיוב עליו לומר ולהודיע לאחרים שהוא בן הנדה ופגום וראוי להרחיק ממנו. עכ"פ לכ"ע ראוי להרחיק מהם והם פגומים ומקולקלים ומעזי הפנים שצדור המורדים והפושעים כדאיתא בנדרים וכדמוכח מההוא עובדא דר"ע דמסכת כלה וכ"כ בתשו' הרא"ש כלל ל"ב ובבית שמואל א"ע סימן ד' ס"ק ט"ו.

וראיתי קדוש אחד מדבר רבינו הגדול הרוקח ז"ל בפי' על התורה פרשת לך לך שער הנעלם וז"ל, בפרשת מילה כל האחות ונעלם ט' וכן בע' נפש שירדו למצרים נעלם ט' א"ל הקצ"ה לאצרהם והקימתי את בריתי להיות לך לאלקים ולזרעך הזהר מן הט' מדות דאמר בסוף ואלו מותרין וברתי מכם המורדים והפושעים צי א"ר לוי אלו בני ט' מדות אסנ"ת משגע"ת בני אמה בני שנואה בני נידוי בני מריצה בני שכרות בני גרושת הלז בני ערבוניא בני חנופה וא"ל להזהר מאלו ט' דברים שלא יחטיא בהם שכתוב בישעיה מאשר לא ידע עד מזורו אחר, כל זה לא היה בע' נפש שירדו למצרים וימי שיש בו מאלו ט' כציכול לו איני לאלקים ואיני עונה לו". וכן במזמור יענק ה' נעלם ט' ויש בו ע' תיבות וכמו שאין ט' בפרשת מילה כך אין ט' בדברות הראשונות שהמילה שקולה כנגד י' הדברות, מן יענק ה' עד ביום קראינו ס"ו תיבות כנגד ס"ו זכרים שירדו למצרים למנצח מזמור לדוד כנגד ג' נקבות דינה יוכבד סרה, ובכל הכתוב פסוקים בחצר בויקהל ובויתקו לי תרומה העלים ט' לומר שלא היו מכניסין בעזרה בני אסנ"ת משגע"ת עכ"ל"ק.

והנה מה מאד הזהיר מהני בני ט"מ עד כציכול לו איני אלקים ואינו עונה לו ולא היו מכניסין לעזרה בני ט"מ הללו והטעם נראה פשוט בזה כיון דאינו מיוחס הרי אין השכינה שורה עליו. וכירנא כד הוינא טליא שמעתי כמה רעה עושה הנצלת צנחמה שאם צמחיה יבנה המקדש ובנה כ"ג יתברר שהוא בן הנדה וירידהו ולפי דברי רוקח מצואר היטב כיון דלא היו מכניסין אותם בעזרה א"כ אפילו יהא כה"ג יורידהו. והקרא כפשוטו דדרשינן מיניה וברתי וכו' הלא נזכר מה פסקם של אלו המורדים והפושעים כמצואר שם. ונעיין ספר המצוות הקצר להפך חיים ז"ל ל"ת קל"ב שכ' נמי בפשיטות דראוי להתרחק מהם והציא דברי הזהר הנ"ל.

דומים לשרשיהם חס מלהזכיר ולומר שרוב חתנים הקדושים זרע קודש מחנכתם מהורים קדושים הם ח"ו זרע פגום ולא מיוחסים ונריך להתרחק גם מהם למשפחות מיוחסות והם העזי פנים שצדור פגומים ולא ראויים שתשרה שכינה עליהם ועל זרעם ואיה זרע ישראל הכשרים אם רוב החתנים הם מהם א"כ גם רוב הכלות שלהם בדומה להם וכי על זה אנו ואבותינו מוסרין נפשו זה יותר משלשת אלפים שנה. ובמקום אחר הבאתי דגם במצרים כבר שמרו על טהרה כמצואר בתדב"א פ"ו דם מפני מה בא עליהם (המצרים) מפני שהיו רואין את ישראל טובלין מן הנדה ומן תשמיש המטה מה עשו המצרים אחזו עליהן את המים שלא יטבילו ולא יבאו זה על זה ולא יפרו ולא ירבו לפיכך הפך הקצ"ה את מימיהם לדם וכו' נראה דמאז ומעולם היו נוהגים בטהרה זו נדה וש"ז ועזרם שמקן לא היה אלא לחיוב אבל בלי חיוב נהגו כן מעולם ומה שאמרו בגמרא שבת קל"ה דורות ראשונים יוכיחו שאין אמו טמאה לידה ונימול לשמנה ופי' רש"י מאצרהם עד מתן תורה שנתנה מילה ולא נהגו טומאה ז"ל מדינא.

והנה הנביא ניבא עליהם וברותי מכס (יחזקאל כ') המורדים והפושעים שהגלות יכלה אותם ואל אדמת ישראל לא יבואו וימותו במדבר וכי ח"ו כלה אתה עושה צורע ישראל אם רובם ככולם מהם הם, ואם אכן ממשיכין נפשין להחיר לבעלי תשובה לבא בקהל לקרבם וכי על חשבונם נפגום ח"ו את כלל ישראל הריני כפרתם שצדור הזה והדורות הקודמים לפנינו והבאים אחרינו לומר שכולם פגומים ולכן נחיר לבע"ת להתערב בינינו וגם לאסור למשפחות המיוחסות להתחתן עם משפחות מוחזקות לכשרות בינינו, אם הבני נדה בני ריחוק הם מלהתערב עם זרע קודש מפאת פגמם מי שהוא פגום יראה לתקן עצמו כמה שאפשר או שישא בת דומה לו או בת מי שאינו מקפיד על אזהרת הפוסקים לרחק אבל ח"ו לפגום בשביל זה את הכלל כולו ועל זרעם זרע קודש לומר שהם זרע פגום אינן ראויין שתשרה שכינה עליהם. דמצואר דבני נדה אינן ראויין שתשרה שכינה עליהם ואדרבה דוחין השכינה מעלמא וטומאת הנדה נכנס בשפיין וכ"ש לפי רעיא מהימנא תקונא שתיאחא הנ"ל דבני ט"מ הוא ממזרי מדרבנן ודלא כמחבר ע"ש. וא"כ ח"ו לומר על כלל ישראל שח"ו אינן ראויין להשראת השכינה. והנה אמרו איש ואשה שכינה שרויה ביניהם ומי זה פתי שיתן בתו לאיש שדוחה שכינה מציתו כעדות הזה"ק והרוקח ושאר פוסקים ז"ל.

ובדבר הטענה שלא לנעול דלת בפני בע"ת אומר אני אם בשביל שלא נוזיא לעו על בני הכשרים והמיוחסים לומר עליהם ששום הם להפגומים נעול דלת בפני הפגומים ולא יחזרו בתשובה יאבדו אלף כמותם ולא נוזיא לעו על כלל

מן הכלל והטעים כ"ג דע"כ כן הוא דהרי כל אדם יש לו בחירה לתקן עצמו ומדותיו ואפילו בעל מדות קשות וע"כ מה שאמרו שהוא חניף אינו אלא בסתמא וגם מן המציאות הביא ראיה שראוין אנו כמה וכמה שבאו מבתים חפשים ומאיינים במדות וציר"ש ובע"כ שיש יוצא מן הכלל.

והשנית לפי היסוד שהביא האפי זוטרא ח"ע סימן ד' אות ט"ו בשם מהרש"ל הביאו באו"ה פ"ד ק"ה ע"ד סק"א דע"מ שכתב בש"ע פגום ח"ל, ובניו אחריה יהיו דומין אל שרשו ואי נקבל היסוד הזה דפגם בני ט"מ הולך בירושה א"כ היסוד דבן הנדה הוא פגום ע"פ גמרא נדרים כ' ע"ב דבני תשע מדות נקראים הפושעים והמורדים וגרם שם הטור בני נדה (באמת כי הרמב"ם כתב פגום לא בגמרא נדרים הנ"ל בנדה) ולפי"ז גם כל שאר חתנים אע"פ שהוחזקו אבותיו משומרי התורה לא יבאו מספק גדול שהם בני תשע מדות חדא דנהו שאבותיו שמרו ע"ט המשפחה שמא אחד מאבות אבותיו עד דור המדבר היה אחד מהם מבני הנדה והיו כל דורותיו בפגם זה וכדרך שאמרו חז"ל קידושין ע"א אטו אכן ידעינן מהיכן קאתינן והשנית אפילו את"ל שאבותיו ואבות אבותיו עד יעקב אבינו לא היו בני הנדה לא בשוגג ולא במזיד אכתי שמא הוא בא מאחד משאר מדות שהם מביאים טובא אלל המון עם ואפילו את"ל שאביו אינו חשוד ע"ז מ"מ אולי אחד מאבותיו משפחת אביו או אמו עד דור המדבר היו בני אימה בני מריבה וכו' שז"ל מלוי מאד באנשים פשוטים וא"כ כל החתנים קרוב שלא יבאו מחשש זה.

והשלישית מאחר שדברי חז"ל הקדושים הם קודש קדשים והם אמרו שבני הנדה המה חלופים ומקולקלים ואנחנו רואים כמה מהם שהם בערך שוה עם רוב חצריהם ע"כ שמדרגה כזו נקרא אלל חז"ל בגדר חניף ומקולקל ומי שאינו שייך לבני ט"מ מדות הוא באמת במדרגה נעלה הרבה מהחתנים הרגילים וא"כ אדרבה קרוב הוא שרוב החתנים הם מגזע של תשע מדות (אם נחליט שפגם ט"מ מדות הולך בירושה מדור לדור) וא"כ אין נד"ד גרוע משאר חתנים עכ"ל"ג.

ואני אסקופה נדרסת תחת כפות רגלי נדיקים בקראי הדברים אמרתי לא ניחא ליה למריהו דלימא הכי וח"ו להוציא לעו על כלל ישראל זרע קודש מחנכתם בזה קודש דור אחר דור עד דור המדבר ויעקב אבינו ולומר שרובם ככולם הם מגזע של תשע מדות פגומים בפגם הטומאה המאוסה נדה או אסנ"ת משגע"ת אשר עליהם נאמר וברותי מכס המורדים והפושעים ורובם ככולם ראוי להתרחק מהם ליחוס משפחה קורו טמא קראו למו והם מעזי פנים שצדור הגורמים לשכינה שתסתלק מישראל וצניהם אחריהם יהיו

שנולד בטבע טוב והכ"נ האי פגום הגם שנולד בטבע רע הרי עשה ותיקן מדותיו ונתעלה למעלה שאר חברים ואלו היה נולד בקדושה היה נתעלה יותר ויותר.

ועוד צו שלישיה דנלפענ"ד דמה שאמרו הם עזי פנים שצדור היינו קודם שלמדו תורה ואלו הם כולם עזי נפש וזה הוא הסימן שהם פגומים וכמעשה דמסכת כלה דר"ע ור"י וחבריו שעבר עליהם אותו איש ואמרו עליו האי ממוזר בן הנדה הוא אצל ודאי שאם ע"י סיבה הנליתו ללמוד תורה אפשר לתקן מדותיהם החילוניים שהוא העוהה דאפילו רשע גמור ובעל מדות קשות ורעות אם ירצה מאד יכול לתקן מדותיו כמו ממוזר שג"כ צידו לתקן מדותיו אצל מ"מ פגמוהו שנולד שהוא רוצח בעצמותיו לא אודה מיניה בשביל שתקן מדותיו רק שאינו עז פנים וחלוק ולכן הכ"נ הפגם שאינו ראוה להשראת השכינה לא הלך לו כמו צממור. וראיה לדבר שהרי אמרו ממוזר ת"ח קודם לכה"ג ע"ה ואמרו מדחניף כולי האי ש"מ ממוזר הוא ופשוט דממוזר ת"ח שקודם לכה"ג ע"ה ע"כ מייירי שיש לו מדות טובות ואינו חלוק ומתחנף דאם הוא חלוק אפילו הוא ת"ח כיון שהוא מורד ופושע אין צריך לכבדו א"כ הרי אפשר שממוזר ודאי שודאי הוא חלוק מ"מ יהיה צוה עס שאר ת"ח ועס שאר צנ"א ושאר חתנים ולא יתחנף והוא שלמד תורה וכי נימא שכיון שהוא ממוזר ושוה לכל עם שאר חתנים ח"ו נימא דגם שאר חתנים יהיו ממוזרים כיון שהם שוים לו או שנימא שהוא יצא מאיסורו בשביל זה.

עוד אפשר דבאמת הצע"ת אלו הם עזי נפש, וכדעת חז"ל שהם אמת ותורתם אמת, אלא לפי שהם נכנעים כשהם לומדים תורה ויושצין בין ת"ח בין זרע קודש שלא טעמו טעם חטא ע"י זה המה נכנעים וכוזשים עזותם וכעסם ונעשים שוה עם רוב חבריהם ולצא לפימא לא גליא ועיינו ראו כמה מהנקראים צע"ת מצערים ת"ח האמיתיים בעזותם כשאינם רואים להתנהג כפי דרכם ונעשים אפרומער עזות פנים וח"ו אין אינו מוציא לעז על כולם אצל כמה מהם אינו מכיר שמתנהגים בעזות וחולפה גם כשהם צע"ת רק פרומע חולפה. וכבר שמעתי ממור"ר שליט"א שחלפנים צע"ת היו נכנעים מאד והיו הולכים מעיר לעיר ומכריזין על עצמם שהם צעלי עבירה ושיחפלו עליהם וכל ישראל קדושים ועכשיו רואים ההפוך שצע"ת הם הם המכריזין על אחרים שהם צעלי עבירה וכיוצא בו ותמה למה הוא כן. ולפענ"ד נראה דהטעם פשוט דצע"ת מלפנים היו צעלי עבירה אשר נולדו בקדושה ולא היו מתחנפים אלא היו צעלי תאוה ולכן כשצדו מדרכם שבו בכל לבם והיו נכנעים לכל אצל צע"ת דומיניו הם הנולדים בטומאה ר"ל ובעזות והם עזי פנים שצדור ולכן אף

ישראל לפוגמם באסנ"ת משעג"ה וצפגם מאוס של טומאה מאוסה שהנציא ניצא עליהם שלא יצאו כולם על אדמת ישראל אלא ימותו צמדבר ואם על ממזרים אמרו ו"ל שאתם לשבעים שנה מתים כולם כדי שלא יתערבו צורע קודש אכן יחוש להם ולא יחוש לכבוד צנ"י הקדושים ומוציא לע"ז עליהם מדור דור אם אמרו לרחק ולא להתערב בהם כדאי כדשא דרחמנא למה לן.

והיות כי אני מכיר את מעכ"ק ונדקתו נגמר בדעתי שצדאי לא יצאו דברים מפי כ"ק או שיש שם איזה טעות צדפוס מהצחור הזעזער וטעה המעתיק ולא שם על לב כ"ק ולכן מאד אבקש מכ"ג להזהיר ולהזהיר אותי אם טעיתי כי איך אראה צרעה אשר מצא את עמי בהולאת לעז שח"ו כולם פגומים ציחק המשפחה ואיככה אוכל וראיתי באצדן מולדתי שגם צנינו ח"ו פגומים הם לפי"ז וגם אנו ואבותינו וכל מולדתינו ח"ו בכלל הני פושעים שזורו רשעים מבטן. והקושיא מן המציאות שהם דומים קצת לחתנים דעלמא הרבה תירושים נאמרו צדבר חדא לפמ"ש כ"ג בעצמו דיננס מיעוט מהם שאין עזי פנים אם נחליט קצרת הרב הנ"ל לאמת (כי לפענ"ד גם זה אינו אמת לפי טעם הזהרה והרוקח ובסמוך נציא עוד ממדרש). והשני דאם תקשה לן י"ל אדרבה אילו לא היו אלו צני נדה היו גדולים יותר במעלות ומדות וצחורה אלא לפי שהם צני נדה שוים הם לשאר חתנים. וכעין גמרא תענית דף ז' ע"ב אמרה ליה צרתיה דקיסר לריצ"ח אי חכמה מפוארת בכלי מכוער אמר לה אצין רמי חמרא וכו' אמר ליה (קיסר) אמאי אמרת הכי א"ל כי היכי דאמרה לי אמרי לה והא איכא שפירא דגמירי ומשני אי הוו קנו טפי הוו גמירי ופירש"י ותוס' דאם הוו שונאים היופי הוו תלמידי חכמים ציותר וא"כ הכא נמי אם אפילו הכי זכו כ"כ אלו הוו צנים כשרים בלא פגם היו מחעלים במעלה יותר מעל סתם חתנים. וידוע מחלוקת הפילוסופים שהציא הרמב"ם צשמנה פרקים אי עדיף מי שנולד בטבע רע מבטן ומלידה אלא שהוא מתקן מדותיו לאחר נולד או מי שהוא נולד בטבע נכון עדיף דאין צריך כ"כ עבודה לתקן מדותיו, ועי' עין יוסף תענית כ"ד מעשה צר"א שירד לפני התיבה ואמר כ"ד קניות ולא נענה ירד ר"ע אחריו וכו' יתה צ"ק לא מפני שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו ופי' ר"ע היה צן גרים ומדותיו היו נמשכים אחר מדות אבותיו והוא היה מעביר עליהם ועושה טוב אצל ר"א מדותיו הנלדים עמו היו בעצם טוב ולא היה צריך לעבור עליהם ולשצבם כר"ע לכן זכה ר"ע להיות צתפלותיו הקצ"ה מעביר להם לישראל על מדותיו ולרחם עליהם ע"ש. ובאמת כי אכן קיי"ל דודאי מי שטבעו רע ח"ו נוטה לרשעתו הוא פחות ממי

לפי שנולדו בעצירה וזניהם אחריהם שילדו הם בקדושה לא נולדו בעצירה ואין לרחקם.

וּלְפָנֵינוּ ריהטא אמרתי דדבר זה אי דורות אסורי זבה, תולה בטעמא דהפגם דלדעת הראב"ד והטור דבן נדה הוא בכלל בני תשע מדות א"כ הפגם הוא אחד ופגם זה לא כתוב ביה דורות כלל אבל להרמב"ם דיליף ליה לפגם זה דנמדה לית בה הוי' דנשואין א"כ הפגם הוא משום דלית בה הויה והרי הטעם שהחירו בן נדה לקהל משום דאית בה הוי' דכתיב ותהי נדתה עליו וא"כ כיון דלענין נשואין לית בה הוי' נשאר האיסור מטעם דלית בה הוי' וא"כ כיון דאיסור ממזר הוא איסור עולם א"כ איסור בן נדה דיליף לה הרמב"ם מאיסור דנשואין לית בה הוי' נמי איסור דורות הוא כיון דיליף לה מינה כך עלה בלבי. ומיהו נראה לפענ"ד דלא חיישינן לדורות וראיה מדברי הוה"ק הנ"ל שכתב ח"ל, זרעו דיוליד בההיא שעתא (מסאבו) משכינ עליו רוח מסאבו וכל יומיו יהא במסאבו דהא בנינא ויסודא דיליה איהו במסאבו רב ותקיף מכל מסאבו דעלמא ע"כ. והנה דיין וכל יומיו יהא במסאבו והכונה דכל יומיו היינו כל ימי חייו יהא במסאבו משמע דוקא כל ימי חייו ולא זרעו אחריו גם מדנתן טעם דהא בנינא ויסודא דיליה איהו במסאבא רב וכו' משמע דוקא איהו דבנינו ויסודו בטומאה לא יאחז מנומאמו לעולם אבל זרעו אחריו שצניס יהיה בקדושה אם ישב לה' באמת לא יעלה עליהם טומאתו עוד. ואולי האפי זוטרא נמי לא אמר אלל בפגום שמחזיק בעוונותו ובדרכו שנולד צו אבל אם יחזור בתשובה ויקדש עצמו בניו אחריו יחזיקו בדרכו החדשה ואז אין להם פגם זה, ואם מתנהגים כשורה הם מקוה טהרה לבניהם אחריהם וכ"ש הוא מחלל שיש לו מקוה טהרה אפילו לכהן.

וּבְרֵנָה נפל מילתא בליצאי טעם שאין להתחתן בפגומים ההם לפ"מ שכתב במדרש ויק"ר פט"ו סימן ה' ח"ל, מה כתיב למעלה מן הענין אשה כי תזרע וילדה זכר מה כתיב בתריה אדם כי יהיה בעור בשרו וכי מה ענין זה לזה אמר ר' תנחום בר חיילאי משל לחמורה שרעתה ונכזית ויא' בנה כווי מי גרם לולד שיהיה מזרע אמו שלא שמרה ימי נדתה אמר ר' אבין משל לגנת ירק שהמעין לתוכה כ"ו שהמעין לתוכה היא עושה כריכין כך כל מי שהולך אלל אשתו נדה עושה בנין מזרעים ר' אבין קרי עלה (ירמיה ל"א) אבות יאכלו בוסר ושיני בניס תקהינה והן קוראין על אבותיהם אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו ע"כ ובילקוט ראובני הביא בן זשם המקובלים שהנרעת בא על עון הוריו בגלגול שצא על אשתו נדה ופלא שלא הביא בן זשם המדרש ועי' פענח רזא. מצואר דבני נדה נעשים מזרעים.

לאחר ששבו ונעשים בע"ת אבל עוותם נשארה אללם במדה גדולה והם המזרעים אח"כ הת"ח ואם שגיתי ה' הטוב יכפר.

וְעַל זה אומר אני נמי דמה שאמרו במקום שבע"ת עומדים אין נדיקים גמורים יכולים לעמוד היינו בע"ת שנולדו בקדושה ובטהרה רק שבמשך הזמן נמשכו אחר תאוה לבס והעיר רוחם ושבו לה' וכגון ר"א בן דוראי וכגון ר' יוסי בר"א בר"ש ובר"ל וכיוצא בהם אבל מי שנולד בפגם ע"ו לא מהני תשובה כלל ואין זה בכלל במקום שבע"ת עומד אין נדיק גמור יכול לעמוד דאזתה הטומאה לא יכול לזרוק מעצמו בכל אופן.

וּחְמִישִׁיתוֹ אוסיף עליו דאולי היה אפשר לומר קצת בדרך רחוקה שאם בזמנא בע"ת שאינו חנוף אולי ע"פ סבה קרה מקרה אשר אמו טבלה באיזה מעין או נהר או שהלכה לרחוק או נפלה במי טהרה בע"כ ויצאה מטומאת נדה דאורייתא ולכן הילד הזה לא היה בן הנדה שמשא אז כל זה היה עדיף לן לדחוק ולאוקמי דברי חז"ל על אמיחתן מלהוציא ח"ו לעו על כלל ישראל.

וְכִּי מן דין אם נחליט דלא כאפי זוטרא דהפגם אינו נמשך לדורות אלל רק הדור הראשון פגום או שנאמר דגם באפי זוטרא אין כוונתו לדורות כששבו ע"כ צריך לישב קושית כ"ג שאנו רואין שהן שוין לחצריהם דמיונם והם בני הנדה ושאר החתנים כיון שהם מדור השני ודאי אינם בני נדה לפי שיטה זו שהרי אבותיהם שומרי תורה הם ודברי חז"ל קודש קדשים הם שאמרו בני נדה חלופים הם והללו שהם בני נדה שוין הם בצציונם ודמיונם לשאר חצריהם וע"כ צ"ל כמ"ש וא"כ מנ"ל לומר דכולהו ח"ו בני תשע מדות הם.

וּבְאֵמֶת כי לעיקר דין הפגם אי נמשך לדורות כפי מה שהביא הא"י זשם הרש"ל הנה ברש"ל ליכא דורות לא ביש"ש ולא בתשובה וכמ"ש גם כ"ג בספרו הנ"ל אלל שבספר אפי"ו כתב בן ובג"ק כתב דאין לו הספר לעיין אחריו, ואני בענייני עיינתי שם וכמו שהעתקתי לעיל בסמוך דבריו ח"ל, שהוא פגום מהרש"ל בתשו' סימן ו' פ"י הפגם הוא שראוי להתרחק ממנו סורו טמא קראו למו שמרע בדרך איסור ובדאי הוא מעזי פנים שבדור ובניו אחריו יהיו דומים אל שרשו אבל אין פסול לכהונה אם בת הוא וכו' עכ"ל, ולפי הנראה דלשון ובדאי הא וכו' ובניו אחריו יהיו דומים אל שרשו הוא לשון עצמו ולא לשון הרש"ל ו"ל ואפי"ו הוא שהוסיף האי בניו אחריו וגם בשאר הפוסקים לא מצאו שכתבו דורות וכמדומה לי שכך שמעתי מצדיקי אמת שלא חיישינן לדורות שאם ראו שעשו תשובה ונעשו בעלי תשובה אמייתים דור שני יצא להם בקהל יחוס שהרי הריחוק הוא

מונה אין חוששין ופי' רש"י לפוסלה לכהן דפריצותא בעלמא חזא זה אלא להב"ח מחמיר בזה"א ומוקי הגמרא בפנויה ועי' ח"ס א"ע סימן ח'. והכ"נ אומר אני אפילו נחליט דהני ט' מדות מציין אצל ההמון וגם אפשר לפעמים בשוגג זה על הנדה מ"מ רוב צעילות שלהם לא מט' מדות הן דרוז פעמים לא משמשים בשכרותן ולא בועלין נדות וא"כ סומכין דהולד נולד מרוב פעמים שהוא ציאה כשרה וכמו שכתבתי לעיל בשם הש"ג לענין הצחנה דהבא על הנדה לא צריך להבחין דבן הנדה קדמו לה כמה ציאות כשרות ובן הנדה לא הוי אלא כשצא עליה ולא טבלה ולא צא עליה מקודם והכ"נ לענין בני ט"מ שדין כל הולדות שנחשבו מרוב צעילות דלא הוי באופן דט"מ אלא המון שאינם שומרי תורה באופן של אסנת משגעת ושפיר לא אמרינן סברא זו ולפוסם הדורות.

ואפילו למ"ד דאין חולין רוב צעילות צבעל אפ"ה בנ"ד נראה להכשיר דהרי בעיקר דברי מר שמואל שסובר דלא סומכין ארוב זה לתלות צבעל הקשו האחרונים מה טעם יש בזה והא רוב מעליא הוא ובתורה אחרי רבים כתיב וכתבו האחרונים ז"ל ע"פ מש"כ בשמ"ק ב"מ ד"ו בשם הרא"ש דהא דאולינן בתר רוב אינו ודאי אלא ספק ועי' כו"פ סימן ס"ג שכתב ג"כ הכי ורק דספק שאינו שקול כזה התורה ודאי וזוה פליגי שמואל ור' יוחנן דר"י ס"ל דרוב הוא ודאי ומוחלט ואין בו שיעור ספק ושמואל ס"ל דאכתי יש בו ספק ומיהו בשו"ת הגרע"א סימן ק"ז ובתוס' בנו הגאון מהרש"א שם נראה שהוא דין מדיני התורה וכעין זה כתב מרן בשו"ת בית שערס יו"ד ובאור שמח הל' שגות פ"א הל' ו' לענין ספק טומאה ברה"ר ספיקו טהור וברה"י ספיקו טמא, ולכלוהו בדין כיון דהכא לא חיישינן מאחר, אלא צבעל עצמו לכ"ע אזלינן בתר רוב שהיה בהיתר ובכשרות כנלפענ"ד.

ואבתי פש לן מה שחש כג"ק שלא ימנעו צעיל זה לשב צתשובה. הנה בזה מי יכול לדון עם מי שחקיק ממנו הן בתורה הן בקדושה הן בחכמה הן בשנים. מ"מ לפענ"ד הייתי אומר סברא גם לאידך גיסא שאם לא נחיר להם לישא ולהתערב בין קהל המיוחס ויראו אמותיהם של אלו שהצנים סובלים עונותיהם כמאמר הנביא אבות אכלו זוסר ושיני צנים תקהינה אולי יוסרו הנשים ולא יקלו ראשם כ"כ בשמירת טהרת המשפחה כשיתודע להם שאין רוצים להתחתן בילדיהם והצנים יעקן מר מר לאצותיהם וידוע שהרבה מההורים עושים סידור קידושין וכיוצא בו אף שאין מאמינים בזה רק משום שלא יזיק לבניהם אחריהם ובאמת ראה ראוי כי נשמרים אפילו הפרוצות ביותר מלהוליד ממזרים וב"ה וב"ש זה כמעט לא נמצא בכרם ישראל ממזרים לפי ערך החפשים עוברי הדת צעונ"ה והטעם שדבר זה הוא אפילו

והנה קי"ל צש"ע א"ע סימן ב' ק"ז לא ישא אדם אשה לא ממשפחת מזרעין ולא ממשפחות נכפין וא"כ בני נדה שעונשין להיות מזרעין א"כ הרי הם בכלל ממשפחת מזרעיים ונכפין שאסור לישא מהן אשה ופשוט דהא דלא ישא ממשפחת מזרעיים מיירי באשה שאיננה מזרעת אלא כיון שהיא ממשפחת מזרעין אל ישאנה כיון שמשפחתה מוחזקין במזרעין א"כ אפשר שגם היא תנטרע, כמשפחת גחזי, והגם שכתבו שם דוקא שהוחזקו ג' פעמים וכתב הנמק"י דבהא אפילו רבי מודה דאין לחוש צמשתה פחות מתלמא זימני עי' ח"מ שם מ"מ פשוט דהתם הטעם דלא נחזיק כל המשפחה ואותה אשה בחזקת מזרעת עד שנראה ג' זמנים וכלאו הכי אמרינן דאשה זו לא תהיה מזרעת אבל אם הייתה האשה מזרעת ודאי אינו ראוי לישאנה וא"כ הכא כיון דחז"ל העידו ודרשו ממכוכין בתורה דבני נדה עונשין לנגע אותם צרעת א"כ הו"ל כודאי מזרעת ואסור לישא אשה מהם כמו שאל ישא אשה ממשפחת מזרעין וזה לפענ"ד דבר חדש. שוב הראה לי אחד מתלמידי הכולל ברוקח הל' נדה סימן שי"ח וז"ל, המשמשת נדה לצעלה גורמת אפילו לעשרים דור צבניה לוקין צרעת נראה לכאורה שהוא פגם נמשך לדורות וכפ"ז ועלינו לקבל צאימה דצרי שכולם הם דברי קבלה.

ובזה יש להבין וליתן טעם לדברי הרוקח שכתב שאין מכניסין אותן לעזרה וטעמא צבי ולעיל כתבתי מדברי הוזה"ק משום דדחיין שכינתא ובעזרה ח"ו לדחות ולכן מי נדחה מפני מי ואין מכניסין אותם בעזרה ומיהו לפי דברי המדרש יש לומר עוד טעם כיון דמזרע דין הוא שנשלח מחוץ למחנה וכיון דהתורה העידה דבני נדה עונשין להנטרע לא רצו להכניסם לעזרה כדין מזרע אף שעדיין לא נראה עליו הצרעת דילמא כרגע יתראה עליו הנגע דבכל רגע ורגע עלול הוא להנטרע ואפשר דהו"ל כאשה סמוך לוסתה כיון שעלולה להתטמא צריכה להתרחק עונה שלימה הכ"נ כיון שהתורה העידה שינטרע הרחיקוהו מליכנס לעזרה וי"ל.

עוד רגע אדבר במה שרצה כ"ג לומר לפי היסוד דבני ט"מ הולך צירופה ולפי"ז י"ל שמא אחד מצני משפחתו עד למעלה ראש היה מצני ט"מ שהם מציין אצל המון ולולי דברי כ"ק לפענ"ד יש לדון דהרי כמו דאמרינן ברוב צעילות הולכין אחר הצעל אפילו צפרופה ביותר כמבואר בגמרא (סוטה דכ"ו) דלר' יוחנן דקי"ל כותיה ישא אדם בת דומה ואפילו במקום שבאו עדים שזנתה ודאי אפ"ה צביה כשרים מטעם דרוב צעילות הולכין אחר הצעל וכמ"ש הח"מ א"ע סי' ד' סקי"ד ובשו"ע שם סעיף ט"ו כתב דא"א שינא עליה קול שהיתה מזנה תחת צעלה והכל מרגיין אחריה אין חוששין לבניה שמא הם ממזרים ובגמרא גיטין דפ"ט ינא עלי' שם

דומים לאחי האם לכך צניהם ע"ה וכיוצא בו ליראי אלקים וחסידים שנאמר (קהלת ד' י"ז) והחוט המשולש לא במהרה ינתק ואם תראה שפוסק בדור רביעי יראי השם וחסידים צידוע שהתחתנו צמי שאין דינם להתחתן כגון שאינו ירא שמים וחסיד ולפיכך אותו הדור כך לפיכך יתחנך אדם על עצמו ועל זרעו ועל זרע זרעו בכל יום לזווגם בזוג יראה שמים עם תורה וגמ"ח כי על שלשם נאמר שם והחוט המשולש לא במהרה ינתק ועי' מקור חסד שם שצ"ח לקהלת רבה פ"ד ספ"ט טו"ז השנים מן האחד אר"ו משפחות משפחות הם משפחת ספרים מעמדת סופרים צני תורה מעמדת צני תורה וכו' וציומא ע"א ע"א אס רואה אדם שחורה פוסקת מזרעו ישא בת ת"ח וכו' וכתב צע"ח יעקב שאע"פ שהא' מד' דורות ת"ח וזה רואה שחורה פוסקת תליין לפי שנשא אשה שאינה מהוגנת ואין תקנה רק שישא בת ת"ח וא"כ הנושא ממשפחה כזו שנולדה באיסור ואחיה והוריה הם עדיין ר"ל בשקע הטומאה האם זה נקרא אשה הוגנת לו ובת ת"ח ודאי מי שחושש לצניו וציתו אחריו שיהיו צני תורה ולא ע"ה חייב לראות לישא אשה הוגנת בת טו"ז ולצדוק באחיה הוריה שיהיו יראי אלקים וחסידים וגמ"ח וא"א השביע את אליעזר עצדו שלא ישא לו אשה רק ממשפחתו הגם שודאי בת אליעזר שהיה זקן ציתו היתה צנועה והיו צה מעלות ראיות ליצחק אבינו מ"מ כיון דהמשפחה אינה ראויה השביע אותו שלא להתחתן בו. וכן יצחק אבינו יעקב ויעקב אבינו.

ובירושלמי קידושין פ"ד ה"ד הנושא אשה צריך לצדוק אחריו ד' אמהות וכו' ולויה וישראלית מוסיפין עוד אחת ובגמרא פריך לוים ישראלים מוסיפין עליה עוד אחת ולא נמצאת מחמיר בישראלים יותר מן הכהנים אמר רב יוסי צי רבי צון אחת זו ואחת זו קנס קנסו חכמים צהן כדי שיהא אדם צדק בשצטו ובמשפחתו ע"כ ופי' הק"ע ופנ"מ דצין צהן שנושא כהנת וצין ישראל שנושא כהנת אין הצדיקה אלא משום קנס שקנסו חכמים למי שאינו מתצדק במשפחתו כדי שידבק אדם בשצטו ובמשפחתו ולפיכך הטריחו חכמים לצדוק וצלוים וישראלים קנסו יותר מן הכהנים לפי שהן מדקדקין כ"כ לצדק במשפחתם. גם צירושלמי כתובות פ"ק ה"ה לענין כתובה שצ"ד של כהנים גוצין ד' מאות אמר ר' יוסי צי רבי צון אחת זו ואחת זו קנס קנסו צהן כדי שיהא אדם מידבק בשצטו ובמשפחתו, ועי' במפרשים שם.

הנה קנסו חז"ל למי שרואה לצדק שלא במשפחתו, שידבק דוקא במשפחתו ובקרוביו שהם ידועין לו ולא חששו שלא ימצאו אשה והוא עולה בכונה אחת עם מדרש קהלת הג"ל משפחות הם וכנראה שמעולם דקדקו צע"ח יוחסין שלא

אללם יודעים שצניהם יהיו ממזרים ולא יתחתנו צם ואפי' צני פנויה הוא צושה להם ולהתחתן צם וא"כ אס צאמת יפרסמו הדבר צכל חוקף עזו שצן הנדה אינו מיוחס ומתרחקים ממנו אז לפענ"ד יותר נשים היו חוזרים וטובלות לנדתן והיו שומרים טהרת המשפחה צשציל צניהם עכ"פ אצל כיון שרואים שאין להם שום קשיים אדרצה רודפין אחר צניהם ומקרבים אותם צכל מיני קורצה א"כ חושצין שאין זה ענין חשוב ואין צו עולה כלל. ומיהו כמו שכתבתי מי יכול לדון עם מי שתקיף ממנו ולכן אין אני מפלפל עם כג"ק צע"ח זה.

אבל לעצם הענין מצינו צחז"ל כאלו וגדולה מזו דצני צכל לא רצו לשדך צצני א"י חעירי תלמידו דר' יוחנן היה משתמט מיניה דר' יוחנן רציה אמר לה נסיצ צרתי והוא לא רצה וכד ארכציה לעצור עורקמא דמיה א"ל ר' יוחנן לתלמידו אורייתן כשרה צנתן לא כשרן ופירש"י דלא היה חפץ צצתו מפני שהוא היה מא"י והוא היה מצכל וודאי ח"ו לומר שצני א"י כר' יוחנן ושאר אמוראים ותנאים גדולים היו פסולי קהל אלא שלא הי' להם כתב יחוס והיו חושצין ומרחקין זה מזה ולא חששו לשום דבר ורבי דאיעסק ליה לצריה צי' ר' חייא כי מטא לכחצו כתובא נח נפשה דרצימא אמר רבי ח"ו פסולא איכא עיינו צמשפחות ומנאו רבי אחי משפטיה צן אציטל ור"ח אחי משמעני אחי דוד ופירש"י שזהו הפסול שרבי היה מצית דוד ולא היתה צת הצאה משמעני ראוי לצנו שלא היתה צת מלכים (כתובות ס"צ) וציצמות דף ט"ז ע"צ וי"ז ע"א קחשיצ כל המקומות שאינם מיוחסים כדי שידעו להזהר מהם וממשפחותיהם ורצ המנונא דהוה קא היו צשמעתא קמיה דעולא אמר מה גברא ומה גברא אי לאו דהרפניא מאתי' הרי דאף דהי' גברא רצא וודאי היה צעל מדות טובות וצעל ד"א וכולה ציה ואפ"ה אמר אי לאו דהרפניא מאתיה ואינו מיוחס ולא חשו לכלום וצפסחים ס"צ ר' שמלאי אחא לקמיה דר' יוחנן א"ל ניתני לי מר ספר יוחסין א"ל מהיכן את מלוד והיכן מותצך צנהרדעא א"ל אין שוין לא ללודים ולא לנהרדעין ופירש"י ל"א לפי שאינן מיוחסים וכו' ובקידושין דף ע' וע"א ע"צ ע"ג דלא העלימו כלום אדרצה גילו כל המקומות שהיו צה פסולים ולתלמידים עוד היו מודיעים פעמים צצובע ועשו כל מה דאפשר להחזיק יחוס משפחה צישראל.

ובבבב חסידים סימן קנ"ו כתב חז"ל, ואס תראה שלשה דורות ולמעלה זה אחר זה כולם תלמידי חכמים ואח"כ זרעם ע"ה לא תאמר דצרי חכמים צטלים שאמרו לא ימושו מפיק ומפי זרעך ומפי זרע וגו' (ישעיה נ"ט כ"א) שוב לא יפסוק התורה מהם שהרי נתחתנו צמשפחה שאין דינם להיות עמהם תלמידי חכמים ואמרו חכמים רוב צנים

(ב) והנה כתבתי שם דאי נימא כהאפ"ו דהא דבני ט' מדות עוי פנים ומקולקלים במדות הוא נמשך לדורות אפשר שרוב החתנים הם במדות כאלו משום שאחד מאבותיו או אמהותיו היו מט"מ וכו' ואהא השיב כ"ג מענין רוב בעילות אחר הצעל וה"ג איכא רובא וכו' ולענ"ד לא שייך כאן ענין הולכים אחר הרוב כיון שאין אנו דנים על הלכה של או"ה אלא על המציאות מה הוא ואיני מאריך בזה דהעיקר הוא שע"פ האומד הישר כשנחזור להביט למשל על חמישים דורות למעלה יש לכל אדם מיליאנין אבות ואמהות (כאשר אי"ה אבאר את החשבון בסקף המכתב) שאם רק אחד מהם הוא מט"מ כבר יש בן או בת אחר בן או בת אחר וכו' ולד אחר ולד [האדם שבזמנינו] לאדם שהוא מט' מדות וקשה מאד מאד לזייר שכל הני מיליאני אבות ואמהות אין אף אחד שגולד בא' מט' מדות, ואם יזייר באחד או באחדים שיהיו באופן רחוק בלא אחיה בט"מ, עכ"פ על רוב הצבור לומר כן אין הדעת סובלתו כלל.

(ג) והנה כ"ג שליט"א הרעיש מאוד האין אפשר להוציא לעז על כלל ישראל שרובן הם מט' מדות וכו' והנה טרם כל שית אשאל מה יאמר כ"ג לדעת הרמב"ם ז"ל והש"ע בזה"ע סימן כ"ג דהמשמית זרעו רח"ל הוא יושב בנדוי ממילא היינו שכבר נדוהו חז"ל (ומה שהקשה בזה הפרישה יעיין בציאור הגר"א ז"ל שם סק"ה שמבאר היטב) והנה הראשית חכמה בשער קדושה פ"ז כתב על דורו שכמעט אין אדם צדורו שנמלט מעון המר הזה ואם צדור הר"ח דור דעה של הצ"י והאר"י ז"ל וכו' מה היה צדורות לאחריו וכש"כ צדורותיו יתמי דיתמי, הנה אחד מט"מ הוא בני נדוי לפי גירסתיו שהיא גירסת הרמב"ם ז"ל והש"ע או"ח סי' ר"מ ונמצא שכל הדורות רובם ככולם ממש הם בני ט"מ עצמן [ובלא חידוש האפ"ו שזה נמשך לדורות ע"כ שכולם בני ט"מ] (ומה"ט ניחא שאין אנו רואים בעינינו שינויים צבתי חופשים שעשו תשובה לשאר חתנים).

והנה הדבר לכאורה פשוט דכשנאחז"ל יהא צנדיו סתם הוא מנודה כל ימי חייו יעיין ציו"ד סימן של"ד סעיף כ"ז ולפ"ו תמהני מאוד למה אין נוהרין מכל דיני מנודה שאסור בתכבוסת ועטילת הסנדל וכו' וז"ל דסומכין על שיטת התוס' ודעימי דמה שאחז"ל יהא צנדיו היינו שצ"ד צריכים לנדות (אם נודע להם מי שחוטא בזה) אבל לא שהוא ממילא צדיני נדוי דצדרכין אזלינן בתר המיקל, ואכתי תמוה לומר שלדעת הרמב"ם ז"ל אסור לעמוד בצ"א של כמעט כל הצבור וכו"ז שאר דיני נדוי, ועלה על דעתי ספק שאולי כששכח כהוגן על העון פקע הנדוי ממנו אבל לא מנאחי מקור ליה וז"ע גדול אולי יודע כ"ג אחי פשר דבר בזה יודעיני נא דעתו דעת תורה.

להתערב וצמשפחתו ידוע לו עם מי הוא משתדך ובאחרים לא ידוע לו והצריכוהו בדיקה וודאי כהיום שאין חיוב לצדוק ממני שידוע אחיה ענין של פגם אין ראוי לו להשתדך עם מי שיש לו פגם ולהשחית את נחלתו.

ובסיים הדברים נלפענ"ד להעתיק דברי החינוך מזה תקס"ד ח"ל, שנמנענו שלא להרחיק ולחעב המצרי מהתחתן עמו צדור השלישי אחר שיתגייר וכו' ואל תשמע מדבריו שנהיה מצווים להתחתן עם המצרי או האדומים אחר ד' דורות שאין כוונת הכתוב לצונו להתחתן עמהם חלילה "והמשפחות המיוחסות שישראל לא ירדו ממעלתן להתחתן עמהם", אבל ימנענו הכתוב מהרחיק חיתום בטענת איסור ויודיענו שאין זה איסור כלל צמי שירצה להתחתן בהם וכמו שכתבתי למעלה בסמוך עכ"ל. והכ"נ אגא בזה סליקנא דודאי אין איסור להתחתן צבתי נדה אבל פגום היה והמשפחות מיוחסות שישראל חלילה לא ירדו ממעלתן להתחתן עמהם מפני הפגם שבהם המצואר צמדרש וצוה"ק וצרוקח וד"מ והרש"ל וצ"ש ואפ"ו ושאר פוסקים כולם פה אחד אבל מי שאין ידוע שהוא מהם קי"ל כחכמים דכל ישראל בחזקת כשרות הם כל זמן שלא נודע פיקולס והש"ת שמו ישמרנו שנוכל להמשיך ולהתחתן ביחוס משפחה ע"פ דרך התורה (ואגב למשפחתן יש צ"ה כתב מיוחס עד דהמע"ה). [ע"ע שו"ת משנה הלכות ח"י סימן ע"ו].

ידי"נ אוהבו הנאמן קשור באהבתו דושב"ק בידידות נאמנה ובלב נפש

בגשה הקמן

גב. בזה הנני לדרוש צלוס צרא כרעא דאצוה ידי נפשי הגאון המובהק הנדיק ר' חיים שליט"א.

הנ"ל

סימן ריב

עוד בענין הנ"ל

בעה"י יום א' פ' יתרו שתו"ל לפ"ק לפא"מ כבוד הגאון הגדול פאר הדור וכו' וכו' הג"ר בגשה קליין שליט"א.

אחדש"ב הדר"ג שליט"א, (א) ראשית כל הנני מן המודיעים שכל מש"כ בצפרי קה"י לקוטים ח"צ סימן כ"ג אינו כלל הוראה להלכה רק הנעה כתלמיד הדן בקרקע לפני צבותיו מה שיש לצדד בזה ע"מ שהם יחוו דעתם וכן כתבתי שם בסוף הסימן שלמעשה צריך לפנות בזה לצעלי הוראה רק שאני מטערר שלא כתבתי באופן צולט יותר שכל דברי אינם להוראה רק להעיר.

כזנ"א אנו כחמורים וצירושלמי ספ"ו בגיטין קאמר רבי כש שיש בן ק"ק לחולי חולין כך בין דורינו לדורו של ר' יוסי ובזכורות תנן מנזות יבוס קודם למנזות חליצה בראשונה שהיו מתכוונים לשם מנזות ועכשיו שאין מתכוונים לשם מנזות אלא מנזות חליצה קודמת ובסוף סוטה וצ"ל חלק מיימי לה דבעיקבתא דמשיחא חולפה יסגי ושמעתי שהרמ"ה ז"ל בסנהדרין שם כתב תימא למה לא בא בזמנינו (ואין לי ספר הרמ"ה ז"ל לסנהדרין) הרי דכבר בזמנו ירדנו פלחים להיות חולפה יסגי. ויתכן שאחת מהסבות לזה הוא מפני שנתערב יותר ויותר במשפחות שיש להם ז"ל לט"מ, ומ"מ מאחר שכ"ג רואה במש"כ בספרי כעין לעו על ישראל ח"ו הסכמתי שבאם יזכני השי"ת להו"ל ספר הנ"ל תוצאה שני' אשמעתי אי"ה הדברים שכחצתי שם ותלי"ת נתוסף לי בזה כמה ענינים שאבנ"ל.

(ו) **ובשהראתי** מכתב כ"ג לבני מהר"ח שליט"א השיב שהרי בן מבואר בהרמז"ס ז"ל ששאר העם מלבד ת"ח נוהגים בזמנה דברים של ה"ט' מדות ואין לי אלא להעתיק לשון הרמז"ס ז"ל פ"ה מהלכות דעות ה"ד ראו לו לת"ח שינהיג עצמו בקדושה כו' לא יהיו שניהם לא שכורים ולא תהיה ישינה (שג"ו מתשע מדות להרמז"ס ז"ל שכ"מ במסכת כלה וצ"ה"ג) ולא יאנוס אותה כו' הלכה ה' כל הנוהג מנהג זה לא די לו שקידש נפשו וטהר עצמו ותקן עצמו אלא שאם היו לו בנים וכו' נאים וצ"שנים ראויים לחכמה ולחסידות וכל הנוהג במנהגות שאר ההולכים בחשך יהיו לו בנים כמו אותן העם עכ"ל ומבואר על קצת מהט"מ שזה מנהג שאר העם כלומר רוב הצבור וע"ש בלח"מ.

(ז) **ועכשיו** אטייל קצת בדברי כ"ג במכתבו היקר, מש"כ איזו פעמים דהט"מ גורם לשכינה שמתחלק מ ישראל לא מלאחי מבואר ד"ו על הט"מ רק אמרתי צ"ע עשרה יוחסין שאין הקצ"ה משרה שכינתו אלא על משפחות מיוחסות שבישראל והתם מיירי לאפוקי משפחות שמעורב בהן פסולי קהל ולא מצעלי ט"מ, ומשמעות הלשון הוא דאם אין המשפחה מיוחסת היינו שמעורב בהם פסולים אין השכינה שורה אפילו על הכשרים שבהם וא"כ בזמנינו שאין לנו כתבי יוחסין (ואפילו אותן יחידים שיש להם כתב יחוס עד דוד המלך ע"ה או עד אהרן הכהן אין זה מועיל אלא"כ היו כתבי יחוס גם לכל נשותיהן שנשאן) א"כ ח"ו אין השכינה שורה על כלל ישראל אבל באמת איכא הרבה מדרגות בענין השראת השכינה דבאבות תנן שנים שעוסקין בתורה שכינה שרוייה ביניהם ובזכרות ד"ו ילפינן דבעשרה מתפללין שכינה שרויה ביניהם ומשינן דבצי עשרה שכינה קדמה ואתי ע"ש וביצמות פ' הערל אמרינן שאין השכינה שורה על פחות משני אלפים

(ד) **והנה** כ"ג נקיט ואזיל חומרי דהני ט"מ שהם נקראים פושעים ומורדים, ושהכתוב אומר עליהם שהגלות יכלה אותם ולא יבואו לאדמת ישראל וימותו במדבר, ובספר הרוקח צ"ה התורה פ' לך כתב דהני ט"מ כאילו אין הקצ"ה לו לאלקים כביכול (ולכך אין ט' בפרשת מילה) ואין תפלתו נשמעת (ולכך אין ט' במזמור יענק) ולא היו מכניסים אותו בעזרה (ולכך אין ט' בפרשת חזר המשכן), ובני נדה כתוב בזה"ק שמות דאסתאב ונכנסה בטומאה דנדה וכו', וע"פ כ"ז הרעיש כ"ג שליט"א מאוד על מה שצדדתי שרוב בני הדור יש להם איזו אחיזה בט"מ היינו שאחד מרצבות אבותיו ואמהותיו היו מט"מ שא"כ הוא הולאת לעו על כלל ישראל שח"ו לא יזכו בזמן הגאולה לבא על אדמת ישראל וטמאים הם בטומאת אסנת משגע"ת ולא יכניסו אותם לעזרה ואין השכינה שורה עליהם ואין תפלתם מתקבלת הכלה אחת עושה לעם ישראל וכו' את"ד כ"ג שליט"א, ומכותלי מכתבו הזו ניכר דסובר כ"ג שליט"א שלדעת האפ"ו דהעזות פנים וקלקול המדות הם לדורות ה"ה שכל הני פורעניות וטומאות השורות על בני ט"מ כולם נוהגים לזרע של בני הט"מ עד סוף כל הדורות ח"ו ולענ"ד ח"ו חלילה וחלילה לומר כן על זרע ח"ו של הט"מ. שאפילו צמה שאמרה תורה בפירוש פוקד עון אבות על בנים מבואר צ"ק דברכות דהו דוקא באחוזין מעשה אבותיהן וביחזוקאל י"ח כמה הזהיר שלא לומר אבות יאכלו בוסר ושיני בנים תקיינה. וכתוב מי יתן טהור מטמא אברהם מתרח חזקיה מאחז ע"י מד"ר ר"פ חוקת. ובדאי כל אותן טומאות ופורעניות האמור על בני ט"מ הוא רק עליהם ולא על זרעם כלל וכלל רק בענין זה שאמרו שהם עוי פנים ומדות מקולקלים שהם ענין שצטבע האדם אהא כתב האפ"ו שצנייהם יהיו כמותם שטבעי האנשים נמשכים אחר אבותם וכ"מ קצת מהא דדוד גזר על הגזעונים משום שראה בהם מדת אכזריות ואמר שאין ראוי לידבק בהם כדאיתא צ"ה הערל והנה דהמע"ה אסרן איסור עולמית גם צנייהם ובני צנייהם עד סוף כל הדורות והכל משום מדת האכזריות שבהם ומשמע דענין המדות הוא צטבע דבר הנמשך לדורות ולכן יש להסתפק שמה גם הזרע של הט"מ נמשך בהם פגם המדות אבל לענין שאר רעות ועושין שיש על הט"מ מפני שזרעו באיסור פשיטא שאין זה אמור כלל וכלל על זרעו וזרע זרעם, וכל דברינו היה רק על ענין המדות שלפי המשוער י"ל שרוב האנשים כבר יש להם איזה שורש מאחד מהט"מ מדות ומצב המדות שלנו היה נקרא אלל חז"ל בגדר מדות פגומים.

(ה) **אך** כה היה לכ"ג להשיג עלי דחלילה לומר על כלל ישראל שהם פגומים במדות ועל זה אשיב שהלא מבואר שהדורות מתקלקלים והולכים וכדאמרין בשבת צ"ה אלו קשרים אם ראשונים כמלאכים אלו כזנ"א ואם ראשונים

אינו המשך לזה כלל אלא למה שנאמר שם לעיל צענין בהמות האסורות, דמ"מ כיון שהלשון תשקלו משמעות ענין זוהמה דרשוהו חז"ל גם לענין משהה עצמו כי ד"ת כפטיש יפוצץ סלע וכולל הרבה דברים דאיתין ברמיזא וכה"ג הא דדרשו ושמרתם את המזות ושמרתם את המזוזה דמזוזה הבאה לידו אל יחמיצו אע"פ שהמשך שם אינו אלא על מזוזה יו"ט ראשון של פסח וכה"ג דרשו בסוף ברכות חרב אל הדסים על שוגאיהם של ת"ח שעוסקים בחורה דד צד אע"פ שהמשך שם להלן אינו אלא על מפלת הכשדים וכה"ג טובא.

ושו"ב מנאמי בהרמז"ס ז"ל פכ"א מאי"צ שמנאר הא דקרוי להו מורדים ופושעים היינו שמהם סופן להיות מורדים ופושעים ע"ש צה"צ (וצרור שאין המכוון שכן מוכרח להיות, דמעיקרי תורה"ק הוא שכל אדם יש לו כח הבחירה עי' פ"ה ופ"ו מהלכות תשובה אלא רצ"ל שהמה עלולים יותר להיות פושעים וע"פ הרוצ הפושעים והמורדים באין מאותן הט"מ). עכ"פ מבואר בהרמז"ס ז"ל שם שמש"כ להלן שלא יבואו על אדמת ישראל אלא יכלו בהגלות קאי אהני שנעשו פושעים ומורדים ולא על כל הבנים שבאו מט' מדות.

(י) **ע"ד** השאלה מאחר דהרמז"ס ז"ל גורס צני נדוי מנין לו שגם צני נדה הוא מכלל הני ט"מ נ"פ דהרמז"ס ז"ל סמך על המסכת כלה רצתי דחשיב תריווי צני נדוי וצני נדה ואע"פ ששם לא הוזכר דרשה מקרא דוצרותי מ"מ ודאי אהאי דרשה אזיל וכן קחשיב נמי הבא על הישינה כדאמר התם צמס' כלה ומש"כ כ"ג צסם עצי אלמוגים דטעמא דצני נדה משום דאין נשואין תופסין בה והו"ל כממזר מדרבנן לא נראה כלל לענ"ד דמה שלהרמז"ס ז"ל לא מהני חופת נדה אינו מטעם חומר האיסור אלא מטעם דחסר מציאות של חופה דלהרמז"ס ז"ל אין חופה קנין אלא"כ היה יחוד הראוי לציאה דבלא"ה אכתי לא נחשב יחוד של אישות ועי' כתובות דנ"ו.

(יא) **רמז** לדרשת חז"ל הנ"ל כי "מכס המורדים והפושעים צי" עס הד' תיבות עולה צגימ' 'אסנת משגעת'.

(יב) **ואכתוב** החשבון שכתבתי באות צ' ובאמת כי לענ"ד הדברים מיותרים ודאי כי הכל גלוי וידוע להדר"ג שליט"א מ"מ לשלמות המכתב הנני כותב. ידוע כי כשמכפילים המספר עד עשרה פעמים עולה יותר מאלף כגון אחד שנים ד' ח' טו לב סד קכח רנו תקיב אלף כ"ד, וחוזרים וכופלין עוד עשרה פעמים עולה מיליאן היינו שהאלף הוכפל לאלף וכשכופלים פ"ג עולה מיליארד שהמיליאן נעשה אלף מיליאן וכשכופלין פעם רביעי נעשה מיליאן מיליארד ופעם חמישי מיליארד מיליארד.

ושני רצבות, והנה הטעם דכל דבר שבקדושה אינו בפחות מעשרה הוא משום דכל צי עשרה שכינתא שרי, ואטו אנשים ממשפחות שאינן מיוחסות שאמרו עליהם שאין הקצ"ה משרה שכינתו עליהן היעלה על הדעת שהם אינם מנטרפין לעשרה וכן צנן הגדה שמבואר בזה"ק פ' שמות שהציא כ"ג צמכתו דצכל אחר דאזלין אדחי שכינה מקמי' וצנסהדרין פ"ק אמרי' דדיין שדן שלא כדין גורם לשכינה שתסתלק מישראל אטו כל הני לא מנטרפי למנין עשרה וצנ"כ שיש הרבה עניני שכינתא שריא והוא מהנסתרות לה' אלקינו ית"ש ובודאי כל העוסק בחורה וצמזות לש"ש מתקרב להשי"ת והרמז"ס ז"ל כתב שכל אדם יכול להיות כמרע"ה וצפ"ז מתשובה כתב על הבעל תשובה שהוא מודבק בשכינה.

(ח) **בהא** דהציא דברי הרוקח ז"ל דברים נוראים על צני הט' מדות כמדומה לענ"ד דהרוקח לא מיירי כלל אודות הבנים אלא אודות האבות המתנהגים באחד מט"מ אלו ואזיל צשיטת הראצ"ד ז"ל כפי מה שפירש הצ"י באו"ח סימן ר"מ דעל האבות נאמר וצרותי מכס ולשון צני אימה צני אנוסה כו' הוא כמו צני חורין צני חיובא צני מחילה וכיוצ"צ שפירושו אנשים חורין אנשים מחוייבין אנשים מוחלים וה"נ כאן אנשים של אימה אנשים של מאנסין, שכן משמע לענ"ד לשון הרוקח ז"ל שהציא כ"ג שכתב בזה"ל להזהר מאלו הט' מדות שלא יחטיא בהם ושם להלן כתב ומי שיש לו מאלו ט' כו' ולא כתב ומי שהוא מאלו ט' ומ"מ אין הדבר מוכרח כ"כ.

ובעיקר דברי הרוקח ז"ל שצני הט"מ אין מניחין אותן ליכנוס לעזרה צ"ע טובא דהא איכא חיובא דאורייתא למזות ראי' צג' רגלים וצריכים ליכנס לסמיכה ולתנופה והאין ראין לצטלן ממ"ע דאורייתא צשביל חומרא [דמה שאינו אלא חומרא בעלמא לדחותו מעזרה] וצ"ע.

(ט) **בתמיד** היה תמוה לי מה דקרי להני צני ט"מ מורדים ופושעים והם לא חטאו כלל רק אציהן עשה שלא כהוגן והו"ל לקרותן טמאים ומקולקלים אצל למה יהיו נקראין מורדים ופושעים וחשבתי לומר דפושעים ומורדים לא קאי כלל אהני ט"מ אלא על הנוכחים שם צפרשה שהיו עו"ז ומחללי שבת ונותנים מזרעם למולך דצוה מיירי כל הפרשה רק שהתיבות וצרותי מכס שהוא לשון צלתי רגיל דרשוהו חז"ל דקאי לרבות הני ט"מ דהללו טעונים צבירה לפי שאין מכירין צמה שאדם עושה צחדרי חדרים, וכך היא המדה צכ"ד שחז"ל דרשו איזו תיבות אע"פ שאין לו המשך כלל למש"כ להלן וכגון הא דאמרו צמס' מכות המשהה נקציו עובר צכל תשקלו את נפשותיכם אע"פ שהמשך דכתב להלן צבהמה וצעוף

חדש וההנה דוחקת להשתעשע בדברי כג"ק שליט"א ומקלקלת את השורה אפתח בפתחו של כג"ק שליט"א.

(א) **באות** ג' כתב כג"ק ח"ל, והנה כ"ג שליט"א הרעיש מאוד האריך אפשר להוסיף לעז על כלל ישראל שרובן הם מנ" מדות וכו' והנה טרם כל שית אשאל מה יאמר כ"ג לדעת הרמב"ם ז"ל והש"ע ז"ל סומן כ"ג דהמשחית זרעו רח"ל הוא יושב צנדי ממילא היינו שכבר נדחו חז"ל (ומה שהקשה הפרישה יע"ן בציאור הגר"א ז"ל שם סק"ה שמבואר היטב) והנה הראשית חכמה בשער הקדושה פ"י כתב על דורו שכמעט אין אדם צדורו שנמלט מעון המר הזה ואם צדור הר"ח והצ"י והאר"י ז"ל דור דעה מה היה צדורות לאחריו וכ"ש צדורותינו יתמי דיתמי, והנה אחד מצני ט"מ הוא צני נדוי לפי גירסתנו שהוא גרסת הרמב"ם ז"ל והש"ע א"ח סימן ר"מ ונמצא שכל הדורות רובם ככולם ממש הם צני ט"מ [ובלא חידוש האפ"ז שזה נמשך לדורות ע"כ שכולם צני ט"מ] (ומה"ט יחא שאין אנו רואים צעיינו שינויים צני חופשים שעשו תשובה לשאר חתנים) והנה הדבר לכאורה פשוט דכשאחז"ל יהא צנדי סתם הוא מנודה כל ימי חייו יע"ן צ"ד סימן של"ד סעיף כ"ז ולפ"ז תמנה מאד למה אין מזהירין מכל דיני מנודה שאסור בתכבדות ונעילת הסנדל וכו' וז"ל דסומכין על שיטת התוס' ודעימיה דמה שאז"ל יהא צנדי היינו שצ"ד צריכין לנדות (אם נודע להם מי שחוטא בזה) אבל לא שהוא ממילא צנדי דצדצבן אזלינן בחר המיקל, ואכתי תמוה לומר שלדעת הרמב"ם ז"ל אסור לעמוד דצ"א כמעט של כל הצבור וכיו"צ שאר דיני נדוי, ועלה על דעתי ספק שאולי כשצב כהוגן על העון פקע הנדוי ממנו אבל לא מצאתי מקור לזה וז"ע גדול אולי יודע כ"ג איזו פשר דבר בזה יודיעני נא דעתו דעת תורה, עכ"ל כג"ק שליט"א.

(ב) **ומכאן** ואילך דברי התלמיד דעת נוטה ראשונה במה שרצה לחדש דאולי כשצב כהוגן פקע הנדוי ממילא לכאורה נראה מדברי התוס' יצמות כ"ב ע"ב ד"ה כשעשה דלא פקע ולא תלו זה בזה ח"ל, וז"ל דאם הזכיר ש"ס לצטלה או עשה דבר שנתחייב צו נדוי אע"פ שעשה תשובה חייב ולא מיפטר ע"כ נראה מדבריהם דמי שנתחייב נדוי אע"פ שעשה תשובה כהוגן מ"מ לא יפטר מן הנדוי בתשובה אלא חייבים לנדומו אף לאחר שצב וכיון שחייבים לנדומו ע"כ שחייבים גם להתירו ולא תלו הנדוי בתשובה לפטרו אלא הוא כעין עונש שנתחייב צ"ד כמו מלקות והם ינדוהו והם יתירוהו אלא כשצב טוט אסור וטוט שרי אבל עכ"פ צריך היתר וז"ע.

ולעצם קשית כג"ק דעת תלמידכם נוטה בתי אנפין, (א) לפמ"ש הרמב"ם פ"י צ מהל"ש ה"ט השומע הזכרת

והנה אדם זה כגון שמעון שאנו דנים עליו יש לו שני הורים וכל אחד מהם יש לו שני הורים הרי ארבע ולכל אחד מהארבע שני הורים הרי שמונה וכן הלאה הולך ומתכפל תמיד [מאחר שההורים א"א להם להיות מאב אחד] ויוצא שעד ארבעים חמשים דורות למפרע אפשר להיות לאדם אחד מיליארד מיליארדין אבות ואמהות מיהא דצ"א כשכל אחד מתחתן ברחוקים אבל כשמתחתנים זה עם זה היינו עם מי שכבר הוא אחד מהוריו של זה ואינו נכפל כלל ועפ"ז יכול חוג ממוצאם לשמור על עצמו שלא להתחתן אלא בינם לבין עצמם ואז יהיה מספר ההורים של הצאצא לאחר חמשים דורות רק רצבות וכיו"צ אבל מ"מ אחר שהותרו השבטים לצאצא זצ"ו הולכים ומתחתנים לכל הדדדים ואלו כנהוג שכל מדינה מתחתנים בעיקר עם בני מדינתם בני פולין לבני פולין כו' אבל מ"מ איכא מיעוטא שמתחתנים עם שאר מדינות והרי אם רק אחד מרצבות הוריו של שמעון התחתן עם אחד מאשכנזי כבר נתוסף לו ע"י זה הרבה רצבות הורים והוריו ממדינה זו וכן לכל הדדדין וכפי האומד הנראה מסתבר שיש לכ"א מיליני אבות ואמהות כשנציט עד לחמשים דורות למפרע.

והנני חותם בכל חותמי ברכות ויתברך הדר"ג שליט"א מאדוה"ש ברוב עוז ושלום עד העולם הכ"ד הדו"ש המצפה לרחמי שמים ולגאולה שלמה בב"א

יעקב ישראל קניבסקי

סימן ריג

עוד בענין הנ"ל להנה"ק הנ"ל

אור ליום ג' לסדר וכעצם השמים לטהר התשל"ו בני"צ

אחדשכ"ק צידדות נח וצנצוד יתירה, יקרת מכתבו אף ורק קבלתי והשתעשעתי צו וצעודו צכפי קריתי ושניתי ודקדקתי צו מרישא ועד סיפא הפך צה והפך צה דכולה צה ואשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים וצתוך הדברים הצליע שצשעה שזכרה ה' להו"ל ספרו הצהיר ק"י ליקוטין ח"צ שנית ישמיט הדברים מסומן כ"ג שכתב צענין של ט' מדות ח"ל, ומאחר שכ"ג רואה צמש"כ כעין לעז על ישראל ח"ו הסכמתי שצאם יזכני השי"ת להו"ל ספר הנ"ל תוצאה שניה אשמיט א"י הדברים שכתבתי שם ותלי"ת נתוסף לי בזה כמה ענינים שאכמ"ל עכ"ל. וצאמת כי לא היה לי לכתוב יותר מזה מתרי טעמי חדא כי זה דרכי לאדם מיעוט כמוני שלא לכתוב צדצר אחד צ' פעמים שלא לצא ח"ו להשיב להנה"ק הנחון שהוא ח"ו בגדר לקנטר שנה לו שלא נצרא ועוד שלא יאמרו כמה קשה התלמיד מטריח את הרב. אמנם לפי שכג"ק הניח לן פתח כפתחו של מחט צדצר

מזה הו"ל כרגילים בשבועה דהו"ל בכלל שוגג אלא דבאמת דברי הרמ"א שם תמוהים שהרי הרמב"ם כתב להדיא שם דגם בזמנו היו רגילים בשבועה דמה"ט כתב שאין צריך להודיע דנמנא כל העולם כולו צנדי וא"כ היו רגילים בכך ואפ"ה כתב דחייב לנדומו וצ"ע. או יאמר כמ"ש כג"ק דכששז מהעון פקע הנדוי ממנו ולכן לא הו"ל כל העולם בכלל נדוי אלא דא"כ גם באיסור שבועה נמי יכולים לשזב כהוגן ופקע הנדוי מהם ולכאורה לא משמע הכי שם וצ"ע.

ג) ואשר נלפענ"ד בזה בס"ד לחדש דתרי מיני נדוי הם יש מנודה שנדוהו צ"ד צפניו או שלא צפניו או שנדוהו צנ"א צין צפניו וצין שלא צפניו וצין הודיעוהו וצין שלא הודיעוהו מהנדוי כל שנדוהו בפירוש הרי זה המנודה צריך לנהוג בכל דיני נדוי כשיחידוע לו שנדוהו וכן הצבור צריכין לנהוג בו דיני נדוי כגון רחוק ד"א ממנו ומו"מ וכיוצא בו ומנודה זה לכשיעצרו עליו שלשים יום צריך התרה לנידויו או כשילך ויפייס או יחזור בתשובה הכל לפי הנידוי שנדוהו ועל מה שנדוהו ואם לא יבקש התרה ולא יתירו לו לעולם הוא צנדי עד שימות ואם ישזב קודם שלשים יום תלוי במחלוקת לדעת הירושלמי הציאה צ"י א"ח סימן תקל"א ביומו דר"ו הוון מרחקין ומקרבין א"ל ר' אילא השתא מרחקין והשתא מקרבין א"ר יוסי חזרו ונמנו לכשיחזור בו יהא מקרבין אותו ופי' הצ"י דחזרו ונמנו דא"צ להיות ל' יום אלא כיון שיחזור בו יתירו לו מיד ומצואר מיהו דכשיחזור בו וישזב נמי אין הנדוי פקע ממנו בכדי אלא צריך שימירו לו ובש"ס דילן (מ"ק ט"ו) טוט אסור טוט שרי אצל עכ"פ צריך התירה אפילו כשחזר בו.

והשני הוא מנודה שנתנדה בכלל כלומר שנדו חכמינו ז"ל כל העושה כך וכך יהא צנדי ועצר אדם ועשה כך וכך הרי הוא צנדי מכת הנדוי שאמרו חז"ל על הכלל כולו ונדוי זה כיון שלא נתנדה אדם מפורט בשמו אלא נדוי חז"ל לכל מי שעושה כך כה"ג כל שחזר בו מעולתו שז ורפא לו וממילא פקע ממנו הנדוי דכך התנו חז"ל כיון דלא ידעי למי לנדות ולמי להחיר פברטי פרטות שלא דנו על פרט ועל יחיד המיוחד אלא על כללות החטא ולכן הם נדוהו בכלל והם אמרו דכששז פקע נדויו ממנו דא"ל באופן אחר.

וראיה לדברינו מנאמי לקדמון אחד בפסקי ריא"ז מ"ק פ"ג ה"ב אות כ' וז"ל, וגראה צעני שהמנודה אין נוהגין בו נדוי אלא כשנדוהו בשמו ואומרים פלוני יהא צנדי על ששעש דבר פלוני שצריכין לפרוט חטאיו ואם נדו בכלל ואמרו כל העושה כך וכך יהא צנדי ועצר שום אדם צריכין צ"ד לנדותו בפירוש ולנהוג מנהג מנודה וכשיחזור בו מתירין לו נידויו אצל אס לא ינדו אותו בפירוש אין נוהגין בו מנהג

השם מפי חצירו לשוא או שגשזע לפניו לשקר או שצרך צרכה שאינה צריכה וכו' הרי זה חייב לנדומו ואם לא נדוהו הוא צענמו יהא צנדי וצריך להחיר אותו מיד כדי שלא יהא מכשול לאחרים שהרי אינו יודע (ס"א אינם יודעים) שנדוהו וא"ת יודיעוהו נמנא כל העולם צנדי שהרי למדו לשונם העוה ושבועה תמיד צד"א צשהי' הנשזע הזה או המצרך לצטלה מזיד אצל אס היה שוגג ולא ידע שזה אסור אינו חייב לנדומו ואני אומר שאסור לנדומו וכו' וכ"כ הטוש"ע יו"ד סימן של"ד סס"ו ויעיין ש"ך סקנ"ו שם שלא יהא מכשול שאינם יודעים שנידה את זה ע"כ.

ולכאורה קשה בתרתי חדא דנראה דכל זמן שלא נדוהו אינו מנודה וזה קוטר למ"ש בפכ"א מא"צ הי"ח דמענמו הוא מנודה כמ"ש ה"ה, וכעין קושית הצ"ש שם שהקשה מפ"ה מה"ת על הרמב"ם הכ"נ תקשה כאן הגם שיש לדחוק דשאני צרכה לצטלה ממנאף ציד אלא דא"כ לשני דשאני המקשה ממשחית להדיא (וכמ"ש כתבו קצת אחרונים אצל הצ"ש כנראה דלא ניחא ליה האי שינויא) ושנית תקשה לן לפי טעם הרמב"ם שנתן שצריך להחיר אותו מיד כדי שלא יהא מכשול לאחרים שהרי אינו יודע שנדוהו וא"ת יודיעוהו נמנא דכל העולם צנדי וזה א"א שיהיה כל העולם צנדי לפי דעתו ז"ל א"כ תקשה ליה לדידיה קושית כג"ק דפכ"א מא"צ כתב דהעושה זה הרי הוא צנדי ממילא וא"כ כיון דצעוני"ה כמעט אין אדם צדור שנמלט מעון המר יאמר ליה הרמב"ם לדידיה דנמנא העולם כולו צנדי שהרי כל העולם נכשלים צעון המר והם צנדי יושבים ולא היה לו להרמב"ם לפסוק שכל העולם כולו צנדי וצ"ע. ודחוק הוא לומר שצומן הרמב"ם ז"ל אכתי לא היה כל העולם נכשל בחטא הזה ר"ל כמו צומן הר"ח וצ"י והאר"י ז"ל.

וע"ב צ"ל או שהרמב"ם באמת ס"ל גם בפכ"א מא"צ שהעושה זה צנדי היינו שצריך לנדומו וכדעת התוס' ודלא כדעת ה"ה וכמו שפי' קצת אחרונים צו דהרי עכ"פ רואים אנו שדעת הרמב"ם דהיכא דכל העולם צנדי אין לנדות וע"כ דגם חז"ל לא נדו באופן שיהא כל העולם צנדי. או יאמר לפמ"ש הרמ"א ז"ל בתשובה סימן קל"צ ס"ד למה אין אנו נוהגין לנדות כשהזכיר שבועה מפיו כמ"ש הפוסקים ואיחא בגמרא וכתב הרמ"א ז"ל צומן הזה שרגילים בשבועה הו"ל כאומר מותר ובכלל שוגג יחשז ומזה צא המנהג שלא לנדות ומ"מ המחמיר לנדומו תע"צ ומתיר לו מיד שלא ליתן מכשול לפני אחרים כמ"ש הרמב"ם סוף הל' שבועות, הנה דבאיסור שבועה החמור כיון שרגילים בשבועה ס"ל דהו"ל כאומר מותר ובכלל שוגג יחשז שאין מנדין וא"כ היה אפ"ל דצעוני"ה כיון דלפי עדות הר"ח ז"ל כמעט אין מי שנמלט

(ד) **ומעתה** אחר שהראינו מן השמים יסוד זה נלפענ"ד לישב דברי רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל מקושינו ומקושיהם הב"ש והאפ"ז גם הפרישה א"ע סימן כ"ג סק"צ והש"ך יו"ד סימן של"ד ס"ק פ"ב. גם בספר חכמת זלאל וזל"ח האריכו למעניהם דדבריו ז"ל, ולפמ"ש דברי הרמב"ם כראוי מונקים בלי שום עקש וליכא ח"ו סתירה בדבריו אלא תרוייהו אמת דבהל' ת"ת שכתב דין דהמקשה עצמו בכלל הכ"ד דברים שב"ד מנדים עליהם מיירי אם ראוהו ב"ד מקשה עצמו לדעת אז החיוב על הב"ד לנדותו ויש לו דין מנודה לכל דיני מנודה אם ינדו אותו בשמו ועל חטאו וכן הדין בכל הכ"ד דברים וזוהי נמי מיירי בהל' שבעות הנ"ל אבל בפכ"א מהא"ב כתב זאלו שמנאפים ביד רח"ל בינם וצין עצמם ואין כאן ב"ד לנדותו בשמו ומיהו מ"מ מנודה הוא מאד המעשה הרע שעשה שהוא מעשה רשע שחייבו על זה נידוי בכלל והרי הוא בכלל נידוי זה אלא דהנדוי הזה משונה הוא משאר נדוי שזה הנדוי אינו רק עליו לנהוג בנדוי עד שישוב ואחרים לא נוהגין בו מנהג המנודה ומדויק בזה לשון הרמב"ם ז"ל שכתב העושה זה בנדוי הוא יושב ולכאורה היל"ל שהעושה זה מנודה הוא או שהעושה זה בנדוי יושב דעליה קאי ומה הוא לשון הוא יושב ולפמ"ש אחי שפיר דדייק הרמב"ם ז"ל בנדוי הוא יושב כלומר שהנדוי אינו אלא עליו והוא יושב בנדוי אבל אין עליו דין נדוי כזה שגם על אחרים לנהוג בו מנהג נדוי ולכן דייק דוקא הוא יושב ולא אחרים ונדוי זה לא בעי ב"ד ואינו קוטר לדבריו מהה"ת ולא מהל' שבעות דהתם מיירי בנדוי דמנדים אותו בשמו. וממילא מיושבת נמי קושייתן דבהל' שבעות חש הרמב"ם שלא לנדות אלא א"כ מתיר מיד שלא ליתן מכשול ולא יודיעוהו דא"כ נמנא כל העולם בנדוי דהתם צמנדה בשמו דאז נריך התרה אבל בפכ"א מהא"ב מיירי צמנדה מכלל דליכא למישא לכ"ע בנדוי דכיון שחזר בו פקע הנדוי בלא התרה.

(ה) **אלא** דלפ"ז מיושבת נמי תמיהת כ"ג לפי גירסת הרמב"ם והש"ע שהוא גרסתיו שגורסים בני נדוי מהט"מ א"כ לפי היסוד של הר"ח כל הדור בני נדוי ח"ו בלי חידוש האפ"ז אבל להנ"ל אחי שפיר דכל ששצ ממילא אודא לה ופקע דין נדוי ממנו ולכן אין הדור ח"ו בני נדוי אלא כל שח"ו נכשל בחטא הוא מנודה מגזירת חז"ל וכשחזר בו פקע ליה נדוי ממנו, ושצ ורפא לו ולא הוי שוב בכלל מנודה אלא באותה רגע שמתגבר עליו יצרו הרע רח"ל. ולפ"ז מובן נמי החילוק בין בני הט"מ שנולדו מתשע מדות הנ"ל וצין מי שהוא בעצמו בנדוי או שהוא שכור כיוצא בו דפשוט דמי שהוא שכור או מנודה אפילו מנודה בב"ד בידו הוא שלא לשכר ולילך לב"ד להתיר נדוי כ"ש בנדוי בכלל שממילא יתיר ע"י תשובה אבל הנולד מט"מ שמרעו ונתעברו

מנודה ואין נריך להתיר נידוי כשיחזור בו כמבואר בקונטרס הראיות עכ"ל. ובש"ג מ"ק הנ"ל הביאו אלא שהשמיט חיצות "אבל אם לא ינדו אותו בפירוש אין נוהגין בו מנהג מנודה" ע"ש. ודבריו מקושי בהנה לפי גירסתו אמנם לפי גירסת הספר שלפנינו נלפענ"ד ציבור הדברים כך, דס"ל להגריא"ז ז"ל דכל נידוי שנידו חז"ל צין על הכלל וצין על הפרט חל הנדוי על העובר שהוא הנקרא המנודה אלא דלענין דיני המנודה שאחרים נהגו בו יש חלוק שאם נדוהו בשמו ואמרו פלוני יהא בנדוי על שעשה דבר פלוני נריכין לנהוג בו מנהג מנודה לכל דיניו לענין הרחקה וכיוצא בו וגם נריך להתירו כשחזר בו או עבר זמן הנדוי שלשים יום וכיוצא בו אבל אם לא ינדו אותו בפירוש אלא שנידו בכלל ואמרו כל העושה כך וכך יהא בנדוי ועבר שום אדם ולא נדוהו ב"ד בשמו אף דמ"מ הוא מנודה ממה שנידו חז"ל בכלל שאמרו כל העושה כך וכך יהא בנדוי מ"מ מנודה זה אין נוהגין בו דיני נדוי וכשיחזור בו א"צ להתיר נידוי אלא הנדוי פקע מעצמו כששצ. וז"ל דכל שלא נדו אותו בשמו אלא מכלל נדוי כזה הוא קל באופן שאינו רק על המנודה שחל עליו דיני מנודה אבל אינו חל על העולם לנהוג בו מנהג מנודה, וגם לענין זה הוא קיל שאין נריך התרה לכשיחזור בו אלא יתיר ממילא.

ומדויק בזה לשון רבינו הרי"א שכתב ח"ל, ונראה בעיני שהמנודה אין נוהגין בו נדוי אלא כשנדהו בשמו וכו' הנה כתב מפורש שהמנודה כלומר שהוא מנודה כבר אפ"ה אין נוהגין בו נדוי אלא כשנדהו בשמו ולא כתב ונראה בעיני שאין נדוי נוהג אלא כשמנדין בשמו או שהמנודה אין נוהג בו נדוי שהיה משמע שאין נוהג בו הנדוי אלא כתב אין נוהגין בו נדוי כלומר שאין נוהגין בו אבל הוא בעצמו נוהג לעצמו נדוי כיון שנתגדה מ"מ ומדויק נמי בזה לשון אבל אם לא ינדו אותו בפירוש אין נוהגין בו מנהג מנודה ואין נריך להתיר נידוי כשיחזור. הנה נמי דלא כתב אין נוהג בו נדוי אלא כתב אין נוהגין בו מנהג מנודה כלומר אכן אבל הוא נוהג ומיושב נמי מה שיש לדייק דמאי קמ"ל דאין נריך להתיר נידוי ודאי כיון דלא נדוהו בפירוש ואין בו נדוי דקס"ד דבעי ב"ד לנדותו דוקא א"כ מהיכי תיתי דינטרך ב"ד להתירו עד שינטרך להשמיטנו דאין נריך להתיר נידוי והרי אין לו נדוי כלל אבל לפמ"ש אחי שפיר מאד דודאי גם בלי נדוי ב"ד בשמו מנודה הוא מ"מ מכלל, ולעצמו חייב לנהוג בדיני נדוי אלא לדידן כלומר לאחרים אין נוהגים בו מנהג נדוי וקאמר עוד דמשונה הוא גם בזה לענין שאין נריך התיר לנדוי לכשיחזור בו אלא יתיר ממילא וזה ברור בדברי הרי"א ז"ל.

מנודה מאליו אלא על השומע קאמר ולא שיהא צנדי מאליו אלא ראוי להתנדות קאמר דאל"ת הכי נמנא השומע חמור מהמזכיר עצמו דאילו המזכיר חייב נידוי מפי השומע והשומע יתירנו אבל השומע מנודה מפי אמורא ומי לנו גדול ממנו להחירו אלא ודאי ראוי לנדומו קאמר מבואר עכ"פ דס"ל דמנודה מעצמו חמור ממנו שנדוהו ד"ד וכ"כ בהגמ"י פרי' ראוי לנדומו אבל א"ל שרצ חנין דשמעתא נדוהו דא"כ חמור השומע מן המזכיר שהמזכיר הוא צנדי והשומע צנדי ולא יהיה לו היתר דאין לנו גדול ממנו וכו' ע"ש. נראה דתרייהו ס"ל דמנודה מעצמו חמור ואין לו תקנה צנדי כי אין מי שיחיר לו הנדוי.

אמנם לדעת הרי"ז א"י שפיר ד"ל צעמנו הוא מנודה דקאי על השומע ולא המזכיר וקנסא הוא דכיון דשמע הזכרת ש"ש לשוא ולא נדוהו קנסו אותו ונדוהו מ"מ לא הו"ל חמור באופן שאין לו היתר דאדרבה נדוי בכלל קיל לענין זה שאין צריך התרה אלא דלפ"ז יש לפרש נמי צעמנו יהיה צנדי היינו המזכיר ש"ש לשוא אם לא נדוהו צעמנו יהא צנדי ומ"מ יש היתר לנדוי כשיש צעמנו ולפ"ז א"י שפיר דברי רבינו הרמב"ם ז"ל מכל קושיות האחרונים ז"ל בס"ד.

וה"ל השיטות דמנודה מעצמו חמור ואין לו היתר באמת ז"ע דא"כ האריך מרפין למנין הני וקנת י"ל לפמ"ש הרי"ז ש"ס סימן קע"ב ח"ל, מי שעבר עבירה ולא נתנה לא מצניו שלא יטטרף לעשרה דא"ת כן תפיק מינן צורני צורני שהרי אפילו מאן דעבר אדרבנן נקרא עבריין כדאיתא פרק כירה (דף מ') וכ"כ בפי' הר' מאיר מרוטנבורג ז"ל שהעבריין אם לא נדוהו נמנה למנין עשרה ע"כ ובמרדכי רפ"ג דשבוותא בשם תשו' רש"י עבריין שלא נדוהו הוא נמנה למנין י' כמו שמצניו בעבן שחטא דאעפ"י שחטא ישראל הוא ובקדושתו קאי ולא נפיק מכלל ישראל אבל אם נדוהו הקהל שיצדל מקהל הגולה אם ירפואו עמהם היכן קללתן ומה הועילו בתקנתם ואינו ראוי לצירוף כיון שהצדילו אותו מאגודתם וכ"כ בספר המנהיג הוצא צב"י א"ת סימן נ"ה ועי' פירש"י סנהדרין דף מ"ד ע"א ד"ה חטא ישראל. ולפ"ז נראה מיהו מדברי הרי"ז ש"ס ז"ל דס"ל דלענין לנדרו למנין עשרה בקדושתו קאי ודוקא אם נדוהו הקהל שיצדל מקהל הגולה אז אסור לנדרו דמאי הועילו בתקנתם אבל בלא"ה מותר לנדרו ואפי' שהוא צר נדוי וא"כ לדעתו אפי' לא שב עדיין נמי מטטרף למנין וכנראה ראוי מהא דדרשו על חלצנה שריחו רע ודרשו דמקבלין פושעי ישראל בתפילות ותעניתים אם לא שנאמר דס"ל כהתוס' דבלי צ"ד לא הוי מנודה כלל וז"ע. [ועיין חת"ס חו"מ סי' קפ"ב ח"ל ואם באנו לדון כמחורמים על המחויבים נידוי ע"פ תקנת רז"ל וכיוצא באלו

ונולדו צמדות אלו הני מדות נשרשין צעמוותיהן ונשארין חלק מטבעם הרע שאין צידם להשתחרר בהם וכמ"ש הזה"ק לגבי צן הנדה ח"ל, זרעא דיליד בההיא שעתא מקאבא משכין עליו רוח מקאבא וכל יומיו יהא מקאבא דהא צנינא ויסודא דליה איהו צמקאבא רב ותקיף וכו' מבואר החילוק צין מי שחטא לאחר שנולד והוא נולד בקדושה למי שנולד וכל צנינו צטומאה ובחטא דאז עונות אבותיו נשרשין בגופו וכל יסודו וצנינו צא צטומאה והכ"נ שאר ט"מ ולכן אמרו צני ט"מ היינו שהם צנים של ט"מ ולא בעלי ט"מ.

וה"ל שכתבו נראה לפענ"ד מיושבת נמי קושית שני' של מעבכ"ק דלדעת הרמב"ם עכ"פ יהא אסור לעמוד צד"א של כמעט כל הציבור וכו"ב שאר דיני נידוי שצריך לנהוג צמנודה ולפמ"ש פשר הדבר דדוקא נידוי ע"י צ"ד ובשמו צפרטות הוא דנוהגין בו כל דיני נידוי כהרחקה צד"א וכיוצא בו אבל נדוי שחל מעצמו ע"י כלל אין נוהגין בו כל דיני נדוי כלל וא"כ אפילו היה רוב הצבור צנדי נמי היה מותר לעמוד אצלם דהאי נדוי לא חל אלא על שיהא הוא יושב צנדי ולא שינהגו בו אחרים מנהג מנודה אלא דגם הא אמת כיון דאין צריך התרה לנדוי זה ממילא שפיר לא הוי רוצא דעלמא ח"ו צנדי כי מיד שמתחרט וחורר בתשובה שב ורפא לו כן נראה דעת התלמיד נוטה לישב לדעת הרמב"ם והש"ע דלא קשה כלל לדין.

והן בקודש חיותי להרדצ"ו ז"ל בתשו' אלק תקנ"א (קע"ז) שהקשו לו קושית ה"ה וכתב ח"ל ידוע כי המנאף ציד ומוציא ש"י הוא ראוי לעונש יותר ויותר מהמקשה עצמו לדעת ומי שהוא מנודה צעמנו הוא יותר עונש מאותו שצ"ד מנדין אותו ויחא לשון הרב ז"ל לפי שלא מנא עונש מפורש צמנאפין ציד כתב ז"ל כיון שהמקשה עצמו לדעת ענשו אותו שצ"ד מנדין אותו אותם מנאפין ציד ראויין לעונש גדול ממין העונש צעמנו שהזכירו חז"ל והוא שיהיה צנדי מעצמו שהוא עונש יותר חמור ולא הוצרך הרב ז"ל לצאר עונש המקשה עצמו לדעת שכבר ביאר אותו צה"ל ת"ת ומפני שרצה לכלול בכלל האיסור מי שיציא עצמו לידי הרהור שאין עונשו קשה כמי שמקשה עצמו לדעת נמנאף למד ג' דינים המנאף ציד צנידוי הוא יושב מעצמו המתקשה עצמו אינו צנדי עד שינדוהו צ"ד והציא עצמו לידי הרהור אסור הוא, ושוב ישב גם דברי ה"ה ע"ש.

ביאר לן הרדצ"ו ז"ל דמנודה מעצמו עונשו חמור ממנודה צצ"ד וכ"כ עוד הרדצ"ו צפ"צ מהל' שבוותא ה"ט שכתב הרמב"ם השומע הזכרת השם מפי חבירו לשוא וכו' חייב לנדומו ואם לא נדוהו הוא צעמנו יהא צנדי ופי' הרדצ"ו שם דאין לומר דקאי אמזכיר שאם לא נדוהו השומע יהיה

בזמנה"ז לא נוכל להתעסק עם רוב בני אנושי הדור הרע הזה. ועיין גדולה לזה ב' סנהדרין ס' ע"א ברש"י שם ד"ה בזמן ובד"ה נתמלל]. [וע"ע שו"ת משנה הלכות ח"ט סי' קנ"ח-ר"צ].

(ו) **באות ד'** כתב כ"ג ח"ל, והנה כ"ג נקיט ואזיל חומרי דהני ט"מ שהם נקראים פושעים ומורדים ושהכתוב אומר עליהם שהגלות יכלה אותם ולא יצאו על אדמת ישראל וימותו במדבר ובספר הרוקח ע"פ התורה פ' לך כתב דהני ט"מ כאילו אין הקצ"ה לו לאלקים כביכול וכו' וזני נדה כתוב בזה"ק שמות דאסתאז ונכנסה בטומאה דנדה וכו' וע"פ זה הרעיש כ"ג שליט"א מאד על מה שזדדתי שרוב בני הדור יש להם אחיזה בט"מ היינו שאחד מרצבות אבותיו ואמהותיו היו מט"מ שא"כ הוא הולאח לעו על כלל ישראל שח"ו לא יזכו בזמן הגאולה לבא על אדמת ישראל וטמאים הם בטומאת אסנת משגע"ח ולא יכניסו אותם לעזרה ואין השכינה שורה עליהם ואין תפלתם מתקבלת הכלה אחת עושה לעם ישראל כו' עת"ד כ"ג שליט"א. ומכותלי מכתבו הזה ניכר דסובר כ"ג שליט"א שלדעת האפ"ז דהעזות פנים וקלקול הם לדורות ה"ה שכל הני פורעניות וטומאות השורות על בני ט"מ כולם נוהגים לזרע של בני הט"מ עד סוף כל הדורות ח"ו ולענ"ד ח"ו חלילה וחלילה לומר כן על זרע ח"ו של הט"מ שאפילו במה שאמרה תורה בפירוש פוקד עון אבות על בנים מבואר בפ"ק דזרכות דזהו דוקא באוחזין מעשה אבותיהן וביחזקאל י"ח כמה הזהיר שלא לומר אבות אכלו צוקר ושיני בניו תקהינה וכתוב מי יתן טהור מטמא אברהם מתרח חזקיה מאחז עי' מד"ר ר"פ חוקת ובודאי כל אותן טומאות ופורעניות האמור על בני ט"מ הוא רק עליהם ולא על זרעם כלל וכלל רק צענין זה שאמר שהם עזי פנים ומדות מקולקלים שהם ענין שבטצע האדם האל כתב האפ"ז שבניהם כמותם שטבעי האנשים נמשכים אחר אבותם וכ"מ קצת מהא דדוד גזר על הגזעונים משום שראה בהם מדת אכזריות ואמר שאין ראוי לדבק בהם כדאיתא בפ' הערל והנה דהמע"ה אסרן אסור עולמית גם צניהם וזני צניהם עד סוף כל הדורות והכל משום מדת אכזריות שבהם ומשמע דענין המדות הוא בטצע דבר הנמשך לדורות ולכן יש להסתפק שמה גם הזרע של הט"מ נמשך בהם פגם המדות אבל לענין שאר רעות ועונשים שיש על הט"מ מפני שנזרעו באיסור פשיטא שאין זה אמור כלל וכלל על זרעו ח"ו וכל דבריו היה רק על ענין המדות שלפי המשוער י"ל שרוב האנשים יש להם איזו שורש מאחד מהט"מ מדות ומצב המדות שלנו אלל חו"ל היה נקרא בגדר מדות פגומים עכל"ק.

הנה באמת כי גם אני זדדתי שם במקצת דרך לדור ראשון נאמרו אמנם מש"כ כג"ק דהנצי"א הזהיר שלא לומר אבות יאכלו צוקר וגו' הנה הבאתי שם צמכתני הנעיר דאדרבה במדרש ויק"ר כתבו להדיא אהא ח"ל, ר' אבין קרי עלה (ירמיה ל"א) אבות יאכלו צוקר ושיני בנים תקהינה והן קוראין על אבותיהם אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו ע"כ. הנה דרשו ז"ל כן על הבא על הנדה עכ"פ וכיון דלהראש"ד דינא חדא להא א"כ עכ"פ לדידיה דרשין אכולהו. גם מה שכתב מעב"ק שליט"א דלענין פורעניות חלילה וחלילה לומר כן על זרעו וזרע של הט"מ ורק לענין פגם המדות יש להסתפק וכן ראה לפרש גם דבריו הרוקח ז"ל. מה אעשה אני יתוש החי שראיתי בספר הרוקח על הלכות צה"ל נדה סימן שי"ח ח"ל, המשמשת נדה לצעלה גורמת אפילו לעשרים דור שבניה לוקין בצרעת עכל"ק הנה כתב מפורש רבינו הגדול הרוקח ז"ל דאפילו עד עשרים דור נמשך הפגם של איסור נדות עם העונש שהוא הצרעת נראה לכאורה דס"ל תרתי חדא דנמשך לדורות, וגם לענין עונשין ויש לו חילן גדול להאפ"ז לתלות בו שכתב גם לדורות נמשך ובאמת כי לפ"מ שהסביר כ"ג מדוד המע"ה באיסור גזעונים נראה דס"ל נמי דנמשך לדורות עכ"פ לענין פגם אפילו לפי שיטת כג"ק שליט"א עכ"פ מדברי הרוקח מפורש עד עשרים דור ופשוט דעשרים דור לאו דוקא בזה.

וז"ל הרמב"ם פכ"א מהא"צ הי"ג, וכן אמרו חכמים שכל אשה חלופה שהיא חובעת תשמיש המטה צפיה או המפתה אשה לשם נשואין או המתכוין לבא על רחל אשתו וצא על לאה אשתו ומי שלא שהתה אחר מיתת צעלה שלשה חדשים והרי הבן ספק כל אלו הצנים הילודים מהם הם המורדים והפושעים שיקורי הגלות צוררין אותן (ס"א טורדין אותן) הרי כתב הרמב"ם דבני ט"מ הגלות צורר אותן וכמ"ש וז"ע.

(ז) **ומה** שהקשה אדם קשה כצול כקג"ת שליט"א ממה דאמרה תורה בפירוש דפוקד עון אבות דוקא באוחזין מעשה אבותיהן צדיהם. לפעוט כמוני היה נראה לחלק דדוקא עונות שעשה האב שאין להם שייכות עם הצנים הנולדים אלל שהתורה רצתה לענוש ופוקד עונותיהם על צניהם לזה אמרו דוקא כשאוחזין מעשה אבותיהן צדיהם וגם זה דוקא בצנים גדולים אבל קטנים נענשים בלי זה עי' תוספות שבת פ"ג דאין הצנים נענשים צעון האבות רק כשהם קטנים ועי' לצו"ש א"ח סימן רכ"ה לענין צרכי צדק שפטרני ובמג"א ב' טעמים ובגמ' ובאהרן התאנף וגו' דרשו דאין השמדה אלל כלוי צנים והיו כבר גדולים יותר מי"ג ועי' מכות כ"ד ד' דברים גזר משה וצאו נביאים וצטלוס וא"כ

בהרמז"ס ז"ל שם שמש"כ להלן שלא יבואו על אדמת ישראל
אלא יכלו בהגלות קאי אחי שנעשו פושעים ומורדים ולא על
כל הצנים שצאו מט"מ עכ"ל"ק שליט"א.

ואלו דברי התלמיד, הנה צעיקר תמיהתו וזה להיות צר
מזליה דרבינו הצ"ח א"ח סימן ר"מ שהקשה אחר
שהציא פי' הראב"ד דהמורדים והפושעים קאי אצעלי ט"מ
ולא אצני ט"מ כחצ"ח וז"ל, וכן צדין שהולד א' מט"מ אלו
למה פושע מצטן קורא לו על פשע אציו וחטאתו והוא נקי
כפיס אס לא שנאמר שכל שהורתו צאחת מאלה סופו להיות
מורד ופושע עכ"ל. הנה שהקשה קושית כג"ק אלא דמ"מ
מצין ריסי עיניו ניכר שלא תי' כתי' כג"ק שליט"א אלא תי'
אס לא שנאמר שכל הורתו צאחת מאלה וכו' משמע דכולהו
סופן שיהיו מורדים ופושעים וא"כ מדברי צ"י לכאורה נראה
דכ"ל דסופו להיות כן בכולם גם הלום ראייתי להמאירי שכתב
ז"ל, שלא להזדוג עם אחת מתשע מדות שלא לקלקל שורת
הולדות שכל הנולדים צמיוצא באלו הם הם המקולקלים
והרשעים. הנה כתב ג"כ שכל הנולדים הם הם ומשמע
דאכולהו קאי גם מדברי הר"ן שם שכתב לפי שיש נד עזירה
צ"צירתן הוו מורדין ופושעין הרי שחלה המרדות והפשעות
צ"צירתן שהיא מצד עזירה והאי טעמא דכולהו איכא.

וגם לשון הרמז"ס בפכ"א ה"ב שהציא כג"ק יש לפרש על
אופן זה שהרי כתב ואס עשה כן הצנים אינן הגונים
אלא מהן עזי פנים ומהן מורדין ופושעים ומדכתב סתם
הצנים אינן מהגונים משמע כל הצנים דאל"כ היל"ל רוב צנים
או מהצנים שלא יהיו הגונים וסתם הצנים משמע כל הצנים
אינן הגונים אלא מהם עזי פנים ומהן מורדין ופושעים
והגונים אינן. גם מה שהוסיף שם צה"ג כל אלו, הצנים
הילודים מהם הם המורדים והפושעים שיסורי הגלות צורדין
אותן ומדכתב הצנים הילודים מהם משמע דכל הצנים בכלל
וכג"ק דייק מלשון המורדים והפושעים דקאי דוקא על אותן
שנעשו מורדין ופושעים. ולפענ"ד כיון שכתב הצנים הילודים
מהם משמע כל הצנים ועכ"פ היל"ל צנים המורדים
והפושעים שילדו להם ומדכתב הצנים הילודים להם משמע
סתם כל הצנים וכיון דהצ"י והמאירי וכן נראה מהר"ן פי'
כל הצנים א"כ למה נשוי' להרמז"ס חולק עליהם צוה כיון
דפשטות לשונו נראה לפרש כל הצנים, אלא דמ"מ בטלה
דעתי נגד דעת כג"ק וכיון שפסק כג"ק דאותן הצנים עכ"פ
המיעוט שלא יהיו מורדים ופושעים יבואו על אדמת ישראל
אין מסכימין לדבר ומי יתן ה' ונוכה לראות צביאתם צמורה.

ובמקום אחר הצאתי מה שראיתי לאחד הראשונים ז"ל
כמדומה לי להרדצ"ו צ"כ מנ"ד שלו דכך הוא
המדה והכל במשפט כי יש נשמות שנחייצו להתגלגל ולקבל

י"ל דג"ו צטלו ומיהו מצינו צצני עלי שעונשם נתקיים לעולם
ועי' יצמות ע"ט ושצעות ל"ט ע"א חוס' ד"ה ואין וכחצות
דף ח' וי"ל. ומיהו עכ"פ דוקא בחטא האצ שאינו נפגם
ונולד בפגם אצל בט"מ י"ל דהו"ל פסול צלידה שאין יוצא
לעולם וכמו צממור שהגם שלא פשע הבן כלל אפ"ה פסול
הוא לצא לקהל לעולם ולא אמרינן מה פשעו וחטאו ואני
כתצתי לח"א למשל מי שהי' אציו חולה והוליד בן והוריש
לו המחלה והבן טוען מה פשעי שאני קובל על מחלת האב
והתי' שזה הוא טבע העולם וא"כ לענין פגם צרוחניות נמי
הולד צאמת לא פשע מ"מ כיון שהוריו יסדוהו בחטא הרי
הוא פגום בחולי זה.

ומינה נראה מש"כ מעכנ"ק צאות ח' דהני ט"מ שכתב
הרוקח כמדומה דהרוקח לא מיירי אודות הצנים
אלא אודות האצות המתנהגים צאחד מט' מדות אלו ואילו
צשיטת הראב"ד כפי פי' הצ"י צו צא"ח סימן ר"מ ומיהו
כיון שכתב דעד עשרים דורות צניה לוקין נראה דקאי אצנים.
וצר מן דין א"א לומר דכונתו אצצות דא"כ מאי קאמר דלא
היו מכניסין צעורה צני אצנת דודאי שיכור אסור ליכנס צעורה
וכן מנודה אסור ליכנס צעורה מצד ענמן וא"כ ע"כ אצניהם
אמרו. ומה שהקשה מעכנ"ק שלא היו מניחין אותן הט"מ
ליכנס לעזרה צ"ע טוצא דהא איכא חיובא דאורייתא למנות
ראיה ולסמיכה ולתנופה והאיך רשאין לצטלן ממ"ע דאורייתא
צשציל חומרא. לפענ"ד י"ל או שראו צו חכמים טעם למגדר
מילתא וצצב ואל תעשה יש כח ציד חכמים לעקור דבר מן
התורה או שהיה כעין הא דכהנים היו מוציאים אותם לחוץ
ופל"ו את מוחו צגוצירין אף שלא היה צייצ מיתה מ"מ צמקדש
נהגו כמה דצרים צסלסול א"כ אפשר דגם זה כן היה לקדושת
המקדש והכהנים נהגו צה סלסול. ומיהו כ"ו לפמ"ש כג"ק
שליט"א ולפמ"ש צסם הווהר א"כ י"ל דהרי עיקר דין ראיה
הוא כדרך שצא לראות כך צא ליראות וכיון דדחיין שצינתא
מעלמא וגרמין דיורוי' דקצ"ה לא הוי צעלמא ממילא
צציהמ"ק לא מכניסין אותם.

(ח) **באות** ט' כתב מעכנ"ק שליט"א ז"ל, מתמיד היה
תמיה לי מה דקרי להני צני ט' מדות מורדים
ופושעים והם לא חטאו כלל רק אציהן עשה שלא כהוגן והו"ל
לקרותן טמאים ומקולקלים אצל למה יהיו נקראים מורדים
ופושעים וניחא ליה מדברי הרמז"ס ז"ל פכ"א מאי"צ שצבאר
הא דקרי להו מורדים ופושעים היינו שמהם סופן להיות
מורדים ופושעים ואין המכוון שכך מוכרח להיות דמעיקרי
התורה שכל אדם יש לו כח הצחירה עי' פ"ה ופ"ו מהל'
תשובה אלא רצ"ל שהמה עלולים יותר להיות פושעים וע"פ
הרוב הפושעים והמורדין צאין מאותן הט"מ ועכ"פ מצואר

אשר כמוה לא עשה איש והפליג נפשו צעינו בעבודת האל כל ימיו לא הגיע למעלת משה רבינו ע"ה ולא למעלת דהמע"ה אשר היה מנעוריו ירא אלקים וכמו שמעי בן גרא צבאו מתנפל לפני דהמע"ה בידוע אע"פ שימחול לו לא תהיה מעלתו צעינו כמעלת עצדו הנאמן ע"ש.

ובמקום אחר כתבנו לפי מה שאמרו ז"ל סנהדרין ק"ג מאי דכתיב ויחתר לו ויעתר לו מיציעא ליה מלמד שעשה לו הקב"ה כמין מחתרת צרקה כדי לקבלו בתשובה וצירושלמי שם מה עשה לו הקב"ה חתר לו חתירה מתחת כסא הכבוד שלו ושמע תחנונו והנה נדיקים גמורים יש להם גבול כל יעבדו מתחת כסא כבודו והצב"ת נכנס תחת כסא כבודו בתפלתו וא"כ הם עומדים במקום שצדיקים גמורין אין יכולין לעמוד ואולי הוא כמו ר' חנינא בן דוסא וריב"ז דצב"ת הוא נכנע יותר והוא כעבדא קמי' מלכא וצדיקים גמורים כשר קמי' מלכא. [עין קהלות יעקב להגה"ק מסטיפלע ליקוטים ד' ס' ט"ו-ט"ז].

אמנם הא ודאי דברי כג"ק שליט"א אמת דכל אחד יכול להתקרב להשי"ת ואפילו אלו בני ט"מ וכ"כ בהרדצ"ו הנ"ל במצוה קכ"ז ח"ל, ולא טענה לומר כי נתבטל כח האפשרות כי לא נתבטל אלא שיהיה לזה קשה יותר מזה עכל"ק. הנה שכתב שלא נתבטל כח האפשרות ואין לך דבר העומד בפני הרצון לקרב לקב"ה אלא שאינו דומה הוא ועי' עץ יוסף תענית כ"ד מעשה בר"א שירד לפני הציצה ואמר כ"ד רגנות ולא נענה ירד ר"ע אחריו ונענה יצתה צ"ק לא מפני שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו והקשו א"כ צוה הוא גדול שמעביר ותי' כי ר"ע בן גרים היה ומדותיו היו נמשכים אחר מדות אבותיו הוא היה מעביר עליהם ועושה טוב אבל ר"א מדותיו הנוולדים עמו טובות צעם ולא היה צריך לעבור עליהם ולשצבם כר"ע לכן זכה ר"ע להיות בתפלתו הקב"ה מעביר עליהם לישראל על מדותיו לרחם עליהם ומיהו אפ"ה אמרו נוקים לר"ע ל"ל זכות אבות וכ"ש לזכות לבניו באהרן כתיב אחות נחשון זכה שצניו נטלו ומילאו את מקומו ומי לנו גדול מאדוניו משה שלא זכה שצניו ימלאו מקומו שצביל שנשא בת יתרו כמבואר והגם כי ח"ו אל תדבר באדוניו משה כי מי יתן לו עבדית כמ"ש הא"ע ז"ל ואמרו ז"ל כיון דלא ימוש מפ"ך ומפי זרעך ומפי זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם דמכאן ואילך תורה מחזרת על אכסניא שלה ובלאו הכי צריך עמל יותר אפילו צורע כשר כ"ש צורע פגום נמצא עכ"פ עושה צוה עול לזרעו וזרע זרעו.

שוב העיר לי ח"א מה שקדוש אחד מדבר הנוצ"י יו"ד סימן ס"ט בצחור שנשחך עם בת פלוני ואח"כ פקר אבי אבי הכלה ואלא מדת ישראל ורצה הצחור לנתק השידוך

עונש צוה"ז פעמים נתגלגל באדם ואיש באשה ואשה באיש הכל לפי עונשם שמגיע להם ולפעמים צבעלי חיים וכן איתא בזה"ק עה"פ אדם כי יקריב מכס קרבן הכל לפי העונש וי"א אפילו בשקצים ורמשים וגם צעינן בדיקת הסכין אמרו צרור לו מיתה יפה ע"ש מצוה קכ"ט. ולפ"ז יש נשמות שחייבות עונש שולחים אותם להורים אלו ונולדים אצלם והם המורדים והפושעים שצאמת הם הם המגיע להם העונש הזה והוא ע"ד משל הקדמוני בואשר לא נדה שהקב"ה מומנס בפונדק אחד זה שהרג מויד נהרג זה שהרג שוגג גולה והכ"ג בן הוא, ושפיר קורא להם המורדים והפושעים. שוב מנאחי עוד במצוה קכ"ב שם צטעמי המצות ח"ל, פרטי המצוה היה לו בניס ומתו לא קיים המצוה כי כפי המעשה לא משך נשמות דרך הימין אלא דרך השמאל אשר שם סמאל סם הממית ח"ל ס"ק וכאשר ישים מחשבתו לשמים ממשיך נפש טהורה ונקיה מתוך הצורה העליונה הם עשר מאמרות ואם דורס ואוכל ומכה וצועל כדרכה ושלא כדרכה למלאה תאותו ויצרו שולחים לו נפש טמאה קרבה היא לעמון ומואב וממזר ואז צאים בתשכון ויקס קין ויהרגם והנה העולם שצנה נחרצ וצריך לצנות ע"כ. עוד שם ואם יעשה המצוה שלא בתקנה לא לצד חרפה היא לנו אלא שגרם להציא לעולם נשמות טמאות אכזריות מכעיסות פניו ית' ואין קץ וסוף לעונשו ס' הוזהר אמרו על קין מהאי גופא נחתין נשמתהון דרשיעי חייביא תקיפא רוחא זכאין אינון נדיקא דמשחלפי נשמתהון מההיא גופא קדישא דאתקרי אדם דכליל כולא אחר דעטרין קדישין מתחברין תמן בצרורא דאית כולא ע"כ.

ומיהו מש"כ כג"ק שליט"א דכל העוסק בתורה ובמצוות לש"ש מתקרב להשי"ת והרמב"ם ז"ל כתב שכל אדם יכול להיות כמרע"ה ובפ"ז מתשובה כתב על הצעל תשובה שהוא מודבק בשכינה עכל"ק.

הנה ודאי כי תורת ה' אמת צפיהו הגם כי מהא דכתב הרמב"ם בפ"ז מתשובה אין ראיה לדין דהתם מיירי צמי שנוול בקדושה וחטא ואח"כ שב בתשובה וכמ"ש ר"ת בספר הישר שער העשירי צפי' אחר והוא הנכון כי יש צעלי תשובה אשר לצם נכון כלב הצדיקים ואלה נקראים צדיקים כי בתחלתם ישרים היו ושגו או נזדמן עבירה וגבר עליהם היצר ואח"כ שבו לקדמותם וליושרם ונכפלה צדקתם ועבודתם בעבור החטא אשר עשה ואלה הם הנכבדים המצדיקים כי צדקתם כפלים מצדקת הצדיק אשר לא חטא ועל אלה יש לומר במקום שצב"ת עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד ע"כ. וא"כ י"ל דהכ"ג לענין הצעלי תשובה שכתב הרמב"ם ז"ל אבל אותם שאינם ראויים מצד לידתם מנלן. ובספר הישר שם הוסיף כי מנשה בן חזקיהו עשה תשובה

עושה שמתרחק ממנה הגם שהיה אמה כשרה מ"מ לא יאות
לאדם חשוב להדבק בה ע"ש. ובשו"מ זקן אהרן סימן ס"ה
האריך ג"כ בכגון זה והשיב דמדינא אין לאסור אבל צוה"ק
החמיר מאד בזה ומי יקל ראשו נגדו ע"ש בסופו דברים
צוררים וחמורים.

[ועיין סדרי טהרה ריש סי' רפ"ח ס"ק ז' מ"ש הב"ח
כשיצא מראה ירוק או לבן לפני המורה צעודו לח
לא יורה דבר עד שנתייבש. והט"ז והש"ך חולקים עליו וכ"כ
במנ"י וכתב וגדולה מזו וכתב כחכ"ז סי' מ"ו דאפי' ראה
המורה כשהיא לח והי' לו מראה טהור ואח"כ כשנתייבש
נמצא מראה טמא לא מטמאין לה דאל"כ אין זה דרכי
נועם שהרי עתה מחירה חו הולכת ושומשה עם צעלה
ונתעברה ואח"כ תמצא בקצוות הכתם אדום ותטמאנה והרי
צנה וצן צנה בן הנדה וכי זו דרכי נועם. נראה דדייק צנה
וצן צנה (אף שאין לדייק כ"כ בזה) וכן בשו"מ הרי בשמים
קמא סי' ז"ט העתיק מדברי חכ"ז בלשון הזה הרי צנה
וצן צנה ואם לומר שדוקא כתב כאן א"כ על כל פנים
לבן צנה נמי חששו ולמען האמת דבכח"ז שלפני ליתא רק
צנה ולא זכר מצן צנה. גם החו"ד ריש סי' קפ"ח העתיק
דברי חכ"ז ולא כתב צן צנה ואולי אין לדייק בזה כי לא
נחתו כאן רק לענינא דרכיה דרכי נועם.

ועיין ב"צ דף ק"י ע"א ברש"ש ד"ה אלא היא וכו' שדור
רביעי או דור חמישי הי' פינחס לבת יתרו ולא הי'
קרוב ליתרו כיהונתן בן גרשום ולהכי אהני מה שדבק אהרן
בטובים וכו' ועיין תוס' שם ומשמע דכל הרחוק יותר עדיף
טפי. שוב האיר לי חכם אחד בספר מעבר יצוק מאמר אמרי
נועם פרק כ' שכתב ח"ל, ויזהר לבל יפסל זרעו במחשבה
בלא טהורה ח"ו ואמרו צוהר יתרו שכל הפוסל זרעו אין
מתיישב הפיסול ההוא עד שלשה דורות. ולכן משפחה שנפל
בה איזה פיסול אפי' לא יהי' ממזר כגון בן קדשה או נדה
וכיוצא לא יערצו זרעם בזרעו עד אחר שלשה דורות. ומבואר
לכאורה דס"ל דאחר ג' דורות אול הפיסול אבל עד ג' דורות
לא יערצו זרעם ואין להתחתן בהם ע"ש. ומלאמי צוה"ק פ'
ויקרא (דף י"ד ע"ב) דגר שנתגייר ח"ל. אבל באומות עכו"ם
קשיא למעבר מיניהו וזהמא ואפילו עד ג' דרין וכו' ע"ש,
ועיין מנחת פתים אה"ע סי' ז' דהקפדה ביוחסין עד ג'
דורות, ועיין אב"י א"ח סי' ל'. ומיהו עיין ספר האשכול הל'
גריס שכתב עד ז' דורות או עשרה דורות ובנחל אשכול עד
כ"ד דורות, ועיין בעלי תוס' פ' יתרו ודו"ק בכל זה].

(ט) באות ו' הציא מה שהעיר מעכהדר"ג בנו מהר"ח
שליט"א מדברי הרמב"ם פ"ה מהל' דעות ה"ו
ראוי לו לת"ח שיהיג עצמו וכו' ובה"ה כל הנוהג מנהג זה

ולפטור מהשצועה וכתב הנוב"י ז"ל ע"פ דברי הרא"ש
בתשובה כלל ל"ה סימן א' היכי דאחות המשודכת יאלה מכלל
דפטור החתן מהקנין ומהשצועה משום דלא רצה להשחית את
נחלתו וכתב הנוב"י דח"ו שיקרא השחתת נחלה שיהיה לזרעו
קרוב שהוא רשע אבל עיקר טעמיה דהרא"ש דלעולם ידבק
אדם בטובים ומשה שנשא בת יתרו יאל ממנו יהונתן וכו'
וזה החילוק בין אחות המשודכת ובין אחות אביה שבאחות
המשודכת הקלקול אפשר בה מאבותיה שהיו מקולקלים וא"כ
יש לחוש שגם המשודכת עצמה תהיה מקולקלת וישחית נחלתו
אבל באחות אבי המשודכת אולי הקלקול בא מצד אבות
אבותיהם ובה פסקה הוזהמה ולא תשלוט הוזהמה בהמשודכת
שכבר תחליג דרא.

שוב חילק בין אחות המשודכת לאבי אביו שגרע בזה דכבר
נודע מאמרם (ב"צ ק"י) הראיתם בן פוטי זה שפיטס
אבי אמו וכו' ואבי אמו לאו דוקא אלא אבי אבי אמו או
אבי אם אמו וא"כ לזרע המשודכת הזו נמי יאמרו שפיטס
אבי אמו עגלים וכו'. ואם בפגם לא מצינו שמעשה אחות
האחת מקולקלת תגרום לאחותה שיהיה זרעה פגום אבל בפגם
אבות נודע מה שאמרו רז"ל (שבת דף קמ"ז ע"א) לא פסקה
זוהמא מאבותינו עד ג' דורות אברהם יאל ממנו ישמעאל
יחזק יאל ממנו עשו הרי שזוהמא של תרח גרמה לזרע יחזק
דהיינו עשו שיהא פגום צמעשו א"כ זרע המשודכת הלז ג"כ
יכול להיות פגום מחמת זוהמת אבי אביה שהוא ממש דוגמא
של תרח בזרע יחזק וכו' ומקרא מלא דיבר הכתוב פוקד עון
אבות על בנים וגו' ועל שלשים ועל רבעים וא"כ עון אבי
אבי המשודכת שמור הוא להפרע לזרע המשודכים שהוא דור
רביעי ואף שדרשו חז"ל באוהזים מעשה אבותיהם צדיהם
מ"מ יכול זה המשודך לחוש פן יהיה ח"ו זרע דלא מעלי
ואם לא עון המקולקל הזה לא היה זרעו סובל רק צעון עצמו
ועכשיו יתוסף עליהם עונש חמור עון אבי אבי אמו ואם
הרא"ש קורא נידון ידיה השחתת נחלתו ק"ו עובדא דידן
שהוא השחתת נחלתו על חד חלת בלעז ובפגם ובעונש ע"ש
דבריו הקדושים. [וע"ע שו"ת משנ"ה ח"ט סי' רל"ו].

והנה ציאר לן הנוב"י ז"ל דהיכי דהפגם על האבות גרע
וגרע להשתדך עמה מהפגם על האחות וא"כ צהני
נמי כיון דאבותיהם היו מושחתים וגם כל המשפחה מושחתים
הם והוא נעשה צע"ת ודאי שיש לחוש למי שרוצה לכל
המשפחות האלו וגם בדורות הבאים יש עונש שיכול לסבול
ועי' שו"ת ח"ס א"ע סימן קי"ג שהקיל בדור שלישי ועי'
כ"ס א"ע סימן ק"ד שהציא ג"כ ביהומה שהיתה כשרה
ואמה כשרה וכל משפחת אמה כשרים היו אלא שאבי אביה
המיר דתו ושאל שאל לו צענין זה והשיב לו ג"כ שיפה

שאר העם הוא מנהג ע"ה אבל מ"מ אינם פגומים או יאמר דמזה נכריח דאין הפגם אלא לאותו דור ולא לדורות.

בבב אופן לפענ"ד פשוט דאדרבה מדראו רבותינו הנדיקים האחרונים ז"ל דברי הרמב"ם ואעפ"כ פסקו להתרחק מהם ע"כ דחיוז להתרחק מהם אפילו בזה"ו או מהטעמים שכתבנו או אפשר משום דכל שלא ידענו שהוא מן הפגומים ליכא חיוז יותר לחפש ולבדוק אחריהם וע"ד שאמרו משפחה כיון שנטמעה אבל כל שידענו שהוא מהט"מ ודאי ששייך בזה פסק הפוסקים שאין להתחמק בזה גם בזמן הזה מטעם פגם הנ"ל. ועכ"פ אין מדברי הרמב"ם סתירה אלא אדרבה ראייה לדברינו.

(י) **באות** ז' כתב רמב"ם ק"ו"ל, ועכשיו אטייל קצת בדברי כ"ג במכתבו היקר מש"כ איזו פעמים והט"מ גורם לשכינה שתתחלק מישראל לא מלאכי מצואר ד"ו על הט"מ רק אמרינן בפ' י' יוחסין שאין הקצ"ה משרה שכינתו אלא על משפחות מיוחסות שבישראל והתם מיידי לאפוקי משפחות שמעורב בהן פסול קהל ולא מצעלי ט"מ, ומשמעות הלשון הוא דאם אין המשפחה מיוחסת היינו שמעורב בהם פסולים אין השכינה שורה אפילו על הכשרים שבהם וא"כ בזמנינו שאין לנו כתבי יוחסין (ואפילו אותן יחידים שיש להם כתב יחוס עד דהמע"ה או עד אהרן הכהן אין זה מועיל אלא"כ היו כתבי יחוס גם לכל נשותיהן שנשא) א"כ ח"ו אין השכינה שורה על כלל ישראל אבל באמת איכא הרבה מדרגות בענין השראת השכינה דבאצות תנן שנים שעוסקים בתורה שכינה שרוייה ביניהם וצרכות ד"ו ילפינן דבעשרה מתפללין שכינה שרויה ביניהם ומשנינן דבצי עשרה שכינה קדמה ואמי וציצמות פרק הערל אמרינן שאין השכינה שורה על פחות משני אלפים ושני רבבות והנה הטעם דכל דבר שצדקדושה אינו בפחות מעשרה הוא משום דכל צי עשרה שכינתא שרי ואטו אנשים שאינן מיוחסים משפחה שאמרו עליהן שאין הקצ"ה משרה שכינתו עליהם היעלה על הדעת שהם אינם מצטרפין לעשרה וכן צבן הנדה שמצואר בזה"ק פרשת שמות שהציא כ"ג דכלל אתר דאולינן אדחי שכינה מקמי"י ובסנהדרין אמרינן דדיין שדן שלא כדין גורם לשכינה שתתחלק מישראל אטו כל הני לא מצטרפי למנין עשרה ובע"כ שיש הרבה ענייני שכינתא שריא והוא מהנסתרות לה' אלקינו ית"ש ובודאי כל העוסק בתורה וצמנות לש"ש מתקרב להשי"ת והרמב"ם ז"ל כתב שכל אדם יכול להיות כמרע"ה ובפ"ו מתשובה כתב על הבעל תשובה שהוא מודבק בשכינה, עכ"ל.

ולפענ"ד לפי שיטת כג"ק שליט"א גדולה מזו יש להקשות מגר שנתגייר וממור וכל פסולי קהל דודאי מצטרפו למנין ואינו ראוי שתשרה עליהם שכינה. אמנם נראה

לא די שקדש נפשו וטהר עמלו ותקן דעותיו אלא שאם היו לו צנים יהיו נאים ביישנים ראויין לחכמה וחסידות וכל הנוהג צמנהגות שאר העם ההולכים בחשך יהיו לו צנים כמו אותם העם עכ"ל ומצואר על קצת מהט"מ שזה מנהג שאר העם כלומר רוב הנצור וע"ש בלח"מ עכ"ל. ולפענ"ד נראה פשוט דודאי יש גם בשאר העם שאינם עוצרים על ט"מ כי בגמרא אמרו סתם וברותי מכס וגו' ואין זה ענין לת"ח דוקא וכמ"ש באמת הקשה הלח"מ שם. ולכן לולי דמסתפינא הו"א לשון הרמב"ם שכתב כל הנוהג מנהג זה ולשון כל הנוהג ז"צ דהי"ל הנוהג מנהג זה דהרי קאי לת"ח דוקא ולא אכולי עולמא גם סיים וכל הנוהג צמנהגות שאר העם ההולכים בחשך יהיו לו צנים כמו אותם העם ויש לדייק דהי"ל וכל הנוהג צמנהגות שאר העם יהיו לו צנים כמותם וההולכים בחשך למה וגם יהיו לו צנים כמו אותם העם הי"ל יהיו לו צנים כמו שאר העם או כמותם. ולכן לולא דמסתפינא נלפענ"ד דכונת הרמב"ם נמי דהני מנהגי שייכי גם בכל העם ולאו דוקא בת"ח ולכן לאחר שכתב ראוי לו לת"ח (בה"ד) כתב כל הנוהג מנהג זה היינו ת"ח ושאין ת"ח שהם המוני העם מ"מ נוהגין בפרישות וכל הנוהג צמנהגות שאר העם ההולכים בחשך כלומר שאינו נוהג צמנהג ת"ח ורוב העם שהולכין צמנהג כשר אלא הולכין צמנהגות שאר העם ההולכים בחשך יהיו לו צנים כמו אותם העם כלומר העם ההולכים בחשך אבל אינם כל שאר העם שאינם ת"ח שנאמר כולם הולכים בחשך. ועכ"פ גם דברי הלח"מ מורין דגם שאר העם נוהרין באלו כיון דהלכה הוא.

וקצת ז"ע לשון הרמב"ם ז"ל שכתב כל הנוהג וכן לשון ראוי לת"ח שיהיה עמלו צדקדושה ולא יהיו שניהם שבורים ולא יאנוס אותה וכו' הלכה ה' כל הנוהג מנהג זה באמת למה כתב זה ענין מנהג שראוי לת"ח לנהוג והלא הני הלכתא נינהו ואסור הוא ולאו צמנהגא תליא מילתא וז"ע.

איברא לדעת ידי"נ בנו הגר"ח שליט"א תקשה כיון דבזמן הרמב"ם כבר היו ח"ו רוב ישראל פגומים מפגם הזה א"כ כ"ש בזמן הרמ"א והרש"ל מאות שנים אחרי הרמב"ם והדורות מתמעטים והולכין כ"ש דכולהו הוי פגומים ובפרט לפי חשבון מעב"ק הדר"ג שליט"א וא"כ למה פסקו הד"מ והרש"ל והבי"ש וכל האחרונים דפגומים הם ויש להתרחק מהם כיון שבזמנם כבר לא היה צמנא מיוחסים ולא היה להם לפסוק דבר שאינו צמנאיות כבר בזמנם ואם כן כיון דמצינו דהד"מ והרש"ל וכל האחרונים פסקו שלא להתחמק בזה ז"ל או דבאמת אין הפירוש בהרמב"ם שרובם ח"ו פגומים הם ומנהג ת"ח אינו אלא להזהר ביותר ומנהג

וודאי דגם גרים כשרים הם לצא צקהל עם כל זה אמרו ז"ל (צרכות ח' ע"ב) אמר להו רבא לצני' אל תשבו על מטת ארמית ואיכא דאמרו דלא תנסבי גיורתא וצחקו"ז קדושים תס"ט ציומוי דמלכא משיחא לא יהא פסולת בישראל ומאן פסולת אינון גרים, ובגרים תחת כנפי השכינה כתיב ולא על כנפי ומעלין בקודש ואין מורידין, ואותה השראת השכינה הראויה לצני' המיוחסין לעולם לא יגיעו לה, ואפילו לתפילת נדיקים גמורים אמרו (יבמות ס"ד) אינה דומה תפלת נדיק בן נדיק לתפלת נדיק בן רשע. עכ"פ ודאי מצינו כזה וכמ"ש במכתיב הקודש צוערי עם ר' יוחנן וכן מצינו ציבנות מ"ה ע"א ההוא דאתא לקמיה דרב א"ל עו"כ ועבד הבא על בת ישראל מהו א"ל הולד כשר א"ל הב לי ברתך לא יהיבנא וא"ל שימי בר חייל לרב אמרי אינשי גמלא במדי וכו' א"ל אי ניהוי כיהושע בן נון לא יהיבנא ליה ברתא וכו' לא הוה קאזיל מקמיה יהיב ציה עיניה ושכיב ואף רב מתנה מורה בה להיחירא ואף רב יהודה מורה בה להיחירא דכי אתא לקמיה דרב יהודה א"ל או גלי או נסיב בת מינך וכו' וכו' אתא לקמיה דרבא א"ל או גלי או נסיב בת מינך ופירש"י זיל איטמר לך במקום שלא יכירוך ושא בת ישראל שאילו יכירוך לא יתנוה לך ובתוס' שם הקשו זיל איטמר וישיאוך מיוחסת וא"ת והא צעי ראייה א"ל התם כר"מ אבל חכמים אומרים כל משפחות בחזקת כשרות הם עומדות ועוד ח' דהתם להשיא בתו לכהן. והנה בין לחי' הראשון ובין לחי' שני עכ"פ כל שיודעים שיש בו פגם לא יתנו לו אשה ומבואר דאפילו אי לא נריך לצדוק בחר יחוס משפחה מ"מ היכי דידעינן שהוא פגום ודאי דלא יהבו ליה אשה וא"כ הכ"נ לענין הני פגומים אפילו אי נימא דאין נריך לחוש כשנושא אשה בסתם או כשלוקח בחור לבתו אלא כל משפחות בחזקת כשרות אבל היכא דידוע ליה הרי מפורש דלא היו יחזי ליה.

(יב) ועל דבר החשבון ממילאנים אמהות שיש להסתפק בהם שכתב בג"ק. הנה באמת שהדבר כן הוא האמנם יאמר בג"ק לדנפשי' לפי מה שכג"ק כתב הרי כבר צימי הרמב"ם רוב המון עם לא היו מזהרים בזה וא"כ הדבר הזה של החשבון הנ"ל גם צומניהם היה וא"כ כ"ש צימי הרמב"ם והרש"ל ואפ"ו והצ"ח שהיו מאות שנים אחריהם ודאי שהיו הרבה הרבה יותר מליונים ספקות וא"כ תקשה לן למה כתבו הד"מ והצ"ח והש"ס וכל האחרונים האזי הלכתא דפגומים הם שלא להתערב בהם והלא לפי השיטה דרוב המון כבר צימי הרמב"ם או קודם לכן דהרי גם צומן התנאים רוב ההמון היו ע"ה א"כ מאז ועד צימי הצ"ח ודאי היו החשבונות האלו וישנם כמה מילאנים או צילאנים הורים צינתיים דישנם שם יותר ממאה דורות ועכ"ל. או כמ"ש לעיל אות ט' דבאמת רוב ההמון לא נתעברו נשותיהם מצני

לפי מה שאמרו סוטה ג' ע"ב ואמר רב חסדא מתחלה קודם שחטאו ישראל הייתה שכינה שורה עם כל אחד ואחד שנאמר כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחניך כיון שחטאו נסתלקה שכינה מהם שנאמר ולא יראה לך ערות דבר ושב מאחריך ופירש"י קודם שחטאו ישראל בעריות עם כל אחד ואחד צדיקו, נסתלקה מהם, מלבד לציהם דאינו יכול לראות בעצירות שצדיקו, אבל צדיקו"נ השראת השכינה היא על הצבור שקדמה צדיקו"נ ועי' סוטה דף מ"ב שם ד' כמות אין מקבלים פני השכינה וצוהר וחי רי"ט ב' דלא חמי אפי שכינתא וציד רמה כת לנים אע"פ שיש צידס תורה ומע"ט ויש להם חלק לעוה"ב אינם מקבלים פני השכינה להסתכל באספקלריא המאירה וכו' וע"כ נראה החילוק בין יחיד לצבור ולכן דבר שצקדושה שבעשרה מטטרפין ואפשר דמה"ט צי עשרה שכינה קדמה ואחי ולכאורה הקדימה היא קודם כולם ולמה ולהנ"ל י"ל דשריית השכינה על צי עשרה והו"ל רק עמו צבית שאם יש מי שאינו ראוי להשראת השכינה הו"ל עמו צבית ולא עליו ועי' יומא נ"ו א"ל ההוא מינאה לר' חנינא השתא ברי טמאין אתון דכתיב (איכה א') טומאתה בשוליה א"ל תא חזי מאי כתיב בזה (ויקרא ט"ו) השוכן אתם בתוך טומאותם אפילו בזמן שהם טמאים שכינה עמהם ופי' מהרש"א שאינו פורש לגמרי אלא כפורש מאשתו נדה דדר עמה צבית אחד כן הקצ"ה שוכן אתנו גם עתה בגלות כמ"ש אנכי צברה ע"כ וא"כ הכ"נ לענין יצירוף לצבור ודאי מטטרפין אף דאין ראויין להשראת השכינה מנד עצמם.

ובתוספת יבמות דף מ"ז ע"ב ד"ה קשים גרים לישראל כספחת פי' וז"ל ועוד י"ל דקשים גרים לישראל לפי שמתערבין בהם ואין שכינה שורה אלא על משפחות המיוחסות שבישראל. והנה פשוט דגר מזה לאזהבו ולקרבו והתורה נותה עליו בכל מיני ציווי מ"ח פעמים בתורה לקרב שלא להונות אותו עם כל זה לענין שידוכין אין להתערב בהם דפשוט שאם מתערבין עמהם אין השכינה שורה על המשפחה זו ולכן קשים הם לישראל כספחת וא"כ צהני צני ט"מ נמי י"ל כמו הגרים שהשכינה אינה שורה עליהם ופשוט דבגרים אין נפ"מ אם הוא גר נדק ושומר הכל ואפ"ה אין להתערב עמהם ואפילו צומן הזה ולא אמרינן כיון דממילא נתערבו כמה גרים צומן הזמן אין נפ"מ ומותר הכל דודאי מי שהוא ממשפחה מיוחסת חס ל' להשתדך עם גר. וכ"כ תוס' נדה י"ג ע"ב ומעכצים הגאולה.

(יא) **ובידיהו** ודאי דברי בג"ק שליט"א אמת ויציב שהוא מהנסתרות לה' אלקינו ויש בזה כמה וכמה מיני השראת השכינה מ"מ פשוט דדברי חז"ל אמת דמהני ט"מ או בן נדה עכ"פ לדעת הצוהר גורם לשכינה שתסתלק

בני מדינתו בני פולין לבני פולין וכו' מ"מ איכא מייעוטא שמתחתנים עם שאר מדינות והרי אם רק אחד מרצות הוריו של שמעון התחתן עם אחד מאשכנזי כזר נחוסף לו ע"י זה הרצה רצות הורים והורי הורים וכפי האומר הנראה מסתבר שיש לכ"א מיליאני אצות ואמהות כשנצטע עד לחמישים דורות למפרע, עכל"ק.

ודאי כי קושיא קשה כצדק היא שהקשה אדם קשה כצדק מ"מ לפענ"ד י"ל, חדא דכל אחד צעמנו כל זמן שלא נתברר לו שח"ו יש בו פסול הרי מוחזק כבשרות ואסור לו להתחתן עם מי שיש בו פסול יוחסין בודאי ואין אחוקת כשרות סמכין והרי במצרים נמי שדברו על בני צממוס שלטו בנשותיהם לא כ"ש וזא הקצ"ה והטיל שמו בשמותיהם והעיד עליהם שהיו קדושים הרי דאף שהיו כמה וכמה מיליאנים שמה וצעונ"ה גם עדו ע"ז ואפ"ה התורה העידה עליהם שכולם קדושים היו.

ולבאור האין היה זה צממאות וע"כ שלענין זה הקצ"ה שמרס ביותר או אפשר שאחרים מתו בג' ימי אפילה אותם שלא שמרו בקדושה וכמו שאמרו לענין ממזר דלא ידוע שאינו חי והכ"נ אפשר דהקצ"ה צרוב רחמיו מברר מצנ"י המורדים והפושעים בכל דור ודור וממילא לא נשארים לאחר זמן רק הכשרים והראוים. וכמ"ס בגמרא יצמות ע"ח ע"כ אמר ר"ל ממזרת לאחר עשרה דורות מותרת שאלו את ר' אליעזר ממזרת לאחר עשרה דרי מהו אמר להם מי יתן לי דור שלישי ואטהרנה ופריך אלמא קסבר ממזר לא חי והא אכן תנן ממזרין אסורין ואיסורין איסור עולם ואמר ר' זירא לדידי מפרשתא לי מיינה דרצ יהודה ידיע חי דלא ידיע לא חי ידיע ולא ידיע עד תלתא דרי חי טפי לא חי והכ"נ אפשר דמסבב כל הסיבות רוצה בטהרתן של ישראל ומצדד כפרך כסף שלא ישארו רק הכשרים שבהם.

שנית י"ל כמו בשאר איסורים דכל שנתוסף היתר קליש איסורי עד שאין לחוש כלל יש לומר הכ"נ לענין זה שאם ח"ו צאמת אחד מיני אלף אלפי אלפים או מיליאנים או מיליארים היה אחד מהם מצנ"י מדות לכשתעבר אח"כ בכמה אלפים ומיליאנים האי איסורא נמי אקליש קליש עד למשהו שלית צי איסורא עוד. וא"כ אומר אני לדאדצה המספר הגדול מעלה הוא שצטל בכל המספר הזה. וכמו שמצאנו צאמת לענין גר דכל זמן שלא נשאו מישראל לא מקרי קהל ואם נשאו מישראל טיהרו וכל שרחוק יותר נטהר יותר. וכן הדין אפילו לאלמנת עיסה או אפילו לספק ממזר שנתערב שמתוהים לבא בקהל ומ"מ ודאי שאסור לשדך עמהם אם ידוע מי הוא. ומדברי רבותינו הנדיקים הגו"ז והח"ס והכ"ס הג"ל היה נראה קצת דלאחר ג' דורות עכ"פ טיהרו, הגם

ט"מ ואף שאפשר שלפעמים באו על נשותיהם כך מ"מ לומר דנתעברו כך ושה העיבור נתערב אח"כ דוקא ציינו לא חיישי למיעוט כזה וצטל הוא או שנאמר דס"ל דהאיסור אינו נמשך לדורות ורק לאותו הדור ודלא כהרוקח או שנאמר דכל מה שאפשר עצדין והיכי דידעי' שהוא מט"מ לא יהבי' לי' וכהא דיצמות או גלי או נסיב בת מינך ואם יגלה ולא יכירוהו הכ"נ דיתנו לו אשה כשרה כיון דאין מכירין בו אבל היכא דידעינן בו לא יהבינן. עכ"פ הרי כתבו הפוסקים הלכה ברורה הרמ"א והרש"ל והצ"ח והאפ"ז ובספר עזי ארזים ושאר אחרונים דהפגם שלהם שראוי להרחיק מהם ולהם נמי היה החשבון שלנו ועכ"ל שלא ס"ל כן א"כ אין לנו מקום לחלוק עליהם לפענ"ד כי לא מצנו שום שינוי בעולם לענין הט"מ מומניהם לזמנינו וכמו שגם כג"ק שליט"א לא חילק בהם כלל.

באות י"א הביא רמז דרשת חז"ל כי מכס המורדים והפושעים עם הד' תצות עולה בג' אסנת משגע"ח ש"י וצחי' כתצתי דלכן נקראת אשת יוסף אסנת לפ"מ דמפורש במדרש דהיא היתה בת דינה שנאנסה משכס ונולדה מביאה זו וקראו אותה אסנת לרמוז עליה בשמה וכדדייק ר"מ בשמא ולכן כשרצה יעקב לברכס נסתלקה ממנו שכינה עד שהתפלל עליהם יוסף והארכתי דבר צמק"א.

(יג) **באות** י"ב כ' כ"ג ח"ל, ואכתוב החשבון שכתצתי באות צ' וצאמת כי לענ"ד הדברים מיותרים ודאי כי הכל גלוי וידוע להדר"ג שליט"א מ"מ לשלמות המכתב הנני כותב ידוע כי כשמכפילים המספר עד עשרה פעמים עולה יותר מאלף כגון אחד, שנים, ד', ח', ט', ל"ב, ס"ד, קכ"ח, רנ"ו, תקי"ב, אלף כ"ד, וכשחוזרים וכופלין עוד עשרה פעמים עולה מיליאן היינו שהאלף הוכפל לאלף וכשכופלים פ"ג עולה מיליארד שהמיליאן נעשה אלף מיליאן וכשכופלין פעם רביעי נעשה מיליאן מיליארד ופעם חמישי מיליארד מיליארד.

והנה אדם זה כגון שמעון שאנו דנים עליו יש לו שני הורים וכל אחד מהם יש לו שני הורים הרי ארבע וכל אחד מד' הוריו הרי כאן שמונה וכן הלאה ויוצא שעד חמישים דורות למפרע אפשר שלאדם אחד היו מיליארד מיליארדן אצות ואמהות. מיהו דכ"א כשכל אחד מתחתן ברחוקים אבל כשמתחתנים זה עם זה היינו עם מי שכבר הוא אחד מהוריו של זה ואינו נכפל כלל ואפילו יכול חוג מצומצם להשמר שלא להתחתן אלא בינם לבין עצמם ואז יהיה מספר הוריו לאחר חמישים דורות רק רצות וכיו"ב אבל מ"מ אחר שהותרו השבטין לבא צ"ז הולכין ומתחתנים לכל הנדדים ואלו כנהוג שכל מדינה מתחתנים בעיקר עם

יש למי לשאול. עכ"פ יהא כבודו מחול אם אין אני משיב על כל דבריו כי יותר ממה שהעגל רוצה להניק הפרה רוצה להניקו אמנם אין הז"א.

יבדי שלא תהא ציאה ריקנית אכתוב קצת בדבר שאלמו אי יש לחוש מלשדך בצעלי תשובה בני נדה וכיוצא בהם מטעם חשש ממורות או שתוקי ואסופי כיון שזמן האחרון נתרצו הגיטין ואכלס רובם ע"י ערכאות ר"ל וממילא יש לשאול אי יש לחוש להם משום חשש ממורות וזיין לשו"ת זקן אהרן ח"א סימן ס"ה.

והנה מלד איסור נדה כבר כתבנו דמדינא דגמרא אין על בן או בת הנדה איסור חיתון ואפילו מדרבנן כשר אפילו לכהונה כמבואר להדיא בגמרא יצמות דף ס' וקידושין דף ע' דאין חלל מחייבי נדה וכו"ה בש"ע ח"ע סימן ד' דהבא מן הנדה אינו ממזר אפילו מדרבנן ואע"ג דכתב הרמב"ם ז"ל דבן הנדה פגום מיהא הוה ע"כ כונתו שהוא פגום ומקולקל במדות וכמ"ס הח"מ וצ"ש ח"ע סימן ד' הנ"ל סק"ד בשם תשו' הרא"ש ומהרש"ל וד"מ ושאר הפוסקים ועי' זוה"ק פרשת שמות, אבל איסור ליכא ועי' עני ארוז מש"כ בדברי הרמב"ם וצטעמו וצחי' כתבתי ג"כ טעם.

גם משום ממורות לפענ"ד אין לחוש דהגם שהרצה מהם מגרשים נשותיהם בערכאות של עכו"ם צעו"ה וחזרו ונשאו על סמך אותו הכתב של ערכאות אשר קוראים לו (דיווארס זלע"ז) ונמלאו צניהם ממזרים ר"ל והגם דלזלינן בתר רוצא ורוב מהם לא גירשו נשותיהם מ"מ מיעוט המצוי הוא צניהם וכ"ש צומנינו כידוע עי' כתובות ט"ו באלמנת עיסה דהתם רק ספק חלל שנתערבה וכ"ש דדיקן שודאי הרצה נתערבו צניהם מאלו וצקידושין ע"ג ע"א אמר רבא דבר תורה שתוקי כשר ואסופי כשר ומעלה עשו ציוחסין דמדרבנן מיהו אסור אפילו ספק ממזר ועי' רש"א שם וצריטצ"א צפי' הא שמעתתא והפנ"י פי' שם בדברי הרשב"א והריטצ"א דמיירי שראוה נכנסת בחצר שיש שם כשרים ופסולים ע"ש והדבר תמוה דאטו משום דנכנסה בחצר נעשתה קצוב ולולי דבריו הקדושים נראה דמיירי שראוה נכנסת וזינתה עם פסול וכמ"ס להדיא הרשב"א ז"ל שם ומה דקשה להפנ"י דא"כ ליכא ספיקא כיון שראוהו, לולא דבריו הקדושים אכתי איכא ספיקא דהרי צמה שראוה שזינתה עם פסול לה מ"מ יש לומר כמו שזינתה עם זה זינתה נמי עם אחרים ורוב כשרים אכלה ולולי שהפסול הזה היה במקום קצוב הו"א כיון דרוב כשרים אכלה הולד כשר דלזלינן בתר רוצא וכמו ברוב בעילות אחר הצעל קמ"ל כיון דראוה מונה עם פסול והלכה אכלו הו"ל קצוב וכל קצוב כמחנה על מחנה דו"ק כי קרמתי מאד. ועי' ש"ס שמעתא ח' פ"א.

דמדברי הנוצ"י משמע דגם בדור רביעי אכתי איכא עונש ועכ"פ כל שירחק יותר קליש יותר וספיר אין לנו לחוש להם.

עוד נראה לפמ"ש כבר דהגם דבני ט"מ נמנאים מ"מ ע"פ הרוב אינם נמנאים דאפילו נימא דבא עליה בשעת שכרות וכיוצא בו אבל שדוקא אז תתעבר באותה מעשה אינו שכיח כל כך ולא הוי אלא מיעוטא דמיעוטא אכל שומרי התורה אפילו ע"ה לפענ"ד. ואפילו את"ל שלפעמים בא עליה כך שמא לא נתעברה ואת"ל נתעברה שמא הפילה ואת"ל לא הפילה וילדה ולד של קיימא שמא מת קודם שנשא אשה ואת"ל נשא אשה שמא לא הוליד צנים ואת"ל הוליד שמא לא נתערבו צינינו, ולמיעוטא דמיעוטא לא חיישין וצטלים הם אבל מה שעיינו ראו ורבותינו אסרו לא ידעמי מקום להתיר.

הנה באמת הארכתי בדברים פשוטים אינם ראויין לעלות על שלחן מלכים, אמנם ענותותו דמר הדרגכ"ק שליט"א הרשני ולכן הרהצתי בנפשי להעיר בתשובתו הצהירה היקר לי מאד מאד ואמין לי כי לא ח"ו מחמת רמות רוחא כתבתי מה שכתבתי רק למען קדושת עם קודש ויחוס משפחותיהם ואין אליהו בא לרחק המשפחות שנתערבו כבר אבל לפענ"ד ח"ו לעבור בשאט נפש על מה שמפורש בש"ע שאין להתערב בהם כמבואר צד"מ וצ"ש"ש וכלל האחרונים ז"ל ואם ילכו ויטמרו במקום שאין מכירין אותן וישאו נזות ישראל ישאו אבל במקום שמכירין אותן לפענ"ד אין לזוז מפסק הש"ע והפוסקים שפסקו שאין לדבק בהם.

ובזה הנני אחזה קידה ידי"צ הנאמן קשור באהבתו וצדקת קדושתו אנא עבדא דקב"ה דסגידנא קמיה דיקר אורייתא ולומדיה המתפלל בכל יום פעמים, לבד מצהרים, לאריכות ימים ושנות חיים, דשן ורענן בכפלי כפלים, למעכב"ק והגלוים עליהם, עדי יבא ינון ולו יקחת עמים לירושלים, העמוס והטרוד בעבודת הקודש, דושכג"ק בלב ונפש

בנשח הקמן

סימן ריד

אי יש חשש ממורות בבעלי תשובה
שחוזרים בתשובה

ג' חדש אייר התשל"ו בני יצו"א

מע"כ ידידי היקר מאד נעלה הרה"ג וו"ח נו"נ כש"ת מוה"ד... ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשכ"ת צידידות, קצבתי מכתביו תכופים זה אחר זה ובאמת כי צר לי מאד אשר מעכ"ת מטריח עצמו כ"כ ואני אין צידי די להשיב בכל פעם כי כבר כתבתי למעכ"ת כי לאו צעל מלחכה אחת אני ואני מוכרח להשיב לאותם שאין להם ענה. וצירושלים צ"ה אחו החרש והמסגר

אם נאסרם יהיה זה חומרא גדולה לאסור הצנים מלבד בקהל סמכין צהם להקל וכה"ג שמעתי איש מפי איש שהגה"ק מהרי"א הענקין ז"ל שהחמיר מאד בנשואי אורחים שלא להחיר בשום אופן בלי גט מ"מ בעצמו פסק הלכה למעשה להחיר לצניהם באופן כזה מטעם שלא להחמיר לצנים מלבד בקהל וסמכין בזה אפוסקים דלא הוא קידושין כלל.

ובבמה שכתבתי יש ליטב עוד דלא תקשה כיון דהני נוהגין בפריצות יתירה א"כ אפילו בסתם ילידיהם יש לפקפק שמה הוא להו ממזרים ועכ"פ ספק ממזרים ועי' גמרא מגילה י"ב איהו בקרי ואיתמא בצוניה ובהולין י"ג שחיטת מין לעו"כ וי"א אף בניו ממזרין ות"ק אשתו לא מפקרי וצו"ת מהר"ם ז"ל סימן תתרכ"ב הסכימו שם כמה גדולים דלא מפקרי נשיהו ואם זינתה ממילא אמרינן רוב בעילות הולכין אחר הבעל. אלא דלכאורה כיון דיש מיעוט מזנות ומיעוט מגרשות סמוך מיעוטא דמזנות למגרשת והו"ל מחצה על מחצה ובמקום אחר אמרתי דנראה לכאורה אפילו לפי מאי דקיי"ל דרוב בעילות הולכין אחר הבעל ומיהו בזונה מפורסמת לא אמרינן כן ועי' שלהי גיטין רוחצת עם בני אדם ס"ד זונה היא ופירש"י וחי"ב לגרשה וא"כ פרוצות הרוצחות עם אנשים זונות הן ועי' פסחים פ"ז ע"ב א"ל הקצ"ה ומה אמה שאשתך זונה ובניך בני זונות ואין אמה יודע אם שלך הם או של אחרים הם כך ועי' סוטה כ"ז ע"א צעי רב עמרם היתה פרוצה ביותר מהו וכו' תיקו. והרמב"ם פט"ו מא"צ ובש"ע א"ע סימן ד' סט"ו פסקו דחוששין להם ולא אולינן בתר רוב ועי' מהרש"ל פי' הא דפסחים באשת הושע שהיה זקן ולכן לא אמרינן רוב בעילות אחר הבעל ועי' הגהות ר"ח סוטה הנ"ל שהעיר מגמרא פסחים ובש"ת ח"ס ז"ל א"ח סימן ר"ח העיר לו דנעלמה ממנו ש"ס פסחים ומרן הח"ס כתב שם דבהושע היתה זקן וגם פרוצה אבל פרוצה לחוד או זקן לחוד לא וכוונתו לפי שהביא שם דעת צה"ג ז"ל צה"ל מילה הוצא צה"ס פרק יש נוהלין ובצ"ש סימן ד' סקכ"ו דאפילו פרוצה ביותר לא חיישינן ועי' ח"ס א"ע סימן י"ג ובמנחה חריצה סוטה הנ"ל ובסמ"ג ל"ת קי"ו כתב מפקרת עצמה לכל לכתחילה זו היא פרוצה ביותר ובש"ת מהר"י צרונא סימן ס"ו כתב דאיכא עדי כיעור ופרוצה צפרהסיא בגיפוף ונישוק וביחוד ואיכא רגל"ד ובהני ודאי איכא פרוצות נישוק וכוונא בזה שאין להם בזה איסור ולפמ"ש אין בזה שום חשש.

ובש"ס סוטה כ"ז מחלוקת ר"י ושמאל ר"י אומר לעולם ישא אדם בת דומה ולא ישא דומה ושמאל אומר ישא דומה ולא ישא בת דומה וקיי"ל כר"י והטעם דרוב בעילות תולין בצעל ואפילו באו עדים שזנתה צניה כשרים עי'

ובמיהו נראה דקלקלתם הוא תקנתם, דכבר כתבתי במקום אחר דאין לחשוש לזה משום דכמו דהגירושין אינם גירושין כן הקידושין שלהם אינם קידושין וממילא לא הוא א"א בכלל אלא כעין פלגש או פנוי הצא על הפנויה המיוחדת לו. הגם כי פלפלו רבותינו הצדיקים האחרונים ז"ל אי יש להחיר לינשא לאשה כזו בלי גט והרצה מהם מחמירים בזה ועי' פי' איצרא סי' ג' להגרי"א הענקין ז"ל ובש"ת מהר"ם ש"ק א"ע סימן כ"א ורמ"א א"ע סימן כ"ו ועי' ז"פ ח"א סימן כ"ו דמה שדרים יחד כדרך איש ואשתו הוא גדר אישות אלא דס"ל דגם זה לא צריך להיות כגיטין שלנו ועי' תה"ד סי' כ"ט דבמזמר ומזמרת ל"ש חזקה אין אדם עצב"ז וכ"כ הרדב"ז סימן תשנ"ו ועי' בעל העקדה פרשת תלך מה ששאל אותו חכם מחכמי הגוים ובש"ע א"ע סימן מ"ד ס"ט נחלקו הפוסקים אי קידושי מומר ומחלל שבת צפרהסיא הוא קידושין גמורין ומהר"ם מיינן כתב דלא תפסו בזה קידושין רק מדרבנן ע"ש סי' י"ב ושכן דעת הר"ח א"ו ור' טוביה וכ"כ המהרשד"ם א"ע סימן מ"ד. וגדולה מזו הביא הברכ"י א"ע סי' ד' אות י"ד בשם מהריק"ש שהביא מחשו' מהר"ם סימן נ"ו בשם המרדכי דהנבעלת למומר כנבעלת לעכו"ם וקנאין פוגעין בו והריק"ש הניחו בצ"ע דאע"פ שחטא ישראל הוא ועי' ירושלמי פ"ד דשקלים ה"ד הרי מומרים ובת"כ ר"פ ויקרא אדם לרצות את הגרים מכס להוציא את המומרים וכו' ובש"ת מהרש"ם ח"ב סימן ק"ו האריך בדבר וסיים כיון דרוב הפוסקים ס"ל דקדושי מומר מה"ת א"א להקל מטעם זה לצד אלא שהאריך בדבר כיון שהעדים צעת הקדושין היו רשעים מחללי שבת ועוברים על כל עבירות והרב המסדר קידושין הוא רעפארמער ממילא קידושיהם לאו קידושין נינהו.

ורפ"י אומר אני דאפילו למ"ד דלריכין גט אבל מ"מ היכא דלא קבלו גט הצנים הנולדים אחריהם יש להכשיר בקהל היכא דהקידושין היו ע"י פסולי עדות דליכא כאן עדי קידושין ולא הוא קידושין כלל ומה שדר עמה אח"כ לא הוא לשם קידושין אלא אדעת ראשונה הוא גר כמבואר בסוף הכותב ובכמה דוכתי דכל דקידש אשה כי קא בעל אדעתא דקידושין ראשונים בעל ועי' כתובות דף ע"ג אדם יודע שאין קידושין תופסין בפמשו"פ ועי' א"ע סימן ל"א ס"ד וס"ט וכ"ש שהם חושבין שקידושיהן קידושין הם ודאי אדעתא דקידושין הראשונים בעל וליכא כאן איסור קידושין משום שדרים יחד אפילו להמחמירים לפענ"ד וכ"ש לדעת השג"א הוצא צ"א סי' מ"צ בא"ע שכתב דהחזקה דאין אדם עצב"ז רק בדורות הראשונים שהיו נוהגים לקדש צביאה נאמרה ולא בזמנינו. ועי' דעת סופר א"ע סי' י"ד וכ"ש הם הרעפארמער באמעריקא שהם יותר גרועים מאותן שציראפף. ועכ"פ הכא

תקנה להלקותם ולהכניסם כמו שפירשנו בשאלות הראשונות ואם צנייהם הם אין להם תקנה לעולם עכ"ל הגאון ז"ל הוצא בשו"ת הרדב"ז סימן תשנ"ו.

ולבאור נראה מדברי הגאון דלא התיר אלא אצותיהם לחזור אצל על צנייהם גזר אומר שלא לקבלם ואין להם תקנה לעולם. ומיהו ראיתי לרבינו הרדב"ז ז"ל שם שפירש דברי הגאון שאותן המינין הרשעים היו מקדשין נשותיהן ע"י ישראל ולא כותבין גט אצל אם היו מקדשין ע"פ עדים שלהם שהם פסולין או לא היו מקדשין כלל אין כאן חשש א"נ שאצותיהם היו אותם שפקרו כפי מה שנראה מהמשוזה ונמצאו נשותיהן כדין וכהלכה ולא היו מגרשים בגט אחר שפקרו ותנשא לאחר והצנים ממזרים אצל בקראין שהם המינים הבלתי משונים היו נושאים נשים צעדיהם ולכן לא היו צנייהם ממזרים א"נ שהיו מגרשין נשותיהן צעדים שלנו הכשרים ולפיכך אין לחוש להם לא"א ובשאר עריות נוהרים הם וז"ב עכ"ל הרדב"ז ז"ל.

הרי מפורש דהיתר הוא משום דהם לא קדשו אלא צעדיהם או גירשו צעדים שלנו וא"כ בדין נמי כיון דהם מקדשים צעדיהם ובהרצ המקדש שלהם א"כ אף שמגרשין כן כבלעו כן פלטו דאין כאן קידושין כלל והגם שיש לחלק קצת דהכי נמי הרעפארמער הראשונים ודאי נשאו נשים ע"י עדים דידן ואח"כ פקרו וגרשו בשלהם וגם כעת ישנם הרבה שנושאים נשים דת ודין וכגון שההורים הם שומרי תורה והצנים הם משלהם מ"מ החתונה עושים אצל רב ארתאדכסי כידוע אצל כמה ואח"כ הם נפרדים זה מזה בלי גט ואז ודאי כבר איכא חשש ממזרות ובהא גס הרדב"ז ז"ל מודה מ"מ לפענ"ד כיון דהרוב אינו כן אלא נושאים ע"י הראצי שלהם ובעדות שלהם ועל כל אחד מהם ששז אנו דנים שמה פסול הוא אמרינן דמרוז הוא דקאמי דאין צו חשש פסול זה. [וע"ע שו"ת משנ"ה חלק ט"ו סימן נ"ט].

עוד אחת יש להסתפק שצנו"ה הרבה מהם נושאים נשים נכריות ולפעמים אינם מתגיירים כלל ולפעמים מתגיירים אצל אצל הרעפארמער ראצי שלהם שגירותם אינו גרות כלל לכ"ע ובאם היתה בת ישראל שנשאת לעכו"ם אחמי הו"ל בכלל נכרי, ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר כמבואר ביצמות כסחם משנה קידושין דף ס"ו ועי' תוס' יצמות ט"ז ע"ב ד"ה קסבר ועי' ש"ע הנ"ל סימן ד' אצל אם היה בן ישראל שנשא נכרית הולד לכ"ע עכו"ם הוא והוא נכרי לכ"ע וכיון שנתערבו הרבה מהם מה יעשו וי"ל דמהא נמי עכ"פ איכא תקנה שיטבול אותם במקוה כשר לטבילת נשים ויקבל עליהם עול מלות ובגמ' יצמות מ"ה אמרו ההוא דהוא קרי ליה בר ארמאה אמר ריב"ל מי לא טבל לקריו ופירש"י דאותה

ח"מ א"ע סימן ד' סקי"ד ובשו"ע שם סט"ו והמרז"ח הקשה מכחצות י"ג דקאמר לדברי המכשיר צה פוסל צנתה משמע דהאם יש לה חזקה יותר מצנתה וצנתה ל"ל חזקת כשרות ותי' דצנתות מיירי בפנייה ובסוטה מיירי בא"א ובשו"ת זקן אהרן סימן ס"ח אשר ציין עליו מעכ"ת האריך בדבר ובאמת כי הרז"ח צעמנו ת' כ"ו בדברים קצרים למעיין שם ועי' ח"ס א"ע סי' ח'.

וחזון הרבתי תשובה למר רב משה גאון ז"ל, יש צנינו מקום אחד של מינין שזוחקים מישראל ופירשו מדברי ישראל ואין משמרין לא מלות עשה ולא מלות לא תעשה ואין שוחטין כשחיטמינו ואוכלים חלב ודם וי"ח טריפות ופרוצים צעירות ואין כותבין כתובות ולא גיטין לא חולצין ולא מיבמין ויש מצנייהם שרוצים לחזור לישראלים ולהיות נוהגים צדיני ישראל אם יש תקנה לחזרתם וכשהם חוזרין צריכין טבילה או לא ועוד לאחר שהם חוזרים ראויים הם לבא בקהל או לא וצריכין להטיף דם ברית או לא. כך ראינו שאותן מינין משונים הם מכל מינים שבעולם שכל מינים פוקרים צדצרי חכמים כגון טרפות וכגון יו"ט שני דרבנן וכגון שניות מדברי סופרים אצל צדצרי תורה ומקרא מוחזקים ומשמרים והללו שפירשחם פקרו צעיקרי תורה ונשאו עריות הולידו צנים ממזרים וחללו שצנותם ואלו לא היה עיקרם מישראל היינו חושבים אותם נכרים כשאר נכרים שמתגיירים וטובלים ונעשים כשאר ישראל כמו שכתוב כאורח מכס יהיה לכם הגר הגר אחכם אצל הללו כיון שעקרון מישראל ועדיין שם ישראל עליהן ומלות נוהגות צהם והיו מחויבים צתרי"ג מלות וכיון שהיו פרוצים צעירות ולא כתבו גטי נשים צנייהם ממזרים ואי אפשר לקבלם ולהכניסם בקהל שמה יתערבו בישראל וישאו נשים מהם וישאו צנותיהם לצני ישראל ומרצים ממזרים בישראל לפיכך אי אפשר לקבלם כל עיקר והוא יודעין שמלפני שאלות אלו ינאו שאלות לפנינו שצאו משם כתוב צהם שאלה דומה לזו ומפורש צה שיש צמקומינו צני אדם שינאו לתרבות רעה ולמינות ופקרו צדצרי חכמים דאין כותבין כתובות וגיטין בישראל ועכשיו יש מהם שרוצים לחזור צהם ולהיות בישראל ולפרוש מן הדרכים אשר היו צהם כיצד נעשה נקבלם או לא וציונו לכתוב לכם לקרצן ולהכניסם תחת כנפי השכינה טפי עדיף מלדחותם אצל אם הולידו צנים צעירה שנשאו נשים שנתגרשו מצעליהן צלא גיטין אותם צנים ממזרים הם ואין להם תקנה להכניסם בישראל אצל אם צאו האצות וחוזרין צהם ומקבלין עליהם עול מלות כשאר ישראל קבלו אותם שנולדו מטיפה כשירה ונולדו בכשרות וצדקו צולדותיהן וצדקו צהן שכל מי שיש צו שמץ פסול הכריזו עליו והפרישוהו והיה מובדל מישראל שממור הוא ואין לו תקנה לעולם עכשיו הודענו אתכם שאם היו אותם הטועים הן הן צעמנס שפירשו למינות יש להם

בת ישראל שסרחה וחזרה בתשובה ועברה עצירות גדולות חבילות של כריתות רח"ל וכיוצא בו אי אריך להנשא לנ"מ ודנו בזה רבנים יש נדדים לכאן ולכאן שהרי אמרו ז"ל במקום שבע"מ עומד אין נדיק גמור יכול לעמוד וגם אמרו ז"ל מחלת ודרשו שבע"מ חופה מוחלין על כל עונות.

הנה דבר זה הקשה לשאול כי לא צירר באיזה עצירות וחיצי כריתות עברה אי בעיניי אישות שונתה א"כ הרי היא זונה האמורה בתורה הגם שעשתה תשובה אבל אכתי איסור זונה לא חל מינה והגם כי מותרת לישראל אבל באמת כי מוגה רע ולכהנים נאסרה לגמרי ואפילו אלמנה וגרושה אסרו לכה"ג ולכה"ד גרושה עכ"פ. ובגמרא פסחים קי"ב ע"א לא תבשל בקדירה שצשל בה חצרך מאי יהו גרושה בחיי בעלה דאמר מר גרוש שנשא גרושה ארבע דעות במטה ואי בעית אימא אפילו אלמנה לפי שאין כל ארבעות שוות ופירש"י ורשב"ם לפי שאין כל ארבעות שוות ותשא אותו וא"כ אם באשה כשרה וננועה מעיקרא לא תבשל בקדירה שצשל בה חצרך כ"ש בזה שכמה דשו בה ודאי אין לבשל בקדירה זו ומה שעשתה תשובה ודאי דבר גדול הוא וגדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה אבל במקום שבע"מ עומד אין נדיק גמור יכול לעמוד כי אין עמידתן שיה.

ועיין חנוך מזה תקס"ד לא תתעב מצרי טעם המצוה גילתה התורה והעובר ואומר שאסורים צדור שלישי לצא בקהל הרי זה עובר בלאו וכתב החנוך ואל תשמע מדבריו שנהיה מצוים להתחתן עם האדומים והמצרים אחר ג' דורות שאין כוונת הכתוב לזויתנו להתחתן עמהם חלילה והמשפחות המיוחסות בישראל לא ירדו ממעלתן להתחתן עמהן אבל ימנעו הכתוב מהרחיק חיתונם בטענת איסור ויודיענו שאין בהם איסור כלל צמי שירצה להתחתן. וכן אני אומר בצעלת תשובה זו הגם שזוה הקצ"ה אל תזכיר לנו עונות ראשונים אבל להתחתן עמהם זה פגם גדול להמשפחה ואפילו בשאר איסורים וכ"ש באיסורי כרת מפורסמים וצפרט כי ע"פ רוב חלוי בעיקרי אמונה והו"ל בכלל מנינות כגון מחללת שבת שהיא כגוי גמור לכל דבריהם, ועי' רוקח מה שצריך בעיני תשובה המשקל. ועי' לעיל סי' רי"א-רי"ג.

איברא דמצינו בר"ל דאמר ליה ר"י לחזור בתשובה ויהיננא לך ברתאי דשפירנא מינאי וכן מצינו עוד בגמרא ב"מ פ"ה ע"א איקלע רבי לאתריה דר' טרפון אמר להו יש לו בן לאותו נדיק שהיה מקפח את בניו אמרו לו בן אין לו בן בת יש לו וכל זונה שנשכרת צנים שוכרתו בשמונה אמהיה לקמיה אמר ליה אי הדרת בך יהיננא לך ברתאי הדר ביה איכא דאמרי נסבה וגרשה איכא דאמרי לא נסבה כלל כדי שלא יאמרו שצביל זו חזר זה. הנה דהצטיח ליה בתו כדי

טבילה עולה לטבילת גירות דדת יהודית הוא וכן מי לא טבל לקריו ואפילו לדעת הראב"ד דמייירי דחזויהו כי תרי טבל ודאי הכ"נ איכא והרמב"ן ז"ל הביא מירושלמי פרק האומר דגר שמת ולא טבל הרי זה גר כשר שאין לך שלא טבל לקריו ע"ש ודלא כרמב"ם פיי"ג מא"צ ה"ט דהטעם כיון דחזוין דשומר המצות דא"כ יותר היה קל לדע ששומר את השבת ועי' מנ"ח מזה ק"פ וצדיקן אפילו להרמב"ם אחי שפיר מטעם נכריות אבל פסול ממזרות אין לו תקנה. שוב דקדקתי כי כן מבואר בדברי הגאון הנ"ל שהבאתי שכתב וז"ל, ואלו לא היו עיקרם מישראל היינו חושדים אותם נכרים כשאר נכרים שמתגיירים וטובלים ונעשים כשאר ישראל כמו שכתוב כאזרח מכם יהיה לכם וכו' אבל הללו כיון שעיקרן מישראל ועדיין שם ישראל עליהם וכו' הרי דאילו היה עיקרם מנכרים לא היה קשה לי כלל וא"כ מה"ט נמי ליכא למיחש וכמ"ש בס"ד.

ולבן אשר נלפענ"ד דמעיקר דינא ליכא למיחש למי שחזר בתשובה ובה מהרעפארמער ולא ידוע לנו מקור מחלצתו אי היה במשפחתו גיטין או לא לא חיישין משום דגם הקידושין שלהם לא היו קידושין לגבי זה ואם נודע שלא היה במשפחתו גיטין כל משך הזמן שהיו רעפארמער ודאי ליכא למיחש ובסתם שאינו ידוע לנו כיון שיש הרבה מתבוללים צייניהם מן הראוי על בעל תשובה כזה לטבול צמי מקוה כשר אם אינו ידוע מקור מחלצתו משום חשש זה. אמנם כל זה מעיקר דינא אבל לענין חשש יחוס למשפחה ודאי שאין בהם ופשוט שהם מצוי הנדה המבואר בפוסקים דפגום ומקולקל וראוי להרחיק מהם וכמ"ש הד"מ א"ע סימן ד' וכמ"ש בזה הזקן אהרן ובתשובה כתבתי מזה ואי"ה כשיצא מדפוס יקבלה בס"ד, ועי' יבמות מ"ה ע"א דא"ל רבא או גלי או נסיב בת מינך ועי' תוס' שם ד"ה זיל.

ידי"ג דושה"ט וש"ת בבל עת בלו"ג
מנשה הקמן

סימן רמז

אי יש ענין להתרחק מלישא בת ישראל
שסרחה וחזרה בתשובה

ה' ויצא תשל"ו בני יצור"א

מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג וו"ח נו"נ ג"א וכו' כש"ת מוה"ר הרב יהודה סג"ל, רב דקרית שלום ת"א וחבר הרבנות ת"א.

אחדשכ"ת צדידות וכו', רק הערה אחת קטנה על שאלת ידידי וכו' מוה"ר יעקב פסנתר הי"ו בענין

בגמרא כתובות וצ"ע א"ע סי' ז' דהיו עושין קצ"ה בני משפחתו הגם דשם נראה רק לפסול משפחה מ"מ גם זה פגם הוא וכמ"ס מהרי"ט והצי"ח הכנה"ג א"ע סימן נ' ועי' עוד שם כמה אופנים שהוא בכלל פגם. אשר לכן לפענ"ד דלורצא מדרכנן ודאי נאה לו לישא בת ת"ח בת מינו והבעלת תשובה הזו תישא בן מינה, ואין הזמן גרמא כעת להאריך יותר. והשי"ת שמו יזמין לכל אחד ואחד זיווגו הראוי לו לפי ערכו וכבודו.

והשי"ת יחזקהו ויאמצהו ללמוד וללמד לשמור ולעשות עדי יבא שלה ולו יקחת עמים כמים לים מכסים, ידידו דושה"ט ור"ת בלב ונפש

בגמרא הקמן

סימן רמז

למה אסרו ממזר לבא בקהל בשביל חטא האב

ב' שמות התשל"ו בני"א יצ"א

מע"כ ידידי רוב חביבי הרה"ג ור"ח נו"נ וכו' כש"ת מוה"ר דוד אקערמאן הי"ו, ר"י בשיבת אור התורה ירושלים עיה"ק תו"א.

אחרונה"ל וש"ת זידידות, יסלח לי על האיחור כי ליהוי ידוע לו כי אני טרוד מאד ולולי שחצירו זרני להשיב לכ"ת גם לא הייתי משיב ואת מעכ"ת הקליחה.

בדבר שאלתו מה שנוגע בדרך הלימוד והסקפה לבעלי תשובה אשר העיר ה' את רוחם וזכו לחזות בנועם ה' האם יש בזה דרך מקובל מפי הגדולים הפוסקים שזומנינו ומקודם איך לנהוג עמהם בלימוד ובהסקפה ובאיה לימוד יש קדימה ללימוד עמהם כדי שיזכו לראות באור החיים.

עוד יש להם טענות לפעמים וקושיות על ממזרין שגאסרו מן התורה לבא בקהל וטוענים על זה כי מה ענין הוא להעניש הבנים הם לא חטאו ולא עשו שום איסור אלא שאבותיהם חטאו יענשו אבותיהם והם לא יסבלו על זה.

והנלפענ"ד במה שיש להבע"ת קושיא מדין ממזר מה עשה הממזר הזה האב והאם חטאו והעונש על הולד הממזר והממזר לא עשה כלום.

באמת כי אלו הם רק פטפוטי דברים ואני אשאל לפי שיטתם נגיד שאחד היה לו אב חולה על הריאות והאם הייתה חולנית על הנעריון ונשא וילדו בנים והם חולים על הנעריון וגם על הריאות תקשה מה עשה הולד הזה הוא לא עשה שום חטא ולמה יענש שהוא חולה ושאר ילדים בריאים ואם הוריו היו חולים בשביל זה יסבול הולד, אבל פשוט דהבן יורש מהוריו וצרא כרעא דאצוה. ובחמשה דברים

שיחזור בתשובה. מיהו עי' יצמות מ"ה אי ניהוי כיהושע בן נון לא יהיבנא ליה ברתאי משום דלא הוה מיוחס, והכי שאני כב"מ דפריך בגמרא למ"ל כולי האי ומשני משום דכל המלמד את בן חצירו תורה משמע דאי לאו הכי לא היה מהדר עליו גם כי כנראה דיש חילוק בין איש לאשה.

ועייין שו"ת מהרי"ט ח"צ סימן מ"ט באשה שאציה פרק עול והקדית תבשילו הפר ברית אין לך פגם משפחה יותר מזה אעפ"י שעכשיו חזר בתשובה מ"מ פגם משפחה הוא וכי תימא הא אמרינן צפ' ר' אליעזר דנדרים בתולה נדרו בדבר קונם שאני נושא פלונית שאציה רע אמרו לו מת או שעשה תשובה אלמא עשה תשובה כמי שנעקר נדרו הוא ופנים חדשות באו לכאן. שתי תשובות בדבר, חדא דלשון אציה רע כל זמן שהוא רע משמע מדלא קאמר שהיא בת איש רע דהיא משמע שפגמה ומחולל כבודה אלא כ"ז שאציה רע קאמר ובאומרים לו מת או שעשה תשובה אומר לא לך נכונתי או ימא דבשאציה רע לאו בעושה עצירות הוא אלא שסורו רע והיה ראוי להתרחק ממנו שלא יתערב עמו ושלל זיקנו וכיון שעשה תשובה ושז מדרכו הרעה בטלה הסבה אשר נשבע עליה ועוד פושט ידו בעיקר שאני שמתבטל קשה וחרפתו לא תמחה כדאמרינן צפ"ק דע"ז כל באיה לא ישובון זו מינות ואם ישובו לא ישיגו אחרות חיים ובצ"ק דשבעות אמרינן והנפש אשר תעשה צד רמה זה העושה עצירות כיהויקיס וכו' כי דבר ה' בזה זה האומר אין תורה משמים ואת מלכותו הפר זה הפורק עול ומגלה פנים בתורה הכרת לפני י"ה תכרת לאחר י"ה יכול אפילו עשה תשובה ת"ל עונה צה דברי רבי וחכמים אומרים הכרת בעה"ז תכרת בעוה"ב ש"ס עשה תשובה ומת מייתה ממרקת אלמא בתמורות אלו אין כח בתשובה וי"ה לכפר ולא ציבורין למרק עד כי יצא יומו וכפר אדמתו עמו וכ"ז שלא נחכפר פגם למשפחתו הוי כדאשכחן בהרוגי צ"ד דאמרינן צפ' גמרא הדין דלא היו קוצרים אותם בקצרי אצות אע"ג דכיון דאיקטול הו"ל כפרה ופרכינן לא היו מתאצלין לא אוננים ואי ס"ד כיון דאיקבור הו"ל כפרה לאכלו עליהו ומשני צע עיכול צער וכו' אלמא כל זמן שלא נתגמרה כפרתו פגם בתשובה היא ע"ש דמה"ט לא צע התרה על נדרו דאלו ידע לא היה נשבע עליה.

ומבואר דאפילו היכא דשז לה' כיון שעבר על עצירות חמורות פגם משפחה הוי כל זמן שלא תמות וא"כ הכ"נ פגם משפחה הוי כיון שידעין שעברה על כמה וכמה איסורים כפי אמירת מעכ"ת וצ"מ ודאי לכתחילה לא ישא אם אפשר לו באחרת ואולי גם בני משפחתו יכולין למחות צידו כדין הנושא אשה שהוא פגם למשפחה כמבואר

בעוה"ז עבד חטא שחטא בגלגול הקודם פעמים נתגלגל באדם ופעמים איש באשה ואשה באיש ואפי' צבהמה וצבע"ח הכל לפי העונש המגיע לו וכן איתא בזוה"ק עה"פ אדם כי יקריב מכם קרבן וע"ש מזה קכ"ט. והנה יש נשמות שנתחייבו להיות נכרתים מתוך הקהל וכיוצא בזה או שאר עונש המגיע להם שיהיו אסורים לצא צקהל והורים אלו שעשו עבירה כזו הבא על א"א וכיוצא בו ר"ל שולחים להם נשמה כזו שנתחייבה עונש שלא לצא צקהל ונולד להם הולד הזה נמצא דההורים מקבלים עונשם שלהם המגיע להם על חטאם והולד מקבל עונשו הראוי והמגיע לו והוא ע"ד משל הקדמוני בואשר לא נדה דזה נתחייב מיתה וזה נתחייב גלות והקצ"ה מזמינם לפונדק אחד זה נופל על זה והורגו נמצא זה גולה וזה מת ומשפטי ה' דקון יחדיו והוא ג"כ ע"ד מגלגלין זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב והכ"נ כן הא שולחין נשמות חייבות ומהם נולד הולד ממזר או בן הנדה.

ועיין עוד דרצ"ז הנ"ל מזה קכ"ב דכפי המעשה נמשכו הנשמות וכאשר ישם מחשבתו לשמים ממשיך נפש טהורה ונקיה מתוך הצורה העליונה הם עשר מאמרות ואם דורס ואוכל ומכה וצועל וכו' שולחים לו נפש טמאה קרובה היא לעמון ומואב וממזר ואז באים בחשבון ויקם קין ויהרגם והנה העולם שנה נחרצ וכו' ואם יעשה המצוה שלא כתקנה לא לצד חרפה היא לנו אלא שגרם להביא לעולם נשמות טמאות אכזריות מכעיסות לפניו ית"ש ואין קץ וסוף לעונשו ס' הזוהר אמרו על קין מהאי גופא נחתין נשמותיהון דרשיעי חייביא תקיפא רוחא. זכאין אינון דיקיא דמשתלפי נשמותיהון מההיא גופא קדישא דאתקריא אדם וכו' ע"ש נמצא באמת דהכל לפי החשבון והמשפט והנזק וע"ד זה אמר הלל כשראה וסופו מטיפין יטופון דקצ"ה מגלגל זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב והני נשמות הממזרים הם מגופא דרשיעי טמא יקרא לו לא מהקהל נע ונד יהיה בארץ והבן זה מאד.

סימן ר"ז

עיקרי הלימוד לבעל תשובה

עוד להג"ל

ובדבר מה שנוגע לדרך הלימוד והשקפה לבע"ת. הנה ראשונה נראה לבעלי תשובה הוא עוצת החטא ודרכיו המקולקלים כדכתיב יעוזב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישב אל ה' וירחמהו. הרי דקודם התשובה הוא עוצת החטא במעשה ובמחשבה כמ"ש יעוזב רשע דרכו שהוא המעשה ואיש און מחשבותיו שהוא המחשבה ואח"כ ישב אל

האז מוכה את בנו וא"כ כמו בגשמיות האז מוכה את בנו כמה שיש לו בע"כ הכ"נ ברוחניות אם האז נדיק מוריש לו ואם האז רשע מוריש לו רשעתו ואם הוא ר"ל צא על אסורי כרת הוא נכרת מעמיו ובנו נכרת מקהל והאז עשה אותו בע"מ וע"י כיוצא בו נאמר (ירמיה ל"א) אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה והם קוראין לאבותיהם אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו.

ועיין מדרש ויק"ר פ' ט"ו סימן ה' מה כתיב למעלה אשה כי תזריע וילדה זכר מה כתיב בתריה אדם כי יהיה בעור בשרו וכי מה ענין זה לזה אמר ר' תנחום ברבי חננאל משל לחמורה שרעמה ונכזית ויאל בנה כזי מי גרם לולד שיהיה מזרע אמו שלא שמרה ימי נדתה וכו' כל מי שהולך אצל אשתו בימי נדתה עושה בנו מזרעין. עכ"פ פשוט דכיון דההורים הם הגורמים להצניע שילדו הם כמו כל היוצר כלי בידו לתקן ולשפר או לקלקל בין ברוחניות ובין בגשמיות ולכן בממזר כיון ששניהם קלקלו יאלו בנים מקולקלים חולי נפש שאסורים לצא צקהל וגם בני הנדה הגם שאינם אסורים לצא צקהל אצל עזי נפש הם והם הפושעים והמורדים והגם שעשו תשובה ראוי להתרחק מהם ולא להתחתן בהם כמבואר בש"ע א"ע סימן ד'.

איברא דכבר אמרו ז"ל מכות דף ב' כיצד נעשים זוממין מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה או בן חלוצה אין אומרים יעשה זה בן גרושה או בן חלוצה תחתי אלא לוקה ארבעים וצגמרא שם מנא הני מילי א"ר יהושע בן לוי (א' רש"ב"ל) דאמר קרא ועשיתם לו כאשר זמם לו ולא לזרעו ופריך וליפסלוהו לדידיה ולא ליפסלו לזרעיה בעינן כאשר זמם לעשות וליכא והנה חששו חז"ל צעד זומם שלא לפסול זרעו ולא יסבול חטאיו אלא לוקין אותו ומכשירין זרעו ודרכיה דרכי נועם וח"ו משום חטא האז לא יסבול הבן. ובאמת כעין קושיא זו מצינו ראינו לרבינו הצ"י א"ח סימן ר"מ שהקשה להראב"ד שפירש דהני מורדים ופושעים קאי אט"מ תמה מה קרי להני מורדים ופושעים והם לא חטאו כלל רק אציהן עשה שלא כהוגן והו"ל לקרותן טמאים ומקולקלים ולא מורדין ופושעים ויחא ליה מדברי הרמב"ם שמהם סופן להיות מורדים ופושעים עי' פכ"א מה' אסורי ביאה הנה יחא ליה לקרותן טמאים ומקולקלין שהקלקול נעשה בהן וכן נמי צהוליד בן ממזר אין זה צביל החטא סתם אלא שזה הולד נולד ע"י החטא וחטאו נחקק בעצמותיו והוא הוא ע"ס החטא ולכן נאסר לצא צקהל.

ודע דראיתי לרבינו הגדול הרצ"ז בספר מצודת דוד על המצות שכתב בזה דבר יקר שהכל במשפט ובמדה וכך הוא המדה כי יש נשמות שנתחייבו להתגלגל ולקבל עונשם

ובזה יהי' מוצן גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה שנאמר שובה ישראל עד ה' אלקיך ונאמר אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב כלומר שהתשובה תהיה תחת כסא הכבוד שהוא קרוב לשכינה והקצ"ה רוצה בתשובה רשעים ולא חפץ במיתתם שנאמר אמר אליהם נאם ה' אם אחפץ במות הרשע כי אם תשוב רשע מדרכיו וחי' שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל ונאמר החפץ אחפץ מות רשע נאם ה' אלקים הלא בשובו מדרכיו וחי' ונאמר כי לא אחפץ במות המת נאם ה' אלי והשיבו וחי'. ובדאי מתחלה ראו ללמוד עמהם ולהראותן גודל כחה של תשובה ושכרה צעורה וצעורה וצ"ב וגדל העונש להיפוך ח"ו.

והנה אמרו בגמרא תענית ז' והרמז"ס פ"ד מהת"ת ובטוש"ע יו"ד סימן רמ"ז אין מלמדין תורה אלא לתלמיד הגון צמעשיו או לתם פירוש תם שאינו ידוע לנו אם הוא טוב או רע דאמרין התם (צרכות כ"ד) אותו היום סלקוהו לשומר הפתח ונתנה להם רשות לתלמידים ליכנס שהיה רבן גמליאל מכריז כל תלמיד שאינו תוכו כצרו אל יכנס ונראה ששומר הפתח היה צודק לכל תלמיד אם הוא תוכו כצרו (ואמרו שהיה אליהו השומר הפתח) ואותו היום סלקוהו לשומר הפתח והיו התלמידים נכנסים בלי בדיקה ואע"ג דלא ידעינן ביה אי תוכו כצרו אלא מעשיו סתומים ולמדנו משם דמי שמעשיו סתומין נמי מלמדין אותו תורה (עי' כ"מ ולח"מ) אבל אם היה הולך בדרך לא טובה זה נראה נחשב ואין מכניסין אותו לביהמ"ד אלא מחזירין אותו למוטב ומנהיגין אותו בדרך ישרה ובדקין אותו ואח"כ מכניסין אותו לביהמ"ד מלמדין אותו אמרו חכמים כל השונה לתלמיד שאינו הגון כאילו זרק אבן למרקוליס שנאמר כלרור אבן במרגמה כן נתן לכסיל כבוד אין כבוד אלא תורה שנאמר כבוד חכמים ינחלו.

ויש לדקדק בדברי הרמז"ס דנראה סותר סיפא לרישא דבג"ש דבריו כתב דלתם מלמדין תורה בלי בדיקה ובסיפא כתב ומנהיגין אותו בדרך ישרה ובדקין אותו ואח"כ מכניסין אותו לביהמ"ד. גם צ"ע ממה שאמרו באבות דר"נ פ"ב ה"ט וז"ל העמידו תלמידים הרבה שצ"ש אומרים אל ישנה אדם אלא למי שהוא חכם ועניו וצן אבות ועשיר וצ"ה אומרים לכל אדם ישנה שהרבה פושעים היו בה בישראל ונתקרבו לת"ת ויאלו מהם דייקים חסידים כשרים משמע לכאורה דאפילו לפושעים נמי ילמוד תורה והוא בכלל העמידו תלמידים הרבה ולמה כתב הרמז"ס בדוקין אותו קודם ואח"כ מכניסין אותו לביהמ"ד צ"ע.

והנראה בזה דמה שאמרו צ"ה לכל אדם ישנה ומה שכתב הרמז"ס דלתם שמעשיו סתומין חדא הוא כלומר

ה' וירחמנו, וכתב סור מרע ועשה טוב כלומר דקודם יסור מרע אח"כ יעשה הטוב וכל העושה תשובה ומתודה על חטאיו ולא גמר בלבו לעזוב דרכו הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו שאין הטבילה מועלת עד שישליך השרץ וכן הוא אומר ומודה ועוז ירוחם.

וז"ל הרמז"ס פ"ב מה' תשובה ה"ב ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאיו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשה עוד שנאמר יעזוב רשע דרכו וגו' וכן יתנחם על שעבר שנאמר כי אחרי שובי נחמתי ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם שנאמר ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו וגו' ונריך להתודות בשפתיו ולומר עניינות אלו שגמר בלבו (ג) כל המתודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו וכו' ונריך לפרוט את החטא שנא' אלא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב. אמנם כדי לפרוט החטא נריך לדעת מה הוא חטא ובמה חטא ועל מה נריך לשו' כי רבת העם חושבין שאין תשובה אלא מעצירות שיש בהם מעשה כגון חילול שבת ח"ו זנות וגזל וגניבה וחילול השם ח"ו כפירה וכיוצא בזה, אין הדבר כן אלא כשם שנריך אדם לשוב מאלו כך הוא נריך לחפש בכל מעשיו ולדעת מזה השם הנוהגת עכ"פ בזמן הזה ולדעת על מה שעבר ולשוב עליהם ולקבל על להבא לקיימם ולא לעבור עליהם. וכן הוא נריך לחפש בדעות רעות שיש לו ולשוב מן הכעס ומן האיצה ומן הקנאה ומן ההיתול ומרדיפת הממון והכבוד ומרדיפת המאכלות וכיוצא בזה (היינו אפילו מאכלות כשרות) מן הכל נריך לחזור בתשובה וכתב הרמז"ס בפ"ב מה"ת ה"ג דאלו העונות קשים מאותן שיש בהן מעשה שבזמן שאדם נשקע באלו קשה הוא לפרוש מהם וכן הוא אומר יעזוב רשע דרכו.

ובצורה להודיעו מן השכר הגדול והמעלה הגדולה למי שהוא צעל תשובה אמיתי ואל ידמה שהוא מרוחק ממעלת הנדיקים מפני העונות והחטאים שעשה אין הדבר כן אלא אהוב ונחמד הוא לפני הצורא כאילו לא חטא מעולם ולא עוד אלא ששכרו הרבה שהרי טעם טעם חטא ופירש ממנו וכבש יצרו, אמרו ז"ל לפוס זערא אגרא עוד אמרו חכמינו ז"ל מקום שצ"ע עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד (צרכות ל"ד) ופי' הרמז"ס כלומר מעלתם גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם מפני שהם כוזבים יתר יותר מהם. ולפענ"ד במקום אחר כתבתי לפ"מ שאמרו ז"ל צמנשה בן חזקיהו המלך שלא רצו המלכים לקבל תשובתו עד שחתר הקצ"ה חתירה תחת כסא הכבוד וקבל תשובתו נמא שבעלי תשובה נכנסים בתפלתם מתחת כסא הכבוד מה שאין צדיקים גמורים יכולים לעמוד שם.

סימן ריח

מה להשיב לבעל תשובה
שיש לו קושיות וספיקות

עוד להג"ל

במה ששאל שפעמים יש להם לבצלי תשובות קושיות בהשקפה למשל במציאות ואחדות ה' וכדומה, והאיך לנהוג בשאלותיהם, ואם לענות להם או לא, ואם לקצר או להאריך בזה.

הנה באמת כי הקשה לשאול והתחיל בהשקפה וסיים בכופר בעיקר שמי שאינו מאמין במציאותו או באחדותו הרי הוא כופר בעיקר קוץ בנטיעות ח"ו והרי הוא בכלל ודע מה שחשיב ובישראל אמרו שלא להשיב דכ"ש דפקר טפי ולכן הוא דבר קשה מאד וע"ז נאמר תמים תהיה עם ה' אלקיך כלומר שתהיה בתמימות ותם ומתמים ה' הוה ויהיה כי אין צירה בלא מנהיג ע"י רמז"ס הל' יסודות יסודות ועמוד החכמה לידע שיש שם מנזי ראשון והוא ממציא כל הנמצא וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שצנייהם לא נמצאו אלא מאמתת המנזר ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מנזי אין דבר אחר יכול להמציאות ואם יעלה על הדעת שאין כל הנמצאים מלכדו מנזרים הוא לבדו יהיה מנזי ולא יבטל הוא לציטולם שכל הנמצאים צריכים לו והוא ברוך הוא אין צריך להם ולא לאחד מהם לפיכך אין אמתתו כאמתת אחד מהם וע"ש בכל הפרק.

ואין אנו מאמינים באל' מחמת אותות ומופתים אלא מתוך הכרה ברורה מה שראו אבותינו ואבות אבותינו בשעה שיצאו ממצרים ראיה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל על נהר כזר ובמעמד הר סיני כל העם ראו את הקולות בראיה ברורה כדכתיב היום הזה ראינו כי ידבר אלוקים את האדם וחי וכתיב הן הראנו ה' אלוקינו את כבודו ואת גדלו ואת קולו שמענו מתוך האש הרי שראו כביכול כבודו וגדלו ואת קולו שמעו. הרי כאן ראיה ושמיעה וכתיב אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם לא תעשון אתי אלהי כסף וזהב לא תעשו לכם וכתיב כי מי כל דבר אשר שמע קול אלוקים חיים מדבר מתוך האש כמונו וחי קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר ה' אלוקינו ואת תדבר אלינו וגו' ושמע ה' את קול דבריכם וגו' ויאמר ה' וגו' מי יתן והיה לבצם זה להם ליראה אותי ולשמור את כל מצותי כל הימים למען ייטב להם ולצנייהם לעולם ועי' רמז"ן סוף פרשת בא עה"פ ולטוטפות צין עיך שהאריך בטעם המצות וז"ל.

ועתה אומר לך כלל בטעם מצות רבות מעת היות ע"א בעולם מימי אנוש החלו הדעות להשתבש באמונה

דמותו ללמוד לכל אדם אפילו למי שמעשיו סתומין ואין צריך בדיקה אחריו אע"פ שאפשר שהוא פושע בדבר מהדברים מ"מ כל שלא נודע לנו וצא ללמוד הרי זה מעשיו סתומים ומלמדים אותו ועל זה וכיוצא בזה אמר לכל אדם ישנה אצל מי שראינו בו שהולך בדרך לא טובה לזה אסור ללמוד תורה אלא מחזירין אותו למוטב מתחלה דכיון דכבר ראינו שהלך בדרך לא טובה אז שוב לא סמכין אמתם כמו מי שמעשיו סתומים אלא בזה כבר נריכין בדיקה אם הוא שצ מדרכו הרעה ואז מלמדין אותו. ומיושב דברי הרמב"ם דברישה מיירי במי שמעשיו סתומין ובסיפא מיירי כיון שהלך בדרך לא טובה כה"ג לאחר שמחזירו צריך בדיקה קודם שילמדו.

שמעינן מינה דמי שהוא בן תרבות רעה אסור ללמוד תורה עד שישוב מאולתו ואח"כ ידקוהו אם תוכו כברו יכנס לביהמ"ד וילמדו אותו תורה ולכן ודאי נראה דדין קדימה להני בעלי תשובה שודאי היו כבר בתרבות רעה ואין להם דין מי שמעשיו סתומין צריך לראות שקודם יחזרו בתשובה ולאחר שחזירו אותו למוטב ללמוד תורה והרבה שיקול הדעת צריך לזה כי יש ואולי ע"פ רוב הם תינוקות שנשצו ואינם יודעים את קונם עכ"פ כל ערום יעשה בדעת לקרב צנ"י הנדחים וכל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא.

והנה מאז ומכבר מלתי אמורה דכדאי ללמוד עמהם סדר הקרבנות כפי מה שהוא חייב על חטאיו אם שצ בכל לבו לפ"מ שאמרו ז"ל מנחות ק"י ובכל מקום מוקטר ומוגש לשמי אלו תלמידי חכמים העוסקים בהל' עבודה ככ"מ מעלה עליהן הכתוב כאילו מקריבין אותן בצית המקדש ועי' רש"י צ"מ ק"ד ע"ב דמה"ט קדשים מקרי נוהג בזה"ז ע"ש ד"ה בארבעה וא"כ צלימוד סדר הקרבנות שלהם יעלה עליהן הכתוב כאילו הקריבו קרבנות על חטאתן. ואולי ימצא שם סדר הקרבנות נדפס ע"פ נוסח אדמו"ר הגה"ק מנאנו ז"ל אז אפשר יש לו שם ספר מצות המלך עם פי' משנה הלכות. ואפשר ללמוד סדר המצות להם בקיצור.

והנה פשוט דמתחילה העיקר ללמוד עמהם סדר היום האין להתנהג מעת קומו ממשכבו עד שכבו סדר התפלה וסדר הזרכות מנהגי ישראל וימצא הכל בקיצורים כפי האפשר וסדר המצות כולם הנוהגים בזה"ז עכ"פ שידעו כדת מה לעשות הל' שבת והל' יו"ט ספרי מוסר הפשוטים לא ימושו מסדרן בכל יום ואח"כ כפי האפשר מעלה מעלה בסדרי התורה משניות והעיקר בש"ע שידעו כדת מה לעשות. ואם יהיו בקיאים כבר בקיצורי ש"ע אז וידעו כבר האין להתנהג כיהודי ילכו מחיל אל חיל וראה בתלמוד ופוסקים כפי אשר תשיג ידו במעלות הקודש, וגם יאמרו בכל יום תהלים.

מכחישים שכן היו נוהגים גם אצותיהם מימות משה רבינו במעמד הר סיני אלא שהם רוצים לכפור בזה אבל מודים הם שכן עשו אצותינו ואצותיהם מדור דור וא"כ גם להם נתברר אמיתת הדבר והענינים כולם בכל התורה והמזוה.

ובספר האמונה והדעות לר"ס גאון בהקדמה חשב גורמי השבשים לבני אדם דעות כי דברים הנישגבים בחוש (כלומר לא במשום הידיים) יפלו הספקות באחת משתי סבות או בגלל אפס ידיעת המצב אמת מצוקשו או מפני שהקל על עצמו והזניח העיון והחקירה למצא את המצב והמשיל הדבר לאדם המצב אמת ראובן בן יעקב שאפשר שיהיה לו ספקות בגלל אחת משתי הסבות או מפני שאינו מכירו היטב (והוא חוסר ידיעת המצב שיש לו חסרון ידיעת ראובן) או מפני שאינו מכירו היטב מחמת העדר עמדו לפניו ולכן אינו מכירו או מפני שראה זולתו וחשב שהוא ראובן ונהג בקלות הזניח החקירה (כלומר שלא הסתכל בו היטב ולא נתן דעתו להכירו כל דברו ואלו היה מעין בכוזר ראש היה מואלף שהרי ראובן היה שם) הרי תוצאות ההקלה שהוא ידרשהו בקלות ורפיון מחשבה ולפיכך לא יכרהו. והוסיף שם כ"ש אם נזרק לשני הדברים הללו דבר שלישי והוא, שהמצב אינו יודע מה הוא מצב שיש לו רחוק ומפולג מן הדבר עד שאפילו יזדמן לו הנכון בדרך מקרה לא ירגיש בו והרי הוא אז דומה כמי שאינו יודע מלאכת השקילה ואף לא צורת המאזנים והמשקולות ואף לא כמה דגרים חייב לו יריצו שאף כאשר ישלם לו יריצו (בעל פלוגתו) כל המגיע לו צדיוק לא יראה ברור אצלו שכבר שלם לו כל חובו ואם יקח ממנו פחות ממה שמגיע לו (כלומר אם היה הוא הקונה וצריך לשלם) יחשוב שהונה אותו ואפילו הוא לעצמו שאינו צקי יארע פעמים שיקח את הרע ויניח את הטוב וכבר דמה הכתוב הרגאת דברי הנדק כהרגעת מעות באמרו כסף נבחר לשון נדיק לב רשעים כמעט. ע"ש באריכות מאד ויש ליתן להם מעט מפה ומפה. ועי' בהקדמה להרמב"ם על סדר זרעים ד"ה אחר כן.

ויבדקו לענות על שאלותם צריך ליזהר מאד שמה מתוכם ילמדו לפקור יותר ואפילו צמיני האומות שמוותר להשיב לאפיקורוס עכו"ם אמרו בגמרא תמיד (ל"ב ע"א) דשאל אלכסנדרוס מוקדון את זקני הנגז שמים נבראו תחלה או הארץ אמרו שמים שנאמר בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ אמר להן אור נברא תחלה או חשך אמרו ליה מילתא דא אין לה פתר ופריך ונימרו ליה חשך נברא תחלה וכו' ומשני סברי דילמא אחי לשיולי מה למעלה ומה למטה מה לפנים ומה לאחור ופריך אי הכי שמים נמי לא נימרו ליה ומשני מעיקרא סבור אקראי צלמא הוא דקא שיל כיון

מהם כופרים בעיקר ואומרים כי העולם קדמון, כחשו צי"י ויאמרו לא הוא ומהם מכחישים צדיעתו הפרטית ואמרו איכה ידע א-ל ויש דעה בעליון ומהם שידו צדיעה ומכחישים בהשגחה ויעשו אדם כדגי הים שלא יסגית הא-ל בהם ואין עמהם עונש או שכר ואמרו עוז ה' את הארץ וכאשר יראה אלקים בעדה או ביחיד ויעשה עמהם מופת בשנוי מנהגו של עולם וטבעו יתברר לכל בטול הדעות האלה כלם כי המופת הנפלא מורא שיש לעולם אלהי-ה מחדשו וידע ומשגית ויכול וכאשר יהיה המופת ההוא נגזר תחלה מפי הנביא יתברר ממנו עוד אמתת הנבואה כי ידבר אלקים את האדם ויגלה סודו אל עבדיו הנביאים ותתקיים עם זה התורה כולה. ולכן יאמר הכתוב צמופתים למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ להורות על ההשגחה כי לא עוז אותה למקרים כדעתם ואמר למען תדע כי לה' הארץ להורות על החדוש כי הם שלו שבראם מאין ואמר בעבור תדע כי אין כמוני להורות על היכולת שהוא שליט בכל אין מעכב צידו כי בכל זה היו המנרים מכחישים או מסתפקים אם כן האותות והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הצורא ובתורה כולה ובעבור כי הקב"ה לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר יצוה אותנו שנעשה זכרון ואת לאשר ראו עינינו ונעתיק הדבר אל צנינו וצנינו וצנינו וצנינום וצנינום לדור אחרון והחמיר בענין זה כמו שחייב כרת באכילת חמץ ובעזיבת הפסח והצריך שנכתוב כל מה שנראה אלינו באמת ובאותות וצמופתים על ידינו ועל צין עינינו (תפילין ש"י וש"ר) ולכתוב אותו על פתחי צמיו צמזחות ושנוכר זה צפיו צצק וצערב כמו שאמרו אמת ויציב דאורייתא וכו' והכל להיות לנו בכל הדורות עדות צמופתים שלא ישכחו ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלקים כי הקונה מוזה צווח אחד וקצבו צפתחו ונתכוין צענינה כצ הודה צחדוש העולם וצדיעת הצורא והשגחתו וגם צנצואה והאמין בכל פינות התורה מלצד שהודה שחסד הצורא גדול יותר מאד על עושה רצונו שהוציאנו מאותו עבדות לחירות וכבוד גדול לזכות אצותינו החפצים ציראת שמו ולפיכך אמרו הוי זהיר צמנזה קלה כצחמורה שכולן חמדות וחציבות מאד שצכל שעה אדם מודה לאלקיו וכו' ע"ש מה שהצריך שהם יסוד גדול צעיקרי אמונה צה' וצתורתו.

והיה אנו רואים שאצותיהם של אלו הפושעים והכופרים ג"כ היו להם האותות האלו על גופם וצמיהם וזה הוא האות והמופת הכי גדול על אמיתת הדברים והענינים התורה והמזוה ואם כי ימצא לפעמים רשע או הרבה מהם שישליחו את האותות האלו מעליהם לא ישנה הענין ולא ישחנה הראיה והמופת מכל ישראל אשר מחזיקין באותות ומופתים האלו כידוע ומפורסם הוא לכל וגם הם המכחישים בהם אין

(בשמנה) אחייה אסמכיה ברבי ואשלמיה לר' שמעון בן איסי בן לקוניה אחיה דאמייה כל יומא הוה אמר לקרייתא אני איזיל אמר ליה חכים עבדו יתך וגולתא דדהבא פרסו עלך ורבי קרי לך ואת אמרת לקרייתא אני איזיל אמר ליה מומי עוובה דא כי גדל אחא יתיב במתיבתא דרב שמעה לקלא אמר הא קלא דמי לקלי דר' אלעזר בר"ש אמרו ליה בריה הוא קרי עליה פרי נדיק עץ חיים זה ר' יוסי בר"א בר"ש ולוקח נפשו תחכם זה ר"ש בן איסי בן לקוניה ועי' רש"י שם לקרייתא אני איזיל לעירי אני חפץ לילך כלומר שהיה רוצה לילך אחר תאות לבו ולא הניחו ר"י ושדלי דבדרים עד שנשבע בשבועה שהניח זאת ולא ישאל עוד לילך אבל ודאי דהיה שומר עליו שלא ילך עוד לקרייתא וזה לפענ"ד פשוט מאד.

סימן רב

בענין לימוד הקבלה בזמן הזה

עוד להג"ל

בענין לימוד קבלה שכתב בספר אבן שלמה מהגר"א ז"ל שלימוד זה מביא גאולה לעולם ותמה שלא כתבתי בספרינו משנה הלכות ולא בשאר ספרי מענין לימוד קבלה כלל. הנה בזה אומר אני כי ודאי דברי הגר"א אחת ויחיד וכן מבואר מתלמידי בעש"ט. אמנם כבר מבואר ברמב"ן דלימוד קבלה נריך דוקא מרבי מובהק שקבל קבלה אמיתית וכ"כ בשו"ת חו"י למעיין שם וגם לאחר שלמד תורת הנגלה ומי לנו כרבינו הגדול הגר"א ז"ל אשר זכה לשתי שלמות שכל רז לא אנוס ליה בתורת הנגלה ובתורת הנסתר ואין יתמי דיתמי הלואי שנוכל ללמוד תורת הנגלה ולעמוד על בוריה ועל כל דיניה.

ושמעתי בשם מרן הגה"ק אדמו"ר מנאנו בעל ד"ח ז"ל, שפעם בא אללו אדם גדול בתורה להתייעץ שרואה ללמוד חכמת הקבלה ושאלו הגה"ק ז"ל תגיד לי האם יש במציאות אללם באיזה פעם כשעומד בשמנה עשרה שיהיה לו איזה מחשבה זרה בשעת התפלה או שלא יכוין באחת מהברכות או באיזה תיבות והשיב לו הגדול לפי תומו נא עם קען זיך טרעפן אמענטש איז נאר אמענטש כמוזן, ואז פתח רבינו הגה"ק מנאנו את פיו בגערה אין שמונה עשרה האט ער אין זינען מחשבות זרות אין קבלה וויל ער לערנען קודם דארף מען זיך לערנען דאווענען. ומה נאמר הלואי ונוכל לדעת מה שצריך בחכמת הנגלה. ויאמין לי כי אני עסוק כמעט כל היום והלילה זה שנים רבות בתורת הנגלה בהלכות ושאר ענינים ועדיין לא זכיתי לידיעת התורה מי שהשם זכה ודאי חכמת הקבלה קדושה היא. אמנם מי יכול לעמוד על

דקא חזי דקהדר שאל סברי לא נימא ליה דילמא אחי לשילוי מה למעלה ומה למטה מה לפנים ומה לאחור ע"ש וכ"ש בישראל כלל הדברים שלא להרבות בחקירות ובענינים אלא תמים תהיה עם ה' חלקיך ובאמונה כל הממעט בחקירות הרי זה משוּבָּה.

סימן ריב

בע"ת אי ראוי רבו להוביחו על העבירות

עוד להג"ל

בדבר שאלתו שיש בעלי תשובה שיש להם התקשרות עם נשים קודם שבאו לישיבה ואם יוכיח אותו הרבי שלא ילך אללם יש חשש שימרדו בהרבי ויעזבו את הישיבה ח"ו.

הנה באמת בכאן לא אוכל להתאפק ולומר כי בזמן הזה גם השם בע"ת כבר נפגם ונתנו שם בע"ת למי שהוא אינו מאמין במציאות הבורא ח"ו ויש לו ספיקות באחדותו ורועה זונות ר"ל, וגם הוא בעל תשובה, וכן ישיבה, וכן תורה, ובעונ"ה כעת הוא נעשה למין "טרעיד מארק" בלע"ז שמי שנחלכז בתאוותיו ואין לו די או מה שהוא קרה לו ומחמת מרידות לבו שאין לו מקום ליכנס הוא מלא מקום לישב שם ולאכול ולשתות ומשם הוא הולך ועושה כל תועבות כמלפנים והוא נקרא בע"ת מפני שהוא כעת יושב בישיבה שעשו בשביל בעלי תשובה. והגע עמך אם היה זה בחור מישיבה שלא של בעלי תשובה רק מבני ישראל הכשרים הכי לא היו זורקין אותו לחוץ כאחד הרקיס ואטו משום שהוא בעל עבירות משנים רבות הוא יותר חשוב ונחזיק אותו בשם טוב של בעלי תשובה ונאכילהו ונשקוה ונניח לו ללכת בשירות לבו ותאותו ודאי יש חיוב על הרבי להגיד לו מדרכיו שזה הוא בעל עבירה ולא בעל תשובה. בע"ת הוא מדרגה גבוהה למאד ואין נותנים שם זה אלא למי שהוא באמת בע"ת כר"א בן דורדאי וכיו"ב אבל מי שאינו מאמין במציאות ואחדותו ית"ש ורועה זונות חס מלקראו בעל תשובה אדרבה הרי הוא מין ואפיקורס עד שישוב לה' וירחמנו ויעשה תשובה שלמה בלבו אז יקרא בע"ת. ואם בשביל שהרבי ידריכהו ויראה לו הדרך האמת לבעלי תשובה האמיתיים הוא יעזוב את הישיבה מה נוכל לעשות אין זה בעל תשובה והלעיטנו לרשע וימות. והגם שיש מהם שהם בגדר תינוק שנשבה ונריך להם מתינות יותר מ"מ ודאי שהחיוב להגיד להם כדת מה לעשות.

וביחוד לדידן הנה בגמ' ב"מ פ"ה ע"א איקלא רבי לאחריה דר"א בר"ר שמעון א"ל יש לו בן לאותו נדיק אמרו לו יש לו בן וכל זונה שנשכרת בשנים שוכרתו בארבעה

כל וצפרט צדור הזה דור השפל שלפני שלשים שנה היינו תחת ממשלת הנאצים ימ"ש.

ובמה שכתב הגר"א ז"ל דלימוד הקבלה מקרב את הגאולה. הנה על הרבה דברים נאמרו ובגמרא אמרו אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלו, ובזהר הקדוש אין ישראל נגאלין אלא בשביל תנאי. ופשוט דבזכות לימוד תורה הנגלה נמי בא משיח וכל הלימוד תורה לשמה צנגלה נמי מקרב הגאולה וגדולה נדקה שמקרב את הגאולה ומאן יכול להצחין יתן ה' שזכה לקרב הגאולה ולקדש ש"ש ולציאת משיח נדקינו צצ"א. וקראתי בדבר זה שאין דעתי נוחה להרבות דברים בזה. וכבר התחילו לתרגם חכמת הקבלה בענגליש ולמדים קבלה בענגליש אפילו ר"ל אינם יהודים ולבי לפמי לא גליא. ודאי מי שזכה לשתי שלחנות אשרי לו ויהי חלקנו עמהם, אצל לאו כל אדם זוכה.

סימן רבא

ישוב להגר"א דצפרנים של אדם ללא תועלת

עוד להג"ל

מה שראה צהוספת אצן שלמה צסם הגר"א שהצפרנים של אדם הם ללא תועלת וזה נגד השקפה יהודית שכל אבר האדם הוא לתועלת ולא כהגויס שאומרים הרבה אברים יש ללא תועלת וגם זה אחת מקושיות הצע"ת.

הנה צתורה כתיב כי גידול הצפרנים הוא סימן אצלות וניוול כדכתיב ועשתה את צפרניה וכן צמפי צושת והטעם בזה דאדם הראשון קודם הצטא היה מלוצש צלוצשין יקירין דאחלצש ציה צקדמיתא כד אעיל ליה צגנתא דעדן ולאחר שצטא הוסרו ממנו אלו המלוצשין, ואלו המלוצשין היו של צפורין וכשהוסרו ממנו היה מתירא מרוחות רעים ונסתלקו ממנו כל המרכבות ומחנות קדושות שהיו מסצבים אותו ונשמר מהכל לא נשאר מאלו הלוצשים רק הצפרנים שצראשי האצצעות וזוהמא דסטרטא אחרת מקפת הצפרנים מסצבי להם ולכן אין לאדם לגדל הצפרנים שיש צהם זוהמא דאחר הצטא אצד הנשמה מאצילות כי כמו שהם גדלים כך גדל עליו כח הדין מכח הקליפות שיונקים מצפרנים העודפים על הצצר ומה"ט אמרו צגמרא נדה דזורקן רשע שמויקין לאשה מעוצרת שחפיל עוצרה.

והדברים מצוארים צוה"ק פרשת ויקהל דף ר"ח לענין צרכת צורא מאורי האש שצריך להראות אחורי אצצעות צפרנים ופינימית דאצצעות לא צעי להראות ומצואר צסם צספרא דלנועתא והקדמת ספר הזהר שהצפרנים ה"ס

הפרסא המצדלת צין הכלים דפנים לכלים דאחורים והיא צבוקה לכלים דאחוריים והפרסא היא שורש לכלים דאחורים שהם הצניה וצעת שעולים הכלים דאחורים שהם צניה ותו"מ למדרגתם הם לוקחים עמהם יחד גם את המדרגה התחתונה ומעלים אותה עמהם למדרגתם ע"י צהקדמת זוהר ד"ה ואמא ונמצא שהפרסא שהיא שורש לכלים דאחורים נעשה גם לשורש גם למדרגה התחתונה כמו שהיא שורש לכלים דאחורים. והנה נשמות אדם וחוה הם ממדרגה התחתונה אל זו"ן להיותן משתלשלות ויוצאות מהן כמבואר צספרא דלניעתא אות מ"ד ונמצא שצעת שהפרסא דזו"ן העלתה את הכלים דצניה ותו"מ שלהם שהיו נפולים צנשמות אדו"ח עלו עמהם גם נשמות אדם וחוה למקום המלכות דאצילות שנקראת גן עדן וזשה"כ ויקח אלקים את האדם ויניחיו צגן עדן נמצא שאותה הפרסא הצבוקה צכלים דאחורים שהם צניה צבוקה ג"כ על האדם שהיא שורש אליו כמו אל הכלים וז"ש לצושא קדמאה דאיתלצש ציה אדם צגנתא דעדן וכו' דאקרון טופרא כי כמו שהצפרנים צבוקים על הכלים דאחורים של מלכות כך מלוצשים כל קומתו של אדם הראשון משום שהיו שורש אחד ולצוש זה היה יקר מאד להיותו הפרסא מלכות דאצילות והלצוש דאדם ממלכות זה וכיון שצטא וחתעדו מיניה פי' התפרקו מיניה לצושין אלו כי אחר הצטא אצד הנשמה מאצילות שהגיעה לו מכח הפרסא וממילא אצד גם הלצוש של צפורין הצא מפרסא ולא נשאר רק סצבי הצפורין וגם צהן מתצבקין המויקין וצריך לשפוך עליהם מים לנטילת ידיים כידוע.

בקיצור לפי המבואר צוה"ק אדה"ר קודם הצטא קיבל לצוש מעין הצפרנים ע"י גרמא של מדרגה אחרת שנתעלה מדרגתו למדרגה אחרת שיש לה לצוש זה אצל לא היה לצוש זה של אדם הראשון אלא ע"י גרמא וכיון שצטא ונטל ממנו הלצוש הזה שאינו שלו שאחר הצטא אצד הנשמה מהמדרגה שנתעלה צה ע"י הצניה ונשאר צמדרגה התחתונה וא"כ לא נשאר לו לצוש ועשה לו הקצ"ה כחנות עור וילצישם והצפרנים נשאר לו מהלצוש הראשון שהיה לו כעין צפרנים ע"י גרמא ושפיר קאמר הגר"א ז"ל דהצפרנים הם ללא תועלת והוא לאחר הצטא שגרם לו הצטא כמו הרבה דברים שגרם הצטא.

וע"ד הפשט נראה דהצפרנים והשערות של הראש הם מפסולת האדם שצמו שיש פסולת צמאכל היוצא ע"י הקיצה והוא נעשית צואה כן יש פסולת עוד מהמעוכל שצנכס צעורקי האדם והפסולת הזה אין יכול לצאת עוד ע"י הקיצה ויוצא ע"י שאר נקצי האדם כגון צואת האף והאזן ומהמות יוצא ע"י השערות וכן צשאר מקומות ולכן שער הראש הוא

הנה בענין המאכלים פשוט שדברים המצויים בכל הדין אסור לאכול ולא משום שזול שלהם אלא משום דודאי כלי הדין טרפה הם וא"כ אפילו יקנו דברים כשרים ויבשלו בכליהם נמי אסורין באכילה אבל יכולים לאכול דברים זנוגים שלא נתבשלו שמה.

ומיהו לענין הכשר הכלים לאו דבר קל הוא. וראשונה צריך לדעת דאפילו הכלי זוכית או שאר כלים שהם כשרים שלא השתמשו בהם צודאי דבר אסור מ"מ ודאי הם לא טבחו כליהם ולכן כל כליהם צריכים טבילה וקודם טבילה אסור לאכול בהם אפילו זנוג.

ובענין הכשר לכאורה אפילו יכשירו כל הכלים כיון דההורים לאו שומרי תורה הם א"כ לאחר ההכשר מיד יטריפו אותם בחזרה ע"י תערובות או במאכלות אסורות הן בשוגג שהם לא יודעים דת מה לעשות הן במזיד שההורים אינם מקפידים על הכשרות ולכן אין אני רואה תקנה קלה בהכשר כלים אם לא שיפעלו אצל ההורים שהם ג"כ יהדרו בחשובה ומי יתן והי' מקויים בהם והשגב לב אבות על בנים על ידי בנים.

ואיני רואה תקנתם אלא שיאכלו בכלי נייר (פעפער דישעם בלע"ז או אלומיניום פאיעל חדשות אלא שהאלאמיניום צריך טבילה) ולאחר ההשתמשות יורקו אותם או שיקחו כלי זכוכית דק"ל כלי זכוכית אינו זולע כמבואר בש"ע א"ח סי' תנ"א סכ"ו והגם דהרמ"א שם כתב דיש מחמירין ואומרים דכלי זכוכית אפילו הגעלה לא מהני להו וכן המנהג באשכנז ובמדינות אלו (סמ"ג אגור) ע"ש וכן היו מחמירין במקומותינו לפסח עכ"פ. ומיהו לדידהו הו"ל כדיעבד והכ"ג סמכין אעיקר דינא לפענ"ד וסגי להו בשטיפה ועי' שו"ת אמרי יושר מהד"ת סימן קמ"ד, וכן כלי שמה אפילו של מתכות וכיוצא בו שאין דרך לשמות מהן אלא צנוגן יכולין להשתמש בהן ע"י שטיפה צין כוסות צין כלוחיות של עץ או של חרס.

סבינים שדרך להשתמש בהם רק לחתוך פת וכיוצא בו מותר להשתמש בו אבל שאר סבינים צריכין הכשר כפי המבואר בא"ח סימן תנ"א ויו"ד סימן קכ"א ס"ו. כלי ששומים בה קאפפע חמה אסור לשמות מהם לצד ממה ששומים בה חלב של אסור גם מנהג החפשים ששומים קאפפע חלב אחר צער ולא מזהירים מנשר בחלב ונעשה טריפה ממש וכ"ש הוא מהשאלען של קאפפע שכתב הנוצ"י סימן ל"ו ועי' יד אפרים על גליון יו"ד סימן קכ"ב בהג"ה ס"ו, ואם ירצו להגעיל כל הכלים צריכים לעשות שאלת חכם ויעמוד שם על ההגעלה שצריך לזה רב מובהק ובקי שלא להטריף מה שלא צריך או להיפוך.

ג"כ בחינת שעירים ירקדו שם וצריך לגחזם והנוגע וממשמש בהם צריך נטילה שהוא כעין נואה ועי' בספר הקנה שגם על הנגיעה צריך נטילה ובש"ע איכא צ' דעות. עכ"פ להס"ל דגם על הנגיעה צריך נטילה משום דהו"ל כנאות האף שהוא ג"כ מפסולת הגוף וכל פסולת הוא כעין נואה והכ"נ בצפרנים שהוא פסולת ויוצא ע"י הצפרנים. וזה מובן ציוסף ופחוו זרועי ידיו על מדרש אגדה שינא ש"ז ע"י עשר אצבעותיו והבן כי א"א לגלות יותר, ולכן הגחזו צפרנים צריך נט"י ג"כ. ולכן אותן המגדלים בצוריות לצד שהוא שחץ וגאווה כמ"ש הפוסקים יש צוה עוד משום פסולת ואין להניח תפילין עליהם גם מטעם זה. אבל שער הזקן הם בחינת חכמה שצא רק לאחר שנתגדל ולא מחמת פסולת והבן. ואחי שפיר דברי רבינו הגר"א אשר מעולם לא היו מוקשים. ומיהו עי' עוד רמב"ם בהקדמה לס' זרעים ד"ה אחר כן כי לא לדבר רק נמצא הנמצאים ודו"ק היטב.

ועייין עוד בספר הישר לר"ת וצילקוט שמעוני תהילים סימן תשכ"ג צ"ס הפסיקתא על הפסוק כל עצמותי תאמרנה ה' צפרנים לעשות בהם פריעה ומליקת עוף ובהן להסתכל אור להצדלה.

סימן רבב

בעת שהוא מדוכא מאד במה אפשר לעודדו

עוד להג"ל

במה ששאל עוד צבע"ת שיש לו אח שנשא ערלית והוא במנצ מדוכא מאוד כל היום בשביל זה איך אפשר לעודדו. הנה באמת כי קשה צוה לומר צרורות וכל ערום יעשה צדעת. אבל העיקר הוא ללמוד עמו מדת ההשגחה הפרטית ולעבוד ה' בשמחה ולצטות בה' וכבר היה לעולם ואדרבה יתחזק בשביל זה לעבודת ה' ותשובה שלמה והעיקר לא בעצבות אלא מתוך שמחה דקדושה. ומתוך זה אולי יזכה עוד להחזירו למוטב ע"י תפילותיו. ועי' שו"ע האר"י ז"ל נוסח תפלה שנתן לאחד שבנו נשתמד שיחזור בתשובה והועיל לו השי"ת שמו ישיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם.

סימן רבג

בעלי תשובה ביצר יתנהגו בבית אבותיהם

עוד להג"ל

בבע"ת שחוזרים לצמיהם ויש להם שאלות אי מותרים לאכול צמית אבותיהם, וכן אם אחיה היתר להכשיר הכלים באופן קל.

סימן רב

מבילת נשים בלי כוונה

עוד להג"ל

בדבר שאלתו עוד באמוניהם של בעלי תשובה שמבקשים מהם לילך למקוה ואף אם הם מסכימים לילך למקוה אבל עושים זאת רק כמעשה קוף בעלמא בשביל צנייהם ולא מתוך שמחה של מצוה האם צריך כוונה באופן זה או יוצאים שלא בכוונה עכ"ל.

הנה בגמרא חולין ל"א ע"א אומר נדה שנאנסה וטעלה אמר רב יהודה אמר רב טהורה לציתה ואסורה לאכול בתרומה ור' יוחנן אמר אף לציתה לא טהורה והטעם דבעלה חולין הוא וחולין לא צעי כוונה ומנא תימרא דתנן גל שנחלש וכו' מ' סאה ונפל על האדם ועל הכלים טהורין ושקיל וטרי בגמרא ופסק הרמב"ם פ"א דמקואות ה"ח כרז דאם טבל ולא נתכוין עלתה לו לחולין אפילו נדה שטבלה בלא כוונה כגון שנפלה לתוך המים או ירדה להקר הרי זו מותרת לבעלה ועי' כ"מ שם וכ"פ הר"ם והסמ"ג ובש"ע סימן קצ"ח סעיף מ"ח.

מבואר דאפילו נפלה לתוך המים ולא נתכוונה לשום טבילה כלל נמי עלתה להו טבילה, והגם שכתב הרמ"א שם דיש מחמירין ומאריךין טבילה אחרת צ"י בשם הרשב"א ורי"ו ורוקח והגאסר"י מיהו צדיקן שבאמת טובלת בעצמה וירדה לשם טבילה מהני לכ"ע דאפילו אנסה חזרתה בע"כ הוי טבילה לדברי הכל צ"ח וט"ז וש"ך שם אבל הלכה בעצמה לכ"ע מהני ולכן כתב הרמב"ם רק שנפלה או ירדה להקר אבל ירדה לשם לטבול מהני בכל אופן לכ"ע. ואפילו לר' יוחנן נראה דהכי הוה כוונה לשם טבילה ופשוט.

ומחמת כי הארכתי יותר מהז"ג הנני בזה לברכו שיזכה להיות ממזכי הרבים, ידידו דושה"ט בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רב

אי מותר להתאחר בנשואין יותר מב"ד שנה

עש"ק שלח התשל"ד בני

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב ברקאי מופלא ומופלג וכו' כש"ת מוה"ד ל"ב טרופער הי"ו ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשכ"ת צידדות, ובדבר שאלתו אי מותר לזן ישיבה להתאחר בנישואין יותר מכ"ד שנים משום דעוסק בתורה. הנה לא ביאר כוונתו בזה ויש בזה חילוקים. תנן במשנה אבות פ"ה משנה כ"א בן שמנה עשרה לחופה

עשרים לרדוף ובגמרא יצמות ס"ז א"ר חנילאי כל אדם שאין לו אשה שריו בלא שמחה בלא ברכה בלא טובה וכו' צמערבא אמרו בלא תורה בלא חומה דכתיב האם אין עזרתי צי ותושיה נדחה ממני, ואמרו כיון שעברו עשרים שנה ולא נשא אשה הרי זה עובר ומצטל מ"ע ואם היה עוסק בתורה וטורד בה והיה מתירא מלישא אשה כדי שלא יטרח צמוזנות בעבור אשתו ויצטל מן התורה הרי זה מותר להתאחר שהעוסק במצוה פטור מן המצוה וכ"ש בת"ת. וצטט"ע א"ע סימן א' וכל מי ששריו בלא אשה שריו בלא טובה בלא ברכה בלא דירה בלא תורה ואח"כ הביא לשון הרמב"ם ז"ל.

והב"ש שם סק"ה כתב דמשמע מלשון הרמב"ם ז"ל דמותר להתאחר אין לו קצבה וכן עזאי שחשקה נפשו בתורה היה לו היתר לבטל פ"ו אע"ג דהיה לו אפשרות לישא אשה ולא היה טרחא למוזנות ע"ש ובצאה"ט. ומיהו הרא"ש חולק על הרמב"ם דאיתור זה לא ידע ליה קצבה. וראיתי לרבותינו האחרונים ז"ל שרצו לערב הני תרי דיני שכתב הרמב"ם במתאחד חדא כלומר דמה שכתב הרמב"ם דאם היה עוסק בתורה מותר להתאחר עם דין אחר שכתב שם צה"ג וז"ל, מי שחשקה נפשו בתורה תמיד ושונה בה כבן עזאי ודבר זה כל ימיו ולא נשא אשה אין צידו עון והוא שלא יהא יצרו מתגבר עליו ע"ש וס"ל דהיינו הך דלעיל דאם היה עוסק בתורה מותר להתאחר ולפי דעתם כונתו בזה ג"כ דמותר להתאחר לעולם כמו בבן עזאי. ולפענ"ד הני תרי מיני ניניהו דודאי להתאחר לא מיירי לעולם ובבן עזאי מיירי לעולם וראיה לדברינו דבהלכה צ' בעוסק בתורה כתב הרמב"ם הרי זה מותר להתאחר והיינו היתר לעשות כן אבל בבן עזאי או צמי שחשקה נפשו בתורה כבן עזאי כתב דמי שחשקה נפשו וכו' אם לא נשא אשה כל ימיו אין צידו עון הנה לא כתב דמותר לכתחילה שלא לישא אלא כתב דאם למד תורה כל ימיו ולא נשא אשה אין צידו עון אבל לכתחילה העוסק בתורה ומתירא מטרדות רק מותר להתאחר. ובספר ארץ צבי א"ע סי' א' חלק על צ"ש. ועיין אונ"ה פ.

והפ"י נראה לכאורה דיכול לאחר בשביל ציטול תורה. אמנם הרא"ש ז"ל חולק שכתב קצבה לאותו דבר לא ידענא איצרא דגם הרמב"ם התנה צפי' דדוקא שלא יהא יצרו מתגבר עליו אבל אם יצרו מתגבר עליו חייב לישא אשה וכתבו הצ"י והלח"מ דהא דלא יהא יצרו מתגבר עליו אכולי' מילתא קאי כלומר צין אהא דמותר להתאחר וצין אהא דמי שחשקה נפשו בתורה ותרוייהו אסורי לעבור אם יצרו מתגבר ח"ו ובשו"ת מהר"ם מיינן סימן מ"ז הביא הך דאמרו בגמרא לעולם ישא אשה ואח"כ ילמוד ור' יוחנן אומר רחיים על לוואר ויעסקו בתורה ומשני הא לן והא להו והביא פירש"י ור"ת וסיים

[ועיין רש"י עה"ת בראשית ה' ל"ב מה טעם כל הדורות הולידו לך שנה וכו' כדי שלא יהא יפת צנו הגדול ראו לעונשין לפני המצול דכתיב כי הנער בן מאה שנה ימות ראו לעונש לעמיד וכן לפני מ"ת וא"כ קודם מ"ת לא היה חייב עד מאה שנה ועיין ת"ח סנהדרין ז"א ודו"ק].

ובחי' דרוש כתבתי ציעקב אצינו דבשעה שינא יעקב לישא אשה נכנס י"ד שנים לבית שם ועבר ללמוד תורה וי"ל דבשעת יניאחו נתנה לו אמו כסף הרבה והבז ומתנות כיד המלך והיה דינו לישא אשה וללמוד תורה וינא ע"מ לישא אשה מיד. אמנם בנאחו רדף אחריו אליפו בן עשו ורנה להרגו בפקודת אציו ונתן לו הכל ועני חשוב כמת. אמנם מיד נשתנה דינו כר' יוחנן דרחיים על נוארו ויעסוק בתורה דעכשיו לא היה לו שוב צמה לפרנס ולכן קם דרכו לבית שם ועבר ללמוד תורה ואח"כ לישא אשה שפיר לא נשא עד פ"ד.

עוד הקשה המהרמ"ש שם אהא דפסק הרמב"ם בפט"ו הג"ל דמשמש שמה יתבטל מותר לו לאחר ואם חשקה נפשו בתורה מותר לו לבטל לגמרי והרמב"ם נתן טעם לזה משום דעוסק במצוה פטור מן המצוה והקשה עליו מירושלמי פ"ק דשבת הל' ב' ובי ל"ל לר"ש הלומד ע"מ לעשות וכו' ומינה דייק דפ"ו מקרי אפשר להתקיים ע"י אחר כמ"ש ז"ע ומה אעשה נפשי חשקה בתורה אפשר לעולם שמתקיים ע"י אחר דעיקר הטעם למלא ולישב העולם ע"ש. ולפענ"ד ז"ע דהרי פ"ו ולשבת הם תרי מצוות ותרי מיילי נינהו ולשבת אפילו נשים ועבדים חייבים לשטת המוס' ועוד ואפ"ה פטורים מפ"ו, עוד ז"ע צמה דנראה דס"ל דמה שכתב הרמב"ם טעם משום דעוסק במצוה פטור מן המצוה קאי נמי אמי שחשקה נפשו בתורה כז"ע, ולפענ"ד ז"ע דנראה דהאי טעמא דעב"מ אינו אלא על העוסק בתורה דמותר להתאחר קצת וכה"ג ס"ל דעוסק במצוה פטור מן המצוה אצל מי שנפשו חשקה בתורה אינו מטעם דהעוסק במצוה מדע דלא כתב הא טעמא דעוסק במצוה אחר הל' ג' ואז היה קאי אחריוהו אלא כתבה אחר הא הלכתא דמותר להתאחר. וממילא מיושבת נמי קושיתו וכי העוסק בתורה פטור מכל מצוות התורה וקושית הירושלמי פ"ק דשבת. ולפמ"ש אחי שפיר דעוסק במצוה אינו פטור מכל המצוות אלא יקיים מצוה שניה באיחור זמן אצל היכי דלא יוכל לקיים לא דלא דמי לקושית הירושלמי ודו"ק.

ובמטעם דכן עוזי דאמר חשקה נפשי אפשר לעולם שמתקיים כתבתי במקום אחר לפמ"ש ז"ל נחות דרגא ונתיב אימתא כלומר דלקיים מצוות פ"ו צריך לזה עכ"פ איזה ענין של גשמי וחשק כדי לקיים המצוה וע"ד שאמרו ז"ל יומא ס"ט ע"ב אמר להו חזי דאי קטלוהו ליה לההוא כליא עלמא

מ"מ גם לפי דר"ת אם לא יוכל לעשות שניהם טוב לו ללמוד קודם ואח"כ לישא אשה ולבסוף נסתפק אם יוכל ללמוד יחידי צדיקו ולא יוכל לצא לבית הרב בשביל אשה אם נאמר צוה חרב על הצדיק ולא ישא או לא והביאו הגרע"א א"ע הג"ל ע"ש.

ואנב אהא דאמרו בגמרא הא לן והא להו ונחלקו רש"י ור"ת בפירושו ולפענ"ד לכאורה להביא ראיה לר"ת דר' יוחנן א"ל לבני ארץ ישראל ישא אשה ואח"כ ילמוד. דהנה בגמרא אמרו במערבא אמרו בלא תורה משמע דבמערבא ס"ל דישא אשה ואח"כ ילמוד תורה דהשרוי בלא אשה שרוי בלא תורה וא"כ א"א דילמוד ואח"כ ישא ולכן דוקא במערבא אמרו בלא תורה אצל צבאל לא אמרו כן דלדידהו אדרבה ילמוד תורה ואח"כ ישא אשה והוא כפי ר"ת והטור והש"ע הביאו בסתם בלא תורה דמשמע לכ"ע והרמב"ם לא כתב כלל הא דשרוי בלא תורה ודו"ק.

וראיתי קדוש אחד מדבר הגאון מהר"ם שי"ק א"ע סימן א' דהאי איחור לזמן מיעוט הוא אצל לזמן מרובה חיישין למיתה ואמרינן צינמות כל שיהי מצוה לא משהינן ע"ש. ומידי עברי צין צתרי דבריו ראיתי שם תרי תמיהי דמדכרי אינשי, חדא שהקשה איך נשא ינחם אצינו בן מ' שנה ויעקב אצינו בן פ"ד שנה הלא ב"נ מצוה על פ"ו עד שעת מ"ת וזמן פ"ו הוא בן כ'. ויותר תמה על א"א שהיה ראש לזריזין ואיך לא נודחו ליתן לבנו אשה בזמן מצוותו ע"ש. ולפענ"ד מה דפשיטא ליה דצ"ג נמי זמן נישואין שלו בן כ' ז"ע לפמ"ש הרמב"ם דלא נתנו שיעורין לב"נ א"כ בן כ' לאו דוקא אלא כשצא לכלל כח ודעת ואם כוונתו דכן כ' הוא צא לכלל כח גם זה אפשר דצ"ג דאין לו רחיים על נוארו עול התורה ואין מתשת כחו החיוב הוא קודם עשרין שנין עכ"פ וז"ע. ולפענ"ד לישב קושיתו כמ"ש ז"ל דאצרהם אצינו לא רנה להשיאו אשה כנענית כי אם ממשפחתו, וממשפחתו לא היה לו עד שנולדה רבקה כמ"ש בתורה הגיד לו ילדה מלכה וגו'. ומיד שהיתה ראויה לציאה שלח אחריה. ומה שתמה אפירש"י עה"פ אחר הדברים האלה ויגד וגו' שפי' אצרהם מיצר שלא נשא אשה לבנו וקשה מתחלה מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר ע"ש, ולפענ"ד גם צוה פי' הפשוט שהיה מיצר שלא נודמנה לו עד עכשיו וזוג לו או שהיה חושב שזווגו יבא אליו כמ"ש יש הולך אלל זווגו ויש זווגו הולך אחריו וחשב שיבא הזוג ממילא ואח"כ ראה שצריך לזרו לילך אחריה. ומיעקב לא קשה שהרי היה ינחם אצינו כלו צדיק כגי נהור משעת עקידה וגם היה יעקב נפשו חשקה בתורה וזה דרך פשטות.

בש"ת שלי ח"ג סימן קע"ו וצח"ו (אשר אך ילא מצית הדפוס צס"ד) סימן קי"צ דוק משם ותשכח.

ובשאר דברי פלפול אין הז"ג להאריך, וכידוע שאין דרכי לפלפל בדבר אחד לשם פלפול כי אין אני אומר קבלו דעתו. וי"ד שיזכה ללמוד תורה לשמה בטהרה כאות נפשו ונפש ידידו המברכו בברכת התורה בלב ונפש.

משנה הקמן

סימן רבו

למה לא נתחייבו נשים בפ"ו

ט' תמוז התשל"ג בני" יצו"א

לעמרם משפחת העמרמי ש"ב ידידי ורב חביבי חכם ומשכיל כלו אומר כבוד וכו' מוה"ר עמרם סופר הי"ו, צריך מדינת שוויצאריא.

אחדשה"מ צידדות, מה שחמה למה לא נתחייבו הנשים ג"כ בפ"ו לכל הפחות אחר הנשואין מאחר שא"א לקיים המצוה זולתן. הנה בגמרא יצמות אמרו ז"ל מדכתיב וכשזוה איש דרכו לכבש ואין דרכה של אשה לכבש והכונה כיון שאין צידה לכבש אין לחייבה צמורה שאין צידה ואין הקצ"ה צא צטרוניא עם צריותיו ואפי' לאחר שנשאה כיון דקיי"ל דאשה התוצעת צפה הו"ל בכלל וצירתי מכס המורדים והפושעים צי ואמר ר' לוי אלו בני תשע מדות בני אסנת משגע"ח עי' נדרים כ' ע"צ וטוש"ע א"ח סימן ר"מ צני חלופה התוצעת צפה ועי' ר"ן נדרים הנ"ל צני חלופה שמעיה פניה להיות תוצעת צפה וממילא מובן מה שלא נתחייבו צוה ועי' ספרי משנה הלכות ח"ה סימן רל"צ דף קנ"ט ע"א שכתבנו שם עוד טעם אחד. וצאמת כי דעת הרבה ראשונים דנשים נמי חייבות צלשצת עכ"פ, רק צמלות פ"ו פטורות.

ובמה שחמה דלמה לקחו מהן קבלת שכר אותה מצוה שזולתן ערבות הם וזוה ראה דהתורה נתנה רשות לנשים להיותן חפשיין צאותו דבר ולעשות כרצונם. הנה צאמת כי צכאן הפריז על המדה וכבר אמרו ז"ל השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שצתורה אלא גם צדין ערבות מנשים הארכתי צוה צמקום אחר והראתי לדעת דצברי הרא"ש לאו כפשוטם הם דהרי גמרא מפורשת היא צע"ז דף י"ח צאשת ר"ח צן תרדיון שגזורה עליה מיתה על שלא מיחתה צבעלה שהיה הוגה השם צאותיותיו, הרי מפורש דאשה נמי צכלל ערבות הם. וקצת יש לחלק צין צעלה דאשתו כגופו וצין ערבות לעלמא והצן, מ"מ האחרונים פי' פירוש אחר דצברי הרא"ש גם מרן צצ"ש האריך דצברי הרא"ש אלו צתשוצה.

חצשוהו תלמא יומי וצבו ציעתא צת יומא צכל ארץ ישראל ולא משתכח ופירש"י ציעתא צת יומא הנולדה צו ציום לפי שפסק החימוס מן המעים ואפילו אותן שעיצרה התרנגולת צבר אינן מתצטלין צמעה וצד"ה כליא עלמא פירש"י יכלה העולם שלא תהא פ"ו אמרי היכי נעציד נקטליה כליא עלמא ניצעי רחמי אפלגא פלגא צרקעא לא יהצי לפלגא פירש"י שהא שולט צאדם ליזקק לאשתו ולא לאחרת וכו' ע"ש. א"כ עכ"פ צריך להיות לו אחיה ענין של גשמי וחשק לקיים המצוה. וצוה פירשתי הקרא הן צעון חוללתי וצחטא יחמתיי אמי דצלא יצה"ר א"א לקיים המצוה וכגמ' הנ"ל. וצן עזאי התנצל ואמר ומה אעשה ונפשי חשקה צתורה כלומר שאינו יכול לקיים המצוה ומה יכול לעשות שנפשו חשקה צתורה ואין לו חשק אחר וא"א לו לקיים המצוה ומה נעמו צוה דצרי רז"ל שנשא וגירש צת ר"ע שלא היה צידו לקיים המצוה מחמת שפסק ממנו היצר הרע לגמרי מחשקת התורה. ולפי"ז אחי שפיר מה שקיים הרמב"ם שאם לא נשא כה"ג אין לו עון והוא שלא יהא יצרו מתגבר עליו דאם יצרו מתגבר עליו א"כ צבר צידו לקיים ואינו צכלל צ"ע ושפיר מחויב לישא אשה והצן כי זה צס"ד דבר חדש והגון הוא. ומה"ט כתב הרמב"ם דאין צידו עון ולא כתב מותר דאין זה היתר אלא זה צגדר אונס דאין צידו לקיים ודלא כמהרמ"ש דגם אם חשקה נפשו צתורה צצ"ע מותר לצטל דהרמב"ם לא כתב לשון מותר אלא אין צו עון.

העולה לדידן להלכתא דדין חשקה נפשי צצן עזאי שאינו צמציאות לקיים המצוה ליכא צינינו ורק להתאחר לזמן. והנה צהא לכאורה אם מתירא שלא יוכל ללמוד תורה היה ודאי מקום לסמוך ארצינו הגדול הרמב"ם ז"ל שכתב דמותר להתאחר ומותר שמשמע לכתחילה ומיהו גם צוה הרי התנה הרמב"ם שלא יהא יצרו מתגבר עליו אצל מי שיצרו מתגבר עליו וצא לידי הרהור ח"ו ודאי דאפילו לאחר אסור וא"כ להלכה נראה דכל שאין יצרו מתגבר עליו מותר לו לאחר זמן הנשואין ולא שלא ישא כלל, אלא אם לא יוכל לקיים המצוה לגמרי אז אין צידו עון אם לא נשא צצ"ע. ומיהו אם יצרו מתגבר עליו וצא ח"ו לידי הרהור ציום וטומאה צלילה אין לו לאחר וכו' דלהרא"ש גם זה צספק ואשרי למי שלומד תורה צטהרה ודורות הראשונים יוכיחו שנשאו נשים סמוך לפרקן ואינו דומה מי שיש לו פת צסלו למי שאין לו.

מש"ב צספיקת הצנין ציון אי האוכל ציו"כ מחמת סכנה אם מחויב עוד להתענות ורצה צוה ליצב חקירת הגרע"א לענין לעלות לתורה צמנחה ציו"כ. הנה הארכתי צוה צס"ד צספרי ח"צ מדור התשוצות סימן נ"ט וח"ג סימן נ"ח ועוד צכמה מקומות הארכתי דצברי הצ"ס טעות הם ועוד

ולפעמים גם בכתם אנשים מלד המקרה עד שמצנו זה מחלוקת בגמרא יצמות ס"ד אי נושא אדם כמה נשים דרב אמי אוסר ורבא אמר נושא אדם כמה נשים ובעסה"ת פסק דמעיקר דינא אסור לישא יותר מאשה אחת וכן כתבו עוד איזה אחרונים דס"ל דהלכתא כר"א וכן נראה דעת רבינו ירוחם ועי' סה"ת מהל' חליצה שם וז"ע אהשו' עבודת הגרשוני סימן נ"ג ועי' מהרש"ל בתשו' סימן י"ד וצ"ש א"ע סימן א' ס"ק י"ג וצספרי משנה הלכות על רבינו דה"ג כתובות ס' ז"א. והגם דרוב הפוסקים ס"ל דמעיקר דינא נושא אדם כמה נשים עכ"פ ודאי דרוב העולם לא נשאו כמה נשים בזמנם דאל"כ האין נסתפקו בזה ואפילו להחילוק בין מדעתה ובין שלא מדעתה עכ"פ אם נריכין דעתה מזה נראה כבר דאין בזה איסור אם לא נשא יותר ודו"ק. אלא דלפי"ו אין קושיא האין לכתחילה תקן רגמ"ה שלא ישאו רק אשה אחת כיון דמעיקר דינא ליכא מצוה לישא יותר מאשה אחת ואדרבה כיון דראו חכמי דורו תועלת גדול בתקנתו שהוא תקון העולם קבלו תקנה זו.

והא דלא חששו משום עיכוב למשיח דהרי המצוה צידו לקיים באחת וגם מצוה לערב יכול לקיים בזה והלא אין גבול כמה נשמות צריך אדם אחד להוריד וכל שעושה מה שצדו הרי קיים הציווי והחיוז שעליו ואם לא יוכל באמת לקיים המצוה עם אשה זו כה"ג לא גזרו כמ"ש הרשב"א בתשו' סי' תקנ"ז שרגמ"ה לא תקן במקום שהוא מצוה לגרשה והר"ם צמרדכי פרק המדיר כתב דהעוברת על דת מצוה לגרשה ורגמ"ה לא תקן בזה והראב"ן הביאו המרדכי פ' אע"פ כתב ח"ל, וראב"ן כתב אעפ"י שהלכה כרבותינו בדורות הללו שאין אדם נושא שתי נשים ביחד לא משהיין לה ואם בשביל אחרת שיוסרו קנסין לה להחיר לו לישא אחרת והיא תשכ ותתענג עכ"ל. עוד תשו' מהר"ם צחי' מרדכי ח"ל, ושאלת אשה המורדת ואינה רוצה להיות אלול ולא לקבל גט וכו' ואם אינה רוצה למחול כתובתה התירו לו לישא אחרת והיא תשכ בצלמנות חיות עד שתתראה למחול כתובתה ויגרשנה אז וכתב רבינו אצל כמו כן דכה"ג לא יעלה על לב איש שיצטל מפ"ו ושלוס מאיר צר ברוך.

ובתשו' מהר"ם מפדואה סימן י"ג האריך בדבריהם וכתב על תשו' מהר"ם הנ"ל בדודאי היה מותר לו לגרש בע"כ אלא שלא רצה לתת כתובתה וכן בתשובות הרשב"א שהוא רבינו שמשון בן אברהם סי' ר"פ צמי ששהה עם אשתו עשר שנים ולא ילדה כתב שר"ג לא תקן במקום מצוה וכן צנמק"י פ' הבא על יצמתו וכ"כ הרשב"א ז"ל ע"ש מה שהאריך מהרמ"פ הנ"ל ועי' ד"מ א"ע סימן קי"ט סק"ב וצרמ"א שם וצבית שמואל סימן ע"ו סק"ג וא"כ פשוט

ומה שתמה דלמה לקחו מהן קבלת שכר אותה מצוה שזולתה א"א לקיימה, יפה העיר. אמנם ימחול נא לעיין בספרינו הנ"ל דף 286 ד"ה ובתשובה אחת שהבאתי שם צסס הר"ן ושאר פוסקים דבזמן הזה שהבעל אינו רשאי לישא אשה אחרת על אשתו מגזירת רגמ"ה מחוייבת האשה לבעלה בקיום פ"ו וגם במצות אל תנח ידך כיון דהוא מחויב במצוה זו והיא המונעת אותו מלישא אחרת א"כ בשעה שנשאה על דעת כן נשאה והרי היא מקבלת על עצמה בשעת נשואין שיקיים בעלה עמה כל חיובי הבעל שמחויב בהם מדיני אישות וכיון שכן ודאי אפילו נימא דפנויה מותרת לשמות כוס של עקרין ודלא כדעת הפוסקים דנשים נמי חייבות בלשכת עכ"פ מ"מ א"א משועבדת לבעלה ואסורה לשמות שלא ברשותו כלל ורשותו לא מהני שהרי הוא מחויב לקיים מצוה אל תנח ואין צידו לפטור עצמו מזה שחייבתו התורה, ובאמת כתב הר"ן מפורש ג"כ שהאשה יש לה חלק במצוה פ"ו הגם דאינה מחויבת מ"מ אם היו לה צנים עם בעלה יש לה חלק במצוה שסייעה לו בקיום המצוה עכ"פ ח"ו לעשוק העניה משכרה. אלא שלא רצה הקצ"ה לחייבה.

סימן רבי

איך גזר חדרגמ"ה לבטל מפ"ו

עוד להג"ל

בדבריו הגמרא יצמות ס"ג ע"כ דאין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף ותמה אין קבלו היהודים חדרגמ"ה, ועכ"פ למה לא קבלוהו כהוראת שעה ולמה לא שמענו לגאונים דורינו שלא מיתו צמנהיגי המדינה שכופין את אחינו צנ"י מצני ספרד שלא לישא שתי נשים וצוה מעכצים את הגאולה ולמה לא תמחו בגמ' דבן עזאי שלא נשא מעכב הגאולה ואין לא ראו הח"ס והמהר"ם ש"ק או"ח סימן ע' מגמרא יצמות הנ"ל והאריך קצת בזה.

אמת אגיד כי היה מן הראוי להאריך צענינים אלו כי נגע בצמה דברים גבוהים ורמים, אמנם צענו"ה אין הז"ג גם כי ל"ע לא הייתי בקו הצריאות וגם עכשיו עדיין אני תחת פקוח הרופא וצ"ה וצ"ש אשר הוטבה לי ולכן אסתפק בעת לנאת בדרך כלל. ובמה שתמה האין קבלו היהודים חדרגמ"ה על עצמם ולא חשו דעיי"ז מעכצים צבאת משיח דדקינן ח"ו.

ראשונה עלינו להניח יסוד מוסד דגם בזמן הראשונים הנביאים ובזמן התלמוד והגאונים וגם לאחר כן רוב ורובא דרובא מאנשי מעלה לא לקחו נשים הרבה וכנראה דצביון נמנעו מזה ורק במלכים מצנו שנשאו נשים הרבה

איברא דהיש"ש ציצמות פ"ו סימן מ"א אמ"ש מהרי"ק
 בשם ק"א שס' הרשב"א בשבועה ששמע דלא גזר
 רגמ"ה רק עד כלות אלף החמישי ותמה עליו היש"ש דהוא
 מילתא פריחא בשמועה פורחת ועוד הרי לא נזכר ברוב תקנות
 שלא גזר על אחר אלף החמישי ועכ"ל דאיתו שאמר שלא
 נגזר רק עד אלף החמישי שכך היו מקובלים לפי הטעמים
 והסברות על מה נתקנו גזירותיהם יורה שלא גזר ותיקן אלא
 עד אלף החמישי והוי כפרישת אשה במ"ת דאמר' בפ"ק
 דביצה דבר שנאסר במנין צריך מנין אחר להחירו אף דנטל
 הטעם ע"ש. נראה מצוחר דס"ל דגזירת רגמ"ה עולמית היתה
 ולא כלה אחר אלף החמישי. ובשו"ת ח"ס א"ע סי' צ' כתב
 דהאחרונים לא ראו דברי היש"ש ואילו ראו דבריו הדרי זהו
 ובח"מ סימן ר"ג כתב עוד דלא נראה לו להמציא קולא בזה"ו
 שהוא אחר אלף החמישי דהרשב"א לא כתב כן לחלוטין רק

אחד־שה"מ וש"ת, בדבר שאלתך שמנחת עדות מוכחשת בדברי ר"ת דבתוס' כתובות דף ג' ע"ב ד"ה ולדרוש להו כחצו בשם ר"ת דציאת עכו"ם אינה אוסרת על צעלה ומתוך כך התיר ר"ת בת ישראל שהמירה וצא עליה עכו"ם לקיימה לאותו נכרי כשנתגייר דלא שייך לומר אחד לצעל ואחד לצועל צציאת מצרי דהוי כציאת בהמה וריצ"ס חולק עליו דע"י ציאת עו"כ נאסרה על צעלה ובתוס' שאנ"ן סוטה כ"ו כתבו ח"ל. מקינן ע"י עו"כ מכאן מציא ר"ת ראייה בנאשה שנשתמדה לעו"כ ונשארה עו"כ ונתגיירו היא וצעלה ואומר ר"ת דאסורה ליה כשם שאסורה לצעל כך אסורה לצועל ויש ר"ל דאין אסורה ליה דרשמנא אפקריה לזרעי דעו"כ דכתיב וזרמת סוסים זרמתם ומציאין ראייה מדאמרינן אסתר פרהסיא היתה וכו' ומיהו אומר ר"ת דליתא דהא אמרינן מקינן ע"י עו"כ ואמרי' כאשר אצדתי מציא אצא אצדתי ממך אלמא דעו"כ פוסל צציאתו וכו' ע"ש.

דע אהובי ידידי כי זה יותר משנה ששמעתי סמירה זו מכ"ק אדמו"ר מרן מקלויזענבורג שליט"א, ושז התבוננתי קצת בדבר ומנאצי דבספר מרגליות הים סנהדרין ע"ד שהקשה נמי סמירה זו והינח צ"ע ועי' פנ"י כתובות הנ"ל מה שיצא ליכצ שיטת ר"ת, ולא הרגיש כלל בסמירה זו. עכ"פ קושיא זו כנראה כבר נפתחה בגדולים ומה אדע שלא ידעו.

ומיידו לפלפולא קצת היה נראה שלא תהיה הסמירה כ"כ גדולה לחלק דהני תרי עובדא הוי בדיוק לשון התוס' כתובות שכתבו שם ח"ל, ומתוך כך התיר ר"ת לכת ישראל שהמירה וצא עליה עו"כ לקיימה לאותו עו"כ כשנתגייר וכו' והנה כתב וצא עליה עו"כ ולשון וצא עליה משמע באקראי בעלמא אצל בסוטה הציא המעשה בנאשה שנשתמדה לעו"כ ונשארה עו"כ ונתגיירו היא וצעלה ואומר ר"ת דאסורה ליה כשם שאסורה לצעל כך אסורה לצועל והנה כאן דייק שנשארה עו"כ היינו לשם נשואין ולא שצא עליה צסתם ולכאורה נראה לדייק שינוי זה.

ולפי"ז היה אפ"ל ולחלק דדוקא כשנשארה לשם נשואין הוא דאסר ר"ת על צעלה ועל צועלה אצל צא עליה באקראי בעלמא הו"ל ככלל ציאת בהמה ואינו אוסר ופוסל על צועלה ואל תתמה על חילוק זה שהרי מצינו חלוק בין ציאה דרך זנות לדרך חתון בעכו"ם דלא אסרה תורה ציאה אלא דרך חתון אצל הבא על הגויה שלא בדרך חתון או להיפוך לא אסרה תורה אלא צ"ד של חשמונאים גזרו עליהם משום נגז"ו. ועכ"פ נראה דמה"ת מחלקינן בין חתון לזנות וע"כ דדרך חתון כיון דנשארה לשם נישואין הו"ל כאשתו אף שאין קידושין תופסין בהם אצל באקראי בעלמא הו"ל כמעשה בהמה ובפרט לפ"מ שכתבתי במקום אחר לפמ"ש אשר צשר

בנים ואין דור אחר צא וח"ו יכלה זרעו של א"א והיה השי"ת מוכרח להושיע ישראל ולהשיב בנים לגבולם ותמה מע"כ מדברי הגמרא דאין בן דוד צא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף. הנה מבואר בדברי רבותינו דכמה אופנים לציאת המשיח ואני ה' צעתה אחישנה וכו' אחישנה לא וכו' צעתה ואמרו אלמלא שמרו ישראל שמי שצמות מיד נגאלו ולכאורה אפילו לא נולדו עדיין כל הנשמות. וזוה כמדומה לי שראיתי לפרש הפסוק ולא יאמר הסריס הן אני עץ יבש כי כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וגו' ונתתי להם צביתי וצחומותי יד ושם טוב מבנים ומצנות וגו' והכוונה דבסמון כתב כה אמר ה' שמרו משפט ועשו דקה כי קרובה ישועתי לצוא ודקתי להגלות הנה מדבר בצדקה וישועה וגאולה וכן שקרובה ישועה לצא ודאי תלוי בנשמות שלא ילאו עדיין ולכן יאמר הסריס הן אני עץ יבש ולא אוכל לקרב הגאולה שהרי אין אני מוליד בנים וע"ז אומר לו הנציא שאל יאמר כן שהרי כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו שבת וכל השומר כהלכתו מקרב הגאולה ולכן ונתתי צביתי וצחומותי יד ושם טוב מבנים ומצנות כלומר כאלו ילד בנים וצנות ועי"ז סייע צבין המקדש והכ"נ בן ואולי גדולה עוד.

אלא דהתוס' נדה י"ג ד"ה עד שיכלו כל הנשמות שבגוף הקשו והא דאמר (שבת קי"ח) אלמלא שמרו ישראל שמי שצמות מיד היו נגאלים וי"ל דהרבה היו יולדות בשרם אחד ע"ש ולפי"ז י"ל בדרך פשוט ואל יאמר הסריס וגו' דכיון דישמרו שבתותי ממילא יגרמו דהרבה יולדו בשרם אחד.

ודברי האר"י הקדוש מפורסמים שפי' וצעונ"ה ילאו מה שיצאו כלומר דכיון דחטאנו ולכן הנשמות הישנות שיצאו כבר מגולגלים ולא יורדים נשמות חדשות והיינו ילאו הנשמות מה שיצאו כבר ולכן עדיין לא צא. עוד אמרו אין בן דוד צא עד שיהיה כלו זכאי או כולו חייב והנה כולו חייב הכונה דאל"כ נמצא זרעו של אברהם כלה ונאצד ואין צריכה וע"כ יגאלם. וממילא שפיר מיושבים דברי רבינו הגדול מרן הח"ס ז"ל ותלמידו המהרמ"ש הנ"ל.

והנני חוזר לראש וי"ר שיזכה לבנות בית נאמן בישראל לשם ולתפארת אבות כאות נפשו ונפש ש"ב דרשה"ט חפץ בגדולתו בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רל

סתירה בדברי ר"ת בביאת עכו"ם

י"ז תמוז התשל"ה בני יצו"א

מע"כ ידידי היקר חוב"ט מופלא ומופלג וכו' החבר כש"ת מוה"ר יוסף מנחם דייטש הי"ו, בן ידידי ורב חביבי מוה"ר יצחק הי"ו.

חמורים בשרם והו"ל עם הדומה לחמור והו"ל כזא על הבהמה ודומה למעשה דאיתו מין דזא על הכותות ואתא אליהו ואידמי ליה ואמר עצד קצ"ה ניסא לשקרא ואמר ליה אשר בשר חמורים בשרם ולכן ס"ל דאינו אוסר נמי כל שאינו דרך נשואין.

ובהא היה אפשר נמי לישב סתירה אחרת דכאן בכתובות משמע לכאורה דלר"ת ביאת עכו"ם אינה אוסרת על בעלה כלל. ומיהו בתשו' הרא"ש כלל ל"ב סימן ח' באשה שנחבשה בגוים ע"י נפשות אסורה לבעלה ופי' ר"ת אפילו לבעלה ישראל דחיישין שמא נתרנית למנוא חן בעיניהם שלא יהרגו וכן הביא בשמו בתשו' מהר"ם ז"ל סימן תתרי"ט וסימן תתרכ"א ובש"מ כתובות דף ג' הביא מחלוקת בפי' ר"ת ו"א דדעתו דנאסרה על בעלה ג"כ ולא התיר אלא לבעלה עכו"ם ולא לבעל משום דלא שייך לומר אחד לבעל ואחד לבעל וי"א דליכא איסור וי"א דאסור אלא שאינו בכלל ג"ע שסתמיז להרוג ענמה ולא לעבור ע"ש ועי' מאירי סנהדרין ע"ד ובצעה"מ. ובשו"ת חיים שאל סימן מ"ט האריך בדבר ע"ש.

ולכאורה דא נמי סתירה הוא דבשו"ת הרא"ש הג"ל וכלל המקומות כ' להדיא דביאת עכו"ם אוסרת וכאן לא כתב הכי ועי' תה"ד סימן רי"ט שכתב נמי דדוחק גדול לומר דר"ת לא הרגיש בכל אותן הראיות המפורשות במתניתין ותלמוד דאשה אסורה לבעלה ע"י גוי וטפי אית לן למימר דר"ת מודה דאסורה לבעלה ואת"ל דחשיב ביאתו כבהמה ה"מ לענין בועל וכו' ע"ש. ובאמת כי כן יש לדייק בלשון התוס' שכתבו דאין חייבין מיתה על ביאת מזרי משמע דמיתה הוא דליכא אבל איסורא איכא ונאסרת על בעלה. ולפמ"ש לכאורה היה נראה אחי שפיר הכל דיש חילוק בין זא עליה באקראי כבהמה ובין נשאה לשם חתון ומ"מ הדרני כי דמראיות שהביא ר"ת במס' סוטה לכאורה משמע דכלל אופן ס"ל דנאסרת בין אבעל ובין אבעל אפילו בלי נשואין וכו'.

ידידך דושה"ט בלב ונפש

בגנשה הקפזן

סימן רלא

בהיתר מאה רבנים

ח' לחדש הרחמים התשל"ד בני יצו"א מחיי חיים יכתב ויחתם לחיים בספרן של צדיקים גמורים עמוקים וטמורים את מע"כ ידי"ג הרבנים הגאונים המפורסמים כג"ת מוה"ר יעקב סג"ל לעבאוויתש אבדק"ק קאפיש שליט"א. והעומדים על ימינו הרב הגאון מוה"ר משה זאב הלוי, הרב מגראסווארדיין, והרב הגאון מוה"ר יחזקאל ראטה, דומ"צ דקהל יטב לב ב"פ, שליט"א.

אחדש"ג צדידות נאמנה, שליח עשה שליחותו והציא לפני פסק ז"ד בתשובה שלמה בענין היתר מאה רבנים עבור ר' פלוני בן פלוני נ"י ובקשני להטטרף צירופא דרבנן להיתר הג"ל ולכתוב הערות אם יש לי על ההיתר והיות כי רזוני להשתעשע בז"ג קצת דר"ת אעבור אהא פרשתא בקינור נמרץ לפי קוצר הזמן.

וז"ל ההיתר. הן זא לפנינו ז"ד חתומי מטה ר' פלוני בן פלוני נ"י מפה ברוקלין יע"א בקובלנא על אשתו מ' פלוני בת פ' הכהן שאינה מתנהגת כבנות ישראל הכשרות כפי שנפרט לקמן שאינה הולכת לטבילה אפילו לאחר בקשת בעלה, היא מכה את בעלה ופעם עקרה את רוב זקנו, גם ברחם ממנו ולקחה אתה עמה את הילדים. הזמינו אותה הרבה והרבה פעמים שתעמוד לד"ת עם בעלה וסירבה מלבוא אף פעם אחת כי אינה רוצה לדון רק בערכאות באשר הם סוברים שכל הילדים הן זכרים והן נקבות שייכים רק להאשה, ופעם אחת כשזא הבעל לראות את הילדים הכתה אותו ומסרה אותו לערכאות שענשו אותו בממון, היא מסיתה את הילדים נגד אביהם אעפ"י שהוא נותן מעות עבור נרכיהם. (ע"כ טענת קובלנא של ר' פלוני הג"ל).

תורה ההיתר. הנה אחרי ששלחו לה שלש הזמנות (ויותר) וסירבה לעמוד לד"ת כבר כתב בזה"ג בשו"ת אבני דק להגאון מקיגעט א"ע סימן ט' שהותר לישא אשה אחרת הן מטעם מורדת הן מטעם עוברת על דת במה שאינה רוצה לעמוד לד"ת ובשם גיסו הגאון ז"ל אטאטשוב העיר בנו שחתנו הגאון בעל חו"ד ז"ל עשה מעשה באשה שסירבה לעמוד עם בעלה לד"ת והתיר לישא אשה על אשתו וכ"כ הרה"ג מסקלי"ט שהגאון בעל חו"ד והמהר"ל אבד"ק סטאניסלאו והרה"ג מטאלטשווא נחזעו יחדיו לדון באשה שמסרבת לעמוד לד"ת והורו לבעל לישא ואחריהם עוד מגדולי הדור וכ"כ בס' אוריין תליתי סימן קמ"ד וכ"כ בספר יהושע סימן ז"ח להתיר ובשו"ת נחלת יעקב (להגאון מליסא) סימן ה' הסכים להגרע"א באשה שפשעה נגד הבעל ואינה רוצה לקבל גט מתירין לו לישא אשה אחרת בלא ק"ר אלא שנכדו בס' אוריין תליתי הביא דבריו ומסיק להלכה מיהא דוקא ע"י מאה רבנים.

גם מנז שלא הלכה לטבול ועזבה אותו נידונית כדין מורדת אשר משפטה מבואר בא"ע סימן ע"ז ס"ב דאשה שמנעה את בעלה מתשמיש היא נקראת מורדת ובשו"ת הרדב"ז ח"ב סימן ת"ש דאשה שמרדה ואינה רוצה לדור עם בעלה מותר לבעל לישא אשה אחרת כי בכיוצא בו לא תיקון רגמ"ה שלא לישא שתי נשים או לגרש בע"כ וכן ס"ל בשו"ת תועפת ראש סימן ג'. אבל למעשה חלילה להקל בלי

חדש, דרגמ"ה תקן ב' תקנות א' שלא לגרש בע"כ והוא סיג לתורה בשביל הפרושים שזולזו בצנות ישראל וההגונות והחרים בחרם זה ולא קבע לו זמן ולא מקום ונתפשט בכל ישראל ולא התנה צוה להחירו כלל ע"י ק' רבנים. אמנם הסכימו רוב הגאונים ככולם שצמקום מזה דאורייתא כגון ציטול פ"ו ויבוס וכדומה לא גזר. תקנה שניה אינה סיג לתורה אלא מפני הרגל קטטה החרים שלא ישא אשה על אשתו והיא קילה ולא נתפשטה בכל מקום וקבע זמן לתקנה זו עד סוף אלף החמישי ומ"מ כתב היש"ש כיון שלא נמנעו מלהחיר בכלות הזמן החרם ממילא נשאר החרם כמקדם ע"ש. מ"מ הקיל הגאון יש"ש והתנה שאם יצואו חכמי הדור ויראו צורך ענין להחיר יתירוהו ע"י ק' רבנים וכתב צ"ש דמש"ה ספיקו להקל. והני ב' תקנות כל אחד קילו היא חמורתא דלישא ב' נשים דהוא קילא להחיר ע"י ק"ר לעומת זה חמירא דאפילו לדבר מזה דאורייתא לא הקיל אלא בק"ר שהרי צידו להניע לפני חכמי הדור ולמנוא ק"ר. ולגרש בע"כ דחמיר ולא ניתן רשות להחירו בשום אופן לעולם ע"כ צמקום מזה לא גזר כלל ולא צריך שיהיו וטורח צמקום מזה ולכן יפה כתב השב יעקב א"ע סימן א' לחלק אם היא פושעת בכך דכשהיא פושעת כגון עוברת על דת מחירים לו לגרשה על כרחיה ולא יטריח להחיר ק"ר ותוסרנה כל הנשים ע"ש.

ולמעשה הח"ס צדיקן תרוייהו איכא, משום מזה איכא שהרי עברה על דת בין משום שלא טבלה שהוא מ"ע דאורייתא ואפילו אי כבר קיים פ"ו מ"מ איכא משום דלערב אל תנח וגם שהרגילה קטטה שהכתה אותו וזרחה מלפניו ועוד, אלא דבאמת לא מצינו טעם וחילוק של מרן לשאר פוסקים וז"ע.

וציפירתי נפיה לרבינו הגדול הרשב"א ז"ל בחי' למס' גיטין דף ע"ה ע"ה א"א שחמה למה לא ילפינן נתינה בע"כ הוה נתינה מאשה דכתיב ונתן בידה וקיי"ל דמתגרשת בע"כ ותי' דנתינה בע"כ היכי דמחייב אותו לא הוה נתינה וצנע אשה כיון שאין הבעל קנוי להאשה וגט שחרור נמי אין הרב קנוי לעבד אלא שיש שעבוד לאשה על צעלה בעודה תחתיו כשהוא צא לסלק שעבודו מעליו אם אתה צא לומר שאין יכול לסלקו אלא מדעת האשה נמצא שאתה מחייב את שלו בע"כ ואל תחייביהו וכיון שכן צפריעת בע"ה נמי נתינה בע"כ הויה נתינה ע"ש. ובשו"ת מהרש"ס ח"ו סימן י"ז הקשה לפ"ד הרשב"א דא"כ באשה עוברת על דת דבלא"ה פטור הבעל משעבודים לאשתו לא יועיל גם בע"כ משום דנתינה בע"כ לא שמה נתינה ועכ"פ מדין הש"ס לא יועיל גט בע"כ בעוברת על דת משה כיון דלא מחייב בשיעבודה תו ע"ש. ולפענ"ד לא קשיא דלפענ"ד פשוט דעוברת על דת נמי כ"ו

צירוף מאה רבנים היות שבשו"ת שצ"י ח"א סימן ק"כ כתב שאפילו זינתה צריך דוקא היתר מאה רבנים וכ"כ בח"ס א"ע ח"א ס"ג וב"ש סימן א' סקכ"ג וח"מ שם סקט"ז שכתבו בשם הב"ח דכבר נהגו שלא להחיר בלא מאה רבנים באופן שע"י ההיתר מאה רבנים כל אנפין שוין דיש להחיר בכה"ג ומכא טעמים הנ"ל ועוד החירו להבעל ר' פלוני נ"י לישא אשה אחרת על אשתו בשילוש גט וכתובה וע"י היתר מאה רבנים ופונים ומבקשים להטריף בהיתר בשעה אחת קודם ולא יעוגן הבעל ע"כ.

ולא באמי להרהר ח"ו אחר צ"ד חשוב אלא לפלפל בדבריהם, ופשוט דלהלכה כדבריהם כן הוא לא מביעיא לשיטת הרשב"א בתשובה ח"ב סימן תי"ז שלא תיקן רגמ"ה אלא עד סוף אלף החמישי הביאו הב"י א"ע סימן א' ועי' ד"מ שם והגם דגם לאחר הזמן החזיקו צו כמקדם ולא החירוהו מ"מ אינו אלא מכא המנהג שלא החירוהו להדיא והמהרי"ל סי' כ"א כתב דחדר"ג לא הוה אלא דרבנן וצמשת דר"א כתב דעכ"פ צוה"ז לא הוה אלא דרבנן ועי' ד"ח להגה"ק אדמו"ר מנאמ"ר א"ע סימן י"ד וחכ"ז סימן קט"ז וקי"ו ובהגמ"ר כתובות סימן רנ"א צשאלת הר"ח ובתשו' רבינו אביגדור. אמנם בנוב"י א"ע סימן ע"ז הוכיח מדברי הר"ן דהוה דאורייתא וצנוצ"י יו"ד סימן קמ"ו כתב דחרס אף שהוא חמור יותר מדרבנן אבל אינו דאורייתא ממש רק הוא מדברי קבלה ולענין ספקא נראה לו לקולא ובשו"ת מוהר"ם פאדוואה סימן י"ד נתן טעם להחרם כי שקדו על צנות ישראל שאם ירבה לו נשים ויוליד צנים הרבה לא יוכל לזונם בהיותו בגולה ובתשו' מהר"ם מפאדוואה סימן ט"ז נתן טעם משום קטטה הוא ובשאלת יעב"ץ ח"ב סימן ט"ו כתב משום הסכנה. ומיהו עי' ט"ז וש"ך יו"ד סימן רי"ח ס"ב בשם התה"ד והרש"ל וגם מדברי הב"ש משמע דהוה דאורייתא ועכ"פ מספיקא לא יאנו צוה לכ"ע.

והנה הרש"ל בתשו' הכריע שתקנת רגמ"ה היא לעולם ואפי' להאומרים דכלה הזמן ולא נשאר רק מנהג קבלה עליהם המנהג שינאחר כמקדם גם בספר שמן רוקח ח"ב סימן ל"ב כתב דאף להרשב"א דאחרי אלף החמישי ליכא חרם וכמ"ש הב"י והרמ"א מ"מ כתב הרש"ך ח"ג סימן ק"ח דתקנת הקהל הוה דאורייתא בלא חרם וכ"כ בתה"ד סימן רס"ה בשם הגמ"י ומהר"י מייזן סימן י' בשם רש"י ומרדכי וא"ז שהעובר על תקנת הציבור לוקה ועי' אלוה"פ מה שאסף גורנה דעות הפוסקים צוה. ורבינו הח"ס א"ע סימן ג' אחר שהביא דברי הב"ח בתשו' סימן כ"ח שבא להשוות תשו' רש"ל סימן ס"ה עם פסקו של רמ"א סימן א' וגם דברי מהרמ"פ סימן נ"ג אשר רמזו הח"מ סימן קי"ט ס"ק ו' העלה דבר

אם רוצה לבטל קדושי עממו לא יועיל והטעם דהתם עכ"פ עשה שלא כהוגן בציטול הגט ואף שכונתו לחפות עכ"פ אבל הכא הרי ברצונו לבטל הקדושין ולפטור עממו מאשה זו ואם נחיר לו אז נעשית רצונו לפטר ממנה. ואפקעינהו לקדושין הסביר בש"מ כתובות ג' דכיון שאמר כדת משה וישראל הרי הוא כמו שהתנה בקדושין ע"מ שירצו חכמים ולא ימחו אלו הקדושין וכו' ע"ש, וכיון שאין חכמים רואים הרי נתבטל התנאי ובטלו הקדושין כמו בכל מקדש על תנאי שאם נתבטל התנאי נתבטל הקדושין ע"ש, וא"כ כה"ג שהוא רוצה לבטל הקדושין לא אמרינן הכי ודו"ק.

גם בעיקר דבריו לא זכיתי להבין לא מיבעיא למ"ד דחדר"ג בזה"ו לא הוי אלא איסור דרבנן א"כ אפילו נמא אפקיעו לקדושין א"כ מאי מעלייתא הוא כיון שעושה בעילתו למפרע בעילת זנות א"כ מאי תקנתיה בציטול הגט הרי עשה כל בעילותיו ב"ז למפרע ועבר עכ"פ אצ"ו למפרע והכא חדא איסורא של חדר"ג והתם כמה איסורי וגם אם יש לו בנים ממנה עשה אותם בני פנויה למפרע ועוד כמה עניינים הנוגעים לעניי קרובי אשתו ואפילו למ"ד דאורייתא מ"מ לא אמרינן ליה לעבור בשאט נפש באיסור דרבנן ואפשר דהרבה איסורי דרבנן חמירי מדאורייתא אחד כמ"ש רבינו יונה בס' ש"ת.

ועוד זו שלישיה דבש"ע סימן קמ"א סס"ז כחז מי ששלח גט לאשתו וחזר ובטלו בפני שנים אחרים וכן מי שמסר מודעה על הגט מכין אותו מכת מרדות מפני שגורם להיות ממזרים ובהגהת יד אפרים הביאו בפת"ש שם דאם ציטל בפני אחד מספקא ליה אי מלקין אותו אבל אם ציטל בפני ב' זה שלא בפני זה לדעת התוס' אע"פ שהציטול לא מועיל מ"מ לוקה משום הוצאת לעו ע"ש. והגם שיש לדחוק קצת מ"מ נראה פשוט דאין זו עצה נכונה יותר מלהחיר בהיתר של מאה רבנים דאז ליכא איסור כלל משום חדר"ג.

ועוד יש לומר לפמ"ש הרשב"א בתשובה א' קפ"ה וז"ל, ואע"פ שאמרו גבי אין טענת אונס בגיטין משום פרוצות ומשום נזונות ובתלייה וקידש ב' ח"ה מ"ח ובההוא דאוחציה אכורסי' ביצמות פ' ב"ש כל המקדש אד"ר מקדש ואפקעינהו רבנן לקדושין מיניה אין זה הכלל לכל מה שאמרו חכמים שלא יעשה כן שאם עשה אינו עשוי אין לך אלא מה שהתירו בהן בפירוש שאל"כ אף אנו נאמר שכל שעשה שלא כהוגן בקידושיו לא נחוש לקידושיו מפני שאמרו ביצמות פב"ש בזההוא עובדא דגרש דאוחציה אצ"י כרוסיא ואתא איניש אחרינא וחטפה מיניה וקדשה ובעלה ורצ ברונא ור"ח תלמידו דר"ה הוי התם ולא אצרכיה גיטא מבתרא ופי' התם טעמא משום שהוא עשה שלא כהוגן וכו' וא"כ מה ששינוי האומר

שהיא תחת בעלה יש על הצעל שיעצודים עלה מן התורה דשיעצודי דאורייתא לא פקעי במה שחטאה אלא שהתורה אמרה שיכול לגרשה אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא זה אבל השיעצודים לא פקעי מיניה אלא לאחר שגרש ומה שאמרו ז"ל דבעוברת על דת פטור משיעצודים הם רק קנס חכמים וגם הללו דוקא אחר התראות כמבואר בגמרא כתובות ס"ג ובש"ע א"ע סימן ע"ז וסי' פ', וא"כ שפיר מגרש בע"כ והויא נתינה.

והן בקודש חיותי בשו"ת מחנה חיים ח"ג א"ע ס"ב שינא בדבר חדש בחדש שאשתו ברחה ממנו עם א"י ר"ל והגיע הגאון ז"ל שיכתוב לה הצעל גט פטורין ויעשה שליח להולכה לעיר בוקארעשט אשר דרה שם הזונה הזאת וכאשר ילך השליח ליתן לה הגט יבטל הצעל הגט בפני שנים זה שלא בפני זה ומה"ת הגט בטל. ומיהו ר"ג (בגמרא גיטין ל"ג) חיקן שלא לבטל הגט והוא עשה שלא כהוגן ועקרו רבנן לקידושין מיניה ונמצאת פנויה למפרע ועכשיו מותר לו לישא אשה ואין עליו חדר"ג ואפילו לרבי שם דבטלו מבטל אם בטלו בפני אחד לא מהני ציטולו ואמרינן מה כח ב"ד יפה ואפקעינהו לקדושין כמבואר שם בתוס' ל"ג ד"ה רבי סבר וכן מבואר בב"ש סימן קמ"א סקצ"ג והגם שכתבו התוס' שם בחד תירוצא דכל שמכין לחפות עכ"פ להצילה ממות או מתכוין לטהר ממזרים לא עשו תקנה מיהו כתב הרשב"א בגיטין שם ד"ה כל דמקדש דלחפות על בת אחותו או לטהר ממזרים אינו יכול דלא הפקיעו חכמים קדושיו אלא לתקנה מועלת משום תקנת עגונות או משום תקנת ממזרים אבל להפסיד לקלקל לא הפקיעום הלכך כל שהוא מכין לחפות ולטהר לא הפקיעו אבל היכא שאינו מכין לכך ומתוך כך איתרמי דמטהר ממזרים ידיה או שזנתה ונזלה בכך אין בכך כלום עכ"ל ע"ש. ולפי"ז צדיק נמי דכוונתו רק להחיר עממו מבטלי עיגון שלה ולהחיר עממו מחדר"ג יעקרו הקדושין עכ"ל. ודבר זה לפלא דא"כ בטלה תורת חדר"ג וגם ח"ו בטלת כל הלכות אישות ודו"ק.

ולפענ"ד דמה שאמרו ז"ל הוא עשה שלא כהוגן לפיכך עשו עמו שלא כהוגן והפקיעו חכמים קדושין מיניה היינו כדי לקנסו במה שעשה שלא כהוגן שהוא רצה לבטל הגט ולקלקל אשתו ולכן עשו עמו שלא כהוגן והפקיעו הקדושין מיני'. הנה פשוט דהפקעת קדושין לא עשו אלא כשהוא קנס לו ועשו עמו שלא כהוגן שלא יועילו מעשיו היינו מעשה הציטול אבל שיבטל ויעשו לו טובתו לא בטלו הקדושין ואין ציד אדם לבטל קדושין אלא לגרש את אשתו ולמה יועיל ציטול שלו לטובתו לבטל הקדושין. ואדרבה לולא דמסתפינא הייתי אומר דאפילו למאן דלא חייש שמא יחפה עכ"פ מ"מ

ב' נשים לא משהינן לה י"ב חדש אם רוצה לגרשה ואם אין רוצה מתיירין לו לישא אחרת והוא דעת המרדכי והראב"ן ועי' ח"מ שם סקט"ז מ"מ פשוט דלכ"ע צריכין התראת צ"ד וצירור גמור לזה דשמא אין האמת עם הבעל.

וְנִרְאָה נמי דהאי צירור שצריכין לצרר בעי עדות ברורה דאיהי היא דקגרמה לכל ולא בא מידי שהוא נתן ידו בין שינייה וצריך צ' עדים כשרים שיעידו שכדצרי הבעל כן הוא או ע"פ הדאמתה וכגון שיש לנו צ' עדים כשרים שינאה בלי קטטה בינו לבינה והוא לא נתן אצבע בין שינייה דאי לאו הכי א"כ תקנת רגמ"ה מה הועילה הלא עיקר התקנה היתה שלא יתעללו הפרוצים עם צנות ישראל ויזיקו להם ואח"כ יוציאו בע"כ ואפילו היכא דאיכא ע"א כתב הב"ש א"ע סימן קנ"ח דאינו נאמן להחיר לבעל לישא אשה אחרת במקום חרגמ"ה ח"ל שם, נראה בזה"ל דיש חרגמ"ה שלא ישא אשה על אשתו אין ע"א נאמן שמתה אשתו דהא דבר שנתחזק באיסור הוא ואין ע"א נאמן כמ"ש ציו"ד והגרע"א צ"ן לעיין ב"ש לעיל סימן ט"ו סק"כ וכונתו דשם כתב מפורש דע"א אינו מהימן לענין חרגמ"ה דכל דבר שהוא בחזקת איסור אינו נאמן ע"א להוציא מחזקתו וא"כ הכ"כ אפילו היה לן ע"א שעזבה אותו בלי קטטה לא היה מהימן דנוקמה אחזקת רוב נשים דלא מרדה ולא פסק לחיותה ממקום בעלה בלי שהכה אותה או עשה לה דברים שא"א לסבול וכדין צרחה והגם שהוא אומר שהיא הכתה אותו מן יימר דכדצריו כן הוא. ועוד אפשר שהוא הכה אותה הוכרחה להציל עצמה מן המכות שלו ועי' ח"ס ע"א סימן ז"ט שיש מי שהקשה אצ"ש הנ"ל והח"ס חזק דצריו מגמ' צבורות דבאשה החמירו בצופה והקילו בתחלתה וכתב דכ"ז בע"א אומר מת אבל בע"א אומר מורדת היא או ע"א אומר שהודית בגופה עטוס לית דין ולית דיינא דלא מהימן ע"ש דמייירי באשה שצרחה מצעלה ולא היה שם ידוע מקטטה ציניהם ולא נתן הבעל אצבע בין שיניה ואפ"ה חשש לה הח"ס דלמא הוא גרם לה.

ג בספר יהושע סימן ז"ח שמצוין בההימור כתב ח"ל, וצנידון מאי דצדק לן מר צדין מורדת צודאי נכון דיצר דאשה שאינה רוצה לשוב לבינתה עד שיסלקו חובותיה היא בגדר מורדת כמבואר בהג' רמ"א סוס"י פ'. אך לענ"ד אין זה רק אם התרו בה צ"ד לשוב לבינתה ואינה שומעת לדברי הב"ד בזה נראה שיש לגרשה וכו' אבל אם לא היה לפני צ"ד י"ל דגומה ולא עצדה וכמה פעמים שבע"ד אומר לחצירו נלך לצ"ד ומשיב שלא ילך ואעפ"כ צבוא השליח צ"ד הוא הולך והכ"כ דכוותיה הוא. לכן לענ"ד דבכה"ג צריך להיות שהתרו בה צ"ד לשוב לבינתה ולא אבה שמוע זאת. גם בנחלת

לשלוחו לא וקדש לי אשה פלונית הלך וקידש לעצמו הכ"כ נאמר שאינה מקודשת לשני כיון שעשה שלא כהוגן אלא שלא בכ"מ אנו אומרים כן אלא היכא דאמרו אמרו היכא דלא אמרו מנפשינן לא אמרינן. ולענין הגט כתב שם דלד"ה לא אמרינן אד"ר מגרש אפילו אי נימא סברא לומר בקדושין כן מדאמרינן בכתובות משום פרוצות ונזונות ואקשינן מי איכא מידי דמדאורייתא לא הוי גט ומשום פרוצות ומשום נזונות שרינן א"א לעלמא ופרקינן אין כל דמקדש אד"ר מקדש ואפקעיניהו רבנן לקדושין מיינה ואי אימא דאמרי' כל דמגרש אד"ר צ"ג מגרש ל"ל אין כל דמגרש אד"ר מגרש ע"ש. וכ"כ עוד הרשב"א בתשובה למה בעגונה לא התירו חכמים במים שאין להם סוף ע"ש ועי' שו"ת מוהר"י בן לב סימן קכ"ו ומהרי"ק שורש פ"ד בשם תשובת הרשב"א היפך זה ועי' עוד מרדכי ר"פ האומר דחרגמ"ה אינו מפקיע הקדושין ולא אמרינן כל דמקדש אד"ר מקדש דהא חייבי לאוין ושנויות וכמה עצירות דאורייתא ותפסי קדושין ועי' ריב"ש סימן שצ"ט בקהל שהחרימו לעשות גדר, ובספרי משנה הלכות ח"ב סימן ל"ה הארכתיו צענינים אלו.

היוצא לנו דלאו בכל מקום אמרינן אפקעיניהו אלא היכא דהם אמרו אמרו וא"כ י"ל נמי לדין דבכה"ג לא אמרו כלל אפקעיניהו היכא דהוא רוצה בהפקעת הקדושין רק היכי שרצו לקנסו וק"ל. ובה שפיר מיושבת קושית החוס' גיטין ל"ג דשמא יחפה דהכי נמי כה"ג הם לא אמרו לן דמהני ולכן ודאי דלא מהני כה"ג שהוא רוצה בהפקעת קדושין וכנ"ל וגם בא"א לא הוי הח"ס מהאי טעמא גופיה דכה"ג שהוא רוצה בהפקעה לא נעשית פנויה למפרע אלא דבהא אכתי אפשר היכי דאיהו לא ידע אבל כה"ג לא חיישינן ובסתם הו"ל התראה ודאי ודו"ק.

וּנְחֻזֹּר לנידון דידן, דהנה פשוט דהגם דיש אופנים שמוחר לגרש בע"כ או ע"פ היתר מאה רבנים מ"מ פשוט דדוקא אחר אזהרת והתראת בית דין לאשה, ובגמרא כתובות דף ס"ג המורדת על בעלה פותחין לה מכתובתה שבעה דנרין בשבת ר"י אומר שבעה טרפעיין וכו' וכן המורד על אשתו מוסיפין על כתובתה וכו' ובגמרא רבתינו חזרו ונמנו שהיו מכריזין עליה ד' שבתות זו אחר זו ושולחין לה צ"ד הוי יודעת שאפילו כתובתך מאה מנה הפסקת ואמר רמי צר חמא אין מכריזין עליה אלא צבתי כנסיות וצבתי מדרשות ואמר רמי צר חמא פעמים שולחין לה מבית דין אחת קודם הכרזה ואחת לאחר הכרזה ואמר רבא אומר רב ששת הלכה נמליין בה ועי' א"ע סימן ע"ז ס"ב ולא מיבעיא לדעת היש חולקין ברמ"א שאין להתיר לו לישא אחרת בתוך י"ב חודש ודעת הרמ"א שכן עיקר אלא אפילו להאומרים דבזה"ז שאין נושאין

בשׁו"ת אכנ"ץ וכו', ומאד שלא הלכה לטבילה וכו'. אבל לפי מה שהוא נכתב היתר לפנינו אינו מבואר כלל ושום רמז דהב"ד ציררו בכלל אמתות קובלנא של ר' פלוני הנ"ל ופשוט ללא מפיו אנו חיים צוה.

יעֹבָדָא ידענא מה שקרה לפני כמה שנים צבעל שצא בקובצנא על אשתו שעוצה אותו קרוב לג' שנים וקרא האצ"ד על הטעל. את אצי האשה והסביר לה הענין מה שילמח מסירוצה ומיד צאתה להצ"ד ועמדה לד"ת והיה שם ג"כ טענה צעציל הילדים שסירצה למוסרם לצעלה והאצ"ד הצטיח לה שהענין יסתדר אחרי קבלת הגט וכן עשו, וילדות היתה צי ופלפלתי עם האצ"ד דאכתי כיון דמסרבת צעציל הילדים מסרבת היא ולאחר השקליא וטריא החלטנו אז דאם יסרב הצעל דוקא לדון גם צעציל הילדים והיא לא תתגרש ואם לאו לא יתן ג"פ הנה האשה לא תצא לד"ת ולא תתגרש וגם הילדים ממילא ישארו אצלה ובלתי מסודר רק שאין נחיר עוד היתר חרם של רגמ"ה ומה יהיה הריח שהגט לא יתקיים והילדים ממילא לא תתן לו ותלך לערכאות עבור הילדים והיא תשב עגונה כל ימי' וגם לו לא יהי' הזרע והוא ישא צלי גט. צשלמא אם יהיה אפשר לסדר גם הילדים היה ודאי טוב מאד ונכון שלא לגרש עד שיסדרו אצל צין כך וצין כך לא יסדרו עם הילדים א"כ ודאי טוב שהצעל ישא עכ"פ עם ג"פ ולא ישא צהיתר מ"ר ואולי דכאן נמי אם היה הצד"ס מדברים עם האשה לסדר הג"פ צלי סידור להילדים אולי היתה מקבלת והיה עכ"פ ג"פ ולמה נחיר לו לישא אחרת צלי ג"פ אם אפשר לסדר גט. גם אולי דכה"ג היה יכול הצעל לסדר מה שהוא שעכ"פ יהיה לו איזה חרות צחינך הצנים אפילו אצלה והיה לו שייכות עם ילדיו ולראות אותם מידי שצוב צשצוב או כיוצא בזה וצמשך הזמן אולי כשיגדלו הנערים ויראו האמת יחזרו לו וצפרט כשילכו צישיצות אצל צאופן הזה שתקבלם ע"י ערכאות יהיה קשה מאד לו לחנך הצנים שהרי תאמר צצית משפט לאומי כי הצעל איננו מתחשב עם הילדים וכיוצא בזה ולא יתנו לו אפילו לראותם צלצד ולכן לפענ"ד צאופן כזה היה אולי מסתדר קצת הענין.

והנה הארכתני קצת, ואין אני אומר קבלו דעתי כי לא ידענא
אלא מן כתב הדיתר שקבלתי ועליו אני דן, וכבר
אמרו מפיהם ולא מפי כתבם והכ"נ לא שמעתי מפיהם רק
מפי כתבם. אמנם בכתב הדיתר ודאי לקוי הוא בחסר היינו
מזד הצירור והתראה שלא מזכר בעצם כתב הדיתר. ולכן
נלפענ"ד לאחר בקשת סליחתכם משום אי ציריות בכתב
הדיתר לא אוכל להטריף בחתימת ידי הכהה על הדיתר עד
שיתברר לי אמונת הבעל בכל מה שאמר והתראת הצ"ד
להאשה על כל הנ"ל.

יעקב סימן ה' שכח החו"ד להגרע"א כתב שם פשוט דלא יעשה דבר בלי התראת צ"ד וגם בפעם נגדו יש לחוש שלא יתן כל אחד שם פושע לאשתו להחזיר חדרגמ"ה ועי' שו"ת חצלת השרון א"ע סימן ו' ד"ה והנה על מה שהזמינו אותה כ"פ לעמוד לד"ת שעי"ז כמה אחרונים דנים אותה לעוברת על דת ומחזירין אותה עי"ז לישא אחרת שהדבר יפלא הא עוברת על דת רק צעניי פריצות או במכשלת את צעלה אבל לא בשאר איסורים כמבואר ברא"ש שם (דע"צ) ובמהר"ם ש"ף ובשו"ת מהרש"ם ח"ג סימן שג"ה בהתראה למורדת באשה שהרחיקה נדוד ומסתרת את עצמה וא"א לבא אליה אי סגי שישלח ג' התראות ביום אחד וכתב דישלחו לה ג' התראות וכל א' תהיה מוגבלת ליום אחד וזו תהיה מוחזקת למסרבת ע"ש. מבואר מיהו בכל מקום בדרך פשוט דלא מחזירין ליה כלל עד שיחזרר בצ"ד צירור גמור פשיעוטה ואיסורבה לבא לד"ת.

האמנם כי כן תמהתי על נוסח ההיתר ששלחתם וז"ל, והן
 בא לפנינו ב"ד חתומי מטעם ר' פלוני וכו' בקובלנא
 על אשתו מ' פלונית וכו' שאינה מתנהגת כשורה וכו' שאינה
 הולכת לטבילה, היא מכה את בעלה, גם ברחם ממנו וכו',
 הזמינו אותה לד"ת וסירבה לבא וכו' עד אע"פ שהוא
 (אביהם) נותן מעות לכל צרכיהם ע"כ קובלנא דבעל לפני
 הבד"ץ. וע"י השיבו הבד"ץ אחרי ששלחו ג' הזמנות וסירבה
 לעמוד לד"ת כבר כתב בכה"ג בשו"ת אבני"ץ וכו' שמתירין
 לישא וכו' ומאד שלא הלכה לטבילה נקראת מורדת וכו'. והנה
 הבד"ץ קבלו את הקובלנא של הבעל כמו שהוא ולא גרמו
 אפילו ברמז ורמזיז בכתב ההיתר שהבד"ץ הח"מ בררו הדברים
 שבדבריו כן הוא ושהתרו באשה הנ"ל בין צפניה או שלא
 צפניה עכ"פ ע"י שליח ב"ד ואולי האמת הוא היפך שהוא
 הכה את האשה והניח לה עד שעזבה אותו ואת ביתו וכל
 אשר לו וכמ"ס הח"ס הנ"ל וכמ"ס הנחלת יעקב דא"כ כל
 אחד יעשה את אשתו פושעת ויבא לפני הבד"ץ וימירו לו לישא
 אשה אחרת. ולפענ"ד היה צריך אחר שנכתב בהיתר קובלנא
 דבעל היה צריך להיות לשון כזה בערך.

הנה אחרי ששמענו קובלנא דבעל ר' פלוני וזיכרנו הדברים שהם אמתיים ע"י עדים כשרים או לאחר ששלחנו ג' התראות והזמנות למרת פלונית אשת מוה"ר פלוני הנ"ל וסירבה לבא לד"ת וגם זיכרנו בגביות עדות שהבעל ר' פלוני הנ"ל לא נתן אצבע צין שיינה ולא זיכר לה בצער שלא תוכל לסבול ומתזכר לן שיש כדאי סמיכה על דברי הבעל ר' פלוני הנ"ל ככל הדברים או מקלחתם כפי שנתזכר בזיכרון גמור. ואחר ההתראות כמבואר בש"ע ופוסקים זאנו אל הסכמה והחלטה כדלהלן. א) אחרי ששלחנו לה ג' הזמנות מבואר

אורח כלל, וכת"ר האריך בזה שיש בזה איסור קריבה אי הוה דאורייתא או דרבנן והביא דעת הרמב"ם והטו"ש א"ע סימן כ' ומחלוקת הפוסקים אם יש חילוק בין דרך חיבה או דרך עסק בלא חיבה והביא החו"י מוצא בפת"ש סימן קנ"ז ומה שכתבו ביו"ד סימן קצ"ה ודעת הבנין זיון כמעט לא הניח דבר מה שלא ראה בענין זה וגם רמז למעשים מאוסים ר"ל שכבר קרה לפני רופא אחד או יותר ויאלץ בקנאות ה' נצאות לתקן תקנות בענין זה ובחור הדברים הביא מהרג"מ פיינשטיין באגרות משה סימן ע' שלקצון הזרע מצית רחם של אשה לאורך דיקה ע"י רופא ענין פריצות הוא ואלו היה בקי בהפקרות המופרות השוררת בשטח זה או ודאי היה מרחיב הדיבור הרבה יותר מזה.

והנה באמת כי הגה"ק אדמו"ר מסאטמאר שליט"א חלק בזה על הגר"מ פיינשטיין, הוצאו דבריו באור הפוסקים סימן כ"ג אות י"ג ח"ל, ובתשו' מהר"י טייטלבוים מסאטמאר וכו' הביא דברי האגרות משה בשם"כ דלבעול בצית הרופא והרופא מקבל הזרע ממעי האשה הוא פריצות גדולה שאין כדאי לעשות כן ולכן טוב לעשות באופנים אחרים וכפי שמבואר שם והשיב עליו וכתב דראשית בודאי יש בצית הרופא חדר מיוחד וכשהולכין לחדר מיוחד לבעול אין זה פריצות כ"כ ומה שהרופא לוקח הזרע ממעי אשה זה מעשים בכל יום שהרופאים מבקרים את הנשים בפנים ולית מאן דחש כמבואר בכמה פוסקים דבעצידתיה טריד לאורך רפואה ולית בזה איסור ואף לאיסור פריצות הוא איסור גדול שצביל שמביא לידי עבירה אבל הוצאת זרע במזיד הוא עיקר האיסור וכו' ומנ"ל להתיר היכא שאפשר בענין אחר אף אם יש בו פריצות ובפרט דבאמת אפשר לעשות באופן שאין בו פריצות כמ"ש עכ"ל שהעתיקתי משם. ואם מעב"ת הוא מסדר התשובות ודאי כי ימצא עלם כתי"ק בזה. ומעתה נחזי אכן בעלם הענין.

הנה בש"ע יו"ד סימן קצ"ה סי"ז כתב המחבר אם בעלה רופא אסור למשש לה הדפק וכתב עליו הרמ"א ולפ"מ שכתבתי לנוהגין היתר אם נריכה אליו דמשמש לה כ"ש דמותר למשש לה הדפק אם אין רופא אחר ונריכה אליו ויש סכנה בחלי' והש"ך בסק"כ שם הביא דעת הב"י שיאלץ לחלק ולומר דהא שהתיר הרמב"ם בתשובה סימן קכ"ז בחולה מסוכן ואין שם רופאים אחרים מפני פק"נ י"ל דלטעמיה אילץ דס"ל דנגיעת נדה אינו אלא מדרבנן אבל להרמב"ם דנגיעת ערוה אסורה מה"ת אע"פ שיש פק"נ אפשר לאסור משום אבזרא דג"ע וכ"כ העט"ז והש"ך חלק עליהם דודאי אף להרמב"ם ליכא איסור דאורייתא אלא כשעושה כן דרך תאוה וחיבת ביאה כמ"ל סימן קנ"ז סק"י משא"כ הכא וכן המנהג פשוט שרופאים ישראלים ממשמים הדפק של אשה אפילו א"א או

איברא דכעת נלפענ"ד לומר דבר חדש דאפילו אם התרו בזה צ"ד ולא באת לפניהם אין להתיר לבעול לישא אחרת בלי ג"פ אלא אם סירבה לקבל גט אבל אם אומרת שצרכונה לקבל גט רק שאינה רוצה לבא לב"ד מפני שהצ"ד יקחו הילדים ממנה עדיין לא ידענא אם אפשר להתיר לבעול חרדר"ג שהרי האשה אינה מסרבת לקבל גט וגם אינה מסרבת לבא לב"ד לקבל הגט רק מסרבת לבא לב"ד בשביל הצנים והגם כי פשוט די"ש לה דין עוברת על דת ויכול לגרשה בע"כ אבל הרי היא מרואה לקבל הגט וא"כ חייב לגרשה ולא מתירין לו חרדר"ג שצביל זה. דהרי כאן א"כ מה שמתירין לו החרדר"ג במקום שהאשה מסכמת לקבל הגט לא הוי אלא קנסא לקנסה שמשאר עגונה ותתרה להחזיר הולדות זה כבר אין כח צדיקו לקנסה שצביל זה שלא יגרש כדי לקנסה וכל שהוא רוצה לישא אשה אחרת כיון שהאשה מסכמת לקבל גט פטורין הרי הוא יגרש ולא מתירין לו חרדר"ג שצביל לקנסה והוי כעין מה שבי' החצלת השרון הג"ל בעוברת בשאר איסורין כנלפענ"ד. וא"כ כיון דבהיתר נתנו טעם למה שהיא סירבה לבא לב"ד ע"פ בקשת הצעל לפי שהערכאות סוברים שכל הילדים שייכים לה וא"כ אין סירובה לדון מחמת שאינה רוצה לקבל הגט אלא שאינה רוצה להחזיר הילדים כה"ג כיון שמרואה לקבל ג"פ כמ"ש א"א לן להתיר לבעול לישא אחרת אלא הצ"ד יסדרו הגט וכל מה שאפשר לסדר שצביל הילדים יעשו כפי האפשר. ומיהו אם אפ"ה תסרב לקבל גט אז פשוט דההיתר הנ"ל שריר וקיים כנלפענ"ד.

אלו דברי ידידכם המצפה לישועת ה' כהרף עין ונראהו עין בעין ובברכת כוח"ט בלב ונפש
מנשה הקטן

סימן רלב

אזהרה לנשים להזהר בהליכתן לרופא, ושיילבו לרופאות נשים

ב' לחדש שמרבים בשמחה (אדר א') התשל"ו בני"י יצו"א מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב ברקאי ירא"מ חוב"ט וו"ח נו"נ כ"ת הרב ישעיה בנימין האלצער שליט"א, מלפנים שו"ב ב"ב וכעת מסדר תשובות הגה"ק ציס"ע אדמו"ר מרן מסאטמאר שליט"א.

אחדש"ת כראוי לו, יסלח לי אם לא תארתיו כפי ערכו כי צבלתי מכירו קאמינא ויהא שמה מצרך ויקבל כל הכבוד כפי הראוי לו.

ובדבר שאלתו צמה שהורגל בזמן האחרון צנשי שומרי התורה ואפילו ת"ח ואנשי מעשה שהנשים מבקרות אלל הרופאים לכל מיני דיקות שהרבה מהם מיותרות ללא

דמיא לכוון כי כשורא לחיי ואי לא לא וכו' ע"ש. והשתא אי נימא דאפי' לא לשם חיבה אסור א"כ מאי נפ"מ אי נדיק גמור הוא או לא וגם רב אדא בר אבהו האריך עצד הכי והאריך אמר להו לרבנן אי דמי ככשורא והלא לעולם אסור ולדעת הש"ך אחי שפיר ועי' מש"כ בספרי משנה הלכות ח"ה סימן קכ"ז קלת מזה בס"ד. ועי' עוד ש"ך סימן קנ"ו.

איברא דאפילו להחולקים על הש"ך לא חלקו עליו אלא לענין בעל לאשתו אבל על עצם ההלכה שרופאים ישראלים עושים כל מיני רפואות בין של ישראליות ובין של עו"כ לא נחלקו עליו וכולהו מודי דשפיר דמי לשאר נשים כמבואר בש"ך וכו"פ דמעשים בכל יום שכן נוהגין אפילו במקום התורפה רופאים רואים אותה אלא דטעמא דמיא באמת לא כתבו דוקא במקום שא"א ע"י רופא אחר כגון רופא אשה כיון שאפשר למעט בחיפלה עדיף. שוב נתיישבתי לפ"מ דמבואר בירושלמי נדרים ה"ב ר' יודה ור' יוסי חד אמר כאן במדירה מגופו וכאן במדירה מנכסיו וחרנה אמר כאן בשיש לו מי שירפאנו וכאן בשאין לו מי שירפאנו ופריך אם בשיש לו מי שירפאנו אפילו רפואת נפש נמי לא ירפאנו ומשני לא מכל אדם זוכה להתרפאות והכי איפסק בטו"ש ע"י ד סימן של"ו ס"א ועי' ביאור הגר"א שם. ולפ"ז יש לישב דכיון דלאו מכל אדם זוכה להתרפאות וכיון שהדבר תלוי כמה פעמים בפק"נ ולכן לא חששו ז"ל.

ולמדנו עוד מדברי הירושלמי הנ"ל דפריך אם בשיש לו מי שירפאנו אפילו רפואת נפש לא ירפאנו ומשני משום דלאו מכל אדם זוכה להתרפאות הא בלאו הכי היה אסור ומינה לדין נמי דוקא דבר שתלוי ברפואה שאם היתה האשה חולה וצריכה להתרפאות אין לאסור ואין להבחין אלא כל שנראה שהוא רופא היותר טוב מותר ללכת אליו להתרפאות ומזה נמי איכא שהוא בכלל ושמרתם את נפשותיכם וכן מנהג מאז ומקדם ומי הוא אשר יקבל על עצמו ענין פק"נ של נשי ישראל ולאסור להם להתרפאות מהרופאים מה שהחירו רבותינו ונהגו כן מאז מעולם והגם כי בצדק כתב כמ"ע כי רופאי זמננו רובם ככולם הם מושחתים בטבעם כולם יותר מחשודים על ג"ע ר"ל מ"מ גם רופאים מלפנים לא היו נדיקים וכמ"ש כבר הח"ס ז"ל וכו"ת הביא ג"כ בשם התפא"י פ' יוה"כ על רופאי זמנו ששצקו להימנותיה דלכל חולי קורין פק"נ אם יתענה ולכן מה שהוא באמת לרפואות לפענ"ד אין לנו כח לאסור.

ובידיהו מה שאינו לצורך רפואות ולזה כבר ליכא טעמא בירושלמי דלאו מכל אדם זוכה להתרפאות א"כ בזה כבר כיון דאיכא אחר אסור לילך לזה שיש בו אסור מזה נגיעה וחשש הרהור ולכן ודאי רוב נשים ההולכות קודם

עו"כ אע"פ שיש רופאים אחרים עו"כ וכן עושים שאר מיני משמושים ע"פ דרכי הרפואה אלא הדבר פשוט כמ"ש ומ"מ באין סכנה אסור לבעלה למשש הדפק כשהיא נדה וכדאיתא בתשו' הרמב"ן ובדברי הרב ז"ל עכ"ל.

הן אמת דהב"ש א"ע סימן כ' צ"ן עליו הדג"מ שם והנמ"י והתוה"ש חלק על הש"ך ז"ל דלא דמי א"א דעלמא שאין לבו גם כן לאשתו נדה שלבו גם כן וכו"ש בתשו' הרשב"א סימן אלף קפ"ח ובהג"ה בש"ע א"ע סי' כ"א. אמנם בספר עני ארזים והכו"פ ישבו דברי הש"ך והכו"פ סיים וכן נוהגין שאשה שיש לה מכה בצטנה וכ"מ התורפה רופאים רואים אותה וזה ודאי בגדר ג"ע כדאמר הש"ס והטעם דזה במלאכתו עוסק עכ"ד וגם הסד"ט הביא ד' הש"ך והסכים עמו. ולפענ"ד ראי' לדברי רבינו הש"ך ממג' שבת י"ג ע"א דאיבעי להו נדה מהו שמישן עם בעלה היא בצגדה והוא בצגדו ומתחלה רצה לפשוט מעוף שעולה על שלחן אחד עם גבינה וכו' ואתמר עלה ל"ש אלא שאין מכירין זה את זה אבל מכירין זה את זה אסורים והכ"נ מכירין זה את זה ויניהו ודחי לה הכי השתא התם דיעות איכא שינוי ליכא הכא איכא דעות ואיכא שינוי איכא דאמרי ת"ש רשב"ג אומר שני אכסניים אוכלין על שלחן אחד זה בשר וזה גבינה ואתמר עלה אמר רב חנין בר אחי אמר שמואל ל"ש אלא שאין מכירין זה את זה אבל מכירין זה את זה אסור והכי נמי מכירין זה את זה ויניהו ודחי התם דיעות איכא שינוי ליכא הכא איכא דיעות ואיכא שינוי עד ת"ש אל ההרים לא אכל ועיניו לא נשא אל גלילי בית ישראל ואשת רעהו לא טמא ואל אשה נדה לא יקרב מקיש אשה נדה לאשת רעהו מה אשת רעהו הוא בצגדו והיא בצגדה אסור אף אשתו נדה הוא בצגדו והיא בצגדה אסור ש"מ וכתבו התוס' מה אשת רעהו והתם סבירא הוא לאסור לפי שיצרו תקפו ומתגבר עליו ביותר. מבואר דבאשת רעהו אדרבה יצרו תקפו עליו ביותר מבאשתו ועכ"פ מקיש אשתו לאשת רעהו והקישא ניניהו ואי נימא דבאשתו חמור א"כ מאי הקישא הוא גם כן בגמרא שם שרצה לדמות לשני נכרים ומשני התם דיעות איכא שינוי ליכא מ"מ אשתו לבו גם כן זה וחמור וא"כ אפשר אפילו בשינוי נמי אסור וע"כ צ"ל דלא חמור אשתו מאשת רעהו ואדרבה עכ"פ לפענ"ד ראי' לרבינו הש"ך מזה. גם מה שהקשה הב"ש על הש"ך לכאורה צ"ע מגמרא שבת הנ"ל עולא כי הוה אחי מבי רב הוה מנשק להו לאחותיה אבי חדייהו ואמרי לה אבי ידיהו ופליגי ידיה אדידיה דאמר עולא אפילו שום קורבא אסור משום לך לך וכו' וכתבו התוס' ד"ה ופליגא והוא היה יודע בעצמו שלא יצא לידי הרהור שצדיק גמור היה כדאמרין בפ"ב דכתובות (דף י"ז) דרב אדא בר אבהו מרכיב לה אכתפיה ומרקד א"ל רבנן אמן מהו למיעבד הכי א"ל אי

ואדרבה מעולם מילדות היו נשים ולא אנשים זכור ימות
עולם במצרים כחז למילדות העבריות אשר שם האחת שפרה
ושם השנית פועה ובמשנה ע"ו כ"ו בת ישראל לא תילד
את העו"כ מפני שמילדת בן לעו"כ אצל עו"כ מילדת בת
ישראל. מצוה דהמילדות מעולם היו נשים וכן היה זה עד
הדור האחרון הזה שצאו בה פרוצים וחללוהו. ופשוט דלענין
להוליד אשה אין צוה ענין דלאו מכל אדם זוכה להתרפאות
דזה תלוי באומנות וכל שבקי באומנות יודע להוליד וגם
לעשות בדיקות אלו א"כ ודאי שלדברים אלו היה ראוי לכת
לנשים ולא לאנשים.

בביצור לפענ"ד היה ראוי להציע לפני גדולי התורה
ומנהיגי הקהילות שקהילות כויליאמסבורג וצארא
פארק וקראנהייטס וכיוצא בה שיהיו שם שיהיו נשים
מילדות וזמן הזה נמצאים נשים בקהילות רופאות שידועות
בטוב אומנות זו ולהודיע להצבור אנשים ונשים גודל העון
ר"ל שהוא האיסור של בדיקות סתם שלא לשם רפואות. לא
מיציעא שלא לצורך כלל דהוא סתם נגיעות והתרגלות לאשה
עם איש זר ומסיר מסוה הבושה והנגיעות ושמאל לא היה
מניח בנתן אחיות דלמיגניא בדהדי כי היכי דלא לילפי גופא
נוכראה וכ"ש אשת איש שלא תתרגל עם אדם זר וכ"ש שהוא
דבר כמעט מדירות שידוע שכאן כל אחד מחזיק לעצמו רופא
בית שהולך אליו בכל עת ונעשה אצלו ידידות יתירה ונשים
דעתן קלות ואם ימשמש במקום התורפה לא ימלט שפעם לא
תהרהר או תתהנה מהמשמוש והו"ל בכלל אבורייהו דיגילוי
ערויות ר"ל. אלא אפילו בדיקות שהם חושבים שהם לצורך
עניי העיבור אצל אינם לצורך עניי רפואות ודאי דעל זה
אפשר להעמיד נשים ובטוח אני בנשים דידן שומרי התורה
נשים נדקניות שאם יסבירו להם גודל האיסור ויתקנו להם
של היתר ח"ו לא יעברו על האיסור.

אלא שאני חוזר ומתנה שדברים כאלו צריכים להיות מתון,
וקודם לתקן להם היתר כלומר לראות רופאות נשים
שיהיו מזומנים צויליאמסבורג וצארא מקומות שיקבלו הנשים
המעוברות ולכל הדברים הנוהגים לעיבור וכמוצן ממילא
דברים קטנים של רפואות גם להם ילכו ממילא כי זה מטבע
הנשים, ורק אם יטרכו לרפואות אחרות ח"ו לא ילך בני
עמם לאסור עליהם מיני רפואות ולצא ח"ו לידי פק"נ אצל
לענין פרשת העוברין לפענ"ד פשוט וברור דצדקו דבריו
ובאופן שכתבתי לסדר הג"ל.

ועוד נראה להוסיף דעל התיקון נמי מי שיראת ה' נוגע
במצבו טוב לומר להנשים שעל כל דבר קטן או בדיקות
כאלו אינו מן הראוי לכת לרופאי אנשים וסתם רוב
מהבדיקות הם מיותרים בכלל. ומיהו עד שלא יתקנו לעיקר

עיבורן ובשעת עיבורן להרופאים רק לשם הילוך ובדיקה,
ובדיקה זו אינה עושה שום פעולה לשם הצריאות ואדרבה
לפעמים יזיק לפי הרופאים הגדולים שאין שום תועלת בה,
רק שהרופאים רוצים להראות שעושים מה שהוא עבור הכסף
שמקבלים ולכן באים אצלם פעמים בחדש או בכל חדש עכ"פ
ואדרבה כמה פעמים שהרופאים בבדיקותם מקלקלים וגורמים
להפיל העיבור ח"ו וכ"ש בחדשים הראשונים שהמשמוש קשה
לה וקשה לולד גם לאחר הלידה שהולכין לבדיקות תקיפות
רק לשם בדיקות שהרופא יעשה מזה כסף וכ"ש כי רובם
מהרופאים מדברים על הנשים כיצד יתנהגו ונותנין להם
הדרכה בענין ריבוי בנים שיש למנוע מזה בכל האופן ואפילו
רופאים הנקראים שומרי תורה והם רשעים גמורים והלא
הבנין ציון כתב מפורש דרופא ירא אלקים ימנע עצמו מלילד
נשי ישראל ואף שהוא לא כתב בתור איסור לפענ"ד איסורא
נמי איכא, דדוקא בהזדמנות שאם מזדמנה לו אשה אחת דרך
אומנות יש לומר דבאומנות טרוד אצל מי שעושה זאת
לאומנות שלו ועוסק בה כל ימיו איסור גמור הוא והיתחמה
אדם אש בחיקו ובגדיו לא תשרפניה.

ובעין ראיה מדברי הריטב"א שכתב אף דמקח וממכר
הוא רק איסור דרבנן בשו"ט היינו בדרך מקרה
בעלמא אצל לעשות מו"מ בקציעות אף בדבר שאינה מלאכה
מדאורייתא הו דאורייתא וכ"כ הח"ס ז"ל ומרן בבית שער
א"ח סימן פ"ט ומינה יצא לחדש דאפילו למ"ד אין מצטלין
איסור לכתחילה הוא מדרבנן היינו בדרך מקרה בעלמא אצל
לבטל איסור בתמידות כ"ע מודי דאיסור מדאורייתא. וכן
מנאמי בשו"ת הרשב"א ח"ג סימן רי"ד להדיא שמחלק בין
דבר שנחערב דרך מקרה לדבר שדרכן לעשות כן בתמידות
לענין ביטול ברוב גבי עכו"ם ע"ש. והכ"נ אומר אני שאם
לפעמים צריך רופא ישראל להוליד אשה ודאי אין עליו איסור
ואדרבה מזה עושה שהרי כל אשה בשעה שכורעת לילד
בחזקת מסוכנת היא כמצוה בגמרא ורש"י שבת פ' במה
מדליקין והארכתי בה במקום אחר אצל בסתם לעשות
בדיקות ללא צורך ודאי איכא איסור גמור על הרופא וגם
האשה אם יודעת שהבדיקה שהוא שלא לצורך חוטאת בה
דהשוה הכתוב אשה לאיש ויד ליד לא ינקה מדינה של גיהנם
וכ"ש במקום התורפה.

והן אמת דגם להוליד אף דהאשה בשעה שכורעת הוית
בכלל סכנה וכמ"ש לעיל מ"מ לפענ"ד אין זה בגדר
מה שאמרו דלאו מכל אדם זוכה להתרפאות דנימא הכי נמי
דלאו מכל אדם זוכה לילד ולכן נצטרך להחמיר אפילו אם יש
נשים מילדות שהרי ענין של מילדות אין לו שייכות עם
רפואה של האשה ואומנות זו נשים יודעות אותו בטוב

לבנות ישראל הכשרות והצנועות
השומעות לדבר ה'.

היות שבזמן האחרון נתרבו הנשים המצקות אלל רופאים כלל מיני צדיקות הרבה מהן שאין צהם צורך כלל לצרכי רפואה, וצפרט צימי הריון שנעשה כמעט כהכרח לבקר אלל הרופא פעם או פעמים צחודש ואין לצדיקות אלו תועלת ע"פ רובא דרובא רק שהרופאים רואים לעשות מה שהוא עבור הכסף הרב שמקבלים וכיוצא בזה. וידוע האיסור הגדול של נגיעת איש באשה ללא צורך, וכ"ש במקומות המכוסים כמבואר בש"ע יו"ד סימן קנ"ז וקנ"ה וא"ע סימן כ' וצרמז"ס ובכל הפוסקים. וכמה פעמים הוא בכלל אצוריהו דעריות שהוא בכלל יהרג ואל יעבור וצפרט רופאי זמנינו שרובם ככולם הם מושחתים צטצטם ועלולים על כל מיני פסלות ורשע. ולכן אחר התיעצות עם גדולי התורה ומנהיגי הקהילות לטכס עצה צענין זה כי כבר היו גם מעשים אשר לא מן הראוי להעלותם על הכתב, הוחלט והוסכם ציינו לבקש ולהזהיר את צנות ישראל הכשרות והצנועות:

בנעו עצמכם מלינך לרופאי אנשים לסתם צדיקות של מה צקר, שהוא איסור נגיעה ללא צורך ופריצות ולפעמים יכול להגיע לידי איסורים שהם בכלל יהרג ואל יעבור (ואפילו רופאים דתיים). ולכל ימי העיצור, הנה צאמת כי למי שדוקא רוצה לבקר אלל רופא אחרנו פועלים צעוה"י להציא למחיצתו רופאי נשים שיוכלו כל הנשים הכשרות והצנועות לילד ילדיהם צקדושה כמו שעשו אמותינו הקדושות והצנועות מדור דור שהיו לעולם מילדות נשים ולא אנשים, ועי"ז חזרו לראות צנים צדיקים עוסקים צחורה לשמה ראויים לכהונה גדולה כמעשה דקמחית שזכתה לו צנים כה"ג מגודל צניעות צבה. ולענין הולדה נמי לכתחילה היה יותר טוב שתהיה רופאה אשה המילדת, ומ"מ אם אין אשה אזי אין איסור צרופא איש.

וברי שלא למנוע ח"ו מנשים הצדקניות והכשרות עניי רפואות הוסכם שכל הנו"ל לא נאמר אלא לסתם נשים אצל נשים שיש להם קאמפליקאציעס וכיוצא בזה כל שנוגע לעניי רפואות וצריאות הגוף אין צרים הללו נאמרים כלל, ומצוה על כל אשה לשמור על צריאותיה ולרפאות עצמה מכל רופא שחזכה להרפא ממנו.

ובמובן שיש לשנות הנוסח צמילים אלא שהכוונה יהיה צזה צך שלרפואות אין לאסור אצל לסתם צדיקות וגם לצדיקות של הריון יש להזהיר עליהם כפי האפשר.

והנה ידעתי גם ידעתי כי מעכ"ת רוצה צתיקון כללי ועל הכלל כולו יצא. אמנם חפשת מרובה לא חפשת וצחור הרע צמיעוטו עד שירא ה' מן השמים ויגאלנו גאולת צצ"א.

ליולד מרופא אין למנוע לפענ"ד עכ"פ שאינו שומר התורה דעל שומר התורה איכא הא צצנין ציון שעליהם להתרחק אצל שאינו שומר התורה נראה להתיר והחילוק פשוט לפמ"ש לעיל צבשעה שהיא כורעת לילד הרי היא צסכנה ואין לה פנאי להרהר וגם הרופא טרוד צמלאכתו וגם נמאסת עליו צבשעה זו שהיא חמת מלא דם (צבת קנ"צ) ע"י רש"י שם שהוא ע"פ גזירת המלך ולא מדרך הטבע א"כ כה"ג צבשעת טומאתה אין רצין אחריה וקצת ראייה מע"ז י"ח צצרתיה דר"ח צ"ת שנתנה צקוצה של זונות ואזל ר"מ להוציאה שקל תרקצא דדינר וכו' אזל נקט נפשיה כחד פרשא א"ל השמיעני לי אמרה ליה דשתנא אנה פירש"י דרך נשים לי א"ל מתרחנא מרתח פירש"י כלומר אמתין לך עד שיפסיק לך אמרה לו נפישין טובא וכו' משמע דעכ"פ צבשעת מעשה נמאסת ודו"ק.

ובמה שהציא מכתב מכת"ק אדמו"ר הגה"ק ציס"ע מרן מקלויצענבורג שליט"א לפמ"ש חוס' י"ז ע"צ צד"ה זונת דאע"ג דלא שכיח עשו חקנה וחשו שלא תאסר עליו עולמית וצחוס' קידושין דף נ' ע"צ צד"ה ה"ג ח"ל, והשתא ניחא דחיישין למיעוטא משום חומר דאיסור אשת איש וציטו"ע יו"ד סימן ט"ז כשאנו דנין לעשות חקנה כוללת צריכין אנו לתקן גם עבור המיעוט שהרי המיעוט גם הוא צעולם וצפרט צחומר איסור של עריות וכמ"ש שיש הרבה צברים צצנות ישראל הכשרות נוהגות צניעות צעצמם ואכל קלי הדעת אין זה אפילו צגדר מאוס ואדצרה לשחוק הוא צעיניהם צודאי צריך לעשות כל מה דאפשר להתרחק מהם וצפרט ציצור קדוש שיש להם דין ת"ח וחוצה מוטלת עליהם להציל צצים ממכשול וצפרט צצצור קדוש שיש צה הרבה ת"ח צני חורה מדקדקים על עצמן צכחוט השערה על כל קוץ ותג מתוה"ק. ותקנה גדולה תהיה לאשת חצר אלו חמציית הדברים מתשוצה. צברים אלו אין לנו לא להוסיף ולא לגרוע מהם וכפי מה שכתב גם כ"ת שצברים אלו מספיקים וראויים למי שאמרם.

עכ"פ כאמור לפענ"ד לענין רפואות מה שנוגע לצנות ישראל הכשרות ודאי שאין לן ח"ו לאסור להם כי מי יקבל על עצמו פק"י של נפש אחת מישראל, אצל לענין שאר ענינים הנני מסכים לכ"ת צהסכמה גמורה. וכמוצן שצבר זה א"א לעשות צלי התיעצות עם עוד גדולי תורה חוץ מהנ"ל כמו הגה"ק אדמו"ר מסאטמאר שליט"א והגה"צ צנש"ק מוהרל"י מצעהלעם והגה"צ אדמו"ר מוהר"י מפאפא וגם עם התאחדות הרצנים ושאר צדיקי וגדולי הדור וכיו"צ. ואז אם יעשה יצליח למען קדושת צנות ישראל ולמען שמו ית'. והנני להציע לערך סגנון הקול קורא:

אלו דברי ידידו מוקירו בלתי מכירו המברכו ברכת התורה
הטרוד והעמוס בעבודת הקודש המצפה לרחמי שמים ויעביר
רוח טומאה מן הארץ, דושה"ט בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן רלג

אי מותר להסתכל במשודכת

אור ליום ד' לסדר ואזכר את בריתי התשל"ו בני
מע"כ ידי"צ הרהגה"צ ור"ח חו"פ ג"א פ"ה שבחו מי ימלא
גומרים עליו את ההלל וכו' כג"ת מוה"ר בנימין זילבער
שליט"א, ב"ב.

אחדש"ג צידידות נאמנה, ספרו היקר ארחות חיים
מהד"ד קבלתי בשמחה ואלף תודות לו על
שעשה את דבריו נטפל לעושי מזהו באזהרה הערות וצינים
משלנו שהדפיס בסוף הספר. וי"ר שזכות רבינו הגדול הרא"ש
ז"ל יעמוד לנו ולזרענו וזכה להיות מלומדי התורה לשמה
מתוך הרחצת הדעת דקדושה ולחדש זה ע"ד האמת בלתי
לה' לצדו עצג"א.

ובד"י שלא תהא ציאה ריקנית בלי חידוש, הנה השבוע בכתבי
תשובה צענין אי מותר לראות ולהסתכל בצמולה לשם
נשואין וצמחלות הרמז"ס והראש"ד ז"ל פכ"א מהא"צ ה"ג
ראיתי באזה"פ סימן כ"א ס"ג שהציאו בשם נתל"ש סק"ה
דאפילו להרמז"ס דמתיר הסתכלות לשם שידוכין דוקא קודם
שידוכין אבל לאחר שידוכין אסור ושזו הציאו מספר תורת
הסתכלות סימן ו' שמעכ"ג חלק עליו דלאחר שידוכין או
קידושין ודאי מותר הסתכלות זה כיון דמותרת לו אח"ז כמו
באשתו נדה והאריך שם קצת גם לחלוק על הז"פ. והנה ספר
תורת הסתכלות אין לי לעיין בכל דבריו, אמנם לפי מה
שהציאו שם לפענ"ד לאחר בקשת סליחת כ"ג דברי הנתל"ש
נכונים, חדא דמאי ענין אשתו נדה לצמולה משודכת החם
ההיתר ממילא יבא אבל הכא מאן ימר לן דלצקוף ישאו זה
לזה והרי היא זרה אצלו ככל הנשים שצבולס ועי' כתובות ח'
רבינא איעסק ליה לצריה צי רב חצינא וצריך משעת אירוסין
אמר קים לי בגוייהו דלא הדרי זהו לא אסתיע מילתא והדרי
זהו הרי דאפי' לאחר קידושין שהוא ארוסה מה"ת אפ"ה
אכתי לא קים לן דלא הדרי זהו וכ"ש ששידוכין דלאו כלום
הוא לענין קידושין. ועי' מחלוקת הרמז"ס והראש"ד בצרכת
אירוסין אי יאמר עובר לעשייתן ופ' דילמא הדרי זה ואין
זה ענין לאשתו דזמן ממילא צא עי' תוס' ריש יצמות וברא"ש
שם לענין לחלק בין נדה ליצמה.

ועוד דאפילו אי היה צרי לן שלא תהדר זה אפ"ה אכתי
מחוסר מעשה קידושין וחופה ולא דמי לאשתו

שמומנת ומיוחדת לו וליכא זה הרהור אצל במשודכת יש
יש הרהור שהרי אסורה היא לו ומים גנוזים ימתקו. וגם
לאחר קידושין כלה צלה צרכה אסורה לצעלה. ועי' ש"מ
כתובות דף י"ג מתני' וכו' וכבר הארכנו וכו' י"ל דהתם
כיון דאיכא פת צסלו דרכו לעמוד עד שלשים יום שלא
לצעול אצל הכא דליכא פת צסלו מסתמא צא עליה. הרי
מבואר החילוק בין אשתו ואפילו יצמתו לארוסתו דהכא ליכא
פת צסלו ולא דמי לאשתו.

ובר מן דין לפענ"ד ראייה צרורה מדברי ה"ה שכתב ליצב
השגת הראש"ד מהא דאמרו ז"מ לידבר ע"ה צהדיה
וח"ל, ואין זו השגה לפי שז"מ אפילו נסתכל זה וצדקה צפעס
אחת לא יכירה אם יחליפוה לפי שאינו רגיל להסתכל צצורת
נשים אצל ע"ה יכירה צפעס אחת. ולכאורה אכתי קשה הרי
מימרא דר"י אמר רב אסור לקדש עד שיראנה מיירי לקדשה
א"כ ודאי ראה אותה לשידוכין ג"כ שהרי רב מנגיד אמאן
דמקדש צלא שידוכין וא"כ אמאי לא יכירנה וגם צעיקר הדבר
למה כתב ה"ה דאם צדקה צפעס אחת לא יכירנה יצדוק עוד
פעס ויכירנה עכ"פ צשעת קידושין כבר כיון דמותר להסתכל
זה לאחר שידוכין יכירנה ויכירנה. אלא פשוט דאפילו
להרמז"ס דפליג על הראש"ד לא פליג דמותר לראותה רק
פעס אחת ולצדקה אצל לאחר שצדקה ונראה יאה ונאה צעיניו
לקדשה שזו אסור להסתכל זה וממילא שפיר א"א אלא
דלידבר ע"ה צהדיה שלא יחליפוה לו. וא"כ מבואר מדברי
ה"ה ע"פ הרמז"ס ז"ל דרק פעס אחת מותר לראותה וכ"ש
להראש"ד דאפילו פעס אחת לא ולכן לפענ"ד פשוט כנתל"ש
דלאחר שידוכין אסור להסתכל זה, וצחי' הארכתי צזה צס"ד.

ובזה הנני ידי"צ החזור לראשונות בתורה רבה על הטרחה,
וי"ר שיזכה להיות ממזכי הרבים ומקוה על הח' תורה שרמו
במכתבו שמתכוון לכתבם ומני ומני' דכ"ג יתקלס ברי',
דושכ"ג באהבה ובידידות נאמנה ובלב ונפש

מנשה הקמן

סימן רלד

עוד בענין הנ"ל

ה' לסדר שמן זית זך התשל"ו בני יצו"א
ישאו הרים וגבעות חיים וברכה ושלום למע"כ ידי"צ
הרהגה"צ ור"ח חו"פ נאה דורש ומקיים בע"פ וכו' כג"ת
מוה"ר בנימין זילבער שליט"א, בעמח"ס הרבה לתועלת
בני.

אחדש"ג צידידות נאמנה, יקרת מכתבו הגיעני, וצ"ת
אשר העיר על מכתבי הנעיר על דברת
מחלוקת הרמז"ס והראש"ד צענין היתר הסתכלות צאשה

ומיהו כיון שקצתתי כאן והארכתני במקום אחר אמרתי לשלוח למעכ"ג העתק מתשובה אחת שכתבתי בענין זה ובמחלוקת הרמב"ם והראש"ד לאחר שינא פה עתון אחד להפוך דרכי אבותינו ולהחליפם באומה אחרת שמונה לראות את הבחולה גומא פעמים ולדבר עמה וכיוצא בזה דברים אשר אסור לשומען לזרע ישראל עם קודש ובקשו ממני בני תורה לזרר להם ע"פ ההלכה איזה דרך ישכון אור, וכתבתי אז תשובה זו אשלח לכ"ג צילום מהתשובה הנ"ל.

ובזה הנני ידי"ג, הסתכלתי מעט בספרו תורת הסתכלות, ויש לי הרבה דברים בזה להעיר כדרכה של תורה ומאד נהניתי מדבריו היקרים בדרך כלל. אמנם מה אעשה והזמן בוגד בי ואין אני בעל מלאכה אחת ואני מושאל לאחרים כעת, ולכן אקצר בדברי. ידי"ג דושכ"ג וכאש"ל ובברכת כ"ט לכ"ג, המצפה לישועת ה' כהרף, ידידו הנאמן בלב ונפש
מגשה הקמן

סימן רלה

האיך להתנהג בחור יר"ש בשרוצה לישא אשה

ב"ה, כ"ב טבת התשל"ו נ"י יצ"א

מע"כ ידידינו מופלגי התורה והיראה וכו' תלמידי ישיבות קדושות. השם עליכם יהיה עבגצ"א.

אחדשה"מ וש"ת צידדות נאמנה, דבר בקשתכם לזרר לכם דעת מה לעשות לזכור ירא שמים שצא לפרק האיש מקדש וכן לבחולה יר"ש שצאת לפרק בחולה נישאת האיך ינהגו כשרוצים לזאת ידי חלקים ואדם כי ישנם אומרים שצריך לנהוג בזה מנהג אבותינו מלפנים שלא ראו איש את רעהו קודם החופה ורק נשתדכו בחור ובחולה ע"י ההורים שנתקצו יחד והסכימו שניהם זה אומר כמה אתה נותן לזמן כך וכך זה אומר כמה אתה נותן לזמן כך וכך והן הן הדברים שנקנו ציניהם ועשאו שטר תנאים ציניהם וחתמו עליהם וצאו וספרו לציניהם שהם השתדכו ורק קודם החופה ראה החתן את הכלה כדי לקיים הא דאמר רב קידושין מ"א אסור לקדש אשה עד שיראנה שמא ימלא בזה דבר מגונה ותתגנה עליו והתורה אמרה ואהבת לרעך כמוך. וישנם אומרים לנהוג כפי מנהג המקום שינאו לשם, כי צמדינה זו נשתנו המנהגים והזמנים וצריך לראות ולהראות החתן והכלה כדי לזרר אם הם מתאימים זה לזה וכדי לזרר תוכן הנפש של שניהם צריך שיתראו הבחור והבחולה עד שיהי' צרור אצלם שיש להם השקפה אחת ודעה אחת ויאהבו זה את זה וצפרט כי ראינו שבעונה"ר נתברו הגיטין בזמן האחרון עד למדי, לכן צריכים הצעירים בעצמם לראות אם נושאים חן זה לזה. ויש שאומרים שאדרכה דבר זה גורם להגיטין המרובים אפילו

פנויה לשם נשואין וה"ה מיישז קושית הראש"ד דכיון דאסור לראותה לאחר שנשאה חן בעיניו נמצא דבשעת קידושין לא יכירנה דכיון דנ"מ לא מורגל צראית נשים מפעם אחת לא יכירנה ולכן צריך לידבר ע"ה צהדיה שלא יחליפיה לו וע"ז הערותי לדעת הרמב"ם ודאי ראה אותה בשעת שידוכין וא"כ ע"כ דלאחר שידוכין אסור עוד לראותה וכתב כ"ג ח"ל, משמע מכ"ג דמפרש לדעת הרמב"ם דלפי' לידבר ע"ה צהדי' לפי שאסור לבדקה עוד פעם שכבר ראה אותה בשעת שידוכין וזה תימה גדולה שהרי אין שום מנהג לראותה בשעת שידוכין דוקא ואבותינו ספרו לנו שמלפנים מטעמי צניעות לא ראה אותה כלל עד החופה וההורים עשו השידוך ואסור לאדם לקדש אשה ולא לשדך וגם יתכן שהשידוכין היו ביחד עם הקדושין עכ"ל ובספר תורת הסתכלות סימן ו' מציא ראייה כעין זו בשם הגר"י רוחען ז"ל אצל זה תימה עכ"ל צקצור.

והיות כי אין לי העתק מכתבי הצעיר ולכן אכתוב רק צקצור כוונתי, והוא דלפי דעת הרמב"ם ז"ל דס"ל דמותר להסתכל בפנויה כדי לבדקה כדי שיראה אם היא נאה בעיניו ישאנה ולא עוד אלא שראוי לעשות כן ולכאורה אימתי יסתכל זה אם בשעה שאזל לקדשה וכמ"ש כ"ג שיתכן שהשידוכין יהיו ביחד עם הקידושין א"כ למ"ל ע"ה הרי כיון שהוא מסתכל בה עכשיו בשעת הקידושין וכשתמלא חן בעיניו יקדשנה מיד למה לה לידבר ע"ה שלא יחליפיה לו כיון שתיכף לראיה קידושין ומקדש אותה שראה בתוך כדי דבור ודאי לא שייך האי טעמא דלא יחליפיה ופשוט דאין לומר שלא יחליפיה לאחר שיקדשנה ויחליפיה באחותה האחרת דאטו צרשיעי עסקינן שיקדשו לו אשה אחת והיא א"א גמורה ויחליפו אותה באחרת בפנויה לזה ודאי לא חיישינן וע"כ דמיירי הרמב"ם לפי פ"י ה"ה שמותר להסתכל מיירי שהולך ומסתכל בה קודם הקידושין ונשאה חן בעיניו והסכים לנשאה ועשו שידוכין וכשהולך שוב לקדשה לידבר ע"ה צהדיה שלא יחליפיה לו כיון שאסור לראותה רק פעם אחת כשראה אותה אפשר שיחליפיה לו בשעת קידושין והוא לא ידע שהרי אינו מכירה. ומה שכתב כ"ג שזה תימה גדולה שהרי אין שום מנהג לראותה בשעת שדוכין אמת הדבר אצל ע"כ כדי לאוקמי שיטת הרמב"ם כפי פ"י ה"ה צו ז"ל דוקא שראתה קודם קידושין דאל"כ לא צעי הע"ה צהדיה וא"כ ע"כ שהסתכלות היתה בזמן השידוכין או קודם לפניו ואי היה מותר לראותה אח"כ לאחר שנתראו א"כ עד הקידושין היה רואה אותה יותר והיה מכירה בשעת הקידושין ולמ"ל ע"ה וע"כ לדעת הרמב"ם נמי לאחר שראתה שוב אינו יכול לראותה ושפיר חיישינן שמא יחליפיה וכנראה דזהו ג"כ כוונת הגר"י רוחן שהציא מעכ"ג צספר הנ"ל.

בין בני תורה שהרי ראה ראינו שבערי יוראפף אשר לא ראו זה את זה עד להחמנה אפ"ה הנישואין נשאו פירות לאורך ימים והכא אדרבה כל שיואלים יותר ונתראים יותר מתגרשים ציותר והא ראי' דבני עם הארץ שיואלים חדשים ולפעמים שנים זה עם זה ואח"כ נושאים זה את זה ואעפ"כ הם מתגרשים כמעט ארבעים אחוז מהם מתגרשים ולולי שהיו כמה מהם נוטרים אשר ע"פ דתם אסורים להתגרש היו המגרשים יותר מששים אחוז וזה ראייה ברורה שההתראות וההכרה לא מוסיק לשלום בית, ולכן שאלתכם באיזה דרך ישכון אור תורה לב"ת בזה.

ומה שנלפענ"ד בזה וראשון לציון גרסינן בגמ' ב"ב קס"ח אמר אב"י האי נורבא מרבנן דאזיל לקדושי איתתא לידבר ע"ה צהדיה דילמא מחלפו לה מיניה ועיין רש"ב"ס ע"ה שמסתכל ומכיר ועיין רגמאה"ג משום דנ"מ לאו אורחיה למידק ולא להסתכל משום נגיעות אבל ע"ה מסתכל ודייק שאינו צייטן ולא מחלפי שהוא מכירה יפה עכ"ל. ויש לדייק כיון דאמרו בגמ' רפ"ב דקידושין דאסור לקדש אשה עד שיראנה שמה ימצא זה דבר מגונה א"כ אמאי קאמר רגמ"ה דנ"מ לאו אורחיה למידק משום נגיעות ומאי נגיעות איכא אדרבה מזה קעביד שמסתכל בזה. עוד יש לדייק דקאמר דלמא מחלפו לה מיניה וקשה טובא כיון דקאזיל לקדושי איתתא ולא מכירה א"כ מאי קאמר דלמא מחלפו לה הא לא ראה אותה ולא יודע אלא עכשיו הוא דאזיל לראותה אם כן אותה שיתנו לו היא היא שמקדש ואין לומר דכוונתו דילמא מחלפו לה כלומר שלאחר שיקדש אשה זו יחלפו ויתנו אחרת ותרתי רעות יעשו חדא שהאשה שנתקדש תשאר אשת איש והשנית שאותה שיתנו לו תהי' פנויה והוא ידור עם פנויה בלא קידושין, ועוד ע"כ מחלפו לה הכונה באחותה כמעשה דלצן וכי ח"ו יכשילו אותו באחות אשתו. עוד יש לדייק דקאמר דקאזיל לקדושי איתתא והא רב מנגיד אמאן דמקדש בלא שידוכי וא"כ היל"ל האי נ"מ דאזיל לשידוכי איתתא נידבר ע"ה צהדיה דילמא מחלפו לה מיניה ואז הוה אחי שפיר דבשדוכין יראה אחת ובשעת קידושין מחלפו לה מיניה, גם בגמ' קידושין שם דאמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם לקדש אשה עד שיראנה שמה יראה בזה דבר מגונה ותחנגה עליו ורחמנא אמר והאצת לרעך כמוך אמר דוקא לקדש והא רב הוא צעל מיימרא דמנגיד אמאן דמקדש בלא שידוכי א"כ כשמקדש ע"כ כבר שידך וא"כ כבר ראה אותה בשעת שידוכין.

ואשר נראה מזה מוכרח דעל שידוכין לא קאמר לא רב ולא אב"י דבשעת שידוכין אחי אין להסתכל בזה דהשידוכין עשו ההורים שזה דרכם הי' שהאב משיא אשה

לבנו והאב משיא את בתו כדכתיב חנו בנותיכם לאנשים ובגמ' שם קדושין (כ"ט ע"א) מנות הבן על האב, האב חייב צבנו למולו ולפדותו וללמדו תורה ולהשיאו אשה וללמדו אומנות, והיו האבות משדכים הבנים והן הן הדברים שנקיין באמירה עיין כתובות דף ק"ב ע"א מדרב גידל אמר רב ובש"ע א"ע סי' נ"א ורמב"ם פכ"ג מה"א הי"ג (ולדעת י"א צעינן עמדו וקדשו מיד עיין טור והציאו הרמ"א) ורק על הקידושין הוא דאמרו דאסור לקדש עד שיראנה, ולפי"ז אחי שפיר מיימרא דאב"י נ"מ דאזיל לקדושי איתתא דמייירי ששידכו לו כבר אשה והיינו שאביו שידך לו אשה והחתן והכלה לא ראו זה את זה עד שעת הקידושין וצדקו אותה על ידי קרובים, כבגמרא כתובות ע"ה ע"ש, ואפילו אין לו הורים ואין לו קרובים ואפילו גר הוא צעיר צודק ע"י מיוחדעיו כ"כ הגאונים ז"ל הציאם הרא"ש ורי"ו נתיב כ"ג ח' שמיני ועי' ש"ע א"ע סימן קי"ז מחלוקת בזה, איצרא דהמרדכי בשם ר"י כתב דהצדיקה לא היתה אלא לאחר אירוסין דאין רגילות שצדקנה קודם אירוסין בקרובים עיין משנה הלכות כתובות סימן קצ"ב ודו"ק.

ולפי"ז שפיר מיושב הא דאמרו אסור לקדש אשה ולא אמרו משידוכין דבזה ליכא איסור אדרבה ראוי לעשות כן דאז אחי אין להסתכל בזה דאולי לא סלקה להו השידוך ולקמן נדבר עוד מזה ולפי"ז אחי נמי שפיר דילמא מחלפו ליה דהכי מייירי שכבר שדכו לו אשה ע"י הוריו וכיוצא בזה ויש לחוש דילמא מחלפו ליה מיניה וגם שאר הקושיות כולם יתורו בזה (וי"ל דמייירי שאמרו לו על אשה ידועה וראוי לדבר ע"ה צהדיה שלא יחליפו ליה ונ"ע). ואחי שפיר נמי הא דקידושין דאמר ר"י אמר רב אסור לקדש דוקא ולא שיראנה קודם.

ורא"ה לדברינו מאגודה פ"ק דכתובות שכתב ח"ל, ונמצא בשם גדולים שאפילו שידוכין יחד בלא אירוסין אין טוב להיות יחד בבית ולא משום איסור אך שיקצו זה בזה וכן משמע במדרש, וביש"ש פ"ק דכתובות סי"ז העתיק לשון האגודה ח"ל, וכתב האגודה והקנין שאנו עושין אף שאין איסור דבר להיות יחד בבית אחד צדיקה מאחר שאין מיוחדין אך אין טוב הדבר שמה יקצו זה בזה וכן משמע במרדכי עכ"ל משמע דאפילו בשעת שידוכין לא היו החתן והכלה יחד בבית ועיין ד"מ א"ע סי' נ"ה ח"ל, ובכללנו כתב בשם ראב"י דארוס וארוסתו אסורים לדור ביחד פן יתייחדו וגם יש לחוש משום שנאה שיקצו זה בזה ומיהו כתב הר"ן א"ס רוב עם בבית אין לחוש עכ"ל, וכתב עליו הד"מ ז"ל וגראה משום יחוד קאמר דאין לחוש ובחידושי אגודה רפ"ק דכתובות כתב דנמצא בשם גדולים ואפילו שידוכין בלא אירוסין אין טוב שיהיו יחד בבית ולא משום איסור אלא שיקצו זה בזה עכ"ל,

וְכַהֲנָנִים שְׁלֹפֶעֶנִי ד' בָּס"ד בִּישׁוּב דְּבָרֵי הָרֹאשׁ ד', וְרִאשׁוֹנָה נִקְשָׁה
עוֹד קוֹשִׁיָא אַחַת אֲלִיבָא דְכ"ע דְּאִפִּילוּ נִימָא דְנ"מ
מוֹתֵר לוֹ לְהַסְתַּכֵּל וּלְבָדוֹק אֵשֶׁה מ"מ הָאִיךְ אֲמַרְיִין לַע"ה
עֲמוּד וְחֵטָא בְּשִׁבְלֵי חֲצָרָךְ הָאֵל הָאֵי ע"ה אִינוּ רוֹזָה לְכּוֹסֶסָה
וְלוֹ אֲסוּר לְהַסְתַּכֵּל א"כ הָאֵל קוֹשִׁיָא גּוֹפֵה שֶׁהִקְשָׁה ה"ה וְהַמ"ע
לְהָרֹאשׁ ד' תִּקְשָׁה לְהוֹ לְיִידֵהוּ הָאִיךְ מוֹתֵר לַע"ה לְעִבּוֹר
וְלְהַסְתַּכֵּל בְּשִׁבְלֵי חֲצָרִיָּה שֶׁהִרֵּי עֵיקָר דִּין הַסְתַּכְלוֹת לֹא הוֹתֵר
לְגַבֵּי ז"מ אֲלֵא מִשּׁוּם נִישׁוּאִין וְע"ה אִינוּ רוֹזָה לְנִשְׁאָה וּבִפְרֵט
לְפַמ"שׁ בְּאֲדָר"ג פ"ב ס"ה דְּמַפְנֵי מֵהָ הַחֲמִיר אִיּוֹב עַל עֲלָמוֹ
וְלֹא נִסְתַּכֵּל אֲפִילוּ בְּחֻלָּה מַפְנֵי שֶׁאֲמַר אִיּוֹב אֲסַתְכֵּל אֲנִי הַיּוֹם
וְלִמְחָר יָבֵא אִישׁ אַחֵר וְיִשְׁאַנֶּה וְנִמְאַל שְׁאֲנִי מִסְתַּכֵּל בִּא"א,
וְהִגֵּר"א הִגִּיהַ אֲנִי מֵהִרְהָר בִּא"א וְא"כ כ"ש הֵכָא שֶׁהַז"מ מִיֵּד
מִקְדָּשׁ וְהַע"ה מִסְתַּכֵּל בֵּה נִמְאַל מֵהִרְהָר בִּא"א אִם מִסְתַּכֵּל
בֵּה וְהָאִיךְ אֲמַרְיִים לוֹ עֲמוּד וְחֵטָא בְּשִׁבְלֵי שִׁזְכָּה חֲצָרָךְ וְל"ע.
וְמֵה שְׁחִי קָצַת אַחֲרוּנִים דְּבַע"ה לִיכָא חֲשַׁשׁ הִרְהוֹר ז"ע דְּאִין
אֲפּוֹטְרוֹפּוֹס לַעֲרִיּוֹת. וְאֲדָרְבָּה בְּשִׁמְחַת בֵּית הַשְׁאוּלָּה הִיוּ מִתְקַיֵּין
תְּקוּן גָּדוֹל בְּשִׁבְלֵי ע"ה.

וְהַנְרָאָה לְפַעֲנֵי ד' דְּבָרֵי הָרֹאשׁ ד' נְכוּיִם מִקּוֹשִׁיָּת ה"ה לְפִי
מ"ש הַמַּג"א אִם סִימָן קכ"ה סְקָלָה דְּמַחֲלָק
בֵּין רֹאשׁ לְהַסְתַּכְלוֹת, דֶּה־הַסְתַּכְלוֹת הוּא יוֹתֵר מֵרֹאשׁ וְכָל מִקּוֹם
שֶׁאֲמַרְוּ אֲסוּר לְהַסְתַּכֵּל רֹאשׁ בְּעֵלְמָא מוֹתֵר וְהַמְפָּרְשִׁים הִקְשׁוּ
עָלָיו מַגֵּמ' ע"ז דף כ' וְעִיֵּין פֶּתַח עֵינַיִם בְּשֵׁם קִדְמוֹן אַחַד,
וּבִסְפָּר עֲבוּדָת עֲבוּדָה לְהַרְשָׁק ז"ל וְמִיָּהוּ בְּחִידוּשֵׁי הַבְּאֵתִי
רֹאשׁ גְּמוּרָה לְהַמַּג"א בָּס"ד מִתְרַגֵּס יוֹנָתָן ב"ע פ' מְטוֹת
ע"ה פ' וְנִקְרַצ אֶת קֶרֶצֶן וְגו' וְז"ל, וְהוּיִין עִיֵּלִין לְטֶרְקִלִינְהוֹן
וְחִמֵּן בְּנִתְיָהוֹן יֵאָחַז חֲטִייתָא וְכו', וְכָל דָּא חָס לָן לְמִיתְלֵי
עֵינֵין בָּן וְלֹא אִיסְתַּכְלִין בְּחֵדָא מִנְהוֹן וְלֹא נִמּוֹת בְּמִיתוּתָא
דְּמִיתוּן בֵּה רְשִׁיעִיָא לְעֵלְמָא דְּאֵתִי ע"ש בְּאִרְכּוֹת, הִנֵּה מִפּוֹרֶשׁ
דְּרֹאשׁ וְהַסְתַּכְלוֹת תְּרֵי מִלֵּי נִינְהוּ וְרִאשִׁיָּה מוֹתֵר וְהַסְתַּכְלוֹת אֲסוּר
וְהָאֲמַרְוּ כְּשֶׁנִּכְנְסוּ לְבִתְיָהוֹן רָאוּ בְּנִתְיָהוֹן הִיפּוֹת כְּלוֹמַר רֹאשׁ
בְּעֵלְמָא וְהָאֵל לֹא חָשׁוּ לֵה, אֲבָל ח"ו לְמִיתְלֵי עֵינֵיהֶם בְּהֵם
וְלְהַסְתַּכֵּל בְּהוֹן הֵיִינוּ הַסְתַּכְלוֹת שֶׁהוּא בְּחֵלִית עֵינַיִם כְּלוֹמַר
לְהַסְתַּכֵּל בְּהֵם וְהוּא שֶׁאֲסָרָה תוֹרָה (וְכִנְרָאָה דֶּה־הַסְתַּכְלוֹת אֲסוּר
מֵה"מ וְז"ל) עכ"פ מִפּוֹרֶשׁ לְהַתְנָא אֲלֵקִי ר' יוֹנָתָן בָּן עוֹזִיָּאל
שֶׁמַּחֲלָק בֵּין רֹאשִׁיָּה לְהַסְתַּכְלוֹת וְהִאֲרַכְתִּי עוֹד בִּזְוָה. וְהוּא רֹאשִׁיָּה
בְּרוּרָה לְהַמַּג"א ז"ל וְמֵה שֶׁאֲמַרְוּ בְּגַמ' ע"ז וְלֹאֲסַתְכּוּלֵי מִי
שְׂרִי ז"ל כִּיּוֹן שֶׁרָאָה בֵּה ר"ע שִׁיפָה הִיא לְמַאֲד וְרָאָה בֵּה
שְׁעִתִּיד לִישְׁאֲנָה ע"כ הִיתָה יוֹתֵר מֵרֹאשׁ וְלָכֵן פִּרִּיךְ וְהַסְתַּכְלוֹת
מִי שְׂרִי אִם יֹאמֵר דְּבִאֲמַת דָּא הוּא הַחֵי שֶׁהִמְקָשָׁן הִקְשָׁה לִיָּה
וְהַסְתַּכְלוֹת מִי שְׂרִי כְּלוֹמַר דֵּהִי חֲשַׁב שְׂר"ע הַסְתַּכֵּל בֵּה וְחִי
לִי הַתְרָצֵן קֶרֶן זוּיָת הוּא וְלֹא הַסְתַּכֵּל אֲלֵא פָּגַע בְּע"כ וְרֹאשׁ
בְּעֵלְמָא הוּא וְמוֹתֵר. וּבִמְקוֹן"א כְּחֻצְתִּי דְּמַה"ט יִדַּע ר"ע
שְׁקוּפָה לִישְׁאֲנָה כִּיּוֹן שֶׁלֹּא יִאֲוִנֶה לְצִדִּיק כָּל אֹהֶן אֲפִילוּ בְּשׁוּגָה

וְכֵן אִיתָא בְּמִדְרַשׁ הִנֵּה מִצּוּרָא מֵהִנֵּי רֹעִי יִשְׂרָאֵל דֹּאף בְּשַׁעַת
שִׂידוּכִין לֹא הִיוּ בְּבֵית אַחַד הַחֲתָן וְהַכֵּלָה מִשּׁוּם שֶׁלֹּא יִקְיָנוּ זֶה
בִּזְוָה, וְא"כ אֲחִי שְׂפִיר מֵאֲד דְּקֹאֲמַר ר"י אֲמַר רַב לֹא יִקְדָּשׁ
אֲדָם עַד שִׁירָאָנָה דְּבַשַּׁעַת שִׂידוּכִין לֹא רָאָה אֹתָהּ כְּדֵי שֶׁלֹּא
יִקְיָנוּ. וְמִיָּהוּ מִצּוּרָא נִמִּי מִדְּבָרֵי הַנִּי גְדוּלֵי הַפּוֹסְקִים דֶּה־הוּי'
יָחַד וְהִרָאִי זֶה בִּזְוָה קוֹדֵם הַחֲתוּנָה גּוֹרֵם שִׂיקְיָנוּ זֶה בִּזְוָה.

וְעֵתָהּ בְּמִסְלָה נְעִלָה לְבִאֵר בִּזְוָה מַחֲלוּקַת רַבֵּינוּ הַגָּדוֹל
הַרְמַז"ס עִם רַבֵּינוּ הַגָּדוֹל הָרֹאשׁ ד' ז"ל. וְז"ל
הַרְמַז"ס פכ"א מֵהַא"ב ה"ג, וְמוֹתֵר לְהַסְתַּכֵּל בְּפִנֵּי הַפְּנוּיָה
וּלְבָדָקָה בֵּין בְּחֻלָּה בֵּין בְּעוֹלָה כְּדֵי שִׁירָאָה אִם הִיא נָחָה בְּעֵינָיו
יִשְׁאֲנָה וְאִין בִּזְוָה נָד אִיסוּר וְלֹא עוֹד אֲלֵא שְׂרָאוֹי לַעֲשׂוֹת כֵּן,
אֲבָל לֹא יִסְתַּכֵּל דְּרַךְ זְנוּת, הִרֵּי הוּא אֲמַרְוּ בְּרִית כְּרִיתִי לְעֵינֵי
וְמֵה אֲחֻזּוֹן עַל בְּחֻלָּה, ע"כ. וְכַתֵּב עָלָיו הָרֹאשׁ ד' ז"ל, חֲכָמִים
אֲמַרְוּ הָאֵי ז"מ דְּאִזִּיל לְקִדּוּשֵׁי אִיתְתָּא לִידְבָּר ע"ה בְּהִדְיָה
דְּלִמָּא מַחֲלָפָא לִיָּה מִיָּיָה אֲלִמָּא אִין דְּרַךְ ת"ח בְּכָךְ עכ"ל.
וְה"ה הַמְלִיךְ בְּעַד הַרְמַז"ס ז"ל וְז"ל, וּבְהַשְׁגוֹת א"א חֲכָמִים
אֲמַרְוּ וְכו', וְאִין זֶה הַשְׁגָּה לְפִי שְׂז"מ אֲפִילוּ נִסְתַּכֵּל בֵּה וּבְדָקָה
בְּפַעַם אַחַת לֹא יִכִּירָה אִם יִחְלִיפּוּהָ לְפִי שֶׁאִינוּ רִגִּיל לְהַסְתַּכֵּל
בְּזוֹרָת נָשִׁים, אֲבָל ע"ה יִכִּירָנָה בְּפ"א וְאִילוּ הִיָּה אֲסוּר
בְּהַסְתַּכְלוֹת כְּדֵי לְבָדָקָה לֹא הִיוּ אֲמַרְיִים לַע"ה עֲמוּד וְחֵטָא
בְּשִׁבְלֵי חֲצָרָךְ, וְהַמִּימָרָא דְּרַב דְּאֲמַר אֲסוּר לְקָדָשׁ אֵשֶׁה עַד
שִׁירָאָנָה תּוֹכִיחַ ע"ש, וְהַבְּעַל מִגְדֵּל עוֹ הִקְשָׁה נִמִּי דֶּה־אִיךְ
הַחִירוּ לַע"ה וְכו' ע"ש מֵה שְׁכַתָּב.

וּבְמִיּוֹשׁ"ע א"ע סִימָן כ"א הִבִּיא שִׁעֵת הַרְמַז"ס ז"ל בְּסַעֲיָף
ג' וְז"ל, מוֹתֵר לְהַסְתַּכֵּל בְּפְנוּיָה לְבָדָקָה אִם הִיא
יָפָה שִׁישְׁאָנָה בֵּין שֶׁהִיא בְּחֻלָּה אִם בְּעוֹלָה וְלֹא עוֹד אֲלֵא שְׂרָאוֹי
לַעֲשׂוֹת כֵּן אֲבָל לֹא יִסְתַּכֵּל בֵּה דְּרַךְ זְנוּת וְעַל זֶה נִאֲמַר בְּרִית
כְּרִיתִי לְעֵינֵי וְמֵה אֲחֻזּוֹן עַל בְּחֻלָּה וְע"י ח"מ וּב"ש שֶׁם
וּבְשִׁאֲלַת יַעֲקֹב סִימָן ק"ו הִבִּיא בְּאִוְנָה"פ ע"ש.

וּבְקִצָּת י"ל דֶּה־רֹאשׁ ד' פְּלִיג אֲעִיקָר דִּינָא דֶּה־רַמְז"ס שְׁכַתָּב
דְּמוֹתֵר לְהַסְתַּכֵּל בְּפְנוּיָה וּלְבָדָקָה כְּדֵי שִׁירָאָה אִם הִיא
נָחָה בְּעֵינָיו יִשְׁאֲנָה וּמִשְׁמַע דְּמוֹתֵר לְבָדָקָה אֲפִילוּ קוֹדֵם שְׁמוּכֵן
לְקִדְשָׁה וְע"ז פְּלִיג הָרֹאשׁ ד' דֶּה־רִי בְּגִמְרָא אֲמַרְוּ הָאֵי ז"מ
דְּאִזִּיל לְקִדּוּשֵׁי אִיתְתָּא וְכו' כְּלוֹמַר דְּעַד דְּלֹא אִזִּיל לְקִדּוּשֵׁי
אִיתְתָּא לֹא הַחִירוּ לוֹ לְבָדוֹק דְּלֵא"כ אֲמַאי קֹאֲמַרְוּ דְּאִזִּיל לְקִדּוּשֵׁי
אִיתְתָּא וְא"כ פְּלִיגֵי בְּעִיקָר אִי מוֹתֵר לְבָדָקָה קוֹדֵם הַקִּדּוּשִׁין
אִם לֹא אֲבָל בְּשַׁעַת הַקִּדּוּשִׁין גַּם הָרֹאשׁ ד' מוֹדָה דִּירָאָנָה אֲלֵא
אֲפִילוּ יִרְאָנָה שְׁמָא יִחְלִיפּוּ לוֹ וְע"ז לִידְבָּר ע"ה בְּהִדְיָה וּמִמִּילָא
לֹא תִקְשָׁה מִגְמִרָא קִידּוּשִׁין לְהָרֹאשׁ ד' מִמִּימָרָא דְּר"י א"ר,
אִיבְרָא ע"כ מוֹדָה הָרֹאשׁ ד' דְּבַשַּׁעַת קִידּוּשִׁין יִרְאָנָה דֶּה־כִּי
קֹאֲמַר שְׁמָא יִחְלִיפּוּהָ מִשְׁמַע דֶּה־הוּא רִאשָׁה וְז"ל שִׁיחֲלִיפּוּ מִמֶּה
שֶׁאֲמַרְוּ לִיָּה.

והשתא בהמתן של נדיקים אין הקצ"ה מציא תקלה על ידן כ"ש ר"ע ולכן ידע שבדאי ישאנה ונתגבל הדבר שראה אותה ומה"ט נשא נמי יהושע לרחצ ויש צוה אריכות דברים ואין כאן מקומו.

וּלְפִימ"ש שפיר מיושב הכל דמימרא דר"י א"ר אסור לקדש אשה עד שיראנה היינו רא"י בעלמא צלא הסתכלות, דהסתכלות אסור לעולם וראיה מותר אפילו לז"מ אלא דכיון דהז"מ אינו בקי בהן ובצורתן ברא"י בעלמא לא יכירנה ולכן לידבר ע"ה בהדיה שלא יחליפנה לו, ולא תקשה קושיא ה"ה הא"ך אמרין לע"ה עמוד וחטא וכו' דהכ"נ אין זה ענין של חטא ורא"י אפילו לז"מ מותר והכ"נ הז"מ ראה אותה קודם קידושין אלא כדי שלא יחליפנה לו ויתנו לו אחרת ויקדשה ולכן לידבר ע"ה והע"ה כיון שבקי בהן ובצורותיהן א"כ בראיה בעלמא נמי מכיר אותה ולא יחליפו אותה לרוב חריצותו בהם (או יאמר דהאי ע"ה מיירי אשה או כיוצא בזה שמותר להסתכל בה) ולפי"ז ממילא אולא לה ראתי ה"ה וקושיא מהא דא"ר יהודה א"ר דאסור לקדש דהראב"ד נמי מודה לזה והסתכלות הוא דפליג עליה.

ובבמה שכתבנו אחי שפיר נמי דברי רגמא"ה דז"מ לאו אורח"י למידק ולא להסתכל משום נגיעות והקשינו כיון דאסור לקדש עד שיראנה א"כ מאי נגיעות איכא ולהנ"ל אחי שפיר דרגמ"ה נמי מפרש דרא"י שאני מהסתכלות ורא"י בעלמא ודאי יראה אלא שאין דרכו למידק ולהסתכל משום נגיעות וחישינן דילמא מחלפו ליה ולכן לידבר ע"ה בהדי' וכדעת הראב"ד וז"ע.

וראיתי במרכבת המשנה פכ"א מא"ב ה"ג שהקשה להראב"ד ז"ל ממש"כ הרמב"ם פ"ג מה"א הי"ט וז"ל ודין זה ודאי אפילו בת"ח ומדקאמר לידבר ע"ה בהדיה אלא דמנ"ה עליו שהוא עומד יסתכל בה דאל"כ ה"ל לשדר ע"ה ואיהו מה עבד בהדיה ע"ה ולפמ"ש גם זה לא קשה מידי דודאי מנ"ה על הז"מ בעצמו ולהדיא אמרו בקידושין מנ"ה בו יותר מבשלוחו והראב"ד מודה בזה, ומיהו אפ"ה בעי הע"ה בהדי' שצרא"י בעלמא יחליפוה לו וכנ"ל איברא דע"כ הראב"ד מודה בזה דהז"מ בעי לראות דאל"כ נמצא מימרא דאביי חולק אממירא דר"י א"ר קידושין הנ"ל ולר"י א"ר אסור לקדש עד שיראנה ולאביי אין צריך לראות להז"מ כלל, והא"ך אביי חולק ארז בלי ראייה וכלי לומר שחולק עליו וע"כ הני תרי מימרי לא פליגי ודא קשיא גם לה"ה והמ"ע וע"כ ז"ל דהראב"ד מודה דבעי ראייה אלא דהסתכלות אסור וא"כ תרי מימרות לא פליגי אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ודו"ק כי זה צרור.

ובזה יאירו לן דברי אדר"ג פ"ב סימן ה' אהא דאמר איוב ברית כרתי לעיני ומה אכתובין על צתולה וז"ל, ומפני מה החמיר איוב על עצמו ולא נסתכל אפילו בצתולה מפני שאמר איוב אסתכל אני היום ולמחר יבא איש אחר וישאנה ונמצא שאני מסתכל בא"א והגר"א הגיה ונמצא שאני מהרהר בא"א ולכאורה הא"ך התירו אם כן בכלל להסתכל בצתולה אפילו לנשואין ניווש שמא לא תתראה בו ונמצא מהרהר בא"א, וראיתי בהגר"ע ז"ל שם שהקשה מהא דרפ"ב דקידושין אסור לאדם לקדש אשה עד שיראנה א"כ ניווש שמא יהרהר בה ותי' דבזה אין לחוש שסתכל בה כשנשאה לאחר שהרי לא יראה בעיניו כיון שלא נשאה כמו שהי' בדעתו אבל איוב הי' מזהר שלא היה צריך לו אלא להשיאה לבנו או לקרובו, ולפי"ז ראוי כל אדם ליזהר ודאי שמא יבא להסתכל בה גם כשהיה א"א עכ"ל ק"ע ש"ס. ולפום ריהטא הוא קושיא חמירא דא"כ הא"ך רואין להרמב"ם ומסתכל בה שמא אה"כ תנשא לאחר ותי' הגרי"ע ז"ל לכאורה קשה במה שכתב דאיוב לא מיירי אלא בצתולה שהיה צריך להשיאה לבנו או לקרובו דקסם משמע שלא הסתכל בה.

וּלְפִימ"ש אחי שפיר דבאיוב מה אכתובין כתיב ואתבונן הוא לשון הסתכלות והתבוננות ולא אמר ומה אראה את הצתולה והסתכלות ודאי דאסור הוא להסתכל בה דאחי ומסתכל בה כשנשאה ונמצא מהרהר בא"א, אבל רא"י בעלמא שרי ולא תקשה א"כ מגמ' קידושין הנ"ל דלמא אחי להרהר ומה"ט ס"ל להראב"ד דלא אולא הז"מ לראות קודם השידוכין ואפילו בשעת קידושין נמי לא התירו לו אלא רא"י בעלמא שמא ימצא בה דבר מגונה ואכתי ישאנה אחר ונמצא מהרהר בא"א ולא התירו אלא רא"י בעלמא שאם לא תמצא חן בעיניו ותלך ותנשא לאחר לא יהא מהרהר בא"א דהרי לא יכירנה דצרא"י בעלמא ליכא הרהור שהרי אינו מכיר בה. ורא"י לדברינו מהא דאמרו בגמ' מגילה ט"ו ת"ר רחצ בשמה זינתה יעל בקולה אציגיל בזכירתה מיכל בת שאול בראייתה אמר רבי יצחק כל האומר רחצ רחצ מיד ניקרי א"ל רב נחמן אגא אמינא רחצ רחצ ולא איכפת לי א"ל כי קאמינא ציודעה ובמכירה והנה לא אמר בראה אותה אלא ציודע ובמכירה דבעי הכרתה וכל שאינו מכירה לא ניקרי בזכרון שמה דכל שאינו מכיר ליכא הרהור ואם כן ראייה צרורה דאיוב נמי לא אמר אלא להתבונן בה איכא משום שמא ישאנה אחר ונמצא מהרהר בא"א אבל צרא"י ליכא אסור זה כיון דאינו מכירה והוא כדברי הראב"ד ז"ל דלהרמב"ם אכתי תקשה כקושייתנו שמא תנשא לאחר ותי' היע"ז דוחק מפני שהוא לא רצה בה לא יהרהר בה ועוד אם היא לא תתראה בו. ובגמ' קידושין מ"א ע"א אמרו ז"ל, אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדל ותימור צפלוני אני רוצה ועיין תוספות שם

ישאנה ולכאורה בגמ' אמרו אסור לקדש עד שיראנה שמה
ימצא זה דבר מגונה ותתגנה עליו ולא אמרו שתהא נאה
לפניו אלא שלא תתגנה עליו והם שני דברים נפרדים ולמה
שינה הרמב"ם וכו' כדי שתהא נאה בעיניו ולא שלא תתגנה
עליו אבל הרמב"ם כתב כאן לשון הסתכלות והסתכלות הוא
לדעת אם היא נאה בעיניו ושלא תמצא מגונה, כתב לעיל
צ"ג מה"א הט"ו.

ובמדרש בשלח ד"א שלח לך וכו' ר' יהושע אומר למה
היו דומין למלך שזימן לבנו אשה נאה וזת
טובים ועשירה, א"ל הן אלך ואראה אותה שלא היה מאמין
לאביו מיד הוקשה הדבר והרע לאביו אמר אביו מה אעשה
אם אומר לו איני מראה אותה לך עכשיו הוא אומר כעורה
היתה לפיכך לא רצה להראותה לסוף א"ל ראה אותה ותדע
אם כוזבתי לך ובשביל שלא האמנת כי קונם שאין אתה רואה
אותה צדיקת אלא לבדך אני נותנה וכן הקצ"ה אמר לישראל
טובה הארץ וכו'.

והנה המשיל המרגלים לבן מלך שלא רצה להאמין לאביו
שהזימן לו אשה נאה לפניו אלא יראה לראותה,
ולכאורה אין המשל דומה לנמשל נישואין מצוה לראותה דאסור
לקדש אשה עד שיראנה ובארץ אין ענין לראות אלא להאמין
ואדרכה על המלך יש לתמוה שרצה להשיא לבנו אשה שלא
יראנה שהוא נגד הנימוס וההלכה שכן צריך לראותה אבל
פשוט דודאי ליכא מצוה בראיה למי שסומך על אביו ואדרכה
גריעותא הוא אם אינו סומך עליו ולא מאמין לו ובשעת
קידושין יראנה ושפיר המשל דומה לנמשל ולפי שהמשיל
המרגלים לאלו מצוה דהא פשיטא ל' לר' יהושע שכן הוא
הענין. ולדעת הרמב"ם אכתי צ"ע אבל להראצ"ד אחי שפיר
מאד ונמצא ראוי להראצ"ד ז"ל.

ודעת הרמב"ם דלצדקה מותר להסתכל זה נמי לראות אם
היא נאה בעיניו לישאנה י"ל דס"ל כהחולקים דאין
לחלק בין ראוי להסתכלות ולולי דמסתפינא הייתי אומר
דהרמב"ם מה"ט השמיט ולא כתב לידבר ע"ה צהדיה דס"ל
דבאמת קשה קושית ה"ה וכי אומרים לו לע"ה חטא בשביל
שיזכה צ"מ חזקך והוא שמותר להסתכל זה ולא הע"ה והא
דאמרו לידבר ע"ה צהדיה אידחי לה מהילכתא לדעת הרמב"ם
או שמיירי כשאנו רוצה להסתכל זה כלל וצפ"ג מה"א הי"ט
כתב וכן האיש אין ראוי לקדש עד שיראנה לא הביא ג"כ
לדידבר ע"ה צהדיה. ולה"ה צריך ליישב דלא תקשה ליה ע"ה
גופיה מי התיר לו להסתכל בשביל החכם צ"ל דחכמים התירו
הסתכלות לצורך נישואין צין לו וצין לאחרים וקצת נראה כן
במדרש תנחומא פ' וישלח סי' ה' שמה ישאנה לעצמו או
לבנו או לאחיו וזה לכאורה דלא כדעת אדר"ג וי"ל. ועין

ד"ה אסור לאדם ועכשיו שאנו נוהגים וכו' משמע מיהו דגם
בגדולה אפשר שתאמר איני רוצה בזה וא"כ מציאות היא מאד
שיסתכל הוא צתולה ויתרצה זה והיא לא תתראה בו ונמצא
מהרהר זה לאחר נשואין לאיש אחר וזהא לימא למי
הגריעצ"ץ כיון שלא רצה זה והגם שכתבו החוס' דצגדולה
ליכא איסורא משום דטב למיתב טן דו היינו כשנתרנית צכך
אבל כל שלא נתרנית עדיין גם זה יש איסור וא"כ הדרא
קושית היעצ"ץ ז"ל שמה ירהר זה לאחר שתנשא לאחר אבל
להראצ"ד אחי שפיר הכל.

ובזה נלפענ"ד לומר דבר נכון צס"ד, הראצ"ד לשיטתיה
והרמב"ם לשיטתיה שכתב הרמב"ם פ"ג מה"א הכ"ג
ז"ל, כל המקדש אשה צין ע"י עצמו צין ע"י שליח צריך
לצרך קודם הקידושין וכתב עליו הראצ"ד ז"ל אין אנו נוהגין
אלא מקדש ואח"כ מצרך, והטעם מפני שהדבר תלוי בדעת
אחרים שאם תמאן האשה ולא תרצה הרי צרכה לבטלה ע"ש.
ולפמ"ש נראה דלשיטתיהו אולו, דלשיטת הראצ"ד כיון דאסור
להסתכל זה קודם הקידושין כלל וא"כ כמובן שגם היא לא
ראתה אותו וממילא יש לחוש בשעת קידושין תראה אותו ולא
ישא חן בעיניה ותמאן בו ונמצא צרכה לבטלה, אבל להרמב"ם
דמותר להסתכל זה לצדקה א"כ גם היא ראתה אותו ויתרצה
בו וכיון שנתרצה בו אין לחוש שתמאן בו שהרי צראות נפשה
אולה ולכן שפיר ס"ל דמצרך קודם הקידושין ולא חיישין
שמה תמאן בו והוי צרכה לבטלה וי"ל.

ובמה שכתבו נלפענ"ד ליישב נמי קושית מהרש"א צ"צ
ט"ו צח"א שם שהקשה אהא דאמר איוב צאחרינא
הוא דלא איסתכל אצרהם צדידיה נמי לא איסתכל והקשה
המהרש"א ז"ל הא אמרינן אסור לקדש אשה עד שיראנה
ואצרהם דרבנן נמי קיים ואפי' ע"ת וע"ש מה שח' וצ"ן
עליו צגה"ש קידושין הנ"ל ולפי מה שכתבו אחי שפיר
דאצרהם אציו ס"ל כהראצ"ד דאסור להסתכל לעולם ולאו
מדות ת"ח הוא אבל ראוי בעלמא שפיר דמי ואיוב לענין
הסתכלות אמר ולכן ודאי קיים א"א הא מימרא דר"י אמר
רב דאסור לקדש עד שיראנה אלא דהי' צראי בעלמא ולא
הסתכל זה עוד לעולם ואיוב צאחרינא הוא דלא איסתכל,
וכשהלך א"א למצרים הסתכל זה שאמר הנה נא ידעתי כי
אשה יפת מראה את ולדעת כי אשה יפת מראה א"א בלא
הסתכלות ולא די ראוי בעלמא, וכמ"ש לעיל צהא דר"ע כיון
דאמר דבכי אהאי שופרא דבלי צעפרא א"כ ראה שיפה היא
והו"ל צכלל הסתכלות וראוי בעלמא סגי לראות דברים
מגויים עליה שזה אפשר צראה בעלמא אבל לראות היופי
א"א אלא בהסתכלות וזה פשוט. וזה מדויק לשון הרמב"ם
שכתב ומותר להסתכל וכו' כדי שיראה אם היא נאה בעיניו

בפ' גט פשוט דף קס"ח האי ל"מ וכו' ובפ' גיד הנשה (חולין ז') נמי מוכח דכ"ע אית להו ט"ע ועיין ב"מ כ"ג ע"ב ר"ש ב"א אומר כל כלי אנפוריא כי שצעתן עין מהדרינן ליה לזורבא מדרבנן הרי דל"מ אית ליה ט"ע יותר מע"ה ועכ"פ כע"ה ואפילו כלי אנפוריא מהדרינן ליה בט"ע אלא דה"ה שיכל את ידיו וחי' זה צמה שר' בפעם א' לא יכירנה אם יחליפיה לפי שאינו רגיל להסתכל בצורת הנשים. ולפענ"ד גם זה לא מספיק חדא שהרי ל"מ ודאי יש לו אם בבית או אחות או שניהם ולרוב יש לו קרובים כגון סבתא וכיוצא בו והרמז"ם לא מיירי בצ"מ שאין לו שום קרובים ממין הנשים. והשנית דהרי בגמרא ב"ב שם בסמוך לזורבא מרבנן לאו אורחיה למידק והוא תברא דהוא חתים עלה רב ירמיה בר אבא אמרה ליה לאו אנא הואי אמר לה איברא אנת הות אמר אביי אע"ג דל"מ לאו אורחיה למידק כיון דדק דק וע"ז אמר אביי דיניה דהאי דל"מ דאזיל לקידושי איתתא נידבר ע"ה צהדיה, והנה הטעם פשוט לפי שאין דרכיה למידק אבל היכי דדק מודה אביי דגם ל"מ מכיר אפילו בפעם אחת וא"כ הכא נמי כיון דהסתכל בה לבדקה אם היא נאה לו הרי דק בה וכיון דדק בה הרי אפילו בפעם אחת נמי מכירה ונ"ע, ואביי לא מחלק בין פעם אחת או יותר אלא בין דק או לא דק.

עוד יש לדייק בדברי ה"ה דאכתי ע"ה למה לי הרי יכול להכירה בטביעת קלא שדיבר עמה כמבואר בגיטין מתקיף לה רב יוסף היאך סומא מותר באשתו היאך בנ"א מותרין בנשותיהם בזילה אלא בטביעת עינא דקלא הכ"נ בט"ע דקלא ועיין סנהדרין ל"ח ע"א וברש"י שם וחולין ז' א, שוב מלאמי במהרש"א ב"ב קכ"ג שהקשה ביעקב אבינו למה הי"ל למסור סימנים לרחל הוה ליה לסמוך אטביעת עינא דקלא וחי' דיעקב הי' עושה כן ע"ז היותר טוב שלא ירמה אותו ע"ש וא"כ בדידן דלא ידוע ליה לרמאי אמאי אינו סומך אט"ע דקלא ולמה ליה לידבר ע"ה צהדיה ובשלמא להראב"ד כיון שאסור לו להסתכל בה א"כ הכ"נ דלא דבר עמה ולא הי"ל ט"ע דקלא אבל להרמז"ם וה"ה כיון שהסתכל בה לבדקה א"כ הכ"נ דבר עמה ונ"ל דהכ"נ אפילו להרמז"ם מותר להסתכל בה ולבדקה אבל לא לדבר עמה דאל תרצה שיחה עם אשה אמרו וי"ל, ולדברי הראב"ד אחי שפיר הכל צוה כמובן.

יב"ש בעל מגדל עוז בשם הר"מ מקווי אין לו מוצן והמעין בסמ"ג עשין מ"ח וי"ל, אמרינן בפ' שני דקידושין דף מ"א שמצוה על האשה שתקדש עצמה ושיקדש אדם את אשתו בעצמו יתר מעל ידי שליחו וגם אין ראוי לקדש אשה עד שיראה ותי' ישרה בעיניו שמא לא תמצא חן בעיניו ותי' היא

ארחות חיים לרבינו הרא"ש ז"ל אות מ' וי"ל, והשמר מלהסתכל באשה ואפילו פנויה ובשם ארחותיו ומק"ה דחקו צוה ליישז ובציונים והערות שנדפסו בסוף הספר כעת צירושלים עם ארחות חיים (תשל"ו) כתבתי שם בדעת הרא"ש ז"ל דהסתכלות וראי' תרי מילי נינהו וכדעת הראב"ד ז"ל ולהסתכל אסור ודלא כהמגיה שם.

איברא דאפילו לדעת הרמז"ם וה"ה פשוט דהסתכלות סתם אסור שהרי כתב ה"ה על השגת הראב"ד ז"ל דאין זו השגה לפי שצ"מ אפילו הסתכל בה ובדקה בפעם אחת לא יכירנה אם יחליפיה לפי שאינו רגיל להסתכל בצורת הנשים וכ"כ הח"מ א"ע סימן כ"א סק"ג ויש לדייק אם הצ"מ לא יכירנה בפעם אחת יבדקנה שנית ויכירנה ומי גילה לו זה לה"ה דהצ"מ לא יבדקנה אלא פעם אחת ולכן לא יכירנה אבל נראה פשוט דס"ל לה"ה דאפילו להרמז"ם דמחיר להסתכל לא החיר אלא פעם אחת כדי שיבדקנה אם היא נאה לו אבל יותר מפעם אחת אסור ואם לא מצאה חן בעיניו בפעם אחת אסור להסתכל בה יותר ואם מצאה חן בעיניו אז ג"כ אסור להסתכל בה עד שיקדשנה ולכן אין לו ענה רק לידבר ע"ה צהדיה שלא יחלפיה וזה פשוט וברור בדעת ה"ה, נמצא דלהסתכל בצחולה לכ"ע אסור וכמ"ש איוב ומה אמצונו על צחולה ולא נחלקו אלא לבדקה ופעם אחת לדעת הראב"ד ז"ל אפילו פעם אחת אסור ולהרמז"ם פעם אחת מותר.

ובערתה לא מביעיה לדעת הראב"ד דאסור להסתכל בצחולה אפילו לבדקה כדי לישאנה אלא יראנה קודם הקידושין בראי' בעלמא ולידבר ע"ה צהדיה שלא יחלפיה מיניה והבדיקה יהי' ע"י קרוביו או הוריו או מיודעיו וכמבואר בגמ' כתובות ע"ה ע"ב וכמו שהבאתי לעיל בסמוך, אלא אפילו להרמז"ם נמי לא התירו אלא פעם אחת כדי לראות אם היא נאה בעיניו ולא יותר וכמ"ש ה"ה להדיא בדבריו וכל שאר ראיות הו"ל בכלל הסתכלות והו"ל כמסתכל לזנות שכתב שם אחריו. ונ"ל שהוא ע"פ אדר"נ הנ"ל שאם ישאנה אחר, וגו' רש"י בפירושו על איוב (ל"א א') שמא לאחר ימים תנשא ונמצאתי כרוך אחריה כך מפורש באדר"נ עכ"ל.

איברא דאכתי יש להקשות לה"ה לפימ"ש בגמרא גיטין כ"ז ע"ב רבה בר בר חנה אירכס ליה גיטא די מדרשא אמר אי סימנא אית לי בגויה אי טביעות עינא אית לי בגויה אהדורא ניהליה אמר לא ידענא אי משום סימנא אהדרוה וקסברי סימנים דאורייתא אי משום טביעות עינא ודוקא לזורבא מדרבנן אבל אינש בעלמא לא וכתב ר"ת בתוס' שם ד"ה ודוקא דע"ה נמי אית ליה טביעות עינא כדמוכח

מגורשת או שוכב עמה והיא שנואה ע"כ, ולא כתב כלל מהסתכלות אלא כתב עד שיראנה והוא כדעת הראב"ד.

וראיתי באו"ה פ' סימן כ"א ס"ג שהביאו מנח"ל סק"ה דמשמע שם דדוקא כדי שישאנה מותר להסתכל בה אבל לאחר שידוכין אסור ושוב הביאו שכן תורת המסתכלות סימן ו' חלק עליו דכיון דלאחר קידושין או שידוכין דודאי מותרת לו לאחר זה מותר מדין אשתו ע"ש, ואני אומר ח"ו לומר כן להחיר הסתכלות בנשים בלי חפז"ק לא מיעביא לאחר שידוכין דאכתי אין לו שום ענין של אישות בכלל ואין לזה שום שייכות לאשתו המזומנת לו ומקודשת לו ומותרת לו וזמן ממילא בא וכבר היא מותרת לו לא אסור בה הסתכלות אבל בתולה פנויה שהסרימה לשדך עמו אכתי אין כאן שום ענין של מותרת לו לאחר זמן דאכתי מחוסרת קידושין ומסירה לחופה ומאן ימר לן שיבא הזמן ההיתר ור"פ אישקס ליה לבריה ולא איסתייע מילתא ובכמה לא מסתייע מילתא אח"כ. ומה"ט נחלקו הרמב"ם והראב"ד בצרכת הקידושין די"א דאין מצריין עובר לעשייתן כיון שיכולה לחזור בה. וזה אפילו אי נימא לפי שיטתו דחשוב ליה ממילא בא אבל באמת אין זה ענין כלל ואדרבה הרי צו"ש יותר חשש משום הרהור שאסורה לו, וראי' מרופא שהחירו לו יותר למשש בדפק נשים אחרות מבאשתו והכ"נ במשודכת דעתו עלי' ומהרהר בה יותר מבשאר נשים, ואין אלו אלא דברים תמוהים. אלא אפי' לאחר קידושין כל שלא נכנסה לחופה אכתי חסר מסורה לחופה ואין זה דמיון לאשתו, גם כי החם כבר נח יצריה והרי אמרו כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה ושייך בה הרהור.

אמנם כדי שלא יהיו דברי בלי ראי' הנה מפורש כן מדברי ה"ה הנ"ל דרך פעם אחת מותר לראותה קודם ולא יותר, וגם להראב"ד מבואר דאפילו פעם אחת לא ופשוט דכה"ג לא מקרי פת בסלו ועיין ש"מ כתובות י"ב מחגי' וכו' וכבר הארכנו שהקשה וא"ת והא קי"ל טענת בתולים עד שלשים יום בפי' הבא על יבמתו אליבא דר"מ י"ל החם כיון דאיכא פת בסלו דרכו לעמוד עד שלשים יום שלא לבעול אבל הכא דליכא פת בסלו מסתמא בא עליה מבואר דלא מקרי פת בסלו אפילו לאחר קידושין וזה פשוט, איברא דדעת הב"ח דאפילו באשתו נדה הסתכלות אסור וכן הוא צוה"ק וציראים אלא שהאחרונים חלקו עליו משום דשבע לו, אבל במשודכת ודאי נהנה הוא בהסתכלות בה וכל הנהגה מהסתכלות עובר על הסתכלות ופשוט דמה שכתב הרמב"ם שם אבל לא יסתכל בה דרך זנות כלומר אפילו בפנויה שמותר לבדוקה לשם אישות אבל לא יותר מזה וכמ"ש היפה ללז הביאו האו"ה פ' שם ופשוט דההסתכלות מביא לידי הרהור והרהור מביא לידי טומאה וכמ"ש בגמ' ע"ז דף כ' ונשמרת

מכל דבר רע שלא יהרהר ציוס ויבא לידי קרי צלילה וכו"ש הסתכלות דאין יפה"ר שולט אלא במה שענינו ראות, ובתצוה לישא גזר שמשב ז' נקיים משום חימוד וכ"ש ציוס ומסתכל באשה האסורה לו שענינו זנו מן הערוה דמ"ש הוא מאחר שהרי אשה זו פנויה היא והשידוכין לא עשו שניו זה כלום.

והנה כתוב בתורה ולא תמורו אחרי לבצכם ואחרי עיניכם ודרשו ז"ל אחרי עיניכם זו זנות (ברכות מ"ב ע"ב) ופסק הרמב"ם בפ"ה מה'ל' תשובה דהמסתכל בעריות עובר על לא תמורו (ועיין ב"ש א"ע סימן כ"א סק"א שכתב והרמב"ם ס"ל מדרבנן וכו' וכבר ראיתי מקשים עליו) ובשור"ת לרבינו יונה ש"ג כתב ח"ל וגם רבים נוקשים ונלכדים בחלום חוש הראות וכו' ונאמר על חוש הראות ולא תמורו אחרי לבצכם ואחרי עיניכם הוזהרנו בזה שלא יסתכל אדם באשת איש ובשאר עריות פן יוקש בהן וכתב הב"י בא"ע סי' כ"א ח"ל, כתב הא"ח בשם רבינו יונה אסור להסתכל בא"א מן התורה שנאמר ולא תמורו ואסור להסתכל בפנויה מדברי קבלה ע"ש וממילא המסתכל במשודכת יותר מן ההיתר הרי הוא בכלל הזה ובגמ' ברכות ס"א ע"א ת"ר המרה מעות לאשה מידו לידה כדי להסתכל בה אפילו יש בידו תורה ומעשים טובים כמשה רבינו לא ינקה מדינה של גיהנם, ועיין רמב"ם פרק כ"א מא"ב ה"ב וסמ"ג לאין קכ"ו, והגם ע"ש ודו"ק.

ומיהו כתב הפמ"ג א"ח סי' רמ"ז והמור וקציעה ושאר האחרונים דתולות שלנו בחוקת נדות הן שהרי אין טובלות לנדתן ואיכא עליהו לאו דלא תקרבו לגלות ערוה כמו על א"א ובקונטרס שערי קדושה שער ג' ושער ד' הבאנו מחלוקת לענין יחוד בפנויה נדה אי הוה דאורייתא או דרבנן וכן הדין בהסתכלות ומש"כ הב"י שהוא מדברי קבלה היינו בפנויה טהורה לפי שיטות הנ"ל. וכתב הב"ש דאפילו (להשיטות) בפנויה הסתכלות אסור רק מדברי קבלה הרהור אפילו בפנויה אסור מדאורייתא והחכ"ש שם הקשה עליו משלהי קידושין דר' יעקב מעשה חזא ופריך דלמא מהרהר בעצירה הוה ומשני אין הקצ"ה מרפה למעשה ולהב"ש דילמא מהרהר בעריות הוה והוה דאורייתא וע"כ דאפ"ה לא הוה דאורייתא. ולפענ"ד תמהתי עליו דלכאורה מקרא מלא הוא ונקרב את קרבן ה' (פ' מטות) אם מידי עצירה יאנו מידי הרהור מי יאנו ועיין שבת ס"ד ויומא כ"ט הרהורי עצירה ובמהרש"א שם ולענין קושית החכ"ש עי' מאירי קידושין ל"ט ע"ב לעולם יזהר אדם שלא להרהר בעצירה. ובח' הארכתי דבהרהור איכא איסור דאורייתא אלא לענין עונשין אין מרפה דהתם לכאורה בא"א קמיירי.

והנה בגמ' מגילה ט"ו רחב בשמה זינתה וכו' ציודעה ומכירה ובגמ' סנהדרין מ"ה אמר רבה גמירי אין

וּפִירְשִׁי שהתפלל על אשה זו ואם לא ימות הוא או תמות היא שלא יראה כשתשא לאחר ויטער וגם צוה פי' כפרת צוה' שלא תועיל תפלתך ותאמר ח"ו דלא מקייע כלותא כלום, וכן פי' הערוך. אמנם הר"ן פי' בשם רש"י שתחרט לאחר זמן אם תשאנה ואח"כ כשנשאה התפלל או איהו למות מקמה פי' קודם זמנו או איהי תמות מקמיה שהיה מתחרט על שנשאה וכן פי' בשט"ה לתלמידו של רבינו יחיאל מפאריש דלא היה עמה שלום והיה שונאה עד שהיה מתפלל שיפרד ממנה בכל אופן אפילו ימות וכנראה שהיתה כתובתה מרובה ולא היה יכול לגרש או אולי תרוייהו פי' אמת שאכתי לאחר שנשאה ושנאה מ"מ לא היה רוצה לראות שתנשא לאחר שהיה זווגה והתפלל עליה שתמות או שימות הוא, ואמר ליה רבא לאו אמינא לך לא תיבעיא עלה דמילתא ועמה הבאת לך בעצמך הנרה הזאת.

והנה השידוך הראשון הי' הקצ"ה השושבין והביא לו לאדם את חוה אשתו ולא ראה אותה אלא תרדמה נפלה עליו ולא הכיר צוה מעולם וע"ז שמעתי שאומרים כשמתוך יצריך בג"ע מקדם. אברהם אבינו לא הכיר את שרה באברהם כתיב כי הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את, ינחם אבינו לא הכיר את רבקה דכתיב (בראשית כ"ד ס"ג) ויבא ינחם לשוט בשדה ומיד נתקבלה תפלתו וישא עיניו וירא והנה גמלים באים וגו' ורבקה לקחה הצעיר ותתכס כדי שלא יראה ינחם ועיין רד"ק שם ח"ל, כיון שראתה אותו ואמר לה העבד שהוא ינחם השמיטה עצמה מעל הגמל ונפלה לארץ ולקחה צעיפה וכסתה בו פניה ואח"כ עמדה ובספור הזה למדה תורה דרך ארץ נגיעות שראוי לאשה לבייש מארוסתה ושלל תתראה לו עד שתנשא לו ע"כ (חוה נמי דלא כס' תורת הסתכלות הנ"ל) הנה מפורש שינחם לא ראה את רבקה ומן הנגיעות הוא שלא תתראה כלה לחתן עד שתנשא לו. יעקב אבינו ראה את רחל בצואו לפדן ארס כשהיתה בת שש שנים ושהה צבית לבן ז' שנים ולכשנשא אשה לא הכיר צוה כל הלילה של החתונה ולא כל הלילה עד הבקר שנאמר ויהי בבקר והנה היא לאה הרי דעד בקר לא ידע שהוא לאה וגם בבקר כנראה רק שאמרה לו שהיא לאה ומה"ט אמרו דצ"מ לידבר ע"ה צהדיה דלא ליחלפו מנייה. והנה זה הי' סדר שידוכין מאבותינו.

ובבר הבאתי לעיל בשם האגודה והמרדכי והמדרש דאפילו צעת השידוכין יותר טוב טוב שלא יהיו החתן והכלה צבית אחד, והטעם שיקצו זה צוה, א"כ אדרבה מצוה דצבית חז"ל דההתראות קודם החתונה גורם שיקצו זה צוה ולא שיתקדצו וכל שנתראים יותר גורם להקצין יותר, היפוך דעת המון עם שהיו' יחד גורם התקרבות ואהבה על להבא והרבה טעמים

יזה"ר שולט אלא צוה שעיניו רואות וצחוס' שם הקשו והא דאמר ספ"ק דמגילה כל האומר רחב רחב מיד נקרי, הא אמר התם צידעה ומכירה קאמינא ועי' תוס' סוטה דף ח' ד"ה גמירי שהקשו מחגיגה י"א עריות צין צפניו צין שלא צפניו נפיש יצרייהו ותי' דהתם ה"פ מאחר שראה הערוה פ"א שוב מהרהר אחריה לעולם אפילו שלא צפניו אצל מחמת שראה הנסקלת ערומה אינו מהרהר אחר אחרת ע"ש. הנה מצוה דכל שראה אשה פעם אחת מהרהר אחריה לעולם והרהור אסור מדאורייתא. ועי' שו"ת מהרשד"ס א"ע סימן ל"א שדרך ומנהג האשכנזים שאין המשדוך רואה משודכתו. שוב מנאמי בהערות לאוזה"פ לס"ק כ"ט שהאריכו שם ג"כ לקטור את דבריו. שוב העיר לי ח"א דבשו"ת אז נדברו חלק ד' כבר דחו דבריו ואין לי הספר לעיין בו.

ובמעתה נבא לשאלתן, ומראש נזכיר ארצנו הנה החכם מכל אדם נבא (משלי י"ט י"ד) צית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת ופי' המפרשים כי צית והון אפשר שינחלו האבות לצניהם אצל אינם יכולים להנחיל להם האשה המשכלת כי מאת ה' הוא ואין הדבר תלוי ביד אבותיו ואמר על זאת יתפלל כל חסיד לעת מלא וגו' ודרשו זו אשה ואמר מלא אשה מלא טוב בדרך מציאה ובמדרש רבה פס"ח (בראשית) ר"י בר"ח פתח אלקים מושיב יחידים ציתה מטרונה שאלה וכו' א"ל הקצ"ה יושב ומוזוג וזוגים וכו' א"ל לא כך אמרתי לך אם לפניך קלה לקצ"ה קשה כקריעת ים סוף הקצ"ה מה עושה להם מוויגן שלא צטובתן בע"כ, הדא הוא דכתיב מוויגן אסורים כבושות כבי וסירות מאן דצעי כבי מאן דצעי שירות ובגמרא סוטה ז' וקשה לוויגן כקריעת ים סוף עוד אמרו יש הולך אצל זווגו ויש שזווגו הולך אצלו הכלל דשידוכין צעי רחמים גדולים ותפלה שיזכה לוויגו ולא כמו אותם הפתאים שחושבים שהם הצוררים לעצמם מה שרואים והדבר תלוי בתפלה ובזכותם כי מה' אשה משכלת.

ואם יעשה תחבולות לישא אשה שאינה ראויה לו צין תחבולות גשמיות ואפילו ע"י תפילות לא יעלה לו כהוגן כי הא דרבא (במ"ק י"ח ע"ב) דרבא שמעיה להווא גברא דצעי רחמי וכו' ואמר תודמן לי פלניתא א"ל לא תיבעי רחמי הכי אי חזיא לך לא אזלא מינק ואי לא כפרת צוה' בתר הכי שמעיה דקאמר או איהו לימות מקמה או איהי תמות מקמיה א"ל לאו אמינא לך לא תיבעיא עלה דמילתא הכי אמר רב משום רבי ראובן בן אבטרובילי מן התורה דכתיב הנציאים ומן הכתובים מה' אשה לאיש. מן התורה דכתיב ויען לבן ובחול מיה' יבא הדבר, מן הנציאים דכתיב ואציו ואמו לא ידעו כי מה' היא, מן הכתובים דכתיב צית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת ע"כ.

לדבר מ"מ אין כאן המקום להאריך באלו הענינים. ולדעתי מקרא מפורש בתורה פ' תצא וראית בשצ"י אשת יפת תואר וחשקת בה ולקחת לך לאשה וגו' והיה אם לא חפצת בה ודרשו בספרי הכתוב מבשרך שסופך לשנאתה והענין כי החשק הוא בלא טעם שאמרו החשק אין לו עינים שהחומד דבר משום יפיו או למעלה אחרת שמצא בהדבר בטל דבר בטלה אהבה ולכן סופך לשנאתה וסופו להוליד ממנה בן סורר ומורה דכבר אמרו וברותי מכס המורדים והפושעים אלו בני שנואה עכ"פ הנושא אשה ומסתכל בה שיהי' לו חשק וחמדה ללקחה לשום יופי וכיוצא בו סופו בא לידי גירושין כי מי שמסתכל על היופי הגשמי באשה ולשאר ענינים גשמיים וסומך עצמו לדבר לעולם מצא אחרת נאה הימנה או אפילו אינה נאה הימנה תתראה בעיניו נאה הימנה כמ"ש אפילו מכוערת והתורה אמרה לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע דנשואין כאלו הם כנגד יצר הרע. אבל הנושא אשה לשם שמים הרי הוא אהבה שאינה תלויה בדבר כאהבת דוד ויהונתן וכל אהבה שתלויה בדבר בטל דבר בטלה אהבה ושאינה תלויה בדבר אינה בטלה לעולם ועד"ז אמר חכם מכל אדם שקר הון והצל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל. ואשר נראה בזה.

א) ל"פ המצואר לפי תורתנו הקדושה ביותר טוב וגררה שההורים משני הצדדים יצדקו אחר הצחור והצחולה כפי חוקי התורה אם הם מתאימים זה לזה בתורה ויר"ש ויהיו ראויים לדור יחד ולצנות בית נאמן בישראל ואחר שיתברר להם לפי האפשר כל הצורך יודיעו להצדדים הצחור והצחולה ויסבירו להם כל הדברים ויסיימו להם ואז האומר לדבק טוב מצא אשה מצא טוב ויתקשרו בקשר שידוכים ולפני החתונה ראוי שיראה החתן את הכלה והקרוצים יראו שלא יחלפוה לו זה אחי אליצא דכ"ע צין להראצ"ד וצין להרמז"ס דגם הרמז"ס מודה להראצ"ד דמותר לעשות כן ולהראצ"ד אסור באופן אחר לת"ח ולצ"ח עכ"פ. וכבר הצאנו דמלשון אדר"נ וריהטא דשמעתא דסוגיא דצ"צ וקידושין נראה כדעת הראצ"ד דהסתכלות לעולם אסור.

ב) ב"י שרואה לעשות כדעת הרמז"ס שיראנה הצחור אם היא נאה בעיניו ישאנה וכדעת ה"ה מ"מ אין להרצות בראיות דלדעת הרמז"ס כפי מה שפ"י ה"ה הוא התיר רק פעם אחת לראותה, ולראותה שוב שנית וכ"ש יותר מזה הו"ל הסתכלות שלא לצורך ואסור דאם לא ישרה בעיניו בפעם הראשונה יעזבנה ואם ישרה בעיניו יקדשנה והראיות הנוספות בזה הוא רא"י שלא לצורך, ואפשר דזה כונת הרמז"ס ז"ל דכיון שלא ישרה בעיניו בפעם הראשונה א"כ הרי היא כבר ספק אצלו ולכן יותר טוב שלא ישאנה שוב

ואנ"י שמעתי בשם הרופא הכי גדול (סיקאלדזשיטק בלע"ז) שאמר שהשידוך הכי מוצלח בעולם הוא אם נשא צחור שלא ראה בתולה מעולם את בתולה אשר לא ראתה צחור מעולם והם נשאו הוא הזוג הכי מוצלח בעולם. וע"י חינוך מזה ער"צ צמח דכה"ג שבתולה מעמיו יקח אשה כי ראוי לו למשרת הגדול להדבק באשה שלא קבעה מחשבתה באחר זולתי בו שהוא קדש קדשים ומתוך כך יהי' הזרע שיתן לו השי"ת ממנה טהור ונקי וראוי לעבוד בקדושה והצוגרת כיון שהיא גדולה דעותיה כבר נפסדות ואולי חשבה כבר באחר וקבעה מחשבתה בו ע"ש, הא לך דעת תורתנו הקדושה דבוגרת אולי חשבה כבר באחר וקבעה מחשבתה בו לא ראוייה לכהן גדול עוד שמא הפסידה דעותיה, וכל שכן כשתראה הצחולה צחורים הרבה ותראה אותם הרבה פעמים ודאי מחשבתה כבר נפסדת ומעורבת עם כמה מהם יש שלא ראתה אותם ויש שלא ראו אותה והיא תחשוב עליהם וכן הצחורים וזה הוא הגורם ביותר גדול אח"כ להסתלקות שמשוה את בעלה עם אחר וחושבת עליהם. ואני זוכר פעם באת אלי אשה והראה כלום מצחור ובכתה צחור בזה רצה אותי ואני נשאתי לזה הלא יללם והרבה יש לדבר מזה כי זה הגורם הגדול לשבור השלום בית וחז"ל גינו את דינה בת יעקב שיאנית היתה וקרה לה מה שקרה לה.

ובה"א נראה לפרש מה שאמרו בגמ' יצמות דף ס"ב ע"ב וסנהדרין ע"ו ת"ר האוהב את אשתו כגופו והמכדה יותר מגופו והמדריך צניו וצנותיו בדרך ישרה המשיאן סמוך לפירקן עליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך וכתבו התוס' דאצניו נמי קאי ואע"ג דקטן לא תקינו ליה רבנן נשואין מ"מ להכי תקינו ליה נשואין בלא הוי בעילתו בעילת זנות וכ"כ עוד ביצמות דף ז' ע"ב והוסיפו ומזה נמי איכא להשיא אשה לבנו קטן כדאמר בזה' הנשרפין דעליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך וגו'.

ולבאורה למה דוקא במשיא בניו ובנותיו סמוך לפירקן כשהן קטנים עדיין ע"י זה ידע ששלוש אהלו ומה המהירות ובפרט דבן שמנה עשרה לחופה כתיב, ולפי דברי החינוך אתי שפיר מאוד דכל זמן שהבנים קטנים עדיין לא נתנו עיניהם באחרים לא הוא ולא היא ואם ינשאו זה לזה יהיו אוהבים זה את זה ויהי' שלום ביניהם וממילא יהיו אבותיהם במנוחה ושלום אבל אם ימתין האב עד שיגדלו ויתנו עיניהם במה שירצו או באנשים אחרים או בנשים אחרות וכ"ש שיוציאו ויבואו הרבה פעמים הרבה זוגים עד שימצאו מה שלדעתם הוא הנכון אז ממילא לאחר החתונה יחשבו על הראשונים ולא יהיה שלום ביניהם ולא יהיה שלום באהלך נמי.

ג) אורתן החושבים שרצוי הראי' לזוגות הצעירים קודם שיחתמו ירצה להבנה ביניהם ולמעט הגירושין אומר אני דזה טעות גמור מן המציאות ומן התורה. מן המציאות שהרי אף רואין אצל החפשים או מה שקוראים מאדערניס שהם יוצאים ומתראים זמן רב לפעמים חצי שנה או שנה ואפילו יותר והם כבר מכירים את עצמם כמעט כנשואין ואפ"ה לאחר הנישואין רוצ הגיטין מהם הוא כידוע במדינה זו ובמדינות אחרות, ולאדך גיסא במדינות יוראפף וגם כאן אותם השידוכים שלא הכירו את עצמם קודם החתונה רק שציררו להם עפ"י התורה והמבואר בשו"ע א"ע סימן ב' וסימן ד', אותם הלליחו עפ"י רוב ורובא דרובא שכמעט לא היו אצלו גיטין כלל וכלל רק מיעוטא דמיעוטא וגם עכשיו לפי הערך של החפשים אין בין החרדים הללו אפילו ב' אחוים ח"ו. ויש טעם לזה דבשעה שנתראים בחור ובתולה הלא כל אחד מהם מנסה לדבר דברים מצוררים ושוקל בפלס כל אות ודבור ומראה את עצמה במראות הנציאות זה לעומת זה והם חושבים שככה יהיה כל ימי חייהם ועל זה הם נכנסים ואחר החתונה כל אחד מראה את הגוון האמיתי שלו ומיד הם מתחרטים וכי זאת נעמי והדברים הערצים נעשו מר כמות ומיד מתיאשים, אבל אותם שצוררים אותם ההורים הם מחליטים לדור עם האשה ולנסות אחר החתונה שיהי' הכל עשהיו"ט ולכן מלליחין ובתורה כתיב צינחק (בראשית כ"ד ס"ז) ויציאה ינחק האהלה שרה אמו וינקה את רבקה ותהי' לו לאשה ויאבהה כלומר שהאהבה לא באה קודם שלקחה אלא לאחר שלקחה והציאה לציתו והנה היא מתנהגת כשרה אמו, נר של קדושה דולק וברכה מויה בעיסה וענן קשור על האהל הכל בקדושה אז ויאבהה ולא קודם שהאהבה הקודמת היא אבהה גשמית ואין לזה שום קיום אלא האבהה שלאחר הנשואין נריך שמבא אבהה וזה פשוט. ומן התורה הרי כבר כתבנו דגורם שיקצו זה בזה ולא לאבהה.

והדבר ידוע ומפורסם כי הוא היתה דרך (המשכילים בלע"ז) והמתקדמים הנקראים מאדערניזטע פריי דענקער והפרושים שהיו נוהגים ללכת בדרך פריניות ונאו בחורים עם בתולות בקריות חוזה יחדיו ידובקו בלי בוש וכלימה והם היו העזי פנים שצדור לא טמא יקרא להם, לא כן זרע קודש בני א-ל חי כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה ובושה תכסה פניה להסתכל בפני איש וכן בני תורה לא הסתכלו בנשים עד שאפילו ראה אותה לא הכיר בה כדעת ה"ה וזה אפילו בצית הורים וכ"ש ח"ו שלא ללכת בקרית חולות והרי אפילו באשמו או אחותו או בתו קי"ל דאל יספר אדם בשוק דח"ר (ברכות מ"ג ע"ב) ששה דברים גנאי לו לת"ח וכו' ואל יספר עם אשה בשוק ואמר רב חסדא ואפילו היא אשתו תניא נמי הכא אפילו היא אשתו ואפילו היא בתו ואפילו היא אחותו לפי שאין הכל בקיין בקרובותיו וכ"ש בבתם נשים ובתולות והציא הרמב"ם פ"ה מהל' דיעות ה"ו.

וזה"ל רע המעשה שעשו מנהג אומיות (גיהנם) שיוצאים בחור ובתולה בן ישיבה ובה יעקב שהלכה בצית ספר חרדי והם שניהם חרדים למנות ויראים לדבר ה' ורואים לקיים מצות ה' לישא אשה ועוברים כמה איסורים בזה והרי היא מצוה הבאה בעצירה חוץ מההסתכלות בנשים יש בזה איסור משום דאל יספר עם אשה בשוק ולינך עם בתולה בשוק הגם שכוונתם לטובה אבל אין זה דרך התורה והוא דרך החופשים והמשכילים, וכמה חייבין אנו להתרחק מהם והרבה תלוי זה בהורים ומורים, אתם הורים חוסו על כבוד ה' וכבוד בניכם זרע קודש הרי כמה מסירות נפש עברתם כדי לגדל בן או בת יר"ש וגם כל הכוחות אתם מכניסים שיצנו אח"כ צית נאמן של קדושה ותורה בישראל והאיך לא יראתם לשלחה החוזה עם בחור שאינו ידוע לכם בחוץ צלילה ותחזור הביתה אחר חנות לילה וכיוצא בזה, כי מי לא יחוש לעצמו לימן לבחו בת ישראל הכשרה ללכת באישון לילה בלי שומר כלל עם בחור ואין אפטרופוס לעריות אפילו לזקנים נאמרה וכ"ש בחור ובתולה והרי אפילו הנושא אשה בחופת נדה אסורים ללכת בלי שומר אם דכבר יש לו כעין פת בסלו שבעוד אחיה ימים תהיה מותרת לו כ"ש כה"ג ללכת בחור ובתולה בלי שומר במכונה קאר וכיוצא בזה. לזכר לפומי לא גליא דברו על לב הנערה ומסבירו לה וכן להבחורים. והשי"ת שמו ישלח זוגו הנכון לכל אחד וקצתי בדבר.

וזה שנסתפקתם ממה שהציא צעתון בשם חכם אחד שאמר שרריך דוקא להתראות הבחור והבתולה קודם השידוכין לכה"פ ז' או ח' פעמים וכל המרבה הרי זה משבח ח"ו לומר כן על חכם בישראל או בשם חכם מישראל שח"ו החיר

בדבר זה תגרום תגבורת והולדת טבעיות החפץ ותגבורתו וזה נמשך חכם החכמים שהע"ה ואמר בני אם יפתוך חטאים פי' בחי' החטא אל תאצה כי אריכות הרגשת החשוב אפילו לבחי' השולל תפעיל הגברת החפץ ותהפך הרצון אליה וכו' ע"ש. ודבריו הקדושים אין לריבין ביאור ופשוט דהסתכלות בצמולה נדה והרהור המחשבה זה הם תרי סקורי דעצירה וכמו שנאמר ולא תמורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אחס זונים אחריהם.

אבל האמת יורה דרכו, כי אין לתלות בוקי וסרוקי בחכם בישראל ואדרבה הרי שוברו צדו דכפי שהביאו לי באותו עיתון עצמו הופיע מכתב מהחכם הנ"ל שמעולם לא כיון כלל לדברים אלו ושהכותב צעחון זיטט וכחז סתם דברים שלא אמר כלל החכם הנ"ל ולא כיון ח"ו מעולם על בני תורה ת"ח חסידים ואנשי מעשה ונתבאר לי מפי אנשים נאמנים שהמכתב הזה נכתב מפי החכם צעחון להכחיש על מה שכתב הכותב צעחון שצריך ללכת לכה"פ ז' או ח' פעמים וא"כ הרי קי"ל שמי שהעיד בשם חכם דבר זה התיר לי ושאלו את פי החכם והכחישו הוחזק כפרן ועי' ר"ן כתובות באשה שאמרה התיר לי חכם וזה הלכה פקוקה בכל התורה א"כ כיון דהחכם הכחיש את כל הנכתב צעחון עליו סומכין ובפרט שהוא כהלכה ומה שכתב צעחון הוא נגד ההלכה וא"כ אפילו לא הי' מכחיש לא היינו סומכין ח"ו להתיר איסורים הסתכלות והיתר יציאות וציאות בעריות כמה פעמים אפילו הי' כיושע בן נון לא היינו שומעין לו כ"ש שהדבר הוא מוכחש, ולכן הדרינן לכל מה שכתבתי בצ"ד הלכה וחס ושולם להקל באיסורי תורה ולשנות מנהג אבותינו צעחון יסודי היהדות ובנין משפחה קדושה בישראל.

בביצור אשרי מי שימנע זוגו בקדושה ובטהרה ע"ד אבותינו הקדושים וכדעת הראב"ד וכמשל דר' יהושע למלך שזימן לבנו אשה נאה ונת טובים ועשירה או כרמז"ם עכ"פ וכפי פי' ה"ה צו והכל לש"ש. ומיהו מי שלא זכה ולא ימנע לו זוגו באופן הנ"ל מפני שלא ימנע מי שיתרצה להנשא לו בלי ראות כלל או אפילו בראיית פעם אחת לא תתרה לו ולא תסמוך על הוריה, אז יבחר הרע במיעוטו וכל למעט בטפלה עדיף וכל ערום יעשה דעת ונכון להחיעץ עם הראש ישיבה או ילך אלל לדיק ויתפלל עליו ויתיעץ כדת מה לעשות ויעשה ע"פ הוראתם ואל יקל צעינו לומר כי הוא מנהג העולם כי דבר זה לפעמים נכנס בגדר של אצוריהו דגילוי עריות שהוא בכלל יהרג ואל יעבור וכמו ששואלים על כל הלכה מפי מורה הוראה כ"ש בהלכה זו שנוגע ממש לאיסורי תורה כמה פעמים איסור הסתכלות והרהורי עצירה שהם איסור דאורייתא צין לפני שידוכין וצין לאחר שידוכין

איסורי עריות והסתכלות בהם וריבוי שיחה עם אשתו אסרו ק"ו בצמולה נדה וללכת עמהם בשוק ובכונה יחד ז' או ח' פעמים או יותר ללא דבר ואם לא תתרה או הוא לא ירצה זה לאחר ח' או ט' פעמים ילך עם אחרת וככה ילך עם עשרים או שלשים נשים ויהי' נבל ברשות התורה ואח"כ כשישא אחת לאחר שיראה שלשים לעולם יהי' דעתו על כמה מאותם שראה מקודם וכן היא תהיה דעתה עליהם וכמ"ש החינוך להדיא הבאתי דבריו לעיל, וכ"ש הוא מהתם ואדרבה אין לך גורם גדול להפרת שלום בית מזה. ובפרט כי פשוט דלא אכשיר דרא ואותם ההולכים לראות ולהתראות גם לאחר השידוכין קודם החתונה עוד מתראים אלו עם אלו א"כ עד החתונה יתראו לא ז' או ח' פעמים אלא עד לחמשים פעמים או יותר לפעמים והכונה יעשו את אחותינו ישחקק הדבר ולא יאמר כי הוא דרך המשכילים מעולם שרצו זה ומעשה שטן הנליח וח"ו אפי' לחשוך לחכם שיאמר כן, וכל שכן שלא לעשות כן ולכתוב צעחון ולפרסם ברבים וכבוד ה' הסתר דבר שבאם אפילו היה במקרה אחת יוצא מן הכלל שפסק כן.

ועיין אוה"ח הקדוש פרשת קדושים אל תחלל את בתך להזנותה וגו' וז"ל, פי' יא הא-ל למי שיש לו בת שלא ינהג זה מנהג חולין להראותה לפני כל ולהתנאות לפניהם אלא כבודה בת מלך פנימה והגם שיתכוין זה להנאת זיווגה כי בת יפה ונעימה היא ותנשא להראוי לה עכ"ו יא הא-ל כי חילול הוא לה. והיוצא מזה הוא להזנותה ולא להשיאה כי יעבר זה אש הטבעי ותחלל כבודה ולא זו בלבד אלא שתהיה סיבה להצטער אש בלב רואה וחומד ותונה הארץ, ולצקוף ומלאה הארץ זימה. ונמצא עון כל הרשע תלוי בצוארו. ואל ולמד מה שפירשתי צפ' אחרי מות צפסקו כמעשה ארץ מזרים שחוש הראות יגדיל החפץ בדבר ויצטל כח הרצון צמניעה ויטהו אל חפץ המעשה רח"ל.

ובפרשת אחרי שם כתב לנריך לדעת כי צ' מדרגות נתן אלקים באדם ראות העין וכח המחשבה, וכל מלות ה' אשר נזה לעם קדשו הם מלות שיכול האדם לעמוד בהם ויטה עצמו אל הרצון לעשותם, וזאת מלות פרישת העריות הוא דבר שנפשו של אדם מתמדתו ואונסתו עליהם לעשותם וזאת בהתעממות הרחקת צ' דברים מהאדם והם מרחק הרגש ראות העין ומרחיק בחי' החושב ואם צ' אלו לא יעשה אין אדם שליט ברוח והחושב בדבר ערוה תגביר החפץ ותשליטנו ברצון ולא יושג הנחון החפץ אלא דוקא באמצעות הרחקות הדבר מדעתו וממחשבתו לבל ראות הכיעור ולא יחשוב צו אצל אש עיניו יציטו בדבר הנה הוא מסתכן וכמעשה דהמע"ה כשנסתבב הדבר וראה מה שראה נתעורר לבו שהיה חלל ועשה מעשיו ואפילו תחלת המחשבה

רוח טהרה ונוכה לגדל בנינו לתורה וגדולה בקדושה וצטורה ולציאת משיח לדקינו.

ובזה הנני ידידכם המצפה לרחמי שמים וי"ר שיזכו כל בית ישראל לדור באהבה ואחזה ושלום ורעות ולראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ומצות על דרך ישראל סבא עדי יבא ינון ולו יקחת עמים ויעביר רוח טומאה מן הארץ דושה"ט בלב ונפש.

מגשה הקמן

סימן רלו

בדין פלגש בזמן הזה

כ"ח אדר ב' התשל"ו בני יצו"א

מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח נר"נ חוב"ט וכו' כש"ת מוה"ר יהודה זרחיה הלוי פג"ל שליט"א, מחשובי הרבנים בתל אביב.

אחדשכ"ת זידידות, יקרת מכתבו קבלתי והנני מודה לו אשר מלא דברים טובים בספריו משנה הלכות ואורח טוב, מה הוא אומר כל מה שטרח צעה"צ לא טרח אלא צעילי וי"ר שימצאו דבריו חן צעיני גדולי התורה ולומדיה.

ובבמה שחמה אצית שמואל א"ע סימן כ"ו הצאתי דבריו צמחנה הלכות ח"ד סימן ר"א דלהרא"ש מותר לישא פילגש וכ"ת חמה מדברי הק"נ כתובות דף ז' שדחה דברי הצ"ש הג"ל דלמד כן מדברי הרא"ש שם.

ולפענ"ד דחיתו חוזר ונראה ואדרבה דברי הק"נ צ"ע דז"ל הק"נ שם, וצטא"ע סימן כ"ו למד מזה בעל צ"ש דס"ל לרבינו דליכא איסור בפילגש ויש לדחות דאירי צענין שאם לקח באיסור פלגש וקיים פ"ו אינו עוד מחויב לקדש אשה עכ"ל. ודבריו צ"ע צתתי לפענ"ד חדא דאי נימא דלקח מיירי באיסור ור"ל דאפשר לקיים פ"ו באיסור א"כ קשה אמאי אמר הרא"ש ז"ל דאם לקח פלגש קיים פ"ו היל"ל דאם בא על אשה באיסור והוליד ממנה בנים נמי קיים פ"ו ואינו מחויב לקדש אשה דלמה פרט פלגש דוקא ולא מיבעיא לשיטת הפוסקים דאפילו עם ממזר קיים מלות פ"ו כמזואר בירושלמי יצמות פ"ב ועי' מנ"ח מלוא א' א"כ פשוט דהיל"ל דאפילו בא על אשה באיסור קיים מלות פ"ו אלא אפילו לפי דעת הפוסקים דלא יא' צממור ולכן לא הביאו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש הא ירושלמי ועי' רי"ט אלגאזי בכורות פ"ח מה שהאריך בדבר, ובספריו משנה הלכות ח"ב סימן כ', מ"מ פשוט דכ"ע דהבא על הפנויה והוליד ממנה בנים קיים המלוא ואפילו לר"א דאמר פנוי הבא על הפנויה עשאה זונה מ"מ לענין קיום המלוא קיים זה לכ"ע ומדנקט פלגש

בחמין וכלה קודם החתונה ולפעמים טוב הי' לו שלא ישא אשה כל ימיו שהוא רק באיסור קיום מ"ע של פ"ו מלעבור ח"ו וליכנס באיסורים חמורים שהם בכלל יהרג ואל יעבור. ומיהו אם יעשה ע"פ הוראת חכם ונדיק ע"פ התורה לא יאונה לו כל רעה.

וזה לשון הגאון מוה"ר יונתן אייבשיטץ זצ"ל בעל אורים ותומים בספרו יערות דבש ח"ב דף ס"א מדפי הספר, ובעו"ה אינו לנו כי חטאנו ומרינו בה' להיות קריבה דג"ע היתר גמור לחצק צחולה ולנשקה והיא לא מטוהרת ונדה וכו', אינו לנו כי הותר לצחק צחולה ואיך אחאפק ולא אוריד כנחל דמעה אם נשאל שאל מאתי שמבקשים להרגו או נשק לצחולה נדה אני מורה וצא כחק ומשפט הש"ע להיות נהרג ואל יעבור וימסור נפשו למיתה וכו', ובעו"ה צחטא הוא ימותו נערים וזקנים מבלא תשובה וכו', והעולם עשים נחוק באיש זה אשר ימאן בהם, סחי ומאוס ישימוהו וקראוהו חסיד שוטה וכו' ואנחנו לוועקים מדוע צמנו ולא ראינו עבר קיץ והסתיו ולא נושענו צעונה"ר ואין איש שם על לב אשר צעונה"ה גורמים לשכינה שחטחלק מאתנו, עכל"ק.

עב"פ נריך לזה הוראה כדת מה לעשות על פי התורה (וא"א זה לכחוצ כל הפרטים רק צדדך כלל). וכשישאל דעת תורה לא ישאל אלא ממני שהוא מורה הוראה ירא שמים צאמת שמורה עלה על ראשו ולא מאותם שהולכים אחר רוח הזמן כמובן, ודי צה למי שרונה לדעת האמת. גם על ההתראות צין השידוכים להנישואין הרבה יש להזהיר בדבר וכמו שכתבתי לעיל צצירור גדול ולאו כ"ע רב פפא הם, וצמקום אחר כתבתי צקונטרס מיוחד (קדושת ישראל) מענין חתן וכלה.

וידעתי כי רבים יתמהו מה לן צדור הזה וצמדינה זו לספר ולהנהיג מנהגים קדמונים אלטפרצאטישע הלואי שנוכל להמשיך מעמד כפי שהוא ומי ישמע לדברים כאלו לילך אחורנית צומן שכל העולם מקדים צכל מיני חדשות, החרדים לדבר הי' ידאצו לצם צוכרם ימות עולם ומי יתנני כירחי קדם כשכל צית ישראל צקדושה וטהרה כשמחך יצירך צגן עדן מקדם אצל צדור הזה מה נעשה לו ותפסת מרובה לא תפסת, והפרוצים נחוק יצחקו. אמנם נשאלו לנו עוד לפליטה צס"ד מעט מצני עליה צחורים המסולאים צפו שומרי תורה אמימים שרוצים לדעת דבר הי' צלי פשרות וחדשות וכפתגם מרן הח"ס חדש אסור מן התורה. וגם שלא יאמרו מדשתקו רבנן ש"מ מינח ניחא להו, ולכן ליקטתי דברים אלו, וידעתי ג"כ שיותר ממה שכתבתי כאן יש לכחוצ מזה מ"מ לאו בעל מלאכה אחת אני. והרונה לצמוך עלי דבריו יכול לצרר ומי שרונה לדעת יותר הרי כל התורה לפניך זיל גמור. והשי"ת ישפות עלינו

ולמה כתב הרא"ש דמשום פגם משפחה הוא ועי' ב"ש כי באמת דא הוא טענתו על הב"ח ז"ל.

אבל האמת יורה דרכו, דהאי פגם משפחה אינו משום איסור זונה אלא שפחתת הכבוד ופגם הוא למשפחתה שתהיה אחת מבנותיה פלגש אצל איש ובושה היא להם דמשפחות המיוחסות היו גבירות והפחותות נשאו לפלגשים וכמבואר בב"ר (ל"ו י"ג) ותמנע פלגש לאליפו בן עשו ודרשו רבותינו ז"ל כי זה להודיע גדולתו של אברהם אבינו כמה היו תאבים לידבק בזרעו שהרי תמנע זו בת אלופים הייתה שנאמר ואחות לוטן תמנע אמרה איני זוכה להנשא לך הלאי ואחי פלגש עי' רש"י ורמב"ן עה"ת שם הרי דהמשפחות החשובות היו נושאים להם נשים והפחותות היו לפלגשים ובצני הגבירות יקרא להם זרע ולא בצני הפלגש וזה הוא פגם משפחה שע"ז נפגם כל המשפחה שאומרים שהמשפחה הזו אינה ראויה להדבק בזרע הצעל שהם מיוחסים ולכן הסכימה זו להיות פלגשו אצל איין בזה משום איסור לדעת הרא"ש.

גם מה שכתב הב"ח שם דבע"כ פלגש הוא בקדושין בלא כתובה וכמ"ס ה"ה בפ"א מהל' אישות לכאורה גם זה נ"ע. דהרי הרא"ש כתב להדיא בכתובות הנ"ל דאם לקח פלגש וקיים פ"ו אינו מחויב לקדש אשה ואי נימא דפלגש נמי בקדושין א"כ ע"כ נריך לקדש דפלגש נמי ליכא בלא קדושין וע"כ מוכרח דעת הרא"ש דפלגש הוא בלא קדושין ודלא כהב"ח ועי' יש"ס כתובות פ"ק סי' י"ז שהביא דברי הרא"ש אלו וכתב ח"ל, ומה יס ראי' מדבריו שפלגש בלא קדושין כאשר הוכחתי בפ' כיצד סימן י"א וע"ס וביצמות מה שהאריך.

עוד כתב הב"ח ראי' ממה שכתב הרא"ש בפ"ק דאיש מקדש הביאו הטור א"ע סימן ל"ז בקטנה שהלך אציה למדינת הים והשיאה אמה לדעת זה"ג נשואיה נשואין דתקינו רבנן נשואין לקטנה שלא ינהגו בה מנהג הפקר והקשו התוס' עליהן וכתב הרא"ש הלכך נראה דאין לה נישואין ואפילו מדרבנן ומ"מ אין לאוסרה משום שתשבע כפנויה ועומדת אצלו בזנות דכיון דדרך קדושין ונשואין היא אצלו אין זה זנות מידי דהוה אקטן שהשיאו אציו דלא חשוב כאילו הוא בזנות אצלו אפילו היא גדולה וכתב הב"ח אלמא להדיא דאע"פ דמיוחדת לו ואין בה משום בועל מדה דאינה בועה מלכבול אפ"ה היא נחשבת אצלו כזונה אם לא היה דרך קדושין ונשואין עכ"ל ע"ש.

ול' העני בדעת איין מכאן ראי' נגד הב"ש והיש"ס דפשוט דשאני הכא שהיא נשואה לשם אישות ולא לשם פלגש וא"כ כיון דלא תקנו קדושין ולא הוה אשתו א"כ פלגש מן שוי' לא אציה ולא אמה ולא היא בעצמה דהרי היא לא

נראה פשוט דכוונתו שזה יכול לקיים זהיתר מנות פ"ו, וע"כ דס"ל להרא"ש דפלגש לית בה איסור ולכן ס"ל דוקא בפלגש יכול לקיים, והטעם דאי לא יכול לקיים אלא באיסור א"כ אין לומר ליה יכול לקיים בלא קדושין דעכ"פ נריך לעבור באיסור והתורה לא תזונו לקיים מנות פ"ו באיסור וא"כ ע"כ נריך לקדש קודם וא"כ אין ראי' למה שרצה לומר דליכא חיוב לקדש.

והשנית מדכתב וכן הנושא זקנה איילונית או עקרה וכן סרים חמה שנשא מזכרין ברכת חתנים ואין חיוב במזנה זו שאין בה קיום מנות פ"ו וכו' ע"ש, והנה הנושא זקנה או איילונית או עקרה וכו' הכל זהיתר הוא מדדימה פלגש לזקנה עקרה שכתב וכן הנושא זקנה וכו' משמע דדינא חדא להו מה זו זהיתר כן זו זהיתר ולכן נראה לכאורה פשוט דדברי הב"ש נכונים ודברי הק"נ נ"ע.

הן אמת דממה שכתב הרא"ש בכתובה בפנויה המשרתת בצית ראובן וינא קלא דלא פסק שמתייחד עמה לא מיבעיא שצני משפחתה יכולין לנחות בידו שהוא פגם להם שתהיה פלגשו אלא ב"ד כופין אותו להוציא מציתו שכבר ידוע שהיא בועה לטבול ונמא בועל נדה עכ"ל, הביא הטור א"ע סימן כ"ו, ומשמע לכאורה שב"ד כופין אותו להוציא להרא"ש משום פלגש וכנראה דזה הוא דעת הטור וס"ל כהרמב"ם ז"ל ע"ש. ברם כבר הקשה כן היש"ס בפ"ב דיצמות ופי' דמה שכתב הרא"ש בתשו' לא כיון אלא משום איסור נדה ואי לאו איסור נדה, ומשפחתו לא היו מדקדקין בזה, היה שרי ולא היו ב"ד כופין אותו להוציא ע"ש.

איברא דהב"ח הביא קושית מהרש"ל וכתב עליו דל"ק מידי דהטור דקדק מדכתב הרא"ש לא מיבעיא שצני משפחתו יכולין לנחות בידו שהוא פגם להם אלמא דאפילו ליכא משום איסור נדה דנחמית לפלגש ויחדה לו דאינה בועה לטבול אפ"ה אסורה עליו משום זונה דאם לא היה זה משום זונה למה יהיו מעבדים עליו דמה פגם יש כאן ע"כ ע"ש. ומיהו אני אסקופה הנדרסת תחת כפות רגליו לא זכיתי להצין דבריו הקדושים דאי פלגש אסורה עליו משום זונה א"כ מה זה שאמר לא מיבעיא צני משפחתה יכולין לנחות בידו כיון שהוא איסור זונה מ"ש משפחתה ממשפחתו ומכל ישראל הלא איסור זנות הוא איסור תורה וב"ד מוציאים אותה מידו מטעם זנות לבד ואפילו אלו היתה מתרנית וטובלת בזנות ישראל הכשרות מ"מ כיון דזנות היא אצלו חזונה היא ואסורה לדור עמו והוא אסור בה ודאי דב"ד מוציאים אותה מהאי טעמא גופיה למה נריבין עוד לטעם אחר שהיא בועה לטבול ולכן ב"ד כופין אותו להוציא

סימן רלז

ביאור אדם בלי אשה אינו ירא שמים

עוד להג"ל

בדבר מה שמע מהגאון המובהק ר' עובדיה הדיא ז"ל מה שאומרים כשם שנכנס לבית כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים, עפ"י הזה"ק שאדם צלי אשה אינו ירא שמים כראוי. נמצא דאין אפשרות להגדיר מעשים טובים של ממש אלא לאחר החופה דבר נאה הוא. אלא שיש לעיין קצת מהא דאמרו פסחים קי"ג א"ר יוחנן שלשה וכו' רב ספרא רווק הדך בעיר הוה תני תנא קמיה דרבא ורב ספרא נהבו פניו דרב ספרא א"ל רבא לאו כגון מר אלא כגון רב חנינא ורב אושיעא דהוו אושכפי בארעא דישראל והוו יתבי בשוקא דזונות ועבדי להו מסאני לזונות ועיילי להו אינהו מסתכלי בהו ואינהו לא מזלן עינייהו לאיסתכלי בהו ומומתייהו הכא בחייהו רבנן קדישי דבארעא דישראל ע"ש. נראה לכאורה דאפשר להיות יר"ש אפילו קודם שנשא אשה עד שהקצ"ה מתפאר בהם וגם בן עזאי יוכיח וא"כ יש עכ"פ להתפלל שיהיה כאותן האושכפי וי"ל.

והנה עוד העיר הערות יקרות, אמנם אין הזמן גרמא להעיר על הכל, וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה וללמדה.

ידידו דושה"ט ושכ"ת בידידות ובברכה לרפואות וישועות בחדש אשר ישועות בו מקיפות הנני בברכת חג כשר ושמח בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן רלח

קול באשה הוא ערוה בעצם או משום הרהור

ד' לסדר נותן לפניכם היום ברכה התשל"ה בני

מע"כ ידידי היקר בנש"ק פ"ה ירו"ש נחבא אל הכלים נאה דורש ונאה מקיים חוב"ט כש"ת הרה"ג מוה"ר נתן ק' בלייער שליט"א, נכד לרב האי גאון וצדיק הדור מוה"ר יונתן שטייף זצ"ל.

אחדשכ"ת צידידות נאמנה. זה איזה שעות חזרתי מארצנו הקדושה ומנאחתי מכתב כח"ר מונח על שלחני אמרתי להשיב עכ"פ איזה שורות לפי הזמן לכבוד ולכבוד בית הקדוש הנ"ל מוה"ר זצ"ל אשר מפיו אנו חיים.

בדבר מה שכתב לישב שיטת מרן הבית שערים ז"ל א"ח סימן ל"ג שכתב דהשומע קול אשה מפאנאגראף ליכא איסור ערוה באינו מכירה. ומיהו מכוער הדבר לעשותו והציא מרן ראייה ממסכת ע"ז דף כ' דאסור להסתכל בצגדי

נחוצות להיות פלגש אצלו ולא המשפחה נתרצו לזה אלא נשאה לשם אשה והלא למ"ד דפלגש בקדושין בלא כתובה א"כ כל אשה שנתקדשה ולא כתבו לה כתובה אמאי אסור לדור עמה והוה בעילתו בעילת זנות נימא דהו"ל פלגש שהרי נתייחדה לו כיון שנתקדשה ויש שם קדושין וכ"ש הוא מכאן בקטנה בלא תקנו לה קידושין אבל פשוט דהני תרי דיני יניהו דכל שקדשה לשם אישות לא מהני היחוד לעשותה פלגש אלא נריך לכתוב לה כתובה וכן הוא בקטנה שהלך אציה למדינת הים אבל המיוחד לשם פלגש בהסכמתה הכ"נ בלא היו זונה וזה לפענ"ד צרור ודברי רבינו הב"ח ז"ע.

אלא דמה שיש לעיין ואי קשיא הא קשיא מה שכתב הרא"ש בתשו' כלל ל"ה סימן ט' בראובן שגרש את אשתו ואח"כ נתייחדה עמו בעדים ואמר שצא עליה בשעת היחוד אבל לא פירש לשם קדושין וכו' ואח"כ הלכה מן העיר וקבלה קדושין משמעון בעיר אחרת והיא פלגשו בלא כתובה, תשובה כיון שיש עדים שנתקדשה עמו אחר שגרשה וכו' הלכך השני שקדשה לו לשם פלגש קודם שגרשה הראשון ושהתה עמו לשם פלגש צודאי צא עליה ונאסרה עליו וכו'. הנה נראה לכאורה דס"ל דפלגש בקדושין לדעת הרא"ש שכתב להדיא השני שנתקדשה לו לשם פלגש וזה כדעת הב"ח עי' טור א"ע סימן קמ"ט. האמנם ראיתי צי"ש שגרשיש בזה ותי' דהרא"ש השיב ליה על דעת השואל שהלך לשיטת הרמב"ם אבל הוא גופיה לא ס"ל כך ע"ש ודוחק. ולולא דמסתפינא היה נלפענ"ד לחדש דדעת הרא"ש דפלגש צעי קדושין אלא בלא צעי ברכת קדושין והקדושין צעי כדי שמתקדש עמה לו וכדי להסיר ממנה איסור זונה, אבל ברכת קדושין לא צעי ולא תקנו ברכת קדושין אלא לאשה שנשאה לו כדת משה וישראל בחופה וקדושין לשם אישות ולא לשם פלגש והקדושין בפלגש מהני שתהיה מיוחדת ומשועבדת לו ותהיה כאשתו כל זמן שהיא תחתיו ולפ"ז היה אחי שפיר מכל הני מקומות דבכתובות שפיר מוכח הרא"ש דבפלגש יכול לקיים המנהג ולא צעי ברכה ואמי שפיר תשו' הרא"ש הנ"ל.

או יאמר דמה שכתב הרא"ש ז"ל הלכך השני שנתקדשה לו לשם פלגש וכו' פירוש של ונתקדשה הוא מלשון הזמנה שהזמנה עמה וכמ"ש קדשה מוזמנת. אמנם לשון וקבלה קדושין לא משמע הכי ואולי האי שמעון רצה ללכת ידי שיטת הרמב"ם ג"כ דפלגש בקדושין ולכן נתן לה קדושין ומ"מ ס"ל בלא כותיה לענין איסור פלגש. או דנימא דהרא"ש ס"ל דהרמב"ם נמי מודה דפלגש מותרת ובלא כמו שפי' בו קצת פוסקים ודבר זה מחלוקת הוא בשיטת הרמב"ם לענין פלגש מה ס"ל, וא"כ כיון דהרמב"ם ס"ל דפלגש בקדושין והאי גבירא קידש השיב ליה לשיטתו וזה כדעת הי"ש ז"ל.

שהרי בדברי תורה מותר וכן נמי היא קלה חלטה ומצרכה ערומה כל שיושבת ופניה טוחות בקרקע אלא דלענין ק"ש הוי ערוה משום הרהור וכן נמי הא דאמר שמואל קול באשה ערוה ממששבת לה קרא בגויה דכתיב כי קולך ערב בקול של זמר של אשתו הוא וכן הא דאמר רב ששת שער באשה ערוה וכו' אבל פניה ידיה ורגליה וקול דבורה שאינו זמר ושערה מחוץ לזממה שאינו מכוסה אין חוששין להם מפני שהוא רגיל בהם ולא טריד וכו' ובאשה אחרת אסור הכל אבל הכל משום קירוב הדעת ע"ש.

עוד ראינו, דפשוט באשה מותרת לזכר כל צרכה שהוא בקול זמרה ואי נימא דקול באשה ערוה בעצם א"כ תהא אסורה לזכר בקול זמרה כמו באשה קוזה לה חלה ערומה דוקא כל שיושבת ופניה של מטה טוחות בקרקע, ואדרבה ותאמרי מרים בתוך וצשיר וקול זמרה וכן ותשר דבורה ואי קול אשה ערוה בעצם האין ח"ו ישירו להשי"ת בקול ערוה אבל פשוט דאינו אלא משום הרהור ולדידהו ליכא ערוה דלא שייך בהו הרהור ולכן שפיר נשים מצרכות אצל קול אשה חצרתה וזה פשוט וצורר לפענ"ד.

שוב מנאמרי בא"י ה' ק"ש ותפלה סימן קל"ג וז"ל, אמר שמואל קול באשה ערוה שנאמר כי קולך ערב ומראך נאווה לאו לענין ק"ש איתמר דהיא גופה קוראת ק"ש הרי דהביא ראי' לעצמו מהא דהיא גופה קוראת ק"ש דלא הוי לענין ק"ש ערוה משום דהיא גופה קוראת ק"ש והוא כמו שדייקתי בס"ד לדידן. ואחד מתלמידי הכולל ידידי הרש"י הי"ו העיר לי מדברי הר"ם הביא הגמ"י פ"ג מהק"ש אות ס' וז"ל, ופי' בה"ג הני מילי אשתו אבל באשה אחרת אפילו דבר קטן מטפח וכן שוק באשה ושער וקול באשה כל הני אסור לקרות ק"ש כנגדן וכו' פי' רבינו חננאל וקול אע"ג דאין נראה לעינים הרהור מיהא איכא וכל אלה דוקא שאין רגילות להגלות אבל בחולה הרגילה בגלוי שער לא חיישינן דליכא הרהור וכן בקול הרגיל צו ע"כ. הנה כתב מפורש דקול באשה הוא מטעם הרהור.

איברא דנראה מדברי ר"ם וז"ל דבר חדש דהיה קשה ליה בכלל אמאי הוה קול באשה ערוה לענין ק"ש הא קי"ל דאין יאה"ר שולט אלא במה שעיניו רואות וקול אין נראה לעינים וא"כ לא היה צו להיות אסור משום הרהור וע"ז מ' הר"ם וז"ל דאע"ג דאין נראה לעינים הרהור מיהא איכא ושפיר אסור. ונראה דמהאי טעמא ס"ל לקצת פוסקים דלאו לענין ק"ש איתמר וע"ז א"י הגדול ורבינו הרא"ש והטור וגם בארחות חיים (לוינל) לא הביא וצ"ע א"ח סימן ע"ה ס"ב כתב שער של אשה שדרכה לכסותו אסור לקרות כנגדו ובס"ג כתב רק לזכר משמיעת קול זמר אשה בשעת ק"ש.

צעונים של אשה ואמר עלה רב פפא וצמכיר צעליהן שמא יבא להרהר וה"ה בקול באשה בלא מכירה מותר. והקשה ע"ז מורו הרהג"ז מקאשוי שליט"א דקול באשה ערוה הוא איסור עצמי ואינו משום הרהור וכמו בלבו רואה את הערוה ג"כ אין האיסור משום הרהור דאיזה הרהור שייך וכן הביא מפתח עינים להחיד"א ז"ל (ע"ז דף כ' ע"א) בשם ספר קדמון דהבטה בנשים אפילו בדרך העברה אסור משום ערוה הרי דענין ערוה לאו משום הרהור הוא רק איסור בפני עצמו ע"כ.

ולפענ"ד פשוט דקול באשה ערוה אינו איסור בעצם הקול אלא משום הרהור, חדא דהרי באשתו מותר לשמוע קולה ואפ"ה בשעת ק"ש אפילו באשתו לא עלה במעלות לפני ה"ת ולא תקובל לפניו וע"כ דהוא מדין הרהור ואע"ג דבאשתו ליכא הרהור צתתם וליכא איסור מ"מ בשעת ק"ש שאני דעכ"פ גורם קצת הרהור וכ"כ מרן הח"ס ז"ל להדיא בהשמיטות סימן ק"ץ דקול באשה אפילו היכא דליכא משום איסור ערוה אסור משום הרהור וראיה מסוכה נ"ב מקרא (זכריה י"ב) וספדה הארץ משפחות משפחות דבית דוד לצד נשותיהם לצד והכא דליכא משום ערוה כגון אשתו של עצמו מ"מ צתתם תפלה והודאה או הספד כל מה דבעי לצא לרחמנא לא יתערב שום ענין הרהור אפילו באשתו שהרי כתוב משפחת בית דוד לצד ונשיהם לצד ומ"מ לא יספדו כל איש עם אשתו יחדיו וע"כ דגם זה אסור וגורם הרהור וצטול כוונה ע"ש.

גם מדברי רש"י סוטה מ"ח ע"א אמר ר' יוסף זמרי גברי ועני נשי פריצות זמרי נשי ועני גברי כאש צנעורת ופירש"י לפי שהעונה מטה אונזו לשמוע את המזמור לענות אחריו ונמא האנשים נותנים לבם לקול הנשים וקול באשה ערוה כדכתיב השמיעני את קולך ומצער את יצרו כאש צנעורת. הנה דהקול הוא משום חבה והרהור ומגרה צו יאה"ר. [שוב דקדקתי דרש"י ברכות (כ"ד ע"א) קולך ערב וז"ל, ממששבת לה קרא לגבה ש"מ תאווה היא הנה מצואר מדברי רש"י דאיסור דהקול אינו ערוה בעצם אלא תאווה היא והיא גורם לערוה, וע"ז אמרו קול באשה ערוה]. וע"י מאירי ברכות כ"ד וז"ל, אמרו חכמים ראית טפח באשתו בכל מקום שאין דרכו להגלות אסרת בק"ש אעפ"י שאינה אסרת לד"ת שהראיה גורמת הרהור וכן שוק באשה ושער באשה הראוי להתכסות וקול של זמר באשה ערוה לענין ק"ש ובלבד מה שאין רגיל בה אבל פניה ידיה ורגליה וקול דבורה שאינה לזמר וכו' אין חושש לה וצ"ע הרשב"א ברכות הנ"ל צד"ה ופי' הראב"ד ז"ל וז"ל, וכן נמי הא דאמר רב חסדא בגמרא שוק באשה ערוה ואפילו באשתו ולק"ש וכו' לאו ערוה ממש

הנה בס"ב כתב באיסור ובס"ג כתב רק יש ליזהר ועי' באחרונים שם.

ובידיהו לעצם קושי מורו הגרר"ב שליט"א יפה כיון מעב"ת דאפילו היה קול באשה ערוה מעצם דין ערוה ולא מטעם הרהור מ"מ קול ממכונה היו"א מגרמאפאן אין זה קול אשה כלל אלא קול כלי זמר המנגן כקול אשה שהתקליט שקולט את הקול אינו זה הקול של האשה אלא שע"י חכמות מדעים קולטים צמיני שריטות בתקליט שיסיר כעין קול של אשה זו אבל אין זה קולה אלא קול המכונה מייקראפאן הנ"ל ואין זה קול דבור שלה ולא קול שיר שלה וכן הוא בהמדבר או מזמר בטעלעפאן שאין זה הקול של המזמר אלא קול המכונה שמחקה (מאכט נאך) את קולה וכעין מי שיקח כנור וינגן נגון של אשה וידמה את הקול ממש לאשה ששרתה מ"מ אין זה קול אשה אלא קול כינור הדומה לקול אשה והכ"נ כן הוא אלא דמ"מ יש בו עכ"פ משום הרהור כמו בגדי לבנונים.

ובמה שהציא עוד שם מורו הגרר"ב שליט"א ראה מספר פתח עינים דס"ל דגם ראה בלא הסתכלות נמי אסור וז"ל, וכן ראיתי בספר פתח עינים וכו' דהצטו בנשים אפילו בדרך העברה אסור משום ערוה ע"ש היטב. הרי דענין ערוה לא משום הרהור רק איסור לעצמו עכ"ל. וכ"ת כתב שאין לו ספר פתח עינים לעיין אחריו. ולפענ"ד לא ידעינא מאי אדון ביה, חדא שהרי כתבו כל הפוסקים הנ"ל שהבאתי דבכל שאר דברים כגון ידה ורגלה וכו' באשתו מותר אפילו בק"ש מפני שהוא רגיל בהם ולא טריד ובאחרות שלא אשתו אסור משום קירוב הדעת והכל הוא משום הרהור. והשני דבעיקר דין הסתכלות נחלקו בו הראשונים ז"ל דרבינו יונה בשע"ת שער ג' אות ס"ב כתב דאסור הוא מדאורייתא שנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם והציאו התרדים ל"ת פ"ב א' והצ"י א"ע סימן כ"א הציא מאחרות חיים שהוסיף אדרבינו דכל המסתכל בא"א מכשיל ומכחיש כח יצרו הטוב והודו נהפך עליו למשחית ע"כ ועי' רמב"ם סה"מ ל"ת מ"ז שהציא קרא דלא תתורו משמע דס"ל דהוא דאורייתא ועי' ארץ נבי סק"ב שהרמב"ם פ"ג מה' עכו"ם הציא קרא דלא תתורו ודלא כצ"ש דס"ל דלהרמב"ם לא הו' אלא דרבנן ועי' סמ"ק מזה ל' דמחלק במסתכל לזנות הוה דאורייתא והמסתכל שלא לשם זנות הוה דרבנן.

ובידיהו המג"א א"ח סימן קכ"ח סקל"ה מחלק בין הסתכלות לראיה בעלמא דלשון הסתכלות משמע ביותר אבל ראיה בעלמא שרי וראיתי בעבודת עבודה דחמה עליו מגמרא ע"ז הנ"ל שהקשו ולאסתכלי מי שרי (וכיון לדעת הקדמון בפתח עינים) ומשני קרן זוית הו' ולמה לא משני ראיה

בעלמא הו' וע"כ דאין לחלק כמג"א וצעניינן הצאנו ראיה ברורה להמג"א מתרגום יונתן ב"ע פרשת מטות ונקרב את הקרבן פי' וז"ל, והיונן עיילין לטרקליניהון וחמיין צנחיהון יאמא חטייתא מפרנקתא וכל גבר דהוה משכח עלהון מאינן דדהב הוה שרי כלילא וכו' ובכל דא חס לן למיתלי עינן בן לא אסתכלון בחדא מנהון דלא למחייבא בחדא מנהון ולא נמות צמיתות דמייחין בהו רשיעיא לעלמא דאמאי וכו'. הנה מפורש חילוק בין ראיה להסתכלות שכתב וחמיין צנחיהון והיינו ראיה בעלמא כשנכנסו לבתהון ראו את צנחיהון וראו שהיו יפות אבל ח"ו ליתלות בהן עיניהם ולאסתכלא בהון שהוא האיסור והיינו ההסתכלות ומצואר חלוק המג"א בין ראיה להסתכלות ודלא כע"ע וגם דלא כאותו קדמון הובא בפ"ע לכאורה.

גם מה דכתיב הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם ופירש"י שהיו מכירין אותן זו היא שנכשל בה פלוני משמע שהיו רואין ומכירין אותן והאיך היו מותרין להסתכל בהן וע"כ ראה להיכר מותר. וזוהי יש לישב קושיא א' מה שראיתי מקשין ה"ה והמגדל עו' אהא שאמרו אסור לקדש אשה עד שיראנה ואמרו לידבר ע"ה בהדיא והא קא עבר אלפנ"ע שע"ה עובר באיסור דאורייתא בהסתכלות נשים בשביל הת"ח וכ"ש אם הוא איסור דאורייתא איך התירו דבר כזה. אבל להנ"ל אחי שפיר דודאי ראיה בעלמא שרי ולדבר ע"ה בהדיא שיראנה ולכן אמרו אסור לקדש עד שראה ולא עד שיסתכל בה.

ובמה שהקשו מהא דאמרו בגמרא ולאסתכלי מי שרי והא מנ"ל דהתם היה הסתכלות ולא ראיה בעלמא. נלפענ"ד לפרש בתרי אנפי, הפן האחד דלאסתכלי מי שרי לא קאי אלא אר"ע דלכאורה יש לדייק למה הציא כלל שם הא דר"ע ועי' רש"ש שם דדרך אגב הוא שהציא מעשה דרשב"ג הציא גם הא דר"ע וצ"ע דלא דמי אהדדי. והיה אפשר דצנדרים דף ג' מיימי לה הא דר"ע גבי הני דברים שנחששו מהם ר"ע ומהאי מטרותא ופירש"י ור"ן ותוס' שם היה טרנוסרופס מנטער מר"ע וצא וסיפר לאשתו והיתה יפה מאד ואמרה לבעלה אני אפתנו אלקיהם של אלו שונא זימה הוא תן לי רשות ואכשיל אותו בדבר עזירה והלכה וקשטה עצמה וצאה לפני ר"ע כשראה אותה רקק ושחק וצבה אמרה ליה פרש לי שלשה דברים הללו וכו' נראה דהיא רתה להכשילו לר"ע ציפיה ועמד ודבר עמה וזה היה נראה כהסתכלות ולכן פריך שפיר ולהסתכל מי שרי. הפן השני והוא העיקר דראיה צתם ליכא איסור אבל זה רק ראיה בעלמא אבל בגמרא שם אמרו על רשב"ג שהיה רואה נכרית שהיתה נאה ביותר ולהצחין בין נאה לנאה ביותר ע"כ הוה צוה הסתכלות ואסור ולזה פריך שפיר והסתכלות מי

ש"ע פ' שמחשבה רעה אין הקצ"ה מזרפה למעשה כלומר שאין נענש זה כאלו עשה מעשה מכל מקום נענש הוא עליה אחר שהוא מכיון דהרהורו לכונת עשיית העצירה ושללא נמנע מעשייתה מזד כבישת יצרו אלא שלא נודמן לידו להוציא הרהור לפועל ויש דברים שהמחשבה מעשה גמור והוא כל הדברים התלויים ביחוד וצא"ר עניני האמונה שהרי עיקר דברים אלו במחשבה הם והוא שנאמר צ"ל למען תפוש את בני ישראל בלבם דמי שבא דבר עצירה לידו וכבש יצרו והציל עצמו ממנה הרי הוא כעושה מצוה ע"כ.

הנה הראה לן המאירי דין מחודש דהרהור ישנם ג' דינים, א) המהרהר בעצירה ומכיון לכונת עשיית העצירה אלא שאינו יכול לעשות העצירה מפני איזה מניעה זה הוא הרהור עצירה שיש עליו עונש קצת אבל אינו נענש זה כאלו עשה מעשה ממנו. ב) המהרהר צ"ל שהרהור בעצמו הוא כאלו עשה מעשה זה בכל עניני האמונה כן. ג) המהרהר בעצירה ומונע עצמו מעשייתה מזד כבישת היצר ואפילו שיש צידו לעצור עצירה זו כובש את יצרו הרי הוא כעושה מצוה והוא ממנה שאמרו ישב ולא עבר עצירה מעלה עליו הכתוב כאלו עשה מצוה.

ולפי"ז אחי שפיר דברי הצ"ח מקושיית החכ"ש דלא יכול לשנות דילמא מהרהר בערוה הוי דאף דהרהור דאורייתא מכל מקום אין נענש זה כאלו עשה מעשה ולכן צ"ל דילמא מהרהר צ"ל אבל ודאי שאר הרהורי עצירה אם לא הדר צו נמי דאורייתא הוא וכדעת הצ"ח ולא דוקא בערוה אלא בכל התורה כולה הרהור כי האי גוונא אסור מה"ת וק"ל.

ומה שתי מע"כ קושית החכ"ש מהא דאמרו צמ"ק נדה י"ג ובא"ת סימן ג' צמ"א סק"ד לא יאחז אדם באמה וישתין ואם עמד באיגרא וכיוצא צו כיון דמירתת לא יבא לידי הרהור ומותר אחי שפיר כיון דעולה באילן הוא א"א לצא לידי הרהור בערוה כיון דמירתת לא חיישינן ולכן לא משני אלא מהרהר צ"ל יפה כיון. אלא דכל זה לפי מה שרצינו לפרש ולחלק בין הרהור דערוה להרהור דשאר איסור תורה אבל לפי דעת המאירי אין נפ"מ א"כ אחתי תקשה ודילמא מהרהר בעצירה הוה ואיזה עצירה שהוא ולא דוקא הרהור ערוה. ולפמ"ש אחי שפיר צמ"ד.

ובזה הגני ידי"ג דובשלה"ט ושכ"ת בידידות נאמנה, וי"ד שיזכה ללמוד תורה לשמה ויתעבד רישא אכולה כרכא ובברכת כוח"ט בלב ונפש

במשנה הקמן

שרי וכן נמי צ"ע שרק ושחק וזכה לפי שהיה רואה שהיתה נאה ביותר א"כ שפיר פריך צמ"א והסתכלות מי שרי דכה"ג בכלל הסתכלות הוא ולא בכלל רואה ומשני קרן זוית הוה ולא במכיון ראה ולא לשם הסתכלות צנשים ח"ו ומיושבת קושית הע"ע מהמג"א ז"ל וגם נדחית ראיית הקדמון שהביא החיד"א ז"ל וקמו דברי המג"א וראיתו מתיצ"ע וכמ"ש צמ"ד. ולעיקר דיני טפח מגולה באשה ערוה ימחול נא לעיין בספרי משנה הלכות ח"ו סי' כ' דהבאתי מדברי הרמב"ם פ"ג מהק"ש דכל גוף האשה ערוה ח"ו, כשם שאסור לקרות כנגד צו"ה ומי רגלים עד שירחיק כן אסור לקרות כנגד הערוה עד שיחזיר פניו וכו' וכל גוף האשה ערוה. והעלתי דתרי דיני נינהו די"ש דין ערוה שהוא מקום התורפה והוא מדין והיה מחניף קדוש אבל שאר צמר אשה אינו אלא משום הרהור ע"ש ודוק. ועי' עוד משנה הלכות ח"ו סימן רכ"ה מה שכתבנו בענין זה. [ועיין רש"י סוטה ח' ע"א שכולה ערוה וצ"ע].

סימן רלח

הרהור באשה אפשר לב"ע אסור דאורייתא

עוד להג"ל

ועל דבר הערתו עוד צמ"כ הצ"ח א"ע סימן כ"א סק"ב דהרהור באשה אפילו פנויה לכ"ע אסור מדאורייתא, ובהגהות חכמת שלמה להגרש"ק הקשה ממנה שאמרו בקדושין ר' יעקב מעשה חזא ופריך ודילמא מהרהר בעצירה הוה ומשני מחשבה רעה אין הקצ"ה מזרפה למעשה ופריך ודילמא מהרהר צ"ל הוה ולפי דברי צ"ח ודילמא מהרהר בערוה הוה ומדלא משני הכי צ"ע מוכח דאין שום מחשבה אסור מה"ת רק צ"ע והיני צ"ע. ובאמת כי דברי החכ"ש צ"ע שהרי מקרא מלא הוא ונקרב את קרבן העם (פרשת מטות) וגו' לכפר על נפשותינו ופירש"י לכפר על הרהור הלז של צנות מדין וצמ"א שבת ס"ד א' ויקנאף משה על פקודי החיל אמר להם שמא חזרתם לקילקולכם הראשון אמרו לו לא נפקד ממנו איש אמר להם א"כ כפרה למה אמרו לו אם מידי עצירה יצאו מידי הרהור לא יצאו ע"ש. מבואר דעל הרהור עצירה צריכין כפרה והוא מדאורייתא. ועי' יומא כ"ט הרהורי עצירה קשה מעצירה וצמ"א שם ובקרא עוד וה' יסלח לה צמה הכתוב מדבר וכו'.

ומיהו לענין קושיתו דא"כ למה לא משני דילמא מהרהר בערוה הוה, נראה לפמ"ש המאירי ז"ל קדושין דף ל"ט ע"ב ח"ל, לעולם יזהר אדם שלא להרהר בעצירה

סימן רב

מי שאין לו בנים אי צריך להוסיף על עונתה

ה' לסדר שמן זית זך התשל"ו בני יצו"א

ישאו הרים וגבעות חיים ברכה ושלום למע"כ ידי"ג
הרהגה"צ וו"ח חר"פ נאה דורש ומקיים בע"פ וכו' כג"ת
מוה"ר בנימין זילבער שליט"א, בעמח"ס הרבה לתועלת
בני. בני ברק.

אחדש"ג ידידות נאמנה, יקרת ספרו אז נדברו ח"ו
הגיעני וכו', ובסימן ע"א האריך והשיג עלי
דבריו במשנה הלכות ח"ו סימן רל"ג צמי שרפואתו לבעול,
והצאתי מדברי הרמב"ם ז"ל פ"ד מהל' דעות הי"ט וזה"ח
הקדוש עה"ת וכ"ג העלה דבר חדש דהרמב"ם צהל' דעות
עם הרמב"ם צהל' אישות פט"ו ה"א עולים בקנה אחד ומינה
הוסיף להקשות גם עלי דבריו במשנה הלכות ח"ה סימן רי"ג
שחמתי על בעל דרך פקודין וכתב דבאמת מי שיש כח בידו
קודם שיקיים פ"ו הכ"נ יש לומר דחייב יותר מהעונה
הכתובה ודברי האוה"ח הקדוש דחה בשתי ידים על הפסוק
יחזק מנחם דאין דבר דרוש מכריע בהלכה. ולפי שדברים אלו
נוגעים ברומו של עולם ובעיקרי דינים ולכן מוכרח אני
להאריך קצת ולעצור על כל פרט כפי האפשר.

נראה לפענ"ד צמ"ש לקצוע יסוד בחיוב עונה עד שלא
קיים מצות פ"ו דלריך לקיים המצוה גם ביותר
מחיוב עונה ואין להשגיח על מה שכתב הרמב"ם כל הממעט
הרי זה משובח כי לעולם אי אפשר להתפשט מהגשמיים לגמרי
זה רצונו יתברך ואין לנו תורה אחרת רק מה שקבלנו מסיני
עכ"ל. וגם אני אומר כי כל יתר כניטול דמי ואין לנו תורה
אחרת רק מה שנחנה לנו מסיני והמוסיף גורע. אמנם כנראה
דכ"ג לא הספיק לעיין בדברי ה"ה על הרמב"ם ז"ל פט"ו
מה"א או שיש לו רמב"ם עם גירסא אחרת אבל כפי שהוא
ברמב"ם שלפני ח"ל.

האשה שהרשת את בעלה אחר הנישואין שימנע עונתה הרי
זה מותר דד"א צה"ו לו צנים שכבר קיים מצות
פ"ו אבל לא קיים חייב לבעול בכל עונה עד שיהיה לו צנים
מפני שהוא מ"ע של תורה. וכתב ה"ה שם ח"ל, דד"א שהיו
לו צנים ביאר רבינו שמצות עונה ומצות פ"ו הם ד' דברים
ואין זו תלויה בזו ופשוט הוא. ושנינו פרק הבא על יבמתו
(יבמות ס"א) לא יבטל אדם מפ"ו אלא"כ יש לו צנים ופירושה
שיבעול בכל עונה כמ"ש רבינו ודבר נכון הוא דודאי יש לה
זמנים ידועים עכ"ל. והנה ביאר לן ה"ה שני דברים, חדא
דמצות עונה עם מצות פ"ו הם ד' דברים ואין זו תלויה בזו
והשנית דמצות פ"ו שאמרו לא יבטל אדם פירושה הוא שיבעול
בכל עונה כמ"ש הרמב"ם וע"ז כתב ודבר נכון הוא דודאי

יש לה זמנים ידועים, ופשוט דהכונה דלא חימא שיבעול בכל
עם שרונה או שיתחייב לבעול בכל יום ויום עד שיקיים המצוה
וע"ז כתב ה"ה דהמצוה הא שיבעול בכל עונה ויש לה זמנים
ידועים וא"כ איך כתב כ"ג דלדעת הרמב"ם הכ"נ דחייב
לבעול יותר מהעונה כיון שכתבו הרמב"ם וה"ה דאין לבעול
יותר מהעונה לקיים המצוה. ואם צדעתו לחלוק על הרמב"ם
בזה וכמו שנראה ממה שכתב שם ח"ל, ואין להשגיח במקום
מצות פ"ו על מש"כ הרמב"ם כל הממעט הרי זה משובח
וכו' צה"א דאין שומעין לו נגד רבינו הגדול הרמב"ם
וה"ה ז"ל שכתבו רק בזמן העונה ואם על העונה אמר הרי
על זה גם הרמב"ם לא כתב למעט אלא אדרבה כתב דמחויב
לבעול בכל עונה כל זמן שלא קיים ולכן לא ידענא מאי כוננו
צמ"ש ואין להשגיח במקום מצות פ"ו על מש"כ הרמב"ם כל
הממעט הרי זה משובח דבמקום מצות פ"ו לא אמר מעולם
דבר זה ודודאי משגיחין אכן בדברי הרמב"ם ז"ל מאור
העולם. ואין במקום מצוה דאין צריך למעט צה לכ"ע.

ומה שכתב דאין להשתדל להפטר מזה ואין אומרים
הממעט הרי זה משובח לגרוע ממצות עונה כלומר
להשתדל שחמחול האשה, צאמת לא הבנתי כלל. דממ"נ אם
לא קיים מצות פ"ו הרי מחויב לבעול אליבא דהרמב"ם בכל
עונה ועונה ואם לאחר שקיים ג"כ אין להשתדל ואין זה
משובח לגרוע ממצות עונה א"כ על אזה זמן כתב הרמב"ם
ז"ל דכל הממעט הרי זה משובח והרי המוסיק על מצות
עונה הרי זה בכלל מרבה בתשמיש שהוא פגום ומעשה צורות
וכמ"ש וע"כ דכל הממעט הרי זה משובח היינו במצות עונה
כל שמתלה לו ח"פ מאד.

וז"ל הרמב"ם פכ"א מא"צ הי"א אין דעת חכמים נוחה
למי שהוא מרבה בתשמיש המטה ויהיה מצוי אצל
אשתו כתרנגול ופגום הוא עד מאד ומעשה צורים הוא, אלא
כל הממעט בתשמיש הרי זה משובח והוא שלא יבטל עונה
אלא מדעת אשתו ולא תקנו בראשונה לז"ק שלא יקראו בתורה
עד שיטבילו אלא כדי למעט בתשמיש המטה ע"כ. והנה מבואר
דבהסקמת וצדעת אשתו הממעט בתשמיש הרי זה משובח
וממעט אפילו בשעת עונה מיירי וכמ"ש להדיא והוא שלא
יבטל עונה אלא מדעת אשתו אבל המבטל מדעת אשתו הרי
הוא בכלל המשובחים. איברא דע"כ מיירי הרמב"ם אפילו
בשעת עונה למעט דל"כ מאי מיעוט וליכא אלא ריבוי אם
משמש יותר מהעונה והכי היל"ל אין דעת חכמים נוחה למי
שהוא מרבה בתשמיש המטה וכו' ומעשה צורים הוא אלא כל
המקיים מצות עונה ודי. וע"כ דכונת הרמב"ם שיבקש ממנה
מחילתה ואם ממעט כה"ג הרי זה משובח. ועי' עירובין י"ח
ע"כ היה ר"מ אומר אדם הראשון חסיד גדול היה כיון שראה

תאווה ולהכניע את יצרו בדחיית השמאל כדי שלא יצא לידי איסור ויגיע לעונש וראינו לרבותינו ז"ל שהיו חסידים גדולים והיו גודרים עצמם בדמיה גדרים והיו מהן מי שלא היה רוצה ליהנות במלבושים נאים כגון ר"י בר אלעאי והיה מהם מי שפירש מאשתו אחר שקיים מצות פ"ו וכל אחד היה גודר א"ע לפי מה שהיה מכיר בטבעו ורואה במה תקנתו וכן אמרו בהגדה על ענין היצירה אברהם השלים עמו וכו' דוד עשה עמו מלחמה וראה שלא היה יכול לו עמד עליו והרגו שנאמר ולבי חלל בקרבי פי' אברהם היה יצרו רך וכו' אבל דוד היה יצרו חזק וקשה והיה צריך לעשות עמו מלחמה בכל יום וכיון שראה שלא היה יכול לעמוד כנגדו עמד והרגו יש מפרשים בשקים ובתעניות וי"מ שפירש מן האשה לגמרי כי ראה שמתוך ההיתר הביאו אל האיסור כדאמרין משציעו רעב מרעיבו שבע וצין כדברי זה וצין כדברי זה כיון שראה יצרו מתגבר עליו שם את פניו להכניעו ולהכריחו וכן כל האדם צריך לעשות כן כ"א ואחד לפי מה שהוא מכיר ע"ש.

מבואר מיהו דודאי מי שרואה שצריך לזה ישתדל וישתדל אל אשתו שתמחול לו עונתה ואפילו לא קיים מצות לערב כתב הראב"ד דהיו חסידים גדולים שגדרו עצמם ופירשו מנשותיהם אחר קיום המצוה לשום פרישות גדולה וע"כ דמ"ש הרמב"ם ז"ל דכל הממעט הרי זה משוזה היינו באופן כזה וכמ"ש בפט"ו הג"ל אשתו שהרשתו לאחר שקיים פ"ו וזה ברור לפענ"ד. ואדרבה כל המשתדל בזה קדוש יאמר לו אם אפשר לו וכמוצן ברשות אשתו ואשר לו בזה וצבא. והרי כתבו המפרשים דמנזה זו לא נתנה אלא לקיום המין וא"כ לאחר שקיים המין וצפרט בזקנה שאינה ראויה לילד ודאי ענין גדול הוא הפרישות וכל הספרים הקדושים מלאים בזה ופשוט.

סימן רמא

ביאור בדברי הרמב"ם במשמש לרפואה

עוד להג"ל

מה שרואה להשוות ולהעמיד דמה שכתב הרמב"ם בהל' דעות פ"ד הי"ט ופ"ג ה"ב דהם לרפואה שהוא מצות עונה. לפענ"ד אינו מוצן, חדא דהרי הכ"מ שם כתב להדיא בפ"ג ה"ב שם ולא חש רבינו להזכיר כאן העונה שהוא חייב בזה דכאן לא דבר אלא בדברים שעושה בראיו בלא חיוב ואי כאן מיירי מדין עונה א"כ ודאי חיוב הוא ולא עושה בראיו ועכ"פ הכ"מ כתב להדיא דלא חש רבינו להזכיר כאן העונה א"כ אין זה דין עונה כלל אלא דין רפואה הוא וכן ממה שהשיג הראב"ד ז"ל אמש"כ הרמב"ם וכן כשיבעול לא יבעול אלא כדי להצרות גופו וכדי לקיים הזרע ולפיכך אינו בעול

שנקנסה מיתה על ידו ישב בתענית מאה ושלשים שנה ופירש מן האשה מאה ושלשים שנה והעלה זרזי תאנים על צפרו מאה שלשים שנה. והנה דענין גדול של תשובה הוא שפירש מן האשה וחסידות יתירה היא. וקצת יש לעיין דנראה שם במה שתי' בפ"ו דחזא לאונסיה משמע דגדולה הפרישות אף שח"ו רואה ש"ו לאונסיה דאל"כ מאי פרישות היא זו ומאי חסיד גדול ודו"ק וי"ע. אם לא שנאמר דבצ"נ ליכא איסור משום הונו"ל, [ועיין תוס' סנהדרין נ"ט ע"ב ד"ה והא פ"ו דמי שמצווה על פ"ו מצווה על להשחית זרע ועיין תוס' נדה י"ג נשים לאו צנות הרגשה נינהו ורמב"ן ורשב"א שם ומל"מ פ"י מהל' מלכים ה"ז ד"ה נחזור דלמה לא מנא ליה בזהדיא]. ועי' בספר בעל הנפש לרבינו הגדול הראב"ד בשער הקדושה בארבע כונות תוכן המעשה הראשונה לשם פ"ו והיא נכונה מכולן כי הוא מקיים שתי מצוות עשה (כלומר עונה ופ"ו), והשנית לתקן הולד, והשלישית כגון שילדה אשתו והיא משתוקקת אליו והוא מכיר בה שהיא משדלתו וכו' וכן בעת נאטו מן הדרך, והרביעית שהוא מתכוין לגדור את עצמו מן העצירה כדי שלא יתאווה לעצירה ועל הרביעי אמרו אבר קטן יש באדם לפי שהוא יכול לרדות ביצרו ולכבוש תאוותו.

ובתב עוד שם בצרייתא דר' נתן דוברתי מכס המורדים ואת הפושעים צי וכו' שאלו את אימא שלום מפני מה בניך יפים ביותר אמרה להם כשהוא מספר עמי אינו מספר אלא בחצי הלילה מגלה טפח ומכסה טפח ודומה כמי שכתאו שד וכו' ופי' הראב"ד ז"ל שהיה מקצר במעשה עד שעכשיו מגלה אותה בשעת תשמיש לצורך ועכשיו מכסה אותה שלא היה מאריך באותו מעשה ודומה כמי שכתאו שד פי' כמי שהצניעות השד ומניח המעשה כל כך היה מקצר בתשמיש. אלא שיש לדקדק ע"ז הפי' א"כ לא היה משהה על הצטן וכבר אמרו ז"ל שכר פרי הצטן בשכר שמשמים עצמן על הצטן הווי' זנים זכרים וזו אינה קושיא כי כל לצנות דורש ה' וכל המעשים שהם לש"ש טובים הם ומי שאומד את עצמו שיוכל לעשות כך ולא חיכנס עליו מחשבה אחרת והוא משהה עצמו כדי שתהנה האשה מן המעשה ותזריע תחלה מתכוין לעשות מצוה ועושה אותה והקצ"ה נותן לו שכרו צננים זכרים. ומי שאינו צנוט בעצמו כך וממהר את המעשה כדי להנצל מן החטא וגם זה עושה מצוה והקצ"ה משלם שכרו צננים יפים ע"ש.

עוד כתב שם ח"ל, ואחרי שראינו את כל אלה שהאדם חייב לעשות חפצי אשתו ולשמחה במצוה זו בכל עת שהיא צריכה לה על כן התירוהו שתהא שמאל דוחה וימין מקרבת פן תסיתנו לעבור על המדה ותמשיכהו אחריה אל הבלי העולם ויאצד מן העולם בעצורה וע"כ צריך האדם לשגר את

מיד ולרפואה וכמ"ש האה"מ הקדוש דאפילו ציוס אלא צבית
אפל וצנעיות והלכה מפורשת הוא צרמז"ס וטוש"ע א"ח
סימן ר"מ סי"א ח"ל, וכן אסור לשמש ציוס אה"כ הוא צבית
אפל הג"ה ות"ח מאפיל צטליתו ושירי ועי' מג"א ואין נזקקין
לדבר זה אלא מפני צורך גדול (צ"ח הרמז"ס) פי' כשיצרו
מתגבר עליו ועי' מי נדה למס' נדה דף י"ז ע"א מה שתי
קושית המהרש"א וס"ט והציא ראייה להרמז"ס דדוקא לצורך
גדול אבל לצ"ג עכ"פ מותר והוא נמי כלצורך גדול הוא כה"ג
שהוא לרפואה אלא שצריך שיהיה האמת כן.

ובאמת כי לאחר סליחת כ"ג שליט"א המג"א א"ח סימן
ר"מ אות כ"ט כתב כן להדיא ח"ל, וגם מה שכתב
הטור בשמו (של הרמז"ס) דלא יצטול אלא כשיתקשה הרבה
שלא לדעתו ויסת דעתו לד"א והקישוי כשיהיה נמצא כובד
ממתניו ולמטה וכו' ע"ש ודאי מדריך רפואה קאמר דאל"כ
צטלת עונה האמורה בתורה עכ"ל. הרי שכתב מפורש דדברי
הרמז"ס שם הם מהל' רפואה אבל אין זה ענין לדין עונה
שמחויב בה זה פשוט מאד.

סימן רמב

ביאור דברי הרמב"ם למעט
בתשמיש בגלל הבריאות

עוד להג"ל

יבמה שכתב עוד כ"ג ח"ל, וי"ל נמי דכיון דהרמז"ס החמיר
מאד צמיעוט התשמיש בגלל הבריאות יש לומר דמה
שכתב הרמז"ס צפ"ד מהל' אישות שאם אין בו כח פטור
ואין כופין אותו להוציא עד שש חדשים דאין המדובר דאין
בו כח גברא כלל אלא אין בו כח כפי המצוייר הר"מ ע"פ
דרכי הרפואה ולפענ"ד זה א"א לומר כלל שהרי כתב
הרמז"ס צפ"ד שם ה"ו ואם חלה או תשש כחו ואינו יכול
לצטול ימתין ששה חדשים שמא יצריא שאין לך עונה גדולה
מזו ע"כ. ופשוט דלשון שאינו יכול לצטול פי' דאינו יכול
לצטול ולזה כתב חולה היינו שיכול לצטול אלא שהוא חולה
ומציק לו או שאינו יכול לצטול אבל ודאי אין זה האמור על
מי שאין מתקשה הרבה בכל עת שלא לדעתו ומסית עצמו
לדבר אחר והקישוי בו כשהיה דלזה פשוט דאינו קורא
הרמז"ס חולה או אינו יכול לצטול.

יבמה שחש לו כ"ג משום שלום בית דתמיד יהיה אף צרגלים
שיחשש לצריאותו ויכול לגרום חסיקה צבית ולפעמים
גם מריבה וכמו דנותן פריה צעתו גורם להתקצרות ולשלום
כמו"כ אם מצוי אצלם יותר יכול לגרום לטענת מאוס עלי.
הנה צאמת כי מה שהקשה לן תקשה ליה לכ"ג ג"כ שצסוק

כל זמן שיחלואה אלא כל עת שהוא צריך להוציא ש"ו כמו
דרך הרפואה או לקיים הזרע וכתב הראב"ד א"א וכן למנות
עונה אם היא מקפדת ע"כ. הנה דהרמז"ס לא מיירי צאלו
ממנות עונה ומה שכתב ולהוציא ש"ו כמו דרך רפואה ולא
כתב דרך הרפואה ממש צ"ל שהוא על דרך הרביעי שכתב
הראב"ד וי"ל הצאתי דבריו לעיל בצרבע כונות על דרך הרביעי
אלא שמרגיש שצריך להוציא ש"ו והוא כדעת הא"ח מספינקא
ודלא כמו שהשיג עליו מעב"ג וודאי אין זו מהכוונות הטובות
ואם אפשר להפנות עצמו צריך להפנות דעתו לטובה.

יבמה שכתב הרמז"ס צפ"ד מהל' דעות הי"ט מיירי לרפואה
ממש ולכן צפ"ג כתב להוציא ש"ו כמו דרך הרפואה
ולא כתב רפואה ממש אלא כמו צפ"ק הדמיון אבל צה"ט
צפ"ד כתב צמי שמתקשה הרבה שלא לדעת והוא מסית עצמו
לדבר אחר והקישוי בו כשהיה וימצא כובד ממתניו ולמטה
וכו' זה צריך לצטול ורפואה לו שיצטול. והנה כתב כאן צריך
לצטול ורפואה לו כלומר רפואה ממש ולא כמ"ש צפ"ג ולכן
שינה גם כאן בלשון מדלעיל דלעיל כתב רק להוציא ש"ו
כמו דרך הרפואה וכאן כתב שזה צריך לצטול ורפואה לו
שיצטול אבל אין זה ענין כלל לעונה שהחויב עליו אפילו
מתקשה שלא לדעת ואדרבה אמרו אין קישוי אלא לדעת
וצדיקים הרבה טרחו לקיים המצוה. ולדעת כ"ג שרואה
להעמיד דברי הרמז"ס דהל' דעות לענין חיוב עונה וא"כ
מי שאינו מתקשה כה"ג ואין לו סימנים אינו מחויב צמנות
עונה וח"ו לומר כן אטו כ"ע צריכי הגלעדי הם וגם לאו
כ"ע יעקב אבינו הוא אבל חכמים עשו זמנים קצובים למנות
עונה לגמלים ולספינים ולת"ח כל אחד לפי זמנו צין שיש לו
הסימנים וצין שאין לו הסימנים חייב צמנות אלא שאם הוא
חולה פטור ודברי הרמז"ס מיירי לרפואה וכמ"ש צפ"ד.

עוד אחת דלפמ"ש כ"ג דזהל' דעות נמי מיירי ממנות עונה
א"כ האשה שהרשתה את צעלה צפט"ו מיירי נמי
צמנות עונה וכגון שכתב הרמז"ס צהל' דעות וע"ז כתב
הרמז"ס שאם הרשתה את צעלה שימנע עונתה הרי זה מותר
הרי לזה אדרבה כתב שצריך ורפואה לו לצטול והוא בקישוי
בכל עת ואיך הוא מותר וצ"ל מתחיים וצ"ל חס וכו' וע"ז
כתב הרמז"ס שאם הרשתה לו אשתו שימנע עונתה הרי זה
מותר זה ודאי אינו. גם מה שכתב דמס"כ הרמז"ס דמי
שיש לו כל הסימנים וצריך ורפואה לו לצטול אין הכונה מיד
אלא כשיצא עונתו צמני העונה שתקנו ז"ל לא הצנתי כלל
דאטו מי שיתקשה למשל ציוס שני ויהיה כל הסימנים שכתב
הרמז"ס ע"ז כתב שימתין עד ליל שבת אחתמה והלא צליל
שבת ממילא זמנו הוא וא"כ מה מחדש הרמז"ס צדינו שצריך
לצטול כיון דממילא ימתין אבל פשוט דהכונה צצריך היינו

לצטלה מוטב שיצטול אפילו שלא בשעת עונתו, ומיהו אם אפשר לו להפנות עצמו ולהסיר דעתו נריך לעשות כן שאין זה מכוונות הטובות וכדעת הא"ח מספינקא. ח) חיוצ עונה הוא על כל אדם מישראל כל שאינו חולה או שאינו יכול לצטול והוא מתהלך בחמו ולא צעי שיהא מתקשה שלא לדעת, והעונות הם כפי שתקנו לנו חז"ל המצוה במשנה ואינו תלוי בדבר אחר. ט) ת"ח מאפיל צטליתו ומשמש ביום או בבית אפל לצורך גדול כגון לרפואה או שיצרו מחגבר עליו וכדעת הא"ח הקדוש שפי" ציחק ורצקה (ומה שהקשה דאין למדין הלכה מדרוש אין זה ענין לדין דהא"ח הקדוש לא למד מהדרוש ההלכה אלא דרש לפי ההלכה כלומר כיון דההלכה דת"ח מאפיל צטליתו או משום רפואה מותר לצטול ביום ולכן מכח אותו ההלכה דרש דזה היתה כוונת יצחק חז"ל פ. י) רוצה אשה בקצ ותפלות מתשעה קצים ופרישות ולא חששו חכמים לרצוי תשמיש לענין אשה אלא שתתערעע על מיעוטו. ויש עוד להעיר בדבריו אמנם מה שאינו נוגע להלכה לא אוכל כעת להאריך ואי"ה עוד חזון למועד.

ידי"נ דרשה"ט ושכ"ג בלב ונפש
מנשה הקמן

סימן רמג

מצוה לשבח אשה במעשיה הטובים

עש"ק לסדר ראשי בני ישראל התשל"ה בני"י
מע"כ ידי"נ הרב הגאון המפורסם צ"ת ראש בשמים שמו
מפארים ומשבחים וו"ח כג"ת מוה"ר בנימין יהושע
וילבער שליט"א בעמח"ס הרבה ב"ב ת"ר.

אחדשכ"ג צידדות נאמנה, ודבר מש"כ באחרות חיים (להרא"ש) אות ז"ח, אל תשבח אשה ציפיה וצטוב מעשיה יאשרוה השומעים הוסיף כ"ג (פן) והוא דהקשה ליה צמקה"ח שם דלשון השומעים אין לו מובן כלל וגם למה שינה וכתב יאשרוה ולא ישבחנה וגם בעיקר הדין אם מותר לשבח אשה צמעה הטובים נראה לכ"ג דאסור והא טעם האיסור כתב רבינו יונה צספר היראה פן על ידך יחמדנה וא"כ בשבח מעשיה הטובים שייך נמי חשש זה וצפרט באנשי המעלה אשר להם עיקר היתרון צמעשים הטובים ולכן הגיה מעכ"ג פן יאשרוה השומעים וכן שמע מפי הגה"צ מוה"ר אלי' לאפיאן ז"ל שצומן הגה"ח רש"י ז"ל (צקלס) היו אומרים צנוסחא שהגיה מעכ"ג.

ולפום ריהטא היה נראה להציא ראייה למה שכתב כ"ג צפרט באנשי מעלה מגמרא סוכה נ"צ דבאנשי המעלה הינה"ר גדול ממעשה דאנשי דשמעיה לההוא גברא

העלה דלפ"ו ואפילו רק למצות צדק זרע זרע נמי יכול לצטול יותר מחיוצו ולמה לא חש לה לתסיסה ולמריצה והנהגן שירצה להיות מתקשה צטלית של תכלת יאמר שצדעתו למצוה. אמנם האמת כי מי שהוא מרגיש חולי מחמת רצוי זרע אין זה מעשים בכל יום אלא מיירי צמי שאדרכה מונע עצמו מתשמיש ואפילו ממצות עונה וכגון שמחלה לו וכיוצא בו וע"ז כתב הרמב"ם מתי רפואה לו לצטול ואין אנו מדברים מהמקשה עצמו לדעת ח"ו שהוא צכלל אין לו חלעה"צ כי זה אינו צא לשאל מאתנו כדת מה לעשות ואנחנו מדברים ממי שרוצה לקיים ד"ת כנתינתן מסיני, וגם הא אמת דמעולם לא מצינו שחשו ז"ל צצציל זה משום מריצה ואדרכה רוצה אשה בקצ ותפלות מתשעה קצים ופרישות ולעולם חשו רק שאדרכה היא תמשכהו אחריו להרצות צדצרי תפלות שהיא אינה מוכחשת ודרכה צצק וכמו שהצאנו לעיל מצעה"ג (צסימן רל"ח) צד"ה עוד פן תסינתו לעצור על המדה ותמשכהו אחריה אל הצלי העולם ויאצד מן העולם צעצורה ו"פ.

בקיצור העולה מדברינו, א) דצדרי הרמב"ם צהלי דעות וצהלי אישות הם צ' ענינים וצהלי דעות מיירי שלא צומן העונה שצריך מדרי הרפואה לצטול או לקיום הזרע (ונראה דלא קאמר לפ"ו אלא לקיים הזרע והוא הכוונה השניה שכתב רבינו הגדול הראצ"ד צשער הקדושה כלומר לשם תיקון הולד וצוה ליכא שחי מ"ע אלא הכונה הראשונה שהוא לשם פ"ו והיא הנכונה מכולם שמקיים צ' מ"ע ולכן כתב הרמב"ם כאן לקיים הזרע שהוא המדרגה השניה דאף דלא הוי צכלל העונה ומ"ע כהראשונה מ"מ כונה נכונה היא אם רוצה צה) וצפט"ו מה"א מיירי מדין עונה האמורה צתורה וע"פ תקון חז"ל וכמ"ס ה"ה להדיא צפי' הרמב"ם ז"ל וכ"כ הכ"מ והראצ"ד ז"ל. צ) אין שום מקור ויסוד להלכה צדצרי הרמב"ם דלמצות פ"ו לצטול יותר ממצות העונה ואדרכה כתב ה"ה להדיא צדצרי הרמב"ם דמצות פ"ו נמי יש לה זמנים ידועים והם צומן העונה. ג) כל הממעט צתשמיש הרי זה משוכח היינו לאחר שקיים מצות פ"ו וצלצד שיקח רשות מאשתו ונכון הדבר למי שרוצה לנהוג צפרישות לצקש רשות וכן עשו גדולי חסידי האומה וצראשם דהמע"ה וכמ"ס הראצ"ד ז"ל. ד) אפילו צשעת תשמיש מצוה למעט צתאווה כפי האפשר ואיש איש לפי מדרגתו וכמעשה דאימא שלום שהיה דומה לו כמי שצפאו צד מחמת שהיה חושש שלא תכנס אליו מחשבה זרה ולהנצל מהחטא. ה) מי שיצרו מתגבר עליו והוא חזק וקשה ורואה תקנתו שיפרוש עצמו מן האשה לגמרי כדי להכניעו ולהכריחו ראוי לעשות כן לכל אדם צהסכמת אשתו כמ"ס הראצ"ד ז"ל. ו) מותר ונכון לצטול לרפואה אפילו שלא צשעת עונתה כדעת הרמב"ם מהלי דעות והוא שיהיה צאופן הרמב"ם ז"ל. ז) החושש שלא יוציא ש"ו

שממעט דוקא ציפיה לא ישבח אצל בשאר שצחים יכול לשבח היל"ל סתם אל תשבח אשה צפני חצירך פן על ידך יחמדנה והיה משמע שום שבח אל ישבחנה לא שבח יופי ולא שבח מדות טובות ומדפרש שבח יופי אל ישבחנה משמע דוקא שבח יופי הוא דאסור. אשר לכן לפענ"ד דגם לרבינו יונה דוקא ציפיה האשה הוא דאסור לשבחנה צפני אחרים אצל בשאר מדות מודה רבינו יונה דמותר לשבחנה ואדרבה מזה היא כמפורש בקרא ויהללוהו בשערים מעשיה דדוקא כשמשבח ציפיה או חייסין משום לא תחמוד דאין אשה אלא ליופי אצל בשבח מעשים ליכא ינה"ר דיטלטו צו וממילא ליכא משום לא תחמוד. וזה נמי יתיישב מה שלא אמר וצטוב מעשיה פן יחמדוהו השומעים וכ"ג הרגיש צוה דלפי גירסתו היל"ל פן יחמדוהו השומעים ולפמ"ש אחי שפיר הכל מדוקדק. ואם יתאווה השומע יתאווה אל המעשים הטובים שיעשה גם הוא כמוה או שיעשה גם אשתו כמותה וחימוד זה מותר אצל לא יעבור על חימוד אשתו כנלפענ"ד. ואגב ע"י אכן עזרא עה"ת בקרא דלא תחמוד דבר נאה האין צוהה המורה שלא לחמוד ויש לנרף לכאן.

סימן רמד

שינים באשה הוה ערוה

עוד להג"ל

בספר היראה לרבינו יונה אות רל"ח כתב וכל האמור צעיר השירים לשבח היינו קול שער שינים צואר ערוה עכ"ל, ועי' צ"ח סימן ק"י ח"ל, וכל האמור צעיר השירים כגון צטנך ערימת חטים שוקיך עמודי שש שני שדיך וגו' ערוה ועי' עוד שם סימן תרי"ד.

ונראה לפמ"ש כתובות קי"א ע"צ ולכן שינים מחלצ אל תקרי לצן שינים אלא לצן שנים פשטיה דקרא צמי כתיב כי אתא רב דימי אמר אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רצונו של עולם רמו צעיניך דצקים מחמרא ואחוי לי שנייך דצקים מחלצא מסייע ליה לר' יוחנן דא"ר יוחנן טוב המלצין שינים לחצירו ממסקנה חלב שנאמר ולצן שינים מחלצ אל תקרי לצן שינים אלא לצן שינים ועי' רש"י ואחוי לי שנייך אף זו לשון שחוק שהשחק שיניו נגלין ע"כ. ולפי"ז י"ל דמה"ט שינים צאשה הוי ערוה כיון דצקים מחלצא ונהנה מזה ומציא לידי קירוב שמרגיל לידי ערוה ח"ו.

והיות כי אין הז"ג להאריך הנני לקצר, והקוצרים אומרים יברכך השם ויזכה עוד לתת מפרי עטו בעתו ועלהו לא יבול עוד ינוב בשבה דשן ורענן עדי יבא ינון ולו יקחת עמים, ידי"ג בלב ונפש

מנשה הקמן

דקאמר להווא איתתא נקדים וניזל צאורחא וכו' וכי הוו פרשי שמעיניהו דקאמר אורחין רחיקא וזוותן צסומא אמר אצ"י אי מאן דסני לי הוה לא הוה מני לאוקמיה נפשיה אול תלא נפשיה צעיצורא דדשא ומנטער אתא ההוא קצא תנא ליה כל הגדול מחצירו יצרו גדול הימנו ע"ש. וא"כ נתחזקה סברתו של כ"ג דכ"ש אנשי מעלה.

ומיידן לפענ"ד לולא דצרי כ"ג נראה לישב גרסתיו דנראה דצרי הרא"ש ז"ל צנוים על המקרא צמשלי שקר המן והצל היופי ולכן אל תשבח אשה ציפיה וסיפא דקרא אשה יראת ה' היא תתהלל ועליה קאמר הרא"ש ז"ל וצטוב מעשיה יאשרוהו השומעים ואמר קמו צניה ויאשרוהו בעלה ויהללה וגו' וסיים תנו לה מפרי ידיה ויהללוהו בשערים מעשיה. ומצינו צצח"ל (אבות) ר"י אשרי יולדתו הרי שאשרו את האשה היולדת אותו שמעשיה טובים וגם צקמחית אשרו אותה על שילדה שצעה כה"ג וצקרא כתיב תצרך מנשים יעל. וכן ראיתי לרבינו האלשי"ך ז"ל עה"פ קמו צניה שכתב ח"ל, כי הלא רבים ישבחו את האשה הכשרה צניה ובעלה וכו' או יאמר קמו צניה ויאשרוהו כי הצנים למה שהיא אמם לא יהללוהו צפרהקיא צפרסום עונה אציהם למה צני תאספו ידיכם מהלל צרצים אי יראת ה' היא ראוי תתהלל ולא תצושו כי יהללוהו צרצים וכו' אצל מה צצע צהללכם כי הלא יהללוהו בשערים אף צמקומות מפורסמים לרבים מעשיה והענין צשום שכל אל אשר נראה צחוש כי אם יסתיר איש צמסתרים לעצוד ה' צתורה ומע"ט צמקום שאין אנשים הנה יפורסמו מעשיו הטובים בשערים כולם כאלו כרוח קרא ומשמיע צקול גדול כל כשרון מעשהו ויאהב לכל. אמנם אין זה כי אם למה שמעשיו יולידו פרקליטין רוחניים שרפי קדש והן הם הקרובים אליו צשמים ממעל ועל הארץ מתחת והם המהדרים אותו צעין הכל ונותנים חנו ומכריזים מעלה ומטה מעשי תקפו צעודות קונו זה ויהללוהו בשערים מעשיה ממם לכן אל תרגזו להללה כי רבים אשר אתה מספרים כצודה ע"כ.

הנה ציאר לן האלשי"ך ז"ל מפורש כי מזה להללה צרצים ולאשרה על מעשיה הטובים והוא פי' הפסוק וכמ"ש צס"ד. זה נראה לכאורה נמי כוונת השם אורחותיו שם אלא דא"כ עומד נגדן קושיה כ"ג מרבינו יונה צספר היראה אות רנ"ד ח"ל. אל תשבח אשה ציפיה צפני חצירך פן על ידך יחמדנה וכתיב לא תחמוד קרי ציה לא תחמוד והכ"נ ע"י שיאשרו מעשיה וישבחוהו יחמוד לה ויעבור על לא תחמוד וקרי ציה לא תחמוד.

ולאחר העיון לפענ"ד לא קשה ומתחלה נדייק צלשון רבינו יונה גופיה שכתב אל תשבח אשה ציפיה צפני חצירך פן על ידך יחמדנה ויש לדייק למה כתב אל תשבח אשה ציפיה

סימן רמה

בירך ברכת אירוסין ושבת לומר להחתן לקדש
הכלה עד לאחר קריאת הכתובה

ח"י סיון התשל"ה בני יצו"א

מע"כ ידידי היקר מאד נעלה הרה"ג המפואר חו"פ פאר
המעלות ור"ח כש"ת משה שפיר קאמר מוה"ר הרב משה
פערעלשטיין שליט"א, ר"מ בישיבה מנחת אלעזר
מונקאטש.

אחדשבת"ר זידידות נאמנה, בדבר השאלה שאלני ברב
אחד שהיה מסדר קדושין תחת החופה
ולאחר שאמר ברכת אירוסין שכת לומר להחתן לקדש את
הכלה אלא תיכף התחיל לקרות הכתובה ולאחר שקרא הכתובה
הזכירה מהעומדים שם שלא קדש החתן את הכלה וזה הרב
אז להחתן וקדש הכלה בטענת כדת משה וישראל וחזר רב
וקרא הכתובה ונפשו בשאלתו אי שפיר עשה ובאם לאו איזה
הדרך ישכון בו אור.

והנלפענ"ד הנה בקריאת הכתובה פעמים לא ידענא כונתו
בזה, דקריאת הכתובה לא מעלה ולא מוריד
ואין זה חלק מהקדושין כלל וכלל ומה שנוהגין לקרות הכתובה
תחת החופה הוא מטעם אחר כמו שכתבו התוס' פסחים ק"ג
ע"ב והגמ"י פ"ג מה"א להפסיק בין הזכרה ולכן לא ידענא
כונת הרב בזה ולא אפלפל בזה שלא ידעתי טעם לדבר, ברם
לענ"ש הענין יש לדון בתרי עיני א' אי ברכת אירוסין יש לו
שייכות עם הקדושין ב' אח"ל יש לו שייכות אם הפסיק בין
הזכרה והקדושין אי חוזר ומצריך ואי ברכה ראשונה הוה
ברכה לבטלה.

הרמב"ם פ"ג מהל' אישות הכ"ג כתב, כל המקדש אשה
בין ע"י עצמו בין ע"י שליח צריך לברך קודם
הקידושין או הוא או שלוחו בדרך שמצרכין על כל המצות
ואח"כ מקדש ואם קידש ולא צריך לא יצרך אחר הקידושין
שזו ברכה לבטלה מה שנעשה כבר נעשה עכ"ל. וכתב הראב"ד
ז"ל אין לנו נוהגין כן אלא מקדש ואח"כ מצריך והטעם מפני
שהדבר תלוי בדעת אחרים שאם תמאן האשה ולא תראה הרי
הזכרה לבטלה וזה הטעם לזכרה האז שמצריך להכניסו
בזרייתו של א"א עכ"ל. וכתב ה"ה שם דעת הרמב"ם מצואר
בכמה מקומות כל המצות כולן מצריך עליהן עובר לעשייתן
וכתב הרמב"ן כלל גדול הוא, וצירושלמי בגמרא ברכות חוץ
מקידושין צבעילה וכו' ומדלא קאמר בגמרא דלין אלא חוץ
מן הטבילה לא סמכין אגמרא דבני מערבא ש"מ דקדושי
כסף ושטר עובר לעשייתן מצרכין ברכת אירוסין וכ"כ רבינו
הגדול בתשובה ותלמידו הר"מ ז"ל עכ"ל וכו'. ובאגרותינו
פשוט המנהג לברך אחר הקדושין וזהו דעת ההשגות והגמ"י

שם אות ס' כתב אדברי הרמב"ם כך נוהגין בדרך מערב אצל
במלכות אלו אין המקדש מצריך אלא אח"כ וכ"כ בס"ה וכן
הנהיג מו' רבינו ש"י וכן השיב לו בתשובה שזוה הוא רואה
מנהג אבותינו ומנהגינו מה"ט כיון שאין המצוה מוטלת על
המצריך וכו' ע"ש.

והפזור א"ע סימן ל"ד כתב ח"ל, כתב הרמב"ם וכו' וכתב
עוד מצריך קודם הקדושין וכו' וא"א הרא"ש ז"ל
כתב יש שכתבו שצריך לברך ברכת אירוסין קודם הקדושין
כדאמרינן כל המצות מצריך עליהן עובר לעשייתן ויש שכתבו
שצריך לברך אחר הקדושין דלמא הדרא זה אשה והוי ברכה
לבטלה ועוד שכל המצות לפי שמוצרינן עשיית המצוה מצריך
עליהן עובר לעשייתן אצל כאן אין מצרכין אקב"ו לקדש אשה
וכיון שאין המצריך מוציר עשיית המצוה אין צריך לברך עובר
לעשייתן והב"י הביא תשו' הרא"ש שכתב שצריך לברך קודם
הקדושין (כלל כ"ו) והמצריך אחר הקדושין טועה הוא וכן
הסכים הב"י והב"ח טען עליו דדבריו סתראי נינהו ועי' ח'י
הגהות שם ובש"ע.

והנראה דהגם שנחלקו הראשונים ז"ל אי לברך קודם
הקדושין או לאחריהם לא נחלקו אלא אי עובר
לעשייתן דוקא בכל מקום אצל זהא תרויהו מודי דברכה
אירוסין הוה ברכת המצוה וממילא כיון דהוה ברכת המצוה
צ"ע נמי קדושין סמוך לזכרה להרמב"ם או הזכרה סמוך
לקדושין להראב"ד ודעיימיה וכל שהפסיק בינתיים אודא לה
ברכתא והו"ל ברכה לבטלה ואם רואה לקדש חוזר ומצריך
ומקדש ואין לומר דכיון דהיה עסוק בקריאת הכתובה הו"ל
עסוק בצותו ענין זה אינו כלום שהרי קריאת הכתובה אינו
מענין הקדושין ואדרבה הרי עיקר קריאת הכתובה שאנו
נוהגין כתבו התוס' והגמ"י ועוד שהוא כדי להפסיק בין
ברכה לברכה וכיון דעיקרה להפסיק ממילא כשקרא הכתובה
לאחר הזכרות הרי הפסיק בין הזכרה וקדושין והיה צריך
לחזור ולברך וכעין זה מצינו ציו"ד סימן י"ט ס"ה לענין
השוחט עופות הרבה ודבר בין שחיטה לשחיטה שלא מצריך
השחיטה הו"ל הפסק ואריך לכסות דם שחיטה ראשונה וחוזר
ומצריך על השחיטה אצל על כסוי שני לא יצרך משום
דשחיטה ל"ה הפסק וכתב הט"ז הא דשחיטה לא הוי הפסק
וכן ברכת השחיטה השניה כיון דלא שח שיחת חולין מידי
דהוה איקנה"ז ע"ש וממילא צדיקין כיון דשח שיחת חולין
שהוה קריאת הכתובה ממילא הו"ל הפסק וברכה לבטלה
ואריך לחזור ולברך לפי זה.

ודע דמכאן לכאורה סתירה לדעת הרבה מאחרונים שרצו
לישב למה אין מצרכין על מצות נדקה ודיינים וכיוצא
בו ותי' משום דהני מצות א"א לעשותם בלי אחרים וחיישינן

הר"ן בפסחים דף ז' ע"ש. והאצדורהם ה' זכרות כתב וז"ל, כתב הרא"ש יש מקשים על נוסח זכרה זו למה אין מזכרין אקצ"ו לקדש את האשה או על קדושי אשה ועוד וכו', וז"ל כי זכרה זו אינה זכרה על עשיית המזוה כי פ"ו היינו קיום המזוה וכו' לא דמי לשחיטה שא"ל לו לאכול בלא שחיטה אבל הכא אפשר לו לקיים מזוה פ"ו בלא קדושין וזכרה זו נתקנה לתת שבת להקצ"ה אקצ"ו להבדילנו מן העמים ולזנו לקדש אשה המותרת לנו ולא אחת מן העריות ע"ש, ועי' בהג"א סוף"ק דקדושין ואין נוהגין לקדש את האשה ולזכר אח"כ זכרת אירוסין דאין זו זכרת הקדושין אלא משום זכרות דקדושין תקנוה ע"ש.

אלא דא"כ לכאורה דברי הרא"ש ז"ל סותרים ממה שהביא הטור בשמו שהביא יש שכתבו ויש שכתבו אבל לכולהו הו"ל זכרת המזוה ואפילו לפי מה שתי' ועוד שכל המזוה לפי שמוזכר עשיית המזוה מזכר עליהן עובר לעשייתן אבל כאן אין מזכרין אקצ"ו וכו' משמע נמי דס"ל דזכרת המזוה הוא אלא דאינו מזכר אקצ"ו וז"ל דה"ק כיון דאינו מזכר אקצ"ו לא הוי זכרת המזוה כלל אלא זכרת הודיה כמ"ש בזכרונות שם וא"כ חזר בו ממה שכתב בתשובה לכאורה. אלא דאכתי ז"צ דא"כ כיון דהוה זכרת הודיה למה ליה לזכר קודם עשיית המזוה והלא זכרת הודיה לעולם בא אחר עשיית המזוה כמו במילה וכיוצא בו.

ונראה לחדש ולחלק דזכרת הודיה שיחיד אומר בא אחר המזוה אבל זכרת הודיה שהוא ברבים ולא ביחיד בא לפני המזוה והנה זכרת אירוסין נחלקו בו הראשונים אי צעי עשרה דעת ר' אחאי משבחא צפי' חיי סימן ט"ז כתב דנריך עשרה ורבינו שמואל הנגיד חולק עליו דלא צעי עשרה אלא לזכרת חתנים בלבד והרא"ש ז"ל כתובות דף ז' ע"ב כתב ולי נראה דברי ר' אחאי גאון דלמאי דילפינן מצוהו הרי צועו עשה גם זכרת אירוסין בעשרה ולמאי דילפינן ממקהלות גם זכרת אירוסין על עסקי מקור בא דאי אפשר לישא בלא זכרת אירוסין ודי שנים לקדושין וזכרה נריך י' ע"ש וא"כ זכרת אירוסין לדעת הרא"ש צעי עשרה דוקא ועי' ז"ש א"ע סימן ס"ב סק"ד דז"א לכ"ע אין נריך עשרה אלא לכתחלה וז"ע מנ"ל הא.

אמנם כי כן נראה כיון דצעי ז"א עשרה דוקא א"כ מזכר נמי קודם המזוה אף דלא הוה אלא זכרת הודיה. ולולא דמסתפינא הייתי אומר דהא בזה תליא דלמ"ד דזכרת אירוסין הוה זכרת המזוה א"כ ודאי דלא צעינן עשרה דלא מצינו בשום מזוה שיתחייב זה אדם לקיימה שזכרתה תהיה דוקא בעשרה דמ"ש מכל זכרת המזוה אבל למ"ד דהוה זכרת הודיה שפיר צעי עשרה דכל להודות ילפינן ממקהלות

שמה לא יקבלו הדיינים או לא יקבלו הנדקה וכיוצא בהם. הקיצור לדעתם מזוה שתולה בדעת אחרים לא תקנו חז"ל זכרה והדבר מפורסם ולכאורה מכאן סתירה מפורשת לדבריהם שהרי בקידושין נמי תלו בדעת אחרים ונחלקו בו מתי מזכר ולדעת הרמב"ם מזכר דמזכרין אפילו על מזוה שתלו בדעת אחרים עובר לעשייתן וא"כ הכ"ג בנדקה ודיינים וכיוצא בו, ולדעת הראב"ד ודעימיה נמי הרי חזינן דעכ"פ במזוה שתלו בדעת אחרים מזכרין לאחר עשייתן וא"כ בנדקה ודיינים נמי היה להו לחז"ל לתקן לזכר לאחר עשיית המזוה אע"כ דאין זה הטעם ודלא כהאחרונים ז"ל וז"ע. ועי' ספרינו משנה הלכות ח"ו סי' י"ג ד"ה ומעתה וצמ"ש שם בשם א"י בסוף הדברים.

הדרן לעניינינו בשו"ת הרדב"ז ח"ו סימן ב' אלפים שכ"ו בראובן שקידש אשה ולא זכר זכרת אירוסין ולאחר זמן רב בא לכונסה אי מזכר ז"א והשיב לדעת הר"י ורמב"ם וכל הגאונים פשיטא דהוה זכרה לזכרה כל זכרות המזוה צעינן עובר לעשייתן ואפילו להראב"ד ובעלי שיטתו שהנהיגו לזכר לאחר הקדושין מסתברא דמודי דלאחר זמן רב אין לזכר דהא כ"ע מודי דצעינן עובר לעשייתן אלא שחששו שמה לא תתראה להתקדש ונמצאת זכרה לזכרה וצולמא סמוך לקדושין לא הוי זכרה לזכרה כל זמן שעוסקין בזוהו עיין אבל לאחר זמן על מה חלה הזכרה ע"כ וא"כ צידדן כיון דהיה הפסק ע"י הכתובה שקוראין דוקא בשביל הפסק וכמ"ש הגמ"י והתוס' ועוד הרי הפסיק בין זכרה להקידושין וממילא להרמב"ם לא יצא דהפסיק ולהראב"ד לא יצא דמה דצריך או לא הוי זכרה ונריך לזכר לאחר הקדושין שנית.

ורפ"ז אלו היה המסדר הנ"ל מזכר שנית לאחר הקדושין והיה קורא הכתובה שנית הייתי אומר דכוונתו היתה לזאת ידי שיטת הראב"ד ולקרא הכתובה שנית כדי להפסיק בין זכרה לזכרה אבל כנ"ל לכאורה לא עשה כלום. ועי' הגמ"י הנ"ל דה"ר פרץ כתב שרבינו יחיאל מפאריש היה נוהג ומנהיג לזכר החתן לקדש את האשה ע"פ הירושלמי דזכרות ועי' הג"א סוף"ק דזכרות בשם א"י.

איברא דרבינו הגדול הרא"ש ז"ל פ"ק דכתובות סימן י"ב האריך להקשות בזכרת אירוסין למה אין מזכרין אקצ"ו לקדש אשה ועוד קושיות ומתוך זה העלה דזכרת אירוסין לא הוה כלל זכרת המזוה כיון דהמזוה הוא פ"ו ואפשר לקיימה בלי קדשין ע"י שישא פלגש וזכרה זו לא הוה אלא זכרת הודאה ולא דמי אפילו לשחיטה דהגם שלא הוה חיוב לשחוט מ"מ אי רוצה לאכול בשר ע"כ חייב לשחוט וכן בקדשים הוה ע"כ חיוב לשחוט אבל בפ"ו יכול לקיים ע"י פלגש ולעולם ליכא חיוב לקדש אשה וכן נראה לכאורה דעת

דטעים ליה צדיה ע"ש ועי' ש"ע א"ח סימן רע"א ובמג"א
שם סקכ"ד ובמחבר ס"ד שם ודו"ק.

ומיהו לעיקר צעין המצרך ב"א והפסיק צינתיים אי צריך
לחזור ולצרך או יוצא בצרכה זו לפענ"ד הדבר תלוי
במחלוקת אחרת, בטוען פ"פ מנאחי ורואה לקיימה אח"כ
(והוא ישראל) אי צריכה קדושין שנית דעת החוס' כתובות
י"ד ע"א בד"ה חזקה נראה דלצרך דל"כ אינו מפסיד כלום
וכ"כ הב"ש א"ע סימן ס"ה סקכ"ד וכנ"ל דס"ל כהרשב"א
ז"ל והש"ג כתב דלצרך לגרשה מספק והטור ורמ"א כתבו
דאם רואה לקיימה כתובתה מנה ומשמע דאינו צריך לקדשה
שנית ועי' תשו' מצי"ט ח"ב סימן ל"ז בקטן שקידש אי צע
ז' צרכות מחדש כשנתגדל ועי' כנה"ג סימן ל"ד.

וגדולה מזו מצינו בהגמ"ר קידושין סימן תקמ"ד מעשה
ששאלו לפני הרב משאנ"ץ בקידושי טעות דלא הוא
קדושין ואפ"ה גי בצרכה שנעשית מתחלה לשם נישואין מידי
דהוה חקטן שקידש וכן הציא שם מעשה מרש"י כה"ג בסימן
תקמ"ז שם וכן פסק הרמ"א א"ע סימן ס"א וכן נראה דעת
המשב"ץ ח"ב סימן ע"ב ודעת מהר"ם מינץ שצריך לחזור
ולצרך עי' ב"ש סימן הנ"ל סק"ו וצביאור הגר"א סק"ז שם.
ועי' רש"ש נדרים נ"ט ע"א שיצא לחדש דהשואל על תרומה
שהפריש כשיפריש תרומה מחדש על אותן הפירות ששאל
עליהן לא יצטרך לצרך שנית דיוצא בהצרכה שצריך בהפרשה
ראשונה אע"ג דלא עשה המזוה או מ"מ חשב לעשות והוא
כהתחלת המזוה ואף שעסק אח"כ צענינים אחרים ואפילו
שהה איזה ימים צינתיים מ"מ דומה למפסיק באמצע המזוה
דאינו חוזר ומצרך וכמו בסוכה דאלמ"ד סוכה מ"ה ב' דאינו
מצרך אלא יום ראשון וסגי לכל שצעת הימים וכו' ע"ש.
ודבריו לפענ"ד תמוהים דבסוכה עכ"פ כשצריך התחיל צמזוה
והו"ל כל שצעה מזוה אחת אצל השואל על הפרשתו הרי
החכם עוקר את הכל והוא כלא היה והו"ל כמו שמפסיק צין
צרכה להתחלת הסעודה דחוזר ומצרך ונ"ע. ועי' משנה הלכות
מדור תשו' ח"א סימן ד' ובשו"ת תשב"ץ ח"ב סימן ע"ד
ובשו"ת צנימין זאב סימן ל' וסימן מ"ו וסימן מ"ז.

העולה לדין לפענ"ד יפה עשה הרב המסדר שלא חזר
וצרך ואם היה חוזר וצריך היה צרכתו כמעט
לצטלה ומיהו גם חזרתו לקרות הכתובה היתה לצטלה וטרחה
לציבורא צחנס. מיהו קורא אני על המסדר הזה והמכשלה
הזאת תחת ידיך ועי' נוצ"ק א"ע סימן נ"ו לענין מסדר
קדושין שצריך צרכת אירוסין ונשואין צלי עשרה כתב שם
שבדאי הדיוט כזה עון פלילי הוא שיעסוק צטיב קדושין
ועי' הרי בשמים ח"ב סימן ס"ז באחד ששכח וצריך צרכת
אירוסין ונשואין ציחד ואח"כ הזכירו אדם אחד שלא היו

אצרך ה' וי"ל. ועי' פסחים ק"ה ע"א צרכת המזוה מאי
טעמא משום דהודאה הוא ועי' רש"י ורשב"ם שם ולעיל
בסמוך עוד דף ק"ד ע"ב כל הצרכות כולן פותח בצרוך
וחותם זהו בצרוך חוץ מצרכת מזוה וצרכת הפירות וכו'
נראה דצרכת המזוה אינו חותמת בצרוך ועי' שם בתוס' ד"ה
חוץ וד"ה קשיא לעולא ונ"ע.

ומעתה אי נימא דב"א לא הוא אלא צרכת הודיה אחי
שפיר אפילו לא קידש מיד דהגם דלכתחילה תקנו
לקדש אחר הצרכה או לצרך מיד אחר הקדושין מ"מ אם לא
קידש תיכף מקדש לאחר זמן דכה"ג ההפסק אינו פוסל כמו
צצרכת המזוה.

ובמה שכתבנו היה נלפענ"ד ליטב עוד מנהג דידן שהחתן
והכלה שותין מהכוס לאחר הצרכה ואח"כ מקדשין,
ולכאורה לדעת הפוסקים דב"א הוה צרכת המזוה א"כ
הקדושין הם המזוה והיה לן לקדש קודם ואח"כ לשמות ככל
צרכת המזוה שגומרין המזוה מיד אחר הצרכה ולא להפסיק
בצמזיה צינתיים. עוד יש להקשות לפמ"ש החוס' פסחים ק"ג
ע"ב ד"ה רב אשי דיש לצרך על הגפן אחר הכוס של ב"א
וגם אחר הכוס של צ"נ פעמים ואין לא נהגין אפילו פעם
אחת לצרך והחתן אינו שותה רק מה שהוא שטועם ולמה
לא ישחו רביעית ויצרך על הגפן כדעת החוס'.

והנראה דחדא מתו' בצצרכתה, דאין מספקין אי צרכה זו
הוה צרכת המזוה או לא ואי הוה צרכת המזוה
שפיר לא ישחה עד לאחר הקידושין אצל אי לא הוה צרכת
המזוה א"כ הוה הקדושין הפסק צין הצרכה לשמיה וכדי
לנאת מספק טועמין כ"ש קודם הקדושין שלא יהא צרכה
לצטלה. אמנם הפסק נמי לא הוה ואין שותין כל הכוס דאפשר
דהקדושין נמי הוא צכלל המזוה ולכן אין טועמין אלא כ"ש
וכיון שטעם כל שהוא לאחר הצרכה שוב לאחר הקדושין אין
שותין הכוס כולו ולא דמי לכוס של קידוש דהתם התיקון
קידוש הוא על היין והוה היין חלק מהמזוה וכן צד' כוסות
או הצדלה אצל הכא צקדושין רק סמכו הצרכה על היין ושפיר
אין שותין כל הכוס כולו ואין מצרכין אחריו צפה"ג. אלא
דלאחר צ"נ אחתי לא מיושב למה אין שותין רוב כוס ויצרך
אחריו וי"ל נמי כיון דהיין אינו מעיקר מזוה ולכן אין שותין
כל הכוס לחלק צין יין מזוה לרשות ובאמת כי גם צין
שמצרכין צצרכת הצריח מילה נמי אין מקפידין לשמות הכוס
אלא טועמין שלא יעבור על צרכה לצטלה וצריך לומר כנ"ל.
שוב מנאחי בתוס' פסחים דף ק"ה ע"ב שכתבו דצכוס חוצה
כגון הצדלה וצהמ"ו וקידוש צריך לשמות מכוס שיש צו
רביעית אצל צצרכות דלא מיירי צכוס חוצה אפשר לתקן ע"י

קדושין כתב המחבר אמנם המסדר ראוי לעונש שהרהיב
בנפשו לקדר קדושין אחרי שלפי הנראה אינו יודע צטיב
קדושין ע"ש. ומ"מ לפעמים ימצא טעות בכל אדם, ואם זה
המסדר היה אדם גדול לא אומר כלום. וה' יצילנו משגיאות
ומנסתרות ינקנו.

ידידו המברכו דושה"ט ושכאש"ל בלוי"ג
מנשה הקמן

סימן רמו

אשה אי יש לצרף לפניו חדשות

כ"א כסלו התשל"ה בני יצו"א

מע"כ ידידי הרה"ג המפורסם אלקי אברהם בעזרו מאיר
בספריו ילקוט המאירי חוב"ט ענינו כיונים על אפיקי ים
התלמוד וכו' כש"ת מוה"ר אברהם מאיר אזוראעל
שליט"א, אבד"ק הוניאד ברוקלין נ"י יצו"א.

אחדשה"ט וש"ת צידיות נאמנה, צקימן רכ"ו צנדון אי
אשה נחשבת לפניו חדשות כדי לצרף בשבילה
ז"צ וכתב כ"ת דמלד הדין יכולה להחשז לפ"ח כמ"ש הח"ס
ז"ל צחי' למס' כתובות דף ז' ע"א מ"מ אין לנהוג כן מלד
חשז תערובות נשים ואנשים גם יחד ואין לצרף שהשמה
צמנונו כמ"ש צס"ח וע"כ כתבו האחרונים ז"ל שלא לחשז
אשה לפניו חדשות לצרף בשבילה שצט צרכות ע"כ.

והנה תשובת מעכת"ר לא ראיתיה ולא אוכל לדון עלי' דאולי
יש לו טעמים וראיות אחרות ג"כ על זה. אמנם אי
משום דברי מרן הח"ס ז"ל לפענ"ד אינו ראיה ואדרכה כבר
הקשיתי עליהם ממה שמבואר בש"מ כתובות דף ז' וז"ל,
ועוד כתבו צמוס' שאין קרוי פנים חדשות אלא כשצא אדם
חשוב דלא היה תמן מעיקרא שראוי להרבות שמהה בשבילו
ואשה לאו צת הכי היא כלל אף על פי שהיא חשבה שאין
פנים חדשות אלא למי שראוי להמנות צעשרה של צרכת
חתינים. מבואר מדברי חמוס' ז"ל דאשה לאו צת הכי היא
כלל להיות פ"ח וכיון דנתן טעם משום דאינה ראויה להמנות
צעשרה של צרכת חתינים והתם עשרה אנשים צעינן מעיקרא
דדינא שנאמר ויקח צועז עשרה אנשים ופי' הגאונים ז"ל
דקתמא דמילתא שלא כנסן אלא לצרכת חתינים דאי משום
עדים או קנין צחתי סגי' ליה הא לא כנסן אלא לצרכה צלצד
ומפני דצר צקדושה הוא לצרף את השם כינס עשרה וצמסכ'
כלה גרסינן הכי כלל צלא צרכה אסורה לצעלה כנדה וכו'
ומנין לצרכת חתינים מה"ת שנאמר ויצרכו את צרכה וכו'
ומנין שאפילו אלמנה שנאמר ויקח צועז עשרה אנשים ועי'
חוס' שס וצש"מ ד"ה גופא.

גם מלשון תלמידי דרצינו יונה ז"ל שכתבו וז"ל, והוא שצאו
פנים חדשות כלומר אנשים שלא היו צשעת אכילה ציום
ראשון. הנה כתבו אנשים דוקא ולא כתבו אנשים ונשים או
מי שלא היה צשעת אכילה או צנ"א שלא היו צשעת אכילה.
וכבר הצאחי כן צספרי משנה הלכות על רצינו הגדול הצה"ג
ז"ל למס' כתובות סימן ה' מש"מ הנ"ל גם צפתחי תשובה
א"ע סי' ס"צ אות י"ד וז"ל, עי' צס' זכור לצברהם שכתב
אשה לא חשבה פ"ח דאין פ"ח אלא למי שראוי להמנות
צעשרה של צרכת חתינים כ"כ מוה"ר צלאל פ"ק דכתובות
דף ז' ולפי"ז ה"ה עצדים וקטנים לא חשיצי ע"כ ע"ש.
ולפי"ז צ"ע דברי רצינו הח"ס ז"ל דכתב צפשיטות דצמקהלות
של פנים חדשות אפילו אשה וקטן סגי וצ"ע. והנה כאמור
לא ראיתי ראית כת"ר אולי יש לו ראיות אחרות מ"מ לפענ"ד
דאין לצרף נשים לפ"ח כמבואר צראשונים ז"ל.

ידידו דושכת"ר בלב ונפש
מנשה הקמן

סימן רמו

אי יש מקור שיביניו שני אנשים את החתן
לחופה ושני נשים את הכלה

ב' דר"ח תמוז התשל"ה

מע"כ מחו' ידידי וכו'... הי"ו.

ברבר שאלתו צעינן שושצינות שאירס צמו לצ"ת פה
צאמעריקא ועכשיו כשצא להכניס לחופה אמר אצי
החתן שרואה שיכניסו לחופה ההורים כלומר אציו ואמו של
החתן יכניסו החתן לחופה ואציה ואמה של הכלה יכניסו הכלה
לחופה ואציו החתן טוען שכן הוא המנהג צאמעריקא וכן
עושין צליטא וכמ"ע צשאלתו אי יש צזה מנהג ידוע כי
צמקומו וצמקוס אשתו כפי הידוע מעולם לא ראה מנהג זה
והוא כנראה מנהג אמעריקא צכלל.

הנה מה שרואה לדעת אי יש צזה מנהג ידוע, כבר ידוע
דצני ישראל יוצאין ציד רמ"א. והנה מבואר צרמ"א
יו"ד סימן שצ"א ס"ג ליכנס לחופה וכו' הג"ה אצל לא יכנס
לצית כלל וכו' ומ"מ נראה דאצל יכול לצרף צרכת ארוסין
וכו' וכן יכול להכניס חתן כדרך ארצינו ששני אנשים מכניסים
החתן חחת החופה ויכול ללצוש קצת צגדי צצת ע"ש. הנה
כתב מפורש דדרך ארצינו הוא ששני אנשים מכניסין את החתן
חחת החופה (וכ"כ הלצוש ושאר פוסקים) ועי' נוצ"ק יו"ד
סימן ק' שכתב דמ"מ לא אסר הרמ"א להיות משני אנשים
המכניסין את החתן חוך ל' אלא היכא שאין צזה דיחוי
הנשואין אצל צמקוס שיש צזה דיחוי הנשואין לא החמיר ואפילו

שתשכח אשתו ראשונה ולא יהא שני דעות צבאו עם אשתו שניה דאמר בסוף ואלו מותרין אלמן שנשא אלמנה ארבע דיעות במטה וצניו קרובים לממזרות נראה דהיה גירסתו צנדרים שם אלמן שנשא אלמנה ד' דעות במטה ובגמרא דידן ליכא כן אלא ולא תתורו אחרי לצבכם מכאן אמר רבי אל ישתה אדם צבוס זה ויתן עיניו צבוס אחרת. מיהו נראה מפורש הטעם משום דעות צאלמן שנשא אלמנה ג"כ. ועכ"פ צג' רגלים הראשונים כמוצן ודו"ק.

והצור יו"ד סימן שצ"ב כתב מתה אשתו אסור לישא אחרת עד שיעצרו עליה ג' רגלים וכו', ל"ש אם הרגלים קרובים וכו' ל"ש אם הם רחוקים אבל ר"ה ויו"כ לא חשיבי כרגלים לדבר זה וכו' עליו הצ"י ומ"ש אבל ר"ה כן כ' הרא"ש צפ' א"מ ז"ל יש שהיו רוצים לומר שאם מתה אשתו קודם ר"ה שישא אחרת אחר הסוכות דק"ל דר"ה ויו"כ כרגלים ולא מסתבר כלל דהא דהצריכו להמתין ג' רגלים לאו משום תוספות אצילות אלא כדי שתשכח ותשתקע הראשונים מדעתו בשעה שהוא עם השניה כדתיא (נדריים כ' ע"ב) ולא תתורו אחרי לצבכם וכו' וא"ר אלעזר לא נצרכה אלא לצ' נשיו הלכך צריך הרחקה זמן ואין ר"ה ויו"כ כרגלים לדבר זה אלא קצבו הדבר והזמן כרגלים אע"פ שאין הרחקה הזמן שזה בהם מ"מ שמחת הרגלים מסייעת השכחה מדעתו וכו"כ הרמב"ן צת"ה ע"ש ועי' צ"ח שם ומכאן קשה אדג"מ שרצה להחמיר בשמיני עצרת דמקרי רגל צפני עצמו לענין זה דהרי כתב הרא"ש דהכא תלוי בהרחקה וראיתי שכבר הקשה כן הגרע"א עליו ועי' ט"ז וש"ך שם.

ולפענ"ד נראה עוד לתת טעם לפמ"ש בגמרא צרכות נ"ח ע"צ אמר רב אין המת משתכח מן הלז אלא לאחר י"ב חדש שנאמר נשכחתי כמה מלז הייתי ככלי אובד ועי' רש"י דומיא דכלי דצנמצא אחר הסוכות צריך להמתין ולהכריז ג' רגלים פסח ועצרת וסוכות דהיינו י"ב חדש נשתכח ויש יאוש בעלים ועי' שו"ת שצו"י ח"צ סימן קכ"ה ושו"ת ח"ס סימן שמ"ט ש"ג לחותנו הגרע"א צמי שחלתה אשתו קודם הפסח ושצקה חיים צג' דחוו"מ ורוצה לישא אשה ציום כ' אדר שני שעבר עליו יותר מיצ"א אבל לא ג' רגלים דעת חותנו להחמיר והוא האריך לסייע לו ע"ש ועי' חינוך מנזה תקפ"צ נקי יהיה לציתו שנה אחת כדי להרגיל הטבע שנה שלמה מאת שנשא אותה ובמקום אחר הארכתי בזה.

והבנה צמדרש רבה צראשית פל"ז אות ז' כתב ולשם יולד גם הוא וגו' ר' יוסי אומר הראשונים ע"י שהיו מכירים את יחוסיהם היו מוציאין שמן לשם המאורע אבל אנן שאין לנו מכירין את יחוסינו לנו מוציאין לשם אבותינו רשב"ג אומר הראשונים ע"י שהיו משתמשין צרות הקודש וכו' ופי'

בתוך ל' של אב ואם ע"ש ועי' צערוך השלחן סימן שצ"א סי"ב. ומצואר צצברי הפוסקים ששני אנשים מכניסין את החתן וממילא שתי נשים מכניסות את הכלה והוא מנהג ותיקין אשר עליו יש לסמוך. אשר על כן כיון שהעידו לן מרן הרמ"א ואדונינו הנוצ"י על מנהגינו ששני אנשים מכניסין את החתן, פשוט דאין לשנות מנהג דילן כלפענ"ד.

בידידות נאמנה ובלב ונפש
בנשח הקמן

סימן רמח

אשה שנחגרשה אי נכון להנשא לבעל
ששמו בשם בעלה הראשון

בס"ד, א' לסדר איש צדיק התשל"ה בני יצו"א
מע"כ ידי"נ הרהגה"צ חוב"ט אי"א בנש"ק וכו' כג"ת
מוה"ר ש"ש האלבערשטאם רובין, אדמו"ר מציעשינוב
שליט"א.

אחדשבת"ר צידידות נאמנה, וצדבר שנשאל צאשה שנחגרשה וכעת משדכין לה איש ששמו כשם בעל הראשון אי נכון שידווגו היות כי מאל צספר חכמת הנפש דף כ"ד (המיוחס להרוקת) וז"ל, אם יש לאדם אשה ומתה לא ישא אחרת ששמה כשם הראשונה, או מת בעל לאשה לא תקח בעל ששמו כשם הראשון כי יחשבו אחר ראשון ע"כ, וכ"ג תמה אבעל חכמת הנפש מגמרא פסחים קי"ב דכתב לא תצטל צקדרה שצטל זה צצרך ואי ניהו גרושה צחיי בעלה דאמר מר גרוש שנשא גרושה ארבע דעות צמטה ואיצ"א אפילו צאלמנה לפי שאין כל אצבעות שוות ומשמע דדוקא צגרושה צחיי בעלה חששו משום דעות וצאלמנה לא חששו משום דעות רק משום דאין כל אצבעות שוות ולפי"ז יאל לפרש טעם דכהן הדיוט מותר צאלמנה ואסור צגרושה לפמ"ש הריקאנטי שמשרת"י ה' צריכים להיות תמים וצגרושה שמה עינה על הראשון אלא דיפה העיר מהחינוך מנזה רע"ב דאינו מחלק צין גרושה לאלמנה, ואדרכה עי' חינוך מנזה רע"ג שהציא צצרי רז"ל צחור שנשא אלמנה ג' דעות צמטה וצספרי סמ"ה מנזה הנ"ל הצאחיו ע"ש.

איברא צגמרא מ"ק כ"ג ע"א ת"ר כל שלשים יום לנשואין מתה אשתו אסור לישא אחרת עד שיעצור עליו שלשה רגלים ופי' התוס' אי נמי כדי שישא אשה אחרת ולא יהא זכור מן הראשונה שלא יהא צ' דעות צמטה ועוד פן יזכירנה אהבת אשתו לקנטרה ע"כ ובשטה למו"ק (לתלמיד רבינו יחיאל מפאריש) כתב מתה אשתו אסור לישא אחרת עד שיעצור עליו ג' רגלים צבעין שיעצור עליו ג' שמחות כדי

אצל כ"ש בגרושה דתרוייהו בחיים. ונראה לפענ"ד להסביר לולא דמסתפינא דודאי בגרושה איכא דיעות וכמ"ש להדיא אלא גדולה מזו דבגרושה איכא דעות לעולם כמ"ש בגמרא שם למעיין אלא דחכמים לא רזו לאוסרה להיות עגונה לעולם שהרי התורה התירה דכתיב והלכה והיתה לאיש אחר נראה דמותרת לינשא לאחר ולא דמי מתה דליכא דעות רק עד זמן הידוע כגון ג"ר באיש ושלשים יום באשה ואח"כ ישתכח מן הלז מכח גזירת המת שישתכח מן הלז ולכן גזרו משום דעות אצל בגרושה דכל זמן שהם בחיים לא ישתכחו מן הלז אין טעם לגזור ג' חדשים או איזה זמן שהוא דלעולם איכא דעות.

איברא דנראה דבגרושה גזרו וגזרו יותר מבאלמנה דבאלמנה לא גזרו רק עד שלשים או ג"ר אצל בגרושה גזרו באמת דלעולם לא ישא גרושה אפילו לאחר שמת בעלה הגרוש ועי' מאירי פסחים קי"ב שכתב וז"ל, וכן שלא לבשל בקדרה שבשל בה חצירו ר"ל לישא גרושה שלא בחנם הוציאה זה מציתו וכל שכן בחיי בעלה. מצואר דגרושה אפילו לאחר מיתת בעלה הגרוש לא ישאנה אלא שכתבו דבחי בעלה כ"ש הוא אצל גם לאחר מיתה לא, אלא דלאסור לגמרי לא אסרו, אצל אמרו גיטין (ז"ב) לאיש אחר הכתוב קראו לומר שאין זה בן זוגו של ראשון שזה הוציא רשעה מציתו וזה הכניס רשעה לצייתו וזה ושלחה לא וזה קוצרתו שנאמר או כי ימות האיש האחרון ע"ש. וא"כ חז"ל באמת גזרו וגזרו על גרושה. וזה אמרתי מקרא אני דורש והלכה והיתה לאיש אחר כלומר שהיא האשה היא שהלכה לאיש היפוך ממנה שאמרה תורה דרכו של איש לחזר אחר אשה וכאן שנתה מדרך הארץ, ומה למדו ז"ל דלאיש אין להלך אחר אשה כזו שגרושה היא מאישה ר"ל לישא גרושה וא"כ מרומה הוא בתורה שלא לישא גרושה לעולם שנאמר והלכה ועי' אוה"ח הקדוש פ' תנא עה"פ והיתה לאיש אחר אלא דמ"מ לא אסרה אותה התורה אצל בשרו שלא יעלה לו יפה כנלפענ"ד בזה. ומיהו נראה דלאו כל הציצין שוין בזה אלא דמנ"ל לבשל לדעת ואפשר דמה"ט לכהן באמת אסרה תורה לגמרי.

ולדידן מיהו הגם כי הראתי לדעת בס"ד מקור ומקום לסברת ספר חכמת הנפש הג"ל מ"מ לא שמענו מקפידין בזה ליקח אשה או בעל ששם כשם הזווג הראשון הגם שלא שמענו אין ראיה בכגון זה דמילתא דלא שכיחא הוא, והספר חכמת הנפש אין לי ולא ראיתי לעיין בו משום אומיות מחכמות, ולכן לפענ"ד מאן דלא חש לה ולא קפד ל"ל לאסור עליו ובפרט כי בזווג שני קשה לזווגם וקשה למצא זווג הגון אין להחמיר בדבר שלא הציאו הפוסקים כולם. ולעצם הדין ז"ל דס"ל דלאחר י"ב חדש נשתכח מן הלז לגמרי ותו אפילו זוכר השם אינו אלא ענין של זכרון ככל

מהר"ו מכירים יחוסיהם שהיו בחיים לפניהם מאדם ועד נח וכן כל יו"ד דורות מנח ראו זה את זה וחיו כולם בהפלגה ע"כ קראו שמותיהם על שם המאורע אך אחר שנתמעטו השנים ואין אדם מכיר יחוס אבותיו שכבר מתו ע"כ קראו שם בניהם כשם אבותם שלא ישכחו ע"ש ועי' יפ"ת שם ובתוס' רבינו יהודה החסיד מפאריז ברכות דף נ"ז ע"ב ע"ש.

נראה מצואר מדברי המדרש דלכן נוהגין לקרות שם בשם המשפחה כדי שאם יהיה צייתו מי שהוא בשם המשפחה לא ישכח אותם אלא דלפי"ז שפיר מוזן סברת בעל חכמת הנפש הג"ל שלא ישא אדם אשה ששמה כשם הראשונה שמתה שהרי הנריכו חז"ל להמתין ג' רגלים כדי להשכח אשתו הראשונה ואם ישא אחרת ששמה כשם הראשונה או שמשא היא לאיש ששמו כשם בעלה הראשון אדרבה בזה יזכירו עצמם על הראשונים ויחשבו עליהם וא"כ יהיו דעות במטה שישאו זווגים ששם כשם הראשונה שהרי שם זה יעורר אללו זכרון וכמ"ש במדרש.

ויבא שרצה להציא ראיה דאין קפידא כששני שמות שוות דתנן בגיטין היו לו שתי נשים ושמותיהן שוות וכו'. הנה פשוט דמשם לא קשה דודאי בחייו יכול להיות לו שתי נשים שמותיהם שוות דבחייהו ליכא טעמא שמה יחשוב דאל"כ בסקת שתי נשים למה לא יחשוב שמה יחשוב ובגמרא אמרו שלא יחשוב אצל נראה פשוט שלא אסרו אלא בנשים שנתרחקו ממנו כגון ע"י גט או מיתה שדרכו של אדם לחשוב אחריהם אצל הנשים שיש לו אינו חושב על אחרת וז"פ. והטעם דיש לו פת בסקלו גם בלאו הכי במשנה יש לומר דמייירי בנפלו לו שתי יצמות ושמותיהן שוות וכיוצא בו. ועכ"פ לפענ"ד אין זה רק בנשים שנתרחקו.

ויבא שהציא בשם ח"א שרצה להתיר לפי שלא זוכר טעם זה דהשם יעורר דעות בנוגע לשמות כלה וחמותה וכו"ת דחה לו דאין לו שחר דא"כ יאסר כל איש בכל הנשים אם לא אשה שיש לה שם פלאי. יפה דחה אצל הדבר באמת שגגה גדולה הוא מאותו חכם דדוקא בצי שהיה לו אשה אהובה לו בשם זה ומתה או נתרחקה ומלטער עליה השם מעורר זכרון אצל מה ענין זה להזכיר שם אשה בעולם.

ויב"ש תשובת מיימונית סוף הל' אצל סימן כ' תשובת ר' יצחק בן אברהם ז"ל דבגרושה ליכא צ' דעות במטה ובזה מתרץ למה לא אמר בגרושה שלא ישא עד לאחר ג' רגלים כמו שאמרו במיתה. הנה באמת כי רבינו שמשון שם באותה התשובה כתב דאדרבה בגרושה איכא דיעות טפי כדמוכח בע"פ דבחייה חוששין לדעות ולא במתה ופשוט דהא דאמרו ואצ"א באלמנה לא בא לדחות דבגרושה לא אלא ה"ה באלמנה

לא תמירו לרצים והשאלה מה הוא שורת הדין בזה ומהו ענין אסור להסתכל בפניה שאמרו והאם נכון לבטל המנהג הזה או לקיימו עכ"ל.

הנה באמת כי מאד תמהתי על הני מחירין לרקוד לבחורים לפני הכלה בטענה מגמרא כתובות דכ"ד מרקדין לפני הכלה, והדבר הוא טעות גמור ונתחלף להו אסור בהיתר, וכ"ל מרקדין לפני הכלה מיירי כלה לאחר נשואין היינו לאחר החופה וגם מזה נדבר אי"ה בסמוך. אבל קודם החופה הרי היא פנויה ככל בחולה פנויה ואסור להסתכל בפניה לכ"ע ואפילו החתן אסור להסתכל בפניה קודם החופה כדאמרין בגמ' ד"ב קס"ח אמר רבי חייא תרצא מדרבנן דאזיל לקדושי איתתא נידבר ע"ה בהדיה וכתב הראב"ד דכ"א מהל' אישות ה"ג הטעם דאין דרך ת"ח להסתכל קודם הקידושין ואפילו להרמז"ס שמחיר שם להסתכל בבחולה אם היא נאה צעניו ישאנה ואדרבה ראוי לעשות כן מ"מ כתב ה"ה שם דדוקא פעם אחת מותר לצדקה אם היא נאה צעניו וכל שצדקה ונשאה חן צעניו שוב אסור להסתכל בה עד לאחר שיקדשה. ומעתה לא מיציעא לדעת הראב"ד ודאי אפילו לחתן צעניו אסור להסתכל בכלה קודם קידושין וכ"ש בחורים אחרים אלא אפילו להרמז"ס דמתיר לצדקה מ"מ כל שצדקה שוב אסור להסתכל בה קודם קידושין לכ"ע אי"ה כ"ש בחורים אחרים שעוצרים בזה על המקרא דאיוז ומה אמצונו על בחולה דאסור להסתכל בפניה של בחולה.

ועייין אדר"ג פ"ב סי' ה' אהא דאמר איוז צריח כרתי לעיני ח"ל, ומפני מה החמיר איוז ע"ע ולא נסתכל אפי' בבחולה מפני שאמר איוז אסתכל אני היום ולמחר יבא איש אחר וישאנה ונמצא שאני מסתכל בא"ה (ורבינו הגר"א הגיה ונמצא אני מהרהר בא"ה) ועי' יעב"ץ שם שהקשה דא"כ אמאי אמרו אסור לקדש אשה עד שיראנה (קידושין מ"א) נישואים שמה לא תתירנה זו ונמצא מהרהר בא"ה (ולדעת הראב"ד דא"כ אפי' כמובן) ומי' דבזה אין לחוש שסתכל בה כשנשאה לאחר שהרי לא ישרה צעניו כיון שלא נשאה כמו שהיה בדעתו. ולפי"ז ראוי כל אדם ליזהר ודאי שמה יבא להסתכל בה גם כשתהיה א"ה עכ"ל"ק ע"ש וצחי' הארכתי בקושיא זו, מ"מ פשוט דבכלה קודם החופה אסור לכ"ע להסתכל בה ומה"ט נראה דבאמת נהגו לבסות פניה אבל לבחורים לרקד לפנייה קודם החופה זה ודאי אסור גמור ולאו דוקא בחורים אלא לנשואים נמי זה פשוט מאד וזה טעות גמור דאין ליה שום היתר מטעם דכ"ד מרקדין לפני הכלה כמו שטוענים המרקדים, וודאי מזה גדולה לבטל הריקוד קודם הנשואין לפני הכלה לאנשים.

ובזה נראה דהרמז"ס והראב"ד לשיעטייהו דפ"ג מה"א הכ"ג כ' הרמז"ס כל המקדש אשה צין ע"י עצמו

דבר אבל האהבה לא חזרה עוד וליכא דעות דכך גזרה חכמתו שישתכח מן הלך דוקא כלומר האהבה התלויה בלב ולא הזכרון מן המות כמובן וידוע. ולענין זכרון יחוס ואבות תלוי בזכרון ולכן קוראין בשמם אבל לענין אהבה ליכא אחר יצ"ח ויפה אמרו ז"ל ג"ר משום דעות ולא יותר במתה אשתו וזה במתה אבל בגרושה שהיא בחיים ל"ל זמן כנלפענ"ד.

[שוב] מנאמתי בצוואת ר"י המסיד אות ד' (כת"י פארמא הוצאת הרב פרייס) ח"ל, לא יבא אדם בת אחיו וכו' וכן אם יש לאשה אם מתה לא יבא אחרת ששמה כשם הראשונה או אם מת בעל לאשה לא תבא בעל ששמו כשם הראשון כי יחשבו אחר הראשון ואם יהי' הדבר כך לעולם לא יהי' צטוב או ימות אחד מהרה ע"כ. ובספר חסידים הנדפסים שלנו ליכא לנוסח זה, אבל הרי מפורש כתוב גם כספר חכמת הנפש הנ"ל ואולי ממקור אחד שאצו, ועכ"פ נראה דביאר לו הטעם דמשום ידיעת ה' רגילותו יחשבו אחר הראשון. ודע דמלשון ונוסח הספר חסידים זה נראה דטעם זה של שמות שוים בניהון אישות שעי"ז יחשבו אחר השם מתייחס גם לאסור נישואין כשמות של כלה וחמותה שוות או חתן וחמיו ע"ש. והטעם שאז יש לחוש שיהרהר רע. ונשמע אברהם כתב ג"כ בזה והוא פלא. ולפי"ז יש ליישב כמה קושיית אחרונים ז"ל ודו"ק]. [וע"ע שו"ת משנה"ה ח"ט סי' רמ"ט].

ובזה הנני ידיד נפשו ודשכ"ג וכאש"ל המברכו בכל טוב בלב ונפש

בגשה הקמן

סימן רמח

אי מותר לבחורים לרקוד לפני הכלה קודם החופה ולאחר החופה

ח"י אדר א' התשל"ו בנ"י יצ"א

מע"כ ידידי ורב חביבי חו"ב בנש"ק נו"ב כש"ת הרב אברהם רב בערקאווין, נכד לרב האי גאון וצדיק וכו' בקש"ת מוהר"י אדלר שליט"א, אבדק"ק טורדא ירושלים ע"ה"ק.

ועל דבר המנהג שנהגו שם אלל קצת אנשים חרדים שצעת החתונה רוקדים הבחורים לפני החתן והכלה ובכמה מקומות נהגו שרוקדים הבחורים לפני הכלה לצדה כשמציאים אותה תחת החופה, ועתה קמו על זה עוררים באמרם שאין זה מדרכי הנזירות שירקדו בחורים לפני הכלה או שיש בזה חשש הרהור וכעין מה דאמרין כלה כל שצעה אסור להסתכל בפניה, ואלה טוענים שאדרבה מזה גדולה עושים לשמח חתן וכלה וכדמשמע בגמרא כי"ד מרקדים לפני הכלה שגם האנשים רקדו לפני הכלה ורק להרכיבה על הכתף וכדומה

לאיתן דזיו ליה כבר בתיא, לוחם מלחמות ה' להפצת תורה ומצות בנש"ק וכו' כקהדר"ג מוהר"ר מנחם מענדל שניאורסאהן אדמו"ר מליובאוויטש שליט"א, ברוקלין נ"י.

אחד שב הדרג"ק באהבת עולם וצידדות נאמנה, קבלתי מכתב כג"ק מי"ז אדר באחור זמן ולא ידעתי שזל מי היה העיכוב, אמנם בחוה"מ אין הלכלך יוצא בקן קולמסו מפני קדושת החג ומיד לאחר החג הנני צ"ד באגרת אהבים בדבר מה שהעיר כג"ק דמלפני כו"כ זמן אמרתי לכתוב ולהדפיס שו"ת ע"ד מיהו יהודי, וכנראה שע"ע לא באתי לפועל וצאסורא דאורייתא ולומן מרובה צ"מ חיישינן לתקלה (נסמן צשד"ח אס"ד מע' תקל"ה) וצנוד"ד ה"ז לא צגדר חשש כ"א מעשים ושלא צערך אשר ממיעוט רבים) שנים צפעול עכל"ה.

והנה בעצם הענין של מיהו יהודי בעזה"י כבר כתבתי והדפסתי בזה תשובה צספרי משנה הלכות ח"ד סי' קס"ב וצמוספת ציאור קצת צספרינו משנה הלכות ח"ה סי' רמ"ד רמ"ה מדברים המסתעפים צענין הנ"ל. אמנם היות כי בעונ"ה עוד לא ירדה מן הפרק וכ"ק עוררני בזה מצאתי לי לחובה לעבור אפרשחא דא עוד הפעם ולהוסיף נופך על דברי הראשונים, כי אין ציהמ"ד בלא חידוש ואם יראה כג"ק להעיר בדברים ולפרסם הדברים אולי יש תקוה שגם אחינו הנדחים יצינו ההצדל צין ישראל לעמים כמו שנא' ואצדיל אתכם מכל העמים להיות לי וכ' והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל ונאמר והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה' ואצדיל אתכם מן העמים להיות לי (ויקרא כ') וצרש"י אם אתם מוצדלים מהם הרי אתם שלי ואם לאו הרי אתם של נצוכדננר וחצרי ונאמר צך צחר ה' אלכיק להיות לעם סגולה מכל העמים (דברים ל"ב) וכתוב הן עם לצדד ישכון וצגוים לא יחשצ (צמדצב כ"ג) וכתב החינוך צמנות מילה (מנזה צ') הטעם למנזה זו שרצה הש"י לקצוע צעם אשר הצדיל להיות נקרא על שמו אות קצוע צגופס להצדילם משאר העמים צצורת גופס כמו שהם מוצדלים מהם צצורת נפשותם אשר מוצאם ומוצאם אינו שוה ע"ש.

הנה מצואר דאפילו צישראל גמור הנולד מורע אצרהס יצחק יעקב צותה הצורה למולו כדי להצדילו מן העמים צצורת הגוף ולכן קודם שזל נקרא ערל דהרי אינו מוצדל מהם וכ"ש עכו"ם אם רוצה ליכנס לכלל ישראל שאינו נקרא ישראל או יהודי רק צצציל שרוצה לקרא עצמו יהודי אלא צריך לעשות בזה פעולה צפעול להצדילו מן הערלים עו"כ והיינו למול ולהצדילו משאר העמים צצורת הגוף ולהטצילו להכניסו צצורת הנפש צצרתוייה מוצדלים בני ישראל מהם וזה א"א רק צקצלת עול מנזות עליו עם הטצילה וכמ"ש

צין ע"י שליח צריך לצרך קודם הקידושין וכתב עליו הראצ"ד ז"ל אין אנו נוהגין אלא מקדש ואח"כ מצרך והטעם מפני שהדבר תלוי צדעת אחרים שאם תמאן האשה ולא תרצה הרי צרכה לצטלה ע"ש. ואמרתי דהראצ"ד לשיטתיה דכיון דאסור להסתכל קודם הקידושין אפשר כשתראהו תחזור צה והרמצ"ס ע"כ מיידי שהסתכל צה וא"כ נתרצה ואין לחוש לחורה. ומיהו לדין עכ"פ נראה פשוט דאכתי צידה לחזור עד שהראצ"ד חש לה לצרך קודם הקידושין וא"כ אין נחיר ח"ו לרקד לפניו מדין כלה וזה פשוט מאד לפענ"ד.

אלא דאפילו לאחר החופה פשוט דאין לצמורים לרקד לפני הכלה וכבר האריכו בזה רצותינו האחרונים ומה שאמרו צגמרא דלהרכיזה על כפיפו לא התירו ודקדקו מזה דלרקד מותר לכ"ע אצל צאמת גם בזה לאו דינא הוא אלא אצרה צוותו עליה כמה מהגדולים וצמדינה ליטא צכלל לא עשו מה שקוראין מנזה טאנץ אצל הכלה ועד היום מרחקין מזה, וגם צמדינתינו שהנהיגו לרקד לפני הכלה ג"כ לא הניחו סתם צמורים אלא חסידים ואנשי מעשה לאחר החתונה שכבר הלכו להם רוצם ככולם ולא נשארו רק הקרוצים ויחידים סגולה וכולי האי ואולי. ועי' ש"ע א"ע סימן ס"ה ועי' פ"ת שם צשם ת"ח ועי' צד"ת ח"א אות ו' להגה"ק ממונקאטש ז"ע שצצא צשם הגה"ק משינאווע שהיה אצלו עבודה גדולה לרקד לפני הכלה ולא היה אוחז צצטפחת ואמר כי זהו מנהג קלות של הצדחנים שהנהיגו כן לאחר צצטפחת ודחו"ל מדויקים רק לפני הכלה וכדעת הצורת חיים ע"ז י"ז הנ"ל הציאו גם צדרכי חו"ש אות תצרת"ד. עכ"פ לפענ"ד ודאי מנזה גדולה לצטל שלא ירקדו צמורים לפני הכלה שח"ו יצאו לידי הסתכלות והרהור ועוד יש ענינים בזה ליצא לפומא לא גליא אצל די צמה שצצואר צנגלה צש"ע וצפוסקים לצטל המנהג הזה וכ"ש לפני החופה שאין בזה שום היתר שאז אכתי לאו כלה היא כלל וכמ"ש לעיל.

אלו דברי ידידו דושכ"ת, והנה גם זה שמהרתי הוא למען כ"ק זקנו שליט"א, כי יש לי הרבה שאלות קודמות שעדיין לא השבתי עליהם דושה"ט וכאש"ל צלח ורכב על דבר אמת, בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן רנ

ברין מי הוא יהודי

י"א למט-מנים התשל"ה בני"י יצו"א

מנחם ציון ובונה ירושלים, הוא ישלח לנו האסור בנחשתיים, ויגאלנו גאולת עולם, מן העולם ועל העולם, ובתוכם רב האי גאון וצדיק פ"ה הנשר הגדול משכיל

ועי' מנות הלוי מדרש מגילת אסתר עה"פ איש יהודי וצמ"ש הר"י ערמאה ז"ל (מדרש ח"מ).

ובבתובים (דניאל ג' י"ז) איתי גבצין יהודאין די מניתי יהון על עבודת מדינת צל ופי' ר' סעדיה גאון יש אנשים יהודים ולמה קרא שמם יהודים לפי שכפרו צע"ג שכל הכופר צע"ג נקרא יהודי מרדכי כפר צע"ג של המן ונקרא יהודי שנאמר איש יהודי צתיה כפרה צע"ג ונקראת יהודית שנאמר ואשתו היהודית. וצמ"מ מגילה י"ג רבי שמעון בן פזי כי הוה פתח צד"ה אמר הכי כל דברין אחד הם ואני יודען לדורשן ואשתו היהודית ילדה את ירך וגו' ואלה בני צתיה צת פרעה אשר לקח מרד אמאי קרי ליה יהודית על שם שכפרה צע"ז דכתיב ותרד צת פרעה לרחוץ על היאור ואמר ר' יוחנן שירדה לרחוץ מגולוי צית אציה ופירש"י לרחוץ לטבול לשם גירות וכן פי' רש"י בצוטה י"ז ע"ז וז"ל לרחוץ לטבול לשם גירות ע"כ. וצמ"מ סנהדרין י"ט ע"ז ר' יוחנן אמר מהכא ואשתו היהודית ילדה את ירד אציגדור ופירש"י ואשתו היהודית בכלב בן יפונה משתעי קרא יהודית על שם שכפרה צע"ז ונחגיגה שכל הכופר צע"ז נקרא יהודי דכתיב (דניאל ג') איתי גובצין יהודאין וגו' ע"ש.

בראיה מצואר מקראי קודש צניאל וצ"ה הנ"ל וצמ"מ ארז ומגילה דתאר יהודי שייך בישראל שכפר צע"ג או צעכו"ס שנחגיג וקפר צע"ג שלו. והנראה דאפילו ישראל אינו נקרא יהודי אלא הכופר צע"ז אצל ישראל המודה זה ח"ו אף שהוא מורע ישראל מ"מ אינו נקרא יהודי וע"ז אמר גבצין יהודאין כלומר שכפרו צע"ז וע"ז הם יהודאין אצל אותם שלא כפרו לאו יהודאין ניהו אף דהוי מורע ישראל וכן מורה הא דמרדכי היהודי ע"ש שכפר צע"ז. וזה שאמר שם ורבים מע"ה מתיידיים היינו שכפרו צע"ז וגייירו עצמם. עכ"פ מצואר מדברי המקראות הנ"ל וכפי פי' רש"י ורצ סעדיה גאון ודברי חז"ל צהני מקומות דיהודי לא הוי אלא מי שכופר צע"ז או עכו"ס שנחגיג וכופר צע"ז אצל צ"ג אף שמעמיד עצמו שהוא יהודי אינו יהודי ח"ו אלא הוא שקרן כיון שלא מל ולא טבל ולא קבל גירות ופשוט דקבלת גירות צריך ע"פ התורה ולקמן נדבר מזה.

וראיתי להט"א מגילה הנ"ל שהקשה לפירש"י שפי' לרחוץ לטבול לשם גירות דהו אינו צריך אלא צבא ליכנס לקדושת ישראל ללאת מתורת צ"ג דנפקא ליה מדור המדבר שכלו וטבלו כשצאו לקבל התורה כמצואר צמ"מ כריתות י' וה"נ עבד כנעני כשיצא מתורת צ"ג וצא ליכנס לכלל מנות שהנשים חייבות בהן צעי טבילה כדאמרינן צפ"ד דיצמות אצל באותו זמן עדיין כולן היה עליהם תורת צ"ג וטבילה זו למה

החינוך שם בתשלוש דבריו וז"ל, והעם הנצחר חפץ הש"י להשלים תכונתו ורצה להיות ההשלמה ע"י האדם ולא צראו שלם מצטן לרמוח אליו כי כאשר תשלים נורת גופו על ידו כן צידו להשלים נורת נפשו בהכשר פעולותיו ע"כ. הנה דהשלמת נורת נפשו תלוי בהכשר פעולת האדם והיינו מנות ומעשים טובים וע"ז עכו"ס אם צא להתגייר צעי הני מילי להשלים עצמו צורת הגוף והנפש וקבלת המנות שהוא הכשר הפעולות ולא טוב העכו"ס מישראל ח"ו. שהרי קיי"ל בישראל המחלל שבת הרי זה גוי גמור לכל דבריהם וצמ"מ צפ"י מסנהדרין צפיה"מ שם צי"ג עיקרים דאפילו אינו מאמין בדבר אחד מפני הכפירה הרי זה יא' מכלל ישראל והאיך עכו"ס זה יכנס בכלל ישראל כל שלא קבל על עצמו כל המנות ואפילו לא יחסר לו קבלה רק על אחת ק"ו הוא דהוי לא הוי דלא הוי הוי וצמ"מ אמרינן שאני מיפק מליעול.

ולעצם הדין מי הוא יהודי, בצמ"מ הנ"ל הבאתי ממקראי קודש צמורתינו הקדושה האיך וצמ"מ נעשה אציהם אצינו וינחק ויעקב והאימהות יהודים והלא אצותיהם עובדי ע"ז היו וצ"ג גם ישמעאל ועשו שהיו מורע אציהם וינחק וצני קטורה לא נחשבו מורע ישראל והארכתי שם דבאציהם כתיב התהלך לפני והי' תמים ואחיה את צריתי תשמור והקימותי את צריתי צני וצין זרעך אחריו לצרית עולם וגו' ונאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרותי חקותי ותורתי וכתב כי ידעתיו למען אשר יזה את בני ואחיה ציתו אחריו ושמרו דרך ה' וגו' וכתב כי צינחק יקרא לך זרע וציעקב כתיב הן גביר שמתיו לך וגו'. מצואר דבני ישראל נכנסו להיות ישראלים הוא ע"י שקבלו עליהם מנות מילה וטבילה ושמירת התורה שכתב ושצ"פ כמ"ש עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרותי מנותי ותורותי שתי תורות כתב ושצ"פ וישמעאל ועשו וצני קטורה שלא הלכו בדרך ה' ועצו אותו לא נשארו בכלל ישראל וכ"ש מי שנולד עכו"ס שא"ל לו להיות מכלל ישראל צלי מילה וטבילה ושמירת המנות, והארכתי שם צענייים אלו קצת.

ויבדקו נראה להוסיף כעת דהנה תואר שם יהודי יש לפרשו צמ"מ אופנים. א) שם כולל לכל בני ישראל הנקראים יהודים, ב) מי שנולד יהודי והוא מורע ישראל, ג) מי שהוא צדיק ונקרא יהודי ע"ש דקתו עי' מס' מגילה איש יהודי היה בשושן הצירה וצמ"מ ילקוט (סימן תתרכ"ג) א"ר שמעון וכי לא היה יהודי אחר בשושן הצירה אלא לפי שהיה בן אבות מורע המלוכה והיה עוסק בתורה כל ימיו ולא נטמא בפיו מכל מאכל טמא ולא נהנה מסעודתו של אותו רשע נקרא יהודי. ד) עכו"ס שנחגיג וקבל על עצמו תורת ישראל

גירות פשוט שא"א אלא ע"פ דיני התורה המצוה להלכה שהוא מילה וטבילה וקבלת עול מצוות בפני צ"ד הבקי בדיני גירות כבדית שנכרתה זהר כיני שעל ידה נעשיתו לעם וכל תנאי ההלכה המצוה בגמרא ובתוס"ע. וכל שחיסר מההלכה חיסר בעצם הגירות וממילא חיסר מלהיות יהודי שההלכה קובעת צוה המציאות והוא כאילו לא נתגייר והרי הוא צ"ג או עכו"ם כמו שהיה אפילו יקיים כל התורה כולה בכל פרטיה אם לא התגייר כהלכה הרי יש לו דין של עכו"ם שקיים התורה והרי הוא אעפ"כ אסור במתן ויין יין נסך. כללו של דבר הרי הוא גוי גמור כמו שהיה (מוצן ממילא שאם נולדו בנים מתתן זה דין הולד כמותם שאם שניהם עו"כ הולדות כמוהם ואם האב ישראל והאם עו"כ הולד הוא כמותה והוא צ"ג ואם האם מישראל הולד מותר לזכר צקהל אף שהוא פגום ולאו כל מיוחס דחוקר לו משפחת האב כמוצן).

והנה כחיד בעזרא קפיתל ט' י' כשהתפלל עזרא ויען שכני' בן יחיאל מצני עילם ויאמר לעזרא אנחנו מעלנו באלקינו ונשכ נשים נכריות מעמי הארץ ועתה נכרת ברית לאלקינו להוציא כל נשים והגולד מהם בעצת ה' והחרדים במצוות אלקינו וכחורה יעשה יעשו כן בני הגולה וגו' ויכלו בכל אנשים ההשיצו נשים נכריות עד יום אחד לחדש הראשון ע"ש כל הענין. והנראה דחשכ שם המשפחות שנשאו נשים נכריות והוציאו אותם ואת בניהם ותימה שלא מצינו שגייירו אותם לא הנשים ולא הבנים והושיצום תחתיהם או החזירום אח"כ וקשה לומר שלא ראו אף אחת מהם להתגייר, וראיתי לרבינו אברהם אבן עזרא שעמד בקושיא זו וכחצ ז"ל ח"ל, ולא מלאנו שהקריצו אחד מהם ואולי הוציאו שלא היו גירות כרות המואביה וחז"ל אמרו בנו הוא לכל דבר חוץ מן הנלד מן השפחה ומן הכותית והוציאו האמות והבנים עכ"ל ע"ש.

נראה מזה דלא שהם לא ראו להתגייר אלא שעזרא וצית דינו לא ראו לקבלם להתגייר בכל שהם לא יתגיירו גירות אמיתית כרות המואביה שנתגיירה לה' לצדו ואף שהיו בני ישראל מועטים בזמן הזה בארץ ישראל ארבעים אלף איש וודאי ראו להרבות אוכלוסיהם שהרי היו חלים עושים במלאכה וחלים מחזיקים הרמחים והמגינים והקשחות והשריונים מ"מ לא ראו להתערב עמהם גוים אשר לא יתגיירו כהוגן כי אדרבה אלו זיקו להם בצטחון.

ובגמרא יצמות כ"ד ע"א אחד איש שנתגייר לשם אשה ואחד אשה שנתגיירה לשם איש וכן מי שנתגייר לשום שלחן מלכים וכו' אינן גרים דברי ר' נחמיה שהיה ר' נחמיה אומר אחד גירי אריות ואחד גירי חלומות ואחד גירי מרדכי ואסתר אינם גירים עד שיתגיירו כצוה"ו ואף שמסיק

ע"ש. ולפענ"ד לא קשה חדא לפמ"ש שם בהג"ה על הט"א דכיון דהיה לבני יעקב מצוות נוספות על ז' המצוות מה שנצטוו ע"י עמרם שפיר היו צריכין גירות וטבילה לזו, והשנית לפמ"ש הרמב"ן ז"ל דהאבות כבר יצאו מכלל צ"ג משעה שזל אברהם אבינו וכן נראה דעת רש"י סנהדרין אף שנראה במקום אחר קצת סתירה בדברים מ"מ נראה דס"ל כן וכן דעת הרבה ראשונים ובגמרא צ"ב מחלוקת התנאים וא"כ פשוט דרש"י מפרש כן אליבא דמ"ד דינאו מכלל צ"ג והכריחו לפרש כן דמדקראה הכתוב יהודיה ויהודיה לא נקראת אם לא נתגיירה ולכן בכל מקום שקראו לה יהודיה ע"כ שנתגיירה מקודם.

ובאמת ממה שאמרו בגמרא סוטה ט' עמרם גדול הדור היה ועמד וגירש את אשתו עמדו כולם וגרשו את נשותיהן אמרה לו מרים גזירתך קשה משל פרעה חזר ולקחה חזרו כולם והחזירו את נשותיהם משמע דהיה כבר אללם קדושין וגרושין והחזיקו עצמם כישראל וודאי כל מי שרצה להצטרף להם היה צריך להתגייר. ובמדרש עוד אברהם מגייר אנשים ושרה מגיירת נשים. איבא דבאנשי שכם מצינו מפורש שאם לא ימולו לא יתחתנו עמהם והיה זה תנאי להם להתערב עמהם שיתגיירו וכן עשו אנשי שכם שזלו כולם, הרי שכבר ציינו האבות הגוים נתגיירו ותמנע אשת עשו אמרו ז"ל שדחו אותה ולא ראו לקבלה שנתגייר הלכה ונשאת לעשו ויצא ממנה עמלק וע"ז אמרו שאין לדחות לגמרי אם מתאמנין להתגייר אבל צלי גיור לא. עכ"פ זה היה הרבה קודם מ"מ וא"כ פשוט דדברי רש"י נכונים דבתי' הלכה להתגייר ולכן היתה צריכה טבילה כגו.

וראיתי למהרי"ץ חיות שהציא דברי הט"א הנ"ל והוסיף להקשות דאי נימא דטבילה לשם גירות היתה א"כ קשה הא לא היה שם צ"ד. ולדידי לא קשה, חדא לפמ"ש בחמדת שלמה יו"ד סימן כ"ט דמדאורייתא לא צעין שלשה רק מדרבנן ועי' מנחה חריצה סוטה הנ"ל, והשנית והוא העיקר דמאן ימר לן שלא היו שם ג' ישראלים שראו טבילתה וכמו שהיתה שם העלמה שעמדה מרחוק לראות מה יעשה אם הילד משה הכ"נ היו אפשר שם ג' ישראלים אחרים או שהציאה עמה ג' ישראלים לטבול ולא ספר הכתוב מזה רק כתב לרחוק וע"כ לטבול דאי רק לרחוק מגילולי עו"כ של אביה למה הלכה אל היאור הלא להשליך עצמו מע"ז אין צריך מים ואחי שפיר דברי רש"י. ומהו לעיקר דינא גס הט"א ס"ל דלשם גירות ע"כ צעי טבילה וא"כ עכ"פ מצוה לכו"ע לעשות יהודי צעי גירות במילה וטבילה או טבילה לאשה.

ובמאחר שציררנו שלהיות נקרא בשם יהודי א"א אלא ע"י גירות דכל שלא נתגייר נקרא בן נח וא"כ אותו

שיגרשנה מציתו שהלשינו עליו שמתחיד עמה וכחז שם מפני תקנת השבים מוטב שיאכל רוטב ולא שומן עצמו לא דמו לנדון דין ע"ש שנתן הרבה טעמים דלא דמי לדין ולפמ"ש מדברי הקרא דעזרא ולפמ"ש הא"ע זו ראייה ברורה לדברי מרן הצי"ש הנ"ל.

ובאמת כי בשו"ת בית יצחק יו"ד סימן ק' וצו"ת אחיעזר ח"ג סימן כ"ח ושו"ת מהרש"ג יו"ד סימן ל"ב ואמרי יושר סימן קע"ו ושו"ת אבן יקרה תליתאה סימן ז"ח ושו"ת באר חיים מרדכי סימן מ' ושו"ת ערוגת הבושם סימן רכ"ד יו"ד וספר רוח חיים להגר"ח פאלאגי סימן ט"ז וצו"ת אגרות משה להגר"ם פיינשטיין א"ע סימן כ"ז כולם פסקו לאיסור כה"ג. וא"כ הגע עצמך אפילו היכא דרנו לקבל גירות אלא שיש בה פגמים אין לקבלם וכ"ש וק"ו אלף פעמים לדין.

ועתה יש להוסיף בדגדון זה אין שום הדל בענין של דת או לאום, כי עם ישראל לא נהיית לעם יהודי אלא ע"י התורה ואין בישראל ענין זה כי עם ישראל ותורה וקצ"ה קשורים זה בזה והם אחד, וכמ"ש אחת אחד ושמן אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ואין עם ישראל בלי תורה וכלי קב"ה וכל זמן שהם דבוקים יחד הם קיימים כדכתיב ואחם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום. ודבר זה שרונים להמציא בישראל דמי ולאומי זר הוא בעינינו ואינו צנמצא לא בהלכה ולא במציאות אלא או שהוא יהודי והרי הוא יהודי ככל היהודים לענין דינים אלא שהוא יהודי עברין אם עבר על מצות ה' צמוד ואפילו על מצוה דרבנן נקרא עברין ורשע ואם כפר ח"ו בעיקר ועע"ז הרי זה יא מכלל ישראל כמבואר זה ברמב"ם בפיה"מ בפרק חלק במס' סנהדרין כשמנה י"ג העיקרים. יהיה איך שיהיה ענין עם ותורה אחד הוא בישראל וכבר אמר הנציא נהיה ככל הגוים היו לא תהיה (יחזקאל כ' ל"ב), ואדרבה עצם היותו של עם ישראל לא נמהווה אלא ע"י התורה כמ"ש היום הזה נהית לעם לה' אלקיך ושמעת בקול ה' אלקיך ועשית את מצותיו ואת חקיו אשר אנכי מצוך היום.

ובמילא מובן שהרישום של אינם יהודים בתור יהודים הוא הירוס גדול לעם יהודי כי מנכסין בין העם אינם יהודים ויש בזה מכשולים גדולים לכל בית ישראל הן מצד התערובות שמתערבין ישראל בין האומות וישנם זרע ישראל ששמרו על יחוס משפחתם להיות טהורים משך ארבעת אלפים שנה כמעט מימות אבינו הזקן ע"ה עד דורינו אנו ועכשיו ח"ו יתערבו בגוים (ולא במדינות של גוים אלא במדינת ישראל בארצנו הקדושה). וגם נוגע לנימוק הדורות הבאים מעם ישראל שע"ז הם יתדבקו באומות העולם ויחזרו לסורם כי

עלה הא' אמר ר' יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב הלכה כדברי האומר כולם גרים הם וכן פסק הרמב"ם פ"ג מא"ב וצ"ע יו"ד ס' רס"ח ס"ב ז"ל דכיון דלכתחילה אין מקבלין אותן לא ראו לקבלם עזרא וצית דינו אף דאם נתגיירו צדיעצד גרותם גירות. או יאמר דלא אמרו המתגייר לשום אישות צדיעצד הוה גר אלא כשמתגייר קודם שנשא דאגב אונסי' שרצה לנשאה או להנשא גמר ומקבל על עצמו כל דיני התורה והגירות אבל לאחר שנשא כבר הרי יודע שלא יעזוב אותה או אותו ואינו מקבל על עצמו באמת המצות אלא להראות להנ"ל השני איזה חציבות מראה בעצמו כמתגייר ולכן לא ראו לקבלם כלל דכה"ג ל"ה גרות כלל בין כך ובין כך מבואר בקרא דלא קבלו אותם להתגייר.

ומבאין נראה להציא ראייה מה שראיתי מלאכי אלקים עולים ויורדים בדגדון מי שדר עם גוי' שהתחתן עמה בערכאות וילדה ממנו בנים ואח"כ רצתה להתגייר עם הבנים אי יש לקבלם או לא. ומרן כק"ו צית שערים יו"ד ס' סס"א סס"ב כתב מהא דאמרין בצכורות ל' ע"ב עכו"ם שצא לקבל ד"ת חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו ר' יוסי בר' יהודה אומר אפילו דקדוק אחד מדברי סופרים ופסק כן הרמב"ם פ"ד מא"ב ה"ח ועי' מ"מ שם. וקשה להאמין שאיש אשר יחד לו גויה בזנות כמה שנים ונתקשר עמה ע"פ חוקי המדינה שנשואין ועדיין לא שז מטעומו ועולמו כי אפילו לא יקבלו אותה להתגייר ידור עמה כאיש ואשתו קשה להאמין שיניח אותה לקבל כל המצות אפילו אם תרצה היא לקבל על עצמה שהרי הוא צפורה נחא ליה ולא באשה שתקבל על עצמה כל המצות ואפילו דקדוקי סופרים וכיון שלא תתקבל כן א"כ אין כאן גירות כלל ע"ש.

והשנית מהא דחנן ביצמות כ"ד הנוטען על השפחה ונשתחררה או על הנכרית ונתגיירה הר"ז לא יכנס וכ"פ הרמב"ם פ"י מגרושין ה"ד וצ"ע אה"ע סימן י"א ס"ה וא"כ אם נתגייר אסור לכונסה ואף דאם כנס אין מוציאין מידו היינו אם כנסה כדמו"י אבל זה עדיין לא נתגיירה ולא כנסה כדמו"י ואם אינה מקבלת שלא תינשא לו הרי אינה מקבלת דקדוק מדב"ס ואין מקבלין אותה להתגייר וכ"כ בחי' הרמב"ן בשם תוספתא פ"ד דיצמות ה"ה ישראל הבא על השפחה ועל הנכרית אעפ"י שחורה שפחה ונשתחררה נכרית ונתגיירה הרי זה לא יכנס וכו' מדקתני גבי א"א נטען וגבי שפחה הבא ש"מ דוקא קתני שצא עליה בעדים וכו' ומשום לזות שפחים ידיה וידיה אסור שלא יאמרו לשום זנות נתגיירה זו ולשום זנות נשאה זה ע"ש וכן הסכים הרשב"א ז"ל שם בחי' ואף שכתב הרמב"ם בחשו' פאר הדור סימן קל"ב בצחור שקנה שפחה אי חייבים צ"ד להשתדל

איך שיהי' מצואר בתוה"ק שלא מנו הערב רב בתוך צנ"י כיון שלא היו גרי אמת.

ואולי בזה יתישב נמי שיטת רש"י שם שפי' ויתילדו על משפחתם הביאו ספרי יחוסיהם ועידי חזקת לידתם כל אחד ואחד להתייחס על השבט והרמב"ן ז"ל טען עליו דחינו נראה שיהיו צריכים להביא שטר ועדים על יחוסיהם לשבטיהם ועי' גור אריה ולבז' וצאה"ח הקדוש. ולפי הנ"ל יש לומר דודאי לולא שהיו שם הערב רב לא היו צריכים לצירור כזה צעדים ושטר לידה אצל כיון שהיו שם הערב רב והם ודאי היו רואים ליכנס במנין ישראל ולהתערב עמהם ולכן הצריכים הכתוב שטר ועדים על חזקת לידתם באותו שבט ולא די שצאו בשבט ע"י גירות וכיוצא בזה וזה לפענ"ד נכון. ואפילו לפי דברי חז"ל דהמתים במגפה היו משבט שמעון שנשאו מערב רב הרי חזינו מה עלתה להם ולשבטו של שמעון על ידם.

ובמה נמלנו בזה דברי הספורנו שפי' ויתילדו על משפחותם מפני שהיה מגינס זה כדי שיצאו צו לצבא המלחמה היתה הכונה לשמור יחוסם שזכות אבותם מסייעתם וכבר אמרו (בפ' י' יוחסין) אין בודקין אחר מי שנכתב באסטרטיא של מלך (פי' בחילות בית דוד) וזה כאמרו שם שלא היתה שכינה שורה אלא על משפחות מיוחסות בישראל ע"כ, וא"כ אדרבה לבטחון ישראל צע' דוקא ישראל מיוחסים ואלא לרשום הערב רב וכ"ש גוים גמורים ומי שלצו דואג לבטחון צנ"י ישראל ודאי יראה ויצין דברים הללו, ומי יודע כמה צרות סבלנו וסובלים מהעכו"ם בשבילם. עכ"פ אם לא יפסיקו צרישום זה לפענ"ד חיוב גמור היא לרשום את כל אחינו צנ"י ישראל לדעת מי הוא מורע ישראל כמו שעשו משה ואהרן ואם יפסיקו לרשום אזי עכ"פ צריך להכיר אותם שנרשמו כבר בישראלים והם אינם ישראלים כדי שידעו צנ"י ישראל שלא להתערב בהם זרע קודש כמוצן.

ובתוצאה מזה מוצן נמי כי זה נוגע ליחוד האומה כי אם יעשו רישום מיוחד אלו ואלו ולא יתחטנו זה עם זו ולא זו עם זה ויצדלו אלו מאלו ויעשה פירוד ויחלק עם ישראל ח"ו לשתי אומות ואין סכנה גדולה מזו לכלל ישראל ואין דבר זה צריך רחיה.

ויש להוסיף כי אפי' הבאים ממקומות רחוקים ומעמידין עצמן כיהודים שמצהיר עצמו שהוא יהודי אם יש ספקות שלא נולד יהודי או יש ידיעות על זה כגון מתעודותיו או מאנשי מדינתו או מפי עצמו אם ישנם אנשי מדינתו שאפשר להודיע מהם צריך לברר הדבר אם הוא באמת יהודי. ולא מצעיר לשיטת הרמ"ה והטור כפי מה שפי' צו צה"י

כל דבר מושך לשרשו וע"ד שאמרו ז"ל זרק חטרה לאוירא אעיקרי קאי. וז"ל הרמב"ם פי"ג הי"ז מא"ב, עון זה (של הבא על גוי') אע"פ שאין צו מיתת צ"ד אל יהי קל בעיניך אלא יש צו הפסד שאין בכל העריות כמותו שהבן מן הכותית אינו צנו שנאמר כי יסיר את בןך מאחרי מסיר אותו מלהיות אחרי ה' ודבר זה גורם להדבק בעכו"ם שהבדלנו הקב"ה מהם ולשוב מאחרי ה' ולמעול בו ע"כ ובמלך כתיב לא תשים עליך איש נכרי לא אחיך הוא כי נכרי מוסיף לעם ישראל כ"ש שהוא מצפנים כנ"ל.

ולפענ"ד כתובתה מזו אם ימשיכו צרישום זה של אינם יהודים כיהודים אזי יש חיוב מצד כלל ישראל שומרי התורה שיעשו רישום עצמי כדי לדעת מיהו יהודי באמת ולשמור על טהרת ישראל. ולדעתי זהו טעם אחד שמנינו בזמן שיצאו ישראל ממצרים מנא"ה הקב"ה כמה פעמים כדי להפרידם מהערב רב ולהודיע מי הם צנ"י ישראל כיון שהערב רב לא היו ישראל גמורים הגם שנחגגו וכן נטעו כמה פעמים לפקוד את ראש צנ"י ישראל ואף פעם לא התפקדו הערב רב בתוכם ועי' פ' במדבר עה"פ ויתילדו על משפחותם לבית אבותם כתב הרמב"ן ז"ל וז"ל, אצל ויתילדו שנמנו תולדותם למשפחותם לבית אבותם הטעם לומר כי כאשר צוה אותם משה בן מפי הקב"ה נקהלו כל העדה כולם אל פתח אהל מועד "חוץ מערב רב אשר לא מבני ישראל המה כי נכרים היו בהם מיום שיצאו ממצרים", והנה הביאו כל העדה איש שקלו ואמרו לפני משה והנשיאים אני פלוני בן פלוני נולדתי למשפחת פלוני שהיא לשבט ראובן וזולתו ומשה נתן שקלי כל שבט ושבט במקום מיוחד וידע ממספר הפרט הכלל והראה כי במנין השני שהזכיר המשפחות לא אמר שם ויתילדו ולא הזכיר במספר שמות לגלגלותם כי מעת שחנו לדגליהם נבדלו השבטים זה מזה ונודעו המשפחות לאיזה שבט המה ולא הוצרכו שם רק לדעת כמה משפחות בשבט והמשפחה תמנה אנשיה לגלגלותם ולא במספר שמותם ולכן לא הוצרך להיות נשיאים במנין ההוא ע"כ.

הנה מצואר דכשיצאו צנ"י ממצרים ויצאו ערב רב עמהם ומצואר בחז"ל דמשה גירם ואפ"ה לא מנינו בשום מקום שמנו אותם צין ישראל וגם כשנכנסו לארץ לא מנינו כלל הווייתם וכנראה שבמשך הזמן נאבדו מתוך הקהל לפי שצדלו מהם צנ"י הכשרים והטהורים שלא להתערב עמהם ולזה מנאם הקב"ה ויתילדו על משפחותם וצאו אצל משה ואהרן ואמרו שמותם ושמות אבותיהם ואולי משה ואהרן רשמו שמותיהם בשעה שאמרו כל א' שמו ושם אביו ומשפחתו ושבטו וקציעה לדורות ולכן במנין השני לא היו צריכים עוד לכל זה שכבר היו נרשמים ממשה ואהרן יהי'

הנחונה למשה רבינו ע"ה ושלא תהא תורה אחרת ולא תהא מוחלפת מאת הצורא ית"ש.

ידיד נפשו דושכג"ק בידידות נאמנה קשור באהבתו בלב ונפש
מנשה הקמן

סימן רנא

אשה שקבלה פיצויים ואמר לה בעלה שתתן
הכסף לצדקה ועבשיו מעבב

א' לסדר ויחי התשל"ה בני יצו"א

מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם פאה"מ וו"ח שמו
מפארים וכו' כש"ת מוה"ר משה שטרנבוך שליט"א,
בעמח"ס מועדים וזמנים ונשיא הכולל וישיבת ראש העין
בני ברק.

אחדשכ"ג צידידות נאמנה, בדבר שנשאל מאשה שקבלה
פיצויים מגרמניה ולדבריה בעלה הסכים לה
שתתן המעות הנ"ל לצדקה ועבשיו בעלה שיש לו פירות מדין
נכסי מלוג טוען שרצונו בטובת הנאה כלומר שיתן לחיה
צדקה שהוא רוצה ואינו מסכים שתתן האשה להשיבה
שהתנדבה והתחייבה, האם יש לו זכות לכך כיון שאין זה
אכילת פירות. ודעת כ"ג נוטה שאין לו זכות צוה עכ"ל.

והנראה לפענ"ד דגרסינן בגמרא צ"צ נ"א ע"צ אמר רב
המוכר שדה לאשתו קנתה והבעל אוכל פירות,
במתנה קנתה ואין הבעל אוכל פירות ור"א אומר אחד זה
ואחד זה קנתה ואין הבעל אוכל פירות וכו', וכתב הרמב"ם
ז"ל פכ"צ מה"א הכ"ז הנותן מתנה לאשתו צין שנתן לה
קרקע וכו' אין לבעל פירות במתנה זו וכן הנותן מתנה לאשה
ע"מ שלא יהיה הבעל אוכל פירותיה אלא יהיו פירותיה לאשה
למה שתרצה אין הבעל אוכל פירות מתנה זו וכן המוכרת
כתובתה בטו"נ אותן הדמים לאשה ואין הבעל אוכל פירותיה
ע"כ. וכתב ה"ה אמר רבא הלכתא במתנה קנתה ואין הבעל
אוכל פירות כך הוא גירסת ספרינו וכ"כ בהלכות. וכתב
הרשב"א ז"ל, ומיהו אם מתה הבעל יורשה הא למה הדבר
דומה לאב שנתן לבנו מתנה שאין לאב בהן אכילת פירות ואם
מת הבן האב יורשו ואפילו מכרה היא או נתנה לאחר ומתה
הבעל מוציא מיד הלקוחות אלא אם פירש לה שמוכל למכור
ויתן לאחר, ואפשר עוד לריכזה שיכתוב לה צפירות שאם נתנה
או מכרה לאחר שלא יהא הוא מוציא מיד הלקוחות הא לאו
הכי לא שלא אמר לה שמוכל למכור וליתן אלא שלא יוציא
הוא מיד הלקוחות בחיי אבא לאחר מיתתה הוא מוציא מיד
הלקוחות עד שיפרש וכן דעת גאון ז"ל ואין דעתי נוחה בכך
עכ"ל. ועי' הגמ"י שם דמ"מ אם מכרה ונתנה אינו קיים.

בא"ע סימן צ' הציאו הבה"ט דכל מי שצא מארץ רחוקה הן
איש או אשה או צחור או בתולה או אלמן או אלמנה צריך
ראיה שהוא ישראל ואף שמתנהגים כדת ישראל ומדברים
כלשוננו ויודעים בכל טוב יהודים אעפ"כ צריך ראיה וכן הוא
תקנת ליטא שאין לסדר קדושין לשום איש אלא"כ יש לו ראיה
שהוא ישראל ומאזיה משפחה וכ"כ המהר"ט בתשו' סימן
קמ"ט ח"א אלא אפילו לפי שיטת הפוסקים החולקים בזה
עי' בית מאיר בשם צ"ח יו"ד סימן רס"ח שנוהגין ליטא
אשה לכל אורח הצא ואומר ישראל אני ובספר העמק שאלה
דכל האחרונים חולקים ע"ד הרמ"ה והצ"ש והכי נוהגין צוה"ז
מ"מ כתב בקריית מנה דוד ח"צ סי' ס"ג דאף להפוסקים
דאין חוששין מ"מ עכ"פ כשאנו רואים אותו מתנהג כדת
משה וישראל בכל ענינו אבל בלא הכי ומכ"ש כשרואים שאינו
נוהג כדת ודאי חיישין לכ"ע הציאו בצאה"פ ע"ש. ומינה
אומר אני דכ"ש כשאנו רואים בזמנים אלו שבאים מכמה
מקומות כל מיני אנשים שיש להסתפק בהם כלל שהם מזרע
ישראל שצריך לברר הענין בכל האפשר.

ומעתה הנני להזהיר כי דבר צרור ומאומת הוא כי קיום
עם ישראל ממעמד הר סיני עד היום הזה הוא
רק ע"י התורה והמנוחות שבכתב ושבעל פה שהאמינו בה
ושמאמינים בה בני ישראל. ואני הגבר וכיוצא בי שהיינו
באשוי'ן בזכנואלד טרעבלינקא בגעטטא צוראשא ועוד
מעידים על זה שראינו שכל אותם הכחות והזרמים וכיוצא
בהם שהתקיימו צלי תורה ומנוחות אבדו תקותם ונאבדו מהם
ולא נשארו לעם ישראל וגם לאחר החורבן הרבה שנאבדו מכלל
ישראל היה בשביל זה ובתקופות שונות לפנינו אותם שבקשו
לבסס את יהדותם על שיטות אחרות הנוטות מדרכי אמונה
באופן המקובל לנו מדור דור עד משה מסיני צין בהיותנו
בארץ ישראל וצין בגולה במשך הזמן או שחזרו בתשובה או
שנאבדו מתוך הקהל הם וזרעם אחריהם. וזה האמת עם כל
הרעפארמער ודי לציין קתם מהם נדוקים וצייתותים קראים
ונוצרים וכיוצא בהם למיניהם. ויותר מזה שאפילו מקומות
שנתקצו מאחינו בני ישראל ועזבו התורה לא מחמת רוע לבם
אלא מחמת יצר הרע וכיוצא בזה במשך הזמן נאבדו מתוך
הקהל כמו שראינו בעונ"ה בצרה"צ שלפי המספר יש לערך
חמשה מיליאנים יהודים ובעונ"ה הם מתבוללים רובם, יתן ה'
רוח טהרה בלבם וישוצו לה'.

גם צריך לדעת שאותן שראו לעשות תורתינו הקדושה כפי
רצונם ולשנותה לפי רוחם וזמנם נמי לא הצליחו ולא
יצליחו שדוקא כשתורת ה' תמימה או היא משיבת נפש ולא
כשהיא חסירה. ע"פ קבלת מרע"ה ויסוד הרמב"ם ז"ל אני
מאמין באמונה שלמה שכל התורה המצויה עתה בידינו היא

וראיתי להצ"מ א"ע הנ"ל שחמה הצעל ח"מ וצ"ש שכתבו דצמעות כתובה שמכרה אין הצעל אוכל ואינו יורש אותו מעות, וכתב דודאי יורש אותו. לא מצעיל למ"ד ירושת הצעל דאורייתא א"כ מה ענין פירי דפירי לא תקינו לה רבנן לכאן ופשיטא דירשה אלא אפילו למ"ד דרבנן מסתמא יורש וא"כ פשיטא דלכתחילה אינה רשאית ליתן והאריך שם הרבה, והאצנ"מ דחה דבריו והאמת כי דברי האצנ"מ תמוהים למעין דדבריו שכתב דכיון שירש גוף הנכסים לכשתמות והיא מכרה ה"ל לכשתחלמן או תתגרש דאז אין הצעל יורש אותה א"כ גם הדמים שצד מכירה לכשתחלמן או תתגרש אין לצעל בהן ירושה. ולפענ"ד אינו מובן סברתו דכנראה ר"ה לומר דכיון דמכרה דבר ששייך לה לאחר שתחלמן וא"כ דדבר זה אין לצעלה רשות וממילא גם צמעות הצאים מחפץ שאין לצעלה שייכות ג"כ אינו יורש אותם המעות דאמרה ליה באתי ממקום שאין לך רשות. אמנם לפענ"ד דבר זה צ"ע דמ"ש אם באו לה מעות או נכסים ממקום שאין לצעל רשות בהם ואפ"ה כל שבאו לידה הצעל יורש אותם והרי אפילו אחרים שנחנו לה מתנה או כיוצא בזה ואפילו הרוצה ליתן מתנה לבתו ואינו רוצה לחתנו שיהנה ממנו והתנה כן נחלקו בזה בקוף נדרים כ"ש הכא דלאחר שמכרה הכתובה הרי הכסף צידה הוא וכל מה שציד האשה הצעל יורש אותה, והמגיה שם הרגיש בזה ודחק לישב ולבסוף הניח צ"ע ע"ש.

ומבואר צ"ע והפוסקים דהלכה כדעה ראשונה צ"ע דאינה יכולה למכור ולא ליתן לאחר מה שנתן לה בעלה א"כ הכ"נ צדיק שהסכים ליתן הפיזיים לצדקה מ"מ אין צידה ליתן למי שתרצה שהרי צידו להוציא מידם ואפילו לדעת הרמ"ה עכ"פ לכתחלה לא תתן.

איברא דדבר זה שבוש הוא דהרי נראה דעיקר הטעם מה דאסורה ליתן לאחר או למכור הוא משום שלא להפקיע ירושת הצעל אצל היבא דהצעל נתן לה רשות למכור או ליתן לאחרים שא"כ ממילא תפקע ירושת הצעל כה"ג פשוט דיכולה ליתנה לאחר וכמו שכתב שם ה"ה דהצעל מוציא מיד הלוקחות אלא אם פירש לה הצעל שמוכל למכור או ליתן לאחר דאז אם מכרה ונתנה קיים א"כ צדיק כיון שהצעל הסכים לה שיכולה ליתן צדקה הו"ל דין פי' שמוכל ליתן לאחרים וממילא אם תתן לצדקה אין לו בו כלום. אלא שקצ"ה יש לעיין לפי מה שכתב ה"ה שם דאפשר שצריך שיכתוב לה בפירוש שאם נתנה או מכרה לאחר שלא יהא הוא מוציא, וצדיק הרי לא כתב לה מ"מ נראה דכיון דלצדקה הסכים ליתן אפילו לא כתב אפשר דהו"ל ככתב משום דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט דמי וממילא בהסכים לצדקה לא צריך כתיבה

והצורך א"ע סימן פ"ה הציא שני דעות, דעה ראשונה דהצעל שנתן מתנה לאשתו צין קרקע צין מטלטלים קנתה ואין הצעל אוכל פירות, ומיהו אינה יכולה למכור מה שנתן לה ולא ליתנו לאחר אלא ישאר צידה ואם תמות ירשנה וכו', והרמ"ה כתב שאם מכרה או נתנה קיים כיון שאין לו פירות ואם מתה עד שלא מכרה יורשה וכו' ע"ש, וכתב הצ"י צד"ה וכן הצעל וכו' אמר רב המוכר שדהו וכו' ור"א אמר אחד זה ואחד זה קנתה ואין הצעל אוכל פירות והלכתא טה"נ לאשה ואין הצעל אוכל פירות ע"כ.

נראה לכאורה דבהא פליגי דעה ראשונה שהיא דעת ר"ת והרא"ש דהצעל שנתן מתנה לאשתו הגם שיכולה לעשות צמתתה כרצונה אצל רק מה שלזכרה אצל למכרה או ליתנה לאחרים לא ודעת הרמ"ה צדידה הוא לעשות כרצונה וצ"ע סימן פ"ה ס"ז כתב באו לידה נכסים וכו' או שחצלו בה ונתנו לה חלקה בצושתה ופגמה נקראים נכסי מלוג והרי הם כאותם שהכניסה לו ולא קבלם באחריות אצל אם מכרה כתובתה ונדונייתה אותם הדמים אין הצעל אוכל פירותיהם וכו'. וכן הצעל שנתן מתנה לאשתו קנתה ואין הצעל אוכל פירות, ומיהו אינה יכולה למכור מה שנתן לה ולא ליתנו לאחר אלא ישאר צידה ואם תמות ירשנה וכו' וכתבו הח"מ וצ"ש דבחלוקה הראשונה דצמכתה צטה"נ רשות צידה ליתן הדמים למי שתרצה דסתמא אמרו בגמ' טה"נ לאשה ואין לצעל בהם כלום ובחלוקה שניה אינה יכולה למכור ואם פירש לה שמוכל למכור וליתן לאחר ואפשר עוד שצריך שיכתוב לה בפירוש שאם תמכור לא יהא מוציא מיד הלוקחות לאחר מיתה הא לא"ה אפשר לפרש דבריו שלא יוציא בחייה אצל לאחר מיתה יוציא וכן דעת גאון וכו'. מצואר דזה הוא מחלוקת הראשונים ז"ל אי נכסים שבאו לידה צמתתה מצעלה אי יכולה ליתנם לאחר בלי רשות בעלה.

ודעת הרמב"ם לפוס ריהטא לא ברורה, ומדכתב אין לצעל פירות מתנה זו וכן בהמוכרת כתובתה צטה"נ אין הצעל אוכל פירותיהן וכו' משמע לכאורה דכהדדי יניהו מתנה ומוכרת כתובתה וכיון שכתבו הח"מ וצ"ש דצמוכרת כתובתה לכ"ע אין לו טה"נ א"כ היה אפשר לדייק דלהרמב"ם מוכרת וקיים וכדעת הרמ"ה. ומיהו ה"ה והגמ"י כתבו דאם מכרה ונתנה אינו קיים נראה דס"ל דאדרבה דעת הרמב"ם דאפילו בצמכתה נמי שמכרה צטה"נ אינה יכולה ליתנה ולמוכרה לאחרים ודלא כצ"ש וח"מ הנ"ל, וה"ה והגמ"י דייקו צמה שכתב אין הצעל אוכל פירות כלומר פירות הוא דאינו אוכל אצל גוף המתנה או הכסף ממכירת הכתובה יורש דדוקא פירות אינו אוכל.

כשרים גם ע"ז שקודם שנתעברה דר עמה צדירה אחת בתמידות אז נוכל לחפש צדדים, מאחר שהיא עניה וגם קשה מאוד להשיג דרכון בדרך הישר לא"י ולפוטרה מחליצה אף שהנמק"י מחמיר אף בזה אבל בתש"י נוצ"י משמע דמיקל בכה"ג אלא שאח"כ דחה לעצמו כי מאחר שרוב העיר אין יודעין מזה כלום והבעל מת בחזקת אדם כשר מה מובן יש לאהדורי להוציאו מחזקתו והיה כעין הוצאת לעז על המת ובשגם שאפשר שעשה תשובה כי לא היתה א"א שהולד ממנה ממזר אשר ע"ז נאמר מעות לא יוכל לתקון.

ואומר אני היות כי דברי כ"ג עלי ערבים לכן אני אקיים השקפתו הראשונה להיות חוזר ונראה, דודאי ליכא בזה משום לע"ז אם היו עדים שזה בן שלו ואפילו היה בנו ממזר ודאי מא"א ולא ידעו מיניה עלמא רק צ' עדים כשרים וצאו והעידו שזה בנו ממזר היינו מתירין אותה לשוק כיון שהודה להם שזה בנו ממזר הוא, ובתורה יכיר כתיב וע"פ שנים עדים יקום דבר ולכל דבר ולכל חטא והגם שלא פרסם הדבר יותר וגם העדים לא פרסמו בחייו הנה בוש הוא לפרסם חטאו וגם העדים לא ראו לפרסמו בחייו אבל כיון שנוגע להחיר אשתו חובה עליהם להגיד עדותן כדי להחיר אשתו לישא שלא תתעגן לפעמים וגם שלא לפסלה לכהונה. ואדרבה אם אמת היה הדבר עלינו מוטל לפרסם הדבר שזה בן כד שדע הבת שאסורה לקרובי אביה וכן קרובי אביה אסורין בה וגם כמה אסורין התלוין בזה, ע"י בספרי משנה הלכות ח"ד סי' קסז-ט שמהנה גדולה לפרסם ילד שאינו שלו והכא נמי כן הוא, ומה שחש לה משום ש"ר ומשום בזיון המת לפענ"ד אין בזה חשש חדא דהוא ניהא ליה שלא יבא תקלה על ידו ושבתו לא תנשא ח"ו לפסול לה ומלאה הארץ זימה, וגם שאשתו לא תתיצב ותחלוץ לאחיו שאסורה לו באיסור כרת גם כי על הצ"ד לעשות צדעת שלא לבזותו שיכולין לומר בפתם עיינו עליו שיש לו בת מאשה אחרת עד שלא נשא זו ואצ"ל בזנות כי אין מזה לפרסם הארץ יש לו בת ואפשר העולם יצינו שהיה לו אשה קודם שנשא זו והאפילו לפי סברת כ"ג.

וידאי שאין זה דבר רחוק שיהיה לאדם בנים במקום אחר ואין ידוע להעולם, וראה מגמרא יומא י"ח וצמות ל"ז ע"ז והוא מתוספתא קידושין דתניא ר' אליעזר בן יעקב אומר לא ישא אדם אשה במדינה זו וילך וישא אשה במדינה אחרת שמא יזדווגו זה אצל זה ונמצא את נוסא אחותו ואב נוסא את בתו וממלא כל העולם כולו ממזרות וע"ז נאמר ומלאה הארץ זימה, ופריך והא רב כי איקלע לדרדשיר מכרין ואמר מן הוי ליומי ור"ג כי איקלע לשכנציב וכו' ומשני שאני רבנן דפקיע שמיהו ופירש"י דפקיעי כ"ע צמיהו וקוראין

כלל. וכמוצן דמיהו צריך שהבעל עכ"פ יודה לדבריה שהסכים שמתן לצדקה דאל"כ הרי הממון בחזקתו ואינה נאמנת.

ומה שטוען הבעל טה"נ אינה טענה, חדא דהרי קי"ל טה"נ לאשה ע"י צ"ק פ"ט אמר רבא וע"י צ"י כאן סימן פ"ה ובש"ע ס"ז, וא"כ הכ"נ טה"נ שלה ולדידיה ליכא אלא טענה להוציא זה אינו כאן כיון שהסכים לה ועוד דכה"ג לאו טה"נ הוא שהרי הנ"מ שלה הם ולדידיה תקנו פירות אבל לא ע"כ הנכסים והכא ע"כ הנכסים הם, ולכן גם אני מסכים עם כ"ג שאין לבעל זכות צמעות הנ"ל.

אלה דברי ידידות אשר הספקתי בין הטרדות, ידי"נ דושה"ט ושכ"ג ובאש"ל בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רנב

אשה שמת בעלה בחזקת שאין לו בנים ונודע שיש לו בת מן הפנויה אי פוטרת מיבום

ליל ששי לסדר את הברכה התשל"ד בני יצו"א

למרבח המשרה ולרוב שלום אין קץ למע"כ אהובי ידידי הרב הגאון המפורסם חוב"ט ור"ח נר"נ אי"א כהן שדעתו יפה גודר גדר עומד בפרץ וכו' כג"ת מוה"ר משה הבהן וי"ם שליט"א, רב הכולל פעסט יצו"א.

אחדשכ"ג צדידות נאמנה, מאד נהנתי מפלפולו היקר דצדיקו בצמכתיו הראשון ואותה נפשי לסלק ולפלפל בצדיקו היקרים, אמנם מתרי טעמי נסוגתי אחור, א) כי הזמן בוגד צי, והשני והוא העיקר כי זה דרכי אדם מועט לעולם שלא להשיב רק בצדיל פלפולא בעלמא כי באמת כתבתי מה שנראה לי ואם כ"ג או מי שהוא אחר נראה לו פירושו יותר טוב אני נהנה מזה כי מזה ומזה יתקלם צרי.

ועל החדשות אני צא, בדבר שאלתו העומדת על הפרק, באשה אחת שמת בעלה בחזקת שאין לו בנים ויש לו אח צא"י וחקוקה היא ליבום וזה כשני חדשים שמדמן לה שידוך הגון ובשצוב שעבר באתה לפני כ"ג עם פתקאות (מאנאט ממסלתי) צידה מה שהיה בעלה משלח על הדואר בכל חודש מעות סיפוק לאשה אחת עם בתה שאין לה בעל ומעשה שהיה שהבעל וינה עם האשה הנ"ל ונולדה הבת הנ"ל (ובמאטריקאל אמ"ט) קבל עליו הבעל את הילדה הנ"ל כבתו וסיפר לה בעלה את כל זה קודם שנשארה כדי שדע קודם הנשואין שאם תמוודע לה אח"כ לא יהי' לה טענה והיא סברה וקבלה והחרישה מזה ולא סיפרה לאדם כי לא רצתה שיוודע הדבר והי' לבזושה לבעלה ועתה שאלתה אי בת זו פוטרת מן היבום, וכ"ג דבמושכל ראשון חשב שאם יש עדים כשרים שגילה צפניהם שזו ילדה שלו ועוד אם יש עדים

ה"ד, מי שזנה עם אשה בין פנויה בין א"א ונתעברה ואמר זה העובר ממני הוא ואפילו היא מודה לו אע"פ שהוא בנו לענין ירושה הרי זה ספק יבום כשם שזינתה עם זה כך זינתה עם אחר ומאין יודע הדבר שזה בנו ודאי ואין לו חוקה אלא לעולם ספק הוא ולהחמיר דנין בו וחוללת ולא מתייבמת ע"כ וכתב עליו ה"ה דהלכה זו אינה מפורשת בגמרא אבל דעת הרמב"ם ז"ל דע"כ לא אמרינן האומר זה בני נאמן לפטור אשתו מן היבום אלא כשהוא אומר שהוא בנו מאשתו שידוע לו שזנו הוא אבל בנו מאנוסתו או ממפתתו אינו יודע אם הוא זה בצירור הלכך מחמירין בו וזה דבר ברור הוא בא"א ש"ל רוב בעילות אחר הבעל ושמה מן הבעל הוא זה אבל בפנויה היה נראה לחלק בין חשודה ממנו בלבד או חשודה מאחרים וכו' ע"ש.

ורבינו הגדול הרא"ש ז"ל בתשובה כלל פ"ב הביא דברי הרמב"ם ותמה עליו דמאחר שהוא קורא לו ספק למה יורש את אביו ומוציא ממנו מחזקת יורשין הודאין ואי משום מגו קאמר דאי בעי יהיב ליה כל ממוניה נהימניה נמי במגו לפטורה מן החליצה ומן היבום דאי בעי פטר לה בגט ואי משום נאמנות דאז קאמר שהוא יורשו כר' יהודה א"כ לענין חליצה נמי יהא נאמן כדמתן בפרק יש נוחלין האומר זה בני וקאמר למאי הלכתא אמר רב יהודה אמר שמואל ליורשו ולפטור את אשתו מן היבום וכו' וכתב ומיהו היכא דדר עמה בבית מודה הרמב"ם ע"ש בש"ע א"ע סימן קנ"ו ס"ט.

והנה ה"ה הקשה סתירה בדברי הרמב"ם דבה' תרומות כתב, דהבא על אשה היא וולדה אוכלין בתרומה והבא כתב דהוה ספק, ולדידי קשה עוד סתירה בדברי הרמב"ם ז"ל דהבא כתב דמי שזנה עם אשה פנויה העובר הוה ספק ובפ"ב מא"ב ה"ו כתב הבא על אשה דרך זנות והוליד ממנה בת אותה הבת ערוה עליו משום בתו ואע"פ שלא נאמר בתורה ערות בתך לא תגלה מאחר שאסור בת הבת שתק מן הבת ואיסורא מן התורה וכתב שם ה"ה בסנהדרין פ' אלו הן הנשרפין במשנה הבא על בתו ובגמרא (דף ע"ו) בתו מאנוסתו מניין אמר אביי ק"ו על בת בתו ענוש על בתו לא כ"ש והקשו עליו וכי עונשין מן הדין ותירצו גלויי מילתא בעלמא הוא ורבא יליף לה התם בג"ש ע"ש. ומעתה לפ"מ דס"ל להרמב"ם בה"ל יבום דדוקא מאשתו הוה ודאי ומשאר נשים הו"ל ספק א"כ על בתו מאנוסתו אמאי נשרף עליה ועי' רמב"ם פ"ד משגגות ה"ה אבל הבא על אחותו וכו' והאיך תהיה זאת כגון שבה על אמו והוליד ממנה שתי בנות ובעל אחת מבנותיו והוליד ממנה בן כשיבא כו' שהיא אחות אמו הממזרת שהיא אחותו מאביו שהיא אחות אביו מאמו

לבתו על שמו ואם יבא בנו ממקום אחר ישמע שהיא בת אביו ויפרוש. מבואר דאפילו באמת יש לו אשה כשרה אלא שהיא במקום אחר אפשר שלא ידעו כלל אפילו בניו מזה וכ"ש מפנויה דהגם דלא הוה ממזר מ"מ פגום הוה ובזושה הוא לו ואינו מפרסם הדבר ועי' טש"ע א"ע סימן ב' ס"א ובזה"ש שם סכ"ד דעכשיו שיש בי דואר בכל העולם רחוק מן המציאות שהאב במדינה אחרת לא יקבל מכתבים מדיר מזרעו שהניח במדינה אחרת אבל פשוט דכ"ו אם הניח בשלום אבל אם הניח באופן כזה מנאי ומנאי הוא. ועי' תוס' ב"ב קל"ד ע"ב ד"ה אזל לי' בסופו וז"ל, אבל זה בנו נאמן במיגו דהואיל ובידו לגרשה דיכול להיות שיש לו בן ואין ידוע לעולם ע"כ.

ועיין בהגהות מהר"ח יבמות כ"ב ע"ב בשם הגאון מהר"ן מזרלין דמזה הטעם בטלו היום מנזות יבום אע"ג דקיי"ל דחליצה במקום יבום אינו מנזת מיהו בזמן האחרון דלא אכשר דרא ואולי יש להאחז שמת בן מ"מ בפוגע באיסור אשת אח ח"ו והגם שבת' כתבתי דחס מלהזכיר טעם זה ולהוציא לע"ז על המתים ודי לן בטעם חז"ל שאין מתכווין לשם מנזת מ"מ היכא דבעצמו מודה או כה"ג ודאי רגלים לדבר.

[ועיין תוס' רע"א יבמות פ"ב אות י"ט שנסתפק היכא ידיעין שאנס או היתה אשה והצן הולד לה נשא אשה ומת בלא בנים י"ל דאסורה לעלמא דשמהא הוא הפקיר עצמו וזינה עם אחרת ויש לו בנים מהם חקוקה להם וזה י"ל דהוי ס"ס מצד נקיבות ומיעוט מפילות אלא דנפ"מ באנס או היתה אחת ולא ילדה והוא מת בלא בנים י"ל דאחיו א"י לייבמה דלילמא זינה גס עם אחרת ויש לו בנים מהם וי"ע לדינא עכ"ל ק].

ובמה שנלפענ"ד אפילו אם לא נאמין לה עכשיו לפטורה מן היבום מ"מ צריך להגיד להצטולה הנ"ל שדימה מן בעלה שאסורה לקרובי בעל הנ"ל מספק עכ"פ וגם לקרובי הבעל אם יתברר שהודה לדבריה שזו בתו א"כ אסורה היא עליהם עכ"פ מספק אבל אם לא הודה אז הבת אסורה שהרי אמה החזיקה בבתה ואסרה אותה על קרובי אביה מספק עכ"פ וקרובי הבעל אינן אסורין בה שהרי לא הודה כלל לדבריה וז"ע. עכ"פ לפענ"ד פשוט להעמיד סברתו הראשונה שאם יש עדים לדבר שהולד של פנויה הנ"ל הודה בפניהם וראוהו דר עמה בדירה אחת בתמידות היה מקום להמיר אשה זו בלי יבום.

איברא דנראה דגם דא במחלוקת שנויה, ואבאר דבריו בעזה"י. כתב הרמב"ם בפ"ג מה"ל יבום וחליצה

זה זינתה עם אחר ולענין יצום אינו מהימן והגם שלענין ירשה יורש אותו וכמ"ש האחרונים החילוק וגם מדויק לשון שזנתה עם אחר שודאי הוא כיון שידוע לן שהיא זונה מופקרת ופריצי שכיחי א"כ ה"ו העיבור ספק לעולם אבל בא"צ מיירי באשה שאינה מופקרת ואינה זונה כה"ג הולד שלו והו"ל ערוה ודאי עליו. ולפי"ז אחי שפיר נמי שם שכתב מי שזא על אשה דרך זנות ולא כתב מי שזנה עם אשה וכנ"ל. ומיושב נמי מה שהקשינו האריך לוקים על אלו כגון צמו מאונסתו והצא על אחותו וכו' דהני כולו מיירי באינה מופקרת לכל. ולפי"ז אחי שפיר נמי קושיית ה"ה מתרומה דהתם מיירי בצאת מאשה פנויה ולא זונה מופקרת.

ובזה יש לישיב נמי מה שראיתי מקשין על הרמב"ם ז"ל מתמר שאמר יהודה נדקה ממני, ומנא ידע לה. ולהנ"ל אחי שפיר כיון דיהודה הכיר בה ציית שכשרה היתה כי כשתה פניה ידע שודאי לא הפקירה עצמה לאחרים ולכן שפיר אמר נדקה ממני. איברא דגמרא שם (סוטה י' ע"ב) פריך נדקה ממני מנא ידע יצתה בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים. הנה לכאורה ראייה להרמב"ם דאינו ודאי ועי' רש"י מנא ידע שממנו הוא מעוברת שמא אף אחרים באו עליה ויאמר בת קול אמרה וי"ל דהתם לפי שנמצאה בפרשת דרכים ויחשבה לזונה והו"ל בכלל מי שזינה עם אשה ולכן היה נריך לבת קול ודו"ק.

ור"ל אמנע מהעלות על הכתב מה שאני מסתפק אם יש מקור בהלכה להכרת האז ע"י צדיקת דם. ובס"ח סימן רל"ב הציא מעשה שעשה רב סעדיה גאון באחד שהלך למדינת הים עם עבדו והולך עמו ממון רב ואשתו היתה מעוברת לימים מת האדון והניח כל הממון והלך העבד והחזיק בנכסיו ואמר העבד שהוא בנו, וכשגדל הבן האמיתי שהוליד זה הנפטר ושמע שמת אביו הלך לתבוע נכסיו שהחזיק העבד ונתחתן בגדולי הדור והיה ירא הבן לפתות פיו פן יתרגמו והתאכסן ציית רב סעדיה והניח לפניו לאכול ולא אכל עד ששם לפניו כל הדברים נתן לו ענה לדבר עם המלך מכל הענין ושלח המלך אחר רבי סעדיה לדון דין זה וצוה רב סעדיה להקין דם בספל אחד ודם השני בספל אחד, ולקח עצם של אבי הבן והניח בספל העבד ולא נבלע הדם ולקח העצם ושם בספל הבן ונבלע הדם בעצם כי הוא גוף אחד ולקח רב סעדיה הממון ונתנו לבנו, וא"כ הכי"נ אפשר היה אופן להכיר אם הוא בנו או לא, ועי' א"ר א"ח סימן תקס"ח שהעיר בדברי ס"ח הנ"ל מגמרא צא בתרא דף נ"ח ע"א בההוא גברא דאחידע ליה שרק אחד מעשרה בניו שלו הוא וכד שכיב צוה כל נכסיו לבנו ולא הוי ידעי להי מינייהו וצוה להם רבי צנאה לתבוע על הקבר ולמה לא עשו צדיקה כזו

חייב שלש חטאות וכו' ע"ש. נראה מצוה דאפילו לעונשין נמי אמרינן דהו"ל כודאי ואי נימא דודאי לא הוה אלא מאשתו וכל שאר לא הוה ודאי האריך לוקין ושורפין וסוקלין על אלו וקשה לומר דבכל אלו מיירי שהיו עדים בדבר ולא זיה ידם מתוך ידו כל ימי הריון ועוד דאין אפטרופוס לעריות שמא מהעדים זינתה ועי' חולין י"א. גם קשה לומר דמיירי דוקא שהיו חצושים ציית אסורים. גם לשון הרמב"ם בפ"ב מא"ב הנ"ל שכתב אותה הבת ערוה עליו הי"ל לומר אותה הבת ספק ערוה עליו משום צמו.

עוד יש לי לדייק לשון הרמב"ם דבא"צ הנ"ל כתב חו"ל, הצא על אשה דרך זנות והוליד ממנה בת וכו' וכ"כ עוד שם בהי"א הבועל אשה דרך זנות לא נאסרו עליו קרובותיה ובהי"ג שם הצא על אשה ובתה דרך זנות או על אשה ואחותה וכיוצא בהן וכו'. הנה בכל אלו לא כתב מי שזנה עם אשה והוליד ממנה בת וכו' אלא כתב לשון הצא על אשה ולמה כתב צה"ל יצום מי שזנה עם אשה ולא כתב מי שזא על אשה דרך זנות וכנ"ל. עוד יש לדייק צה"ל יצום גופיה שכתב חו"ל הרי זה ספק לענין יצום כשם שזינתה עם זה זינתה עם אחר והלשון צ"ב דכשם שזנתה עם זה זנתה עם אחר משמע דפשיטא ליה דזנתה עם אחר ג"כ ומנ"ל הא דהרי אינו אלא ספק שמא זנתה עם אחר והי"ל הכי זה ספק לענין יצום שמא כשם שזנתה עם זה זנתה עם אחר ומאין יודע שזה בנו ודאי, וכשם שזנתה משמע שהוא נתינת טעם דברור שהכי הוא. עוד יש לדייק שכתב ומאין יודע הדבר שזה בנו ודאי לשון יודע הדבר צ"ב הי"ל ומנא יודע שזה בנו.

ואשר נראה בזה בס"ד, דהרמב"ם נמי מודה צמי שזא על אשה דרך זנות אבל זו האשה אינה זונה מופקרת לכל והרי היא אשה כשרה בדרכיה אלא שהפקירה עצמה לזה מתחת תאות לבה אליו או שיחדה לו לבא עליה דרך זנות ולא לשם אישות כה"ג אם היא והוא מודים שהוא בנו ודאי שהרי אשה זו אינה זונה שנבעלת מופקרת עצמה לכל אדם אלא נתרצתה לזה ע"י פתוי או אונס וכדומה וכה"ג ודאי לא אמרינן כשם שזנתה עם זה זנתה עם אחר. לא מצעיא ע"י אונס דודאי אמרינן דלא הפקירה עצמה כלל אפילו לזה עי' רע"א על הגליון א"ע סימן קנ"ו ובפי' המשנה, אלא אפילו ע"י פתוי אמרינן לזה נתפתתה ולא לאחר אבל זונה שהיא מופקרת לכל ודאי אמרינן כשם שזנתה עם זה זנתה עם אחר שהרי היא מופקרת לכל ודרכה ככך כה"ג שפיר דייק הרמב"ם ומאין יודע הדבר בן מי הוא, ובזה מדויק לשון הרמב"ם דצה"ל יצום כתב מי שזינה עם אשה כלומר שאשה זו זונה היא והוא זינה עמה אמרינן כשם שזינתה עם

נמי מדרבנן הוא דמחזקינן ליה לממזר ודאי דמה"ת ספק ממזר מותר לבא בקהל ע"ש. ולפי"ז צדיק נמי כיון דלאורייתא הוא לא מהימן אלא דבעה"ש סל"ג הקשה אצ"ח וצ"ש גם החזו"א ז"ל כתב דלא נראה דהרמב"ם יחדש לחלק בין תרומה זוה"ז דרבנן והקשו כמה קושיות לזה והחזו"א ז"ל דחק לפרש לשון הרמב"ם כשם שזנתה עם זה היינו שאין אנו מאמינים לו שצא עליה ואפשר שזינתה עם אחר אבל אם נתברר לן שדאי צא עליה זה נאמן אפילו להרמב"ם. ובאמת היראה יראה כמה מן הדוחק יש בפי' זה, דהרי בריש ההלכה מתחיל מי שזינה עם אשה וכו' הנה מזוהר דדינו הוא צמי שזינה ודאי עם אשה זו ולא מספקינן בזה ואפ"ה לענין יבום מספקא ליה וצ"ע. והגר"א ז"ל סקכ"ט תי' דצירושא נאמן מטעם שצידו ליתן לו בחייו ונאמן מטעם מגו ע"ש. ולפענ"ד צ"ע דהרי אין אדם יכול להוריש למי שאינו ראוי ליורשו ולעקור ירושה מן היורש אפילו להוריש בן בין הבנים נחלקו ריב"ז וחכמים עי' ב"ב ק"ל ובש"ע ח"מ סימן רפ"א אין אדם יכול להוריש מי שאינו ראוי ליורשו ולא לעקור הירושה מן היורש עי' רמב"ם רפ"ו דנחלות וכתב ה"ה במשנה פרק י"ג דף ק"ל ע"א מוסכם מן התנאים שכל שאמר בלשון ירושה על מי שאינו ראוי ליורשו לא אמר כלום וא"כ כיון שלא אמר לו מחיי שנותן לו במתנה ולא נשאר עליו אלא ספק יורש וא"כ לאחר מיתה הו"ל ספק יורש וגם כי כאן פסק הרמב"ם דיורשו ממילא ועי' עה"ש שג"כ הקשה דזה אינו אלא כשהאב יאמר שירשונו נאמן מטעם זה וצ"ע.

ובעיה"ש הג"ל האריך ליתן טעם להרמב"ם אמאי אינו נאמן לענין יבום וכתב דפשיטא מסבירא דהגם דנאמן לירושא אינו נאמן ליבום. ובכמה"ת לא ידענא מאי פשיטותיה והרי תברא צדיקה דלהרא"ש פשיטא ליה להיפוך מסבירא גם כי באמת הרי בכמה מקומות מאמינין לענין איסורין אבל להוציא ממון לא מאמינין וכגון בה"א דע"א נאמן להעיד שמת אבל אין יורדין בשביל ע"א לנחלה וא"כ כ"ש אם יורש דינא שהוא בנו. גם מה שרצה העה"ש שם לומר דהגם שמאמינים לשניהם להחזיק הולד בכשרותו לכל דבר מ"מ אין נאמנים להוציא מאחרים בלא עדים והכא התורה זיכתה לאחיו של זה באשתו כשמת בלא בנים ואיך יכולין להפקיע זכותו ע"פ עממן לא זכיתי להבין דבריו כלל. דפשוט דהרמב"ם לא נתן זה הטעם אלא כתב כשם שזנתה עם זה ונתה עם אחר. ובר מן דין הרי אם מאמינים להם לענין ירושה ממילא הוא נאמן להפקיע מאחרים ג"כ ולמשל היכי דהיו הנכסים משועבדים באופן שהיורשים מוציין מידי שעבוד וכיוצא בו ובדאי כיון דלענין ירושה הו"ל כבנו א"כ לכל דבר הו"ל כבנו ולא אמר הרמב"ם דהו"ל ספק יורש א"כ אפילו ע"י שהוא יורשו מוציא מאחרים מה שכלאו הכי לא היה חייב

עליהם צירור דר"ס ע"ש מה שתי. ועי' רש"ש שלא ראה לברר צירור דר"ס משום דאז יתברר ויתגלה שהם ממזרים ור"צ לא ראה שיוודע פסולם ע"י כמ"ש הרע"ז סוף עדיות עי' תו"ט ונראה לכאורה קצת דאפשר לסמוך על צדיקה כזו. ומיהו בתשובה אחרת בספרי ח"ד סימן קס"ד העלתי צ"ד דאין לסמוך על צדיקה זו לענין תקנת עגונות דאל"כ היינו יכולין להתיר רוב עגונות שבעולם בלי הכרת פניהם עם החוטם וחתרו אחר כל מיני סימנים ולא לישתמיט שום פוסק לסמוך אצדיקה זו וכגון עגונה שיש לה בנים מצעלה וא"כ יתברר שזה אציהם שהיה צעלה ע"ש והכ"נ לענין יבום לפענ"ד אין לסמוך על צדיקות אלו.

וציפירתי נפיה לרבינו בשו"ת הרדב"ז סי' תתקס"א (תקכ"ו) שנשאל בפנייה שזנתה אי פוטרת אשת שמעון אציו והביא דעת הרמב"ם פ"ג מהל' יבום דאע"פ שהוא בנו הרי הוא ספק לענין יבום ולהחמיר דנין בו דחוללת ולא מתיבמת ותמה עליו דלא חלק בין היכא שאינה חשודה אלא ממנו ובין שהיא חשודה מאחרים ג"כ. ובגמרא יבמות איכא תרי לישנא לל"ק דלא דימא מעלמא ולל"ז אע"ג דדימא מעלמא דאזלינן לחומרא ולא מכשרינן לו אלא היכא דלא דימא מעלמא וכן פסק הרמב"ם מתרומות בפ"ח וז"ל, מי שנשאת לכהן שוטה או שאנס אותה או פיתה אותה כהן וילדה אוכלת בשביל בנה ואע"פ שהדבר ספק הואיל ובלא קדושין היא שמה מאחר נתעברה הרי הולד בחזקת שצא אליה והוא שלא יצא עליה קול עם אחר אלא הכל מרננין אחריה בזה הכהן, ובעל מ"מ הרגיש בקושיא זו ולא העלה בה דבר והרדב"ז ז"ל כתב דנראה דהרמב"ם בזה' יבום לא מיירי אלא באשה דדימא מעלמא ודקדק בן מלשונו ז"ל שכתב מי שזינה עם אשה ולא כתב מי שצא על אשה משמע דבאשה זוהי מיירי ותו מדכלל אותה עם א"א וא"א רוב בעילות אלל הצעל והוא כדימא מעלמא ועדיפא מיניה, ותו שכתב ומאין יודע הדבר שהוא בנו ודאי האי אין לו חזקה. ובשלמא אי דימא מעלמא היינו דאין לו חזקה אבל אי לא דימא מעלמא היכא דאיתרע רעותא דהיינו לגבי האי איתרע לגבי עלמא דלא איתרע מוקמינן לה אחזקתה ולא נבעלה אלא לזה וא"כ היכא דלא דימא מעלמא בין לענין תרומה בין לענין יבום הרי היא בחזקת בנו דבתר ידידה שדין לה ע"ש מה שהאריך בזה. ושישו מעי שצ"ה כיונתי לדבריו הקדושים. אלא שהבאתי ראיות אחרות שלכאורה מוכרח לומר דהרמב"ם מודה דהוי בנו ובתו וכנ"ל.

ברם הצ"ח והצ"ש א"ע סימן קנ"ו תי' סחירת הרמב"ם דצפ"ח הי"ד מהל' תרומות מיירי בתרומה זוה"ז דרבנן ולכן מהימן וכיון דלא דימא מעלמא דרבנן מהימן ובפט"ו מא"צ הי"ז בארוסה שנתעברה שאם היא והוא מודים

עוד כתב החכ"ז שם וגם באם הזונה עצמה נישאת כיון שצטעה שנתעברה בזנות לא היה נפ"מ לענין פטור היצום הגם שח"ו נישאת לו כב' נשים דמיא ע"ש. ולפענ"ד ז"ע צוה, חדא לפנ"ש התוס' בזכרות דף כ' וההפלאה סוף פרק קמא דכתובות דהגם דקיי"ל אין הולכין בממון אחה"ר מ"מ היכי דאיתחזק בחר רוב לענין איסור שוב אזלינן נמי בממון בחר רוב דמועיל חזקת איסור להוציא ממון כה"ג א"כ הכ"נ כיון דאיתחזק כבנה וזנו לענין לאכול בחרומה שהיא במיתה כ"ש שיועיל אח"כ לענין יבום שהוא רק בעשה וכ"ש היכי שהיא בעצמה נשאה לזה הזועל ולא הניח בנים אחרים דהאי בן מאכילה בחרומה ויורש אותו בחזקת בן גמור ולא נחזיק אותו לגבי יבום הו"ל תרתי דסתרי אהדדי וכעין זה אמרינן בגמרא מדהוה דופן לענין שבת הוה דופן לסוכה וכ"ש היכא שהיא עצמה נישאת שהיא יודעת אם נבעלה לאחר או לאו ואם היתה נבעלת לאחר נמי לא היתה אוכלת בחרומה וגם לא היתה מחזיקה בנה לכהן שיאכל בחרומה ויתחייב מיתה צדי שמים והגם שהיא עברה עברה שנבעלה לו לא מצטיא לפ"מ דקיי"ל דהחשוד על הקל לא חשוד על החמור א"כ החשודה לעבור על איסור פנויה לא חשודה על איסור תרומה שהוא במיתה אלא אפילו נימא דהחשוד על הקל נמי חשוד על החמור ולכן לגבי דידה חשדינן לה שחאל בחרומה מ"מ לגבי בנה ודאי קיי"ל אין אדם חוטא ולא לו א"כ כיון דמאכילתו תרומה ומחזיקתו בנה ע"כ האמת היא כן והיא יודעת שלא נבעלה לאחר רק לכהן זה.

ואדרבה אומר אני כשהיא לעצמה ודאי אם נשאת לו ואומרת צרור לי שזה זנו שלא נבעלה לאחר א"כ אסורה היא להתיבס להשגי שהרי היא באיסור אשת אח שיש לו בנים שהוא זכרת וקיי"ל השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה, א"כ אם תנשא לו ליבם הרי היא זכרת וכיון דאינה ראויה ליבום ודאי א"כ גם לענין חליצה למה נחלוך כיון שהיא ודאית שיש לה בן והחזקה מסייעה. ולולא דמסתפינא הייתי אומר לפ"ז תי' שני דצברי הרמב"ם דדוקא בחרומה כיון שהיא בעצמה אוכלת ומאכילה את בנה בחרומה ס"ל להרמב"ם דנאמנת ומאמינים לו שהוא זנו ואהכ"נ דצכהן היה מודה נמי לענין יבום שאם היתה אוכלת בחרומה פטור ג"כ מן היצום וראיה לדברינו מדצרי הרמב"ן ריש גיטין דף צ' ע"ב ד"ה ע"א נאמן באיסורין שכתב פירש"י ו"ל שכל אחד האמינתו תורה על הפרשת תרומה וכו', וי"מ משום דכתיב וספרה לה לעצמה וק"ל התם איתחזק איסורא שאפילו פרסה נדה עמו במטה או שילדה סופרת לעצמה ונאמנת על טבילתה וניגמר מינה דע"א נאמן אפילו איתחזק איסורא אלא שאני התם מתוך שנאמנת על עצמה נאמנת נמי לבעלה אבל בשאר עדיות מנ"ל ע"כ. הנה כתב הרמב"ן ו"ל דמתוך

מ"מ נאמן וא"כ מ"ש יבם מאחר ואדרבה חזקת יבם לא הוה חזקה אלימתא כלל שהרי אפשר שלא תתראה צו ויפסלנו על עצמה כגון שתרוק לפניו או בפסול אחר או שתמרוד צו או שצברנו יחלוך לה, והגם שהרגיש קצת בחולשת הסברה שם ורצה לתקן זה דצוה"ז לא מיצמין מ"מ לפענ"ד פשוט דאין זה הטעם ודבריו תמוהין למעיין שם וכנראה דלא ראה דברי הרדב"ז הנ"ל וצ"ע.

והנה צו"ת שז יעקב סימן ג' הקשה לשיטת הב"ח והצ"ש מאי מביא הש"ס ראייה ס"פ אלכה"ג ממתני' דתרומה לממזר דהא איסורא דאורייתא והא דרצנן ונעלם ממנו במחכ"ת דהצ"ח בעצמו הרגיש צוה ותי' דסוגיא קאי אליבא דמ"ד דתרומה צוה"ז דאורייתא והרמב"ם פסק אליבא דהלכתא דהיא דרצנן ע"ש. ובאמת כי הא גופא ז"ע דא"כ הי"ל להרמב"ם ז"ל לכתוב קודם דינא דאורייתא כמבואר בסוגיא ואז אינו נאמן והי"ל להוסיף בד"א בחרומה דאורייתא אבל בחרומה דרצנן צוה"ז אוכל בחרומה וכו', וע"ש הי"ב שכתב וז"ל, כל אלו כשם שאין מאכילין בחרומה של תורה כך אין מאכילין בחרומה של דבריהם גזירה שמא יאכילו בשל תורה ע"כ, וא"כ הרי כתב מפורש הרמב"ם ז"ל דאם אין מאכילין בשל תורה אין מאכילין נמי בשל דבריהם ואין חילוק ביניהם וא"כ ודאי הא נמי דהי"ד שכתב דמאכילין אותה והולד ע"כ בשל תורה נמי דאל"כ אכתי הו"ל בכלל דכל שאין מאכילין בשל תורה אין מאכילין בשל דבריהם והרי הרמב"ם כלל שתייהן בחדא מחתא מי שנשאת לכהן שוטה או שאנס אותה או שפיתה אותה כהן וילדה אוכלת בשביל בנה. והנה בנשאת לכהן שוטה בפירוש אמרו דאינה אוכלת אפילו בחרומה דרצנן שהקשו בפרק חרש דף קי"ז חרש צפקתא ליכול בחרומה דרצנן ומשני שמא יאכיל בחרומה דאורייתא וא"כ אמאי אוכלת ביש לה בן אכתי יחוש שמא תאכל תרומה דאורייתא ועי' רדב"ז (מכ"י) על הרמב"ם שהקשה אמאי לא גזרו בקטנה דתנן העיד ר' יוחנן בן גדגודא על קטנה בת ישראל שנשאת לכהן שאוכלת בחרומה וע"כ בחרומה דרצנן דאין כח ביד חכמים לעקור מה"ת בקום ועשה בנשואי קטנה ותי' דליכא למגור דאפילו תאכל בחרומה דאורייתא קטנה היא ע"ש, והכא עכ"פ היה להו למגור בחרומה דרצנן שמא תאכל תרומה דאורייתא וע"כ דהרמב"ם אפילו תרומה דאורייתא מתיר ודלא כצ"ח ובצ"ע וצ"ע. ועי' שו"ת חוט השני סימן י"ח וכנ"י סימן נ"ו ובתשו' חכ"ז סימן מ"ד חילק דלענין תרומה שגוגע להולד או לאמו דקיי"ל עובר ירך אמו הוא מוקמינן לה בחזקת זה שצא עליו אבל ביצום שצא לפטור את אשתו הנשואה לו מכח הולד שגולד מן הזונה לא מהני חזקת הולד לפטור אשה אחרת ע"ש.

ולפענ"ד היה נראה שישוב דברי הטור בתרי אנפי ובהקדם הא כלל דודאי הטור מחלק בין נשואה לוונה אמנם לא צעניא לומר דהטור פליג אחוס' דצוטה נמי מתהפכת אלא דהטור פליג בין נשאת לחרש שוטה וקטן ובין נשואה לחרש שוטה וקטן והוא דנשואה משמע נשואה לו מכבר (ועי' נוב"י שם שג"כ די"ק ל' נשואה ולמה לא כ' בת כהן שנשאה). וי"ל דמייירי שנשאה לישראל כשהיה שפוי ואח"כ נעשה חרש ושוטה וזה פוסלה אבל נשאה משמע שצטעה שנשאה היה חרש כבר, והחילוק דנשאה לחרש כשהיה חרש הרי צידה להתגרש ממנו דמקיש הוי' ליציאה וכצולעה כך פולטה וצוטה אפילו גט לא צבי דלא תקנו לו קדושין כלל עי' יבמות קי"ב חרש כשם שהוא כונס ברמיזה כך הוא מוציא ברמיזה שוטה לא תקינו ליה רבנן נשואין כלל וע"כ ז"ל כן דאל"כ תקשה להטור שכתב בת ישראל נשואה לכהן חרש שוטה וקטן, והדברים תמוהים הא"ך הכנים נשואין צוטה והנוצ"י לא הרגיש בזה אלא הקשה אקטן ולדידי שוטה נמי קשה לי למה כתב נשואה לחרש שוטה שהרי חרש יש לו נשואין ושוטה אין לו נשואין. אבל לפענ"ד פשוט דמייירי שנשאה כשהיה שפוי ואח"כ נתחרש או נשטתה וא"כ שפיר כתב נשואה לחרש שוטה וקטן שנשאה להם כשהם שפויים ואח"כ נתקלקלו. והנה אמרו במשנה יבמות קי"ב שם נתחרש הוא או נשטתה אינו מוציא עולמית אמר ריב"ז מפני מה האשה וכו' ועי' רמב"ם פ"י מהל"ג הל' כ"ג וטו"ש ע"א"ע סימן קי"ט ס"ו.

ומעתה אומר אני דמה שאמרו התוס' ושוטה נמי מתהפכת לפי שיראה שלא תוכל לסובלו לא אמרו אלא שצטעה לשוטה מרצונה וכיון דלא תקינו ליה רבנן קדושין כלל חוששת דלמא לא תוכל לסובלו דאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת ולכן מתהפכת דלמא לא תוכל לסובלו ותצא ממנו אבל אם נשאה לו כשהוא שפוי ונשטתה דאינו מוציא עולמית א"כ ליכא טעמא דלמא לא תוכל לסובלו וצ"כ עליה לקבל עליה שהרי לא תצא עולמית ודאי כה"ג אינה מתהפכת ושפיר פוסלה אבל לפי"ז אחי שפיר נמי דמייירי צוטה שנשאת לו ויש לה נשואין וכגון שהיה שפוי צטעה נשואין ואח"כ נשטתה.

והנה הטור א"ע סימן קמ"א כתב המגרש ע"י שליח ואם הצעל רך בשנים טוב להצריך לדקדק אחריו אם הציא סימנים כשעושה שליח שאין קטן עושה שליח ע"כ. ותמה עליו במ"ל פ"ו מהל' גרושין ה"ג דאם הוא קטן אין כאן קדושין כלל ואפילו מדרבנן כמבואר בא"ע סימן מ"ג ותי' דלגבי קדושין מחוסר זמן לא הוי דבר שלא בא לעולם וכן לגבי גרושין ואחי שפיר דברי הטור דמייירי צטעה נשואין שיחולו הקידושין כשגדל. ועי' שו"ת מהרנ"ח ח"א סימן מ"ו

שנאמנת על עצמה שהרי היא ג"כ מזהרת על איסור נדה נאמנת לבעלה וא"כ הכ"נ הגם דלענין יבום לא נאמין לה אם אמרה שיש לבעלה בן שלא ידוע לנו היינו משום דמת בחזקת שאין לו בן אבל היכא דספק הוא כה"ג אם אומרת צרי לי אינה מפקיע מחזקה לגמרי. ואמנם אפילו נימא דאפ"ה לא נאמנת להרמב"ם מ"מ היכא דהחזיקה בדבר אחר באכילת תרומה שנאמנת על עצמה שהיא יודעת א"כ נאמנת ג"כ לבעל ודו"ק. ולפי"ז היה אפשר לישב סתירת הרמב"ם בכה"ג דדוקא בתרומה ס"ל דנאמנת מטעם הנ"ל והתם הכ"נ מהני בכהן לענין יבום היכא דאיתחזקא כן לענין תרומה ובפ"ד מהל' יבום מייירי הרמב"ם בשלא איתחזקא לשום דבר כה"ג הו"ל ספק ומנא יודע לו שהוא בנו. אבל באוכל בתרומה נודע לו שהוא בנו ודאי ע"י שהיא מאכילתו בתרומה ובעצמה אוכלת בתרומה והוא חזקה אלימתא שהרי נאמנת היא על עצמה באיסורין וכמ"ס הרמב"ן ז"ל ודו"ק.

ואנב נראה לישב דבר התמוה לרבינו הגאון ר' זרח איידליץ זצ"ל אדברי הטור יו"ד סימן של"א שפסק צבת כהן הנשואה לישראל חרש שוטה וקטן פוסלה מלאכול בתרומה ותמה הגאון ז"ל דהוא נגד משנה מפורשת יבמות ס"ט ע"א דתני להדיא האונס והמפתה והשוטה לא פוסלין ולא מאכילין הואיל ואין קנינו של שוטה קנין אפילו מדרבנן והדבר תמוה שלא הרגישו בזה המחברים מנושא כליו, ובשו"ת נוב"י ת' ליו"ד סימן ר"ב כתב הגאון מוהר"ש לאנדא לישב ע"פ מה שאמרו בגמרא כיון דעיברה לא תאכל ליחוס שמא עיברה מי לא תנן מפרישין אותה ג' חדשים וכו' אלא אמר רבה דר רב הונא צנשואין חששו ובזנות לא חששו וכתבו התוס' דכפי' צקונטרס דאשה מונה מתהפכת כדי שלא תתעבר ושוטה נמי אע"פ שנשאת לו מתהפכת ואין רוצה להתעבר ממנו לפי שיראה שלא תוכל לסובלו כדאמרין צפ' חרש (קי"ב) דאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת והטור לא ניחא ליה בתי' התוס' דגם שוטה מתהפכת דכיון דנשאה לשוטה ודאי ניחא לה צבנים וא"כ בכל הנשואין אינה מתהפכת אף צנישאת לשוטה. ואחי שפיר פסק הטור דצנישאת לשוטה פוסלה היינו משום דחיישינן שמא היא מעוברת, אלא דלצקוף הקשה על הטור דהא"ך קתני קטן פוסל הא צקטן כ"ע מודי דלא תקינו ליה רבנן קדושין כדמפורש בר"פ חרש וא"כ משום קנין אינו פוסל ומשום חשש מעוברת נמי לא שייך צקטן אם לא שנאמר דהטור ס"ל כהצ"ח א"ע סי' א' וסי' מ"ג דהטור ס"ל דקטן אחר י"ב שנים אציו יכול להשיאו אשה מדרבנן והוי קדושין דרבנן וא"כ י"ל דהטור מייירי צקטן אחר י"ב שנים והוא דוחק שהו"ל לפרש דבר כזה ע"ש. ובאמת כי הוא דוחק וגם הא דוחק לומר דהטור פליג אחוס' צוטה ולא רמו עלה כלל.

אלא דלפי"ז נמצא דהכ"נ לפי דעת הפנ"י לר"א מצינו אישות לקטן יהיה באיזה אופן שיהיה. ולפי"ז שפיר מיושבים דברי הטור שלישיית דנשאת לקטן וכנ"ל ואפשר דהוי נשואין מדאורייתא ואמי שפיר דברי רבינו הטור מקושיית הגר"א הנ"ל ודו"ק.

ובחזור לדין כי ינאמי ממחיתא קאת מענין לענין, ובתשו' מהרי"ט א"ע סימן י"ז ח"צ הביא דהחכם השואל פי' בדברי הרמב"ם בהל' יבום הנ"ל דמירי שנבעלה לפסול לה ודייק מלשון דזינה עם אשה ומהרי"ט השיג עליו ובשו"ת ברית אברהם סימן י"א כתב עליו דאין זו השגה לפמ"ש הגרע"א בגליון המשניות (והוצא גם בגליון הש"ע א"ע סימן קנ"ו) דנאנסה לא שייך לומר מדאפקרה י"ל דהא דנקט הרמב"ם שזינה ולא כתב שצא דלשון שצא משמע אפילו באונס ולכן כתב שזינה שהוא ברצון דבזה דוקא אמרינן מדאפקרה ע"ש. ולפענ"ד הדיוק קלוש, דבכל מקום שאמרו באונס כתבו מי שאנס אשה וצא עליה ואדרבה הרי כתב הרמב"ם בא"צ מי שצא על אשה דרך זנות משמע דבסתמא אלו היה כתב מי שצא על אשה לא היה משמע לשם זנות ולא באונס דאין אדם עושה כז"ל וי"ל.

והברית אברהם סימן י"א אות ג' יא' לחדש דעיקר טעם הרמב"ם לפ"מ דקיי"ל ביו"ד סימן קי"ט דחשוד לדבר קל אינו חשוד לדבר חמור וזהו ענין של אשה בזדקת ומונה דאף שזינתה לא מחזיקין אותה לעבור על לאו חמור לזנות עם ממזר או קרוב אלאה ומסתמא זינתה עם כשר דליכא איסור כ"כ זה הטעם נמי דכלא דימא מעלמא לא חיישינן שמא זינתה דהרמב"ם פ"א מה"א מפרש לאו דלא תהיה קדשה על פנויה ועי' סוטה מ"ז ע"ב ונושאי כליו מפרשים דעת הרמב"ם בזמזומת לכל אדם ולא בזינתה עם איש אחד לחוד. ולפי"ז הגם שזינתה עם אחד לא מחזיקין אותה שזינתה עם אחר ג"כ לעבור על לאו דלא תהיה קדשה ועפ"ז יש לחלק בין זינתה עם כשר לא מחזיקין אותה כפרוזה לומר שזינתה עם אחר לעבור בלאו אבל בזינתה עם ממזר ינאלי מחזקתה בזדקת ומונה ועברה על לאו דלא יבא ממזר ממילא יש לחוש שמא זינתה ג"כ. ולפי"ז פי' דמש"כ הרמב"ם מי שזינה היינו עם פסולה דלשון זינה מורה שעשאה זונה ודומיא דא"א דעבדה איסורא ומדאפקרה עגמה כ"כ שזינתה עם פסול לה ודאי יש לחוש שמא זינתה עם אחר ג"כ ע"כ ע"ש.

והנה צמה שכתב דזינתה עם ממזר ינאלי מחזקת בזדקת ומונה כיון דעברה על לאו דלא יבא ממזר ממילא יש לחוש שמא זינתה ג"כ עם אחר. ולאחר הסליחה מעגמותיו הקדושים לפענ"ד ז"ע, דהרי כתב הרמב"ם פט"ו מא"צ ה"ב

ושו"ת מהרי"ט א"ע סימן מ"א שעמדו בדברי הטור. ובתשובה אחת הראתי דדבר זה הוא מחלוקת רש"י ותוס' יבמות ל"ד אלא נדות היכא משכחת לה שפירש"י ומסרו הקדושין שיחולו ליום המחרת והתוס' הקשו עליו. ושוב מנאמי צמל"מ פ"ד מה"א ה"ז שכתב כן להדיא ועי' נוצ"י ת' א"ע סימן נ"ב ולפי"ז שפיר מצינו קידושין בקטן כגון שקידש בקטנותו ע"מ שיחולו בגדלותו ולהטור ה"ל קדושין כה"ג וזריכה גט וא"כ אחי שפיר מאד הטור לשיטתיה שכתב בת כהן נשואה לישראל חרש שוטה וקטן דששלתם איכא נשואין וכנ"ל וגם אחי שפיר דהטור לא פליג אתוספות.

שנית היה נלפענ"ד לשיטת ר"י בר ברזילי הוצאו דבריו בתשו' מהרי"ק דאז מקדש אשה לבנו קטן דב"ת משום דזכין לאדם שלא בפניו ועי' נוצ"י א"ע סימן ס"ד מה שהאריך ללפלל בדבריו לחתנו מוה"ר יוסף והמהרי"ט הוצאו דבריו באצ"מ א"ע סי' א' ג"כ הקשה מהא דמסיק הש"ס קדושין י"ט דאין יעוד לקטן דא"כ מצינו אישות לקטן דלדעת הר"י בר ברזילי אחי מצינו אישות לקטן וכעין זה הקשינו ג"כ אצ"י הנ"ל שכתב דלדעת הר"י ב"צ מה דמסיק הש"ס דאין יעוד לקטן היינו דוקא צע"כ אבל מדעתו ומדעתה יש יעוד א"כ הדרא קושית הגמ' דא"כ מצינו אישות לקטן ועי' אצ"מ מה שח"י. ולפי"ז שנית יש לומר דמה שמביא הטור קטן בכלל נשואין דהיינו שנשאה לו ע"י זכוי וכה"ג יש אישות או ע"י יעוד כדעת הנוצ"י ושפיר מיושבין דברי הטור.

ועוד צו שלישיה דהרשב"א הקשה אגמרא קדושין הנ"ל ורב אשי מוקים לה ציצם קטן אמאי לא מוקי לה בכה"ג אפילו לענין יעוד קטן ואשמעינן קרא דאע"ג דבר יעוד הוא אפ"ה לא שייך בזה חיוב מיתה וכתב עליו הפנ"י ודבריו אינם מובנים לי דודאי ר"א לא חייש השתא לדיוק דמעיקרא דא"כ מצינו אישות לקטן דשפיר א"ל דאפ"ה גזה"כ הוא למעט ממיתה כדאמרינן לענין יבם אלא דעיקר מימרא דר"א דלא נפשט לאידך גיסא דמייעד וע"ז דחי דא"ל דאינו מייעד וקרא אחי ליבם קטן בן ט' ולעולם דאיכא למימר דאחי נמי לענין יעוד אם נאמר דקטן בר יעוד הוא והיינו דקאמר בתר אוקימתא דר"א מאי הוה עלה אלמא דלא נפשטה האידיעא ע"ש. ולפי דברי הפנ"י לא קשה למה לא ילפינן דיש אישות לקטן דאה"נ לר"א אפשר דיש אל"ק ועי' פנ"י פ' השולח דף מ"ג ע"א. ואין אני קורא בה אשת שני מתים וקשיא לי דאחתי משכחת אשת שני מתים בשלא נשתחררה וכו' ע"ש ועי' אצ"מ א"ע סימן מ"ד ס"ג מה שתמה אפנ"י הנ"ל, ובגימתי השבתי על דבריו בספרי משנה הלכות ח"ג סימן קפ"ג וע"ש קאת באריכות צענינים אלו.

לחכמים לתקן דבר דמחזי כחוכא דברי חכמים דאם יאמרו קמו רבנן דאין זה בנו למה התירו לה לאכול בתרומה ואם קמו זו שהוא בנו למה חוללת ואם היא ספק אמאי יאכל בתרומה, ולפמ"ש אחי שפיר בס"ד וי"ע.

ובערתה העולה לדין אפילו אם היינו משכינן נפשין במקום חשש עיגון כזה שהאשה היא במקום שא"ל לה ללאת לא"י ולקבל הניירות שקשה במקומות ממשלתיים כמוזן והיינו סומכין בזה אהר"ש והטור ולפי הצנת הרד"ז ודעימיה גם הרמב"ם מודה כה"ג והיה שפיר מקום להקל וכ"ש אם היו עדים שדר עמה בתדירות כפסק הרמ"א. אמנם צידדו דידן לפענ"ד אין כאן היתר שהרי כל הטעם שהתיר הר"ש הבן הנולד "לקלארה בת שמואל" לפי שהוא היה מודה בדבר שהוא בנו וגם היו שאר הוכחות לדבר שהיה חושבו לבנו ע"ש. אבל צידדו שהוא כבר מת ואינו אומר לפנינו כלום ואפילו היה שותק לפנינו ואינו אומר שממנו הוא לא קאמר הר"ש כ"ש שאינו לפנינו להודות צנת הנ"ל שהיא שלו ומה שהאשה אומרת אינה נאמנת בזה מפני שהיא נוגעת בדבר מלבד שאפילו היתה בזה סתם אשה ואמרה שהודה בפניה אפי' אינה יבמה נמי אינה מהימנא בכה"ג דבעי עדות גמורה לזה א"כ אמירתה אינו כלום ולא נשאר לנו רק הפתקאות ששלח ע"י הצי דואר אבל בזה לא ידעין אי הודה הוא בעצמו שזו הבת שלו היא וכתבה במאטריקא על שמו או שאנסוהו בערכאות להודות ולא היה מודה מדעתיה כלל וכה"ג שאנסוהו לכ"ע לא היו בנו לא ליורשו ולא לייבצו בשום חיוב מה"ת. ע"י ש"ע א"ע סימן קנ"ו הנ"ל ובשו"ת נוב"ק סי' ד' ט"ז כ"ג, ובנב"ת סי' כ"ז ובפת"ש א"ע הנ"ל. וממילא כיון שהוא כבר מת לא ידוע לן דעתו בזה כלל דאפשר מאונס הודה או אפשר דבעצמו היה מסופק דשמא בתו היא ומחמת ספק קבל על עצמו להחזיקה דאדם חס אפילו אספק בנו כמ"ש הגב"ק בסמ"ק כ"ג.

גם היה צריך להיות דלא דימא מאחר והגם שהיא אומרת שכן אמר לה הצעל קודם שנשאה לו לא מפיה אנו חיים, ועי' נמק"י פ' אלכנ"ג ד"ה אבל בפנויה שילדה וכו'. והריטב"א כתב דאפילו בפלגש שילדה לו נמי אינה נאמנת עליו והגם כי הוא חומר יתירה בפלגש מ"מ בפנויה והוא שותק לא חומר הוא כ"ש עכשיו שהיא נוגעת בדבר. ועי' נוב"ת סי' כ"ז דאנו חוששין שמא עיניו נתן בה ומשקר ואומר שבעל ע"ש, והכ"נ יש לחוש לה שמסקרת ג"כ. ועי' שו"ת מהרש"ם ח"ו סימן קע"ז באשה אחת שעזב אותה בעלה ונסע לאמעריקא ונודע שמת בעלה ולא היה לה בנים ועתה נודע כי בעלה דר שם עם אשה פנויה בלא חופה וקדושין ודרו יחד כאיש ואשתו והי"ל ממנה בנים והאשה הנ"ל הודית

דממזר שבעל ולא קידש או ישראל שבעל ממזרת בלא קידושין אין לוקין משום ממזרות שאין לך בכל חייבי לאוין מי שלוקה על בעילה בלא קדושין אלא כה"ג באלמנה, והראב"ד השיגו כי טעות גדול הוא, אם על קדושין לוקה אביאה לא כ"ש והדין נותן שהביאה תאסר כדי שלא ירבה ממזרות בישראל וה"ה שם הביא דבבר נשאל רבינו מחכמי לוניל והשיב דזה הוא מחלוקת אב"י ורבא וידוע דהלכה כרבא והרמב"ן ז"ל דחה ראיתו וכתב דהכתוב מפורש וזוה לא יבא שהוא הבעילה ע"ש. מבואר דלהרמב"ם ביאה בלא קידושין ליכא לאו דלא יבא ממזר וא"כ הרמב"ם לשיטתיה א"ל לומר בממזר ובכרית אברהם וי"ע. ועי' רמב"ם פ"ט מהא"צ שכתב דכהן שצא על הערוה מהעריות חוץ מן הגדה או על אחת מחייבי לאוין השוין בכל עשה אותה זונה כמו שביארנו חזר וצא עליה ביאה שניה בין הוא בין אחר נעשית חללה וזרעו ממנה חללים לפיכך כהן שצא על זקוקה ליבם ונתעברה מביאה ראשונה הולד כשר שאינה מאיסורי כהונה ונעשית זונה חזר וצא עליה ביאה שניה ונתעברה וילדה היא חללה וולדה חלל, ועי' ביאור הגר"א בא"ע סימן ו' סקנ"ד ולא כתב כהן שזנה עם הערוה דכיון שלא היתה זונה מקודם ביאתו קאמר כהן שצא על הערוה עשה זונה ולשון מי שזינה משמע שהיא זונה מכבר וכדעת הרד"ז הנ"ל וי"ע.

עוד רגע אדבר דהנב"ת א"ע סימן כ"ז הביא מחלוקת הרמב"ם והרא"ש ז"ל ושהטור נראה שתפס דעת הרא"ש לעיקר והביא קושית ה"ה ות"י הב"ח וב"ש ואחרי ככלות הכל עלה לחדש דשאני תרומה אפילו נימא דמתיר בתרומה דאורייתא שהרי אגן מתירין לה לאכול והרי היא יודעת בעצמה שלא נבעלה לאחר רק לכהן זה ולכן מתירין לה לאכול בתרומה וסומכין על דבריה לגבי עצמה שאומרת צרי אבל להאמין לאחרים לא מאמינים לה ע"ש. ועוד העלה שם לחדש ולחלק בין ידוע לנו שצא עליה ע"י עדים ובין ע"י עצמו (והוא דומה קצת לסברת החזו"א ז"ל שהבאתי לעיל), ועפר אני תחת כפות רגליו. אמנם לכאורה חדשו ז"ע חדא מה שכתב דלעצמה סומכין על דבריה שהיא יודעת שלא נבעלה רק לכהן זה ואומרת צרי אבל לאחרים להאמין אין מאמינים לה וא"כ לגבי בנה נמי לא היה לן להתיר לאכול דהרי הוא נמי להאמין לאחרים והרי כ' הרמב"ם להדיא דבנה אוכל נמי בתרומה וא"כ הרי דאגן מאמינין לה גם לאחרים ויש לעיין בזה שלהי נדרים למשנה ראשונה האומרת טמאה אני לך ולמשנה אחרונה אוכלת בתרומה וי"ל. גם מה שכתבתי לעיל בשם תוס' בכורות דכיון שהזוהר לאיסור הזוהר לכל ואדרבה יראה כעין חוכא שזנה והיא יאכלו בתרומה שהיא במיתה מכאן שזה בנו ומחלקין לו על הגרנות, ותחלוך בתרומה בידיה והו"ל תרתי דסתרי ואפילו בתרומה דרבנן לא הו"ל

היתה זה אלא שצטוף פרצה מחלוקת ציניהם אצל רגלים יש לדבר כי בודאי היה דר עמה באותו זמן בקציעות והיתה מיוחדת לו רק שאין עדים לזה. עוד העידו כי הצמולה הנ"ל היתה כרוכה אחר אציה ובכל חודש נסעה לפעסן להחראות אמו והחזיקה אותו כאציה ודאי למרות שאמה נסעה לעיר אחרת רחוק מפעסן. עוד ישנם עדים ואנשים היודעים מזה כי היתה לו בת. עוד העידו העדים שלהבת הנ"ל יש לה שיניים ממש כמו שהיה לראובן הנ"ל שהוא אומר שהוא אציה. ורואה כ"ג לדעת חו"ד העני' בזה.

ור'פום ריהטא לכאורה לא נתחדש דבר מהעדים רק שהבעל גילה בפניהם שזו הצמולה היא בתו מפניוה זו אצל אכתי ליכא עדות שהיה דר עמה וא"כ הדרינן למשנה ראשונה דלדעת הרמב"ם מנ"ל שזו בתו ודאי ואין לכפול הדברים, והגם שאומרים שהבעל שמת היה רואה לישא אותה מה בכך הא אפילו הוא והיא מודים לא מהני להרמב"ם ואדרבה יש לומר דהכ"נ ראה אותה שזינתה גם עם אחרים ולכן לא נשאה. ועכ"פ יהיה מאיזה טעם שיהיה הרי צמצאות לא נשאה.

ומי'הו לאחר העיון היה נראה לפענ"ד לפתוח פתח קטן דהתיירא דהאי איתתא ממה שכתב כ"ג ח"ל, וגם ישנם עוד אנשים היודעים מזה כי היתה לו בת ע"כ. והנה לכאורה נראה דהני אנשים יודעים צתם שהיה לו לראובן המת בת ולא ידעו שזו היתה מפניוה או מנשואה רק שידועים צתם שהיתה לו בת דאי אלו האנשים נמי יודעים רק שהיתה לי בת מפניוה א"כ מאי רבותיה דהני אנשים שכתב כ"ג שישנם אנשים שידועים שהיתה לו בת הלא כבר כתב שיש עדים לזה, אע"כ שהני אנשים יודעים צתם שיש לו לראובן בת וממילא הני אנשים יודעים שראובן שצק לן חיים והניח אחריו בת ואם לא היו העדים האחרים וגם לא האשה שאמרו שיש לו בת מפניוה הו"א לכ"ע דפטורה היא מן היצום דואם אין לו בת כתיב עין אליו והכא הרי עיינו ואמרו האנשים שהיתה לו בת אלא דיש לן עדים שמעידים וגם האשה מעידה שהיתה לו בת מפניוה ומעתה דל עדות האשה והעדים מ"מ אכתי אית ליה בת מכח הידיעה של האנשים ואפשר שהיה לו עוד בת מנשואין ראשונים ואף שאין ידוע לנו שנשא אשה והיו לו בנים מ"מ הלא אמרו ו"ל דאדם עשוי לקדש ולגרש בצנעה וא"כ אפשר דקדש אשה והיה לו בת ממנה חוץ מזו שהיה לו מן הפניוה הנ"ל והגם שלא היה מוחזק בפניו צבנים כיון דיש אנשים שידועים שהיה לו בנים אין לך מוחזק יותר מזה.

ובגמרא קדושין ס"ד תנן, מי שאמר בשעת מיתתו יש לי בנים נאמן יש לו אחים אינו נאמן ובגמ' אלא אמר אבי מתני' דלא מוחזק לן באחי ולא מוחזק לן צבני

שהבנים ממנו וגם לא דיימא מעלמא והאריך לישב סתירת הרמב"ם הנ"ל, ולצטוף העלה ח"ל, והנה גם לשי' הרא"ש שצידד צמיוחדת לו יש להקל גם לענין חליצה המעיין שם ימנא דמיירי שהוא אומר שהוא בנו וצירוף נאמנות האם הקיל שם וגם הי"א שהוא צרמ"א סימן קנ"ו ס"ט שהיה היא דעת הרא"ש מיירי צכה"ג ולא נמנא צראשונים להקל בלא אמירתו וכפי הצעת המעשה שהציא ר"מ לא נתברר אם אומר הבעל על אלו שהם בניו לכן לא מנאחי מקום להקל ע"כ ע"ש. הנה מבואר דכל שלא שמענו ממנו בפירוש שאלו הם בניו אפילו דר עמה כאיש ואשתו נמי לא רצה להתיר צלי יצום כ"ש צדיקן שנשא אח"כ אשה.

ומי'הו אם יתברר שצאמת הודה דזו בתו צפני עדים כשרים צחיו וכ"ש שדר עמה ציחד וגם לא דימא מאחר אז אם יסכימו עוד רצ אחד צצירוף כת"ר הנני מוכן לישא עמהם כשוצא מכשורא.

ובזה הנני ידי"נ ומאד נכספה נפשי להשתעשע אתו עמו ביתר דברי תורה, אמנם כבר הארכתי יותר משהפנאי מסכים ורק האהבה המקלקלת את השורה, והנני לברכו כעת בברכת כוח"ט בספרן של צדיקים גמורים לאלתר לחיים טובים ולישועה ונחמה ובבג"צ. ואי"ה עוד חזון למועד, המברכו בלב ונפש

משנה הקמן

סימן רנב

עוד בענין הנ"ל, היבא דאיבא עדים שגילה להם הבעל שיש לו בת

מע"כ ידי"נ הרב הגאון המפור' חוב"ט נר"ג אי"א כהן שדעתו יפה גודר גדר עומד בפרץ משה שפיר קאמר דרש בק"ר וכו' כג"ת מוה"ר משה הבהן וי"ם שליט"א, רב הכולל פעסט מדינת הגר.

אחדש"ג צידדות, ראשית הנני צתודה על הצרכה ומשיב צרכה על צרכת השנים, וי"ר שצרכת חכם יחולו עלינו והמצרך יתצרך מאת ה' המצורך וזכה כולנו לשמוע קול שופר של משיח צדיקנו ושנת גאולה וישועה שלמה לאחינו צנ"י צכל מקום שהם וצכל מושבותיהם, אכ"ר.

ובדבר הגדון צמכתצי הצעיר שכ"ג עכשיו העיר היות שהאשה (הצוקה ליצום) הציאה עדים שגילה הבעל המת שהצמולה שגולה מפניוה היא בתו וגם אם הצמולה מודה לזה אצל אכתי ליכא עדים שהיה דר עמה באותו זמן שנחצרה אלא יש עדים גם על זה שידועים שהיה רואה לישא אותה הפניוה וגם הפניוה הנ"ל היתה יודעת מזה וגם זה יודעים שלא היתה נפקת צרא או זונה ואדרבה גאות נשים

מתעצרות ועי' שו"ת שם ארי' א"ע סימן ז"א אשה ששהתה י"ש ולא ילדה ונאל עליה קלא דלא פסוק שזינתה וילדה אי חשיבה בתו ועי' נוצ"ת א"ע סימן ס"ט וצפת"ש א"ע סקקכו ודו"ק.

איברא דיש לעיין לפמ"ש התולדות יחזק (עה"ת) דא"ח שזנתה לרוב הממזר דומה להבעל ולא להבעל לפי שהאשה בשעה שזנתה מהרהרת בצעלה שזנתה תחתיו ויראה ממנו ולכן הולך הולך אחר המחשבה וכן מציא מעשה במדרש מהמלכה שילדה ולד כושי ורצה לגרשה עד שבא חכם ואמר לו שיש לו צורה מכושית על הכותל וצחו"ל שקשרו את בני ציון במטותיהם במדרש איכה להוליד בנים שפירין כוותייהו וא"כ אכתי אין ראה ועי' ספר מכלל יופי שכבר הקשה מכאן ומה שמי'. ומיהו צדיקן יש ליטב כיון דפנויה הייתה וא"כ לא חשבה על צעלה שהרי לא היה לה וא"כ כיון שילדה צדומה לו והוא והיא מודים א"כ עדות יש שממנו נתעברה ולכאורה היה מזה סניף גדול להחיר אפילו להרמז"ס שהרי הרמז"ס שואל דמנ"ל שהוא בנו ודאי וזה הרי עדים יש בזה שדומה לו וצפרט שאם יש לה עוד סימנים בגוף דומים לשל אביה והיא והוא מודים ועכ"פ לסניף צעלמא אפשר שהיה בזה כדי לנרף אם היו סימנים ודומה לו בקלמטר פנים.

אלא דמה שעלה צדעתי לפמ"ש בגמ' סוטה גבי גולית שגולד ממאה פפי וחדא נאנאי ופירש"י שמאחר שנתעברה אצל התוס' פי' צד"ה מאה שמשמע שכולן היו אבותיו שהרי מכולן נתעברה ועי' שו"ת בית יצחק יו"ד סימן קס"ח צעל שצא על אשתו ונוצר הולד משנים אי חייב על הכאת שניהם כמו דאמרינן שה אפילו מקצת השא ה"ה מקצת אב. ועוד לפי"ז משכחת לה חזיו כהן וחזיו ישראל וחזיו ממזר וחזיו ישראל כשר ועי' תנחומא ובעז יוסף שם דמשמע דס"ל דאשה מתעצרת משנים. והנה צירושלמי יצמות פ"ד ה"ב ש"מ שהאשה אינה מתעצרת משני בנ"א כאחת ופליגי על דרבנן דאגדתא דרבנן דאגדתא אומרים ונאל הבינים ממערכות הפלשטים ממאה ערלות פלשטים א"ר מתנייה ולא פליגין עד שלא נסרח הזרע האשה מתעצרת משני בנ"א כאחת משנסרח הזרע אין האשה מתעצרת משני בנ"א כאחת עכ"ל הירושלמי. ועי' ישרש יעקב יצמות ל"ז דנראה דהש"ס דילן פליג אירושלמי ואינו מוכרח ועי' מנחה חריבה סוטה הנ"ל ודו"ק. ואי נימא דמכמה בנ"א מתעצרת א"כ אין ראה אכתי דשל מי הוא ואפשר דלזה כיון הרמז"ס צלשונו הטוור דכסם שזנתה עם זה כך זנתה עם אחר ומאין יודע הדבר שזה בנו ודאי וכונתו דאפשר שהוא מתעצרות ולענין ירשה יורש

וע"ש כל השקלא וטריא דמחלוקת צעה"מ והרמז"ן אי קיי"ל כרבי או כרב נתן וצעה"מ פסק כרבי והרמז"ן פסק כר' נתן ושכן ס"ל הר"ף וכן נראה מסקנת הרא"ש שם. ומיהו פשוט דלכ"ע אם היה אומר שלא צשעת מיתתו והחזיק עצמו בצנים לפני אנשים שהיה נאמן במגו דאי צעי מגרש לה דאפילו לפי' התי' שם דצשעת מיתתו ליכא מגו משום דאין לו כח לגרש עי' תוס' שם מיהו קודם מיתתו ודאי מהני וגם שלא צשעת קדושין כמבואר צש"ע וכיון דצדעתי עדים של בתו הפנויה איכא מחלוקת הרא"ש והרמז"ס ויש עדים אחרים שהם אנשים שאומרים סתם שהיה לו ואין אנו יודעים על מי לסמוך צאו ונסמוך על אלו להרמז"ס עכ"פ ולהרא"ש אליבא דתרווייהו מותרת לינשא ואין לומר דהני עדים מכחישים להני דהרי אפשר דתרווייהו אמת וליכא הכחשה כלל וצ"ע.

ומעתה נבא לדבר מענין שהעדים אומרים שהבתולה הנ"ל יש לה שיניים דומים ממש כמו שהיו לראובן (אביה שמת) שהיו בולטות מלפנים אי יש לסמוך על זה ועכ"פ לנרפו לסניף. ולפוס ריהטא יש לעיין דצא"ע סימן י"ז מבואר אינה סימן שיש לסמוך עליו לענין היתר עגונות ולכאורה למה לא נסמוך ג"כ אם נמאל סימנים דומין צבנו, אלא דיש לעיין מקרא דאלה תולדות יצחק בן אברהם ופירש"י ד"א ע"י שכתב הכתוב יצחק בן אברהם הווקק לומר אברהם הוליד את יצחק לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאצימלך נתעברה שרה וכו', מה עשה הקצ"ה נר קלמטר פניו של יצחק דומה לאברהם והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק שהרי עדות יש שאברהם הוליד את יצחק ע"ש. והוא מגמרא צ"מ פ"ז ע"ש. נראה לכאורה דכל שהולד דומה להאב כה"ג שפיר סמכין שזה הולד שלו ואדרבה קרי עדות צלשונו שכתב שהרי עדות יש ור"ל דהו"ל כאן סהדי עכ"פ. הן אמת דבגמרא לכאורה משמע דנר קלמטר פניו היה רק צשעה שגמל את יצחק ולא קודם אמנם בתנחומא משמע צצשעת היצירה צעוד שהיה יצחק צמעתי אמו נדמה לאברהם וכן פי' הרא"ס דצברי רש"י ועי' ח"א למהרש"א. [ועיין שו"ת לצושי מרדכי א"ע סימן כ' וח"ס א"ע סימן כ' לענין הכרה עי' דמיון צורה].

אלא דיש לדחות דמהתם אין ראה דהרי התם עכ"פ יש לה צעל וכה"ג אמרינן רוב צעילות הולכין אחר הצעל ואפילו צא עליה ממש היה הולד כשר מטעם רוב צעילות וי"ל דאדרבה כיון דעד עכשיו לא ילדה כה"ג לא אמרינן רוב צעילות שהרי עד עכשיו לא נתעברה ממנו עי' תוס' יצמות דל"ז ע"א ד"ה וזו דנשים ששהו י"ש א"ל צה רוב

ולענין יצום אינו פוטר אלא דיך לעיין אי חצי הצן פוטר
לענין יצום כה"ג וצ"ע.

הנה הארכתי קצת לכת"ר וחזרתי על צדדים וצידי צדדים
להתיר. ומיהו ח"ו לסמוך עלי להתיר צזה ורק מראה
מקום איני לו לצרף סניפין ואם יראו גדולי הדור להתיר יעשו
כדעתם הגדולה, אבל לפענ"ד קשה לסמוך ורק אין איני אומר
איסור ולא היתר. ומיהו אם אפשר תעשה האשה מאמנים

ותסע להיצט לקצב חליצה ואם היא עניה וצריך להוצאות נא
לכתוב ואשמתך גם איני צס"ד להתיר האשה מכצלי העגון.

אלו דברי ידידו עוז דושה"ט כל הימים ומברכו בברכת התורה
אהבה וידידות בלב ונפש.

מנשה הקטן

נב. **שוב** כתב לי הרה"ג שליט"א שעלתה להם שהאשה
עלתה לארץ ישראל וחלצה ליצמה כדת וכדין.

שאלות ותשובות משנה הלכות חלק שביעי

חושן משפט

סימן רנד

אי מותר לבחור אשה לנשיאות בית הכנסת

מוציא"כ התשל"ה בני יצו"א

מע"כ ידי"ג הרה"ג המפו' וו"ח נר"נ כש"ת מוה"ר שמואל אלימלך טורק שליט"א, ברונקס נ"י בעמ"ח ס' חשוב.

אחד שב"ת זידידות נאמנה, בדבר שאלתו אי מותר לבחור אשה לנשיאות להנהלת ציהכ"ג או קהלה וכ"ת ציין לדברי הרמז"ס פ"א מהל' מלכים ה"ה והציא חולקין עליו והאריך הרבה בדרכה של תורה ואין הז"ג לפלפל כעת רק לעצם הענין.

ומראש צורים אראנו, כתוב בתורה פרשת שופטים כי תבא אל הארץ וגו' שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלקיך צו ודרשו בספרי (פסקא י"ד) מלך ולא מלכה אשר יבחר ע"פ נביא מקרב ולא מחו"ל אחיך ולא אחרים תשים עליך מלך וגו' ד"א תשים עליך זו מ"ע וכו' ובגירסת הגר"א ד"א מקרב אחיך תשים כל משימות שאתה משים לא יהא אלא מקרב אחיך מכאן אמרו אין ממנין פרנס על הציבור עד שתהא אמו מישראל וגרסתיו איש נכרי מכאן אמרו אין ממנין פרנס על הציבור אשר לא אחיך הוא ע"ש. משמע לכאורה דפרנס ומלך דין אחד להם. ובגמרא קדושין ע"ו ע"כ יליף משום תשים כל משימות שאתה משים עליך לא יהא אלא מקרב אחיך והרמז"ס פ"א מה"מ הל' ד' כתב, אין מעמידין מלך מקהל גרים אפילו אחר כמה דורות עד שיהא אמו מישראל שנאמר לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא ולא למלכות בלבד אלא לכל שרירות שבישראל לא שר צבא ולא שר חמשים ולא שר עשרה אפי' ממונה על אמת המים שמחלק ממנה לשדות ואצ"ל דיין או נשיא שלא יהא אלא מישראל שנאמר מקרב אחיך תשים עליך מלך כל משימות שאתה משים לא יהא אלא מקרב אחיך, (ובה"ה) כתב אין מעמידין אשה במלכות שנאמר עליך מלך ולא מלכה וכן כל משימות שבישראל אין ממנים בהם אלא איש ע"כ.

ונושאי כליו ציינו אהא דאין מעמידין אשה ספרי הנ"ל, אבל לכל משימות שבישראל שאין ממנין אלא איש לא ציינו מנ"ל וכבר תמהו עליו מנ"ל לדרוש ולפרש כן. ולפענ"ד נראה דכיון דבספרי דריש מלך לאו דוקא אלא ה"ה פרנס או שאר ממונים כולן צריכים להיות מישראל א"כ ע"כ שום תשים דרשין על כל משימות ולאו דוקא על מלך וכמ"ש בגמרא קדושין א"כ הא דמלך ולא מלכה נמי קאי אכולהו דאטו סכינא חריפתא פסקיה לקרא וא"כ מינה דכל משימות לא יהיו אלא אנשים זכרים. ולאחר החפוש האיר ה' עיני ומנאנתי בק"ס הלכות מלכים אזהרה שני"ג שכתב להדיא בדברינו ח"ל, אין מעמידין אשה במלכות שנאמר עליך מלך וכן כל משימות בישראל אין משימין אלא איש דכיון דכל שררה דרשין לה מהבא משום תשים הכי נמי לענין איש ולא אשה ע"כ ע"ש, וברוך פוקח עורים.

והגה הריטב"א שבעות דף ל' ע"א כתב, שבעת העדות נוהגת בצאנשים ולא בנשים פי' לפי שהאשה פסולה לעדות וכו', ומכאן דן ר"י ז"ל שהיא פסולה לדין וכו' וכן אמרו צירושלמי אשה לא דנה ולא מעידה ומש"ה על דבורה והיא שפטה את ישראל וכתב נמי ויעלו אליה בני ישראל למשפט שהיו מתנהגים על פיה לא בתורת מינוי דהא אמרינן בספרי שום תשים עליך מלך ולא מלכה וה"ה לשאר משימות אלא שמתנהגים ע"פ עתה או שקבלו עליהם לדין שהמקבל עליו לדין ולעדות קרוב אם פסול דינו דין ועדותו עדות. הנה שכתב בדעת הרמז"ס דכל משימות אינם אלא מאנשים ובפסיקתא וזוהרא ה' שופטים כתיב לא תוכל לתת עליך איש נכרי זה לא תעשה איש ולא אשה מיכן שאין ממנין אשה פרנסה על הציבור נראה דדרש לה מאיש ולא אשה. ועי' ערה"ש ח"מ סי' ו' ס"ד דדרוש לה מקרא דמקרב אחיך ולא אחיותיך והוא פלא שעשה לעצמו דרשא שלא נמאצ' בחו"ל וכבר תמהו עליו. ומיהו עי' ריטב"א קדושין ל"ה ד"ה אשר תשים לפנייהם השוה הכתוב אשה לאיש לכל דינין שבתורה

ומה שרצה כבודו לחדש דאפילו לרמז"ס אין איסור לבחור אשה לנשיאות צביהכ"נ או קהלה וטעמו דאפי' להרמז"ס אין איסור למנות אשה רק צמינו שיש זה שררה וכפייה אבל בקהלות שלנו הנשיאים רק מוציאים לפועל מה שחברי ציהכ"נ או ההנהלה מחליטים ואין זה שררה אלא עצדות ועוד דבחירות הוה קצלוהו עליהם ואין צוה איסור מינוי והאריך צוה צביאור והציא גם מרחצעים בן שלמה ועוד.

והנה לעבור על כל דבריו אין הו"ג כמו שכתבתי, אמנם לעיקר הדברים לאחר הסליחה שגה צוה מה שכתב דאין זה שררה אלא עצדות כל שררה עצדות היא וכבר אמרו ז"ל עצדות אני נותן לך ולא שררה. גם מה שרצה לומר דהבחירה ע"י בחירות לא מקרי מינוי אלא קצלוהו עליהו, הנה פשוט דזה מקרי מינוי לא מציעא היכי דאיכא עוד אחד שרואה לקבל הנשיאות והיא קבלה רוב קולות הנה הוא מינוי ככל המינוים אלא אפילו היכי דקבלה כל הקולות מ"מ זה ענין של מינוי וזה הוא האופן של מינוי בכל מקום ואדרבה היכי שלא מינוהו בן לא הוי מינוי אלא הו"ל מולך מעצמו שלא נבחר מעם וכן היה מעולם המינוי בישראל ע"י רוב דעות ישראל בחרים בטובי העיר או הקהל והו"ט העיר עושין שלוחתו, וקצלוהו עליהו מיירי היכי שלא נתמנה באופן רשמי לשום דבר אלא קבלו עליהו ולמשל כאן היה ענין של קצלוהו שאם היו הו' טובי העיר הנבחרים או כל הקהל באסיפה יסכימו על אשה ידועה שתעשה לורך צית הכנסת צלי נשיאות ולא לקרא לה שם פרעזידענטען כלל או היתה מותרת לעשות צעיני ציהמ"ד. אמנם פשוט דזה לא תתראה האשה סתם לעבוד צלי לקרות לה שם פרעזידענטען וזה ראייה שעל המינוי היא שרואה ושיבחרו זה לנשיאה.

איברא דלקבלה להיות נשיאה אפילו היתה קבלה לא מהני ועי' פסקי מהרא"י סימן רי"ד שגשאל באדם שנשבע לשקר ולא קבל תשובה אם יש רשות להושיצו עם טובי העיר להיות מטובי הקהל באשר הם יושבים לתקן ררי הרבים ובמגדר מילתא ולפקח על עסקי הרבים, וכתב המהרא"י ז"ל שאין רשאין להושיצו בקהל כל עוד שלא עשה תשובה דתלמוד ערוך הוא פ' שבעת העדות מנין לדיין שידע בחיורו שהוא גנב או גזלן שלא יטרף עמו ת"ל מדבר שקר תרחק וטובי קהל שיושבים לפקח על עסקי רבים ויחידים במקום צ"ד קיימי כדמוכה להדיא במדרכי פ"ק דצ"צ דמדמי להו לגזירותיהם להא דכל אשר לא יבא לעצת הזקנים והשרים והלא דצי נשיאה גזור תעניתא וכיון דהכי הוא אפילו היה מפורש בהדיא בכתב קיום שציינס שמחלתם לו לגמר על כל דבר פשע ההודאה לשמים ולבריות חלקכם יהא לכם להחיר חלק מוצח מי יתיר מקרא מלא הוא אם יחטא איש

כתב והא דמרצינ הכא נשים לדין לא תקשי לן הא דתנן נדה מ"ט כל הכשר להעיד כשר לדון ואשה אינה כשרה להעיד ואפ"ה כשרה לדון דמתניתין דהתם בזכרים מיירי באיש שכשר להעיד כשר לדון ולא ממעטינן מינה נשים. מקרא מלא דבר הכתוב והיא שפטה את ישראל תוספות ויש שפוסלין אותה לדין ומפרש שופטה את ישראל כלומר מנהגת ודברת ע"כ ע"ש. ולכאורה לפמ"ש מדרש דשום תשים הני מילי סתראי נינהו וי"ל דס"ל דתרי מילי נינהו דודאי אין משימין אותה לדון אבל כשרה היא צעם לדון צלי משימות ולכן דבורה שהשימה ע"פ נביאה כשרה היא לדון דהשימה הוא הפסול זה ולא הדין ודו"ק וי"ל.

האמנם לא אחד דגם יש פוסקים דלא ס"ל כהרמז"ס, ומדברי הרמז"ן שצעות הנ"ל שכתב דמתניתין שמעינן דאשה אינה כשרה לדון ולא להעיד ומה דכתב והיא שופטה את ישראל פירושו מנהגת שע"פ ובעצמה היו נוהגין זה עם זה כדן מלכה ואע"ג דאמרין בספרי שום תשים עליך מלך ולא מלכה נוהגין היו זה כדן מלכה א"נ מקצלין היו דבריה ע"ש. והנה מדהקשה רק אדין מלכה מקרא דמלך ולא מלכה ולא פריך זה גם אדינים משמע דבשאר משימות אשה לא נמטת אלא דפסולה מטעם דפסולה להעיד וכן נראה מתוס' סוטה מ"א וב"ק דף ט"ו ושצעות כ"ט וגיטין פ"ח שכתבו כתי' הרמז"ן אלא שהוסיפו דשופטת ודנה שהיו מקצלין אותה כדרך שאדם מקבל אחד מן הקרובים ובתוס' ב"ק תי' עוד דשמה היא מלמדת להם ודין על פיהן ע"ש. ונראה לכאורה דפליגי ארמז"ס ז"ל ויש לעיין בדברי הרשב"א יצמות ק"צ שצ"ן גם עליו כת"ר ד"ה אמר רבא גר דן ולפמ"ש בדברי הריטב"א יש ליישב נמי דברי הרשב"א. ומנאמי באגרות משה יו"ד ח"צ סי' מ"ה שהאריך צביאור מחלוקת הנ"ל אי דרשינן לכל משימות ע"ש ואני אקרא.

ולדין א"כ עלתה לן במחלוקת אי שאר משימות נשים אסורות דעת הרמז"ס והריטב"א וק"ס ונושא כליו שלא חלקו עליו כהראב"ד ועוד שהודו לו ס"ל דאין ממנין אשה לשם שררה וא"כ ה"ה פרעזידענטען צלע"ז והחולקים ס"ל דשאר משימות ליכא איסור ולדין היה די לן כיון דאיכא שיטת הרמז"ס וסיעתיה לאסור מי יקל ראשו נגדם וכ"כ הגרמ"פ בתשובה הנ"ל בפשיטות לאיסור אלא דאני מוסיף דאפילו להחולקים בכל משימות מ"מ למנות פרעזידענטען לכ"ע אסור שהרי לענין דאין ממנין פרנס אשה על הציבור נראה דליכא צוה מחלוקת שהרי הכי דרשו בספרי ורק אשאר משימות מספקא להו להחולקין ועכ"פ נראה פשוט לאסור למנות פרעזידענטען אשה על הקהלה. ועי' אגרות משה הנ"ל.

דודאי קבלה מהני לענין דיני ממונות אבל לקבל אחד להיות מו"ט העיר שהוא מינוי לכל זכרי צבור לאו דוקא לענין ממונות והלא ז"ט יש צידס לגדור גדר וכיוצא ולזה רשע פסול ודו"ק.

והנה הר"ן כתב בקושית התוס' מדבורה וא"נ שופטת ודנה היתה שהיו מקבלים אותה כדרך שאדם מקבל אחד מן הקרובים ועי' מאזנים למשפט ח"מ סימן ז' סק"ה והחינוך מזה ע"ז כתב ונהגת מזה זו בזכרים אבל לא בנשים ואל יקשה בעיניך מ"ש בדבורה והיא שופטת וגו' אפשר לתרץ שקבלה עליהם ראשי ישראל ואחריהם כל אדם ידוע על פיה ועי' מנ"ח מה שכתב נפ"מ בזה"ל. והנה חינוך הוסיף ביאור בפי' דקבלה עליהם היינו ראשי ישראל וכוונתו דהם הממונים בשליחות ישראל וצדיקי ממונות קבלתם קבלה דכח יש ציד ראשי ישראל להפקיר ממונם אם לא יקבלו ברכונם ועי' כנה"ג ח"מ סימן ז' בהגב"י אות א' שכתב שמועילה קבלת הגר שאין אמו משראל שיהיה דיין לכל ישראל וכתב התומים שם דלפי דבריו ז"ל דאם קבלוהו חסודי העיר אע"פ שאין רוב צבור מסכימים הוי כקבלוהו עליהם ויכול לדון דאטו שמעיה ואבטליון הסכימו רוב ישראל בכל מקומות א"י וחז"ל זה מהנמנע והנוד"י בדורש לציין דרוש ג' השיב עליו לפי שנאמר לא תוכל לתת עליך איש נכרי וזה ודאי מורה שאפילו כל ישראל מרוצים אין הרשות צידס למנות עליהם. ומיהו מדברי החינוך נראה ראייה להכנה"ג והתומים דקבלת ראשי הקהל מהני אלא לפמ"ש לחלק ע"פ פסקי מהרא"י דדוקא לענין דיני ממונות נאמרה אחי שפיר הכל, ובאמת כי החינוך סיים שם חז"ל, דקבלה ודאי הכל כשרים דכל תנאי שבממון קיים ע"כ. הנה דייק שם לכתוב תנאי שבממון אבל כל שאינו ממון אינו מועיל.

ועיין ישועות ישראל ק"מ סימן ז' סק"א דגם ע"י קבלה ורק לממונות נמי אינו מותר אלא באקראי בעלמא אבל למנות בקביעות שיהא דיין וכופה למי שאינו רוצה לא. תדע דהרי אין ממנין דיין אלא מדעת הצבור לעולם א"כ כל התמונות הוא מזד קבלה ע"ש. וזה לכאורה דלא כחינוך הנ"ל. ובחמדת ישראל מזה שס"ב כתב דבר חדש דאם הגר הוא גדול הדור ומגיע לו כתר תורה מדינא אין אנתנו ממנים אותו כלל כי כתר תורה שייך למי שגדול יותר בדור והוא שלו מדינא ולא זריך מינוי כלל, והוא פלא. וזה מיושב משמיעה ואבטליון ועי' כנה"ג ותיו"ט מה שהאריכו במינוי שמעיה ואבטליון. עכ"פ פשוט דלצחור בצחירות אשה צו"ט העיר או קהלה הוא בכלל כל המנוים וגרע מינה דהוא בכלל צ"ד דאין ממנים אשה לכ"ע ואפילו במקום דמהני קבלוהו לממונות וכו"ל.

לאחיו יפלוו אם להי"ז יחטא מי פלל לו ואמרו רז"ל שבעצירות שצין אדם לחצירו אם יצא אילי נציות אין מוחלין לו עד שיפייס את חצירו כ"ש אפכא דחלילה שלא יהא כח הקדש כח הדיוט ק"ו צ"ב של ק"ו דעדיף טפי ואע"פ שנתקיים הכתב שצועה ובחרם ציינכם הרי הוכחנו דאזהרה מן התורה הוא שלא להושיצו בקהל ואין החרמות וכו' כל אלו הלשונות אינם תופסים אלא מה שנגע ציינכם אבל מה שנוגע לשמים אין הלשון תופס וכו' ע"ש. הנה מבואר דטובי העיר לא די שהם בכלל שררה אלא שדין צ"ד להם ועי' רמ"א ח"מ סימן ל"ז טובי העיר הממונים לעסוק בצרכי רבים או יחידים הרי הן כדיינים ואסורים להושיצ צייניהם מי שפסול לדין משום רשעה והוא מתה"ד הנ"ל ע"ש. וא"כ פשוט דא"א להעמיד אשה אפילו רק לז"ט העיר וכ"ש להיות נשיא.

ולפי טעם זה של תה"ד פשוט דלכ"ע אין ממנין אשה לז"ט העיר ולאו דוקא להרמז"ם ואתחזק סברתן והגרמ"פ לא כתב אלא דלפי שיטת הרמז"ם אין למנות אשה, אמנם להנ"ל לכ"ע אין למנות אשה פרעזידענטען ודו"ק.

אלא דבעיקר דברי מהרא"י לכאורה צ"ב דהרי קי"ל ח"מ סימן כ"ב דבקבל עליו קו"פ מהני ובחד לכ"ע מהני ובנשים אם קבל בקנין לא יכול לחזור בו וא"כ אחאי התם שקבלוהו הקהל לא מהני, וראיתי בשו"ת שארית ישראל ליד"י"ג (הגרי"ז מיינצבערג זצ"ל ירושלים עיה"ק) ח"מ סי' ד' שהציא ראייה מכאן להצית יעקב בתשו' סימן ל"ח דהא דמהני בקבל עליו קאו"פ לדין היינו מזד בעלי דינים שאינם יכולים לחזור אבל מזד הדיין אף אם קבלו עליהם אין לו לכתחילה לצרף עם הפסול אפילו אם ידון דין אמת משום שנאמר מדבר שקר תרחק ולדעת השב"י דפליג וס"ל דבקבלו אחד ליכא אסור להצטרף ז"ל דקבלה מותר דוקא באקראי בעלמא אבל למנותו בקביעות אפילו ע"י קבלה אסור ומזהירים ע"ז מה"ת מלא טעם לך אשרה ע"ש.

ולפענ"ד י"ל עוד לפמ"ש הרשב"א דקבלוהו צעי קבלה בכל פעם ופעם א"כ לא מהני קבלה בחור ז"ט דבשלמא יחיד יכול לקבל בכל פעם ופעם אבל רבים שקבלוהו ונשארה קבלה זו לכל הזמן וזה א"א. עוד יש לחלק בין יחיד המקבל לרבים המקבלים יחיד יכול לקבל דאי צעי מחיל לממוניה אבל רבים אין צידס לקבל ולהפסיד ממון אחרים. ועוד צו שלישיה דנלפע"ד דמה שאמרו דבקבל עליו קאו"פ מהני היינו דוקא לדון דיני ממונות דודאי לענין עונשים ועצירות לא מהני מה שקבל עליו קאו"פ ואפילו משה ואהרן פסולים וא"כ לקבל עדות או דיין מה שאינו כדיני ממונות אין צידו לקבל וזה ברור מאד וא"כ אחי שפיר דברי מהרא"י

באיסור לפני"ע צענין ערכאות או גזילה כגון מוציא ממון ישראל צדיניהם שלא כדין ואדרכה פעל הרצה צענין חזוק התורה וסיוע למוסדות התורה. אומר אני אשרי לו שזכה להיות נוהר ולא נכשל באיסורי תורה, אבל באמת לאו כל אדם זוכה לזה, ומחמת כבוד וידידות לעבור אפרשחא דא אבל בקיצור נמרץ כפי מיסת הפנאי הנוגע לעניינינו בלי שום פלפולים.

במ"ע כתב דנ"ל פשוט דאין איסור לעו"ד ממשלתי לדון צדיני עכו"ם כי צ"ג מצווים על הדיינים ועו"ד ממשלתי מקיים צוה מצות דיינים שנצטוו בהם בני נח דאין איסור לעכו"ם ללכת בערכאות ואדרכה הם מקיימים מצוות דיינים צוה, ואין שום ציוי לעירית נוא יארכך לדון צבית דין של ישראל, ומהרמב"ם פרק י"צ הל' ב' מהלכות מלכים משמע שמעיקר הדין אם יש סכסוך בין עכו"ם וישראל הולכים לפי דייניהם וכ"כ בחזו"א רק אם באים לפנינו ואנו רואים שהוא לטובת ישראל מותר לדון להם צדינינו אבל אין הם מצווים לדיינים שלנו כלל ודלא כתשו' רמ"א סימן יו"ד אלא כשאלמות ב' והעמק שאלה סק"ג. הצעיה הגדולה אלא עו"ד היא כשיש סכסוך בין שני ישראלים שיש להביא זה לבי"ד של ישראל אם צייתי לדינא ולא בערכאות כיון שיש צוה חשש גזילה חוץ מאיסור ערכאות אף כשהדין שוה כמ"ש ברש"י משפטים ות"ל שלא נכשל גם צוה עכ"ל.

גרם ינן בסנהדרין פרק ארבע מיתות (דף נ"ו) אר"י שצב מצות נצטוו בני נח דאמר קרא ויזו ה' אלקים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכול תאכל ויזו אלו הדיינים וכן הוא אומר כי ידעתי את אשר יזוה את בני וגו' אלקים זו ע"ז וגו' כי אחי רבי יצחק תני איפכא ויזו זו ע"ז אלקים זו הדיינים וגו' ונחלקו בו אבות העולם רבינו הגדול הרמ"א ז"ל אשר כל בית ישראל נשען כהלכה מפי הגבורה כתב בתשו' סי' י' דהילפותא דעכו"ם נצטוו על הדיינים ולר"י דיני ישראל לחוד ודיני צ"ג לחוד ולר' יצחק דיני בני נח הם אותם דיינים שנצטוו ישראל צדיני ואף כי הרמב"ם פסק בהלכות מלכים שאין מצווין לדון רק בצבע מצות שלהן מ"מ באותן מצוות מחוייבים לדון צדין ישראל ומדצרי הרמב"ן עה"ת פרשת וישלח ל"ד י"ג ועל דעתי הדיינים שמונו לבני נח בצבע מצות שלהם וכו' צוה אותם צדיני גניבה ואונאה ועושק שכר שכיר ודיני השומרים ואונס ומפתה ואבות נזיקין וחובל בחבירו ודיני מלוה ולוה ודיני מקח וממכר וכיוצא בהן כענין הדיינים שנצטוו ישראל נהרג עליהן אם גנב ועשק או אנס ופתה בתו של חבירו או שהדליק גדישו וחבל בו וכיוצא בהן וכו' נראה לכאורה דדעתו דעת הרמ"א ז"ל.

ברם השאלמות שאלתא ב' נראה דלא ס"ל כרמ"א ז"ל שכתב וכד צרייה קוב"ה לאדם הראשון פקדיה עילוי

ודע דבר מן דין יש עוד איסור צמינוי אשה לנשיא, חדא דהרי פה המנהג שהנשיא הוא נואם (ספיעטא בלע"ז) בכל איד"ן ואיד"ן וצוה כבר באנו לידי מחלוקת אי מותר לאנשים לשמוע אשה נואמת. לא מצעיה להפוסקים דאפילו קול דבור באשה ערוה עי' רא"ם פרשת וירא דבאשת חבירו כל מין דבור אסור והוכיח כן מגמרא קדושין דף ע' ועי' יש"ש שם ובבאר שבע קונטרס באמ"ח סימן ג' ודאי דאסור לשמוע דבריה בכל עת. אלא אפילו לדעת ר"י ברכות כ"ד ע"א דקיי"ל דבורה שרי וכ"פ המג"א א"ח סימן ע"ה סק"ו ועי' ישוע"י שם סק"ד ובא"ע סימן כ"א ס"א בבא"ט סק"ד מ"מ דוקא דבור סתם אבל להיות נואמת ולשמוע ממנה בתמידות כה"ג יש לאסור אפילו דבור. ועי' בספרי משנה הלכות ח"ה סימן רי"ח מה שכתבתי שם מזה ועכ"פ מכוער הדבר. וברוריה אמרה לר' יוסי הגלילי גלילאה שוטה על ששאלה באיזה דרך ללוד והגם כי צעוני"ה לא אפשר דרא וממילא מדברים יותר מהנריך אבל עכ"פ להוסיף אשה צראש ודאי לאו כשר הדבר בר מן כל הנ"ל.

אשר לפענ"ד ליכא שום היתר להוסיף אשה להיות נשיאה (פרעוידענטען בלע"ז) צקהילה על אנשים ולא להיות מו"ט העיר ומה נאמר שצעוני"ה אפילו נשים שהם בכלל שומרי תורה ג"כ נתפסו צרות הגויים הנקרא חרות לנשים, ולנו זרע אברהם יצחק ויעקב כבר שחררו הנשים. אמנם כל כבודה בת מלך פנימה ושרה אמינו נביאה היתה ושצבה אצינו הזקן הנה באהל והגם שאברהם טפל היה בצבואה לה וגם רבקה ורחל ולאה נביאות היו ומרים ויוכבד ויעל אשת חבר ואסתר המלכה ויהודית ועוד נשים צדקניות שאננות ואמרו ז"ל אחתך גזן גחין ולחיש לה אבל רק בדרך הנגע לכת וע"פ התורה אשר יורוך וזה הוא תפארתם וכבודם ולא כמו שרונים ח"ו לעקור ולהפוך הקערה על פיה ולכן יש לכבד"ת להסביר להם פרשה זו. והשי"ת ישלח לנו משיח צדקינו בצ"א.

ידי"ג החותם בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן רנה

עורך דין ביצד יתנהג בדיניהם

א' לסדר בא התשל"ה בני יצו"א

מע"כ ידידי היקר מאד נעלה וכו' הרה"ג מוה"ר יהודה דיק הי"ו, עו"ד ממשלתי בני"י.

אחדשה"מ, בדבר מה שהעיר בספרי ח"ו סימן שי"ג אי מותר להיות עו"ד צדיניהם וכ"ת כתב שהנהו זה י"ג שנים עו"ד ממשלתי פה צנוא יארכך ולא נכשל ח"ו

חכמים. מצואר דעת הרמב"ם דאין כח צי"ד יפה לתקן לעכו"ם תקנות ועי' רש"י חולין קכ"ח ע"א ד"ה בהכשר דאזר המדולדל גם לצ"נ אסור והרי אזור המדולדל אינו אסור אלא מדברבנן ועי' ש"ך בנה"כ הוצא ב"ס יו"ד סימן רנ"ה שחמה עליו דמה כח צ"ד יפה לקטני עו"כ וצו"ת מחנה חיים ח"ד סימן נ"א אות ג' העיר בדברי המל"מ הנ"ל דמי שם לצ"ד של ישראל שופטים על או"ה בני ישראל מחויבים לשומעם דכתיב לא תסור אצל לבני נח לא נאמר לאו דלא תסור ומה"ת שיהיה להם כח לגדרים וסייגים לעכו"ם והציא דברי הח"ס הנ"ל ולא זכר השר עת כתבו מדברי הרמב"ם הנ"ל וזחי' הארכתי ועי' מקנה (סופר) כלל ח' פרט ה'.

ותבט עיני במחנה חיים הנ"ל מחלוקת עם הגאון מהר"ם שיק צלוו עכו"ם על הדינים אם הוא שהצ"ד של ישראל מצוים להעמיד עליהם שופטים או שגם זה אין כחם עליהם, וכתבתי בס"ד שהוא מחלוקת הרמב"ן והרמב"ם הנ"ל ועי' תוס' ע"ז דף ק"ד ע"ב דצ"נ אינו חייב מיתה עד שידונוהו צ"ד. אמנם מנאמי בספר החינוך מזה כ"ו שכתב ח"ל, וכן החלוק שבין ישראל לעכו"ם בענין המזות וכו' וצ"ד של ישראל נטווה לעשות בהם דין כעוברים על מזותם כל זמן שהם תחת ידינו ע"כ ע"ש, וזה מצואר לכאורה כמ"ש המל"מ והמהרש"א וכדעת הרמב"ם צ"ד של ישראל מצוים עליהם לכופם לקיים מצותם ופלא שלא הרגישו זו האחרונים ז"ל. [וע"ע ח"ט סי' שצ"ו].

ובש"ו ת' מחנ"ח ח"ג סימן כ"ב וכו' הגריך הרצה וי"א לחדש דצ"נ אם יבא מעצמו וידה שעבר אחד מכל האזהרות אשר חייב עליו מיתה לא ירג. ובמחנ"ת נעלמה מיניה דברי החינוך הנ"ל שכתב להדיא שיתחייב מיתה בהודאת פיו. עוד כתב שם לחדש דיש צ' חייבי מיתות צ"ד בעכו"ם, (א) מי שמאמין בכל מצות ה' רק שאין פחד לנגד עיניו ועובר מתוך תאוותיו אז"מ הוא יענש ע"פ התורה, (ב) מי שאינו מאמין וכופר בתורה ובנביאים מצוה להרגו כמצואר ברמב"ם פ"ד מהל' רוצח אפיקורסים וכו' ופ"ח מהל' מלכים וכן צוה מש"ר מפי הגבורה וזה מחלק בין קבל ז"מ רק שאינו מקיימן דאין כח צ"ד יפה עליהם ובין שלא קבלו כלל דאז צ"ד חייבים להענישם. אמנם לפי מה שכתבתי צ"ד החינוך מצואר דאין מקום לחילוק זה שהרי כתב מפורש דצ"ד שלנו נטווה לעשות בהם דין כעוברים על מצותם כל זמן שהם תחת ידינו וכמ"ש דו"ק.

ובעתה נראה להיות עו"ד צדיניהם לדון בין שני בני נח, נראה לכאורה פשוט דמותר ואפילו מצוה היא. לא מבעיא למ"ד דהיכא דיד צ"ד דידן תקיפן אגן חייבין לכופן א"כ היה מחויב אפילו צ"ד דידן לכופן אלא אפי' למ"ד

דינא דכתיב ויזו ה' אלקים על האדם לאמר ואמר ר' יוחנן ויזו אלו הדיינים שנאמר כי ידעתיו וכו' וכתב בהעמק שאלה דמדברי השאלות נסתרו דברי הרמ"א וגם בדברי הרמב"ן פי' בענין אחר. אמנם הלח"מ הבין בדברי הרמב"ן שס"ל כרמ"א דכתב דהיה קשה ליה להרמב"ן סוגיא דשם דף נ"ו ע"ב דשקיל וטרי למאי הוסיפו לישראל במרה דינים ואי כהרמב"ם נימא דהוסיפו עיקרי דינים אך ישפטו ע"פ התורה וצ"נ לא נטווו אלא להוסיב שופטים שיפטו כפי דעתם אלא ע"כ צ"נ ג"כ ניתן להם דינים ולפענ"ד נראה עוד ראייה לשיטות אלו ממה שאמרו בגמרא בכתב צ"מ מ"ז ע"ב א"ר יוחנן דבר תורה מעות קונות ור"ל אמר ד"ת משיכה קונה ובעכו"ם קי"ל דמעות קונות ולא משיכה ולא קנין סודר וחליפין מועיל בהם עי' ש"ך חו"מ סי' קכ"ג סק"ל ועי' גמרא ע"ז וצ"ב ובכמה מקומות בש"ס ומשמע לכאורה דדיני תורה דינין בזהו ויש לחלק דדוקא כשנוגע לענין ישראל אצל מה שנוגע להם ודאי כפי מה שסיכמו הו"ל קנין וצ"ע ועי' שו"ת ח"ס ח"ו סימן י"ד שכתב דהרמ"א מסופק אי הלוו שכל מלך בעצמו יחקק לו משפטים לפי חפצו ואז אותו הדין שחקק המלך הוא דין תורה כי כן יסד הקב"ה או דילמא שהם חייבים לדון כדין תורה ממש וזה לא נכנס בפלוגתא דרמב"ם ורמב"ן אלא בזה פליגי דרמב"ם ס"ל דכל אלו נכללו במשמעות מצות גזל ורמב"ן ס"ל גזל כמשמעו אצל דינים כולל שארי דינים כולם שבר שריר וכדומה וכולל נמי להוסיב דיינים אצל אין נהרגין אלא על דינין ממש ולא להוסיב דיינין שאין צ"נ נהרג על שז ואל תעשה ע"ש.

ובי"ה נראה פשוט דאפילו להחלקים על הרמ"א לא פליגי אלא צדינים מדיני המצוה וכגון לענין שבר שריר וקנינים וכיוצא בו אצל לכ"ע דצו' מצות שלהם אין יכולים לשנות החייבים שלהם ולמשל שאמרה תורה שצ"נ נהרג על הגזל לא יכולים הם לשנות דין זה מדיני התורה שלא יתחייבו על הגזל מיתה וכן שצ"נ חייב בעריות ועל ע"ז בקצור בכל ז' מצות שלהם מה שמצואר בתורה דינים אינן יכולים לשנות וחיובים לפסוק בזה כפי דיני התורה וזה פשוט מאד, ורק בשאר מיילי דעלמא יכולים לתקן לפי דעתם ושכלם לטובת המדינה והם הדיינים שנחלקו בהם.

ועיין מהרש"א מוצא במל"מ פ"ו מהל' מלכים דאם הי' צ"נ מצווה למו"ל צ"ד של ישראל היו כופין אותו למו"ל ועי"ש עוד שחקר אי יש כח לעשות גדרים וסייגים לצ"נ, ובגליון הרמב"ם שלי ציינתי עי' רמב"ם פ"ו מהל' נחלות שכתב ח"ל, והגר אינו יורש את אביו העכו"ם אלא מדבריהם תקנו לו שירש כשהיה שמה יחזור למרדו ויראה לי שנתאי מועיל לו צירוסה זו הואיל ואין העכו"ם חייב לעמוד בתקנת

יושיט אדם כוס יין למזיר ואבר מן החי לצ"ג משום לפני' ע ואם הוא שופט ולא עו"ד אז הוא באמת מסלק דין שלהם ואפילו נדחוק לדעת הפוסקים דהיכי דעשו לעמנן דינים צדיני ממונות אפילו הגזול אינו נהרג אלא נדון לפי דיניהם מה שצטעם ז"ע. מ"מ צריך גם כזה ישוב דעת גמור בכל פעם ופעם. ופעמים שהעדים והשופט הם נשים שגם צהם נשים פסולות להעיד ולדון.

וב"ש כמ"ע דהצעה הגדולה הוא אצל עו"ד כשיש סכסוך בין שני ישראלים הצאים לערכאות שיש בזה איסור גזל כשאין דיניהם שווה לדינינו ואיסור של לפניהם ולא לפני עו"כ המצואר בקרא אלא שכ"ת כתב שצ"ה לא נכשל בזה ואני אומר אשרי לו ואשרי חלקו שלא נכשל וי"ר שלא יכשל לעולם ועד, ומכירו הייתי לשעבר שכמ"ע הוא מיראי השם שומרי התורה ומנות אצל ידידי היקר מה שכתבתי אני בתשובה הנ"ל לא כתבתי למי שאינו נכשל אצל כתבתי למי שכן נכשל וכפי ידיעתי הם רוצה דרוצה הנכשלים אפילו בזה ובפרט לפי מה שביארתי עוד בז"מ שלהן החיוב הוא ע"פ ד"ת לכ"ע ואקרא עליו המשל באחד שהיה מומחה לשוט ובא אצל נחל גדול (ענגליש טשענעל) ורצה ליכנס בו ולעברו והיו שם כמה אנשים שהזהירו אותו אל תכנס בנחל כי כמה כבר נשטפו במים הללו ואבדו את חייהם ככה אמרו לכל מי שהגיע לשוט את הקאנאל ורוצם נשטפו פעם אחת בא אחד ועלתה לו לעבור את הקאנאל וכשהגיע ליצבה האנשים מצד השני של הקאנאל הריעו בקול רינה "הגיע, הגיע" ופשוט שקול רינה הזה הוא סימן שרוצם הנכנסים לא מגיעים ולכן זה היה אצלם שמחה שהגיע ודבר תמוה לרצים כמובן. כן הדבר הזה ידידי עם האומנות הוא אחד מיני אלף אפשר שיעבור בשלום ויריעו לפניו אצל רצבה מהם יפלו לבאר שחת.

ועיין שו"ת תשצ"ץ הטור הראשון סימן י"ז אות א' שכתב לאנשי קהל בסכרא צענין חומר העון של ערכאות וז"ל, והלא ידעתם חומר האיסור בזה להציא דינינו לפני ערכאותיהם וכ"ש צדיני אישות והוא כאיסור ע"ז ממש כמו שדרשו על פסוק כי לא כזורנו זורם ולפי שחתם העלמתם עין מעינין זה יש לנו להאריך ולהזכיר לכם ענין חומר עון זה ולהעיר לכם אותן בקצת מה שאמרו ז"ל בדבר הרע הזה הלא אמרו ז"ל כי דבר זה יש בו חילול הש"י שאין לו כפרה בארבעה חלוקי כפרה כי אם צמיחה (יומא פ"ו) וגם יש בו עון ע"ז כי בלכתם אל בית טענותיהם לדרוש ערכאותיהם בזה הם נותנים מעלה וחשיבות לאלהיהם ולתורתם ומניחים אלקים חיים ומלך עולם ותורתו תורת האמת וע"ז אמר דהמע"ה ירבו עצבותם אחר מהרו כי הם נותנים מהר וחשיבות לאל אחר וכל זה הוא אם דיניהם כדינינו וכ"ש אם

דצ"ד דידן אין כחן עליהם מ"מ צ"ד שלהם ודאי חייבים לדונם כדיניהם ופשוט שאם צ"ד של עכו"ם יבקש משראל שיעזור לו לדון עכו"ם אחר מותר לו שזה הוא להם מצוה לדון העכו"ם וממילא ודאי דמותר לו להיות עו"ד עליהם, ואפשר נמי מצוה הוי אפילו למ"ד דאין כח צ"ד יפה עליהם מ"מ מסייע הוא לקיים הדינים. וגדולה מזו אומר אני לפמ"ש החכ"צ סימן פ"ד בדדיניהם כל עכו"ם שראה את עכו"ם חצירו עובר על ז"מ שחייב עליה מיתה מותר לו להרגו שהרי הוא העד הוא הדיין ועי' ש"ך יו"ד סימן קנ"ח ס"א סק"צ דעכו"ם כל שהם עוזרים אז"מ הם חייבים מיתה ע"ש, וזה דלא כדברי תוס' ע"ז הנ"ל אלא כדעת הרמב"ם. ועכ"פ לדברי החכ"צ אפילו כל עכו"ם נעשה דיין לדון עכו"ם חצירו ולסייעם צדיניהם לא מצינו שום איסור בזה, ולדקדק דברי כמ"ע בזה.

אלא דמ"מ מה שכתבנו היינו דוקא אם דיניהם דנים אותם צדיני ממונות או בקנינים או צדיני שכר שריר וכיוצא בו צנימוסים שתקנו לעצמם אצל אם הם דנים עכו"ם שעבר אז' מלכות בני נח שדינם מפורש צדינינו שמייתתו צסיף ואם דיניהם אינם מחייבים אותו כדינינו בזה כבר לפענ"ד אסור להיות עו"ד אפילו מהם להם ולמשל עכו"ם שגנב או שגזל (האלד אסף בלע"ז) ודינו ע"פ התורה צמיחה שהוא מו"מ ואם ישראל הוא עו"ד להצילו ממיתה או כבר אסור לישראל להיות עו"ד שלו שהרי אז הוא מסייע לעכו"ם לסלק דיני תורתנו הקדושה השייכים להם. ולא מצעיא שאם יהיה העו"ד סגור לעכו"ם ויוציאו לחפשי חנם והוא חייב מיתה הרי לא די שלא קיים המצוה אלא הרי ציטל צידים הדינים שלהם אם חייבים ועבר אלפנ"ע ועוד יותר מזה, אלא אפילו אם היה העו"ד קטיגור להם אלא שהצדיני דנים שלהם אין דנים העובר כחיובו א"כ הוא עובר ג"כ ולמשל אם העו"כ הוא גנב והקטיגור מצקש שיתנו אותו לצית הסוהר הרי מסלק דיני התורה שהחיוב שלו הוא מיתה וכן מי שהוא רוצה שחייב מיתה והעו"ד מצקש שיתנוהו צצית הסוהר ולא ימיתוהו וכיוצא בו שהוא הגורם להם לעבור על דיני התורה שלהם וא"כ כה"ג הרי הוא עובר איסור גם צדיניהם שהרי דינו הוא להמיתו והוא מצילו מן המיתה היפוך רצון התורה ואולי דכה"ג עובר גם אלא תחנם ועכ"פ ודאי כה"ג שמעוות עליו את הדין אין זה דבר פשוט אלא נראה דאסור לו להיות עו"ד כה"ג אפילו צדיניהם כיון שדיניהם אינם דין בזה. וגם יש עוד ענינים רבים מתי מותר ומתי אסור להיות עו"ד להם ועכ"פ לאו בחדא מיחתא מיחתניהו ובכל פעם ופעם צריך לזה ישוב הדעת וצירור הלכה שלא ליפול ח"ו באיסור.

ואין לומר דכיון דהערכאות אינם מחייבין א"כ לו אין שום חיוב ואיסור דהרי לא גרע זה ממה שאמרו מניין שלא

סימן רנו

מי שיש לו מענות על חבירו אי יכול לעכב
הקריאה בצבור

כ"ג אדר ב' התשל"ג ברוקלין נוא יארק יצו"א
לכבוד האי גברא יקירא מוה"ר יעקב שטאפלער נ"י,
בשטוטגארד.

אחדשה"מ, הנני צלתי מכירו, דדבר שאלתו ע"י חתנו
היקר אם יש לאחד מן המתפללים צדיהכ"נ
לעכב את הקריאה ולצלצל את התפילה כיון שיש לו לפי דעתו
טענות ותציעות לאחד מן המתפללים שהוא מהנצור.

הנה שאלתו מתחלקת צדדי אופנים. (א) היכא דהנצבע מסרב
לילך לד"ת, והשני היכא דהנצבע מרצה לילך לד"ת
תורה. וראשונה נדון היכא דהנצבע ציית דינא פשוט דעל
התוצע שיש לו טענות להזמין לד"ת לצ"ד שירצה או שיתרצו
שניהם או שיצטרפו להם צ"ד של זצל"א כמבואר בש"ע ח"מ
סימן ז' וסי' י"א וסי' י"ג ע"ש. ויכוף הדין את ההר ובאם
לא עשה כן כל' שלא קראו לד"ת או שלא רצה בעצמו לילך
לד"ת אלא שצא לצדיהכ"נ לצטל התפילה והקריאה הרי זה
איסור גמור והוא חרס הקדמונים מוצא בכל צו סימן קי"ו
דין תקנת רבינו גרשום וגזירת הקדמונים ז"ל וז"ל, והחרס
שמקבל איש וכו' וכשצדק מומין את חבירו לד"ת וחבירו מסרב
אינו יכול לצטל תפלת יוצר ולא מנחה אלא א"כ צטל שלש
פעמים רגופים ואין יכול לצטל תפלה אלא צבית הכנסת אשר
הוא שם אצל אס צטל שלשה תפילות רגופות יכול לצטל לכל
צדי כנסיות ע"כ הוצאו דבריו בד"מ ח"מ סימן י"א ובסמ"ע
שם אות י"ז.

ופי' הדברים הוא כך שאדם שיש לו דין ודברים עם חבירו
מחויב לקרוא להזמין לד"ת ועד שלא הזמין אסור לו
לצטל תפלת יוצר שהוא חז"ש והרי הוא בכלל החרס של
רגמ"ה וחכמי דורו שמצטל תפלת רבים ללא דבר לצד מה
שהוא נתפס בעון גדול שהוא בכלל מונע רבים מלעשות מצוה
שהוא מכ"ד דברים המעכבים את התשובה כמבואר ברמב"ם
פ"ד ה"ד מהל' תשובה ולכן פשוט שהעושה כן בשאט נפש
מונע הוא את הרבים מלעשות מצוה ויש כח צד לצור להוציאו
מציהמ"ד ולקנסו כפי זמ"ה.

אמנם היכא דהנצבע מסרב לדון ואינו רוצה לילך עם
התוצע לד"ת או לאחר שקבל הזמנות ג' הנהוג
צינינו ה"ה בכלל מסרב ויכול לצטל התפלה צדיהכ"נ שהוא
מתפלל צו ופי' התומים ח"מ סימן י"א סק"צ דהפי' של
ציטול התפלה הוא דהמנהג באשכנז כשאין צ"ד עושין לו
משפט חרוך להמסרב הוא עומד וקובץ צדיהכ"נ ואומר איני
מניח להתפלל עד שתעשו לי דין כראוי ועי' רמ"א א"ח סימן

הוא מוציא צדינים אשר פיהם דבר שוא מה שלא חייבה
תורתנו תורת אמת שנמצא גזול את חבירו וחומקו ואינו משיב
גזולתו ואין לו כפרה לעולם, וחז"ל אמרו (גיטין פ"ח ע"ב)
לפניהם ולא לפני עכו"ם כי משפטיו יתצרך לא נתנם אלא
לעמו ישראל שנאמר לא עשה כן לכל עכו"ם ומשפטים כל
ידעו וכמה חומרות נמצאו בדברי רז"ל צמדרשים וכו'. וכתבו
הראשונים ז"ל שמגדין על דבר זה וכ"ש צומניו זה שהאומות
מבקשים לנו מקום מאין יצא עלינו להיות הערכאות שלהם
נוטל חלוקתו עם היורשים כאשר הוא חוק דתם ונפקא מיניה
חורבה להם ולכל קהלות הקדש והייחס אתם גרמא צמקין
ולכן עמדו ישרים עמודו לגדור פרץ להחזיר האנשים האלה
החטאים צנפשותם למוטצ ולמחות על יד המחזיק בדבר זה
ואי לא צייתי לכוון תודיעונו דברי האמת ואנו נזהר את הנח"ש
בגזירת עירין וממיימר קדישין ונשך למאן דלא ציית לדינא כי
אין ראוי להעלים עין מהדבר הזה וכל המזהירים זיהירו כוהר
הרקיע ואשר לא ישמע לקול מורים נוע ינוע והוא צמטאו
ימות ועל ישראל שלום לצד ממנו ע"כ ע"ש. הנה לן גודל
האיסור בדבר ר"ל אשר צטל לא ידעו ולא יצינו אותם האנשים
שנפלים צפת הזה.

והאמת לעצמו מעיד על זה שרובם ככולם אינם מזהרים שלא
לקבל גם סכסוכים צין ישראל לחבירו וכ"ש לפמ"ש
גם צעניי ז' מצות של נכרים (הגם שצו"ת פנ"י יו"ד סימן
ג' ובספר צית יהודה סימן י"ז כתבו מהא דגמרא צ"ק ופ"ג
דע"ז ראה ויתר גוים ראה שלא מקיימים ז"מ עמד והתירן
להם א"כ צ"נ אינו מצווה עתה צמנזה כלל מ"מ אין כן דעת
הפוסקים רק שאינם מקצלין שכר אצל עדיין מזהירין צהם
כצראשונה וכמו שאמרו בגמרא איתגירי מיתגר נמצא חוטא
נשכר וכ"כ צתשו"ר רמ"א). גם יש עו"ד הממונים לגבות מסי
המדינה וקנסות ורצית וכיוצא צו שנתנו מכת המדינה על
ישראל וגם צזה לאו דבר פשוט הוא לעו"ד לגבות מישראל.
אשר לכן לפענ"ד הגם שצ"ה למע"כ עלתה לו אצל מ"מ כל
צן תורה שרצה ללמוד לעצמו אומנות נקיה וקלה כמו שאמרו
ז"ל כדי שיוכל לפרנס אשתו וצניו ודאי אל יכנס למקום סכנה
שמה יצא צשלוס אלא ילמד עצמו אומנות נקיה וקלה שאינו
מסובך צסכנות גדולות כאלו שרוב ורובא דרובא דאומנותו צניו
על איסור וכנ"ל אלא ילמוד אומנות נקיה וקלה ויצקש ממני
שהעושר והנכסים שלו שיתן לו פרנסה צכצוד וצהיתר ולא
צאיסור, ומ"מ אין איני אומר שמי שהוא עו"ד צבר ועושה
דברים מותרים, וגם צרואה צשבון איני כתצתי כן אלא שהכותב
צעתון הדברים (לא שאלני מזה כלום) וסלקף הדברים.

ומי שאמר לעולמו די יאמר לצרותינו ד', ונזכה במהרה לגאולה
שלמה בביאת משיח צדקינו, דרשה"ט וכאש"ל בלב ונפש

מנשה הקמן

אזיה ימים שלחו ה"ד ככתב לשני הצדדים מה שנאמר להם בע"פ בחתימת השלשה הדיינים הנ"ל. כעבור חדשים מקבלת הפס"ד נפגשו שנים מהדיינים - היינו צורר אחד והשליש - ומצלי להודיע להצורר מנד השני ולא להצב"ד השני כתבו פס"ד אחר כפי העולה על דעתם אז וכתבו בלשון יקוב הדין את ההר שהוא ע"פ ד"ת גמור ולא ע"פ פשר וחתימה השניים ושלחוהו להצבלי דיינים. ומעתה נפשו בשאלתו היש ממש בפסק זה ע"פ דתה"ק או בהפסרה.

והנלפענ"ד דאין בדבריהם אחרונים ממש והפס"ד הראשון שנעשה ע"פ ד"ת הרי הוא בתקפו כמבואר בח"מ סימן י"ב שאין אחר הפשר כלום ואין אחד מצבלי הדיינים יכול לחזור בו אם אינו רוצה בפסרה כל שקבלו עליהם בקאג"ס וגדולה מזו כתב שם בסעיף ט', בשנים שקבלו פשרנים בקנין וקנס חמשים אם לא יקיים ועכשיו אחר הפסרה אמר אחד מצבלי דיינים אשלים הקנס ואל אקיים הפסרה אין בדבריו כלום וכיון שהצדדים אינם יכולין לחזור בהם הרי כבר נגמר הדין וקיי"ל מזה לפשר ואחר שפשו קיימו ה"ד המצוה א"כ אפילו היו שלשתן רוצין לחזור בהם ולא היה מתרצה בע"ד לא היו יכולין לשנות הפס"ד אם לא בפסרה בטעות וכיוצא בזה שאפשר לבטל הפסרה או שטעו בדבר משנה ועי' ח"מ סימן קצ"ח ס"ח וצו"ת מצי"ט ח"ג סימן קמ"ו, תניא פ' א' דייני ממונות דקד דק תרדוף אחד לדין ואחד לפסרה כיצד ב' ספינות עוברות בנהר ופגעו זה בזה וכו' ופירש"י ז"ל דקד דין שלך ודקד פסרה שלך להראות עיניך ולא תרדוף את האחד יותר מחבירו ע"כ. וכתב בח"מ סימן י"ב אמר ומשפט שלום זו פסרה וכשם שמוחרר שלא להטות את הדין כך הוא מוחרר שלא יהא נוטה בפסרה לא יותר מחבירו ע"כ. נראה כי כמו שצהטיית הדין או כשטועה צדין הוא חוזר כן צהטיית הפסרה או כשטועה בפסרה חוזר ע"ש וממילא להיפוך נמי כמו צדין כל שאין בו טעות א"א לחזור בו הכ"נ בפסרה וז"פ.

והגם דבכסף הקדשים ח"מ סימן י"ב ילא לחלק בין בע"ד להפשרנים כלומר להגם דקנין סידור על פשרנים (דיינים) אינם יכולים לחזור בו אפילו עדיין עסקין באתו ענין. מיהו אם אמרו הפשרנים (כלומר הדיינים) פשר ואח"כ רוצים לחזור בהם צעוד עסקים באתו ענין או שאחד מהם רוצה לחזור כנראה שיכולין לחזור שאמירת פשר אינו קנין שבגוף דבר הנקנה ולא אליס כל כך כהקנין סודר גופיה שהוא מצב"ד עצמם וק"ס הוא קנין ביותר ע"ש וא"כ היה יכול המחלק לחלק גם בזה דהצ"ד צידם לחזור אפילו שהצב"ד אין צידם לחזור אבל דא צורכא הוא ואדרבה מדדייק כל זמן שעסקים באתו ענין מבואר דלאחר כן אין צידם לחזור וז"פ.

נ"ד וצח"מ סימן ה' ס"ב ועל זה כתב הכל בו דאינו יכול לבטל התפלה רק צב"ה שהוא הולך ומתפלל שם ואם בטל שם ג' תפלות רגופות אז יכול לבטל בכל צחי כנסיות ואין לבטל תפלה של שבת ויו"ט א"כ ציטל ג' פעמים בחול ולא שמעו אליו ועדיין הוא עומד ומסרב וכל זה היכא דיש כח ציד הצבור לכוף את המסרב דאז חיוז הוא על הקהל להציל עשוק מעשוק ולכן מעכב תפלתם עד שיעשו לו דין. אבל היכא דל"ל לצבור כח לכוף את המסרב ח"ו אין להתווצע להטריד את הצבור אחר שאין צידם לכופו עי' שו"ת משיב דבר ח"ב סימן ס"ו מה שהארין בזה. וצאמת כי צערוך השלחן א"ח סימן נ"ד כתב דאפילו היכא דמסרב רק בזמנם נהגו לקבול קודם ברכו אבל בזמנינו לא שמענו מעולם לעשות הפסק בין ישתבחה לקדיש וכל עיכוזי התפלה אללינו או עשיית צדקה הוי קודם קריאת התורה ע"ש ועי' ספר ברכת יעקב ח"מ סק"י"ב.

בקיצור אסור לו לאדם לעכב התפלה או הקריאה בשביל טענות או תביעות שיש לו על חבירו אלא יומינו לד"ת ויכוף הדין את ההר ע"פ תורת משה ואם עבר ועכב התפלה והקריאה צמוד הרי יש לו דין דמבטל רבים ממנו ומחש"ש ומועל בחרם הקדמונים, אבל אם קראו לד"ת ואינו רוצה והרי הוא מסרב כה"ג אם לאחר ההזמנות הרי הוא מבקש שיעשו לו דין ומעכב התפלה והקריאה לאחר ג"פ בשבת ויו"ט או בשאר צחי כנסיות לאחר ג"פ חוצה על הצבור שיעשו כל מה שצידם וט"ה או הרצים להציל עשוק מעשוק כמבואר בפוסקים הנ"ל כנלפענ"ד.

בברכה ובכבוד רב

במשנה הקמן

סימן רנו

ב"ד שהוציאו פשרה מביניהם ושוב כתבו ב' דיינים פס"ד חדש

י"ב תשרי התשל"ו בני יצור"א

מע"כ ידידי הרבני הנגיד המפואר בנש"ק עוסק בצ"צ ור"ח כש"ת הרב מו"ה עקיבא זילבערבערג הי"ו, בן לרב האי גאון כש"ת מוהרא"ב זילבערבערג, אב"ד פיטסבורג זצ"ל.

אחרש"ה מ' צידדות, צדבר השאלה צ"ד שנצברו משני הצדדין צוצל"א ושליש על גביהן כמבואר בח"מ סימן י"ג ס"א וכתבו שטרי צירורין וקאג"ס לדון בסכסוכים שציניהם צפשר קרוב לד"ת כמבואר צש"ע ח"מ סימן י"ב ס"ב ולאחר שהצ"ד נשאו ונתנו צכמה ישיבות צאו לידי החלטה צפשר קרוב לד"ת וקראו הצדדים פנימה ולפני הצ"ד צמותצ תלתא קרא השליש לפני הצדדים הפס"ד ולאחר

גם מדהוסיף שם שאם אחד מהנזכרים ע"י ק"ס אמר הפשר ואח"כ אמר אחד מהנזכרים שלא הסכים להפטר ועי"ז רוצה לבטל הפטר כיון ששתק צעת אמירת הפטר צ"ס הנזכרים ע"פ ק"ס ובעודם עסוקים בצאותו ענין לא סירב אין בדבריו ממש ואפילו אם מקודם אמר אותו הנזכר שיהיה הפטר באופן אחר כיון ששתק צעת אמירת הפטר צ"ס הנזכרים ולא מיחה לומר שאינו מסכים צשתקה כהודאה ע"ש וא"כ כ"ש צדיקן שישבו שלשתן צנותא חדא והשליש קרא הפשרה והפס"ד שלהם צ"ס כל הצ"ד לפני הנזכרים וגם שלחו הפס"ד אח"כ וחתמו כולם על הפס"ד פשוט דזה הוא הסכמה ברורה על הפס"ד ומעשה חתימה גדולה הוא מכל א"כ ודאי דאין צידם לבטל שוב הפשרה אפילו היו שלשתם יחד ועי' שו"ת תשורת ש"י מהד"ת סימן קס"ו. ולכן כיון דלא ערערו על הפשרה תיכף ומיד עכ"פ בעסוקים בצאותו ענין וגם לא טענו טענת טעות או אונס וכיוצא בו א"כ פשוט דהפשרה היא בתוקפה ואין אדם יכול לבטל את אשר כבר עשאו ואין אחר מעשה צ"ד כלום.

שניית אני אומר דאפילו אם היה להם איזה טענה מספקת לבטל הפשרה כגון שהיה להם טעות גמור שלא עשו פטר קרוב לדין או פשרה שעושים שאין לו ראייה או שטר ואח"כ מלא ראייה דודאי קנין בטעות הוא כחש' הרי"ף סו"ס כ"ה שמי שחייב צ"ד שצוה חמורה ועשו צייניהם פשרה ואח"כ ראו שלא היה חייב אלא חרס סתם יכול לומר אלו היה יודע לא היה עושה פשרה והו"ל קנין בטעות עי' צ"י סימן י"צ צ"ס צעה"ט וכ"כ הרמב"ם ז"ל פ"ו מהל' סנהדרין ומהרי"ק שורש קי"א צא' שנתפטר עם אחיו לפטור חלק ירושת אביו על סך מועט שהיה סבור שלא היו נכסים מרובים ונודע אח"כ שהיו מרובים וכתב שאין בצאתו פשרה כלום שהלכה רווחת היא בישראל דכל קנין ומחילה בטעות חוזרים גם השבועה דבר פשוט הוא שאין זה ממש מאחר שהיה בטעות ע"ש ועי' ח"מ סוס"י כ"ה מ"מ גם אם היה כן נידון דידן שהפטר היה בטל אצל הפס"ד השני שלהם אפ"ה אין בו ממש ולא עוד שהשליש והנזכר הזה שחתמו על הפס"ד השני נפסלו מלדון עוד צדיק זה לעולם ואפרש שיחתי.

כתב צש"ע חו"מ סימן י"ח ס"ד שלשה שישבו לדון וסילקו א' מהם עצמו אין השנים יכולים לגמור את הדין, וכתב הרמ"א דה"ה אם נזכרו מתחלה יותר מג' ונסתלק א' כמו שנתבאר לעיל סימן י"ג, וכתב הש"ך דהיינו כשאין יודעים להיכן הדין נוטה אצל אם יודעים יכול להסתלק והם יגמרו ועי' צ"ח עכ"ל. ומיהו התומים שם חולק על הש"ך וס"ל דאפילו יודעים להיכן הדין נוטה נמי אין השנים יכולים לגמור הדין והנתיבות צציאורים אות א' כתב ג"כ כהתומים

וציאר הטעם דצעת גמ"ד צעי שלשה משום דילמא חזו זכיתא ויאמר צעת גמ"ד כמבואר צצצת דף י' לענין גמ"ד קודם מנחה וכן הסכים עמהם צצ"ת ארי' צצ"ע ח"מ סימן א' וממילא צדיקן נמי כיון דהני תרי ציינים השליש והנזכר לא קראו את הדין השלישי כלל כ"ש הוא דאין צייניהם דין. לא מצעיא אי עדיין לא ידעו להיכן הדין נוטה ולא נשאו ונתנו אלא לענין פשרה (וע"כ כן הוא דאם כבר ידעו להיכן הדין נוטה נחלקו בו אי יכולין עוד לעשות פשרה עי' ח"מ סימן י"צ ס"צ וש"ך סק"ו שם צ"ס הש"ג וצנתיבות ג"כ הסכים להש"ך ע"ש וי"ל ידיעת הדיינים אכתי אינו אוסר לעשות פשרה אפילו להמחצר רק גמר הדין ממש שאמר איש פלוני אחי זכאי וכו' ודלא כהצ"ח שפסק כהתוס' עי' ש"ך ס"ק ד' שם וצהג' רע"א, אלא אפילו כבר ידעו להיכן הדין נוטה מ"מ כיון דקיי"ל כרמ"א דאפילו לאחר שידעו להיכן הדין נוטה וסילק עצמו אין השנים יכולין לגמור את הדין כ"ש צדיקן דמעולם לא סילק את עצמו ואולי יש לו ראיות ברורות נגד פסקם איך יוכלו לפסוק שנים ואפי' לשמואל דשנים שדנו צייניהם דין אלא שנקראו צ"ד חנוף מ"מ צדיקן פשוט דלאו דין צ"ד להם כלל כיון דישבו לדון וקבלו קאג"ס על דעת שלשה. וא"כ צדיקן נראה פשוט דגם הש"ך מודה דאין יכולים לפסוק, ועי' צחידושי הפללה אות צ' ד"ה ועי' צש"ך ס"ק ה' אין השנים וכו' אצל אם יודעים וכו' ודו"ק.

וגדולה מזה נלפענ"ד דלא מצעיא דאין פס"ד שלהם דין תורה אלא אפילו אם יקראו עכשיו גם הנזכר השני ויסיים לילך אללם ולדון עמהם צעסק זה ויסימו לפס"ד זה או אחר שוב אין צייניהם דין כלל ואפילו אם ימלאו צפשרה טעות באופן שהפשרה בטלה מ"מ נפסלו הני שנים מלפסוק צדין זה עוד שהרי כתב צצ"ת מהרי"ט ח"צ סימן ע"ט צשנים מהדיינים שנפדרו לעצמן וכתבו פס"ד על הצעל דין הדבר צרור שאין מעשיהם כלום כאותה ששנינו צפ"א דיני ממונות אפילו כ"צ מזכין או מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינים, פירש"י האי דקאמר איני יודע כמאן דליתיה דמי ואין דנין דיני נפשות לא לזכות ולא לחובה פחות מכ"ג והכי תנן צפרק זה צורר גבי ממון אפילו שנים אומרים זכאי או חייב ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינים פירש"י אע"ג דאי הוה פליג עלייהו הוה צטיל צמיעוט כי אמר איני יודע הו' כמו שלא ישב צדין ע"כ כ"ש היכא דלא ישב היחיד עמם שאין צין הנפסק ע"פ הצ"ד דין כלל וכו' ולא עוד אלא אפילו ירצו הצ"ד להמנות עם הג' ולשאף ולתת עמהם מסתברא שאין נמנין עמהם ואין דעתם מכרעת שנוגעים צדצר הם שצושה הוא להם אם יפסוק הדין עכשיו היפך צצריהם שיאמרו שטעו צדין תחלה ואלו האחרונים הצילום מהשגיאות והשבש והציא ראה מדרב הוגא אמר רב (צפ"צ דכתובות) ג' שישבו לקיים

סימן רנח

ראובן רצה לפשר עם שמעון ע"י מתוך ורוצה ליתן יותר ממה ששאל ממנו

מוצש"ק ל"ח למטמני"ם התשל"ו בני יצו"א

מע"כ ידי"ג הרב הגאון המפור' בע"ת נר"נ אי"א חו"פ וכו' כש"ת מוה"ר שלום קרויז שליט"א, אבד"ק אודווארי בעמח"ס ד"ש וש"ס.

אחדשכ"ג צידדות נאמנה, ספרו היקר ד"ש ח"ג קבלתי, והנני בתודה רבה על מתנתו החשובה. ועיינתי בספרו כפי מיקת הפנאי ומנאחי צו מלא וגדוש עניינים חשובים, וי"ר שיחה עוד ליתן מפרי עטו בעתו ויהנו מאורו עדי יבא ינון ולו יקרת עמים כאות נפשו ונפש ידידו המצרכו בלב ונפש.

ולאות שעיינתי בספרו הננו בהערה אחת מה שראיתי בס' קצ"ז יבא לדון בראובן שחבב משמעון חמשת אלפים דאלללר ושמעון כופר בכל ולבסוף רצו שניהם לפשר ע"י שליח (לוי) בלא ללכת לד"ת או במותב תלמא אלא ע"י שליח ואמר ראובן להשליח (לוי) אני מוכן להניח חצי מהתביעה והנתבע ישלם רק 2500 דאלללר ויבא הכל על מכוננו בדרך השלום. והלך לוי אלל שמעון ושאלו אם רוצה לפשר בדרך שלום ואמר לו שהוא מוכן ליתן לראובן החובע שלשת אלפים דאלללר. האם מחויב לוי לומר לשמעון שראובן כבר הסכים על 2500 דאלללר או אינו מחויב לומר לו כך כי מה שהניח ראובן על המחלית כי לית ליה ברירה ואין זה מחילה והוא כמחילה בטעות או שעושה לוי שלא כדין אם יכול משמעון חמש מאות דאלללר יותר ממנה שהסכים כתב התובע. וכ"ת לאחר האריכות העלה דמחילת ראובן הוא מחילה ואם יקח לוי החמש מאות דאלללר משמעון הו"ל חשש גול מהנתבע. וביסס את דינו על חמשה טעמים, ולאחר העיון קצת בזה מילתא לפענ"ד נראה פשוט דליכא כאן מחילה כלל ואפרש שיחתי.

וראשונה נדון אפילו לפי שיטת כ"ג דיש כאן דין פשר. והנה צדיני פשר קיי"ל בטש"ע סימן י"ב דפשרה נריכה קנין אפילו בא צפני צ"ד וקבלו עליהם הצ"ד כ"ז שלא קנו מידם יכולים לחזור וכ"ש ביחיד שליכא כאן הסכמה צ"ד ולא קבלה צ"ד אלא אמר ליחיד שינסה לפשר ביניהם כל שלא קנו מידם יכול לחזור אפילו בהסכים לפשרה ואפילו לאחר הפסק בידם לחזור אפילו צפני צ"ד וכ"ש ביחיד כמבואר שם בטש"ע. וגדולה מזו כתב הגר"ש צשו"ת מהר"ש ח"ו סימן ע"ט דאף אם אמר הנתבע שמקבל עליו לקיים הפשר לא מהני לחייב בדבור בעלמא, אלא שבה"ל י"ל דוקא להתחייב אבל לפטור שפיר הי"ל מקום לפטור מיד שקבל

את השטר ללאחר שחתמו אין מעידין עליו שהוא כשר ופירש"י דנוגעים בעדות הם שגנאי להם שישבו עם פסול לדין וכן מהא דר' עיליש דאשכחיה רבא דהוה דאין דינא ואהדריה רבא ואיכסיף רב עיליש הרי שהיה לו לבזושה ע"ש.

ובשו"ת אריה דבי עילאי ח"מ סימן א' הביא מעשה בעסק משפט שהיה עפ"י זל"א שלאחר שראה צורר אחד מהצוררים שהצורר מנל השני עם השליש שצינייהם מסכימים לדעת אחת ונתיירא הצורר שמנל אחר לומר דעתו כלל כדי שלא תחבטל ברוב ורק נסתלק מן הדין והלך לו ואז עשה השליש שצינייהם מעשה בחצרת הצורר הנשאר והוסיפו להם עוד שני דיינים אחרים שלא הוצרכו כלל ופסקו פס"ד וכתבו טעם לדצריהם דלא דמי להא דש"ע ח"מ סימן י"ח ס"ד דע"כ התם הטעם שלא יוגמר הדין בפחות ממנה שהיו צשעה שישבו לדין אמנם כשיוסיפו דיינים במספר שהיה מקודם שפיר דמי כמבואר בהג"א פ"ק דסנהדרין והגאון ז"ל דחה דצריו דלא נזכר בהג"א פ"ק דסנהדרין דיוסיפו דיינים אלא באחד אומר איני יודע ולא כשנסתלק דין ומש"כ רש"י סנהדרין כ"ט ד"ה אפילו שנים מחייבים כונתו פשוטה דלא נימא דגם השנים צעמם יכולים לגמור הדין ומשום דאף דאי הוה פליג עלייהו הוי בטל צמיעטו וע"י כתב דאינו כן דלא עדיף משנים מזכים דכי אמר א"י הוי כמו לא ישב צדין וז"ש רש"י ואין תלמא צעינן.

והבנה"ג סימן י"ג ס"ק י"ז כתב על דין הצ"י מתשובת הרשב"א דכשנסתלק אחד מהם נתפרדה החבילה הביא הכנה"ג צס שו"ת משא מלך דהנשארם ג"כ המה כדין שותפים שמת אחד מהם שנתבטל השותפות ומ"ש צשו"ת הרא"ש כלל ו' ס"א דאם מת אחד הקהל יכולים למנות אחר הוא מטעם דקהל שעשו אין ציד יחיד למחות כמבואר שם בס' ז'. עכ"פ היבא דהוצרכו שלשה כדין ובקאג"ס אין יכולין לשנות ולפסוק בפחות וכיון דהני שנים נתנו פס"ד בלי לקרא את הצורר השלישי א"כ הו"ל פס"ד שלא כד"ת ופס"ד זה בטל ממילא ואין לאלו הדיינים עוד לפסוק צדין זה לעולם והצורר השני שלא היה עמהם יש לדון צו אם יכולים לזרפו לד"ת חדש אם היה הפשרה בטלה מדינה באופן הנ"ל מ"מ אין הו"ג כעת לזה.

העולה מדצרינו בקיצור פשרה שעשו הצ"ד וכתבו הפס"ד על הפשר קרוב לד"ת בתקפו הוא ע"פ דתה"ק והכתב שכתבו שני הדיינים לאחר מכן אין צו שום שויות להלכה ע"פ דתה"ק, והני שני הדיינים נפסלו לדון צד"ת זה עוד אם לא שיקבלו עליהם שני הצדדים כדין קרוב או פסול. אלו דברי ידידו דרשה"ט וש"ת החותם בלב ונפש למען כבוד התורה

מנשה הקמן

עליו והיה תלוי לכאורה במחלוקת הרשב"א והריטב"א שהביא הב"י אי מחילה עושה קנין או שהוא סילוק רשות, וקצת היה אפשר לדחוק ולישב שיטת כ"ת לפי דעת המהרש"ל בתשובה סימן ד' דהיכא שמעצמם באו לפני בע"ז וקבלו עליהם לקיים כפי אומר דעתם אף בלא קנין אינו יכול לחזור וא"כ הכ"נ אפשר כיון דלוי אינו ב"ד הו"ל כהא דרש"ל ומהני אף בלא קנין.

איברא דנראה פשוט דנידון דידן לא דמי לרש"ל נמי דהתם דדיני דרש"ל עכ"פ באו שניהם וקבלו עליהם לקיים מה שיראו הני בע"ז אבל הכא מעולם לא קבלו עליהם את לוי שיפטר הוא ציניהם כפי אומד דעתו אלא שיהיה המוציא והמציא ציניהם ויראה כמה שיוכל לפטר ציניהם לפי רצונם הטוב אבל לא שיהא הוא המפטר וכשיצאו לעמק השוה יגיד לשניהם והם כרצונם יעשו וא"כ כאן ליכא כלל קבלת עינין לפשרה ולוי באמת לא עשה שום פשרה מדעתו אלא שואל אותם דעתם ופשוט שאם יאמר להם מה יעשו לא ישמעו לו כיון שלא קבלוהו על זה.

והנה בשו"ע ח"מ סימן ר"ה ס"ג כתבו ח"ל, פשרה דינה כמכר ומחילה דינה כמתנה, והקשו המפרשים דלעיל סי' י"ב סי"א משמע דפשרה היא כמתנה או מחילה ולא כמכר והצ"ח תי' דדוקא דדין מסופק וכל אחד אינו יודע אם יוכה דדין או לא הו"ל כמכר דהו"ל כאלו מוכר כל אחד הזכות לחצירו שיש לו בתציעה זו בסך שמתפשרים אבל אם יודע שאין לראובן זכות דדין והפחידו וכו' פשרה כו' הו"ל כמליוהו ויהיב הקנין וציטול הכל היה מחמת אונס וחייב להחזיר לו מה שנתן לו ע"כ פשרה זו אם נתברר החיוב אח"כ הצ"ד בש"ך שם ס"ק ה' ועי' פת"ש וקצת"ח שם סק"ז וכ"כ בשו"ת מהרי"ט ח"ד סימן ז"ח הצ"ד בנתיבות ועי' ב"י בשם הרשב"א.

ובעתה דידן בראובן שבעה חמשת אלפים לשמעון הרי ראובן ברור שמגיע לו הכסף ושמעון הנתבע שכפר בו לית ליה ברירה לראובן ומפשר עמו ורוצה להוציא מידו מה שאפשר כה"ג ודאי דלא הוי מכר מה שמקבל על עצמו (אפילו מקבל פשרה) אלא הוה מתנה כלומר שנותן לו במתנה חצי הכסף שחייב לו שמעון ומתנה עכ"פ בחצי וא"כ פשוט דמתנה זו הו"ל מתנה בע"כ והו"ל תליוהו ויהיב וממילא נראה פשוט דאם לאחר שנתפשרו על החצי שוב יודה שמעון שחייב לו הכל ודאי חייב שמעון לשלם לו כל החוב אפילו לאחר הפטר או שצאו עדים שחייב לו הכל דמאי מהני פטר זה הרי איגלאי מילתא בדטעות נתפשר עמו. ולא מצעיא למ"ד מחילה בטעות לא הוי מחילה והכי קי"ל בשו"ע חו"מ

סימן רמ"א, ועיין שו"ת מהרי"ט ח"א סימן ק"ב ומהרשד"ס הביאו הש"ך סימן ר"ה סק"ה אלא אפילו למ"ד מחילה בטעות הוי מחילה מ"מ הכא לא הוי מחילה כלל דהו"ל מחילה באונס ולא בטעות ומחילה באונס לא הוי מחילה אלא גזל דתליוהו ויהיב לא הוי מתנה ואפילו לפמ"ש התשב"ץ ח"ב סימן ב' ומהר"ם אלשק"ר דלהסוברים דמחילה בטעות הוא מחילה היינו דוקא היכא שהוא בעצמו טעה ומחל אבל אחר שהטעהו לא הוה מחילה והכא נמי מעצמו מחל זה אינו דהרי מעולם לא מחל אלא בליט ברירה הסכים לוותר על שלו ולקבל כל האפשר אבל הוא יודע שחייב לו גם השאר ואולי מצפה שיבא יום שיוכל להוציא את שלו.

ובאמת כי כן מבואר בש"ע ח"מ סימן י"ב ובנתיבות סימן ר"ה סק"ט שם ח"ל בא"ד, ואם אפשר היה מחמת הכחשה כגון ראובן שחובצ לשמעון ק' ושמעון כפר ונתפשר בחמשים אז אם אח"כ באו עדים ודאי נתבטל הפטר כמבואר לעיל סימן י"ב וכמ"ס הרשב"א בתשו' הביאו הצ"י ב"קס"י זה מתרי טעמי דהוי פשרה בטעות וגם פשרה באונס דמחמת אונס הכפירה הוכרח לפטר ולא חשיב זחי דלא הוי רק כהחזיר מקצת גזילה ונראה דכן הדין כשהודה הנתבע אח"כ על כל סך ג"כ נתבטל הפטר דהודאת בע"ד כמאה עדים דמי אבל אם לא הודה רק על סך שנתפשר עמו כגון שבעו ק' וכפר ונתפשר בנ' ואח"כ הודה על נ' וכו' מבואר בתשו' הרא"ש כלל ע"ב סימן ה' דהפשרה קיים דזה לא הוי הכרח האונס דאימר האמת כך הוא רק מחמת שבעו יותר כפר לו וכשנתרצה על הסך כפי האמת הודה לו ע"ש ברא"ש והגם שהנתיבות פסק קצת בזה. מבואר כדברינו דהיכא דתבעו מאה וכפר בכל ונתפשר הפטר הזה אינו קיים דהו"ל פשרה באונס ואינו כלום וזה ממש נידון דידן בחמשת אלפים.

אלא דלמדנו עוד מתשו' הרא"ש והנתיבות הנ"ל חדא מילתא מה שנוגע לדין שאם היה מודה שמעון על הג' אלפים שהוא חייב לו אז לא היה יכול ראובן להשביעו על השאר אף דהפשרה היה באונס מ"מ יש לוותר דהאמת הוא שאינו חייב לו אלא ג' אלפים מה שנתרצה להשיב לו ואם לא הודה לו על הג' אלפים אלא נתפשר בלי הודאה נמי אינו יכול להשביעו על השאר שהרי לא הודה כלל אבל אם באו אח"כ עדים פשוט דחייב לשלם הכל ואין זה מחילה כלל וגם עד שלשת אלפים מה שרוצה ליתן ברצונו הטוב נמי ודאי חייב ליתן לו אלא ד"ל כאן ממ"נ חייב ליתן לו השלשת אלפים דאי האמת הוא כך שחייב לו שלשת אלפים וכתשו' הרא"ש ואף שלא הודה כן אח"כ חייב ליתן ואי לאו אח"כ האמת כהתובע וחייב לשלם הכל וא"כ כ"ש דחייב לשלם עכ"פ הג' אלפים דאדרבה אפשר דיכול להשביעו אח"כ שבעת היסת

על השאר וי"ל דלזה מועיל עכ"פ הפשרה שלא להשציעו כלל וכן נראה.

ומעתה נבא להשתעשע בדברי מעכ"ג ראשית דבר כתב שם לדמותו למ"ש בש"ע ח"מ סימן י"ז סי"א בהג"ה בצעל דין שחבב חצירו בעד דבר מועט והדין רואה שיתחייב לו ע"פ הדין יותר ממה שחבב אין לו לדין לפסוק יותר ממה שחבב ואם פסק לו יותר הוי טעה דין וחוזר והכי נמי כיון שהחובב אמר שמפטר עצמו למחצית התביעה אין לו ללוי ליקח מהנחבב יותר ממה שחבב וציקש החובב. ולפענ"ד אין הנושאין דומין דהתם החובב בא לב"ד לחבוב מה שהוא חושב שמגיע לו ואינו יודע כלל שמגיע לו יותר וכל מה שידוע הוא חובב רק שהדין רואה ש"פ הדין מגיע לו יותר ואם הוא אינו חובב אין לו לדין להתעבר על ריב לא לו שאולי מחל לו או יודע שחייב לו ממקום אחר וכיון שיש לתלות בדבר והוא אינו חובב יותר אין לו לפסוק יותר אבל בדין הרי החובב חבב יותר כבר והוא יודע שמגיע לו יותר אלא שהנחבב כפר בכל ובלית צריכה שרואה שזה כפר בו ורואה לגזול מנסה להזיל כפי האפשר ואין זה בכלל שאינו חובב את שלו החצי השני ולא ויותר על תביעתו אלא באונס הכופר ואין זה מותר מדעתו ורצונו הטוב החצי השני אלא באונס גמור וכל פרוטה שיכול להוציא ממנו יותר אכן סהדי דאינו מותר.

ומש"ב עוד כ"ג כיון שאין השליח המפטר יודע בצירור הדין עם מי והו"ל ממון המוטל בספק א"כ אם יאמר להתנבב שכבר הסכים החובב להחצי נמא מפסיד החובב חמש מאות דאלללל ואם לא יאמר נמא מפסיד להנחבב חמש מאות מספק וכיון דצין כך וצין כך יהיה בספק עבירה של גזל מוטב לעבור בשב ואל תעשה ולא בקום ועשה והציא ראייה ממחלוקת ר"א ור"י ב"ה כ"ח ועירובין ק' וזבחים פ' בנתערבו מתן ד' במתן אחת דיותר טוב לעבור בשב ואל תעשה. ולפענ"ד בכל המפטר צין שניהם כך הוא דזה הוא הסדר צמי שרואה לפטר שאומר דהאחד אני אוותר עד כך וכך ולא יותר אבל זאת אומרת שניסה להוציא מן הגד השני כפי האפשר שהרי הוא מבקש חמשת אלפים ורק לא יותר יותר מהחצי ועד החצי כל מה שאפשר להוציא ודאי עליו להוציא מהגד השני ולא דמי לב"ד שעושין פשר קרוב לדין שאז הם סומכין על דעת עצמם לפטר כפי הנראה להם ע"פ הדין אז צריכים לחוש שיהא קרוב לדין ואפ"ה כיון שהסכימו אין צוה מדין גזל רק בתנאים מצווארים אבל הכא פשוט דהחובב לא מחל להנחבב עד החצי באופן שאם יתן לו יותר יהיה חשש גזל על לוי המפטר.

ולפמ"ש נראה נמי דמה שכתב ב"א ד' כיון דקודם שאל לוי המפטר את החובב כמה הוא רואה לוותר

כדי להתפשר בדרך שלום והשיב לו שיניח לו החצי א"כ לא יכול עוד לקבל יותר ואפילו נימא דהוא מחילה בטעות דכה"ג דטעה בדין מחילתו מחילה כמ"ש בשו"מ מהדו"ב בשם הריב"ש סימן ש"ה דכל שטעה בדין מועיל מחילה בטעות. ולפענ"ד לא ידענו מאי טעות בדין איכא הכא לא טעה לא בדין ולא בפשרה אלא שאין לו צריכה שזה כופר לו הכל ואין לו ענה אחרת להזיל ממנו. גם מה שכתב ב"א ד' דהחובב הזה עכשיו כמו מארגעטש שיש לקנותו במחיר נמוך ולמשל זה החוב של חמשת אלפים דאלללל עומד למכירה בעד החצי ואם הנחבב לא יתן כלום ואדם אחר רואה ליקח החוב מיד החובב בעד החצי והוא יחבב מן הנחבב כמה שיכול עד חמשת אלפים דאלללל בודאי ימכור לו החובב בשמחה נמא דהחובב שזה עכשיו רק החצי מהחובב שחובב ואם לא יאמר השליח להנחבב שהחובב יכול לפרוע בעד החצי רק יקח ממנו עודף חמש מאות יש חשש שיעבור על לאו דלא תונו איש את אחיו שמוכר לו דבר שהוא שוה 2500 דאלללל בעד ג' אלפים דאלללל עכ"ל.

ומאד תמהני על הדמיון דאם הוא דומה למארגעטש והנחבב דומה לאדם אחר מן השוק והחובב מוכר לאדם אחר מן השוק הרי האדם מן השוק לוקח המארגעטש כולו של הנחבב וי"ל ויגבה לעצמו כל החמשת אלפים וא"כ בעצמו מודה מעכ"ג דהמוכר לא מחל על החצי האחר דאל"כ האין יכול הלוקח השני לגבות כל הכסף כפי יכלתו הרי המוכר כבר מחל על החצי אלא פשוט דס"ל דלא מחל אלא שאינו יכול לגבות וא"כ האין זה המפטר שהוא לוי לא יזיל ממון של זה המוכר כלומר החובב שידוע שאינו רואה למחול אלא שאינו יכול לגבות ופשוט שאם ימכור החובב שלו לאחר אפילו בשביל מאה דאלללל יכול לגבות מהשני עד לפרוטה אחרונה אם יהיה לו אחיה אופן לגבות וכגון שיציא עדים שחייב לו ולא אמרינן מחילה א"כ אטו הנחבב הוא עדיף מזה. גם מה שהציא מדברי השלה"ק במס' חולין ב"א שדבטיח לאחר למכור במחיר הנמוך וצניתיים עלה השער אי יכול לחזור והרמ"א ח"מ סוס"י ר"ד מסיק כהפוסקים דאפילו עלה השער צניתיים אינו יכול לחזור וא"כ הכ"נ אינו יכול לחזור אין לו מוצן כלל לפענ"ד, דמאי ש"אט"י כאן למי שהבטיח למכור דבר והלא זה לא הבטיח לשום אדם אלא רואה לגבות חובו כפי האפשר וכמה שאפשר ואין לזה שום שייכות עם מי שצרכו למכור חפציו צרכו הטוב והכא אינו מוכר כלל אלא רואה לגבות וזה לפענ"ד צרור.

ואמנם גם הא אמת דאין לן אומדנא דמוכח יותר גדול שאם מי שהוא כופר הכל על הלואה ורואה מעצמו ליתן יותר מהחצי המבוקש ממנו לפטור בשלוש דברים יש צו

ורגלים לדבר שהוא חייב לו יותר ויותר אלא שאין אנו דנין ע"פ אומדנא ולא כתבתי זה רק למען דעת.

בסימן קנ"ג הציא מעשה מהגאון מקאששוי עם הצעל דרשן, זה היה עם הגאון ר' שאל צראך ז"ל והשני היה ניוני מפורסם ואני דברתי עם צעה"צ אחד תלמיד הגאון הנ"ל שהי' שם בשעת מעשה. והגאון אמר לו בזה הלשון זי זענען מיין חבר, זי זענען א' רשע מרושע. והנה מחמת חוסר הזמן כעת לא אוכל להאריך ואי"ה עוד חזון למועד.

והנני חוזר מעין הפתיחה בברכה ובתודה על שכבדני בספרו היקר, וי"ר שיזכה להרבנות דעת תורה ויראה עדי יבא ינון ולו יקחת עמים כמים לים מכסים, מכבדו ומוקירו כערכו הרב, המברכו בלב ונפש

מנשה הקמין

סימן רנ"ב

ביאור דברי רש"י מבית תדע דאלו הרגו לאו קנסא הוא

כ"ב מרחשון התשל"ד בנ"י יצו"א

מע"כ אהובי ידידי ש"ב מופלא ומופלג ח"ו משה שפיר קאמר כהן שדעתו יפה ונאה וכו' כש"ת הרה"ג משה שמואל הכהן שליט"א, ר"מ בשיבת איטרי ירושלים ת"ו.

אחדשה"ט וש"ת זידידות נאמנה וכו', וצדברי תורה מה שחמה צדברי רש"י מכות ז' ע"צ ד"ה תדע שכתב דקנסא הוא שהרי העדים המעידים בנפש לא הרגו ולא נהרג אדם על פיהם ונהרגין ומשלמין ממון משמע דדוקא משום דלא הרגו הוא דהו"ל קנסא אבל אלו הרגו לא היה קנסא וזה סותר למש"כ בסמוך דף ה' ע"א ד"ה מ"ט דצבידנא דקא מסהדי דכל שלא הועד עליו צ"ד אילו היה אחי ומודה היה מיפטר נמצא שהם היו מחייבים מיתה את מי שאינו ראוי למות ע"כ מצוואר דבכל חייבי מיתה הו"ל קנסא ולכן מהני הודאה לפטור דאל"כ מה משני אכתי גברא לאו בר קטלא הוא עכ"ל בקצת ביאור משלי והדברים ראויים למי שאמרם.

ובמה שנלפענ"ד חדא לפמ"ש הרמב"ן והריטב"א כאן ועוד ראשונים דאע"פ דכי שילס כבר נמי איכא הומה ומשלמין כיון דכי לא שילס נמי משלמין קנסא הוא ועי' הגהות מהר"ן חיות שכתב דאף לשיטת הרמב"ם פ"כ מה"ע דבממון לא אמרינן כאשר זמם ולא כאשר עשה מ"מ גם בלא שילמו חייבין ע"כ הוי קנס וכתב כן מדעתיה דנפשיה, ובאמת כי כן מצוואר בראשונים ז"ל. אמנם כי כן י"ל דדיוק רש"י נמי רק לדייק דכיון שהמעידים לא הרגו נפש ולא נהרג אדם על פיהם ונהרגים מהא שמעינן דקנסא הוא דאי נימא דחיוז

הוא א"כ כל שלא עשו כלום למה יהרגו וכיון דשמעינן דקנסא הוא ממילא אפילו הרגו נמי כבר ידעינן דרק קנסא הוא כיון דנהרגין גם היכי דלא הרגו ולא עשו מעשה. ולפי"ז ליחא לדיוק כ"ת דדוקא משום דלא הרגו הוא דהו"ל קנסא אלא אדרבה מדלא הרגו שמעינן דאפילו היכא דהרגו נמי לא היה אלא קנסא וממילא אחי שפיר רש"י לשיטתו דכיון דשמעינן בעדים וזממין דמיתה בהם הוא מדיון קנס אפילו היכא שהרגו הנפש א"כ שמעינן דדין מיתה צ"ד הוא קנס בכל מקום בין הרגו ובין לא הרגו וא"כ ברורא נמי דין מיתה הוה קנס ושפיר כתב רש"י צדף ה' דאילו היה מודה היה נפטר.

והא קושיא שהקשו שם התוס' לרש"י דא"כ כל חייבי מיתות יודו ויפטרו באמת הא קושיא גופה תקשה בעדים וזממין דלכ"ע קנסא וכמ"ש ר"ע וכו' ודאי לא פליגי התוס' וא"כ איך אפשר שיקדימו עדים וזממין לאותה מיתה הא לעולם ילכו ויודו ויפטרו וא"כ תקשה קושיאם שהקשו לרש"י תקשה להו לדידהו נמי כל עדים וזממין ילכו ויודו ויפטרו ועי' ערוך לגר שהקשה כעין זה. וע"כ דלא חיישינן לזה דלא שכיח שיודה הכ"נ בשאר חייבי מיתות ואדרבה בהם יותר לא שכיח דבעדים וזממין עכ"פ יודע שיש עדים שהזימום וחש להם ויודה שיפטר אבל ברורא שהרג אולי חושב שליכא עדים וי"ל דהרי נריך התראה ויודע ודאי שראו עדים, ומיהו עכ"פ אם ק"ו ליכא גזירה שוה הוא.

שנית נלפענ"ד לפי קושיא התוס' דף ה' שהקשו לפירש"י דאי הוה מודה מיפטר א"כ כל חייבי מיתות צ"ד יכולים להודות ולפטור עצמן וכעין זה הקשו בתוס' וזכרם ע"א ד"ה ע"פ ע"א וזיין עליהן הגרי"פ ודחקו הרבה ליטב שיטת רש"י ז"ל. והנלפענ"ד ומתחלה נקדים קושיא וחקירה אחת קושיא אחת בדיוק לשון רש"י לעיל צד"ה תדע דקנסא הוא שהרי המעידים בנפש לא הרגו אדם ולא נהרג אדם על פיהם ונהרגין ומשלמין ויש לדייק שפתח במיתה ומסיים בתשלומין שכתב לא הרגו אדם ולא נהרג אדם ע"פ וה"ל לסיים ונהרגין ומה תשלומין איכא ובראשונים באמת לא כתיב ומשלמין אלא ונהרגין עי' ר"ח כאן ועוד. ואי כוונת רש"י היכא שהזימו לענין ממון שהעידו היל"ל תדע שהרי המעידים בנפש אדם או בממון ולא נהרג אדם ולא שלם ממון ע"פ ונהרגין ומשלמין וזה לפענ"ד דיוק גדול. וחקירה אחת דינא לחקור לפמ"ש הג"ה אשרי פרק הפרה צ"ק דברורא אע"פ דקיי"ל דקם ליה דדרבה מיניה מ"מ אם תפסו היורשים דמי הנרצח לא מפקינן מיניהו דמחייב הוא דדיני שמים ומציעא לן בעדים וזממין אי חייבין לשלם דמי הנרצח או לא מי נימא דכיון דמעיקר דינא מחייב הרורא לשלם אלא דפטור מטעם קם ליה דדרבה מיניה ולכן אי תפסו לא מפקינן מיניה

ועוד זו שלישיה, דהטור סימן ש"ג כתב, גנז שור של שותפין וטבחו ומכרו והודה לאחד מהן וכפר לשני ואח"כ באו עדים שטבח ומכר משלם לזה שכפר חמשה חזאי בקר וכתב ה"ח דמייירי בהודה לאחד מהן כשתובע ב"ד וכפר לשני כשתובעו ב"ד אחר דאל"כ לא יתחייב לשני דמסתמא כיון דהודה לאחד מן השותפין כאילו הודה גם לשני והקל"ה סק"ז הביא קושיא על ה"ח בשם אחיו דמה בכך שכפר ב"ד אחר כיון דהודה כבר ואיפטר ב"ד קמא ואטו המודה בקנס לפני ב"ד ואח"כ תובעו ב"ד אחר וכפר זו יהיה זה חייב זה לא נשמע לכיון דהודה הודה והקל"ה כתב דנראה דב"ד ה"ח דמנינו בש"ס ב"ק פ"ק ופ"ק דמכות לר"ע דס"ל עדים זוממין קנסא ואם הודו עדים ב"ד ואמרו הומונו ב"ד פ' פטורין ע"ש וכיון דהומונו כבר ב"ד עפ"י עדים כשרים והיכא דבאו עדים ואח"כ הודה חייב אליב"ד דכ"ע והיכי משכחת לה מודה בקנס בע"ז לר"ע וע"כ כיון דהתורה אמרה אשר ירשיעון אלקים פרט למרשיע את עצמו אין הדבר תלוי אלא באותו ב"ד שדין אותו עכשיו ואם באו עדים והעידו עליו ב"ד ולא גמרו את הדין ובאו ותבעו אותו לפני ב"ד אחר והודה לפניהם ה"ל מודה בקנס ופטור וב"ד קמאי שבאו העדים על הקנס שפיר מחייבין אותו דלפניהם אינו מודה בקנס כיון שכבר העידו עדים עליו לפניהם וכן להיפך ע"ש, והנתיבות שם תמה עליו מב"ק ע"ה גבי ר"ג דחזן לב"ד הודה משמע דאי הודה ב"ד אף שהביא אח"כ עד ב"ד אחר שנפטר בהודאה ראשונה אלא דמחלק בין חייבו ב"ד קמאי ואח"כ הודה ובין שלא חייבו ב"ד קמא והודה לפני ב"ד שני דאז פטור דאכתי ליכא דין חיוב על קנס זה קודם שחייבו ב"ד ע"ש.

מבואר דהיכי דהודה בקנס ותבעוהו לב"ד שני דמחלוקת שנואה אי חייב או פטור, והנה רש"י מכות ב' ע"ב ד"ה אין משלמין ע"פ עמנן פי' אם הומונו ב"ד ולא הספיק בעל דין להעמיד דין על הזמתן עד שזרחו ובאו ב"ד אחר והודו שהומונו ב"ד פלוני ולקמן מפרש טעמא ע"כ, והקשו עליו בתוס' שאנן דף ג' ע"א ל"ל שהלכו לב"ד אחר והודו דהא אפילו ב"ד שהומונו כל כמה שלא תבעם בעל דין דלא מחייבו עדים אי מודי מיפטר ובתוס' ישנים כתבו דה"ה דהו"מ רש"י לפרש שהודו באותו ב"ד שהומונו אלא דלאו אורח ארעא הוא. ומיהו בתוס' רבינו פרץ ב"ק דף ה' ע"א כתבו דהיכי דשמעו ה"ח ההומה לא מהני הודאתם שאין זה מרשיע עצמו מידי דהוה אבאו עדים ואח"כ הודה דחייב בקנס אבל כשתבעם ב"ד אחר אלא שלא הספיק לתבעם באותו ב"ד מפטר בהודאתם שהרי יכולים היו לכפור לו עד שיביא עדים ע"ש. וגראה לכאורה דהא מחלוקת האחרונים דלעיל הוא מחלוקת רבותינו בעלי

וממילא בעדים זוממין נמי חייבין לשלם דמי הנרצח שראו לחייבו או דלמא כיון דהרואה פטור מטעם קלבד"מ ואין כאן אלא חיוב לנאת בידי שמים אין מחייבין לעדים זוממין בזה וגראה לפשוט תרוייהו מדברי רש"י דרש"י ס"ל דכה"ג ע"ז חייבין לשלם וז"ש שהרי המעידים לא הרגו אדם וכו' ונהרגין ומשלמין וכוונתו נראה דנהרגין ומשלמין היינו דמי הנרצח שמחייבים לשלם כיון דראו לחייב את הרואה דמי הנרצח ממילא חייבין הם לשלם וממילא מדויקין דברי רש"י נהרגין ומשלמין ודו"ק.

וראיתי לרבותינו נוחי נפש לישב פירש"י דאם מודה מיפטר ממיחה והקשו עליו דהרי ב"ק אמרו דאפילו למ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור היינו דוקא כשהייב עצמו בכלום וא"כ כאן המודה שהרג את הנפש לא חייב עצמו בכלום וא"כ אפילו נימא דמיחה קנס הוא מ"מ ז"ל חייב במודה בקנס ואח"כ באו עדים כיון שלא חייב עצמו בכלום וכתב בשו"ת בית יצחק יו"ד ח"א סימן קנ"ח לפמ"ש בהג"א פרק הפרה דברואה אע"פ דקס ליה דברכה מיינה מ"מ אם תפסו היורשים לא מפיקין דמחויב הוא צדיני שמים דמי הנרצח נמא מודה שהרגו נמי מחייב עצמו בהודאתו בממון ע"י תפיסה עכ"פ או שישלם בעצמו בזה לעשות תשובה ולנאת ידי שמים ע"ש אות י"ד. ובתומים סימן ל"ח הקשה על תוס' דלמא כונת רש"י לא מטעם מודה בקנס אלא שמא יודה דבאפי סהדי הרג את הנפש ואז אם יבואו אח"כ להעיד יהיה עשאל"ל כמו דס"ל לרבנן ב"ק דף ע"ה ע"ב והוכיח דדוקא בממון הו זאת עשאל"ל מה שהודה שצפניהם גנז אבל לא במיחה ועי' בית יצחק הג"ל הסבר הדברים. ולפענ"ד תלוי בטעם דהודאת בע"ד בממון דמהימן מאיזה טעם מהימן אי מטעם שאמת דבר וכדבריו כן הוא או שהוא משום דבידו לחייב עצמו בממון והוה הודאתו כחיוב ומהימן כאילו נתן לו עכשיו בהודאתו ולטעם שצידו לחייב עצמו א"כ דוקא בממון אמרינן הודאת בע"ד אבל במיחה א"א אבל לטעם שאמת הדבר אין לחלק בין ממון למיחה והבן.

ומעתה אחי שפיר דברי רש"י וז"ל דכיון דעדים זוממין חייבים בתרתי דס"ל כהגה"א דרואה נחייב בתרתי אחי שפיר שיטת רש"י דף ה' דס"ל דאם מודה יפטר כיון דמיחה קנס היא אלא דאכתי תקשה הא מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב היכא דאינו מחייב עצמו בכלום אלא דבא זה וגילה על זה היינו דברי רש"י בד"ה תדע דע"ז שפיר חייבים מיחה ותשלומין משום דהרואה נמי חייב בתרתי וא"כ הרי מחייב עצמו בממון ושפיר אם מודה פטור וא"כ אדרבה מדברי רש"י מוכיח כנ"ל ודו"ק.

גזרה חכמתו ית"ש להרוג נקי ונדיק ששז בתשובה שלמה
שגזרה חכמתו שהעון נתכפר לו ואפ"ה נהרג, וסותר לקרא
דונקי ונדיק אל תהרגו.

עוד יש להקשות בדברי רש"י במכילתין דאילו היה אחי
ומודה היה מפטר הרי אכן קיי"ל דאין אדם משיס
עצמו רשע, ועי' סנהדרין ט' ע"ב ואר"י פלוני רבעני לרצוני
רשע הוא והתורה אמרה אל תשת רשע עד, רבא אמר קרוב
אלל עצמו ואין אדם משיס עצמו רשע ופסק הרמב"ם כרבא
וא"כ כל שזא לפני ז"ד ואומר שהרג את הנפש הרי הוא
משיס עצמו רשע והתורה אמרה אין אדם משיס עצמו רשע
שקרוב אלל עצמו ואינו מהימן כלל באמירתו והאיך כתב
מאה"ג רש"י ז"ל דאילו היה אחי ומודה היה מפטר, והגם
שי"ל שיש עדות שראו מ"מ עכשיו הרי הוא הוא דמעיד
על עצמו ליכא עדות לפנינו ואולי אפילו לא יבואו כלל
להעיד וז"ע. אמנם הנה כתבו הפוסקים ז"ל דהא דא"א
משיס עצמו רשע דוקא בפתח אלל כשזא לעשות תשובה
מהימן עי' תוס' ז"מ ג' ותוס' יצמות כ"ה ע"ב וא"ת
והאיך נאמן לומר מויד הייתי והא אין אדם משיס עצמו
רשע, וי"ל דכ"ז רק כשזא לפסול את עצמו אלל הכא רוצה
לעשות תשובה ואינו רוצה להביא חולין בעורה ועי' ז"י ד'
סוס"י קנ"ז צדד"ב זשס תשו' הגאונים וצשו"ת שצו"י ח"ב
סי' קי"א דבשזיל תשובה לא הוה מאבד ע"ל וה"ה דז"ד
רשאין להכותו מלקות בשזיל תשובה עי' רבינו ירוחם הובא
בז"י הג"ל ובמדרש מנינו זר"ע שחזל בעצמו בשזיל תשובה
ומשמע דכשזא לעשות תשובה מהימן. ומיהו עי' מרדכי פ'
זה דורר הובא בצמ"ע ח"מ סימן ל"ד דחיישין דאיערומי
קא מערים אלל כשזא לעשות תשובה מלקין אותו ועושין
לו כפרה ועי' נו"ב ת' א"ע סימן כ"ז וסי' קנ"ז ודבריו
לכאורה סתרי ניניהו ממקום למקום.

אלא דמעשה נראה לחדש ולישז פירש"י, דהא פירש"י דיכול
להודות וליפטר היינו בזגון זה שהיה עושה תשובה
והיה זא בתשובה וחרטה גמורה וכה"ג הכ"נ דהיה נפטר
ממיתה אם היה שז באמת והיו אנחנו מאמינים ליה וסוד
ה' ליראיו אם כונתו לש"ש כי הרי זא מעצמו זלי שום עדים
והתודה בפני הז"ד מעצמו ומבקש תשובה על חטאיו או ששז
מעצמו זכל לזו וכתיב ונקי ונדיק אל תהרוג ובזעין זה הוא
מיפטר ממיתה ומיושבת קושיית התוס' על רש"י דא"כ זכל
חייבי מיתות יודה ויפטר זכל חייבי מיתות אינם עושים
תשובה ואינם זאים לז"ד ולא יועיל הודאתם והא דלא חייש
רש"י לשמא יערים וכדעת המרדכי י"ל בתרי אנפין או דלא
ס"ל כהמרדכי ולהערמה לא חייש או דס"ל דהגם די"ל
שמערים מ"מ הו"ל ספק נפשות ויפטר ממיתה אם הודה

התוס' דעת התוס' שאנ"ן ותוס' ישנים כנתיבות והתוס'
רבינו פרץ כהז"ח וקנה"ת.

ומעתה אי נימא דדעת רש"י כדעת רבינו פרץ מדכתב עד
שזרחו ובאו בז"ד אחר והודו משמע דבאותו ז"ד
אין זידס להודות אלא בז"ד אחר ובז"ד אחר הכ"נ אם זאו
עדים מחייב. ולפי"ז מיושבת קושיית התוס' מרש"י ז"ל זכל
חייבי מיתות ילכו וידו ויפטרו ממיתה שהרי אפשר יתחייב
בז"ד אחר. שזב מנאחי בערוך לנר שכזר רצה לחדש כן
מדעתו דנפשי' לישז שיטת רש"י מקושיית התוס' ז"ל אלא
שדחה אח"כ לעצמו כיון שלא הוזכר זשום מקום דזעיין
שיודה דוקא בפני אותו ז"ד ע"ש. אמנם אם הוא ז"ל לא
מנא מוזכר זשום מקום הרי אכן מנינו מוזכר כן שיטת רש"י
ובעלי התוס' ר"פ וכנ"ל.

ועל ארבעה לו אשיצנו דנלפענ"ד לומר דבר חדש בז"ד,
והוא דהנוב"ק א"ח סימן ל"ה זאחד שבקש תשובה
לעונו ר"ל כתב דאין ספק דתשובה מכפרת על כל עונות
ומ"מ זומן הסנהדרין אם עזר אחד על חייבי מיתות ז"ד
אחר ההתראה אם שהו עדים ולא זאו לז"ד שנים רבות וזין
כך עשה תשובה והרצה בסיגופים ותעניות לאין מקסר יותר
ויותר מתשובת המשקל הנזכר זרוקה ושוב אחר כל התשובה
זאו עדים לז"ד והעיד ודאי שאין הז"ד משגיחין על תשובתו
ושורפין וסוקלין לפי עוגש החטא והדבר יפלא כיון שדאי
התשובה הועילה זכר סר עונו וחטאתו נתכפרה למה יומת
ונקי ונדיק אל תהרוג כתיב אלא ודאי גזה"כ הוא שאלמלא
כן זטלו עונשי תורה זכללן ואין אדם שיומת בז"ד כי יאמר
חטאתי והנני שז ואי ס"ד שתשובת המשקל היא עיקר
התשובה א"כ ודאי שנאמר למשה מסיני כל עון ואשמה
משקלה ומשקל תשובתה לפי עזירה. ומעתה למה לא יועיל
תשובה להזיל ממיתה ז"ד ואעפ"כ כל עונשי ז"ד לא יזטלו
דנחוי אכן אם סוגף עצמו וכו' א"ו שאין לסיגופים עיקר
מה"ת ועיקר התשובה היא חרטה גמורה ע"ש מה שהאריך.
וצשו"ת זית שערים למרן כק"ו זי"ע כתב דאפשר דהכ"נ
מעיקר דינא תשובה מועלת אלא דמ"מ אין לו לז"ד לשמוע
לו דלמא ערומי קמערים והארכתי זזה בתשובה בז"ד.

ולכאורה תקשה לי לדעת הנוב"י ז"ל, תקשה ליה לדידה
מה שהקשה להרוקם ז"ל דהא ודאי אמת ויציב
דתשובה מועלת כמזואר בתורה נציאים וכחוצים ושני תלמודים
ובכל המדרשים, ועיקר התשובה היא חרטה גמורה וזה אפשר
זרגע אחד א"כ למה זאמת ממיתין למי ששז בתשובה
ובחרטה גמורה כיון שהתשובה מועילה וכזר סר עונו וחטאו
נתכפר והדרה קושיא לדוכתא ונקי ונדיק אל תהרוג ואי משום
גזירת הכתוב הא גופא קשיא סוף סוף נקי ונדיק הוא ואמאי

אי דין כסף לו או דין שטרות להם לענין פדיון הבן, ועי' שו"ת תשובה מאהבה יו"ד סימן ל"ה וח"ס יו"ד סימן קל"ד ובלקוטים סי' ל' והשיב משה סימן נ"ה ובשו"ת חסד לאברהם ובערוך השלחן סימן ש"ה סעיף י"ח ושו"ת עין יצחק סימן ל' ובחזו"א ז"ל והנה הח"ס ז"ל בסימן קל"ד חילק דהגם דין כסף לו מ"מ לענין פדה"צ לא יפדה ובלקוטים שם כתב לענין גבוי כתובה דאלמנה דאפילו נימא כתובה דאורייתא החשבון ליתן כ"ד נוואנליגער כמו פדה"צ ומכ"ס זאלמנה אס גבה החזי מזה הסך וסך הנ"ל יתן אפילו בשטרות או צמה שהוא רק שיגיע השיוו להנ"ל כי אינו גזה"כ לשלם במטבע של זורה כמו בכור ומעשר שני נראה דדוקא צהני צעי של זורה (ומ"ס בפדה"צ דצעי מטבע של זורה ישבתי בס"ד במקום אחר) דצעי כסף דוקא דלא מהני שוה כסף אצל במקום דלא צעי כסף צוה כסף סגי ע"ש.

ומערתה נלפענ"ד דבאמת שיק הוא שטר כמו צאנק נאטע דהרי השיק הוא רק המחאה על הכסף שרואה ליתן לו והכסף מונח בצאנק על זה וכן ראיתי בצאנקוים שפלפלו צוה וא"כ מי שיש לו שיק על חובו והגיע זמן הפרעון של השיק הרי הוא כאילו כבר גבה מעותיו ובאמת מעיקר דינא דמלכותא אסור ליתן שיק אם אין לו מעות בצאנק עליו וכיון דבשמיטה לא צעי אלא שיהא החוב נשלם והרי כל שיש לו מעות בצאנק הו"ל כבר פרע הכל ואסור לו להוציא המעות מהצאנק שלו כדי שלא יהי' מעות על השיק שהרי המעות כבר ניתן על השיק הזה. והגם שלא הוציא עדיין המעות שלו מה שמגיע לו להמלוה על השיק אין זה מעלה או מוריד כיון דהלוה אין לו רשות כבר להוציא מעות זה א"כ כה"ג לפענ"ד לכ"ע הו"ל כגבוי ואין שמיטה משמטת ולא דמי לפדה"צ דנחלקו בו אי שטר צאנקנאטע הו"ל דין כסף דהכא העיקר הפרעון ופרעון השיק הו"ל פרעון כל שיש מעות בצאנק עליו וידוע דבמדינתנו נושאין ונותנין בשיקים כמו בכסף ועכ"פ שיק מאיז מהימן הו"ל ככסף ממש לענין פרעון חוב, ולא יעלה על דעת אדם צמי שנצטע לחצירו לשלם לו ציוס פלוני ונתן לו שיק שיש עליו מעות בצאנק שלא קיים השבועה לפענ"ד. ומיהו אם לא היה לו מעות בצאנק על שיק אז לא ה"ל אלא שט"ח.

עוד חשבתי הרעורי דברים דכה"ג בלאו הכי אינו משמט, דנראה לפענ"ד דצאנקן שלוה מעות משמעון והשליש מעות אצל לוי ונתן לשמעון שיק על סך אותו ממון מיד שקבל השטר וכה צהמעות שאלל לוי והרי הוא כבר שלו, ובהאי שיק הקנה לו מעותיו, ויש להאריך צוה ולהציא ראיות אלא שאין הו"ג. וקצת יש לעיין מדין אפותיקי שנחלקו בו הרמב"ם פ"ט משמטה והסמ"ג לאוין ע"ר דמהני והרמב"ן

מתוך תשובה קודם שצאו עדים ורוב חייבי מיתה ודאי לא באים לב"ד להודות שהרגו ומיושבת קושיתנו דנקי ונדיק אל תהרוג ולרש"י אחי שפיר דאז באמת יפטר. ויש לי צוה אריכות דברים אלא שאין הו"ג כעת ואי"ה עוד חזון למועד להשתעשע בדבריו היקרים עוד.

ובזה הנני ידידו באמת דושה"ט ורש"ת וכאש"ל, וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה וללמודה ולראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ומצות כאות נפשו ונפש ש"ב המברכו בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן רם

הנותן משעק על חוב ערב ר"ה
אי שמיטה משמטת החוב

ח"י לחדש הרחמים התשל"ב בני יצו"א

מע"כ ידידי רחמיא הרה"ג המפורסם שמו מפארים וכו' כש"ת מוהר"ר יהושע גויבירט שליט"א, ר"מ בישיבת קול תורה מח"ס ש"ש כהלכתה ירושלים עיה"ק.

אחדש"ת בידידות, ומה שינא לחדש דלפ"מ שנוהגים בזמן הזה שנותנים שקים צא"י על חובות א"כ אפילו חל זמן הפירעון לפני ר"ה של שמיטת ג"כ אין שמיטה משמטת כיון שא"א לגבות את השיק כי הצנקים סגורים בערב החג אחר הנהרים א"כ הו"ל כאילו לא הגיע זמן הפרעון רק אחר ר"ה עכ"ל.

ולפענ"ד לאחר הסליחה מכ"ת זה אינו, דאטו בצאנק תליא מילתא כיון שהגיע זמן הפרעון ולא פרע הרי זה משמט ולמשל אם נשרף השיק ער"ה מודה כ"ת דמשמט דכבר הגיע זמן הפרעון ואטו משום דנתן לו גרע כמו. ובר מן דין הי"ל ליכנס בצוקר לבאנק שאז ודאי היה יכול להוציאו מהצאנק וא"כ כבר הגיע זמן הפרעון בצוקר וכל היום זמן הפרעון הוא. ובר מן דין א"א לומר כן דאטו מי שחייב ממון לחצירו והיה לו ממון מונח ציד שליט ונתן למלוה פתק לקבלת מעותיו מהשליט ואמר השליט שצאם יצא מלוה במכתב משלו ימסור לו הכסף והגיע זמן והשליט לא נמצא צבית ודאי דמקרי הגיע זמן הפרעון שצביל זה הגם שהשליט איננו צבית והכ"נ כן הוא דהרי הלוה נתן שיק להמלוה והשליט מעות בצאנק עבור המלוה והשליט שהיינו הצאנק אינו נמצא צבית שהוא סגור אצל אין זה ענין של הגיע או לא הגיע זמן הפרעון.

איברא דנלפענ"ד מטעם אחר אינו משמט מי שיש לו שיק אמועותיו אפילו הגיע זמן הפרעון קודם ר"ה והוא ידוע מחלוקת רבותינו האחרונים ז"ל בצאנקנאטען ושיינען

הציאו הר"ן והרשב"א בתשובה סימן תתקפ"א דמשמט עי' חו"מ סימן ס"ז וב"י וב"ח שם. ומיהו נראה יותר דשיק הו"ל מעות ממנש כזאנך נאטע ובפרט בשמיטת כספים דבזמן הזה דרבנן לפענ"ד יש לסמוך על זה דאינו משמט.

[שוב נתיישבת בדבר דשיק לא הוה אלא (אנווייניג בלע"ז) להשליש שלו שיתן לו סכום כך וכך מכספו המונח אצלו בפקדון להמוציא כח"י זה ואכתי ציד השליש המעות וציד הנותן השיק לחזור בו ולומר להשליש שלא יתן לו המעות אלא ש"ל זכין לאדם וכיון שהצט"ח נתן לו השיק על מעותיו שחייב לו והמעות מונחים כבר מוכנים ציד השליש מיד נתחייב במעותיו להלוה והו"ל כאלו הכנים מעותיו לב"ד שאינו מחוסר גוביינא והוא לא יחזור עוד להצט"ח א"כ שוב אין שמיטה משמטת].

ובזה הגני ידי"ג דושכ"ת באהבה בלוג

מנשה הקטן

סימן רבא

ראובן יש לו מענות על סחורת שמעון
אי יכול לעקל הסחורה

מנחם ציון ובונה ירושלים, הוא יברך בברכה מן השמים, את מע"כ ידידי הרה"ג ור"ח חר"ב נר"נ בנש"ק וכו' כש"ת מוה"ר עקיבא מנחם סופר שליט"א, בן לאותו צדיק ידי"ג הרב הגאון מוה"ר יוחנן סופר אבד"ק ערלוי ור"י אהל שמעון ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשה"ט צידדות נאמנה, מכתבו קבלתי והגני משיב על אחר מפני הנחיות וכבוד, לכבוד ידי"ג מר אציו הרהגה"צ שליט"א שזרני במכתבו הרנף הנחתי את כל שאר הדברים והגני משיב בקיצור אמרים בדבר שאלתו, בראובן שיש לו איזה סחורה ושמעון יש לו דין ודברים נגדו בנוגע לסחורה זו ואינו רוצה שימכור ראובן הסחורה עד שיעמוד עמו לדין תורה, וראובן הסכים לעמוד עמו לד"ת כפי בקשתו רק שהוא טוען שאין לעקל עליו הסחורה שלו שלא יוכל למכרה שהושקע זה הון רב ואם יפסקו הצ"ד שהדין עם ראובן א"כ שפיר מכר ואם יפסקו הצ"ד ליתן לשמעון חלק המגיע לו יתן לו ראובן צלי דחוי צין שיהיה לו עוד מסחורה זו או לא ראובן יפנה את שמעון כפי אשר יוסת עליו צצ"ד. עוד הוסיף ראובן לאמור כי הדבר ידוע שהנהו עתיר נכסין ויש לו רכוש גדול וידוע שהוא צי"ת לדינא וממילא צידו לקיים פסק דין. עוד הוסיף ראובן ליתר שאת והלך לצי דינא ומסר מודעה לפניהם שהוא מוכן ומרנא ומחייב עצמו לעמוד לד"ת בכל עת ששמעון יזמין אותו ויקבל עליו הדין צלי שום עיכוז. ועתה נפשו צשאלתו אם הדין עם ראובן או שמעון, וכ"ת צין לח"מ סימן ע"ג ס"י, מ"מ מספקא ליה, א) אי דוקא

בהזמינו לד"ת אז עד שיעמוד לד"ת אפשר לעקל או אפי' צלי שקראו שמעון לראובן לד"ת יכול לקבל עיקול על הסחורה (צ) אי יש קצבה לעיקול זה ליתן זמן מסוים לשמעון שיזמין את ראובן לד"ת או שאין שיעור וקצבה לזה אלא כל זמן שירצה שמעון ויהא נוח לו לעמוד לד"ת עד החס יקבל העיקול עכ"ל.

ופתיחת מכתבי הגני מתנה שאין אני כותב זה לדינא, כי צדיני ממונות שמוע צין אחיכס כתיב. אמנס למען ידידות מע"כ מר אציו הרהגה"צ שליט"א גם כי ידעתי שמחצב דצרינו ולכן אשתעשע קצת בהא שמעתתא להלכה כפי מיסת הפנאי ואת כבוד מר אציו הרב הגאון שליט"א לקרב או לרחק.

ולפום ריהטא היה נראה לכאורה דתלוי אם שמעון טוען שרוצה בסחורה זו דוקא או שרוצה צדמי הסחורה או הריזח שיוצא ממנה דאם טוען על הסחורה זו א"כ פשוט דאין טענת ראובן שישלם לו לאחר שימכור שהרי הוא רוצה בסחורתו ולא צממונו ואולי י"ל צוה ציון דהסחורה חדשה היא אין נפ"מ לשמעון דוקא בסחורה זו ולומר אדם רוצה בקצ שלו ואם ירצה דוקא סחורה כזו אי ציד ראובן לקנות לו עוד סחורה כזו ולהחזיר לו. ובש"ע ח"מ סימן ש"א הציא מחלוקת הראשונים דעת הרמ"ה הציאו הטור דהמשכיר חמור לחצירו ואמר לו חמור זה אין יכול לדחותו ולומר לו חמור אחר אני נותן לך או ספינה אחרת וכיוצא בזה, ודייק לה מצרייתא דהשוכר את הספינה וטענה לה צחצי הדרך (צ"מ ע"ט) והרמב"ן והרשב"א ז"ל כתבו דהא צרייתא לאו למימרא דמעיקרא אם רצה להחליף יין זה צין אחר אלא שמא כאן קפידא שטענה ספינתו צים ויש לו ריזח בקפידא ע"ש ובש"ע שם. וכן דעת הרא"ש דבעלמא יכול לשנות ועי' צ"י וש"ע שם ס"צ וסמ"ע וש"ך שם וא"כ י"ל הכ"נ ציון דלא שצע לה עוד בסחורה זו ואדרבה הרי עדיין אלא ראובן מאי נפ"מ אם נותן לו זו או אחרת כיוצא צו וליכא למימר קפידא בסחורה זו דוקא וצ"ע.

ולעצם הדין הנה צגמרא צ"מ שלחי פרק המקבל גרסינן ההוא גברא דחצל סכינא דאשכנתא מחצריה אתא לקמי' דאצ"י א"ל זיל אהדריה דהו"ל כלים שעושים צו אוכל נפש ותא קום צדינא עלה רצא אמר לא צריך למיקס צדינא עלה ויכול לטעון עד כדי דמיהן ועי' רש"י שם. והמרדכי ס"פ המקבל כתב דיש תקנת חרס הקדמונים שלא לעקל פקדון והלוואה מפני תביעת הלוואתו ומשמע דתקנת הקדמונים הוא שלא לעקל בכלל. ומיהו כתב שם דמקומות מקומות יש צוה יש נוהגין שלא לעקל כלל ויש נוהגין צמלמדי תנוקות דוקא שלא יעכצו הספרים ע"ש. וצתה"ד סימן ש"ה האריך הרבה צוה ועי' משנה הלכות ח"ד סימן רי"צ

טענתו על הסחורה אלא על הדמים וריוח שזה או פשוט שאין טענת שמעון כלום שהרי ציד ראובן לשלם לו דמי הסחורה אם יחייבו אותו צ"ד והו"ל ככל צע"ח כיון שהוא אינו מסרב לד"ת לא שייך כאן דין עיקול כלל כ"ו שאין רואין בו צד אלימות או בזוז נכסי וכ"ש הכא דראובן טוען הריני מוכן ומזומן לילך לצ"ד ושמעון הוא שלא צא לצ"ד וכל היכי דאין העיכוב מצד ראובן ודאי אין לנו לעקל נכסיו כלל ואמרינן קיטרא חזינן הכא דרועה שמעון לקלקל נכסי ראובן כנלפענ"ד פשוט.

ורק להחלמד במקום אחר מה דקמבעיא ליה עוד אי צ"ד מעקלין הסחורה אם זה דוקא עד שימוד הנד השני לד"ת או עד לאחר קיום הד"ת וגם זה פשוט דעד לאחר שיקיים פסק צ"ד ואם שמעון מעכז ואינו צא לד"ת צלי טעם נכון הנראה לצ"ד פטרינן ליה כנלפענ"ד.

ובזה הגני ידידו דושה"ט וש"ת, וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה לתפארת אבות כאות נפשו ונפש ידידו המברכו בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן רסב

חילוק בין היכי דמחיל אינש ובין לא קפיד

א' וירא התשל"ה בני יצו"א

מע"כ ידידי נפשי הרב הגאון המפו"ג א' וי"ח נו"נ אי"א כש"ת וכו' מוהר"א קפשיין שליט"א, ראש ישיבה בישיבת הגאון מטשעבין ירושלים תר"א.

אחדשכ"ג צידדות נאמנה, יקרת מכתבו קבלתי בזמנו ובטח קיבל תשובתי ע"י צ"א הב' שלום צבי נ"י הלומד ציטיבה שם, ואגב אבקש מכ"ג לשים עינו הפקוחה על צ"א הנ"ל כי אי"ה לגבירא רבא יתעצד והנני מקוה שאינו מבטל הזמן.

ובדברי תורה אשר העיר בספרי משנה הלכות ח"ה סימן רנ"א שכתבתי לחלק צין היכי דמחיל אינש להיכי דלא קפיד דמחיל אינש עושה קנין ועשה שלו ובלא קפיד אינו נעשה שלו והבאתי ראיה מגמרא צ"ב כ"ט דאמר רבא שחא קמייתא מחיל אינש תרתי מחיל תלת לא מחיל ואמר ליה אבאי אלא מעתה כי הדרא ארעא תיהדר לבר מפירי אלמא אמר רב נחמן הדרא ארעא והדרי פירי והדר ציה רבא ואמר אלא שחא קמייתא לא קפיד אינש תרתי לא קפיד תלת קפיד. והנראה חילוק צין מחילה לקפידא דמחילה לא הדרא פירי ובלא קפיד הדרא פירי, וכ"ג תמה דהא ברור שאם אדם לא קפיד על פירותיו וצא חצירו ואכלם שהוא פטור מלשלם אפילו להנוצ"י דדוקא אם החפץ בעין צוה כתב הנוצ"י

שהארכתי קצת בדבריו. עכ"פ הדבר במחלוקת שנויה אי מעקלין צוה"ו. ומיהו צש"ע ח"מ סימן ע"ג כתב דנשתרצב המנהג לעקל המעות אע"פ שאין צו נורח כולי האי וכתב הסמ"ע פי' ממה שמעקלין לנורח נמשך ונשתרצב שמעקלין אפילו דבר שאינו נורח כולי האי ע"ש ובש"ך מה שהביא צש"ס הי"ש"ש.

ובשו"ת דברי חיים להגה"ק מלאנו ח"מ סימן ז' הביא דעת מהרנא"ח בחדש' סימן ק"מ דדבר דאיכא ספק דילמא לא יבא לידי גיבוי לעולם אין מעקלים וגם צוה חולקים עליו וכמו שמנהג שלנו דאפילו על טענה כל דהוא מעקלים ומ"מ נריך עכ"פ אמתלא כמבואר בחדש' מהריצ"ל ז"ל ואפילו להפוסקים דמבואר בכהנ"ג ע"ג דאפילו צלא אמתלא מעקלין מ"מ להכריח להשלים מעותיו על טענה שאינו ברורה ואין אמתלא לית מאן דפליג דלא יוכל לעכז טענותיו עדי ישלים מעותיו כי דין זה דעיקולי חידוש הוא ואין להוסיף עליו כמבואר במהרשד"ס ז"ל ועי' תה"ד סימן ש"ה הנ"ל דכל המעקל נגד התקנה הו"ל כחוצל כלי אוכל נפש ואפילו לפי מנהגינו דנוהגין לעקל מ"מ דוקא היכי דפליגי בכסף או צוה כסף אצל היכי דפליגי ארחיים גופיה זה אומר ידידי הוא וזה אומר ידידי הוא פשיטא שמוציאין ועושין דין ציניהם ועי' תשו' ח"ס א"ח סימן ר"ד. ולפי"ז אי פליגי אסחורה גופיה י"ל דמעקלין ועושין דין ציניהם כיון דפליגי צע"ס הדבר.

אך כל זה אי יש כאן טענה ברורה ועכ"פ אלו היה נראה צד אלימות מצד הנחצע ורגלים לדבר שראובן רועה להצריח משמעון או שידעיין שהוא צעל דין קשה באיזה אופן שהוא שיראו הצ"ד תקנה דבר או אפילו אינו מחויב מדינא מ"מ אפשר שיעקלו אותו מכת תקון העולם. עי' גיטין ל"ו ע"ב אמר ר' ינחנן וכו' ר' אליעזר אומר מהכא אלה הנחלות אשר נחלו ועי' רש"א ויש"ש שם דר"א עדיף מדרכי ינחנן ולא פליגי אלא מעדיף ועי' גיטין נ"ה ועל חטאת הגזולה מפני המזבח וצמח"ק שורש א'. וחידשתי במקום אחר דכ"מ שראו צ"ד תקנה לכל העולם יש כח צידס לתקן כן מקרא דר"א דאלה הנחלות אצל הכא כיון שהנחצע טוען הנני מוכן בכל שעה לעמוד לדין תורה צר טענתך וקח מה שמגיע לך אם מגיע לך כה"ג ודאי דאין מעקלין דאי לא תימא הכא א"כ כל אדם שיראה סחורה אצל חצירו או עשיר שיש לו סחורה ויהיה מקנא צו ילך לצ"ד ויעקל סחורתו בטענה ומענה ויאצד סחורתו של חצירו ודרכיה דרכי נועם.

שוב ראיתי במכתבו שכתב שצדור שחציעת שמעון בגוף הסחורה אינה רק עבור דמיה ולא שרועה להשתמש בגוף הסחורה עמה. ולכן לפענ"ד פשוט דלא מציעא אם אין

שיתקלקלו מחמת שרצים דורסים עליהם עד שלא יבואו (אלא) לדמי מה שנהנית ע"ש ויש לי צוה אריכות דברים. ועוד שם דף ס"ו דאפילו יאוש גמור לא היה כהפקר ע"ש חוס' ד"ה כיון וע"י נתיבות ח"מ סימן רס"ב סק"ג.

אלא דבעיקר פ"י הגמרא ב"ב הנ"ל ע"י שו"ת מהרי"ט ח"מ סימן מ"ה שינא השואל לדייק דשתיקה לחודה היא מחילה מהא דרבא דשתא קמייחא מחיל אינש תרתי מחיל א' לא מחיל ומדקאמר מחיל אלמא דשתיקה לחודה הוא מחילה ואע"ג דבמסקנה לא קיימינן הכי היינו משום דס"ל לר"נ דלא מחיל הא אי מחיל אפילו בשתיקה מהני וכן נראה מפ"י רש"ס שפ"י לא קפיד אינש וכו' על מה שזה יורד לתוך שדהו ומיהו פירי לא מחיל דמשמע אף לפי המסקנה דטעמא משום דלא מחיל הוא הא אלו מחיל מהני ואמר דש להכריע כן גם מתוך סוגית הגמרא דודאי הא דאר"נ הדרי ארעא והדרי פירי היינו משום דלא מחיל כלל דאי טעמא משום דלא מהני ליה מחילה היכי דחי לרבא דלמא רבא נמי מחיל ולא מהני קאמר וסוף סוף כי הדרי ארעא הדרי פירי או דילמא רב נחמן דדר פירי משום דלא חשבה מחילה קאמר ופריך לרבא דאמר שתא קמייחא מחל דע"כ לגמרי קאמר דאי ס"ד מחיל לא מהני מ"ט בתלת עלתה לו חוקה דלמא הא דשתק משום דידע דאין שתיקתו מחילה ולמחר תבע ליה דדינא אלא ע"כ מחיל לגמרי קאמר להכי פריך תהדר לבר מפירי והמהרי"ט השיב לו דודאי מדברי ר"נ אין הכרע ואפשר דהא דהדרי פירי משום דלא מחיל לגמרי ופליג אדעתיה דרבא ואפשר משום דלא חשיבה מחילה אפליג אדינא דרבא וכו' הלכך תרתי שמעינן מיניה דמחיל והויא מחילה כי מסיק דלא קפיד כלומר אע"ג דלא מחיל שאין אומרים לא קפיד במי שמוותר אבל מנין לנו דהדר ביה מדינא דאי מחיל הויא מחילה והכי אורחין למידק בעלמא הלכתא דאע"ג דבמסקנה לא קאי כיון דמטעמא אחרינא אידחי וכיון דרבא הכי איסתברא ליה אין לנו לצדות מעמנו ולומר דר"נ פליג אהך סברא ע"ש.

הבה למענין שם נראה דס"ל נמי לחלק בין לא קפיד ללא מחיל והני תרי מילי נינהו ודייק לה מגמרא הנ"ל. ולמודעי אני צריך דבעיקר חקירת המהרי"ט אי מחילה מהני בשתיקה בחדא שתי הלחם סימן ל"ט הביא בשם מהרי"ט כלל ה' סימן ל"ט דדוקא קנין לא בעי מחילה אבל דברים בעי ושתיקה לא הוי מחילה ובהשקפה ראשונה אמרתי דמחלוקתם תלוי במחלוקת אחרת אי מחילה עושה קנין או רק סילוק בעלמא ע"י ב"י ח"מ סימן קצ"ה בשם הרשב"א דמחילה לא הוי אלא סילוק בעלמא ולא הקנאה והריטב"א קדושין ט"ו ד"ה אמר רבא ס"ל דמחילה הוי הקנאה וע"י

שאע"פ שאינו מקפיד מ"מ אינו נעשה שלו כיון שלא הפקירו אינו יכול לזכות בו אבל כשהחפץ אינו בעין כגון שאכלו כיון שבעל החפץ אינו מקפיד ליכא שום חיוב על האכלו וא"כ בשני השנים דקאמר רבא דלא קפיד הרי התם אינו בעין א"כ בלא קפיד נמי אינו חייב להחזיר אע"כ דהתם לא קפיד כמ"ש הרשב"ס דלא קפיד על שירד לתוך שדהו שלא ברשות אבל על עמם הפירות הוא מקפיד אבל במחול הוא מחול על עמם הפירות עכ"ל.

יפה העיר צוה לשיטתו וכנראה דפ"י דאכלה תרי שנין או תלת הכוונה דאכל הפירות ממש ובאם לא קפיד לא היה לו לחזור. אמנם לפענ"ד מה דפשיטא ליה דרבא מיירי בזה דקאמר בשני שנים דהפירות כבר אינם בעולם וגאכלו אינו מוכרח לומר כן ואדרבה מדויק לשון הגמרא בלשון דרב נחמן הדרא ארעא והדרא פירי משמע דהפירות הם בעין אצל האוכלין ולכן לא קאמר הדרא ארעא ומה שאכל או מה שנהנה ומה שאמרו דאכלה תרי שנין או תלת הכוונה צוה שקבל פירות השדה של תרי שנין אבל לאו דוקא אכלו ממש זה היה לפי ההו"א דרבא ואיה"נ היה יכול לומר ולשנות בדליכא פירי אלא דכיון דממילא ע"כ הדר ביה רבא לגבי היכי דאיכא פירי ולכן לא חש להקשות צוה עכ"פ.

איברא דאני מסתפק בעת כה"ג דאכל פירי שתי שנים דאמר רבא דלא קפיד אינש אבל לא מחיל ובשלישית מוחה דאפשר דכה"ג הוצרך הדבר למפרע ללאינש זה לא מחיל כלל והכי פירושו שתא קמייחא לא קפיד תרתי לא קפיד היינו במי שאינו אוכל אלא שנה חדא או שתי שנים אבל מי שאוכל ג' שנים קפיד עליו גם על הראשונים דלא רצה שיחזיק בנכסיו ולכן קפיד על הכל וממילא אפילו מה שאכל לאו דידיה אכל דלגביה הו"ל קפיד אפילו תרי שנין הראשונים והכי פ"י שתא קמייחא לא קפיד אס לא אכיל רק שנה אחת וכן תרתי לא קפיד דחושב מקרה הוא שאין לו אבל כי אכל תלת קפיד על הכל והדרא ארעא והדרא פירי דמעולם לא ויתר לזה. וכ"ש הוא ממ"ש הרמ"א ח"מ סימן רמ"א דמחילה בטעות אפילו קנו מידו לא מהני דהכא הוצרך הדבר דמעולם לא ויתר דרק תרי שנין לא קפדי אינשי אבל אג' שנין קפדי וע"י מהרי"ט ח"א סימן ק"ב ומהרי"ק שורש קצ"ט. אלא דלפי"ז צריך לחלק בין מחיל לקפיד דבמחיל אמר רבא דלא הדרי פירי וי"ל דאדרבה פירי גם צוה מהדר אלא מחיל ליכנס כפי רש"ס שם שצ"י עליו כ"ג ודו"ק כי קצרתי צוה.

ועיין ב"ק דף כ' ע"ב ורמ"י בר חמא סתם פירות ברה"ר אפקורי מפקיר להו ובתוס' שם לאו לגמרי דא"כ אפילו מה שנהנית לא משלם אלא מתיאש מהם שסבור

ריטב"א עירובין ע"א ד"ה ואסתלוקי וזכור לזהב שם זיין מחילה במקום מחילה ולא דק בזה. גם מדברי הראב"ד בת"כ פ' זהר פ"ח נראה דמחילה עושה קנין שכתב דבעד של עכו"ם לא מהני אם אומר לו העכו"ם באפי תרי זיל דעכו"ם לאו בני מחילה נינהו משום דכל קנינו בכסף, ולכן לא מהני גם הא דאומר לו זיל שמטעם מחילה הוא ע"ש. ודבריו מחוסרי הבנה הם דמאי ענין קנינים למחילה ומבואר דס"ל דמחילה קנין הוא ועי' ספרי משנה הלכות ח"ו סימן ס"ט. וי"ל דלמ"ד סילוק רשות הוא כל שגמר בלבו מהני לסלק עצמו ומהני מחילה בלב אצל למ"ד דהוא קנין לא מהני בלב ובעי עכ"פ דיבור וכמ"ש הן הן הדברים הנקנים באמירה. ומיהו המהרי"ט שם מחלק בין דברים שבלב דמוכחין הוה דברים והיכא דליכא הוכחה לא הוה דברים ולאוי מידי הוא, ועי' רשב"א קדושין דף מ' ודו"ק.

עוד נלפענ"ד מגמרא פסחים נ"ו תנן ונותנין פאה לירק ומיחו זידס חכמים ופירש"י ומיחו זידס משום דקא מפקעי ליה ממעשר שהיו עניים אוכלין אותה פאה בטיבלה דסבורין שהוא פאה גמורה ולקט שכתה ופאה פטורין מן המעשר משום דהפקר נינהו ובגמרא שם נ"ז ח"ר בן זוהיין נתן פאה לירק ובא אביו ומנאן לעניים שהיו טעונין ירק ועומדין על פתח הגינה אמר להם בני השליכו מעליכם ואני נותן לכם כפלים צמעושר לא מפני שעיני נרה אלא מפני שאמרו חכמים אין נותנין פאה לירק ופירש"י משום דמפקע ליה ממעשר דכתיב ובא הלוי וכו' יא פאה שיש לו נחלה עמך דהפקר נינהו, וכן בצעיעית דהפקר פטור ממעשר, והקשו התוס' דמ"מ ליפטר ממעשר מפני שהפקירם והפקר פטור ממעשר וי"ל כב"ה וכו' וכתב המהרש"א דלא יתח להו לפרש כנראה מפירש"י משום דמפקע ליה ממעשר וגחל את הלוי דא"כ ליחני נמי דלא יפקיר משום דמפקיע ליה ממעשר אלא דכל דמפקיע ליה ממעשר לפי טעונו דסבורין שהוא פאה גמורה ואוכלין אותה בטיבלה.

והנה לפי קושית התוס' אכתי תקשה הגם שלא הפקירם כיון דלא מקפיד אפאה זו לכ"ע א"כ אכתי יהיה פטור מן המעשר דאז כבר הו"ל הפקר אפילו לא הפקיר וי"ל משום דהו"ל בטעות וא"כ ההקפדה נמי מה שאינו מקפיד מפני הטעות הוא וי"ל.

איברא דלפירש"י שפי' משום דמפקע ליה ממעשר תיפוק ליה דהכא ליכא הפקר וכמו שהקשו התוס' וא"כ איכא מכשול ממש וגם בצן זוהיין שנתן פאה לירק ומנאן אביו ואמר להם בני השליכו מעליכם ואני נותן לכם כפלים למה לא אמר להן בני עשו מה שעליכם מפני שאמרו חכמים אין נותנין פאה לירק ולמה אמר השליכו מעליכם

ואני נותן לכם כפלים צמעושר ועוד לפמ"ש התוס' לפי ח"י דב' דהפקר בטעות הוא א"כ באמת הני עניים אוכלי גזל היו דהרי צנו טעה בזה ולא היו הפקר כלל וא"כ הו"ל לומר השליכו מעליכם שזה גזל אם הפאה של צנו היתה, ואם משל אביו נתן הו"ל ליחנס צמחנה וליעשרו. אמנם נראה דמשום גזל לא חשש דכיון דלא קפיד אמה שנטלו לענין גזל לא היו גזל מידי דהוה אנותן מתנה מטבול אלא דלענין הפקר לא היו הפקר וחייב צמעושר הרי דאינו מקפיד והפקר תרי מילי נינהו.

ולא אכחד מעטי דמה שכתב המהרש"א וי"ל דדברי רש"י ממתני' לגמרא סותרים, דצמחנה פי' ומיחו זידס כפי' התוס' משום מכשול עניים שאוכלין פאה בטיבלה ובגמרא פי' דאין נותנין פאה לירק משום דמפקע ליה ממעשר דכתיב ובא הלוי כי אין לו חלק וכו' משמע דהוא מטעם גזל הטבול ולא משום דמאכלין טבולים ולפי"ז יהיו דברי רש"י סותרים וגם חולקים עם התוס'. ולפענ"ד נראה דדברי רש"י אחדים נינהו דצמחנ' נמי פירש"י ח"ל, ומיחו זידס משום דקא מפקעי ליה ממעשר אלא שהוסיף שהיו עניים אוכלין אותה פאה וא"כ פי' נמי דקא מפקע ליה ממעשר אלא שפי' שהכוונה דהפקעה זו היא משום טבול וא"כ הכ"נ מה שפי' בגמרא משום מפקע לה ממעשר נמי כוונתו כמ"ש צמחנה, ומה שהוסיף בגמרא דכתיב ובא הלוי וכו' היינו רק להציא מנגן דפאה פטור מן המעשר אצל זה כיון שאינו בכלל ממילא חייבת צמעושר אצל האיסור משום אכילת טבול ואפשר דמה"ט כתב המהרש"א נמי לכאורה ע"ש ודו"ק.

סימן רסג

ישוב לרברי הרמב"ם דאביו רשע חייב לבבדו

עוד להג"ל

ואיידר דזוטרי מילי ארסום כאן מה שכתבתי הלילה בס"ד לישב דברי הרמב"ם בפ"ו מהל' ממרים שכתב דאביו רשע חייב לבדדו מקושית הטור מגמרא ד"מ ס"ג מהא דהניח להם אציהם פרה דדוקא צעשה תשובה חייבים לבדדו ועי' ט"ז יו"ד סימן ר"מ והב"י וזכ"מ ח"י משום דקנאו הבנים לירושה והאחרונים הקשו עליו. ובאמת כי גדולה מזו תמהתי דהרי הרמב"ם בפ"ד מהל' מלוה פסק הא מימרא דב"מ הג"ל, ואמרתי בס"ד בדיוק לשון הגמרא והני מפני כבוד אציהם מי מיחייבי וכו' ולכאורה היל"ל והני בכבוד אציהם מי מיחייבי וגם מה שהציא מקרא דונשיא צעמך לא תאור אין זה ענין לכבוד אב. ולכן נלפענ"ד דהרמב"ם מפרש הא דב"מ מפני כבוד אציהם כלומר דבנ"א מן השוק שיראו

דקיי"ל דמעות קונות ד"ת אינו יכול לחזור בו אלא כל זמן שהוא קיים והציא לעצמו ראייה מהני יתמי דיהיב זוי אפירי ושמעינן מינה דהיכא דול מני יתמי למיהדר בהו היכי דנשרפו לא מני למיהדר בהו וכן ראייה מההוא גברא דיהיב זוחא אחמרא וכו' ע"ש מה שהאריך והראצ"ד והרמז"ן במלחמות ק"ל כהרי"ף.

ודעת רש"י לפוס ריהטא נראה כצעה"מ שכתב וז"ל, שאם יראה הלוקח דליקה בזה יאמר חוזני כי יש לדייק למה כתב שאם יראה דליקה בזה היל"ל שאם ישרפו חטיו יחזור בו ומדדייק כשיראה דליקה בזה משמע שעדיין המקח קיים ולא נשרף עדיין אבל לאחר שנשרף אינו יכול לחזור דמעות קונות וכדעת הצעה"מ. אמנם הנמק"י שם האריך לישב שיטת הרי"ף ז"ל וכתב וז"ל פירש"י ז"ל דכ"ש דכי מוקמת חזרה נמי ברשות לוקח מסר נפשיה מוכר וטרח ומנל דאם (שמא) ישרפו יאמר לו הלוקח חוזני כי אע"פ שנתן לו המעות וכ"כ הרי"ף ז"ל בהלכות דכל כמה דלא משכיה לוקח לזבני ואיתניס דלמוכר איתניס וכו' ע"ש נראה דס"ל בשיטת רש"י דאפילו לאחר שנשרף נמי לוקח יכול לחזור בו והשוה שיטת רש"י עס שיטת הרי"ף ז"ל ולפי גירסת הספר שלפנינו לכאורה אינו נראה כן ואולי גירסא אחרת היה לו ברש"י וכדעת הרי"ף ולא כצעה"מ. וכן נראה דעת רב האי גאון ור"ח ודעת הרמז"ס צפ"ג מהל' מכירה.

וגדולא מוז כתב רב האי גאון הציאו הנמק"י, שאם חזר בו הלוקח עד שלא נאצדו או נשרפו מקבל עליו מי שפרע אף שצידו לחזור ואפילו חזר בו מחמת פחד אוגס ואם חזר בו לאחר שנאנסו או נשרפו דאפילו מי שפרע אינו מקבל וא"כ קיל הא חזרתו לאחר שנאנס מקודם שנאנס וכן כתב ר"ח והגאונים והמרדכי פסק כרב האי גאון ז"ל, ובהא פליגי ר"ת והראצ"ד והרא"ש דלעולם עובר צמי שפרע.

ואני בעניי הכינותי את לצי מכבר לפרש דברי רבינו הרי"ף מקושית הצעה"מ ז"ל בדיוק לשונו הטהור שכתב וז"ל, דכמה דלא משכיה דלמוכר איתניס ואית ליה ללוקח למימר או תן לי את מקחי או תן לי את מעותי ע"כ. והמדקדק בדברי רבינו הגדול הרי"ף ז"ל יראה דלא כתב ואית ליה ללוקח לחזור בו אלא אמר או תן לי את מקחי או תן לי את מעותי ולפי"ז אין הכרח דהרי"ף פליג על הצעה"מ בעצם דין חזרה דיכול להיות שהרי"ף מודה דאינו יכול לחזור לאחר שנשרפו או נאצדו אבל הרי"ף לאו מדיון חזרה בא עליו אלא אדרבה אומר לו הנני עומד במקחי ואיתתה או תן לי מקחי או מעותי וא"כ לדעת הרי"ף הלוקח אינו חוזר בו אלא בא בטענה להמוכר שיתן לו את מקחו וכיון שאין לו ליתן מחזיר לו מעותיו אבל אהכ"נ אם יאמר לו אני חוזר כי ממקחי

דבר מסוים שלקח אציהם ברצית יצו אותו שהיה רשע וא"כ הכוונה מפני כבוד אציהם לא שהם יכבדו את אציהם אלא שאחרים לא יצוהו או יכבדוהו. אמנם כיון שאציהם היה רשע הרי מן הדין מותרים אחרים לבזותו דכתיב ונשיא בעמך לא תאור וז"ש ומפני כבוד אציהם ולא אמר כבוד אציהם מי מחייבי דודאי לכבד את אציהם הם מחייבי אבל לעשות דבר מפני כבוד אציהם שאחרים לא יצוים ואחרים יכבדו לאציהם זה אין צריכים לאחרים מותרים לבזותו דונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך, ואתי שפיר ומדויק לשון הגמרא ולשון הרמז"ס צפ"ד מהל' מלוה וגם הא דאציו רשע חייב לכבדו דהם בעצמם חייבים לכבדו ודו"ק כי קלרתי מאד.

אלה דברי ידידו דושכ"ג בידידות נאמנה ובלב ונפש.
במשנה הקמן

סימן רסד

ראובן שהזמין ספרים מא"י ושלם בעבורם ונאבדו על הבי דואר למי נאבדו

יום שנכפל בו כי טוב לסדר ויצא התשל"ו בני יצו"א מע"כ ידידי היקר הרה"ג וכו' מוה"ר משה גראסמאן הי"ו.
אחדשה"מ וש"ת צידידות, בדבר שאלתו אלי באחד המכתבים, צראצון שהזמין ספרים משמעון מוכר ספרים בא"י ושלם דמי הספרים לשלם לו לארה"צ והספרים לא הגיעו וראצון טוען ששלם על יד הבי דואר ואפשר שנאצדו אי חייב שמעון לשלם לו ספרים אחרים או להחזיר מעותיו או לא.

והנלפענ"ד דדבר זה במחלוקת שניה דגרסינן (ב"מ מ"ז) אמר ר' יוחנן ד"ת מעות קונות ומפני מה אמרו משיכה קונה גזירה שמא יאמר לו נשרפו חטין בעליה וכו' ור"ל אמר משיכה מפורשת מה"ת וכו' ואמר רב חסדא כדרך שתקנו משיכה צמוכרין כך תקנו משיכה בלקוחות ופירש"י כדרך שתקנו משיכה צמוכרין לחזור בו המוכר כל זמן שלא משך הלוקח כך תקנו חכמים משיכה ללוקח לחזור בו בשביל אותה התקנה עצמה דנשרפו דכ"ש כי מוקמת לחזרה נמי ברשות לוקח מסר נפשיה המוכר וטורח ומנל שאם יראה הלוקח דליקה בזה יאמר חוזני כי וכו' ע"ש.

ובחלקו הרי"ף ובעה"מ צפ"ה הא שמעתמא דהרי"ף ז"ל כתב וז"ל, שמעינן מהא דכמה דלא משכיה לוקח לזבינא ואיתניס דלמוכר איתניס ואית ליה ללוקח למימר או תן לי את מקחו או תן לי את מעותי, ובעה"מ ז"ל חלק עליו שאם כבר נאנס או נאצד או נשרף דליתא בעולם כיון

אפשר דאינו יכול לחזור בו והא נפ"מ עכ"פ לענין לעזור
במי שפרע ע"י משנה הלכות ח"ה סי' רמ"א.

ובבב"ש ע"י ח"מ סימן קצ"ח כתב ד"ת מעות קונות אצל
חכמים תקנו וכו' (ס"ה) ולמה תקנו חכמים
שלא יהא מעות קונות גזירה שמא יתן הלוקח דמי החפץ
וקודם שיקחנו יאבד באונס וכו' ואם היה ברשות הלוקח
יתממה המוכר ולא יציל לפיכך העמידוהו חכמים ברשות
המוכר כדי שישתדל ויציל וכו' הגה' וי"א דאם היו המטלטלים
במקום דליכא למיחש לדליקה נקנו במעות (הגהות ראשונות
דמרדכי פ' הזהב), והש"ך שם חלק דלא פלוג רבנן ובש"ע
שם סימן ר"ד ס"ב כתב המחבר נתן דמי המקח וגאנא קודם
שיקחנו ואמר תן לי המקח או החזר לי מעותי אע"פ שיש
עדים שאבד באונס ולא היה כח במוכר להצילו ולא נתרשל
בדבר ה"י מחזיר הדמים ואין כאן מקום למי שפרע ולא
הגיה עליו הרמ"א כלום ועי' נה"מ סי' קצ"ח שם. ולפי"ו
בדין נמי אפילו יתבצר ששלח ראובן המוכר ספרים ע"י הצי
דואר מ"מ כיון דלא משך שמעון הספרים אף ששילם לו כל
המעות הרי קי"ל דמעות אינן קונות בלא משיכה ולא נשאר
אלא אם רוצה לחזור בו אז תלי במחלוקת הפוסקים אי יכול
לחזור בו אצל לומר תן לי מקחי פשוט דיכול לומר לו וא"כ
פשוט דראובן המוכר ספרים או ששלח לו ספרים אחרים או
שיתן לו מעותיו בחזרה.

איברא דאכתי יש לפקפק ולהצדיק את המוכר מצד אחר,
דהא קי"ל בהקדש דמעות קונות דלא תקנו חז"ל
בהקדש ועי' בש"ע ח"מ סימן קצ"ט יש זמנים שמעות קונות
(כלומר אפילו לאחר התקנה) וכתב הרמ"א יש מי שכתב
דה"ה הנותן מעות על יין לקידוש בע"ש דקנה דכל כי האי
גוונא העמידו דבריהם על ד"ת ובס"ד שם כתב אצל הקדש
ולדקה קונה במעות ועי' באורין שם אות ד' ובמג"א סימן
שמ"ט סק"א ופמ"ג סימן תרמ"ו, וד"ג (כלל פ"ו כ"ו כ"ו).
ומעתה הקונה ספרים נמי שהם דבר מלוא לכאורה לא גרע
מיינ לקידוש שמעות קונות בו ושפיר אם נאבדו אינו חייב
באחריותם וא"כ הגם לדינא נשאר דברים היה הדין עם
הלוקח אצל צדיקן דהמסחר הוא עם ספרים כה"ג ינא
דמעות קונות ולא יתחייב להחזיר לו מעותיו.

ברם האחרונים ז"ל חלקו בדבר דאף במקום מלוא העמידו
דבריהם ובשו"ת מו"ל מאש ח"ב סימן מ"ב כתב דלא
ראה בשום פוסק דהטעם בד' פרקים משום דמלוא לאכול
בשר ברגל אלא הרמז"ס כתב הטעם מפני שכל העם צריכים
לבשר דמשמע שאין זה משום מלוא, גם יש ראייה דבמקום
מלוא נמי העמידו דבריהם מההיא דס"פ חלון נותן אדם
מעות לנחתום כדי שיזכה לו עירוב דחכמים פליגי עליה דר"א

דלא קנה משום דלא משך והרמז"ס ז"ל פ"ו מהל' עירובין
כתבו גם לענין עירובי תחומין והרי עירובי תחומין אין
מערבין אלא לדבר מלוא כמ"ש הטור ז"ל סימן תט"ו, וע"כ
דבמקום מלוא נמי העמידו דבריהם ע"ש. ובאמת כי לא היה
צריך לדון מעירובי תחומין דעירובי חצרות נמי מלוא לעשות
עירוב דהיא מתקנת שלמה כמבואר בגמרא עירובין ובש"ע
א"ח סימן שס"ו וש"ה ע"ש, ועי' שו"ת צבית יתחק א"ח
סימן ק"ו מה שיצא לחלק בין קונה אחריו עיו"ט לקונה
קודם עיו"ט דעיו"ט שצריך למנוחה שפיר י"ל דמעות קונות
ע"ש, ולכאורה לפי"ו ספרים בכל יום זמנא הוא.

עוד יש לנקדק דהרי עיקר הטעם שלא יאמר נשרפו חטין
בעליה ולא יטרח המוכר להציל וטעם זה לא שייך
בספרים שהרי כל אדם הרואה ספרי קודש נשרפים ח"ו חייב
להצילן בין שלו בין של אחרים וכן להצילם מאיבוד, וא"כ
בספרים הו"א דיכול לומר מעות קונות מ"מ נלפענ"ד כיון
דחזינן דהפוסקים חולקים אעיקר דינא וגם כי באמת גם
בספרים יש לחוש לשמא יאמר, וכמו צנידן דידן שהרי פשוט
אם היה שולח הספרים על ידי הצי דואר ושילם ציטות לא
היו נאצדין ואם היו נאצדין היה הצי דואר משלם וא"כ יש
לחוש עכ"פ גם בספרים. וגם לענין מלוא ידוע שאדם קונה
ספרים מא"י אף שאין צריך אותן כבר, גם עוד טעמים. לכן
לפענ"ד פשוט דראובן המוכר או יתן לו מקחו לשמעון או
שיחזיר לו מעותיו וגם כי לפי המדומה כן הוא דרך התגרין
דכל שלא הגיע הסחורה להלוקח האחריות על המוכר שיקבל
הלוקח הסחורה כנלפענ"ד.

ובזה הנני ידידו דושה"ט וש"ת, החותם בברכה ובלב ונפש
מנשה הקמן

סימן רסה

למ"ד ביטול הוא מדין הפקר למה מועיל בלב

מוצש"ק לסדר תמחה את זכר עמלק התשל"ה בני יצו"א
בחדש שמרבין בשמחה, שמו של עמלק ימחה, ויתרומם
כבוד שמים, בכפלי כפלים, ובתוכם מע"כ ידידי הרב
הגאון המפורסם פאה"מ וו"ח שמו מפארים וכו' כג"ת
מוה"ר משה שטרנבוך שליט"א, בעמח"ס מועדים וזמנים,
ונשיא וראש ישיבה ראש העין בני ברק.

אחדש"ג צידדות נאמנה, ספריו היקרים קבלתי וכו'
במועדים וזמנים ח"ג סימן קצ"ה תמה אי
למ"ד דביטול מועיל מדין הפקר בעלמא למה מהני בלב והא
לא מצינו הפקר בלב ובמה יוצא מרשותו שאינו שלו, וחיידש
לפ"מ דאמרו בגמרא פסחים דף ו' ע"ב גבי סופי תאנים
דבאינו מקפיד עלה כלל לאף אחד דינו בזה כהפקר והכי נמי

ומילי לא ממסרן לשליח היינו לשליח שני דוקא וכמבואר
באחרונים ודלא כמהרי"ט ע"כ.

ולפענ"ד לליכא מכאן סתירה לד' מהרי"ט לפמ"ש
המרדכי גיטין ס"פ האומר ו"ל, וממורי הכהן
קבלתי כל היכא שאין הדבר נגמר עפ"י השליח חשוב מילי
ולא מימסר לשליח אבל קבלת הגט זהו גמר הדבר אבל
הכתובה שאמר לעדים חשוב מילי משום דאין הדבר נגמר
עד נתינת הגט ואע"ג שהם שליחים על הכל מ"מ שליחות
הכתיבה מילי נינהו ע"ש, נראה דמילי לא מקרי אלא היכי
דלא נגמר הדבר ע"פ הדיבור אבל היכי דנגמר הדבר ע"י
הדיבור שפיר מהני שליחות אפילו לדברים בעלמא. ומעתה
תרומה שפיר מהני שליחות ולא חשוב מילי לפי שהמעשה
נגמר ע"י שהוא תרומה והשיריים חולין ואף דאכתי מחוסר
מנות נתינה לכהן זו מנה אחרתא הוא שהרי אם הבעלים
כהנים נריכים להפריש כדי להחיר איסור טבל ומחזיקים
לעצמם ואין כאן מנות נתינה כלל וע"י תוס' כתובות ל'
ע"ז וכו"כ הרמב"ן ז"ל ותוס' יומא דהפרשת תרומה ונתינה
תרי מנות נינהו והנוצ"י ז"ל חידש כן מדנפשיה ולא זכר
השר עת כתבו שכבר חדשו כן הראשונים ז"ל. וע"י שו"ת
בית שערים למרן כק"ו א"ח סימן שכ"ו מה שהאריך בדברי
המהרי"ט הנ"ל ובדברי המרדכי הנ"ל.

ובהבי יחא מה שהקשה המחנ"א הל' שלוחין וצנצ"י ת'
י"ד סימן קמ"ז מנזיר י"ז דיכול לעשות שליח
להפר נדרי אשתו וע"י נדרים ע"ז והא הוי מילי, ובתוס'
הגרע"א בגיטין פ"ד אות ל"ד הקשה איך יכול לבטל גט
ע"י שליח הא הו"ל מילי ובתפא"י במשנה גיטין פ"ו הקשה
ל"ל קרא דאין קרבן שצועות ע"י שליח ת"ל דהוה מילי
והאחרונים הקשו עוד מסנהדרין קי"א דדרשינן יאזא הס ולא
שלוסם ל"ל קרא הא מדיחיס הו"ל מילי. ולפי הנ"ל לא קשה
בכל המקומות דהפרה וציטול גט ע"י שליח הוי גמר מעשה
וכן בשצה"ע וחרטת אשתו הוי גמר מעשה וכן מדיחיס
שעע"ז עפ"י הוי גמר מעשה ולא מקרי מילי ע"י צ"ש הנ"ל.
וע"י רמב"ן ז"ל קכ"ו ע"ז ותוס' נזיר י"א ע"א דא"י לעשות
שליח לקבל נזירות אבל לפי"ז אחי שפיר דברי המהרי"ט ולא
פליג הריטב"א עליו דהכי בחמץ היינו טעמא דלא מהני
שליחות כיון שלא הוי אלא סילוק ויכול לחזור בזה א"כ לא
הוי גמר מלאכה. ואפילו נימא כדעת הר"ן דרך על מה
שאסרו הכתוב מסלק עצמו נמי לא הוי גמר כיון שצידו לחזור
ע"ז כה"ג הוי מילי ולא מהני שליחות אבל הכ"נ דמילי לא
מימסר לשליח ראשון נמי וכדעת מהרי"ט כנלפענ"ד. והגם
כי יש לי עוד להאריך אמנם היות כי אין הז"ג ואני טרוד

בחמץ הפקר בלב היינו מפני שצנצ"ו אינו מקפיד עלה כלל
אף לאחד וע"כ מהני ואף שבעלמא אם אינו מקפיד עלה לא
מהני אלא בדבר שכל אחד אינו מקפיד עלה דהוה אומדנא
דמוכח הכא מוכח דאינו רוצה בחמץ עכ"ל.

ולפענ"ד הנה באמת כי הנוצ"י מהד"ת א"ע סימן ע"ז
כתב דדבר שאינו מקפיד אף דשרי ליטול מ"מ
אינו שלו ולא זכה זה הנוטלו להיות חשוב שלו דלא הוה
הפקר וע"י צ"צ כ"ט אלא אמר רבא שתא קמייחא מחיל
אינש וכו' אלא אמר רבא שתא קמייחא לא קפיד אינש תרתי
לא קפיד תלת קפיד, הנה מבואר חילוק בין מחיל לקפיד וע"י
שו"ת מהרי"ט ח"מ סימן מ"ה וברש"י ונמק"י צ"מ י"ב
חילוק בין מניחה להפקר ובנתיבות סי' רס"ז סק"ג ובאצנ"מ
בתשו' סי' כ"ח סקמ"ט השיג הנוצ"י דודאי אינו מקפיד לא
הוי הפקר והוא של בעה"ב. וע"י רמב"ם פ"ה מה"א הל'
ח' ואם קדשה בדבר שאין בעה"ב מקפיד עליו כגון חמרה
או אגוז הרי זו מקודשת מספק וע"י מח"א בהל' גזילה סימן
א', וע"י רשב"ץ בתשו' סימן כ"ג ודו"ק.

אמנם לעיקר דינא נלפענ"ד להעמיד דברי כ"ג ולהציא
רואה לדבריו מדברי המגן אבות להמאירי שהעלה
בדין הפקר דיש צ' מיני הפקר. א' הפקר שעושה קנין ומוציא
מרשות בעלים וזה ההפקר הוא דבעי דוקא צפה וצפני שלשה.
יש מין הפקר שני שאינו עושה קנין אלא הפקר של סילוק
רשות כגון אצדה וחמץ, והפקר של סילוק רשות איתא בחזרה
וההפקר של חמץ הוא הפקר של סילוק רשות ואינו עושה
קנין ואיתא בחזרה. וזה ישבתי במקום אחר שיעת רש"י
והרע"ז והתי"ט ריש מס' פסחים דחששו חו"ל שמה ימצא
גלוסקא יפה כמבואר בגמ' ופי' רש"י והרע"ז שמה יחשוב
לחזור צו מהציטול וגמלא עובר למפרע והקשו עליהם
האחרונים ז"ל דהיכן מצינו חזרה בהפקר ובתצתי צס"ד ע"פ
המג"א הנ"ל דהאי הפקר משום סילוק רשות ואיתא בחזרה
והדברים ארוכים צס"ד במקום אחר. וזה מובנים נמי דברי
הריטב"א שהציא מע"כ צפסחים דף ו' דשליחות אינו מועיל
בציטול משום דהוה הפקר והא דמועיל ציטול והוה הפקר
מפני שבחמץ עוברין רק מפני שהכתוב עשאו ברשותו ולכן
בסילוק חשוב בהפקירו ומועיל ע"ש צס"ה הרא"ה ולפמ"ש
אחי שפיר צס"ד.

אלא דמה שכתב עוד שם דמ"ש הריטב"א דלא יועיל
שליחות להפקר זה משום דס"ל דדיבור אחד אמרינן
דקיל ולא נתפס עליה שליחות ובהקדש דוקא שחל במאמר
פיו הקנאה דנעשית של הקדש דאמירתו לגבוה כמסירתו
להדיוט אלים דשייך שליחות וכמבואר בתמורה (ט' ע"א)

ומוטרד בשאר ענינים וגם הא לא כתבתי רק בין הפרקים קראים תעשה נימא נים ולא נים ולכן אסתגר כעת.

ידידו דושה"ט ושת"ה וכאש"ל, ואסיים מעין הפתיחה י"ד שיזכה ללמוד תורה לשמה ולהרבות דעת עדי יבא ינון ולו יקחת עמים כמים לים מכסים. ולפי שנתאחר וגמרתו היום יום פורים כאור הבוקר הנני מאוה לו שמחת פורים, וי"ר שימשך לנו נסים וישועות כימי מרדכי ואסתור וכימי צאתנו מארץ מצרים יראנו נפלאות בישועת ה' כהרף עין לכלל ישראל, המצפה בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן רסו

צוה ליתן מנכסיו לנכדי צדיק אחד
עד כמה מקרי נכדי

כ"א כסלו התשל"ה בני"ר יצ"א

מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם לשבח אלקי אברהם בעזרו, המאיר באור תורתו ילקוט המאיר, חוב"ט עיניו כיונים על אפיקי ים התלמוד וכו', כש"ת מוה"ר אברהם מאיר איזראעל שליט"א, אבד"ק הוניאד ברוקלין נ"י יצ"א.

אחדשה"מ וש"ת זידידות נאמנה, צמ"ש במשנה הלכות ח"ו סימן רע"ט בחסיד אחד שזוה לפני מותו ליתן חלק מנכסיו לנכדי לדיק אחד שנפטר לפני מאה שנה והניח אחריו זרע קודש אדמו"רים מפורסמים ורובם נשרפו בימי השואה עקה"ש הי"ד, ורק בזעיר אנפין נשאר, ויורשי הנפטר באו לשאול מי הם הזכאים בצוהה וכת"ר ציין שלא הבאחי מחלוקת הרשצ"ס והתוס' ב"צ דף קכ"ח לענין קרבה בעדות דעת הרשצ"ס דבני צנים אפילו עד אלף דור פסולים לאצותיהם דבן ירך אציו הוא והתוס' פליגי עליו משום דאפליגי דורות והבי קי"ל בטוש"ע ח"מ סימן ל"ב סי"ב דב"צ כשרים להעיד, ובש"ע א"ח סימן רי"ח לענין צרכה ניסא דיחיד צס"ד יואלי ירכו מצרכין דעת הרי"ף צטור דרך בנו וב"צ והי"מ דכל יואלי חלניו עד סוף כל הדורות וקי"ל כרי"ף וכמ"ש המג"א. ולפ"ז ודאי דור רביעי אינן בכלל הצוהה אלא דמלא לעצמו סתירה ממדרש רבה פ' מנורה פי"ט ובהלק"ט ח"ב סימן שי"צ דיכול לקרות זקנו עד כמה דורות ונשאר הדבר צספק עכ"ל.

ולפענ"ד אי משום הא לא היינו דוחין דברי הלכה פסוקה מש"ס ופוסקים המצוה צס"ע משום מדרש כידוע בכללי הפוסקים דאין למדין הלכה ממדרש וכ"ש היכא דיש לן הלכה מפורשת היפוך המדרש וא"כ היה נפשטא איבעין דאין דור רביעי בכלל אי היינו מדמינן לזה וקרא נמי מסייעו (וירא כ"ג) אם תשקר לי ולניני ולנכדי ופירש"י עד כאן רחמי האב על הזן וכן הוא צילקוט וצקרא (יואל א' ג') לצניכס

ספרו וצניכס לצניכס וצניכס לדור אחר, ובשו"ת שבות יעקב ח"א סימן קע"ג דייק מזה דמג' דורות חשבו דור אחר ולא בני צנים והש"ך חו"מ סימן רנ"ז סק"ג הביא ספיקת המצ"ט ח"א סימן כ"א אי דור ד' בכלל בני צנים ועי' שו"ת ח"מ סימן רמ"ז ועי' נוצ"י סימן ל"ח מחלוקת לומדי תורה עם יורשים צמי שזוה שיהיה פירות ללומדי תורה עד בני רביע וואח"כ יופסק הדבר ותנו הקרן לנכדין דור רביעי והנוצ"י ז"ל האריך הרבה בדבר אלא דכל זה אי הוה דינין צוה.

איברא דמעיקר דין בני צנים לענין ירושה ודאי כל יואלי חלניו בכלל ואין לדבר הפסק והרמב"ם פ"א מהל' נחלות ה"ב כתב כל הקודם לנחלה יואלי ירכיו קודמין, לפיכך מי שמת בין איש בין אשה אם הניח בן יורש הכל לא נמצא לו בן לעולם מעיינן בזרעו של בן אם נמצא לבנו זרע בין זכרים בין נקבות אפילו צת צת צת צת עד סוף העולם חירש את הכל לא נמצא לו זרע בן חורין אצל הצת וכו' אם נמצא לה זרע בין זכרים בין נקבות עד סוף העולם הוא יורש הכל וכו' מצוה דלענין ירושה בני צנים הם כצנים עד סוף העולם, ועי' ח"מ סימן רע"ו ואין הדבר תלוי בנקרא בן צנו או לא אלא דמ"מ אין זה נוגע גם לענין קרבת עדות שתלוי בקירוב הדעת וצוה כיון דאפליגי דרי ס"ל דלא נאסרו ואין זה ענין של ירושה והרי קרובי האם דלהרמב"ם אינם פסולים אלא מדברי סופרים ופשוט דלענין קרבה הם קרובים לו יותר מאחד הקרובים בן בן בן עד סוף העולם. ולפענ"ד פשוט דאין לזה שום דין ירושה אלא זה ענין של דקה שנוהגין החסידים ליתן לרבותיהם ולצניהם אחריהם וצוה נכללים כל הנכדים הראויים לאותה איצטלא והוא ענין של דקה ואולינן צוה צתר אומדנא וכמו בכל דקה או ענין של גדר והכהן הגדול מאחיו שיגדלוהו משל אחיו, ועי' העיר לי ידידי הרה"ג מאדווארי שאפשר גם לעשיר יכול ליתן מטעם זה כמצוה צשו"ת פנים מאירות אצל מ"מ לאו כל העדה כולם קדושים. עכ"פ לפענ"ד כמו שכתבתי צוה צספרי הנ"ל דהצנים יעשו כפי ראות עיניהם צאומדנא דאציהם.

ידי"נ דושה"מ ושת"ר בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן רסז

ראובן שזרק חפציו באשפה שבחצרו ובא שמעון ונמלם וחזר ראובן ותובע ששייבנו

ר"ח ניסן שעתידין בו להגאל התשל"ו בני

מע"כ ידידי וו"ח נר"צ הרה"ג חוב"ט כש"ת מוה"ר אפרים גרינבלאט שליט"א, בעמח"ס רבבות אפרים.

הכ"נ צדיק דבר שזרקו באשפה והראה שלא מחשבו ואין מקפיד עליו ואדרבה זרקו לאשפה כדי להוציאו החוצה אם בא אחר ולקחו קנאו מן ההפקר ואין צריך להחזיר לבעלים הראשונים שהפקירוהו.

אלא דקשיא לן מגמרא צ"ב כ"ט אלא אמר רבא שתא קמיתא לא קפיד אינש תרמי לא קפיד חלת קפיד ועי' רש"י שם ד"ה אלא תיהדר ארעא לבעלים בר מפירי דהא מחיל ליה עלייהו ומבאר חילוק בין מחיל ללא קפיד דהיינו דהוא מחיל הרי הוא שלו אבל היכי דרק דאינו קפיד אינו שלו אלא שלא קפיד, והרמז"ס צפ"ה הל' ח' מאישות הביאו צ"ע סימן כ"ח ס"ז כתב דאם קדשה בדבר שאין בעה"ב מקפיד עליו כגון תמרה או אגוז הרי זו מקודשת מספק וכיון דמספקא ליה נראה דס"ל דדבר שלא קפיד עליו לא פשוט דהוה הפקר ממש דאל"כ אמאי לא הוי מקודשת ודאי ועי' שו"ת מהרי"ט ח"א סימן ק"נ שהרמז"ס הוציא דין זה דאפילו בדבר שאין דרכו של בעל הבית להקפיד איכא חשש גזל מהא דצ"מ כ"ב ע"א בעובדא דמרי בר איסק דארוסיה יהיב פירי לרבנן ומר זוטרה לא אכל וצירושלמי סו"פ לא יחפור ר' חנינא עאל וכו' משמע דאפילו בן לגבי אביו חשש ועי' ר"ן צ"מ הנ"ל מה שכתב לתוך קושית התוס' על אמימר ור"א דאכלי וציד דוד (פסקי הלכות) פ"ה מאישות אות קי"ג.

ובמה שנלפענ"ד דיש לחלק בין היכי דלא קפיד משום שאינו חשוב דאז נעשית הפקר וצוה מיידי בפסחים וצין היכי דלא קפיד והוא דבר חשוב אלא דידוע לנו שאינו מקפיד או מדרך העולם שאין להקפיד אפילו בדבר חשוב כזה, דהיינו דאינו קפיד משום דאינו דבר חשוב אז ודאי נעשית הפקר כיון שאינו חשוב לא חיישין דלמא יהיב דעתיה עלוה אבל היכי דהדבר בעצמו דבר חשוב יש לחוש שמא יהיב דעתי' ויקפיד וכה"ג אינו נעשה הפקר ממילא דהיינו דאינו קפיד על דבר חשוב יש לומר שבאמת אינו רוצה להפקירו לעלמא אלא אינו מקפיד אם נוטלין ממנו וכגון הא דאיוז מוותר פרוטה משלו אבל מ"מ אינו מסיח דעתו ממנו קודם שנטלו אחר וא"כ עד שלא נטלו אחר לעולם הוי שלו ולא הוי הפקר שהרי הוא לא הפקיר החפץ אלא שאם בא אחר ונטלו לא קפיד עליו ועי' שו"ת מהרי"ט ח"מ ס' מ"ה.

ובמה שכתבתי אחי שפיר דברי הרמז"ס דלא לסתור דבריו דהיינו פסק דפירות של סופי תאנים וכו' הוי הפקר והתם כתב דספיקא הוה דהרי הרמז"ס שם כתב וז"ל, הנכנס לבית חצירו ולקח לו כלי או אוכל וכו' ואם קידשה בדבר שאין בעל הבית מקפיד עליו כגון תמרה או אגוז הרי זו מקודשת מספק הטעם כיון דהתם בא לבית חצירו ולקח תמרה או אגוז ומן הסתם בעה"ב לא מקפיד אבל לא ראינו

אחד שב"ת צידדות, בעברי צין הכתבים מנאמי שאלת כ"ת בראובן שזרק חפצים באשפה שבחצירו ובא שמעון ונטלה חור ראוהו ואמר שיחזירונו לו שעדיין צרשותו אי חייב להחזיר לו או לא עכ"ל.

ולפענ"ד נראה דהדבר תלוי באיזה אופן האשפה מוטלת בחצר, שאם האשפה בחצירו שהוא מסוגר או עכ"פ באופן שאין רשות הכל ליכנס בו וליגע באשפה הנ"ל אז לכאורה הדין עם בעל החצר אבל אם האשפה בחצירו הוא באופן שהוא מונח עד שמוציא האשפה באים ולוקחים האשפה מעליהן מחזירו כלומר והאשפה הוא מוכן שיוציאוהו רק שעדיין לא באו כה"ג הדין עם שמעון דכיון שזרקו לאשפה הסיח דעתו הימנו ויחש ליה מנייה.

איברא דאפילו באשפה בחצירו יש מקום לעיון אי יכול לחזור בו ומקור הספק מתוספתא פ"ג דמעשר ראשון סופי תאנים ומשמר שדהו מפני הענבים סופי ענבים ומשמר שדהו מפני ירק אם היו פועלין עוזבין ביניהם אם היה בעה"ב מקפיד עליהן אלו חייבין ואם לאו הרי אלו פטורין ובגמרא פסחים דף ו' ע"ב אמר רב יהודה אמר רב הבדוק צריך שיבטל מ"ט אי נימא משום פרוורין הא לא חשיבי וכ"ת כיון דמייננר להו אגב ביתיה חשיבי והתניא סופי תאנים ומשמר שדהו מפני ענבים סופי ענבים ומשמר שדהו מפני מקשאות ומפני מדלעות בזמן שבעה"ב מקפיד עליהן אסורין משום גזל וחייבין במעשר בזמן שאין בעה"ב מקפיד עליהם מותרין משום גזל ופטורין משום מעשר. ופירש"י ומשמר שדהו מפני הענבים ובעל הבית זה משמר שדהו זו (שסופי תאנים בתוכה) שלא יכנסו בני אדם לתוכה ואין דעתו מפני התאנים אלא מפני שיש בה ענבים שעדיין לא הגיע עת הבציר או סופי ענבים שלא יתבטלו עולמית ובעה"ב משמר שדהו זו שהן בתוכה ולא בשבילן אלא מפני מדלעות ומקשאות שבא בזמן שאין בעה"ב מקפיד עליהן מותרין משום גזל ופטורין מן המעשר דהפקר פטור מן המעשר ועי' ר"ח שם אספו התאנים ונשתיירו בה שמים שלש תאנים והסיח דעת מהן והרמז"ס צפ"א מה' מעשר הי"ב כתב המשמר שדהו וכו' בזמן שבעל השדה מקפיד עליהן אסורין משום גזל ולפיכך חייבין במעשר ובתרומה אין בעה"ב מקפיד עליהן מותרין משום גזל ופטורין מן המעשר וברדב"ז שם דה"ה דפטורין מן התרומה דהפקר פטור מן התרומה ע"ש.

מבואר דדבר שאין בעה"ב מקפיד עליו הרי הוא הפקר ומה"ט פטור מן המעשר ואין בו משום גזל ומדהשוה שם פרוורין שבציתו דבטלי אע"ג דמנטרי בטלי ממילא והוי הפקר ש"מ דאפילו בציתו כל שלא מחשיבו ואינו מקפיד עליו נעשת הפקר ומותר משום גזל. וא"כ

מקבל וכשם שיוכל ליתן לאדם אחד כן יכול ליתן לכמה בני אדם ומי שיזכה בו הוא שלו ו"צ עכ"ל.

ובמיהו לפמ"ש יש לישב דברי הנוצ"י ואדרבה הרי בגמרא פסחים מפורש כדבריו דאינו מקפיד הוא מטעם הפקר ולא מטעם מתנה ואדרבה דברי האבנ"מ ז"ע דר"ה לעשותו מדין מתנה שהרי מפורש היפוך בחו"ל ובפוסקים ומה שהביא ר"ה מלולב וערבה דהו מדין מתנה, לאחר בקשת סליחת הגאון ז"ל אינו ר"ה דהתם להדיא אמרו כל מי שיגיע לולבו בידו הרי הוא לו במתנה ואי נימא דאינו מקפיד די להיות מדין הפקר א"כ הכי היה ללמדם שלא יקפידו ודאי צוה אלא פשוט דאחריו ודאי כל אדם מקפיד עליו שהרי צריך לו למצואו ואלו היה מכיר לולבו היה נוטלו לעצמו ואין לך הקפדה גדולה מזו שמביא לולבו להר הביית ומניחו שם שצריך לו למחר לצרכו עליו ובעי לם דוקא ולכן א"א שם משום שלא יקפיד אלא תקנו שכל אחד יתן מתנה לחבירו ואין לזה שום שייכות עם חפץ שאינו מקפיד עליו אם יטלנו אחר.

ובמקום אחר כתבתי למה תקנו לומר ומלמדים אותם לומר מיד צע"ש כל מי שיגיע לולבי דהכי משמע לשון ומלמדים אותו לומר מיד ולמחר משכימין וי"ל לפמ"ש המרדכי והר"ן ועוד ראשונים הביאם הב"י א"ח סימן תקכ"ו דאסור ליתן מתנה לחבירו בשו"ט אלא דלצורך מצוה מותר והמג"א א"ח סימן ש"ו הצריך עיון מה שנהגים ליתן במתנה כלים לתת הדורש בשבת והאריך שם והב"מ א"ע האריך לדחות את דבריו וצ"ע הגרש"י ובמ"צ ותה"ל הסכימו להמג"א ובתשובה אחת הקשיתי מהא דתנן יו"ט הראשון של חג וכו' ומבואר דמותר ליתן מתנה ודברי רבינו הגדול הרמב"ם נראין כסותרין דצפי' המשנה סוכה הנ"ל כתב דמותר ליתן מתנה בשו"ט, ובספרו היד פ"ל מהל' מכירה ה"ז כתב המוכר או הנותן בשבת אע"פ שמכין אותו מכת מרדות משמע דמדברבנן מתנה אסורה וכתבתי בס"ד דאינו קשה כלל דבכיון תקנו ולמדו אותם לומר כן ע"ש בשעה שנתנו להחונים את לולביהם ומיד קבלו החונים וכו' בהם למי שיבא לידו וא"כ הנהיגה היתה צע"ש ע"י זיכוי של החונים וכה"ג מועיל והבאתי ראיה מגמרא כריתות כ"ד ע"א הנותן מתנה לחבירו ועי' גמרא חולין ל"ט ע"צ הכותב נכסיו לאחרים ובמאירי שם דזיכוי מהני אפילו שלא בפניו ודלא כרש"י ז"ל, ולפי"ז אין משם ראיה כלל כיון דהיה מתנה עכ"פ לכ"ע.

ברם מה שהקשה האבנ"מ מהא דהפקר ליתיה בחזרה וכו' לבאורה קושיא עומה, ומה שנלפענ"ד בישב הדברים לפמ"ש כבר בכמה מקומות בשם המאירי וכן נראה שיטת

שהסיח דעתו מתמרה זו או אגוז זה מקודם שיעשה הפקר דודאי צע"צ אינו מקפיד דעתו ואינו מפקיר פירותיו בציתו אפילו תמרה אחת אלא שאם צא אדם מישראל ונוטלו אינו מקפיד עליו ע"פ רוב דמדריך העולם שלא להקפיד צה"ג ולכן מקודשת מספק שמה צע"צ הקפיד ולא הו' שלו שהרי אין לן גילוי דעת שצע"צ הסיח דעתו מפירות אלו והפקירן ודו"ק.

ובבמה שכתבנו נלפענ"ד לישב דברי רבינו הנוצ"י מ"ת א"ע סימן ע"ו שכתב שם דדבר שאינו מקפיד עליו אף דשרי ליתלו מ"מ לא זכה בה הנוטלו להיות חשוב שלו ובאבנ"מ א"ע סימן כ"ח הקשה עליו וי"ל, כתב בנוצ"י חלק א"ע סימן נ"ח וי"ל אמנם זאת אמונת בטח שעכ"פ לא אמר הרמב"ם אלא בדבר שאין צע"צ מקפיד נגד שום אדם בעולם [עיין גיטין ע"ח ע"א שאין אדם מקפיד קונה לה ודו"ק] אבל אם מקפיד עליו נגד שום אדם כמו שונאו וכיוצא בו אין שום אדם יכול לזכות בו שלא בפניו דהו' ודאי סברה ברורה דלא עדיף סתמא דאינו מקפיד מדבר שהפקירו בפירות שאם לא הפקירו לכל אדם אינו הפקר כלל ואין שום אדם יכול לזכות בו שזה מחלוקת צ"ש וצ"ה וכו' ואפילו בהפקירו לכל אדם חוץ מאדם אחד יש בו משום גזל לכל אדם וכמבואר במס' צ"מ דף ל' בעוצה דר"י בר' יוסי דאמר לכ"ע אפקרינהו ולך לא אפקרינהו ואם זה בהפקר ממש ק"ו בדבר שאינו מפקירו בפירות אלא שאינו מקפיד עליו והיא מעצמו הפקר שאם מקפיד עליו נגד שום אדם פרטי שוב הו' גזל לכל העולם וכיון דבעל החפץ נגד אינו יהודי ודאי מקפיד אם יקחו את שלו שלא מדעתו א"כ לגבי ישראל הו' גזל גמור ואינה מקודשת עכ"ל.

ובתב עליו האבנ"מ ז"ל, ולבצי לא כן ידמה והוא דדבר שאינו מקפיד עליו לאו מתורת הפקר אחינן עלה דהפקר ליתיה בחזרה וכמ"ש הרמב"ם פ"צ דנדריים דאסור לחזור מהפקר והחזיר בו עובר משום כל יחל דברו וכמ"ש הב"ח טח"מ סימן רע"ג אא"כ יזכה בו מתורת הפקר וא"כ אי נימא דבר שאינו מקפיד הו' הפקר א"כ יצטרך לחזור ולזכות בו וזה דבר זר. ולכן נראה דדבר שאינו מקפיד מתורת מתנה הוא דאינו מקפיד וחזון ונותן דבר מיעוט למי שנוטל שלא מדעתו וכה"ג דהו' מתורת מתנה לא צעין לכל אדם וכדכתב פ' לולב וערבה ומלמדים אותם שיאמרו כל מי שיגיע לולבו בידו הרי הוא לו במתנה כו' ולמחרת משכימין וכו' והתם ודאי נגד אינו יהודי מקפיד על לולבו ואינו נותן לו במתנה אלא כיון דהוא מתורת מתנה אינו צריך לכל אדם ודוקא בהפקר דתיכף יוצא מרשותו אינו אלא כשמיטה שהוא הפקר לכל אבל מתנה אינו יוצא מרשות נותן עד דמטי לרשות

דכיון דדבר חשוב הוא לא אמרינן דאינו קפיד מסתמא דשמא דעמי' עילוה. הרי דמחלק להדיא בין דבר חשוב ללא חשוב וצדלא חשיבי נעשית הפקר ממילא וצלא חשיבי חיישינן שמא יהא דעמי' עלי'. ולפענ"ד דזה הוא מקור הרמב"ם ז"ל שכתב מקודשת מספק ועי' אזה"פ סי' כ"ח מה שהאריכו שם.

ומעתה נחזור לדין והנראה דראובן שזרק חפצו על האשפה מעיקר דינא היה נראה דשמעון ודאי מותר לטלו מאחר דראובן זרקו לאשפה הסית דעתו מזה ואין בו משום גזל דהרי ידוע הוא דרך העולם דכל מה שזרקין לכף האשפה אפי' צבית מסיח דעתו מזה וכ"ש לאח"כ הוציאו לחזירו ונתנו שם באשפה והו"ל הפקר והרי יש כאן גילוי דעת יותר מסופי תאנים שהניח ולא לקטס דהתם הגילוי דעת בצלילות כלומר צמה שהניח פירות אלו הרעות וליקט הטובים ממילא גילה דעתו שאינו רוצה בהם אבל הכא צכף האשפה גילה דעתו בצחץ זה שזרקו לחוף באשפה שאינו רוצה בו עוד ואין לך גילוי דעת גדול מזה שכונתו להפקירו ואין מקפיד עליו וכל הרוצה לטול יבא ויטול אם לא שטוען שטעה וכבר שזה דבר שאין לו שויות ואחר כך נתישצ בדבר דכה"ג הוה ליה הפקר בטעות אבל כל שאינו טוען טעיתי אלא שחזר בו עכשיו לפענ"ד כיון שכבר בא ליד שמעון וזכה בו אינו יכול לחזור ואינו חייב להחזירו לו.

ומיהו אי ה"ל דבר חשוב שאין דרך לזרוקו ודאי יש לומר דטעה בזריקתו ועי' צ"מ כ"ה ע"ב מנא כלי באשפה דקמתמה אשפה עשויה לפנות אצידה מדעת הוא פי' והרי היא של מוצאה עי' טור ח"מ סימן ר"ס והכ"נ אם היו כלים קטנים כגון סכין ושפור וכיוצא בהם שאפשר שיכבדו הצית ולהשליכן בלי ידיעה נוטל ומכריז ואפילו לדעת הסמ"ע שפי' דהטור פליג על הרמב"ם ולהרמב"ם לטעמיה דמה שאמרו צפרה רועה בין הכרמים אצידה מדעת היא כלומר שאינו חייב לטפל בה ולהחזירה מ"מ אין לטלה לעצמו מ"מ הכא כיון דזרקו מדעת לאשפה לכ"ע יכול לנטלו וכ"ש לדעת הש"ך דלא פליגי ע"ש גם כי לענין דינא כתב הש"ך דפשיטא דהלכה כהטור ורמ"א שם ע"ש וא"כ כיון שזרקו לאשפה צידים הו"ל אצידה מדעת ונעשית הפקר והנטלו הרי הוא שלו אם לא באופן שיש לתלות בטעות וכיוצא בזה כנלפענ"ד. וצידון דידן כיון שזרק עט לאשפה ובא אחר ונטלה הרי הוא של מוצאו לפענ"ד ואין הזרק יכול לטעון תן לי בחזרה שעדיין ברשותי הוא. [וע"ע שו"ת משנה הלכות ח"י סימן רצ"ז].

רש"י והרע"ב ריש פסחים דצ' מיני הפקר הם, א) הפקר שמפקיר לכ"ע ואחרים יכולין לזכות בה והפקר כזה עושה קנין ויוצא מרשותו, ב) הפקר של סילוק רשות כחמץ לפסח והמפקיר צהמתו צבצת שלא יעבור על צביתם צהמתו. והפקר שמפקיר לכ"ע שיזכו בו מיד שהפקיר יוצא מרשותו ועושה קנין ואם רוצה לחזור בו אינו יכול לחזור בו אלא צריך קנין מחדש אבל הפקר של סילוק רשות אינו יוצא מרשותו ואינו עושה קנין ויכול לחזור בו בלי לעשות בו קנין מחדש ולזכות בו מחדש והפקר של סילוק הו"ל דין של אצדה שמתיאש הימנה וקודם שצא ליד זוכה חזר בו וכלה היאוש א"צ לחזור ולזכות בו אלא מיד הוא שלו בלא קנין ואם זכה בו אדם לאחר שחזר בו חייב להחזירו לו דיאוש נמי ל"ה אלא סילוק רשות עי' נחיצות ח"מ סימן רמ"ב סק"ג וצ"ע ונמק"י צ"מ דף י"ב סילוק בין מציאה להפקר ועי' ש"ך ח"מ סי' שנ"ח ובשו"ת מחנה חיים ח"א סימן ס"ז ובספרי משנה הלכות ח"ה סי' רצ"א. ולפי"ז נראה לחדש דהפקר שהוא משום שאינו מקפיד נמי אינו אלא סילוק רשות שהרי לא עשו שום דיבור או פעולה על ההפקר הזה שיעשה קנין להפקר הזה ושיצא מרשותו אלא שאינו מקפיד עליו ולכן שפיר אם החזיר בו חזר כל זמן שלא נטלו אחר אבל אם בא אחר ונטלו זכה ושוב אינו יכול לחזור בו ואפי' שפיר דברי הנצ"י בס"ד, מקושית האצנ"מ.

שוב האיר לי ה' עיני ומנאיתי שהח"ס א"ע ח"א סימן פ"ה הביא דברי התשצ"ך ח"א סימן כ"ג שדן בדברי הרמב"ם הנ"ל בקדשה צדבר שאין הצע"ב מקפיד דמקודשת מספק וכ' דנראה דדוקא כשאמר לו צעה"ב אח"כ דברים הנראים שהוא מתרצה צכך כגון למה לא נתת יותר או כיוצא בזה אבל צשתיקה אינה מקודשת כלל, ועוד שהרמב"ם לא אמר זה אלא צתמרה או אגוז שאין בו שו"פ [צ"ע למה מקודשת צפחות משו"פ] ואין צו דין גזל שכיוצא בו אין החצרים מקפידים על זה וכתב הח"ס ז"ל לחלק לדעת התשצ"ך צין ההוא דסופי תאנים להך דהכא דהתם כיון דליקט הכל והניח אלו הפירות הרעים הו' טפי גלוי דעת להפקיר ע"ש, ושמחתי כעל כל הון שמנאיתי רב לדברינו. אלא שאנן צס"ד הוספנו קמח דהני כיון דלא חשיבי אצלו ממילא נראה לן שהסית דעתו מהם וכמ"ש שם וכי תימא כיון דמינטר להו אגב ציתא חשיבי והתניא סופי תאנים ומשמע דתלוי צחשיבות ואין חשיבות וכל שלא חשיבי ולא קפיד נעשית הפקר אבל דבר חשוב לא נעשית הפקר ממילא ועכ"פ ספיקא הוא וכמ"ש צגמרא להדיא צמסקנא חיישינן שמא ימנא גלוסקא יפה ודעמי' עילוה ולכאורה כיון שצדק א"כ אפילו ימנא גלוסקא יפה נמי לאו דעתיה עילוה וע"כ

סימן רסח

קטן שזרק עט לפח האשפה
ונטלו גדול אי זכה בו

עוד להג"ל

בדבר שאלמו בקטן שזרק עט לפח האשפה בתלמוד תורה שלמד זה והלך אחד ונטלו ושז טוען הקטן שזרקו, שלי הוא, והתם כיון דהאשפה רה"ר הוא ודאי של מוצאו הוא.

הנה לפי מה שצירנו לעיל לכאורה כ"ש הוא דהרי הוא שלו אלא דמ"מ י"ל דקטן שיש לו זכיה ואין לו כח להפקיר, לא מבעיא למ"ד (הרמב"ם) דהפקר מטעם נדר א"כ כיון דלאו בר מנות הוא הרי אין צידו להפקיר אלא אפילו למ"ד דאינו מטעם הפקר מ"מ קטן יש לו זכיה ואינו יכול להקנות וכמה קרקורים קרקרו שלא ליתן לקטן אחריו בסוכות משום דאינו חוזר ומקנה וכיון שאין צידו לחזור ולהקנות א"כ פגיעתן רעה ואף שזרקו מרשותו מ"מ אכתי שלו הוא. ומיהו נראה דכיון שזרקו לאשפה בחוץ שיד הכל מממששין זה כל המוצאו הרי הוא שלו ומטעם סילוק ולא מטעם קנין דסילוק נראה דיש לו באופן שעושה מעשה לסלק כגון שזרקו.

איברא דביאוש קיי"ל דקטן אין לו יאוש וא"כ סילוק נמי אין לו לכאורה דדין אחד להם ומ"ש בגמרא גיטין נ"ט וס"ע ח"מ סי' ע"ר דמצינא חשו"ק אין זו משום גזל אלא מפני דרכ"ש התם אין דעת אחרת מקנה להו, ועי' משנה הלכות ח"ו סימן רפ"ד ולכן שפיר אם מבקשו חייב להחזיר לו ונ"ע.

[ועיין טור ח"מ סימן קפ"ח (צ"צ פ"ז ב') תנן השולח בנו אלל חנוני ומדד לו באיכר שמן ונתן לו את האיכר שבר את הגלוחית אבוד מדעת הוא פי' דכי מסרה לתינוק שאינו יודע לשמרה הפקר הוא זה אם יחזירנה בנו ע"ש].

סימן רסח

בחו"ל דעוה"ב אין בו לא אכילה ולא שתיה

עוד להג"ל

בדבר הגמרא ברכות י"ז דעוה"ב אין בו לא אכילה ולא שתי' ובגמרא תענית כ"ה אמרינן לאכול מפחורא וכו' משמע דיש אכילה ובאמת כי יש צוה מדרשות חלוקות והרמב"ם פסק דאין בו לא אכילה ולא שתי' וחילק בין ימות המשיח לעוה"ב, ודעת הרמב"ן בשער הגמול דימות המשיח ועוה"ב אחת הוא ויש בו אכילה ושתי' וכתב על דברי עזמנו ולדידן שומעין שהוא כהלכתא ואנן מה נענה,

ומזה לכשיצא ונראה, ובכמה מקומות העירותי צוה ועכ"פ הם מדרשות חלוקות.

ומחמת כי אין הז"ג להאריך הנני בזה ידידו דושה"ט ומברכו בברכת חג כשר ושמח, החותם בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן ער

אסור להחזיר אבידה לעכו"ם אפילו בזה"ז

מוצאי החג התשל"ו בני"י יצו"א

מע"כ ידי"צ הרהגה"צ צמ"ס ור"ח נו"ב אי"א בע"פ שמו מפארים ירא"מ נאה דורש ונאה מקיים מרביץ תורה ויראה ה"ה כג"ת מוה"ר בנימין זילבער שליט"א, בעמ"ח ספרים רבים לתועלת בני"י.

אחדשכ"ג צידידות נאמנה, יקרת ספרו אז נדברו ח"ו קצלתי צימי החג בעידנה שאין הלצלר יוצא בקן קולמסו, ועצמתי עליו אחת הנה ואחת הנה וראיתי זו כמה עיניים חשודים וגם מצאתי שהציא כמה דברים מספרי משנה הלכות ואמרת להעיר על כמה דברים שלפענ"ד מע"כ השיג עלי שלא צדק ואשתמש בכאן בדברי רבינו הגדול הרשב"א שכתב לח"א (ח"א סימן תצ"ד) שהשיג עליו ח"ל, אילו הגיע לידך החיבור ממני תראה שלא נפל שם המכתב דרך מקרה וכי צאו שם הדברים מצווארים לא סתומים ולא כתבתי ככותב נים ולא נים אלא שיצאתי בעקצי הראשונים ואחר שצאה עליהם החקירה לילות וימים ודברים שהסכימו עליהם גדולי החכמים ומה שהעליתי מלבי בקשתי ובחרתי לא מתוך הסברא חלוצית עד שהראינו מן השמים מתוך ראיות הכרחיות לפי דעתי ואין לדין אלא מה שעיני רואות ואעידה לי עדים נאמנים מה שאמרת מתוך הלכות וציאורים נכונים עכ"ל"ק ע"ש בדבריו היקרים. אמנם כ"ג כן הגיע החיבור לידו אבל כנראה דמחמת הטורדות לא עיין בדבריו אלא מקופיא ולכן אמרתי להעמיד דבריו הראשונים אשר לפענ"ד נאמרו צדק וציושר, ואדרבה לפענ"ד מצוה לתקן בספרו הצא כמה דברים שלפענ"ד צריכין תיקון. ובאמת מה"ט דרכי מעולם כשאתי משיג על מי שהוא על ספרו אני כותב מתחלה דברי אל המחבר אולי יש לו להשיב על דבריו למה לי להדפיס דברי ואח"כ ישיב לי המחבר שטעמתי בדבריו טוב לי לכתוב מקום הדברים ולצרר עם המחבר כ"ז שהוא צחיים חייתו אבל כמובן אין לזה חיוב מצד ההלכה.

בסימן ע"ד, מש"כ דאסור להחזיר אבידה לעכו"ם (משנה הלכות ח"ו סימן רפ"ח) כתב כ"ג ח"ל, ובעצם דין השבת אבידה לנכרי אני העני אין עני אלא צמורה בכלל ובעיני ח"מ צפרט אין מוציאים לי דבריו כלל שהרי צומנינו

לשם קידוש השם אחזירנו לעכו"ם יקדש השם בשלו ואל יקדש השם בשל אחרים בלא דעתם עכ"ל ועי' ז"י וז"ח שם.

ובם"ח סימן שנ"ח כתב דנכרי הזרז בשבע מלות השיב לו אצידה ובקו"ח שם זיין מקורו מע"ז כ"ז ע"א דמנזרה להחיותו ומכ"ש שאסורה אצידתו. ומיהו הצ"י ח"מ סימן רס"ד כתב להדיא דאפילו גוי שאין עובד ע"ז אין להחזיר לו אצידה וכ"כ התומים ריש סימן ז"ה ועכ"פ פשוט דעכו"ם בזה"ל לכ"ע אין מחזירין להם אצידה. גם הגר"מ אריק הוצא צמרגליות הים הקשה על הס"ח דאין דין גר תושב בזה"ל וז"פ.

והר"ן כתב לישב דברי רש"י צמחור פקדון לבני הגר שכתב דאין רוח חכמים נוחה הימנו כתב הר"ן הטעם לפי שמשוה אותו עם ישראל וכדלמרינן סנהדרין ע"ז ע"ב המחזיר אצידה לעכו"ם עליו הכתוב אומר וכו' ועי' ז"י ח"מ סימן קכ"ז ד"ה הלזה.

ואפילו לפי סברת כ"ג מכא דנא דמלכותא אכתי אני אומר דאינו צריך להחזיר דודאי דין דוהתעלמת א"א ליה למלכות להעלות עליו א"כ אפילו לשיטת כ"ג שאינו יכול ליקח האצידה לעצמו מ"מ אינו צריך להחזיר לעכו"ם אלא שניחנה כמו שהיא במקום שמאכלה ולא יעבור על והתעלמת וגם לא יעבור על למען ספות הרואה חיה לפי מה שרצה כ"ג לומר אצל לדידן ליכא בזה משום דד"מ.

איברא דכבר כתב הרשב"א בתשובה הביאה הצ"י ח"מ סי' כ"ו דאין דינא דמלכותא נאמרה היכי שהוא מנגד לתורתנו וז"ל מהרי"ק שורש קפ"ז, ואשר נסתפקת אם יש לדון על שטר עכו"ם צדיני עכו"ם באותו שטר או לא כגון לענין יד בעל השטר על התחתונה שכתב שדיניהם צהיפך לפענ"ד נראה דבר פשוט שאין צטענה זו ממש דאע"ג דקיי"ל דינא דמלכותא דינא ואפילו למ"ד דדמ"ד בכל דברים היינו דוקא לענין ערונות ומנהגים של משפטי המלכים אצל צדין שצין אדם לחזירו פשיטא ופשיטא דלא דא"כ צטלת כל דיני תורה ח"ו. והש"ך ח"מ סימן ע"ג סקל"ט האריך הרבה דאפילו מה שהיא לתקנת בני המדינה כל שהוא נגד תורתנו הקדושה חלילה לדון צדינא דמלכותא דא"כ בכל דינים נימא שהוא לתקנת בני המדינה, ואפילו לדעת הלבוש צעיר שושן ס"ס שס"ט שכתב דלא אמרינן דדמ"ד אלא בדבר שיש לו הנאה למלך או שהוא לתקון בני מדינתו צעניי משא ומתן שצנייהם אצל שאר דיני תורה המפורסמים צניינו פשיטא דלא נדון כמותם ע"ש. הנה דוקא דיני מו"מ אפילו לדעתו אצל השבת אצידה ודאי אין לשמוע להם משום דיד"מ ולעבור באיסור דלמען ספות הרואה.

שיש דינא דמלכותא להחזיר אצידה מחוייב להחזיר משום דינא דמלכותא אין הבדל בין חברה ממלכתית ובין חברה פרטית של עכו"ם או ישראל כמבואר להדיא בח"מ סי' רנ"ט ס"ז. זאת אומרת דאפי' אם נאמר דכול שלא נפסל הוא כאצידה מחויב להחזירה אפילו בחברה פרטית של נכרי עכ"ל.

ואומר אני ח"ו לומר דבזה"ל מחזירין אצידה לעכו"ם ואפילו אי נימא דליכא דינא דמלכותא להחזיר, והוא איסור גמור כמבואר בגמרא פרק הנשרפין (ע"ז ע"ב) אמר רב יהודה אמר רב המחזיר אצידה לעכו"ם עליו הכתוב אומר למען ספות הרואה את הצמאה ופירש"י הטעם שמראה בזה שאין מלות השבת אצידה חשובה עליו למלות בוראו שהרי השיבה גם לעכו"ם שלא נצטווה עליהם רואה פירש"י וכתבי צבעים ואינם צמאים ליוצרים צמאה זו כנסת ישראל שצמאה ותאבה ליראת יוצרה ולקיים מצותיו. ולפי' הרמב"ם נראה שפירש כתרגום שמרצה צמאה עוונות שגגות על עוונות וזדונות וה"ה ישראל זה המחזיר אצידה לעכו"ם מחשב ליה לעצירת שגגה שאין כונתו לעשות עצירה והוא עשה עצירה בזה שמחזיק בחזירתו ידי עוברי עצירה וניתוסף לו עצירה שגגה זו על זדונות שעשה כבר עיין פרישה וסמ"ע סימן רס"א, ועוד הבאתי שיש בו משום לא תחנם נמי.

ובבב"ש"ע ח"מ סימן רס"ו ס"א אצידת העכו"ם מותרת שנאמר אצידת אחיך והמחזירה ה"ז עובר עצירה מפני שהוא מחזיק ידי עוברי עצירה. ולא לישתמיט חד מן הפוסקים לומר שם דהיכא דיש דינא דמלכותא מחזיר ובסימן רנ"ט אפי' אצידת ישראל פטור מלהשיב אם מצאה צעיר שרוב עכו"ם. איברא דגמרא מפורשת ברכות ס' ע"א ועל הטובה מעין הרעה היכי דמי כגון דאשכח מציאה אף ע"ג דרעה היא לדידיה דאי שמע בה מלכא שקיל מיניה השתא מיהא טובה היא ובגמרא צ"מ כ"ח ע"ב רבי אמי שכתב אודייא דדינרי חזייה ההוא (בר רומאה) בר נש דקא מרתת א"ל זיל שקול לנפשך דלאו פרסאי אגן דאמרי אצידתא למלכא הרי דאפילו היה דינא דמלכותא וגזירת המלך דכל אצידתא למלכא טובה הוא ושקיל לה לעצמו ואינו מחזיר ופשוט דאין נפ"מ בין מלכות ליחיד לטעם דינא דמלכותא וכמ"ש כ"ג צענזו דאי קיי"ל דינא דמלכותא אין נפ"מ בין יחיד לחברה ולמלכות ובין ישראל לעמים וא"כ לכ"ג תקשה ליה איפכא להרמ"א ז"ל מגמרא מפורשת צ"ב מקומות.

ועיין טור ח"מ סימן ע"ב וז"ל, וכתב מהר"ם מרוטנבורג, עכו"ם שהלזה לישראל על המשכון ונפל הימנו ומנאו ישראל חייב להשיבו לצעליו לפי שגוף המשכון שלו ולא היה לו לעכו"ם עליו אלא שיעבוד וכיון שנפל ממנו ומנא ישראל אחר פקע שיעבודו דאין להחזיר אצידה לעכו"ם ואם בא לומר

והרמ"א סימן שנו"ס ק"ז כתב דמכח דינא דמלכותא נהיגי להחזיר כל גניבה אפילו לאחר יאוש ושינוי רשות, ותמה עליו הש"ך בסק"י דלא אמרין דד"מ מה שהוא נגד ד"ת ודחק עמו לישב דכן הנהיג ב"ד ישראל ע"ש ואמאי לא הקשה כלום אדברי רמ"א בסימן רנ"ט שכתב ג"כ דמכח דינא דמלכותא מחזירין אבידתא. עוד אני תמה דלפי שיטת כ"ג בזה"ל דחייבין להחזיר גם אבידת עכו"ם מכח דד"מ א"כ כ"ש דמחויב להכריז על אבידת ישראל אפילו רוצא עכו"ם וא"כ נתהפך כחומר חותם בזה"ל ליתא לדינא דש"ע שם עד סעיף ז' כלל כלומר דאבידת ישראל במקום שרוב עכו"ם נמי חייב להכריז דממ"נ אם הוא של עכו"ם חייב להחזיר ואם הוא של ישראל כ"ש דחייב ועכ"פ שוים הם וא"כ נתהפכו כל דיני ש"ע והמונא אבידה בעיר שרובה עכו"ם חייב להכריז וזה ודאי אינו אפילו לפי שיטת כ"ג. אלא פשוט דגם בזה"ל אסור להשיב אבידה לעכו"ם ואין דינא דמלכותא משנה צדיניו כלום וכמ"ש הש"ך והרשב"א וכל הפוסקים דאין דינא דמלכותא נאמרה היכי שהוא מנגד תורתנו הקדושה.

[ועיין ירושלמי (ב"מ פ"ב) רבי שמואל בר סאסקי סליק לרומי] אובדית מלכה דולנית דילה, ואשכחיה, אפקת כרוז במדינתא מאן דמחזיר ליה גוי תלתין יומין יסב אכן ואכן, בתר תלתין יומין איתריס רישיה. לא חזריה גו תלתין יומין, בתר תלתין יומין חזריה, א"ל לא הוית במדינתא א"ל אין, א"ל ולא שמעית קלא דכרוזא א"ל אין, א"ל ולמה לא אחזרתינהו גו תלתין יומין, א"ל דלא תימרון וכו' אלא בגין דחלתא דרחמנא א"ל צריך אלהון דיהודאין ע"ש, הנה מצואר דמכח דינא דמלכותא לא היה צריך להחזיר והחזיר רק משום קידה"ש].

ובמה שכתב הרמ"א בסימן רנ"ט ס"ז אין זה מיירי בסתם אבידת עכו"ם כמו שחשב בזה מעכ"ג, אלא התם מיירי המחבר בהמיל מהארי והדוב חוטו של ים ושלילתו של נהר דקיי"ל בכל אלו דהרי אלו שלו אפילו הצעל עומד וזווח ועל אלו וכיוצא בזה כתב הרמ"א דאע"ג דמדינא אין חייבין להחזיר באבידות אלו אם גזר המלך או הב"ד חייב להחזיר מכח דינא דמלכותא. והנה דייק הרמ"א ז"ל להדיא באבידות אלו כלומר דוקא באבידות אלו אם גזר המלך חייב להחזיר משום דינא דמלכותא אבל בכל אבידות של עכו"ם אינו חייב להחזיר ואדרבה אסור. ומינה מיירי עד עכשיו כלומר עד ס"ז וכן צסי' רס"ו. בקיצור החילוק הוא בין סתם אבידה דקיי"ל דאסור להחזיר אפילו במקום דאיכא דינא ד"מ להיפוך וזה דין דסתם אבידה אבל באבידות שעומד הצעל וזווח כה"ג אי איכא דינא דמלכותא או הפקר ב"ד חייב להחזיר.

והחילוק בין הני תרתי הוא לפמ"ש הטור הביאו בבאה"ט סימן רס"ו אות ב' דלא אסרה תורה אלא השבת

אבידה שנפלה ממנו ומידו בלי ידיעה ואינו יודע באיזה מקום נפלה וליד מי הגיעה שמצאה משא"כ אם הניח מטלטליו וכליו בחניירו וכיוצא בו בכיון ולא עלה על דעתו שיחאצדו משם ולהישראל נודע שגנבים יבואו לעיר ויגנבו משם אזי כיון דאין שם אבידה עליו מותר לו להכניסו במקום המשחמר מפני דר"ש ומה"ט כתב דמותר להכניס מטלטלין מחצר למקום מונגע ע"ש. ולפי"ז אחי שפיר דברי רבינו הרמ"א דהמחבר כתב בסימן צדין המגיל מן הארי והדוב וכו' והצעלים עומדים וזווחים הרי התם לא הוי אבידה בלי ידיעה אלא דהו"ל אבידה מכח יאוש בפניו וכה"ג אי איכא דינא דמלכותא מחזיר, ומיושבת נמי קושיותינו דלמה לא הקשה כאן הש"ך כלום על הרמ"א ז"ל. וקצת היה אפשר לישב דהרמ"א בסימן שנו"ס צדין גניבה נמי מכח טעם הנ"ל ס"ל דשמעינן לדינא דמלכותא בדגניבה כיון שמצאו הגנב הו"ל כמגיל מזוטו של ים.

ובידיהו מהש"ך נראה דלא ס"ל הכי ונלפענ"ד לחלק צינייהו דלכאורה טעמא בעי מ"ש סתם אבידה ממגיל מזוטו של ים והרי בתרומתו איכא יאוש צעלים, ונראה לפענ"ד לחדש לפ"מ שאמרו סנהדרין נ"ט ע"א דפריך והרי פמשו"פ דלישראל שרי ולעו"כ אסור ומשני התם משום דלאו בני מחילה נינהו ועי' רש"י דישראל רחמנים ומוחלין על דבר קל אבל בני נח אחרים הם ע"כ. וקצת יש לדייק לשון בני מחילה נינהו דהי"ל דלא מחלי וכן לעיל דף נ"ז ע"א נמי כתבו לשון בר מחילה ולא כתבו סתם ישראל דמחל. אמנם כבר הבאחי מחלוקת הרשב"א והריטב"א הובאו ביה"ט יוסף ח"מ סימן קצ"ה אי מחילה עושה קנין או דלא הוי רק סילוק דעת הרשב"א ס"ל דמחילה לא הוה אלא סילוק שיעבוד והריטב"א קידושין ט"ז כתב דמחילה עושה קנין כמחנה וכ"כ הראב"ד בת"כ פרשת בהר פ"ח לענין עבד של עכו"ם דאם אומר לו באפי תרי זיל אינו כלום דעכו"ם לאו בני מחילה נינהו משום דכל קנינו בכסף ולכן לא מהני הא דאומר לו זיל שמטעם מחילה הוא ע"ש. וז"צ דמה ענין קנין למחילה ולהנ"ל אחי שפיר דס"ל להראב"ד דמחילה עושה קנין ועכו"ם ל"ל קנין מחילה וכל קנינו בכסף, ובחי' הארכתי בזה בס"ד, עי' משנה הלכות ח"ו סימן ס"ט.

ולפי"ז נראה לפענ"ד לחדש דאבידה שנאצדה ממנו בלי ידיעה איפוא שאצדה הו"ל אבידה ויאוש צעלים הו"ל סילוק רשות מאותו דבר ושפיר מהני בעכו"ם כמו בישראל אבל אבידה כמגיל מזוטו של ים וכיוצא בו שהצעלים יודעים וזווחין אין כאן יאוש אלא צע"כ מוחל כיון שאין צידו מה לעשות ורואה שאחרים לוקחים צע"כ ועכו"ם לאו בני מחילה נינהו וממילא כה"ג אחתי מהני דינא דמלכותא עליו כיון דאכתי לא נתיאש הימנו. אלא דבלא דינא דמלכותא

דבזה"ו לעולם מחזירין וע"ז כתבתי דבעיקר הדין זה"ו לא נשתנה וזאת המורה לא תהא מוחלפת וגם בזה"ו אסור להחזיר לעכו"ם מעיקר הדין משום למען ספות הרוה וכמ"ש כל הפוסקים ולא חלקו בין בזה"ו לזמניהם.

ומה שנראה מדברי כ"ג שליט"א דבזה"ו ליכא איסור כיון דהעכו"ם בזה"ו עשו חוקים לזה וגרוע יותר ממי שנתפס על חוק שעבר בכתם וגם בכל חוק שנתפס יש בו חילול השם. הנה לפענ"ד גם בזה איני מסכים לכ"ג שליט"א דבמדינות דקיי"ל דינא דמלכותא דינא והיינו מקומות החפשים (אם שייך דבר כזה בזה"ו וכבר דנתי דיש לומר דבזה"ו שאין המלך דן אלא יש כח בשופטים וביד נבחרים רבים לשנות המשפטים אין זה דינא דמלכותא כמ"ש הרשב"א והרי"צ"ש, עי' משנה הלכות ח"ה סימן קי"צ) אינו עובר אלא אדינא דמלכותא אלא אם הוא ישראל חשוב אז איכא גם משום חילול השם אבל הכי ליכא משום חילול השם דישאלים במדינות אלו הם כסתם אזרחים ועל סתם אזרח ליכא חילול השם יותר כשעבר מלהדליל אחד מהם ולקמן עוד נשוב לזה.

ובר מן דין ד"ת עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר, דהבאתי שם במי שמאז מעות שנפלו בקופסא של טעלעפאן יצורי וכתבתי שם דבמקום שהטעלעפאן קאמפאני שייך לעכו"ם אסור להחזיר הכסף בתוך הקופסא דהתם ליכא לא משום קידוש השם וכ"ש משום חילול השם ח"ו דהרי הקופסא עומדת באמצע הרחוב והצעלים לא יודעים כלל לא מן האצידה שנאצד להם אותו כסף ולא מן המחזיר אותו הכסף ואם יחזיר לא יחזיקו לו טובה ואם לא יחזיר לא ידע לעולם כי לקוחו, בקי"ר בכה"ג אם יחזיר ליכא לא קידוש השם ולא חילול השם אלא מחזיר ואין הצעלים יודעים כלום מהחזרה ולא מהאצידה ולא ידעו מזה ולא ידעו מי הוא המחזיר כה"ג איסור גמור להחזיר לכ"ע וכן כל כיוצא בזה היכא דליכא משום חילול השם ולא משום קידוש השם פשוט שאסור להחזיר.

עוד כתב הטור ח"מ סימן ע"ב בשם מהר"ם מרוטענבורג ח"ל, וכי מהר"ם עכו"ם שהלוי לישראל על המשכון ונפל הימנו ומלאו ישראל חייב להשיבו לצעליו לפי שגוף המשכון שלו ולא הי' לו לעכו"ם עליו אלא שיעבדו וכיון שנפל ממנו ומלאו ישראל אחר פקע שיעבדו דאין להחזיר אצידה לעכו"ם דאם בל לומר לשום קידה"ש אחזירו לעכו"ם, יקדש השם בשלו ולא יקדש השם בשל אחרים בלא דעתם עכ"ל. ועי' ב"י וצ"ח שם ובש"ע שם והוא הלכה מפורשת שכה"ג אסור להחזיר אלא שנחלקו הצ"ח והש"ך ז"ל אם החזיר דעת הצ"ח שאם החזיר אי חייב לשלם לישראל במחלוקת שגויה ולדעת הש"ך דלכ"ע חייב לשלם אצל פשוט לכ"ע דאין להחזיר

אפ"ה אינו חייב להחזיר כיון שכן דינינו מ"מ מהני דינא דמלכותא לזה. עכ"פ יהיה מאזיה טעם שיהיה פשוט דאסור להחזיר אצידה לעכו"ם בכל מקום ובכל זמן והמחזיר עובר על למען ספות הרוה את האמאה ומאזה להחזיר אצידת ישראל ולתקן זה בספרו הבא אי"ה.

די"נ דרשב"ג באהבה ובלב ונפש
בנשח הקמן

סימן רע"א

עוד להנ"ל בהנ"ל

כ"ה ניסן התשל"ו בני יצ"א

אחדשכ"ג צידיות נאמנה, קבלתי מכתבו היקר, והגם כי ידוע לכ"ג שגדרתי צעדי שלא להשיב במכתבים פעמים בדבר אחד, אמנם היות כי ראיתי שיש כאן אי הצנה בדברים אמרתי לעבור רק בקי"ר כי ידעתי שכוונת כ"ג לש"ש ולהגיע לתכלית האמת. כתב כ"ג ח"ל, וראיתי היטב מה שכ"ג מפלפל בחכמה ובציקאות ובדברים נכונים דוחה ראיתי משם אבל מה שכ"ג כותב בזה"ל, ואומר אני ח"ו לומר דבזה"ו מחזירין אצידה לעכו"ם ואפילו אי נימא דאיכא דינא דמלכותא להחזיר והוא איסור גמור וכו', ואני תמה מאד נוראות נפלאותי על פה קדש שיאמר כן אני אומר שאפי' לא נאמר דינא דמלכותא דינא אין שום איסור להחזיר אם מפחד מפני החוק ולא עוד אלא שמאזה להחזיר מפני קידוש השם (שנשמט זה ממכתבו כאילו איסור השצה היא גזה"כ) והתעלם ממה שמפורש בש"ע שמפני קדה"ש מותר להחזיר כלומר שיש חיוב להחזיר מפני חילול השם כיון שדבר מקובל אצל הגוים צומנינו שזה מהדברים השכליים לכן אני חושב למיותר לפלפל סתמא מה שדן אם שייך בזה דינא דמלכותא דינא, עכ"ל כ"ג שליט"א.

ואני אסקופה הנדרסת תמיה לא חזינא ולא נשמט וגם לא נעלם ממני דין זה המפורש בש"ע דמשום קידוש השם או במקום חילול השם שפיר מהדרינן אצל האמת שהבאתי הדברים בספרי שם (בצ"ו סימן רפ"ח) על מה שהשיג כ"ג שליט"א לראשונה ששם מקור הדברים אשר עליהם השיג מעכ"ג בד"ה וגראה ח"ל שם, ואדברה אסור להשיב כמבואר בש"ס ובזרמב"ם פ"א מהל' גזילה ה"ג ובטוש"ע ח"מ סי' רנ"ט מפני שהוא מחזיק יד רשעי העולם, ומפני קידוש השם אם החזיר הרי הוא משוּבָּת, ומפני חילול השם חייב להחזיר עכ"ל שם. הנה שזכרתי ולא השמטתי ולא התעלמתי מהא הלכתא היכא דאיכא קידוש השם או חילול השם. אמנם כ"ג שליט"א לחלוק יא על עיקר דין של החזרת אצידה לעכו"ם

א"כ האיך מצינו בכלל מחלוקת צפוסקים אי דינא דמלכותא דינא בין דינא או לאו דינא מ"מ איכא חילול השם וחייב לקיים משום חילול השם, וכ"ש צדיקי ממונות והשבת אבידה ובגמרא ברכות דדנו אבידה למלכות ורצ אמי דאשכח אודיא דדינא ונטלה לעצמה (אפילו ראה אותו ברומאה לפי גירסא) ואמאי לא חש משום חילול השם וקדה"ש וכ"ש שעבר על דינא דמלכותא.

והש"ך סימן רנ"ו סק"י תמה ארמ"א דלא אמרינן דינא דמלכותא דינא להחזיר כל גניבה אפילו לאחר יאוש ושינוי רשות דלא אמרינן דינא דמלכותא דינא היכי שהוא נגד ד"ת ודחק לישב ואמאי לא כתב סתם דאיכא חילול השם וחייב להחזיר וכל ההלכות בעיר שרובה עכו"ם הרי אלו שלו וא"ת דגם באלו בזה"ל חייב להכריז א"כ לא נשאר לן אבידה שיהיה שלו ולשון הרמב"ם צפ"א מהל' אבידה ח"ל, אבידת עכו"ם מותרת וכו' ואם החזירה לקדש את השם וכו' הרי זה משובח ובמקום שיש חילול השם אבידתו אסורה וחייב להחזירה ופסקוהו בעלי הש"ע ולפי שיטת כ"ג הרי לעולם איכא חילול השם וקדה"ש א"כ מתי האבידה מותרת שכתב הרמב"ם ז"ל וז"ע.

אבל האמת יורה דרכו דהכל תלוי במקום ובזמן ובגדרא כלומר דחילול השם אין הכוונה במקום שראוהו עכו"ם או נודע לעכו"ם שישראל מצאה או שאבידה העכו"ם במקום שרוב ישראלים הם שיחשבו הכותי ישראלים גנבוהו ממנו וכ"כ להדיא הצ"י והצ"ח והפרישה שם. ח"ל הצ"ח, ומ"ש ואם יש חילול השם פירוש כגון שנודע שישראל מצאה ואיכא חילול השם אם לא יחזיר שיאמרו כותים ראו שאין אמונה בישראל שהם משקרים וגו' ואלו דאם לא נודע שישראל מצאה ליכא למיחש לחילול השם ואם מצאה במקום שרוב עכו"ם להצ"י ולדרישה ועי' ב"ק קי"ג ע"ב ולא חששו שמה יתגלה הדבר ויתפס וזה פשוט מאד ע"כ לפענ"ד פשוט דחילול השם ליכא אלא כשיש חילול השם מיד כמו שהוא אבל לא כשמוצא האבידה ועכשיו ליכא חילול השם רק אפשר שימודע הדבר וזה ברור מאד.

עוד יש חילוק בין גבירא לגבירא דיש אדם חשוב שלדידי' אם לא יחזיר הוי חילול השם ויש אדם שלא יהיה חילול השם כיון דלאו אדם חשוב הוא ולא יאמרו שמפני שהוא יהודי אינו מחזיר אלא שהוא בעצמו אדם פחות וידוע דהגרים פה בין הגוים צעוני' יש אנשים שאינם חשובים בכלל ונחשבים לאזרח המדינה ורק אם למשל אדם חשוב צפאזת הראש והזקן וכיוצא בו אם יראו בו שלוקח דבר יש בו משום חילול השם וכן נמי משום קידוש השם לאו כל אדם הוא בכלל ותלוי בזה שהוא אדם ולכן אמרו ואם מחזיר מפני

כה"ג ועי' טור ח"מ סי' קפ"ג כיוצא בזה תשובה להרמב"ם. אלא דבס"ח סימן שנ"ח כתב דנכרי הוריו בשבע מנות השיב לו אבידה. אמנם הצ"ח ח"מ סימן רס"ד כתב דאפילו נכרי שאין עובד ע"ז אין להחזיר לו אבידה ע"ש ובתומים ריש סימן נ"ה. ומיהו לפענ"ד פשוט דאפילו לס"ח אין כזה בזה"ל דכבר כתבתי דלפענ"ד אין אף נכרי אחד בכל כדור הארץ בזה"ל שישמור על ז' מנות שלו ובפרט לפמ"ש רבינו הרמב"ם צפ"ח מהל' מלכים הי"א דעכו"ם השומר ז' מנות שלהם מתוך הכרע הדעת ולא מפני שזוהי בהן הקצ"ה בחורה והודיענו ע"י משה רבינו שצני נח מקודם נטווו בהם אין זה גר תושב ואינו מחסידי אור"ה ולא מחכמיהם א"כ פשוט דליכא כזה בזה"ל בעולם.

היוצא לן עכ"פ דפשוט הדין דין אמת דאסור להחזיר לעכו"ם אבידה בזמן הזה כמו בזמן הקודמים לפנינו ואין בזה שום השתנות כלל לעצם דין השבת אבידה לבעלים נכרים, ואם בשביל קידוש השם או חילול השם אין זה דין בהשבת אבידה אלא הלכה בקידוש השם שהיא הלכה צפני עצמה ותלוי בזמנים ובמקומות שיש קידוש השם או ח"ו חילול השם ואין על עולם הדין כתבנו צמי שרונה להחזיר אבידה מכח דין השבת אבידה דכתיב בחורה ולא משום קידה"ש או חילול השם או למי שרונה להחזיר אבידה לעכו"ם מפני מנות שכליות שבה שחושב שגם לעכו"ם נכון להחזיר לו אבידה דהשכל מחייב שצריך להחזיר אבידה לעכו"ם נמי אבל אינו רוצה לקיים משום קידה"ש אלא משום השבת אבידה ועי' עובר באיסור גמור וכמ"ש רש"י להדיא ח"ל (סנהדרין ע"ו) הוצא צפ"י חו"מ סימן רס"ו מחזיר אבידה לעכו"ם. השוה וחבר עכו"ם לישראל ומראה בעצמו שהשבת אבידה אינה חשובה לו מנות בוראו שאף לעכו"ם הוא עושה כן שלא נטווה עליהם ועי' צ"ח שם מבואר דכל שאינו עושה לשם מנוה של קידה"ש אלא חושב לעכו"ם נמי יש להשיב הרי זה בכלל ספות הרוה ושפיר כתבתי צס"ד דח"ו להחזיר אבידה אפילו בזה"ל לשם החזרת אבידה.

ומעתה אשתעשע קצת בדברי מעכ"ג שליט"א צטויל צפרדס צמה שכתב מעכ"ג ח"ל, והתעלם ממה שמפורש צס"ע שמפני קדה"ש מותר להחזיר כלומר שיש חיוב להחזיר מפני חילול השם כיון שדבר זה מקובל אצל הגוים בזמנינו שזה מהדברים השכליים ועשו חוקים לזה יותר גרוע מסתם עובר על חוק וגם בכל חוק שנחפס שעבר ובפרט אם בממון יש בזה חילול השם לכן אני חושב למיותר לפלפל סתם מה שדן אם שייך בזה דינא דמלכותא דינא עכ"כ"ג שליט"א.

ולפענ"ד לא הבינתי כוונת כ"ג דא"כ כל דינא דמלכותא יש בו משום חילול השם כשנחפס עליו שעבר

תלוי זה בזה כלומר קדה"ש לא תלוי בחילול השם ומפני קידה"ש מותר ומשום המחזיר ומפני חילול השם חייב להחזיר ולא נחלקו דלהצ"י אפי' לא צא לידו ולהדרישה עכ"פ היכא דצאת לידו ע"ש ודו"ק כי קרמתי בזה.

אגב נסתפקתי להצ"י דמשום חילול השם חייב אפילו לא צאת לידו אם מנאה זקן ואינו לפי כבודו להחזיר אצידה, ובישראל כה"ג פטור מגוה"כ דוהתעלמת פעמים שאתה מתעלם כגון זקן ואינו לפי כבודו, מה יהא דינו באצידת עכו"ם. ולכא' היה נראה דחייב להחזיר דהכי קיימ"ל במקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב (ברכות דף כ') ויהיה אצידת עכו"ם חמור מאצידת ישראל בזה ואין הו"ג לחפש כעת בספרים ע"י וז"ע.

עברתי גם על יתר דבריו, אמנם כאשר כתבתי גדרתי בעדי שלא להשיב דבר אחד פעמים, ואין אני אומר קבלו דעתי וכ"ש לגדולי תורה כמותו ירבו, מ"מ אני על משמרתי אעמודה ובצביל שוטה אחד שקלקל בנסעו עם מעכג"ז וגם עבר על אל תרצה שיחה ועוד לא נשתנה ההלכה ואדרבה.

והנני בזה ידי"ב שמחתי לראות שמדפיס ספרו ח"ו והנני מצרף פה דמי קדימה, וי"ר שיזכה להרבות דעת תורה בישראל כאות נפשו, דושכג"צ וכאש"ל בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן ערב

בהפקר ב"ד מה בח יש בו

ל"ב למט"מנים התשל"ה בני"י יצו"א

מע"כ ידי"ג רב האי גאון וז"ח חו"פ מרביץ תורה ברבים וכו' כג"ת מוהר"ש שפירא שליט"א, ראש ישיבת באר יעקב בעמח"ס קונטרס ביאורים ועוד, צדיק באמונתו יחיה.

אחדשכ"ג, דבר הערמו ענין הפקר צ"ד שלדעתו הרמה אין זה ענין ודין של הפקר מדין בעל הממון כ"א יסוד הדין הוא דממון יש לצ"ד כח כחורה עצמה לעשות בממון כפי מה שירצו ואפילו מה שבעל הממון עצמו אינו יכול לעשות שבעל הממון מדין הפקר צא ותליא בה' הפקר ולא כן בצ"ד. ורא' הציא מגמר צ"ק ס"ט שם דאף דהממון אינו ברשותו אלא אצל הגזן אוקמא רחמנא ברשותו וצחוס' שם דהכ"ג י"ל ע"י צ"ד ומה מהני להכי מ"מ אינו ברשותו אלא על כן דלא מדין הפקר צ"ד אלא דאוקמי צ"ד לממון דין ברשותו וכמו דאוקמי רחמנא ברשותיה ולא ע"י קנין הממונות הוא ברשותו וכללל הוא דצ"ד כחורה בכל דבר ממון עכ"ל.

והגם שאין הו"ג לפלפל כעת מ"מ לא אוכל להעכב ואהבה מקלקלת השורה לכבוד גאונו. ולפוס ריהטא יש להעיר

קדה"ש כלומר דידוע שיצא ע"י קדה"ש אצל בלאו הכי אין צריך להחזיר וכמ"ש דהכל תלוי במקום וזמן ובגבול.

אלא דלפי"ז הדרינן נמי להלכתא דדינא דמלכותא דכל שמואלא ולא ראהו אדם שאפשר שיש בו משום חילול השם לא חיישין משום חילול השם והרי שלו ואסור להחזירה וזוהי יש לישב הא דר' אמי צ"מ הנ"ל דאשכח מניאה וחזייה בר רומאה דקא מירמת א"ל זיל שקול לנפשך דלאו פרסאי און ולא חש משום חילול השם מאחר דחזייה ההיא בר רומאה וכ"ש לפי פי' הצ"ח. ולפמ"ש אחי שפיר דכיון דהוא בר רומאה שראה אותה מנאה אמר ליה דהוא לא ס"ל אצדתא למלכא אלא שייך להמונאה א"כ ליכא חילול השם מנא דהוא רומאה ומנא דינא דמלכותא לא חש לה.

גם מה שכתב כ"ג שליט"א וז"ל, שמפני קדה"ש מותר להחזיר כלומר שיש חיוב להחזיר מפני חילול השם וכו' וכלל קדה"ש עם חילול השם שהוא פירוש על קדה"ש ולכן כתב דבקדה"ש נמי איכא חיוב להחזיר. אמנם לפענ"ד הני תרי מיני ניניהו וקדה"ש הוא אפילו במקום דליכא חילול השם ובמקום שיש משום קדה"ש היינו דליכא חיוב להחזיר אלא מותר להחזיר והרי הוא משום כמ"ש הרמב"ם אצל אם אינו רוצה לחזור משום קדה"ש אינו חייב ואצידה שלו היא אצל במקום שיש חילול השם חייב להחזיר ואין האצידה שלו ע"י צ"י שם.

וקצת רייתי לדחוק לישב דברי כ"ג שליט"א דהצ"י ז"ל פי' אם החזירה לקדש השם וכו' ה"ז משום מדאי' בירושלמי ומ"ש במקום שיש חילול השם אצידתו אסורה היינו דר' פנחס בן יאיר דמניא ר' פנחס בן יאיר אומר במקום שיש קידוש השם אפילו אצידתו אסורה (צ"ק קי"ג) אלא שר"פ נקט קדה"ש במקום חילול השם עכ"ל והדרישה תפס עליו דא"כ מנין להרמב"ם לפסוק נגד לשון משמעות ר"פ דהרמב"ם כ' ה"ז משום בקדה"ש ור"פ חייב להחזירה קאמר בקדה"ש. גם מה ענין קדה"ש לחילול השם דחילול השם שייך במקום שיש רוב ישראל משא"כ בקדה"ש דמייירי אפי' במקום דרוב כותים לכן נ"ל דר"פ קדה"ש דוקא קאמר ולא חילול השם ומייירי אפילו במקום שצכבר צא אצידתו לידו דלא אם יש קדוש השם אסור לו להחזיק בידו והכי דייק אצידתו אסורה, והרמב"ם שכתב במקום קדה"ש שהוא משום היינו שמחזיר עליה להשיבה דזוהי אין צד איסור עליו דהרי אין האצידה בידו אצל משום מיהו הוה והוא מירושלמי עכ"ל.

מבואר מחלוקת הצ"י והדרישה בקדה"ש היכא דהאצידה כבר צאה לידו דלהצ"י אכתי ליכא חיוב להחזיר ולהדרישה חייב להחזיר כל שצא לידו אלא שאין צריך לחזור אחריו. ומיהו אחי מחשבה ומבטל מחשבה דהרי להפרישה נמי קודם שצא לידו אינו חייב להחזיר ולתרוייהו מיהו לא

בארץ הרי הוא כהפקר ז"ד ופטור ממעשרות וש"מ דהפקר ז"ד פטור מן המעשרות ע"ש.

והנה מדנחלקו דהפקר ז"ד ולז"ש הפקר לעניים נמי הפקר ולז"ה דוקא לעניים ולעשירים מוכח להדיא דהפקר ז"ד מדין הפקר הוא וגם יש לו דיני הפקר דאי נימא דהוא מטעם כח חכמים שיש להם על ממון אמאי דהפקר לעניים פליגי הא יש כח ציד חכמים ליקח ממון זה וליתן לזה ואי משום דהפקר פטור ממעשר עכ"פ חזינן דהפקר ז"ד יש לו דיני הפקר.

וראיתי בציון ירושלים ירושלמי הנ"ל שהקשה שלא הביא בירושלמי שם מקרא דאלה הנחלות המבואר ביהושע אלא מקרא דעזרא דכל אשר לא יבא ובסמוך אי"ה נבאר זה.

ובגמרא גיטין ל"ו אמר ר' ינחק מניין שהפקר ז"ד הפקר שנאמר כל אשר לא יבא לשלושת הימים בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו וגו' ר' אלעזר אמר מהבא אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האצות למטה ז"י וגו' וכי מה ענין ראשים אצל האצות אלא מה אצות מנחילין לכל מי שירצה אף ראשים מנחילים לכל מי שירצו ע"כ. וכתבו קמאי הרשב"א והי"ש שם דלדעת ר' ינחק הפקר ז"ד אינו אלא שיכולין להפקיר ממון בעלים אצל לא להזכותו לאחר וד' אלעזר עדיף דילפינן מיניה דכח ז"ד יפה להפקיר ממון מזה ולזכותו לזה אפילו קודם שצאו לידו ולא תימא דוקא שיכולין להפקיר אותו או להחרימו ע"ש. ונחלקו רבותינו בזה דעת הרמב"ם פכ"ד מסנהדרין ורש"י ר"ה כ"ז ד"ה מאתיים ועוד בכמה מקומות דלמדין מר' ינחק וכ"כ סמ"ג לאוין כ"ח ובשו"ת הרא"ש כלל ל"ה ואגודה יצמות ז"ד והרשב"א גיטין הנ"ל ובתשובה סימן ט' וסי' קס"ו ורשב"ם ז"צ קע"א ע"א ד"ה בשלמא וריב"ש סימן שצ"ט דגם כר"א קיי"ל. ולפוס ריהטא נראה דבהא תליא מהיכא ילפינן וכמ"ש גם בספרי בסימן ז"ט וכבר כתבו כן כמה מהאחרונים ותמיהו על הפוסקים דס"ל דאין כח ז"ד יפה רק להפקיר ולא לזכות אמנם לפי הנ"ל הוא מחלוקת בגמרא ובראשונים כמאן קיי"ל.

ברם אפילו לר"א נמי אכתי ז"צ דבהא דנחלות נמי אין האב יכול להנחיל לכל מי שירצה ובגמרא ז"צ ק"ל ע"א מחלוקת ריב"ז ורבנן הוא ואליבא דרבנן אינו ציד האב וא"ל דהדרשה הוא אליבא דריב"ז ועי' ח"ס גיטין ל"ו. אמנם אפילו לריב"ז אינו אלא בשביב מרע ולא בצריא דעבי' דרצא לא איפשיטא שם וגם זה רק בן צין הבנים או אח בן האחים אצל ליקח לגמרי מכל היורשים וליתנו לאחרים שאינם יורשים לא ולא יוכל ליתן בתורת ירושה אלא למי שראוי לירש וב"ד צידם הוא לזכות למי שירצו לכאורה וז"ע.

שהרי הצ"ד יש לו כח התורה אצל אין כחם גדול משל תורה לפי דעת כ"ג והרי התורה אין לה כח לאוקמי צרשותיה של שני אלא הרי הוא צרשות גזלן מה"ת ואין שום אופן שיהא ממון זה אצל בעלים ואחי חכמים ותקנו יותר משל תורה ועשאו הממון כאילו הוא צרשותו אף שמה"ת וצמצאות הוא צרשות בעלים אצל צאמת מצינו דיני ממונות כח ז"ד הוא גדול מדיני התורה שצמקום שאמרה תורה שממון זה שייך למי שהוא מדין תורה יש כח ציד חכמים לעקור ולהפקיע ממון זה וכן מצינו בקדושין שהפקיעו רבנן לקדושין מיניהו מכח הפקר ז"ד אף שמה"ת קדושין קדושין עכ"פ דיני ממונות ראינו שגדול כח חכמים לעקור בעלות מה"ת וא"כ גדול כחם לכאורה מכח התורה לענין ממונות, הן אמת דאפילו באיסורים קיי"ל דיש כח צידם לעקור דבר מה"ת שצב ואל תעשה אצל לענין ממון אפילו בקום ועשה וז"ב.

איברא דצירושלמי פ"ה דפאה מ"א נחלקו ר' אימי בשם רש"ל דהפקר ז"ד שלצית שמאי שהפקר לעניים בלבד הוי הפקר אף הפקר ז"ד שהפקירוהו לעניים בלבד פטור מן המעשר ולה"ה דהפקר לעניים אינו הפקר העניים מעשרים הלקט ואוכלים ור' יוסי אומר שפטור מן המעשר לד"ה משום הפקר ז"ד והרמב"ם פ"ד מהמט"ע ה"ו ע"ש. וברדב"ז ד"ה וספק וכו' ואפילו למ"ד שאם לא הפקירו לעניים לעשירים לא הוי הפקר שאני הכא דהוי הפקר ז"ד ועשו אותו הפקר גמור לפטרו מן המעשרות ועי' מרה"פ שם שמקרא דיתרם כל רכושו יש להפקר ז"ד כח בעלים ועי' תוס' רעק"א שם והר"ש סיריליא שם כתב דלד"ה הפקר לעניים לחוד חייב צמעשר אלא שר' יוסי שפטור לד"ה הוא מפני שסובר שחכמים הפקירו לכל אדם אותם שצלים הנוגעים לארץ ושזב אח"כ זיכו אותם לעניים ע"ש.

ובמסכת שקלים פ"ג ה"ז תני אמר רבי יהודה צראשונה היו עוקרין ומשליכין לפניהם וכו' התקינו שיהיו מפקירין כל השדה כולה ופריך מניין שהפקר ז"ד הפקר דכתיב וכל אשר לא בא לשלושת הימים וגו' מנין שהוא פטורה מן המעשרות רבי יונתן צרי' דר"י צר אחא שמע לה מן הדא אין מעצרין את השדה לא בשביעית ולא צמוצי שביעית ואם עיצרוהו הרי זו מעוצרת וחודש אחד שהוא מוסף לא פטור ממעשרות הוא ינחא בשביעית מוצאי שביעית מאי וכו' והיידא אמר דא (כלו) והיכן מוכח דהפקר ז"ד פטור ממעשר) מהא גדיש של לקט תחתיו כל הנוגעת בארץ הרי הן של עניים וא"ר אימי בשם רש"ל דב"ש היא דאי כב"ה עניים אוכלין ומעשרין וא"ל ר' יוסי שמעני שהוא פטור ממעשר ד"ה משום קנסא ועי' תקלין חדתין ובק"ע שם דתרויהו פ"י דכיון דקנסו רבנן והפקירו השצלים שנוגעים

לא קני כלל וכו' אבל אי הוה קנין דרצנן אזי הוה מועיל אפילו בדאורייתא וכתב שם שכן דעת הר"ף כרש"י דלשמואל אפילו מדרצנן אינו זוכה ולר"י אינו אלא מדרצנן וממילא מוכח לרש"י ור"ף קנין דרצנן מהני מה"ת ולהתוס' לא מהני. וז"ל הר"ן שם, עפ"י דעת התוס' כיון דאכתי ממונא לא אחי לרשות זוכה לא זכי ביה אלא מדרצנן לא אלימא זכיה ידיה בדאורייתא עכ"ל. וכבר הראתי לדעת בספרי משנה הלכות בכמה מקומות מחלוקת בזה ורש"י ב"מ מ"ח ע"א ד"ה קאי באבל כתב אבל מעות לא קני מדאורי' ואם קידש בו אשה לר"י הוה קידושין נראה דס"ל דקנין דרצנן לא הוה קנין דאורייתא ולכאורה נראה דברי סתראי ממקום למקום דלעיל הבאתי דעת רש"י דקנין דרצנן מועיל דאורייתא וז"ע. ועי' ח"ס יו"ד סימן שי"ד באריכות הרבה בקנין דרצנן.

ורא אכחד מעטי דדין הפקר ב"ד כתב התוס' א"ע ח"א סי' ק"ח ק"ט שהפקר ב"ד אינו מה"ת כלל וקרא דיחרס כל רכושו לא הוה אלא אסמכתא דאי מה"ת מקרא הנ"ל א"כ מנ"ל הא דלמא בעי כי התם סמוכים ומגדר מילתא אע"כ מדרצנן בעלמא הוה ולא מה"ת ואסמכוהו אקרא דעזרא. ומיהו בשו"ת שלו א"ח סימן קי"ז כתב דהפקר ב"ד הוה דאורייתא, וגם בחי' גיטין הנ"ל משמע דס"ל דהוי דאורייתא ע"ש וז"ע, וכבר ראיתי בליקוטי הערות שהעיר בזה.

ומה שנראה לפענ"ד בזה דהפקר ב"ד יש בו תרי דיני ותרי ענינים ולא ראו זה כראו זה. ומתחלה אומר אני דאין שום כח בעולם להוציא ממון מרשות בעלים בלי שום סיבה לזה לא ב"ד ולא מלך ולא שום איש אחר דכל שנתנו לו הקב"ה וקנאו הרי זה שלו והיכי תיתי יטלו ממנו מה שהקב"ה נתן לו, רק ביד הקב"ה יטלו ממנו וע"ד רמז ה' נתן וה' לקח. אמנם היכי דיש סיבה אז כבר יש כח ביד הב"ד להפקיר ממון בעלים או להוציאו ממנו והכל לפי הסיבה לזה, עי' שו"ת מהרי"ק שורש א' הא דאמרין הפקר ב"ד הפקר מה"ת היינו דוקא היכי שיש טעם בדבר ע"ש, ועי' שו"ת זכרון יהודה להר"י בן הרא"ש סימן ע"ח אלא דגם היכי דיש סיבה להפקיר ממון בעלים נמי לאו בחדא מיחתא נינהו אלא תרי דיני נינהו. הא) היכי דבעל הממון עשה שלא כהוגן ונתחייב שהב"ד יקנסוהו או שעבר ענין צין אדם לחצירו בדיני ממונות או שעשה בממונו דבר שלא כהוגן ורצו לקנסו בממון זה כה"ג יש כח ביד חכמים לקנסו ולהפקיר ממנו לכל ודבר זה למדנו מקרא דכל אשר לא יבא וגו' יחרס כל רכושו הרי דקנסוהו להפקיר ממנו בשביל שעבר ולא בא או כיוצא בזה אבל כיון דהקנס הוא לגבי עצמו א"כ ההפקר הוא רק להפקיר ממנו. והב) צמי שבאמת לא עשה עולה, אמנם ראו ב"ד שצריך מפני תקון העולם להפקיע ממנו של

ובגמרא גיטין נ"ה גרסינן ועל חטאת הגזולה מפני המזבח מתיב רבא גנב והקדיש ואח"כ טבח ומכר משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי דו"ה ותני עלה בחוץ כי האי גוונא ענוש כרת ואי אמרת יאוש כדי לא קני כרת מאי עבידתיה ואמר רב שזיזי כרת מדצריהם ופירש רבא כרת שע"י דצריהן באתה לו אוקמיה רצנן צרעותיה כי היכי דליחייב עלה ופירש"י אוקמיה רצנן צרעות גנב אם הקדישה שיחול עליה הקדש גמור ושיחייב כרת אם ישחטנה בחוץ כי היכי דאוקמיה צרעותיה לענין כפרה וקנס הוא דקנסוהו והפקר ב"ד הפקר הוא וקדשה ע"כ. נראה דקנין דרצנן מועיל מדאורייתא ממש וכן נראה נמי מהא דקנין ד"א דקיי"ל ד"א של אדם קונת לו בכ"מ (ב"מ דף י') ועי' א"ע סימן כ"ח ובט"ו ס"ק מ"א שם אמה שתמה הב"י אטור צמי שמנא מציאה והוא תוך ד"א ובא אחר והגביה אותה דקיי"ל ד"א ש"א קונת לו הוא תקנתא דרצנן ואם זה שקנה המציאה בד"א וקדש בה אשה היה לנו לומר דאינה מקודשת כיון דמה"ת המציאה היא של המגביה דאין ד"א קונת מה"ת והו"ל גול צידו מה"ת אלא מדרצנן הוי של בעל ד"א ולמה תהיה מקודשת לבעל ד"א וכ"כ הכ"נ דאינה מקודשת ו"א דלא מצינו בשום מקום דזה לא הוי קדושין אלא אדרבה בסתם אמרו שד"א קונין לו ממילא הוי ממש כשאר ממונו. והט"ו תי' דע"כ צ"ל דרצנן יש להם כח לעשות ממון שאינו שלו ע"פ דין תורה כשלו מטעם דין הפקר בית דין והפקיעו ממנו של זה המגביה מציאה וכן לענין גט דחקינו רצנן דד"א קונין לאשה משום עיגון כמ"ש התוס' ב"מ דף י' נמצא דהוי גירושין נגד תורה ע"ש.

אמנם בתוס' ב"ק ס"ז ע"א ד"ה אמר עולא כתבו וכו' קנייה בתקנתא דרצנן לא חשוב מנהצ"ע כ"ש אי קנה קנין גמור, נראה דס"ל דאי קנייה בתקנתא דרצנן לא הוי קנין גמור ועי' פנ"י שהקשה מאי ק"ו הוא זו דאפילו קנין דרצנן וכו' דלמא כי היכי דקנין דרצנן הם אמרו שיקנו אפילו שלא מן הדין ה"נ הם אמרו שלא יהא מהצ"ע אבל קנין אחר אינו מועיל. הנה מצינו לכאורה מחלוקת אי קנין דרצנן הוי כקנין דאורייתא וצגיטין פרק התקבל דף ס"ז ע"ב אר"י א"ר אסי חפץ ומחזירו לאחר שעה זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים ושמואל אמר דא ודא אחת הוא ומסיק דאין זוכה לאחרים ופירש"י לר"י זוכה מדרצנן ולשמואל אפילו מדרצנן אינו זוכה והתוס' ס"ל לר"י זוכה מדאורייתא לשמואל מדרצנן מיהת זוכה לאחרים.

והר"ן ז"ל שם הקשה אשיטת התוס' דא"כ מאי פריך משתופי מצואות ומשני שתופי מצואות דרצנן יהיה נמי מדאורי' מ"מ קנין דרצנן היה שלו מה"ת אע"כ לשמואל

הן אמת דבשו"ת מוהר"י בן לב ח"א סי' קכ"ו השיג על דברי מהר"ק מדברי הגמרא גיטין הנ"ל ר' אליעזר אומר מהכא אלה הנחלות אשר נחלו וגו' ומשמע מדברי ר"א דאף לדבר הרשות הפקר ב"ד הפקר ואפילו איכא רוחא להאי ופסידא להאי דומיא דאבות נוחלין ומנחילין ונהי דמדר' יצחק יש לומר דדוקא במקום גדר וסיג וקנסא למי שעבר אגזירות הזקנים והשרים וכפירש"י מ"מ מקרא דמייתי ר"א מוכח להדיא דאפילו בדבר הרשות הפקר ב"ד הפקר. מיהו לאחר העיון לפענ"ד נראה דברי המהר"ק, חדא דהרי הרשב"א והיש"ש כתבו דר"א להוסיף צא דיש כח צידס גם לזכות לאחר ולא פליג אקרא קמא א"כ י"ל דמה שלמדנו מקרא דר' יצחק דהפקר ב"ד הפקר אחי ר"א והוסיף דלאו דוקא הפקר ואין צידס לזכותו אלא ה"ה דצידס לזכותו לאחר אבל רק מה שיש גדר או סיג או קנסא.

והשני דבאמת גם באצ שמקדים בן בן הבנים ע"כ דיש לו תקנה בזה וכרחס אצ על בנים ודאי חושב שזה תקנה להם שיתן את הכל לבן זה דאטו בשופטני עסקינן וגם כי רק בשביב מרע יכול ליתן דאז ודאי מכיון לטובת כל הבנים שהרי גם קנאחו וגם שנאחו כבר עברה שתקף ליה עלמא. ועוד צו שלישיה דמה שלמדנו מאלה הנחלות הוא רק שיש כח ציד ב"ד להנחיל כלומר לזכות לאחרים נמי ולא דוקא להפקיר אבל מאן ימר דלדבר רשות נמי. ובשו"ת הריב"ש סימן שצ"ט העלה דבר זה מחלוקת הראשונים הוא אי הפקר ב"ד הפקר לדבר הרשות ודין זה צדיני הספיקות לחומרא ועי' ספרי משנה הלכות [ח"ו] סימן צ"ט מה שהארכתי קצת בזה.

שוב ראיתי דבקרן אורה יצמות פ"ט כתב כעין מה שכתבתי דמקרא של ר' יצחק אין ללמוד אלא הפקר ב"ד לזורך שעה כמ"ש כל אשר לא יבא לשלש הימים אבל מקרא דיהושע דאלה הנחלות אנו למדים שהרשות צידס לתקן תקנות לפי ראות עיניהם ומכאן זה תקנו ירושת הצעל באשתו הקטנה והשבת אבידה ע"י סימנים להסבירים שסימנין דרבנן וכן קנינים כגון ד"ר כר"ן גיטין ע"ח ע"א וריב"ז א"ש שם וכן תקנת פרחבול לדעת הראב"ד בהשגות פ"ט ה"ט מ"מ משמטה ע"ש ועי' שו"ת הרשב"א ח"א סימן קס"ו. ותלמידי החרון והחרץ מוה"ר מרדכי בערקאוויץ נ"י הראה לי דבשו"ת עט"ח ח"מ סימן י' כתב נמי כמ"ש ועיינתי משם ומנאמי שכתב ח"ל, ומעתה י"ל שסובר (רש"י) דרק במקום גדר וסיג לתורה הוא שהיה כח ציד חו"ל לתקן דרך הפקר ב"ד אבל בסגנון תקנה זו שאין בה סייג לתורה רק תקנה ללוקחים ומוכרים אין כח ציד חו"ל לתקן תקנתם דרך הפקר ב"ד רק שאף בל"ז יש ציד חכמים לעקור ד"ת כל עוד שאין ציטול דאסור בקום ועשה ע"כ ע"ש, ובהא מישב מחלוקת רש"י

זה, ודבר זה הוא כבר לאו מסתם הפקר ב"ד הוא דהפקר ב"ד אינו אלא להפקיר ממנו לכל העולם אבל תקון העולם הוא שיוכלו לתקן דבר שיהא לתקנה להוציא מזה וליטנו לאחרים וכעין שאמרו בגמרא כ"ז ע"ב דאמר רבא את"ל סימנין לאו דאורייתא היכי מהדרינן אבידתא בסימנין דניחא ליה לבעל אבידה וכו' ועי' רש"י שם היכי מהדרינן כלומר מה תקנה ראו חכמים בדבר ליכנס בספק להחזיר ממון למי שאינו שלו. אלא אמר רבא כל אוצדי אבידה ניחא להו שמהא דת זו בישראל וכו' ע"ש, והיכן שראו ב"ד תקנה לכל העולם יש כח צידס לתקן ולהפקיע ממון בעלים וליטנו לאחר זה כבר למדנו מקרא דאלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות למטה בני וכו', וכי מה ענין ראשים אצל האבות אלא מה אבות מנחילין לכל מי שירצו אף ראשים מנחילים לכל מי שירצו והכוונה דראשים הו"ל כאבות דכל שרואין תקנה לצניהם עושין תקנה להם הכ"נ בראשים אבל היכי דליכא לא משום קנסא ולא משום תקנה אין כח ציד ב"ד להוציא ממון ישראל.

ולפ"מ שכתבנו היה אפשר לישב כל הקושיות שכתבנו דהפקר ב"ד לא אמרו ז"ל אלא במקום קנס וכיוצא בזה ולזה לא היו אלא הפקר והפקר זה הוא הפקר ממש ויש לו כל דיני הפקר וכמבואר בירושלמי דכל שאינו לעניים ולעשירים לא היו הפקר הרי דבעי דיני הפקר וממילא אין כח צידס להקנות נמי לאחר כמו המפקיר אין צידו להקנות לאחר אלא כל הקודם וזה הכ"נ כן, אלא דהיכי דראו חו"ל משום תקנה צידס גם להקנות וממילא הו"ל ממון שלו מכח תקנה ומכאן זה צידס להוציא ממון מרשות לרשות. אלא דאפ"ה אומר לי לצי דגם לזה נריך הפקר ב"ד כלומר שמקודם יפקירו הב"ד את ממוןם ואח"כ יתנוהו לאחרים בשביל התקנה וי"ל. ולפ"ז מיושב שפיר בחטאת גולה עשו תקנה מפני המזבח ובצ"ק ס"ט שם משום תקנה דלנועין עשאוהו ברשותו וכן מיושב בזה נמי קושית ה"יון ירושלמי למה לא הביא מקרא דאלה הנחלות המבואר ביהושע דהתם מיירי בשבילים שנפלו ונתערבו וקנסו הצעלים כמ"ש א"ל ר' יוסי שמעני שהוא פטור ממעשר ד"ה משום קנסא וכיון דהוא מדין קנסא עשאוהו חו"ל הפקר דלזה קנסוהו ולא משום תקנה א"כ ל"ל להביא קרא דאלה הנחלות דקרא דעזרא מיירי מדין קנסא ולא מדין תקנה ואחי שפיר בס"ד. ומיושבת בזה סתירת רש"י והתוס' נמי דודאי היכי דההפקר הוא מדין תקנה הכ"נ דהקונה חובה זה הוא קנין דאורייתא אבל היכי דהקנין הוא מדין תקנה כגון דעשאו תקנה כדי שלא יאמר נשרפו חייטן בעליה וכן בשאר מקומות וכיון דמשום תקנה הוא שוב סומכין היכי תקנו אי תקנו דליהוי קנין דאורייתא או דלא תקנו אלא שתרוייהו יועילו.

סימן רעג

אי יבול למחות שלא לעשות תקליט מדבריו

ב' נצו"י התשל"ג בני יצו"א

מע"כ ידידי הרבני ירא"מ יושב באהלה של תורה כש"ת
מוה"ר ישראל יוסף יאקובאוויץ הי"ו, בני ברק.

אחדש"מ, על דבר שאלתו, אי יבול למחות שלא יעשו
ממנו תקליט על טייפ רעקארדער בלע"ז ואי
יש נפ"מ בין דברים הנאמרו ברבים או הוא מדבר ביחידות
עכ"ל. הנה בגמרא יומא ד' ע"ב א"ר מוסיא מנין לאומר
לחצירו דבר שהוא בכל יאמר עד שיאמר לו כך אמור ת"ל
מאהל מועד לאמר לאו אמור בדברים הללו אא"כ נתן לו
רשות ועי' רש"י ויקרא ח' וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר
ובגמרא פסחים מ"ב ע"א כי רב אמרו לאמר לאו אמור ועי'
מג"א א"ח סימן קנ"ו בסופו ובסמ"ג לאוין ט' והריטב"א
יומא בחי' כתב דאפילו במקום שיש קריאה ששומעין הכל
הדבור הוא בכל יאמר עד שיאמרו לו לאמר ע"כ, ועי' תמורה
דף ו' ע"ב ובש"מ שלהי המסכת שם אות ו' שהביא מחלוקת
רבינו אליעזר והראב"ד ז"ל אי איכא לאו ולוקה על זה או
עשה בלא כלום ועי' מאירי שכתב וממה שנאמר שם לאמר
וכו' למדנו דרך ארץ למי שיאמר דבר לחצירו אע"פ שלא
מסרה לו בסוד שהוא בכל יאמר אא"כ אומר לו דבר שהוא
אומר לו אותם דברים בלך אמור והוא ענין אומריו ונאמן רוח
מכסה דבר כלומר דבר אע"פ שאינו סוד והולך רכיל מגלה
סוד אע"פ שנאמר לו בסוד ע"ש.

נראה דנחלקו הראשונים באומר דבר לחצירו אפילו לא אמר
לו בכל תאמר מ"מ אסור לאמר לאחרים ולדעת
מקצת רבותינו הוא מדינא וחייב בלאו או עשה ולקצתם עכ"פ
מדריך ארץ ועי' ח' מהרש"א יומא הנ"ל וברש"ש שם. עכ"פ
לכ"ע אין לאמרו בקטם וא"כ כ"ש היכי שמוחה צפי' שלא
לאמרו ודאי העובר עושה אסור גמור סוד רעך אל תגלה
ואפילו ח"ת ששמע מת"ח אסור לאמרו ובמקום אחר הארכת
דאם שמע הלכה ואפרושי מאיסורא אי מותר לומר כך שמעתי
מפלוגי ת"ח אע"פ שאמר לו בכל יגיד עי' משנה הלכות
ח"ה סימן קנ"ד באריכות ועי' רמ"א ח"מ סי' רנ"ב המפקיד
ספרים אל ת"ח מותר להעתיק מהן ע"ש ודו"ק.

אשר לכן נלפענ"ד דכל שמדבר עמו ביחידות ודאי דאינו
יכול לעשות ממנו טייפ שלא ברצונו ואפילו בקטם
שלא אמר לו שלא לעשות נמי נראה לפענ"ד דאסור לעשות
ממנו טייפ. ולא מצעיא אס עושה הטייפ שרואה להשמיעו
לאחרים שזה אסור גמור מנא לאמר, אלא אפילו אינו עושה
אלא להחזיקו לעצמו מ"מ נראה נמי דאסור שהרי אפשר שיבא
לידי אחרים בלי ידיעתו ויתגלגל מזה נזק לחצירו וכל שחצירו

וריתב"א צ"מ מ"ח בתקנתא דאין מעות קונות ע"ש, הבאתי
דבריו לעיל ושמחתי כי כיונתי לדעתו הרמה. אלא שבדבר
אחד נראה דפליג אדין דלדידי התקנות נמי צריכין הפקר
צ"ד ולדידיה תקנה אינה בכלל הפקר צ"ד כלל ודו"ק.

ואבתי פש לן לבאר דברי רבינו יונה צ"ב ק' ע"א אמר
רב יהודה מנר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו ור'
אליעזר רבים במאי קנו לה בהילוכא וכתב בש"מ בשם עליות
(רבינו יונה) ח"ל, וכל היכא דאמרין הפקר צ"ד הפקר בעל
הנכסים איצד זכותו ע"י הפקר צ"ד והרי הן כדבר שאינו
שלו ויש רשות לחצירו להחזיר בו ברשות צ"ד אבל אינו זוכה
בו ברשות צ"ד עד שיחזיק עכ"ל. לכאורה למדנו מדבריו
דס"ל דהפקר צ"ד הוא אפילו היכא דליכא למקנסיה כלל וגם
ס"ל דהפקר צ"ד אינו מועיל להקנות וכמ"ש להדיא אבל אינו
זוכה בו ברשות צ"ד עד שיחזיק והוא כשיטת המקור"ח
ודעימייה. וגדולה מזו דאי נימא כגירסתינו בגמרא גיטין
דגרסינן ר' אליעזר דרש קרא דאלה הנחלות וא"כ היה ראייה
דאפילו ר"א דליף מקרא דאלה הנחלות מ"מ אין כח ביד
צ"ד אלא להפקיר ולא להקנות.

ולאחר ההתבוננות אין כאן תיובתא דודאי היכא דצ"ד עשו
תקנה בתקנת צ"ד כה"ג בידם להוציא ולהכניס
ולהקנות כרצונם בלי הקנאה וחזקה אבל הא מתניתא דמנר
שהחזיקו בו רבים מיירי שהחזיקו בו רבים מעתהם בלי רשות
צ"ד אלא שציררו להם דרך צבירה בעלמא ועי' תוס' שם
ד"ה ור"א רבים במאי קני לה ח"ל, דציררו להן דרך משמע
בלא שום תיקון צבירה בעלמא ע"כ. ולפי"ז שפיר פריך
בגמרא במאי קני לה ומשני בהילוכא לר"א והא דקאמר בעל
העליות הפקר צ"ד לכאן בכלל צ"ל דע"כ הרבים שזכו לה
בהילוכא אבל מי הפקיר הקרקע כדי שיוכלו לזכות בה שכל
זמן שהקרקע יש לה בעלים אין אדם יכול לזכות בה ועי'
אמר דהוא מדין הפקר צ"ד מה שהפקירו את נכסיו להרבים.
אמנם כיון דלא הוי כאן תיקון ולכן שפיר לא יכולין לזכותו
אלא הם הוא שזכו בהילוכא כנלפענ"ד. ועי' ש"ך ח"מ סי'
קנ"ח סק"י והריטב"א קידושין שאין יכול להתנות לעשות קנין
מדבר שאינו קנין ותשו' הרמ"א סימן פ"ו ותשו' ח"ס סימן
שי"ד ציינתי לעיל. שוב נראה לי ח"א דבתשו' דבר אברהם
ח"א סימן א' האריך הרבה בזהאי ענינא ולפענ"ד כמ"ש.

אלו דברי ידידו הטרוד, אמנם לא יכולתי לעבור מלהתעלם
באהבים אהבת התורה עם מעכ"ת והגם דלא לדידי צריך מ"מ
מחמת ידידות הארכת קצת ואם ימצאו דברי חן בעיניו זה
יהיה שכרי ואם לאו כשם שקבלתי שכר על הדרשה ונא
להודיעני אם יש לו לכ"ג ראיות נגדינו ואקבלם בשמחה, ידי"ג
דרושה"ט ושכ"ג בלב ונפש

מנשה הקמין

ויבא שנלפענ"ד דהדין עם בת שמעון אצל לא מטעמה דבאמת טענתה אינה כלום מה שטוענת יש עוד זמן לשמלה חדשה שתקנה או תשכור לעצמה, תשוב לה טענתה לעצמה גם לך יש זמן לבי ועשי או קני לך או שכרי לך שמלה ואי משום שהיא עני' והיא עשירה הנה זה ענין של נדקה שאינה טענה אם בת ראובן אינה רוצה ליתן לה אינה מחויבת ליתן לה ואם תבקש נדקה תתן לה כרזונה, אצל טענת הצעלים טענה היא והדין עמם ואין טענת בת ראובן כלום ואפשר שיחמי.

דהפור וש"ע ח"מ סימן שמ"א ס"א כתבו השואל מחצירו כלי או בהמה סתם הרי המשאיל תוצעו בכל עת שירצה, שאלו לזמן קצוב כיון שמשך וזכה בו אין הצעלים יכולים להחזירו מחמת ידו עד סוף ימי השאלה וכו', וכתב הש"ך שכן דעת הרא"ש פ"ק דמכות והרצ המגיד כתב שכן הכריחו הרמב"ם והרשב"א כפירש"י פ' שאלו וכו' פ"ה הר"ן ו"ל והטעם דשאלה אינה כהלואה דסתם הלואה שלשים יום אצל שאלה יכול לחזור בו מיד דלאו להוצאה ניתנה אלא דהיכי דשאל לזמן קצוב לאחר שזכה בה אינו יכול לחזור בו עד סוף ימי השאלה ועי' סמ"ע סק"ו שם דשאלה הוי כמכר כל ימי השאלה, ועי' ריטב"א קדושין מ"ו דשאלה מתנה ליומי הוא וכבר הארכנו בזה בתשו'.
מנשה הקטן

ניזק על ידו הגם שיכול לרשום לעצמו מה שדיבר עמו חצירו מ"מ אין זה דומה לתקליט ששומע דיבורו ממש ויש בזה נפ"מ גדולה לענין כמה דברים הגם דודאי ללא מקבלין עדות מתקליט מ"מ מכוער הדבר ועב"פ אפילו נימא דכשאנו מקפיד מותר מ"מ כשמוקפיד ודאי אסור לעשות תקליט. ומיהו היכי דהוא דבר ברבים וממילא הדבר מפורסם לכאורה היה מותר אפילו לכתחילה, וכעין ראייה לדבר ממילתא דמתאמר בלפי תלמא לית בה משום ליגנא בישא דכבר נודע לרבים ומ"מ כיון דראינו מקפיד בדבר נראה נמי לאסור חדא מטעם הריטב"א שכתב דאפילו כולם שמעו הרי הוא צלל תאמר וממילא אפילו כולם שמעו, והשנייה שהתקליט ישאר לשנים ואז אפשר שכבר הדבר נשתקע ועי' הט"יפ ישאר מה שאינו רוצה זה שישאר. ולכן לפענ"ד בכל אופן שז' ואל תעשה עדיף ומיהו היכי ידיענין דאינו מקפיד או ברבים בזמן הזה דמתאמר כאינו מקפיד הוא אולי ליכא אסורא.

ומחמת הטרדות אקצר, וכל טוב ממנו לא יבצר, ידידו המברכו בברכת כוח"ט לחיים טובים ארוכים ושלום בספרן של צדיקים בלב ונפש

מנשה הקטן

סימן רעד

הבטיח להשאיל שאלת בלה לשתי בתולות ואחת שינתה הזמן, כיצד יעשו

מוצש"ק ויגש התשל"ד בני יצו"א

מע"כ ידי"נ הרהגה"צ המפורסם פרי עץ הדר וו"ח מזה בן מזה וכו' כג"ת מוה"ר שיי"ש האלבערשטאם שליט"א, אדמו"ר מציעשינוב בני".

אחדש"ג בידידות נאמנה, בדבר שאלתו באיש ואשתו שהשיאו בתם ועשו לה שמלה חדשה יקרה לחופה וכוונתו בזה להשאילה לכלות אחרות ולקיים בה מצות הכנסת כלה לעניות ולעשירות ועכשיו באה בת ראובן ובקשה להשאיל לה השמלה לחופתה שמתכוננת להכנס בטר' אדר והצטיחו לתת לה ואח"כ באה בת שמעון ענייה ובקשה ג"כ השמלה לכ"ו אדר והצטיחו גם לה. וצינתיים בת ראובן לסיבה בלתי נפוייה דחתה זמן החתונה עד כ"ה אדר שהוא יום אחד לפני חתונת בת שמעון ואי אפשר לתקנו ביום אחד. והשאלה כי בת ראובן טוענת לי הצטחתם קודם לחתונתי ומה ששנית הזמן היה מחמת אונס ומגיע לה השמלה ובה שמעון טוענת יש עוד זמן ב' חדשים לקנות או להשאיל מאחרים בשכר שמלה יפה ובה ראובן עשירה ואני ענייה והצעלים טוענים לבת ראובן שאילו היתה אומרת בתחלה שהיא תנשא ביום כ"ה לא היו מצטייחים לבת שמעון ועכשיו את השנייה ולמה נהיה כמתעתע, ורצו לדעת עם מי הצדק.

ועיין קנה"מ סימן ר"ב דגם אם שכירות קונה מ"מ שאלה לא קניא דלכ"ע לא הוי מכר ובדע"ת הל' שבת סימן רמ"ו רצה להציא ראייה לדעת הקנה"מ מתשו' הרשב"א ח"ג סימן קמ"ה הוצא ב"י ח"מ סימן קע"ה דאם השאיל לו ביתו ליכא להשואל דינא דבר מצרא אף דשכירות ליומא מכר הוא. ולפענ"ד לאחר הסליחה אין משם ראייה דלענין דינא דבר מצרא צעין מכירה שיהיה שלו בעצם החפץ היינו צבית אצל שאלו אין לו אלא השתמשות בציתו אצל ודאי צשעת דירה הוא שלו וראיה ברורה ממה שכתב הרשב"א שם ח"ל, ואם בא מחמת שהוא עודנו דר שם גם זה אינו שאע"פ שהקרקע הוא דר בו אינו שלו שיקרא הוא בר מצרא לקרקע הנמכר עתה ח"פ. והנה כתב דאינו שלו לענין שיקרא הוא בר מצרא דרק ליה אינו שלו אצל שלו הוא מדין שואל לענין דירה אלא שאינו נקרא בר מצרא והטעם פשוט כיון דלאחר סיום ימי השאלה חוזר לצעליה הראשונים נמצא הם בעצם הצעלים לענין דינא דבר מצרא וממילא ליכא ראייה. מ"ש עוד ראייה מדברי הריב"ש סימן רס"ד הוצא בח"מ סימן קל"ח ס"א בהג"ה בא' שאסוף חצירו לציתו ואח"כ נחלקו על הנכסים שצבית המאסף נקרא מוחזק ואפילו להנתיבות דצבית שייך לומר טפי מכר הוא עי' סימן שי"ב סק"י. ולפענ"ד אין משם ראייה כלל דשאלה לא מקרי מכר דהתם בכלהו צעין מכר בגוף החפץ משא"כ בשאלה דיש לו דין מכר ועי' ט"ו א"ע סימן

אבל אונס לחייב המשאיל להשאיל לה השמלה כזה לא שמעונו מעולם ואפילו אונסא כמאן דעביד דמי לא אמרינן וכ"ש דלא לחייב אחרים להשאיל לה שמלה בשביל האונס וגם זה פשוט.

ובזה הגני יד"ג דושכ"ג בלב ונפש
מנשה הקמן

סימן רעה

אי מותר להעתיק תשובות על שאלון
של בחינות בבי"ס

ב' משפטים תשל"ה

מע"כ הרבני היקר וכו' מוה"ר נפתלי מארקאוויטש הי"ו,
באנטווערפן בעלגיע.

אחדשה"מ, יסלח לי אם לא תיארתי כראוי לו כי צבלתי מכירו, ויהא מקורו ברך. אם מותר להעתיק מחצירו בחינות בצית ספר (באוניברסיטעט או קאלעדזש בלע"ו) או להגיש עבודה שעשה אחר ולהעמיד על שמו כדי שישגי על ידי זה ציונים טובים והוא שכשעושין בחינות נותנין מין שאלון להשיב על כל השאלות וכמה תלמידים רק מעתיקים זה מזה ככה שאין משיב על השאלות כלל וכן כשמבקשים שיכתוב איזה ענין הוא לוקח משל אחר ומציאו. והנה יש בזה מעלות להתלמיד שחוסך התלמיד מציטול תורה שאין צריך לכתוב כל שאלה לצד וגם עוזר לו לפרנסה אח"כ, או אפשר שאסור משום גניבת דעת.

הנה בזה קשה לי לכתוב, שאם אכתוב אי מותר או אסור או ממילא יטעו שבעיקר הליכת הקאלעדזש או אוניברסיטעט מותר לילך ולדדי מעיקרא דדינא פירכא כי עיקר הליכת הקאלעדזש הוא איסור כמו שהוא. אמנם מי שכבר שם אי מותר לו להטעות את הקאלעדזש שיתנו לו ציונים טובים אגלה בזה טפה ומכסה טפחיים. ויש בזה חלוקים מה שהוא לומד ומטרתו בקאלעדזש שאם הוא אינו רואה מהקאלעדזש אלא שיקבל מה שקורים דיפלומא או שהוא לומד לעצמו שם איזה אומניות למשל להיות רואה חשבון אקאונטען בלע"ו או אינדזשעניר או שאר אומנות. דאם הוא אינו לומד אלא לשם דיפלומא או ליכא כאן אלא גניבת דעת. אמנם אם הוא לומד מקצוע או לכאורה יש כאן משום גניבת ממון ממש. ולמשל ראובן מחפש אחר רואה חשבון מניין וצא הוא ומעמיד עצמו ומראה לו שקבל הציונים הכל א' א' או כיוצא בזה ולכן הוא משלם לו 15000 אילו היה יודע האמת שהוא אינו בקי כלל ולא קבל הציונים הנ"ל אלא ע"י הערמה וכיוצא בו לא היה נותן לו המשנה ולא היה מקבלו כלל או שלא היה נותן לו אלא 10000 דאללאר נמצא אומדנא דמוכת

כ"ח סקל"ו וסי' ג"ו סק"ד דשאלה הוי כמכר וכ"כ בצאנן עוזר א"ח סוס"י ש"ע דעת מהרי"ק ולפי דעת הדעת"ת יהיה זה מחלוקת הפוסקים ולפענ"ד אין בזה מחלוקת דלכ"ע שאלה כמכר או מתנה ליומי וכנ"ל. ועי' צ"י סימן שפ"ב ד"ה ומ"ש וזה תקנתם וכו' ופירש"י עוד וכו' וה"ה נמי אחד ששאל ע"י כולם דשאלה כשכירות חשיבא ע"ש. ומיהו פשוט דאפילו לזמן קצוב נמי רק אחר שמשך אינו יכול לחזור דכל זמן שלא משך הרי הוא שלו. ומיהו באו"ת סימן ס"ג סק"ד כתב דאפילו השאילו בסתם לאיזה דבר כגון קרדוס לבקוע בו עינים צריך להניחו פ"א לבקוע בו דה"ל לאותו דבר כמשאיל על זמן ע"ש ובש"ע שם ס"ב דהשואל חלוק מחצירו לילך לבית המשמה כל אותו היום, שאלו לעשות המשמה שלו אין פחות משבעה ימים ע"ש.

ובעתה צדיק כיון דבת ראובן עדיין לא זכתה בהשמלה א"כ אפילו אילו היתה התמונה בטר' אדר נמי היו יכולין לחזור בהם שהרי לא זכתה בצבד זה כלל ואפילו להתומים דבהשאילו סתם לאיזה דבר צריך להניחו פ"א דהו"ל כמשאיל על הזמן מ"מ דוקא כשכבר בא לידו אינו יכול לחזור בו אבל כל זמן שלא בא לידו ולא משך כלל יכול לחזור בו. (ב) אפילו אילו היתה משכה בת ראובן בהשמלה מ"מ הרי קבע לה זמן שהרי אמרו בטר' בחדש והשאלה לא היתה אלא לטר' בחדש אדר ולא ליום אחר וא"כ אם רוצה לכ"ה בחדש צריכה שאלה חדשה דרק לטר' בחדש שאלו לה ולכ"ה בחדש מעולם לא שאלו לה ופשוט דכה"ג היכי דקבע לה זמן למלאכה כגון לעשות מלאכה בטר' בחדש אסור לו להשואל לעשות מלאכה בחפצו של המשאיל בכל עת שירצה ועי' עה"ש סימן שמ"א ס"ו דכיון דלא קבע זמן להמלאכה יכול לעשותה בזמן שירצה וזה פשוט מאד. ולפי"ז אם באמת א"א להשאיל השמלה ב' לילות זה אחר זה א"כ אדרבה אם יתנו לבת ראובן לכ"ה מעכשיו א"כ תהיה לה לבת שמעון תרעומות ע"י חזרתם הגם שיכולים לחזור גם ממנה שלא קנתה גם היא במשיכה בשמלה אלא דאפשר דכיון דהיא עניה א"כ קנתה בלי משיכה מדין צדקה ואין צידם לחזור משום צפין זו צדקה והגם כי לפענ"ד קודם שמשך השואל אם חוזר במשאיל אין בו איסור ואינו דומה לקנינים מ"מ ודאי אינו מן הראוי לעשות כן ולא לעמוד בהבטחתו אפילו בעשיר בלי שום טעם כ"ש צעני וא"כ אדרבה אם יחזרו בהם מעכשיו ויתנו לבת ראובן יהיה לה לבת שמעון תרעומות עליהם כעני המהפך בחררה וגם על בת ראובן שע"י חזרו מלידת לה. ולכן לפענ"ד פשוט דיתנו השמלה לבת שמעון העניה כי הרי היא לא שינתה זמנה והם לא ישנו לה הבטחתה.

ובמה שטוענת בת ראובן שהיא שינתה מחמת אונס הנה אילו היתה הטענה לענין ממונות הו"א אונסא רחמנא פטריה

לא"י ולקוצרו וידע דרך הקוצרין ובאמה מטה יוציאוהו ושיליכוהו בצרון ולא במטה ועכ"פ יפה כיון צוה כ"ג דמטה לאו כונתו מטה דוקא כצומן הגמרא.

ובמה שגראה בס"ד, דהט"ו יו"ד סימן שע"ו כתב דמי שמת לו מת בשבת או ציו"ט ר"ל וא"ל לקצור בו ציוס דעכ"פ יאמר קדיש תיכף אחר המיתה דאין אמירת קדיש תלוי באצילות כלל אבל בחול אין לעשות כן דהא כשהוא אונן פטור מן התפלה וכ"כ עוד בא"ח סימן ע"א והש"ך בנקה"כ יו"ד הנ"ל חלק עליו דכיון דטעם הקדיש הוא שפודה את אציו מגיהנם א"כ כ"ז שלא נקבר אין בו דין גיהנם ובחידושי הגירסוני שם הסכים לדעת הש"ך וכתב דיש טעם נכון שלא לומר קדיש כל זמן שלא נקבר המת ואין לוהר ויחי עמוד חס"ה ויקרא ע' ש"ן ובמדבר עמוד רמ"ו ע"ש. ב"רם בשו"ת שבו"י ח"א סימן ח' פסק כט"ו וכן משמע בתשו' שער אפרים סימן נ"ט כיון דאדם נידון מעת יליאת נשמה עד שמוליכין אותו לקבר כדאיתא בזוהר פרשת ויקהל וכן פסק בשו"ת נחלת שבעה סימן ע"ג ומה שהשיג הש"ך תי' דכיון שהוא כבר מת מוטל לפניו ומוכן לדין גיהנם ואיתא בש"ס סנהדרין פ' נגמר הדין דף מ"ד ע"ג אמר ר' אליעזר לעולם יקדים אדם תפלה לזרה שנאמר היערוך שועך לא צדק, וכן הוא במדרשים דיש להקדים תפלה לזרה וא"כ שפיר י"ל קדיש ובספר לקט הקמח א"ח הל' תפלה קדיש וקדושה דף יו"ד ע"ד כתב דמנהג עיה"ק תוצ"צ שאומר הבן קדיש בסיוע החזן הכנסת שאומר אחריו עכ"ל ע"ש. ובאמת כי אמרו ז"ל לביקש רחמים עד זיבולא בתרייתא דמשעת מיתה עד שעת קבורה נמי איכא עונש וחזקיהו המלך גירר עצמות אציו ופי' רש"י לכפרה עי' רש"י פסחים שם. ולפי"ו יש לומר דהאי עשיר נמי היתה כונתו לחלק נדקה לפני מטתו כעין תפלה קודם לזרה קודם שיצא לגיהנם וכדעת הט"ו והשבו"י. ועי' חיים וזרכה אות אונן אות ס"ח.

איברא דנראה בס"ד לומר דבר חדש דשוי' לכ"ע, דהנה הגמרא ב"ב דף י' ע"א א"ר חייא ר' יוחנן רמי כתיב לא יועיל הון ציוס עברה ונדקה תציל ממות וכתיב לא יועילו אוזרות רשע ונדקה תציל ממות שתי נדקות הללו למה אחת שמצילתו ממיתה משונה ואחת שמצילתו מדינה של גיהנם ואי זו הוא שמצילתו מדינה של גיהנם ההוא דכתיב ביה עברה דכתיב יום עברה היום ההוא ע"כ. הנה מבואר דנותן נדקה ציוס עברה מצילתו מדינה של גיהנם וציוס עברה היינו ציוס מיתה ולכאורה מנא ידע מתי ימות ונ"ל כגון שנותן בכל יום או שמונה לבניו שיחלקו נדקה קודם קבורה ונדקה זו יצילנו מדינה של גיהנם וכיון דכל זמן שלא נקבר לא שולט בו דינה של גיהנם א"כ נדקה

שע"י מה שהטעה והערים לקבל הציונים הטובים עכשיו מטעה את ראובן ונוטל ממנו הרבה כסף גם אם הוא אינדזעניר ובעל הבית מחפש אומן מצוין ומציעין לו מצית הספר שזה הצטוין מאד צבית ספר ולכן הוא לוקחו ומשלם לו שכר הרבה ובאמת הוא אינו יודע צין ימינו לשמאלו וא"כ עי"ז הוא גונז ממנו ממון של ראובן. ולפענ"ד אילו יתברר לראובן שהטעהו יכול להוציא ממנו צדיינים נמצא שמה שהוא מטעה את הבית ספר גם מטעה הצעלים שלוקחים אותו והוא גונז ממון של אחרים. אמנם היכא דאינו נוגע רק לענין של כבוד וכיוצא בו אז אינו אלא כעין גניבת דעת ואולי פחות מזה ונ"ע.

דושה"ט בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן רעו

מי שצוה ליתן צדקה לפני מותו

מורש"ק כ"ח למט"מנים התשל"ד בני יצו"א

מע"כ ידי"ג הרהגה"צ פ"ה ור"ח נר"נ וכו' כש"ת מוה"ר שי"ש האלבערשטאם שליט"א, אדמו"ר מציעשינוב בני.

אחדש"ג צידיות, דבר שנשאל בת"ח עשיר אחד שמת והניח צוואה להוליכו לקבורה לא"י ושצניו יחלקו סכום ממנו לפני מטתו, ונפשם הגיע לשאל לפני מעכ"ג באמה מקום נריכים לחלק המעות עם פה מקום מגורתו ופטירתו או בא"י מקום קבורתו י"א לחלק פה היכן שעשה נדקה בחייו וי"א בא"י. וכ"ג י"א לדייק בלשון הצוואה שכתב לפני מטתו והציא בקיאות נפלאה משבת פ"ט וסנהדרין ע"ח וצ"ק י"ז ומו"ק כ"ה וסוטה י"ג, דמטה קורין מה שמלוין בו המת וארון מה שקוצרין בו המת ולפי"ו י"א לדון כיון שכתב לפני המטה ע"כ כוונתו מה שמלוין בו ולא מה שקוצרים וא"כ כוונתו לפני הקבורה האריך עוד צוה כפי יד ה' הטובה עליו.

והנה באמת הפליא לעשות ולזכר החילוק צין מטה לארון. ומיהו עי' תוס' הרא"ש מו"ק כ"ה חכם כבודו במטה ראשונה שנעשית לו אחרי מותו ועי' מאירי שם ובמשנה ברכות פ"ג מ"א נושאי המטה ותליפיהן. ומיהו אפילו נמצא כחילוק כ"ג לענין צוואה ודאי דאין לסמוך על זה דפשוט דצוואה אולי בתר כונתו ודעתו דמנוה לקיים דברי המת וא"כ צוה"ו דאין נוהגין להוציא רק בצרון אחד וצוה קוצרים אותו ועושין כן לכ"ע מקפידין שאין להחליף מארון לארון א"כ ודאי לא היתה כונת הנפטר לזה. שוב ראיתי דגם כ"ג לבסוף נסתפק אם בעל הצוואה קפיד על לישנא. ולפענ"ד אינו נכנס בגדר ספק דודאי לא נתכוין על מה שאינו וכ"ש דלזה להוליכו

יום עברה מועלת לו עד הקצורה להצילו מגיהנם וממילא פשוט דמה שאמר ליתן נדקה לפני מטמו כלומר קודם הקצורה יחלקו כל מה שזוה שחציליהו מגיהנם, וע"ז נהגו בישראל שח"ו בשעת הלילה הולכין ומקבצין נדקה וקורין נדקה תציל ממות והכונה נראה דהוא נדקה של יום עברה ואם יתנו נדקה עבור נשמת הנפטר יהיה נדקה ציוס עברה שחציל מדינה של גיהנם. אלא דלפי זה אחי שפיר צין להט"ו וצין להש"ך ולכ"ע הטעם שנותנים לפני המטה הוא לפני הקצורה כדי להצילו מגיהנם וחלפנ"ד צרור צס"ד.

והא דלא תקשה מאי מהני הנדקה לאחר מותו והא כיון שמת פטור מן המצות וא"כ נעשה חפשי מכל וממונו שייך להיורשים שלו, י"ל לפמ"ש ר"ת בחוס' גיטין י"ג ע"א שהקשו מ"ש ישראל דקיי"ל דמצוה לקיים דברי המת אצלו ומ"ש גר דלא אמרינן מצוה לקיים דברי המת ומי' ר"ת דבישראל לא פקע ליה כמו ממונו לאחר מותו דמכחו הם יורשים אותו וכיון דלאחר מיתה עדיין ממונו שלו הוא מצוה לקיים דבריו ולעשות כרצונו אצל בגר דלאחר מותו ממונו נעשה הפקר ליכא מצוה לקיים דבריו דממונו לאו שלו הוא ע"ש. וזוה ממילא דצממון שהתנה ליתנו למי שהוא מצוה לקיים דבריו דעדיין כמו עליו אצל כי כן גם הנדקה שנתן לאחר מותו נקראת על שמו ומצוותו הוא ומינה הבאתי ראיה לאותן שנותנין נדקה צחיהם ומניחים קרן קיימת לנדקה לאחר מותן ולבאורה אין לזה מוזן דמה מהני מה שנותנין לאחר מותו והלא המצוה של היורשים הוא, אצל להנ"ל אחי שפיר דממונו זה מעולם לא נפל ליורשים שיהא שלהם אלא לעולם נקראת על שמו והארכתיו צוה ולפי"ז אחי שפיר נמי דמצינא מגיהנם ציוס עברה וכו"ל.

ומאחר דציררנו לנדקה זו שכתב ליתן לפני מטמו היא מטעם להצילו מגיהנם וצעי דוקא קודם קצורה. נראה מיהו דציד היורשים לחלק הנדקה שצויה אציהם מיד לאחר מיתה דכל מה דאפשר למהר ההלכה מקדמין ולא יאחרו משעת הקצורה והחלוקה יהיה לפי ראות עיניהם שהיה אציהם רוצה לחלק הנדקה זו ולמוסדות התורה שהי' רגיל צם וכמ"ש הרמ"א יו"ד סימן רנ"ח ס"ה דצמקומות שדרך עשירים ליתן נדקה הרבה בשעת מיתתן ודרך לחלק הנדקות לכל עניים הולכין אחר זה, הביאו כ"ג צתשובתו והכ"נ כן הוא ליתן לפי הדרך המקובל. ועל כל פנים לפענ"ד צריך אומדן דעת אציהן והכא עדיף קצת ממה שכתב הרמ"א דהתם מיירי דנתן הנדקה לגבאי נדקה והכא הרי מינה את צניו שיעשו נדקה וצודאי נחמין שיעשו כרצונו לפי אומדן דעתם.

אלא דמה שאני מסתפק לפמ"ש דהנותן נדקה לפני מטמו הוא להציל מגיהנם וצודאי רוצה להצדיק ולזכות מעשיו בשעה זו ואולי זה היתה כונת רש"י כתובות פ"ה דהאי מאן דאמר נכסי לטוביה ואחי שני טוביה ת"ח וע"ה ואמרו ת"ח קודם ופירש"י דמסתמא אדם מצדיק מעשיו לזכות בשעת מיתה ורמז עלה כ"ג וא"כ י"ל דהמצוה כונתו על מצוה היותר גדולה בנדקה משום דאדם מצדיק מעשיו בשעת מיתתו והיה ראוי ליתן כל המעות לתלמוד תורה ונראה דתלוי צמחלותק הראשונים דהמרדכי ז"ל הביאו הצ"י יו"ד סימן רנ"א כתב מעשה צאחד שנתן מקצת נכסיו לנדקה צעת מותו לימים ירדו קרוביו מנכסיו וכתבו קצת ראשונים שיש לתת אותה נדקה לקרובים שירדו מנכסיהם דתניא צפ' י"ג צאחד ששמע שמת צנו וכתב כל נכסיו לאחרים ואח"כ צא צנו דהלכתא כר"ש צן מנסיא דאין מתנתו מתנה דאזלינן צתר אומדנא ה"נ אמדינן דעתיה שאלו ידע שירדו קרוביו מנכסיהן לא היה מניח קרובין ונותן לאחרים וי"א דאדרבא אומדין דעתו שאפי' הי' יודע שירדו מנכסיהן היה יחיצ נדקתו לעניים דמידי הוא טעמא דיהיב אלא כי היכי דתהוי ליה כפרה ותלך לפניו נדקתו והשתא דקרוביו עשירים ימנע מלעשות נדקה וימתין עד שירדו מנכסיהן ועד אותו זמן היה נדון אלא הואיל וצבאי שעתא עשירים היו אין להם צאותו נדקה אלא כשאר עניים ע"ש ועי' פמ"א ח"א סי' ק"ג.

וי"ל דהתם כיון דהתנה סתם ליתן נדקה מחלקו לעניים כולם אצל כאן שהתנה לפני מטמו א"כ ע"כ כוונתו להנצל מגיהנם וכו"ל ודאי אומדין דעתו שכונתו על הנדקה הכי מצדקת ומוכה מעשיו צעת מיתתו. ומיהו עי' שו"ת מהר"י צרונא סימן קצ"ה צד"ה ומה שכתב שיש לנו למחל צתר אומדנא דאי הוה אומרים לאשה דת"ת עדיף הוה עברה מה שייך אומדנא הגע עצמן לפי סברתך שכתב דאי ידעה דת"ת עדיף יהבא לת"ת א"כ כל הנותן נדקה אמאי אינו נותן לת"ת אלא ודאי לית צוה אומדנא. והגם שיש לחלק ציניהו מ"מ החילוק דק וקלוש. לכן לפענ"ד הרשות ציד הצנים לחלק הנדקה לפי אומדן דעתם שהיה מרובה צו אציהם ומי כהחכם יודע פשר שעשה כ"ג שצוה להם לחלק חצי לעניי העיר שמת צה וחצי לעניי א"י אלא לפי שא"י מקודשת מכל הארצות ויש צה עניים הרבה צעונ"ה היורשים נהגו טובת עין והוסיפו מכיסם שליש ונתנו שני חלקים צא"י. עכ"פ היסוד צוה לעשות כפי האפשר לפי אומדן דעת אציהם ואם אינו ידוע יעשו ככל הנדקות וכפי פסק הרמ"א יו"ד הנ"ל וצח"מ סימן רנ"ג.

אלו דברי ידי"צ דושכ"ג בידידות נאמנה ובלב ונפש
מנשה הקמן

סימן רעז

העושה אדם טריפה מאימתי חייב

ב' תמוז התשל"ה בנ"י יצ"א

מע"כ ידידי מאד נכבד הרב הגאון המפורסם חוב"ט משנתו זך ונקי וכו' כש"ת מוה"ר שלמה מיללער שליט"א, ראש הכולל בטאראנטא.

אחד שב"ת צידדות נאמנה, יקרת מכתבו קבלתי ומחמת ידידות לא אוכל להתעלם מלהשתעשע בדבריו היקרים כפי מיסת הפנאי. הנה מה שהציא שראה דבר תמיהה בספרינו משנה הלכות ח"ו סימן שט"ז העושה אדם טריפה משעה דשויה טריפה מחייב עליו אף שהלה עדיין חי והקשה כת"ר מגמרא גיטין מ"ג ע"א דאינו משלם כופר כשעשאוהו טריפה עד שימות והטעם מפני שאינו צשור הנסקל כמזואר צצ"ק מ"צ דכתיב והמית ונראה יותר דאפילו מפרסם לחזקיה צפרק העור והרוטב דאינו לא חי ולא מת ואין צו טומאת נבילות מ"מ ליכא חיוב מיתה עד שימות דכתיב מכה איש ומת.

ובאמת כי לא ידעתי מה אדון ביה שהרי בעצמי הבאתי שם דברי הגמרא גיטין הנ"ל ואדרכה הבאתי שם מדברי רש"י שפי' שם המית מי שחיו עבד וכו' ומוקי לה כשעשאו טריפה ופירש"י מדהוה ליה כמאן דקטליה ויהב ליה לנפשיה ע"ש. מזואר דכשעשאו טריפה הוה ליה כמאן דקטליה הרי שכתבתי בעצמי דברי הגמרא הנ"ל וגם כי לא אמרתי מדעתי דחייב אלא הבאתי שם גם מדברי היד רמ"ה סנהדרין ע"ח צהורג את הטריפה כגון שיש צו סימני טריפה נראין לעינים פטור דגברא קטילא קטיל ואפילו נפש כל דהוא ליכא אצל האין קמא דשויה טריפה מסתברא דחיוצא מחייב. ומה שהקשה ליה מכופר הנה בגמרא שם אמר רבא שתי תשובות בדבר, חדא דיורשיו קמתי ועוד כופר הוא ואמר ר"ל כופר אין משתלם אלא לאחר מיתה. הנה מזואר דקנס היה נוחא ליה דהיה משתלם לאחר שעשאו טריפה וכבר נקרא מת אלא לענין כופר הוא דקשה לי' דגזירת הכתוב הוא דאין משתלם אלא לאחר מיתה וא"כ מכופר אין ראיה לכאורה לדידן.

והא דכתב מדין מפרסם אליצא דחזקיה חי הוה צכלל חיה הנה צוה כבר הבאתי מגמרא יצמות להדיא שכתבו שחט צו שנים או רוצ שנים חי הוא וסופו למות ע"ש דף ק"כ ובגמ' גיטין דף ע' ומזואר דשחיטת סימנים דאין לך טריפה גדולה מזו מ"מ מקרי חי ועי' רש"י שם ובחסו' צ"ק דף ע"ו ד"ה שחיטה וצפ"ה דצכורות דף ל"ב ד"ה הא ומל"מ פ"ה מה"ע ובספרי משנה הלכות ח"ה סימן פ"ד באריכות מזה ועוד שם סימן ש"ו ועי' תוס' רי"ד שבת קל"ו ד"ה מאי לאו צהא קמפלגי מ"ס חי הוא ומ"ס מת הוא

כ' הריצ"ס דלכ"ע מת הוא כמו טריפה והרי"ד ז"ל כ' ואין נראים לי דבריו כלל דטריפה כחי הוא לכל דבריו ומש"ה שחיטתו מטרתו משא"כ צצן ח' וכו' ואל תציא רא' מההרגו שפטור משום דצעי' כל נפש והא כיון דעמיד למות כגברא קטילא הוי ודוקא לענין זה אצל לכל דבר כחי הוא לכל דבריו שהרי גיטין גט וכו' לה"ה לכל מילי כדפרישית ע"כ. והבאתי דצריהם בספרי ח"ו סימן שי"ט ע"ש.

האמנם נראה מזואר דלענין חיוב מיתה ודאי מתחייב מיד שעשאו טריפה שכן נראה מדברי כל הראשונים והא נמי ודאי אמת שאינו נהרג מיד אלא כשימות זה הטריפה דכל זמן שהוא עדיין בעולם אין ממייתין הרוצח. וכבר כתבתי כן בחידושי אצל אין זה משום דאינו חייב מיתה ודאי חייב מיתה הוא אלא שכל זמן שהטריפה לא מת ממנו אין ממייתין אותו צ"ד וכתבתי טעמים לזה צס"ד. צקיור החיוב מיתה למי שעשה טריפה חל מיד שעשאו טריפה ועל זה צי"ד דנים אותו ואף שצא אח"כ אדם אחר והרג טריפה הזה לא נפטור הרוצח שעשאו טריפה ממיתה אלא ממייתין אותו על שעשאו לזה טריפה והשני פטור צדיני אדם וחייב צדיני שמים ככל הורג טריפה אלא שאין ממייתין את הרוצח כל זמן שהטריפה בעולם כנלפענ"ד. [ועיין תומים סוס"י ל"ג ח"ל, וקשה צממנ"פ חי הוי כ"כ צחוקת מת עד שאפילו שמעון שהרג לראובן יהרג צצ"ד אפילו בעודנה ראובן חי, א"כ פשוטה דעדים אין צהם תורת הזמנה].

דושה"ט וש"ת בידדות ובלב ונפש

מנשה הקמן

סימן רעה

מי שגרם מיתה לחבירו על ידי עוולה שעשה לו

כ"א כסלו התשל"ה בנ"י יצ"א

מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם לשבח אלקי אברהם בעזרו, המאיר באור תורתו, ילקוט המאירי חוב"ט עיניו כיונים על אפיקי ים התלמוד וכו' כש"ת מוה"ר אברהם מאיר איזוראעל שליט"א, אבד"ק הוניאד ברוקלין נ"י יצ"א.

אחד שה"מ וש"ת צידדות נאמנה, צמ"ש בספרי משנה הלכות ח"ו סי' שט"ו, מי שגרם מיתה חבירו על ידי עולה שעשה לו חי צריך כפרה העיר כת"ר שדבר עם הרהגה"ל מהר"י ג"ו גאצד"ק פאפא והשיב לו צפשיטות דודאי צעי כפרה מהא דאמרינן צר"פ הכונס גרמא צנוקין פטור צדיני אדם וחייב צדיני שמים ואם צנוקי ממון חייב צד"ש כ"ש צנוק הגוף עכ"ל.

סימן רעט

ההורג אדם שחייב כרת או מיתה ביד"ש
אי חייב מיתה

עוד להג"ל

בסימן שי"ח הציא חקירה מספר גמזי חיים (מהגר"ח פלאגי) דף ק"ו מדפי הספר, צמי שהרג אדם שנתחייב כרת או מיתה צדי שמים וצא אחר והרגו אס נהרג עליו ומקום הספק כיון דלא חייב מיתה בית דין אין דינו כגזר קטילא או כיון דחייב כרת או מיתה ציד"ש עכ"פ סוף סוף גזר קטילא הוא. וכעין חקירה זו מלאמי צסס ספר גליא מסכת' סימן ה' בעושה מעשה שחייב מיתה צדי שמים כגון הכופת לפני הארי' או נחש אי ניתן להצילו צנפשו.

והגם כי הספרים האלו אין לי לעיין צתר טעמים, ומיהו לעיקר החקירה לפענ"ד פשוט דההורג אדם שחייב כרת ולא מיתה צ"ד חייב מיתה ההורגו ולא מיבעיא חייב מיתה צדי שמים, אלא אפילו חייב מיתה צ"ד אס קדם אדם והרגו קודם שיציאוהו לצ"ד הרי זה חייב עליו מיתה צ"ד אס הרגו צעדים והתראה כאילו הרג אדם צדיק משראל והכי אמרינן בגמרא מכות י"ב (ולא ימות הרואה) עד עמדו לפני העדה למשפט מה ת"ל לפי שנאמר ורצח גואל הדם את הרואה יכול מיד ת"ל עד עמדו וכו' רבי יוסי ור"ע וכו' מיבעיא ליה לכדתניא ר"ע אומר מנין לסנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו עד שיעמוד צ"ד אחר ת"ל עד עמדו לפני העדה למשפט עד שיעמוד צ"ד אחר והרמב"ם פ"ד מהל' רוצח ה"ה כתב, רוצח שהרג צודון אין ממיתין אותו העדים ולא הרואים אותו עד שיצא לצ"ד ודינוהו למיתה וה"ה לכל מחייבי מיתה צ"ד שעברו ועשו שאין ממיתין אותו עד שיגמר דינן צ"ד עכ"ל ע"ש.

והחייב מזה ת"ט כ' שנמנעו שלא להרוג החוטא כשנראהו עושה מעשה החטא שיתחייב עליו מיתה קודם שציאוהו לצ"ד אכל נתחייבו להציאו לצ"ד וציא עליו העדים לפנייהם והם ידינוהו צמה שהוא חייב שנאמר ולא ימות הרואה עד עמדו וגו' ולשון מכלתא יכול שיהרגו אותו משהרג או שנאף ת"ל ולא ימות הרואה עד עמדו וגו' ואפילו ראוהו צ"ד הגדול שהרג יהיו כולם עדים וכו'. ועוד אמרו צמכלתא הרי עדה שראו אחד שהרג את הנפש יכול יהרגו אותו עד לא יעמוד אכל צ"ד ת"ל לא ימות הרואה עד עמדו ומהגם מזהו זו צו"כ צכ"ז שאנו מזהירים שלא להרוג שום חוטא ואע"פ שראינוהו שעשה מעשה שיתחייב מיתה צ"ד וצומן הצית אנו חייבין להציאו לצ"ד והם ידינוהו ועובר על זה והרגו לחוטא קודם שיצא לצ"ד אפילו אס היה דינו שיתחייב צ"ד דין ההורג כדין רוצח ונהרג עליו צומן הצית אס יש עדים ע"כ ועי' מנ"ח שס.

ולפענ"ד אי משום הא לא צעינא לה לדייק רצחה מנוקין צק"ו והרי גמרא מפורשת היא קידושין מ"ג ע"א האומר לשליחו צא והרוג את הנפש הוא חייב ושלחיו פטור שמאי הזקן אומר משום חגי הנביא שלחיו חייב שנאמר אותו הרגת וגו' ואיצעית אימא מאי חייב צדיני שמים מכלל דת"ק סבר אפילו צדיני שמים פטור ופירש"י צתמיה ומשני אלא דינא רצה ודינא זוטא איכא צינייהו ופירש"י לשמאי חייב צדינא רצה צעונש גדול ולת"ק לא מינענש כולי האי כהורג עצמו אלא כגורם. הנה מצואר דגורם מיתה לחצירו חייב ואני הצאתי דבר זה צתשו' ועי' רמב"ם פ"ב מהל' רוצח ושמירת הנפש ה"ב אכל השוכר וכו' כל אחד מאלו שופך דמים הוא ועון הריגה צידו וחייב מיתה לשמים ואין צהם מיתה צ"ד ועי' סנהדרין ע"ז ע"ח ורמב"ם פ"ג מרוצח ה"ב.

איברא דמה דפשיטא ליה דילפינן נוקי הגוף כלומר מיתה מנוקי ממון לפום ריהטא יש לעיין צה צגמרא סנהדרין ע"ז ע"ב אמרו ההוא גברא דמנמס לחיותה דחצריה צשימשא ומתה צבינא מחייב צב אחא צב רב פטר צבינא מחייב ק"ו ומה רוצח שלא עשה צו שוגג כמזיד ואונס כצון חייב צו את המנמס נוקין שעשה צו שוגג כמזיד ואונס כצון אינו דין שחייב צהן את המנמס צב אחא צב רב פטר צרוצח הוא דחייב לן מנמס צנוקין לא חייב לן מנמס ועי' רש"י ותוס' שם ד"ה רוצח דאונס צנוקין חייב וצרוצח פטור נראה לכאורה דלא הוא מחלוקת אמוראים צבינא ור"א והרמב"ם פ"ו מחומ"ז הי"ד פסק כצבינא וכן פסק צש"ע ח"מ סי' שפ"ג ס"ה ועי' רא"ש שם יש פוסקים כצבינא צתראי הוא ונ"ל דצבינא דהכא לאו היינו צבינא שהיה צימי רב אשי ורב אחא דהכא אין רב אחא צב פלוגתה דצבינא צכל מקום אלא קדמון היה וכו' אלא נ"ל דהלכה כצבינא משום דדמי לדינא דגרמי ולא לגרמא צנוקין כי הוא עצמו עושה הציק לממון חצירו שהוא מנמס צהמתו וצרי הציקא כי ודאי תמות והציק מתחיל מיד והולך וחזק ע"כ ע"ש. נראה דיש לחלק צין נוקי ממון לרצחה ועיין חדושי הר"ן סנהדרין הנ"ל ומה שכתב צזה.

ובידיהו שאילתן צזה הוא אי האי גברא שעשה לו עולה מקרי גורם לו מיתה צשצביל שאדם עושה איזה דבר אין להשני להתרגו עד שימות צזה ולאצד עצמו לדעת וצגמרא אמרו כל הכועס כאילו עוצד ע"ז וכל מיני גיהנם שולטין צו וכעין זה אמרו צגמרא צרכות י"א האי טרוד ועי' כתובות ו' ע"ב. וכה"ג איצעינן לא איפשיטא כלל מדצרי הגה"צ מפאפא שליט"א לפענ"ד ונ"ע.

אחדש"מ וש"ת צידדות, בדבר שאלתו היות שהוא מנהל המשרד של מחיצתא תורה ודעת למען שירותי הקהילות רבנים שותפים וכדומה, וכפי הנהוג שכל המקבל משרה על ידי המשרד מחייב עצמו ליתן להמחיצתא סכום מסוים עבור השירות הזה. והשאלה כשאחד קבל הצעה על מקום ואינו מתאים לו אי ראוי הוא למסור ידיעה זה לחצירו או למי שהוא אחר ובמקרה שיקבל השני המשרה יגרום עי"ז הפסד להמחיצתא.

גרסינן במסכת יומא דף ד' ע"ב אמר רב מוסיא בר זריה דרב מוסיא משמיה דרב מוסיא רבה מנין לאומר דבר לחצירו שהוא צבל יאמר עד שיאמר לו לך אמור שנאמר (ויקרא א') וידבר ה' אלי מאל מועד לאמור ופירש"י שהוא צבל יאמר ת"ל לאמר לאו אמור הדברים אלא כן נותן לו רשות והמהרש"א בח"א שם פ"י כמשמעו דמדאינטריך לומר שיאמר לאחרים שמעינן מינה דאם לא אומר לו כן שהוא צבל יאמר ומיהו בפסחים מ"ב ע"ב די רב אמרי לאו אמור ועי' תוס' שם משמע כפירש"י וכבר צ"ח הרש"ש יומא הנ"ל כן. והסמ"ג לאוין ט' כתב גרסינן ביומא פ"ק דף ד' אמר ר' מוסיא וכו' ת"ל מאל מועד לאמר לאו אמור בדברים הללו אלא א"כ נתן לו רשות ע"כ. וזה נראה כשיטת רש"י ודלא כמהרש"א ועי' מג"א סוס"י קנ"ו. והריטב"א ז"ל הוסיף בחי' ח"ל, ודרשינן מהאי לאמר דהכא לאשמעינן דאפילו במקום שיש קריאה ששומעין הכל הדבור הוא צבל יאמר עד שיאמר לו לאמר ע"כ ע"ש. דרם המאירי כתב דמה שנאמר שם לאמר כלומר שאמר לו דברים על מנת שיאמרם למדנו דרך ארץ למי שיאמר לחצירו אע"פ שלא מסרה לו בסוד שהוא צבל יאמר אלא"כ אומר לו דבר שהוא אומר לו אותן הדברים בלך אמור והוא ענין אומר נאמן רוח מכסה דבר אע"פ שאינו סוד והולך רכיל מגלה סוד אע"פ שנאמר לו בסוד ע"כ ע"ש.

והנראה דלא הוא מחלוקת הראשונים ז"ל באומר דבר של חצירו אפילו מה שלא אמר לו צבל יאמר לדעת רש"י וסמ"ג עובר בלאו דאורייתא ממש ולהמאירי אינו אלא משום דרך ארץ ועי' תמורה דף ו' ע"ב ובש"מ שם בשליה המסכתא אות ו' ח"ל, תימא א"כ חייבי עשה דכתיב זהם לאמר להוי בלאו וי"ל דה"ק לא אמור כלומר אם יש לאו באותה פרשה אמור להם דקאי אכל מה דכתיב בפרשה ואי אין זהם לאו לאמר לא הוי לאו כך נראה להרב ר' אליעזר והראב"ד בת"כ כתב ח"ל, והשתא לדעת ר"י כל הפרשה האמורה בתורה לאמר וכתיב זה לאו הלא מכלל עשה הרי הוא לוקה עליו כללאו גמור עכ"ל, נראה נמי דס"ל דאיכא לאו ולוקה. והנה כל זה היכי דלא אמר לו צבל תאמר וגם

ובגמרא סנהדרין ע"ג ת"ר אחד הרודף אחר חצירו להרגו ואחר הזכר ואחר נערה המאורסה ואחר חייבי מיתות ואחר חייבי כריתות מזליין אותו בנפשו אלמנה לכה"ג גרושה וחלוצה לכה"ד אין מזליין אותו בנפשו נעדה זה עבירה אין מזליין אותה בנפשו ועי' רמב"ם מהל' רוצח הנ"ל. ומבואר נמי דאחר שעשה עברה אסור להרגו עד שידינהו בין שהוא עבירת מיתת צ"ד ובין שהוא כרת ומיתה ציד"ש ובשעורה אחת הבאחי מחלוקת הראשונים בטעם דרודף ניתן להצילו בנפשו אי זה דין להצילו מלעצור עבירה גדולה כזו עי' רש"י שם או להציל הנרדף והרמב"ם בשה"מ מל"ת רצ"ב כתב שהזכירנו מהרוג מחוייב מיתה כשנראה כבר עשה חטא שנתחייב עליו הריגה קודם הגיעו לצ"ד אצל נציאהו לצ"ד בהכרח וכו' ולשון מכילתא יכול יהרגו אותו משהרג או משנאף ת"ל עד עמדו לפני העדה וכו' ובמנחה רצ"ג שם שהזכירנו שלא לחוס על הרודף וציאר זה כי מה שזכרנו במנחה שלפני זאת מהליל החוטא שלא יהרגוהו העדים עד שידונו אותו צ"ד וכו' ע"ש. מבואר דכל החוטאים כל זמן שלא דנוהו צ"ד הרי הוא בכלל כל ישראל וההורגו נהרג עליו.

ולא קשה מעושי עבירות דקיי"ל אם יש צידן (בזה"ב) עכ"פ להעצירן צפרהסיא מעצירה ואם לאו יסבב בסיבת העצרתן ומורידין אותו ולא מעלין הא כתבו בש"ע ח"מ סימן תכ"ה ס"ה דדוקא בישראל בעל עבירות והוא עומד ברשעו ושונה זו תמיד כגון רועה זהמה דקה שפקרו בגזל והם הולכים באולתם תמיד אצל ישראל בעל עבירות שאינו עומד ברשעו תמיד אלא עושה עבירות להנאת עצמו כגון אוכל נבלות למיאצון מנחה להצילו ואסור לעמוד על דמו ועי' סמ"ע ובה"ג שם ודו"ק. מבואר מיהו מכל הנ"ל דליכא בזה שם ספק דההורגו נהרג עליו. וגדולה מזו נסתפק הפמ"ג דאפילו מי שכבר דנוהו צ"ד להרוג ובא אחד והרגו בשבת אפשר דחייב עליו משום דשבת אין עונשין וא"כ ליכא עליו חיוב מיתה, ובחי' הארכתי בזה בס"ד.

ומחמת חוסר הזמן גם כי הארכתי כבר בס"ד יותר מן האפשר ולכן אסתגר כעת, ידי"ג דושה"ט ושת"ר בלב ונפש.

בנשח הקמן

סימן רפ

סרסור שהודיע לאחד על שירות מסוים
אי מותר להודיע לאחר

עש"ק לסדר ואבדיל אתכם מן העמים התשל"ה בני יצו"א
מע"כ ידידי הרה"ג אשכול הסופר ווי"ח נר"ג עוסק בצ"צ
וכו' מוהרח"א ליפשיין שליט"א.

אינו מוסיף לו כלום אבל היכי דאמר ליה צלל תאמר הרי זה צלל הולך רכיל ומגלה סוד, וגם אם צלל לו היזק ע"י הרי זה צלל גורם היזק לחצירו שהגם שאין מוסיף צדיינין משום דהו"ל גרמא צנזין ע"י ח"מ סימן שפ"ו ועי' קנה"ח שם סק"ז לענין גורם לממון ובש"ס פסחים ה' סוע"ב ותשו' ז"צ סימן ה'. ומיהו צדיני שמים חייב ואולי כאן הו"ל פחות מזה דהרי לא היזק לו ממנו אלא שלא הרויח ומנע ממנו הרויח ואפשר דממילא לא היה מוסיף מי שהיה מקבל אותה המשרה מ"מ קצת היזק איכא.

איברא דלכאורה משום מגלה דבר יש לעיין בזה מילתא שהרי באמת עיקר מקום המשרה ידוע הוא ואדרכה הם מחפשים אחר אדם ראוי ורואים שיתפרסם הדבר בכל האפשר כדי שיבא ממומדים יותר ראויים לזה אלא שהם סומכים גם על המשרד של תו"ד שישלחו מי שהוא ראוי למשרה זו א"כ כה"ג שהדבר מפורסם לכל ליכא משום הולך רכיל אם מודיע לאחרים צביל זה צעטס הענין ואדרכה המשרד שמחזיקים האינפארמאציה ואין נותנין לכל אפשר הם גורמים עי"ז איחור לקבל רב צקהלה או שוחט וגורמים היזק רוחני לקהלה והממנהר למנא רב הוא עושה פעולה להיות מוכה את הרצים א"כ נראה דכ"ג לומר לאחר לא היה צלל הולך רכיל כלל לכאורה, אלא דמ"מ היה צריך לומר לזה השני שצריך ליתן שכר המשרד שקבל האינפארמאציה זו שישלם להם שכר טרחתם.

ומה שנראה לפענ"ד שאם המשרד אין מתנה עם מי שנותנין לו האינפארמאציה שלא יגיד לאחרים אזי לפענ"ד ליכא בזה שום איסור, אבל אם מתנה איתו שאסור לו למסור האינפארמאציה אם לא שיתנה עם השני שיתן להאפיס שכר המגיע להם אזי ודאי שאין לו להגיד מה שאחרים התנו עמו שלא להגיד, אלא שיכול לומר להשני יודע אני משרה שהיה טוב לך או שתלך צעמך להמשרד תו"ד ויתנו לך או עכ"פ שתתן להם שכר עבור האינפארמאציה כנלפענ"ד.

ידידו דושה"ט בלב ונפש

בנשנה הקפזן

סימן רפ"א

בדברי הרמב"ם דעב"ם שהרג את הטריפה
חייב עליו

ליל שישי לסדר וחי בהם התשל"ג ברוקלין נ"י יצו"א
ישאו הרים שלום וברכה וחיים ארוכים לכבוד ידי"נ ראש
בשמים צ"ת הרב הגאון המפורסם ג"א פ"ה וכו' כג"ת
מוה"ר חיים שטיין שליט"א, מנהל רוחני וראש ישיבה
דישיבת טעלז יצו"א.

אחדשכ"ג צדידות נאמנה, יקרת מכתבו קבלתי ערב חג
הגאולה בשעה שאין הלצלר יוצא צקן קולמסו
מפני טרדות החג ואח"כ ימי החג ולכן יסלח לי כ"ג על
איחור התשובה. וראשונה הנני בתודה לכ"ג על הלקחו מומנו
היקר לעיין בספרינו הדל ועל הערתו זו כי זה חפצי וצפרט
גדולי התורה כמותו ירבו בישראל ואני תפלה בתפלת ר'
נחוויה בן הקנה שלא אכשל בדבר הלכה ושלא יאמר פי דבר
שלא כראונו עד עולם.

ובדברי תורה מש"כ בספרי משנה הלכות ח"ה בסימן ש"ו
להשתעשע בדברי כ"ג מה שנאמרו לי בשמו ע"י
ידידי הח' האצרך כמדדשו הרה"ג ר' אליקים געציל פריעד
שליט"א בשוב דברי הרמב"ם ז"ל פ"ט ממלכים ה"ד,
דעכו"ס שהרג את הטריפה חייב מיתה ונלאו כל המפרשים
למנא מקור לדבריו ז"ל, וביאר כ"ג דטריפה הו' גדר של
חצי שיעור באיכות האיסור ולהכי בישראל פטור אבל צעכו"ס
דלא נתנו שיעורין לצ"ג וחייב אפילו אחצי שיעור חייב גם
הורג את הטריפה וכנראה ששמע השומע ולא מסר הדברים
כהויתן ועכשיו צא צדידו גלילי זהב לצאר דבריו הראשונים
שנאמרו ציושר וצדק וחזק כל צדק, והוא דלכ"ע טריפה יש
לו מקצת חיות רק שאין זה חשוב שיעור לחייב שכבר נחשב
לגבול קטילא ולכן צ"ג שלא ניתנו לו שיעורין חייב בהורג
את הטריפה אבל לענין אם עושה אדם שלם טריפה לא אמר
בזה מעכ"ג כלום ולדעתו הרמה אין בזה חילוק בין ישראל
לצ"ג ששניהם חייבים מיתה וממיתים אותו רק לאחר שימות
הטריפה וכ"ז שהוא חי אין ממיתין את הרוצח כמו דאיתא
בצ"ק מ"ג וגיטין מ"ג ובשט"מ שם צ"ק כ' דכמיתת הבעלים
כך מיתת השור וכופר ילפינן ממיתה ודברי המנ"ח מנא
ל"ד שדימה מיתה לכופר תמוהין דאדרכה ילפינן כופר
ממיתה וכו' או אפשר דילפינן מקרא דנפש תחת נפש וכ"ז
שהוא חי אם ימיתו הרוצח אין זה נפש תחת נפש דהלא
נוטלין נפשו של רוצח לגמרי והלה עדיין חי. ונא בחקירה
אם מעשה הרציחה חשוב מיד כשעשאו טריפה רק דין הוא
שאין ממיתין את הרוצח כ"ז שהנראה חי או שהרציחה נגמרת
ע"י המיתה ובספר דבר אברהם ח"א סימן ה' האריך בזה.
ואין מזה סמירה למ"ש דהריגת טריפה חשוב שנוטל ממנו
חיות מפני שלהרוג אדם שלם ע"י עושה אותו טריפה חשוב
רציחה גמורה שעושה אותו לגבול קטילא אף שיש בו עדיין
קצת חיות אשר מה"ט אין להמית את הרוצח חייב כי אין
זה נפש תחת נפש ומ"מ אין גרעון צמעה הרחיצה אבל מי
שבא והרג את הטריפה ונוטל את הקצת חיות שבו ג"כ עולה
ענין של רציחה אלא שאין בזה שיעור חיות להחייב והציא
ראי' ממאירי סוטה צע"ע שחייב אם היה ההרוג טריפה

שמ"מ נגזל הוא קצת חיים שהיה ראוי לעשות בהן הרצה
מאות הרי שיש לו קצת חיות עכ"ל בקיצור.

וראשונה אצל להשתעשע בדברי מעכ"ג היקרים לי מאד.
והנה צמה דקיים אפתח, מה שיצא להביא ראייה
מדברי המאירי קוטה דטריפה יש לו קצת חיות הנה ודאי
דטריפה יש לה חיות והרי חזין דרהיט ואחי וכבר כתב הח"ס
ז"ל דדבר של מציאות אין לך ראייה גדולה מזו ואין צוה חולק
ומה"ט אפילו צן שמנה חי אינו מטמא מפני שיש בו חיות
וכן טריפה אינה מטמא והארכתי צוה בתשובה. גם בעיקר
סברתו דחיות של טריפה הו"ל גדר של חי שיעור מלאחי לו
חבר כי רב הוא ה"ה בשו"ת מהר"ם שיק יו"ד סימן קנ"ה
שחמה רבה אמאי במקשה לילד שמותר לחתוך העובר כ"ז
שלא יאל ראשו הא כתבו התוס' סנהדרין נ"ט ד"ה ליכא
מידי דגם ישראל אינו ראוי להרוג העובר ואנן קיי"ל יו"ד
סימן קנ"ו דגם על ציזרא דעריות וש"ד יהרג ואל יעבור
ואמאי מותר להרוג העובר להזיל את האם הא הוא ציזרא
דש"ד ותי' דע"ז כתב הרמב"ם דהו"ל כרודף וע"כ דהוא
מה"ט דהוי במקצת נפש וכחי שיעור. הנה עכ"פ מה שנוגע
לדין נראה דהמהר"ם שיק הגדיר נמי דחיות העובר הו"ל
כמקצת נפש וכחי שיעור וזה ראייה גדולה לדברי כ"ג ועי'
תוס' רע"א פ"ו דאבלות מ"ו אות ט"ו ושו"ת פנמ"א ח"ג
סי' ח' שו"ת מחנה חיים ח"ב סי' נ' בח"מ מש"כ. ומיהו
מדברי המאירי שהביא נראה להביא ראייה לדברינו בספרי
הנ"ל דההורג טריפה יש בו משום ציטול ממות ומה"ט הוא
דהרגין לעכו"ם שהרג את הטריפה והכי כתב המאירי להדיא
דגזול קצת חיים שהיה ראוי לעשות בהן הרצה ממות וזה
בעזה"י ראייה ברורה ודלא כמ"ש כ"ג שהוא סתירה לדברינו.

ועיין שו"ת נוב"ת סימן נ"ט אטו מי הותר להרוג את
הטריפה להזיל את השלם זה לא שמענו מעולם
וצאמת בגמרא נדה ל"א ע"א המשמש מטתו ליום ז' כאילו
שופך דמים והטעם שמה תפיל משמע דאם לאו משום דשומר
פתאים ה' הכ"ג דהוה בכלל שופך דמים הגם דאין מצוין
על העוברין אצל נראה דזה רק שאין נהרגין אצל ודאי איסור
גמור הוא מה"ט כאילו שופך דמים ועי' פנים יפות עה"ת
פרשת שמות דאף דאין ישראל מצוין לעוברין בידי אדם אצל
צדיקי שמים חייב וכמבואר בזוהר עונש גדול על דקטל עובר
צמעי אמו והרי הוא בכלל רציחה ח"ו ע"ש.

וקצת יש להעיר מ"ש במחנה"ש א"ח סימן שט"ו צמ"ש
המחבר שמונה שרצים וכו' וצמג"א סק"ז צדין
מעלה דג ויבש צו כסלע כתב המחנה"ש ואם כשלקחו הגוי
מן המים מועטים קודם שגתו לתוך מים מרובים באותו זמן
נעשה עכ"פ איסור דרבנן (דבכל רגע מחייב קצת) ועי'

גוי הוא שצות דשצות אולם כה"ג הוי איסור תורה דהא קיי"ל
כר"י דחי שיעור איסור מה"ט ע"ש. ובספר דעת תורה שם
כתב דחי שיעור שצות איסור דרבנן כדמוכח בחוספתא פ"ד
דצינה ה"ב האורג חוט א' וכו' והכותב אות א' וכו' שצות
חייב חטאת דברי רבי אליעזר וכו"א כו' אינו אלא משום
שצות ע"ש ונעלם מכל האחרונים וכו' ע"ש. הנה מבואר
לנעלם ס"ל דיש ח"ש בהריגת הדג וזה בכלל חי נפש לדעתו
וגם הדע"ת לא פליג אלא מטעמים אחרים ובגוף הסביר
מודה דיש חי שיעור בנטילת נשמה וזה לכאורה ג"כ ראייה
לדברי כ"ג, אמנם האמת דזה לא הוי ח"ש כלל כיון דהאיסור
משום נטילת נשמה א"כ כל זמן שלא נחייב ליכא נטילת
נשמה ולא הוי ח"ש כלל אלא הוי בכלל חי מלאכה וכ"כ
המגיה בדע"ת הנ"ל ויפה כיוון.

אלא דבעיקר חידוש כ"ג שרצה לחדש דצ"ג שהרג את
הטריפה הוא משום דלכ"ע יש לו מקצת חיות רק
שאין זה חשוב שיעור לחייב שכבר נחשב לגבירא קטילא ולצ"ג
שלא נתנו שעורין חייב ההורג טריפה וכו'. בהורמנא דמר
הדר"ג שליט"א יש לעיין, חדא דא"כ יתחייבו צ' צנ"א מיתה
על הריגת אדם אחר, גם צמה שהסביר ואין מזה סתירה וכו'
מפני שלהרוג את האדם ע"י שעושה אותו טריפה חשוב
רציחה גמורה שעושה אותו לגבירא קטילא אף שיש בו עדיין
קצת חיות אשר מה"ט אין להמית את הרוצח חיך ומשבא
והרג את הטריפה ונטל מקצת החיות שבו ג"כ עולה ענין
של רציחה אלא שאין בו שיעור חיות להתחייב ע"כ לפענ"ד
ז"ע, דא"כ כיון דהריגת הטריפה נטל מקצת חיות שבו שלא
נטלו עדיין הרוצח ועולה לענין של רציחה אלא שאין בו שיעור
להתחייב אלא דא"כ הכ"ג שיפטר דהו"ל בכלל שנים שעשאוהו
שהראשון הרג עד השיעור הזה שנשאר רק כחי שיעור ועכ"פ
כיון שנשאר חי שיעור חיות א"כ נשאר כל דהוא נפש ובגמרא
אמרו דאכל דהו נפש מחייב גם ישראל ע"ש והראשון לא
יתחייב וע"ש סנהדרין ע"ח עשרה שהרגו וכו' וראיה גמורה
לפענ"ד מדברי הרמ"ה שם אהא דאמר רבא הכל מודים
בהורג את הטריפה כגון שיש בו סימני טריפה נראין לעינים
שהוא פטור דגבירא קטילא קטל ואפילו נפש כל דהו ליכא
ע"ש. הנה דיין וכתב מפורש דאפילו נפש כל דהו ליכא
בטריפה ורבנן וריצ"ב הוא דפליגי בהכווה עשרה צנ"א אי
צעינן כולה נפש או כל דהו נפש אצל בטריפה לכ"ע מודו
דאפילו כ"ד נפש ליכא.

וקצת נראה עוד מהא דאמר רבא שם הרובע את הטריפה
חייב ומסקינן דאיצטריכא ליה דמהו דמיא ליהוי
כמאן דמשמש מת וליפטר קמ"ל דמשום הגאה הוא והא אית
ליה ופירש"י כמאן דמשמש מת רובע את המת והא אית ליה

חי כזה. ומיהו כיון דהוא גזירת הכתוב ולא נתנה שחיטה אלא לישראל ולכן אינה מתרת אלא לישראל ולא לז"נ ומה"ט ס"ל דמפרכסת אסורה לז"נ משום אצמיה"ח דשחיטה אינה מוציאה מידי חי דלקרי מתה דאי נימא דשחיטה עושה מתה ממנש א"כ מ"ש דלישראל הו"ל כמתה ולז"נ כחיה כיון דצמציאות תליא מילתא וע"כ דהשחיטה מתרת אצמיה"ח לישראל הוא דמתרת ולא לעכו"ם ובאמת הנוצ"י והפמ"ג ובשו"ת צי"ש ועוד הקשו דמנ"ל דשחיטה מתרת כשהיא עדיין חי אפי' לישראל דלמא הא דשחיטה מתרת אינה אלא כשחיות אח"כ בהמה אצל כ"ז שהיא חי אסורה גם לישראל ובמקום אחר הארכתי בזה בס"ד ואין כאן מקומו.

וקצת ראייה מגמרא חולין ס"ט ע"א בעי ר' חנניא הויא עובר את ידו בעזרה מהו וכו' אלא הכי קמבעיא ליה וכו' או דלמא התם אית ליה תקנתא לאיסוריה דשחיטה הכא ל"ל תקנתא לאיסוריה דשחיטה תיקו ע"כ. הנה דיין לומר תקנתא לאיסוריה ולא כתב התם אית ליה תקנתא דשחיטה ומשמע דהתקנה הוא להאיסור שהוא האצמיה"ח דיתר ע"י שחיטה ואף דאכתי חי הוא גם לאחר שחיטה והו"ל כעין חלב דילפינן לה צרכורות מקרא דמותר אף דהו"ל אצמיה"ח או דהו"ל דומיא דחדש שניתר ע"י הקרבת עומר והכ"נ אצמיה"ח ניתר ע"י שחיטה בישראל ועי' טוש"ע יו"ד סימן י"ג לענין בן פקועה דשחיטה מתרת בע"ח עד סוף העולם ואע"ג דהולידו עדריס עדריס ולר"מ באמת בפ"ק טעון שחיטה ומקרי שור לענין תשלומין דו"ה כב"ק ק"ו ע"כ וב"ק מ"א ע"א תוס' ד"ה וש"מ בשם הרשב"א ועי' פמ"ג סימן י"ג דמסקא ליה אי צפ"ק יש בו משום אצמיה"ח לז"נ והח"ס יו"ד סימן י"ד פשיטא דלז"נ נמי ל"ל משום אצמיה"ח.

והתוספות שזועות כ"ד ע"א ד"ה האוכל נבלה ציו"כ נחלקו בפעולת השחיטה שיטת הרינב"א דשחיטה מתרת איסור אצמיה"ח והתוס' חולקים וס"ל שם וגם בחולין דף ל"ז ד"ה השתא ותוס' פסחים דף ל"ו דשחיטה בא להמיר איסור עשה שאינו זכות ועי' לב ארי' וראש יוסף שם ובמהרש"א שזועות הנ"ל איך חל איסור טריפה על איסור שא"ל לשיטת התוס' ועי' שו"ת צית שעריס יו"ד סימן קי"ג ובשו"ת בן פורת ח"א סי"ד נסתפק אי שחיטה מתרת איסור אצמיה"ח או שהשחיטה רק מסלקת איסור הנבלה שלא תחול אצל אינו מתרת אצמיה"ח ועי' תוס' חולין ז' ד"ה אלמא שהקשו איך חל איסור גה"נ על אמה"ח דבעינן שיחול איסור גה"נ מחיים ואין איסור חל על איסור אמה"ח ותי' דאצמיה"ח אינו חל עד שיוולד וכ"כ הרשב"א ולשיטת הרמב"ם ודעימיה דשחיטה מתרת אצמיה"ח ומ"מ אכתי חיה הוא אחי שפיר

הנאה אצל רובע את המת ליכא הנאה שעבר חמימותו ולחלוחותו ונלטנן ע"כ. הנה נראה דאי לאו משום החמימות שעיי"ו יש לו הנאה הוה דינין לטריפה כרובע המת ממנש ומשמע מיניה דטריפה דין מת יש לו דאל"כ מאי קאמר מהו דתימא ומאי קס"ד. איצברא דגם האי הנאה דאית ליה ז"ע דאם באמת יש לטריפה דין מת אטו משום דעדיין הבשר חם ויש לו הנאה חייב משום רובע והגע ענמך המתו ראש בהמה ורבעה מיד כ"ז שעדיין יש לה חמימות לאו משמש מתה הוא הגם שיש לו עדיין הנאה מהחמימות וז"ע.

והרמב"ם בפ"א מהא"צ הי"צ כתב, הבא על הערוה וכו' והבא על הטריפה או ששכב עם בהמה טריפה חייב חי הוא אע"פ שסופו למות מחולי זה ואפילו שחט זה שני סימנין ועדיין היא מפרכסת הבא עליה חייב עד שתמות או עד שיתיו ראשה ע"כ. הנה נראה דס"ל דטריפה חי הוא ממנש אלא שסופו למות ומה"ט חייב הבא עליה, ולכאורה ז"ע מגמרא סנהדרין דמשמע דטריפה מת הוא אלא משום דיש לו הנאה. וראיתי לה"ה שם שכתב והבא על הטריפה וכו' צננהדרין פרק הגשרפין וכו' ואמרו שם מהו דתימא ליהוי כמאן דמשמש מתה וליפטר קמ"ל דמשום הנאה היא והא אית ליה הנאה ע"כ. ובפ' העור והרוטב (חולין קכ"א ע"ב) אמר שחט זה שנים או רוב שנים ועדיין היא מפרכסת הרי היא כחי לכל דבריה ע"כ. נראה דהרגיש ז"ל דצננהדרין אדרבה משמע דטריפה דינו כמת רק משום הנאה ולכן הביא לענמו מהעור והרוטב דטריפה כחי לכל דבריו ובאמת כי מזה קנת ראייה למ"ש שם בספרינו בדרך פלפול להרמב"ם צמפרכסת. נראה עכ"פ דה"ה מפרש דה"ט דחייב הרובע משום דשעת רביעה חי הוא אלא שסופו למות וכן הוא דעת הרמב"ם ומפרשי קמ"ל דמשום הנאה והא אית ליה ה"פ דאיסור רביעה הוא שלא יהנה מזה המעשה והרי כיון שאדם הזה חי הוא לענין הנאה זו והו"ל בעל חי גם שסופו למות ולענין רביעה דין מת יש לו מ"מ לענין זה עדיין חי הוא דזה לא תלוי בטריפות או שלימות אלא בהנאה והא אית ליה.

וה"פ ריהטא נראה דדא הוא באמת מחלוקת הראשונים ז"ל דמדצרי הרמב"ם ז"ל שהשוה טריפה עם בהמה שנשחטה זה שני סימנים או רוב שנים ועדיין היא מפרכסת ותרווייהו אכתי דין חי להם אלא שסופן למות משמע דס"ל דכל בע"ח דאחיליד זה טריפות שסופו למות ממנו אכתי חי הוא לכל דבר ומה שהחירה התורה בהמה שנשחטה רוב שני סימנים ועוף צרוב סימן אחד הוא גזירת המלך דשחיטה מתרת דין אצמיה"ח אף דאכתי לאחר שחיטה חי היא ומפרכסת נמי עדיין חיה הוא מ"מ שחיטה החירה אבר ובשר

בפשיטות דחל אחר השחיטה ועי' ישוע"י סימן כ"ו מה שהאריך צוה הרבה.

ובתשובה הארכתי לפרש דלא הוא מחלוקת הראשונים ז"ל דהא"ו ה"י שחיטה הביא שיטת רש"י בתשובה ציונה שנשבר אגף שלה וזריכה צדיקה והורה רש"י לשוחטו בצרכה ולבדוקו אחר שחיטה ותמה השואל עליו דהאיך יצרך על הספק צרכה לבטלה שמא ימנא טריפה ואמר כיון שמוציאו מידי נבלה שפיר מצרך והא"ו חלק עליו דקודם ישחוט ויצדוק ואח"כ יצרך ועי' ש"ך יו"ד סימן י"ט סק"ב ובאמת כי ברש"י פסחים כ"ה ע"א ד"ה מנבלה הביא י"מ דטריפה משתריא בשחיטה ולא נבלה ודחה דצריהם ולא נ"ל דטריפה נמי לא משתריא בשחיטה ע"ש. ולכאורה דברים אלו סתריא ביניהם ממה שהביא בשמו בתשובה בא"ו הג"ל ולא ראיתי מי שהעיר צוה ולפי"ו י"ל דבהא תליא דאי שחיטה מתרת אצמה"ח א"כ אינו מתיר אלא כשרה דטריפה אינה בכלל חיה אצל למ"ד דשחיטה מתרת מתה כלומר דמסקלת איסור נבלה דהתורה לא טמאה נבלה אלא שלא באה על ידי שחיטה אצל כל שמתה ע"י שחיטה השחיטה מוציאתו מידי נבלה אלא שאסור מדין טריפה א"כ שחיטה מתרת גם בטריפה שהרי סוף סוף לאו מתה היא עדיין לטמאות כנבלה ושחיטה מתרת גם צוה. ולפי"ו להרמב"ם דס"ל דטרפה נמי חיה היא א"כ שחיטה הי"ל להתיר גם טרפה ולהוציאו מדין אצמה"ח והארכתי הרבה בדבר.

והנה לענין העמדה והערכה נמי מצינו מחלוקת בשחיטה, בדגמרא חולין קכ"א ע"ב שחט זה כתבו מפרנסת יצאה מכלל חיה ולכלל מתה לא באה משמע דדין מיוחד יש לה לשחיטה והתוס' שם בדף ב' ע"ב ד"ה ובמוקדשין ודף ל' ד"ה והא כתבו דלענין העמדה והערכה מפרנסת הרי היא כחיה לכל דבריה וכ"כ תוס' ערכין דף ד' ד"ה ולא אוציא ותוס' חולין פ"ד ע"א והרמב"ם פ"ה מהל' ערכין הי"ג כתב וז"ל, שחט זה שנים או רוב שנים ועדיין היא מפרנסת הרי היא כחיה לכל דבריה ונערכת והרי היא בכלל העמדה והערכה וכן הוא דעת הראב"ד אצל התוס' ב"ק ע"ו ד"ה שחיטה כתבו דאין העמדה והערכה לנשחטה כהלכתא והוא דשחט זה שנים או רוב שנים מיירי בישראל בטמאה או בעכו"ם צטהורה וכ"כ עוד בצבורות דף ל"ה ד"ה הא לאחר שחיטה וכן נראה דעת הרמב"ם הביאו המל"מ פ"ה מה"ע ע"ש, ועי' תוס' סוטה כ"ו ע"א וגם בתוס' חולין ד' ע"ב ד"ה למעוטי אחד תירוצא ס"ל דרק לישראל בטמאה ועי' גיטין דף ע' ע"ב חי הוא ותוס' נדה כ"ג ע"א ד"ה לאיתסורי ובגמרא תמורה י"א ע"ב מודה ר' יהודה בדבר שעושה אותה טריפה רבא אמר בדבר שעושה אותה

נבלה ורב ששת אמר בדבר שהיא מתה מאי איכא בין ר"ח לרבא איכא צינייהו טריפה חיה וכו' ומאי איכא בין רבא לרב ששת איכא צינייהו דר' אלעזר וכו' הנה דנחלקו בין דבר שעושה טריפה לדבר שעושה מתה מצואר דמתה וטריפה מרי מילי נינהו, ועי' עוד חולין מ"ב.

ובמה שנלפענ"ד צישוב דברי הרמב"ם בס"ד כעת הוא כך, דהנה מה שחייבה תורה לכל הורג נפש בן אדם מלאו דלא תרצח הוא קאי אהורג נפש בן אדם שלם בגופו ומהא שנא' ואיש כי יכה כל נפש אדם דרשו רבנן עד דאיכא כל נפש ורבי יהודה צ"ב אפילו כל דהו נפש ולכן צורקו צו עשרה אבן אחד זה אחר זה ואין צו כדי להמית חורק אחד אבן באחרונה ויש צו כדי להמית ומת הרי זה האחרון נהרג עליו כמצואר כ"ו בגמ' סנהדרין ע"ה וצמב"ם פ"א ופ"ד מהל' רוצח ושמ"ה ודין זה של רציחה נוגע לכל אישי בג"א ואפילו הוא חרש שוטה וקטן (ופלא אמר"ם חגיז בהל' קטנות סימן ל"ו שרצה לומר דההורג חו"ש פטור עליו ועי' מנ"ח מנזר ל"ד ואשתמיטתיה מינייהו במחכ"ת שו"ת מהרי"ל סימן קצ"ו שכתב וז"ל, ומ"מ לכל מילי הוי ישראל גמור וחיובין על הריגתו ואדרבה התורה הקפדה על קלקלתו וילפינן אחרים מיניה בסנהדרין ע"ש) אצל כל זה אגוף שלם ואפילו כל דהו נפש לריצ"ב אצל ההורג את הטריפה וכ"ש את הנבלה הרי זה פטור דאלו לאו נפש הם ואפילו כל דהו נפש לא הוי.

אלא דחדשה לן תורה (סנהדרין כ"ו ע"ב) דצ"ג נהרג על העוברין ודרשה ר' ישמעאל מקרא דשופך דם האדם באדם דמו ישפך ודרשה זו לעכו"ם ולא לישראל נאמרה והנה לכאורה דעוברין אפילו כל דהו נפש לא הוי דאל"כ ישראל נמי יחייבו עליהן עכ"פ אליבא דריצ"ב דאכל דהו נפש נמי חייב מיתה ורש"י פ"י אף על העוברין הכה את האשה וינאו ילדיה נהרג עליהן ובישראל עד שינא לאויר העולם כדתנן במס' נדה מ"ד תינוק בן יום אחד ההורגו חייב היכא דקיס ליה בגווייה שכלו חדשיו ואינו נפל ע"כ. הנה התנה לחייב בישראל צ' תנאים, א' שינא לאויר העולם, ב' אפילו שינא לאויר העולם צעינ דקיס ליה שכלו חדשיו ואינו נפל. ומשמע דצ"ג לא צעי תנאים הללו וממילא אפילו לא כלו לו חדשיו והוא נפל נמי נהרג עליו והוא פלא דלמה יהרג על נפל שלא כלו לו חדשיו והלא לא הרג צר קימא.

ובמצאתי מחלוקת רבותינו הראשונים ז"ל בטעם למה בישראל אין נהרגין על העוברין עכ"פ שידענו שכלו לו חדשיו ולא הוה נפל והרי ודאי דלישראל נמי אסור להרוג את העוברין ואדרבה גמרא מפורשת היא נדה ל"א המשמש צליל ז' הרי זה כשופך דמים והתם שמא תפיל הולד

יום וההורגו בתוך שלשים יום אינו נהרג עליו ע"כ מצוה דס"ל נמי דבסתם אינו נהרג עליו אלא צעי קים לי בגויה דכלו חדשיו ואינו נפל ואפילו הכי צעי ינא לאויר העולם נמי וא"כ נראה דהרמב"ם נמי אזיל בשיטת רש"י ודלא כמ"ש הרא"ם הנ"ל דדעתו משום ספק אלא דהוא דין חדש דההורג עובר אינו נהרג עליו עד שינא לאויר העולם וכ"ש למ"ד דדעת הרמב"ם לפסוק דהת"ס שמה התראה עי' לח"מ בהק"פ. וז"ל דגזירת הכתוב הוא מדצעי קרא לז"נ דנהרג על העוברין ממילא שמעינן דישאל אינו נהרג דאל"כ ל"ל קרא מיוחד לחייב צ"ג.

ור"א מציעא למ"ד עובר ירך אמו הוא הדברים מאד מוציאים דאינו נהרג על העוברין דאז לא מקרי נפש כלל ולא אדם אלא אבר אמו והחותך אבר האם ברכונה ולא עשה טריפה מהכ"ת יהרג הגס כי ענוש יענש ונתון צפליים אצל עונש מיתה מנ"ל אלא אפילו למ"ד לאו ירך אמו הוא מ"מ ממעטינן ליה מקרא דשופך דדרש לה לעכו"ם או מקרא דואיש כי יכה הראוי להיות איש וכמ"ש הרא"ם גס צא"ר להגר"א ז"ל במסכת נגעים כתב דמאיש ממעטינן עוברין ובהעמק שאלה על השאלות שאלתא קס"ז אות י"ז תמה ארבינו הגר"א הנ"ל דהאיך אפשר למעט עובר מאיש דא"כ אפילו פחות מכן י"ג נמי וכתב דאיה תלמיד טועה שמע וטעה דצברי הגר"א ולא זכר השר דגם הרא"ם כתב דמאיש ממעטינן עובר וכדעת הגר"א ז"ל ועי' בית האויר מערכת א' ד' באריכות אי עובר מקרי נפש או אדם ואין הז"ג להאריך שם.

ור"פ י"ז נראה צס"ד מעתה לישב דברי הרמב"ם צה"ל מלכים שהתחלנו בו והוא דנראה לחדש דבר דהתורה גילה לן שעכו"ם חייב מיתה על צ' דברים (א) על רציחת האדם דהרי הוא בכלל לא תרצח וכי יכה נפש צ) על נטילת חיות של מין האדם אף שאינו הורג אדם כלומר גוף שלם אלא כיון שיש כאן חיות של מין האדם וצ"ג נטלו חייב עליו וצוה מוצן דצ"ג נהרג על העוברין דהגם דעובר אינו נפש וגוף שלם בפני עצמו כ"ש למ"ד עובר ירך אמו הוא א"כ אינו אלא אבר מאברי האשה מ"מ לענין חיות יש לו חיות בפני עצמו ולכן כל שיש לו חיות של מין האדם צ"ג ההורגו חייב עליו מיתה. ודבר זה למדנו מקרא דשופך דם האדם צאדם ובישראל מיהו כיון דלא נתרכז להם מיתה על חיות צלי גוף אף דהו"ל איסור גמור מדאורייתא והרי הוא בכלל שופך דמים מ"מ אינו נהרג עליו אלא על רציחת הגוף שלם. צקינור ישראל אינו נהרג אלא כשהורג אדם שלם גוף עם נשמה שהוא חיות הגוף ולצ"ג רבתה תורה מיתה אפילו ההורג חיות האדם צלי גוף וכגון עובר חייב על נטילת החיות.

(ובחי' הארכת הטעם דאז עולה הולד ונד ממדור התחתון למדור העליון ע"פ עדות חז"ל ולכן כשנד הולד ומשמש בקל הוא לעקרו ממקומו ושתפיל ולכן הרי הוא כשופך דמים) עכ"פ מפורש דאפילו לשמש לולי משום שומר פתאים היה אסור משום שופך דמים כ"ש להרוג עוברין דודאי שופך דם ממש הוא וא"כ אמאי פטור ההורג, וצמחילתא גרסינן ולא יהיה אסון צאשה וכו' או אינו אלא ולא יהיה אסון צוולדות ת"ל ואם אסון יהיה ונתת נפש תחת נפש וכו' וכתב הרא"ם עה"ת שם חז"ל ואי צוולדות לאו נפש תחת נפש הוא דהא מכה איש ומת כתיב עד שיהא צן קיימא הראוי להיות איש ולא הנפלים והולדות שבמעיי אשה כ"ז שלא ינא לאויר העולם בחזקת נפלים הם שהרי עדיין לא כלו חדשיהם וכ"כ הרמב"ם פ"צ מהל' רוצח ההורג את הגדול או את הקטן צן יומו וכו' משמע דהורג את העובר פטור ושמא משום דכ"ז שלא ינא לאויר העולם יש לחוש צו שלא כלו לו חדשיו ולא היה ראוי להיות איש והתראה ספק לאו שמה התראה ע"כ. הנה נראה ברור סברתו דלכן פטור משום דהו"ל ה"ס ושמא לא כלו לו חדשיו אצל אי לא הוה חיישינן הכ"נ דהוה חייב הורג עובר וקצת ראייה לדבריו לכאורה מנמרא נדה הנ"ל דהרי זה שופך דמים.

והגם דקיי"ל דאזלינן בחר רוב וולדות אפילו לענין איסור תורה כגון ציבמה שנשאת לכהן מ"מ לענין להרוג ההורגו לא אזלינן בישראל בחר רוצח ועי' נו"צ ת' ח"מ סימן כ"ט דאולי לא אמרינן רוב וולדות לאו נפלים הם אלא צולד שכבר ינא לאויר העולם אף שמת ציומו אמרינן מדנוולד צלי פגע וינא ממעי אמו צשלוס הוא מרוב ולדות אצל קודם שינא לאויר העולם אף שהוציא ראשו חי אינו צכלל רוב וסיים אמנם לא מצינו סברא זו צשום פוסק ולכן אין לסמוך ע"ז ולשפך דמו של הולד, ומיהו לאידך גיסא יש לסמוך על זה ולהציל ההורג ודו"ק ועכ"פ לא אזלינן בחר רוב וולדות ולהרוג את ההורג.

אמנם מדברי רש"י הנ"ל משמע דאפילו היה ברור לנו שכלו לו חדשיו ואינו נפל מ"מ דין מיוחד הוא דאין נהרגין עליו עד שינא לאויר העולם שהרי כתב להדיא דתנוק צן יומו ההורגו חייב היכי דקיי"ל בגויה שכלו לו חדשיו ואינו נפל ואז צעי דוקא ינא לאויר העולם ומשמע נמי דאפילו ינא לאויר העולם צעי אכתי קים ליה שכלו חדשיו ואינו נפל ובסתמא אפי' ינא לאויר העולם אינו נהרג דאכתי איכא לספוקי שמא לא כלו לו חדשיו וכ"כ גס הרמב"ם פ"צ מהל' רוצח ה"ו חז"ל, אחד ההורג את הגדול או את הקטן צן יומו וכו' הרי זה נהרג עליו וכו' והוא שכלו לו חדשיו אצל אם נולד לפחות מתשעה חדשים הרי הוא כנפל עד שישעה שלשים

בס"ת והקיפואו חזילי זמורות והליתו בהן את האור והציאו ספוגין של זמר ושראום במים הניחוס על לבו כדי שלא תנא נשמתו מהרה וכו' אמרו לו תלמידיו רבי מה אתה רואה אל"ל גליון (גיליון) נשרפין ואותיות פורחות אף אתה פתח פיך ויכנס בך האש אל"ל מוטב שיטלנה מי שנחנה ואל יחבל הוא בעצמו אמר לו קלנטונירי רבי אם אני מרצה בשלהבת ונטל ספוגין של זמר מעל לבך אתה מציאני לחיי עוה"ב אמר לו הן השבע לי נשבע לו מיד הרצה בשלהבת ונטל ספוגין של זמר מעל לבו יצאה נשמתו במהרה אף הוא קפץ ונפל לתוך האור יצאה בת קול ואמרה רבי חנינא צ"ת וקלנטונירי מוזמנין לחיי עוה"ב ע"כ.

ונראה דדייק כח"ר דכיון דאמר רחצ"ת לתלמידיו מוטב שיטלנה מי שנחנה ואל יחבל הוא בעצמו משמע דאף שהיה לו יסורין מ"מ לא רצה לקרב מיתתו ואי משום הא לפענ"ד אין ראיה, חדא לפמ"ש מהר"ם מרומנובסקי קבלה צידנו דכל מי שמוסר עצמו ונפשו למות על קדושת שמו ית' משעה שגמר דעתו בהחלטה ברורה למסור נפשו אינו מרגיש עוד ציסורין כלל וא"כ הכא לא היו לו עוד יסורים לרחצ"ת שהרי החליט והסכימה דעתו לקדש השם וממילא היה אסור לו לפתוח פיו ולקרב מיתתו.

ושנית דהרי ז"ל לאידך גיסא שאמר לו לקלנטונירי שיטול ממנו הספוגין של זמר וירצה בשלהבת שימות במהרה וכן עשה ויצא צ"ק שמוזמנין לחיי עוה"ב ואם היה איסור לקרב מיתה מחמת יסורין האידך צוה לו להסיר הספוגין ולהרבות אש שימות במהרה.

ועוד צו שלישיה (בגדרים כ"צ) ממעשה דעולא שעלה לארעא דשראל איתלוו ליה תרין בני חוחאי צהדיה קם חד שחטיה לחצריה אל"ל לעולא יאית עבד אל"ל אין ופרע ליה בית השחטיה ופי' הרא"ש ז"ל ופרע ומחמת מורא החזיק ידיו וגם כדי שימהר למות ע"כ. ונראה פשוט דהני תרי תירוצי ניהו וכדי שימהר למות הוא תי' בפני עצמו על מה שאמר לו פרע לו בית השחטיה דעל מה ששאל לו יאית עבדי היה די לו באמרו אין ולמה הוסיף פרע לו בית השחטיה תי' הרא"ש כדי שימהר למות ותמיה הוא האידך אמר לו לקרב מיתתו ואל"ל משום יסורין וא"כ מפורש דמותר לקרב מיתה בשביל שלא יהיו לו יסורין. [וע"ע משנ"ה ח"ט סי' ת].

ורביעי בקודש דגמרא מפורשת היא פסחים ע"ה וצ"ק נ"א וסנהדרין מ"ה, בית הסקילה היטה גזוה שמי קומות וקומה שלו ופרץ למת היה צריך כ"כ הרי בעשרה טפחים יש צו כדי להמית ואמר ר"נ אמר רבה בר אבא אמר קרא ואהבת לרעך כמוך צרור לו מיתה יפה ופירש"י

ולפי"ז אחי שפיר דברי הרמב"ם ז"ל שכתב בן נח שהרג נפש אפילו עובר במעי אמו נהרג עליו וכן אם הרג טריפה וכו' וכוונתו דציון כתב טריפה אחר עוברין והוא שמשמיענו מאחר דנהרג אפילו על עובר במעי אמו שמעי' מינה דצ"נ נהרג אפי' על חיות בלי גוף דהרי עובר הוא חיות בלי גוף ולכן שפיר אפילו הרג את הטריפה דהיא נמי חיות בלי גוף נהרג עליו והרמב"ם לשיטתו דס"ל דטריפה חי' הוא אלא שקופה למות וכמ"ש לעיל בשמו והו"ל טריפה חיות בלי גוף ממש כעובר שהוא ג"כ חיות האדם בלי גוף ותלוי בגוף האשה למ"ד דעובר ירך אמו או בשלית האשה עכ"פ הוא חיות של מין האדם בלי גוף שלם ונהרג עליו וכן בטריפה אבל ישראל לא נהרג על חיות בפני עצמו אלא על חיות עם גוף שלם כנלפענ"ד.

שוב נזכרתי דהא הוא מחלוקת רבותינו בעלי התוס' במס' שבת דף קל"ז כתבו בתוס' רי"ד בשם ריב"ם דהחובל בטריפה פטור דכמת דמי כמו בהורג טריפה פטור דגזרף קטילא קטיל ה"נ לא שייך ביה חצורה והתוס' רי"ד חולק דטריפה לכל דבר כחי הוא וחייב על חצורה ורק לענין ההורגו פטור משום דבעינן כל נפש ע"ש. ולפי"ז שפיר י"ל דהרמב"ם ס"ל כתוס' רי"ד דטריפה כחי הוא לכל דבריו וההורגו פטור משום דבעינן כל נפש ומיהו דוקא לישראל אבל צ"נ כיון דנהרג אעוברין ראינו דלא צעי כל נפש ולכן שפיר נהרג נמי אטריפה ואחי שפיר פסקו של הרמב"ם ז"ל.

ובזה הנני ידיי"ג נאמן בריתו דושכ"ג וצדקתו כל הימים בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן רפב

בענין לקרב מיתה מחמת יסורין ח"ו

ראשון בשבת פרשת חיי שרה התשל"ו בני יצו"א למאן דלא חזינא מברכינא ויהא שמי המברך ה"ה הרה"ג ור"ח נר"נ ג"א וכו' כש"ת מוה"ר הרב יהודה סג"ל שליט"א, רב דקרית שלום ת"א וחבר הרבנות ת"א.

אחדשכ"ת, יסלח לי מאד אם לא תיארתי כראוי לו אולי כי צלתי מכירו קאמינא ויקבל הכבוד הראוי לו. וצד"ת אשר העיר מה שכתב ח"א (אין לי לעיין אחריו) בענין קירוב מיתה מחמת יסורין וכ"ת צ"ן לספר שבט יהודה וכתב כח"ר ח"ל, ולדידי צרור כשמש שהוא איסור מורה וראיה מפורשת דר"ח בן תרדיון עכ"ל. ולפענ"ד הגם דלעצם דינא גם אני מודה דהוא איסור דאורייתא של רציחה ממש מ"מ ממעשה דר"ח צ"ת אין ראיה אלא אדרבה ראיה לסתור שהרי בגמרא שם ע"ז דף י"ח קאמר שהציאוהו וכרכוהו

ולכן אמר מוטב שיטלנה היינו בלשון מהיות טוב ולא איסור ועי' ח"ס יו"ד סימן שכ"ו שדן מזה דאפילו היה מנר מאד ומיתחו טוב לו מחייב מ"מ הוא בעצמו לא פתח פיו ומוה זי"ק שו"ת בשמים ראש סימן שמ"ה ע"ש. ומ"מ ע"י אחר שרי מהא מעשה גופא וכמ"ש.

ובזה יש לדייק נמי בשאל המלך (שמואל א' ל"א ד') ויאמר שאל לנושא כליו שלוף חרצך ודקרני זה פן יבואו הערלים האלה ודקרני זה וגו' ולא אזה נושא כליו כי ירא מאד ויקח שאל את החרצ ויפול עלי' ובגמ' אמרו יכול כשאל ת"ל אך עי' יצמות ע"ח ע"ב ויו"ד סימן שמ"ה ס"ג. ויש לדייק חדא למה מתחלה בקש שאל מנושא כליו לדקרו ולא עשה כן בעצמו, שנית אחר שלא רצה נושא כליו לדקרו לא לקח שאל החנית ודקר בעצמו אלא לקח החרצ ויפול עליה. ולהג"ל אחי שפיר דאף בשאל שהגם שהי' מותר לאצד עצמו מ"מ כל שאפשר ע"י אחר אין לעשות ע"י עצמו ולכן מתחלה בקש מנושא כליו וכיון שלא רצה נושא כליו אכתי לא לקח החרצ צידו לאצד עצמו אלא ויפל עצמו עליה השם הטוב יעשה כרצונו ואפי' לאחר כן לא עשה בעצמו מעשה אלא העמלקי שפגש בו דהמע"ה אח"כ והמיתו. ולפענ"ד זה דבר חדש וצ"כ כי לא ראיתי בפוסקים לחלק כן. מ"מ לפוס ריהטא נראה אמת הדבר.

איברא דדבר זה במחלוקת שנויה דהריטב"א בשם גליוני החסו' כתב דהא דאמרין בר' חנינא בן תרדיון מוטב שיטלנה מי שנתנה ולא אחבול בעצמי היה אומר ר"ת ז"ל היבא דמתיירא שלא יכריחוהו לעבור על דת מותר לחבול בעצמו והכי איתא במדרש כתיב אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש מכאן אזהרה לאדם שלא יחבול בעצמו יכול אפילו כשאל מלך ישראל ת"ל אך מיעוט פירש שחבל בעצמו מפני שהיה מתיירא שמא יעצירוהו על דת דבכה"ג שרי ומכאן לומדים לשחוט הנערים בגזירות מפני העצרת הדת וגדולי נרפת הורו זו הלכה למעשה אבל הרא"ש פ' אין מעמידין כ' דאם רוצה אדם ליהרג על שאר עצירות צניעא רשאי ולא מקרי חובל בעצמו ומשמע דוקא ע"י אחרים שיהרגוהו אבל לא שיחבול בעצמו וצ"ש פ' החובל סימן נ"ט כתב חו"ל, וכן מצינו להדיא בפ"ק דע"ז גזי' ר' חנינא ב"ת שא"ל תלמידיו רבי פתח פיך ותכניס בו האש ותלא נשמתך במהרה אמר מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבול בעצמו אבל בקש לאחרים לקרב מיתחו וסיים ומ"מ יכול להצית את הבית כדי שישרפו הוא וצניו בעת הגזירה וזה אינו קרי חובל בעצמו אלא כמו שהניח עצמו ליהרג ור' חנינא בן תרדיון נמי ביקש לקרב מיתחו רק שלא רצה לעשות בגופו ע"ש, נמצא דדא הוא מחלוקת הראשונים ז"ל.

שימות מהרה ע"ש הרי שעושין מעשה וממהרין להמיתו להצילו מיסורין כל מה דאפשר ואדרבה מצוה היא.

אמנם נראה פשוט דהני תרי דיני ומרחק רב צינייהו ולא דמי הרוגי מלכות או הרוגי צ"ד וכיוצא בו שיוצא ליהרג למת צידי שמים דכל הני שיוצאין ליהרג מצוה למעט ציסורין שלהם אם נהרג ע"י צ"ד הרי התורה לא צותה אלא לעונשו במיתה ולא ציסורין א"כ כל שאפשר למעט ציסורין עדיף וקם ליה צדרכה מיניה ולכן צריך ג' קומות שימות מהרה ואיש יוצא ערוס ג"כ מטעם זה אלא באשה אמרו שניחא לה להצטער ולא תלא ערומה וכן בהרוגי מלכות או ע"י רוצחים שע"כ נהרגין אלא שצבול עוד יסורין כה"ג מצוה להקל מהם היסורין ולמהר מיתתן כדי שלא יצטערו וזה הוא בכלל ואהבת לרעך כמוך. אלא דכל זה צמי שממיתין אותו ע"י סביה ולכן אחי שפיר במעשה דרחצ"ת ובמעשה דעולא ובהרוגי צ"ד דצבולו מותר למהר מיתתן שלא יצטערו אבל מי שמת מחמת חולי ויש לו יסורין ח"ו לקרב מיתתו וע"ז אמרו יסורין ממרקין ואדרבה מן השמים הקצו מסבב כל הסיבות שצבול יסורין שממרקין עונות או להרבות לו בשכר. יהיה מאיזה טעם שיהיה אין לן עסק בנסתרות ולכן לא מציעא לקרב מיתתו צדיים דאסור דהרי זה רוצה גמור אלא אפילו ע"י גרמא נמי אסור אם לא בתפלה שנתפלל עליו כמעשה דאמחא דרבי בכתובות וכמ"ש הר"ן נדרים מ' ד"ה אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות נראה בעיני דה"ק פעמים שצריך לבקש רחמים על החולה שימות כגון שמצטער החולה בחליו הרבה ואי אפשר לו שיחיה כדאמרין בפ' הנושא (כתובות ק"ד) דכיון דחזאי אמת' דרבי דעל כמה זימנין לבית הכסא ואנח תפילין וקא מצטער אמרה יהי רצון שיכופו העליונים את התחתונים כלומר דלימות רבי ומש"ה קאמר דהמבקר חולה מועילו בתפילתו אפילו לחיות מפני שהיא תפלה יותר מועלת ומי שאינו מבקרו אין צריך לומר שאינו מועילו לחיות אלא אפילו היבא דאיכא ליה הנאה במיתה אפילו אותה זוטרת' אינו מהנהו ע"ש. ועי' יו"ד סימן של"ה ס"ד.

ולא אמנם מלכתוב מה שעלה עוד בלבי ההוררי דברים, דבהרוגי מלכות וכיוצא בהם שיותר ומצוה למהר מיתתם מ"מ נראה דדוקא ע"י אחרים אבל הוא בעצמו אפילו כה"ג אסור ועכ"פ אינו נכון לכתחילה. ובה אחי שפיר מר"ח ב"ת שאמר מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבול הוא בעצמו ואפ"ה אמר לקללצטוירי שימהר מיתתו. ולכאורה מ"ש כיון דאמר מוטב שיטלנה מי שנתנה לא היה לו לומר לקללצטוירי ג"כ שימהר מיתתו, ולהג"ל אחי שפיר דבאמת בעצמו מוטב שלא לחבול בו אפילו כה"ג אבל ע"י אחרים מותר למהר ולקרב מיתתו כה"ג ואף דאיסור ליכא מ"מ לכתחילה הוא

נפשו למיתה ואפ"ה צעמנו אסור אלא ע"י אחר מותר ומה שכתב לי שיגלה לי סוד שראיה שהציא הוא מיש"ש הג"ל וז"ל, שאין קריו חובל צעמנו כשמניח ליהרג אבל צעמנו פשיטא שאסור וכן מצינו להדיא ברחצ"ת עכ"ל. וע"ז כתב כ"ת וז"ל, פי' לא שזה מותר ע"י אחרים ללכת אסור אלא שהוא לא עובר בזה שמניח אחרים לעשות כן עכ"ל. עוד כתב שם הי"ש"ש וז"ל ורחצ"ת נמי ציקש לקרב מיתתו רק שלא רצה לעשות מעשה בגופו כגון לפתוח פיו ולקבל האש דהוה כחובל בגופו ממש כו' עכ"ל ע"ז כתב כ"ת וז"ל, וגם אחרים ודאי לא שרו להו לחבול בגופו לקרב מיתתו מה"ט גופא וכמו שנבאר לעיל והאריך בזה.

ולאחר הסליחה ימחול נא לעיין מש"כ שם הי"ש"ש וז"ל, וכן מצינו ברחצ"ת שאל"ל תלמידיו ר' פתח פיך וכו' אמר מוטב שיטלנה מי שנחנה ואל יחבול צעמנו "אבל ציקש לאחרים לקרב מיתתו". הנה מפורש דצקש לאחרים שיקרבו מיתתו וע"כ דלאחרים מותר הוא דאל"כ הא"ך צקש מאחרים לקרב מיתתו ועובר אלפ"ע שאומר לאחרים שימיתוהו והוא רציחה לפי דעתו, ולא עוד שהצטיח לו עוה"ב בצביל מעשה זו ויחלה צ"ק רחצ"ת וקלטוניו מומן לחיי עוה"ב ואי אסור יש בדבר בזה זכה לחיי עוה"ב. וגם סיים שם דמ"מ יכול לשרוף את הבית כדי שישרפו הוא וצניו צעת הגזירה זה אינו קריו חובל צעמנו, ולש"י הרי הוא רוצה שאסור להמיתו וגם כאן כתב אלא כמו שהניח ליהרג ור' חנינא בן תרדיון נמי ציקש לקרב מיתתו רק שלא רצה לעשות בגופו ע"ש. ומבואר מדברי הי"ש"ש הג"ל בדבריו צ"ד מפורש דמפרש דברי רחצ"ת שצעמנו אסור לחבול אבל ע"י אחרים במקום שהוא באופן ההיתר מותר ע"י אחרים ואדרבה צעמנו ג"כ מספקא וברוך פוקח עורים שפי' להדיא בדבריו ונמצא כל דבריו עולים צ"ד כהוגן, וכבר ציינתי לעצמי בתשו' שכתבתי לכ"ת ממחלוקת הראשונים ז"ל אי מותר למסור עצמו למיתה ומדברי הרא"ש נראה נמי דלאחרים ליכא אסור רק כשחובל צעמנו והציאו הי"ש"ש ג"כ שם ותו לא מיד.

דושה"ט בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן רפד

אי מותר להפיל הולד בשביל
סכנת אבר של האם

י"ב לחדש הרחמים התשל"ה בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרה"ג ור"ח גר"נ חוב"ט וכו' כש"ת מוה"ר
אפרים גרינבלאט שליט"א, מחבר ספר רבבות אפרים
מעמ. טענ.

ומיהו לקרב מיתה לחולה שיש לו יסורין פשוט דהוא בכלל רוצח וחינא נמי הכי גוסס הרי הוא כחי לכל דבריו וכל הנוגע בו ה"ז שופך דמים למה הדבר דומה לנר המטפטף שכיון שנוגע בו האדם מיד נכבה עי' מסכת שמחות ורי"ף ורמב"ם וטוש"ע יו"ד סימן של"ט. וז"ל הרמ"א שם, וכן אסור לגרום שימות מהרה כגון מי שהוא גוסס זמן ארוך ולא יוכל להפריד אסור להשמיט הכר והכסת מתחתיו מכה שאומרים שיש נזות מקלת עופות שגורמים זה וכן לא יזינו ממקומו וכן אסור לשום מפתחות צ"ה תחת ראשו כדי שיפריד אבל אם דבר שגורם עכוב יציאת נשמה כגון שיש סמוך לאותו קול דופק כגון חוטב עצים או שיש מלח על לשונו אלו מעכבים יציאת הנפש מותר להסירו משם דאין בזה מעשה כלל אלא שמסיר המונע, הכל בהגהות אלפסי פ' אלו מגלחין ועי' ש"ך שם סק"ז.

מבואר דאפילו גוסס זמן ארוך ורוב גוססין למיתה והוא מנטער ואפ"ה הנוגע בו הרי זה שופך דמים והוא בכלל רוצח נפש אדם ואפילו לגרום לו קירוב מיתה נמי אסור וזה פשוט מאוד. וגדולה מזו נסתפקו האחרונים בחולה שהוא מסוכן למות וכל הרופאים מייאשין אותו שודאי ימות אחר יום או יומים אך יש רפואה אחת שאפשר שיתרפא ממנה ואם לא יתרפא ימות ודאי מתוך שעה או שעתיים אי חיישינן לחיי שעה עי' שצו"י ח"ג סימן ע"ה אבל סתם להרוג אדם חי בצביל יסורין הרי הוא רוצח גמור מה"ת וזמן הבית ההורגו צעדים והתראה נהרג עליו וז"פ. [שוצ ראיתי בדברי זרמין (נדרים כ"צ) שהיה קושיא זו בצ"ע. ולפמ"ש אחי שפיר צ"ד.

ומיהו מה שישנם מאריכין יסורין והנזות ע"י כל מיני אינסטרומנטטן שהמציאו כעת באדם שבדאי ימות והוא כבר גוסס זה לפענ"ד אינו נכון ויש להאריך בזה והארכתי במקום אחר, עיין לקמן סימן רפ"ז.

ידידו בלתי מכירו ומוקירו בערבו בלו"ג

מנשה הקמן

סימן רפג

היכי דמותר למסור עצמו למיתה
אין לחבול בעצמו

עוד להג"ל

אחדשכ"ת, מכתבו היקר אך קבלתי, והנה זה כמה שנים אשר ידוע כי אין אני משיב בדבר אחד שני פעמים משום כמה טעמים והעיקר כדי שלא לכתוב ח"ו לשם נחון. אמנם בכאן באתי בתודה על אשר המציא לי דברי הי"ש"ש צ"ה החובל סימן נ"ט שלדעתו הם סתירה לדבריו ואדרבה הם ראייה ברורה לדבריו צ"ד דהיכי דמותר למסור

אחדשכ"ת צידידות, בדבר שאלתו באשה מעוברת שיש סכנת אבר להאם אם לא תפיל הולד אי מותר להפיל הולד בשביל סכנת אבר של האם או לא.

תנן החם אלהות פ"ו מ"ו האשה שהיא מקשה לילד מחמתין את הולד במעיה ומוציאין אותו איברים איברים מפני שחיי קודמין לחייו יאל רובו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש וכתב הרמב"ם פ"א מהל' שמירת הגוף והנפש ה"ט אף זו מלות ל"ת לא לחוס על נפש הרודף לפיכך הורו חכמים שהעובר שהיא מקשה לילד מותר לחתוך העובר במעיה בין בנס בין ציד מפני שהוא כרודף אחריה להורגה ואם משהוציא ראשו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש וזהו טבעו של עולם וכתב הכ"מ סוף"ז דאלהות וצ"ב בן סו"מ דף ע"ב ופסק בש"ע ח"מ סימן תכ"ה ס"ב.

ויש לחקור ברודף אחר אדם לחתוך ממנו אבר אי מותר להרגו אי מקרי רודף כה"ג כל שאי אפשר להציל את חצירו באופן אחר שלא יחתוך לו אצרו. ולפוס ריהטא היה אפשר לומר דתלוי במחלוקת הראשונים ז"ל דדעת רש"י סנהדרין ע"ג ע"א ואלו הן שמצילין אותן מן העצירה ועי' ציד רמ"ה שם ובחז"ר שם ובתוס' שם דלהציל הנרצח גרסי' ותלוי בחילופי גירסאות אי גרסינן מצילין אותן בנפשו היינו הרוצח מן העצירה או גרסי' להציל היינו הנרצח בנפשו של רוצח ואי נימא דהטעם להציל מן העצירה ודאי על חובל בחצירו ליכא קרא שמואל להרגו להצילו מן העצירה שהרי צידו לשלם ממון על מה שחבל אצל אי נימא דלהציל הנרדף א"כ אפשר גם על אבר אחד נמי וצפרט דכמה פעמים איכא סכנה גם באבר אחד ואיכא עכ"פ ספק סכנה ועי' הפלאה כתובות ל"ה א' ד"ה כי אחא רבין ושם ל"ח א' על תוד"ה הא מני שהקשה למה יגרע קטיעת אבר ויש בזה סכנת כל הגוף מעושה מלקות שפוטרי מחשולומין משמע דסכנת אבר הו"ל יותר ממלקות ובמלקות אמרינן בגמרא סנהדרין ובמסכת מכות דהו"ל במקום מיתה ועי' רדב"ז ח"ג סימן תרכ"ו. ועוד דילמא ע"י חתיכת אבר אע"פ שאין הנשמה תלויה בו שמה יאל ממנו דם הרבה וימות ומאי חזית דדם חצירו סומק טפי וכו' ואני ראייתא אחד שמת ע"י שטרטו את אונן סריטות דקות להוציא ממנו דם ואל כ"כ עד שמת והרי לך אבר קל באדם כאזן וכ"ש אם יחתכו אותו ע"ש.

והרמב"ם פ"א מהל' רוצח ושמירת הנפש ה"ז כתב כיצד וכו' ואם יכולין להצילו באבר מאצרי הרודף כגון שיכו אותו בחץ או באבן או בסייף ויקטעו את ידו או ישצרו את רגלו או יסמו את עינו עושין ואם אין יכולין וכו' הרי אלו הורגין אותו אע"פ שעדיין לא הרג שנאמר וקצתה את כפה לא תחוס עינך אחד במצויו ואחד כל דבר שיש בו

סכנת נפשות אחד האיש או האשה ענין הכתוב שכל החושב להכות חצירו הכאה הממיתה אותו מצילין את הנרדף בכפו של רודף ואם אין יכולין מצילין אותו אף בנפשו שנאמר לא תחוס עינך ועי' השגות א"א בצפרי קא דריש ליה הכי ובמגדל עוז הצין שהוא מראה מקום וישר כחו ובגליא מסכת יו"ד סימן ה' כתב דהשגה גדולה היא על הרמב"ם דבצפרי דרשו בן ולא בש"ס ולא קיי"ל הכי בגמ' דלין ועי' מרגליות הים סנהדרין ע"ג ע"א.

מבואר מיהו מדברי הרמב"ם דכל החושב להכות חצירו הכאה הממיתה דוקא ולא אבר אחד והא ראייה שהרי כתב אם יכול להצילו באבר אחד אסור להמיתו א"כ באבר אחד הו"ל הכאה שאין בו מיתה. וקצת יש לעיין מהא דאמרו יד תחת יד רגל תחת רגל ממון ודרשו ז"ל (ב"ק פ"ד) אחיא מנתנא דבי חזקיה דתנא דבר עין תחת עין נפש תחת נפש ולא נפש ועין תחת עין ואי ס"ד ממש זימנין דמשכחת עין ונפש תחת עין דצהדי דעויר ליה נפקא ליה נשמתיה ועי' סנהדרין ע"ז ע"ב ואמר רבא זרק חץ וסימנין צידו וצא אחר ופיזרן ואפילו הוא קדם ופזרן פטור דצעידנא דשדא ביה יכול להתרפאות הוה אמר רב אשי הלכך אפילו סימנין בשוק א"ל רב אחא צריה דרבא לר"א מודמנו לו סימנים מהו א"ל הרי יאל מצ"ד זכאי ועי' רש"י שם או דילמא כיון דבשעת זריקה לא הוי סימנין מיחייב דהא מכת מות הוא משמע דכל שאין לו סימנין והכהו מכה שלא יוכל לחיות מזה חייב וא"כ באבר נמי כמה פעמים שאם לא יצדו סימנים ימות וצפרט צקוטע את ידו או רגלו ואפי' נימא לאחרים אסור להרגו כה"ג כמו שאסור להרוג הנרדף כל שיכול להצילו באחד מאצרי מ"מ הנרדף בעצמו אולי יכול להציל עצמו אפילו רודף אחר מאצריו דלדידיה הו"ל עכ"פ ספק פק"ג אמנס היכא דליכא סכנת נפשות ודאי לכ"ע ההורגו חייב וכן נראה לכאורה לדבר פשוט ועי' ש"ע א"ח סימן שכ"ח סי"ז דאין מחללין השבת בשביל סכנת אבר ובמס' ע"ז כ"ח מותר לכחול עין שמרדה משום דשוריינא דעינא בלבא תליין והוי סכנה משמע דוקא עינא ולא שאר אברים לצד המאירי ז"ל שפי' דעל סכנת אבר נמי מחללין את השבת ולא מנאנו לו חצר וא"כ לדידן נמי כיון דסכנת אבר לא מקרי סכנה לענין חילול שבת הכ"ז לענין רודף אסור להרגו.

ובעתה לשאלתן נמי כיון דהיתר להפיל הולד הוא משום דהו"ל רודף א"כ דין רודף ליה ורודף לאבר אחד לא הוה רודף ואסור להרגו וא"כ הכ"ז אסור להפיל הולד בשביל סכנת אבר של האם לפי שיטת הרמב"ם ז"ל.

איברא דבשו"ת חו"י סימן ל"א כתב דא"א לומר דטעם דמקשה לילד הוא מדין רודף וז"ל, וא"א לומר

אמרין בגמרא כתובות דף ס' ולא תאכל עמו דברים הרעים לחלב וה"ה תי' די"ל דהיא באינה מטערת על אותן דברים אבל במטערת עליהן ודאי נערה קודם שחייה קודמין ע"ש, ובש"ע ח"ע סק"א הביא דעת הרמב"ם י"א וכו' ויש מי שאומר שיכול לעכב ובח"מ שם ס"ק כ"ב תמה ממ"נ אם לולד סכנה ולה אין סכנה רק נער מהיכי תיתי דבשציל נערה תסכן הולד ואם לה ג"כ סכנה לא ידעתי מי שחולק דחייה קודמין בודאי והב"ש תי' ע"פ ש"ס (נדרים פ') דר' יוסי ס"ל כביסמו וחי אחרים כביסמו קודם אע"ג דאינו אלא נער אלא תמה למה פסק הרמב"ם כר"י ולא כחכמים ועי' בספרי משנה הלכות ח"ו סימן שכ"ד שכתבתי לישב שיטת הרמב"ם למה פסק כר"י. אלא כי כן אם נער גופה קודם לסכנת הולד כ"ש סכנת אבר שלה קודם לסכנת הולד וקודם לחי חצירו ועי' בספרי הנ"ל מה שהארכתי שם אי נריך להכניס עצמו בספק סכנה להציל את חצירו והבאתי משו"ת הרדב"ז ח"ג סימן תרכ"ז דאינו מחויב להניח לקטוע אבר או לקטוע בעצמו אבר כדי להציל ישראל חצירו ממיחה ודאית אלא ממדת חסידות אם רוצה מותר לו אבל אין עליו חיוב ע"ש.

ומעתה הי' נראה ק"ו הדברים ומה התם להציל גברא בר קיימא ואפ"ה אינו מחויב לאבד אבר שלו כדי להציל חצירו כ"ש הכא דהוה עובר ספק נפל ודאי דהיה סברא לומר דאינה מחויבת להצילו בסכנת אבר שלה. ולא מיבעיא למ"ד עיבור ירך אמו הוא א"כ הרי העיבור נמי אבר הוא מאברי האם דא"כ אין דוחין אבר מפני אבר אלא למ"ד לאו אבר הוא מ"מ לאו בר קיימא הוא אכתי והו"ל ספק.

איברא דמקום יש לומר היפוך הדברים כיון דעיבור ירך אמו הוא וא"כ עכשיו יש לה שני אברים בסכנה או העיבור או אבר מגופה א"כ אנו דנין איזה מאבריה להציל ואיזה מאבריה לקטוע והנה פשוט אם תחלה אשה על שני אברים אחרים ואפשר להציל אחד בחיתוך השני ודאי השכל והדין מחייב לקטוע האבר שיש בו מיעוט סכנה. ומעתה כיון שכעת בסכנה אבר אחד שהנשמה תלויה בו וזה הוא הולד ואבר אחד שאין הנשמה תלויה בו וזה הוא אחד מאבריה שאם יחתכו האבר לא תמות האשה פשוט שמן הדין והנימוק לקטוע האבר שאין הנשמה תלויה ולהציל על האבר שהנשמה תלויה בו והכ"נ לכאורה כן הוא ולא דמי לנידון הרדב"ז ז"ל דהתם הוא להציל אחרים והו"ל אברו של ראובן ונפשו של שמעון אבל הכא תרוייהו של אדם אחד הם ולא דמי נמי לאכילת מאכלות הרעים מחמת נערה דהתם נמי כיון דהולד כבר נולד והו"ל נערה שלה וחיי של אחרים אבל הכא תרוייהו שלה הם וצ"ע וצירור. וגם כי התם היא אוכלת מחמת נערה ותאותה שמטערת עליה וצוה ליכא שום איסור וחסרון אלא

דשם הטעם מפני דהו"ל רודף כמ"ש בגמרא דמשמיה רדפין דאל"כ רק נימא משום רודף אפילו עקר נמי ועי' תוס' רע"א אלהות הנ"ל שתמה ארמב"ם מדנפשיה דע"כ לאו מטעם רודף הוא דהרי צ"ל רובו אין נוגעין בו אלא ע"כ הטעם משום דעובר לא מקרי נפש ולא הרגיש השר שכבר קדמו בקושיא זו החו"י ז"ל וגם בשו"ת גאוני בתראי סימן מ"ה האריך בזה ע"ש, ועי' סמ"ע ח"מ סימן תכ"ה סק"ח דכל זמן שלא יבא לאויר העולם אין שם נפש עליו ועי' נוצ"ת סימן נ"ט ח"מ ודו"ק. וצירושלמי ס"פ בסו"מ ר"י בן ר"ח בשם ר"ח שניא היא תמן שאין את יודע מי הרג את מי כלומר שהאשה מסוכנת למות ע"י הולד כן נמי הולד מסוכן למות ע"י קושי לידתה ויש לכנות האם רודפת כמו שיש לכנות הולד ובגליון נוצ"ת ח"מ סימן נ"ט ציינתי על הגליון שלי לחלק בין נעקר הולד דאז הוא בכלל רודף ובין קודם שנעקר דאז עדיין לא מקרי נפש ולא הוה אלא ככלל ירך אמו דקיי"ל עובר ירך אמו הוא והו"ל כאבר מאבריה ועי' חו"י הנ"ל ג' חלוקין קודם מ' וג' חדשים זמן הכרת העובר והרגישה העיבור בצטנה כלומר תנועת העיבור וחור בו דאינו אלא סברת הכרס ובאמת כי כבר כתבתי מגמרא סנהדרין נ"ז ע"ב בשם ר' ישמעאל אמרו אף על העוברין וכו' מ"ש דכתבי שופך דם האדם באדם דמו ישפך איזהו אדם שהוא באדם הו' אומר זה עובר שצמעי אמו ועי' רמב"ם פ"ט מהל' מלכים ה"ד ומהרש"א סנהדרין נ"ו ועי' תוס' חולין ל"ז ד"ה מי איכא מידי וסנהדרין נ"ט ע"א ונראה דבאמת עובר צמעי אמו אדם מקרי, ועי' משנה הלכות ח"ו סימן ר"ג ר"ד באריכות.

וציפיתי נפיה לרבינו הש"ך יו"ד סימן קנ"ז סק"ג וז"ל, ואם יש סכנת אבר צ"ע אי דמי לממון או נפש עי' ריב"ש ס' שפ"ו ובא"ח ס' שכ"ח סק"ז נראה לקולה ובהגרע"א צ"ן לשו"ת חו"י ס' קפ"ג שדן שם באחד שגדפיהו פוקר באיסור י"נ ואם לאו יחתוך אצלו וכתב דכל מכת חרצ הו"ל בכלל סכנת נפשות ובהכי מוקים לה רבינו הש"ך הנ"ל ע"ש וצ"ע. נראה דמסקפא ליה אי סכנת אבר דמי לסכנת נפשות או לסכנת ממון וא"כ לכאורה ספיקתו ספיקון הוא. וי"ל דשני לן סכנת אבר ע"י חרצ מסכנת אבר בטבע דאינו סכנת נפשות לכ"ע.

והנה הרמב"ם פכ"א מאישות הי"א כתב, האשה כל זמן שהיא מניקה את בנה פוחתין לה ממעשה ידיה ומוסיפין לה על מזונותיה יין ודברים שיפין לחלב פסקו לה מזונות הראויות לה והרי היא מתאוה לאכול יותר או לאכול מאכלות אחרות מפני חלי התאוה שיש לה בצטנה הרי זו אוכלת משלה כל מה שתרצה ואין הצעל יכול לעכב ולומר שאם תאכל יותר מדאי או תאכל מאכלים רעים ימות הולד מפני שצער גופה קודם. ותמהו ה"ה והר"ן והטור א"ע סימן פ' דהא

והנלפענ"ד דגרסינן בגמרא נדה ס"א הנהו בני גלילא דנפק עלייהו קלא דקטיל נפשא אחי לקמיה דרבי טרפון אמרו ליה לטמרינן מר אמר להו היכי נעבד אי לא אטמרינכו חזי יתייבי אטמרינכו הא אמרו רבנן האי לישנא צישא אע"פ דלקצולי לא מצעיא מיחש ליה מצעיא זילו טמרו נפשייכו ופי' רש"י ושמא הרגתם ואסור להציל אתכם וצתוס' שם בשם השאילתות דר"א גאון מפרש שמא הרגתם ואם אטמין אתכם חייבתם ראשי למלך והיינו מיחש מיצעיא ליה למיחש שיש לחוש ללה"ר להאמינו לגבי זה שזמר שלא יבא לו הפסד ולא לאחרים והרא"ש שם תמה אפירש"י דתימה הוא לומר כן שאם יבא קול על האדם שחטא שאסור להציל נפשו ופירש נמי כהשאילתות ע"ש.

והנלפענ"ד ריהטא נראה דדוקא מפני שהי' מסופק ר"מ בדבר ולכן לא מקרס למלכות ולא מצעיא לשיטת רש"י שפי' שמא הרגתם ואסור להציל אתכם א"כ איסור יש בדבר להצילם אלא אפילו לפי' השאילתות ותוס' והרא"ש נמי נראה דאילו היה ברור שהרגו לא היה צריך להצילם דהרי לא פליגי אלא דתימה לומר שאם יבא קול על האדם שהרג את הנפש שחטא שאסור להציל נפשו אצל אם ודאי הרג אסור להצילו אפילו לפי פירושו ופירוש השאילתות והטעם כיון דרוצח הוא וכ"כ הרש"ל שם להדיא וז"ל, תוס' ד"ה אטמרינכו כו' ושמא הרגתם כו' כ"ל בא"ד ובשאילתות דר"א מפרש כו' נ"צ אין ראיה מכאן להציל ההורג אפילו צעת שצטלו דיני נפשות מ"מ אסור להציל וכן יאצדו כל אויבי ה' וידינו אל תגע בהם אלא להכי שרי להציל דספק הוא וספק נפשות להקל ועוד שמעמידים האדם על חוקת כשרותו ואומר דודאי לא הרג ודו"ק עכ"ל. הנה מבואר דאף צעת שצטלו דיני נפשות אסור להציל ההורג וכן יאצדו אלא שצכאן ספק היה מעמידין אותו ואף דינא קלא עליהם שהרגו את הנפש ואתרע חוקתם מ"מ מידי ספיקא לא יבאנו וספק נפשות להקל אצל היבא דודאי הרג אסור להצילו.

הן אמת דמלשון התוס' לכאורה לא משמע הכי שפי' ואם אטמין אתכם חייבתי ראשי למלך משמע דמה"ט הוא דחש להטמין ואם לא היה חש שיתחייב ראשו היה מטמין אפילו אמת היה הדבר ולטעם הרש"ל היל"ל שמא הרגתם ואסור להציל אתכם ולמה אמר שיתחייב ראשו למלך ואדרבה הרי מחויב לצול יסורים להציל נפש מירשאל ומשמע דהיה מוכן על יסורים ולא היה חש להם אלא שמא יתחייב ראשו היינו שיימיתוהו. וגם מלשון הרא"ש שכתב וז"ל, ונראה דברי ר"א שפי' בשאילתות אם הרגתם חייבתם ראשי למלך שהתרה מלקבל רוצחים ע"כ. והנה הוסיף עוד חיבת שהתרה מלקבל רוצחים ולפי פשטות התראה זו למה צלי התראה נמי אסור

שאח"כ הולד יונק משדיה והוא מוזק להתינוק י"ל דבשעת אכילה היתה מותרת לאכול מפני צערה שאז לא היתה לפניו התינוק ועכשיו שהתינוק יונק ומוזק לו מה לה לעשות הרי התינוק צעמו נזק מהחלב והיא לא עושה דבר להתינוק אצל להפיל התינוק צידים לא דמי להתם כלל ומרחק רצ צינייהו.

ואשר לכן נלפענ"ד שאם ח"ו ימצא דבר כזה אזי נראה כן שצאם האבר שהוא צכנה יכולה לרפאות אותו האבר אלא שע"י זה ממילא תגרום להולד שתפיל ולא תעשה מעשה להפיל הולד צידים כה"ג מותרת לרפאות אבר שלה ואם תפיל תפיל, דאז לא היה אלא הגרמא צעלמא וכה"ג שעוסקת ברפואת אברה ונגרמה הדבר שהפילה הולד אולי שאין לה לחוש אצל היכי שצריכים לעשות מעשה ולהפיל צידים כדי שלא תסתכן אחד מאצריה כה"ג לפענ"ד קשה להמיר אם אין לחוש לסכנת כל הגוף וידי אל תהי צו כ"ש לאחר מ' יום ואפילו קודם מ' יום חוששני לו מחטאת גמור והרבה יש להחשיב בדבר כי הוא ענין של דיני נפשות שצריך צי דינא רבה לפסוק צדיני נפשות. ועכ"פ אין לעשות שום דבר צענינים כאלה אלא צישוצ הדעת גמור ובשאלת גדולי ישראל ובשעת מעשה כי לאו כל הניגונים ניגון אחד. והשי"ת שמו ישמור על נשי ישראל שלא יפילו ולדותיהן ולא יסתכנו צעצוריהן וילדו צריות וישלח דברו וירפאם וימלט משחיתתם. [וע"ע שו"ת משנה"ח ח"ט סי' שפ"ו].

אלו דברי ידידו דושה"ט וש"ת המברכו בברכת כוח"ט בספרן של צדיקים בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן רפה

**אחד שבא להתודות שהרג את הנפש
אם מותר לגלות להממשלה**

עש"ק לסדר וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו התשל"ה
בני יצו"א

ישאו הרים וגבעות שלום וברכה וחיים למע"כ ידי"צ הרב הגאון המפורסם כגן הדסים ג"א ור"ח נוי"צ אי"א וכו' כש"ת מוה"ר מאיר בלומפערד שליט"א, אבד"ק מעפעלוואד נ"ז בע"מ הרבה ספרים חשובים.

אחד שב"ג צדידות נאמנה, יקרת מכתבו עם צרכותיו האהובים לי קבלתי וכו'. ובדבר השאלה אשר הציע לפני צאדם אחד שבא להתודות לפני רצ שהרג אדם ר"ל ואמר לו שהוא מגלה לו צתנאי שלא יגלהו לשום אדם או להממשלה, ועתה נפשו צשאלתו אי חייב הרצ לגלות דבר להממשלה או לא (ובצאתה עלה על דעתי דברי הרמ"א ציו"ד סימן קנ"ו והט"ז שם צס"ק ח') עכ"ל.

שצטלו דיני נפשות מ"מ אסור להזיל וכן יאצדו כל אויבי ה' וידינו אל תגע בהם הרי שכתב מפורש וידינו אל תגע בהם וא"כ פשוט דלמסרו למלכות היה אסור וכ"ש להרגו והמוסרו למלכות הרי הוא בכלל וכו'. וגדולה מזו קי"ל דאפילו אדם שנתחייב מיתת צ"ד צדיני ישראל יש עליו עדים והתראה רק שלא הוצא לצ"ד ואפילו הוצא לצ"ד רק שלא נגמר הדין אם עמד אחד והרגו חייב עליו כהורג דייק מישראל וחייב מיתה עליו עי' גמרא מכות י"ב עד עמדו לפני העדה למשפט ורמב"ם פ"א מהל' רוצח ה"ד כתב, הרוצח צודון וכו' אין ממיטין אותו העדים ולא הוראים אותו עד שיצא לצ"ד וידינוהו למיתה וה"ה לכל חייבי מיתת צ"ד.

ובגמרא סנהדרין ע"ג ת"ר אחד הרודף וכו' והמיתוך מזהו ת"ט כתב שנמנעו שלא להרוג חוטא כשנראהו עושה מעשה החטא שיתחייב עליו מיתה קודם שניצאהו לצ"ד וכו' ונוהגת מזהו זו צו"נ צכ"ו שאנו מזהירים שלא להרוג שום חוטא ואע"פ שראינוהו שעשה מעשה שיתחייב מיתה צ"ד וזמן הצית אנו חייבין להציאו לצ"ד והם ידונוהו ועובר על זה והרג לחוטא קודם שיצא לצ"ד אפילו אם היה דינו שיתחייב צ"ד דין ההורגו כדין רוצח ונהרג עליו בזמן הצית אם יש עדים ע"כ ועי' רמב"ם בסקה"מ מל"ת סימן רצ"ב ומזהו רצ"ג שהזכירנו מהרוג מחויבי מיתה כשנראה כבר עשה חטא שנתחייב עליו הריגה קודם הגיעו לצ"ד וכו' ע"ש. מבואר דלכ"ע אסור להרגו צדיק קודם שידון וא"כ כ"ש הכא ומהיכי תיתי דיכול למסרו למלכות ועי' ז"פ ריש הל' תרומות שהעיר אגמרא סנהדרין פ"ה ת"ש היוצא ליהרג וצא צנו והכהו וכו' ומשני גברא קטילא הוא והקשה הא צידו לצרוח לארץ ישראל וקי"ל דנריך לדנו מחדש כמ"ש בתוס' מכות דף ו' וכה"ג צנן סו"מ שאם ברח לאחר גמ"ד והקיף חייב ברח מחו"ל לא"י מהו ע"ש הרי אפילו לאחר שדונוהו צ"ד מספקא למה יהא פטור וצחי' הארכתו צוה אצל למסרו בסתם ודאי דאין לנו למסור נפש מישראל.

ועד הנה דברנו אילו היה ודאי שהרג נפש וידענו שהרג נפש שעכ"פ חייב עליו מיתה. אמנם צדיקן עוד אסור למסרו מפני כמה טעמי, חדא דלכאורה אינו ידוע לנו אם הרג נכרי או ישראל וישראל שהרג נכרי אין חייב עליו מיתה מד"ת אפילו צומניהם וכבר כתבתי בתשובה לפ"מ שכתב הרמב"ם פ"ח מהל' מלכים ה"י משה רבינו לא הנחיל התורה והמנוחות אלא לישראל וכו' וכן לזה משה רבינו מפי הגבורה לכופ את כל בצי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח וכל מי שלא יקבל יהרג והמקבל אותם הוא הנקרא גר תושב בכל מקום וכו' (ה"א) כל המקבל שבע מצות ומהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם ויש לו חלק לעוה"ב והוא שיקבל

לקבל רוצחים כי כן יאצדו אלא נראה דבלי שהתרה המלך מלקבל רוצחים היה מטמירין ומזילין אפילו שהם רוצחים וא"כ היה נראה לכאורה היפוך רבינו המהרש"ל אצל מלשון רש"י משמע כמהרש"ל שכתב מיתחש ליה מיבעיא ושמה הרגתם ואסור להזיל אתכם ונמצא זה לכאורה מחלוקת רש"י ותוס' וקצ"ע למהרש"ל שכתב כן לדעת התוס' לכאורה אלא דהא נמי פשוט דאם היו יודעין שצודאי הרגו לכ"ע לא היו מזילין אותו. [עיין הגרע"א או"ח סי' קנ"ו צמג"א סק"ב שם צא"ד החמישי ודו"ק].

איברא דבשאלות שלפנינו פ' שלח סימן קכ"ט הגירסא דלא כגירסת התוס' ח"ל, הנהו בני גלילא דנפק קלא עליהו דקטלי נפשא אחי לקמיה דר"ט אמרו ליה אטמירין מר א"ל וכו' דילמא איתא למילתא ולא מסחייעא מילתייכו וגרמיתון צערא לדילי נמי, אזילו אתון אטמירי נפשייכו ע"כ. ומשמע לכאורה דרק משום צערא הוא ואפ"ה חש ליה, וכבר צ"ן המציין שם דבתוס' שלפנינו הגירסא אחרת וכתב המציין דיש נפ"מ צין הגירסאות דלפי גירסתיו בתוס' דוקא בשחושש למיתה הוא דאין צריך להזיל אצל משום צערא היה אכתי חייב להזילן ואף שיגיע ליה צער ולזה גרסו ואם אטמירין אתכם חייבתם ראשי לנלך אצל צערא צריך לסבול ולפי גירסת הספר אפילו צערא נמי לא צעי לסבול להזילם וצוה יש לתלות מחלוקת הפוסקים עי' צ"י ח"מ סימן תכ"ו שהציא בשם הירושלמי דחייב אדם להכניס עצמו בספק סכנה בשביל פק"נ של חבירו והוא לפי שיטת הגמרא ע"ש ושאר פוסקים חולקים עליו עי' רש"י מגילה עה"פ אל תדמי צנפך ח"ל אל תהי סבורה להמלט ציום הריגה צצית המלך שאין את רוצה לסכן עצמך עכשיו על הספק לצא אל המלך שלא ברשות ומי יודע וכו' ועי' אלשי"ך פס' י"ז שם ובספר יד אליהו סימן מ"ד דמינה שמעיין דלא היתה מחויבת ע"פ הדין לסכן עצמה ועי' צ"מ דף פ"ו רבה בר נחמני אגב שמדא נח נפשיה וכו' ואמר אזילנא מהא אי מקטל קטלי להאי גברא לא מגלינא ואי נגידי מנגדין ליה מגלינא ועי' גטין י"ד ע"ב טב רמי ליה ודו"ק. ועי' מש"כ מזה באריכות בספרי משנה הלכות ח"ו סימן שכ"ד.

אלא דהגם שהצאנו מחלוקת הנ"ל לא אמרו בכל זה אלא שלא חייבים להזילו אם יודעין שהרג אצל למסרו למלכות ודאי לא אמרו לא מיבעיא להרא"ש והתוס' אלא אפילו לרש"י דאסור להזילו וכמ"ש הרש"ל ג"כ ואפשר דהיכא ידיעין שודאי הרג גם התוספות והרא"ש מודים והם לא חלקו ארש"י אלא דהכא ספקא הוא וכן נראה אצל צודאי הרג כולו מודי דאסור להזילו מ"מ גם למסרו צידים לא מצינו שהתירו והכין מדויק לשון רבינו הגדול הרש"ל ז"ל שכתב אפילו צעת

ב"ד מכין ועונשין שלא מה"ת וכו' ובזהר"ן כתב טעה דדרב מתנה הו"ל טעה במתניתין דקתני בהדיא וכו' ע"ש ואם כן כיון דאין דנין דיני נפשות כ"ש שלא ימסרוהו לדיניהם אפילו היה לן עדים והתראה ע"ז וכ"ש צדיק שאין לן לא עדים ולא התראה אלא ממנה שהוא עצמו התודה ובסמוך נדבר עוד אי מהימן בכלל.

אלא דכ"ג שכל את ידיו וזיין לט"ז יו"ד סימן קנ"ז סק"ח נראה כונתו למ"ש הט"ז שם לדייק מהא מעשה דשבע בן בכרי דאע"פ דצדיק תורה לא היה חייב מיתה אלא מזד חוק המלכות וכו' וכנראה דר"ה לדייק מינה דהכ"נ אע"פ שאינו חייב מה"ת אבל כיון שחייב מדין מלכות אולי נריך למסרו כיון דאף בזמנינו מי שפושע ומורד במלכות שלו מוסרין אותו אלא דהורג בזה לאו דוקא אלא ה"ה שאר עבירות כל שמוחזק בהם כגון עוסק בזיופים או שאר דברים שיש בהם סכנה מוסרין אותו ומן הראוי למסור אותו אפילו לא יחדיהו כיון שהוא כמו רודף לשאר ישראל ע"י מעשיו הרעים שעושה בפשיעה וכו' ומינה ילך כח"ר לדמות מילתא למילתא דהכ"נ הרי הוא פושע ומורד במלכות כשבע בן בכרי שמרד בדוד. אבל לפענ"ד לא דמי הני אהדדי, דהט"ז מיירי במי שפושע ומורד במלכות ועוסק בדברים שיש בהם סכנה כה"ג ודאי נדקו דברי הט"ז אבל צדיק הרי זה לא פשע במלכות יותר משאר פשעים אלא שהרג אדם שהמלכות מקפיד ע"ז ואם יתפשוהו יענשו אותו כמו על כל שאר חטא אבל אין זה ענין של מרד במלכות וגם לא ידוע הדבר כלל וכ"ש שלא יחדיהו כשבע בן בכרי.

וציפירתי נפיה בשו"ת שער אפרים סימן ע"ג דף נ"ב ע"ד שהעלה דבר חדש, שלפעמים מזנין שרשאי למסור היחיד אפילו להריגה כדי לסלק הזיקא דרבים ורואה מירושלמי דתרומות סיעה בנ"א שהיו מהלכים ופגעו בהם עכו"ם ואמרו חנו לנו אחד מהם ונהרגו אותו וכו' ואם יחדו להם כשבע בן בכרי ימסרו אותו ואל יהרגו את כולן והוא שיהא חייב מיתה כשבע בן בכרי ור' יוחנן אמר אע"פ שאינו חייב מיתה כשבע בן בכרי והלכה כר"י לגבי ר"ל ואע"פ שהרמב"ם פ"ה מהל' יסה"ת משמע שפסק כר"ל אבל כבר חמה הגמ"י שם והניחו ב"ע וע"ש בכ"מ, אבל מדברי הסמ"ג לאוין קס"ד וגם בסמ"ק סימן ע"ח נראה שפסקו כר"י ע"ש ומוכח מפשטות דירושלמי מדברי ר"י דרשאים למסור נפש א' להרגו כדי להציל את הרבים ע"ש אלא דהתם נמי עכ"פ בקשו העכו"ם להרוג אחד אלא שלא היה מחויב מיתה וע"ז ס"ל לר"י דמותר למסרו להציל את הרבים כיון דיחדיהו אבל היכא דלא יחדיהו ולא ידעין מיני' כלל ודא אין למסרו.

אותן ויעשה אותן מפני שזוהי בהן הקצ"ה בתורה והודיענו ע"י משה רבינו שב"נ נטונו בהן אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות ומחכמיהם ע"כ ע"ש. ופשוט דזומן הזה ליכא אפילו אחד בכל העולם שיקיים ז"מ ב"נ וגם שיקיים מכח שנתנו ע"י משה רבינו וא"כ הרי הוא בכלל פסק הרמב"ם ואין לומר דפטורים מכח שלא למדו שהרי קי"ל בן נח נהרג על שהי' לו ללמוד ולא למד כמבואר בגמ' מכות וברמב"ם ואפי' להמוס' ע"ז דף ס"ד ע"ב ד"ה אחיהו דכל זמן שלא דנוהו מ"מ ממחייבי מיתה הוא ועי' שו"ת חכ"ז סימן פ"ד אי עד נעשה דיין בעכו"ם וכתב שם דכל אדם הרואה ב"נ עובר על ז"מ הרי הוא בכלל חייבי מיתה וכ"כ הש"ך יו"ד סימן קנ"ח ס"א סק"ב דבעכו"ם כל שהם עוברים אז"מ הם חייבים מיתה נראה דלא הוא מחלוקת הפוסקים אלא אפילו ב"נ שומר ז"מ נמי ישראל שהרג לעכו"ם הוא פטור ממיתה וא"כ אם היה זה ההרג עכו"ם א"כ המוסרו הרי מסר לישראל שאינו חייב מיתה כלל.

ובהדי שיתא נפל מילתא בליצאי לפ"ד קצת מהאחרונים דאין הולכין בעכו"ם בחר רוב ועי' נוב"י ומנ"ח ה' מילה מזה א' הציאו ועוד אחרים ומעתה כיון דבא סנהדרין וכלל את כל העולם כולו וא"כ נתערבו זרע עמלק עם שאר אומות בכל העולם כלו וא"כ בכל עכו"ם יש להסתפק שמה מורע עמלק הוא שמזה להרגו א"כ ההורג עכו"ם לאחר שכלל סנהדרין את כל העולם הרי הוא בספק מורע עמלק והרי כתב הרמב"ם בבי קטורה שנתערבו בבי ישמעאל כולם חייבים במילה ואין נהרגין משום דספק עי' מל"מ שם א"כ הכ"נ בכל עכו"ם יש להסתפק שמה מורע עמלק וההורג עשה מזה א"כ עכ"פ לא נענש עליו וכמוזבן שהוא לדעת הפוסקים דב"נ לא אזלינן בחר רוב. או יאמר דמ"מ אם נכנס לבית עכו"ם והרגו דהו"ל קצוע וכל קצוע כמחנה על מחנה דמי ועי' סנהדרין זרק חץ בין תשע ישראלים ועכו"ם אחד פטור ובפרוש חייב עכ"פ לפענ"ד פשוט דאין עליו חיוב אם הרג עכו"ם.

אלא אפילו אמר שהרג בן ישראל נמי לפענ"ד אסור למסרו לעכו"ם הגם דחייב מיתה מ"מ פשוט דאין דנין דיני נפשות וכמ"ש הטור והרמ"א ח"מ סימן תכ"ה דכל חייבי מיתות ב"ד בזה"ז אין צדיקו להלקותן או להגלותן או להורגן או לחבטן אלא מנדין אותו ומצדיקין אותו מן הקהל ועי' ב"ק פ"ח ורמב"ם פט"ז מהל' סנהדרין הל' ב' ג' ועי' סנהדרין נ"ב ע"ב וב"ב דף ק' ע"א אחתיה דרבי בר פפא וכו' אמר ר' יוסף טעה בחרתי וכו' ובזהר"י כתב היה יכול לומר טעה באחרת שלא היה סמוך ב"ד וכו' ואע"ג דאמרין

שצא האי גברא לפני רב וסיפר לו שהרג נפש וצתנאי שלא יגלוה לשום אדם או להממשלה א"כ אין לנו ידיעה שהוא רוצח אלא ממנו והרי קיי"ל דאדם קרוב אצל עצמו ואינו נאמן על עצמו ואמרינן דודאי הדבר שקר ולא הרג אדם מעולם ואפילו רשע אינו לעינינו.

וחפ"ן אני צהדקו של מעבת"ר ידידי ואמרתי דאולי מה"ט כתב כת"ר ודייק שצא לפני רב להתוודות וכוונתו לעשות תשובה וצוה אף דקיי"ל אין אדם משים עצמו רשע ומיהו אם צרצונו לעשות תשובה מהימן. אמנם גם זה במחלוקת שנויה דהמרדכי פ' זה צורר הוצא בצמ"ע ח"מ סימן ל"ד כתב דאפילו אמר אעשה תשובה ואולי הרצית שנחתי או אשיב הרצית שלקחתי נמי א"א משים עצמו רשע דאיערומי קא מערים ומיהו צתוס' צ"מ ג' ויבמות כ"ה ע"ב הקשו וא"ת הא"ך נאמן לומר מזה הייתי ואין אמע"ר וי"ל דכ"ז רק כשצא לפסול את עצמו אצל הכא רוצה לעשות תשובה ואינו רוצה להביא חולין בעזרה והצ"י צד"ה יו"ד סימן קנ"ו כתב צסם תשו' הגאונים דכשצא לעשות תשובה מלקין אותו ועושין לו כפרה ועי' נוצ"ת א"ע סימן קנ"ו וסימן כ"ו וצחי' הצאחי עוד מחלוקת הנצ"י והבעל בית שערים אי המחויב מיתה שהוא רוצח מהני לו תשובה המשקל המפורש ברוקח ואי מהני הא"ך הורגים אותו הצ"ד אחר שעשה תשובה וצבית שערים כתב שהוא לפי שהאדם יראה לעינים אצל מעצם דינא הכ"נ דנפטור ובעניויותי כתבתי דמה"ט אמרה תורה כולו חייב זכאי כדי שאם באמת יעשה תשובה ומן השמים ירנו שישאר צחיים יסכימו צ"ד כולו שהוא חייב וממילא יצא זכאי והארכתי בזה קצת.

והל"ל ראיתי קדוש אחד מדבר צשו"ת מהרא"ם ח"א סימן ע"א ציין עלה בעי"ה אות ג' ח"ל, ואילו היה וכו' ואמר שהרג את הנפש וכו' אף שאינו נאמן דא"א מע"ר והוא פטור מכל דינין שבעולם צין מדיני מלקות צין מדיני מיתות צ"ד וגם אינו נפסל לעדות כשאר עבריינים אלא עומד בכשרותו וכו' מדינא דגמרא מ"מ אנוהו על ד' הגדר היינו מנדים אותו עכ"ל, ועי' שו"ת רש"צ"ש סימן תקל"ב שכתב מהרמז"ס דשמא ממרי נפש הוא וא"כ פשוט לפי"ז דאסור להלשין אלא אם זה למלכות או להגיד למי שהוא שכיון שאין לו עדות על זה הרי הוא בחזקת כשרות ואם הרב מאמין לו ומותר לשנאח מ"מ לאחרים להגיד אסור והו"ל בכלל טובי' חטא ועוד גרע דהתם עכ"פ ראה צו בטוביה שחטא אצל הכא רק שמע ממנו וכעין זה ראיתי צסם מש"ח צ"פ סק"צ דמה שאמרו בגמרא פסחים קי"ג ע"ב הוואה דבר ערוה צחצירו מותר לשנאח היינו דוקא צרוה צעמנו אצל אם זה צא ואמר לו עברתי עבירה אסור לשנאח משום דאין אדם

גם בעיקר פשיטותיה דהש"א דהלכה כר"י לגבי דר"ל ומיהו תמה על הרמז"ס ז"ל שפסק כר"ל לפענ"ד יש לישב לפ"מ שכתב הנוצ"י בתשובה דהאי כלל דר"י ור"ל הלכה כר"י לא נאמרה אלא צס"ס צצלי אצל צירושלמי יש לומר דהלכה כר"ל נגד ר"י וצחי' הצאחי סמוכין לדברי נוצ"י ולפי"ז אחי שפיר מה שפסק הרמז"ס כר"ל כיון דמחלוקתם הוא צירושלמי והיה אפ"ל דא"א הוא מחלוקת הרמז"ס והגמ"י ודעימיה אי צירושלמי נמי הלכה כר"י לגבי דר"ל. וגם מה שכתב הט"ז דה"ה צשאר עבירות שאחד מוחזק לעצור צהם שהוא כרודף נמי לא אמר אלא כשיש לחוש שציק את הרצים וכמ"ס הרמ"א ח"מ סימן שפ"ב סי"ב וסימן תכ"ה ס"א שכתבו מי שמסכן את הרצים כגון שעוסק ציופים צמקוס שהמלכות מקפידות דינו כרודף ומוסרין אותו למלכות (נימוקי מהר"ם מריצברק) ומיהו גם צזה הוסיק צצ"י שפ"ח שמתרין צו שלא יעשה ואם אינו משגיח יכולין למסרו לומר שאין אחר מתעסק צו אלא זה ע"ש. וצ"ע על רצינו הט"ז שלא התנה דהיינו דוקא לאחר התראה שיחזור צו ועי' יש"ש צ"ק פרק הגוזל צתרא סימן ג' מה שהאריך צביאור דאפילו מצער ורשע וצעל עבירות אסור למסור ממונו וכ"ש גופו צידי גוים ועי' ש"ך ח"מ סימן שפ"ח שו"ת חו"י סימן קל"ט שאפילו גנב מפורסם ועוצר כמה חרמות קדמונים אין דבר זה צרור לומר שצוה מסכן רצים כי אם יתפס הוא רשע צעונו ימות ואף כי יש חילול השם צאשר הגוים מרשיעים על כלל יהדות צצביל כך אין אלו רק דברי המון עם ולא חכמים שצהם ושלטונים הלא גם מהם וצהם יראו וימצאו לאלפים ולא דברו צפוסקים צרשיון למסרו רק צעוסק ציופים כמ"ס צהג"ה צס"ע סימן תכ"ה כי כל הנוגע צוה יטמא ומטבעות הללו יתפשטו צקרב ישראל וכמה נפשות נקיים אשר יצאו עי"ז לידי סכנה מש"כ גנב כזה וא"ת דהו"ל מומר להכעיס וכו' אם כדצריהם יצאו מיין צוורני צוורני הרגילים ציי"ג צריצית וצהשחת פיאות הראש והזקן וכו' ע"ש.

הנה ציאר לן רצינו החו"י נקודה יקרה מהו הנקרא מסכן אחרים היינו שצפעולותיו יתערבו אחרים ג"כ והיו צאותה סכנה אחר עמו כגון מטבע שהעושה מטבע מוויפת שכיון שיתפשטו צישראל והיה כל אחד יתחייב למלכות אצל כל שאחד עושה עבירה שאחרים לא יתערבו ולא ישתתפו צה כה"ג אין מוסרים דזה לא מקרי מסכן אחרים. צקיור מסכן אחרים לא מקרי אלא מי שמתתף אחרים צפעולותיו לדעת החו"י וא"כ צדידן ודאי אין זה ענין של סכנת אחרים.

ועד הנה דצרנו אלו היה ידוע לנו ידיעה צרורה שפלוגי הרג נפש מישראל או מעכו"ם ויאלנו להשתעשע צכת"ר צדברי תורה. אמנם צנידון דידן לפ"מ שהצנתי הוא

משים עצמו רשע ואם צא להתוודות ולעשות תשובה כ"ש דאסור לשנאתו שהרי צא לשוב לה'.

ובין ד סימן קנ"ו צ"ה הציא דברי הרי"ו צנ"ח ח"ג וז"ל, הציא לז"ד ואמר הרגתי את הנפש או חללתי שבת או עברתי עבירה אין מנדין אותו ואין מלקין אותו ואין פוסלין אותו לעדות דאין אדם משים עצמו רשע להלכה כרצא אבל אם רצה לעשות תשובה מלקין אותו ועושין לו כפרה וזו היא כפרתו דמלקות במקום מיתה היא דאמר רבא א"א מע"ר לא לענין כריתות אלא לענין מיתה צ"ד כ"כ הגאונים בתשובה ע"כ ע"ש, ורמזי לעיל עליהם. [ועיין שו"ת מהר"ם שיק ח"מ סי' נ' שכתב נמי דבמקום דליכא עדים רק ע"י הודאת פיו אסור למוסרו למשפט אזה"ע שדנין והורגין בהודאת פיו, ע"ש].

העולה לדין דנראה פשוט דאסור לו להרצ לדבר מזה כלל וכלל לא לצנ"א וכ"ש לא לממשלה ואסור לשנאתו אבל איהו לגרמי' ודאי אם אמת הדבר שהרג נפש אם הוא מעו"כ הגם שאין לו דין רוצח אבל מ"מ איהו לרציחה התכוין וכ"ש שאם היה ישראל ח"ו או דין רוצח גמור לו ונריך תשובה קדין ההורג נפש המצואר ברוקח וצנ"צ הראשון ועוד ספרים המדברים בזה. [וע"ע משנה הלכות ח"ט סי' ש"פ, חיי"צ סי' ת"ג, וחט"ו סו"ס ט"ו].

ומחמת כי אין הז"ג כעת להאריך יותר הנני מוכרח לקצר ואבקש סליחה מכת"ר שלא הספקתי להשיב עכשיו על שתי הערותיו החשובות ואי"ה לכשאתפנה קצת כי גם זה שכתבתי עכשיו ציינתי לי מיד שקבלתי מכתבו ולא התפנית להעתיקו עד היום ואי"ה עוד חזון למועד להשתעשע בדבריו היקרים לי, ידידו דושה"ט ושת"ר בלב ונפש

מנשה הקמן

סימן רפו

מה גדר של מיתה עפ"י דין תורה

ד' לסדר ואברכך התשל"ד בני יצו"א

מע"כ ידידי וז"ח גו"נ וכו' כש"ת הרב מוה"ר אברהם יצחק האפפמאן הי"ו, תלמיד כולל מיר ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשה"מ, ועל דבר שאלתו מהו גדר של מיתה ע"פ דין תורמינו הקדושה אם הוא כשהמות מפסיק לעבוד אף שהלך עדיין עובד או נריך גם הלך להפסיק קודם שיקרא מת צ"מ. הנה לפוס ריהטא היה נראה בדרך נחות מהא דאמרו ז"ל פסיק רישיה ולא ימות ולא אמרו פסיק לבי' ולא ימות משמע לכאורה דדוקא פסיק רישי' הוא דא"א שלא ימות אבל פסק ליצי' אפשר שלא ימות שיתקנו הרופאים וצמחנה אמרו הומו ראשיהו אע"פ שמפרכסין

טמאין אהלות פ"א מ"ו ורמז"ס פ"א מטו"מ הט"ו עוד אמרו שו"י גיטרא מטמא מחיים דהרי כמת ונשברה מפרקתו ורוב צער עמו נצלה ועי' יו"ד סימן מ' במטה יהונתן מחלוקת החכ"צ ומהר"י בפתח תרגומא ולא מנא צה לב דדעת החכ"צ לפמ"ש הרמז"ס דא"א לחיות אפילו רגע בלי לב והמטה יהונתן חולק עליו א"כ י"ל דצאה פליגי אי עיקר החיות הוא בלב או לא.

איברא דצקרא בראשית ב' ז' ויזר ה"א את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת רוח חיים ויהי האדם לנפש חיה ותרגומו לרוח ממללא ועי' רש"י אמנם הרמז"ן הציא דעת המתחכמים שאמרו ג' נפשות באדם ודעת שאמרו כי זאת הנפש אשר הוא אדם מפי עליון צהם ימצאו ג' כחות האלה ורק היא יחידה והכתוב הזה כמשמעו ואמר שיר' ה' את האדם עפר מן האדמה והיה מוטל גולם כאבן דומם והקצ"ה נפח באפיו נשמת חיים ואז חזר האדם להיות נפש חיה שיתנועע צה כמו החיות והדגים וכו' וזה טעם לנפש חיה כלומר ששצ האדם היות נפש צה חיים אחר שהיה חרש את חרשי האדמה ע"ש. ולפי שיטה זו נראה פשוט דכל זמן שיש בו נשמה שנושם בן האדם הרי הוא בכלל חי ותלוי החיות בהנשמה ואם נסתלקה הנשימה שאינו נושם ונשאר גולם כאבן דומם כמקדם הרי הוא מת כמקדם קודם שנפח באפיו נשמת רוח חיים וא"כ יהיה תלוי חיות האדם צנשמה שהוא הנשימה לדעתם.

ומיידו לעיקר ההלכה הנה נראה מקרא מפורש כי יהיה באיש חטא משפט מות והומת וגו' לא תלין נצלתו כי קבור תקברנו ביום ההוא ודרשו ז"ל בגמרא סנהדרין מ"ו דאם לן עובר בל"ת לא זו בלצד אלא כל המלין את מתו עובר בל"ת ופירש"י ולא זו בלצד בל"ת אלא כל מתים הלגתן בל"ת, עוד בגמ' ע"כ שם אר"י משום רשב"י מנין למלין את מתו שעובר בל"ת ת"ל כי קבור תקברנו וכו' וצילקוט פרשת תצא גרס אר' יוחנן מנין למלין את מתו שהוא עובר בל"ת ת"ל לא תלין נצלתו מנין שעובר אף בעשה ת"ל כי קבור תקברנו והציאה הרי"ף ז"ל להלכה והרמז"ס פט"ו מה' סנהדרין ה"ח כ' ולא הרוגי צ"ד בלצד אלא כל המלין את מתו עובר עליו בל"ת וחזר ושנה משנתו צפ"ד מה' אבל ה"ח וצפי"צ מהל' אבל ה"א ועי' טויו"ד סימן שני' עכ"פ הלכה רוחת צישראל דאסור להלין מת ועי' משנה הלכות ח"ד סימן קמ"ח צסם שו"ת הרדב"ז אי מקצת לילה נמי אסור להלין או דוקא כל הלילה.

והנה פשוט דכיון דנזתה התורה שלא להלין המת אלא לקברו צו ביום ע"כ היתה קבלה אצלם מהו מיתה ומתי נקרא מת וע"כ קבל מרע"ה מהו נקרא מת או שסמכו

הפנימיים להשתילם באחר (וביחוד ציון לקאדאצרא בלע"ז והוא כוליא) דכיון שהוא גוסס הרי אסור ליגע בו וכל הנוגע בו ומת הרי הוא חייב משום רציחה דאפילו להעצים עיניו אמרו כל המעצים עיניו של גוסס חייב משום רוצח וכ"ש להכניס צינורות שהוא יסורים שאפשר שמקרב לו מיתתו עי"ז ורופאים העושים כן עתידים ליתן את הדין.

סימן רפו

ילד שנלקח במוח אי יש חיוב
על ההורים לרפאותו

עוד להג"ל

ועל דבר שאלתו עוד בחינוך שנלקח במח הנקרא (הידראסיפיליס בלע"ז) שאין המוח עובד כלל והוא לפי דעת הרופאים רק בגדר נחם אם יש חיוב לטפל ולהחיות בחיים ילד זה שאפשר להחיות בחיים ילד כזה לערך שנה ע"י מכונות הנשימה שמפעילה הריאות לנשום וכלי זה ימות הולד אם יש חיוב לפעול ע"י מכונה זו. ולמעשה הילד יהיה כל הזמן בלי הרגש ותנועה כלל כל הזמן שיחזיקוהו ע"י מכונה זו. הנה אם יהיה כדבריו ממש שא"ל לו לחיות כלל בלי מכונה זו וגם עם המכונה לא יחיה רק יהיה ממשיך גוסס וזמן רב אז נראה דאין חיוב לטפל בו במכונה זו ואדרבה אולי היה גם אסור בדבר משום גורם לו גסיסה וע"כ ללא דבר כמבואר ברמ"א יו"ד סימן של"ט אסור לגרום למת שימות מהרה כגון מי שהוא גוסס זמן ארוך ולא יוכל להפרד אסור להשמיט הכר והכסת מתחתיו מכח שאומרים שיש נוזות מקצת עופות שגורמים זה וכן לא יזינו ממקומו וכן אסור לשום מפתחות ב"ה תחת ראשו כדי שיפרד אבל אם יש שם דבר שגורם עיכוב יציאת הנפש כגון שיש סמוך לאותו בית קול דופק כגון חוטב עצים או שיש מלח על לשונו ואלו מעכבים יציאת הנפש מותר להסירו משם דאין זוה מעשה כלל אלא שמסיר המנע (הגהת אלפסי פא"מ). הנה מבואר דאין לגרום ולהאריך זמן לגוסס ולעכב יציאת נשמתו וכ"כ בס"ח שאין לזעוק בשעת יציאת נשמה כדי שלא תחזור הנשמה ותסבול יסורים קשים ולא דמי לכל מה שאין עושין לגוסס דהתם הוא מקרב מיתתו ואסור לקרב מיתתו אפילו בכ"ש שהוא בכלל רוצח אבל הכא אין עושה קירוב למיתה ח"ו אלא שאינו מאריך לו גסיסתו.

וגדו"לה מזו אני מסופק אם כבר נתנו עליו מכונה זו אם מותר להסירה ממנו כדי שלא להאריך זמנו דהרי כתב הרמ"א דמותר להסיר המלח מעל לשונו שמעכב יציאת הנפש וא"כ הכ"נ כיון דהמכונה גורם לעכב הנפש אפשר

אקרא דכל אשר רוח חיים באפו דהכל תלוי בנשימת האף וכמבואר בגמרא יומא פ"ה ע"א וממילא ודאי המקובל אצלנו דהכל תלוי בנשימת האף ובאמת כי הדבר מפורש בשו"ת ח"ס יו"ד סימן של"ח שכתב שם בחכם אחד שרצה להתחכם נגד חכמי התורה באמרו כי רופאי זמנו אמרו שאין נודע גבול המגביל בין חיים למות וא"ל לדעת אלא בעיכול הבשר והציא ראיה ממתני' סוף מס' נדה הזו והזנה והגדה וכו' מטמאים עד שיתעכל הבשר וכן פסק הרמב"ם ועוד ממסכ' שמחות שמבקרים על המתים עד שלשה ימים ופ"א חי אחד אחרי כן כ"ה שנים והוליד צנים וא"כ ק"ו ומה משום כבודו של מת מלינים להציאו ארון ותכריכים כ"ש מפני פק"נ וכתב מאז חפרו בכוכין והיה אפשר לדפוק על קברו אבל בזמנינו שקוצרין בארץ ממש על כרחך להלינו והאי חילוק בין קברים לכוכין הזכיר הפרישה יו"ד סימן שצ"ז והש"ך שם סק"ב אך הגאון מוה"ר יעב"ץ מחה ליה אמוחא מאה עוכל בעוכלא ולא נשא לו פנים וגם אגרות מהר"צ המ"ך דשווארין יע"ש והח"ס ז"ל האריך דקבלתו או ע"פ מסורת מצעלי טבעיים הראשונים או קבלה מפי מרע"ה או שקמכו אקרא דכל אשר רוח חיים באפו אבל פשוט דהכל תלוי בנשימת רוח חיים וכל ששהה מעט שיצא משיעור שמה נתעלף הרי זה ודאי מת והצדיקה היא אלל החוטם ושם ניכר יציאת הנפש כמבואר במי שנפלה עליו מפולת וכל שמוטל כאבן דומם ואין בו שום דפיקה וצטל הנשימה הרי הוא מת ומבואר בפוסקים דהצדיקה הוא ע"י שישים נוזה ע"י האף שאם לא זו ודאי הוא מת ר"ל וע"ז סומכין להעצים עיניו דאע"פ שהמעצם את עיניו עם יציאת נשמה הרי זה שופך דמים מ"מ מיד לאחר מכאן מנזה להעצים עיניו.

ולבן פשוט דהגם שהמוח מפסיק לעבוד כל זמן שהלכ עובד אחתי הוא בגדר חי ואסור ליקח ממנו אברים להשתלות והלוקח אבר מאדם כזה הרי הוא רוצח גמור אם מת מחמת זה אף שכבר הפסיק המוח לעבוד דפסיקת המוח אינו מיתה אלא הוא סיבה שיציא למיתה שיפסקו לנשום ואדרבה אפשר כיון שעדיין הוא חי אפשר שיחזור המוח לפעול פעולתו ועיין מחבר א"ח סי' שכ"ט ובכ"מ פ"ב מהל' שבת ה"ט דעיקר חיות של כל האברים בא ע"י הלכ ועיין חכ"צ שהציא מהזוהר הק' שהלכ הוא נותן החיות והכח לכל האברים וכן מבואר ברמב"ם צמו"ג וע"ז הוא הסימן הנשימה ע"י החוטם שהוא בא מן הלכ ועי' אגרות משה יו"ד ח"ב סימן קמ"א. [וע"ע שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' רכ"א].

ופשוט נמי דאסור להכניס בחולה מסוכן קודם מיתתו מיני צינורות כאלו שלאחר מיתה יוכל ליקח מיד אבריו

בו ע"י, ואף שח"ו לגרום לו לקרב מיתתו בידיים וכיוצא בו דכה"ג אמרו הרי זה שופך דמים ומ"מ לעשות פעולות לגרום להאריך כה"ג דודאי לא יחיה והוא בכלל גוסס ח"ו, אין להאריך בכך חיותו ואדרבה גדולה מזו מנינו להר"ן נדרים מ' ע"א אהא דאמר רב דימי כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה וכל שאינו מבקר את החולה גורם לו שימות מאי גרמא וכו' אלא כל שאינו מבקר את החולה אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות ופי' הר"ן ז"ל, נראה בעיני דה"ק פעמים שצריך לבקש רחמים על החולה שימות כגון שמצטער החולה בחליו הרבה ואי אפשר לו שיחיה כדאמרינן בפ' הנושא כתובות ק"ד ע"א דכיון דחזאי אמתיה דרבי דעל כמה זמנין לביה"כ ואנח תפילין וקא מצטער אמרה יהי רצון שיכופו העליונים את התחתונים כלומר דלימות רבי ומש"ה קאמר דהמבקר חולה מועילו בתפילתו אפי' לחיות מפני שהיא תפלה יותר מועלת ומי שאינו מבקרו אצל"ל שאינו מועילו לחיות אלא אפילו היכא דאיכא ליה הנאה במיתה אפלו אותה וזוטרת אינו מהנהו ע"ש.

הנה מצוה מדברי הר"ן ז"ל דכה"ג אפילו להתפלל עליו שימות נמי בכלל מצוה וכ"ש שלא להאריך לו זערו ויסורין וצדיק דברי הר"ן לכאורה קשה למה לא הביאו דין זה בש"ע סימן של"ה בהל' בקור חולים ואולי ממה שאמרו שם בסמוך דלא לסעוד אינוש בקצירי לא בתלת שעי קמייחא ולא בתלת שעי בתרייחא ואמרו בתלת שעי בתרייחא לא משום דחקיף ליה חליו ויחיאש מן הרחמים ולא אמרו שח"ו יתפלל שימות וא"כ כזה ליכא מצוה ואדרבה אולי איסור וי"ל עכ"פ מדברי הר"ן מצוה כמ"ש. ומיהו ח"ו להרוג או לקרב מיתת אדם אפילו בעל יסורים גדול מצד רחמים עליו הרי הוא רוצה ואף ע"פ בקשתו דמ"ש. [שוב נזכרתי מדברי גמ' ב"מ פ"ד ע"א דרבי יוחנן שהי' קא בבי על ר"ל וקא נזוח עד דנשף דעתיה מיניה, צעו רבנן רחמי עליה ונח נפשיה, ע"ש].

ולמודעי אני צריך דלא תקשה לן מהא דר' חנינא בן תרדיון בע"ז דף י"ח שהסכים להקלצטנירי להרבות בשלהבת ולהסיר הספוגין של צמר מעל לבו שימחה מיתתו ונשבע לו שיציאנו לחי' עוה"ב דאדרבה ודאי במקום שהורגין אותו ממילא יכול לבחור לעצמו מיתה קלה כפי האפשר וראיה ברורה מהא דאמרה תורה והאבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה הנה דאפילו בהרואי ב"ד צריך להקל מעליהם המיתה בכל האפשר וא"כ הכ"נ כיון דמלכות כבר גזרה עליו מיתה והרי התחילו להמיתו אם אפשר ודאי שמותר להקל על עצמו במיתה קלה כפי האפשר וזוהי יצונו דברי

דמותר להסירה אלא דהט"ז שדא ביה נרגא בדברי הרמ"א דלמה התיר להסיר מלח מעל לשונו דהרי ע"י מזוי פיו על ידו והוא כמעצם עיניו וכתב דלכן נראה דאין לנהוג היתר בהסרת מלח. ומיהו בספר בית לח"י שם תי' קושית הט"ז דהטעם דמתחלה עשו שלא כהוגן בנתינת חתיכת מלח על לשונו ולכן מותר להסירה. ולפענ"ד אין צוה כדי דחיה לרבינו הט"ז דאטו משום דעשו פעם שלא כהוגן יחזור ויעשה שלא כהוגן ויעבור גם על רציחה דהרי סוף סוף ע"י לקיחתו הוא מזוי וגורם ח"ו שימות וזה פשוט מאד בדברי הט"ז וא"כ הכ"נ להסיר המכונה כה"ג שמוזי המת היה אסור אלא דמ"מ למדנו מדברי הט"ז ז"ל דלא חש להסיר המלח רק משום שע"י מזוי המת והו"ל בכלל המעשים עיניו אבל אם היה יכול להסיר המלח באופן שאין נוגע במת כלל ואינו מזוי היה מתיר גם הט"ז להסיר המלח, ולפ"ז הגם שאסור להסיר המכונה ממנו שע"י ודאי יזיז גוף הילד. ומיהו הגם שאסור להזיז המכונה ממנו מ"מ אפשר דמותר להפסיק פעולת המכונה מחוץ וממילא לא יפעול עוד בחינוק וע"י יפסיק מלהמשיך בגסיסתו אלא שצריך לדעת אופן המכונה שלא יגרום ע"י מיתה ממש דאז ודאי אסור גם זה ואין לעשות דבר כזה אלא ברופאים בקיאים וע"פ שאלת חכם.

ובמה שכתבתי נלפענ"ד לישב פסק ידידי הרה"ג הנדיק אבד"ק פאפא שליט"א שנשאל בצדיק אחד שחלה את חליו אשר בו מת והיה גוסס ב"מ והיה נותנין לו מים עם סוכר הנקרא (אינטעריונעס בלע"ז) ונשאל דעת מה לעשות אם להמשיך בזה וכפי ששמעתי פסק שלא ליטול המחט מידו התחוזה בו אלא יפסיקו למעלה בהקנה מקום שנכנס על ידו המים המתוק וח"א הקשה לי עליו דכה"ג הט"ז אסור ולא התירו אלא כשאינו עושה כלום אבל למנוע מהחולה דבר אסור אמנם לפי הנ"ל אחי שפיר פסקו של הרה"ג הנ"ל דהט"ז נמי לא פליג להסיר המלח אלא שמוזי הגוסס אבל הכא הרי לא מזוי החולה כלל אלא מסיר האינטעריונעס ע"י שמונע מלהכנס בהשפופרת שע"י נכנס להמחט שצצשו וכה"ג מודה הט"ז דשרי.

ומיהו מה שעושים הרופאים בחכמתם לקיים חולה חייה ימים צוריקות ובמכוונות לפי שרוצים ללמוד חייה ענין ממנו או שרוצים ליטול ממנו אבר לאחר ומקיימין אותו אף שלא היה ראוי לחיות אלא ע"י אמצעים מלאכותיים הם מקיימים אותו עד שיהא מוכן החולה השני להשתיל בו האבר. נראה לפענ"ד דאסור לעשות כן כיון דאינו לרפואתו אלא להאריך חיוי חייה שעות או יום וכיוצא בו ע"י האמצעים והם גורמים צער לחולה ויסורים לו וגם להמשפחה בראותם קרובם גוסס כמה זמן ולא עוד אלא שלפעמים ח"ו ממעסים

סימן פרח

בענין השגחה פרטית לבל

ה' בהעלותך התשל"ו בני"ו יצ"א

מע"כ ידידי ירו"ש הרה"ג ור"ח נר"ג וכו' כש"ת מוה"ר
אברהם יצחק האפפמאן הי"ו, בכולל מיר ירושלים
עיה"ק.

אחד **דשה"מ** וש"ת צידודות, מכתביו התקופים קבלתי וגם
קבלתי ה' קונטרסים העמק והגני בתורה.
אמנם כבר כתבתי כי לאו בעל מלאכה אחת אני ולכן יהיו
דברי מעטים ולא באתי כעת רק בשביל דבר אחד מה שאין
במכתביו האחרונים בענין השגחה פרטית זה אחר זה שאין
לכתוב מדברי האחרונים ועלינו אך ורק לחפש אחר דברי
הראשונים הנאמנים.

ומה נבא לעצם הענין הנני בזה להעיר לז מע"כ לדבר
אחד כי אין קי"ל בכל מקום הלכה ככתבתי היכא
דכבר ראו רבותינו הנדיקים האחרונים את דברי הראשונים
והכריעו בהלכה קי"ל כאחרונים ולא כהראשונים כמבואר כ"ו
ברמ"א ח"מ סימן כ"ה ועוד בכמה מקומות לאין מספר
והוא כלל ידוע בתורה שאין להאריך בו דמיונות אצ"י ורצא
הלכה ככתבתי וכבר הארכתי בזה בכמה מקומות וא"כ פשוט
דלא נוכל לינטות ימין ושמאל מדבריהם והגם כי ודאי אם
נמצא גדולי ראשונים שלא ראו האחרונים אז קי"ל כראשונים
דגדול צרנס של ראשונים מכרסם של אחרונים אמנם היכא
דראו האחרונים את הראשונים קי"ל כאחרונים וגם הא פשוט
דהראשונים שאנו סומכין עליהם צריכין להיות מן אותם
הידועים ומפורסמים כי אם ימצא לפעמים איזה קטעים
שאנם ידועים אין לנו לסמוך עליהם כי נאמר דכיון דחו
אותם רבותינו הפוסקים או דמשצטתא הוא ולא ידוע מבטן
מי יאזו הדברים ועיין רא"ש פ"צ דחולין (ל' ע"ב) מסתבר
טפי לומר שלא רצה בעל הגמרא להביא הצריכתא השנויה
בתוספתא ולפשוט האיצעיה משום דקים ליה דלא מתיבא צי
רבי חי"א ור"א אין לסמוך עליה יותר משנאמר שלא ידע לה
בעל הגמרא ומסתבר שכל תוספתא שלא נתפשטה עד אחר
סידור הגמרא לאו דסמכא היא דמסתמא כיון שרצו חכמי
ישראל לחבר התלמוד חקרו ודרשו לידע כל הספרים שנכתבו
על דברי חכמים וציררו אותם שהם צר סמכא.

ובמה **פ**ר"מ צסופו כתב וז"ל, ואין סומכין על תוספתא
כשהיא קותרת המשנה והגמרא הראצ"ד פ"ו
דמעילה הלכה ד' ומדברי הכ"מ נראה שאם יכולים אנו
להשוות התוספתא עם המשנה אף שנחלוק עם הגמרא סומכין
עליה ע"כ הוצאו דבריהם צקיור כללי התלמוד ע"ש.

רבינו הרא"ש ז"ל נדריים כ"צ בעולא דאיתלו ליה תרין בני
חוחאי צמיסקיה לא"י וקם חד ושחט לחצריה ואמר ליה לעולא
יאת עבדי אמר ליה (אולא) אין ופרע ליה צית השחיטה ופי'
הרא"ש ז"ל ופרע ליה ציה"ש מחמת מורא החזיק ידו וגם
כדי שימהר למות ע"כ. והדברים תמוהים דצשלמא מחמת
מורא החזיק ידו שפיר עבד כדאמר ל' ר' יוחנן נפשך הולת
אבל לומר לו פרע ליה צית השחיטה שימהר למות זה כבר
ענין שח"ו גרם לו להימיתו צמהרה ולפי הג"ל אחי שפיר
דכיון דכבר שחטיה לחצריה והרי א"א לו לחיות ממילא היכא
דצא ע"י מיתה צרור לו מיתה יפה ושפיר אמר ל' ופרע
ליה ציה"ש והבן, ובחי' הארכתי וקצ"ע צשו"ת אגרות משה
יו"ד ח"צ סימן קע"ד ענף ד' שהינה צצ"ע, ולפענ"ד צרור
כמ"ש וא"כ החילוק צין מיתה טבעית דאפילו גוסס אסור
להעצים עינו וכ"ש שאר קירוב מיתה וצין נהרג דכל שיכול
להקל צמיתתו מזה קעבד.

ובשו"ת אגרות משה הג"ל נסתפק דאפשר כיון דהוי קירוב
זמן אסור, אמנם צ"ע מהא דקי"ל צרור לו מיתה
יפה, עוד אני מתמיה מהא דיסד הפייטן צעשרה הרוגי
מלכות צרבי ישמעאל כה"ג ורצן גמליאל הנשיא שגורה עליהם
המלכות מיתה וצקש ר"ג להרגו תחילה ולא יראה צמיתת
משרת עליון ונפל הגורל על ר' שמעון צ"ג הרי צצקש ר"ג
שיהרגוהו תחלה ולא חש לקרצת המיתה וע"כ כה"ג כיון
דכבר גורה המלכות ואין להשיב ליכא משום קריצה וצ"ע
וע"כ כמו שחלקנו צין מיתה טבעית דאז אסור לקרב שום
דבר אפילו צגוסס, וה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מצורך. אבל
צמיתה צידי אדם כל שאפשר להצילו מידי יסורים יעשה כפי
יכלתו. [וע"ע משנ"ה ח"ט סי' ת'].

ומיידו מה שבי' דהמחלה צמות התנוק הנקרא הידראסיפיליס
לא תוכל להיות רק שנה הנה כפי הידוע לי אינו כן
אלא שהמחלה ההיא היא מחלה שיש לו מים צמת ר"ל אבל
הרצה פעמים אפשר שיחיה הילד שנים ויגדל ולפעמים יחיה
כל שנותיו ורק מייעוט הוא שלא יחיו אפילו שנה וגם יש להרצה
רפואות שיוציאו המים מן המות על ידי אופנים שונים והשי"ת
ישלח רפואה שלימה לכל ילדי ישראל ולהוריהם ולכל ישראל
שיהיו צריאים ושלמים לעבודתו ית"ש.

והיות כי אין הזמ"ג וכבר הארכתי יותר מדאי הנני לסיים בזה,
וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה כאות נפשו ונפש ידידו. ומחי
חיים, ישלח רפואה וחיים, עדי יבא אסור בנחושתיים, ויגאל
העם שלקה בכפליים, וינחמם פי שניים, ויבנה המקדש ותכונן
ירושלים, בהשראת השכינה משמים. דושה"ט בברכת התורה
בלב ונפש.

ובפשפוש מעשיו יוסר מאליו הנגע כי הא-ל ב"ה שמשיגת עליו תמיד יראה מעשה תשובתו וירפאהו וכו'.

ואני צריה קלה לא זכיתי להצין דבריו צמה שכתב שיש כחות בנ"א יחשבו שהשגחת השי"ת על כל עניני עולם וכו' וזה דעת רחוק הרבה מן השכל מאי קושיא היא ואם רחוק הוא מן השכל שלנו קרוב לה' וכבר כתב הרמב"ם בענין הצחירה שזה דבר שא"א להצין ורחוק מן השכל שלנו מ"מ הכין הוא היוצר יחד לבס המצין אל כל מעשיהם וא"כ אם נחליט צוה אף שהוא רחוק מן השכל ולא רק שהוא רחוק אלא שכלתי מושג ואפ"ה קיי"ל דהכי הוא ואין איש מהם צוה ח"ו וא"כ הכ"נ בהשגחה אם שהוא רחוק מן השכל שמשיגת על כל הענינים והפרטים מ"מ נקבלו כמו שהכת הזה יחשבו בהשגחה ואי"ה לקמן בסמוך נביא ראיות ברורות בס"ד לדבריהם.

והשני דמה שכתב הגאון ז"ל שזה דעת רחוק הרבה מן השכל אומר אני אסקופה הנדרסת בדומנו היה זה צלמת רחוק מן השכל אבל בזמן הזה שישנם קאמפיוטערס וראדאר וראדיא סטישאנס ורואים שממש בזהרף עין סוקר הקאמפיוטער מאות מליונים ענינים וגם רואים שאפשר מהתחנה צהיוסטאן טעקסטס להשיגה על "הספעים שיפ" שעלו עד ללבנה וכיוצא צוה צלמת לאו רחוק מן השכל הוא שהצורה ב"ה וצ"ש אשר ברא הכל אשר לכל לא יוכל להשיגה על כל עניני העולם ואין זה רחוק מן השכל ואדרבה קרוב אל השכל ודאי כן הוא השכל והחוש מעיד עליו כי פשוט כי הקאמפיוטער שיש לו אלפים חוטין קטנים ועל כל אחד יש השגחה שאם נפקק אחד נעשה פסול בכל הקאמפיוטער ומיד יש שם מין סימן (פלעש בלע"ז) שמשאור נתקלקל וא"כ כ"ש בקאמפיוטער של הצורה עולם וכבר אמר אבינו הזקן ע"ה לית בירה בלא מנהיג וכיון דיש להצירה מנהיג הוא משגיח על כל הצירה ועל הכל מנהיג הוא ומשגיח ואינו מניח דבר על המקרה ח"ו. וכמו שבקאמפיוטער כשהמהנדס (אומעניער בלע"ז) מציין כיצד לעשות הענינים הכל נעשה עפ"י חשבון כמה שיקבול וכמה יוכל להמשיך החוט הזה וכשרואה במקום אחד שצריך חזק יותר עושהו חזק יותר והשאר חוטים עושה חלופים ממנו אבל לכל אחד יש לו חשבון כמה ימשיך (דיורעשאן אויף טייט) וא"כ כ"ש כשהקצ"ה בורא צוראיו כל הצע"ח ואפילו עשבים הכל אשר לכל לכל אחד יש לו זמן כמה שיהיה גדל וכמה זמן יהיה על האילן הזה ומתי יבא מי שהוא ויקחנו משם וכיוצא צוה עכ"פ על הכל יש חשבון מפורט ולא בא שום דבר במקרה כי גם האדם וגם הצהמה והחיות והנחמים ואילנות כולם הם מאדון אחד שבראם והם כולם חלק מהקאמפיוטער הזה (לכד ממנה שיש לו לאדם

והנה הרבה יש לדקדק צהני שמוציאין שיטות חדשות בקונטרסים בלתי ידועים עד היום ועי"ז מהפכין כמה הלכות כי פשוט ומסתבר דשיטות אלו דחו אותם רבותינו הראשונים והאחרונים הצאים אחריהם ולכן נשכחה שיטה זו וכן ראיתי ממרן החזו"א ז"ל שכתב כעין זה על מוציא הגזוזת וכיוצא בהם ואנו אין לנו אלא התורה שקבלנו מאבותינו ורבותינו הקדושים דור אחר דור עד דורינו אנו קבלה אמיתית מפי משה רבינו ע"ה ובפרט אנו מורע אשכנז אשר קבלתינו מקובלת יותר מאנשי ספרד וכמ"ש רבינו הגדול הרא"ש צהיותו צארץ ספרד לא סמך על קבלתם אלא על קבלתינו של חכמי אשכנז שקבלתינו גדולה משלהם אבל פשוט דהקבלה צריכה להיות מדור דור עד אחרון שבאחרונים ולכן אם מי שהוא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות א"כ חסר ליה קבלת האחרונים ואין לו קבלה כלל ולכן תורתן של ראשונים אנו שותים וצאצק עפר רגליהם אנו מתאצקים ועל קבלת האחרונים אנו סומכים כאשר ישאל איש צאורים ותומים כי כל דבריהם דברי קבלה איש מפי איש.

סימן פריז

עוד להנ"ל בהנ"ל

ומעתה לעצם הענין, בקונטרסי הנ"ל הצאתי דברי הפוסקים שהציא מעכ"ת כולם לכד דברי החינוך מנזה קס"ט אמנם גם שיטתו לא מחדש כלום שאזיל צשיטת הרמב"ם ז"ל הידוע ומ"מ לא אעבור בלי להעיר בדבריו היקרים והקדושים צמ"ש החינוך שם ח"ל, ולפי שהדעות רבים בהשגחת הא-ל על צוראיו יוצאו צו הרבה פסוקים צמקרא והרבה מלות להורות על ענין זה מהיותו פנה גדולה צתורתינו שיש כחות ב"א יחשבו כי השגחת השי"ת על כל עניני עולם צין צע"ח או שאר הדברים כלומר שלא יתנועע דבר אחד קטן צעוה"ז רק צחפנ"ו ב"ה ובצורתו עד שיחשבו כי צנפול עלה מן האילן הוא גור עליו שיפול וא"א שיתאחר או יקדים זמן נפילתו אפילו רגע וזה דעת רחוק הרבה מן השכל ויש כחות רעות יחשבו שלא ישים השגחתו ב"ה כלל בכל עניני העולם השפל צאנשים או צשאר צע"ח והוא דעת הכופרים. ובעלי הדת האמיתיים מאמינים שהשגחתו ב"ה על כל מיני צע"ח צכלל שכל מין מן המינים הנצראים צעולם יתקיים לעולם לא יכלה ויאבד כולו כי בהשגחתו ימצא קיום לכל דבר וצמין אדם נאמין כי השגחתו ב"ה על כל אחד ואחד צפרט והוא המצין אל כל מעשיהם וכו' ולכן הזהירנו התורה כי צהגיע אל האדם החולי רע והוא הנרעת לא יקחנו צמקרה רק יחשוב מיד כי עונותיו גרמו וירחק מחצרת צני אדם וכו'

בחירה שזה ענין אחר שאינו נוגע לזה אבל בלאו הכי הכל מאתו ית' בהשגחה יתירה על הכל).

ורב זה מפורש בחז"ל במדרש שאמרו חז"ל אין לך כל עשב ועשב מלמטה שאין מול מלמעלה שמכה אותו ואומר לו גדל וכיון דכל עשב יש לו מלאך שמכה אותו ואומר לו גדל ודאי הכונה פשוטה דאית ליה השגחה עליו וא"כ כ"ש שאר בע"ח (ומ"ש ז"ק ז' ב' אדם אית ליה מולא פי' דעת, כפירש"י ז"ק ולא כפירש"י שבת נ"ג עיין גהש"ס סס). עכ"פ נמצא דההשגחה הוא על כל מה שצרא ואפילו על עשבים שיש לכל עשב מלאך מיוחד לגדלו והוא השר ומול שמשפיע בגידולם ונמיתתם והתמדתם כפי הכח שמשפיע בהם האל יתברך ואם מכה אותו לגדל ודאי שמשפיע עליו ובמד"ר בראשית עוד פי"ג י' ומהיכן הארץ שותה ר"א אומר מממני אוקיננס וכו' ר' יהושע אומר מן העליונים שנאמר למטר השמים תשתה מים והעננים מתגברין מן הארץ ועד הרקיע ומקבלין אותן מפי הגוד דכתיב (איוב ל"ו) יזקין מטר לאדו וחושרין אותן כמין כברה ואין טפה נוגעת בחברתה דכתיב חשרת מים עצי שחקים למה הוא קורא אותן שחקים ר"ל אמר שהן שוחקין את המים ופי' המת"כ טוחנים ומחלקין אותן טפות טפות ע"ש. הנה דמשגיח על כל טפה וטפה שלא יגעו זה בזה ואם היה הדבר במקרה א"א שיעשה כן אלא שהוא בהשגחה פרטית על המים ועל העשבים ועל כל הבריאה כולה.

ובתהלים ק"ד הכפירים שואגים לערף ולבקש מא-ל אכלם וגו' כולם אליך ישכרון לתת אכלם בעתו וכתב הרד"ק עה"פ מה רבו מעשיך מה גדלו כמו על רב ביתו או פירושו רבו במספר וכן אמר מלאה הארץ קנייך כשהשלים לספר נצראי היצבה שנתגלגלו זכרם עם זכר הנאמחים והמאורות והם גלויי החכמה לאדם יותר מנצראי הים וכו' מלאה הארץ קנייך מלא כל הארץ הכל קנייך ומעשיך אין דבר במקרה, והספורנו פירש מה רבו ולא יוכל שום מתעקש לומר שהיה תכלית כולם הנראה נופל במקרה אבל יתחייב כי כולם בחכמה עשית שעשית כולם בחכמה מכוונת אל התכלית המפורקס מהם ומוזה יתחייב שמלאה הארץ קנייך שלא היו דברים מסודרים בהכרח טבעי בלתי מכוון לתכלית וכו' עוד ברד"ק כולם אליך ישכרון אמר על כל נצראי מטה החיים בראת אותם ובראת מאכלם אעפ"כ בכל יום ויום אליך ישכרון לתת אכלם בעתו כמ"ש נותן לחם לכל בשר והוא ע"י השתלשלות הסבות וזידך לתת ולמנוע מהם.

ורבינו הגדול מהר"ם אלשיך עה"פ המשלח מעינים בנחלים כתב אמר הנה עוד ראייה על השגחתך הפרטית על כל יצורי עולם אף גם דלקלי האיכות כי הלא חסת אפילו על

בריות קלות התועלת ואין זה רק להיותם מעשה ידיך והשגחתך מקרני ראם עד ציצי כנים כי הלא אצ"ל שתשלח מעינים במקומות נאותים ליישוב עיר כ"א בנחלים הנעים בין הרים שביניהם מקום נר ולא יגורו בם רק חיות השדה ומה צנע אם לא שישקו כל חיתו שדי אשר אין בם מועיל ולמען יתגלה לנצראים יושבי מדברות מקום המים שבין ההרים וילכו שמה לשבור נמאס מה אתה עושה מכין להם שעליהם הוא על המעינים עוף השמים ישכון ושיגדלו שם ערבות וסכרי אפעים למען בין אפעים יתנו קול עופות השמים הנו' למען ימשכו הפראים אחר הברת הקול ויגיעו עד מקום המים לבזר נמאס וכו' ע"ש. הנה ביאר דההשגחה פרטית הוא על כל יצורי עולם.

ועיין פרק שירה שכל הנצראים אומרים תניא ר' אליעזר אומר כל האומר פרק בעוה"ז ויחס שם שירה לבע"ח בהמות עופות ונמחים ואמרו חז"ל בשעה שסיים דוד המלך ע"ה ספר תהלים זחה דעתו עליו ואמר לפני הקצ"ה כלום יש בריה שבראת בעולמך שאומרת שירות ותשבחות יותר ממני באותה שעה מזדמנה לו פחדע אחת ואמרה לו דוד אל תזוז דעתך עליך ואני אומרת שירות ותשבחות יותר ממך ולא עוד אלא שכל שירה שאני אומרת ממשלת עליה שלשת אלפים משלים וכו' ולא עוד אלא שאני עוסקת במצוה גדולה זו היא המצוה שאני עוסקת בה יש בשפת הים מין אחד שאין פרנסתו כי אם מן המים ובשעה שהוא רעב נוטלי ואוכלני זו היא המצוה לקיים מה שנאמר אם רעב שונאך האכילהו לחם ואם צמא השקהו מים כי גחלים אתה חותה על ראשו וה' יסלם לך אל תקרי יסלם אלא ישלימנו לך עכ"ל. הנה דהנפרדע לאו במקרה מזדמנת שם על שפת הים אלא בהשגחה פרטית וה' ישלימנו ועיין ביאור המצוי בסוף ספר בית אלקים מה שהארץ צריאור הדברים בדברים נפלאים עין לא ראתה והגם שבקנת מפרשים פי' דהדברים קאי על המין כולו ולא על הפרט אבל הרואה יראה דקאי על הפרט ומדבר בלשון יחיד את אכלם בעתו ובגמרא בעתם לא נאמר אלא בעתו בעתו של כל אחד ואחד לפרט ולא לכלל.

והאמנם היסוד לזה צ"ה יסדתי בקונטרסי הנ"ל דבאמת ההשגחה פרטית נמצאת בכל הנצראים מקרני ראם ועד ציצי כנים וגם בצומח ודומם ולא יתנועע דבר אחד קטן בעוה"ז רק בחפצו צ"ה ובגורתו ובנפול עליה מן האילן הוא ית"ש גזר עליו שיפול ולא יפול הקש בלי השגחה וא"א שיתאחר או יקדים זמן נפילתו אפילו רגע וכדעת החכמים שבכת הראשונה שהציא החינוך ומה שנראה רחוק מן הדעת והשכל הוא האמת אלא דגם צוה ישנם חלוקים בהשגחה פרטית, דלדקיקים ההשגחה פרטית על כל צעד וצעד כי די

יב"ש דמבואר בחו"ל היפוך דעת הרמב"ם הוא צירושלמי פ"ט דשביעית הובא בתוס' ע"ז ט"ז ע"ב ד"ה דימוס וכו' כי דימוס לשון רחמים הוא כדאמרין צירושלמי דשביעית פ"ט במעשה דרשב"י אחר דנפק מן מערכתא חמא חד ד עופות שמע בת קלל כד הוה אמרה דימוס הוה פסגה פ"י היה העוף נמלט מן הפח וכד הוה אמרה ספיקולא הוה מתלדא פ"י הוה מתלדא בפח קולא הוה תרגום של פח אלמא משמע דדימוס הוא לשון רחמים ושמעת מן הדא אפי' יפורה קלילא מזלעדי שמיא לא מתלדא כל שכן בר איניש ע"כ. הנה מבואר מדברי הירושלמי דבבב"ס נמי איכא השגחה פרטית וכן קבלנו מגדולי תלמידי בע"ש הקדוש בספר דרך החיים להגה"ק ז"ל וכן התניא ז"ל ובספר פאר לישירים להגה"ק מקאריץ שאדם צריך להאמין שאפילו קש המונח בארץ הוא בגזירת השם יתברך ועיין במבוא לשומר אמונים הקדמון.

ובאמת פשוט שאם מונח קש על הארץ ויחלוק האדם וישבור את רגלו ודאי יאמין כי מן השמים הזמינו לו הקש הזה שיחלוק עליו ולא במקרה הוא שנענש בשבירת הרגל. ונחזור עוד לדברי החינוך שכתב דרך באדם איתא השגחה פרטית ומינה דן למצורע שהוא סימן לו לשבז אבל הרי אמרו ז"ל אין הקב"ה פוגע בנפשות תחלה ומתחלה בא הנגע בלבדו או בציתו או בצדמתו ומעתה אם נחליט שפגעני ונגעי שאר בע"ח ושאר נבראים הכל במקרה א"כ קשה בתרתי חדא אמאי הענישו בהמה זו שמתה או מלבושו שנגעו וכן ציתו והשנית הרי לא יועיל לו כיון שיתלה את זה במקרה ולא בעונש שהרי אין השגחה פרטית בשאר נבראים לדעתו הקדושה ז"ל. אבל לדין אחי שפיר דעל הכל איכא השגחה פרטית הגם דיש לי שבז קצת דנגעים הם שלא כדרך הטבע ולא הוה מקרה לכ"ע אבל א"כ כבר מצינו בשאר עניינים השגחה פרטית ואם תאמר שהוא בשביל האדם הנה ודאי הוא כן שכל הצריחה נמי בשביל האדם הוא שנצראה וא"כ הכל שמשגיחים בשאר הנבראים בהשגחה פרטית הוא נמי בשביל האדם כמובן. ועיין מדרש רבה פרשת קרח (פי"ח כ"ב) ר' ינחק בן אלעזר הוה מטייל בשוניתא בקיסרי מלאי קולית אחת מושלכת בדרך היה מנע להון הכא הדר משכח לה מן הכא אמר כמדומה אנו שזו מתוקנת לעשות שליחותה בחר יומין עבר בלדר מן מלכותא נכשל בה ונפל בה ומה דדקו אחרייו ומלאו בידו כתבין בישינ על יהודהין וע"ש עוד כמה ענייני הנה שהזמינו קולי' זו להאי שליח מלכותא שיכשל בה וימות עליה וכיוצא בו כמה עובדות. ועיין עוד ערכין דף ל' עונש מצטלי שצועות לא הרגיש והכל בהשגחה. ובפרד"א פ"י הדג שבלע יונה אמרה הגיע יומי להאכל בפיו של לוייתן אמר לו יונה הולכינא אללו וכו' הראהו חותמו של אברהם אבינו וראה לוייתן וברח מפני יונה מהלך שני ימים אמר לו הרי הצלתיך

חשק ואפלטוה ואם יפול יצא אליהו ד' מאות פרסה ויפרוש כנפיו ויקחהו שלא יכשל ובסתם בנ"א אפילו ישראל ההשגחה פרטית היא כבר בהסתר קצת ולאו בכל יומא מתרחש ניסא ועל רשעי ישראל ח"ו כתיב ואם תלכו עמי קרי והלכתי אף אני עמכם בחמת קרי. והנה פירשו הראשונים עיין בעל עקדה ועוד שהוא מלשון מקרה ודרך הטבע והניחו ה' על המקרה והיינו השגחה פרטית אבל נראית טבעית למי שאינו בקי בה ולבהמה בכלל ההנהגה והשגחה פרטית היא באופן נסתר שאין ניכר לבנ"א אלא כדרך הטבע אמנם דרך הטבע הזו נמי ח"ו שאין זה דרך מקרה אלא הוא מאת ה' כד"א אלוקים בגימטריא הטבע שכן הוטבע הקב"ה בדברים אלו שיתנהגו עפ"י החוקים שנחקקו להם וכל אחד ואחד לפי טבעו שניתן בו בשעת בריאת העולם אבל הכל בהשגחה פרטית על כל.

ויש להסביר הדברים עוד קצת דהנה ידוע דארץ ישראל היא אשר ה' דורש אותה מראשית השנה ועד אחרית שנה וישראל זרע אברהם ינחק יעקב הם תחת פיקוחו והשגחתו של הצורא ב"ה וב"ש צעמנו וחז"ל ניתן תחת ע' שרים, והאומות ג"כ תחת שר ומלאך והנה פשוט דהאומות ג"כ יש להם השגחה פרטית כיון שגם הם ממין האנושי אבל השגחתם הפרטית באה ע"י השר שלהם וממילא הנהגתם ע"פ השר כפי שקיבל מהאדון לצאו-ת והנהגתם כבר יותר חוקי כי אין צידו לשנות רק מה שקבל מאת המלך קב"ה וב"ש זה אפילו להסבירים דהשגחה פרטית ליתא אלא במין האנושי מ"מ עכו"ם בכלל ומיהו פשוט דהשגחתם יותר טבעית כיון דבא ע"י השר והשר אין צידו לשנות אלא להחזיק ולהשגיח כמו שהוא והוטבע בו וא"כ הכ"נ בשאר נבראים כיון שכבר כתבנו לעיל דלכל עשב יש לו מלאך ושר שמכהו לגדל א"כ הוא הוא ההשגחה פרטית שנתנה לו והוטבע מאת השם ועל זה יושב השר ומשגיח שלא תשתנה שום דבר ולא ינא מדרך הטבע וזו היא ההשגחה הפרטית אצל שאר הנבראים אבל פשוט דהכל הוא עפ"י חוקי הטבע שהוטבע הקב"ה שאין בהם השתנות והכל עפ"י השגחה פרטית על כל מקרי ראש ועד ביצי כנים ולא במקרה ח"ו ואם יסתלק פעולת השגחתו ב"ה אפילו רגע אחד מכל הנבראים הם בטלין ומצוטלין כלל היו ועיין בחומש היכל הצרכה בראשית נהר ד' דף ל"ו מדפי הספר מה שהאריך בזה.

ומרן הגה"ק בעל ד"ח בפרשת מקץ אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו וגו' וא"א לשום נברא לחיות בלתי שהצורה כ"ע מחיה וזן אותה והכל בהשגחה הגם שהרמב"ם ז"ל דעת אחרת לו בזה אבל באמת לפי דעת חז"ל אפילו יפפור לא ניגוד בלתי השגחה מלמעלה וכפי הידוע שכל מעשה בראשית המה בשביל האדם וכו' עיי"ש.

דרך הטבע או מקרה נמי הכל מפי הקב"ה כי הכל אשר לכל מאתו הוא ואפילו המקרה.

ובאמת כי צוה מצוה מקרה (בראשית כ"ז כ') ויאמר יצחק אל בנו מה זה מיהרת למצא בני ויאמר כי הקרה ה' אלקיך לפני ובתרגום ארום זמין, הנה אמר הקרה לשון מקרה ואפי"ה ה' אלקיך, שהמקרה נמי מה' הוא והגם כי יצחק אמר שאין ש"ש שגור בפיו היינו שלא היה מדרכו של עשו להזכיר ש"ש אבל לא היה מתפלל על עמם הענין שמה שהקרה הוא מפני ה' אלקים עושה גם המקרה והוא הטבע וזה פשוט מאד ומתאים זה עם הירושלמי הנ"ל דאפילו עוף אינו נאד אס לא בהשגחה פרטית ובאמת כי במדרש מצינו שלא מצא עשו שום צד רק כלב אחד שצד והציא ליצחק והכי נמי מפני ההשגחה הפרטית על כל דבר בע"ח והשגחתו על כל הצעלי חיים בפרטות שלא יוכל אותו רשע לזדון ואס היה אלס מקרה למה לא ימצא עשו במקרה משאר חיות.

גם מה שאמרו בתורה ואס תלכו עמי קרי והלכתי אף אני עמכם בחמת קרי הנה הכוונה שאס יתלו הדברים במקרה ובדרך הטבע הנה אז יתנהג ה' בעולם ע"פ דרך הטבע אלא שזה הטבע ישמנה דהנה ענין הטבע והנהגה פרטית כבר רמזתי לעיל שהוא במקום שיש השגחה אישית ופרטית הוא מה שצא מפי עליון עילות כל העילות וסיבת כל הסיבות וכאשר אמרו ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה והשגחה פרטית הנקרא טבעית הוא ע"י מלאך וע"י מיאן משה רבינו בשעה שאמר לו הקב"ה הנה אנכי שולח מלאך וא"ל משה רבינו אס אין פניך הולכים אל תעלינו מזה והנה פשוט דגם כשרצה הקב"ה לשלוח מלאך אכתי ההשגחה פרטית נשארה על כל ישראל דבצני אדם כ"ע מודי דאיכא השגחה פרטית אלא החילוק דהשגחה ישמנה מפי עליון ותצא ע"י מלאך אבל לעולם תהיה השגחה פרטית ולא יעשה מלאך דבר קטן או גדול מעצמה אלא עפ"י החוקים והמשפטים אשר לו מפי עליון וגם מה שיעשה הוא רק בכם אלקי ממעל.

ולמשל מלך אחד גדול במדינה שמסר מחוז אחד לשר שלו להיות הוא יתנהג במחוז הזה עפ"י חוקי המלך ויתן להם סיפוקם וכל צרכם הכל כפי המצוה מהמלך והנה פשוטי המון עם יאמינו כי השר הנ"ל הוא הנותן להם כל צרכיהם וידו לו על כל מה שעושה להם אבל אנשי השכל ידעו ויצינו כי אין השר הזה הוא הנותן כלום אלא המלך הגדול שלו שיך ההודאה והתהלה אלא שאכתי אין הנמשל דומה למשל לגמרי דגבי מלך עכ"פ המלך הוא שנתן רשות להשר להנהיג ולפעמים השר משנה מצויו המלך כי השר הוא בשר ודם ודעתו משונה מדעת המלך ולפעמים לא הבין בכוונת המלך ולכן צא שינוי עכ"פ מהשר אבל המלאך

מפיו של ליתן הראוי כל מה שצוה וע"ש ספ"ט וכל התנינים הגדולים שצוה מוזנו של ליתן וכו' והתנין הגדול שצא יומו להאכל הוא צורה ונכנס לתוך פיו של ליתן וכו' ע"ש הנה מצוה דיש חשבון לכל תנין מתי יכנס לפיו של ליתן וימות ביומו ולא בדרך מקרה.

והנה יש להאריך הרבה בזה אבל אין הז"ג להאריך בהני ענינים אבל פשוט כביעא בכותחא דהקב"ה משגיח על כל העולם כולו מקרני ראס ועד ציצי כניס בהשגחה פרטית ומדויקת ולית אתר דפני מיניה וכמ"ש רבותינו הגדיקים האחרונים ז"ל ומינה לא תזוע ובדברי הרמב"ן לכאורה יש חילוקי דעות דהיע"ד כתב דדעת הרמב"ן ז"ל שלא כדעת הרמב"ם ז"ל והארכתי גם בזה בס"ד בקונטרסי הנ"ל ובפרט כי בעוה"י העלתי בענין השגחה דהכל מושגח וגם הדרך הטבע הוא השגחה פרטית ולכן הוא הלכה פסוקה שאין שום דבר שאין בו השגחה פרטית.

ברגע נפל מילתא בליצאי לפי מה שאמרו ז"ל כשפים למה נקראו כשפים שמכחישים פמליא של מעלה ובאיסור כלאים כתבו איסור לכלאים משום שהמלאך הממונה על זה אינו ממונה על זה ונתעברו שני מינים והאריך ממונה חדש על זה לגדלו ואי צשאר מינים מקרה הוא מאי איכפת לן אבל להנ"ל אחי שפיר שהרי הכל בהשגחה והזרוע כלאים מכריח המלאך להשגיח על העירוב שהוא אינו מינו והבן.

עוד רגע אדבר דהנה בפרד"א הגדול פרק חמישי אמר ר' יהודה פעם אחת בכל חדש וחדש סלוות עולין מן התהומות ומשקין את כל פני האדמה שנאמר ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה העצים משמיעין את קול נגרותיהם לימים והימים משמיעים את קול נגרותיהם לתהומות ותהום קורא אל התהום להעלות מים וליתן לעצים שנאמר תהום אל תהום קורא לקול נגרויך וכו' ובמקום שיפקוד להם הקב"ה להעלות ולהמטיר שם מגשימים וכו' וכתב צביאורי הרד"ל ובמקום שיפקוד נראה דמכוין לקרא (איוב ל"ז) כל אשר יצו על פני תבל ארצה אס לשבט וכו' דמפרט לכל מקום אשר יצו ויפקוד להם שימטירו שם יריקו וכו' כתיב (ישעי') ועל העצים אלה מהמטיר עליו מטר ונראה רוצה לצאר בזה שמהגשמים מוכרח השגחה פרטית של הקב"ה בעולם תמיד וכמ"ש הגר"א באדרת אליהו ריש פ' ברכה ע"ש שהאריך הגר"א ז"ל דעל כל דבר בעולם אומרים הפילוסופים שהוא עפ"י הטבע ואפילו השמש והירח אבל על הגשמים מודים שאין עפ"י טבע כלל שאנו רואים פעמים לא ירד כלל ופעמים ירד בכל יום ויום לכן נקרא גבורת גשמים כי בזה מורה גבורת שהקב"ה יש לו השגחה פרטית על כל העולם וממילא אפילו מה שנראה

אלא שהעת הוא להשליך עת לקרוע שלא יקרע הצגד במקרה
אלא עת הוא לקרוע ועת לתפור את הכל עשה יפה בעתו
והנה שאין דבר שיהיה צורך מקרה.

ואבני אלגביש צמוד צית חורון לא פעלו המכה במקרה
שנפלו אבנים אלא השי"ת הוא שלחם והם היו כגרזן
ציד החוצב וצמרים כחיד ולכל בני ישראל לא יחרץ כלל לשונו
ולא במקרה היה אלא בהשגחה עליונה אפילו על הכלבים ונטלו
שכר על שחיקתם ואם אכלם הכל במקרה מה שכר שיך להם
ומה זה שאמרה תורה לא יחרץ בפועל אלא הכל בהשגחה וכן
מנאחי בשם הראב"ד שענין השליח הוא שר העולם הנראה
לנביאים מובל במרכבה נאצל מן הסיבה העליונה וכן העליון
בו וזהו הענין ויצרך את ה' ויאמר דוד ואתה מחיה את כולם
ונצח השמים לך משתחוים ואתה מושל בכל וצידך כח וגבורה
וצידך לגדל ולחזק לכל כלומר דאפילו מה שנראה כעין טבע
העולם האמת כי אתה מושל בכל וצידך כח וגבורה וצידך לגדל
ולחזק לכל ולא השרים שלהם נמסרה ההשגחה מ"מ אין צידם
לשנות לצנות ולא לסתור אלא אתה מושל בכל כי הנהגתם הוא
רק מאתך שאתה מושל בכל והבן זה.

והנה ודאי ידידי היקר לא נעלמו ממנו דעות אחרות וזה
לכד דעת הרמב"ם צמורה נצורים ועיין מ"נ עוד
ח"א פנ"א ופי"ג שם וח"ו שהרמב"ם ז"ל נושא פנים וזה
לדעת אפלטון וכמ"ש שם הררש"ט המפרש ועי' בעל
העיקרים צמ"צ ודעת בן סני בענין הריבוי הנמשך ודעת בן
רש"ד שכל הדברים סידורו מאתו ית"ש והוא שהציא צמ"ג
ח"צ פכ"א ועי' עיקרים מ"צ פי"ג ובעל דרך אמונה בעשרה
מאמרים הביא וזה ג' דיעות האחד דעת הראב"ע וסייעתו
שהוא כתי' בן סני שע"י האמצעים נעשה ההנהגה והוא ע"י
הנביא ודעת הרל"ג וההדל צינו לא"ע כי לדעתו הנביא
הוא הפועל זאת מצד הדבוק בשכל הפשוט הנה ישאצ שם
ממעניי הישועה ולדעת הרל"ג עיקר השופע הוא המלאך
והנביא הוא כלי מוכן לקיבול השפע ודעה שלישית שהכח
השמימי היא ממוצעת לפי שכל עיני זה המציאות נכנעין
אליו והבעל דרך אמונה דעתו שהפליאות אינם מתייחסים אלא
להשי"ת צ"ה צלי אמצעי כמ"ש אני ה' אני ולא מלאך ואמר
כמו שחק הטבע הוא מידו ית"ש כן השינוי הטבע לא יהיה
אלא מידו ית"ש.

והבעל עקידה שער נ"ד הביא שלש חלוקות צעניי ההנהגה
האחד הנהגה הכללית לכל עם ועם מא"ה עפ"י
המערכת אך הצורה צ"ה משגיח ע"ו צדך ראה בעלמא
כמ"ש משמים הציט ה' ראה את כל בני האדם וענין השני
אשר הוא לעם ישראל הוא ית"ש משגיח אליהם צדך פנוי
כמ"ש ופניתי אליכם אמנם לא זהו עיקר הנהגתו והנהגה

כשהקצ"ה מוסר לו שליטה צעניי עולם הנה המלאך עצמו
אין לו כח ויכולת להנהיג ולהיות משגיח על שום דבר ולא
לשנות דבר כי הכל מאתו ית' ע"כ פעולתו וחיותו הוא מגזירת
עירין פתגמין וזהו שאמר כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרב
כלו' כי הנהגה שלו קשה משלי כי הנהגה שלי ברחמים אצל
המלאך הוא מה שהוטבע לו מהשם ואין צידו לשנות כי שמי
בקרב וכל ששם הקצ"ה בו וגזרתו לעולם קיימת וא"כ לפי
האמת הוא המנהיג והוא המשגיח כי הוא ית"ש שמו הוא
סיבת חיותם והנהגותם וע"כ לפי האמת מה שהמלאך מנהיג
הוא ית"ש הוא המנהיג כמ"ש המחדש בטובו בכל יום תמיד
מעשי בראשית כיון שהקצ"ה ית"ש לא מסר ההנהגה ציד מי
שיש לו בחירה אלא ציד המלאכים אשר המה מוטבעים על
הנהגה זו לא יוכלו לשנות טבע המוטבע אצלם ולשנות
סדורם כי זה עיקר חיותם וא"כ אין דבר נעשה שלא כרצונו
אלא כרצונו ע"י מלאכיו עושי רצונו בטבע ולא בחירה וזה
כי שמי בקרב כי זה חיותם.

ולפי"ו מוצן ואם תלכו עמי קרי שירצו בהנהגת המקרה
שהוא הטבע והלכתי אף אני עמכם בחמת קרי
שהמקרה שהוא הטבע אינו מקרה אלא הנהגה ע"י מלאך
שהוא ג"כ השגחה פרטית אלא דאז ויסרתי אתכם שבע
כחטאיכם וכמ"ש השמר בו כי לא ישא לפשעכם כי שמי
בקרב דאז יוחר קשה להנצל מעונש החטא. וזה הכוונה
והלכתי אף אני עמכם בחמת קרי כלומר בקרי ומקרה אני
עמכם הולך. וזהו נראה לפרש מקרא (קהלת ג' י"ט) כי
מקרה בני אדם ומקרה הצהמה ומקרה אחד להם כמות זה
כן מות זה ורוח אחד לכל ומותר האדם מן הצהמה אין
ודחקו המפרשים אמנם בחרגוס חירגס ארום ארעון אנשא
חייבא וארעון צעירא מסאבא ארעון חד לכולהון וכו' והכוונה
לפמ"ש בצנדיקים השגחה היא פרטית ועליונה אצל ברשעים
שהם נשגחים בהשגחת הטבע מקרה להם כזהמה בהשגחה
אחת הוא לאדם הרשע והצהמה. וכל שאר ענינים ח"ש ארום
ארעון אנשא חייבא וארעון צעירא מסאבא ארעון חד לכולהון
דמקרה אחד להם שהוא הנהגת המלאך אצל פשוט דמקרה
אחד להם ולא שהצהמה מתה במקרה והאדם בהשגחה אלא
תרוייהו בהשגחה פרטית ולא מת צלי עתו זה שאמר כמות
זה כן מות זה היינו שהצ"ח נמי לא ימותו במקרה צלי
גזירת עירין פתגמין והכל בעתו וצמנו דוקא. וזה נמי מה
שאמר החכם עוד שם (ג' א"צ) לכל זמן ועת לכל חפץ תחת
השמים עת ללדת ועת למות עת לטעות ועת לעקור נטוע
וגו' כלומר שאין שום דבר במקרה והזדמן בזמן אלא הכל
בזמנו בא ועת לטעות ועת לעקור נטוע ולא במקרה הוא בא
לעקור או לנטוע אלא הכל בעתו מאתו ית"ש עת להשליך
אבנים ועת כנוס אבנים ולא נמלא מושלך אבן צלי עתו במקרה

התניינים הגדולים שבים מונו של ליתן והתנין הגדול שצא יומו להאכל הוא צורח וגם ונכנס לתוך פיו של ליתן ומי הגיד לו להתנין הגדול שצא יומו ומי יש לו יום והלא הכל מקרה הוא אללם ולא בהשגחה וצ"י שם הדג שבלע ליונה הנביא א"ל ליונה אין אתה יודע שצא יומי להאכל צפוי של ליתן אמר לו יונה הולכני אללו אמר יונה לליתן בשבילך ירדתי לראות מקום מדורך שאני עמיד ליתן חבל בלשוך ולהעלותך ולצווח אותך לסעודה הגדולה של נדיקים הראהו חותמן של אצרהם אמר הצט לבצית וראה ליתן וצרח מפני יונה מהלך שני ימים אמר לו הרי הלחמך מפיו של ליתן הראני כל מה שבים ותהומות והראהו וכו' עיי"ש.

וא אין השגחה פרטית בצעלי חי ודגים בכלל והכל אללם במקרה מה זה הענין שדבר יונה עם הדג והלילו ועיין פסחים קי"ח ע"ב באותה שעה פתחו דגים של ים ואמת ה' לעולם ועיין רש"י שם ואטו אם הרמב"ם לפי דרכו בקודש היה לו שיטה בענין של שדים וכיוצא בהם אמנם כיון דמפורש אללנו לא כן לא נוכל לקבל צוה דרכו בקודש ועיין רש"י עה"פ מיד כל חי' אדרשנו לפי שחטאו וכו' הוצרך להזהיר עליהן את החיות משמע דמפרש כפשוטו דהזהיר את החיות ויענשו אם יהרגו צנ"א שלא מן הדין ועיין א"ע שם שפירש דחי' חייבת מיתה ציד"ש ומיתתה ע"י חיה אחרת ואינו ענין של מקרה אלל בהשגחה והרמב"ן כנסתפק והספורנו פי' פירוש אחר עיי"ש.

ובש"ן רמ"ע מפאנו סימן ל"ז בשם ספר הקנה וז"ל, עוד הוסיף לשבח עור השליל לתפילין יותר מכולם למצוה מן המצוות כי אחר שאין צריה יוצאת לאויר העולם שאינה מקבלת דין שהעוה"ז נצרא צדין והשליל פטור מהדין שלא יצא לאויר העולם כ"ל. מצואר דיש ענין דין גם על צע"ח ובספר חמדת ישראל קונטרס נר מצוה דיני צ"נ כתב דהוא מחלוקת ר"מ ור"י אי יש עונש בצע"ח והלכה כר"מ מרבינא חולין קל"ח עוף טהור שהרג את הנפש חייב מיתה משום וציערת הרע מקרבך וצ"ד דוקא הרי עונש דאל"כ מיתנו מי שהוא וצ"ר פכ"ו גם צדומס שייך עונש אפילו מקל או רצועה וכ"ה צמ"ר קהלת עה"פ עת אשר שלט האדם ועיין פרד"י וצידושי הארכתי הרבה צוה וצמורה הנני משחיתם את הארץ עם הארץ והדגים שבים לא מתו שלא חטאו הרי דהעונש גם על דומם וצע"ח וז"פ מאד.

ובגמרא תענית ח' כמה גדולים צעלי אמנה מנין מחולדה וצור וכו' ופי' התוס' פי' מאמין בחולדה וצור מעשה הי' צנערה א' שהיתה רוצה לילך לבית אבי' והי' צור צדק ונפלה וצא צחור אחד ואמר אם אני אעלך תנשאי לי אמרה לו הן ונשצו ציניהן שהוא לא ישא אחרת והיא לא

המעולה אשר היא על ידו הוא לחסידי עליון קדושי ה' כי הוא ית"ש מקושר ומתאחד עמהם בהתקשרות בתשוקה וחפינה דביקה בצחינת ואחת הדבקים צה' אלקיים ועיין גם בספר שבילי אמונה מה שכתב צוה ועיין עוד בעל העקדה פ' ט"ו שאם יהיה האדם ניוק ע"י החיות הטורפות יהיה ענין ניסוי שלפי הטבע השני יחויב שיהיה מורא האדם מוטל על כל הנמצאים השפלים ומראכס ומתכסם והאריך שם. והנה פשוט כיון דמן הטבע שלא יזיקו א"כ כשמויק נמצא דגם בחיות יש השגחה פרטית מתי להזיק ואני אומר דגם מה שצטע שלא יזיק אינו מטבע ואדרבה הוא מהשגחה פרטית שהרי מטבע לחיות הטורפות לטרוף כל מה שימצאו לאכול והאמנם מה שלא יטרפו צנ"א משום דמוראכס ומתכסם יהיה וגו' שיש על החיות אימת הגבור על החלש שהוא בן אדם ומהיכן להם המורא על הצנ"א וע"כ משום ההשגחה הפרטית דמוראכס ומתכסם.

עב"פ ראה ראינו כל השיטות צוה צס"ד וצררנו הסולת שמנאלנו צוה וכפי קבלתנו האמיתית מפי רבותינו הק' וזרקנו הפסולת כי ההשגחה הפרטית על כל העולם הן האדם והן צע"ח והדומם והצומח כולם נסקרים בסקירה אחת בהשגחה פרטית בכל רגע ורגע ואין קש בארץ ולא עלה באילן שנופל צלי השגחה עליו מצד המשגיח העליון רק שהחילוק על פעולות היוצא שצדיקים גמורים השגחה הפרטית הוא בכל רגע משתנה לפי רצון הנדיק ולפי צרכו בעולם וצטאר ענינים השגחה הפרטית לא תשתנה בכל עת ולכן מתנהגת ע"י מלאכיו עושי רצונו וזה צרור וי"ר שנוכה להיות תחת השגחתו לצד ועיין ספר חינוך בית יהודה (מהגה"ק ר' יעקב צבי יאליש זצ"ל) דברים נפלאים צל"ו פרקים ואמיתיים ודבריו לא ראיתי עד לאחר שכתבתי קונטרסי ומ"מ צס"ד זכיתי לכון האמת.

סימן רצ

עוד להנ"ל בהנ"ל

בדבר אשר ציין עוד בענין השגחה ובענין אי דורות אחרונים יכולין לחלוק על הראשונים וצפרט צעיקרי האמונה של השגחה פרטית הנה צבר הארכתי צוה למע"כ מ"מ כנראה לא תפס כוונתנו צוה. והנה כאן אין האחרונים חולקים על הראשונים אלל או שהם מסבירים דגם הראשונים כוונתם היתה באופן זה ולדעת קצתם הם אינם חולקים אלל תפסו צשיטת שארי גדולי הראשונים שס"ל דהשגחה פרטית בכל דבר והציאו ראיות לשיטות אלו וכמ"ש צמכתני הנ"ל וכה"ג ודאי לאחרונים שמעינן דהכי קי"ל הלכה כצמראי ועיין פרדר"א פ"ט וכל

הבחירה מ"מ השגחתו עליו תמידה ועל כל הצריחה וכנ"ל והכא הרי לא היה הענין נוגע לכל המין ולא היה אלא מקרה ומה לו להשר להחערב ולפלפל עם אליהו עבד איל אחד שקרהו מקרה שיקרב לע"ז וע"כ דהשגחה פקוחה על כל פרט וז"פ מדברי הרד"ז.

ובמד"ש איתא כן במחנה יעקב ששלח מנחה לעשו שלא רצו הצע"ח ללכת עד שמסרם יעקב אבינו ועוד כמה וכמה מקומות המבוארים שגם בשאר צע"ח וחלקי הצריחה ליכא מקרה אלא הכל בהשגחה. ובגמרא חענית כ"ה רבי חי"א בר לוליינא שמעינהו להנך ענני דקאמרי ניתו וניתבו מיא צעמון ומואב אמר לפניו רבש"ע כשנתת תורה לעמך ישראל חזרת על כל או"ה ולא קיבלוה ועכשיו אחת נותן להם מטר שדו הכא שדיוה אדוכתיהו.

[ובחולין] דף ס"ג ע"א ר' יוחנן כי הוה חזי שלך אמר משפטין תהום רבה, כי הוה חזי נמלה אמר דקתך כהררי א-ל, ופרש"י ומשפטין אף בתהום רבה שזמנתה שלך לשפוט ולעשות נקמתך בדגת הים להמית המזומנים למות לשון מור, ל"א לנמלה הוא אומר דקתך כהררי א-ל שמונותיה מזומנים לה בלא טורח ועם מי שאתה נשפט אתה דנו עד תהום רבה כגון שלך שטורח לבקש שם מזומנתי ע"כ. ומבואר דגם על צעלי חיים יש השגחה פרטית דהרי הקצ"ה נשפט עם דגת הים ועושה בהם נקמה להמית המזומנים למות, א"כ אף בהם יש השגחה ואינם מתים במקרה אלא הכל במשפט וצמדה ובמשקל והשגחה אלקות על הכל וז"צ ודו"ק.

ועיין אורחות חיים על הרא"ש יוס' א' אות כ"ו לצטות בה' בכל לבצך ולהאמין בהשגחתו הפרטית, וכ' כי עיניו משוטטות בכל הארץ וכו' ע"ש, ושם הארכתי דברים כוונתי דהשגחתו פרטית על כל הארץ ודו"ק.

ושומר ישראל המשגיח על כל "פרט" ופרט, הוא ישמרנו לעולמי עד, ויצילנו מכל נגע ופגע, בכל עת ובכל רגע, ויתן חיים ובריאות הנפש והגוף - לתולעת הקטן בן האלוף - ויזכני עוד ללמוד תורה לשמה, וללמדה לתלמידים העמלים והחפצים בה, עדי יבא דארח ודן, ויגאלנו מגלות המר במהרה דידן. הטרוד והעמוס בעבודת הקודש החותם ברעדה ובלב נפש **בגשה הקמן**

תנשא לאיש אחר ואמרו מי מעיד ציינו והיתה חולדה אחת הולכת לפני הצור ואמרו אלו שנים צור וחולדה יהיו עדים ציינו והלכו לדרכם והיא עמדה בשבועתה והוא נשא אשה אחרת וילדה בן זאת חולדה ונשכתו ומת וילדה לו בן שני ונפל לצור ומת אמרה לו אשתו מה זה המעשה שהגיע לנו שלא כשאר בני אדם נזכר השבועה וסיפר לאשתו כל המעשה אמרה לו א"כ חזור וקחנה וכתב לה גט והלך ונשא הבתולה והיינו דאמרי המאמין צור וחולדה שהעמידו עדותן ע"כ. והנה שחולדה זאת ונשכה להבין להעמיד עדותה ולא היה במקרה ונפל לצור ולא היה במקרה וי"ל קצת דכאן בשביל צנ"א הוא.

שוב מנאמי לרבינו הרד"ז א"ף ס"ו (תרמ"א) צמעה דאליהו זהר הכרמל שדרשו רז"ל על הפסוק ויקחו את הפר אשר נתן להם אליהו אמר לו הפר לאליהו אני וחצירי יצאו מצטון אחד הוא עולה לחלק הקל ושם הקל יתקדש עליו ואני עליתי לחלק ע"ז להכעיס את צוראי אמר לו אליהו לך עמהם כשם ששמו של הקצ"ה מתקדש ע"ז זה שעמי כך יתקדש על ידך א"ל וכך אתה יועיני איני זו ממקומי עד שתמסרני בידיך הה"ד ויקחו את אשר נתן להם אליהו וכו' ואחר שהציא דברי הרד"ק ודחה אותם כתב הרד"ז וז"ל, כי כבר ידוע כי כל האדם וכל צעלי חי וכל אילן וכל עשב יש לו כח ושר למעלה וכן אמרו על פסוק אם תשים משטרו בדרך הילכך שרו וכחו של פר מזמן לאליהו ואמר לו בשלמא שני השעירים שהיו שוין בקומה שוין צדמים שוין צמראה הגורל מטיל שלום ציינהם גורל א' לה' וגורל א' לעזאזל אבל שני פרים השוין בצטון ובצבוס למה נתן להם הבחירה שזה ילך לעבוד צוראו וזה להכעיס את צוראו והם דברי שרו של פר או כחו וזה אינו דרך גם כלל ולא הוצרך הכחוש לפרש דבר זה לפי שלא היה דרך גם וכיוצא בזה יש לרז"ל הרבה אמרו שרו של ים למשה וכו' ועל דרך זה תוכל לתרץ כמה מאמרים בדברי רז"ל ואפילו בכחוצים כגון וכל עני השדה ימחאו קף אז ירננו עני היער וכיוצא בהם וכי פה ולשון יש לעצים וכו' ובה מתיישב שהעומדים שם לא הרגישו ולא ידעו בדברי הפר וכו' ולא ראו אלא שהפר אחר שמסרו אליהו בידיים הלך בצטון כמי שהולך לעשות מנאות צוראו ע"כ.

הנה מבואר דצנע"ח נמי השר והכח שלו משגיח עליו והגם נגד צעלי בחירה אם לוקחין אותו צנ"כ אינו מכריח

מפתחות ענינים במשנה הלכות מדור התשובות חלק שביעי

אורח חיים

ה.

א. מאימתי חייבים הקטנים בנטילת ידיים. יש להזהיר הקטנים שלא יגעו במאכלים בלי נטילת ידיים.

ב. מאימתי חייבים קטנים בכיסוי הראש. דברים נפלאים ממחזור ויטרי כיצד לנהוג בקטן בשעת שמכניסו לת"ת. ישוב לקושי מהרש"א על אימיה דר"נ.

ג. המתנה בברכת התורה לפטור לזמן מוגבל אי מהני. במחלוקת המג"א ופר"ח והתבאר"ש בשוחט שהתנה שלא לצאת בברכתו על כל העופות המונחים לפניו. אי יכולין לכוין בברכה"ת לפטור ברכה של קריאת התורה.

ד. טלית שנפסקו ציציותיו בשבת אי מותר לטלטלו במקום שיש עירוב. טלית שאול ושל הפקר פטור מן הציצית. אי יש מוקצה לאחד ולא לשני.

ה. מי שהגיע לשירה חדשה ב"ח וש"צ התחיל חזרת הש"צ דמוסף אי יתפלל עם הש"ץ ויאמר קדושת כתר. אי מותר לומר כתר בתפילין. קדושת מוסף וקדושת שחרית אחת היא. חילוק בין ר"ח לחוה"מ. מלובש בתפילין ונודמן לו קדושת כתר כיצד יעשה.

ו. דבק מבהמה טמאה אי שרי לתקן בו בתים של תפילין ביאור הלכה למשה מסיני דבעי מן המותר בפ"ך וכן כל דבר שהוא מעצם התפילין. קלף הנכרך על הפרשיות בעי מן המותר בפ"ך. צבע של תפילין אי בעי מן המותר. פלפול בדברי הנוב"י בנותנין בתוך הטיח עצם פיל. בתמי' הנוב"י אב"י. קושיית הח"ס בהא שצבעו בחלזון. משיחת רצועות בשמן טמא. עיבוד עורות בצואת כלבים. ואי בעי מן המותר בפ"ך. מור אי בא מחיה טמאה או טהורה. איסור שנשתנה מבריותו אי חוזר להיות היתר. איסור שנתהפך ונפסל מאכילת כלב.

ז. דבר שנשתנה מבריותו אי מקרי מן המותר בפ"ך. ראייה מן המור להרמב"ם וכ"מ. ביאור סברת הכ"מ מקושיית הנוב"י. חילוק בין דבר שנעשה פרש לעור ושערות. תמיה על או"ז בדין אחשביה. מאכל שנפסל מאכילת כלב וחזר ותקנו. חלב המכונס בקיבה אי הוה פרשא בעלמא. במחלוקת מה הפירוש פרשא בעלמא. לכ"ע כל שהוא פרש יצא מכלל מאכל. היתר דמי רגלי חמור לשתות אינו דומה לפרש. עור השליא הבא בפניו של חמור מותר. למה לא הזכיר בש"ע דין דהדלקת נר אחד בחנוכה.

ז.

בשינוי כתב סת"ם בין אשכנז והאר"י הקדוש והב"י וכתב וועלש. בחידוש לחלק בין ס"ת לתפילין ומזוזות ותמיה לזה. שאין להשתמש בלשון קודש לחול. תמיה האיך שינו כתב עברית לאשורית ובאיזה כתב נתנו הלוחות והתורה. והעיקר כתשובת הרא"ש דצורת האותיות משונות ממדינה למדינה ואין פסול בשינוי זה.

ז. סת"ם שיש נגיעה בשם הקודש וניכר הפירוד ע"י זכויות מגדלת אי כשר או בעי ניכר לעינים. ואי נקרא מוקף גויל בפרוד כחוט השערה.

י. קטן בשבת שנעשה בר מצוה, אי מותר להיות ש"ץ ובע"ק.

יא. חילוק בין הסתכלות לראיה בעלמא בנשים. איסור ערוה אי יש בה נמי מדין והיה מחניך קדוש. תמיה אפמ"ג בזה. לקרות ק"ש נגד הערוה בלילה או לסומא או עוצם עיניו.

יב. בדין גובה המחיצה בביהכ"נ בין אנשים לנשים. ביאור גמרא סוכה בשמחת בית השואבה. ישוב למה נשים למעלה ואנשים למטה. טעם מחיצה שלא יראו זה את זה. איסור הסתכלות שייך באשה כמו באיש. טעם למה בימי בית ראשון לא עשו מחיצה במקדש.

יג. ישוב למרן בבית שערים דקול באשה ערוה אסור משום הרהור. אין יצה"ר שולט אלא במה שענינו רואות. חילוק בין ערוה שהוא עצם איסור לקול שהוא מטעם הרהור. חילוק בין הסתכלות לראיה וראיה מת"י.

יד. זוחלין אי פסולי' לט"ק. פסול זוחלין במקוה אי דאורייתא או דרבנן. מ"ס למקוה אם הוא מה"ת או מדרבנן. פ"י הא שמעתא דמי לא טבל לקריו, ואי מהני לגירות. חציצה אי פוסלת בט"ק.

טו. ש"ץ שקשה לו העמידה אי מותר לישב בשמ"ע.

טז. בעל תשובה אי צריך תשלומין על כל התפילות שלא התפלל, וגם בשאר מצות שיש להם תשלומים.

יז. תינוקות המפריעים בביהמ"ד אי מותר להביאם.

יח. נולד ע"י הזרעה מלאכותית אי עולה לדוכן. ביאור דברי ר"י מעולם לא עברתי על דברי חברי. מצות עשה על ישראל להתברך מכהנים במחלוקת שנויה. מצוה לפרסם ילדים כאלו שלא יתערבו במשפחות מיוחסות בישראל.

יג. בעל קורא שאינו יודע הטעמים בע"פ אי מותר לראות בחומש ולקרות בס"ת. הקורא ואחד מסייע על גבו מן החומש. ישוב שאין שם מי שיודע לקרות בטעמים. ע"פ הזוהר יש למחות באחד קורא בלחש להבע"ק.

כ. הקורא בתורה צריך לסיים בדבר טוב. בסיום דמיהם בס, וגם ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף. ביאור סיום תאות רשעים תאבד. מותר לומר שירה על מפלת רשעים וכ"ש עכו"ם דבאבוד רשעים רנה.

כא. ברכת התורה אי הוה ברכת הקריאה או ברכת השבח.

כב. העולה לסיום התורה אי אומר חזק עם הציבור.

כג. טעה בקריאה במנחה ובכו"ה מתי מחזירין אותו. מנהג קדמונים לומר והוא רחום אחר קרה"ת מ"ט. ביאור מס' סופרים דמדלג באמצע עשרה פסוקים חוזר ואם קרא עשרה פסוקים ואח"כ טעה אינו חוזר. צ"ע להמג"א שכתב עשרה פסוקים לאו דוקא.

כד. שקית נייר שהניח בו חידושי תורה אי מותר לזרקו באשפה. קונטרסים שנדפסו עליהם דברי תורה.

כה. בתואר צורבא מדרבנן מה הוא. מתי זמן סעודת צורבא מדרבנן. ישוב לקושית השבו"י על גמרא ב"מ. צ"מ אי הוא בכלל ת"ח. אי יש דין ת"ח בזמן הזה לענין להפך בזכותו.

כו. האוכל אוכלין ואחריהן פת הבא בכסנין כדי שביעה אי בעי נטילת ידים.

כז. בירך מעין שלש על הפת אי יצא בדיעבד. מטבע בהמ"ז וג' ברכות אי הוה מה"ת. עד שלא נכנסו לארץ היו מברכין ברכה אחת הזן את הכל.

כח. מי שנטל ידיו לאחר השקיעה לשלש סעודות, אי מותר לצרפו למנין עשרה לבהמ"ז. חילק בין אכל מאכל איסור לאכל בזמן איסור.

כט. טעם למה אומרים בקדושה ובטהרה בברכה מעין שלש. חילפי גירסאות ונוסחאות בברכה זו. במחלוקת הב"י והב"ח בזה. דעת הרמב"ם בזה. ביאור משנה כלים עשר קדושות הן, ובקושית האחרונים דלפי הגאונים לא הוי אלא תשע.

ל. מי שנפלו עליו שודדין (האלד אפ) וניצל אי מברך ברכת הגומל, תמיה לח"א בבא"ה בסימן רי"ח. במחלוקת ד' צריכים להודות אי דוקא הוא.

לא. עוד בהנ"ל, בדברי יד המלך התמוהים. ברכת הגומל הוא על ספק, ואפילו שלא קרה לו נס. שודדי זמנינו גורעים משודדי לילה דזמן הריב"ש.

לב. ישוב להנוהגים כפסק הש"ע דתפלת מנחה עד צה"כ. קי"ל עד צה"כ ימא הוא, פסחים דף ב'. ביאור

היכא דראו בעלי ש"ע להפוסקים והכריעו דלא כוותייהו אין כח ביד אחרונים לחלוק עליהם. ביאור דברי שו"ת מהרי"ק ורמ"א ח"מ סימן כ"ה. דברי הש"ע אין לשנות מהם שום דבר וכתורת משה.

לג. ברכת המפיל אי בעי לברך בעמידה

לד. הגז שכבה בשבת אי מותר להעביר המאכל כל זמן שהוא חם על תנור אחר. בדין שהיה והטמנה. בדברי מרן החזו"א דפח לא הוי כגו"ק. בדברי רש"י בגחלים קטומים, הטעם שלא יוסיף, ובקושית המאירי על רש"י לאחר שנקטמו אי מקרי מוסיף הבל. אי שייך באש תמידי שלא נשתנה גזירה דשמא יחתה.

לה. אשה ששכחה להדליק נרות בליל ב' של יו"ט, מהו להוסיף נר כל ימיה. אי יש לחלק בין ב' נרות או יותר לענין הוספה. אסור להדליק נרות ביו"ט ביום. ביאור הטעם של הוספה זו.

לו. נשים חייבות בקידוש היום ד"ת, משום דישנו בשמירה, ובתוס' שם דאיפכא ליכא למימר. מחלוקת הראשונים אי שמור הוי לאו או בא על תוספת שבת. עבד שמחויב במצות הוא מפאת האדון או חיוב עצמי. קידוש היום בא על עיקר שבת או על תוספת שבת. מצות חינוך על האב או על הקטן. ישוב דברי זית רענן שהקשה מאמתך. שביתת בהמה אי שייך ביו"ט. קטן העושה ע"ד אביו או ע"ד אחר. ישוב לקושית מהרמ"ש למה צותה תורה על בנו קטן.

לז. אשה שהדליקה נרות וצחה למים, אי מותרת לשתות קודם קידוש. ביאור ירושלמי ר' יודן נשיא סחה וצחא למים. חילוק בין שתית מים בבוקר קודם התפלה לליל שבת. לשתות מים קודם הבדלה. המברכת על הנרות אי יוצא ידי קידוש דאורייתא.

לח. אשה המדלקת נרות פעם ראשונה, מהו לברך שהחיינו.

לט. נשים אי חייבות בהבדלה, ואי מבדילות לעצמן. ביאור דברי א"ח (ראשון) אשה אינה יכולה להבדיל לעצמה, וטעם לזה. נשים אי מבדילות בתפלה. ביאור מג"א דנשים אינם מתפללות מעריב מוצ"ש. ט' באב שחל במוצ"ש ואשה מסוכנת, מהו להבדיל וכיצד תעשה.

מ. הוא דאסור לאכול קודם שיתן לבהמתו, אי שייך גם בשבת. שביתת בהמתו אי הוי משום צעב"ח. הרוכב על הבהמה אי יש משום צעב"ח. צעב"ח אסור בשבת כבחול.

מא. ביאור דברי הא"ח הק' שבמקום סכנה אדם קודם לבהמה, מהו בצער בעלמא. בדבר תמיה במי שיש לו קיתון של מים לשתות לאחד ושניהם צמאים שיתן לשניהם אף שימותו שניהם.

מב. מי שהכין טעיפרעקארדער עיו"ט והקליט תפלת הש"ץ מיו"ט, אי מותר לשמוע אל הטעיפ. הגרמה בחול לעשות מלאכה בשבת ויו"ט אי אסור. מעשה שבת אי נאסר לעולם. אי יש מלאכה הנעשה בהבל פיו. לשמוע שמות הקדושים על הטעיפ.

מג. חולה הלב ר"ל, אי מותר להוציא עמו ניטראגליצערין. שבות דרבנן ע"י ישראל חמור ממלאכה גמורה ע"י עכו"ם. שבות הנעשה בשינוי וכלא"י קיל מאמירה לעכו"ם. שבות דשבות במשאצ"ג, ובמקום מצוה. מקום שאין נייר מצוי לנקיות כיצד יעשה.

מז. מהו לצאת במשקפים שחורות בשבת לאשה שהשמש מזיק לעיניה. חילוק בין משקפים שיש להם ידית מאוזן לאוזן לאין לו.

מח. אמבולנס שהנהג שלו חפשי ורוצה בשכרו מיד, או שיכתוב לו פתק על החוב, איזה מהן עדיף, מתי אומרים לו לאדם חטא כדי שיוכה חברך. דיחוי שבת מוטל על כל ישראל העומדים אצל החולה. הרושם בשבת בכתב שאינו אשורית, חייב סקילה.

מט. בחידוש ח"א דהאומר לעכו"ם בפירוש לעשות מלאכה בשבת אסור מדאורייתא. ביאור סוגיא דההיא ינוקא דאישתפיך חמימיה. במחלוקת רבינו הבה"ג והרי"ף שבות במקום מצוה אי התירו בכ"מ. ביאור דברי המכריע. חילוק בין שבות שיש בו מעשה לאין בו מעשה. ראייה להבה"ג וצ"ע להמכריע. כתב בכתב עכו"ם, אי אסור מדאורייתא. תמיה בק"ג דאישתמיטתיה תוס' עירובין. שבות דרבנן ע"י ישראל חמור ממלאכה גמורה ע"י עכו"ם. חידוש דחולה שאב"ס מעולם לא אסרו אמירה לעכו"ם, לעשות לו צרכיו.

נא. אי יש דין רה"ר בעיירות גדולות בזה"ז. מקום שאסור להלך בו מפני צו המלך אי מקרי רה"ר אף שאין מהלכין בו. בדין ס' רבוא ודין מפולש ברה"ר. בדברי הרשב"א בעבודה"ק, שסרטיא ופולטיא גדולה לעולם היא רה"ר. בדברי הרא"ש והתשב"ץ והח"ס ז"ל שמצוה לתקן עירובין לכל קהל ישראל בכל מקומות מושבותיהם, והורזי הרי זה משובת, ומי שלבו נוקפו לתקן עירובין חיישינן שמא מינות נזרקה בו. והמחמיר בעירובין מקיל בחילול שבת של רבים מישראל גדולים וקטנים, וקולר העם תלוי על צווארו, והוה בכלל מחטיא את הרבים ע"ש בדבריהם הקדושים.

נב. עוד בהנ"ל, ודברי מרן החזו"א ז"ל דאין לן רה"ר בזה"ז בכל העולם.

נז. עוד בדין רה"ר בברוקלין ונוא יארק ובדברי החזו"א ז"ל.

נח. איסור לילך לקאנצערטים המכונים דתיים, שמנגנים שם ניגוני ומזמורי חסידים ושיירי תורה, והאנשים לבד והנשים לבד. השחקנים והמסדרים הם בכלל מחטיאי הרבים. גם בחוה"מ אין היתר לזה.

נח. מה שנוהגין בכמה ישיבות ובתי חינוך חרדים לעשות משחקים (פלעי בלע"ז) ומלבישין תינוק במלבושי נקבה וכן להיפוך, אסור לעשות כן אפילו בקטנים.

נח. האוכל בשר חי אי מקרי שלא כדרך אכילתו, ישוב לדברי הדו"מ. ביאור דשעירי הרגלים נאכלים חי. הורגל לאכול בשר חי מקרי כד"א. ומתי אמרינן בטלה דעתו אצל כ"א.

נח. איסור טלטול מוקצה בגופו, ובדברי החזו"א ז"ל שדחה להמ"ב, ראייה למ"ב מרמב"ן ורש"י. בדברי ירושלמי דבאצילי ידיו לא מקרי כלא"י.

נח. אי נשים מותרות לסוך בושם בשבת משום מוליד ריח. ובמחלוקת החכ"צ והט"ז.

נח. אי מותר לפתוח בקבוק של סודה המכוסה בכיסוי של טס שצריך לקרעו. שובר חבית אי בכל ענין שרי או דוקא במוסתקי. חידוש דמקלקל ואינו מתכוין לעצם הפעולה לכ"ע מותר. בענין מקלקל בסתירה. אי יש בזה לחוש משום מכה בפטיש, ראייה מדברי המרדכי מסתירת פי התנור ומפי' הבגדי ישע שם.

נח. אי מותר לזלף סם בשבת על זבובים שמצערם. וכן להעמיד סם לעכברים. איסור נטילת נשמה ע"י גרמא.

נח. אי מותר להכניס שרוך בנעל בשבת, ואי יש חילוק בין נעל ישן לחדש. אי יש תקון על הנעל או על השרוך. במשנה כלים סנדל שנפסקה אחת מאזניו. גמרא סוטה אשה חדשה מי שחדשה היא לו.

נח. לנסוע באוטובוס מיד במוצש"ק שיצא לפני הזמן מהתחנה. איסור של מעשה שבת מה הוא.

נח. מי שכבר התפלל אי מותר לדבר בחזרת הש"ץ. ואי מותר בלימוד תורה. ביאור דהמהרי"ל לא היה מדבר עד לאחר הא-ל הקדוש.

נח. מלאכת שבת שעתידה להעשות ממילא בשתי שעות והקדים ועשאה בשעה אחת אי חייב. המגיס בתבשיל שנתבשל כל צרכו אי חייב מדאורייתא. מגיס לאחר שנעקר מן האור. מש"כ הריטב"א שבועות י"ז הניח ישראל בשר ע"ג גחלים. אי מותר להקריב בזמה"ז.

נח. מי שעבר על לפני עור והבעל עבירה עשה תשובה אי נתכפר גם לו.

נח. אי מותר לפתוח ברז של מים חמים בע"ש והמים נוזלים בכל השבת. חידוש דיש כאן משום הטמנה, דמים עוברים דרך סילונות.

אי מותר לו להדליק נר שבת, ואי מותר לבשל לאחרים שערבו.

עה. אי מותר להוריד הגז ביו"ט שלא ישרף המאכל. מלאכת יו"ט דחווה או הותרה. תמי' הפנ"י דביו"ט לכ"ע משאצל"ג אסור. אם צריך לעשות אש אחר אי מקרי אפשר על אש אחר. בש"מ דמין מלאכה שעיקרה לצורך אוכל נפש מותר לעשותן שלא לצורך אוכל"נ.

עו. אי מותר להוציא מפתחות הבית ביו"ט, ומה שנהגו להקל בכל הוצאות ביו"ט. מפתחות שאינן לצורך יו"ט אסור להוציאן.

עז. אי יש כח לחכמים להוסיף על התורה. ואי כח חכמים עדיף מכח נביאים.

עה. אם יש חיוב לשתות יין בכל יום בחוה"מ. בחיוב שמחה הוא ובניו וב"ב בחוה"מ. ביאור דברי הרמב"ם דאף דאין קרבן בזה"ז, איכא שמחה בבשר או ביין. ביאור דברי הרע"ב דאם רצה מתענה ביו"ט.

עמ. מחנה קיץ אי מותר לבתולות לעשות אריגה וסריגה מר"ח אב עד ט"ב. תמיה למה שאין מלמדין לבתולות כל המצות השייכות בהם. אי יש מצוה ללמד אומנות לבתולות.

פ. ברוך על כוס, וקודם ששתה נזכר שמתענה, כיצד יעשה להנצל מברכה לבטלה. חילוק בין תענית נרבה לחובה. האוכל חצי שיעור ודעתו להשלים. חילוק בין מאכל של היתר בזמן איסור למאכל איסור, ופלא על דע"ת.

פא. למה אין מברכין ברכת המצוה בפרשת זכור.

פב. מותר ליקח כדור ערב יו"כ שישביעוהו כל היום. אי מותר להערים ולהפקיע עצמו מידי מצות.

פג. בסוגיא דמי שאחזו בולמוס מאכילין אותו אפילו דברים טמאים. בתמיהת נוב"י דאין יו"כ חל על טמא, ישוב לדברי מרן הבי"ש בזה. מי שאחזו בולמוס, כל זמן שלא יאירו עיניו ליכא איסור באכילתו אלא כח"ש. חילוק בין שיעור טומאה שהוא כזית וי"כ בכותבת. חילוק בין חרש ושוטה, ובין קטן לענין עונשין. חילוק בין אין איסור חע"א למושבוע ועומד. יו"כ אי הוה איסור מוסיף, ואי חל איסור נבילה איסור נבילה נמשך מאיסור שאינו זבוח.

פד. מי שעומד בליל ג' דחנוכה ואין לו רק ב' נרות, אי שייך בזה הידור וידליק שנים, או לא ידליק רק אחת כעיקר מצוה. חילוק בין הידור שהוא בגוף המצוה ובין שהוא מחוץ למצוה. ביאור הא דמנחות מ"ה דכמה דאפשר להדורי מהדרינן.

סג. ישוב לקושית האב"נ והמנח"א במוציא מת לקוברו, למה הו"ל משאצל"ג כיון דיש צורך לקברו וכתבו דלית נגר לפרקוני'. אי איכא מצות קבורה בשבת. מצות קבורה היא הכנסה לקבר ולא ההוצאה, שאינו אלא הכשר מצוה. המוציא עכו"ם לקברו ליכא מצוה. פלא דקושיתם כבר מפורשת בראשונים.

סד. אי צריכים למבדק ספרים מפוררי חמץ, והאיך בודקים אותם. פירורין אי בטלי ממילא. חילוק בין פוררי בצק לשאר פירורין. פי' הגמרא חיישנן שמא ימצא גלוסקא יפה שהיא פחות מכזית. חידוש דפירורי הבית דבטלי ממילא היינו לאחר הבדיקה דוקא. ישוב להחזו"א דחייב לבדוק ספרים חמשה טעמים לבדיקה זו. מכירת ספרים בחמץ אי מהני.

סה. תענית בכורים כשחל ע"פ להיות בשבת, והנהגים לעשות סיום מתי יעשו.

סו. ביטול חמץ בשבת אי יש בו איסור משום מפקיר בשבת, או נכון יותר לבטל ע"ש. הפקר חמץ אינו כשאר הפקר ומותר לכתחילה בשבת ואין לבטל ע"ש.

סז. למה לא תקנו יין בשחיטת קרבן פסח דאין שמחה אלא ביין. טעם לד' כוסות ולכוס של אליהו.

סה. לישוב מנהג העולם שלוקחים חסא למרור קודם שנטעם בו מרירות. פי' הגמרא שלקות במלתייהו קיימי. בישראל מצה דבטל טעמא, חלוק בין ברכה למצוה. טעם דבלע מצה יצא בלע מרור לא יצא. ביאור דברי רשב"ם ומחלוקת הראשונים אי בעי טעם מר.

סמ. אמירת הלל ליל פסח אי הוה דאורייתא, וביאור דברי רש"י שפי' שעונים עליו דברים הרבה שגומרים את ההלל ואומרים הגדה. ישוב לרבינו הבה"ג מהשגת הרמב"ם. אי מברכין על הלל ליל פסח. בזמן הבית לא היו מחלקין ההלל באמצע הסעודה.

ע. אי יש להקל בשבועות בין אכילת בשר וחלב. והאוכל ערב שבועות לעת ערב אי יש להקל גם בזה.

עא. אסור לרכוב על אופניים (בייסיקל בלע"ז) ביו"ט אפילו לתפלה.

עב. טעה במוסף דג' דחוה"מ סוכות ואמר וביום השני, אי צריך לחזור ולהתפלל.

עג. ישוב לדברי המ"ב דבאמר בחוה"מ מה שאינו מעניני דיומא אינו חוזר ומתפלל.

עד. זוג הבא לבית אביו או חותנו ליו"ט, אי צריך לעשות עירוב תבשילין. חילוק אי ישנים בביתם או לא. ביאור בא"ז דע"ת חיוב על כל אחד ואחד. מי שלא עירב

על האחרונים שנסתפקו בזה. שילוח מנות אי בעי ע"י שליח דוקא.

צה. השולח מנות קודם פורים יכול להתנות שלא יקנהו עד לפורים ויוצא בו.

צו. אשה שאירע לה ליל טבילה בפורים אסורה לאכול בשר. עיקר שמחה לנשים בבגדים נאים בזה"ז. משתה ושמחה באנשים אי בעי בשר דוקא.

יורה דעה

צו. כל ישראל הם בחזקת כשרות וראוים לקראתם צדיק, וראיה ממג"א, וכן נכון שיחזיקו לחבירו לצדיק שנחתם לאלתר לחיים.

צח. בהמת עכו"ם ששחטה ישראל אי מותרת באכילה. ביאור יש"ש הובא בש"ך דאע"פ ששחטה ישראל אסורה באכילה. תמיה לדבריו ממשנה מפורשת. מפרנסת בבהמת עכו"ם אי מותרת. שחיטה בלא כוונה בבהמת עכו"ם. במחלוקת הפוסקים להרמב"ם שחיטת עכו"ם אי הוה נכילה מדאורייתא או מוציא מידי אבמה"ח. היפוך כוונה פוסל בשחיטה. מפרנסת מנ"ל דמותרת. ישוב לדברי היש"ש.

צט. על מה סומכין להשליך בני מעים של עופות בלי בדיקה. אימתי נקרא ריעותא. אי יש ענין לבדוק אחר שאר טריפות להמחמיר עכ"פ. היכא דהאיסור לא יתברר לעולם לגמרי אי צריך בדיקה לברר כל מה דאפשר. כל שאין נמצא טריפה אחד מעשרה לא מקרי מצוי.

ק. אי הולכין בב"נ בתר רוב. איך אנו נהנין מן הכרמים של עכו"ם למ"ד דאין הולכין בב"נ בתר רוב. חילוק בין מצות שלו דב"נ למצות ישראל. נתערב דבר איסור אצל נכרי אי מותר ישראל לקנותו. קרקע אי בטלה. ביאור דברי הר"ש פ"ב דמכשירין מצא תינוק מושלך. האיך מקבלים גרים בזה"ז. עכו"ם המכשיל את ישראל חייב מיתה.

קא. מריטת עופות ע"י מים קרים או חמים. כיצד מדיחין הבשר בזמן שהקור גדול. הדיח במים קרים ביותר אם מהני להדיחם שנית בפושרים.

קב. מריטת עופות ע"י חמרים חימיים. במחלוקת הרשב"א והרא"ה בפעולת המלח להוציא הדם.

קג. כשההיתר לא בא ממילא אי הוי דשיל"מ. בדברי היש"ש והש"ך. פירות מע"ש שנתערבו מתי בטלין. למה נדר הוי דשיל"מ ולא תרומה.

קד. אי שפיר דמי להחמיר שלא לאכול דבר שנתבטל בששים. במחלוקת אי האיסור נתהפך להיות היתר או

פה. בדברי הרמב"ם דאב מדליק לכל הבית אפילו למהדרין מן המהדרין. חילוק בין הידור דחנוכה למצות מילה. מחלוקת הגר"ז והגר"א ש"ך בזה. אי שייך חינוך להידור מצוה, וישוב לקו' המג"א. להרמב"ם שאין חוזרין על ציצין שאין מעכבין אי משום חובל בחבירו, או משום דקטן לאו בר הידור הוא. אסור לחתוך עור הפריעה משום חובל. להכניס עצמו בספק סכנה שלא יעבור עבירה.

פו. מי שנוסע במכונית בחנוכה כיצד ידליק נר חנוכה. טעם שאין מדליקין בספינה.

פז. ההולך לבית חבירו והדליק נרות חנוכה, חייב לחזור ולהדליק בביתו. בדין אכסנאי שאין מדליקין עליו בביתו, ובין האוכל אצל אביו, ומי שיש לו חדר מיוחד, ואם חזר והדליק אי חייב להחזיר לו הפרוטה.

פח. טעם שמרבין בצדקה בחנוכה.

פט. שכח לברך בתחלת ההדלקה אי יברך כל זמן שהנרות דולקין. חילוק בין תפילין לנ"ח ובין שחיטה ולולב. נזכר קודם שהדליק כל הנרות מהו. חידוש דאם הדליק בלא ברכה יכבה הנרות ויחזור וידליק בברכה. בדברי הש"ך י"ד שאם שחט ולא בירך אינו חוזר ומברך.

צ. בסתירת דברי המחבר שפסק דקטן מדליק נר חנוכה ואינו קורא את המגילה. חינוך אי שייך בדבר שהוא משום הידור, נראה לחדש דחינוך שהוא להדר המצוה ליכא בקטנים אבל הידור לקיים המצוה קטן נמי חייב, חילוק בין הידור בגוף המצוה לחוץ מן המצוה (ועי' לעיל סימן פ"ה). קטן יש לו מחשבה ניכרת מתוך מעשיו.

צא. איזה הפטורה קורין לפקודי שהוא הפסקה. טועים העולם שאנן המתפללים נוסח ספרד או נוסח האר"י קורין ההפטורות כספרדים, וזה טעות דאנן בני אשכנז אנן ונמשכים אחר מנהגי אשכנז, ולעולם אומרים ההפטורה שמסומן לבני אשכנז.

צב. פורים אי מותר לאכול קודם משלוח מנות. עיקר סעודת פורים יוצא בפת שחרית, וסעודת הערב לא הוי אלא תוספת שמחה. מצוה להקדים סעודת פורים ולאכלה קודם משלוח מנות. כמה שיעור שילוח מנות. משלוח מנות קודם או מתנות לאביונים קודם.

צג. עוד להנ"ל, יוצאין בסעודת פורים עם ארוחת בוקר. במחלוקת א"ר וט"ז ומג"א אי יש חיוב פת בפורים. משתה ושמחה בפורים הוא שלא ישב בתענית, ורבו סעודה הוא דרבנן. אשה שאירע לה ליל טבילה בפורים לא תאכל בשר.

צד. תלמיד אי חייב לשלוח מנות לרבו. מורא רבו עד כמה. ראייה ברורה מגמרא דתלמיד נקרא רעהו, ופלא

דהתורה התירה להאיסור. דין דאחרי רבים הוא ממצות ודיני התורה ולא שמשנה המציאות.

קה. תמיה על הבנ"י שכתב דבזמן הזה ליכא רוב בהמות כשרות, ודא"כ איך שותין חלב וסומכין אשאר טריפות.

קו. ישוב לדברי הגה"ק כק"ז ר' עמרם חסידא ז"ל דעמון ומואב בטלו בשאר האומות מקושית ח"א דאדם באדם לא בטיל. עכו"ם לא מקרי אדם. התורה לא אסרה אלא שם עמון ומואב ולא העצם. דעת הראב"ד והמנהיג דעכו"ם אין נוטלין מהם לידים דלאו אדם הם. ביטול ברוב בסנהדרין ע"פ דעת המרדכי האומר לשליחו צא וקדש לי אשה ומת השליח. אי שייך גרות בעמלקים.

קו. אין לוקחין בשר אלא מאדם כשר מוחזק בכשרות, השוחט לעצמו ומוכר לאחרים. בסתירת הרמב"ם מכמה מקומות בזה. דברי הגרש"ז הלכות שחיטה בקנט"א.

קה. בחשוד אי אמרינן רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הם. כמה טעמים לרמאש"מ.

קמ. סתם ישראל אי הוה בחזקת כשרות.

קי. כלי פלאסטיק אי צריכין טבילה.

קיא. כוסות ותבניות של נייר אלומיניום, שמשתמשין בהם פעם אחת, אי צריכין טבילה. ביאור דברי הרמב"ם מה הוא הנקרא כלי. כוסות של נייר אי הוי כוס לענין קידוש. קערת נייר שמחופה בנייר כסף אי צריך טבילה, וביאור דברי הרמב"ם פ"ה ה"ז דכלים. חילוק בין מה שהוא כלי בעצם למה שצריך לעשותו כלי במחשבה. קרן שמשתמש ומשליכה לא הוי כלי.

קיב. כלי אלומיניום חדשים שסכים אותם בשומן חזיר בעשייתן, אי צריכין הכשר קודם השתמשן. איסור שנשרף בשעת עשיה נעשה היתר. נבילה שאינה ראויה לגר ושלכדה"נ, הם שני ענינים נפרדים והחילוק ביניהם. דבר שדרכו לעולם לבטל אי בטל. סיכת הכלי דבר מיעוט הוא ואינו אוסר.

קיג. אי מותר לקנות מעכו"ם מאכל שביטל בו איסור. סתירת הרמ"א מסימן ק"ח לסימן קכ"ב, בקונה דבר שנתבשל בכלי נכרי. בתשו' מהר"ם מלובלין לשכור חליבת צאן ספק טריפה מעכו"ם. בתשו' הרדב"ז שאסור לקנות מעכו"ם דבר שנתבטל בס' ובסתירת דבריו וישוב לדבריו. נכרי שהוסיף על תערובת ישראל ונתכוין להנאתו. חילוק בין נתערב במקרה ובין בתמידות. חילוק לוקח ישראל אם מתכוין על האיסור או על ההיתר. אי מותר לישראל להיות משגיח בקאמפאני עכו"ם שמבטלים איסורים בששים ומוכרים לישראל.

קיד. אי יכול אדם למחות לצלם שלא יעשו ממנו צילום. אי יש איסור לעשות צילום (פיקטשור בלע"ז).

קמו. אי מותר לחייט לתפור בגדי נשים בלתי צנועים. ביאור דעת הש"ך דבישראל מומר אינו חייב להפרישו מאיסורא. דבר חדש דעונשין אינו ענין של אפרושי מאיסורא. העושה מעשה עבירה אי חייב להצילו בנפשו. מהו הפירוש מכין אותו עד שתצא נפשו. בדברי הרא"ש דנשים ליתנהו בכלל ערבות. היכא דאיכא למתלי באיסור והיתר אי שייך לפנ"ע. איסור דרבנן אי מצוה להפרישו.

קמו. אסור לשבח עו"כ ומעשיו, אי שייך דין זה בזה"ז, ביאור דר"ג ראה נכרית נאה. יש חכמה בעכו"ם תאמין. כל עכו"ם שאינו שומר ז' מצות שלהם חייב מיתה מד"ת. ב"ד של ישראל אי יש להם כח על ב"נ. עכו"ם נעשה דיין מעצמו על חבריו. עדים והתראה בעכו"ם. במנהג ישראל שלא ללמוד ביום אידם.

קית. אי מותר לאכול במסיבה של עכו"ם מאכלי היתר. במקום דחיישין משום איבה מהו לאכול. ביאור דברי הרמב"ם דאסור לשתות עמהם אפילו במקום שאין לחוש משום יי"נ. גוי העושה חופה לבנו אסור לישראל לאכול שם אפילו משלו. כל האוכל עם העכו"ם על השלחן כאילו עובד ע"ז וכו' ע"ש.

קימ. גמ"ח על יד ישיבה אי מותר ליקח עבור הוצאות מכל הלואה. בדין רבית בהקדש וצדקה. בדברי הירושלמי לויין ברבית לצורך סעודת מצוה. מעות גמ"ח אי מקרי מעות עניים. אי נידון דידן מקרי רבית.

קכ. ראובן שלוח משמעון מאה לירות (פאונד שטערלינג) בתנאי שיוכל לתבעו או לירות או דאללארים ונתייקר השער של הדאללארים. מטבע של מדינה שלא במקומה לעולם נקראת פירות. בדברי הסה"ת וגד"ת שער מ"ו ובשו"ת ב"א.

קכא. אין להעלים הפיאות, או הציצית, ואין להתבייש במצות ה' שנצטוונו עליהן, וצריכין להיות מצוינים בין העמים ומובדלים מהם.

קכב. שיעור אורך הפיאות כמה הוא, ואיה מקום התחלתן בראש. אי מותר לסרוק הפאות. מספרים כעין תער בפאות אי אסור. וביאור דברי הרמב"ם בזה.

קכג. אי יש לסמוך על הרופאים בעיכוב וסת, או לשנות הוסת ע"י כדורים. אשה שנסתלקה וסתה במחבא.

קכד. הרואה מחמת תשמיש ואומרת שיש לה מכה במה קובעין זה.

קכה. רופא שעשה בדיקת פנים באשה אי צריכה ספירת ז"נ. סתירה בנוב"י אי יש פה"ק בלא דם. ביאור דברי

הגרע"א והריטב"א נדה ט' ע"א, וכן מבואר ברשב"א בתוה"ב ובטור דבצי דוקא ג' חדשים.

קלח. מצא דם בצד עד הבדיקה אי יש להקל.

קלמ. בחי' הזית רענן דאין לנו עד הברוק בזה"ז. למה תולים הדמים בדם מאכולת שכמעט אין בנמצא בינינו. גזירת כתם הוא משום חומרה דטהרות.

קמ. היו כמה מיני מאכלים בקערה, ואשתו אכלה מאחד, אי נאסרו כולם לבעלה. שיורי מאכל שהורק מכלי לכלי מותרים לבעלה. ליקח מקערה אחת זה חתיכה שלימה וזו חתיכה שלימה. שיורי מאכל מקרי אפילו מה שלא אכלה מהם רק שהיו בקערה שלה בשעת אכילה.

קמא. מה שהתיר הט"ז לאכול לשניהם מפת אחת, אי יש חילוק בין פת גדול לפת קטן. כלי קטן שנעשה לשתיית אחד אי מותרין שניהם לשתות ממנו בשני כלים. אכלו בני בית כלו מקערה אחת אי נאסרו השריים.

קמב. לישיב בספסל אחד איש ואשתו במכונה.

קמג. איסור לילך לטיול עם אשתו נדה.

קמד. עוד בענין לישיב על ספסל אחד ובדברי התה"ד.

קמה. בישול עכו"ם בפירות. ובפאודל (דושעם בלע"ז)

קמו. אשה הנוסעת לארץ ישראל מארה"ב וקדמו לה ז"ג כחצי יום שאבדה אי צריכין להמתין עד שיהיו ד' שלמים.

קמוז. מקוה שיש לו ג' בורות מי גשמים להשקה שנים מן הצד ואחד תחת המקוה, כפי מנהג הגה"ק רש"ב אדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל, אי יש לאסור משום קטפרס לדעת הגה"ק אדמו"ר מרן בד"ח זצ"ל. עירוב מקואות צריך שהמים יתערבו במקומם הטבעי בהשקט ולא בהיותם זוחלין. אריכות גדולה בדברי הפוסקים, ובפי' הים של שלמה שעמד על י"ב בקר, ונקב כמוציא רמון. בדין דקטפרס אי מתערבין המים. השקה מטעם זריעה או ביטול.

קמח. מקוה שמימיו נשתנו מחמת רבוי הטבילות, אי הוי שינוי מראה. ביאור רחובות איזה שינוי מראה פוסל, ומדאורייתא או דרבנן. שינוי מראה מחמת שריית סימנים או מחמת עשן, אי פוסל במעיין ומקוה. שינוי מראה מחמת עצמן מה הוא. ותמיה בדברי חיבור לטהרה ועוד שלא הביאו דברי הבעה"נ.

קמט. בדין שיעור מ"ס ושאר שיעורין שנתקטנו. מה פעל הרמב"ם במדידתו כדורו. בקושית הח"ס לצ"ח מדוע לא נשתנו השיעורין מזמן הרמב"ם עד היום. בזמן הש"ס כבר נתמעטו הגופים והזתים והפירות. ישוב

החור"ד בזה. אשה שהרגישה פתה"ק ולא מצאה כלום. האחרונים חלקו אנוכ"י, ואולי כל שלא פתח מבחוץ אלא הכניס לבדיקה גם הנוכ"י מודה.

קכ. אימתי מתחילין חבלי לידה לאסור על בעלה.

קכו. המקבל מעות לקנות לעצמו כרטיס אי חייב לעשר המעות.

קכח. ראתה מחמת תשמיש שנתגרשה משני אנשים ונשאת לשלישי וראתה ב' פעמים, אי מותרין לדור כן בלי תשמיש לעולם. חילוק בין קיים מצות פ"ו או לא קיים. ראתה ג"פ מחמת תשמיש ונתעברה אי מותרת לבעלה כל זמן עיבורה, פסקה וסתה לגמרי אי מותרת לבעלה. עוסקת ברפואות מותר להשהותה. אי מותר להתייחד עמה בשעת נדתה.

קכט. לשנות הוסת ע"י כדורים (פילען בלע"ז).

קל. אשה שלא יכולה להתעבר רק אם תטבול יום אחד קודם תשלום ימי ספירתה.

קלא. היוצא לדרך שחייב לפקוד את אשתו, כמה השיעור לזה, יום או יומים או חדש ימים, תמיה להגרעב"ץ בזה. טעם לפקידה זו. אי פקידה זו היא לבד מעונתה. אי סגי בדברים בעלמא. הבא מן הדרך אי יש מצוה לפקוד.

קלב. כיצד לנהוג בבדיקות ביום וסת. שכחה ולא בדקה מהו. אי צריכה מוך דחוק כל העונה. הטילה מי רגלים אי חיישינן שמא ארגשה. ביאור גמרא גיטין כ"ח שמא מת לא חיישינן שמא ימות חיישינן.

קלג. אשה שהראתה מראה לחכם וראתה עוד מראה כזו אי צריכה להראות בכל פעם לחכם. ראה מילתא דביתתו דר"נ ומאסתר וישוב לקושית מהרש"א שם. ראה מדברי מהרש"א וסד"ט ועוד אחרונים, דצריכה להראות בכל פעם. תמיה בדברי פתחי נדה בזה.

קלד. אי מותר לפסוק הלכות נדה על הטעלעפאן. אי מותר לפסוק הלכות בכלל על הטעלעפאן.

קלה. מבאר דשאלת נשים מצוה על הנשים לשאול ולא ע"י שליח וכ"ש לא ע"י בעלה, ושאין לאנשים להתערב כלל ולראות עדי ראה ובפרט אברכים, שמביא לידי הרהור וגם ח"ו שלא יתגנו על בעליהן כשיראו להם דברים מאוסים חמת מלא דם, טומאתה בשוליה. וכן מבואר בשבו"י ז"ל. ישוב לקושית מהר"א ברודא. ופלא על המנהג הרע שהונהג פה שהבעל נעשה שואל בשאלת נשים.

קלו. אשה שרואה פעמים ביום ופעמים בלילה מתי קובעה וסת.

קלז. אשה שהוכר עיבורה קודם ג' חדשים אי יש לה דין מסולקת מדמים. ביאור בעי דר' ירמיה וקושית

דברי הב"ח מקושית הח"ס. בשיעור האגודל. הורו ב"ד אצ"ת קטן שהוא כשיעור.

קנ. בענין שיעור אגודל בינוני כמה הוא, וביאור שיעורין הלכה למ"מ. ביאור הא דאוכל חלב בזה"ז יכתוב לו שיעור שמא יבא ב"ד אחר וירבה בשיעורין. ובדברי רש"י יומא שיעורי עונשין.

קנא. היתר נדרים אי מותר בב"ד שקול, או בעינן ב"ד נוטה כמו בדיני ממונות. תמיה על הגרע"א. חילוק בין נדר שיש לו פתח לאין לו אלא חרטה. ער"ה מתירין נדרים בעשרה.

קנב. במצות מפני שיבה תקום אי חכם עמד לדבר עם חבירו אם מותר לישב. קראו לרבו לתורה עד מתי חייב לעמוד.

קנב. אם יש מצות מורא אב על אשה, חילוק בין מורא לכיבוד. פטור האשה בכא"א אינו אלא דחיה. מורא הוה בשב ואל תעשה או בקום ועשה.

קנר. אסור להנהיג דרך המתחדשים בעניני חינוך בחדרי תורה. ללמוד ע"י טעיפס וכיוצא בזה. בפירוש והיו עיניך רואות את מוריך בעי דוקא ללמוד מן המורה. לפום צערא אגרא, וכל המצטער יותר בלימודו יותר מצליח, והלומד תורה מתוך תענוג אינה מתקיימת בידו. אחר יצא לתרבות רעה על שלמד ספרי מינות בקטנותו.

קנה. עד כמה חייב בכבוד חמותו.

קנו. איזה קרוב קודם לצדקה ופרנסה.

קנו. מי שיש לו קופת צדקה בתוך ביתו ורוצה להלוות לעצמו ממנה אי שפיר דמי. ביאור גמרא עירובין צדקה מותר לשנותה. קופה של צדקה בביתו אי מקרי בא ליד גזבר. כליו של לוקח ברשות מוכר. חילוק בין קופה מוסגרת לפתוחה. חכמת אשה להוסיף פרוטה לצדקה. בפחות מפרוטה אי מקיים מצות צדקה.

קנה. בהא דלא יאכל אדם כל שבעו.

קנמ. המתחילים ללמוד באיזה ספרי הלכה ילמדו קודם.

קם. שוחט שאינו רוצה לפסוק כמ"ב אי שחיטתו פסולה. שוחט שאינו מאמין ברוה"ק בזה"ז לצדיקי הדור. ביאור דברי עקביא בן מהללאל שקבל מפי המורבין.

קסא. אי מותר ליקח פרסים במעות מעשר ולחלקם בין תלמידים.

קסב. אין לסמוך על מתנת בשר ודם.

קסג. לפזר ממנו באשר הוא רצון הבורא.

קסד. מי שיש לו מסחר (טשעק קעשינג) להחליף המחאות, אי יש בו משום רבית.

קסה. אי מותר ליכנס לביה"כ עם טעיפ שיש עליו דברי קדושה.

קסו. ברכת להכניסו בבריתו של אברהם אבינו, אי בעי עובר לעשייתו.

קסו. אי יש מצוה על האב לעשות החיתוך בעצמו ולא הפריעה. מילה ופריעה אי הוה ב' מצות כשחיטה וזריקה בקרבן.

קסח. ביאור פירש"י שבת, אין עושין לה חלוק לכתחילה.

קסמ. ביאור הרחמן הוא ישלח לנו משיחו הולך תמים בזכות חתן למילות דמים, האיך תלוי ביאת המשיח במילה.

קע. החותך עור הפריעה עם עור הערלה חייב בחול משום חובל, ובשבת משום חילול שבת. לא הותר לחבול לשם מילה אלא מה שמעכב המילה. ביאור גמרא סנהדרין רב לא שביק לבר"י למשקל ליה סולא. בתמיהת הרמב"ן בנמק"י דלא יעסוק אדם ברפואה דילמא טעי. ביאור דברי הרמב"ם דאינו חוזר על ציצין אם פירש.

קעא. פריעה בעי דוקא בצפורן. ישוב לקושית ז"א מיבמות דעשה לך חרבות צורים. ביאור דברי הרמב"ם ופורעין בצפורן. מבואר דברי הגר"א וואסערמאן דפריעה בסכין אסור מדרבנן עכ"פ. ביאור דברי הגמרא לא ניתנה פריעת מילה לא"א.

קעב. נגד המתחדשים בהלכות מילה שמבטלין מצות פריעה, שחותרין עור הפריעה עם עור הערלה. סדר מצות מילה למדנו ממשו רבינו ע"ה, משה מל ואהרן פורע ומבואר דאין לחתוך עור הפריעה ח"ו. ביאור בדברי הפוסקים בזה. לא מצינו בשום פוסק ראשון או אחרון מחכמי הש"ס וכל הראשונים מילה כאופן המתחדשים (ומה שסמכו על קנה רצון ח"ו לסמוך על זה ולשנות מצות מילה המקובל אצלנו ממשו רבינו ע"ה), לבד כי יש בזה משום חובל וחילול שבת.

קעג. אשה אי מותרת למול בשבת בחקירת הגה"ק מראגישוב. מילה אי הוא מצות הקטן שדוחה שבת או מצות האב של ובוים השמיני. ביאור דברי שו"ת הר"ן והרמב"ם בפיה"מ דהוא מצות האב. ביאור משנה יומא ר"א אומר פק"נ דוחה שבת לפי שחייבין עליה כרת לאח"ז א"כ מילה שלא בזמנה נמי תדחה שבת. קטן שלא נימול בשמיני חייב מיתה דנתפש בעון האב.

קעד. אי מותר למול ביום ה' ו' מילה שלא בזמנה. במחלוקת הט"ז והש"ך בזה. תמיה בהרנא"ח בזה. ותמיה להתשב"ץ מש"ס יבמות.

קעה. אי יש חיוב על האב למול את בנו כשנתגדל, ותמיה על האחרונים שנעלמה מהו דברי הרמב"ם בפיה"מ

והר"ח ז"ל. היכי דליכא אב אי האם חייבת למול את בנה.

קעו. בענין הקרבת קרבן בזה"ז, ואי נודע לן מקום המקדש.

קעז. עבד שמל עצמו מברך על הטבילה ולא על המילה. ובגר רבינו הבה"ג חולק דמברך גם על המילה.

קעה. אי מילה בעי בפני ב"ד ואי יש לחלק בין עבד לגר בזה.

קעט. היכי תמצא שיתחייב באכילת ק"פ ולא בשחיטה. מילת עבד אי מותר בלילה.

קפ. זקן שאינו יכול לאכול בשר הפסח, אי מותר לטחנו. אכילת קדשים בענין למשחה כדרך שהמלכים אוכלים.

קפא. ביאור דברי המכילתא דמילת עבדיו אינו מעכב מלאכול בפסח.

קפב. ספק שנכתב מצד אחד קודש וצד שני תרגום לע"ז, איזה צד יהיה למעלה. אי מותר להניח נביאים וכתובים ע"ג חומשים.

קפג. עתונים שמדפיסים בהם דברי תורה אי שפיר דמי. אי מותר לזרוק קארעקטאן באשפה. בפסק הרמב"ם ורבינו ירוחם דאין להשתמש בכתב אשורית רק בכתבי קודש. טעם שהדפיסו חכמים ספריהם בכתב רש"י. אסור לכתוב ד"ת ודברי חול על נייר אחד.

קפד. המסיר מזוזה לבדקה אי חוזר ומברך על קביעתה.

קפה. נטל המזוזה להחזירה בכמה ימים.

קפו. נפלה המזוזה מעצמה אי חוזר ומברך.

קפז. נמצאת המזוזה פסולה וקבע אחרת.

קפח. נטל הרבה מזוזות לבדקן ונתערבו בידו אי חוזר ומברך.

קפט. הנכנס לבית שאינו רוצה לשלם להיוצא רק עבור מזוזות פשוטים.

קצ. היוצא מן הבית אי מותר להחליף המזוזות במזוזות פשוטים.

קצא. היוצא מבית ומספקא ליה אם יכנס שם יהודי, אי מותר ליקח המזוזות.

קצב. הקובע מזוזות בבית שכור ואח"כ קנה הבית אי חוזר ומברך עליהן.

קצג. קטן שקבע מזוזה אי יצא ידי חובתו.

קצד. למה תקנו נוסח ברכת מזוזה בלשון יחיד.

קצה. ביאור דברי רש"י מזוזה חובת הדר לפי שמשמרתו וכו'. ישוב לתמיהת ח"א בזה. אסור לכוין במזוזה לשם שמירה.

קצו. ביאור ירושלמי רבי שלח לארטבון מזוזה, אי ישראל היה או עכו"ם. ישוב למהרי"ל מתמיהת היעב"ץ ז"ל.

קצז. קבע מזוזה במקום שמן הדין פטור מן המזוזה, אי מותר להורידה.

קצה. אי מזרונים (מאדראצען בלע"ז) צריכים לבדוק מחשש כלאים. ביאור ש"ס נדה ס"א בגד שאבד בו כלאים. בגדים קשים אי יש לחוש משום כלאים. משכבי ושטיחים (קאטשעס וראגס בלע"ז), כסאות המצופים בכלאים, מרדעת חמורים או סוסים, אי יש לחוש משום כלאים. הלוקח כלי צמר מעו"כ.

קצט. אשה שילדה בן ע"י הזרעה מלאכותית אי יש חיוב בפדה"ב ועל מי חל החיוב. נתעברה מעכו"ם אי חייב בפדה"ב. יתום בכור אי יש לב"ד לפדותו ובמחלוקת הט"ז והש"ך אי זכין לו בכך. אי יש מצוה על הגוי להתגייר. בסברא דניחא ליה לאינש לקיים מצוה דלילה. פדה"ב ע"י שליח עדיף מלתלות לו טס על צוארו.

ר. התורם תרומה במחשבה אי צריך לברך. הא דלא מצינו ברכה על מחשבה שבלב ובתשו' הגרע"א סימן כ"ט. ביאור מעשה דרבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה. ומחלוקת מהרש"א ורש"ל שם. ישוב לקושית התוס' מרש"י. הפרשת תרומה ונתינה הוי ב' מצות וב' מעשות. הכותב ברכה אי יצא ידי חובתו. חילוק בין ביטול חמץ למחשבת תרומה. ישוב לדברי מהרי"ט דאינו יכול להקדיש ע"י שליח דמילי נינהו מקושית המחנ"א ושאר אחרונים. שליח לקבל נזירות. ביטול חמץ אינו הפקר אלא סילוק רשות.

רא. ביאור דברי הרמב"ם דשקולה מצות ישוב א"י ככל המצות. טעם למה הרבה משלומי עמינו אינם עולים לא"י.

רב. יתום קטן שמתה עליו אמו, אי חייב אביו להגיד לו שיאמר קדיש.

רג. אבל שאסור בדברים שבצנעה, אי מותר בשאר קרבות.

רד. אבל מהו בקידוש לבנה.

רה. אבל אי מותר לילך לחתונה שהחתן יצטער אם לא יבא.

רו. במנהג שלא ליקח דבר מבית האבל.

רי. מי שיצרו מתגבר עליו בימי אבלו ח"ו. אבל ששימש מטתו חייב מיתה.

רח. אונן שצוה לו הרופא לאכול בשר ולשתות יין.

רי. אבל שמורד ואינו רוצה לקיים מצות אבילות.

רי. אי מותר להדליק נר יא"צ בנר חשמלי או שעוה או בשמן זית דוקא.

אבן העזר

רי"א.

בני תשע מדות והם מתנהגים כשורה אי יש להתרחק מהם לענין שידוכין. משומדים ואינם מאמינים בתורה אי הוה בכלל ישראל, ומה הם לענין חתנות. מ"ט מומר הוה אחיו ליבום ולא לכל התורה. בן הנדה אי הוה פגום, ומה הכונה דאינו מיוחס וראוי להרחיקו. דעת הרוקח דלא היו מכניסין אותן לעזרה. ולדעת הזהור אין השכינה שורה עליהם. אי פגם זה נמשך לדורות. אי יש לחלק בין בן נדה ת"ח לאינו ת"ח לענין זה. בט"מ אי נתערבו בכנ"י. אם ראית שהתורה פוסקת מפני שנתחתן במשפחה שאינו ראוי. מצוה לדבק בשבטו ובמשפחתו.

רי"ב.

תשובת הגה"ק הרי"י קניבסקי בזה. פגם ט"מ אי נמשך לדורות. אפשר שרוב חתנים הם במדות אלו. לדעת הרמב"ם האין מצרפים רוב העולם למנין. ביאור פוקד עון אבות על בנים. ביאור דבט"מ גורם לשכינה שתסתלק מישראל. צ"ע להרוקח שלא הניחו לבט"מ ליכנס לעזרה. מאי חטאו בני ט"מ שקוראים להם מורדים אבותיהם הוא דחטאו. חשבון נפלא הפלא ופלא שעד חמשים דורות יש לו לאדם מיליארד מיליארדין אבות ואמהות.

רי"ג.

עוד להגה"ק הנ"ל בהנ"ל. נדוי אי נותר ממילא לאחר ששב, וישוב לסתירת הרמב"ם בזה. מנודה מעצמו חמור ממנודה ע"י אחרים. בדבר הנביא דבני ט"מ הגלות יכלה אותם. ביאור דעונש בנט"מ מגיע להם. ביאור אין השכינה שורה וקשים גרים לישראל, ועוד כמה ענינים בזה.

רי"ד.

אי יש חשש ממזרות על בעלי תשובה שאבותיהם לא שמרו תורה. קידושי רעפארמער אי הוה קידושין. לעולם ישא בת דומה ולא ישא דומה. אי יש לחוש שנשאו נכריות.

רי"ה.

אי יש לת"ח להתרחק מלישא בת ישראל שסרחה וחזרה בתשובה. ואי יש בזה משום פגם למשפחה.

רי"ו.

למה אסרו ז"ל ממזר לבא בקהל בשביל חטא האב, ובגמרא כאשר זמם לעשות לו ולא לזרעו.

רי"ז.

עיקרי הלימוד לבעלי תשובה. גדולה תשובה שמקרכת את האדם לשכינה. תלמיד שאינו הגון מהו ללמדו תורה.

רי"ח.

בעלי תשובות שיש להם ספיקות וקושיות. השי"ת לא יראה בכל דור אותות ומופתים לכל רשע, אלא אותו שהראנו ה' במצרים הם לנו ולבנינו.

רי"ט.

אי יש להוכיח בעלי תשובות על עבירות במקום שיש לחוש שישורו לסורם.

ר"ב.

בענין לימוד הקבלה בזמן הזה שמקרכת את הגאולה.

ר"בא.

ישוב לרבינו הגר"א דצפרנים של אדם הם ללא תועלת. ועיין ספר הישר לר"ת שער א' סוד בריאת העולם. טעם להסתכלות על הצפרנים בבורא מאורי האש.

ר"בב.

לעודד בעלי תשובה ולשמחם ועיקר עבדו את ה' בשמחה, וכתוב תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב.

ר"בג.

בעלי תשובה כיצד יתנהגו בבית אבותיהם בענין אכילה ושתייה כשיש חשש איסור.

ר"בד.

טבילת נשים אי בעי כונה.

ר"בה.

אי מותר לאחר הנשואין לאחר כ"ד שנה. ומי שחשקה נפשו בתורה כב"ע. חילוק בין יצרו מתגבר עליו או לא. קושית מהרמ"ש אמאי התיירו לבטל מצות פ"ו בשביל תורה.

ר"בו.

למה לא נתחייבו נשים בפ"ו. ואם מקבלים שכר אם קיימו.

ר"בז.

למה גזר רגמ"ה חרם שגורם לבטל מפ"ו, בזמן חכמי הש"ס אי נשאו נשים הרבה.

ר"בח.

חדרגמ"ה אי גזרו לזמן ידוע או לעולם.

ר"בט.

למה בן עזאי לא נשא אשה, וביאור דברי הח"ס בפי' הגמרא מיום שחרב ביהמ"ק דין הוא שנגזור על עצמינו שלא לאכול בשר.

ר"ל.

סתירה בעדות הראשונים בדברי ר"ת דביאת עכו"ם אינה אוסרת על בעלה, ודבריו סותרים מכמה מקומות.

ר"לא.

בדין היתר מאה רבנים. חדרגמ"ה אי הוה דאורייתא או דרבנן. עוברת על דת אי יש עוד שיעבודים לבעלה עליה קודם שגירשה. אשה שברחה מבעלה אי יש להפקיע קידושין מינה למפרע. אשה שרוצה לקבל גט ולא ליתן הילדים לבעלה אי נותנים לו היתר מאה רבנים.

ר"לב.

אזהרה לנשים לילך לרופאות נשים ולא אנשים לסתם בדיקות או בשעת עיבורן והולדה. גם בשאר ענינים יש למנוע בכל האפשר.

ר"לג.

איסור הסתכלות במשודכת.

ר"לד.

עוד בענין הנ"ל.

ר"לה.

משנה ארוכה בפרק האיש מקדש לבחור הרוצה להתנהג ע"פ התורה בכל ענינים מרישא עד לאחר נשואין. בדין הסתכלות, ולצאת עם בתולות, ושאר תחבולות בעניני שידוכין, ועצה מה"ת לשידוכין שיתקיימו ולא יבואו לידי גירושין ח"ו.

ר"לו.

בדין פלגש בזה"ז. ישוב לב"ש וצ"ע לק"נ. ביאור דברי הטור והרש"ל שבני משפחתו יכולים למחות משום פגם משפחה.

רלז. אדם בלי אשה אי יכול להיות יר"ש.

רלח. קול באשה אי הוה ערוה בעצם או משום הרהור. קול אשה ממכונה טעיף וכיוצא בו אי הוה ערוה.

רלז. הרהור באשה אי אסור מדאורייתא לכ"ע וישוב להב"ש מקושית החכ"ש.

רמ. מי שרפואתו לבעול אי מותר שלא בשעת עונה. אשה שהרשת לבעלה למנוע מעונתה קודם שקיים פ"ו אין שומעין לו ולאחר שקיים תבא עליו ברכה. ויש להשתדל אצל אשתו לפטרו כדי למעט בתשמיש.

רמא. ביאור לדברי הרמב"ם דמשמש לרפואה אינו בשעת עונה.

רמב. יש למעט בתשמיש בגלל הבריאות ועשרה ענינים היוצאים להלכה בענינים אלו.

רמג. מצוה לשבח אשה במעשיה הטובים. וישוב לדברי הרא"ש בארחות חיים.

רמד. שינים באשה אי הוה ערוה.

רמה. מסדר קידושין שבירך ברכת אירוסין ושכח לומר לקדש הכלה, וקרא מיד הכתובה. ברכת קידושין אי הוה ברכת המצוה. למה אין מברכין לקדש אשה.

רמו. אי מותר לצרף אשה לפנים חדשות. ותמיה על מרן הח"ס.

רמו. השושבינין שמכניסין החתן תחת החופה יהיו שני אנשים, כן מבואר ברמ"א ובנוב"י וכן הוא מנהג הקדמונים.

רמח. אשה שנתגרשה אי מותרת לישא לאיש ששמו כשם בעלה הראשון וכן להיפוך. המתנת ג' רגלים ושלשים יום קודם נישואין שנית. הנזשא גרושה איכא דעות במטה. אי נכון לישא גרושה.

רמז. יש לבטל המנהג מה שבחורים מרקדים לפני הכלה כשמביאים אותה תחת החופה, ואפילו לאחר החופה.

רנ. בשאלת מי הוא יהודי ע"פ ד"ת הקדושה. גרות צריך מילה וטבילה וקבלת עול המצוות. למה לא קבלו גרים בימי עזרא לאותם שבאו מבבל. אחד נשא בנישואין אזרחיים ורוצה להתגייר. הערב רב אע"פ שנתגיירו לא נמנו עם ישראל.

רנא. אשה שקבלה פיצויים ואמר לה בעלה שתתן הכסף לצדקה שתצעה, אי יכול לחזור בו.

רנב. אשה שמת בעלה בחזקת שאין לו בנים ונפלה ליבום, ועכשיו הביאה מכתבים שיש לבעלה בת מפנויה, אי חיישין ללעז על המת. במחלוקת הרמב"ם והרא"ש

ביש לו בנים מפנויה אי פוטר מיבום. חילוק בין אשה זונה לפנויה שנתעברה ואינה זונה. ישוב לדברי הטור מתמיהת הגרז"א בבת כהן הנשואה לחרש וכו' שהוא נגד משנה מפורשת.

רנג. עוד בענין הנ"ל, והיכא דאיכא עדים שגילה להם הבעל שיש לו בת. אי אשה מתעברת מתרי גברין. אי יש לסמוך שהתינוק דומה לפרצוף האב.

חושן משפט

רנד. אי מותר לבחור אשה להיותה נשיאה בבית הכנסת. אין מעמידין אשה מלך, ודבורה האיך שפטת את ישראל. אשה אי פסולה לדון. שאר משימות אי נשים מותרות. קבלו עליהם קרוב או פסול או אשה.

רנה. עורך דין ישראל כיצד יעשה בערכאות. ובעו"ד ממשלתי יש ליזהר ממכשולות. ב"נ מצווים על הדינים. אי ב"ד של ישראל מצווים להעמיד להם דיינים. חומר העון של ערכאות.

רנו. מי שיש לו תביעות על חבירו ומעכב מלבא לד"ת אי יכול לעכב הקריאה והתפילה בציבור.

רנז. ב"ד שעשו פשר לבעלי דינים ואח"כ חזרו שנים מהדיינים וכתבו פסק שני בלי ידיעת השלישי. טעות בפשר. סילק עצמו אחד מהדיינים, שוב השאר אינם יכולים לפסוק בדין זה.

רנח. ראובן שרצה להתפשר עם שמעון בע"ח ע"י סרסור, ואמר להסרסור ליתן יותר ממה שראובן ביקש ע"י הסרסור, אי צריך הסרסור לומר לשמעון מזה.

רנמ. בסתירת דברי רש"י מכות דעדים זוממין קנסא הוא.

רנס. הנותן טשעק על חובו ער"ה של שנה שמינית אי שביעית משמטתו.

רסא. ראובן שיש לו טענות על סחורת שמעון אי יכול לעקל סחורתו כששמעון ציית לדינא. חילוק אם הטענה היא על סחורה זו דוקא או טענת ממונות.

רסב. מי שאינו מקפיד על דבר אי הו"ל דין מחילה. שתיהק אי הוה כמחילה או בעי דוקא דבור. בן בוהן נתן פאה לירק.

רסג. ישוב לדברי הרמב"ם דאביו רשע נמי חייב לכבדו.

רסד. ראובן הזמין ספרים משמעון ושלח לו המעות וטוען שנאבדו על הדואר. ד"ת מעות קונות, וגזירה דשמא ישרפו חטיף בעליה. בהקדש מעות קונות אפילו לאחר התקנה.

רסה. למ"ד ביטול הוא מטעם הפקר למה מהני ביטול בלב. חילוק בין הפקר שעושה קנין להפקר שהוא מדין סילוק.

רסו. ראובן צוה לפני מותו ליתן מנכסיו לנכדי צדיק מפורסם, עד כמה נקראים נכדי צדיק ומי הוא בכלל.

רסז. ראובן זרק חפץ באשפה שבחצירו ונטלו שמעון, וחזר ראובן ותבעו ממנו. המקדש אשה בדבר שאין בעה"ב מקפיד עליו.

רסח. קטן שזרק עט לפח האשפה ואחר נטלו וחזר הקטן וטוען שלי הוא.

רסט. במימרא דעוה"ב אין בו אכילה ושתייה שסותרים ממקום אחר דיש בו אכילה.

ער. אסור להחזיר אבידה לעכו"ם אפילו בזה"ז והמחזיר הוא מחזיק ידי עוברי עבירה. מצוה לקדש השם בשלו ולא בשל אחרים. עכו"ם הזריז בז' מצות אי משיבין לו אבידה. דינא דמלכותא לא נאמרה כשהוא נגד התורה.

רעא. עוד בהנ"ל, מפני קידוש השם או ח"ה מחזירין אבידה. ואין בין זמנינו לזמניהם לענין השבת אבידה.

ערב. כח ב"ד בהפקר אם הוא כח התורה או גדול כוחם מכח התורה בדיני ממונות. במחלוקת האחרונים אי יש להם כח להקנות. אין ב"ד יכולין להפקיר ממון בלי סיבה.

רעג. אי יכול אדם למחות שלא יעשו תקליט (טייפ בלע"ז) מדבריו.

רעד. ראובן הבטיח להשאיל שמלה חדשה לשתי כלות ואחת שינתה הזמן, כיצד יעשה.

רעה. אם מותר להעתיק מחבירו תשובות על שאלות של בחינות בבית ספר עממי.

רעו. מי שצוה לפני מותו ליתן צדקה לפני מטתו, מהו הזמן והמקום בזה. ביאור הכונה צדקה תציל ממות.

רעז. העושה אדם טריפה מתי חייב מיתה עליו.

רעה. מי שעשה עוולה לחבירו ומחמת עגמת נפש זה מת אי צריך כפרה.

רעמ. ההורג אדם שחייב כרת או מיתה בידי שמים אי נהרג עליו.

רפ. המחייב עצמו ליתן לסרסור דמי משרה אם יקבלנה, והלך וגילה המקום לאחר וקבל השני המשרה, אי חייב לשלם לסרסור ואי יש עליו דין מזיק.

רפא. ביאור דברי הרמב"ם דעכו"ם שהרג את הטריפה חייב. חיות של טריפה אי הוי כחי או כמת או כחצי שיעור. השוחט שני סמנים חי הוא לכל דבר. ב"נ נהרגין על העוברין ולא ישראל.

רפב. אי מותר לקרב מיתה מחמת יסורין ח"ו. המקרב הוי בכלל רוצח. חילוק בין הרוגי ב"ד ומלכות לחולה ביד"ש.

רפג. מי שמתיר לו למסור עצמו למיתה ח"ו אפ"ה אין לחבול בעצמו אלא ע"י אחר.

רפד. אי מותר להפיל הולד בשביל סכנת אבר של אמו. הרודף אחר אדם לחתוך ממנו אבר אי מותר להרגו. מי שמוכרח לחתוך אחד משני אבריו איזה מהם יבחר.

רפה. אחד בא להתודות שהרג את הנפש, אי מותר לגלות עליו להממשלה. מי שהרג את הנפש בזה"ז ונתחייב למלכות אי מותר להצילו. מתי מותר למסור היחיד כדי להציל הרבים. מיהו הנקרא מסכן אחרים שמתיר למסור.

רפו. מהו גדר של מיתה ע"פ דתה"ק. חולה מסוכן אין להכניס בו צנורות וכיוצא בזה שיקרב לו מיתתו ח"ו.

פזר. תינוק שנולד נלקה במח אי חייבים ההורים לרפאותו ולהאריך חיותו. מתי מותר להתפלל על החולה שימות. מיתה ביד"א כל שאפשר להצילו מן היסורים יעשה כיכלתו ומצוה קעביד.

פרח. הלכה כבתראי היכא דראו הראשונים. אין לסמוך על קטעים שנמצאים באיזה גניזות נגד רבתינו הפוסקים ואפילו על התוספתא כשהיא סותרת הגמרא.

פרמ. בענין השגחה פרטית מן השמים, אם זה דוקא על בני אדם או גם על בעלי חיים ודומם וצומח.

ריג. עוד בענין הנ"ל. ואי דורות אחרונים יכולים לחלוק על הראשונים בדברים אלו.